13
20 I
16

15. 7. 13

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

3-19.C.14

20.1.12.

18
13

Digitized by Google

COLLECTIO MAXIMA CONCILIORUM OMNIUM HISPANIÆ, ET NOVI ORBIS, &c.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COLLECTIO MAXIMA

CONCILIORUM

OMNIUM

HISPANIÆ,

ET NOVI ORBIS,

EPISTOLARUMQUE DECRETALIUM CELEBRIORUM, NECNON PLURIUM MONUMENTORUM VETERUM AD ILLAM SPECTANTIUM:

CUM NOTIS ET DISSERTATIONIBUS,

QUIBUS SACRI CANONES, HISTORIA AC DISCIPLINA ECCLESIASTICA, ET CHRONOLOGIA, ACCURATE ILLUSTRANTUR.

TOMUS PRIMUS.

Curâ & ſtudio

JOSEPHI SAENZ DE AGUIRRE,

Benedictinæ Congregationis Hiſpaniarum Magiſtri Generalis, Regii ac Supremi Fidei Senatus Conſultoris, in Salmanticenſi Academia Doctoris Theologi, ac poſt plures alias cathedras Primarii ſacrorum Bibliorum Interpretis;

NUNC

S.R.E. PRESBYTERI CARDINALIS, TITULI S. BALBINÆ, PROTECTORIS REGNI SICILIÆ.

ROM. SOC. IESV. BIBL. SEC. COLL.

ROMÆ, M. DC. XCIII.

Typis Joannis Jacobi Komarek Bohemi apud S. Angelum Cuſtodem.

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

A LA MAGESTAD
CATHOLICA
DE DON
CARLOS SEGUNDO,
REY DE LAS ESPAÑAS,
Y NUEVO MUNDO, &c.

SEÑOR.

ENTRE *las demas obras magnificas, y verdaderamente Reales, que tomò, por ſu cuenta aquel Gran Monarca, el ſeñor* D. Felipe II. *Viſabuelo de* Vuestra Magestad, *ſiempre hà ſido y ſerà aplaudida en el mundo la celeberrima Biblia, que por reſpecto ſuyo ſe llama* Regia, *interviniendo en la edicion, y ſu contextura el inſigne varon* Benito *Arias Montano: deſpues, las Obras todas de S. Iſidoro Arçobiſpo de Sevilla, à cuydado*

de

Digitized by Google

de hombres doctiſſimos: y aſſimiſmo los Concilios antiguos de Eſpaña, à diligencia del Doctor Don Garzia de Loayſa, Maeſtro del Sereniſs. Principe D. Felipe III. *deſpues Arçobiſpo de Toledo: y finalmente el Concilio Eliberitano y ſu defenſa, compueſta por el muy erudito y celebre ingenio de D. Fernando de Mendoza. En la edicion coſtoſa de dichos libros, no ſolo conſiguiò aquel prudentiſſimo Monarca mucha gloria para Dios, utilidad para la Yglesia Catholica, y eſpecial luſtre para ſus Reynos; ſino tambien glorioſo nombre para sì: pues haviendoſe dilatado aquellos Volumenes por todo el mundo, y permaneciendo haſta el fin de èl, ſiempre llevan, y llevaràn conſigo, en ſu ſobreſcrito y dedicatorias, el nombre, la magnificencia, y los elogios de tan incomparable Rey, que à ſus expenſas y Catholico zelo, les diò luz y vida.*

Ahora, SEÑOR, *ſe ofrece ocaſion, de que en tiempo de* Vuestra Magestad *ſalga à luz otra Obra en algun obſequio de Dios, utilidad de la Yglesia Univerſal, y en eſpecial de todos ſus Reynos: que es la Coleccion de todos los Concilios Latinos Nacionales, y Provinciales, que en ellos ſe han celebrado haſta hoy: las Epiſtolas Decretales mas inſignes de los Papas, eſcritas à Eſpaña, deſde el tiempo de la Primitiva Yglesia: y otras memorias antiguas y ſagradas, que con ſingular trabajo y di-*

diligencia hè procurado buſcar, y juntar de diferentes Autores, librerias antiguas, archivos, y manuſcritos fideliſſimos, en eſpecial dela Grande Yglesia de Toledo, honor no ſolo de Eſpaña, ſino del Orbe Chriſtiano, y una de las mas precioſas margaritas, que Vuestra Magestad *tiene en ſu Real Corona: porque mediante el patrocinio y favor del Cardenal Portocarrero ſu Arçobiſpo, tan zeloſo del ſervicio de Dios, del bien de la Yglesia, y del obſequio de* Vuestra Magestad, *hallè en la Bibliotheca manuſcrita de aquel auguſto Templo varios monumentos, nunca impreſſos haſta ahora, conque aumentar y enriquecer eſte aſſunto. El Doctor Loayſa ſolamente ſacò à luz los Concilios de Eſpaña celebrados haſta el año de ſetecientos y doze, con Notas muy doctas ſobre ellos: pero omitiò todos los ſiguientes Concilios, y caſi todas las Epiſtolas Decretales de antes y deſpues; y otras muchas memorias ſagradas de Eſpaña, que acaſo no tuvo dicha de hallar. Pero fue Dios ſervido de guardar eſſa felicidad haſta el Reynado de* Vuestra Magestad*: paraque como en la piedad, en la religion, en el temor ſanto de Dios, y zelo del bien de ſu Yglesia, no es inferior à ſus Glorioſos Progenitores; aſſi tambien ſea ſingularmente feliz, por haver ſalido en ſu Reynado à luz publica todos los Canones y Decretos de aquellos Santos*

y gra-

y graviſſimos Padres, que fueron Autores de los Concilios de Eſpaña, luz y ornamento de la Yglesia Catholica.

Los Concilios y Epiſtolas Decretales, y otros eſcritos que ſalen en eſta Obra, fueron el deguello de todas las heregias, y errores, que inquietaron la Yglesia en ſus tiempos. El venerable Oſio Obiſpo de Cordova, que con los demas Prelados Eſpañoles ſe hallò en el Concilio Eliberitano cerca de Granada, fue quien deſpues preſidiò en nombre de San Sylveſtre Papa al primer Concilio Univerſal Niceno, y en el condenò las dos capitales y contrarias heregias de Sabelio y Ario, pronunciando el primero contra ellos el Symbolo de la Fèe; y deſpues en el Sardicenſe, que fue como apendiz de aquel ſacratiſſimo Concilio. La heregia de los Novacianos, que negavan haver poteſtad en la Yglesia para perdonar pecados, quien mas acremente la confutò, que San Paciano Obiſpo de Barcelona, y deſpues otros Obiſpos de Eſpaña, eſpecialmente en los Concilios Toletanos? La verdad y realidad del admirable Sacramento de la Euchariſtia (tan ſingularmente venerado de la Caſa Auguſta de Austria, *y de* Vuestra Magestad *con piedad ſin exemplo) fue confirmada en los Concilios Eliberitano, Ceſarauguſtano, y otros muchos deſpues. Los errores de Macedonio, Apolinar, Priſciliano, Neſtorio,*

ſtorio, Eutyches, y otros Hereſiarcas antiguos, fueron ſolemnemente condenados en los Concilios de Toledo, Sevilla, Braga, y Galicia. En aquellos tambien, antes que en algun otro, fue varias vezes definida la proceſſion del Eſpiritu ſanto del Padre y del Hijo juntamente, y pueſta en el Symbolo, contra muchos de los Griegos, que la negavan, y niegan hoy. Haviendo cundido la heregia Ariana en eſſos Reynos, los Padres del Concilio III. de Toledo, y entre ellos S. Leandro Arçobiſpo de la Grande Ygleſia y nobiliſſima ciudad de Sevilla, eſpecial amigo de S. Gregorio el Magno, que entre los demas Obiſpos congregados à la Synodo brillava como el Sol entre las eſtrellas, la extirparon del todo, ayudados del glorioſiſſimo Rey RECAREDO, *Progenitor de* VUESTRA MAGESTAD, *de ſuerte que nunca deſpues renaciò aquella hydra. Que peſtes de heregias no ſe deſterraron en varios Concilios de Eſpaña, preſidiendo à ellos S. Iſidoro, S. Eugenio, y S. Julian, Arçobiſpos, aquel de Sevilla, y eſtos de Toledo? La blaſphema impiedad de Joviniano, Helvidio, y los Judios, que negavan la perpetua virginidad de* MARIA *ſantiſſima, quien la hizo ſepultar, ò olvidar, ſino es S. Ildefonſo con ſus celeſtiales eſcritos? El delirio de los Monothelitas condenado en la Synodo Sexta General, fue luego anathematizado en el Conc. XII. de Toledo, precediendo para ello carta de S. Leon II.*

Papa al miſmo Concilio, y al Arçobiſpo S. Julian, que preſidia en èl. El error de Felix y Elipando, que decian ſer Chriſto hijo adoptivo de Dios, impugnado fue y confutado por Eterio y Beato en Eſpaña, antes que fueſſe condenado en el Concilio Francofordienſe de Alemania. Dexo à parte otras muchas heregias, que en los ſiguientes ſiglos haſta hoy fueron y ſon anathematizadas por la Ygleſia: las quales ſe hallan notadas en eſtos Concilios y monumentos ſagrados, que ſaco à luz. Por ellos ſe verà claramente, que los Sereniſſimos Reyes Godos de Eſpaña, Progenitores de VUESTRA MAGESTAD, *mas de mil años hà, y primero que algun otro Monarca del Orbe Chriſtiano, fueron ungidos con uncion Regia (de eſta ſola hablo) ſolemnemente al tiempo de recibir la Corona. El elogio de* CHRISTIANISSIMO, *dieron al miſmo Rey* RECAREDO *los Obiſpos de Eſpaña y Gallia Narbonenſe en un Concilio de Toledo, año de DXCVII. y un año deſpues los Obiſpos de Eſpaña Tarraconenſe en el Concilio de Barcelona. El renombre de* CATHOLICOS, *que es como propria diviſa de* VUESTRA MAGESTAD, *y de ſus glorioſiſſimos Aſcendientes, hà mas de mil y cien años que inconcuſſamente le gozan. Todo eſto conſta clariſſimamente de los Concilios y monumentos que ſaco à luz en eſta Obra, ſin haver coſa alguna en ello, de*

cuya

Digitized by Google

cuya authoridad ſe pueda dudar: porque todo eſtà fielmente copiado de manuſcritos antiguos y authenticos de las Ygleſias y Monaſterios de Eſpaña, y otros archivos fideliſſimos, en quienes nadie hà ſoſpechado dolo alguno. Nada de eſto tiene comercio con los Chronicones recien impreſſos, defendidos de unos, impugnados de otros. Aſſunto tan ſagrado como eſte, no convenia mezclarſe con noticias, cuya verdad, ò exiſtencia anduvieſſe en opiniones. La Coleccion de los ſagrados Canones, Concilios, y Epiſtolas antiguas Decretales delos Papas deſde S. Clemente à Siricio, con otras ſiguientes haſta tiempo de S. Gregorio Magno, hecha por Iſidoro Mercator, como quieren algunos, pero à la verdad por S. Iſidoro Arçobiſpo de Sevilla, como yo examino y mueſtro claramente en eſte primer Tomo; aunque tiene algunas difficultades quanto à la authoridad de dichas Epiſtolas, es digna de toda veneracion: y en la defenſa de ella hè empleado mi mayor eſtudio y deſvelo, aſſi en Eſpaña, como en eſta Corte, quanto permite la ſumma difficultad de eſſa materia, por faltar papeles authenticos de aquellos primeros ſiglos de la Antiguedad Chriſtiana: y aſſi en muchas coſas hà ſido preciſo valerme de conjeturas, bien que fundadas en teſtimonios indubitables de otras Epiſtolas Decretales ciertas, y de Concilios, y Padres comun-

mente recibidos. Pero por quanto la inteligencia de muchas coſas contenidas en dichas Epiſtolas, Concilios, y Eſcritos, es dificil, y neceſſita de examen y declaracion, añadì à ellos varias Diſſertaciones Hiſtoricas y Eccleſiaſticas, con obſervaciones, aſſi agenas; de inſignes varones, como mias. A los principios del año de 1686. eſtampè en Salamanca una Synopſi, ò Compendio de lo que entonzes tenia para imprimir en quatro grandes volumenes. Embiè muchos exemplares del dicho Compendio à diferentes Yglesias, Provincias, y Ciudades de dentro y fuera de Eſpaña, paraque ſi acaſo en ſus archivos, ò librerias, hallaſſen algunos monumentos ſagrados nunca impreſſos, que perteneciesſen al aſſunto de eſta Obra, me los remitieſſen. Embiaronme de muchas partes manuſcritos varios: pero pocos de ellos concernientes al aſſunto: y aſſi me ha parecido reſervarlos para otro, con muchos que yo antes havia juntado, y no pueden caber en eſtos quatro Tomos. Los mas inſignes ſugetos de Eſpaña, que tuvieron noticia de eſte intento mio, y vieron el Compendio, deſſearon mucho la impreſſion de eſta Obra: en particular el Obiſpo Inquiſidor General de eſſos Reynos D. Diego Sarmiento de Valladares, varon de tan ſublime talento, y celebre por ſu grande ſabiduria; y el Obiſpo de Siguenza Carbonel, Confeſſor de Vuestra

Ma-

MAGESTAD, *Prelado muy docto y exemplariſſimo, que con inſigne opinion de piedad muriò ſantamente à cinco de Abril de 1692. Ambos con indecibles veras deſſearon y ſolicitaron, que yo eſtampaſſe eſta Obra haſta Agoſto del año 1686. diſcurriendo como hallar medios para el gaſto de la edicion. Però quando ſe tratava de ella, y yo en el rincon de la celda proſeguia con eſſa tan laborioſa tarea, me llegò impenſadamente à Salamanca en 18. de Septiembre del miſmo año de 1686. un correo expreſſo de Roma con las noticias de haver ſido ſervido Innocencio XI. de ſanta memoria (cada dia mas celebre en la Yglesia haſta hoy por ſus heroïcas virtudes, y fama publica de innumerables prodigios, que ſe refieren hechos à invocacion ſuya, deſde que muriò) de honrar mi pequeñez con el Capelo Cardinalicio: lo qual pareciò coſa de ſueño: por ſer notorio à todos, y mucho mas à mi miſmo, quan ageno eſtava yo, y quan lexos de merecer una Dignidad tan alta. Y conociendolo aſſi, el miſmo dia eſcrivì à* VUESTRA MAGESTAD, *proteſtando mi inſufficiencia, y que ſi fueſſe guſto ſuyo, paſſaria oficios con aquel ſantiſſimo Pontifice, à favor de alguno ò otro vaſallo ſuyo de tantos benemeritos, y mucho mexores que yo, paraque fueſſe preferido en eſſe honor, tan improporcionado para mi. Pero* VUESTRA MAGESTAD *fue ſervido de man-*

dar-

darme por medio del Conde de Oropeſa que acceptaſſe, moſtrando en ello ſingular agrado, y ofreciendome en todo ſu Real patrocinio y favor: que hè experimentado continuamente haſta hoy, con indecible benignidad y magnificencia ſuya deſde ſiete años à eſta parte: haviendo procurado ſiempre de la mia correſponder con aquella buena ley, amor, y fieles obſequios que hè podido en todas las dependencias de ſu Real ſervicio, y del bien de eſſa grande Monarquia, que han aqui occurrido, y ſe ofrecen frequentemente. En todo eſte tiempo, las continuas occupaciones que trahe conſigo eſta Dignidad, y aſſiſtencia à tantas Congregaciones ſagradas, me han impedido el ſacar à luz eſta Obra: y ſolo hè tenido lugar de añadir algunas notas, ò obſervaciones, con ocaſion de haver leido aqui papeles antiguos, ò libros, de que antes no tenia noticia: porque todo lo principal de ella ſale como yo la tenia en Eſpaña diſpueſto para la prenſa. Eſpero en Dios que de la impreſſion de ello reſulte algun obſequio ſuyo, y utilidad comun de la Yglesia, en eſpecial de las que pertenecen à todos los dilatados dominios de VUESTRA MAGESTAD *en uno y otro mundo. Hallaràn en eſtos Concilios, Epiſtolas Decretales, y otros monumentos ſagrados no ſolo una fuerte armeria para defenſa de la Feè Catholica, contra qualeſquiera heregias y errores*

con-

contrarios à ella; mas tambien para eſtablecer y reſtaurar la diſciplina Eccleſiaſtica, y mirar por la reformacion de coſtumbres, aſſi en el Clero, como en el pueblo: à la qual concurrian antiguamente con indecible piedad aquellos inſignes Reyes de Eſpaña, antes y deſpues de la perdida y reſtauracion de ella, hallandoſe preſentes con ſingulariſſima devocion y humildad à las primeras Actas, ò Preludios de dichos Concilios, y deſpues al fin y publicacion de ellos, recibiendo mil aclamaciones de los Obiſpos y Padres congregados (de quienes los mas inſignes van retratados en la lamina, que precede à eſtos Tomos, y à ſus pies los Hereſiarcas vencidos) y dando ſu Real patrocinio para que ſe obedecieſſe todo lo eſtatuido por ellos. Coſa verdaderamente digna de admiracion es lo que paſſava en eſto, y que apenas puede leerſe ſin lagrimas de devocion y gozo, viendo la incomparable religion de aquellos fortiſſimos y glorioſiſſimos Reyes. Finalmente por ella merecieron ſer aclamados publicamente CHRISTIANISSIMOS, CATHOLICOS, *y* ORTHODOXOS *(como conſta de las miſmas Actas) y dilatar por eſpacio de doze ſiglos haſta hoy ſu generacion en tan glorioſa ſerie de Monarcas Progenitores de* VUESTRA MAGESTAD.

Servirà tambien eſte corto obſequio en mueſtra de gratitud, por el incomparable favor que

VUE-

VUESTRA MAGESTAD *ſe ha dignado de hazer à la Religion de mi glorioſo Padre* S. BENITO, *concediendola para ſiempre una cathedra de Prima de Theologia, y otra de Viſperas, en la inſigne Univerſidad de Salamanca: que no ſolo trahen conſigo gran honor à nueſtra Orden, ſino tambien mucha ocaſion de aprovechamento en obſervancia, virtud, y letras. Por eſta utilidad eſpiritual, mas que por el decoro de nueſtro Habito, he ſolicitado con tantas veras el ſobredicho favor: de que permanecerà en noſotros un immortal agradecimiento, con votos del alma, y oraciones continuas, para que Dios guarde muy largos años à* VUESTRA MAGESTAD CATHOLICA, *con la fecundidad deſſeada, y felicidades perpetuas, para bien de ſu Monarquia, y de todo el Orbe Chriſtiano.*

Roma à veynte y dos de Abril de mil ſeyſcientos y noventa y tres.

El Cardenal de Aguirre.

RATIO OPERIS

AD

LECTOREM PIUM ET ERUDITUM,

Ac ſacrorum Canonum & Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſtudioſum.

I. CUM aliquanto tempore laboráſſem in colligendis omnibus Conciliis Hiſpaniæ, ac Novi Orbis, & celebrioribus Epiſtolis Romaoorum Pontificum, aliiſque ſacris monumentis ad illam ſpectantibus, partim prælo excuſis, partim nondum editis, compilavi tandem magnam omnium eorum molem. Antequam verò eam publici juris facerem, anno octogeſimo ſexto hujus ſeculi decimi ſeptimi ineunte, prælo edidi Salmanticæ Synopſin ejus vaſti Operis, ſive Epitomen illorum omoium; eamque diſtrahendam ubique locorum curavi intra & extra Hiſpaniam. Conſilium quippe erat excitare homines eruditos, & verſatos in iis ſacris monumentis, ut exquirerent in archivis, tabulariis, & chartophylaciis antiquis Eccleſiarum, Monaſteriorum, & Bibliothecarum ioſignium, quæcumque eſſent eòdem ſpectantia: ut ſimul cum reliquis à me collectis ederentur, noo abſque honorifica uniuſcujuſque illorum laude, & indicio grati animi.

II. Quamvis enim Cl. V. & gravis ſcriptor D. Garſias Loaïſa, Regius PHILIPPI TERTII Magiſter, & poſtea Archipræſul Toletanus, compilâſſet antiqua totius Hiſpaniæ Concilia, quotquot invenire potuit, celebrata uſque ad ioitium ſæculi octavi, & nonnulla alia monumenta ejuſdem temporis; reliqua tameo prætermiſit. Juſtum autem videbatur, ut quemadmodum Itali, Galli, Germani, & Angli, omnia Concilia vetera & nova cujuſpiam momenti apud ipſos celebrata, ſtudioſè colligenda, & ſimul edenda curârunt; ita & quiſpiam noſtratium iis omnibus, quæ apud Hiſpaoiam celebrata ſunt quovis tempore, colligendis & poblica luce donandis incumberet.

III. Porrò, præter Concilia Hiſpaniæ antea edita in Collectionibus Surii, Loaïſæ, Binii, Sirmondi, Labbei, & Coſſartii, plura alia nondum prælo expreſſa, aut rariſſima inventu, miniſtravit nobis Magna Eccleſia Toletana, juſſu Emioentiſſ. & Reverendiſſ. D. mei Cardinalis Portoccarrero, ipſius Archiepiſcopi, Primatis Hiſpaniarum; curante id imprimis Cl. V. D. Michaële del Olmo, canonico, ac Bibliothecario. Præſtantiſſima quoque Eccleſia Hiſpaleoſis, ſicuti & Compoſtellaoa, Tarraconenſis, Cæſarauguſtana, Valentina, Burgenſis, & Salmanticenſis, plura alia Concilia aut monumenta ſacra nobis contulerunt. Hiſpalenſia exhibuit nomine Illuſtriſſimi illius Capituli nobiliſſimus D. Ludovicus Federichi, canonicus & archidiaconus Carmonæ. Tarraconenſia, & Cæſarauguſtana Illuſtriſſ. D. Ludovicus Exea Talajero ſummus Juſtitiæ Præfectus in Aragonia, ejuſque eruditiſſimus filius D. Joſephus de Exea archidiaconus major Eccleſiæ Metropolitanæ S. MARIÆ del Pilar, ſive de Columna; Valentina Excellentiſſimus Archiepiſcopus & Prorex D. Fr. Joannes de Roccaberti, curante id doctiſſimo viro D. Joſepho de la Torre Orumbella canonico. Burgenſia exquiſivit literatiſſimus D. Martinus Perez de Segura, archidiaconus canonicus, nunc Fidei quæſitor. Præterea multa alia Mss. miniſtrârunt eruditiſſimi Conſiliarii Regii, D. Petrus Valero, & D. Joannes Lucas Corteſius, è pretioſis Bibliothecis ſuis. Contulit etiam non pauca D. Joſephus Dormer, Hiſtoriographos Aragoniæ, libris pluribos editis ſatis notus; ſed longè plura Excellentiſſimus D.D. Gaſpar de Mendoza Ibañez, Marchio Mondexarenſis, Tendillæ Comes, cujus dono habuimus duo volumina Mss. quæ olim videntur fuiſſe apud Eminentiſſ. D. Cardinalem Quirogam Archiepiſcopum Toletanum.

IV. Et ea quidem ferè omnia habebamus Salmanticæ parata ad prælum, cum variis Diſſertationibus & Notis, anno ipſo M DC LXXXVI. ac jam probata à Superioribus: cùm glorioſiſſimus Pontifex INNOCENTIUS (occulto judicio Dei, ita volentis, aut permittentis) die ſecunda Septembris exiguitatem noſtram evexit ad hunc inſperatum Hierarchiæ gradum, & ſubinde ad ingentem curarum molem. Eâ impediti hactenus, ac novâ editione Theologiæ S. Anſelmi Romæ factâ, non potuimus tam vaſtum Opus adhuc affectum perficere, aut prælo ſubjicere.

V. Itaque inter tot laborioſiſſimas alterius generis occupationes, vix licuit Romæ ſexennio ferè integro quippiam alicujus momenti adjungere, præter Diſſertationes aliquas, ac Notas in Concilia, & Epiſtolas Decretales veterum Pontificum, ad Hiſpaniam ſpeciatim ſpectantes. Harum verò exemplaria antiquiſſima, adhuc exſtantia io Bibliotheca Vaticana, licuit videre & conferre cum aliis recentioribus, præſertim ad tuendam & illuſtrandam Collectionem Iſidorianam, quæ à quibuſdam Iſidoro Mercatori, ab aliis S. Iſidoro Hiſpalenſi tribuitur. In qua re examinanda & dirimenda totum ferè Apparatum hujus primi voluminis impendimus.

VI. Plurima alia monumenta Hiſpaniæ, ad Eccleſiaſticam præſertim hiſtoriam ac diſciplinam ſpectantia,

ſtantia, indicavimos in illa Epitome ſive Synopſi excuſſa anno M DC LXXXVI. tanqoam edenda eſſent ſimul cum Conciliis. Illius exemplar quoddam delatum Lipſiam, celebrem Saxoniæ urbem, anno M DC LXXXVIII. inter Acta Literatorum relatum fuit ab illorum auctoribus, præſertim ab Othone Menchenio. Verùm poſtea viſum fuit pleraque eorum monumentorum amandare in aliud Opus: tum quod minùs opportuna ſint præſenti inſtituto: tum præterea quòd iis adjungendis non ſatis eſſent fortaſſe quinque vægrandia volumina, & tanta mole deterrerent, aut alienarent animos Lectorum. Itaque ea quaſi παραλειπόμενα, ſeu relicta, loco opportuniori reſervamus, ſeligentes modò pauca, & non aliena à ſcopo hujus Collectionis. Inter iſta verò locum habebunt nonnolla ibidem indicata, & poſt noſtrum in Urbem adventum edita à Cl. V. Stephano Baluzio, tum in nova Collectione Conciliorum ab ipſo inchoata, tum in Marca Hiſpanica, ubi multa edidit, ex archivis Cataloniæ eruta ab Illuſtriſſimo D. Petro Marca Archipræſule Pariſienſi, quæ è re hujus Operis eſſe videntur.

VII. Ut autem facilè, & veluti uno conſpectu, totius Operis ſeries & contextura innoteſcat, obſervandum eſt, Concilia Hiſpaniæ antiqua à nobis recudi quàm fideliter fieri potuit, juxta exemplaria Mss. quibus uſus fuit D. Loaïſa, indicatis ad oram variis lectionibus: in quibus diſcernendis laboravit ipſe plurimum poſt magnum illum Antoniom Auguſtinum, religioſiſſimum in ea parte.

VIII. Porrò antiquiſſimum illorum omoium exemplarium eſt Lucenſe, quamvis penè detritum ac lacerum vetuſtate nimia, ſine anno, aut nota aliqua temporis, ſcriptum operâ cujuſdam Ayſtrulphi, aut Michaëlis Dens. Ejus Codicis honorifica mentio eſt in Decreto Gratiani correcto juſſu Gregorii XIII. Papæ. Videtur ille multùm pręceſſiſſe Toletanos duos ſæculo undecimo ſcriptos; & Wigilanum S. Æmiliani, atque Hiſpalenſem, qui intra decimum ſcripti fuerunt. Immo cùm Eccleſia & civitas Lucenſis (dicta *Lugo* apud Gallæciam) nunquam occupata fuiſſe credatur à Sarracenis; videtur Codex ille perſtitiſſe in ipſa à tempore circiter Concilii Lucenſis celebrati Erâ DCVII. ideſt anno Chriſti DLXIX. Ac forſan illud ipſum exemplar dictatum fuit, aut ordinatum à Martino Bracarenſi Epiſcopo, qui tunc florebat, & tribus poſt annis interſuit Concilio Bracarenſi II. Nimirum idem Martinus eo tempore elaboravit Collectionem Canonum Orientalium, eamque miſit ad idem Concilium Lucenſe, & Epiſcopum Nitigeſium, qui præerat. Credibile autem eſt, ut qui collegit Canones Orientales, & è Græco in Latinum vertit, ac tradidit Lucenſi Eccleſiæ; pariter eidem traderet Collectionem Latinorum Conciliorum, Canonum, & Epiſtolarum Decretalium, quæ in illo exemplari vetuſtiſſimo Lucenſi habetur. Continet verò Epiſtolas CIII. Decretales. In iis illas veterum Pontificum à Clemente uſque ad Syricium (ac forſan puriores, & ſine aſſumentis aut centonibus poſtea adjectis) non dubito ſcriptas, ſicuti exſtant in reliquis exemplaribus, quibus D. Loaïſa uſus fuit.

IX. Idipſum ſervandum curavimus circa Præfationem Collectionis Iſidorianę juxta Mss. Vaticanę Bibliothecæ; præſertim juxta Codicem 630. optimæ notæ, ſcriptum anno circiter octingenteſimo ſexageſimo, tempore Nicolai Papæ I. in cujus Epiſtolis deſinit. Præfationem verò ipſam, quam recentes Conciliorum editores primo loco ponunt, pariter prætermittendam cenſuimus, & explanandam, ac vindicandam, quantum licuit, ab objectis, quibus plerique criticorum ſtylum exacuunt contra illam, quaſi ſcriptam à quopiam Iſidoro Mercatore, quem *nebulonem impudentiſſimum* nonnulli appellant: cùm tamen, potiori ſaltem ſui parte, ſcripta ſit à S. ISIDORO Archiepiſcopo Hiſpalenſi, vero auctore illius Collectionis Epiſtolarum Decretalium & Conciliorum uſque ad Concilium II. Hiſpalenſe, cui ipſe præfuit anno Epochæ Chriſtianæ DCXIX. Eâ occaſione Epiſtolas veterum Pontificum uſque ad Syricium Papam in ea contentas, ſaltem ad Hiſpanos ſcriptas, ex inſtituto tuendas recipimus (licèt cum delectu & moderatione) in Apparatu hujus primi voluminis ſatis longo, nec minùs laborioſo.

X. Et certè magno animo aut auſu opus fuit ad eam provinciam adeò difficilem ſuſcipiendam, in qua non modò cum Heterodoxis, ſed & Catholicis eruditioribus decertandum fuit: ot propterea aliqui eorum, etiam amici, ægrè tulerint conatum noſtrum ad ruendum cauſſam adeò deſperatam, ut ipſi cenſent. Verùm nihil moror frequentius eruditorum judicium, aut fortaſſe præjudicium, adversùs partem nondum auditam. Evolvant, quæſo, patienter Diſſertationes ejus Apparatus: & fortaſſe concedent in noſtram ſententiam, aut ſaltem quæſtionem in medio relioqoent. Quod ſi adhuc opinio aut fama noſtra (quantula demum cumque eſt) alicui periculo, aut temeritatis notæ apud delicatiores quoſdam aut moroſos exponatur; tolerandum id, aut dandum cenſuimus venerandæ antiquitati, & præjudicio tot ſæculorum circa ea ſacra monumenta, quorum γνησιότητα, ſive αὐθεντίαν, nemo in dubium vocavit uſque ad medium ſæculi præcedeotis, quo critice liberior initium habuit circa quævis ſacra monumenta, eo ſucceſſu & licentia plurimorum uſque ad noſtra tempora, ut jam aliqui, vel in libros à Deo revelatos in utroque Teſtamento, ejuſmodi cenſoriam virgam ferre non metuant. Certè audaciam talem reprimere oportet, ac criticen certis terminis circumſcribere, ne impune vagetur, aut extra orbitam debitæ moderationis proſiliat.

XI. Apparatus itaque totius Operis ſatis vaſti, impenditur in explanationem ac vindicias, tum Præfationis & Collectionis Iſidorianæ Conciliorum: tum Epiſtolarum ad Hiſpanos, priſcis Pontificibus adſcriptarum, uſque ad finem tertii ſæculi, quæ in ea habentur. In eum ſcopum collimant Diſſertationes quatuordecim Hiſtoricæ, Chronologicæ, & Criticæ, quibus Hierarchiam Eccleſiaſticam, Primatum Sedis Apoſtolicæ, honorem Pontificum octavi & noni ſæculi quodammodo impetitum à nonnullis Catholicis, & ſacrorum Canonum obſervantiam, tum ex teſtimoniis totius antiquitatis Chriſtianæ, tum varia ac multiplici eruditione, ſtabilire & illuſtrare curavimus. Differimos quoqne de prlmis Hiſpaniæ Conciliis, quæ tribus primis Eræ Chriſtianæ ſæculis celebrata volunt nonnulli ab ipſo ferè tempore

S. Ja-

Digitized by Google

S. Jacobi: eaque occaſione viſum fuit obiter confirmare ipſius prædicationem in Hiſpania ſelectis quibuſdam obſervationibus, adversùs nuperos illius impugnatores. Deinde prolatis in medium Epiſtolis SS. Pontificum, Anteri, Lucii I. Xyſti II. Dionyſii, & Eutychiani ad Hiſpanos, examinatur illarum γνησιότης aut νοθεία; eximunturque ſcrupuli, ob quos illarum auctoritas apud eruditos nutare ſolet. Denique de ordine ſervato in Conciliis Hiſpaniæ celebrandis, & qualiter in iis ſe haberent Epiſcopi, presbyteri, ac diaconi, qualiter etiam Reges initio ac fine cujuſque Synodi, ſermo eſt.

XII. Hinc tranſitus fit ad Concilium Eliberitanum, celebre quidem in Eccleſia ab ineunte quarto ſæculo: ſed multò celebrius ab eo tempore, quo impugnatum à multis, non modò Heterodoxis, ſed & Catholicis, divino vir ingenio & eruditione incomparabili, ac ſubacto judicio, nobiliſſimus juxtà ac piiſſimus D. Ferdinandus de Mendoza, tuendum recepit, initio ferè Pontificatûs Clementis VIII. ad quem libros tres Commentariorum ea de re direxit. Editi fuerunt juſſu PHILIPPI II. prudentiſſimi ac potentiſſimi Regis; & vix prælo egreſſi admiratione impleverunt, non modò omnes viros Hiſpaniæ doctos, ſed eruditos quoſque Italiæ ac Galliæ, tam brevi ac felici omnium exemplarium diſtractione, ut teſte V. Cl. Philippo Labbè Tomo I. Collectionis Conciliorum col. 1007. vix aliquod inveniretur, niſi apud rariſſimos quoſdam, veluti theſaurus inæſtimabilis, & auro contrà non charus. Vide infrà paginâ 240. ubi & illius verba exſcribimus, & pluribus elogiis proſequimur eoſdem Mendozæ Commentarios, quibus in ſimili materia nihil doctius, terſius, aut eruditius, Sol aſpexit.

XIII. Negari non poteſt, eodem tempore quo Mendoza, graviſſimum virum D. Garſiam Loaïſam, Regium Philippi II. Magiſtrum, & poſtea Archiepiſcopum Toletanum, in ſua Conciliorum Hiſpaniæ Collectione recudiſſe, ac Notis illuſtrâſſe, & defendiſſe Synodum Eliberitanam. Verùm parcè id & obiter præſtitit, ſicuti & circa reliqua Concilia: veluti qui omnia prælo edenda receperat unico volumine, & non poterat circa ſingula divagari. Mendoza autem collectis ingenii doctrinæque viribus, unicè incubuit eidem Concilio illuſtrando ac tuendo, eâ ingenii ſubtilitate, eruditione ſacrâ ac profanâ, & criſi adeò exactâ (prorſus mirâ eo tempore) ut omnibus aliis in ea parte longo exceſſu palmam præripuerit, & ſit *velut inter ignes luna minores*.

XIV. Cùm jam omnia ferè exemplaria ejus Concilii celeberrimi cùm Mendozæ Commentariis diſparuiſſent, aut recondita eſſent in pretioſiſſimis quibuſdam bibliothecis, Cl. V. D. Emmanuel Gonzalez, condiſcipulus noſter Salmanticæ in ſtudio utriuſque Juris, ſub Illuſtriſſimis Præceptoribus D. Martino de Hontiveros, & D. Franciſco Ramos del Manzano, ubique notis, ac poſtea celebris Canonum Profeſſor, & Regius Conſiliarius in ſupremis Senatibus Fidei ac Juſtitiæ, eadem locupletanda curavit Notis laudati Loaïſæ, Severini Binii, Gabrielis Albaſpinæi, & Franciſci Coriolani: quibus præterea proprias addidit longè uberiores: ut proinde ex omnibus iis juſtum volumen conſurgeret, quod luci publicæ dedit Lugduni anno MDCLXV. & ab omnibus doctis hominibus tam intra quàm extra Galliam, cum plauſu receptum fuit, ac laudatum apud Ephemeridas Eruditorum Pariſienſium anni ἀμέσως ſequentis MDCLXVI. Typographorum verò culpa fuit, quòd editio illa innumeris erratis deformata prodierit, uti hodie apparet.

XV. Fideliùs longè Commentarios Mendozæ expreſſit paullò poſtea Philippus Labbè Tomo I. laudatæ Collectionis Conciliorum anno MDCLXXII. ſeorſum tamen à Notis Loaïſæ, Binii, & Albaſpinæi; prætermiſſis omnino recentioribus iis D. Emmanuelis Gonzalez; licèt omnes eæ ſimul ſeptennio antea Lugduni prodiiſſent. Fortaſſis politiſſimo illi Collectori ſalivam movit, aut faſtidio fuit tam frequens, immo denſa erratorum multitudo, quæ in iis paſſim occurrit vitio Typographorum.

XVI. Nunc autem in Collectione hac curavimus, tam Commentarios Mendozæ, quàm omnes prædictorum Notas, & præſertim doctiſſimi Gonzalez (quæ pluribus ejuſmodi nævis ſcatebant, & ob inſignem pietatem, modeſtiam, eruditionemque omnimodam auctoris, quaſi jure ſuo exigebant accuratiorem editionem) emendatiſſimè recudi, & ordine debito collocari poſt unumquemque Canonem. Adjecimus præterea plures noſtras, ſed breves, veluti ſpicas quaſdam à meſſoribus iis relictas, præſertim ad mores corrigendos, & Eccleſiaſticam diſciplinam, quoad fieri poſſit, inſtaurandam. Etenim conditio rerum præſens ea eſt plerumque, & adeò miſeranda, in quolibet ferè hominum genere, ut lectis Canonibus hujus Concilii, aliorumque Hiſpaniæ Tomo II. exhibendorum, & conſideratâ innocentiâ vitæ, auſteritate diſciplinæ, rigore pœnitentiæ, ac puritate religionis erga Deum (quæ tunc longè ac latè florebant in Chriſtianis omnibus, præſertim Eccleſiaſticis) paſſim ampliſſima ſit lugendi occaſio, & inſtaurandi quodammodo in Lectorum animis ſcintillam aliquam illius ignis, qui tot ſæculis arſit.

XVII. Itaque data aut accepta occaſione ex Canonibus horum Conciliorum, ſtudemus promovere veterem illam pietatem, quatenus præſens rerum ſtatus ſinit, & antiquos revocare mores, à quibus mirum quantum diſtamus. Curæ quidem eſt in hoc Opere plurima exhibere ad criticen ſacram, Hiſtoriam Eccleſiaſticam, Chronologiam, & eruditionem ſpectantia. Verùm potior ratio, & præcipuum ſtudium noſtrum, ſicut & prædictorum interpretum, fuit confirmare Fidei ac traditionum Apoſtolicarum dogmata (quæ maximè illuſtrantur Canonibus iſtis) & diſciplinam Eccleſiaſticam, ac doctrinam moribus corrigendis aptiorem tutioremque, jamdiu impetitam novis & laxis opinionum commentis, tueri, & veluti poſtliminio revocare. Utinam Deus piiſſimus, qui nobis, indignis licèt, ac peccatorum pondere preſſis, deſiderium hoc aſſiduum concedere dignatur; aliquem illius fructum donet, ad gloriam nominis ſui, & totius Eccleſiæ utilitatem.

XVIII. Sanè non aliter explerenus partes officii noſtri, ſive hujus eximiæ dignitatis, ad quam occulto Dei judicio, aut volentis, aut permittentis, exiguitatem noſtram evexit ſanctæ memoriæ Pontifex,

Digitized by Google

& rerum geſtarum gloriâ clarus, INNOCENTIUS XI. Cùm enim Cardinales ex vi muneris ſint intimi Conſiliarii & Coadjutores Romani Pontificis, non in ordine ad bonum regimen, aut reformationem unius pruvinciæ aut regni tantùm, ſed totius Orbis Chriſtiani; debent omnes pro virili laborare opere, verbo, ac ſcriptis, in eundem ſcopum; ac ſtudium & curam ſuam, doctrinamque ſalutarem, tutiorem, imitationi Chriſti aptiorem, ſacris Canonibus conformiorem, ac proinde ſeveriorem porrigere, non in unam tantùm vel aliam Eccleſiæ partem, ſed in totam illam, quàm longè ac latè patet. Ut proinde poſt Apoſtolos, Romanos Pontifices, ac præcipuos & primarios Eccleſiæ Doctores, in Cardinalibus ſpeciatim locum habeat ſententia illa Chriſti Domini: VOS ESTIS SAL TERRÆ. Quam Chryſoſtomus Homiliâ XV. in Matthæum ita exponit: *οὐ γὰρ τῆς Παλαιστίνης διδασκάλους εἶναί φησιν, ἀλλὰ τῆς γῆς ἁπάσης· καὶ οὐχ ἁπλῶς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ φοβερούς. Non enim illos Palæſtinæ doctores eſſe dicit, ſed* TOTIUS TERRÆ: *nec ſimpliciter doctores, ſed ſeveros atque terribiles.* ut vertit Annianus.

XIX. At cur ſeveros? cur terribiles? Subibunt enim odium hominum ferè omnium, quibus mollis & laxa doctrina placet; ſevera autem & auſterior horrori eſt. Verùm timorem hunc ſtatim eximit Chryſoſtomus ipſe ſubdens: *Τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐ κολακεύοντες, οὐδὲ θεραπεύοντες, ἀλλ' ἐπιστύφοντες, ὥσπερ τὸ ἅλας, οὕτω ποθεινοὶ πᾶσι γεγόνασι. Hoc eſt enim mirabile omnino: quòd non adulantes, neque palpantes, ſed ex adverſo,* SALIS INSTAR URENTES, *ferè omnibus ſe tam deſiderabiles reddiderunt.* Quod ipſum contigit non ſolùm priſcis illis Cardinalibus, qui in Conciliis (præſente aut probante Romano Pontifice) ſacros Canones auſteriori diſciplina plenos, & urentes inſtar ſalis, inſtituendos curârunt: ſed etiam poſterioribus, quotquot ferè ab ineunte hac ſecunda chiliade annorum Eræ Chriſtianæ floruerunt ſanctitate ac doctrina.

XX. Exemplo ſint (præter alios) Cardinales ſanctiſſimi, Petrus Damiani, Bonaventura, & Carolus Borromæus. Quiſnam in hac mundi quotidie labantis ſenecta, tenacior fuit Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ac ſeveritatis ſacrorum Canonum, quantum ſinebat rerum conditio ſuo ipſorum tempore? Vitæ, res geſtæ, & ſcripta eorum, id abundè teſtantur. Unde Bonaventura in Confeſſionali cap. 3. ſimul cum Cardinali Oſtienſi lib. 5. titulo *De pœnit. & remiſſionibus*, inquit: *Vix nomen ſacerdotis meretur, qui Canones Pœnitentiales ignorat.* Nimirum, illos, quibus acerbiſſimæ pœnæ pro peccatis indicebantur à ſanctis Patribus. Quamvis illæ tot ſæculorum curſu valdè exoleverint, nec à quoquam privata auctoritate inſtaurari poſſint & imponi, quatenus ex ſolo jure Eccleſiaſtico ortæ ſunt. At quamvis pleriſque hominibus ætatis illius initio horrorem aut odium incuterent, poſtea ſalutem attulerunt, & amorem erga auctores, ac venerationem reportârunt. Sanè qui attentiùs evolverit Damiani ſcripta, & S. Caroli Concilia Mediolani habita, inveniet ardentiſſimum ſtudium ſacrorum Canonum ſervandorum, & auſterioris diſciplinæ in iis traditæ. Vide infrà lib. 2. cap. ult. pag. 525. & ſeqq.

XXI. Laudandus quoque eſt eodem titulo doctiſſimus Cardinalis Bellarminus: qui variis locis, præſertim in aureo illo Opuſculo, ſive Epiſtola ad Nepotem ſuum Epiſcopum Theanenſem, diſciplinam veterem ſacrorum Canonum, laxitate novarum opinionum extenuatam atque impetitam, inſtaurare curavit. Verba illius præcipua exhibeo: *Si quis velit in tuto ſalutem ſuam collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, & non reſpicere quid multi hoc tempore dicant aut faciant. Et ſi rei certitudo non poſſit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem ſequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla utilitate temporali propoſitâ, ad minùs tutam partem declinare. Agitur enim de ſumma re, cùm de ſalute æterna tractatur: & facillimum eſt, conſcientiam erroneam exemplo aliorum induere, & eo modo, conſcientia non remordente, ad eum locum deſcendere, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur.*

XXII. Hæc ſcribebat piiſſimus ille Cardinalis ſub initium hujus ſæculi, quando Probabiliſmus nondum radices miſerat. Quid diceret longè poſtea, ubi tot monſtra opinionum adversùs Moralem Chriſtianam, & diſciplinam Eccleſiaſticam ac Canonicam, eruperunt? quarum quadraginta quinque Alexander VII. jure meritò damnavit; ſexaginta quinque Innocentius XI. & duas alias præcipuas peccati Philoſophici, ac præcepti dilectionis divinæ negati, Alexander VIII. ut alias mittam ejuſdem furfuris.

XXIII. Bellarmini veſtigia tandem aliquando preſſit eruditiſſimus Cardinalis Sfortia Pallavicinus, ejuſdem Societatis. Nam licèt in decurſu vitæ Probabiliſmo cum pluribus aliis adhæſiſſet, poſtea re maturiùs conſideratâ, & lectis quibuſdam libris doctiſſimis de eodem argumento, iis ſubſcripſit, & teſtimonium authenticum ſuæ retractationis dedit R. P. Nicolao Mariæ Pallavicino, Examinatori Epiſcoporum, nuper vitâ functo: quod apud ſe retinet modò Reverendiſſimus P. Thyrſus Gonzalez, Generalis Societatis JESU, Primarius olim Theologiæ Profeſſor in Salmanticenſi Academia, eandem ferè utriuſque Cardinalis ſententiam ex inſtituto ſequens, cum Michaële Elizalde, aliàs Cella-dei, & multis aliis doctis hominibus ejuſdem Inſtituti, quorum ſcripta parantur, ſuo tempore in lucem proditura. Præluxit verò iis non parum olim Mutius Vitelleſcus, Generalis ejuſdem Societatis, in celebri illa Epiſt. ad ſuos ſcripta anno 1617. die 4. Januarii.

XXIV. Verùm prolixus eſſem, ſi omnes DD. Cardinales Probabiliſmi illius laxi inimicos, & tutiorum, aut ſaltem palam probabiliorum ſententiarum tenaces, tam factis, quàm ſcriptis, jam vitâ functos, nominare vellem. Inter tam multos eorundem, qui uſque modò ſanctitate aut doctrina inſigni floruerunt, vix (credo) invenietur aliquis, qui aliter ſenſerit aut docuerit. Immo & ex iis qui modò ſuperſtites ſunt, tam intra quàm extra Urbem, præſtanti pietate & eruditione conſpicuis, ac toti Orbi Chriſtiano notis, quorum judicia ac ſententiæ mihi frequenter colloquio, ac variis congreſſibus innoteſcunt, nemo eſt (quantum capio) qui tam in theoria, quàm in praxi, non cenſeat ſequendam omnino eſſe ſententiam tutiorem, vel ſaltem longè veriorem ac probabiliorem. Atque in ſacris hiſce Congrega-

tioni-

Digitized by Google

tionibus quotidie occurrunt innumeræ cauſſæ, quarum deciſio ex ſacris Conciliorum Canonibus pendet. Ubi autem variæ auctorum occurrunt ſententiæ, illa omnino præfertur, quæ, omnibus hinc inde conſideratis, tutior videtur, aut juri & æquitati conformior. Lege interea Eminentiſs. ac Reverendiſs. D. Cardinalem Lauræam Tomo IV. in librum III. Sententiarum Diſp.XIV. num.254. & latiùs Tomo II. Diſp.XI. art.IV. per totum.

XXV. Nimirum, hic fuit ſemper ſpiritus Eccleſiæ, tam in Pontificibus Romanis, Cardinalibus, & Epiſcopis, quotquot Canones Conciliorum ediderunt, quàm in iis qui pietatis & doctrinæ laude illos uſque modò imitati ſunt. Unde ab initio ferè Pontificatûs laudati Alexandri VII. mirum eſt quo zelo, qua eruditione & conſtantia, quamplurimi Epiſcopi præſtantiſſimi nominis, partim vitâ functi, partim ſuperſtites, Probabiliſmum luxuriantem repreſſerint. Quot Concilia ab eo tempore in Gallia contra illum uſque modò celebrata ſunt, unanimi Patrum congregatorum ſuffragio, à Merbeſio & aliis exſcripta? Quot conventus Epiſcoporum, Doctorum clariſſimæ Sorbonæ, ac Parochorum Pariſienſium, Rhotomagenſium, aliorumque, ad illum exterminandum, & ad proſcribendam famoſam illam Apologiam Caſuiſtarum, conſpirârunt?

XXVI. Quibus verbis zelo & ſeveritate plenis, illam damnaverint, inter plurimos alios Præſules, Eminentiſſimus Cardinalis de Janſon, tunc Dinienſis Epiſcopus, & Illuſtriſſimus Archiepiſcopus Pariſienſis Harlai, tunc Rhotomagenſis, ſatis notum eſt, & ego poſſem hoc loco utriuſque verba ac judicia *κατὰ λέξιν* exprimere, ſi neceſſum eſſet. Quot laudes audiuntur Summæ illius Moralis, ſex brevibus Tomis comprehenſæ, & toties recuſæ, hortatu aut juſſu Eminentiſs. DD. Cardinalium, Grimaldi Archiepiſcopi Aquenſis, & de Camùs Epiſcopi Gratianopolitani! quamvis mihi hactenus non fuerit otium pervolutandi illam, ſed ſolùm partem libandi. In ea verò paſſim ferè ex puris ſacrorum Canonum ac SS. Patrum fontibus theſes morum adversùs Probabiliſtarum commenta proferuntur. Idipſum cernere eſt in Summa Chriſtiana citati Merbeſii, duobus magnis voluminibus comprehenſâ, & editâ ſub auſpiciis Illuſtriſſimi D. Tellier Archiepiſcopi ac Ducis Rhemenſis: quæ (ſolùm obiter à me lecta) videtur catena ferè continua Moralis Chriſtianæ, ex Canonibus Conciliorum, & locis Sanctorum Patrum contexta, adversùs laxones quoslibet. Neminem prodo, neminem nomino: generatim loquor de iis, quicumque demum ſint, ſive communi aura fruantur adhuc, ſive jam diem obierint.

XXVII. Sed & laudandus eſt maximè inter Regulares clariſſimus Ordo S. Dominici, qui hortatu laudati Alexandri VII. vexillum extulit adversùs Moralem laxam, per doctiſſimos alumnos ſuos, Joannem Martinez de Prado, Julium Mercorum, Vincentium Baronium, Vincentium Contenſonem, Pichinardum, Gonetum, alioſque ſimiles, ampliſſimo fructu. Et meritò quidem ita ſe geſſit: cùm nihil aliud diſcere potuerit ab incomparabili magiſtro ſuo Doctore Angelico, immo & ab Auguſtino, ac cæteris SS. Patribus, quorum germanam mentem circa Fidem ac mores, ille divino ingenio & admiranda claritate explanavit, atque in methodum redegit.

XXVIII. Idem ferè dixerim de multis Religionibus, præſertim militantibus ſub Regula ejuſdem S. Auguſtini, S. Franciſci, & Carmelitarum, aliiſque. Multi enim viri doctiſſimi ex iis, intra & extra Urbem, in lucubrationibus ſuis, partim ſcriptis, partim editis, ſtudent, ac ſtuduerunt Probabiliſmo frænum imponere, abjectâ Regulâ illâ Lesbiâ, & malè fidâ, quâ plerique à fine ferè ſæculi præcedentis abducebantur, & feruntur adhuc, *non quò eundum eſt, ſed quò itur*, ut Senecæ verbis utar. Ex ſolo Ordine S. Auguſtini, nunc Romæ habemus Illuſtriſſimos duos Epiſcopos, Ignatium de la Zerda, Aquilanum, & Lambertum le Drou, Porphyrienſem, ac Reverendiſs. M. Henricum de Noris, Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum: ut mittam Magiſtrum Franciſcum Fervacques, celebrem olim Profeſſorem Lovanienſem, & Joannem Schvveizerts Doctorem Colonienſem: qui verbo ac ſcriptis refellunt eandem licentiam opinandi. Idipſum accidit pleriſque Patribus, ne dicam omnibus, Præmonſtratenſibus, & Congregationis Oratorii in Gallia ac Belgio.

XXIX. Id etiam curârunt hoc tempore nonnulli celebres Scriptores, aut Doctores Benedictini: veluti in doctiſſima & obſervantiſſima Congregatione S. Mauri Galliarum Joannes Mabillon, Tractatu *De ſtudiis Monaſticis* parte ſecunda cap. 7. Gabriel Gerberon toto ferè libro *De vero Pœnitenti*. In Congregatione Helvetica Illuſtriſs. D. Cæleſtinus Sfondratus Abbas S. Galli, & S.R.I. Princeps, in Diſputatione Juridica *De lege in præſumptione fundata*, quam edidit Salisburgi anno MDCLXXXI. dum eſſet publicus ſacrorum Canonum in ea Benedictina Academia Profeſſor (quæ communi Doctorum conſenſu Probabiliſmum refellit) pariter illum impugnavit pag. 15. & ſeqq. Sunt & alii plures ejuſdem ſententiæ in diverſis Congregationibus Benedictinis Italiæ, Galliæ, ac Germaniæ. Quantum verò ſtudii collocaverit laudatus Princeps Sfondratus, non modò in Theologia, ſed in ſacris Canonibus, unde doctrina morum ſolida eruitur, ſatis oſtendunt celeberrimi ipſius libri, qui præ manibus eruditorum omnium ſumma cum laude verſantur.

XXX. Verùm longè antea in Congregatione Benedictina Hiſpaniæ non defuit qui doctrinis Caſuiſtarum laxis antidotum pararet. Anno MDCLIII. vivente adhuc Innocentio X. electus fuit Generalis ipſius Reverendiſs. Magiſter D. Bernardus Hontiveros, Primarius Theologiæ Profeſſor in Ovetenſi Academia, Theologus Majeſtatis Catholicæ, ac Conſultor Supremi illius Fidei Senatûs, vir ſpectatiſſimæ pietatis ac ſublimis doctrinæ. Is ab eo tempore acerrimè invehebatur adversùs laxas Caſuiſtarum opiniones, & lectionem quorundam ex iis vetabat ſubditis ac diſcipulis, inter quos ego numerabar. Poſtea anno MDCLVIII. fuit electus Epiſcopus Eccleſiæ Calagurritanæ, eodem tempore quo præerant, Oxomenſi D. Joannes de Palafox, & Placentinæ D. Ludovicus Creſpì. Tres ii Præſules doctiſ-

ſimi

Digitized by Google

ſimi pariter, & vitæ exemplariſſimæ famâ ac ſcriptis inſignes, hortatu Eminentiſſimi Cardinalis D. Balthaſſaris de Moſcoſo & Sandoval, Archiepiſcopi Toletani (cujus memoria pariter in benedictione eſt) cœperunt communi conſilio exagitare Probabiliſmum, tunc longè ac latè graſſantem. Hontiveros ſpeciatim ſcriptis ſuis ea de re titulum dederat: LACRYMÆ MILITANTIS ECCLESIÆ. Verùm anno MDCLXII. initio Novembris, fractus mortificationibus, ſtudiis, ac laboribus, circumſtante ac flente toto clero illius Eccleſiæ, & pauperibus ejulantibus tam pii Patris obitum, immortuus fuit Operi nondum perfecto, quod proinde in lucem edi non potuit. Idem ferè acciderat Palafoxin, qui triennio antè ſanctiſſimè obierat: id eſt anno MDCLIX. die triceſima Septembris. Unde licèt tot libris antea editis, ſparſim pernicioſas ac laxas quorundam Recentiorum opiniones impugnâſſet, non potuit perficere volumen aliquod ex inſtituto in eundem ſcopum. Denique Epiſcopus Creſpius diſtentus occupationibus variis, & legatione Majeſtatis Catholicæ in Urbem pro cauſſa Conceptionis, ſolùm potuit edere Diſputationes Morales ſelectas adversùs Caſuiſtas prurientes auribus, & nominatim præcipuè adversùs Caramuelem. Obiit verò magna ſanctitatis opinione relictâ eodem circiter anno MDCLXII.

XXXI. Ab iis præſtantiſſimis Epiſcopis, & Scriptoribns variis inſtructus, paucis pòſt annis cœpi dubitare de ſecuritate illa, quam nobis plurimi alii pollicebantur in uſu opinionum quarumlibet probabilium. Eò uſque enim communi ferè ſenſu aut præjudicio abductus, in Probabiliſmo, veluti in pulvino, molliter quieſcebam: & plerumque ſtudium meum (ita ingenuè fateor) ſitum erat in examinando potiùs an aliquid eſſet probabile, quàm in veſtigando an eſſet verum. Detectâ enim probabilitate, nullatenus dubitabam me poſſe illud in praxi ſequi, aut aliis conſulere. Unde & in Theologia Florulenta, quam edidi Salmanticæ anno MDCLXVII. Ludo V. præſertim à num. 70. uſque ad 98. tota mihi cura fuit in examinandis conditionibus opinionis ab uno Doctore pio & docto traditæ adversùs communem aliorum, neceſſariis ac ſufficientibus, ut illa probabilis cenſeatur. Hoc enim ſemel ſtatuto, non dubitabam licitum eſſe ipſius uſum, adhuc poſtquam Alexander VII. anno MDCLXVI. damnaverat XLV. propoſitiones, & in iis illam numero viceſimam ſeptimam: *Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis; dum non conſtat rejectam eſſe à Sede Apoſtolica ut improbabilem.* Hanc ipſam theſim per ſe ſpectatam ibidem latè impugnavi, ſicuti & nimiam licentiam opinandi circa doctrinam morum: quam in rem memoravi num 79. ea ferè ipſa quæ paullò antea protuli de Illuſtriſſimis Epiſcopis Calagurritano, Oxomenſi, ac Placentino.

XXXII. Nec proceſſi ulteriùs ad quærendum, an dato quòd opinio aliqua ſit probabilis, liceat omnino illam ſequi in praxi, aut aliis conſulere, relictâ probabiliore aut tutiore. De hoc enim nemo tunc Salmanticæ dubitabat. Uſque adeò invaluerat Probabiliſmus ibidem, quamvis paullò antea Magiſter Joannes Martinez de Prado, & Vincentius Baronius, ambo Dominicani, ſcriptis editis impugnâſſent longè ac latè Caramuelem, & rejeciſſent uſum opinionis minùs probabilis faventis libertati in concurſu probabilioris ſtantis pro præcepto. Nulla enim ferè ratio utriuſque laudati ſcriptoris habebatur in ea parte, ob multitudinem innumerabilium aliorum liberiùs ſcribentium: ut poſſent ii dicere cum Poëta: *Obruimur numero.*

XXXIII. Cœpi itaque rem maturiùs examinare, ab anno circiter MDCLXXI. uſque modò, lectis ac relectis, ultra prædictos, plurimis auctoribus recentibus, qui hinc & inde controverſiam hanc graviſſimam profligârunt ex inſtituto. Deprehendi verò ingens periculum ſalutis in ſectando aut conſulendo aliis Probabiliſmo, ſive uſu cujuslibet opinionis minùs probabilis faventis libertati, in concurſu alterius probabilioris adhærentis præcepto. Idem mihi altè inſedit ubi utraque apparet probabilis æquè aut circiter, Manet enim adhuc res verè dubia, & incertum omnino, an actio vel omiſſio ſit contraria legi æternæ, nec ne, quicquid plerique recentiorum diſtinguant inter dubium ſpeculativum & practicum. Hanc enim diſtinctionem quoad controverſiam præſentem, plurimi alii à triginta circiter annis uſque modò, doctiſſimè rejecerunt. In dubiis autem, & ſpectantibus ad æternam ſalutem, eligendam eſſe tutiorem partem, jura clamant, & prudentia ac lex charitatis divinæ de propria & aliorum ſalute, palam dictat.

XXXIV. Certè nemo prudens vitam corporis ita negligit, ut audeat uti cibo aut pharmaco ſolùm probabiliter ſano, quod tamen æquè aut magis probabiliter cenſeatur noxium & exitiale futurum. Quare ne exponat ſe probabili, aut probabiliori periculo mortis, eligit aliud certò innoxium, aut ſalutiferum. Idem ferè accidit circa rem ſamiliarem ſervandam, & honores aſſequendos. Cur ergo vita animæ, & ſalus æterna, longè pretioſior, paſſim exponatur probabili periculo opiniorum liberiorum? Nec reflexiones aliquæ, ſeu judicia reflexa ad auctoritatem alienam, videntur prodeſſe aut ſufficere ad formandum judicium moraliter certum, & neceſſarium de uſu licito opinionis benignæ quoad bona animi, potiùs quàm corporis vel fortunæ, ubi opinio ſeverior æquè aut magis urget. Non enim voluntas habet vim imperandi intellectui, ut judicio reflexo cenſeat verum aut certum moraliter id, quod directo judicio æſtimat falſum, aut dubium, aut minùs probabile.

XXXV. Quare reflexiones illę ad ſummum poſſunt habere locum, & prodeſſe, ubi vir doctus, & prudens, recta intentione placendi Deo, aut ipſum non offendendi, & nullo præjudicio, paſſione, aut utilitate abductus, diligenter inquirit veritatem pro qualitate materiæ, & debitis circumſtantiis, quando concurrunt invicem contrariæ opiniones inter Scriptores Catholicos, doctos & pios. Si poſt rem examinatam inveniat ſententiam benignam longè ac palam prævalere opinioni auſteriori, tum auctoritate & numero Patronorum, tum rationibus, & plenè reſpondere argumentis contrariis; videtur poſſe formare

judi-

Digitized by Google

judicium moraliter certum de illius veritate & licito uſu, aut nihil curare rigidiorem aliorum opinionem, vel eam reputare ortam ex inani ſcrupulo. Dato enim aut permiſſo quòd ſententia illa benignior eſſet falſa in re, agens excuſaretur à peccato, ſaltem gravi, ob rectam intentionem, bonam fidem, & ignorantiam venialem ex infirmitate humana. Si autem poſt diligentem inquiſitionem inveniat opinionem auſteriorem æquale pondus habere, aut etiam majus, ac proinde veritatem rei eſſe ſpeculativè dubiam; non poterit ulla reflexione formare ſibi judicium moraliter certum de illius veritate, aut uſu licito. Quare abſtinendum erit ab opinione benigniore, & adhærendum tutiori, ſive ſtanti pro præcepto.

XXXVI. Hæc videtur fuiſſe praxis aſſidua ſanctorum Patrum, Pontificum, ac Theologorum doctrina & pietate inſignium, à tempore naſcentis Eccleſiæ uſque ad finem ferè ſæculi præcedentis, quo cœpit reputari ſecurus uſus opinionis benignæ probabilis, in concurſu opinionis auſterioris æquè probabilis, aut probabilioris, per reflexiones antiquis ignotas. Sequebantur enim veteres illi, quòd intra ſinum Eccleſiæ Catholicæ poſt rem maturè examinatā, oratione ac ſtudio competenti, videbatur verum, aut moraliter certum. Et licèt ipſi ſancti Patres, aut Doctores celebres, aliter atq; aliter circa varias quæſtiones morum cenſerent, unuſquiſque tamen pius ac prudens id agebat vel conſulebat aliis, quod poſt debitum examen judicabat verum, aut ſaltem longè conformius Canonibus ſacris, rationi, & æquitati. Neque enim ampliùs exigi putabat ab homine mortali, infirmo, & ignorantiis obnoxio. Alioqui ſequebatur tutiorem partem. Exempla plurima poſſent hoc loco produci, ni quæſtionem hanc graviſſimam potius excurrendo libandam, quàm ex inſtituto dirimendam recepiſſemus.

XXXVII. Et hoc ipſum ferè eſt, in quo videntur cōvenire ſcriptores ac Theologi laudati à num. XX. contra Probabiliſmū differentes. Nominatim verò doctiſſimus & piiſſimus Cardinalis Bellarminus, verbis exſcriptis num. XXI. apertè id tradit; immo & loquitur ſtrictiùs quàm plerique ex allegatis: ut conſideranti palam erit. Ac certè innocentia vitæ ipſius, candor morum, & profeſſio minimè fucata veritatis, quæ fulget in ejus ſcriptis, ſatis denotant, eundem in agendo & conſulendo non quæſiiſſe probabilia, ſed vera; non dubia, aut morali erroris periculo obnoxia, ſed ſecura & ſolida. Exeat nunc aliquis recentiorum quorundam, & propterea Bellarminum Janſeniſmi aut Bajaniſmi arguat. Hanc enim notam ex eodem doctrinæ morum ſeverioris capite inurere auſi ſunt nonnulli plurimis aliis Catholiciſſimis Epiſcopis, Prælatis, Doctoribus, & ſcriptoribus, licèt nullo fermento hæreſeos, vel doctrinæ erroneæ aſperſis, & palam rejicientibus illas quinque famoſas theſes, ab Innocentio X. & Alexandro VII. fulguritas, atque in iis Illuſtriſſimo Fagnano, quo neminem in ſacris Canonibus doctiorem aut celebriorem ætas noſtra tulit. Sed calumnia ejuſmodi, dum linguario oribus quorundam injecto coërceri nequit, contemptu aut riſu exſibilanda erit, juxta illud vetus adversùs convitia injuſta: *SPRETA EXOLESCUNT*.

XXXVIII. Itaque ut eò redeam unde diverteram, tam ipſi Canones Concilii Eliberitani, quàm aliorum Hiſpaniæ, hiſce voluminibus comprehenſi, veterem illam morum doctrinam, & diſciplinam Eccleſiæ auſteriorem tradunt, à qua mirum quantum deſcivimus in hac mundi ſenecta, & pruritu novo opinandi liberiùs. Nec tamen ideo probo nimium quorundam zelum, aut impetiginem, vel ſeveritatem juſto majorem, quâ onera intolerabilia aliis imponunt. Paris enim periculi eſt plus juſto conſcientias ſtringere, ac dilatare. Et utrobique peccari poteſt ſub ſpecie boni, aut prætextu zeli. Plerique enim Recentiorum nimiùm habenas laxant, ut homines, præſertim fragiles, probabili opinione fulti non peccent, licèt actio ex ſe mala ſit. Alii verò nimis ſtringunt, ut avertant ab omni periculo peccandi. Utrobique autem valdè erratur. Moderandum id eſt regulis charitatis & prudentiæ Chriſtianæ, ſervata illa mediocritate, quæ in neutrum extremum declinat. Quod ipſum ſæpè in Notis ad hæc Concilia obſervandum curavimus.

XXXIX. Tam verò in iis, quàm in Diſſertationibus, exiguam aut potiùs nullam rationem habemus monumentorum quorundam ſubleſtæ fidei, ſive Chronicorum, quæ ſub nomine Dextri, Maximi, Helecæ, Liberati, Luitprandi, Juliani Perez, & Hauberti Hiſpalenſis, à fine circiter præcedentis ſæculi uſque modò venditantur, ingenti planè detrimento, & injuriâ veritatis atque Hiſtoriæ rerum Hiſpaniæ. Intra quam multi homines docti ab eo tempore, aut cum eruditiſſimo Mariana, & aliis exteris ſcriptoribus rident ea commenta, aut bilem exercent & ſtylum exacuunt, cum D. Nicolao Antonio, celeberrimo ſcriptore Bibliothecæ Hiſpanæ, quinque juſtis voluminibus comprehenſæ, quorum tria nondum edita apud me ſunt, & σὺν Θεῷ aliquando publicam videbunt lucem. Quin & Cl. V. D. Emmanuel Gonzalez, qui in Commentariis ad Eliberitanum Concilium aliquam iis Chronicis fidem adhibebat, poſtea ab anno circiter MDCLXX. cœpit ea irridere, & contemptui habere, me præſente. Itaque quicquid plurimi minùs verſati in Chronologia, Hiſtoria, & Critice, dicant & vociferentur in honorem earum farraginum, à malè feriatis quorundam capitibus confictarum; nos ea ſolùm ſectabimur & trademus, quæ antiquitati, & veritati conformia ſunt, aut omnino apparebunt.

CEN-

Digitized by Google

CENSURA

R. P. MAGISTRI ILDEPHONSI DE MIER,

Congregationis S. Benedicti Hiſpaniarum Procuratoris Generalis, ſacrarumque Congregationum S. R. Univerſalis Inquiſitionis Qualificatoris, & ſacrorum Rituum Conſultoris.

INJUNCTUM mihi à Reverendiſs. P.F. Thoma Maria Ferrari S. P. A. Magiſtro munus exſequutus, legi Diſſertationes Eccleſiaſticas in Collectionem Iſidorianam Conciliorum & Epiſtolarum Decretalium, ac Notas in Concilium Illiberritanum, auctore Eminentiſs. ac Reverendiſs. Cardinali de Aguirre. Qui quidem jam dudum orbi literario notus, tot ſcriptis immortali nomine comparato, viam ſibi ad poſteritatem feliciſſimè ſtravit. Cùm igitur ampliſſimi auctoris gravitas, ſuo potiùs nomine, quàm meis laudibus commendetur; ea tantùm proferam, ad quæ Cenſoris munus me compellit: nempe, deprehendiſſe me in hoc Opero maximum & eruditionis & judicii pondus, quibus omnia ad exactiſſimam criſeos vannum deducta, ſumma dexteritate diſcutit, ventilat: ac legitima quæque ab interpolatorum quiſquiliis ſegregans, Epiſtolas tandem plurimorum injuriâ in Utopiam relegatas, veluti poſtliminio iterum reducit. Quare cùm nihil in iis reperiatur, quod vel Catholicis moribus, vel diſciplinæ Eccleſiaſticæ adverſetur; immo omnia è reconditis ſacræ eruditionis penetralibus feliciter eruta; digna exiſtimo quæ in lucem prodeant, ut lucem præbeant. Ita cenſeo. Romæ IV. Kalendas Majas, anno Domini MDCXCIII.

M. Fr. Ildephonſus de Mier.

D*EMANDANTE Reverendiſſimo P.F. Thoma Maria Ferrari Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro, perlegi unà cum gloſſematibus & Commentariis pridem annexit, Concilia Hiſpanica, quæ typis toties cuſa & recuſa, jamdudum famæ ſibi celebritatem compararùnt. Nunc autem de integro prodituris, accedunt ampliſſimi Cardinalis de Aguirre obſervationes ad Eliberitanum, & Diſſertationes de Iſidoro illo Mercatore, qui ob invectas, nono circiter ſæculo, & prætentas Pontificum Decretales, ad magnum criſeos forum exactus, compluriumq; ibi ſphalmatum & parachroniſmatum inſimulatus, tandem amandatus fuerat* ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς ἀληθείας *ad ſacra deæ Fabulinæ. Ea verò quæ initi penſi erant, vir eximius aſſequitur tanta dicendi facilitate ac felicitate, ut quod olim Plinius ſenior protulit de penicillo Timanthis pictoris, hoc ego referre poſſim de calamo tanti Scriptoris:* In omnibus (*ajebat*) ejus operibus plus ſemper intelligitur, quàm pingitur; & cùm ars ſumma ſit, ingenium tamen ultra artem eſt. *Ne minimum quidem hic contra regulas Indicis: immo potiùs pluſquam multum, quod è re literaria ſit, ut prodeat, quò proficiat. Romæ, è cœnobio Minervæ IV. Kal. Maji, anno Chriſtiani Orbis MDCXCIII.*

Fr. Angelus Julianus Ord. Prædic. Th. Mag. Fidei olim Quæſitor; nunc autem ſacrarum Congregationum Indicis, & Rituum Conſultor.

Imprimatur,

Si videbitur Reverendiſs. P. M. S. P. Apoſtolici.

Joſephus Menattus Epiſcopus Cyrenenſis Viceſgerens.

Imprimatur.

Fr. Thomas Maria Ferrari Ord. Præd. S. P. A. Magiſter.

INDEX

Digitized by Google

INDEX SUMMARIUS
EORUM, QUÆ CONTINENTUR TOMO PRIMO CONCILIORUM HISPANIÆ.

EPISTOLA Garſiæ Loaïſæ ad PHILIPPUM II. Hiſpaniarum Regem. pag. 1.

Præfatio Illuſtriſs. domini Loaïſæ. De Codicibus manuſcriptis, quibus uſus fuit in ſua Collectione, de eorum fide & antiquitate. 3.

Epiſtola Illuſtriſs. D. Antonii Auguſtini, Archiepiſcopi Tarraconenſis, ſcriptoriſque celeberrimi, ad Hieronymum Blancā, De rebus Cæſarauguſtæ, Epiſcopis, & Conciliis per eos celebratis. 7.

Ejuſdem D. Antonii Auguſtini, De Hiſpaniæ Conciliis non editis, dialogus inter alios viceſimus, ex libro poſteriore. 9.

Epiſtola Eminentiſſimi D. Gaſparis Quirogæ, Epiſcopi Conchenſis, poſtea Cardinalis, & Archiepiſcopi Toletani, ad Gregorium XIII. Pont. Max. gaudentem de Conciliis Hiſpaniæ inventis, & ad ſe miſſis, ac deſiderantem ut quædam alia exquirantur. 10.

Clariſſimi viri Joannis Baptiſtæ Perez, primùm convictoris Illuſtriſs. D. D. Gaſparis Quirogæ, deinde canonici Toletani, & Epiſcopi Segobricenſis, Epiſtola ad lectorem, De Conciliis Hiſpaniæ. 11.

Chronologia Conciliorum Hiſpanienſium uſque ad Hiſpaniam à Sarracenis occupatam: certò confirmata ex quatuor vetuſtis Conciliorum Codicibus, curâ & ſtudio clariſſimi viri Joannis Baptiſtæ Perez. 13.

Chronologia Gotthorum Hiſpaniæ Regum, ſub quibus Concilia habita ſunt, certiùs quàm antehac conſtituta ex pluribus Codicibus Conciliorum Mss. & ex D. ISIDORI libro de Gotthis, atque Vulſæ Epiſcopi Chronico, nondum impreſſis, cum vera multorum nominum orthographia ex numiſmatis reſtituta. 15.

Catalogus antiquus Romanorum Pontificum à S. Petro uſque ad annum DCCLVII. quo tempore interjecto celebrata fuerunt antiqua Hiſpaniæ Concilia. Ex Codice vetuſtiſſimo Bibliothecæ Palatino-Vaticanæ, ſcripto ſub Pontificatu Paulli I. prædicto anno, aut circiter. Ad oram indicamus annos Chriſti, quibus unuſquiſque Pontificum cœpit regere Eccleſiam Romanam, juxta Chronotaxin duplicem; alteram Catalogorum veterum, alteram Eminentiſs. Cardinalis Baronii. Inſuper ſub aſteriſco * addimus nonnulla monitu digna ad marginem. 17.

Chronologia Toletanorum Præſulum, primæ Chiliadis Chriſtianæ annorum: quorum ratio ex antiquis Mss. habetur certa & apud omnes explorata. 22.

JOSEPHI SAENZ CARDINALIS DE AGUIRRE Apparatûs ad Concilia Hiſpaniæ Pars prima. Sive Examen, aut Scrutinium Hiſtorico-Critico-Chronologicum Præfationis & Collectionis Iſidorianæ Conciliorum & Epiſtolarum Decretalium, præſertim ad Hiſpanias ſpectantium: in honorem ac decus S. ISIDORI Archiepiſcopi Hiſpalenſis, Doctoris ſapientiſſimi ac celeberrimi. 25.

Præfatio ISIDORI in ſuam Collectionem Canonum & Conciliorum incipientem: *ISIDORUS Peccator ſervus Chriſti, conſervo ſuo, & parenti Fidei, in Domino ſalutem.* 27.

DISSERTATIONES ECCLESIASTICÆ in Præfationem Iſidori, ad ſuam Conciliorum & Canonom Collectionem. 31.

DISSERTATIO I. *Quiſnam fuerit Iſidorus Collector Canonum Conciliorumq́, & quonam tempore vixerit.* 32.

Excurſus I. Præmittitur, & multipliciter oſtenditur, inter plures Iſidoros, tum Latinos, tum Græcos, neminem *Mercatorem* dictum, cui Collectio Canonum & Conciliorum tribui poſſit. 32.

Excurſus II. Varii Iſidori apud Hiſpanos ab initio ſeptimi ſæculi uſque ad finem octavi, de quorum ſingulis controverſia eſſe poſſit. Diverſorum opiniones relatæ & rejectæ. 33.

Excurſus III. Oſtenditur multipliciter, S. Iſidorum Hiſpalenſem fuiſſe Collectionis auctorem quoad potiſſimā ſui partem; licèt alius, ſive Iſidorus, ſive alterius nominis, eam proſecutus fuerit. 35.

Excurſus IV. Confirmatur noſtra ſententia auctoritate clariſſimorum quorundam virorum, non modò antiquorum, ſed & recentium. 38.

Excurſus V. Difficultates nonnullæ adversùs ſententiam noſtram, objectæ & ſolutæ. Ubi plura obſervatu digna. 39.

DISSERTATIO II. *De Collectionibus antiquis Conciliorum & Canonum, cū Iſidoriana collatis.* 42.

Excurſus I. De primis & antiquiſſimis Canonum & Conciliorum Collectionibus: ac primùm de illa quæ ferè à tempore Concilii Sardicenſis facta fuit: tum de illa, quæ Concilium Chalcedonenſe ſequuta eſt. Plura circa utramque obſervantur, præſertim apud Hiſpanos: & de Codice Canonum, quo ii intra Concilia utebantur. 42.

Excurſus II. De aliis poſterioribus Canonum Collectionibus, & præſertim Dionyſii Exigui, Ferrandi Diaconi, Martini Bracarenſis, & Iſidori. Collectiones, Dionyſiana, atque Iſidoriana, in quo conveniant aut differant. 45.

Excurſus III. Præfatio alia Iſidori ad ſuam Collectionem, eruta ab Archipræſule Marca ex duobus antiquiſſimis Mss. monaſterii Rivi-pollenſis in Catalonia, & collata nunc cum alio Biblioth. Vaticanæ: atque in multis diverſa ab ea quam initio præmiſimus. 46.

Excurſus IV. Notæ in eam Præfationem, quibus explanantur & confirmantur plura in ſuperioribus tradita circa S. Iſidorum Hiſpalenſem, ejuſque Collectionem à calumniis vindicatam. 47.

DISSERTATIO III. *An S. Iſidorus Hiſpalenſis Collectioni ſuæ inſeruerit Canones qui dicuntur Apoſtolorum, & quotnam ex iis, ac quo jure.* 50.

Excurſus I. Ratione dubitandi præmiſſa, oſtendi-

Digitized by Google

tur S. Iſidorum initio Collectionis ſuæ inſeruiſſe Canones Apoſtolis adſcriptos; non tamen iis auctoritatem tribuiſſe: nec verba illius eſſe quæ modò exſcripſimus, ſed longè alia, quicquid cõtrà velint nõnulli, & olim cenſuerit Hincmarus. 50.

Excurſus II. Cur S. Iſidorus, licèt in Collectione ſua exſcripſerit Canones Apoſtolis adſcriptos, rejecerit illos ad apocrypha, & intruſa ab hæreticis. Opinio quædam Binii & aliorum rejecta. 52.

Excurſus III. Jure ne an injuriâ, interpolator aut corruptor Præfationis S. Iſidori ad ſuam Collectionem, tradiderit opinionem S. Doctori contrariam, tribuens auctoritatem omnibus Canonibus nomine Apoſtolorum editis. 54.

Excurſus IV. Cuinam potiùs aſſentiendum ſit; an S. Iſidoro neganti exploratam auctoritatem Canonibus vulgatis Apoſtolorum nomine; an potiùs interpolatori aſſerenti? Argumenta præcipua pro unaquaque partium proponuntur, velut rationes dubitandi. 56.

Excurſus V. Præmittuntur quædam velitationes & conjecturæ ad dirimendam quæſtionem, præſertim circa Synodum VII. Generalem, ac decreta Hadriani I. Stephani IV. & Joannis VIII. (aliàs VII.) Præſulum Romanorum, quoad Canones vulgatos Apoſtolorum nomine. 58.

Excurſus VI. Theſes variæ, quibus ſingillatim dirimitur controverſia, juxta ea quæ in ſuperioribus tradidimus, tam circa mentem S. Iſidori, quàm circa auctoritatem Canonum Apoſtolis adſcriptorum. Porrò ex octoginta quatuor circumferri ſolitis, ſolos quinque irrepſiſſe hæreticorum aut corruptorum fraude; reliquos autem omnes authenticos eſſe, & in ſingulari probatos à Pontificibus Romanis, Conciliis, & Patribus, quorum loca indicantur quoad quinquaginta priores. 61.

Excurſus VII. Canones quinquaginta Apoſtolici, juxta verſionem Dionyſio Exiguo adſcriptam (quâ & Iſidorus Collector uſus fuiſſe videtur) collati cum antiquiſſimo exemplari Mss. Vaticano num. 630. notatis ad oram varietatibus lectionum. 63.

Excurſus VIII. Exhibentur κατὰ πόδας reliqui triginta quatuor Canones Apoſtolici, in Iſidoriana Collectione prætermiſſi, juxta verſionem Latinam Gregorii Holoandri è Græco. Porrò ex iis ſolos tres ſuſpectos eſſe de errore: reliquos autem omni veneratione dignos. 66.

DISSERTATIO IV. *De Epiſtolis veterum Pontificum Romanorum collectis ab Iſidoro, præſertim ad Hiſpanos ſcriptis, an ſint germanæ, an potiùs confictæ ab ipſo, vel ſaltem interpolatæ.* 69.

Excurſus I. Hiſtoria & auctoritas earum Epiſtolarum à tempore S. Iſidori Hiſpalenſis, veri illarum Collectoris, novem ſæculis continuata uſque ad annum circiter 1560. & ſolùm ad breve tempus interrupta in Galliis tempore Hincmari Rhemenſis. Hadriani I. Papæ Capitula in eum ſcopum expenſa. Diſcordiæ inter Nicolaum I. & prædictum Hincmarum, atque origo earundem. 69.

Excurſus II. Magdeburgenſium, & aliorum Sectariorum opinio, rejicientium eas Epiſtolas veteres Collectionis Iſidorianæ veluti nothas, à pleriſque recentioribus Catholicis recepta, profertur; ejuſque præcipua argumenta examinantur, & parum contra illarum αὐθεντίαν extorquere oſtenduntur. Porrò ſi interpolatæ fuerunt, nequaquam id ab ullo Iſidoro factum, ſed à quopiam alio. 71.

Excurſus III. Expenditur quoddam aliud argumentum Archipræſulis Marcæ adversùs eaſdem Epiſtolas, & multipliciter ſolvitur. Porrò multas Pontificum veterum, tam antiquiorum Syricio, quàm poſteriorum, germanas ab omnibus cenſeri, quamvis in nulla veteri Collectione exſtitiſſe inveniantur. 74.

Excurſus IV. Vindicatur auctoritas earundem Epiſtolarum Collectionis Iſidorianæ, argumentis Nicolai I. Papæ ſanctiſs. & doctiſs. adversùs Hincmarum Rhemenſem, & alios Galliarum Epiſcopos in cauſſa Rhotadi, breviter illuſtratis & expenſis. Nonnulli Canones explicati, & quædam recentiorum paradoxa rejecta. 77.

Excurſus V. Eadem Epiſtolarum γνησιότης demonſtratur ex Capitulis Hadriani I. Papæ, & Notis eruditiſſimi Antonii Auguſtini in illa: quem perperam pro ſua opinione allegant Marca & Labbè. Plura alia pro earundem auctoritate obiter prolata. 81.

Excurſus VI. Pleraſque dictarum Epiſtolarum, prout communiter circumferuntur, vehementer ſuſpectas eſſe de interpolatione & aliis defectibus: non tamen reſpuendas, ſed venerandas, & in auctoritatem recipiendas, cum delectu opportuno. 83.

Excurſus VII. Quiſnam fuerit interpolator & vitiator Epiſtolarum earundem: an fortaſſe Theodiſclus ſucceſſor S. Iſidori in Epiſcopatu Hiſpalenſi. Profertur & expenditur teſtimonium nomine S. Ildephonſi Toletani eâ de re à Luca Tudenſi Epiſcopo editum. Verùm oſtenditur, illud eſſe aut ſuppoſititium, aut valdè ſuſpectum. 85.

Excurſus VIII. Confirmantur quæ in ſuperioribus tradidimus auctoritate & rationibus Cl. viri Severini Binii, pugnantis pro eiſdem Epiſtolis, velut germanis, longè majore extenſione, & minore delectu quàm à nobis præſtitum fuerit. 88.

DISSERTATIO V. *An Epiſtolæ veterum Pontificum Iſidorianæ Collectionis introduxerint in Eccleſia Jus novum, antiquis & ſacris Canonibus contrarium, ob ignorantiam graſſantem octavo & nono ſæculo.* 91.

Excurſus I. Opinio affirmans quorundam recentiorum accuratè expenditur & refellitur. Vindicantur Patres ſæculi octavi à nota STUPENDÆ ET MISERABILIS IGNORANTIÆ, præſertim ſacrorum Canonum, quam aliqui iis inurere audent. 91.

Excurſus II. Uberior opinionis ejuſdem refutatio quoad Patres, & præſertim Pontifices Romanos ſæculi noni: quorum pietas & doctrina oſtẽditur alieniſſima ab ea ignorantiæ labe, & negligẽtiæ in ſervandis & tuendis Canonibus ſacris. 93.

Excurſus III. Oſtenditur, cataſtrophen illam Juris Canonici, ortam, ut ajunt, ex ignorantia Epiſcoporum, non habuiſſe locum in continuatione ſæculi noni ſub Leone IV. & Benedicto III. 96.

DISSERTATIO VI. *An tempore Nicolai I. Papæ*
indu-

inductum fuerit jus novum ex Epiſtolis Iſidorianæ Collectionis, ſacris Canonibus contrariū. 97.

Excurſus I. Qualiter loquantur recentiores aliqui de Nicolao I. Papa, in ordine ad everſionē Juris antiqui, & introductionem novi: quaſi contra illud vetus admiſerit appellationem Epiſcoporū à Synodis Provincialibus ad Apoſt. Sedem. 97.

Excurſus II. Nicolai I. Papę ſanctiſſimi & celeberrimi integritas & juſtitia, præſertim in cauſſis Rothadi & Hincmari utriuſque, aſſeritur adversùs aliquot recentiores, non dignè de illo loquutos. Ubi nonnulla de Hincmaro Rhemenſi, quę aliqui plus juſto reprehendere videntur. 99.

Excurſus III. Exſcribitur ad longum narratio hiſtorica rerum Nicolai I. Papæ in cauſſis Rhotadi & utriuſque Hincmari, ex recenti ſcriptore Gallo Joanne Cabaſſutio, prorſus contraria Baluzianæ narrationi. 101.

DISSERTATIO VII. *An jus Epiſcoporum ad appellandum Sedem Apoſtolicam, traditum in Epiſtolis Iſidorianæ Collectionis, fuerit re ipſâ novum, & ſacris Canonibus contrarium. Ubi plura adhuc de Hadriano I. & iterum de Nicolao, Pontificibus Romanis.* 105.

Excurſus I. Occaſio deſumpta à recentioribus ex Epiſtola Melchiadis Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ, exſtante in Collectione Iſidoriana: ubi judicia Epiſcoporum dicuntur ſpectare ad Sedem Apoſtolicam. Oſtenditur, id non fuiſſe Introductum novo aliquo jure, ſed veteri: utpote conforme antiquiſſimæ traditioni totius Eccleſiæ, ejuſdemque perpetuæ praxi, confirmatæ poſtea in Hadriani I. Papæ Capitulis, ex quibus plura obſervantur. 105.

Excurſus II. Demonſtratur idipſum ex Primatu Apoſtolicæ Sedis in omnes Eccleſias, non Occidentis modò, ſed Orientis; & ex perpetuo uſu appellationum ex iis ad illam, præſertim in gravioribus cauſſis, ſive judiciis Epiſcoporum, confirmato in Concilio Generali Sardicenſi. 107.

Excurſus III. Exſcribitur & expenditur Canon quartus ejuſdem Concilii Sardicenſis in eundem ſcopum: pluraque ab Iſidoro tradita in ſua Præfatione circa idipſum, variis obſervationibus illuſtrantur: præſertim ex doctrina & praxi Sanctorum Pontificum Innocentii I. Leonis I. Hilari, & Gregorii Magni. 110.

Excurſus IV. Auctoritas Symmachi Papæ laudati ab Iſidoro, contenta in Synodis Romanis quarta & quinta, celebratis initio ſæculi ſexti, expenditur in eundem ſcopum reſtitutionis Præſulum expoliatorum, & pro Nicolao I. Papa, adversùs quoſdam recentiores. Unde & illuſtratur plurimùm Iſidori Præfatio. 112.

DISSERTATIO VIII. *An jure Iſidorus in hac Præfatione dixerit, plura quàm viginti Capitula Concilii Nicæni in multis inveniri locis.* 117.

Excurſus I. Eruditorum ferè omnium hujus ſæculi opinio, eorumque potiora fundamenta, quibus ſuadetur, Canones Nicænos non fuiſſe plures quàm viginti. 117.

Excurſus II. Profertur ſententia Iſidori affirmantis, ejuſque argumenta examinantur: & aliqua quidem levia eſſe oſtenduntur; alia verò majoris momenti urgentur & confirmantur multipliciter. 118.

Excurſus III. Examinatur quintum argumentum Iſidori, & roboratur multiplici ex capite, Acta Concilii Nicæni à principio grande volumen impleviſſe: quod proinde pluribus longè Canonibus, quàm viginti, conſtaret. 121.

Excurſus IV. Argumento alio penè ἀναντιῤῥήτῳ, eruto ex duabus authenticis Epiſtolis Julii I. & Leonis I. Romanorum Pontificum, ſuadetur, Canones Nicænos plures quàm viginti fuiſſe. Exceptiones Recentiorum exploſæ. 124.

Excurſus V. Pluribus aliis veterum teſtimoniis certis & exploratis comprobatur eadem Iſidori ſententia. Ubi de editione Canonum Nicænorum longè uberiore Turriani, & Ecchellenſis ex Arabico: quam fidem mereatur. 125.

Excurſus VI. Occurritur argumentis auctorum contrariæ opinionis. Ubi de diſceptatione Patrū Concilii Carthaginenſis VI. cum Zoſimo Papa, ejuſque ſucceſſoribus, circa appellationes & judicia transmarina. Oſtenditur adversùs Illuſtriſs. Marcam, judicia Synodorum Provincialium nunquam fuiſſe, aut eſſe ſuprema. 128.

Excurſus VII. Exhibentur κατὰ πόδας XX. præcipui Canones Nicæni, prout exſtant in antiquis Codicibus ex interpretatione Iſidori Collectoris. 131.

DISSERTATIO IX. *An tribus primis ſæculis Eræ Chriſtianæ, præſertim poſt obitum S. JACOBI Apoſtoli, à diſcipulis ejus, vel eorum ſucceſſoribus, celebrata fuerint Concilia aliqua intra Hiſpaniā, prætermiſſa in Collectione Iſidori.* 134.

Excurſus I. De duobus Conciliis, quæ dicuntur celebrata in Hiſpania primo ſæculo ſub perſecutione Neronis, juxta Chronicon Dextro adſcriptū. Porrò illā certò affirmari ex columna quadā exſtante in Hiſpania; non antē ex Actis Græco-Latinis S. Photinæ, ut Bivarius & alii volunt. 134.

Excurſus II. Examinantur eadem Chronici verba circa utrumque id Concilium, veluti celebratum ab Epiſcopis diſcipulis S. JACOBI. Porrò id veroſimile eſſe: cùm certus ſit, & omni teſtimoniorum genere comprobatus, ejuſdem Apoſtoli adventus in Hiſpaniam, ac prædicatio, ſicuti & diſcipulorum. Expenduntur in eum ſcopum loca aliquot Patrum ſecundi ac tertii ſæculi: veluti S. Juſtini, S. Irenæi, Tertulliani, & S. Hippolyti. 136.

Excurſus III. Examinantur paullò accuratiùs quædam teſtimonia S. Hieronymi, S. Aprigii, & Venantii Fortunati, ſpectantia ad ſæculum quintum & ſextum Eræ Chriſtianæ, circa prædicationem S. Jacobi Apoſtoli in Hiſpania. Ubi nonnihil obiter de Beato Presbytero, & Calliſto II. tum de Anaſtaſio Sinaïta. 140.

Excurſus IV. Eadem traditio de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania confirmatur apertiſſimo S. Iſidori teſtimonio in libro DE ORTU ET OBITU PATRUM, cujus γνησιότης comprobatur adversùs recentiores quoſdam. Confirmatio ex Miſſali & Breviario Hiſpanico, probatis in Concilio IV. Toletano, cui idem Iſidorus præfuit anno DCXXXIII. Teſtimonium aliud luculentiſſimum S. Juliani, immo & omnium Toletanorum Præſulum ejuſdem ſæculi, ac ſequentium. Monumenta quædam eòdem ſpectantia ex antiquiſ-

quiſſimo Ms. Regii Monaſterii S. Æmiliani. 142.

Excurſus V. Tranſitus ad teſtimonia Patrum & ſcriptorum octavi, noni, decimi, & undecimi ſæculi: ex quibus palam habetur continuatio perpetuæ traditionis circa prædicationem S. JACOBI in Hiſpania; non modò intra illam, ſed etiam in Anglia, Germania, & Gallia. Exceptiones quorundam contrà opinantium, præſertim Natalis Alexandri, refutatæ. 145.

Excurſus VI. Continuatio ejuſdem traditionis duodecimo & tertiodecimo ſæculo, teſtimoniis gravium ſcriptorum confirmata; præſertim Calliſti II. Papæ. Urgentur eadem teſtimonia nonnullis conſiderationibus. 147.

Excurſus VII. Idipſum ex ſuperabundanti confirmatur traditione alia antiqua de adventu & apparitione DEIPARÆ ad B. JACOBUM, apud Cæſarauguſtam Hiſpaniæ urbem: fulcitâ non ſolùm teſtimoniis Pontificum, Regum, ſcriptorumque quamplurium, ſed etiam variis monumentis antiquitatis Chriſtianæ, quorum aliqua expenduntur. 149.

Excurſus VIII. Ppræcipuæ difficultates adverſariorum objectæ & ſolutæ. Varia Scripturæ loca in ſenſu germano explicata, juxta quæ nihil repugnat prædicationi S. Jacobi in Hiſpania. Porrò cum ea optimè cohærere, ut Paullus poſtea ibidem prædicaverit. Quod & alia vetera monumenta oſtendunt. 153.

Excurſus IX. Teſtimonia quædam ſanctorū Pontificum Gregorii VII. & Innocentii I. quibus maximè innituntur adverſarii, in ipſorum capita regeruntur; & multis hinc inde obſervatis, oſtenduntur nullatenus contradicere prædicationi S. Jacobi in Hiſpania. 155.

Excurſus X. Inaniter cavillari recentiores illos, qui circa prædicationem S. Jacobi in Hiſpania majorem traditionis antiquitatem deſiderant, quàm re ipsâ habeat. Porrò illam non fuiſſe ortam in Concilio Toletano IV. ſed confirmatā pro ſacris Officiis Eccleſiarum Hiſpaniæ; quāvis forſan ſcripta veterum illā teſtantia à primis ſæculis Eræ Chriſtianæ jam tum periiſſent. 158.

Excurſus XI. Iterum de Conciliis illis primis, & de aliis pluribus, quæ ſecundo ac tertio ſæculo dicuntur celebrata in Hiſpania. Porrò fieri potuiſſe ut aliqua eorum celebrarentur: de facto autem non conſtare, niſi ex Chronicis ſuſpectæ aut nullius fidei, editis nomine Dextri, Maximi, Helecæ, Luitprandi, Juliani Perez, & Hauberti Hiſpalenſis. 159.

APPARATUS AD CONCILIA HISPANIÆ
Pars II.

De Epiſtolis veterum RR. Pontificum ad Hiſpanos, in Collectione Iſidori exſtantibus. 162.

Epiſtola S. Anteri Papæ & Martyris ad Epiſcopos provinciarum Bæticæ & Toletanæ. Reſpondet conſultationi eorum, licere quidem Epiſcopis tranſitum, ſeu translationem ex una Eccleſia in aliam; non quidem ex avaritia aut ambitione & propria volontate: ſed utilitate quadam & neceſſitate aliorum, ac judicio potiorum, &c. Videtur ſcripta an. Chriſti CCXXXVII. 163.

DISSERTATIO X. *An Epiſtola S. Anteri Papæ jure pleriſque eruditorum ſuſpecta ſit.* 168.

Excurſus I. Difficultates aliquot contra auctoritatem hujus Epiſtolæ objiciuntur & extricantur. 168.

Excurſus II. An epigraphe ejuſdem Epiſtolæ ad Epiſcopos provinciarum Bæticæ & Toletanæ, illam ſuſpectam reddat. Ubi de diviſione antiqua provinciarum Hiſpaniæ. 170.

Excurſus III. An eadem Epiſtola centonibus poſteriorum ſcriptorum interpolata fuerit, & proinde auctoritate careat. Occurritur argumento exinde petito, & concluditur quid tandem de illa cenſendum ſit. 172.

DISSERTATIO XI. *De translatione Epiſcoporum ab una Eccleſia in aliam, permiſſâ ab Antero Papa ex gravi & urgente cauſſâ: an verè ſolita aut licita fuerit à priſcis Eccleſiæ temporibus uſque ad tempora Formoſi Papæ, & præſertim in Hiſpania.* 174.

Excurſus I. Translationes Epiſcoporum licere quidem ubi communi utilitate & neceſſitate urgente, præter ipſorum voluntatem, legitima auctoritate fiunt. Porrò, tunc non intervenire mutationem ex parte Epiſcopi, ab Eccleſia prohibitam. 174.

Excurſus II. Quomodo aliqui recentiorum opinentur, translationes Epiſcoporum, etiam quavis urgente neceſſitate aut utilitate, non fuiſſe admiſſas ab Eccleſia primis novem ſæculis, uſque ad tempus Formoſi Papæ; & quibus argumentis id oſtendere nitantur. 175.

Excurſus III. Oppoſita ſententia ab Auxilio presbytero, Formoſi Papæ defenſore, tradita, ac plurimis exemplis confirmata, refertur, & diverſimode illuſtratur, ac vera oſtenditur. 176.

Excurſus IV. Nicephori Calliſti rationes & exempla varia, quibus oſtenditur, omnibus ferè ſæculis uſque ad tempus Formoſi Papæ, apud Orientales in uſu fuiſſe translationes Epiſcoporum ex cauſſa neceſſitatis vel utilitatis publicæ. Ubi obiter plura correcta & obſervata adversùs quoſdam ſcriptores. 178.

Excurſus V. Idipſum demonſtratur illuſtribus exēplis Hiſpanę Eccleſię in Conciliis Tolet. X. XII. & XVI. adversùs quoſdam recentiores ajentes, Eccleſiā Latinam rigidiſſimè abſtinuiſſe à translationibus uſque ad tempus Formoſi Papæ. 180.

Excurſus VI. Stabilitur denuò juſtitia earundem translationum, præſertim in Hiſpania factarum ſæculo ſeptimo, ex ſacris Canonibus & Decretis Romanorum Pontificum, quorum varia loca illuſtrantur aut vindicantur. Argumenta opinionis contrarię objecta Excurſu primo, enervia oſtenduntur & enodantur. 182.

DISSERTATIO XII. *De tranſitionibus Epiſcoporum prohibitis ab Antero Papa, quàm contrariæ ſint Canonibus ſacris, ac Decretis Romanorum Præſulū, quàm illicitę & perniciosę Eccleſiis.* 184.

Excurſus I. Appetitiones & tranſitiones ambitiosę quorundam Epiſcoporum ad aliam Eccleſiam, præſertim majorem aut opulentiorem, improbatæ ab Antero Papa, quàm ſeverè prohitæ fuerint juxta ſacros Canones. Plures eorum illuſtrati. 185.

Excurſus II. Indicantur Canones aliorum Conciliorum, in quibus idipſum traditur: & proferuntur

tur varia diverſorum Pontificum Romanæ Eccleſiæ decreta, ſeverè prohibentia tranſitiones voluntarias. Exhortatio ad DD. Epiſcopos, eruta ex eiſdem Canonibus & decretis. 187.
Excurſus III. Epiſcopum unumquemque jure divino contrahere vinculum ſpiritualis matrimonii cum propria Eccleſia, & fortius quidem, quàm matrimonii carnalis: ut proinde non poſſit transferri ad aliam abſque diſpenſatione Romani Pontificis, conceſſâ ex cauſſa juſta. Varia Epiſtolarum Decretalium loca expenſa aut illuſtrata, 190.
Excurſus IV. Explanantur cauſſæ legitimæ ad juſtam translationem Epiſcoporum exactæ, ſive ut Romanus Pontifex diſpenſet cum iis in ſolvendo priori conjugio ſpirituali. Eadem quoque conſideratio proponitur Principibus & Conſiliariis, ne præſentent quem quam, niſi ex eiſdem cauſſis. Incommoda ex oppoſito ſecuta. 192.
EPISTOLA Lucii Papæ primi ad Galliæ atque Hiſpaniæ Epiſcopos, Ad ann. Chriſti CCLIII. vel circiter, 195.
DISSERTATIO XIII. *An Epiſtola hæc S. Lucii germana ſit, an potiùs ſuppoſititia, prout aliqui eruditorum ſuſpicantur.* 201.
DISSERTATIO XIV. *De cauſſa Baſilidis Legionenſis, & Martialis Aſturicenſis, in Hiſpania Epiſcoporum, diſcuſſa hoc anno in Concilio Africano II. Præſide S. Cypriano, ad annum circiter CCLVII.* 203.
Excurſus I. Hiſtoria ejus controverſiæ deſumpta ex Epiſtola S. Cypriani ad clerum & plebes in Hiſpania conſiſtentes. Obſervationes nonnullæ circa illam, 203.
EPISTOLA S. Cypriani Epiſcopi & martyris ad clerum & plebes in Hiſpania conſiſtentes, de Baſilide & Martiale, 206.
Excurſus II. Notæ uberiores in eandem S. Cypriani Epiſtolam. Porrò Baſilidem & Martialem depoſitos fuiſſe tanquam libellaticos deterioris conditionis, quàm alios quoſdam, & reſtitutione indignos. Diſciplina Eccleſiæ veteris circa Epiſcopos reſtituendos, aut eligendos. Monita ad Principes & Conſiliarios eòdem ſpectantia. Quis tandem fuerit finis controverſiæ prædictæ. 210.
Vita S. Xyſti II. Papæ. Additis ad marginem variis lectionibus Mss. Codicum. 212.
EPISTOLA Xyſti Papæ II. ad Epiſcopos Hiſpaniæ, 213.
Excurſus III. Notæ in Epiſtolam S. Xyſti. Porrò illam videri ſcriptam occaſione cauſſæ Baſilidis & Martialis, nondū terminatæ tempore S. Stephani Papæ. Ambos fuiſſe ſuis ſedibus reſtitutos à Xyſto, veluti depoſitos non ſervato juris ordine. Ordinationes aliorum in locum eorum, irritas fuiſſe declaratas. Finem denique totius controverſiæ neſciri adhuc. 215.
Excurſus IV. Criticorum plurium objecta adversùs præjactæ Epiſtolæ auctoritatem, extricantur. 216.
Vita Dionyſii Papæ ex libro Pontificali Damaſo Papæ adſcripto. 218.
EPISTOLA Dionyſii Papæ ad Severum Epiſcopum Cordubenſem, De Eccleſiis parochianis, ut ſingulæ ſingulis dentur presbyteris, & ut nullus alterius parochiæ terminos vel jus invadat. 218.
Notæ Variorum 220.
Vita S. Eutychiani PP. ex libro Pontificali ſub nomine Damaſi, cum correctionibus Mss. Lucæ Holſtenii, ex præſtantiſſimis Italiæ Codicibus, 220.
Epiſtola Eutychiani Papæ ad Joannem, & ad omnes Epiſcopos Bæticæ provinciæ, De fide Incarnationis Domini, 221.
Excurſus V. Notæ in eam Epiſtolam hiſtoricæ & dogmaticæ. Porrò ſcriptam fuiſſe præcipuè adversùs hæreſim Paulli Samoſateni, adhuc graſſantem. Objecta quædam contra illius γνησιότητα enervantur, 224.

APPARATUS AD CONCILIA HISPANIÆ

Pars III.

De ordine ſervato in Conciliis Hiſpaniæ, 226.
Ordo celebrandi Concilium, 227.
Exhortatio ad Principem, aliàs Via Regia. 233.
DISSERTATIO XV. *De ordine ſervato in Conciliis antiquis Hiſpaniæ, & qualiter in iis ſe haberent Epiſcopi ac Reges.* 234.
Excurſus I. Notæ in ea ſacra monumenta, ex Concilio IV. Toletano, cui præfuit S. Iſidorus, deſumpta quoad præcipuam ſui partem. Mos antiquus pernoctandi in Eccleſiis, præſertim in vigiliis ſolennitatum. Initium Concilii ſummo mane. Quinam ad illud ingrederentur, & quo ordine, ac ritu. Notarios quoque admiſſos, qui exceptores eſſent, & brevibus notis velociſſimè deſignarent omnia ea quæ dicebantur. 234.
Excurſus II. Reges Hiſpaniarum ſimul cum optimatibus, ſive illuſtrioribus viris, ad Concilia admiſſos fuiſſe, ipſorum initio tantùm, atque in terram humillimè proſtratos, ſecutis precibus Patrum pro iis. Lectiones præviæ Conciliorum præcedentium, & collationes præparatoriæ circa Fidei myſteria, & diſciplinam Eccleſiaſticam. Variæ preces intra triduum. Denunciatio Concilii, ac dierum Nativitatis & Paſchæ pro anno ſequenti, 237.
Excurſus III. Notæ in exhortationem ad Principē, ſeu Viam Regiam, quâ ille officii ſui ab Epiſcopis hoc loco liberè admonetur. Quàm turpiter ſe gerant, qui injuſtum Principem lactant, & jura poteſtatis Regiæ ultra fas porrigunt. Porrò Reges Hiſpaniæ in coronatione ſua accepiſſe ab Epiſcopis unctionem, non qualemcumque, ſed ſolennem ac Regiam: & quidem primos omnium inter Chriſtianos Principes. 238.
CONCILIUM ILLIBERRITANUM XIX. *Epiſcoporum*, 240.
Admonitio ad Lectorem eruditum, 240.
Libri III. in Concilium Eliberitanum, auctore nobiliſſimo & eruditiſſimo viro D. Ferdinando de Mendoza, additis Commentariis, ſeu Notis, & obſervationibus plurium recentiorum, ac noviſſimis Cardinalis de Aguirre. 241.
Liber I.
CAP. I. De Concilii Illiberritani nomine, & urbe in qua habitum eſt. 241.
CAP. II. De tempore Concilii Illiberritani. 250.
CAP. III. An omnium Hiſpanicæ & Catholicæ Eccleſiæ Conciliorum, Illiberritanum fuerit antiquiſ-

tiquiſſimum ? 259.
CAP. IV. De auctoritate Cõcilii Illiberritani. 262.
CAP. V. De Canonibus veris Concilii Illiberritani. 269.
CAP. VI. De Canonibus, qui Concilii Illiberritani falsò eſſe feruntur. 285.
CAP. VII. De utilitate Conciliorum. 289.
CAP. VIII. Epiſcopos *ſanctos*, & Romanum Pontificem *ſanctiſſimum*, ab initio Eccleſiæ appellari. 290.
CAP. IX. In Eccleſiis Concilia ſemper agi conſueviſſe, & cùm omiſſum, quâ id de cauſſa. 291.
CAP. X. Cur nomina Epiſcoporum initio Concilii præfigantur; & Conſulum nomina, vel alia tẽporis nota, omiſſa ſint. Ubi de ſingulis Epiſcopis, qui huic Concilio interfuerunt, & presbyteris, & locis illorum, latè diſſeritur. 292.
CAP. XI. Cur de plebe mentio in hoc Concilio injecta. 323.

CONCILII ILLIBERRITANI

Liber II.

CAP. I. Apoſtolorum Symbolum cur Patres Illiberritani initio hujus Concilii omiſerint. 325.
CAP. II. Quæ verbi *Placuit* vis: qui uſus ejus in Conciliis. 327.
CAP. III. Quæ ſit templorum origo, quæ ratio. 329.
CAP. IV. Quæ idoli etymologia, quæ idololatriæ exterioris & interioris vetuſtas. 331.
CAP. V. Cur idololatria crimen capitale vel principale dicatur. 333.
CAP. VI. Quid *communionis* nomine contineatur, & an perpetua communionis interdictio juſta fuerit, nec ne? 339.
CAP. VII. De flaminibus ethnicorũ, non de Chriſtianorũ, hîc agi: & qui *Flamines* dicerentur. 341.
CAP. VIII. Mœchiæ nomine omnem illicitum concubitum comprehendi: nunquam ipſam, ut naturâ turpem, licuiſſe in Eccleſia: explicata in eam rem tria, Concilii Toletani I. Iſidori, & Clementis loca. 344.
CAP. IX. Qui olim *ſacrificati* dicerentur, qui *libellatici*. 361.
CAP. X. Cur flaminibus triennii, cùm reliquis biennii, ad percipiendum baptiſmum tempus præſcribatur. 370.
CAP. XI. Quid zelus, quid zelotypia. 372.
CAP. XII. Quæ olim flagellorum & verberum, quæ fuſtium pœna. 373.
CAP. XIII. Cur de tertio die mentio hîc injecta fuerit. 374.
CAP. XIV. Quæ in ſervorum caſtigatione dominorum poteſtas. 375.
CAP. XV. Ob delicta caſu admiſſa cur olim pœnitentia imponeretur. 377.
CAP. XVI. Maleficium idololatriâ cur perfici dicatur. 380.
CAP. XVII. Adulterii coërcitionem ad Epiſcopos ſpectare. 383.
CAP. XVIII. De matrimonii & divortii antiquitate. 384.
CAP. XIX. Sine cauſſa juſta & judicio Epiſcoporũ nunquã licuiſſe à matrimonio divertere. 387.
CAP. XX. Connubium ſecundum durante primo ſemper ab Eccleſia improbatum, præſertim ab Hiſpanica. Defenſa Ambroſii Commentaria in Epiſtolam Pauli ad Corinthios. Explicatus in his locus de divortio, & alter Lactantii. 387.
CAP. XXI. Eorum lapſus detegitur, qui Concilio huic ſecundum conjugium, durante primo, aut admiſiſſe aut permiſiſſe impoſuerunt. 396.
CAP. XXII. De catechumenorum connubiis: & cur relicta à catechumeno alteri nubere poſſit, & nupta ad baptiſmum admitti. 399.
CAP. XXIII. Cur hîc quinquennii catechumenæ fœminæ, cùm reliquis biennii, ad baptiſmum tempus definiatur. 402.
CAP. XXIV. De pœna lenocinii parentum. 404.
CAP. XXV. Quæ ſit antiqua lenonum pœna. 404.
CAP. XXVI. 405.
CAP. XXVII. Virgines voto ſacratas ab ipſis Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia, præſertim Hiſpanica: & cur de virginibus hîc, non de viduis, mentio injecta? 407.
CAP. XXVIII. Poſt votum nunquam licuiſſe ſacris virginibus vagam impudicitiam vel contubernium. Explicata in eam rem duo, Cypriani & Auguſtini, loca. 410.
CAP. XXIX. De lapſis virginibus ſacris Epiſcoporum eſſe judicium. 417.
CAP. XXIX. Quàm Deo accepta virginitatis oblatio. 417.
CAP. XXX. Quantò ethnicis Chriſtianæ virgines præſtent. Illarum breve, harum perpetuum vinculum eſſe: diſſolubile tamen Pontificis Maximi imperio. Explicata in eam rem Innoc. III. Epiſtola ad Abbatem Sublacenſem. 419.
CAP. XXXI. Quæ illi fœminæ pœnitentia imponenda, quæ poſt ſtuprum, vel nupſit, vel non nupſit. 425.
CAP. XXXII. Pœnitentes reconciliari debuiſſe, nec potuiſſe connubiis copulari. Explicatus Canon XII. Concilii Romani ſub Sylveſtro. 426.
CAP. XXXIII. Gentilium connubia prohibita, & Eccleſię decretis irrita: lege tamen civili capitis pœna contrahentibus nõ indicta. Explicata in eã rẽ Valentis & Valentiniani conſtitutio. 428.
CAP. XXXIV. De hæreticorum, ſchiſmaticorum, & Judæorum connubiis. 434.
CAP. XXXV. Cum Judæis matrimonia inita, ipſo jure nulla. 435.
CAP. XXXVI. Varia ethnicorum ſacerdotum privilegia. Cur ſpeciatim connubium cum illis interdicatur. 436.
CAP. XXXVII. De pœna Epiſcoporum & ſacerdotum mœchantium. 438.
CAP. XXXVIII. Quæ negotiatio clericis interdicta, quæ permiſſa. 441.
CAP. XXXIX. De pœna uſurarii, tam clerici, quàm laici. 446.
CAP. XL. Quæ olim & hodie uſurariis clericis pœna indicta: explicato Alex. III. reſcripto. 448.
CAP. XLI. De laicis, non de clericis, hunc Canonem intelligi oportere. 450.
CAP. XLII. De pœna eorum, qui in civitate morantes, tribus Dominicis diebus abſuerint ab Eccleſia: & cur de aliis mentio omiſſi. 452.
CAP. XLIII. *Dominici* diei nomen & feſtum ab ipſis Apoſtolorum temporibus. 453.

CAP.

CAP. XLIV. De tribus Dominicis cur hîc meminerint Patres. 455.
CAP. XLV. Eccleſias divino cultui ab ætate Apoſtolorum dicatas: explicatis in eam rem Lactantio, Minucio, & Clemente Alexandrino. 456.
CAP. XLVI. Lapſis non modò pœnitentiam non negâſſe Patres Illiberritanos, ſed manifeſtè indulſiſſe. 459.
CAP. XLVII. Quando parentum culpa redundet in filios, quando non redundet. Expenſus in eam rem Divus Cyprianus. 462.
CAP. XLVIII. Quid abſtinentia, quid jejunium, & qui jejunii fructus. 465.
CAP. XLIX. Cur menſibus Julio & Augusto jejunia ſublata. 468.
CAP. L. Quæ cautio olim in clericorum ordinatione adhiberetur. 470.
CAP. LI. De privilegiis confeſſorum in literis indulgentiæ dandis. 472.
CAP. LII. Jejunium ſabbathi cur in Eccleſia Occidentali præceptum, in Orientali interdictum: explicatis in eam rem Clemente & Ignatio, & Canone LVI. Synodi VI. de quo & reliquis diffusè tractatum. 478.
CAP. LIII. Extraneam fœminam & ſubintroductam in Conciliis eam intelligi, quæ nec matrimonio, nec ſanguine conjuncta ſit. 487.
CAP. LIV. Cur virgines hujus Concilii tempore in parentum domibus habitare permitterentur. 493.
CAP. LV. Cur eorum qui non communicant, munera non acceptet Eccleſia: explicato Canone XLIX. Concilii Laodiceni. 494.
CAP. LVI. Eos ſolùm qui erratico ſpiritu actu exagitantur, hoc Canone comprehendi. 501.
CAP. LVII. Dæmones cur ſpiritus erratici dicantur. 502.
CAP. LVIII. Antiquum eſſe in Eccleſia, offerentium nomina recitari: & an energumeni ſanctæ communionis debeant eſſe participes. 504.
CAP. LIX. Dæmoniacos à ſacris Eccleſiæ functionibus ſemper repulſos. 506.
CAP. LX. Mœchiæ crimen in adoleſcentia commiſſum ſubdiaconum impedit ordinari. 508.
CAP. LXI. Cur qui in adoleſcentia fuit mœchus, ſubdiaconus ordinari prohibeatur. 510.
CAP. LXII. Mœchiæ crimen impedit clericum ordinari, & ordinatum deponit. 511.
CAP. LXIII. Mœchiæ pœnam, caſtitate initi conjugii ſolvi. 511.
CAP. LXIV. Reconciliationem pœnitentium ad Epiſcopos ſolos ſpectare. 512.
CAP. LXV. Abſolutio pœnitentium an poſſit deferri diaconis: explicato in eam rem D. Cypriano. 516.
CAP. LXVI. Continentiæ legem ſemper ordinibus ſacris annexam in Eccleſia: explicata Concilii Nicæni hiſtoria de Paphnutio. 518.

CONCILII ILLIBERRITANI

Liber III.

CAP. I. Cereos in Cœmeteriis incendi prohibitum ad inquietandos Sanctorum ſpiritus: & quid ſit, ſpiritus inquietare. 527.
CAP. II. Cereos rebus Eccleſiæ ſacris adhibitos, ſemper in Hiſpania probatos. 536.
CAP. III. Inquietari Sanctorum ſpiritus, quo alio ſenſu poſſit intelligi. 537.
CAP. IV. De pervigiliis, & eorum antiquitate: cur hîc ſublatæ: explicata Conſtantii Imp. conſtitutione in lege V. C. Theodoſiani de ſacrificiis Paganorum. 539.
CAP. V. Imagines ſacras ab Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia: & cur eas pingi hoc Canone interdictum ſit. 548.
CAP. VI. Energumenos baptizandos, ſi extremo urgeantur periculo. 565.
CAP. VII. Luminaria accendi conſueviſſe in Eccleſia hujus Concilii tempore, eaque probata ab his Patribus, non prohibita: & cur ea accendere energumeni prohibeantur. 567.
CAP. VIII. In neceſſitate omnes poſſe baptizare obſervatâ Eccleſiæ formâ: & quæ ſit hæc manûs impoſitio, quâ fideles perfici dicuntur. 568.
CAP. IX. Extra Eccleſiam poſſe conferri baptiſmum in neceſſitate. 573.
CAP. X. Ab infidelibus poſſe conferri baptiſmum, obſervatâ Eccleſiæ formâ. 574.
CAP. XI. Baptizare poſſe bigamos: in Eccleſia Romana bigamos non ſediſſe, nec aliam irregularitatis notam habentes. 575.
CAP. XII. Gentilibus in extremo periculo cupientibus baptizari, nec baptiſmum, nec Confirmationem negandam. 576.
CAP. XIII. Oblatum idolis ab œconomis, non eſſe acceptum ferendum à poſſeſſoribus: & qui *poſſeſſores* dicantur. 578.
CAP. XIV. De privatis ſacris antiquorum fusè tractatum: explicato Modeſtino, & Gordiani Imp. reſcripto. 580.
CAP. XV. Quando ſervorum idola domini debeant diruere. 585.
CAP. XVI. Quando catechumeni baptizandi, & quibus informandi. 586.
CAP. XVII. Feſtum Pentecoſtes ab ipſis fuiſſe Apoſtolorum temporibus. 589.
CAP. XVIII. Quæ propriè dicatur meretrix: quæ olim ei pœnæ propoſitæ: quando baptizari debeat. 592.
CAP. XIX. Catechumenos gravi aliquo morbo obmuteſcentes baptizari poſſe: & quid de pœnitentibus. 595.
CAP. XX. Peccata ante baptiſmū cur leniùs caſtiganda, quàm quæ poſt baptiſmum cōmiſſa. 599.
CAP. XXI. Qui Apoſtatarum nomine hîc continєantur. 600.
CAP. XXII. Expreſſo Hiſpaniæ decreto errorem Novatiani Improbari. 602.
CAP. XXIII. De varia pœna adulterii. 603.
CAP. XXIV. Pro baptiſmo nihil à ſacerdotibus exigendum. 605.
CAP. XXV. De antiqua pedum lotione. 607.
CAP. XXVI. Fruges fidelium à Judæis vel Gentilibus benedici non debere. 608.
CAP. XXVII. A menſa Judæorum & alio commercio civili fideles debere abſtinere. 610.
CAP. XXVIII. Hæreticos non eſſe ordinandos, & ordinatos deponendos. 612.
CAP. XXIX. Hæreſi notatos deponendos. 614.

CAP.

CAP. XXX. Quâ pœnâ libelli famoſi auctores coërcendi. 616.
CAP. XXXI. Ab uno Epiſcopo excommunicatos, ab aliis non eſſe reconciliandos. 618.
CAP. XXXII. Voluntate parentum contrahi olim & diſſolvi ſponſalia. 620.
CAP. XXXIII. Sponſalia infringentes, mortali culpæ obnoxios. 624.
CAP. XXXIV. Contractum ſponſaliorum ab Ecclesia irritandum, nî certa ſolennitate celebretur, conſentaneum videri. 625.
CAP. XXXV. Parentes, ſi filiis ſponſalla infringentibus conſentiant, peccare; ſecus ſi non conſentiant. 625.
CAP. XXXVI. Cur coronis uti ſacerdotibus interdictum ſit: & quæ fuerint iſtæ coronæ. 626.
CAP. XXXVII. Idololatriæ crimen in quibus contrahatur. 626.
CAP. XXXVIII. Magiſtratus gerere, cur Chriſtiani ſub excommunicationis pœna prohibeantur. 627.
CAP. XXXIX. De munere antiquo duum-viratûs. 633.
CAP. XL. Quæ *pompa* olim diceretur: & cur ad pompam offerre veſtimenta ſub excommunicatione prohibeantur Chriſtiani. 635.
CAP. XLI. De literis communicatoriis: & vario illarum uſu. 638.
CAP. XLII. An Archiepiſcopi & Primates, ut hodie, fuerint olim in Hiſpania tempore hujus Concilii. 641.
CAP. XLIII. Capitolia fuiſſe in Hiſpania, & aliis provinciis, ad exemplum Romani. 645.
CAP. XLIV. Ad exemplum Romani Capitolii, reliqua in editis locis conſtrui ſolita. 647.
CAP. XLV. Idola ethnicorum diruentes, cur in numerum recipi Martyrum Hiſpani Patres interdixerint. 648.
CAP. XLVI. Non teneri quemquam privatâ auctoritate idola gentium infringere, poſſe tamen ſuo tempore & loco. 651.
CAP. XLVII. An Apoſtoli fregerint unquam Gentium idola: & quanti traditiones Apoſtolicas ab initio Eccleſiæ Hiſpani Patres fecerint. 651.
CAP. XLVIII. Non decerni ab Hiſpanis Patribus in hoc Canone, Martyrem non eſſe qui idola fregerit; ſed in numerum Martyrum ab Eccleſia non referri: & cur. 653.
CAP. XLIX. Olim Epiſcopi adſcribebant Martyres cœleſtium numero: quod juſtis de cauſſis, ſoli Romano Pontifici reſervatum eſt. 661.
CAP. XLIX. Uxore mortua, non licere cum ejus ſorore matrimonium contrahere. 663.
CAP. L. De aurigis agi in hoc Canone, non de auguribus: & cur tam acri pœna aurigæ feriantur. 667.
CAP. LI. Qui fuerint pantomimi, & cur tam acris illis pœnitentia imponatur. 670.
CAP. LII. De pœna parentum proprios fœtus interimentium. 677.
CAP. LIII. De pœna ejus mulieris, quæ vel ſemel in vita, vel ad mortem uſque, cum alieno viro mœchatur. 679.
CAP. LIV. Cur vir uxorem adulteram retinens puniatur. 681.
CAP. LV. Nulli licere ſine judicio Eccleſiæ uxorem repudiare. 683.
CAP. LVI. Quòd innocentiæ & integritatis ſpecimen clerici præbere debeant. 684.
CAP. LVII. De matrimonio interdicto cum privigna. 686.
CAP. LVIII. Qui comici, qui ſcenici, & cur matrimonium cum his interdictum. 687.
CAP. LIX. Quare catechumena ante lavacrum, pœnitentiâ, velut Chriſtiana, afficiatur. 691.
CAP. LX. De priſco more admittendi infideles ad baptiſmum: & de pœna, ut nonniſi in fine quis poſſet baptizari: & an catechumenus ſine baptiſmo decedens, æternâ frui poſſit beatitudine: explicatis in eam rem Concilii Bracarenſis I. Can. XXXV. & B. Chryſoſtomo: differitur præterea de cap. *Catechumenum. De conſecratione*. diſtinctione 4. 692.
CAP. LXI. De pœna mariti adulterium committentis. 700.
CAP. LXII. Uter adulterio commiſſo magis peccet, vir an uxor. 701.
CAP. LXIII. De pœna uxoris adulterantis, & mariti conſentientis. 704.
CAP. LXIV. De pœna ſtupri nefandi. 706.
CAP. LXV. Virgines & viduas mœchantes minori pœnâ afficiendas, ſi cum eiſdem viris nuptias celebrent. 710.
CAP. LXVI. Secundas nuptias licere viduis. 711.
CAP. LXVII. Gravior pœna viduę imponēda, quę aliis nubit, relicto eo, à quo ſemel cognita eſt. 713.
CAP. LXVIII. De pœna delatorum: & qui dicerentur proſcripti. 714.
CAP. LXX. De pœna ejus qui aliquem interficiendum detulit. 716.
CAP. LXXI. De pœna falſi teſtis. 717.
CAP. LXXII. A tempore Apoſtolorum Eccleſiam habuiſſe juriſdictionem forenſem, & hoc Canone comprobari. 719.
CAP. LXXIII. De falſa Epiſcoporum & clericorum accuſatione punienda. 720.
CAP. LXXIV. Diaconus in crimine mortis detectus, etiam ante ordinationem admiſſo, deponitur: & quod eſſet crimen mortis. 721.
CAP. LXXV. Leviùs qui ſe deferunt, quàm convictos puniendos. 723.
CAP. LXXVI. Quæ fuerit laïca communio. 724.
CAP. LXXVII. Juriſdictionis Eccleſiaſticæ eſſe capacem diaconum. 727.
CAP. LXXVIII. Benedictionem hîc ſacramentum Confirmationis intelligi: & cur Chriſtiani eâ perfici dicantur. 729.
CAP. LXXIX. Solo baptiſmo in neceſſitate, poſſe quemquam ſalvum fieri. 731.
CAP. LXXX. Graviùs fidelem virum delinquere ſi ad fœminam infidelem acceſſerit, quàm è contrario. 731.
CAP. LXXXI. Diverſa in eum qui ſe defert, vel qui convincitur, pœna ſtatuenda. 732.
CAP. LXXXII. De pœnitentia aleâ ludentis. 733.
CAP. LXXXIII. Liberti qui, & cur ab ordinibus ſuſcipiendis repellantur. 736.
CAP. LXXXIV. Cur fœminis ſcribere ſine maritorū nominibus, aut eis reſcribi non liceat. 737.
Epiſtola Mendozæ ad Philippum II. 743.

PHI-

PHILIPPO SECUNDO
HISPANIARUM REGI
CATHOLICO,
GARSIAS LOAISA
S. D.

NON poſſum mentis intelligentiâ, potentiſſime Rex, dilucidè conſequi, quid me vehementiùs rapiat, voluptas, an admiratio, cùm inſtitutam à JESU Domino noſtro, Eccleſiæ gubernationem aſſiduè perpendo; cui ut columnæ, & veritatis firmamento, univerſa hominum ſalus, ac vita beata innititur. Quæ regendi inſtitutio admirabilis & inſignis originem à Verbo Patris trahit; qui inter mortales mortalis effectus, os ſuum homo, in cœtu hominum, ut de rebus magnis nobis conſuleret, aperuit. Neque ſat illi fuit, verbo humanum genus docere, verùm exercitatione ſua difficilius doctrinæ opus implere: ut jugum eſſet ſuavius, & onus levius, & ab hominibus ardentiùs coleretur. Verùm poſt Chriſti Salvatoris obitum, ſanctiſſimis Apoſtolis, Romaniſque Pontificibus, Vicariis Chriſti, & aliis divis univerſalis Eccleſiæ Patribus, quibus credita eſt ſanguinis Chriſti propagatio, nullum aliud conſilium, ad id commodiùs efficiendum, efficacius viſum eſt, quàm Conciliorum uſus; in quibus Spiritûs ſancti auctoritas viget, & quod malis & perverſis moribus eſt labefactatum, Eccleſiaſticis inſtitutis mirificè redintegratur & erigitur. Unde, ut ex Actibus conſtat, tam frequens Apoſtolorum & Præſulum illius primi & felicis ævi coadunatio, & Patrum in confirmanda veritate, certa & repetita ſententia, quâ illa prima Eccleſiæ fundamenta ſunt poſita; quæ in excelſum deducta faſtigium, quotidie creſcunt & augentur. Vitâ verò Apoſtolis functis, ut primùm ſummis illis Patribus licuit, perſecutione cedente, & victa patiendo, Concilia acclamata ſunt, nimirum Nicænum, primum Conſtantinopolitanum, Epheſinum, & Chalcedonenſe: quibus pax Eccleſiæ data, victi hæretici, hæreſes profligatæ & eradicatæ, decor & pulchritudo, ornamentumque ſponſæ Chriſti eſt allatum. Unde Gregorius Magnus his quatuor Conciliis, tanquam quatuor Euangeliis honorem deferebat, & meritò: nam quidquid eſt opis & divitiarum in domo Dei, quidquid dignitatis, ab his fontibus fluxit & dimanavit; apertaque hæc à Majoribus divinæ ſapientiæ flumina, poſteris uberem, irrigando, ſegetem attulerunt: totaque Eccleſiaſtica dignitas, functioneſque Chriſti corporis, à Paullo connumeratæ, ab ipſis in ordinem ampliſſimum rediguntur, legibuſque ſanctiſſimis creſcente populo Catholico, in officio Chriſtiano continentur. Quamvis hæc & alia in Conciliorum uſu & exercitatione ſint magni ponderis & gloriæ; verùm aliud eſt in ipſis excellentius & ſingularius; quòd doctrina Eccleſiæ, quæ in fide & moribus verſatur, à Chriſto Domino noſtro, & Apoſtolis accepta, Conciliorum ſerie colligata, ad poſteros continuâ ſucceſſione derivatur. Quod divinum conſilium, à Diabolica hæreticorum fraude alienum, neque ipſi conſequi, neque debilitare potuerunt: impedit enim conſilium, & animorum conſenſum hæreſis rationis inimica, ac mentis perſtringit oculos, neque habet ullum cum ordine & veritate commercium: Eccleſia verò Catholica rationis & veritatis amica, ordinis & pacis conciliatrix, depoſitâ pertinaciâ, luce Spiritûs ſancti perfuſa, ſenſu doctrinæ & animorum conſenſione edocta, idem ſemper credit atque profitetur, neque in tam longis & extenſis annorum ſpatiis, in quibus ingenia varia, nationes diverſæ & diſcrepantes, de fide & moribus ſtatuendis diſputârunt, ullâ potuit varietate labefactari ſancta doctrina, aut multitudine confundi: ſed ſemper una eſt, & in mutabilitate ævi, & hominum multitudine, Paulli præcepto erudita: *ſemper dicatis unum: non ſint ſchiſmata inter vos*. Neque mirabor enim, cùm ſapientia noſtra innitatur uni Deo, uni magiſtro Chriſto JESU, uni Spiritui, & ſenſui; cui capiti membra Eccleſiæ unita & revincta, & inter ſe nervis & fibris charitatis connexa, eundem veritatis ſenſum & motum habent. Unde Dominus JESUS per Joannem dicebat: *Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me: ut omnes unum ſint; ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint: ut credat mundus, quia tu me miſiſti*. A quo teſtimonio validum & efficax argumentum petitur ad fidem Chriſti non ſolùm retinendam, ſed etiam agnoſcendam. Ab unitate enim Patris & Filii, unitas ſtabilitur membrorum in fidei doctrina, in ratione Sacramentorum, & eorum uſu, in pace & concordia Chriſtianæ vitæ, in unitate ſummi capitis: his enim pietatis & religionis officiis, mundus ſtudio rerum divinarum provectus, credit JESUM Chriſtum eſſe à Patre ad ſalutem, & incolumitatem hominum miſſum. Hæc autem unitas in nulla re excel-

ſentiens & admirabiliùs cernitur, quàm in Conciliorum unanimi conſenſione, & doctrinæ unitate. Sic enim dicebant Apoſtoli in Epiſtola, ex ſententia illius magni conſilii, fratribus Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ miſſa: *Placuit nobis collectis in unum*, hoc eſt, in rerum ſacrarum uno ſenſu, in una fide & decreto colligatis. Præterea, quid eſt corpus Chriſti eſſe, niſi ſpeciem & formam corporis humani imitari? in quo caput cum membris unicum eſt, & ad omnia vitæ officia aptum, uno ſenſu, & motu omnes corporis functiones exercet: ſic myſticum Chriſti corpus, dum capiti Chriſto, & Romano Pontifici aptè cohæret, ſpirituales vivæ fidei actus, ad vitæ beatæ conſecutionem perducit & dirigit: cujus rei Paullus eſt teſtis, dum inquit: *Multi unum corpus ſumus in Chriſto JESU*: enumeratiſque donationibus ſecundùm gratiam differentibus, multiplicitatem ſacri muneris, hoc verbo connectit: idipſum invicem ſentientes. & alibi: *Sicut enim corpus unum eſt, & membra habet multa; omnia autem membra corporis cùm ſint multa, unum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus*. Et infra *Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores*. Et ad Corinthios, ab agricolis & ædificatoribus ſimilitudine acceptâ, unitatem Eccleſiæ docuit. Nam ager, ſi ſit optimè cultus, & diligentiâ conſitus, humo ſubactâ atque purâ, & ratione deſcriptus atque dimenſus, ordinibuſque diſtinctus, delectationem ſaturitatemque affert: ſimiliter de ratione ædificiorum dicendum eſt, in qua connexio partium, maximum oblectamentum, & decorem totius ſtructuræ retinet: ſic Patrum ipſe conſenſus, veluti corporis humani, & agri variis arborum ordinibus conſiti, & machinationis magnæ lapidum coagmentatione decoræ ſpeciem præſefert. Id perpendamus in Nicæna Synodo (nam in reliquis ſimilis erit contemplatio & inveſtigatio) hæc coacta fuit auctoritate Sylveſtri ſummi Pontificis, Conſtantino Magno procuratore & ſuaſore, ad funditùs evertendam Arii Presbyteri Alexandrini hæreſim. Cùm autem eſſet in ea numerus trecentorum decem & octo Patrum congregatus, ex totius orbis regionibus; tamen ac ſi eſſet homo unus, doctrinam Apoſtolicam unomet ſenſu, una fide, uno eodemque animo, in unam abeuntes ſententiam amplectuntur: neque ad pervicatiam multitudo & diſputatio, ſed potiùs ad ſtabiliendam veritatem profuit. Unde omnes uno ore Arium à fidelium communione ſejungunt, & anathemate feriunt, & impias contra Chriſti Domini divinitatem introductas opiniones, ut mendaces, & à catholico ſenſu aberrantes, damnant, deteſtantur, & execrantur. Cùm verò hi ſancti Patres è vita abiiſſent, non ideo lumen ſanctæ doctrinæ eſt extinctum. Verùm rurſus, ſerpente hæreſi Macedoniana, Conſtantinopolitanum primum Concilium eſt actum, Damaſo Hiſpano Pontifice Maximo, & Imperatore Gratiano & Theodoſio: in quo à centum & quinquaginta ex toto orbe Patribus Macedonius Conſtantinopolitanus Epiſcopus de hæreſi in Spiritum ſanctum accuſatus, uno omnium ore & conſenſione damnatus eſt, Nicænique Concilii fides iterum confirmata. Similem etiam progreſſum habuit Epheſina Synodus adverſus Neſtorium, à ducentis Patribus edita, qui aliam aſſerebat eſſe perſonam carnis in Chriſto Domino, aliam Deitatis; & Chalcedonenſis ampliori numero Patrum ſexcentorum & triginta aggregata; ſed non ampliori fide adverſùs Eutychen Abbatem, & Dioſcorum Alexandrinum, humanam à Chriſto naturam auferentem: in quibus uterque Cyrillus, & Anaſtaſius, ſapientiæ lumina, magnum fidei & eruditionis ſpecimen dederunt. In tanta igitur temporum mutatione, in tam variis hominum congreſſibus, nihil eſt à majorum inſtituto immutatum, nihil in ſententiis repugnans inventum, ſed potiùs eſt in illis admirabilis quædam continuatio, ſerieſque ſapientiæ: ut unum ex alio Concilio nexum, & omnia inter ſe apta, colligataque videantur; fideſque Romana uſque ad hoc tempus Conciliis & ſanctorum Patrum ſcriptis vallata, & continuata permanſerit. Verùm ut apertiùs cum hæreticis agam, novatores iſti, quorum appellationes ignobiles, & barbaras eſt difficile enumerare, qui naviculam Petri hæreſeon innumerabilium fluctibus vexant, aliquam ſententiam catholicis oſtendant, continuâ hominum ſucceſſione ad poſteros per Concilia traductam, ut ex ea ſtabilitatem & firmitatem ſuæ jactatæ eruditionis liceat, vel tenui conjectura, proſpicere: Arius Presbyter validos habuit ſuæ ſectæ propugnatores; pugnatumque eſt calamo, & lacertis: vivit ne, quæſo, aliqua ſcintilla ejus impii conſilii? Quid dicam de Macedonio, Neſtorio, Eutyche, quorum dementia jam ex ſola Patrum impugnatione nobis eſt cognita? De iſtis, & aliis, Michæas ſic vaticinatur: *Conſumentur montes ſubtus eum, & valles ſcindentur ſicut cera à facie ignis, & ſicut aquæ quæ decurrunt in præceps*. Et infrà adverſùs Samariam, quæ typum hæreſeon omnium gerit, contra omnes invehitur: *Ponam Samariam quaſi acervum lapidum in agro cum plantatur vinea: & detraham in vallem lapides ejus, & fundamenta ejus revelabo, & omnia ſculptilia ejus concidentur, & omnes mercedes ejus comburentur igne, & omnia idola ejus ponam in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata ſunt, & uſque ad mercedem meretricis revertentur*. Neque ſolùm doctrina eorum ruit, verùm & regiones miſerè vaſtantur, in quibus cancer ille venenatus ſerpit. Ut Eſaïas clamat: *Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ ſuccenſæ igni: regionem veſtram coram vobis alieni devorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili*. Demum hæreticorum ruina, quæ ſemper impendet, demonſtrat quàm conſtans & firma Gamalielis, legis Doctoris, honorabilis univerſæ plebi, ſententia fuerit: *Sinite eos*, dicebat (cùm in cauſſa Apoſtolorum loqueretur) *quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc, aut opus, diſſolvetur; Si verò ex Deo eſt, non poteritis diſſolvere eos; ne fortè Deo repugnare videamini*. Idem David multò ante prædixit: *Dominus diſſipat conſilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia Principum: conſilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis ejus in generatione & generationem*. Ideoque labitur in præceps ſemper hæreſis, nulloque fulta certo ſtabilimento, fertur ad terram, atque ſerpens multiplici lapſu, & erratico veneno, totum Chriſti corpus nititur deformare. Poſſunt hæretici ſectas ſuas monimentis conſignare, eloquenter & diſertè dicere, armis innocentium hominum ſanguine fuſo, adverſùs veritatem dimicare, decretis Eccleſiæ repugnare, & ea cum pertinacia ſugillare, & animo obſtinato & obfirmato mortem oppetere, magiſtri nomen ſibi vendicare: verùm hæreſes ad hominum perniciem inventas,

[illegible] immu-

Digitized by Google

immutabili Conciliorum ſerie, in poſteros prodere, & in perpetuum colligare non poſſunt. Hæc eſt majeſtas & dignitas Conciliorum, quæ in Oecumenicis, propter Patrum multitudinem, & rerum gravitatem, & ſummi Pontificis interpoſitum nomen, primum obtinent locum: deinde in Nationalia, ad extremum in Provincialia hujus exiſtimationis auctoritas derivatur. Inter omnia autem nationum & provinciarum conſenſu celebrata, Hiſpanica, hoc eſt Toletana, Bracarenſia, Hiſpalenſia, & alia ſummam ſemper claritatem retinent. Nam in nulla regione tam frequenti Patrum congreſſu atque numero, de rebus graviſſimis, ad regimen Eccleſiaſticum ſtabiliendum deliberatum eſt, quàm in Conciliis in Hiſpania actis. Quæ cum trunca, & mutila, mendoſaque, non ſine noſtrorum hominum incuria edita circumferrentur, te imperante, potentiſſime Rex, qui nihil quod ad Eccleſiæ ſplendorem & ornatum conducat, prætermittendum cenſes, colligenda & reficienda, vulgandaque curavi: In qua re, etſi ſtudium, & labor maximus; tamen natio ipſa ampliſſimum attulit etiam adjumentum: cùm nullus auctor, niſi Hiſpanus, de rebus Hiſpanicis, certum quid in re ita antiquata, ſtatuere poſſet. Neque ſolùm Concilia ad fidem Gotthicam reduxi, ſed ea Scholiis, ut potui, illuſtravi, Commentariaque aliqua de noſtris rebus interpoſui, ut intelligentia eſſet facilior, & lectio jucundior. Quæ omnia tuæ majeſtati Catholicæ dicanda judicavi. Hiſpanica enim, cui debentur, niſi Regi optimo, maximoque Hiſpaniæ? Res verò religioſę, cui niſi omnium ſęculorum religioſiſſimo Principi? qui nihil gratiùs habet, quàm pietatem cum religione conjungere: qui non potentiâ & divitiis ampliſſimis abutitur; ſed potiùs datas à Deo cognoſcit, & illi cumulatiſſimè in acceptum refert: qui pro amplificanda Eccleſię fide, & auctoritate ſummę Sedis obfirmanda, acerrimum cum hereticis bellum continenter gerit: neque in ampliſſima regni ſui ditione ullum patitur vivere impunitum hæreticum. Pręterea, ut ex eorum lectione Majeſtas tua intelligat hoc propagandę Catholicæ Eccleſię ſtudium, eſſe ab avito Regum Hiſpanię ſemine procreatum: qui magno animi ardore de extirpandis hereſibus, de ſanctis moribus inſtituendis, ſemper egerunt: qua de cauſſa magno conatu Concilia Hiſpanię Nationalia, & Provincialia frequentârunt. Unde factum divino conſilio exiſtimo, ut ſub tuo imperio & tutela, iterum ardor ille Gotthicus reviviſcat; ut antiquo illo more Hiſpani eruditi, vitam priſcorum hominum imitentur: multum enim refert ad ſanctè & piè vivendum cognoſcere, quem morem & diſciplinam à majoribus accepimus. Spero Dei benignitate, & tuâ curâ, & exemplo, & legibus, quibus regna in officio contines, florens & beatum Imperium tuum effectum iri. Vale ex Pardo, pridie Nonas Decembris MDXC.

P R Æ F A T I O

ILLUSTRISSIMI DOMINI LOAISÆ,

De Codicibus Manuſcriptis, quibus uſus fuit in ſua Collectione, de eorum fide, & antiquitate.

MULTUM refert, non tantùm ad dignitatem, verumetiam ad fidem & certitudinem hujus Collectionis, ut diligens Lector intelligat, in ea apertè diſtincteque formanda, quibus Codicibus ſum uſus. Nam cùm emendatio omnis auctorum difficilis ſit, inaniſque, ſi nudis conjecturis fiat (in qua re hac ętate ab Scriptoribus audacter peccari animadverto; ita ut magis laboremus lectionum variarum emendationibus, quàm Amanuenſium mendis; & frequentiùs pro veritate abdita mendacium apertum ſubſtituatur) in decretis inſtitutiſque Patrum periculoſius eſſe exiſtimavi; ſi ex proprio ſenſu, ſine auctoritate aliquid adderem vel jugularem. Unde Codicum Mss. lectionem, etiam cum Gotthiciſmis, ad verbum religioſè ſequutus ſum: ut venerandam illorum temporum antiquitatem, hac ſcrupuloſa obſervantiâ colerem.

Sunt in Bibliotheca Toletanę Eccleſię, quę libris Mss. & emendatis (Regiam D. Laurentii ſemper excipio) omnes reliquas Hiſpanię antecedit, Conciliorum & Epiſtolarum Decretalium Codices, literis Longobardis ſcripti, in pelle pergamena: in quibus nihil ex iis, quæ in omnibus aliis Codicibus cæterarum Bibliothecarum continentur, deſideratur; ita ſunt integri & perfecti.

Prior ſcriptus eſt Erâ 1072. alter Erâ 1133. & ex priori exſcriptum judices, ita in omnibus ab illo non diſſentit.

Eſt in Monaſterio Regio D. Laurentii, à Philippo Domino noſtro Rege clementiſſimo ſingulari animi pietate, & Regiâ magnificentiâ ędificato, & re ampliſſimâ ditato, multiſque muneribus aucto, inter cętera admiratione & cultu digniſſima, quæ in illa ęde continentur, inſignis quędam Bibliotheca, quę cum perantiquis, & numero librorum, & ſingularitate certat, Hęc inter alia, quinque Codices Conciliorum, & Epiſtolarum Decretalium Mss. literis Longobardis in pelle pergaminea habet.

Antiquior vocatur Wigilanus: à Wigila monacho ſcriptore: vel Alveldenſis, à loco ubi ſcriptus eſt.

Alvelda eſt hodie parvum municipium in tractu Locronienſi, duabus ab urbe Locronio leucis Hiſpanis diſtans: olim habuit inſigne cœnobium S. Martini, ex inſtituto D. Benedicti à Sanctio Rege & Toba Regina, Erâ 962. fundatum, (Chartam ejus erectionis & dotis à Rege Sanctio factam, legi in Archivo Siman-

Digitized by Google

cæ, dum Philippus Rex D.N. itineris cauſâ ibi degeret, anno Domini 1592.) poſtea collapſum & translatum in Eccleſiam S. Mariæ Rotundæ, apud Locronium. In quo dum Wigila monachus vitam ageret, hunc ſingulari diligentia librum ſcripſit, Erâ 1014. anno Chriſti 976. habet Concilia LXI. & Epiſtolas Decretales CI. à Damaſo uſque ad Gregorium primum, & opuſcula alia.

Secundus Codex eſt etiam literis Longobardis ſcriptus: vocatur Hiſpalenſis, eò quòd Hiſpali ſcriptus ſit anno Domini 962. Fuit autem ejus Scriptor Velaſcus; continet Concilia LXXI. Epiſtolas Decretales XCII.

Tertius Codex dicitur Lucenſis, qui omnes Bibliothecæ Regiæ antiquitate ſuperat; ut ex ipſa literarum vetuſtate apparet: nam annus non eſt expreſſus; eſt enim lacer ubique, ſed numero Conciliorum copioſior Wigilano, & Hiſpalenſi; quamvis foro judicum careat. Scriptus eſt operâ Ayſtrulfi, aut Michaëlis Dens: habet Concilia LXVI. & Decretales Epiſtolas CIII. hujus Codicis fit inſignis & frequens mentio in Decreto Gratiani à Gregorio XIII. P.M. emendato. Nam ejus juſſu deſcriptus Romam miſſus, lucem & veritatem correctoribus attulit.

Sunt alii duo Codices Mss. literis etiam Longobardis, verùm recentiores, & non integri. carent anno & ſcriptore, in quibus non omnia continentur, quæ in prioribus.

Eſt & apud me alius Codex pervetuſtus, in pelle membranea ſcriptus literis etiam Gotthicis, eadem Concilia, & Epiſtolas complectens, quæ alii ſuperiores: caret anno & ſcriptore.

Ex iis Codicibus hæc noſtra Concilia excerpta ſunt. Verùm multum ad rem conferre exiſtimavi, ſi diverſitates quæ in illis, præſertim primis & vetuſtioribus reperiuntur, in unoquoque Concilio diſtinctè & dilucidè aſſignem.

1. Concilium Eliberitanum in omnibus primùm ponitur, appellaturque Eliberitanum cum E. non cum I. XIX. Epiſcoporum. In Wigilano, Lucenſi, in utroque Toletano, & Hiſpalenſi: Conſtantini temporibus geſtum dicitur. Habent omnes Cod. ſubſcriptiones Epiſcoporum. In Wigilano dicitur,
ERA 362 eodem tempore quo Nicæna Synodus, & in Hiſpalenſi: in utroque Toletano, Erâ 362.

2. Cæſarauguſtanum primum XII. Epiſcoporum. In Hiſpalenſi non extant ejus ſubſcriptiones, neque Era. In Wigilano dicitur: Quarto Nonas Octobris, & in Lucenſi ſimiliter, & in utroque Toletano,
418 Ego poſui Eram 418. ex Hiſtoria Sulpicii Severi.

3. Toletanum primum adversùs Priſcillianum, Epiſcoporum XIX. Arcadii & Honorii tempori-
438 bus, Erâ 438. ſub die 7. Idus Septembris, ut in Lucenſi: Verùm in Wigilano Erâ 435. ſub die 7. Idus Septembris. In Hiſpalenſi non eſt poſita Era, ſed tantùm ſub die 7. Iduum Septembrium. In utroque Toletano Erâ 430. Secutus ſum lectionem veteris Codicis Lucenſis. Habent omnes ſubſcriptiones, & regulam fidei adversùs Priſcillianiſtas, eiſdem verbis ut poſuimus.

554 4. Tarraconenſe Concilium X. Epiſcoporum, habitum Erâ 554. anno ſexto Theoderici Regis. In Hiſpalenſi dicitur, annò ſexto Theoderici Regis, Conſulatu Petri, octavo Idus Novembris.

5. Gerundenſe Concilium VII. Epiſcoporum, habitum Erâ 555. anno ſeptimo Theoderici Regis VI. Idus Junias: habet ſubſcriptiones.

6. Toletanum ſecundum Concilium. Toletana Synodus ſecunda VIII. Epiſcoporum, habita in civitate Toletana, apud Montanum Epiſcopum, XVI. Kalendas Junias, anno quinto Amalarici Regis, Erâ 565. In eo conveniunt Hiſpalenſis, Wigilanus, & Lucenſis, & alter Toletanus. In altero eſt 562. habet
565 ſubſcriptiones VIII. Epiſcoporum, & Epiſtolas Montani Epiſcopi ad Palentinos, & aliam ejuſdem ad Turibium: utraque deſideratur in Wigilano & Hiſpalenſi; ſunt in Lucenſi & utroque Toletano.

578 7. Barcinonenſe primum eſt in Codice Hiſpalenſi tantùm. Adjeci Eram 578.

8. Ilerdenſe. Sic ſcribitur Ilerdenſe, non Hilerdenſe, octo Epiſcoporum, geſtum Erâ 584. anno XV.
584 Theoderici Regis, VIII. Idus Auguſti: habet in ſubſcriptionibus nomina Epiſcoporum, non civitatum.

9. Valetanum ſeu Valentinum Concilium, ſic appellatur indiſtinctè in omnibus Codicibus, ſex
584 Epiſcoporum, habitum Erâ 584. anno XV. Theoderici Regis, ſeu Theuderici ſub die II. Nonas Decembris. In Wigilano Erâ 587. anno XV. Theoderici Regis, pridie Nonas Decembris. Reliqui Cod. in Era conſentiunt. In Lucenſi ſcribitur anno XV. Theudi: habet ſubſcriptiones.

10. Bracarenſis Synodus prima, octo Epiſcoporum, regnante Domino JESU Chriſto feliciter,
599 currente Erâ 599. anno tertio Argemiri Regis, & in Hiſpalenſi & altero Toletano; in aliis, Ariamiri, die Kalendarum Majarum. Lucenſis & Hiſpalenſis Erâ 568.

11. Concilium apud Lucum à Theodemiro Principe habitum Erâ 607. Hoc Concilium habui ex
607 Archivo Lucenſis Eccleſiæ à D. Joanne Ruizio Epiſcopo Lucenſi meritiſſimo, cujus auctoritate ad id exſcribendum uſus ſum.

12. Bracarenſis Synodus ſecunda XII. Epiſcoporum, regnante Domino noſtro JESU Chriſto, cur-
610 rente Erâ 610. anno ſecundo Regis Mironis, die Kalendarum Juniarum: ſic habent omnes conſtanter.

Poſt ſubſcriptiones hujus ſecundi Concilii dicitur ſic in Cod. Hiſpalenſi.

13. Capitula ex Orientalium Synodis, à Martino Epiſcopo ordinata, atque collecta, apud Lucenſe Concilium. Domino beatiſſimo atque Apoſtolico Sedis honore ſuſcipiendo in Chriſto fratri Nitigeſio Epiſcopo, vel univerſo Concilio Lucenſis Eccleſiæ Martinus Epiſcopus. Sancti Canones, qui in partibus Orientis &c. In utroque Codice Toletano inſcribitur in titulo: Synodus Lucenſis: quia ibi ordinata, poſtea in Bracarenſi Synodo iterum ad corrigendos mores Clericorum & Laïcorum uſurpata, veluti tertium Concilium fuit habita: atque ita in utroque Toletano in capite marginum foliorum, dicitur tertium Concilium Bracarenſe.

Tole-

Digitized by Google

14. Toletanum Concilium tertium. Toletana Synodus tertia LXII. Epiſcoporum, in qua Ariana hæreſis in Hiſpania condemnata eſt. In nomine Domini JESU Chriſti, anno quarto regnante glorioſiſſimo atque piiſſimo, & Deo feliciſſimo, domino Reccaredo Rege, die octavo Iduum Majarum in Era 627. ERA 627
Hæc Sancta Synodus habita eſt in civitatem Regiam Toletanam, ab Epiſcopis totius Hiſpaniæ & Galliæ, qui infrà ſubſcripti. In Lucenſi ponitur Erâ 627. & In Wiglllano, & in utroque Toletano: quam lectionem & annum ſequutus ſum, licèt in Hiſpalenſi ponatur Erâ DCXXIX.

Eſt in utroque Toletano & in Lucenſi Homilia Sancti Leandri Epiſcopi Hiſpalenſis in laudem Eccleſiæ poſt Concilium, & confirmationem Canonum edita. Eſt etiam in Hiſpalenſi, ſed non poſt Concilium, verùm alibi. Scribunt Gotthi conſtanter, Reccaredus, non Recharedus: Spania, non Hiſpania: Spalenſis, non Hiſpalenſis.

15. Hiſpalenſe primum, Epiſtola Epiſcoporum de Concilio Spalenſi ad Pegaſum Epiſcopum miſſa, VIII. Epiſcoporum. In fine Concilii ſic dicitur: data ad Sanctitatem veſtram die pridie Nonas Novembris, anno quinto regni glorioſiſſimi Domini Noſtri Reccaredi Regis Erâ 628. in utroque Toletano, 628
& in Wigilano: in Lucenſi verò, Erâ DCXXII.

16. Cæſarauguſtanum ſecundum anno ſeptimo Reccaredi Regis. habet in fine: ſub die Kalendarum Novembrium, anno quo ſuprà. Eſt in C. Hiſpalenſi. Habet ſubſcriptiones quatuordecim Epiſcoporum. Non eſt in aliis Cod. Adjeci Eram ex anno Regis ſeptimo DCXXX. Poſui ex eodem Cod. conſtitutionem Fiſci Barcinonenſis; eo quod ſub eiſdem Epiſcopis ſit edita, eodem ſeptimo anno Reccaredi Regis. 630

17. Toletanum aliud. In nomine Domini conſtitutio Synodi Epiſcoporum numero XVI. qui convenerunt in urbem Toletanam, in Eccleſiam Sanctorum Apoſtolorum Petri & Paulli, ſub die ſextodecimo Kalendas Junias, anno feciliter duodecimo, regno Chriſtianiſſimi & amatoris Dei glorioſiſſimi Reccaredi 635
Regis, Erâ DCXXXV. ſic eſt in Hiſpalenſi tantùm: in aliis non extat.

18. Oſcenſe Concilium, anno tertiodecimo, regno domini noſtri glorioſiſſimi Reccaredi Regis. Eſt tantùm in Cod. Hiſpalenſi. Adjeci Eram ex annis Regni Reccaredi.

19. Concilium Barcinonenſe, Erâ DCXXXVII. anno decimo quarto Regis Reccaredi. 637

20. Toletanum. In nomine Domini JESU Chriſti, Conſtitutio Carthaginenſium Sacerdotum, in Toletana urbe, apud ſanctiſſimum Eccleſiæ ejuſdem Antiſtitem. In fine: Facta conſtitutio Sacerdotum in urbe Toletana, ſub die Kal. Novembris, anno regni primo piiſſimi atque glorioſiſſimi Gundimari Regis. 648
Erâ DCXLVIII. eſt tantùm in Codice Hiſpalenſi.

21. Concilium Tarraconenſe in Egara, unde dicitur Egarenſe, anno tertio Regis Siſebuti. Eſt in Codice Hiſpalenſi. Adjeci Eram ex anno Regis.

22. Hiſpalenſe ſecundum. Secunda Synodus habita in civitate Spali, ſub die Iduum Novembrium, anno regnante glorioſiſſimo Principe Siſebuto, Erâ DCLVII. In utroque Toletano, anno nono Siſebuti 657
Regis: in Wigilano & Lucenſi: Tempore Siſebuti Regis: in Era omnes conſentiunt, & ſubſcriptionibus.

23. Toletanum quartum. Toletana Synodus IV. Geſta Synodalia in Toletanam urbem apud Concilium LXII. Epiſcoporum Hiſpaniæ, & Galliæ Provinciarum edita, anno tertio, regnante domino noſtro glorioſiſſimo Principe Siſenando, die Nonas Decembris, Erâ DCLXXI. In uno Toletano, Erâ DCLXX. 671
in altero DCLXXI. ſubſcribunt Epiſcopi LXII. ſic lego in Hiſpalenſi; nam notæ Gotthorum mirè connectuntur, ut facilè exiſtimes VI. pro II. In excuſis nihil eſt certi.

24. Toletanum quintum. Concilium Toletanum quintum, Epiſcoporum XX. Erâ DCLXXIV. 674
anno primo domini noſtri Chintiliani Regis: ita in Wigilano: in Lucenſi, Erâ DCLXIII. in utroque Toletano Erâ DCLXIV. in Hiſpalenſi XXIV. in aliis XX. quam lectionem probant ſubſcriptiones, quæ viginti ſunt. In alio Toletano ſcribitur, Cinthilani.

25. Toletanum ſextum XLVIII. Epiſcoporum Univerſale, quinto Idus Januarii, anno præfati 676
Principis, & triumphatoris in Chriſto, ſecundo, Erâ DCLXXVI. In Lucenſi, Era DCLXVI. & in utroque Toletano. Lucenſe continet ſolùm quinque ſubſcriptiones Epiſcoporum: in cæteris eſt ut poſuimus.

26. Concilium Toletanum ſeptimum. In nomine Domini & Salvatoris noſtri Synodale decretum, in Toletana urbe XXX. Epiſcoporum Concilio geſtum, anno quinto clementiſſimo domino noſtro Cintaſvintho Rege regnante, XV. Kalendarum Novembrium, Erâ DCLXXXIV. Ita habent omnes 684
Codices Mss. in quibus tantùm XXVIII. Epiſcopi ſubſcribunt, Vicarii verò undecim.

27. Concilium Toletanum octavum. In nomine Domini Salvatoris noſtri JESU Chriſti, incipiunt geſta Synodalia VIII. quinquaginta duorum Pontificum, in urbem Regiam celebrata, die XVII. Kalendarum Januariarum, Erâ DCXCI. anno quinto orthodoxi, atque glorioſi, & verâ clementiæ dignitate 691
præcipui Reccesvinthi Regis: ſic ſcriptum eſt in Gotthicis Mss. Lucenſis habet, Erâ DCXC. & decretum & lex Principis, quæ poſt ſubſcriptiones ponuntur, in eo non extant.

28. Concilium Toletanum nonum. In nomine Domini incipit Concilium Toletanum IX. quod actum eſt die Kalendarum Decembrium, anno feliciter ſeptimo, regno Sereniſſimi atque clementiſſimi domini noſtri Reccesvinthi Regis, Erâ DCXCIII. in urbe Toletana. In fine dicitur: Interfuerunt huic 693
ſancto Concilio Pontifices numero ſedecim: ita conſentiunt omnes Cod. Mss.

29. Concilium Toletanum decimum. In nomine Domini habita Synodus decima in Toletana urbe, die Kalend. Decembris anno octavo glorioſi domini, & religioſiſſimi Reccesvinthi Principis, Erâ 694
DCXCIV. in fine: Interfuerunt huic ſancto Concilio Pontifices numero XX. Conſentiunt in annis, & Era omnes Cod. Mss. In Wigiliano deſiderantur aliquot ſubſcriptiones, & cap. 7. quamvis in eo ſint duo decreta, quæ in Lucenſi non ſunt. Uterque Toletanus & Hiſpalenſis exactè Concilium totum complectuntur.

Conci-

30. Concilium Emeritenſe. Concilium quod geſtum eſt in Provincia Luſitaniæ, apud urbem
Emeritenſem, quæ caput Epiſcopis noſcitur, XII. Epiſcoporum in unum collectis, die 8. Iduum Novemb.
ERA 704 anno octavo decimo ſereniſſimi, & piiſſimi Receeſvinthi Regis, Erâ DCCIV. Eſt hæc Synodus in utro-
que Toletano Cod. & Lucenſi, & non in aliis; ubi conſtanter ſcribitur *Emeriteuſis, & Receeſvinthi*.

31. Concilium Toletanum undecimum. In nomine Domini, incipiunt geſta Synodalia Concilii
Toletani undecimi, acta in urbe Regia, in Toletana Sede, à decem & ſeptem Epiſcopis, anno quarto regni
713 glorioſi Principis Wambæ Regis, ſub die ſeptimo Idus Novembris, Erâ ſeptingenteſimâ decimâ tertiâ. In
fine ante ſubſcriptiones: Interfuerunt huic ſancto Concilio Pontifices numero XVII. Conſentiunt omnes
Cod. In Wigilano deſiderantur omnes ſubſcriptiones Abbatum & Vicariorum.

713 32. Bracarenſe tertium. In nomine Domini incipit Concilium Bracarenſe tertium, quod factum
eſt ſub anno quarto glorioſiſſimi domini noſtri Wambanis Regis, Erâ ſeptingenteſimâ decimâ tertiâ regni
ejus. In Wigilano & Lucenſi dicitur: Cui interfuerunt Pontifices octo: in utroque Toletano vocatur quar-
tum, eo quòd Canones Orientales collecti à Martino Bracarenſi, vocentur tertium Bracarenſe. Similiter
in Lucenſi vocatur quartum.

33. Concilium Toletanum duodecimum. In nomine Domini Acta Synodalia Concilii Toletani
duodecimi apud urbem Regiam celebrata, ſub die quinto Iduum Januarii, Erâ DCCXIX. anno primo
orthodoxi, atque ſereniſſimi domini noſtri Ervigii Regis. In utroque Toletano & Lucenſi dicitur:
Quinto Iduum Majarum: verum corruptè pro Januarii: nam infrà dicitur: Conſummatum eſt hoc ſanctum
Concilium die octavo Kalendarum Februarii, anno regni feliciter primo ſereniſſimi atque clementiſſimi
719 domini noſtri Ervigii Regis, Erâ DCCXIX. ita ut die nono Januarii ſit inceptum, conſummatum verò
vigeſimo quinto die, in Converſione B. Paulli. Sic erat in more quàm citiſſimè extremam manum Conciliis
imponere. Nam congregatio multorum, ſi diutiùs trahatur, aliquid infauſtum ſolet parere: & uſus ipſe
frequens Synodorum, rem faciliorem faciebat.

In Lucenſi & Wigilano eſt: cui interfuerunt Pontifices XXXV.

34. Concilium Toletanum decimum tertium. In nomine Domini incipiunt geſta Synodalia habi-
ta in urbe Toletana, ſub Era DCCXXI. anno regni excellentiſſimi Principis Ervigii IV. pridie Nonas
721 Novembris. In fine: Interfuerunt huic ſancto Concilio Pontifices numero XLVIII. Non eſt in Wigilano,
Conſentiunt reliqui Codices in Era, anno regni, & numero Epiſcoporum. Habet ſubſcriptiones Epiſcopo-
rum, Abbatum, Vicariorum, Virorum illuſtrium, Ducum, Comitom, Procerum officii Palatini. In
lege in confirmatione Concilii edita, dicitur: Edita lex in formatione Concilii Toleto, ſub die Idus
Novembris Erâ DCCXXI. anno quoque feliciter quarto regni gloriæ noſtræ. Conſtanter omnes Cod.
Mſs. ſcribunt, *Ervigius*, non *Hervigius*.

35. Concilium Toletanum decimum quartum. Geſta Synodalia quæ acta ſunt à Præſulibus Car-
thaginis provinciæ, adſiſtentibus etiam Vicariis. Incipiunt Capitula Concilii Toletani XIV. decem &
ſeptem Epiſcoporum, anno quinto Ervigii Principis. Extat hoc Concilium tantùm in Lucenſi & utroque
Toletano; ſed in illis non eſt Era, ſed tantùm dicitur in fine: Peractum Concilium die Dominico, ſub die
duodecimo Kalendas Novembris, anno quo ſuprà. In aliis eſt: Decembris. Verùm appoſui Eram ex an-
722 no regni Principis DCCXXII.

36. Toletanum Concilium decimum quintum. In nomine Domini JESU Chriſti, anno primo
ſereniſſimi & orthodoxi Egicanis Principis, ſub die quinto Idus Majas, Erâ ſeptingenteſimâ vigeſimâ ſextâ
726 apud urbem Toletanam in Eccleſia Prætorienſi Sanctorum Apoſtolorum Petri & Paulli, omnes Spaniæ,
Galliæque Pontifices aggregati numero LXI. Sic eſt in Hiſpalenſi. Conſentiunt in Era & numero Pontifi-
cum, & regni anno omnes Cod. Mſs. In Wigilano deficiunt aliquæ ſubſcriptiones Abbatum, & illuſtrium
officii Palatini.

37. Concilium Cæſarauguſtanum tertium. In nomine Domini incipiunt geſta Synodalia in urbe
729 Cæſarauguſta ſub die Kalendas Novembris, Erâ DCCXXIX. anno quarto orthodoxi atque ſereniſſimi
domini noſtri Egicanis Regis. Sic eſt in Codice Hiſpalenſi & Wigilano: in aliis non extat: caret ſubſcriptio-
nibus Epiſcoporum.

38. Concilium Toletanum decimum ſextum. In nomine Domini incipit Synodus Toletana ſexta-
decima LX. Epiſcoporum, anno ſexto inclyti & orthodoxi domini & Principis noſtri Egicanis, ſub die
731 ſexto Nonarum Majarum, Erâ DCCXXXI. In Lucenſi & in utroque Toletano eſt integra tota Synodus:
in Wigilano & Hiſpalenſi mutila: in utroque eſt Era DCCXLVI. in aliis ut poſui.

39. Concilium Toletanum decimum ſeptimum. In nomine Domini incipit Synodus Toletana XVII
regula ſanctæ fidei, decurrente Imperii anno religioſiſſimi ac ſereniſſimi domini noſtri Egicani Regis VII.
732 ſub die quinto Idus Novembris, Erâ DCCXXXII. Eſt ita in utroque Toletano & Lucenſi: in aliis non
extat.

740 40. Concilium Toletanum decimum octavum petendum eſt ex eo quod tradit Rodericus Archiepi-
ſcopus in Hiſtoria Hiſpaniæ.

Ex iis Codicibus multa eduxi Concilia, quæ non extant excuſa; & quæ edita, ampliora, & auctiora,
emendatioraque: quod legenti facile erit perſpicere.

EX

Digitized by Google

EX EPISTOLA

ILLUSTRISSIMI D. D. ANTONII AUGUSTINI,

Archiepiſcopi Tarraconenſis, Scriptoriſque toto orbe celeberrimi, ad Hieronymum Blancam de Rebus Cæſarauguſtæ, Epiſcopis, & Conciliis per eos celebratis.

QUOD de laudibus Cæſarauguſtanæ iſtius urbis, & de veteribus Pontificibus ejuſdem, ſi quid ex antiquis Scriptoribus, aut ex Actis Conciliorum, aut aliunde aliquando collegeram, ad te quàm primum mitti deſideras; pauca quædam his literis, licèt fortaſſe noctuas, quod ajunt, Athenas, & quæ tibi ſunt notiora, perſcripſi. Atque ut omittam, quid C. Plinius de Cæſarauguſtana immuni colonia, olim Salduba dicta, & de Conventu ampliſſimo ſcripſerit; Strabo quoque eandem laudat, habereque togatos cives ait, nihil ex veteri Celtiberorum contumacia, atque duritia retinentes. His addit Pomponius Mela: *Urbium de mediterraneis in Tarraconenſi clariſſimæ fuerunt Pallantia & Numantia, nunc eſt Cæſarauguſta*. Vixit autem Mela Tib. Cæſaris, Caligulæ, & Tiberii Claudii temporibus, & in Hiſpania natus eſt. Quod verò ex verbis Melæ elici nonnemo putat, eaſdem eſſe Numantiam & Cæſarauguſtam, irridendum magis, quàm improbandum; cùm Strabo inter eas DCCC. ſtadia collocet. Venio nunc ad laudes ſanctiſſimorum virorum: laudari enim à laudato viro, ut tu optimè in hujuſce operis initio dixiſti, maximum eſt; idque cùm fit ob religionis cultum, longè præſtat. Ex his primus eſt Cyprianus Carthaginenſis Martyr lib. 1. Epiſt. 4. quam cum multis Epiſcopis ſcripſit Felici Presbytero, & plebibus conſiſtentibus ad Legionem, & Aſturicæ. in ea poſtquam Felicis & Sabini Pontificatuum mentionem feciſſet, ait: *atque alius Felix de Cæſarauguſta, fidei cultor ac defenſor veritatis, literis ſuis ſignificat*. Proximus huic, longo ſed proximus intervallo, ſit Prudentius qui in lib. de Coronis, Encratin & ſocios XVII. Martyres, & duos Confeſſores, Cajum & Clementem laudans, Cæſarauguſtam appellat, plenam domum magnorum Angelorum, eamque præfert cæteris urbibus, quòd tam multis ornetur corporibus Sanctorum. Ex eadem Vincentium fuiſſe Martyrem tradit, & domum infulatam ſacerdotum Valeriorum, hoc eſt, ejus urbis Pontificum. Conſtat autem multorum teſtimonio Valerium Dei Confeſſorem, Epiſcopum fuiſſe Cæſarauguſtanum, ejuſdemque Diaconum Vincentium. Sed & in Concilio Eliberritano Valerium ejuſdem urbis Epiſcopum ſubſcripſiſſe novimus, anno Chriſti plus minus CCCXXV. ſic duos poſſumus poſt Felicem Epiſcopos Valerios numerare. Ipſa verò urbs laudatur carminibus quoque duorum Poëtarum Chriſtianorum, Pontii Paullini, qui poſtea Nolanus Epiſcopus fuit, & Auſonii Galli. His addamus Concilium Cæſarauguſtanum contra Priſcillianum, ex teſtimonio Sulpicii Severi, libro poſteriori extremo Hiſtoriæ Sacræ, anno plus minus CCCXXC. Fuerat paullò ante Concilium Sardicenſe contra Arianos: in quo ſubſcriptum invenimus Caſtum Epiſcopum. Sic enim in veteribus libris eſt, non Coſtum, ut in vulgaribus, anno CCCXLVII. ut quidam putant. Poſt hæc invenio cujuſdam Epiſcopi Cæſarauguſtani fieri mentionem, tacito ejus nomine, in Epiſtola quadam Aſcanii Tarraconenſis Archiepiſcopi ad Hilarium Pont. Max. quæ in Concilio Romano eſt relata anno, ut ex Conſulibus apparet, CDLXV. Sed mox in Concilio Tarraconenſi Vincentius ejuſdem urbis Epiſcopus ſubſcripſit anno Chriſti DXVI. Non hic eſt Vincentius Arianus Epiſcopus, de quo Iſidorus ſcribit. Ille enim temporibus Mauritii Imperatoris vixit; hic Anaſtaſii & Juſtini. In veteribus Collectionibus Conciliorum, poſt Tarraconenſe Concilium, Gerundenſe poſitum eſt, habitum anno vertente, in quo ſeptem ex illis Epiſcopis, qui in ſuperiori Synodo fuerant, convenerunt. in his Vincentius non eſt. Poſt Gerundenſe, Cæſarauguſtanum collocàrunt. XII. Epiſcoporum nomina ſcripta ſunt; ſed quibus Eccleſiis præeſſent, ſubticuerunt: Hi Canones ſcripſerunt octo: ex quibus unus eſt à Gratiano relatus; *ne quis jejunet die Dominica* &c. de Conſecrat. diſt. 3. Hi, qui putant hoc illud eſſe Concilium, quod Severus contra Priſcillianum habitum dixit; ſolâ duorum Epiſcoporum nominis ſimilitudine ducuntur, & loci: namque ille refert Idatium Emeritenſem & Ithacium incertæ urbis Epiſcopum, infenſus Priſcilliano fuiſſe; contra quem, & ſocios Cæſarauguſtæ Synodus habita eſt. in qua etiam Aquitanos Epiſcopos Interfuiſſe ait: & in ea damnati abſentes ſunt, & contumaces Inſtantius & Salvianus Epiſcopi, Helpidius & Priſcillianus laïci, qui Damaſum Romanum, & Ambroſium Mediolanenſem interpellàrunt, & ab eis fuerunt rejecti. Qui ex Hiſpania Epiſcopi interfuerint, non narrat. tantùm Adyginum ſcribit Cordubenſem ad Idacium retuliſſe Emeritenſem, qui in eos eſt inventus. In Conciliis editis bis Italii nomen ſcriptum eſt. id mutant in Idacium, & Ithacium: quòd facilè recipi poſſet, ſi cætera convenirent. Nihil enim eſt in hac Synodo, quod cum alia Synodo conſonet, quæ in Aquis-Cælinis contra Priſcillianiſtas habita eſt anno Chriſti CDLXVII. extatque conjuncta cum Toletano primo Concilio. Ea Synodus habita eſt juſſu Leonis Pontificis, ut apparet ex Epiſtola Leonis XCIII. ad Toribium Aſturicenſem; in qua etiam errores eorundem Hæreticorum damnantur. Iſidorus in libro *De Viris Illuſtribus*, Idacium Lemicæ urbis Hiſpaniarum appellat, & Urſatium Epiſcopum ejus ſocium, fuiſſeque communione privatos, & in exilium miſſos, quòd Priſcillianum accuſaverint coram

Maximo Tyranno, & damnatus occidi fieri juſſus. Sed aut in Iſidori libro, aut in Severi mendoſa ſunt nomina. Proſper Aquitanicus in Chronicis cum Iſidoro facit, qui anno CCCXCII. eadem de Ithacio & Urſatio Epiſcopis ait. In Barcinonenſi Synodo non edita Joannes Cæſarauguſtanus Epiſcopus interſuit anno plus minus DXL. Eundem putamus in Ilerdenſi Concilio cum Sergio Tarraconenſi conveniſſe. Sed non rectè in editis libris Ilerdenſe, & Valentinum ante Gerundenſe edita ſunt, cùm fuerit poſterius dicto anno DXL. In Toletano tertio maximo Concilio ſubſcriptio extat Simplicii Epiſcopi Cæſarauguſtani. Id habitum anno IV. Reccaredi Regis, Chriſti DXXCIX. Hactenus Gotthi hæreſim Arianorum tenuerunt: noſtri tamen majores catholicos Pontifices habuerunt, ipſaque civitas in catholica religione perſeveravit. Hoc loco referri poteſt, quod S. Gregorius Turonenſis lib. 3. cap. 39. Hiſt. Francorum, & Addo Viennenſis ætate ſexta in Chronicis, & Aimoinus Monachus lib. 2. cap. 19. & 20. Hiſtoriæ Francorum ſcripſerunt de urbe Cæſarauguſta à Francorum Regibus obſeſſa Childeberto & Clothario, anno plus minus DXXXII. quæ obſeſſio ſoluta eſt, datâ ab Epiſcopo ſtolâ B. Vincentii Martyris, quæ Pariſiis in Eccleſia eidem dicata poſita eſt. Sigebertus Gemblacenſis hæc ann. DXLII. refert. inter Joannem & Simplicium, infelicem illum Vincentium Epiſcopum collocemus Arianum, adversùs quem Severus Malacitanus Antiſtes edidit libellum, ut Iſidorus ait in libro *De Viris Illuſtribus*. tempore Leovigildi Regis prævaricâſſe teſtatur Rodericus Toletanus lib. 2. cap. 14. Poſt Concilium Toletanum, aliud Cæſarauguſtæ Concilium habitum eſt anno VII. ejuſdem Reccaredi Regis. in quo ſubſcribunt Artemius Tarraconenſis, & alii XII. Epiſcopi, in quibus Simplicius eſt. nomina urbium ſingularum omiſſa ſunt. tres Canones ediderunt contra Arianos. Anno proximo Oſcenſis Synodus habita eſt. tamen in ea Simplicium interfuiſſe, nobis incertum eſt. Sed in Barcinonenſi anno XIV. ejuſdem Regis habita, Maximus Cæſarauguſtanus Epiſcopus ſubſcripſit. De Maximo Iſidorus in extremo lib. *De Viris Illuſtribus* hæc refert: *Multa verſu proſaq; componere dicitur, quæ necdum legi*. Iſidorum Hiſpalenſem & Maximum invenio ſubſcripſiſſe Toletano Concilio non edito, quod anno primo Gundemari Regis habitum eſt anno Chriſti DCX. Eundem Maximum in Egarenſi Concilio cum Euſebio Tarraconen. anno tertio Siſebuti Regis, hoc eſt, anno DCXIV. fuiſſe, vetus liber oſtendit, in quo non edita Concilia, quæ retulimus, Cæſarauguſtanum, Oſcenſe, Barcinonenſe, Toletanum, & Egarenſe conſcripta ſunt. Poſt Maximum, Joannem, Braulionis fratrem, ſediſſe annis XII. B. Ildephonſus in libro *De Viris Illuſtribus* teſtis eſt, temporibus Siſebuti Regis, & Svinthilani. Patrem eum olim monachorum appellat, & virum in Sacris literis eruditum, hilarem, & munificum; de Eccleſiaſticis Officiis quædam eleganter, & ſono & oratione ſcripſiſſe refert, & de Paſchali ſolennitate. Joanni ſucceſſiſſe Braulionem teſtatur, qui XX. annos Epiſcopus fuit temporibus Siſenandi, Chintilæ, Tulcani, & Childaſvinti Regum. Ad hunc Iſidorus librum etymologiarum extremo ſuæ vitæ tempore miſit, qui in ejus vita fateretur ſe eum librum in viginti libros diviſiſſe: extantque initio ejuſdem voluminis Epiſtolæ Iſidori ad Braulionem, & Braulionis ad Iſidorum. Vitam quoque B. Æmiliani Monachi idem ſcripſit, quod præter Ildephonſum, aſſerit Oſſualdus in Martyrologio prid. Id. Nov. Alia quoque ſcripſiſſe eundem, Ildephonſus ait. Ejus ſubſcriptio extat in quarta & quinta Synodo Toletana, quod etiam Rodericus Toletanus lib. 2. cap. 19. refert, eumque illuſtrem appellat his verbis: *Huic Synodo quintæ Braulio Cæſarauguſtanus Epiſcopus præ cæteris illuſtris effulſit, atque piam doctrinam Chriſtianis mentibus decenter infudit: cujus & opuſcula nunc uſque Eccleſia veneratur. Hujus eloquentiam Roma urbium mater ac domina per Epiſtolare alloquium eſt mirata*. Eſt etiam in Toletano Concilio ſexto ejus nomen adſcriptum: quod habitum eſt anno ſecundo Chintili Regis, anno Chriſti DCXXXVIII. At in ſeptimo non interfuiſſe crediderim, tum quia in quibuſdam non editis ſubſcriptionibus ejus nomen non ſit, tum quia apud Rodericum legatur in eodem Concilio fuiſſe daſideratum à Patribus librum Moralium S. Gregorii. Unde Princeps, ſacro Conclio, inquit, approbante, Tajonem Cæſarauguſtanum Epiſcopum, religione & literaturâ præſtantem & ſollicitum Scripturarum, ad Romanum Pontificem pro libris Moralium navigio deſtinavi. nota eſt Hiſtoria, quo pacto ſomnio admonitus fuerit loci, in quo hi libri conſervarentur. quo enarrato Pontifici, Tajo extitit, inquit, Romæ glorioſus, quo antea deſpicabilis habebatur. & reperto & accepto libro, in Hiſpaniam eſt reverſus, & tam Romæ, quàm in Hiſpaniis habitus eſt venerandus. Idem lib. 3. cap. 15. inter ſanctos Pontifices laudat Leandri, Iſidori, Helladii, &c. atque Tajonis Cæſaraug. claram doctrinam. Mendosè autem Talonis, pro Tajonis, editum eſt, apud Ildephonſum. poſt Braulionem de Eugenio poſteriore, Toletano Antiſtite agitur: qui cùm Eccleſiæ Regiæ clericus eſſet egregius, vitâ monachi delectatus eſt. Qui ſagaci, inquit, fugâ urbem Cæſarang. petens, illic Martyrum ſepulchris inhæſit, ibique ſtudia ſapientiæ, & propoſitum monachi decenter incoluit. Tajo autem ſubſcripſit in Actis Toletani VIII. Concilii, ut in omnibus libris ſcriptum eſt. Item in Actis Toletani IX. licèt omiſſum ſit in editis. Habitum autem eſt anno VI. Receſvinthi Regis, Chriſti DCLXV. cæteris Toletanis editis nullus Epiſcopus Cæſarauguſtanus interfuit. Ex veteribus libris Toletano XIII. anno IV. Ervigii Regis, Chriſti DCXXCIII. ſubſcripſit Fredevaldus Abbas, agens vicem Balderedi Cæſarauguſtani Epiſcopi. Toletano XV. anno I. Egicani Regis, Chriſti DCXXCVIII. idem Balderedus interfuit. Mox anno quarto ejuſdem Regis Cæſarauguſtanum tertium ſive quartum Concilium habitum eſt. nomina Epiſcoporum deſiderantur: Sed idem Balderedus erat Epiſcopus, quia idem ſubſcripſit Toletano XVI. Concillo, quod habitum eſt anno VI. ejuſdem Regis. Hæc habui, quæ de Epiſcopis & Conciliis Cæſarauguſtanis ſcriberem, quorum memoria extat apud me, ante cladem illam Arabum & Sarracenorum irruptione illatam. Tu his alia addes, maximiſque ornamentis & rerum & verborum illuſtrabis. Cura ut valeas. Tarracone, Kal. Febr. MDLXXIV.

E J U S D E M

D. ANTONII AUGUSTINI

De Hiſpaniæ Conciliis non editis, dialogus inter alios vigeſimus, ex libro poſteriore.

Interloquuntur A. B. C. ex quibus A. denotat Antonium Auguſtinum, B. Franciſcum Edoardum, C. Martinum Auguſtinum.

C. QUÆNAM ſunt ea quæ dixiſti non edita Hiſpaniæ Concilia? A. Septem Toletana Concilia, duo Cæſarauguſtana, duo Barcinonenſia, Emeritenſe, Oſcenſe, Egarenſe, & cum his conjungitur ex Gallia, Narbonenſe. C. Præclara quidem nomina, & noſtris æqualibus ac præceptoribus inaudita. nec ſat ſcio an Gratianus his umquam uſus fuerit; uno excepto Emeritenſe, quo illum mutato nomine inveniri dicebas uſum. Toletana autem, quæ Gratianus *Dial.3. li.1.* ſæpè refert, Concilia, & ex Cæſarauguſtano quædam, omnia ferè in editis voluminibus extant. A. Qua ratione Emeritenſe vidit, & quædam Toletana non edita, potuit etiam cætera legere. Sed age, videamus capita quædam ex his Toletanis accepta. Cauſſa XXVI. quæſt. V. caput illud, cujus initium: *Quicunque Sacerdotum*, *26.q.5.c.13.* ex Toletano Concilio ſumi Gratianus fatetur. in editis Conciliis non invenies; ſed *Quicumque.* in his, quæ dixi non edita inventum eſt, ex duobus capitibus duorum Conciliorum ſumptum. Initium enim ejus capitis eſt ex Concilio Toletano XII. cap. 7. Poſterior pars, cujus initium: *Plerique etiam*, eſt ex Toletano XVII. cap. 5. Sed multa in utroque capite relicta ſunt ſtudioſis viris legenda. Pro illis: *cauſſa doloris cujuslibet*, illic eſt: *cauſſæ cujuslibet doloris, vel amaritudinis*. pro, *altare veſtibus ſacris*, eſt: *altare divinum veſtibus ſacratis*. Pro voce: *accinxerit*, eſt *accingi*, aut, ut in alio libro eſt, *accingiſſe*. ſed ſcribendum eſt, *accinxiſſe*. Pro illis: *& extingui præceperit*, plura ſunt: *vel extingui pr.eceperit, aut quodcumque lugubritatis in templo Dei induxerit, atque, quod pejus eſt, occaſionem nutrierit unde templis Domini aut officia conſueta deſint, aut oblatio ſingularis ſacrificii videatur in aliquo defraudari*. Pro illis: *loci ſui dignitate* &c. illic eſt: *ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta ſuperiorem ſententiam Domini, & loci ſui dignitate* &c. Pro illis: *Plerique etiam Sacerdotum ſauciati* &c. multa ſunt alia prætermiſſa. Pro illis: *ipſum offertur ſacrificium, mortis incurrat periculum*, illic eſt: *idipſum offertur ſacrificium ipſius ſacroſancti libaminis interventu, mortis ac perditionis incurrat periculum; & quod cunctis datum eſt in ſalutis remedium, illi hoc perverſo inſtinctu, quibuſdam eſſe expetunt in interitum*. Pro illis: *ergaſtulo relegentur*, plenius illic eſt, *ergaſtulo relegati, excepto ſupremo vitæ curriculo, cunctis vitæ ſuæ diebus ſacræ communionis eis denegetur perceptio, quia Domino ſe crediderunt fraudulento delibâſſe ſtudio*. B. Multò meliora ſunt hæc, in quibus & exilii & excommunicationis pœna eſt, quàm illa, quæ exilium tantùm continebant. A. Ex Toletano XVI. cap. 5. illa ſunt quæ Gratianus *10.q.3.c.3.* refert poſt aliud Emeritenſis Concilii caput. Omittuntur autem multa exordii ver- *Unio.* ba, ut in ſuperioribus. Et in extremo capite, poſt verbum *perſolvere*, additur: *nec populi ſacerdotali jure occurrere, ſed nec rebus* &c. Poſt verbum *parvipenderit*, hæc adduntur: *ut quippiam exinde temerandum crediderit*. In fine ſunt hæc verba non ſatis integra poſt verbum *multari*: *ita nempe, ut poſtquam ab hoc excommunicationis interdicto ad ordinis ſui ſanctiones modis omnibus ſtudeat adimplere*. B. In libro Michaëlis Thomaſii legi cujuſdam docti viri ſcripturam, poſt vocem *interdicto*, *liber fuerit, ad ordinis ſui remeaverit locum, cunctas hujus Canonis ſanctiones, modis omnibus* &c. A. Magnâ libertate is interpres utebatur. Ex cap. VII. Ejuſdem Con-

cilii Gratianus ſumpſit extremum caput diſtinctionis XIIX. quòd falsò Contius refert ex Toletano III. cap. XVIII. Varietas non magna eſt, his exceptis : Pro illis verbis : *pleniſſimè omnia referet* &c. illic eſt : *publicè omnia reſerata, de his quæ eodem anno in Concilio acta vel definita extiterint pleniſſimè notiores efficiantur*. Et poſt alia : *Quod ſi quiſpiam ea parvipendenda crediderit, aut contemnenda delegerit, aut contra hæc inobedientiâ tumidus ſuſurratione plenus, invidiâ incenſus, & laceratione perfunctus, necnon potiùs earundem definitionum extiterit fautor benevolus, ſententiâ excommunicationis duorum menſium curriculo perſiſtet uſquequaque multatus*. Hæc ſunt apud Gratianum apertè ex his Conciliis ſumpta. Sed quia incidi in verba quædam Auguſtini apud Gratianum relâta, quæ in Toletano Concilio XVII. cap. IV. Cypriani eſſe dicuntur, de his videndum cenſeo. Auguſtini verba ſunt : *Fruſtra*, inquit, *quidam, qui ratione convincuntur, conſuetudinem nobis objiciunt*, &c. In eo Concilio eſt : *Itemque præcellentiſſimus doctor & inviciſſimus Martyr Cyprianus proſequens ait : Fruſtrà qui ratione vincuntur, conſuetudinem nobis opponunt*, &c. Ivo Auguſtino eadem adſcripſit. Utrumque exiſtimo eiſdem fuiſſe verbis uſum, & Cyprianum & Auguſtinum, atque in illo verbo, *inquit*, ad Cyprianum reſpexiſſe. Cypriani verba ſunt in Epiſtola ad Jubajanum : *Proinde fruſtra quidam, qui ratione vincuntur, conſuetudinem nobis opponunt*, &c. Et Auguſtinus lib. IV. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. V. *Proinde*, inquit, *fruſtra quidam, qui ratione vincuntur, conſuetudinem nobis objiciunt*, &c. C. Non igitur ſcribi debuit, *fruſtra*, inquit, *quidam*; Sed, *proinde*, *inquit*, *fruſtra quidam*. neque *convincuntur*, ſed *vincuntur*. Cur autem *objiciunt* habet Auguſtinus, *opponunt* Cyprianus? A. Memoriâ fortaſſe lapſus eſt, & ſententiæ ejuſdem verbum protulit. Ideo retinendum arbitror.

Diſt. 18. c. ult.

Diſt. 8. c. 7. Fruſtra.

Ivo par. 2. c. 94. & par. 4. cap. 235. decr.

EPISTOLA

ILLUSTRISSIMI D. D. GASPARIS QUIROGA

Epiſcopi Conchenſis, poſtea Cardinalis & Archiepiſcopi Toletani, atque Inquiſitoris Generalis Hiſpaniarum,

AD

GREGORIUM XIII. PONTIFICEM MAXIMUM,

Gaudentem de Conciliis Hiſpaniæ inventis, & ad ſe miſſis, ac deſiderantem ut quædam alia exquirantur.

GRATA Sanctitati veſtræ fuiſſe ea Concilia, quæ ex vetuſtis Codicibus deſcripta ad Beatitudinem veſtram anno ſuperiori miſi, ex iis literis intellexi, quas ad me Illuſtriſs. Cardinalis Vaſtavillanus Sanctitatis veſtræ mandato ſcripſit. Quantam verò id mihi voluptatem attulerit, non puto pluribus verbis à me commemorandum. Illud affirmare poſſum, pro mea perpetua erga Sanctitatem veſtram obſervantia & devotione, nihil me libentiùs potuiſſe audire, quàm præſtitum à me Sanctitati veſtræ qualecumque pro mea tenuitate obſequium benigno accipi animo. Cùm verò poſtea cognoverim jubere Sanctitatem veſtram, ut aliquot præterea Concilia Hiſpanienſia, quorum in eo, quem miſi libro, fiebat mentio, deſcribenda quoque ex Regia Bibliotheca curarem; feci id quàm potui diligenter, & ſtudioſè. Neque illa modò Concilia quæ à me petebantur, ſed & alia Hiſpanienſia, quæ hactenus nanciſci potui, nondum typis mandata, ſimul mitto; ratus Sanctitati

veſtræ, quæ tanto antiquitatis Eccleſiaſticæ illuſtrandæ ſtudio ducitur, non ingratam fore acceſſionem. In his Codicibus deſcribendis, & cum vetuſtis Codicibus comparandis, non minus, quàm anno ſuperiori, diligentem, & (ut puto) fidelem operam præſtitit Joannes Baptiſta Perezius, qui in mea eſt fide & clientela, dignus, meo judicio, eâ Sanctitatis veſtræ liberalitate, quam in ſe expertus gratiſſimo prædicat animo. De mea verò & meorum opera, nihil eſt, quod Beatitudini veſtræ de novo offeram, cui jamdiù me, meaque omnia, debeo, & ſpontè devovi. Illud tantum à Beatitudine veſtra ſupplex peto, ut hoc meum erga ſe ſtudium & devotionem benignè clementerq; accipiat, atque Apoſtolica benedictione proſequatur. Deus Opt. Max. Sanctitatem veſtram Eccleſiæ ſuæ Catholicæ, quam diutiſſimè feliciſſimeque præeſſe velit. Madriti Idibus Novembris 1576.

Sanctitatis Veſtræ

Humillimus Servus

G. Epiſcopus Conchenſis.

CLARISSIMI VIRI

JOANNIS BAPTISTÆ PEREZ,

Primùm Convictoris Illuſtriſſ. D. Gaſparis Quirogæ, deinde Canonici Toletani, & Epiſcopi Segobricenſis,

EPISTOLA AD LECTOREM,

De Conciliis Hiſpaniæ.

QUOD ſuperiore anno feci in iis Conciliis, quæ juſſu Reverendiſſimi Mæcenatis mei Gaſparis Quirogæ Epiſcopi Conchenſis, & Generalis per Hiſpaniam Inquiſitoris, ex vetuſtis Codicibus deſcripſi ad SS. D. N. mittenda: idem mihi puto hoc libro faciendum, ut horum quoque, quæ nunc mittuntur, rationem lectoribus reddam. Priore quidem, qui miſſus eſt, libro, ſex tantùm Concilia Hiſpanienſia nondum impreſſa deſcripſeram, nempe Emeritenſe, & Toletana quinque ſuperiora à XIII. ad XVII. atque in cæteris, vel fragmenta addita, vel loca multa ex Codicibus MSS. emendata. Hoc autem poſteriore libro novem Concilia vetera Hiſpanienſia continẽtur ſub Regibus Gotthorum habita ante Sarracenorum irruptionem, magna ex parte deſcripta ex vetuſto Codice Conciliorum Gotthico, qui olim in S. Æmiliani Monaſterio fuit, nunc autem in Regiam S. Laurentii Bibliothecam eſt translatus. Nonnulla ex his Conciliis (fateor) puſilla ſunt & brevicula, ſed propter temporum hiſtoriam, & Eccleſiaſticam diſciplinam, magno in pretio habenda, hoc præſertim tempore, quo Doctores catholici, & Eccleſiæ dogmata, & mores, tam ſtudioſi ex antiquitatis fontibus repetunt. His adjunximus, & quædam alia Concilia Hiſpanienſia Sarracenorum incurſione poſteriora, bonam partem ex Eccleſia Toletana deſcripta, quòd ad idem genus pertinebant, ac nunc maxima Toletana Concilia audiebamus. De ſingulis autem Conciliis, vel certè illorum aliquibus, non puto eſſe inutile pauca præfari.

Toletanum ſub Gundemaro Rege non modò extat in hoc Codice S. Æmiliani, ſed etiam in aliis libris Alveldenſi & Sarraceno ejuſdem Bibliothecæ Regiæ. Hoc Concilium magni fit à noſtris, præſertim ab iis, qui Eccleſiæ Toletanæ primatum hoc Concilio ſtabilitum putant. Ego verò ſic exiſtimo alia quidem argumenta pro eo primatu merito afferri poſſe, ut caput primùm & ſextum Concilii Toletani XII. & præſertim aliquorum Pontificum reſcripta Hiſpaniæ excidio, & Toleto ex Mauris recepto poſteriora, quorum plura exempla legi; ſed hoc Concilio, quod in manibus eſt, nihil minùs, quàm ea res agitur. Concilii enim ſumma hæc eſt: Hiſpania Gotthorum tempore in ſex erat provincias diviſa, quod partim ex Iſidori lib. XIV. Etymologiarum, & Sexto Ruffo, atque Aurelio Victore colligitur; ſed præſertim ex ipſis Conciliis eo tempore habitis. & ex Epiſcoporum diviſione ſub Rege Wamba facta, quæ etiam nunc extat. In ſingulis provinciis ſinguli erant Metropolitani, in Bætica Hiſpalenſis, in Luſitania Emeritenſis, in Gallæcia Bracarenſis, in Tarraconenſi ipſe Metropolitanus Tarraconenſis. Toletanus verò in provincia Carthaginenſi, cujus pars erat regio Carpentana. Narbonenſis denique in Gallia Gotthica. Sic enim Narbonenſis pro-

vincia appellabatur, & quia noſtratibus Gotthis ſuberat, ad Hiſpanienſia Concilia ſolebat convenire. Cùm itaque nonnulli Epiſcopi provinciæ Carthaginenſis ſe obedientiæ Metropolitani Toletani paullatim ſubducerent, id tantùm hoc Concilio præcipitur, ut ſicut cæteræ provinciæ Hiſpaniæ ſingulos agnoſcunt Metropolitanos, ita provincia Carthaginenſis Toletanum agnoſcat Metropolitanum, ſive Primatem (nam pro eodem utrumque nomen uſurpat) Toletanus enim, inquit, eſt Metropolitanus totius provinciæ Carthaginenſis, non modò regionis Carpentanæ: quod aliqui decepti ſobſcriptione Euphemii Toletani Archiepiſcopi in Concilio Toletano exiſtimant, quamquam & hìc illud admonendus eſt lector, ſubſcriptionem Euphemii, quæ hoc loco ex Concilio tertio Toletano citatur, depravatam ibi eſſe in impreſſis. Legitur enim *Euphemius pro Capitaneis*, cùm ex veteribus libris ſit reponendum, *Euphemius provinciæ Carpentanæ*. Ut verò ad hoc Concilium redeam, cùm ad eandem Synodum pertineat & Regis decretum, & Epiſcoporum coſtitutio, bipartita tantùm Epiſcuporum eſt ſubſcriptio. Id hoc Concilium factum puto, quòd priore loco ſubſcribunt aliarum provinciarum, tum Metropolitani, tum minores Epiſcopi, à quibus communi conſenſu definitum fuit, Toletanum debere præeſſe toti provinciæ Carthaginenſi. Poſteriore verò loco ſubſcribunt Epiſcopi tantùm provinciæ Carthaginenſis, qui obedientiam Toletano ſpondent, atque, ut iidem loquuntur, honorificentiam dignitatis deferre huic Eccleſiæ pollicentur. In cujus rei confirmationem ibidem mox producuntur tres libelli, ac poſtulationes, vel jam olim factæ, vel paullò poſt id Concilium oblatæ à Presbyteris (ut apparet) Menteſanis, qui petunt Æmiliam, ſive Æmilianem electum à ſe Epiſcopum Menteſanum, à Metropolitano Toletano conſecrari. Nam pertinuiſſe iſtos Epiſcopos poſterioris ſubſcriptionis ad provinciam Carthaginenſem Toletano ſubjectam, facilè cognoſcit quivis ex Conciliis Toletanis V. IX. & XI. quæ non fuerunt Nationalia ex multis Metropolitanis congregata, ut multa alia Toletana; ſed mera Provincialia ex ſolis Epiſcopis Toletano ſubjectis. Illud tantùm addam, dici ibidem hanc Synodum habitam apud Sanctiſſimum Eccleſiæ Antiſtitem, cujus quoniam neque nomen hoc loco proditur, neque ipſe Concilio ſubſcribit (fortaſſe quòd de ejus dignitate ageretur) ſi quis tamen ſcire cupiat, ſciat eſſe Auraſium. Is enim Eccleſiæ Toletanæ præfuit temporibus Witterici, & Gundemari Regum, & exordiis Siſebuti, quod ſcriptum reliquit D. Ildephonſus Archiepiſcopus Toletanus libello *De Viris illuſtribus* nondum typis publicato. Illud porrò mihi magis eſt dubium, cur hoc Concilium Toletanum ſub Gundemaro, & alterum Toletanum anno XII. Reccaredi, hìc etiam à nobis deſcriptum, non ſunt relata in numerum cæterorum Toletanorum, cùm ex ordine temporum Quartum & Quintum inſcribi debuiſſent, qui numerus ſequentibus Conciliis conſtanter tribui ſolet; neque verò additum noſtrâ ætate numerum Conciliis Toletanis affirmare quiſquam poteſt, cùm Gotthos eodem numero uſos ex cap. IX. Concilii XIII. Toletani diſcamus, ubi quod nobis eſt XII. planè etiam vocatur duodecimum. Neque rurſus ignorata fuiſſe hæc duo Concilia à poſterioribus Gotthis in tam recenti memoria ſit veriſimile. Itaque mihi nondum cauſſa liquet, niſi fortè horum duorum brevitas & exiguitas impedivit, quominus in majorum Conciliorum numerum referrentur.

Cæſarauguſtana Concilia duo inſcripta à nobis ſunt nomine Secundi & Tertii ex ordine alterius primi vulgò impreſſi, ex quibus etiam Tertium in libro eſt Alveldenſi, & nullas habet inſcriptiones; in Secundo verò ſubſcribunt Epiſcopi ſine nomine ſuorum Epiſcopatuum; ſed quarum tantùm Eccleſiarum plerique fuerint, cognoſces ex Concilio Barcinonenſi ſecundo ſeptem pòſt annis celebrato.

Barcino & Oſca notiores urbes ſunt, quàm exponi debeant. Egara fortaſſe quibuſdam erit obſcurior. Fuit autem Egara oppidum Hiſpaniæ Tarraconenſis, Gotthorum tempore Epiſcopo inſignitum, qui Tarraconenſi Metropolitano ſuberat, cujus Epiſcopatus Barcinonenſi, & Gerundenſi conterminus erat, ut apparet ex ea Epiſcopatuum diviſione, quæ ſub Rege Wamba Toleti facta, in veteribus Hiſpaniæ Codicibus extat. Hujus Epiſcopatûs nomen propter loci ignorantiam, variè eſt in libris Conciliorum impreſſis depravatum. in quibus legitur Agragenſis ſecundo Concilio Toletano, & Gerabricenſis IIX. Toletano, ubi conſtanter legitur in MSS. Egarenſis Eccleſiæ nomen, quin illud integrum ſit relictum in duobus Conciliis impreſſis, Tarraconenſi ſcilicet, & III. Toletano; quin & apud Ptolemæum hujus oppidi mentionem fieri puto, ubi *Erga* ſcribitur, & in quibuſdam exemplaribus *Eraga*, vitiato utrobique nomine ex ſyllabarum metatheſi pro *Egara*. Porrò illud etiam in hoc Concilio Egarenſi admonendum, ſubſcribere quidem Epiſcopos ſine nominibus Eccleſiarum, ſed multorum Eccleſias poſſe intelligi ex Concilio Toletano ſub Gundemaro, quod quadriennio antè fuerat habitum.

Narbonenſe Concilium ex eodem Codice S. Æmiliani deſcripſimus, & his Hiſpanienſibus addidimus. quòd ibi quoque inter Hiſpanienſia erat ſitum. Nam Gotthorum tempore, ut diximus, Narbonenſis Gallia ad Hiſpaniam pertinuit, una ex ſex Hiſpaniæ provinciis numerata, & Narbonenſis Metropolitanus cum Epiſcopis ſibi ſubditis Conciliis Toletanis intererat & ſubſcribebat.

Legem illam Chintilæ Regis, quam quorundam ſermonibus acceperamus Concilium Toletanum ſub Chintila exiſtimatum; ex ipſo Codice agnovimus nullum Concilinm novum eſſe, ſed confirmationem tantùm quinti Concilii Toletani ſub Chintila habiti, qnæ tamen in uno tantùm S. Æmiliani libro eſt inventa.

Concilium autem Toletanum decimum octavum ſub Wittiza Rege, cujus Rodericus Archiepiſcopus Toletanus in Hiſtoria meminit, diligenter à nobis quæſitum, nuſquam repertum eſt, præter aliquot verſuum ſummam, quæ penè cum Roderici verbis conſentit. Neque verò magni momenti Concilium fuiſſe illud puto, cùm Alphonſus III. Ovetenſis Rex, vel illius potiùs juſſu Chronico edito Sebaſtianus Salmanticen. Epiſcopus, ante ſeptingentos annos ſcriptum reliquerit, Wittizam improbum Regem Concilia diſſolviſſe, Canones Eccleſiaſticos obſerâſſe, omnemque religionis ordinem depravâſſe, permiſſo etiam Presbyteris conjugio; quod ſcelus, ut idem Auctor ait, Sarracenico bello Deus eſt ultus.

Hæc

Hæc quidem de ſingulis Conciliis dicta ſunt. De omnibus autem in genere illud admonendum, bonâ nos fide hæc Concilia ex ipſo vetuſto libro deſcripſiſſe, relictis etiam ejus ætatis ſolœciſmis & barbariſmis. Neque verò minora linguæ Latinæ vitia præſeferunt in his Codicibus vetuſtiſſimis, reliqua Concilia Hiſpanienſia, quæ jam diù feruntur impreſſa; ſed illa vel Typographi, vel viri docti, qui publicârunt, expolire plerumqoe mutatione unius literæ vel ſyllabæ voluerunt, & id quidem meritò, ne levis grammaticæ ſyntaxeos perverſio delicatis lectoribus incuteret horrorem. Nos integra omnia reliquimus.

Ad extremum, quoniam non modò Concilia hîc à nobis deſcripta. ſed cætera Hiſpanienſia extant, tam in libris manuſcriptis, quàm impreſſis, præpoſtero ſæpè ordine collocata, viſum eſt ſemel omnium Hiſpaniæ Conciliorum, quæ ad Sarracenorum uſque ingreſſum fuerunt, Chronologiam deſcribere. Quæ, nî fallor, certò à nobis conſtituta tum ex Gotthicis Conciliorum Codicibus, tum ex temporibus Regum Gotthorum inter ſe comparatis, multorum recentiorum auctorum errata convincent, qui impreſſis libris uſi, hujuſmodi Concilia non ſuo loco diſpoſuerunt. Quin etiam ut Conciliorum maxima concordia cum Regum temporibos appareret (nam eſt ſemper verum vero conſonum) addidimus Catalogum Regum Gotthorum à duobus auctoribus acceptum, qui ipſorum Gotthorum tempore vixerunt. Nam priores Reges uſque ad Svinthilanem nobis ſcriptos reliquit Iſidorus libello *De Gotthis, Suevis, & Wandalis*, nondum typis mandato. Poſteriores ſumpſimus ex Vulſæ Epiſcopi perbrevi, ſed aureo Chronico, quod in quodam libro Bibliothecæ Regiæ, & aliis vetuſtis extat. De cujus in ſcribendo fide nihil eſt, quod dubitemus, cùm & tempora ab illo notata tam exactè cum Conciliis quadrent, & poſteriorum Regum menſes, & dies ita minutatim definiat, ut vixiſſe ſub Hiſpaniæ excidium videatur.

CONCILIORVM HISPANIENSIVM

CHRONOLOGIA.

Uſque ad Hiſpaniam à Sarracenis occupatam: certò confirmata ex quatuor vetuſtis Conciliorum Codicibus.

Curâ & ſtudio Clariſs. Viri

JOANNIS BAPTISTÆ PEREZ.

	Era.	A. Chr.
ELIBERRITANUM (ita ſcribunt Gotthi, non Eliberitanum, neque Eliberinum) habitum eodem tempore, quo Nicænum, ut dicitur in omnibus Codicibus MSS. Nicænum autem fuit ſub Conſtantino Erâ 362. ut dicitur in iiſdem Codicibus.	362	324
Cæſaraugustanum primom non habet adſcriptum tempus, neque in impreſſis, neque MSS. Ego tamen puto habitum circa annum Chriſti 380. quod conjicio ex nominibus Epiſcoporum ſubſcribentium comparatis cum hiſtoria Sulpicii Severi ubi agit de Priſcilliano.		circa 380
Toletanum primum temporibus Arcadii & Honoril Conſule Stilicone. Ita in omnibus MSS. & in duobus additur Erâ 438. (ideſt Chriſti 400. Sed cùm Stilico bis Conſul fuerit, circa an. Chriſti 400. & 405. Ego potiùs ſecundo Conſulatu habitum puto, ut conſtet Epiſtola Innocentii Papæ ad Synodum Toletanam, qui in primo Conſulatu nondum erat Pontifex.	438	400 vel 405
Aquicælinenſe, vel Cælinenſe habitum Aquis-Cælinis in Gallæcia, ut in ipſo dicitur. Fertur impreſſum conjunctum cum primo Toletano. Eſt autem congregatum juſſu Leonis Papæ, ut conſtat ex ipſius Epiſtola ad Turibium Epiſcopum Aſturicenſem data Coſs. Callipio & Ardabure, ideſt anno Chriſti 447.		447
Tarraconenſe habitum anno ſexto Theoderici, Conſulatu Patri Erâ 554. ut dicitur in quatuor Codicibus MSS. qui annus tam ex Era, qoàm anno Regis, & ipſo Conſulatu, eſt annus Chriſti 516.	554	516
Gerundenſe anno ſeptimo Theoderici, Conſule Agapeto Erâ 555. ut dicitur in omnibus MSS.	555	517
Toletanum ſecundum anno quinto Amalarici Erâ 565. ut dicitur in quatuor Codicibus MSS.	565	527
Barcinonenſe primum nondum impreſſum, quod extat in ſolo Codice S. Æmiliani, & licèt annum non habeat, tamen hoc loco pono, quia iidem Epiſcopi ſubſcribunt hîc, & in Ilerdenſi.		540
Toletanum quoddam ſub Theude, quod non extat, ejus meminit D. Iſidorus libro *De Gotthis*.		
Ilerdenſe Erâ 584. ut dicitur in quatuor Codicibus MSS. & anno 15. Theuderici Regis, licèt legendum putem Theudis, quemadmodum in Valentino, & ut conveniat Era.	584	546
Valletanum (ita vocant in his Codicibus, non Valentinum) habitum Erâ 584. ut dicitur in quatuor Codicibus, & anno 15. Theudis, ut dicitur in Codice veteri Lucenſi, & ita convenit Era, nam in reliquis falsò legitur Theuderici.	584	546
Bracarenſe primum (Bracara enim ſcribendum eſt: ſic in lapidibus & libris, non Braccara, neque Brachara) habitum in Gallæcia anno 3. Argemiri Regis Suevorum Erâ 599. ut dicitur in tribus Codicibus MSS. licèt in alio dicatur Erâ DLXXXXVIII,	599	561

Braca-

Era.	A.Chr.	
		Bracarenſe ſecundum, in quod etiam convenerunt Epiſcopi Lucenſis Concilii, ut ibidem dicitur, habitum anno ſecundo Regis Mironis, nempe Suëvorum, Erâ 610. ut dicitur in quatuor Godd. non Ariamiri, ut in impreſſis.
627	589	Toletanum tertium (omninm Hiſpanienſium celeberrimum, quòd in eo gens Gotthorum abjuratâ hæreſi Arianâ, ad catholicam fidem eſt converſa) habitum anno quarto Reccaredi Regis, Erâ 627. ita in quatuor Codicibus MSS.
627	589	Narbonenſe anno IV. Reccaredi Regis. meminit habiti jam Concilii Toletani tertii. Hoc nondum impreſſum à nobis mittitur deſcriptum ex Codice S. Æmiliani. Computatur inter Hiſpanienſia, quia tum Narbona Gotthis Hiſpaniæ Regibus ſuberat, & Narbonenſis Metropolitanus cum ſuis Epiſcopis ſubſcribebat Conciliis Hiſpanienſibus.
628	590	Hiſpalenſe primum anoo quinto Reccaredi, Erâ 628. ita dicitur in quatuor Codicibus. Extat impreſſum.
630	592	Cæſarauguſtanum (ex ordine ſecundum) anno VII. Reccaredi Regis, ut dicitur in Codice S. Æmiliani, ubi tantùm extat nondum impreſſum, & licèt non habeat Eram additam, ſed ea facilè ex anno VII. Reccaredi reponitur.
635	597	Toletanum nondum impreſſum: extat in Codice S. Æmiliani, habitum anno XII. Reccaredi. Eram non addit.
636	498	Oſceoſe nondum impreſſum: extat io eodem ſolo Codice S. Æmiliani, habitum anno XIII. Reccaredi, ut ibi dicitur: Eram nos ex anno Reccaredi addimus.
637	499	Barcinonenſe ſecundum nondum impreſſum. eſt in eodem Codice S. Æmiliani, ubi dicitur habitum anno XIV. Reccaredi.
648	610	Toletanum nondum impreſſum anno primo Gundemari, Erâ 648. ut dicitur in Codice S. Æmiliani, quod in aliis quoque reperitur. Hæc duo Toletana non ſunt relata in numerum aliorum Toletanorum.
652	614	Egarenſe anno III. Siſebuti, ut dicitur in Codice S. Æmiliani, ubi ſolùm extat. Eram non addit, ſed ex anno colligitur.
657	619	Hiſpalenſe ſecundum. extat impreſſum habitum ſub Siſebuto, Erâ 652. ut dicitur in omnibus MSS.
671	613	Toletanum quartum. extat impreſſum cum cæteris Toletanis uſque ad XII. habitum eſt hoc anno tertio Siſenandi, Erâ 671. ita in 4. Codicibus.
674	636	Toletanum quintum anno primo Chintilæ ſive Chintilanis, Erâ 674. ut dicitur in tribus Codicibus, nam quartus eſt hìc mendoſus.
676	638	Toletanum ſextum anno II. Chintilanis, Erâ 676. ut dicitur in tribus Codicibus MSS. nam Codex Lucenſis eſt hìc mendoſus. Eſt autem habitum 7. Idus Januarias, ac fortè propterea ſecundus, non tertius annus Chintilanis hìc vocatur, cùm tamen inter utriuſque Concilii Eras non annus, ſed biennium interſit.
684	646	Toletanum ſeptimum Erâ 684. Chindaſvinthi Regis anno quinto. Ita in quatuor Codicibus MSS. non anno ſexto, ut in impreſſis.
691	653	Toletanum octavum anno quinto Receſvinthi, Erâ 691. ut dicitur in tribus Codicibus MSS.
693	655	Toletanum nooum anno VII. Receſvinthi Regis, ut dicitur in quatuor Codd. & Erâ 693. ut dicitur in tribus.
694	656	Toletanum X. anno VIII. Receſvinthi, Erâ 694. ita in quatuor Codicibus.
704	666	Emeritenſe anno 18. Receſvinthi, Erâ 704. ut dicitur in Codice Lucenſi. nam hoc Concilium deeſt in cæteris tribus Codicibus, neque adhuc fertur impreſſum, citatur tamen à Gratiano 10. q. 3. c. *Priſcis*; & eſt etiam io altero libro Lorienſi.
713	675	Toletanum undecimum anno quarto Wambæ ſive Wambanis, Erâ 713. ut dicitur in quatuor MSS.
713	675	Bracarenſe tertium anno IV. Wambanis, Erâ 713. ut dicitur in tribus Codicibus MSS. nam in quarto deeſt. Extat impreſſum.
719	681	Toletanum XII. anno primo Ervigii Regis, Erâ 719. quinto Idus Januarii. ita in duobus MSS. Hoc Concilium vocatur duodecimum Toletanum ſequenti Concilio XIII. cap. 9.
721	683	Toletanum XIII. anno quarto Ervigii Regis, Erâ 721. ut dicitur in tribus Codicibus. Hujus Concilii in impreſſis tantùm extat principium, ſed in aliquibus MSS. & præſertim in Codice Lucenſi, eſt integrum cum ſequentibus Toletanis XIV. XV. XVI. & XVII.
722	684	Toletanum XIV. anno quinto Ervigii, ut dicitur in Codice Lucenſi, nam in reliquis tribus deeſt: non habet Eram adſcriptam, ſed ex anno V. Ervigii cognoſcetur.
726	688	Toletanum XV. anno primo Egicanis, Erâ 726. ita in duobus Codicibus, ubi extat.
729	691	Cæſarauguſtanum, oempe tertium ex ordine, habitum anno IV. Egicanis Regis, Erâ 729. ut dicitur in duobus Codicibus S. Æmiliani & Alveldenſi, ubi extat.
731	693	Toletanum XVI. anno ſexto Egicanis, Erâ 731. ut dicitur in Codice Lucenſi.
732	694	Toletanum XVII. anno ſeptimo Egicanis, Erâ 732. ita in Codice Lucenſi, nam deeſt in cæteris tribus.
740	702	Toletanum XVIII. anno primo Wittizæ. non extat, ſed eo anno habitum dicitur in vetuſto libro Toletano. ejus quoque meminit Rodericus Archiepiſcopus Toletanus.
750	712	Sarraceni Gotthos vincunt, & biennio totam Hiſpaniam ſuo imperio ſubdunt.

GOT-

GOTTHORUM HISPANIÆ REGUM
CHRONOLOGIA,

Certiùs quàm antehac conſtituta ex pluribus Codicibus Conciliorum Mss. & ex D. ISIDORI lib. de Gotthis, atque Vulſæ Epiſcopi Chronico, nondum impreſſis, cum vera multorum nominum orthographia ex numiſmatis reſtituta.

Era. A.Ch.

ATHANARICUS (cum quo etiam Iridigarnus) cœpit anno quinto Valentis Imp. Erâ 407. 407 369
regnat annos XIII. *ex Iſidoro*.

Alaricus (cum quo etiam Radagaïſus) anno quarto Theodoſii, Erâ 420. regnat 420 382
annos XXVIII. *ex Iſidoro*.

Athaulphus anno XVII. Arcadii & Honorii, & VI. Theodoſii Junioris, Erâ 449. 449 411
regnavit annos VI. *ex Iſidoro*.

Segericus anno XXII. Honorii & Arcadii, Erâ 454. mox à ſuis interfectus. *ex* 454 416
Iſidoro.

Wallia eodem anno ſuccedit. regnavit annos III. *ex Iſidoro, & Vulſa*, non annos XXII. ut vult 454 416
Sigebertus.

Theuderedus anno nono Theodoſii Junioris, Erâ 457. regnat annos XXXIII. obiit in prælio Catalau- 457 419
nico Erâ 490. Theodericus vocatur D. Auguſtino & Sigeberto. *ex Iſidoro*.

Turiſmundus anno primo Marciani Imp. Erâ 490. regnavit annum unum. *ex Iſidoro*. licèt ex Sige- 490 452
berto & Jornande anno tertio.

Theudericus anno ſecundo Marciani Imp. Erâ 491. regnat annos XIII. Ita à Gotthis vocatur, qui à 491 453
noſtris Theodericus.

Euricus anno VIII. Leonis Imp. Erâ 504. regnat annos XVII. *ex Iſidoro*. licèt in Gregorio Turonen. 504 466
XVIII. & in Sigeberto XIX.

Alaricus anno X. Zenonis, Erâ 521. regnat annos XXIII. *ex Iſidoro*. & ita Concilium Agathenſe eſt 521 483
anno XXII. Alarici, Conſule Meſſala, & in Ms. additur Era 544.

Geſaleicus anno XVII. Anaſtaſii, Erâ 544. regnat annos IV. Alii vocant Geſalaricum, & Procopius 544 506
Gaſelicum.

Theudericus. ita vocatur in libris Gotthicis; regnat pro nepote Alarico in Hiſpania annos XV. cùm 549 511
ipſe eſſet Italiæ Rex. cœpit anno XXI. Anaſtaſii, Erâ 549. *ex Iſidoro*. Et cœpiſſe quidem iſtâ Erâ confirmatur ex Concilio Tarraconenſi anno VI. Theuderici, Erâ 554. Conſulatu Petri, & ex Concilio Gerundenſe anno VII. Theuderici, Erâ 555. Coſ. Agapeto.

Amalaricus anno I. Juſtiniani Imperatoris, Erâ 564. regnavit annos V. *ex Iſidoro*. ſed cùm Conci- 561 523
lium Toletanum ſecundum in omnibus Codicibus dicatur habitum anno V. Amalarici, Erâ 565. neceſse eſt vel
cœpiſſe Erâ 561. Itaque Iſidorus numerat à morte avi Theuderici, qui obiit Erâ 564. ideſt Chriſti 526. 564 526
Nos ab anno, quo Hiſpaniam tradidit nepoti.

Theudis (ita in Mss. non Theudius) cœpit anno VII. Juſtiniani, Erâ 569. regnat annos XVII. men- 569 531
ſes V. *ex Iſidoro*. Et confirmantur ejus anni ex Concilio Valentino habito Erâ 584. anno XV. Theudis, ut dicitur in Codice veteri Lucenſi, non Theuderici, ut in impreſſis, & ex Ilerdenſi habito Erâ 584. ann. XV. Theuderici, ubi emendandum erit Theudis in libris tam impreſſis, quàm Mss.

Theudiſculus cœpit anno XVII. Juſtiniani, Era 586. regnat annum unum. *ex Iſidoro*. ſed Vulſa Epi- 586 548
ſcopus dat illi annum unum, menſes quinque, dies XIII.

Agila (ita in Mss. non Aguila) anno XXIII. Juſtiniani, Erâ 587. regnat annos quinque. *Ex Iſidoro*. 587 549
Vulſa dat annos quinque, menſes tres.

Athanagildus anno Juſtiniani XXIX. Erâ 592. regnat annos XIV. *ex Iſidoro*. Vulſa autem dat annos 592 554
XV. menſes ſex. Interregnum quinque menſium. *ex Iſidoro*.

Liuva (ita ſcribitur in nummis, non Luiba, neque Liuba) cœpit anno ſecundo Juſtini minoris, Erâ 605 567
605. regnat unum annum ſolus, & duos alios cum fratre Liuvigildo. *ex Iſidoro, Vulſa, & Joanne Biclarenſe*.

Liuvigildus (ita ſcribitur in Codicibus Gotthicis) non Leovigildus, neque Leonegildus. Cœpit an- 606 568
no tertio Juſtini minoris, Erâ 606. regnat annos XVIII. *ex Iſidoro, & Vulſa*.

Hic Martyrem fecit filium ſuum S. Ermenegildum (ita enim ſcribitur in nummis, non Ermegildus) anno XVII. regni ſui, ut ait Joannes Biclarenſis.

Reccaredus (duplici enim CC. ſcribitur in nummis & libris veteribus) cœpit anno III. Mauricii, 624 585
Erâ 624. regnavit annos XV. *ex Iſidoro*. Vulſa ait annos XV. menſem I. dies 10. Hic Arianam hæreſim ex Hiſpania depulit. Ejus anni etiam confirmantur ex Conciliis, nempe Tertio Toletano Erâ 627. anno re-

gni

Digitized by Google

Era. A.Ch. gni IV. & primo Hiſpalenſi, Erâ 628. anno Reccaredi V. & Barcinonenſe anno XIV. Reccaredi.

639 601 Liuva (non Luiba) anno XVIII. Mauricii, Erâ 639. regnat annos duos. *ex Iſidoro*.

641 603 Witterricus (ita in nummis & Codicibus, non Victericus) cœpit anno XX. Mauricii, Erâ 641. regnat annos VI. *ex Iſidoro*, Vulſa alt annos VI. menſes X.

648 610 Gundemarus (ita enim in nummis & libris vetuſtis, non Gundemirus) anno VI. Phocatis Imp. Erâ 648. regnavit annos duos. *ex Iſidoro*. Vulſa Epiſcopus ait annum I. menſes X. dies XIII. Confirmatur id etiam ex Concilio quodam Toletano nondum impreſſo, habito anno primo Gundemari, Erâ 648.

650 612 Siſebutus anno II. Heraclii, Erâ 650. regnat annos VIII. menſes VI. *ex Iſidoro*. Vulſa addit dies 16. Itaque Iſidoros 6. lib. Etymol. cap. 38. ait quintum annum Heraclii eſſe quartum Siſebuti, & Concilium Hiſpalenſe II. habitum Erâ 657. ſub Siſebuto. Anno autem quinto Siſebuti Mahometes in Romanos conſpirat, ut ait Rodericus Archiepiſcopus Toletanus.

659 621 Reccaredus II. paucos dies regnat. *Iſidorus Hiſpalen.* Alter Iſidorus Pacenſis dat illi tres menſes. Vulſa quatuor annos. Fortè legendum menſes, ut conſtet ſupputatio tota Erarum D. Iſidori, qui in ipſa ætate vixit.

659 621 Svinthila vel Svintila (utroque enim modo ſcribitur in nummis, non autem Cintila) cœpit anno X. Heraclii, Erâ 659. ut ait D. Iſidorus, qui ſuam Gotthorum Hiſtoriam finit anno V. Svinthilæ. Itaque ſequentium Regum annos à Conciliis & Vulſa Epiſcopo accepimus. Regnat Svinthila ex auctoritate Vulſæ, annos X. Hic regno exutus, excommunicatur in Concilio IV. Toletano.

669 631 Siſenandus (ita ſcribitur in libris vetuſtis, non Siſnandus) regnat annos tres, menſes XI. dies XVI. *ex Vulſa*. Cœpiſſe autem regnare Erâ 669. cognoſcitur ex Concilio IV. Toletano habito Erâ 671. anno III. Siſenandi.

674 636 Chintila (ita in nummis, non Cintila) regnat annos tres, menſes octo, dies novem, ut ait Vulſa. Initium autem regni ipſius cognoſcitur ex Concilio V. Toletano, habito Erâ 674. anno primo Chintilæ. D. Iſidorus Epiſcopus Hiſpalenſis floruit à primo Reccaredo ad Siſenandum, ut ait de illo B. Ildephonſus. Mortuus eſt autem anno primo Chintilæ, ut colligo ex Braulione, & ſubſcriptione VI. Concilii Toletani.

678 640 Tulga (ita in libris veteribus, non Tulcas) regnat annos duos, menſes quatuor, ut ait Vulſa.

680 642 Chindaſvintus (ita ſcribitur in lapide Emeritenſi, & Chindaſvinthus in vett. libris, non autem Cindaſvindus, ut vulgò) cœpit Erâ 680. ot cognoſcitur ex Concilio Toletano VII. Erâ 684. anno V. Ghindaſvinthi. Vulſa ait regnâſſe ſolum annos ſex, menſes octo, dies XI. & cum filio Recceſvintho annos III. menſes VIII. dies XI. & obiiſſe Kalen. Octobris, Erâ 691. ex quo videtur Chindaſvinthus cœpiſſe regnare V. Kal. Junii Erâ 680. & filium ſibi collegam aſſumpſiſſe II. Kal. Maji Erâ 687.

687 646 Recceſvinthus (ita ex libris & nummis, non Recceſvindus) regnâſſe annos XXIII. menſes VI. dies II. ait Vulſa, & obiiſſe Kal. Septembris Erâ 710. qoi fuerit annus incarnationis 672.

Ejus etiam anni confirmantur ex Concilio VIII. Toletano Erâ 691. anno V. Recceſvinthi, & IX. X. Toletano, atque Emeritenſi.

710 672 Wamba (in nummis & libris Gotthicis, non Bamba) cœpit regnare Kalendis Septembris Erâ 710. & regnavit annos octo, menſem onum, dies XIV. uſque ad prid. Idus Octobris Erâ 718. qoo die ſe regno abdicavit. *ex Vulſa*. Itaque Concilium Toletanum Erâ 713. dicitur habitum anno IV. Wambæ. Vixit aotem Wamba poſtea in Monaſterio annos VII. menſes tres, ut ait Rex Adephonſus III. Ovetenſium in Chronica.

718 680 Ervigius (ita ſcribitur in nummis & libris veteribus, non Eringius) cœpit regnare abdicante Wamba, pridie Idus Octobris Erâ 718. & ipſe quoque regnom depoſuit XVII. Kal. Septembris Erâ 725. cum regnâſſet annos VII. dies XXV. *Hæc Vulſa*. Licèt ex iſta ſupputatione potiùs videatur regnâſſe annos ſex, menſes decem. ejus anni etiam confirmantur ex Concilio XII. Toletano, habito Erâ 719. quinto Idus Januarii anno I. Ervigil, & XIII. Concilio Toletano Erâ 721. anno quarto Ervigii.

725 687 Egica (ita in nummis & libris, non Egipſa) electus XVII. Kalendas Septembris Erâ 725. unctus autem VIII. Kalendas Decembris eodem anno. Hæc Vulſa Epiſcopus. Regnavit autem annos XV. nempè decem ſolus, & quinque cum filio Wittiza, ut ait Adephonſus III. Rex. Ejus anni confirmantur ex Conciliis XV. XVI. & XVII. Toletanis. B. Julianus Archiepiſcopus Toletanus moritur anno tertio Egicæ, ut ait illius ſocceſſor Felix.

739 701 Wittiza (ita in nommis, non Vitiza) cùm antea cum Patre regnâſſet annos quinque, ſolus regnum tenet Erâ 739. per decem annos. Hæc Adephonſus Rex III. Vulſa ait unctum XVII. Kalendas Decemb. Erâ DCCXXXVIII. ſed apparet legendum DCCXXXIX.

749 711 Rudericus (ita ſcribitur in nummis, & omnibus veteribos libris, non Rodericus) cœpit regnare Erâ 749. ut ait Rex Adephonſus III. & alia vetuſta monumenta (non Erâ 747. aut 751.) & annum unum regnavit ex omnium auctoritate, quo à Sarracenis victo & occiſo Erâ 750. Hiſpania in Sarracenorum venit poteſtatem.

D E

De nominibus horum Regum (ne quis miretur) illud in Conciliis & Hiſtoriis eſt obſervandum, quæ in *a* deſinunt, ut Wamba, Egica, Tulga, facere in obliquis caſibus Wambanis & Wambanem, & eodem modo in cæteris.

Reges Gotthorum ſolitos creari, non hæreditariâ generis ſucceſſione, ſed Epiſcoporum & Regni Procerum electione, cognoſcis ex Conciliis Toletanis IV. cap. 74. & V. cap. 3. & VIII. cap. 10. aut certè conſentiente Rege vivo poterant iidem optimates ſucceſſorem deſignare: ut VI. Tolet. cap. 17. & XII. Tolet. cap. 1.

Quæ Rex bona poſſet liberis & hæredibus relinquere, vide VIII. Concil. Tolet, ad finem in lege Receſvinthi Regis.

Eligebantur autem Reges ex Gotthica nobilitate. VI. Tolet. cap. 17.

Et leges Regni ſe jurabant ſervaturos. VI. Tolet. cap. 3. & VIII. Tolet. cap. 10.

Moxque ab Archiepiſcopo Toletano ungebantur. Tolet. XII. cap. 1.

Viciſſim quoque Epiſcopos nominari ſolitos à Regibus Gotthis, teſtatur XII. Concilium Toletanum cap. 6. & D. Braulionis Epiſcopi Cæſarauguſtani, atque D. Iſidori Hiſpalenſis Epiſtolæ, ipſius Iſidori Etymologiis præpoſitæ.

C A T A L O G U S

ANTIQUUS ROMANORUM

PONTIFICUM A SANCTO PETRO

Uſque ad Annum DCCLVII.

Quo tempore interjecto celebrata fuerunt antiqua Hiſpaniæ Concilia.

Ex Codice vetuſtiſſimo Bibliothecæ Palatino-Vaticanæ ſcripto ſub Pontificatu Paulli I. prædicto anno, aut circiter.

Ad oram indicamus annos Chriſti, quibus unuſquiſque Pontificum cœpit regere Eccleſiam Romanam, juxta Chronotaxim duplicem, alteram Catalogorum veterum, alteram Eminentiſs. Cardinalis Baronii. Inſuper ſub aſteriſco * addimus nonnulla monitu digna ad marginem.

Ann. Chr.

Cat. Bar.

SANCTUS PETRUS Apoſtolus, & Princeps Apoſtolorum, Antiochenus, filius Joannis, provinciæ Galilææ, Vico Bethſaïdâ, frater Andreæ, primùm ſedit Cathedram Epiſcopatûs in Antiochia an. 6. & in Romam ingreſſus ſub Nerone Cæſare, ibique ſedit annis 25. m. 2. d. 4. Hic ſcripſit duas Epiſtolas, quæ Canonicæ nominantur, & Euangelium Marci, & ordinavit Epiſcopos tres, Linum, & Cletum, & Clementem, & Presbyteros decem, & Diaconos octo. 50 45

LINUS Natione Italus, Regionis Thuſciæ, patre Herculano; ſedit annis XI. m. III. d. XI. Hic ordinavit Epiſcopos XV. Presbyteros XVIII. 65 69

CLETUS Natione Romanus, de Regione Vico Patritii, patre Æmiliano, ſedit annis XII. m. I. d. XI. Hic ex Beati Petri præcepto 25. Presbyteros ordinavit in Roma. Aliâ manu: *Sub Veſpaſiano & Tito Imperatore.* 67 80

CLEMENS Natione Romanus de Regione Cælio Monte, ex patre Fauſtino, ſedit annis IX. m. II. d. X. Hic ordinavit Epiſcopos XV. Presbyteros X. Diaconos II. Aliâ manu: *ſub Domitiano, & Nerva, & Trajano Imperatore.* 71 93

** Alii Cod. præponunt Clementem Cleto.*

ANACLETUS Natione Græcus, de Athenis, ex patre Antiocho, ſedit annis IX. m. II. d. X. Hic ordinavit Epiſcopos VI. Presbyteros V. Diaconos III. Aliâ manu. *ſub Trajano Imperatore.* 83 103

EUARISTUS Natione Græcus, ex patre Judæo nomine Judâ, de Civitate Bethleem, ſedit annis IX. m. X. d. II. Hic ordinavit Epiſcopos V. Presbyteros VI. Diaconos II. Aliâ manu: *Sub Trajano Imperatore.* 95 108

ALEXANDER Natione Romanus, ex patre Alexandro de Regione Caput Tauri, ſedit annis X. m. VI. d. II. Hic conſtituit aquam ſparſionis cum ſale benedici. Hic ordinavit Epiſcopos V. Presbyte- 108 121

Anu. Chr. ros VI. Diaconos II. Aliâ manu: *Sub Trajano Imperatore, & ſub Ælio Hadriano Imperatore.*
Cat. Bar. XYSTUS Natione Romanus, ex patre Paſtore, de Regione Violata, ſedit annis X. m. II. d. I.
Hic conſtituit, ut miniſteria ſacrata non tangereutur niſi à Miniſtris. Hic ordinavit Epiſcopos IV. Presbyte-
117 132 ros XI. Diaconos IV. Aliâ manu: *ſub Hadriano Imperatore.*
127 142 TELESPHORUS Natione Græcus ex Anachorita, ſedit annis XXI. m. III. Hic conſtituit, ut
ſeptem hebdomadas ante Paſcha jejunium celebraretur, & in Natale Domini in nocte, ut Miſſæ celebra-
rentur, & *Gloria in excelſis Deo* caneretur. Hic ordinavit Presbyteros XII. Diaconos VIII. Aliâ manu:
ſub Antonino Pio Imperatore.
138 154 YGINUS Natione Græcus ex Philoſopho de Athenis, cujus genealogiam non invêni, ſedit annis IV.
m. III. d. IV. Hic Clerum compoſuit, & diſtribuit gradus Eccleſiaſticos. Hic ordinavit Epiſcopos
VI. Presbyteros XV. Diaconos V. Aliâ manu: *Sub Antonino Pio Imperatore.*
154 PIUS Natione Italus ex patre Ruffino, frater Paſtoris, de civitate Aquilæ, ſedit annis XVIII. m.
**Anicetū præponunt Pio Cat. xiii. & Bar.* IV. d. III. Hic Angelo monente præcepit Paſcha die Dominico celebrari. Hic ordinavit Epiſcopos XII.
Presbyteros XIX. Diaconos XXI. Aliâ manu: *Sub Antonino Pio Imp.*
150 ANICETUS Natione Syrus, ex patre Joanne, de Vico Umiſa, ſedit annis X. m. IV. d. III. Hic
conſtituit, ut Clericus comam non nutriret. Hic ordinavit Epiſcopos IX. Presbyteros XVII. Diaco-
nos IV.
162 175 SOTER Natione Campanus, ex patre Concordio, de civitate Fundis, ſedit annos IX. m. VI.
dies XII. Hic conſtituit, ut nulla Monacha pallam ſacratam tangeret, nec incenſum poneret in S. Eccle-
ſiam. Hic ordinavit Epiſcopos XI. Presbyteros VIII. Diaconos IX.
171 179 ELEUTHER Natione Græcus ex patre Abundio, de oppido Nicopoli, ſedit annos XV. menſes III.
dies II. Hic conſtituit, ut nulla eſca à Chriſtianis repudiaretur, quæ rationabilis, humanaque eſſet. Hic
ordinavit Epiſcopos XV. Presbyteros XII. Diaconos VIII.
186 194 VICTOR Natione Afer à patre Felice, ſedit annos X. menſes II. dies X. Hic conſtituit, ut Paſcha
die Dominico celebraretur, ſicut & Pius. Hic ordinavit Epiſcopos XII. Presbyteros IV. Diaconos VII.
198 203 ZEPHIRINUS Natione Romanus, ex patre Abundio, ſedit annos VIII. menſes VII. dies X. Hic or-
dinavit Epiſcopos XIII. Presbyteros IV. Diaconos VII.
217 221 CALLISTUS Natione Romanus, ex patre Domitio, ex Regione Ravenantium, ſedit annos VI. men-
ſes II. dies X. Hic ordinavit Epiſcopos VIII. Presbyteros XVI. Diaconos III. & aliâ manu: *Sub Marco
Aurelio Imperatore.*
222 226 URBANUS Natione Romanus, ex patre Pontiano, ſedit annos IV. menſes X. dies XI. Hic ordinavit
Epiſcopos VIII. Presbyteros VI. Diaconos V. Et aliâ manu: *Sub Aurelio Alexandro Imp.*
235 237 ANTHERUS Natione Græcus, ex patre Romulo, ſedit annos XII. menſem I. dies XII. Hic geſta
**Eadem varietas eſt circa Anth. & Pontian.* Martyrum diligenter exquiſivit; hic ordinavit Epiſcopum I. Et aliâ manu: *ſub Maximino Imp.*
PONTIANUS Natione Romanus, ex patre Calpurnio, ſedit annos IX. menſes V. dies II. Hic or-
231 233 dinavit Epiſcopos VI. Diaconos V. Et aliâ manu: *Sub Maximino Imp.*
FABIANUS Natione Romanus ex patre Fabio, ſedit annos XIV. menſes XI. dies XI. Hic ordinavit
236 238 Epiſcopos XI. Presbyteros XXI. Diaconos VII. Et aliâ manu: *Sub Gordiano, & Philippo, & Decio Im-
peratore.*
251 254 CORNELIUS Natione Romanus, ex patre Caſtino, ſedit annos II. menſes II. dies II. Hic levavit
corpora Apoſtolorum Petri & Paulli de catacumbis. Hic ordinavit Epiſcopos VII. Presbyreros IV. Dia-
conos IV. Et aliâ manu: *Sub Decio Imp. & Gallo, & Voluſiano Imp.*
252 255 LUCIUS Natione Romanus, ex patre Porphyrio, ſedit annos III. menſes III. dies III. Hic præcepit,
ut duo Presbyteri, & tres Diaconi Epiſcopum in omni loco non dEſererent. Hic ordinavit Epiſcopos
VII. Presbyteros IV. Diaconos IV. Et aliâ manu: *Sub Valeriano & Gallieno Imper.*
255 257 STEPHANUS Natione Romanus, ex patre Jobio, ſedit annos VII. menſes V. dies II. Hic conſti-
tuit Sacerdotes & Levitas, ut veſtes ſacratas in uſu quotidiano non uti, niſi in Eccleſia tantùm. Hic or-
dinavit Epiſcopos III. Presbyteros VI. Diaconos V. Et aliâ manu: *Sub Valeriano & Gallieno Imp.*
257 260 XYSTUS * Natione Græcus ex Philoſopho, ſedit annum I. menſes X. dies XXIII. Hic ordinavit
*II. Epiſcopos III. Presbyteros IV. Diaconos VII. Et aliâ manu: *Sub Valeriano & Gallieno Imperatore.*
259 261 DIONYSIUS Ex monacho, cujus generationem non potuimus reperire, ſedit ann. VI. menſes II.
dies IV. Hic Presbyteris Eccleſias dedit, & Parochias, & Diœceſes conſtituit. Hic ordinavit Epiſcopos
VIII. Presbyteros XII. Diaconos VI. Et aliâ manu: *Sub Valeriano & Gallieno Imp.*
270 272 FELIX Natione Romanus, ex patre Conſtantio, ſedit ann. 4. m. III. dies XXV. Hic conſtituit ſu-
pra memorias Martyrum Miſſas celebrari. Hic ordinavit Epiſcopos V. Presbyteros VIII. Diaconos V.
Et aliâ manu: *Sub Claudio & Aureliano Imp.*
275 275 EUTITANUS * Natione Thuſcus, ex patre Marino, de Civitate Lunis, ſedit ann. I. menſem I. diem I.
**Eutychian.* Hic conſtituit, ut fruges ſuper altare, favæ, & uvæ benedici. Hic ordinavit Epiſcopos IX. Presbyte-
ros XIV. Diaconos V. Et aliâ manu: *Sub Aureliano Imp.*
283 Idem CAJUS Natione Dalmata, ex genere Diocletiani, ex patre Gagio, ſedit annos XI. menſes IV. dies
XII. Hic ordines Eccleſiaſticos diſpoſuit. Hic ordinavit Epiſcopos V. Presbyteros XXVI. Diaco-
nos VIII.
296 Idem MARCELLINUS Natione Romanus, ex patre Projecto, ſedit annos IX. menſes IV. dies VI. Hic
ordinavit Epiſcopos V. Presbyteros IV. Diaconos II.

MARCELLUS Natione Romanus, ex patre Benedicto, de Regione Vialata, ſedit annos V. menſes
VII. dies XXI. Hic conſtituit titulos in urbe Roma propter baptiſmum & pœnitentiam. Hic ordina- 308 304
vit Presbyteros XII. Diaconos II.

EUSEBIUS Natione Græcus, ex medico, ſedit annos II. m. I. d. III. Hujus temporibus inventa 310 309
eſt crux Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Judas baptizatus eſt. Hic ordinavit Epiſcopos XIV. Presbyteros
XIV. Diaconos III.

MATHIADIS * Natione Afer, ſedit annos IV. Hic conſtituit ut nullâ ratione die Domini- 310 311
co, aut V. ſeriâ jejuniis quis de fidelibus ageret. Hic ordinavit Epiſcopos XII. Presbyteros VII. * *Melchiades.*
Diaconos V.

SYLVESTER Natione Romanus, ex patre Ruffino, ſedit annos XXIII. m. X. d. XI. Hic con- 314 Idem.
gregavit Epiſcopos CCCXVIII. & expoſuerunt fidem Catholicam, & chriſma ab Epiſcopo confici, &
baptizatum confirmari. Hic Dalmaticas præcepit indui. Hic ſacrificium totum in lineum pannum in-
volvi. Hic ordinavit Epiſcopos LXV. Presbyteros XLII. Diaconos XXVI.

MARCUS Natione Romanus, ex patre Priſco, ſedit annos II. m. VIII. d. XXI Hic conſtituit, ut 336 Idem.
Epiſcopus civitatis, qui hoſtiam conſecrat, pallium uteretur. Hic ordinavit Epiſcopos XXVII. Preſ-
byteros XXV. Diaconos VI.

JULIUS Natione Romanus, ex patre Ruſtico, ſedit annos XV. m. II. dies VI. Hic conſtituit, ut 337 336
nullus Clericus cauſſam in publico ageret, niſi in Eccleſia. Hic ordinavit Epiſcopos IX. Presbyteros
XXVII. Diaconos IV.

LIBERIUS Natione Romanus, ex patre Auguſtino, ſedit annos VI. m. III. dies IV. Hic ordinavit 352 Idem.
Epiſcopos XIX. Presbyteros XVIII. Diaconos V.

FELIX * Natione Romanus, ex patre Anaſtaſio, ſedit ann. I. m. III. d. II. Hic ordinavit Epiſco- 355 Idem.
pos XIX. Presbyteros XXI. Diaconos V. * II.

DAMASUS Natione Spanus, ex patre Antonio, ſedit annos XVIII. m. III. d. XI. Hic accuſatus in- 366 367
vidioſè de adulterio, purgatus eſt à 44. Epiſcopis. Hic conſtituit, ut pſalmi die noctuque in Eccleſia ca-
nerentur. Hic ordinavit Epiſcopos LXII. Presbyteros XXXI. Diaconos XI.

SYRITIVS Natione Romanus, ex patre Tibuſtio, ſedit annos XV. Hic ordinavit Epiſcopos XXXII. 385 Idem.
Presbyteros XXXI. Diaconos XVI. Hic præcepit pœnitentibus in ultimum Viaticum non ne-
gare.

ANASTASIUS Natione Romanus, ex patre Maximo, ſedit annos III. dies X. Hic conſtituit, ut 398 Idem.
quando Euangelium recitatur, Sacerdotes non ſe erigerent, ſed curvi ſtarent. Hic ordinavit Epiſcopos
XI. Presbyteros VIII. Diaconos V.

INNOCENTIUS Natione Albanenſe, ex patre Innocentio, ſedit annos XV. m. II. d. XXI. Hic 402 Idem.
conſtituit, ut qui natus fuerit de Chriſtiana, denuò naſci per baptiſmum. Hic conſtituit Sabbatho jeju-
nare, quia Dominus Sabbatho in ſepulchro jacuit, & diſcipuli Sabbatho jacuerunt. Hic ordinavit Epi-
ſcopos LIV. Presbyteros XXX. Diaconos XI.

ZOSIMUS Natione Græcus, ex pátre Ebramio, ſedit ann. I. menſes III. d. XI. Hic multa conſti- 417 Idem.
tuit in Eccleſia. Hic ordinavit Epiſcopos VIII. Presbyterus X. Diaconos III.

BONIFACIUS Natione Romanus, ex patre Jocundio Presbytero, ſedit ann. III. m. VIII. d. VII. 418 Idem.
Hic conſtituit, ut nulla mulier, aut Monacha pallam ſacratam lavaret, aut incenſum in Eccleſia poneret,
niſi Miniſter. Hic ordinavit Epiſcopos XXXVI. Presbyteros XIII. Diac. III.

CÆLESTINUS Natione Romanus, ex patre Priſco, ſedit annos VIII. m. X. d. XVIII. Hic con- 423 Idem.
ſtituit, ut antiphona ante ſacrificium caneretur, quod ante non fiebat, niſi tantùm Epiſtola B. Paulli reci-
tabatur, & ſanctum Euangelium. Hic ordinavit Epiſcopos XLVI. Presbyteros XXXII. Diaco-
nos XII.

XYSTUS * Natione Romanus, ex patre Xyſto, ſedit annos VIII. menſes XIX. Hic incriminavit 432 Idem.
poſt annum, & menſibus octo à quodam Baſſo, & cum 57. Epiſcopis purgavit ſe, & Baſſus eſt damnatus. * III.
Hic ordinavit Epiſcopos LII. Presbyteros XXVIII. Diaconos XII.

LEO natus Thuſcus, ex patre Quintiano, ſedit annos XXI. m. I. dies XIII. Hic congregavit 440 Idem.
Epiſcopos mille ducentos, qui expoſuerunt fidem Catholicam, duas naturas uno in Chriſto, Deum & ho-
minem. Hic ordinavit Epiſcopos CLXXXV. Presbyteros LXXXI. Diaconos XXXI.

HILARIUS Natione Sardus, ex patre Criſpino, ſedit annos VI m. III. dies X. Hic ſpargit Epi- 461 Idem.
ſtolas de fide Catholica per orbem orientalem, & confirmavit tres Synodos, Nicænam, Epheſinam, &
Chalcedonenſem. Hic ordinavit Epiſcopos XXV. Diaconos V.

SIMPLICIANUS Natione Tiburtinus, ex patre Caſtino, ſedit annos XV. m. I. dies VIII. Hic 467 Idem.
conſtituit, ut ad S. Petrum, & S. Paullum, Sanctumque Laurentium Presbyteri manerent propter pœni-
tentes, & baptiſmum. Hic ordinavit Epiſcopos XXXVII. Presbyteros LVIII. Diaconos XI.

FELIX * Natione Romanus, ex patre Felice Presbytero de titulo Faſciola, ſedit annos VIII. m. 483 Idem.
XI. dies XIX. Hic ordinavit Epiſcopos XXXI. Presbyteros XVIII. Diaconos V. * III.

GELASIUS Natione Aſer, ex patre Valerio, ſedit annos IV. m. VIII. d. XIX. Hic liberavit à peri- 492 Idem.
culo famis civitatem Romæ. Hic ſecit Tractatus & Hymnos, ſicut B. Ambroſius. Hic ordinavit Epiſco-
pos LXVII. Presbyteros XXXII. Diaconos II.

ANASTASIUS Natione Romanus, ex patre Petro, de Regione quinta Caput Tauri, ſedit ann. I. menſ. 496 Idem.
XI. dies XXIV. Hic ordinavit Epiſcopos XVI. Presbyteros XIII.

Cat. Bar.

498 Idem. SYMMACHUS Natione Sardus, ex patre Fortunato, ſedit annos XI. menſ. VII. dies XXVII. Hic & Laurentius ſub intentione uno die ordinati ſunt, Symmachus in Lateranis, Laurentius in Eccleſia B. Mariæ; & Symmachus confirmatus eſt in Sede ſecundùm judicium Theoderici Regis, & Symmachus poſtea incriminatus cum CXV. Epiſcopis ſe purgavit. Hic conſtituit, ut omni die L. Natalitiis Sanctorum *Gloria in Excelſis Deo* caneretur. Hic ordinavit Epiſcopos CXVII. Presbyteros XCII. Diaconos XVI.

514 Idem. HORMISDA Natione Campanus, ex patre Juſto, de civitate Friſinone, ſedit ann. IX. dies XIV. Hic conſtituit Clerum, & pſalmis erudivit. Hic ordinavit Epiſcopos LV. Præsbyteros XXI.

523 Idem. JOANNES Natione Thuſcus, ex patre Conſtantio, ſedit annos II. m. VIII. dies XVI. Hic in cuſtodia afflictus moriens. Hic ordinavit Epiſcopos XV.

526 Idem. *IV. FELIX * Natione Sommum, ex patre Caſtorio, ſedit annos IV. menſ. II. dies XIII. Ipſe ordinatus eſt in quietem. Hic ordinavit Epiſcopos XIX. Presbyteros LV. Diaconos IV.

530 Idem. *II. BONIFACIUS * Natione Romanus, ex patre Sigiboldo, ſedit annos II. dies XXVI. Hic, & Dioſcorus ſub intentione ordinati ſunt, ſed Dioſcorus eodem tempore defunctus, Bonifacius ſedem tenuit.

532 531 *II. MERCURIUS, qui & Joannes * Natione Romanus, ex patre Projecto, de Cælio monte, ſedit annos II. menſes IV. dies VI. Hic ordinavit Epiſcopos XXI. Presbyteros XV.

535 Idem. AGAPITUS Natione Romanus, ex patre Gordiano Presbytero, ſedit menſes XI. dies XIX. Hic ordinavit Epiſcopos XI. Diac. IV.

536 Idem. SILVERIUS Natione Campanus, ex patre Hormiſda, Epiſcopus Romæ, ſedit ann. I. menſ. V. dies XI. Hic ordinavit Epiſcopos LXXI. Presbyteros XLVI. Diaconos XVI.

Vigilius omittitur in eo Codice. Præfuit ab anno 537.

556 555 PELAGIUS Natione Romanus, ex patre Joanne Vicariano, ſedit annos XI. menſes X. dies XVIII. Hic eſt ordinatus à duobus Epiſcopis & uno Presbytero. Hic ordinavit Epiſcopos XLIX. Presbyteros XXVI. Diac. IX.

561 559 *III. JOANNES * Natione Romanus, ex patre Anaſtaſio, ſedit annos XII. m. XI. dies XXVI. Hic amavit & reſtauravit Cœmiteria Sanctorum Martyrum, & conſtituit per ſingulas Dominicas oblationes, & luminaria ibidem agere. Hic ordinavit Epiſcopos LXI. Presbyteros XXVI. Diaconos XIII.

575 573 BENEDICTUS Natione Romanus, de patre Bonifacio, ſedit annos IV. menſem I. dies XXVIII. Hic ordinavit Epiſcopos XXI. Presbyteros XV. Diaconos III.

579 577 *II. PELAGIUS * Natione Romanus, de patre Ungildo, ſedit annos X. menſes II. dies X. Eodem tempore tantæ pluviæ fuerunt, ut omnes dicerent, quia aquæ diluvii ſuperinundarent, & talis cladis, qualis à ſæculo nullus meminit fuiſſe. Hic ordinavit Epiſcopos XLVIII. Presbyteros XXVIII. Diaconos VIII.

590 Idem. GREGORIUS Natione Romanus, de patre Gordiano, ſedit annos XIII. menſes VI. dies X. Hic expoſuit Homilias XL. & Moralia Job, & ſuper Ezechielem, Paſtoralemque, & Dialogos, & multa alia fecit. Hic augmentavit in Canone, *dieſque noſtros*, uſque in finem Miſſæ, Angloſque convertit ad Dominum noſtrum. Hic fecit ut Miſſa ſuper corpus B. Petri caneretur. Hic ordinavit Epiſcopos LXII. Presbyteros XXXIX. Diaconos V.

604 Idem. *Savinianus SABIANUS * Natione Thuſcus de civitate Blera, de patre Bono, ſedit annum I. menſes V. dies VIII. Hic addidit luminaria in Eccleſia B. Petri. Hic ordinavit Epiſcopos XXVI.

607 606 *III. BONIFACIUS * Natione Romanus, de patre Joanne, ſedit menſes VIII. dies XXVIII. Hic ordinavit Epiſcopos XXI.

608 607 *IV. BONIFACIUS * Natione Marſorum de civitate Valeria, ex patre Joanne medico, ſedit annos VI. menſes VIII. dies XIII. Hic ordinavit Epiſcopos XXXV. Diaconos VIII.

616 614 DEUSDEDIT Natione Romanus, ex patre Stephano ſubdiacono, ſedit annos III. dies XXXIII. Hic dilexit Clerum multùm. Hic ordinavit Epiſcopos XXIX. Presbyteros XIX. Diaconos V.

620 617 *V. BONIFACIUS * Natione Campanus de ciuitate Neapoli, ex patre Joanne, ſedit annos V. Hic conſtituit, ut nullus traheretur de Eccleſia. Hic ordinavit Epiſcopos XXVIII. Presbyteros XXV. Diaconos IV.

626 Idem. *Honorius. HONOROSIUS Natione Campanus, ex patre Petronio Conſule, ſedit annos XII. menſes XI. dies XVIII. Hujus temporibus levata eſt trabes in Eccleſia B. Petri. Hic ordinavit Epiſcopos LXXXVIII. Presbyteros XIII. Diaconos XI.

640 639 SEVERINUS Natione Romanus, ex patre Abieno, ſedit menſes II. dies IV. Hic ordinavit Epiſcopos IV.

640 639 *IV. JOANNES * Natione Dalmatica, ex patre Venantio, ſedit annum I. menſes IX. dies XVIII. Hic per omnem Dalmaticam, & Iſtriam multas pecunias miſit ad redemptionem captivorum, qui prædati erant. Hic ordinavit Epiſcopos IV.

649 Idem. MARTINUS de civitate Tudertina Provinciæ Thuſciæ, ſedit annos VI. menſem I. dies XXVI. Hic congregavit Synodum Epiſcopos CV. & condemnavit Cyrum Alexandrinum, & Sergium, Pyrrhum, & Paullum Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui contra immaculatam fidem novitates in nocte reſumpſerunt, & Sextum, Synodum conſcribens, confirmavit Epiſcopum I. Hic ordinavit Epiſcopos XXVIII. Preſbyteros XI.

** Alii præponunt Martino Theodorum.*

642 641 THEODORUS Natione Græcus, ex patre Theodoro Epiſcopo de civitate Hieruſalem, ſedit annos VI. menſes V. dies XVIII. Hic ordinavit Epiſcopos XLVI. Presbyteros XXI Diaconos IV.

654 Idem. EUGENIUS Natione Romanus, ex patre Ruffino, ſedit annos II. menſes IX. dies XXIV. Hic ordinavit Epiſcopos XXI.

VITA-

 An. Cat. An. Bar.

VITALIANUS Natione Signenſis provinciæ Campaniæ, ex patre Anaſtaſio, ſedit annos XIV. men-
ſes VI. Hic regulam Eccleſiaſticam, atque vigorem, ut mos erat, omnino conſervavit. Hic ordinavit 657 655
Epiſcopos XXVII. Presbyteros XXII. Diacon. I.

ADEODATUS Natione Romanus ex monachis, de patre Cobiano, ſedit annos IV menſes II. dies 672 669
V. Hic ordinavit Epiſcopos XLVII. Presbyteros XIV. Diaconos II.

DONUS Natione Romanus, ex patre Mauricino, ſedit ann. I. m. V. dies X. Hic ordinavit Epi- 677 676
ſcopos VI. Presbyteros X. Diaconos V.

AGATHO Natione Siculus, ſedit annos II. menſes VI. dies IV. Hic ordinavit Epiſcopos XVIII. 679 677
Presbyteros IX. Diaconos III.

LEO Junior * natione ſicula, de Patre Paullo, ſedit menſes X. dies XVII. Hic Conſtitutum fecit, 682 683
ut qui ordinatus fuerit Archiepiſcopus ab Archivo Eccleſiæ nulla conſuetudine pro uſu pallii, aut diverſi of- * II.
ficii Eccleſiæ perſolvere debeat. Hic ordinavit Epiſcopos XXI. Presbyteros IX. Diaconos III.

BENEDICTUS Junior * Natione Romanus, ſedit menſes X. dies XII. Hic ordinavit Epiſco- 685 684
pos XII. * II.

JOANNES * Natione Syrus de provincia Antiochia, ex patre Cyriano, ſedit annum I. dies IX. 686 685
Hic ordinavit Epiſcopos XIII. * V.

SERGIUS Natione Syrus Antiochiæ Regionis, ortus ex patre Tyberio in Parmomo Siciliæ. Hic *Conon hoc loco ponitur in aliis Mss.*
ſtatuit, ut tempore Dominici Corporis *Agnus Dei* à Clero & populo decantaretur. Hic conſtituit, ut
diebus Annunciationis Domini, & S. Mariæ, & S. Symeonis, quod Hypapanti Græcè dicitur, Litaniæ ex- 688 687
eant. Hic ordinavit Epiſcopos XCVII. Presbyteros XVIII. Dianonos IV. Sedit annos XIII. menſes
VII. dies XXIII.

JOANNES * Natione Græcus, ſedit annos III. menſes II. dies XII. Hic ordinavit Epiſcopos XV. 702 701
Presbyteros IX. Diaconos II. * VI.

JOANNES * Natione Græcus, de patre Platone, ſedit annos II. menſes VI. dies XVII. Hic ordi- 705 Idem.
navit Epiſcopos XIX. * VII.

SISINNUS Natione Syrus, de Patre Joanne, ſedit annos VII. dies XV. Hic ordinavit Epiſcopos 707 708
LXIV. Presbyteros X. Diac. II.

CONSTANTINUS Natione Syrus, de patre Joanne, ſedit annos VII. dies XV. Hic ordinavit 708 Idem.
Epiſcopos LXIV. Presbyteros X. Diaconos II.

GREGORIUS * Natione Romanus, ex patre Marcello, ſedit annos VI. menſes IX. dies XI. Hic 715 714
conſtituit, ut in quadrageſimalis V. feriâ jejunium, atque Miſſarum celebrationes fierent, quod antè non * II.
agebatur. Hic ordinavit Epiſcopos CL. Presbyteros XXV. Diaconos IV.

GREGORIUS * Natione Syrus, ex patre Joanne, ſedit annos X. menſes VIII. dies XXV. Hic 731 Idem.
conſtituit Græcâ Latinâque linguâ eruditos pſalmos omnes per ordinem memoriter retinens, & in eorum * III.
ſenſibus ſubtiliſſima exitatione limatus. Hic ordinavit Epiſcopos LXXX. Presbyteros XXIV. Dia-
conos IV.

ZACHARIAS Natione Græcus, ex Patre Polychrono, ſedit annos X. menſes III. dies XIV. Hic 741 Idem.
ordinavit Epiſcopos LXXXV. Presbyteros XXX. Diaconos V. *Hoc loci omittitur Stephanus alius, qui vixit 4. dies.*

STEPHANUS Natione Romanus, ex patre Conſtantino, ſedit annos V. dies XXIV. Hic ordina-
vit Epiſcopos XV. Presbyteros II. Diaconos II. 752 Idem.

Hoc loco deſinit prædictus Catalogus Æmilianus; adjungitur Paullus ſimplici vocabulo, ſicuti & Adrianus, Leo, Stephanus, Paſchalis, ſine anno, die, patria, aut vitæ tempore. Unde facilè colligitur, ſuperiorem Catalogum abſolutum fuiſſe anno circiter 758. poſt mortem Stephani Papæ. nimirum, tertii hujus nominis, qui communiter Secundus dicitur. Nam alius Stephanus immediatus ejus deceſſor, cùm quatuor aut quinque ſolùm dies poſt electionem vixerit, non numeratur in ſerie Pontificum.

Porrò iuxta utramque Chronotaxin exſcriptam, poterit Lector in progreſſu hujus Operis facilè conjicere, quonam Pontifice, quoto anno à Chriſti nativitate, celebratum fuerit unumquodque Concilium, aut data ſit quælibet Epiſtola Decretalis ad Hiſpanos, & quando denique ſcriptum fuerit quodvis monumentum antiquum eorum, quæ luci publicæ damus. Si qui autem Latinitatis defectus occurrerint Lectori in eo Catalogo, cogitet, quæſo, nos nequaquam illius correctores, ſed duntaxat exſcriptores fuiſſe. Quod ipſum dictum eſto pro aliis veteribus monumentis in hoc Opere exhibendis; quæ vel leviter mutare, aut corrigere, religioni duximus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

CHRO-

Digitized by Google

CHRONOLOGIA
TOLETANORUM PRÆSULUM,

Primæ Chiliadis Chriſtianæ annorum: quorum ratio ex antiquis MSS. habetur certa, & apud omnes explorata.

ERA Cæſ. An. Chr.

106 68 SANCTUS EUGENIUS martyr, primus.

351 313 MELANTIUS, qui interfuit Concilio Eliberritano, & in eo ſubſcripſit.

352 325 PELAGIUS. *Hinc numerat S. Ildephonſus, & Catalogus Ms. S. Æmiliani, forſan ut initium ducant à pace Conſtantini.*

434 396 PATRUINUS, qui primum Toletanum Concilium congregavit, & in eo ſubſcribit: Priſcillianam hæreſim pullulantem evertit.

TURIBIUS.

QUINTIUS.

VINCENTIUS.

PAULATUS

NATALIS.

OLYMPIUS.

AUDENTIUS, *de quo Gennadius: Eorum ſeptem Præſulum tempus neſcitur: nec facilè apparet quomodo tam anguſto tempore coërceantur:*

443 405 ASTURIUS. S. Ildephonſus ejus vitam ſcribit in Catalogo illuſtrium virorum. *Reperit Compluti reliquias SS. Juſti & Paſtoris. Ejus corpus Oveti quieſcit, & dies natalitius ibidem celebrari dicitur ſub nomine S. Serrani.*

ISICIUS.

MARTINUS, vel MAJORINUS.

CASTINUS.

CAMPEJUS.

SINTICIO.

PRAUMATICUS, vel PALMATIUS.

PETRUS primus.

CELSUS.

565 527 MONTANUS. Secunda Synodus Toletana ſub Montano eſt habita: ſcripſitque duas Epiſtolas, alteram ad fratres territorii Palentini, alteram ad Toribium. S. Ildephonſus ejus vitam literis mandavit.

JULIANUS primus.

BACANDA.

PETRUS SECUNDUS.

627. 589 EUPHIMIUS. Interfuit ſancto tertio Concilio Toletano, Erâ 627. & de eo fit mentio in decreto Gundemari.

Exu-

Exuperius.

Adelphius: Subſcripſit in Toletano ſub Reccaredo Erâ 635. 635 593

Gonantius à S. Ildephonſo non enumeratur inter Præſules Toletanos; fortè quia parùm præfuit: inquit enim poſt Adelphium, Toletanæ ſedis Auraſium adeptum eſſe locum.

Aurasius. S. Ildephonſus ſcribit in Catalogo, cathedram tenuiſſe poſt Adelphium. 641 603

S. Helladius. obiit 18. Februarii. de eo Ildephonſus ſcribit in Catalogo. *Præfuit annis* 18. 653 615

Justus. Quarta Synodus Toletana fuit ſub Juſto habita, in eaque ſubſcribit: de eo Ildephonſus ſcribit in Catalogo. 671 633

Eugenius. Secunda, Quinta, Sexta, & Septima Synodus Toletana ſub Eugenio fuerunt collectæ: in eis ſubſcribit: de eo Ildephonſus in Catalogo. 674 636

S. Eugenius III. Obiit 13. Novembris, anno 658. interfuit Octavo, Nono, & Decimo Conciliis Toletanis, Erâ 691. 685 647

S. Ildephonsus obiit 23. Januarii, anno 667. cujus vitam Cixila Præſul Toletanus ſcripſit. *Præfuit ann.* 8. *m.* 2. 697 659

Quiricius. Interfuit undecimo Concilio Toletano, Erâ 713. & in eo ſubſcribit. S. Ildephonſus ejus vitam ſcribit in Catalogo. *Ita D. Loaïſa. At quomodo potuit D. Ildephonſus ſcribere vitam Quiricii ſucceſſoris ſui in ſede Toletana? nimirum, Quiricius octodecim annos ſupervixit Ildephonſo. Itaque non ab hoc, ſed à quopiam ipſius continuatore ſcripta fuit vita Quiricii.* 706 668

S. Julianus II. obiit ſexto Martii, anno 690. interfuit Duodecimo, & Decimo tertio, Decimo quarto, & Decimo quinto, Conciliis Toletanis, & in eis ſubſcribit, Erâ 719. De eo Felix ſcribit in Catalogo. 723 685

Sisibertus, qui adversùs Egicanem Regem conſpirationem fecit, pro qua meritò à dignitatis ordine amotus fuit in Concilio Toletano decimo ſexto: pro eo Felix ſuffectus eſt, Erâ 731. 729 791

Felix. Decimo ſexto Concilio Toletano interfuit, in eoque ſubſcribit Erâ 731. 731 693

Guntericus. 738 700

Oppas, intruſus. 752 714

Sinderedus. Romam fugiens ſubſcripſit in Concilio Romano I. tempore Gregorii II. Papæ, celebrato anno Chriſti 721.

Urbanus poſt Sinderedum cathedram Toletanam tenuit: obiit anno 737. Toletum à Sarracenis occupatur, fueruntque in captivitate Præſules Toletani, qui ſequuntur, uſque ad Joannem. 757 719

Sunifredus. 778 740

Concordius. 798 760

Cixilanus. *Scripſit vitam S. Ildephonſi. Extat Epiſtola Hadriani I. Papæ ad eum.* 813 775

Elipandus. Hæreſi infectus in Concilio Francofordienſi condemnatur, ut refert Joannes Aurelienſis in libro *De cultu imaginum.* 822 784

Gumesindus. 858 820

Wistremirus, *de quo S. Eulogius in Chronico.* 888 850

San-

897 859 Sanctus Eulogius electus, Martyr.

Bonitus.

964 926 Joannes, obiit anno 926.

Paschalis.

Hoc loco deſunt alii Præſules, & finiunt Catalogi Veteres Mss. Aliqui juxta Chronica à centum circiter annis circumferri ſolita, addunt alios Archiepiſcopos Toletanos.

Alphonsus vi. victis Sarracenis, Toletum expugnat, anno 1085. die 23. Martii, & Bernardum Monachum S. Benedicti in ſede Toletana collocat.

JOSEPHI SAENZ
CARDINALIS DE AGUIRRE,
APPARATUS AD CONCILIA HISPANIÆ:
PARS PRIMA.

SIVE

EXAMEN, AUT SCRUTINIUM HISTORICO-CRITICO-CHRONOLOGICUM,

PRÆFATIONIS ET COLLECTIONIS ISIDORIANÆ
Conciliorum & Epiſtolarum Decretalium, præſertim ad Hiſpanias ſpectantium.

IN HONOREM AC DECUS

SANCTI ISIDORI ARCHIEPISCOPI HISPALENSIS
Doctoris ſapientiſſimi, ac celeberrimi.

IN *Collectionibus Conciliorum hactenus prælo expreſſis, frequenter exhibetur ſub initium Præfatio quædam, hiſce verbis incipiens:* ISIDORUS PECCATOR SERVUS CHRISTI, *&c. aut hiſce:* ISIDORUS MERCATOR SERVUS CHRISTI. *In manuſcriptis verò Codicibus adhuc major varietas eſt. Nam quidam eorum alterutro ex iis modis incipiunt: quidam verò. tum Præfationem, tum Collectionem, in ipſa epigraphe antiquiſſima nominatim adſcribunt S.* ISIDORO *Archiepiſcopo Hiſpalenſi. Id, præter plura alia exemplaria vetera, oſtendit palam Codex Vaticanus* num. 630. *optima nota, ſcriptus anno circiter octingenteſimo ſexageſimo, tempore Nicolai I. Papæ, in cujus Epiſtolis deſinit. Nimirum hiſce verbis inchoatur:* INCIPIT PRÆFATIO SANCTI ISIDORI EPISCOPI LIBRI HUJUS. *Et ſane S. Iſidorum Epiſcopum ibi nominatum, non fuiſſe alium, quàm Hiſpalenſem, videtur omnino certum, & demonſtrabitur paullò poſtea Diſſert. I. Idipſum cenſuit Hincmarus Archipræſul Rhemenſis, Gallorum ſui ævi doctiſſimus, tempore memorati Nicolai I. & longè poſtea ſub finem undecimi ſæculi, aut initium duodecimi, Ivo Carnotenſis Epiſcopus: aliique plures Scriptores magni nominis eo loco allegandi: ubi & fundamenta varia pro ea ſententia urgebimus, quæ fortaſſis* ἀναντίῤῥητα, *ſeu inexpugnabilia cenſeri poſſint.*

QUEMADMODUM verò pleraque exemplaria Collectionum, tum manuſcripta, tum excuſa, initium ab Iſidori Præfatione ducunt: ita & nobis viſum eſt ab ipſa Collectionem hanc exordiri: utpote ſcriptâ ab Epiſcopo celeberrimo Hiſpaniarum, Doctore inſigni, & Collectore omnium Conciliorum ad illas ſpectantium, uſque ad Hiſpalenſe II. cui ipſe præfuit anno Chriſti, juxta frequentem Chronotaxin, DCXIX. Cumque idem teſtetur, ſe pariter collegiſſe Epiſtolas Pontificum Romanorum à S. Clemente uſque ad S. Gregorium Magnum (nimirum quaſcumque ex iis invenire potuit: neque enim omnes exhibuit) ampliſſimam occaſionem præbuit eruditis quibuslibet ad diſſerendum de auctoritate earum Epiſtolarum, quæ adſcribuntur communiter eidem S. Clementi, & aliis ipſius ſucceſſoribus uſque ad Siricium Papam, qui regere Eccleſiam cæpit anno circiter CCCLXXXV. In qua re mirum eſt, quantum ingenia exacuerint ab anno circiter MDLX. uſque modò, Critici quique, & Antiquarii, non ſolùm Heterodoxi, ſed & Catholici; inquirentes in eas Veterum Pontificum Epiſtolas uſque ad apices ferè. Plerique eorum ſubdititias, ſpurias, intruſaſve, aut ſaltem vitiatas & interpolatas arbitrantur ab Iſidoro quopiam, quem dicunt Mercatorem, ſub finem ſæculi octavi, aut initium noni. Neque enim, vel Sectarii, ſive homines à Romana communione alieni, audent eam notam inurere ſanctiſſimo Doctori Iſidoro Hiſpalenſi: utpote qui à mille centum annis circiter uſque modò, vivens & mortuus, toti orbi Chriſtiano ob inſignem San-

Digitized by Google

ſtitatem cum excellenti ſapientia, & varia atque exquiſita eruditione conjunctam, ſummæ venerationi fuit, eſt, & erit.

VERUM cùm nonnulli eorundem Recentiorum tertio quoque verbo invehantur in Iſidorum Collectorem, quem Mercatorem appellant, & conviciorum plauſtris onerent, veluti nebulonem aut veteratorem quendam, propter Epiſtolas prædictas; placuit rem hanc penitiùs examinare, & oſtendere, verum Collectorem earum, ſicuti & Conciliorum, fuiſſe S.Iſidorum Hiſpalenſem, quem iidem Scriptores venerantur, & immunem ab omni ejuſmodi nota profitentur. Tum præterea viſum, inquirere in eaſdem Epiſtolas, quæ ad Hiſpanias ſpectant, an ſo rtè omnino ſuppoſitæ, an ſolùm ſuſpectæ, an dumtaxat interpolatæ fuerint centonibus aſſutis: an potiùs ſinceræ ac germanæ. Idipſum circa reliquas Epiſtolas à Clemente ad Siricium, quamvis non ſpectantes ad Hiſpanias, examinabimus, licèt curſim ſolùm: quoniam id non ſpectat directò ad ſcopum hujus Operis, ſed ex conſequenti tantùm, ob connexionem & ſimilitudinem omnium ferè illarum. Vide infra Diſſert.IV. & ſeqq.

CIRCA Concilia à tempore ipſo S.Iſidori extantia in ea Collectione, ſive intra Hiſpaniam celebrata, ſive alibi terrarum, nulla eſt aut fuit umquam ſuppoſitionis umbra. Fideliter enim exſcripta inveniuntur Concilia ubique celebrata uſque ad Hiſpalenſe II. cujus idem S.Doctor non modò præſes, ſed veluti ingenium ac lingua fuit. Reliqua verò Concilia poſteriora, ſicuti & Epiſtolæ Pontificum ſequentium, acceſſêre poſtea Collectioni Iſidorianæ, ſeu Codici Canonum legi ſolito publicè in Conciliis ipſis Hiſpaniæ coram Patribus congregatis, antequam ad ſanciendas leges, ſive decreta qualibet deveniretur. Similis acceſſio Conciliorum Toletanorum facta fuit poſt tempus Iſidori in Codice Palatino Bibliothecæ Vaticanæ nunc extante num. 575. *qui incipit à Conciliis Toletanis, & in decimo ſeptimo eorum deſiit, ſeſqui-ſæculo poſt obitum Iſidori celebrato. Quod ſi verò etiam circa quaſdam Epiſtolas Pontificum Siricio poſteriorum ſcriptas ad Hiſpanos aliqua ſuſpicio prudens occurrerit, veritatem rei, quantum licuerit, in apertum proferemus.*

PRIMO autem omnium oportet Præfationem Iſidori Collectoris Conciliorum exhibere, prout communiter edita invenitur, notatis ad oram varietatibus exemplarium. Deinde Diſſert.II. Excurſu tertio proferemus majorem adhuc illius varietatem juxta exemplaria quædam antiquiſſima, quorum pars ab Illuſtriſſimo Archipræſule Marca, pars à nobis viſa & obſervata fuit. Juxta omnium eorum fidem, inſtituimus Diſſertationes hujus Apparatûs, ſive Examen iſtud Præfationis & Collectionis Iſidorianæ. An verò plura alia Concilia in Hiſpaniis celebrata fuerint, quàm in ea ſint, uſque ad tempus S.Doctoris, conſtabit ex Diſſertationibus variis, huic Apparatui adjungendis.

SPERO autem, tractationem hanc non ſolùm ceſſuram in aliquam utilitatem publicam, ſed & in qualemcumque honorem ſanctiſſimi Præſulis ISIDORI, ejuſque Magnæ Eccleſiæ, & Illuſtriſſimi, ac multis nominibus Venerabilis Capituli: intra cujus Dignitates & Canonicos, duplici eo titulo mihi locum & honorem dederunt duo Magni Pontifices, INNOCENTIUS XI. & XII. quorum ille ante & poſt fata inſigni ſanctitatis opinione celebris fuit, & eſt: hic verò veſtigia premens benefactoris ſui, quotidie præcellentiſſimæ pietatis manifeſta ſigna profert: atque in tot calamitatibus Orbis Chriſtiani, nullâ habitâ ratione carnis, aut ſanguinis, pacem, concordiam, juſtitiam, felicitatem, ac ſalutem æternam omnium ſubditorum exoptat, totoque conatu obtinere nititur.

S. ILDEPHONSUS ARCHIEPISCOPUS TOLETANUS.

Libro de Viris illuſtribus.

SANCTUS ISIDORUS poſt LEANDRUM Hiſpalenſis Sedis Provinciæ Bæticæ Cathedram tenuit: vir decore ſimul & ingenio pollens. Illam tantæ jucunditatis affluentem copiam in eloquendo promeruit, ut ubertas admiranda dicendi ex ea in ſtuporem verteret audientes. Scripſit opera eximia, & non pauca &c. Claruit temporibus Reccaredi, Gundemari, Siſebuti, Svinthilani, Siſenandi, Regum; annis fermè quadraginta tenens Pontificatûs honorem, inſignemque doctrinæ ſanctæ gloriam, pariterque decorem.

Concilium Toletanum Octavum.

NOSTRI quoque ſæculi Doctor egregius, Eccleſiæ Catholicæ noviſſimum decus, præcedentibus ætate poſtremus, doctrinæ comparatione non infimus, &, quod majus eſt, in ſæculorum fine doctiſſimus, atque cum reverentia nominandus ISIDORUS, &c.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO [a] ISIDORI
IN SUAM COLLECTIONEM CANONUM, ET CONCILIORUM.

ISIDORUS [b] PECCATOR SERVUS CHRISTI, CONSERVO SUO, ET PARENTI FIDEI, IN DOMINO [c] SALUTEM.

COMPELLOR à multis, tam Epiſcopis, quàm reliquis ſervis Chriſti, [d] Canonum ſententias colligere, & in [e] unum volumen redigere, & de multis unum facere. Sed hoc me oppidò conturbat, quòd diverſæ interpretationes varias ſententias [f] faciunt, & licèt unus ſit ſenſus, diverſæ tamen ſunt ſententiæ, & aliæ longiores, aliæ breviores. Ea verò Concilia, quæ Græco ſunt edita ſtylo, ampliùs quàm tripliciter aut quadrupliciter interpretata atque conſcripta reperimus. Quòd ſi veritas eſt quærenda è pluribus, Græcorum ſequamur ſtylum, eorumque imitemur [g] editiones atque exemplaria [h] quot codices. Nobis tamen videtur, cùm in [i] noſtro diſcrepaverint [k] ſermone, ut unitas & veritas ab ipſis quærenda ſit, quorum linguâ edita eſſe noſcuntur. Quod & nos fecimus: & ſicut à veris eorum reperimus magiſtris, in volumine, cui hæc proponitur præfatiuncula, inſerere curavimus.

2. Canon [l] autem Græcè, Latinè regula nuncupatur: regula autem dicta quòd rectè ducit, nec aliquando [m] aliorſum trahit. Alii dixerunt regulam dictam, vel quòd regat, vel quòd normam rectè vivendi præbeat, ſive quòd diſtortum pravumque [n] corrigat. Synodum autem dicunt ex Græco interpretari comitatum, vel cœtum. Concilii verò nomen tractum ex more Romano. [o] * Tempore enim, quo cauſſa agebatur, conveniebant omnes in unum, communique intentione tractabant. Unde & Concilium à communi intentione dictum, quaſi conſilium, & conſilium quaſi conſidium, D. in L. literam tranſeunte. Vel Concilium dictum ex communi intentione, eò quòd in unum omnes dirigant mentis obtutum: cilia enim oculorum ſunt. Unde & qui ſibimet diſſentiunt, non agunt Concilium, quia non ſentiunt unum. Cœtus verò, conventus eſt, vel congregatio, à coëundo, ideſt conveniendo in unum. Unde & conventus eſt nuncupatus, quòd omnes ibi conveniant; & ſicut conventus & cœtus, ſic Concilium dictum à ſocietate multorum in unum.

3. In principio verò voluminis hujus, qualiter Concilium apud nos * celebretur, poſuimus; ut qui noſtrum ordinem ſequi voluerint, ſciant qualiter hoc agere debeant, [p] quod juſto canoni eoque ac ſapientiſſimo conſilio judicaverint.

4. Denique propter eorum auctoritatem, cæteris Conciliis præpoſuimus Canones, qui dicuntur Apoſtolorum (licèt à quibuſdam apocryphi dicantur) quoniam plures eos recipiunt, & Sancti Patres eorum ſententias Synodali auctoritate roboraverunt, & inter Canonicas poſuerunt conſtitutiones. *

a In Cod. Vatic. 630. incipit Præfatio S. Iſidori Epiſcopi.
b In eodem Cod. MERCATOR. Verùm manu, ut apparet, recentiori: præſertim cùm ibidem adſcribatur S. Iſidoro Epiſcopo.
c Ibid. Lectori conſervo ſuo, & parenti in Domino Fidei ſalutem.
d Ibid. Det.
e Uno volumine.
f Faciant.
g Dictiones.
h Sin minùs ipſi dicant, utique exponant, quòniam tot ſunt exemplaria, quot Codices.
i Romano dices.
k Diſcrepaverint.
l Vide lib. 7. Etymol. S. Iſidori c. 16. & apud Grat. diſt. 25. c. 1.
m Retrorſum
n Quid.
o Hæc aliquantò aliter habentur in Cod. Vat.
* Hæc abſunt à Codice Iuſtelli. Totus verò contextus hujus §. planè oſtendit ſtylum & methodum S. Iſid. Hiſp. In altera præfatione apud Codd. Rivipoll. & Vatic. prædictū, totus hic §. habetur circa illius finē.
* Loquitur de Ordine celebrandi Concilium, ut infra.
p Qui autem hoc agere meliùs elegerint, faciant.
* Hoc de ſuo poſuit Interpolator. Vide infrà Diſſer. III. ubi conſtabit longè

Digitized by Google

aliam fuiſſe Iſidori ſententiam circa Canones Apoſt.

q Deeſt in Vat.

5. Deinde quarundam Epiſtolarum decreta [q] virorum Apoſtolicorum inſeruimus, ideſt, Clementis, & Anacleti, Euariſti, & cæterorum Apoſtolicorum, quas potuimus hactenus reperire Epiſtolas, uſque ad Sylveſtrum Papam. *

** Teſtatur Iſidorus eas Epiſtolas Veterum PP. à ſe conquiſitas. Vide infrà Diſſert. IV.*

6. Poſtmodum verò Nicænam Synodum conſtituimus, propter auctoritatem ejuſdem magni Concilii. Deinceps diverſa Concilia Græcorum & Latinorum, ſive quæ antea, ſeu quæ poſtmodum facta ſunt, ſub ordine numerorum ac temporum Capitulis ſuis diſtincta, ſub hujus voluminis aſpectu locavimus; ſubjicientes etiam reliqua decreta Præſulum Romanorum uſque ad * Sanctum Gregorium, & quaſdam Epiſtolas ipſius, in quibus pro culmine Sedis Apoſtolicæ non impar Conciliorum extat auctoritas; quatenus Eccleſiaſtici Ordinis diſciplina in unum à nobis coacta, atque digeſta, & Sancti Præſules paternis inſtituantur regulis, & obedientes Eccleſiæ miniſterio, vel populi ſpiritualibus imbuantur exemplis, & non malorum hominum pravitatibus decipiantur.

** Hinc conſtat, Collectionem Iſidori non fuiſſe progreſſam ultra Epiſtolas S. Greg. I. & Conc. Hiſpal. II. Vide infrà Diſſer. I. & III.*

r Compoſuerunt.

Vide Diſſ. V. VI. & VII. ubi examinatur doctrina hiſce paragraphis 6. 7. 8. 9. & 10. tradita.

7. Multi enim pravitate & cupiditate depreſſi, accuſantes Sacerdotes, oppreſſerunt. Ideo ſancti Patres leges [r] conſtituerunt, quas ſanctos Canones appellaverunt. Multi ergo iccircò alios accuſant, ut ſe per illos excuſent, aut eorum bonis ditentur.

8. Plerique verò boni Chriſtiani propterea tacent, & portant aliorum peccata, quæ noverunt, quia documentis ſæpe deſeruntur, quibus ea, quæ ipſi ſciunt, Judicibus Eccleſiaſticis probare non poſſunt; quoniam licèt vera ſint quædam, non tamen Judicibus credenda ſunt, niſi quæ certis indiciis demonſtrantur, niſi quæ manifeſto [ſ] indicio convincuntur, niſi quæ judiciario ordine publicantur.

ſ indicio.

t Appliciata.

u non.

x Indictum.

9. Nullus enim, qui ſuis eſt rebus ſpoliatus, aut à ſede propria vi aut terrore pulſus, antequam omnia ſibi ablata [t] ei legibus reſtituantur, & ipſe pacificè diu ſuis fruatur honoribus, ſedique propriæ regulariter reſtitutus, ejus multo tempore liberè potiatur honore, juxta canonicam accuſari, vocari, judicari, aut damnari inſtitutionem [u] poteſt. Unde & Eccleſiaſtica hiſtoria ab Euſebio Cæſarienſi Epiſcopo confecta, de muliere quadam, quæ pro caſtitate à marito accuſabatur, ait: *Præceptum, vel [x] interdictum eſt ab Imperatore lege lata, ut primò permitteretur ei rem familiarem liberè diutiùs ordinare, tum deinde reſpondere objectis.* Hæc omnes leges tam Eccleſiaſticæ, quàm & vulgares, publicæque, præcipiunt.

y Concinnantia.

z Singula.

a Deeſt in Vat.

** Vide infrà in Notis.*

10. Horum verò [y] concinnantiæ, ſi omnia ponerentur, ante deficeret dies, quàm horum [z] ſingula [a] explicarem, & nimis prolixa fieret Epiſtola. Ex pluribus tamen aliqua hîc ad provocationem aliorum inſerere judicavimus. Ait namque Sanctus Leo Romanæ Eccleſiæ Antiſtes in Epiſtola Chalcedonenſi Concilio miſſa 7. cujus initium eſt: Leo Epiſcopus Synodo Chalcedonenſi: *Optaveram quidem dilectiſſimi*, & reliqua: in qua inter cætera ſic teſtatur, dicens: * *Quia verò non ignoramus, per pravas æmulationes multarum Eccleſiarum ſtatum fuiſſe turbatum, plurimoſque fratres injuſtè ſedibus ſuis pulſos, & in [b] exilia deportatos, [c] his primitùs vulneribus adhibeatur medicina juſtitiæ; ne quiſquam ita careat propriis, ut alter utatur alienis. Quem ita errorem omnes relinquant, ut nemi-*

b Exilio.

c Atque in locum ſuperſtitum alios ſubſtitutos. Cod. Vat.

nemini quidem perire bonor debeat, ſed prioribus Epiſcopis cum omni privilegio ſuo jus proprium reformetur.

11. Eadem & antiqui Apoſtolici, qui fuerunt ante Synodum Nicænam, ſanxerunt. Eadem Synodus, quæ habita eſt in Lariſſa [d] ſub Valeriano, loquitur. Eadem plurimæ Romanæ Synodi teſtantur. Eadem Papa Symmachus, & cæteri Sancti Patres ſanxerunt. Quorum ſtatuta, prolixitatem vitantes, hîc inſerere diſtulimus. Si quis autem hæc pleniùs ſcire & legere voluerit, ſuis in auctoribus invenire & legere pleniter poterit. Nobis verò hæc in præfatiuncula iſta [e] ſufficiant. Et ſicut militi ex multis armis illa ſufficiunt, quæ ferre congruenter ſuper ſe poterit; ſic nobis de multis ſententiis una aut duæ, vel quantum tunc temporis neceſſe fuerit, ſufficiunt: quoniam ſicut cum uno telo, aut duobus, inimicum vincimus [f]. Si enim de mulieribus, & ſæcularibus hominibus hæc conſtituta ſunt; multò magis Eccleſiaſticis viris & Sacerdotibus ſunt conceſſa. Hæc eadem verò & Eccleſiaſtica jura jubent, & ſæculi leges præcipiunt. Similiter accuſatores & accuſationes, quas ſæculi leges prohibent, Canonica funditùs repellit auctoritas.

12. Synodorum verò congregandarum auctoritas Apoſtolicæ Sedi privatâ commiſſa eſt poteſtate; nec ullam Synodum ratam eſſe legimus, quæ ejus non fuerit auctoritate congregata, vel fulta. Hæc Canonica teſtatur auctoritas, hæc hiſtoria Eccleſiaſtica roborat, hæc ſancti Patres confirmant.

13. Scire autem vos octoginta Epiſcopos, qui hoc opus me incipere & perficere coëgiſtis, & cunctos reliquos Domini Sacerdotes oportet, quòd plura quàm illa viginti capitula, quæ apud nos habentur, * Nicænæ Synodi reperimus, & in decretis Julii Papæ ſeptuaginta [g] capitula ejuſdem Synodi eſſe debere legimus. Quam Epiſtolam in ſuo ordine inter cætera decreta Apoſtolicorum poſuimus, hæc ſcrutantibus, & cunctis nôſſe volentibus [h] rimanda.

14. Nam quòd plura quàm viginti capitula ſint Nicæni Concilii, in multis invenitur locis. Legitur enim in Conſtantinopolitano Concilio ita: *Manifeſtum eſt quòd illa, quæ ſunt per unamquamque Provinciam, ipſius Provinciæ Synodus diſpenſet, ſicut Niceno conſtat decretum eſſe Concilio.*

15. Legitur & in Epiſtola Innocentii Papæ, Victricio Rothomagenſi Epiſcopo directa, ita: *Si quæ cauſſæ vel contentiones inter Clericos & Laïcos, vel inter Clericos, tàm majoris ordinis, quàm etiam inferioris, fuerint exortæ, placuit ut ſecundùm Synodum Nicænam, congregatis omnibus ejuſdem Provinciæ Epiſcopis, judicium terminetur*, & reliqua.

16. Sanctæ etiam memoriæ Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, ſuis in Epiſtolis meminit, in Concilio Nicæno ſtatutum eſſe, ut ab VIII. Idus Martii, uſque in diem Nonarum Aprilis, diebus ſcilicet 28. qualiſcumque Luna nata fuerit, in quolibet medio ſpatio [i] perhibet facere initium primi menſis, XIV. [k] verò à XII. Kal. Aprilis uſque [l] in XVIII. Kal. Maji, ſolerter inquiri, & ſi etiam die Sabbathorum inciderit, conſequenti die Dominico, ideſt, Luna 15. Paſcha celebrare conſcripſit: * & ſi die Dominico Luna * 13. ejuſdem menſis, ideſt, primi menſis, evenerit, ipſâ hebdomadâ tranſmiſſâ, [m] in alterum diem Dominicum Paſcha ſine dubio celebrare conſcripſit.

[d] *Laiſſa Vat. Lampſaco ſub Valentiniano.*

[e] *Deeſt in Vat.*

[f] *Vat. ſic cum una, aut duabus ſententiis auctoritate plenis, æmulum ſuperamus.*

De his latè quotquot ferè agunt de Conciliis, & nos ſæpe in Defenſione Cathedræ S. Petri.

* *Vide Diſſ. VIII. tota, ubi explanantur ea, quæ Iſidorus tradit hiſce §. §. 12. 13. 14. 15 16. & 17.*

[g] *Vat. LXXX.*

[h] *Rimanda.*

[i] *Ita ex Ms. Iuſtelli. In Vatic. autem prohibet.*

[k] *Mai.*

[l] *Ad XIV.*

* *Hæc verba, & ſi die &c. ſunt ad marginem Codicis Vaticani 630.*

* *14. ex Cod. Iuſtelli aliiſque.*

[m] *Ad.*

His

His & aliis quamplurimis exemplis patet; plura eſſe quàm viginti Nicæni Concilii capitula, & veram eſſe prædictam Julii Papæ Epiſtolam.

17. Nobis autem quidam è conſortio fratrum noſtrorum Orientales, teſtati ſunt ſe vidiſſe Concilium Nicænum habens potiorem quatuor Euangeliorum magnitudinem, continens in ſe Seſſiones Epiſcoporum, & introductiones, judiciaque querimoniarum, atque definitiones, & conſtitutiones, necnon & ſubſcriptiones eorum.

18. Ad cujus ſimilitudinem magnumChalcedonenſeConcilium conſcriptum eſſe confirmaverunt, & demum alia Conſtantinopoli [n] condita: unum videlicet ſub Juſtiniano Imperatore contra Dei impugnatores, Origenem, Didymum, & Euagrium; & aliud temporibus Agathonis Papæ, * & Conſtantini Imperatoris, contra Macarium Epiſcopum, & Stephanum ejus diſcipulum, ac reliquos Epiſcopos, qui pro frumento zizania in Eccleſia ſeminaverunt, vinum miſcuerunt aquæ, & proximo potum dederunt, [o] everſione turbidá, & tanquam lupi agni ſimulabant mendacium, & veritas ut mendacium refutabatur.

19. Nôſſe etiam oportet (licèt cætera non infirmentur) quatuor eſſe principalia Concilia, &c. *Vide paullò infrà.*

20. Primò quidem ordo, ut prædictum eſt, de * celebrando Concilio inſertus habetur, & poſtmodum Canonum Apoſtolorum, ac primorum Apoſtolicorum (ideſt à Sancto Clemente uſque ad Sanctum Sylveſtrum) decretorum ac diverſorum Conciliorum breviarium interpolatur, ſequens ordinem ſuum.

[n] *Edita.*

* *Hæc verba non ſunt S. Iſidori, utpotè vita functi anno 636. cùm Synodus VI. ſub Agathone coacta fuerit multò poſtea, anno 680.*

[o] *Everſionem turbidam.*

* *Ex Concil. IV. Tolet.*

HACTENUS in editione Labbeana. In Cod. autem memorato 630. Bibliothecæ Vaticanæ, ſcripto tempore Nicolai I. hæc habentur, poſt verba illa, ' ut mendacium refutabatur. '

21. Nôſſe etiam oportet (licèt cætera non infirmentur) quatuor eſſe principalia Concilia, ex quibus pleniſſimam fidei doctrinam tenent Eccleſiæ, tam de Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti divinitate, quàm de prædicti Filii & Salvatoris noſtri Incarnatione.

22. Prior harum Nicæna Synodus eſt CCCXVIII. Epiſcoporum ſub Conſtantino Auguſto peracta, in qua Arianæ perfidiæ blaſphemiæ condemnatæ, quia inæqualitatem Sanctæ Trinitatis Arius aſſerebat, conſubſtantialem Deo Patri, Dei Filium eadem Sancta Synodus per Symbolum definivit.

23. Secunda Synodus CL. Patrum, ſub Theodoſio Seniore Conſtantinopoli congregata, quæ Macedonium ſanctum Spiritum Deum eſſe negantem, condemnans, conſubſtantialem Patri ac Filio eundem Paracletum demonſtravit, dans latiùs Symboli formam, quam tota Græcia & Latinitas in Eccleſiis prædicat.

24. Tertia Synodus eſt Epheſina I. CC. Epiſcoporum ſub Juniore Theodoſio Auguſto edita, quæ Neſtorium duas Perſonas in Chriſto aſſerentem, juſto anathemate condemnavit, oſtendens, manere in duabus naturis, unam Domini Noſtri Jeſu Chriſti Perſonam.

25. Quarta eſt Synodus Chalcedonenſis DCXXX. Sacerdotum ſub Marciano Principe habita, in qua Eutychen Conſtantinopolitanum Abbatem, Verbi Dei & Carnis unam naturam pronunciantem, & ejus Defenſorem Dioſcorum, quondam Alexandrinum Epiſcopum, & ipſum rurſum Neſtorium cum reliquis hære-

hæreticis unâ Patrum ſententiâ prædamnavit; prædicans eadem Synodus Chriſtum Deum ſic natum de Virgine, ut in una ſubſtantia divina & humana confiteantur naturæ.

26. Hæ ſunt, ut prædiximus, quatuor principales & venerabiles Synodi fidem Catholicam complectentes: ſed & ſi quæ ſunt Concilia, quæ Sancti Patres Spiritu Dei pleni ſanxerunt, poſt iſtorum quatuor auctoritatem omni manent ſtabilita vigore.

27. Primus quidem ordo, ut prædictum eſt, de celebrando Concilio, inſertus habetur, & poſtmodum Canonum Apoſtolorum, ac primorum Apoſtolicorum, ideſt à Sancto Clemente uſque ad Sanctum Sylveſtrum, decretorum atque diverſorum Conciliorum breviarium * interpolatur, ſequens ordinem ſuum.

* *Intermit-titur.*

DISSERTATIONES
ECCLESIASTICÆ
IN PRÆFATIONEM ISIDORI
AD SUAM CONCILIORUM ET CANONUM COLLECTIONEM.

ISIDORI Præfatio, à nullo hactenus Hiſpano vel extero ſcriptore (nî fallor) explanata, & illius fama ab innumeris ferè impetita, non modò Heterodoxis, ſed etiam Catholicis & eruditis hominibus, eget planè interprete, ac defenſore aliquo. Quapropter viſum eam exponere, conferre juxta varia manuſcripta & prælo edita exemplaria, ac quodammodo vindicare aliquot Diſſertationibus opportunis, quæ facem præferant pluribus Conciliis, Epiſtolis Decretalibus Romanorum Pontificum, & aliis ſacris ac veteribus monumentis, in hac nov-antiqua Collectione edendis, quæ ad Hiſpaniam ſpectant. Scio me in hoc Tractatu ſuſcipere difficilem provinciam, periculi atque aleæ plenam; nec dubito plerisque hypercriticis primo aſpectu viſura paradoxa aut abſurda, quæcumque recipio quodammodo tuenda & vindicanda. At ſi præjudicium deponant, & nudo veritatis amore ingrediantur ad retractandas controverſias ſequentes, fortaſse mecum ſentient, ſaltem parte aliqua, & nonnihil remittent de intentione, & præfidentia illa, quâ contrariis placitis adhærent. Quòd ſi verò adhuc plura reponant, fortè non deerit, intra aut extra Hiſpaniam, qui hiſce lucubrationibus & vindiciis Colophonem addat, eandemque cauſsam confirmet uberiore patrocinio.

DIS-

DISSERTATIO PRIMA.

Quiſnam fuerit Iſidorus Collector Canonum, Conciliorumque, & quonam tempore vixerit.

OPORTET controverſiam hanc præmittere aliis gravioribus poſtea ſecuturis. Plerique enim Recentiorum arbitrati, Iſidorum Collectorem fuiſſe obſcurum aliquem hominem, aut nullius pretii, in illum congerunt plena conviciorum plauſtra. Alii è contrario exiſtimantes fuiſſe virum magnæ auctoritatis & doctrinæ, ac fortaſſe non alium, quàm Sanctum Iſidorum Hiſpalenſem, religioni ducunt quidquam proferre, quod illius famæ vel leviter adverſetur.

EXCURSUS I.

Præmittitur, & multipliciter oſtenditur, inter plures Iſidoros, tum Latinos, tum Græcos, neminem Mercatorem dictum, cui Collectio Canonum, & Conciliorum tribui poſſit.

2. PRÆFATIO ISIDORI.] Quamvis omnia exemplaria manuſcripta & edita conveniant in nomine Iſidori, non tamen in appellatione *Mercatoris*. Ut enim obſervat Illuſtriſs. Marca lib. 3. *De Concordia Sacerdotii & Imperii*, licèt aliqui ducti nonnullis codicibus manuſcriptis, Iſidorom hunc *Mercatorem* appellaverint; in aliis pluribus & melioris notæ, non *Mercator*, ſed *Peccator* dicitur. Nimirum piis etiam & doctis hominibus ſolenne fuit ſe Peccatores, non voce ſolòm, ſed ſcripto denominare: eoque titulo multi Epiſcopi ioveniuntur ſubſcripſiſſe variis Conciliis: veluti Turonenſi I. & II. Pariſienſi III. & Matiſconenſi I. Græcis quoque Epiſcopis in more fuit, ut ſe ἁμαρτωλὸς, ideſt, *peccatores* vocarent: ut patet, vel ex uno Concilio Quini-Sexto, in quo ferè continuatâ ſerie ſubſcribunt quinque Epiſcopi, ſe ἁμαρτωλὸς appellantes; & ex Synodo VII. Generali, ideſt, Nicæna II. ubi ſex alii Epiſcopi eam ſibi appellationem tribuunt. Quare nihil mirum ſi idem fecerit Iſidorus Collector, qui opinione fere omnium Epiſcopus fuit.

3. Unde in Pannormia, Ivoni Carnotenſi adſcripta, ſive Pannomia (prout legi vult Antonius Auguſtinus) & apud Gratianum (ut habetur Decreti diſt. 16. in Notis ad cap. 4.) non legitur: *Iſidorus Mercator ſervus Chriſti*; ſed ſolùm: *Iſidorus ſervus Chriſti*. Quin nec apud Veteres, quotquot unquam ad celebranda Concilia inveniuntur acceſſiſſe, vel inter Eccleſiæ Patres numerantur, iovenitur quiſquam Iſidorus appellatione *Mercator*: uti ex noviſſimis & uberrimis editionibus, Labbeana Conciliorum, & Aniſſoniana Veterum Patrum, earumque accuratiſſimis indicibus, diligenter à nobis evolutis, conſtat ſatis, nec facile erit in ullo authentico illorum temporum ſcripto uſque ad finem præcedentis chiliadis Chriſtianæ annorum detegere mentionem factam alicujus Iſidori, cognomento Mercatoris. Idipſum dictum eſto de omnibus illis, ſive antiquis, ſive recentibus, quotquot hactenus edidêre libros de Scriptoribus Eccleſiaſticis, vel eorum lucubrationes primò in lucem eruendas curârunt, præſertim hoc politiſſimo ſæculo: veluti Bellarmino, Sirmondo, Labbè, Oudino, Gerardo Joanne Voſſio, D'Acherio, Mabillone, Baluzio, & aliis ſimilibus. Nemo enim illorum hactenus legitur inveniſſe librum aliquem, aut codicem de rebus ſacris ſcriptum à quopiam Iſidoro, quem authenticè conſtet ſuo ævo appellatum fuiſſe Mercatorem.

4. Quare cenſendum, eam appellationem ex incuria ſive errore aliquorum irrepſiſſe in quædam exemplaria, contra fidem aliorum. Verum quidem eſt, in Codice Ms. Vatic. n. 630. qui fuit olim Joannis Epiſcopi Attrebatenſis, & continet Iſidori Collectionem ſcriptam tempore Nicolai I. Papæ (id eſt, circa annum Chriſti 860.) Iſidorum ipſum Epiſcopum initio literis majuſculis appellari Mercatorem. Sed enim verbum MERCATOR, mihi curioſiùs ſcrutanti in ipſo exemplari viſum fuit adſcititium, & intruſum recentiori manu, quamvis nonnullis retro ſæculis. Id autem certum eſt, initio ejuſdem Codicis, literis majoribus tribui eam Collectionem nominatim S. ISIDORO EPISCOPO. Porrò Archipræſul Marca lib. 3. *De Concordia Sacerdotii & Imperii* cap. 5. ait: *Etſi fateamur in quibuſdam codicibus eam lectionem extare* (nimirum, ut dicatur MERCATOR) *in pleriſque tamen, & melioris notæ libris, Compilator iſte ISIDORUS PECCATOR dicitur: unde emanavit vitio amanuenſium MERCATORIS dictio*. Nec ideo nego fuiſſe inter Patres, qui *Mercator* appellaretur. Scimus enim fuiſſe Marium Mercatorem diſcipulum S. Auguſtini, ejuſque defenſorem: cujus duplex Commonitorium paucis retrò annis in Biblioth. Vaticana inventum, & mox editum eſt; & alterum ex iis à nobis Commentario explanatum Tomo III. Theologiæ S. Anſelmi Diſp. CXIII. præter plura alia illius Opuſcula, quæ edidit & Notis illuſtravit Gabriel Gerberon M. B. Congregationis S. Mauri, & eodem ferè tempore uberiùs juſto volumine Garnerius, ac tandem breviori formâ D. Baluzius. Itaque hoc loco ſolùm negamus fuiſſe inter Veteres Patres & Scriptores, qui *Iſidorus Mercator* diceretur, quamvis ea appellatio

latio invaluerit apud pleroſque recentiores ; illos præſertim, qui Epiſtolas Pontificum Decretales, ut ajunt, ab Iſidoro collectas rejiciunt, veluti nothas aut ſuppoſititias, de quibus infrà Diſſert. IV.

5. Nimirum ſi convertamus oculos ad monumenta omnia Antiquitatis Chriſtianæ, quotquot hactenus nobis videre licuit, plures in iis memorantur Iſidori, quorum tamen nemo *Mercator* dictus fuit. Occurrit imprimis intra Hiſpaniam Iſidorus ille, quem Flavius Dexter (verus aut fictus) ad annum Chriſti CCCLXXXIV. appellat *Seniorem* & *Cordubenſem* ; teſtaturque ſcripſiſſe Chronicon à primo Conſulatu Theodoſii uſque ad ſua tempora, & Epiſcopum non fuiſſe.

6. Alter quoque, juxta eundem Dextrum, fuit Iſidorus & Cordubenſis Epiſcopus, poſt Higinium & Gregorium, appellatus *Junior* (nimirùm, relatè ad præcedentem, ut contendit Bivarius ibid. nu.8.) quem ait ſcripſiſſe libros Allegoriarum extantes inter Opera S. Iſidori Hiſpalenſis, & Chronicon ab anno CCCLXXX. ad Oroſium, & elegantiſſima Commentaria in quatuor libros Regum, atque in Evang. Lucæ. Ita ille ad annos CCCLXXXVIII. & CDXXIII. & CDXXX. Itaque neuter ex iis Iſidoris Mercator dictus fuit, ſed alter *Senior*, & alter *Junior*: atque ambo quidem duobus ſaltem ſæculis antiquiores S. Iſidoro Hiſpalenſi, & multò magis Iſidoro Collectore, ſi hic fuit alius ab illo, ut plerique cenſent. Sed enim quæcunque ferè in Dextro illo habentur (idemque eſt de Maximo Cæſaraugustano, Luitprando, Juliano Perez, Liberato Diacono, Auberto Hiſpalenſi, & aliis ſimilibus à centum circiter annis uſque modò in lucem emiſſis) nullam fidem apud eruditiores Hiſpanos aut Exteros impetrare potuerunt, niſi aliunde conſtent teſtimoniis certis ejuſdem temporis, aut paullò poſterioris. Quapropter ſuſpecti videntur ambo ii Scriptores, Iſidori nomine, & Cordubenſes, apud Dextrum. Etenim nullius Iſidori Cordubenſis meminère diligentiſſimi Nomenclatores veteres Scriptorum Eccleſiaſticorum. Non Hieronymus, aut Gennadius. Non Iſidorus Hiſpalenſis ex Hiſpanis. Non ex aliis poſterioribus Honorius Auguſtodunenſis. Solus Sigebertus Gemblacenſis,ſcriptor ſæculi duodecimi, libro de Script. Eccl. cap. 51. dixit: *Iſidorus Cordubenſis Epiſcopus ſcripſit ad Oroſium libros quatuor in libros Regum*. Incertum, quo fundamento id ſcripſerit, quod poſtea Trithemius, Sixtus Senenſis, Poſſevinus, Geſnerus, & ex Hiſpanis Vaſæus, Mariana, aliique, ſine ullo rei examine, mutuàrunt. Certum autem eſt, neminem ipſi tribuiſſe appellationem Mercatoris.

7. Præter eos Iſidoros Cordubenſes, occurrunt alii extra Hiſpaniam, quorum nullus unquam Mercator appellatus fuit: atque imprimis inter ſubſcriptiones quaſdam Concilii Nicæni, quas in charta Niliaca apud ſe habuit Joannes Sambucus Conſiliarius & Hiſtoricus Cæſareus, & in ipſo originali ſe legiſſe anno 1583. teſtatus eſt Schraderius, extabat una Iſidori Epiſcopi hiſce verbis: Ἰσίδωρος ἐλέει Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ῥηγίνων μητροπόλεως, τῆς Φρυγῶν Πακατιανῶν, ὁρ. ὑπ. ideſt, *Iſidorus miſeratione Dei Epiſcopus Rugitorum Metropoleos, quæ eſt apud Phrygas Pataciorum, definiens ſubſcripſi*. Deinde legitur

Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom. I.

alius Iſidorus Epiſcopus Surrenſis, aliàs Cyrenſis, in Concilio Conſtantinopolitano I. ſub Damaſo Papa anno CCCLXXXI. Inſuper Iſidorus Peluſiota, qui floruit, & ſcripſit circa annum CDXXXI. Ulteriùs Iſidorus Sethrætarum Epiſcopus, aut Sethrætenſis, in Concilio Oecumenico Chalcedonenſi anno CDLI. ubi ſubſcripſiſſe legitur cuidam libello.

8. Præterea quidam Iſidorus Zoorenſis Epiſcopus interfuiſſe legitur Concilio Hieroſolymitano anno DXVIII. Alius quoque Iſidorus Presbyter ſubſcripſit libello, cujus mentio eſt in Concilio Conſtantinopolitano, anno DXXXVI. Deinde in Concilio VI. Oecumenico, nimirum Conſtantinopolitano III. ſub S. Agathone Papa, leguntur duo Iſidori Epiſcopi, alter Rhodienſis, alter Abydienſis. Uberior adhuc Iſidororum Epiſcoporum copia fuit in Concilio Quini-Sexto anno DCXCII. nimirum quatuor Iſidori ibidem leguntur variarum Eccleſiarum Antiſtites: videlicet, Anazarbenſis, Edeſſenenſis, Gordoſervorenſis, & Samienſis.

9. Occurrit denique alius Iſidorus Hegumenus Latrenſis in Concilio VII. Oecumenico, ideſt, Nicæno II. anno DCCLXXXVII. Porrò ii omnes, ut ajebam, exteri fuerunt, & ſaltem plerique Græci, quorum nemo apud ſuos dictus fuit, ἔμπορος, vel παλιγκάπηλος, aut à Latinis *Mercator*. Deinde nullus unquam ſomniavit, quemquam ex iis fuiſſe Iſidorum Collectorem, de quo inquirimus. Hunc enim Latinum fuiſſe, patet ex ipſa præfatione, immo & Hiſpanum, vel ſaltem in Hiſpania ſcribentem, patet ex verbis illis Præfationis num. 3. *Qualiter Concilium APUD NOS celebretur, poſuimus*. Nimirum apud Hiſpanos, juxta ordinem illum celebrandi Concilium, qui præſcribitur in Concilio IV. Toletano. Mitto alios Iſidoros, de quibus ne apparens quidem dubitandi ratio eſſe poteſt. qualem eſſe patet Iſidorum, Characenum dictum: utpote Græcum, & Ptolemæi æqualem, à Luciano in Macrobiis memoratum, & non ſemel ab eruditiſſimo Gerardo Joanne Voſſio, præſertim lib. 4. de Hiſtoricis Græcis cap. 10.

EXCURSUS II.

Varii Iſidori apud Hiſpanos ab initio ſeptimi ſæculi, uſque ad finem octavi, de quorum ſingulis controverſia eſſe poſſit. Diverſorum opiniones relatæ & rejectæ.

10. REDEAMUS itaque ad Iſidoros, qui in Hiſpania floruerunt ab initio ſeptimi ſæculi, uſq; ad initium noni. nam certum apud omnes, exploratumque eſt, Collectionem Iſidorianam intra id ſpatium duorum ſæculorum factam fuiſſe; non verò antea aut poſtea. Occurrit verò primo loco S. Iſidorus Archiepiſcopus Hiſpalenſis, & Eccleſiæ clariſſimus Doctor, qui ſæculo ſeptimo floruit, & inſigni ſanctitatis opinione diem clauſit extremum anno DCXXXVI. ut teſtatur Redemptus Diaconus in ejus Vita. Dies obitûs fuit quarta Aprilis, non autem decima quarta, uti habetur in Collectione Regio-Portuenſi Lectionum Euchariſticarum, fortaſſe ob lapſum typographi. Deceſſit enim feriâ quintâ poſt Paſcha, quod

eò anno biſſextili 636. literis Dominicalibus G. F. conſtat incidiſſe in 31. Martii: ac proinde feria quinta ſequens fuit dies 4. Aprilis. Sed hæc obiter. Iſidorus porrò interfuit decreto Gundemari Regis anno DCX. & Concilio Hiſpalenſi II. ſub Siſebuto Rege anno DCXIX. & tandem Toletano IV. anno DCXXXIII. Legitur quoque apud Loaïſam pag. 451. *Epiſtola Beati Iſidori Junioris Epiſcopi*, ad Laudefredum Epiſcopum Cordubenſem, ab illo eruta ex Codice Wigilano, ſive Albeldenſi, quem ex antiquiſſima Bibliotheca Regii Monaſterii Sancti Æmiliani Philippus II. tranſtulit ad Scoriale.

11. Deinde alius Iſidorus Epiſcopus Aſturicenſis multò poſteà, ideſt, anno DCLXXV. interfuit Concilio Bracarenſi III. Præterea Iſidorus Setabitanus Epiſcopus legitur interfuiſſe Concilio Toletano duodecimo, anno DCLXXXI. & poſtea quintodecimo, anno DCLXXXVIII. ac tantem decimoſexto, anno DCXCIII.

12. Occurrit inſuper dubitatio circa Iſidorum Epiſcopum Pacenſem, qui Chronicon Regum Gotthorum & Sarracenorum in Hiſpania texuit uſque ad annum DCCLIV. primò editum à noſtro Sandovalio Epiſcopo Pampilonenſi: cujus exemplar nobis videre licuit manuſcriptum in Eccleſiæ Toletanæ Bibliotheca, & cum eo conferre ac corrigere illud aliud editum à Sandovalio. Denique alius Iſidorus iis omnibus poſterior, Epiſcopus Setubenſis, & cognomento *Mercator* legitur apud Chronicon Juliani (verum, aut ſuppoſititium) qui ſcripſerit circa finem ſæculi octavi, & initium noni. De iis itaque omnibus ambigi jure poteſt, quiſnam fuerit prædictæ Collectionis auctor.

13. Imprimis aliqui hoc ſæculo in Hiſpania cenſuerunt, Collectionem Canonum Iſidorianam auctorem habuiſſe Iſidorum Epiſcopum Setubenſem, qui cognomento MERCATOR dictus fuerit, & ope cujuſdam Monachi uſus, id opus evulgaverit circa finem ſæculi octavi, ac tandem humana poſuerit anno 805. Ita Cl. Vir D. Laurentius Ramirez de Prado in Notis ad Chronicon Juliani Toletani id teſtantis ad prædictum annum. Sequuntur idem placitum quotquot apud noſtrates, id Chronicon germanum volunt; perinde ac Dextri, Maximi, & Luitprandi. Nec ſequuntur modò, ſed invehuntur acriter adversùs omnes ferè Scriptores Exteros, & pleroſque Hiſpanos ſolidè eruditos, qui ea omnia Chronica, aut ſuſpecta habent, aut prorſus rejiciunt, veluti ſuppoſititia & notha, prout modò à centum circiter annis circumferuntur.

14. Verùm mittamus modò eam controverſiam, circa quam tot Recentiores invicem decertantes acri contentione ſtylum exacuunt. Certè nemo prudens & eruditus, ac veritatis amans eſſe poteſt, cui innumera novitatum portenta, paradoxa, abſurda, & nodi propemodum inextricabiles, occurentes circa ea Chronica, ac præſertim circa illud, quod nomine Juliani Toletani vulgatum legitur, vim non inferant magnam, ſaltem ad dubitandum de eorum auctoritate. Vide num. 37.

15. Miſſis itaque iis, aliunde difficile apparet illud placitum D. Laurentii Ramirez. Imprimis enim nullus ſæculi octavi, aut noni ſcriptor, Hiſpanus aut Exterus, meminiſſe invenitur alicujus Iſidori cognomento Mercatoris. Nec in Chronicis germanis & exploratis apud Hiſpanos, Iſidori Pacenſis ab anno 611. uſque ad 754. vel Alphonſi III. Regis Legionis cognomento Magni, ab anno 672. uſque ad 866. ullum ejus Iſidori veſtigium extat. Idem dictum eſto de poſterioribus Chronicis Sampiri Aſturicenſis, & Pelagii Ovetenſis.. quorum exemplaria apud nos extant, ex MSS. Eccleſiæ Toletanæ, & Sandovalii, σὺν Θεῷ forſan in lucem proferenda. Nec verò credibile eſt, virum, & Epiſcopum tantæ auctoritatis apud Hiſpanos, qui rogatu octoginta Epiſcoporum, & plurium aliorum Sacerdotum, Collectionem Canonum aggreſſus fuit, ab iis Scriptoribus prætermiſſum. Qui aliorum doctorum hominum minoris notæ in ſuis Chronicis meminerunt, & elogia texuerunt, quamvis obiter, & tranſitu quodam; quomodo putandum, μηδὲ γρῦ de Iſidoro illo dixiſſe?

16. Obſtat deinde, quòd circa finem ſæculi octavi, & initium noni, difficillimum ſit, aut etiam ἀδύνατον, in Hiſpania extitiſſe ſimul octoginta Epiſcopos, uti verè extabant, cùm Auctor ejus Collectionis id opus in ſe recepit. Nam ab anno 713. aut circiter, quo Sarraceni Hiſpaniam occupaverunt, Epiſcopi plerique, aut ferè omnes, cum populis ſuis confugerunt ad montana Aſturiarum, & poſt eorum obitum intra viginti aut triginta annos, longè pauciores Epiſcopi intra anguſtas Hiſpanorum fugientium metas fuiſſe cenſendi ſunt. Neque enim in brevi Aſturiarum circuitu locus eſſe potuit tot Epiſcopatibus. Unde adhuc longè poſtea circa annum 873. cùm jam Reges Hiſpani recuperâſſent Legionem, & partem Gallæciæ, tempore Alphonſi III. cognomento Magni, & celebraretur Concilium Nationale ad erigendam in Metropolim Eccleſiam Ovetenſem, ſoli decem Epiſcopi intervenerunt: ut ſuo loco oſtendemus ex Actis authenticis ejuſdem Concilii. Quomodo ergo centum circiter retro annis, nimirum circa finem ſæculi octavi, & initium noni, credendi ſunt fuiſſe octoginta Epiſcopi in Hiſpanis Eccleſiis, tunc anguſtiori longè ſpatio contractis?

17. Erit fortè qui velit, eam Collectionem factam ab Iſidoro Pacenſi Epiſcopo ſupramemorato, qui breve illud Chronicon Regum Gotthorum & Sarracenorum ſcripſit ab anno 611. uſque ad 754. Sed enim id nullo ſolido fundamento nititur. In rebus enim adeò antiquis, quidquid aſſeritur abſque teſtimonio veteri & gravi, jure contemnitur, ut ſcitè ait doctiſſimus Cardin. Baronius. Nullum autem vetus vel grave teſtimonium invenitur, quo ea Collectio prædicto Iſidoro tribuatur. Deinde argumentum nuper objectum primæ opinioni, pariter urget contra hanc exiſtimationem. Nam anno ſeptingenteſimo quinquageſimo quarto, in quo Iſidorus Pacenſis perfecit ſuum Chronicon, jam fluxerant quadraginta anni ab irruptione Sarracenorum in Hiſpaniam. Eo autem tempore pauci admodum Epiſcopi erant in Eccleſiis illius, nec ullo modo octoginta, qualiter tempore Collectionis Iſidorianæ.

18. Alii verò, præſertim Exteri, quotquot veterum Pontificum Epiſtolas in ea Collectione extantes refellunt, veluti ſpurias, & ſub finem octavi ſæculi, aut initium noni excogitatas; dumtaxat il-

las

Digitized by Google

las tribuunt Iſidoro Mercatori, quem nec Epiſcopum, nec virum gravem ac doctum cenſent, ſed potiùs obſcurum hominem. Immo & Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Auguſtini illum appellat *impudentiſſimum nebulonem*, quo convicio fortaſſis non auderet notare quempiam ex Sectariis vicinis. Non ſic Hincmarus Rhemenſis ſæculo nono ſcribens, quamvis earum Epiſtolarum auctoritatem elevare conaretur. Nunquam enim in earum Collectorem ſimili œſtro concitatus fuit, ſed modeſtè ac ſobriè de illo locutus invenitur, qualiter decebat virum gravem ac Scriptorem alicujus nominis. Porrò Blondellus, quo nemo prolixiùs in veteris ejus Collectionis Epiſtolas inquiſivit, ſingularem opinionem tuetur in Prolegomenis Pſeudo-Iſidori. Cenſet enim Collectorem non fuiſſe S. Iſidorum, neque ullum alium Hiſpalenſem Epiſcopum, immo nec Hiſpanum hominem, ſed Germano-Francum, vel Franco-Gallum: qualem ſuſpicatur aut Benedictum Levitam, aut Iſidorum quendam S. Eulogii Martyris fratrem, qui ex Hiſpania fugiens Maurorum perſecutionem venerit in Germaniam, & inibi mercatorem agens, diſſeminaverit eam Collectionem. Sed enim ea Blondelli cogitatio eſt prorſus voluntaria, præſertim cùm Riculphus Moguntinus, qui, teſte Hincmaro, primus in Germaniam invexit Collectionem illam, fuerit ſexaginta annis antiquior S. Eulogio Cordubenſi, nec ullum Iſidorum fratrem habuiſſe legatur.

19. Labbeus autem Tomo I. Conciliorum col. 28. S. *Mirum eſt*, dubius eſſe videtur, an Iſidorus Mercator, an Peccator, illius Collectionis auctor extiterit, quam prodiiſſe cenſet anno circiter Chriſtianæ Epochę octingenteſimo: ſive potiùs (ut ait in Diſſert. Hiſtorica de Scriptoribus Eccl. Tomo I. pag. 648. anno ſeptingenteſimo octogeſimo. Sed certè is Iſidorus eſt omnino commentitius, ut evincunt planè argumenta paullò antè propoſita, ſi aſſeratur diſtinctus ab Hiſpalenſi, & duobus penè ſæculis eo poſterior. Nullum enim veſtigium extat apud Veteres ejus Iſidori. Accedit & aliud argumentum ineluctabile, quòd vetera & puriora exemplaria Collectionis Iſidorianæ, quorum duo extantia in Bibliotheca Vaticana, & aliud in Dominicana S. Mariæ ſuper Minervam (ubi tamen modò non invenitur) viſa ab eruditiſſimis viris circa tempus Gregorii XIII. non progrediuntur (ut ipſi teſtatum reliquerunt) ultra Concilium Hiſpalenſe II. celebratum anno 619. Præſide S. Iſidoro Hiſpalenſi, & exhibitis ejus Actis finiuntur. Idipſum videre eſt in alio Codice Vaticano antiquo, continente Epiſtolas Romanorum Pontificum à S. Petro uſque ad Gregorium I. duntaxat: è quo exſcriptus fuit anno 1483. Index quidam eorundem Pontificum, nuperrimè editus à D. Schelſtrate in Appendice ad Opus Chronologicum Antiquitatis Eccleſiaſticæ, pag. 597. Si autem ab alio Iſidoro longè poſteriore facta fuiſſet præcipua illa Collectio, non finiretur ibi; ſed contineret plurima alia Concilia temporibus ſequentibus celebrata. Itaque videtur manifeſtum, neminem alium Iſidorum, præter Hiſpalenſem, qui id Concilium celebravit anno 619. fuiſſe auctorem illius Collectionis uſque ad annum prædictum. Quod ſtatim uberiùs confirmare pergo.

EXCURSUS III.

Oſtenditur multipliciter, S. Iſidorum Hiſpalenſem fuiſſe verum Auctorem ejus Collectionis, & Præfationis, quoad priorem & potiſſimam ſui partem; licèt alius, ſive Iſidorus, ſive alterius nominis, eam proſequutus fuerit.

20. QUAMVIS facilè ſit aliorum opiniones jam memoratas explodere, difficile tamen eſt ullam aliam proferre, & ſtabilire. Si qua tamen eligenda ſit, illa ſolùm videtur, quæ Collectionem Canonum & Conciliorum Iſidori nomine evulgatam adſcribit præcipuè S. Iſidoro Archiep. Hiſpalenſi. Nimirum, is cenſendus collegiſſe Canones, Concilia, & Epiſtolas Decretales Pontificum Romanorum, quotquot invenire potuit uſque ad ſuum tempus, nimirum uſque ad annum Chriſti 619. in quo ipſe cum pluribus aliis Epiſcopis celebravit Concilium Hiſpalenſe, cui & præfuit. Illud enim eſt vltimum Concilium, quod legitur in veteribus exemplaribus Collectionis Iſidorianæ num. 19. memoratis. licèt S. Doctor pluribus poſtea annis vixerit uſque ad 636. Immo & in hac Præfatione teſtatur num. 5. ſe ſolùm collegiſſe Epiſtolas RR. Pontificum uſque ad S. Gregorium, qui obiit anno 604. Idipſum conſtat ex Codicibus antiquiſſimis, præſertim Lucenſi, & Wigilano ſive Æmilianenſi, quibus D. Loaïſa uſus eſt. Poſteriora autem Concilia, Canones, & Epiſtolæ, uſque ad tempus Zachariæ Pontificis, nimirum, uſque ad medium ferè ſæculi octavi, proculdubio addita fuerunt eidem Collectioni in quibuſdam exemplaribus ab alio quopiam, ſive à pluribus aliis progreſſu temporis, prout fieri ſolebat in Codice Canonum, quo Eccleſia Hiſpana utebatur, ut ſuo loco oſtendemus.

21. Et quidem non totam illam Collectionem factam fuiſſe ab Iſidoro Hiſpalenſi cum additionibus indicatis in Præfatione, & extantibus apud varia exemplaria Collectionis Iſidorianæ (exceptis Codicibus nuper memoratis) patet ex ipſa Præfatione, in qua allegatur Concilium Conſtantinopolitanum celebratum ſub Agathone Papa anno DC. LXXX. ideſt, quadraginta quatuor annis poſt obitum ejuſdem Iſidori. Patet ſimiliter ex Epiſtolis in ea Collectione contentis, Gregorii III. & Zachariæ Pontificum Romanorum, quorum prior pervenit uſque ad annum DCCXLI. poſterior uſque ad DCCLI. Quod argumento ineluctabili eſt, alium quempiam Iſidoro Hiſpalenſi longè poſteriorem, immo & fortaſſe nonnullos alios, poſt ejus obitum curâſſe, ut Collectioni jam editæ recentiora Concilia, & Epiſtolæ poſteriores Romanorum Præſulum adjicerentur in aliquibus exemplaribus. Nam in Iſidoriano autographo Epiſtolæ non ultra Gregorianas progrediebantur: ut paullò antè monuimus ex Præfatione hac, & teſtatur Hincmarus Epiſt. 7. c. 12. Sic fieri videmus utroque hoc ſæculo. nam poſt priores Conciliorum editiones, prodiêre & prodeunt aliæ longè auctiores, non modò veteribus monumentis, quæ adhuc latebant in Bibliothecis & Codici-

dicibus manuſcriptis, ſed etiam Conciliis noviter celebratis, & Epiſtolis recentibus Pontificum Romanorum; idque retento adhuc præcedentium Collectorum nomine.

22. Similiter, nec totam Præfationem, in qua exponenda verſamur, fuiſſe ſcriptam ad Iſidoro Hiſpalenſi, manifeſtum eſt ex §. 18. illius, ubi diſertè memoratur Concilium Conſtantinopolitanum ſub Agatl one Papa coactum tot annis poſt obitum ejuſdem Iſidori, qui, teſte Redempto Diacono in ejus Vita, finem vivendi fecit anno 636. Itaque extra controverſiam eſſe debet, poſteriorem partem, tam ejus Præfationis, quàm Collectionis, quæ ex Hiſpania à Riculpho Moguntino Præſule delata dicitur in Germaniam, & regiones finitimas, additam fuiſſe ab aliquo vel aliquibus, longè poſt obitum S. Iſidori Hiſpalenſis, ſi verè jam tunc eæ additiones factæ fuerant, & non potiùs extra Hiſpaniam ſucceſſu temporis factæ ſunt.

23. Jam verò, priorem & præcipuam, tam Collectionis, quàm Præfationis partem, nimirum uſque ad annum DCXIX. ab eodem S. Doctore laboratam fuiſſe, videtur certum. Quod enim Præfationem attinet, prior & potior illius pars ad literam habetur in antiquiſſimo exemplari Collectionis Iſidorianæ, extante modò in Bibliotheca Vaticana, ſcripto octingentis triginta circiter retro annis, tempore Nicolai I. Papæ, in quo deſinit. Eſt inter Mss. 630. Porrò in eo, diligenter à me viſo & obſervato, ita habetur initio literis grandioribus: *INCIPIT PRÆFATIO SANCTI ISIDORI EPISCOPI*. Eadem prior pars κατὰ πόδας extat apud ipſum Iſidorum lib. ſexto Etymologiarum cap. decimo ſexto, cui epigraphe: *De Canonibus Conciliorum*; excepto quòd non incipit à §. 1. *Compellor à multis*; ſed à II. cui initium: *Canon autem Græcè, &c.* Et certè ipſe ſtylus ejus §. & quorundam aliorum Præfationis, planè denotant auctorem Iſidorum Hiſpalenſem, cui ſpeciatim nominum etymologia curæ fuit.

24. Deinde ibidem non longè à fine Capitis, Iſidorus ipſe poſt memorata ſigillatim, & in compendium redacta quatuor prima Concilia Generalia, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, & Chalcedonenſe, ſubdit: *Quatuor hæ ſunt Synodi principales, Fidei doctrinam pleniſſimè prædicantes. Sed & ſi qua ſunt Concilia, quæ ſancti Patres Spiritu Dei pleni ſanxerunt, poſt illorum quatuor auctoritatem, omni manent ſtabilita vigore: QUORUM GESTA IN HOC CORPORE CONDITA CONTINENTUR.* Manifeſtum ergo habemus ex verbis Iſidori, ipſum collegiſſe omnia Concilia eouſque approbata: quæ certè in eo *corpore* (magno ſcilicet aliquo volumine) excribenda curavit: ut proinde alii ſupervenientes ſolùm addiderint nova quædam Concilia celebrata poſt obitum Iſidori, & ſimiliter Epiſtolas poſteriorum Pontificum.

25. Credibile etiam admodum eſt, initio ejuſdem Collectionis præfixum fuiſſe ab ipſo Iſidoro §. 1. Præfationis, *Compellor à multis*. Nam quis alius, rogo, in Hiſpania Iſidorus fuit, præter Hiſpalenſem, tantæ auctoritatis, & opinionis adeò celebris, ut octoginta Hiſpaniæ Epiſcopi illum iteratis precibus compellerent ad eam Collectionem elaborandam? Nemo certè fuit, nec invenietur, aut conjici prudenter poterit. Aut quis alius, ſive Iſidorus dictus, ſive alterius nominis, eſſet tam impudens, ut ſplendidiſſimè mentiretur in re adeò publica, & omnibus nota, qualis erat inſtantia illa octoginta Epiſcoporum, & aliorum ſervorum Chriſti, ad eam Collectionem edendam? Quare primus §. Præfationis, ſicuti & ſecundus, & plures alii, procul dubio ſcripti fuerunt initio Collectionis ab Iſidoro Hiſpalenſi; quamvis alii ex poſterioribus adjecti fuerint ab alio quopiam, ſive interpolatore, ſive additore. Quod præſertim certiſſimum eſt quoad verba, in quibus mentio eſt Canonum Apoſtolorum. Ea namque eſſe longè alia, immo & contraria verbis S. Iſidori in ſua Præfatione, juxta puriora exemplaria, conſtabit ex tota ferè Diſſertatione tertia.

26. Unde obiter refutatum manet argumentum Baronii, & aliorum Iſidoro Hiſpalenſi abjudicantium Collectionem hanc, quòd veteres Scriptores, qui catalogum Operis ipſius texuerunt, non inveniantur illam memoràſſe. Refutatum, inquam, manet, tum ex teſtimonio ejuſdem Iſidori, tum ex verbis prioribus Præfationis, quæ mox expendimus.

27. Præterea rejici fortaſſis ab aliquo poſſet ex iis ipſis Scriptoribus, qui pro eo placito allegantur, atque imprimis ex S. Braulione in Prænotatione ad libros Iſidori, ubi ait: *Etymologiarum codicem nimiâ magnitudine diſtinctum ab eo titulis, non libris* (ſcripſit) *quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipſe reliquerit, ego in viginti libros diviſi*. At ſi in corpore illo, ſeu volumine, ſolùm eſſent ii libri Etymologiarum, profectò codex non eſſet *nimiæ magnitudinis*, ſed ſummùm mediocris, ut ad ſenſum patet. Cenſeri itaque debet, in eo volumine nimiæ magnitudinis, ante ipſum Opus Etymologiarum (quod S. Doctor morte præoccupatus non perfecit) extitiſſe Collectionem Canonum & Conciliorum, juxta teſtimonium illud ejuſdem Iſidori ſupra expenſum: *Quorum geſta* (nimirum Conciliorum) *IN HOC CORPORE CONTINENTUR*. Fortaſſis, inquam, ſic argumentari poſſet quiſpiam pro noſtra ſententia. At re verâ nihil evinceret, nam verba illa, QUORUM GESTA, &c. intempeſtivè eo loco poſita fuèrunt ab exſcriptoribus: ut optimè notavit Alvar Gomez de Caſtro in Notis ad id caput Etymologiarum, editis à Grialio, licèt ſuppreſſo auctoris illius nomine. Quod ipſum rectè obſervavit Archipræſul Marca in Diſſert. de veteribus Canonum Collectionibus cap. 2. §. 4. Aliunde verò, ut ipſe teſtatur, ea verba habentur in Præfatione ejuſdem Iſidori ad Collectionem Canonum, in duobus exemplaribus antiquiſſimis, etiamnum extantibus in Monaſterio Rivipollenſi Cataloniæ. Ibidem enim opportunè, & veluti proprio loco dicitur: QUORUM (nempe Conciliorum) GESTA IN HOC CORPORE CONTINENTUR. Ita etiam habetur in Codice illo inſigni à nobis viſo, & extante in Bibliotheca Vaticana, ſuprà numero 23. allegato, qui fuit olim Joannis Epiſcopi Attrebatenſis, (ut ibidem initio dicitur) ſcripto, non Gotthicis, aut Longobardicis, ſed Gallicis literis, quales erant in uſu ſæculo nono apud Gallos: ut palam erit conferenti laudatum

tum Codicem cum ſcripturis ejuſdem noni ſæculi, (quo ille ſcriptus fuit) extantibus apud Mabillonem lib. quinto de Re Diplomatica, præſertim Tabulis LIV. LV. LVII. Vix enim unum ovum alteri ſimilius eſt, ut nos accuratè deprehendimus. Inſuper in Præfatione hac Iſidoriana, juxta quælibet exemplaria, tam Mss. quàm prælo expreſſa, dicitur: *Deinceps diverſorum Conciliorum Græcorum ac Latinorum, ſive quæ antea, ſive quæ poſtmodum acta ſunt, ſub ordine numerorum ac temporum, capitulis ſuis diſtincta, SUB HUJUS VOLUMINIS ASPECTU LOCAVIMUS*, &c. Quare ex verbis iis ſuo loco poſitis, eruitur firma noſtræ ſententiæ probatio. Vide infrà Diſſert. II. ubi Præfationem ipſam eorum MSS. exſcribemus, & Notis illuſtrare conabimur.

28. Progreditur S. Braulio, & indicatis nominatim lucubrationibus ab Iſidoro editis, ſubdit: *Sunt & alia ejus viri multa Opuſcula, & in Eccleſia Dei multo cum ornamento inſcripta*. At quid vetat inter ea computari, aut intelligi debere illam Collectionem? Præſertim, cùm teſte Joanne Grial, Cyprianus Suarez Societatis Jeſu, unus ex iis, qui editionem Operum Iſidori correctiſſimam curârunt, invenerint in ipſa Prænotatione Braulionis apud veterem Codicem verba hæc, quæ in aliis deſiderantur: *In canonico quoque & civili jure permaxima compoſuit inſtrumenta*. At quænam, amabò, ea in Jure Canonico *permaxima inſtrumenta* ſunt, niſi fuerit Collectio Canonum & Conciliorum, eaque implens volumen juſtum? Quid etiam ſi eadem Collectio intelligatur per librum *Eccleſiaſticorum Dogmatum*, quem Sigebertus Gemblacenſis, ſexcentis retro annis ſcribens, eidem Iſidoro tribuit libro de Viris Illuſtribus? Nimirum Canones Conciliorum, & definitiones Sedis Apoſtolicæ in Epiſtolis Pontificum Decretalibus, verè ſunt Eccleſiaſtica dogmata. Quòd verò nec apud eos Scriptores, nec apud S. Ildephonſum, qui etiam ſcripta Iſidori refert, adeò clarè inveniatur mentio facta ejus Collectionis, fortaſſe ideo eſt, quia præcipua eorum cura fuit adſcribere Iſidoro lucubrationes illas, quas ſuo ſtudio compoſuit, elaboravitve: non autem Collectionem, in qua nihil de ſuo præſtitit, ſed ſolùm laborem aut curam exquirendi, & in unum volumen conjungendi Epiſtolas Romanorum Pontificum, Canones, & Concilia, uſque ad ſuum tempus celebrata. Accedit, S. Ildephonſum prætermiſiſſe aliquot ſcripta Iſidori, atque in iis Chronicon, & Hiſtoriam Suevorum ac Wandalorum: quæ tamen duo, germana illiùs ſcripta ſunt. Denique nonnulla ab Ildephonſo prætermiſſa fuerunt, quæ tamen à Braulione memorantur. Quod ipſum ferè contigit aliis indubitatis auctoribus certorum operum: veluti Euſebio Cæſarienſi circa quatuor libros Vitæ Conſtantini Magni, nullatenus memoratos ab Hieronymo; & ſimiliter Acacio circa Vitam ejuſdem Euſebii: ut alia innumera exempla prætermittam. Vide Voſſium lib. 2. de Hiſtoricis Græcis cap. 17. pag. 248. & 249. atque alibi ſæpe. Itaque ex iis ſcriptoribus, ne quidem argumentum inficiale, quod in ſcholis negativum dicitur, & enerve eſt, erui poteſt contra noſtram ſententiam.

29. Ulteriùs idipſum confirmatur teſtimonio Hincmari Archiep. Rhemenſis, doctiſſimi Gallorum omnium ſuo tempore: qui ſcribens poſt duo ſæcula, & aliquot annos ab obitu Iſidori Hiſpalenſis, illi tribuit prædictam Collectionem. Etenim in Opuſculo adversùs alium Hincmarum nepotem ſuum cap. 24. ait: *De libro collectarum Epiſtolarum* (nec ſolùm Conciliorum) *ab Iſidoro, quem de Hiſpania allatum Riculphus Epiſcopus Moguntinus in hujuſmodi, ſicut & in Capitulis Regiis ſtudioſus obtinuit, & iſtas regiones ex illo repleri fecit*, &c. Vides Collectionem Epiſtolarum (de quibus, & propter quas, tot lites & quæſtiones ſæculo nono excitatæ fuerunt in Gallia, ac nunc vexantur inter eruditos) adſcriptam Iſidoro, & ex Hiſpania delatam in Germaniam, ſubindeque diſperſam in regiones finitimas. At cuinam alteri Iſidoro, quàm Hiſpalenſi? Neque enim alterius Iſidori mentio ulla notabilis erat, vel invenitur eo ſæculo nono, quàm Archiepiſcopi Hiſpalenſis, tum ſuo ævo, tum vicinis ſæculis celeberrimi.

30. Nimirum in Concilio VIII. Toletano, celebrato anno Chriſti DCLIII. cujus Acta ubique terrarum apud Latinos jam pervulgata erant tempore Hincmari, hoc Iſidori elogium legebatur cap. 2. *Noſtri quoque ſæculi Doctor egregius, Eccleſiæ Catholicæ noviſſimum decus, præcedentibus ætate poſtremus, doctrinæ comparatione non infimus, & (quod majus eſt) in ſæculorum fine doctiſſimus, atque cum reverentia nominandus Iſidorus*, &c. Ipſe itaque eſt, cui Hincmarus, ſicut & reliqui omnes ſæculo nono, Collectionem illam adſcribebant.

31 Verùm quid opus conjecturis, ubi idem Hincmarus eam Epiſtolarum veterum Pontificum Collectionem nominatim Iſidoro Hiſpalenſi tribuit? Nimirum Epiſt. 7. cap. 12. ait: *Scriptum namque eſt in quodam ſermone ſine exceptoris nomine, de geſtis Sylveſtri excepto, quem Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus collegit cum Epiſtolis Romanæ Sedis Pontificum à S. Clemente uſque ad B. Gregorium*. Nec audiendus Chriſtophorus Juſtellus in Præfatione de veteri Codice Canonum ad Lectorem pag. 22. ubi allegatis eiſdem Hincmari verbis, ſubdit: *Perperam Hincmarus hanc Collectionem Epiſtolarum Pontificum Romanorum à Clemente ad B. Gregorium Iſidoro Hiſpalenſi Epiſcopo tribuit, quæ omnino tribuenda eſt Iſidoro Mercatori*. Et certè Hincmarus duobus poſt Iſidorum ſæculis ſcribens in media Gallia Hiſpanis vicina, meliùs ſcire potuit, quiſnam eſſet verus illius Collectionis auctor, quàm Scriptores quilibet poſt mille & eò ampliùs annos divinationibus ſuis conjicere poſſunt.

32. Immo & paullò poſt obitum S. Iſidori (qui contigit anno 636.) ac ducentis circiter annis antequam Hincmarus ſcriberet Lucubrationes ſuas, videntur celebres fuiſſe Epiſtolæ veterum Pontificum, præſertim illa S. Anteri Papæ ad Hiſpanos, & aliæ ſimiles circa licitam translationem Epiſcoporum de una Eccleſia in aliam, ubi intervenit neceſſitas & utilitas publica. Nam Patres Concilii Toletani X. anno 656. & XVI. anno 693. fecerunt quatuor ſimiles translationes CANONICE, ut ipſi ajunt. id eſt, juxta canonem, ſive regulam ſibi præſcriptam ab Apoſtolica Sede in iis Epiſtolis,

Qua-

Quapropter earum Collectio ſine ullo fundamento tribuitur cuipiam Iſidoro Mercatori, ſeu Peccatori, centum aut pluribus annis poſt celebrata ea Concilia nato. Supereſt itaque ut ea Collectio à S. Iſidoro Hiſpalenſi facta fuerit.

33. Præterea. Epiſcopi iidem Hiſpani in prædictis Conciliis, dum teſtantur ſe eas translationes feciſſe CANONICE, videntur ob oculos habuiſſe Epiſtolam primam Pelagii II. Papæ ad Benignum Archiepiſcopum ea de re, ſcriptam anno 581. (id eſt, plurimis annis ante prædicta Concilia, cùm S. Iſidorus eſſet adhuc puer) quæ eſt ferè deſumpta ex Epiſtolis veterum Pontificum, præſertim S. Anteri Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ: ut oſtendemus infrà Diſſertat. XI. Hinc autem palam evincitur, Collectionem earum Epiſtolarum fuiſſe factam duobus ſaltem ſæculis ante id tempus Iſidori illius Mercatoris, & ſæculo integro ante tempus Iſidori Epiſcopi Setabitani, ſive Setubenſis, qui certè anno 693. Concilio XVI. Toletano interfuit, Reliquum itaque eſt, ut Collectio prædicta Conciliorum & Epiſtolarum à S. Iſidoro Hiſpalenſi facta fuerit.

34. Vereor autem ne fortè quidam alteri Iſidoro id Opus adjudicent, tum ob execrationem & Vatinianum odium in illas Epiſtolas veteribus Pontificibus adſcriptas; tum præterea ut earum Collectorem atrociter inſectentur. Quod de Magdeburgenſibus Centuriatoribus, Davide Blondello, Samuele Mareſio, aliiſque manifeſtis ſectariis, mirandum non eſſet: juratis, nimirum, Romanæ Eccleſiæ hoſtibus. Mirari verò ſubit de viris Catholicis & eruditiſſimis, qui Collectorem illum non verentur appellare *nebulonem impudentiſſimum*. Et, ut monui num. 10. diſcere potuiſſent moderationem ab Hincmaro Rhemenſi, qui ubique reverenter de illo loquitur, & in Opuſculo ſuprà allegato LV. Capitulorum capite 25. loquens de Epiſtolis illis veterum Pontificum ab Iſidoro collectis, inquit: *Illas Epiſtolas Sanctorum & Apoſtolicorum virorum, diverſis temporibus pro diverſorum conſultatione, ſicut & Gelaſius dicit, à Sede Apoſtolica datas, & per eoſdem Domini ſacerdotes, qui & Angeli ſecundùm Scripturam appellantur, ordinatas, CUM BEATO GELASIO APOSTOLICO VIRO VENERABILITER SUSCIPIENDAS DICO.* Et ſanè in Codice Vaticano antiquiſſimo ſuprà laudato num. 23. & 28. extant duæ illæ Epiſtolæ Pelagii II. Papæ ad Benignum Archiepiſcopum paginâ 284. & ſeqq. à nobis lectæ, & pariter collectæ à S. Iſidoro Hiſpalenſi, cum aliis antiquiorum Pontificum: ut ipſe in hac Præfatione teſtatur.

EXCURSUS IV.

Confirmatur noſtra ſententia auctoritate clariſſimorum quorundam virorum, non modò antiquorum, ſed & recentium.

35. HACTENUS ſententiam præjactam confirmare licuerit argumentis è domeſtica penu depromptis. Ne tamen ſolus inter Recentiores illam tueri videar, paucos aliquot, qui inſtar multorum ſint, allegare placet. Primus eſt, (præter Hincmarum ſuprà allegatum, Ivonem Carnotenſem lib. 3. Decreti tit. 11. cap. 22. Gratianum in c. 1. diſt. 15.) Innocentius in Hiſtoria de Ivone Carnotenſi, Genebrardus in Chronico ad annum 618. Ambroſius Morales lib. duodecimo Hiſt. Hiſpanicæ cap. vigeſimo primo paginâ 127. ſed præcipuè ſummus vir Antonius Auguſtinus, quo nemo veriùs, vel accuratiùs, in evolvendis vel conferendis Canonum Collectionibus laboravit. Is igitur in Epiſtola nuncupatoria Antiquarum Collectionum ad Gregorium XIII. Pont. Max. poſt laudatos nominatim Græcos illos Latinoſque Patres, qui primis quinque Eccleſiæ ſæculis feliciter laborârunt in edendis & illuſtrandis Canonibus ſacris, tum in Epiſtolis, tum in Conciliis, tum in aliis lucubrationibus; mox ſtylum convertit ad Collectionem Canonum Iſidorianam, dicens: *Verùm enim verò neſcio quomodo, barbarorum tyrannide omnes bonas diſciplinas vexante, vix nobis in tantis tenebris aliquot ſingulari pietate viri faces præluxerunt, ſacraſque res, atque hac ipſa jura, ſi minus disertè, non tamen ineptiſſimè tractârunt. Illud certè his poſterioribus viris debemus, quòd eorum operâ factum eſt, ut multæ ſuperiorum lucubrationes non perierint. IMPRIMIS LAUDANDI SUNT ISIDORI HISPANI DUO, QUI ET PONTIFICUM ROMANORUM EPISTOLAS, ET OMNIUM CONCILIORUM DECRETA COLLEGERUNT.* Ubi palam duobus Iſidoris Hiſpanis tribuit eam Collectionem Epiſtolarum Pontificiarum, Conciliorumque: immo & ex eo capite referendam utrique gratiam & honorem cenſet: quoniam amborum diligentiæ debemus, ne multæ veterum lucubrationes perierint.

36. Ita celebrat eximius ille Præſul Iſidorum utrumque, quem, ſive unum, ſive duplicem, ſub Pſeudo-Iſidori appellatione infamare non verentur aliqui. Dum autem *Iſidoros Hiſpanos duos* legis, intellige primò ac potiori loco Hiſpalenſem. De hoc enim palam loquitur, & paucis poſt verſibus nominatim illum exprimit, dum addit, Photium Iſidoro Hiſpalenſi poſteriorem fuiſſe. Quod certè extra rem eſſet, niſi antea inter Iſidoros duos Hiſpanos Collectores Hiſpalenſem comprehendiſſet.

37. Quod autem duos fuiſſe vult nomine Iſidoros, & ambos Collectionis ejus Auctores, nihil moror, dum exploratum habeamus, præcipuum illorum fuiſſe Hiſpalenſem. Nemo enim alius ejus nominis ante illum invenitur, qui id opus tentaverit, aut inchoaverit. Si autem aliquis poſt illum ejuſdem Collectionis, ſicut & Præfationis, in qua exponenda verſamur, continuator aſſeratur nomine Iſidorus; fortaſſe fuerit ille Epiſcopus Setabitanus, qui interfuit Conciliis Toletanis, XII. anno 681. & XV. anno 688. & XVI. anno 693. atque ipſorum Actis ſubſcripſit. Nimirum potuit ille in additamento hujus Præfationis allegare Concilium VI. Generale celebratum antea ſub Agathone Papa anno 680. quod citare non valuit Iſidorus Hiſpalenſis quadraginta quatuor retro annis vitâ functus. Fortaſſe, inquam, continuatio prior ejus Operis eſt tribuenda Iſidoro Setabitano, uſque ad finem ferè

ſæcu-

Digitized by Google

ſæculi ſeptimi, in quo florebat; non autem ultrà, ſive uſque ad tempus Zachariæ Papæ, cujus Epiſtolæ, circa medium ferè ſæculi octavi ſequentis ſcriptæ, ab alio quopiam additæ fuerunt. Quod verò Pſeudo-Julianus (ita Bollandus, ejuſque Continuatores, & plurimi alii illum appellant) certò tribuit Opus illud prædicto Iſidoro Setabitano; computandum, ut pleraque alia, inter merces multò deteriores, quàm exiſtimentur Iſidorianæ à pleriſque eruditis. Neque enim ulla nobis ratio eſt earum narrationum, obtruſarum imperitis, aut leviter tinctis ſtudio Hiſtoriæ, Chronologiæ, & Critices ſeverioris, non abſque enormi veritatis & Hiſpanæ antiquitatis injuriâ. Vide num. ſeq.

38. Antonio Auguſtino ſubſcribere videtur doctiſſimus Cardinalis Bellarminus Tomo I. lib. ſecundo de Romano Pontifice cap. 14. ubi ait: *Iſidorus, qui ducentis annis eſt antiquior Carolo* (Magno) *in Proœmio ſui Collectanei ſacrorum Canonum* (nimirum in hac ipſa Præfatione) *dicit, ſe ex conſilio octoginta Epiſcoporum collegiſſe Canones ex Epiſtolis Clementis, Anacleti, Euariſti, & cæterorum Romanorum Pontificum*. Conſtat verò, nullum Iſidorum duobus ſæculis anteriorem Carolo Magno fuiſſe præter Hiſpalenſem, à quo ea Collectio facta fuerit. Neque quiſquam hactenus invenitur cujuſpiam Iſidori Collectoris adeò antiqui meminiſſe. Iſidoro itaque Hiſpalenſi Bellarminus palam eam Collectionem Canonum, & veterum Epiſtolarum tribuit. Quod ipſum cenſet eruditiſſimus Marca lib. 3. de Concordia cap. 5. Ibi enim loquens de Chronico illo nomine Juliani Toletani edito à Clariſs. V. D. Laurentio Ramirez, in quo tribuitur Collectio cuidam Iſidoro Epiſcopo Setabitano, inquit: *Verùm quia Chronicum illud apud eruditos viros ſuſpicione non caret, ſatius eſt Hincmari teſtimonio hærere, qui non Mercatori Setubenſi Epiſcopo, ſed Iſidoro Hiſpalenſi, ætate ſua Collectionem tributam fuiſſe teſtatur*. Vide ſuprà num. 13. & 14. ac prætereà num. 32. & 33. ubi oſtenſum fuit, Iſidorum Setabitanum, ſive Setubenſem Epiſcopum, interſuiſſe Concilio Toletano XVI. anno 693. Collectionem verò illam Epiſtolarum veterum Pontificum jam fuiſſe vulgatam in Hiſpania, ſaltem anno 656. tempore Concilii X. Toletani, quo Iſidorus Setabitanus vix poterat pubertatis annos attingere.

39. Sed & longè ante utrumque laudatum Scriptorem, videtur fuiſſe in eadem ſententia Joannes Trithemius Abbas, vir plurimæ lectionis: qui loquens de Iſidoro Hiſpalenſi teſtatur, librum DECRETORUM ab eo fuiſſe conſcriptum. Nimirum, teſte Hincmaro in ſuperioribus allegato, Collectio Canonum ab Iſidoro facta, fuit delata à Riculpho Archipræſule Moguntino ex Hiſpania in Germaniam, in qua & finitimis regionibus ſubinde pervulgata eſt. Quare fieri potuit, ut tempore Abbatis Trithemii, qui florebat in Germania anno 1500. & in evolvendis bibliothecis, ac veteribus MSS. impensè laboravit, extaret aliquod vetus exemplar illius Collectionis, cui poſtea addita fuiſſet epigraphe illa: LIBER DECRETORUM. Scilicet Canones, tum à Sede Apoſtolica, tum à Conciliis editi, Decreta quædam ſacra ſunt. Hincmarus autem in Opuſc. cap. 24. *Librum Collectarum Epiſtolarum ab Iſidoro*, appellavit, denominatione ſumptâ potiùs ab Epiſtolis Romanorum Pontificum, quæ in ea Collectione habebantur, quàm à Canonibus, licèt hi etiam in illa eſſent.

40. Accedit illuſtre & certum teſtimonium illius viri, abſdubio gravis & docti, qui compoſuit Præfationem Juris Canonici correcti & editi juſſu Gregorii XIII. Papæ. Ait enim ibidem non longè ab initio: *Inter privatos Collectores, qui multò plura congerere ſtuduerunt, perantiquus eſt Iſidorus, cujus Collectio protenditur à Canonibus Apoſtolorum uſque ad Concilium Hiſpalenſe ſecundum: habeturq́; in duobus Codicibus Vaticanæ Bibliothecæ, & uno Monaſterii Dominicani S. Mariæ ſuper Minervam. Extat autem in antiquioribus quidem purior; in recentioribus autem, multis aliis Conciliis ſcriptiſq́; admiſtis. Iſidorum hunc Hincmarus Archiep. Rhemenſis in libro de Synodis, celeberrimum illum Hiſpalenſem fuiſſe affirmat*. Quod teſtimonium videtur decretorium, cùm ex illo conſtet, exemplaria antiqua & puriora illius Collectionis ſolùm pervenire uſque ad Concilium Hiſpalenſe ſecundum, quod certè celebratum fuit Hiſpali, anno 619. Præſide ipſo S. Iſidoro. Eidem S. Doctori nominatim adſcribitur codex Juris Canonici, extans in Monaſterio Neapolitano S. Auguſtini in Carbonaria, quo uſi fuerunt illius Correctores tempore Gregorii XIII. Denique celeberrimus Codex Vaticanus 630. à nobis attentè lectus, & ſuprà num. 27. memoratus (qui octingentis triginta circiter retro annis ſcriptus fuit) palam in ipſo titulo Collectionis, & Præfationis exhibet nomen S. ISIDORI EPISCOPI: nec ullus alius Codex ea de re antiquior in tota Bibliotheca extare creditur, unde oppoſitum colligi poſſit.

EXCURSUS V.

Difficultates nonnullæ adverſus ſententiam noſtram objectæ & ſolutæ. Ubi plura obſervatu digna.

40. OBJICIUNT eruditi Recentiores plerique, veluti Baronius, Marca, Labbè, Baluzius, aliique laudati apud Ephemeridas Pariſienſes (quibus ſubſcribit V.CL. Mabillon de Re Diplomatica lib. 3. num. 14.) indignum videri, ut S. Iſidoro Hiſpalenſi adſcribatur ea Collectio, in qua obtruduntur plurimæ Epiſtolæ ſuppoſititiæ & ſpuriæ, nomine veterum Romanæ Eccleſiæ Pontificum à Clemente I. uſque ad Silveſtrum. Neque enim cenſendum, Præſulem adeò eruditum & eximiè pium, id facinus aggreſſurum. Quare illas adſcribunt alteri Iſidoro, quem Mercatorem ſeu Peccatorem appellant.

41. Huic argumento, quod iis Auctoribus videtur ἀναντίῤῥητον, & aliis cum eo illigatis, occurremus latè Diſſert. IV. & aliis locis. Nunc autem breviter dicendum, Epiſtolas illas, ſaltem quoad præcipua capita (quidquid ſit de centonibus, & parachroniſmis poſtea aſſutis ab aliquo ſciolo ac temerario homine) longè antiquiores fuiſſe Iſidoro Hiſpalenſi, & honorificè habitas multis ſæculis

ante

Digitized by Google

ante tempus illius. Nam illarum generatim mentio eſt apud S. Gelaſium I. Papam in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum, celebrato anno 494. ubi probat, & toti Eccleſiæ commendat, *Decretales Epiſtolas, quas beatiſſimi Papæ diverſis temporibus ab urbe Romana, pro diverſorum Patrum conſultatione dederunt, venerabiliter recipiendas*. Quibus verbis generatim comprehenduntur omnes, aut ferè omnes illæ, quæ veteribus Pontificibus quatuor primorum ſæculorum Eræ Chriſtianę adſcribuntur. Ideoque nec Hincmarus quidem Rhemenſis, qui primus illis litem intentavit, auſus fuit venerationem iis negare; ut videbimus infrà num. 48. Verùm & ante tempus Gelaſii, in Concilio Vaſenſi, quod habitum fuit ſub Leone I. Papa anno 442. dicitur Canone 6. *Ex Epiſtola S. Clementis utilia quæque præſenti tempore Eccleſiis neceſſaria, ſunt honorificè proferenda, & cum reverentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis, percipienda*. Deinde exſcribitur teſtimonium aliquantò longius ex illa Epiſtola. Atqui ea ipſa eſt, quę habetur in Collectione Iſidori, prima ordine, inſcripta *ad Jacobum fratrem Domini*, ubi columnâ ſextâ eadem verba extant, licèt quędam alia obrepſerint, vitio aut temeritate exſcriptorum. Quomodo ergo illa fingi potuerunt pluribus poſtea ſęculis? Hunc nodum, alioſque à nobis in decurſu proponendos, ſpeciatim Diſſert. IV. & VII. ſolvant ii, qui adeò pręfidenter illas Epiſtolas priſcis Pontificibus adſcriptas, Iſidoro Mercatori tribuunt pluribus ſęculis antequam ille naſceretur, ſi fortè unquam in rerum natura extitit.

42. Deinde Ruffinus, qui antiquior adhuc fuit Concilio Vaſenſi (utpote ſcribens circa ann. 400.) in Præfatione ad Recognitiones Clementis à ſe converſas ex Græco, meminit ejuſdem Clementis Epiſtolæ ad Jacobum, & teſtatur ſe illam è Græco Latinè reddidiſſe. Eam autem verſionem eſſe germanum Ruffini opus, teſtatur Gennadius Maſſilienſis, qui labente illo ſæculo quinto ſcripſit, libro de Viris Illuſtribus, ubi de Ruffino ſermonem habet. Quâ igitur veritatis ſpecie dici poterit, Iſidorum, ſeu Mercatorem, ſeu Peccatorem, tot poſtea ſæculis fuiſſe primum artificem ejus Epiſtolæ? Neque ideo exiſtimet aliquis, me exploratam fidem habere iis Epiſtolis Clementis, prout hodie extant (ſic enim negari non poteſt, eſſe quibuſdam locis interpolatas, ac planè vitiatas) ſed ſolùm prout initio ſcriptæ fuerunt, & modò extant quoad maximam ſui partem.

43. De Anacleto, Euariſto, Alexandro, Pio, aliiſque Sanctis Pontificibus Romanis uſque ad Siricium, videbimus loco indicato, & ſæpe alibi in opere hoc præcipuo Conciliorum Hiſpaniæ, nullo fundamento tribui Iſidoro Mercatori, tanquam ipſius figmenta: cùm longè antea ſcriptæ fuiſſent, & doctrina in iis tradita, præſertim circa ſupremam auctoritatem Sedis Apoſtolicę in omnes graviores cauſſas, & judicia Epiſcoporum (ob quam potiſſimùm à quibuſdam impetuntur, & νοθείας arguuntur) habeatur in aliis antiquorum Pontificum, & Conciliorum exploratis teſtimoniis, ſuo loco proferendis, Diſſert. VII. præſertim. Præterea, quod in iis ſæpè traditur, ad Sedem Apoſtolicam ſpectare, ut controverſias fidei & morum ultimo judicio definiat, & Concilia congreget ac confirmet (in quo etiam plerique eorum Recentiorum offendunt) habetur totidem penè verbis in aliis indubitatis Conciliorum & Pontificum veterum teſtimoniis, ac nominatim in Epiſtolis Synodalibus Concilii II. Romani celebrati ſub S. Damaſo Papa anno 369. ut in ipſis legere eſt, tum apud Theodoretum lib. 2. Hiſtoriæ cap. 22. tum apud Sozomenum lib. 6. c. 27. tum denique Tom. II. Collectionis Conciliorum Labbeanæ col. 890. & 892. tam Græcè, quàm Latinè. Vide plurima in hanc rem decretoria infrà Diſſert. IV. & VII.

44. Cùm itaque illæ Epiſtolæ tot antea ſæculis ſcriptæ fuiſſent, & in veneratione apud Orthodoxos eſſent, ac nominatim apud quædam Concilia Toletana (ut ſuo loco oſtendemus) uno aut etiam duobus ferè ſæculis ante tempus, quo ajunt ſcripſiſſe Iſidorum Mercatorem; jure Iſidorus Hiſpalenſis illas ſuæ Collectioni inſeruit, nullo verbo addito, aut detracto, ſed prout eas ſcriptas invenit. Quapropter ſi interpolatæ fuerunt, & centonibus cumulatæ; certè id non ab Iſidoro Hiſpalenſi, ſed à quopiam aliquo incerti nominis factum eſt, ſive antè, ſive poſtea. An verò vitiatę ſint à quodam Theodiſclo Archiepiſcopo Hiſpalenſi, Iſidori Succeſſore indigniſſimo, & ſcriptorum ipſius corruptore; conſtabit Diſſert. IV. ex teſtimonio S. Ildephonſi, ſi illud ſit germanum, & non aſſutum ab aliquo ſciolo, ut exiſtimo, & ibidem oſtendam Excurſu ſeptimo.

45. Objicit II. Archipræſul Marca, poſt Baronium, & alios, in Epiſtolis iis nomine veterum Pontificum evulgatis intra Collectionem illam, occurrere ſordes verborum, quæ nullo modo tribui poſſunt Iſidoro Hiſpalenſi: *Qui, & ſi in Originum libris* (ait Marca) *aliquando lapſus fuerit, varia tamen ac reconditæ lectionis ſpecimen præbet, unde antiquariorum ſtudia maximè juvantur*. Putandum itaque, illas prodiiſſe artifice alio Iſidoro, longè inferioris notæ, qui barbariſmis, *craſſiſque ſolœce*, addit Labbè, texuerit farraginem illam.

46. At hoc telum *imbelle ſine ictu* eſt, & ex nuper dictis hebetatur omnino. Nam quamvis Iſidorus Hiſpalenſis fuerit adeò doctus, & multæ lectionis antiquorum, potuit ac debuit fideliter exſcribere, aut exſcribi facere Epiſtolas, quas invenit priſcis Pontificibus adſcriptas; nec corrigere in iis quidquid extabat horridum, aut alienum à nitore ſtyli. Id enim potiùs eſſet corrumpere, quàm corrigere authentica illa & veneranda Chriſtianæ antiquitatis monumenta. Nec mirum quòd in iis eſſent tot ſordes: tum quia multæ illarum in tam longo tempore potuerunt irrepere vitio librariorum, aut exſcriptorum: tum præterea quia veteres illi & ſancti Pontifices, imitatione quadam ſacrarum literarum, documenta ſalutaria tradere curârunt communi ſive vulgari ſtylo, potiùs accommodato ſimplicitati Chriſtianæ, & utilitati omnium, etiam rudium, quàm exacto ad canones Priſciani, vel Ciceronis. de quo uberior redibit ſermo infrà Diſſert. IV. è num. 18.

47. Objicies III. In Epiſtolis illius Collectionis occurrunt ſæpe parachroniſmi, & alia errata manifeſta Conſulum, ſub quibus datæ dicuntur, ac nonnunquam ἀσύστατα aliquot, ſive pugnantia invicem: ut proinde *nullâ arte, nullâ ceruſſâ, aut purpuriſſo* (inquit Labbè) *fucari poſſint*. Si autem lectæ

ſuiſ-

Digitized by Google

fuiſſent ab Iſidoro Hiſpalenſi, quo præditus erat ingenio & eruditione, notaret planè ejuſmodi defectus, indignaſque cenſeret, quæ in uſum Eccleſiæ colligerentur. Non ergo Iſidorus Hiſpalenſis illas legiſſe, multò autem minùs collegiſſe putandus eſt.

48. Reſp. parachroniſmos illos, & errata Conſulum (ſi qua ſunt prorſus inſanabilia) fortaſſe irrepſiſſe poſt tempus Iſidori in exemplaria pleraque, aut negligentiâ exſcribentium, aut audaciâ alicujus ſcioli: idemque dico de contradictionibus, ſi quæ inveniuntur. Et certè ſimilia occurrunt in plurimis inſtrumentis veteribus, quibus tamen nemo propterea auctoritatem negat, nec ipſi adverſarii, præſertim ubi è ſua re eſſe intelligunt. Emendant enim liberè & ſubſtituunt verba, annos, & Conſules. Pleni ſunt innumeri Recentiorum eruditorum libri ejuſmodi correctionibus circa pleraque inſtrumenta, privilegia, donationes, & ſcripturas antiquas, etiam illas, quarum auctoritas alioqui explorata habetur. Cur ergo idipſum non faciunt circa Epiſtolas illas longè antiquiores, quæ tot ſæculorum decurſu potuerunt faciliùs vitiari? Certè in Concilio III. Toletano Nationali LXII. Epiſcoporum, & in iis S. Leandri, viri doctiſſimi, celebrato anno 589. tot ii Patres, & Eccleſiæ columnæ adversùs hæreſim Arianam, eo uſque graſſantem in Hiſpania, dixerunt cap. 1. *Maneant in ſuo robore Conciliorum omnium conſtituta, ſimul & Synodicæ SS. Præſulum Romanorum Epiſtolæ.* Nimirum, illæ ipſæ, quas triginta annis poſtea, aut paullò pluribus, collegit pleniùs, ſive auxit S. Iſidorus, ejuſdem Leandri germanus frater. Itaque Patres graviſſimæ ejus Synodi, dum probârunt eas Epiſtolas, videntur habuiſſe puriora illarum exemplaria, abſque parachroniſmis & aſſumentis multò poſtea adjectis.

49. Verùm ſinamus, pleraque ſaltem ex iis erratis jam extitiſſe in exemplaribus earum Epiſtolarum tempore Iſidori Hiſpalenſis, nec poſtea à quopiam ſciolo, aut falſario, depravatas fuiſſe. Sinamus, inquam, ita deformes inventas & Collectioni inſertas fuiſſe à S. Doctore. Fortaſſe illum rebus gravioribus diſtentum fugêre parachroniſmi illi, & contradictiones. Quòd ſi verò ipſi occurriſſe ponantur, ſanctiſſimus Præſul religioni duceret illas exſcribere, niſi prout extabant. Certè ejuſmodi errata & incohærentiæ duobus poſtea ſæculis occurrerunt Hincmaro Rhemenſi. Nam in Opuſculo ad Hincmarum Laudunenſem nepotem ſuum cap. 24. ait: *De ſententiis, quæ dicuntur ex Græcis & Latinis Canonibus, & Synodis Romanis, atque decretis Præſulum ac Ducum Romanorum, collectæ ab Hadriano Papa, & Engelramno Metenſium Epiſcopo datæ, quando pro ſui negotii cauſſa agebatur, QUAM DISSONÆ INTER SE HABEANTUR, QUI LEGIT SATIS INTELLIGIT: & quàm diverſæ à ſacris Canonibus, & quàm diſcrepantes in quibuſdam ab Eccleſiaſticis judiciis habeantur.* Decreta autem Romanorum Præſulum collecta ab Hadriano Papa, ſunt eadem quæ inveniebantur in Epiſtolis illis Collectionis Iſidorianæ, ut notum eſt. At nihilominus Hincmarus ipſe eam Collectionem Epiſtolarum adſcripſit ἀναμφισβητήτως Iſidoro Hiſpalenſi. Poſſent itaque Recentiores idipſum facere, non obſtantibus iis contradictionibus, ſi quæ reverà inveniuntur, aut dato quòd in illis ſint ſententiæ aliquæ diverſæ à Canonibus ſacris. Dato, inquam, nam id nondum eſt exploratum, & Diſſert. VII. examinabitur, ubi oſtendemus, doctrinam præcipuam in iis traditam conſonare, tum Canonibus ſacris, tum decretis Romanorum Pontificum antiquiorum Iſidoro. Denique ipſe, uti erat religioſus erga monumenta Antiquitatis Chriſtianæ, noluit illa vel minimum immutare.

50. Vellem autem, ut quemadmodum Recentiores laudant Hincmarum, dum elevat quodammodo auctoritatem earum Epiſtolarum, ſic etiam imitarentur illius moderationem in loquendo. Nam quamvis citato capite 24. quaſdam in iis incohærentias notâſſet, poſtea cap. 25. preſſus urgente auctoritate Concilii Romani ſub Gelaſio I. Papa ſuprà laudati, inquit ad nepotem ſuum: *Tu hac diſcretione, ut præmiſi ex verbis Gelaſii, utere ad inſtructionem illis Epiſtolis, quas beatiſſimi Papæ diverſis temporibus ab urbe Romana pro diverſorum Patrum conſolatione* (lege, *conſultatione*, ut ſuprà) *dederunt, legendas venerabiliter: & ſerva ſacra Concilia, quæ Sedes Apoſtolica, & omnis ſequitur Eccleſia, inviolabiliter.* Ubi licèt fruſtra diſtinguat Hincmarus inter auctoritatem earum Epiſtolarum, & Conciliorum, nec videatur integrè & exactè parere decreto Gelaſii, laudandus tamen eſt, quòd ad illas *legendas venerabiliter* hortetur. Quin & poſt lites illas cum Nicolao I. Papa, videtur Hincmarus ipſe tempore Joannis VIII. recepiſſe Epiſtolas illas, velut authenticas: nam Flodoardus in Hiſtoria Eccleſiæ Rhemenſis ait de illo: *Hincmarus ſcribit Apologiam pro ſe contra eos, qui calumniati ſunt illum apud Joannem Papam, qui Synodum Trecis habuit: aſſerens, ſe Decretales Epiſtolas Romanorum Pontificum venerabiliter ſuſcipere, atque tenere, cùm calumniarentur inimici, has eum nolle ad auctoritatem recipere.* At è contrario ii Recentiores exſibilandas volunt, & riſui habent, præſertim verò David Blondellus, profeſſione Calvinianus, Auctor Pſeudo-Iſidori anno 1628. editi, qui atrocibus verbis illas proſcindit; cùm tamen ex inſtituto oſtendere conetur, verba, quibus contextæ ſunt, decerpta fuiſſe ex ſententiis & verbis legum, Canonumque antiquorum, ac Sanctorum Patrum, qui poſtea floruêre quarto & quinto ſæculo. Dato enim, quòd ita res ſe habeat, & non potiùs Scriptores ii fruſta plura ex antiquioribus Epiſtolis delibaverint; cur propterea illæ ſpernendæ eſſent? Veritates enim Catholicæ, & lucubrationes ex iis contextæ abſque errore ullo, laudandæ profectò ſunt, ubicumque inveniantur, & à nullo ſpernendæ. Unde is auctor jure notatur ab Archipræſule Marca, veluti atroci ſtylo inſectatus ea ſacra monumenta, quæ venerari debuiſſet, à quocumque demum collecta fuerint.

51. Quia verò, ut ſuprà monui nu. 21. & ſeqq. manifeſtum eſt, tam Collectionem Iſidorianam, quàm Præfationem, additas fuiſſe poſt obitum Sancti Iſidori Hiſpalenſis; ſupereſt ut omnia Concilia, Epiſtolæque omnes, aut ferè omnes, Pontificum antiquiorum Iſidoro, fuerint collecta ab ipſo: reliqua verò ab alio, aliiſve pluribus ſucceſſu temporis: uti ſemper factum fuit, & nunc fieri videmus, ubi re-

centes & auctiores Conciliorum editiones prodeunt.

52. Major difficultas eſſe poteſt, quomodo hæc Præfatio ſcripta fuerit ab Iſidoro Hiſpalenſi quantum ad id, quod in ea paullò poſt initium legitur circa Canones Apoſtolorum nomine editos. Ibidem enim eos probare videtur veluti authenticos. At verò in exemplari illo Collectionis Iſidori, quod ex Codice Bibliothecæ Toletanæ deſcriptum, & Romam miſſum fuit, memoraturque apud Gratianum diſt. 16. cap. 1. longè alia ſententia circa illos tradebatur, & planè contraria. Igitur hæc Præfatio non fuit ſcripta quoad eam partem ab Iſidoro Hiſpalenſi.

53. Reſpondeo ex dicendis & probandis Diſſert. III. concedendo totum id. Itaque, ſicuti certum eſt, Præfationem in qua verſamur, à quodam alio poſt tempus S. Iſidori interpolatam, & additam fuiſſe quoad plura, quæ longè poſt obitum S. Doctoris contigerunt, & in ea memorantur: ita & certum eſſe debet, vice verborum & ſententiæ ipſius negantis auctoritatem Canonibus Apoſtolorum nomine vulgatis, prout eo tempore circumferebantur in Hiſpania; ſubſtituta fuiſſe poſtea ab Interpolatore, ſeu potiùs corruptore, quoad eam partem, alia omnino verba, & opinionem contrariam. Sed de iis accuratiùs loco indicato.

DISSERTATIO SECUNDA

De Collectionibus antiquis Conciliorum & Canonum, cum Iſidoriana collatis.

IMMORANDUM eſſet nimiùm huic materiæ, ſi ex inſtituto & exactè tractandam illam in me reciperem, propter varia diverſorum placita. Verùm ſatiùs viſum potiora ejus capita delibare, & ſummatim perſtringere quæ obſervare potui, tàm ex veterum lectione, quàm ſcriptis Recentiorum eruditione Eccleſiaſticâ præcellentium. Non eſt autem mentis noſtræ diſſerere de omnibus Conciliorum & Canonum Collectionibus; ſed dumtaxat de antiquis & præcipuis, quæ præceſſerunt Iſidorianam, anno circiter trigeſimo ſupra ſexcenteſimum elaboratam; & de acceſſionibus eidem factis uſque ad finem ejuſdem ſæculi ſeptimi, aut initium octavi.

EXCURSUS PRIMUS.

De primis & antiquiſſimis Canonum & Conciliorum Collectionibus: ac primùm de illa, quæ ferè à tempore Concilii Sardicenſis facta fuit: tum de illa, quæ Concilium Chalcedonenſe ſequuta eſt. Plura circa utramque obſervantur, præſertim apud Hiſpanos: & de Codice Canonum, quo ii intra Concilia utebantur.

2. MISSA nunc Collectione Canonum Apoſtolorum, memoratâ ab Iſidoro in Præfatione, uſque ad Diſſertationem ſequentem, præmittendum eſt, Eccleſiam Catholicam à primis ſæculis uſam fuiſſe quibuſdam Canonibus, Regulis, aut Decretis, ſive ſcripto, ſive vivâ voce traditis ab Apoſtolis & Succeſſoribus immediatis illorum, circa diſciplinam Eccleſiaſticam; ut omnes Chriſtiani cujuslibet conditionis, juxta proprium cujuſque ſtatum & inſtitutum, ad præſcriptum illorum, doctrinam & mores ſuos exigere deberent. Id enim certò colligi videtur, non modò ex monumentis veterum Pontificum Romanorum, & Eccleſiæ Patrum, quotquot extare inveniuntur; ſed etiam ex ſanctitate inſigni, doctrina cœleſti, & dextro regimine Apoſtolorum, ac diſcipulorum eorumdem, primorumque Pontificum, quibus Eccleſia fuit à Deo commiſſa. Neque enim aliter viderentur illius utilitati ſatis conſuluiſſe. Unde in Præfatione illa, quæ habetur ante editionem Corporis Juris Canonici correctam juſſu Pii IV. & V. ac Gregorii XIII. initium eſt: *In Eccleſia Romana, omnium Eccleſiarum magiſtrâ, ſolitos eſſe aſſervari Conciliorum Canones, Pontificum Decreta, ac cæteris Eccleſiis communicari, planè compertum eſt.* Quapropter adhuc ſub media tyrannorum perſecutione, cùm religio, pietas, & zelus diſciplinæ Eccleſiaſticæ ferventiſſimus eſſet apud Præſules Romanos; dubitare non licet eandem iis curam altè inſediſſe cuſtodiendi & evulgandi decreta Sedis Apoſtolicæ, & regulas ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus traditas circa doctrinam & reformationem morum ad præſcriptum perfectionis Chriſtianæ.

3. Verùm tranſactis tribus primis ſæculis Eræ Chriſtianæ, oportuit ut Eccleſia Catholica, ceſſante infidelium perſecutione, optatam pacem adepta, celebraret aliquod Generale Concilium Epiſcoporum, & in eo præſcriberet certos Canones ſtabiliendæ & firmandæ diſciplinæ Eccleſiaſticæ imprimis utiles; quod antea non licuerat ob tyrannorum ſævitiam. Unde S. Iſidorus lib. 6. Etymologiarum c. 16. ait:

ait: *Canones autem Generalium Conciliorum à temporibus Conſtantini cœperunt. In præcedentibus namque annis, perſecutione fervente, docendarum plebium minimè dabatur facultas. Inde Chriſtianitas in diverſas hæreſes eſt ſciſſa: quia non erat licentia Epiſcopis in unum convenire, niſi tempore ſupradicti Imperatoris. Ipſe enim dedit facultatem Chriſtianis liberè congregari.*

4. Unde ſicuti eo ipſo quarto ſæculo, poſt celebratum Concilium Nicænum, primum & maximum ex Oecumenicis, anno 325. & poſtea Sardicenſe, veluti appendicem ipſius, anno 347. curæ fuit Sancto Athanaſio in Oriente, & S. Hilario Pictavienſi in Occidente, collectio Conciliorum, ut eruditiſſimi viri obſervârunt: ita etiam iis curæ fuiſſe collectionem Canonum cenſeri debet. Immo cùm Canones in iis Conciliis editi fuiſſent, fieri non potuit, ut Concilia ab iis SS. Doctoribus in unum colligerentur, quin etiam eorundem Canones. Idque in more poſitum fuiſſe teſtatur Socrates lib. 1. Hiſtoriæ cap. 5. agens de Concilio Nicæno, ut Synodorum acta & decreta in Commentarios referrentur. Quare & ſubdit, Sabinum Macedonianorum apud Heracleam Thraciæ Epiſcopum in unum Codicem redegiſſe varia Concilia, quamvis iniquo eſſet animo erga celeberrimum illud Nicænum.

5. Hinc conſtat, aliquem fuiſſe Codicem primum & antiquiſſimum eorundem Canonum, quo Eccleſia uteretur, tum in Oriente, tum in Occidente, poſt medium ejuſdem quarti ſæculi. Appellatur autem in Concilio Chalcedonenſi Act. IV. & XI. & XIII. *βιβλίον κανόνων*, *Liber Canonum*. An verò extent exemplaria aliqua ejus Codicis, & quænam in ſingulari ea ſint, anceps quæſtio eſt inter politiores Antiquarios hujus ſæculi vexata. Cardinales doctiſſimi Baronius & Perronius, duo hujus ſæculi lumina, non invenientes vetera inſtrumenta, ex quorum teſtimonio aliquid certi decernerent, quæſtionem in medio reliquerunt.

6. Verùm poſtea, à principio ferè hujus ſæculi, extitit Codex antiquiſſimus in Bibliotheca Chriſtophori Juſtelli, nongentis retro, ut minimùm, annis ſcriptus: cujus inventionis, mutilationis, & editionis hiſtoriam refert eruditiſſimus Baluzius, veluti *αὐτόπτης*, in Præfatione ad Opuſcula nuper edita Archipræſulis Marcæ §. IX. & ſeqq.

7. Porrò in eo Codice ſcripti erant ſoli Canones Nicæni, quoniam Juſtellus ipſe, profeſſione Calvinianus, cùm adhuc juvenis eſſet, aut quiſpiam alius ejuſdem inſtituti, abſciderat cultro (ut creditum fuit, & fas eſt ſuſpicari) folia, in quibus ſcripti erant Canones Sardicenſes, continuatis numeris, poſt Nicænos: fortaſſe ne ex illis aliquid contra ipſius ſectam præſcriberetur. Verùm ad finem Codicis inventa ſolùm ſunt duo folia ejuſdem characteris, in quibus initium ducebatur à Canone Sardicenſi XIV. unà cum ſeqq. uſque ad XIX. Indeque & ex aliis manifeſtis indiciis, conſtitit palam in eo Codice fuiſſe à principio ſimul ac ſolùm Canones Nicænos & Sardicenſes.

8. Neque enim in ea Collectione apud Occidentem locus aliquis erat Canonibus Ancyranis, Neo-Cæſarienſibus, Antiochenis, aut Laodicenſibus (qui in Oriente conditi fuerunt) uſque ad medium quinti ſæculi; ideſt, ad Concilium Oecumenicum Chalcedonenſe, in cujus primo Canone additum fuit robur & auctoritas regulis Patrum, ut per univerſam Eccleſiam vigerent. Etenim ante id tempus Eccleſia in Occidente non iis Canonibus, ſed Nicænis regebatur: uti fidem facit, qui ab initio ferè ejus quinti ſæculi Eccleſiam regebat, Innocentius I. in Epiſtola ad Clerum Conſtantinopolitanum, quæ inter cæteras ejuſdem Pontificis numero vigeſima nona extat in Collectione Labbeana Tomo II. & Græcè deſumpta fuit ex Nicephoro lib. 13. cap. 32. ac Sozomeno lib. 8. cap. 26. iis præſertim verbis: *ὅτι καὶ περὶ τῶν κανόνων παραφυλακτέον τούτους δεῖν ἐπιγράφομεν, οἵτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὡρισμένοι*, &c. *Canonibus porrò obſequendum eſſe ſcribimus, qui Nicææ ſunt decreti: quos ſolos conſectari decet Eccleſiam Catholicam, & juxta eos judicare. Si in aliis à quopiam proferuntur, à Canonibus Nicænis diſſonantes, & hæreticos auctores referentes; ii à Catholicis Epiſcopis rejiciuntur.* Nomine autem Canonum Nicænorum eo loco intelligi Sardicenſes, veluti illorum appendices, plerique exiſtimant.

9. Itaque Archipræſul Marca, videns in eo Codice extantes ſolos Canones Nicænos, Sardicenſeſque poſteriores (nam tredecim priores, ut diximus, à Juſtello, vel quopiam alio heterodoxo, ablati fuerant) & conſiderans illius antiquitatem, cenſuit eam fuiſſe antiquiſſimam Collectionem omnium, quibus Eccleſia uſa fuit. Eâque occaſione aggreſſus eſt tractationem quandam eâ de re, & in Epiſtola ad Petrum Poſſinum ſcripta 3. Kalendas Januarias anno 1660. dixit: *Abſolvere inſtitui Diſſertationes meas de veteribus Canonum Collectionibus: Opus hactenus intentatum noſtris ingeniis, atque etiam exteris.* Sed enim poſtea rem affectam reliquiſſe invenitur, ut doctis quibuſque & eruditis hominibus contingere ſolet, qui plures lucubrationes inchoatas relinquunt, nec extremam omnibus manum adhibere poſſunt. Quare editæ nuper à Baluzio circa id argumentum, imperfectæ ſunt, uti & nonnullæ aliæ in eodem Tomo Pariſiis edito anno 1687.

10. Idipſum cenſuerat antea Juſtellus ipſe, penes quem erat prædictus Codex. Nam cùm Jacobus Leſchaſſerius in Conſultatione de controverſia inter Paullum V. Pontificem, & Rempublicam Venetam, præſcripſiſſet formam antiquiſſimæ Collectionis Canonum, quâ Eccleſia univerſa olim uſa fuit, Juſtellus ad eum ſcripſit anno 1610. *Cùm accuratiùs modum quærerem, quo ille vetus Eccleſiæ primitivæ codex reſtitui, & in lucem revocari poſſet, tu mihi, veluti Theſeus alter, in explicando hoc labyrintho viam aperuiſti, & hucuſque reſtitutionis rationem antea incompertam indicâſti, quam & ipſam tuis verbis deſcriptam huic Operi adjunxi. Illud ergo vetuſtiſſimum Eccleſiæ Chriſtianæ monumentum nunc primùm à nobis priſtinæ integritati reſtitutū, & ab interitu vindicatum, ne diutiùs diſperiret, publico dari curavi.* Sed certè, ut fideliter ſe gereret, debuit integrum Codicem exſcribere, nec truncare ab eo Canones Sardicenſes. Idipſum intelligi debet de Henrico Juſtello Chriſtophori filio, pariter Calviniano, qui ſimul cum Gulielmo Voëllo, Theologo Pariſienſi, ſtuduit colligere varios Codices Eccleſiaſticorum Canonum olim editorum à Chriſtophoro, & illis

Digitized by Google

addere quoſdam nondum editos. Nam fragmenta illa Canonum Sardicenſium repoſuit poſt Nicænos, nunquam faſſus, priores illorum à Codice abſciſſos fuiſſe.

11. Cæterùm ejuſmodi Codicem non eſſe primum illum, quo ſolo tota Eccleſia olim utebatur ad obſervationem diſciplinæ, cenſuerunt poſtea plures alii, & recenter Paſchaſius Queſnel in Appendice ad Opera S.Leonis Magni Diſſert. 12. ubi ſe antiquiſſimum Eccleſiæ Romanæ Codicem edere affirmat, numquam hactenus editum. Diſſertationi enim hanc epigraphen adhibet: *De Codice Canonum Eccleſiæ Romanæ, omnium, qui huc uſque prodierunt, antiquiſſimo, nunc primùm in lucem edito*. Deinde Capiti primo hunc titulum præfigit: *Romanam Eccleſiam ſuum olim Codicem habuiſſe ante Dionyſii Exigui Abbatis Collectionem, nec eum huc uſque emerſiſſe è tenebris*. Poſteà titulus capitis 2. eſt: *Priſcum illum Codicem, eum ipſum eſſe, quem publici juris facimus*. Si autem in hoc non fallitur Queſnelius, neceſſum eſt, ut Codex jam antea editus à Juſtello, non fuerit primus & antiquiſſimus, quo uſa fuit univerſa Eccleſia.

12. Quidquid ſit de ea quæſtione, id certum eſt, novam aliam factam fuiſſe circa medium quinti ſæculi, auctoritate Sancti Leonis Papæ, cognomento Magni. Nam cùm Canones Orientalium Synodorum, qui in Oriente vigebant, lecti fuiſſent in Concilio Oecumenico Chalcedonenſi, & Vicarii Sedis Apoſtolicę eos Romam detuliſſent ad Sanctum Leonem; ipſe eorum Collectionem fieri juſſit, quæ deinceps ſola in Occidente obſervari cœpit, & viguit ſexaginta & ampliùs annis.

13. Porrò ejus Collectionis duo exemplaria manuſcripta invenit Archipræſul Marca in Monaſterio Benedictino Rivi-Pollenſi apud Cataloniam, circa medium hujus ſæculi, ſicuti & plurima alia monumenta vetera in variis archivis, & chartophylaciis ejus regionis, quorum varia exemplaria, ſchedas, & excerpta in Gallias ſecum detulit. Audiamus verò ab ipſo, qualia ea eſſent, & quid continerent, ac quo ordine: *Priorem illam* (nimirum Collectionem factam juſſu S. Leonis) *HACTENUS IGNOTAM, ex codicibus duobus manuſcriptis Monaſterii Rivi-Pollenſis in Catalonia, favente numine, erutam, hîc explicamus: quæ majoris ponderis apud nos eſſe debet, quòd eâ uſi ſint Gallicani Epiſcopi uſque ad tempora Hadriani Pontificis, & Caroli Magni, & unà cum Gallicanis Canonibus ab Eccleſia Hiſpanica uſurpata fuerit uſque ad Sarracenorum adventum, quemadmodum etiam in Africa. Ejus autem Collectionis hæc eſt methodus: Incipiunt Canones Nicæni. ſequuntur Ancyrani, Neo-Cæſarienſes, & Gangrenſes. Deinde Sardicenſes Canones. Poſtea Antiocheni, & Laodiceni. Subjunguntur ſtatim viginti ſeptem Canones Concilii Chalcedonenſis. Deinde Carthaginenſes.*

14. Hæc itaque eſt Collectio à tempore Concilii Chalcedonenſis, quod ann. Chr. CDLI. celebratum eſt, recepta in Eccleſia, non ſolùm Gallicana & Hiſpana, ut Marca ait, ſed etiam Romanâ: ſiquidem quinquaginta tribus poſt illam annis, nimirum ann. 504. Symmachus Papa in Concilio IV. Romano citat duos Canones Gangrenſes ex verſione antiqua, quæ in hac Collectione habetur: & prætereà *Apoſtolicâ auctoritate eos Canones conditos* ait: quoniam licèt in Synodo Provinciali editi fuiſſent, acceſſit poſtea auctoritas S. Leonis Papæ, quâ probati & recepti fuerunt in Occidente. Nam quod conjicit Baronius, ideo dici probatos à Sede Apoſtolica, quòd Hoſius Epiſcopus Cordubenſis illius nomine præfuerit Synodo Gangrenſi, difficultate non caret: quoniam ſi hoc ita eſſet, Hoſius inter Epiſcopos ibidem congregatos memoraretur primo loco, velut Vicarius Apoſtolicæ Sedis. Conſtat verò, in ea memorari quidem, ſed permiſtum aliis Epiſcopis, immo inter ultimos. Verius itaque eſt, propterea Symmachum Papam dixiſſe, Canones illos Gangrenſes fuiſſe *Apoſtolicâ auctoritate conditos*, quia Leonis Papę juſſu in Codicem Canonum relati ſunt: quod perinde fuit, ac ſi Sedes Apoſtolica illos initio condidiſſet.

15. Ut ut ſit, certum apparet, Eccleſiam Hiſpanicam exemplo cæterarum Occidentalium, uſam fuiſſe diu veteri illo Codice Canonum, qui auctoritate Concilii Generalis Chalcedonenſis Canone primo confirmatus fuit, & quo ipſa Romana Eccleſia utebatur. Id patet ex quibuſdam Hiſpaniæ Conciliis, in quibus ejus Codicis nominatim mentio fit: ut ante nos obſervavit Archiprę ſul Marca in Diſſert. de Primatu Lugdunenſi §. VIII. quæ edita extat Tomo X. Collectionis Labbeanæ col. 519. & ſeqq. Nam in Concilio Bracarenſi I. (aliàs II.) celebrato anno 560. poſt Capitula ſeptemdecim contra hæreſim Priſcilliani edita, ſubditur: *Ut inſtituta ſanctorum Patrum, recenſitis antiquis Canonibus innoteſcant .... Omnes Epiſcopi dixerunt: Placet quod dictum eſt, & congrua res eſt, ut quibus fortaſſe per incuriam abolita ſunt Eccleſiaſtica conſtituta, audiant ſanctorum Canonum regulam & obſervent. RELECTI EX CODICE CORAM CONCILIO TAM GENERALIUM SYNODORUM CANONES, QUAM LOCALIUM.* Nimirum, Canon primus Chalcedonenſis Concilii is eſt: *τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας κρατεῖν ἐδικαιώσαμεν*, ideſt: *Qui à ſanctis Patribus in unaquaque Synodo hucuſque expoſiti ſunt, obſervari Canones æquum cenſuimus.* Sive, uti in Hiſpania ex interpretatione Iſidori legebatur: *Regulas à ſanctis Patribus in unaquaque Synodo uſque nunc prolatas, teneri ſtatuimus.* Idipſum antea indicatum fuerat in Concilio II. Toletano, coacto an. DXXVII. in ipſa præfatione, dum dicitur: *Si qua verò in anterioribus Conciliis ſunt decreta, ſed abuſione temporum hactenus ſunt neglecta, redivivæ ordinationis cenſuram obtineant &c.* Ulteriùs in Toletano III. cui S.Leander præſedit, & cujus veluti ingenium ac lingua fuit, ita præcipitur cap. 1. *Maneant in ſuo robore conſtituta, ſimul & Synodicæ SS. Præſulum Romanorum Epiſtolæ.* Prætérea in Concilio Toletano IV. cui præfuit S.Iſidorus. cap. 4. dicitur: *Diaconus albâ indutus, CODICEM CANONUM in medio proferens, Capitula de Conciliis agendis pronunciat.* Codex verò ille, in Hiſpania præſertim, ſucceſſu temporis, & acceſſione Conciliorum, tam Generalium, quàm Hiſpanienſium, & Decretalibus Præſulum Romanorum Epiſtolis, additus fuit à S. Iſidoro in ſua Collectione ampliſſima: tum præterea ab aliis poſtea uſque ad finem ſeptimi ſæculi. Ejus magni Codicis indicem, quo Eccleſia, præſertim Hiſpana,

eo

eo tempore ntebatur, nunquam hactenus editum, luci publicæ dabimus in progreſſu. Et fortaſſe ille eſt, quem allegat Iſidorus Epiſcopus Pacenſis ſcribens Epitomen Imperatorum editam ab Epiſcopo Sandoval, ad Eram DCLXXIV. & appellans LIBRUM CANONUM. Extare etiam modò dicitur in Eccleſia Urgellenſi Codex antiquiſſimus, in tres partes diviſus. Prima exhibet quatuor Concilia Generalia, & Synodos Nationales ab iis confirmatas, ac præterea eas quæ in Africa coactæ ſunt. Secunda continet Concilia Gallicana, inchoando ab Arelatenſi primo. Tertia tandem Concilia Hiſpanica, quorum initium ducit ab Eliberritano. Eundem ordinem ſervabat Codex ille vetuſtiſſimus Bibliothecæ Toletanæ, memoratus ab Archipræſule Loaïſa.

EXCURSUS II.

De aliis poſterioribus Canonum Collectionibus, & præſertim Dionyſii Exigui, Ferrandi Diaconi, Martini Bracarenſis, & Iſidori. Collectiones, Dionyſiana, atque Iſidoriana, in quo conveniant aut differant.

16. POST Collectiones quarti & quinti ſæculi jam memoratas, Dionyſius cognomento Exiguus, vir pietate inſignis, ac Græcè pariter & Latinè doctiſſimus, Collectionem aliam multò ampliorem præcedentibus edidit. nam præterea in ea poſuit quinquaginta Canones Apoſtolorum, centum triginta octo Carthaginenſes, & inſuper Epiſtolas Decretales octo ſummorum Pontificum, à Siricio uſque ad Anaſtaſinm II. ſive uſque ad Hormiſdam, ut cenſet Clariſſ. vir, condiſcipulus olim noſter Salmanticæ in ſtudio Juriſprudentiæ, & fidelis amicus, D. Emmanuel Gonzalez Tellez in Apparatu ad Tom. I. Decretal. pag. 21. num. 46. Nam licèt plures Pontifices inter ntrumque fuiſſent, non tamen collegit omnium eorum Epiſtolas, ſed quorundam ex iis, quas facilè habere potuit. Unde obiter, & ex ſuperabundanti, occurritur argumento illi Recentiorum plurium contra auctoritatem Epiſtolarum veteribus Pontificibus adſcriptarum in Collectione Iſidoriana, qnòd eas non inſeruerit Dionyſius ſuæ Collectioni. At nec inſeruit plurimas S. Leonis, tum aliorum Pontificum poſteriorum Siricio, & antiquiorum Anaſtaſio II. quas tamen nemo ſuppoſititias arbitratur. Et certè codex Lucenſis antiquiſſimus omnium Regiæ Bibliothecæ Sancti Laurentii, incerto anno ſcriptus, ſolùm continet CIII. Epiſtolas Decretales: Wigilanus verò, ſeptem ſæculis retrò ſcriptus, ſolas CI. uſque ad Gregorium I. cùm tamen conſtet longè plures indubitatas fuiſſe, vel ab ipſo ſolo, & S. Leone ſcriptas: ut omittam alios Pontifices, unoquoque eorum antiquiores. Unde id argumentum inficiale & enerve prorſus eſt, præter ea quæ dicam Diſſert. IV. latè.

17. Itaqne Dionyſius cùm videret Canones Græcorum Conciliorum, Latinitate quidem donatos, ſed tamen deformes, ſive vitio interpretis, ſive librariorum incuriâ (ut ipſe teſtatur in Epiſtola ad Stephanum Salonitanum Epiſcopum) novam verſionem edidit circa annum Eræ Chriſtianæ quingenteſimum vigeſimnm: eamque Collectioni ſuæ recenti inſeruit: ſed tamen adhuc antiquior illa verſio permanſit, elegantior ſanè, quamvis non ita literæ cohærens.

18. Sub idem ferè tempus Ferrandus Diaconus Carthaginenſis texuit Collectionem aliam, ſed diversâ methodo: quoniam non recitando, ſed citando ſolùm, collegit ſub unoquoque capite omnes diverſorum Conciliorum Canones, qui de eâdem aliqua re editi inveniebantur. Succeſſit tertio loco Collectio facta à S. Martino Bracarenſi circa ann. DLXXI. ex Canonibus Orientalium Synodorum (quos exhibebimus poſt Concilium Bracarenſe II. aliàs III. eo anno celebratum.) Elaboravit autem eam præcipuè in utilitatem Eccleſiæ Hiſpanicæ, quæ illam eodem tempore probavit in Concilio Lucenſi. Porrò Martinus non ſolùm Canones Græcos, ſed & plures Latinos in eo Codice collegit, præſertim ex Conciliis Toletanis. Irrepſit autem error Gratiano ſæpe, dum Martino Papæ adſcribit eos Canones, qui extabant in Collectione Martini Bracarenſis Epiſcopi: ut patet ex cap. *Epiſcopum* 64. cap. *Non debet* 65. diſt. cap. 19. q. 3. cap. *Epiſcopo* 48. q. 1. cap. *Si quis Presbyter*, cap. *Non licet* 91. diſt. cap. *Si quis Epiſcopus* 6. quæſt. 4. cum aliis textibus indicatis ab Antonio Auguſtino Dialogis in Gratiannm 10. 11. & 12. Vide Juſtellum pag. 187. & Covarrubiam in cap. 1. *De teſtam.* nu. 1. Poſtea verò Creſconius Epiſcopus Africanus complexus fuit Dionyſianam Collectionem, & ipſi adjunxit elaboratam à Ferrando, quam & illius prioris Breviarium appellavit.

19. Denique S. Iſidorus Hiſpalenſis ſæculo inſequente, poſt ann. DCXX. ampliorem adhuc Collectionem in ſe recepit, quâ complexus fuit præterea Concilia alia uſque ad eum annum celebrata, & in iis Hiſpalenſe II. an. DCXIX. coactum, in quo deſiiſſe dicuntur exemplaria antiquiſſima Romæ extantia: ſimiliterque Epiſtolas à Clemente Papa uſque ad Gregorium Magnum, quotquot invenire potuit, ut ſuo loco vidimus. Quare quidquid Præfatio initio ſcripta habet de Concilio VI. Generali celebrato Conſtantinopoli ſub Agathone quadraginta quatuor annis poſt obitum ejuſdem Iſidori, additum planè fuit à quopiam alio, ſive is dictus fuerit Iſidorus Mercator, ſive alio nomine, certè hactenus nondum detecto.

20. Verùm præterea oportet obſervare nonnulla diſcrimina inter hanc Collectionem Iſidorianam, & illam Dionyſianam. Imprimis enim Iſidorus non fuit uſus Dionyſianâ verſione Canonum Græcorum, ſed aliâ antiquiore, quæ in Occidente invaluerat à tempore S. Leonis Magni, & nuper recuſa fuit To. IV. Collectionis Labbeanæ col. 779. & ſeqq. quoad Canones Chalcedonenſes. Unde & hæc ipſa uſurpatur in libris Capitularium, teſtante Marca, qui id ſtudioſè examinavit: non illa prior.

21. Secundò differunt: quoniam Collectio Dionyſiana ſolùm complectitur Concilia & Canones editos uſque ad initium ſexti ſæculi, nec Epiſtolas plures, quàm octo Pontificum à Siricio uſq; ad Anaſtaſium II. qui vivere deſiit ann. CDXCVIII. aut circiter. Iſidorus autem præter ea plura Concilia

lia adjecit, & in iis tria priora Toletana, atque Hiſpalenſe II. tum præterea plurimas Epiſtolas aliorum Pontificum. Romanorum à Clemente I. uſque ad Gregorium Magnum: ut non ſemel obſervavimus.

22. Tertium diſcrimen eſt, quòd Dionyſius omnium primus inter Latinos Collectioni ſuæ inſeruerit quinquaginta Canones Apoſtolis adſcriptos, & à ſe ex Græco Latinè redditos, unde & in Epiſtola ſupracitata ad Stephanum Epiſcopum, inquit: *In principio itaque Canones, qui dicuntur Apoſtolorum, de Græco tranſtulimus: quibus quia plurimi conſenſum non præbuère facilem, hoc ipſum ignorare veſtram noluimus ſanctitatem: quamvis poſtea quædam conſtituta Pontificum ex ipſis Canonibus aſſumpta eſſe videantur*. Et certè mirum eſt, Dionyſium eos Canones edidiſſe, quos inter apocrypha recenſuerat viginti circiter retrò annis S. Gelaſius Papa; cujus idem Dionyſius honorificam mentionem facit in Epiſtola alia ad Julianum Presbyterum, ex Codice Sirmondi primùm editâ à Franciſco Florente, & Chriſtophoro Juſtello. Niſi fortè Canones dicti Apoſtolorum, quos Gelaſius recenſet inter apocrypha ſcripta, non eſſent ii ipſi, qui communiter circumferuntur; ſed alii tunc extantes in libro quodam ab hæreticis Priſcillianiſtis edito, ubi erant Canones alii conficti ſub nomine Apoſtolorum: ut cenſet Turrianus lib. 1. de Canonibus cap. 15.

23. Cæterùm S. Iſidorus Hiſpalenſis, longè aliter ſenſit de eiſdem Apoſtolorum Canonibus, rejiciens eos ad apocrypha. Nam licèt in Præfatione, quæ habetur nomine Iſidori Mercatoris, ſive Peccatoris in communibus Conciliorum editionibus, videatur omnino probare Canones illos, veluti Synodali auctoritate roboratos, & inter Canonicas Conſtitutiones à Patribus ſtatutos; verius longè, aut omnino certum eſt, ea verba fuiſſe aſſuta longè poſtea ab alio interpolatore, ſeu potius corruptore germanæ Præfationis à S. Iſidoro editæ. Quod, quamvis infrà Differt. III. ſit planè comprobandum, nunc præmittere placuit, prolatâ in medium Præfatione illâ Collectionis Iſidorianæ, quam ex antiquiſſimis illis Monaſterii Rivi-Pollenſis exemplaribus exſcripſit Marca, & habet Differt. citata de veteribus Collectionibus pag. 206. & ſeqq. Eam in Lectorum gratiam viſum hoc loci repræſentare, ſaltem eorum, ad quos Diſſertationes poſthumæ illius Archipræſulis non pervenerunt. Moneo autem illam reſpondere exemplari antiquiſſimo Bibliothecæ Vaticanæ ſignato num. 630. ſcripto tempore Nicolai I. Papæ, in quo Præfatio S. Iſidori duplex habetur. Prior conſonat illi, quam initio exſcripſimus: poſterior verò huic alteri, quam ſubjicimus ſtatim.

EXCURSUS III.

Præfatio alia Iſidori ad ſuam Collectionem, eruta ab Archipræſule Marca ex duobus antiquiſſimis MSS. Monaſterii Rivi-Pollenſis in Catalonia, & collata nunc cum alio Biblioth. Vaticanæ: atque in multis diverſa ab ea, quam initio præmiſimus.

24. CANONES a *Generalium Conciliorum à temporibus Conſtantini cœperunt. In præcedentibus annis namque perſecutione fervente, docendarum plebium minimè dabatur facultas.*

Inde Chriſtianitas in diverſas hæreſes ſciſſa eſt, quia non erat licentia Epiſcopis in unum convenire, niſi tempore ſupradicti Imperatoris. ipſe enim dedit facultatem Chriſtianis liberè congregari.

Sub hoc etiam ſancti Patres in Concilio Nicæno de omni Orbe b *terrarum convenientes, juxta fidem Euangelicam & Apoſtolicam, ſecundum poſt Apoſtolos Symbolum tradiderunt.*

Quatuor autem principalia eſſe Concilia, ex quibus pleniſſimam fidei doctrinam tenet Eccleſia, tam de Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti divinitate, quàm de prædicti Filii Salvatoris noſtri Incarnatione.

Prior autem harũ Nicæna Synodus eſt CCCXVIII. c *Epiſcoporum, Conſtantino Auguſto imperante peracta: in qua Arianæ perfidiæ blaſphemia condemnata, quam de inæqualitate ſanctæ Trinitatis idem Arius aſſerebat.*

Conſubſtantialem Deo Patri Deum * *Filium, eadem ſancta Synodus per Symbolum definivit.* * al. Dei

Secunda Synodus eſt CL. Patrum ſub Theodoſio Seniore Conſtantinopolim * *congregata: quæ Macedonium, ſanctum Spiritum Deum eſſe negantem, condemnans, conſubſtantialem Patri & Filio eundem Paracletum demonſtravit, dans latiùs Symboli formam, quam tota Græcia & Latinitas in Eccleſiis prædicat.* * al. Conſtantinopoli.

Tertia d *Synodus Epheſina CC. Epiſcoporum ſub Juniore Theodoſio Auguſto edita: quæ Neſtorium duas perſonas in Chriſto aſſerentem juſto anathemate condemnavit, oſtendens manere* e *in duas naturas unam Domini JESU-CHRISTI perſonam.*

Quarta eſt Synodus Chalcedonenſis ſexcentorum XXX. Sacerdotum ſub Marciano Principe habita: in qua Eutychen Conſtantinopolitanum Abbatem, Verbi Dei & carnis unam naturam pronunciantem, & ejus defenſorem Dioſcorum quondam Alexandrinum Epiſcopum, & ipſum rurſum Neſtorium, cum reliquis hæreticis, unâ Patrum ſententiâ prædamnavit; prædicans eadem Synodus Chriſtum Deum ſic natum de Virgine, ut * *unam perſonam & divina & humanæ confiteamur naturæ.* f

* Cod Vatic. ut in conſubſtantiam & divinæ & humanæ confiteamur naturæ. Hæ ſunt, ut prædiximus, quatuor principales Synodi & Venerabiles, fidem Catholicam complentes.

Sed etſi quæ ſunt Concilia, quæ ſancti Patres ſpiritu Dei pleni ſanxerunt, poſt illorum quatuor auctoritatem, omni manent ſtabilita vigore: QUORUM ETIAM GESTA IN HOC CORPORE * *CONTINENTUR.* g

* Vatic. in hoc Opere condita continentur.

h *In principio autem hujus voluminis Nicænam Synodum conſtituimus, pro auctoritate ejuſdem magni Concilii.*

i *Deinde diverſorum Conciliorum Græcorum ac Latinorum, ſive quæ antea, ſive quæ poſtmodum facta ſunt, ſub ordine numerorum ac temporum, capitulis ſuis diſtincta, ſub hujus voluminis aſpectu locavimus.*

k *Subjicientes* * *etiam decreta* l *Præſulum Romanorum, IN QUIBUS PRO CULMINE SEDIS APOSTOLICÆ, NON IMPAR CONCILIORUM EXTAT AUCTORITAS; quatenus Eccleſiaſtici Ordinis diſciplinâ, in unum à nobis coactâ, atque digeſtâ, & ſancti Præſules paternis conſtringantur regulis, & obedientes Eccleſiæ miniſtri vel populi paternis imbuantur exemplis,*

* Hæc verba non habentur in Vaticano Codice juxta poſteriorem hanc Præfationem, ſed ſolùm juxta priorem in ſuperioribus à nobis exſcriptam.

Cano-

Canones m *autem qui dicuntur Apoſtolorum, quia eoſdem nec Sedes Apoſtolica recipit, nec ſancti Patres illis conſenſum præbuerunt, pro eo quòd ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcūtur, quamvis in eis quædam inveniantur utilia, auctoritate tamen Canonicâ atque Apoſtolicâ eorum geſta conſtant eſſe remota, & inter apocrypha deputata.*

Hucuſque Præfatio S. Iſidori in duobus illis Mss. Rivi-Pollenſibus. In Vaticano autem ſtatim ſubjungitur ille prioris Præfationis ſuprà à nobis exſcriptæ paragraphus ſecundus, qui incipit: *Canon autem Græcè, Latinè regula nuncupatur*, &c. uſque ad verba illa: *Concilium à ſocietate multorum in unum*. Unde & tandem concluditur: *Explicit Præfatio.*

EXCURSUS IV.

Notæ in eam Præfationem, quibus explanantur & confirmantur plura in ſuperioribus tradita circa S. Iſidorum Hiſpalenſem, ejuſq; Collectionem, à calumniis vindicatam.

PLACET hoc loci breviter, & tranſitu quodam, obſervare nonnulla in eam Præfationem, ex quibus pleniùs innoteſcant plura circa Iſidorianam Collectionem, & plura ex dictis in ſuperioribus confirmentur.

25. *a CANONES*]. Omnia hæc verba, & decem periodorum ſequentium, uſque ad: *IN HOC CORPORE CONTINENTUR*, extant ad literam apud S. Iſidorum Hiſpalenſem libro ſexto Etymologiarum capite decimo ſexto. Unde quæſtionis eſſe poteſt, an inde ad Præfationem, an potiùs ex hac illuc tranſlata fuerint.

26. In hac re placet ſententia Archipræſulis Marcæ loco citato §. 4. ubi ait: *Priorem hujus Præfationis partem Iſidorus Hiſpalenſis* (nota hæc, Lector, pro dictis Diſſert. I. Audis enim Marcæ teſtimonio, Iſidorum Hiſpalenſem fuiſſe auctorem ejus Præfationis ad Collectionem: ac proinde illam eſſe duobus ferè ſæculis antiquiorem Riculpho Moguntino Archiepiſcopo; nec ullatenus factam ab aliquo alio Iſidoro ejus æquali) *retulit in librum ſextum Originum cap. 15. Etenim cùm ſibi propoſuiſſet eo capite de Canonibus Conciliorum agere, ſolemneq; illi ſit laudabiles locos, qui ſuo inſtituto conducunt, tacitis auctoribus in Opus illud congerere, quo nomine ab eruditis majorem conſecutus eſt laudem* (quid ad hæc auctor Pſeudo-Iſidori anno 1628. editi?) *more illo ſuo hunc quoque centonem aliis addidit, & iiſdem verbis Præfationem illam ex parte tranſcripſit. Si quis autem pervicaciter contendere velit, ex Iſidoro potiùs deprompram hanc Præfationem, omnino ſe victum fatebitur, ſi ſepoſito dimicandi ſtudio perpendat, Præfationis corpus eſſe integrum, aliquot periodos complectens uno ſpiritu cum prioribus conjunctas; quæ tamen deſunt apud Iſidorum, qui ex loco laudato decerpſit quod ſibi commodum videbatur. Deinde ultima verba excerpti, quod eſt apud Iſidorum, iſta nempe: QUORUM ETIAM GESTA IN HOC OPERE CONDITA CONTINENTUR, nullius operæ ſunt in libris Originum; immo verò apertè falſa: cùm in eo volumine nec Canonum nec Conciliorum acta continentur. Quare prudenter obſervavit vir eruditus: HÆC OMISSA OPORTUIT.* (Nimirum, Joannes Grial in Notis ad verba illa, ſeu potiùs Alvar Gomez de Caſtro, cujus ſunt Notæ in eos libros, teſte Andreâ Scoto in Bibliotheca Hiſpana) *Quæ ſanè verba in Præfatione leguntur opportunè, quia præfixa eſt Collectioni Canonum. Unde exſcriptor, qui juſſu Iſidori in Origines hunc locum tranſtulit; manifeſtè hallucinatus eſt non omittendo verba hæc, quæ in volumine Canonum ſunt aptiſſima, ſed ab Originibus prorſus aliena.* Hactenus ille, & rectè quidem. Conſonant laudati illuſtratores ejuſdem capitis 15. S. Iſidori, qui in Notis ajunt: *Hoc caput ex alio Iſidori volumine à Braulione, qui hoc Opus interpolavit, in libroſq; digeſſit, accerſitum videtur. Nam & Conciliorum acta hoc Opere condita contineri inferiùs dicitur, & multa hujus loci verba in ea Præfatione, quæ inſcribitur, ORIGO CONCILIORUM, reperiuntur.*

27. Itaque cùm S. Iſidorus Hiſpalenſis jam elaboraſſet Collectionem aliquantò poſt tempus Concilii II. Hiſpalenſis, celebrati an. DCXIX. & poſtea libros Originum (quos tamen affectos reliquit, & nondum adhibitâ poſtremâ manu) S. Braulio interpolator ejus Operis, conſiderans partem illam Præfationis eſſe opportunam prædicto loco, ubi de Canonum etymologia & ratione agitur, fecit ut verba illa huc transferrentur ab aliquo amanuenſi, exſcriptoreve alio. Hic verò exſcripſit pluſquam oporteret, nam eò intulit verba illa: *QUORUM ETIAM GESTA IN HOC CORPORE CONTINENTUR.* quæ quidem initio Collectionis, ſive in Præfatione ad Concilia, opportunum habebant locum: nullatenus verò inter libros de Originibus. Præterea manifeſtum eſt, eam Collectionem Conciliorum, & Epiſtolarum Decretalium Iſidorianam, ſolùm perveniſſe uſque ad tempus S. Gregorii Magni ſub initium ſæculi ſeptimi, ut conſtat ex antiquiſſimis exemplaribus Diſſert. I. allegatis: cæterùm poſt Iſidori obitum adauctam fuiſſe, tum Actis ſextæ Synodi Generalis, & Conciliorum Toletanorum ſequentium ingenti numero: tum præterea pluribus Epiſtolis Romanorum Pontificum uſque ad Zachariam Papam: ut in exemplaribus aliis Mss. videre licet.

28. Ex eodem teſtimonio Marcæ diſces, ejus judicio S. Iſidorum Hiſpalenſem verè fuiſſe auctorem Collectionis Canonum, Conciliorumque, prout nos Diſſert. I. aſſeruimus: quidquid in oppoſitum exiſtiment alii, præſertim ii, qui conviciorum plauſtris onerare ſolent Iſidorum illum, quem Mercatorem appellant, tanquam auctorem ejus Collectionis. Quin & in Diſſertatione de Primatu Lugdunenſi, quæ edita habetur Tomo X. Collectionis Labbeanæ, col. 519. & ſeqq. §. 7. & 8. palam eandem ſententiam confirmat. Quod ſi verò Marca ipſe alibi eam abjudicare videtur Iſidoro Hiſpalenſi, ἀνωμαλία cenſenda erit, ſeu inconſtantia doctrinæ, ob quam aliàs ſæpe incuſatur, etiam ab ipſis Gallis.

29. Diſces rurſus exinde, qualiter, juxta Marcam, judicio eruditorum, magnam laudem meruerit S. Iſidorus Hiſpalenſis, dum ſtuduit *laudabiles locos, qui ſuo inſtituto conducunt, tacitis auctoribus*

ribus

Digitized by Google

ribus in Opus illud conferre. Quid autem ſi fortè idem S. Doctor exſcribens Epiſtolas veteribus Pontificibus tributas, eiſdem adjecerit varia Scripturæ teſtimonia, & plures adhuc Patrum locos, tacitis ipſorum nominibus, veluti in exornationem aut commentarium? Quod adhuc factum cogitari poteſt altero ex duobus modis. Primo, ſi intra corpus ipſum Epiſtolarum, ea omnia interjecerit ſub parentheſi, aut ſigno alio diſtinctionis, quo ſecernerentur à germanis & authenticis Epiſtolis. Secundo, ſi ſolùm ad marginem eas additiones poſuerit. Utrovis autem modo ſe geſſerit S. Doctor, fieri potuit, ut poſtea aliqui, aut imprudentes, aut ſcioli (& fortaſſe Theodiſclus, indigniſſimus S. Iſidori ſucceſſor in Sede Hiſpalenſi, ſi vera ſint quę de ipſo narrantur apud Archiepiſcopum Rodericum, & Lucam Tudenſem) ex verbis Pontificum, & additionibus Iſidori, abſque ulla diſtinctionis nota, contexerent totum Epiſtolarum corpus, quaſi ita à priſcis Pontificibus integrè ſcriptę fuiſſent. Si verò ita contigit (neque enim aliud certi in hac re ſtatuere licet, quòd careamus autographo Collectionis Iſidori, & antiquiſſimis exemplaribus ſęculo ſeptimo exſcriptis) non ideo auctor Pſeudo-Iſidori editi anno 1628. jure potuit inſectari Epiſtolas illas criminationibus & conviciis: nam dato, quòd ii centones fuerint aſſuti earum contextui, & non potiùs exinde in poſteriora Patrum ſcripta derivati, ſemper veneratione dignę ſunt illę, propter doctrinam Catholicam & ſalutarem, quę in ipſis additionibus continetur. Sed de hoc uberiùs agemus Diſſert. IV. num. 71. & ſeqq.

30. Premamus iterum verba eadem Præfationis à principio. Non quoslibet Canones Conciliorum ait Iſidorus cœpiſſe à temporibus Conſtantini, ſed nominatim *Canones Generalium Conciliorum*. Nam pręceſſerant proculdubio Canones alii Conciliorum Provincialium & Nationalium: veluti Ancyrani, & Neo-Cęſarienſes, fortaſſis quoque & Gangrenſes: immo & Eliberritani, juxta ſententiam eorum, qui Eliberritanum Concilium ajunt celebratum fuiſſe pluribus annis ante Synodum Nicęnam, quę fuit prima ex quatuor Oecumenicis, ſive Univerſalibus. Quare hęc in MSS. Rivi-Pollenſibus collocatur primo loco, habitâ ratione dignitatis, non temporis. Itaque ſolos Canones Generalium Conciliorum ait Iſidorus cœpiſſe à temporibus Conſtantini, qui eam Magnam Synodum, & inter Generales primam, convocari curavit, quamvis antea extitiſſent alii Canones Conciliorum Provincialium, aut Nationalium.

31. *b DE OMNI TERRARUM ORBE CONVENIENTES.*] Nimirum ex omni penè natione earum, quę ſub cœlo ſunt, confluxère Epiſcopi, aliique viri pietate & doctrinâ inſignes ad Synodum Nicænam. Sufficiat audire Gelaſium Cizycenum in Commentariis ejuſdem Synodi parte ſecunda cap. quinto, ubi ex teſtimonio Euſebii Pamphili oculati teſtis, libro tertio Hiſtoriæ, ait: *Velut Dei nutu adducta, intra parietes ſuos, Syros pariter & Cilicas, Phœnicas, Arabas, Palæſtinos, Ægyptios, porrò Thebæos, Afros, alioſq; ex Meſopotamia profectos recipit. Aderat in Concilio unà Perſidis Epiſcopus, nec ab hoc choro Scytha abſuit, Pontus item & Aſia* (Euſebius eo loco addit Galatiam & Cappadociam) *Phrygiaq; & Pamphilia, viros apud ſe lectiſſimos ſuppeditârunt. Quin etiam Thraces, Macedones, Achæi, & Epirotæ, & quorum domicilia multò longiore locorum intervallo diſtabant, eò advenerunt.* Addit Nicephorus lib. octavo cap. quintodecimo ex eodem Euſebio; *Ab ipſis quoque Hiſpanis, Hoſius videlicet celeberrimus ille unà cum aliis ibi conſidebat.*

32. *c CCCXVIII. EPISCOPORUM.*] Nimirum, totidem fuère precipui in Nicęna Synodo, in adyta admiſſi, veluti ſelecti ex maxima multitudine Epiſcoporum, qui eô advenerant. Nam, ut habetur in Pręfatione Alexandrinę editionis (cujuſcumque demum auctoritatis ea ſit) duo mille trecenti quadraginta octo convenerunt: ſive duo mille quadraginta octo, ut habet Melchitana editio: & ex iis omnibus delecti fuerunt trecenti decem & octo, quorum dumtaxat ratio habita eſt. Fortaſſe in templo aut aula, ubi Synodus celebrabatur, non erat locus majori Epiſcoporum multitudini.

33. *d TERTIA SYNODUS.*] Ante hęc verba refert Ivo cap. 20. de ſecunda Synodo Generali, quę pręceſſerat: *Hac Synodus acta eſt temporibus Damaſi Papæ Romani, Cyrilli Hieroſolymitani Epiſcopi, Neſtorii* (lege *Nectarii*) *Conſtantinopolitani.* Verùm non extant in Pręfationibus MSS. Rivi-Pollenſium.

34. *e OSTENDENS MANERE.*] Huc ſpectant verba illa Gennadii eodem ſęculo quinto ſcribentis, obſervata à Grialio: *Sixtus urbis Romæ Epiſcopus, decretum Synodi* (Epheſinę ſcilicet) *adverſùs Neſtorium, à ſe habitum volumine deſcribens, ad Orientis & Occidentis Eccleſias dedit, confirmans duabus in Chriſto manentibus perfecti naturis, unam Filii Dei credendam eſſe perſonam.*

35. *f CONFITEAMUR NATURÆ.*] Poſt hæc verba addit ſolus Ivo: *Hac Synodus acta eſt temporibus Leonis Papæ Romani, & Juvenalis Hieroſolymitani Epiſcopi, Athanaſii* (lege, *Anatolii*) *Conſtantinopolitani.* Mirum autem eſt poſt ejus Concilii editiones tam accuratè factas, præſertim Romæ, Coloniæ, & Pariſiis, quàm multa nuperrimè addiderit & correxerit, ac ſuæ integritati reſtituerit Stephanus Baluzius Tomo I. ſuæ Novæ Collectionis, præſertim à columna 953. uſque ad 1449.

36. *g CONTINENTUR.*] Huc uſque habetur capite illo 16. lib. ſexti Etymologiarum; quamvis ibi præter rem adjecta fuerint ea verba: *quorum geſta in hoc corpore condita continentur*; quæ tamen in Præfatione Collectionis opportuna ſunt, ut jam præmiſimus num. 25. & 26.

37. *h IN PRINCIPIO &c.*] Hæc verba, & quæ ſequuntur, nullatenus ab exſcriptore Iſidori tranſlata fuerunt in locum illum Etymologiarum: ſed ſolùm leguntur in Præfatione utriuſque MSS. Rivi-Pollenſis, & in Vaticano num. 630. qui fuit olim Joannis Epiſcopi Attrebatenſis, juxta poſteriorem S. Iſidori Præfationem. Quod autem legitur, in principio conſtitui Nicænam ſynodum, *pro auctoritate ejuſdem magni Concilii*, ideo dicitur, quia in ea Collectione extant Canones Ancyrani, & Neo-

Digitized by Google

Neo-Cæſarienſes, qui certè conditi fuerant ante Synodum Nicænam: verùm huic propter eximiam dignitatem primus locus in iis Collectionum exemplaribus datus fuit. Nimirum (ut omittam Concilium Eliberritanum, de cujus tempore eſt controverſia inter eruditos) Canones Ancyrani conditi fuerant an. CCCXIV. ſimiliter & Neo-Cæſarienſes. De Gangrenſibus dubitatur an præceſſerint tempore Synodum Nicænam, quamvis conſtet editos fuiſſe ſub Silveſtro Papa, & Conſtantino Auguſto, ac præſente Hoſio, dum juſſu ejuſdem Romani Pontificis verſaretur in Oriente. Ut ut ſit, collocati etiam fuerunt in iis MSS. poſt Synodum Nicænam.

38. *i* [*DEINDE DIVERSORUM*, &c.] Quotquot potuerunt inveniri Concilia Græca & Latina, anteriora & poſteriora quatuor Synodis Generalibus, ab Iſidoro collecta fuerunt, & in iis exemplaribus continentur. Jam verò ſæpe monuimus, & ex antiquiſſimis Collectionis Iſidorianæ MSS. Romæ ac Toleti extantibus comprobatum fuit, Iſidorum non fuiſſe progreſſum in eo Opere ultra Concilium Hiſpalenſe II. celebratum ipſo Præſide an. DCXIX. Nam licèt ipſe pluribus annis ſupervixerit, & interfuerit poſtea anno 633. Concilio IV. Toletano, non tamen invenitur illud poſuiſſe in antiquiſſimis exemplaribus ejus Collectionis, quia facta fuerat ante tempus ejus Synodi. Quare ordo celebrandi Concilium, deſumptus ex illa, & circumferri ſolitus in communibus editionibus Conciliorum poſt Hiſpanicam D. Loaïſæ, additus poſtea fuit Collectioni, ſive ab ipſo S. Iſidoro, ſive ab alio.

39. *k SUBJICIENTES.*] Nimirum, Iſidorus curavit etiam colligere Epiſtolas Decretales Pontificum Romanę Eccleſiæ à Clemente uſque ad Gregorium Magnum, quotquot potuit invenire: ut dicitur in alia Præfatione à nobis edita ante diſſertationes has, & oſtenſum fuit Diſſert. I. & conſtabit uberiùs Diſſert. IV.

40. *l IN QUIBUS*. Non minorem auctoritatem eſſe ait Decretis Pontificum Romanæ Eccleſiæ à Clemente uſque ad Gregorium Magnum, in ea Collectione editis, quàm Conciliorum, *pro culmine Sedis Apoſtolicæ*. nimirum, attentâ auctoritate ſupremâ ejus Sedis in totam reliquam Eccleſiam. Loquitur autem de Conciliis omnibus, quorum antea mentionem fecerat, ac proinde etiam de quatuor primis Generalibus: quorum auctoritatem ait non eſſe majorem, quàm Decretorum Apoſtolicæ Sedis, quamvis & illa ab eadem Sede probata fuiſſent. Eant nunc, qui decreta & definitiones ex Cathedra prolatas à Romanis Pontificibus circa fidem, aut mores, volunt corrigi poſſe à Concilio Generali, aut Romanum Pontificem illi ſubjiciunt. Porrò quanta ſit auctoritas Epiſtolarum germanarum Decretalium, & quàm aliena ab omni erroris periculo, latè tractavimus in Defenſione Cathedræ S. Petri Diſp. XXX. & alibi ſæpe in eodem Opere.

41. *m CANONES AUTEM*, &c.] Hinc demum patet (quod præcipuè oſtendendum aſſumimus Diſſert. ſeq.) judicio S. Iſidori quinquaginta illos Canones Apoſtolis adſcriptos, nondum in Hiſpania plenam eo tempore auctoritatem habuiſſe, contra quàm dicitur in Præfatione alia huic Tractatui præfixa, & quidquid in oppoſitum cenſuerit Baronius. Nimirum, ut ibidem palam conſtabit, Præfatio illa quoad plura capita proculdubio interpolata aut etiam corrupta fuit, poſt obitum S. Iſidori à quopiam alio, ſive Iſidorus appellaretur, ſive alio nomine. Quod autem Archipræſul Marca Diſſert. de Primatu Lugdunenſi §. VIII. citat Iſidorum Hiſpalenſem, quaſi in libris Originum rejecerit ad apocrypha Canones Apoſtolis tributos, *μνήμης ἁμάρτημα* eſt: cùm in toto eo Opere *μαλὶ χὸ* de Canonibus Apoſtolorum habere videatur. Solùm enim eâ de re in Præfatione germana ad ſuam Collectionem locutus eſt. Nec mirum ita ſentiret, cùm Canones ipſi, prout circumferebantur tempore S. Gelaſii Papę, ab ipſo inter apocrypha computati eſſent; & propterea fortaſſe prętermiſſi fuerint à S. Martino Bracarenſi, veluti non recepti in Hiſpania ipſius ętate, ut obſervat Juſtellus in Prętatione non longè à fine pag. 25. De Collectionibus Canonum lege plura & ſelecta apud Gibalin. lib. 5. de Jure Canon. cap. 10. latè: quę poſt elaboratam Diſſertationem hanc, ſolùm raptim legere licuit. Porrò de Collectione Martini Bracarenſis agemus ſuo loco inter Acta Concilii Lucenſis, quod in Hiſpania celebratum fuit anno Chriſti quingenteſimo ſexageſimo nono, aut circiter.

DISSERTATIO TERTIA.

An S. Iſidorus Hiſpalenſis Collectioni ſuæ inſeruerit Canones, qui dicuntur Apoſtolorum; & quotnam ex iis, ac quo jure.

PERGIT *Collector in præfatione hac, quam præ manibus habemus, & ait:* Propter eorum auctoritatem cæteris Conciliis præpoſuimus CANONES, QUI DICUNTUR APOSTOLORUM; licèt à quibuſdam apocryphi dicantur: quoniam plures eos recipiunt, & ſancti Patres eorum ſententias Synodali auctoritate roboraverunt, & inter Canonicas ſtatuerunt Conſtitutiones. *Hæc inibi: quæ non levem ingerunt difficultatem, & occaſionem præbent huic controverſiæ.*

EXCURSUS I.

Ratione dubitandi præmiſſâ, oſtenditur, S. Iſidorum initio Collectionis ſuæ inſeruiſſe Canones Apoſtolis adſcriptos; non tamen iis auctoritatem ullam tribuiſſe: nec verba illius eſſe, quæ modò exſcripſimus, ſed longè alia, quidquid contrà velint nonnulli; & olim cenſuerit Hincmarus.

2. CUM ex dictis totâ Diſſertatione præcedenti certum appareat, S. Iſidorum Hiſpalenſem fuiſſe auctorem verum hujus Collectionis uſque ad Concilium Hiſpalenſe ſecundum, celebratum anno Chriſtianę Epochę 619. cujus Acta coronidem illi Operi imponunt in multis MSS. occurrit ſtatim ratio dubitandi ex verbis Pręfationis nuper exſcriptis. Nam in iis videtur Collector fidem exploratam habere Canonibus evulgatis nomine Apoſtolorum: ſiquidem ait, ſanctos Patres eorum ſententias Synodali auctoritate roborâſſe, & inter Canonicas Conſtitutiones ſtatuiſſe.

3. Aliunde autem, & ex oppoſito, S. Iſidorus videtur iis omnem auctoritatem negâſſe. Nam, ut habetur apud Gratianum diſt. 16. cap. 1. in Pręfatione Iſidori ad Collectionem Conciliorum, quę ex bibliotheca Toletanę Eccleſię deſcripta Romam miſſa eſt, hęc verba habentur: *Canones, qui dicuntur Apoſtolorum, ſeu* (fortaſſis legendum, *ſed*) *quia eoſdem nec Sedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres illis aſſenſum præbuerunt, pro eo quòd ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcuntur; quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate Canonica atque Apoſtolica, eorum geſta conſtat eſſe remota, atque inter apocrypha deputata.* Hęc autem videntur directò contradicere verbis initio exſcriptis, quę leguntur in exemplaribus editis Collectionis Iſidorianę. Credibile autem eſt, exemplar illud, quod in bibliotheca Toletana extabat, fuiſſe germanum prę quibuslibet aliis, & proinde aut ipſius S. Iſidori autographum, aut ex eo fideliter deſcriptum. Quomodo igitur alia omnia leguntur in Pręfatione Collectionis circumferri ſolita, quam initio exſcripſimus? Sanè nodus hic valdè implicatus eſt, & in quo extricando, propter nimiam rei antiquitatem, & defectum teſtium antiquorum, conjectare, ac penè divinare oporteat.

4. Verùm ut in re adeò difficili aliquid certi ſtatuamus, ex quo cætera veroſimili conjecturâ colligi poſſint, initio præmittendum, Canones dictos Apoſtolorum extitiſſe in omnibus exemplaribus Collectionis Iſidoro adſcriptę. Nam omnia in Pręfatione habent verba illa: *Præpoſuimus Canones, qui dicuntur Apoſtolorum.* De duobus exemplaribus Romę extantibus in bibliotheca Vaticana, id teſtatur vir doctus & gravis, qui Juris Canonici Pręfationem ſcripſit in editione Gregorii XIII. Papę, ſimiliterque de alio in bibliotheca Dominicana S. Marię ſuper Minervam tunc aſſervato. Ait enim paullò poſt initium: *Inter privatos Collectores, qui multò plura congerere ſtuduerunt, perantiquus eſt Iſidorus, cujus Collectio protenditur A CANONIBUS APOSTOLORUM uſque ad Concilium Hiſpalenſe ſecundum; habeturque in duobus codicibus Vaticanæ bibliotheca, & uno Monaſterii Dominicani S. Mariæ ſuper Minervam.*

5. Porrò Iſidorum Collectorem fuiſſe non alium, quàm Hiſpalenſem, qui eidem Concilio pręfuit an. DCXIX. jam conſtitit Diſſert. pręcedentibus, & idem Scriptor laudatus paullò pòſt confirmat teſtimonio Hincmari, dum ſubdit: *Iſidorum hunc Hincmarus Archiepiſcopus Rhemenſis in libro de Synodis, celeberrimum illum Hiſpalenſem fuiſſe affirmat.* Itaque dubitare non licet, in Collectione facta à S. Iſidoro Hiſpalenſi, initio extitiſſe Canones Apoſtolis adſcriptos. Similiter & in aliis exemplaribus, quę ibidem dicuntur *recentiora, multis aliis Conciliis, ſcriptiſque addita*, extitiſſe, extareque Canones eoſdem, probatione non eget, & conſtat ex ipſis verbis Pręfationis, quę ſub epigraphe Diſſertationis hujus exſcripſimus.

6. Hoc pręmiſſo, videtur dicendum, verba

hu-

Digitized by Google

jus Pręfationis circa Canones Apoſtolorum, prout habentur in exemplari edito ex bibliotheca Toletana, citato apud Gratianum d. 16. cap. 1. fuiſſe ſcripta à S. Iſidoro, negante iis Canonicam auctoritatem, & rejiciente ad apocrypha: verba verò ejuſdem Præfationis, quæ initio Diſſertationis hujus exſcripſimus, & extant in omnibus ferè editionibus circumferri ſolitis, fuiſſe longè poſtea ab alio quopiam interpolatore, ſeu veriùs corruptore, ſubſtituta loco illorum, contra ſenſum S. Iſidori Hiſpalenſis. Aſſertio eſt bimembris, & ſuadenda quoad utramque partem, licèt doctiſſimus, & tot nominibus de Eccleſia benemeritus Cardinalis Baronius (à quo raro admodum, & non niſi invitus, recedam) oppoſitum cenſeat ad annum Chriſti CII. Sed & ipſe aliunde favet noſtræ ſententiæ, ut videbimus infrà num. 45.

7. Prior pars colligitur ex antiquitate & fidelitate illius exemplaris deſcripti ex alio antiquiore Eccleſiæ Toletanæ; in qua, ſi uſquam alibi, antiquiſſimum aliquod exemplar Iſidorianæ ac germanæ Collectionis extitiſſe cenſendum eſt, utpote factæ ab Hiſpano homine, & intra Hiſpaniam, & rogatu Epiſcoporum Hiſpaniæ, quos ſimul cum S. Iſidoro Præſide conſtat interfuiſſe, non ſolùm Concilio Hiſpal. II. ann. DCXIX. ſed & Toletano IV. an. DCXXXIII. Unde credibile admodũ eſt, & Iſidorum venientem ad id Concilium celebrandum in Eccleſia Toletana, ei tradidiſſe aliquod exemplar germanum Collectionis à ſe elaboratæ antea hortatu Epiſcoporum. Cùm igitur in illo tam clarè & apertè Canones Apoſtolis adſcripti dicantur non recepti ab Apoſtolica Sede, nec probati ſanctis Patribus, eo quòd ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcantur (licèt in iis utilia quædam inveniantur,) & tandem remoti ab auctoritate Canonica, atque inter apocrypha computati; palam eſt, nullam iis fidem ab Iſidoro Hiſpalenſi tributam fuiſſe. Deinde poſt elaboratam hactenus Diſſertationem hanc, invenimus ejuſdem fuiſſe ſententiæ ſummum virum Antonium Auguſtinum. Nam libri prioris Dialogo ſexto non longè à fine, recitatis ex Iſidoro eiſdem verbis, quæ præmiſimus num. 3. ſubdit: *Hæc verba IN OMNIBUS LIBRIS VETERIBUS HISPANIÆ CONCILIORUM INVENIUNTUR; non illa, quæ Iſidorus Mercator in præfatione Conciliorum ſcripſit* (nimirum, ſuprà num. 1. exſcripta) *quæ etiam Gratianus cap.* 4. *ejuſdem diſtinctionis poſuit: neque diſtinxit varietatem horum ſcriptorum, ut debuit, cùm contraria dicerent (hic enim Mercator hos Canones probat, quos ille rejecerat) ſed utrumque Iſidorum vocat.* Habemus itaque, judice eximio viro, & oculato tot veterum MSS. teſte, verba num. 3. relata fuiſſe germana Sancti Iſidori: ea verò quæ retulimus n. 1. intruſa fuiſſe ab interpolatore, ſeu veriùs corruptore hujus Præfationis, ſive is dicendus ſit Iſidorus Mercator, ſive Peccator; ſeu quovis alio nomine indigitandus ſit.

8. Fortaſſis idipſum comprobari poterit ex illis tribus exemplaribus Collectionis Iſidorianæ Romæ extantibus tempore Gregorii XIII. quorum meminimus num. 4. Nam in Præfatione citata dicuntur puriora aliis poſtea additis, & in quibus nihil apparet poſterius Concilio Hiſpalenſi ſecundo; ideſt, nihil ſcriptum poſt tempus S. *Iſidori Hiſpalenſis*, qui eidem Concilio præfuit, & aliis ſeptemdecim annis ſupervixit uſque ad 636. in quo vitæ periodum clauſit. Itaque cùm in iis nihil inveniatur corruptum, aut interpolatum cujuſpiam mangonio; credendum eſt, verba Præfationis Iſidorianæ, quoad Canones Apoſtolorum, eſſe eadem, quæ in Codice Eccleſiæ Toletanæ: ac proinde S. Iſidorum Canones Apoſtolorum exſcribentem, prout eo tempore circumferebantur in Hiſpania, non tribuiſſe iis Canonicam auctoritatem, ſed potiùs ad apocrypha rejeciſſe. Dixi *fortaſſis*: quia valdè credibile eſt, Antonium Auguſtinum Romæ commorantem eo tempore, & laborantem in Correctione ipſa, vidiſſe & obſervâſſe tria illa exemplaria, veluti conformia verbis apud Gratianum extantibus. Propterea enim videtur generatim dixiſſe doctiſſimus Pręſul: *Hæc verba in omnibus libris veteribus Hiſpaniæ Conciliorum inveniuntur*. Fateri autem debeo, in Codice Vaticano 630. ſæpiùs à me laudato, & ſcripto tempore Nicolai I. quod fuit olim apud Joannem Epiſcopum Attrebatenſem, non extare ea verba, prout apud Gratianum habentur; ſed ſolùm prout leguntur in Præfatione Iſidori, quæ vulgò circumfertur. Sed enim unius vel alterius exemplaris è Gallia allati non videtur habenda ratio adversùs plura alia Mss. Hiſpaniæ, ubi Collectio ab Iſidoro elaborata fuit, in quibus extant verba illa, prout à Gratiano exſcribuntur.

9. Confirmatur ex dicendis toto Excurſu ſequenti, ubi oſtendemus, cenſuram circa Canones Apoſtolorum quoad ſingula verba à Gratiann relata, reſpondere judicio, quod S. Iſidorus Hiſpalenſis ferre potuit de iis, juxta Concilia & Decreta Sedis Apoſtolicæ, quæ inſeruerat ſuæ Collectioni.

10. Poſterior noſtræ ſententiæ pars conſtat ex oppoſito fundamento: quia verba Præfationis exſcripta à nobis ſub epigraphe ipſa Diſſertationis hujus, licèt in exemplaribus editis ab anno 1500. habeantur, non tamen in reliquis Mss. quotquot in Hiſpania inventa ſunt, nec in Toletano, teſte Antonio Auguſtino, & Alvaro Gomezio, qui illius tranſumptum authenticum Romam miſerunt ad Gregoriũ XIII. Itaque putandum, priora S. Iſidori verba, ab alio quopiam ſciolo corrupta fuiſſe, propter definitionem quandam Stephani IV. Papę editam longè poſt tempora Iſidori, ut infrà videbimus num. 59. & ſeqq. Neque quidpiam alicujus momenti affert Baronius loco citato pro ſua exiſtimatione, quæ videtur fuiſſe orta ex prejudicio ſarciendi auctoritatem Apoſtolicorum Canonum, quæ tamen non erat authentica, nec explorata in Hiſpania, juxta eorum exemplaria, quibus uſus fuit S. Iſidorus. Unde exiſtimo, exemplar Collectionis Iſidorianę, quo uſus fuit Hincmarus, non fuiſſe purum quoad Pręfationem hanc, ſed potiùs interpolatum & corruptum. Nam ille in Opuſculo citato cap. 24. hæc habet: *In Præfatione idem Iſidorus dicit de Apoſtolorum Canonibus, quòd quibuſdam dicantur apocryphi, & plures eos recipiant, & ſancti Patres eorum ſententias Synodali auctoritate roboraverunt, & inter Canonicas Conſtitutiones poſuerunt. quod de quibuſdam ſententiis verum eſt, ſicut alibi in hoc Opuſculo potes legere.* Tam antiqua eſt corruptio Pręfationis hujus Iſidorianę, ut in exem-

plari, quo utebatur Hincmarus circa medium noni ſeculi jam legeretur vitiata, & continens doctrinam contrariam Iſidoro. Ac certè Hincmarus in iis poſtremis verbis ſatis apertè profitetur, non omnia in iis Canonibus contenta cenſeri debere auctoritatis explòratę, dum hanc ſolùm tribuit *quibuſdam ſententiis* illorum. At enim nos infrà Excurſu ſexto oſtendemus, ſolos duos primorum quinquaginta ſuſpectos eſſe; itemque tres alios ex triginta quatuor reliqois. Unde demum conſtabit,ſeptuaginta novem fuiſſe probatos ab Eccleſia: reliquos verò quinque, nec probatos ab ea, nec admiſſos.

EXCURSUS II.

Cur Sanctus Iſidorus,licèt in Collectione ſua exſcripſerit Canones Apoſtolis adſcriptos, rejecerit illos ad apocrypha, & intruſa ab hæreticis. Opinio quadam Binii, & aliorum rejecta.

11. VIDIMUS ſuprà num. 3. quomodo ex mente & verbis Sancti Iſidori Hiſpalenſis, juxta exemplaria Collectionis antiqoiora & puriora, *Canones illos, qui dicuntur Apoſtolorum..... nec Sedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres iis aſſenſum præbuerunt, pro eo quòd ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcuntur. Unde, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate Canonica atque Apoſtolica, eorum geſta conſtat eſſe remota, atque inter apocrypha deputata.* Videndum modò, an rectum fuerit in ea parte Iſidori judicium.

12. Imprimis, ut eos Canones diceret non receptos à Sede Apoſtolica, nec auctoritatem Canonicam habere, ſed potiùs computari inter apocrypha, ductus fuit Iſidorus firmâ Helice, aut Cynoſurâ Eccleſiæ, quæ eſt auctoritas Sedis Apoſtolicæ, ſive Romani Pontificis loquentis ex Cathedra. Nimirum, Sanctus Gelaſius I. Papa in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum celebrato anno 494. inter apocrypha recenſet *Librum Canonum Apoſtolorum*. Sic enim omnia exemplaria habent, ex quibus ſuppleri oportet Juſtelli Mss. in quo deſunt ea verba, ſicuti & deerant olim in eo, quo uſus fuit Hincmarus Rhemenſis. In reliquis enim Mss. & impreſſis extant. Et certè Sanctus Iſidorus eam cenſuram non tuliſſet, niſi exemplar Gelaſiani decreti, quo uſus fuit, ita haberet.

13. Fortaſſis ob eam Gelaſii cenſuram, Dionyſius Exiguus, qui Canones quinquaginta Apoſtolis tributos è Græco Latinè reddidit, paullò poſt tempus Gelaſii ipſius, ſuæque Collectiooi inſeruit; non propterea authenticos exiſtimavit. quin potiùs teſtatur, il los multis ſuſpectos,ſive dubiæ auctoritatis. Nimirum, ita loquitur in Præfatione: *In principio Canones quinquaginta, qui dicuntur Apoſtolorum, de Græco tranſtulimus: quibus quia plurimi conſenſum non præbuère facilem,nec ipſum voluimus veſtram ignorare ſanctitatem. quamvis quædam poſtea conſtituta Pontificum ex ipſis Canonibus aſſumpta eſſe videantur.* Quomodo enim facilis præſtaretur aſſenſus iis Canonibus, quos paucis retro annis Sedes Apoſtolica in Romano Concilio ad apocrypha amandaverat?

14. Similiter quod ait Sanctus Iſidorus, ideo Canones illos non recipi, quia *ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcuntur*, verum quidem eſt quoad aliquos eorum. Nam quamvis Severinus Binius, & plures alii Receotiores, poſt nonnullos Scriptores mediæ ætatis, videantur omnino probare primos quinquaginta ex iis, prout ex Græco habentur in Collectionibus Dionyſii, & Iſidori; falluntur ab dubio. Nam in editione Græca, ac Latina Dionyſii,Canones 45. & 46. in Latina verò Iſidori, Canones 46.& 47. decernunt, Baptiſmum ab hæreticis collatum eſſe irritum. Nimirum Canon 45. Græcus hæc habet: Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον αἱρετικῶν δεξάμενον βάπτισμα ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν. Latinè autem: *Epiſcopum, vel Presbyterum, qui hæreticorum baptiſmum, vel ſacrificium admiſerit, deponi jubemus.*

15. Deinde Canon Græcus 46. hæc habet: Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, τὸν κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν τοῦ κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας τῶν ψευδιερέων. Latinè verò: *Epiſcopus,vel Presbyter, eum,qui verè habet Baptiſmum, ſi de integro baptizaverit; vel ſi eum, qui ab impiis pollutus eſt, non baptizaverit, deponatur:ut qui irrideat mortem & crucem Domini, & non diſcernat Sacerdotes à falſis Sacerdotibus.* Eodem ferè modo Latinè leguntur, uno aut alio verbulo immutato, apud Iſidorum, niſi quòd Canones ſunt 46. & 47. At id eſſe falſum conſtat: cùm tertio ſæculo Sanctus Stephanus I. Papa, & ſæculo quarto Eccleſia tandem damnaverit errorem Rebaptizantium, ſeu aſſerentium, Baptiſmum ab hæreticis collatum eſſe irritum, & proinde iterandum. Vide infrà num. 78. & 79. Non igitur omnes ii quinquaginta Canones probari debent, cùm ii duo ſint planè obtruſi ab hæreticis. Et propterea Sanctus Iſidorus inquit, Canones Apoſtolis tributos (nimirum nonnullos) eſſe compoſitos ab hæreticis.

16. Urgetur idipſum. Si enim ii Canones probati olim fuiſſent, tanquam ab Apoſtolis editi; quotquot Epiſcopi in Africa ſæculo tertio,immo & quarto, docebant, baptizatos ab hęreticis debere rebaptizari, profectò uſi fuiſſent teſtimonio eorum duorum Canonum, eoque non leviter opinionem ſuam confirmâſſent; utpote innixo traditioni Apoſtolicę. At nunquam id feciſſe inveniuntur. Neque enim Agripinus cum Concilio Carthaginenſi, nec Sanctus Cyprianus cum Synodo octoginta ſex Epiſcoporum, tradentes eam opinionem, ullum ex iis Canonibus pro illa allegâſſe inveniuntur. Quin potiùs urgebantur in oppoſitum à Stephano I. Papa ex traditione Apoſtolica. Non ergo ii Canones authentici, vel ab Apoſtolis editi cenſendi ſunt.

17. Præterea, ut ſcitè obſervat Joannes Cabaſſutius, Diatribâ peculiari de hac re, neque apud Auguſtinum libris illis ſeptem contra Donatiſtas (qui omnes extra ſuam ſectam baptizatos, iterum baptizabant) neque apud Sanctum Optatum Millevitanum in toto Opere adverſus Parmenianum Donatiſtam, ulla extat mentio alicujus Canonis Apoſtolorum eâ de re ab eiſdem hęreticis objecti, vel à quopiam alio: cùm tamen ii nullum non moverent lapidem aū ſuam opinionem ſuadendam. Non ergo

exta-

extabat tunc aliquis prędictorum duorum Canonũ. Quin potiùs Sanctus Auguſtinus lib. 5. laudati Operis cap. 20. urget pro ſua & reliquorum Catholicorum ſententia Apoſtolicam traditionem: quę tamen nulla eſſet, ſi aliquis eorum Canonum duorum eſſet authenticus. Verba ſancti Doctoris hęc ſunt: *Apoſtoli nihil exinde præceperunt: ſed conſuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium ſuſcepiſſe credenda eſt, ſicut multa quæ univerſa tenet Eccleſia; & ob hoc ab Apoſtolis rectè præcepta creduntur, quanquam ſcripta non reperiantur.*

18. Nimirùm, ut Sanctus Doctor tradiderat ejuſdem Operis lib. 4. c. 23. *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt; nonniſi Apoſtolicâ auctoritate traditum, rectiſſimè creditur.* Pręiverat autem Tertullianus lib. de Pręſcriptionibus cap. 21. eandem regulam ſtatuens his verbis: *Conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam; ſine dubio tenentem quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo accepit.*

19. Eà verò argumentatione adversùs Donatiſtas, non dico Auguſtinus, ſed neque ullus ſcriptor mediocris opinionis uſus fuiſſet, ſi circumferretur aliquis Canon ex iis duobus, nomine Apoſtolorum, tanquam certò ab iis traditus, vel ab Eccleſia probatus. Patet igitur, eos Canones, ut inquit Iſidorus, ab hereticis obtruſos fuiſſe ſub ſpecioſo Apoſtolorum nomine. Et certè id videtur factum poſt Auguſtini tempora ab aliquo Donatiſta pertinaci: nam antea nullum eorum veſtigium apparet.

20. Neque me fugit, Binium in Notis ad eos Canones, ideo illos probare, quia cenſet ibidem duntaxat declarari irritum Baptiſma ab hereticis collatum non eâdem formâ, quâ confertur ab Eccleſia. Idque confirmare pergit exemplis; nam eo modo baptizârunt illi, qui tempore Apoſtolorum Canone 49. & 50. in tribus patribus, ſeu in nomine trium principii expertium, aut trium Filiorum, vel trium Paracletorum, vel in morte Domini baptizabant: quique, ut glorioſiſſimæ Trinitatis confeſſionem deſtruerent, Catholicæ Baptiſmi formæ aliquid addebant vel ſubtrahebant: uti fecère Gnoſtici, teſte Irenęo lib. 1. cap. 18. nam hac formâ utebantur: *In nomine Ignoti patris omnium, & in Veritate matris omnium, & in nomine deſcendentis JESU ad unionem, & redemptionem, & communionem virtutum.* Hoc modo, formâ Baptiſmi corruptâ, Paullianiſtę baptizârunt: ideoque ab his baptizati, venientes ad Eccleſiam Catholicam, iterum baptizari pręcipiuntur Canone 19. Concilii Nicęni. Hęc ad verbum ferè Binius. Addit ex Nicephoro lib. 10. Hiſtorię cap. 35. quendam Epiſcopum Arianum, nomine Deutrum, baptizâſſe in nomine Patris, per Filium, in Spiritu ſancto: eo autem facto miraculosè accidiſse, ut aqua, quę ad Baptiſmum parata erat, repentè in deteſtationem Arianæ hæreſeos, quam ille prædictis verbis profiteri volebat, penitùs diſpareret. Denique addit, tempore Apoſtolorum Cerinthum, opinione Baronii, mutâſſe & corrupiſſe formam Baptiſmi, quia Chriſti divinitatem negabat; & teſte Irenæo lib. 1. cap. 25. Chriſtum à IESU ſejungebat. Eo itaque ſenſu vult Binius in utroque eo Apoſtolorum Canone irritum declarari & iterandum Baptiſmum ab hæreticis collatum,

21. Sed enim explanatio hæc Binii non ſatis eſt ad defenſionem eorum Canonum: cùm in his nulla habeatur mentio Baptiſmi ab hæreticis collati præter aut contra formam Eccleſiæ Catholicæ: ſed abſolutè & indifferenter deponatur Epiſcopus vel Presbyter, *qui hæreticorum Baptiſmum vel Sacrificium admiſerit.* Ubi autem Canon, præſertim Apoſtolicus, non diſtinguit inter hæreticum utentem aliâ formâ Baptiſmi, quàm receptâ in Eccleſia; nec nos diſtinguere debemus. Si ergo Canon ille verè eſſet ab Apoſtolis conditus, Baptiſmus ab hæreticis collatus, universè loquendo non eſſet admittendus, quod ſanè contradicit definitioni, aut ſanctioni poſtea editæ à Sancto Stephano Papa, & confirmatæ in magna Synodo Nicęna, ubi Canone XIX. decernitur, Paullianiſtas rebaptizari debere, nullà mentione peculiari factâ aliorum omnium hæreticorum, qui præceſſerant: quoniam, nimirum, teſte Auguſtino lib. 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 5. omnes alii, veluti Marcion, Valentinus, Arius, Eunomius, & ipſi carnales parvuli reprehenſi ab Apoſtolo, ritè ſeù validè baptizabant, quia utebantur formâ debitâ, quamvis ſub alio & alio ſenſu ipſorum; ſecùs verò Paullianiſtæ. Fruſtra igitor Binius diſtinguit inter hæreticos ad interpretandum Canonem illum Apoſtolis adſcriptum.

22. Præterea, dato quòd ea interpretatio ullum habere poſſit locum; id certum eſt, juxta germanum & obvium ſenſum eorum Canonum, declarari irritum Baptiſmum collatum ab hæreticis, & proinde iterandum. Igitur, ſi verè Canones ii extabant à tempore Apoſtolorum, & vulgati erant in Eccleſia; habuiſſent certè Rebaptizantes, tertio, quarto, & quinto ſæculo graviſſimum in iis fundamentum ad opinionem ſuam tuendam, ac proinde illos in ejus præſidium allegâſſent. Quod ſanè nunquam feciſſe inveniuntur.

23. Inſuper nec Auguſtinus, nec alii ejus opinionis impugnatores, tam confidenter allegâſſent pro ſe traditionem Apoſtolorum. Facilè enim illa à Rebaptizantibus negari poſſet, prolatis in medium iis Canonibus, qui in ſenſu germano & obvio ipſorum opinionem confirmabant, & ne illam omnino perſuaderent, detorquendi erant ad alienum aut diſtortum ſenſum, quemadmodum detorquentur à Binio.

24. Rurſus, ſi in iis Canonibus ſolùm decernitur iterandus Baptiſmus ab hæreticis non ſervantibus formam ab Eccleſia receptam; nihil erit ibidem conſtitutum in odium hæreticorum. Nam etiam Baptiſmus à Catholicis collatus ſine forma recepta ab Eccleſia, iterari debet: ut nemo neſcit. Canones autem ii, ſi veri & authentici ſunt, aliquid ſpeciatim decernunt in odium hæreticorum: ut patet ex contextu. Igitur ſi veri & authentici ſunt, decernunt, Baptiſmum ab hæreticis collatum, eo ipſo nullum eſſe, & iterari debere. Cùm ergo certum ſit, nihil ejuſmodi ab Apoſtolis traditum fuiſſe, ſed potiùs contrarium, teſte Auguſtino; conſequens eſt, ut hi duo Canones non ſint veri & authentici, ſed confictì ab aliquibus Anabaptiſtis, ſive Donatiſtis, poſt tempora Auguſtini.

25. Et certè Sanctus Iſidorus, dum verbis nu. 3. exſcriptis negat auctoritatem Canonibus editis nomine Apoſtolorum, eo quòd compoſiti fuerint (nimirum, aliqui eorum) ab hæreticis, planè indicat, hos duos Canones in quibus verſamur. Nam in nullo alio ex quinquaginta ab ipſo collectis detegitur aliquid fidei contrarium, vel ab hæreticis obtruſum. Neque enim plures quàm ii quinquaginta fuerunt in Collectione Iſidori à principio, ut obſervat Illuſtriſs. Antonius Auguſtinus lib. 1. Dialogo VI. fine, allegatis in eam rem Gratiano, Rhabano, & Anſegiſo. Mirum autem eſſet, non occurriſſe Iſidoro eam interpretationem, quæ Binio facilis & obvia apparuit, ſi verè locum haberet; nec erat cur Sanctus Doctor nigro theta notaret eos Canones, tanquam ab hæreticis obtruſos, ſi obvius & germanus eorum ſenſus eſſet Catholicus, quemadmodum Binius vult. Rectum itaque fuit judicium Iſidori, quatenus Canones Apoſtolis adſcriptos recenſuit inter apocrypha, & præterea notavit, veluti intruſos ab hæreticis: nimirum aliqua ex parte. Satis enim eſt & fuit, duos illorum hæreſim Rebaptizantium continere, ne omnes quinquaginta generatim probarentur, prout tempore ejuſdem Sancti Doctoris circumferebantur, & modò extant in frequentibus editionibus Græcâ & Latinâ, juxta ea quæ num. 14. & 15. obſervavimus.

EXCURSUS III.

Jure ne, an injuriâ, interpolator, aut corruptor Præfationis S. Iſidori ad ſuam Collectionem, tradiderit opinionem S. Doctori contrariam, tribuens auctoritatem omnibus Canonibus nomine Apoſtolorum editis.

26. QUISQUIS fuerit ille, qui Collectioni ab Iſidoro Hiſpalenſi factæ adjecit ſæculis ſequentibus poſteriora Concilia, & Pontificum recentiorum Epiſtolas; ſicut ex eo capite laudem meretur, ita & reprehenſione gravi dignus eſt, quòd Præfationem à Sancto Doctore ſcriptam interpolaverit, immo & corruperit, ſubſtitutis aliis verbis, & contrariâ opinione circa Canones Apoſtolorum. Nam ut in ſuperioribus vidimus, præſertim num. 3. S. Iſidorus illos ad apocrypha & intruſa ab hæreticis rejicit: interpolator verò ille, ſeu potiùs corruptor, authentica eſſe vult; ſiquidem ait in vulgata Præfatione, quam initio hujus Tractatûs præmiſimus: *Sancti Patres eorum ſententias Synodali auctoritate roboraverunt, & inter Canonicas ſtatuerunt Conſtitutiones.* Itaque quiſquis is fuerit, nullam excuſationem meretur. Injurius enim eſt ſanctis Patribus, quiſquis ipſorum lucubrationes interpolat; multò autem magis, qui corrumpit, ut aliter ſenſiſſe aut docuiſſe videantur, quàm re ipsâ ſenſerunt aut docuerunt; etiamſi fortè in aliquo, ut homines, erraverint. Quo nomine potiſſimùm olim reprehenſus fuit Ruffinus in verſione librorum περὶ ἀρχῶν Origenis è Græco, & poſtea plurimi alii, centonibus, additionibus, ac parachroniſmis vitiantes ſcripta aliqua ſanctorum Patrum, quæ in fonte ſuo, ſive autographo, integra erant labiſque pura.

27. Adhuc tamen videndum modò, an interpolator ille aliquomodo verè dixerit, ſanctos Patres illorum Canonum ſententias Synodali auctoritate roboràſſe, & inter Canonicas Conſtitutiones poſuiſſe. Neque enim id dicere auderet ſine fundamento aliquo, aut mentiri tam ſplendidè, ut falſitatis palam convinci poſſet.

28. Imprimis id non potuit verè dicere de quinque primis Conciliis Generalibus: cùm in nullo eorum probati inveniantur generatim Canones Apoſtolis adſcripti. Idem cenſendum de Sexto ſub Agathone celebrato anno 680. ob eandem cauſſam. Neque obſtat quòd apud Gratianum diſt. 16. cap. 4. & apud Ivonem p. 4. c. 122. legitur tanquam dictum ab Hadriano I. Papa in VII. Synodo Generali ſub ipſo coacta an. DCCLXXXVII. Act. II. *Sextam Synodum ſanctam recipio cum omnibus Canonibus ſuis.* Non, inquam, obſtat: quoniam nec illa ipſa verba ſunt, quæ inibi habentur: nec proferuntur ab Hadriano Papa nomine proprio: ſed ſolùm recitantur, veluti ſcripta à Taraſio in Epiſtola quadam Synodica ajente: *ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἕκτης Συνόδου δέχομαι μετὰ πάντων τῶν ἐνθέσμων καὶ θεοδότων ἐκφωνηθέντων παρ' αὐτῆς κανόνων ἐν οἷς ἐμφέρεται.* Ideſt, juxta verſionem Anaſtaſii: *Quia & eaſdem ſex Synodos ſuſcipio cum omnibus regulis, quæ jure ac divinitùs in ipſis promulgatæ ſunt.* Scio aliam eſſe lectionem Græci exemplaris in ora ejuſdem Columnæ 121. apud Collectionem Labbeanam, cui magis reſpondent ea Latina verba. Nam juxta Græca à nobis exſcripta vertendum eſſet *eandem ſextam Synodum*, ubi Anaſtaſius habet, *eaſdem ſex Synodos.* Verùm utrovis modo accipiatur, nihil ibidem habetur de Canonibus Apoſtolorum ſpeciatim, ſed universè ſolùm ac generatim de Canonibus *jure ac divinitùs promulgatis* in ſex Synodis, ſive in ſexta Synodo. Quare ex eo teſtimonio non conſtat, Canones Apoſtolorum Synodali auctoritate à ſanctis Patribus probatos fuiſſe, & inter Canonicas Conſtitutiones collocatos, prout affirmat interpolator hujus Præfationis.

29. Certè loquendo de ſexta Synodo Oecumenica & legitima, quæ coacta fuit ſub S. Agathone Papa, & Conſtantino Pogonato Auguſto, anno DCLXXX. certum eſt, nullos in ea Canones editos fuiſſe, juxta admonitionem illam, quæ præfigitur Concilio Quini-Sexto (apud Collectionem Labbei To. VI. col. 1123.) & incipit: *Ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη Σύνοδος*, &c. ideſt, *Sancta & Oecumenica ſexta Synodus nullos condidit Canones, ut fatentur tum Græci, tum Latini omnes.* Sed neque in ea referuntur aut probantur Apoſtolorum Canones. Unde occurritur facilè objectioni cuidam ex Gratiano, Decreti diſt. 16. cap. 4. ubi dicitur nomine ſextæ Synodi: *Placuit huic ſanctæ Synodo, ut amodò confirmata & rata ſint Canonum Apoſtolorum 85. capitula.* Non enim ea verba habentur in Synodo ſexta Oecumenica & legitima; ſed in Quini-Sexta & erratica, quæ interdum ſexta appellari conſuevit: ut obſervatur in admonitione mox citata apud Labbeum col. 1128. verbis illis: *Atque hinc factum eſt &c.*

30. Quare ſolùm ſupereſt, ut probati fuerint in alia Synodo ſequenti (quam Græci complexo vocabulo

e abulo Πενθέκτην, Latini *Quini-Sextam* appellant) in Trullo celebratâ an. 692. Unde in citata admonitione additur: ὁ δὲ τῶν κανόνων ἔκδοσις ἐν Τρούλλῳ παρελθόντος τετάρτης, ὡς ὁ τρίτος διαλαμβάνει κανών. Ideſt: *Editio verò Canonum facta eſt in Trullo, quartâ Indictione elapsâ, ut habetur in tertio Canone*. Verùm in editione centum duorum Canonum Trullanorum (tot enim fuerunt) Labbeana, non tertius, ſed ſecundus Canon eſt in quo ſtatuitur, *ut firmi ſtabileſq; maneant qui à ſanctis Patribus, qui nos præceſſerunt, ſuſcepti ac confirmati ſunt, atque adeò nobis etiam traditi ſunt, ſanctorum & glorioſorum Apoſtolorum nomine OCTOGINTA QUINQUE CANONES*. Deinde iidem Patres Trullani obſignant, *etiam reliquos omnes Canones, qui à ſanctis ac beatis noſtris Patribus expoſiti ſunt, ideſt, à trecentis decem & octo Patribus, qui Nicææ convenerunt &c.*

31. Hæc inibi habentur: ex quibus palam conſtat, octoginta quinque Canones Apoſtolis tributos, fuiſſe confirmatos in Synodo Quini-Sexta, veluti probatos à ſanctis Patribus. Cumque ea celebrata fuerit quinquaginta ſex annis poſt obitum S. Iſidori, non potuit ipſe ullam ejus notitiam habere. Interpolator autem hujus Præfationis, cùm longè poſtea vixiſſe ponatur, potuit abs dubio illam citare, & abſque dolo dicere, Canones Apoſtolorum fuiſſe probatos à ſanctis Patribus, & Synodali auctoritate roboratos.

32. At, inquies, ea Synodus non fuit ritè coacta. Nam licèt à ducentis viginti ſeptem Epiſcopis celebrata dicatur, nemo interfuit nomine Romani Pontificis: ut in citata Animadverſione oſtenditur adversùs Balſamonem. Nullum autem Concilium ſine auctoritate Romani Pontificis ratum habetur ab Eccleſia. Deinde in ea Synodo probantur octoginta quinque Apoſtolorum Canones: quorum tamen aliquos fuiſse ab hæreticis intruſos teſtatur S. Iſidorus, & nos cum ipſo oſtendimus Excurſu ſecundo. Idipſum conſtat de Canone LXV. Ἐπὶ χλευασμῷ, &c. ac de 84. Ἔστω πᾶσιν &c. qui ſanam doctrinam non continent: Ergo erratica fuit ea Synodus, dum abſque delectu eos Canones 85. probavit; præſertim cùm Sanctus Gelaſius I. Papa, duobus retro ſæculis Canones Apoſtolorum inter apocrypha recenſuiſset. Quare interpolator non potuit verè dicere illos fuiſse Synodali auctoritate confirmatos.

33. Reſpondeo libenter concedendo, Synodum Quini-Sextam non fuiſſe Oecumenicam, nec Canonicæ auctoritatis: quoniam, quidquid contrà cavilletur Balſamon, Romanus Pontifex Sergius, nec per ſe, nec per legatos ſuos interfuit: quin potiùs illam nunquam probare voluit. Ita enim teſtatur qui eo tempore vivebat & florebat Venerabilis Beda in Opere de ſex ætatibus: ubi loquens de Juſtiniano Auguſto Juniore, ſub quo ea Synodus coacta eſt, inquit: *Hic beatæ memoriæ Pontificem Romanæ Eccleſiæ Sergium, qui ERRATICÆ SUÆ SYNODO* (nimirum Quini-Sextæ) *quam Conſtantinopoli fecerat, favere & ſubſcribere noluiſſet, miſſo Zachariâ Protoſpathario ſuo, juſſit Conſtantinopolim deportari: ſed prævenit militia Ravennatis Urbis, vicinarumq; partium juſſa Principis nefanda, & eundem Zachariam contumeliis & injuriis ab Urbe Romana repulit*. Idipſum ferè teſtatur Paullus Diaconus de Geſtis Longobardorum lib. 6. cap. 11. & qui inclinante ſæculo nono ſcribebat Anaſtaſius Bibliothecarius in Vita ejuſdem Papæ Sergii. Itaque Synodus illa acephala omnino, immo & erratica, uti eam appellat Beda, fuit. Quare nec legitima fuit approbatio octoginta quinque Canonum Apoſtolis tributorum, tum ob defectum auctoritatis in ea Synodo: tum quòd aliqui illorum ab hæreticis obtruſi contineant doctrinam à fide Catholica & Eccleſiæ ſenſu alienam: tum denique quoniam Canon XIII. Trullanus contra omnem veritatem, & adversùs Eccleſiam Latinam, ait: *Nos antiquum Canonem Apoſtolicæ perfectionis, ordiniſq; ſervantes, hominum, qui ſunt in ſacris, legitima conjugia deinceps quoque firma, & ſtabilia eſſe volumus, nequaquam eorum conjunctionem cum uxoribus diſſolventes, vel eos mutuâ tempore convenienti conſuetudine privantes*. Falsò enim tribuitur Apoſtolis ea doctrina carnalis & licentioſa. Vide Lupum in Scholiis ad eum Canonem Tomo II. pag. 891. Mitto alios ex Canonibus Trullanis, veluti octavum, & trigeſimum, alienos ab uſu Eccleſiæ, & à veritate.

34. Adhuc tamen fieri potuit, ut interpolator neſciret eam Synodum fuiſſe erraticam, aut ſine auctoritate Pontificis congregatam, vel ab ipſo rejectam: ac proinde bonâ fide diceret, Canones Apoſtolorum fuiſſe confirmatos. Neque obſtat decretum longè antiquius Gelaſii I. Papæ eos rejicientis ad apocrypha. Nam dato quòd illud notum fuerit interpolatori, potuit adhuc exiſtimare longè alios fuiſſe Canones à Gelaſio rejectos, quàm ab ea Synodo probatos; & ita non mentiri dum dixit, auctoritate Synodali confirmatos fuiſſe, & à ſanctis Patribus inter Canonicas Conſtitutiones ſtatutos.

35. Sed & notandum eſt, interpolatorem ipſum in hac Præfatione non determinâſſe certum aliquẽ numerum Canonum Apoſtolorum, ſed ſolùm dixiſſe: *Præpoſuimus Canones, qui dicuntur Apoſtolorum*. Ubi non decernit an fuerint quinquaginta, an octoginta quinque circumferri ſoliti, propter plurima exemplaria eorum, qui probati in Synodo Quini-Sexta, ubique ſparſi erant. E converſo autem in pura & germana Collectione Iſidori ſolùm videntur memorati fuiſſe quinquaginta illorum, ſicut & in Dionyſiana, quæ integro ferè ſæculo præceſſit Iſidorianam. Itaque ex eo capite non poteſt argui interpolator malæ fidei, quamvis alioqui reprehenſione gravi dignus, quòd corruperit verba Iſidori in ſua Præfatione circa Canones Apoſtolicos, immo & contrariam opinionem illi adjudicaverit.

36. Erit fortè qui velit, interpolatorem, dum ait Canones Apoſtolorum probatos fuiſſe Synodali auctoritate, id intelligere de approbatione ſynodicè data à Stephano Papa IV. paullò pòſt referenda. At hoc non admittent plerique Recentiores, qui interpolatorem ipſum, quem Iſidorum Mercatorem appellant, ajunt conſarcinâſſe & centonibus aſſutis impleviſſe Collectionem Canonum circa finem octavi ſæculi: ut propterea illam ex Hiſpania detulerit in Germaniam Riculphus Moguntię Præſul circa an. DCCCV. Tunc verò Stephanus IV,

non-

nondum Pontificatum adeptus fuerat: utpote qui electus ſuit longè poſtea; nimirum an. DCCCXVI. Quare interpolator, ſi eo tempore Collectionē ſuam vulgavit, quo Recentiores volunt, non potuit meminiſſe approbationis Canonum Apoſtolorum editæ à Stephano Papa IV. Itaque ſolùm videtur indicâſſe illam, quæ longè antea præceſſerat anno DCXCII. in Trullana Synodo, quæ Quini-Sexta fuit appellata.

EXCURSUS IV.

Cuinam potiùs aſſentiendum ſit; an S. Iſidoro neganti exploratā auctoritatem Canonibus vulgatis Apoſtolorum nomine; an potiùs interpolatori aſſerenti? Argumenta præcipua pro unaquaque partium proponuntur, veluti rationes dubitandi.

37. NON deſunt argumenta, quibus ſuaderi poſſit, veram fuiſſe ſententiam interpolatoris tribuentis auctoritatem exploratam Canonibus nomine Apoſtolorum editis. Imprimis enim decretum S. Gelaſii I. Pape in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum, quod in oppoſitum allegari ſolet, non videtur eos Canones ad apocrypha rejeciſſe, ut in frequentibus Conciliorum editionibus habetur; ſed potiùs altùm de iis ſiluiſſe. Id duplici conjecturâ urgenti colligitur. Prima eſt, quòd Dionyſius Exiguus triginta circiter annis poſt Concilium illud edens Collectionem ſuam, non ſolùm non meminerit cenſuræ Gelaſianæ contra Canones illos, ſed potiùs eos ex Græco Latinè ediderit. Quod certè non fuiſſet auſus, ſi paullò antea S. Gelaſius eos improbâſſet. Altera eſt, quòd ea Gelaſii cenſura non fuerit in codice, quo uſus eſt Hincmarus. Hic enim in Opuſc. 55. cap. 24. ait: *Beatus Gelaſius in Catalogo*, Qui libri ab Eccleſia Catholica recipiuntur, *deſcripto*, &c. *de his Apoſtolorum Canonibus penitùs tacuit, SED NEC INTER APOCRYPHA EOS MISIT*. Quod tam aſſeveranter non diceret Hincmarus, uno, aliove exemplari ductus, niſi & præterea certus eſſet, in codicibus circumferri ſolitis nollum ejus cenſuræ Gelaſianę extare verbum. Corruit igitur præcipuum fundamentum ſententiæ negantis auctoritatem Canonibus Apoſtolicis, deſumptum ex decreto illo S. Gelaſii Papæ.

38. Secundò ſuaderi poteſt idipſum ex Synodo Quini-Sexta, in qua, ut vidimus Excurſu præcedenti, octoginta quinque Canones Apoſtolorum probati fuerunt, qui numerus etiam habetur in libro Conſtitutionum Apoſtolicarum, ubi iidem Canones eâdem ſerie, & æquali numero habentur. Neque obſtat quòd eadem Synodus acephala fuerit, & nunquam confirmata ab Apoſtolica Sede, ut num. 32. dicebamus. Inde enim ſolùm colligitur, Synodum illam non eſſe Canonicæ & exploratæ auctoritatis. Cum hoc verò cohæret, quòd graviſſimam auctoritatem, infra Canonicam, habeant Canones ii, qui unanimiter à ducentis viginti ſeptem Patribus in Trullo probati fuerunt. Neque enim tot & tam graves Epiſcopi in ea ſententia convenirent, niſi gravibus ac maximè ſolidis fundamentis innixi.

39. Tertiò, quoniam iidem Canones inveniuntur laudati à Patribus & Conciliis. Imprimis Theodoretus, qui Collectionem ſuam edidit circa an. CDXL. & quinquaginta circiter ante Pontificatum Gelaſii; in ea exhibuit eundem numerum Canonum 85. Apoſtolorum. Deinde in Synodo Conſtantinopolitana ſub Nectario laudatur Canon Apoſtolicus 74. in Nicæna 62. & in Antiochena 76. Quod certè non eſſet, niſi ii Canones 85. numero, in veneratione apud Eccleſiam fuiſſent quarto ſæculo. Quin & ſæpiſſimè laudati inveniuntur multi eorum à Pontificibus Romanis: veluti Teleſphoro Epiſt. 1. Victore Epiſt. 1. Zephyrino Epiſt. 1. Fabiano Epiſt. 1. Tertullianus ſub initium tertii ſæculi ſcribens adversùs Praxeam allegat Canones Apoſtolorum, veluti per manus traditos. S. Athanaſius eos inter Hagiographa recenſere dicitur. Immo, & S. Joannes Damaſcenus lib. 4. de Fide Orthodoxa cap. 18. numerans libros Novi Teſtamenti, ait: *Paulli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim: Apocalypſis Joannis Euangeliſtæ: Canones ſanctorum Apoſtolorum per Clementem*. Ubi Canones Apoſtolorum videtur æquare in auctoritate reliquis Novi Teſtamenti libris.

40. Quartò, idipſum ſpeciatim videtur conſtare de quinquaginta prioribus eorum Canonum editis in utraque Collectione, Dionyſii, & Iſidori: cùm Pontifices Romani aliquorum ex iis auctoritate ſententias & judicia ſua munierint. Joannes II. Papa, ut oſtenderet depoſitionem Contumelioſi Epiſcopi fuiſſe juſtam, anno 534. laudavit Canones 25. & 29. Apoſtolorum. Idem fecit circa annum 747. S. Zacharias Papa in Epiſtola ad Pipinum Majorem Domûs, & Epiſcopos, ac Proceres Regni Francorum. Idipſum præſtitit Nicolaus I. Papa ad conſulta Bulgarorum cap. 72. circa annum 860. Idem denique, anno 1054. S. Leo IX. Papa, ſive ipſius legatus Humbertus Sylvæ Candidæ Epiſcopus, in Confutatione Epiſtolę Nicetę Abbatis, è qua deſumptus fuit Canon *Clementis librum* diſt. 16.

41. Quintò & urgentiùs, videtur confirmari poſſe ex definitione Stephani IV. Papæ circa quinquaginta priores Canones, & Joannis VIII. circa omnes, teſtatâ apud Anaſtaſium Bibliothecarium in Præfatione ad VII. Synodum Generalem, quam ipſe è Græco in Latinum vertit. Ibidem enim alloquens ipſum Joannem VIII. paullò poſt initium, cùm præmiſiſſet, quædam in ipſa ſeptima Synodo ex Apoſtolorum & ſextæ Univerſalis Synodi Canonibus & ſententiis inveniri, quæ apud Latinos nec interpretata extabant, nec admittebantur; quin & certum eſſe, quoſdam Apoſtolorum Canonibus non facilè præbuiſſe conſenſum; ſubdit ſtatim: *Sed & Præceſſor veſter beatiſſimus Papa Stephanus* (nimirum ejus nominis quartus, qui anno 816. Eccleſiam rexerat) *non ex iis pluſquam quinquaginta recipiendos, Synodicè promulgavit; licèt quædam conſtituta Pontificum ex ipſis Canonibus aſſumpta eſſe videantur*. Ergo ſaltem Canones ii quinquaginta Synodicè probati fuerunt à Stephano Papa.

42. Jam verò & reliquos uſque ad 85. probatos fuiſſe ab Eccleſia ſemper, videtur conſtare: tum quia illorum 62. 74. & 76. laudantur in veteri-

bus

bus Conciliis: ut vidimus num. 39. tum præterea quoniam Juſtinianus Imperator in Conſtitutione ad Epiphanium Patriarcham CP. illos valdè commendat, velnti *quos Apoſtoli nobis reliquerunt, ac SS. Patres cuſtodierunt, & interpretati ſunt.* Porrò ibi laudari omnes 85. patet ex Nomo-Canone cõfirmato ab eodem Juſtiniano, in quo totidem habentur. Denique omnes illos fuiſſe confirmatos à Joanne VIII. Papa, indicat loco citato Anaſtaſius ipſum alloquens: *Unde, APOSTOLATU VESTRO DECERNENTE, non ſolùm illos quinquaginta Canones Eccleſia recipit, SED ET OMNES EORUM, utpote Spiritûs ſancti tubarum.* Videtur itaque conſecratus ab Eccleſia numerus 85. Canonum, qui Apoſtolis tribuuntur: ac proinde veram eſſe opinionem interpolatoris hoc loco: quam ſequuntur, aut ex toto, aut maximâ ex parte, Turrianus lib. 1. cap. 21. Baronius ad annum CII. D. Emmanuel Gonzalez in Apparatu ad Decret. & plures alii.

43. Aliunde autem, & ex oppoſito, S. Iſidorus iis Canonibus auctoritatem omnem elevat in Præfatione ſua ad Collectionem, prout extat in purioribus illius exemplaribus, ut vidimus num. 3. tum quòd aliqui eorum Canones intruſi ab hęreticis fuerint, tum quòd Sedes Apoſtolica eos non receperit, nec ſancti Patres admiſerint.

44. Quę S. Iſidori ſententia imprimis videtur confirmari ex dictis toto Excurſu ſecundo, ubi oſtenſum fuit, Canones Apoſtolorum nomine vulgatos, fuiſſe ad apocrypha rejectos à S. Gelaſio I. Papa in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum. Neque obſtat quod num. 36. objecimus pro opinione contraria, cenſuram illam non fuiſſe in exemplari Decreti Gelaſiani, quo uſus fuit quatuor circiter ſęculis poſterior Hincmarus Rhemenſis. Nam potiùs habenda eſt fides reliquis ferè exemplaribus manuſcriptis, in quibus planè ea cenſura habetur.

45. Pręterea eodem Excurſu ſecundo à nu. 13. probatũ relinquimus, Canones Gręcos 45. & 46. Latinos verò 46. & 47. intruſos fuiſſe ab hęreticis Rebaptizantibus, quod mirè conſonat judicio S. Iſidori. Addendũ idipſum ferè de Canone 65. ubi pœna depoſitionis, ſive excommonicationis ſtatuitur ei, qui Sabbatho jejunaverit. Quid autẽ magis alienum à ſenſu Eccleſiæ, præſertim Occidentalis, ſive Latinæ? Etenim omni Sabbatho ritè jejunari definit S. Innocentius I. Papa Epiſtolâ I. in qua Decentii Epiſcopi Conſultationibus reſpondens §. 4. ait: *Sabbatho verò jejunandum eſſe, ratio evidentiſſima demonſtrat,* &c. nimirum, perinde ac feriâ ſextâ, ut ibidem dicitur. qnia dubium non eſt, inquit Pontifex, Apoſtolos *jejunâſſe biduo memorato.* Eaque conſuetudo invaluit à principio in Eccleſia Romana, aliiſque Occidentalibus, ac nominatim in Hiſpana: ideoque in Concilio Eliberritano cap. 26. præcipitur, *ut omni Sabbatho jejunetur.* Itaque is Canon eſt ſubreptitius planè, & nullius auctoritatis: uti Baronius, Bellarminus, & alii cenſent: quamvis certum ſit, in Eccleſia Orientali ſive Græcâ jejuniũ Sabbathi in more poſitum non fuiſſe. Videſis interea Binium in citatum Canonem 65. Unde non ſatis capio, quonam jure aut fundamento, allegentur duo doctiſſimi Cardinales Baronius & Bellarminus, tanquam omnino & abſque exceptione ulla probantes 84. Canones Apoſtolorum nomine editos: cùm ii planè aliquos illorum rejiciant.

46. Similiter & Canonem 84. apocryphum, immo intruſum ab hæreticis fuiſſe conſtat; quoniam Catalogo librorum Canonicorum addit Conſtitutiones & Epiſtolas S. Clementis; & adimit Apocalypſim ab univerſa Eccleſia, poſt antiquiſſima Concilia, & Patrum teſtimonia, receptam. Et certè S. Clemens Papa, qui Conſtitutiones Apoſtolicas collegiſſe dicitur, atque in earum extremo capite Canones prædictos poſuiſſe; nullo modo putandus eſt reſpuiſſe Apocalypſim, quam conſtabat editam fuiſſe à Joanne Apoſtolo.

47. Accedit, in eo Canone prætermitti libros duos priores Eſdræ, Tobiæ, Judith, Sapientiæ, & Eccleſiaſtici: qui tamen à Patribus Apoſtolorum temporum, veluti Dionyſio, Irenæo, aliiſque, tamquam ſacri & Canonici laudantur. Patet itaque, eum Canonem eſſe apocryphum & intruſum. Nam ſi verè Apoſtolicus eſſet, nec priſci Patres, nec tota demum Eccleſia, eos libros probâſſet, atque inter authenticas Scripturas collocâſſet. Vide Baronium ad annum CII. num. 15. & 16. Bellarminum lib. 1. de Verbo Dei cap. 20.

48. Præterea, eorum Canonum nulla mentio apparet facta in Eccleſia Occidentali uſque ad annum circiter 494. in Concilio Romano ſub Gelaſio Papa, vbi inter apocrypha numerantur: ac poſtea circa annum 520. ubi Dionyſius Exiguus omnium primus, videtur illos è Græco Latinitate donâſſe. Immo & adhuc poſt eam verſionem, plurimi iis non facilem tribuerunt conſenſum, ut ipſe ait in Præfatione, his verbis: *In principio itaque Canones, qui dicuntur Apoſtolorum, de Græco tranſtulimus: quibus quia plurimi non conſenſum prebuêre facilem, hoc ipſum veſtram nolumus ignorare ſanctitatem, quamvis poſtea quadam Conſtituta Pontificum ex ipſis Canonibus aſſumpta eſſe videantur.* Quod poſtremum fortè dixit propter Epiſcopos congregatos in Synodis ſuprà num. 38. memoratis, ubi aliquot ex iis Canonibus apud Græcos laudati inveniuntur. Non potuit verò Dionyſius id dicere reſpectu habito ad Joannem II. Papam, qui anno 534. uſus fuit auctoritate Canonum 25. & 29. ad depoſitionem Contumelioſi Epiſcopi: nam Collectio Dionyſii videtur aliquot annis præceſſiſſe; & ex ipſius verſione cenſetur Joannes Pontifex allegâſſe utrumque Canonem. Quin & adhuc in Oriente quatuor poſtea ſæculis ſcribens Photius Pſeudo-Patriarcha, librorum helluo, licèt in Bibliotheca ſua teſtetur, *ſe legiſſe Clementis Romani volumina duo, quorum alterum de Conſtitutionibus Apoſtolicis inſcribitur, in quo Canones Apoſtolorum continentur, &c.* nihilominus in procemio ſui Nomo-Canonis, fatetur, *Canones eos, qui Apoſtolorum eſſe dicuntur, ab aliquibus quaſdam ob cauſas exiſtimatos fuiſſe dubiæ auctoritatis.* Vides, idem ferè dubium in Orientali Eccleſia fuiſſe apud quoſdam ſæculo nono, ac in Occidentali ſæculis, quinto exeunte, ſexto, ac ſeptimo, circa auctoritatem eorum Canonum. Quod abſdubio videtur accidiſſe propter quoſdam illorum ſuprà num. 14. & 15. notatos.

49. Deinde nec in Hiſpaniæ Conciliis, præſertim celebratis uſque ad tempus S. Iſidori, nec in

Digitized by Google

aliis ſacris monumentis ejuſdem regni, quæ videre hactenus contigit, ullam mentionem invenio Canonum Apoſtolorum. Quamvis enim in Concilio Toletano III. Nationali celebrato anno 589. cui S. Leander interfuit cum LXI. aliis Epiſcopis, c. primo dicatur: *Omne, quod priſcorum Canonum auctoritas prohibet, ſit reſurgente diſciplinâ inhibitum, & agatur omne, quod præcipit fieri*: non propterea id intelligi debet de Canonibus Apoſtolorum, ſed de aliis Conciliorum, & Romanorum Præſulum Conſtitutis Synodalibus, quæ ibidem ſtatim in genere probantur. Nimirum, teſte S. Iſidoro lib. 6. Etymol. cap. 18. *Canones Conciliorum à temporibus Conſtantini cœperunt. In præcedentibus namque annis, perſecutione fervente, docendarum plebium nemini dabatur facultas*. Itaque eos ſolùm Canones, non verò Apoſtolicos commendâſſe cenſenda eſt Synodus III. Toletana. Deinde in Concilio IV. pariter Toletano, cui idem S. Iſidorus præfuit anno 633. præcipitur cap. 25. *Sciant Sacerdotes Scripturas ſanctas & Canones*. Nec tamen ullo modo determinatur, quinam Canones ii ſint. Cenſendum tamen, illos ſolùm intelligi, qui à tempore Conſtantini conditi fuerant, ut mox ex ipſo S. Doctore audivimus; non autem Apoſtolis adſcriptos, quibus ille plenam auctoritatem negavit: quamvis non dubitem, pleroſque eorum, aut ferè omnes, uſu ipſo receptos fuiſſe in Eccleſia Hiſpanica: utpote ſeverioris diſciplinæ tenaciſſimâ. Sed non in Conciliis Hiſpaniæ poſterioribus, quæ colligere ſtudui, ullam eorum invenio mentionem, ſaltem expreſſam.

50. Quod Galliam attinet, licèt Archipræſul Marca lib. 3. Concordiæ Sacerdotii & Imperii cap. 3. num. 4. authenticos velit 84. Canones, certum videtur, in ea nec notos, nec receptos fuiſſe, ſaltem uſque ad annum 577. Nam teſte Gregorio Turonenſi lib. 5. Hiſtoriæ Francorum cap. 19. primùm oſtenſi fuerunt Epiſcopis à Chilperico Rege urgente condemnationem Prætextati Epiſcopi Rhotomagenſis eo anno. Ait enim: *Ipſe verò* (Chilpericus) *ad Metatum diſceſſit, tranſmittens librum Canonum, in quo erat QUATERNIO NOVUS ANNEXUS, HABENS CANONES QUASI APOSTOLICOS*. Ubi & *novum* ait codicem illum, quaſi nova documenta ingerentem Epiſcopis Galliæ: & Canones in eo contentos, non appellat Apoſtolicos, ſed ſolùm ita ſcriptos, quaſi Apoſtolici eſſent. Dicere autem debuiſſet alia omnia, ſi Canones ii antea cogniti fuiſſent in Gallia, aut judicio eorum Præſulum ab Apoſtolis editi. Vide Paſchaſium Queſnel Diſſertatione XVI. §. 5. & 6. de Codice antiquo Eccleſiæ Gallicanæ pag. 758. editionis ab ipſo adornatæ Operum S. Leonis Papæ.

51. Hactenus propoſuiſſe ſufficiat præcipua fundamenta utriuſque ſententiæ, circa quam nonnulla alia legi poſſunt apud Auctores in ſuperioribus allegatos; ac præterea Creſpetium in ſumma Diſciplinæ Eccleſiaſt. verbo *Canones Apoſtolorum*, Covarrubiam lib. 4. Variarum cap. 17. Melchiorem Cano de Locis lib. 5. cap. 5. Poſſevinum in Apparatu tom. 1. verbo: *Apoſtolorum Acta*; ac denique apud nuperos Collectores Conciliorum, explanatoreſque, veluti Binium, Labbè, Baïlium, & Ceriolanum: ut omittam antiquiores quoſdam: veluti ex Græcis Zonaram, Balſamonem, Conſtantinum Hermenopulum, & Matthæum Monachum: ex Latinis verò, Anſelmum Lucenſem, Deus-dedit Cardinalem, Gratianum, alioſque Decretorum Compilatores, qui variis locis agunt de auctoritate Canonum prædictorum: quamvis, ut verùm fatear, & multò antea obſervavit magnus ille Antonius Auguſtinus, in ipſis decretis Juris Canonici, prout apud Gratianum extant, ſint plurima ἀσύστατα, ſive invicem pugnantia, circa auctoritatem prædictorum Canonum.

EXCURSUS V.

Præmittuntur quædam velitationes & conjecturæ ad dirimendam quæſtionem, præſertim circa Synodum VII. Generalem, ac decreta Hadriani I. Stephani IV. & Joannis VIII. (aliàs VII.) *Præſulum Romanorum, quoad Canones vulgatos Apoſtolorum nomine.*

52. SI certum exploratumque eſſet, Canones quoslibet ex iis, qui circumferuntur, fuiſſe ab Apoſtolis conditos; nullus Catholicus poſſet de illorum veritate, ſicut nec de auctoritate legitima dubitare: cùm ſancti Apoſtoli fuerint clariſſimæ tubæ, & irrefragabiles teſtes, per quos Spiritus ſanctus in omnem terram effudit vocem & doctrinam ſuam, cui refragari extremæ impietatis eſſet. Nimirum, in iis præcipuè locum haberet quod S. Leo Magnus in literis ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem dixit, Canones fuiſſe *Spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentiâ conſecratos*.

53. Et quidem loquendo in genere, certum videtur omnino, Apoſtolos totius Orbis terrarum magiſtros, & à Spiritu ſancto edoctos omnem veritatem, atque à Chriſto Domino, adhuc in terris verſante, inſtructos verbatim, aliquot tradidiſſe Canones, ſive regulas Eccleſiæ, ad quas Chriſtiani homines exigere deberent doctrinam & mores ſuos. Neque enim aliter miniſterium ſuum ritè & exactè obiiſſe cenſerentur. Hinc conſequens eſt, ut eoſdem Canones, non ſolùm vivâ voce, ſed etiam ſcripto traderent, quo firmiùs in notitia hominum permanerent. Unde S. Clemens I. Papa, diſcipulus eorundem Apoſtolorum, creditur eos collegiſſe à principio, & evulgâſſe in documentum atque uſum Eccleſiæ, prout illos ab Apoſtolis accepit; ac proinde integros, labiſque puros, quamvis poſtea decurſu temporum, ac malignitate hæreticorum, quidam ex iis ablati fuerint, alii interpolati, & alii intruſi. Porrò illos primùm fuiſſe conditos ab Apoſtolis in Concilio Hieroſolymitano, cenſent Onuphrius & Turrianus.

54. Videntur autem ii incorrupti perſeverâſſe diù. Nam Tertullianus, qui florebat tempore Severi Imperatoris (ut ipſe teſtatur lib. 1. in Marcionem, & Apologetici cap. 4.) ac proinde circa annum CCXXX. ſcribit in libro contra Praxeam, Canones Apoſtolorum eſſe nobis per manus traditos. quod certè non diceret, ſi jam tunc aliqui

eo-

e orum corrupti aut intruſi fuiſſent. Deinde Sanctus Athanaſius, qui centum annis poſt Tertullianum, jam ſpectabilis erat toti Orbi Catholico, dicitur in Synopſi eos collocare inter Hagiographa; quod pariter argumento eſt, eouſque incorruptos permanſiſſe. At enim eo loco nihil à S. Doctore eâ de re dictum invenio, niſi verba illa, non longè à fine: Εὐαγγέλια γὰρ τέσσαρα δέδωκεν ἡμῖν οἱ ἱεροὶ κανόνες τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. *Quatuor nobis Evangeliorum libros ſacri ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ Canones ſanxerunt.* Ubi non omnino certum, an de iis Apoſtolorum Canonibus loquatur; an de aliis, qui in Apoſtolica Eccleſia circumferebantur.

55. Quin & aliquod eorundem Canonum exemplar integrum, ac nullo modo vitiatum permanſiſſe in Oriente ſæculo octavo ineunte, cenſebit fortè aliquis. Nam S. Joannes Damaſcenus tunc ſcribens, lib.4. *De Fide Orthodoxa* c.18. videtur illos accenſere Catalogo Scripturarum ſacrarum; licèt communiter cenſeatur in eo exceſſiſſe. Mitto, quod ſuprà obſervavimus num. 29. & ſeqq. omnes octoginta quinque Canones, nomine Apoſtolorum vulgatos, anno 692. in Synodo Quini-Sexta, quamvis acephalâ & erraticâ, probatos fuiſſe. quo tempore fortaſſis jam florebat Damaſcenus, aut certè paullò pòſt. Sed & in Synodo VII. Generali, id eſt, Nicæna II. coacta ſub Hadriano I. an. DCCLXXXVII. Canone primo circa medium, dicitur: *Divinos Canones amplectabiliter in pectore recondamus, & integram illorum præceptionem ac immobilem teneamus; tam ſcilicet illorum, QUI AB ALMIS ET LAUDABILISSIMIS APOSTOLIS, ſancti Spiritus tubis, editi ſunt; quàm eorum, qui à ſex ſanctis & Univerſalibus Synodis, atque iis Conciliis, quæ localiter collecta ſunt, in expoſitionem hujuſmodi decretorum, promulgati ſunt: nec non eorum, qui à ſanctis Patribus noſtris fuiſſe prolati probantur.* Ubi cùm universè probentur Canones Apoſtolici, putabit quiſquam, eouſque permanſiſſe exemplaria aliquot germana, in quibus nihil alienum eſſet à Catholica religione, & doctrina Eccleſiæ.

56. At enim difficile admodum eſt, extitiſſe tunc antiquiſſima & incorrupta exemplaria, qualia diximus forſan fuiſſe temporibus Tertulliani, & S. Athanaſii. Nam duobus ſæculis ante Synodum Quini-Sextam, & tribus ferè ante Septimam Generalem, Sanctus Gelaſius Papa in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum, ad apocrypha rejecit Canones vulgatos Apoſtolorum nomine. Quod certum indicium eſt, eorum exemplaria jam tunc depravata extitiſſe. Et Dionyſius Exiguus, qui triginta circiter pòſt annis, quinquaginta eorum è Græco Latinè reddidit, teſtatur, multos non facilem iis aſſenſum præſtitiſſe. Ac tandem S. Iſidorus, qui centum poſt Dionyſium circiter annis ſuam Collectionem fecit, in Præfatione ait, illos fuiſſe ab hæreticis corruptos (nimirum, aliquos eorum) ideoque à SS. Patribus rejectos. Si autem illorum exemplaria jam erant depravata & maculoſa ſæculis quinto, ſexto, & ſeptimo ineunte; quomodo pura & vitio immunia extitiſſe cenſenda ſunt ſub finem ſæculi ſeptimi, in quo Synodus Quini-Sexta; & octavi, in quo ſeptima celebrata eſt? Itaque ſi qua tunc exemplaria erant omnis erroris & malæ doctrinæ expertia, non erant antiquiſſima illa, & primis quatuor ſæculis ſcripta; ſed alia recentiora, in quibus fortè ablatis erroribus, qui fraude hæreticorum irrepſerant, omnia apparebant doctrinæ Apoſtolicæ & Catholicæ conſentanea.

57. Verùm quibuſcumque demum exemplaribus uterentur Patres Synodi Quini-Sextæ, & Septimæ, Canones utriuſque non fuerunt ullo modo probati ab Apoſtolica Sede. Nam, ut in ſuperioribus vidimus, præſertim nu. 32. S. Sergius I. Papa nunquam probare voluit Canones Trullanos Synodi Quini-Sextæ, veluti acephalæ & erraticæ: nec Hadrianus I. Papa confirmavit Canones Septimæ Synodi, ſed ſolùm Decretum de Fide, & cultum ſacrarum Imaginum in ea ſtatutum. Hoc enim poſterius ſe probâſſe teſtatur idem Hadrianus in Reſponſo ad dubia Francorum & poſt ipſum Leo IV. confirmavit; ideoque, teſte Anaſtaſio Bibliothecario in Vita Benedicti III. fecit Leo eam Synodum cum aliis ſex præcedentibus depingi in Eccleſia Vaticana, veluti authenticam, & Canonicæ auctoritatis, inſtar ipſarum.

58. Hadrianus itaque excepto Decreto Fidei, & Imaginum ſacrarum cultu, non probavit Canones Septimæ Synodi: ideoque in Reſponſo citato ait: *Nos pro eadem Synodo nullum reſponſum adhuc Imperatori* (Græcorum) *reddidimus.* Addit cauſſam, ob ablata Romanæ Eccleſiæ patrimonia, & diœceſes. Sed & nominatim loquendo de Canone primo ejuſdem Septimæ Synodi, cujus verba paullò antè exſcripſimus, ille nunquam ab Eccleſia Romana, vel Hadriano Papa, probatus fuit. Nam propterea ait Anaſtaſius Bibliothecarius in Præfatione ad eam Synodum, quam Latinè reddidit: *Notandum eſt, quædam in hac Synodo ex Apoſtolorum, & Sextæ Univerſalis* (id eſt Trullanæ, ſive Quini-Sextæ) *Synodi Canonibus & ſententiis inveniri, quæ penes nos nec interpretata habentur, NEC ADMITTUNTUR.* Ea verò ſunt, quæ Canone primo Septimæ Synodi indicantur, probanturque. Non ergo illa recepta fuêre, nec tempore Hadriani I. nec integro ſæculo poſtea, dum ſcribebat Anaſtaſius. Unde & ſubdit: *De Apoſtolorum Canonibus liquido novimus, quoniam his quidam facilè non præbuère conſenſum.* Nimirum apud Græcos ipſos, quamvis utraque illorum Synodus eos Canones Apoſtolis tributos probaret. Nam apud Latinos, ut paullò antè audivimus, multa ex iis, nec interpretata habebantur, nec recepta erant.

59. Et quomodo, quæſo, probaret Hadrianus Canones Septimæ Synodi, cùm multi eorum propter manifeſtos nævos eſſent confirmatione indigni? Præſertim verò primus, in quo verſabamur, multipliciter errat, quatenus universè confirmat Canones ſex Univerſalium Synodorum: cùm tamen nonnulli ex iis à S. Leone Papa, & aliis Pontificibus Romanis, rejecti fuiſſent. Deinde Canon ſeptimus ejuſdem Synodi Septimæ, & Canon decimus, nævis pleni ſunt: ut expendenti palam erit. Lege Chriſtianum Lupum in Scholiis ad illos, Tomo II. pagin. 1128. & 1130. Itaque nihil refert quòd Canones Apoſtolorum, ſicuti & ſex Synodorum Univerſalium, atque in iis Quini-Sextæ, probati fuerint in Septi-

Septima Synodo; cùm hæc quoad eam partem nullatenus fuerit confirmata ab Hadriano Papa, qui vixit uſque ad annum DCCXCV.

60. Quapropter apparet certum, Canones Apoſtolorum non inveniri generatim, & ſine exceptione aliqua probatos à Sede Apoſtolica, neque à Concilio ullo per eam confirmato, uſque ad annum 795. quin potiùs eouſque Pontifices Romanos nihil circa eorum omnium auctoritatem generatim definiiſſe, præter Gelaſium I. qui, ut toties diximus, in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum inter apocrypha illos recenſuerat. Itaque in ea poſſeſſione, ſeu potiùs in eo defectu legitimę auctoritatis permanſerunt, ſaltem tribus ſæculis, ab ann. 494. in quo id Concilium Romanum fuit celebratum, uſque ad annum 795. in quo Hadrianus I. vivere deſiit. Unde S. Iſidorus ſcribens eo tempore interjecto, nimirum circa annum 624. (vixit enim uſque ad 636. in quo ejus mortem collocat fidelis teſtis Redemptus Diaconus) jure iis non præſtitit fidem, & meritò auctoritatem negavit, jam antea exploſam à Gelaſio Papa.

61. Videamus modò, an Pontifices Hadriani ſucceſſores aliquando Canones Apoſtolorum probaverint. Primus eorum, de quo poſſit eſſe controverſia, eſt Stephanus IV. electus anno 816. cujus Decretum eâ de re ex antiquis membranis edidit V. Clariſs. Lucas Holſtenius, ſub his verbis: *Non amplius ſuſcipiantur Apoſtolorum Canonum prolata per Sanctum Clementem, niſi quinquaginta capita, QUÆ SUSCIPIT SANCTA DEI ROMANA ECCLESIA.* Ideoque Anaſtaſius Bibliothecarius eodem ſæculo labente ſcribens ad Joannem VIII. (aliàs VII.) Papam, ait: *Prædeceſſor veſter ſanctiſſimus Papa Stephanus* (nimirùm IV.) *non ex iis* (Canonibus Apoſtolorum) *pluſquam quinquaginta recipiendos, ſynodicè promulgavit; licèt quædam Conſtituta Pontificum ex ipſis aſſumpta eſſe videantur.*

62. Proſequitur ſtatim, & uberiorem eorum approbationem indicat, dicens: *Unde Apoſtolatu veſtro decernente, non ſolùm illos quinquaginta Canones Eccleſia recipit, ſed & omnes eorum, utpote Spiritûs ſancti tubarum.* Ubi videtur plenam omnibus iis auctoritatem tribuere, qui ſub Apoſtolorum nomine circumferuntur; quamvis duobus poſtea ſæculis ſcribens S. Anſelmus Lucenſis in Apologia Gregorii VII. adversùs Guibertum Antipapam, utriuſque ejus Pontificis approbationem non videatur accepiſſe pluſquam de quinquaginta Canonibus. Ait enim: *Stephanus Quartus, & Joannes Septimus* (aliàs Octavus) *ut ait Anaſtaſius in Prologo Septimæ Synodi, quinquaginta capitula Apoſtolicorū Canonum, in pleniſſimum auctoritatis robur recipi cenſuerunt.* At verò Anaſtaſius de Joanne Papa non ſolùm ait probâſſe quinquaginta illos Canones, *ſed & omnes eorum*: quaſi nullum non probaverit.

63. Fortaſſis propter has definitiones, ſeu Conſtitutiones Stephani IV. & Joannis VIII. Cardin. Baronius ad annum Chriſti CII. librum Canonum Apoſtolorum, quamvis non Canonicum, authenticum tamen eſſe vult quoad quinquaginta priores Canones; ſimiliterque quoad poſteriores, exceptis ſexageſimo quinto, in quo prohibetur jejunium Sabbathi, & octogeſimo quarto, in quo multi libri Canonici Veteris & Novi Teſtamenti prætermittuntur. Nam reliqui omnes nihil præter Apoſtolicam doctrinam, aut à Conciliis & Patribus traditam, habere noſcuntur: ideoque licèt non ſit exploratum eos fuiſſe à SS. Apoſtolis editos; authentici tamen, & ab Eccleſia probati cenſeri debent.

64. At quomodo occurremus definitioni illi Joannis VIII. qui, teſte Anaſtaſio, non ſolùm quinquaginta Canones Apoſtolorum, *ſed & omnes eorum* probavit, ac proinde octoginta quatuor? Immo & qualiter quinquaginta priores authentici cenſendi erunt, & à Sede Apoſtolica probati tempore Stephani IV. & Joannis VIII. ſi longè antea fuerant à Gelaſio Papa recenſiti inter apocrypha? Sedes enim Apoſtolica in doctrina fidei & morum non docet aliis atque aliis temporibus ἐναντία, ſive pugnantia. Judicium enim Romani Pontificis ex Cathedra prolatum circa doctrinam fidei, aut morum, in iis quæ ſunt juris divini, irreformabile omnino eſt, & nulli unquam errori obnoxium: ut ex communi Conciliorum, Patrum, & Theologorum doctrina latiſſimè confirmavimus juſto volumine *Defenſionis Cathedræ S. Petri*, edito anno 1683. contra recentem Declarationem Illuſtriſs. Cleri Gallicani. Quomodo etiam quinquaginta priores Canones authentici & probati ab Eccleſia ſunt habendi, ſi in iis duo manifeſtè videntur ſapere hæreſim Rebaptizantium? Vide ſuprà num. 13. & ſeqq. præſertim teſtante S. Iſidoro in hac Præfatione (juxta puriora exemplaria) aliquos prædictorum Canonum fuiſſe compoſitos ab hæreticis.

65. Hic nodus ſanè difficillimus ſolutu eſt, juxta Baronii, Binii, Marcæ, aliorumque opiniones. Juxta noſtram verò ſparſim in ſuperioribus traditam, faciliùs fortaſſis extricabitur. Itaque redigendo in ſummam quæ ſuprà diximus, & nonnulla alia breviter addendo, res tota videtur commodè quibuſdam propoſitionibus explicari poſſe, ſtatim proferendis.

EXCURSUS VI.

Theſes variæ, quibus ſigillatim dirimitur controverſia, juxta ea quæ in ſuperioribus tradidimus, tam circa mentem S. Iſidori, quàm circa auctoritatem Canonum Apoſtolis adſcriptorum. Porrò ex octoginta quatuor circumferri ſolitis, ſolos quinque irrepſiſſe hæreticorum aut corruptorum fraude: reliquos autem omnes authenticos eſſe, & in ſingulari probatos à Pontificibus Romanis, Conciliis, & Patribus, quorum loca indicantur quoad quinquaginta priores.

66. PRIMA propoſitio ſit: Gelaſium Papam jure rejeciſſe Canones Apoſtolorum ad apocrypha: tum quia non conſtabat quiſnam eorum eſſet auctor: tum maximè, quia in his nonnulli ſapiebant hæreſim Rebaptizantium: ut ſuprà oſtenſum fuit à num. 13. quod ipſum ſatis indicat S. Iſidorus verbis num. 3. exſcriptis.

67. Secunda: Nulla Synodus Oecumenica & probata ab Apoſtolica Sede, nequidem Septima

illa-

illarum apud Nicæam habita, dedit robur & firmitatem authenticam generatim omnibus Canonibus uomine Apoſtolorum editis, adhuc quinquaginta prioribus. Patet ex dictis à num. 27. ad 32. & rurſus num. 57. 58. & 59. nec inculcare oportet.

68. Tertia: Probati quidem fuerunt quinquaginta priores eorum Canonum à Stephano Papa IV. non tamen juxta exemplaria illa, in quibus extabant Canones XLV. & XLVI. Græcè, Latinè autem XLVI. & XLVII. ut ſuprà num. 13. & 14. vidimus. Quippè cùm ii ſapiant hæreſim Rebaptizantium, nunquam à Sede Apoſtolica probati fuerunt. Quare certum eſſe debet, Stephanum Papam illos probâſſe juxta alia exemplaria, in quibus nullæ ejuſmodi ſordes erant. Unde Stephanus non contradixit Gelaſio, qui Canones Apoſtolorum rejecerat juxta alia exemplaria, in quibus erant nævi illi, & fortaſſe plures alii. Aut ſi Stephauus probavit illos; dicendus eſt non abſolutè & omniuo omnes probâſſe, ſed cum delectu paullò pòſt explanando.

69. Quarta: Idem dicendum de Joanne VIII. probante quinquaginta priores Canones, & ob eaſdem rationes. Idem denique de Sancto Leone IX. Papa, ſeu potiùs de Humberto Cardinale, Sylvæ Candidæ Epiſcopo, & ipſius Legato: cujus verba citantur in Decreto diſt. 16. cap. 3. *Clementis librum*, ideſt, *Petri Apoſtoli Itinerarium, & Apoſtolorum Canones, numerant Patres inter apocrypha; exceptis quinquaginta Capitulis, quæ decreverunt orthodoxæ Fidei tractatores adjungenda*. Eadem verba laudantur ab Ivone lib. 2. tit. 11. cap. 37. Panor. niſi quod pro *orthodoxæ Fidei tractatores*, habet, *orthodoxis regulis*. Sunt autem verba prædicti Humberti in Reſponſione ad libellum Nicetæ Presbyteri & Monachi contra Latinos editum, quæ Romæ extat in variis MSS. Nimirum omnes ejuſmodi approbationes eodem ſenſu accipi debent.

70. Quinta: Quamvis teſte Anaſtaſio idem Joannes VIII. non ſolùm quinquaginta Canones, *ſed & omnes eorum* probaverit; non tamen abſolutè, ſed delectu habito. Nimirum, tota periodus apud Anaſtaſium hæc eſt: *Unde Apoſtolatu veſtro decernente, non ſolos illos quinquaginta Canones Eccleſia recipit, ſed & omnes eorum, utpote Spiritûs ſancti tubarum, quin & omnium omnino probabilium Patrum, & ſanctorum Conciliorum regulas & inſtitutiones admittit: ILLAS DUMTAXAT, QUÆ NEC RECTÆ FIDEI, NEC PROBIS MORIBUS OBVIANT, SED NEC SEDIS ROMANÆ DECRETIS AD MODICUM QUID RESULTANT; SED POTIUS ADVERSARIOS, IDEST, HÆRETICOS, POTENTER IMPUGNANT.*

71. Hæc ibi ad verbum Anaſtaſius, & intra eandem periodum. Cùm igitur tam in quinquaginta prioribus Cauonibus Apoſtolorum nomine vulgatis, juxta Collectiones Dionyſii & Iſidori, quàm in triginta quatuor poſterioribus memoratis in Synodo Quini-Sexta, extent aliqui palam obviautes rectæ fidei, bonis moribus, & Decretis Romanæ Sedis, ut ſæpe oſtenſum eſt in ſuperioribus; certum eſt Joannem VIII. ſolos reliquos probâſſe. Nam exceptis paucis iis (nimirum 45. & 46. Græcè, Latinè autem 46. & 47. inſuperque 65. vetante jejunium Sabbathi, & 67. de baptizatis & ordinatis ab hæreticis, & 84. de numero ſacrorum librorum) reliqui omnes orthodoxam & ſalutarem doctrinam preſeferunt, communi ferè ſcriptorum judicio ab Apoſtolis traditam: & quidem anno ipſo trigeſimo quarto Chriſti, duobus circiter menſibus poſt ejus Aſcenſionem iu cœlum, ſi fides adhibenda ſit Chronico Dextri nomine vulgato: ubi ad eum annum, inter alia, legitur: *Ultima die Junii ſancti Dei Apoſtoli, quadraginta & octo diebus plus minuſve poſt adventum Spiritûs ſancti, conveniunt in cænaculo Sion, quæ domus erat Mariæ matris Joannis, cognomento Marci; & habito conſilio, ſortitione divina, provincias mundi prædicationis cauſsâ inter ſe partiuntur. Contigitque S. Jacobo Zebedæi filio Hiſpania, Joanni Aſia, Matthæo Æthiopia, Thomæ India, Philippo Scythia .... QUO TEMPORE CANONES EDUNTUR*, &c. Unde ii nec à Gelaſio Papa, nec ab Iſidoro, nec à Sergio I. nolente probare Synodum Quini-Sextam, rejecti unquam fuerunt: nec pauci illi erratici à Stephano IV. aut Joanne VIII. vel alio Pontifice Romano probati ſunt.

72. Ut autem luculenter appareat ſingulos ferè eorum fuiſſe probatos, & receptos, tum in Conciliis, tum apud ſanctos Patres, tum à Pontificibus Romanis; excurram breviter per omnes illos, eo ordine ſervato, quem in communibus editionibus habent, tam juxta Collectionem Iſidori, quàm apud Labbeum, & alios Recentiores; licèt quoad ſeriem numerorum penes unum vel alium Canonem varient ii Catalogi inter ſe, ut attentiùs conferenti illos patebit. Nos Dionyſianam ſeriem ſequemur quoad quinquaginta priores: quoad reliquos verò conſule Græcam à Gentiano Herveto Latinè redditam.

73. Imprimis generatim inveniuntur probati in Epiſtolis veterum Pontificum nomine editis in quibuslibet Conciliorum Collectionibus: veluti Teleſphori, Victoris, Zephyrini, & Fabiani. quorum veſtigia multis ſæculis poſtea, ideſt, inclinante nono, prefferunt Nicolaus I. & Joannes VIII. (aliàs VII.) ut in ſuperioribus præmiſſum eſt. Lege Canum de Locis lib. 5. cap. 5. Covarrubiam lib. 4. Variarum cap. 12. num. 6. Bellarminum de Scriptoribus Eccl. & Tom. I. Controverſ. lib. de Verbo Dei c. 20. & Gretſerum in Defenſionem ejuſdem Bellarmini ad locum citatum. Vide etiam cap. *Placuit*. 4. c. *Quoniam*. 16. diſt.

74. Deinde ſpeciatim loquendo, Cauonis primi & ſecundi, *De ordinatione Epiſcopi ac Presbyteri* &c. meminit Innocentius I. Papa in celebri Epiſtola ad Victricium Rhotomagenſem Epiſcopum cap. 1. & Patres Cōcilii Africani Can. XVI. Canonem tertium *De materia in Sacrificio offerenda*, laudat Sanctus Eutychianus Papa Epiſt. I. Canon quartus probatur cap. 1. de Conſecratione diſt. 2. Canon quintus in Concilio Carthagin. II. Can. II. & III. citaturque à S. Gregorio lib. 7. Regiſt. Epiſt. 30. Canon ſextus in Concilio Nicæno I. & in II. cap. 10. Canonem ſeptimum laudat S. Cyrillus Homil. 10. Canonem octavū Anacletus Papa Epiſt. I. Canonem uonum & decimum Patres Synodi Antiochenę Can. II. Vide etiam de Conſecrat. diſt. 1. cap. *Omnes fideles*.

75. Canon undecimus Apoſtulorum confirmatur in Concilio Nicæno Can. V. & cap. *Sicut Apoſtoli*. 11. q. 3.

11. q. 3. Canon duodecimus pariter ibidem Can. V. & in allegata Innocentii Epiſtola c. 8. eiuſque mentio fit apud Euſebium lib. 3. de Vita Conſtantini c. 9. & juxta editionem Valeſianam cap. 61. Canones decimus tertius, quartus, & quintus, *adverſùs tranſitiones Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, vel alterius Clerici de una Eccleſia in aliam &c.* confirmantur in Concil. Nicæno Can. XV. & XVI. atque in Antiocheno Can. III. Vide Theodoretum lib. 1. cap. 4. cujus verba expendemus alibi. Canon decimus ſeptimus ab Innocentio I. in Epiſtola citata cap. 6. & à Theodoſio Imperatore probatur in Lege tertia Codice de ſumma Trinitate. Canon decimus octavus à Sancto Leone Magno Epiſt. 87. ad Epiſcopos Africanos, aliàs prima juxta editionem Queſnelii, & Conſtitutionem 6. Juſtini Imperatoris. Canon vigeſimus, aliàs decimus nonus, in quo deponitur Clericus fidejubens, habetur in Epiſt. 1. S. Clementis initio, quę allegatur cap. 1. de fidejuſſoribus.

76. Canonis vigeſimi primi, ſecundi, tertii, & quarti, *circa eunuchos ordinandos aut non ordinandos, &c.* mentio eſt 55. diſt. cap. *Eunuchus ſi*, & in Concilio Nicæno Can. I. & apud Baſilium cap. 3. Epiſt. ad Amphilochium. Vide præterea Synodum VIII. Generalem Can. VIII. Concil. Africanum Can. LIII. Canonis vigeſimi quinti & ſexti Leo Papa Epiſtola 92. ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum, quæ eſt ſecunda apud Queſnelium. Canonis vigeſimi ſeptimi cap. *Quoniam*, 32. diſt. & apud Baſilium ubi nuper. Canonis vigeſimi octavi Concil. African. Can. XXXII. Canonis vigeſimi noni Synodus VII. Generalis, ideſt, Nicæna II. Can. V. & Concilium Antiochenum cap. 4. Canonis trigeſimi Concilium Chalcedonenſe Can. XII.

77. Canonis trigeſimi primi meminit Synodus Carthaginen. II. Can. VIII. & S. Athanaſius in Ep. ad Orthodoxos. Canonis trigeſimi ſecundi Concilium Nicænum Can. V. Canonis trigeſimi tertii Concilium Antiochenum Can. IX. Canonis trigeſimi quarti Cõcilium idem Can. IX. & Eliberritanum infrà cap. 24. atque Innocentius I. in Ep. citata c. 1. Canonis trigeſimi quinti & trigeſimi ſexti Concil. Nicænum Can. VI. & XIII. Canonis trigeſimi ſeptimi & trigeſimi octavi idem Conciliom Antiochenum Can. XVIII. & XX. atque Innocentius ubi nuper. Canonis trigeſimi noni Concilium Nicænum II. (ideſt Synodus VII. Generalis) Can. XII. & Concil. Pariſienſe III. lib. 1. c. 25. Canonis quadrageſimi Concilium Chalcedonenſe Can. XXII.

78. Canonis quadrageſimi primi mentio eſt cap. *Præcipimus*, 12. q. 1. & illius præcedentiſque in Concilio Antiocheno Can. 24. & 25. Canonis quadrageſimi ſecundi & quadrageſimi tertii, in Synodo VI. Generali ſub Agathone Papa cap. 50. Canonis quadrageſimi quarti in Concilio Nicæno Can. 18. in Arelatenſi II. Can. 14. & in Aquiſgranenſi I. can. 40.

79. Canon quadrageſimus quintus, juxta ordinem quem ſervat, tum in editione Græca, tum Latinè in corpore Juris Canonici editionis anni 1650. quâ modò utor, pag. 1267. de Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis recipientibus Baptiſma hæreticorum ſuprà nu. 14. utrâque linguâ à nobis exſcriptus, & latè rejectus fuit, veluti intruſus ab hæreticis, juxta ſententiam Sancti Iſidori. Idipſum fecimus ibidem num. 15. circa quadrageſimum ſextum, ob eandem rationem. Neuter autem eorum ab Eccleſia probatus fuit: quin potiùs doctrina utrique contraria ſtatuta eſt, tum à Stephano I. Papa contra Rebaptizantes, tum poſtea ſolenniùs videtur proſcripta in variis Conciliis, præſertim in Nicæno Can. 19. ubi ſoli ii, qui à Paullianiſtis baptizati erant, decernuntur baptizandi, veluti qui invalidè Baptiſmum ſuſcepiſſent. Quare in Expoſitione Fidei Nicænæ extante apud Ruffinum Aquilejenſem lib. 2. Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ cap. 6. inter alios Canones, vigeſimus primus Nicænus his verbis exprimitur: *Et ut Paullianiſtæ, qui ſunt Photiniani, rebaptizentur.* Nimirum Photiniani ſectam ſuam à Paullo Samoſateno didicerunt; ac proinde ubi convertebantur ad Catholicam fidem, æquè ac Paullianiſtæ, jubebantur baptizari: ut conſtat ex Concilio Arelatenſi II. cap 6.

80. Unde S. Innocentius I. Papa Epiſt. 22. ad Rufum cap. 6. ait: *Canones apud Nicæam conſtituti, à Paullianiſtis venientes etiam baptizari præcipiunt. Nunquid nam cùm de Paullianiſtis jubent, omnes, qui ab hæreticis revertuntur, erunt hoc exemplo baptizandi? Quod cùm nullus audeat facere, de ipſis tantùm eſſe præceptum ratio ipſa demonſtrat.* Itaque ſoli Paullianiſtæ ex hæreticis ad Catholicam fidem venientibus, jubentur *baptizari*. Et præterea rationem reddit, ſimulque diſcrimen ab hæreticis Novatianis, quorum baptiſma ratum ab Eccleſia Catholica habebatur: *Quod idcirco diſtinctum eſſe ipſis duabus hæreſibus ratio manifeſta declarat: Quia Paullianiſtæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritùs ſancti minimè baptizabant, & Novatiani eiſdem tremendis venerandiſque nominibus baptizabant.* Unde & horum ordinationes habebantur ibidem ratæ, perinde ac Baptiſmus, ob rationem eandem. Quin & intra idem ſęculum quartum Synodus I. Conſtantinopolitana (ideſt, Univerſalis ſecunda) in Symbolo addidit contra Rebaptizantes verba illa: CONFITEOR UNUM BAPTISMA. Et, ut rem clariùs, ſive cum diſtinctione convenienti explanaret, Canone ſeptimo rebaptizari juſſit Eunomianos, Montaniſtas, ac Sabellianos: quoniam, nimirum, ii, perinde ac Paullianiſtæ, prætermittebant formam ſubſtantialem Baptiſmi à Chriſto traditam, & ab omnibus aliis Chriſtianis, etiam hæreticis, ſervatam. Hoc ſenſu videtur intelligendus S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, dum ait: *Nicæna Synodus omnes hæreticos* (ideſt, baptiſmum datum à quibuslibet hæreticis) *ſuſcepit, exceptis Paulli Samoſateni diſcipulis.* Nimirum, per *omnes hæreticos*, intelligendi ſunt quicumque formam præſcriptam à Chriſto ſervabant juxtà ritum Eccleſiæ, licèt alioqui deſiperent, & ab ea in dogmatibus quibuſdam diſſiderent. Vide ſuprà à nu. 14. uſque ad 25.

81. Canon quadrageſimus ſeptimus, juxta editionem & ſeriem Latinam, confirmatur ex Innocentio I. in Epiſt. citata. Quadrageſimus octavus in cap. *Placuit*. 52. q. 7. Quadrageſimus nonus, cap. *Multi* de Conſecrat. diſt. 4. Quinquageſimus, cap. *Si quis Epiſcopus*, eâdem diſtinctione.

82. Et hæc quidem de primis quinquaginta Canonibus nomine Apoſtolorum editis, quos primùm Dionyſius cognomento Exiguus, deinde Iſidorus,

Digitized by Google

dorus, ſuis Collectionibus inſeruerunt. Inter quos ſoli duo illi, in quibus hæretici rebaptizari præcipiuntur, intruſi fuerunt (quantum conjicere poſſumus) clanculum, & poſt tempus S. Auguſtini. Nam antea nemo videtur meminiſſe illorum, ne Donatiſtæ quidem, licèt omni arte & contentione poſſibili proprium dogma cæteris obtrudere conarentur.

83. Poſſemus pariter oſtendere, reliquos ferè Canonum Apoſtolis adſcriptorum, nimirum triginta quatuor reſiduos, etiam laudari, aut confirmari, in Conciliis, aut Decretis Juris Canonici, aut à ſanctis Patribus; excepto ſexageſimo quinto, in quo prohibetur ſub pœna depoſitionis jejunium Sabbathi. Inſuper & ſexageſimo ſexto, ubi ordinatio ab hæreticis collata, cenſetur nulla & irrita. Denique & octogeſimo quarto, in quo numerus librorum Canonicorum Scripturæ diminutus eſt. Nimirum, ii tres Canones nunquam ab Eccleſia probati fuerunt. Verùm quoniam Sanctus Iſidorus, in cujus Præfatione explananda verſamur, non protulit in Collectione ſua pluſquam quinquaginta; ſufficiat nobis de iis egiſſe juxta mentem ipſius. Ne autem Lector cogatur alibi quærere, & fortaſſis non inveniat Canones ipſos apud Dionyſium Exiguum & Iſidorum extantes, viſum fuit hoc loci illos exhibere.

EXCURSUS VII.

CANONES QUINQUAGINTA APOSTOLICI,

Juxta verſionem Dionyſio Exiguo adſcriptam (quâ & Iſidorus Collector uſus fuiſſe videtur) collati cum antiquiſſimo exemplari Ms. Vaticano nu. 630. & notatis ad oram varietatibus lectionum.

Incipiunt Eccleſiaſticæ regulæ SS. Apoſtolorum, prolatæ per Clementem Eccleſiæ Romanæ Pontificem, quæ ex Græcis exemplaribus in ordine primo ponuntur, quibus quamplurimi quidem conſenſum non præbuêre facilè; attamen poſtea quædam conſtituta Pontificum ex ipſis Canonibus aſſumpta eſſe videntur.

CANON PRIMUS.

84. E*PISCOPUS à duobus aut à tribus Epiſcopis ordinetur.*

II.

Presbyter ab uno Epiſcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

III.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, præter ordinationem Domini alia quædam in Sacrificio offerat ſuper altare, ideſt, aut mel, aut lac, aut pro vino ſiceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra conſtitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

IV.

Offerre non liceat aliquid ad altare præter novas ſpicas, & uvas, & oleum ad luminaria, & thymiama, ideſt incenſum, tempore quo ſancta celebratur oblatio.

V.

Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Epiſcopo & Presbyteris dirigantur, non offerantur in altari. Certum eſt autem, quòd Epiſcopus & Presbyteri dividant & Diaconis & reliquis Clericis.

VI.

Epiſcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam ſub obtentu religionis abjiciat: ſi verò rejecerit, excommunicetur: ſed ſi perſeveraverit, dejiciatur.

VII.

Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, nequaquam ſæculares curas aſſumat: ſin aliter, dejiciatur.

VIII.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, ſanctum Paſchæ diem ante vernale æquinoctium cum Judæis celebraverit, abjiciatur.

IX.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex Sacerdotali catalogo, factâ oblatione, non communicaverit, aut cauſſam dicat, ut ſi rationabilis fuerit, veniam conſequatur: aut ſi non dixerit, communione privetur, tanquam qui populo cauſſa læſionis extiterit, dans ſuſpicionem de eo, qui ſacrificavit, quòd rectè non obtulerit.

X.

Omnes fideles, qui ingrediuntur Eccleſiam, & Scripturas audiunt, non autem perſeverant in oratione, nec ſanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Eccleſiæ commoventes, convenit communione privari.

XI.

Si quis cum excommunicato ſaltem in domo ſimul oraverit, iſte communione privetur.

Si

XII.

Si quis cum damnato Clerico, veluti cum Clerico, ſimul oraverit, iſte damnetur.

XIII.

Si quis Clericus aut Laïcus à communione ſuſpenſus, ſeu communicans, ad aliam properet civitatem, & ſuſcipiatur præter commendatitias literas; & qui ſuſceperunt, & qui ſuſceptus eſt, communione priventur. Excommunicato verò proteletur ipſa correptio, tamquam qui mentitus ſit, & Eccleſiam Dei ſeduxerit.

XIV.

*Quis cum rationabili cauſſa compellat. Vatic. * Profectò reſpicere. Vatic. * Supplicatio non perficiat. Vatic.

*Epiſcopo non licere alienam Parochiam, propriâ relictâ, pervadere, licèt cogatur à plurimis. Niſi fortè * quis cum rationabili cauſſa compellatur, tamquam qui poſſit ibidem conſtitutis plus lucri conferre, & in cauſſa religionis aliquid * profectò proſpicere. Et hoc non à ſemetipſo pertentet, ſed multorum Epiſcoporum judicio & maximâ * ſupplicatione perficiat.*

XV.

* Vt in aliena Vatic.

*Si quis Presbyter aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, relinquens propriam parochiam, pergat ad alienam, & omnine demigrans præter Epiſcopi ſui conſcientiam, * in aliena parochia commoretur, hunc ulteriùs miniſtrare non patimur: præcipuè ſi vocatus ab Epiſcopo, redire contempſerit; in ſua inquietudine perſeverans. Verumtamen tamquam laïcus ibi communicet.*

XVI.

Epiſcopus verò apud quem moratos eſſe conſtiterit, ſi contra eos decretam ceſſationem pro nihilo reputans, tamquam Clericos fortè ſuſceperit, velut magiſter inquietudinis, communione privetur.

XVII.

Si quis poſt baptiſma ſecundis fuerit nuptiis copulatus; aut concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, non Presbyter, aut Diaconus, aut prorſus ex numero eorum, qui miniſterio ſacro deſerviunt.

XVIII.

* Et. Vatic. * Ex eo numero. Vatic.

*Si quis viduam * aut ejectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de iis, quæ publicis ſpectaculis mancipantur, non poteſt eſſe Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex * eorum numero, qui miniſterio ſacro deſerviunt.*

XIX.

* Patris. Vat.

*Qui duas in conjugium ſorores acceperit, vel filiam * fratris, Clericus eſſe non poterit.*

XX.

Clericus fidejuſſionibus inſerviens, abjiciatur.

XXI.

Eunuchus ſi per inſidias hominum factus eſt, vel ſi in perſecutione ejus ſunt amputata virilia, vel ſi ita natus eſt, & eſt dignus, efficiatur Epiſcopus.

XXII.

* Sibi, deeſt in Vatic.

*Si quis abſcidit ſemetipſum; ideſt ſi quis amputavit ſibi * virilia, non fiat Clericus. quia ſuus homicida eſt, & Dei conditionis inimicus.*

XXIII.

Si quis cùm Clericus fuerit, abſciderit ſemetipſum, omninò damnetur, quia ſuus eſt homicida.

XXIV.

Laïcus ſemetipſum abſcindens, annis tribus communione privetur, quia ſuæ vitæ inſidiator extitit.

XXV.

Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus eſt, deponatur: non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura: Non vindicabit Dominus bis in idipſum.

XXVI.

Similiter & reliqui Clerici huic conditioni ſubjaceant.

XXVII.

In nuptiis autem, qui ad Clerum provecti ſunt, præcipimus, ut ſi voluerint, uxores accipiant: ſed lectores, cantoreſquè tantummodò.

XXVIII.

Epiſcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, percutientem fideles delinquentes, aut infideles iniquè agentes, & per hujuſmodi volentem timeri, dejici ab officio ſic præcipimus, quia nuſquam nos hoc Dominus docuit. E contrario verò ipſe cùm percuteretur, non repercutiebat: cùm malediceretur, non remaledicebat: cùm pateretur, non comminabatur.

XXIX.

* Abſcidatur, Vatic.

*Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, depoſitus juſtè ſuper certis criminibus, auſus fuerit attrectare miniſterium dudum ſibi commiſſum, hic ab Eccleſia penitus * abſcindatur.*

XXX.

* Abſcidatur, Vatic.

*Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem; dejiciatur & ipſe, & ordinator ejus, & à communione modis omnibus * abſcindatur, ſicut Simon Magus à Petro.*

XXXI.

* Quiqui illi communicant. Vat.

*Si quis Epiſcopus ſæcularibus poteſtatibus uſus Eccleſiam per ipſos obtineat, deponatur, & ſegregentur omnes, * qui illi communicant.*

Si

Digitized by Google

XXXII.

*Si quis Presbyter contemnens Epiſcopum ſuum, ſeorſum collegerit, & altare aliud erexerit, nihil habens * quo reprehendat Epiſcopum in cauſſa pietatis & juſtitiæ, deponatur, quaſi Principatûs amator exiſtens. eſt enim tyrannus: & cæteri Clerici quicumque tali conſentiunt, * deponantur, laïci verò ſegregentur. Hæc autem poſt unam, & ſecundam, & tertiam Epiſcopi obſecrationem fieri conveniat.*

* Quod. Vat.
* Deponantur deeſt Vatic.

XXXIII.

Si quis Presbyter, aut Diaconus ab Epiſcopo ſuo ſegregetur, hunc non licere ab alio recipi, ſed ab ipſo, qui eum ſequeſtraverat, niſi forſitan obierit Epiſcopus ipſe qui eum ſegregâſſe cognoſcitur.

XXXIV.

*Nullus Epiſcoporum peregrinorum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum, ſine commendatitiis ſuſcipiatur epiſtolis. Et cùm ſcripta detulerint, diſcutiantur attentiùs, & ita ſuſcipiantur, ſi prædicatores pietatis * extiterint: ſin minus, nec quæ ſunt neceſſaria ſubminiſtrentur eis, & ad communionem nullatenus admittantur; quia per ſubreptionem multa proveniunt.*

* Extiterint, minus ne quæ ſunt neceſſaria ſubminiſtretur. Vatic.

XXXV.

Epiſcopos Gentium ſingularum ſcire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput exiſtiment, & nihil amplius præter ejus conſcientiam gerant, quàm illa ſola ſinguli, quæ parochiæ propriæ & villis, quæ ſub ea ſunt, competunt. Sed nec ille præter omnium conſcientiam faciat aliquid: ſic enim unanimitas erit, & glorificabitur Deus per Chriſtum in Spiritu ſancto,

XXXVI.

*Epiſcopum non audere extra terminos proprios ordinationes facere in civitatibus & villis quæ illi nullo jure ſubjecta ſunt. Si verò convictus fuerit hoc * feciſſe, præter eorum conſcientiam, qui * civitates & villas detinent; & ipſe deponatur, & qui ab illo ſunt ordinati.*

* Feciſſe, deeſt in Vatic.
* Civitates ipſas. Vatic.

XXXVII.

*Si quis Epiſcopus non ſuſceperit officium, & curam populi ſibi commiſſam, hic communione privetur, quoadusque conſentiat, obedientiam commodans: ſimiliter autem * Presbyter & Diaconus. Si verò perrexerit, nec receptus fuerit, non pro ſua ſententia, ſed pro malitia populi, ipſe quidem maneat Epiſcopus, Clerici verò civitatis * communione priventur, eo quòd eruditores inobedientis populi non fuerunt.*

* Et Presbyter. Vatic.
* Com. priv. quod. Vat.

XXXVIII.

*Bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, ut inter ſe invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant: ſemel quidem quarta ſeptimana Pentecoſtes, ſecundò verò duodecima die menſis * Hyperberetæi.*

* Hyperberetæi, ideſt juxta Romanos, IV. Idus Oct. Vatic.

XXXIX.

*Omnium negotiorum Eccleſiaſticorum curam Epiſcopus habeat, & ea velut Deo contemplante diſpenſet, nec ei liceat ex his aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis, quæ Dei ſunt, condonare. Quòd ſi pauperes ſunt, tanquam pauperibus ſubminiſtret, nec eorum occaſione Eccleſiæ negotia * deprædetur.*

* Deprehendentur. Vat.

XL.

Presbyteri & Diaconi præter Epiſcopum nihil agere pertentent. Nam Domini populus ipſi commiſſus eſt, & pro animabus eorum hic redditurus eſt rationem.

*Sint autem manifeſtæ res propriæ Epiſcopi, (ſi tamen habet proprias) & manifeſta Dominicæ, ut poteſtatem habeat de propriis moriens Epiſcopus, ſicut voluerit, & quibus voluerit, * derelinquere: nec ſub occaſione Eccleſiaſticarum rerum, quæ Epiſcopi eſſe probantur, interdicant: forſaſſis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut ſervos. Et juſtum eſt hoc apud Deum & homines, ut nec Eccleſia detrimentum patiatur ignorantiæ rerum Pontificis, nec Epiſcopus, vel ejus propinqui * obtentu Eccleſiæ proſcribantur, & in cauſſas incidant qui ad eum pertinent, morſque ejus injuriis malæ famæ ſubjiciatur.*

* Delinquere ne ſub occaſ. Vatic.
* Sub obtentu Vatic.

XLI.

*Præcipimus, ut in poteſtate ſua Epiſcopus Eccleſiæ res habeat. Si enim animæ hominum pretioſæ illi ſunt creditæ, multò magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita ut poteſtate ejus indigentibus omnia diſpenſentur per Presbyteros & Diaconos, & cum timore, omnique ſolicitudine miniſtrentur *. Ex his autem, quibus indiget, ſi tamen indiget, ad ſuas neceſſitates & ad peregrinorum fratrum uſus * ipſe percipiat, ut nihil eis poſſit omnino deeſſe. Lex enim Dei * præcipit, ut qui altari deſerviunt, de altari paſcantur: quia nec miles ſtipendiis propriis contra hoſtes arma * ſuſtulit.*

* Ex his autem, quæ indiget ad ſuas neceſſitates. Vatic.
* Et ipſe. Vat.
* Præcepit. Vatic.
* Suſtollit. Vat.

XLII.

Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aleæ atque ebrietati deſerviens; aut deſinat, aut certè damnetur.

XLIII.

Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor ſimilia faciens; aut deſinat, aut communione privetur. Similiter etiam Laïcus.

XLIV.

Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uſuras à debitoribus exigens; aut deſinat, aut certè damnetur.

XLV.

Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus, qui cum hæreticis oraverit, tantummodo communione privetur: Si verò tanquam Clericos hortatus eos fuerit agere vel orare, damnetur.

XLVI.

Epiſcopum, aut Presbyterum hæreticorum ſuſcipientem baptiſma, damnari præcipimus. Quæ enim conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?

Digitized by Google

XLVII.

* Aut ſi pol., Vatic.

*Epiſcopus, aut Presbyter, ſi eum, qui ſecundùm veritatem habuerit baptiſma, denuò baptizaverit, * aut pollutum ab impiis non baptizaverit; deponatur, tanquam deridens crucem & mortem Domini, nec Sacerdotes à falſis Sacerdotibus jure diſcernens.*

XLVIII.

Si quis Laïcus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimiſſam duxerit; communione privetur.

XLIX.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti, ſed in tribus ſine initio principiis, aut in tribus Filiis, aut in tribus Paracletis; abjiciatur.

L.

* Non in trina merſione. Vatic. Vel: Non in trinam merſionem.

*Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, * non trinam merſionem unius myſterii celebret, ſed ſemel mergat in Baptiſmate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis Dominus: In morte mea baptizate: ſed,* Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti.

85. Porrò jam monuimus in ſuperioribus, & comprobavimus, præſertim num. 14. & ſeqq. uſque ad 25. ex omnibus iis quinquaginta Canonibus, ſolos XLVI. & XLVII. eſſe ſuſpectos, aut palam obtruſos ab hæreticis poſt tempus S. Auguſtini. Reliqui autem omnes, aut generatim, aut etiam in ſingulari inveniuntur probati in Conciliis, aut Epiſtolis Decretalibus Pontificum, aut teſtimoniis ſanctorum Patrum: uti Excurſu ſexto oſtenſum fuit.

EXCURSUS VIII.

Exhibentur κατὰ πόδας reliqui triginta quatuor Canones Apoſtolici, in Iſidoriana Collectione prætermiſſi, juxta interpretationem Latinam Gregorii Holoandri è Græco. Porrò ex iis ſolos tres ſuſpectos eſſe de errore: reliquos autem omni veneratione dignos.

86. QUAMVIS neque apud Dionyſium Exiguum, neque in exemplaribus antiquis Collectionis Iſidorianæ, extent pluſquam quinquaginta Canones Apoſtolici, quales nuper exhibuimus: viſum fuit hoc loco repræſentare triginta quatuor reliquos, juxta translationem è Græco factam à Gregorio Holoandro, extantem in Corpore Juris Canonici, emendato atque edito iuſſu Gregorii XIII. In hoc conſuluimus utilitati Lectorum, qui hoc loco facilè invenient omnes octoginta quatuor Canones Apoſtolis adſcriptos, de quorum auctoritate hactenus diſſeruimus, nec cogentur eos alibi quærere. Itaque triginta quatuor poſtremos continuato cum quinquaginta præcedentibus ordine proſequemur, prętermiſſis aliis verſionibus illorum, quæ apud Labbeum & alios videri facilè poſſunt.

CANON LI.

SI QUIS Epiſcopus, aut Presbyter, eum, qui à peccato revertitur, non recipit, ſed rejicit, deponitor, eò quòd Chriſtum offendat qui dixit, ob unum peccatorem qui reſipiſcat, gaudium ſuboriri in cælo.

LII.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, carnibus & vino feſtivis diebus non utatur, idq; per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habet conſcientiam, & multis auctor ſit offendiculi.

LIII.

Si quis Clericus in caupona cibum capere deprehenſus fuerit, à communione excluditor: excepto tamen eo, qui neceſſariò in itinere in commune divertit hoſpitium.

LIV.

Si quis Clericus Epiſcopum contumeliâ affecerit, deponitor: Principi enim populi tui non maledices.

LV.

Si quis Clericus contumeliâ affecerit Presbyterum, aut Diaconum, à communione ſegregator.

LVI.

Si quis mancum, aut mutum, ſurdumve, aut cæcum, aut eum, cui vitioſus inceſſus eſt, ſubſannaverit, communione privator. conſimiliter & Laïcus.

LVII.

Epiſcopus aut Presbyter, qui negligentiùs circa Clerum vel populum agit, neque in pietate eos erudit; à communione ſegregator: ſi verò in ea ſocordia perſeveraverit, deponitor.

LVIII.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, Clerico ex inopia laboranti neceſſaria non ſuppeditaverit; à communione rejicitor: ſin perſeverat, deponitor, ut qui fratrem ſuum necaverit.

LIX.

Si quis falsò inſcriptos impiorum libros, tanquam ſacros in Eccleſia ad populi & Cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

LX.

Si accuſatio contra fidelem inſtituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus fuerit, in Clerum non perducitor.

Digitized by Google

L X I.

Si quis Clericus per metum humanum, vel Judæi, vel Græci, vel hæretici negaverit, ſiquidem nomen Chriſti, ab Eccleſia rejicitor: ſi verò nomen Clerici, depon itor: pœnitentiâ tamen d.aƈtus, ut laïcus recipitor.

L X I I.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicumque ex ſacerdotali conſortio comederit carnes in ſanguine animæ ejus, aut à beſtiis abreptum, aut ſuffocatum, depon itor: hoc enim lex prohibuit. Sin verò laïcus fuerit, à communione excluditor.

L X I I I.

Si qui[s] Clericus, aut Laïcus Synagogam Judæorum, aut hæreticorum conventiculum ingreſſus fuerit, ut preces cum illis conjungat, depon itor, & à communione ſecluditor.

L X I V.

Si quis Clericus in concertatione aliquem pulſaverit, & uno iƈtu ac pulſatione interemerit, depon itor propter temeritatem ſuam. Sin verò laïcus ſit, arcetor à communione.

L X V.

Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, uno ſolo dempto, jejunare deprehendatur, depon itor: ſi laïcus, à communione ejicitor.

L X V I.

Si quis virginem ſibi non deſponſatam admotâ vi detinet, à communione ſuſpenditor. Non licitum autem eſt ei aliam ducere: ſed eam detineto quam ſolicitavit, quamvis paupercula ſit.

L X V I I.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus ſecundam ab aliquo ordinationem ſuſceperit, depon itor tam ipſe, quàm qui ipſum ordinavit: niſi fortè conſtet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui à talibus baptizati, aut ordinati ſunt: ii neque fideles, neque Clerici eſſe poſſunt.

L X V I I I.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Cantor ſacram Quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut Paraſceven non jejunaverit, depon itor: præterquam ſi imbecillitate impediatur corporis. Sin laïcus ſit, communione privator.

L X I X.

Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicumque ex Clericorum conſortio cum Judæis jejunaverit, aut communem feſtum diem cum ipſis egerit, aut lautia feſti, nempe azyma, aut aliud hujus generis ab eis ſuſceperit, depon itor: ſi laïcus, à communione ſegregator.

L X X.

Si quis Chriſtianus oleum ad ſacra Gentilium, aut in ſynagogam Judæorum in feſtis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, à communione excluditor.

L X X I.

Si quis Clericus aut laïcus ceram aut oleum ex ſanƈta ſubripiat Eccleſia, à communione ſejungitor.

L X X I I.

Vas aureum & argenteum ſanƈtificatum, aut velamen, linteumve, nemo ampliùs in ſuos uſus aſſumito; iniquum enim eſt. Cæterùm ſi quis deprehenſus fuerit, excommunicatione mulƈtator.

L X X I I I.

Epiſcopum de aliquo per fidedignos accuſatum homines, ab Epiſcopis vocari neceſſarium eſt. Et ſi quidem comparuerit, & confeſſus, conviƈtuſq; fuerit, cenſurâ irrogator Eccleſiaſticâ. Si verò vocatus non obtemperaverit, ſecundâ quoque vice vocator, miſſis duobus ad ipſum Epiſcopis. Quòd ſi per contumaciam ne ſic quidem comparuerit, Synodus ſuam contra ipſum pronunciato ſententiam, ne quid tergiverſando detreƈtandoque judicium lucrifacere videatur.

L X X I V.

In diƈtionem teſtimonii contra Epiſcopum hæreticus non admittitor: ſed neque fidelis, ſi ſolus ſit. In ore enim duorum aut trium teſtium conſiſtet omne diƈtum.

L X X V.

Item non oportet Epiſcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato humano gratificari affeƈtu. Neque enim Eccleſiam Dei conferre dʒbet in hæredes. Enimverò ſi quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipſe autem excommunicatione percellitor.

L X X V I.

Si quis oculo defeƈtus, aut obtuſo crure exiſtat, & dignus ſit, Epiſcopus efficitor: non enim mutilatio corporis ipſum polluit, ſed inquinatio animæ.

L X X V I I.

Qui verò mutus, ſurduſve, & cæcus eſt, Epiſcopus non efficitor, non quia oblæſo corpore eſt, ſed ne Eccleſiaſtica impediantur munia.

L X X V I I I.

Si quis Dæmonem habeat, Clericus non efficitor: ſed neque cum fidelibus preces fundito. mundatus verò recipitor: & ſi dignus fuerit, efficitor.

L X X I X.

Qui ex vita Gentili advenerit, & baptizatus eſt, aut ex converſatione prava, eum juſtum non eſt protinus

promoveri in Epiſcopum. Injurium enim eſt, eum, qui non priùs ſpecimen & documentum de ſe præbuerit, aliorum doctorem exiſtere: niſi alicubi dono divinæ gratiæ hoc fiat.

L X X X.

Dicimus, quòd non oporteat Epiſcopum, aut Presbyterum publicis adminiſtrationibus immittere: ſed vocare, & commodum ſe exhibere uſibus Eccleſiaſticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Neque enim poteſt duobus dominis ſervire juxta præceptum Dominicum.

L X X X I.

Servi ſi in Clerum promoveantur citra dominorum voluntatem, hoc ipſum operatur redhibitionem. Si quando verò ſervus quoque gradûs ordinatione dignus videatur (qualis & noſter Oneſimus apparuit) & domini conſenſerint, manuq; emiſerint, & domo ſuâ ablegaverint, efficitor.

L X X X I I.

Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui militiæ vacaverit, & ſimul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quàm functionem ſacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæſaris ſunt, Cæſari: & quæ Dei, Deo.

L X X X I I I.

Quiſquis Imperatorem aut Magiſtratum contumeliâ affecerit, ſupplicium luito, & quidem ſi Clericus ſit, deponitor: ſi laïcus, à communione removetor.

L X X X I V.

Sunto omnibus vobis, Clericis ſimul & laïcis venerandi ac ſacri libri, Veteris quidem Teſtamenti, Moſis quinque, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jeſu filii Nave unus, Judicum unus, Ruth unus, Regnorum quatuor, Derelictorum ex libro dierum, duo. Heſter unus, de Machabæorum geſtis tres, Job unus, Pſa lterium unus, Salomonis tres, Proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Prophetarum duodecim, unus Eſaïæ, Hieremiæ unus, Ezechiel unus, Daniel unus. Inquiritor autem à vobis extrinſecùs, ut adoleſcentes veſtri addiſcant item Sapientiam eruditi Syrach. Noſtra verò, hoc eſt Novi Teſtamenti, Euangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. Paulli Epiſtolæ quatuordecim, Petri Epiſtolæ duæ, Joannis tres, Jacobi una, Judæ una, Clementis Epiſtolæ duæ, & Præceptiones, quæ vobis Epiſcopis per me Clementem in libris octo nuncupatæ ſunt: quas omnibus publicare non oportet ob quædam arcana, quæ in ſe continent. Et actiones noſtras Apoſtolorum.

87. Hactenus ibi. Inter quæ jam ſuprà obſervavimus, nonnulla reputari apocrypha, aut etiam ſuppoſita. Nimirum ejuſmodi cenſentur, Canon LXV. vetans jejunium Sabbathi, & LXVII. permittens, ſive præcipiens, baptizatum aut ordinatum ab hæreticis, interum baptizari aut ordinari. quod nullatenus licet, nec permitti poteſt, abſolutè & generatim loquendo. Certum enim eſt, Baptiſmum collatum ab hæreticis, ſervatâ intentione faciendi quod facit Eccleſia, cum debita materia & forma, validum eſſe, & characterem imprimere; ac proinde nullatenus iterandum. Idemque eſt de Sacramento Ordinis, ubi ab Epiſcopo hæretico confertur. Denique Canon LXXXIV. ſuſpectus eſt: tum quia inter Canonicos libros non numerat Apocalypſim Joannis Apoſtoli: tum præterea, quia iis accenſet S. Clementis Papæ Epiſtolas duas, & Conſtitutiones Apoſtolicas, ipſius nomine editas: quæ nullatenus eum auctoritatis gradum attingunt, & multis præterea locis vitiatæ atque interpolatæ unt.

88. Et quidem licèt Iſidorus prædictas Clementis Epiſtolas collegerit cum aliis Pontificum veterum uſque ad Gregorium Magnum, ut ipſe teſtatur in hac Præfatione; nunquam tamen illas collocavit inter Scripturas Canonicas, ſeu libros ſacros: ſed dumtaxat inter veneranda monumenta, monita, ac Decreta Romanorum Pontificum, quibus honor, reverentia, & obedientia deberetur. Porrò licèt Conſtitutiones Apoſtolicæ, ut nuper dixi, inveniantur quibuſdam locis interpolatæ, aut vitiatæ, olim puriores extitiſſe inveniuntur tribus primis Eræ Chriſtianæ ſæculis, & receptæ à Patribus, quos allegat doctiſſimus Turrianus lib. 2. adversùs Magdeburgenſes. Similiter ex Patribus quarti ſæculi illas laudat S. Athanaſius in Synopſi, & S. Epiphanius Hæreſi XLV. & LXX. ubi inquit: *Omnis regularis ordo in iis habetur, & nihil à fide adulteratum, neque à confeſſione, neque ab Eccleſiaſtica gubernatione & regula.* Vide plura alia eòdem ſpectantia apud Turrianum.

DISSER.

Digitized by Google

DISSERTATIO QUARTA.

De Epiſtolis veterum Pontificum Romanorum collectis ab Iſidoro, præſertim ad Hiſpanos ſcriptis, an ſint germanæ, an potiùs confictæ ab ipſo, vel ſaltem interpolatæ.

PROSEQUITUR Iſidorus ſuam Præfationem dicens: *Deinde quarundam Epiſtolarum Decreta virorum Apoſtolicorum inſeruimus: ideſt, Clementis, Anacleti, Euariſti, & cæterorum Apoſtolicorum, quas potuimus hactenus reperire Epiſtolas, uſque ad Sylveſtrum Papam.* Sunt verò illæ, quæ in frequentibus Conciliorum editionibus initio habentur, & circa quas hæc controverſia ſatis implicata occurrit. Moneo verò in anteceſſum eruditos quoſque, me non recipere tuendam αὐτόθεν earum Epiſtolarum integrè, prout circumferuntur ab initio circiter ſæculi noni uſque modò: ſed ſolùm expendere velle potiora capita, ex quibus impugnantur, & urgere fundamenta, quibus ſtabiliri poſſint, cum delectu indicando propriis locis, præſertim infrà Excurſu ſexto. Quod ſemel hîc præmonuiſſe ſufficiat.

EXCURSUS I.

Hiſtoria & auctoritas earum Epiſtolarum à tempore S. Iſidori Hiſpalenſis, veri illarum Collectoris, novem ſæculis continuata uſque ad annum circiter 1560. & ſolùm ad breve tempus interrupta in Galliis tempore Hincmari Rhemenſis. Hadriani I. Papæ Capitula in eum expenſa. Diſcordiæ inter Nicolaum I. & prædictum Hincmarum, atque origo earundem.

2. COLLECTIO Iſidori facta ad preces octoginta Epiſcoporum Hiſpaniæ, & plurium aliorum Sacerdotum ſervorumque Chriſti (ut ipſe teſtatur) ſicuti ardentibus eorum votis deſiderata fuerat, ita & communi plauſu recepta eſt. In ea autem celebritate fuiſſe videtur à tempore veri & germani ejus auctoris (nimirum S. Iſidori Hiſpalenſis, ut demonſtratum fuit Diſſert. I.) uſque ad medium noni ſæculi Eræ Chriſtianæ, quin ullus inveniatur toto eo tempore, ideſt ab anno 636. in quo S. Iſidorus finem vivendi fecit, uſque ad 860. litem intentâſſe Epiſtolis, ſicut nec Conciliis ab ipſo collectis. Deinde viginti annis ab obitu S. Doctoris, nimirum, ann.656. Patres Concilii Toletani X. ſicuti & XVI. anno 693. videntur præ oculis habuiſſe Epiſtolam S. Anteri Papæ ad Hiſpanos, aliaſque ſimiles Veterum Pontificum, concedentium aut laudantium translationes Epiſcoporum de una Eccleſia in aliam, utilitate ac neceſſitate publicâ intervenientes ſiquidem fecerunt quatuor translationes, teſtati, ſe id CANONICE agere. Nimirum, juxta Canones ſive regulas ſibi præſcriptas ab Apoſtolica Sede in iis Epiſtolis, præſertim in illa celebri S. Anteri Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ, quam ſuo loco proferemus, & quatenus fieri poteſt, illuſtrare ac vindicare conabimur Diſſert. XI. & ſeqq.

3. Deinde circa finem ſęculi octavi, aut ſub initium noni, legitur exemplar quoddam ejus Collectionis ab Hiſpania in Germaniam delatum. Etenim Riculphus Epiſcopus Moguntinus, qui Eccleſiam illam rexit ab anno 787. uſque ad 814. & Sedem Apoſtolicam devotè coluit (ut inquit auctor Præfationis ad Collectionem Benedicti Levitæ) exemplar quoddam Iſidorianæ Collectionis ex Hiſpania nactus, illud evulgari fecit in Germania, & finitimis regionibus. Teſtatur id Hincmarus Archipręſul Rhemenſis in Opuſculo notiſſimo ad aliū Hincmarum nepotem ſuum Epiſcopum Laudunēſem, c.24. dicens: *De libro collectarum Epiſtolarum ab Iſidoro, quem de Hiſpania allatum Riculphus Epiſcopus Moguntinus, in hujuſmodi, ſicut & in Capitulis Regiis, ſtudioſus, obtinuit, & iſtas regiones ex illo repleri fecit*, &c. Nec verò tot exemplaria ejus voluminis, absdubio grandis, exſcriberentur ingenti labore ac ſumptu, niſi illud in pretio magno eſſet apud doctos & eruditos quoſlibet, uſque ad tempus ejuſdem Hincmari, qui id Opuſculum ſcribebat circa annum 869. tempore Nicolai I. Papæ, quantum conjicere poſſum:

4. Porrò ille non cuilibet Iſidoro, ſed nominatim Hiſpalenſi, Collectionem Epiſtolarum veterum Pontificum Romanæ Eccleſiæ tribuit Epiſt. 7. cap. 12. hiſce verbis: *ISIDORUS EPISCOPUS HISPALENSIS opus collegit cum Epiſtolis Romanæ Sedis Pontificum à S. Clemente, uſque ad Gregorium.* Quæ verba adamuſſim conſonant aliis hujus Præfationis

num.4.

num.4. 5. & 20. Eant nunc qui earum Epiſtolarum Collectionem adjudicant alteri cuidam Iſidoro, cognomento Mercatori, qui nunquam in rerum natura extitiſſe invenitur, & nullo eorum ſæculorum veterum teſtimonio ducti, ſe detexiſſe gloriantur, quod nec Hincmarus, nec quiſpiam alius multis ſæculis ab obitu Iſidori detegere unquam potuit. Collectio itaque prædicta tot ſæculis habita fuit germanum S. Doctoris opus, & in magno pretio apud omnes. Vide quæ de hoc præmiſimus latè Diſſert. I.

5. Verùm antequam Riculphus illud exemplar Iſidorianæ Collectionis ex Hiſpania in Germaniam deferret, jam celebres videntur fuiſſe apud Gallias Epiſtolæ illæ veterum Pontificum: ſiquidem præcipuæ illarum ſententiæ (ob quas potiſſimùm impetuntur) inveniuntur totidem penè verbis inter Capitula ex chartophylacio Sedis Apoſtolicæ collecta ab Hadriano I. Papa, qui Pontificatum geſſit ab anno 772. uſque ad 795. ac proinde antequam Riculphus Moguntinus Præſul librum illum ex Hiſpania deferret anno 800. aut circiter.

6. Nimirum, hæc eſt inſcriptio illorum Capitulorum, prout edita fuerunt à Jacobo Sirmondo, & recuſa deinde à Philippo Labbè, Tom. VI. Conciliorum noviſſimæ editionis Pariſienſis anni 1672. col. 1828. *Hadriani Papæ Capitula, quæ ex Græcis, & Latinis Canonibus, & Synodis Romanis, ATQUE DECRETIS PRÆSULUM, ET PRINCIPUM ROMANORUM, ſparſim collecta ſunt, & Ingilramno Medio-Matricis urbis Epiſcopo Romæ à beato Hadriano Papa tradita ſub die xiii. Kal. Octobris, Indictione ix. quando pro ſui negotii cauſſa agebatur.* Eadem inſcriptio cum eiſdem Capitulis Hadriani, ſeu potiùs ab Hadriano collectis, & Ingilramno traditis, extat modò in Bibliotheca Vaticana Codice Mss. 630. literis Gallicis ſcripto tempore Nicolai I. pag. 310. id eſt, centum circiter annis poſtquam Hadrianus I. Capitulorum dictorum in chartulario Romanæ Sedis extantium tranſumptum dedit Ingilramno, die 13. Kal. Octobris, Indictione nona, id eſt, anno Chriſti 785. uti poſt Antonium Auguſtinum obſervat Labbè. Riculphus verò biennio pòſt, nimirùm anno 787. cœpit eſſe Epiſcopus Moguntinus, & non niſi poſt adeptam eam dignitatem legitur exemplar Iſidorianæ Collectionis ex Hiſpania detuliſſe. Potuerat autem Riculphus abſdubio priùs eadem Capitula ex Urbe in Germaniam deferre, uti ante aliquot annos fecerat Ingilramnus. Extabant enim ab antiquo tempore in armario S. Sedis, unde eorum tranſumptum erui juſſit Hadrianus I. & inibi conſervabantur inter præcipua manuſcripta longè ante ipſum octavum ſæculum; ac proinde multò priuſquam naſceretur ille Iſidorus Mercator (ſi verè unquam fuit) cui doctrina præcipua in iis contenta tribui ſolet, tanquam ab ipſo conficta ſub finem octavi ſæculi.

7. Deinde in ſingulari deſcendendo ad Capitula ipſa Hadriani, patet multa illorum delibata eſſe ex veteribus illis Romanorum Præſulum Epiſtolis. Conſulantur præcipuè ex iis Capitula III. IX. XII. XXIII. XLII. XLV. & LXXVII. ac præterea in ſingula earum Notæ doctiſſimi Antonii Auguſtini, in quibus ſingillatim oſtendit, ex quibuſnam veterum Pontificum Epiſtolis Decretalibus unaquæque ſententia fuerit deſumpta. Quod argumento eſt, & quidem ineluctabili, antequam Riculphus evulgaret in Germania Collectionem Iſidorianam, jam Romæ notas & laudatas fuiſſe, immo & conſecratas in chartophylacio Apoſtolicæ Sedis ab antiquis temporibus, Epiſtolas veterum Pontificum in ea contentas. Poſſemus hoc ipſum ampliare, & ulteriùs confirmare. Verùm nunc ſatis ſit indicâſſe Notas clariſſimi illius Præſulis, variis locis editas, & nuper recuſas laudato Tomo VI. Collectionis Labbeanæ, col. 1839. & ſeqq. Vide infrà totò Excurſu IV.

8. Sed & obſervandum maximè eſt, ea Capitula Hadriani, magnâ ſui parte delibata ex veterum Pontificum Epiſtolis, in Collectione Iſidoriana contentis, tanti apud Reges Francorum fuiſſe, ut ſingula penè in ſua Capitularia tranſtulerint. Tertium enim Capitulorum Hadriani (quod horrori eſt Sectariis, & Catholicis hypercriticis Galliæ quaſi crux ingeniorum) habetur in Capitularibus Regum Francorum Additione IV. cap. 12. Nonum extat lib. 6. cap. 287. Duodecimum eodem loco. Vigeſimum tertium lib. 7. cap. 235. Quadrageſimum ſecundum eodem libro cap. 267. ubi jugulatur opinio ſuperioribus annis tradita ab Archipræſule Marca contendente, judicia Synodorum Provincialium eſſe irreformabilia. Oppoſitum diſcere potuiſſet vir alioqui eruditiſſimus, non modò ex Hadriano I. Papa, & multis antiquioribus Romanæ Eccleſiæ Præſulibus, præſertim allegandis Diſſert. VII. ſed etiam ex ipſis Regibus Francis loco citato. Quadrageſimum quintum extat lib. 5. cap. 250. Quinquageſimum ſextum lib. 6. cap. 301. Septuageſimum ſeptimum denique lib. 7. cap. 90.

9. Cùm in hac veluti poſſeſſione auctoritatis inconcuſſæ & longævæ fuiſſent uſque ad medium noni ſæculi Epiſtolæ illæ veteres, ſimul & Collectio Iſidoriana; acciderunt in Gallia inclinante eodem ſæculo notiſſimæ lites Hincmari Archiepiſcopi Rhemenſis cum Rhotado Sueſſionenſi, atque altero Hincmaro Laudunenſi, Epiſcopis, qui à judicio illius, aliorumque Præſulum Galliæ, Sedem Apoſtolicam appellârunt, juxta doctrinam in Epiſtolis iis ſæpè traditam, quâ majores cauſſæ & judicia Epiſcoporum finienda reſervantur Pontifici Romano. Hincmarus verò Rhemenſis, qui & gratiâ apud Regem Carolum Calvum, & auctoritate in reliquos Epiſcopos Galliarum, & audentiâ ſingulari, penè rerum potiebatur, noluit utriuſque appellationes admittere, & propterea ſubiit indignationem Nicolai I. ſanctiſſimi & doctiſſimi Pontificis Eccleſiæ Romanæ, qui eas jure factas tuebatur.

10. Cùm verò tam ab utroque appellante, quàm ab ipſo Romano Pontifice, urgerentur ea veterum Epiſtolarum teſtimonia; Hincmarus, ut erat ingenio cavillis dedito, & augendæ opinionis cupidus, inquiſivit diù multumque in auctoritatem illarum, quaſi illa non eſſet explorata, & minoris habenda, quàm ſacrorum Canonum, quos ſuo ſenſu intellectos cõtendebat præferendos, ut judicia utriuſque ejus Epiſcopi finienda eſſent in Synodo Provinciali Galliarum; non autem per appellationem deferenda ad Romanum Pontificem, nec ab ipſo terminanda. Quin & in hunc ſcopum ſcripſit Opu-

ſculum

Digitized by Google

ſeculum illud famoſum LV. Capitulorum ad nepotem ſuum Hincmarum Laudunenſem: in quo & nonnullas earum Epiſtolarum priſcis Pontificibus adſcriptarum, non vult recipere quaſi Canonicam doctrinam continentes, licèt fateatur *eſſe venerabiliter recipiendas*, juxta Decretum S. Gelaſii Papæ. Vide ibid. cap. 24. citati Opuſculi. Deinde illius teſtimonium habetur in Concilio Duziacenſi Cap. XI. ubi criminatur nepotem ſuum, *quaſi dum plura de antiquorum Patrum ſcriptis ante ſacros Nicænæ Synodi & aliorum Sanctorum Canones editis, collegit; ſententias inter ſe diſſonas, & contra Evangelicam, & Apoſtolicam, atque Catholicam Apoſtolicæ Sedis veritatem immiſcuiſſet.*

11. Cæterùm hanc illius opinionem, planè novam, eouſque inauditam, & contrariam communi eorum ſæculorum perſuaſioni, doctiſſimè confutavit Nicolaus Papa in variis Epiſtolis infrà Excurſu tertio obſervandis: ac Rhotadum quidem depoſitum à Gallicanis Epiſcopis, tandem ſuæ dignitati reſtituit: Hincmarum verò Laudunenſem ſæpè appellantem exaudiri jubens, & ad ſe mitti, nec objurgationibus nec minis obtinere potuit. Qua in re multa acciderunt (quæ hujus loci non ſunt, & alibi opportuniùs forſan inſerentur) donec tandem Hincmarus ipſe Laudunenſis, poſt durum & diuturnum carcerem, atque oculos crudeliter erutos (ſpectaculo planè miſerando) tandem à Joanne VIII. Papa (alias VII.) honorem Epiſcopalem recuperavit, impetratâ facultate celebrandi ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, quamvis cæcus eſſet, & parte redditcum ſibi ad neceſſarios ſumptus conſignatâ.

12. Et certè ea cauſſa utriuſque Epiſcopi condemnati erat, ſicuti & Nicolai Papæ amborum appellationem tuentis, ut permiſſo, & nullatenus conceſſo, labare auctoritatem earum Epiſtolarum veterum; juſta eſſet, tum ex primatu Sedis Apoſtolicæ in reliquas omnes Eccleſias certo ſecundùm Catholicam fidem: tum ex aliis Romanorum Præſulum & Conciliorum decretis omnino authenticis & exploratis: juxta quæ appellationes ad Romanum Pontificem, præſertim in cauſſis gravioribus, & judiciis Epiſcoporum, admitti debent. Quod jam ſæpè ab innumeris ferè Scriptoribus traditum, cùm à recentioribus quibuſdam videatur negari aut vocari in dubium, ſuo loco palam ac decretoriis probationibus oſtendemus. Diſſert. V. VI. & VII.

13. Notandum verò, Hincmarum Rhemenſem non eouſque temeritatis vel audentiæ progreſſum, ut iis Epiſtolis penitùs auctoritatem elevaret; multò autem minùs, ut eas ſperneret. Nam Opuſculo citato cap. 25. fatetur, *ſuſcipiendas eſſe ad inſtructionem venerabiliter*, licèt infra auctoritatem exploratam ſacrorum Canonum.

14. Tranſactâ eâ procellâ in Galliis, Epiſtolæ ipſæ Iſidorianæ Collectionis videntur communi omnium, aut penè omnium ſenſu receptæ, & velut authenticæ inveniuntur allegatæ à Pontificibus Romanis Nicolao poſterioribus: præſertim S. Leone IX. Ep. 4. quæ eſt ad Petrum & Joannem Epiſcopos, & Innocentio III. lib. 1. Decretalium tit. 7. cap. 1. Tum præterea ab omnibus Scriptoribus Eccleſiaſticis, & Collectoribus Canonum, Conciliorumque: veluti Anſelmo, Ivone, Gratiano, Bernardo Papienſi, Gilberto Alano, Joanne Gallenſi, Bernardo Compoſtellano, Vincentio, & Tancredo. Idem eſt de Scriptoribus omnibus ferè uſque ad annum circiter 1560.

EXCURSUS II.

Magdeburgenſium, & aliorum Sectariorum opinio, rejicientium eas Epiſtolas veteres Collectionis Iſidorianæ, veluti nothas, à pleriſque recentioribus Catholicis recepta, profertur: ejuſq; præcipua argumenta examinantur, & parum contra illarum αὐθεντίαν extorquere oſtenduntur. Porrò ſi interpolatæ fuerunt, nequaquam id ab ullo Iſidoro factum, ſed à quopiam alio.

15. POSTQUAM Lutherus bipedum ſceleſtiſſimus, omni pudore abjecto, Sedis Apoſtolicæ auctoritatem palam impetiit, gregales ipſius ſimili œſtro perciti, excogitârunt omnes technas & dolos ad eam ſolo æquandam. Ex iis præcipui fuerunt Centuriatores Magdeburgenſes, qui Epiſtolas illas Collectionis Iſidorianæ veteribus Pontificibus adſcriptas, putidè examinare, vellicare, & tandem reſpuere auſi ſunt, veluti ſuppoſititias & parachroniſmis, ac centonibus aſſutis plenas. Id ipſum avidè amplexi ſunt, & promovere curârunt poſtea alii ex Heterodoxis, veluti Raynoldus, Perkinſius, Rivetus, Cocus, & omnium putidiſſimè Blondellus, qui uſque ad apices ferè in earum contextum inquiſivit.

16. Sed hæc conſpiratio hominum à Catholica religione perduellium, parum negotii nobis faceſſeret, niſi eandem magna ex parte opinionem, quamvis alio conſilio, amplexi fuiſſent ampliſſimi Cardinales Baronius, Bellarminus, & Perronius, ac præterea Sirmondus, Boſquetus, Ducæus, Petavius, Marca, Cardinalis Bona, Cœleſtinus Sfondratus, Nicolaus Antonius, Mabillonus, Queſnelius, Labbè, aliique penè innumeri poſt illum: qui Tom. I. Collectionis ſuæ Conciliorum col. 78. ait, prædictas Epiſtolas *videri adeò deformes perſpicacibus viris, ut nullâ arte, nullâ ceruſſâ, aut purpuriſſo fucari poſſint.* Miratur etiam, doctiſſimos viros Turrianum & Binium eas probâſſe; & quendam alium recentiorem, qui noviter illarum patrocinium ſuſceperat, ſuppreſſo nomine irridet. Sed & nos ipſi cùm in Defenſione Cathedræ S. Petri ſæpè allegaſſemus eas Epiſtolas, ſicut alii faciunt, admoniti fuimus à nonnullis viris doctiſſimis intra & extra Hiſpaniam, ut de cætero ab iis laudandis abſtineremus.

17. Oportet verò in anteceſſum proponere, & expendere, non quidem leviora argumenta, præſertim Sectariorum, adversùs fidem earum Epiſtolarum, cùm jam ſoluta fuerint à Turriano, & Binio; ſed nonnulla implicatiora, quibus non modò Sectarii ipſi, ſed & multi recentiores Catholici potiſſimùm fidunt.

18. Imprimis ſalivam movet Criticis pleriſque ſtylus incultus earum Epiſtolarũ. Etenim quæ adſcribuntur Pontificibus ſecundi & tertii ſeculi, ob quaſdã verborũ ſordes videntur alienæ ab elegantia illorum tempo-

temporum, ac proinde quidquid omnino diſſonum à Latinitate in iis legitur, apparet additum multis pòſt ſæculis. Deinde ſtylus plurium earum, quæ à variis Pontificibus, & alio atque alio tempore ſcriptæ perhibentur, videtur omninò idem: ut omnes ab uno auctore conditæ cenſeri debeant. Ita ferè ii Recentiores ratiocinantur.

19. His verò duobus ſcrupulis haud difficulter occurri poſſet ex eo, quòd primi illi Eccleſiæ Pontifices, virtutibus Apoſtolicis longè opulentiores, quàm Tullianâ facundiâ, ſimplicitatem miram profiterentur, ut in vita & factis, ita in ſcriptis & verbis: itaque iis curæ non fuit, ut ſtylum exigerent ad canones Tullii, aut Priſciani. Semel autem introductâ ſimplicitate ſermonis in Decretis Apoſtolicis à Clemente Papa, vel Anacleto; facile fuit, ut reliqui poſteriores Pontifices ſimili ſtylo ſcriberent, ut non à doctis ſolùm, ſed etiam indoctis planè illa intelligerentur. Sic certè hoc ſæculo, & proximè præcedenti, longè politiſſimis, & in quibus Romanæ eloquentiæ nitor apud pleroſque eruditos revixiſſe videtur, Romani Pontifices in Diplomatibus ſuis frequentibus, communi, & ſuis Deceſſoribus antiquis familiari ſtylo utuntur, vocibuſque quibuſdam minimè Latinis, quamvis neceſſariis pro ratione temporum: ut facilè ab omnibus capiantur. Sanè Gregorius Magnus, qui ante Iſidorum Collectorem floruit, parum curabat nitorem ſermonis, aut ſeveras Latinitatis regulas; & alicubi non diffitetur nævos barbariſmorum, aut ſolœciſmorum extare in ſuis ad ſacros libros Commentariis. Ideoque in Epiſtola ad Leandrum Hiſpalenſem præfixâ admirandis illis Commentariis libri Job, circa finem, ait: *Non metaciſmi colliſionem fugio, non barbariſmi confuſionem devito, ſitus motuſq; præpoſitionum, caſuſq; ſervare contemno; quia indignum vehementer exiſtimo, ut verba cæleſtis oraculi reſtringam ſub regulis Donati. Neque enim hæc ab aliis interpretibus in Scripturæ ſacræ auctoritate ſervata ſunt.* Et certè multa Antiquitatis Chriſtianæ monumenta ſcripta ſecundo, tertio, & quarto ſæculo, præ omnium ferè manibus circumferuntur valdè humili, impolito, ac barbaro ſtylo; quæ tamen à pleriſque, aut omnibus ferè eruditis, germana & ſincera reputantur. Exemplo ſint quamplurima Acta Martyrum Primitivæ Eccleſiæ apud Collectores, præcipuè verò ac noviſſimè apud Theodericum Ruinart, & Bollandianos: inſuper Acta Synodi Sinueſſanę in cauſſa Marcellini Papæ, juxta alia atque alia exemplaria, quibus uſi fuerunt Surius, Binius, & Labbè: ut plura alia ſimilia prætermittam.

20. Quod verò aliqui recentiores maximè inculcant, eundem prorſus eſſe ſtylum in omnibus iis Epiſtolis, & æquè incultum ac barbarum, ut proinde ab uno eodemque auctore ſcriptæ fuerint; non urget. Imprimis enim diverſus longè ſtylus & valdè inæqualis apparet in quibuſdam illarum: ut accuratè conferenti palam erit. Exemplo ſit ex paucis ad Hiſpanos ſcriptis (quæ ſolæ in hac noſtra Collectione prodeunt) illa Eutychiani ad Epiſcopos Bæticæ provinciæ, quæ à nonnullis aliis differt, *quantum diſtant æra lupinis*. Deinde dato quod in aliis diverſorum Pontificum & ſæculorum Epiſtolis idem ſtylus & æquè incultus appareat, tribuendum id eſt ſimplicitati Chriſtianæ, aut etiam imperitiæ eorum, qui pauperrimis Pontificibus inter tot perſecutiones ab epiſtolis erant. Denique poſteriores iſtorum à prioribus eaſdem loquendi formulas, & ſæpe longas periodos uſurpabant: uti videre eſt etiam his duobus poſtremis & excultiſſimis ſæculis, dum Motuſproprii, & Brevia, ut vocant, ac Conſtitutiones diverſorum Pontificum, à variis ipſorum Secretariis ſcribuntur magna ex parte eiſdem omnino clauſulis, & eodem ſtylo.

21. At, inquiunt alii, in iis Epiſtolis uſus frequens eſt teſtimoniorum ſacræ Scripturæ, juxtà verſionem factam ab Hieronymo ſub initium quinti ſæculi, longè poſt tempora illorum Pontificum: ac proinde illæ ſunt recentiores. Sed huic argumento facilè reſpondetur, imprimis Pſalterium Davidicum, prout hodie in Vulgata editione legitur, ferè abſque ulla diverſitate extitiſſe apud Latinos ab ipſo tempore Apoſtolorum, vel ſaltem Diſcipulorum eorundem, & juxta eam translationem, quæ Vetus dicitur, citantur Pſalmorum teſtimonia à priſcis illis Pontificibus. Id ipſum dico de Canticis illis, quæ à primis ſæculis Eccleſiæ Latinæ in Officio divino uſurpata ſunt. Idem denique de Miſſarum Introitibus, & Gradualibus quibuſdam. Leguntur enim in Vulgata verſione, quemadmodum in Veteri illa, quâ Eccleſia uſa eſt ante tempus Sancti Hieronymi; quamvis hic Pſalteriũ ipſum Veteris verſionis correxerit aliquibus locis curſim, ut teſtatur in illius Præfatione. Itaque quoad loca Scripruræ ſpectantia ad Pſalterium & Cantica, quæ citantur ab iis primis Eccleſiæ Pontificibus; nihil mirum quòd allegentur verbis ipſis verſionis Vulgatæ, quæ penes eam Scripturæ partem non differt à verſione Veteri, quâ Eccleſia à principio uſa fuit.

22. Quoad alios verò Scripturæ libros, quorum teſtimonia proferunt iidem Pontifices totidem verbis, ac in Vulgata verſione habentur, duo occurrunt ſatis veroſimilia. Unum eſt, verba ipſa extitiſſe in illa verſione Veteri, quæ jam penitùs ferè interiit: quamvis illam ex priſcis Patrum monumentis eruere & inſtaurare conatus fuerit pertinaci labore, & laude digniſſimo, Flaminius Nobilius ſæculo præcedenti. Ut autem monet Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 9. in Romana Eccleſia, & toto Occidente, ſtatim ferè à principio, in uſu fuit Latina S. Scripturæ verſio, ſpeciatim Novi Teſtamenti. Quamvis verò illam correxerit S. Hieronymus poſtea multis locis; maximâ tamen ſui parte, aut ferè ex toto, intactam reliquit. Incumbit verò Adverſariis unus probandi ſingillatim, teſtimonia Scripturæ à veteribus Pontificibus allegata, non extitiſſe totidem verbis in Veteri illa translatione; ſed ſolùm in Nova correcta à D. Hieronymo. Id autem nec hactenus oſtenderunt, nec facilè perſuadere poſſunt. Vellem equidem, ut aliquis diligentiſſimus Antiquarius ſtuderet legere, & exſcribere quatuor Euangelia ſcripta manu S. Euſebii Epiſcopi Vercellenſis & Martyris, in cujus Cathedrali Eccleſia ſervatur autographum, veluti pretioſiſſimus theſaurus, argenteo & exquiſito ornatu, à priſcis ſæculis. Inde enim conſtaret planè, quænam eſſet vetus Euangeliorum translatio, quæ ſola habebatur tempore S. Euſebii. Vereor autem, nullius hominis induſtriam ſatis futuram ad id

præſtan-

præſtandum. nam dum mihi tranſeunti per eam Eccleſiam oſtenderetur liber ipſe, vidi pleraſque literas fugientes, & adeò obliteratam majorem ſcriptorum partem, ut non niſi exquiſitâ aliquâ induſtriâ, aut beneficio artis, legi poſſint. Alterum verò eſt, dato quod antiqui ii Pontifices in illis teſtimoniis citâſſent Scripturæ verba alia juxta verſionem Veterem, quàm poſtea in Nova fuerint; exſcriptores tamen poſteriores Epiſtolarum Pontificiarum mutâſſe eorum teſtimoniorum verba juxtà verſionem Novam. Hæc enim à S.Hieronymo ex Hebraïco expreſſa, non ſtatim in uſu fuit, immò à multis impugnabatur, donec tempore S.Gregorii in pretio haberi cœpit à Chriſtianis omnibus, eo *quod eſſet verborum tenacior, & perſpicuitate ſententiæ clarior*, ut ait S.Iſidorus lib. 6. Originum cap. 3. ac denique quòd veritati Hebraïcæ magis conſentanea cenſeretur.

23. Quin & ipſe Gregorius Magnus in teſtimoniis Scripturæ, quæ allegat, modò utitur verſione illa Veteri, modò Novâ, ſive S.Hieronymi. Quare in Epiſtola ad Leandrum Hiſpalenſem laudata inquit: *Novam translationem diſſero: ſed ut comprobationis cauſſa exigit, nunc Novam, nunc Veterem pro teſtimonio aſſumò: ut quia Sedes Apoſtolica, cui auctore Deo præſideo, utrâque utitur, mei quoque labor ſtudii ex utraque fulcitur.* Deinde verò lib.2. Moralium cap.24. verſionem Novam præponit Veteri, dum ait: *Quia hæc Nova translatio ex Hebræo nobis eloquio cuncta veriùs tranſfudiſſe perhibetur, credendum eſt quidquid in ea dicitur; & oportet, ut verba illius noſtra expoſitio ſubtiliùs rimetur.* Itaque tempore S.Gregorii cœpit Vulgata S. Hieronymi verſio in majori pretio, & frequenti Eccleſiarum uſu haberi, atque illa Vetus negligi. Unde facilè evenire potuit, ut Iſidorus poſt tempus S.Gregorii, vel potiùs alius illius interpolator, exſcribens Epiſtolas veterum Eccleſię Pontificum, teſtimonia ab eis citata juxta Veterem verſionem, mutaret juxta Novam jam ab omnibus ferè receptam, ut communi omnium uſui eſſent. in quo ſi verè ita ſe geſſit (neque enim id certò pronunciamus, ſed ſolùm veroſimile dicimus) ſicuti valdè laudandus non eſt, ita neque graviter reprehendendus.

24. Hæc ſunt quę nobis occurrerunt pro ſolutione præcipuorum argumentorum, quę Centuriatores olim oppoſuère, & plerique eruditi Catholici urgere pergunt; præter plura alia, quę apud eruditiſſimum Turrianum legere licet, ſtrenuum illarum defenſorem, & ſimiliter apud Binium: quos magna ex parte imitatus fuit CL. vir Sauſſayus lib. 1. Panoplię Clericalis cap.4.

25. Inſtant recentiores aliis argumentis, quæ *ἀναυθέντων* cenſent, ex eo quòd ipſa legum Imperatoriarum verba, & quæ ſub Aniani nomine extant ad Codicem Theodoſianum Scholia, uſurpata fuerint in Epiſtolis eorum Pontificum, qui duobus & tribus ſæculis editionem ipſius Codicis Theodoſiani anteceſſerunt.

26. Verùm inde nihil certò concluditur contra fidem earum Epiſtolarum. Si enim duobus aut tribus antea ſæculis ſcriptæ, & vulgatæ fuerant; certum eſt, illas Doctorum hominum manibus circumferri ſolitas, veluti ſcriptas à ſanctis illis & toti Eccleſiæ venerandis Pontificibus. Unde & fieri potuit, ut Theodoſius Chriſtianus Imperator, & qui Codicis ipſius editionem curârunt, & qui Scholia in illum edidit, delibarent multa ex iis Epiſtolis. Nec certè argumento aliquo urgenti ſuaderi poteſt, potiùs Collectorem earum decerpſiſſe verba ex Codice Theodoſiano, quàm ſcriptores Codicis ex eiſdem Epiſtolis.

27. Quam certè reſponſionem, jam à me ſcripto datam, gaviſus ſum poſtea inveniſſe apud Antonium Auguſtinum lib.1. Dialog.13. Ibi enim interlocutor objicit: *Impedita res eſt, & quæ non facilè explicari poteſt, quo pacto, quæ à poſterioribus Imperatoribus ſtatuta ſint, ea ab illis Pontificibus conſtituta eſſe dicantur, qui ſub duro paganorum imperio antea vixerunt.* Reſpondit ſtatim Ant.Auguſt. *Multa ſunt, quæ temporum vetuſtas ſcire nos impedit, in quibus hoc ipſum enumeremus. Multa certa eſſe creduntur, quæ falſa eſſe poſſunt, ut alia falſa credimus, quæ vera eſſe poſteri fortaſſe cognoſcent. NIHIL VETAT CREDERE CHRISTIANOS IMPERATORES PIIS PONTIFICUM DECRETIS SUBSCRIPSISSE.* Et certè ſi operæ pretium foret, facile eſſet oſtendere, in ipſis Pontificum Romanorum Epiſtolis certis atque exploratis, quarum *γνησιότητα* nemo criticorum in dubium vocat, extare plurimas diverſis ſæculis & temporibus ſcriptas, cum eiſdem ſententiis & periodis integris. At nemo propterea ſomniavit, eas antiquiorum Pontificum Epiſtolas fuiſſe interpolatas verbis recentiorum.

28. Hinc obiter refutantur plurima alia objecta à Blondello, qui Pſeudo-Iſidorum edidit, & laborioſiſſimâ indagine perſcrutatus fuit, ex quibus auctoribus poſterioribus ſingula verba & ſententiæ antiquorum Pontificum in Epiſtolis decerptæ fuerint. Dato enim quod totidem verba legantur in auctoribus poſterioribus, potiùs credendum eſt, eos illa delibâſſe ex antiquioribus Pontificum Epiſtolis, quæ apud omnes Chriſtianos in uſu & ſumma veneratione erant, quàm Iſidorum ex eiſdem auctoribus mutuâſſe, & nomine Pontificum obtrudere voluiſſe. Sanè, ut comiter & facetè ait Sauſſayus loco ſuprà allegato, mirum eſſe non debet, ſi poſteriores ſcriptores mutuaverint verba ab antiquioribus, proindeque ex Epiſtolis Pontificum antea vulgatis: quin potiùs oppoſitum miraculo adſcriberetur. *Quam in rem*, inquit, *non ineptè referri poteſt Ageſilai Lacedæmoniæ Regis ad Ephoros Spartæ reſponſum. Cum enim infelici augurio repertum eſſe ei nunciarent ſerpentem claves civitatis ſpiris pleriſque circumcingentem; non illepidè reſpondit: Haud eſt quod mirentur tortilem anguem claves urbis adſtringere: at eſſet meritò quòd ſtuperemus, ſi claves ſerpentem conſtringerent ſuo plexu.* Facilius itaque eſt & veroſimilius, quòd poſteriores ſcriptores acceperint verba ex iis Epiſtolis antiquis, quàm quod earum Collector aſſuerit iis teſtimonia poſteriorum. In dubio autem præſumendum eſt pro Iſidoro, viro inſignis auctoritatis, & doctrinæ: quem octoginta Epiſcopi, & plurimi alii Sacerdotes exorârunt, immò & compulerunt ad Collectionem Canonum faciendam. Nemo enim vel mediocri doctrinâ præditus, nemo verè pius, aut cui pudor eſſet, tam apertum plagium, aut interpolationem adeò vitioſam in graviſſimis

iis Chriſtianæ doctrinæ monumentis committere auſus fuiſſet. Unde dato quod iis aſſumentis, atque aliis nævis vitiata fuerint, proculdubiò id accidit ante aut poſt tempus S. Iſidori.

29. Quapropter moderationis limites exceſſiſſe videtur Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Auguſtini §. I. dicens: *Succeſſit jus novum ex ſuppoſititiis ſanctiſſimorum Romanæ urbis Epiſcoporũ Epiſtolis, AB IMPUDENTISSIMO ILLO NEBULONE PSEUDO-ISIDORO prolatis, compactum &c.* Neque eruditiſſimus Baluzius neſcire potuit, ab Hincmaro & aliis ipſi equalibus, ſicuti & à multis poſterioribus, tributam fuiſſe eam Collectionem S. Iſidoro Hiſpalenſi, quod nos ſuprà Diſſert. I. veriſſimum oſtendimus. Quin & Hincmarus ipſe, licèt ſcrupuloſus earum Epiſtolarum examinator, & primus cenſor, profeſſus fuit adhuc, *eſſe ſuſcipiendas venerabiliter ad inſtructionem*. Baluzius autem non modò illas appellat ſuppoſititias; ſed & earum Collectorem *nebulonem*, nec cujuslibet conditionis, ſed *impudentiſſimum* vocat. Quo convicio fortè non auderet notare quemquam ex vicinis heterodoxis. Sed facilius eſt inſultare leoni mortuo, quàm cani vivo. nam hic latrare & mordere poteſt. Denique Hincmarus, quoad ex ipſius lectione diſcere potui, non invenitur litem intentare iis Epiſtolis, veluti ſuppoſititiis, immò nec tamquam interpolatis, vel ab Iſidoro, vel à quopiam alio: quin potiùs videtur palam ſupponere aut fateri, ſaltem tacitè, ſcriptas fuiſſe à priſcis Romanis Pontificibus. Id palam erit percurrenti totum caput 24. Opuſculi illius Hincmariani. Nec facilè invenietur ullus ſcriptor qui illas notaverit ſuppoſitionis uſque ad annum 1562. quo Magdeburgenſes ediderunt Centurias felle & veneno plenas. Quare mirum eſt, quod ab hominibus Catholicis tantam fidem impetrare potuerint in ea parte, qui in reliquis nullam merentur.

30. In auctoribus autem iis, qui poſt priorum illorum Pontificum tempora floruerunt, nullâ notâ dignum eſt, ſed potiùs laude, quòd lucubrationibus ſuis interjecerint periodos aut particulas earum Epiſtolarum, ſicut & Conciliorum præcedentium & locorum Scripturæ. Quapropter ad excuſandum Iſidorum Collectorem ab ea labe & ſorde, quam ipſi tribuunt plerique recentiorum, non eſt opus accuſandi auctores illos poſteriores, apud quos ſententiæ aliquæ & periodi leguntur totidem, ac extant apud Epiſtulas Pontificum præcedentium. Unde intoleranda eſt licentia nonnullorum recentiorum ex iis, quibuscum diſputamus, dum ſuppoſititias cenſent, & ſibilo excipiunt duas illas Pelagii II. Papę nomine editas priores Epiſtolas, primam ad Benignum Archiepiſcopum de tranſlatione Epiſcoporum, & ſecundam de illorum accuſationibus. Etenim ad illas rejiciendas unicum fundamentum prætexunt, aut habent, quòd in iis tradatur eadem doctrina Epiſtolarum priſcis Pontificibus adſcriptarum, (grandis certè nęvus) & plura loca exſcribantur eorum auctorum, qui vixerunt ante tempus ejuſdem Pelagii II. ſuppreſſis nominibus: cùm tamen id paſſim contingat in aliis Pontificum indubitatis Reſcriptis, & lucubrationibus SS. Patrum, ſitque juxta omnem rectam rationem, ut poſteriores allegent teſtimonia priora: non autem è converſo.

31. Sed age, ſinamus gratìs, ſententias aliquot exſtantes in iis Epiſtolis verè non prodiiſſe à Pontificibus, quibus tribuuntur; ſed interjectas poſtea fuiſſe ab aliquo aut ſciolo, aut imprudente, ex ſententiis & dictis poſteriorum Patrum ſive ſcriptorum: an propterea is fuiſſe putandus eſt Iſidorus Collector, vir tantæ opinionis, & propter inſignem doctrinam celeberrimus inter omnes Epiſcopos Hiſpaniæ? Faciliùs & æquiùs cenſeri poteſt, id à quopiam alio factum, ſive ante tempus S. Iſidori, ſive poſtea, ut infrà videbimus.

32. Addo conjecturam non levem pro Iſidoro, qui Concilia uſque ad ſuum tempus celebrata, & Epiſtolas Decretales Pontificum uſque ad finem ſaltem ſæculi VI. diligenter collegit, & fideliter exſcripſit, nullo centone addito, aut aliunde intruſo iis; quas à tempore Siricii Papæ uſque ad Gregorium I. Collectioni ſuæ inſeruit. quod nec ii recentiores negare poſſunt. Addo inſuper, quaſdam ex iis Epiſtolis adſcriptas priſcis Pontificibus in Iſidoriana Collectione, probari ab omnibus ferè ſcriptoribus orthodoxis, & nec ab heterodoxis rejici. Exemplo ſint Epiſtolæ duæ S. Pii Papæ ad Juſtum Epiſcopum Viennenſem anno, ut cenſet Baronius, CLXVI. & alia Cornelii Papæ ad Lupicinum, pariter Epiſcopum Viennenſem, ſcripta circa annum CCLIV. Vide Cardinalem Bonam lib. I. Rerum Liturgicarum cap. 3. §. I. ubi palam eas admittit, quamvis extantes in Collectione Iſidori. Mitto alias nonnullas, de quibus infrà num. 34. & ſeqq. uſque ad 44. Cur ergo id ipſum non cenſeamus pari fidelitate ab ipſo præſtitum circa Epiſtolas Pontificum aliorum? Quare ſi quædam earum interpolatæ fuerunt, certè non ab Iſidoro, ſed à quopiam alio ſciolo aut temerario.

EXCURSUS III.

Expenditur quoddam aliud argumentum Archipræſulis Marcæ adverſus eaſdem Epiſtolas, & multipliciter ſolvitur. Porrò multas Pontificum veterum, tam antiquiorum Siricio, quàm poſteriorum, germanas ab omnibus cenſeri, quamvis in nulla veteri Collectione extitiſſe inveniantur.

33. AT oppones cum Archipręſule Marca. Si ita eſt, cur Dionyſius Exiguus Collectioni ſuę ſolùm inſeruit Epiſtolas Pontificum à tempore Siricii, nullâ aliâ antiquiorum exſcriptâ, immò nec memoratâ? Hæc enim ſunt illius verba in Epiſtola ad Julianum Romanæ Eccleſiæ Presbyterum: *Præteritorum Apoſtolicæ Sedis Præſulum Conſtituta, quâ valui curâ & diligentiâ collegi, & in quendam redigens ordinem, titulis diſtinxi compoſitis: ita dumtaxat, ut ſingulorum Pontificum, quotquot à me præcepta reperta ſunt, ſub una numerorum ſerie terminarem.* Nullæ ergo aliæ Epiſtolæ Pontificum Siricio antiquiorum extabant tempore, quo Dionyſius ſuam Collectionem fecit, Nimirùm circa annum DXX. ac proinde Epiſtolæ poſtea ab Iſidoro adſcriptæ Pontificibus Siricio antiquioribus, cenſeri debent ſuppoſititiæ, & prorſus confictæ.

34. Huic tamen argumento reſpondeant neceſse

ceſse

Digitized by Google

ceſſe eſt idem Marca, & alii ejuſdem opinionis: cùm aliquæ ſaltem Epiſtolæ Pontificum Siricio antiquiorum, prætermiſſæ in Collectione Dionyſiana, cenſeantur ab omnibus germanæ, & omni vitio immunes. Præterea (ut alias plures prætermittam) Epiſtola illa Julii I. Papæ laudata ab Athanaſio in Apologia ſecunda (de qua latè infrà Diſſert. VII. Excurſu II.) ab omnibus prorſus germana habetur: & tamen non extat in Collectione Dionyſii. Deinde, recentiores ipſi, quibuſcum diſputamus, in novis editionibus Conciliorum, Bibliothecæ Maximæ Patrum Aniſſonianæ, aliorumque voluminum, edunt plurimas Pontificum Epiſtolas, etiam antiquorum, in nulla Collectione Dionyſii, Iſidori, aliorumve extantes, è Mſs. erutas. Quales etiam ſunt multæ veterum Pontificum Epiſtolæ, laudatę, immò & magnam partem exſcriptæ ab Irenæo, Euſebio, Athanaſio, Hieronymo, Theodoreto, & aliis, ut poſtea dicemus num. 42. receptæ ab omnibus viris doctis, & criticorum delicatiſſimis, quamvis earum nullus Collectorum antiquorum meminerit. Tales quoque plurimæ S. Leonis Papæ, & ſpeciatim viginti octo illarum, nuſquam extantes, niſi in antiquiſſimo exemplari apud eximium illum Dominicum Grimanum Cardinalem S. Marci: ut teſtatur Queſnel in Præfatione ad ſuam Operum S. Leonis editionem capite quinto. Denique hujus generis eſt Epiſtola celebris S. Clementis Papæ ad Corinthios, in nullis Collectionibus Conciliorum extans, donec apparuit hoc ſæculo in MSS. antiquiſſimo, Theclæ nobilis fœminæ Ægyptiæ manu exarato, quod Patricius Junius anno 1632. primus edidit, ab omnibus eruditis cum plauſu receptum. Rurſus plurima Concilia Provincialia, immò & Nationalia, à primis Eccleſiæ ſæculis uſque ad finem quinti celebrata deteguntur paſſim, & pleraque illorum à Sirmondo, ac Labbeo edita, ab aliis verò recentioribus laudata, quæ tamen in Dionyſii Collectione non extant. Quo ergo jure Epiſtolæ priſcorum Eccleſiæ Pontificum rejiciuntur velut nothæ ab iiſdem recentioribus, eo nomine quòd in Collectione Dionyſiana non extent?

35. Quòd ſi verò excipias, diſparem eſſe rationem, quia ea monumenta recèns detecta, inveniuntur memorata aut citata ab antiquis Scriptoribus, ſecùs verò illæ Pontificum veterum Epiſtolæ ab Iſidoro collectæ; urgeo in oppoſitum. Imprimis enim recentiores prædicti multa Concilia, & plurimas Epiſtolas PP. edunt, à nullo veterum allegatas: quibus tamen exploratam fidē haberi volunt. Deinde veterū earum Epiſtolarum aperta apud antiquos mentio eſt. Ruffinus enim, qui anno circiter CCCC. ſcribebat, in Præfatione ad Recognitiones Clementis I. Papæ à ſe converſas è Græco, meminit Epiſtolæ ejuſdem Clementis ad Jacobum, quam ſe pariter è Græco vertiſſe ait. Illa verò habetur in Collectione Iſidori, quamvis interpolata, & in quibuſdam vitiata: ut propterea Cardinales Baronius, Bellarminus, & Perronius, aliique plures illam inter nothas recenſuerint. Verùm exceptis quibuſdam aſſumentis planè intruſis, veteribus tum Græcè, tum Latinè cognita & probata fuit: & illius verſionem Ruffino ipſi adſcribit Gennadius, qui quinto ſæculo vixit, lib. *De Viris Illuſtribus*, in Ruffino.

36. Deinde Concilium Vaſenſe, quod tempore S. Leonis Magni celebratum fuit anno CDXLII. Canone VI. hæc habet: *Ex Epiſtola S. Clementis utilia quæque, præſenti tempore Eccleſiis neceſſaria, ſunt honorificè proferenda, & cum reverentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis, percipienda*. Deinde paucis interjectis, exſcribit longiuſculum ejuſdem Epiſtolæ teſtimonium. Et certè Sirmondus, qui Iſidorianis Epiſtolis fidem detrahit, in Notis ad id Concilium, nullatenus refellit Epiſtolam Clementis in eo citatam, ſicut nec Binius, nec Albaſpineus. Epiſtola autem ipſa habetur Tom. I. recentiſſimæ Collectionis Labbeanæ col. 82. & ſeqq. ubi pariter Ruffino Torano Aquilejenſi illius interpretatio tribuitur. Pręterea idem S. Leo Magnus in Epiſt. ad Epiſcopos per Campaniam conſtitutos (quam Nicolaus I. Papa in Epiſtola ad univerſos Epiſcopos Galliæ citat in hunc eundem ſcopum) jubet, omnia decretalia Conſtituta Sedis Apoſtolicæ, ideſt, *tam Innocentii, quàm omnium deceſſorum ſuorum, ita cuſtodiri, ut ſi quis in illa commiſerit, noverit ſibi veniam denegandam*. ubi palam comprehendit Epiſtolas Decretales omnium deceſſorum ſuorum, etiam antiquiorum Innocentio: quorum ſeptem poſtremi fuère, Sylveſter, Marcus, Julius, Liberius, Damaſus, Siricius, & Anaſtaſius, ſpatio circiter nonaginta annorum, & toto ferè eo tempore ſub Imperatoribus Chriſtianis: ut proinde certiſſimum ſit, tot & tales Pontifices edidiſſe plurimas Epiſtolas Decretales ad bonum regimen Eccleſiæ, & aliquot ſaltem exemplaria earum Romæ aliiſque locis conſervata fuiſſe: quas Leo iis verbis commendat.

37. Ulteriùs Sanctus Gelaſius I. Papa, qui circa finem ejuſdem quinti ſæculi Eccleſiam rexit, in Concilio Romano ſeptuaginta Epiſcoporum celebrato anno CCCCXCIV. declarans quinam libri ſint Sacri & authentici, quinam autem apocryphi, inter prioris generis libros recenſet Epiſtolas Pontificum præcedentium. Verba ſunt: *Item* (nimirum decernimus & mandamus, ut anteà pręmiſerat) *Epiſtolas Decretales, quas beatiſſimi Papæ diverſis temporibus ab urbe Romana pro diverſorum Patrum conſultatione dederunt, venerabiliter recipiendas*. Ubi cùm Gelaſius non diſtinguat inter Epiſtolas, nec inter tempora, nec inter Pontifices, videtur generatim omnes illas probare, & venerabiliter recipiendas decernere, quę omnium & ſingulorum Pontificum pręcedentium nomine ſcriptę circumferebantur; ac proinde multas illarum, quę Clementis, Anacleti, & aliorum veteris Eccleſiæ Pręſulum nomine inſcriptę erant. Et certè Hincmarus in Opuſculo illo celebri cap. 24. ubi allegat Decretum Gelaſii Papę, nullatenus negat, Epiſtolas illas fuiſſe ſcriptas à Pontificibus priſcis, quorum nomine vulgatę erant in Collectione Iſidoriana; ſed potiùs id ſupponere, aut fateri ubique videtur, veluti rem omnino certam.

38. Ecquis enim dubitet, Clementem, Anacletum, alioſque primitivæ Eccleſiæ Pontifices Siricio antiquiores, pleroſque eorum inſignes Chriſti Martyres, alioſque Confeſſores, & omnes ferè Sanctorum Faſtis adſcriptos, ſcripſiſſe Epiſtolas plures, tum generatim ad omnes fideles ubique terrarum exiſtentes, tum ſpeciatim ad certas provin-

cias, & Conſultationes Epiſcoporum, quarum crebra mentio apud antiquos eſt, ut gregem ſibi à Domino creditum paſcerent, Chriſtianam religionem dilatarent, diſciplinam Eccleſiaſticam promoverent, ſacros ritus, & rectam doctrinam morum traderent? Nemo, niſi temerarius, id negare, immò nec in dubium vocare poteſt. Quis etiam ex tot exemplaribus earum Epiſtolarum, ſive Decretorum per totum orbem Chriſtianum diſtractis ingenti numero, neget quamplurima frequenter lecta, & ſolicitè cuſtodita, tum Romæ, tum aliis innumeris locis, ab Eccleſiis ferè ſingulis, Epiſcopis, Sacerdotibus, & aliis fidelibus? Neque enim eximia pietas, & zelus Catholicæ fidei, atque Eccleſiaſticæ diſciplinæ, florens iis primis quatuor Eccleſiæ ſeculis, quidquam aliud cogitare ſinit. Idipſum ferè dictum eſto de iis Pontificibus, qui datâ Eccleſiæ pace ſanctiſſimè illam gubernârunt, præſertim ab ineunte ſeculo quarto uſque ad annum ejus octogeſimum quintum. quales fuere S. Sylveſter, S. Marcus, S. Julius, Liberius, Felix II. & S. Damaſus. Cùm verò Eccleſia Hiſpanica ſemper fuerit obſervantiſſima, & retinentiſſima decretorum Sedis Apoſtolicæ; dubitari nequit, tempore S. Iſidori extitiſſe in Hiſpania, & ab ipſo viſa fuiſſe, aliquot exemplaria earum veterum Epiſtolarum, quas proinde inſereret ſuę Collectioni, ſive ampliſſimo Codici Canonum, Conciliorum, & Epiſtolarum Decretalium Romanorum Pontificum, quo utebatur Eccleſia Hiſpanica, & dirigebatur, præſertim ad ſua Concilia celebranda: ut patet ſpeciatim ex Bracarenſi I. (aliàs II.) coacto anno Chriſti DLX. & Toletano IV. cui idem Sanctus Iſidorus præfuit anno DCXXXIII. ut alia prętermittam. Conſtabitque uberiùs ex ipſo Codice Canonum & Conciliorum, cujus uberrimum Indicem Ms. apud nos extantem, ſuo loco edendum recipimus intra hunc ipſum Tomum, aut ſequentem. Extabant quoque Epiſtolæ illæ in chartophylacio Sedis Apoſtolicæ tempore Hadr. I. an. DCCLXXXV. tanquam monumenta vetera, & ſervatu digniſſima: ut vidimus ſuprà n. 6. & 7. conſtatque planè ex Codice 630. Vaticano, ibidem laudato, & à nobis lecto. Et Nicolaus I. Papa, qui inclinante ſęculo nono Eccleſiam rexit, teſtatur verbis infrà num. 54. exſcribendis, ea vetera exemplaria Romæ conſervata fuiſſe. Nec audiendus eſt Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Auguſtini §. 11. ubi multa profert contra id Nicolai ſanctiſſimi & doctiſſimi teſtimonium. Extabant igitur tempore Siricii Papæ, ideſt, circa finem quarti ſeculi, tum Romæ, tum aliis locis, multa exemplaria Epiſtolarum ab antiquioribus quibuslibet Pontificibus ſcriptarum; quę proinde à Gelaſio Papa generatim commendantur & probantur. Quare nullo jure plerique recentiores omnino expungunt pleraſque, aut ferè omnes Pontificibus Siricio antiquioribus adſcriptas: quidquid ſit de centonibus poſtea iiſdem aſſutis, aut antea à quopiam temerario, vel ſciolo.

39. Neque obſtat quod Dionyſius Exiguus ſuam Collectionem inchoaverit ab Epiſtolis Siricii. Ideò enim id feciſſe putandus eſt, quia Collectio Epiſtolarum aliorum omnium Pontificum Siricio antiquiorum, jam ab alio facta fuerat, & apud omnes ferè vulgata erat. Neque enim aliud cogitare ſinunt rationes paullò antè à nobis propoſitæ. Idque denotare videtur idem Dionyſius in altera Præfatione ad ſuam Collectionem, ſive Epiſtolâ ad Julianum Presbyterum, editâ à Franciſco Florente, & Chriſtophoro Juſtello, ex Codice Jacobi Sirmondi, & recuſâ à Labbeo Tom. I. col. 3. in qua ait: *Præteritorum Sedis Apoſtolicæ Præſulum Conſtituta, quâ valui curâ diligentiâque collegi; & in quendam redigens ordinem, titulis diſtinxi compoſitis, ita dumtaxat, ut ſingulorum Pontificum, QUOTQUOT A ME PRÆCEPTA REPERTA SUNT, ſub una numerorum ſerie terminarem.* Non enim ait, ſe *omnium* Pontificum præcedentium Conſtituta collegiſſe, nec *omnia* illa, ſed quotquot ab ipſo reperiri potuerunt. Qualia certè exiſtimari non debent quę præ manibus quorumlibet erant Conſtituta Damaſi, paullò ante Siricium Eccleſiam gubernantis, & aliorum Pontificum Damaſo antiquiorum: ſed ſola illa, quę Dionyſius ipſe privato ſtudio ac labore hinc & inde exquiſierat. Ea verò fuerunt ſola illa Decreta, quæ in Epiſtolis ſuis Siricius, & poſteriores Romanæ Eccleſiæ Pręſules ediderunt ſpatio centum triginta circiter annorum uſque ad tempus ipſius Dionyſii. Et quidem non omnes illas collegiſſe videtur, ſed potiùs prętermiſiſſe plures quorundam eorum, præſertim Innocentii, Leonis, & Gelaſii; ſive quoniam ſatis vulgatæ erant, pleręque ſaltem earum; ſive quia nonnullas alias invenire non potuit.

40. Nimirùm, ut conſtitit ſuprà Diſſertat. II. Collectio prima ac vetus Canonum facta eſt circa medium quarti ſæculi. Porrò, ſicuti juxta Marcam in Opuſculis recèns à Baluzio editis, Diſſert. *De Collectionibus*, Canones Nicæni & Sardicenſes collecti in unum fuère; ita etiam compilatę tunc cenſeri debent Epiſtolæ Romanorum Pontificum, quotquot fuère uſque ad Concilium Sardicenſe celebratum an. CCCXLVII. tempore Julii Papæ. Unde hujus Epiſtolæ, ac prędeceſſorum ipſius, collectę fuiſſe cenſendæ ſunt ſimul cum iis Canonibus, ſive in eodem Codice, ſive in alio.

41. Deinde verò Pontificię Epiſtolę poſt obitum Julii ſcriptæ, tempore Imperatorum Chriſtianorum, à Liberio, Felice II. & Damaſo, ab anno CCCLII. ad CCCLXXXV. quo Siricius Pontifex electus eſt, facilè adjungi potuerunt prędecedenti Collectioni, & ita factum cenſeri jure poteſt: ut propterea Dionyſius opus non habuerit texendi Collectionem illarum omnium & prędecedentium, ſatìs vulgatam, & omnium manibus tritam; ſed dumtaxat Epiſtolarum Siricii, & poſteriorum Pontificum ab anno ipſo CCCLXXXV. uſque ad DXX. aut circiter, quæ & plurimæ erant, & diſperſæ habebantur; ut proinde nonniſi cum ingenti labore ab ipſo exquiri & adunari potuerint. Hoc, inquam, videntur denotare verba illa: *Quotquot à me præcepta reperta ſunt.* Non enim ea cenſeri debent, quę jam alii uſque ad tempus Siricii collegerant: ſed quæ ipſe privato ſtudio & labore reperire, atque in unum volumen redigere ſtuduerat, ſimul cum Conciliis eouſque celebratis.

42. Itaque ex eo quod Dionyſius Collectionem Epiſtolarum Decretalium inchoaverit à tempore Siri-

Digitized by Google

Siricii Papæ, non efficitur, aut nothas, aut ſuſpectę fidei fuiſſe ipſi Epiſtolas pręcedentium Pontificum. Alioqui ſubdititiæ habendę forent nonnullę aliæ illorum, prętermiſſæ ab ipſo Dionyſio, quę tamen vel apud recentiores emunctioris naſi exploratę habentur. Talis eſt Epiſtola illa inſignis S. Clementis Papę ad Corinthios, memorata ab Irenęo lib. 3. c. 30. Euſebio lib. 4. Hiſtor. cap. 38. & Hieronymo lib. *De Scriptor. Eccl.* Tales duę alię S. Cornelii Papæ ad Fabium Epiſcopum Antiochenum, citatæ & magnam partem exſcriptæ ab eodem Euſeb. lib. 6. hiſt. cap. 33. ſicuti & aliæ duæ indicatæ ab Hieronymo in eodem libro. Pręterea Stephanus Papa, teſtibus Cypriano in epiſt. ad Pompejum, & Euſebio lib. 7. Hiſtor. cap. 4. ſcripſit Epiſtolam quandam *De non rebaptizandis Neotericis*: cujus nec meminiſſe videtur Dionyſios. Idem dicendom de Epiſtolis Felicis I. & Julii I. Pontificum Romanorum, allegatis à Vincentio Lirinenſi in Commonitorio, & de pluribus aliis memoratis ab Eoſebio, S. Athanaſio, ac Theodoreto &c. quæ in Codice Dionyſiano non leguntur, & tamen nemo doctorom hominum illas ſuppoſitionis arguit. Idem igitur dici poteſt de aliis à Dionyſio non collectis, ſed ab Iſidoro tantùm. Vide ſuprà n. 34. Nec ſimile vero eſt, quòd exemplaria earum, pręſertim à Damaſo Siricii proximo deceſſore ſcriptarum tot annis, non extarent authentica in Scriniis Romanę Eccleſię, neque ubique ferè terrarum vulgata haberentur. Iſidorus verò longè ampliorem omnium, ſive Conciliorum, ſive Epiſtolarum, Collectionem curavit; quæ pręterea haberet quidquid prętermiſerat Dionyſius de prioribus ſæculis, & quęcumque ab anno circiter DXX. uſque ad tempus S. Gregorii ex Epiſtolis Decretalibus addita fuerunt poſt Dionyſianam Collectionem, & preterea Concilia poſteriora uſque ad Hiſpalenſe II. celebratum an. DCXIX. Præſide ipſo S. Iſidoro. In quo certè pręſtando plurimum laboris & operæ impendere oportuit. Neque enim tunc tam facilè exemplaria quorumlibet librorum aut ſcriptorum obtinebantur, ac longè poſtea beneficio artis typographicæ.

43. Denique argumentum ipſum Archipręſulis Marcæ deſumptum ex eo quòd veterum Pontificum Epiſtolę non extent in Dionyſiana Collectione, non modò inficiale eſt, quod Dialectici *negativum* appellant, & nullius roboris eſſe monent; ſed etiam veternum, & olim objectum (quamvis allo conſilio) à nonnullis Epiſcopis Galliarum Nicolao I. Papæ, & ab hoc palam contritum in Epiſtola ad illos omnes, quæ habetur in communibus Conciliorum editionibus, & in Labbeana nominatim To. VIII. col. 798. verbis illis: *Porrò ſi ideo non eſſe Decretales Epiſtolas priſcorum Pontificum Romanorum admittendas dicunt, quia in Codice Canonum* (nimirum Dionyſiano) *non habentur adſcriptæ; ergo nec Gregorii Sancti, nec ullius alterius, qui ante vel poſt ipſum fuit, eſt aliquod inſtitutum vel ſcriptum recipiendum, eò quod in Codice Canonum non habeatur adſcriptum.* (ſcilicet, quoniam licèt fortè in eo Dionyſiano Codice, etiam aucto ab aliis poſtea, extarent plurimæ Epiſtolę Pontificum antiquiorum & poſteriorum Gregorio; adhuc tamen deerant multę alię exploratæ, & omnium manibus tritæ) *ergo doctrinam eorum, & ſanctiones de codicibus ſuis eradant. Ut quid vel membranas occupant, poſtquam non habentur acceptæ?* Sic regerit Nicolaus in Epiſcopos Galliarum argumentum illud vetus, quod Marca & alii obtrudunt veluti novum, quodque penitùs enerve eſſe patet, *teliumq; imbelle, ſine ictu*. Vide totum Excurſum ſequentem.

44. Hac itaque via & ratione arbitramur, ſatis rationabiliter & juſtè defendi poſſe (cum delectu tamen, atque adhibitis cautionibus in progreſſu indicandis) Epiſtolas illas veterum Pontificum Siricio antiquiorum, præter plurima alia, quæ in eundem ſcopum obſervârunt Turrianus, Binius, Bellarminus ex parte, ſive quoad aliquas earum, & Sauſſayus (ot alios mittam) omnino legendi. Neſcio autem quo jure citetur contra illas doctiſſimus Archipręſul Antonius Augoſtinus, quaſi eas rejecerit in Notis ad Capitula Hadriani I. Papę. Nam potiùs ibidem tertio quoque verbo illas allegat, & ex aliis teſtimoniis totius antiquitatis confirmat: ut legere licet To. VI. editionis Conciliorum Labbeanæ col. 1839. & ſeqq. quamvis ſemel aut iterum nonnihil dubitet de una vel alia illarum. quod idem Labbè curioſiùs ad marginem indicare curavit ad fidem iis detrahendam: cùm potiùs ad eam confirmandam potuiſſet allegare totum ferè contextum illius doctiſſimi Preſulis: uti nos pręſtabimus latè infrà toto Excurſu quiuto.

EXCURSUS IV.

Vindicatur auctoritas earundem Epiſtolarum Collectioni Iſidorianæ argumentis Nicolai I. Papæ ſanctiſſ. & doctiſſ. adverſus Hincmarum Rhemenſem, & alios Galliarum Epiſcopos in cauſſa Rhotadi, breviter illuſtratis & expenſis. Nonnulli Canones explicati, & quadam recentiorum paradoxa rejecta.

45. ACTORE non probante reum abſolvi debere, jura clamant. Quare ut Iſidorus colligens Epiſtolas Pontificum antiquiorum Siricio declaretur liber à fœdiſſima nota mangonii & interpolationis, aut etiam ſuppoſitionis illarum, ſatis eſt, quęcumque in illum argumenta olim ab Hincmaro, & poſtea à recentioribus objecta fuerunt, enervia eſſe, & quæ idoneam exceptionem habeant, uti hactenus oſtendimus, non ſolùm iis reſpondentes, verùm & pręterea multipliciter confirmantes quidquid ferè diximus. At verò nunc ex ſuperabundanti placet earum veterum Epiſtolarum γνησιότητα excurſione brevi & ſummaria ſolùm confirmare nonnullis aliis argumentis, quibus olim uſus fuit ſanctiſſimus & doctiſſimus Papa Nicolaus I. (hanc quippè laudem omnes ipſi tribuunt) adverſùs Hincmarum, & plures alios Galliarum Epiſcopos, qui Rhotadum Epiſcopum Sueſſionenſem, atque alterum Hincmarum Laudunenſem depoſuerunt; & appellantibus Sedem Apoſtolicam, atqoe allegantibus veteres illas priſcorum Pontificum Epiſtolas, in quibus majores cauſſæ, & judicia Epiſcoporum declarantur referenda ad Romanum Pontificem, ut ab eo finiantur, reſtiterunt modis omnibus; non quidem eo quòd dicerent, aut exiſtimarent, illas eſſe confictas omnino,

aut

Digitized by Google

ant interpolatas; ſed ex aliis capitibus, & præſertim quia non habebantur in Codice, ſeu Collectione Canonum.

46. Contra eam exceptionem, renitentiamq́ue jure merito exarſit Nicolaus Papa, atque imprimis adversùs Hincmarum Rhemenſem: ut patet, tum ex Sermone illius Romæ habito ex ambone in vigilia Nativitatis anno DCCCLXV. tum ex abſolutione & reſtitutione Rhotadi, quę [illegible] ſubjungitur, prout extat Tomo VIII. Conciliorum Labbeanæ Collectionis col. 791. tum pręterea ex Epiſtola ad Carolum Calvum Regem eidem ſubjuncta: tum denique ex alia ad Hincmarum ipſum lectu digniſſima, cui initium: *Si coram tua prudentiæ oculis ullus eſſet paternorum Canonum, vel Apoſtolicæ Sedis reſpectus, nunquam Rhotadum Sueſſonicæ urbis Epiſcopum ſine noſtræ tentâſſes ſententiæ notione deponere*. Deinde poſt alias objurgationes addit: *Argnta ſapientia tua, utinam in bono accepta, fomitem judicii, & materiam depoſitionis adversùs Rhotadum aſſumpſit, & ab itinere Sedis Apoſtolicæ revocavit, & continuatim Sedem Apoſtolicam appellantem damnavit, & carcerali cuſtodiæ mancipavit: cùm etiamſi nullus à veſtro judicio provocâſſet, privilegia tamen Apoſtolicæ Sedis vos oblivioni tradere nullatenus debuiſſetis, QUIBUS VENERANDI CANONES JUDICIA TOTIUS ECCLESIÆ AD HANC DEFERRI JUBENT, & ab illa, ſicut Gelaſius meminit, nuſquam appellari ſanxerunt: ac per hoc ipſa de omnibus judicare, ab illa verò nulli eſt appellare permiſſum.*

47. Denique poſt plura alia, ſeverè pręcipit, ut vel Rhotadum in gradu & honore ſuo manere ſinat, vel Romam proficiſcatur ad cauſſam contra illum proſequendam. Et concludit hac minaci ſententiâ: *Quod ſi neutrum ſine procurata mora fortaſſis agere volueris, & reſultare hit quæ de illo ſtatuimus, ſolito more ulteriùs curaverit; ab omni ſis ſacerdotali dignitate, Dei per nos judicio, & auctoritate Sedis Apoſtolicæ, de cætero ſequeſtratus, ita ut nunquam locum ſatisfactionis, aut ordinis reſtitutionem opperiaris*. Hactenus ibidem. Itaque opinio illa de Epiſtolis veterum Pontificum non admiſſis ab Hincmaro, & pertinacia exinde orta, malè illi ceſſit, atque juſtam ſanctiſſimi Pontificis Nicolai indignationem excitavit.

48. Sed nec his contentus Pontifex, in Epiſtola alia de eadem re ad univerſos Epiſcopos Galliæ, multipliciter & doctiſſimè confirmat auctoritatem earundem Epiſtolarum priſcorum Pontificum, ab Hincmaro & aliis impetitam. Placet ſummatim excerpere præcipua quędam argumenta, quæ ibidem latiùs conſuli poſſunt.

49. Primò arguit Nicolaus ex teſtimonio quodam Sancti Leonis Papæ Epiſt. 84. ad Anaſtaſium (aliàs 12. apud Queſnelium & 84. juxta noviſſimam editionem Bibliothecæ Maximæ Patrum Aniſſonianę, To. VII. pag. 1115.) in qua magnus ille Pontifex, præmiſſis quibuſdam Scripturæ teſtimoniis, reprehendit graviter eundem Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum, Sedis Apoſtolicæ Vicarium in illis partibus, quòd durè & inhumaniter ſe habuiſſet cum Attico Epiſcopo Nicopolitano, & invocâſſet brachium ſęculare Pręfecti Illyrici, ut *à ſacris Eccleſiæ adytis nullo vel falſo inſimulatus crimine extraheretur Sacerdos*. Subditque Leo: *Sed etiam ſiquid grave, intolerandumq́; committeret, noſtra erat expectanda cenſura: ut nihil priùs ipſe decerneres, quàm quid nobis placeret agnoſceres. Vices enim noſtras ita tuæ tradidimus charitati, ut in partem ſis vocatus ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis*. Deinde cap. 11. monet, diſſentientibus cæteris Epiſcopis, Romanum eſſe conſulendum, ac tradit ordinem Hierarchiæ Eccleſiaſticę, cujus caput ſit Sedes Apoſtolica, & ad quam proinde majora negotia referri debeant: *Quoniam & inter beatiſſimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris fuit quædam diſcretio poteſtatis; & cùm omnium par eſſet electio, uni tamen datum eſt, ut cæteris præemineret. De forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio: & magnâ diſpoſitione proviſum eſt, ne omnes ſibi omnia vindicarent; ſed eſſent in ſingulis provinciis ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia: & rurſus quidam in majoribus urbibus conſtituti, ſolicitudinem ejus ſuſciperent ampliorem: PER QUOS AD UNAM PETRI SEDEM UNIVERSALIS ECCLESIÆ CURA CONFLUERET, ET NIHIL UNQUAM A SUO CAPITE DISSIDERET*. Hæc ibi Leo. Ex quibus probat Nicolaus, cauſſam Rhotadi Epiſcopi ab Hincmaro & aliis Coëpiſcopis damnati, referri debuiſſe, & per appellationem deferri ad Sedem Apoſtolicam, cui univerſalis Eccleſię cura incumbit, ne aliquid à ſuo capite diſſideat. Nimirùm, totum id colligitur ex Primatu Romanę Eccleſiæ ſupra reliquas omnes, ipſi conveniente, non ex alicujus Concilii ſtatuto, aut lege purè Eccleſiaſtica ſive humana; ſed jure divino, ſeu ordinatione Chriſti: ut palam conſtat ex ſacris literis, & perpetua traditione; ac pręterea apertè traditur in ipſa Pręfatione antiquiſſimę Collectionis Canonum editę à Queſnelio Tomo II. pag. 11. illis verbis: *Sciendum ſanè eſt omnibus Catholicis, quoniam ſancta Romana Eccleſia nullis Synodicis decretis prælata eſt, ſed Euangelicâ voce Domini & Salvatoris noſtri JESU-CHRISTI Primatum obtinuit; ubi dixit Beato Apoſtolo Petro: TU ES PETRUS*, &c. Quæ verba pariter ferè habentur apud S. Gelaſium Papam initio Decreti de libris apocryphis. Vide infrà num. 59. 62. 63. 64. & 65.

50. Hinc autem colligitur, ex Apoſtolica traditione dimanâſſe doctrinam illam, quæ in priſcorum Pontificum Epiſtolis ab Iſidoro collectis ſæpiſſimè legitur, quod graviora negotia, & majores cauſſæ ad Apoſtolicam Sedem referri debeant, idq́ue juxta traditionem ab ipſis Apoſtolis acceptam: ut videre eſt in ipſis Epiſtolis Sanctorum Pontificum Anacleti, Euariſti, Alexandri, Xyſti I. Zephyrini, Calliſti, aliorumq́ue plurium. Nam S. Leo Papa doctrinam illam diſcere non potuit, niſi ex eiſdem verbis Chriſti ad Petrum, & veluti perpetua traditione gradatim acceptam à tempore ipſorum Apoſtolorum, per priſcos illos Eccleſiæ Romanæ Pontifices, & Petri ſucceſſores. Quare oportuit ut extarent horum monumenta, decreta, & Epiſtolæ, in quibus id teſtatum haberetur. Eæ verò non ſunt alię, quàm quæ in communibus Conciliorum editionibus leguntur, & ab Iſidoro collectę fuerunt, quidquid ſit de illarum parachroniſmis, &

inter-

Digitized by Google

interpolationibus poſt Iſidori tempus adjectis, aut antea, à quopiam temerario vel imperito. Extabant igitur eæ Epiſtolæ tempore Leonis Papæ, ſicuti & Iſidori, & Nicolai, quamvis puriores antea, quàm poſtea.

51. Secundò id probat Nicolaus, tum ex Concilio Chalcedonenſi Canone IX. ubi ſtatuitur, ut etiam cauſſæ Presbyterorum, ſive Clericorum gradûs inferioris, cùm ratio exigit, ad Sedem Apoſtolicam referantur: tum præterea ex Concilio Sardicenſi longè antiquiore in Epiſtola ad Julium I. Papam ajente: *Optimum & valdè congruentiſſimum eſſe videtur, ſi ad caput, ideſt, ad Petri Apoſtoli Sedem, de ſingulis quibuſque provinciis Domini referant Sacerdotes.* Epiſtola autem ipſa, quæ ex Creſconii Collectione, & Hilarii fragmentis, edita extat Tom. II. editionis Labbeanæ col. 660. ſubſcripta habetur primo loco à ſex Epiſcopis Hiſpanis. Sic enim inchoantur ſubſcriptiones: *Oſius ab Spanniа Cordubenſis, Anianus ab Spanniis de Caſtolona, Florentius ab Spanniis de Emerita, Domnianus ab Spanniis de Aſturica, Caſtus ab Spanniis de Caſarauguſta, Prætextatus ab Spanniis de Barcilona.* Nimirum, omnibus iis Epiſcopis notum erat illud jus Eccleſiæ Romanæ ad dirimendum per appellationem quaslibet Sacerdotum cauſſas, & nominatim Hiſpanis, ad quos extabant variæ priſcorum Pontificum Epiſtolæ Decretales ea de re, aliiſque ad diſciplinam Eccleſiaſticam ſpectantibus: veluti ſanctorum Eccleſiæ Romanæ Præſulum Anteri, Lucii I. Xyſti II. Eutychiani, & Melchiadis, de quibus ſuo loco.

52. In Synodo itaque Sardicenſi, quam Athanaſius initio Apologiæ ſecundæ magnificè laudat, Auguſtinus Epiſt. 162. appellat PLENARIUM UNIVERSÆ ECCLESIÆ CONCILIUM: Sulpitius lib. 2. ſac. Hiſt. CONCILIUM EX TOTO ORBE CONVOCATUM (nimirùm à Julio I. Papa, cujus nomine Legati interfuerunt, præter Oſium, Archidiaconus & Philoxenus Presbyteri) Hincmarus in Opuſculo citato cap. 24. RECEPTAM AB ECCLESIA CATHOLICA; ea doctrina de appellationibus ad Sedem Apoſtolicam *de ſingulis quibuſque provinciis*, teſtata habetur: in qua nititur Nicolaus ad cauſſam Rhotadi tuendam. Illa verò non fuit primò tradita in ea Synodo, ſed ab ipſo tempore Apoſtolorum continuata, & omnibus ſæculis ac temporibus in uſum, functionemque deducta per crebras appellationes ad Sedem Apoſtolicam in cauſſis gravioribus, ex toto terrarum orbe: ut teſtimoniis veterum, & luculentis exemplis demonſtravimus in *Defenſione Cathedræ S. Petri* Diſp. VIII. & alibi ſæpe. Eadem autem doctrina eſt quæ palam traditur in Epiſtolis illis priſcorum Pontificum, tum ad Hiſpanos, tum ad quoslibet alios. Fruſtra igitur & gratìs ob ejus doctrinæ partem impugnabantur illæ ab Hincmaro, aliiſque: cùm nihil in iis traderetur, quod traditioni Apoſtolicæ, & declarationi Concilii Sardicenſis non eſſet ſummè cohærens. Unde obiter colliges, inanem eſſe, & longiſſimè à vero alienam, opinionem quorundam recentiorum, abſque ullo ſolido fundamento ſcripturientium, & veluti rem exploratam tradentium, appellationem ad Sedem Apoſtolicam in cauſſis majoribus, præſertim in judiciis Epiſcoporum, fuiſſe jure novo introductam ſæculo nono contra antiquos Canones, ſive jus antiquum. Oppoſitum enim conſtat palam ex tota hac Diſſertatione, & ex Decreto S. Gelaſii I. Papæ in Concilio Romano, & ex innumeris aliis, quæ ſuo loco proferemus Diſſert. V. VI. & VII.

53. Tertiò refellit Nicolaus Hincmarum nolentem admittere eas Epiſtolas ad omnimodam auctoritatem, quoniam omnes Catholici tenentur *uſque ad ultimum vitæ ſuæ diem, Decretalia conſtituta, vel de Eccleſiaſtica diſciplina qualibet expoſita, debito cultu, & cum ſumma diſcretione* (complecti) *QUÆ DUMTAXAT ET ANTIQUITUS SANCTA ROMANA ECCLESIA CONSERVANS, NOBIS QUOQUE CUSTODIENDA MANDAVIT, ET PENES SE IN SUIS ARCHIVIS ET VETUSTIS RITE MONUMENTIS CONDITA VENERATUR. Abſit, ut ſcripta eorum quoquo modo parvipendenda dicamus:, quorum videmus, Deo auctore, ſanctam Eccleſiam, aut roſeo cruore floridam, aut rorifluis ſudoribus, & ſalubribus eloquiis adornatam.* Ergo, teſtante Nicolao, illa Decretalia conſtituta Pontificum, qui ſanguinem pro Chriſto fuderunt (nimirum priſcorum, qui tribus primis ſæculis floruerunt, & veluti Martyres coluntur) *antiquitùs ſancta Romana Eccleſia conſervavit, & Pontificibus ſequentibus cuſtodienda mandavit, & penes ſe in ſuis archivis, & vetuſtis ritè monumentis condita veneratur.* Illa verò ſunt quæ Iſidorus vulgavit in Collectione ſua, nomine veterum Eccleſiæ Pontificum; quæque Nicolai tempore, & ipſius Hincmari, non modò in Hiſpania, Gallia, & Germania circumferebantur, ſed etiam Romæ. Nam manifeſtum eſt, Nicolaum Papam iis verbis Romæ ſcriptis tueri auctoritatem legitimam illarummet Epiſtolarum, quas impugnabat, ſive tanquam authenticas admittere nolebat Hincmarus Rhemenſis. Hæ autem erant Epiſtolæ priſcorum Pontificum extantes in Collectione Iſidori. Has igitur ipſas tuebatur Nicolaus Romæ, & earum antiquiſſima exemplaria à priſcis temporibus extare teſtabatur in archivis, & vetuſtis monumentis Eccleſiæ Romanæ. Vide infrà num. 68.

54. Nullo itaque jure reſpuebantur ab Hincmaro Epiſtolæ illæ, veluti carentes plenâ auctoritate, quamvis ille nec diceret, nec ſuſpicaretur quidem intruſas, aut nothas, quo nomine primùm à Magdeburgenſibus exploſæ fuerunt, & nunc frequenter rejiciuntur à recentioribus, qui temerè à quopiam Iſidoro fabricatas, aut fictas ajunt. Unde corruunt enerves conjecturæ Baluzii in Præfatione citata §. 11. & 12. ubi & Nicolaum ſanctiſſimum Pontificem audaciæ notat, propter reſtitutionem Rhotadi Epiſcopi iis monumentis innixam; & laudare videtur Hincmarum pronunciantem, eam reſtitutionem fuiſſe iniquam, ac judicia Conciliorum Provincialium auctoritate Romani Pontificis caſſari non poſſe. In quo certè plurimum erravit Hincmarus, & errat Baluzius, poſt ſuum Marcam, ut alibi latè oſtendimus.

55. Quartò argumentatur Nicolaus regerens in Epiſcopos illos Galliarum objectionem, quâ elevabant auctoritatem earum Epiſtolarum, quòd

non extarent in Codice Canonum manibus omnium trito. Imprimis enim ipſi in variis ſcriptis, & allegationibus, ubi è re ſua eſſe intellexerant, inveniebantur laudâſſe plura teſtimonia ex eiſdem Epiſtolis delibata. Quare quòd poſtea illas rejicerent, ubi impetebantur in cauſſa Rhotadi Epiſcopi, ſolùm poterat ortum ducere ex pertinacia tuendi id judicium, quo illum depoſuerunt, appellantem ad Apoſtolicam Sedem. Preterea, quòd illę Epiſtolę non extarent in Codice vulgatu Canonum, nihil concludebat contra illarum αὐθεντίαν. Quia nec in eo extabant Epiſtolę plurimę Decretales S. Gregorii Magni, aliorumque quorundam Pontificum illo antiquiorum ac poſteriorum: quibus tamen fides explorata ab omnibus habebatur. Denique nec in eodem Codice erat aliquis ex libris Scripturę Canonicis: & tamen ſummę auctoritatis apud omnes erant. Vide ſuprà num. 39.

56. Quòd ſi verò huic poſtremę argumenti parti occurreret quiſpiam, allegato capitulo quodam Innocentii I. Papę Decret. cap. 27. declarantis utrumque Teſtamentum eſſe recipiendum quoad libros ſingulos in eo indicatos; reponit Nicolaus, ſaltem inde haberi, nullius roboris eſſe objectionem illam, quâ rejiciuntur Epiſtolę priſcorum Pontificum eo nomine, quòd in Codice Canonum non extarent: ſiquidem nec in eo habebatur Epiſtola, ſive Decretum illud Innocentii, quod tamen ab omnibus erat receptum.

57. Urget deinde teſtimonium S. Leonis I. Papę in Epiſtola ad Epiſcopos per Campaniam conſtitutos, quod inter ipſos Canones permiſtum extabat, & in quo *ita omnia Decretalia conſtituta Sedis Apoſtolicæ cuſtodiri mandantur, ut ſi quis in illa commiſerit, noverit ſibi veniam negari*. Sic perſtringit Nicolaus ſummatim verba ipſa Leonis, & ſtatim ea exſcribit. nimirum: *Ne quid verò ſit, quod prætermiſſum à nobis fortè credatur, OMNIA DECRETALIA CONSTITUTA, TAM BEATÆ RECORDATIONIS INNOCENTII, QUAM OMNIUM DECESSORUM NOSTRORUM, quæ de Eccleſiaſticis ordinibus, & Canonum promulgata ſunt diſciplinis, ita veſtræ dilectioni cuſtodiri mandamus, ut ſi quis in illa commiſerit, veniam ſibi deinceps noverit denegari*. Ubi meritò expendit & obſervat Nicolaus, verbis illis, *omnia Decretalia conſtituta*, ac preterea, *omnium deceſſorum noſtrorum*, quælibet prorſus decreta quorumlibet omnino Pontificum Romanorum comprehendi; ac proinde Epiſtolas Decretales veteribus Pontificibus adſcriptas, quamvis non extarent in Codice Canonum, quia propter ſui multitudinem non poterant in uno corpore compaginari.

58. Confirmat Nicolaus id ipſum ex Decreto S. Gelaſii I. Papæ in Concilio Romano ſeptuaginta Epiſcoporum ajentis: *Decretales Epiſtolas quas beatiſſimi Papæ diverſis temporibus de urbe Romana pro diverſorum Patrum conſultatione* (alii *conſolatione* legunt, ſed malè) *dederunt, venerabiliter ſuſcipiendas decernimus*. Quæ verba ſic expendit & urget Nicolaus: *In quo notandum, quia non dixit Decretales Epiſtolas, quæ inter Canones habentur; nec tantùm, quas moderni Pontifices ediderunt, ſed quas beatiſſimi Papæ diverſis temporibus de urbe Romana dederunt. Dictis autem DIVERSIS TEMPORIBUS, vir ſanctus comprehendit, QUÆ CREBRESCENTIBUS PAGANORUM PERSECUTIONIBUS AD SEDEM APOSTOLICAM DEFERRI CAUSSAS EPISCOPORUM DIFFICILLIME PERMITTEBANT*. Unde demum concludit Nicolaus, & rectè quidem, nihil diſcriminis eſſe inter decreta Sedis Apoſtolicæ contenta in corpore Canonum, & extra illud; nec inter Epiſtolas quorundam Pontificum antiquiorum, aut recentiorum: cùm omnes prorſus illas decretis ſuis manifeſtè probaverint Gelaſius & Leo Papa.

59. Hujus præterea teſtimonium profert ex Epiſtola ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Archiepiſcopum, jam ſuprà num. 49. laudatâ, additis verbis iis, planè deſumptis ex Epiſtolis priſcorum Pontificum: *Nam cum MAJORA NEGOTIA, ET DIFFICILIORES CAUSSARUM EXITUS, liberum tibi eſſet ſub noſtræ ſententiæ expectatione ſuſpendere; nec ratio tibi, nec neceſſitas fuit, id, quod menſuram tuam excederet, deviandi*. Et deinceps: *Præſertim*, inquit, *cùm etiam ſi quid tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerit quid ad tua conſulta reſcriberem*. Nimirùm, ſimilis quodammodo erat cauſſa Leonis adversùs Anaſtaſium, ac Nicolai contra Hincmarum: atque inde Nicolaus concludit, tum Epiſtolis veterum Pontificum fidem exploratam deberi, tum appellationem Rhotadi ad Sedem Apoſtolicam debuiſſe admitti, ut ab ea tandem cauſſa illa finem acciperet.

60. Quid ad hæc, aliaque ſimilia, Adverſarii illi, qui Sedis Apoſtolicæ jura extenuare conantur? Sed enim nullum horum argumentorum ſimiliumve, ſibi objiciunt; multò minùs ſolvunt: ut indoctis hominibus paradoxa ſua obtrudant, quaſi nullis difficultatibus ſint obnoxia. Hæ nimirùm quibuſdam ipſorum technæ familiares & ſatis notæ ſunt, cavillis & paralogiſmis uti adversùs doctrinam veram, in obſequium Sedis Apoſtolicæ ab aliis traditam: & nullatenus ſibi objicere, aut ſummùm leviter indicare ſolidiſſima fundamenta, quibus illa innititur, & quæ nullam rationabilem exceptionem admittunt. Si in ſcholis verſati ſolidè fuiſſent, diſcerent ſanè qualiter debeat objectis reſpondere quiſquis contra receptam doctrinam, & vel ſolâ antiquitate venerandam, præſertim in rebus adeò ſacris, inducere vult aliquam opinionem.

61. Quintò Nicolaus rejicit exceptionem futilem Epiſcoporum Galliæ quorundam in ea controverſia ajentium, judicia Epiſcoporum non cenſeri inter *majora negotia, & difficiliores cauſſarum exitus*: ac proinde cauſſam Rhotadi non debuiſſe referri ad Apoſtolicam Sedem. Rejicit, inquam, exceptionem hanc manifeſtis, tum rationibus, tum teſtimoniis: quorum omnium ſumma eſt, quemadmodum Epiſcopi non ſolùm populo ſuperiores ſunt, ſed etiam in ipſo Clero, immò & præ ipſis Sacerdotibus præcellentem locum ac dignitatem habent; ita & illorum cauſſas, ſive judicia depoſitionis eorum, etiam ſi Metropolitani non ſint, debere computari inter majora negotia, & difficiliores cauſſarum exitus. Quin & ex teſtimonio Innocentii I. Papæ in Epiſtola ad Victricium Epiſcopum Rhotomagenſem palam colligit, etiam ſimplicium

facer-

ſacerdotum cauſſas terminari debere in Synodo Provinciali, cum recurſu tamen appellationis ad Apoſtolicam Sedem, propter verba illa Innocentii: *ſine præjudicio tamen Romanæ Eccleſiæ*. Quantò magìs judicia Epiſcoporum, qui ſupra alios ſacerdotes ſunt, referri debent ad Sedem Apoſtolicam? Unde & obiter colligitur, veriſſimum eſſe quod paſſim traditur in Epiſtolis illis priſcorum Pontificum ab Iſidoro collectis, majores cauſſas, graviora negotia, & judicia Epiſcoporum, referri debere ad Apoſtolicam Sedem.

62. Sextò urget decretum magni Concilii Nicæni decernentis, ut ſua quibuſque Eccleſiis privilegia ſerventur. Nimirùm, ita præcipitur ibidem Canone VI. dum dicitur: *τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις*. Vnde & potiore titulo Romanæ Eccleſiæ, omnium aliarum vertici, privilegia ſua propria ſervari debent; præſertim quæ non ab hominibus, non à poteſtate aliqua ſub cœlo, conceſſa ſunt, ſed à Deo data in Apoſtolo Petro. Ejuſmodi autem eſt auctoritas ſuprema finiendi omnes cauſſas, præſertim graviores, per appellationem ad illam delatas.

63. In quod confirmandum affert illuſtre teſtimonium S. Gelaſii Papæ in Epiſtola ad Epiſcopos per Dardaniam conſtitutos ajentis: *Nec planè tacemus quòd cuncta per mundum novit Eccleſia: quoniam quorumlibet ſententiis ligata Pontificum Sedes B. Petri Apoſtoli jus habeat reſolvendi; utpote quæ de omni Eccleſia fas habeat judicandi*. Deinde exſcribit alium ejuſdem Gelaſii locum in Epiſtola ad Epiſcopos Orientales maximè opportunum, & alium Bonifacii I. Papæ ſcribentis ad Epiſcopos per Theſſaliam conſtitutos (porrò earum Epiſtolarum nulla ſuſpecta eſt, nec ab Adverſariis ipſis inter Iſidorianas merces computata) in quibus ambo ii Pontifices teſtantur, eam divinitùs datam auctoritatem Sedis Apoſtolicæ ad finienda judicia Epiſcoporum, & terminandas cauſſas per appellationem delatas ex toto orbe terrarum, veluti ipſi competentem ab initio, & perſpectam magnæ Synodo Nicænæ, quæ ſupra Romanam Eccleſiam nihil auſa fuit conſtituere, *cui omnia noverat Domini ſermone conceſſa*. *Si omnia*, (colligit Nicolaus) *ergo & Epiſcoporum judicia*. &c. Vide ſuprà num. 49. & 50.

64. Hinc autem nos pariter colligimus cum eodem Nicolao, ut ſuprà, immeritò Hincmarum Rhemenſem noluiſſe recipere, & exequi doctrinam traditam in Epiſtolis illis priſcorum Pontificum ab Anacleto ad Siricium, in quibus continuatâ ſerie temporum ſæpiſſimè teſtata habetur ea ſuprema auctoritas, & divinum privilegium Apoſtolicæ Sedis, ut omnia graviora negotia, & cauſſæ majores, atque Epiſcoporum judicia, ad illam referantur, & finem accipiant: ſi quidem Bonifacius I. & Gelaſius I. locis citatis teſtantur, eam auctoritatem divinitùs conceſſam fuiſſe ab initio Eccleſiæ Romanæ, & perpetuo uſu ſæculorum confirmatam.

65. Quibus addo alia verba ejuſdem Gelaſii in Epiſt. citata ad Orientales Tom. IV. editionis Labbeanæ, ubi longè poſt medium, col. 1222. ſic illos reprehendit, quòd inconſultâ Sede Apoſtolicâ depoſuiſſent quoſdam Catholicos Epiſcopos: *Quos*, ait, *ſi à fide integra, communioneq; Catholica putarentis errare*, *AD APOSTOLICAM SEDEM, SECUNDUM SCITA MAJORUM, ET SICUT SEMPER EST FACTUM, REFERRE DEBUISTIS*. Itaque non novo jure, ut contendit Baluzius cum aliis iniquioribus erga Apoſtolicam Sedem; non ab ineunte nono ſæculo, ut iidem ſcripturiunt: ſed antiquo jure, à tempore naſcentis Eccleſiæ, *ſecundùm ſcita majorum*, *ET SICUT SEMPER EST FACTUM*, cautum fuit, ut ejuſmodi cauſſæ referrentur, & per appellationem remitterentur ad Apoſtolicam Sedem, à primis Eccleſiæ ſæculis uſque ad annum circiter CCCCXCII. quo ea Epiſtola à Gelaſio ſcripta fuit. Idipſum autem, quod in ea traditur, extat in Epiſtolis illis priſcorum Pontificum ab Iſidoro collectis. Et ſanè illas in mente, aut etiā ob oculos habere videbantur Pontifices Bonifacius & Gelaſius, dum ea verba dictarent aut ſcriberent. Nullo igitur jure Hincmarus propterea admittere eas renuit ſæculo nono, & hoc ipſo, in quo vivimus, plerique recentiorum illas rejiciunt, veluti inductrices novi juris, & antiquis Canonibus ac conſuetudinibus Eccleſiæ contrarias,

66. Quare fortaſſe deſperandum non eſt, ut ii qui in ea opinione ſunt, conſideratis maturè argumentis Nicolai Papæ, ac præterea noſtris, illam deponant, aut ſaltem moderentur aliquâ ex parte: quemadmodum tandem ſuam depoſuiſſe videtur Hincmarus Rhemenſis, dum inſtante Nicolao ipſo Rhotadum permiſit Romam contendere, ut ejus cauſſa apud Sedem Apoſtolicam examinaretur. quod qualiter factum ſit, apud Anaſtaſium Bibliothecarium ejus temporis ſcriptorem in Vita ipſius Nicolai legi poteſt, & ex recentioribus apud Baronium, ac Cabaſſutium.

EXCURSUS V.

Eadem Epiſtolarum germanitas demonſtratur ex Capitulis Hadriani I. Papæ, & Notis eruditiſſimi Antonii Auguſtini in illa, quem perperam pro ſua opinione allegant Marca & Labbè: Plura alia pro earumdem auctoritate obiter prolata.

67. NON leve præſidium accedit Iſidorianis Epiſtolis ex variis Capitulis Hadriani I. Papæ celeberrimi, in quibus palam traditur doctrina ipſa quæ in illis habetur, & ex iiſdem fontibus hauſta. Placet exſcribere pauca quædam illorum, & præterea Notas eruditiſſimi Archipræſulis Antonii Auguſtini, quem miror ab aliquibus in oppoſitum allegari: cùm nemo frequentiùs ibidem, aliiſque locis, eas Epiſtolas laudet, Iſidorumque earum Collectorem, quamvis ſemel aut iterum aliquod verbum illarum expungat, vel corrigat, prout paſſim in aliis veteribus & exploratis ſcriptis fieri ſolet.

68. Hadrianus itaque cap. 3. inquit: *Nullus Epiſcopus, niſi canonicè vocatus, & in legitima Synodo ſuo tempore, APOSTOLICA AUCTORITATE CONVOCATA (cui juſſione Domini, & meritis B. Petri Apoſtoli, ſingularis congregandorum Conciliorum auctoritas, & ſanctorum Canonum, ac venerandorum Patrum Decretis, multipliciter privata tradita*

Digitized by Google

eſt poteſtas) ſuper quibuſdam criminibus pulſatus audiatur vel impetatur. Si aliter præſumptum à quibuslibet fuerit, in vanum deducatur quod egerint,&c. Eandem verò doctrinam totidem ferè verbis frequenter tradunt veteres illæ Epiſtolæ antiquorum Eccleſiæ Pontificum ab Iſidoro collectæ: ad quas ſine dubio reſpexit Hadrianus, dum id Capitulum, & plura alia ſequentia edidit. Et ſanè initâ ratione temporis, ut alibi monui, Hadrianus ipſe hæc Capitula edidit, ſeu collegit multis annis antequam Collectio Iſidoriana ex Hiſpania deferretur in Germaniã à Riculpho, & evulgaretur per regiones finitimas, ut teſtatur Hincmarus. Ut propterea neceſſum ſit, Hadrianum non fuiſſe uſum iis recentioribus exemplaribus, ſed aliis antiquioribus, quorum plurima, & probatiſſima Romæ extabant à priſcis ſæculis.

69. Videamus autem qualiter illud exponat & illuſtret Antonius Auguſtinus. *Hæc ſumpta ſunt*, ait, *ex Nicæna Synodo, ut refert Julius Papa Epiſt. I. ex qua ſumitur 5. quæſt. 4. cap. 1. & aliis verbis Epiſt. 2. & Athanaſius, ac reliqui in Alexandrina Synodo ad Felicem II. Ex qua ſunt 9. quæſt. 3. cap. 11. & cap. 12. falsò Anaſtaſio Patriarchæ ad Felicem Papam inſcripta, & apud Ivonem parte 5. cap. 15. Decreti itidem mendosè relata. Idemq; Felix ait in Epiſt. ad eoſdem Ægyptios Epiſcopos cap. 18. Sed ante Concilium Nicænum eadem ſententia ab Apoſtolis eſt accepta, ut teſtatur Eleutherius Papa Epiſt. ad Galliarum Epiſcopos, unde ſumitur 3. quæſt. 6. cap. 7. Ivo 4. titul. 12. Panhorm. & 6. 316. Decreti, & Victor Papa Epiſt. 1. & Xyſtus II. Epiſt. 1. ex qua eſt 3. quæſt. 6. cap. 5. ſed ex Victoris Epiſtola Burchard. lib. 1. cap. 176. & ex Julii cap. 144. ex Decret. Gregor. Xyſti, Victoris Ivo lib. 4. titul. 12. cap. 2. Panhorm. Sed pro* Gregorii *ſcribo* Julii, *ut part. 5. cap. 257. Decreti. Teſtatur idem Victoris ſucceſſor Zephyrinus, Epiſt. 1. ex qua eſt 5. quæſt. 4. cap. 2. Anſelmus lib. 3. cap. 4. qui diminutè referunt Epiſtolæ verba. Sic enim eſt in libris Conciliorum:* Nec antea finiatur, ſicut ab Apoſtolis, & ſucceſſoribus eorum olim ſtatutum eſt, quàm ejus auctoritate fulciatur. *Neque hoc à Democbare & Contio omitti debuit. Sic enim 2. quæſt. 1. cap. 5. quod* Felicis *nomine inſcribitur, & rectè Democbares notat eadem verba eſſe Zephyrini Epiſt. 1. Felicis Epiſt. ad Paternum, quæ etiam prima eſt: ſed verba quæ apud Gratianum deſiderantur, notata non ſunt. Contius alium errorem addidit numerorum. Appellat enim caput quartum illud quintum, & ab iis Capitibus falſos numeros addidit. Verba omiſſa ſunt:* Apoſtolica freti auctoritate, *ante illa:* aut reum ſe ipſe confiteatur. *Burchardus 1. 154. ex Zephyrino,* Apoſtolicâ fultus auctoritate. *Ex cap. 157. ex Felice.* Apoſtolicâ fretus auctoritate. *Ivo Carn. 4. 12. 11. Panhormitanus*, qua Apoſtolicâ fulti fuerint auctoritate. *ex Zephyrino. Sic etiam Anſelmus lib. 3. cap. 66. licèt cap. 65. ex Felice,* quam Apoſtolicâ auctoritate. *De eadem re extat Marcelli Papæ Epiſtola 1. unde eſt cap. 15. 24. quæſt. Anſelm. 1. 15. & 2. quæſt. 6. cap. 6. quod plenius eſt apud Anſelmum lib. 3. cap. 7. item ejuſdem Marcelli Epiſt. 1. unde ſumitur cap. 1. diſtinct. 17. ſed latiùs patent Marcelli verba. Addamus Miltiadis Epiſt. ad Hiſpaniæ Epiſcopos: cujus pars refertur à Burch. lib. 1. cap. 2. & Ivone part. 5. cap. 46. Decreti. Hæc anteriora ſunt ex Nicæna Synodo: ex poſterioribus videatur Epiſt. Stephani, & Africanorum ad Damaſum, & Damaſi Epiſt. 3. ad eoſdem Epiſcopos: unde eſt 3. quæſt. 6. cap. 6. quod mendosè editum eſt à Democbare & Contio. Nam pro illis verbis:* quoniam omnes appellare; *ſcribendum eſt,* quam omnes appellare; *& referuntur ad Sedem Apoſtolicam. Burchard. lib. 1. cap. 179. quæ habet & Ivo part. 5. cap. 295. Decreti. Sed ambo omittunt ſuperiora verba, oppidò neceſſaria. Ivo Caliſti eſſe ait, quæ Damaſi ſunt. Anſelmus rectè lib. 2. cap. 6. init. hujus capitis verba paucis exceptis refert capitul. lib. 6. cap. 287. & lib. 7. cap. 150. in ipſis additis pleniùs.*

70. Hucuſque ſapientiſſimus ille Archipręſul, nihil prorſus improbans, aut adulterinum vel ſuppoſitum agnoſcens in tot iis Epiſtolis veterum Pontificum ab Iſidoro collectis, quas paſſim laudat, & initio quidem illam Julii I. veluti innixam Nicęno Concilio: quam tamen recentiores plerique, & potiſſimùm Labbè, prorſus fictitiam arbitrantur. Fruſtrà igitur in Antonio Auguſtino præſidium ſuæ opinioni quærunt, cui nec in ſpeciem favet.

71. Deinde Hadrianus Cap. IX. hæc habet: *Salvo Romanæ Eccleſiæ in omnibus Primatu, manifeſtum eſt, quod illa quæ ſunt per unamquamque provinciam, ipſius provinciæ Synodus diſpenſet, ſicut in Nicæno conſtat decretum eſſe Concilio.* Quæ conſonant doctrinæ in iis Epiſtolis traditæ.

72. Videamus quomodo priora illa verba, *ſalvo Romanæ Eccleſiæ in omnibus Primatu*, exponat idem Archiepiſcopus, & apparebit quantam fidem præſtiterit Iſidoro Collectori. *Hæc verba*, inquit, *paucis exceptis, ter Gratianus refert 5. q. 6. c. 16. ex Synodo Rom. 5. q. 4. c. 2. them. 2. ex Hadriano, & 9. q. 2. c. 9. ex Synodo Conſtant. Sunt autem ex eadem ſecunda Generali Synodo c. 2. Græcis, Latinis exceptis illis verbis*, ſalvo Romanæ Eccleſiæ in omnibus Primatu, *quæ fortaſſe Hadriani verba ſunt. Anſelm. lib. 3. c. 88. ex decretis Hadriani. Iſidorus in Prologo Concil. Collectionis, verba Conſtantinop. refert capitis, ut oſtendat plura fuiſſe quàm decem capita Nicæni Concilii. illa tum verba:* ſalvo Romanæ *&c. non refert. Suſpicor CL. Patres ex verbis can. V. Concilii Nicæni hoc deduxiſſe. Ex eo eſt apud Gratianum 2. q. 3. c. 73. & diſt. 18. c. 3. Sed & ab eodem Iſidoro referuntur Innocentii Papæ verba in Epiſt. ad Victricium Rothomagenſem Epiſcopum, quibus hoc ipſum videtur ſignificare, Nicæno Concilio ſtatutum fuiſſe, ut cauſſæ & conſtitutiones omnes in Synodo provinciæ terminarentur. Refert Innocentii verba, præter Iſidorum, Grat. 11. q. 1. cap. 27. his tantùm verbis adſcriptis:* Innocentius Papa. *Ideo Democbares non addidit certum locum. Sic enim Anſelmus lib. 2. c. 53. Sed extat vol. 1. Concil. Epiſt. 2. c. 3. Contius rectè attulit Iſidori locum, ſed appellat cap. 25. quod nos 27. Varietas oritur poſt cap. 9. nam cap. 10. Contio eſt:* Gelaſ. Chriſtianis *&c. mihi 15. Ego addidi numeros Novellæ & Canonis Carth. is omiſit. Age verò, referamus antiquius decretum utroque Concilio, Nicæno & Conſtantinopolitano, aut ea Hadriani verba, aut ea, quæ ſuſpicabamur addita, tueamur. Legantur Pii Pontificis verba in calce Epiſt. 2.* De cętero, ſalvâ in omnibus Apoſtolicâ auctoritate. *&c. Ante Pium Anacletus*

Digitized by Google

eletus, à B. Petro Presbyter conſecratus, in extrema Epiſtola 1. ex qua eſt 2. q. 6. c. 3. Verba tum illa: coram Patricio, *mendosè eſſe ſuſpicor, & pro eis,* coram Præſide, *ſubſtituenda eſſe facilè credo. Multis enim ſæculis poſt Anacletum* Patriciorum *nomen pro Magiſtratibus uſurpatum fuit. Poſtremò hujus capitis verba, illis exceptis initio hujus capitis notatis, refert Capitul. lib. 6. c. 287.*

73. Hæc ille: in quibus multa habet pro Iſidoro, & Epiſtolis ab ipſo collectis. atque imprimis optimè obſervat, verba ejus Capituli haberi Canone ſecundo Concilii II. Generalis, nimirùm Conſtantinop. I. exceptis illis: *ſalvo Romanæ Eccleſiæ in omnibus Primatu.* quæ fortaſſe ab Hadriano addita fuiſſe innuit; ſed poſtea ſuſpicatur, ea fuiſſe deducta à centum quinquaginta Patribus Concilii Secundi Generalis, nimirum Conſtantinopol. I. ex Canone V. Concilii Niceni. Scilicet id ſatìs indicatur à CL. Patribus dum Canone II. prędictæ Synodi CP. ajunt: φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὔδηλον, ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας Σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα. Quod ita ad literam Latinè vertitur: *Servato autem præſcripto de diœceſibus Canone, clarum eſt, quod unamquamque provinciam Synodus provinciæ adminiſtrabit, ſecundùm ea, quæ fuerunt Nicææ definita.* Fortaſſis verò ſub Nicænorum Canonum aut definitionū nomine intelliguntur hoc loco Sardicenſes, veluti appendices Nicenæ Synodi. Vide ſuprà nu. 51. & 52.

74. Nimirùm Canone quinto eadem ferè habentur quoad rem, in Concilio Niceno, ſeu Gre[illegible]e, ſeu Latinè, tam juxta verſionem Gentiani Herveti, quàm antiquiores Dionyſii Exigui, Ruffini, & Iſidori; licèt iidem verbis plurimùm varient. Nuſquam autem illa priora verba invenimus, quę Antonius Auguſtinus ſuſpicatur Hadriani eſſe. Conjicit verò id, quia Iſidorus in hac ipſa Prefatione referens verba citati Canonis Conſtantinopolitani, illa non affert. Quæ conjectura inanis eſſet, niſi fidem præſtaret Iſidoro. Deinde illum laudat, quatenus eodem loco citat Epiſtolam illam Innocentii I. Papæ ad Victricium Epiſcopum Rothomagenſem: circa quam plura obſervabimus in progreſſu.

75. Denique illorum verborum, *ſalvo Romanæ Eccleſiæ in omnibus Primatu*, originem altiùs repetit, & vindicat ex monumentis utroque Generali Concilio jam memorato antiquioribus. nimirùm ex Epiſtola 2. Pii I. Papæ, & altera anteriore Anacleti teſtantis, ſe à B. Petro Presbyterum conſecratum fuiſſe. Nimirùm ambo ii Pontifices uſi ſunt æquivalentibus verbis, qualia ſunt: *ſalvâ in omnibus Apoſtolicâ auctoritate*. Quæ tamen duæ Epiſtolę, ab Iſidoro collectæ, reſpuuntur à recentioribus. Contrà verò doctiſſimus Archipræſul illas laudat, niſi quod verba illa: *coram Patricio*, mendosè ſcripta ſuſpicatur in Epiſtola Anacleti; quoniam multis poſt illum Pontificem ſæculis *Patriciorum* nomen pro Magiſtratibus uſurpatum fuit. Itaque ubi habetur *coram Patricio*, ſuſpicatur legendum, *coram Præſide*. In hoc unico verbo ſcrupulus fuit Antonio Auguſtino; ſed non ut propterea in dubium vocaret αὐθεντίαν ejus Epiſtolæ: multò autem minùs, ut illam exſibilaret, aut proſcinderet, quemadmodum fieri à quibuſdam aliis videmus. qui tamen, ubi è re ſua eſſe intelligunt, multa alia vetera inſtrumenta, eaque longè minus comprobata, ad nutum corrigunt, verbis quibuſdam vice aliorum ſubſtitutis: eaque vindicant, & germana volunt. Quantò ſatius eſſet eâdem ſaltem pietate uti cum decretis illis priſcorum & ſanctiſſimorum Eccleſiæ Præſulum, receptis à tota antiquitate Chriſtiana, & plurimum conferentibus ad ſtabiliendam Eccleſiaſticam diſciplinam?

76. Præterea Hadrianus profert Capitulum vigeſimum tertium, aliàs vigeſimum primum, cujus hęc ſunt verba: *Placuit ſi Epiſcopus accuſatus appellaverit Romanum Pontificem, id ſtatuendum, quod ipſi cenſuerit*. Laudatus verò Antiſtes in id Capitulum ita loquitur: *Fabiani ſunt hæc Epiſt. 3. Xyſti III. Epiſt. unica c. 5. IDEM VIDETUR NICÆNA SYNODUS DECREVISSE cap. 51. UT REFERT JULIUS PAPA Epiſt. 2. cap. 10. Eſt in Capitul. lib. 7. cap. 153. in additis, & in priorib. lib. 7. c. 315.* Nec plura ille. In iis verò laudat tres priſcorum Pontificum ab Iſidoro collectas Epiſtolas, & pręſertim illam Julii Papę, quæ pleriſque recentioribus emunctioris naſi, non ſuſpecta modò, ſed planè ſuppoſita, & ſpuria eſt. At ſicuti non bene pro ſua opinione allegant Antonium Auguſtinum: ita nec jure illam rejiciunt, veluti manifeſtè notham. Delectu enim opus eſt in ea, tum admittenda, tum reſpuenda.

EXCURSUS VI.

Pleraſque dictarum Epiſtolarum, prout communiter circumferuntur, vehementer ſuſpectas eſſe de interpolatione, & aliis defectibus: non tamen reſpuendas, ſed venerandas, & in auctoritatem recipiendas, cum delectu opportuno.

77. QUOD ſi verò in ea Julii Epiſtola, aliiſque priſcorum Pontificum nomine editis, etiam iis, quę ad Hiſpanos ſunt (veluti ſanctorum Anteri, Lucii I. Xyſti II. Eutychiani, & Melchiadis) prout modò extant, & leguntur à multis jam ſęculis, apparent verba aliqua non germana, nec cohęrentia ſatìs tempori, aut interpolata, vel aſſuta; adhuc illæ *venerabiliter recipiendæ ſunt*, juxta monitum celebre S. Gelaſii Papæ, ab Hinçmaro (alioqui refractario) reverenter ſuſceptum: præſertim cùm omnia ferè, quæ in iis leguntur, etiam prout modò extant, contineant doctrinam Catholicam, ſalutarem, piam, & apertiſſimè traditam à Romanis Pontificibus, Doctoribus, & Scriptoribus ſacris: quæ ſemper venerationi ſummæ eſſe debet, ubicumque inveniatur. Prętcrea ſepoſitis iis erratis & aſſumentis Epiſtolarum, conandum eſt, quâ parte, ſive quantum fieri poſſit, ad eas emaculandas, diſcernendo germanum à ſpurio, & originarium ab intruſo. Neque enim juſtum eſt, ut pręcipua doctrina circa auctoritatem Sedis Apoſtolicæ, & nonnulla alia magni momenti, quæ ſunt veluti medulla aut ſubſtantia illarum Epiſtolarum, non exiſtimetur germana in iis, ac verè tradita à ſanctiſſimis iis Pontificibus ſcripto, ſicuti & verbo; li-

Digitized by Google

cèt aſſumenta quędam, & errata, & ſordes poſtea acceſſerint. Hęc omnia reſpuantur: ſed illæ ſemper venerationi ſint, & honorificè recipiantur. Recentiores ipſi ſtudent paſſim, ubi lubet, monumenta alia vetera minoris auctoritatis, & pluribus nævis vitiata, pro viribus vindicare. Si autem in quaſdam earum vitium irrepſerit manifeſtum, corrigendum eſt, aut expungendum, reliquo corpore Epiſtolæ in ſua auctoritate manente: quoniam in tam longo ſæculorum decurſu, facilè irrepere potuerunt hujuſmodi nævi ob imperitiam vel negligentiam exſcriptorum, aut propter audaciam temeritatemve alicujus ſcioli. Fieri etiam potuit (quod maximè obſervari velim) ut aliquis olim authenticis exemplaribus in uſum privatum adderet, vel in margine, vel inter lineas, nonnulla quędam ex poſterioribus Epiſtolis, Conciliis, vel Scriptoribus delibata; & poſtea ea omnia ab aliis conjuogerentur, veluti continuato filo ejuſdem Epiſtolæ; & tandem ea aſſumenta in plurima exemplaria nova irreperent: quæ bonâ fide tandem à S. Iſidoro, & à Romanis ipſis haberentur ac legerentur. Verùm adhuc eo poſito, virorum imprimis eruditorum eſt diſcernere aſſumenta & aſcititia quæque à germanis, ut horum auctoritas ſarta tecta ſit: non autem integras propterea Epiſtolas rejicere, tot jam ſęculis venerandas.

78. Hoc modo ſe geſſit, non ſine inſigni laude, Antonius Auguſtious, quo eruditiorem neminem, aut rerum antiquarum peritiorem, poſtrema hæc ſæcula tulerunt. Quare in tot ad laudata Hadriani Capitula Notis, & pluribus aliis libris, paſſim allegat, & reverenter habet priſca illa monumenta Epiſtolarum Decretalium ab Iſidoro collecta, quamvis à Diooyſio Exiguo prætermiſſa, ob rationem datam ſuprà à num. 40. Nec facilè credam, recentioribus occurriſſe aliquid cujuſpiam momenti contra auctoritatem earum Epiſtolarum, quod illi oculatiſſimo viro, & in rebus iis diligentiùs ac diutiùs verſato, perſpectum non fuerit. Verùm fortaſſis ea cenſuit levia, aut facilia ſolutu, nec digna ut ſuis lucubrationibus inſereret; multò autem minùs, ut propterea fides tam ſacrorum monumeotorum vacillaret, aut ſolo æquaretur. Quin & lib. 2. *De emendatione Gratiani* Dial. 4. relatâ opinione quorundam rejicientium Epiſtolas Calliſto I. Papæ tributas in Collectione Iſidori, illas apertè tuetur.

79. Laudandi etiam ſunt non pauci ex recentibus Eccleſiaſticæ antiquitatis ſcrutatoribus, qui fidem & *αὐθεντίαν* quarundam Epiſtolarum Pontificibos Romanis adſcriptarum, aſſerere ſtuduerunt, ſolutis argumeotis, quæ qoibuſdam aliis *ἀναντίῤῥητα* ſeu ineluctabilia videbantur. Ex plurimis pauca & nuperrima indicare lubet. Heri Paſchaſios Queſnel in Notis ad Epiſtolam octogeſimam ſeptimam Sancti Leonis Papæ contendebat acriter, illam aut ſuppoſititiam eſſe, aut ſaltem interpolatam, præcipuè quoad partem, in qua de Lupicino agitur: & in id probandum proferebat argumentum ſuo judicio *palmare*, atque *inſtar ſexcentorum*. At verò ſtatim Clariſs. vir Emmanuel à Schelſtrate in Eccleſia Africana Diſſert. 1. cap. 7. illius exilitatem oſtendit, & vindicavit totam eam Epiſtolam adversùs id paradoxon Queſnelii. Idem Diſſertat. 15. Concilium Zellenſe, & Epiſtolam Siricii Papæ Tractoriam (alii Tractatoriam appellant) contra omnium aliorum ſenſum, præfidenter rejicit, dicens: *Certiſſimum mihi eſt, & Synodum, & Epiſtolam meram eſſe fabulam, merumq; commentum.* Quod variis argumentis perſuadere conatur. Verùm iis omnibus ad trutinam expenſis, nullum eſſe pondus demonſtrat idem Schelſtrate Diſſert. 3. cap. 12. & tandem inquit: *Si ex eo quòd monnmenta antiqua mutila ſunt* (idem dic, ſi quodammodo vitiata, aut interpolata) *pro eorum ſuppoſitione argumentum deſumere licet; quot Concilia, quot Acta, quot antiquorum ſcripta abjudicanda erunt? Auctoritatem tamen, licèt mutila, obtinent, & obtinebunt apud poſteritatem.*

80. Idem ergo dicendum de Epiſtolis priſcorum Pontificum Collectionis Iſidorianæ receptis à tota ferè antiquitate Chriſtiana, & adeò multipliciter comprobatis, ac tam denſâ argumentorum copiâ, mirum ut ſit, tot Catholicos & eruditos viros (ne qoidquam de heterodoxis dicam) ob quaſdam difficultates, nullatenus inſuperabiles, ex verborum ſordibus, parachroniſmis, aut etiam aſſumentis in tam longo ſæculorum curſu exortas, illarum auctoritatem habuiſſe deploratam, & cauſſam tam piam facilè deſeruiſſe. Quòd ſi verò illam ſegniter promoviſſe viſus fuero, proderit ſaltem hic conatus meus, ut alii doctiores, & minùs implicati aliis occupationibus, Colophonem addant, & ſententiam hanc toti antiquitati certam, ſed nunc penè exulantem, orbi literario, veluti poſtliminio reſtituaot.

81. Nec propterea in me recipio tuendam omnium, & ſingularum ex iis *γνησιότητα*; aut nego in multis earum delectu opus eſſe, ſive propter parachroniſmos, ſive ob quædam interpolationis vehementem ſuſpicionem ingerentia, ſive aliis capitibus. Verùm id ſingillatim diſcernere prolixi laboris eſſet, & alienum à ſcopo noſtri Operis, in quo ſola Hiſpaniarum Concilia, & Epiſtolæ præcipuæ Decretales ad illam ſpectantes exhibentur. Eas itaque ſolas propriis locis, quantum licuerit, aſſerere & vindicare conabor. Hæc itaque in aoteceſſum dicta fuerint generatim circa illas, & alias omnes ab Iſidoro collectas, quas in hac Præfatione laudat, & præſertim illam Julii I. in qua plerique offendunt.

82. Et certè, ſi S. Iſidorus Hiſpaleoſis ponatur hujus Collectionis auctor, uti tempore Hincmari apud Gallias vulgatum erat, & hoc ſæculo non pauci indicare videntur, & nos ipſi ſuprà Diſſertat. I. demonſtravimus; graviſſima irrogatur injuria ſancto illi & præſtantiſſimo Doctori, ſive illæ Epiſtolæ dicantur ab ipſo ſuppoſitæ, ſive interpolatæ. Sed nec levis nota inuritur cuicumque alteri Iſidoro: cùm, quiſquis ille fuerit, tantæ auctoritatis extiterit, ut ab octoginta Hiſpaniæ Epiſcopis, & à pluribus aliis viris doctis ac piis, ad id opus in ſe recipiendum compelleretur. Neque enim tot Præſules Catholici & graves id oneris injungerent, niſi homini in rebus Eccleſiaſticis verſatiſſimo, & probatæ apud omnes fidei. Ac quemadmodum ille integrè ac fideliter exſcripſit Concilia eouſque celebrata, præſertim io Hiſpania, & Epiſtolas à Siricio uſque ad Gregoriom Magnum, quin ab ullo hactenus man-

gonii

gonii incuſatus fuerit: ita etiam ſe geſſiſſe cenſendus eſt in exſcribendis veterum Pontificum Epiſtolis, quæ certè, ſi prout ab ipſo vulgatæ fuerunt, aliquo nævo fædabantur, non ab illo eam maculam acceperunt, ſed à quopiam alio, ſive imperito, ſive ſciolo. Nominatim verò Epiſtolæ plures veterum Pontificum, io quibus declaratur licita translatio Epiſcoporum de una Eccleſia in aliam, ſi neceſſitas & utilitas publica interveniat (quarum celeberrima eſt illa S. Aoteri Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ, in progreſſu exhibenda) erant celebres in Hiſpania, ſaltem poſt medium ſæculi ſeptimi, quo celebrata fuerunt Concilia Toletana X. & XVI. Siquidem in iis factę fuerunt aliquot translationes *CANONICE*, ut ibidem dicitur: abs dubio propter illam S. Aoteri Epiſtolam, aliaſque ſimiles, in quibus Sedes Apoſtolica id permiſerat, vel probaverat. Unde & obiter evincitur, illas non fuiſſe fabricatas ſub finem octavi ſæculi, aut initium noni ab Iſidoro Mercatore: ſed ſeſqui-ſęculo antè ut minimùm inveoiri receptas io Toletanis Conciliis.

83. Quapropter recentiores, qui ſtylum inciviliter exacuunt adversùs Collectorem earum Epiſtolarum, noverint, dum ſe putant impetere Iſidorum Mercatorem, re verâ inſectari S. Iſidorum Hiſpalenſem, Doctorem ſanctiſſimum & graviſſimum: quem verè collegiſſe Epiſtolas illas à Clemente uſque ad Siricium, & rurſus ab hoc uſque ad Gregorium Magnum, res manifeſta eſt, & latè demonſtrata totâ Diſſertat. I. Pręterea Diſſertat. VII. præſertim Excurſu quinto, conſtabit palam, formulas illas locutionum, quę io Epiſtolis Iſidorianis veterum Pontificum leguntur circa appellationes ad Sedem Apoſtolicam, cui cauſſæ omnes majores, judicia Epiſcoporum, & quæſtiones Eccleſiarum, reſervatæ ſunt; totidem peoè verbis extare in Epiſtolis indubitatis aliorum Pontificum quinti & ſexti ſæculi, antiquiorum Iſidoro: qoi planè eum ſtylum ex deceſſoribus ſuis mutuâſſe, cenſeri debent. Denique pro ampliori confirmatione eorum, quę hactenus tradidimus, vide plura dicenda inferiùs Diſſert. VIII. Excurſu quarto.

EXCURSUS VII.

Quiſnam fuerit interpolator & vitiator Epiſtolarum earundem: an fortaſſe Theodiſclus ſucceſſor S. Iſidori in Epiſcopatu Hiſpalenſi. Profertur & expenditur teſtimonium nomine S Ildephonſi Toletani eâ de re, à Luca Tudenſi Epiſcopo editum. Verùm oſtenditur illud eſſe aut ſuppoſititium, aut valdè ſuſpectum.

84. CUM adhuc poſt longam earum Epiſtolarum defenſionem negare non poſſimus vehementem ſuſpicionem eſſe de mangonio cujuſpiam in iis interpolandis, vitiandis, & texendis multiplici aſſumento ex ſcriptoribus poſterioribus deſumpto, reſtat inquirendum quiſnam fuerit earum corruptor. Porrò quod plerique autumant, illum fuiſſe Iſidorum cognomento Mercatorem, alii verò Iſidorum Setabitanum Epiſcopum, jam ſuprà Diſſert. I. rejectum fuit, veluti omni ſolido fundamento carens.

85. Quapropter rationabiliùs fortaſſe ſuſpicabitur, aut cenſebit aliquis, eas additiones, ac parachroniſmos, & ἄτοπα quæque, ſive abſurda, germanis veterum Pontificum Iſidorianæ Collectionis Epiſtolis aſſuta fuiſſe ab impiiſſimo Theodiſclo, natione Græco, & ejuſdem S. Iſidori in Sede Hiſpalenſi indigno ſucceſſore.

86. Ratio id ſuſpicandi oritur ex teſtimonio S. Ildephonſi Archipræſulis Toletani, oculati teſtis eorum, quæ in Hiſpania gerebaotur, non modò tempore S. Iſidori, cujus diſcipulus aut etiam convictor fuit Hiſpali, ſed etiam poſtea, cùm Theodiſclus in ejus locum ſucceſſiſſet. Ildephonſus itaque in continuatione ad Chronicon S. Iſidori (quæ extat Tomo II. Hiſpaniæ Illuſtratę inter ſcripta collecta à Luca Tudenſi) pag. 53. ita loquitur: *Succeſſit beatiſſimo Doctori Iſidoro Theodiſclus natione Græcus, varietate linguarum doctus, exteriùs locutione nitidus: interiùs autem, ut exitus demonſtravit, ſub ovina pella lupus rapaciſſimus. Nam libros quoſdam de naturis rerum, & arte medicinæ, & de arte notoria, quos pater Iſidorus facunde ſtylo compoſuerat, & nedum ad publicum venerant, IN ODIUM FIDEI CORRUPIT, RESECANS VERA, ET INSERENS FALSA: atque per quendam Arabem, nomine Avicennam, de Latino in Arabicum tranſtulit. In iis, ET ALIIS PLURIBUS, infidelis inventus, & erroneus in articulis fidei comprobatus, per Synodum ab Archiepiſcopali dignitate degradatus eſt. Aſſerebat enim Dominum noſtrum JESUM CHRISTUM cum Patre & Spiritu ſancto non eſſe unum Deum, ſed potiùs adoptivum. Hic, ut dictum eſt, privatus honore ſacerdotii, ad Arabes tranſiit, & ſectæ Pſeudo-Prophetæ Mahometi adhæſit, & plura docuit deteſtanda ſub Imperatore Heraclio. Tunc temporis dignitas Primatiæ translata eſt ad Eccleſiam Toletanam.*

87. Hactenus S. Ildephonſus: ex cujus teſtimonio valdè notando, conjectabit quiſpiam, impium Theodiſclum, quemadmodum ſcripta quædam Iſidori deceſſoris ſui *in odium fidei corrupit, reſecans vera, & inſerens falſa*; ſic etiam veterum Pontificum Epiſtolas ritè collectas ab Iſidoro, prout antiquitùs extabant, pariter corrupiſſe: tum detractis nominibus verorum Conſulum, ſub quibus datæ fuerant, & aliis pro libito adjectis: tum præterea nonnunquam craſsâ rudique ſoloce ſtyli barbari: tum etiam nominibus quibuſdam Primatum, Patriarcharum, aliorumque nondum receptorum in Eccleſia primis illis ſęculis: tum denique teſtimoniis Scripturæ juxta translationem Sancti Hieronymi multò poſtea ſecutam, & aſſumentis mutuatis ex Epiſtolis & lucubrationibus Pontificum ac ſcriptorum poſteriorum. Itaque dato quòd omnes ii nævi, aut potiùs deformitates intolerandæ, ſint in iis Epiſtolis, nec ulla ceruſsâ aut purpuriſſo occultari poſſint, ut loquitur Philippus Labbè; adhuc tamen tribui non debet præcipuo Collectori S. Iſidoro, qui eas abs dubio protulit, quales invenit in antiquis exemplaribus. Quare oportet eas adſcribere cuipiam alteri poſteriori, aut præſertim impio Theodiſclo: qui ingreſſus paullò pòſt Iſidori obitum in eandem Sedem Hiſpalenſem, tanquam lupus ſub ovioa pelle, potuit facilè habere ſcripta omnia S. Doctoris, & ſubinde Collectionem Canonum & Epiſtolarum ab ipſo factam, & ex iis antiquio-

Digitized by Google

quiores veterum Pontificum interpolare ac vitiare centonibus aſſutis, aliiſque defectibus quemadmodum laudati S. Ildephonſi teſtimonio alia Iſidori ſcripta fœdavit, *referens vera, & inſerens falſa*.

88. Verùm exiſtimatio prædicta non videtur innixa fundamento ſatis firmo: cùm appareant plura creditu difficilia, alia falſa, alia minimè cohærentia in eo teſtimonio allegato à Luca Epiſcopo Tudenſi: ut proinde illud nunquam prolatum fuerit à S. Ildephonſo Toletano, ſed aſſutum ab aliquo ſciolo, aut temerario homine, Continuationi ipſius ad Chronicon S. Iſidori. Proponam difficultates occurrentes adversùs narrationem illam, & ſimiliter reſponſiones veroſimiles, quæ adhiberi poſſent: ac tandem concludam quid ſentiendum ſit de Theodiſclo, cui tot mala tribuuntur, & præſertim interpolatio & corruptio quorundam ſcriptorum S. Iſidori.

89. Imprimis ſalivam movet, quod S. Iſidorus dicatur ſcripſiſſe librum aliquem DE ARTE NOTORIA. Hujus enim nomine communiter intelligitur quædam ars ſuperſtitioſa admodùm: de qua plura Delrius De Magia lib. 2. q. 24. & Joannes Alberghinus in Manuali Qualificatorū cap. 18. ſect. 3. §. 1. Atque illa ipſa creditur eſſe, quam explanavit Cornelius Agrippa ſub titulo *Clavicula Salomonis*. Quis autem credat, S. Iſidorum pietate eximium, ac doctrinâ præſtantem, elaboráſſe tam nefarium ſcriptum?

90. Hæc tamen objectio eludi poſſet aſſerendo, S. Iſidorum ſcripſiſſe *De arte notoria*, non ad illam tradendam, ſed potiùs impugnandam & relegandam ab animis hominum, qui ipſius ævo dediti erant ſuperſtitionibus in ea traditis. Sic certè Delrius paullò antè laudatus, libros De Magia edidit, ut eam refelleret. Sic & inter Patres Epiphanius, Auguſtinus, & alii ſcripſerunt libros de Hæreſibus. nimirum, non ut eas docerent, ſed potiùs ut impugnarent. Sic denique paſſim SS. Patres, & pii quique ſcriptores, edunt libros De Vitiis, tum in genere, tum in ſpecie, ex fine refutandi, non docendi.

91. Fieri etiam potuit ut liber *De arte notoria* ſcriptus ab Iſidoro, tractaret de illa, eo modo ac ratione, quâ libera eſſe poteſt ab omni ſuperſtitionis & maleficii nævo: ac ſubinde refutaret quidquid circa illam ab aliquibus impiè tradebatur. Sic certè multi cum laude ſcribunt libros circa artes illas, quæ bene aut malè exerceri poſſunt, probando quædam, & alia improbando. Unde nihil vetat credere, Theodiſclum ei libro, & aliis de Medicina, ac Naturis Rerum, innocenter ſcriptis ab Iſidoro, aliquid veneni aſperſiſſe.

92. Majus negotium faceſſit quod ſubditur de Theodiſclo: *Per quendam Arabem, nomine Avicennam, de Latino in Arabicum tranſtulit*. nimirum prædictos libros S. Iſidori. Incurrit enim ſtatim in oculos parachroniſmus: quoniam Theodiſclus in eo teſtimonio dicitur ſucceſſor S. Iſidori in Sede Hiſpalenſi, paucis annis poſt obitum ipſius, qui contigit anno 636. Avicenna autem celeberrimus Arabum Philoſophus & Medicus quatuor poſtea ſæculis floruit. Mortuus enim eſt anno Chriſti milleſimo trigeſimo ſexto, ætatis verò ſuæ quinquageſimo ſexto: uti ex accurata computatione Erpenii & Gutſchonii refert Plempius in Scholio ad Præfationem Canonis ejuſdem Avicennæ, cujus duplicem librum ex Arabico verſum edidit Lovanii anno 1658. Alii verò obiiſſe dicunt anno 1050. ætatis 58. ut Leo Africanus de Auctoribus Arabicis, & Scaliger in Theophraſtum p. 15. Quî igitur fieri poteſt, ut Theodiſclus quatuor ferè ſæculis retrò eidem Avicennæ librum aliquem Iſidori Arabicè interpretandum traderet.

93. Vides difficultatem, cui una videtur eſſe poſſe occurrendi via, diſtinguendo duplicem Avicennam, quorum antiquior fuerit σύγχρονος Theodiſclo intra ſæculum ſeptimum, poſterior autem longè poſterior ineunte undecimo ſæculo. Sanè apud laudatum Plempium, Joannem Marianam ab ipſo laudatum, Joannem Riolanum, & Renatum Moreau, ac Gaſparem à Regibus in Elyſio jucundarum Quæſtionum campo qu. 2. num. 28. duo Avicennæ diſtinguuntur: & fortaſſe id nomen inter Arabes non uni tantùm, ſed diverſis hominibus imponebatur: ut proinde pluribus ante inſignem & notiſſimum Avicennam ſæculis, fuerit alius ejus nominis, pariter Arabs, in Hiſpania, cui Theodiſclus libros illos Iſidori, nondum eouſque vulgatos, Arabicè interpretandos tradiderit. Hæc verò non tam affirmando, quàm conjectando, aut divinando ſolùm, dicta ſunto.

94. Quid autem dicemus de Synodo illa à Sancto Ildephonſo memorata, in qua Theodiſclus depoſitus fuiſſe legitur? Etenim in nulla Synodo aut Concilio totius ſeptimi ſæculi legitur nomen Theodiſcli, neque à quopiam ſcriptorum ejus temporis, aut ſequentis uſque ad dictum annum MCC. memoratur, vel illius depoſitio. Et certè ſi illa verè contigit, proculdubio debuit accidere ab anno Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo ſexto, in quo obiit S. Iſidorus, uſque ad quinquageſimum ſextum. nam in eo ſpatio viginti annorum celebrata fuêre Toletana Concilia V. VI. VII. VIII. IX. & X. interveniente S. Eugenio Præſule Toletano. In nullo autem eorum ſubſcribit Theodiſclus, vel ulla ejus mentio fit. Quin potiùs in Toletano VI. quod celebratum fuit anno ſexcenteſimo trigeſimo octavo (id eſt, biennio poſt Iſidori obitum) ſubſcribit quarto loco Honoratus Eccleſiæ Hiſpalenſis Epiſcopus. In Concilio Toletano VII. quod legitur celebratum anno quadrageſimo ſexto ejuſdem ſæculi, ſubſcribit ſecundo loco (& quidem ante Eugenium Toletanum) *Antonius Dei miſericordiâ ſanctæ Hiſpalenſis Eccleſiæ Metropolitanus Epiſcopus*. Idem quoque ſecundo loco ſubſcribit in Concilio VIII. Toletano anni DCLIII. In Concilio IX. nullus Hiſpalenſis Præſul fuit. In X. tandem ſubſcriptus legitur ſecundo loco *Fugitivus Spalenſis Metropolitanus Epiſcopus*. Itaque nullum apparet veſtigium Theodiſcli Præſulis Hiſpalenſis toto eo tempore, nec Synodi coactæ ad illum deponendum. Quin potiùs conſtare videtur, ſtatim ab obitu S. Iſidori electum fuiſſe in locum ipſius Honoratum, qui ſubſcripſit Concilio Toletano VI. & eo mortuo Antonium, qui interfuit VII. & VIII.

95. At enim occurri fortaſſe poſſet aſſerendo, Honoratum fuiſſe quidem immediatum Iſidori ſucceſſorem, & uti talem ſubſcripſiſſe quarto loco in Concilio Toletano VI. anno DCXXXVIII. Interjecto autem tempore uſque ad annum DCXLVI.

quo habitum ſuit Toletanum VII. mortuum fuiſſe Honoratum, & electum, ac poſtea brevi ſpatio depoſitum Theodiſclum; non quidem congregato in id Concilio preſsè dicto, ſed veluti Synodo quadam Provinciali, aut Comitiis Epiſcoporum quorundam ad deponendum impium illum, uti hæreticum manifeſtum, immò & apoſtatam à Chriſtiana fide. Sic, inquam, occurri poſſet, ſed apparenter ſolùm, & dumtaxat ad eludendam vim argumenti.

96. Sed ecce Rhodus, ecce ſaltus, ſive nodus haud facilis extricatu, dum in eo teſtimonio dicitur, Theodiſclum, inter alios errores Catholicæ Fidei contrarios, tradidiſſe, *Dominum noſtrum JESUM CHRISTUM cum Patre & Spiritu ſancto non eſſe unum Deum, SED POTIUS ADOPTIVUM*. Hinc enim apertè colligitur, præter alia, hęreſim *Adoptivorum* appellatam, quæ Chriſtum negabat eſſe Filium Dei naturalem, & ſolùm cenſebat adoptivum, fuiſſe traditam à Theodiſclo Archipræſule Hiſpalenſi, ſimul & damnatam cum ipſo in ea Synodo, ubi depoſitus fuit. Hoc autem videtur falſum omnino: quoniam hæreſis illa Adoptivorum communiter tribuitur Elipando Præſuli Toletano, & Felici Epiſcopo Urgellenſi, qui integro poſt Theodiſclum fæculo, nimirum poſt medium fæculi octavi, illam leguntur tradidiſſe, & propterea indignationem Concilii Francofordienſis ſubierunt, anno ſeptingenteſimo nonageſimo quarto, ſub regno Caroli Magni, ut conſtat ex illius Actis. Incredibile autem apparet, Elipandum Toletanum Antiſtitem auſum fuiſſe ex Orco revocare errorem præcedenti fæculo damnatum cum Theodiſclo auctore ſuo in Hiſpania, & fortaſſe in ipſa urbe Toleto, niſi vellet palam ejurare fidem Catholicam, & Neſtorio adhærere, diſtinguendo in Chriſto duplicem perſonam, quarum altera eſſet Filii Dei naturalis, altera adoptivi. Id autem non fuit profeſſus Elipandus, ſed potiùs palam negâſſe videtur in ſymbolo Fidei ſuæ; licèt videretur colligi ex ejus doctrina; & ſatìs nervosè colligeret Alcuinus Abbas (non Paulinus Aquilejenſis, ut multi crediderunt) libro primo contra prædictum Felicem Urgellenſem, initio; ſicuti & Etherius ac Beatus, Hiſpani ſcriptores ejuſdem temporis, in tribus libris ad Elipandum ipſum, extantibus adhuc in Bibliotheca magnæ Eccleſiæ Toletanæ inter vetera Mss. (ubi nos ipſum codicem Gothicum vidimus anno 1685.) & jam editis in Bibliotheca Maxima Patrum Aniſſoniana Tom. XIII. pag. 355. & ſeqq.

97. Porrò mihi eos libros ſaltuatim cum attentione aliqua percurrenti ab initio ad finem, nihil omnino contigit legere de Theodiſclo, & multò minùs quòd ille dixiſſet, Chriſtum fuiſſe Filium Dei adoptivum, aut quòd propterea è Sede Hiſpalenſi depoſitus fuiſſet. Nec Etherius & Beatus exprobrant Elipando damnationem Synodalem, & depoſitionem Theodiſcli ob eam cauſſam. quod certè facerent, ſi re verâ ita contigiſſet centum triginta circiter annis retrò in media Hiſpania. Quare nec mutire auſus eſſet Elipandus contra utrumque, videns ſe convictum de errore ſynodicè damnato cum ſuo auctore Theodiſclo. Atqui Elipandum non obmutuiſſe, quin potiùs acriter defendiſſe cauſſam ſuam, & notam hæreſeos regeſſiſſe in eoſdem Etherium & Beatum accuſatores ſuos, patet ex ipſius verbis & recriminationibus, quæ extant inter principium & medium primi libri ex tribus allegatis col. 16. Bibliothecę PP. Aniſſonianæ pag. 364. præſertim dum ſic illos laceſſit: *Qui non fuerit confeſſus IESUM CHRISTUM adoptivum humanitate, & nequaquam adoptivum divinitate, & hæreticus eſt, & exterminetur. Auferte malum de terra veſtra. Non me interrogant: ſed docere quærunt, quia ſervi ſunt Antichriſti. Hanc Epiſtolam Domini Aſcarici Epiſcopi ideo fraternitati tuæ direxi, chariſſime Fidelis, ut cognoſcas, quanta in Chriſti ſervis regnet humilitas, quanta in diſcipulis Antichriſti regnet ſuperbia.*

98. Propter rationes prædictas (ut alias miſſas faciam) mihi valdè ſuſpecta eſt narratio illa de Theodiſclo, nomine S. Ildephonſi edita à Luca Tudenſi Epiſcopo, & paullò priùs ineunte eodem fæculo tertiodecimo indicata à Roderico Archiepiſcopo Toletano libro ſecundo de rebus Hiſpaniæ cap. 21. ubi loquens de Rege Cindaſvintho, inquit: *Hic à Romano Pontifice obtinuit privilegium, ut ſecundùm beneplacitum Pontificum Hiſpanorum Primatiæ dignitas eſſet Toleti, ſicut fuerat ab antiquo, & per multas Synodos cum Epiſcopis celebratas Eccleſiam erudivit..... Libros ſanctorum Patrum diligenter fecit perquiri, & inſtituta Beati Iſidori firmiter obſervari. HIC PERFIDUM THEODISCLUM HISPALENSEM EPISCOPUM SYNODALI SENTENTIA IN EXILIUM MISIT, & dignitatem Primatiæ, quam ab antiquo habuerat, totius approbatione Concilii Toletanæ Eccleſiæ confirmavit.* In qua narratione licèt non appareant tot abſurda & inconvenientia, ac in illa precedenti, reſtant adhuc præcipua illorum, ut conſideranti palam erit. Neque ullum invenio veſtigium illius Theodiſcli Pręſulis Hiſpalenſis in quopiam ſcriptore ſęculi ſeptimi, quo ille vixiſſe dicitur, nec in ullo alio ſęculorum ſequentium uſque ad Rodericum ipſum Toletanum, qui ſexcentis circiter annis poſtea floruit. Quinimmò nec in Chronico Iſidori Epiſcopi Pacenſis, quo memorantur res Hiſpaniæ, & ſpeciatim Epiſcoporum Hiſpalenſium ab initio ferè ſęculi ſeptimi uſque ad medium octavi, invenitur quidpiam de Theodiſclo, nec ejus nomen legitur.

99. Quapropter totam illam narrationem circa Theodiſclum ſuſpicor fuiſſe intruſam ab aliquo ſciolo, ſive adulatore Toletanorum Præſulum, duodecimo ſęculo, in exemplar Continuationis Sancti Ildephonſi ad Chronicon S. Iſidori: id verò aſſumentum facilè ac libenter admiſſum fuiſſe ineunte ſęculo ſequenti ab Archiepiſcopo Roderico: utpote qui tandiu & tot modis laboravit pro aſſerendo ſuę Sedis Primatu in tota Hiſpania, contra quàm contendebant acriter, Archiepiſcopus Tarraconenſis ex una, Bracarenſis ex alia, & demum Compoſtellanus ex alia parte: quamvis narratio illius concertationis ipſorum in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. prout edita legitur à D. Loaïſa, ſit valdè ſuſpecta, aut etiam fabuloſa, ut Diſſert. IX. videbimus. Rodericum ſecutus fuit paullò poſtea Lucas Tudenſis, ſed minori delectu habito. Hic enim totam illam narrationem intruſam exſcripſit, prout exhibuimus nu. 86. Rodericus autem emunctiori naſo in ea ſubodoratus fortaſſe fuit nonnulla abſur-

Digitized by Google

abſurda,& planè incredibilia: quale eſt illud de Arte Notoria ab Iſidoro ſcripta, & de Avicenna Philoſopho. Solùm itaque libavit quę ſpectant ad depoſitionem Theodiſcli è Sede Hiſpalenſi, & translationem Primatûs Hiſpanię in Eccleſiam Toletanam. quod è re Roderici erat. Uterque autem ſcriptor intra idem ferè tempus minori curâ, quàm par eſſet, ſe geſſit in examinanda narratione illa, tot abſurdis & parachroniſmis obnoxia, ac nullum fundamentum habente in aliquo eorum, qui à tempore S.Iſidori de rebus Hiſpanię ſcripſerant, uſque ad initium ſęculi tertii decimi, quo ambo floruerunt. Nec verò Rodericus ad ſtabiliendum Toletanæ Eccleſię Primatum, tot ſolidis fundamentis innixum, opus habebat aëreo illo teſtimonio circa Theodiſclũ Sede Hiſpalenſi dejectum, cujus nullum veſtigium invenitur decurſu quinque ſęculorum, aut ſex, à tempore illo, quo vixiſſe legitur, ſeu potiùs fingitur. Quin & nimio conatu excludendi Eccleſiam Compoſtellanam à Primatu Hiſpanię, quem ille ambiebat ſuo tempore, noluit in libris ſuis *De Rebus Hiſpaniæ* mentionem facere, vel prędicationis, vel ſepulchri, aut translationis S. Jacobi, datâ abs dubio operâ, ne ulla Adverſariis arma miniſtraret: defuitque officio Hiſtorici, ut conſuleret Toletanę Sedis Primatui, aliàs firmiſſimis inſtrumentis innixo.

100. Unde concluditur, vitiatorem & interpolatorem Epiſtolarum veterum ab Iſidoro collectarum, non fuiſſe Theodiſclum illum, utpote qui nequidem in rerum natura fuiſſe perhibetur; ſicut nec Iſidorus Mercator unquam fuit, ut oſtenſum eſt Diſſert.I. Dicamus igitur oportet, ignotum adhuc eſſe illum, ſicut & tempus, quo Epiſtolæ ipſæ vitiatæ & interpolatæ fuerunt. Fortaſſis id contigit ante tempus Iſidori, præſertim ſi quiſpiam in antiquo Codice illarum ad marginem plura addiderit exornationis gratiâ ex ſcriptis poſteriorum deſumpta, quæ poſtea librarii, aut exſcriptores imperiti, vel ſcioli, in ipſum Epiſtolarum contextum tranſtulerint, & adaptaverint, quaſi totus ille ab uno eodemque auctore prodiiſſet. Eo autem ſemel ſtatuto, facile fuit, ut Iſidorus graviſſimis aliis occupationibus diſtentus, exſcriptionem earum Epiſtolarum, prout extabant, commiſerit alicui homini minùs erudito, quàm oporteret, ad diſcernendum inter ſcripta germana & ſpuria, ſive originaria & adſcititia. cujus Critices iis ſæculis expertes erant plerique, aut ferè omnes, etiam ii qui docti audiebant. Potuit etiam id faciliùs evenire eodem modo poſt tempus Iſidori, ob minorem eruditionem ſæculorum ſequentium. Quis verò in ſingulari fuerit ſacrorum ejuſmodi monumentorum depravator, & an dolo, ſeu malâ fide, an imperitiâ exſcriptorum acciderit, ut ea errata in plurimos ſubinde codices irrepſerint, definire non auſim: ſed nec auſurum credo facilè quempiam de cætero, niſi ſit ex genere illorum, qui ἀεροβατῶν, ut Ariſtophanæo verbo finiam.

EXCURSUS VIII.

Confirmantur quæ in ſuperioribus tradidimus, auctoritate & rationibus Cl. viri Severini Binii, pugnantis pro eiſdem Epiſtolis, veluti germanis, longè majore extenſione, & minore delectu, quàm à nobis præſtitum fuerit.

101. HACTENUS licuerit judicium noſtrum proferre, & multipliciter confirmare in defenſionem illarum Epiſtolarum, priſcis Pontificibus adſcriptarum, ſaltem quoad doctrinam earum præcipuam, & veluti capitalem, de Primatu Romanæ Eccleſiæ, de cauſſis majoribus, & judiciis Epiſcoporum eidem reſervatis, ac pluribus aliis capitibus diſciplinæ Eccleſiaſticæ. Sic enim abs dubio ſcriptæ ac vulgatæ fuerunt ab iis ſanctiſſimis Pontificibus à Clemente uſque ad Siricium, & conſervatæ tum in armariis Sedis Apoſtolicæ, tum apud plurimas Eccleſias, Epiſcopos, & Presbyteros, Notarioſque in id muneris deſignatos. Non tamen recepimus eas tuendas, aut vindicandas omnino, & κατὰ πόδας, prout extant manuſcriptæ, aut prælo expreſſæ à novem ſęculis circiter uſque modò. Hac enim ratione faſſi ſumus ſæpe iis aſſumenta, & parachroniſmos, alioſque nævos irrepſiſſe, non Iſidori Collectoris vitio, aut negligentiâ, ſed cujuſpiam alterius ignoti interpolatoris, aut corruptoris.

102. Sed enim doctiſſimi duo viri, Franciſcus Turrianus, & Severinus Binius, nihil morati objecta Magdeburgenſium Centuriatorum, immò nec Catholicorum plurium, contra auctoritatem earum Epiſtolarum; illam ſuſcepêre tuendam ferè abſque exceptione ulla, & ſine illo delectu, quem ſervandum præſcripſimus coacti argumentorum pondere. Quare, ut conſtet palam, nos moderatè omnino in ea parte locutos, nec defuiſſe legibus Critices ſacræ, & aliquantò magis illius rationem habuiſſe, quàm prædictos duos ſcriptores; viſum fuit exſcribere verba poſterioris illorum in Notis ad eas Epiſtolas: in quibus prioris veſtigia premit: ut proinde ferè idem ſit unius ac amborum verba proferre. Sic itaque loquitur Binius.

103. *EPISTOLAS Decretales antiquitate ſua, & totius mundi reverentiâ conſecratas, omni gravitate, doctrinâ, & ſanctitate refertas, teſtimonio & uſu poſteritatis omnium ſæculorum confirmatas, ſtylo & ſermone Apoſtolicis viris convenientiſſimo exaratas, ſacram Scripturam juxta eum ſenſum, quem tenuit, & tenet ſancta mater Eccleſia, interpretantes, ad martyrium tempore perſecutionis Chriſti Domini noſtri exemplo fortiter ſuſtinendum, ad hæreſes ſui temporis redarguendum utiliſſimè ſcriptas, R.P. Franciſcus Turrianus, Societatis JESU Theologus præſtantiſſimus, quinque libris ſolidiſſimè defendit à calumnia Magdeburgenſium, qui eaſdem propter craſſum, ut ajunt, orationis habitum, propter ſuſpicioſam argumentorum ſimilitudinem, propter Scripturas violenter ipſorum judicio citatas, atque indoctè, perplexè, & contrariè explicatas, propter formulas citationum ſibi non cohærentes, propter temporum repugnantiam, propter*

hiſto-

hiſtoriarum falſitatem, propter alienos ritus, propter corruptelam dogmatum, aliaq́; hujuſmodi commenta & præſtigia à nobis infrà ſuis locis inſinuata & refutata, tanquam commentitias, adulterinas, & ſpurias redarguunt, rejiciunt, omniq́; auctoritate exuere & ſpoliare conantur.

104. *Idque ſanè nullâ neceſſariò urgente de cauſa. Primùm enim ſi ſtyli, argumenti, & materiarum ſimilitudo, ut iſti ajunt, harum Epiſtolarum falſitatem arguere poteſt, ſequeretur primò ſacras Canonicas Epiſtolas Paulli, Petri, ac Jacobi falſitatis notam incurrere. Nam ſicut illarum Pontificiarum plurimæ ſcripta ſunt de Primatu Petri, de Regno Eccleſiæ Romanæ, de ordinatione Epiſcoporũ, de Sacerdotibus non lædendis, accuſandis, ac deponendis, de appellationibus ad Sedẽ Apoſtolicã interponendis; ita Apoſtolicæ prædictæ ſacræ & Canonicæ Epiſtolæ, multa de manſuetudine ac caſtitate, de moderatione ſermonis, de charitate erga omnes, de honeſta converſatione, de vitanda humanæ ſapientiæ jactantia, de pœnitentia ad ſalutem neceſſaria, de proximi temerario judicio fugiendo, de tentatione toleranda, de magiſtratuum debita obedientia, ſimplici ſtylo ac charactere ſcripſerunt.*

105. *Secundò ſequeretur omnes hujus ac ſuperiorum ſæculorum Pontificum Epiſtolas, & diplomata, quæ in publicis archivis per ſtylum, materiam, & argumentum ex lege & conſuetudine ſibi ſimillima aſſervantur, non eſſe eorum, quibus in titulo inſcribuntur. Quod ſanè non minus abſurdum foret, quàm ſi quis ſcriptum Sulpicii ad imitationem Ciceronis evulgatum, Sulpicio adjudicatum, Ciceroni tribueret, vel commentitium eſſe negaret.*

106. *Addo, integras ſæpe ſententias iiſdem planè verbis de Primatu Romanæ Eccleſiæ, de appellationibus ad Sedem Apoſtolicam interponendis, &c. poſteriorum temporum Pontifices ſuis Epiſtolis Decretalibus inſeruiſſe, quas priorum temporum prædeceſſores Pontifices jam antè à ſe ſcriptas poſteris tradiderunt. Quæ profectò priorum ſæculorum ſcriptis Epiſtolis Pontificiis fidem non tantùm non adimunt aut minuunt, ſed potiùs earundem auctoritatem mirificè illuſtrant & confirmant.*

107. *Genus ſermonis inelegantis, & (ut ipſi ajunt) parum Latini, reprehendunt, quòd Pliniana, aut Suetonii, Solini, Taciti, Juſtini, aliorumq́; iſtius temporis elegantiſſimorum Scriptorum puritate careat, multiſq́; barbariſmis, & ſolœciſmis ſcateat. In ſpecie haſce phraſes notant: in Epiſt. 1. Clem.* ut prælibatum eſt: *in 2. Marcelli*: ut præfixum eſt: *in Epiſt. Clem. 2.* De ſacramentis benè intuendis uſq; delegavi: *in Epiſt. 2. Evariſti, Stephani, & Teleſphori*: Epiſcopi ſunt obediendi, non detrahendi: *in 2. & 3. Epiſt. Alex.* Boni à malis perſequuntur; cavete vos fratres, ne efficiamini participes malis eorũ. *In 2. Epiſt. Xyſti I.* Ab hac Sede à ſanctis Apoſtolis tueri Epiſcopi juſſi ſunt: *in Epiſt. Victoris ad Afros*: Perlatum eſt ad Sedem Apoſtolicã aliquos veſtros nocere fratres velle. *In Epiſt. Eleuth.* Pulſatus ſuper criminibus. *In Epiſt. I. Zephyrini*: Judicium ordinabiliter habitum. *Calliſti II.* Anathematizatorũ vox nullum nocere poteſt. *& plura alia, quæ poſt Magdeburgenſes prolixè congeſſit Robertus Cocus, Anglicanæ Eccleſiæ prædicans miniſter, in ſua cenſura, quâ Catholicos ſcriptores, veros à falſis & ſuppoſititiis, diſcernere prætendit.*

108. *Verùm ſi propter ſolœciſmos aut barbariſmos, ſermonem ſimplicem, rudem, ac vulgarem, Epiſtolæ Pontificum negari vel rejici deberent, omnes Epiſtolæ Sancti Paulli Apoſtoli, omnes veteris ac Novi Teſtamenti ſcriptores ſacri & Canonici rejiciendi forent. S. Paullus 1. Corinth. 2. de ſe ipſo ait*: Et ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritûs & virtutis conſiſtit. *In Scriptura ſacra innumeras phraſes & locutiones inveneris regulis Grammaticæ contrarias. Conſilium erat, Deo auctore, Apoſtolis, eorumq́; poſteris inſpiratum, ut in rebus ad ſalutem omnium pertinentibus, ſermone ac verbis imperito vulgo accomodatiſſimis uterentur. Hinc Origenes lib. 6. & 7. contra Celſum multa adversùs eos Philoſophos diſputat, qui τὸ ἰδιωτικὸν Scripturæ ſacræ exprobrabant. Idemq́; tom. 4. in Joannem ſolœciſmos Paulli excuſans, ait*: Qui voces diſtinguit, & ſignificata, & res, non offenditur ſolœciſmis. *Hac de cauſſa æternâ memoriâ dignum eſſe judicatum eſt, quod ſanctus Spyridion Tremithuntis Cypri Epiſcopus, inſignis ſacræ fidei Confeſſor, & ſacrarum Scripturarum propugnator, Tryphilium virum eloquentiſſimum, à ſe per miracula ad fidem Chriſti jam antè converſum, in Nicæna Synodo perorantem, & loco verborum Chriſti,* Tolle grabatum tuum, *dicentem*: Tolle lectum tuum humilem, *non immeritò, ut refert Sozom. lib. 1. cap. 11. objurgavit, quòd verbis Chriſti uti dedignaretur, & eloquentiâ efferretur.*

109. *Hinc S. Hieronymus, alioquin diſertiſſimus & elegantiſſimus ſcriptor, & Doctor Eccleſiæ, ut in literis ad Damaſum ſcriptis fatetur, phraſes Scripturæ, quas regulis grammaticorum repugnantes eſſe non ignorabat, retinere, quàm mutare maluit.*

110. *Hinc B. Gregorius in Epiſtola ad Leandrum in Commentarios libri Job ſic ſtylum ſuum incultum & inelegantem excuſat*: *Unde & ipſam, inquit, artem loquendi, quam magiſteria diſciplinæ exterioris inſinuant, ſervare deſpexi. Nam ſicut hujus quoque Epiſtolæ tenor enuntiat, non metaciſmi colliſionem effugio, non barbariſmi confuſionem devito. Quia indignum vehementer exiſtimo, ut verba cæleſtis oraculi reſtringam ſub regulis Donati: nec enim hæc ab ullis interpretibus in Scriptura ſancta auctoritate ſervata ſunt. Sicut igitur omnes ſcriptores Veteris ac Novi Teſtamenti, omneſq́; poſteriorum ſæculorum ſcriptores ſacri, in rebus ad fidem & mores pertinentibus, ſingulari Dei nutu ac voluntate, vulgari ſermone uſi fuerunt, ideoq́; nequidem ab ullo hæretico, etſi redargui, non tamen negari potuerunt; ita Magdeburgenſes, eorumq́; poſteri cenſores ac critici ſcriptores, horum Apoſtolicorum virorum ſcriptas Epiſtolas propter ſermonem ſimplicem barbariſmis ac ſolœciſmis ſcatentem, à regulis Donati, aliorumq́; Grammaticorum deſciſcentem, non rejeciſſe, negâſſe & deſpexiſſe; ſed potiùs tanquam Apoſtolicorum virorum ſcripta, reverenter acceptâſſe, ſuſcepiſſe, & exaltâſſe oportebat.*

111. *Vulgata editio Novi Teſtamenti, ex qua potiſſima loca Scripturæ deſumpta ſunt, ab Hieronymo non edita ſed emendata fuit: ideoq́; argumentum contra auctoritatem harum Epiſtolarum à citatis Scripturis, quas Sanctus Hieronymus tranſtuliſſet,*

mutuatum, nullius eſt ponderis. Africanæ Eccleſiæ, Nicæni, & Sardicenſis Conciliorum Canones per Donatiſtarum graſſationes, ut infrà in Notis Concilii Sardicenſis verbo Approbatum *dicemus, eo tempore necdum innotuerant: quid mirum omnes haſce Epiſtolas in archivis & ſcriniis Romanæ Eccleſiæ deliteſcentes non fuiſſe agnitas?*

112. *Argumentum à Conſulari chronologia deſumptum, Apoſtolicorum virorum Epiſtolis nullam fidem, nullamq; auctoritatem adimere poteſt: ſi quidem notam Conſularem Epiſtolis Pontificiis, non ipſi Pontifices, ſed alii quidam exſcriptores earumdem non ſatis fideles ſub & obreptitiè addiderunt, ut infrà ſuis locis oſtendetur.*

113. *Commune exordium primæ à S. Zephyrino, & tertiæ à S. Fabiano, aliarumq; ab aliis trium priorum ſæculorum Pontificibus ſcriptarum Epiſtolarum, auctoritatem earundem ſi minuat, minuet etiam auctoritatem earum, quæ à Leone Magno, Hilario, Pelagio, aliiſq; poſteriorum ſæculorum Pontificibus poſteris relictæ non improbantur, ſed velut authenticæ ab omnibus recipiuntur. Tertia Leonis primi cum ſecunda Pelagii collata, ejuſdem initii eſſe reperietur. Hilarii tertia, prima Zephyrini, & tertia Fabiani, unum idemq; commune habent principium. Omnes poſteriorum ſæculorum Bullæ Pontificiæ ex ſtylo Romanæ Curiæ concluduntur iiſdem prope verbis hiſce:* Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ declarationis, ſtatuti, ordinationis, &c. infringere, vel ei auſu temerario contraire, &c. *Sicut igitur hac de cauſſa propter communem terminandi modum nemo prudens horum ſæculorum Decretales Epiſtolas Pontificias rejicere poteſt; ita propter idem multarum exordium, eaſdemq; multis inſertas ſententias ac clauſulas antiquorum & primorum Pontificum, Epiſtolæ Decretales à Magdeburgenſibus, eorumq; ſequacibus novatoribus, prudenter rejici & exterminari nequeunt.*

114. *Reliqua objecta nullius ſunt momenti; & ſi quæ ponderis aliquid habere videantur, iſthæc infrà ſuis locis movebuntur & refellentur.*

115. Hucuſque doctiſſimus Binius, poſt Franciſcum Turrianum, qui primus adversùs Magdeburgenſes calamum ſtrinxerat pro eiſdem Epiſtolis tuendis ac vindicandis. Ambo itaque illas fortiter aſſeruerunt; & Binius quidem initio ferè hujus ſæculi decimi ſeptimi, cùm nondum David Blondellus ex heterodoxis, neque plurimi ex Catholicis eruditiſſimi, variis & exquiſitis argumentis, obſervationibuſque, illas ſuppoſitionis, ſubleſtæ fidei, interpolationiſque, ut minimum, notâſſent. Nos autem preſſi tot difficultatum pondere, mediam viam inivimus in ſuperioribus ſatis explanatam, præſertim num. 101. & tandem concludimus verbis illis Apoſtoli: OMNIA PROBATE: QUOD BONUM EST, TENETE.

116. Iſidoro autem earum Epiſtolarum Collectori, abſdubio Hiſpalenſi Præſuli, Doctori ſanctiſſimo, & ſui temporis doctiſſimo, integer omnino labiſque purus honor conſtet. Bonâ etenim fide, accurato ſtudio, ac religione ſacris monumentis debitâ, colligere curavit, tam Concilia, quàm Epiſtolas Decretales uſque ad tempus Magni Gregorii ſcriptas, nullo verbo addito, aut ablato iis, prout ſuo tempore extabant, & ubique ferè, aut ſaltem in Hiſpania circumferebantur. Quare ſiqui errores, parachroniſmi, aſſumenta, aut alterius generis nævi in iis ſunt; abſdubio irrepſerant, ante tempus S. Iſidori, exſcriptorum incuriâ, vel auſu cujuſpiam ſcioli, temerariive hominis: aut poſtea acceſſerunt, alicujus negligentiâ, vel fraude, Quis verò fuerit is falſator, adulterator, corruptor, aut interpolator earundem Epiſtolarum, & quonam tempore id detrimentum paſſæ fuerint, nemo hactenus detexit, nec facilè inveniet.

DISSER-

DISSERTATIO QUINTA.

An Epiſtolæ veterum Pontificum Iſidorianæ Collectionis introduxerint in Eccleſia Jus novum, antiquis & ſacris Canonibus contrarium, ob ignorantiam graſſantem octavo & nono ſæculo.

QUAMVIS Controverſia hæc non appareat neceſſaria, poſt plura, quæ circa illam præmiſimus Diſſertatione præcedenti; viſum tamen eſt eam excitare, ut doctrina ibidem tradita, uberiùs confirmetur, & honor debitus Romanis Pontificibus octavi ac noni ſæculi aſſeratur.

EXCURSUS I.

Opinio affirmans quorundam Recentiorum accuratè expenditur & refellitur. Vindicantur Patres ſæculi octavi à nota STUPENDÆ ET MISERABILIS IGNORANTIÆ, præſertim ſacrorum Canonum, quam aliqui iis inurere audent.

2. NONNULLI Recentiores cenſent iis Epiſtolis antiquatos fuiſſe ſacros Eccleſiæ priſcæ Canones, & novum Jus obtruſum. Inter illos verò, qui hac de re nuper ſcripsère, recenſendus venit imprimis Illuſtriſs. Archiepiſcopus Marca libro tertio *de Concordia Sacerdotii & Imperii* cap. 5. ac præterea D. Stephanus Baluzius, vir ſanè eruditus, & πολυγραφώτατος, atque ejuſdem Marcæ olim convictor, & ſtudiorum adjutor. Is ergo apertiùs reliquis opinionem in hac controverſia affirmantem tradit; nec tradit modò, ſed & non ſemel audaciæ notat ſanctiſſimum & doctiſſimum Pontificem Nicolaum I. quaſi exceſſerit, evertendo antiquum Jus, & intrudendo novum. Non auderem recitare ipſius verba, ſi ore tenùs prolata fuiſſent, nec ſcripto expreſſa. Cùm autem omnium manibus terantur in Præfatione, quam præmiſit Dialogis Illuſtriſſimi & doctiſſimi Archipræſulis Antonii Auguſtini, & ſciens ac prudens luci publicæ dedit; juſtum eſt, ut illa palam à nobis exſcribantur, & poſtea ad rationis & veritatis præſcriptum refellantur. Porrò Dialogi ipſi cum Præfatione & Notis ejuſdem D. Baluzii, editi fuerunt Pariſiis anno 1672. apud Franciſcum Muguetum: & Pręfatio ipſa in §§. plures ſecta eſt, quorum aliquos allegare nunc & expendere oportet.

3. Præmittit §. I. *Jus Canonicum antiquum uno Codice, eoq; non admodùm magno, comprehenſum fuiſſe: in quo Canones priſcorum Conciliorum, ac nonnullorum præterea Pontificum Romanorum Decreta continebantur. Eo verò libro uſam fuiſſe Eccleſiam uſque ad ſæculum Caroli Magni: nam tunc, quaſi aliquâ fatali neceſſitate, cùm mutarentur regna, mutatum quoque eſt Jus Eccleſiaſticum: ideſt, antiquo Juri, quod per ſeptingentos & ampliùs annos valuerat, SUCCESSIT JUS NOVUM EX SUPPOSITITIIS SANCTISSIMORUM ROMANÆ URBIS EPISCOPORUM EPISTOLIS, AB IMPUDENTISSIMO NEBULONE PSEUDO-ISIDORO PROLATIS, COMPACTUM, ET EX NOVELLIS CONSTITUTIONIBUS EORUM, QUI POST CAROLI TEMPUS SEDEM APOSTOLICAM OCCUPARUNT, &c.*

4. Itaque opinione Baluzii, donec apparuêre Epiſtolæ Iſidorianæ priſcis Romanis Pontificibus ſuppoſitæ *ab impudentiſſimo nebulone Pſeudo-Iſidoro*, Jus antiquum ſacrorum Canonum, & Conciliorum, atque aliquorum Romanorum Pontificum manſerat intemeratum. Epiſtolis autem iis obtruſis, antiquatum fuit illud Jus, & novum introductum ex ſuppoſititia illarum doctrina.

5. Egregiam porrò laudem Eccleſiæ: quæ à ſæculo octavo uſque modò contra antiquos Canones, & Jus venerabile in Conciliis veteribus ſtabilitum, innixa fuerit novo Juri, inducto fictis ac ſpuriis Epiſtolis alicujus impudentiſſimi nebulonis! Hoc epitheto decorat D. Baluzius Eccleſiam Catholicam, cujus communione gloriatur. Sed debuiſſet profectò V. Cl. aliter judicare & loqui. Sanè quotquot Romani Pontifices, quotquot Concilia & Patres, longè ante tempora Caroli Magni, fidem & rectam doctrinam in Eccleſia Romana non defecturam collegerunt ex pollicitationibus Chriſti Petro factis, & crediderunt portas inferi non prævalituras adversùs eam; aliter ſentirent ac loquerentur, etiam circa Jus Canonicum, ſive Canones Dei ſpiritu conditos, & totius mundi reverentiâ conſecratos, ut inquit S. Leo Papa. Horrerent, ſi audirent, venturum tempus, *& quaſi fatalem neceſſitatem*. ut tota Eccleſia regeretur novo aliquo Jure, contrario iis ſacris Canonibus, & orto ex

ex farragine ac quiſquiliis alicujus impudentiſſimi nebulonis.

6. Expendant quæſo omnes viri docti, & pii, quotquot intra ſinum ſuum Romana Eccleſia complectitur; an in ea opinione & verbis non lędatur ipſius honor; quamvis idem auctor, re verâ Catholicus, nihil minùs cogitaverit. Sed fortaſſe religioni non duxit ita ſcribere, aut abductus immoderatâ criſi, quâ excedunt recentiores aliqui circa ſacra quælibet antiquitatis monumenta; aut præoccupatus nimio Gallicanarum libertatum amore, qui vel Catholicos & eruditos homines exerrare facit, & quodammodo obliviſci Sedis Apoſtolicæ (quam ſe colere teſtantur) iis theſibus, & ſupremorum Parlamentorum aliquot Decretis in Gallia editis, quę (teſte Marca ipſo Archipreſule eruditiſſimo, & Regio Miniſtro, in libello Barcinone edito anno 1646.) *CATHOLICÆ ECCLESIÆ DIGNITATEM SUMMOPERE LÆDUNT.* Ut nihil nunc dixerim de immani convicio, quo Iſidorus Collector Canonum ſub cognomine illo MERCATORIS planè ὑποβολιμαίῳ, & ex incuria librariorum obtruſo, admodùm infamatur: vir certè, quicunque is fuerit, totâ Hiſpaniâ ſuo ſęculo venerandus, & cui octoginta Hiſpani Epiſcopi, ob inſignem doctrinam, & exactam Canonum peritiam, eam Collectionem in ſe recipere, non rogârunt modò, ſed coëgerunt: ut in ſuperioribus conſtitit.

7. Pergit D. Baluzius §. II. *Jus iſtud novum, quo exarmata ſunt Jura, ut Tertulliani verbis utamur, introductum fuiſſe diximus ævo Caroli Magni, favorabili videlicet, ſi unquam aliàs, tempore, OB MAGNAM CONFUSIONEM, QUÆ IN POLITIAM ECCLESIASTICAM INVECTA ERAT, EX STUPENDA AC MISERABILI EPISCOPORUM, RELIQUORUMQUE CLERICORUM INSCITIA, ET VETUSTORUM CANONUM IGNORANTIA. In hac igitur rerum perturbatione emersêre famoſæ illæ ac nobiles Epiſtolæ, quæ priſcis Pontificibus Romanis tribuuntur, in hunc terrarum Orbem delatæ à Riculpho Archiepiſcopo Moguntino, ſeu Is tum Epiſcopus erat, ſive poſtea ad eam Cathedram conſcendit. Perculerunt illæ omnium animos ſuâ novâ antiquitate, & quia ſanctiſſimorum Epiſcoporum nomina præferebant. Hinc ſuborta in animis hominum religio, fas non eſſe dubitare de Jure quod in his ſacræ antiquitatis monumentis continebatur. Ex eo deinde factum, ut veteres Conſtitutiones, id eſt, venerandi priſcorum Conciliorum Canones, & authentica veterum Apoſtolicæ Sedis Pontificum Decreta, quorum per tot annos maxima fuerat auctoritas, in contemptum paullatim venerint, noviſq; iſtis magnus honor habitus ſit; ut in Epiſtola XXVI. ad Nicolaum Papam ſcribit Hincmarus Rhemenſis Archiepiſcopus.*

8. In iis quoque verbis apparet haud levis injuria adversùs Catholicos ſæculo octavo & nono, tempore Caroli Magni viventes; non modò vulgares, & è media plebe, ſed Epiſcopos quoque ac reliquos Clericos, quos ait laborâſſe *ſtupendâ ac miſerabili inſcitiâ, & ſacrorum Canonum ignorantiâ.* Benè cum iis actum eſſet, ſi vel unus è nuperis Criticis liberioribus eo ſæculo viveret, tanquam *magiſter infantium, lumen eorum, qui in tenebris ſunt,* ut Apoſtoli verbis loquar. Sed qui non floruerunt eo ſæculo, ut ex imperitis doctos facerent, nunc poſt integram ferè annorum chiliadem laborant, ut omnes ii miſerè rudes & ignorantes fuerint; cùm tamen plurimi utroqua eo ſæculo, & toto Caroli Magni tempore, ſicut & ſequenti, extitiſſe inveniantur doctrinâ, ſicut & pietate præcellentes, nec pauci ſacrorum Canonum egregiè periti.

9. An imperitus S. Gregorius II. Papa cognomento Junior, qui floruit uſque ad annum 731.? Porrò illum Latini omnes eximiis laudibus celebrant, ob inſignem ſanctitatem & doctrinam: ut propterea Spondanus ad eundem annum §. I. præeunte Baronio, dixerit de illo: *cujus ſi ſcripta extarent, reſq; ab eo geſtæ intelligentiùs exaratæ eſſent, Gregorio Magno haud minorem exiſtimares.* Græci quoque illum elogiis in cœlum efferunt: veluti Theophanes ad ann. XIII. Leonis Imperatoris, & Zonaras, ac Cedrenus ad annum illius X. ubi de Gregorio ipſo, inter alia, ait: ὃς διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα πονήματα Διάλογος ἐκλήθη. *Qui ob lucubrationes elaboratas Dialogi cognomen obtinuit.* Nimirum, cognomen ipſum Magni Gregorii apud Græcos, tanquam ſuppar. Nec verò tantus Pontifex, ob heroïcas virtutes & ſapientiam dignus ut albo Sanctorum ab obitu ferè adſcriptus ſit, aut eum ignorantiæ ſtuporem paſſus eſt, aut ſuo tempore pateretur Jus antiquū ſacrorum Canonum peſſundari, invecto in ejus locum alio novo Jure ex quiſquiliis alicujus impudentiſſimi nebulonis. Diceret, nimirum, quod laudatus Gregorius I. lib. 7. Epiſt. 1. *Antè paratior ſum mori, quàm B. Petri Apoſtoli Eccleſiam meis diebus degenerare.* Idipſum ferè dicendum de aliis Pontificibus Romanis poſterioribus intra idem ſæculum, qui doctrinâ & pietate fulſerunt. quales ſpeciatim fuère, Gregorius III. uſque ad annum 741. S. Zacharias uſque ad 752. Stephanus III. (nam Stephanus II. ſolùm vixit quatuor dies) uſque ad 757. Paullus I. uſque ad 768. & Hadrianus I. ab anno 772. uſque ad 795. Hi omnes continuatâ ſerie, tam ab antiquis, quàm à recentibus Hiſtoricis, plurimùm laudantur propter ſanctitatem ac doctrinam: ut proinde nemo eorum ſine atroci injuria dici poſſit laborâſſe eâ pingui ignorantia ſacrorum Canonum, aut peccâſſe per negligentiam in iis ſervandis. Lege Anaſtaſium Bibliothecarium, Theophanem, Zonaram, Cedrenum, Rheginonem, Hermanum, Sigebertum, & reliquos Hiſtoricos graves, qui eorum vitas ac res geſtas ſcriptis tradiderunt, cum ingenti uniuſcujuſque eorum laude. Ac nominatim circa Hadrianum I. qui Capitula Sedis Apoſtolicæ in Epiſtolis Prædeceſſorum ſuorum contenta collegit, & Carolo Magno tradidit, vide plura infrà Diſſert. VII. Excurſu 1. præſertim num. 11.

10. An imperitus Venerabilis Beda, qui inſigni ſanctitatis & doctrinæ opinione in Eccleſia fulſit, vel uſque ad annum ſeptuageſimum ſextum ejuſdem ſæculi octavi, ut Baronius cenſet; vel ſaltem uſque ad 35. ut vult Philippus Labbè in Diſſert. Hiſtorica *De Scriptoribus Eccl.* Tomo I. pag. 183. & recentiùs adhuc Joannes Mabillon Tomo III. *Sæculorum Benedict.* pag. 549. ex teſtimoniis vete-

Digitized by Google

veterum, ac præſertim Simeonis Dunelmenſis, ſeu potiùs Turgoti? Quid dicam de ſanctis Anthelmo, Marcellino, Joanne Damaſceno, Andrea Cretenſi Archiepiſcopo, Germano Patriarcha Conſtantinopolitano, Heddio Stephano, Egberto Cantuarienſi Archiepiſcopo, Anaſtaſio Abbate S. Euſebii in Palæſtina, & Boniſacio Germanorum Apoſtolo, intra idem ſæculum doctrinâ & ſanctitate florentibus? Quid de Paullo Diacono, Paullino Aquilejenſi, Ambroſio Anſberto, Albino Alcuino, aliiſque pluribus ejuſdem octavi ſæculi Scriptoribus, quorum Catalogum texuerunt, aut lucubrationes indicant, qui recentiùs ea de re tractàrunt, ac noviſſimè V. CL. & eximiè eruditus, Caſimirus Oudin, ex Ordine Præmonſtratenſi, in aureo ſuo Supplemento, de Scriptoribus Eccleſiaſticis à Bellarmino omiſſis? Quid de Patribus Conciliorum ejus temporis, preſertim Francofordienſis, contra Felicem & Elipandum coacti anno 794. Quid de Etherio Epiſcopo Uxamenſi ac Beato, qui eodem ferè tempore in Hiſpania Adoptivorum hæreſim dictam doctiſſimè inſectati ſunt? Peccat itaque plurimùm Baluzius dum Epiſcopis, & Clericis reliquis generatim, *ævo Caroli Magni* (ideſt, majori parte ſæculi octavi, & non exiguâ noni) *ſtupendæ ac miſerabilis ignorantiæ* teterrimam notam inurit.

11. Præterea, eodem ſæculo octavo floruerunt ſanctitate plurimi alii, quorum Vitas recenter laudatus Mabillon duobus vaſtis voluminibus exhibet è ſola Religione S. P. N. BENEDICTI: & plures, quorum Acta apud Bollandum, ejuſque Continuatores, habentur, & quotidie prodeunt: ut nihil dixerim de aliis ſcriptoribus eius ſæculi, quorum opuſcula, tractatus, libri, & monumenta, his temporibus inventa fuerunt, & paſſim deteguntur, ac publicâ luce donantur; alia verò ſervantur adhuc in antiquis bibliothecis, præſertim inſignioribus, tum Græca, tum Latina. Quis igitur non ducat religioni, affricare labem *ſtupendæ ac miſerabilis ignorantiæ* illi ſæculo, ſatis feraci doctorum hominum, & Sanctis, ac cœlo & terrę probatis viris abundanti?

12. Nec certè ii, præſertim Romani Pontifices, docti ac pii, paſſi fuiſſent toti Eccleſiæ obtrudi ſuppoſititias, vel apocryphas veterum Sedis Apoſtolicæ Præſulum Epiſtolas, præſertim contrarias ſacris Canonibus Dei ſpiritu conditis, & totius mundi reverentiâ conſecratis. Multò autem minùs putandum, totam Eccleſiam, quæ Deo & Chriſto IESU ſemper cordi fuit & eſt, fulta ipſius pollicitationibus, & protectione aſſiduâ, tam miſerè & profundè lapſam fuiſſe, ut propter ſubitarias quaſdam, aut repentè fictas veterum Pontificum nomine Epiſtolas, deſereret Jus Canonum antiquum, abjiceret tot ſæculis receptas Eccleſię leges, & aliud novum Jus amplecteretur, non ab ipſa Sede Apoſtolica conditum, ſed à quopiam nebulone obtruſum.

EXCURSUS II.

Uberior opinionis ejuſdem refutatio quoad Patres, & præſertim Pontifices Romanos ſæculi noni: quorum pietas & doctrina oſtenditur alieniſſima ab ea ignorantiæ labe, & negligentiæ, in ſervandis & tuendis Canonibus ſacris.

13. SED forſan D. Baluzius, præeunte Archipræſule Marca lib. 3. *De Concordia Sacerdotii & Imperii* cap. 5. eam *ſtupendæ & miſerabilis ignorantiæ* labem non tam adſcribet ſæculo octavo, quàm nono, cujus initio cœpit ubique terrarum evulgari Collectio Iſidoriana, operâ Riculphi Præſulis Moguntini, qui primus ex Hiſpania illam invexit in Germaniam, ac finitimas regiones, juxta Hincmarum Rhemenſem in Opuſculo adversùs Laudunenſem cap. 24.

14. At id effugium inane erit. Nam imprimis argumenta à nobis propoſita ex ſanctitate & auctoritate Eccleſiæ Catholicæ, Chriſti pollicitationibus innixæ, æquè urgent omni tempore. Unde Chriſtus Dominus jam jam in cœlos aſcenſurus, *nec metas rerum, nec tempora ponit*, dum inquit: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi*. Quod non ſolùm de præſentia Chriſti, ut Dei, ſecundùm Immenſitatem, accipiendum; nam juxta illam omnibus locis & rebus communiter ac ſemper adeſt: verba autem illa peculiare aliquid erga Eccleſiam ſignificant. Id autem præcipuè ſitum in eo eſt, ut illam Chriſtus ſpeciatim regat, nec unquam patiatur, aut ſinat, ut à vera fide & doctrina ſana recedat; vel eum Ignorantiæ ſtuporem patiatur, ut abjectis ſacris Canonibus, ſpiritu Dei conditis, & totius mundi reverentiâ conſecratis, novum Jus, novas leges ab aliquo nebolone inductas, excipiat & ſequatur communiter. Et certè D. Baluzius videtur hallucinari in ea parte, dum loco citato §. IV. cenſet, Ingilramnum Archiep. Meten. primum omnium mortalium contra divinos Canones tentâſſe convellere Jus antiquum, *quando pro ſui cauſâ agebatur*. Nimirum interpoſitâ appellatione ad Papam Hadrianum I. & oblatis ipſi Capitulis collectis ex noviciis veterum Pontificum Epiſtolis. Etenim multò antea Hadrianus Papa Capitula prædicta tradiderat Carolo Magno anno 774. ut infrà nu. 24. oſtendemus, veluti rem omnino certam: & conſtat ex Tomo VI. editionis Conciliorum Labbeanæ col. 1800. & ſeqq. Inter ea verò Capitula, ſunt etiam Sardicenſes Canones tertius & quartus, qui eâ de re agunt. Deinde autem multis pòſt annis idem Hadrianus tradidit Capitula Ingilramno, nimirum 13. Kal. Octobris Indictione nona, anno 785. *quando pro ſui negotii cauſſa agebatur*: ut habetur Tomo VI. citato col. 1828. Igitur ante litem illam Ingilramni, ac multò ante initium noni ſæculi, & longè priuſquam Riculphus ex Hiſpania deferret Collectionem Iſidori, circumferebantur Epiſtolæ illæ, & inductum fuerat Jus, opinione Baluzii novum; ſed reipsâ vetus, in Concilii

cilii Sardicenſis Canonibus tertio & quarto declaratum, ut ſuo lòco oſtendemus.

15. Quòd ſi verò ad ſanctos & doctos viros ejuſdem noni ſæculi oculos convertamus, multò plures fortaſſis occurrent, quàm octavo præcedenti. Neque in id oſtendendum oportet tempus impendere: cùm palam videatur conſtare ex omnibus iis, qui Vitas Sanctorum utriuſque ſæculi proferunt. Vel ſola Bibliotheca VV. Patrum editionis noviſſimæ apud Aniſſonios anni 1677. in id comprobandum ſufficit: quæ tria vaſta volumina, ideſt, XIV. XV. & XVI. exhibet lucubrationum variarum, quas Patres noni ſæculi in lucem ediderunt, præter plurimas alias diverſis & integris libris ſparſas.

16. Et, ut aliqua ſpeciatim libem, patieturne Baluzius imperitorum vulgo accenſeri Agobardum Epiſcopum Lugdunenſem, & Servatum Lupum Abbatem Ferrarienſem (quorum Opera ipſe recudit, ac notis illuſtravit) *ac miſerabilis & ſtupendæ ignorantiæ*, præſertim ſacrorum Canonum, notari? Quid ſi eadem macula aſpergatur Epiſcopis Jeſſæ Ambianenſi, Theodulpho Aurelianenſi, Claudio Taurinenſi, Leidrado ſeu Leiduardo, & Amoloni Lugdunenſibus, Halithario Cameracenſi. Freculpho Lexovienſi, Prudentio Tricaſſino, Adoni Viennenſi, & Remigio Antiſiodorenſi? Quid ſi eodem convicio infamentur Benedictus Abbas Anianæ, Adalhardus Abbas Corbejæ, Anſegiſus Abbas Fontanellæ, uterque Smaragdus, Hincmarus Archiep. Rhemenſis, Dungalus Diaconus, Amalarius Fortunatus, Eccleſia ipſa Lugdunenſis, ejuſque Diaconus Magiſter Florus? At ii omnes initio ac progreſſu ejuſdem noni ſæculi in media Gallia florebant, & ſcribebant: ac nonnulli quidem poſtea in catalogum Sanctorum relati perhibentur.

17. Mitto Paſchaſium Rathbertum Abbatem Corbejæ doctiſſimum, Ratramnum ſeu Bertramum ejuſdem Monaſterii aſcetam, Rhabanum Maurum Archipræſulem Moguntinum, ejus ſæculi oraculum, & quoſdam alios aut Gallos, aut Gallis conterminos, veluti Uſuardum, Ludgerum, ſive Liudgerum Epiſcopum in Weſtphalia, Arnonem Archiep. Salisburgenſem, Amalarium Trevirenſem, Walafridum Strabonem Abbatem Augiæ-Divitis, Rudolphum Monachum Puldenſem, alioſque plures, quorum ſcripta noviſſimè indicat laudatus Oudin inter Scriptores ſæculi noni, poſt D'Acherium, Ducheſnium, Sammarthanos, Labbeum, Mabillonem, & Baluzium ipſum. Nec memoro doctiſſimos illos Patres, qui toto eo ſæculo in Gallia celebrârunt tot Concilia, longa indicatu, & multa quidem ex iis graviſſima, quæ legi poſſunt uberiùs quàm alibi in editione Pariſienſi anni 1672. Tomis VII. VIII. & IX. Sanè quiſquis attentiùs legerit multa ex iis, inveniet, Epiſcopos illos diù multumque verſatos fuiſſe in ſacris literis, Eccleſiaſtico Jure, & ſcriptis Sanctorum Patrum, præſertim Magni Auguſtini: cujus mentem exquirere ſtuduerunt, præſertim in celebribus illis controverſiis circa dogmata Gotheſcalci: de quibus non pauca diximus in *Defenſione Cathedræ S. Petri* Diſp. IX. ſect. 4. & plura adhuc Tomo III. Theologiæ S. Anſelmi Diſp. CXV. ſect. 4. 5. & 6. Quis ergo audeat tot inſignes viros intra Galliam exiſtentes eo ſæculo (ut nihil dixerim de aliis pluribus extra Galliam) arguere *ſtupendæ ac miſerabilis inſcitiæ, & ſacrorum Canonum ignorantiæ*?

18. Denique ſi conſideremus Romanos Pontifices ejuſdem ſæculi noni, occurrent plerique, aut ferè omnes, ſanctitate vel doctrinâ illuſtres, aut utroque ſimul nomine: qui certè non paterentur ſuo ævo aboleri Jura veterum ſacrorum Canonum, & nova alia obtrudi à quopiam obſcuro & ignobili homine. Poſſem id comprobare certis & fide dignis veterum Hiſtoricorum teſtimoniis, ac nominatim ex Anaſtaſio Bibliothecario, ejus ſæculi ſcriptore gravi & fide digno. Verùm hoc loci unus ſufficiat, iſque minùs æquus erga PP. Romanos, Bartholomæus Platina: ille ipſe, cui, ut accinit Sannazarius,

Vitaſq; obituſq; notare
Pontificum, argutæ lex fuit hiſtoriæ.

19. Sumo itaque initium à Leone III. qui initio ſæculi noni Pontificatum gerebat ab anno 795. & in eo perſtitit uſque ad annum 816. Quid de illo Platina? *Leo III.* inquit, *patriâ Romanus, Patre Azupio Pontifex creatur: ac meritò quidem. Ab ineunte enim ætate ita erat educatus, & eruditus diſciplinâ Eccleſiaſticâ, ut dignus eſſet, qui cæteris anteferretur. Fuit præterea vir caſtus, integer, pudicus, facundus, doctorum virorum ita amator, ut eos undique ad ſe præmiis alliceret, eorumque conſuetudine mirum in modum delectaretur: Præterea verò ægrotos viſere, eoſque ad patientiam adhortari, eleemoſynas indigentibus præbere, deſperatos conſolari, errantes in viam rectam reducere prædicationibus, QUIBUS PLURIMUM OB ELOQUENTIAM ET DOCTRINAM VALEBAT, ei peculiare fuit.* Mitto reliqua ejuſdem elogia, quæ attexit, & iis adjicio teſtimonium Breviarii Romani ad uſum Venerabilis Capituli ſacroſanctæ Baſilicæ Vaticanæ editi: in quo habetur: *Die 12. Junii S. Leonis III. Papæ, & Confeſſoris, Officium duplex.* Deinde Lectio VI. ſic habet: *Cùm ab impiis erutis oculis, & confoſſus vulneribus, ſemivivus relictus fuiſſet, poſtridie per inſigne miraculum ſanus inventus eſt, iiſdemque parricidis vitam precibus obtinuit.* Tantus itaque Pontifex Eccleſiam rexit primis ſexdecim annis ejus ſæculi, cujus initio ait Baluzius poſt Marcam, invectam fuiſſe Collectionem Iſidorianam ex Hiſpania in Germaniam & finitimas provincias, & ſubinde corrumpi aut abrogari cœpiſſe antiqua ſacrorum Canonum Jura. At quomodo id ferret tam pius, tam doctus, tam amator virorum eruditorum Pontifex? præſertim tam amicus Caroli Magni, rerum potientis, & literarum amantis, ac religioſiſſimi Principis, quem ipſe Romæ Imperatorem ſolenni ritu coronaverat anno 800. Sanè nec Pontifex talis, nec tantus Imperator, ſuo tempore paterentur in Eccleſia oriri, aut continuari malum adeò exitiale.

20. Leoni III. ſucceſſit *ἀμέσως* Stephanus IV. anno ipſo 816. de quo Platina: *Erat ex nobili genere ortus, TANTÆ DOCTRINÆ ET INTEGRITATIS, UT FACILE APUD OMNES SANCTITATIS NOMEN NANCISCERETUR. Quippe qui ſub duobus ſanctiſſimis viris Hadriano & Leone educatus, rationem benè ac beatè vivendi didicerat.* Denique

poſt

Digitized by Google

poſt plura alia: *Sanctiſſimus Pontifex ad urbem rediens, ſeptimo Pontificatûs ſui menſe vitâ functus in Baſilica Petri ſepelitur.* Quis credat ſub aliquo ex iis tribus doctis & ſanctiſſimis Eccleſiæ Præſulibus (nimirum ab anno 772. in quo electus fuit Hadrianus I. uſque ad annum 817. in quo Stephanus IV. obiit) corruptionem Juris Eccleſiaſtici ortam, & impunè graſſari permiſſam?

21. At inquies, id contigiſſe ſub Paſchali I. qui Stephano ſucceſſit. Bene. Sed auſculta Platinam ipſum. Cùm enim initio præmiſiſſet, non ſponte ſuâ, aut ambitu ſe ingeſſiſſe, ſed vî compulſum fuiſſe ad recipiendum honorem ſummi Pontificatûs, & plura alia de more interjeciſſet, ſubdit: *Paſchalis itaque, quem Stephanus, OB EJUS VIRTUTEM ET DOCTRINAM, dum viveret, monaſterio Beati Stephani Martyris in Vaticano præfecerat, Pontificatum iniens, & corpora Sanctorum minùs religiosè jacentia in Urbem cum maxima veneratione introducta honeſtiore loco recondidit, & captivos perſoluto creditoribus pretio è vinculis liberavit.* Deinde poſt plura ejuſmodi geſta narrata, pietatis plena, concludit: *Qui non ita multò pòſt, nullo religionis, pietatis, humanitatis, benignitatis exemplo prætermiſſo, ſeptimo Pontificatûs ſui anno, menſe tertio, die 17. moritur, ſepeliturque in Baſilica Petri.* Tantum Eccleſiæ Pontificem dormitâſſe credas, aut negligenter ſe habuiſſe, ſi omnia ſacrorum Canonum Jura ſuo tempore convelli aut antiquari cerneret?

22. Sed quid ſi Eugenius II. qui ſtatim ſucceſſit anno 824. eam labem in Eccleſia admiſerit? Verùm immunem ab ea ſatìs profert laudatus auctor, dum initio ait de illo: *TANTÆ RELIGIONIS, SANCTITATIS, DOCTRINÆQUE FUIT, ut omnium conſenſu Pontifex crearetur.* Et poſtea: *At Eugenius dignitate corporis, & præſtantiâ animi inſignis, ſpretis rebus omnibus humanis, vel potiùs fortunæ bonis, ad munificentiam & liberalitatem converſus &c.* Denique ſubdit: *Moritur Pontifex optimus, collacrymantibus omnibus, & ſuam vicem potiùs, quàm mortem ſanctiſſimi viri dolentibus, cùm mors ei ad felicitatem via optatiſſima eſſet.* At non ita certè, ſi videret ſacros Canones palam in tota Eccleſia convelli, introductis aliis dolo cujuſpiam nebulonis, nec tamen id malum vitare aut eradicare ſtuderet totis viribus uſque ad ſanguinem.

23. Fortaſſis recurres ad Valentinum Eugenii ſucceſſorem, electum anno 827. At quàm inaniter id conjicias, apparebit ex ipſo Platina. *Valentinus,* inquit, *patriâ Romanus, patre Leontio, tanta virtutis & ſanctitatis fuit, ut nondum Presbyter, ſed Diaconus ſummum Pontificatûs gradum meruerit. Nec mirum. quippe cùm apud Paſchalem & Eugenium, viros ſanctiſſimos, ET DOCTRINAM, ET RATIONEM BENE AC SANCTE VIVENDI, à teneris annis uſque ad maturam ætatem didicerit. Non ludis, non jocis, aut voluptatibus intentus, ut plerique omnes adoleſcentes facere conſueverunt: SED DOCTRINAM, ET BEATE VIVENDI NORMAM, EX LECTIONE VETERUM, ET EXEMPLO SANCTORUM PONTIFICUM SUMENS. FUIT PRÆTEREA IN HOMINE TANTA INGENII DEXTERITAS, TANTA ELOQUENTIA, ut facilè quod vellet, ſuaderet, & diſſuaderet: nihil niſi ſanum, & quod doctrinam ſaperet ac modeſtiam, proponens. Poſtremò autem pietate, clementiâ, liberalitate, tum in vita privata, tum in Pontificatu, NULLI MAJORUM SECUNDUS EST HABITUS.* Verùm iis omnibus eſſet poſthabendus, immo & nullius pretii repotandus, ſi vice antiqui & venerabilis Eccleſiæ Juris paſſus fuiſſet novum aliud & contrarium in ea obtrudi ab impudentiſſimo nebulone Pſeudo-Iſidoro, ut loquitur D.Baluzius.

24. Videamus an fortè ea nota inurenda ſit Gregorio IV. Valentini ſucceſſori. Sed tamen ille, teſte Platina, fuit *nobilitate inſignis, SANCTITATE CLARUS, DOCTRINA ET ELOQUENTIA PRÆCIPUUS, diligentiâ ac ſolicitudine, tum in rebus divinis, tum in humanis, admiratione dignus. Nam & populi commoda mirum in modum curavit, divites in officio continendo, pauperes paſcendo, deſperantes ſolando, errantes ſanis admonitionibus in viam rectam deducendo. Eccleſias quoque multas vetuſtate collapſas reſtituit. Electos in ſortem Domini doctrinâ & exemplo, quoad vixit, in officio continuit &c.* Quid commercii, quæſo, habent tot dotes animi, & virtutum decora, cum fœdiſſima illa ignorantiæ, & negligentiæ macula, quam D.Baluzius affricat Epiſcopis & Clericis noni ſæculi? Porrò Gregorius IV. anno 16. ſui Pontificatûs, Chriſti verò 844. humana poſuit, celebri pietatis & doctrinæ nomine relicto. Unde obiter refellitur opinio Archipræſulis Marcæ lib. 3. de Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 5. ubi ait: *Antiquo Juri univerſalis Eccleſiæ aſſenſu roborato, ſucceſſit JUS NOVUM, quod ab anno* 836. *publicari cœpit.* Nimirum, medio tempore Pontificatûs Gregorii IV. Verùm à quonam, rogo, publicatum fuit *Novum Jus*? à Gregorio ipſo, an à Ludovico Pio, qui tunc rerum potiebatur? Sed certè à neutro ex iis. A quonam igitur? Ediſſerat nobis aut Marca ipſe, aut hyperaſpiſtes ejus Baluzius. Quod cùm neuter hactenùs fecerit, totum id cenſendum paradoxon è ſolo cerebro fabricatum. Quomodo etiam Jus novum publicari cœpit anno 836. ſi longè antea Ingilramnus Epiſcopus, & ſubinde Hadrianus I. Papa illud in Capitulis ſuis vulgaverat, teſte ipſo Baluzio §. IV.? Quin & Capitula ipſa ab Hadriano Papa fuiſſe tradita Carolo Magno anno 774. conſtat ex editione illorum apud Sirmondum & Labbeum. In iis autem continetur Jus illud, quod Marca, & Baluzius appellant novum. Hoc igitur non anno 836. publicari cœpiſſet, ſed longè antea ſexaginta annis, nimirum Chriſti DCCLXXIV. ſi verè Jus novum eſſet. Non ergo tempore Gregorii IV. Porrò hic in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ & Germaniæ &c. quæ extat in Collectione Labbeana Tomo VII. col. 1571. non novo aliquo Jure, ſed antiquo, pronuntiat: *Majora negotia & difficiliorum cauſſarum exitus, ſanctorum Patrum CANONES SPIRITU DEI CONDITI, ET TOTIUS MUNDI REVERENTIA CONSECRATI, JUBENT SUB NOSTRÆ SENTENTIÆ EXPECTATIONE SUSPENDI.* Quid illuſtrius?

25. Succeſſit poſt quindecim dies Sergius II. quem Platina teſtatur, *ex illuſtri familia ortum, nequaquam à majoribus ſuis degenerâſſe, adjuvantibus ejus ingenium Leone III. Stephano IV. Eugenio II. & Gregorio IV. ſub quorum moribus & doctrina ita vixit,*

vixit,

xit, ut ſolus mortuo Gregorio dignus haberetur, qui Pontificium teneret. Deinde poſt narrata ipſius geſta addit: *Demum verò ſanctiſſimus Pontifex, re Eccleſiaſticâ bene atque integrè gubernatâ, tertio Pontificatûs ſui anno moritur, ſepeliturque in Baſilica Sancti Petri*. Deceſſit itaque Sergius anno Chriſti 847. ideſt, prope medium ſæculi noni. Quapropter ab anno 772. quo electus fuit Hadrianus I. Pontifex laudatiſſimus, uſque ad ferè medium ſæculi noni, nullus invenitur Pontifex Romanus non inſignis pietate & doctrinâ; nullus, cui abſque atroci injuria imputari poſſit ſtupenda illa & miſerabilis ignorantia, præſertim ſacrorum Canonum, aut negligentia circa eorum cuſtodiam.

EXCURSUS III.

Oſtenditur, cataſtrophen illam Juris Canonici, ortam, ut ajunt, ex ignorantia Epiſcoporum, non habuiſſe locum in continuatione ſæculi noni ſub Leone IV. & Benedicto III.

26. VIDIMUS Excurſu precedenti, quàm alienum fuerit ſæculum nonum ab ea infami *ignorantiæ ſtupendæ & miſerabilis* nota, quam illi inurit D. Baluzius. Vidimus præterea ſpeciatim, quantæ ſanctitatis & doctrinæ fuerint omnes prorſus Romani Pontifices ab anno 772. uſque ad 847. nimirum uſque ad medium circiter noni ſæculi: quorum nulli proinde abſque inſigni injuria tribui poſſit ea labes inſcitiæ ſacrorum Canonum, & negligentiæ in iis cuſtodiendis. Nunc idem oſtendendum de Pontificibus Romanis, qui ab anno 847. & deinceps Eccleſiam rexerunt.

27. Occurrit imprimis Leo IV. eo anno electus, vel ſequenti 848. juxta Platinam de ipſo ajentem: *Leo IV. patriâ Romanus, patre Radulpho, anno Incarnationis DCCCXLVIII. Pontifex omnium conſenſu decernitur: ac meritò quidem. Vir enim fuit, in omni vita privata etiam, religione, innocentiâ, pietate, humanitate, gratiâ, liberalitate, DOCTRINA ECCLESIASTICA PRÆCIPUE INSIGNIS. Tanta præterea prudentiæ & virtutis fuit, ut Evangelii ſententiâ, ſerpentis aſtutiam, ubi oportebat, & columbæ ſimplicitatem imitaretur. Tum conſtanti autem famâ impulſus Sergius II. Romanus Pontifex HOMINEM TOTIUS VIRTUTIS EXEMPLAR, ex Subdiacono Presbyterum creat, eundemque titulo Sanctorum quatuor Coronatorum præficit*. Deinde præclara ejuſdem geſta, immo & miracula, narrat. Quid, quæſo, commercii habent hæc epitheta cum illa ſtuporis & inſipientiæ labe? Concludit denique: *Moritur Leo vir ſanctiſſimus, & optimè de Eccleſia Dei, deque urbe Roma, & nomine Chriſtiano meritus, conſilio, auctoritate, diligentiâ, doctrinâ, magnificentiâ præclarorum operum, anno Pontificatûs ſui octavo, menſe tertio, die ſexto, XVI. Kal. Auguſti, ſepeliturque in Baſilica Petri*. Hactenus ille.

28. Sed & Photius, quamvis infenſus hoſtis Apoſtolicæ Sedis, veritate manifeſtâ cogente, idipſum fatetur in libro de proceſſione Spiritûs ſancti adversùs Latinos, inquiens de illo: χθὲς καὶ ὅπω δευτέρα γενεὰ παρῆλθεν, Λέων ἐκεῖνος ὁ μεγαλώνυμος, ὁ καὶ θαυμάτων ἔχων ἐπὶ οὕτως σεμνύνεσθαι, πᾶσαν ἀπάντων ἐκκόπτων πρόφασιν αἱρετικῶν. *Heri, & nondum ſecunda generatio præteriit, nobilis ille Leo, QUI ET MIRACULIS EDITIS POTEST GLORIARI, omnium omnem excidens prætextum hæreticorum*. Non ita de Leone Papa loqueretur homo planè refractarius, & ſchiſmaticus, nî comperta eſſet illius eximia pietas, etiam miraculis palam teſtata. Eodem modo loquitur Stylianus Neo-Cæſareæ Euphrateſinæ provinciæ Epiſcopus in Epiſtola quadam ad Stephanum Papam: ubi Leonem ipſum, & Benedictum III. ejus ſucceſſorem, μακαριωτάτους & ἁγιωτάτους, ideſt, *beatiſſimos & ſanctiſſimos* appellat. Porro obitus Leonis fuit anno DCCCLV.

29. Leoni IV. ſucceſſiſſe ἀμέσως Joannem Anglicum, aliàs Joannam Papiſſam, fabula olim fuit ex adulteratis quibuſdam hiſtoriæ Martini Poloni exemplaribus orta, relata ab ipſo Platina, & poſtea à Sectariis multis avidiſſimè excepta; donec à Baronio & Bellarmino, ac poſtea evidentiùs à Leone Allatio, Bartoldo Nihuſio, & Philippo Labbeo, ex pluribus ſcriptoribus ſynchronis ejuſdem noni ſæculi, partim Græcis (quamvis Romanæ Eccleſiæ adverſariis) partim Latinis, rejecta fuit; ut proinde nemo heterodoxorum de cætero videatur id commentum vendidaturus, aut revocaturus ex Orco, niſi qui omnem pudorem exuerit.

30. Succeſſit itaque Leoni poſt duos menſes & dies quindecim Benedictus III. anno ipſo 855. de quo Platina ait: *Meritò Benedictus appellatus eſt ob ſanctitatem vitæ, & rerum divinarum gratiam. Sub Gregorio enim militans, cùm ab eo Subdiaconatûs gradum accepiſſet, ita deinceps vixit, ut mortuo Leone unus Benedictus tanti Pontificis dignus ſucceſſor haberetur. Ad hunc igitur concurrentes omnes, tanquam ad unicum & benigniſſimum ſidus à Deo in terram miſſum, eum Pontificem decernunt. Qui flens, & Deum ac Sanctos teſtes faciens, ſe nequaquam dignum eſſe, qui tantæ Sedi præferretur, dicebat. Acclamantibus itaque omnibus, & electionem approbantibus, invitus tandem Pontificium munus ſuſcipiens, in atrium Lateranenſe perducitur*. Deinde plura alia elogia addit longa narratu, quæ omnem, vel leviſſimam, ſuſpicionem imperitiæ aut negligentiæ excludunt in ſacris Canonibus ab illo ſanctiſſimo Præſule cuſtodiendis.

31. Quin & Photius ille eviratus, quem paullò antea memoravi, quamvis Sedi Apoſtolicæ bellum alioqui indicens, pariter ferè loquitur de Benedicto, ubi ſuprà dicens: Ἀλλὰ δὲ ὁ πρᾶος, καὶ δίκαιος, καὶ ἀσκητικοῖς ἀγῶσιν ἐναγλαϊζόμενος ὁ κλεινὸς Βενέδικτος, &c. *Sed & mitis, & æquitatis amans, & aſceticis certaminibus illuſtris, inclytus Benedictus, poſt eum*, (nimirum Leonem IV.) *in Archieratico throno ſucceſſor, hoc idem & amplectendo, & confirmando, haud ſecundus eſſe nitebatur, licèt tempore ſecundus eſſet*. Ubi & mirè laudat Benedictum, & obiter præcludit viam omnem fabulæ τῆς τῶν τερατευσαμένων pluribus poſtea ſæculis excogitatæ. Agnoſcit enim Benedictum immediatum Leonis ſucceſſorem: cùm tamen fabulatores illi interjiciant utrique Joannam Papiſſam, eamque biennio aut ampliùs ſedentem in Cathedra S.Petri.

Deni-

Digitized by Google

32. Denique de Photio ſufficiat generatim dicere, in ejus libro citato de Spiritûs ſancti proceſſione adversùs Latinos, extare plurimas laudes & inſignia elogia ſanctitatis, prudentiæ, doctrinæque Pontificum Romanorum ſui temporis: ideſt, eorum, quos hactenus memoravimus. In quo longè meliùs ſe habuit homo ſchiſmaticus, quàm videatur ſe gerere Baluzius Catholicus: qui ſæculum illud, quo evulgari cœpit & recipi Collectio Iſidoriana, *ſtupendæ & miſerabilis ignorantiæ in Epiſcopis & reliquis Clericis* notat. Fatendum eſt, ſacros Præſules illius temporis longè minùs operam dediſſe philologiæ, criti, & eruditioni amæniori, quàm Baluzium ipſum & alios delicatos, atque hypercriticos noſtrorum temporum. Sed tamen religio eſſet diffiteri, illos fuiſſe longè ſuperiores in ſolida Scripturæ & ſacrorum Canonum intelligentia, quam accurato ſtudio, ferventiori oratione, & inſigni pietate à Deo aſſecuti ſunt.

33. Quid? Quòd eo ipſo tempore utriuſque Pontificis frequentia in Germania & Gallia celebrabantur Concilia, variique libri edebantur, præſertim circa Controverſias excitatas à Gotheſcalco, diviſis quodammodo Epiſcopis, & Synodis, præſertim Cariſiacenſi, & Valentina; & unaquâque partium doctiſſimè ſuadente opinionem ſuam ex ſacris literis, ac teſtimoniis innumeris Sanctorum Patrum. Cujus rei quamplurimi Tractatus eo ipſo tempore ſcripti extant intra & extra Bibliothecam maximam PP. Aniſſonianam, ac manibus doctorum hominum teruntur. Sanè eæ lucubrationes non ab Epiſcopis, non à Clericis ſtupendâ & miſerabili inſcitiâ laborantibus prodierunt, ſed à literatis doctiſque viris, qui in Scriptura, Canonibus ſacris, & Theologia Dogmatica impensè ſtudium collocârunt. Quamvis, ut alibi ex inſtituto docui, contrarietas illa Synodorum, ſi attentè expendantur (idemque eſt fortaſſe de ſcriptoribus iis utrimque decertantibus) nulla ſit quoad rem ipſam, ſed dumtaxat quoad modum loquendi, præſertim circa geminam prædeſtinationem. Vide quæ circa id diximus Tomo III. Theologiæ S. Anſelmi Diſp. CXV. ſect.6.

34. Ex dictis totâ Diſſertatione concluditur adversùs Illuſtriſſimum Marcam, & D. Baluzium, nec toto ſæculo octavo, nec nono uſque ad annum 858. in quo Benedictus III. deſiderium ſui reliquit, introductum fuiſſe Jus novum ſacris Canonibus antiquis contrarium, occaſione Epiſtolarum Iſidorianæ Collectionis veteribus Pontificibus adſcriptarum, vel etiam *miſerabilis illius ac ſtupendæ ignorantiæ*, præſertim ſacrorum Canonum, in Epiſcopis & reliquis Clericis eorum temporum. Nullo enim ſolido ſundamento innituntur ad id aſſerendum, ſive ad affricandam tam tetram labem Clero utriuſque ejus ſæculi, præſertim ſub tot Romanis Pontificibus inſignis pietatis ac doctrinæ, continuatâ ſerie Eccleſiam gubernantibus; qui certè non paterentur ſuo tempore corruere diſciplinam Eccleſiaſticam, aut Epiſtolis ſpuriis à quopiam obſcuro homine intruſis exarmari Jura ſacrorum Canonum.

DISSERTATIO SEXTA.

An tempore Nicolai I. Papæ inductum fuerit Jus novum ex Epiſtolis Iſidorianæ Collectionis, ſacris Canonibus contrarium.

CUM Diſſertatione præcedenti ſatìs oſtenſum fuerit, novum illud Jus, ſacris Canonibus contrarium, non fuiſſe introductum in Eccleſiam toto ſæculo octavo, nec nono uſque ad annum 858. in quo electus fuit Pontifex Nicolaus I. reſtat examinandum, an ejus tempore invectum fuerit, occaſione Epiſtolarum Collectionis Iſidorianæ.

EXCURSUS PRIMUS.

Qualiter loquantur recentiores aliqui de Nicolao I. Papa, in ordine ad everſionem Juris antiqui, & introductionem novi: quaſi contra illud vetus admiſerit appellationem Epiſcoporum à Synodis Provincialibus ad Apoſtolicam Sedem.

2. DEMONSTRATUM ſatìs, nî fallor, relinquimus, teterrimam illam ſtupendæ ignorantiæ notam à D. Baluzio inuſtam Epiſcopis & reliquis Clericis, quorum tempore pervulgata dicitur extra Hiſpaniam Collectio Iſidoriana, ne in ſpeciem quidem habere poſſe locum ab anno 772. uſque ad 858. in quo Benedictus III. obiit. Supereſt nunc, ut juxta illius opinionem incœperit à tempore Nicolai I. qui eodem anno Pontifex Romanus electus fuit. Nimirùm, Riculphus Moguntinus Præſul initio ejuſdem noni ſæculi aſſeritur ex Hiſpania detuliſſe Collectionem prædictam in Germaniam, & variis ejus exemplaribus repleviſſe illas regiones, teſte Hincmaro Rhemenſi in Opuſculo ad alium Hincmarum cap.24. Riculphus verò Eccleſiam Moguntinam rexit ab anno 787. uſque ad 814. & Sedem Apoſtoli-

Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom.I.

cam devotè coluit, ut teſtatur auctor Præfationis ad Collectionem Benedicti Levitæ. Quare Iſidoriana Collectio cenſetur primò delata in Germaniam circa annum 805. & ſequentibus evulgata per regiones illas. Cumque non potuerit illa inducere novum Jus contra ſacros & antiquos Canones uſque ad annum 858. in quo Benedictus III. deſiderium ſui reliquit, ut jam oſtenſum eſt; ſequitur planè, ut opinione Baluzii tantum id, & tam execrabile malum totius Eccleſiæ, incœperit & radices miſerit ſub Pontificatu Nicolai I. nimirum ab anno DCCCLVIII. uſque ad DCCCLXVII.

3. Sed quid opus eſt conjecturis, ubi ipſe Baluzius palam Nicolao tribuit eam mutationem Juris Canonici, ſi non ut primo, ſaltem ut præcipuo auctori, ad præſcriptum Epiſtolarum Collectionis Iſidorianæ? Placet ipſius verba exſcribere ex loco citato §. VIII. ubi ita loquitur: *Tandem Nicolaus iſtius nominis I. in Sede Petri locatus eſt, vir, ut ait R.P.Cellotius, ad ſuſcipiendas appellationes, etiam adversùs Concilia Provincialia, promptiſſimus, retinendæ præterea, propugnandæ, explicandæq; auctoritatis ſuæ cupidiſſimus, & qui dexteritate, & audentiâ incredibili plurima magna & difficilia negotia ad optatum finem perduxit. Pontificatu ejus Rhotadus Sueſſionenſis Epiſcopus judicio Gallicanorum Epiſcoporum in Synodo Sueſſionenſi congregatorum depoſitus eſt anno DCCCLXIII. nequicquam eum juvante appellatione Apoſtolicæ Sedis, Apoſtolici Præſulis; mox verò Epiſcopus alius in loco ejus ordinatus. Nolo cantilenam toties recantatam hic recinere, præſertim cùm totam illam hiſtoriam eleganter ac erudité pro ſuo more explicaverit magnus ille Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis in libro VII.* De Concordia Sacerdotii & Imperii. *Illud tamen dicam, Nicolaum graviter ultum eſſe hanc* minutionem & abominationem privilegiorum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, *ut ipſa ejus verba ponamus, cùm biennio pòſt in Concilio Romano ageret de reſtitutione ejuſdem Rhotadi.*

4. *Cuncta autem huc vergunt, ut oſtendat, iniquum fuiſſe Synodi Sueſſionenſis judicium, quæ præterquam quod congregata erat ſine auctoritate Romani Pontificis* (quod nulli fas eſt, *inquit*) *Epiſcopum damnaverat appellantem Apoſtolicam Sedem. Et ut Epiſcopos Gallicanos faciliùs induceret ad reſtitutionem Rhotadi, aperit illis vaſtiſſimum campum impunitatis; privilegia, nimirùm Eccleſiæ Romanæ, novo Jure reperta; ideſt, Jus appellandi Sedem Apoſtolicam in omnibus cauſſis. Hæc ſunt ejus verba ad Epiſcopos Synodi Sueſſionenſis, digna profectò quæ hic deſcribantur ad memoriam omnium ſempiternam*: Privilegia Sedis Apoſtolicæ, *inquit*, tegmina ſunt, ut ita dicam, totius Eccleſiæ Catholicæ. Privilegia, inquam, hujus Eccleſiæ munimina ſunt circa omnes impetus pravitatum. Nam quod Rhotado hodie contingit, unde ſcitis quod cras cuilibet non eveniat veſtrûm? Sic Apoſtolus admonet dicens: *Qui putat ſe ſtare, videat ne cadat.* Quòd ſi contigerit, ut verbis utamur propheticis, ad cujus, rogo, confugietis auxilium?

5. *Intellexit Hincmarus Laudunenſis Epiſcopus unus Epiſcoporum, ad quos ſcripta erat Epiſtola illa, vim pondusq; iſtorum Nicolai verborum. Nam cùm reus poſtea factus eſſet in Synodis apud Vermeriam & apud Attiniacum congregatis, ſuorum ſcelerum conſcientiâ cruciatus Sedem Apoſtolicam appellavit, ut eo pacto effugeret pœnas facinorum ſuorum. Iſta diſertè nos docet Hincmarus Rhemenſis in Epiſt. XXXV. quæ data eſt ad eundem Laudunenſem*: Quod dicis, te in Synodo apud Vermeriam, indeque apud Attiniacum licentiam eundi Romam petiiſſe, & impetrare non potuiſſe, omnes Epiſcopi, qui in eiſdem Synodis fuerunt, liquidò ſciunt; quoniam cùm de tuis inſolentiis increpabaris, timens regulare judicium, vel Regis caſtigationem, licentiam eundi Romam petebas. Cùm verò videbas quia Rex & Epiſcopi erant tibi placabiles, de ipſa licentia nihil dicebas, ſicut nec modò facis, donec aliquam novitatem, ut ſoles, quam ſemper timendo expecto, iterum facias, de qua compellatus ſolitam cantionem de licentia tua recantes. *Item in Cap. XVII. Concilii Duziacenſis*: Qui undecumque ſibi viſum fuit, cùm de ſuis inſolentiis increpatus eſt, licentiam eundi Romam petit, vel Sedem Apoſtolicam appellat. Quando verò Rex & Epiſcopi ſunt ſibi placabiles, de ipſa licentia nihil dicit, nec Sedem Apoſtolicam appellat.

6. *Erat ſanè porta iſta ſpecioſa, nihilq; in ſpeciem favorabilius erat Epiſcopis. Sed quia res humanæ interdum volvuntur deorſum, contingere quoque poterat, ut magnifica illa Sedis Apoſtolicæ privilegia, quæ (ut Innocentius III. ait lib. 1. Ep. 230. & lib. 2. Ep. 13.) inſtituta ſunt ad præſidium oppreſſorum, implorarentur etiam ad opprimendos Epiſcopos.*

7. Subdit deinde ſtatim Baluzius, qualiter Herimannum Epiſcopum Nivernenſem, ob dementiam & ſcurrilitatem, ut ipſe loquitur, indignum eo gradu, Epiſcopi Gallicani deponere voluerint, & præſertim Wenilo Archiepiſcopus Senonenſis, ipſius Metropolitanus; verùm non fuiſſe auſos illum loco movere ob timorem Juris novi prævalituri, quo judicia Epiſcoporum reſervantur auctoritati Papæ Romani. Nimirùm, circumferebatur tunc Epiſtola illa ſuppoſita Melchiadi Papæ ad Epiſcopos Hiſpanienſes, in qua omnium criminum Epiſcopalium cognitio interdicitur Synodis Provincialibus verbis illis: *Epiſcopos nolite judicare, nolite condemnare, abſque Sedis hujus auctoritate. Quod ſi feceritis, irrita erunt veſtra judicia, & vos condemnabimini. Hoc enim privilegium huic ſanctæ Sedi à temporibus Apoſtolorum ſtatutum eſt ſervari; quod illæſum manet uſque ad hodiernum diem.*

8. *Itaque Wenilo* (pergit Baluzius) *qui conſilia ſua in irritum caſura eſſe intelligebat, ſi de judicando Herimanno ageretur intra Gallias, adeoque potentiam externam ſibi implorandam; ſuo ſuffraganeorumq; nomine conſuluit Nicolaum ſuper hac re, gnarus videlicet temporum ſuorum. Quia tamen negotium illud dexteritate quadam tractandum erat, ne juſtæ irarum cauſſæ ſubminiſtrarentur Epiſcopis Gallicanis, néve dum Herimannum opprimere ſtudebat, vana, & rei quam agitabat non profutura, ac libertati Eccleſiæ Gallicanæ exitioſa inciperet; ſic temperandum eſſe cenſuit actum ſuum, ut licèt dubitare maximè videretur de auctoritate Epiſtolæ Melchiadicæ, occaſionem tamen Epiſcopo Romano daret ad ſe trahendi cauſſam Herimanni, ratus eâ ratione parum præſidii laturum Herimanno favorem Caroli.*

9. *Igitur ne quid inconſultè ac temerè ageret, eò*

flexit,

flexit, ut per ſpeciem diligentiſſimæ inquiſitionis cauſſam revocaret ad examen Epiſcopi Romani, dum Nicolaum orat, ut exemplum authenticum illius Epiſtolæ ex armario Romanæ Eccleſiæ depromptum, ad ſe mittere dignaretur. Unde ſupplicamus, *inquit*, ut ſtatuta illius integra, ſicut penes vos habentur, nobis dirigere dignemini.

10. *Æquiſſima profectò erat poſtulatio Wenilonis, cùm ſi quis fictam ſuſpicetur Romani cujuſpiam Pontificis Epiſtolam, requirere eam debeat in Eccleſiæ Romanæ chartario, ut monuit Hieronymus in Apologia adverſùs Ruffinum.*

11. *Suſpicacem tamen Nicolai animum perculit improviſa iſthæc & importuna interrogatio. Timebat enim ne ſpecie reverentiæ tentarentur arcana dominationis, & ſcire fortean cupere Epiſcopos Gallicanos, quid de novis illis veterum Pontificum Epiſtolis ſentiret novus Pontifex Nicolaus, & an Melchiadis Epiſtolam ex Romanæ Eccleſiæ armario, ubi manifeſtum erat eam non extare, poſito omni pudore miſſurus eſſet. Ergo vir prudentiſſimus, ne ſuſpicionis iſtius aut metûs foret manifeſtus, neve ea per imprudentiam reſcriberet, per quæ ſuam famam dehoneſtaret ſi falſus intelligeretur, Epiſcopos Senonenſes, quoad hoc, ſine reſponſo reliquit, poſtulataque eorum eluſit plurima ipſorum laudatione, & multum conteſtatus, Herimannum abſentem & inauditum damnari non debere.*

12. *Sic inter metus Wenilonis, & ſuſpiciones Nicolai, Herimannus tutus fuit, & in ſede ſua remanſit. Sed ſi religioſiſſimus iſte Pontifex eâ tam audaciâ armatus fuiſſet, quâ poſtea abundavit in cauſſâ Rhotadi, Herimannus haud dubiè oppreſſus atque obrutus fuiſſet ſub tegmine privilegiorum Sedis Apoſtolicæ.*

13. *Nam licèt Rhotadus canonicè à quinque Provinciarum Epiſcopis dejectus fuiſſet, aliuſque in loco ejus ſecundùm regulas ordinatus; auſus eſt tamen Nicolaus eum Sedi ſuæ reſtituere, inſuper habito Synodi Gallicanæ graviſſimo judicio. Et qui ad Senonenſium Epiſcoporum interrogationem tremebundus & plenus timoris reſcribere noluerat de auctoritate Epiſtolæ Melchiadicæ, quæ una eſt ex ſuppoſititiis Romanorum Pontificum Epiſtolis, ex quibus conflatum eſt novum Jus Canonicum; nunc audacior factus in gratiam Rhotadi, de reſtitutione ejus ſcribens ad Epiſcopos Gallicanos, non dubitavit aſſerere, ſanctam Romanam Eccleſiam penes ſe in ſuis archivis recondita habere Decretalia iſthæc priſcorum Pontificum conſtituta.* Abſit enim, *inquit*, ut cujuſcumque ipſorum, qui uſque ad ultimum vitæ ſuæ diem in fide Catholica perſeveravit, vel Decretalia conſtituta, vel de Eccleſiaſtica diſciplina quælibet expoſita, debito cultu, & cum ſumma diſcretione non amplectamur Opuſcula, quæ dumtaxat & antiquitùs ſancta Romana Eccleſia conſervans, vobis quoque cuſtodienda mandavit, & penes ſe in ſuis archivis & vetuſtis ritè monumentis recondita veneratur.

14. *Stabilito hinc novo Jure, Rhotadum, nequaquam cunctans & diffidens, ut antea, ſed liberè & intrepidè reſtituit gubernationi Eccleſiæ Sueſſionenſis, eumque mox ad Karolum Calvum Regem Francorum in comitatu Arſenii Legati ſui miſit tectum ac munitum nuper inventis Sedis Apoſtolicæ privilegiis.*

15. *Audacia tamen illa, quamvis feliciter Nicolao ceſſerit, effugere non potuit reprehenſionem vetuſti Scriptoris Annalium Bertinianorum, qui de reſtitutione Rhotadi agens ad annum DCCCLXV. his eam verbis, audaciam audaciæ opponens, perſtringit:* Circa medium Julium menſem, in Attiniacum palatium Arſenius veniens, Rhotadum CANONICE à quinque provinciarum Epiſcopis dejectum, & à Nicolao Papa non REGULARITER, ſed POTENTIALITER reſtitutum, ſecum ducens, Carolo præſentavit. * Hucuſque D. Baluzius de Nicolao I. Papa, in cauſſis Herimanni & Rhotadi, atque Hincmari Laudunenſis, de quo plura adhuc ſubdit §. XII. & XIII. quaſi & depoſitio illius ab Epiſcopis facta fuerit juxta Canones, & ejus appellatio jure repulſa fuerit ab Hincmaro Rhemenſi, veluti innixa *decretis apocryphis Romanorum Pontificum, quæ uſque ad nauſeam recantabat.* nimirùm, quæ extabant in Epiſtolis Collectionis Iſidorianæ.

EXCURSUS II.

Nicolai I. Papæ ſanctiſſimi & celeberrimi integritas & juſtitia, præſertim in cauſſis Rhotadi & Hincmari utriuſque, aſſeritur adverſùs aliquot recentiores, non dignè de illo loquutos. Ubi nonnulla de Hincmaro Rhemenſi, quem aliqui plus juſto reprehendere videntur.

16. QUISQUIS D. Baluzium toto Excurſu ſuperiore loquentem audierit, ſi levis ſit corde, citò credet, ut verba ſapientis illius uſurpem. Cenſebit cum Cellotio, quem ille laudat, Nicolaum Papam *explicandæ auctoritatis ſuæ cupidiſſimum, & qui dexteritate, & audentiâ incredibili plurima magna & difficilia negotia ad optatum finem perduxerit.* Putabit, ipſum protuliſſe verba aliqua in reſcripto ad Epiſcopos Synodi Sueſſionenſis, quibus induxerit eos ad peccandum impunè ſub prætextu patrocinii habendi in Apoſtolica Sede. Judicabit inſuper, Hincmarum Laudunenſem, cujus appellationem patrocinabatur Nicolaus, fuiſſe ſceleratum aliquem Epiſcopum, eo refugio indignum; utpote *qui ſuorum ſcelerum conſcientiâ cruciatus, Sedem Apoſtolicam appellavit, ut eo pacto effugeret pœnas facinorum ſuorum*, teſtante Baluzio. Herimannum quoque indigniſſimum quempiam Præſulem, & ſcurram è trivio, qui damnatus à Coëpiſcopis, injuſtè uſus fuerit beneficio appellationis: Rhotadum denique omninò juſtè depoſitum ab Epiſcopatu, cui proinde nec mutire fas eſſet ad ſuum honorem tuendum, dignitatemque recuperandam, vel ſaltem minuendam graviſſimam depoſitionis pœnam.

17. Sed, ut initium faciamus à Nicolao Papa, poſtquam Cellotius illum depinxit, *explicandæ auctoritatis ſuæ cupidiſſimum* (quod nullatenus dignum laude apparet) ipſique tribuit *audentiam incredibilem*, (quæ vix, juxta bonos Auctores, aut ne vix quidem uſurpatur, niſi in malam partem) Baluzius, Cellotio ipſo laudato, invehitur adverſùs eundem Pontificem ſanctiſſimum multipliciter. Nam imprimis §. VIII. fine, verba illius ad Epiſcopos Synodi

Suëſſionenſis exſcribit *ad memoriam omnium ſempiternam.* quaſi profectò Nicolaus in iis *vaſtiſſimum campum impunitatis aperiret*; ideſt, impunitatem, aut patrocinium ſaltem polliceretur quibuslibet peccantibus, ut ſic auctoritatem & poteſtatem Apoſtolicæ Sedis ultra debitos fines porrigeret. Subit animum recordatio Schiſmaticorum illorum, qui apud Ennodium in libello Apologetico criminati ſunt Synodum quartam Romanam, quòd in ea Epiſcopi noluiſſent judicare Symmachum Papam, ab illis accuſatum; qnaſi propterea cenſerent, Petrum ac ſucceſſores ipſius ſimul cum dignitate Sedis Apoſtolicæ, licentiam peccandi impunè à Deo accepiſſe. Hanc calumniam nervosè refellit eo loco Ennodius. Eodem ferè jure rejiciendus venit D. Baluzins dum adeò præpoſterè interpretatur Nicolanm: quaſi ea verba non poſſent & deberent intelligi de refugio juſtitiâ & miſericordiâ prædito in Apoſtolica Sede, ad tuendum injuſtè oppreſſos (de quorum numero erat Rhotadus) vel ad ſublevandnm plus juſto gravatos. Quippè id refugium decens omnino eſt, & in quo Stephanus Epiſcopus Tornacenſis Epiſt. 162. ait, *conſiſtere dignitatem Eccleſiæ Romanæ*. Ac Sanctus Bernardus, quem præpoſtero ſenſu pro ſe laudat Baluzius, hoc ipſum tradit Epiſt. 198. ad Innocentium II. ubi loquens de auctoritate Sedis Apoſtolicæ ad appellationes recipiendas, ait: *Hoc inter cætera veſtri ſingularis Primatûs inſignia, ſpecialiùs, illuſtriuſq; nobilitat veſtrum & inclytum reddit Apoſtolatum, ſi eripitis pauperem de manu fortiorum ejus &c.* atque eodem ſpiritu ac ſenſu Sanctus Bonifacius I. Papa in Epiſt. ad Epiſcopos Theſſaliæ dixerat: *Tenet Sedes Apoſtolica Principatum, ut querelas omnium licenter acceptet*. Hoc igitur ſolùm eſt quod Nicolaus ſignificare voluit verbis illis ſiniſtrè interpretatis à Baluzio.

18. Deinde idem Auctor §. X. circa finem, cùm præmiſiſſet, poſtulantibus Epiſcopis Gallicanis, nt mitteretur ad eos exemplar Epiſtolæ Melchiadis Papæ, cui innitebatur jus Epiſcoporum ad appellandam Sedem Apoſtolicam, addit, *Nicolaum timuiſſe, quia manifeſtum erat, eam non extare in Romanæ Eccleſiæ armario*: ideoq́ue nec verbum circa hoc reſpondiſſe, ne falſus inveniretur. Subdit verò Baluzius de illo: *Sed ſi religioſiſſimus iſte Pontifex eâ tum audaciâ armatus fuiſſet, QUA POSTEA ABUNDAVIT IN CAUSSA RHOTADI, &c.* Itaque Nicolao Papæ audaciam tribuit, nec in qnovis gradn, ſed excedenti. Unde §. XI. ſequenti, ubi cauſſam ipſam Rhotadi memorat, non veretur dicere de Nicolao ipſo reſcribente ad Epiſcopos Galliarum, Rhotadi appellationem reſpuentes: *Qui ad Senonenſiū Epiſcoporum interrogationem TREMEBUNDUS AC PLENUS TIMORIS reſcribere noluerat de auctoritate Epiſtolæ Melchiadicæ, quæ una eſt ex ſuppoſititiis Epiſtolis, ex quibus conflatum eſt novum Jus Canonicum; NUNC AUDACIOR FACTUS IN GRATIAM RHOTADI, de reſtitutione ejus ſcribens ad Epiſcopos Gallicanos, non dubitavit aſſerere, Romanam Eccleſiam penes ſe in ſuis archivis recondita habere Decretalia iſthæc priſcorum Pontificum conſtituta*. Hactenus ille poſt Cellotium. Habemus itaque duos recentes Nicolao-maſtygas, qui cæteris mortalibus oculatiores, in Pontifice illo detexerint nævos ingentis cupiditatis explicandæ ſuæ auctoritatis, audentiæ incredibilis, andaciæ, & prægrandis audaciæ, præſertim in aſſeverando, extare apud Romanam Eccleſiam in archivis ea monumenta, quæ manifeſtum erat non extare.

19. Sed enim uterque multa peccat, & nimiùm excedit contra ſanctiſſimum illum Pontificem. Imprimis potuit verè dicere, ea monumenta ſervari in archivis S.R.E. ſaltē ab an. DCCLXXIV. ut vidimns Diſſert. V. n. 24. Deinde immeritò ſugillatur Nicolaus, quaſi in una illa Epiſtola Melchiadi adſcripta niteretur ad recipiendam appellationem Rhotadi Epiſcopi, nec pro ſe haberet plurimas alias Pontificum, non modò Melchiade antiquiorum, ſed & poſteriorum per ſingula ſæcula; & has quidem exploratas, ac ſemper in tabulario S. R. E. repoſitas. Certè licèt illarum veterum nutaret auctoritas, ex poſterioribus omnino germanis poſſet Nicolaus ampliſſimè illud Jus Apoſtolicæ Sedis tueri. Vide ſuprà Diſſert. IV. toto Excurſu quarto, quot argumentis, quo doctrinæ pondere, & quâ eruditione, Nicolaus ipſe, etiam veterum illarum Epiſtolarum auctoritatem confirmaverit. Præterea tota Diſſertat. VII. ſequenti conſtabit palam, quidquid ea in re geſſit Nicolaus, conſentaneum fuiſſe, tum conſuetudini antiquæ in Eccleſia; tum decretis veterum atque Univerſalium Conciliorum; tum denique germanis Epiſtolis Romanorum Pontificum, ſaltem ab ineunte quinto ſæculo uſque ad poſteriorem mediam partem noni, quâ fluente Nicolaus regebat Eccleſiam, & Rhotadum appellantem tuebatur. Quapropter, etiam ſine recurſu ad Epiſtolam illam Melchiadi adſcriptam, vel ad quaſdam alias fidei non omnino exploratæ, potuit Magnus ille Pontifex verè dicere, *Romanam Eccleſiam penes ſe in ſuis archivis recondere Decretalia priſcorum Pontificum conſtituta*; nimirum, non eorum dumtaxat, qui Siricium præceſſerunt, ſed & plurimorum ex ſequentibus, per quinque circiter ſæcula.

20. Mirum itaque eſt à ſcriptoribus Catholicis & eruditis tot labes affricari Nicolao I. Papæ, quem & viventem, & vitâ functum, Eccleſia, tum Latina, tum Græca, ideſt, Catholica, ſemper ſuſpexit, veluti pietate, doctrinâ, prudentiâ, dexteritate, & omnibus animi dotibus clariſſimum: quem proinde plurimi Sanctorum faſtis adſcriptum volunt, & veluti talem ab antiquo tempore Eccleſia ipſa S. Petri in Vaticano, toti Orbi Chriſtiano veneranda, quotannis ritu duplici celebrat ad diem 13. Novembris, laudatq́ne vel in iis rebus, in quibus à Cellotio & Baluzio reprehenditur. Omnes certè, quotcumqne aliquid de illo ſcriptis prodidiſſe inveniuntur, in tam longo ſæculorum curſu, ſummis in cœlum laudibus eum efferunt, & vix aliquis Romanorum Pontificum à tempore S. Gregorii Magni fuit, cujus plura præconia apud omnes extent, abſq́ne minima nota, vel in iis cauſſis Epiſcoporum Galliæ appellantium, in quibus arguitur ab iis duobus recentioribus.

21. Potuiſſent ambo diſcere à ſcriptoribus omnibus illius temporis, & nominatim à veteri

Digitized by Google

Auctore Vitæ ipſius, quæ circumfertur in editionibus Conciliorum, quis & quantus fuerit Nicolaus, quàm admirandus, & irreprehenſibilis toto vitæ decurſu. Regino Abbas eo tempore ſcribens, de illo ait: *Tyrannis imperavit, eiſque, ac ſi Dominus eſſet orbis terrarum, auctoritate præfuit. Epiſcopis, ſacerdotibus, religioſis, & Domini mandata obſervantibus, humilis, blandus, pius, manſuetus apparuit: irreligioſis, & à recto tramite exorbitantibus, terribilis, atque auctoritate plenus extitit: UT MERITO CREDATUR ALTER ELIAS, DEO SUSCITANTE, NOSTRIS TEMPORIBUS SURREXISSE, &c.* Joannes Diaconus, ctiam ſynchronus, teſtatur Nicolaum jam cœlitem vnà cum S. Gregorio apparuiſſe per viſum. Hadrianus II. ſucceſſor in literis ad Orientales, illum novum Eliam, novum Phineem vocat, & pluribus laudibus celebrat; ſicut & Anaſtaſius Bibliothecarius, & alii veteres. Ut nihil dixerim de Platina, Baronio, ac Spondano, aliiſque innumeris recentioribus: quibus horrori eſſent, quæ ambo Nicolao-maſtyges ſcribunt. Certè niſi ii, & alii ſimiles, majori cupiditate cierentur porrigendi Gallicanas libertates, quàm Nicolaus explicandæ auctoritatis ſuæ, ceſſarent plurima & ingentia mala quæ hiſce annis experimur, dolemuſque, Romæ præſertim; & à multo tempore in ipſa Gallia exinde orta fuiſſe deplorant graviſſimi ſcriptores, & ipſe Archipræſul Marca, Baluzio imprimis charus, in libello Barcinone edito anno 1646. ut obſervavimus ſuprà num. 6. ae longè antea in *Defenſione Cathedræ S. Petri*, præſertim Diſp. 34. & 40.

22. Quod Cellotium attinet, quam fidem mereantur ea quæ ſcripſit de Nicolao Papa, utroque Hincmaro, & Rhotado, in Notis ad Concilium Duziacenſe, & variis Tractatibus ea de re editis ſub finem Tomi VIII. Conciliorum Collectionis Labbeanæ, aliis judicandum relinquo. Sanè Cabaſſutius recens & eruditus inter Gallos ſcriptor, in *Notitia Eccleſiaſtica* prælo Aniſſoniorum editâ anno 1680. omnia alia de iis tradit pag. 344. & quantum reprehendit Hincmarum Rhemenſem, tantundem ferè excuſat ac laudat Rhotadum, atque Hincmarum Laudunenſem, veluti innoxios, & illius odio, atque immanitate oppreſſos. Deinde poſt accuratam earum litium narrationem, per omnia ferè contrariam Baluzianæ, invehitur p. 353. his verbis contra Tractatus illos ſive lucubrationes Cellotii, quamvis pepercerit ejus nomini: *Quàm evidenter quæ hactenus breviter protuli, calumnioſa mendacia coarguunt, quibus ſcatet illud additamentum, quod noviſſimæ Conciliorum Collectioni acceſſit ad calcem Tomi octavi?* Nimirum eo loco ſcripta illa Cellotii habentur.

23. Sanè non auſim eam notam inurere toti tractationi, ſeu additamento illi, quod video aliqua ſui parte innixum plurimis antiquorum inſtrumentorum teſtimoniis adversùs Hincmarum Laudunenſem, & pro Rhemenſi, quamvis pleraque eorum ſuſpecta ſint. Quin potiùs ſi ante editum Tomum *Defenſionis Cathedræ S. Petri*, quem luci publicæ dedi anno 1683. adversùs Declarationem Illuſtriſſimi Cleri Gallicani, legiſſem additamentum illud; longè mitiùs fortaſſe ac moderatiùs loquutus eſſem de Hincmaro Rhemenſi, quàm feci ibidem Diſp. XXXVII. Sect. 2. Dabo tamen operam, ut in altera editione ejuſdem Operis longè correctiore, & auctiore, ſuus honor conſtet eidem Archipræſuli, quantum fieri poſſit. Nec dubito, Baronium, pluresque alios, graviſſimè reprehendentes illum, benigniùs ſcripturos fuiſſe, ſi viderent Acta Concilii Duziacenſis, à Sirmondo detecta, & à Cellotio poſtea edita, ac Notis illuſtrata; quamvis fortaſſe iis non adhiberent plenam fidem, ſicuti nec ego integram & exploratam habeo.

24. Quidquid tamen ſit de accuſatione aut excuſatione Hincmari Rhemenſis, ne quiſpiam narrationi Baluzianæ ſuperiori Excurſu exhibitæ, & levibus conjecturis adversùs Nicolaum Papam, in cauſſis Rhotadi Sueſſionenſis, & Hincmari Laudunenſis, fidem præſtet; viſum eſt Excurſu ſequenti Baluzio opponere laudatum Cabaſſutium, Gallo ſcriptori pariter ſcriptorem Gallum, exhibitis hujus verbis; & ſolùm prætermiſſis iis, quibus initio & fine acriùs invehitur in Rhemenſem Hincmarū, veluti in hominem deploratæ conſcientiæ, ac rarum crudelitatis exemplar. Hoc enim potuit fortaſſis moderari aut prætermittere D. Cabaſſutius, præſertim lecto additamento Cellotii: ſicuti & ego longè magis pepercissem Hincmarianæ famæ loco citato, ſi illud legere contigiſſet ante editam Diſputationem illam. Conferantur itaque in hoc certamine, & ad trutinam ponderentur à lectore ingenuo prædicti duo ſcriptores Galli, quaſi apud Maronem olim duo alii,

Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.

EXCURSUS III.

Exſcribitur ad longum narratio Hiſtorica rerum Nicolai I. Papæ in cauſſis Rhotadi, & utriuſque Hincmari, ex recenti ſcriptore Gallo Joanne Cabaſſutio, prorſus contraria Baluzianæ narrationi.

25. EXſcribamus itaque verba Cabaſſutii longè aliter in media Gallia narrantis ea quæ ad Nicolaum Papam, Rhotadum Sueſſionenſem, Hincmarum Laudunenſem, & Rhemenſem, Epiſcopos, ſpectant, quàm à Baluzio memorentur. Porrò, ut præmiſi, Cabaſſutius in *Notitia Ecoleſiaſtica* pag. 351. de Synodis Galliarum celebratis in utraque eâ cauſsâ, ita loquitur de Hincmaro Rhemenſi: *Rhotadum Sueſſionum Epiſcopum, ſuffraganeum ſuum, optimum ſenem, eo quòd ſacerdotem Sueſſionenſis Eccleſiæ moribus diſſolutum, & in ſtupro deprehenſum, ſacerdotio abdicâſſet, convocatâ Synodo Sylvanectenſi anno 863. cui ipſe Hincmarus præſidebat, quamque Hincmaro ſuaſore, & perverſi illius ſacerdotis, quem Rhotadus juſtâ depoſitionis ſententiâ perculerat, amico & patrono, Rex ipſe Carolus celebrari juſſerat, Rhotadum ipſum perverſo Coëpiſcoporum judicio, & Hincmari, Regis offenſam metuentium, Epiſcopatu depoſuerit, & degradatum in monaſterium retruſerit, quamvis ad Romanum Pontificem appellâſſet, eâque appellatione debuiſſet ſuſpendi adeò nefaria ſententia.*

Quin

Quin etiam alium protinus in Rhotadi ſedem intruſit Epiſcopum.

26. *De his omnibus admonitus Nicolaus Papa, judicium omne ad ſe evocavit, mandavitque, ut interim libertas Rhotado aſſereretur, & utraque pars judicio Apoſtolico ſe ſiſteret. Nihil tamen Hincmarus, aut ejus Pſeudo-Synodus, eorum quæ jubebat Pontifex, exequi dignati ſunt; ſed pro omni excuſatione aſſeverârunt, Rhotadi appellationem Imperatoris Caroli ſanctionibus eſſe adverſariam: ipſumq; Carolum cum ſummo Pontifice adverſarium committere non ſunt veriti Præſules indigniſſimi.*

27. *Poſt multas demum tergiverſationes Rhotado permiſſum eſt Romam proficiſci; ſed ejus condemnatores juſtum vadimonium nullatenus obiverant, nec quiſquam eorum Romæ ad dicendam cauſſam comparuit. Tandemq; Nicolaus in Romano anni DCCCLXV. Concilio Rhotadũ, reſciſſis omnibus editis contra ipſum decretis, in ſuam reſtituit Eccleſiam: pœnamq; excommunicationis quibuſcumque refractariis intentavit.*

28. *Extant Nicolai Epiſtolæ, una ad Carolum Regem, quâ rogat ut Rhotado faveat ſuam Eccleſiam reſumenti, ac ei pareat, aquè ipſi excommunicationem comminatur: aliis rurſum literis Hincmarum Rhemenſem Rhotadi perſecutorem acerrimis objurgationibus coarguit. Scribit & gratulatoriâ ad Sueſſionenſem Eccleſiam, quæ amantiſſimum erat receptura paſtorum. Rhemenſis verò Hincmarus judicio tandem Nicolai acquievit, ſeq; apud Nicolaum, prolixâ & apologeticâ Epiſtolâ excuſavit, quam refert integram Frodoardus lib: 3. Hiſt. Rhemenſis cap. 13.*

29. *Vix ullum ab Apoſtolorum tempore ad noſtrum uſque ſæculum immanitatis, infenſiq; animi unius Catholici Epiſcopi adverſus alterum pariter Catholicum, exemplum reperire in toto Eccleſiaſticæ hiſtoriæ decurſu quis poſſit, tyrannidi par, quam Rhemenſis Hincmarus erga proprium nepotem Laudunenſem Hincmarum exercuit: Epiſcopus in Epiſcopum, patruus in nepotem, injuſtus in innocentem, refractarius adverſus Apoſtolicam Sedem, in eum à quo illa reclamabatur.*

30. *Hincmarus Junior Laudunenſis Epiſcopus, cùm videret patruum Rhemenſem Archiepiſcopum omnis impatientem ſubjectionis jura Sedis Apoſtolicæ minuere & convellere conantem, ſcripta collegerat, quibus eadem roborare ſtudebat. Idem quoque Laudunenſis pro literis Apoſtolicis agens, conſenſum præbere noluerat excommunicationi, quam Rhemenſis in Carlo-manum promulgaverat, Caroli Regis filium, in præjudicium Sedis Apoſtolicæ, quam Carlo-manus appellaverat, quæq; hujus cauſſæ judicium ad ſe evocârat.*

31. *Infeſtum etiam Laudunenſi Carolum Regem Rhemenſis fecerat, eo quòd Laudunenſis Normanum quendam excommunicâſſet ideo, quia bona Eccleſiaſtica in beneficium à Carolo accepta reſtituere recuſâſſet Eccleſiæ. Et ſanè Carolus hanc ſibi ſolitus erat licentiam vendicare, facultates Eccleſiarum in laïcos transferendi, ut ſæpius conqueritur Meldenſe Concilium ſuperiùs adductum. Accuſabatur præterea Laudunenſis ſcripſiſſe ad ſupremum Pontificem contra præſtitum Regi juramentum, de crebra Eccleſiarum expoliatione, ſub obtentu Regiæ auctoritatis.*

32. *Iſtiuſmodi accuſationes & querelas, accuſator ſimul & judex Rhemenſis, in nepotem ſtruxit, primùm in Concilio apud Vermeriam, in agro Sueſſionenſi anno 869. Sed Laudunenſis factionem cernens, quam adverſum ſe vindicta Regis, & patrui moliebatur, eorum, utpote jure ſibi ſuſpectorum, judicium prævenit, Sedem Apoſtolicam appellans; & admonitus eorum, quæ gerebantur, Hadrianus Papa ſecundus mandavit illam ad ſe deferri accuſationem, & vadimonium partibus indixit; ſed illi neque obtemperavit Rhemenſis, neque obtemperare potuit Laudunenſis à patruo detentus.*

33. *Secundum deinde ſubſecutum eſt adversùs Hincmarum Laudunenſem Concilium apud Attiniacum, diœceſis Rhemenſis, præſente Carolo Rege anno 870. Præfuerunt Archiepiſcopi tres cum ſuis Comprovincialibus, aliiſq; ſelectis Epiſcopis: tres, qui præfuerunt Archiepiſcopi ſunt, Remigius Lugdunenſis, Ardowicus Veſontienſis, & Bertulphus Trevirenſis. Coram hoc cœtu Rhemenſis ſuas adversùs Laudunenſem nepotem, tum proprio, tum Regis, qui aderat, nomine inſtauravit accuſationes.*

34. *Sed nulla in toto Regno ſpes Laudunenſi affulgebat obtinendi juris ſui, accuſantibus tanto vindictæ atque odii æſtu, & Rege, & potentiſſimo calidiſſimoq; totius Regni aulico, quibus nullus diſplicere impunè poterat vel audebat. Inſiſtit igitur Laudunenſis, ut ſibi liceat Romam pro defenſione proficiſci, mandante præſertim ſummo Pontifice. Sed verè latrocinans illa Synodus, nihil jura, nihil juſtam defenſionem, nihil Romanam provocationem, nihil Zachariæ Pontificis citationis edictum penſi habens, Laudunenſem ſuo dejectum Epiſcopatu in tetrum carcerem conjici mandat; ferreis onuſtum catenis. Expoſtulatio Laudunenſis Hincmari, quam Joanni Papæ Octavo in Concilio Trecenſi obtulit, meminit, ſecundùm quædam exemplaria, facta hæc fuiſſe ſtatim à Concilio Attiniacenſi, ut Baronius & Binius obſervant; ſecundùm autem alia quædam exemplaria ad Duziacenſe Concilium referuntur.*

35. *Tertia demum inita eſt Synodus apud Duziacum Campaniæ Gallicanæ vicum* (*vulgò* Douzi) *Rhemenſis diœceſis, anno 871. Hic perdurante Rhemenſis, & Caroli Regis implacabili vindicta, & utroque fortiter accuſante, invitis quidem, ſi ipſis tutum ac liberum fuiſſet, ſed gravi formidine adductis condemnatoribus, iteratæ ſunt priſtinæ infelicis Rei damnationes. Et quamvis Laudunenſis ſuſpectos ſibi judices conſtanter recuſaret, ſuiq; judicium extra duorum infenſiſſimorum, & præpotentiſſimorum accuſatorum ditionem ex æquo fieri poſtularet, atque in ſua priſtina ad ſummum Pontificem, qui dudum iſtam criminis cauſſam ſuum ad tribunal evocârat, appellatione perſiſteret; ipſo præſente atque urgente Carolo Rege, Laudunenſis iterum damnatus, & Epiſcopatûs gradu ejectus eſt.*

36. *Defuncto Hadriano II. Pontifice (cujus ultimo ferè anno Synodus in Galliæ Duziacenſis habita eſt) datus ſucceſſor fuit Joannes octavus, prædeceſſorẽ ſuo longè diſſimilis. Cùm enim Hadriani ab omnibus ſcriptoribus laudetur invicta in rebus juſtis animi conſtantia, ex adverſo tum à Baronio, tum ab aliis gravibus ſcriptoribus, inſimulatur Joannes profuſioris facilitatis in obſequendo injuſtis potentiorũ poſtulatis,*

ex

Digitized by Google

ex nimia formidine, &, ut ait Baronius, prudentiâ carnis, ob quam exiſtimatur occaſionem fabulæ de Joanna Papiſſa, quam inanes aliqui ſcriptores in hac tempora intruſerunt, præbuiſſe.

37: *Hic, mortuo ſine liberis Ludovico II. Imperatore, cùm ſucceſſio Imperii ejus fratri Germaniæ Regi alteri Ludovico, non verò patruo Carolo deberetur, Carolum nihilominus in Auguſtum coronavit. Sed plus à Carolo potentiore, quàm à Ludovico Joannes & formidabat & ſperabat. Simili poſtmodum facilitate Baſilio Græcorum Imperatori, ſtatim ab Ignatii Patriarchæ obitu per Legatos petenti ut Photium mortalium deterrimum, olim Ignatii viri ſanctiſſimi perſecutorem atrociſſimum, Sediſq; illius invaſorem, Romanæ Eccleſiæ perpetuò infenſum, & ſchiſmaticum, quem ſancti prædeceſſores Pontifices Nicolaus & Hadrianus II. anathemati ſubjecerant, quiq; ipſos viciſſim excommunicare præſumpſerat; & quem iſte idem Joannes, cùm eſſet Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, cum ipſis Pontificibus publico adhibito jurejurando unquam eſſe recipiendum ſe obſtrinxerat; nullâ præterea per Photium exhibitâ pœnitentiâ tantorum exceſſuum, vel levi ſignificatione, conſenſit tamen, ut ſacrilegus ille in Patriarchatum Conſtantinopolitanum promoveretur: additâ etiam in omnes Photio communicare renuentes excommunicationis pœnâ.*

28. *Quæ veriſimilis cauſſa eſt, cur Anaſtaſius, qui Octavæ Oecumenicæ Synodo Conſtantinopoli interfuerat, eamdemque in Latinum tranſtulerat, quâ Photius ſacrilegus & invaſor diris devovebatur, mollitiem Joannis averſatus, noluerit Joannis vitam ad prædeceſſorum, quas conſcripſerat, vitas adjungere. Nihil eſt igitur, cur quis miretur, ſi poſtquam Carolus Calvus Romam adiit, quem Joannes Papa tam ſæpe repetitis literis ſollicitaverat, ut Romanæ Eccleſiæ Sarracenorum armis vexatæ, atque in extremum diſcrimen adductæ, ſuppetias ferret, tam mollis & meticuloſus Pontifex præſentis & armati Caroli Imperatoris, implacabilis Laudunenſis adverſarii petitionibus, nomine pro iſto inſtanti defenſore, iſtud indulſit, ut judicium Duziacenſis Concilii confirmaretur ſine ulla judicii forma, ad ſolius infenſiſſimi ſimul & potentiſſimi accuſatoris petitionem, & ab Joanne literas ad Rhemenſem quoque pertinacem adverſarium accuſatoremq; extorſerit.*

39. *Hanc ſolam tantæ facilitatis cauſſam, omni rationi & juſtitiæ adverſam, & perverſiſſimi exempli, quia accuſator ſimul & adverſarius hoc aſſerit, ergo fides illi adhibenda, & Reus infenſus condemnandus,* Carolus, *inquit*, invictiſſimus Imperator à nobis diligentiſſimè percontatus, circumſtantiã judicii à Beatitudine tua, Coëpiſcopiſque tuis, in Hincmarũ dudũ Laudunenſem Epiſcopum prolati, Apoſtolatui noſtro retulit: agnovimus juſtum omnino fuiſſe judicium: neque enim tantus princeps, niſi veritate fultum, quidquam poterit affirmare. Unde nefas eſſe duximus ejus relationi non præbere incunctanter auditum. *Ita factum eſt, ut Rhemenſis, poteſtate ſibi factâ, quam prædeceſſor Pontifex Hadrianus II. & Regi Carolo, & Conciliabulo, & Rhemenſi innixè petentibus, conſtanter recuſaverat, additis etiam ad iſtos, maximè verò Rhemenſem literis; nunc incunctanter curaverit Hadenulphum in locum dejecti Epiſcopum creari Laudunenſem, ne qua dejecto ſpes reſtitutionis ſupereſſet.*

40. *Veruntamen Laudunenſi ad imam dejectionem depreſſo, ſerenior demum lux arriſit, completumq; in ipſo fuit divini Pſalmiſtæ oraculum:* Multæ tribulationes juſtorum, & de omnibus iis liberabit eos Dominus. *Mortuo Carolo Calvo deſiit metuendi cauſſa, multumq; imminuta eſt tyrannica illa Rhemenſis dominatio. Quapropter Joannes Papa in Galliam profectus, & à Rege Ludovico Balbo, quâ decebat veneratione exceptus, Synodum in civitate Tricaſſina indixit novem & viginti Epiſcoporum, cui ipſe trigeſimus præfuit. Inter hos Hincmarus Rhemenſis, ſed deficiente tyrannica poſt obitum Caroli Calvi formidine, nihil de conquerente palam Laudunenſi mutire eſt auſus, ne priſtinæ iniquitatis ſuæ myſterium in apertam lucem proferretur.*

41. *Fuerat poſt Duziacenſe Concilium Laudunenſis in carcerem truſus, ferreâ catenâ vinctus, deinde crudeliter ſine judicii forma excæcatus, ſicque oculis orbus in miſerum exilium deportatus. Haſce omnes ærumnas nihil diſſimulans, in auctorem refert Rhemenſem Archiepiſcopum: ab Epiſcopis invitis, immò etiam gementibus, quorum multi in Concilio tunc Tricaſſino erant, ſe damnatum dicit ac depoſitum: nec tamen quiſquam eorum huic Laudunenſi expoſtulanti contradixit.* Judicium, *inquit*, præfatus Archiepiſcopus ſuper me impoſuit ut ab Epiſcopali removẽdus eſſem officio. Sed alii gemebant flebantque, inter quos nullum merebar pati inimicum. Scripta quidem ab eodem Archiepiſcopo ipſis impoſita manibus tenentes, ſed ore proferre nolentes, inviti vix verba ſingultiebant; aditum tamen ad Sedem Apoſtolicam minimè ſperantes mihi poſſe denegari. Unde ſalvo per omnia Sedis Apoſtolicæ judicio, ipſi finem lectionis terminavêre. Poſt hæc tranſmiſſus ſum in exilium, in quo per duos annos ſanus, ſed aliquanto tempore ferro vinctus cuſtoditus ſum. Duobis annis fermè peractis inſuper cæcatus ſum, & uſque modò retentus ad vos, & ad veſtræ ſerenitatis piiſſimam præſentiam, mox ut venire dimiſſus potui, protinus acceſſi.

42. *Aimoïni Hiſtoria continuata lib. 5. cap. 37. refert, non conſenſiſſe Pontificem aliquorum Epiſcoporum petitioni, ut Laudunenſis priſtinam Sedem reſumeret, ne proprio decreto adverſaretur cum aliqua famæ ſuæ diminutione, quia inſiſtenti Carolo Calvo Imperatori non fuerat auſus diſplicere: cujus amicitia ad coërcendos hoſtes totâ Italiâ graſſantes ſibi erat neceſſaria, ideoq; Hedenulphus, ſic extorto Joãnis cõſenſu creatus Laudunenſis Epiſcopus, quamvis abdicari humiliter peteret, in ſua conſervatus eſt dignitate. Quidquid verò potuit Laudunenſi Hincmaro concedi, libens Joannes indulſit, ut ſibi liceret, tametſi cæco, Miſſam celebrare, veſtibus amictum Pontificalibus, & proventuum Epiſcopalium parte potiri.*

43. *Quanta verò eſſet Epiſcoporum in ipſum benevolentia, manifeſtè apparuit: quia & Metropolitani & Provinciarum Epiſcopi, ſine præceptione Papæ, perinde ac ſolent famulantes Clerici, Hincmarum ſacris veſtibus induerunt, & lætitiâ geſtientes in præſentiam ſummi Pontificis deduxerunt, indeq; ſublatum cantantes in Eccleſiam illum duxerunt, & ſignum benedictionis ad populum dare fecerunt.*

44. *Quàm*

44. *Quàm evidenter quæ hactenus breviter protuli, calumnioſa mendacia coarguunt, quibus ſcatet illud additamentum, quod noviſſimæ Conciliorum Collectioni acceſſit ad calcem Tomi VIII.? Illud numero ſecundum Tricaſſinum, ſeu Trecenſe Concilium anno Chriſti* 878. *Joanne VIII. Papâ, regnante in Francis Ludovico Balbo celebratum eſt.*

45. Hactenus Cabaſſutius, præter plura alia contra Hincmarum Rhemenſem, quæ exſcribere nolo, nec de illo credere; quoniam aliqua eorum fortaſſe potiùs ex conjectura; quàm ſolido alicujus veterum teſtimonio proferuntur. Quæ verò hactenus ex illo dedimus, ſufficient ſaltem, ne quiſpiam fidem ullam præſtet, vel Cellotio, vel Baluzio, dum Rhotadi, & Hincmari Laudunenſis famæ detrahunt; dum utriuſque appellationes, veluti juri Canonico contrarias, rejiciunt; & denique dum Nicolao ſanctiſſimo Pontifici illas admittenti, & Romam evocanti utrumque ad dicendam cauſſam, non verentur inurere notam *incredibilis audentiæ*, & inſuper *audaciæ*, quâ *abundâſſe* ajunt. Longè aliter de illo ſenſerunt ac tradiderunt quotquot Hiſtorici hactenus de eo locuti ſunt, præſertim ſuprà indicatos num. 22. & unuſquiſque eorum fidentiùs aut ſecuriùs de Nicolao diceret, quàm olim Niſus de Euryalo apud Maronem:

Nihil iſte, NEC AUSUS,
Nec potuit: cælum hoc, & conſcia ſidera teſtor.

46. Hinc obiter reſpuendus venit Joannes Gerbaſius in Diſſert. *De Cauſſis Majoribus* Art. 1. §. 4. ubi Leonem IX. & Gregorium VII. (ambos SS. Faſtis adſcriptos) pariter audaciæ notat, ferè in hac controverſia; non erubeſcens dicere: *Gregorius VII. Leone* (nimirum IX.) *haud minùs audax, rem etiam infinitè definit, atque in famoſo illo decreto, quod vulgò Dictatum vocant, eam veluti legem figit: QUOD MAJORES CAUSSÆ CUJUSCUMQUE ECCLESIÆ AD SEDEM APOSTOLICAM REFERRI DEBEANT.* Didicit nempe Gerbaſius ab aliis depereuntibus Gallicanas Libertates; eam uſurpare ſcribendi licentiam, ut nec Divis parceret. Itaque Nicolaus Papa; omnium teſtimonio præſtantiſſimus pietate ac doctrinâ, & judicio multorum inter Sanctos relatus, dum admiſit appellationes illas in cauſſis Rhotadi & Hincmari utrinſque, nec Jus Canonicum violavit, nec metas ſuæ auctoritatis prætergreſſus fuit; neque *audentiæ incredibilis*, vel *audaciæ*, præſertim in gradu excedenti, notari jure poteſt. Quin potiùs in eo obſervavit Jus antiquũ ſacrorum Canonum Sardicenſis Concilii: ut conſtabit ex Diſſert. proximè ſequenti: & exequutus fuit quod ipſius prædeceſſores, ac ſanctiſſimi Pontifices, Innocentius I. Bonifacius I. Leo I. Gelaſius I. Symmachus, & Gregorius Magnus, tradiderant egerantque. Sanè actore non probante, reum abſolvi debere, jura clamant. Atqui Baluzius cum Cellotio actor eſt, & nihil probat contra Nicolaum, neque ullum antiquum & idoneum teſtem producit. Quidquid ex conjectura addit, rejicitur ab aliis probantibus geſta Nicolai, etiam in cauſſis illis Epiſcoporum appellantium. Nicolaus igitur ab iis accuſationibus liber & innoxius pronunciari debet. Maneat itaque firmum, nec toto ſęculo octavo, nec nono, in quo Nicolaus humana poſuit anno 867. introductum fuiſſe in Eccleſia Jus aliquod novum ex Epiſtolis Iſidorianę Collectionis, ſacris Canonibus contrarium; ac proinde opinionem D. Baluzii, aliorumque quorundam, eſſe prorſus voluntariam, & à veritate alienam. Quod ipſum uberiùs conſtabit ex Diſſert. ſequenti,

DISSER-

DISSERTATIO SEPTIMA.

An Jus Epiſcoporum ad appellandum Sedem Apoſtolicam, traditum in Epiſtolis IſidorianæCollectionis,fuerit reipsâ novum,& ſacris Canonibus contrarium. Ubi plura adhuc de Hadriano I. & iterum de Nicolao, Pontificibus Romanis.

DUABUS Diſputationibus præcedentibus oſtenſum fuit, Pontifices ſæculi octavi, inſuper & noni, uſque ad annum 867. in quo Nicolaus I. humana poſuit, liberos fuiſſe ab ea nota inductionis novi Juris ex Epiſtolis Collectionis Iſidorianæ, quam iis inurit D. Baluzius. Neque enim eximia illorum pietas & doctrina, communi Hiſtoricorum teſtimonio comprobata, permittit credere de aliquo eorum, vel talem ſtuporem ignorantiæ, vel ejuſmodi negligentiam, ut ſineret ſuo tempore obtrudi in totam Eccleſiam ab aliquo nebulone ex ſuppoſititiis veterum Pontificum Epiſtolis novum Jus, contrarium antiquis Canonibus ſpiritu Dei conditis, & totius mundi reverentiâ conſecratis. Quare ſupereſt ſolùm ut examinemus, an Jus illud appellandi Sedem Apoſtolicam, conceſſum Epiſcopis in prædictis Epiſtolis Iſidorianæ Collectionis, verè ſit antiquis Canonibus contrarium, ac proinde novum, ſeu noviter intruſum à tempore octavi aut noni ſæculi. Ubi plura occurrent in defenſionem ſanctiſſimorum Romanæ Eccleſiæ Præſulum Hadriani I. & Nicolai I. præter ea, quæ in ſuperioribus dedimus.

EXCURSUS I.

Occaſio deſumpta à recentioribus ex Epiſtola Melchiadis Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ, extante in Collectione Iſidoriana; ubi judicia Epiſcoporum dicuntur ſpectare ad Sedem Apoſtolicam. Oſtenditur, id non fuiſſe introductum novo aliquo jure, ſed veteri: utpote conforme antiquiſſimæ traditioni totius Eccleſiæ, ejuſdemq; perpetua praxi, confirmata poſtea in Hadriani I. Papæ Capitulis, ex quibus plura obſervantur.

2. PRÆCIPUA Epiſtolarum Collectionis Iſidorianæ, ex qua D. Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Auguſtini, §. X. contendit inductum fuiſſe novum Jus in Eccleſia, eſt illa Melchiadis Papæ nomine edita ad Epiſcopos Hiſpanienſes: in qua omnis criminum Epiſcopalium cognitio videtur interdici Synodis Provincialibus. *Epiſcopos*, inquit, *nolite judicare, nolite condemnare abſque Sedis hujus auctoritate. Quod ſi feceritis, irrita erunt veſtra judicia, & vos condemnabimini. Hoc enim privilegium huic ſanctæ Sedi à temporibus Apoſtolorum ſtatutum eſt ſervari: quod illaſum manet uſque in hodiernum diem.* Hæc fuit petra ſcandali, ſive lapis offenſionis Hincmaro Rhemenſi in cauſſis Rhotadi, & alterius Hincmari Laudunenſis. Hæc etiam occaſio controverſiarum illius cùm Pontificibus Romanis Nicolao I. & Hadriano II. Hæc denique cauſſa cur Baluzius, poſt Marcam, & alios quoſdam è Gallis, criminentur appellationes Epiſcoporum à Synodis Provincialibus ad Romanum Pontificem, veluti ſacris Canonibus contrarias.

3. Sed enim eas criminationes eſſe à jure & ratione alienas, oſtendi imprimis poteſt ex plurimis aliis veterum Pontificum Melchiade antiquiorum Epiſtolis, in eadem Iſidori Collectione extantibus, quarum auctoritati neminem intentâſſe litem uſque ad Hincmarum ipſum, ſatìs oſtenſum fuit ſuprà Diſſert. IV. Idipſum enim ferè, quod in ea Melchiadis Epiſtola (ſi rectè intelligatur) extat, veluti ex Apoſtolica traditiooe receptum, & aſſiduâ conſuetudine ſervatum, legitur apud S. Anacletum Papam Epiſt. I. II. & III. S. Eleutheriũ in Epiſt. ad Galliarum Epiſcopos: unde ſumitur 3. q. 6. c. 7. S. Victorem, Epiſt. I. S. Xyſtum II. Epiſt. I. ad Epiſcopos per Hiſpaniarũ provincias conſtitutos, ex quo habetur 3. q. 6. cap. 5. S. Zephyrinum Epiſt. I. prout extat 5. q. 4. cap. 2. S. Lucium I. Epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ & Galliæ. S. Marcellum Epiſt. I. unde eſt cap. 15. cauſſa 24. q. 1. & Epiſt. II. unde ſumitur cap. 1. diſt. 17. ut aliorum veterum Pontificum Epiſtolas omittam, Quin & illius Melchiadi adſcriptæ partem referunt S. Ivo Carnotenſis in Gallia Epiſcopus par. 5. cap. 46. Decreti, & Burchardus lib. 1. c. 2. Nimirùm, omni-

nibus iis locis majores cauſſæ, & judicia Epiſcoporum, ad Sedem Apoſtolicam referri præcipiuntur, ut ab ea terminentur, ſeu finem habeant. Incredibile autem apparet, omnes eas & plures alias Epiſtolas, nomine veterum Pontificum ſcriptas tot retrò ſæculis, in quibos eadem doctrina habetur; omnes, inquam, eſſe ſuppoſitas, & ficticias, nullâ exceptâ; nam ſi vel una aliqua illarum germana ſit, vera cenſeri debet doctrina illa. Eadem habetur palam tradita à plurimis RR. Pontificibus, tum antiquioribus, tum poſterioribus Melchiade: quorum teſtimonia habentur in Tractatu de Primatu Romanæ Eccleſiæ, qui ex Codice Ms. editus fuit Coloniæ anno 1525. & poſtea Pariſiis anno 1609. ac tandem anno 1672. in Collectione Labbeana Concil. Tom. I. col. 65. & ſeqq. & multa quidem eorum certa prorſus & explorata apud omnes.

4. Unde Hadrianus I. Papa graviſſimos, & Carolo Magno Francorum Regi imprimis charus, ex iis omnibus Epiſtolis eruit Capitulum tertium illorum, quæ Reges ipſi Galliarum in ſua Capitularia retulerunt: *Nullus Epiſcopus* (inquit) *niſi Canonicè vocatus, &c. in legitima Synodu ſuo tempore, APOSTOLICA AUCTORITATE CONVOCATA (cui juſſione Domini, & meritis B. Petri Apoſtoli, ſingularis congregandorum Conciliorum auctoritas, & ſanctorum Canonum, ac venerandorum Patrum decretis multipliciter privata tradita eſt poteſtas) ſuper quibuslibet criminibus pulſatus audiatur vel impetatur. Si autem præſumptum à quibuslibet fuerit, in vanum deducetur quod egerint &c.*

5. At, inquiont ii recentiores, Epiſtolas omnes nuper laodatas eſſe prorſus commentitias. Addit Baluzius, Capitula nomioe Hadriani edita, fuiſſe antea collecta ab Iogllramno Epiſcopo Metenſi, qui *primus omnium mortalium contra divinos Canones convellere tentavit Jus antiquum QUANDO PRO SUI CAUSSA AGEBATUR: ideſt* (ut ipſe conjicit) *quando accuſatus de aliquo crimine, ſubtrahere ſe voluit cognitioni ſuorum judicum.*

6. Sed quàm immeritò ea nota inuratur iis omnibus Epiſtolis, aliiſque pluribus veterum Pontificum nomine editis, à graviſſimo Doctore S. Iſidoro Hiſpalenſi collectis circa annum 620. & in magna veneratione habitis, tum à Pontificibus Romanis ab eo tempore uſque modò, tum etiam ab omnibus orthodozis, decurſu tot ſæculorum, jam ſatìs conſtitit ſuprà Diſſer. IV. & conſtabit ampliùs ex Notis ſuo loco edendis ad ſiogulas earom, quotquot ad Hiſpaniam ſpectant; inter quas una eſt illa Melchiadis Papæ.

7. Deinde, nullum eſt ſolidum fundamentum, ut capitula illa adſcribantur Ingilramno Epiſcopo, & non potiùs Hadriano I. Papæ utpote cui in omnibus exemplaribus tam manuſcriptis, quàm impreſſis, tribuuntur, & nominatim in antiquiſſimo Codice 630. Bibliothecæ Vaticanæ, quod fuit olim Joannis Epiſcopi Atrebatenſis, & ſcriptum invenitur tempore Nicolai I. Ibidem enim pag. 310. extant capitula ipſa ſub hac epigraphe: *Capitula collecta ab Ingilramno Medio-matricis urbis Epiſcopo, ROMÆ A B. PAPA TRADITA, ſub die 13. Octobris Indictione nona, quando pro ſui cauſſa agebatur.* Neque obſtat, qood Baluzius §. IV. opponit, in veteri Codice Ms. Bibliothecæ S. Victoris Pariſienſis extare hæc verba: *Incipiunt Capitula collecta ex diverſis Conciliis, ſive Decretis Pontificum Romanorum, ab Ingilramno Metenſi Epiſcopo, & Hadriano Papa oblata.* Nam imprimis tribuenda eſt potiùs fides reliquis omnibus manuſcriptis, quàm uni ſoli. Præterea cùm Carolus Magnus ea capitula accepiſſet ab Hadriano Papa anno 773. aut 774. ut ſtatim dicemus, potuit Ingilramnus aliquod eorum exemplar nanciſci, & ſecum Romam deferre, *quando pro ſui negotii cauſſâ agebatur.* Denique ſemper extorquetur, Hadrianum ea Capitula feciſſe ſua per illorum approbationem, & evulgationem ipſius nomine factam ab eo tempore. Nec verò putandum, iis Capitulis cæcam fidem datam ab Hadriano, graviſſimo & integerrimo Pontifice; ſed potiùs diligenti examine præmiſſo, & collatis iis cum exemplaribus fide dignis Conciliorum, Epiſtolarumque Pontificiarum, inventa fuiſſe germana, & iis cohærentia.

8. Urgetur idipſum. Nam Hadrianus anno 774. obtulit Carolo Magno Romæ Compendium Canonum, quod habetur Tom. VI. Collectionis Labbeanæ col. 1800. & ſeqq. atque in iis Sardicenſium (col. 1810. & ſeqq.) Inter eos verò tertius eſt: *ut inter diſcordes Epiſcopos, comprovinciales Epiſcopi audiant. Quòd ſi damnatus appellaverit Romanum Pontificem, id obſervandum eſt quod ipſe cenſuerit.* Quartus verò ſic habet: *Ut nullus appellantis Epiſcopi Sedem uſurpare præſumat.* Illa ergo Capitula collecta fuerunt ab Hadriano, aot ſaltem probata, veluti conſentanea ſacris Canonibus, præſertim Concilii Sardicenſis. Idem dicendum de Capitulo illo ſeptimo Hadriani: *Quòd Provincialis Synodus per Vicarios Romani Pontificis retractari poſſit, ſi ipſe ita decreverit* Hæc autem ſunt præcipua dogmata, ob quæ Epiſtolæ Collectionis Iſidorianę impugnantur ab iis recentioribus.

9. Hoc loci obiter ἀνακολουθίαν D. Baluzii deſidero. Si enim, ut ipſe alibi ſæpe ait, Epiſtolæ illæ nov-aotiquę fabricatę fuerunt ab Iſidoro circa finem ſæculi octavi, neque umquam notæ extra Hiſpaniam uſque ad initium noni, quando Riculphus Præſul Moguntinus Collectionem Iſidorianam detulit, & per finitimas regiones promulgavit: quomodo Ingilramnus multò ante finem ſęculi octavi (nimirùm tempore Hadriani I. Papæ, qui Eccleſiam rexit ab anno 772.) jam collegerat ea Capitula ex iiſdem Epiſtolis in urbe Metenſi? Extabant igitur aliis locis, antequam ex Hiſpania deferretur in Germaniam Iſidoriana Collectio: ac proinde non fuerunt in Hiſpania fabricatæ in fine ſæculi VIII. aut initio noni. Si Hadrianus anno 774. Capitula illa tradiderat Carolo Magno, & ante Hadrianum Ingilramnus Epiſcopus, juxta Baluziom, ea collegerat: quomodo primus eorum Capitulorum fabricator eſſe potuit Iſidorus Mercator, qui pluribus poſtea annis vixiſſe & ſcripſiſſe dicitur? ſanè omnia hæc ἀδύνατα ſunt. Vide quæ præmiſimus Diſſert. V. num. 14.

10. Sive autem Hadrianus Papa collegerit ea Capitula ex Conciliis & Decretis Pontificum Romanorum (ot palam conſtat ex Mss. antiquiſſimis, & ſuprà num. 7. præmiſimus) ſive antea aut poſtea ab Ingilramno collecta fueriot; id certum eſt, Hadrianum

Digitized by Google

drianum ipſum ea probâſſe, & obſervanda tradidiſſe, tum toti Eccleſiæ, tum Carolo Magno Francorum Regi anno 774. Non eſt autem veroſimile, tantum & talem Pontificem, pietate, doctrinâ, & integritate inſignem, aliquid tradidiſſe toti Eccleſiæ, vel ſpeciatim Carolo Magno, contrarium ſacris Canonibus, Dei ſpiritu conditis, & totius mundi reverentiâ conſecratis. Nec Baluzius, qui Epiſcopis & Clericis ævo Caroli Magni tribuit *ſtupendam ac miſerabilem inſcitiam, & vetuſtorum Canonum ignorantiam*, audebit Hadriano inurere eam notam imperitiæ ſacrorum Canonum, vel negligentiæ circa eorum obſervationem: utpote de quo alia omnia leguntur apud hiſtoricos probatæ fidei.

11. Sufficiat audire veterem illum, qui ſcripſit ejus vitam extantem in CollectionibusConciliorum, ac nominatim in Labbeana Tom. VI. col. 1726. & ſeqq. ubi initio hæc de illo habentur: *Vir fuit valdè præclarus, & nobiliſſimi generis proſapiâ ortus, atque potentiſſimis parentibus Romanis editus, elegans, & nimis perſonâ decorabilis: conſtans etiam atque fortiſſimus orthodoxæ fidei, ac patriæ ſuæ, & plebis ſibi commiſſæ defenſor: viriliter cum Dei virtute inimicis ſanctæ Dei Eccleſiæ, ac Reipublicæ impugnatoribus reſiſtens; pauperum etiam, omniumque indigentium, miſericordiſſimus ac copioſus conſolator. ECCLESIASTICÆ QUOQUE TRADITIONIS, ET SANCTORUM PATRUM INSTITUTIONUM OBSERVATOR.* Ac paullò poſt de illo, dum adhuc eſſet Diaconus, dicitur: *Multipliciter ſpiritualibus pollens ſtudiis, maximam, tam ad evangelizandum populum ſolerter, ac clarè, divina atque evangelica verba, quàm ad exercendam ſolerter Eccleſiaſticam traditionem, geſſit curam.*

12. Mitto plurima alia ex eadem Vita Hadriani ſatis longa, quæ procul ab eo pellunt omnem ſuſpicionem ignorantiæ ſacrorum Canonum, aut negligentiæ in iis cuſtodiendis.. Mitto epitaphium ipſi compoſitum à Carolo Magno undeviginti diſtichis, in quibus ſummæ ipſius laudes leguntur. Itaque non niſi atroci injuriâ Hadriano Papæ I. tribui poſſet ea labes, aut imperitię, aut negligentię circa ſacros Canones. Igitur Jus Epiſcoporum ad appellandum Sedem Apoſtolicam, teſtatum paſſim in Epiſtolis Pontificiis Iſidorianæ Collectionis, & in pluribus aliis indubitatis poſtea allegandis, ac traditum ab Hadriano in iis Capitulis, non fuit noviter ab eo inductum, vel intruſum ejus tempore, contra Jus antiquum ſacrorum Canonum.

EXCURSUS II.

Demonſtratur id ipſum ex Primatu Apoſtolicæ Sedis in omnes Eccleſias, non Occidentis modò, ſed Orientis; & ex perpetuo uſu appellationum ex iis ad illam, præſertim in gravioribus cauſſis, ſive judiciis Epiſcoporum, confirmato in Concilio Generali Sardicenſi.

13. VERUM ſinamus omnes illas Epiſtolas veteribus Pontificibus Romanis adſcriptas, non eſſe auctoritatis certæ & exploratæ, nec vel unam aliquam illarum, in quibus judicia Epiſcoporum, ſicuti & omnes majores cauſſæ, *præcipiuntur* referri ad Apoſtolicam Sedem, ut ab ea finem habeant. Sinamus, illas non debere *venerabiliter recipi*. quod tamen Hincmarus Rhemenſis, adeò laudatus à Baluzio, & aliis quibuſdam recentioribus, nunquam auſus fuit dicere, ſed potiùs contrarium, ne palam contradiceret decreto notiſſimo S. Gelaſii Papæ. Demus etiam exſibilandas eſſe, veluti nothas, ſuppoſititiaſque, & contemnendas, uti effutiit David Blondellus, profeſſione Calvinianus, auctor Pſeudo-Iſidori editi anno 1628. propterea reprehenſus ab Archipræſule Marca, licèt nobis alioqui contrario: Adhuc tamen plurima, ac planè decretoria ſuppetunt, ut cauſſæ majores, & in iis judicia Epiſcoporum, juxta ſacros & antiquos Canones, ac decreta indubitata aliorum Romanorum Pontificum, immò & attento jure divino, ſpectent ad Apoſtolicam Sedem, & ab ea terminari debeant, quoties interponitur appellatio.

14. Hoc poſtremum, quod caput eſt, & fundamentum cæterorum, conſtat imprimis ex ordine Eccleſiaſticæ Hierarchiæ à Deo inſtituto prudentiſſimè ſub regimine Monarchico Pontificis Romani; non autem Ariſtocratico, ut antiqui Apoſtolicæ Sedis hoſtes ſomniârunt, & recentes Monarchomachi effutiunt; propterea jure ab ipſa rejecti, & doctiſſimis Catholicorum Doctorum ſcriptis impugnati. Monarchicum enim regimen Romani Pontificis innititur divinæ inſtitutioni, quâ Chriſtus Dominus commiſit Petro regimen totius Eccleſiæ ſuæ abſque ulla locorum limitatione, verbis illis: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam &c.* Nec in re adeò obvia & explorata immorandum nobis eſt adversùs impium Apoſtatam Marcum Antonium de Dominis, & alios Monarchomachos, Eccleſiæ Romanæ hoſtes, ſive manifeſtos, ſive occultos. Legendi præſertim circa id, Sanctus Thomas in Opuſculo contra errores Græcorum, S. Antoninus 3. part. Summæ, Waldenſis lib. 2. Doctrinæ Fidei & Patrum, Turre-cremata lib. 2. Summæ, Emmanuel Calecas Gręcus ſcriptor, ſimiliter & Beſſarion Cardinalis: atque ex auctoribus præcedentis ſæculi quinque Cardinales, Roffenſis, Cajetanus, Contarenus, Polus, Oſius: præterea Catharinus, Echius, Pighius, Latomus, Faber, Cochlæus, Campegius, Delphinus, Petrus Soto, Melchior Canus, Alphonſus de Caſtro, Franciſcus Turrianus, Joannes à Lovanio, Remundus Ruffus, Ruardus Tapper, Nicolaus Sanderus: ex ſcriptoribus denique hujus ſæculi, Cardinales Baronius, Bellarminus, Perronius: ac præterea Gretſerus, Petavius, Sirmondus, Leo Allatius; & noviſſimè duo lumina Benedictinæ Religionis, Cæleſtinus Sfondratus Abbas Sancti Galli, & Auguſtinus Rheding, ambo S. R. Imperii Principes, & ſcriptores celebres; ut alios prætermittam. Omnes enim ii Primatum Sedis Apoſtolicæ, ſive auctoritatem ejus Monarchicam in totam reliquam Eccleſiam, tam validè confirmârunt ex ſacris literis, traditionibus, teſtimoniiſque veterum Patrum, & Conciliorum, ut nemo refragari poſſit, niſi qui ſponte cæcutire velit, & proprio judicio prædamnari.

15. Ex eo jure, perpetuâ traditione confirmato

à tempore Apoſtolorum, ortus fuit uſus aſſiduus appellandi Sedem Apoſtolicam omnibus ſæculis, quoties quis ſe gravatum injuſtè cenſet à quolibet judice Eccleſiaſtico, & ab ipſis Synodis Provincialibus, non modò celebratis in Occidente, cujus ſpecialis Patriarcha eſt Pontifex Romanus; ſed etiam in Oriente. Id enim teſtatiſſimum habetur in Conciliis & Hiſtoriis Eccleſiaſticis: quidquid olim contenderent Euſebiani, jurati Apoſtulicæ Sedis, ſicut & *τοῦ ὁμοούσιου*, hoſtes; quorum errorem quoad illam partem poſtea alii plures Græci ex orco ſuſcitârunt, & in iis veluti Schiſmaticorum dux Theodorus Balſamon. Hic enim ſolùm admittit appellationem Occidentalium ad Pontificem Romanum, jure Patriarchico ſpeciali: Orientalium verò rejicit. Unde in verba illa Hoſii: *Petri Apoſtoli memoriam honoremus*, quæ extant in tertio Canone Sardicenſi, dicere audet: *Hujus Canonis decreto ſummi Sacerdotes antiquæ Romæ in quacumque cauſſa ab Epiſcopis provocationem ad ipſos dari jactant, ac eumdem in prima Nicæna Synodo conditum fuiſſe, neque ad ipſum provocationes ab omnibus Epiſcopis, ſed ab iis tantummodo, qui eidem ſubjecti erant, dari oportere decernit. Romanæ autem Eccleſiæ ditioni eo tempore omnes ferè Occidentis Eccleſiæ ſubjiciebantur; Macedoniæ nimirùm, Theſſaliæ, Illyrici, Peloponneſi, & ejus, quæ Epirus dicitur; ut proinde ad illam provocationes ex his locis referri ſit conſentaneum.*

16. Gratulandum eſt homini Schiſmatico, quòd iis verbis ſaltem fateatur in omnibus Occidentalibus Eccleſiis admitti debere appellationes ad Sedem Apoſtolicam. Hoc enim ipſum non ſatìs, non planè profitentur hodie nonnulli ex impugnatoribus Collectionis Iſidorianæ, qui tamen ſe ab omni ſchiſmate, nedum hæreſi, immunes volunt. At in eo quod idem Balſamon negat de Eccleſiis Orientalibus, rejicitur palam perpetuo earum uſu, & appellatione crebra Epiſcoporum à Synodis, in quibus damnati fuerunt.

17. Ex plurimis exemplis ſufficiat nonnulla indicare omninò certa & explorata. Ut enim refert Euſebius Cæſarienſis lib.5.cap.15.& 18. ex antiquo Claudio Apollinario Epiſcopo Hierapolitano, Montanus, Florianus, Baſtus, & alii ipſorum ſequaces, damnati fuerunt in variis Synodis regionum Antiochenæ, Aſiaticæ, & Ponticæ (quæ planè inter Orientales cenſentur) appellârunt verò Zephyrinum Pontificem Romanum, ut ſibi ablatam communionis pacem reddi præciperet, teſte Tertulliano lib. contra Praxeam cap. 1. ubi acriter reprehendit eundem hæreticum quòd à Pontifice circumvento feciſſet revocari literas communicatorias jam emiſſas, quibus diſſolverat ſententias earum Synodorum.

18. Paullus Samoſatenus Epiſcopus in Oriente dejectus fuit à ſua Sede; non tamen abſque auctoritate Romani Pontificis, quidquid contra garrierint poſtea Euſebiani hæretici. Conſtat id ex relatione Synodi Antiochenæ ad Dionyſium Papam, apud Euſebium Cæſarienſem lib.7.cap.24.ubi & hæc habet de Aureliano Auguſto, quamvis ethnico, benigno tamen erga Chriſtianos: *Cùm Paullus ex Epiſcopi domo, ejus Eccleſiæ propriâ, exire nollet, Imperator Aurelianus eâ de re rogatus ſententiam, ſanctiſſimè quid eſſet agendum decrevit. Præcepit enim, ut domus Eccleſiæ illis tribueretur, quibus Chriſtiani Italiæ & urbis Romæ Epiſcopi per literas tribuendam præſcriberent. Sic demum Paullus cum ſummo dedecore, ſæcularis Imperii ac poteſtatis auctoritate, ab Eccleſia penitùs extruditur. Quo quidem tempore talem, & tam benignè erga nos animatum ſe Aurelianus declaravit.* Itaque Imperator ille juſſit ut cauſſa Paulli, quamquam Præſulis in Oriente, immò & Patriarchæ Antiocheni, retractaretur à Romano Pontifice, juxta Chriſtianorum ritum.

19. Nimirùm ex traditione Apoſtolorum, & conſuetudine perpetua, omnes Eccleſiæ Patriarchales, autocephalæ Orientis, ſubjacuerunt ſemper judicio Eccleſiæ Romanę, ſive Apoſtolicæ Sedis. Ideoque Juvenalis Hieroſolymæ Epiſcopus in Concilio Epheſino Oecumenico Actione IV. dixit: *Ex Apoſtolico ordine & traditione mos eſt, ut Antiochena Sedes per Romanam dirigatur & judicetur.* Et inter Canones Apoſtolis adſcriptos, trigeſimus ſeptimus ex Arabico, juxta recentiorem verſionem Abrahami Ecchellenſis, ait de Patriarchis Orientalibus: *Sit princeps ac præpoſitus ipſis Dominus Sedis Divi Petri Romæ, ſicut præceperunt Apoſtoli.* Quapropter Dionyſius Patriarcha Eccleſiæ Orientalis Alexandriæ in prima inſtantia delatus fuit ab Epiſcopis Pentapolitanæ provinciæ ad Dionyſium Papam, & ab eo judicatus, teſte S.Athanaſio in libro de ſententia ejuſdem Dionyſii. Similiter alii Epiſcopi Orientis, à Romanis Pontificibus judicati fuerunt: veluti Polycrates Epheſiorum à Victore I. & Firmilianus Cappadociæ à Stephano I. Tandem id ipſum generatim poſtea declaratum fuit in Synodo Nicæna, ut affirmat Julius I. in Epiſtola ad factionem Euſebianam, prorſus germanâ (de qua infrà num. 26.) aliique RR.Pontifices, & præſertim confirmatum fuit in Concilio Sardicenſi. Athanaſium quoque à judicio Orientalium Epiſcoporum iniquo appellâſſe Romanum Pontificem, teſtatur Sozomenus lib. 3. cap.7. & res notiſſima eſt.

20. Similiter qui in Oriente ab Epiſcopis hæreſeos nomine damnati fuerant, ſoliti ſunt Sedem Apoſtolicam appellare, veluti ad quam referendæ eſſent & devolvendæ cauſſæ majores. Quare Marcion ab Epiſcopo ſuo in Ponto excommunicatus, Romam venit, ut à Pontifice abſolutionem impetraret: ut refert S.Epiphanius Hæreſi 41. Origenes damnatus in Oriente, Romam venit, imperante Philippo (ut teſtatur Porphyrius in Vita Plotini) ſive quia S.Fabianus Papa ipſum vocaverat ad cauſſam coram ſe dicendam, ſive quia ipſe ultrò appellavit Romanum Pontificem, ut ſententia illa relaxaretur. Lege Euſebium lib.6. Hiſt. cap.20. & 28. Mitto plurima alia exempla obvia apud Baronium ad ann. Chriſti CLV.CLXXX.CCVII.& CCCL. præter ea que ſparſim dedi in *Defenſione Cathedræ Sancti Petri* Diſp.VIII.ſect.2.& 3.

21. De Eccleſiis Occidentalibus nemo dubitare poteſt idipſum perpetuò in uſu fuiſſe, ut Epiſcopi damnati in Synodis Provincialibus, aut Nationalibus, appellarent Romanum Pontificem. Unde Fortunatus & Felix in Africa depoſiti (ut teſtatur Sanctus Cyprianus lib.1. Epiſt. 3. & 4.) ac Baſilides in noſtra Hiſpania, aliique plurimi à primis ſæculis uſque modò, eo refugio uſi ſunt.

Qua-

22. Quare non aliquo jure, ſed juxta antiquum Eccleſiæ morem, & Apoſtolicam traditionem, id ipſum in Concilio Oecumenico Sardicenſi confirmatum, ſeu potiùs declaratum fuit Canone tertio, verbis illis: *Si quis autem Epiſcoporum in aliquo negotio condemnandus viſus fuerit, & exiſtimet ſe non malam, ſed bonam cauſſam habere, ut etiam judicium renovetur, ſi veſtræ dilectioni videtur, PETRI APOSTOLI MEMORIAM HONOREMUS: ut ab eis, qui judicaverint, ſcribatur Julio Romanorum Epiſcopo, ut per propinquos provinciæ Epiſcopos, ſi opus ſit, judicium renovetur.* Nimirum ex ipſo divino jure, quo Eccleſia Romana eſt caput cæterarum, oritur, ut ad illius Præſulem deferantur per appellationem ex toto orbe Chriſtiano, judicia & cauſſæ omnes majores. Ideóque Innocentius III. Papa doctiſſimus, & ſacrorum Canonum conſultiſſimus, edixit, prout habetur libro 1. Decretalium tit. 7. c. 3. *Cùm ex illo generali privilegio, quod Beato Petro, & per eum Eccleſiæ Romanæ, Dominus noſter indulſit, Canonica poſtmodum manaverint conſtituta, continentia, MAJORES ECCLESIÆ CAUSSAS AD SEDEM APOSTOLICAM REFERENDAS; ac per hoc translationes Epiſcoporum, & ſedium mutationes, ad ſummum Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem de jure pertineant: miramur quòd L. Apamenſem electum in Tripolitanam Eccleſiam tranſtuliſti &c.* Quæ ſanè doctrina & collectio Innocentii innititur axiomati certiſſimo & antiquiſſimo in Eccleſia, de cauſſis majoribus Romano Pontifici reſervatis, inter quas præcipuè cenſentur, quæ ad delicta & depoſitionem Epiſcoporum ſpectant.

23. Unde, præter exempla paullò ante indicata, S. Athanaſius damnatus injuſtè in Synodis Tyria & Antiochena, innumeriſque calamitatibus afflictus, appellavit Julium Romanum Pontificem. Id ipſum fecerunt alii Epiſcopi: ut Paullus Conſtantinopolitanus, Marcellus Ancyranus, Aſclepas Gazenſis, Lucius Adrianopolitanus, & alii multi. Ideòque factionem Euſebianam, iniqui judicii rationem, aut pœnas daturam, evocavit Romam Julius Papa, τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἑπόμενος νόμῳ, ut loquitur Theodoretus lib. 2. cap. 5. ideſt, *Canonem Eccleſiæ ſecutus*. Et quidem is Canon Eccleſiæ non erat Sardicenſis nuper exſcriptus, nec tertius & quartus ejuſdem Synodi, utpote quæ poſtea celebrata fuit; ſed vel Nicænus antiquior, vel etiam Apoſtolicâ traditione acceptus. Cùm verò Euſebiani cauſſæ diffiſi timerent comparere Romæ, allegarentque excuſationes varias, Julius Papa Epiſcopos illos appellantes recepit in communionem, & ſedibus ſuis reſtituit, indictâ de cætero graviſſimâ pœnâ iis, qui ſimilia attentarent contra Epiſcopos Catholicos.

24. Mitto intolerabilem Euſebianorum ſuperbiam, quâ Julii literis reſtiterunt, & auctoritatem Romanæ Eccleſiæ negârunt ad retractanda judicia Synodorum Antiochenæ & Tyriæ, in quibus Athanaſius, Marcellus, aliique Epiſcopi Catholici, damnati fuerant. Quin & Papam ipſum communione privârunt intolerando auſu, & eouſque nunquam viſo: ut conſtat ex Epiſtola Synodali eorundem Euſebianorum ſcriptâ in Conciliabulo Philippopolitano, in odium venerandi Concilii Sardicenſis. Nimirùm, ſicuti ii Epiſcopi erant refractarii & perduelles adversùs divinitatem ſolidam Chriſti filii Dei: ita etiam ejus Vicarii auctoritatem deprimere conabantur, quaſi nulla eſſet ad recipiendum appellationes ex Eccleſiis & Synodis Orientalibus. Quem illorum errorem ex ipſis Græcis damnant Hiſtorici ejus rei narratores, Theodoretus lib. 2. c. 5. Sozomenus lib. 3. cap. 7. dum dè Julio Papa evocante ad ſe cauſſam Athanaſii ex Oriente, ait: *Propter ſedis dignitatem cura omnium ad ipſum ſpectat.* Et Socrates: *Eccleſia Romana privilegium habet præ cæteris.* Nimirùm à Deo ipſo conceſſum, & à Concilio Sardicenſi declaratum, quo præeminet omnibus aliis Eccleſiis, etiam Orientalibus, & earum Synodis.

25. Itaque nullâ diſtinctione factâ inter Eccleſias Orientales & Occidentales, Concilium Sardicenſe vult, quoties aliquis Epiſcopus in negotio aliquo condemnandus viſus fuerit, & exiſtimet ſe non malam, ſed bonam cauſſam habere, ut etiam renovetur judicium, & *Petri memoriam honoremus* (ideſt, habeatur reverentia debita Apoſtolicæ Sedi) *ut ab iis, qui judicaverint, ſcribatur Julio Romanorum Epiſcopo, & per propinquos provinciæ Epiſcopos, ſi opus ſit, judicium renovetur, & cognitores ipſe præbeat.* Quæ verba ita exponit S. Innocentius I. Papa in Epiſt. ad Victricium Rhotomagenſem, ut ſignificent, *in omnibus cauſſis cuſtodiendam Romanæ Eccleſiæ reverentiam.* Additque: *ſi autem majores cauſſæ in medium fuerint devolutæ, ad Sedem Apoſtolicam, ſicut Synodus* (nimirum Nicæna, ſive Sardicenſis, quæ illius quaſi appendix fuit) *ſtatuit, & beata conſuetudo exigit, poſt judicium Epiſcopale referatur.* Scilicet, in omnibus cauſſis ſervari debere Romanæ Eccleſiæ reverentiam appellationis: in majoribus verò cauſſis (ac proinde in iis, quæ ad ſtatum Epiſcoporum ſpectant) etiam reverentiam relationis, & hanc poſt judicium Epiſcopale. Quod ipſum declarat Julius I. Papa Epiſt. 4. dum reprehendit factionem Euſebianam, quæ Athanaſium & Marcellum Epiſcopos damnaverat.

26. Ne verò Julius ipſe eo loco negans Athanaſium deponi ſive damnari potuiſſe à Synodo Provincialium Epiſcoporum, ſine prævia relatione ad Sedem Apoſtolicam, ejuſque licentiâ, videatur aliquid decreviſſe contrarium prædicto Canoni Sardicenſi, aut Innocentio I. in Epiſt. mox citata, & multis poſt annis ſcripta ad Victricium; obſervare oportet, longè aliam fuiſſe cauſſam Athanaſii, quàm ſit aliorum Epiſcoporum. Ille enim præerat Eccleſiæ Alexandrinæ, autocephalæ, Patriarchali, & ſubjectæ abſque medio ullo Sedi Apoſtolicæ Romanæ: ac proinde ne in prima quidem inſtantia, ut ajunt, damnari poterat ab Epiſcopis, vel Synodo ipſorum Provinciali, ſed ſolùm à Romano Pontifice. Quod ipſum antea in Synodo Nicæna Can. VI. ſtatutum fuerat de Patriarcha Antiocheno, in quo urget eadem ratio. Quapropter jure S. Athanaſius recuſavit judicium Epiſcoporum factionis Euſebianæ, & in patrocinium receptus fuit à Julio Romano Pontifice, qui ſolus illum judicare poterat. Unde circa finem ejus quartæ Epiſtolæ (quæ prorſus germana ab omnibus cenſetur, & extat in Collectione Labbeana Tomo II. tam Græcè quàm Latinè) inquit

Digitized by Google

quit Julius: *διατὶ δὲ περὶ τ̃ Ἀλεξανδρέων πόλεως μάλιστα οὐκ ἐγράφετο ἡμῖν;* &c. *Cur igitur imprimis de Alexandrina civitate nihil nobis ſcribere voluiſtis? An ignari eſtis, hanc conſuetudinem eſſe, ut primum ſcribatur nobis, ut hinc quod juſtum eſt definiri poſſit? Quapropter ſi iſthic hujuſmodi ſuſpicio in Epiſcopum* (Athanaſium) *concepta fuerat, id huc ad noſtram Eccleſiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minimè fecerunt, poſtquam jam egerint quod libuit, ſuffragatores ſuæ damnationis, cui non interfuimus, eſſe volunt.* Et ut oſtendat, hanc Sedis Romanæ prærogativam non eſſe recentem, aut præſumptione aliqua uſurpatam, ſubdit ſtatim contra eoſdem Orientales: *Non ita ſe habent Paulli ordinationes: non ita Patres docuerunt: ſed faſtus iſte, ac novum ſtudium eſt. Obſecro vos, cum alacritate audite, pro publico bono iſta ſcribo: QUÆ ENIM ACCEPIMUS A B. PETRO APOSTOLO, EA VOBIS SIGNIFICO.* Alii verò Epiſcopi inferiorum Eccleſiarum, judicari quidem poterant à Coëpiſcopis in Synodo Provinciali, ſalvâ tamen relatione, & jure appellationis ad Romanum Pontificem, ob reverentiam S. Petri, ut in dicto Canone Sardicenſi decernitur. Et hoc ipſum eſt, quod Innocentius Papa fieri vult in Epiſtola citata. nimirùm, ut quoties Epiſcopus aliquis judicatur ab aliis comprovincialibus, non ſolùm ſit damnato Jus appellandi Sedem Apoſtolicam (hoc enim de omnibus judiciis fieri poteſt) ſed etiam judices ipſi relationem ad eam mittant, propter rei gravitatem.

27. Habemus itaque ex Concilio Sardicenſi & Innocentio I. in maioribus cauſſis, qualia ſunt judicia Epiſcoporum, referendum eſſe ad Sedem Apoſtolicam, poſt judicium Epiſcopale; & propterea damnatum Epiſcopum poſſe illam appellare, ut judicium renovetur. Quod ſanè fecit Rhotadus, fecit & Hincmarus Laudunenſis: ideoque Nicolaus Papa jure antiquo & Canonicè utriuſque appellationem admiſit: non autem novo aliquo Jure intruſo ex Epiſtolis ſubdititiis, & mercibus Collectionis Iſidorianæ, ut ii recentiores imaginantur. Vide Diſſert. VIII. ſequenti Excurſu quarto num. 39. & duobus ſeqq.

EXCURSUS III.

Exſcribitur & expenditur Canon quartus ejuſdem Concilii Sardicenſis in eundem ſcopum: pluraq; ab Iſidoro tradita in ſua Præfatione contra idipſum, variis obſervationibus illuſtrantur: præſertim ex doctrina & praxi Sanctorum Pontificum, Innocentii I. Bonifacii I. Leonis I. Hilari, & Gregorii Magni.

28. POSTQUAM magnus ille Hoſius in Concilio Generali Sardicenſi edixit Canonem tertium ſuperiori Excurſu prolatum, additus fuit Canon quartus ſub hiſce verbis: *Gaudentius Epiſcopus dixit: ſi videtur, neceſſe eſt adjici huic ſententiæ, quam ſynceræ dilectione plenam protuliſti, ut ſi quis Epiſcopus fuerit depoſitus judicio Epiſcoporum, qui ſunt in vicinia, & dicat rurſus ſibi defenſionis negotium competere; NON PRIUS IN CATHEDRAM ALIUS SUBSTITUATUR, QUAM ROMANUS EPISCOPUS CAUSSA COGNITA SENTENTIAM TULERIT.* Nimirùm, non ſatìs viſum eſt Gaudentio, ut quoties aliquis Epiſcopus damnatus appellat Sedem Apoſtolicam, ejus juſſu renovetur judicium ab Epiſcopis provinciæ vicinis: niſi etiam adderetur, ut in ſecunda inſtantia, appellante Epiſcopo damnato Apoſtolicam Sedem, non priùs in ejus Cathedram ſubſtituatur alius, quàm Romanus Pontifex cognitâ cauſsâ ſententiam tulerit.

29. Cùm hic Canon editus fuiſſet in Concilio Sardicenſi anno Chriſti CCCXLVII. Romani Pontifices ſequentes illum obſervandum curârunt: atque imprimis S. Innocentius I. qui Epiſt. 29. & 30. deleri juſſit è tabulis Eccleſiaſticis nomen Arſacii, jam vitâ functi, atque omnium, qui cum eo communicârant, quòd ſuperordinatus fuiſſet in locum S. Joannis Chryſoſtomi Epiſcopi Conſtantinopolitani, pendente hujus appellatione ad Apoſtolicam Sedem. S. Bonifacius Papa Epiſt. 2. quæ eſt ad Epiſcopos Galliæ, loquens de Maximo Epiſcopo, Manichæiſmi notato, & aliorum ſcelerum reo, jubet imprimis, ut habeatur in provincia Synodus, ubi cauſſa illius judicetur: ac deinde ſubjungit: *Quidquid autem veſtra charitas de hac cauſſa duxerit diſcernendum, cùm ad nos relatum fuerit, NOSTRA, UT CONDECET, NECESSE EST AUCTORITATE FIRMETUR.* Rationemque universè reddit idem S. Pontifex in Epiſtola ad Epiſcopos Theſſaliæ, dicens: *Tenet Sedes Apoſtolica principatum, ut querelam omnium licenter accepte.* Similiter cùm Dioſcorus Epiſcopus Alexandrinus contra eundem Canonem ſuperimpoſuiſſet Anatolium Flaviano Præſuli Conſtantinopolitano appellanti Sedem Apoſtolicam, S. Leo Magnus Epiſt. 22. ſcripſit ad Eccleſiam ejus urbis Imperialis: *Quiſquis incolumi atque ſuperſtite Flaviano Epiſcopo veſtro, ſacerdotium ejus fuerit auſus invadere, nunquam in communione noſtra habebitur, nec inter Epiſcopos poterit numerari.* Eodemque modo ſe geſſit Sanctus Pontifex in reſtituendis Epiſcopis Theodoreto, Ibâ Edeſſeno, & Lupicino Africano, depoſitis iis, qui in eorum locum fuerant ordinati. S. Hilarus Papa Epiſt. 8. quæ eſt ad plures Metropolitanos Galliæ, inquit: *In dirimendis ſanè gravioribus cauſſis, & quæ illinc non potuerint terminari, Apoſtolicæ Sedis ſententia conſulatur.* Idipſum apertè confirmavit Vigilius Papa tum Epiſt. II. ad Eucherium (lege Profuturum) Epiſc. Bracarenſem, tum VII. ad Aſcanium Arelatenſem. Quin & longè poſtea S. Gregorius Magnus lib. 11. Epiſt. LII. quemdam ſuperordinatum Januario Malacitano in Hiſpania Epiſcopo puniendum decrevit, præſertim verbis illis: *Is qui eo ſuperſtite Epiſcopus perversè, & contra Canones, in Eccleſia ejus ordinari præſumſit, ſacerdotio privatus ab omni Eccleſiaſtico miniſterio repellatur.* Deinde Epiſt. LV. profert in eum ſententiam depoſitionis, & reſtituit Januarium Eccleſiæ ſuæ. Vide etiam ipſum lib. 4. Epiſt. LII. ad univerſos Galliarum Epiſcopos, ubi eandem doctrinam confirmat.

30. Hinc manifeſtè conſtat, Nicolaum I. Papam jure merito indignatum fuiſſe Hincmaro Rhe-

menſi

menſi Archipræſuli, qui in locum Rhotadi Epiſcopi Sueſſionenſis, damnati ab eo, aliiſque Galliæ Epiſcopis, & appellantis Sedem Apoſtolicam, alium ſuperordinari fecit. Nimirum Hincmarus exceſſit in eo adversùs Canonem præjactum, & Romanæ Eccleſiæ jura, conſuetudinemque longævam, ut nemo in locum damnati Epiſcopi ſufficiatur interpoſitâ appellatione ad Sedem Apoſtolicam, ſed expectetur ejus judicium. Unde non apparet, quâ veri ſpecie D. Baluzius dicat, Nicolaum in ea parte inſuper habuiſſe antiqua ſacrorum Canonum jura, novo alio invecto: cùm manifeſtum ſit totum id geſtum ab eo fuiſſe juxta Canonem quartum Synodi Sardicenſis, in quo verſamur, & juxta conſuetudinem Romanorum Pontificum, Sanctorum Innocentii, Bonifacii, Leonis, Hilari, & Gregorii, quos paullò antè laudavimus, ſicut & Vigilii, cùm jam eſſet verus Papa.

31. Unde reſpuendus eſt ſcriptor Annalium Bertinianorum, qui de reſtitutione Rhotadi agens ad annum DCCCLXV. ſcribere auſus fuit: *Circa medium Julium menſem in Attiniacum palatium Arſenius veniens, Rhotadum CANONICE à quinque provinciarum Epiſcopis dejectum, & à Nicolao Papa NON REGULARITER, SED POTENTIALITER RESTITUTUM, ſecum reducens, Carolo præſentavit.* Quomodo enim ii Epiſcopi Galli ſe geſſerunt *CANONICE* cum Rhotado Epiſcopo appellante Sedem Apoſtolicam, dum alium in ejus loco ordinare auſi ſunt? Quomodo etiam Nicolaus Papa NON REGULARITER, ſed POTENTIALITER ſe geſſiſſe cenſeatur, qui juxta Canonem Sardicenſem, & antiquum Romanorum Præſulum uſum, irritam declaravit ſuperordinationem alterius Epiſcopi in locum Rhotadi appellantis?

32. Nimirùm, cùm injuſta fuiſſet ſententia depoſitionis lata in Gallia adversùs Rhotadum, & hic ab ea appellaret Sedem Apoſtolicam, debuiſſent planè Epiſcopi ii ſuperſedere judicio, nec progredi ad ordinandum alium Epiſcopum loco Rhotadi: quoniam appellatio ad Romanum Pontificem, non modò devolvit cauſſam, verùm etiam ſuſpendit omnes prioris ſententiæ effectus: ipſumque judicem omni poteſtate exutum mutat in reum accuſatoremque. Quapropter Hincmarus, & alii Galliæ Præſules ſuperordinantes alium Epiſcopum loco Rhotadi appellantis Sedem Apoſtolicam, abſque dubio commiſerunt latrocinalem expoliationem, & attentatum ſacris Canonibus contrarium. In quo crimine imitatores extiterunt Euſebianorum contra Athanaſium, Dioſcori contra Flavianum, & quorundam aliorum erga Januarium Malacitanum, ut vidimus num. 29. Unde Nicolaus Papa in ea reſtitutione Rhotadi ad Eccleſiam ſuã imitatus fuit ſanctiſſimos Pontifices Juliũ, Leonem, & Gregorium: ac proinde ſine gravi ipſorum injuria reprehendi nequit, aut audaciæ notari.

33. Unde S. Ignatius Patriarcha Conſtantinopolitanus in libello appellationis ad eundem Nicolaum Papam, ait: *Poſtulavimus ut legerentur Epiſtolæ, quæ Canonicas pro Sancto Joanne Chryſoſtomo ſanctiones continebant: Joanni Concilium judicum non priùs ſubeundum, quam is loco ſuo, thronoque eſſet reſtitutus.* Nimirùm, ita juſſerat S. Innocentius Papa adversùs injuſtos ſpoliatores S. Joannis Chryſoſtomi, ut vidimus ſuprà nu. 29. Quapropter Nicolaus ipſe in literis ad Epiſcopos Conſtantinopolitanę diœceſeos meritò decernit, ut Epiſcopus appellans, iniquè ſpoliatus *ſede propria, necnon & omnibus ſuis, certaminis campum & litigii conflictum poſſit arripere.* Idque confirmat argumento, quod à fortiori dicunt, dum ſubdit: *Quòd cùm in mundanis negotiis legibus fieri cenſeatur, multò magis, ut in Eccleſiaſticis atque divinis obſervetur, debet provideri.*

34. Et hoc ipſum eſt, quod Iſidorus multò ante Nicolaum Papam obſervârat in Præfatione ſua num. 8. dicens: *Nullus enim qui ſuis eſt rebus ſpoliatus, aut ſede propriâ, vi aut terrore pulſus, antequam omnia ſibi ablata ei legibus reſtituantur, & ipſe pacificè diù ſuis fruatur honoribus, SEDIQUE PROPRIÆ REGULARITR RESTITUTUS, ejus multo tempore liberè potiatur honore, IUXTA CANONICAM accuſari, vocari, judicari, aut damnari INSTITUTIONEM poteſt. Unde & Eccleſiaſtica Hiſtoria ab Euſebio Cæſarienſi Epiſcopo confecta de muliere quadam, quæ pro caſtitate à marito accuſabatur, ait: PRÆCEPTUM, VEL INDICTUM EST AB IMPERATORE LEGE LATA, UT PRIMO PERMITTERETUR EI REM FAMILIAREM LIBERE DIUTIUS ORDINARE; TUM DEINDE RESPONDERE OBJECTIS. Hæc omnes leges, tam Eccleſiaſticæ, quàm & vulgares publicæque præcipiunt.*

35. Hæc ibi Iſidorus: qui certè reſtitutionem Epiſcopi appellantis, in Sedem, quâ ſpoliatus eſt, antequam judicium ulteriùs progrediatur, *regulariter* faciendam monet, & juxta *canonicam inſtitutionem*; utpote quæ non modò conſentanea ſit ſacris Canonibus, ſed etiam legibus civilibus, ſeu Cæſareæ conſtitutioni allegatæ ex Hiſtoria Euſebii Cęſarienſis. Nec dubitandum in ea extitiſſe olim id decretum, quamvis nos, evolutâ hiſtoriâ ipſâ, prout hodie extat, & circũfertur ex editione Pariſienſi anni 1581. apud Michaëlem Sonnium, illud non invenerimus. Credendum autem eſt, quemadmodum alia diverſorum teſtimonia fideliter ab Iſidoro allegata fuerunt, ita etiam illud. Nicolaus igitur reſtituens Rhotadum Sede ſua motum ab Epiſcopis Galliæ; etiam appellatione illius interpoſitâ, non ſe geſſit *potentialiter*, ut loquitur ſcriptor Annalium Bertinianorum; ſed *canonicè* & *regulariter*. Alleganda eſſent plura hoc loco ex iis, quæ de reſtitutione ſpoliatorum decreta ſunt legibus, præſertim Canonicis, niſi obvia eſſent lib. 2. Decretalium Gregorii IX. tit. 13. tum in ſexto, tum ſæpè alibi. Vide infrà num. 47. & 48.

36. Doctrinam eandem non ſolùm uſu & functione probavit laudatus S. Leo Papa reſtituto in Sedem Flaviano, ſed etiam generatim tradidit celebri illa Epiſtola ad Synodum Chalcedonenſem, quæ allegatur ab Iſidoro in hac Præfatione num. 9. & extat Græcè ac Latinè in Collectione Labbeana Conciliorum Tom. IV. col. 70. & incipit Græcè: [illegible], Latinè autem: *Optaveram quidem*, in qua circa finem S. Pontifex hæc habet ab Iſidoro exſcripta: *Quia verò non ignoramus, per pravas æmulationes multarum Eccleſiarum ſtatum fuiſſe turbatum, PLURIMOSQUE FRATRES INJUSTE SEDIBUS SUIS PULSOS, & in exilia depor-*

Digitized by Google

deportatos; his primitus vulneribus adhibeatur medicina juſtitiæ; ne quiſquam ita careat propriis, ut alter utatur alienis. Quem ita errorem omnes relinquant, ut nemini quidem perire honor debeat; ſed prioribus Epiſcopis cum omni privilegio jus proprium reformetur. Hactenus ibi, prout exſcribit Iſidorus.

37. In editione verò Græco-Latina mox citata, paullò aliter id habetur. nimirùm Latinè hæc leguntur: *Quia verò non ignoramus, per pravas æmulationes multarum Eccleſiarum ſtatum fuiſſe turbatum, plurimoſque Epiſcopos, qui hæreſim non receperint, Sedibus ſuis pulſos, & in exilia deportatos, ATQUE IN LOCUM SUPERSTITUM ALIOS SUBSTITUTOS;* (Græcè eſt: εἰς τόπους μενόντων ἀντικατασταθέντας ἑτέρους) *vulneribus his primitus adhibeatur medicina juſtitiæ: ne quiſquam ita careat propriis, ut alter utatur alienis: cùm ſi, ut cupimus, errorem omnes relinquant, nemini quidem perire honor debeat; ſed illis qui pro fide laborârunt, cum omni privilegio, jus proprium reformari.*

38. Utrovis autem modo legatur, ex eo loco, & praxi S. Leonis jam memorata, conſtat ſatis ſtatum multarum Eccleſiarum quorundã pravis æmulationibus turbatum fuiſſe, plurimoſque Epiſcopos ſedibus ſuis pulſos, ſubſtitutis aliis in locum ipſorum: ideoque curandis iis vulneribus opus fuiſſe medicinâ juſtitiæ: ut nec Epiſcopi careant propriis ſedibus, nec alii in eas intrudantur, ſive ſuperordinentur. Hoc autem eſt in quo deliquerunt Hincmarus Rhemenſis, & alii Galliarum Epiſcopi, deponentes Rhotadum à Sede Sueſſionenſi, & intrudentes alium loco ipſius appellantis Pontificem Romanum, cujus judicio potiùs totum id remittere deberent. Immeritò itaque à nuperis quibuſdam Criticis notatur Nicolaus Papa ob eam reſtitutionem, veluti antiquo juri contrariam.

39. Subdit Iſidorus num. 10. Præfationis: *Eadem & antiqui Apoſtolici, qui fuerunt ante Synodum Nicænam, ſanxerunt.* nimirùm, Romani Pontifices, quos ſuprà indicavimus num. 3. Omnes enim ii rexerunt Eccleſiam ante Concilium Nicænum, & plurimis Epiſtolis teſtati ſunt majores cauſſas, & judicia Epiſcoporum ſpectare ad Apoſtolicam Sedem.

40. Addit ſtatim: *Eadem Synodus, quæ habita eſt in Lariſſa, ſub Valeriano, loquitur.* Sed enim nulla omnino Synodus invenitur celebrata apud Lariſſam, ſive Thraciæ, ſive Cretæ, ſive Italiæ, ſive alterius cujuslibet memoratæ à Geographis. Itaque ejuſmodi lectio vitiata apparet.

41. Alii codices à Labbeo indicati non habent *in Lariſſa, ſub Valeriano*; ſed, *in Lampſaco, ſub Valentiniano.* Et hæc quidem Synodus verè celebrata fuit tempore Valentiniani Auguſti, ſub Damaſo Papa, apud Lampſacum urbem ſitam in litore Helleſponti, in ora Aſiatica, cujus mentio eſt apud Ciceronem 3. Verr. & Plin. lib. 5. cap. 32. Celebrata, inquam, fuit anno circiter 368. & quamvis non inveniantur integra ejus Acta, nec ſpeciatim aliquid conſtitutum circa appellationes Epiſcoporum ad Sedem Apoſtolicam, extat tamen ſumma illius in libro Synodico verbis illis apud Collectionẽ Labbei Tomo II. col. 887. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀποσταλέντες ἐξ ἀνατολῆς ... τὸ ὁμοούσιον, &c. ideſt: *Similiter verò, qui ex Oriente miſſi fuerunt ad deferendum Homoüſion, cum ad Valentinianum veniſſent, Synodum Lampſaci indicendam poſtulârunt, quâ & decreta Nicæna confirmarentur, & Hypetius Heracleæ Perinthi exauctoraretur. Cùm igitur conveniſſent, & menſes duos ibi finiſſent, irrita manere decernunt quæ Eudoxius & Acacius Conſtantinopoli egiſſent: Eam verò, quæ Seleuciæ edita fuiſſet fides, imprudenter confirmant. Quod ubi cognovit Valens, omnia Acta abolevit, Epiſcopos omnes exilio multavit, & Eccleſias Eudoxio tradidit.*

42. Ex iis verbis habemus, in ea Synodo irrita fuiſſe declarata, quæ Acacius & Eudoxius Conſtantinopoli egerant: deponentes, ſcilicet, multos Epiſcopos (qui tam Seleuciæ, quàm Conſtantinopoli, Acacianis reſtiterant) ſub prætextu quorundam criminum, de quibus accuſabantur: ut legere licet apud Theodoretum lib. 2. cap. 27. ac Sozomenum lib. 4. cap. 23. & 24. Occaſione verò ejus decreti par eſt exiſtimare, Synodum Lampſacenam aliquid tradidiſſe adversùs ſuperordinationes in locum Epiſcoporum appellantium, quamvis verba ipſa non extent nunc, quæ tamen Iſidori tempore extabant.

43. Pergit Iſidorus eodem numero Præfationis: *Eadem plurimæ Romanæ Synodi teſtantur.* Nimirum, Romana ſecunda ſub Julio I. Papa, habita in cauſſa Athanaſii, aliorumque Epiſcoporum, quos Euſebiani in Synodo Tyria depoſuerant, ſubſtituto in locum illius Gregorio Cappadoce Ariano. Similiter in Synodo Romana tertia ſub eodem Julio, cautum fuit indemnitati eorum Epiſcoporum, & aliorum Sedem Apoſtolicam appellantium. In ea verò iterum S. Athanaſius innocens & liber pronunciatus fuit. Vide ſummam utriuſque ejus Synodi in Collectione Labbeana Conciliorum Tom. II. col. 598. & 599. præſertim ernitam ex verbis ipſius S. Athanaſii in ſua Apologia II. Mitto alias Synodos Romæ celebratas, & nominatim illam, quæ ſub Gelaſio I. Papa coacta fuit anno 494. Nam in ea apertiſſimè & universè declaratur Jus appellandi undecumque locorum Apoſtolicam Sedem, veluti conſentaneum Canonibus ſacris, ut poſtea videbimus. Verè itaque dixit Iſidorus, eam doctrinam teſtatam haberi in plurimis Synodis Romanis. Quod ampliùs conſtabit Excurſu ſequenti.

EXCURSUS IV.

Auctoritas Symmachi Papæ, laudati ab Iſidoro, contenta in Synodis Romanis quarta & quinta, celebratis initio ſæculi ſexti, expenditur in eumdem ſcopum reſtitutionis Præſulum expoliatorum, & pro Nicolao I. Papa, adversùs Baluzium & alios. Unde & illuſtratur plurimùm Iſidori Præfatio.

44. SUBDIT Iſidorus ſtatim: *Eadem Papa Symmachus, & cæteri Patres ſanxerunt, quorum ſtatuta, prolixitatem vitantes, hic inſerere diſtulimus.* Quod veriſſimè dictum fuiſſe à Collectore ipſo, patet. Nam imprimis dum accuſato ab impiis & ſchiſmaticis hominibus optimo atque innoxio Papa Symmacho, quaſi multa & gravia perpetrâſſet, Theodericus Italiæ Rex judicium ejus cauſſæ remiſiſſet ad Synodum

Digitized by Google

dum Epiſcoporum; ipſi in Relatione ad eundem Regem teſtati ſunt, Symmachum non vi aut jure, ſed ſponte ſua & ultrò ſe ſummiſiſſe illi judicio, veluti qui in prima Sede conſtitutus, à nullo infra Deum judicari poſſet. Huc enim ſpectant verba ipſius ab Epiſcopis relata: *Primo ad conventum veſtrum, quando Romæ veniſtis, ſine aliqua dubitatione properavi, ET PRIVILEGIA MEA VOLUNTATI REGIÆ SUMMISI, ET AUCTORITATI SYNODI DEDI, &c.* Quoniam à priſcis Eccleſiæ ſæculis certum & exploratum erat, primam Sedem à nemine judicari poſſe. Itaque Symmachus cedens privilegio, permiſit ſe judicari ab Epiſcopis; &, ut inquit Ennodius in Apologetico pro quarta Synodo, occurrit ad cauſſam dicendam comitante ad judicium cum lacrymis plurimâ utriuſque ſexûs plebe: *Et, quod poſſet fidelium corda doloris juſti aculeis excitare, VENERANDO CONCILIO AUCTORITATEM ETIAM CONTRA SE, SI MERERETUR, INDULSIT.*

45. Et hoc ipſum confirmare Epiſcopi pergunt, ſubjungentes doctrinam ſibi exploratam de appellationibus quarumlibet cauſſarum ad Romanum Pontificem juxta ſacros Canones. Propterea enim ajunt: *IPSI* (Romano Pontifici) *PER CANONES APPELLATIONES OMNIUM EPISCOPORUM COMMISSÆ SUNT: & cùm ipſe appellat* (ideſt, ſi ipſe judicari renuit) *ecquid faciendum? nec iu abſentem valeamus* (valemus) *ferre ſententiam, nec contumacis locum deputare, qui ſe judicibus occurriſſe proclamat. MAXIME CUM NOVA RES EST, PONTIFICEM SEDIS ISTIUS APUD NOS AUDIRE. NULLUM ENIM CONSTAT EXEMPLUM.* Unde & concludunt, ſe nihil poſſe ea in cauſſa ordinare: ideoque facultatem petunt regrediendi ad proprias Eccleſias. Hæc ſunt quæ conſtant ex Relatione illa, quamvis exſcriptorum vitio depravata, prout extat Tom. IV. Collectionis Labbeanæ col. 1330. & ſeqq. Mitto Notas Severini Binii in eadem Acta: & in rem noſtram ſolùm obſervo, agnitum ab iis Epiſcopis antiquum & inconcuſſum privilegium Romanæ Sedi à Deo conceſſum, & ſacris Canonibus teſtatum, ut APPELLATIONES OMNIUM EPISCOPORUM ad eam dirigantur. Neque id Jus negare auſus fuit Theodericus Rex, quamvis Arianus: qui & in literis ſuis profitetur ſuum non eſſe, aliquid de Eccleſiaſticis cenſere negotiis: ac deinde id Concilium legitimè congregatum eſſe ait, quia non abſque conſenſu Romani Pontificis habitum fuit (lege Sirmondum in Notis ad Apologeticum Ennodii num. 9.) & denique rem totam, ſive diſcuſſam, ſive indiſcuſſam, Epiſcoporum conſcientiæ permittit.

46. Verùm illuſtriora multò in rem noſtram ſunt, quæ unanimi ejuſdem Symmachi, & aliorum ducentorum quindecim, ſive duodeviginti (ut alii numerant) Epiſcoporum, partim Latinorum, partim Græcorum, declarata, & teſtata fuerunt in Synodo quinta Romana tempore ejuſdem Theoderici Italiæ Regis, indictione nona, anno Domini quingenteſimo tertio. Ibidē enim imprimis Apoſtolicâ, ſimul & Synodali omnium Patrum auctoritate, probatur & confirmatur libellus Apologeticus jam laudatus Ennodii in defenſionem ejuſdem Symmachi Papæ, ſimul & venerationem Apoſtolicæ Sedis, cujus Rectores judicio ſolius Dei ſubjacent. Inter alia verò ab Ennodio ſcripta in eum ſcopum, aurea illa ſunt, quæ profert col. 11. editionis Labbeanæ 1352. *Aliorum fortè hominum cauſſas Deus voluerit per homines terminare. Sedis iſtius Præſulem ſuo, ſine quæſtione, reſervavit arbitrio. Voluit B. Petri Apoſtoli ſucceſſores cælo tantùm debere innocentiam, & ſubtiliſſimi diſcuſſoris indagini inviolatam exhibere conſcientiam, &c.* Lege Notas Sirmondi in Epiſtolam Aviti Epiſcopi Vienneſis ad Senatores urbis Romæ, ubi decretum refert ea de re editum in Synodo alia Romana, habita anno præcedenti DII. Fauſto Avieno Conſule. Verùm hæc obiter dicta velim; de quibus aliàs latiùs, & opportuniùs fortaſſe.

47. Deinde Symmachus, totâ Synodo audiente & probante, ac poſtea ſubſcribente, tradit maniſeſtè eandem doctrinam adversùs expoliatores Epiſcoporum, quam Iſidorus hoc loco eidem Pontifici nominatim acceptam fert. Ait enim: *Nec ullos Epiſcopos ſuis rebus exſpoliatos, vel à Sedibus vi aut dolo, aut quocumque ingenio pulſos, ſicut & vos de nobis judicâſtis, aut ad Synodum tam Provincialem, quam Generalem, poſſe convocari. AUT IN ALIQUO JUDICARI, antequam cuncta, quæ eis ablata ſunt, legibus poteſtati eorum pacificè per omnia redintegrentur, decernimus. Priùs ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, & Eccleſias quæ ſublatæ ſibi ſunt, cum omni privilegio ſuo reſtitui, & pòſt non ſub anguſto ſpatio temporis, ſed tantum ſpatium temporis eis indulgeatur, quantum expoliati vel expulſi eſſe videntur, antequam ad Synodum convocentur, & ab omnibus quibuſque provinciæ ſuæ Epiſcopis audiantur. Nam nec convocari ad cauſſam, nec dijudicari poteſt expoliatus, vel expulſus: quia non eſt privilegium, quo expoliari poſſit jam nudatus.* Quæ omnia planè conſonant verbis & doctrinæ Iſidori circa reſtitutionem Præſulum expoliatorum, jure allegantis pro ea teſtimonium Symmachi.

48. Proſequitur ſtatim idem Symmachus: *Unde & antiquitus decretum eſt, omnes poſſeſſiones, & omnia ſibi ſublata, atque fructus cunctos, ante conteſtatam litem, perceptor aut primas* (fortean, *perceptos primò*) *poſſeſſori reſtituat. Et alibi ſcriptum habetur: Ille qui violentiam pertulit, univerſa in ſtatu, quo fuerant, recipiat: & quæ poſſidet* (aliàs *poſſedit*) *ſecurus teneat. Et alibi: IN SYNODALIBUS PATRUM DECRETIS, ET REGUM EDICTIS, legitur ſtatutum: REDINTEGRANDA SUNT OMNIA SPOLIATIS VEL EJECTIS EPISCOPIS, præſentialiter ordinatione Pontificum, & in eorum, unde abſceſſerunt, poteſtatem funditùs revocanda, quacumque conditione temporis, aut dolo, aut captivitate, aut virtute majorum, aut per quaſcumque injuſtas cauſſas res Eccleſiæ, vel proprias, aut ſubſtantias ſuas perdidiſſe noſcuntur ante accuſationem, aut regularem ad Synodum convocationem eorum &c.*

49. Deinde idipſum confirmare pergit, tum teſtimoniis Scripturæ, tum edictis legum humanarum: ac præterea rogat Epiſcopos in ea Synodo congregatos, ut ſententiam ſuam pro Eccleſiaſtica quiete vel indemnitate proferant. *Univerſa autem*

Digitized by Google

Synodus dixit: Epiſcopalem perſecutionem, & Eccleſiarum abſciſſionem, vel vaſtationem, atque ſervorum Dei inſectationem, FULTI PRÆDICTA AUCTORITATE (nimirùm, Eccleſiæ, ſive Sedis Apoſtolicæ) *& omnium ſanctorum Patrum probibitione, utriuſque conſolatione, communi tractatu pariter in futurum, robuſtè ac veraciter computantes, ſanctorumq; Patrum ſtatuta firmantes, expreſſis ſententiis ſancimus, ne unquam talia à quoquam noſtris vel futuris temporibus præſumantur.* Itaque totius ejus Synodi decreto, juxta præcedentia Eccleſiæ ſtatuta, & SS. Patrum doctrinam, cautum fuit indemnitati Epiſcoporum, qui Sedibus ſuis aut bonis ſpoliantur, & ipſorum reſtitutioni in integrum, quocumque modo id attentatum fuerit, ante accuſationem eorum, aut regularem ad Synodum convocationem. Id ipſum autem eſt, quod Iſidorus in ſua Præfatione, ex Symmacho Papa, & Patrum doctrina, fieri debere obſervat. Rectè igitur Iſidorus ſe habuit in ea doctrina tradenda.

50. Nec ſatìs viſum Symmacho inſtaurare id decretum, niſi & pœna conveniens indiceretur transgreſſoribus. Quare ſtatim additur: *Et ſilentio facto, Symmachus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ urbis Romæ dixit: Quòd ſi aliqui hæc tranſgreſſi fuerint, & talia præſumpſerint, quid ſuper his vobis videtur pari adclamatione manifeſtare? Cumq; ſurrexiſſent, & paullò pòſt iterum conſediſſent, unâ voce dixerunt: Si quis hæc, quæ hodie in ſancta Synodo probibita ſunt, infringere præſumpſerit, aut voluntariè tranſgredi tentaverit, ſi Clericus eſt, gradu proprio penitùs careat: ſi verò Monachus aut laïcus fuerit, communione privetur; & ſi non emendaverit vitium, anathemate feriatur, &c.* Rogant deinde Symmachum Papam, ut ea que ſcripſit Ennodius in libello, eorundem Epiſcoporum nomine, firmetur Apoſtolicâ auctoritate. Symmachus judicium probat Synodi, quæ tota variis acclamationibus in ejus laudes prorumpit, additis imprecationibus adversùs quemlibet contrà facientem. Subſcribit Pontifex primo loco, & deinde Epiſcopi ducenti quindecim Eccleſiarum variarum Occidentis & Orientis. Quinto verò loco legitur: *Stephanus Epiſcopus Cordubenſis ſubſcripſi.* Quamvis probabile admodum ſit, eas ſubſcriptiones non fuiſſe ejuſdem Synodi, ſed alterius longè præcedentis: quoniam multi eorum Epiſcoporum inveniuntor quinquaginta duobus retrò annis ſubſcribentes Concilio Generali Chalcedonenſi coacto ſub S. Leone I. Papa. Non eſt autem veroſimile, quempiam eorum tamdiu in Epiſcopatu perſtitiſſe. Adi Baronium ad annum DIII. num. 9.

51. Quidquid verò ſit, an tot, an pauciores Epiſcopi intervenerint, id certum, omnes eos qui illam celebrârunt, ſimul cum ipſo Symmacho Papa decreviſſe, ſeu potiùs inſtaurâſſe antiquum Eccleſiæ decretum, ut Epiſcopi expoliati, antea in priſtinum ſtatum reſtituantur, quàm vocentur ad cauſſam dicendam coram aliis Epiſcopis. Unde Iſidorus in hac Præfatione jure merito allegat Symmachum, & alios Eccleſiæ Patres, pro ea doctrina. Quod uberiùs adhuc conſtabit Excurſu ſequenti.

52. Poſſet quoque expendi in eundem ſcopum Canon. V. Concilii Generalis Sardicenſis, in quo *Oſius Epiſcopus dixit: Placuit, ut ſi quis Epiſcopus delatus fuerit. & congregati ejuſdem regionis Epiſcopi eum gradu moverint; & veluti appellans confugerit ad beatiſſimum Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum, & velit ipſum audire, & juſtum eſſe exiſtimaverit ejus rei examinationem renovari; Coëpiſcopis ſcribere dignetur, qui ſunt propinqui provinciæ, ut ipſi accuratè & diligenter ſingula perſcrutentur, & ex veritatis fide de re ſententiam ferant. Si quis autem poſtulet ſuum negotium rurſus audiri, & ad ſuam ſupplicationem Romanorum Epiſcopum judicare viſum fuerit, ut à proprio latere Presbyteros mittat;* ERIT IN POTESTATE IPSIUS QUODCUMQUE RECTE HABERE PROBAVERIT. *Et ſi decreverit oportere eos mitti, qui cum Epiſcopis ſint judicaturi, habentes auctoritatem ejus, à quo miſſi ſunt; & hoc ponendum eſt. Si autem ſufficere putaverit ad rei cognitionem, & Epiſcopi ſententiam;* FACIET QUOD PRUDENTISSIMO EJUS CONSILIO RECTE HABERE VIDEBITUR. *Reſponderunt Epiſcopi:* QUÆ DICTA SUNT, PLACUERUNT. Poſſet, inquam, expendi is Canon in manifeſtam comprobationem eorum, quæ Iſidorus hoc loco dixit, & varii Pontifices Romani antea ac poſtea egerunt. Verùm cùm nuper Chriſtianus Lupus Tom. I. pag. 147. & ſeqq. eundem Canonem ſatìs eruditè illuſtraverit prout rem noſtram attinet, viſum remittere lectorem illuc ut plenè conſulat: & exinde uberiùs diſcat, quàm immeritò D. Baluzius, & alii quidam, vellicent ſanctiſſimum Pontificem Nicolaum, veluti inſuperhabentem ſacros & antiquos Canones.

EXCURSUS V.

Idipſum comprobatur ex celebri decreto S. Gelaſii I. & ex Epiſtola memorabili Vigilii Papæ ad Profuturum Epiſcopum Bracarenſem: Itemque ex alia ſancti Gregorii Magni.

53. REGREDIAMUR ad verba Iſidori: *Eadem*, inquit, *Papa Symmachus, & cæteri Patres ſanxerunt, quorum ſtatuta, prolixitatem vitantes, hîc inſerere diſtulimus.* Porrò in iis generatim allegat ſtatuta aliorum Pontificum Romanorũ, qui palam tradiderunt, & reipsâ executi ſunt eandem doctrinam circa judicia Epiſcoporum: quorum aliquos à Synodis depoſitos reſtituerunt, etiam nullâ Synodo ad id coactâ: alios verò depoſuerunt, quòd injuſtè judicâſſent, & in locum depoſitorum Præſulum, Sedem Apoſtolicam appellantium, quoſdam ſuperordinare auſi fuiſſent, adversùs Canones Concilii Sardicenſis in ſuperioribus laudatos. Audiendus imprimis S. Gelaſius Papa in Epiſt. tertia decima, quæ eſt ad Epiſcopos Dardaniæ. In ea latè, & ex inſtituto oſtendit, ac multipliciter demonſtrat, Acacium Eccleſiæ CP. Præſulem, jure merito ſolius Apoſtolicæ Sedis judicio fuiſſe damnatum. Notanda autem ſunt præſertim verba illa, quæ habentur col. 5. ejuſdem Epiſtolæ (apud Labbeum Tom. IV. col. 1203.) & paſſim à profeſſoribus Canonici Juris circumferuntur: *Cuncta per mundum novit Eccleſia, quoniam quorumlibet ſententiis ligata Pontificum, Sedes B. Petri Apoſtoli Jus habeat reſolvendi: utpote quæ de omni Eccleſia fas habeat judicandi, neque cuiquam liceat de*

ejus

Digitized by Google

ejus judicare judicio: *SIQUIDEM AD ILLAM DE QUALIBET MUNDI PARTE CANONES APPELLARE VOLUERUNT : AB ILLA AUTEM NEMO SIT APPELLARE PERMISSUS*. Hæc ibi generatim : quæ ſola evincerent, Nicolaum I. Papam jure, ſive juxta Canones, admiſiſſe appellationes Rhotadi & Hincmari Laudunenſis Epiſcoporum.

54. Verùm urgentiora ſunt quæ ſequuntur paullò pòſt: *Sed nec illa præterimus, quod Apoſtolica Sedes FREQUENTER, ut dictum eſt, more majorum, ETIAM SINE ULLA SYNODO PRÆCEDENTE, & abſolvendi quos Synodus iniquè damnaverat,& damnandi, NULLA EXISTENTE SYNODO, quos oportuit, habuerit facultatem. Sanctæ memoriæ quippe Athanaſium Synodus Orientalis addixerat, quem tamen exceptum Sedes Apoſtolica, quia damnationi Græcorum non conſenſit, abſolvit. Sanctæ memoriæ nihilominus Joannem Conſtantinopolitanum Synodus etiam Catholicorum Præſulum certè damnârat.quem ſimili modo Sedes Apoſtolica, ETIAM SOLA, quia non conſenſit, abſolvit. Itemque ſanctæ memoriæ Flavianum Græcorum Pontificum congregatione damnatum, pari tenore, quoniam non conſenſit, SOLA SEDES APOSTOLICA ABSOLVIT*. (ita certè legendum, prout in periodis præcedentibus: non verò, ut variæ editiones habent, *quoniam ſola Sedes Apoſtolica non conſenſit, abſolvit*. Nam τὸ *non conſenſit*, ſemper accipitur de Epiſcopo damnato, *non conſentiente*; ideſt, appellante.) *potiùſque qui illic receptus fuerat, Dioſcorum ſecundæ Sedis Præſulem ſuâ auctoritate damnavit, & impiam Synodum, non conſentiendo, ſummovit, ac pro veritate, ut Synodus Chalcedonenſis fieret, SOLA DECREVIT: in qua Pontificibus innumeris, qui latrocinio corruerunt Epheſino, veniam poſcentibus, SOLA CONCESSIT: & in ſua perfidia remanentes, nihilominus ſuâ auctoritate proſtravit, &c.*

55. Hæc inibi habentur: ex quibus omnibus palam eſt, Nicolaum Papam non POTENTIALITER, uti effutiit ſcriptor Annalium Bertinianorum, ſed CANONICE ſe geſſiſſe, tum in admittendis appellationibus Epiſcoporum, Hincmari Laudunenſis,& Rhotadi Sueſſionenſis: tum præterea in reſtitutione Rhotadi ad Sedem ſuam, quâ expoliatus fuerat in Synodo Provinciali Galliæ,quamvis appellans Romanum Pontificem. Id enim contra ſacros Canones Concilii Generalis Sardicenſis, ut ſuprà à num.28. vidimus, attentatum fuit: & à Sede Apoſtolica, etiam abſque Synodo, ſive SOLA, ut ſæpè inquit Sanctus Gelaſius, corrigi, ſeu irritum declarari potuit: ſicuti ipſe obſervat factum ſæpè in ſimili, quando Sede ſua pulſi, & expoliati fuerunt ſancti Epiſcopi, Athanaſius, Chryſoſtomus, & Flavianus, reſciſſis Actis Synodorum illarum, in quibus injuſtè damnati fuerunt, & alii ſuperordinati in locum ipſorum. Lege apud Collectionem Labbei Tomo II. col. 1311. ac ſeqq. exemplum Sacræ Honorii Auguſti miſſæ ad Arcadium Principem Orientis: in quâ Imperator ille lamentatur, inter plura alia, iniquum judicium Conſtantinopoli prolatum contra Sanctum Joannem Chryſoſtomum, cujus cauſſa, & aliorum Epiſcoporum cum eo communicantium, Romam delata per legatos, non poterat ritè terminari, niſi auctoritate interveniente Apoſtolicæ Sedis. Huc enim ſpectant verba illa Honorii: *Erat inter Epiſcopos cauſſa, quæ collato tractatoq; conſilio deberet abſolvi: miſſi ad Sacerdotes urbis æternæ* (nimirùm, *Romæ*) *atque Italiæ utraque ex parte Legati. Expectabatur ex omnium auctoritate ſententia informatura regulam diſciplinæ. Integrum ſempè eſſe debuerat, neque quidquam novari, dum definitio deliberata procederet: cùm interea mirum quoddam præcipitium feſtinationis exarſit: ut non expectatis literis Sacerdotum, qui fuerant mutuâ partium legatione conſulti, non examinatis rebus, in exilium truderentur Antiſtites; animadverſioni priùs addicti, quàm ſententiam judicii Epiſcopalis experti*. nimirum, ſententiam Innocentii Papæ, cujus judicium appellaverant. Et hæc quidem initio ferè ſæculi quinti. Sed & notatu maximè digna ſunt verba Arcadii Imperatoris reſcribentis Innocentio I. Papæ, ac ſe quodammodo excuſantis in procella illa adversùs Chryſoſtomum excitata, in Epiſtola apud Labbeum extante Tomo eodem II. columna 1313. Ὅλως ἰδὼ, ἀρχιερεῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τῶν εἰς τοὺς πρέσβεις πεπλημμελημένων οὐδὲν ἠγνόηκα, καὶ δῆλον ἐξ ὧν τοὺς αἰτίους οὐ κατὰ πάρεργον ἠμυνάμην, ὅτι τῆς κατὰ τὸν μέγαν Ἰωάννην καθαιρέσεως κατ' ἐμὲ οὐκ αἴτιος, ἀλλ' ἐπίσκοποι δείλαιοι, οἳ κανόνας δῆθεν ἐκκλησιαστικοὺς προτεινάμενοι, τὸ κρίμα τῆς ἐκείνου καθαιρέσεως ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν βεβήλους κεφαλὰς ἀνεδέξαντο. *Nihil omnino, Dei Pontifex, eorum mihi notum fuit, quæ in legatos admiſſa fuerunt, idque manifeſtum ex eo eſt, quod auctores facinoris non negligenter ultus ſum: nec oblatam de magni illius Joannis abdicatione ſententiam culpandus venio, ſed viles illi Epiſcopi, qui Canones Eccleſiaſticos prætexendo, judicium de ipſo diris devovendo in profana capita ſua receperunt*. Uſque adeò explorata erat apud Imperatores doctrina de cauſſis Epiſcoporum,ſive judiciis ad Sedem Apoſtolicam referendis, & ab ea finiendis.

56. Præterea illuſtris eſt in eundem ſcopum Epiſtola Vigilli Papæ ſcripta, non ad Eutherium, ſive Eutherum, ut in frequentibus Conciliorum editionibus habetur, ſed ad Profuturum Epiſcopum Bracarenſem, cujus conſultationibus reſpondet.Qua de re nos admonuit per Epiſtolam VII. Idus Octobris Romæ ſcriptam anno 1685. V.CL. Joannes Mabillon, & poſtea veriſſimè ab eo obſervatum deprehendimus lecto attentiùs Concilio Bracarenſi I. ubi ejuſdem Epiſtolæ ad Profuturum aperta & iterata mentio fit. In ea itaque, hæc, inter alia, habentur cap.7. (apud Labbeum Tomo V. col. 313.) planè decretoria: *Sancta Romana Eccleſia ejus* (nimirùm Sancti Petri) *merito Domini voce conſecrata, & SS. Patrum auctoritate roborata; primatum tenet omnium Eccleſiarum.ad quam TAM SUMMA EPISCOPORUM NEGOTIA ET JUDICIA, ATQUE QUERELÆ, QUAM ET MAJORES ECCLESIARUM QUÆSTIONES, QUASI AD CAPUT, SEMPER PERFERENDA SUNT. Nam & qui ſe ſcit aliis eſſe præpoſitum, non moleſtè ferat aliquem ſibi eſſe prælatum. Ipſa namque Eccleſia, quæ prima eſt, ita reliquis Eccleſiis vices ſuas credidit largiendas, ut in partem ſint vocatæ ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. UNDE OMNIUM APOSTOLICAM SEDEM APPELLANTIUM EPISCOPORUM JUDICIA,ET CUNCTARUM MAJORUM NEGOTIA*

CAUSSARUM, EIDEM RESERVATA ESSE LIQUET: PRÆSERTIM CUM IN HIS OMNIBUS EJUS SEMPER SIT EXPECTANDUM CONSULTUM: cujus tramiti ſi quis obviare tentaverit Sacerdotum, cauſſas ſe, non ſine honoris ſui periculo, apud eandem ſanctam Sedem noverit redditurum.

57. Hæc ibi: quibus nihil illuſtrius eſſe poteſt ad demonſtrandum, veriſſimum eſſe, & exploratis Pontificum Romanorum aotiquiorum Iſidoro teſtimoniis traditum, quidquid ille in hac Præfatione docet circa judicia Epiſcoporum. Præterea juſtum fuiſſe & priſcis Sedis Apoſtolicæ decretis conſentaneum, quidquid Nicolaus I. geſſit in cauſſis Hincmari Laudunenſis & Rhotadi Epiſcoporum, Apoſtolicam Sedem appellantiom à judicio Synodorum Gallicanarum, à quibus depoſiti fuerant; præſertim ſuperordinato alio Epiſcopo in locum Rhotadi, adversùs Sardicenſes Canones.

58. Quapropter mirari ſubit præfidentiam, quà Baluzius, poſt Cellotium, criminari audet ſanctiſſimnin Papam Nicolaum in ea parte, quaſi obtrudentem novum Jus, præſertim inductum ex ſuppoſititiis veterum Pontificum Epiſtolis. Dato enim, quod aliqoæ, immò omnes extantes in Collectione Iſidoriana eſſent tales, ac nonnullæ aliæ interpolatæ, extabant aliæ indubitatæ Sanctorum Pontificum Julii I. (apud Athanaſium & alios) Innocentii I. Bonifacii I. Leonis I. Gelaſii I. ac Symmachi, & mox allegata Vigilii, in quibus idem ſancitum legebatur, atqoe in uſum functionemque deductum, quod Nicolaus poſtea egit. Neque obſtat, quod poſt ſcriptas Diſſertatiooes has legere contigit in nova Collectione Baluzii recèns ad nos Pariſiis allata, Tom. I. col. 1468. ubi ille Epiſtolam prædictam Vigilii ad Profuturum exhibet ſine capite de Primatu Romanę Eccleſiæ nuper à nobis exſcripto: quoniam, ut ipſe teſtatur, extat illa ſine eo capite in Codice optimo & antiquiſſimo Bibliothecæ Colbertinæ. Non, inquam, obſtat: quia potiùs habenda eſt fides omnibus aliis Codicibus tum manuſcriptis, præſertim antiquiſſimis & incorruptis, quibus uſus fuit Illuſtriſ. Loaïſa in editione Conciliorum Hiſpaniæ; tum excuſſis, in quibus caput id habetur. Cenſeri etiam debet, ſchiſmaticum aliquem, ſive refractarium in Sedem Apoſtolicam, jugulàſſe Epiſtolam Vigilii in illo codice, abſciſſo capite, in quo de Primatu Eccleſiæ Romanæ agitur. Facilius enim creditu id eſt, quàm centonem aliquem fuiſſe additom innumeris exemplaribus ejuſdem Epiſtolæ, tum ſcriptis, tum impreſſis decurſu undecim ſęculorum. Verùm ne inde vel apparens effugium Baluzio ſit, extat alia Epiſtola, aliàs ſeptima ejuſdem Vigilii ad Auxanium Arelatenſem, in qua ait: *Si quæ verò certamina de religione Fidei (quod Deus auferat) aut de quolibet negotio, quod ibi PRO SUI MAGNITUDINE TERMINARI NON POSSIT, evenerint; totius veritatis indagine diligenti ratione diſcuſſâ, Relationis ad nos ſeriem deſtinantes, APOSTOLICÆ SEDI TERMINANDA SERVATE.*

59. Præterea Saoctus Gregorius Magnus id ipſum luculentiſſimè docet variis locis, prout legere eſt in Tractatu de Primatu Romanæ Eccleſiæ toties edito, & noviter recuſo in Collectione Labbei, Tom. I. col. 68. Delibando autem ex iis præcipua ſolùm, in Epiſtola ad omnes Epiſcopos per diverſas provincias conſtitutos, ait: *Quia cunctarum diſpoſitione divinâ curam gerimus Eccleſiarum, omnibus noſtra poſcentibus ſuffragia, Apoſtolicâ auctoritate ſubvenire optamus: quoniam divinæ virtutis, & infirmitatis humanæ ſanctio eſt, ut omnium Eccleſiarum negotia ad noſtræ reparationis tendant effectum. Quapropter has ad vos literas deſtinamus, in quibus decreto noſtro veſtram rogantes charitatem, mandamus, UT NIHIL PRIUS DE EO, QUOD* (fortean QUI) *AD SINUM SANCTÆ ROMANÆ CONFUGIT ECCLESIÆ, EJUSQUE IMPLORAT AUXILIUM, DECERNATUR, QUAM AB EJUSDEM ECCLESIÆ FUERIT PRÆCEPTUM AUCTORITATE: quæ vices ſuas aliis ita impertivit Eccleſiis, ut in partem ſint vocatæ ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. Si autem (quod non arbitramur) à quoquam ſecus præſumptum fuerit; ab officio Cleri ſubmotus, Apoſtolicæ auctoritatis reus ab omnibus judicetur.*

60. Vides hoc loco Gregorium Magnum, mitiſſimum certè Pontificem, nec cupidum explicandæ ſuæ poteſtatis, eadem ſtatuiſſe, quæ olim Melchiades, quæ poſtea Julius I. in cauſſa Athanaſii, quæ deinde Innocentius, Bonifacius, Leo, Gelaſius, Symmachus, & alii RR. Pontifices, ſæculis quarto, quinto, ac ſexto; quæ denique labente oono Nicolaus I. & Hadrianus II. obſervanda decreverunt erga Epiſcopos appellantes. Et ne videretur aliquid in eo adversùs Canones ſtatuere Gregorius, ait (habeturque diſt. 12. cap. *Præceptis*) *Non novum aliquid præſenti juſſione præcipimus, ſed illa, quæ olim indulta videntur firmamus: CUM NULLI DUBIUM SIT QUOD NON SOLUM PONTIFICALIS ACCUSATIO* (ecce quæſtio noſtra) *SED OMNIS SANCTÆ RELIGIONIS RELATIO, AD SEDEM APOSTOLICAM, QUASI AD CAPUT ECCLESIARUM, DEBEAT REFERRI, ET INDE NORMAM SUMERE, UNDE SUMPSIT EXORDIUM &c.* Quæ verba mutuavit planè Sanctus Gregorius ex veteribus RR. PP. Epiſtolis, quas poſtea Iſidorus ſuæ Collectioni inſeruit. Vide ſuprà Diſſert. IV. n. 24. illuſtre teſtimonium Gregorii IV.

61. Quod verò aliqui reponunt, nec Rhotadum, nec Epiſcopos Gallicanos, qui eum depoſuerunt, Romam evocari potuiſſe ad cauſſam dicendam, ſed judicium intra provinciam terminari debuiſſe; eſt vetus cantilena ab Euſebianis mutuata in cauſſa Athaoaſii, & poſtea ex parte recantata ab Hincmaro Rhemenſi Epiſt. XVII. ubi ſiniſtrè interpretatur Canonem quintum Concilii Sardicenſis, in quo Euſebiani ipſi reprehenſi & damnati fuerunt. Nam eadem Synodus in literis ad Julium Papam repreheodit eos, quoniam noluerunt Romam accedere ad reddendam ſui rationem in Athanaſium, & alios Epiſcopos, qui Sedem Apoſtolicam appellaverant. Deinde in literis ad omnes ſub cœlo Epiſcopos ait, Euſebianorum Sycophaotiam jamdiu inde notam fuiſſe, quòd Romam evocati comparere nollent. *Acceſſiſſent enim, ſi ſui, & actorum ſuorum fiduciam habuiſſent.* Et eadem videtur fuiſſe vera cauſſa Hincmaro Rhemenſi, aliiſque Gallię Epiſcopis, Romam evocatis ad cauſſam dicendam, ſimul cum Rhotado Sedem Apoſtolicam appellante inſtar Athanaſii. Non enim ſatìs fidere videbantur juſtitiæ ſuæ.

Unde

Unde Rhotadus tandem Romam accedere permiſſus, nemine adverſariorum comparente, à Nicolao Papa Sedi ſuæ reſtitutus fuit.

62. Sanè ea poteſtas evocandi Romam, quoties Papa id conveniens judicaverit, ſatis indicatur iis verbis V.Can.Sardicenſis circa judicium Epiſcoporum: *Erit in poteſtate ipſius quodcumque rectè habere probaverit.* Ac præterea: *Faciet quod prudentiſſimo ejus conſilio rectè habere videbitur.* Verùm & ipſe Primatus Romano Pontifici à Deo ἀμέσως conceſſus in totam Eccleſiam, id extorquet. Unde illud Bernardi ad Mediolanenſes Epiſt. 131. *Romana Eccleſia poteſt à finibus terræ quaſcumque perſonas Eccleſiaſticas evocare, & ad ſuam præſentiam cogere, non ſemel, aut bis, ſed quoties expedire videbit.* Unde Maximo Salonitanæ Eccleſiæ Epiſcopo prævaricatori, detrectanti ut Romæ fieret de ſe judicium, & inſtanti ut intra ſuam provinciam per Vicarios Romani Pontificis ageretur, reſpondit Sanctus Gregorius Papa lib.5.Ep.25. *Quod poſtulas, ut illuc perſonam dirigere debeamus, quâ præſente, de iis, quæ dicuntur, poſſit eſſe probatio; eſſet utcumque excuſabile, ſi unquam ratio ei, qui accuſatur, neceſſitatem probationis imponeret. At poſtquam non tibi, ſed accuſantibus hoc onus incumbit, ad nos dilatione ceſſante venire non deſinas.* Hiſce verbis Gregorius planè præoccupavit effugium, quo multò poſtea uſus fuit Hincmarus Rhemenſis in cauſſa Rhotadi erga Pontificem Nicolaum.

63. Ex dictis manet fidei ſuæ, ut opinor, ſatis reſtitutum quidquid Iſidorus in Præfatione ſua dixit circa judicia Epiſcoporum, & appellationes ad Sedem Apoſtolicam. Simul etiam oſtenſum eſt, quàm inaniter à Baluzio & aliis impetantur Epiſtolæ Collectionis Iſidorianæ, priſcis Pontificibus adſcriptæ, & num.3. indicatæ, quòd in iis ea doctrina tradatur, quam hactenus oſtendimus ſacris Canonibus conſentaneam, & decretis omnino exploratis aliorum Pontificum Iſidoro ipſo antiquiorum. Dato etiam, & minimè conceſſo, Nicolaum Papam in cauſſa Rhotadi aliter ſe geſſiſſe, quàm ſacris Canonibus decretum eſſet; id facere potuit ex juſta aliqua ratione utilitatis & neceſſitatis, diſpenſando in iis: ut oſtendimus latè in *Defenſione Cathedræ Sancti Petri* Diſp. XXXVII. Idque exigere videbatur nimia oppreſſio Rhotadi in Gallia, & perſecutio illata à potentiſſimis adverſariis, quibus nemo reſiſtere audebat: ut propterea ab Epiſcopis Gallicanis nihil non lævum & violentum expectari poſſet, ſi iis permitteretur integra & abſoluta poteſtas ad terminandam cauſſam illam.

DISSERTATIO OCTAVA.

An jure Iſidorus in hac Præfatione dixerit, plura quàm viginti Capitula Concilii Nicæni in multis inveniri locis.

PROSEQUITUR *Iſidorus ſuam Præfationem, & ait:* Scire autem vos octoginta Epiſcopos, qui hoc Opus me incipere & perficere coëgiſtis, & cunctos reliquos Domini Sacerdotes oportet, quod plura quàm illa viginti Capitula, quæ apud nos habentur, Nicænæ Synodi reperimus; & in decretis Julii Papæ ſeptuaginta eſſe debere legimus. Quam Epiſtolam in ſuo ordine inter cætera decreta Apoſtolicorum poſuimus, hæc ſcrutantibus, & cunctis nôſſe volentibus rimanda. *Hæc & plura alia eòdem ſpectantia Iſidorus: quæ occaſionem miniſtrant excitandæ controverſiæ, tamdiu, & tam ſæpe vexatæ inter doctos & eruditos quoslibet, circa numerum Capitulorum, ſive Canonum Concilii Nicæni; an ſit vicenarius ſolùm, ut plerique tradunt; an potiùs vicenario major, uti Iſidorus hoc loco videtur aſſerere. Studebimus autem brevitati in re adeò prolixa ab aliis tractata, & ea ſolùm proferre, quæ videantur obſervatione digna.*

EXCURSUS PRIMUS.

Eruditorum ferè omnium hujus ſæculi opinio, ejuſque potiora fundamenta, quibus ſuadetur, Canones Nicænos non fuiſſe plures, quàm viginti.

2. CANONES Concilii Nicæni ſolùm fuiſſe viginti, communis ferè doctorum hominum ſententia eſt, tam Latinorum, quàm Græcorum, præeuntibus Ruffino lib.1.cap.6.& Theodoreto lib.1.cap.8.

3. Imprimis id ſuadere conantur, quia Epiſtola Julii I. Papæ teſtantis fuiſſe ſeptuaginta eos Canones, quam hoc loci allegat Iſidorus, communiter cenſetur ſuppoſititia, & propterea rejicitur ab omnibus ferè recentioribus, qui plures in ea ἀνωμαλίας & vitia deprehenderunt; propter quæ nullam fidem mereatur.

4. Deinde videtur palam refelli quod in ipſa habetur initio columnæ tertiæ cap. 1. *Semper majores cauſſæ ad Sedem Apoſtolicam multis auctoritatibus referri præcepta ſunt.* Id enim eſſe falſum patet ex conſuetudine Eccleſiæ Africanæ, repellentis ejuſmodi appellationes, ac negantis illas fuiſſe præſcriptas in Canone aliquo Concilii Nicæni. Cùm enim

Zoſi-

Digitized by Google

Zoſimus Papa, qui anno CDXVI. regebat Eccleſiam, contenderet apud Patres Concilii Carthaginenſis VI. ut appellationes ab Epiſcoporum Africanorum judiciis ad Sedem Apoſtolicam admitterentur, juxta præſcriptum Nicæni Concilii; Patres ipſi non acquieverunt Pontificiæ huic juſſioni: miſeruntque Legatos ad Atticum Conſtantinopoleos, & ad Cyrillum Alexandriæ Epiſcopos, ut ipſis copiam facerent omnium Canonum in Nicæna Synodo conditorum. At ii ſolos viginti circumferri ſolitos miſerunt, in quibus ne litera quidem erat de appellationibus ad Apoſtolicam Sedem. Solùm ergo viginti Canones Nicæni à principio fuerunt, ſiquidem non plures inventi, neque in Africa, neque Conſtantinopoli, nec Alexandriæ; idque nonaginta tribus annis, ſolùm poſt ipſam Synodum Nicænam, cujus Acta integra cenſendum in aliqua ſaltem earum Eccleſiarum eouſque perſtitiſſe.

5. Huc etiam ſpectat, Africanos Patres idipſum didiciſſe longævâ conſuetudine à tempore Sancti Cypriani, qui in Epiſt. 58. editionis Pamelii, ejuſmodi appellationes improbare videtur. Si autem in Nicæno Concilio poſtea fuiſſent probatæ, nullatenus Patres Africani poſteriores in citato Concil. VI. illas detrectare auſi fuiſſent. Quare etiam videtur falſum, quod in dicta Julii Epiſtola cap. 2. de Judiciis Epiſcoporum ſpectantibus ad Romanum Pontificem habetur.

6. Accedunt teſtimonia ſcriptorum ejuſdem ſæculi quinti, ac temporis ferè, in quo Zoſimus Papa vixit. Ruffinus enim in Hiſtoria, licèt viginti duos Canones numeret, reipsâ tamen ſolos viginti exhibet, quatenus duos eorum bipartitò ſecat, in quibus nihil omnino additur. Theodoretus quoque lib. 1. Hiſtor. Eccl. cap. 8. fine teſtatur, Nicænos Canones non fuiſſe plures, quàm viginti. Patres deinde Concilii Carthaginenſis VI. in Relatione fidem faciunt, Cæcilianum Epiſcopum Carthaginenſem, qui interfuerat eidem Concilio Nicæno, viginti eorum dumtaxat Collectionem ſecum Carthaginem adduxiſſe ex Nicæa. Quare iidem dixerunt Aurelio Præſidi Capitulo IX. *Exemplaria fidei, & ſtatuta Nicænæ Synodi, quæ ad noſtrum Concilium per beatæ recordationis olim prædeceſſorem tuæ Sanctitatis, qui interfuit, Cæcilianum Epiſcopum, allata ſunt, ſed & quæ Patres, ea exemplaria ſequentes, hic conſtituerunt vel nunc communi tractatu ſtatuimus, his geſtis Eccleſiaſticis inſerta manebunt &c.* Deinde notarius ex ipſo Cæciliani codice legit confeſſionem fidei Nicænæ; *Statuta quoque Nicæna fidei in viginti capitulis ſimiliter recitata ſunt.* Denique Gelaſius Cyzicenus, qui inclinante eodem ſæculo, nimirum circa annum CDLXXVI. ſcripſit tribus libris Hiſtoriam de Actis Nicænæ primæ Synodi, ſolùm commemorat viginti illius Canones.

7. Præterea idipſum comprobant antiquiſſima exemplaria Nicænorum Canonum, quotquot inveniri potuêre. Inter quæ duo potiſſimùm cenſeri poſſunt, viſa ab Illuſtriſs. D. Petro Marca: alterum apud Chriſtophorum Juſtellum, excedens ut minimum nongentos antiquitatis annos: alterum pariter antiquiſſimum apud Monaſterium Rivi-Pollenſe Benedictinum in Catalonia: in quorum utroque ſolùm habentur viginti Canones Nicæni, & poſtea continuati cum iis totidem Sardicenſes Canones: prout legere eſt in Diſſertatione peculiari de hoc, inter Opuſcula ejuſdē Marcæ edita anno MDCLXXXI. à Stephano Baluzio, & in hujus Præfatione ad illa, ubi narrat ea, quæ contigerunt circa inventionem Ms. apud Juſtellum extantis, veluti αὐτόπτης. Videtur itaque omnino certum, illos non fuiſſe plures, nec ullo ſolido fundamento niti, quotquot eorum numerum majorem volunt. Quare hanc ſententiam tuentur frequenter recentiores penè omnes ingenti numero, quotquot de numero Canonum Nicænorum diſſeruêre.

EXCURSUS II.

Profertur ſententia Iſidori affirmantis, ejuſque argumenta examinantur: & aliqua quidem levia eſſe oſtenduntur; alia verò majoris momenti urgentur & confirmantur multipliciter.

8. VERUM Iſidorus in Præfatione hac plures fuiſſe Nicænos Canones quàm viginti, confirmat variis argumentis: ac primùm quidem ex Epiſtola Julii Papæ, quam ille in Collectione ſua exhibuit. Nimirum in ea, quæ eſt ad Orientales Epiſcopos, hæc habentur: *Conciliorum convocandorum jura, & majores cauſſas, ad Sedem Apoſtolicam, Evangelicis Apoſtolicisque inſtitutis referri oportet. Id à Sanctis Apoſtolis, & ſucceſſoribus eorum; ID A NICÆNA SYNODO DEFINITUM EST.* Atqui inter viginti Canones Nicænos circumferri ſolitos, nihil ejuſmodi legitur. Plures ergo ii, quàm viginti, fuerunt. Deinde in Epiſtola ad Epiſcopos congregatos Antiochiæ citat Canonem XVIII. ejuſdem Concilii, quaſi in eo dictum fuerit: *Omnes Epiſcopi in gravioribus cauſſis liberè Apoſtolicam appellent Sedem, atque ad eam quaſi matrem confugiant: cujus diſpoſitioni omnes majores cauſſas antiqua Apoſtolorum auctoritas reſervavit.* In Canone autem XVIII. Nicæno, quem omnia exemplaria proferunt, nec verbum ejus rei apparet, immo nec in ullo ex omnibus viginti. Id ipſum conſtat ex Canone XIX. quem ibidem allegat Julius, nullatenus extante inter viginti vulgatos, ac proinde diverſo ab iis.

9. Hoc argumentum Iſidori nullam vim habet, judicio ferè communi recentiorum, qui eam Epiſtolam rejiciunt, veluti ſuppoſitam Julio Papæ. Et certè ipſius Iſidori Collectoris tempore jam à nonnullis dubitabatur de auctoritate illius: ut patet ex ipſo contextu Præfationis, in qua verſamur: ubi ille tanto conatu eam tuetur veluti germanam. Fortaſſis verò impugnata fuit ab iis, qui etiam tunc contendebant, Canones Nicænos non fuiſſe plures quàm viginti: ut propterea Iſidorus, oſtenſo & comprobato majori numero, illam ab impugnationibus vindicaverit.

10. Id tamen certum haberi volo, Iſidorum Collectorem, ſummæ auctoritatis virum, ac celeberrimum ſuo tempore apud omnes Epiſcopos & ſacerdotes Hiſpaniæ (ut ex ipſa Præfatione conſtat, & ſuo loco oſtenſum fuit) nullatenus è ſuo cerebro finxiſſe Epiſtolam illam nomine Julii editam, aliaſ-

ve

Digitized by Google

ve Pontificum ſimiles; ſed bonâ fide à majoribus accepiſſe; qualiter apud plurimos circumferebantur. Quin & ipſi occurriſſe difficultates aliquas adversùs *αὐθεντίαν* ejus, quamvis communiter receptæ, patet ex hoc loco, ubi illam confirmare multiplici viâ conatur: veluti quæ iis præſidiis indigeret, ne adulterina cenſeretur. Unde Chriſtianus Lupus Tom.I. in Concilia pag. 112. hanc ſententiam tribuit palam S.Iſidoro.

11. Non tamen omittendum, ea quæ in prædicta Epiſtola dicuntur de Primatu Eccleſiæ Romanæ veriſſima eſſe, & à primis ſæculis communi judicio fidelium comprobata (ut ſæpe aliàs oſtendimus, præſertim Diſſert. præcedenti, ex doctrina & praxi ſummorum Pontificum uſque ad tempus Sancti Iſidori) nec parùm conſentanea Canoni ſexto indobitato Concilii Nicęni, præſertim juxta vetuſtiſſimum exemplar Chriſtophori Juſtelli, in quo legitur: *Antiquus mos eſt, ut urbis Romæ Epiſcopus habeat principatum, ut ſuburbicaria loca, ET OMNEM PROVINCIAM ſuâ ſolicitudine gubernet*. Cui reſpondet pleniùs Canon trigeſimus nonus ex Arabicis Nicęnis apud Collectionem Labbeanam Tomo II. col. 303. in quo dicitur: *Ille qui tenet Sedem Romæ, caput eſt & princeps omnium Patriarcharum: quandoquidem ipſe eſt primus, ſicut Petrus, cui data eſt poteſtas in omnes principes Chriſtianos, & omnes populos eorum: ut qui ſit Vicarius Chriſti Domini noſtri ſuper cunctos populos, & univerſam Eccleſiam Chriſtianam; & quicumque contradixerit, à Synodo excommunicatur*. Hęc ibi, ſicuti primùm à Turriano edita fuerunt. Juxta verſionem verò recentiorem Abrahami Ecchellenſis ibidem col. 327. eſt Canon XXXVII. in quo dicitur de Patriarchis Orientalibus: *Sit princeps ac præpoſitus ipſis dominus Sedis D.Petri Romæ, ſicut præceperunt Apoſtoli*.

12. Secundò Iſidorus idipſum probat, dicens num. 12. Pręfationis: *Legitur enim in Conſtantinopolitano Concilio ita: MANIFESTUM EST, QUOD ILLA, QUÆ SUNT PER UNAMQUAMQUE PROVINCIAM, IPSIUS PROVINCIÆ SYNODUS DISPENSAT, SICUT NICÆNO CONSTAT DECRETUM ESSE CONCILIO*. nimirum, ita habetur in ſecundo Canone Concilii I. Conſtantinopolit. ideſt, Oecumenici II. celebrati ſub Damaſo Papa anno CCCLXXX. verbis illis: *εὔδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα*.

13. At enim ex hoc Canone nihil jure potuit colligere Iſidorus pro ſua ſententia. nam id verè legitur ſtatutum Canone quinto Concilii Nicęni ibidem allegati, etiam juxta verſionem, quâ idem Iſidorus uſus fuit. Ubi enim Nicæni Patres dicto loco ajunt: *ἵνα ἐν τούτῳ τὴν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνῃ, καλῶς ἔχειν* &c. Iſidorus ipſe Latinè vertit aut legit: *ut ergo dignâ hæc poſſint examinatione perquiri, rectè viſum eſt, per ſingulos annos, ſingulis quibuſque provinciis, bis in anno Epiſcoporum Concilium fieri: ut ſimul in unum convenientes ex communi provincia, hujuſmodi examinent quæſtiones, &c.* Ut autem doctrina illa, & allegatio Concilii Conſtantinopolitani ad rem eſſet, profectò opus erat, ne in aliquo ex viginti Canonibus Concilii Nicęni extantibus id decretum fuiſſet.

14. Tertiò idem Iſidorus nititur in Epiſtola Sancti Innocentii I. Papę ad Victricium Rhotomagenſem Epiſcopum ajentis: *Si quæ cauſſæ vel contentiones inter Clericos & laïcos, vel inter Clericos, tam majoris ordinis, quàm etiam inferioris, fuerint exortæ, placuit, ut ſecundùm Synodum Nicænam congregatis omnibus ejuſdem provinciæ Epiſcopis, judicium terminetur*. & reliqua.

15. Cæterùm neque inde aliquid habetur, ut numerus Canonum Nicænorum ſit pluſquam vicenarius. Nam in quinto illorum nuperrimè allegato id ſtatutum legitur. ut propterea mirum appareat, Iſidorum ejus Canonis conſcium, hoc & præcedenti argumento uſum. Neque obeſt quòd in eo Canone quinto, nulla fiat mentio cauſſarum vel contentionum exortarum ſpeciatim *inter Clericos & laïcos, vel inter Clericos tam majoris ordinis, quàm etiam inferioris*, prout Innocentius in ea Epiſtola loquitur. Satìs enim Nicænum Concilium in eo Canone initio declaravit, ſe loqui de omnibus ejuſmodi contentionibus: de exortis quidem inter Clericos & Laïcos, primis illis verbis Canonis: *Servetur & iſta ſententia, ut ii, qui ab aliis excommunicentur, ab aliis ad communionem non recipiantur*. Hoc certè locum habet ubi Clerici laïcos excommunicant. De exortis verò inter Clericos, tàm majoris, quàm minoris ordinis, ſatìs commodè intelliguntur verba ejuſdem Canonis ſtatim adjecta: *Requirantur ſanè ſi fortè aliqua indignatione aut contentione, aut qualibet commotione Epiſcopi ſui excommunicati ſunt*. Quippe hæc non modò accidere poſſunt Epiſcopis erga laïcos, ſed etiam circa Clericos ſibi inferiores. Deinde ſubduntur illicò verba illa paullò antè à nobis exſcripta, quibus decernitur, *bis in anno Epiſcoporum Concilium fieri, ut ſimul in unum convenientes ex communi provincia, hujuſmodi examinent quæſtiones*, Ubi *τὸ hujuſmodi* generatim omnes eas contentiones Clericorum cum laïcis, & inter ſe, comprehendit. Aliunde verò argumentum ipſum urgeri poteſt: quia Innocentius in eadem Epiſtola ſubdit: *Si autem majores cauſſæ in medium fuerint devolutæ, ad Sedem Apoſtolicam, ſicut Synodus ſtatuit, poſt Epiſcopale judicium referantur*. Ubi nomine Synodi intelligit Nicænam paullò antè citatam. Et tamen id in nullo Canone ex viginti illis legitur. Alius igitur præter illos à principio fuit.

16. Quartò allegat Iſidorus pro ſe teſtimonium S.Theophili Epiſcopi Alexandrini, qui in ſuis Epiſtolis ait, ſtatutum fuiſſe in Concilio Nicæno, *ut ab octavo Idus Martii uſque in diem Nonarum Aprilis, diebus ſcilicet viginti octo, qualiſcumque luna nata fuerit, in quolibet medio ſpatio perhibet facere initium primi menſis, XIV. verò à XII. Kalendas Aprilis uſque in XVIII.* (aliàs ad XIV.) *Kalendas Maji ſolerter inquiri; & ſi etiam die Sabbathorum inciderit, conſequenti die Dominico, ideſt luna XV. Paſcha celebrare conſcripſit. & ſi die Dominico luna XIII.* (aliàs XIV.) *ejuſdem menſis, ideſt primi menſis, evenerit, ipſâ hebdomadâ tranſmiſſâ, in alterum diem Dominicum Paſcha ſine dubio celebrare conſcripſit*. Inducto verò hoc Theophili teſtimonio de ejuſmodi decreto Concilii Nicæni, colligit ſtatim Iſidorus: *His & aliis quamplurimis exemplis patet, PLURA ESSE QUAM VIGINTI CONCILII NICÆNI CAPITULA, ET*

VE-

Digitized by Google

VERAM ESSE PRÆDICTAM JULII PAPÆ EPISTOLAM.

17. Porrò inter omnes Epiſtolas S. Theophili Alexandrini, quotquot extare inveniuntur, & nuper editæ fuerunt anno MDCLXXVII. Tomo V. Bibliothecæ Maximæ Aniſſonianæ Patrum, nihil ejuſmodi extat, etiam in tribus primis Paſchalibus à Sancto Hieronymo Latinè redditis, ubi id opportunũ habebat locum. Quin potiùs circa finem uniuſcujuſque earum, deſignat Theophilus menſem ac diem, in quo celebrandum ſit feſtum Paſchæ, nullâ factâ mentione Concilii Nicæni, immo & verbis nullam ſimilitudinem habentibus cum iis, quæ ab Iſidoro allegantur. Exempli gratiâ profero verba tertiæ & poſtremæ Epiſtolæ Paſchalis ad calcem pag. 858. prædicti Tomi, nbi ita loquitur: *Incipient ſanctæ Quadrageſimæ jejunia ab undecimo die menſis Phamenoth, & hebdomadæ Dominicæ Paſſionis, ſextadecima die menſis Pharmuthi. Et finiamus jejunia veſpere Sabbathi, vigeſima prima die ejuſdem menſis Pharmuthi, & ſequenti die Dominica Paſcha celebramus vigeſima ſecunda die ejuſdem menſis. Poſt quæ jungamus ſeptem hebdomadas ſanctæ Pentecoſtes.* Hæc ibi, quæ ad rem ſint, & nil il ampliùs. Sed cum aliæ plures Epiſtolę ejuſdem Theophili, ac variæ lucubrationes periiſſe cenſeantur, fortaſſis in aliqua earum poſtea id decretum Concilii Nicæni de Paſchæ celebritate allegavit; nec dubitandum, eam Epiſtolam tempore Iſidori extitiſſe. Id certum eſt, Theophilum ipſum, adhuc Presbyterum anno CCCLXXX. (quippe ſolùm ab anno CCCLXXXV. aut circiter, electus fuit Alexandrinus Præſul) ſcripſiſſe de Paſchali Cyclo: in quo, ut inquit Gennadius, Paſchæ recurſum, quem magna Nicæna Synodus poſt XCV. annos agi in tempore & die & luna, ſecundùm ſtatum ſuum invenerat, additis qnibnſdam feſtivitatis rationibus & expoſitionibus, Theodoſio Imperatori obtulit.

18. Certum præterea eſt, in eadem magna Synodo Nicæna ſtatutum fuiſſe diem, in quo feſtum Paſchæ celebrandum eſſet, licèt Canon illius eâ de re non extet intra viginti illos. Ita enim conſtat ex Epiſtola Synodali Nicenorum Patrũ ad Eccleſiam Alexandrinam & Epiſcopos Ægypti, &c. quam affert Socrates lib. 1. Hiſtoriæ cap. 6. prout habetur Tomo VII. citatæ Bibliothecæ Maximæ Patrum, pag. 271. ubi hæc leguntur: *Quod autem ad omnium conſenſum de ſacratiſſimo feſto Paſchatis celebrando attinet, ſcitote quòd veſtris precibus controverſia de re ſuſcepta, prudenter & commodè ſedata eſt: ita, ut omnes fratres, qui Orientem incolunt, quique Judæorum conſuetudinem antè in eo feſto ſervando imitari ſolent, jam Romanos nos & omnet vos, qui eundem morem, quem nos in illo recolendo à primis temporibus tenuiſtis, ſunt conſentientibus animis in eodem celebrando deinceps ſedulò ſecuturi.* Deinde in Epiſtola III. Conſtantini Imperatoris ad Eccleſias, quam idem Socratęs affert (& habetur ibidem pag. 272.) hæc habentur de Synodo Nicæna: *Ibi cum de ſanctiſſimo feſto die Paſchatis diſceptaretur, COMMUNI OMNIUM SENTENTIA RECTUM ESSE VIDEBATUR, UT OMNES UBIQUE UNO EODEMQUE DIE ILLUD CELEBRARENT.* Legendus præterea idem Socratęs cap. ſeptimo ſequenti, unde idipſum patet ex colloquio ejuſdem Conſtantini cum Aceſio ſectæ Novatianorum Epiſcopo.

19. Unde Athanaſius in Epiſtola de Synodo Ariminenſi & Seleucienſi inquit: *Nicæna Synodus non temerè habita eſt: ut quæ habet graviſſimos uſus, & legitimam rationem. Syri enim, Cilices, Meſopotamiani, in feſti cauſſa claudicabant, atque una cum Judæis Paſcha celebrabant.* nimirum, abducti falsâ exiſtimatione Polycratis arbitrantis ita debere fieri ex Apoſtolica traditione. Nicæna verò Synodus, ut inquit Euſebius Cæſarienſis in Vita Conſtantini l. 3. cap. 14. ſtatuit, *ut non modò fidei conſtantia apud omnes obtineret; verùm etiam unum idemque tempus in ſalutaris feſti celebratione ab omnibus firmaretur.*

20. Nimirùm, ſanctiſſimi illi trecenti decem & octo Patres, qui Nicæam convenerant ad primum Concilium Oecumenicum celebrandum, ad concordiam omnium Eccleſiarum ſtabiliendam, extinxêre penitùs opinionẽ Quarta-decimanorum, quam olim à Victore Papa repreſſam ac damnatam in variis Conciliis, excitaverunt denuò Syri inſiſtentes cuidam veteri apud ſuos traditioni. Itaque denuò præceptum fuit, ut poſt decimam quartam lunam primi menſis, in ipſum æquinoctium vernum incidentem, vel ipſum proximè ſequentem, primâ Dominicâ, omnes ubique terrarum Chriſtiani uno eodemque die Paſcha celebrarent, communi apud omnes ritu.

21. Conſtat præterea id ex Canone primo Concilii Antiocheni, paſſim hactenus reputati Arianorum Conciliabuli, nunc autem primùm auctoritati ſuæ reſtituti teſtimoniis & argumentis multis à Clariſs. viro D. Emmanuele Schelſtrate, Bibliothecæ Vaticanæ Præfecto, integro volumine eâ de re. Nimirum, in prædicto Canone dicitur: *Omnes, qui auſi fuerint diſſolvere definitionem ſancti & magni Concilii, quod apud Nicæam congregatum eſt ſub præſentia piiſſimi & venerandi Principis Conſtantini, de ſalutifera ſolennitate Paſchæ, excommunicandos, & de Eccleſia pellendos eſſe cenſemus &c.* Mitto antiquum epitomatorem Græcum, & Zonaram, Aritenum, Balſamonem, atque epitomen Hadriani I. Papæ, apud eundem Schelſtratem; ac præterea Epiphanium Hæreſi LXIX. Gelaſium Cyzicenum in Hiſt. Concilii Nicęni, Gregorium Cęſareenſis Cappadocię Presbyterum in Actis ejuſdem Synodi à Combefiſio excerptis è Photio, Theodoretum lib. 1. cap. 9. & Bedam lib. 3. Hiſt. Eccleſiaſticę cap. 25. ex quibus conſtat, verè ita in Nicæna Synodo cautum fuiſſe, prout Iſidorus hoc locu ſtatuit ex teſtimonio Theophili.

22. Pręterea iidem Patres Nicęni, ad vitandum periculum diſparitatis, quę ex varia ac diverſa temporum ſupputatione in tot regnis oriri poterat, decreverunt, ut quod antea Romanis Pontificibus curę erat, deinceps Alexandro, ejuſque ſucceſſoribus Alexandrinę Eccleſię Epiſcopis demandaretur, veluti harum rerum peritiſſimis, nimirum, ut diligenter perquirerent, quonam die ſingulis annis Paſcha celebrandum eſſet, idque Romanis Pontificibus ſignificarent, à quibus ſingulę inferiores Eccleſię certiores redderentur. Itaque nunciato ab Epiſcopis Alexandrinis die, Romani Pontifices literas ſuas per omnes Eccleſias eâ de re promulgabant,

Digitized by Google

bant, quæ ipſo Epiphaniæ feſto quotannis inter Miſſarum ſolennia à Diaconis legebantur. Cùm itaq; Theophilus Alexandrinus eſſet ſucceſſor Alexandri in eo Epiſcopatu, ad ipſum ſpectabat inquiſitio diei Paſchatis,& ut Eccleſias ditionis ſuæ quotannis per literas admoneret. quod & fecit tribus Paſchalibus Epiſtolis ſupracitatis. Unde & certum videtur, prout Iſidorus teſtatur hoc loco, ipſum alicubi meminiſſe ejus decreti, quòd Patres Nicæni ediderunt.

23. Hinc autem vires ſumit argumentum Iſidori,ut probet Canones Nicænos fuiſſe plures,quàm viginti. Nam in nullo illorum legitur quidquam ſtatutum de ſolennitate Paſchæ; cùm tamen, teſte Theophilo, Canon eà de re ibidem conditus fuerit. Quod ipſum palam pronunciat Zonaras ſcriptor ſæculi duodecimi circa annum MCXX. in Commentariis Conciliorum editis Pariſiis anno MDC XVIII. dum interpretatur primum Canonem Antiochenum num.21. exſcriptum, dicens: *Decretum à ſanctis Patribus in Prima Synodo* (ipſa eſt Nicęna) *congregatis*, *QUOD TAMEN INTER CANONES EJUS SYNODI NON EXTAT*, *de Paſcha ſolenni die editum fuiſſe, hujus Synodi* (Antiochenæ) *auctores aſſerunt*. Itaque verè editum fuit in Nicæna Synodo decretum de celebrando Paſchate, quamvis non extet inter Canones illius. Aliunde verò conſtat, in exemplari aliquo viſo à Balſamone Patriarcha Antiocheno circa finem ejuſdem ſæculi duodecimi, extitiſſe adhuc prædictum Canonem de Paſchate celebrando inter Nicænos. Nam in Commentariis ad prędictum Canonem Antiochenum, ait: *Præſentis Synodi ſancti Patres dicunt, de hoc feſto à Prima Synodo fuiſſe definitum*. *ATQUE HOC IN CANONIBUS PATRUM PRIMÆ SYNODI INVENITUR*.

24. Sed & Nicephorus lib.8. cap. 19. initio inquit: *Fidei dogmate ritè atque ordine confirmato, rurſum convenêre* (nimirum Patres Nicæni) *ac de ſacris Paſchæ feriis diſceptârunt*. *PLACUITQUE OMNIBUS, UT EODEM TEMPORE AB OMNIBUS FESTUS IS DIES CELEBRARETUR*. Deinde verò cap. 24. exſcribit verba Synodi eâ de re ad Alexandrinos Ægyptios.

25. Unde & confirmatur idem argumentum Iſidori. Nam licèt in exemplaribus frequentibus & obviis Nicænæ Synodi, non extarent pluſquam viginti Canones, in uno, aliove inveniebantur plures, atque in iis ille, quo dies Paſchatis celebrandi præſcribebatur. Verè ergo Nicæni Canones à principio conditi, pluſquam viginti fuerunt. Sanè hoc argumentum, ſaltem prout à nobis explanatum & confirmatum fuit, videtur ineluctabile, & quod nullam exceptionem patiatur.

EXCURSUS III.

Examinatur quintum argumentum Iſidori, & roboratur multiplici ex capite, Acta Concilii Nicæni à principio grande volumen impleviſſe: quod proinde pluribus longè Canonibus, quàm viginti, conſtaret.

26. QUINTO idipſum confirmat Iſidorus, dicens: *Nobis autem quidam è conſortio fratrum noſtrorum Orientales teſtati ſunt, ſe vidiſſe Concilium Nicænum, habens potiorem quatuor voluminum Euangeliorum magnitudinem, continens in ſe ſeſſiones Epiſcoporum, & introductiones, judiciaque querimoniarum, atque definitiones, & conſtitutiones, necnon & ſubſcriptiones eorum, &c.* Si autem in Nicæna Synodo ſolùm ſtatuti fuiſſent viginti illi Canones circumferri ſoliti, non fuiſſet locus ut illius Acta tam grande volumen occuparent; ſed potiùs brevi codice comprehenderentur cum omnibus introductionibus, quæ Synodum ipſam præcedunt in frequentibus exemplaribus. Verè ergo longè plures quàm viginti Canones initio conditi fuerunt in Nicæna Synodo. quorum proinde introductiones, tractationes, conſultationes, & plura alia eòdem ſpectantia, implerent aliquod volumen majus, quàm ſit liber compactus ex quatuor Euangeliis. Quare licèt exemplaria obvia, quæ extabant tempore Iſidori, ſolos viginti Canones Nicænos haberent; adhuc inter Orientales inveniebatur unum vel aliud, in quo legerentur plures.

27. Ut autem vis hujus argumenti, quæ certè magna eſt, rectè æſtimetur, nonnulla in anteceſſum obſervare oportet, ex quibus ut minimum probabilitas ſententiæ Iſidori, ejuſque bona fides, palam colligitur. Primum eſt, pleraque exemplaria Actorum Synodi Nicænæ, prout primò concepta fuerunt Græcè apud Nicæam, paſſa fuiſſe ingentem perſecutionem ab Arianis, Catholicæ fidei, & τῷ ὁμουσίῳ juratis hoſtibus, qui in ea ſævientes inuſitatâ rabie, quotquot invenire poterant, flammis tradebant. Indeque effectum eſt, ut in archivis Eccleſiarum Alexandrinæ & Conſtantinopolitanæ non potuerint inveniri plures ex Nicænis Canonibus, quàm viginti, prout teſtantur Patres Concilii Carthaginenſis VI. poſtquam id per Legatos ſuos diligenter examinari curaverunt. Quapropter jure ſapientiſs. Antonius Auguſtinus in Capitulum 39. aliàs 41. Hadriani Papę, inquit: *Negabant Afri in ſuis libris inveniri Canones Nicænos; ſed neque in Attici Conſtantinop. neque in Cyrilli Alexandrini libris extare. Quod quamvis verum eſſet*, *NIHILOMINUS TAMEN FUISSE OLIM POTUERUNT AB HÆRETICIS DELETI*, *ut Julius & Felix II. & Athanaſius cum Alexandrinis teſtati ſunt*. Immo & ipſi Canones viginti, qui in iis archivis remanſerant, videntur ab ipſis Arianis fraudulenter poſiti ſeorſum ab aliis, ne abſumptis omnibus deprehenderetur ipſorum furtum, dum non omnes deerant. ſed aliqui, aut præcipui illorum integrè aſſervabantur.

tur. Et verò plures ex iis ablatos fuiſſe, præter ea, quæ ſuperiori Excurſu dicta fuerunt, conſtabit planè ex iis, quæ in hoc ac ſequenti proferemus.

28. Secundum eſt, quamvis tanta Arianorum væſania & furor exarſerit adversùs exemplaria Canonum Nicænorum, non tamen potuiſſe irruere ac ſævire in omnes prorſus bibliothecas & chartophylacia quarumlibet nationum totius Orbis Chriſtiani. quippè ex omnibus iis, etiam barbaris, & plurimarum linguarum varietate diſcretis, confluxiſſe Epiſcopos ſimul cum Græcis & Latinis, affirmat Gelaſius Cyzicenus in Commentar. par. 2. cap. 5. ex teſtimonio Euſebii Pamphili oculati teſtis lib. 3. Hiſtoriæ, ubi de eadem Synodo Nicæna inquit: *Velut Dei nutu adducta intra parietes ſuos, Syros pariter & Cilicas, Phœnicas & Arabas, Palæſtinos, Ægyptios porrò, Thebanos, Afros, alioſque ex Meſopotamia profectos recepit. Aderat in Concilio unà Perſidis Epiſcopus, nec ab hoc choro Scytha abfuit. Pontus item & Aſia* (Euſebius eo loco addit Galatiam & Cappadociam) *Phrygiaque, & Pamphilia, viros apud ſe lectiſſimos ſuppeditârunt. Quin etiam Thraces, Macedones, Achæi, & Epirotæ, & quorum domicilia multò longiore locorum intervallo diſtabant, eò advenerunt.* Similia habet Nicephorus totidem penè verbis lib. 8. Hiſtoriæ cap. 15. juxta interpretationem & partitionem Joannis Langi, quâ utor. Additque ſtatim ex eodem Euſebio: *Ab ipſis quoque Hiſpanis, Oſius videlicet celeberrimus ille unà cum aliis ibi conſidebat.* Et quamvis præcipui Patres in Concilii adyta admiſſi fuerint ſolùm CCC XVIII. ut communiter aſſeritur; longè plures confluxiſſe leguntur ad Synodum celebrandam. nimirum, ut habet Alexandrinæ editionis præfatio, ii trecenti decem & octo ſelecti fuerunt ex duobus mille trecentis quadraginta octo; ſive ex duobus mille quadraginta octo, ut habent Melchitarum & aliorum editiones.

29. Certum autem videtur, tot graviſſimos variarum nationum, & linguarum Patres; ad Eccleſias ſuas remeantes, ſibi deſcripſiſſe, ac detuliſſe ſecum tanti Concilii Acta, decreta, Canones, & diatypoſes, idque vernaculâ propriarum regionum linguâ, ut uſui eſſent, & facilè ab omnibus intelligerentur. Quod præter quam per ſe videtur manifeſtum, ſatìs indicatur ab eodem Gelaſio. Nam cap. decimo octavo, poſt Patrum Nicænorum ſubſcriptiones, addit: *Hi omnes ſancti & Apoſtolici viri, omnibus ſub cœlo ſanctis Dei Eccleſiis quæ in Nicæna ſancta magna Generali Synodo decreta ſunt, tranſmittentes, ubique tradiderunt.* Quamvis autem Arianorum ſævitia, qui penè omnes Græci aut Latini erant, abſumere poſſet omnia ferè exemplaria Græca & Latina; non tamen reliqua, & plurima exoticis aut barbaris libris conſcripta, quæ ſecum detulerunt Epiſcopi varii, præſertim Syri, Perſæ, Ægyptii, & Arabes: qui certè, ſicuti ſecum exemplaria propriis linguis deferre curârunt ad communem ſuarum Diœceſeon utilitatem; ſic & ea ſolicitè cuſtodiſſe cenſendi ſunt: ut propterea Arianorum furor in ea tam procul diſtantia non poſſet deſævire.

30. Rem optimè confirmat Abrahamus Ecchellenſis Maronita è monte Libano in Diſſertatione eruditiſſima de auctoritate Canonum & Conſtitutionum Nicænæ Primæ Synodi, à ſe ex Arabico verſorum, è qua ſummatim potiorem hujus Excursûs partem delibamus. Nam certum eſt in Bibliothecis Arabum, aliarumque nationum exoticarum, conſervata fuiſſe ipſarum linguis plura monumenta librorum Græcorum Latinorumque, quæ Græcis ac Latinis penitùs interierant. Idque exemplis aliquot, relictis pluribus aliis, oſtendit: ac primùm quidem trium librorum Apollonii Pergæi è poſterioribus quatuor libris de ſectionibus Canonicis, qui jam dudum Græcis perierant, & ab eruditis hominibus deplorati habebantur: ipſi tamen apud Arabes inventi, & à Magnis Ætruriæ Ducibus ingenti pretio redempti, ab ipſo Abrahamo Latinitate donati ſunt, & Reipublicæ literariæ reſtituti. Deinde plures Ariſtotelis libros, qui Græcè, & nonnullas Livii Decadas, quæ Latinè non extant, ac partem Hiſtoriarum Taciti à noſtris deſideratam, inveniri modò apud Arabes, oculatorum teſtium aſſeveratione confirmat. Denique quiſquis variorum Pontificum Romanorum, Imperatorum Germaniæ, Philippi II. Catholici Hiſpaniarum Monarchæ, quorundam Chriſtianiſſimorum Galliæ Regum, Sereniſſimæ Chriſtinæ Suëvorum & Gotthorum Reginæ, Magnorum Etruriæ Ducum, aliorumque quorundam Pontificum, & S.R.E. Cardinalium, atque in iis Eminentiſſimi Franciſci Barberini, perpenderit exquiſitam curam in perveſtigandis ex Aſia & Africa variis libris, multiplici Orientalium linguâ ſcriptis, & magno pretio redimendis; ſperare poteſt, invenienda tandem exemplaria aliquot integra & germana Nicænæ Synodi ex tam multis, quæ ſinguli Patres ſecum ad proprias Eccleſias detulerunt.

31. Tertium eſt, Acta omnia Concilii Nicæni, prout à principio tractata & literis conſignata fuerunt, non fuiſſe brevi aliquo Codice contenta, ſed integro aliquo volumine, æquante aut excedente molem quatuor Euangeliorum: prout Orientales ab Iſidoro allegati, ſe id vidiſſe teſtantur. Et ſanè Acta ipſa non fuiſſe rem unius vel alterius exigui Codicis, evincit laudatus Abrahamus Ecchellenſis ex ipſa Præfatione Nicænæ Synodi præfixâ omnibus editionibus, in qua legitur: *Deinde diſceptare cœperunt cum hæreticis & hypocritis: perduravitque hujuſmodi congreſſus trium annorum ſpatio, donec iſti coacti ſunt veritatem ore fateri: quæ verò corde & animo fovebant, ſolus noverat Deus.* DESCRIPTUM AUTEM QUIDQUID CUM HÆRETICIS ET FIDEI IMPUGNATORIBUS DISPUTATUM EST, ET QUIDQUID PATRES INTER SE SUNT COLLOQUUTI, ATQUE DISCUSSERUNT, QUADRAGINTA LIBRIS. *Singulorum verò SS. Patrum ſententiæ, ſermones, & fidei profeſſiones, quas ediderunt aliis libris quindecim, qui nomine* APOSTOLICARUM *dignoſcuntur,* CONSERVANTURQUE IN ECCLESIARUM BIBLIOTHECIS: SIQUIDEM H[illegible] DESCRIPTA SUNT, ET [illegible] ORBIS TERRARUM [illegible] GATA, PRÆTE[illegible] ET CONSTITU[illegible] LIBRIS CON[illegible]

ſunt ea, quibus Chriſtiani indigent Orientales, & eſt hic liber. Quid illuſtrius in confirmationem ſententiæ Iſidori de longè pluribus, quàm viginti, Nicęnę Synodi Canonibus & Conſtitutionibus; utpote contentis triplici libro: & de volumine grandiuſculo Actorum Concilii?

32. Subjungitur ibidem poſt pauca: *Conſtitutiones autem, quas poſuerunt, quamplurimæ quidem ſunt. Etenim ſancitæ ſunt Imperatoribus, Regibus, Sacerdotibus, Principibus, Judicibus, Rectoribus, & Provinciarum Præſidibus, ut ſingulis expedit regionibus ſecundum mores & naturas: Item Monaſteriis eorumque habitatoribus, Abbatibus, & Monialibus, & ſingulis ipſorum ordinibus tam virorum, quàm mulierum; NECNON ECCLESIASTICÆ HIERARCHIÆ* (obſerva hæc pro dictis ſuprà Excurſu II.) *Præterea ducibus, militibus, mercatoribus, civibus, nautis, nummulariis quoque, artificibus, fornicariis, adulteris, ſodomitis, concubinariis, & polygamis. NEC QUIDQUAM PARVUM VEL MAGNUM PRÆTERMISERUNT, CUJUS NON FECERUNT MENTIONEM, ET CUJUS LEGEM NON STATUERUNT*. Deinde additur ratio opportuna condendi tot leges, conſtitutiones, & Canones, *propterea, quia Imperator, & magnates, duces, milites, patricii, & ipſius Curiæ ordines, necnon familiares, & domeſtici, & imperii ejus incolæ, recèns ad Chriſtianam fidem converſi erant. ADEOQUE CANONIBUS INDIGEBANT, ET CONSTITUTIONIBUS AD SUAM STABILIENDAM RELIGIONEM*. Cùm igitur tot ejuſmodi Canones & Conſtitutiones non habeantur inter viginti, nec haberi poſſint, niſi in numero longè majori; reliquum eſt, ut Nicæna Synodus valdè plures Canones à principio ediderit, quàm illos viginti.

33. Idipſum confirmant multorum teſtimonia ab Abrahamo citata: atque imprimis Eutychii Patriarchæ Alexandrini in ſuo Chronico: ubi agens de Patribus hujus Concilii, ait: *Compoſuerunt etiam ipſi libros quadraginta, qui conſtitutiones, & leges continebant*. Libri autem quadraginta, quamvis breves eſſent, aliquod mediocre volumen implere poterant. Similiter Abuharcus Mohamedanus ſcriptor, parte alterâ ſuæ Apologiæ adverſus Chriſtianos ait: *Et poſuerunt Nicæni Conſtantino fidem, itemque quadraginta libros, quos Canones appellaverunt*. Certè id non aliunde compertum habere potuit, quàm ex Chriſtianorum libris tunc extantibus. Georgius quoque Homaïdius parte primâ ſui Chronici ex Conſtantino Magno, inquit: *Tum benedixerunt ei*, (Conſtantino) *ET COMPOSUERUNT IPSI LIBRUM ECCLESIÆ, CONTINENTEM QUIDQUID SPECTAT AD JUDICIA ET LITES*. Id autem nequit eſſe verum, ſi Canones Nicæni non fuerint longè plures, quàm ii viginti: utpote in quibus non extant plurima ad judicia & lites Eccleſiæ ſpectantia. Quare fateri oportet, Canones à Concilio Nicæno fuiſſe edi[illegible] mero; ut proinde ex ii[illegible] volumen conſurgere[illegible] tales ab Iſidoro [illegible]

34. Acc[illegible] cus Gelaſ[illegible] citer a[illegible]

C[illegible]

ad Commentaria Actorum ipſius ait: *Omnia quæ in præclara illa & ſancta Synodo facta & conſtituta fuerant, jam pridem, cùm adhuc in paterna domo vitam degerem, legi, CUM ILLA INVENISSEM IN ANTIQUISSIMO LIBRO IN MEMBRANIS PENE INTEGRIS DESCRIPTA: qui fuit* [illegible] *& celebris Dalmatii, in illuſtri Cyzicen*[illegible] *poli ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ Archiepiſ*[illegible] *tandem ad familiæ noſtræ dominium de*[illegible] *meum dico ſecundum carnem, dignum ha*[illegible] *in ordinem Presbyterorum ejuſdem E*[illegible] *retur. In quem ſacrum librum* [illegible] *multumque in eo poſuiſſem ſtudii*, [illegible] *moriâ omnia retinere* (*nemo enim* [illegible] *ſum illud mare omnium, quæ* [illegible] *memoriter in ore habere p*[illegible] *ſanctorum noſtrorum Patrum*. [illegible] centum quinquaginta annis poſt eam [illegible] bens, teſtetur librum à ſe vi[illegible] fuiſſe prægrandem & antiqui[illegible] ptum eſſe tempore ejuſdem Syn[illegible] & [illegible] tum à Dalmatio in propriam Eccle[illegible] à ſanctis Patribus Nicęnis tra[illegible] gebantur.

35. Sed & Photius Con[illegible] do-patriarcha quidem, [illegible] recenſet libros à ſe perlectos [illegible] Actorum Synodi Nicænæ [illegible] Præterea teſtatur, ſe inve[illegible] dem Acta continentem [illegible] ſcopi Cæſareæ Pal[illegible].

36. Quòd ſi verò [illegible] tres Nicęni po[illegible] ſes, & leges edere. [illegible] men implerent; [illegible] Ecchellenſis ex eo, [illegible] Conc[illegible] raverit ſaltem [illegible] laſius pa[illegible] rum e[illegible] Synodi [illegible] ſtantino: [illegible] Regi [illegible] *JUXTA VETERES H*[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

tur. Et verò plures ex iis ablatos fuiſſe, præter ea, quæ ſuperiori Excurſu dicta fuerunt, conſtabit planè ex iis, quæ in hoc ac ſequenti proferemus.

28. Secundum eſt, quamvis tanta Arianorum væſania & furor exarſerit adversùs exemplaria Canonum Nicænorum, non tamen potuiſſe irruere ac ſævire in omnes prorſus bibliothecas & chartophylacia quarumlibet nationum totius Orbis Chriſtiani. quippè ex omnibus iis, etiam barbaris, & plurimarum linguarum varietate diſcretis, confluxiſſe Epiſcopos ſimul cum Græcis & Latinis, affirmat Gelaſius Cyzicenus in Commentar. par. 2. cap. 5. ex teſtimonio Euſebii Pamphili oculati teſtis lib. 3. Hiſtoriæ, ubi de eadem Synodo Nicæna inquit: *Velut Dei nutu adaucta intra parietes ſuos, Syros pariter & Cilicas, Phœnicas & Arabas, Palæſtinos, Ægyptios porrò, Thebanos, Afros, aliosque ex Meſopotamia profectos recepit. Aderat in Concilio unà Perſidis Epiſcopus, nec ab hoc choro Scytha abfuit. Pontus item & Aſia* (Euſebius eo loco addit Galatiam & Cappadociam) *Phrygiaque, & Pamphilia, viros apud ſe lectiſſimos ſuppeditârunt. Quin etiam Thraces, Macedones, Achai, & Epirotæ, & quorum domicilia multò longiore locorum intervallo diſtabant, eò advenerunt.* Similia habet Nicephorus totidem penè verbis lib. 8. Hiſtoriæ cap. 15. juxta interpretationem & partitionem Joannis Langi, quâ utor. Additque ſtatim ex eodem Euſebio: *Ab ipſis quoque Hiſpanis, Oſius videlicet celeberrimus ille unà cum aliis ibi conſidebat.* Et quamvis præcipui Patres in Concilii adyta admiſſi fuerint ſolùm CCC XVIII. ut communiter aſſeritur; longè plures confluxiſſe leguntur ad Synodum celebrandam. nimirum, ut habet Alexandrinæ editionis præfatio, ii trecenti decem & octo ſelecti fuerunt ex duobus mille trecentis quadraginta octo; ſive ex duobus mille quadraginta octo, ut habent Melchitarum & aliorum editiones.

29. Certum autem videtur, tot graviſſimos variarum nationum, & linguarum Patres; ad Eccleſias ſuas remeantes, ſibi deſcripſiſſe, ac detuliſſe ſecum tanti Concilii Acta, decreta, Canones, & diatypoſes, idque vernaculâ propriarum regionum linguâ, ut uſui eſſent, & facilè ab omnibus intelligerentur. Quod præter quam per ſe videtur manifeſtum, ſatis indicatur ab eodem Gelaſio. Nam cap. decimo octavo, poſt Patrum Nicænorum ſubſcriptiones, addit: *Hi omnes ſancti & Apoſtolici viri, omnibus ſub cælo ſanctis Dei Eccleſiis quæ in Nicæna ſancta magna Generali Synodo decreta ſunt, tranſmittentes, ubique tradiderunt.* Quamvis autem Arianorum ſævitia, qui penè omnes Græci aut Latini erant, abſumere poſſet omnia ferè exemplaria Græca & Latina; non tamen reliqua, & plurima exoticis aut barbaris libris conſcripta, quæ ſecum detulerunt Epiſcopi varii, præſertim Syri, Perſæ, Ægyptii, & Arabes: qui certè, ſicuti ſecum exemplaria propriis linguis deferre curârunt ad communem ſuarum Diœceſeon utilitatem; ſic & ea ſolicitè cuſtodiſſe cenſendi ſunt: ut propterea Arianorum furor in ea tam procul diſtantia non poſſet deſævire.

30. Rem optimè confirmat Abrahamus Ecchellenſis Maronita è monte Libano in Diſſertatione eruditiſſima de auctoritate Canonum & Conſtitutionum Nicænæ Primæ Synodi, à ſe ex Arabico verſorum, è qua ſummatim potiorem hujus Excursûs partem delibamus. Nam certum eſt in Bibliothecis Arabum, aliarumque nationum exoticarum, conſervata fuiſſe ipſarum linguis plura monumenta librorum Græcorum Latinorumque, quæ Græcis ac Latinis penitùs interierant. Idque exemplis aliquot, relictis pluribus aliis, oſtendit: ac primùm quidem trium librorum Apollonii Pergæi è poſterioribus quatuor libris de ſectionibus Canonicis, qui jam dudum Græcis perierant, & ab eruditis hominibus deplorati habebantur: ipſi tamen apud Arabes inventi, & à Magnis Ætruriæ Ducibus ingenti pretio redempti, ab ipſo Abrahamo Latinitate donati ſunt, & Reipublicæ literariæ reſtituti. Deinde plures Ariſtotelis libros, qui Græcè, & nonnullas Livii Decadas, quæ Latinè non extant, ac partem Hiſtoriarum Taciti à noſtris deſideratam, inveniri modò apud Arabes, oculatorum teſtium aſſeveratione confirmat. Denique quiſquis variorum Pontificum Romanorum, Imperatorum Germaniæ, Philippi II. Catholici Hiſpaniarum Monarchæ, quorundam Chriſtianiſſimorum Galliæ Regum, Sereniſſimæ Chriſtinæ Suevorum & Gotthorum Reginæ, Magnorum Etruriæ Ducum, aliorumque quorundam Pontificum, & S.R.E. Cardinalium, atque in iis Eminentiſſimi Franciſci Barberini, perpenderit exquiſitam curam in perveſtigandis ex Aſia & Africa variis libris, multiplici Orientalium linguâ ſcriptis, & magno pretio redimendis; ſperare poteſt, invenienda tandem exemplaria aliquot integra & germana Nicænæ Synodi ex tam multis, quæ ſinguli Patres ſecum ad proprias Eccleſias detulerunt.

31. Tertium eſt, Acta omnia Concilii Nicæni, prout à principio tractata & literis conſignata fuerunt, non fuiſſe brevi aliquo Codice contenta, ſed integro aliquo volumine, æquante aut excedente molem quatuor Evangeliorum: prout Orientales ab Iſidoro allegati, ſe id vidiſſe teſtantur. Et ſanè Acta ipſa non fuiſſe rem unius vel alterius exigui Codicis, evincit laudatus Abrahamus Ecchellenſis ex ipſa Præfatione Nicænæ Synodi præfixâ omnibus editionibus, in qua legitur: *Deinde diſceptare cœperunt cum hæreticis & hypocritis: perduravitque hujuſmodi congreſſus trium annorum ſpatio, donec iſti coacti ſunt veritatem ore fateri: quæ verò corde & animo fovebant, ſolus noverat Deus, DESCRIPTUM AUTEM QUIDQUID CUM HÆRETICIS ET FIDEI IMPUGNATORIBUS DISPUTATUM EST, ET QUIDQUID PATRES INTER SE SUNT COLLOQUUTI, ATQUE DISCUSSERUNT, QUADRAGINTA LIBRIS. Singulorum verò SS. Patrum ſententiæ, ſermones, & fidei profeſſiones, quas ediderunt aliis libris quindecim, qui nomine APOSTOLICARUM dignoſcuntur, CONSERVANTURQUE IN ECCLESIARUM BIBLIOTHECIS: SIQUIDEM HÆC OMNIA DESCRIPTA SUNT, ET PER UNIVERSAS ORBIS TERRARUM PROVINCIAS PROMULGATA, PRÆTER CANONES* (preme hæc) *ET CONSTITUTIONES, QUÆ ALIIS TRIBUS LIBRIS CONGESTA SUNT. Ex quibus deſcripta*

ſunt

ſunt ea, quibus Chriſtiani indigent Orientales, & eſt hic liber. Quid illuſtrius in confirmationem ſententiæ Iſidori de longè pluribus, quàm viginti, Nicęnę Synodi Canonibus & Conſtitutionibus; utpote contentis triplici libro: & de volumine grandiuſculo Actorum Concilii?

32. Subjungitur ibidem poſt pauca: *Conſtitutiones autem, quas poſuerunt, quamplurimæ quidem ſunt. Etenim ſancitæ ſunt Imperatoribus, Regibus, Sacerdotibus, Principibus, Judicibus, Rectoribus, & Provinciarum Præſidibus, ut ſingulis expedit regionibus ſecundùm mores & naturas: Item Monaſteriis eorumque habitatoribus, Abbatibus, & Monialibus, & ſingulis ipſorum ordinibus tam virorum, quàm mulierum; NECNON ECCLESIASTICÆ HIERARCHIÆ* (obſerva hæc pro dictis ſuprà Excurſu II.) *Præterea ducibus, militibus, mercatoribus, civibus, nautis, nummulariis quoque, artificibus, fornicariis, adulteris, ſodomitis, concubinariis, & polygamis. NEC QUIDQUAM PARVUM VEL MAGNUM PRÆTERMISERUNT, CUJUS NON FECERUNT MENTIONEM, ET CUJUS LEGEM NON STATUERUNT.* Deinde additur ratio opportuna condendi tot leges, conſtitutiones, & Canones, *propterea, quia Imperator, & magnates, duces, milites, patricii, & ipſius Curiæ ordines, necnon familiares, & domeſtici, & imperii ejus incolæ, recens ad Chriſtianam fidem converſi erant. ADEOQUE CANONIBUS INDIGEBANT, ET CONSTITUTIONIBUS AD SUAM STABILIENDAM RELIGIONEM.* Cùm igitur tot ejuſmodi Canones & Conſtitutiones non habeantur inter viginti, nec haberi poſſint, niſi in numero longè majori; reliquum eſt, ut Nicæna Synodus valdè plures Canones à principio ediderit, quàm illos viginti.

33. Idipſum confirmant multorum teſtimonia ab Abrahamo citata: atque imprimis Eutychii Patriarchæ Alexandrini in ſuo Chronico: ubi agens de Patribus hujus Concilii, ait: *Compoſuerunt etiam ipſi libros quadraginta, qui conſtitutiones, & leges continebant.* Libri autem quadraginta, quamvis breves eſſent, aliquod mediocre volumen implere poterant. Similiter Abuharcus Mohamedanus ſcriptor, parte alterâ ſuæ Apologiæ adversùs Chriſtianos ait: *Et poſuerunt Nicæni Conſtantino fidem, itemque quadraginta libros, quos Canones appellaverunt.* Certè id non aliunde compertum habere potuit, quàm ex Chriſtianorum libris tunc extantibus. Georgius quoque Homaïdius parte primâ ſui Chronici ex Conſtantino Magno, inquit: *Tum benedixerunt ei,* (Conſtantino) *ET COMPOSUERUNT IPSI LIBRUM ECCLESIÆ, CONTINENTEM QUIDQUID SPECTAT AD JUDICIA ET LITES.* Id autem nequit eſſe verum, ſi Canones Nicæni non fuerint longè plures, quàm ii viginti: utpote in quibus non extant plurima ad judicia & lites Eccleſiæ ſpectantia. Quare fateri oportet, Canones à Concilio Nicæno fuiſſe editos ingenti numeru; ut proinde ex iis, & cæteris Actis, juſtum volumen conſurgeret, prout teſtati fuerunt Orientales ab Iſidoro citati.

34. Accedit illuſtris & planè decretorius locus Gelaſii Cyziceni, qui centum quinquaginta circiter annis poſt Synodum Nicænam, in Præludiis ad Commentaria Actorum ipſius ait: *Omnia quæ in præclara illa & ſancta Synodo facta & conſtituta fuerant, jam pridem, cùm adhuc in paterna domo vitam degerem, legi, CUM ILLA INVENISSEM IN ANTIQUISSIMO LIBRO IN MEMBRANIS PENE INTEGRIS DESCRIPTA: qui fuit divini & celebris Dalmatii, in illuſtri Cyzicenorum Metropoli ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ Archiepiſcopi; quique tandem ad familiæ noſtræ dominum devenit, patrem meum dico ſecundùm carnem, dignum habitum, qui in ordinem Presbyterorum ejuſdem Eccleſiæ cooptaretur. In quem ſacrum librum cùm perveniſſem, multumque in eo poſuiſſem ſtudii, nec potuiſſem memoriâ omnia retinere (nemo enim hominum immenſum illud mare omnium, quæ in eo recondebantur, memoriter in ore habere poterit) plurima annotavi ſanctorum noſtrorum Patrum.* Cùm verò Gelaſius centum quinquaginta annis poſt eam Synodum ſcribens, teſtetur librum à ſe viſum Actorum ipſius fuiſſe prægrandem & antiquiſſimum, patet ſcriptum eſſe tempore ejuſdem Synodi, & ſecum delatum à Dalmatio in propriam Eccleſiam: in quo alia à ſanctis Patribus Nicęnis tractata ac conſtituta legebantur.

35. Sed & Photius Conſtantinopolitanus Pſeudo-patriarcha quidem, verùm librorum helluo, ubi recenſet libros à ſe perlectos, ait, ſe legiſſe quendam Actorum Synodi Nicænę diviſum in tres partes. Præterea teſtatur, ſe inveniſſe alium Codicem eadem Acta continentem ſub nomine Gelaſii Epiſcopi Cæſareæ Palæſtinę.

36. Quòd ſi verò aliquis roget, quomodo Patres Nicęni potuerint tot Acta, Canones, diatypoſes, & leges edere, ut libros, ſive pręgrande volumen implerent; huic objectioni occurrit laudatus Ecchellenſis ex eo, quòd Concilium ipſum perduraverit ſaltem tribus annis. Ita enim teſtatur Gelaſius paullò antè citatus in Commentariis Actorum ejuſdem Synodi parte ſecunda, dicens de Conſtantino: *Sexto quidem decimo anno & ſexto menſe Regni ſui, JUXTA VETERES HISTORIAS, ut ſupra diximus* (nimirum cap. 5.) *ſanctum Epiſcoporum Concilium congregavit: anno verò viceſimo, cùm Synodi conventum diſſolviſſent, in ſuas parœcias, ut dictum eſt, unumquemque dimiſit.* Similiter Nicephorum lib. 8. Hiſtoriæ cap. 14. & 16. allegat Ecchellenſis, veluti dicentem ibi: *Concilium Nicænum annis tribus paullò ampliùs celebratum fuit.* At enim nihil ejuſmodi invenio in utroque eo capite juxta editionem ex Græco in Latinum Joannis Langi, quam ob oculos habeo. Extant tamen verba ipſa cap. 26. propè finem, ubi deſcribens Nicephorus finem Concilii Nicæni, non ſolùm ait accidiſſe vigeſimo anno Imperii Conſtantini, ſed ſtatim addit: *Synodus verò ipſa Nicææ annis tribus & paullò longiùs eſt acta: & res Nicænæ talem habuêre finem.* Potuiſſet quoque in idem confirmandum allegare ſcriptorem Anonymum apud Metaphraſten (prout legere eſt Tomo VI. Lipomani) qui aſſerit, Nicænam Synodum perduraſſe ſex menſes ultra triennium, idque probat teſtimonio Alexandri, quem ait ſcripſiſſe Acta ejuſdem Concilii. Scio eam opinionem rejici veluti fabuloſam à Baronio ad ann. CCCXXV. ex Euſebio ſępe ajente, Conciliũ id

Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom. I.

Digitized by Google

id abſolutum fuiſſe in ipſis Conſtantini Vicennalibus, & cœptum Paullino ac Juliano Coſs. ac proinde intra eundem anoum. Sed quid ſi fortè Euſebius ſolùm loquatur de præcipuis ejus Synodi Actis & controverſiâ circa ὁμοούσιον, quæ potiſſimùm iis Patribus curæ fuit? Neque enim reliqua omnia à Gelaſio, & aliis congeſta, videntur tractari potuiſſe intra eundem annum à die XI. aut XIII. ante Kalendas Julii uſque ad diem octavum ante Kalendas Septembris: quibus diebus ea Synodus cœpta & inchoata eſt. Si autem ii ſanctiſſimi & graviſſimi Patres pluſquam tres annos lnſumpsère in celebrando eo Concilio, quid mirum quòd lpſorum Acta, Canones, decreta, & leges, aliquot libros implerent, & graode aliquod volumen ex iis coaleſcens? Immo potiùs mirandum foret, quod veluti deſides & otioſi in tam longo tempore nihil aliud, quàm illos viginti Canones condidiſſent, circumferri ſolitos,

37. Credendum itaque, aut probabile cenſendum eſt, plurimos alios ab lis editos fuiſſe, quotquot neceſſarii viſi ſunt ad bonum regimen totius Eccleſiæ, jam tunc latiſſimè patentis; nec aliud exiſtimandum de tot ſanctiſſimis Patribus, iis præſertim, de quibus laudatus Nicephorus cap. 14. ait: *In Synodo ea multi Apoſtolicis donis pollebant: non pauci etiam propter Chriſtianam conſtanter obitam confeſſionem, ſtigmata & notas in carne circumferebant: præſertim ex Epiſcopis Paphnutius ſuperioris Thebaïdis, & Spiridion Cyprius Trimytuntis, & Oſius Corduba, & Jacobus Niſibis. . . . . qui etiam mortuos reſuſcitans in vitam reduxit, & innumera alia miracula edidit: Meletius Sebaſtiæ, Baſileus Amaſeæ, Nicolaus Myrorum, Gregorius Majoris Armeniæ, Paullus Neo-cæſareæ in Euphratis ripa conditæ, qui ambarum manuum uſu, Licinii improbitate, ignito ferro venis atque nervis, quibus vis movendi ineſt, peruſtis, orbatus fuerat: & aliis, quibus partim alter oculus ſtridenti ferro ademtus erat, partim poplites dextri canterio mutilati, pedes ad gradiendum inutiles reddiderant. Inter quos & Paphnutius Ægyptius fuit, ſicut & de Spiridione poſtea dicemus. ATQUE, UT SIMPLICITER DICAM, MARTYRUM PLANE POPULUS IN UNUM CONVENIT LOCUM.* Quare certum videtur, tot viros ſanctiſſimos, & Deo afflatos, condidiſſe quamplurimos alios Canones, decreta, ac leges, toto eo temporis intervallo, pro bono totius Eccleſiæ regimine, qualiter ex divina illuſtratione, ratione rectà, & experimento oportere didicerant.

38. Verè itaque, aut ſaltem probabiliter, cenſet Iſidorus, Canones Nicænos fuiſſe loogè plures: & verum debet exiſtimari teſtimooium Orientalium illorum, qui eidem dixeruot, *ſe vidiſse Concilium Nicænum, habens potiorem quatuor voluminum Evangeliorum partem; continens in ſe ſeſſiones Epiſcoporum, & introductiones, judiciaque querimoniarum, atque definitiones, & conſtitutiones, nec non & ſubſcriptiones eorum &c.*

EXCURSUS IV.

Argumento alio penè ἀναντιῤῥήτῳ, eruto ex duabus authenticis Epiſtolis Julii I. & Leonis I. Romanorum Pontificum ſuadetur, Canones Nicænos plures, quàm viginti, fuiſſe. Exceptiones recentiorum exploſæ.

39. NUNC addamus oportet plura alia in confirmationem ſententiæ ejuſdem Iſidori de majori numero Canonum Nicænorum, quàm viceſimo. Et ſanè licèt argumenta ſtatim proferenda, non legantur diſtinctè apud ipſum in Præfatione, quam præ manibus habemus, videntur multa ſaltem ex iis perſpecta ipſi fuiſſe, dum ſubdit ſtatim: *His & aliis quamplurimis exemplis patet, plura eſſe quàm viginti Concilii Nicæni Capitula, & verum eſſe prædictam Julii Papæ Epiſtolam*. nimirum, in aliis quamplurimis exemplis de induſtria prætermiſſis ab Iſidoro, viro multæ lectionis, & valdè verſato in hiſce rebus, par eſt credere, contineri multa aut pleraque ex iis, quæ poſtea eruditi Conciliorum interpretes obſervârunt, & nos ſtatim proferemus.

40. Imprimis Julius Romanus Pontifex, qui undecim annis poſt inchoatum Coocilium Nicænum electus fuit, nimirum Chriſti CCCXXXVI. & duobus poſt obitum S. Sylveſtri Papæ, ſub quo illud fuit celebratum, ac nôſſe potuit omnes ferè Nicænos Patres, & cum iis intereſſe Synodo; in Epiſtola certa & explorata ad Orientales, quam refert Athanaſius Apologiâ ſecundâ; meminit decreti cujuſdam Nicænæ Synodi, de prioris Concilii actis in poſteriori Concilio examinandis. Huc enim ſpectat quod ibidem circa fioem columnę ait Julius: διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ κατὰ Νικαίαν μεγάλῃ Συνόδῳ συνελθόντες ἐπίσκοποι, οὐκ ἄνευ Θεοῦ βουλήσεως συνεχώρησαν ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ τὰ τῆς προτέρας ἐξετάζεσθαι, &c. *Quocirca* (ut interpretatur Petrus Nannius) *Epiſcopi in Magna Synodo Nicææ congregati, non ſine Dei conſilio permiſerunt prioris Synodi Acta in alia Synodo examinari*, &c. Indeque probat Julius ritè ſuſceptam fuiſſe à Sede Apoſtolica cauſſam Athanaſii poſt judicium Tyrię Synodi, ut in Concilio Romano iterum tractaretur. At nihil ejuſmodi legitur inter viginti Canones Nicænos nunc extantes. Verè ergo alius Canon ab iis initio editus apud Nicęam fuit.

41. Neque eſt quòd aliquis excipiat, non fuiſſe opus, ut Nicæna Synodus Canonem eá de re ederet: nam à tempore naſcentis Eccleſiæ in uſu fuerat, ut Epiſcoporum judicia ad Sedem Apoſtolicam deferrentur finienda, ac proinde damnatio Athanaſii facta ab Epiſcopis Arianis per appellationem, remitteretur ad Julium Papam.

42. Non, ioquam, ad rem eſt ejuſmodi effugium. Nam quamvis certum ſit, & aotea fuiſſet à tempore Apoſtolorum, ut cauſſæ majores, & judicia Epiſcoporum, ex toto Orbe Chriſtiano ad Romanum Pontificem referrentur (ut ſæpe & ex inſtituto oſtendimus in Defenſione Cathedræ S. Petri, præſertim Diſſ. XXXVI. & XXXVII. & recentiùs adhuc Diſſert. VII. proximè præcedenti, ac ſatis conſtat ex eiſdem Julii literis) adhuc tamen ipſe teſta-

Digitized by Google

teſtatur, eam conſuetudinem retractandi in poſteriori Concilio quod in alio priore judicatum fuerat, in Synodo Nicæna renovatam, & ſcripto traditam fuiſſe. nimirum, paullò pòſt verba citata, ſubjungit: εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον ἔθος παλαιὸν τύγχανει, &c. *Quod ſi iſtiuſmodi conſuetudo olim fuit, ejuſque memoria renovata eſt*, *ET SCRIPTO PRODITA IN MAGNA SYNODO* (nimirum, Nicæna, de qua loqui pergit) *eamq; apud vos valere non ſinitis; rem profectò indecoram facitis. Morem enim, QUI SEMEL IN ECCLESIA OBTINUIT, ET A SYNODO CONFIRMATUS EST, iniquum eſt à paucis ABROGARI.* At ubinam eſt aliquid in Actis Nicænæ Synodi nunc extantibus eâ de re? Verè igitur in ea alius ejuſmodi Canon editus fuit. Et hęc quidem habentur in ea Julii Epiſtola apud Athanaſium quæ nulli erudito ſuſpecta fuit, & de qua Philippus Labbè, alioqui ſeverus expunctor Epiſtolarum ab Iſidoro collectarum, ad marginem ſcribit Tom.II. ſuæ editionis Conciliorum col. 494. *Hæc ſincera* (Epiſtola) *non ſecus ac ſequens, nulloq; Mercatoris mangonio fucata eſt.*

43. Idipſum palam conſtat ex S. Leone Papa I. Epiſt.XXIV.ad Theodoſium Juniorem Auguſtum, poſtulante retractatorium Concilium in cauſſa Flaviani appellantis à Conciliabulo, ſeu latrocinio Ephefino, juxta decretum Concilii Nicæni. *Quàm autem* (inquit Pontifex) *poſt appellationem interpoſitam hoc neceſſariò poſtuletur, CANONUM NICÆÆ HABITORUM DECRETA TESTANTUR, quæ à totius mundi ſacerdotibus ſunt conſtituta.* Et tamen nihil ejuſmodi in iis viginti Canonibus legitur.

44. Quod autem recentiores multi, & nominatim Illuſtriſs. Marca in Opuſculis nuper editis à Stephano Baluzio, Diſſertat. *De veteribus Collectionibus Canonum* cap. 1. reſpondent, ibidem à Leone nomine Canonum Nicænorum intelligi Sardicenſes poſtea conditos; rejicitur multipliciter. Imprimis, quia citat Leo eundem Nicænum Canonem eâ de re, quem allegaverat Julius Epiſtolâ paullò antè laudatâ in pari cauſſa Athanaſii, ac poſtea fuit Flaviani. Canon autem citatus à Julio palam fuit Nicænus, non Sardicenſis. nimirum, ut ipſe ait, ſcripto proditus *IN MAGNA SYNODO*, quo nomine ſolam Nicęnam intelligi apud veteres, non verò Sardicenſem, nemo doctorum hominum ignorat. Deinde patet ex verbis ipſis Leonis allegantis, *CANONUM NICÆÆ HABITORUM DECRETA*. Atqui Sardicenſes Canones non fuerunt Nicææ habiti: neque id de iis ulla veri ſpecie dici potuit, præſertim à S. Leone, graviſſimo & ſapientiſſimo Pontifice. Canon igitur ille ab ipſo allegatus, non Sardicenſis, ſed Nicęnus propriè eſt. Prꝉterea conſtat ex poſtremis verbis ejuſdem Leonis: *Quæ à totius mundi ſacerdotibus ſunt conſtituta.* Hoc enim ſolùm habet locum in Canonibus Nicænæ Synodi, ad quam ex totius mundi partibus confluxiſſe Epiſcoporum & ſacerdotum, non modò CCCXVIII., ſed etiam ſupra bis millia eorum, ex antiquis ſcriptoribus conſtat, ut in ſuperioribus obſervavimus; licèt ſoli CCCXVIII. ad Concilii adyta admiſſi fuerint. Ulteriùs, incredibile eſt, Julium Papam electum undecim annis poſt celebratam Synodum Nicęnam, & ante coactam Sardicenſem, ita hallucinatum fuiſſe, ut Canonem Sardicæ conditum citaret veluti Nicææ habitum viginti duobus annis retrò. Nam Nicæna Synodus an.CCCXXV. Sardicenſis verò an. CCCXLVII. celebrata eſt. Quin immo ſi ita hallucinati fuiſſent ambo Pontifices in ea allegatione, ſe exponerent riſui, aut ludibrio; Julius quidem Orientalium Epiſcoporum, qui damnârant Athanaſium; Leo verò Epheſinorum, qui Flavianum depoſuerant. Reponerent enim facilè ii Epiſcopi refractarii, nihil ejuſmodi IN MAGNA SYNODO, ſive NICÆÆ, conſtitutum fuiſſe: idque demonſtrarent planè exhibitis in medium viginti Canonibus Nicænis, nihil circa id decernentibus. Rurſus ex Theodoreto lib. 2. Hiſtoriæ cap. 4. conſtat, appellationem Athanaſii ad Julium Papam, fuiſſe ante coactam Synodum Sardicenſem. Nam cùm capite quarto narrâſſet ſecundum Athanaſii exilium, & iter ſuſceptum in Italiam, & cauſſam ab ipſo Romę dictam coram Julio; poſtea interjicit nonnulla capita, & deveniens ad ſeptimum, refert qualiter congregata fuerit Synodus Sardicena. Quin & ex ſolo capite quarto, ſi attentè legatur, idipſum elicitur: cùm in eo poſt appellationem Athanaſii ad Julium Papam, & cauſſam coram eo dictam, innocentiamque comprobatam, palam habeatur, ipſum adhuc exagitatum inſidiis Arianorum Româ profectum ad Conſtantem Auguſtum, ab eo impetrâſſe, ut indiceret Synodum. Et ſtatim ſubdit: *His literis adductus Conſtantius, Conventum indicit Sardicæ (ea eſt Illyriæ urbs, metropolis Dalmatiæ gentis) ubi adeſſe jubet Epiſcopos, tam Orientis, quàm Occidentis*, &c. Cùm ergo Julius admittens appellationem citet Canonem eâ de re conditum antea IN MAGNA SYNODO, hæc non fuit Sardicenſis. Denique huc ſpectant plurima & authentica Conciliorum, Patrum, ac veterum Hiſtoricorum teſtimonia ſtatim indicanda Excurſu ſequenti, quæ planè ac diſtinctè loquuntur de Synodo Nicæna, quaſi uno ore: ut non niſi violenter & abſurdè accipi à quoquam poſſint de Sardicenſi. Vide infrà num. 63. & 64.

EXCURSUS V.

Pluribus aliis veterum teſtimoniis certis & exploratis comprobatur eadem Iſidori ſententia. Ubi de editione Canonum Nicænorum longè uberiore Turriani & Ecchellenſis ex Arabico, quam fidem mereatur.

SUNT & alia teſtimonia certa, quibus extorqueatur major numerus Nicęnorum Canonum, quàm vicenarius. Ea verò curſim proponenda duximus, ne Diſſertatio prolixior evadat.

45. S. Ambroſius (qui certè potuit nôſſe de facie & colloquio nonnullos Patrum Nicænorum, & longè plures Sardicenſium, ac præſertim magnum illum Oſium, qui utrique Concilio præfuit, vixitque uſque ad annum circiter CCCLXV.) Epiſtolâ ad Vercellenſem Epiſcopum, ait: *Sed priùs cognoſcamus, non ſolùm hoc Apoſtolum de Epiſcopo & Pres-*

& Presbytero ſtatuiſſe, ſed etiam Patres in Concilio Nicæno tractatus addidiſſe, neque Clericum quenquam debere eſſe, qui ſecunda conjugia ſortitus ſit. Nihil tamen ejuſmodi legitur in aliquo ex vulgatis illis viginti Canonibus Nicænis, ſicuti neque in Sardicenſibus.

46. S. Hieronymus (qui pariter dum Romæ eſſet tempore Damaſi Papæ, potuit nôſſe aliquos Sardicenſium Patrum, & Oſium ipſum antea) Epiſtolâ tertiâ apertè indicat, in Nicena Synodo Canonem de Scripturis authenticis fuiſſe editum. Loqnens enim de libro Judith, inquit: *Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero ſanctarum Scripturarum legitur computâſſe, acquievi poſtulationi veſtræ.* Nec tamen aliquod ejus rei veſtigium invenies apud Canones illos, ſicuti neque apud Sardicenſes. Unde præcluditur locus effugio illi Archipræſulis Marcæ, Chriſtiani Lupi, & aliorum ajentium, nomine Canonum Nicænorum intelligi Sardicenſes.

47. Canonem Nicenum prohibentem, ut duo Epiſcopi in eadem Eccleſia ſedeant, citari ab Auguſtino Epiſt. 118. inquit Binius in Notis ad eandem Synodum, §. XX. *Canonum*. Verùm in tota ea Epiſtola (quæ ſanè lectu digniſſima, & ſuaviſſima eſt) nec verbum circa id habet S. Doctor. Quin nec in Indice Operum ipſius Plantinianæ editionis, nec in Concordantiis editis à Davide Lenſant, aliquid ejuſmodi invenire potui. Cæterùm poſt ſcripta hæc id inveni in ipſo S. Doctore; non quidem Epiſtolâ illâ 118. (quam etiam malè citat Ecchellenſis) ſed centeſimâ decimâ, cui in editione recenti & pulcherrima Pariſienſi Monachorum Congregationis S. Mauri reſpondet ducenteſima tertia decima. In ea enim notarii referunt electionem Heraclii in Epiſcopum deſignati ab Auguſtino dicente: *Adhuc in corpore poſito beatæ memoriæ Patre & Epiſcopo meo ſene Valerio, Epiſcopus ordinatus ſum, & ſedi cum illo. QUOD CONCILIO NICÆNO PROHIBITUM NESCIEBAM*, &c. At ubinam inter viginti Canones?

48. S. Innocentius I. Papa Epiſt. viceſimâ tertiâ ad Synodum Toloſanam (veriùs Toletanam. vide Tomum II. Collectionis Concillorum Labbeanæ col. 1279. & ſeqq.) reſtitutâ à Jacobo Sirmondo, hanc regulam commemorat, veluti in Nicæna Synodo editam: *Ne quiſpiam qui poſt Baptiſmum militaverit, ad Ordinem debeat Clericatûs admitti: neque qui cauſſas poſt Baptiſmum acceptum egerint.* Nihil autem eâ de re apud viginti Canones. Idem dicendum de pluribus aliis, quæ veluti ſtatuta à Nicæna Synodo, referuntur ab eodem Innocentio, præſertim Epiſtolâ ſextâ ad Agapitum Diaconum, de generibus non ordinandorum, & de pœnitentibus.

49. Gelaſius Cyzicenus, quamvis ſolos viginti Canones Nicænos proferat, fatetur tamen lib. 2. cap. 30. ab iis Patribus editum Decretum novem capita continens. I. De Chriſtiana vita ſanctè & religioſè inſtituenda. II. Laudabilem eſſe propriarum manuum laborem, & aſpernandos eſſe qui eum aſpernantur. III. De ordine & Hierarchia Eccleſiaſtica, & quantâ ſanctitate Clerici præfulgere debeant, IV. Laïcum non debere in ſuggeſtum aſcendere. V. De gratia, quæ per Baptiſmum comparatur. VI. De menſa Euchariſtica, in qua Chriſtus adeſt, & verè ac re ipſâ immolatur incruentè. VII. Reſurrectionem Chriſti eſſe pignus reſurrectionis, quam expectamus in perennem vitam. VIII. Unicam eſſe Eccleſiam & fidem, extra quam nulla ſit ſalus. IX. De providentia Dei, quæ per gratiam Sanctos diſponit ad conſecutionem æternæ gloriæ. Hiſce enumeratis, procedit Gelaſius ad viginti Canones ſingillatim recenſendos, in qnibus tamen vix aliquid ejuſmodi legitur. Quis ergo neget verè à principio plures in Synodo Nicæna, quàm viginti Canones, editos fuiſſe?

50. Sozomenus lib. tertio cap. 19. fine ait, ex decreto Concilii Niceni, poſt illa verba ab Apoſtolis inſtituta: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*, addita fuiſſe hæc ſequentia: *Sicut erat in principio, &c.* eo quòd Ariani blaſphemantes effutiebant, Filium à Patre in tempore factum, & fuiſſe tempus quando non erat. Patet verò, id prætermiſſum eſſe in iis viginti Canonibus.

51. S. Leo I. Papa Epiſtolis 53. 54. & 55. multa profert ex Synodo Nicena adversùs Anatolium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, uſurpantem ſibi jus ſupra Eccleſias Alexandrinam & Antiochenam: quorum tamen parum aut nihil ex iis viginti Canonibus elicere potuit. Dicere verò à Leone nomine Concilii Nicæni intelligi Sardicenſe, abſurdiſſimum eſt, & ſuprà ſatis confutatum num. 45.

52. Concilinm Arelatenſe II. celebratum anno CCCCLII. juxta Labbeũ Tomo IV. col. 1010. Canone 24. hæc habet: *Eos qui falsò fratribus ſuis capitalia objeciſſe convicti fuerint, placuit uſque ad exitum non communicare, SICUT MAGNA SYNODUS ANTE CONSTITUIT, niſi digna ſatisfactione pœnituerint.* Nomine autẽ MAGNÆ SYNODI κατ' ἐξοχὴν, Nicænam intelligi, eruditi ſciunt: in cujus tamen viginti Canonibus nec verbum ejus decreti extat.

53. In Concilio Epheſino Actione ſeptima allegatur privileginm Eccleſiæ Cypriæ collatum à Nicænis Patribus: cujus nec veſtigium eſt in iis viginti Canonibus.

54. In Concilio Chalcedonenſi ad finem, Atticus refert determinatam fuiſſe in Synodo Nicæna rationem ſcribendarum formatarum: de quo etiam legendus Optatus Milevitanus lib. ſecundo contra Parmenianum. At de hoc nec verbum invenies in vicenario illo Canonum numero. Vide Bellarminum lib. 2. de Rom. Pontifice cap. 25.

55. S. Baſilius Magnus, qui & aliquot Nicænos Patres, & pleroſque Sardicenſes videre ac convenire potuit, Epiſt. 78. ait, in Synodo Nicæna quædam fuiſſe ſtatuta ad correctionem noxiorum, quædam verò ad præmonitionem eorum, quæ in poſterum occurrere poſſunt. At, ubinam, quæſo, invenies, ſi in eo Concilio ſoli viginti illi Canones ſtatuti aſſerantur?

56. In capite *Pervenit* 3. 7. & 16. allegatur decretum Concilii Nicæni adversùs Simoniacos: cujus μηδὲ γρῦ extat in iis Canonibus, ſeu Græcè, ſeu Latinè editis.

57. Hæc omnia, ſicuti & alia quæ præmiſi, plena ſunt totidem ferè irrefragabilibus argumentis,

aut

aut ſaltē urgentiſſimis, quibus demonſtrari videtur, longè plures Canones (vel decreta, aut conſtituta, ſi ita appellare velis) à principio fuiſſe editos in Magna illa Synodo: ipſorumque omnium multa exemplaria olim extitiſſe, non modò apud Arabes, Ægyptios, aliaſque barbaras nationes, propriis ipſarum linguis ſcripta, ut ſuprà Excurſu tertio demonſtratum fuit; ſed etiam Græcè & Latinè. Nam pleraque, aut omnia teſtimonia à nobis indicata, ſunt deſumpta ex Conciliis, Patribus, & Hiſtoricis Græcis Latiniſque, qui exemplaria ipſa habuiſſe & legiſſe alterutrà earum linguarum cenſendi ſunt. Cum quo tamen cohæret, quòd pauciſſima ea fuerint relatè ad innumera alia, quæ furore væſano & impotenti Arianorum, aliorumque Catholicæ fidei hoſtium, flammis tradita, aut aliter abſumpta fuerunt.

58. Quapropter mirari ſatìs nequeo præfidentiam plurium ex eruditis, qui hoc ſæculo in quatuordecim ſedent, dum veluti rem exploratam, non tam confirmare pergunt, quàm ponunt aut præmittunt, Canones Nicænos non plures quàm viginti fuiſſe: cùm oppoſitum videatur adeò certum, & irrefragabilibus teſtimoniis antiquorum comprobatum, ut nullam vel apparentem exceptionem admittat.

59. Nec propterea definiendum à nobis, vel quopiam alio, quot illi re ipsâ fuerint, an ſeptuaginta, an octoginta, ao plures, vel pauciores. nimirum, eam quæſtionem in medio relinquo: de qua legendi potiſſimùm Franciſcus Turrianus, & Abrahamus Ecchellenſis in Canones Arabicos ejuſdem Nicæni Concilii, ex variis Orientalium MSS. editos, & latinitate donatos, quos ii, quantum licuit, illuſtrandos & vindicandos curârunt, adversùs pleroſque recentiores; eos præſertim, qui pro vicenario nomero decertant, nec ampliorem cenſeri patiuntur, quamvis fide dignis, denſiſque antiquorum teſtimoniis impetantur.

60. Id autem certò ſtatuendum, multos è Canonibus ex Arabico editis à Turriano, præſertim verò ab Abrahamo, eſſe maximè conſentaneos iis, quos prædicta veterum teſtimonia authentica allegant nomine Nicænæ Synodi; quod poſterior ex iis accuratè & ſingulatim oſtendit: ut propterea par ſit exiſtimare, illos primò omnium erutos fuiſſe ex antiquiſſimis illis exemplaribus Actorum, quę varii Epiſcopi Arabes ſecum Nicæâ detulerunt ad ſuas Eccleſias, juxta probata ſuperiùs Excurſu tertio, pręſertim nom. 28. & 29.

61. Alii verò Canones planè ſuppoſititii irrepſerunt exemplaribus Arabicis ab utroque eo Scriptore editis, etiam à poſteriore eorum. quod ipſe palam fatetur, & pręmonet initio. Nimirum prima illa veluti autographa Epiſcoporum Arabum ex Nicæa revertentium ad proprias Sedes, vitiata & interpolata fuerunt tot ſęculorum curſu, & longè magis varietate ſectarum ac ſchiſmatum poſt ea emergentium inter Orientales: ideoque licèt in iis major pars, ſive ſeptuaginta, ſive octoginta Canonum à principio Nicęę editorum extet, multi adhuc reliquorum deſiderantur.

62. Quin & inter Arabicos eſſe aliquos, qui viginti Canonibus indubitatis Nicęnis contradicant, videtur certum. Imprimis enim Canon triceſimus ſextus apud Turriaoum ſic habet: *Ut non poſſint Æthiopes creare, nec eligere Patriarcham: quin potiùs eorum Prælatus ſub poteſtate ejus ſit, qui tenet Sedem Alexandriæ, &c.* Id tamen videtur non ſatìs conſonum Canoni ſexto ex viginti Nicęnis, in quo dicitur: τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. Ideſt, juxta verſionem Gentiani Herveti: *Antiqui mores ſerventur, qui ſunt in Ægypto, Libya, & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem.* Itaque juxta illum Canonem Arabicum, Epiſcopus Æthiopicus ſubjicitur Alexandrino: juxta hunc verò Nicęnum, Alexandrini poteſtas non porrigitur in Æthiopiam, ſed intra Ægypti, Libyę, & Pentapoleos fines coërcetur.

63. Deinde Arabicus Turriani Canon triceſimus ſeptimus decernit, ut Antiochenus Patriarcha conſtituat Archiepiſcopum Cypri. Cui atteſtatur *Canon Synodi Epheſinæ ſeptimæ Græcè.* (inquit Binius ibidem in Notis) *ait enim antiquum morem eſſe, ut Patriarcha Antiochiæ ordinationes in Cypro faciat.*

64. Sed tamen eum morem nondum fuiſſe introductum tempore Concilii Nicęni, conjicitur exinde, quòd in Synodo Epheſina Oecumenica, excitata fuerit quęſtio inter Metropolitam Conſtantienſem Cypri, & Epiſcopum Antiochenum. Contendebat hic, jus ſibi eſſe ad ordinandum Metropolitam Conſtantienſem: qui è contrario cū cæteris Epiſcopis Cypriis allegabat pro ſe Canonem ſextum Nicęnom, in quo decernitur, ut κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις. Ut *in Antiochia, & in aliis provinciis, ſua privilegia, ac ſua dignitates, & auctoritates* (totidem penè ſynonymis vertit Gentianus τὰ πρεσβεῖα) *ſerventur Eccleſiis.* Epheſina autem Synodus utrâque parte auditâ, ſententiam tulit pro Conſtaotienſi Metropolita adversùs Antiochenum, idque ad præſcriptum illius Canonis Nicæni, hiſce verbis: *Memor ſit ſancta Synodus Canonis ſanctorum Patrum in Nicæa congregatorum, qui conſervat unicuique Eccleſiæ propriam dignitatem.* Si autem in Nicæno Concilio verè editus fuiſſet is Canon Arabicus 37. quem Turrianus affert; Synodos Epheſina debuiſſet juxta illum ſententiam ferre potiùs pro Epiſcopo Antiocheno.

65. Denique in Canone Arabico Turriani triceſimo tertio, mentio fit Patriarchę Conſtantinopolitani ſemel, & bis Antiocheoi. Similiter in triceſimo octavo, qui ipſi reſpondet juxa editionem Ecchellenſis ex Arabico, idipſum ferè habetur, verùm hiſce verbis: *Transferatur Patriarchatus Epheſi ad urbem Regiam* (nimirum, Conſtantinopolim) *ut honor ſit regno & ſacerdotio ſimul, & honoretur Epiſcopus ejus*(nempe Epheſi)*nec parvipendatur propter tranſlationem Patriarchatus ejus; honoretur* *que nomine Primatis, ideſt, Catholici. Neque etiam ſubjiciatur Epiſcopus Hieroſolymitanus aliis Epiſcopis, ſed honoretur, & in veneratione habeatur: quia præeſt ſanctæ civitati, & in poteſtate ejus crux Chriſti eſt, & locus illius reſurrectionis. Honoretur quoque dominus Sedis Seleuciæ, quæ eſt in regione Orientis,* voca-

turq; Almodaien, nomine Catholici: & ex nunc permiſtatur ei conſtituere Metropolitanos, quemadmodum faciunt Patriarchæ, ne damnum patiantur Orientales Patriarcham adeuntes, inveniantq; Gentiles occaſionem nocendi eis: quia Patriarcha Antiochenus in hoc præbuit conſenſum, poſtquam rogavit eum Synodus, ne ipſi diſpliceret de ſublata ab eo poteſtate Orientis. In hoc enim nihil aliud quærebatur, niſi pax & quies Chriſtianorum Perſidis. Honoretur etiam dominus Sedis Theſſalonicæ, quia ita decet.

66. Exhibui integrum Canonem, in quo multa occurrunt, quę planè confictum evincant. Ideoque idem Ecchellenſis fatetur, manifeſtè intruſum fuiſſe à Melchitis, ſive Græcis, ad conciliandam majorem Patriarchę ſuo Conſtantinopolitano auctoritatem, qui eouſque ſimplex Epiſcopus erat. In quo ſanè is Auctor, ſicuti in aliis pleriſque, ingenuè & eruditè loquitur. Imprimis enim frequens Patriarcharum denominatio in eo Canone uſurpata, non habuit locum tempore Concilii Nicęni, immò nec integro pòſt ſęculo, & eò ampliùs elapſo, uſque ad Concil. Chalcedonenſe. Deinde nec ullâ veriſimilitudine dici poteſt, Pręſulem urbis Regię, ideſt CP. tunc aut multo tempore poſtea, Patriarchali dignitate decoratum: quia & S. Leo Papa, qui anno CCCCLI. prędictam Synodum Chalcedonenſem confirmavit, Patriarchatum ab Epiſcopis ejuſdem urbis Regię pręteuſum, impedire ſtuduit, veluti contrarium Nicęnę Synodo. Tam procul verò ab eo fuit, ut Epiſcopum Hieroſolymitanum omni ſubjectione eximeret, ut potiùs Canone ſeptimo confirmaverit poteſtatem Metropolitani, nimirum Cęſareenſis, ſupra illum. nimirum, Canonis ejus verba ſunt: Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ παράδοσις ἀρχαία, &c. *Quoniam obtinuit conſuetudo & antiqua traditio, ut qui eſt in Ælia* (ſcilicet Hieroſolyma Gręcis Αἰλία eſt, nomine deſumpto ex Ælio Hadriano Imperatore, quòd illam ędificaverit, poſt devaſtationem à Romanis illatam) *Epiſcopus honoretur; habeat honoris conſequentiam, Metropoli propriâ dignitate ſervatâ.* Nimirum, ut ſit primus honore inter omnes Epiſcopos Metropolitano Cæſareenſi ſubjectos. Denique neque umbra veri eſt in eo quòd Seleucienſis Epiſcopus dignitatem Primatis habuerit, niſi multis poſt Nicænam Synodum ſæculis. Quare in citata Synodo Chalcedonenſi centum viginti ſex annis poſt Nicænam celebratâ, ſub initium Actionis I. poſt tres Legatos Romani Pontificis Leonis I. poſt quatuor Patriarchas Orientales, poſt alios inſuper octo Præſules, & in iis Corinthiorum, legitur ſubſcriptum nomen Βασιλείου Σελευκείας Ἰσαυρίας. *Baſilii Seleuciæ Iſauriæ.* nimirum, in Aſia minori, juxta Ciliciam, ad Taurum montem. Quod ſi verò in eo Canone ſit ſermo de Seleucia Syriæ, in eadem Synodo invenitur longè inferiùs, nimirum poſt alios quadraginta Præſules ſubſcriptio Γεροντίου Σελευκείας Συρίας. *Gerontii Seleuciæ Syriæ.* Neutrum autem eorum cohæret, præſertim hoc poſterius, cum dignitate Primatis, qui certè ſuperiori loco legi debuiſſet.

67. Quidquid verò ſit de numero ſeptuagenario aut octogenario, majori aut minori, & circa αὐθεντίαν Canonum Arabicorum, ſatis jam ſuperque confirmata fuit ſententia Iſidori. Is enim ſolùm contendit, Nicænos plures quàm viginti fuiſſe, quod apertè confirmant aliquot ipſius argumenta, quamvis non omnia & pleraque alia à nobis obſervata. Circa Epiſtolam verò illam Julii Papæ ad Orientales, cujus γνησιότητα eiſdem argumentis extorquere ſtudet, jam ſuprà num. 8. plura præmiſimus, & antea Diſſert. IV. ubi de Epiſtolis Decretalibus Iſidorianæ Collectionis diſputatum fuit.

EXCURSUS VI.

Occurritur argumentis Auctorum contrariæ opinionis. Ubi de diſceptatione Patrum Concilii Carthaginenſis VI. cum Zoſimo Papa, ejuſque ſucceſſoribus circa appellationes & judicia tranſmarina. Oſtenditur adverſus Illuſtriſ. Marcam, judicia Synodorum Provincialium nunquam fuiſſe, aut eſſe ſuprema.

68. EX ſtatutis totâ Diſſertatione occurrimus jam objectis initio pro contraria opinione. Imprimis quod attinet Epiſtolam illam Julii ad Orientales, rejectam à pleriſque recentioribus veluti notham, defenſam tamen ab Iſidoro ipſo, aliiſque; jam ſuprà num. 8. & antea Diſſert. IV. plura præmiſimus. Nunc ſatis ſit dicere, dato quòd fides illius Epiſtolæ nutet, propter centones quoſdam aſſutos, & parachroniſmos poſtea intruſos alienâ manu; quidquid tamen in ea aſſeritur, præſertim circa numerum Canonum Nicænorum longè majorem vicenario, veriſſimum eſſe, & comprobatum ex alia indubitata Epiſtola ejuſdem Julii apud Athanaſium Apologiâ ſecundâ (ut ſuprà oſtenſum fuit Excurſu IV. à num. 41.) & ex aliis pluribus teſtimoniis planè authenticis, quæ in ſuperioribus produximus.

69. Majoris momenti eſt, quod objicitur ex Patribus Concilii Sexti Carthaginenſis, & in quo mirum quantum recentiores pro utraque parte inſudârunt, & præſertim Illuſtriſ. Marca in Opuſculis poſthumis prælo editis à D. Baluzio anno MDCLXXXI. Nos autem breviter reſpondemus, imprimis hæſitationem illam Patrum Carthaginenſium, & cunctationem, non fuiſſe ortam ex eo, quòd dubitarent, in cauſſis majoribus, & judiciis Epiſcoporum, licere appellationem ad Sedem Apoſtolicam, ut ab ea finiantur. Id enim ex perpetua Eccleſiæ traditione certum ubique fuiſſe, conſtat ex plurimis teſtimoniis à nobis ſæpe expenſis in Defenſione Cathedræ Sancti Petri Diſput. XXXVI. & XXXVII. ac recentiùs Diſſert. VII. præcedenti, & nominatim apud Africanos Patres exploratum fuiſſe evincit, tum Cardinalis Baronius ad annum 419. num. 49. uſque ad 90. tum præterea atque uberrimè Schelſtrate in Eccleſia Africana Diſſert. I. cap. 7. poſt Binium in Notis ad idem Concilium VI. ubi id probant ambo exemplo indubitato Antonii Fuſſalenſis Epiſcopi appellantis, & ex Epiſtola Auguſtini 261. Plantinianæ editionis. Dubitatio itaque illa & cunctatio ſolùm fuit *de modo proſequendæ appellationis* per Legatos à Latere, quos Antonius ipſe contendebat ſtipatos militibus à Romano Pontifice mittendos, ut invitis cæteris Africanis Epiſcopis, illum ſuæ Sedi reſtituerent. Poterat enim

eſſe

eſſe locus appellationi ad Sedem Apoſtolicam, ut Pontifex alio modo uteretur; vel mittendo quidem Legatos, qui ſimul cum Epiſcopis Africanis rem diligenter & ſine ſtrepitu militum, aut apparitura magiſtratuum inveſtigarent; vel demandando iis ipſis novum examen accuratius, ut eo præeunte cauſſa demum à Romano Pontifice definiretur. Neutrum autem horum detrectabant Patres Carthaginenſes, ſed ſolùm id quod Antonius Epiſcopus jactabat à Romano Pontifice per vim & ſtrepitum armorum faciendum.

70. Quia vero Zoſimus Papa allegabat Canonem Nicænum eâ de re editum, cujus nulla mentio erat in exemplari Canonum Nicænorum extante apud Patres Carthaginenſes, hi Romanum Pontificem rogârunt, ut ſineret ab ipſis queri in Oriente vetera exemplaria Nicænorum Canonum. Verùm cùm interea Zoſimus humana poſuiſſet re infectâ, iidem ad Bonifacium ſucceſſorem ſcripsère: *Literis noſtris ad eundem venerabilem Zoſimum Epiſcopum datis, inſinuari curavimus, ut ea ſervari ſine ulla ejus injuria ſineremus, uſque ad inquiſitionem ſtatutorum Concilii Nicæni.* Itaque miſerunt Legatos ſuos ad Atticum Conſtantinopolitanum, & ad Cyrillum Alexandrinum, pro authenticis Nicænæ Synodi Canonibus exquirendis. Verùm cùm redirent, aut jam Bonifacius Papa diem obierat, & Cœleſtinus in ejus locum ſucceſſerat, ut inquit Binius: aut veriùs adhuc ſupererat Bonifacius, ut conjicit Cardinalis Perronius, & cum ipſo recenter Schelſtrate in Eccleſia Africana Diſſert.III.cap.12. num.4. quoniam Legati à Patribus Carthaginenſibus miſſi, redierunt eodem anno CDXIX. menſe Novembri, indeque 6. Kalendas Decembris miſſi ſunt Romam ad ipſum Bonifacium Papam; ut probat titulus ipſe Symboli Nicæni in Concilio vulgò Africano num.104. ubi dicitur: *Exemplaria Concilii Nicæni directa ſub die 6. Kalendas Decembris poſt Conſulatum glorioſiſſimorum Imperatorum Honorii XII. & Theodoſii IX. Auguſtorum, Bonifacio urbis Romæ Epiſcopo.* Cumque in exemplaribus Conſtantinopolitano & Alexandrino non eſſet is Canon inter Nicænos, rogârunt ſummiſſo animo, ut de cætero Romani Pontifices majore cautelâ & judicio maturiore cauſſas Epiſcoporum tranſmarinas definiri curarent: non quidem ita, ut independenter à Sede Apoſtolica finirentur, ſed ut hæc propter diſtantiam ingentem, ac maris pericula, id committeret Epiſcopis Africanis, veluti Legatis ſuis & Commiſſariis, qui ejuſdem nomine iis controverſiis ſine apparatu aut ſtrepitu militum finem imponerent.

71. Hæc ferè ſunt, quæ colliguntur ex Epiſtola eorundem Patrum ſynodali. Quare impoſturæ hæreticorum aut ſchiſmaticorum quorundam tribuendum quod effutiunt, Eccleſiam Africanam jam à tempore Sancti Cypriani diſceſſiſſe ab obedientia Apoſtolicæ Sedis, vel omnino rejeciſſe appellationes ad illam; ſicuti & quod habetur in commentitia illa, aut ſaltem interpolata Epiſtola, nomine Bonifacii II. Papæ circumferri ſolita de ſchiſmate ſeu diviſione Eccleſiæ Africanæ à Romana à tempore Bonifacii I. ideſt, centum & eo ampliùs annis: cùm certum & multipliciter exploratum ſit, Africanam Eccleſiam omnibus ſæculis Romanæ conjunctam & obedientem fuiſſe. Quod de ſuo tempore teſtatur Cyprianus in Epiſtola ad Cornelium Papam, dicens ſeſe admonuiſſe ex Africa Romam navigantes, *ut Eccleſiæ Catholicæ matricem & radicem cognoſcerent & tenerent.* Et Epiſt. 55. ipſam Cornelii Sedem appellat *Petri Cathedram, atque Eccleſiam principalem, unde unitas ſacerdotalis orta eſt.* Ac tandem libro *De unitate Eccleſiæ,* refellens quoslibet à communione Sedis Apoſtolicæ ſeparatos, ait: *Qui Eccleſiæ renititur & reſiſtit, qui Cathedram Petri, ſuper quam fundata eſt Eccleſia, deſerit, in Eccleſia ſe eſſe non confidat.* De tempore verò hujus Concilii Carthaginenſis VI. & aliorum præcedentium ſæculi ejuſdem quinti, ipſa eorum Acta clamant, & Epiſtolæ ad Romanos Pontifices, horumque reſcripta, Africanos Patres ſemper dependentiam & ſubjectionem profeſſos erga Apoſtolicam Sedem, quamvis circa modum appellationum aliquandiu dubitaverint.

72. Quod autem Illuſtriſs. Marca lib. 6. *De Concordia* cap.14.§.4. & lib. 7.cap.1.& cap.16.§.5. contendit & ſuadere conatur ex Africanis Patribus & Conciliis, judicia Eccleſiaſtica Conciliorum Provincialium tempore Eccleſiæ veteris fuiſſe ſuprema, nec ab iis licuiſſe appellationem ad Sedem Apoſtolicam; omnino alienum à veritate eſt, & quod Schiſmaticis non levem anſam præſtet, ut in ſua rebellione & diſceſſu à Romana Eccleſia pertinaces ſint. quin & contrarium eſſe eiſdem Patribus & Conciliis Africanis, palam probat, poſt Chriſtianum Lupum Tomo IV. ad Canonem XX. Dictatûs Gregorii VII. ſuprà laudatus dominus Emmanuel Schelſtrate Diſſert.I. jam citatâ cap. 7. per totum ferè: neque in hoc immorari nunc è re noſtra eſt, præſertim cùm jam ſatìs Diſſert. proximè præcedenti, & in Defenſione Cathedræ Sancti Petri oſtenſum fuerit adversùs eundem Archipræſulem Marcam. Sanè D. Auguſtinus Epiſtolâ illâ citatâ CCLXI. ad Cœleſtinum Papam tria exempla recentia (aliis antiquioribus prætermiſſis) commemorat, ex quibus patet, judicia Epiſcoporum prolata in Synodo Provinciali, aut etiam Nationali, poſtea finita fuiſſe *ipſâ Sede Apoſtolicâ judicante, vel aliorum judicia firmante.* quod non ita eſſet, ſi judicia Synodorum ejuſmodi eſſent ſupremæ auctoritatis, aut non fuiſſent per appellationem delata ad Apoſtolicam Sedem. Mitto judicium & exemplum in cauſſa Lupicini Epiſcopi prorſus ſimile, apud Sanctum Leonē I. Papam Epiſt. LXXXVII. extans. quam fruſtra & præfidenter Queſnel contendit, aut ſuppoſititiam, aut interpolatam ſaltem quoad partem illam, quæ de Lupicino tractat. Etenim integra & plena habetur in omnibus codicibus antiquiſſimis, qui juxta exemplar oblatum Carolo Magno nongentis retro annis ab Hadriano I. Papa, videntur exſcripti, & hodie extant Pariſiis in Bibliothecis, Regiâ, San-Germanenſi, Thuaneâ, & Seguerianâ; ac præterea in San-Gallenſi. Inſuper Dionyſius Exiguus, qui ſeptuaginta ſummùm annis poſt Leonem ipſum ſcripſit, & authenticis codicibus Apoſtolicæ Sedis uſus fuit ad ſuam Collectionem edendam, iu ea exſcripſit prædictam Leonis Epiſtolam, & illi epi-

Digitized by Google

graphen poſuit: *In cauſta Lupicini Epiſcopi*.

73. Itaque certiſſimum eſt, quod in Epiſtola illa Julii Papæ I. ad Orientales, laudatâ & defenſâ ab Iſidoro in hac Præfatione, traditur illis verbis: *Semper majores cauſſæ ad Sedem Apoſtolicam multis auctoritatibus referri præcepta ſunt*. Similiter & quod in ea ſubditur cap. 2. de judiciis Epiſcoporum, auctoritate Sedis Apoſtolicæ finiendis. Circa quod plurima, eaque decretoria, ut opinor, præmiſimus Diſſert. VII. latè, præſertim Excurſu IV. & V. Immo & de judiciis Synodorum Provincialium idem ferè habetur in Capitulis Hadriani Papæ, adeò celebribus apud Gallos. Nam Cap. XLII. aliàs XXXIX. dicitur: *Ut provincialis Synodus retractetur per vicarios Romani Pontificis, ſi ipſe decreverit*. Quamvis non propterea negemus, in more fuiſſe apud Africanos multo tempore, ut judicia Clericorum Epiſcopis inferiorum, quamvis Presbyteri eſſent, finirentur intra Africam, nec Romam deferrentur. de quo legendus idem Schelſtrate loco citato. Neque id contradicit verbis illis Epiſtolæ Julii, loquentis ſolùm de cauſſis majoribus & judiciis Epiſcoporum. quo nomine nullatenus comprehendi cauſſas Presbyterorum, & aliorum inferiorum è Clero, tam apertum eſt, mirum ut ſit quemquam oppoſitum cenſuiſſe, aut ex hoc poſteriori ad illud fuiſſe argumentatum. Graviora enim negotia profectò digniora ſunt, quæ ad Sedem Apoſtolicam referantur.

74. Jam quod objicitur de ſolis viginti Canonibus Nicænis, extantibus apud Patres Africanos in Codice Cæciliani Epiſcopi, & præterea in exemplaribus Conſtantinopolitano & Alexandrino; fatemur ita eſſe. Cauſſa verò non in eo ſita eſſe videtur, quòd Marca & alii recentiores cum Binio ajunt, Zoſimum Papam citâſſe Canonem Sardicenſem circa appellationes editum, ſub nomine Nicæni Concilii ſive Canonis. Hoc enim jam ſuprà num. 45. multiplici nomine refutatum fuit. Nec ſine ſumma imperitia ant negligentia Zoſimi Papæ, aut Leonis Magni, evenire potuiſſet, quòd ubi diſceptabatur gravi utrimque controverſiâ de appellationibus à judicio Synodali Conciliorum Provincialium, citarent Canonem aliquem nomine Concilii Nicæni, non extantem verè in illo, ſed in Sardicenſi, prorſus diſtincto, viginti duobus annis poſteriore, & in quo paucitſimi forſan ex Patribus Nicænis interfuerunt, cùm jam penè omnes diem obiiſſent. Itaque recurſus ad Sedem Apoſtolicam per appellationem, præſertim in cauſſis majoribus & judiciis Epiſcoporum, confirmatus quidem fuit in Concilio Sardicenſi; verùm jam antea ſtabilitus fuerat in Concilio Nicæno. Quapropter Innocentius I. Papa in Epiſtola celebri ad Victricium Rhotomagenſem Epiſcopum cap. 2. cùm commemoràſſet Canonem quendam verè editum à Concilio Nicæno ſub ejus nomine, ſubdit paullò pòſt: *Si autem majores cauſſæ in medium fuerint devolutæ ad Sedem Apoſtolicam, SICUT SYNODUS STATUIT, poſt Epiſcopale judicium deferantur*. Ubi planè nomine Synodi, non Sardicenſem, ſed Nicænam intelligit, quàm paullò antea citaverat.

75. Dicendum itaque eſt, in exemplari illo, quo Romani Pontifices Sylveſter & Julius, aliique eorum ſucceſſores intra ſæculum quartum, & poſtea ab initio ſæculi quinti ad finem, Innocentius I. Zoſimus, Bonifacius, Cœleſtinus, Leo, ac tandem Gelaſius I. (ut alios poſteriores mittam) uſi ſunt, verè fuiſſe plures quàm viginti Nicænos Canones, & in iis illum, qui conditus fuerat circa appellationes ad Sedem Apoſtolicam. Unde præ oculis habuiſſe putandus eſt, non modò Sardicenſes Canones, ſed etiam Nicænos idem Sanctus Gelaſius Papa, dum circa finem ejus quinti ſæculi ſcripſit ad Epiſcopos Dardaniæ: *Cuncta per mundum novit Eccleſia: quoniam quorumlibet ſententiis ligata Sedes Beati Petri Apoſtoli, jus habet reſolvendi: utpote quæ de omni Eccleſia jus habeat judicandi; neque cuiquam liceat de ejus diſceptare judicio. Siquidem ad ILLAM DE QUALIBET MUNDI PARTE CANONES APPELLARI VOLUERUNT; ab ea autem nemo ſit appellare permiſſus*.

76. Dices cum Hincmaro Rhemenſi Epiſtolâ XXXIII. ad alium Hincmarum Laudunenſem cap. 20. Canonem de appellationibus ad Sedem Apoſtolicam undecumque admittendis, fuiſſe conditum in Concilio Sardicenſi, nullâ factâ mentione Nicænæ præcedentis: ac proinde in hoc nihil circa hoc ſtatutum fuiſſe. *Si de appellatione* (objicit ille) *ſicut in Sardicenſi Concilio conſtitutum eſt, in Nicæno fuiſſet antea ſtatutum; nulla foret neceſſitas, ut iterum in hoc Concilio idem conſtitueretur; ſed ſicut in aliis Conciliis legitur, ſcriberetur; videlicet, ut ea, quæ ſunt in Nicæno Concilio conſtituta, ab omnibus conſerventur*.

77. Reſpondeo, enerve prorſus eſſe hoc argumentum, & quod ineluctabilem inſtantiam, ut ajunt, patiatur in ipſis duobus Conciliis: nam translatio Epiſcoporum vetita fuit ſpeciali Canone in Concilio Nicæno: & tamen Sardicenſe poſtea duplici Canone idipſum decrevit, nullâ mentione factâ Nicænę conſtitutionis. Idem ergo dicendum circa Canonem de appellationibus, in utroque Concilio editum. Niſi fortè quiſpiam velit, Canonem Nicænum circa appellationes, ſolùm eſſe, & fuiſſe à principio, qui ſextus inter viginti habetur, & juxta interpretationem Iſidori incipit: *Mos antiquus*. juxta Hervetianam verò: *Antiqui mores ſerventur*. Nimirum, in eo declaratur poteſtas Romani Pontificis in Eccleſia, abſque limitatione ulla, quæ tamen Alexandrinis & Antiochenis Epiſcopis adhibetur certis terminis clauſa. Propterea ibidem additur τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις. ideſt, juxta verſionem Iſidorianam: *Honor ſuus unicuique ſervetur Eccleſiæ*. Honor antem Romanæ Eccleſię debitus, tanquam cæterarum omnium matrici & capiti, eſt, ut ad illam ex toto orbe Chriſtiano appellari poſſit, præſertim in cauſſis majoribus. Quod certè ipſi non à Concilio Nicæno datum, vel à Sardicenſi; ſed ſolùm declaratum: cùm jam antea à principio ei competeret jore divino, ex quo caput totius orbis Chriſtiani conſtituta à Deo fuit in Petro ejuſque ſucceſſoribus. Proptereaque Stephanus Tornacenſis Epiſcopus Epiſt. CLXII. rectè dixit, in eo communi aſylo appellantium ex toto orbe *conſiſtere dignitatem Eccleſiæ Romanæ*. Et Sanctus Bemardus Epiſt. CXCVIII. ad Innocentium II. Papam, eòdem ſpectans ajebat: *Hoc inter cætera*

veſtri

Digitized by Google

veſtri ſingularis Primitâs inſignia, ſpecialiùs illuſtriùſq; nobilitat veſtrum Apoſtolatum, & inclytum reddit, ſi eripitis pauperem de manu fortiorum ejus. Nulla, meo judicio, in corona veſtra pretioſior gemma zelo illo veſtro, quo æmulari conſueſtis oppreſſos, nec relinquitis virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum. Fortè, inquam, aliquis in verbis illis ſexti Canonis opinari poteſt, declaratum fuiſſe jus appellandi ad Apoſtolicam Sedem, & breviſſimè indicatum, veluti rem omnibus Catholicis tunc manifeſtam, in Concilio Nicæno; ideoque non fuiſſe opus alio Canone expreſſiore.

78. Quid autem cauſſæ ſit, cur in exemplaribus illis Africano, C P. & Alexandrino, ſolùm extarent viginti Canones Nicæni, jam ſuprà judicavimus num. 27. ex odio Arianorum, & aliorum fidei Catholicæ hoſtium, deſævientium in Acta Nicænæ Synodi, & ea concremantium ubicumque ferè habebantur apud Græcos & Latinos. Nunc ex conjectura addimus, viginti illos Canones circumferri ſolitos fuiſſe præcipuos, & primùm Nicææ editos à Patribus; ideòque plurima eorum exemplaria facilè ab omnibus exſcribi potuiſſe, & pleraque integra ſervari ab Arianorum rabie. Cæterùm cùm plurimi alii poſtea addici fuiſſent decurſu trium annorum & quorundam menſium, quibus celebrata eſt Synodus Nicæna, juxta teſtimonia Gelaſii Cyziceni, Nicephori, & Alexandri, num. 37. allegati; vel ſaltem duobus menſibus & aliquot diebus, prout Baronius colligit ex Euſebio; non ita facile erat tot exemplaria ſcribi, aut in unum corpus coaleſcere, præſertim interjectis tot Actis, conſultationibus, & diſputationibus ibidem additis inter Canonem & Canonem. Ac quicumque demum additi fuerunt eo tempore, potuerunt ab Arianis & aliis Eccleſiæ Romanæ hoſtibus dividi ab illis prioribus viginti; ab iis ſaltem, qui Græcè aut Latinè ſcripti erant; quamvis & horum aliqua remanſerint, præſertim Romæ. nam inibi aliquod eorum integrum permanſiſſe, argumento ineluctabili eſt tot Pontificum conſenſus in Canonibus aliquot nomine Concilii Nicæni citandis, qui verè non ſunt inter illos viginti.

79. Quod initio opponebatur ex Theodoreto Ruffino & Gelaſio Cyziceno, laudantibus ſolos viginti Canones Nicænos, nihil obeſt ſententiæ noſtræ. Loquuntur enim juxta exemplaria Cræca & Latina, qualia frequenter inveniebantur; non autem qualiter à principio concepta fuère in Synodo Nicæna. Præterea intelligendi ſunt de præcipuis Canonibus, quos fatemur viginti ſolùm fuiſſe: non autem de omnibus prorſus Nicææ conditis, comprehendendo etiam minùs præcipuos. Sic enim plures Canones fuiſſe quàm viginti, quamplurimis teſtimoniis oſtendimus. Deinde conſtat ex eodem Theodoreto ſpeciatim lib. ſecundo Hiſtoriæ, tum capite quarto, tum præterea ſeptimo (ut jam obſervavimus ſuprà num. 45.) appellationem S. Athanaſii ad Julium Papam fuiſſe anteriorem Synodo Sardicenſi: & tamen juxta ipſum cap. 4. citato, Julius ipſe appellationem admiſit, τῷ τῆς ἐκκλησίας ἑπόμενος νόμῳ. ideſt, *Eccleſiæ Canonem ſequutus.* Ergo ille Canon de Appellationibus Epiſcoporum à judicio Synodi ad Sedem Apoſtolicam, fuit antiquior Concilio Sardicenſi; ac proinde Nicænus, quamvis non extet inter prædictos viginti Canones. Denique Gelaſium Cyzicenum prædicto ſenſu loqui, patet ex aliis ipſius teſtimoniis ſuprà exſcriptis num. 35. 37. & 50. Minùs autem obeſt quod Archipræſul Marca opponit ex aliquot exemplaribus antiquiſſimis, quale ait eſſe illud Chriſtophori Juſtelli, & quædam alia. Antiquiora enim fuère & pleniora, quibus uſi ſunt Pontifices Romani, & plurimi alii Patres longè viciniores Concilio Nicæno, in ſuperioribus laudati pro majori numero Canonum. Ex quibus omnibus comprobata manet fides Iſidori, immeritò à tot recentioribus impetita, aut in quæſtionem vocata.

EXCURSUS VII.

Exhibentur κατὰ πόδας viginti præcipui Canones Nicæni, prout extant in antiquis Codicibus ex interpretatione Iſidori Collectoris.

QUAMVIS Iſidorus in Præfatione hac arbitretur, immo & multipliciter confirmet, Canones Nicænos vicenarium numerum exceſſiſſe, non ideò prætermiſit morem aliorum Collectorum, apud quorum exemplaria frequentiora is dumtaxat numerus habebatur. Placet itaque hoc loci illos exhibere, prout extant in exemplaribus Collectionis Iſidorianæ. nimirum præcipuos viginti illorum. nam plures alios præterea fuiſſe, veluti ſubſecundarios, aut minùs principales, ſatis ex ipſius mente & aliorum judicio in ſuperioribus oſtenſum eſt. Adjungam variantes in aliquibus verbis lectiones, quæ apud Collectionem Labbeanam Tomo II. col. 45. & ſeqq. legi poſſunt.

CANONES NICÆNI.

I.

SI quis [a] in ægritudine à medicis ſectus eſt, vel à barbaris caſtratus, placuit, ut iſte permaneat in Clero. Si quis autem ſanus ſe ipſum abſcidit, etiam ſi eſt in Clero, ceſſare debet: & ex hoc [b] nullum talem oportet ordinari. Sicut autem de his qui affectaverunt, vel auſi ſunt ſe ipſos abſcindere, hæc quæ diximus, ſtatuta ſunt; ita ſi qui vel à barbaris, vel à dominis ſuis [c] ſecti, & probabilis vitæ ſunt, tales ſuſcipit Eccleſiaſtica regula in Clerum.

[a] per ægritudinē ſectus eſt.
[b] jam.
[c] Eunuchi facti ſunt.

II.

Quoniam multa ſive per neceſſitatem, ſive [d] ex quacumque cauſſa contra regulam [e] geſta ſunt, ita ut homines ex vita Gentili nuper adhuc [f] cathechizati, vel inſtituti, ſtatim ad ſpiritalem baptiſmum veniſſent, & continuò cùm baptizati ſunt etiam ad Epiſcopatum, vel ad presbyterium provecti ſunt: [g] rectè igitur viſum eſt, de cætero nihil tale debere fieri. Nam & tempore opus eſt, ut ſit catechumenus; & poſt

[d] aliis cogentibus cauſſis.
[e] Eccleſiaſticam.
[f] Accedētes ad fidem & qui primo tempore.
[g] rectum eſſe.

poſt baptiſmum multâ probatione indiget. Evidens namque eſt Apoſtolicum præceptum, dicens: *Non neophytum, ne fortè elatus, in judicium incurrat & laqueum Diaboli.* Si verò procedente tempore aliquod * peccatum admiſerit, & convictus duobus vel tribus teſtibus fuerit; ceſſet à Clero qui hujuſmodi eſt. * Si quis verò præter hæc b facit, tanquam contraria ſtatutis Sancti Concilii gerens, etiam ipſe * periclitabitur de ſtatu ſui Cleri,

1\. *Timoth.* 3. *verſu* 6.
* mortale
* In C. H. Canonis tertii locum occupat hæc clauſula cum hoc titulo: *De vindicta eorum, qui contra Canones fecerint.*
b fecerit de ſtatus ſui ordine.
* præcipitabitur.

III.

Omnibus modis interdixit ſancta Synodus, neque Epiſcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque ulli Clericorum omnino licere habere ſecum mulierem extraneam, niſi fortè mater, aut ſoror, aut avia, aut amita, vel matertera ſit. In his namque ſolis perſonis, & harum ſimilibus, omnis quæ ex mulieribus eſt, ſuſpicio declinatur, Qui autem præter hæc agit, periclitabitur de Clero ſuo.

IV.

Epiſcopum oportet ab omnibus Epiſcopis, ſi fieri poteſt, qui ſunt in provincia ejus, ordinari. Si verò hoc difficile fuerit, vel aliquâ urgente neceſſitate, vel itineris longitudine, certè tres Epiſcopi debent in unum eſſe congregati, ita ut etiam cæterorum, qui abſentes ſunt, conſenſum i literis teneant, & ita faciant ordinationem, K Poteſtas ſanè vel confirmatio pertinebit per ſingulas provincias ad Metropolitanum Epiſcopum.

i & ſententias per literas.
K ſeparantur in C. H. hoc titulo: *De poteſtate Epiſcopi Metropolitani.*

V.

Servetur & iſta ſententia, ut hi, qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur ſanè, ſi fortè aliquâ indignatione, aut contentione, aut qualibet commotione l Epiſcopi ſui * excommunicati ſint. m Ut ergo dignâ hæc poſſint examinatione perquiri, rectè viſum eſt, per ſingulos annos in ſingulis quibuſque provinciis, bis in anno Epiſcoporum Concilium fieri; ut ſimul in unum convenientes ex communi provincia, hujuſmodi examinent quæſtiones: ut ita demum hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſas meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit humaniorem circa eos ferre ſententiam. Habeatur autem ſemel Concilium ante dies Quadrageſimæ; ut omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum & ſolenne Deo munus poſſit offerri. ſecundum verò agatur circa tempus autumni.

l ſtomachi abdicetur.
* abſtenti,
m proprio titulo hæc ſejunguntur in C. H. *De Synodo bis in anno.*

VI.

Mos antiquus n perdurat in Ægypto, vel Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem, o quoniam quidem & Epiſcopo Romano p parilis mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam, cæteraſque provincias, honor ſuus unicuique ſervetur Eccleſiæ. * Per omnia autem manifeſtum eſt, quod ſi quis præter voluntatem & conſcientiam Metropolitani Epiſcopi fuerit ordinatus, hunc Concilium magnum & ſanctum cenſuit non debere eſſe Epiſcopum. * Sanè ſi communi omnium conſenſu rationabiliter probato ſecundùm Eccleſiaſticam regulam, duo vel tres animoſitate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum ſententia ſacerdotum.

n perduret.
o quandoquidē &,
p hæc eſt conſuetudo.
* Sejungitur hoc titulo præfixo: *De infirmanda ordinatione, quæ ſine Metropolitani conſenſu fit.* Ita V. Cl. Hardiunus,
* ſuus quoque & ſequenti ſententiæ titulus. *De ſequendo majori numero cùm de ordinatione contenditur.*

VII.

Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetuſta traditio, ut Æliæ, id eſt Hieroſolymæ Epiſcopo honor deferatur; habeat conſequenter honorem ſuum, q manente tamen Metropolitanæ civitati propriâ dignitate.

q ſed & Metropolitano ſua dignitas ſalva ſit.

VIII.

r Si qui voluerint venire ad Eccleſiam Catholicam ex Novatianis, placuit ſancto Concilio ut ordinentur, & ſic maneant in Clero, Ante omnia autem ſ hanc habeant confeſſionem, quam per ſcripturam exigi oportet, ut fateantur ſe communi conſenſu Catholicæ t Eccleſiæ ſtatuta obſervaturos; id eſt, communicaturos ſe & his qui fortè ſecundas nuptias experti ſunt, vel his qui perſecutionis tempore lapſi ſunt: quibus tamen lapſis pœnitentiæ modus & tempus adſcriptum eſt, ut in omnibus ſequantur ea, quæ in Eccleſia Catholica obſervantur. Et ſicubi iidem ipſi fuerint inventi ſive in vicis, ſive in urbibus Clerici ordinati à Catholicis, ſic etiam in Clero perſiſtant, unuſquiſque tamen in ſuo ordine. Si verò Epiſcopus, vel Presbyter Eccleſiæ Catholicæ fuerit, ad quem aliqui ex his accedunt, certum eſt quod Epiſcopus quidem Catholicus ſuam habeat dignitatem, ſimiliter autem Presbyter & Diaconi habeant. Hi verò, qui ab iſtis veniunt, ſi fortè Epiſcopus fuerit, habeat ſacerdotii dignitatem: niſi fortè placeat Catholico Epiſcopo concedere ei etiam Epiſcopalis nominis honorem. Si verò non placuerit, inveniat ei locum, u ut ſit in parochia Chorepiſcopus, aut in Clero Presbyter: ut in civitate una non videantur duo Epiſcopi eſſe, & ille omnimodis in Clero permanere videatur.

r Hi, qui ſeipſos Catharos, id eſt mundos vocant, ſi veniant.
ſ hoc eis per Scripturam convenit profiteri.
t & Apoſtolicæ,
u ubi

IX.

Si qui ſine examinatione promoti Presbyteri ſunt, & poſtea examinati, confeſſi ſunt peccata ſua, & cùm confeſſi fuiſſent, contra regulam venientes homines manus eis temerè impoſuerunt: hos Eccleſiaſticus ordo non recipit. In omnibus enim, quod irreprehenſibile eſt, ſancta defendit Eccleſia.

X.

Quicumque ex x lapſis per ignorantiam ſunt ordinati, vel contemptu eorum qui eos ordinaverunt; hoc non præjudicat regulæ Eccleſiaſticæ: cùm enim compertum fuerit, deponantur.

x his qui lapſi ſunt.

XI.

De his, qui y negaverunt præter neceſſitatem, aut præter ablationem z facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujuſcemodi (quod factum eſt a ſub tyrannide Lycinii) placuit ſanctæ Synodo, licèt indigni ſint miſericordiâ, tamen aliquid circa eos humanitatis oſtendi. Si quos ergo ex animo pœnitet,

y prævaricati ſūt ſine ulla neceſſitate.
z patrimonii.
a in noviſſima.

Digitized by Google

tet, tribus annis inter [b] pœnitentes habeantur: ſi tamen fideles ſunt, ſeptem annis aliis inter pœnitentes ſint, duobus autem annis [c] iidem ſine oblatione in oratione ſola participent populo. * Si qui verò per Dei gratiam vocati, primò quidem oſtenderunt fidem ſuam, depoſito militiæ cingulo; poſt hæc autem ad proprium vomitum ſunt reverſi, ut & pecunias darent, & ambirent redire rurſum ad militiam; iſti decem annis ſint inter pœnitentes, poſt primum triennium, quo fuerint inter [d] audientes. Ab omnibus verò illud præcipuè obſervetur, ut animus [e] eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur. Quicumque enim cum omni timore & lacrymis perſeverantibus, & operibus bonis, converſionem ſuam non verbis ſolis, ſed opere & veritate demonſtrant; [f] cùm tempus ſtatutum * etiam ab his fuerit impletum, & orationibus jam cœperint communicare; licebit Epiſcopo humaniùs etiam circa eos aliquid cogitare. Qui verò indifferenter habuerunt lapſum, & ſufficere ſibi quod Eccleſiam introierunt arbitrantur; iſti omnimodo tempora ſtatuta complebunt.

[b] audientes.
[c] extra communionē in or. ſola participes fiant populo.
* titulus in C. H. *De pœnitentia eorum, qui baptizati ad ſecularem militiam redeūt.*
[d] auditores.
[e] ac propoſitum.
[f] hi tempora ſtatuta complentes merito orationibus communiculo junguntur.
* audiendi.

X I I.

De his verò, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſervabitur etiam nunc, ita ut ſi fortè quis recedit ex tempore, [g] neceſſario vitæ ſuæ viatico non defraudetur. Quòd ſi deſperatus aliquis receptâ communione ſupervixerit, ſit inter eos, qui in ſola oratione communicant. [h] De omnibus tamen his, qui à corpore recedunt, [i] in tradendo eis communionem, cura & probatio ſit Epiſcopi.

[g] ultimo &c.
[h] donec tempus ſtatutum à ſancta Synodo compleatur.
[i] & Euchariſtiam poſtulant.

X I I I.

Placuit hoc ſancto & magno Concilio de Catechumenis, qui lapſi ſunt, ut tribus annis inter audientes verbum ſint tantummodo, poſt hæc verò orent cum Catechumenis.

Canō hic in verſ. Dionyſii ponitur pro XVIII. & in C. H.

X I V.

Pervenit ad ſanctum Concilium, quod in locis quibuſdam, & civitatibus, Presbyteris ſacramenta [k] Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, ut hi, qui offerendi ſacrificii non habent poteſtatem, his, qui offerunt, corpus Chriſti porrigant. Sed & illud innotuit, quod quidam Diacones etiam ante Epiſcopos Sacramenta [l] ſumunt. Hæc ergo omnia amputentur, & maneant Diacones intra ſuam propriam menſuram, ſcientes quia Epiſcoporum quidem miniſtri ſunt, Presbyteris autem inferiores. Accipiant ergo [m] ſecundum ordinem poſt Presbyteros ab Epiſcopo, vel à Presbytero ſacram communionem. Quod ſi non fuerit in præſenti vel Epiſcopus, vel Presbyter, tunc ipſi proferant & edant. Sed nec ſedere quidem licet in medio Presbyterorum Diacones, extra regulam enim eſt, [n] ut hoc fiat. Si quis autem non vult [o] his ſufficiens eſſe poſt hanc definitionem, ceſſet eſſe Diaconus.

[k] à diaconibus dentur.
[l] contingunt.
[m] Euchariſtiam.
[n] & extra ordinē.
[o] eſſe ſubjectus Eccleſiæ.

X V.

Propter multas perturbationes, & frequentes tumultus ſeditionum, quæ fieri ſolent, placuit omnimodo iſtam abſcindi conſuetudinem, quæ contra regulam eſt, ſicubi [p] tamen fit, ideſt, ne de civitate ad civitatem tranſeat vel Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus. Si quis verò poſt hæc ſtatuta ſancti hujus Concilii tale aliquid [q] agere tentaverit, infringetur omni genere hujuſcemodi conatûs, & reſtituatur propriæ Eccleſiæ, in qua [r] ordinatus eſt.

[p] reperta fuerit in aliquibus partib.
[q] audere.
[r] vel Presbyter, vel Epiſcopus, aut Diaconus.

X V I.

Si qui verò ſine reſpectu Dei agentes, & timorem Dei ante oculos non habentes, neque Eccleſiaſtica ſtatuta cuſtodientes, receſſerint ab Eccleſia ſua, ſive Presbyter, ſive Diaconus, vel in quocumque Eccleſiaſtico ordine poſiti fuerint, non debent ſuſcipi in alia Eccleſia; ſed cum omni neceſſitate cogantur ut redeant ad Eccleſiam ſuam. Quod ſi permanſerint, excommunicare eos oportet.

X V I I.

Si quis auſus fuerit aliquem, qui ad alterum pertinet, ordinare in ſua Eccleſia, cùm non habeat conſenſum Epiſcopi ipſius, à quo receſſit Clericus, irrita ſit hujuſmodi ordinatio.

X V I I I.

Quoniam multi Clerici, avaritiæ causâ turpia lucra ſectantes, obliti ſunt divini præcepti, quo dictum eſt: *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*; fœnerantes centeſimas exigunt: ſtatuit hoc ſanctum Concilium, ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra ſectari, vel etiam ſpecies [ſ] frumentorum ad ſeſcuplum dare; omnis qui tale aliquid conatus fuerit ad quæſtum, dejiciatur ex Clero, & alienus ab Eccleſiaſtico habeatur gradu.

Pſal. 14.
[ſ] frugum.

X I X.

Si quis confugit ad Eccleſiam Catholicam de Paullianiſtis & * Cataphrygis, ſtatutum eſt rebaptizari eos omnino debere. Si qui verò Clerici erant apud eos, ſiquidem inculpati fuerint & irreprehenſibiles, baptizati rursùs etiam ordinentur ab Epiſcopo Eccleſiæ Catholicæ. Si verò examinati, minus fuerint apti deprehenſi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa Diaconos, & de omnibus, qui in eodem Clero inveniuntur, eadem forma ſervabitur. Commemoravimus autem diaconiſſas, quæ in hoc ordine inventæ ſunt, quæ nec manûs impoſitionem aliquam habent, ut & omnino inter laïcas habeantur. Similiter autem diaconiſſæ, quæ in Catholico canone non habentur, ſimili modo, ideſt, laïcæ, & tanquam non conſecratæ deputentur.

* Vox eſt meritò ſuſpecta, nec reperitur in Græco Canone, aut apud Dionyſium.

X X.

Quoniam ſunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus [t] Pentecoſtes; propterea itaque ſtatutum eſt à ſancta Synodo, quoniam conſonans & conveniens per omnes Eccleſias cuſtodienda conſuetudo eſt, ut ſtantes ad orationem vota Domino reddamus.

[t] quinquageſimæ.

DISSER-

DISSERTATIO NONA.

An tribus primis ſæculis Eræ Chriſtianæ, præſertim poſt obitum S. JACOBI Apoſtoli, à Diſcipulis ejus, vel eorum ſucceſſoribus, celebrata fuerint Concilia aliqua intra Hiſpaniam, prætermiſſa in Collectione Iſidori.

UBI DE PRÆDICATIONE S. JACOBI IN HISPANIA.

1. *ILLUSTRISSIMUS Loaiſa, qui tot & tam antiqua exemplaria Mss. Collectionis Iſidorianæ Conciliorum vidit & obſervavit, nullum in Hiſpania celebratum invenit ante celeberrimum illud Eliberritanum, quod omnium judicio intra quartum ſæculum fuit coactum. Similiter nec ullum ejuſmodi invenitur in Mss. aut in Collectionibus excuſis uſque modò. Verumtamen aliqui ſcriptores Hiſpani, præſertim ab anno 1594. in quo apparere cœperunt Chronica illa tributa Dextro, Maximo, Helecæ, Eutrando ſive Luitprando, Juliano Perez, & tandem Hauberto Hiſpalenſi, memorant plurima Concilia, veluti in Hiſpaniis celebrata, præſertim Toleti, & Hiſpali, tam tribus primis Eræ Chriſtianæ ſæculis, quàm ſequentibus. Nos potiſſimùm de iis, quæ intra triplex primum ſæculum celebrata dicuntur à Diſcipulis S. JACOBI Apoſtoli Hiſpaniarum, hoc loco diſſeremus. Et quoniam ad antiqua monumenta ſacra ipſarum (quæ in hoc Opere nobis curæ ſunt) ſpectat adventus ejuſdem Apoſtoli in Hiſpaniam, nonnulla proferemus in illius confirmationem, prætermiſſis pluribus aliis, quæ apud innumeros ſcriptores habentur.*

EXCURSUS PRIMUS.

De duobus Conciliis, quæ dicuntur celebrata in Hiſpania primo ſæculo ſub perſecutione Neronis, juxta Chronicon Dextro adſcriptum. Porrò illam certò affirmari ex columna quadam extante in Hiſpania; non autem ex Actis Græco-Latinis S. Photinæ, ut Bivarius & alii volunt.

2. CHRONICON Dextri nomine evulgatum, & quorundam Hiſpanorum obſervationibus, præſertim verò eruditiſſimi Franciſci Bivarii Ciſtercienſis monachi Commentariis illuſtratum (circa cujus γνησιότητα, aut potiùs ſuppoſitionem, toto ferè hoc ſæculo doctorum hominum hinc inde decertantium acerrima controverſia eſt) ita habet ad annum Chriſti quinquageſimum ſeptimum, ab Urbe autem condita octingenteſimum octavum: *Horum S. JACOBI Diſcipulorum* (nimirum, de quibus antea egerat) *nonnulli ſub Aloto, Neronis judice, DUM AD CONCILIUM ILIBERRI CONVENIUNT, flammis exuſti, ſpoliati ſuis ſuorumq; bonis omnibus, generosè morientes pro Chriſti fide, coronati ſunt.* Veritatem ejuſdem ipſorum martyrii multis confirmat Bivarius; præſertim ex tabulis plumbeis prope Granatam detectis paullò poſtquam Dextri Chronicon apparuit; & ex Breviario Gotthico S. Iſidori, in feſto eorundem Sanctorum, ubi Oratione tertia Matutinali dicitur: *Hi ſunt, Domine, ſeptem ſacula hujus Heſperiæ finibus inditæ, ad effugandam ejus terræ noctis infidelitatem cœlitùs miſſa.* nimirum Martyres illos à Dextro memoratos abſque certo numero, Bivarius ſeptenario comprehenſos vult, additis præterea eorum nominibus.

3. Præterea ad annum Chriſti ſexageſimum, U. C. octingenteſimum undecimum, hæc inibi leguntur num. 2. *Eodem tempore CUM CONVENISSENT IN CHERRONENSI URBE PROPE VALENTIAM IN HISPANIA, CONCILII CAUSA, ſancti Pontifices, Diſcipuli quoque S. Jacobi Apoſtoli, Baſilius Carthaginis Spartariæ diſcipulus ejus primus, Eugenius Valentinus, Pius Hiſpalenſis, Agathodorus Tarraconenſis, Elpidius Toletanus, Etherius Barcinonenſis, Capito Lucenſis, Ephrem Aſturicenſis, Neſtor Palentinus, Arcadius Juliobrigenſis; ſub eodem judice* (nimirum, Aloto Neronis judice, ut antea præmiſerat) *bonis ſpoliati, necati ſunt.* Obiter nota, longè alia eſſe nomina eorum, qui primi ad Hiſpanias miſſi fuerunt ab Apoſtolis ex Urbe, juxta vetuſtiſſimum Martyrologium Eccleſiæ Lugdunenſis, cujus verba infrà num. 9. profere-

feremus. Prçterea Pelagius Epiſcopus Ovetenſis, in Hiſtoria ſexcentis circiter retro annis ſcripta, Jacobi Diſcipulos facit Calocerum, Baſilium, Pium, Chryſogonum, Theodorum, Athanaſium, & Maximum. Mirum autem eſt, inter tot Epiſcopos ab antiquis ſçculis memoratos, tum apud Martyrologium citatum, tum à Pelagio Ovetenſi, veluti deſignatos ab Apoſtolis Hiſpaniç Epiſcopos, & Jacobi Diſcipulos, prorſus neminem legi eorum, qui in Chronico Dextri nomine edito memorantur. Unde, vel ex eo capite, ſuſpectum id redditur. Quare Joannes Mariana antiquitatum Hiſpaniç diligens veſtigator, & ingenuus ſcriptor, nullam rationem habuit lib. 4. cap. 2. eorum nominum, quç ex Dextro retulimus, quamvis eodem ipſius tempore Toleti diceretur apparuiſſe Chronicon illud Dextri. Vide infrà numero 50. Verùm quidquid de hoc ſit.

4. Ejus narrationis fidem oſtendere conatur, & multis illuſtrat Bivarius: prçſertim ex crudeliſſima Chriſtianorum in Hiſpania perſecutione ſub imperio Neronis: cujus, inter alia, authenticum teſtimonium profert vetus inſcriptio marmoreç columnç adhuc extantis Cluniç Coloniç (vulgò, *Coruna del Conde*) poſitç à miniſtris Neronis, memoratç ab Aldo Manutio in Orthographia, Ambroſio Morale lib. 9. Hiſtoriç cap. 17. ac Baronio ad ann. Chriſti 69. verba ibidem ſculpta hçc ſunt:

NERONI. CL. CÆS. AVG. PONT. MAX.
OB. PROVINCIAM. LATRONIBVS. ET. HIS. QVI. NOVAM. GENERI. HVMANO. SVPERSTITIONEM.
INCVLCARANT. PVRGATAM.

5. Porrò erectio columnç, veluti triumphalis, in Neronis honorem, *ob provinciam purgatam latronibus, & his, qui novam generi humano ſuperſtitionem inculcârant*; planè oſtendit, perſecutionem illam ſub Neronis Imperio illatam fuiſſe in Hiſpania Chriſtianis, perinde ac latronibus: ac proinde in ea procella pati potuiſſe direptionem bonorum, mortemque, Epiſcopos illos, qui tunc Fidem in Hiſpania prçdicabant. Porrò in ea columnç verba doctiſſimus Baronius jure inquit: *Conſidera ex his, vehementiſſimam perſecutionem Neronis: ut creditum fuerit, Chriſtianam Religionem ab eo penitùs extirpatam.* Et inſuper: *Potes ex his quoque, Lector, probè conjicere, FUISSE HISPANIARUM ECCLESIAM HIS TEMPORIBUS FLORENTISSIMAM; dum tanquam ingens quoddam ab impiis æſtimatum eſt collatum à Nerone beneficium, quòd Chriſtianis eam provinciam expurgâſſet.* Hçc cùm ita ſint, mirum non eſt in tanto Chriſtianorum numero ac fervore congregatos fuiſſe Epiſcopos Hiſpaniç (quicumque ii fuerint, ſive à Dextro, ſive in Lugdunenſi Martyrologio, ſive à Pelagio Ovetenſi Epiſcopo nominati) Concilii celebrandi cauſsâ, ut Chriſtianç fidei documenta, ac Religionis & diſciplinç Eccleſiaſticç decreta congrua ſtabilirent. Cùm verò tot Prçlatorum conventus haberi difficilè poſſent, quin à Neronis judice, ejuſque miniſtris, oculatiſſimis in Chriſtianorum perniciem, reſciretur; nihil mirum quòd ii Epiſcopi bonorum iacturâ, & crudeli morte mulctarentur.

6. Addit Bivarius pro confirmatione ejus Neronianæ perſecutionis, fragmentum memorabile de Samaritana Euangelica, ejuſque filiis, & ſororibus, tunc temporis in Hiſpania Fidem Chriſtianam prçdicantibus, & ob id martyrium paſſis, deſumptum ex Hiſtoria Græca eorundem Martyrum, Latinè redditâ anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo à Hieremia Conſtantinopolitano Patriarcha, & dono datâ Oratori Rodulphi III. Imperatoris: à quo illam accepit D. Adamus Dietriſtam ejuſdem Cæſaris Maior-domus: qui & per manum D. Joannis de Borgia Oratoris Philippi II. apud Germaniam, dedit eam Auguſtiſſimæ Imperatrici in Parthenone Excalceatarum apud Matritum degenti. Ibidem igitur plurima memoratu digna habentur de Photina (hoc enim nomen Samaritanæ mulieri tribuitur) ejuſque ſororibus, Anatoliâ, Photi, Photide, Paraſceve, & Cyriacâ, ac duobus filiis, Joſepho & Victore: quorum ille matrem in miniſterio prædicandi comitabatur: hic verò Neroni charus ob militarem artem, & res geſtas in bello adversùs Avaros in Scythia, decoratus fuerat titulo Ducis copiarum, ſeu Archiſtrategi apud Italicam Hiſpaniæ.

7. Sed enim, ut ingennè dicam quod ſentio, & res ipſa eſt, in exemplaribus Latinis, & in Græcis, unde Hieremias CP. Patriarcha eam Photinæ & ſociorum hiſtoriam haurire potuit, nulla Hiſpaniç, vel Italicæ urbis in ea ſitæ, mentio fuiſſe videtur. Non enim in Martyrologio Romano, ubi de eiſdem Martyribus agitur ad diem 20. Martii, neque in Menologio Græcorum, quod Baronius ibidem allegat, juxta verſionem eruditiſſimi Cardinalis Syrleti: neque in veteri Martyrologio Caſſinenſi. Porrò in Menologio alio Græcorum ſcripto ſub finem ſæculi decimi juſſu Baſilii Imperatoris Conſtantinopolitani, habetur quidem eadem ferè hiſtoria, & paſſio dictorum Martyrum; ſed palam dicitur, demandatum fuiſſe Victori Præfecto militiæ, ut Chriſtianos in Galilæa occideret. In Synaxario MS. Græco extante apud Collegium Claromontanum Pariſienſe, quod allegant Bollandiani ad prædictum diem, viçe Galilææ, *Gallia* ponitur. De Prçfecto enim Victore dicitur: *Accepit mandatum omnes in Gallia Chriſtianos occidendi.* Irrepſit autem id erratum, ex contractione literarum in Synaxario Græco, accipiendo Galliam pro Galilæa. Aliunde verò in Menæis palam perhibetur, Victorem Prefectum in Italiam miſſum fuiſſe, non autem in Italicam. Dicitur enim ibi; ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν Ἰταλίᾳ στρατηλάτης πέμπεται. ideſt; *ab Imperatore præfectus militiæ in Italiam mittitur.* Præterea ibidem legitur: ὁ Βίκτωρ ὁ στρατηλάτης Ἰταλίας, καὶ Σεβαστιανὸς ὁ τῆς πόλεως Δοὺξ κηρύττουσι τὸ κήρυγμα Πέτρου. *Victor Præfectus militum Italiæ, & Sebaſtianus Dux urbis, prædicant prædicationem Petri.* Subditur ibidem, Neronem miſiſſe milites ἐν Ἰταλίᾳ, quod reddere licet, *per Italiam*; ſive, ut habet Maximus Cytheræus, εἰς

τὴν

Digitized by Google

τὴν Ἰταλίαν, in Italiam. Vides in ea hiſtoria toties Italiam nominari, nullatenus verò Italicam, ſicut neque ullibi Hiſpaniam.

8. Porrò Bivarius, opinione omnium vir notæ pietatis & integrę fidei, non eſt putandus depravâſſe aut interpolâſſe narrationem illam; ſed exſcripſiſſe aut legiſſe juxta exemplar aliquod vitiatũ verſionis à Hieremia Patriarcha factæ. Hic etiam, Gręcus licèt ac Schiſmaticus, in Sede ſua Conſtantinopolitana degens, non habebat opus adulandi Hiſpanis hominibus in vertendo *Italicam* pro *Italia*, nec *Italicenſes Gentiles*, ut in ea verſione apud Bivarium legitur, pro *Italis Gentilibus*. [Quare credendum, translationem illam è Conſtantinopoli prodeuntem germanam, poſtea alteratam fuiſſe à quopiam ſciolo, aut in Germania, aut (quod magìs crediderim) in Hiſpania, ubi jam tum erat nonnemo ejuſmodi mangoniorum & falſationum peritiſſimus artifex, qui phantaſias & deliramenta ſua pro veritatibus antiquis & venerandis, ingenti Hiſpanicę hiſtorię detrimento, plebeculę, aut etiam ſemidoctorum hominum vulgo venditare cogitabat, ut & paullò poſtea fecit. *Pſeudo-Julianum* illum appellat Bollandus ad prædictum diem viceſimum Martii pag. 81. & non uno nomine falſitatis, aut potiùs falſationis illum convincit in ea parte, ac ſępiſſimè alibi. quod tamen nemo hactenus de Bivario dixit, aut ſuſpicatus eſt.

9. Itaque regrediendo ad propoſitum noſtrum, non ex Actis illis S. Photinæ & ſociorum depravatis, ſed ex ſuprà memorata columna, & ſerie ipſa temporum ſub crudeliſſimo Nerone, certa haberi debet perſecutio illa Chriſtianorum in Hiſpania, & forſan commiſſa judici cuipiam, Aloto nomine, ut legitur in utroque illo loco Dextri nomine edito. Unde quamvis non poſſimus id affirmare de facto, videtur veroſimile, quòd imminente tam dirâ perſecutionum procellâ, Epiſcopi illi Hiſpanię ſanctiſſimi utrumque id Concilium celebraverint, ad fidem & diſciplinam Chriſtianam altiùs Hiſpanorum animis infigendam: ut & fragiles roborarentur adversùs minas ac tormenta tyranni, & fortes confirmarentur ad illa alacri & invicto animo perferenda. Sic certè ſub initium ſęculi quarti, ubi ex ultima Diocletiani ac Maximiani perſecutione exundabat Roma, & alię regiones finitimæ, innumerabilium Martyrum innoxio ſanguine; Epiſcopi Hiſpani, audito impio Imperatorum edicto, ſtatim Illiberrim convenêre ad celebrandum Concilium illud memorabile, & Canones edidêre opportunos tempori, perſecutioni imminenti, & ſtatui Eccleſiarum ac populorum Hiſpanię. Porrò nomina Diſcipulorum S. Jacobi, qui ſuprà num. 3. memorantur congregati in Cherronenſi urbe ad Concilium celebrandum, longè alia ſunt, quàm eorum, qui in vetuſtiſſimo Eccleſiæ Lugdunenſis Martyrologio ad Idus Majas memorantur miſſi ab Apoſtolis in Hiſpanias Epiſcopi. Ita, nimirum, ibidem legitur: *Natalis SS. Confeſſorum Torquati, Thyſefontis* (aliàs, Cteſiphontis) *Secundi, Indalecii, Cæcilii, Eſicii, Euſraſii; qui Romæ à SS. Apoſtolis Epiſcopi ordinati, & ad prædicandum verbum Dei ad Hiſpanias, tunc Gentili adhuc errore implicatas, directi ſunt*. Ac quibuſdam interjectis, ſubditur: *Torquatus Acci, Thyſefon Vergii, Euſraſius Eliturgii, Secundus Abulæ, Indalecius Urci, Cæcilius Eliberi, Eſicius Carſecæ quieverunt*. Quorum ſingulorum antiquiſſima eſt veneratio apud diverſos Hiſpaniæ populos. Cohæret verò forſan, quòd tam hi ſeptem, quàm plures alii num. 3. indicati, fuerint Diſcipuli S. Jacobi, & apud Hiſpaniam Epiſcopi, licèt id difficile ſit.

EXCURSUS II.

Examinantur eadem Chronici verba circa utrumque id Concilium veluti celebratum ab Epiſcopis Diſcipulis S. JACOBI. Porrò id veroſimile eſſe: cùm certus ſit, & omni teſtimoniorum genere comprobatus, ejuſdem Apoſtoli adventus in Hiſpaniam, ac prædicatio, ſicuti & Diſcipulorum. Expenduntur in eum ſcopum loca aliquot Patrum ſecundi ac tertii ſæculi: veluti S. Juſtini, S. Irenæi, Tertulliani, & S. Hippolyti.

10. OPORTET aliquantò ampliùs expendere verba illa num. 2. exſcripta nomine Dextri, quibus aſſeritur, *Diſcipulos S. Jacobi Apoſtoli, dum convenirent Iliberri ad Concilium, flammis exuſtos, ſpoliatos ſuis ſuorumq; bonis omnibus, generosè morientes pro Chriſti fide, coronatos fuiſſe*. In verbis his ſubintelliguntur, aut indicantur plura alia, quæ præmiſſa fuerant de prædicatione S. Jacobi & Diſcipulorum ipſius in Hiſpania, juxta idem Chronicon ad annos præcedentes intra idem primum ſęculum Erę Chriſtianę poſt Domini aſcenſum in cœlos, & Spiritûs ſancti deſcenſum. Ea verò hoc loco examinare placuit, ne jaciamus inania aliquot, ſive aërea fundamenta dicendorum in hoc Opere, deſtinato illuſtrandis antiquitatibus ſacris Hiſpaniarum, pręſertim Conciliorum. Unde & facilè conſtare poterit inde, an locus fuerit, ut intra primum ſęculum Concilia aliquot in Hiſpania à Diſcipulis S. Jacobi celebrarentur.

11. Pręmittendum, in ſortitione ac deputatione Apoſtolorum ad diverſas Orbis terrarum partes, contigiſſe JACOBO Majori Hiſpaniam, in qua proinde pręd icaverit, & diſcipulos habuerit, & aliquos infidelium converterit. Hoc ipſum pręmiſſum fuerat in eodem Chronico ad annum Chriſti triceſimum quartum, pręſertim verbis illis: *Contigit S. Jacobo Zebedæi filio Hiſpania, Joanni Aſia, Matthæo Æthiopia, Thomæ India, Philippo Scythia, &c.* Deinde ad annum 35. num. 6. *A Beato Jacobo eliguntur urbium* (nimirum Hiſpanię) *Pontifices & Paſtores*. Pręterea ad annum 36. num. 2. *Jacobus S. Apoſtolus, Zebedæi filius, peragratis urbibus Hiſpaniæ, multiſq; erectis Eccleſiis, & Epiſcopis creatis ex advenis, Petrum Bracaræ primum reliquit Epiſcopum: ac templum, vel oratorium B. Virgini ex ejus juſſu præſentiaq; ſuper columnam, Cæſarauguſtæ erexit*.

12. Verùm nemo exiſtimet, communem & antiquiſſimam perſuaſionem Hiſpanorum, immo omniũ ferè Chriſtianorum, paucis quibuſdam exceptis, de adventu S. Jacobi Majoris in Hiſpaniam, inniti pręcipuè iis teſtimoniis Dextri nomine editis, aut Maximi, aliorumque ſimilium, à fine ſęculi

prę-

præcedentis. Habemus plurima alia longè firmiora & inconcuſſa. Hac cautione præmiſſâ legendus eſt Philippus Labbè in Compendio Tempor. Tomo 1. pag. 148. dum dixit: *De Jacobo Zebedæo, de Columna Cæſaraugustana, ac ſimilibus, viderint Hiſpani quibus Flavii Dextri & Juliani Chronica, ſimileſq; libri fabulis refertiſſimi, ſæpius illusêre; & cum hiſtorica veritate componant*. Non eſt Hiſpanis opus ad ea Chronica ſuſpectę aut nullius fidei confugere. Antequam illa à quopiam ſciolo ex conjecturis formarentur, aut apparerent ſub finem ſæculi præcedentis, dixerat Thomas Stapletonius (ut alios pariter exteros omittam) cap. 3. de magnitudine Rom. Eccleſiæ: *VERUM ET INDUBITATUM EST, toto terrarum orbe velut in provincias diſtributo, factâ primùm in Judæa & Samaria verbi prædicatione, juxta ordinem à Chriſto præſcriptum, Petrum in Italia, Paullum in Græcia, Andream in Achaja, Joannem in Aſia, ET JACOBUM IN HISPANIA, hoc Evangelium, cujus eſt caput Roma, latiſſimè propagâſſe*.

13. Idipſum altè inſederat doctiſſimo Cardinali Baronio (ſicuti & aliis ferè omnibus) in Notis Martyrologii Romani ad diem 25. Julii, quod in lucem edi permiſſum fuit anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo quarto, Januarii die 14. ut patet ex Diplomate Gregorii XIII. & paullò poſtea luci publicæ datum. Ubi præterea ejus communis traditionis veritatem confirmat multis veterum teſtimoniis, & reſpondet ad quorumdam objecta, ſive difficultates, quæ aliquid negotii faceſſere videbantur.

14. In ea veluti pacifica poſſeſſione ab immemorabili, non dico annorum, ſed ſæculorum curſu, perſiſtebat traditio eadem, cùm Cl. V. Garſias Loaiſa, Canonicus Toletanus, & magiſter ſereniſſimi Hiſpaniarum Principis (poſtea PHILIPPI III. Regis) novem pòſt annis, ideſt, A. C. 1593. edidit Concilia Hiſpaniæ, & eorum occaſione Tractatum, ſive Diſſertationem de primatu Eccleſiæ Toletanæ: in cujus defenſionem affert narrationem quandam (neſcio unde acceptam) concertationis habitæ in Concilio Lateranenſi Generali celebrato ſub Innocentio III. anno MCCXV. inter Archiepiſcopum Toletanum D. Rodericum ex una parte, & Archiepiſcopos Bracarensē, Tarraconenſem, ac Compoſtellanum ex alia, circa primatū Eccleſiarum Hiſpaniæ, contendente ónoquoque eorum, nulli alii, quàm ſuæ Eccleſiæ deberi. Licèt autem Loaiſa ad illum aſſerendum Eccleſiæ ſuæ Toletanæ (cujus tunc Canonicus erat, & poſtea Archiepiſcopus fuit) haberet plura & validiſſima fundamenta; adhuc tamen novum aliud adjicere voluit ex narratione quadam eorum, quæ inter Archipræſules prædictos in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. ultro citroque circa eam controverſiam dicta, allegata, ac diſputata fuerunt. Inter ea autem unum eſt, quo adventus S. Jacobi in Hiſpaniam, atque in ea prædicatio videtur in dubium vocari ab Archiepiſcopo D. Roderico, aut potiùs inter aniles fabulas reputari. Hæc cùm legiſſet Cardinalis Baronius, & vera crediſſet, dubitare admodùm cœpit de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania, non auſus perſiſtere in antiqua ſententia. Baronium imitati ſunt ſtatim ferè nonnulli ſcriptores Galli, veluti Guillelmus Roſeus, Joannes Lorinus, Joannes Boſcus, & Ludovicus de Majerne Turquet in Hiſtoria Hiſpaniæ lib. 4. pag. 151. aliiſque ejuſdem nationis, palam refutantes traditionem prædictam.

15. Sed enim mirum eſt, doctiſſimum Loaïſam habuiſſe rationem ullam ejus narrationis, eouſque à nullo mortalium inventæ aut memoratæ, quæque tot ferè falſitates, anachroniſmos, contradictiones, & abſurda habet, quot verba: uti poſt Franciſcum Macedo & alios, immo præ aliis ex inſtituto demonſtravit Excellentiſſimus Marchio Mondexarenſis libro inſcripto: *Predicacion de Sant-Jago en Eſpana*, in lucem edito anno 1682. Mirabilius autem eſt, graviſſimum Cardinalem Baronium, quâ pollebat eruditione ac criſi ad diſcernendum inter germana ſcripta & notha, nihil ſuppoſitionis aut fraudis in ea narratione ſubodoratum fuiſſe: immo ob illam potiſſimùm mutâſſe ſententiam, quam priùs in Notis ad Martyrologium Romanum ſolidè ſtabilierat, & nemo eouſque impugnaverat. Sanè licèt Græcorum effatum celebre ſit: μία χελιδὼν οὐ ποιεῖ τὸ ἔαρ, unius Baronii judicium tanti fuit, ut prædicatio S. Jacobi in Hiſpania, quæ antea in Breviario Romano abſolutè proferebatur, à tempore ſaltem B. Pii V. poſtea ſub Pontificatu Clementis Octavi ad traditionem ejuſdem regni reſtringeretur: donec conquerentibus eam ob cauſſam Hiſpaniæ Regibus ac ſcriptoribus magni nominis, re utrimque maturè ac diu examinatâ, tandem ſub Urbano Octavo antiqua illa clauſula Breviario Romano inſerta aut reſtituta fuit ad diem 25. Julii in feſto S. Jacobi: *Mox in Hiſpaniam profectus, ibi aliquos ad Chriſtum convertit, ex quorum numero ſeptem poſtea Epiſcopi à Beato Petro ordinati, in Hiſpaniam primi directi ſunt*. Unde Cornelius à Lapide (homo nequaquam Hiſpanus) dixit in cap. 12. Actor. v. 2. *Jacobum in Hiſpania prædicâſſe, univerſalis eſt, immemorabilis, non tantùm Hiſpaniæ, ſed & fidelium ubique traditio, CUI REFRAGARI NEMO POTEST*. Hæc ille anno MDCXXVI. antequā ſententia Romæ in favorem Hiſpaniæ ferretur.

16. Actum videbatur de nova Baronii opinione, conceptâ potiſſimùm ex fabuloſa illa narratione apud Loaïsā extante, cùm utraque multis pòſt annis placuit quibuſdam recentioribus, præſertim Gallis, parùm æquis erga res Hiſpaniæ, atque in iis Natali Alexandro Ordinis Prædicatorum, ſcriptori ſatis noto & erudito; ſed ejus tamen conditionis, ut omnia ejus Opera, id eſt, *Selecta Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capita, & in loca ejuſdem inſignia Diſſertationes Hiſtoricæ, Criticæ, ac Dogmaticæ*, publico ſacræ hujus ac ſupremæ Congregationis decreto prohibita fuerint, antequam nos inter ipſius Cardinales Inquiſitores Generales numeraremur. Porrò is ad inſtaurandam, & veluti poſtliminio revocandam opinionem illam, adeò profligatam, & ab omnibus ferè rejectam poſt tempus Urbani Octavi, vix aliquid cujuſpiam momenti affert, quod jam à Baronio aliiſque paucis objectum non fuiſſet; ſolutum verò & diſſipatum ab aliis ſcriptoribus, tum Hiſpanis, tum exteris, hujus ſæculi. Cùm verò præſertim innitatur narrationi illi à Loaïſa memoratæ, in

quæ tot ἄπιστα & ἀπίθανα ſunt, quot clauſulæ; ſolum ſupereſt nobis lectorem mittere ad laudatum Marchionis Mondexarenſis librum, in quo illam decretoriis argumentis προδήλως convincit, & veluti fabulam omnium, quæ hactenus prodiêre, fabuloſiſſimam relegat in Morboniam, ut ajunt, aut Utopiam inſulam. Nobis ea in re, ne videamur actum agere, immorari non licet. Satìs ſit, non dico Roderico Præſuli Toletano, qui erat vir literatus, immo & pręſtantior inter Hiſtoricos ſui ævi, ſed omnibus ferè hominibus alicujus momenti, eo tempore certiſſimam fuiſſe prædicationem S. Jacobi in Hiſpania, ac cantari ſolitam In ipſa Eccleſia Toletana, aliiſque totius regni ad diem 25. Julii, juxta Breviarium quo uſi fuerant tot ſęculis antea Toletani Præſules, ſaltem à tempore Concilii IV. Toletani, cui præfuit S. Iſidorus anno DCXXXIII. ut poſtea videbimus à num. 44. Unde apertiſſimè mentitus fuit veterator ille, qui primus dixit, Rodericum inter aniles fabulas recenſuiſſe prædicationem S. Jacobi in Hiſpania.

17. Liceat verò traditionem eandem breviter confirmare ſelectis quibuſdam teſtimoniis antiquitatis Chriſtianæ, relictis aliis multis, quæ ſcriptores Hiſpani hoc ipſo ſæculo protulerunt. Atque imprimis antiquiſſimus S. Juſtinus Philoſophus & Martyr, qui ſcripſit anno centeſimo quinquageſimo à Chriſti nativitate, & nôſſe potuit multos ex diſcipulis Apoſtolorum, in Apologia 2. inquit generatim de iis: *AD OMNE MORTALIUM GENUS PROFECTI, ISTA PROMULGARUNT, ET APOSTOLI ATQUE LEGATI SUNT NOMINATI*. Quidnî iis verbis abſque ulla exceptione prolatis comprehendatur Jacobus, juxta antiquiſſimam totius ferè orbis Chriſtiani traditionem? Ut quemadmodum alii Apoſtolorum ad diverſas regiones miſſi ſunt, ita etiam ad Hiſpaniam Jacobus?

18. Idipſum colligere licet ex S. Irenæo Epiſcopo ac Martyre, qui inclinante eodem ſæculo ſecundo floruit ac ſcripſit, & eodem modo loquitur; immo & ſuggerit nobis fundamentum non leve ad quæſtionem hanc dirimendam lib. 3. adversùs hæreſes cap. 4. dum inquit: *Si quibus de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt, ET AB EIS DE PRÆSENTI QUÆSTIONE SUMERE QUOD CERTUM ET LIQUIDUM EST? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquerunt nobis? Nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias?*

19. Juxta quam Irenæi doctrinam, quæſtio noſtra de prędicatione Jacobi Apoſtoli in Hiſpania, decidenda eſt ex traditione ejuſdem antiquiſſimæ Eccleſiæ, ſicuti & prædicatio reliquorum Apoſtolorum in aliis, quamvis nulla illorum ſcripta aut teſtimonia extent. Sic certiſſimum habetur, Petrum ac Paullum Romæ martyrium ſubiiſſe: quoniam licèt id modò non legatur ſcriptum, neque in ſacris literis, neque ab aliquo auctore ejus temporis, & fortaſſe nec ſequentis uſque ad Tertullianum, qui id palam tradit; creditur tamen aliorum ſcripta periiſſe, in quibus id habebatur. Idem dixerim de cathedra S. Petri apud Antiochiam, nullum teſtimonium antiquius habente, quàm Clementis Alexandrini ſub finem ſæculi ſecundi, qui id accepit ex traditione Eccleſiæ Antiochenæ. Et ſive præceſſiſſent alii ſcriptores id affirmãtes, ſive non; potior ratio haberi debet perpetuę & antiquiſſimę traditionis apud Romanos & Antiochenos, quàm cujuſvis extraneę ſcriptionis vel teſtificationis. Unde idem Irenęus, teſte Euſebio lib. 3. cap. 33. inquit: *Neque enim ea, quæ ex libris petebantur, tantum mihi ſubſidii allatura exiſtimavi, quantum ea, quæ accepi ex voce & ſermone eorum hominum, qui adhuc in vita manebant*. Hęc omnia pariter ferè locum habent in prædicatione S. Jacobi apud Hiſpanos, conſtante ex perpetua & antiquiſſima ſæculorum traditione apud ipſos.

20. Similiter Tertullianus, qui initio tertii ſęculi florebat, licèt nec Jacobi, nec Hiſpaniæ nominatìm meminerit libro de Præſcriptionibus cap. 20. eam tamen generatim de diſperſione ac prędicatione Apoſtolorum doctrinam tradit, unde adventus Jacobi in Hiſpaniam, non minùs quàm aliorum ex Apoſtolis in diverſas nationes, colligi poſſit. Huc enim, nullâ vî illatâ, trahi poteſt quod ibidem de Chriſto D. ait: *Duodecim præcipuos lateri ſuo adlegerat deſtinatos nationibus magiſtros. Itaque uno eorum decuſſo, reliquos undecim, digrediens ad Patrem poſt reſurrectionem, juſſit ire & docere nationes*. Deinde generatim eorum prædicationem in Judæa, poſtea verò diviſionem in varias orbis regiones, atque Euangelii in iis promulgationem deſcribit, ſubdens: *Statim igitur Apoſtoli* (*quos hæc appellatio* miſſos *interpretatur*) *aſſumpto per ſortem duodecimo Mathiâ in locum Judæ ex auctoritate prophetiæ, quæ eſt in Pſalmo David, conſecutam promiſſam vim Spiritûs ſancti ad virtutes & eloquium, primò per Judæam conteſtata fide in JESUM-CHRISTUM, & Eccleſiis inſtitutis; DEIN IN ORBEM PROFECTI, EANDEM DOCTRINAM EJUSDEM FIDEI, NATIONIBUS PROMULGAVERUNT*.

21. In quonam præ aliis nationibus peccavit Hiſpania? Chriſtus dixit Apoſtolis: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*. & inſuper: *Euntes ergo DOCETE OMNES GENTES*. Præterea Marcus Euangeliſta de iiſdem Apoſtolis ait: *Illi autem profecti PRÆDICAVERUNT UBIQUE*. Nulla ibi exceptio Hiſpaniæ eſt. Nullam indicant, vel Juſtinus, vel Irenæus ſæculo ſecundo ſcribentes, ſicut nec Tertullianus ſub initium tertii, immo neque Innocentius I. (ſi rectè intelligatur) ſub initium quinti. ut conſtabit infrà à num. 124. Nullam denique ullus alius Patrum vel Hiſtoricorum gravium, qui à principio epochæ Chriſtianę ſcripsêre uſque ad initium hujus ſęculi, in quo Baronius aliorum omnium antiquiſſimam ſententiam, immo & ſuam, dereliquit, abductus pręſertim narratione illà Toletanâ, à quopiam veteratore obtruſa, & incautè publicatâ à D. Loaïſa anno 1593. ideſt, eodem tempore, quo illa Pſeudo-Chronica Toleti apparere cœperunt. Credamus igitur veram eſſe, & nullo prudenti fundamento in dubium vocari poſſe, antiquiſſimam de prędicatione Jacobi Apoſtoli in Hiſpania traditionem.

22. Proſequitur ſtatim Tertullianus: *Et proinde Eccleſias apud unamquamque civitatem condiderunt, à quibus traducem Fidei, & ſemina doctrinæ,*

cate-

Digitized by Google

cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur, ut Eccleſiæ fiant; ac per hoc & ipſæ Apoſtolicæ deputantur, ut ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum. Omne genus ad originem ſuam recenſeatur neceſſe eſt. Itaque tot ac tantæ Eccleſiæ, una eſt ab Apoſtolis prima, ex qua omnes. Nulla eſt pars ejus teſtimonii, quæ non congruat perpetuæ traditioni de prædicatione Jacobi & diſcipulorum in Hiſpania, atque erectione quarundam in ea Eccleſiarum (ſaltem poſtquam mortuo magiſtro ſuo, Româ miſſi fuerunt à D. Petro, & ordinati Epiſcopi, ut Eccleſias in Hiſpania conſtituerent, ut dicemus à num. 117.) à quibus reliquæ totius vaſtiſſimi regni traducem Fidei, ac doctrinæ Euangelicæ ſemina, mutuatæ fuerint, & quotidie mutuentur per eorum ſucceſſores. Quapropter Eccleſia Hiſpanica, juxta phraſim Tertulliani, Apoſtolica cenſeri debet, veluti à Jacobo Apoſtolo plantata; ſive tanquam *una ab Apoſtolis prima, ex qua omnes* totius regni originem quodammodo habuerunt.

23. Eodem ſæculo tertio ineunte floruit S. Hippolytus Martyr & Epiſcopus Portuenſis, cujus aliquot monumenta Romæ habemus, præſertim in Bibliotheca Vaticana. Is igitur, Tertulliano & Clementi Alexandrino ſynchronus, in libro, quem de Vitis Apoſtolorum & eorum prædicatione ſcripſit Græcè, affirmare dicitur S. Jacobum in Hiſpania Euangelium prædicâſſe. Liber is manuſcriptus fuit primùm apud eruditiſſimum ac piiſſimũ Cardinalem Syrletum, poſtea verò penes Cardinalem Sylvium Antonianum, qui & manu propriâ id teſtatus eſt in Epiſtola quadam ad Excellentiſſimum Ducem Seſſæ, Oratorem Majeſtatis Catholicæ in Urbe. Idem liber citatur à Georgio Cedreno Tomo I. pag. 247. fuitque apud Franciſcum Turrianum, ut ipſe fidem facit in Euchariſt. lib. 2. part. 1. cap. 21. Quin & Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium die 22. Martii, 9. Aprilis, & 1. Maii, illum laudat, veluti extantem in Bibliotheca Syrleti.

24. Sanè ſi apud auctorem adeò antiquum & gravem, haberetur palam Sancti Jacobi prædicatio in Hiſpania, nihil opportunius deſiderari poſſet ad eam traditionem comprobandam, & redarguendum Baronium. At enim poſtea aliud exemplar ejuſdem libri extans apud Bibliothecam Regiam Pariſienſem, luci publicæ datum fuit à Franciſco Cnmbeſſiſio, ubi ſolùm leguntur de Jacobo verba iſthæc, poſtquam Hippolytus egerat de Joanne ipſius fratre: Ἰάκωβος ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ κηρύσσων, ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου ἀναιρεῖται μαχαίρᾳ, καὶ θάπτεται ἐκεῖ. ideſt: *Jacobus ejus frater prædicans in Judæa, ab Herode Tetrarcha gladio occiditur, ibique ſepelitur.* Hęc ibi apud Combeſſiſium in Hiſtoria Monothelitarum col. 831. quę ad rem non ſpectant. Cùm verò Cardinalis Antonianus in prædictis literis ad Ducem Seſſæ teſtatus fuerit, prædicationem Sancti Jacobi apud Hiſpanos teſtatam haberi in illo libro apud ſe extante, videtur ipſi adhibenda fides, potiùs quàm alteri exemplari in Gallia invento, & edito ab homine Gallo. Quid enim ſi vel primus exſcriptor vel poſterior, ſuppreſſerit ea verba, in decus aliquod Hiſpaniarum ceſſura?

25. Dicet quiſpiam, aut Cardinalem Antonianum, aut Ducem Seſſæ hallucinatum fuiſſe, intelligendo de Jacobo, quòd Hippolytus in eo libro firmiter ac nominatim ait de Paulo Apoſtolo, prædicâſſe ſcilicet Euangelium in Hiſpania. Quod ipſum conſtare videtur ex aliis duobus exemplaribus Græcis ejuſdem libri, *De Vitis SS. Apoſtolorum, & diſcipulorum Domini noſtri JESU CHRISTI*, nunc extantibus in Bibliotheca Vaticana, nomine ipſius S. Hippolyti Martyris. Alterum enim eorum inter Mss. numero 1177. pag. 468. alterum verò num. 1226. pag. 35. folium habet, Sanctum Paullum in Hiſpania Euangelium prædicâſſe: de Jacobo autem nihil ejuſmodi affirmat. Porrò verba Hippolyti juxta prius illud exemplar Vaticanum (quod olim fuit in Bibliotheca magni viri Antonii Auguſtini) hæc ſunt, pag. 468. Παῦλος μετ' ἐνιαυτὸν ἕνα τῆς Κυρίου ἀναλήψεως, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀποστολὴν, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ προῆλθεν ἕως τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ Ἰταλίας καὶ Ἱσπανίας κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον. ἐπὶ δὲ Νέρωνος ἐν Ῥώμῃ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς θάπτεται ἐκεῖ. ideſt: *Paullus poſt annum unum à Domini Aſſumptione munus Apoſtolicum aggreſſus eſt, ac à Jeruſalem initium ducens, uſque ad Illyricum, Italiam, Hiſpaniamque pervenit Euangelium prædicans. Sub Nerone autem Romæ capite plexus, ibi ſepelitur.* Hæc ibi ſolùm. Porrò eandem Paulli prædicationem in Hiſpania, veluti rem certam, tradunt Sanctus Athanaſius in Epiſtola ad Dracontium, Sanctus Hieronymus in cap. 12. Iſaïæ, & 5. Amos, atque in Epiſtola ad Lucinium Bæticum, Sanctus Epiphanius in Panar. Hæreſi XXVII. Sanctus Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſi 17. Sanctus Chryſoſtomus in Proœmio Commentarii in Epiſtolam Paulli ad Hebræos, & Homilia 7. de laudibus Paulli, Theodoretus in 2. Paulli ad Philippenſes cap. 1. Sanctus Gregorios Magnus lib. Moralium 31. cap. 22. in fine, Sanctus Iſidorus lib. De vita & obitu SS. Patrum cap. 71. Sophronius Epiſcopus Hieroſol. in Sermone Natalitio Apoſtolorum, & plurimi alii ex poſterioribus. Videtur itaque nihil ex Hippolyto haberi circa prædicationem Sancti Jacobi apud Hiſpanos, quæ nunc ſola nobis curę eſt.

26. At enim magnus ſtupor fuiſſet, ſive Cardinalis Antoniani, ſive Ducis Seſſæ, intelligere aut teſtari de libro tunc Romæ extante longè aliud quàm in eo eſſet; ac potiſſimùm eo tempore, quo apud ſanctam Sedem tam accuratè ac ſeriò de prędicatione Sancti Jacobi in Hiſpania diſceptabatur. Perhonorificum quidem eſt, & decoris magni regni Hiſpaniarum (quo gloriamur) habuiſſe tantum ac talem Prædicatorem, quantus & qualis fuit Apoſtolus Paullus, antonomaſticè DOCTOR GENTIUM. Verùm id eſt commune pluribus aliis nationibus Aſię atque Europæ. At verò quòd à Jacobo Zebedæo Apoſtolo Hiſpania acceperit prima fidei Chriſtianæ lumina, ſingulare decus illius eſt præ omni alia natione Gentilium. Privilegium porrò Hiſpaniæ ſpeciale eſt, non modò perpetuâ traditione, ſed ingentibus beneficiis, ſtupendis miraculis, & iteratis apparitionibus ipſius Jacobi in ejus defenſionem confirmatum. Quare non ſatis eſt quòd Baronius & aliquot ipſius in Gallia ſecta-

Digitized by Google

tores illud prius fateantur, quod exploratum omnibus eſt; niſi & hoc ſecundum ultrò admittant, quod cæteri alii conſtanter credunt.

27. Hiſce in utramque partem breviter diſputatis, fateor ingenuè, mihi adhuc hærere aquam; ut proinde quæſtionem in medio relinquam, donec contingat invenire Codicem illum Cardinalis Syrleti, ex cujus ſola lectione illam dirimere oportet. Quæſivi ſæpiùs, & injunxi curam hanc viris Græcè & Latinè eruditis, ac valdè verſatis in hoc ſtudii genere, qui hortatu meo, tum in Bibliotheca Vaticana, tum in aliis inſignibus, & manuſcriptorum copiâ refertis, illum exquirentes, hactenus non invenerunt. Solùm itaque reperta ſunt exemplaria ſuperiùs memorata num. 25. ex quibus dumtaxat habetur prædicatio Sancti Paulli, non autem Sancti Jacobi, in Hiſpania. Si contigerit invenire Codicem Syrleti tandem aliquando, proferam ingenuè quidnam ibi habeatur, abſque ullo præjudicio. neque enim mihi tanti eſt rerum noſtratium amor, quanti ſtudium veritatis. Dum autem Galli ſcriptores, atque in iis Archipræſul Marca Epiſt. ad Valeſium num. 4. ac Natalis Alexander ſæculo I. Diſſert. XIV. tam impensè firmant prædicationem Sancti Paulli in Hiſpania; rem propriam agunt, ut inde conſtet, in Gallia etiam prædicâſſe: uti bene obſervat ſummo vir ingenio D. Franciſcus Quevedo in Vita Sancti Paulli.

EXCURSUS III.

Examinantur paullò accuratiùs quædam teſtimonia S. Hieronymi, S. Aprigii, & Venantii Fortunati, ſpectantia ad ſæculum quintum & ſextum Eræ Chriſtianæ, circa prædicationem S. Jacobi Apoſtoli in Hiſpania. Ubi nonnihil obiter de Beato Presbytero, & Calliſto II. tum de Anaſtaſio Sinaita.

28. VENIAMUS ad ulteriora ſæcula, in quibus faciliùs fortaſſe invenientur teſtimonia Patrum ac ſcriptorum gravium, qui perpetuam traditionem de prædicatione Sancti Jacobi in Hiſpania confirment. Occurrit imprimis circa finem quarti ſæculi, aut ſub initium quinti Sanctus Hieronymus, qui in cap. 34. Iſaïæ verſ. 12. loquens de Apoſtolis, inquit: *Spiritus illius congregavit eos, deditque eis ſortes, atque diviſit, ut alius ad Indos, alius ad Hiſpaniam, alius ad Illyricum, alius ad Græciam pergeret, & unuſquiſque in Evangelii ſui atque doctrinæ provincia requieſceret.* Quibus verbis, præter illum Apoſtolum, qui in Illyrico prædicavit, comprehenditur unus aliquis, qui in Hiſpania promulgaverit Evangelium. Is verò alius non fuit, nec legitur, quàm Jacobus. Paullum autem in Illyrico prædicâſſe, teſtatum habemus ab ipſo Roman. 15. v. 19. Supereſt itaque ut Jacobus, judicio Hieronymi in Hiſpania prædicaverit. Quin & ſolus ille in Hiſpania, juxta phraſim Hieronymi, tanquam *in Evangelii ſui atque doctrinæ provincia requievit*; ſicuti alii Apoſtolorum in provinciis ſibi commiſſis. nam licèt in Judæa pro Chriſto occubuerit, ſtatim ferè corpus ipſius in Hiſpaniam à diſcipulis translatum fuit; ut toti orbi Chriſtiano notum eſt. Itaque juxta Hieronymi ſententiam, ipſa requies corporis S. Jacobi in Hiſpania, denotat illum in ea prædicâſſe.

29. Præterea idem Doctor maximus in cap. 42. ejuſdem Iſaïæ v. 10. ait: *Apoſtolos videns Jeſus in litore juxta mare Genezareth reficientes retia ſua, vocavit, & miſit in magnum mare: ut de piſcatoribus piſcium faceret hominum piſcatores, QUI DE HIERUSALEM USQUE AD ILLYRICUM, ET HISPANIAS EVANGELIUM PRÆDICARUNT.* Conſtat autem ex Matthæi cap. 4. v. 21. & Marci cap. 1. v. 19. Apoſtolos illos à Chriſto vocatos, dum retia ſua reficerent, fuiſſe Jacobum & Joannem, filios Zebedæi. Unus igitur amborum prędicavit in Hiſpania, judicio Hieronymi: ac certè Jacobus, cùm id nemo dixerit de Joanne. Quæ duo Hieronymi teſtimonia ita expendimus, ut adverſariorum interpretationes, & evaſiones Natalis Alexandri pręcludant. Quidam ſcriptores allegant pro noſtra ſententia Concilium quoddam Bracarenſe celebratum ineunte eodem quinto ſæculo circa annum CDXI. quod ſæpe ab aliis excuſſum, edidit denuo Labbè in ſua Collectione Tomo II. In eo palam aſſeritur prędicatio Sancti Jacobi in Hiſpania. Verùm id Concilium multis hominibus eruditis ſuſpectum eſt, & mihi pariter, ut ſuo loco oſtendam, neque illo egemus ad inſtitutum præſens.

30. Ex Patribus ſexti ſæculi allegari ſolet in eundem ſcopum Sanctus Aprigius Epiſcopus Pacenſis in Luſitania, cujus honorifica mentio eſt inter illuſtres viros apud Sanctum Iſidorum: quaſi ille in Commentariis ſuper Apocalypſim ſcripſerit de Apoſtolis: *Hi duodecim ſunt Chriſti diſcipuli, prædicatores fidei & Doctores gentium: qui, dum omnes unum ſint, ſinguli autem eorum ad prædicandum in mundo ſortes proprias acceperunt: Petrus Româ, Andreas Achaiâ, Thomas Indiâ, JACOBUS HISPANIA, Joannes Aſiâ, Matthæus Macedoniâ, Philippus Galliâ, Bartholomæus Licaoniâ, Simon Zelotes Ægypto, Jacobus frater Domini Hieruſalem. Paullo autem cum cæteris Apoſtolis nulla ſors traditur propria, quia in omnibus gentibus magiſter & prædicator eligitur*, Quibus verbis, ut vides, palam tribuitur Jacobo Hiſpania, veluti in qua prædicaverit, perinde ac reliqui Apoſtoli in nationibus iis, quæ ſibi ſorte contigerunt.

31. Notandum autem eſt, quidquid nonnulli aliter ſenſerint, ea verba non eſſe S. Aprigii, ſed Beati Libanienſis Presbyteri (ſic illum ſępe nominat Alvarus Cordubenſis diſcipulus S. Eulogii Epiſtolâ I. ad Aurelium Flaccum Ms.) longè poſterioris, qui inclinante ſæculo octavo, inter alia ſuo tempore à nobis proferenda, ſcripſit Commentarios in Apocalypſim, & direxit ad Etherium Epiſcopum Uxamenſem amicum ſuum, ac ſocium in refellendo errore Elipandi Archiepiſcopi tunc Toletani circa filietatem Chriſti adoptivam. Nimirum, varia exemplaria eorum Beati Commentariorum ſub finem ſęculi pręcedentis extabant antiquiſſimo charactere apud doctiſſimos viros Joannem Baptiſtam Perez Epiſcopum Segobricenſem, & Ambroſium Morales, ſimulque apud Bibliothe-

cam

eam Sancti Iſidori Legionenſis, & nunc apud Excellentiſs. D. Marchionem de Mondexar, ac D. Joannem Lucam Corteſium Majeſtatis Catholicæ Conſiliarium: quę palam oſtendunt, ea Commentaria non eſſe Aprigii, ſed Beati, vel hoc ſolo nomine, quòd hic in prę̄fatione teſtetur, ſe illos collegiſſe ex libris Victorini, Iſidori, atque Aprigii; idque in gratiam prędicti Etherii.

32. Unde laudatus Joannes Baptiſta Perez in Notis ad ſcripta Eccleſiaſt. S. Iſidori cap. 17. ait: *Ejus nomine* (nimirum S. Aprigii) *extat opus ingens manuſcriptum in Apocalypſim. Sed ego cùm vidiſſem codicem Gotthicum Legionenſem, ſcriptum Erâ milleſimâ octavâ* (ſcilicet, anno Chriſti nongenteſimo ſeptuageſimo) *animadverti de auctoris nomine inde non conſtare, ſed editum potiùs in gratiam ejuſdem Etherii. Quin & in præfatione auctor ille ait, SE COLLEGISSE SUA EX LIBRIS VICTORINI, ISIDORI, ET APRIGII.* Plura alia huc ſpectantia lege apud laodatum Marchionem Mondexarenſem in prædicatione Sancti Jacobi vindicata adversùs dubia Chriſtiani Lupi, & argumenta Natalis Alexandri, ubi accuratiſſimâ criſi rem examinat, & apertiſſimam eam reddit, cùm antea valdè obſcura & implicata eſſet.

33. Itaque licèt antea Aprigius ineunte ſęculo ſexto, ſcripſerit Commentarios in Apocalypſim, uti fidem facit Sanctus Iſidorus *De viris Illuſtribus* cap. 17. & quorum meminit poſtea Honorius Auguſtodunenſis lib. *De ſcriptoribus Eccl.* cap. 19. ac noſtro tempore Philippus Labbè in nova Bibliotheca Ms. par. 1. pag. 25. aliique plurimi Hiſpani & exteri; non tamen in iis meminiſſe invenitur prædicationis Sancti Jacobi in Hiſpania: fortaſſe qooniam Opus ipſum tot ſęculorum decurſu magnâ ex parte mutilatum fuit, & interpolatum ſcriptis Victorini Epiſcopi; non quidem Pictavienſis in Aquitania, ut communiter credebatur, ſed Pitabonienſis in Pannonia ſuperiore & Martyris, uti dicitur in Bibliotheca magna PP. Aniſſoniana ſęculo III. Tom. III. ubi Commentarii in Apocalypſim exhibentur pag. 414. Id patet ex politiſſimo & ad miraculum erudito in rebus lis D. Nicolao Antonio par. 1. Biblioth. Hiſpanę lib. 4. cap. 2. qui nactus aliquod ejus ſcripti exemplar, invenit mutilum & à c. 5. Apocalypſeos uſque ad 17. interpolatum Commentariis Victorini, αὐτολεξεὶ ſcriptis, ac propterea dixit: *Commentarium Aprigii in hac parte mancum & biantem ab aliquo codicis poſſeſſore ſuppletum, ſeu potiùs infarctum fuiſſe.* Porrò Sanctus Gennadius Epiſcopus Aſtoricenſis in teſtamento ſuo (quod condidit anno Chriſti DCCCCV. & affertur ab Ambroſio Morale Tomo I. pag. 15. & ſeqq.) inter alios libros, quos legat Monaſterio ſuo, nominat *librum Aprigii*. Neſcimus verò an is eſſet integer, an verò mutilus, vel interpolatus.

34. Quapropter non ex teſtimonio S. Aprigii florentis ſęculo ſexto, ſed Beati ſcribentes ſob finem octavi, comprobatur prędicatio Sancti Jacobi in Hiſpania. Porrò Beatus fuit vir egregiè doctus, immò & ſermonis exculti (habitâ ratione ſui ævi) ut conſtat ex librls ipſius, atque Etherii contra Elipandum, quos nos ipſi Gotthico charactere ſcriptos vidimus anno 1685. in Bibliotheca Toletana, & jam alii ediderunt, pręſertim Aniſſonii Tomo XIII. Bibliothecę Maximę PP. pag. 353. & ſeqq. Pręterea fuit vir ſpectatiſſimę pietatis: ut propterea ipſius memoria ab antiquiſſimo tempore ſancta habeatur apud Eccleſiam Aſturicenſem die 19. Februarii, ut patet ex Actis ipſius apud Joannem Tamajum Tomo I. Martyrologii Hiſpani, licet interpolatis & vitiatis, quæ inde acceperunt Bollandus & Henſchenius in Actis SS. Februarii Tomo III. pag. 147. & deinde Lucas d'Acherius ac Joannes Mabillon in Actis SS. Benedictin. ſæculo IV. par. 1. pag. 738. Corpus ejuſdem Beati cum magno cultu ſervatur in Eccleſia oppidi dicti Valcabado prope Saldaniam, ad radices montium Liebanenſium. Itaque teſtimonium tam docti & ſancti viri, præſertim conjunctum aliis, nequit non eſſe firma comprobatio prædicationis S. Jacobi in Hiſpania.

35. Meliori jure, quàm S. Aprigios allegatus, cenſeri ſolet intra ſæculum idem ſextum Venantius Fortunatus Epiſcopus Pictavienſis, ſanctitate & doctrinâ conſpicuus circa annum Chriſti DLXX. Nimirum plerique Hiſpani recentiores ſcribunt, Calliſtum II. Papam in Sermone quodam de Sancto Jacobo allegâſſe Fortunatum prædictum, veluti de ipſo canentem:

Gentiles vocat hic, Judæos increpat ipſe,
Fructificamſque Deo TERMINAT ORBE FIDEM.

Quibus verbis poſtremis ſignificari volunt, non ſolùm Jacobi prædicationem ad Gentiles (quæ palam ibidem traditur) ſed inſuper veluti ſactam in Hiſpania, quæ tunc terminus orbis cenſebatur. Vide infrà num. 67. Priori autem carmine ſatis declaratur, prædicationem Jacobi, non ſolùm ad Judæos factam fuiſſe, verùm etiam ad Gentiles: quod è re noſtra eſt. Sanè ii verſus non extant inter Poëmata Fortunati ultimò edita in Bibliotheca PP. Aniſſoniana ſæculo VI. par. 2. ideſt Tomo X. à pagina 528. uſque ad 615. ne quidem libro quinto, quem inchoat Epiſtolâ quadam ad Martinum Epiſcopum (abs dubio Bracarenſem, ſatìs in Hiſpania notum, ac Canonum Græcorum Collectorem) & carmine ad eundem; licèt ſub initium ejuſdem Poëmatis mentionem faciat Jacobi Apoſtoli, dum accinit:

Martino ſervata novo, Gallæcia, plaude,
Sortis Apoſtolicæ vir tuus iſte fuit:
Qui virtute Petrum præbet tibi, dogmate Paullum,
Hinc Jacobi tribuens, inde Joannis opem.

Similiter nec prædicationis Jacobi in Hiſpania meminit libro octavo, Poëmate quarto, paullò ante medium, ubi indicat quonam loco quiſque Apoſtolorum prædicaverit.

36. Certum autem eſt, Calliſtum II. (qui aliquandiu apud Compoſtellam verſatus fuit, dum eſſet Legatus Apoſtolicæ Sedis in Hiſpania) inde reverſum, in Sermone tertio de D. Jacobo extante, apud laudatam Bibliothecam Tom. XX. pag. 1288. allegare plura diſticha Venantii in laudem ejuſdem Apoſtoli, & inter ea illud, quòd paullò antè exſcripſimus. Neque obſtat quod Chriſtophorus Brovverus, qui Opera Venantii colligenda atque edenda curavit, nec Aniſſonii qui eadem recuderunt, ullam faciant mentionem ejus Poëmatis in laudem

San-

Sancti Jacobi: Cenſeri enim debet, tam ex ſtylo eorum verſuum, planè Venantiano, quàm attentâ Calliſti II. Papæ auctoritate, id Poëma verè ſcriptum fuiſſe à Venantio, & extitiſſe tunc in uno aliove exemplari. Verùm fateri oportet, pentametrum illius modò ibi non extare iiſdem omninò verbis: Non enim ibi dicitur: *Fructificanſque Deo TERMINAT ORBE FIDEM*. Sic enim inde certò conjiceremus ex mente Venantii, Jacobum prædicâſſe in Hiſpania, quæ tunc terminus orbis habebatur, ſive finis terræ. Unde & hodie portus in Gallæcia eſt propè Compoſtellam, qui FINIS TERRÆ appellatur. Pentametrum autem id in editione Aniſſoniana ſic habetur: *Fructificanſque Deo SEMINAT ORBE FIDEM*. Verùm licèt non tam perſpicuè ex verbo SEMINAT, quàm ex verbo TERMINAT, conſtet ex mente Venantii, Sanctum Jacobum in Hiſpania, tuoc extremâ orbis parte, prædicâſſe; ſatìs tamen ex contextu totius diſtichi colligi videtur: ſiquidem in priori verſu accinit Venantius, Jacobum non modò Judæos ob duritiam increpâſſe, ſed etiam Gentiles vocâſſe ad fidem: quod plerique adverſariorum negant: in poſteriori autem verſu denotat, Jacobum ſeminâſſe fidem in remotis mundi partibus, quas ſub ORBE comprehendiſſe videtur, licentiâ quadam poëticâ, & anguſto loquendi genere. Fortaſſe in quopiam alio veteri Mss. invenietur verbum TERMINAT, quod magìs è re noſtra eſſet.

37. Intra idem ſæculum ſextum floruit Sanctus Anaſtaſius Sinaïta, quem nonnulli Hiſpani allegant pro eadem Sancti Jacobi prædicatione in libro *De Paſſionibus Martyrum*. At reverà nuſquam inveoio eum librum ab Anaſtaſio ſcriptum. Nec illius videntur meminiſſe ii, qui de Scriptoribus Eccleſiaſticis egerunt. Adi Bellarminum in ipſo Anaſtaſio, & Labbeum in Diſſert. Hiſtorica Tom. I. pag. 68. & ſeqq. ac Caſimirum Oudin in Supplemento à pag. 143. uſque ad 152. Profectò ii tres, & multi laudati ab eiſdem, altùm ſilent de prædicto libro. Unde non auſim tam incerto teſtimonio Anaſtaſii inniti ad aſſerendam Sancti Jacobi in Hiſpania prædicationem, neque illa eget inanibus aut aëreis præſidiis,

EXCURSUS IV.

Eadem traditio de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania confirmatur apertiſſimo S. Iſidori teſtimonio in libro DE ORTU ET OBITU PATRUM, *cujus germina comprobatur adversùs recentiores quoſdam. Confirmatio ex Miſſali & Breviario Hiſpanico, probatis in Concilio IV. Toletano, cui idem Iſidorus præfuit anno DCXXXIII. Teſtimonium aliud luculentiſſimum S. Juliani, immo & omnium Toletanorum Præſulum ejuſdem ſæculi ac ſequentium. Monumenta quædam eòdem ſpectantia ex antiquiſſimo MS. Regii Monaſterii S. Æmiliani.*

38. SEPTIMO ſæculo ineunte apertiſſimè comprobatur prędicatio Sancti JACOBI in Hiſpania luculento teſtimonio S. Iſidori Archiepiſcopi Hiſpalenſis, qui initio illius jam florebat, in libro DE ORTU ET OBITU PATRUM, ubique ferè terrarum ſparſo. Præmittendum verò eſt adversùs nonnullos recentiores, librum prædictum eſſe germanum ejuſdem Sancti Doctoris fœtum, teſte S. Ildephonſo ipſius diſcipulo, immò & aliquandiù Hiſpali coovictore, ut quidam ajunt, in additione ad ejus Opuſculum *De viris illuſtribus*. Et quamvis ibidem appelletur *De ortu & obitu Prophetarum*, juxta exemplar quo uſus fuit D. Loaïſa; in aliis tamen pluribus non legitur *Prophetarum*, ſed *Patrum*. Unde S. Braulio ejuſdem Iſidori diſcipulus pariter & amicus, juxta exemplar germanum & purum elogii, quo illum laudat, teſtatur ſcripſiſſe, *De ortu, & obitu Patrum librum unum, in quo eorum geſta, dignitatemque & mortem eorum, ſententiali brevitate ſubnotavit*. Eodem titulo invenitur ſcriptus Lutetiæ ad S. Germani de Pratis antiquiſſimus Codex, teſte Illuſtriſs. D. Petro Marca in Epiſtola ad Valeſium, ubi inquit: *His adjungendum putavi teſtimonium vetuſtiſſimi Codicis manuſcripti ex Bibliotheca Sancti Germani Pariſienſis, in quo iſte Tractatus Iſidori ante octingentos annos deſcriptus, unà cum aliis auctoris libris continetur*. In Anglia quoque fuit antiquiſſimus Codex Iſidori nomine inſcriptus: *Paſſiones Apoſtolorum*, quem Monaſterio Exonienſi legavit Lofredus Epiſcopus Exeſtrenſis anno MLXXI. vitâ functus, cujus teſtamentum veteri linguâ Anglo-Saxonicâ luci dederunt Rogerius Dodſuvart, & Guillelmus Dugdal, in Monaſtico Anglicano Tomo I. pag. 223. Is autem liber non videtur alius ab eo, qui inſcribi ſolet: *De ortu & obitu Patrum*, licèt in illo ſumatur denominatio à oobiliori parte, nimirum à Paſſionibus Apoſtolorum. Pariter idem liber citatus invenitur nomioe Iſidori, Sermone quodam in feſto Aſſumptionis, qui in editionibus aotiquis tribuebatur perperam Auguſtino: ſed jam diu ex Mss. reſtitutus fuit verò auctori; ideſt, Fulberto Carnotenſi qui ſub initium hujus millenarii poſterioris florebat, ſeptem circiter retrò ſæculis. Sed & Sigebertus Gemblacenſis, qui ſexcentis retrò annis circiter ſcripſit, inter lucubrationes Iſidori palam recenſet librum, *De ortu & obitu Patrum, qui in Scripturarum laudibus efferuntur*.

39. Similiter Petrus Lambecius Biblioth. Cæſareæ lib. 2. cap. 8. Codice 257. teſtatur, in ea aſſervari unum illius exemplar membranaceum, inter plures alios Codices, quos olim apud Budam collegit Mathias Corvinus Hungariæ Rex; illud verò anno 1471. exſcriptum fuiſſe ex alio antiquiore, ſub hac epigraphe: *Egregii viri ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI, De ortu & obitu Patrum, qui in veteri & novo Teſtamento claruerunt, liber*. Atque in Notis margioalibus ad hæc verba, cùm retuliſſet opinionem Baronii ac Philippi Labbè in oppoſitum, ſubdit: *Quæ autem mea hac de re ſit ſententia, aliàs aperiam peculiari Diſſertatione de diverſis antiquis Codicibus Mss. Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ, IN QUIBUS IDEM LIBER EXTAT, ET ISIDORO HISPALENSI TRIBUITUR*.

40. Denique, ut plura alia mittam in confirmationem ejus apertiſſimæ veritatis, legenda apud Clar. V. Nicolaum Antonium Tomo II. Biblioth. Hiſpanæ, & Excell. Marchionem Mondexarenſem,

ſem, loco ſuprà allegato cap. 20. Petrus Fontidonius (vulgò Fuentidueña) Canonicus Pœnitentiarius Salmanticenſis, & inſignis Theologus, qui cum magna ſui nominis celebritate Concilio Tridentino interfuit, librum ipſum Iſidori nomine extantem *De ortu & obitu Patrum*, vidit in octo veteribus exemplaribus, & iis collatum invicem, correctiſſimum reliquit: ut nulla jam prudens dubitatio ejus rei ſupereſſe poſſit, nec Natalis Alexander ſine ingenti temeritatis nota valeat perſiſtere in opinione contraria quorundam aliorum, quam avidè amplexus fuit, iniquiore, ut aſſolent plerique Galli, erga res Hiſpanas affectu.

41. ISIDORUS igitur in eo libro *De ortu & obitu Patrum* capit. 73. inquit: *JACOBUS filius Zebedæi, frater Joannis, quartus in ordine; duodecim Tribubus, quæ ſunt in diſperſione Gentium, ſcripſit: ATQUE HISPANIÆ, ET OCCIDENTALIUM LOCORUM GENTIBUS EUANGELIUM PRÆDICAVIT.* Eadem verba habentur in aliis MSS. jam indicatis, & nominatim in illo vetuſtiſſimo San-Germanenſi nuper laudato ab Archipræſule Marca, qui & ſubdit: *Nec diſſimulandum eſt, in eodem Codice legi, HISPANIAM JACOBO APOSTOLO DATAM, EUMQUE HISPANIS FIDEM PRÆDICASSE. Quæ vetuſti Codicis auctoritas à quibuſdam conceptam opinionem eximere debet, vitiatæ forſan eo loco lectionis in prioribus editionibus ab aliquo Hiſpanicarum partium ſtudioſo.* Vellem ut hæc legiſſet ac ruminâſſet eruditiſſimus Natalis, priuſquam ad ferendum eâ de re judicium ſeſe accingeret. Vellem pariter, ut traditionem hanc ſeriò & citra præjudicium ullum contuliſſet cum alia Maſſilienſium circa Magdalenam & Martham. Certè longè majorem illius antiquitatem, & multò plura ac firmiora veterum teſtimonia inveniret. Attamen vel rerum Gallicarum, vel cujuſdam Cœnobii ſuæ Religionis prope Maſſiliam ſtudio abductus, tantundem laboris contulit adversùs Launojum in ea aſſerenda, quàm in illa impugnanda. Iniquum hoc critices genus & alienum ab ingenuo ſcriptore, expendant, rogo, quotquot in Quatuordecim ſedent, & impensè veritatem amant.

42. Porrò Iſidorus iis verbis: *duodecim Tribubus, quæ ſunt in diſperſione Gentium, ſcripſit*, palam videtur adſcribere Jacobo Zebedæo Epiſtolam illam Canonicam, quę communiter tribuitur Jacobo Minori Hieroſolymorum Epiſcopo. Unde quidam Hiſpanorum, ac præſertim Bivarius in Commentariis ad Chronicon Dextri, multipliciter illam aſſerere conantur Jacobo Zebedæo, & argumentis contrariis reſpondere. Verius autem eſt, verbum illud *ſcripſit*, irrepſiſſe auſu vel temeritate cujuſpiam ſcioli, ut attentè obſervavit doctiſſimus Epiſcopus Joannes Baptiſta Perez, ac Joannes Grial, qui Iſidori Opera edidit; monuitque priùs laudatus Fontidonius, quem nuper diximus habuiſſe & contuliſſe octo vetera exemplaria ejuſdem libri. Itaque dempto unico illo verbo, propoſitio germana & pura S. Iſidori eſt: *Duodecim Tribubus, quæ ſunt in diſperſione Gentium, atque Hiſpaniæ, & Occidentalium locorum Gentibus Euangelium prædicavit.*

43. Prior ejus propoſitionis pars, invenitur longè priùs tradita à S. Hieronymo lib. *De ſcriptoribus Eccleſiaſticis*, ubi de noſtro Jacobo Majore inquit: *Duodecim Tribubus, quæ erant in diſperſione, omnibus prædicavit Euangelium Domini noſtri JESU CHRISTI.* Atque in Menologio S. Baſilii de eodem Jacobo Zebedeo legitur: *Omnes Iſraëliticas Tribus peragrans, Dominum noſtrum JESUM CHRISTUM prædicabat.* Verùm quid opus eſt alio teſtimonio, quàm Iſidori, ut conſtet Epiſtolam illam Canonicam, judicio ipſius, non à Jacobo Zebedæo, ſed Jacobo Minore ſcriptam fuiſſe? Etenim in Proœmio ad librum Veteris & Novi Teſtamenti diſertè ait: *JACOBUS frater Domini ſcripſit unam Epiſtolam, ad ædificationem Eccleſiæ pertinentem.* Patet verò, Jacobum illum, qui frater Domini dictus ſemper fuit, alium eſſe à Jacobo Zebedæo.

44. Accedit urgentiſſima confirmatio prædicationis S. Jacobi in Hiſpania, ſimulque ſententiæ S. Iſidori, in celebri Concilio Toletano IV. cui ipſe præfuit anno Chriſti DCXXXIII. & interfuêre LXII. Epiſcopi *Hiſpaniæ & Galliæ provinciarum* (ut in MS. legitur, ſeu potiùs *Gallæciæ*, ut in excuſis habetur) ubi, inter plura alia potiſſimùm curæ fuit cap. ſecundo ſtatuere: *De uno ordine in miniſteriis, vel Officiis in cunctis Eccleſiis celebrando.* Et deinde ita decernitur: *Unus igitur ordo orandi atque pſallendi nobis per omnem Hiſpaniam atque Galliam* (ſeu *Gallæciam*) *conſervetur: unus modus in Miſſarum ſolemnitatibus: unus in Veſpertinis, Matutiniſq; Officiis: nec diverſa ſit ultrà in nobis Eccleſiaſtica conſuetudo, qui una fide continemur & regno. Hoc enim & antiqui Canones decreverunt, ut unaquæque provincia & pſallendi & miniſtrandi parem conſuetudinem contineat.* Deinde verò cap. 13. laudatur uſus ſacrorum hymnorum, & ſtatuitur ut illos *pari modo Gallia Hiſpaniaq; celebret*; atque excommunicati one mulctantur, *qui hymnos rejicere fuerint auſi.*

45. Ex decretis prędictis ejus Concilii orta fuiſſe creditur ordinatio illius antiquiſſimi Miſſalis & Breviarii juxta ritum Gotthicum, quod *Iſidorianum* appellari ſolet, denominatione ſumptâ à Sancto Iſidoro, qui eidem Synodo præfuit, & illud ordinandum curavit meliori formâ: licèt jam antea illud ipſum ferè in aliis & aliis Hiſpaniæ Eccleſiis, cum varietate aliqua receptum & vulgatum fuiſſet à tempore diſcipulorum S. Jacobi, aut circiter: ut latè probat D. Marchio Mondexarenſis cap. 24. Dicitur quoque Miſſale ac Breviarium *Mozarabe*, ſive *Mixt-Arabum*: eò quòd poſtea Chriſtiani à tempore Sarracenicæ irruptionis in Hiſpaniam miſti Arabibus, illo in Officiis divinis uterentur: præſertim in ſeptem Parochiis Toleti. nimirum S. Luciæ, S. Eulaliæ, S. Torquati, S. Juſtæ, S. Marci, S. Sebaſtiani, & S. Mariæ de Alfizen. In iis quippe, etiam ſub Agarenorum jugo, ſacros ritus & officia retinuerunt Mixt-Arabes, juxta Miſſale ac Breviarium Sancti Iſidori. In eo igitur vetuſtiſſimo Breviario ejuſdem ſeptimi ſæculi (cujus adhuc exemplaria ſervantur Gotthico charactere ſcripta, & uſus permanet in quibuſdam Hiſpaniæ Eccleſiis, ſive Sacellis Mozarabum, ut vocant, hodieque extantibus intra Eccleſias, Toletanam & Salmanticenſem) ad diem 25. Julii dicatum S. Jacobo Apoſtolo, legitur hymnus ille ſatis longus in laudem ejuſdem Apoſtoli, quem ſuo loco integrum cum aliis ſacris monumen-

tis

Digitized by Google

tis eodem ferè ſpectantibus in lucem proferemus. Nūc accipe ſtrophen illam (quę ad rem noſtram eſt, & ſatis oſtendit ſententiam S. Iſidori, aliorumque Præſulum prędicti Concilii IV. Toletani, immò & totius Hiſpaniæ ſæculis ſequentibus, circa S. Jacobi in ea prędicationem) multò antea cantari ſolitam, quàm illius ſacrum corpus in Gallæcia miraculosè detegeretur:

Magni deinde filii tonitrui,
Adepti fulgent prece matris inclytæ,
Utrique vitæ culminis inſignia,
Regens Joannes dextrâ ſolus Aſiam,
Et lævâ frater poſitus, Hiſpaniam.

46. Pręterea in eodem ſolenni officio legitur illud Reſponſorium: *Adeſt nobis valdè lætabunda dies præcellentiſſimi JACOBI Apoſtoli, per cujus ſaluberrimam prædicationem totius plebs Hiſpaniæ ſuum cœpit cognoſcere Redemptorem.* Hæc omnia publicè & ſolenniter in Eccleſiis totius Hiſpanię cantabantur tot ſæculis retrò, conſentientibus in id, immo pręcipientibus, tot graviſſimis & piiſſimis Epiſcopis: ac proinde non abſque traditione eouſque continuata in Hiſpania à primis Eræ Chriſtianæ temporibus.

47. Eidem Concilio IV. Toletano adfuit Sanctus Braulio Epiſcopus Cæſarauguſtanus, celeberrimus ſuo ęvo, diſcipuluſque S. Iſidori, de quo nos plura ſuo loco. Is ergo citari ſolet in Additionibus ad Maximum Cęſarauguſtanum Pręſulem, ubi non ſemel veluti rem certam ponit, aut ſupponit, prędicationem S. Jacobi in Hiſpania: pręcipuè dum ad annum Chriſti CCCXIV. ait: *Cæſarauguſtæ templum auguſtiſſimum B. MARIÆ, A S. JACOBO ZEBEDÆI FILIO CONSTRUCTUM, laxatis ſpatiis integratur: nec minori pietate ac frequentia colitur.* Inſuper num. 7. apud Bivarium pag. 4. *Memoria dieſq; feſtus, ab ipſius in Hiſpanias ingreſſu, S. JACOBI Zebedæi filii celebris habetur.* Hæc & plurima alia ibi, tam ejuſdem Braulionis, quàm Helecæ, ſive Helecanis, pariter Cęſarauguſtani Præſulis, nomine proferuntur. Sed enim eæ additiones nec à S. Braulione, nec ab Heleca unquam ſcriptæ fuerunt; ſed dumtaxat excogitatæ & obtruſæ à quopiam malè feriato capite, veluti appendices aliarum farraginum. Et quanquam idem Bivarius vires omnes ingenii & eruditionis impenderit in iis aſſerendis, ſicuti & in Chronicis Dextri ac Maximi vindicandis; nihil eorum ab eruditioribus, ſive Hiſpanis, ſive exteris, fidem impetrare potuit ex eo capite; quamvis multa illorum, quę ibi narrantur, aliunde vera, aut ſaltem veroſimilia ſint. Nec prędicatio S. Jacobi in Hiſpania eget teſtimoniis ſubleſtæ fidei, aut innititur fundamentis aëreis, qualia ſunt ejuſmodi.

48. Denique inclinante eodem ſæculo ſeptimo, floruit in Hiſpania S. Julianus Archiepiſcopus Toletanus, qui variis Conciliis intra ſuam Eccleſiam celebratis pręfuit: nimirum XII. XIII. XIV. XV. ab anno DCLXXX. uſque ad DCLXXXVIII. Is igitur inter varia & doctiſſima ſcripta, quę ex antiquo Codice apud Bavariam MS. fideliter in lucem edenda curavit Cl. V. Franciſcus Fevardentius Pariſiis ſęculo pręcedente, & nuper recuderunt Aniſſoniani in Biblioth. PP. Maxima ſęculo VII. To. XII. elaboravit Commentarios in Nahum, pietate & eruditione ſacrâ refertiſſimos, qui inibi exhibentur. Et pag. 643. (ideſt, octo circiter columnis ante finem) ita loquitur: *Illi ergo pedes Domini fuerunt, qui eum prædicando per univerſum mundum detulerunt. Petrus enim Romæ, Andreas Achajam, Joannes Aſiam, Philippus Galliam, Bartholomæus Parthiam, Simon Ægyptum, JACOBUS HISPANIAM, Thomas Indiam, Matthæus Æthiopiam, Judas Thadæus eum retulit Meſopotamiam, Jacobus Alphei eum retulit Hieroſolymam.*

Quiſque ſua ſorte Chriſtum ſparſit ſine ſorde:
Per Paullum verò toto diſpergitur orbe.

49. Hactenus ibi. Nec ſuſpicari fas eſt, aliquid mangonii irrepſiſſe in id teſtimonium adeò manifeſtum extractum è Codice Bavaro, primùm quidem ab Henrico Caniſio, qui in Germania illud edidit: deinde verò à Fevardentio, poſtea à Margarino de la Vigne, Tomo I. Bibliothecæ PP. pag. 583. ac tandem ab Aniſſoniis Tomo XII. nuper citato: idque in media Gallia, ubi nec mos eſt, nec utilitas ulla ſperari poteſt, ſi quiſquam Hiſpanis aduletur, aut ipſorum honorem plus juſto promoveat.

50. Præterea, in MS. antiquiſſimo literis Gothicis extante in Regio S. Æmiliani Monaſterio (ubi ad ſacrum D. Benedicti Ordinem admiſſus fui, & profeſſionem ſolennem emiſi) teſte oculato Ambroſio Morales lib. 9. cap. 13. fol. 263. pag. 1. palam habetur brevis commemoratio Sanctorum Torquati, Indalecii, Euphraſii, Cęcilii, Secundi, Theſiphontis, & Eſicii (diſcipulorum S. Jacobi, ut communiter creditur) quos poſtea SS. Apoſtoli Petrus & Paullus Româ in Hiſpaniam miſerunt ad prædicandum Euangellum. Vide ſuprà nu. 3. & 9. Ejuſmodi commemoratio in eo Codice antiquo extans adſcribitur S. Juliano Archiepiſcopo Toletano, ejuſque ſucceſſori Felici, qui pręfuit Concilio Toletano XVI. anno DCXCIII. Ibidem quoque ſpeciatim additur, prædictos ſeptem Apoſtolorum diſcipulos ſecum in Hiſpaniam aſportâſſe formam & ordinem Miſſæ, qualiter ab Apoſtolis acceperunt, ſimul cum doctrina Euangelica. Porrò ejuſmodi ordinem fuiſſe in Hiſpania introductum & continuatum, licèt cum aliqua varietate, uſque ad tempus Concilii Toletani IV. cui præfuit S. Iſidorus, jam ſuprà vidimus. Cùm igitur in eo antiquiſſimo Miſſali & Breviario Hiſpanico eſſet Officium proprium S. Jacobi, & atteſtatio multiplex prędicationis ipſius in Hiſpania; nihil mirum quòd S. Julianus & Felix, ambo Toletani Archipræſules, illam verbo & ſcriptis aſſererent, quam in ipſis Officiis divinis juxta Miſſale ac Breviarium Hiſpaniæ antiquiſſimum profitebantur. Ex quibus corruunt facilè aut pręcluduntur evaſiones Natalis Alexandri ad teſtimonium S. Juliani ſibi objectum: ut conſideranti palam erit. Quod verò dictum eſt de S. Juliano ac Felice, pariter dictum eſto de Sanctis Helladio, Eugenio, Ildephonſo, aliiſque Pręſulibus Toletanis, qui Miſſali & Breviario Iſidoriano uſi ſunt.

EXCURSUS V.

Tranſitus ad teſtimonia Patrum & ſcriptorum octavi, noni, decimi, & undecimi ſæculi: ex quibus palam habetur continuatio perpetua traditionis circa prædicationem S. JACOBI in Hiſpania; non modo intra illam, ſed etiam in Anglia, Germania, & Gallia. Exceptiones quorundam contrà opinantium, præſertim Natalis Alexandri, refutata.

51. PRIMUS ſcriptorum ſæculi octavi confirmans traditionem communiter receptam de prędicatione Sancti JACOBI in Hiſpania, eſt venerabilis Beda, qui jam florebat eo ineunte, non modò apud ſuos Anglos, ſed etiam in toto Chriſtiano orbe, inſigni opinione ſanctitatis & doctrinæ. Is igitur palam idipſum tradit in libro inſcripto: *Excerpta & Collectanea quædam*, edito Baſileæ an. MDLXIII. Tom. III. Operum ipſius: quem Sixtus Senenſis lib. 4. Bibliothecæ appellat: *Collectanea ſeu Excerpta ex probatiſſimis Eccleſiæ Doctorum ſententiis collecta*: & Joannes Pitceus Tom. I. *De rebus Angliæ* par. 2. pag. 135. agnoſcit ſub hac epigraphe: *Exceptiones, Collectanea, Flores, Quæſtiones, & Parabolæ ex Patribus*. Verba eo in libro eadem ſunt, ac in S. Iſidoro: utpote mutuata ex libro ipſius *De ortu & obitu Sanctorum Patrum*, ſuprà vindicato à num. 38. hæc nimirum: *Apoſtoli Chriſti, prædicatores Chriſti & Doctores Gentium, certis locis in mundo ad prædicandum ſortes proprias acceperunt. Petrus namque Romam accepit, Andreas Achaiam, JACOBUS HISPANIAM, Thomas Indiam, Joannes Aſiam, Matthæus Macedoniam, Philippus Galliam, Bartholomæus Lycaoniam, Simon Zelotes Ægyptum, Mathias Judæam, Jacobus frater Domini Jeroſolymam.*

52. Quod autem reſpondet Natalis Alexander, Collectanea illa *ſuppoſititium eſſe venerabilis Bedæ fœtum, tam erudito auctore prorſus indignum, veluti rudem & indigeſtam næniarum farraginem*; paradoxon immane eſt, & antea inauditum. Nemo enim uſque ad tempus Natalis talia dixiſſe legitur. Quin & Cardin. Baronius To. VII. ad ann. DCCXXXI. num. 20. *germanam & ſinceriſſimam* cenſet Epiſtolam cujuſdam ex diſcipulis Bedæ, extantem ad finem Operum ipſius, ubi inter ſcripta S. Doctoris recenſet, *in libris Iſidori Excerptiones quaſdam*. Unde patet, librum illum S. Iſidori *De ortu & obitu Patrum*, ſęculo ſerè integro antea ſcriptum, Bedæ ob oculos fuiſſe poſtea, ot illius verba αὐτολεξεὶ exſcriberet. Non diffiteor, in Collectaneis iis quędam extare haud digna ingenio Bedæ. quod antea obſervatum video à Cardinali Bellarmino, dom de ipſius libris loquitur. Sed enim notandum eſt, Bedam ibidem non egiſſe munus ſcriptoris, ſed exſcriptoris; nec proprii ingenii fœtus protuliſſe, ſed aliorum dicta compilâſſe, quamvis plerumque ſuo ingenio inferiora. Inter hęc autem nequit numerari traditio illa prædicationis Apoſtolorum, ac nominatim Jacobi in Hiſpania, quam accepit ex ſcriptis Iſidori. Quid enim in ea apparet indignom ingenio Bedæ, aut quod næniis acconſeri poſſit? Utinam traditio illa Maſſilienſium (quam uti piam venerandamque ſemper ſuſpexi) à Natali mordicùs vindicata adversùs Launojum, tam ſolidis & antiquis teſtimoniis inniteretur, ac noſtra de Jacobi io Hiſpania prædicatione.

53. Notandum verò eſt, teſtimonia hactenus allegata pręceſſiſſe inventionem ſepulchri S. Jacobi, quæ contigit exeunte octavo ſæculo, aut initio noni. Idem dicendum de teſtimonio apertiſſimo Martyrologii Blumani, quod ex Codice Monaſterii S. Petri Wiſemburgenſis ſcripto, ut ibidem habetur, anno Chriſti DCCLXXII. publicæ luci dedit Franciſcus Maria Florentinius in Martyrologio Lucenſi, pag. 1055. Ibidem ergo hæc leguntur: *JACOBUS, qui interpretatur ſupplantator, filius Zebedæi, frater Joannis, HIC AD SPANIAM & Occidentalia loca prædicat, & ſub Herode gladio cæſus occubuit*. Vide quomodo adhuc in Germania eſſet celebris jam ea traditio paullò poſt medium octavi ſæculi.

54. Intra idem ſæculum octavum floruit, & palam eidem traditioni ſubſcripſit Beatus ille Presbyter Libanienſis, de quo oonnulla ſuperiùs diximus nom. 30. & ſeqq. allatis ejuſdem verbis, quæ nonnulli perperam S. Aprigio longè antiquiori tribuunt. Neque in iis Commentariis Apocalypſeos Beato adſcriptis, ulla hactenus cuipiam occurrit ſuppoſitionis aut interpolationis umbra. Miror autem, eruditiſſimos viros Labbeum & Oudinum, quibus facile fuit invenire apud Bibliothecam PP. pręſertim Aniſſonianam Tomo XIII. pag. 353. & præterea apud Hiſpanam Cl. V. Nicolai Antonii, nonnulla ejuſdem Beati ſcripta, ſimul & Etherii Epiſcopi Uxamenſis, adversùs Elipandum Archiepiſcopum Toletanum, eaſque ſatìs docta, & lectu digniſſima, altùm de utroque ſiloiſſe.

55. Ad idem ſęculom octavum ſpectat Leo III. Pontifex Maximus: utpote electus anno Chriſtianæ epochæ DCCXCV. cujus tempore, atque Alphonſi Regis Hiſpaniæ, cognomento *Caſti*, detectum fuit Compoſtellę prodigiis cœleſtibus, & poſtea miraculis plurimis celebratum toto orbe, ſepulchrum S. JACOBI. ut propterea Sedes Epiſcopalis, quæ antea apud Iriam Flaviam (vulgò *el Padron*) erat, Compoſtellam tranſlata fuerit. Id obtinuit Alphonſus interveniente Carolo Magno, apud Leonem III. cujus diploma ſeu Epiſtola ad Elipandum Archiepiſcopum Toletanum, allegari ſolet, initio ducto ab illis verbis: *Noſcat veſtra fraternitas*. Ajunt noſtrates ſcriptores, in ea non modò memorari ab eodem Pontifice tranſlationem S. Jacobi ab Hieroſolymis ad Compoſtellam: ſed etiam ipſius in Hiſpania prædicationem. Obſervant inſuper ex eadem Leonis III. Epiſtola, olim io Breviariis quarumdam Eccleſiarum Hiſpaniæ Lectiones in feſto Translationis S. Jacobi contextas fuiſſe.

56. Eadem Epiſtola Leonis III. memoratur in Hiſtoria antiqua Compoſtellana, ſcripta tempore Alphonſi VII. Hiſpaniæ Regis, ac proinde intra ſæculum duodecimum; teſte eruditiſſimo antiquitatum Hiſpaniæ veſtigatore, & fideli ſcriptore, Ambroſio Morales lib. 9. cap. 7. fol. 229. & cum aliis variorum Pontificum ibidem allegatur. Addit tamen, ſe nuſquam eam Epiſtolam ſeu Bullam vidiſſe. Idipſom mihi hactenus contigit, fruſtrà apud Hiſpa-

Digitized by Google

ſpaniæ ſcriptores illam inquirenti, vel apud exteros. Cûmque omnes Epiſtolæ Leonis III. quæ inveniri potuerunt à Collectoribus Conciliorum, habeantur in noviſſima editione Philippi Labbè; certum eſt illam non extare ibidem. Fortaſſis ſervatur adhuc inter vetera manuſcripta Compoſtellanæ Eccleſiæ, ſicuti pluribus retrò ſæculis extabat. An verò in ea Pontifex Leo dicat vel affirmet, S. Jacobum in Hiſpania prædicâſſe, licèt multi noſtrorum afferant, ego teſtari non auſim, donec in authentico aliquo exemplari id legere contingat.

57. Joannes Boſcus Pariſienſis monachus S. B. è Bibliotheca Floriacenſi eruit, ac prælo edidit Commentarium de ea translatione, ſexcentis quinquaginta circiter retrò annis ſcriptum, & Philippo III. Regi Hiſpaniarum dicavit. Porrò ejuſdem translationis & erectionis Eccleſiæ Compoſtellanæ in Cathedralem ſive Epiſcopalem, ob honorem S. Jacobi, nec leviter meminiſſe invenitur Archiepiſcopus D. Rodericus lib. 4. *Rerum Hiſpaniæ* c. 8. & quatuor ſequentibus, ubi latè agit de rebus ejuſdem Alphonſi Regis, cognomento *Caſti*, cujus tempore omnes ajunt detectum fuiſſe ſepulchrum illud antiquiſſimum S. Jacobi Apoſtoli. Fortaſſe Roderico ſalivam movit, aut tædium agendi eà de re excitavit Archiepiſcopus Compoſtellanus, qui tunc de primatu Hiſpaniæ cum ipſo Toletano Archipræſule contendebat.

58. Verùm quas Hiſtorici partes prætermiſit Rodericus, eodem ferè tempore explevit Lucas Tudenſis in *Chronico Mundi* ad Eram octingenteſimam viceſimam octavam, ubi enarrat res Alphonſi Hiſpaniarum Regis, cognomento *Caſti*: uti legere eſt Tom. IV, *Hiſpaniæ Illuſtratæ* pag. 75. Ibi enim inter plura alia, cùm incidiſſet occaſio loquendi de Carolo Magno, inquit: *Limina B. JACOBI cùm per devia Alabæ veniens Chriſtianiſſimus Carolus gratiâ viſitaret orandi, ſaniori ejus conſilio Rex Adephonſus Iriam civitatem deſtruxit, & S. JACOBI Eccleſiam, quam ipſe conſtruxerat, reverendi Patris LEONIS TERTII Romani Pontificis aſſenſu, Metropolitano* (*Epiſcopali* debuit dicere, quoniam non niſi tribus poſtea ſæculis ſub Calliſto II. Papa Archiepiſcopalis facta eſt) *ſublimavit honore: atque ut ſecundùm S. Patris Iſidori* (intellige decreta, vel ordinationem) *viverent tam Jacobitani, quàm omnis Hiſpaniæ Clerus, ſtatuit*.

Idipſum ferè habent alii noſtrates hiſtorici, & levi manu indicat Mariana lib. 4. *Rerum Hiſpaniæ* cap. 2. ac poſtea aliquantò latiùs narrat lib. 7, cap. 10. cui epigraphe: *D. Jacobi Apoſtoli corpus inventum*. Utinam quemadmodùm Diploma allegat Leonis III. ita etiam illud κατὰ πόδας nobis repræſentâſſet. Sic enim conſtaret, an S. Jacobi prædicatio in Hiſpania, ejuſdem Pontificis teſtimonio teſtata haberetur, ut pleriqoe noſtratum Hiſtoricorum ajunt. Nec verò opus habemus ejus Pontificis teſtimonio, quando tot alia concurrunt.

59. Verùm quidquid de hoc ſit, palam conſtat, prædicationem S. Jacobi in Hiſpania, initio noni ſæculi receptam & pervulgatam fuiſſe, etiam apud exteros. Etenim in Martyrologio Gellonenſi, ſcripto circa annum Chriſti octingenteſimum quartum (i deſt, viventibus adhuc Leone III. & Carolo Magno Imperatore) ac primùm edito Pariſiis ab erudiſſimo & piiſſimo D. Luca d'Acherio M. B. Congregationis S. Mauri, Tomo XIII. Spicilegii, hæc habentur pag. 389. *JACOBUS, qui interpretatur SUPPLANTATOR, filius Zebedæi, frater Joannis: hic SPANIÆ & in Occidentalia loca prædicator, & ſub Herode gladio cæſus occubuit*. Quo teſtimonio Gellonenſis Eccleſiæ, novem circiter retrò ſæculis in Gallia ſcripto, in Gallia conſervato, in Gallia nuper edito à Collectore Gallo ſpectatiſſimæ probitatis & doctrinæ, nullum aliud fidelius aut clarius ab Hiſpanis omnibus exigere poteſt Natalis Alexander, vel quiſpiam alius ex ſcriptoribus Gallis.

60. Intra idem ſæculum nonum, anno circiter DCCCXXX. florebat Freculphus monachus S. Benedicti, & poſtea Epiſcopus Lexovienſis, qui lib. 2. *Chronici* cap. 4. palam inquit: *JACOBUS filius Zebedæi, frater Joannis, duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione gentium, ſcripſit, atque Hiſpaniæ & Occidentalium locorum populis Euangelium prædicavit*. Nec verò Freculphus temerè id ſcripſiſſe putandus eſt, ſed ex traditione ſuo tempore recepta, & teſtimoniis fide dignis. quod ipſum intelligi volo de aliis ſcriptoribus, tam ſuprà memoratis, quàm infrà allegandis.

61. Eodem ferè tempore idipſum cenſuit Walafridus Strabo, pariter Benedictinus, & Augiæ Abbas, qui periodum vitæ clauſit circa medium noni ſæculi. Etenim in Poëmate *De duodecim Apoſtolis*, extante apud Henricum Caniſium Tomo VI. Antiquarum Lectionum, ita accinit:

Primitus Hiſpanas convertit dogmate Gentes,
Barbara divinis convertens agmina dictis:
Qui priſcos dudum ritus, & lurida fana,
Dæmonis horrendi decepti fraude tenebant.

62. Sæculo decimo (quod ferreum dici ſolet ob penuriam doctorum hominum & ſcriptorum, licèt re verâ non ita pauci in eo fuerint, ac vulgò credebatur) ſub ejus initium floruit Notkerus, itidem Benedictinus in Monaſterio celeberrimo Sancti Galli, tot inſignium virorum uſque modò feraci, & cui antiſtat nunc Illuſtriſs. D. Cœleſtinus Sfondratus S. R. I. Princeps, aureis libris ſuis ubique notiſſimus. Notkerus itaque in Martyrologio ſuo ad diem 25. Julii, Jacobo ſacram, hæc de illo habet: *Hujus beati Apoſtoli ſacratiſſima oſſa, ad Hiſpanias translata, & in ultimis earum finibus, contra mare Britannicum condita, celeberrimâ illarum gentium veneratione coluntur; nec immeritò, quia ejus corporali præſentiâ & doctrinâ, atque ſignorum efficaciâ, iidem populi ad Chriſti fidem converſi referuntur, ad quorum fidei confirmationem, etiam beatiſſimus Paullus Apoſtolus ſe iturum eſt pollicitus*. Inanis autem eſt evaſio illorum, qui ajunt, Notkerum non afferere veritatem ejus traditionis, ſed ſolùm referre. Etenim non modò illam narrat apud Hiſpanos extantem, ſed etiam confirmat ac probat, præſertim verbis illis: *nec immeritò*. Nam celebritatem magnam S. Jacobi in Hiſpania rationabilem eſſe ait, non modò ob corporalem Jacobi in ea præſentiam, ſed etiam ob doctrinam, prædicationem, & miracula, quibus Hiſpanos ad Chriſtum convertit. quod certè non diceret, ſi traditionem illam, ſive exiſtimationem communem de prædicatione

Jaco-

Jacobi in Hiſpania incertam aut dubiam cenſeret.

63. Sæculo undecimo inclinante (nimirum, circa annum Chriſti MLX.) Metellus Tegerſeenſis monachus in *Quirinalibus*, ſive carminibus ſcriptis in laudem S. Quirini Martyris (quæ edidit Caniſius Tomo I. antiquarum Lectionum) prædicationem ſingulorum Apoſtolorum in variis regionibus, & nominatim S. Jacobi in Hiſpania, ita canit:

Lydica regna quondam
Perſida cum Principibus, progenieq; Regum,
Se fidei dederunt,
Primitivis Eccleſiæ temporibus ſubacta.
Rebus Apoſtolorum
Strenuè geſtis, Domini jura libens recepit
Cœlica totus orbis.
Indiæ de finibus, ortus dat ubi diem Sol,
Quæ tenet arva Thomas.
Uſque SPANOS occidui ſideris axe clauſos,
Quos JACOBUS docebat, &c.

64. Obiter nota, ſub idem ferè tempus jam toto ferè orbe Chriſtiano celeberrimam fuiſſe peregrinationem ad inviſendum Compoſtellæ ſepulchrum B. Jacobi Apoſtoli. nam piiſſimus Cardin. Petrus Damiani Epiſcopus Oſticuſis (ut idem teſtatur in Opuſculo V. ad Hildebrandum pariter Cardinalem, ſcripto circa annum MLXX.) cùm eſſet Legatus Alexandri II. ad labem Simoniacam Mediolanenſium extirpandam, & Widoni Archiepiſcopo propterea impoſuiſſet CENTUM ANNORUM POENITENTIAM, licèt aliis piis & laborioſis operibus ſupplendam aut compenſandam; ſubdit de eo: *Ipſe autem Archiepiſcopus profecturum ſe ad B. JACOBI venerabilem tumulum, qui eſt in Hiſpania, diſponebat.* Ipſa autem ſacri corporis in Hiſpaniam ab Hieroſolymis translatio, & inventio tot cœleſtibus ſignis, miraculis, ac peregrinationibus aſſiduis Chriſtianorum ex toto orbe ad Compoſtellam, apparitionibuſque S. JACOBI in præliis, confirmata; palam oſtendit ipſius in Hiſpania prædicationem. Nimirum, ut ſuprà num. 28. audivimus ex Hieronymo, Deus cum Apoſtolis ita ſe geſſit, *ut unuſquiſque in Euangelii ſui, atque doctrinæ provincia requieſceret.*

EXCURSUS VI.

Continuatio ejuſdem traditionis duodecimo & tertiodecimo ſæculo, teſtimoniis gravium ſcriptorum confirmata: præſertim Calliſti II. Papæ. Urgentur eadem teſtimonia nonnullis conſiderationibus.

65. EX ſæculo duodecimo, ſub initium allegatur à quibuſdam pro veritate ejuſdem traditionis Zacharias Epiſcopus Chryſopolitanus in *Præfatione Harmoniæ ſive Concordiæ quatuor Euangeliſtarum*: quam habemus editam in Biblioth. PP. Aniſſoniana Tomo XIX. pag. 732. & ſeqq. Verùm mihi evolventi id doctiſſimum Opus, & nominatim præfationem allegatam ſatis longam, aliaſque duas breviores eidem ſubjunctas, nihil ejuſmodi occurrit, nec verbum aliquod, unde prædicatio S. Jacobi in Hiſpania conjici poſſit.

66. Meliùs itaque & ſecuriùs allegari poteſt pro eadem traditione gravis ac pius ſcriptor, & optimus Pontifex Calliſtus II. (Beati titulo decoratus in eadem Bibliotheca Tomo XX. pagin. 1278. & ſeqq. ac tanquam ſanctitate & doctrinâ inſignis ab omnibus Hiſtoricis celebratus, ut legere eſt, non modò apud ſcriptores ſui ſæculi, ſed etiam apud Baronium & Alphonſum Ciaconium in Vitis Pontificum cum Additionibus Victorelli & Oldoïni) in iis doctiſſimis Sermonibus, ac lectu digniſſimis, quos Romæ prædicavit in honorem S. Jacobi, poſtquam ſingularem ipſius amorem & venerationem conceperat apud Compoſtellam, dum eſſet in Hiſpania Cardinalis Legatus Sedis Apoſtolicę. Porrò ſcripta Calliſti II. nomine edita in laudem S. Jacobi, ſunt germanum Opus ejuſdem, extans in Codice antiquo Biblioth. Vaticanę, unde tranſumptum eruit Michaël Ximenius de Erze, & in Baliolenſi Oxoniæ, ac Benedictina Cantuariæ, & Regia Pariſienſi, ac S. Victoris, aliiſque celebribus, prout teſtantur ex Anglis Uſerius in *Antiquitatibus Britanniæ*, cap. 1. ex Gallis Labbè in Biblioth. MSS. pag. 17. & 298. Baluzius in *Notis ad emend. Antonii Auguſtini* p. 436. Ac pręterea ex Vincentio Bellovacenſi in *Speculo Hiſtoriali* ſcripto ann. MCCXLIV. lib. 26. ad num. 42. Idipſum conſtat. Unde obiter colliges, fabuloſiſſimam eſſe narrationem illam à D. Loaïſa editam *De contentione habita in Concilio Lateranenſi* anno MCCXV. ut ſuprà à nu. 14. indicavimus. Non enim videtur poſſibile, Rodericum Toletanum, & Archiepiſcopum Compoſtellanum, ignorâſſe, aut non legiſſe Sermones Calliſti II. ſæculo anteriori ineunte declamatos Romæ, & omnium manibus tritos. Itaque Calliſtus Sermonem primum in vigilia S. Jacobi ſic inchoat: *Vigiliæ noctis, ſacratiſſimæ ſolennitatis B. JACOBI Zebedæi, APOSTOLI GALLÆCIÆ, nobis, dilectiſſimi fratres, advenerunt.* Quo autem jure Jacobum ſimpliciter diceret Gallęciæ Apoſtolum, niſi crederet illum in Gallæcia Hiſpaniæ provincia Euangelium prædicâſſe? Nemo enim appellatur Apoſtolus cujuſpiam provinciæ aut regionis, niſi ad eam miſſus fuerit, atque inibi Euangelium prædicaverit.

67. Deinde columnâ ſeptimâ ejuſdem Sermonis, occaſione deſumptâ ex eo quòd Jacobus & Joannes à Chriſto appellati fuerint *Boanerges*, ideſt, *filii tonitrui*, longè apertiùs inquit: *Nec mirum ſi qui de tonitruo ipſius didicerant, poſtea tonitruârunt. Joannes ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia, mirabiliter tonitruavit dicens*: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. *Jacobus verò tonitruavit, Domino ei præcipiente, in omni Judæa & Samaria ET USQUE AD ULTIMUM TERRÆ LIMITEM GALLÆCIÆ. Tonitru ſonos terrificos facit, terram pluviis irrigat, & fulgorem emittit. Similiter terrificos ſonos iſti duo fratres emiſerunt. Dum* in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum *proceſſerunt. Terram pluviis irrigârunt, dum ſuâ prædicatione divinæ gratiæ imbrem credentium mentibus*

tibus intimârunt. Fulgura emiſerunt dum ſignis & miraculis effulsêre. Quadrant verò optimè in Jacobum verba illa: *uſque ad ultimum terræ limitem Gallæciæ*: quoniam juxta Compoſtellam Gallæciæ eſt portus ab antiquiſſimo tempore appellatus FINIS TERRÆ. Veteres enim omnes, antequam novus orbis poſtremis ſæculis detegeretur, credebant in Gallæcia terminari mundum. Unde & columnæ illæ ab Heroicis temporibus ad oram maris Atlantici in Hiſpania cum inſcriptione celebri: NON PLUS ULTRA.

68. Præterea idem Papa Calliſtus II. Sermone II. ſub initium inquit de illo: *Extitit enim hic Jacobus, ut Euangelica teſtatur hiſtoria, Zebedæi gnatus, Joannis Euangeliſtæ germanus, HISPANORUM DECUS, GALLÆCIANORUM ADVOCATUS, vitâ beatus, virtute magnificus, charitate fervidus, opere venuſtus, eloquio luculentus. Quem divina providentia non ſolùm in matris gremio conſecrat, verùm etiam ante mundi conſtitutionem prælegit: ut per eum huic mundo lumen oſtenderet veritatis, ET HISPANO POPULO DARET PASTOREM PIETATIS*. Quæ omnia, præſertim aliis conjuncta, apertiſſimè declarant Jacobi in Hiſpania prædicationem. Unde & paullò pòſt piiſſimus Pontifex, interjectis quampluribus miris elogiis ejuſdem Apoſtoli, cujus amore æſtuabat, ſubjungit: *Cujus paſſionis ſolennia ſacroſancta die octavo Kalendas Augusti cum vigilia, & jejunio, & octavis celebrare omnibus Eccleſiis, NON SOLUM GALLÆCIÆ, ſed & totius orbis, longè lateq; generaliter præcepimus: ejuſdemq; electionem ac translationem tertiâ die Kalendas Januarii, qualiter à Domino electus eſt ſuper mare Galileæ, ET A HIEROSOLYMIS TRANSLATUS IN GALLÆCIAM: ac etiam quintâ die nonas Octobris feſtum miraculorum ejus, qualiter hominem qui ſe ipſum interfecit, ſuſcitavit, cæteraq; miracula fecit*.

69. Ac ne putet quiſpiam ea miracula S. Jacobi ſolùm innotuiſſe Calliſto ex traditione aut relatione aliorum, ſubjungit paullò inferiùs: *Cùm excelſa intueor, quæ ante Dominicam Aſcenſionē cum aliis affectis præſente Domino egit* (Jacobus) *præcipuam dilectionem, quam cum eo Dominus habuit, obſtupeſco. Cumq. inſpicio magnalia, quæ poſt Spiritûs S. Paracliti adventum per divinam gratiam operatus eſt, antequam pateretur, paveſco. Cùm verò interioribus cordis mei exceſſiora rememorantur inenarrabilia & incomprehenſibilia miracula, quæ à die, quâ paſſus eſt, USQUE AD HODIERNUM DIEM, NON SOLUM IN GALLÆCIA, verùm in omnibus gentibus invocant, Deo operante egit, IMMO QUÆ MEIS OCULIS ASPEXI, penitùs attonitus ſum. Veneremur itaque omnes in Domino Jacobum Zebedæi Gallæciæ Patronum, &c.* Invitus penè cætera relinquo, quæ vellem ab omnibus legi, ac volutari animo ad infigendam cordi devotionem & amorem ſingularem beatiſſimi Apoſtoli Jacobi, qualis & quantus inerat illi glorioſo Pontifici, quo nemo Patrum uberiùs, nemo devotiùs, aut religioſiùs ipſum celebravit. Unde, teſte Malmesburienſi, quem allegat Oldoinus in additione ad Vitam ejuſdem Calliſti Tomo I. Vit. Pontif. & Cardd. pag. 943. *Jacobi Apoſtoli ſtudioſiſſimus fuit, adeò, ut Anglos peregrinos magis ad Jacobum Compoſtellanum, quàm Romam pergere admoneret, pro vitæ longitudine ad illum locum bis euntibus idem benedictionis refundendum commodum, quod habent qui ſemel Romam irent*.

70. Verùm religioni ducerem prætermittere nonnulla ſcopo noſtro opportuna, ex Sermone tertio. Ibidem enim col. 2. inquit de Jacobo: *Non ſolùm in Hieroſolymitanis partibus per prædicationis lumina vel pietatis opera clarus effulſit, VERUM ETIAM UT LUCIFER ÆQUOREOS OCEANI CAMPOS TRANSILIENS, PRO EOO DIURNI LUMINIS NOCTURNAS SUO EXORTU DISCUTIT UMBRAS. Sic ejus fama exteras nationes & regiones illuminabat, gratiâ miraculorum huc illucq; percurrente, ut toto orbe ejus gloria uſque in hodiernum diem militaret*. Eant nunc qui prædicationem S. Jacobi Apoſtoli anguſtis Palæſtinæ terminis clauſam ſcripturire pergunt. Præterea col. 3. adhuc clariùs: *In terra alienigenarum gentium pertranſivit: QUONIAM AB HIEROSOLYMIS USQUE AD GALLÆCIAM NOMEN DOMINICUM DIVULGAVIT. Bona & mala in omnibus tentavit: quia in JUDAICO ET GENTILI POPULO DOCTRINAM EUANGELICAM INSERUIT, & hæreticam pravitatem reſecavit*. Quid ad hæc poſt ſexcentos circiter annos recentiores aliquot hypercritici, qui Jacobum ſolis Judæis prędicâſſe contendunt, contra quàm Calliſtus Pontifex olim aſſeveranter prędicabat, & Venantius Fortunatus ab ipſo laudatus, inclinante ſæculo ſexto, in media Gallia accinebat verſibus num. 35. exſcriptis; ac undecim retrò ſæculis Sancti Patres Iſidorus, Ildephonſus, ac Julianus, cum reliquis Hiſpaniæ Epiſcopis, immo Eccleſiis omnibus ejuſdem florentiſſimæ nationis, in ipſis ſolennibus & ſacris Officiis palam profitebantur? Apage nimiam quorundam criſim, & licentiam evertendi aut in dubium vocandi Eccleſiaſticas illas traditiones, quas à priſcis ſęculis, aut totus orbis Chriſtianus, aut magna quædam & valdè conſpicua illius portio, ſemper habuit, & modò retinet.

71. Subit animum memoria alterius traditionis Eccleſiaſticæ de dormitione, ſimul & aſſumptione Deiparæ Virginis in corpore & animo ad cœlum, tot jam ſæculis receptæ ab omnibus Chriſtianis, quæ licèt non ſit certa ſecundùm fidem, adeò antiqua eſt, & tam communi Patrum ac fidelium conſenſu firmata, ut abſque impietate ac temeritate magna à nemine negari, immo nec in dubium vocari poſſit. Nihilominus intra totum ſæculum ſeptimum in Hiſpania nondum certa habebatur. Teſtem fide digniſſimum appello S. Ildephonſum, Virginis defenſorem eximium, qui inclinante eo ſęculo ſcripſit varios Sermones in ejus laudem, extantes Tomo XII. Bibliothecæ Magnæ PP. Aniſſonianæ, & in ſexto illorum qui inſcribitur: *De Aſſumptione Beatæ MARIÆ*, columnâ ſecundâ inquit: *Nec ſanè omittere debemus, quod multi pietatis ſtudio libentiſſimè ampleƈtuntur, eam hodierno die à Filio ſuo Domino noſtro IESU CHRISTO ad cœli corporaliter ſublevatam palatia: QUOD LICET PIUM SIT CREDERE, A NOBIS TAMEN NON DEBET AFFIRMARI, NE VIDEAMUR DU-*

DUBIA PRO CERTIS RECIPERE. Quod ipſum intra idem ſæculum cenſuiſſe Sanctos Præſules Iſidorum, Helladium, & Eugenium, Ildephonſo anteriores, credendum eſt: ſiquidem, ut ſuprà vidimus, omnes ii uſi ſunt eodem Miſſali ac Breviario Hiſpanico, ſive Iſidoriano, in quarta Synodo Toletana confirmato: ubi eadem feſta, iidem ritus, & uniformis ordo ſtatuitur in ſacris peragendis. Quare nullus eorum SS. Præſulum certam habuit, nec publicè coluit, aut affirmâſſe invenitur aſſumptionem Deiparæ ad cœlum in corpore & animo ſimul: quoniam licèt cenſerent pium id credere, incertum adhuc judicabant, quod proinde non deberet affirmari: uti nuper ex Ildephonſo ad populum è ſuggeſto declamante audivimus.

72. Atqui iidem Sancti Patres ac Præſules minimè dubitârunt affirmare, ſcribere, & in ipſis divinis Officiis teſtari, atque hymnis ſolennibus accinere prædicationem S. Jacobi in Hiſpania, ut ſuprà Excurſu 4. à num. 44. latè oſtenſum fuit. Cenſebant igitur traditionem Hiſpanicam de prędicatione S. Jacobi in illa, non eſſe dubiam, ſed certam, & quam privatim ac publicè affirmare, prędicare, ac celebrare liceret. Unde & Calliſtus Pontifex II. qui in Hiſpania fuit, & novit traditionem illam tot retrò ſæculis continuatam, & oculis ipſis uſurpavit quędam ex innumeris miraculis apud Compoſtellam factis juxta ſepulchrum S. Jacobi; poſtea Romam reverſus, & electus Pontifex, variis Sermonibus palam & publicè veritatem ejuſdem traditionis protulit, & ſępe affirmavit eundem ſanctiſſimum Apoſtolum in Hiſpania prędicâſſe, ut nuper non ſemel ex ipſo audivimus.

73. Unde mirum eſt, quòd doctiſſimus Cardinalis Baronius, & tam multis nominibus benemeritus de Eccleſia, rerumque ad ipſam ſpectantium veſtigator diligens, ac fidelis ſcriptor, aut non legerit fortaſſe, aut minùs accuratè expenderit teſtimonia Patrum prędictorum, & nominatim Calliſti II. Alioqui enim perſtitiſſet in ſententia omnium, aut ferè omnium ſcriptorum, confirmatâ in Breviario Eccleſiaſtico per B. Pium V. approbato, quam & idem tradiderat in Martyrologio ad diem 25. Julii: nec mutâſſet poſtea opinionem ſub Clemente VIII. effeciſſetque, quâ auctoritate apud ipſum pollebat, ut prædicatio S. Jacobi, quæ antea in Breviario abſolutè affirmabatur, poſtea ad traditionem Eccleſiarum Hiſpaniæ reſtringeretur. Et ſanè Henricus Spondanus, qui Opera ejuſdem Baronii in epitomen accuratè redegit in media Gallia, agnovit & faſſus fuit vim ac momenta hujus traditionis, tanquam ut minimum ſufficientia, ne doctiſſimus Cardinalis ab ea, quam in Martyrologio probaverat, ſententiâ recederet.

74. Verùm poſtquam re maturiùs hinc inde diſcuſſâ Romæ ſub Urbano VIII. reſtituta fuit clauſula illa, & prædicatio S. Jacobi in Hiſpania abſolutè prolata in Breviario Romano, & detecta à ſcriptoribus, tum Hiſpanis, tum exteris, tot veterum Patrum teſtimonia, tot probationes urgentes; nequeo non ſatis mirari audentiam quorundam recentiorum contrà ſcribentium, & recoquentium eandem crambem pro opinione tandiu convicta & deplorata; idque abſque ullo novo cujuſpiam momenti fundamento. Nam quod accipiunt ex narratione illa concertationis Archiepiſcoporum in Concilio Lateranenſi de Primatu Hiſpaniæ, incautè editâ à D. Loaïſa, nihil profuit D. Cardinali Baronio, dum cauſſa eadem ſub Urbano VIII. accuratiùs tractata fuit, & terminata in favorem Hiſpaniæ, immo communis & antiquiſſimæ traditionis. Et certè non aliter oportuit concludi litem illam, in qua actores nihil novi attulêre præter narrationem prædictam, prorſus aëream & fabuloſam, uti monuimus ſuprà à num. 14.

75. Quapropter nullum jam operæ pretium erit allegare nomina ſcriptorum abſque numero ferè, qui ant obiter, aut ex inſtituto, veritatem ejuſdem traditionis, tam antè, quàm poſt tempus D. Cardinalis Baronii, confirmârunt. Satis ſit ex antiquioribus illorum allegare intra idem ſæculum duodecimum Othonem Friſingenſem, natalibus, pietate, ac doctrinâ clariſſimum, libro tertio Chronici cap. 15. atque ex iis qui ſæculo tertiodecimo floruère, Vincentium Bellovacenſem lib. 8. *Speculi Hiſtorialis* cap. 6. & 7. & Martinum Polonum in Chronico ad annum Chriſti XXXIV. Ex recentioribus autem laudari jure poſſunt inter alios, aut præ aliis Hiſpaniæ ſcriptoribus, duo doctiſſimi Principes, Joannes Fernandez de Velaſco Comeſtabilis Caſtellæ, ac D. Gaſpar de Mendoza & Segovia Marchio Mondexarenſis, per quem profecimus in Diſſertatione hac, quamvis adjicientes plurima ex noſtro qualicumque penu. Supereſt modò, ut nonnulla alia ſuperaddamus.

EXCURSUS VII.

Idipſum ex ſuperabundanti confirmatur traditione alia antiqua de adventu & apparitione DEIPARÆ ad B. JACOBUM, apud Cæſarauguſtam Hiſpaniæ urbem: fulcitâ non ſolùm teſtimoniis Pontificum, Regum, ſcriptorumque quamplurium, ſed etiam variis monumentis antiquitatis Chriſtianæ, quorum aliqua expenduntur.

76. VIDEBOR forſitan alicui importunus aut nimius in aſſerenda S. Jacobi prędicatione apud Hiſpanos, ſi quidquam addere velim ultra ea quæ præmiſi. Etenim tam antiqua, tam multa, tam firma ſunt, ut non ſit opus alio fundamento ad ſtabiliendam ejuſmodi traditionem Eccleſiaſticam in eo gradu certitudinis moralis, qui requiritur & ſufficit in aliis multis conſtanter ab Eccleſia receptis.

77. Verùm cùm in hac Collectione Conciliorum ac monumentorum Hiſpaniæ veterum, ſacras ejus antiquitates illuſtrandas receperim, placet ex ſuperabundanti prædicationem ipſam S. Jacobi uberiùs confirmare traditione alia perantiqua adventùs Deiparæ in Cæſarauguſtam urbem, & apparitionis ad B. Jacobum inibi prædicantem. Sanè de ea legimus in Chronico Dextri nomine edito apud Bivarium ad annum Chriſti XXXVII. num. 13. *Beata Virgo Jacobo preces fundenti Cæſarauguſtæ in columna apparet, in ſpiritu quoque veniente Joanne Theologo.* Inſuper ad annum XXXVIII. num. 3. *Prima totius orbis ædes erecta B. Virgini Cæſarauguſtana*

ſtana fuit. Poſt Præſules Tarraconenſis, Hiſpalenſis, Toletanus, & alii, ſacras ædes vel oratoria Virgini dedicant.

78 Sed enim hiſtoria circumferri ſolita B. Virginis ſupra columnam apparentis, ac loquentis apud Cæſarauguſtam Jacobo Apoſtolo, longè firmioribus fundamentis innititur, quàm teſtimonio illius Chronici, aliorumque ſimilium, quotquot à centum circiter annis apparuerunt, ſuſpectæ apud eruditiores Hiſpanos & exteros fidei. Longè antea, quàm illud detegeretur, aut fortaſſe potiùs ex conjecturis formaretur à quopiam ſciolo, celeberrima erat à multis ſæculis hiſtoria illa. Eam Calliſtus Tertius Pont. Max. & multi Aragoniæ Reges, Præſuleſque graviſſimi, certam habuerant, & teſtatam in ſuis Diplomatibus ac Privilegiis, veluti ſacrum quiddam ac venerandum, quod contemnere aut reſpuere nemo auderet. Sed & ſi quæ difficultates occurrerunt hominibus doctis, præſertim exteris, in ea parte; ab innumeris penè ſcriptoribus profligatæ ſunt ac ſolutę. Unde ex ſuperabundanti, ut ajebam, inde confirmare licet adventum Jacobi in Hiſpaniam, & electionem diſcipulorum, qui proinde inclinante primo ſæculo Eræ Chriſtianæ Concilium duplex, alterum apud Illiberrim, alterum apud Cherronenſem urbem celebrare potuerint.

79. Obiter hoc loci obſervandum, nemini incredibile cenſendum eſſe, quòd non multis poſt Chriſti obitum annis, vel Jacobus, vel quiſpiam alius Apoſtolorum, dicaret Deiparæ Virgini, adhuc viventi, templum vel oratorium aliquod, qualiter juxta traditionem prædictam creditur Cæſarauguſtæ factum. Imprimis enim nulla in eo repugnantia apparet: cùm dignitas propemodum infinita Deiparæ, & ſanctitas incomparabilis ſupra omnes electos, & *puritas, quâ nulla major ſub Deo poteſt intelligi*, ut loquitur S. Anſelmus, exigant quaſi jure ſuo ſpecialem aliquem cultum, nulli alteri mortalium conceſſum. Et id certè putandum non eſt accidiſſe, niſi ex ſpeciali ordinatione Dei, volentis ac jubentis, ut matri ſuæ ſingulariter inter omnes mortales id obſequium impenderetur; curantiſque ne ullum inde ſequeretur damnum. Quæ addidi ad prǫoccupāda quædā objecta Natalis Alexandri & aliorum. Proindeque nemo prudenter reſpuere poteſt, veluti indecentē, aut rationi adverſum, honorem ejuſmodi ſingularem Deiparæ à Jacobo Apoſtolo præſtitum: utpote ſatìs conſcio ejus ſummæ dignitatis, juxta quam, *nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem*, uti Eccleſia accinit, & præterea divinitus monito ad id agendum.

80. Sanè aliquos Apoſtolorum, dum per totum orbem prædicarent, alicubi oratorium vel Baſilicam quandam dicâſſe in honorem Deiparæ, aut viventis adhuc, aut paullò antea vitâ functæ, ſuadere videtur, non ſolùm traditio Cæſarauguſtana, aliæque ſimiles infrà indicandæ, & conſideratio nuper propoſita; ſed etiam memorabile teſtimonium Nicetæ Paphlagonis, auctoris Græci, in Orationibus Encomiaſticis SS. Apoſtolorum, quas ſcripſit anno plus minuſve octingenteſimo octogeſimo, eleganti ac piiſſimo ſtylo. Ibidem igitur in Oratione, ſive laudatione S. Andreæ, circa medium, hæc de illo habet: Πάντα τοιγαροῦν τὰ κλίματα τοῦ Βοῤῥᾶ, καὶ πᾶσαν τοῦ Πόντου τὴν παράλιον, ἐν δυνάμει λόγου σοφίας καὶ συνέσεως, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων τῷ εὐαγγελίῳ περιλαβὼν, πανταχοῦ τὰ θυσιαστήρια, ἱερεῖς τε, καὶ ἱεράρχας τοῖς πιστεύουσι καθιστῶν πανταχοῦ, τούτῳ δὴ τῷ περιωνύμῳ Βυζαντίῳ προσπελάσας. ἐνταῦθα κατὰ πάροδον ὁ θαυμάσιος γενόμενος, καὶ ναὸν παρὰ τῇ ἀκροπόλει τῇ Θεομήτορι δειμάμενος, ναὸν ὡραῖον μὲν τὴν κατασκευὴν. ἀναλογοῦντα δὲ τὸ μέγεθος τῇ τῶν ἐν ἀρχῇ τῶν πεπιστευκότων ὀλιγότητι, καὶ ποιμένα δὲ ἄξιον τῆς ἐκκλησίας τὸν μέγαν Στάχυν ἐγκαταλιπὼν, ἔδειξεν τὴν εἰς ὕστερον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ φανησομένην δαψιλῆ τοῦ πνεύματος καρποφορίαν. οἷα γὰρ σίτου κόκκος ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος Στάχυς πεσὼν ἐν αὐτῇ, καὶ ταῖς οὐρανίαις ἀεὶ δρόσοις δροσιζόμενος, καὶ τῇ ἐπιτηδειότητι τῶν ὑποδεχομένων αὐτὸν ψυχῶν καὶ διανοιῶν ἐμπλατυνόμενος, καὶ αὐξανόμενος, ἑκατονταπλασίω τὸν τῆς ἁγίας τελεσφορεῖ πίστεως ἄχρι καὶ τήμερον καρπόν. Ideſt, juxtà verſionem Combefiſii: *Omnes igitur Aquilonis oras, omnemque Ponti maritimam, in virtute ſermonis ſapientiæ ac intelligentiæ, in virtute ſignorum & prodigiorum, Euangelii complexùs prædicatione; ubique erectis aris, ſacerdotibuſque ac Epiſcopis ubique fidelibus præpoſitis, ad illuſtre hoc Byzantium acceſſit. Huc vir admirabilis obiter veniens,* EXTRUCTAQUE IN ARCE DEI MATRI ÆDE, *eleganti quidem illa ſchemate, cujus tamen moles pro fidelium tunc paucitate anguſtiis ſuis reſponderet; dignoque Eccleſiæ paſtore magno Stachy aſſignato, uberes poſtmodùm hac in urbe futuros Spiritûs fructus oſtendit. Velut enim tritici granum ſacer ille Stachys in terram cadens, cæleſtique rore irriguus, ac ſubjectarum illi animarum mentiumque aptitudine dilatatus adauctuſque, centuplum etiamnum ſanctæ fidei fructum, integrâ ſegete edit.* Hactenus ibi.

81. Non ediſſerit nobis Nicetas, unde eam narrationem hauſerit. Credendum tamen eſt, virum gravem, pium, & eruditiſſimum ſui ævi apud Græcos, ex teſtimoniis fidedignis eam habuiſſe. Ac certè Andream Apoſtolum ad Scythas non ita procul diſſitos à Byzantio miſſum fuiſſe, diſcere potuit ex Origene lib. tertio in Gen. & Euſebio libro tertio Hiſtoriæ Eccl. cap. 1. Præterea inde in Græciam deſcendiſſe, atque in Epirum veniſſe, potuit legere apud Gregorium Nazianzenum Oratione adversùs Arianos, ac Chryſoſtomum in Homilia de duodecim Apoſtolis. Quare adventus S. Andreæ in Byzantium, & prædicatio ac erectio oratorii, ſive ſacræ Ædis in honorem Deiparæ, facili negotio accidere potuerunt, & diſci à Niceta ex traditione & antiquis monumentis Græcorum, extantibus adhuc ſuo tempore Conſtantinopoli, olim Byzantio nominatâ.

82. Major difficultas occurrere poſſet circa tempus & annum quo Andreas Apoſtolus id oratorium in honorē Deiparæ erexit. Neque enim Nicetas indicat, an vivente adhuc illâ inter mortales, an verò jam in cœlū translatâ. Hujus porrò dubii reſolutio pendet ex notitia certa anni, quo Andreas, & nonnulli alii ex Apoſtolis, diviſi fuerunt ad prædicandum Euangelium. Quæſtio valdè obſcura eſt apud Interpretes Scripturæ & Hiſtoricos rerum Eccleſiaſticarum. Verior ſententia, quam, inter alios, accuratè examinat Corn. à Lapide in cap. 12. Actorum, id refert ad annum à Chriſto nato triceſi-

mum

Digitized by Google

mum ſextum aut ſeptimum: id eſt, undecimum ante obitum Deiparæ, quæ quadraceſimo octavo Chriſti periodum ætatis clauſiſſe cenſetur. Porrò ſi intra id tempus contigit acceſſus S. Andreæ ad Byzantium, & erectio oratorii in honorem Virginis, teſtata apud Nicetam; conſequens eſt, ut Deiparæ adhuc inter mortales viventi is cultus impenſus fuerit ab Andrea, quemadmodum & Cæſarauguſtæ à Jacobo.

83. Cùm verò nec Nicetas, nec quiſpiam alius veterum nobis ediſſerat annum erectionis oratorii apud Byzantium; non poſſumus definire, an Deiparæ in terris agenti, an potiùs in cœlum translatę, is honor exhibitus fuerit ab Andręa. Niſi fortè quis priorem partem ſibi colligere videatur ex verbis ejuſdem Nicetæ ſtatim adjunctis: διὰ τοῦ Βυζαντίου δὲ Θρᾴκην ὁ θειότατος ἀνὴρ ἐπιὼν (ἵνα τὰ μεταξὺ συντέμω) διὰ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλονικῆς τοὺς Πελοποννησίους, καὶ τελευταῖον τοῖς Πάτραις τῆς Ἀχαΐας προσχωρεῖ. Id eſt: *Byzantio autem vir diviniſſimus Thraciam ingrediens (ut quæ media ſunt perſtringam) per Macedoniam & Theſſalonicam Peloponneſios aggreditur; ac ad extremum Patras Achaïæ venit.* Inde enim apparet, Andream priùs Byzantium veniſſe, ibiq́ue prædicâſſe, & oratorium Deiparæ erexiſſe (ut antè pręmiſerat) quàm in alias regiones Thraciæ, Macedoniæ, &c. tranſiret. Unde & ſatis veroſimile apparet, id accidiſſe ante annum Chriſti quadraceſimum octavum: ac proinde antequam Deipara terris deſiderium ſui relinqueret. Sic, inquam, aliquis fortaſſe rationem temporis inire poterit.

84. Sed ex oppoſito objiciet quiſpiam alius, Andream plurimos annos in Scythia ac regionibus finitimis exegiſſe, priuſquam Byzantium ingrederetur: nam idem Nicetas duabus retrò columnis (pag. 339.) ait: Σὺ δέ μοι σεβασμιώτατε Ἀνδρέα, ἀξιόθεον πρᾶγμα, &c. *Tu verò mihi omni veneratione proſequende Andrea, res Deo digna, veræ fortitudinis exemplū, ſuſtinentiæ adamas, patientiæ ſtatua, altera poſt Petrum, Petra; à Chriſto ſtatim firmum Eccleſiæ fundamentum, Aquilone in ſortis partem accepto, Iberos, Sauromatas, Tauros, & Scythas, cunctaſque regiones ac urbes Ponto Euxino ad Aquilonem Auſtrumque adjacentes, circumiens, in ſiti occurriſti, JESU nomen celebrans ac clarificans ſpecioſis pedibus Chriſti Euangelium prædicaturus, tanquam lucis plenus, ipſeque lux ipſa, ad eos qui denſiſſimis obſiti tenebris erant: ut leniſſimus ad eos qui furore incitatiſſimi: ut re verâ ſuaviſſimus ac mitiſſimus, ad eos qui immitiſſimi ac duriſſimi.* Tot verò peregrinationes & prædicationes Andreæ in tam vaſtis & efferatis regionibus, antequam Byzantium accederet, denotant majus longè temporis ſpatium impenſum, quàm undecim annorum decurrentium à diviſione Apoſtolorum (juxta frequentem ſententiam) ad dormitionem Deiparæ. Quapropter ex Nicetæ teſtimonio non ſatis colligi videbitur, Andream ipſi adhuc viventi oratorium Byzantii excitâſſe, ſed aliquot annis poſtea.

85. Huic tamen ſcrupulo facilè occurri poteſt: quoniam undecim anni, immo & pauciores, ſatis fuerunt Andreæ Apoſtolo, ut in tot illis provinciis ſatis inter ſe vicinis, aut certè non multùm diſſitis, Euangelium prædicaret. Longè minore forſan temporis ſpatio Sanctus Paullus varias regiones docendo peragravit, ut videbimus infrà nu. 105. & ipſe ſatis indicat Rom. 15. v. 19. verbis illis: *Ita ut ab Hieruſalem per circuitum uſque ad Illyricum repleverim Euangelium Chriſti.* Intra quod ſpatium plures & vaſtæ regiones continentur, ut ibidem apparebit, brevi temporis ſpatio percurſæ. Idemq́ue eſt de Thoma, aliiſque nonnullis Apoſtolis, & eorum diſcipulis. Volabant enim ut nubes, & ſicut columbæ, quemadmodum de illis accinit Eccleſia. Quare intra illos undecim aut duodecim annos ſatis ſuperque temporis fuit, ut Sanctus Andreas Byzantii erigeret oratorium aliquod Deiparæ nondum vitâ functę, antequam in Thraciam, Macedoniam, & Patras Achaïæ penetraret.

86. Non tamen idipſum affirmare auſim de aliis Apoſtolis, ac nominatim de Joanne Euangeliſta, dum Nicetas in Oratione Encomiaſtica de ipſo (pag. 362.) inter plura alia ait: ποιμένας καὶ ἱερεῖς καθιστῶν, ἐκκλησίας κατὰ τόπους ἀνίστη Χριστῷ. *Paſtores ac ſacerdotes conſtituens, ECCLESIAS PER LOCA CHRISTO ERIGEBAT.* Nec inter Eccleſias ejuſmodi indicat aliquam Deiparæ ab ipſo Joanne dicatam, cùm tamen antea præmiſiſſet de Chriſto: *Matri prædilectum diſcipulum tanquam filium commendavit, matriſque curam corporalem in eum ut filium retulit, ac velut ſui permutationem pretiumque Dei genitrici traditum, veriori gradu fratrem ſibi eum adhibuit.* Similiter nec in Oratione Encomiaſtica de Sancto Jacobo Apoſtolo, Joannis ipſius fratre, quidquam indicat circa conſtructionem Eccleſię in venerationem Deiparę, licèt utrumque eorum impenſiſſimè laudet, ac Jacobum diſertè appellet, ΤΟΝ ΔΕΞΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΟΦΘΑΛΜΟΝ, id eſt: DEXTRUM ECCLESIÆ OCULUM.

87. Verùm ſatìs præmiſerat duabus retrò columnis prædicationem Jacobi factam, non modò Judæis, ſed & Gentilibus, quorum appellatione Hiſpanos contineri, & ab ipſo Niceta intelligi, nihil vetat. Huc nimirum, citra vim aliquam, inflecti poſſent verba illa pag. mihi 359. νῦν δὲ ἡμῖν, ὦ ἄριστε καὶ δοκιμώτατε Χριστοῦ μαθητά, &c. *Nunc autem, optime, Chriſtique diſcipulorum probatiſſime Jacobe, tu quoque mihi adeſto hodie, nempe ſublimium Dei Verbi ſpectatòr factorque operum, arcanorumque diſcipule ac magiſter ſermonum: dulciſonâ ac pulchriſonâ ſpiritus cinyrâ, modulatam, concinnamque his, qui recto animo ſint, pulſans Theologiæ vocem: magnum Dei Verbi tonitruum; ſublimi, magnoque fragore JESU reſurrectionem Judæorum mentibus inſonans, atque eorum cordis frangens duritiam: hactenuſque deſertam CONCUTIENS GENTIUM ECCLESIAM, EIQUE SENSIM VERBI EUANGELICI SENSUM INGERENS, atque improbæ ſynagogæ repudio, probam gratamque ſponſam Chriſto adhibens.* Semel autem ſtatutâ prædicatione Jacobi ad Gentiles, ſubindeq́ue ad Hiſpanos, nulla ſupereſt difficultas, ut in Hiſpania Eccleſias ſive oratoria erigere potuerit, ac de facto erexerit, & in iis unum aliquod in honorem Deiparæ apud Cæſarauguſtam, uti antiqua illa & veneranda traditio fert.

88. Simeon Metaphraſtes in Vita Sancti

Philip-

Digitized by Google

Philippl Apoſtoli, teſtatur, ipſum apud Scythas prędicantem, conſtituiſſe Epiſcopos, ordinâſſe ſacerdotes, & Eccleſias conſtruxiſſe. Unde & fieri potuit, ot aliquam in obſequlum Deiparę ædificaret. Verùm id Metaphraſtis teſtimooium parum urget: quoniam, quidquid plurimi Hiſtorici de ipſius ætate & antiquitate ſenſerint, aliqui collocaotes illum ſæculo octavo, alii nono, (in quo Nicetas vixit) certum videtur, illum floruiſſe multis poſtea ſæculis, circa annum Chriſti milleſimum trecenteſimum decimum quartum: ut oſtendit multis argumentis doctiſſimus Leo Allatius libro *De tribus Simeonibus* edito Pariſiis anno 1664. quem cum aliis eruditiſſimis ipſius libris, theſauri loco habemus in Bibliotheca noſtra. Itaque Metaphraſtes longè recentior eſt, quàm ot inter ſcriptores primæ Chiliadis aonorum Chriſtianæ allegari poſſit. Quod verò eo loci dicitur de Sancto Philippo Apoſtolo, credibile admodùm eſt, & teſtimonio præterea apertiſſimo laudati Nicetæ longè antiquioris comprobatur in Oratione Encomiaſtica ejuſdem Apoſtoli pag. mihi 382. verbis illis: Ἱερεῖς δὲ καὶ ἡγέμονας τοῖς πιστοῖς καθιστῶν, &c. *Sacerdoteſque ac Præſides fidelibus præficiens, QUIN ET PER LOCA DOMINO ALTARIA EXTRUENS, &c.* Nec verò aut Nicetas ipſe, aot Metaphraſtes, meminêre oratorii cujuſpiam ab illo ædificati in obſequium Beatiſſimæ Virginis, pręſertim mortalis adhuc, licèt id reipſâ accidere potuerit, uti Cæſaraugustę factum traditur.

89. Magìs è re noſtra eſt quòd aliqui auctores ſcribunt circa anoum quadrageſimum quartum Æræ Chriſtianæ (quo & quatuor ſequentibus Deipara adhuc inter mortales verſabatur) Petrum Apoſtolorum Principem Catanię fanum quoddam inanium deorum, quod *Pantheon* dicebatur, convertiſſe in Eccleſiam, & eidem ſanctiſſimæ Virgini dicâſſe. Quod multis aſſerere conatur Joannes Baptiſta de Groſs. in ſua *Catania Sacra*, chorda II. modulam. 1. verbo *Pantheon*, præſertim ex antiquiſſima traditione.

90. Similiter diſertiſſimus ac piiſſimus ſcriptor Hieronymus Oſorius Epiſcopus Algabricenſis in Luſitania, lib. 1. *De rebus Emmanuelis Regis*, ait, Cangranorem Regem, unum ex tribus, qui ab Oriente adierunt Chriſtum recèns uatum, & in pręſepio adorârunt, reverſum inde in regionem ſuam, triennio pòſt plus minùs, templum ædificâſſe in honorem Virginis Matris. Addit, Candacem Æthiopiæ Reginam eidem pariter viventi adhuc Eccleſiam erexiſſe.

91. Præterea Sanctum Martialem, unum è LXXII. Chriſti diſcipulis, anno qoadraceſimo ſeptimo, Deiparæ viventi erexiſſe oratorium duplex, alterum Burdigalæ, Alvernis alterum, ſcribunt Sanctus Antoninus par. 1. tit. 6. cap. 25. §. 2. & Demochares lib. 2. cap. 25.

92. Mitto plura alia de templis ædificatis, non ſolùm Magnæ Matri, ſed etiam nonnollis Apoſtolorum, mortalibus adhuc, legenda apud auctores nuper laudatos, ac præterea Petrum de Natal. lib. 6. cap. 133. Ferdinandum Ughelium Tomo I. *Italiæ ſacræ*, & noviſſimè D. Joannem Ciampinum, rerum antiquarum indefeſſum ſcrutatorem illuſtratoremque in *Veteribus Monimentis* anno 1690. Romæ editis cap. 18.

93. Nec tamen eas, ſive quarundam Eccleſiarũ traditiones, ſive prædictorũ ſcriptorum narrationes circa oratoria Deiparæ ante obitum ædificata, in me recipio, veluti irrefragabiles, aut authenticas. Hujuſmodi enim dumtaxat ſuut traditiones Apoſtolicæ, inter quas nemo prudens illas computaverit. Sed & adhuc intra limites traditionum purè Eccleſiaſticarum, quæ inferioris ſunt conditionis, quędam inveniuntur magìs fide dignæ quàm aliæ; & eò majori, quantò antiquioribus & gravioribus teſtimoniis innituntur.

94. Porrò adventus & prædicatio S. Jacobi in Hiſpania, ſubindeque diſcipulorum ipſius, inter omnes traditiones Eccleſiaſticas nuper indicatas primum habet dignitatis locum: quoniam à duodecim ſaltem ſæculis uſque modò, firmatur teſtimoniis Patrum, Breviario S. Iſidori, diplomatibus Romanorum Pontificum & continuatâ uſque in diem hanc Eccleſiarum Hiſpaniæ perſuaſione: ut ſuprà vidimus. Apparitio verò Deiparæ ſupra columnam facta Jacobo apud Cæſarauguſtam prædicanti, & erectio illius oratorii in honorem ejuſdem adhuc viventis, licèt non habeat tot certa & adeò antiqua veterum pro ſe teſtimonia, ac adventus Jacobi in Hiſpaniam; adhuc tamen eſt traditio valdè antiqua, Pontificum ac Regum privilegiis firmata à multis ſæcolis, & plurimorum gravium ſcriptorum libris à longo tempore comprobata: quam proinde nemo refutare ſine temeritate aut impietate aliqua poſſit. Atque in utraque earum locum habet potiſſimùm regula illa Sancti Hieronymi Epiſtola XXVIII. ad Lucinium Bęticum: *Illud te breviter admonendum puto, TRADITIONES ECCLESIASTICAS, præſertim quæ fidei non officiunt, obſervandas, ut à majoribus tradita.*

95. Sanè de S. Clemente Papa ac Martyre extat perpetua traditio, & teſtatur Eccleſia in ſolenni Officio, ſtatim ab obitu erectum ipſi fuiſſe marmoreum ſepulchrum Angelorum manibus intra mare, ad formam templi, ubi quotannis anniverſariâ die Chriſtiani orare conſueverunt recedente interea divinitùs aquarum pondere. Et S. Gregorius Turonenſis, qui mille & centum circiter retrò annis ſcripſit cap. 35. ac 36. *De gloria Martyrum*, teſtatur, Paſſionem ejuſdem Clementis (in qua id miraculum narratur) antiquitus legi ſolitam in Eccleſia. Idipſum ferè de S. Irene Virgine ac Martyre in Luſitania, fert traditio antiqua illius regni ab omnibus recepta, quâ creditur, illam ab ipſo martyrii die habuiſſe ſepulchrum Angelorum manibus ædificatum intra alveum Tagi fluminis, quò Chriſtiaoi ab ipſa ripa oraturi accedebant. Lege Andream Reſendium in Breviario Eborenſi, Vaſæum in Chronico Hiſpaniæ, & pleroſque alios Luſitanos ſcriptores, qui eam rem omnino certam habeot.

96. Mitto plurima alia exempla, tam Apoſtolorum, quàm Martyrum, quibus ſtatim poſt mortem ſive paſſionem oratoria aut Baſilicæ à Chriſtianis extructa ſunt. Quid autem mirum erit, ſi Deiparæ in infinitum ferè excedenti Sanctos omnes

con-

conceſſum fuerit, non modò ut ſtatim poſt dormitionem, verùm adhuc in decurſu vitæ cœleſtis, ac ſole purioris ſplendidiorisſque, oratoria aliquot in ejus honorem extruerentur, tum à Jacobo Cæſaraugustæ, tum ab aliis Apoſtolis aut diſcipulis Chriſti prædicantibus in variis locis terrarum? Sanè ſicuti id in ſingulari non eſt temerè affirmandum de certo aliquo oratorio aut Eccleſia: ita nec pro libito reſpuendum, ubi gravia omnino fundamenta & antiqua traditio id ſuadent.

97. Quod verò aliqui ajunt, Deiparam Jacobo juſſiſſe, ut oratorium in ipſius honorem ædificaret, videtur à non multo tempore introductum, ſine fundamento apud antiquos, & à veritate alienum. Quis enim facilè credat, Deiparam tam inſigniter humilem, ut propterea ad ſummam eam dignitatem præ omnibus creaturis evecta fuerit, exegiſſe eum cultum omnibus mortalibus inſolitum à Jacobo? Nec ſatis occurres, ſi dicas, illam non proprio nutu, ſed Dei monitu & inſpiratione juſſiſſe, ut is honor ſibi ab Apoſtolo & aliis Chriſtianis intra mortalem vitam impenderetur. Quamvis enim id ſit poſſibile abſolutè, videtur incongruum modeſtiſſimæ & humillimæ Virgini. Quare non eſt putandus id ipſi inſpiràſſe Deus, ſed dumtaxat Jacobo, qui abſque ulla cænodoxiæ umbra, aut præſumptionis ſpecie, potuit Dei matrem, novum orbis prodigium, novo eo cultu & mortalibus inſolito venerari: veluti quam poſtea jure celebraturus erat Geometra, Græcus Poëta, tanquam,

Νεόπολον, νεόκοσμον, ναὸδόμον, νεοπλάστην,
Ξενότοκον, ξενοθρέπτειραν, ξενοτόκον, ξενοθάλλην.

Ideſt: *novum cœlum, novum mundum*, ***TEMPLI ÆDIFICATRICEM***, *novam creaturam, novo partu editam, novè nutrientem, novum partum edentem, admirandam mulierem*. Ubi igitur tot nova concurrunt in Virgine, & tali Virgine, in qua *CREAVIT DOMINUS NOVUM SUPER TERRAM, ut FOEMINA CIRCUNDARET VIRUM*; non apparet incredibile, ut eidem novus honor, & nulli mortalium antea conceſſus, à Jacobo Apoſtolo ejus incomparabilis dignitatis ac novitatis conſcio, exhiberetur.

EXCURSUS VIII.

Præcipua difficultates Adverſariorum objecta & ſoluta. Varia Scriptura loca in ſenſu germano explicata, juxta qua nihil repugnat prædicationi S. Jacobi in Hiſpania. Porrò cum ea optimè cohærere, ut Paullus poſtea ibidem prædicaverit, quod & alia vetera monumenta oſtendunt.

98. PRIMO objiciunt recentiores quædam Scripturæ loca, ex quibus conſtare videtur, Jacobum Hieroſolymis omnium Apoſtolorum primum fuiſſe martyrio coronatum ab Herode, antequam Apoſtoli in diverſas orbis terrarum provincias dividerentur. Eorum enim diviſio non fuit facta in magna illa perſecutione adverſus Eccleſiam, quæ erat Hieroſolymis ubi lapidatus eſt Stephanus. Quippe tunc, ut habetur Act. 8. verſ. 1. omnes diſperſi ſunt *præter Apoſtolos*. Manſit ergo tunc in Judæa Jacobus cum cæteris Apoſtolis uſque ad ſecundam perſecutionem. In hac autem ipſe occiſus fuit ab Herode, ſicuti & Petrus recluſus in carcere: uti habetur Actor. 12. Nullus itaque locus eſt, ut Jacobus in Hiſpaniam profectus fuerit, & in ea prædicaverit.

99. Sed enim mirum eſt, viros ingenio & eruditione præditos intorquere adhuc telum hoc *imbelle ſine ictu*, quod potuerunt ſatis ſuperque hebetatum videre apud D. Cardinalem Baronium in Martyrologio ad diem 25. Julii. Neque apparet illos expendiſſe accuratè loca objecta ex capitibus octavo & duodecimo Apoſtolorum, unde potiùs paralogizant, quàm ſyllogizant, ut negent Jacobi in Hiſpania prædicationem. Adeant, quæſo, illorum interpretes, ac nominatim omnium uberrimum Cornelium à Lapide, hominem Gallo-Belgam, ingenuum, & inſigni eruditione ac pietate præſtantem. Invenient certè ibi multiplicem ejus nodi ſolutionem obviam & manifeſtam.

100. Inter plures autem ibidem occurrentes, nobis ea maximè probatur, quâ aſſeritur, Jacobum quidem cum aliis Apoſtolis manſiſſe Hieroſolymis, quando prima illa perſecutio poſt mortem Stephani excitata fuit, in fine Decembris anno ipſo Paſſionis & Reſurrectionis Chriſti, ab ejus Nativitate triceſimo quarto. Neque ampliùs probat particula illa excluſiva, *præter Apoſtolos*. Satis enim eſt quòd ii Hieroſolymis aliquandiu manſerint. Tranſacto verò uno, aut duobus, vel ſummùm tribus annis ab Aſcenſione Chriſti, tam Jacobus, quàm alii Apoſtoli, in ſuas provincias diviſi fuerunt. Neque enim credibile eſt, Apoſtolos diutiùs fructu vacuos in Judæa manſuros (ut aliqui imaginantur) inter perfidos illos & rebelles; aut tamdiu dilaturos executionem præcepti divini, quo juſſi fuerant prædicare in univerſo orbe, longiſſimè patente, & inter duodecim Apoſtolos dividendo: qui proinde quamprimùm poterant, ſeſe itineri accingere tenebantur, ut unicuique eorum ſupereſſet tempus peragrandi provincias ſibi commiſſas.

101. Idque facilè confirmatur: quoniam Paullus ad Galatas 1. verſ. 19. teſtatur, ſe poſt triennium à converſione ſua aſcendiſſe Hieroſolymam, & neminem Apoſtolorum vidiſſe, niſi Petrum & Jacobum fratrem Domini. Nimirum, quoniam reliqui Apoſtolorum jam tunc diſperſi erant toto orbe ad euangelizandum: uti exponunt eo loco Hieronymus, (vel ſiquis alius auctor Commentarii Epiſtolæ ad Galatas, extantis inter Hieronymi Opera) Anſelmus, Claudius Taurinenſis, & alii. Porrò converſio Paulli accidiſſe videtur anno unico tranſacto ab Aſſumptione Chriſti, teſte antiquiſſimo ſcriptore S. Hippolyto Epiſcopo Portuenſi & Martyre, libro illo ſuprà laudato *De Vitis SS. Apoſtolorum* inter Vaticana MSS. extante n. 1177. ubi pag. 468. inquit: Παῦλος μετ' ἐνιαυτὸν ἕνα τῆ Κυρίυ ἀναλήψεως ἐπῆλθεν εἰς τὴν ἀποστολήν. *Paulus POST ANNUM UNUM ab Aſſumptione Domini munus Apoſtolicum aggreſſus eſt*. Contigit itaque Paulli converſio anno Chriſti XXXV. & triennio pòſt adventus ipſius in Hieroſolymam, anno XXXVIII. quando jam, præter Petrum & Jacobum fratrem Domini, reliqui Apoſtoli erant diſperſi per totum orbem ad prædicandum. Ideoque S. Lucas in ipſis Apoſtolorum Actis nar-

narrans geſta S. Petri, atque ortum & progreſſum Eccleſiæ in Judæa, nullius Apoſtolorum, niſi Joannis, mentionem fecit: quoniam, nimirum, inde aberant, diſperſi in provincias unicuique commiſſas,

102 Juxta hanc conſiderationem, S. Scripturę conformem, & laudatis Patribus conſentaneam, locus fuit palam, ut tam Jacobus, quàm reliqui Apoſtoli, præter Petrum ac Jacobum fratrem Domini (qui diutiùs in Judæa manſerunt) diſpergerentur in varias mundi partes, anno Chriſti XXXV. quo converſus fuit Paullus; aut XXXVI. vel ſummùm XXXVII. Aliquo igitur ex iis tribus annis Jacobus in Hiſpaniam progreſſus eſt; ac proinde fuit ſpatium ſaltem ſex aut ſeptem annorum, ſufficiens ad peregrinandum & prædicandum in Hiſpania, uſque ad annum Chriſti XLIV. in quo regreſſus Hieroſolymam occiſus fuit ab Herode Agrippa circa Paſcha Domini; quo eodem anno Petrus vinctus ab ipſo legitur, & ab Angelo liberatus. Hæc omnia plana ſunt, & nulli difficultati cujuſpiam momenti obnoxia. Quapropter temerè aſſumitur, Jacobum & reliquos Apoſtolos non fuiſſe Hieroſolymâ egreſſos à tempore primæ perſecutionis excitatæ in morte Stephani, uſque ad ſecundam in carceratione Petri, & Jacobi occiſione. Fuit enim ſufficiens locus, ut eo interjecto tempore, plerique Apoſtolorum, in diverſis mundi regionibus ut minimum ſeptem annis prædicarent: ac proinde Jacobus Zebedæus in Hiſpania. Quapropter aſſumptum argumenti ſuprà propoſitum eſt omnino falſum.

103. Secundò opponunt verba Apoſtoli Roman. 15. v. 20. ajentis: *Sic autem prædicavi Euangelium hoc, non ubi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem: ſicut ſcriptum eſt:* (Iſaïæ 52. v. 15.) *Quibus non eſt auditum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.* Atqui Paullus prædicavit in Hiſpania: ut ipſe ſatis indicat, & communis ſententia Patrum eſt, quos ſuprà num. 25. allegavimus. Non igitur Jacobus antea in Hiſpania prædicaverat, Alioqui Paullus poſtea in ea prædicâſſet Euangelium ubi nominatus fuerat Chriſtus, ædificâſſetque ſuper alienum fundamentum. quod ipſe locis citatis palam negat.

104. Verùm quiſquis ita objicit, non attendit tempus, quo Epiſtola ad Romanos ſcripta fuit ab Apoſtolo. Id enim contigit anno Chriſti quinquageſimo octavo, dum Paullus eſſet Corinthi: unde illam ad Romanos miſit per Phœben: uti habent Biblia Græca, Syra, ac Latina Regia in fine Epiſtolæ. quo tempore Petrus Româ abierat in Britanniam: ideoque in ea non ſalutatur. Prædicatio autem Paulli in Hiſpania contigit multò poſtea: nimirum, poſt annum ſexageſimum primum, in quo Lucas coronidem impoſuit Actis Paulli & Apoſtolorum. Tunc enim ille primùm è carcere ſub Nerone liberatus fuit, ac proinde potuit in Hiſpaniam proficiſci. Quapropter dum ſcriberet Corinthi ad Romanos, veriſſimè dixit, ſe euſque prædicâſſe Euangelium, non ubi nominatus fuerat Chriſtus, nec ſupra alienum fundamentum ædificâſſe. Cum hoc tamen cohæret, ut poſtea prædicaverit ubi jam Chriſti nomen auditum fuerat, ædificaveritque ſupra fundamentum ab aliis poſitum. Quod patet ex ipſa Roma, ubi Petrus jam antea prædicaverat, & fundamentum poſuerat, priuſquam Paullus eò accederet. Quid ergo mirum, ſi pariter poſt ſuum in urbem acceſſum, perrexerit inde in Hiſpaniam, licèt antea ibidem prædicâſſet Jacobus, & fidei fundamenta poſuiſſet?

105. Hęc omnia diſcere potuerunt adverſarii, non modò ex interpretibus ſacris, & Baronio palam referente Epiſtolam hanc ad annum Chriſti quinquageſimum octavum, ſed etiam ex ipſius capitis quintidecimi, quod nobis opponunt, contextu. Ibidem enim v. 19. *ἀμέσως* præcedenti dixerat Apoſtolus: *Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiam Gentium, verbo & factis: in virtute ſignorum & prodigiorum, in virtute Spiritûs ſancti: ita ut ab Hieruſalem per circuitum uſque ad Illyricum repleverim Euangelium Chriſti.* Vides qualiter Corinthi ſcribat, ſe euſque ab Hieruſalem per circuitum repleviſſe Euangelium; id eſt, plenè illud prædicâſſe, uſque ad Illyricum, nimirum, per interjectas regiones, Arabiam, Damaſcum, Antiochiam, Seleuciam, Cyprum, Pamphiliam, Piſidiam, Lycaoniam, Syriam, Ciliciam, Phrygiam, Galatiam, Myſiam, Troadem, Achaiam, Epirum, & alias, *uſque ad Illyricum*, quam hodie appellamus Sclavoniam, ſive Boſniam. Omnes quippe illas, inſtar fulminis, brevi temporis ſpatio peragraverat Paullus, illuſtraverat fide, & amore divino ſuccenderat, circuitu facto à Hieroſolyma uſque ad Illyricum: cùm in pleriſque earum, aut ferè omnibus, non eſſet plenè nominatus adhuc Chriſtus, nec jacta fidei fundamenta.

106. Subdit verò ſtatim Apoſtolus: *Propter quod & impediebar plurimùm venire ad vos* (Romanos) *& prohibitus ſum uſque adhuc. Nunc verò ulteriùs locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis: CUM IN HISPANIAM PROFICISCI COEPERO, SPERO QUOD PRÆTERIENS VIDEAM VOS, ET A VOBIS DEDUCAR ILLUC, SI VOBIS PRIMUM EX PARTE FRUITUS FUERO.* Ex quibus verbis clariùs meridianâ luce conſtat, Apoſtolum verbis paullò antè præcedentibus, quæ adverſarii nobis objiciunt, ſolùm loqui de prædicatione ſua euſque præmiſſa ab Hieroſolymis uſque ad Illyricum: nullatenus autem de prædicatione, vel Romæ, vel in Hiſpania: utpotè quàm verſu ſequenti teſtatur ſe euſque deſideraſſe, & ſperat poſtea exequendam.

107. Unde demum admirationi eſt, locum prædictum Apoſtoli ab eo objici, qui vel illum legiſſet. Verùm impotens amor adulandi propriæ nationi, & libido nocendi contrariæ, exoculat vel homines doctos & eruditos; ne videant id quod cæteris quibuſque in oculos incurrit, & unuſquiſque ferè è media plebe capere poſſet. Itaque cohærent invicem ambæ traditiones certiſſimæ prędicationis, primùm Jacobi, poſtea verò Paulli in Hiſpania: neque ulla, vel apparens contradictio inter utramque colligi poteſt ex ſacris literis.

108. Obiter hoc loci accipe de prædicatione Paulli in Hiſpania teſtimonium duplex illuſtre. Alterum ex Martyrologio Romano ad diem 23. Septem-

tembris, ubi dicitur: *Narbonæ in Gallia natalis S. Paulli Epiſcopi, quem tradunt fuiſſe Sergium Paullum Proconſulem, qui à Paullo Apoſtolo baptizatus, & cùm in Hiſpaniam pergeret apud Narbonam relictus, ibidem Epiſcopali dignitate donatus eſt: ubi prædicationis officio non ſegniter expleto, miraculis clarus migravit in cœlum.* Alterum eſt Joannis Vaſæi, nobilis & ingenui hiſtorici, qui ſcripſit multò antequam illa Pſeudo-Chronica Dextri, Maximi &c. apparerẽt. Is igitur hæc habet in Chronico Hiſpaniç, non pro libito ſcripta, ſed graviſſimo teſtimonio munita: *Sophronius*, inquit, *Patriarcha Hieroſolymitanus ſcribit, Italias, Gallias, & Hiſpanias tranſitu Beati Paulli illuſtratas: qui cùm in domo Probi; illuſtris cujuſdam viri, hoſpitio ſuſceptus in Hiſpania fuiſſet, & Xantippe uxor ejuſdem Probi modeſtiam hoſpitis ſedulius in eum intenta, admiraretur; divinâ voluntate factum eſt, ut, dum ſic intenta vultui peregrini inhæreret, appareret ante frontem Paulli quaſi literis aureis ſcriptum: PAULUS APOSTOLUS PRÆDICATOR CHRISTI. Quæ cùm præunntiâ famâ multa de Apoſtolo audiſſet, & diu deſideràſſet vultum ejus videre, gaudio pariter reſoluta & ſtupore, cum lacrymis corruit ad ejus pedes. Edocta autem myſteria Chriſti, cum viro & familia Chriſto regenerata eſt. Sed & traditur Philotheus, ejus regionis princeps, Paullo adhæſiſſe, factus Chriſti Confeſſor. Quin & Menologia Græcorum S. Xantippes à Paullo in Hiſpania converſa diem natalem conſignant 25. Septembris.* Sed de his ſatìs.

109. Ex dictis non improbabiliter colligi poteſt, primam regionem Gentilium, inter eas omnes, quæ lumen Euangelii ab Apoſtolis acceperunt, fuiſſe Hiſpaniam. Nam ſicuti Deus æterno voluntatis ſuæ propoſito decreverat, Jacobum ante omoes alios Apoſtolos corooare aureolâ martyrii: ita etiam credendus eſt illum priùs mittere voluiſſe ad provinciam ſuæ prædicationi deſignatam. Alii enim, quibus diuturnior vitæ curſus reſtabat, licèt aliquam moram traherent in Judæa. poterant alibi perficere competenti tempore miniſterium ſuum. Jacobo autem inſtabat prædicatio ad Hiſpanos propter breviorem vitæ periodum. Itaque tamquam filius tonitrui, ſive inſtar fulminis, videtur ocyſſimè perveniſſe in Hiſpaniam, & præcucurriſſe cæteris. Quod ipſum ante nos indicàrunt Bollandiani To. I. Martii digreſs. 4. ubi de Hiſpania ajunt: *Eadem ſolis juſtitiæ lumen, poſt Judæam, ubi ortus erat, PRIMA FERE EXCEPIT JACOBI APOSTOLI, COGNOMENTO MAJORIS, PRÆDICATIONE: ut habet earum gentium ab antiquo per manus ducta perſuaſio, Breviarii, quo nunc Eccleſia Romana utitur, auctoritate, ac plurimorum illuſtrium conſenſu ſcriptorum firmata.* Si Natalis Alexander tantam teſtium antiquorum nubem, aut æqualem traditionis vetuſtatem haberet ad promovendum cauſſam illam Maſſilienſium circa reliquias ac monumenta apud S. Maximinum extantia: quantum, putas, inſultaret Launojo contradicenti? aut qualiter ſibi temperaret, ne imitatione Theophili Raynaudi in Hercule Commodiano illum diris devoveret? Sed parcendum eſt ſcriptori Gallo, ſi non æquâ lance, nec ita ſubactâ criſi, utramque traditionem expenderit. Nec tamen eâ inæqualitate ſentiendi & ſcribendi efficiet, ut par pari referam, aut in dubium vocem illam Maſſilienſium traditionem, quam veram credo, & ſemper habui, quamvis nec tam multis, nec tam antiquis teſtimoniis nitatur, ac traditio Hiſpanorum.

EXCURSUS IX.

Teſtimonia quædam ſanctorum Pontificum Greg. VII. & Innocentii I. quibus maximè innituntur adverſarii, in ipſorum capita regeruntur; & multis hinc inde obſervatis oſtenduntur nullatenus contradicere prædicationi S. Jacobi in Hiſpania.

110. TERTIO objiciunt recentiores auctoritatem Sancti Gregorii ſeptimi Papæ lib. 1. Regeſti, Epiſt. 64. (apud Collectionem Labbeanam To. X. Concil. col. 53.) datâ ad Alphonſum VI. & Sanctium, Hiſpaniarum Reges, ubi ita eos hortatur, ut ritus & ordinem Romanæ Eccleſiæ in ſacris quibuslibet & divinis Officiis ſervent: *Cùm beatus Apoſtolus Paullus Hiſpaniam ſe adiiſſe ſignificet; ac poſtea ſeptem Epiſcopos ab urbe Roma ad inſtruendos Hiſpaniç populos, à Petro & Paullo Apoſtolis directos fuiſſe, qui deſtructâ idololatriâ Chriſtianitatem fundaverunt, religionem plantaverũt, ordinem & Officium in divinis cultibus agendum oſtenderunt, & ſanguine ſuo Eccleſias dedicavêre, veſtra diligentia non ignoret: quantam concordiã cum Romana urbe Hiſpania in religione & ordine Officii divini habuerit, ſatìs patet.* Si autem antea S. Jacobus io Hiſpania prædicàſſet, uti nos volumus; profectò diſcipuli Româ miſſi ab Apoſtolis Petro & Paullo non fundâſſent in ea Chriſtianitatem, nec religionem plantâſſent, ſed id antea à Jacobo Apoſtolo præſtitum fuiſſet. Præterea, ſi Jacobus in Hiſpania prędicans habuiſſet diſcipulos, qui fidem Chriſtianam diſſeminâſſent; nullus eſſet locus, ut poſtea ſeptem Epiſcopi à Petro & Paullo Româ miſſi id primùm agerent, quod jam priùs à Jacobi diſcipulis factum eſſet.

111. Augetur difficultas: quoniam Greg. VII. ductus fuit auctoritate Innocentii I. laudatiſſimi Papæ in Epiſtola ad Decentium Eugubinum Epiſcopum (quæ eſt prima illius in Collectione Labbeana Tomo II. col. 1245.) io proœmio, ubi inquit: *Quis enim neſciat, aut non advertat, id quod à Principe Apoſtolorum Petro Romanæ Eccleſiæ traditum eſt, ac nunc uſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſervari, nec ſuperinduci aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? præſertim cùm ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulaſque interjacentes, nullum inſtituiſſe Eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut ejus ſucceſſores, conſtituerint ſacerdotes. Aut legant, ſi in iis provinciis alius Apoſtolorum invenitur aut legitur docuiſſe. Quod ſi non legunt, quia nuſquam inveniunt, oportet eos hoc ſequi, quod Eccleſia Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe, non dubium eſt: ne dum peregrinis aſſertionibus ſtudent, caput inſtitutionum videantur omittere.* Hinc autem corruere videntur duo illa in ſuperioribus tradita. Alterum eſt, quòd Jacobus in Hiſpania docuerit, ſeu prædicaverit. Alterum, quòd diſcipulos habuerit

Digitized by Google

ali uot in Hiſpania Epiſcopos. Sic enim Eccleſias in Hiſpania inſtituiſſet. Utrumque autem id negat Innocentius, & ſoli Apoſtolo Petro tribuit, ejuſque ſucceſſoribus.

112. Hoc ipſum argumentum, inter alia, propoſuerat Cardinalis Baronius Tomo IX. ad annum Chriſti DCCCXVI. num. 56. & ſeqq. atque ex ipſo m utuavit, tacito auctoris nomine, Natalis Alexander; niſi quòd hic callidè prætermiſit verba illa Innocentii, quibus negare videtur Apoſtolum aliquem alium à Petro in Galliis aut Hiſpaniis docuiſſe. Quare ne Galliam ſuam eo honore privaret, Hiſpaniæ afferendum cenſuit; atque id nullâ habitâ ratione auctoritatis Innocentii, quæ utrique nationi id negare videtur verbis præjactis.

113. Deinde reſpondeo, Gregorium VII. iis verbis nullatenus meminiſſe Jacobi Apoſtoli, nec illius prædicationem in Hiſpania negâſſe. Quomodo enim negare poterat id, quod conſtanti & antiquiſſima traditione circumferebatur, non in Hiſpania modò, ſed etiam in Italia, Germania, & Gallia, ut in ſuperioribus oſtenſum fuit? quod triginta quatuor circiter poſt Gregorii ipſius obitum annis publicè Romæ ſæpiùs prædicavit & ſcriptis vulgavit ejuſdem ſucceſſor Calliſtus II. ſanctitate pariter ac doctrinâ clarus?

114. Itaque Gregorius non negat, Jacobum in Hiſpania prædicâſſe, ſed intactum prætermittit, quia nihil conferebat ad ſcopum illius Epiſtolæ, in qua hortatur Reges Hiſpaniæ ad ſervandum ritus & ordinem ſacrorum Eccleſiæ Romanæ. Huic antem fini obtinendo opportunum cenſuit in memoriam revocare, quomodo Paullus ſignificet ſe *Hiſpaniam adiiſſe*, & quod poſtea ſimul cum Petro direxerit ſeptem Epiſcopos, qui deſtructâ idololatriâ *Chriſtianitatem fundaverunt, religionem plantaverunt*, &c. Exinde enim Gregorius meritò colligit, Hiſpanos debere in ritibus Eccleſiaſticis, & divinis Officiis imitari Eccleſiam Romanam: à cujus duobus Principibus Petro ac Paullo, Chriſtianitatem, religionem, ac ſacrorum ordinem per Epiſcopos ab Urbe miſſos acceperant. An verò præterea Jacobus in Hiſpania prædicaverit, ejuſque diſcipuli, antequam à Petro ordinarentur Epiſcopi, & Româ in Hiſpaniam dirigerentur, necne, nullatenus declarat Gregorius, quia non ſpectabat ad illius ſcopum.

115. Dices, ſatìs id declarari à Gregorio, dum de diſcipulis Petri & Paulli Româ miſſis teſtatur, fundâſſe Chriſtianitatem in Hiſpania & Religionem plantâſſe. quod ſolùm de primis prædicatoribus dici poteſt. Soli enim ii fundant & ſeminant: non autem qui rigant, aut excolunt ſemina fidei ab alio jacta. Non ergo antea Jacobus prædicaverat, ſeu Religionem fundaverat in Hiſpania, ex mente Gregorii.

116. At ſi hæc ſalebra impedita eſt, in ea hæreant oportet, quicumque ex Gallis Paullum in Hiſpania prædicâſſe, & prima fidei ſemina jeciſſe ajunt. Quomodo enim cohærere poteſt, quòd Paullus primò in Hiſpania prædicaverit; & quòd poſtea ſimul cum Petro ex Urbe illuc diſcipulos miſerit, qui Chriſtianitatem & Religionem plantaverint? Hæc quippe duo *ἀσύστατα* ſunt. Neque enim cohærere poteſt quòd ii diſcipuli fuerint in Hiſpania plantatores ejus Religionis, quam antea Paullus prædicatione ſua plantâſſet.

117 Sed certè nobis aqua nullatenus hæret. Damus ultrò auctoritati Gregorii (quamvis nihil ex cathedra definientis, & errori obnoxii circa purum factum hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & traditionis Hiſpaniarum, quæ à ſolis earum Eccleſiis & populis petenda eſt) damus, inquam, diſcipulos à Petro & Paullo Româ miſſos, ea omnia in Hiſpania preſtitiſſe, quæ Gregorius memorat. Quid ſi illi ipſi fuerint antea diſcipuli S. Jacobi, & cum ipſo prædicaverint in Hiſpania exiguo fructu, ſimulque Hieroſolymam redierint: poſtea autem, occiſo Magiſtro ab Herode, Romam contendentes, ab Apoſtolo Petro ordinati Epiſcopi, in Hiſpaniam iterum perrexerint, iterum prædicaverint, & Eccleſias conſtituerint?

118. Certè totum id cohæret teſtimonio Gregorii, traditioni antiquiſſimæ, ac ſimul lectionibus ſecundi nocturni ab Eccleſia accuratiſſimè examinatis & probatis die 25. Julii: in quarum ſecunda dicitur de Jacobo: *Poſt JESU CHRISTI aſcenſum in cælum in Judæa & Samaria ejus divinitatem prædicans, plurimos ad Chriſtianam fidem perduxit. Mox in Hiſpaniam profectus, ibi aliquos ad fidem convertit: EX QUORUM NUMERO SEPTEM POSTEA EPISCOPI A BEATO PETRO ORDINATI, IN HISPANIAM PRIMI DIRECTI SUNT*. Itaque admiſſo integrè teſtimonio Gregorii VII. vera permanet adhuc prædicatio S. Jacobi in Hiſpania, & quòd diſcipuli ſimul cum ipſo Chriſtianitatem fundaverint, Religionemque plantaverint; deinde verò poſt Jacobi obitum, ordinati Epiſcopi à D. Petro, & miſſi in Hiſpaniam, idipſum perfectiùs ac fructuoſiùs præſtiterint, quod antea ſimul cum Jacobo inchoaverant.

119. Unde ſoluta manet difficultas nu. 111. aucta ex teſtimonio Innocentii, nihil ampliùs probante. Nec certè ad ſcopum utrique Pontifici præfixum eo loco, quidquam aliud requiritur, quàm quod nos nuper conceſſimus. Statuto enim quòd aliqui ex diſcipulis S. Jacobi, qui ſimul cum ipſo prædicaverant cum exiguo fructu in Hiſpania, poſtea ordinati à S. Petro Epiſcopi illuc miſſi fuerint, & Eccleſias conſtituerint, rituſque ſacrorum juxta Romanam inſtitutionem ordinaverint; rectè colligunt ambo Pontifices, Eccleſias omnes alias in iis rebus Romanæ conformari debere.

120. Quod verò addit Innocentius, neminem alium Apoſtolorum, quàm Petrum, inveniri aut legi docuiſſe in Italia, Galliis, Hiſpaniis &c. parum urget. Siquidem communis Patrum ſententia cum S. Hippolyto Epiſcopo Portuenſi & Martyre in oppoſitum docet, Paullum in Hiſpania prædicâſſe: ut ſuprà vidimus num. 25. & Galli ſcriptores fatentur, nihil morati opinionem Innocentii. Pariter ergo nobis licebit, ſalvâ ipſius reverentiâ, aliter ſentire in ea parte: utpote non ſpectante ad dogmata fidei, vel morum, circa quæ ſola judicium Romani Pontificis eſt liberum ab omni erroris periculo; idque dumtaxat ubi pronunciat ex cathedra, ſive ex fine docendi totam Eccleſiam: ut latè explicuimus in *Defenſione Cathedræ S. PETRI* adversùs Declarationem anno MDCLXXXII. editam Pariſiis nomine

Illu-

Illuſtriſs. Cleri Gallicani, præſertim Diſp. XXIV. Nihil autem ejuſmodi contingit in ea Epiſtola Innocentii, quæ tangit purum factum ſpectans ad ſolam hiſtoriam Eccleſiaſticam, in qua varii varia tradunt. Nec minor eſt auctoritas Calliſti II. (ut alios Romanos Pontifices miſſos faciam) quam Innocentii I. Conſtat autem prędicationem Jacobi in Hiſpania, à Calliſto traditam ſuiſſe ſcriptis, voce, ac declamationibus publicis in hac alma Urbe è ſuggeſto, ſemel ac ſæpiùs in decurſu ſui Pontificatûs.

121. Dices, potiùs eſſe adhibendam fidem in ea parte Innocentio, qui initio quinti ſæculi prædicationem quorumlibet Apoſtolorum in Italia, Gallia, Hiſpania, &c. (excepto Petro) negavit, quàm Calliſto, qui ineunte ſæculo duodecimo Jacobi prædicationem in Hiſpania aſſeruit. Res enim adeò antiquæ eò majus auctoritatis pondus habent, quò ab antiquioribus traduntur.

122. Reſpondeo (ſi quis contentioſiùs velit Innocentii verba interpretanda ut ſonant, nec admittere ſenſum alium infrà explanandum) in iis quæ ſpectant ad purum factum, ſive traditionem alicujus peculiaris regionis, provinciæve, non tam debere attendi judicium exterorum, licèt antiquiores ſint, quàm indigenarum, in quibus quaſi per manus tranſmiſſæ ſervantur traditiones peculiares. Exteri enim, & præſertim ii, qui nunquam peregrinati ſunt per diverſas mundi plagas, nequeunt tam bene nôſſe quid in unaquaque regione acciderit aut contingat, ac ii qui ibidem nati ſunt, & vitam duxerunt. Porrò S. Innocentius I. Albæ natus, ac ferè ſemper Romæ verſatus, non ſatìs nôſſe potuit, quæ ſæculis præcedentibus in Hiſpania contigerant. Calliſtus verò II. Pontifex in Gallia natus, in Gallia ſplendidiſſimè educatus, in Gallia literis ac lectione variâ inſtructus (uti mos erat in iis Munaſteriis Benedictinis, quorum inſtitutum profeſſus fuit) poſtea verò in Hiſpania Legatus Sedis Apoſtolicæ, & in Compoſtella juxta ſepulchrum S. Jacobi diu verſatus, teſtis traditionis antiquiſſimæ Hiſpaniarum de illius prædicatione, tot retrò ſæculis ubique celebratâ, & quotannis in Eccleſiis regni florentiſſimi decantatâ, preſertim die 25. Julii, & ſcriptis conſignatâ à ſanctiſſimis Præſulibus Iſidoro ac Juliano, aliiſque; teſtis denique miraculorum inſignium ejuſdem Apoſtoli apud Compoſtellam, quæ ſcriptis ſuis doctiſſimis per totum orbem evulgavit; meliùs longè potuit inveſtigare, deprehendere, & tandem teſtari ac publicè prædicare traditionem illam, quàm S. Innocentius I. licèt longè antiquior. Vide quæ ſuprà obſervavimus num. 17. & quinque ſeqq. pro ejuſmodi traditionibus.

123. Porrò doctiſſimus Card. Turre-cremata in prima parte Decreti diſtin. 11. ad caput *Quis neſciat*, cum communi ferè Canoniſtarum ſenſu obſervat, non debere admitti prout ſonant illa verba ſuperiùs citata Innocentii, quibus negat in regionibus ibidem nominatis quemquam Apoſtolorum, prẹter Petrum, ejuſque ſucceſſores, aliquam inſtituiſſe Eccleſiam, aut docuiſſe. Si enim verba illa accipiantur juxta ſenſum obvium, patiuntur inſuperabiles difficultates. Sed audiamus Cardinalem ipſum ita loquentem; *Paullus videtur prædicâſſe in Hiſpania, ut videtur colligi ex Epiſtola ſua ad Romanos, ubi ait:* Cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero. *Et tamen fuit alius Apoſtolus à Petro, nec fuit ſucceſſor ejus. Ergo falſum eſt quod hic dicitur. Secundò arguitur ex Actibus Apoſtolorum, ubi cap. ult. legitur, Paullum biennio Romæ, quæ eſt in Italia, fuiſſe, & diſputâſſe, & docuiſſe ibidem. Tertiò, idem videtur de Barnaba, qui etiam Gentibus prædicavit, ſicut colligitur ad Galat. 2.*

124. Ne autem tantus Pontifex dixiſſe videatur quidquam rationi aut veritati repugnans, iidem Canonum Interpretes ita illius verba exponunt, ut ſolùm voluerit tradere, neminem Apoſtolorum inſtituiſſe Eccleſias in iis regionibus, aut prædicâſſe, niſi Petrum & illius ſucceſſores; nimirum auctoritate ordinaria. Hæc enim ſoli Petro, tanquam Eccleſiæ totius capiti, ac ſubinde ſolis illius ſucceſſoribus in Sede Apoſtolica, à Chriſto Domino data fuit: cæteris autem Apoſtolis dependenter à Petro, qui proinde omnium Eccleſiarum fundator, omniumque prędicationum auctor quodammodo dici poteſt. Unde idem Turre-cremata cum Hugone, Joanne Andrea, Guidone de Bais, Joanne Antonio Cardinale S. Georgii, ac Nicolao de Lira, ita exponit verba Innocentii: *Verum eſt quod dicit Innocentius in hoc Decreto, ſic intelligendo illud; quòd videlicet, nullus prædicavit, vel Eccleſias fundavit in dictis provinciis, niſi Petrus, vel alii ordinatione & permiſſione ipſius. Et hoc modo Paullus in Hiſpania & Italia prædicavit. Et ita de Barnaba dicendum eſt, quod ex ordinatione Petri factum eſt.*

125. Idipſum ergo pari ratione intelligendum eſt de Jacobo in Hiſpania, ut nec primùm è Hieroſolyma venerit, nec prædicaverit, nec ſocios in prædicatione adſciverit, nec tandem Eccleſias aliquas ibidem conſtituerit, (ſi quas de facto conſtituit) niſi ex conſenſu aut inſinuatione Petri, quâ præeunte longam illam navigationem ſeu peregrinationem ab Aſia in extremas Hiſpaniæ ad Occidentem oras ſuſcepiſſe putandus eſt. Sive, uti ajebat de eodem Jacobo Calliſtus II. Serm. ſecundo, *ut Lucifer æquoreos Oceani campos tranſiliens, pro Eoo diurni luminis, nocturnas ſuo exortu diſcuſſit umbras.* Itaque ſenſus S. Innocentii in iis verbis eſt, neminem Apoſtolorum, niſi Petrum & illios ſucceſſores, in iis regionibus inſtituiſſe Eccleſias, aut docuiſſe; ſcilicet ordinariâ & ſummâ poteſtate. nam loquendo de poteſtate à Chriſto D. negari non poteſt, reliquos Apoſtolos illam habuiſſe, juxta illud Paulli 2. Cor. 5. v. 20. *Pro Chriſto legatione fungimur.*

126. Et ſanè ſi abſque hac explicatione aut reſtrictione intelligantur verba Innocentii, contraria erunt variis Scripturæ teſtimoniis, & traditionibus præterea certiſſimis. Imprimis enim, cùm Paullus non fuerit ſucceſſor Petri in Pontificatu, quomodo poterit verum eſſe quòd ipſe non prædicaverit & docuerit in Italia? Conſtat ex Actibus Apoſtolorum extremo capite, Paullum biennio Romæ prædicâſſe ac docuiſſe. Extatque hodie Romæ nobilis Eccleſia S. Mariæ in Via-lata, titulo Cardinalitio inſignita, & in parte ejus ſubterranea receptaculum quoddam, ubi perpetuâ traditione habetur, Paullom biennio docuiſſe, & Lucam ſcripſiſſe eadem Apoſtolorum Acta. Quin & S. Hippolytus

Mar-

Martyr ſub initium ſæculi tertii ſcribens de Paullo apud Codicem Vaticanum 1177. pag.468. ajebat: ἀρξάμενος ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ διῆλθεν ἕως τοῦ Ἰλλυρικοῦ, καὶ Ἰταλίας, καὶ Ἱσπανίας, κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον. *Incipiens à Hierusalem pertranſiit uſque ad Illyricum, & Italiam, & Hiſpaniam.* Quæ planè contradicunt verbis Innocentii preſsè acceptis. Deinde ex eiſdē Actis cap.28. conſtat, Paullū ipſum prædicâſſe apud Melitam, quæ eſt vna ex inſulis Siciliæ adjacentibus: immò & ibi 276. homines navigationis & naufragii ſui ſocios baptizâſſe, ac Melitenſibus ad Chriſtum converſis dediſſe Publium Epiſcopum, antiqua traditio eſt. Quomodo ergo verè dixerit Innocentius, neminem Apoſtolorum, niſi Petrum, docuiſſe in iis inſulis? Rurſus in Hiſpania ſe prædicaturum ſatis indicavit Paullus, & de facto prædicâſſe, concors ferè Patrum ac ſacrorum Interpretum, atque Hiſtoricorum, etiam Gallorum, ſententia eſt. Quomodo autē, ſi teſtimonio Innocentii ſolus ex Apoſtolis Petrus in Hiſpania docuit?

127. Denique, ut plura alia miſſa faciam, Barnabam Gentibus prædicâſſe colligitur ex cap. 2. ad Galatas: & tota Inſubria, quæ certè pars nobilis Italiæ eſt, ægrè feret ut quiſpiam neget eundem Barnabam in ea prædicâſſe, ut antiquiſſima traditio fert, teſtimonio S. Hippolyti Epiſcopi & Martyris ſub initium ſæculi tertii confirmata in libello de LXXII. ubi ait, Barnabam ipſum Mediolani prædicâſſe. Quod & fatetur Baronius in Notis ad Martyrologium die undecima Junii, quamvis ibi refutet opinionem Alexandri monachi ac Dorothei, ajentium Barnabam primum omnium Romæ prædicâſſe; oſtendatque id non contigiſſe niſi decimo anno Claudii, quando diviſus fuit à Paullo, cùm tamen Petrus Romam perveniſſet anno ſecundo ejuſdem Imperatoris. Quomodo ergo verum erit, ſolum Petrum, ejuſque ſucceſſores in Italia docuiſſe, prout loquitur Innocentius, niſi verba illius accipiantur cum reſtrictione quadam, uti à nobis explicata fuerunt; aut ita, ut alius Apoſtolus non prædicaverit in iis locis, niſi ex conſenſu Petri, quemadmodum Cardinalis Turre-cremata interpretatur? Faceſſant itaque adverſarii opponere nobis id teſtimonium ad nauſeam repetitum, nec eandem crambem recoquant; aut noſtræ traditioni non adverſantem, aut certè ipſorum placitis contrariam, immo & diverſis Scripturæ locis.

EXCURSUS X.

Inaniter cavillari recentiores illos, qui circa prædicationem S. Jacobi in Hiſpania majorem traditionis antiquitatem deſiderant, quàm reipsà habeat. Porrò illam non fuiſſe ortam in Concilio Toletano IV. ſed confirmatam pro ſacris Officiis Eccleſiarum Hiſpaniæ; quamvis forſan ſcripta veterum illam teſtantia à primis ſæculis Eræ Chriſtianæ jam tum periiſſent.

128. VLTIMO, ac præcipuè objicitur, de rebus adeò antiquis nihil prudenter affirmari poſſe, quod non conſtet certo aliquo teſtimonio ejuſdem temporis, aut proximè ſequentis. Cùm verò illud non habeamus circa prædicationem S. Jacobi in Hiſpania, ſed dumtaxat ex ſæculo ſeptimo ac ſequentibus, videtur traditio illius recentior exiſtimari, & quæ potiùs ex Hiſpanorum pietate ac devotione in ſanctiſſimum illum Apoſtolum, quàm ex ſolido hiſtoriæ fundamento proceſſerit.

129. At qui ita argumentatur, plures Eccleſiaſticas traditiones, aut ferè omnes rejiciat, neceſſe eſt, quantumvis receptas à multis ſæculis communi Eccleſiarum ac populorum conſenſu: ut patebit excurrenti per ſingulas earum. Vix enim ullam inveniet antiquioribus & ſolidioribus teſtimoniis, fundamentiſque innixam, quàm noſtram. Porrò ejus initium non ducitur à ſæculo ſeptimo, ſed invenitur jam tum continuata illa, & altè infixa Eccleſiis omnibus & Epiſcopis Hiſpaniæ anno DCXXXIII. quo convenêre ad celebrandū Concilium IV. Toletanum, & decrevêre ut idem ordo ac ritus ſervaretur ubique juxta Miſſale ac Breviarium Hiſpanicum, ſive Iſidorianum. In eo autem erat Officium proprium S. Jacobi, & teſtata non ſemel ipſius prædicatio in Hiſpania, ut ſuprà vidimus, præſertim num 45. & quatuor ſequentibus.

130. Nec verò putandum, aut S. Iſidorum, aut reliquos Patres ejuſdem Concilii, aut ipſorum deceſſores, quotquot à primis ſæculis eouſque celebres ſanctitate & doctrinâ præceſſerant, pro libito eam traditionem obtruſiſſe, aut invexiſſe; ſed potiùs à majoribus accepiſſe, quaſi per manus, quemadmodum & in aliis traditionibus purè Eccleſiaſticis, & ab antiquiſſimo tempore receptis in tota Eccleſia accidit, quas nemo abſque impietate & auſu temerario ac immani reſpuere poteſt. Fortaſſis etiam extiterant antea fide digna gravium ſcriptorum teſtimonia iis de rebus, poſtea aut injuriâ temporum aut odio perſecutorum abſumpta. Quam jacturam lamentantur iidem Epiſcopi Hiſpaniæ in Miſſa Moz-Arabum ad diem SS. Martyrum Emeterii & Celedonii, dum ajunt de Actis ipſorum: *Non illas paginas negligentia perdidit, nec caſus abolevit, nec vetuſtas carioſa corrupit, ſed malitia perſecutoris invidit.*

131. Sanè ſub perſecutionibus Chriſtianorum in Hiſpania, tum tempore Neronis, ut ſuprà vidimus Excurſu I. tum poſtea ſub Decio, tum denique ſub Diocletiano & Maximiano, contingere facilè potuit, ut plura ſcripta ſacra ab ethnicis comburerentur, & in iis, quæ ſpectabant ad prædicationem S. Jacobi. Nimirum, teſte Euſebio lib. octavo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 3. *per Imperatoris* (Diocletiani) *literas palam edictum fuit, ut deturbarentur Eccleſiæ, ſoloq; æquarentur; ut Scripturæ abſumerentur igni.* Verùm quamvis nec diſcipuli S. Jacobi, neque ullus alius primis Eccleſiæ ſæculis quidquā de illius prædicatione in Hiſpania ſcriptum reliquiſſet, ſola traditio quaſi per manus ducta à primis illis Chriſtianis ad poſteros, ſatìs fuiſſet, ut S. Iſidorus, & alii Patres Concilii Toletani IV. illam certam haberent, & in ipſis ſacris officiis palam profiterentur.

132. Apud quemnam, rogo, vel Apoſtolorum, vel diſcipulorum eorundem, legitur ſcriptum quòd S. Petrus Antiochiæ unquam ſederit,

vel

vel quod Romæ ſimul cum Paullo martyrium ſubierit? Apud neminem certè illius temporis, vel ſequentis invenitur, uſque ad initium circiter tertii ſæculi, quo Clemens Alexandrinus, traditione Eccleſiæ Antiochenæ ductus, ſcripſit Petrum in ea ſediſſe; Tertullianus verò ex traditione Eccleſiæ Romanæ, Petrum ac Paullũ ſimul cum doctrina Euangelica Romæ totum profudiſſe ſanguinem. Sed quamvis non extaret id Tertulliani teſtimonium, nec cujuſpiam alterius tribus primis Eræ Chriſtianæ ſæculis, monet Euſebius lib. ſecundo Hiſtoriæ Eccleſ. cap. 25. ſatìs futuram traditionem Eccleſiæ Romanæ abſque ullis extrariis probationibus ad id credendum. Propterea enim ibidem inquit: *Nero ut apertum ſe hoſtem divinitatis, pietatiſq; profeſſus eſt, ipſorum priùs Apoſtolorum, quippe qui Duces & Signiferi erant in populo Dei, expetit neces, & Paullum quidem capite in ipſa Roma, Petrum verò crucis patibulo condemnat. HORUM TESTIMONIUM QUÆRERE EXTRINSECUS, SUPERFLUUM PUTO: cùm rem geſtam, inſignia uſque in hodiernum diem, & ſplendidiſſima eorum monumenta teſtentur.*

133. Porro eadem ferè fundamenta concurrunt, ut veram credamus S. Jacobi in Hiſpania prędicationem. Dato enim quòd quatuor primis Eccleſiæ ſæculis non extet, aut extaret pro illa teſtimonium aliquod ſcriptorum, nequidem S. Hippolyti Epiſcopi & Martyris tertio ſæculo, nec S. Hieronymi quarto aut quinto, nec S. Aprigii aut Venantii Fortunati ſexto (quod tamen multos affirmare ſuprà vidimus) locus nobis eſt ad uſurpanda Tertulliani verba: *Horum teſtimonium quærere extrinſecùs ſuperfluum puto*. Nimirum, non egemus extrariis præſidiis, qui intra Hiſpaniam habemus antiquiſſimam traditionem, teſtatam ut minimum ab ineunte ſæculo ſeptimo uſque in diem hodiernum: quæ non quidem in Concilio IV. incœpit anno Chriſti DCXXXIII, ut ſuprà num. 45. vidimus; ſed ſolùm continuata fuit, & in Breviario ac Miſſali Gotthico, ſive Iſidoriano, memorata ad feſtum diem S. Jacobi, pro omnibus Hiſpaniæ Eccleſiis.

134. Extat ab antiquis ſæculis Cæſarauguſtæ Baſilica illa veneranda & columna ſupra quam DEIPARA, adhuc inter mortales agens, Jacobo apparuiſſe creditur: comprobantibus id Pontificibus, Regibus, Epiſcopis, Hiſtoricis penè innumeris, & communi tam Hiſpanorum, quàm Exterorum eò adventantium conſenſu. Habemus præterea in Gallœcia ſtatim ferè ab obitu S. Jacobi venerandum corpus ipſius, veluti ſignum minimè obſcurum prædicationis in eodem loco dum viveret, juxta conſiderationem S. Hieronymi num. 28. indicatam. Habemus tot miracula & prodigia ad ſepulchrum JACOBI Compoſtellæ facta, quorum partem oculis ipſis uſurpavit ſanctiſſimus Pontifex Calliſtus II. & Romæ publicè prædicavit ſexcentis circiter retrò annis, conteſtatus ſæpe ejuſdem Apoſtoli in Hiſpania prædicationem. Mitto apparitiones ipſius in tot prœliis adversùs Sarracenorum exercitus formidabiles, & tot centena millia Barbarorum, quorum non chiliadas modò, ſed & myriadas plurimas, Hiſpaniæ acies exiguo militum numero conſtantes, invocato JACOBI nomine, toties mirabiliter trucidârunt.

135. Præterea quidquid à D. Cardinali Baronio, aliiſque doctis hominibus objectum fuit, poſt accuratiſſimum examen tempore Urbani VIII. diſſipatum eſt, reſtitutâ Breviario Romano clauſulâ illâ affirmante, quæ tempore Clementis VIII. intermiſſa aut ſuſpenſa fuerat.

136. Denique hæc eſt communis perſuaſio omnium animis inſita, ab antiquiſſimo tempore, cujus initium non invenitur, nec invenêre Patres Concilii Toletani IV. undecim ferè retrò ſæculis congregati: veluti quæ ſtatim ab obitu S. Jacobi & translatione ab Hieroſolymis in Hiſpaniam cœpiſſet. Claudo itaque Diſſertationem verbis ipſis Tertulliani: *HORUM TESTIMONIUM QUÆRERE EXTRINSECUS, SUPERFLUUM PUTO: CUM REM GESTAM, INSIGNIA USQUE IN HODIERNUM DIEM, ET SPLENDIDISSIMA MONUMENTA TESTENTUR.*

137. Plurima alia ſpectantia ad prædicationem S. Jacobi & diſcipulorum, præſertim Toleti, & ad converſionem Hæbreorum ejus nobiliſſimæ urbis, prætermitto per otium legenda apud Chronica & Adverſaria à centum annis uſque modò evulgata nomine Dexteri, Maximi, Helecæ, Luitprandi, Juliani Perez, & Hauberti Hiſpalenſis, atque illorum defenſores, Hieronymum Higuera, Laurentium Ramirez de Prado, Rodericum Caro, Thomam Tamajum, Franciſcum Vibarium, Joannem Tamajum toto ferè Martyrologio Hiſpano, Antonium Quintanadueñas, Gregorium Argaiz, & alios ſimiles. Nobis patriæ ac nationis florentiſſimæ amor cum ipſo lacte hauſtus, non magìs cordi eſt, aut eſſe debet, quàm ſtudium veritatis, cujus leges vetant dubia pro certis, aut ſpuria pro germanis obtrudere aut venditare.

EXCURSUS XI.

Iterum de Conciliis illis primis, & de aliis pluribus, quæ ſecundo ac tertio ſæculo dicuntur celebrata in Hiſpania. Porrò fieri potuiſſe ut aliqua eorum celebrarentur: de facto autem non conſtare, niſi ex Chronicis ſuſpectæ aut nullius fidei, editis nomine Dextri, Maximi, Heleca, Luitprandi, Juliani Perez, & Hauberti Hiſpalenſis.

138. NIMIUM fortè immorati videbimur ſtabiliendæ uberiùs antiquiſſimæ traditioni de adventu S. JACOBI & prædicatione in Hiſpania, deſumptâ occaſione ex Conciliis, quæ primo ſæculo Eræ Chriſtianæ dicuntur celebrata ab ipſius diſcipulis, tum Illiberri anno Chriſti LVII. tum apud Cherronenſem urbem anno LX.

139. Porrò ex dictis hactenus ſatìs firmiter colligitur, fuiſſe locum ut ea Concilia à præcipuis S. Apoſtoli diſcipulis celebrarentur, præſertim imminente illa terribili Neronis perſecutione, Chriſtianis illatâ apud Hiſpaniam. Quòd autem reipsâ fuerint celebrata, nunquam certò affirmari poteſt. Veritas enim ejus facti unicè ferè pendet ex teſtimonio illo nomine Dextri edito in Chronico, à cen-

centum circiter annis invento, aut potiùs excogitato. quod licèt ſub initium hujus ſæculi, & deinceps, nov-antiquâ rerum ac temporum veriſimilitudine placuerit pleriſque, non vulgaribus modò hominibus, ſed etiam doctis; poſtea tamen ab aliis eruditioribus & emunctioris naſi, tum Hiſpanis, tum exteris, rem accuratiſſimè examinantibus, rejectum fuit, tanquam ut minimum interpolatum; vel etiam uti intruſum, coagmentatum denſâ farragine, ἐπιβολιμαίων, ſubleſtæ fidei, &, ut Græci ajunt, θησαυρὸς ἄνθρακες. Itaque potuit fieri, ut ea Concilia inclinante primo ſeculo celebrarētur in Hiſpania: ſiquidē in ea florebant plures Epiſcopi ſanctitate inſignes, præſertim diſcipuli S. Jacobi, & Chriſtiani plurimi ipſorum curæ commiſſi; ad quorum regimen & inſtructionem oporteret aliquot Synodos cogi. Verùm quòd de facto celebrata fuerint hæc aut illa Concilia in hoc aut illo Hiſpaniæ loco, intra primum ſæculum, nemo veritatis amans affirmare audebit.

140. Eâdē ſuſpicione laborant plura alia Concilia ſecundi ac tertii ſeculi in eo Pſeudo-Chronico, aliiſque ſimilibus Marci Maximi, Helecæ, Luitprandi, ac Juliani Perez indicata, & recentiùs adhuc ſub nomine Hauberti Hiſpalenſis: id eſt, novæ alterius chimeræ, quadraginta circiter retrò annis ortę è cerebro cujuſdam Antonii Lupian de Zapata (ita appellari amabat) inſignis (ut multi ſcriptores eruditi ſibi perſuadent) veteratoris, quem anno MDCLIII. vidi, & ſepiùs allocutus fui in Regio meo Monaſterio S. Æmiliani, totâ Hiſpaniâ celeberrimo: ubi tunc ille ad tempus morabatur, evolvens pretioſam illam Mss. antiquiſſimorum ſupellectilem, & utinam non corrumpens mangonio aliquo. Neque audiendi ſunt quicumque recentiorū credulitate nimiâ, aut criſi non exactâ, aut cæco patriæ amore, aut pruritu novitatū abducti, tot illas malè feriatorum hominum quiſquilias in ſe recepêre tuendas multis & vaſtis voluminibus. Et licèt plurima vera in iis legantur, quæ aliàs in ſcriptoribus probatæ auctoritatis habentur; adeò tamen figmentis variis miſta & interpolata ſunt, ut nullam mereantur fidem, niſi quatenus inventa fuerint alioqui ſolidis fundamentis innixa.

141. Itaque ſatìs ſit breviter indicare prædicta Concilia ſubleſtæ fidei intra ſecundum & tertium ſæculum, aſſignato unicuique anno, prout in iis Pſeudo-Chronicis legitur: omnia certè vel eo titulo explodenda, quòd nullius illorum meminerint Collectores antiqui, à nobis ſuprà laudati Diſſertatione II. & ſpeciatim S. Iſidorus, qui tam accurato ſtudio & labore collegit omnia Concilia, tum Græca, tum Latina, præſertim Hiſpaniæ, uſque ad annum DCXIX. Incipit enim ab Illiberritano, quod ineunte quarto ſæculo celebratum eſt, & deſinit in Hiſpalenſi II. cui ipſe præfuit. Sed veniamus ad ſingula Concilia apocrypha indicanda.

142. Primo loco occurrit Concilium Toletanum, de quo Dextri nomine dicitur ad annum CV, num. 6. *Poſt aliquot annos ab adventu ſuo in Hiſpanias, Sanctus Eugenius M. Marcellus, rem primatûs Hiſpaniæ confert cum viris ſanctis & primariis, Epitecto Cæſarauguſtano, & Philotheo ſocio peregrinationis ſuæ, Legato etiam S. Clementis, Vitalique & Avito, qui profectus poſt ad inſulas Fortunatas Martyr fuit; Aulo Cornelio Palma & P. Turano, Duumviris Toletanis, Catholicis viris; multiſque Carpetaniæ, & aliunde Epiſcopis coactis.* Quam narrationem, omnibus retrò ſæculis inauditam, multis exornat, & comprobare nititur eruditus Bivarius in ſuis ad Dextrum Commentariis, lucernam quidem olentibus, ſed malè impenſis in defenſionem cauſſæ apud eruditiſſimos quoſque deploratæ.

143. Certè omnia ea verba, & pleraque alia ejuſdem farinæ ſparſa in illo Pſeudo-Chronico, aliiſque ſimilibus ſimul ferè natis, ſunt mera figmenta veteratoris cujuſdam, adulantis palam Eccleſiæ & urbi Toletanæ, quæ ejuſmodi quiſquiliis non egent ad ſuum primatum & ſplendorem aſſerendum. An verò primatum dignitas, aut nomen eſſet in uſu eo ſecundo ſæculo, aut tertio ſequenti, examinabimus infrà Diſſert. X. in Epiſtolâ S. Anteri Papæ ad Hiſpanos Excurſu II, ſicuti & de primatu Eccleſiæ Toletanæ opportunior ſermo erit Tomu II. in Decretum Gundemari editum in Concilio Toletano anno DCX.

144. Secundum Concilium memoratur apud eundem Pſeudo-Dextrum, veluti Toleti celebratū ad an. 112. hiſce verbis: *S. Marcus Marcellus Eugenius Toleti Concilium ex Epiſcopis Carpetanis, & aliis, habet de rebus fidei ac morum.* Verba iſthęc affectata ſunt, ſicut & præcedentia, partim juxta modū loquēdi veterum, partim juxta ſtylū recentiorum. Et ſanè clauſula iſthæc: *de rebus fidei ac morum*, à non multò tēpore, vel à paucis retrò ſæculis introducta fuit.

145. Tertium Concilium refertur Hiſpalenſe juxta Pſeudo-Chronicon Hauberti ad annum Chriſti CLIX. hiſce verbis: *Hiſpali Synodus contracta eſt XXXVI. Epiſcoporum, qui in agro congregati, in puteo profundo necati ſunt. Animæ ſanctæ eorum evolare ad cælos viſæ ſunt à circumſtantibus. Corpora eorum à Chriſtianis . . . . ſunt.* Penultimam dictionem non expreſſit Antonius Lupian, ejus farraginis architectus, ſed punctis implevit; ut ſuaderet antiquitatem Ms. autographi, quaſi literæ longiſſimo temporis curſu detritæ eſſent. Sed enim recentiora erant omnia, uti poſtea conſtitit, deprehenſis ſchedis & mangonio detecto. Sanè Hauberti defenſorem ſatìs notum, dum viveret, ſæpe voce & ſcripto monui, ne fideret veteratori illi, nec illineret tot paginas illius figmentis. Verùm is, nihil moratus judicium meum, & plurium doctiſſimorum hominum, veras Hiſpaniæ laudes amantium & reſpuentium fabuloſas; perſtitit in antiquo præjudicio.

146. Quartum eſt Bracarenſe apud Pſeudo-Chronicon Juliani (uti appellant) Archipresbyteri Sanctæ Juſtæ, ſive Juliani Perez (ut frequentiùs nominari ſolet) num. 105. ad annum CCLII. de quo ille ait: *In cauſſa Novati habentur in Hiſpaniis crebra Concilia; ſcilicet, Bracaræ, Emeritæ, Tarracone, Hiſpali, Toleti, & alibi.* Quemadmodum placuit Pſeudo-Juliano obtrudere ac multiplicare Concilia: ita & Hauberto Martyres, quorū nullum veſtigium in antiquitate Chriſtiana, aut traditionem invenire hactenus licuit. Et certè eo tempore quo perſecutio Gentilium graſſabatur apud Hiſpanias ſub Daciano immaniſſimo Præſide, nullus erat

Digitized by Google

erat locus Epiſcopis cogendi tot Synodos ſub initium ſæculi quarti, aut ſub aliis Præſidibus circa medium tertii, ad conveniendum, ac damnandum hæreſim Novati, quæ vix exorta, Romæ jugulata fuit à S. Cornelio Papa circa eundem annum CCLII. nec egebat ulteriori anathemate. Et fortaſſe nec tunc, nec multis pòſt annis ad Hiſpanos notitia pervenit illius erroris. Quin potiùs illum ipſum longo tempore inde elapſo renovatum fuiſſe à Patribus Concilii Illiberritani, aut Eliberitani, cenſuerunt, aut ſaltem ſuſpicati ſunt aliquot viri docti & Catholici; quamvis immeritò prorſus, ut infrà in Commentariis ad idem Concilium demonſtrabitur.

147. Quintum apud eundem Julianum eſt Tarraconenſe cum pluribus aliis ad ann. CCLXX. num. 111. ubi ita legitur: *Habentur etiam frequenter Synodi Tarracone, Hiſpali, Carthagine, Bracara, Toleti, Emeritæ, an Baptiſmus collatus ab hæreticis cum intentione faciendi quod Eccleſia prætendit, validus ſit. Concluſit validum, nec ſic ab hæreticis baptizatum, baptizandum.* Admiranda Conciliorum multitudo in una Hiſpania ſub crudeliſſimis perſecutoribus, ſi vera. Sanè jam à Sancto Stephano I. Papa ab anno circiter CCLVI. Romæ proſcripta fuerat opinio plurimorum Aſiæ & Africæ Præſulum, qui baptizatos ab hæreticis iterum baptizandos tuebantur. Ad quid igitur in Hiſpania tot Concilia quatuordecim annis poſtea, ut doctrina à Romano Pontifice tradita adverſùs eoſdem rebaptizantes examinaretur aut ſtabiliretur?

148. Legimus quidem plura Concilia, ſive conventus Epiſcoporum circa eam controverſiam præceſſiſſe in Aſia cum S. Firmiliano, & in Africa cum S. Cypriano, ſicuti & Romæ ſub Stephano Papa. Quòd autem in Hiſpania circa eam quæſtionem habita fuerit aliqua Synodus, ſeu Concilium, nemo antiquorum dixit, nulla traditio id fert. Sinamus Julianum Perez inclinante ſęculo undecimo, aut incipiente duodecimo (tunc enim floruiſſe dicitur) id affirmâſſe, nec fictum aut commentitium eſſe Chronicon ejus nomine editum. Sinamus, inquam. Cur præſtanda ſit Juliano fides de rebus, quæ novem ſæculis ante tempus ipſius contigiſſe dicuntur; ubi nullum antiquorum teſtimonium, nullam omnino traditionem ſibi faventem allegare potuit?

149. Itaque non negamus poſſibilitatem Conciliorum intra duo priora ſæcula Eræ Chriſtianæ, ſed factum dumtaxat, ſive quòd reipsà fuerint celebrata. Potuerunt quidem eo tempore multa accidere, quæ tamen non conſtat accidiſſe. Dum autem non conſtat fide dignis teſtimoniis aliquid unquam accidiſſe, quamvis poſſibile fuerit, falsò affirmatur, & temerè creditur. Quin & nulla ejuſmodi Concilia unquam in Hiſpania de facto habita fuiſſe, videtur certum: quoniam Epiſcopi Hiſpani, qui tam impensè curârunt Collectionem Conciliorum, ſive Codicem Canonum, initio cujuslibet Synodi legi ſolitum clarâ voce à Diacono albâ indutо (ut conſtat ex variis Actis Conciliorum Hiſpaniæ) nullum invenire potuerunt antiquius Eliberitano. Hoc autem conſtat celebratum fuiſſe ſæculo quarto incipiente, aut ineunte. Non ergo antea ullum in Hiſpania Concilium habitum fuerat; aut dato quod forſan celebratum ſit, nemo id, niſi temerè, affirmare poteſt.

150. Sextum refertur ad tempus S. Anteri Papæ & Martyris anno circiter CCXXXV. quo creditur ſcripſiſſe celebrem illam Epiſtolam ad Epiſcopos Hiſpaniæ, paullò poſtea exſcibendam & examinandam, quâ illorum conſultationibus reſpondet. Porrò Ambroſius de Morales, diligens veſtigator rerum antiquarum Hiſpaniæ & ingenuus ſcriptor, cenſet ab iiſdem Epiſcopis coactam fuiſſe tunc aliquam Synodum, in qua occurrerunt dubia circa quædam capita diſciplinæ Eccleſiaſticæ, & præſertim circa translationes Epiſcoporum: quæ communi eorum Patrum decreto ad Sedem Apoſtolicam dirimenda mitterentur.

151. Veroſimilis quidem conjectura, ſemel poſitâ ejus Epiſtolæ αὐθεντία, quam Diſſert. X. aſſerere ſtudebimus. At enim adhuc non ſatìs ſolidè colligitur, neque prudenter affirmari poteſt, aliquod Concilium eam ob cauſſam fuiſſe in Hiſpania habitum. Sufficiens enim conſultationis illius ratio eſſe potuit, quòd aliquot Epiſcupi Hiſpaniarum inter ſe verbo aut ſcripto dubitarent, aut conferrent circa ea, quæ in illa Epiſtola habentur; & proinde Romanum Pontificem conſulerent, ut ſemper moris fuit in Eccleſia. Et quotidie experimur è toto orbe Chriſtiano literas ſimiles ab Epiſcopis, tum diviſim, tum conjunctim, mitti ad Apoſtolicam Sedem, quin propterea in Concilio aliquo congregati fuerint. Vide infrà Diſſert. X. num. 12.

152. Septimum dicitur celebratum Toleti anno 260. tempore S. Xyſti II. Papæ juxta teſtimonium celebre S. Vincentii Ferrerii, qui in Serm. de S. Laurentio ait: *S. Xyſtus Papa vadens ad celebrandum Concilium Toletanum, fecit tranſitum per Cæſaraugu-ſtam, & auditâ famâ B. Laurentii, vocavit eum, & ſcitâ ſuâ ſanctitate duxit eum ſecum, &c.* Porrò S. Xyſtum adiiſſe Hiſpaniam, multi ante & poſt tempus S. Vincentii Ferrerii dixiſſe perhibentur. Ex anterioribus Martinus Polonus, qui circa annum MCCL. ſcripſit, lib. 4. Chronici cap. 175. & Jacobus de Voragine (tempore mihi incerto) in *Legenda Aurea* cap. 112. Ex poſterioribus autem Vaſęus ad ann. CCLVII. Garibay lib. 7. cap. 33. Illeſcas lib. 1. Hiſtor. Pontif. cap. 27. ii omnes priuſquam nova illa Chronica Dextri & ſociorum ſuperiùs indicata apparerent. Nam poſtquam in lucem prodiêre, omnes illorum defenſores eandem narrationem, quaſi pro aris & focis tuentur, ducti potiſſimùm verbis his Dextro tributis ad annum CCLX. num. 5. *Toleti ſub Xyſti Papæ Legato Concilium contractum eſt.*

153. Sed enim imprimis occurrit oppoſitio inter verba S. Vincentii ac Dextri: nam ille videtur tribuere id Concilium Xyſto II. jam Pontifici adeunti Hiſpaniam ad illud celebrandum: Dexter verò ſolùm adſcribit cuidam alteri, Legato Xyſti Papæ. Utrumvis autem dicatur, difficile creditu eſt: cùm nullum omnino extet Chriſtianæ antiquitatis indicium, nec traditio adventûs Xyſti in Hiſpaniam; nec Pontifices in eo tante paupertatis ac perſecutionis ſtatu ſolerent mittere Legatos, præſertim ad regna procul diſſita: nec exiguum tempus, quo Xyſtus Sedem Apoſtolicam rexit, videtur locum de-

Digitized by Google

diſſe, ut relictâ Româ Hiſpaniam peteret ad Concilium inibi celebrandum. Vixit enim ſolùm in Pontificatu annum unum, menſes decem, dies viginti tres: ut vidimus ſuprà pag. 18. in Catalogo illo Pontificum vetuſtiſſimo totius Bibliothecæ Vaticanæ. Præterea Xyſtus in eo brevi Pontificatûs tempore jam erat ſenex: ut indicant verba ipſius ad S. Laurentium: *Nos quaſi ſenes levioris pugnæ curſum recipimus*. Unde minùs credibile eſt, Pontificem ſenem intra breve regiminis tempus tam longa itinera emenſum fuiſſe. Porrò S. Vincentius Ferrerius videtur eam narrationem ſumpſiſſe ex Martino Polono Ordinis Prædicatorum, loco nuper indicato: cujus auctoritas in Hiſtoria eſt exigua, ut notum eſt, & ſpeciatim monet Bellarminus dum loquitur de illo in libro *De Scriptoribus Eccleſiaſticis* circa medium ſæculi decimitertii. Denique nec Pſeudo-Dexter, nec ullus veterum ſcriptorum indicat, quam ob cauſſam, vel quibus Hiſpaniæ Epiſcopis intervenientibus, Xyſtus id Concilium Toleti celebraverit, ſive per ſeipſum, ſive per Legatum aliquem.

154. Maneat itaque Concilium prædictum, inſtar aliorum præcedentium, intra limites ſolius poſſibilitatis: ex qua ſola non niſi temerè proceditur ad aſſerendum factum. Quare oportet concludere, licèt veroſimile ſit intra tria ſecula priora Eræ Chriſtianæ aliquot Concilia ab Hiſpanis Epiſcopis celebrata fuiſſe; tamen de facto non ſatis conſtare an ita contigerit, & multò minùs quonam Hiſpaniæ loco habita ſint. Unde nullus eorum, qui à tempore S. Leonis Magni uſque modò laborârunt in colligendis Conciliis ubique terrarũ celebratis, nec S. Iſidorus adeò diligens eorum compilator, ullum Hiſpanicum invenerunt, aut leviter indicârunt, adhuc in cauſſa illa celebri Baſilidis & Martialis, intra tria priora ſæcula Eræ Chriſtianæ. Reliquum itaque eſt, ut primum omnium Conciliorum Hiſpaniæ, quorum notitia certa habetur, fuerit Illiberritanum, quod poſtea ſuo tempore proferemus.

APPARATUS AD CONCILIA HISPANIÆ

PARS SECUNDA.

DE EPISTOLIS VETERUM ROMANORUM PONTIFICUM AD HISPANOS, IN COLLECTIONE ISIDORI EXTANTIBUS.

HACTENUS immorati fuimus exponendæ, illuſtrandæ, & tuendæ Præfationi ISIDORI ad ſuam Collectionem: quæ initium ducit ab Epiſtolis veterum Romanæ Eccleſiæ Pontificum, quotquot illam rexêre uſque ad Imperium Conſtantini; deinde verò amplectitur Concilia omnia, tam in Occidente, quàm in Oriente celebrata (quæcumque ab eo inveniri potuerunt) uſque ad Hiſpalenſe II. Porrò ſicuti nos in Opere iſto non colligimus omnia illa Concilia, ſed ſeligimus ea ſolùm, quę in Hiſpaniis habita fuerunt: ita etiam nec omnes prædictas Pontificum Epiſtolas, ſed dumtaxat ad Hiſpaniam ſcriptas. Has itaque ſolas in lucem proferemus, & pro modulo noſtro, quantum veritas ſinit, explanare ac vindicare conabimur. Præmittenda autem ſunt, quæ ſuprà Diſſertatione IV. & tribus ſequentibus concluſa fuerunt in defenſionem earum omnium Epiſtolarum generatim: ut proinde in hac ſecunda Apparatûs parte ſolùm ea tractemus, quæ ſpectant ad peculiares & proprias Hiſpaniæ, licèt nonnulla obiter, & datâ occaſione, circa alias veterum Pontificum dicenda ſint.

EPI-

EPISTOLA
S. ANTERI PAPÆ
ET MARTYRIS
AD EPISCOPOS PROVINCIARUM BÆTICÆ ET TOLETANÆ.

Reſpondet conſultationi eorum, licere quidem Epiſcopis tranſitum, ſeu translationem ex una Eccleſia in aliam; non quidem ex avaritia aut ambitione, & propria voluntate; ſed utilitate quadam & neceſſitate aliorum, ac judicio potiorum, &c. Videtur ſcripta anno Chriſti CCXXXVII.

Notantur ad marginem loca poſteriorum Pontificii, & Patrum: ob quæ ſuſpecta eſt plerisque Epiſtolæ.

*Chariſſimis fratribus per Bæticam atque Toletanam * provincias Epiſcopis conſtitutis, Anterus in Domino ſalutem.*

** Vide Ant. Aug. in cap. 62. coll. Adriani Papæ.*

1. OPTAREM, fratres chariſſimi, ſemper * dilectionis & pacis veſtræ ſinceritatis gaudia audire, itaut viciſſim diſcurrentibus literis, ſoſpitatis indicia juvarentur, ſi quietos nos ab incurſione ſua vacare hoſtis antiquus ſineret; qui *ab initio mendax*, inimicus veritatis, æmulus hominis, quem ut deciperet, ſe ante decepit, pudicitiæ adverſarius, luxuriæ magiſter: crudelitatibus paſcitur, abſtinentiâ punitur: odit jejunia, miniſtris ſuis prædicantibus, dum dicit eſſe ſuperflua, ſpem non habens de futuris, Apoſtoli ſententiâ repercuſſus, dicentis: *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur*. O infelix audacia, ò deſperatæ mentis aſtutia! Ipſe enim hortatur odia, & fugat concordiam. Et quia * facilè ad deteriorem partem mens humana tranſducitur, volens magìs per ſpatioſam viam ambulare, quàm arctæ viæ iter cum labore tranſire. Qua de re, fratres dilectiſſimi, ſectamini meliora, & ſemper relinquite deteriora. Bona agite, mala vitate, ut verè diſcipuli Domini eſſe inveniamini.

** Siricius Papa Epiſt. 2.*
Joann. 8.
2. Corin. 15.
** Idem Siricius.*

2. De mutatione ergo Epiſcoporum, unde ſanctam Sedem Apoſtolicam conſulere voluiſtis, ſcitote eam communi utilitate atque neceſſitate fieri licere, ſed non libitu cujuſquam aut dominatione. Petrus, ſanctus magiſter noſter, & Princeps Apoſtolorum, de Antiochia utilitatis cauſsâ translatus eſt Romam,

7. q. 1. Mutationes Epiſcoporum, & in Decr. Ivon. di. 3.

 ut

ut ibidem potius proficere poſſet. Euſebius quoque de quadam parva civita-
** In.* te, Apoſtolicâ auctoritate mutatus eſt * Alexandriam. Similiter Felix de civi-
tate, quâ ordinatus erat electione civium, propter doctrinam & bonam vitam
quam habebat, communi Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum ac popu-
lorum conſilio, translatus eſt Epheſum. Non enim tranſit de civitate ad ci-
vitatem, qui non ſuo libitu aut ambitu hoc facit, ſed utilitate quadam aut *
** Apoſtol. can. 14.* neceſſitate aliorum, hortatu & conſilio potiorum transfertur. Nec transfertur
de minori civitate ad majorem, qui hoc non ambitu nec propriâ voluntate
facit, ſed aut vî à propria Sede pulſus, aut neceſſitate coactus, aut utilitate loci
aut populi, non ſuperbè, ſed cum humilitate ab aliis translatus & inthroni-
zatus eſt: quia *homo videt in facie*, *Deus autem in corde*. & Dominus per Pro-
Pſalm. 93. phetam loquitur, dicens: *Dominus ſcit cogitationes hominum*, *quoniam vanæ
ſunt*. Non ergo mutat Sedem qui non mutat mentem. Nec mutat civita-
** πείσει πολλῶν ἐπισκόπων.* tem qui non ſuâ ſponte, ſed * conſilio & electione aliorum mutatur.

3. Non ergo migrat de civitate ad civitatem, qui non avaritiæ cauſsâ,
nec ſponte dimittit ſuam: ſed (ut jam dictum eſt) aut pulſus à Sede ſua, aut
7. q. 1. cap. Mutationes Epiſcoporũ. neceſſitate coactus, aut electione & exhortatione ſacerdotum & populorum,
translatus eſt ad alteram civitatem. Nam ſicut Epiſcopi habent poteſtatem
ordinare regulariter Epiſcopos & reliquos ſacerdotes, ſic quoties utilitas aut
** Expoſcerit.* neceſſitas * coëgerit, ſupradicto modo & mutare & inthronizare poteſtatem
** Ignota.* habent. Hæc ut petiſtis, licèt vobis * incognita non ſint, tenenda mandamus,
ne ignorantiâ quorundam, meliora & utiliora vitentur, & inutiliora ſuman-
tur, ſicut in ſancto legitur Evangelio: *Væ vobis hypocritæ*, *quia decimatis*
Matth. 23. *mentham*, *&* *anethum*, *&* *cuminum*, *&* *reliquiſtis quæ graviora ſunt legis*,
judicium, *&* *miſericordiam*, *&* *fidem*. *Hæc oportuit facere & illa non omit-*
2. Tim. 3. *tere*. *Duces cæci*, *excolantes culicem*, *camelum autem glutientes*. Quod licet,
** Ennodius in Apol. pro Symmacho Papa.* non licet: * & quod non licet, licet. Quemadmodum Jannes & Mambres re-
ſtiterunt veritati, ſic & illi, mente reprobi, amantes voluptatem potiùs quàm
Deum, quod licet, docent non licere, ideſt Epiſcopos migrare de civitate ad
civitatem, prætaxato modo: & quod non licet, docent licere, ideſt, miſeri-
cordiam non agere circa patientes neceſſitatem, hoc eſt, eis, qui Epiſcopum
non habent, & ſacro Epiſcopali indigent miniſterio, Epiſcopum de alia civi-
tate cauſsâ utilitatis vel neceſſitatis tribui: & Epiſcopis perſecutionem aut ne-
Oſeæ 6. ceſſitatem patientibus aliam Cathedram dari negant. Contradicunt etiam
** Sacrificium.* ſacræ Scripturæ, quæ teſtatur *malle Deum miſericordiam, quàm* * *judicium*.

In co. Ms. deſunt quæ unſulis clauſa. 4. [Quæ, precor, major charitas, aut quod efficacius pietatis patrocinium
poteſt à quoquam alicui impendi, quàm ſi ignorantiæ tenebras & imperitiæ
caliginem ab eo repellat, ac demum veræ fidei doctrinæ pabulo, non ad quæ-
ſtum, non ad ambitionem, ſed ad eruditionem & ædificationem reficiat? Tan-
Job 29. quam enim mutilo fit manus, *claudo pes*, *oculus cæco*, qui ignorantiæ tenebris
obvoluto, ſapientiæ & ſcientiæ theſaurum reſerat, & candorem lucis, viaſque
Domini benigniter aperit.]

5. Utriſque autem, ideſt, & famem verbi Dei patientibus, & Epiſcopis
neceſſitatem, quando inthronizantur propter communem utilitatem in aliis
civi-

civitatibus, non modica exhibetur miſericordia. Negantes autem hæc, licèt
ſpeciem habeant pietatis, virtutem tamen ejus abnegant. Nam * in tali nego- *2. Tim. 3.*
tio * proſapiam * non agnoſco. *Si* quis tamen ſapientium, quos inſipientibus * Propriam proſapiam.
tempeſtatis hujus procella aliis ſociavit auctoribus, facinorum participatione * *Idem Ennod. loc. ſup. cit.*
maculatur, ſplendor ſapientis, & ſi communionem criminum incurrit, neſcit
tamen ducem ſe præbere peccantibus.

6. Alia quoque eſt cauſſa utilitatis & neceſſitatis, & alia avaritiæ & præ- *7. q. 1. cap. Mutationes Epiſcoporũ.*
ſumptionis, aut propriæ voluntatis. Avaritiæ quoque cauſſâ, vel præſum-
ptionis, aut propriæ voluntatis, non ſunt Epiſcopi mutandi de civitate ad ci-
vitatem, ſed utilitatis & neceſſitatis. Quod nemo negat, niſi hi, de quibus
dictum eſt: *Erraverunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignoraverunt judi-* *Iſa. 28.*
cium. Nam ſi enarrando * cogerer aperire tranſacta, oſtenderem vobis nullum * *Idem Ennodius.*
evenire ſolatium de comparatione factorum. Cæterùm *ſtate, chariſſimi, ſuper* *Jerem. 6.*
*vias, aſpicientes & interrogantes de ſemitis Domini antiquis, * & videte quæ eſt* * *Synodica Martini I.*
via bona & recta, & ambulate in ea, & invenietis requiem animabus ve-
ſtris. Et ut juxta Sapientiæ vocem dicamus: *Diligite juſtitiam, qui judicatis ter-* *Sap. 1.*
ram. Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum:
quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui fidem
habent in illum. Perverſæ enim cogitationes ſeparant à Deo, probata autem vir-
tus corripit inſipientes. Quoniam in malevolam animam non introibit ſapientia,
nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet
fictum, & aufert ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à
ſuperveniente iniquitate. Benignus eſt enim Spiritus ſapientiæ, & non libera-
*bit * maledictum à labiis ſuis: quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis* *Maledicum.
ejus ſcrutator eſt verus, & linguæ illius auditor. Quoniam ſpiritus Domini re-
plevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. Pro-
pter hoc, qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens ju-
dicium. In cogitationibus enim impii interrogatio erit. Sermonum autem illius
auditio ad Dominum veniet, & ad correptionem iniquitatum illius: quoniam
auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abſcondetur. Cuſto-
dite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodeſt, & à detractione parcite linguæ,
quoniam ſermo obſcurus in vacuum non ibit. Os quod mentitur, occîdit ani-
mam. Nolite zelare mortem in errore vitæ veſtræ, neque acquiratis perditionem
in operibus manuum veſtrarum: quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in
perditione vivorum. Creavit enim, ut eſſent omnia, & ſanabiles eſſe voluit na-
tiones orbis terrarum. Non eſt in iis medicamentum exterminii, nec inferorum
regnum in terra viventium. Juſtitia perpetua eſt & immortalis: injuſtitia au-
tem mortis eſt acquiſitio. Impii autem manibus & verbis accerſierunt illam: &
æſtimantes eam amicam, defluxerunt, & ſponſiones poſuerunt ad illam: quoniam
morte digni ſunt, qui ſunt ex parte illius. Dixerunt enim, apud ſe cogitantes *Sap. 2.*
non rectè: Exiguum eſt & cum tædio, tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium
in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reverſus ab inferis. Quoniam ex nihilo
*nati ſumus, & poſt hæc erimus tamquam non fuerimus. Quoniam fumus **
afflatus eſt in naribus noſtris, & ſermo ſcintillæ ad commovendum cor noſtrum: * Ac flatus.

quâ

quâ extinctâ cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus effundetur tamquam mollis aër, & tranſibit vita noſtra tamquam veſtigium nubis, & ſicut nebula diſſolvetur quæ fugata eſt à radiis ſolis, & à calore illius aggravata. Et nomen noſtrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum. Umbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reverſio finis noſtri, quoniam conſignata eſt, & nemo revertetur.

7. Propterea unicuique prævidendum eſt, ut ſummoperè ſe cuſtodiat; & utiliter ſe prævideat, ut cùm dies extrema finiſque vitæ advenerit, non tranſeat ad perpetuam mortem, ſed ad vitam æternam. Facta enim ſubditorum judicantur à nobis, noſtra verò judicat Deus. * Ex merito verò plebis nonnunquam Epiſcopi depravantur, quatenus procliviùs cadant qui ſequuntur. Capite langueſcente, cætera corporis membra inficiuntur. Deteriores ſunt qui vitam moreſque bonorum corrumpunt, his, qui ſubſtantias aliorum prædiaque diripiunt. Caveat unuſquiſque, ne aut linguam aut aures habeat prurientes,* id eſt, ne aut ipſe aliis detrahat, aut alios audiat detrahentes. *Sedens*, inquit, *adverſus fratrem tuum loquebaris detrahendo, & adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum &c.*

[Margin: 9. q. 3. c. Facta ſubditorum. * *Iſid. III. ſent.* 3. 42. — *S. Hieron. Ep. 2. ad Nepotianum.* — *Pſalm. 49.*]

8. Parcant ſinguli detractioni linguæ, cuſtodiantque ſermones ſuos: & ſciant, quia cuncta quæ de aliis loquuntur, ſuâ ſententiâ judicabuntur. Nemo invito auditori libenter refert. Officii ſingulorum ſit, dilectiſſimi, non ſolùm oculos caſtos ſervare, ſed & linguam. Nec quid in cujuſquam domo agatur, alia domus per vos unquam noverit. Habeant omnes ſimplicitatem * columbę, ne cuiquam machinentur dolos: & ſerpentis aſtutiam, ne aliorum ſupplantentur inſidiis.

[Margin: * *Idem Hieron. Ep. 13. item Ep. ad nepotianum 1. ad Heliodorum.*]

9. Non eſt humilitatis meæ neque menſuræ, judicare de cæteris, & de miniſtris Eccleſiarum ſiniſtrum quippiam dicere. Abſit, ut quidquam ſiniſtrum de his loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt, per quos nos etiam Chriſtiani ſumus, qui claves regni cælorum habentes, ante judicii diem judicant. Veteri quidem lege habetur, quicumque ſacerdotibus non obtemperâſſet, aut extra caſtra poſitus lapidabatur à populo, aut gladio cervice ſubjectâ contemptum expiabat cruore. Nunc verò inobediens ſpirituali animadverſione truncatur, & ejectus ab Eccleſia, rabido Dæmonum ore * diſcerpitur.

[Margin: 11. q. 3. cap. Abſit ut quidquam. — *Deuter. 17.* — * *Hactenus Hieron. Antero multis annis poſterior.*]

10. * Oportet enim, ut qui Deum hæreditate poſſident, abſque ullo impedimento ſæculi Deo ſerviant, ut dicere poſſint: *Dominus pars hæreditatis meæ. O quam bonus & ſuavis eſt ſpiritus tuus, Domine, in omnibus.* Parcis autem omnibus, quoniam tua ſunt Domine, qui animas amas. *Ideoque hos, qui exerrant partibus, corripis: & de quibus peccant, admones, & alloqueris, ut relictâ malitiâ, credant in te Domine. Tu autem Deus noſter, ſuavis & verus es, patiens, & in miſericordia diſponens omnia. Etenim, ſi peccaverimus, tui ſumus, ſcientes magnitudinem tuam. Et ſi non peccaverimus, ſcimus quoniam apud te ſumus computati. Spiritus timentium Dominum quæretur ab eo, & in reſpectu illius benedicetur. Quapropter, fratres chariſſimi, omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus eſt ad ædificationem opportunitatis*

[Margin: * *Iſid. II. off. 1.* — *Pſalm. 15.* — *Sap. 12.* — *Sap. 12.* — *Sap. 15.* — *Eccl. 34.* — *Ephes. 4.*]

nitatis, ut det gratiam audientibus, & nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem invicem benigni, miſericordes, donantes invicem, ſicut & Deus in Chriſto donavit vobis. Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia aut avaritia non nominetur in vobis, ſicut & decet ſanctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, ſed magìs gratiarum actio. Hoc enim ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod eſt idolorum ſervitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Epheſ.5.

11. *Nemo vos ſeducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate (fructus enim lucis eſt in omni bonitate & juſtitia & veritate) probantes quid ſit beneplacitum Deo. Et nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magìs autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere. Omnia autem quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur. Omne enim quod manifeſtatur, lumen eſt. Propter quod dicit: ſurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Videte itaque, fratres, quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed ut ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria: ſed impleamini Spiritu ſancto, loquentes vobis metipſis in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino, gratias agentes ſemper pro omnibus in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Deo & Patri ſubjecti invicem in timore Chriſti. State itaque, fratres,* 2.Theſſal.2. *& tenete traditiones* Apoſtolorum & Apoſtolicæ Sedis, *ut Dominus noſter Jeſus Chriſtus, & Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & confirmet in omni opere & in ſermone bono. De cætero, fratres, orate pro nobis, ut ſermo Domini currat,* 2.Theſſal.3. *& clarificetur, ſicut & apud vos, & ut liberemur ab importunis & malis hominibus: non enim omnium eſt fides. Fidelis autem Deus eſt, qui confirmabit vos, & cuſtodiet à malo. * Quapropter ponite indeſinenter corda veſtra in virtute Dei, & reſiſtite ſemper malis, & enarrate hæc,* juxta vocem *Prophetæ, in* * *Gelaſius Ep.9.* *Pſalm.47.* *progenies alteras, quoniam hic eſt Deus Deus noſter in æternum, et ipſe reget nos in ſecula.*

12. Unde vos, qui in ſpecula à Domino eſtis conſtituti, comprimere & repellere eos ſummopere debetis, qui fratribus inſidias præparant, aut in eos ſeditiones & ſcandala excitant. Facile eſt enim hominem verbo * fallere, ſed **Xyſtiſent.176.* non Dominum. Ideo hos reprehendere, & ab his vos avertere oportet, quatenus, * extinctâ funditùs hujuſmodi caligine, lucifer eis reſplendeat, & lætitia oriatur in cordibus eorum. *Confidimus autem de vobis, fratres, in Domino, quoniam quæ præcepimus, et facitis, et facietis.* Quanto enim beneficia veſtra * *Steph. Dorenſis in libello oblato an.649. in Synod. Rom. Conſ.2.*

his

* 2. Theſſ. 3. S. Greg. ep. 52. l. 9. * Servitis. * Idem ep. 50. l. 4. * Ex Epiſt. Mt. Juſtelli.

his amplius exhibetis, * tanto majorem viciſſitudinem ab omnipotenti Deo, cui * ſerviunt, expectatis. Omnipotens Deus ſua * vos protectione cuſtodiat, honoremque & præceptum ſervare concedat, & gloria honorque Deo Patri omnipotenti, ejuſque unigenito Filio Salvatori noſtro cum Spiritu ſancto ſit in ſæcula ſæculorum. Amen. * Data 12. Kal. Aprilis Maximiano & Africano viris clariſſimis conſulibus.

DISSERTATIO DECIMA.

An Epiſtola hæc S. Anteri Papæ, jure pleriſque eruditorum ſuſpecta ſit?

EPISTOLA SANCTI ANTERI PAPÆ.] Ejus vita habetur hiſce verbis in libro Pontificali ſub nomine Damaſi: *Anterus natione Græcus, ex patre Romulo, ſedit annos duodecim, menſem unum, dies 12. Martyrio coronatur temporibus Maximini et Africani Conſulum. Hic geſta Martyrum diligenter à notariis exquiſivit, et in Eccleſia recondidit. Propter quod à quodam Maximo Præfecto Martyr effectus eſt. Hic fecit ordinationem unam per menſem Decembrem, et unum Epiſcopum ordinavit in civitate Fundis Campania. Qui ſepultus eſt in Cœmeterio Calliſti viâ Appia 3. Nonas Januarii. Et ceſſavit Epiſcopatus dies 13.* Hactenus ibi.

EXCURSUS I.

Difficultates aliquot contra auctoritatem hujus Epiſtolæ objiciuntur, & extricantur.

2. VERUM quamvis ita habeatur in libro illo, Baronius ad annum CCXXXVIII. ſub initio, & poſt eum Binius, cenſent Anterum Papam vix menſem in Pontificatu egiſſe: cùm id teſtetur Euſebius in Chronico, & præterea lib. 6. Hiſtoriæ cap. 22. ubi ait: *Simulatque Gordianus poſt Maximinum Romanorum Imperium obtinuerat, & Pontianus Eccleſiæ Romanæ Pontificatum per ſex annos geſſerat, in ejus locum Anteros ſubrogatus eſt: in cujus miniſterium, CUM AD MENSEM EO PERFUNCTUS ESSET, Fabianum delectum ferunt.* Idipſum tradunt Nicephorus lib. 5. cap. 26. & Onuphrius in Faſtis: qui ambo id videntur ex Euſebio deſumpſiſſe.

3. Sanè ſi ſtandum ſit dicto Euſebii, ſuſpecta redditur hæc Epiſtola, quæ ponitur in fine data duodecimo Kalendas Aprilis. Anterus enim tredecim diebus elapſis ab obitu Sancti Pontiani Papæ (qui martyrium conſummavit die decima nona Novembris) electus fuit Pontifex; ac proinde initio Decembris. Quod ſi dumtaxat per integrum menſem geſſit Pontificatum, vix potuit ſupereſſe uſque ad Januarium anni proximè ſequentis. Non ergo in vivis erat duodecimo Kalendas Aprilis ejus anni, in quo data ponitur hæc Epiſtola.

4. Huic tamen difficultati occurri facilè poteſt aſſerendo, Euſebium erráſſe in decurtando tempore Pontificatûs Anteri, ſicuti eodem loco palam erravit collocatâ ejus nece ſub Imperio Gordiani. quod Baronius ibidem fatetur. Paſſus enim fuit Anterus anno ſecundo Maximini (qui fuit Chriſti CCXXXVII. aut CCXXXVIII.) Maximino ipſo Auguſto & Julio Africano Coſs. uti etiam in fine præjactæ Epiſtolæ habetur. Nulla autem ratio vetat, ut ſicuti Euſebius falſus fuit circa Auguſtum eo tempore imperantem, ita etiam falleretur circa tempus, quo Anterus Eccleſiam rexit. Deinde ſi unico menſe Pontificatum geſſiſſet, vix eſſet locus agendi quidquam memoriâ dignum: quale imprimis fuit quod *geſta Martyrum diligenter exquireret, & in Eccleſia reconderet*, ut in libro Pontificali teſtatum habetur. Denique in Martyrologio Bedæ nuper fideliſſimè eruto ex vetuſtis Mss. & excuſo à Bollando ac ſociis Tom. II. Sanctorum Martii, initio ferè hæc habentur: *III. Non.* (Januarii) *Romæ Nat. Anteros Papæ & Mart. qui duodecim annos rexit Eccleſiam &c.* quod ipſum ex Damaſi laudato Pontificali videtur Beda mutuâſſe. Si autem id verum ponatur, ceſſat difficultas objecta. Idipſum conſtat ex antiquiſſimis quibuſdam Catalogis veterum Pontificum, indicatis à Cl. Viro Schelſtrate in Antiquitate Eccleſiaſtica noviſſimæ editionis Romanę

Diſ-

Diſſert. II. cap. 5. art. 3. par. 183. Catalogus enim quidam ſcriptus tempore Juſtini Imperatoris, alius inſuper Vaticanus nongentorum annorum antiquitatis, & ampliùs, à nobis deſcriptus, & ſuprà editus pag. 17. ac ſeqq. duodecim annos, menſem unum, & dies duodecim Pontificatûs Antero tribuunt. Catalogus alius valdè antiquus à Papebrochio editus in Propylæo ad Acta SS. Maji pag. 49. adſcribit annos undecim, menſem unum, dies duodecim. Omnes etiam, aut ferè omnes Catalogi veteres teſtantur, Anterum diligenter à notariis exquiſiviſſe & cuſtodiſſe acta Martyrum. quod certè non unico menſe, ſed multis annis, fieri potuit.

5. Hinc occurrere licet alteri argumento, quod eruditiſſimus Mendoza opponit lib. 1. in Concilium Eliberitanum, cap. 3. contendens Epiſtolam hanc eſſe Antero ſuppoſitam. Nam verbis illis: *De mutatione ergo Epiſcoporum, unde Sedem Apoſtolicam conſuluiſtis*, &c. dicitur planè, Epiſcopos Bæticæ & Toletanæ provinciæ conſuluiſſe Anterum ipſum circa translationes Epiſcoporum ex una Eccleſia in aliam. Nullus autem locus, nec ſufficiens tempus fuit, ut intra unicum menſem, quo Anterus Eccleſiam rexit, Epiſcopi Hiſpaniæ certiores eſſent electionis illius, & invicem convenirent, aut decernerent eum conſulere, ac illorum literæ Romam ex Hiſpania deferrentur, & Pontifex iis reſcriberet.

6. Nimirùm, totum hoc nititur teſtimonio illo Euſebii de unico menſe Pontificatûs Anteri, quod nullatenus urgere vidimus. Verùm adhuc dato gratìs, Anterum tam brevi tempore Eccleſiam rexiſſe, nihil adversùs hujus Epiſtolæ αὐθεντίαν elicitur. Non enim in ea dicitur, Epiſcopos Hiſpaniæ conſuluiſſe Anterum ipſum, ſed Sedem Apoſtolicam. Ut autem hoc verè fecerint, ſatìs eſt, quod conſuluiſſent Pontianum ejus deceſſorem, qui eandem Sedem rexerat aliquot annis uſque ad diem decimam nonam Novembris anni CCXXXVII. in cujus extremo menſe electus fuit Anterus. Sæpè enim contigit, ut conſultationes ex variis locis Chriſtiani orbis ſcriptæ ad Pontificem aliquem Romanum, qui vivens adhuc exiſtimabatur, Romam pervenirent eo jam ex vivis ablato; & proinde ſucceſſor ipſius in Apoſtolica Sede reſponderet. Nimirum, conſultationes ejuſmodi non diriguntur ad certum aliquem Pontificem intuitu perſonæ ſingularis, ſed ob auctoritatem ſummam Apoſtolicæ Sedis, quæ in quolibet homine ritè electo ad id ſublime faſtigium integra extat, & eadem ſemper eſt.

7. Ut autem germana omnino habeatur eadem Epiſtola, nec quidpiam ipſi falſitatis acceſſerit, dicere oportet, Anterum duodecimo Kal. Aprilis anno CCXXXVIII. quo die data ponitur, Maximino & Africano Coſs. ſuperſtitem adhuc fuiſſe, ne à mortuo ſcripta fuerit; & Pontificem Romanum, ne abſque legitima auctoritate ſit edita. Unde & conſequens eſt, ut Anteri ſucceſſor S. Fabianus non fuerit electus Pontifex eodem anno CCXXXVIII. die decima ſexta Januarii, prout Baronius & Binius ajunt, ſed anni ſequentis CCXXXIX. Alioqui enim ſimul fuiſſent Pontifices Anterus & Fabianus annum integrum, quod nemo ſanus dixerit.

8. At, inquies, ex libro Pontificali Damaſi habetur, Fabianum fuiſſe Pontificem temporibus Maximini & Africani, uſque ad Decium ſecundò & Gratum, ſive Quadratum. Ergo fateri oportet Fabianum fuiſſe electum Pontif. an. CCXXXVIII. in quo Maximinus & Africanus erant Conſules; non autem anno ſequenti CCXXXIX. Quare & neceſſum eſt, ut Anterus prædicto anno CCXXXVIII. paullò poſt inchoatum Januarium mortuus fuerit: ac proinde Epiſtolam hanc ſcribere non potuerit duodecimo Kal. Aprilis ſub eiſdem Conſulibus, prout data habetur.

9. Sed enim in eodem Pontificali Damaſi nomine vulgato, tribuuntur Antero plures Pontificatûs anni, nullâ fide impetratâ à Baronio, Binio, aut aliis. Itaque ſicuti in eum librum irrepſit mendum annorum, ſic & potuit Conſulum, ſub quibus Fabianus electus fuit. Verùm nec cogimur recurrere ad id effugium, ut Epiſtola hæc aſſeratur aliquomodo germana, & jure dicatur, Anterum toto eo anno CCXXXVIII. Pontificatum geſſiſſe, illamque ſcripſiſſe duodecimo Kalend. Aprilis ejuſdem anni, Maximino & Africano Coſs. Potuit enim fieri tunc, prout ſæpè aliàs contigit, ut Conſules non crearentur initio Januarii, ſed poſtea; ac proinde, ut Conſulatus Maximini & Africani perduraret uſque ad Martium anni ſequentis CCXXXIX. Cùmque Fabianus electus fuerit Pontifex die decima ſexta Januarii ejuſdem anni, electio illius incidit in eundem Conſulatum; utpote nondum finitum. Sanè ineundo Conſulatui non fuiſſe certum diem, nec menſem adſcriptum apud Romanos, ſed quandoque incepiſſe Sextili menſe circa ſolſtitium æſtivum, aut Decembri circa ſolſtitium hibernum, aliquando etiam Kalendis Septembris, aliquando Idibus Decembris, teſtis locuples eſt Dionyſius Halicarnaſſeus, quem ob oculos habeo, lib. 6. *Antiq. Roman.* cap. 43. & lib. 9. cap. 31. & lib. 11. cap. extremo. Præterea Marlianus in *Annalibus Conſulum* pag. 5. productis in medium teſtimoniis Livii ac Ciceronis, oſtendit Conſulatum iniri ſolitum menſibus Martii, Maji, Quinctilis, Sextilis, & Decembris: quamvis negari non poſſit, poſt DC. annos ab Urbe condita plerumque creari ſolitos Kalendis Januarii, niſi tumultus, ſeditio, aut alia cauſſa impediret comitia.

10. Aliunde quoque litem intentat huic Epiſtolę laudatus D. Ferdinandus de Mendoza, quòd verum non appareat, Epiſcopos Hiſpaniæ conveniſſe ut Sedem Apoſtolicam conſulerent circa ea, quæ in illa continentur: ſiquidem viginti circiter annis poſtea occurrente cauſsâ graviore depoſitionis Epiſcoporum Hiſpanorum, Baſilidis Aſtoricenſis, & Martialis Emeritenſis, non propterea conſuluerunt Romanum Pontificem, ſed dumtaxat Cyprianum Epiſcopum Carthaginenſem: & in ipſorum locum ſuffecerunt Sabinum atque Felicem, nullâ relatione miſsâ ad Apoſtolicam Sedem.

11. Mirum autem eſt, virum eruditiſſimum ita objicere. Nam licèt Epiſcopi Hiſpani depoſuiſſent Baſilidem & Martialem, veluti libellaticos manifeſtos, ſuffectis in eorum locum Sabino & Felice; tandem ea de re Sedem Apoſtolicam conſuluerunt miſsâ illuc relatione, & Epiſtolis S. Cypriani, aliorumque Epiſcoporum Africæ. Neque enim ad hos

Digitized by Google

hos recurrerunt Epiſcopi Hiſpaniæ , tanquam ad ſuperiores , cùm nullo modo in eorum ditione aut provincia eſſent : ſed veluti ad examinatores & teſtes juſtæ depoſitionis : ut poſtea ejus rationem redderent ad Stephanum Papam , mendaciis & frivolis excuſationibus deceptum à Baſilide . Unde demum contigit , ut Sabinus & Felix , Epiſcoporum Africanorum literis muniti , Romam navigarent : ut reddità ratione juſtæ illius depoſitionis coram Stephano Papa , ejus auctoritate fulcirentur, & in Sedibus ſuis permanerent . De quo lege Baronium ad annum CCLVIII. num. 1. & ſex ſequentibus , præter ea , quæ dicemus infrà Diſſert. XIV. de eiſdem Baſilide & Martiali circa eundem annum . Itaque quemadmodum tunc relationem miſerunt Epiſcopi Hiſpani ad Stephanum Papam circa eorum Antiſtitum depoſitionem : ita & nunc ad Anterum , vel ad Pontianum ejus deceſſorem , circa translationes Epiſcoporum .

12. Nec propterea in me recipio opinionem Ambroſii Morales accurati & eruditi ſcriptoris , lib. 9. *Hiſt. Hiſpanicæ* cap.42. ubi allegatâ hac Epiſtolâ Anteri Papæ , vult Synodum Epiſcoporum Hiſpaniæ fuiſſe coactam ad Pontificem iis de rebus conſulendum . Sat enim eſt , quòd multi utriuſque provinciæ Bæticæ & Toletanæ , quæ conterminæ ſunt , occurrente occaſione circa mutationem alicujus Epiſcopi de una in aliam Eccleſiam , convenirent : ſeu verbo ſeu ſcripto , in conſulenda circa id Apoſtolicâ Sede . Quin nec in cauſſa mox memorata Baſilidis & Martialis , quæ graviſſima fuit , ullam Synodum ab Epiſcopis in Hiſpania celebratam novimus , ſed in Africa ſolùm . Denique nec cuilibet Epiſcoporum conventui tribuendum ſtatim eſt vocabulum Synodi , vel Concilii , preſsè loquendo; ſed illi tantum , in quo de rebus ad fidem vel mores ſpectantibus ex inſtituto agitur . Unde S. Marcellus I. Papa Epiſt. 2. ad Maxentium Imperatorem , à quo duriſſimè affligebatur , diſtinguit planè inter Synodum Epiſcoporum & Congregationem, dicens: *Synodum ergo abſque hujus ſanctæ Sedis auctoritate Epiſcoporum (quamquam quoſdam Epiſcopos poſſitis congregare) non poteſtis regulariter facere* , Vide ſuprà Diſſert. IX. n. 151.

EXCURSUS II.

An epigraphe ejuſdem Epiſtolæ ad Epiſcopos provinciarum Bæticæ & Toletanæ, illam ſuſpectam reddat. Ubi de diviſione antiqua provinciarum Hiſpaniæ.

13. OCCURRIT præterea ſcrupulus alius ex ipſa epigraphe : *Ad Epiſcopos Bæticæ & Toletanæ provinciæ* . Nondum enim ea diviſio provinciarum Hiſpaniç facta fuiſſe videtur eo tempore quoad Epiſcopos, immò nec initio ſæculi quarti ſequentis ; ſiquidem in Eliberitano Concilio , quod ex veriore ſententia celebratum fuit circiter annum CCCIII. ut ſuo loco videbimus, inter Epiſcopos variarum ac diſſitarum Hiſpaniæ urbium ſubſcribentes , nullus invenitur Metropolitanus , ſive Archiepiſcopus . quod ſanè neceſſum eſt ad Hierarchicum provinciæ ordinem conſtituendum . Quin & in ea Synodo primus omnium ſubſcripſit & confirmavit Canones Felix Epiſcopus Accitanus, ſecundò Oſius Epiſcopus Cordubenſis , tertiò Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis , &c. Tertio decimò Melantius Epiſcopus Toletanus . Si autem eo tempore jam fuiſſet facta diviſio provinciarum Bæticæ & Toletanæ, ut ponitur in epigraphe hujus Epiſtolæ , profectò nulli meliùs, quàm Præſules Hiſpalenſes & Toletani , fuiſſent Archiepiſcopi : ac proinde ſubſcripſiſſent ante omnes Præſules , uti factum fuit poſtea in aliis Hiſpaniæ Conciliis . Videtur itaque ſuppoſita ea inſcriptio .

14. Cæterùm is nodus non eſt valdè difficilis extricatu : ut conſtabit ex dicendis circa Epiſtolam aliam Lucii I. Papæ ad Epiſcopos Galliæ & Hiſpaniæ , in qua plura decernuntur circa Metropolitanos , quæ præter rem eſſent , nî jam tunc eſſent in utraque natione provinciæ diviſæ , & Archiepiſcopi conſtituti . Præterea in eodem Concilio Eliberritano , cujus ſubſcriptiones nobis objiciuntur , dicitur can. 58. *Placuit ubicumque , & maximè in eo loco , IN QUO PRIMÆ CATHEDRÆ CONSTITUTUS EST EPISCOPUS , ut interrogentur hi , qui communicatorias literas tradunt ; an omnia rectè habeant , & ſuo teſtimonio comprobent* . Ubi maximè proclive & cohærens literæ ac ſenſui eſt (quidquid Mendoza in oppoſitum velit) quòd Epiſcopus primæ cathedræ ſit Archiepiſcopus , reliquis provinciæ Epiſcopis præeminens . Quare in Capitulo XXV. Adriani I. Papæ pro eodem accipitur , *qui primas Sedes tenet , ac Princeps ſacerdotum , ſeu Metropolitanus , aut Archiepiſcopus* . Præterea in decreto Gundemari Regis Hiſpaniæ edito anno DCX. & intimato quindecim Epiſcopis provinciæ Carthaginenſis in quodam Concilio Toletano ejuſdem anni, dicitur ; *Decernimus, ut ſicut Bætica, Luſitania, & Tarraconenſis provincia, vel reliquæ ad regni noſtri regimina pertinentes, SECUNDUM ANTIQUA PATRUM DECRETA , SINGULOS NOSCUNTUR HABERE METROPOLITANOS : ita & Carthaginenſis provincia , unum, eundemque , QUEM PRISCA SYNODALIS DECLARAVIT AUCTORITAS , & veneretur Primatem , & inter omnes Comprovinciales ſummum honoret Antiſtitem* , &c. Hæc ibi ; non quidem primò ſtatuta , ſed ſolùm declarata aut confirmata , *ſecundùm antiqua Patrum decreta* , & prout *priſca Synodalis declaravit auctoritas* . Jam ergo ab antiquis temporibus diviſæ erant provinciç in Hiſpania, & unicuique earum deſignatus unus Archiepiſcopus , ſive Primas .

15. Sed & longè ante tempora Gundemari , tribus integris ſæculis , nimirum circa annum Conſtantini quartum qui fuit Chriſti circiter CCCX. extat decretum illud ejuſdem Imperatoris , editum à Loaïſa pag. 143. *Cæſar Conſtantinus anno quarto Imperii ſui ſex Archiepiſcopos , ut dividerent Hiſpaniam in ſex partes ſeu provincias juſſit , ita quod unuſquiſque haberet terminos ſuos , quos nullo modò excedere attentaret* . Deinde eas ſex provincias ſingillatim dividit , ut ibidem legere eſt .

16. Nec tamen inde colligas , diviſionem provinciarum Hiſpaniç primò factam fuiſſe à Conſtantino circa eum annum CCCX. ac proinde tempore Anteri Papæ anno CCXXXVIII. quo hæc Epi-

ſtola

ſtola ſcripta ponitur, nondum fuiſſe factam. In oppoſitum enim eſt quòd Conſtantinus ſolùm diſtinxit explicatiùs & ſingillatim provincias, quæ antea ob perſecutiones Gentilium, & ingentem difficultatem, ut ordine debito tractarentur cauſſę Eccleſiaſticæ, minùs diſtinctæ erant, quàm oporteret. Nimirùm ante Conſtantini tempora jam in uſu fuiſſe, ut in civitatibus, ubi ex jure Romanorum erant Protoflamines, eſſent Primates ſeu Patriarchæ; ubi Archiflamines, Archiepiſcopi; ubi Flamines, Epiſcopi conſtituerentur, teſtatum habemus in Epiſtola prima S. Clementis Papæ nomine edita ad Jacobum fratrem Domini columnâ nonâ; ſeu potiùs ad Simeonem filium Cleophæ, qui & frater Domini à multis dicebatur. Vide illam, cujuſcumque demum auctoritatis ſit, apud Collectiones Conciliorum, præſertim Labbeanam, Tom. I. col. 91. §. *In illis verò civitatibus*, &c. Citatur illa decreti primâ parte diſt. octogeſima cap. 1. & 2. ac pleniùs legere eſt apud Cl. V. Antonium Auguſtinum in *Epitome Juris* lib. 2. titul. 1. Wolphangum Lacium lib. 2. *Reipubl. Romana*. Azorem part. 2. Inſtitut. lib. 3. cap. 36. q. 8. & Morinum lib. 1. *Exercitationum* ferè per totum, ac denique apud omnes ferè eos, qui adversùs Monarchomachos, & ſectarios recentes aſſerunt ordinem Hierarchiæ Eccleſiaſticæ; & qui volunt ipſam Archiepiſcopalem dignitatem provenire ex jure divino: quamvis poſtremam hanc Archiepiſcoporum ſupra Epiſcopos Comprovinciales, ſolius juris Eccleſiaſtici velit eſſe eruditiſſimus Petavius lib. 3. *Theologicorum dogmatum* de Hierarchia Eccl. cap. 7. §. 6. de quo alibi. Quidquid verò ſit de ea quæſtione, id certum, longè ante tempora Concilii Nicæni (quod anno CCCXXV. coactum fuit) Eccleſias diſtributas fuiſſe per unamquamque provinciam, & omnibus cujuſque provinciæ Epiſcopis præfuiſſe unum Primarium Epiſcopum Metropolitani titulo, cujus præcipua urbs Metropolis dicebatur. Ita enim conſtat, præter plura alia, ex celebri Canone ſexto ejuſdem Concilii, in quo palam habetur, Epiſcopum Alexandrinum κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθη, ideſt, *ex antiqua conſuetudine*, ſub ſe habuiſſe omnes Epiſcopos, tam Ægypti, quàm Libyæ, & Pentapolis. Ibidem quoque ὁ μητροπολίτης dicitur primarius ille Antiſtes, ſine cujus aſſenſu nullus in provincia Epiſcopus ordinari poteſt.

17. Si autem provinciarum diviſio, & Archiepiſcoporũ in iis deſignatio, ſive ſit juris divini, ſive Eccleſiaſtici ſolùm, tam antiqua eſt, ut Nicęni Patres illam veterem dicant; quid mirũ quòd tempore Anteri Papæ, ideſt, octoginta ſeptem retrò annis, provincia Bætica & Toletana diviſæ jam eſſent in Hiſpania, ubi ab ipſo Apoſtolorum tempore religio Chriſtiana & diſciplina Eccleſiaſtica longè & latè floruit? Quid, quod Archiepiſcopi in ea eſſent, ſive Metropolitani in iis urbibus, ubi antea ex lege Romanorum Gentilium conſtituti erant Archiflamines, veluti Flaminum coryphæi, circa inanem idolorum cultum? Unde cùm in provinciis Bætica & Toletana, Hiſpalis ac Toletum primariæ urbes eſſent, in quibus dubitare non licet conſtitutos fuiſſe Archiflamines à Gentilibus; conſequens eſt, ut & in eiſdem à Chriſtianis Archiepiſcopi, ſeu Metropolitæ collocarentur. Unde Baronius ad annum Chriſti XXXIX. §. X. ait: *Majores in inſtituendis Sedibus Eccleſiarum, non aliam iniiſſe rationem, quàm ſecundùm provinciarum diviſionem & prærogativas à Romanis antea ſtabilitas, quamplurima ſunt exempla*. Quod ibidem oſtendit ſingillatim in Sedibus Eccleſiarum Antiochiæ, & Cæſareæ Palæſtinæ, quæ ab ipſis Apoſtolorum temporibus ſunt Metropoles conſtitutæ, quòd altera urbs eſſet caput totius Syriæ, altera Palæſtinæ. Scio in epigraphe hujus Epiſtolę ſuſpectum fuiſſe Antonio Auguſtino nomen *Toletanæ provinciæ; cùm illis temporibus*, inquit, *Toletum oppidum fuerit minùs nobile*. Ita ille in Notis ad Capitula Adriani Papæ cap. 62. Sed quid, ſi doctiſſimus Archipræſul Tarraconenſis Eccleſiæ, ob veterem contentionem de primatu cum Toletana, aliquid humani in ea parte fuerit paſſus?

18. Neque obſtat argumentum Mendozæ petitum ex ſubſcriptione Felicis Accitani Epiſcopi primo loco, Sabini Hiſpalenſis Epiſcopi tertio, & Melantii Toletani tertio decimo, in Concilio Eliberritano. Reſponderi enim facilè poteſt, quamvis tunc provinciæ eſſent diſtinctæ, & Metropolitani ſingulis deſignati, prout neceſſarium erat ad Hierarchicum ordinem Eccleſiæ ſervandum: adhuc tamen tunc fortaſſe in more poſitum fuiſſe, apud Hiſpaniam ſaltem, ut Epiſcopi in congregationibus, ſive Synodis, ſederent, confirmarent, & ſubſcriberent, juxta tempus ſuæ conſecrationis, quamvis aliqui excellerent majori Eccleſiæ dignitate. Unde & longè poſtea in Conciliis Toletanis prioribus nullus ordo in ſubſcribendo ſervatus invenitur, quamvis tunc Epiſcopus Toletanus eſſet Metropolita, donec poſtea in Concilio Bracarenſi I. quod an. Chr. DLX. celebratum fuit, canone VI. ſtatutum eſt, *ut conſervato Metropolitani Epiſcopi primatu, cæteri Epiſcoporum ſecundùm ſuæ ordinationis tempus, alius alio* (forſan alii) *ſedendi deferat locum*. Quod ipſum in pluribus Africanis Conciliis, præſertim Milevitano can. XIII. & Carthaginen. can. LXXXIX. conſtitutum fuerat. Fortaſſis etiam in Concilio ipſo apud Eliberim coacto excitata eſt quæſtio circa primum locum, an eſſet deferendus Metropolitæ Toletano, an Hiſpalenſi, an denique Eliberritano Epiſcopo, intra cujus ditionem ea Synodus erat coacta; & ad vitanda diſſidia ſancitum fuit, ut ſederent & ſubſcriberent omnes Epiſcopi juxta tempus ſuæ ordinationis. Quin & Oſius ipſe, qui ibidem ſecundo loco ſubſcribit, poſtea in Concilio Gangrenſi, quamvis præſideret nomine Apoſtolicæ Sedis, legitur ſubſcriptus infra alios; fortè quoniam & in ea Synodo ſervare ille voluit ordinem, quem antea in Concilio Eliberritano viderat obſervatum.

19. Denique dici poteſt, ſanctiſſimos illos Pręſules, qui Eliberim convenerunt, parum aut nihil curâſſe de ordine in ſubſcribendo, præſertim imminente tunc ſæviſſima Diocletiani perſecutione, ad quam ſuperandam, ac præveniendam, potiùs oporteret ſalutaria decreta edere, quàm contendere de loco & primatu inter ſe. Sic ubi Principes ſupremi in exercitu Chriſtiano coëunt adversùs infideles, non curant quis cui locus deferendus ſit pro dignitate, ſed amicè conveniunt, ſedent, veſcuntur, pugnant, prout occaſio occurrit: uti factum legimus in glorioſiſſimo prælio anni MDCLXXXIII. ad Vien-

Viennam Auſtriæ urbem; ubi Poloniæ Rex Joannes II. ac Duces Lotharingiæ, Bavariæ, & Saxoniæ, aliique Principes ſupremi, amicabiliter convenêre, & non ſervato ordine dignitatis, ſed tumultuariò, ſive prout occaſio occurrebat, præliantes, inſignem ac futuris ſæculis memorandam victoriam Chriſtiano orbi reportârunt, diſrupto & fugato innumerabili exercitu barbarorum.

EXCURSUS III.

An eadem Epiſtola centonibus poſteriorum ſcriptorum interpolata fuerit, & proinde auctoritate careat. Occurritur argumento exinde petito, & concluditur quid tandem de illa cenſendum ſit.

20. HACTENUS curæ fuit occurrere argumentis variis, præſertim eruditiſſimi illius D. Ferdinandi de Mendoza, cujus aureos in Synodum Eliberritanam Commentarios, & ubique celeberrimos, nunquam ſine delectatione, nunquam ſine admiratione lego. Nunc aliorum, præſertim exterorum, præcipuæ objectioni, & ſolenni circa Epiſtolas alias priſcis Pontificibus adſcriptas, reſpondere oportet.

21. Opponit auctor Pſeudo-Iſidori editi anno MDCXXVIII. & poſt ipſum Archipræſul Marca, ac Philippus Labbè (ut alios recentiores omittam) Epiſtolam hanc eſſe conſarcinatam ex centonibus ſcriptorum poſteriorum, præſertim Siricii Papæ, Hieronymi, Ennodii, ac Gregorii Magni: proindeſque adulterinam prorſus, aut ſaltem interpolatam mangonio Iſidori Mercatoris.

22. Aſſumptum oſtenditur. Nam verba illa Epiſtolæ à principio: *dilectionis & pacis veſtræ ſinceritatis gaudia audire*, &c. totidē verbis leguntur apud Siricium Papam Epiſt. 2. Similiter & verba quæ circa finem ejuſdem primi paragraphi extant: *facilè ad deteriorem partem mens humana tranſducitur*, &c. leguntur in eadem Epiſtola Siricii.

23. Quod attinet Ennodium, hujus verba in Apologia pro Symmacho Papa, ſunt quæ leguntur poſt finem §. II. hujus Epiſtolæ: *Quod licet, non licet: & quod non licet, licet*, &c. Similiter & loco Ennodii citato extant, quæ habentur ſub initium §. III. *Si quis tamen ſapientium*, &c. Ejuſdem generis ſunt quæ paullò poſtea ſequuntur: *Nam ſi enarrando cogerer aperire tranſacta*, &c.

24. Jam verò pariter aſſumenta quædam ex Hieronymo fuiſſe adjecta, argumento ſunt verba illa ejuſdem Epiſtolæ poſt medium: *Caveat unuſquiſque ne aut linguam, aut aures habeat prurientes, id eſt, ne ipſe aut aliis detrahat, aut alios audiat detrahentes*. Quæ leguntur apud Hieronymum Epiſt. 2. ad Nepotianum. Similiter & apud eundem S. Doctorem Epiſt. 4. & 13. & prima ad Heliodorum, extant quæ paullò poſtea nomine Anteri proferuntur, præſertim illa. *Non eſt humilitatis meæ, neque menſuræ, judicare de cæteris, & de miniſtris Eccleſiarum ſiniſtrum quippiam dicere. Abſit ut quidquam ſiniſtrum de his loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt*, &c.

25. Denique ex ſancto Gregorio Magno deſumpta videntur verba illa extrema ejuſdem Epiſtolæ: *Omnipotens Deus ſua vos protectione cuſtodiat, honoremque & præceptum ſervare concedat*. Nam eadem ferè leguntur apud Sanctum Doctorem lib. 4. Indict. 13. Epiſt. 50. fine.

26. Hoc eſt argumentum judicio eorum auctorum ἀναντίῤῥητον; quo perſuadere conantur, Epiſtolam præjactam eſſe adulterinam, aut ſaltem interpolatam centonibus aſſutis ex Patribus & ſcriptoribus, qui multis poſt Anterum ſæculis ſcripſerunt. Quo eodem ariete reliquas Epiſtolas veterum Pontificum nomine editas concutere & ſolo æquare conantur, jactis in Iſidorum Collectorem plauſtris conviciorum plenis: quaſi è cerebro finxerit, aut ſaltem corruperit priſca illa monumenta.

27. Verùm quàm multa peccent qui ita objiciunt & obloquuntur Iſidoro Collectori, & quàm alienus ille fuerit ab eo nævo, immò quàm pius & illuſtris ſcriptor, nec ſanè alius, quàm S. Iſidorus Hiſpalenſis, jam ſatìs & ex inſtituto oſtenſum eſt in ſuperioribus, præſertim Diſſertat. I. & IV. ubi de auctoritate earum Epiſtolarum ſermo fuit.

28. Nunc ſatis ſit dicere, imprimis non eadem omnino verba, quæ habentur in hac Epiſtola Anteri (idemque eſt de aliis veterum Pontificum) extare apud Patres & alios ſcriptores temporum ſequentium, ſed partim eadem, partimque alia, ut non ſemel obſervavimus, iis perlectis & collatis inter ſe. Sufficiat in exemplum locus poſtremus nobis objectus ex S. Gregorio, apud quem ne integra quidem linea extat eorum verborum, quæ leguntur in fine Epiſtolæ Anteri, & nuper exſcripta fuerunt num. 25.

29. Sed ſinamus eadem omnino verba in periodis aliquot integris extare. Numquid continuò ſequitur, ut ex poſterioribus ſcriptoribus aſſuta fuerint priſcis illis Epiſtolis? Potiùs putandum, Patres poſteriores, quâ præditi erant veneratione antiquorum Romanæ Eccleſiæ Pontificum, illorum teſtimoniis uſos, iiſque, veluti margaritis, aut adamantibus ſcripta ſua decorâſſe. Sic & multi ætatis mediæ, non tam in ea parte ſcriptores, quàm exſcriptores, tractatus varios, atque Homilias in ſacræ Scripturæ libros ediderunt, aut ex integro, aut magnâ parte contextos ex variis veterum Patrum locis, etiam non indicato ipſorum nomine ſingillatim. Et in ipſis Epiſtolis Decretalibus Pontificum Romanorum, tam veterum quàm recentium, omnino exploratis, ſive de quarum auctoritate nullus ambigit, occurrunt ſæpiſſimè centones aſſuti ex aliis antiquioribus, etiam indubitatis: Quoniam vel Pontifici ſcribenti, vel ei qui ab Epiſtolis ipſi erat, placuit inſerere periodum aliquam ſibi opportunam, aut loquendi formulam, etiam non indicato fonte, unde illam hauſit. Quin & ſæpè accidit, ut eadem initio verba habeantur in multis diverſorum Pontificum Epiſtolis: veluti primâ Zephyrini, tertiâ Fabiani, tertiâ Hilari: ſimiliter factâ collatione inter tertiam S. Leonis, & ſecundam Pelagii: ut alias prætaream, præſertim ſcriptas poſtremis ſæculis, in quibus paſſim eædem clauſulæ, atque integri paragraphi totidem verbis occurrunt. Lege plura alia, quæ circa hoc ipſum ferè præmiſi allegatâ Diſſertat. IV.

tat. IV. preſertim à num. 25. & non eſt operę pretium modò inculcare. Sanè ibidem deprehendes, argumentum hoc generatim objectum priſcis Romanorum Pontificum Epiſtolis, viſum enerve Antonio Auguſtino, quem fruſtra adverſarii in partes ſuas trahere invitum tentant, ut Excurſu quinto ejuſdem Diſſertationis oſtenſum fuit.

30. Quamvis autem hactenns occurrerim variis difficultatibus & argumentis doctorum hominum elevantium aoctoritatem Epiſtolæ Anteri, aut illam omnino rejicientium veluti apocrypham; fateor ingenuè, me non ita reſpondiſſe, nt propterea ipſi fides explorata ſit habenda, prout extat. Neque enim in re adeò obſcura, cui plenè explicandæ deſunt monumenta authentica priorum ſæculorum Eræ Chriſtianæ, poſſumus certò aliquid definire, ſed ſolùm loqui ex conjectura, aut judicio probabili, quamquam veteribus monumentis innixo, nti hactenus factum eſt. Verùm ſi æquè ingenuè loquentur adverſarii, fatebuntur planè, nec ſua ipſorum argumenta eſſe *ἀναντίῤῥητα*, ſed topica ſolùm, aut veroſimilia, qoibus pari reſponſione fiat ſatìs.

31. Aliunde verò Epiſtola ipſa Anteri, tot ſęculis immemorabili poſſeſſione auctoritatis munlta, à Pontificibus ſequentibus & ſcriptoribus graviſſimis laudata, partimque exſcripta à Pelagio II. Papa circa annum DLXXXI. Epiſtolâ primâ, quæ eſt ad Benignum Archiepiſcopum (licèt ooooulli recentiores pro libito illam inter ſpurias recenſeant) & poſtea indubitanter circa annum CM. ab Auxilio lib. 1. *De ordinationibus Formoſi Papæ*; partim anno circiter MCCC. à Nicephoro lib. 14. cap. 39. fine (quod argumento eſt, illam apud Gręcos etiam fuiſſe olim receptam exploratamque) & doctrinam continens dignam Apoſtolicâ Sede, ac poſtea in variis Conciliis confirmatam (ut poſtea oſtendemus latè) neque unquam impetita, aot incuſata *τῆς νοθείας*, donec Centuriatores Magdeburgenſes, Romanæ Eccleſiæ jurati hoſtes, illam allatrare cœperunt, digniſſima ſanè eſt, quæ ab omnibus Chriſtianis *venerabiliter recipiatur*, prout generatim de iis Epiſtolis decrevit, aut potiùs declaravit S. Gelaſius I. Papa in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum anno CDXCIV. Accedit, quidquid ferè traditur in hac Epiſtola circa traoſitiones iniquas Epiſcoporum ex ambitione aot avaritia ad alias Eccleſias; ſimiliter & circa juſtas translationes multorum Epiſcoporum judicio factas, publicâ utilitate, aut neceſſitate urgente, haberi totidem ferè verbis in Epiſtolis Euariſti Papæ ſecundâ, quæ eſt de Epiſcopis electis, Calliſti I. ſecundâ ad Galliarum Epiſcopos, ac primâ Pelagii II. Papæ ad Benignum Archiepiſcopum ſcripta anno DXC. ot proinde Pelagius hanc Epiſtolam S. Anteri ob oculos habuiſſe videatur: ſicuti & in omnes illas videntur reſpexiſſe Patres Eccleſiæ Hiſpanę in Conciliis Toletanis X. XII. & XVI. ubi CANONICE, ut ipſi ajunt, id eſt, juxta earum prǽſcriptum, tranſtulerunt quoſdam Epiſcopos ad alias Eccleſias ampliores, ob utilitatem publicam, integro ſaltem ſæculo antequam naſceretur ille Iſidorus, quem Mercatorem appellant, & corrupiſſe Epiſtolas volunt ſub finem ſæculi octavi. Lege præſertim infrà Diſſertat. XI. Excurſu V. & ſuprà Diſſertat. IV. num. 82.

32. Supereſt aliud Cl. V. Emmanuelis Schelſtrate argumentum contra *γνησιότητα* hujus Epiſtolæ, ex eo deſumptum, quòd Eccleſia novem primis ſæculis nunquam permiſerit Epiſcoporum translationes, contra quàm hoc loco traditur. Verùm id examen longum exigit Diſſert. ſequenti, ex qua conſtabit aſſumptionem laudati auctoris eſſe falſam. Vide præſertim ibi num. 27. 28. & 34.

Poſtquam Typographus prælo expreſſerat quæ hactenus ſcripta fuerunt, accidit fortè ut legeremus Catalogum illum Pontificum Romanorum, qui ex pervetuſtis Mss. Codicibus membranaceis primò editus fuit Moguntiæ anno MDCII. & poſtea recuſus Plantinianis typis anno MDCXL. hortatu Cl. V. Laurentii Ramirez de Prado inter Opera Luitpraodi: in quo pag. 185. hæc habentur de Anteto Papa, qoibus confirmantur plora ſuperiùs indicata de illius Pontificatu duodecim annorum, & ſcriptione Epiſtolæ præjactæ ad Hiſpanos:

ANTEROS natione Græcus, ex patre Romulo, ſedit annos duodecim, menſem unum, dies duodecim: fuit autem temporibus Maximini & Africani Coß. Hic geſta Martyrum diligenter à notariis exquiſivit, & in Eccleſia recondidit. Qui tertio Non. Januarii martyrio coronatur. Hic ordinavit Epiſcopum unum, Hic etiam conſultus de Epiſcoporum mutatione, fieri licere in ſuis decretis reſpondit; non tamen cujuſquam libitu aut dominatione, ſed communi utilitate aut neceſſitate, ſicut Petrus Apoſtolorum Princeps de Antiochia Romam utilitatis cauſſâ eſt translatus, ut ibi plus proficere poſſet. Et Euſebius etiam de parva quadam civitate Apoſtolicâ auctoritate mutatus eſt Alexandriam: ſimiliter & Felix de civitate quâ ordinatus erat electione civium, propter doctrinam & bonam vitam, quam habebat, communi Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum, aut populorum conſilio translatus eſt Epheſum. Quia, ſicuti Epiſcopi habent poteſtatem ordinare regulariter Epiſcopos & reliquos ſacerdotes: ſic quotieſcumque utilitas aut neceſſitas expoſcit, ſupradicto modo, & mutare & inthronizare poteſtatem habent. Non enim de minori ad majorem civitatem transfertur, qui non ambitu, nec propriâ voluntate: ſed aut vi à propria ſede pulſus, aut neceſſitate coactus, aut utilitate loci & populi, non ſuperbè, ſed humiliter ab aliis transfertur & inthronizatur. Hic eiſdem decretis ſuis ſancivit, ut quiſque inobediens ſpirituali animadverſione truncetur, & ejectus de Eccleſia, rapido dæmonum ore dilanietur: ſicut olim in veteri lege, quicumque ſacerdotibus non obtemperâſſet, aut extra caſtra poſitus lapidabatur à populo, aut gladio cervice ſubjectâ contemptum expiabat cruore. Hactenus ibi.

DISSER-

Digitized by Google

Viennam Auſtriæ urbem: ubi Poloniæ Rex Joannes II. ac Duces Lotharingiæ, Bavariæ, & Saxoniç, aliique Principes ſupremi, amicabiliter convenêre, & non ſervato ordine dignitatis, ſed tumultuariò, ſive prout occaſio occurrebat, prœliantes, inſignem ac futuris ſæculis memorandam victoriam Chriſtiano orbi reportârunt, diſrupto & fugato innumerabili exercitu barbarorum.

EXCURSUS III.

An eadem Epiſtola centonibus poſteriorum ſcriptorum interpolata fuerit, & proinde auctoritate careat. Occurritur argumento exinde petito, & concluditur quid tandem de illa cenſendum ſit.

20. HACTENUS curæ fuit occurrere argumentis variis, præſertim erudititſimi illius D. Ferdinaodi de Mendoza, cujus aureos in Synodum Eliberritanam Commentarios, & ubique celeberrimos, nunqnam ſine delectatione, nunquam ſine admiratione lego. Nunc aliorum, præſertim exterorum, præcipuæ objectioni, & ſolenni circa Epiſtolas alias priſcis Pontificibus adſcriptas, reſpondere oportet.

21. Opponit auctor Pſeudo-Iſidori editi anno MDCXXVIII. & poſt ipſum Archipręſul Marca, ac Philippus Labbè (ut alios recentiores omittam) Epiſtolam haoc eſſe conſarcinatam ex centonibus ſcriptorum poſteriorum, præſertim Siricii Papæ, Hieronymi, Ennodii, ac Gregorii Magni: proindeque adulterinam prorſus, aut ſaltem interpolatam mangonlo Iſidori Mercatoris.

22. Aſſumptum oſtenditur. Nam verba illa Epiſtolæ à principio: *dilectionis & pacis veſtra ſinceritatis gaudia audire*, &c. totidẽ verbis leguntur apud Siriclum Papam Epiſt. 2. Similiter & verba quæ circa finem ejuſdem primi paragraphi extant: *facilè ad deteriorem partem mens humana tranſducitur*, &c. leguntur in eadem Epiſtola Siricii.

23. Quod attinet Eonodium, hujus verba in Apologia pro Symmacho Papa, ſunt quæ leguntur poſt finem §. II. hujus Epiſtolæ: *Quod licet, non licet: & quod non licet, licet*, &c. Similiter & loco Ennodii citato extant, quæ habentur ſub initium §. III. *Si quis tamen ſapientium*, &c. Ejuſdem generis ſunt quæ paullò poſtea ſequuntur: *Nam ſi enarrando cogerer aperire tranſacta*, &c.

24. Jam verò pariter aſſumenta quædam ex Hieronymo fuiſſe adjecta, argumento ſunt verba illa ejuſdem Epiſtolæ poſt medium: *Caveat unuſquiſque ne aut linguam, aut aures habeat prurientes, ideſt, ne ipſe aut aliis detrahat, aut alios audiat detrahentes*. Quæ leguntur apud Hieronymum Epiſt. 2. ad Nepotianum. Similiter & apud eundem S. Doctorem Epiſt. 4. & 13. & prima ad Heliodorum, extant quæ paullò poſtea nomine Anteri proferuntur, præſertim illa. *Non eſt humilitatis meæ, neque menſuræ, judicare de cæteris, & de miniſtris Eccleſiarum ſiniſtrum quippiam dicere. Abſit ut quidquam ſiniſtrum de his loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt*, &c.

25. Denique ex ſancto Gregorio Magno deſumpta videntur verba illa extrema ejuſdem Epiſtolæ: *Omnipotens Deus ſua vos protectione cuſtodiat, honoremque & præceptum ſervare concedat*. Nam eadem ferè leguntur apud Sanctum Doctorem lib. 4. Iodict. 13. Epiſt. 50. fine.

26. Hoc eſt argumentum judicio eorum auctorum *ἀναντιῤῥήτων*; quo perſuadere conantur, Epiſtolam præjactam eſſe adulterinam, aut ſaltem interpolatam centonibus aſſutis ex Patribus & ſcriptoribus, qui multis poſt Anterum ſęculis ſcripſerunt. Quo eodem ariete reliquas Epiſtolas veterum Pontificum nomine editas concutere & ſolo æquare conantur, jactis in Iſidorum Collectorem plauſtris conviciorum plenis: quaſi è cerebro finxerit, aut ſaltem corruperit priſca illa monumenta.

27. Verùm quàm multa peccent qui ita objiciunt & obloquuntur Iſidoro Collectori, & quàm alienus ille fuerit ab eo nævo, immò quàm pius & illuſtris ſcriptor, nec ſanè alius, quàm S. Iſidorus Hiſpalenſis, jam ſatìs & ex inſtituto oſtenſum eſt in ſuperioribus, præſertim Diſſertat. I. & IV. ubi de auctoritate earum Epiſtolarum ſermo fuit.

28. Nunc ſatìs ſit dicere, imprimis non eadem omnioo verba, quæ habentur in hac Epiſtola Anteri (idemque eſt de aliis veterum Pontificum) extare apud Patres & alios ſcriptores temporum ſequentium, ſed partim eadem, partimque alia, ut non ſemel obſervavimus, iis perlectis & collatis inter ſe. Sufficiat in exemplum locus poſtremus nobis objectus ex S. Gregorio, apud quem ne integra quidem linea extat eorum verborum, quæ leguntur in fine Epiſtolæ Anteri, & nuper exſcripta fuerunt num. 25.

29. Sed ſinamus eadem omnino verba in periodis aliquot integris extare. Numquid continuò ſequitur, ut ex poſterioribus ſcriptoribus aſſuta fuerint priſcis illis Epiſtolis? Potiùs putandum, Patres poſteriores, quâ præditi erant veneratione aotiquorum Romanæ Eccleſiæ Pontificum, illorum teſtimoniis uſos, iiſque, veluti margaritis, aut adamantibns ſcripta ſua decorâſſe. Sic & multi ætatis mediæ, non tam in ea parte ſcriptores, quàm exſcriptores, tractatus varios, atque Homilias in ſacræ Scripturæ libros ediderunt, aut ex integro, aut magnâ parte contextos ex variis veterum Patrum locis, etiam non indicato ipſorum nomine ſingillatim. Et in ipſis Epiſtolis Decretalibus Pontificum Romanorum, tam veterum quàm recentium, omnioo exploratis, ſive de quarum auctoritate nullus ambigit, occurrunt ſæpiſſimè centones aſſuti ex aliis antiquioribus, etiam indubitatis: Quoniam vel Pontifici ſcribenti, vel ei qui ab Epiſtolis ipſi erat, placuit inſerere periodum aliquam ſibi opportunam, aut loquendi formulam, etiam noo indicato fonte, unde illam hauſit. Quin & ſæpè accidit, ut eadem initio verba habeantur in moltis diverſorum Pontificum Epiſtolis: veluti primâ Zephyrini, tertiâ Fabiani, tertiâ Hilari: ſimiliter factâ collatione inter tertiam S. Leonis, & ſecundam Pelagii: ut alias prætercam, præſertim ſcriptas poſtremis ſæculis, in quibns paſſim eædem clauſulæ, atque integri paragraphi totidem verbis occurrunt. Lege plura alia, quæ circa hoc ipſum ferè præmiſi allegatâ Diſſertat. IV.

Digitized by Google

tat. IV. preſertim à num. 25. & non eſt operę pretium modò inculcare. Sanè ibidem deprehendes, argumentum hoc generatim objectum priſcis Romanorum Pontificum Epiſtolis, viſum enerve Antonio Auguſtino, quem fruſtra adverſarii in partes ſuas trahere invitum tentant, ut Excurſu quinto ejuſdem Diſſertationis oſtenſum fuit.

30. Quamvis autem hactenus occurrerim variis difficultatibus & argumentis doctorum hominum elevantium auctoritatem Epiſtolæ Anteri, aut illam omnino rejicientium veluti apocrypham; fateor ingenuè, me non ita reſpondiſſe, ut propterea ipſi fides explorata ſit habenda, prout extat. Neque enim in re adeò obſcura, cui plenè explicandæ deſunt monumenta authentica priorum ſæculorum Eræ Chriſtianæ, poſſumus certò aliquid definire, ſed ſolùm loqui ex conjectura, aut judicio probabili, quamquam veteribus monumentis innixo, uti hactenus factum eſt. Verùm ſi æquè ingenuè loquentur adverſarii, fatebuntur planè, nec ſua ipſorum argumenta eſſe *ἀναντίῤῥητα*, ſed topica ſolùm, aut veroſimilia, quibus pari reſponſione fiat ſatis.

31. Aliunde verò Epiſtola ipſa Anteri, tot ſęculis immemorabili poſſeſſione auctoritatis munita, à Pontificibus ſequentibus & ſcriptoribus graviſſimis laudata, partimque exſcripta à Pelagio II. Papa circa annum DLXXXI. Epiſtolâ primâ, quæ eſt ad Benignum Archiepiſcopum (licèt nonnulli recentiores pro libito illam inter ſpurias recenſeant) & poſtea indubitanter circa annum CM. ab Auxilio lib. 1. *De ordinationibus Formoſi Papæ*; partim anno circiter MCCC. à Nicephoro lib. 14. cap. 39. fine (quod argumento eſt, illam apud Gręcos etiam fuiſſe olim receptam exploratamque) & doctrinam continens dignam Apoſtolicâ Sede, ac poſtea in variis Conciliis confirmatam (ut poſtea oſtendemus latè) neque unquam impetita, aut incuſata *τῆς νοθείας*, donec Centuriatores Magdeburgenſes, Romanæ Eccleſiæ jurati hoſtes, illam allatrare cœperunt, digniſſima ſanè eſt, quæ ab omnibus Chriſtianis *venerabiliter recipiatur*, prout generatim de iis Epiſtolis decrevit, aut potiùs declaravit S. Gelaſius I. Papa in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum anno CDXCIV. Accedit, quidquid ferè traditur in hac Epiſtola circa tranſitiones iniquas Epiſcoporum ex ambitione aut avaritia ad alias Eccleſias; ſimiliter & circa juſtas translationes multorum Epiſcoporum judicio factas, publicâ utilitate, aut neceſſitate urgente, haberi totidem ferè verbis in Epiſtolis Euariſti Papæ ſecundâ, quæ eſt de Epiſcopis electis, Calliſti I. ſecundâ ad Galliarum Epiſcopos, ac primâ Pelagii II. Papæ ad Benignum Archiepiſcopum ſcripta anno DXC. ut proinde Pelagius hanc Epiſtolam S. Anteri ob oculos habuiſſe videatur: ſicuti & in omnes illas videntur reſpexiſſe Patres Eccleſiæ Hiſpanę in Conciliis Toletanis X. XII. & XVI. ubi CANONICE, ut ipſi ajunt, id eſt, juxta earum pręſcriptum, tranſtulerunt quoſdam Epiſcopos ad alias Eccleſias ampliores, ob utilitatem publicam, integro ſaltem ſæculo antequam naſceretur ille Iſidorus, quem Mercatorem appellant, & corrupiſſe Epiſtolas volunt ſub finem ſæculi octavi. Lege præſertim infrà Diſſertat. XI. Excurſu V. & ſuprà Diſſertat. IV. num. 82.

32. Supereſt aliud Cl. V. Emmanuelis Schelſtrate argumentum contra *γνησιότητα* hujus Epiſtolæ, ex eo deſumptum, quòd Eccleſia novem primis ſæculis nunquam permiſerit Epiſcoporum translationes, contra quàm hoc loco traditur. Verùm id examen longum exigit Diſſert. ſequenti, ex qua conſtabit aſſumptionem laudati auctoris eſſe falſam. Vide præſertim ibi num. 27. 28. & 34.

Poſtquam Typographus prælo expreſſerat quæ hactenus ſcripta fuerunt, accidit fortè ut legeremus Catalogum illum Pontificum Romanorum, qui ex pervetuſtis Mſs. Codicibus membranaceis primò editus fuit Moguntiæ anno MDCII. & poſtea recuſus Plantinianis typis anno MDCXL. hortatu Cl. V. Laurentii Ramirez de Prado inter Opera Luitpraudi: in quo pag. 185. hæc habentur de Antero Papa, quibus confirmantur plura ſuperiùs indicata de illius Pontificatu duodecim annorum, & ſcriptione Epiſtolæ præjactæ ad Hiſpanos:

ANTEROS natione Græcus, ex patre Romulo, ſedit annos duodecim, menſem unum, dies duodecim: fuit autem temporibus Maximini & Africani Coſſ. Hic geſta Martyrum diligenter à notariis exquiſivit, & in Eccleſia recondidit. Qui tertio Non. Januarii martyrio coronatur. Hic ordinavit Epiſcopum unum. Hic etiam conſultu; de Epiſcoporum mutatione, fieri licere in ſuis decretis reſpondit; non tamen cujuſquam libitu aut dominatione, ſed communi utilitate aut neceſſitate, ſicut Petrus Apoſtolorum Princeps de Antiochia Romam utilitatis cauſſâ eſt translatus, ut ibi plus proficere poſſet. Et Euſebius etiam de parva quadam civitate Apoſtolicâ auctoritate mutatus eſt Alexandriam: ſimiliter & Felix de civitate quâ ordinatus erat electione civium, propter doctrinam & bonam vitam, quam habebat, communi Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum, aut populorum conſilio translatus eſt Epheſum. Quia, ſicuti Epiſcopi habent poteſtatem ordinare regulariter Epiſcopos & reliquos ſacerdotes: ſic quotieſcumque utilitas aut neceſſitas expoſcit, ſupradicto modo, & mutare & inthronizare poteſtatem habent. Non enim de minori ad majorem civitatem transfertur, qui non ambitu, nec propriâ voluntate: ſed aut vi à propria ſede pulſus, aut neceſſitate coactus, aut utilitate loci & populi, non ſuperbè, ſed humiliter ab aliis transfertur & inthronizatur. Hic eiſdem decretis ſuis ſancivit, ut quiſque inobediens ſpirituali animadverſione truncetur, & ejectus de Eccleſia, rapido dæmonum ore dilanietur: ſicut olim in veteri lege, quicumque ſacerdotibus non obtemperâſſet, aut extra caſtra poſitus lapidabatur à populo, aut gladio cervice ſubjectâ contemptum expiabat cruore. Hactenus ibi.

DISSER-

DISSERTATIO UNDECIMA.

De tranſlatione Epiſcoporum ab una Eccleſia in aliam, permiſsâ ab Antero Papa ex gravi & urgente cauſſa, an verè ſolita aut licitá fuerit à priſcis Eccleſiæ temporibus uſque ad tempora Formoſi Papæ, & præſertim in Hiſpania.

1. *HUCUSQUE circa auctoritatem, ſive* γνησιότητα *Epiſtolæ hujus diſceptatio fuit. Nunc autem confirmare et exornare oportet doctrinam in ea traditam circa tranſlationes Epiſcoporum: quæ profectò magni ponderis eſt, et obſervatu digniſſima, tum ad utilitatem Eccleſiarum, tum ad vitanda plurima mala, quæ ex oppoſito ſequi poſſunt ac ſolent. Studebimus autem id breviter, et ordine præſtare, potiùs attendentes ad decreta Pontificum et Conciliorum Canones (quæ duo potiſſimùm in hoc Opere nobis curæ ſunt) atque exempla varia Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, quàm ad conſiderationes Theologorum Scholaſticorum & Moralium, qui de Epiſcoporum tranſlationibus aliâ methodo et ſtylo diſſerunt.*

EXCURSUS PRIMUS.

Tranſlationes Epiſcoporum licere quidem, ubi communi utilitate & neceſſitate urgente, præter ipſorum voluntatem, legitimâ auctoritate fiunt. Porrò tunc non intervenire mutationem ex parte Epiſcopi ab Eccleſia prohibitam.

2. OPORTET in anteceſſum reſumere verba præcipua S. Anteri Papę in hac Epiſtola, quibus reſpondet conſultationi Epiſcoporum Hiſpaniæ: *De mutatione ergo Epiſcoporum, unde ſanctam Sedem Apoſtolicam conſulere voluiſtis, ſcitote eam communi utilitate atque neceſſitate fieri licere, ſed non libitu cujuſquam aut dominatione*. Aſſertio eſt bimembris. Priori ejus parte traditur, tranſlationem Epiſcoporum licere, ubi communis utilitas atque neceſſitas intervenit. Poſteriori negatur licitam eſſe libitu cujuſquam aut dominatione.

3. Priorem partẽ probat S. Pontifex exemplis, at primùm quidem S. Petri Apoſtolorum Principis, qui de Antiochia utilitatis cauſsâ tranſlatus eſt Romam, ut ibidem magis proficeret communi totius Eccleſiæ bono. Addendum verò, neque id factum niſi poſtquam Petrus Antiochenam Eccleſiam ſeptem annis adminiſtraverat, ut conſtans veterum ſententia eſt cum Clemente Alexandrino apud Baronium ad annum Chriſti XXXIX. nec niſi poſt peragratas omnes Eccleſias in Syria erectas. Huc enim ſpectant verba illa Lucæ Actorum IX. cap. 5. *Factum eſt autẽ, ut Petrus dum pertranſiret univerſos, perveniret ad ſanctos, qui habitabant Lidda, &c.* Itaque ne quidem ad Romanam Sedem, in qua toti orbi Chriſtiano tantam utilitatem allaturus erat Petrus, transferri voluit ex Eccleſia Antiochena, donec ſeptẽ annis omnes Eccleſias ejus Metropoleos, ideſt, totius Syriæ, perluſtrâſſet, ac prædicatione imbuiſſet.

4. Alterum exemplum affert Anterus in Euſebio, *qui de parva civitate quadam, Apoſtolicâ auctoritate, mutatus eſt Alexandriam*. In quæ verba ad marginem extat apud editionem Conciliorum Labbeanam: *Ignotus viris doctis*. At enim Binius in Notis indubitanter ait: *Hic eſt ille Euſebius Alexandrinus Epiſcopus, qui ſcripſit octodecim Sermones nuper in vetuſtiſſimo libro Bibliothecæ Cryptæ-ferratæ, ut teſtatur Turrianus cap. 2. lib. 2. inventos, in quorum uno, quē* De Aſcenſione Domini *inſcripſit, uſus eſt verbo HOMOUSII, quod S. Athanaſius in Epiſt. ad Africanos ait, non fuiſſe in Synodo Nicæna inventum, ſed prius fuiſſe etiam ab Epiſcopis Alexandriæ uſurpatum, ad aſſerendum contra hæreticos conſubſtantialem Filii Dei*. Miror autem eruditiſſimum Petavium lib. 4. *Theologicorum Dogmatum* de Trinitate cap. 5. per totum, differentem de vocabulo τοῦ ὁμοούσιος, & præferentem varia loca quorundam, qui eo uſi ſunt ante Nicænam Synodum, non recenſuiſſe inter eos Euſebium hunc Alexandrinum. Sed neque illius lucubratio, aut mentio aliqua extat in Bibliotheca Maxima Patrum Aniſſoniana, ubi plurium Euſebiorum Opuſcula proferuntur Tomis IV. V. & VI. niſi fortè aliquis velit, Euſebium eundẽ eſſe, cujus Oratio de Commemoratione Sanctorum extat Tom. XXVII. ejuſdem Bibliothecæ, inter ſcriptores incerti temporis, pag. 479. ex interpretatione Caroli Fabiani. At enim

quæ

Digitized by Google

quæ in ea Oratione dicuntur, quantum colligere poſſum, nullatenus videntur ſcripta ante Concilium Nicænum, & multò minus ante tempus S. Anteri.

5. Denique alio exemplo utitur Felicis cujuſdam, qui *de civitate quâ ordinatus erat electione civium, propter doctrinam & bonam vitam quam habebat, communi Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum ac populorum conſilio, translatus eſt Epheſum.* Quiſnam autem fuerit is Felix, nemo hactenus, quem ſciam, vel divinando indicavit.

6. Rationem autem cur in iis exemplis nulla culpa intervenerit, eam aſſignat Pontifex: *Non enim tranſit de civitate ad civitatem, qui non ſuo libitu, aut ambitu hoc facit; ſed utilitate quadam aut neceſſitate aliorum, hortatu & conſilio potiorum transfertur. Nec transfertur de minori civitate ad majorem, qui hoc non ambitu, nec propriâ voluntate facit, ſed aut vi è propria Sede pulſus, aut neceſſitate coactus, aut utilitate loci aut populi, non ſuperbè, ſed cum humilitate ab aliis tranſlatus & inthronizatus eſt: quia homo videt in facie, Deus autem in corde. & Dominus per Prophetam loquitur dicens:* Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. *Pſalm.* 93. *Non ergo mutat Sedem, qui non mutat mentem. Nec mutat civitatem qui non ſuâ ſponte, ſed conſilio & electione aliorum mutatur. Non ergo migrat de civitate in civitatem, qui non avaritia cauſâ, nec ſponte dimittit ſuam: ſed (ut jam dictum eſt) aut pulſus à Sede ſua, aut neceſſitate coactus, aut electione & exhortatione ſacerdotum & populorum translatus eſt in alteram civitatem.* Itaque aliud eſt mutatio ex parte Epiſcopi, aliud translatio ex parte eorum, ad quos ſpectat transferre ex juſta & urgente cauſſa. Illa nunquam licet: utpote quæ communiter ex ambitione & avaritia procedit. Hæc verò in dictis rerum & temporum circumſtantiis licet.

EXCURSUS II.

Quomodo aliqui recentiorum opinentur, translationes Epiſcoporum; etiam quavis urgente neceſſitate aut utilitate, non fuiſſe admiſſas ab Eccleſia primis novem ſaeculis, uſque ad tempus Formoſi Papæ; & quibus argumentis id oſtendere nitantur.

7. VERUM hinc maximè recentiores aliquot rejiciunt Epiſtolam Anteri, veluti ſuppoſitam, quòd certum exiſtiment, non modò mutationes, ſive tranſitiones Epiſcoporum, ſed etiam translationes ex quavis juſta cauſâ utilitatis vel neceſſitatis publicæ, vetitas & illicitas fuiſſe habitas in Eccleſia uſque ad tempus Formoſi Papæ, qui circa finem ſæculi noni illam rexit.

8. Probant id imprimis ex Conciliis Nicæno & Sardicenſi, aliiſque Excurſu VI. allegandis, tum ex variis Romanorum Pontificum decretis, præſertim S. Damaſi, S. Leonis I. S. Hilari, qui videntur palam prohibere omnem, non modò mutationem, ſive tranſitionem Epiſcopi; ſed etiam translationem ad aliam Eccleſiam; & vel mitiſſimè pronunciantes decernunt, ut ſtatim ad illam redeat, & alioqui Epiſcopatu careat. Nec inibi indicatur ullo modo, licere translationem ex quavis urgente cauſſa neceſſitatis vel utilitatis publicæ. Videtur itaque ſuppoſititia Epiſtola hæc Anteri, quę oppoſitum fieri ex juſta cauſſa indulget.

9. Secundò id colligunt ex matrimonio ſpirituali Epiſcopi uniuſcujuſque cum propria Eccleſia, prout loquuntur varii Pontifices & Concilia ibidem alleganda. Quin & ajunt non ſemel, fortius eſſe vinculum ejuſmodi matrimonii ſpiritualis, quàm carnalis. Sicuti ergo jure divino ſtatutum eſt vinculum matrimonii carnalis, ita ut nulla ex cauſſa liceat marito derelictâ propriâ uxore aliam accipere; ita nec ullo modo aut occaſione, licebit Epiſcopum uni Eccleſiæ ſponſæ ſuæ conjunctum transferre in aliam.

10. Tertiò id oſtendere conantur exemplis. Cùm enim Antiocheni cives cenſerent ſibi maximè utilem & neceſſarium Epiſcopum Euſebium illum, qui Cęſareenſi Eccleſiæ præerat, uſque adeò, ut vi illum ad ſe inde arripere conarentur; Conſtantinus Magnus Imperator palam reſtitit. Et quamvis Euſebium ipſum judicaret eo honore digniſſimum, cenſuit præponderari & præferri debere *Domini mandatum, Apoſtolicumq; Eccleſiæ canonem*, ejuſmodi translationes prohibentem; & Euſebium laudavit, quòd ea propter nullatenus conſenſiſſet in ſui exaltationem translationemque; ut patet ex lib. 3. *Vita Conſtantini* apud eundem Euſebium cap. 59. & 60. Cenſuerat igitur Eccleſia eouſque translationes Epiſcoporum quacumque ex cauſſa prorſus illicitas eſſe, contra quàm dicitur in hac Anteri Epiſtola.

11. Quartò, Eccleſiam Latinam rigidiſſimè abſtinuiſſe à translationibus uſque ad finem noni ſęculi, contendit Chriſtianus Lupus Tom. I. in Scholiis ad can. XV. Nicænum, & poſt ipſum D. Schelſtrate in *Defenſione Concilii Antiocheni* ad can. XXI. cap. 19. Etenim cùm Marinus, qui Romanum Pontificatū iniit anno 881. à Baſillo accuſatus fuiſſet, quaſi ex alia Eccleſia ad Romanam translatus fuiſſet contra ſacros Canones id vetantes; Stephanus VI. illum defendens repoſuit: *Dicentes Marinum antea fuiſſe Epiſcopum . . . . . oſtendant hoc.* Ita enim legitur apud auctorem libri, qui *Pontificalis* appellatur. Si autem translatio ab una in aliam Eccleſiam poſſet licere ex aliqua cauſſa juxta decretum Anteri, vel alterius Romani Pontificis, aut Concilii probati, Stephanus VI. allegatâ illâ, excuſaret translationem Marini.

12. Unde iidem auctores cenſent, poſt invectas & obtruſas eo nono ſæculo Epiſtolas illas Iſidorianæ Collectionis, & nominatim hanc quæ Antero adſcribitur, cœpiſſe probari translationes Epiſcoporum ab una Eccleſia in aliam, etiam ad Romanam. Cùm enim Formoſus Epiſcopus Portuenſis ad Sedem Apoſtolicā evectus fuiſſet, paullò poſtea, nimirum circa annum DCCCXCVIII. propterea{que} malè audiret apud plurimos, citatus auctor libri Pontificalis dixit in ejus defenſionem: *Bono totius Eccleſiæ Catholicæ, prout ſæpiùs factum fuerat, ex Epiſcopo Portuenſi ad moderandas habenas*

totius

totius orbis Catholici translatus eſt ad Epiſcopatum, & Pontificatum Romanæ Eccleſiæ,

13. Quare primus omnium in Occidente Auxilius, ordinatus Presbyter ab eodem Formoſo, auſus fuiſſe videtur ejuſmodi translationes factas ob bonum publicum Eccleſiæ defendere duobus libellis, primò editis à Joanne Morino, & poſtea recuſis Tom. XVII. Biblioth. Maximæ Patrum Aniſſonianæ ſeculo X. quibus imprimis Formoſi ejuſdem translationem, veluti ritè factam, tuetur, utilitate & neceſſitate publicâ id poſcente; deinde id confirmat, tum allegata hac Epiſtola Anteri, tum exemplis in medium productis, præſertim Sancti Gregorii Nazianzeni & Germani, qui ex propriis Eccleſiis ad Conſtantinopolitanam translati fuerant.

14. Sed tamen plures alii contendebant, iniquam fuiſſe omnino eam translationem Formoſi à Sede Portuenſi ad Romanam, utpote contrariam ſacris Canonibus & perpetuæ conſuetudini. Nemo enim eouſque fuerat electus Pontifex Romanus ex Epiſcopo, ſed tantùm ex Diacono ſeu Presbytero Eccleſiæ Romanæ. Quin & multi irritam prorſus fuiſſe volebant, & proinde ordinationes à Formoſo factas debere iterari: atque in id probandum allegabant doctrinam & exemplum Stephani quarti Papæ, qui coactâ magnâ Synodo Italorum, Gallorum, & Germanorum Præſulum, ex communi omnium ſenſu declaravit, ordinationem Conſtantini Papæ fuiſſe irritam, eo quòd contra ſacros Canones fuiſſet electus Romanus Pontifex cum laïcus eſſet, & nullis penè ſervatis interſtitiis ordinatus. Quare & omnes eos, qui à Conſtantino ordinati fuerant, decreverunt iterum ordinari debere, ſi ab Eccleſiis peterentur, veluti quorum præcedens ordinatio fuiſſet prorſus irrita & nulla. Videtur itaque Eccleſia uſque ad tempus Formoſi ſaltem in ea ſententia fuiſſe, ut translatio Epiſcoporum, ſicut & ordinatio Pontificis facta contra ſacros Canones, nulla eſſet. Unde demum corruit auctoritas & doctrina Epiſtolæ Antero adſcriptæ, in qua translationes ejuſmodi dicuntur licitæ, ſi ex urgente cauſſa utilitatis neceſſitatiſque publicæ fiant, & conſenſu multorum Epiſcopurum. Si enim verè docuiſſet id Anterus ſæculo tertio, non fuiſſet poſtea improbatum tot ſæculis ab Eccleſia.

EXCURSUS III.

Oppoſita ſententia ab Auxilio Presbytero, Formoſi Papæ defenſore, tradita, ac plurimis exemplis confirmata, refertur, & diverſimodè illuſtratur, ac vera oſtenditur.

15. EX oppoſito alii volunt, translationes Epiſcoporum de una in aliam Eccleſiam factas ob urgentem utilitatem & neceſſitatem ejus, ſive ob majorem profectum ſpiritualem, licitas fuiſſe & conſuetas in Eccleſia, ſaltem Orientali, à primis ſæculis uſque ad tempora Formoſi Papæ, nec ſolùm deinceps. Quam ſententiam certam exiſtimo.

16. Primus eorum, qui in Occidente hanc ſententiam ex inſtituto tenuiſſe & confirmaſſe invenitur, eſt Auxilius nuper allegatus, lib. I. de Ordinationibus à Formoſo Papa factis: ubi imprimis illam probat ex Epiſtola hac Sancti Anteri Papæ, in qua dilucidè habetur, translationes ex juſta cauſſa & legitima auctoritate factas, eſſe licitas & laude dignas. Ut autem conſtet, ſe non alio ſenſu probare illas, præmittit initio: *Prudens Lector, hæc de ſcripturarum copiis, & ſanctorum Patrum documentis pauca defloravimus: ſcilicet, quòd ſi Epiſcopus à propria ſede fuerit pulſus, certâ imminente neceſſitate vel utilitate, in alia Eccleſia, quæ Præſulem non habet, inthronizari poſſit; non tamen abſque auctoritate dumtaxat Romani Pontificis.* Quamvis verò videatur iis verbis ſolùm acturus de Epiſcopo à propria Sede pulſo (in quo nulla, aut longè minor difficultas apparet) poſtea videtur etiam loqui de iis, qui ab Eccleſia illa, quam pacificè regunt, & juſtis cauſſis transferuntur ad alias. Id enim denotant pleraque exemplorum, quibus utitur.

17. Porrò ex poſterioribus Concilio Nicæno, ubi translationes vetitæ fuerunt Can. XV. allegat imprimis exemplum Sancti Gregorii Nazianzeni, cognomento Theologi, qui *non paucis labentibus annis poſt Nicænum Concilium, OB ECCLESIÆ UTILITATEM, de civitate ad civitatem migravit. Nam cùm priùs unius civitatis Cappadociæ, quæ Sanſima dicebatur, fuiſſet Epiſcopus, B. Baſilii & aliorum Epiſcoporum hortatu & conſenſu, Nazianzo conſtitutus eſt. Deinde Conſtantinopolim demigravit. Neque enim audiendi ſunt, qui eum Synodali judicio aſſerunt à Conſtantinopolitana Sede projectum. Verum eſt, quia congregati ſunt Epiſcopi; ſed non adverſùs eum, ſed magis adverſùs inthronizatores ejus; videlicet, quòd ſine ſuorum conſenſu eum inthronizare auſi fuerint. Ipſe nimirum ſanctiſſimus Pater teſtificatur, cujus teſtimonium utique verum eſt, quòd ſedem illam ritè acceperit, eique rectè præſederit; immò & precibus pulſatus fuerit, ut eam non deſereret; ſed propter aſſiduos corporis dolores, exteraſque infirmitates, curvamque ſenectam, iſtiuſmodi precibus aſſenſum præbere noluit: reverſuſque ad quietem, & Philoſophicam vitam, quam ſemper amaverat, in qua multiplices, ac ſaluberrimos fructus afferens, quievit in Domino. Hæc autem partim reperiuntur in geſtis, quæ de ejus vita ſcripta ſunt; partim in Sermone ipſius, qui Syntactirius appellatur. Apertiùſque in Homilia inveniuntur: quâ ipſe de ſe apud Conſtantinopolim adverſùs eos diſſeruit, qui eum Sedem illam deſideràſſe dicebant.* Hæc ibi Auxilius cap. 2. Deinde cap. 5. regreditur ad idem exemplum, & inquit: *Si quiſpiam temeritate accenſus objicere præſumpſerit, quod B. Baſilius, & idem luculentiſſimus Doctor Gregorius, ignari fuerunt Concilii Nicæni, & in hujuſmodi facto à ſancta Romana Eccleſia deviaverint; etiam imperitiæ cachinnum præbebit.* Unde quod in Gregorio reprehendit Chriſtianus Lupus, quaſi ſolùm reſponderit obtrectatoribus ſuis, Canones Eccleſiæ vetantes Epiſcoporum translationes non eſſe uſu receptos, intelligi debet ſano ſenſu: ut, nimirùm, non eſſent recepti, niſi quoties juſta cauſſa translationis non eſt, neque alio ſenſo fuiſſe editos à principio, aut intelligi debere. Cauſſam verò juſtam interveniſſe, ut Gregorius tranſferretur, nemo abſque temeritate negare poteſt.

18. Præ-

18. Præterea cap. 3. indicat varia exempla tranſmigrationis Epiſcoporum, qui utilitate vel neceſſitate inthronizati ſunt. *Perigenes enim in Patris eſt ordinatus Epiſcopus: ſed quoniam cives ejus civitatis eum ſuſcipere noluerunt, Romanæ civitatis Epiſcopus juſſit eum inthronizari in Corinthum Metropolim, defuncto ejus Epiſcopo, eique, donec advixit, Eccleſiæ præfuit. Doſitheum Seleuciæ Epiſcopum Alexander Antiochenus Epiſcopus in Tharſum Ciliciæ demigravit. Reverentius ab Arcis Phœniciæ in Tyrum migratus eſt.* (Nimirùm, auctori huic juxta impolitum illud ævum, idem erat verbum *migro* & *demigro*, ac transfero.) *Joannes de Gordolyde mutatus eſt in Procoſo, & in ea præſedit Eccleſia. Palladius ab Helenopoli mutatus eſt in Aſponiam. Alexander ab alia Helenopoli in Adrianopoli* (fortè, *in Adrianopolim*) *mutatus eſt. Meletius prius in Sebaſtena Eccleſia præfuit, & poſtea Antiochiæ Præſul eſt conſtitutus. Theoſebius ab Apamea Aſiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ dudum Salambria vocabatur. Polycarpus de urbe Antapriſtena Myſiæ in Nicopolim Thraciæ mutatus eſt. Hierophilus de Trapezopoli Phrygiæ in Antiochiam mutatus eſt. Optimus ab Agardamia Phrygiæ in Antiochiam Piſidiæ migratus eſt. Sylvanus à Philippopoli Thraciæ mutatus eſt in Troada.*

19. Porrò in iis exemplis, & præcedenti Sancti Gregorii Nazianzeni, occurrunt translationes variæ Epiſcoporum, quorum plerique ex Eccleſia propria, in qua pacificè verſabantur, auctoritate ſuperiorum ob utilitatem aut neceſſitatem publicam, mutati fuerunt ad alias Eccleſias majores (quod è re hujus quæſtionis eſt) alii verò cùm non admitterentur in propriis ſedibus, aut injuſtè ab iis pellerentur, ad alias Eccleſias vacantes, quibus utiles judicabantur, tranſlati fuerunt. Certè Gregorius licèt nunquam fuiſſet Epiſcopus Nazianzi, ſed ſolùm coadjutor patris ſui in eodem Epiſcopatu, verè tamen poſtea, licèt reluctans, Saſimorum Epiſcopus creatus eſt, urgente Baſilio Magno: ac poſtea ann. CCCLXXIX. communi deſiderio ac plauſu Catholicorum conſtitutus fuit Præſul Conſtantinopol. à Petro Epiſcopo Alexandrino, & in ea Sede confirmatus à Concilio Oecumenico Conſtantinop. celebrato anno CCCLXXXI. Lege Baronium ad eoſdem annos; & Nicephorum lib. 14. Hiſtor. c. 39. ajentem: *Divus Gregorius Saſimorum primùm Cappadocum urbis, deinde Nazianzi patriæ ſuæ Epiſcopatum ſortitus* (in hoc diſſidet à Baronio) *poſtea à ſecunda Synodo, & Meletio Antiocheno, pro eo atque decuit, in præclaram Conſtantinopolis ſedem tranſlatus eſt.*

20. Addit ſtatim Auxilius ex teſtimonio Euſebii Pamphili ſive Cæſareenſis libro ſexto Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Alexandrum cujuſdam civitatis Cappadociæ Epiſcopum, cùm veniſſet Hieroſolymam orationis cauſsâ, detentum fuiſſe ab ejus civibus, atque in locum Narciſſi Epiſcopi conſtitutum, & de cætero, quamdiù vixit, Hieroſolymitanæ Eccleſiæ præſediſſe. Et quidem Auxilius fideliter citat Euſebium, qui dicto libro id refert, tum capite octavo, tùm latiùs nono ſequenti, ubi & plures Alexandri ipſius laudes profert. Neque ulla ibi mentio expulſionis aut ejectionis Alexandri à Sede antiqua; ſed potiùs quieta ejus poſſeſſio indicatur donec Hieroſolymam adiit peregrinationis cauſsâ: *Cùm tamquam divino quodam oraculo* (inquit Euſebius) *ex Cappadocum regione, UBI PRIMUM IN EPISCOPALI GRADU FUISSET LOCATUS, Hieroſolymam, tum voti, tum locorum viſendorum cauſsâ contenderet, illius Eccleſiæ fratres eum excipiunt benigniſſimè, & non ampliùs domum reverti permittunt &c.* Et notandum, id accidiſſe longè ante Concilium Nicænum, immò & ante tempora Sancti Anteri Papæ. Nam Alexander ipſe, cùm jam eſſet Hieroſolymæ Epiſcopus, Origenem ordinavit ſacerdotem, teſtante id Euſebio ipſo cap. 7. præcedenti ejuſdem libri. Nimirùm Origenes anno CCXXX. ordinatus fuit Presbyter ab Alexandro, ut rectè tradit Baronius: ac proinde V. annis antequam Anterus eligeretur Pontifex, & XCV. priùs, quàm Nicæna Synodus cogeretur.

21. Præcedentibus exemplis adjungit cap. 4. Auxilius aliud memorabile ex Chronicis Græcis, in quibus teſtatum habetur, anno ſecundo Artemii Imperatoris, qui & Anaſtaſius dictus eſt, Germanum ex Epiſcopo Cyzicenſi fuiſſe tranſlatum ad Conſtantinopolitanam Eccleſiam, adſtante Sanctæ Romanæ & Apoſtolice Sedis Apocriſario Michaële Presbytero, conſentientibus Epiſcopis, & toto Clero ac populo. Quam tranſlationem approbavit idem Apocriſiarius hiſce verbis: *Divina gratia, quæ ſcit ſemper infirma erigere, & incompleta complere, tranſtulit & ordinavit in ſacratiſſimam Sedem à Deo ſervatæ civitatis Conſtantinopolitanæ præſentem Germanum ſanctiſſimum Archiepiſcopum.* Subdit autem Auxilius, & meritò quidem: *Hæc non ideo prælibavimus, ut quaſi licitum ſit cuiquam Epiſcoporum ſe transferre ad ſedem* (aliam) *NISI CERTA IMMINENTE NECESSITATE, VEL UTILITATE.*

22. Unde demum, juxta hæc poſtrema verba interpretatur Canonem Nicænum vetantem Epiſcoporum tranſlationes, adjunctis decretis Chalcedonenſis Concilii, & Pontificum Leonis ac Gelaſii: ex quibus omnibus conſtare videtur, tum Epiſcopos illos, *qui proprias amiſerunt provincias, ex neceſſitate ad aliam Eccleſiam* tranſire poſſe, ut dicitur ex Synodo Chalcedonenſi citata, & à Leone confirmata: tum præterea juxta decretum Gelaſii, illum Epiſcopum reprehendi, veluti deſertorem propriæ Eccleſiæ, *qui nullis exiſtentibus cauſſis* (nimirum, publicæ neceſſitatis utilitatiſve) *ad aliam putaverit tranſeundum, temerèque ſuſceptus fuerit.* ideſt, abſque legitima ſuperiorum auctoritate, quorum eſt examinare juſtitiam cauſſæ, & transferre Epiſcopos.

23. Pergit Auxilius, & objecto ſibi Canone Sardicenſi, in quo Epiſcopis tranſmigrantibus ad alias Eccleſias ſub inani aliquo prætextu, negatur communio etiam in fine vitæ, invehitur contra Oſium, quia eundem Canonem ſuggeſſit reliquis ejuſdem Concilii Patribus, atque in eo errorem Novati ſequutus fuerit: & Canonem ipſum vult inter Catharorum ſive Novatianorum errores recenſendum. Verùm deſipit & errat toto cælo Auxilius in ea parte, adverſùs celeberrimum illud Concilium ab Eccleſia Catholica, & ſpeciatim à ſanctis Patribus, ſummâ ſemper veneratione receptum: ut rectè monet Joannes Morinus in Notis præviis ad librum ipſum. Nimirùm ea pœna ritè ac ſanctè ſtatu-

ſtatuta fuit adverſùs Epiſcopos ambitu quodam aut avaritiâ Sedem mutantes, abſque ulla Novatianiſmi labe aut ſpecie: ſicuti antea juſtè impoſita fuerat ab eodem Oſio & aliis Patribus in Concilio Eliberitano, ob quædam graviſſima crimina, probante illam S. Innocentio I. Papâ, ut ſuo loco oſtendemus cum eruditiſſimo Mendoza in Commentariis ad idem Concilium. Et Canon ipſe ſemper in ſumma veneratione fuit cum reliquis Sardicenſis Synodi, quam alicubi Sanctus Auguſtinus MAGNUM, ET PLENARIUM TOTIUS ECCLESIÆ CONCILIUM vocat.

24. Itaque exceptâ hac parte, in qua Auxilius palam erravit, ſententia illius de juſta Epiſcopi translatione in aliam Eccleſiam, ubi Sede propriâ pulſus eſt, ſicuti & quoties publica neceſſitas aut utilitas judicio ſuperiorum id exigit, videtur palam ac ſæpè confirmata fuiſſe uſu ipſo Eccleſiæ, ſaltem Orientalis, quibuslibet ferè ſæculis ante tempora Formoſi Papæ. Id enim pleraque exempla ab Auxilio indicata extorquent. Quare opus non eſt in id confirmandum afferre plura alia Euſebianorum, & ipſorum ſigniferi Euſebii Epiſcopi Nicomedienſis, quos Julius I. Papa arguit veluti contemptores Nicæni Canonis, eo quod in uſu haberent *de loco ad locum ad Epiſcopatus capiendos tranſilire*. Idemque legere eſt apud Theodoretum lib. 1. cap. 19. ubi nominatim invehitur ea propter adverſùs Euſebium ipſum; & apud S. Damaſum Papam in Epiſtola ad Acholium Eurydicum edita à Luca Holſthenio par. 1. Collectionis bipartitæ. Ea, inquam, exempla prætermitto, veluti contraria Canonibus ſacris, & ſeverè in Conciliis Nicæno ac Sardicenſi prohibita: quoniam non erant translationes legitimæ ex juſta cauſſa (de quibus ſolis agimus in hac Diſſertatione) ſed mutationes & tranſitiones ambitioſæ Euſebianorum, quas eo nomine reprehenderunt Concilia & Patres allegati, præter plures alios, quos laudabimus Diſſert. ſequenti.

EXCURSUS IV.

Nicephori Calliſti rationes & exempla varia, quibus oſtenditur, omnibus ferè ſæculis uſque ad tempus Formoſi Papæ, apud Orientales in uſu fuiſſe translationes Epiſcoporum ex cauſſa neceſſitatis vel utilitatis publicæ. Ubi obiter plura correcta, & obſervata adverſùs quoſdam ſcriptores.

25. ACCEDAT Nicephorus Calliſtus, diligens abs dubio ſcriptor, licèt Schiſmaticus, qui libro *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* XIV. eandem doctrinam latè confirmat, quam Auxilius tradiderat quatuor ante ipſum ſæculis. Auxilius, nimirum, ſcripſit circa annum Chriſti CM. Nicephorus verò anno circiter MCCC. Nec verò omnia exempla ab hoc adducta commemorabo, quoniam multa illorum paullò antè ex Auxilio indicavimus: ſed ſolùm quædam alia, ex quibus conſtat, à primis Eccleſiæ ſæculis uſque ad tempora Formoſi Papæ, uſitatas fuiſſe & probatas, non quidem Epiſcoporum tranſitiones, ſed translationes in Oriente. Hac enim diſtinctione adhibitâ ſententiam ſuam, ſicuti & Auxilius, exponit, ac decreta Eccleſiæ mutationes Epiſcoporum prohibentia, interpretanda monet. *Divini ſiquidem Canones* (ait) *& veteres Eccleſiæ Antiſtites liberum eſſe voluerunt; QUOTIESCUMQUE LEGITIMA SUADERET UTILITAS, ex urbe una in aliam Epiſcopum transferre: VIDELICET SI SINCERIOR PIETAS, VEL ECCLESIASTICÆ FORTE TRANQUILLITATIS CONSTITUTIO TRANSLATIONEM FLAGITARET. TRANSITIONEM NAMQ. PROHIBENT, NON TRANSLATIONEM. Hæc enim id, quod præter voluntatem, & præter inſtitutum fit omnino, ſignificat, & vox ea velut in inanimatis uſurpatur: illa verò de animatis, & quodammodo de eis dicitur, qui per arrogantiam, fortè miſcendarum rerum gratiâ in thronos inſiliunt. Eam verò rectè Canon, ſicuti paullò pòſt fuſiùs exponam, prohibet: legitimam autem translationem nequaquam.* Quod ſtatim exemplis plurimis probare aggreditur, & tandem fine capitis confirmat ex hac ipſa Sancti Anteri Epiſtola; quam habemus præ manibus.

26. Verùm, ut præmiſi, ex iis omnibus exemplis, quæ memorat Nicephorus, miſſa facio ea, quæ antea Auxilius indicaverat, niſi fortè cuipiam eorum addat aliquid obſervatu dignum. Mitto etiam quod de Petro Apoſtolo ait, gubernâſſe Eccleſiam Romanam, ac deinde *primùm etiam Alexandrinam forte tranſiiſſe*. In quo palam fallitur, aut etiam fallit homo Schiſmaticus ad præferendam quodammodo Sedem Alexandrinam Romanæ: cùm potiùs ex antiquis monumentis apud Baronium ad annum Chriſti XLV. conſtet, Petrum miſiſſe Alexandriam Marcum Euangeliſtam, ut ipſius nomine ibidem Eccleſiam fundaret. Lege Sanctum Innocentium I. Papam Epiſt. XX. ad Alexandrum Epiſcopum Antiochenum, ubi & Antiochenam Eccleſiam multis nominibus præfert Alexandrinæ. Mitto denique Euſebianos quoſdam ab ipſo Nicephoro indicatos, quòd ii potiùs ambitu quodam aut avaritiâ tranſierint in ampliores Eccleſias, quàm legitimè translati fuerint.

27. Primus itaque occurrit Proclus, ob cujus defenſionem Nicephorus eo loco laborat, & tam multa obſervat. De illo præmiſerat cap. 38. præcedenti: *Cùm in Presbyterorum cathedra Dominum laudaret, à Siſinio Eccleſiæ Cyzicenæ deſignatus eſt Antiſtes. Longo verò tempore pòſt, quemadmodum diximus, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopatus ei commiſſus eſt.* Deinde plures ejus laudes proſequitur, ut conſtet, eum non ambitu, aut ſponte ſua, ſed legitimâ auctoritate, & cum ingenti utilitate Eccleſiæ promotum fuiſſe.

27. Sed enim exemplum hoc ſolùm confert aliquid ad probandas translationes Epiſcoporum ex urbe aut Eccleſia, ubi non admittuntur, aut unde pelluntur: non autem ex Eccleſia, quam pacificè poſſident. Etenim teſte Socrate lib. 7. cap. 28. cùm Siſinius Proclum ordinâſſet Epiſcopum Cyzicenorum; ex auctoritate cujuſdam legis præcipientis, ne quis crearetur Epiſcopus injuſſu Præſulis Conſtantinopolitani, Cyziceni ipſi noluerunt Proclum accipere, ſed alium, quaſi ea lex ſolùm in gratiam Attici condita fuiſſet. Unde & ille poſtea privatam vitam Conſtantinopoli egit, donec vacante Sede Conſtantinopolitana, electus fuit Epiſcopus illius,

Cæle-

Digitized by Google

Cæleſtino Romano Papa (inquit Nicephorus) *rem eam comprobante Epiſtolis tribus ad Cyrillum Alexandrinum, & Joannem Antiochenum, & Ruffum Theſſalonicenſem ſcriptis: quibus aſſerit, Canonibus non obeſſe Epiſcoporum de urbe in urbem legitimam ejuſmodi tranſlationem*.

28. Quæ verba Cæleſtini ita interpretatur D. Schelſtrate contrariæ opinionis auctor, ut Pontifex cenſuerit, Proclum Cyzicenorum malitiâ excluſum, potuiſſe eligi Epiſcopum Conſtantinopolitanum, non tamen transferri: veluti qui antea nullam Eccleſiam rexerat. At licèt prius illud verum ſit, hoc ſecundum facilè refellitur ex ipſo Cæleſtino citato infrà ab eodem Nicephoro, ubi inquit: *Cæleſtinus Romæ Epiſcopus in ſuis, ſicut ipſe appellat,* Secretis, *cap.* 2. *hiſce utens verbis oſtendis* (idipſum) *Si Epiſcopus utilitatis gratiâ transferatur, ne id per ſe ipſum faciat, ſed fratribus cogentibus. Et rem eam ſacræ hujus Sedis auctoritate expediat; non inanis gloriæ, verùm utilitatis communis, aut neceſſitatis ergò*. Quæ penè verba videtur Cæleſtinus mutuâſſe ex Epiſtola Anteri, quam prædictus recentior cum aliis reſpuit. Itaque licèt potuiſſet Cæleſtinus probare electionem Procli in Epiſcopum Conſtantinopolitanum eo ſpeciali titulo, quòd in Sede Cyzicena admiſſus non fuiſſet; doctrinam tamen univerſalem tradidit probantem translationes Epiſcoporum legitimas, & ex cauſſa juſta, ab una in aliam Eccleſiam: ideoque argumentum id Nicephori, attentâ auctoritate Cæleſtini Papę, nullam evaſionem permittit. Quod ipſum poſtea num. 34. confirmabimus illuſtri decreto Pelagii II. Papæ.

29. Magis adhuc urget aliud exemplum à Nicephoro obſervatum illis verbis: *Magnus ille Euſtathius à Berrhoea (quæ eſt ipſa Caleb) in Antiochiam translatus eſt, Conſtantino primo Chriſtiano Imperatore Imperium Romanum adminiſtrante*. Quòd ſi fortè aliquis pro D. Schelſtrate dicat, id non juſtè factum, ſed contra ſacros Canones, rejicietur facilè. Nam teſte Theodoreto lib. 1. cap. 7. ipſa Nicæna Synodus, quæ Epiſcoporum translationes vetuit, in locum Philogoni Epiſcopi Antiocheni apud ſe defuncti, tranſtulit prædictum S. Euſtathium ex Epiſcopatu Berrhœenſi. Sanctiſſimam verò illam Synodum non violâſſe ſuum Canonem XV. tranſitiones Epiſcoporum vetantem, palam eſt. Ita Synodus ipſa interpretata videtur Canonem ſuum, ut ſolùm intelligeretur de tranſitionibus, ſive etiam de translationibus non factis ex juſta cauſſa & legitima auctoritate. Utramque verò interveniſſe in ea translatione Euſtathii, ſatìs evincit, vel hoc unum, quòd à tali & tanta Synodo id geſtum fuerit.

30. Progreditur Nicephorus ad alia exempla, è quibus ſeligo pauca, juxta ea quæ num. 25. & 26. præmonui: *Divus Meletius* (inquit) *primùm Sebaſtiæ Epiſcopus eſt renunciatus, deinde autem cum magna gloria ad Antiochiam apud Orontem eſt vocatus*. Addendum verò, Meletium ipſum antea Berrhoeâ Sebaſten fuiſſe translatum, non è contrario, ut malè opinatur Socrates lib. 2. cap. 34. & tandem Sebaſtâ Antiochiam, communi decreto populi, & conſentientibus tam Catholicis quàm Arianis, ut inquit Theodoretus lib. 2. cap. 31. & 32. eo quòd utraque pars eum à ſe ſtare crederet. Verùm Meletius apertè vexillum erexit pro Catholica religione, & plura geſſit laude digniſſima. Itaque Meletium ſemel & iterum translatum fuiſſe, negari non poteſt.

31. *Palladius* (inquit Nicephorus) *ab Helenopoli Bithyniæ Aſpunam tranſiit. . . . . Philippus ex Apamea Aſiæ Eudoxiopolim miſſus eſt, cui vetus nomen Salambria fuit . . . . . Optimus ex Agdamea Phrygum Antiochiam Piſidiæ*. Et poſt multa interjecta: *Rem hanc confirmat admirandus etiam ille Confeſſor Germanus, qui Anaſtaſio imperante Cyzico quoque Conſtantinopolim tranſiit. Item Thomas Theſſalonicâ Alexandriam de ſeptimæ Synodi ſententia, Conſtantino & Irene imperantibus. Diviniſſimus quoque Patriarcha Ignatius ſub Baſilii Macedonis imperio, Baſilium Creteuſem Epiſcopum Theſſalonicam tranſmiſit. Sub eodem Imperio Joannes Majumæ Epiſcopus Alexandriam, & Amphilochius Cyzitenus Nicæam, atque inde Beatus Theodorus Laodiceam, tranſlati ſunt*. Atque hi quidem omnes ante tempora Formoſi Papæ, ut omittam plures alios poſtea translatos, referente eodem Nicephoro. Porrò priores illos, aut pleroſque eorum ſaltem, inſigni pietate ac doctrinâ præditos, urgente neceſſitate aut affulgente utilitate publicâ, communi Epiſcoporum & populorum conſenſu translatos fuiſſe contra mentem ac ſenſum ſacrorum Canonum, nemo, niſi temerè, affirmare poteſt.

32. Conſultò diſtuli uſque modò exemplum aliud memorabile apud Nicephorum eodem libro de Sylvano Epiſcopo: *Troadem*, inquit, *è Philippopoli Thraciæ Sylvanus tranſiit: de quo admirandum quiddam memorabo. Is cum artem oratoriam primùm apud Sophiſtam Troïlum didiciſſet, ſtudium poſtea omne ad Chriſtianiſmum tranſtulit, aſceticamq; conſectans vitam pallium monaſticum tulit. Hunc ſibi conjunctum Atticus Epiſcopus Philippopolis Epiſcopum declaravit: in qua urbe poſtquam triennium exegit, loci ejus hybernum rigorem non ferens (exiguum enim & imbecille ei corpus erat) Atticum, ut alium in locum ſuum Epiſcopum ſubſtitueret, rogavit, non aliam, quàm frigoris, cauſſam petitioni ſuæ prætendens. Porrò Epiſcopo alio ei ſubrogato, Sylvanus Conſtantinopoli degens, curâ ſummâ monaſticam coluit vitam, humilitatis & paupertatis tam ſtudioſus, ut in urbe frequentiſſima obambulans, ſparteis ſit ſandaliis uſus. Eo tempore non multo exacto, Troadis Epiſcopus mortuus eſt. Quapropter Troës Conſtantinopoli affuere, Epiſcopum petentes. Cum autem Atticus quemnam illis Antiſtitem deſignaret, deliberaret, Sylvanus viſendi ejus gratiâ ad eum venit. Quem ubi conſpexit, ſtatim ei Troæ Epiſcopatum mandavit, atque ad eum converſus: Deinceps, inquit, omnis tibi Eccleſiaſticæ functionis defugiendæ præciſa eſt occaſio. Multus enim Troade calor eſt, opportunuſq;, & commodus tibi à Deo paratus eſt locus. Proinde nihil morare, ſed protinus Troiam proficiſcere. Itaque Sylvanus tranſiit. Atque ibi miraculum inſigne manibus ejus editum eſt, quod profectò dignum eſt ut commemoretur. In litore Troiano ingens oneraria navis, quæ magnas columnas ferret, conſtructa fuerat;* Platyn *à latitudine eam nautæ nominant. Hanc cùm opus eſſet in mare devolvere, multi, qui funibus eam in undas traherent, confluxêre. Illa verò diebus pluribus moveri loco non potuit: & homines immobilem ejus*

Digitized by Google

ſtationem dæmonis efficaciæ adſcripſerunt. Quapropter Epiſcopum Sylvanum adierunt, & ab eo ut precationem ſuper ea faceret, petierunt; eam ipſam ſolam ad commovendam navim ſuffecturam eſſe credentes. Ille pro modeſtia ſua, non ipſius, ut hominis peccatoris, id opus, ſed alterius cujuſpiam, in quo divinum numen conquieſceret, eſſe dixit. Ubi verò illi magis etiam ei multa precari inſtitêre, petitioni eorum vix tandem cedens, ad litus advenit: & oratione peractâ, funem unum attigit, & alios operi ei inſiſtere juſſit. Paullulum navis ab illis impulſa eſt: & illa perinde, ac ſi animata eſſet, celeritate multâ pervoluta, ad mare pervenit. Hæc res in provinciam omnem vulgata, religionem magnam Sylvano eſt atteſtata. Deinde alias ejus laudes proſequitur Nicephorus: ex quibus colligitur illius translationem, ſeu potiùs electionem ad alium Epiſcopatum, non fuiſſe ſacris Canonibus contrariam, ſed potiùs juſtam & Deo gratam, Et hactenus quidem de translationibus ante tempus Formoſi Papæ à Nicephoro indicatis. nam poſt ipſum plures alias recenſet, quæ ad hanc Diſſertationem non ſpectant.

EXCURSUS V.

Idipſum demonſtratur illuſtribus exemplis Hiſpanæ Eccleſiæ in Conciliis Toletanis X. XII. & XVI. adversùs quoſdam recentiores ajentes, Eccleſiam Latinam rigidiſſimè abſtinuiſſe à translationibus uſque ad tempus Formoſi Papæ.

33. QUAMVIS Chriſtianus Lupus in Scholiis ad Canonem XV. Nicænum, & D. Emmanuel Schelſtrate in Canonem XXI. Antiochenum cap. 19. velint, Eccleſiam Latinam rigidiſſimè abſtinuiſſe à translationibus Epiſcoporum, breviter iis opponam nonnulla exempla ſatis illuſtria, vel in una Hiſpania, quæ præterea nemo, niſi temerè, audebit damnare. præſertim cùm Eccleſia Hiſpana ſemper fuerit obſervantiſſima Romanæ atque Apoſtolicæ Sedis, & proinde nihil circa electiones aut translationes Epiſcoporum feciſſe cenſeatur contra ſacros Canones. Vide apud decretum Gratiani diſt. 63. cap. *Cùm longè latèque*. Verùm ad exempla veniamus.

34. Primum occurrit in S. Fructuoſo, qui in Concilio X. Toletano, quod an. Chriſti DCLVI. coactum fuit, ex Epiſcopatu Dumienſi ad Metropolitanam Sedem Bracarenſem, communi omniū Patrum conſenſu translatus fuit, cùm Potamius ob lapſum carnis ſponte eâ Sede ceſſiſſet, & memorabili exemplo ſe ergaſtulo ad pœnitentiam agendam mancipâſſet. Unde & decreto Concilii poſt narratum lacrymabilem Potamii lapſum, dicitur: *Venerabilem Fructuoſum Eccleſiæ Dumienſis Epiſcopum, communi omnium noſtrûm electione conſtituimus Eccleſię Bracarenſis gubernacula continere: ita ut omnem Metropolim provinciæ Gallaciæ, cunctoſque Epiſcopos, populoſque conventûs ipſius, omniumq; curam animarum Bracarenſis Eccleſiæ gubernandam ſuſcipiens, ita componat atque conſervet, ut & Dominum noſtrum de rectitudine operis ſui glorificet, & nobis de incolumitate Eccleſiæ ejus gaudium præſtet.* Unde & inter alios Patres ejus Concilii, poſtea ſubſcribit Fructuoſus tertio loco, non jam veluti Epiſcopus Dumienſis, quod antea erat, ſed tamquam *Metropolitanus Bracarenſis*. Quàm verò, non dicam ſacris Canonibus contraria, ſed potiùs Deo placita fuerit ea translatio, evincit ſatis auctoritas magna illius Concilii tot ſæculis ab Eccleſia probati, inſignis ſanctitas Fructuoſi, & ingens utilitas, quam regimine ſuo eidem Eccleſiæ Bracarenſi attulit. Notandum verò maximè eſt, priora verba ejuſdem Concilii, *Gratulationem nobis ſpiritualem divina contulit gratia*, &c. eſſe eadem ac Pelagii II. Papæ in Epiſtola ad Benignum Archiepiſcopum ſcripta anno DXC. in qua tradit, Epiſcoporum translationes publicâ auctoritate factas, & ex juſta cauſſa, licere; & nunquam fuiſſe prohibitas in ſacris Canonibus. Quare eam Epiſtolam Pelagii videntur ob oculos habuiſſe Toletani Patres: ſimiliter & illas S. Cœleſtini indicatas ſuprà num. 27. & 28.

35. Præterea in Concilio Toletano XVI. celebrato à LIX. Epiſcopis anno DCXCIII, Felix Epiſcopus Hiſpalenſis translatus fuit ad Sedem Toletanam loco Sisberti eo gradu dejecti, ob conjurationem adversùs Egicanem Hiſpaniæ Regem: ſimulque in eodem Concilio translati fuerunt, Fauſtinus Bracarenſis Hiſpalim, Felix Portucalenſis Bracaram, quamvis tunc nemo in ejus locum inveniatur ſuffectus Portucalenſi Eccleſiæ. Itaque tres ſimul ferè translationes in eo Concilio graviſſimo factæ fuerunt. Formula abdicationis & depoſitionis Sisberti hęc ibi extat Decreto XII. *Nos per hujus decreti noſtri formulam, ſæpè dictum Sisbertum, ſecundùm edictum priſcum ſynodicæ ſanctionis, ac decretum de talibus promulgatæ legis, ab Epiſcopali ordine & honore dejicimus, à perceptione corporis & ſanguinis Chriſti excommunicatum in exilio perpetuo manere cenſemus, in fine tantum communionem per omnia percepturum*, &c. Depoſito autem Sisberto, progrediuntur ad tres translationes variorum Præſulum his verbis: *Nos cum conſenſu Clerè ac populi, ad ſæpè dictam Toletanam Sedem pertinentis, prædictum venerabilem fratrem noſtrum Felicem Epiſcopum, DE HISPALENSI SEDE, QUAM HACTENUS REXIT, IN TOLETANAM SEDEM CANONICE TRANSDUCIMUS; ET IN EADEM CATHEDRA HISPALENSI FRATREM NOSTRUM FAUSTINUM BRACARENSIS SEDIS EPISCOPUM; NECNON ET FELICEM PORTUCALENSIS ECCLESIÆ ANTISTITEM IN PRÆFATA BRACARENSI SEDE, SIMILITER PONTIFICES SUBROGAMUS*, &c.

36. Ubi, ut vides, ii graviſſimi Patres ſimul tres translationes Epiſcoporum faciunt, teſtantes ſe id CANONICE agere: quoniam, nimirum, cenſebant promotiones illas aut valdè neceſſarias, aut plurimum utiles futuras Eccleſiis iis, ad quas prædicti Epiſcopi transferebantur. Eo autem caſu arbitrabantur, licere ſibi juxta ſacros Canones decernere ejuſmodi translationes. nimirum, juxta Can. XIII. aliàs XIV. Apoſtolorum & decreta Romanorum Pontificum in Epiſtulis ſuprà indicatis. Unde & ii tres Epiſcopi ſubſcribunt ad finem Concilii inter quinque Metropolitanos, unuſquiſque

jux-

juxta titulum Eccleſiæ, ad quam translatus fuit. Loquendo autem nominatim de Felice Hiſpali Toletum translato, quàm grata fuerit Deo illius promotio, ſatis conſtat ex prudenti regimine, quo exinde Toletanam Eccleſiam adminiſtravit. Unde Iſidorus Epiſcopus Pacenſis, qui paullò poſtea floruit, in Chronico ſuo ſcripſit: *Per idem tempus* (nimirum, circa finem ſæculi ſeptimi) *Felix urbis Regiæ Toletanæ Sedis Epiſcopus, gravitatis & prudentiæ excellentiâ nimiâ pollet, & Concilia ſatis præclara etiam adhuc cum ambobus principibus agit.*

37. Cùm verò eæ quatuor translationes in Conciliis Toletanis factæ fuerint ducentis & eo ampliùs annis ante tempus Formoſi Papæ, utpote qui anno Chriſti DCCCXCVIII. Pontificatum iniiſſe cenſetur; conſequens eſt contra Chriſtianum Lupum, & D. Emmanuelem Schelſtrate, ut Eccleſia Latina non ita rigidè, prout ambo loquuntur, abſtinuerit à translationibus Epiſcoporum iis novem primis ſæculis. Conſtat præterea, illas judicio Toletanorum Patrum CANONICE factas fuiſſe: quoniam, nimirùm, perſpectum iis erat traditione antiquâ derivatâ ex Epiſtolis ſanctorum Pontificum Evariſti, Calliſti I. & Anteri ad Hiſpanos, tum ex illa Pelagii II. Papæ ad Benignum Archiepiſcopum (in qua eædem veterum Pontificum allegantur circa translationes Epiſcoporum) denique & fortaſſe ex Epiſtolis S. Cœleſtini Papæ indicatis ſuprà nu. 27. & 28. aut præterea ex aliis Pontificum, vel Conciliorum decretis, translationes Epiſcoporum ob publicam utilitatem aut neceſſitatem factas, eſſe juſtas, labiſque puras, ubi legitima auctoritas intervenit. Cenſendum itaque ea omnia à Conciliis Toletanis facta fuiſſe ex conceſſione Sedis Apoſtolicę, contenta in eiſdem Epiſtolis. Vide infrà num. 39.

38. Huc etiam ſpectat quodammodo caput IV. Concilii XII. Toletani, ubi juxta variarum Synodorum Canones, ibidem allegatos, inſtauratur decretum, ut in locis ubi Epiſcopus non fuit, nullus Epiſcopus ordinetur. Cùm verò Cuniuldus fuiſſet ordinatus Epiſcopus Aquis, ubi antea non erant Epiſcopi, Synodus non propterea illum cenſet damnandum, eo quòd non ambitione, ſed Principis impulſione ordinatus fuiſset. Addunt tamen Patres: *Hoc illi remedium humanitatis concedimus, ut in Sedem aliam decedentis Epiſcopi tranſducatur, & prædictus locus* (nimirum, Aquenſis) *ſua monaſtica deinceps inſtitutione manſurus, non Epiſcopali ultrà privilegio fretus, ſed ſub Abbatis regimine, ſicut hucuſque fuit, erit modis omnibus mancipandus.* Spectat, inquam, huc quodammodo id decretum: quoniam Cuniuldus validè ordinatus fuerat Aquis Epiſcopus, quamquam illicitè. Et tamen Toletani Patres indulgent, ut ſuppreſſo Aquenſi Epiſcopatu, Cuniuldus ad aliam Sedem vacantem tranſducatur, ſive transferatur. Nec vero neſcii erant Canonum Sardicenſium ab Oſio Hiſpano aliiſque olim conditorum: ſiquidem in eodem decreto allegant nominatim idem Concilium, & illius Acta, ſicut & aliarum Synodorum. Inſuper ex teſtimonio S. Ildephonſi Toletani (niſi fortè ſuppoſititium ſit, ut monui Diſſert. IV. Excurſu VII. fragmentum illud, quod legitur in continuatione ad Chronicon S. Iſidori) habemus, Theodiſclum ejus ſucceſſorem in Sede Hiſpalenſi, ob ſua ſcelera fuiſſe depoſitum *per Synodum*. Credibile autem eſt, admiſsâ eâ narratione, etiam tunc aliquem ex Epiſcopis præſentibus fuiſſe Hiſpalim translatum, ut in aliis Conciliis memoratis. Cenſebant igitur, Epiſcoporum translationes ex cauſſa neceſſitatis vel utilitatis publicæ, fieri poſſe auctoritate legitima, nec in iis contradici Canonibus ſacris. Sed hæc, ut præmiſi, ſolùm procedunt ex hypotheſi illius narrationis, quæ mihi admodùm ſuſpecta eſt.

39. Fortaſſis verò eodem ſæculo ſeptimo, quo tria Concilia Toletana X. XII. & XVI. celebrata ſunt, factæ fuerunt nonnullæ aliæ translationes in Hiſpania. Quid ſi & in aliis nationibus regniſvè pariter ad Eccleſiam Latinam ſpectantibus? Quamvis autem non nihil circa id proferendum occurrat, præſertim circa S. Linum, quem à D. Petro quidam ajunt Veſontione Romam translatum, ſicut & S. Marcum Aquileiâ Alexandriam; linquo tamen exteris quibuſdam eruditis penitùs examinandum, & maturiùs decernendum, veluti in re ipſorum propria. Et ſanè ſtatutâ ſemel αὐθεντία hujus Epiſtolæ S. Anteri, atque ſecundæ S. Calliſti I. ad omnes Galliarum Epiſcopos, ſatis veroſimile eſt, quòd ante tempus Concilii Nicæni factæ fuerint aliquot legitimæ translationes in Hiſpania, Gallia, & Africa. Obiter tamen circa Galliam occurrit, ſeverè prohibitas ibidem fuiſſe translationes, ſeu potiùs tranſitiones, in Concilio II. Arelatenſi Canon. XIII. ubi dicitur: *Nullus cujuſque ordinis Clericus, non Diaconus, non Presbyter, non Epiſcopus, quacumque occaſione faciente, propriam relinquat Eccleſiam.* Idque videtur perpetuò fuiſſe ſervatum, aut ferè ſemper, donec inclinante nono ſæculo, & occurrente translatione Actardi Nannetenſis, ſcripſit Hincmarus, multis annis ante Pontificatum Formoſi Papæ, Epiſt. 45. *Si autem cauſſa certa neceſſitatis vel utilitatis exegerit, ut quilibet Epiſcopus de civitate, in qua ordinatus eſt, ad aliam civitatem transferatur, ſynodali diſpoſitione, vel Apoſtolicæ Sedis conſenſione, apertiſſimâ ratione manifeſtum fieri debet, quia transfertur cauſsâ fidei, non temporalis commodi: pro animarum lucro, non pro rerum temporalium quæſtu.* Corrigendus tamen eſt, quatenus iis verbis indicat, fieri id poſſe *ſynodali diſpoſitione*, quaſi non ſemper, nec omnino requiratur Apoſtolicæ Sedis conſenſio. Hæc enim omnino intervenire debet in Epiſcoporum translationibus: ut definit Innocentius III. lib. 1. Decretal. tit. 7. cap. 1. & longè antea declaraverant alii Pontifices, ac præſertim ineunte ſæculo quinto S. Cœleſtinus I. Papa, verbis ſuprà num. 28. allegatis à Nicephoro. Et hoc ſenſu interpretandum eſt cap. 137. libri 1. Capitularium: confirmatque Ivo Carnotenſis Epiſt. 146 Nec aliud voluiſſe aut cenſuiſſe putanda eſt Eccleſia Africana in Concilio Carthaginenſi IV. cap. 27. vel Hiſpana in Toletanis X. & XVI. ſuprà citatis. Cenſendum enim, id factum fuiſſe, juxta ea quæ varii Pontifices in ſuis decretis, ſive decretalibus Epiſtolis conſtituerant: ut ſtatim dicam.

EX-

Digitized by Google

EXCURSUS VI.

Stabilitur denuò juſtitia earundem tranſlationum, præſertim in Hiſpania factarum ſæculo ſeptimo, ex ſacris Canonibus & Decretis Romanorum Pontificum, quorum varia loca illuſtrantur, aut vindicantur. Argumenta opinionis contrariæ objecta Excurſu primo, enervia oſtenduntur, & enodantur.

40. VIDIMUS hactenus priſcis ſæculis uſque ad Formoſi Papæ tempora uſitatas fuiſſe translationes Epiſcoporum, legitimâ auctoritate, & ex juſta ac publica cauſſa, in Eccleſia Orientali ſatìs frequenter; in Occidentali autem noſtræ Hiſpaniæ ſaltem quater aut quinquies. Vidimus etiam qualiter Patres Concilii Toletani profiteantur ſe CANONICE, ideſt, juxta ſacros Canones, id facere. Videamus modò an verè aliqui Canones extarent, quibus eæ translationes inniterentur: Indeque conſtabit ſatìs falſitas opinionis relatæ Excurſu I. & illius fundamenta facilè convellentur.

41. Primò quidem extabat Canon XIV. aliàs XIII. inter L. Apoſtolis adſcriptos, & circa annum DXX. ex Græco Latinè redditos à Dionyſio E‹iguo, ac poſtea pariter in Hiſpania vulgatos anno circiter DCXXIV. à S. Iſidoro Hiſpalenſi, prout ſuprà vidimus Diſſert. III. Excurſu VII. pag. 64. In eo autem Canone vetantur quidem tranſitiones Epiſcoporum, nimirum, ſpontaneæ ipſorum mutationes, frequenter ex ambitione & avaritia ortæ; immò & non ſpontaneæ, ſive ad quas coguntur abſque juſta cauſſa & legitima auctoritate: non verò translationes ex urgente cauſſa neceſſitatis vel utilitatis publicæ, multorum Epiſcoporum judicio comprobatâ. Vide verba ejuſdem Canonis Diſſert. ſeq. num. 2. & ſeqq. ubi & illius *αὐθεντίαν* vindicabimus adversùs Chriſtianum Lupum, qui ad eam labefactandam utitur argumento purè inficiali, & proinde enervi.

42. Secundò ducti videntur Epiſtolâ Anteri, quam præ manibus habemus. Collectio enim Canonum Iſidoriana, in qua illa ſemper extitit, facta fuerat à Sancto Iſidoro Hiſpalenſi anno circiter prædicto DCXXIV. ut Diſſert. I. oſtenſum fuit. Quare Patres Concilii Toletani, ſeptuaginta ferè annis poſtea celebrati, eidem Epiſtolæ innixi, cenſuerunt translationes Epiſcoporum juſta ex cauſsa, & auctoritate totius Synodi illius, fieri verè poſſe. Extabat & alia antiquior S. Calliſti I. Papæ ad omnes Galliarum Epiſcopos, in qua idipſum traditur cap. 3. ubi palam probantur translationes legitimæ Epiſcoporum: tranſitiones verò ſpontaneæ arguuntur & damnantur. Denique extabat celebris Epiſtola Pelagii II. Papæ ad Benignum Archiepiſcopum ſcripta, in qua penè mutuatis verbis ex Epiſtolis dictis Calliſti & Anteri probantur translationes Epiſcoporum factæ ob utilitatem & neceſſitatem communem Eccleſiæ. Porrò Pelagius id Reſcriptum dedit die 13. Auguſti, Indict. quartadecima, ac proinde anno DLXXXI. cùm S. Iſidorus eſſet puer, aut vix pubertatis annos attigiſſet. Nō eſt autem dubium quin Hiſpaniæ Epiſcopi intra ſæculum ſeptimum celebrantes Concilia Toletana X. XII. & XVI. atque in iis transferentes quoſdam Epiſcopos CANONICE, ut ipſi ajunt, haberent præ oculis eas Epiſtolas Calliſti, Anteri, & Pelagii II. Vide infrà n. 48. Quin & inde haud leviter comprobatur adversùs eundem D. Schelſtrate, alioſque plurimos Diſſertat. IV. impugnatos, Epiſtolas illas Iſidorianæ Collectionis priſcis Pontificibus adſcriptas, non fuiſſe fabricatas ab Iſidoro Mercatore ſub finem octavi ſæculi, aùt initio noni: ſiquidem exeunte ſeptimo ſæculo in prædicto Concilio Toletano illarum ratio habita fuit.

43. Tertiò innixi fuiſſe cenſentur alteri Epiſtolæ antiquiori Euariſti Papæ ad Epiſcopos Ægypti, quæ pariter tunc in Collectione Iſidori extabat, ſicut & nunc in omnibus Conciliorum editionibus. In ea enim ita prohibentur Epiſcoporum tranſitiones ambitioſæ & adulterinæ, ut tamen indulgeantur translationes, *ex inevitabili neceſſitate, aut Apoſtolicâ, vel regulari mutatione*. Verba integra exſcribemus Diſſert. ſeq.

44. Quartò ſuadebat idipſum Epiſtola alia S. Cœleſtini Papæ in ſuis literis *Secretis*, uti eas appellat Nicephorus. Verba ejus Pontificis ſuprà nu. 28. exſcripſimus, nec repetere oportet, aut denuò expendere, præſertim cùm apertiſſima ſint. Sed & urgentiùs adhuc id diſcere potuerunt ex Epiſtola Pelagii II. Papæ ad Benignum Archiepiſcopum, in qua ex inſtituto ac doctiſſimè ejuſmodi translationes tuetur, ſicuti & tranſitiones damnat. Vide Diſſert. XIII. nu. 22. Dicere autem, omnes eas Epiſtolas eſſe ſpurias, nec vel unam earum germanam (quamvis forſan aliquot aſſumenta, aut errata, tot ſæculorum ſpatio iis irrepſerint) immane paradoxon quorundam recentiorum eſt, adversùs totam ferè antiquitatem, & reliquum orbem Chriſtianum.

45. Quintò niti potuerunt Canone 27. Concilii IV Carthaginenſis, in quo decretum fuerat: *Epiſcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non tranſeat; nec quiſquam inferioris ordinis Clericus. SANE SI ILLUD ECCLESIÆ UTILITAS FIENDUM POPOSCERIT, DECRETO PRO EO CLERICORUM ET LAICORUM EPISCOPIS PORRECTO, IN PRÆSENTIA SYNODI TRANSFERATUR. Inferioris verò gradùs ſacerdotes, vel alii Clerici, conceſſione ſuorum Epiſcoporum poſſint ad alias Eccleſias tranſmigrare.* Quid clarius pro doctrina hactenns ſtatuta? Purrò auctoritas ejus Concilii maxima eſt: quoniam celebratum fuit à CCXIV. Epiſcopis Catholicis anno CCCXCVIII. ſub Anaſtaſio Papa, & ſemper in veneratione habitum ab Eccleſia, ac tandem confirmatum à Leone III. Papa tribus poſtea ſæculis.

46. Hinc facilè occurrere licet argumentis contrariæ opinionis Excurſu II. propoſitæ. Ad I. num. 8. objectum ex Conciliis Nicæno & Sardicenſi reſpondetur, imprimis Concilium Nicenum can. XV. non tam prohibuiſſe translationes, quàm tranſitiones Epiſcoporum. Id patet ex verbis Græcis, ubi habetur: *ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. Ut à civitate in civitatem, nec Epiſcopus, nec Presby-*

ter

Digitized by Google

tur, nec Diaconus TRANSEAT, Ita vertit Gentianus Hervetus: & optimè quidem, nam μεταβαίνω propriè ſignificat tranſire, digredi, emigrare. quod ſponte fit, ſive propriâ voluntate & ambitione: ideoq́ue eo Canone prohibetur. Quin & Dionyſius Exiguus in verſione ejuſdem Canonis, juxta alios Codices Mss ad marginem notatos apud Labbeum Tom. II. col 42. meliùs vertit *tranſeat*, quàm *transferatur*, prout in aliis legitur. Eam verò præterea eſſe germanam interpretationem, patet: Si quidem teſte Theodoreto lib. 1. Hiſt. cap. 7. eadem Synodus Nicæna in locum Philogoni Epiſcopi Antiocheni apud ſe defuncti, tranſtulit S. Euſtathium Epiſcopum Berrhœenſem: nec ulla veri ſpecie dici poteſt, magnum illud Concilium aliquid egiſſe ſuo Canoni contrarium.

47. Quod attinet Sardicenſem Synodum, patet ſimiliter ex ipſius verbis, non prohiberi translationem ex urgenti cauſſa & legitima auctoritate factam, ſed tranſitionem voluntariam, ſive migrationem ambitioſam. Etenim Can. I. dicitur: *Pernicioſa corruptela funditùs eradicanda eſt, ne cui liceat Epiſcopo de ſua civitate in aliam tranſire*. Et ſtatim: *Manifeſta enim eſt cauſa, QUA HOC FACERE TENTANT*. Omnia hæc voluntariam migrationem denotant. Et illicò: *Cùm nullus in hac re inventus ſit Epiſcopus, qui de majore civitate in minorem tranſierit. Unde apparet, avaritiæ eos ardore inflammari, & ambitioni ſervire*. Hæc autem omnia incommoda nullum habent locum in tranſlatione legitima, quæ urgenti ex cauſſa neceſſitatis aut utilitatis publicæ, præter voluntatē ipſius Epiſcopi, aut etiam contra illam, fit à ſuperioribus, quorum intereſt juſtitiam cauſſe expendere, & tranſferre Epiſcopum ab una Eccleſia in aliam.

48. Quamvis verò hæc interpretatio ſit germana, & ex ipſo contextu appareat manifeſta, placet illam firmare auctoritate Pelagii II. in Epiſtola ſuprà citata ad Benignum Archiepiſcopum, in qua ex inſtituto improbat Epiſcoporum tranſitus, ſive tranſitiones; probat autem & doctiſſimè tuetur translationes ex juſta cauſſa & legitima auctoritate factas. Et citatis verbatim Canonibus Synodorum Nicænæ at Sardicenſis, quibus omnis mutatio videbatur prohibita, ita eos exponit: *Quod enim in Canonibus legitur, non debere Epiſcopum de civitate ad civitatem tranſire, vel transferri; non de his dicitur, qui aut vi expulſi, aut neceſſitate coacti, aut auctoritate majorum hoc agunt: ſed de his qui ardore avaritiæ inflammati, ſponte ſuâ proſiliunt, & potiùs ambitioni, quàm utilitati Eccleſiæ ſervire, & ut dominationem agant, inſiſtere cupiunt*. Hæc ille, objecto ſibi Nicæno Canone. Deinde objectis pariter verbis Canonis ſecundi Sardicenſis, eàdem prorſus interpretatione reſpondet. Porrò eadem Pelagii verba exſcripſit bonâ fide Baronius ad annum Chriſti DXC. §. 7. & poſtea Binius, neque ulli ſuſpecta videbantur, donec Labbè Tomo V. Conciliorum col. 931. exhibens integram Epiſtolam illam, ſicuti & ſequentem ad Epiſcopos Italiæ, utramque recenſet inter ſoppoſitas Iſidori merces (ita habet ad marginem citatæ colomnæ, nullam reddens rationem opinionis ſuæ in ea parte) fortaſſis quòd in illa Pelagius non aliter quàm Anterus in hac noſtra loquatur. quaſi profectò in pluribus aliis Epiſtolis omnium aliorum ferè judicio certis exploratiſq́ue, Pontifices non eandem doctrinam, & ſæpè eiſdem verbis traderent, ut jam alio loco monui. Præterea idem Pontifex paullò infrà eodem ſenſu exponit Canonem XXI. Concilii Antiocheni, & liberas ab omni reprehenſione oſtendit translationes ſanctorum Alexandri, Gregorii, & Procli, aliorumq́ue quamplurium generatim, quòd non eſſent voluntariæ tranſitiones, ſed legitimæ & juſtæ ordinationes ſuperiorum. Et certè Epiſtola prædicta Pelagii II. ad Benignum extat hodie in Codice vetuſtiſſimo Bibliothecæ Vaticanæ num. 630. ſcripto circa annum DCCCLXX. tempore Nicolai I. Papæ, in quo deſinit illud exemplar Iſidorianæ Collectionis. Inſuper eidem volumini aſſuta ſunt ſeorſum circa finem Capitula, quæ centum circiter annis ante Nicolaum ipſum, Adrianus I. Papa die 13. Kal. Octobris Indictione IX. (id eſt, anno DCCLXXXV.) tradiderat Ingilramno Medio-matricis urbis Epiſcopo, *quando pro ſui negotii cauſſa agebatur*; & exſcribitur ad finem illorum ingens fragmentum ejuſdem Epiſtolæ Pelagii II. Unde palam evincitur, illam jam tum Romæ in ſcriniis Apoſtolicæ Sedis extitiſſe, multo tempore antequā Riculphus ex Hiſpania deferret Collectionem Iſidorianam in Germaniam, Ea omnia vidi in eo Codice, & videre quilibet poterit.

49. Quod denique additur in eodem argumento de ſanctis Pontificibus, Damaſo, Leone, & Hilaro, pariter ſolvitur juxta doctrinam traditam. Loquuntur enim ſolùm juxta verba ac ſenſum præcedentium Eccleſiæ Canonum; ac proinde ſolùm invehuntur adversùs tranſitiones voluntarias Epiſcoporum, veluti ambitioſas: non autem contra legitimas translationes, & ex juſta cauſſa factas, quas Eccleſia nunquam improbavit, & ipſa Synodus Nicæna de facto exequuta fuit, ut vidimus num. 46.

50. Ad II. ex num. 9. dicemus plura Diſſertatione ſequenti, explanantes quale ſit vinculum illud ſpirituale Epiſcopi cum propria Eccleſia, & quo ſenſu fortius vinculo matrimonii carnalis. Nunc ſatìs ſit dicere, ex argumento objecto ſummùm colligi, Epiſcopos jure divino poſitivo, quodammodo fundato in jure naturali, adſtringi ad permanendum in propria Eccleſia, & non ambiendam aliam. Id verò non prohibet, ut urgente neceſſitatis aut utilitatis communis cauſſâ, poſſit Romanus Pontifex, tamquam Vicarius Chriſti, atque ejus nomine, diſpenſare, ut omninò Epiſcopatu cedant, aut ad aliam Eccleſiam regendam deſtinentur: ſicuti & in matrimonio rato, ſed non conſummato, poſſe cenſetur ex juſta cauſſa diſpenſare; immò & de facto illud dirimit per ſolennem alterius conjugum profeſſionem in Religione approbata, ut habetur definitum in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. Canone VI.

51. Ad III. Si verè talis eſſet, ac tantæ virtutis Euſebius Cæſareenſis, qualis & quantæ putabatur ab Antiochenis, & ab ipſo Imperatore Conſtantino, neque alius par inveniretur ad Eccleſiam Antiochenam adminiſtraodam; haud dubinm quin auctoritate legitimâ eò transferri poſſet, ob majorem & ampliorem Chriſtiani populi utilitatem.

At

Digitized by Google

At enim cùm eo tempore Euſebiani frequenter Eccleſias majorum urbium invaderent, nec Eccleſiis ſemel ſuſceptis contenti eſſent, & Canonem Nicænum eas tranſitiones vetaotem contemnerent; oportuit, ut ad tempus ſaltem, nullâ occaſione, nulliuſque utilitatis intuitu, permitteret Conſtantinus promotionem Euſebii Cæſareenſis: qui certè cum illo alio Nicomedienſi aliquomodo, & ſaltem ante tempus Concilii Nicæni, convenerat in Ariana impietate, quamvis non in invaſione majorum Sedium. Adde, eo ipſo tempore, ſanctiſſimorum virorum valdè feraci, inter Catholicos extitiſſe multos ſimplices Presbyteros, digniores Epiſcopatu Antiocheno, aut qui ſaltem viderentur æquè utiles. Ubi autem invenitur dignior quis ſacerdos, aut æquè dignus ad magnam aliquam Eccleſiam regendam, non licet eò transferre Epiſcopum alterius Eccleſiæ: ut palam colligitur ex Decretis Eccleſiaſticis Diſſert. ſeq. expendendis: quoniam tunc nulla neceſſitas cogit, ſive urget ad faciendam translationem, neque verè affulget ulla publica utilitas in eo, ut Epiſcopus deſerat ſuam propriam Eccleſiam, cui præeſt & prodeſt, ad regendam aliam, cujus utilitati æquè conſuli poſſet per electionem & ordinationem ſacerdotis alicujus ſimplicis & æquè digni.

52. Ad IV. patet ex dictis toto Excurſu quarto, etiam in Eccleſia Latina factas interdum fuiſſe translationes Epiſcoporum, auctoritate publica, & juſtâ cauſsâ interveniente. Quamvis autem primus omnium Auxilius ex inſtituto illas defenderet, ut tueretur Formoſum Papam, ejuſque ordinationes; conſtat ſatìs ex dictis Excurſu hoc & præcedentibus, illas nunquam fuiſſe prohibitas ab Eccleſia Latina, aut Græca; ſed ſolùm tranſitiones, ſive ambitioſas migrationes. Unde & ordinatio Formoſi Papæ, quamvis antea fuiſſet Epiſcopus Portuenſis, non ſolùm valida fuit, ſed etiam licita, ſi tunc nemo alius inveniebatur æquè utilis regendæ Romanæ Eccleſiæ, uti Auxilius indicat. Quod autem Stephanus IV. cenſuerit ordinationem Conſtantini Papæ fuiſſe irritam, quoniam ex laïco, & non ſervatis interſtitiis electus fuerat; ac proinde ordinatos ab eo debere iterum ordinari; erat ſola quæſtio facti, nondum determinatâ ab Eccleſia quæſtione juris, quæ tunc inter doctos homines circumferebatur: ut ſatìs conſtat ex eodem Auxilio, & eruditè obſervat Joannes Morinus in laudata ad ipſum Præfatione.

DISSERTATIO DUODECIMA.

De tranſitionibus Epiſcoporum prohibitis ab Antero Papa, quàm contrariæ ſint Canonibus ſacris, ac decretis Romanorum Præſulum, quàm illicitæ & pernicioſæ Eccleſiis.

1. H*ACTENUS egimus de translationibus Epiſcoporum ab una in aliam Eccleſiam, factis ex urgente cauſſa neceſſitatis vel utilitatis publicæ, et ex legitima auctoritate ſuperiorum: quas fusè oſtendimus ſemper licitas fuiſſe et eſſe, tam in Eccleſia Orientali, quàm Occidentali, licèt in hac raró admiſſæ fuerint novem primis Epochæ Chriſtianæ ſæculis. Nunc diſſerendum de tranſitionibus, quas S. Anterus in præſenti* mutationes, *ſive* migrationes *appellat: quoniam voluntate ipſius Epiſcopi fiunt, ambitione aut avaritiâ quadam tranſeundi ad ampliores et opulentiores Sedes. Hac diſtinctione adhibitâ, et jam antè obſervatâ ab Auxilio, et Nicephoro, aliiſque, ut ibidem dictum fuit, oportet poſteriorum harum deformitatem oſtendere. quod jam alii ante nos fecerunt inſigni zelo et doctrina, ut eam poſtea à tempore Euſebianorum in Eccleſia graſſatam, et adhuc modò graſſantem, exterminarent. Nos eodem conſilio, nonnulla ex innumeris huc ſpectantibus proferemus: utinam aliquo Dei obſequio, et Eccleſiæ fructu.*

EXCURSUS PRIMUS.

Appetitiones & tranſitiones ambitioſæ quorundam Epiſcoporum ad aliam Eccleſiam, præſertim majorem aut opulentiorem, improbatæ ab Antere Papa, quàm ſeverè prohibitæ fuerint juxta ſacros Canones. Plures eorum illuſtrati.

2. PRIMO illas prohibet inter Canones Apoſtolorum (de quorum auctoritate egimus Diſſert. III.) tertius decimus, aliàs decimus quartus, ubi hæc habentur, juxta receptam verſionem Dionyſii Exigui: *Epiſcopo non licet alienam parochiam* (ideſt, Eccleſiam) *propriâ relictâ, pervadere, licèt cogatur a pluribus: niſi fortè quis cum rationabili cauſſa compellatur, tanquam qui poſſit ibidem conſtitutis plus lucri conferre, & in cauſſa religionis aliquid profectûs proſpicere. Et hoc non à ſe ipſo pertentet: ſed multorum Epiſcoporum judicio, & maximâ ſupplicatione perficiat.* Porrò is Canon authenticus eſt, & veluti talis laudatur à Conſtantino Magno apud Euſebium lib. 3. *De vita* ipſius *Conſtantini* cap. 59. ubi Imperator eundem Euſebium laudans ob recuſatum Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopatum, inter alia, ait: *Porrò abs te prudenter ſanè factum eſt, quòd & DOMINI MANDATUM, APOSTOLICUMQUE ECCLESIÆ CANONEM SERVARE DECREVISTI, Epiſcopatum Eccleſiæ Antiochenæ penitus repudiando, & in eo Epiſcopatu fungendo permanere laboráſti, quem ab initio Dei voluntate ſuſcepiſſes.* Id per hypocriſin factum fuiſſe ab Euſebio, cenſet Baronius ad ann. CCCXXIV. Sed ego affirmare non auſim: cùm aliqui ſcribant, Euſebium piè in orthodoxia vixiſſe & obiiſſe, poſtquam in Concilio Nicæno damnavit hæreſim Arii. Deinde idem Conſtantinus in Epiſt. 60. ſcribit ad Synodum ne eundem Euſebium Cæſareâ Anciochiam transferant, & ſubdit: *Veſtra prudentia ex Eccleſiæ Canone, & traditione Apoſtolica, ita veſtram poterit electionem moderari, ut Eccleſiaſtica diſciplinæ ratio præſcribit.* Sed & in alia Epiſtola ad populum Antiochenum eâ de re (quæ ibidem extat cap. 58.) inquit Imperator de eodem Euſebio, quem Antiocheni ardenter Epiſcopum ſibi dari exoptabant: *Ego verò quamquam hominem, qui à vobis & tantis honoris ornamentis decorandus, & tanto amore ac benevolentiâ complectendus judicatur, laudo plurimùm; TAMEN ECCLESIÆ CANON, QUI SINGULIS RATUS ET STABILIS DEBET MANERE, NON OB EAM CAUSSAM INFRINGENDUS AUT DEBILITANDUS EST.* Itaque nec totius populi Antiocheni preces, nec inſignia meritorum decora, quibus Euſebius cenſebatur ornatus, ſatis fuerunt, ut Conſtantinus aſſenſum præſtaret illi translationi, quâ utcumque læderetur antiquus Eccleſiæ Canon.

3. Hinc multa eliciuntur, ſeu potiùs ſponte ſuâ fluunt. Primum eſt, primis illis Eccleſiæ ſæculis receptum fuiſſe hunc Canonem circa translationes Epiſcoporum: eoque ductum Anterum Papam anno CCXXXVIII. ac poſtea Conſtantinum Magnum circa tempora Concilii Nicæni, eas Epiſtolas ſcripſiſſe. Secundum, Canonem ipſum priori Conſtantini Epiſtolâ appellari, *Domini mandatum*, poſteriori verò *traditionem Apoſtolicam*. Tertium, requiri multa ut Epiſcopus de una in aliam Eccleſiam, ritè & ſine peccato transferatur. Etenim non ſatis eſt quod à pluribus cogatur ad tranſitum, ſed præterea opus eſt, *ut ſit aliqua cauſſa conſentanea, quæ eum cogat hoc facere*, ut habet Hervetiana Canonis præjacti verſio: ſive, *rationabili cauſâ compellatur*, ut Dionyſius interpretatur.

4. Quænam verò cenſeatur ejuſmodi cauſſa compellens ad translationem, ſtatim ibidem additur, ὡς πλεῖόν τι κέρδος, &c. nimirum, ob majorem utilitatem & profectum ſpiritualem populi, ad quem transfertur, Nimirum, quoniam Epiſcopus unius Eccleſiæ, cenſetur, attentâ pietate & doctrinâ, uberiorem fructum in alia reportaturus. Verùm quoniam poſſet quiſquam id facilè credere aut ſperare de ſeipſo, & eo velamine obducere ambitionem vel avaritiam, ſubditur ſtatim: καὶ τοῦτο δὲ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων, καὶ παρακλήσει μεγίστῃ. *Idque non ex ſe, ſed multorum Epiſcoporum judicio, & maximâ exhortatione.* ſive, ut vertit Dionyſius: *maximâ ſupplicatione.* In quæ verba procul dubio videtur reſpexiſſe Anterus, dum poſt initium ſecundi §. hujus Epiſtolæ dixit de Euſebio Alexandrino: *propter doctrinam & bonam vitam, quam habebat, communi Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum, ac populorum conſilio, translatus eſt Epheſum.* Idemque ferè poſtea repetit generatim circa eos Epiſcopos, qui ritè & ſanctè ad alias Eccleſias transferuntur. Ea igitur omnia niſi adſint, *mandatum divinum*, & *Apoſtolicus Eccleſiæ Canon*, ut loquitur Conſtantinus, violatur.

5. SECUNDO idipſum confirmatur ex Canone XV. Magnæ Synodi Nicænæ, cui initium: διὰ τὸν πολὺν τάραχον, &c. Ubi rurſus prohibetur tranſitus Epiſcopi ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, *à civitate in civitatem*. Si autem oppoſitum fiat, *quod factum erit, omnino infirmabitur, & Eccleſiæ reſtituetur.* Quibus verbis irrita decernitur ejuſmodi translatio, nimirum, facta aliter, quàm antea ſtatutum ab Eccleſia fuerat. Porrò Ruffinus Aquileienſis, qui circa finem ejuſdem ſæculi quarti vixit, lib. 2. *Eccleſiaſticæ Hiſt.* cap. 6. quod in eo Canone legitur Græcè: ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, interpretatur aut paraphraſticè exponit: *de civitate inferiori ad majorem Eccleſiam*: quoniam tumultus & ſeditiones, quas Synodus Nicæna in eo Canone vitare vult, non contigerant, niſi ob tranſitum prætenſum à quibuſdam Epiſcopis à minoribus Eccleſiis ad majores opulentioreſque. Neque enim eouſque inventus fuerat Epiſcopus, qui à majori ad minorem tranſire vellet, ut poſtea videbimus ex Concilio Sardicenſi, & quotidie videmus.

6. Verùm quamvis ab ea ſacratiſſima Synodo, & omnium celeberrima, quotquot hactenus fuerunt, id ſtatutum fuiſſet, aut potiùs confirmatum, juxta Apoſtolicam traditionem; Epiſcopi factionis Euſebianæ, ſicuti veram Deitatem & conſubſtantialitatem Filii Dei cum Patre ibidem definitam impugnârunt, ita etiam Canoni translationes Epiſcoporum vetanti reſtiterunt, Propter-

reaque S. Julius I. Papa in Epiſtola ad Synodũ Antiochenam, ubi Epiſcopi plures ejuſdem factionis conveoerant, illos reprehendit quòd Nicænũ Canooem (nimirùm modò allegatũ) totamque eam Synodũ, *contẽptui haberent, jam in uſu habentes de loco ad locũ ad Epiſcopatus capiendos tranſilire, ET REJECTA CIVITATE CONCREDITA MINORE, TRANSVOLARE AD MAGNAM.* Quod præcipuè dixit propter Euſebium Nicomedienſem, ejuſdem factionis ſigniferum, qui olim Beryto translatus Nicomediam, poſtea temerario auſu tranſierat in Conſtantinopolim. Porrò Epiſtola ipſa eſt prorſus germana juxta omnes: utpote extans apud Athanaſium in Apologia ſecunda. Habetur edita Græcè & Latinè apud Collectionem Labbeanam Tomo II. col. 494. & ſeqq. Verba aotem præcipua ibidem col. 499. ſunt: ἔδει τὸν πιστευόμενον μικρὰν, μένειν ἐν τῇ πιστευθείσῃ, καὶ μὴ ἐξουθενεῖν μὲν τὸν πιστευόμενον, μεταβαίνειν δὲ εἰς τὴν μὴ ἐγχειρισθεῖσαν, ἵνα τῆς μὲν παρὰ Θεοῦ δοθείσης καταφρονῇ, τὴν δὲ τῶν ἀνθρώπων κενοδοξίαν ἀγαπήσῃ. Id eſt: *Oportuit eum, cui concredita eſt parva civitas, in ea, quæ credita eſt, permanere, & nequaquam rejectâ concreditâ, ad eam quæ concredita non eſt tranſvolare: ne eam, quæ à Deo data eſt aſpernari, illam verò quæ hominum ambitu conceſſa eſt, magniſacere videamur.*

7. Sed tamen cùm iteratæ prohibitiones Eccleſiæ non ſufficerent ad ambitionem eorum Epiſcoporum reprimendam, viſum eſt magno illi Oſio Cordubenſi Epiſcopo efficacius remedium adhibere in Sardicenſi Synodo Oecumenica, quã S. Auguſtinus alicubi *magnum & plenarium totius Eccleſiæ Concilium* appellat. Ibidem itaque præſidens Oſius nomine Julii I. Papæ anno CCCXLVII. graviſſimè animadvertit in ejuſmodi Epiſcopos, totâ Synodo probante & ſubſcribente. Verba primi Canonis hæc ſunt: Ὅσιος ἐπίσκοπος πόλεως (Κορδύβης) εἶπεν, &c. ideſt, juxta interpretationem Iſidori (& in idem ferè reciduot Dionyſiana ac Hervetiana) *Oſius Epiſcopus (Corduba) dixit: Non minùs mala conſuetudo, quàm pernicioſa corruptela funditùs eradicanda eſt, ne cui liceat Epiſcopo de ſua civitate in aliam tranſire. Manifeſta eſt enim cauſſa, quâ hoc facere tentant; CUM NULLUS IN HAC RE INVENTUS SIT EPISCOPUS, QUI DE MAJORI CIVITATE IN MINOREM TRANSIERIT. UNDE APPARET, AVARITIÆ EOS ARDORE INFLAMMARI, ET AMBITIONI SERVIRE, UT DOMINATIONEM EXERCEANT. Si ergo omnibus placet, hujuſmodi pernicies auſteriùs vindicetur, NEC LAICAM COMMUNIONEM HABEAT QUI TALIS EST. Univerſi dixerunt: PLACET.* Obiter nota ex dictis ſuprà Diſſert. IV. num 51. eidem Sardicenſi Concilio interfuiſſe, non modò Oſium, ſed & alios quinque Hiſpaniæ Epiſcopos. Etenim in Epiſtola Synodica ad Julium Papam, quam ex Collectione Creſconii, & Hilarii Fragmentis edidit V. CL. Philippus Labbè, extant ſubſcriptiones illæ: *Oſius ab Spania Cordubenſis: Anianus ab Spanniis de Caſtolona: Florentius ab Spanniis de Emerisa, Domnianus ab Spanniis de Aſturica, Caſtus ab Spanniis de Cæſaraugusta: Prætextatus ab Spanniis de Barcilona.*

8. Quoniam verò ad vitandam adeò gravem & horribilem pœnam poſſent aliqui excipere, aut excuſationem obtendere, qoòd non propriâ voluntate, ſed rogatu aliorum, & literis populi invitati tranſiiſſent ad aliam Eccleſiam, præcludit Oſius evaſionem hanc, ſive eodem Canone, ut in Iſidoro extat, ſive κανόνι ſequenti, uti alia exemplaria habent: *Oſius Epiſcopus dixit: Etiam ſi talis aliquis extiterit temerarius, ut forſitan excuſationem afferat quod populi literas acceperit; cùm manifeſtum ſit, præmio & mercede paucos, qui ſinceram fidem non habent, potuiſſe corrumpi, ut clamarent in Eccleſia, & ipſum petere viderentur Epiſcopum: OMNINO HAS FRAUDES DAMNANDAS ESSE ARBITROR, ITA UT NEC LAICAM COMMUNIONEM IN FINE ACCIPIAT TALIS. Quod ſi vobis omnibus placet, ſtatuite. univerſi dixerunt: PLACET.*

9. Hac graviſſimâ pœnâ, quâ horribiliorem nullam indixit unquam Eccleſia adversùs enormiſſima ſcelera, percellendos Epiſcopos prædictos cenſuerunt unanimiter ſanctiſſimi Patres ejus Concilii Oecumenici (quod cenſetur appendix Nicænę Synodi) & præſertim Oſius Præſes utriuſque, & quinque alii Epiſcopi Hiſpanię congregati Sardicæ cum ipſo; veluti qui doctrinam eandem à S. Antero Papa traditam centum & oovem retrò annis, ac ſemper eouſque io Hiſpania receptam, ac poſtea inſtauratam Nicææ, altè defixam habebat. Et ſanè non aliud docuit, aut præcepit Oſius, quàm egit. Nam licèt ipſe fuiſſet tot Conciliorum pater, venerandus Pontificibus Romanis, chariſſimus Conſtantino Imperatori, & in ſummo pretio toti Eccleſiæ Occidentis & Orientis, noluit unquam tranſire ab Eccleſia Cordubenſi ad aliam, ſed in ea, quam ſemel à Deo ſuſceperat, permanſit uſque ad obitum longiſſimo vitæ curſu. Etenim S. Athanaſius in Epiſtola *ad ſolitariam vitam agentes*, teſtatur, Oſiũ tunc viventem, eo tempore annum à confeſſione ſua ſexageſimum egiſſe. nimirum, ab eo tempore quo paſſus fuit pro fide perſecutionem & cruciatus ſub Maximiano, jam tum Epiſcopus Cordubenſis. Itaque ſeptuaginta circiter anois creditur perſtitiſſe in regimine illius Eccleſiæ, quamvìs ob inſignem pietatem & doctrinam digniſſimus aliâ longè majore cenſeretur.

10. Cùm verò nullus prudens legum lator, multò autem minùs Eccleſia Catholica in Concilio Oecumenico congregata, poſſit indicere pœnam graviſſimam, qualis eſt prædicta, niſi propter grave ſcelus; patet, mutationem Epiſcoporum affectatam, aut procuratam ab iis à minori ad majorem civitatem, quocumque velamine aut prætextu, verè eſſe, ſicut & cenſeri ab ea ſanctiſſima Synodo graviſſimum ſcelus, quod adeò horribili pœnâ ſtatuerit vindicandum,

11. Nec dubitârunt PP. Sardicenſes id decretum tam ſeverum edere, quamvis videretur contrarium Nicæno Canoni XIII. In quo ſtatutum fuerat: περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων, &c. Ideſt, juxta verſionem Iſidori: *De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſervabitur etiam nunc, ita ut ſi fortè quis recedit ex tempore, neceſſario vitæ ſuæ viatico non defraudetur. Quòd ſi deſperatus aliquis receptâ communione ſupervixerit, ſit inter eos qui in ſola oratione communicant. De omnibus tamen his*

qui

qui à corpore recedunt, in tradendo eis communionem, cura & probatio ſit Epiſcopi. Alii poſtremam hanc partẽ Canonis ita vertunt: *Generaliter autem omni cuilibet in exitu poſito, & poſcenti ſibi communionis gratiam tribui, Epiſcopus probabiliter ex oblatione dare debebit*. In Græco habetur: Καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὑτινοσοῦν ἐξοδεύοντος αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω. Sive, ut alii Codices habent, μεταδιδότω τῆς προσφορᾶς. Quibus reſpondent hæc in verſione Gentiani Herveti: *In ſumma autem, de quolibet excedente, & Euchariſtiæ participationem petente, Epiſcopus cum examinatione oblationem impertiat*.

12. Non, inquam, dubitârunt PP. Sardicenſes, & in iis Oſius, qui pariter Concilio Nicæno præſederat, eam legem adeò ſeveram edere, & corrigere, aut potiùs explicare Canonem præjactum, ne intelligeretur de Epiſcopis procurantibus, aut quocumque inani prætextu admittentibus translationem ſui in alias majores Eccleſias: quoniam experimento didicerant, Nicænum illum Canonem peſſundari & contemni à quibuſdam refractariis, qui ſolâ acerbiore pœnâ, & horrorem incutiente, deterreri poſſent. Quare de iis inquit Theodoretus lib. 2. cap. 31. *Nullam non legem Euſebiani audacter & liberè perfringebant, dum ſuam impietatem ſtabilire molirentur. Atque fundamentum, quo eorum nitebatur blaſphemia, erat ſanctarum legum violatio: ſiquidem multas ejuſmodi res in multis locis novabant*. Ac ſpeciatim loquens lib. 1. cap. 19. de Euſebio Nicomedienſi Arianorum duce: *Euſebius parvâ habitâ ratione deciſionum earum, quarum conſcribendarum paullò antea* (nimirum in Concilio Nicæno) *unà cum aliis Epiſcopis auctor fuerat, confeſtim relictâ Nicomediâ ad Sedem Epiſcopatûs Conſtantinopolitani per ambitum arrepſit; idque contra Eccleſiæ Canonem, qui vetat, tum Epiſcopos, tum etiam Presbyteros de unius civitatis Sede, ad alterius ſe Sedem transferre*. Et ipſi PP. Sardicenſes in literis ad Julium Papam ajunt de Valente Epiſcopo Murſienſi: *Valens relictâ Eccleſiâ, aliam invadere voluit* (nimirum, Aquileienſem longè ampliorem, & Metropolitanam) *ſolicitavit, perturbavit, ſeditionem commovit: atque unus è fratribus noſtris Victor, qui fugere non potuit, obrutus & conculcatus die tertiâ defecit*. Quin & ex tertia Synodali Epiſtola eorundem Patrum conſtat, unam cauſſarũ ob quas Euſebiani id Concilium Sardicenſe exoſum habuerunt, fuiſſe quòd in eo tam ſeverè prohiberentur *tranſpoſitiones à minoribus civitatibus ad majores parœcias*, quas ipſi tam intemperanter affectabant.

13. Et ea quidem ambitio uſque adeò execrabilis viſa eſt, ut Imperator Conſtantius, quamvis eorundem Euſebianorum patronus, illam abominatus fuerit in Eudoxio, qui ex Eccleſia Germaniciæ in provincia Euſtrateſia, ubi Epiſcopum agebat, auſus fuerat invadere Eccleſiam Patriarchalem Antiochenam, & fingere ſe ab ipſo Principe ad id invitatum fuiſſe. Qua de re Conſtantius in literis ad eandem Antiochenam Eccleſiam ita ſcribit, & invehitur adversùs Eudoxium ipſum, teſte Sozomeno lib. 4. cap. 13. *Eudoxius à nobis miſſus ad vos non venit. Nemo quiſquam ſic putet. Ab eo longè abſumus, ut ejuſmodi hominibus favere velimus. Quòd ſi præter cætera iſtud præterea comminiſcuntur; certè perſpicuum eſt, eos in Deum optimum maximum ementitos eſſe. At aquæ res ſunt, à quibus ſuâ ſponte abſtineant illi, qui dominandi libidine accenſi civitates invadere, & velut transfugæ ex una in aliam devolare, omnes denique receſſus & latebras, potentiæ & facultatum augendarum ſtudio, rimari non ceſſant*. Additque Imperator, inter eos Epiſcopos fuiſſe quoſdam extremè improbos, nimiſum, præſtigiatores, qui dæmoniacis artibus translationem ad majores cathedras ſacrilego auſu tentarent. Nihil itaque mirum quòd Oſius tanto malo radicitùs extirpando eâ minaci lege remediũ ita violentum adhibuerit, & reliqui Patres Sardicenſes illud unanimiter probaverint.

14. Notandum verò, eas inanes quorundam Epiſcoporum technas & excuſationes, ad obtegendam ambitionem in tranſitu ad ampliorem Sedem, tam minaciter prohibitas ab Oſio & reliquis PP. Sardicenſibus, jam fuiſſe generatim prævifas à S. Antero Papa in hac Epiſtola, Propterea enim circa medim §. 2. poſtquam docuit translationes non poſſe fieri niſi ex juſta cauſſa utilitatis aut neceſſitatis populi, *hortatu & conſilio potiorum*; ſubdidit ex S. Scriptura, ad reprimendum ejuſmodi dolos: *Homo videt in facie, Deus autem in corde*. Et præterea ex Pſalmo quodam: *Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt*. Et poſtea adversùs illos urget teſtimonium Chriſti Matth. 23. *Væ vobis hypocritæ, &c.* Quæ omnia cùm perſpecta haberet Oſius, utpote ad Hiſpanos Epiſcopos olim ſcripta, & experimento in Euſebianis deprehendiſſet impotentem ambitionem, quâ ampliores & opulentiores Eccleſiarum Cathedras deperibant, ſuggeſſit cæteris PP. Sardicæ congregatis, ut in eos acerbiore ſolito ultione animadverterent.

EXCURSUS II.

Indicantur Canones aliorum Conciliorum, in quibus id ipſum traditur, & proferuntur varia diverſorum Pontificum Romanæ Eccleſiæ decreta, ſeverè prohibentia tranſitiones voluntarias. Exhortatio ad DD. Epiſcopos, eruta ex eiſdem Canonibus & decretis.

15. HABEMUS ex præcedentibus juxta Canones Apoſtolorum, Conciliorumque Generaliũ Nicæni & Sardicenſis, translationem Epiſcoporum de una in aliam Eccleſiam, præſertim majorem aut opulentiorem, quæ non fit ex juſta atque urgente cauſſa, ſimul & legitimâ eorum auctoritate, ad quos ſpectat, illicitam prorſus eſſe, immò graviſſimum ſcelus, quod Eccleſia Catholica in Synodo Sardicenſi congregata tam horribili pœnâ punierit, quantâ nullum aliud enorme flagitium. Quare non eſt quòd accumulemus Inferiorum Conciliorum Canones, qualis eſt XXXVIII. Concilii Carthaginenſis III. & viceſimus ſeptimus IV. (referturque cap. *Epiſcopus* 7. q. 1.) & viceſi-

mus primus Antiocheni (licèt hunc alii atque alii diverſimodè interpretentur, ut legere eſt apud D. Schelſtrate in ejus defenſione pag.607.) ac denique Canon quidam Capuanæ Synodi ſub Siricio Papa coactæ, quadrageſimo octavo loco extans in Codice Canonum Africanorum: ut alios Conciliorum Nationalium ſeu Provincialium omittam. Poſſet enim fortaſſe aliquis eludere eorum auctoritatē hoc tempore, quòd ſummum adſtringant in locis aut provinciis, ubi editi ſunt. At enim ea exceptio non habet locum circa Canones Conciliorum Univerſalium jam antea prolatos, qui ubique terrarum vim obligandi ſemper habuerunt. Quin & poſtea omnes ii innovati fuerunt in Concilio Oecumenico Chalcedonenſi Can.V. iis verbis: *περὶ δὲ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ἔδοξε τοὺς περὶ τούτων κανόνας τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων, ἔχειν τὴν ἰδίαν ἰσχύν. De Epiſcopis vel Clericis, qui à civitate in civitatem tranſeunt, placuit eos, qui editi ſunt à ſanctis Patribus, Canones ſuam vim obtinere*. Idemque eſt de decretis, ſive Epiſtolis Decretalibus Romanorum Pontificum, quorum aliquot teſtimonia ſubjungo, prorſus conſona Epiſtolæ S.Anteri.

16. Imprimis occurrit Epiſtola II. S. Euariſti Papæ ad Epiſcopos Ægypti, in qua, tum dimiſſio Eccleſiæ propriæ, tum mutatio ad aliam, reprehenditur inſtar adulterii commiſſi ab Epiſcopo adversùs uxorem ſibi matrimonio copulatam, niſi ubi neceſſitas inevitabilis, & auctoritas legitima ſuperioris aliud exigunt. *Sacerdotes*, inquit, *vice Chriſti legatione funguntur in Eccleſia. Et ſicut ei ſua conjuncta eſt ſponſa, ideſt, Eccleſia: ſic Epiſcopis junguntur Eccleſiæ, unicuique proportione ſua*. Et paucis interjectis in eundem ſcopum, quæ brevitatis cauſsâ prætereo, ſubdit: *Et ſicut vir non debet adulterare uxorem ſuam, ita nec Epiſcopus Eccleſiam ſuam; ideſt, ut illam dimittat, ad quam ſacratus eſt, ABSQUE INEVITABILI NECESSITATE, AUT APOSTOLICA VEL REGULARI MUTATIONE, ET ALTERI SE AMBITUS CAUSSA CONJUNGAT*. Quam rationem ex analogia matrimonii ſpiritualis ad carnalem, multis proſequitur Sanctus Pontifex, & poſtea varii ipſius ſucceſſores eâdem uſi ſunt, præſertim S.Calliſtus Papa, & Innocentius III. ut videbimus Excurſu tertio.

17. Antè verò quàm illorum teſtimonia proferam, obſervare placet, in Concilio Alexandrino ex Epiſcopis Ægypti, Thebaïdos, Libyæ, & Pentapolis congregato anno Chriſti CCCXXXIX. legi Epiſtolam illam ad orthodoxos Epiſcopos, quâ invehuntur adversùs Euſebium Nicomedienſem, variarum Sedium invaſorem (extat Græcè & Latinè Tom.II. editionis Conciliorum Labbei col.534. & ſeqq.) & de ipſo ajunt col.3. *ἄνθρωπος τάχα μὲν δὲ κατάπαν εἶναι ἐγκαίς*, &c. *Homo qui ipſe prorſus Epiſcopus creatus non eſt, aut ſi unquam jus Epiſcopi habuit, idipſum reſcidit, ut qui principio Beryti pro Epiſcopo egerit, relictaque Beryto Nicomediam ſe tranſtulerit, illam quidem Cathedram præter leges deſtituens, iſtam verò nullâ lege invadens, proprii gregis ſine ulla charitate deſertor, & alieni nullâ rationabili cauſſâ occupator, prioris Epiſcopatûs charitatem alieni cupidine aſpernatus eſt: nec tamen illum ipſum Epiſcopatum, quem tantâ aviditate occupaverat, reſervavit. Ecce enim jam denuò inde deſiliens, alienum Epiſcopatum arripuit, ſemper aliorum civitates oculis per invidiam adjectis oblimat atque arrodit, perſuaſus in magnitudine urbium religionem eſſe ſitam, & ſortem Dei, ſecundùm quam conſtitutus ordinatuſque eſt, pro nihilo ducit; ignarus ſcilicet, Dominum, ubi duo aut tres in nomine ejus congregati fuerint, in medio eſſe; nec ſecum recogitans dictum illud Apoſtoli, quo profitetur ſe in alienis laboribus non gloriaturum; neque præ oculis habens* (nota hæc maximè) *illius præceptum: ALLIGATUS ES UXORI? NE QUÆRE SOLUTIONEM. Quod ſi hoc de uxore dictum eſt, QUANTO MAGIS DE ECCLESIA, ATQUE ADEO DE EPISCOPATU: CUI CUM QUIS ALLIGATUS EST, ALIUM QUÆRERE NON DEBET, NE ADULTER IN SACRIS LITERIS DEPREHENDATUR.*

18. Ubi, ut vides, vinculum Epiſcopi cum Eccleſia illa ſpeciali, cui ſemel deputatus fuit, cenſetur matrimonium cum ea celebratum, ut in illa Euariſti Epiſtola: immò & fortiùs vinculo matrimonii carnalis. Hoc enim clarè ſignificant Patres Concilii verbis illis: *πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ ἐκκλησίας ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς; Quantò magis de Eccleſia, atque adeò de Epiſcopatu?* Quare Epiſcopus ab Eccleſia propria voluntariè recedens, & alienam appetens, ibidem in verbis Græcis *μοιχὸς, mœchus*, ſicuti & Latinè *adulter*, audit, inſtar mariti derelinquentis uxorem carnalem, & appetentis aliam fœminam. Eodem ſenſu verba eadem Apoſtoli, *Alligatus es uxori &c.* interpretatur S.Ambroſius lib. *De dignitate ſacerdotum* cap.4. dicens: *Inhibet Apoſtolus Epiſcopum duas uſurpare Eccleſias*. & S.Hieronymus in Epiſtola ad Oceanum: *Quidam interpretantur, uxores pro Eccleſiis, viros pro Epiſcopis debere accipi, & hoc in Nicæna quoque Synodo à Patribus eſſe decretū, NE DE ALIA AD ALIAM ECCLESIAM EPISCOPUS TRANSFERATUR, NE VIRGINALIS PAUPERCULÆ SOCIETATE CONTEMPTA, DITIORIS ADULTERÆ QUÆRAT AMPLEXUS*. In eundem ſenſum Novarinus ad 1. Cor.7. citat Athanaſium in Apologia Imperat. Conſtant. cujus verba eadem ſunt, ac Concilii Alexandrini nu. 17. exſcripta.

19. Innixi eidem doctrinæ de vinculo Epiſcopi cum propria Eccleſia, veluti ſponsâ, alii Pontifices Romani ſeverè prohibuerunt translationes ejuſmodi. Ex iis Damaſus Pontifex in Synodo Romana, cujus literas ad Paulinum Epiſcopum Antiochenum refert Theodoretus lib.5. cap. 11. ita decernit: *Qui ab Eccleſiis, in quibus vixerant, ad alias ſe tranſtulerunt, uſque eò ſint à noſtra communione alieni, quoad ipſas ad urbes redierint, in quibus erant primùm ad aliquem Eccleſiaſtici ordinis gradum elati. Quod ſi quis in alterius locum, qui mutavit Sedem, coaptatus ſit, tantiſper vacet ille, qui propriam civitatem deſeruit, dum qui ei ſucceſſerit, obdormierit in Domino*. Certè ibidem Damaſus mitigâſſe videtur ſeveritatem Canonum Sardicenſium, qui acerbiore multò pœnâ ejuſmodi mutationes ulciſcebantur.

20. Sed tamen ſæculo quinto ſequenti Sanctus Leo Papa in Epiſt. LXXXIV. quæ eſt ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum, Vicarium ſuū

per

per provincias Illyrici, in quas antiquum Euſebianorum virus irrepſerat circa Sedium mutationes, aliquantò ſeveriùs, quàm Damaſus, eas puniendas decrevit. Etenim ibidem cap. 8. ita decernit: *Si quis Epiſcopus mediocritate civitatis ſuæ deſpectâ, adminiſtrationem celebrioris loci ambiverit, & ad majorem plebem quacumque ratione tranſtulerit; non ſolùm à cathedra pellatur aliena, ſed & carebit propriâ, ut nec illis præſideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per ſuperbiam ſprevit.* Ubi planè eos arguit ſuperbiæ & avaritiæ: ſicuti & eorum vitiorum notati fuerant in Concilio Sardicenſi. Nec refert quòd Leo non meminerit matrimonii ſpiritualis inter Epiſcopum & Eccleſiam propriam eo loco, ſicut nec Damaſus in teſtimonio præcedenti. Sat enim eſt, quod toties ab aliis id traditum fuiſſet.

21. Redeamus ad noſtram Hiſpaniam, in qua Sanctus Hilarus Papa, proximus ſucceſſor ejuſdem Leonis, injectâ memoriâ Patrum Nicænorum, qui translationes Epiſcoporum vetuerant, eaſdem prohibet denuò in Epiſt. II. quæ eſt ad Aſcanium & reliquos Tarraconenſis provinciæ Epiſcopos. Etenim ibidem cap. 2. ait: *In quorum contumeliam* (nimirum, Patrum Nicænorum) *à ſuperbo ſpiritu etiam illa pars contemnitur, quâ vetatur ne quis, relictâ Eccleſiâ ſuâ, ad alteram tranſire præſumat. Quod nimis improbè conniventibus, & (ut doleatur graviùs) vobis aſſerentibus, Irenæus Epiſcopus conatur admittere; quod noſtrâ auctoritate roborari cupitis, quos maximè de rebus illicitis magna indignatione probatis accendi &c.* Deinde in alia Epiſtola ad Aſcanium ipſum ſpeciatim ſcripta, quæ inter alias eſt tertia, inquit ex indulgentia quadam circa Irenæum, qui Sedem mutaverat: *Ante omnia (quæ ſola humanitate decernimus) Irenæum ad Eccleſiam ſuam redire compelle: ad quam ſponte potiùs redire debebit, ſi à ſacerdotali conſortio non metuit privari.* Sed de hoc iterum in Notis ad eam Epiſtolam. Nunc obiter ſolùm obſervare placet, ibi non reprehendi translationem aliquam legitimam, ideſt, debita auctoritate, & ex juſta cauſſa factam; ſed tranſitionem ambitioſam Irenæi ad aliam Sedem, & voluntariam mutationem adverſùs ſacros Canones: ut palam oſtendunt verba prioris Epiſtolæ Hilari paullò antè exſcripta. Quare exemplum Irenæi, & doctrina laudati Pontificis, immeritò urgetur ab Emmanuele Schelſtrate in Canonem Antiochen. XXI. cap. 19. adverſùs translationes Epiſcoporum: cùm inde ſolùm improbentur tranſitiones, aut ſummùm translationes non factæ ex urgenti & legitimâ cauſſâ.

22. Præterea Pelagius II. Papa in Epiſtola ad Benignum Archiepiſcopum (fruſtra & pro libito à quibuſdam delicatis νωθείας incuſatâ) quę eſt prima illius Tomo V. Collectionis Labbeanæ col. 935. ex inſtituto docet, ac doctiſſimè probat, Canonibus ſacris, quos ibidem exſcribit, & decretis quibuslibet Eccleſiæ, non prohiberi translationes Epiſcoporum factas auctoritate legitima, & ex juſta cauſſa neceſſitatis ſive utilitatis publicæ: ſed ſolùm tranſitiones; nimirum mutationes illorum, qui *ſponte proſiliunt, aut temeritatis, aut ambitionis cauſſâ hoc faciunt. Nam aliud eſt ſponte tranſire; & aliud coactè aut neceſſitate venire.* Et poſt plurima ibidem interjecta, propiùs ad finem, quàm ad medium Epiſtolæ, concludit: *Hoc autem ſummopere prævidendum eſt, NE CAUSSA ARROGANTIÆ, AUT AVARITIÆ UNQUAM FIAT: QUIA HI A PRÆDICTIS CANONIBUS DAMNANTUR: non illi, qui neceſſitate, aut utilitate, majorum conſilio, & ſanâ, purâ, ac Deo placitâ intentione, hoc faciunt.* Quæ omnia dum ſcriberet Pelagius, videtur ob oculos habuiſſe Epiſtolam illam S. Anteri Papæ, in qua illuſtranda verſamur.

23. Attendant, quæſo, poſtrema Pelagii verba quicumque DD. Epiſcopi ſuam & ſubditorum ſalutem amant. Evolvant pariter Anteri verba, quorum idem ſenſus & vis eſt. Videant ne fortè abducantur deſiderio honorabilioris aut opulentioris Cathedræ: quod ſancti ii Pontifices ambitioni & avaritiæ tribuunt, ſacrique Conciliorum Canones, præſertim Sardicenſes, execrantur & ulciſcuntur negatâ iis communione, etiam in extremo vitæ: quâ pœnâ majorem nullam impoſuit unquam Eccleſia hominibus extremè improbis, ac deploratæ conſcientiæ. Nemo inanes excuſationes obtendat, quaſi invitatus aut rogatus fuerit ad promotionem: nam illas diſertè memorat Canon ſecundus Sardicenſis, & eâ acerbiori vindicta punit. Nemo fallat ſeipſum, quaſi utilitatis publicæ intuitu translationem exoptet aut quærat, etiam ab iis, qui auctoritate legitimâ funguntur. Nam & in eo ipſo deſiderio latet virus ambitionis & avaritiæ, dum illuſtrior aut opulentior Sedes exoptatur: & id ipſum prohibet magna Nicæna Synodus verbis iis extremis Can. XIII. *Et hoc non à ſeipſo pertentet: ſed multorum Epiſcoporum judicio, & maxima ſupplicatione.* Quin & ſi fortè judicio proprio duceretur, veluti ſe dignum judicans ampliori Sede, aut majorem utilitatem ipſi allaturus, vel ex eo capite arrogans & ſuperbus deprehenderetur.

24. Sicut itaque omnes ſancti Patres, cohærenter ad plurima Scripturæ loca, docent ambitioſam eſſe, ac maximè periculoſam, exitialemque ſaluti æternæ, appetitionem Epiſcopatûs (de quo fusè & ex inſtituto egi Diſp. VIII. Philoſophiæ Moralis q. 3. per totam) ita & ex eiſdem, ac ſacris Canonibus liquet, execrabilem eſſe omninò & ſuperbiæ atque avaritię ream appetitionem Epiſcopatûs majoris, vel ditioris: Quod ut altiùs inſigatur, reſumo verba illa ſancti & Oecumenici Concilii Sardicenſis: *Cùm nullus in hac re inventus ſit Epiſcopus, qui de majori civitate in minorem tranſierit . . . . apparet, avaritiæ eos ardore inflammari, & ambitioni ſervire, ut dominationem exerceant.* Cumque ab eo tempore uſque modò, mille trecentorum & quadraginta quinque annorum ſpatio, idipſum experimento compertum ſit (vix enim aliquis legitur, vel dicitur migrâſſe à majore in minorem Eccleſiam) conſequens eſt, ut de omnibus iis, qui promotionem deſiderârunt, aut (quod adhuc pejus eſt) procurârunt, quocumque prætextu adhibito, idipſum cenſuerit ſanctiſſima illa Synodus. Eant nunc, qui variis cavillis id peccatum extenuare conantur.

25. Si quis autem nunc talis eſt inter DD. Epi-

ſcopos

ſcopos (neque enim quemquam in ſingulari indicare, aut notare auſim) videat & expendat, quali pœnâ dignus habitus fuerit à ſanctiſſimis lis Patribus, quorum Canones Eccleſia perpetuò venerata eſt, tamquam *ſpiritu Dei conditos, & totius mundi reverentiâ conſecratos*, ut Sanctus Leo Papa, & alii Pontifices loquuntur. Videat, inquam, & attentè conſideret, ſi fortè id ſcelus admiſit, quâ contritione cordis, quibus gemitibus, quâ pœnalium operum ſatisfactione debeat Deum placare is, qui judicio totius Eccleſiæ in eo Concilio meruit, non modò in decurſo totius vitę, ſed etiam in obitu communione privari, etiam laïcâ, veluti putre membrum à totius Eccleſiæ corpore abſciſſum, traditum Satanæ in interitum carnis, privatumque omni honore & privilegio nominis Chriſtiani, ut rectè exponit Chriſtianus Lupus Tom. I. pag. 131. in Scholiis ad primum Canonem Sardicenſem. Deinde allegat ejuſdem Synodi Epiſtolam tertiam in qua Gregorium Alexandriæ pſeudo-Epiſcopum, ejuſque gregales, *exauctoratos omnino, ab officio Epiſcopatûs ſubmovet: decernit non modo Epiſcopos non eſſe, ſed ne dignos quidem fidelium communione: ab Eccleſia ſeparat, mandatque haberi alienos, & indignos Chriſtiano nomine*. Quare ſi qui è recentioribus, ſive Theologis, ſive Canoniſtis, aliter loquuntur, & peccatum id variis prætextibus, aut evaſionibus minuere conantur; non audiendi, veluti loquentes contra tam ſeveram & manifeſtam ſacrorum Canonum ſententiam & cenſuram.

EXCURSUS III.

Epiſcopum unumquemque jure divino contrahere vinculum ſpiritualis matrimonii cum propria Eccleſia, & fortiùs quidem, quàm matrimonii carnalis: ut proinde non poſſit transferri ad aliam abſque diſpenſatione Romani Pontificis conceſsâ ex cauſſa juſta. Varia Epiſtolarum Decretalium loca expenſa aut illuſtrata.

26. VIDIMUS ſuprà num. 16. 17. & 18. qualiter aliquot Romani Pontifices, & Patres Concilii Alexandrini ac nonnulli Doctores ſacri dixerint, Epiſcopum unumquemque contrahere matrimonium cum ſua propria Eccleſia, ac ratione ejus vinculi adſtringi ne ſponte aut arbitrio proprio appetat aliã, aut ei conjungatur, ſi vult non eſſe & haberi adulter. Nunc ſupereſt, quædam alia Pontificum Romanorum verba expendere, quibus eadem veritas altiùs infigatur.

27. Imprimis occurrit Epiſtola S. Calliſti I. Papæ II. ad omnes Galliarum Epiſcopos (refertur 7. q. 1. Canone: *Sicut alterius*) in qua cap. 3. agens de mutationibus Epiſcoporum, poſtquam allegaverat verba Apoſtoli Rom. 7. loquentis de alligatione uxoris ad virum quamdiu vivit, idem vinculum agnoſcit inter Epiſcopum & propriam Eccleſiam. *Similiter*, inquit, *& ſponſa Epiſcopi (quia ſponſa uxorque ejus dicitur Eccleſia) illo vivente ei eſt alligata: eo verò defuncto ſoluta eſt, & cui voluerit, nubat, tantum in Domino, ideſt, regulariter. Si enim eo vivente alteri nupſerit, adultera judicabitur: Similiter & ille, SI ALTERAM SPONTE DUXERIT, ADULTER ÆSTIMABITUR, ET COMMUNIONE PRIVABITUR. . . . Si autem utilitatis cauſſâ fuerit mutandus, non per ſe hoc agat; ſed fratribus invitantibus, & auctoritate hujus ſanctæ Sedis hoc faciat, non ambitûs vel utilitatis*. Quibus omnibus conſonant prædicta teſtimonia & Epiſtola S. Anteri non multis poſtea annis ſcripta, in qua illuſtranda verſamur.

28. Non me fugit utramque Calliſti Epiſtolam, in omnibus Conciliorum editionibus extantem, eſſe quibuſdam recentioribus ſuſpectam, ac nominatim iis qui Romæ Gratiani emendationem curârunt, quod avidè excepit Labbeus, & adnotavit Tom. I. col. 609. ad marginem, citato in id Antonio Auguſtino Dialogo 4. lib. 2. ubi de eadem emendatione. At noluit Labbeus, uti par erat, indicare ibi, magnum illum virum alia omnia ſenſiſſe. Etenim ibidem ante medium interrogat: *Calliſti I. Epiſtolas cur rejiciunt?* Reſpondet B. ideſt, Franciſcus Eduardus: *Cauſſam nullam accepi*. Deinde pag. ſequenti, redit A. Auguſtinus ad idem inſtitutum, & ait: *Negâſſe viros ſelectos Romæ dicebas, quidquam Calliſtum I. ſcripſiſſe: fortaſſe quia Iſidoro parum credendum putarent, cujus auctoritate illæ Epiſtolæ fulcirentur. Quod ſi Calliſti Epiſtolas rejicimus, hæc verba poſterioris tantùm ſunt. SED MALO CREDERE, SECUNDUM CALLISTUM A PRIMO VERBA HUJUS CAPITIS SUMPSISSE*. Itaque clariſſimus ille vir, etiam objecto ſibi eorum Criticorum ſenſu, prædictas duas Epiſtolas Calliſto I. adſcriptas in Collectione Iſidori, cenſuit legitimas: idemque illum ſenſiſſe circa reliquas ferè nomine veterum Pontificum editas, jam ſuprà Diſſertat. IV. latè aſſeruimus, exſcriptis ipſius verbis.

29. Verùm ne doctrina tradita in ea Epiſtola videatur pendere à teſtimonio incerto, aut ſub opinionibus poſito, miſſis iis inſtrumentis, quorum fides non eſt explorata inter eruditos recentiores, veniamus ad alia decretoria. Inter ea verò ſunt teſtimonia illuſtria Innocentii III. Pontificis graviſſimi & ſapientiſſimi, toto ferè titulo ſeptimo libri primi *Decretalium*, ubi de translatione Epiſcoporum agitur. Ibidem enim non ſemel doctrinam illam à veteribus traditam de conjugio ſpirituali inter Epiſcopum & Eccleſiam, immo & de fortiori vinculo, quàm ſit matrimonii carnalis, luculenter confirmat.

30. Proferamus ſolùm præcipua illius verba. cap. 2. *Inter corporalia*, hæc habet: *Cùm ergo fortius ſit ſpirituale vinculum, quàm carnale, dubitari non debet, quin omnipotens Deus ſpirituale conjugium, quod eſt inter Epiſcopum & Eccleſiam, ſuo tantùm judicio reſervaverit diſſolvendum, qui diſſolutionem etiam carnalis conjugii, quod eſt inter virum & fœminam, ſuo tantùm judicio reſervavit, præcipimus, ut quos Deus conjunxit, homo non ſeparet. Non enim humanâ, ſed potiùs divinâ poteſtate, conjugium ſpirituale diſſolvitur, cùm per translationem, diſpoſitionem* (fortè *depoſitionem*) *aut*

ceſſio-

ceſſionem, auctoritate Romani Pontificis, quem conſtat eſſe vicarium Jeſu Chriſti, Epiſcopus ab Eccleſia removetur. Et ideo, tria hæc quæ præmiſimus, non tam conſtitutione Canonica, quàm inſtitutione divina, ſunt Romano Pontifici reſervata.

31. Præterea cap. *Quantò perſona* ſequenti eandem doctrinam repetit, præſertim dum allegatis eiſdem verbis Chriſti, *quos Deus conjunxit, homo non ſeparet*, Matth. 19. ſubdit: *Poteſtatem transferendi Pontifices, ita ſibi reſervavit Dominus & Magiſter, quod ſoli B. Petro vicario ſuo, & per ipſum ſucceſſoribus ſuis, ſpeciali privilegio tribuit & conceſſit: SICUT TESTATUR ANTIQUITAS, CUI DECRETA PATRUM SANXERE REVERENTIAM EXHIBENDAM, ET EVIDENTER ASSERUNT SACRORUM CANONUM SANCTIONES. Non enim homo, ſed Deus ſeparat quos Romanus Pontifex (qui non puri hominis, ſed veri Dei vicem gerit in terris) Eccleſiarum neceſſitate vel utilitate penſatâ, non humanâ, ſed divinâ potiùs auctoritate diſſolvit*, ubi & palam citat decreta Patrum, ac ſacros Canones pro eadem doctrina: nimirum loca ipſa à nobis allegata num. 16. 17. 18. & 27.

32. Denique cap. *Licet* 4. eodem titulo inquit: *Sicut legitimi matrimonii vinculum, quod eſt inter virum & uxorem, homo diſſolvere nequit, Domino dicente in Euangelio, QUOS DEUS CONJUNXIT HOMO NON SEPARET: ſic & ſpirituale fœdus conjugii, quod eſt inter Epiſcopum & Eccleſiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in conſecratione intelligitur conſummatum, ſine illius auctoritate ſolvi non poteſt, qui ſucceſſor eſt Petri, & vicarius Jeſu Chriſti.*

33. Conſonant iis omnibus verba illa Epiſcopi conſecratoris ad eum qui conſecratur: *Accipe annulum fidei, ſcilicet ſignaculum, quatenus ſponſam Dei ſanctam, videlicet Eccleſiam, intemeratâ fide ornatus illibatè cuſtodias.* Quo annulo deſignat matrimonium ſpirituale uniuſcujuſque Epiſcopi cum propria Eccleſia, ſicut & verbis iis declarat ſpirituale Chriſti conjugium cum Eccleſia univerſali: quoniam annulus apud omnes nationes fuit & eſt ſignum ac pignus conjugii. Ideóque S. Euariſtus Papa in Epiſtola II. dixerat de Epiſcopis: *Vice Chriſti legatione funguntur in Eccleſia: & ſicut ei conjuncta eſt ſponſa, ideſt, Eccleſia (nimirum, univerſalis) ſic Epiſcopi junguntur Eccleſiæ unicuique, proportione ſua.*

34. Unde adhuc quando aliquis exiſtens intra ditionem ac ſinum Eccleſiæ Romanæ ordinatur Epiſcopus alicujus Eccleſię occupatę ab infidelibus, contrahit vinculum ſpiritualis conjugii cum illa: quoniam verè Epiſcopus illius eſt, & veluti talis habetur in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 2. *De Reformatione*, ubi ejuſmodi Epiſcopis, tanquam veris, præſcribitur ratio habenda in eo miniſterio. Neque ideo violatur Canon ſextus Concilii Chalcedonenſis Act. 15. ubi præcipitur, μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, &c. ideſt: *nullum abſolutè ordinari, nec Presbyterum nec Diaconum, nec omnino aliquem eorum, qui ſunt in ordine Eccleſiaſtico (ac proinde nec Epiſcopum) niſi ſpecialiter in Eccleſia civitatis vel pagi, vel Martyrio, vel Monaſterio, is qui ordinatur, deſignetur. Eos autem qui abſolutè ordinantur, decrevit ſancta Synodus, irritam ac invalidam habere ejuſmodi manuum impoſitionem, & nuſquam exercere ac operari poſſe ad ejus qui ordinavit injuriam*, ut vertit Gentianus Hervetus, omnino cohærenter translationibus Dionyſii & Iſidori. Non, inquam, violatur is Canon. nam quiſquis inter Catholicos degens ordinatur Epiſcopus alicujus Eccleſiæ admodùm diſtantis & ab infidelibus occupatæ, verè ipſi conjungitur ſpeciali illo vinculo. Non enim ordinatur ἀπολύτως, ſive ἀπολελυμένως, ideſt, *abſolutè* (quod ſolùm vetat Synodus illa) ſed relatè ſive in ordine ad illam Eccleſiam, quamvis ex accidenti illam regere non poſſit. Unde ſi contingat, eam infidelibus eripi, aut pateat locus eò accedendi cum ſpe aliqua utilitatis, poteſt & debet Epiſcopus ita ordinatus accedere ad illam, ut munus ſuum ritè obeat. Quin & ubi nulla ſpes humana affulget, nonnulli ita ordinati, etiam hiſce poſtremis ſæculis, adeunt civitates & diœceſes ſibi deſignatas inter Gentiles, Mahumetanoſque, atque alios infideles, & ibidem fructum aliquem reportare conantur ac ſolent. De Bartholomæo quodam Bononienſi, olim ordinato Epiſcopo Armeniæ, refert Leander Bononien. *De viris illuſtribus* eò acceſſiſſe, & plura mirabilia patrâſſe in fidei propagationem. Mitto Epiſcopos Regionarios, ut vocant, omnibus ferè ſæculis deſtinatos ad prædicandum apud infideles & barbaros, non abſque fructu, quotieſcumque ii ritè ſuum munus obierunt, aut obeunt. Ac certè quemadmodum Epiſcopus expulſus ab Eccleſia & urbe ubi miniſtrabat, non deſinit eſſe Epiſcopus, nec exuitur vinculo matrimonii initi, quamvis illa ab infidelibus capiatur, ſine ulla ſpe humana recuperationis; Ita etiam qui durante eo ſtatu, ordinatur poſtea Epiſcopus illius, verè contrahit cum ea ſpiritoale conjugium. Etenim per ſe loquendo, & vi ordinationis nihil minùs habet, quamvis ex accidenti nequeat obire munus ſuum.

35. Itaque doctrina tradita de conjugio ſpirituali Epiſcopi cum Eccleſia illa, ad quam regendam deputatur, certa omnino & Catholica eſt. utpote palam contenta in Epiſtolis Decretalibus certis atque exploratis Romanorum Pontificum (de quarum auctoritate irrefragabili latè egimus in *Defenſione Cathedræ S. Petri* Diſp. XXX. & alibi ſæpè) præſertim Innocentii III. in teſtimoniis nuper allegatis, quæ nullam omnino exceptionem admittunt,

36. Secundò pariter certum eſt, teſtante eodem Innocentio verbis num. 30. exſcriptis (idque antea declaraverat Concilium Alexandrinom n. 17. & 18. expenſum) fortius eſſe vinculum ſpirituale, quàm carnale; ac proinde Epiſcopi ordinati cum ſua Eccleſia, quàm mariti cum uxore. Neque inde impeditur (ut præoccupemus difficultates quaſdam) ut ſæpiùs diſpenſari poſſit in ſpirituali matrimonio Epiſcopi, quàm carnali mariti; quoniam frequentiùs occurrunt cauſſæ legitimæ ad prius illud diſſolvendum, quàm ad hoc poſterius. Hoc enim, ubi ratum eſt, & nondum conſummatum, ſolvitur per profeſſionem ſolennem alterius conjugum in religione probata; quod rarò accidit, & ex privata utilitate ſpirituali. Frequentiùs autem occurrere poſſunt & ſolent cauſſæ legitimæ ad diſpenſandum in matrimonio ſpirituali Epiſcopi cum propria Ec-

cle-

Digitized by Google

cleſia, ſive ut abſolutè cedat Epiſcopatu, ſive ut transferatur ad aliam; & eæ quidem publicæ neceſſitatis vel utilitatis communis. Quare ſemper eſt fortius vinculum matrimonii ſpiritualis: tùm quia ſolùm ex urgentiori cauſſa, nimirum publica, quamvis frequentiùs occurrente, diſſolvi poteſt; tum præterea, quia adhuc factâ diſſolutione, permanet in anima Epiſcopi character firmus atque indelebilis, veluti ſignaculum, quo Eccleſiæ ſuæ ſemel conjunctus fuit, tanquam ſponſus. Maritus autem carnalis nullum characterem accipit, etiam ex matrimonio conſummato: ideoque poſt mortem alterius conjugum, nihil omnino remanet prioris vinculi.

37. Tertiò conſtat ex eodem teſtimonio: quemadmodum vinculum matrimonii carnalis oritur, non ex diſpoſitione hominum, ſed ex jure divino; ita etiam vinculum matrimonii ſpiritualis inter unumquemque Epiſcopum & propriam Eccleſiam, non tam oriri ex jure Canonico, ſive Eccleſiaſtico, quàm ex inſtitutione Dei. Quare quemadmodum in caſibus iis, quibus Romanus Pontifex diſſolvere poteſt matrimonium carnale ante ſui conſummationem non diſpenſat in eo, niſi ex juſta & urgenti cauſſa, idque tamquam Chriſti vicarius in terra: ita etiam quoties legitimâ cauſſâ occurrente diſpenſat circa matrimonium ſpirituale Epiſcopi cum propria Eccleſia, id ſolùm agit tamquam vicarius Chriſti. Unde concludit Innocentius dicto cap. *Inter corporalia*, verbis illis: *Et ideo tria hæc, quæ præmiſimus* (nimirum, translatio, depoſitio, & ceſſio Epiſcoporum) *non tam conſtitutione Canonica, quàm inſtitutione divina, ſoli ſunt Romano Pontifici reſervata*.

38. Nec propterea negat Innocentius auctoritatem transferendi Epiſcopos ſemel aut iterum poſſe delegari à Romano Pontifice alicui Concilio Nationali, immò & Metropolitanis, ut fatetur ibi Innocentius verbis illis: *Præſertim cùm nec ſine auctoritate Romani Pontificis fiat ceſſio, vel dejectio memoratæ: qui ut hæc poſſent, ex Canone illo Metropolitanis indulſit*. Neque ulla ratio id vetat. Quin & ita factum nonnunquam fuiſſe, colligitur ex variis veterum teſtimoniis, & nominatim in noſtra Hiſpania: ubi in Conciliis X. XII. ac XVI. Toletano, leguntur factæ translationes variæ Epiſcoporum (ut oſtenſum fuit Differt. XI. Excurſu V.) inconſulto Romano Pontifice, verùm non abſque aliquo S. Sedis privilegio, aut conceſſione antecedenti clausâ in hac Anteri Epiſtola, aliiſque diverſorum Pontificum ſuprà indicatis; aut etiam ſpeciatim factâ Eccleſiæ Hiſpanæ graviſſimæ ac fideliſſimæ erga Romanam.

39. Quartò patet exinde, quemadmodum Romanus Pontifex ad diſpenſandum licitè, immò & validè, in iis quæ ſunt juris divini immediatè (v. g. in matrimonio rato & non conſummato) eget cauſſâ gravi, & ſuo judicio ſufficiente, ad interpretandum voluntatem divinam in caſu occurrente: ita & ad diſpenſandum cum Epiſcopo in vinculo conjugii ſpiritualis cum propria Eccleſia, per translationem, egere cauſſâ gravi & quæ ipſius judicio ſit ſufficiens. Alioqui diſpenſatio non modò illicita, ſed invalida etiam futura videtur, quemadmodum & circa matrimonium carnale: nam, ut audivimus ex Innocentio, vinculum ſpirituale fortius eſt. Itaque neceſſum eſt, ut occurrat occaſio, ſive cauſſa, quâ interveniente, Romanus Pontifex interpretari prudenter poſſit, nolle Deum in iis circunſtantiis, ut Epiſcopus permaneat in priori conjugio cum Eccleſia illa, ſed tranſeat ad regendam aliam, mediâ diſpenſatione.

40. Hæc autem cauſſa non eſt, aut major auctoritas Epiſcopi ex præſtantiore Eccleſia, aut major opulentia ex ditiore: quarum appetitiu in Concilio Oecumenico Sardicenſi, & in tot Epiſtolis Pontificum, ambitioni & avaritiæ adſcribitur. Sita itaque debet eſſe in cauſſa aliqua neceſſitatis, ſive utilitatis publicæ: quam commodiùs declarabimus Excurſu ſequenti.

EXCURSUS IV.

Explanantur cauſſæ legitimæ ad juſtam translationem Epiſcoporum exactæ, ſive ut Romanus Pontifex diſpenſet cum iis in ſolvendo priori conjugio ſpirituali. Eadem quoque conſideratio proponitur Principibus & Conſiliariis, ne præſentent quemquam, niſi ex eiſdem cauſſis. Incommoda ex oppoſito ſecuta.

41. CUM omnis diſpenſatio, ut valida ſit & licita, cauſſam rationabilem ſeu proportionatam exigat, & præſertim diſpenſatio in iis, quæ ſunt juris divini; conſequens eſt, ut Romanus Pontifex nequeat diſpenſare in vinculo matrimonii inito ab Epiſcopo cum propria Eccleſia, per translationem ad aliam (idemque eſt de ceſſione) niſi juſta & proportionata cauſſa adſit. Nimirum, juris divini eſſe id vinculum, ſatìs conſtat ex dictis toto Excurſu præcedenti; Ideoque Innocentius Papa III. cap. *Inter corporalia*, citato dixit: *Tria hæc quæ præmiſimus* (ſcilicet translatio, depoſitio, ac ceſſio Epiſcopi) *non tam conſtitutione Canonica, quàm inſtitutione divina, ſoli ſunt Romano Pontifici reſervata*.

42. Cauſſa autem ſufficiens & neceſſaria ad validam licitamque diſpenſationem, illa ſolùm eſt, quâ exiſtente poſſit Romanus Pontifex prudenter interpretari, nolle Deum in iis circumſtantiis, ut Epiſcopus permaneat ſub vinculo ſpiritualis matrimonii initi cum certa aliqua Eccleſia, ſed transferatur ad aliam, aut omnino cedat Epiſcopatu, mediante ipſius diſpenſatione. Nam aliter Epiſcopus vì prioris vinculi adſtringitur jure divino ad permanendum cum ſponſa ſua. Neque enim quæ Deus conjunxit (ut rectè juxta verba Chriſti expendit Innocentius) poteſt homo ſeparare, ac proinde nec Romanus Pontifex, niſi tanquam Chriſti vicarius, interpretetur prudenter, voluntatem ipſius eſſe, ut vinculum illud hîc & tunc relaxetur propter juſtam cauſſam occurrentem, & mediâ diſpenſatione tollatur. Alioqui enim jus ac præceptum divinum perſiſtit in poſſeſſione, obligatque omnino, donec legitimâ diſpenſatione accedente deſinat adſtringere; ut patet à ſimili in vinculo matrimonii carnalis.

43. Prædicta autem cauſſa, ea ſolum eſſe poteſt, quam ſacri Canones & Romani Pontifices ſæpiſſimè declaratam habent, & nos latè ex iis totâ ferè Differtat. præcedenti expoſuimus. Eæ autem

ſunt

ſunt generatim utilitas, & neceſſitas Eccleſiæ. Nam ita exponunt, non modò Anterus, Euariſtus, & Calliſtus, Romani Pontifices, ac deinde Damaſus, Leo, Gelaſius, & Pelagius II. ipſorum ſucceſſores: ſed etiam ſacri Canones ibidem laudati Excurſ. VI. & poſtea in hac ipſa Diſſert. Excurſu I. ac ſæpè aliàs obiter. De neceſſitate jam ſæpè monuimus illam eſſe, quâ Epiſcopus aliquis ritè ordinatus, citra culpam ſuam, non admittitur à populo, aut inde pellitur. Tunc enim auctoritate legitima promoveri poteſt ad aliam Eccleſiam: ut ſæpiſſimè factum legitur omnibus ferè ſæculis, & jam in ſuperioribus obſervatum relinquimus. Qualis autem ſit neceſſitas ſufficiens ad cedendum Epiſcopatu, declarat Innocentius III. cap. *Niſi jam pridem*, de renunciatione: neque id ſpectat ad Epiſtolam S. Anteri, in qua exponenda verſamur.

44. Utilitatis nomine & re, intelligitur profectus major ſpiritualis, qui prudenter ſperatur ex translatione Epiſcopi ad aliam Eccleſiam, *tamquam qui poſſit ibidem conſtitutis plus lucri conferre, & in cauſſa religionis aliquid profectûs proſpicere*, ut dicitur in Canone XIII. ſeu XIV. Apoſtolorum, juxta verſionem Dionyſii Exigui. Si enim non major fructus ſperetur prudenter, ſed æqualis, aut etiam minor; nulla eſt ratio diſpenſandi, nec interpretandi, Deum velle, ut iis circumſtantiis Epiſcopus deſerat priorem ſponſam, ſive Eccleſiam, quæ certum jus habet ut à ſuo Epiſcopo regatur, eſtque in poſſeſſione ſub regimine ipſius. Quare & in eodem Canone vetante tranſitum Epiſcopi, præmiſſum fuerat immediatè, *niſi fortè quis rationabili cauſſâ compellatur*. Sive, ut vertit Gentianus Hervetus, *niſi ſit aliqua cauſſa rationi conſentanea, quæ eum cogat hoc facere*. Ubi autem non major fructus ſpiritualis ſperatur prudentibus conjecturis, manifeſtum eſt nullam cauſſam rationabilem eſſe, quæ cogat, immò nec ſuadeat ut transferatur.

45. Hinc palam evincitur, ſi inveniatur alius non Epiſcopus, ſed ſacerdos ſimplex, qui prudenter credatur, vel æqualem vel majorem fructum ſpiritualem allaturus in ea majori Eccleſia, non licere ullatenus translationem alicujus Epiſcopi ad illam. Tunc enim nulla ratio eſt quæ *cogat*, ſive *compellat* (ut juxta utramque verſionem accipiamus quod Græcè eſt: *εἰ μή τις εὔλογος αἰτία ᾖ, ἡ τοῦτο βιαζομένη αὐτὸν ποιεῖν*.) ad translationem: permanetque vinculum matrimonii ſpiritualis initi ab Epiſcopo cum ſua Eccleſia, quæ certè jus habet, ne ſponſo ſuo privetur, etiam ob majorem alterius utilitatem, ubi hæc haberi poteſt pariter per ſacerdotem alium nullo vinculo adſtrictum.

46. Hujus autem majoris utilitatis judicem eſſe Epiſcopum ipſum, vetat idem Canon, dum ſubdit ſtatim: *Et hoc non à ſeipſo pertentet: ſed multorum Epiſcoporum judicio, & maximâ ſupplicatione perficiat*. Quod & ſancti Pontifices jam laudati, non ſemel monent. Cùm enim nemo cenſeatur æquus arbiter in cauſſa propria, & privatus amor facilè unumquemque abducat in id, quod majoris honoris aut commodi eſt; fieri facilè poſſet, ut Epiſcopus de ſua induſtria ſperaret plus utilitatis, quàm prudenter expectare liceret. Itaque plures alios Epiſcopos judices eſſe vult Canon Apoſtolicus, ſicut & Romani Præſules, ejus majoris utilitatis; ipſorumque dumtaxat judicio, & *maximâ ſupplicatione*, ſive *exhortatione* (ut vertit Hervetus, quod Græcè habetur *παρακλήσει*) translationem fieri. Unde Pontifex Romanus (ad quem ſolùm ſpectat jus transferendi, ut paullò antè vidimus in Innocentio III.) in unaquaque regione per miniſtros ſuos, ac deinde Romæ per conſultationem DD. Cardinalium inquirit diligenter cauſſas translationis: quamvis nonnunquam ſæculis præcedentibus id ſatis veroſimiliter indultum cenſeatur Epiſcopis nonnunquam in nationali Concilio congregatis: ut patet ex Toletano X. XII. & XVI. ubi id factum legitur, & decretum antea invenitur in Concilio Carthagin. IV. Can. XXVII. quod celebratum fuit à CCXIV. Epiſcopis anno CCCXCVIII.

47. In provinciis autem illis & regionibus, ubi Principes ex indulto Sedis Apoſtolicæ habent jus præſentandi Epiſcopos, debent illi, & ipſorum Senatores, ſeu miniſtri, quibus conſultatio & propoſitio committitur, diligentiſſimè incumbere, & nullius utilitatis aut honoris intuitu, expendere eam majorem utilitatem, à quo prudenter ſperari valeat: nec proponere quemquam Epiſcopum ad novam aliam, ſive majorem Eccleſiam, ubi invenitur alius nondum Epiſcopus, à quo major vel æqualis fructus, prudenter expectari poſſit. Alioqui enim injuriam irrogabunt priori Eccleſiæ, eruntque cauſſa, ut vinculum matrimonii ſpiritualis contractum ab ejus Epiſcopo, ſolvatur contra jus divinum, ſaltem quantum in ipſis eſt. Et certè cùm Pontifex Romanus & DD. Cardinales Romæ verſentur, procul diſſiti, nequeunt habere exactam notitiam meritorum, ac circunſtantiarum ſpecialium: ideòque deferre ſolent in ea parte Principibus, atque ipſorum miniſtris, & officialibus Sedis Apoſtolicæ deputatis ibidem ad rem attentè exquirendam: veluti qui intra ditionem propriam cenſentur rem accuratè examinare, & habere exploratam. Quare licèt Pontifex bonâ fide diſpenſans in translatione, cui faciendæ credit veram & legitimam cauſſam ſibi fuiſſe propoſitam, non peccet; proponentes tamen illam non verè, aut ſine diligenti & maturo examine, ſunt rei violati præcepti divini de non ſolvendo conjugio ſpirituali Epiſcopi cum propria Eccleſia, *niſi fortè quis cum rationabili cauſſa compellatur, tamquam qui poſſit ibidem conſtitutis plus lucri conferre, & in cauſſa religionis aliquid profectûs proſpicere*, &c. ut eadem Apoſtolici Canonis verba reſumam.

48. Sunt & aliæ rationes urgentiſſimæ, ut non niſi raro, & ſolùm ex urgenti admodùm cauſſa, transferantur Epiſcopi, indicatæ à ſapientiſſimo magiſtro Dominico Soto lib. 3. *De juſtitia & jure* quæſt. 6. art. 2. poſt concl. 9. §. *Verùm ex hoc*. Placet illius verba exſcribere, ut ob oculos ſint DD. Conſiliariis, quorum muneris eſt proponere Principi Epiſcopos præſentandos Romano Pontifici ad aliam Eccleſiam: *Enimverò mutationes iſtæ & aſcenſus: quàm fieri poſſit maximè cavendi ſunt: tum quòd fomentum ambitioni ſumminiſtrant (ſunt enim in cauſſa, ut Epiſcopi ſemper ſint animi pendentes, & ſicut materia prima, nunquam ſuâ formâ contenti: quare neque charam habere poſſunt ſponſam, neque juſtam illius gerere curam) tum quòd non eſt Paſtori ætas in cognoſcendis, ſummatandiſque novis ac novis gregibus tranſigenda*.

49. Inſuper lib. 10. ejuſdem Operis *De juſtitia & jure* quæſt. 2. art. 4. expendens interrogationes Epiſcopo fieri ſolitas in ordinatione : *Vis ea, quæ ex divinis Scripturis intelligis, plebem & verbis docere, & exemplis? Vis B. Petro, ejuſque ſucceſſoribus fidem & obedientiam exhibere?* ſubdit ex ſe prædictus auctor: *Si votum facis* (ut D. Thom. ait) *non Pontifici tantùm, ſed Deo votum fit. ATQUE ADEO PERPETUO VINCULO OBLIGATUS RESTAT EPISCOPUS ECCLESIÆ SUÆ, QUAM PER ANNULUM DESPONSAT. Quapropter divortium eſſet, ſi non cum illa perpetuo permaneret.* Quæ pariter DD. Conſiliarii conſiderare debent, ne ejus violationis voti, ac divortii complices ſint.

50. Accedit, quod jam alii obſervârunt, & experientia frequens docet, nonnullos Epiſcoporum ob ſpem Sedis amplioris, avaros eſſe erga pauperes, dum ſibi congerunt pecunias ad ſumptus tranſlationis faciendos, & fortaſſis ad eam obtinendam interventu potentiorum quos demereri ſtudent obſequiis doniſque. Ad hæc, ubi magìs ætate gravantur, & vix poſſunt curam gerere minoris gregis, inſano auſu exoptant amplioris regimen ſuſcipere: ac propriæ conſcientiæ vim inferunt affectatâ quadam ſpe reportandi majorem utilitatem Eccleſiæ majori. Verùm totum id ex ambitione dominandi, & avaritia ortum ducere, jam tredecim retrò ſæculis monuit Oecumenica Synodus Sardicenſis, & puniendum decrevit acerbiſſimâ pœnâ negatæ iis communionis, etiam in extremo vitæ: ut vidimus num. 7. Caveant autem Principes & Conſiliarii, ne fortè conniventes aut conſentientes eorum Epiſcoporum deſideriis, reatu ejuſdem criminis implicentur, & prædictorum malorum cauſſa exiſtant.

51. Conſultò abſtinui in hac Diſſertatione ab allegandis recentioribus Theologis, quamvis præcipuos ipſorum legerim, circa Epiſcoporum tranſlationes, Satìs enim viſum eſt adire fontes ſacrorum Canonum, decretorumque Sedis Apoſtolicæ, atque ea omnia expendere, & inde quidquid ſponte ſua fluit, colligere, prætermiſſis variis ſpeculationibus, & digreſſionibus, quæ rem magìs obſcurant, quàm exponunt. Et hæc ſatìs fuerint circa Epiſtolam S. Anteri Papæ: utinam in Dei obſequium, Eccleſiæ utilitatem, & Epiſcoporum, plebiumque ſibi commiſſarum, ſpiritualem fructum ceſſura.

ADMONITIO AD LECTOREM.

52. Quoniam ſtatim exhibenda eſt, ſervato temporum ordine, Epiſtola quædam S. Lucii Papæ ad Hiſpanos, viſum fuit præmittere geſta illius breviter indicata in pervetuſtis Codicibus membranaceis, quorum exemplar quoddam primò editum fuit Moguntiæ anno MDCII. deinde verò recuſum ann. MDCIX. Antverpiæ typis Plantinianis Balthaſaris Moreti inter Opera Luitprandi pag. 189. Porrò in hac Vita Lucii fit mentio ejuſdem Epiſtolæ. Quapropter viſum utramque hoc loco exhibere, quoniam ambæ ad ſcopum noſtri Operis ſpectant,

S. LUCIUS.

53. *LUCIUS, Natione Romanus, ex patre Porphyrio, ſedit annos tres, menſes tres, dies tres; fuit autem temporibus Galli & Voluſiani, uſque ad Valerianum III. & Gallicanum. Hic primùm fuit in exilio, poſtea ad Eccleſiam incolumis reverſus eſt: demum à Valeriano capite truncatur 3. Non. Martii. Hic ordinavit Epiſcopos ſeptem, Presbyteros quatuor, Diaconos quatuor. Hic propter malevolos & ſacerdotum perſecutiones conſtituit, ut duo Presbyteri, & tres Diaconi, Epiſcopum in omni loco non deſerant, ut, juxta Apoſtolum, etiam ab his, qui foris ſunt, ſtudium habeatur bonum conſervari teſtimonium; quod in Epiſtola, quam omnibus Galliæ & Hiſpaniæ Epiſcopis deſtinavit, apud ipſos ſervari hortatus eſt. Conſtituit in eadem etiam, ut criminationes majorum natu per alios non fiant, niſi per eos, qui crimina intendunt; & ipſi tales, ut digni ſint & irreprehenſibiles appareant, & actis publicis ſe omni ſuſpicione, & inimicitiis carere doceant, & fidem ac converſationem irreprehenſibilem ſe ducere oſtendant. Et quia hoc fieri ante quoslibet judices interdum difficile animadvertit, ad alios Eccleſiaſticos judices, ubi major auctoritas fuerit, poſtulanti audientiam, non negandam eſſe decrevit. Item in eadem, juxta Sanctorum Apoſtolorum, & eorum ſucceſſorum decretum, præcipiendo conſtituit; ut, ſi quilibet Metropolitanus Epiſcopus, niſi quod ad ſuam ſolummodo pertinet parochiam, niſi conſilio & voluntate omnium Comprovincialium Epiſcoporum extrà aliquid agere tentaverit, gradûs ſui periculo ſubjaceat, & quod egerit irritum habeatur & vacuum. Conſenſu etenim & conſilio ſolummodo omnium provincialium Pontificum Metropolitano Epiſcopo licere conſtituit agere & diſponere de eorum cauſſis, & Eccleſiis, & Clericis, atque ſæcularium neceſſitatibus, aut de communibus quibuſcumque negotiis agi neceſſe fuerit. Similiter de ipſis provincialibus ſtatuit, ut nihil eis ſegregatim aut communiter abſque Metropolitano agere liceat, niſi de his ſolummodò, quæ ad eorum proprias parochias pertinent. Similiter Apoſtolicâ auctoritate præcepit, ut nullus Metropolitanus Epiſcopus abſque omnium ſuffraganeorum ſuorum præſentia aliquorum eorum audiat cauſſas; alioquin irrita erunt, & ipſe cauſſam dabit pro facto. Item præcepit, ut per ſingulas provincias hoc Epiſcopi obſervent, ne poſteriores ſe prioribus ſuis præferant; ne eis inconſultis, niſi quantum ad propriam parochiam pertinet, aliquid agant: ſed de communibus eorum cauſſis conſonam ſententiam proferant, & determinent; quia aliter acta nullas vires habebunt, nec Eccleſiaſticæ reputabuntur. Item in eadem Epiſtola de expoliatione dotis & oblationum Eccleſiarum conſultus, priùs multis rationibus & multorum auctoritate hoc genus invaſionis & rapinæ ſacrilegium eſſe oſtendit; poſtmodum & auctoritate & decreto Prophetarum, Apoſtolorum, eorumq; ſucceſſorum, & omnium Catholicorum Patrum exemplis tales præſumptores, & Eccleſiæ raptores, atque ſuarum facultatum alienatores, à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ anathematizat, & damnat, & ſacrilegos eſſe judicat: & non ſolùm eos, ſed omnes eis conſentientes: quia non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui facientibus conſentiunt, rei ſunt, & judicantur. Par enim pœna & agentes & conſentientes comprehendet.* Hactenus ibi. In quibus memorantur ea ipſa, quæ continentur in Epiſtola ipſa Lucii ad Epiſcopos Galliæ & Hiſpaniæ, ſtatim exhibenda.

EPI-

Digitized by Google

EPISTOLA
LUCII PAPÆ PRIMI
AD
GALLIÆ ATQUE HISPANIÆ EPISCOPOS.

Ad annum Chriſti CCLIII. vel circiter.

SUMMA CAPITUM.

VT duo Presbyteri & tres Diaconi in omni loco Epiſcopo adhæreant, propter teſtimonium Eccleſiaſticum: & de accuſatione Epiſcoporum, & de unanimitatis concordia inter Metropolitanum, cæteroſque Epiſcopos, & ut raptores, atque Eccleſiaſticarum rerum ablatores, invaſores, alienatores, ut fures & ſacrilegi anathematizentur.

I. *Occaſio reſcribendi Epiſcopis Galliæ & Hiſpaniæ.*
II. *Ut Epiſcopi ſemper teſtes ſecum Presbyteros ac Diaconos habeant.*
III. *De criminationibus Epiſcoporum, ſive majorum natu, & ut audientia ad majores perſonas appellantibus non negetur.*
IV. *Ut Metropolitanus ſine conſilio Epiſcoporum nihil agat, nec ipſi ſine illius, niſi quod ad proprias Eccleſias pertinet.*
V. *Ut Metropolitanus ſine Epiſcopis cauſſam eorum non audiat.*
VI. *Ne poſteriores Epiſcopi prioribus ſe præferant, nec eis inconſultis aliquid agant.*
VII. *De iis, qui res Eccleſiæ, vel oblationes fidelium auferunt, & qui eis conſentiunt.*

Dilectiſſimis fratribus omnibus in partibus Occidentalibus, tam in Galliis, quàm in Hiſpaniis conſiſtentibus, Lucius Epiſcopus in Domino ſalutem.

I.

LITERAS Dilectionis veſtræ, quas ad B. Petri Apoſtoli Sedem pro veſtra cauſſa* negotii miſiſtis, libenter ſuſcepimus: ſed de veſtris afflictionibus non modicè contriſtati ſumus. Significâſtis enim, vos tam à quibuſdam, non rectam fidem tenentibus, ſed erroribus implicitis, quàm & ab aliis eos imitantibus, perſequi & infamari, atque veſtras Eccleſias ſuis dotibus & fidelium oblationibus ſpoliari, veſtroſque miniſtros nimis vexari: & ideo multos à vobis, & à recta fide diſcedere; quoniam eis non poteſtis defenſionem impendere, nec ea, quæ neceſſaria ſunt, miniſtrare. Nolite mirari, fratres, ſi vos malevoli & impii perſequuntur; cùm ipſum Chriſtum caput noſtrum ſint perſecuti. Unde & conſolatricem ipſam habetis veritatem, quæ ait:

* S. Leo Ep. 28.

Matth. 10. ait: *Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quantò magìs domeſticos ejus?* Ipſa iterum conſolans nos loquitur, dicens: *Si de mundo fuiſſetis, mundus* Joann. 15. *quod ſuum erat, diligeret: ſed quia non eſtis de mundo, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus*

II.

Propter tales, fratres, hortamur vos, ſicut & in hac ſanta Eccleſia conſtitutum habemus, ut ſemper teſtes vobiſcum ſacerdotes & Diaconos habeatis. Et licèt conſcientia ſufficere poſſit propria, tamen propter malevolos, 1. Tim. 3. juxta Apoſtolum, etiam *teſtimonium vos oportet habere bonum ab iis, qui foris ſunt*. Quoniam & in hac ſancta Sede conſtitutum habemus, ut * duo Presbyteri, vel tres Diaconi in omni loco Epiſcopum non deſerant, propter teſtimonium Eccleſiaſticum.

* De Confec. diſt. I. jubemus Apoſtolica auctoritate

III.

Epiſcopi ergo non ſunt leviter accuſandi, vel detrahendi, quia injuria eorum * ad Chriſtum pertinet, cujus vice & legatione funguntur in Eccleſia. Unde nobis & omnibus, qui nobiſcum ſunt in noſtro ſolatio, ſicut & olim factum invenimus, conſtitui placuit, ut criminationes majorum natu per alios non fiant, niſi per ipſos, qui crimina intendunt; * ſi tamen ipſi digni & irreprehenſibiles apparuerint, & actis docuerint publicis, * omni ſe carere ſuſpicione atque inimicitiâ, & irreprehenſibilem fidem ac converſationem ducere. * Unde placuit ut à quibuſcumque judicibus Eccleſiaſticis, * ad alios judices Eccleſiaſticos, ubi eſt major auctoritas, ſi fuerit provocatum, audientia non negetur.

* Greg. Ep. 32. lib. XII.

* Anianus cap. 15. tit. 1. lib. IX. Cod. Theod.

* Concil. Arelat. cap. 13.

* Hadr. coll. c. 9.

* Concil. Carthag. III. c. 10. 3. q. 3. Nullus autē primas ſub nomine Calliſti ponitur ibi.

IV.

Item conſtituimus, ſicut & à ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus decretum reperimus, ſi quis Metropolitanus Epiſcopus, niſi quod ſolummodo ad propriam pertinet parochiam, ſine conſilio & voluntate omnium Comprovincialium Epiſcoporum, * extrà aliquid agere tentaverit, gradûs ſui periculo ſubjacebit: & quod egerit, irritum habeatur & vacuum. Sed quicquid de comprovincialium Epiſcoporum cauſſis, eorumque Eccleſiarum, & Clericorum, atque ſæcularium neceſſitatibus, aut de quicuſcumque omnibus cauſſis agere, aut diſponere neceſſe fuerit, hoc cum omnium conſenſu Comprovincialium agatur Pontificum, non aliquo dominationis faſtu, ſed concordi & Matth. 20. humillima adminiſtratione, ſicut Dominus ait: *Non veni miniſtrari, ſed mi-* Marc. 10. Matth. 23. *niſtrare*. Et alibi: *Qui major eſt veſtrûm, erit miniſter veſter*, & reliqua. Similiter ipſi Comprovinciales Epiſcopi, cuncta cum ejus conſilio, niſi quantum ad proprias pertinet parochias, agant, juxta ſanctorum conſtituta Patrum, ut uno animo, uno ore concorditer ſancta glorificetur Trinitas in ſæcula.

* Hadrian. coll. c. 46.

V.

Similiter, auctoritate fulti Apoſtolicâ, præcipimus, ut nullus Metropolitanus * Epiſcopus, abſque cæterorum omnium Comprovincialium Epiſcoporum inſtantia, aliquorum audiat cauſſas eorum: quia irrita erunt, & ipſe cauſſam pro facto dabit.

* Hadr. coll. c. 14.

VI.

V I.

Epiſcopi verò per ſuas provincias obſervent, ne poſteriores ſe prioribus ſuis præferant: * nec eis inconſultis, niſi quantum ad propriam pertinet parochiam, aliquid agant: ſed omnes de communibus eorum cauſſis conſonam ſententiam proferant & determinent, quoniam aliter acta nullas vires habebunt, * nec Eccleſiaſtica reputabuntur. Bonum eſſet, fratres, & valdè Deum timentibus, & piè vivere volentibus neceſſarium, ſi intra Catholicam Eccleſiam nullius mali, aut infeſtationis alicujus, erga Domini ſacerdotes, aut juſtè & piè volentes vivere, germen exurgeret. Sed quia prævalente invidiâ, quod deterius eſt, ſurgit & creſcit, atque nimis ſe in omnes partes extendit, idcirco neceſſe eſt, illud Eccleſiaſtico & Apoſtolico abſcindi mucrone, ne * ſervis Dei, ac Domini * ſacerdotibus valeat nocere, aut perdere.

* Concil. Milev. c. 13. Codex Afr. c. 86.

* Hadr. collc. 3.

* Servos.

* Sacerdotes.

Exhonoravit enim Dominus, ut in Eccleſiaſtico legitur libro, *conventus malorum, & deſtruxit eos Deus uſque in finem. Sedes Ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Radices gentium ſuperbarum areſcit Deus, & plantavit humiles ex ipſis gentibus. Terras gentium evertit Dominus, & perdidit eas uſque ad fundamentum. Areſecit ex ipſis, & diſperdidit eos, & ceſſare fecit memoriam eorum de terra. Perdidit Deus memoriam ſuperborum, & reliquit memoriam humilium ſenſu. Non eſt creata hominibus ſuperbia, neque iracundia nationi mulierum. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum: ſemen autem hoc exhonorabitur hominum, quod præterit mandata Domini. In medio fratrum, rector illorum in honore: & qui timent Dominum erunt in oculis illius. Gloria divitum honoratorum, & pauperum, timor Dei eſt. Noli deſpicere hominem juſtum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem divitem. Magnus, & Judex, & potens eſt in honore; & non eſt major illo, qui timet Deum. Servo ſenſato liberi ſervient, & vir prudens & diſciplinatus non murmurabit correptus, & inſcius non honorabitur. Noli te extollere in faciendo * opera tua, & noli cunctari in tempore anguſtiæ. Melior eſt qui operatur & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur & eget pane. Fili, in manſuetudine ſerva animam tuam, & da illi honorem ſecundùm meritum ſuum. Peccantem in animam ſuam quis juſtificabit? Et quis honorificabit exhonorantem animam ſuam? Pauper gloriatur per diſciplinam & timorem ſuum: & eſt homo, qui honorificatur propter ſubſtantiam ſuam. Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in ſubſtantia, et qui gloriatur in ſubſtantia, paupertatem vereatur. Sapientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum conſidere illum faciet.*

* Opere tuo, vel opus tuum.

Eccl. 11.

Non laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo. Brevis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus illius. In veſtitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera altiſſimi ſolius, & glorioſa, & abſconſa, & inviſa opera illius. Multi tyranni ſederunt in throno, & inſuſpicabilis portavit diadema. Multi potentes oppreſſi ſunt valdè, & glorioſi traditi ſunt in manus alterorum. Priuſquam interroges, ne vituperes quemquam: & cùm interrogaveris, corripe juſtè. Priuſquam audias, nec

nec reſpondeas verbum, et in medio ſeniorum ne adjicias loqui. De ea re, quæ te non moleſtat, ne certeris, et in judicio peccantium ne conſiſtas. Fili mi, ne in multis ſint actus tui, et ſi dives fueris, non eris immunis à delicto. Si enim ſequutus fueris, non apprehendes, et non effugies, ſi præcurreris. Eſt homo laborans et feſtinans et dolens impius, et tantò magis non abundabit. Eſt homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate: & oculus Dei reſpexit illum in bono, & erexit illum ab humilitate ipſius, & exaltavit caput ejus, & mirati ſunt in illo multi, & honoraverunt Deum. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas, à Deo ſunt. Datio Dei permanet juſtis: & profectus illius ſucceſſus habebit in æternum. Eſt qui locupletatur parcè agendo, & hæc pars mercedis illius in eo quod dicit. Inveni requiem mihi, & non manducabo de bonis meis ſolus: & neſcit, quod tempus prætereat illum, & relinquet omnia aliis, & morietur.

* opere. *Sta in teſtamento tuo, & in illo colloquere, & in * opera mandatorum tuorum veteraſce. Ne manſeris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo,* * honeſtare. *& mane in loco tuo. Facile eſt enim in oculis Dei ſubitò * honeſtari pauperem.* * Fructificat. *Benedictio Dei in mercedem juſti feſtinat, & in bonore veloci proceſſus illius * juſtificat. Ne dicas, quid eſt mihi opus? et, quæ erunt mihi ex hoc bona? Nec dicas, ſufficiens mihi ſum, & quid ex hoc peſſimabor? In die bonorum, ne immemor ſis malorum, & in die malorum, ne immemor ſis bonorum: quoniam facile eſt coram Deo in die obitûs retribuere unicuique ſecundùm vias ſuas. Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ: & in fine hominis denudatio operum illius. Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filiis ſuis agnoſcitur vir. Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ* * Fœtentium. *enim inſidiæ ſunt doloſi. Sicut enim eructant præcordia * fœtantium, & ſicut perdix inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum: ſic & cor ſuperborum, & ſicut perſpector videns caſum proximi ſui.*

* *Mala convertens inſidiatur.* *Bona in * malum convertit inſidiator, & in electis ponit maculam. A ſcintilla una augetur ignis, & ab uno doloſo augetur ſanguis. Homo verò peccator ſanguini inſidiatur. Attende tibi à peſtifero: fabricat enim mala, ne fortè inducat ſuper te ſubſannationem in perpetuum. Admitte ad te alienigenam, et* * Viis. *ſubvertet in turbine, & abalienabit te à * tuis propriis. Tales, chariſſimi, valdè ſunt cavendi, uſquedum aut convertantur, aut abſcindantur verbo divino.* *Eccl. 14.* *Beatus autem eſt ille, qui non eſt lapſus in verbo ex ore ſuo, & non eſt ſtimulatus in* * Excidit. *triſtitia delicti. Felix qui non habet animi ſui triſtitiam, & non * abſcedit à ſpe* * *Eccleſ. 16.* 6.q.1. *ſapiens non eſt.* & ſuprà in decret. Cornelii. 6. * Xyſti ſent. 292. *ſua. Scriptum eſt enim: Melior eſt unus timens Deum, quàm mille impii.* Sapiens verò non * eſt omnis qui nocet.

VII.

Res quoque Eccleſiarum veſtrarum, & oblationem fidelium, quas ſignificâſtis à quibuſdam irruentibus vexari, vobiſque, & Eccleſiis veſtris auferri, * S. Bonif. Ep. 19. *Prov. 28.* indubitanter maximum eſt peccatum; teſtante * ipſa Scriptura, quæ ait: *qui abſtulerit aliquid patri vel matri, et dicit hoc non eſſe peccatum, homicidæ particeps eſt.* Pater ergo noſter ſine dubio Deus eſt, qui nos creavit: & mater noſtra Eccleſia, quæ nos in Baptiſmo ſpiritualiter generavit. Et ideo qui Chriſti pecunias

Digitized by Google

eunias & Eccleſiæ aufert, fraudat & rapit, homicida * in conſpectu juſti judicis eſſe deputabitur. Unde ſcriptum eſt: *Qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem facit*: qui autem pecunias vel res Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit. Unde & Judas, qui pecuniam fraudavit, quæ uſibus Eccleſiæ, ideſt pauperibus, quos Eccleſia paſcere debet, diſtribuebatur juſſu Salvatoris (cujus vicem Epiſcopi tenent) non ſolùm fur, ſed fur & * ſacrilegus factus eſt.

17. q. 4. qui rapit. * *S. Greg. Ep. 36. lib. 2.* *Joan. 13.* *S. Hieron. Ep. 2.* * *S. Auguſt. tract. 50. in Joann.*

De talibus enim, ideſt, qui facultates Eccleſiæ rapiunt, fraudant, vel auferunt, Dominus comminans omnibus, per Prophetam loquitur, dicens: *Deus, ne taceas tibi, ne ſileas, & non quieſcas, Deus. Quia ecce inimici tui tumultuati ſunt, & qui oderunt te levaverunt caput. Contra populum tuum nequiter tractaverunt, & inierunt conſilium adversùm arcanum tuum. dixerunt: venite, & conteramus eos de gente, & non ſit memoria nominis Iſraël ultrà. quoniam tacuerunt corde, pariter contra te fœdus pepigerunt tabernacula Idumeæ & Iſmaëlitarum, Moab, & Agareni, Gebal, & Ammon, & Amalec, Palæſtina cum habitatoribus Tyri. Sed et Aſſur junxit ſe cum eis, facti ſunt brachium filiorum Lot. Facilis ſicut Madian, ſicut Siſaræ, ſicut Jabin in torrente * Ciſon. Contriti ſunt in Endor, fuerunt quaſi ſterquilinium terræ. Pone duces eorum, ſicut Oreb & Zeb, ſicuti Zebee & Salmana. Omnes principes eorum, qui dixerunt: Poſſideamus nobis pulchritudinem Dei: Deus meus pone illos ut rotam, quaſi ſtipulam ante faciem venti. Quomodo ignis comburit ſilvam, & ſicut flamma devorat montes, ſic perſequeris eos in tempeſtate tua, & in tuo turbine turbabis eos. Imple facies eorum ignominiâ, & quærent nomen tuum Domine. Confundantur & conturbentur uſque in æternum, & erubeſcant, & pereant: Et ſciant, quia nomen tuum Dominus: ſolus tu excelſus ſuper omnem terram.*

Pſal. 82. ex interp. S. Hieronymi diverſa à vulgata. * Ciſſon.

Hæc fieri Prophetæ, hæc Apoſtoli, hæc ſucceſſores eorum, & omnium Catholicorum Patrum vetant decreta, & tales præſumptiones, * ſacrilegium eſſe dijudicant. Quorum nos ſequentes exempla, omnes tales præſumptores, & Eccleſiæ raptores, * atque ſuarum facultatum alienatores, unà vobiſcum à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ anathematizatos, Apoſtolicâ auctoritate pellimus & damnamus, atque ſacrilegos eſſe judicamus. Et non ſolùm eos, ſed omnes conſentientes eis: *quia non ſolùm qui faciunt, rei judicantur, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*. Par enim pœna & agentes & conſentientes comprehendit. *Vos ergo, fratres, vigilate & orate. Viriliter agite et confortamini in Domino, et omnia veſtra*, juxta Apoſtolum, *in charitate fiant*.

* Sacrilegia judican. * *17. q. 4. omnes raptores.* Hincm. ep. 8. edit. Mogunt. Concil. Cariſiacenſe in Ep. ad Epiſcopos Galliæ. *Rom. 1.* *Matth. 26.* *Corinth. 16.*

A recta ergo fide & Apoſtolico tramite propter ullam * perſecutionem nolite recedere, ſcientes, quia (juxta Salvatoris ſententiam) *beati ſunt qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam*. Hæc eſt Apoſtolorum viva traditio, * hæc vera charitas, quæ prædicanda eſt, & præcipuè diligenda ac fovenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda. Hæc ſancta & Apoſtolica mater omnium Eccleſiarum Chriſti Eccleſia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erráſſe

24. q. 1. à recta ergo, & in Decret. Felicis Papæ. * Perturbationem *Matth. 5.* * Agatho ad Imp Conſt. act. 6. Concili CP. adverſus Monothelitas.

* depravata.

ſe probatur, nec hæreticis novitatibus * depravanda ſuccubuit: ſed, ut in exordio normam fidei Apoſtolicæ percepit ab auctoribus ſuis, Apoſtolorum Chriſti Principibus, illibata fine tenus manet, ſecundùm ipſius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, qui diſcipulorum ſuorum Principi in ſuis fatus eſt Euangeliis, *Petre*, inquiens, *ecce Satanas expetivit, ut cribraret vos, ſicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando converſus, confirma fratres tuos.*

Luce 22.

Conſideret itaque veſtra excellens prudentia, quàm bonum ſit, perſiſtere in diſpenſatione vobis credita, & in fide recta, atque hæreticis & æmulis Chriſti repugnare, & nunquam à veritatis tramite declinare: quoniam Dominus & Salvator omnium, cujus fides eſt, qui pro nobis mori non dubitavit, & proprio nos ſuo redemit ſanguine, fidem B. Petri non defecturam promiſit, & confirmare eum fratres ſuos admonuit: quod Apoſtolicos Pontifices, meæ exiguitatis prædeceſſores, confidenter feciſſe ſemper, cunctis eſt cognitum. Quorum & puſillitas mea, licèt impar & minima, pro ſuſcepto tamen, divinâ dignatione, miniſterio, pediſſequa cupit exiſtere.

1. Corinth. 9.

Matth. 25.

Luc. 16.

* S. Leo ep. 2. adverſus Manichæos.

Væ enim erit nobis, qui hujus miniſterii onus ſuſceptum habemus, ſi veritatem Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, quam Apoſtoli prædicaverunt, prædicare neglexerimus. Væ erit nobis, ſi ſilentio veritatem oppreſſerimus, quam erogare nummulariis jubemur, ideſt, Chriſtianos populos imbuere, & docere. Quid in ipſius Chriſti futuro dicturi ſumus examine, ſi ſermonum ejus veritatem confundimur prædicare? Quid erit de nobis; cùm de commiſſis nobis animabus, & de officio ſuſcepto, rationem juſtus Judex Chriſtus Dominus noſter diſtrictam exegerit? Ideo, fratres, hortor * dilectionem veſtram, obteſtor & moneo, ut quâ debetis, & poteſtis ſolicitudine, vigiletis ad inveſtigandos hæreticos & inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ, & à ſanis mentibus, ne peſtis hæc latiùs divulgetur, ſeveritate, quâ poteſtis, pro viribus extirpetis: quoniam, ut habebit à Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentiùs, quod ad ſalutem commiſſæ ſibi plebis proficiat, fuerit exequutus: ita ante tribunal Domini de reatu negligentiæ ſe non poterit excuſare, quicumque plebem ſuam contra ſacrilegæ perſuaſionis auctores noluerit cuſtodire. Data Kalendis Aprilis, Gallo & Voluſiano viris clariſſimis Conſulibus.

DISSER-

Digitized by Google

DISSERTATIO DECIMATERTIA.

An Epiſtola hæc Sancti Lucii germana ſit, an potiùs ſuppoſititia, prout aliqui eruditorum ſuſpicantur.

1. CENSEO non eſſe facilè ſuppoſitionis damnandam: utpote quam tot ſæculis Eccleſia recepit inter alias Pontificum, ac perpetuò venerata fuit, quamvis hoc ſæculo nonnullis hominibus eruditis, etiam Catholicis, appareat ſuppoſita. Unde in editione noviſſima Conciliorum Philippi Labbè & Gabrielis Coſſartii Tomo I. col. 721. initio hæc ipſi nota inuritur ad marginem: *Suſpecta eodem jure cum aliis Iſidori mercibus*. At quibuſnam, rogo, ſuſpecta? Nulli antiquorum: deinde ex recentioribus, non Turriano, non Antonio Auguſtino, non Baronio, nec Binio, non Sauſſajo, nec Franciſco Macedo in *Aſsertore Romano*, Vindicià III. cap. 3. ſect. 1. pag. 130. nec Joanni Doujat, cujus Prænotiones Canonicas Pariſiis editas anno 1687. poſt hæc ſcripta legere licuit lib. 2. cap. 26. num. 18. Non denique aliis plurimis, niſi paucis quibuſdam & delicatis nimiùm, qui ob unam aliamve difficultatem occurrentem, & enodatu facilem, non dubitant hujuſmodi ſacris & venerandis inſtrumentis nigrum theta præfigere, illaque arguere, aut νοθείας, ant interpolationis ſaltem.

2. Præcipuum caput unde litem intentant, ſumitur ex die, & Conſulatu, in quo Epiſtola ad finẽ data dicitur. Nimirum ibidem legitur: *Data Kalendis Aprilis, Gallo & Voluſiano viris clariſſimis Conſulibus*. Ubi recentiores ad oram ſcribunt: *Anno CCLII. vivente adhuc Cornelio*. In quo ſupponunt Epiſtolam fuiſſe ſcriptam anno CCLII. & Cornelium tunc Pontificem: ac proinde colligunt, nullum eſſe locum, ut eodem tempore Lucius eſſet Pontifex, & veluti talis ſcriberet.

3. Sed enim imprimis incertum eſt, nec ex ea Epiſtola conſtat, quo anno ſcripta fuerit: cùm Gallus & Voluſianus ſimul tribus annis Conſulatum geſſerint intra Pontificatum Cornelii & Lucii, continuatâ ſerie. Deinde juxta chrono-taxim Baronii, Cornelius electus fuit Pontifex anno CCLIV. & Lucius anno CCLV. ante cujus initium iidem Conſules jam occiſi fuerant. Juxta Catalogum autem vetuſtiſſimum Bibliothecæ Vaticanæ, quem initio ferè hujus Tomi edidimus pag. 17. & ſeqq. Cornelius perhibetur electus anno CCLI. & Lucius anno CCLII. quo certè juxta Faſtos Onuphrii, ab aliis correctos, iidem Gallus & Voluſianus primum Conſulatum gerebant. Porrò initâ hac ratione, facilè intelligitur, quòd Epiſtola data fuerit iiſdem Coſs. anno ipſo CCLII. Quòd ſi verò ponatur vivens adhuc Cornelius uſque ad 14. Septembris, fatemur non eſſe locum, ut Lucius Kalendis Aprilis ejuſdem anni literas dederit tanquam Pontifex. Nihil autem vetat, ut anno ἐχόμενῳ ſequenti 253. illas dederit, quo certè iidem Gallus & Voluſianus ſecundum Conſulatum inierunt. Idemque eſt adhuc de Conſulatu tertio illorum anno CCLIV. ferè ex integro. Nam non niſi circa finem ejuſdem anni occiſi ſunt, ſuccedentibus in locum ipſorum Valeriano & Gallieno. Statutâ autem hac chrono-taxi, difficultas objecta evaneſcit.

4. Juxta opinionem autem Baronii & aliorum, Cornelius electus fuit anno CCLIV. inter Paſcha & initium Maji, ac tribus annis & decem diebus Eccleſiam rexit: ut legitur apud librum Pontificalem Damaſo adſcriptum. Alii verò illi tribuunt unum annum, menſes quinque, & dies quatuordecim, ut propterea anno CCLV. die 14. Septembris palmam martyrii conſecutus fuerit. Lucius verò electus fuit Pontifex poſt triginta quinque dies (ut emendatiores Codices à Baronio laudati habent) nimirum anno eodem CCLV. die viceſimâ Octobris. Unde Epiſtolam præjactam potuit ſcribere anno CCLVI. proximè ſequenti, Kalendis Aprilis. Nam tunc Pontifex erat, etiam juxta opinionem Euſebii Cæſareenſis, qui octo menſes ſolùm ipſi in Pontificatu tribuit: quantò magis juxta Baronium, qui unum annum, quatuor menſes, & duodecim dies fuiſſe vult; aut juxta citatum librum Pontificalem Damaſi, porrigentem ejus regimen uſque ad tres annos, menſes tres, & dies tres? Quòd certè conſonat præcipuis & antiquiſſimis Italiæ Codicibus à V. Cl. Luca Holſthenio collatis cum Romano exemplari. Porrò in Chronico Dextri nomine edito dicitur anno CCLVI. *Lucius Papa tenet regitque Eccleſiam Romanam*. Ubi Bivarius in Commentariis pag. 287. monet, Dextri teſtimonio Lucium anno CCLVI. non dici Pontificatum iniiſſe, aut abſolviſſe; ſed ſolùm Eccleſiam rexiſſe. At enim quàm mali commatis ſit Chronicon illud, nec aliud præſeferens, quàm folia ficûs, fructu ferè vacua, jam ſæpè monui variis locis, & antea obſervârunt plures viri doctiſſimi intra & extra Hiſpaniam.

5. Verùm oppones (inito eodem computo Card. Baronii) anno CCLVI. Kalendis Aprilis non fuiſſe Conſules Gallum & Voluſianum, ſed Maximum & Valerianum, qui hoc anno primum ſuum Conſulatum geſſit, ſequenti verò ſecundum, ut colligit Baronius ex antiquis numiſmatum inſcriptionibus. Ergo fieri non potuit, ut Lucius Epiſtolam ſcriberet anno CCLVI. Kalendis Aprilis, Gallo & Voluſiano Conſulibus, ut in ea dicitur. Quod ſi verò aliquis contendat datam fuiſſe anno CCLV. Kalendis Aprilis; id eſt manifeſtè falſum, cùm adhuc vive-

viveret S.Cornelius Papa: idemque eſt, ſi retrahatur ad annos præcedentes.

6. Reſpondeo juxta eam chrono-taxin, anno ipſo CCLV. quo Lucius electus fuit Pontifex die viceſima Octobris, Conſules fuiſſe Gallum & Voluſianum, ſub quibus Epiſtola Lucii data ſcribitur. Ut enim colligitur ex antiquis inſcriptionibus apud Hubertum & Adolphum, laudatis à Baronio, Gallus & Voluſianus Augg. eo anno CCLV. Conſules fuerunt. Si eorum Conſulatus perduravit uſque ad Kalendas Aprilis CCLVI. (juxta ea, quæ præmiſimus Diſſert. X. num. 9.) ceſſat prorſus difficultas & omnia ſibi conſonant. Si autem ponantur eo die jam functi Conſulatu, & utrique ſucceſſiſſe Maximus ac Valerianus; in locum *Aprilis*, ſubſtituere oportet alium menſem ex præcedentibus anni ejuſdem CCLVI. vel Novembrem, aut Decembrem anni anterioris CCLV. cujus Octobri inclinante electum fuiſſe Lucium dicunt. Itaque datâ eâ hypotheſi, erratum dumtaxat irrepſit circa menſem. Quod ſanè leve eſt, & paſſim contingens in vetuſtis inſtrumentis, quorum *αὐθεντία* vix ab aliquo in dubium vocatur, ne quidem eorum, qui ſe circa priſcorum Pontificum Epiſtolas Ariſtarchos, aut ſeveros judices exhibent. Neque operæ pretium eſt indicare exempla, cùm innumera occurrant apud Hiſtoricos, tum noſtrates, tum exteros, poſt quos omnes ingenti reipublicæ literariæ bono Joannes Mabillon nuperrimè edidit magnum & aureum Opus DE RE DIPLOMATICA: ſimiliter & Papebrochius *Propylæum* ſuum ad Acta Sanctorum Maji, ſeu *Conatum Chronologico-hiſtoricum*: ex quorum regulis & obſervationibus variis, internoſci & diſcerni poſſint diplomata, ſcripturæ, & privilegia vera à falſis ſuppoſitiſque.

7. Hactenus occurrendum cenſui difficultati propoſitæ, juxta computum Card. Baronii. Si autem ſequamur Chrono-taxin Onuphrii & aliorum, nodus idem faciliùs extricabitur. Juxta illam enim Cornelius fuit electus Pontifex Decio Auguſto III. & Q. Herennio Coſs. ideſt anno CCLI. inter Paſcha & initium Maji. Si autem Pontifex fuit unico anno & quinque menſibus (ut volunt multi) mors Cornelii fuit 14. Septembris anni CCLII. immediatè ſequentis: atque electio Lucii die viceſima Octobris ejuſdem anni, in quo verè Conſulatum geſſerunt II. Gallus & Voluſianus, prout in fine præjactæ Epiſtolæ habetur. Quare ceſſat prorſus objecta difficultas ex ea parte. Aliunde verò reſtat ſcrupulus ex plurimis Catalogis Pontificum veteribus, nuper editis à D. Schelſtrate, in quibus ferè omnibus tribuuntur Cornelio duo anni Pontificatûs: ut proinde Lucius non fuerit electus Pontifex eo anno CCLII. quo Conſules erant Gallus II. & Voluſianus, ſed ſequenti CCLIII. Verùm facilè occurritur huic difficultati: quoniam anno CCLIV. iidem Gallus & Voluſianus III. geſſerunt Conſulatum: ac proinde locus fuit, ut eo durante ſcriberet Lucius Kalendis Aprilis.

8. Magìs urgere videtur, quòd plurimæ periodi hujus Epiſtolæ legantur totidem ferè verbis apud ſcriptores tempore poſteriores, quorum loca indicavimus ad oram ejuſdem Epiſtolæ: ut propterea ad ejus *γνησιότητα* ſtabiliendam oporteat divinare, & tribuere Lucio Papæ ſpiritum propheticum quo anteverterit & dictaverit verba ipſa ſcriptorum, qui ipſius tempore nondum nati fuerant. Huc enim ſpectant marginales illæ citationes S. Leonis, S. Gregorii, Codicis Theodoſiani, Conciliorum Arelatenſis, Carthaginenſis III. & Milevitani, Agathonis, & Adriani Pontificum, atque Hincmari Rhemenſis Præſulis.

9. Huic argumento, quo præfidenter ac ſæpè utuntur hypercritici recentiores, ut pleraſque Epiſtolas veteribus Pontificibus adſcriptas exſibilent, jam ſatìs occurrimus ſuprà Diſſert. IV. Excurſu II. per totum. Quare juxta dicta ibidem ſatìs ſit monere hoc loco, potiùs exiſtimandum, ſcriptores Lucio poſteriores mutuâſſe ab ipſo verba, & venerationis cauſsâ ſuis lucubrationibus inſeruiſſe (ut ſæpè aliàs factum conſtat) quàm ea fuiſſe Lucio ſuppoſita, aut aſſuta ipſius Epiſtolæ. Reliqua ibidem dicta evolve, ne eadem inculcare cogamur.

10. Quod attinet verba Pſalmi 82. citata in eadem Epiſtola juxta verſionem Sancti Hieronymi diverſam à vulgata Pſalmorum, non urget. Neque enim propterea cogimur dicere, Iſidorum Collectorem affinxiſſe Lucio verba ipſa verſionis longè poſtea publici juris factæ à maximo Doctore. Quin potiùs fieri omnino potuit, ut ille verſionem ejus Pſalmi jam olim receptam in Eccleſia, & laudatam à Lucio Papa, evulgaret. Vide loco citato nu. 20. & ſeqq. plura alia huc ſpectantia.

11. Denique alia argumenta, quæ difficultatem ingerere poſſent circa *αὐθεντίαν* hujus Epiſtolæ, cùm vulgaria ſint, & in ſuperioribus ſoluta, præſertim Diſſert. IV. nuper allegatâ, non eſt quòd hoc loci recoquantur. Si quid evincunt, ad ſummum erit, quòd interpolata ſit centonibus quibuſdam aſſutis ab aliquo ſciolo, vel parachroniſmo quopiam temerè intruſo, ſalvâ remanente medullâ, ſive ſubſtantiâ, ut ita loquar totius Epiſtolæ. Circa quod recole dicta ibidem, præſertim nu. 100. & 101. Neque enim nobis animus fuit, aut eſt, vetera illa Pontificum monumenta ita tueri, ut omnino negemus illorum exemplaribus ſordes aliquas & nævos tot ſæculorum curſu irrepſiſſe. Sic certè contigit plurimis aliis, quibus tamen omnes viri docti, & ipſi recentiores nobis adverſantes (præſertim ubi è re ſua eſſe intelligunt) exploratam fidem habent.

12. Sanè Lucium Papam, non unam, ſed plures Epiſtolas Decretales ſcripſiſſe, conſtat apertè ex S. Cypriano ipſius ſynchrono Epiſt. 67. ajente: *Illi enim* (nimirùm Lucius & Cornelius Romani Pontifices) *pleni ſpiritu Dei & in glorioſo martyrio conſtituti, dandam eſſe lapſis pacem cenſuerunt, & pœnitentiâ actâ fructum communicationis & pacis non eſſe negandum, literis ſuis ſignaverunt*. Sicuti autem Lucius Epiſtolas de eo argumento ſcripſit, quæ non extant: cur non etiam ſcripſerit hanc, quæ à mille octoginta ut minimum annis extitiſſe convincitur ex ipſa Collectione Iſidori, factâ paullò poſt Concilium II. Hiſpalenſe celebratũ anno DCXIX.? Nimirum, jam ſuprà Diſſert. I. oſtenſum fuit ex antiquiſſimis exemplaribus ejuſdem Collectionis, omnes eas veteres Epiſtolas veterum Pontificum, quotquot detegi ab Iſidoro Hiſpalenſi potuerunt, uſque ad tempora S. Gregorii Magni, compilatas

ibi-

Digitized by Google

ibidem fuiſſe, ac proinde Lucianam hanc, in qua verſamur.

13. Falſi verò ſunt quicumque cenſuerunt, Epiſtolam LXXIX. juxta editionem Rigaltii, aliàs ſeptimam libri tertii, extantem apud Cyprianum ipſum nomine Lucii inſignitam, fuiſſe ſcriptam ab eodem Lucio Papa. Conſtat enim, quendam allum Epiſcopum Lucium nomine, ejus auctorem fuiſſe, ut rectè monuit Baronius ad annum CCLVII. num.4.

14. Denique Lucium Pontificem ſcripſiſſe hanc Epiſtolam verè ad Epiſcopos Galliæ & Hiſpaniæ, non ſolùm conſtat ex omnibus Collectionibus Epiſtolarum Decretalium factis à tempore Sancti Iſidori uſque modò, decurſu undecim circiter ſæculorum; ſed etiam ex ejuſdem Lucii Vita ſuprà num.53. exhibita, juxta antiquiſſima exemplaria: præſertim verbis illis: *Duo Presbyteri, & tres Diaconi, Epiſcopum in omni loco non deſerant: ut juxta Apoſtolum, ab iis, qui foris ſunt, ſtudium habeatur conſervare* (fortean, *conſervandi*) *bonum teſtimonium. QUOD IN EPISTOLA, QUAM OMNIBUS EPISCOPIS GALLIÆ ET HISPANIÆ DESTINAVIT, APUD IPSOS SERVARI HORTATUS EST.*

DISSERTATIO DECIMAQUARTA.

De cauſſa Baſilidis Legionenſis, & Martialis Aſturicenſis, in Hiſpania Epiſcoporum, diſcuſſa hoc anno in Concilio Africano II. Præſide S.Cypriano.

AD ANNUM CIRCITER CCLVIII.

1. CELEBRIS *eſt apud Eccleſiaſticos ſcriptores cauſſa utriuſque Epiſcopi indicati in epigraphe. Hæc verò varia eſt juxta diverſa exemplaria Epiſtolæ Sancti Cypriani poſtea exhibendæ. Communior eſt quæ ita habet:* Cyprianus, Cæcilius, Primus, Polycarpus, Nicomedes, Lucianus, Succeſſus, Sedatus, Fortunatus, Januarius, Secundinus, Pomponius, Honoratus, Victor, Aurelius, Sattius, Petrus, alius Januarius, Saturninus, alius Aurelius, Venantius, Quietus, Rogatianus, Tenax, Felix, Fauſtus, Quintus, alius Saturninus, Lucius, Vincentius, Liboſus, Geminus, Marcellus, Jambus, Adelphius, Victoricus, et Paullus, Felici Presbytero, et plebibus conſiſtentibus ad Legionem et Aſturicæ, item Lælio Diacono, & plebi Emeritæ conſiſtentibus fratribus in Domino ſalutem.

EXCURSUS PRIMUS.

Hiſtoria ejus controverſiæ deſumpta ex Epiſtola Sancti Cypriani ad Clerum & plebes in Hiſpania conſiſtentes. Obſervationes nonnullæ circa illam.

2. PORRO Epiſtola hæc in Chronico Dextri nomine edito refertur ad annum CCLV. hiſce verbis: *Felix Presbyter Vallatæ Urbicuæ in Vaccæis, ſcribit ad Cyprianum Carthaginenſem Epiſcopum in cauſſa Baſilidis Aſturicenſis Epiſcopi, illumque de maximis accuſat criminibus.* Atenim permiſſo id Chronicon Dextro auctore prodiiſſe, annus congruit Catalogo vetuſtiſſimo PP. ſuprà edito pag. 17. non autem Chrono-taxi C.Baronii. Nam ex dicendis illico, & ex Epiſtola S.Cypriani exhibenda paullò pòſt, apertè conſtat, Felicem Presbyterum non ſcripſiſſe ad S.Cyprianum, niſi poſtquam Baſilides jam damnatus in Hiſpania, atque in ordinem redactus, Romam contenderat ad Stephanum Papam, & ab eo circumvento impetraverat reſtitutionem in ſuam Eccleſiam Legionenſem, redieratque ad illam adminiſtrandam. In quo certè oportuit non modicum tempus inſumi. Cùm verò juxta eandem Chrono-taxim habeamus, Stephanũ fuiſſe electum

Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom.I.

Pontificem Romanum anno CCLVII. die nona Aprilis; conſequens eſt, ut Epiſtola Felicis nequidem eo anno ſcripta fuerit, ſed ſummùm proximè ſequenti, in quo Valerianus tertium, & Gallienus ſecundum Conſulatum geſſit: ac proinde anno quarto Imperii utriuſque, juxta calculum laudati Baronii eo loco: cujus verbis rem enarrare placet, aut ex toto, aut in maximam partem erutis ex laudata Cypriani Epiſtola.

3. [Accidit, inquit, in Hiſpania, ut Baſilides & Martialis, quorum alter Legionenſis, alter Aſturicenſis Eccleſiæ Epiſcopus erat, amboque libellatici lapſi, non ſolùm in Eccleſiam recipi, ſed & in ea, ut priùs, præſidere ſatagerent. Sed his obnitentes fideles, loco ipſorum ſubſtituendos curârunt Epiſcopos Sabinum atque Felicem. Aliorum verò Schiſmaticorum, quorum Princeps Novatianus Romæ fuerat, pertinax erat illa ſententia, & dura ſeveritas, ut lapſis quantumlibet pœnitentibus, occluſa ſemper permaneret Eccleſia, totaque illorum cauſſa eſſet Dei judicio reſervanda. Harum verò ſectarum aſſeclæ, longe lateque vagantes, ubicumque eſſent, negotium faceſſebant Catholicæ communionis fidelibus.

4. At quænam fuerit cauſſa Baſilidis Epiſcopi, ex Cypriani Epiſtola ad Hiſpanos ſcripta accipienda eſt. Hic libelli labe primò conſperſus, alia facinora ſuperaddidit: de quibus hæc Cyprianus: *Baſilides adhuc præter libelli maculam, cùm in infirmitate decumberet, in Deum blaſphemavit, & ſe blaſphemâſſe confeſſus ſit; & Epiſcopatum pro conſcientia ſua vulnere ſponte deponens ad agendam pœnitentiam converſus ſit, Deum deprecans, & ſatis gratulans, ſi ſibi vel laïco communicare contingeret.* Bene huc uſque Baſilides, qui lapſus ſe in pœnitentium claſſem conjecit, laïcam exoptans communionem, quod pii cæteri facerent. At quid poſtea? Cùm videret in Sedem ſuam ſubrogatum fuiſſe Sabinum, livore tabeſcens, quod jure non poſſet, dolis atque fallaciis explere conatus eſt: quippe qui ad Apoſtolicam Sedem Romam ſe contulit, ſeque injuſtè Sede privatum conquerens, ut in Epiſcopatum reſtitueretur, Stephanum Romanum Epiſcopum multis mendaciis interpellat. quod Cyprianus eâdem Epiſtolâ docet his verbis poſt recenſitam ordinationem Sabini legitimè factam:

5. *Nec reſcindere ordinationem jure perfectam poteſt, quòd Baſilides poſt crimina ſua detecta, & conſcientiam etiam propriâ confeſſione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam noſtrum longè poſitum, & geſtæ rei, & tacitæ veritatis ignarum fefellit: ut exambiret reponi in Epiſcopatu, de quo fuerat juſtè depoſitus. Hæc eò pertinent, ut Baſilidis non tam abolita ſint, quàm cumulata delicta, ut ad ſuperiora peccata ejus etiam fallaciæ, & circumventionis crimen acceſſerit. Neque enim tam culpandus eſt ille, cui negligenter obreptum eſt, quàm hic accuſandus, qui fraudulenter obrepſit.* Hæc Cyprianus, nihil ſummi Sacerdotis detrahens poteſtati, Epiſcoporum cauſſas judicantis & quæ ab aliis Epiſcopis facta eſſent, deſtruentis, ac penitùs irritantis; ſed tantùm de obreptione facta, non tam in ipſum, quàm in Baſilidem, jure quidem expoſtulans. Videas hoc exemplo antiquiſſimum uſum Eccleſiæ, ex remotiſſimis orbis partibus Epiſcopos, qui aliquid injuſti à collegis paſſos eſſe prætexerent, provocare ſolere ad Romanum Pontificem, tanquam primarium Eccleſiæ univerſalis antiſtitem.

6. De Martiale autem, quòd Apoſtolicam Sedem adierit, nihil habetur expreſſum; de cujus cauſſæ meritis idem Cyprianus ſcribit: & cùm eum nefando idololatriæ libello infamatum dixit, hæc addit: *Martialis quoque præter gentilium turpia & lutulenta convivia, & collegia diù frequentata, & filios in eodem collegio, exterarum gentium more, apud profana ſepulcra depoſitos, & alienigenis conſepultos; Actis etiam publicè habitis apud Procuratorem ducenarium obtemperâſſe ſe idololatriæ, & Chriſtum negâſſe, conteſtatus ſit &c.* Hæc de Martialis cauſſa Cyprianus. In quo (quod ad priſtinos Eccleſiæ mores pertinet) illud eſt obſervandum, inter alia, crimini datum Martiali, quòd filios in profanis ſepulchris gentilium ſepeliſſet: quibus planè ſignificatur, Chriſtianos à gentilibus ſepulcra diſcreta habere ſolitos, nefaſque fuiſſe, ſe illis poſt obitum commiſcere à quibus viventes abhorruiſſent: quæ obſignâſſe voluimus ob aliquos leviter nimis dicentes in Urbis cœmeteriis, unà cum Chriſtianis gentiles quoque ſepeliri conſueviſſe: nam immane ſcelus id (ut vidimus) eſſe cenſebatur.

7. Cùm igitur hunc in modum Baſilidis & Martialis cauſſa ſe haberet, haud putandum, Epiſcopos Hiſpaniæ, qui hos depoſuerant, & alios Epiſcopali judicio ſubrogaverant, aut Eccleſias, quæ hos ſuſceperant, quieviſſe: ſed apud Stephanum Romanum Pontificem cauſſam audentiùs eſſe proſecutos, atque hæc eadem S. Cypriano Epiſcopo Carthaginenſi innoteſcere voluiſſe. Etenim ſuffectos in lapſorum locum Epiſcopos Sabinum ac Felicem miſerunt, quibus literas ad Cyprianum dederunt: his quoque & ſuas privatas in eadem cauſſa ſcriptas addidit S.Felix Cæſarauguſtanus Epiſcopus: de quo hæc præclarè idẽ S.Cyprianus: *Felix de Cæſarauguſta fidei cultor & defenſor veritatis &c.* Veroſimili quidem & vehementi ducimur conjectura, ut exiſtimemus hos electos in Africam miſſos fuiſſe Epiſcopos, ut ſic Cypriani quoque ſuffragio ſuâ ipſorum electione probatâ, inde tum ipſius, tum aliorum ipſius collegarum literis pariter communiti Romam ad refellenda Baſilidis mendacia adnavigarent, Sediſque Apoſtolicæ auctoritate compeſcerent contumaces, qui Hiſpaniæ Epiſcopos contempſiſſent. Quæ autem hæc ſequuta ſint, nulla prorſus memoria, ſcriptorum jacturâ, remanſit.

8. His acceptis literis ab Hiſpanis Sabino atque Felice legatis Epiſcopis: placuit Cypriano colligere collegas antiſtites, & in ſacro eorum conſeſſu ſcriptas ab Epiſcopis Hiſpaniæ ad eos literas recitari, ab iiſdemque legatis ſuam ipſorum proſequentibus cauſſam cuncta narrari. Quibus auditis & cognitis, Cyprianus omnium collegarum nomine ad Legionenſem & Aſturicenſem Eccleſias, quarum illi erant Epiſcopi, & ex quibus literas acceperant de his quæ Synodo placuiſſent, literas reddidit, quarum eſt exordium:

9. *Cùm in unum conveniſſemus, legimus literas veſtras, fratres dilectiſſimi, quas ad nos per Felicem & Sabinum Epiſcopos noſtros, pro fidei veſtræ integritate,*

Digitized by Google

tate, & pro Dei timore feciſtis: ſignificantes Baſilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conſcientiâ vinctos, Epiſcopatum gerere, & ſacerdotium Dei adminiſtrare non oportere. Et deſideraſtis reſcribi ad hæc vobis & juſtam pariter ac neceſſariam ſolicitudinem veſtram, vel ſolatio, vel auxilio noſtræ ſententiæ ſublevari. Ac demum poſt alia, quæ ſit ſua, ac collegarum, immo & totius Catholici orbis Epiſcoporum ſententia, quidve de eadem re antea Cornelius Papa decreverit, his verbis ſignificat: *Fruſtrà tales Epiſcopatum ſibi uſurpare conantur: cùm manifeſtum ſit, ejuſmodi homines, nec Eccleſiæ Chriſti poſſe præeſſe, nec Deo ſacrificia offerre debere: maximè cùm jam pridem nobiſcum & cum omnibus omnino Epiſcopis in toto mundo conſtitutis, etiam Cornelius collega noſter, ſacerdos pacificus ac juſtus, & Martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit ejuſmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam poſſe admitti; ab ordinatione autem Cleri, atque ſacerdotali honore prohiberi.*]

10. Huc uſque Baronius ex Cypriano, præter cujus Epiſtolam nihil invenies in tota antiquitate Eccleſiaſtica, unde cauſſa hæc Baſilidis & Martialis innoteſcat. Neque enim hactenus, quod ſciam, ullum aliud vetus inſtrumentum detegi potuit, in quo vel obiter ejus rei mentio fiat, niſi fortè Epiſtola S. Xyſti II. Papæ non multò poſtea exhibenda.

11. Quòd autem idem doctiſſimus Cardinalis verbis num. 6. exſcriptis Felicem illum de Cæſarauguſta nominatum à Cypriano, cenſeat ejuſdem urbis Epiſcopum, non probo. Neque enim Sanctus ille Doctor illum vel appellat, vel indicat Epiſcopum, dum ait: *Felix de Cæſarauguſta fidei cultor & defenſor veritatis, literis ſuis ſignificat &c.* Quin & palam in eadem Epiſtola Felix idem *Presbyter* dicitur, quo nomine ſacerdos Epiſcopo inferior ſignificatur. Nam illins epigraphe eſt: *Cyprianus, Cæcilius, Primus, Polycarpus &c. FELICI PRESBYTERO, & plebibus conſiſtentibus ad Legionem & Aſturicæ.* Vides, Felicem ibi ſolùm appellari Presbyterum, ad quem reſcribit Cyprianus, ut patet ex primis Epiſtolæ verbis: *Legimus literas veſtras &c.* Atque infrà: *Utque ALIUS FELIX de Cæſarauguſta, fidei cultor & defenſor veritatis, literis ſuis ſignificat.*

12. Itaque duo Felices palam diſtinguuntur in ea Epiſtola: alter ſimplex ſacerdos, ſive Presbyter, qui ſcripſerat Cypriano, & ad quem ipſe reſcribit: alter verò fortè Epiſcopus, non quidem Cæſarauguſtanus, ſed Legionenſis, vel Aſturicenſis, ſimul cum Sabino. Ambo enim in locum Baſilidis & Martialis depoſitorum ſuffecti videntur iis duabus Eccleſiis regendis; & uterque nomine Cleri ac plebium ſuarum in Africam contenderat ad Cyprianum; ut amborum electio rata haberetur, & patrocinium haberet apud Sedem Apoſtolicam. Quare de iis, veluti Epiſcopis, & coram adſtantibus, inquit Cyprianus: *Ut Felix & Sabinus collegæ noſtri aſſeverant.* Ac ſtatim: *Utque ALIUS FELIX DE CÆSARAUGUSTA, &c. literis ſuis ſignificat.* nimirum, ille ipſe, qui in epigraphe ejuſdem Epiſtolæ dicitur Presbyter, nuſquam verò Epiſcopus.

13. Unde lapſi abs dubio in ea parte fuerunt, non modò Baronius, & ante illum Morales lib. 9. cap. 45. ad annum CCLV. ſed & poſtea Martinus Carrillo in Catalogo Præſulum Cæſarauguſtanorum, ac Murillus in Hiſtoria Cæſarauguſtæ, aliique rerum Aragoniæ ſcriptores, dum Felicem ipſum ejus urbis Epiſcopum fuiſſe voluerunt, ob non ſatìs accuratè lectam Cypriani Epiſtolam. Antonius verò Auguſtinus, ſubacto vir judicio & emunctioris naſi, ſatis percepit ex ipſis Cypriani verbis, Felicem hunc non fuiſſe Epiſcopum Cæſarauguſtæ, in Epiſtola ad Hieronymum Blancas, quam ſub initium hujus Tomi exſcripſimus.

14. Quòd verò is Felix *de Cæſarauguſta* dicatur à Cypriano; retinendum eſt, prout in omnibus Codicibus Mss. Cypriani legitur. Erat enim Presbyter ejus Eccleſiæ. Quare non facilè aſſentiendum Bivario ad annum CCLV. ubi cum Pſeudo-Dextro legit *Vallata Urbicua.* quæ ſanè eſt immanis mutatio. Nimirum artifex ejus Pſeudo-chronici, *& ipſe doli fabricator Epaus*, non potuit temperare ſibi, quin pro ratione genii novaturientis, vice urbis Cæſarauguſtæ in Epiſtola S. Cypriani nominatæ, ſubſtitueret *Vallatam Urbicuam*, & ex duobus nominibus incomplexis unum faceret complexum: uti ſæpe aliàs in M. Marcello Eugenio, Aulo Cornelio Palma, Marco Maximo, aliiſque plurimis.

15. Sanè apud Livium lib. 40. ſolùm legitur incomplexum nomen *Urbicua*, oppidi fortis, in Hiſpania citeriore, quod multi volunt hodie appellari *Arbecam* in regno Valentiæ: ut legere eſt apud doctiſſimum Ambroſium Morales lib. 7. c. 18. Nemo autem veterum, immo nec medii temporis ſcriptor certus, illam præterea nominavit *Vallatam.* Verum quidem eſt in Itinerario Antonini memorari *Vallatam* oppidum quoddam, ſed diſtans XV. paſſuum millibus ab urbe Aſturica, ac proinde in Hiſpania ulteriore, ac Regno Legionis; & diſſitum ab *Urbicua* trecentis circiter paſſuum millibus. Sed jam ipſam Cypriani Epiſtolam proferamus.

EPISTOLA
S. CYPRIANI
EPISCOPI ET MARTYRIS,
Ad Clerum & plebes in Hiſpania conſiſtentes, De Baſilide & Martiale.

Cyprianus, Cæcilius, Primus, Polycarpus, &c. Felici Presbytero & plebibus conſiſtentibus ad Legionem, & Aſturicæ: item Lælio Diacono & plebi Emeritæ conſiſtentibus, fratri in Domino ſalutem.

ANNO CIRCITER CCLVIII.

CUM in unum conveniſſemus, legimus literas veſtras, fratres dilectiſſimi, quas ad nos per Felicem & Sabinum Epiſcopos noſtros pro fidei veſtræ integritate, & pro Dei timore feciſtis, ſignificantes Baſilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conſcientiâ vinctos, Epiſcopatum gerere, & ſacerdotium Dei adminiſtrare non oportere: & deſideraſtis reſcribi ad hæc vobis, & juſtam pariter ac neceſſariam ſolicitudinem veſtram vel ſolatio, vel auxilio noſtræ ſententiæ ſublevari. Sed enim deſiderio huic veſtro non tam noſtra conſilia, quàm divina præcepta reſpondent, quibus jampridem mandatur voce cœleſti, & Dei lege præſcribitur, quos & quales oporteat deſervire altari, & ſacrificia divina celebrare. In Exodo namque ad Moyſen
Exo. l. 29. Deus loquitur & monet, dicens: *Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum Deum,*
Exod. 28. *ſanctificentur; ne fortè derelinquat illos Dominus.* Et iterum: *Et cùm accedunt miniſtrare ad altare ſancti, non adducent in ſe delictum, ne moriantur.* Item
Levit. 21. in Levitico præcipit Dominus, & dicit: *Homo in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo.*

II. Quæ cùm prædicta & manifeſta ſint nobis, præceptis divinis neceſſe eſt obſequia noſtra deſerviant, nec perſonam in ejuſmodi rebus accipere, aut aliquid cuiquam largiri poteſt humana indulgentia, ubi intercedit & legem tribuit divina præſcriptio. Neque enim immemores eſſe debemus, quid ad Judæos per Iſaïam Prophetam loquutus ſit Dominus increpans & indignans, quòd con-
Iſaias 29. temptis divinis præceptis, humanas doctrinas ſequerentur: *Populus iſte*, inquit, *labiis ſuis honorificat me, cor verò eorum longè ſeparatum eſt à me. Sine cauſſa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes:* quod item Domi-

Dominus in Euangelio repetit, & dicit: *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem veſtram ſtatuatis*. Quæ ante oculos habentes, & ſolicitè ac religioſè conſiderantes in ordinationibus ſacerdotum, non niſi immaculatos & integros Antiſtites eligere debemus, qui ſanctè & dignè ſacrificia Deo offerentes, audiri in precibus poſſint, quas faciunt pro plebis Dominicæ incolumitate, cùm ſcriptum ſit: *Deus peccatorem non audit: ſed ſi quis Deum coluerit, & voluntatem ejus fecerit, illum audit*. Marc. 7. Joan. 9.

III. Propter quod plenâ diligentiâ, exploratione ſincerâ, oportet eos ad ſacerdotium deligi, quos à Deo conſtet audiri. Nec ſibi plebs blandiatur, quaſi immunis eſſe à contagio delicti poſſit, cum ſacerdote peccatore communicans, & ad injuſtum atque illicitum propoſiti ſui Epiſcopatum conſenſum ſuum commodans, quando per Oſee Prophetam comminetur & dicat cenſura divina: *Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea contaminabuntur*. Docens ſcilicet & oſtendens, omnes omnino ad peccatum conſtringi, qui fuerint profani & injuſti ſacerdotis ſacrificio contaminati. Quod item in Numeris manifeſtari invenimus, quando Core, & Dathan, & Abiron, contra Aaron ſacerdotem ſacrificandi ſibi licentiam vendicaverunt. Illic quoque per Moyſen præcepit Dominus, ut ab eis populus ſeparetur, ne facinoroſis conjunctus, eodem facinore & ipſe perſtringatur. *Separamini*, inquit, *à tabernaculis hominum iſtorum duriſſimorum, et nolite tangere ea quæ ad eos pertinent, ne ſimul pereatis in peccato eorum*. Oſee 9.

IV. Propter quod plebs obſequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præpoſito ſeparare ſe debet, nec ſe ad ſacrilegi ſacerdotis ſacrificia miſcere: quando ipſa maximè habeat poteſtatem, vel eligendi dignos ſacerdotes, vel indignos recuſandi. Quod & ipſum videmus de divina auctoritate deſcendere, ut ſacerdos, plebe præſente, ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio ac teſtimonio comprobetur, ſicut in Numeris Dominus Moyſi præcepit, dicens: *Apprehende Aaron fratrem tuum, et Eleazarum filium ejus, et impones eos in montem coram omni ſynagoga, et exue Aaron ſtolam ejus, et indue Eleazarum filium ejus, et Aaron appoſitus moriatur illic*. Coram omni ſynagoga jubet Deus conſtitui ſacerdotem, id eſt, inſtruit & oſtendit ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſſiſtentis conſcientia fieri oportere, ut plebe præſente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio juſta & legitima, quæ omnium ſuffragio & judicio fuerit examinata. Num. 20.

V. Quod poſtea ſecundùm divina magiſteria obſervatur in Actis Apoſtolorum, quando de ordinando in locum Judæ Epiſcopo Petrus ad plebem loquitur. *Surrexit*, inquit, *Petrus in medio diſcentium: fuit autem turba in uno*. Nec hoc in Epiſcoporum tantùm & ſacerdotum, ſed in diaconorum ordinationibus obſervâſſe Apoſtolos animadvertimus, de quo & ipſo in Actis eorum ſcriptum eſt: *Et convocaverunt*, inquit, *illi duodecim totam plebem diſcipulorum, et dixerunt eis*. Quod utique idcirco tam diligenter & cautè convocatâ plebe totâ gerebatur, ne quis ad altaris miniſterium, vel ad ſacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnunquam indignos, non ſecundùm Act. 6.

Dei

Dei voluntatem, ſed ſecundùm humanam præſumptionem, & hæc Deo diſplicere, quæ non veniant ex legitima & juſta ordinatione, Deus ipſe manifeſtat per Oſee Prophetam, dicens: *Sibimetipſis conſtituerunt Regem, & non per me.*

Oſee 8.

VI. Propter quod diligenter de traditione divina & Apoſtolica obſervatione obſervandum eſt, & tenendum, quod apud nos quoque, & ferè per provincias univerſas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui Præpoſitus ordinatur, Epiſcopi ejuſdem provinciæ proximi quique conveniant, & Epiſcopus deligatur plebe præſente, quæ ſingulorum vitam pleniſſimè novit, & uniuſcujuſque actum de ejus converſatione perſpexit.

VII. Quod & apud vos factum videmus in Sabini collegæ noſtri ordinatione, ut de univerſæ fraternitatis ſuffragio, & de Epiſcoporum, qui in præſentia convenerant, quique de eo ad vos literas fecerant, judicio Epiſcopatûs ei deferretur, & manus ei in locum Baſilidis imponeretur. Nec reſcindere ordinationem jure perfectam poteſt, quòd Baſilides poſt crimina ſua detecta, & conſcientiam etiam propriâ confeſſione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam noſtrum longè poſitum, & geſtæ rei, ac tacitæ veritatis ignarum fefellit, ut exambiret, reponi ſe injuſtè in Epiſcopatum, de quo fuerat juſtè depoſitus. Hoc eò pertinet, ut Baſilidis non tam abolita ſint, quàm cumulata delicta, ut ad ſuperiora peccata ejus etiam fallaciæ & circumventionis crimen acceſſerit. Neque enim tam culpandus eſt ille, cui negligenter obreptum eſt, quàm hic execrandus, qui fraudulenter obrepſit. Obrepere autem ſi hominibus Baſilides potuit, Deo non poteſt, cùm ſcriptum ſit: *Deus non deridetur.*

Galat. 6.

VIII. Sed nec Martiali poteſt profuiſſe fallacia, quominus ipſe quoque delictis gravibus involutus Epiſcopatum tenere non debeat, quando & Apoſtolus moneat & dicat: *Epiſcopum oportet eſſe ſine crimine, quaſi Dei diſpenſatorem.* Quapropter cùm (ſicut ſcripſiſtis fratres dilectiſſimi, ut & Felix & Sabinus collegæ noſtri aſſeverant, utque alius Felix de Cæſarauguſta fidei cultor ac defenſor veritatis literis ſuis ſignificat) Baſilides & Martialis nefando idololatriæ libello contaminati ſint; Baſilides adhuc inſuper præter libelli maculam, cùm in infirmitate decumberet, in Deum blaſphemaverit, & ſe blaſphemâſſe confeſſus ſit; & Epiſcopatum pro conſcientiæ ſuæ vulnere ſponte deponens, ad agendam pœnitentiam converſus ſit, Deum deprecans, & ſatis gratulans, ſi ſibi, vel laïco communicare contingeret; Martialis quoque præter gentilium turpia & lutulenta convivia, & collegia diù frequentata, & filios in eodem collegio exterarum gentium more apud profana ſepulchra depoſitos, & alienigenis conſepultos; actis etiam publicè actis apud procuratorem ducenarium obtemperâſſe ſe idololatriæ, & Chriſtum negâſſe conteſtatus ſit; cumque alia multa ſint & gravia delicta, quibus Baſilides & Martialis implicati tenentur; fruſtra tales Epiſcopatum ſibi uſurpare conantur, cùm manifeſtum ſit ejuſmodi homines nec Eccleſiæ Chriſti præeſſe, nec Deo ſacrificia offere debere. Maximè cùm jampridem nobiſcum, & cum omnibus omnino Epiſcopis in toto mundo conſtitutis, etiam Cornelius collega noſter, ſacerdos pacificus ac juſtus, & martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit ejuſmodi homi-

Tit. 1.

nes

nes ad pœnitentiam quidem agendam poſſe admitti, ab ordinatione autem Cleri, atque ſacerdotali honore prohiberi.

IX. Nec vos moveat, fratres dilectiſſimi, ſi apud quoſdam in noviſſimis temporibus aut lubrica fides nutat, aut Dei timor irreligioſus vacillat, aut pacifica concordia non perſeverat. Prænuntiata ſunt hæc futura in ſæculi fine, *1. Timoth. 4. 2. Petr. 2.* & Domini voce, atque Apoſtolorum conteſtatione prædictum eſt: deficiente jam mundo, atque appropinquante Antichriſto, bona quæque deficere, mala verò et adverſa proficere. Non ſic tamen, quamvis noviſſimis temporibus in Eccleſia Dei, aut Euangelicus vigor cecidit, aut Chriſtianæ virtutis, aut fidei robur elanguit, ut non ſuperſit portio ſacerdotum, quæ minimè ad has rerum ruinas & fidei naufragia ſuccumbat; ſed fortis & ſtabilis honorem divinæ Majeſtatis, & ſacerdotalem dignitatem plenâ timoris obſervatione tueatur.

X. Meminimus & tenemus, ſuccumbentibus licèt & cedentibus cæteris, *1. Machab. 2.* Mathathiam legem Dei vindicâſſe fortiter: Eliam Judæis deficientibus, at- *3. Reg. 19.* que à religione divina recedentibus, ſtetiſſe, & certâſſe ſublimiter Danielem, *Daniel 6. & 4.* nec * ſolitudine regionis alienæ, nec perſecutionis aſſiduæ infeſtatione * ſolicitudine. deterritum, frequenter ac fortiter glorioſa edidiſſe martyria: tres item pueros, nec annis, nec minis fractos, contra ignes Babylonicos fideliter obſtitiſſe, & victorem Regem in ipſa ſua captivitate viciſſe. Viderit vel prævaricatorum numerus, vel proditorum, qui nunc in Eccleſia contra Eccleſiam ſurgere, & fidem pariter ac veritatem labefactare cœperunt. Permanet apud plurimos ſincera mens & religio integra, & non niſi Domino & Deo ſuo anima devota, nec Chriſtianam fidem aliena perfidia deprimit ad ruinam, ſed magis excitat & exaltat ad gloriam, ſecundùm quod Beatus Apoſtolus Paullus hortatur, & dicit: *Quid enim ſi exciderunt à fide quidam eorum, numquid infidelitas illorum* Rom. 3 *fidem Dei evacuavit? Abſit. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Si autem omnis homo mendax eſt, & ſolus Deus verax; quid aliud ſervi, & maximè ſacerdotes Dei facere debemus, niſi ut humanos errores & mendacia relinquamus, & præcepta Dominica cuſtodientes, in Dei veritate maneamus?

XI. Quare etſi aliqui de collegis noſtris extiterunt, fratres dilectiſſimi, qui Deificam diſciplinam negligendam putant, & cum Baſilide & Martiale temerè communicant, conturbare fidem noſtram res iſta non debet, cùm Spiritus ſanctus in pſalmis talibus comminetur dicens: *Tu autem odiſti diſciplinam, et ab-* *Pſal. 49.* *jeciſti ſermones meos retrò. Si videbas furem concurrebas ei, et cum adulteris portionem tuam ponebas.* Conſortes & participes oſtendit eos alienorum delictorum fieri, qui fuerint delinquentibus copulati. Sed & hoc idem Paullus Apoſtolus ſcribit, & dicit: *Suſurratores, detractores, abhorrentes Deo, injurioſi, ſuperbi,* *Rom. 1.* *jactantes ſui, adinventores malorum, qui cùm juſtitiam Dei cognoviſſent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, morte ſunt digni; non tantùm qui faciunt ea, ſed et qui conſentiunt eis, qui hæc agunt: quoniam qui talia,* inquit, *agunt, morte ſunt digni.* Manifeſtat, & comprobat morte dignos eſſe, & ad pœnam venire, non tantùm illos, qui mala faciunt, ſed etiam eos, qui talia agentibus conſentiunt: qui dum malis & peccatoribus, & pœnitentiam non agentibus, illicitâ communicatione miſcentur, nocentium contactibus pol-

luuntur, & dum junguntur in culpa, ſic nec in pœna ſeparantur.

XII. Propter quod integritatis & fidei veſtræ religioſam ſolicitudinem, fratres dilectiſſimi, & laudamus pariter & probamus, & quantum poſſumus, adhortamur literis noſtris, ne vos cum profanis & maculatis ſacerdotibus communicatione ſacrilegâ miſceatis; ſed integram & ſinceram fidei veſtræ firmitatem religioſo timore ſervetis. Opto vos, fratres chariſſimi, ſemper bene valere.

EXCURSUS II.

Notæ uberiores in eandem S. Cypriani Epiſtolam, Porrò Baſilidem & Martialem depoſitos fuiſſe tanquam libellaticos deterioris conditionis, quàm alios quoſdam, & reſtitutione indignos. Diſciplina Eccleſiæ veteris circa Epiſcopos reſtituendos, aut eligendos. Monita ad Principes & Conſiliarios eòdem ſpectantia. Quis tandem fuerit finis controverſiæ prædictæ.

16. PRÆTER ea, quæ proximè obſervavimus circa Epiſtolam hanc, oportet nonnulla adnotare, quibus illuſtrior reddatur. Atque id imprimis, Eccleſię Hiſpanæ à priſcis iis ſęculis magnam conjunctionem fuiſſe cum Africana. Propterea enim Felix Presbyter, ac plebes Legionenſis, Aſturicenſiſque, Epiſcopos Felicem & Sabinum, ſuffectos in locum Baſilidis & Martialis ritè depoſitorum, miſerunt ad S. Cyprianum, ut cum reliquis Africanæ Eccleſiæ Epiſcopis, horum depoſitionem, & illorum electionem ſuffragio ſuo probaret. Ea verò neceſſitudo, ſeu fraternitas utriuſque Eccleſiæ, continuata aut aucta fuit ſæculis ſequentibus: ut videbimus ſuo tempore ac loco. Porrò Epiſtola ipſa in editionibus Pamelii & Rigaltii eſt ſexageſima octava.

17. *CUM IN UNUM CONVENISSEMUS* &c.] Hinc conſtat, S. Cyprianum congregâſſe Synodum advocatis triginta quinque Epiſcopis ſecum, ut cauſſam Baſilidis & Martialis examinarent. Lectis verò Epiſtolis Felicis Presbyteri, & plebium prædictarum, auditâque relatione Sabini & Felicis Epiſcoporum, viſa fuit juſta illorum depoſitio, & horum electio. Illi enim de ſceleribus graviſſimis adversùs religionem Catholicam, in ipſa Cypriani Epiſtola memoratis, convicti & confeſſi ſe Epiſcopatu indigniſſimos reddiderunt. Quare Clerus & populus utriuſque Eccleſiæ duos alios in ipſorum locum Præſules ſibi delegit.

18. *LIBELLIS IDOLOLATRIÆ MACULATOS.*] Duo genera libellatorum erant, hoc eſt, eorum, qui libellos à Magiſtratu ethnico impetrabant, ad vitæ aut etiam bonorum fortunæ ſecuritatem. Alterum eorum, qui conſtanter profitentes religionem Chriſtianam interiùs exteriùſque, vitam & facultates redimebant pecuniâ à Magiſtratu, ab eoque libellum ſecuritatis impetrabant, ne injuſtè vexarentur. Alterum verò illorum, qui ad necem, direptionemve bonorum vitandam, ſcriptis ſchedulis coram Magiſtratu proteſtabantur, ſe fidem Chriſtianam abjurare, & ad ethnicorum caſtra tranſire, quamvis id non facerent ex animo: unde & libellos ſecuritatis accipiebant.

19. Porrò primum illud libellatorum genus hoc loco non reprehenditur à Cypriano, dum invehitur adversùs Baſilidem & Martialem *libellis idololatriæ maculatos*. Quin potiùs in eo nullum idololatriæ crimen agnoſcit Epiſt. quinquageſima ſecunda, quæ eſt ad Antonianum, dum inquit: *Cùm inter ipſos, qui ſacrificârint, multa ſit diverſitas; quæ inclementia eſt, & quàm acerba duritia, libellaticos cum iis, qui ſacrificaverunt, jungere? quando is, cui libellus acceptus eſt, dicat: Ego priùs legeram, & Epiſcopo tractante cognoveram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulacra à ſervo Dei adorari debere. Et idcirco ne facerem quod non licebat, cùm occaſio libelli fuiſſet oblata, quem nec ipſum acciperem, niſi oſtenſa fuiſſet occaſio, ad Magiſtratum veni, vel alio eunte mandavi, CHRISTIANUM ME ESSE, SACRIFICARE MIHI NON LICERE, AD ARAS DIABOLI VENIRE NON POSSE, DARE ME HOC PRÆMIUM, NE QUOD NON LICET FACIAM.*

20. Sed & multò uberiùs idem libellatorum genus criminis expers tradidit S. Petrus Alexandrinus Præſul ſanctiſſimus in Canonibus, quos protulit in Sermone περὶ μετανοίας, ideſt, *De Pœnitentia*. Præſertim verò ibidem Can. XII. inquit: Τοῖς γὰρ ἀργύρια δεδωκόσι πρὸς τὸ ἀνενοχλήτους αὐτοὺς παντάπασι γενέσθαι ὑπὸ πάσης κακίας, οὐκ ἔστιν ἔγκλημα προσάγειν. ζημίαν γὰρ δὲ ἀπώλειαν χρημάτων ὑπέμειναν, ἵνα μὴ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ζημιωθῶσιν ἢ ἀπολέσωσιν, ὅπερ ἄλλοι χρ αἰσχροκέρδειαν οὐ πεποιήκασι. Scilicet: *Iis enim, qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis moleſtia omni ex parte remoti eſſent, crimen intendi non poteſt. Damnum enim & jacturam pecuniarum ſuſtinuerunt ne ipſorũ animæ detrimento afficerentur, vel ipſas etiã perderent: quod alii propter turpe lucrum non fecerunt.* Hæc ille ſanctiſſimus Epiſcopus, & inſignis Chriſti Martyr, occaſione diræ perſecutionis. (*Dum hæc ſcriberem die* 18. *Septembris* 1686. *accepi Salmanticæ nuntium Româ miſſum, cum notitia exaltationis ad ſacram purpuram, præter omnium expectationem, ſicuti & ultra omne meritum.*)

21. Alterius itaque & deterioris conditionis libellatici fuerant Baſilides & Martialis. Porrò utriuſque lapſum complectitur Cyprianus initio verbis illis: *Baſilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conſcientiâ vinctos, Epiſcopatum gerere & ſacerdotium Dei adminiſtrare non oportere.* quæ continebantur in literis ad Cyprianum ex Hiſpania ſcriptis. Exinde verò ſatis conſtare videtur, duos prædictos Epiſcopos ſpe-

ſpectâſſe ad poſterius libellaticorum genus valdè execrabile: in cujus vindictam jure meritò in ordinem redacti fuerint, ſuffectis aliis ipſorum loco. Indignum enim erat, & probroſum Eccleſiæ, ut in eo gradu perſiſterent homines ii, qui palam & publicè Chriſtum abnegaverant, etiamſi fortè fidem ipſius intra animum retinerent.

22. Porrò licèt Epiſtolæ huic non præferretur Cypriani nomen, ſatis innoteſceret ex ſtylo & majeſtate ſententiarum ac pondere rationum, ab eo prodiiſſe. Digniſſima lectu eſt, præſertim iis hominibus, qui eligunt quemquam, & iis qui eliguntur ad gradum ſacerdotii, & multò magìs ad Epiſcopalem. Non enim hominibus, aut ſcelere aliquo maculatis, aut infamiâ facinoris cujuſpiam notatis conferendus eſt: ſed iis tantùm, qui innocentiâ morum, virtutum excellentiâ, & doctrinæ ornatu præfulgent. Alioqui electores horribilem Dei vindictam experientur, veluti complices & rei tum iniquæ exaltationis, tum ſcelerum eorum, quæ committuntur ab indignè electo. Propterea, inter alia, inquit idem Cyprianus: *Plenâ diligentiâ, exploratione ſincerâ, oportet eos ad ſacerdotium eligi, quos à Deo conſtet audiri. Nec ſibi plebs blandiatur, quaſi immunis eſſe à contagio delicti poſſit, cum ſacerdote peccatore communicans, & ad injuſtum atque illicitum propoſiti ſui Epiſcopatum, conſenſum ſuum commodans, quando per Oſee Prophetam comminatur, & dicit Scriptura divina: SACRIFICIA EORUM TANQUAM PANIS LUCTUS: OMNES QUI MANDUCANT EA, CONTAMINABUNTUR.* Hæc, quæſo, legant, & tot illa Scripturæ teſtimonia à Cypriano allegata (quæ planè horrorem incutiunt) quicumque auxilium, favorem, aut conſenſum præſtant, ut aliquis indignus ad ſacerdotium vel Epiſcopatum promoveatur.

23. Admirationi eſt quàm diligens examen præmitteretur primis illis Eccleſiæ ſæculis, priuſquam aliquis eligeretur Epiſcopus, immo Presbyrer, vel Diaconus. Legat qui volet, inter alios ſcriptores, doctiſſimum Franciſcum Hallier, inſigne Sorbonæ decus, in vaſto illo volumine *De ſacris Ordinationibus*. Sanè nunc digniſſimos Epiſcopatu cenſeremus eos, qui tunc vix admitterentur ad ſacerdotium, immo ad diaconatum. Tanta in iis exigebatur innocentia vitæ, ſanctitas morum, & præſtantia doctrinæ. Interrogabatur populus publicè coram omnibus Epiſcopis totius provinciæ, non ſemel, nec bis, ſed decies, vicies, tricies, & nonnunquam eò ampliùs, an iis dotibus præfulgeret qui proponebatur ad ſacerdotium, præſertim ad Epiſcopatum: & tota multitudo clarâ voce reſpondebat iteratò, numerantibus notariis, quoties illa præſtitiſſet aſſenſum.

24. Extant modò illuſtria teſtimonia ſacræ Scripturæ, quamvis tunc ſacerdotium eſſet longè minùs perfectum quàm modò, & figura aut umbra ſacerdotii Chriſtiani. Et ſatis eum morem indicat Cyprianus hoc ipſo loco, confirmatque teſtimoniis Scripturæ, repetendo altiùs quæ in veteri Teſtamento leguntur ubi quiſpiam eligebatur ſacerdos. Huc quippe ſpectant potiſſimùm illa S. Doctoris verba, allegato priùs Numerorum decimo capite: *Coram omni ſynagoga jubet Deus conſtitui ſacerdotem: id eſt, inſtituit & oſtendit ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſſiſtentis conſcientia fieri, ut plebe præſente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio juſta & legitima, quæ omnium judicio & ſuffragio fuerit examinata.* Nimirum tunc, & multis ſæculis poſtea, ut paullò antè præmiſerat Cyprianus, plebs *maximè poteſtatem habebat, vel eligendi dignos ſacerdotes, vel indignos recuſandi.*

25. Nunc autem, ablatâ à populis poſt tot ſæcula facultate nominandi, aut præſentandi; & conceſſâ Regibus, ſeu Principibus quibuſdam ſupremis, hi ſubeunt idem onus deligendi viros maximè dignos tam præcelſo gradu. Idemque eſt de ipſorum Conſiliariis, ſive Miniſtris, quotquot ad eam nominationem ſeu præſentationem ullo modo concurrunt ſuffragio, conſiliove. Si enim digniorem prætermittant, reddent ſtrictiſſimam rationem Deo, quoniam impedierunt magna illa ſeu majora bona, quæ ex illius electione in tot populis & millibus hominum ſequerentur. Si autem (quod longè pejus eſt) indignum exaltari curent aut faciant, non modò rei erunt ob bona impedita, ſed etiam ob innumera mala illata in tot ſubditis; qui plerumque vitam inſtituunt, & mores exigunt ad exemplum Epiſcopi ſeu Prælati. Et cùm frequentiùs ac faciliùs ſit naturæ hominis lapſæ ac corruptæ imitari Principem, ſive rectorem in vitiis, quàm in virtutibus; plura mala ſequuntur ex electione indigni, quàm bona ex digni cujuſpiam exaltatiune.

26. Sed nimius ſim & moroſus erudito lectori, ſi ultra ea, quæ Cyprianus hoc loco monet, & tot alii Sancti Patres, ac nominatim Gregorius Magnus in *Paſtorali*, quidquam adjungere velim. Hoc unum addo, ex geſtis in hac cauſſa Baſilidis & Martialis ſatìs conſtare, quàm antiqua ſit in Hiſpania à primis ſæculis Eræ Chriſtianæ appellatio Epiſcoporum ad Sedem Apoſtolicam. Baſilides enim dejectus Epiſcopatu, contendit ad Stephanum Papam, quamvis dolo & malis artibus, ut reſtitueretur. Præſules verò Hiſpaniæ, cognitâ ejus fraude, conſuluerunt vicinos & amicos Carthaginenſis provinciæ in Africa Epiſcopos, quid agendum eſſet. Nimirum, Baſilides innitebatur decreto Stephani Papę licèt per fraudem extorto. Epiſcopi autem Hiſpani ultra juſtam & evidentem cauſſam ad deponendos & Baſilidem & Martialem, veluti libellaticos manifeſtos, habebant pro ſe præcedentem ſententiam, ſive legem S. Cornelii Papæ, hoc loco memoratam à Cypriano, ut ejuſmodi homines depoſito ſacerdotio in ordinem pœnitentium redigerentur. Itaque attentâ evidentiâ ſceleris, & jure præſcripto ab Apoſtolica Sede ſub Cornelio, videntur Epiſcopi Hiſpaniæ perſtitiſſe in priore ſententia depoſitionis Baſilidis ac Martialis, ſubſtitutioniſque Sabini & Felicis in loco ipſorum.

27. Hactenus inveſtigare & invenire licuit ea, quæ in dicta cauſſa contigerunt, ex Epiſtola S. Cypriani: nec enim præterea ſcriptores Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ aliquid addidiſſe perhibentur circa finem illius. Verumtamen fortaſſe conjici poteſt ex Epiſtola ſtatim exhibenda S. Xyſti II. Papæ, Baſilidem & Martialem ab illo reſtitutos fuiſſe poſtea in Sedes ſuas, ut cauſſa ipſa ſervato juris ordine tractaretur.

Digitized by Google

Porrò Epiſtola S. Cypriani communiter cenſetur, & à doctiſſimo Cardinali Baronio collocatur anno CCLVIII. tempore S. Stephani Papæ, cujus Pontificatum ille ponit ab an. CCLVII. uſq; ad CCLX. alii verò cum Onuphrio ab anno CCLIV. uſque ad CCLVII. Quidquid verò ſit de veritate alterutrius chrono-taxeos, Stephanum viventem eo tempore ſatis indicat Cyprianus ipſe circa medium Epiſtolæ verbis illis: *Baſilides poſt crimina ſua detecta, & conſcientiam etiam propriâ confeſſione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam noſtrum longè poſitum, & geſtæ rei, ac tacitæ veritatis ignarum fefellit, ut exambiret reponi ſe in Epiſcopatum, de quo fuerat juſtè depoſitus*, &c. Non diceret autem Stephanum collegam ſuum, & cæterorum Præſulum, nullo alio addito, ſi jam tunc obiiſſet. Mortuo autem Stephano quarto Nonas Auguſti an. CCLX. juxta eandem Baronii chrono-taxin, vel CCLVII. juxta aliam Onuphrii, S. Xyſtus II. poſt viginti duos dies, nono Kalendas Septembris in ejus locum ſuffectus eſt: qui premens veſtigia deceſſoris ſui, videtur reſcidiſſe Acta apud Hiſpaniam, ac Sedibus ſuis præter juris ordinem ſpoliatos Baſilidem & Martialem reſtituiſſe. Verùm exhibeamus ſtatim brevem ſynopſim vitæ ipſius, qualiter extat in libro Pontificali, cum correctionibus Mss. Lucæ Holſthenii, juxta antiquiſſimos Italiæ Codices, & poſtea Epiſtolam.

VITA
S. XYSTI II. PAPÆ

Additis ad marginem variis lectionibus Mss. Codicum.

28. *XYSTUS * natione Græcus * ex Philoſopho ſedit * annos duos, menſes undecim, dies ſex. Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Valeriani & Decii, quo tempore fuit maxima perſecutio. Eodem tempore hic comprehenſus à Valeriano, & ductus ut ſacrificaret dæmoniis: * quia contempſit præcepta Valeriani, capite truncatus eſt, & cum eo alii ſex Diaconi, Feliciſſimus, & Agapitus, Januarius, & Magnus, Vincentius, & Stephanus, ſub die 6. Idus Auguſti: & Presbyteri præfuerunt à Conſulatu Maximi & Gravionis uſque ad Conſulatum Tuſci & Baſſi 13. Kal. Auguſti, quo tempore ſæviſſimâ perſecutione arguebatur Beatus Xyſtus ſub Decio. Et poſt paſſionem Beati Xyſti poſt tertiam diem paſſus eſt & Beatus Laurentius ejus Archidiaconus 4. Idus Auguſti, & Claudius Subdiaconus, & Severus Presbyter, & Creſcentius Lector, & Romanus Oſtiarius: hic fecit ordinationes duas per menſem Decembris, Presbyteros IV. Diaconos VII. Epiſcopos per diverſa loca duos. Qui verò ſepultus eſt in Cœmeterio Calliſti viâ Appiâ. Nam * ex Diaconi ſupradicti ſepulti ſunt in Cœmeterio Præſextati viâ Appiâ 8. Idus Auguſti. Beatus autem Laurentius ſepultus eſt in via Tiburtina in Cœmeterio Cyriacetis in agro Verano in crypta cum aliis multis martyribus 4. Idus Auguſti, & ceſſavit Epiſcopatus dies * XXXV.*

* Flor. ſecund. omittit *Xyſtum*.
*Flor. Caſs. & Vat. *& Philoſophus*.
* Reg. & Flor. *annum* 1. Flor. *dies* 23.
* Flor. *qui contempſit præcepta Valeriani, & ob id capite &c. & cum eo alii ex Diaconis*. hunc locū ex geſtis Pontificalib. citat Rodulphus Presbyter in Vita Rhabani apud Browerū antiqu. Fuldenſ. lib. 3. pagin. 240. qui vulgatam lectionem confirmat. Sed putem legendum, *alii ſex ex Diaconis fel. &c. ex Presbyteris Januarius &c.*
* Vat. & Reg. *ſex Diaconi*.
* Caſs. 26. Vat. 25.

Digitized by Google

EPISTOLA
XYSTI PAPÆ II.
AD EPISCOPOS HISPANIÆ.

I. *Exhortatio ad ordinem, unitatem, & diſciplinam Eccleſiaſticam ſervandam.*
II. *Si quis adverſus Epiſcopos vel Actores Eccleſiæ cauſſam habuerit, qui ſe geret.*
III. *De Epiſcopis rebus expoliatis, aut à Sede pulſis.*
IV. *Ut nullus Epiſcopus alterius parochianum retineat, ordinet, vel judicet.*
V. *De Epiſcopis injuſtè damnatis & Apoſtolicâ auctoritate reſtitutis.*
VI. *Quòd excommunicati Epiſcopos accuſare non poſſunt, nec illi qui eos in ſua non recipiunt accuſatione, nec major à minori judicari vel damnari.*

ANNO CCLVIII. AUT CIRCITER.

Dilectiſſimis fratribus per Hiſpaniarum provincias conſtitutis, Xyſtus Epiſcopus in Domino ſalutem.

I.

MAGNO munere miſericordiæ Dei, totius Eccleſiæ Catholicæ multiplicata ſunt gaudia, cùm Eccleſiarum ſtatus eo viget ordine, quo Apoſtoli, eorumque ſucceſſores illum ſtatuerunt. Et cùm antiqui hoſtis aſtutiâ eum conturbari cognoſcimus, non modico contriſtamur mœrore. Quamobcauſſam, fratres, hortamur vos, monemus & flagitamus, ut à tramite Apoſtolicæ inſtitutionis nequaquam recedatis, nec à capite diſſideatis, ſed fidem & ordinem, quem Apoſtoli, & Apoſtolici viri ſtatuerunt, abſque hæſitatione teneatis. Nam ſi columnæ alicujus magnæ domûs corruerint, ipſa poſtea domus minimè ſtabit. Sic & vos, qui columnæ Eccleſiæ eſtis, ſi labefactari cœperitis, ſancta Eccleſia, quæ per vos regitur, tabeſcet & labetur. S. Leo Ep. 54.

Hæc, fratres, quæ dico, valdè timenda ſunt, & ſummo moderamine penſanda, atque ne fiant, cavenda. Ipſa enim veritas per ſe dixit: *Vos eſtis ſal terræ: quod ſi ſal evanuerit, in quo ſalietur?* &c. Ideo vos, chariſſimi, moneo, quia vobis debitor ſum, & valdè vos diligo. Et quando bona audio de vobis, congratulor ſatis: & è contra, quando adverſa, nimis conturbor. * Ego verò quamvis à vobis per longa terrarum intervalla disjunctus ſim, ſum tamen omnino vobiſcum corde conjunctus. Ideoque de veſtra beatitudine erga me modis omnibus confido, quia cùm me viciſſim diligitis, à me longè non eſtis. Matth. 5. Rom. 1. * S. Greg. Ep. 6. lib. 4.

Unde magìs gratias referimus illi grano ſinapis, quod ex modici, deſpicabiliſque ſeminis ſpecie, ita ramis ex eadem radice ſurgentibus, atque ſe diſtendentibus, uſquequaque diffuſum eſt, ut in eis volatilia cœli cuncta nidificent: gratia- Matth. 13. Marc. 4. Luc. 13.

Digitized by Google

Matth. 13. Luc. 13. Dan. 13.

gratiaque ſit fermento illi, quod tribus farinæ ſatis, totius humani generis maſſam in unitate conſperſit: atque parvo lapidi, qui abſciſſus de monte ſine manibus occupavit univerſam faciem orbis terræ. Qui ad hoc naturam noſtræ carnis, & ſtatûs ſervilis formam aſſumens, humiliter ſe uſquequaque diſtendit, ut omni humano genere in unitatem redacto, totius corpus unitum perficeret Eccleſiæ: atque ita ad totius compaginis pertineret commodum, membrorum partialis iſta diſtinctio. Unde nos quoque à vobis longè non ſumus, quia in illo, qui ubique eſt, unum ſumus.

Epheſ. 4. * *ſervare*.

Agamus ergo ei gratias, qui ſolutis inimicitiis in carne ſua, fecit ut in omni orbe terrarum unus eſſet grex, & unum ovile ſub uno paſtore, ſemper memores, quod vos veritatis prædicator admoneat, dicens: *Soliciti* * *ſervate unitatem ſpiritûs in vinculo pacis*. Vinculum enim pacis nemo ſervat, dum alium infeſtat aut verbis, aut factis perſequitur. Ideo, fratres, iſta prærulimus, quia audivimus inter vos accuſationes exerceri, & pulſos à Sedibus Epiſcopos, aut ſuis rebus expoliatos judicari.

II.

2. q. 7. Si quis cõtra Epiſcopum.

* Hadr. coll. c. 2. ex Conc. Aurel. V. c. 27.

Quapropter ſtatutum eſt, ut ſi quis contra Epiſcopum vel Actores Eccleſiæ, ſe proprium credidit habere negotium, * non priùs adeat judices, quàm ad eos recurrat charitatis ſtudio, ut familiari colloquio commoniti, ea ſanare debeant, quæ in querimoniam deducuntur. Quod ſi aliter egerit, communione privetur.

III.

Idem ſuprà in Decr. Alexandri Papæ. Et infrà in Decr. Julii Papæ.

Nemo Pontificum deinceps aliquem Epiſcopum ſuis expoliatum rebus, aut à Sede pulſum, excommunicare, aut judicare præſumat, quia non eſt privilegium, quo expoliari poſſit jam nudatus.

IV.

Suprà in Decr. Sixti I. & ſimiliter in Decr. Julii Papæ. * Hadr. coll. c. 16. * Anian. ad Cõſt. unicum tit. 16. lib. 4. Cod. Theodoſ.

Nullus Epiſcopus alterius parochianum præſumat retinere, aut ordinare abſque ejus voluntate, vel judicare: quia ſicut irrita erit ejus ordinatio, ita & * dijudicatio, quoniam cenſemus, nullum alterius judicis, niſi ſui, ſententiâ * teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus poterit. Iſta enim vobis deinceps tenenda, & fratres viciſſim adjuvare mandamus.

V.

9. q. 3. Fratres quos timore.

Fratres verò, quos timore terreno injuſtè damnâſtis, ſcitote à nobis juſtè eſſe reſtitutos. Quibus, ex S. Petri & Apoſtolica auctoritate, omnia, quæ eis ablata ſunt, integerrimè reddi præcipimus, ſi non vultis vos & principes veſtri à collegio noſtro, & membris Eccleſiæ ſeparari. * Juſto enim judicio Dei datur plerumque peccatoribus poteſtas, quâ Sanctos ipſius perſequantur; ut qui ſpiritu Dei juvantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores. Illi tamen qui hoc agunt, nullatenus evadent pœnam; quia, ut ait Dominus: *Væ illi per quem ſcandalum venit*. Et quamquam juxta Salvatoris ſententiam, *neceſſe ſit venire ſcandala: væ tamen per quem veniunt*.

* Proſperi ſẽt. 23. ex S. Auguſt. in Pſalm. 118.

Matth. 18.

* Ejuſdem ſẽt. 21. ex S. Aug. in eundem Pſalm.

De * occultis enim cordis alieni temerè judicare, peccatum eſt: & eum, cujus non videntur opera niſi bona, iniquum eſt ex ſuſpicione reprehendere, cùm eorum, quæ homini ſunt incognita, ſolus Deus judex ſit juſtus, qui inſpector

eſt

eſt verus. Unde ſcriptum eſt: *Incerta non judicentur, quouſque adveniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* * Et quamvis vera ſint, non tamen credenda ſunt, niſi certis indiciis comprobentur, niſi quæ manifeſto judicio convincuntur, niſi quæ judiciario ordine publicantur: * Nullus ergo poteſt humano condemnari examine, quem Deus ſuo judicio reſervavit. Hæc omnia ſummopere ſunt præcavenda, ne præſumptores eſſe videamur. Et accuſatio Epiſcoporum non eſt facilè recipienda, dicente Domino: *Non ſuſcipies vocem mendacii*. Et Apoſtolus inquit, adversùs Presbyterum inſcriptionem non recipiendam * abſque duobus vel tribus idoneis teſtibus. Si hæc de Presbyteris vel cæteris fidelibus ſunt præcavenda, quantò magìs de Epiſcopis?

1. Cor. 4. In Decr. Ivonis lib. 4.

* S. Iſid. Synon. II. c. 26.

* Hadr. Coll. c. 51. & 67. & Conſtant. Magn. ad PP. Nicænos. 2. q. 7. Accuſatio Epiſcoporum.

Exod. 23.

1. *Timoth.* 5.

* Vide Ep. 2. Jul. 1. Papæ. ubi idem ferè legitur.

Quibus cognitis, magìs vos dominari velle manifeſtum eſt, quàm conſulere fratribus, aut ſuſtentare eos, quia honor inflat ſuperbiam: & quod proviſum eſt ad concordiam, tendit ad noxam. Decuerat namque, juxta pręfatas regulas, ut ſi aliquid egiſſent contra ſuum ordinem, mandare nobis, & expectare, quid ad veſtra conſulta reſcriberemus, intantum, ut ſi etiam quidquam grave intolerandumque committerent, noſtra præſtolaretur cenſura, ut nihil priùs, aut aliquid aliud decerneretis, quàm quod nobis placere cognoveritis, & à regulis præſtitutis nullâ, aut negligentiâ, aut pręſumptione recederetis. Ceſſet hujuſmodi, preſsâ noſtrâ auctoritate, præſumptio: vitentur hujuſmodi nocumenta, quia nequaquam talia patienter ferre poſſumus machinamenta, quoniam convenit nobis paternarum ſanctionum diligenter eſſe cuſtodes. Meritò namque cauſſa nos reſpicit, ſi ſilentio faveamus errori.

VI.

Et inſuper à ſanctis prædeceſſoribus noſtris plerumque jam ſtatutum, ut nemo anathema in noſtra ſuſcipiatur accuſatione, nec illi qui nos in ſua nolunt recipere querela vel accuſatione, cùm nos ſuper illos ſciamus à Domino conſtitutos, non illos ſuper nos. Et ſicut major non poteſt à minore judicari, ita nec colligari; quia rarum eſt omne quod magnum eſt. Portemus onera omniam qui gravantur, quinimmò hęc portat in nobis Beatus Apoſtolus Petrus, cujus vice fungimur legatione, & cujus regulâ informamur, quatenus ejus fulti auxilio, ab omnibus nunc & in perpetuum tueamur adverſis. Data XVII. Kal. Auguſti, * Valeriano & Decio viris clariſſimis Conſulibus.

* adnotatio ſuſpecta.

EXCURSUS III.

Notæ in Epiſtolam S. Xyſti. Porrò illam videri ſcriptam occaſione cauſſæ Baſilidis & Martialis, nondum terminatæ tempore S. Stephani Papæ. Ambos fuiſſe ſuis ſedibus reſtitutos à Xyſto, veluti depoſitos non ſervato juris ordine. Ordinationes aliorum in locum eorum, irritas fuiſſe declaratas. Finem denique totius controverſiæ neſciri adhuc.

29. INDICAVIMUS ſuprà num. 27. cauſſam Baſilidis & Martialis non videri terminatam fuiſſe in Hiſpania reſcripto illo S. Cypriani, & aliorum Africæ Præſulum: quin potiùs ambos, aut ſaltem Baſilidem, munitum protectione Stephani Papæ, qui illum Eccleſiæ ſuæ reſtitui mandaverat, contendiſſe iterum apud Sedem Apoſtolicam tempore Xyſti II. Papæ, ut ſententia deceſſoris ipſius rata & firma haberetur, & tądem impetrâſſe reſtitutionem, donec tractaretur cauſſa juxta ordinem juris. Huc enim ſpectare videtur præcipuus contextus Epiſtolæ Xyſti, hortantis initio ad pacem, concordiam, & unitatem ſervandam; ac concludentis caput primum verbis illis ad Hiſpaniæ Epiſcopos: *Ideo, fratres, iſta prætulimus, quia audivimus inter vos accuſationes exerceri, & pulſos à ſedibus Epiſcopos, ac ſuis rebus ſpoliatos judicari.*

30. Qui-

30. Quinam, rogo, ii Epiſcopi à ſedibus pulſi, & ſuis rebus ſpoliati eo tempore in Hiſpania erant, aut hactenus inventi fuerunt (adhuc juxta Chronica illa nuper detecta, aut potiùs excogitata) niſi Baſilides & Martialis? Deinde cap. ſecundo videtur invehi contra Epiſcopos actores, quaſi non ſervâſſent in eorum depoſitione ordinem debitum, admonendo utrumque reum priuſquam in judicio denunciarent. Quod de cætero vetat Xyſtus, indictâ anathematis pœnâ.

31. Quoniam verò fortaſſe actores excipere poſſent, & tueri depoſitionem præcedentem Baſilidis ac Martialis, quòd fuiſſent libellatici manifeſti, & propterea incurriſſent pœnam depoſitionis generatim indictam à S. Cornelio Papa omnibus iis, qui fidem Chriſtianam abnegâſſent; hanc evaſionem præcludit Xyſtus cap. 3. dicens: *Nemo Pontificum deinceps aliquem Epiſcopum ſuis expoliatum rebus, aut à ſede pulſum, excommunicare aut judicare præſumat: quia non eſt privilegium, quo expoliari poſſit jam nudatus*. Quod ipſum ferè jam decreverat priùs S. Alexander I. Papa, & confirmârunt poſtea alii Romani Pontifices: ut oſtendit Iſidorus ſuprà in Præfatione ad Concilia num. 7. & 4. ſeqq. Baſilides autem cauſſabatur ſe fuiſſe ſpoliatum, & Sede ſua pulſum, antequam ſervaretur juſtitiæ ordo ad judicium proferendum. Fortaſſis etiam allegabat, ſe non fuiſſe libellaticum peſſimæ conditionis, ſed innoxiæ, & nunquam reprehenſæ à SS. Patribus, juxta dicta ſuprà num. 19. & 20. Utrius autem generis libellaticus fuiſſet, nondum erat in Hiſpania legitimè examinatum. Quapropter interim Xyſtus hoc loco cap. quinto decretum reſtitutionis fert (pro Baſilide & Martiale, vti apparet) dum pariter alloquens Epiſcopos Hiſpaniæ, inquit: *Fratres verò, quos timore terreno injuſtè damnâſtis, ſcitote à nobis juſtè eſſe reſtitutos. Quibus ex S. Petri auctoritate omnia, quæ ablata ſunt, integerrimè reddi præcipimus, ſi non vultis vos, & principes veſtri, à collegio noſtro, & membris Eccleſiæ ſeparari*.

32. Tota hæc deliberatio Xyſti videtur ob oculos fuiſſe Iſidoro in Præfatione citata num. 9. ubi ita loquitur de Epiſcopis abſque ordine judiciario depoſitis: *Nullus enim, qui ſuis eſt rebus ſpoliatus, aut à Sede propria vi aut terrore expulſus, antequam omnia ablata ſibi, ei legibus reſtituantur, & ipſe pacificè diu ſuis fruatur honoribus, ſedique ſuæ regulariter reſtitutus, ejus multò tempore potiatur honore, juxta canonicam accuſari, vocari, judicari, aut damnari, inſtitutionem poteſt*. Et num. ſequenti allegat S. Leonem Papam in Epiſtola ad Concilium Chalcedonenſe miſſa, cui initium, *Optaveram quidem dilectiſſimi*, ubi inquit: *Quia verò non ignoramus, per pravas æmulationes multarum Eccleſiarum ſtatum fuiſſe turbatum, plurimoſque fratres injuſtè ſedibus ſuis pulſos, & in exilia deportatos; his primitus adhibeatur medicina juſtitiæ, ne quiſquam ita careat propriis, ut alter utatur alienis. Quem ita errorem omnes relinquant, ut nemini quidem perire honor debeat, ſed prioribus Epiſcopis cum omni privilegio ſuo jus proprium reformetur*.

33. Hæc cùm ita ſint, exiſtimo Xyſtum in hac Epiſtola, prementem veſtigia deceſſoris ſui Stephani, ægrè tuliſſe depoſitionem Baſilidis & Martialis è ſedibus ſuis; atque illos ſpoliatos ſine ordine judiciali, reſtituiſſe ut cauſſa ritè & ordine tractaretur. Nimirum cùm cauſſæ majores, & præſertim judicia Epiſcoporum, ab initio ferè naſcentis Eccleſiæ, reſervata fuerint Apoſtolicæ Sedi (ut omnia ſacræ antiquitatis monumenta clamāt, & oſtenſum fuit ſuprà variis locis, præſertim totâ Diſſert. VII.) nec Stephanus, nec Xyſtus voluerunt confirmare dānationē & depoſitionē Baſilidis & Martialis factam à Clero & plebibus Hiſpaniæ, etiam poſtquā probata fuit à S. Cypriano & aliis Epiſcopis provinciæ Carthaginenſis: ſed decreverunt utrumque reſtitui, ut cauſſa ipſa ſervato juris ordine juxta præſcriptum Sedis Apoſtolicæ diſcuteretur.

34. Sic certè ſequentibus ſæculis alii Romani Pontifices ſe geſſerunt, præſertim Nicolaus I. in cauſſis Rhotadi Sueſſionenſis, & Hincmari Laudunenſis Epiſcopi. Immò & in noſtra Hiſpania occurrent aliæ controverſiæ ſimiles, præſertim circa Epiſtolam Vigilii Papæ ad Profuturum, extantem apud Concilium Bracarenſe I. Et quidem in Concilio celeberrimo Sardicenſi can. 4. proponitur: *Ut ſi quis Epiſcopus fuerit depoſitus judicio Epiſcoporum, qui ſunt in vicinia, & dicat rurſus ſibi defenſionis negotium competere* (quod certè contigit in cauſſa Baſilidis & Martialis) *NON PRIUS IN CATHEDRAM ALIUS SUBSTITUATUR, QUAM ROMANUS EPISCOPUS SENTENTIAM FERAT*.

35. Semel autem ſtatuto, quòd primùm Stephanus, & deinde Xyſtus, decretum reſtitutionis protulerint in gratiam Baſilidis ac Martialis, conſequens eſt, ut irritam judicaverint electionem Sabini, & alterius (qui cenſetur Felix) in locum ipſorum. Fateor, S. Cyprianum in Epiſtola ſuperiùs exſcripta probâſſe illorum depoſitionem, & iſtorum ſubſtitutionem, quoniam certa omnino & publica ipſi viſa ſunt ſcelera illa, quæ in literis ex Hiſpania acceptis de Baſilide & Martiali narrabantur, & utrumque palam dignum reddebant depoſitione. Sed tamen hæc ipſa non, niſi juris ordine ſervato, exequenda fuit: & utroque reo Sedem Apoſtolicam appellante, differri debuit, cùm ad illam ſolam ſpectent judicia Epiſcoporum. Quin & Xyſtus impræſenti videtur reprehendere Clerum Hiſpaniæ, quòd S. Cyprianum eâ de re conſuluiſſet priuſquam Sedem Apoſtolicam, ut optimè ante nos obſervavit Ambroſius Morales libro nono cap. 45. fine.

36. Denique quis adhuc exitus fuerit hujus controverſiæ in Hiſpania poſt acceptas Xyſti literas, nemo veterum indicat; nemo recentiorum, niſi ſolùm divinando, affirmare poteſt.

EXCURSUS IV.

Criticorum plurium objecta adversùs præjactæ Epiſtolæ auctoritatem, extricantur.

37. MAJORIS momenti eſſet differere nunc circa γνησιότητα, vel νοθείαν Epiſtolæ Xyſti, nî jam in ſuperioribus, præſertim Diſſert. IV. plura circa alias ſimi-

Digitized by Google

ſimiles monuiſſemus. Nunc autem ſatis ſit nonnulla obiter libare. Imprimis notari ſolet, quòd ab initio uſurpentur plurima verba S. Leonis Papæ Epiſtola 54. duobus circiter ſæculis poſtea ab eo ſcripta.

38. Deinde arguitur pariter interpolationis verborum illorum: *Ego verò, quamvis à vobis per longa terrarum intervalla disjunctus ſim, ſum tamen omnino vobiſcum corde conjunctus.* quæ pariter intruſa fuerunt ex Epiſtola S. Gregorii 36. lib. 4. longè poſterioris.

39. Eòdem ſpectat quod habetur hoc loco §. V. Epiſtolæ Xyſti verbis illis: *Juſto enim judicio Dei datur plerumque peccatoribus poteſtas, quâ Sanctos ipſius perſequantur, ut hi, qui ſpiritu Dei juvantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.* Videtur enim deſumptum ex S. Proſpero Sent. 33. & Auguſt. in Pſal. 118.

40. Denique opponunt, adnotationem Epiſtolæ falſam eſſe, cùm dicatur data XVII. Kal. Auguſti, Valeriano & Decio viris clariſs. Conſulibus. Conſtat enim, tam tempore Stephani, quàm Xyſti Papæ, Conſules fuiſſe continuatâ ſerie IV. annorum, Valerianum & Gallienum, ab anno CCLIV. ad CCLVIII. juxta chrono-taxim Onuphrii; juxta Baronianam verò, ab anno CCLVI. ad CCLX. in quo ponitur ab ipſo mors Xyſti. Non ergo Epiſtola illius rectè dicitur data ſub Conſulatu Decii, cujus nulla mentio eſt in Faſtis eorum annorum.

41. Hæc verò, ſicuti & alia ſimilia, quæ objici ſolent Epiſtolis veterum Pontificum, ut ſuſpectæ habeantur, vel etiam nothæ, jam præoccupata fuerunt, ut dixi, variis locis, præſertim Diſſert. IV. Et ut monui ibidem num. 28. ac ſeqüentibus, facilius creditu eſt, quòd Pontifices ſucceſſores, aut qui erant ab Epiſtolis ipſorum, uſurparent aliquid antiquiorum, quàm è converſo: uti ſemper factum eſt in Romana Curia, & quotidie fieri videmus in Reſcriptis Pontificiis. Idemque eſt, quoties in his veteribus monumentis leguntur loca quædam, ſive teſtimonia, etiam oblonga, quæ extant totidem verbis, aut prӕterpropter in libris poſterioribus ſcriptorum, vel in Codice Theodoſiano, &c. Ut enim monet doctiſſimus Archipræſul Antonius Auguſtinus, alibi à nobis expenſus, credibile admodùm eſt, Imperatores Chriſtianos, ſicuti & Patres poſteriores, voluiſſe ſua edicta & ſcripta exornare verbis anteriorum Pontificum, quos impenſiſſimè venerabantur, etiam tacito eorum nomine. Alioqui liceret vocare in dubium auctoritatem innumerabilium Epiſtolarum Decretalium, in quibus integræ periodi paſſim occurrunt, & loca oblonga prorſus eadem. Nemo autem propterea auſus fuit dicere, Epiſtolis antiquiorum aſſumenta ex poſterioribus irrepſiſſe, ſed potiùs omnibus perſuaſum eſt, recentiores ex prioribus ea mutuâſſe.

42. Verùm ſinamus ultrà, irrepſiſſe in eam, aliaſque ſimiles Epiſtolas priſcis Pontificibus adſcriptas, loca aliqua mutuata ex poſterioribus, imprudentiâ cujuſpiam exſcriptoris, qui intra corpus Epiſtolarum poſuerit loca poſteriora, ad marginem alicujus exemplaris collocata à quopiam homine docto. Sinamus etiam quod aliquis ſciolus ea aſſumenta ingeſſerit, & veneranda illa inſtrumenta immani auſu interpolaverit. Non propterea negandum eſt, eas Epiſtolas quoad præcipuam ſui partem, & veluti ſubſtantiam aut medullam, ut ita loquar, ab iis Pontificibus, quorum nomine proferuntur, ſcriptas fuiſſe, & conſervatas in ſcriniis Apoſtolicæ Sedis, aliiſque locis; quanquam longiſſimo ſæculorum curſu tandem eò res devenerit, ut non inveniantur pura illa & puta exemplaria, quæ primis Eræ Chriſtianæ ſæculis extabant, ſed alia ſolùm iis additamentis ſuperinduta.

43. Doctorum autem & eruditorum hominum eſt inter germana & adſcititia diſcernere; non autem omnia indiſcriminatim abjicere, aut etiam vilipendere, uti auſus fuit David Blondellus in ſuo *Pſeudo-Iſidoro*, propterea jure reprehenſus ab Archipræſule Marca, quamvis & hic ſuſpectas habeat predictas Epiſtolas. Dato enim, & minimè conceſſo, interpolatas exiſtere poſteriorum ſcriptorum locis, ſive Conciliorum, ſive Pontificum, ſive Patrum; non propterea ſperni debent, ſed potiùs in pretio haberi: tum ob ſalutarem doctrinam & pietatem illorum ſanctiſſimorum Eccleſiæ Romanæ Præſulum, quâ ab initio dictatæ fuerunt: tum etiam ob gravitatem & qualitatem teſtimoniorum ſequentis ævi, quibus olim ad marginem exornatæ fuerunt, & tandem intra corpus ipſum poſita à quopiam imprudente vel ſciolo. Sententiæ enim ſanctorum Pontificum, & doctiſſimorum Eccleſiæ Patrum, ubicumque extent, in ſummo pretio eſſe debent.

44. Unde non eſt opus reſpondendi ſingillatim ad ea, quæ opponuntur ex locis SS. Leones, Gregorii, Proſperi, & Auguſtini. In omnibus enim eadem ratio eſt, ut vel primùm ſcripta fuerint verba illa à priſcis Pontificibus, è quibus poſteriores Patres ea deſumpſerint; vel irrepſerint poſtea è margine alicujus exemplaris, ſucceſſu temporum, in corpus ipſum Epiſtolarum.

45. Tandem quod opponitur de Conſulatu Valeriani & Decii, leve eſt, & à delicatiſſimis quibuſque, ubi è re ſua eſſe intelligunt, contemni ſolet: cùm facillimum ſit in tam longo ſæculorum curſu & varietate exemplarium, nomen alicujus Conſulis pro alio ſubrogatum fuiſſe. Fatemur itaque, Epiſtolam Xyſti datam fuiſſe Coſs. Valeriano & Gallieno, non autem Valeriano & Decio, Hic enim circa finem ſui Conſulatûs tertii occiſus fuerat ſexennio antequam Xyſtus eligeretur Pontifex. Non eſt autem adeò immane mendum vel erratum, ut Valeriano Auguſto Decius, potiùs quàm Gallienus datus fuerit ſocius, in aliquot exemplaribus Epiſtolæ prædictæ. Nec certè in longiſſimo ſpatio mediæ ætatis erat exacta illa cura & obſervatio Faſtorum Conſularium, quæ olim fuerat, & modò eſt in tanta eruditionis luce, ut non aliquoties ab exſcriptoribus ſeu librariis unum nomen pro alio intruderetur.

VITA
DIONYSII PAPÆ

Ex libro Pontificali Damaſo Papæ adſcripto.

*DIONYSIUS ex monacho, cujus generationem reperire non potuimus, ſedit annos VI. menſes II. dies IV. Fuit temporibus Gallieni, ex die XI. Kal. Auguſti, * Æmiliano & Baſſo Coſſ. uſque in diem ſeptimum Kal. Januarii, conſulatûs Claudii & Paterni. Hic Presbyteris Eccleſias diviſit & cœmeteria, parochiasq́ & diœceſes conſtituit. Hic fecit ordinationes duas per menſem Decembrem, Presbyteros 12. Diaconos 6. Epiſcopos per diverſa loca num. 7. Qui etiam ſepultus eſt in cœmeterio Calliſti viâ Appiâ, * III. Kal. Januarii, & ceſſavit Epiſcopatus dies quinque.*

* Aureliano.

* Sexto.

EPISTOLA
DIONYSII PAPÆ
AD SEVERUM EPISCOPUM CORDUBENSEM,
De Eccleſiis Parochianis, ut ſingulæ ſingulis dentur Presbyteris, & ut nullus alterius Parochiæ terminos vel jus invadat.

ANNO CIRCITER CCLXX.

Dionyſius Epiſcopus Severo Epiſcopo ſalutem.

OLIM & ab initio * tantam percepimus à B. Petro Apoſtolorum principe fiduciam, ut habeamus auctoritatem univerſali Eccleſiæ, auxiliante Domino, ſubvenire: & quidquid nocivum eſt, auctoritate Apoſtolicâ corrigere & emendare. Ad hoc enim divinæ * diſpenſationis proviſio gradus & diverſos conſtituit ordines eſſe diſtinctos, ut dum reverentiam minores potioribus, & potiores minoribus dilectionem impenderent, una concordiæ fieret ex diverſitate contextio, & rectè officiorum generaretur adminiſtratio ſingulorum. Neque enim univerſitas poterat aliâ ratione ſubſiſtere, niſi hujuſmodi magnus eam differentiæ ordo ſervaret. Quia verò creatura in una eademque æqualitate gubernari vel vivere non poteſt, cœleſtium militiarum exemplar nos inſtruit; quia dum ſint Angeli, ſint Archangeli, liquet quia non æquales ſunt, ſed in poteſtate & ordine, ſicut nôſti, differt alter ab altero. Si ergo inter eos, qui ſine peccato ſunt, iſta conſtat eſſe diſtinctio; qui hominum abnuat huic ſe libenter diſpoſitioni ſubmittere? Hinc etenim pax & charitas mutua ſe vice complectuntur, & manet firma concordiæ in alterna & Deo placita dilectione ſinceritas: quia unun-

* S. Leo Ep. 24.

* S. Greg. Ep. 52. lib. 4. Quibuſdam leviter duntaxat commutatis.

quod-

quodque tunc ſalubriter completur officium, cùm fuerit unus, ad quem poſſit * recurrere, præpoſitus

De Eccleſiis ergo * Parochianis, unde Apoſtolicam Sedem conſulere voluiſti, qualiter ſint cuſtodiendæ per * Cordubenſem provinciam, ac dividendæ ſacerdotibus, nihil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quàm ut ſequaris, quod nos in Romana Eccleſia nuper egiſſe cognoſcitur. * Eccleſias verò ſingulas ſingulis Presbyteris dedimus, parochias & cœmeteria eis diviſimus, & unicuique jus proprium habere ſtatuimus; ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat, ſed unuſquiſque ſuis terminis * ſit contentus, & taliter Eccleſiam et plebem ſibi commiſſam cuſtodiat, ut ante tribunal æterni judicis, ex omnibus ſibi commiſſis rationem reddat, & non judicium, ſed gloriam pro ſuis actibus accipiat. Hanc quoque normam, chariſſime, te & omnes Epiſcopos ſequi convenit: & quod tibi ſcribitur, omnibus quibuſcumque potueris, notum facias, ut non ſpecialis, ſed generalis fiat iſta præceptio. Crimina verò, quæ Epiſcopis impingere dicis, per alios non ſinas ullo modo fieri, niſi per ipſos qui crimina intendunt: Si tamen ipſi digni & irreprehenſibiles apparuerint, & actis docuerint publicis omni * ſe carere ſuſpicione & inimicitia, & irreprehenſibilem fidem converſationemque ducere. Nemini enim de ſe confeſſo, credi poteſt ſuper crimen alienum: quoniam ejus, omniſque rei * confeſſio periculoſa eſt, & * admitti non debet. Similiter alieni erroris ſocium, vel à ſui voluntariè propoſiti tramite recedentem, aut ſacris Patrum regulis & conſtitutionibus inobedientem, ſuſcipere non poſſumus, nec debemus, nec impetere rectè credentes, vel ſanctorum Patrum ſanctionibus obtemperantes permittimus: quia infames omnes eſſe cenſemus, qui ſuam aut Chriſtianam prævaricantur legem, aut Apoſtolicam vel regularem libenter poſtponunt auctoritatem.

Hæc * itaque, frater chariſſime, quæ pro affectu ſacerdotalis nominis & honoris impendimus, tibi tuiſque ſubditis & omnibus tenenda, & aliis nuncianda, atque prædicanda mandamus, quibus & pietas ad utilitatem, & ſit ad fructum dilectio. Unde objurgando, hortando, ſuadendo, blandiendo, * conſolando, prodeſſe, quibus poſſumus, feſtinemus. Lingua noſtra bonis fomentum ſit, pravis aculeus. * Timidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuet, deſides * hortando ſuccendat, refugientibus ſuadeat, aſperis blandiatur, deſperatos conſoletur, ut quia * doctores dicimur, viam ſalutis gradientibus oſtendamus. Simus in cuſtodia vigilantes, aditum contra hoſtis inſidias ſoliciti muniamus. Et ſi quando * perditam ovem de commiſſis gregibus error abduxerit, toto illam anniſu ad caulas Dominicas revocare contendamus, ut de paſtoris nomine quod habemus, non ſupplicium, ſed præmium conſequamur. Quia ergo in his omnibus divinæ gratiæ adjutorium opus eſt, omnipotentis Dei aſſiduis precibus clementiam exoremus, quatenus ad hæc nobis operanda, & velle tribuat, & poſſe concedat, atque in ea nos via, cum fructibus boni operis, quam ſe paſtor paſtorum eſſe teſtatus eſt, dirigat, ut ſine quo * nihil agere poſſumus, per ipſum implere omnia valeamus. Data V. Idus Septembris * Claudio & Paterno viris clariſſimis conſulibus.

* Recurri.
* Parochialibus.
* Corduba Hiſpali ſubjecta fuit tempore Dionyſii Papæ, anno verò circ. 790. ſub Mauris caput erat regni Hiſpanici.
* 13. q. 1. Eccleſias ſingulas ſingulis.
* S. Leo I. Ep. 89.
* Conc. Arel. 2. c. 13. 15. q. 3. Nemini præterquam.
* Profeſſio ita in MS.
* Hadrian. coll. 64. & An. interpretat. Conſtit. 12. tit. 1. lib. IX. Cod. Theodoſ. 3. q. 4. Alieni.
* S. Greg. Ep. 113. lib. 7. cujus verba ac ſtylum nemo non ſtatim agnoſcet.
* Conſulendo.
* Tumidos.
* Hortatu.
* Doctores.
* Per devia.
* Facere nihil aſſurgimus.
* An. 269.

NOTÆ VARIORUM.

46. E*ccleſias verò ſingulas ſingulis Presbyteris dedimus; parochias & cœmeteria eis diviſimus, &c.*] Hanc parochiarum diſtinctionem non primùm à Dionyſio, ſed ab Euariſto factam eſſe, patet ex iis quæ ſuprà diximus in Notis ad Vitam ejuſdem Euariſti, verbis: *Hic titulos*. Verùm cùm in perſecutione Valeriani publico edicto, de quo ſuprà in Notis ad vitam Xyſti egimus, presbyteri ab Eccleſiis relegarentur, & Chriſtianorum in cœmeteriis conventus vetarentur, parochiarum, Eccleſiarum, & cœmeteriorum confuſio ſine dubio facta eſt: ſublato autem Valeriano, reſtitutâ per Gallienum pace Eccleſiæ, conceſsâ viciſſim liberâ facultate adeundi cœmeteria, Dionyſius Romanus Pontifex parochias Presbyteris per exilium vel martyrium ſpoliatas, alias aliis aſſignavit: tempore perſecutionum confuſas iterum diviſit, ac pro ratione diſtribuit, cœmeteriaque ſingulis, quod ante eum fecerant quidam anteceſſores, viciſſim conſignavit. Vide Baron. anno CCLXX. num 17. BINIUS.

47. Epiſtola hæc impetitur à pleriſque recentioribus, veluti interpolata locis aliquot Pontificum poſteriorum. Imprimis enim priora illa verba: *Olim ab initio, &c.* extant apud S. Leonem Epiſt. 24. Similiter & quæ paullò pòſt ſequuntur: *Ad hoc enim diſpoſitionis proviſio, &c.* leguntur, quibuſdam leviter mutatis, apud S. Gregorium Magnum Epiſt. 52. lib. 4. ſicuti & illa alia num. 70. initio: *Hæc itaque, frater chariſſime, &c.* apud eundem Epiſt 113. libri 7.

48. Huic tamen difficultati propoſitæ adversùs alias veterum Pontificum Epiſtolas, ſatis jam reſpondimus ſuprà à num. 41. & latiùs Differt. IV. præſertim à num. 28. neque opus eſt noviter immorari. Quòd ſi verò adhuc delicati aliquot contendant, nec Leonem, nec Gregorium, ea veluti fragmenta ex priſcis Pontificibus deſumpſiſſe, atque Epiſtolis ſuis inſeruiſſe; ſed potiùs à ſciolo quopiam aut imprudenti addita fuiſſe Epiſtolis antiquiorum Pontificum; inde ſummùm evincent, interpolatas eſſe, ſicuti & alia plurima veterum inſtrumenta inveniuntur; quæ tamen ab omnibus eruditis recepta ſunt, & in veneratione habentur, ſalvâ eorum ſubſtantiâ, ut ita dicam, aut medullâ manente.

49. Porrò licèt in Pontificali Damaſi Papæ nomine extante, & ſimul in Catalogo vetuſtiſſimo Pontificum à nobis ſuprà edito pag. 17. & ſeqq. tribuantur Dionyſio ſolùm ſex Pontificatus anni, communiter tamen ipſi tribui ſolent duodecim, ſaltem inchoato anno duodecimo. Immo & in numeris marginalibus ejuſdem Catalogi collocatur ejus Pontificatus ab anno CCLIX. uſque ad CCLXX. ſicuti juxta Baronium ab anno CCLXI. uſque ad CCLXXII. Quare quod in corpore ejuſdem Catalogi habetur: *Sedit annos VI.* videtur palam corrigendum, ut legatur: *Sedit annos XI.* unicâ literâ V. numerali in X. mutatâ.

50. Utcumque autem res ſe habeat, conſulatus ibidem aſſignatus Claudii & Paterni reſpondet ultimo anno Pontificatûs & vitæ Dionyſii, quæ cenſetur Eræ communis CCLXX. juxta Onuphrium, Scaligerum, ac Petavium: juxta Baronium verò CCLXXII. Quippe inter utroſque unius biennii diſcrimen eſt in chronotaxi uſque ad annum CCLXXV. dumtaxat. Ejus autem diſcriminis ratio eſt, quòd quidam Eram communem, ſive vulgarem annorum Chriſti, quâ numeramus ab Incarnatione Verbi, ducunt à vero Chriſti natali: alii autem volunt, verum Chriſti natalem fuiſſe bienuio anteriorem Erâ communi. De reliquo poſtea in Conſulatibus jam conveniunt. Mitto opinionem D. Schelſtrate & aliorum collocantium Chriſti natalem quadriennio ante annos Eræ vulgaris. CARD. DE AGUIRRE.

V I T A
S. EUTYCHIANI PAPÆ

Ex libro Pontificali ſub nomine Damaſi, cum correctionibus Mss. Lucæ Holſthenii ex præſtantiſſimis Italiæ Codicibus.

51. E*UTYCHIANUS natione Thuſcus ex patre Marino de civitate Lunæ, ſedit * annos octo, menſes decem, dies quatuor. Fuit autem temporibus Aureliani à Conſulatu Aureliani tertio & Marcellini, uſque in diem idus Decembris, Caro ſecundùm & Carino Coſs. Hic * conſtituit, ut fruges ſuper altare tantùm fabæ & uvæ benedicerentur. Hic temporibus ſuis per diverſa loca 342. Martyres manu ſuâ ſepelivit. Qui hoc conſtituit, ut quicumque fidelium Martyrem ſepeliret, [ſine dalmatica aut colobio purpureo nullâ ratione ſepeliret,] quod tamen ad notitiam * ſibi divulgaretur. Hic fecit * ordinationes quinque per menſem Decembris, Presbyteros XIV. Diaconos V. Epiſcopos per diverſa loca IX. Martyrio coronatur, qui etiam ſepultus eſt cœmeterio Calliſti viâ Appiâ VIII. Kal. Auguſti, & ceſsavit Epiſcopatus dies VIII.*

* Flor. duo & Caſſin. *ann. I. menſ. I. diem I.*

* Vat. *præcepit benedici*, deleto *ut* juxta Flor. quoque & Caſſin. Quæ uncis clauduntur, deſunt in Vat.

* Flor. & Caſſ. *ſui.*

* Flor. *fec. ordinat. tres.*

EPI-

EPISTOLA
EUTYCHIANI PAPÆ
AD JOANNEM,
ET AD OMNES EPISCOPOS BÆTICÆ PROVINCIÆ.

* *De fide Incarnationis Domini.*

* Spuria doctis videtur.

Chriſtus ut ſalvâ proprietate utriuſque naturæ, verus Deus, & homo verus extiterit.

Chariſſimis fratribus, Joanni, & omnibus per Bæticam provinciam conſtitutis Epiſcopis, Eutychianus Epiſcopus in Domino ſalutem.

HORTATUR nos æquitas poſtulationis, deſiderio fraternitatis tuæ *gratanter *annuere, & conſultis tuis breviter reſpondere. Et quamvis dilectionem tuam ſciam ad omne opus bonum eſſe devotam, *ut tamen efficacior fiat ad illos, qui ſanè non ſapiunt, qualiter eos de Incarnatione Salvatoris noſtri informare debeas, mandamus. * Unum igitur hoc immobile fundamentum, una hæc felix fidei petra, Petri ore confeſſa: *Tu es*, inquit, *Chriſtus filius Dei vivi*, tanta in ſe argumenta ſuſtinens veritatis, quantæ perverſitatis quæſtiones, & infidelitatis calumniæ movebuntur.

* Symm. Ep. 5. ad S. Cæſarium.
* Innuere.
* S. Leo Ep. 46.
* S. Leo Ep. 97. et S. Hilaris libris de Trinitate, quos citat.
Matth. 16.

Jam in cæteris diſpenſatio voluntatis paternæ ſit. * ergo partus, & corpus, poſtque crux, mors inferni, ſalus noſtra eſt. Humani enim generis cauſsâ Dei filius natus ex Virgine eſt & Spiritu ſancto, ipſo ſibi in hac operatione famulante, & ſuâ, Dei videlicet, inumbrante virtute, corporis ſibi initia conſevit, & exordia carnis *inſtituit, ut homo factus ex Virgine, naturam in ſe carnis acciperet, per quam hujus admiſtionis ſocietatem, ſanctificatum in eo univerſum humani generis corpus exiſteret. Et quemadmodum omnes in ipſo per id, quod corporeum ſe eſſe voluit, conderentur; ita rurſum in omnes ipſe per id, quòd ejus eſt inviſibile, referretur.

* Virgo, partus, & corpus, poſtque crux, mors, inferi, ſalus noſtra eſt. *Sic omnino legendum.*
* Inſtruxit.

Dei igitur imago inviſibilis, pudorem humani exordii non recuſavit, & per conceptionem, partum, vagitum, & cunas, omneſque noſtræ naturæ contumelias tranſcurrit. Quid tandem dignum à nobis tantæ dignationis * affectu rependetur? Inenarrabilis ergo à Deo originis, unus unigenitus Deus, in corporis humani formam ſanctæ Virginis utero inſertus accreſcit: qui omnia

* Affectu.

conti-

continet, intra quem, & per quem euncta ſunt, humani partûs lege profertur. Ad cujus vocem Archangeli atque Angeli tremunt, cœlum, & terra, & omnia
* Vagitu. hujus mundi reſolvuntur elementa, * vagitus infantiæ auditur. Qui inviſibilis & incomprehenſibilis eſt, non viſu, ſenſu, tactuque moderandus, cunis eſt obvolutus.

Hæc ſi quis indigna Deo recolit, tantò ſe majoris beneficii obnoxium confitetur, quantò minùs hæc Dei convenerunt majeſtati. Non ille eguit homo effici, per quem homo factus eſt: ſed nos eguimus, ut Deus caro fieret, & habitaret in nobis; ideſt, aſſumptione carnis, unus interna univerſæ carnis incoleret. Humilitas ejus noſtra nobilitas eſt: contumelia ejus honor noſter eſt. Quòd ille Deus in carne conſiſtens, hoc nos viciſſim in Deum ex carne renovati. * Planè vitam ſuam neſcit, qui Chriſtum Jeſum ut verum Deum,
* Nam ſic planè * Idem S. Leo ibidem ex eodem S. Hilario. ita & verum * ignorat hominem. Et ejuſdem periculi res eſt, Jeſum Chriſtum, vel Spiritum ſanctum, Deum non credere, vel carnem noſtri corporis in Chriſto denegare. *Omnis ergo*, ait, *qui confitebitur me coram hominibus, confitebor*
Matth. 10. *& ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt: qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui eſt in cœlis.*

Joann. 1. Hæc *Verbum caro factum* loquebatur, & homo Jeſus Chriſtus, dominus majeſtatis docebat, mediator ipſe in ſe ad ſalutem Eccleſiæ conſtitutus, & ipſo illo inter Deum & homines mediatoris Sacramento, utrimque unus exiſtens, dum ipſe ex unitis in idipſum naturis, naturæ utriuſque res eadem eſt; ita tamen, ut neutro careret in utroque, ne forte Deus eſſe homo naſcendo, deſineret: & homo rurſum, Deus manendo, non eſſet. Hæc itaque humanæ beatitudinis fides vera eſt, Deum & hominem prædicare, Verbum & carnem confiteri: neque Deum neſcire quòd homo ſit: neque carnem ignorare quòd
* Idem eadem Epiſt. ex eodem S. Hilario. Verbum ſit. * Natus igitur unigenitus Deus ex Virgine homo, & ſecundùm plenitudinem temporum in ſemetipſo profuturus in Deum hominem, hunc per omnia Euangelici ſermonis modum tenuit, ut ſe Dei filium credi doceret, & hominis filium prædicaret & admoneret, loquens & gerens homo univerſa quæ Dei ſunt, loquens & gerens deinde Deus univerſa quæ hominis ſunt; ita tamen, ut ipſo illo utriuſque generis ſermone, nunquam niſi cum ſignificatione hominis loquutus ſit & Dei.

* Hinc. Hæc * itaque fallendi ſimplices atque ignorantes, hæreticis occaſio eſt, ut quæ ab eo ſecundùm hominem dicta ſunt, dicta eſſe ſecundùm divinæ naturæ infirmitatem mentiantur: & quia unus atque idem eſt loquens omnia quæ loquitur de ſemetipſo, omnia eum de divinitate loquutum eſſe contendant. Nec ſanè negamus, totum illum, qui ei manet, naturæ ſuæ eſſe ſermonem. Sed ſi Jeſus Chriſtus & homo & Deus, & neque cùm homo ſit, tum primùm Deus, neque tum, cùm & homo ſit & Deus, tum non etiam & Deus, neque poſt hominem in Deo, non totus homo totus Deus, unum atque idem neceſſe eſt dicatur ejus eſſe ſacramentum, quod generis. Et cùm in eo ſecundùm tempus diſcernis hominem à Deo, Dei tunc atque hominis diſcerne ſermonem. Et cùm Deum atque hominem in tempore confiteris, Dei tunc atque hominis in tempore dicta dijudica.

Cùm

Cùm verò ex homine & Deo, rurſus totius hominis, totius jam Dei tempus intelligis: ſiquidem illud ad demonſtrationem temporis dictum eſt, tempori coaptato quæ dicta ſunt; ut cùm aliud ſit ante hominem Deus, aliud ſit homo & Deus, aliud ſit poſt hominem & Deum, totus homo & totus Deus; non confundas temporibus & generibus diſpenſationis ſacramentum, cum pro qualitate generum ac naturarum, alium cum ſacramento hominis neceſſe eſt ſermonem fuiſſe non nato, alium adhuc morituro, alium etiam æterno. Noſtri igitur cauſsâ hæc omnia Jeſus Chriſtus gerens, & corporis noſtri homo natus, ſecundùm conſuetudinem naturæ noſtræ loquutus eſt, non tamen omittens naturæ ſuæ eſſe, quod Deus eſt. Nam tametſi in partu & paſſione & morte naturæ noſtræ rem peregerit, res tamen ipſas omnes virtute naturæ ſuæ geſſit.

Videſne ita Deum & hominem prædicari, ut mors homini, Deo verò carnis excitatio deputetur? non tamen ut alius ſit qui mortuus eſt, & alius ſit, per quem mortuis reſurgit. Spoliatâ enim carne, Chriſtus eſt mortuus: & rurſus, Chriſtum à mortuis excitans, idem Chriſtus eſt, carne ſe expolians. Naturam Dei in virtute reſurrectionis intellige: diſpenſationem hominis in morte agnoſce. Et cùm ſint utraque ſuis geſta naturis, unum tamen Chriſtum Jeſum eum meinento eſſe, qui utrumque eſt. Hæc igitur demonſtranda à me paucis fuerunt, ut utriuſque naturæ formam tractari in Domino noſtro Jeſu Chriſto meminiſſemus: quia qui manens in forma Dei, formam ſervi ſuſcepit, ipſe divinitatem nequaquam amiſit. Cæterùm, fratres, hortamur vos, ut moneatis eos converti ad Deum.

Unde ſcriptum eſt: *Fili, ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Noli anxius eſſe in divitiis injuſtis: nihil proderunt tibi in die obductionis & vindictæ. Non ventiles & in omnem ventum, & non eas in omni via. Sic enim peccator probatur duplici lingua. Eſto firmus in via Domini, & in veritate ſenſûs tui, & ſcientia: & proſequatur te verbum pacis & juſtitiæ. Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei, ut intelligas: & cum ſapientia fer reſponſum. Si eſt tibi intellectus, reſponde proximo: ſin autem, ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris in verbo indiſciplinato, & confundaris. Honor & gloria in ſermone ſenſati: lingua verò imprudentis, ſubverſio illius. Non appelleris ſuſurro, & lingua tua ne capiaris, & confundaris. Super furem enim eſt confuſio & pœnitentia, & * denotatio peſſima ſuper bilinguem: ſurſurratori autem odium, & inimicitia, & contumelia. Juſtifica puſillum & magnum ſimiliter. Noli fieri pro amico inimicus proximo. Improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator invidus & bilinguis. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus, ne fortè elidatur virtus tua per ſtultitiam: & folia tua comedet, & fructus tuos perdet: & relinqueris velut lignum aridum in eremo. Anima enim nequam diſperdit, qui ſe habet, & in gaudium inimici dat illum, & deducit in ſortem impiorum.* Eccleſ. 5. * Devoratio.

Talibus vos exhortationibus, fratres, viciſſim monetote, & bona ſemper ſectamini, malaque vitate. * Magnis enim ſtudiis (ſecundum beatum * Gelaſius Ep. 9.

Apo-

1. Timoth. 6. Apoſtolum) præcavendum eſt, *ne fides & diſciplina Domini blaſphemetur*. Et ſi illa nonnunquam ſinenda ſunt, quæ (ſi cæterorum conſtet integritas) ſola nocere non valeant: illa tamen ſunt magnopere præcavenda, quæ recipi ſine manifeſta decoloratione non poſſunt. At ſi ea ipſa, quæ nullo detrimento aliquoties indulgenda credentur, vel rerum temporumque cogit intuitus, vel acceleratæ proviſionis reſpectus excuſat: quantò magis illa ſunt nullatenus mutilanda, quæ nec ulla neceſſitas, nec Eccleſiaſtica prorſus extorquet utilitas? Iccircò, fratres, iſta prætulimus, ut hæ ſpecies, quas non licet offerri ſuper altare, * juxta conſtitutionem Apoſtolorum, eorumque ſucceſſorum, ad domum ſacerdotum deferantur, & à ſacerdotibus benedicantur, & per ſimplicem benedictionem benedicta, demum à populis ſumantur: fabæ tantùm & uvæ, & cætera, quæ Apoſtoli conſtituerunt, ſuper altere offerantur. * Optamus igitur, fratres chariſſimi, & totis omnipotentem Dominum precibus exoramus, ut dilectionem veſtram in amoris ſui conſtantiam faciat magis magiſque ferveſcere, atque in pace Eccleſiæ in una vos concedat manere concordia. * Admonemus etiam fraternitatem veſtram, ut in commiſſis vobis animabus ſolerter invigiletis, animarumque magis lucris, quàm commodis vitæ præſentis intendatis.

* Can. 3.4.5. Apoſtol. ex verſione Dionyſ. Exigui.

* S. Greg. Ep. 52. lib. 4.

* S. Greg. Ep. 25. lib. II.

In continendis verò ac diſponendis rebus Eccleſiaſticis diligentes cuſtodes exiſtatis, ut ex omni parte ſuſceptum vos condignè geſſiſſe paſtoris officium, venturus judex, cùm ad judicandum venerit, debeat approbare. * Omnipotens autem Deus ſuâ vos protectione cuſtodiat, honoremque à Deo vobis collatum, moribus ſervare concedat, atque cum multiplici fructu animas vobis commiſſas ad paſcua æterna adducere, ſibique condignè repræſentare adjuvet, voſque inter Sanctos & electos ſuos collocare dignetur. Data 11. Idus Aprilis, Aureliano & * Marcello viris clariſſimis * Conſulibus.

* S. Greg. Ep. 50. lib. IV.

* Marcellino.

* Anno 275. nondum defuncto Felice.

EXCURSUS V.

Notæ in eam Epiſtolam hiſtoricæ & dogmaticæ. Porrò ſcriptam fuiſſe præcipuè adversùs hæreſim Paulli Samoſateni, adhuc graſſantem. Objecta quædam contra illius δογμάτων *enervantur.*

52. NON poſſumus diffiteri, ingentem difficultatem eſſe ad tuendam auctoritatem hujus Epiſtolæ, prout jacet.. Sed tamen certò dici poteſt, fuiſſe Eutychiano Papæ occaſionem valdè opportunam ad ſcribendam illam contra Paullum Samoſatenum, qui aliquot annis antè blaſphemo & putido ore effutierat & adhuc diſſeminare pergebat, Chriſtum Dominum fuiſſe purum hominem. Ea inſania refutatur in hac Epiſtola, & oſtenditur, fuiſſe quidem hominem in tempore genitum virtute Spiritûs ſancti in utero MARIÆ ſemper Virginis: ſed ſimul ex æternitate unigenitum Filium Dei, verum Deum, immenſum, & Creatorem rerum omnium. *Inenarrabilis ergo* (inquit inter alia) *à Deo originis, unus unigenitus Deus, in corporis humani formam ſanctæ Virginis utero inſertus accreſcit: qui omnia continet, intra quem, & per quem cuncta ſunt, humani partûs lege profertur*. Et poſt aliqua: *Planè vitam ſuam neſcit, qui Chriſtum JESUM ut verum Deum, ita & verum ignorat hominem. Et ejuſdem periculi res eſt JESUM Chriſtum, vel Spiritum ſanctum, Deum non credere, vel carnem noſtri corporis in Chriſto denegare.*

53. Itaque fuit congrua occaſio Pontifici Eutychiano refutandi hæreſim illam, ſicuti fuerat ejus deceſſori S. Felici Papæ, qui legitur eam damnâſſe in Epiſtola quadam ad Eccleſiam Alexandrinam, memoratâ à S. Cyrillo Alexandrino in Apologia, Vincentio Lirinenſi in Commonitorio cap. 42. & Concilio Chalcedonenſi Actione I. Sed & ante tempus utriuſque Pontificis à Dionyſio Papa, & Dionyſio alio Alexandrino, damnatus fuerat idem Paullus Samoſatenus cum ſuis erroribus, teſte S. Athanaſio libro de Synodis, circa annum Chriſti CCLXV. Præterea anno ἀμέσως ſequenti, qui fuit Dionyſii Papæ ſextus, Synodus Alexandrina celebrata fuerat contra illum: cui inter alios ferè infinitos (ut loquitur Euſebius lib. 7. Hiſtoriæ cap. 21.) interfuère S. Firmilianus Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, S. Gre-

S. Gregorius Neocæſareenſis cognomento Thaumaturgus, ejuſque frater Athenodorus Epiſcopus Ponti. Cæterùm S. Dionyſius Alexandrinus eò vocatus, ire non valens ob nimiam ſenectutem, & ægritudinem, ut inquit Idacius in Chronico cap. 21. miſit literas, quibus Paulli errores execrabatur. Eos ipſe abjuravit, propterea in ſua Antiochena Sede manere permiſſus.

54. Verùm, uti mos Hæreſiarcharum eſt, aliquanto pòſt tempore rediit ad ingenium ſuum, inſtauratâ eâdem hæreſi: adversùs quam coacta fuit alia Synodus Antiochiæ anno CCLXXII. convenientibus illuc finitimarũ regionum plurimis Epiſcopis, juxta Euſebium cap. 23. citati libri. In quorum præſentia Malchlo ejuſdem Eccleſiæ diſertiſſimus Presbyter egregiâ diſputatione Paullum de hæreſi convicit, propterea ſede ſua pulſum, ſubrogato in ejus locum Domno, omni virtutum genere prædito. Unde & Patres ejus Concilii ſynodicam ſcripſerunt ad Dionyſium Papam, & omnes Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos, in qua narrabant, præter hæreſim Paulli, ejuſdem ſacrilegia, fraudes, rapinas, turpitudines, luxuriam, faſtum in ſedendo & incedendo. quin & adeò irreligioſum fuiſſe, ac deveniſſe eò impietatis, ut in locum pſalmorum, ſive cantuum ſacrorum, ſolenniſſimo Paſchatis die, in media Eccleſia introduxiſſet cantilenas inanes à mulieribus in laudem ſuam paratas. Hic fuit genius, hi mores hominis illius blaſphemi in Filium Dei, cui ſolam naturam humanam conceſſit, divinam negavit. Et omnibus ferè ſæculis experimento compertum eſt, Hæreſiarchas vitiorum mancipia fuiſſe, Deo id juſtè permittente. Atque inde aliqua utilitas oritur, ne reliqui homines fidem præſtent in doctrina iis, quorum execrabilis eſt vita. Nempe antiqua & vera ſententia eſt illa: QUORUM VITA CONTEMNITUR, DOCTRINA DESPICITUR.

55. Sed quamvis Paullus cum ſua hæreſi in ea Synodo damnatus fuiſſet, ac Sede ſua ejectus, immo & domo Epiſcopali (quam deſerere nolebat) expulſus decreto Imperatoris Aureliani, quem appellaverat (primo exemplo tunc introducto appellationum à judiciis Eccleſiaſticis ad Principes ſæculares) non propterea aut depoſuit errorem, aut is extinctus fuit, ſed diù permanſit in plurimis hominibus ab illo ſeductis, qui Paullianiſtæ dicti fuerunt, & ita nominantur execrationis cauſsâ in Concilio Niceno Can. XIX. ubi & poſt ſui converſionem baptizandi intra Catholicam Eccleſiam decernuntur, veluti qui intra ſectam Paulli Samoſateni irritum & inane baptiſma accepiſſent.

56. Hæc cùm ita ſint, habuit planè Eutychianus Pontifex cauſſam ſcribendi Epiſtolam hanc ad Hiſpanos contra hæreſim Paullianiſtarum, anno circiter CCLXXVI. id eſt, triennio aut quadriennio poſtquam illa in ſecunda Synodo Antiochena, nuper memorata, fuerat proſcripta. Et quemadmodum Patres Antiocheni illam damnantes, naturam divinam atque humanam in Chriſto Domino apertè confeſſi ſunt, ac verum Deum ſimul & hominem agnoverunt: ita & Eutychianus ad extirpandum errorem illum adhuc graſſantem, cenſuit opportunum aut neceſſarium ſcribere ad Epiſcopos Hiſpaniæ (fortaſſis etiam ad alios, quamvis literæ non extent) ea de re.

57. Notanda verò maximè & lectu digniſſima ſunt verba quædam prædictæ Epiſtolæ ſynodalis præcipuorum Epiſcoporum Hymenæi, Theophili, Theotecni, Maximi, Procli, & Boleni, adversùs errorem ejuſdem Paulli, quæ attentiùs legi & conſiderari velim à recentibus Paullianiſtis, Photinianis, Socinianis, & aliis noſtri ſæculi Ariomanitis. Profitentur Antiocheni Patres, *ſe tradere fidem, quam acceperant ab initio, habuerantque traditam & conſervatam in Catholica Eccleſia, uſque in hodiernum diem, PER SUCCESSIONEM AB APOSTOLIS, & qui oculis ſuis viderunt, & adminiſtri facti ſunt Verbi, prædicatam ex Lege & Prophetis, & Novo Teſtamento*. Mox ſubjungunt, juxta eam antiquam Fidem, Chriſtum eſſe, *σοφίαν καὶ λόγον, καὶ δύναμιν Θεοῦ, πρὸ αἰώνων ὄντα, οὐ προγνώσει, ἀλλ' οὐσίᾳ, καὶ ὑποστάσει Θεὸν, Θεοῦ υἱόν*. id eſt, *Sapientiam & Verbum, virtutemque Dei, ANTE SÆCULA EXISTENTEM, non ſolâ præſcientia, SED SUBSTANTIA, ET SUBSISTENTIA DEUM, DEI FILIUM*. Quid illuſtrius?

58. Hoc ergo ipſum ferè profitetur Eutychianus Papa in præſenti Epiſtola adversùs eundem Paullum, & ipſius ſequaces: ut qui non ceſſerant ſynodicæ damnationi ejus hæreſeωs, cederent ſaltem Sedi Apoſtolicæ, ſive Romano Pontifici ex cathedra definienti veritatem naturæ divinæ & humanæ in Chriſto homine; ſeu potiùs illam declaranti. Nam ea veritas non ſolùm in ſacris literis teſtata habetur variis locis, ſed etiam perpetuò credita & palàm tradita fuerat ab Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus & Patribus, ac ſcriptoribus Eccleſiaſticis uſque ad Pontificatum Eutychiani ipſius: ut fusè oſtendimus in Prolegomenis editionis Romanæ ad Tomum II. Theologiæ S. Anſelmi. Huc enim, inter alia, potiſſimùm ſpectant illa Eutychiani verba: *Hæc itaque humanæ beatitudinis fides vera eſt, Deum & hominem prædicare, Verbum & carnem confiteri: neque Deum neſcire quod homo ſit, neque carnem ignorare quod Verbum ſit*.

59. Hiſce jam conſtitutis, ſuperſunt difficultates aliquot Criticorum adversùs ejuſdem Epiſtolæ auctoritatem. Imprimis obſtare videntur aſſumenta plura ex Patribus poſterioribus mutuata initio illius toto capite primo. nimirum, ex Symmacho Epiſt. V. ad Cæſarium, S. Leone Epiſt. XCVII. (ubi major pars habetur eorum, quæ hoc loco dicuntur ſeqq. capitibus) Gelaſio Epiſtolâ IX. ac tandem ex Gregorio Epiſt. LII. Lib. IV. & Epiſtolâ XXV. Lib. II. & Epiſt. L. Lib. IV. Quæ omnia evidenter concludere videntur, ſaltem interpolatam eſſe Eutychiani Epiſtolam, dato quod non ſit cenſenda prorſus ſubdititia.

60. Non diffiteor, vehementem eſſe ſuſpicionem, ut illa fuerit interpolata, poſitis initio ad marginem teſtimoniis Pontificum ſequentium à quopiam homine docto, veluti exornationis cauſsâ; & poſtea à quopiam imprudente aut ſciolo collocatis intra corpus ejuſdem Epiſtolæ, ut ſæpè aliàs monui, præſertim Diſſert. IV. Idque facilè potuit contin-

gere ſive ante, ſive poſt tempus S. Iſidori, qui ſanè ſolùm collegit illas Pontificum Epiſtolas, prout circumferebantur uſque ad tempus ſuum circa annum DCXX. paullò poſt celebratum ab ipſo Concilium Hiſpalenſe II. ut Diſſert. I. oſtenſum fuit.

61. Vel fortaſſe quiſpiam perſiſtet in eo, quod non ſemel cum Franciſco Turriano, Antonio Auguſtino, Severino Binio, Andrea Sauſſajo, & aliis monuimus, dictumque fuit in hac ipſa Diſſertatione num. 41. ac ſeqq. facilè credi poſſe, Pontifices & Patres poſteriores mutuâſſe ex antiqoioribus ea fragmenta, ſive periodos, aut ſententias, quæ in Epiſtolis prædictis inveniuntur. Sic certè in locis ipſis S. Leonis Papæ paullò antè indicatis, ex quibus litem nobis intentant adverſarii, inveniuntur αὐτιλεξεὶ teſtimonia plurima S. Hilarii ſæculo ferè integro antiqoioris, quin ullus vir doctus exinde interpolata dixerit S. Hilarii ſcripta aſſumento aliquo ex Epiſtolis poſterioribus S. Leonis.

62. At dices, eſſe longè diſparem rationem: quia S. Leo iis locis nominatim allegat S. Hilarium, & illius verba exſcribit. Hoc & ipſe fateor. Sed repono adhuc, ſolenne fuiſſe multis antiquorum Patrum in lucubrationes ſuas transferre loca integra antiquorum, etiam non laudatis, ſive allegatis iis: ac de S. Iſidoro ſpeciatim id obſervat Archiepiſcopus Marca (alioqui nobis contrarius) ſubditque vel ex eo capite non modicam apud doctos homines meruiſſe laudem; quamvis alii eam ob cauſam plagiarii cenſerentur. Itaque fieri potuit, ut poſteriores Pontifices ex prioribus verba uſurparent in Epiſtolis ſuis, etiam nullâ ipſorum mentione factâ, qualiter omnibus ſæculis facere ſoliti ſunt Romani Præſules: quorum innumeræ Epiſtolæ & diplomata certa atqoe explorata, magnâ ſui parte contexta ſunt eiſdem ſententiis & clauſulis.

63. Sed quid reſpondebimus difficultati à Criticis objectæ ex Conſolato Aureliani & Marcelli, ſub quo data ponitur hæc Epiſtola II. Idus Aprilis? nimirum anno Eræ communis, ſive vulgaris, aut Chriſtianæ CCLXXV. Opponont enim, eo die Aprilis adhuc ſuperſtitem foiſſe Felicem Eutychiani deceſſorem: utpote mortuum eo anno III. Kal. Junii, juxta librum Pontificalem ab Holſthenio correctum.

64. Certè mirum eſt eruditiſſimum Philippum Labbè, alioſque ſimiles ſcriptores, ob levem hunc ſcrupulum rejeciſſe, aut ſuſpectam habuiſſe Epiſtolam præjactam, nbi ſoliti ſunt errata longè majora diſſimulare in aliis veterum monomentis, præſertim ubi è re ipſorum eſt. Imprimis ergo dicimus, verè Conſules fuiſſe eo anno CCLXXV. Aurelianum & Marcellum, ſeu Marcellinom, ut in quibuſdam exemplaribus Faſtorum habetur. Itaque potuit ſub eorum Conſulatu Eutychianus eam Epiſtolam ſcribere. An verò eo ipſo anno viveret adhuc die ſecundo Aprilis S. Felix Papa, non ſatis conſtat, cùm ejus Pontificatus à quibuſdam longior, à quibuſdam brevior ponatur. In duobus Mss. Florentinis eidem tribuuntur anni quatuor, menſes verò in uno eorum ſex, in altero tres. In Pontificali ſub nomine Damaſi ſcripto, dumtaxat numerantur duo anni, menſes decem, dies viginti quinque. In tanta autem varietate incertum eſt quonam anno diem obierit Felix: & fortaſſe accidit, non ſub Conſulatu Aureliani & Marcelli, qui contigit anno CCLXXV. ſed Aureliani & Julii Capitolini, incidentis anno proximè præc. CCLXXIV. juxta Onuphrium & alios, quos noviſſimè ſequitur Pagius. Hac autem ratione initâ, potuit abs dubio Eutychianus toto anno CCLXXV. Pontificatum gerere, ac proinde Epiſtolam hanc dare II. Idus Aprilis, uti in ea habetor. Quod ſi verò quis id contentioſiùs neget, erratum erit in ſolo menſe, quod paſſim diſſimulatur in mille aliis monumentis antiquorum certis & exploratis.

65. Hactenus licuerit præmittere Apparatum ad Concilia Hiſpaniæ, & explanationem ac defenſionem tum Præfationis S. Iſidori, tum etiam Collectionis eorundem ab ipſo factæ. Nunc accedamus jam ad ea exhibenda, quotcumque ad Hiſpaniam ſpectant. In omnibus verò Collectionibus præmitti ſolet ORDO CELEBRANDI CONCILIUM, quem Hiſpanica Eccleſia ab antiquiſſimo tempore obſervavit. Illom itaque hoc loco exhibendum cenſuimus.

APPARATUS AD CONCILIA HISPANIÆ

PARS TERTIA.

DE ORDINE SERVATO IN CONCILIIS HISPANIÆ.

IN *Collectionibus, tum Mss. tum excuſis Conciliorum, ante omnia illa præmitti ſolet* Ordo celebrandi Concilia, *ſimiliter &* Via Regia, *atque* Exhortatio ad Regem. *Quæ ſcripta, ſive opuſcula videntur primò concepta atque in uſum functionemque deducta apud Concilia Hiſpaniarum: ut patebit ex eorum contextu, & obſervationibus noſtris. Ea itaque omnia hoc loco exhibere viſum, antequam Concilia ipſa proferamus.*

ORDO

ORDO
CELEBRANDI CONCILIUM.

INCIPIT ORDO DE CELEBRANDO CONCILIO.

HORA itaque diei primâ ante ſolis ortum ejiciantur omnes ab Eccleſia; obſeratiſque foribus, cuncti ad unam januam, per quam ſacerdotes ingredi oportet, Oſtiarii ſtent. Et convenientes omnes Epiſcopi pariter introëant, & ſecundùm ordinationis ſuæ tempus reſideant. Poſt ingreſſum omnium Epiſcoporum, atque conſeſſum, vocentur deinde Presbyteres, quos cauſſa probaverit introire. Nullus inter eos * audeat ingredi Diaconorum. Poſt hos ingrediantur Diacones probabiles, quos ordo popoſcerit intereſſe: & coronâ factâ de ſedibus Epiſcoporum, Presbyteres à tergo eorum reſideant, Diacones in conſpectu Epiſcoporum ſtent; deinde ingrediantur * & laïci, qui electione * Concilii intereſſe meruerint. Ingrediantur quoque & Notarii, quos ad recitandum vel ad excipiendum ordo requirit, & obſerentur januæ. Sedenteſque in diuturno ſilentio,* dicat Archidiaconus: *Orate*: ſtatimque omnes in terra proſtrabuntur, & orantibus diutiùs tacitè cum fletibus atque gemitibus, unus ex Epiſcopis ſenioribus ſurgens, orationem palam fundat ad Dominum, cunctis adhuc in terra jacentibus, dicens:

Ex lib. Wigilano ſive Albeldenſi, qui aſſervatur in Biblioth. Regia D. Laurentii Ms. longè verò auctiora & correctiora hæc ſunt, quàm quæ impreſſa circumferuntur. Vide Conc. Tol. IV. c. 4.

* Se ingerat. Presbyteri. & Diaconi qualiter ad Concil. admittantur.

* Laici quoque.

* Concilio.

* Atque cor totū habentes ad Dominū Sacerdotes.

Vide Concil. Tol. an. 1592. ad finem

2. ADSUMUS ſancte Spiritus, adſumus: peccati quidem * humanitate detenti, ſed in nomine tuo ſpecialiter adgregati. Veni ad nos, * adeſto nobis, & dignare inlabi cordibus noſtris: doce nos quid agamus, quò gradiamur oſtende, * quid efficiamus operare. Eſto ſolus & ſuggeſtor & effector judiciorum noſtrorum, qui ſolus cum Deo Patre, & Filio, nomen poſſides glorioſum. Non nos patiaris perturbatores eſſe juſtitiæ, qui * ſummè diligis æquitatem. Ut ſiniſtrum nos non ignorantia trahat, non favor inflectat, non acceptio muneris vel perſonæ corrumpat; ſed junge nos tibi efficaciter, ſolius tuæ gratiæ dono: ut ſimus in te unum, & in nullo deviemur à vero; qualiter in nomine tuo collecti, ſic in cunctis teneamus * cum moderatione pietatis juſtitiam, ut hîc à te in nullo diſſentiat ſententia noſtra; & in futuro pro bene geſtis conſequamur præmia ſempiterna. Amen.

* Immanitate.

* Eſto nobiſcum.

* Quid efficere debeamus, ut te auxiliante, tibi in omnibus placere valeamus.

* Summam.

* Moderamine.

Te condonante, qui cum Patre & Filio, unus permanes Deus, per infinita ſæcula ſæculorum.

In qua oratione, nec oratio * paterna, nec benedictio; ſed ipſa ſolummodo oratio confirmetur. Quando autem plurimi Metropolitani fuerint, * tunc ab altero hæc oratio dicatur:

* Dicatur.

* Hæc verba non extant in Ms. Juſtelli.

Digitized by Google

A L I A.

Domine, qui nos juſtitiam loqui, & quæ recta ſunt præcipis judicare, tribue nobis. ut nec iniquitas in ore, nec pravitas inveniatur in mente, ut puro corde purior ſermo conſentiat, procedat in operibus juſtitia, nec appareat dolus in lingua.

A TERTIO VERO METROPOLITANO, LOCO TERTIO *hæc oratio pronunciatur*.

JESU Domine, qui ſacro verbi tui oraculo promiſiſti, ut ubi duo vel tres in nomine tuo fuerint adgregati, medius dignareris adeſſe, adeſto cœtui noſtro propitius, & cor noſtrum perluſtra miſericors, ut ita rectum juſtitiæ tramitem teneamus, ne à bono miſericordiæ aliquatenus aberremus.

A L I A.

Diſſolve Domine noſtrarum mentium ligaturam, & obligationis impiæ confringe catenam; ut tibi laudem pro liberatione reddamus, cujus ultionem pro tranſgreſſione paveſcimus.

A L I A.

Deus, qui veritatem loqui filios hominum cupis. & eorum caſto judicio delectaris, mentem nos dignare habere rectam, ut poſſimus labiis veram depromere juſtitiam.

3. Finitâ autem oratione, & reſponſo ab omnibus, *Amen*; rurſus dicit Archidiaconus: *Erigite vos*. Et confeſtim omnes ſurgant, & cum omni timore Dei, & diſciplina, tam Epiſcopi, quàm Presbyteri ſedeant. Sicque omnibus in ſuis locis in ſilentio conſidentibus, Diaconus albâ indutus, codicem * Canonum in medio proferens, Capitula de Conciliis agendis pronunciat: ideſt, ex Concilio Chalcedonenſi Erâ XVIII. item ex Capitulis Orientalium Patrum quæ Martinus Epiſcopus de Græco in Latinum vertit, Erâ XVIII. de Synodo facienda. Item ex Concilio Toletano IV. Erâ III. Item ex Concilio Agathenſi Erâ * XVI. ſive ex Sermone Sancti Ambroſii de pace, vel aliud de Canonibus, quod Metropolitano aptius viſum fuerit, ut legatur. Finitiſque titulis, Metropolitanus Epiſcopus Concilium alloquitur dicens:

*Fortè is Cod. Canonum erat, qui à tempore S. Leonis Papæ ubique receptus fuerat, & cujus Mss. duo extant nunc in Monaſterio Rivipoll. Cataloniæ. Vide Diſſert. II. ſuprà. Succeſſit Collectio Canonum elaborata à S. Iſidoro Hiſpalen. qui fuit Præſes hujus Concil. IV. Toletan. & illam perfecerat poſt Concil. Hiſp. II. coactum anno 619.

* XXXV.

EXHORTATIO.

4. Ecce ſanctiſſimi ſacerdotes, præmiſſis Deo precibus, fraternitatem veſtram cum pia exhortatione convenio, & per divinum nomen obteſtor, ut ea, quæ à nobis de Deo, de ſacris ordinibus, vel * veſtris moribus, vobis fuerint dicta, cum omni pietate ſuſcipiatis, & cum ſumma reverentia perficere intendatis. Quòd ſi forſan aliquis veſtrûm aliter quàm dicta fuerint ſenſerit, ſine aliquo ſcrupulo * commotionis, in noſtrorum omnium * collatione; ea ipſa de quibus dubitaverit, conferenda reducat, qualiter Deo * mediante, aut doceri

* Sanctis.

* Contentionis.
* Copulatione.
* Auxiliante.

ceri poſſit, aut doceat. Deinde ſimili vos obteſtatione conjuro, ut nullus veſtrûm in judicando, aut perſonam excipiat, aut quolibet favore vel munere pulſatus, * à veritate diſcedat, ſed cum tanta pietate quidquid cœtui noſtro ſe judicandum intulerit, ut nec diſcordans contentio ad ſubverſionem juſtitiæ inter nos locum inveniat, nec item in perquirenda æquitate vigor noſtri ordinis, vel ſolicitudo tepeſcat.

* A juſto judicio ſcienter avertatur.

5. Poſt * allocutionem Concilii, quâ Metropolitanus ſolet Synodum alloqui univerſalem, ſtatim Rex cum ſuis Optimatibus ingreditur in Concilium: & imprimis coronâ ſacerdotum poſt ſe dimiſsâ, ad altare converſus, ibi orationem dicit: ſed ipsâ oratione ſupra actâ, ad Concilium converſus dicit: & humo * proſtratus atque inde ſe erigens, & ſe ipſum precibus Sacerdotum commendat, & adloquendo Concilium, ut juſtiſſimè agant, religiosâ exhortatione inſinuat. Poſtquam autem expleverit exhortationem ſuam, à Diacono dicitur: *Oremus*.

* Hanc exhortationem.

* *Ita legendum*, *non*, homo, *ut eſt apud Binium*.

6. Tunc Rege converſo ad Orientem, omnes ſacerdotes in terra pariter proſternantur, ſicut & priùs: ſicque dicatur hæc oratio Dominica.

Ritus converſionis ad Orientem antiquus in Eccleſia.

Rex Deus à quo Regum regitur regnum: quo gubernante ſublime, quo deſerente fit fragile, famulo tuo N. ſolers moderator adſiſte. Da ei, Domine, fidei rectitudinem firmam, & legis tuæ cuſtodiam indefeſſam: ita morum honeſtate præpolleat, ut tuæ majeſtati complaceat; ita nunc præſit populis, ut coronetur poſt tranſitum cum electis. Pater noſter.

BENEDICTIO.

7. Benedicat tibi, ſereniſſime Princeps, virtutum Dominus, & omnipotens Deus. Amen.

Inſpiret tibi facere miſericordiam, & temperare juſtitiam. Amen.

Qui tibi tribuit regnum, ipſe cor tuum conſervet inlæſum à nocibilitate omnium populorum. Amen.

Et qui conventum noſtrum pro Domino veneraris, cum tuis omnibus poſt longa ſæcula coroneris. Amen.

Per Dominum noſtrum JESUM Chriſtum, qui cum Deo Patre, & ſancto Spiritu, unus Deus gloriatur in ſæcula ſæculorum.

Quâ benedictione ſuſceptâ, dicitur illi à Diacono:

In nomine Domini noſtri JESU Chriſti, ite cum pace.

8. Sicque cunctis reſpondendum eſt: *Deo gratias*. Statimque idem Princeps ſecedit à conventu Concilii. Poſt egreſſum igitur Regis, & exhortationem Metropolitani, quæ priùs dicta eſt, introibunt omnes quique fuerint Presbyteres, Diacones, vel Religioſi ad audiendam doctrinam. Sicque Archidiaconus lecturus eſt Canonem Toletani * Concilii XI. Erâ I. *Ne tumultu Concilium agitetur*. Quo Canone perlecto, ſtatim Concilium Epheſinum ex ordine perlegetur: deinde conlatio pariter & inſtructio de myſterio ſanctæ Trinitatis habebitur, ſimulque & ordinibus officiorum, ſi in omnium ſedibus ejuſdem celebritatis * unitas teneatur. Pro his quoque cauſſis, prout ſpatium diei permi-

* *Hæc verba procul dubio addita fuerunt longè poſt Concil. IV. Tolet. & plurimis annis poſt obitum S. Iſidori Hiſpal. qui an. 636. obiit. Concilium autem XI. quod hoc loco citatur, habitum fuit an. 675.*

* Humanitas.

permiſerit, & Epiſtolæ Papæ Leonis ad Flavianum Epiſcopum de erroribus Eutychetis, & myſterio ſanctæ Trinitatis legendæ ſunt, Canones quoque de unitate officiorum.

* Tranſeatur.
* Partiantur.
* Ordini & cauſſæ

9. Nec aliud aliquid antè * tranſibitur, quàm iſta omnia explicentur; ita tamen ut in totis tribus diebus litaniarum nihil aliud agatur, nec retractetur, niſi ſola conlatio de myſterio ſanctæ Trinitatis, & de ordinibus ſacris, vel officiorum inſtitutis; itaut hæc tota * peragantur per iſtos tres dies; nihil aliud, ſicut jam dictum eſt, niſi ſola quæſtio, de his quæ prædicta ſunt, habeatur, ita ut lectio ſemper congruens * cauſſam ordinis, quæ quærenda eſt, antecedat.

ITEM ORATIO IN SECUNDO DIE IN INCHOATIONE CONCILII DICENDA.

Noſtrorum tibi Domine curvantes genua cordium, quæſumus, ut bonum quod nobis à te requiritur, exequamur; ſcilicet, ut promptâ tibi ſolicitudine gradientes, diſcretionis arduæ ſubtile judicium faciamus, ac miſericordiam diligentes, clareamus ſtudiis tibi placitæ actionis.

ITEM ORATIO DIE TERTIO, QUÆ INCHOATIONE CONCILII DICITUR.

* Proclamantes.
* *Hic finitur editio Surii.*

A te, Domine, interni clamoris vocibus * unanimiter poſtulamus, ut reſpectu tuæ gratiæ ſolidati, præcones veritatis efficiamur intrepidi, tuumque valeamus verbum cum omni fiducia loqui. *

* Prolaverit.
* Se proſternant.
* Juſtè & religioſè cogitent.
* Singulatim.

10. Poſt hæc in quarto die reliquæ cauſſæ per ordinem admittendæ ſunt. Sicque omnes qui de Religioſis in retrò actis diebus pro ſpirituali inſtructione interfuerunt Concilio, foris egredientur: reſidentibus aliquibus Presbyteris in Concilio, quos Metropolitanus * ordinaverit honorandos. Per ſingulos tamen illos tres dies Litaniarum Epiſcopi vel Presbyteres cum admonitore primùm orationibus * proſtrabuntur. Sicque collectâ à Metropolitano oratione, & dicente Diacono: *Erigite vos*, conſurgent, & de divinis tantùm, ut dictum eſt, rebus, conlationem habebunt. In reliquis tamen diebus, cunctis adſtantibus, oratio colligenda eſt. Et ſic conſidentes cauſſarum negotia * judicabunt. Nullus tamen tumultus, aut inter conſidentes, aut inter adſtantes habebitur. Eodem autem modo, eodemque ordine ad Concilium omnes per ſingulos dies ingrediantur, quo ſuperiùs jam præmiſſum eſt. Nam etſi Presbyteres & reliqui, aut Diaconus, Clericus, ſive Laïcus de his qui foris ſteterint Concilium pro qualibet re crediderit appellandum, Eccleſiæ Metropolitanæ Archidiacono cauſſam ſuam intimet, & ille Concilio denunciet: tunc illi & introëundi, * & proponendi licentia concedatur. Nullus autem Epiſcoporum à cœtu communi ſecedat, antequam hora generalis ſeceſſionis adveniat. Concilium quoque nullus ſolvere audeat, niſi fuerint cuncta determinata: ita ut quæcumque deliberatione communi finiuntur, Epiſcoporum ſingulorum manibus ſubſcribantur. Ita tamen ut ante duos, vel tres dies, quàm ſolvatur Concilium, omnes

Con-

Conſtitutiones à ſe editas diligenti conſideratione retractent. * Item in die, quâ Concilium abſolvendum eſt, Canones qui in ſancta Synodo conſtituti ſunt, coram Eccleſia in publico relegantur. Quibus explicitis, reſpondetur: * *Amen*.

11. Deinde ad locum redeuntes, ubi in Concilio reſidebant, Canones ipſos ſubſcripturi ſunt. Admonendi quoque à Metropolitano ſunt de Paſcha ventura, * quoto veniet. Admonendi ſunt etiam quo tempore, ſuperveniente anno ad Concilium faciendum veniant, & eligendi etiam de Epiſcopis, qui cum Metropolitano dies feſtos *Nativitatis Domini, & ſanctum Paſcha debeant celebrare. Poſt hæc dicente Archidiacono: *Oremus*, omnes ſimul in terram pariter proſtrabuntur: ubi diutiſſimè orantibus, hanc unus ex majoribus orationem dicturus erit:

* Ne in aliquo offendiſſent.

* In choro.

* Venturo, quo veniat die. Vide Epiſt. 95. S. Leonis ad Epiſcopos Galliæ & Hiſp. circa feſtum futurum Paſchæ anno. 455. Recole etiam dicta in ſuperioribus Diſſer. VIII. n. 11. & ſeqq.

* Natalis.

ORATIO.

12. Nulla eſt, Domine, humanæ conſcientiæ virtus, quæ inoffenſè poſſit tuæ voluntatis judicia expedire. Et ideo quia imperfectum noſtrum viderunt oculi tui, perfectioni deputa, quæſumus, quod perfecto æquitatis fine concludere præoptamus: te in noſtris principiis * occurſurum popoſcimus; te quoque in hoc fine judiciorum noſtrorum indultorem noſtris exceſſibus ſperamus: ſcilicet, ut ignorantiæ parcas, errori indulgeas, ut perfectis votis perfectam efficaciam largiaris. Et quia conſcientiâ remordente tabeſcimus, ne aut ignorantia nos traxerit in errorem, aut præceps forſan voluntas impulerit juſtitiam declinare, ob hoc te poſcimus, te rogamus, ut ſi quid offenſionis in hac Concilii celebritate adtraximus, te condonante remiſſibile habeamus; ut in eo quod ſoluturi ſumus adgregatum Concilium, à cunctis primùm abſolvamur noſtrorum nexibus delictorum: qualiter, & tranſgreſſores venia, & confitentes tibi ſubſequatur remuneratio ſempiterna. Per Dominum &c.

* Occurſorem.

BENEDICTIO.

13. Patris Dei filius, qui eſt initium & finis, complementum vobis tribuat charitatis. Et qui vos ad expletionem hujus fecit pervenire Concilii, abſolutos vos efficiat ab omni contagione delicti. Amen.

Ut ab omni reatu liberiores effecti, abſoluti etiam per donum Spiritûs ſancti, felici reditu veſtrarum Sedium cubilia repetatis inlæſi. Amen.

Præcedente lumine divinitatis Domini noſtri, qui omnia regit in ſæcula ſæculorum.

Quibus explicitis, dum dictum fuerit ab Archidiacono: *Erigite vos*; omnes illicò pariter exſurgentes, reſidente Metropolitano, ab ipſo primùm incipientes, oſculum ſibi invicem omnes pariter dabunt. Sicque poſt datam ſibi invicem pacem, dicit Diaconus:

In margine erat: Huic oratio paterna adjungitur, & cunctis adhuc tacentibus, hæc Benedictio explicatur.

In nomine Domini noſtri JESU Chriſti, eamus cum pace. Deo gratias.

Et ſic conventus totus abſolvitur.

EXHOR-

EXHORTATIO AD PRINCIPEM

ALIAS

VIA REGIA.

Ex Cod. Alveldeñ Bibliothec. Regiæ D. Laurentii, & Regii Monaſterii S. Æmiliani.
DEUS omnipotens, ò clariſſime Rex, quando voluit, & ubi voluit, de regali nobiliſque
genere te nobiliter procreavit, & miſericorditer ad lavacrum regenerationis perduxit;
caput tuum ſacri Chriſmatis oleo linivit, & dignanter in filium adoptavit; conſtituit
te Regem populi terræ, & proprii filii ſui in cœlo fieri juſſit hæredem: his etenim ſacris
ditatus muneribus, ritè portas diadema Regis; primùm, quia de femore Regis, re-
galiſque deſcendis proſapia, decenter tibi convenit, & benè multa regere regna: ſecundò,
quia te Regem eſſe, & ſacri Chriſmatis unctio, & fidei confeſſio, operiſque confirmat
& actio. Tertiò, quia ut æternum cum Chriſto perciperes regnum, miſericorditer
Ungebantur Hiſpaniæ Reges. adhuc te parvulum Rex Regum adoptavit in filium. Hæc te perſpicua claraque indicia ab infantia Regem
clamitant, Regemque confirmant. Supereſt, ut hæc ipſa regalia, quæ percepiſti bona à Domino munera,
ſolicitè ſalva cuſtodias, & operibus pariter moribuſque defendas: exiguo etenim tempore in hac, quâ vi-
vimus, morabimur vitâ: quia viam univerſæ carnis pergimus, & celeri curſu ad promiſſam quotidie pa-
triam feſtinamus. Reſtat ergo, ut de illa tantùm ſolicitè interrogemus via, quæ nos à latronibus tutos, vi-
tiiſque defæcatos, deſideratam feliciter ducat ad patriam: hortatur etenim nos de hac re Propheta, cùm
Hierem. 4. dicit: *State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, & videte quæ ſit via bona, & ambu-
late in ea; & invenietis requiem animabus veſtris*. Solicitè ergo hæc à nobis diſcreteque quærenda eſt via,
quæ nos ſalvos ad requiem perducat æternam: & quum, Domino nobis monſtrante, fuerit inventa, cautè
diſcreteque nobis ambulandum eſt per eam, ne ad dexteram inclinantibus, aut ad ſiniſtram, occurrat illa,
de qua propheticus ſermo denuncians clamitat: *Eſt via, quæ videtur hominibus recta, cujus noviſſima
Proverb. 16. demergunt ad inferna*. Sed ne aliquis noſtrùm per ignorantiam in hoc oberrans incidat devium, piè nos
Propheta admonet Eſaïas, & ad rectam ſanctamque viam dulciter revocans, clamat: *Et erunt oculi tui
Iſai. 30. videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis. Hæc eſt via, ambulate in
ea, neque ad dextram, neque ad ſiniſtram*. Nam & Iſraëliticus populus, cùm per aliena tranſiens regna,
ad repromiſſionis tenderet patriam, nuncios miſit ad Sehon Regem Amorrhæorum, dicens: *Obſecro, ut
Deut. 17. tranſire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus ad dextram neque ad ſiniſtram, ſed per viam
regiam gradiemur, donec pertranſeam fines tuos*. Et tibi ergo, nobiliſſime Rex, ſi vis ad ſupremam fe-
liciter promiſſionis tendere patriam, diligenter regia quærenda eſt via: quia cùm ſis Rex in terra, ad cœ-
lorum properans regna, per regiam debes currere viam: trita etenim eſt, & antiquitus ſanctorum Regum
Joſue c. 6. veſtigiis confricata. Per illam Joſuë firmiſſimo properans gradu, multorum Regum colla comminuit, &
nefandorum phalanges ſtravit, Hierichuntinos muros evertit, & Iſraëlitico populo terram repromiſſionis
Reg. 1. & 2. diſtento fune diviſit: per illam David indeclinabiliter gradiens, perſecutori Saüli pepercit, lapideo ictu
Reg. 4. c. 10. Goliam extinxit, & ab improperio Allophylorum Dei populum liberavit, & ſibi regnum perpetuum ſoli-
davit: per illam firmiter ambulantem Ezechiam miſericorditer Dominus viſitavit, à mortis termino re-
Reg. 3. cap. 3. vocavit, & quinquies ternos ad vitam addidit annos; per illam adhuc ambulans Salomon, quaſi fluvius
Reg. 4. c. 22. aquâ, impletus eſt ſapientiâ; & ab illa recedens, inexpiabilem gloriæ ſuæ intulit maculam: per illam intre-
pidus Joſias Rex juſtus ambulans, excelſa comminuit regna, abominationes diverſas à populo Dei abſtu-
lit, & juſtificationes à Domino multiplices accepit. Ecce conſpicis perſpicuè, Rex nobiliſſime, qualiter
per regiam ad Dominum Reges ambulant viam, & ad cœlorum regna cum cæteris Sanctis Reges quo-
que feliciter volant. Via enim regia eſt, quæ per Prophetam vocatur ſancta; *per quam non tranſibit
Eſai. 35. pollutus* (ait idem Propheta) *nec invenietur ibi leo* (Diabolus ſcilicet, qui rugiens circuit quærens quem
1. Pet. c. 5. devoret) *nec mala beſtia* (Dæmon videlicet) *aſcendet per eam*: ſed eſt directa via, & ambulabunt qui
redempti à Domino, & liberati fuerint, per eam, per quam & te quotidie, auxiliante Domino, ire cognoſci-
mus, & gratulamur, & ad æternam gloriam te eſſe venturum fideliter credentes non dubitamus. Tantum
eſt, ut quod cœpiſti bonum, perficias, & uſque ad perſeverantiæ finem perducas; quia non qui inchoaverit,
ſed qui perſeveraverit, ſalvus erit.

DE OBSERVANDIS MANDATIS DEI.

Attende ergo, ò clementiſſime & mitiſſime Rex, quantum nos diligat Dominus noſter Jeſus Chri-
ſtus, qui cum promiſſione ſuam à nobis exigit dilectionem, & Spiritum ſanctum dicit nobiſcum eſſe in
æternum manſurum, ſi poſt dilectionem ſuam mandata ejus ſervaverimus: ab ipſo enim, ut jam ſuperiùs
diximus,

Digitized by Google

diximus, nobis omnia bona conceduntur: * & velle bonum, & operari, ab illo priùs nobis largitur: diligimur enim ut diligamus; amamur, ut amemus, cognoſcimur, ut cognoſcamus; adjuvamur, ut operemur, & operando virtutibus ditemur. Ergo ſi te dilectio Dei proximique demulcet, conſequens eſt, ut facias quod ille præcepit: quia in tantum diligis, in quantum facis: neque enim poteſt ſincerè Deum diligere qui mandata ejus fideliter non cuſtodit. Ipſo te Domino docente, intellige: ait enim: * Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Et: * Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat. Joannes quoque Apoſtolus dilectione Dei repletus in Epiſtola ſua ait: In hoc ſcimus quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervamus; qui dicit ſe nôſſe eum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt, & in eo veritas non eſt: qui ſervat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. Liber quoque Job ore Domini ſacratus, de hoc ipſo teſtis eſt, maximè de Regibus dicens: * Non auferet à juſto oculos, & Reges in ſolio collocat in perpetuum; & illuc eriguntur: revelat quoque aurem eorum, ut corripiat; & loquitur, ut revertantur ab iniquitate. Si audierint, & obſervaverint, complebunt dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria: ſi verò non audierint, tranſibunt per gladium, & ſtultitiâ conſumentur. De ſe quoque ipſe Job bonum rectumque dans teſtimonium, ait: * Veſtigia Dei ſequutus eſt pes meus: viam ejus cuſtodivi, & non declinavi ex ea: à mandatis labiorum ejus non receſſi, & in ſinu meo abſcondi verba oris ejus. Tale ergo de te, ò bone Rex, volumus ſemper audire teſtimonium, tale videre frequenter & opus. Ipſe quoque Dominus de dilectione ſua, atque mandatorum ſuorum obſervantia, populum Iſraëliticum admonens, dicit: * Et nunc Iſraël audi præcepta & judicia quæ ego doceo te, ut faciens ea vivas in eis. Obſerva & cave, ne quando obliviſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus, atque judicia & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie; ne poſtquam comederis & ſatiatus fueris, domus pulchras ædificaveris, & habitaveris in eis, habuerisque armenta & ovium greges, argentum & aurum, cunctarumque rerum copiam, elevetur cor tuum, & non reminiſcaris Domini Dei tui. Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac ſervias ei in toto corde tuo, & in tota anima tua, cuſtodiaſque mandata & cæremonias ejus, quas ego præcipio tibi hodie, ut bene ſit tibi? Si autem audieris, ut facias omnia mandata ejus, faciet te Dominus excelſiorem cunctis gentibus quæ verſantur in terra: benedictus eris in civitate, & benedictus in agro: benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ: mittet Dominus ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarum benedictionem: dabit Dominus inimicos tuos, qui conſurgunt adverſus te, corruentes in conſpectu tuo. Addit quoque Dominus adhuc ad Iſraëlem dicens: * Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet meſſium tritura vindemiam, & vindemia occupabit ſementem: & comedetis panem veſtrum in ſaturitate, & abſque pavore habitabitis in terra veſtra: dabo pacem in finibus veſtris: dormietis & non erit qui exterreat: auferam malas beſtias, & gladius non tranſibit terminos veſtros: perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis: perſequentur quinque de veſtris centum alienos, & centum ex vobis decem millia: cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro. Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreveritis leges meas, & judicia mea contempſeritis, ut non faciatis ea, quæ à me conſtituta ſunt, ut ad irritum perducatis pactum meum; ego quoque hæc faciam vobis: viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore: corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubjiciemini his qui oderunt vos, fugietiſque nemine perſequente. Per Eſaïam quoque Dominus ad Iſraël clamat, & dicit: * Utinam attendiſſes mandata mea: facta fuiſſet ſicut flumen pax tua, & juſtitia tua ſicut gurgites maris; & fuiſſet ſicut arena ſemen tuum, & ſtirps uteri tui ut lapilli ejus; non interiſſet, & non fuiſſet attritum nomen ejus. Bonum ergo tibi eſt, ò Rex, ut diligas Dominum Deum tuum, & ob dilectionem ejus nimiam, ſolicitè & diligenter cuſtodias illius præcepta. ſancta ſunt enim mandata ejus & juſta: obſervantibus verò ſalutaria: propterea Pater & Filius & Spiritus ſanctus ad te venient, & in perpetuum lætam manſionem facient. & beatus eris in perpetuum, tali hoſpite viſitatus: propterea complebuntur in benedictionibus dies tui, & in gloria anni tui.

* *Hæc omnia videntur deſumpta ex Concilio Arauſicano II. quod celebratum fuit anno DXXIX. vel e Capitulis Sedis Apoſtolicæ adverſus Pelagianos, atque ipſorum reliquias. Vide quæ diximus To. III. Theologiæ S. Anſelmi Diſp. CXIV.*
* Joan. 14.
* Joan. 1. c. 3.
* Job 26.
* Job c. 23.
* Levit. 26. & Deut. 28.
* Iſai. 48.

DE JUDICIO.

* In judicando pupillis eſto miſericors ut pater, & pro viro matri illorum: & eris tu velut filius altiſſimi obediens, & miſerebitur tui, magis quàm mater. Job quoque ait: * Oculus fui cæco, & pes claudo; pater eram pauperum; & cauſſam quam neſciebam, diligentiſſimè inveſtigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam: flebam quondam ſuper eum qui afflictus erat, & compatiebar pauperi. Nam & hanc regiam eſſe virtutem, Rex Salomon approbat dicens: * Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur. Si vis ergo, ò Rex, ut thronus tuus à Domino in æternum firmetur, non ceſſes juſtificare pauperem & pupillum, non ceſſes ſubvenire viduæ & oppreſſo; non ceſſes defendere advenam & deſolatum: ſubveni miſero, eleva jacentem, ſolida confracta, conforta & robora laſſum: divitiis non ceſſes fulcire mendicum; de manu peccatoris non ceſſes liberare oppreſſum. Audi quid Regibus, Regumque judicibus Dominus per David clamitat, dicens: * Judicate egenum & pupillum, humilem & pauperem juſtificate: erigite pauperem & egenum, de manu peccatoris liberate eum: Huic ſententiæ concordans liber Eccleſiaſticus ait: * Libera eum qui injuriam patitur de manu ſuperbi. Eſaias nihilominus prædicans ait: * Quærite judicium, ſubvenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite viduam, & venite, & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur, & ſi fue-

* Eccl. 4.
* Iob 29.
* Proverb. 29.
* Pſal. 81.
* Cap. 4.
* Cap. 1.

ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana munda erunt. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Vide ergo & diligenter attende Rex, quid defenſoribus evenit pauperum: ſe illis eſſe debitorem, ſeque redditorem pronunciat Deus; nivis candorem peccatoribus promittit, & albæ lanæ munditiam pollicetur: poſtremò bona terræ comedere tribuit; terræ, ſcilicet, illius, de qua ſcriptum eſt: * Sancti in terra ſua duplicia poſſidebunt. Et de qua Pſalmiſta ait: * Credo videre bona Domini in terra viventium. Vides quia bona terræ æternæ illis Regibus conceduntur, qui hîc pauperum defenſores exiſtunt, illis in eſcam fructus æternæ conceditur terræ, qui hîc pauperes ſciunt defendere piè; fructus optimos, ſcilicet Angelorum, fructus æternos, fructus perpetuos, fructus dulciſſimos & amantiſſimos, plenos ſaturitate & pinguedine, plenos lætitia & gaudio, plenos felicitate & gloria. O quàm beata eſt vita Regum juſtorum, quæ & hîc temporalibus rebus fulta niteſcit, & in æternum cum Angelis immortaliter requieſcit: hîc terrenis nutritur deliciis; illic gloriâ veſtitur decoris: hîc populorum conſtipatur catervis; illic choris comitatur Angelicis: hîc hominum multitudine delectatur; illic cum Angelorum choro lætatur: hîc illi militia Imperatoris obtemperat; illic in militia redemptoris exultat: Hîc ſtolâ veſtitus regali niteſcit; illic gloriâ immortalitatis indutus refulget: hîc Regis diademata portat; illic gaudio exultationis reſultat: hîc terreni Regis filius vocitatur; illic cæleſtis Regis filius confirmatur: hîc terreni Regni decenter magnam capit hæreditatem; illic cœleſtis regni felicem feliciter accipit portionem. Hæc ut tibi eveniant, clariſſime Rex, totis viribus laborare non ceſſes: nullus te felicior erit, ſi tibi hæc, auxiliante Deo, evenerint: nullus te tranſcendet in gloria, ſi tibi à Domino feliciter fuerint collata. Amen.

Ibid. 4

DISSERTATIO DECIMAQUINTA.

De ordine ſervato in Conciliis antiquis Hiſpaniæ, & qualiter in iis ſe haberent Epiſcopi ac Reges.

OPORTET explanare ſaltuatim nonnulla eorum, quæ præſcribuntur aut indicantur in Ordine celebrandi Concilii ſuprà exhibito; ſimiliter & in Via Regia, atque Exhortatione ad Regem: quæ tria in Collectionibus Conciliorum editis præmittuntur, etiam in Labbeana, omnium uberrimâ.

EXCURSUS I.

Nota in ea ſacra monumenta, ex Concilio IV. Toletano, cui præfuit S. Iſidorus, deſumpta quoad præcipuam ſui partem. Mos antiquus pernoctandi in Eccleſiis, præſertim in vigiliis ſolemnitatum. Initium Concilii ſummo mane. Quinam ad illud ingrederentur, & quo ordine, ac ritu. Notarios quoque admiſſos, qui exceptores eſſent, & brevibus notis velociſſimè deſignarent omnia ea quæ dicebantur.

2. ORDO celebrandi Concilia, & Via Regia, atque Exhortatio piiſſima ad Regem, extant in variis Mss. præſertim in Albeldenſi, ſeu Wigilano: de quo D. Loaïſa in Præfatione ſua inquit: *Antiquior* (Codex) *vocatur Wigilanus à Wigila monacho ſcriptore; vel Albeldenſis à loco ubi ſcriptus eſt. Albelda eſt hodie parvum municipium in tractu Locronienſi, duabus ab urbe Locronio leucis Hiſpanis diſtans. Olim habuit inſigne Cœnobium S. Martini ex Inſtituto S. Benedicti, à Sanctio Rege & Toba Regina fundatum Erâ CMLXII.* (ideſt anno Chriſti CMXXIV.) *poſtea collapſum & tranſlatum in Eccleſiam S. Mariæ Rotundæ apud Locronium.* Libenter datâ occaſione commemoro eandem nobiliſſimam urbem olim Juliobrigam dictam, cui originem, & regenerationem in Chriſto per ſalutares Baptiſmi aquas, & inſtitutionem in literis, & honores plurimos mihi ac familiæ meę collatos debeo, atque in grati animi teſtimonium acceptos fero.

3. Prędictus Ordo ſumitur ex Concilio IV. Toletano, ubi magna ex parte totidem verbis habetur cap. quarto ſub hac epigraphe: *Formula qualiter Concilium fiat.* Illud anno Chriſti DCXXXIII. celebratum eſt ſub S. Iſidoro Archiepiſcopo Hiſpalenſi, qui non modò illius preſes, verùm etiam quaſi ingenium & lingua fuit. Ac meritò quidem ipſi adſcribitur quoad præcipuam ſeu majorem ſui partem; non autem ex integro. Nam allegatio ejuſdem Concilii IV. Toletani, quæ habetur num. 3. pag. hujus editionis Romanę 228. inſuper & Concilii XI. Toletani, quæ extat num. 8. pag. 229. abſdubio ſcripta fuit poſt celebratum id utrumque Concilium, & poſterior earum longè poſt obitum ejuſdem S. Iſidori, qui contigit anno DCXXXVI. ut ſæpe monuimus ex Redempto diacono teſte oculato. Concilium autem XI. Toletanum habitum eſt anno Chriſti DCLXXV. cui reſpondet Era DCCXIII. Unde quemadmodum in ſuperioribus, præſertim Diſſertat. II. obſervatum eſt, Præfationi germanæ Collectio-

Digitized by Google

ctionis S. Iſidori ad Concilia factas fuiſſe proceſſu temporis additiones nonnullas; ita etiam Ordini præjacto Conciliorum acceſſiſſe aliquas, dubitari nequit.

4. Nunc jam recolamus nonnulla ejuſdem Ordinis verba obſervatione digna: ac præſertim illa, quæ à principio leguntur: *Horâ itaque diei primâ ante ſolis ortum ejiciantur omnes ab Eccleſia.* Indicatur verbis hiſce mos illorum temporum, quo Chriſtiani etiam ſæculares, frequenter adibant Eccleſias, aut circa mediam noctem, quâ matutinæ horæ in choro cantabantur, aut paullò pòſt uſque ad diluculum, ſive auroram: quâ illuceſcente jubebantur egredi ſi celebrandum eſſet Concilium; ſoliſque Epiſcopis & presbyteris ad id delectis ingredi licebat. Sanè ea conſuetudo Chriſtianorum pernoctantium & orantium in templo, à primis ſæculis viguit in Eccleſia: ideoque Tertullianus *Apologetici* cap. 39. refert, Chriſtianos ita cœnare ſolitos, ut meminiſſent ſibi per noctem adorandum eſſe Deum. Inde etiam vigiliæ ſolennium aut inſignium feſtorum denominatæ ſunt. Extant plurima eâ de re veterum teſtimonia indiſcriminatim de clericis & laïcis. Ex conſtitutionibus D. Card. D. Didaci Hurtado de Mendoza Archiepiſcopi Hiſpalenſis habemus, in ea inſigni Eccleſia pervigilare ſolitos quoslibet, etiam ſæculares, per totam octavam Aſſumptionis Deiparæ circa annum MD. ab antiquiſſimo tempore.

5. Huc ſpectat illud Ambroſii Serm. in Pſalm. CIX. commendantis exactam vigiliarum obſervationem: *Jejunavimus Sabbatho, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes inſtitimus.* Auguſtinus quoque *Concione ad Catechumenos contra Judæos*, teſtatur ſuo tempore fuiſſe in uſu nocturnas vigilias, eaſque puras & obſervatione digniſſimas: ad quas & ſubditos hortatur Serm. 251. *De tempore.* Eadem ferè habet S. Leo Papa, ac S. Gregorius Magnus variis locis, qui ſimul cum Clero ac populo Romano pernoctabant in profeſtis & vigiliis ſolennitatum intra præcipnas Urbis Eccleſias.

6. Eccleſia Toletana à priſcis ſæculis uſque modò retinet morem cantandi Matutinum ac Laudes mediâ nocte. Ac certè deſcenſus Virginis matris ad ſacratiſſimum illud templum, quando veſtem pretioſam è cœlo detulit fideliſſimo ſervo ſuo Ildephonſo Præſuli Toletano, tunc contigit, cùm ille ad accinendas nocturnas horas circa mediam noctem accederet. Eadem laudabilis conſuetudo diù permanſit apud Eccleſiam Hiſpalenſem, & retinetur adhuc in Cordubenſi, Dertoſana, aliiſque nonnullis Cathedralibus: ut Cœnobia innumera Regularium utriuſque ſexûs omittam, quæ perpetuò habuerunt & retinent eundem morem celebrandi Matutinum mediâ nocte, ac ſubinde Laudes. qui olim omnibus Eccleliis Cathedralibus communis fuit. Dormiebant Canonici, ſicut & Regulares hodie, per aliquot horas, donec circa mediam noctem ſonaret ſignum, ſive cantaret gallus; juxta hymnum tritum ad Laudes:

Surgamus ergo ſtrenuè:
Gallus jacentes excitat,
Et ſomnolentos increpat:
Gallus negantes arguit.

Rationemque reddit Prudentius Καθημερινῶν Hymno primo, quoniam

Ferunt, vagantes dæmones
Lætos tenebris noctium,
Gallo canente exterritos
Sparſim timere & cedere:
Inviſa nam felicitas
Lucis, ſalutis, numinis,
Rupto tenebrarum ſitu,
Noctis fugat ſatellites.

7. Excluſis itaque ab Eccleſia ſummo mane omnibus iis, qui in ea erant, ſubditur: *Obſeratiſque foribus, cuncti ad unam januam, per quam ſacerdotes ingredi oportet, oſtiarii ſtent. Et convenientes omnes Epiſcopi pariter introëant, & ſecundùm tempus ordinationis ſuæ reſideant.* Id ſervatum fuit apud Hiſpaniam ſemper, ut Epiſcopi juxta tempus ordinationis uniuſcujuſque reſiderent, proindeque & loquerentur, ſive ſententiam proferrent, ac tandem ſubſcriberent. Atque ita videbimus paullò pòſt factum in Concilio Eliberitano. Non enim ibi attenditur major aut minor amplitudo, aut decor Eccleſiarum; ſed antiquitas ordinationis Epiſcoporum: cùm Felix Epiſcopus Accitanæ Eccleſiæ minùs conſpicuæ præponatur Sabino Hiſpalenſi, Valerio Cæſarauguſtano, & Melantio Toletano.

8. An verò quiſpiam eorum eſſet tunc Archiepiſcopus, & diviſio provinciarum facta eſſet in Hiſpania, jam ſuprà Diſſertat. X. Excurſu II. dictum fuit in examine Epiſtolæ S. Anteri Papæ ad Hiſpanos. Quidquid ſit de quæſtione illa, & adhuc poſito quòd tunc Præſules Toletani, atque Hiſpalenſes Archiepiſcopali honore gauderent, certum videtur, nullam propterea iis prærogativam fuiſſe datam in Concilio Eliberitano, ut ſederent & nominarentur ante Epiſcopos alios, etiam ſuffraganeos, ordinatione antiquiores. Cæterùm in ſequentibus ſæculis, & Conciliis Hiſpaniæ, videbimus paſſim Archiepiſcopos in ſedendo ac ſubſcribendo præferri Epiſcopis quibuslibet, etiam ordinatione antiquioribus; atque inter Archiepiſcopos, ut plurimum ſaltem, præcedere ſolitum antiquiorem, ſive illum, qui priùs ad Metropolitanam ſedem evectus fuerat.

9. *Vocentur deinde presbyteri, quos cauſſa probaverit introire.* Patres Eccleſiæ Hiſpanicæ in hoc Ordine non quoslibet Presbyteros, ſive ſimplices ſacerdotes ſinunt ad Concilium celebrandum accedere, ſed ſelectos tantùm, ſive probatiſſimæ vitæ ac doctrinæ. Et ita videmus factum in Concilio Eliberitano, omnium Hiſpanicorum primo (quoad ſcire poſſumus) ubi præter undeviginti Epiſcopos, reſederunt Presbyteri triginta ſex. In ſequentibus autem Hiſpaniæ Conciliis non ita facilè invenietur Presbyteros ingreſſos fuiſſe, niſi fortè ubi gerebant vices Epiſcopi abſentis. Idque urgentiùs obſervatum legimus in Conciliis Oecumenicis, ubi nullus iis locus fuit. Eoque ſenſu in Chalcedonenſi ſub S. Leone Papa Actione I. legitur: *Mitte foras ſuperfluos.* Atque hinc, inter plura alia, reſpui ſolet Concilium Baſileenſe (quod in Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. XI. notatur, veluti *Conciliabulū ſchiſmaticum, ſeditioſum, & nullius prorſus auctoritatis*)

 Gg 2 quia

Digitized by Google

quia in illud fuère introducti plurimi Presbyteri. Unde & Nicolaus Tudeſchus, id eſt, Abbas Panormitanus, ſacrorum Canonum conſultiſſimus, licèt Baſileenſium opinioni faveret, palam reſtitit introductioni illorum ad ferendum ſuffragium: ut teſtatur Æneas Silvius, qui & Pius II. Papa, in Hiſtoria ejus Concilii, cui ipſe adfuit.

10. *Nullus inter eos audeat introire Diaconorum.* Non vetatur omnino ingreſſus Diaconorum hoc loco: ſed ſolùm prohibetur, ut ſimul cum Presbyteris ingrediantur. Nam ſtatim ſubditur: *Poſt alios ingrediantur Diacones probabiles, quos ordo popoſcerit intereſſe.* nimirum, quos Epiſcopi judicaverint dignos interveniendi ſacro eidem congreſſui. Unde & Concilium Eliberitanum ingreſſi ſunt Diaconi aliquot, & in iis, ut multi conjiciunt, S. Vincentius Martyr, quia tunc miniſter erat S. Valerii Epiſcopi Cæſarauguſtani, ac non multò pòſt ſocius, adjutor, atque interpres in martyrio fuit, cùm ille balbutie linguæ impediretur ad fidem clarâ voce coram Daciano perſecutore prædicandam. Præceptum autem fuerat in Epiſtola S. Lucii Papæ, in ſuperioribus editâ atque explanatâ, *ut duo Presbyteri, vel tres Diaconi, in omni loco Epiſcopum non deſerant.* Quamvis verò de cætero Diaconi non fuerint admiſſi in ſequentibus Hiſpaniæ Conciliis, ut nuper de Presbyteris monuimus; admittebantur tamen, inſtar eorum, ubi gerebant abſentium Epiſcoporum vices. Unde in Concilio Tarraconenſi, aliàs Egarenſi, coacto tempore Siſebuti Hiſpaniæ Regis, Erâ DCLII. (ideſt, anno Chriſti DCXIV.) legitur inter ſubſcriptiones: *Fructuoſus in Chriſti nomine Diaconus, agens vices domini mei Gomarelli Epiſcopi, ſubſcripſi.* Immo & in Concilio Toletano VI. ab Epiſcopis quadraginta ſeptem totius nationis Hiſpanicæ celebrato, an. II. Chinthilani Regis, Chriſti verò DCXXXVIII. ſubſcribit quinquageſimo loco *Wamba Diaconus, qui & Petrus, Eccleſiæ Segobienſis, agens vicem Antonii Epiſcopi.* Similiter & loco quinquageſimo ſecundo: *Severinus ſanctæ Eccleſiæ Valentinæ Diaconus, agens vicem Muſitacii Epiſcopi.* Mitto exempla alia, cùm hæc pauca ſufficiant.

11. Subditur illico in prælaudato Ordine celebrandi Concilium: *Coronâ factâ de ſedibus Epiſcoporum, Presbyteri à tergo eorum reſideant; Diacones in conſpectu Epiſcoporum ſtent.* Itaque licèt omnes ii ingrederentur, non eodem modo aderant, ſed ſedendo juxta dignitatem, aut ſtando. Nec mirum quòd Diaconis prohiberetur ſeſſio intra Concilium atque in præſentia Epiſcoporum: nam adhuc coram Presbyteris ſedere injuſſi vetabantur quolibet loco. Unde in Concilio Bracarenſi II. Can. XL. dicitur: *Non licet Diaconum ante Presbyterum ſedere, niſi cum juſſione Presbyteri.* Et in Tolet. XVII. Can. XVIII. *Non oportet Diaconum ſedere præſente Presbytero: ſed ex juſſione Presbyteri ſedeat.* Statimque idem honos eidem Diacono præſcribitur relatè ad Clericos inferiores, dum ſubditur: *Similiter autem honorificetur Diaconus à miniſtris inferioribus, & omnibus Clericis.* Non erit autem opus monendi eruditum lectorem, nec Presbyteros, nec Diaconos in iis Conciliis ſuffragium ſive vocem habuiſſe ad definiendum, ſive ad deciſionem aliquam proferendam: cùm id proprium Epiſcoporum eſſet.

12. *Deinde ingrediantur & laïci, qui electione Concilii intereſſe meruerint.* Quâ ratione, & quando, & ad quid ſint laïci intra Concilium admittendi, res longa explicatu eſt, quæ opportunè tractabitur Tomo II. hujus Operis: præſertim ubi agendum fuerit de Palatinis, Aulicis, Miniſtris Regiis, & Viris Illuſtribus, qui leguntur interfuiſſe ac ſubſcripſiſſe variis Hiſpaniæ Conciliis. Videbimus quoque, Deo dante, in Actis Concilii Provincialis Toletani anno MDLXXXII. celebrati ab ampliſſimo D. Cardinale D. Gaſpare de Quiroga Archiepiſcopo Toletano, quantæ contentiones fuerint circa admiſſionem, commemorationemque Oratoris Regii in acta ejuſdem Concilii: tandem finitæ Pontificiâ Gregorii XIII. prohibitione.

13. *Obſerentur januæ. Sedentesque in nocturno dicat Archidiaconus: Orate.* Gotthiciſmus planè eſt, ut optimè ad oram notavit D. Loaïſa. Sed enim eo ſæculo, nimirum ſeptimo Eræ Chriſtianæ ineunte, immo & longè antea, irruptio tot nationum barbararum in Hiſpaniam, atque in iis Gotthorum, extinxerat puritatem Latinæ linguæ, quæ anteriori ævo familiaris erat apud Hiſpanos, è quibus tot elegantes Oratores, Rhetores, Hiſtorici, Philoſophi, ac Poëtæ, in ipſa Urbe celeberrimi prodierunt. Unde non erit opus notandi de reliquo ſimiles Gotthiciſmos, aut alias ſordes, ſive vitia ſermonis; ſed ſolùm ad medullam doctrinæ ubique ſpirantis religionem, pietatem, ac diſciplinam Eccleſiaſticam.

14. *Statimque omnes in terra proſtrabuntur, & orantes diutiùs tacitè cum fletibus atque gemitibus, unus ex Epiſcopis ſenioribus ſurgens, orationem palam fundet ad Dominum, cunctis adhuc in terra jacentibus.* Optimus ſanè ritus ac modus demerendi Deum, ejuſque gratiam implorandi ad Concilium ſanctè celebrandum: in animo contrito & humiliato, ac toto corpore & vultu ſupra terræ pavimentum proſtrato, orationes ex intimo cordis fundere. Id non ſolùm præſtabant Epiſcopi, ac reliqui Eccleſiæ miniſtri, & laïci qui aderant, ſed etiam Reges ipſi Hiſpaniarum, inſigni pietatis & humilitatis exemplo, ut poſtea videbimus.

15. *Adſumus, Domine ſancte Spiritus,* &c. Oratio hæc devotiſſima eſt, & aptiſſima Epiſcopis, aliiſque miniſtris Eccleſiæ, ubi ingrediuntur ad Concilium, ſive Conventum ſacrum celebrandum, judiciumque ferendum de cauſſis ac perſonis quibuslibet. Ea certè ſummè placuit Pontificibus Romanis, qui non dedignantur illam accepiſſe ex Conciliis Toletanis; ſed potiùs legunt ex tabula quoties in ipſorum præſentia habetur Congregatio S. Officii, vel Rituum. Ubi autem abeſt Romanus Pontifex, Cardinalis antiquior cujuslibet Congregationis, cæteris ſtantibus detecto capite, illam pariter ex tabula clarâ voce pronunciat.

16. In cæteris, quæ ad prædictum Ordinem ſpectant, obſervari velim, dum dicitur: *Ingrediantur quoque & notarii, quos ad recitandum vel excipiendum ordo requirit,* videri indicatam conſuetudinem illam, & miram dexteritatem notariorum veterum, adhuc eo ævo durantem. Nimirum, ii dicebantur *exceptores,* & innuuntur hoc loco verbis

illis,

illis, *ad recitandum, vel excipiendum*. Ipſi quidem omnia ea, quæ dicebantur in congreſſu, ſummâ celeritate excipiebant, & breviſſimis quibuſdam notis deſignabant, quales fuère olim Cæſaris & Ciceronis, à Trithemio Abbate primùm, deinde verò à Joanne Gruthero editæ. Iis uti ſolitos, Romæ præſertim, notarios illos à Pontificibus priſcis inſtitutos ad excipienda & conſignanda S. Martyrum Acta & dicta, etiam oblonga (qualia nuper prę- lo dedit Theodericus Ruinart M. B. Congregationis S. Mauri in Gallia, cum inſigni Reipubl. Chriſtianæ utilitate) res apud omnes explorata eſt. Prudentius, inſignis Poëta Hiſpanus, qui floruit ſæculo quarto, ubi martyrium S. Caſſiani celebrat, inquit illum docuiſſe ejuſmodi notas pueros illos, quorum ſtylis confoſſus fuit. Huc enim ſpectant carmina illa;

Magiſter literarum ſederat,
Verba notis brevibus comprendere cuncta peritus,
Raptimque punctis dicta præpetibus ſequi.

17. Auſonius quoque, qui pariter inclinante eodem quarto ſæculo floruit, notarium ſuum velociùs juſto excipientem quæ ab ipſo dictabantur, ita objurgat:

Quàm præpetis dextræ fugâ
Tu me loquentem prævenis?
Quis, quæſo, quis me prodidit?
Quis iſta jam dixit tibi,
Quæ cogitabam dicere?
Quæ furta corde in intimo
Exercet ales dextera?
Quis ordo rerum tam novus,
Veniat in aures ut tuas
Quod lingua nondum abſolverit?

Itaque adhuc tempore Concilii IV. Toletani videntur in uſu fuiſſe notarii, ſeu exceptores illi, aut ταχύγραφοι, qui ingrediebantur Synodum *ad recitandum & excipiendum*.

18. Subduntur deinde orationes piiſſimæ, & additur: *Omnibus in ſuis locis in ſilentio conſidentibus, Diaconus albâ indutus, Codicem Canonum in medio proferens, capitula de Conciliis agendis pronunciat*. Qualis Codex Canonum eſſet is, qui initio Synodi coram omnibus legebatur, jam ſuprà monuimus Diſſert. II. num. 15. Cùm verò hoc loco allegetur Concilium Toletanum IV. conſtat planè eam allegationem fuiſſe poſteriùs additam, prout num. 3. dictum eſt.

EXCURSUS II.

Reges Hiſpaniarum ſimul cum optimatibus, ſive illuſtrioribus viris, ad Concilia admiſſos fuiſſe, ipſorum initio tantùm, atque in terram humillimè proſtratos, ſecutis precibus Patrum pro iis. Lectiones præviæ Conciliorum præcedentium, & collationes præparatoriæ circa fidei myſteria, & diſciplinam Eccleſiaſticam. Variæ preces intra triduum. Denunciatio Concilii, ac dierum Nativitatis & Paſchæ pro anno ſequenti.

PROSEQUAMUR Ordinem prædictum, obſervantes quædam alia ipſius verba: *Poſt allocutionem Concilii, quâ Metropolitanus ſolet Synodum alloqui univerſalem, ſtatim Rex cum ſuis optimatibus ingreditur in Concilium.* Hoc idem ſervatum fuiſſe in ſequentibus Hiſpaniæ Conciliis, præſertim celebratis apud Toletum, Regiam urbem, ſuis locis videbimus, & qualiter id factum fuerit. Admittebantur initio, proſtrabantur humiliter in terram, commendabant ſe enixè precibus Patrum, qui & pro iis fundebant orationes ſuprà exhibitas. Stantes deinde hortabantur Epiſcopos ipſos, ut ritè ac ſanctè in Synodo ſe gererent, & ea quæ divini ſunt obſequii, ac diſciplinæ Eccleſiaſticæ, præ oculis haberent ac definirent.

20. Porrò hoc loci non eſt legendum de Rege, *homo proſtratus*, uti habet Binius, ſed *humo proſtratus*, uti extabat in Mſs. quibus uſus fuit D. Loaïſa: idque ſatis indicant verbo ἀιῶνι ſequentia, *atque inde ſe erigens*. Etenim τὸ *inde* palam reſpondet τῷ *humo*, unde ſe erigebat Rex. Neſcio verò an facilè invenias tale ac tantum humilitatis exemplum in Regibus poſteriorum ſæculorum, niſi fortè ubi de ſcelere aliquo pœnitentiam acciperent ab Epiſcopis in Synodo congregatis, qualiter Ludovico Pio poſtea accidiſſe legitur, & paucis quibuſdam aliis. Reges verò Hiſpaniæ, etiam innoxii, aut nullius ſceleris notati, in terram ſe projiciebant pedibus Epiſcoporum, ſolius humilitatis & inſignis devotionis cauſâ. Plura alia de eorum fortiſſimorum Regum impenſiſſimo erga Eccleſiam cultu, & mirâ religione in Deum, videbimus ſuis locis, quæ vix abſque lacrymis legi poſſunt.

21. *Poſt egreſſum igitur Regis, & exhortationem Metropolitani &c. Archidiaconus lecturus eſt Canonem Concilii Toletani XI. Erâ I. ne tumultu Concilium agitetur.* Patet, ut ſuprà num. 3. monuimus, hæc verba addita fuiſſe Ordini celebrandi Concilia multò poſt obitum Iſidori, qui finem vivendi fecerat quadraginta circiter annis retrò.

22. *Quo Canone perlecto ſtatim Concilium Epheſinum ex ordine perlegetur.* Hinc obiter colligere licet, Epiſcopos illos Hiſpaniæ fuiſſe viros inſtructos admodùm doctrinâ ſacrorum Canonum & Conciliorum, non modò Eccleſiæ Latinæ, ſed & Græcæ, utpote quæ etiam inter occupationes Synodorum integrè legebantur coram iis. Præſertim cùm ſtatim addatur: *Deinde collatio pariter & inſtructio de myſterio ſanctæ Trinitatis habebitur.* quæ certè niſi inter doctos homines, atque in ſacris literis ſatis verſatos, dignè haberi non potuit.

23. Huc etiam ſpectat quod ſubditur: *Epiſtolæ Papæ Leonis ad Flavianum Epiſcopum de erroribus Eutychetis, & myſterio ſanctæ Trinitatis legendæ ſunt.* Nimirum illæ in ſumma ſemper veneratione fuerunt, tam in Concilio Oecumenico Chalcedonenſi, quàm extra illud in toto orbe Chriſtiano: præſertim poſtquam S. Gelaſius Papa ſub finem ejuſdem ſæculi quinti, in Concilio Romano dixit de eadem S. Leonis ad Flavianum Epiſtola: *Cujus textum quiſpiam ſi uſque ad unum iota diſputaverit* (ideſt, negaverit, aut in dubium vocaverit) *& non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema ſit.* Ipſumque Concilium Chalcedonenſe, in quo ea Leonis Epiſtola tam magnificè laudata fuit, in tota Hiſpania fuiſſe cum honore receptum, ſatis indicat Venantius Fortunatus Epiſcopus, libro ſingulari Carminum ad Juſtinum Juniorem Auguſtum apud

Bi-

Digitized by Google

Biblioth. PP. Aniſſonianam Tomo X. pag. 614. dum accinit:

Reddite vota Deo, quoniam nova purpura, quidquid
Concilium ſtatuit Chalcedonenſe, tenet.
Axe ſub occiduo audivit Gallicia factum,
Vaſcone vicino Cantaber iſta refert.

Floruit verò Venantius in Gallia inclinante ſæculo Sexto, & multis annis ante Concil. Tolet. IV.

24. An verò Concilium Epheſinum, & Chalcedonenſe (idemque eſt de Nicæno & Conſtantinopolitano I.) legerentur coram Patribus in Conciliis Toletanis Græco ſermone, quo primùm concepta fuerunt, an Latino, determinare non auſim. Sanè apud Hiſpanos quarto, quinto, ſexto, & ſeptimo ſæculo, fuiſſe multos Epiſcopos, aut aliquos ſaltem, qui Græcè ſcirent, videtur ſatis veroſimile, etiam poſtquam Latina lingua barbararum nationum adventu, nitorem ſuum apud illos amiſerat: ut ſuis locis dicemus de Oſio, Iſidoro, Juliano, & aliis quibuſdam. Verius autem videtur, Cancilia ipſa Græca in Synodis Hiſpaniæ legi ſolita Latinè, juxta verſionem, quæ communiter in Occidente circumferebatur, præſertim Dionyſii Exigui, Martini Bracarenſis, & ejuſdem Iſidori. Sic enim facilè intelligi poterant à toto cœtu adſtantium; quos omnes Græcè peritos iis ſæculis fuiſſe, nemo, niſi temerè, affirmare poteſt.

25. *Canones quoque de unitate officiorum*; ſcilicet, legantur coram Concilii Patribus. Hæc quoque verba videntur addita poſt tempus Concil. IV. Toletani: ſiquidem per ea allegantur Canones in illo editi de unitate in officiis Divinis ſervanda. Nimirum ibid. cap. 2. agitur *De uno ordine in miniſteriis, vel officiis in cunctis Eccleſiis ſervando*. deinde ita decernitur: *Unus igitur ordo orandi atque pſallendi nobis per omnem Hiſpaniam atque Galliam* (ſeu Gallæciam) *conſervetur: unus modus in Miſſarum ſolemnitatibus: unus in Veſpertinis, Matutiniſque officiis: nec diverſa ſit ultrà in nobis Eccleſiaſtica conſuetudo, qui unâ fide continemur & regno. Hoc enim & antiqui Canones decreverunt, ut unaquaque provincia & pſallendi & miniſtrandi parem conſuetudinem contineat*. Unde in eodem Concilio Toletano, præſide S. Iſidoro, creditur ordinatum fuiſſe pro omnibus Hiſpaniæ Eccleſiis Miſſale ac Breviarium illud, quod ab ipſo denominatum fuit *Iſidorianum*, & poſtea *Mixt-arabicum*, ſive *Mozarabicum*. De quo nonnulla præmiſimus ſuprà Diſſert. IX. nu. 45.

26. *Admonendi quoque à Metropolitano ſunt de Paſcha ventura* (aliàs *venturo*) *quoto veniet* (aliàs, *quo veniet*) *die*. Id palam præcipitur in eodem Concilio Toletano IV. cap. 5. cui epigraphe: *De annunciatione Paſchæ ante Epiphaniam inter Epiſcopos exhibenda*. Nimirum ita antea injunctum fuerat omnibus Metropolitanis. Immo & Romani Pontifices idipſum facere ſolebant, ac nominatim S. Leo Papa Epiſtolâ nonageſimaquintâ (aliàs centeſimâ nonâ, juxta recentem editionem Queſnelii) ad Epiſcopos Hiſpaniæ & Galliæ, quâ iis denunciat feſtum Paſchæ anno CCCCLV. celebrandum octavo Kal. Majas. Vide Notas Sirmondi ad illam Tomo III. Concil. editionis Labbeanæ col. 1507. ac ſuprà Diſſert. VIII. num. 22. & denique Epiſtolas ejuſdem S. Leonis 64. ac 65. ad Marcianum Imperatorem & Pulcheriam Auguſtam.

EXCURSUS III.

Nota in Exhortationem ad Principem, ſeu Viam Regiam, quâ ille officii ſui ab Epiſcopis hoc loco liberè admonetur. Quàm turpiter ſe gerant, qui injuſtum Principem lactant, & jura poteſtatis Regiæ ultra fas porrigunt. Porrò Reges Hiſpaniæ in coronatione ſua accepiſſe ab Epiſcopis unctionem, non qualemcumque, ſed ſolennem ac Regiam: & quidem primos omnium inter Chriſtianos Principes.

27. D*EUS omnipotens, ò clariſſime Rex &c.* Tota hæc exhortatio lectu digniſſima eſt: utpote pietatis & Juſtitiæ plena, in qua Epiſcopi Regem alloquuntur non minori reverentiâ, quàm libertate ſacerdotali, admonentes quænam ſint illius partes, & onera ſubeunda in eo ſublimi gradu. Non adulantur, non lactant, ut aliquando fit, cum ingenti dedecore Præſulum aliquorum, & communi regnorum damno. Etenim ubi Princeps injuſtus, aut negligens, deberet ab iis admoneri & contineri in officio; non modò non cohibetur; ſed potiùs venali ipſorum animo, aut ignobili genio, exaltatur; *ac laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur*.

28. Expendant, quæſo, DD. Epiſcopi, & Miniſtri, ac Conſiliarii præcipui, Exhortationem eandem: ut ſciant qualiter, & circa quæ debeant admonere Principes ſuos. Noverint ita ipſis obſequium & conſilia exhibere, ut præ omnibus habeatur ob oculos fideles ſervitium Regis Regum, à quo ipſi ſceptrum, ſeu dominium accepêre temporaneum; adepturi aut amiſſuri æternum regnum pro ratione bene aut malè factorum. Eadem verò ſors frequenter accidit, & par exitus, præcipuis illorum Conſiliariis. Etenim hortatu aut miniſterio ſuo, participes aut complices exiſtunt bonorum ſeu malorum, quæ Principes agunt: ac proinde, ut inquit S. Bonaventura, ac ratio ipſa fide inſtructa monet, *ſive in præmio, ſive in ſupplicio ſempiterno*.

29. Apage voces illas Aulicorum, aut Conſiliariorum, vel etiam ſcriptorum, adulatione plenas, impias, & vilis ipſorum animi teſtes: *Rex fœdus iniit, quoniam ſic voluit: bellum hoc juſtum eſt, quia ſuſcepit*. Imitantur aſſentatorem illum, qui apud Plutarchum in Apophthegm. dixit Antigono Regi: πάντα καλὰ καὶ δίκαια τοῖς βασιλεῦσι. ideſt: *Omnia honeſta & juſta ſunt Regibus*. Repoſuit verò contrà Antigonus: Καὶ μὰ Δία, τοῖς τῶν βαρβάρων· ἡμῖν δὲ μόνα καλὰ τὰ καλὰ, καὶ μόνα δίκαια, τὰ δίκαια: *Meherclè, ita accidit apud barbaros. Nobis autem ſola honeſta pro honeſtis, juſta pro juſtis habenda ſunt.* Execremur viles illorum animos, qui Principi nihil non audenti dicunt: SI LUBET, LICET. Non ita Patres Concilii Toletani, qui tam ſeriò, tam liberè, tam graviter Reges Hiſpaniæ officii ſui admonebant.

30. Sed prætermiſſis modò iis, quæ uberiùs aliunde diſci poſſunt, notanda ſunt verba illa ejuſdem

dem Exhortationis ſub initium: *Te Regem eſſe, & ſacri chriſmatis unctio, & fidei confeſſio, operiſque confirmat & actio*. Ex quibus conſtat, Hiſpaniæ Reges, cùm coronarentur, & ſceptrum acciperent, ungi ſolitos: non quidem unctione illâ, quæ in Baptiſmo aut confirmatione exhibetur (hæc enim ſupponitur recepta in infantia aut pueritia) ſed Regiâ aut Regum propriâ. Hoc itaque jam in uſu erat tempore Concilii IV. Toletani, anno Chriſti DCXXXIII. celebrati, in quo Exhortatio hæc ad Regem, aut primò compoſita, aut continuata fuit.

31. Nam unctionem Regiam quod attinet, valdè credibile eſt in uſu fuiſſe apud Hiſpanos ab eo tempore, quo illorum Reges Chriſtiani fuerunt: ut multi ſcriptores non contemnendæ auctoritatis cenſent. Saltem id certum habent de Reccaredo, converſione Hiſpaniæ ab Ariana impietate ad Catholicam fidem celeberrimo, & ſpeciali amico Sanctorum Gregorii Magni Papæ, ac Leandri Hiſpalenſis. Hujus enim ſucceſſor in eadem Hiſpalenſi Eccleſia S. Iſidorus, dum teſtatur de eodem Reccaredo *coronatum fuiſſe in regno*, planè indicat unctum fuiſſe: quoniam coronatio ex antiquo Eccleſiæ Hiſpanicæ ritu, hoc loci palam indicato, complectitur unctionem. Hæc verò contigit Reccaredo circa annum quingenteſimum octogeſimum quintum: ideſt, quadraginta octo annis ante Concilium IV. Toletanum.

32. Unde & Patres illius cap. 75. Reges ſuos *Chriſtos Domini* vocant, veluti unctione Regia delibutos. *Cùm Dominus dicat* (ajunt ii) *NOLITE TANGERE CHRISTOS MEOS. ET DAVID: QUIS EXTENDET MANUM SUAM IN CHRISTUM DOMINI, ET INNOCENS ERIT? Illis nec vitare metus eſt perjurium, nec Regibus inferre exitium*. Tremenda ſunt verba reliqua ejuſdem capitis adversùs frangentes fidem Regibus debitam, quæ illic commodè legi poſſunt.

33. Similiter Wamba Rex piiſſimus, & ipſe fortiſſimus, anno Chriſti DCLXXII. dum coronaretur, Regiam unctionem accepit, teſte ipſius ſynchrono S. Juliano Toletano in Chronico, ubi inquit de illo: *Ne citra locum ſacræ Sedis Toletani regni ſacram ſuſciperet unctionem, diſtulit celebritatem uſque ad nonam decimam diem, ne videretur ambitione uſurpâſſe, vel furatus eſſe regni gloriam; ſed potiùs ſignum tanti culminis* (nimirum unctionem Regiam) *à Deo accepiſſe*. Locus porrò ubi Wamba erat quando Rex electus fuit (ut credo, *Pampliega* hodie appellatur, uno circiter die itineris ab urbe Burgenſi) diſtabat *centum & viginti milliariis*, inquit Julianus. *Poſtquam autem Toletanam urbem ingreditur, & ventum eſt quò ſacræ unctionis acciperet ſignum, Regio jam cultu conſpicuus, jurandi fidem populis reddidit, & mores bonos prædeceſſorum Regum, atque leges firmavit. DEINDE OLEUM BENEDICTIONIS PER SACRI PRIMATIS ET PONTIFICIS QUIRICII MANUS VERTICI EJUS REFUNDITUR, ET BENEDICTIONIS COPIA EXHIBETUR*. Ac præterea: *Curvatis genibus oleum benedictionis per ſacri Primatûs manus vertici ejus refunditur*.

34. Conſonat S. Juliano Archipræſuli Chronicon Regum Wiſigotthorum à Pithœo editum, & præfixum Codici Legum eorundem, dum ibi dicitur: *Suſcepit Dominus Wamba regni gubernacula eodem die, quo ille* (Receceſvintus) *obiit in ſupradictis Kalendis Septembribus, dilatâ unctionis ſolennitate uſque in diem XIV. Kalendis Octobris, Luna XXI*. Præterea de Ervigio illius ſucceſſore: *Suſcepit ſuccedente die, ſecundâ feriâ, glorioſus Dominus noſter Ervigius ſceptra: quod fuit Idibus Octobris Lunâ XVI. Erâ DCCXVIII.* (ideſt, anno Chriſti DLXXX.) *dilatâ unctionis ſolennitate uſque in ſupervenientem diem Dominicum.*

35. Porrò ii Hiſpaniæ Reges videntur primi inter omnes Chriſtianos unctionem Regiam in coronatione ſua accepiſſe. Nullus auctor antiquus & gravis eorum, qui ſcripsère uſque ad finem ejuſdem ſeptimi ſæculi, quidquam ſimile refert de alio quopiam Chriſtiano Rege. Legitur quidem Clodovæum Regem Galliarum (proculdubio antiquiorem Reccaredo) chriſmate de cœlo miſſo *ordinatum, ſacratum, vel conſecratum fuiſſe*, ut loquitur Hormiſda Pontifex ad S. Rhemigium. Verùm ea unctio non fuit Regia, ſive ad coronationem ſpectans: ſed Sacramentalis, ſive ad Baptiſmum pertinens, ut idem Hormiſda ſatis declarat verbis iis: *quem ſacri dono baptiſmatis conſecrâſti*. Et Sanctus Gregorius Turonenſis, qui eodem ſæculo ſexto inclinante floruit, dum agit lib. 2. c. 31. de Baptiſmo ejuſdem Clodovæi, inquit: *Delibutuſque ſacro chriſmate cum ſignaculo crucis Chriſti, &c.* Nec verò aut ipſe Gregorius, aut quiſpiam alius ſcriptorum Galliæ, qui vixerunt tempore ſtirpis Merovingiæ, aut paullò poſt illam, meminit unctionis Regiæ. Hæc itaque cœpit in Pipino, qui carens jure ſucceſſionis hæreditariæ Regni Galliarum, eum defectum ſupplere voluit duplici intra triennium coronatione, etiam Pontificiâ, ineunte jam octavo ſæculo. Quem morem ſequentes Reges Galliæ ſervârunt, ſeſquiſæculo ſaltem poſtquam receptus fuerat in Hiſpania cum Reccaredo, ac ſubinde cum aliis ipſius ſucceſſoribus, uti oſtenſum jam eſt.

CONCI-

* Illiberritanum.

CONCILIUM * ELIBERITANUM

XIX. EPISCOPORUM,

ERA CCCLXXII.

* Veriùs ann. 303. aut 305. Vide infra Diſſert. XVI.

* Triginta.

*Reſidentibus etiam viginti * & ſex Presbyteris, adſtantibus Diaconibus, & omni plebe, Epiſcopi dixerunt &c.*

LECTORI ERUDITO.

ANTEQUAM exhibeamus literam hujus celeberrimi Concilii, & aureos in illud Commentarios nobiliſſimi atque eruditiſſimi D. Ferdinandi de Mendoza, placet præmittere judicium Philippi Labbè de iis Tomo I. Collectionis noviſſimæ Conciſiorum, in qua illos recudendos curavit. Accipe ejus verba col. 1007. *Ut tuis multorumque votis faciamus ſatis, Lector antiquitatum Eccleſiaſticarum ſtudioſe, celeberrimum hic tibi exhibemus Ferdinandi Mendozæ Commentarium in libros tres diſtributum, ac Clementi VIII. Romano Pontifici oblatum de confirmando Concilio, ut vocat, Illiberritano. Quàm carus porrò ſit, & auro contra non carus iſte liber, nemo neſcit eorum, qui βιβλιῶν ἐμπειρίας vel leviſſimum habent uſum. Quare vel hoc nomine acceptior omnibus debet eſſe hæc noſtra Collectio, quòd nunc tantum theſaurum eodem tibi pretio cum aliis omnibus undequaque collectis Conciliorum voluminibus offeramus, quo vel ſolus venalis aliquoties extitit apud opulentos librorum rariſſimorum emptores.* Defendit quidem & illuſtravit idem Concilium eodem tempore Cl. V. D. Garſia de Loaïſa, tunc Magiſter Sereniſſimi Hiſpaniarum Principis PHILIPPI III. poſtea Archiepiſcopus Toletanus; ſed obiter tamen, ac brevibus Notis, quemadmodum alia Hiſpaniæ Concilia. Poſtea doctiſſimi viri, Severinus Binius, Gabriel Albaſpinæus, & D. Emmanuel Gonzalez Tellez, Notas plures, ſive Obſervationes addiderunt, quibus & modò noſtras adjungimus. Sed enim fateri oportet, Ferdinandum Mendozam divino illo ingenio & accuratiſſimo ſtudio omnibus aliis palmam in ea parte præripuiſſe. Cæteri itaque ſolùm potuimus quærere, non abſque labore, ſpicas aliquot ab eo relictas.

Sanè quidquid laudati ſcriptores, quidquid nos ipſi adjecimus Commentariis Mendozæ, exile admodum eſt ſi cum iis conferatur. Cùm jam fluxerint centum circiter anni à prima eorum editione, ſumptibus PHILIPPI II. factâ, & poſtea prodierint Lugduni anno MDCLXV. tandemque Lutetiæ anno MDCLXXII. aucta Notis prædictorum: omnibus viris eruditis in ſummo pretio, immo (audeo dicere) in admiratione fuerunt, ac ſunt. Memini, quadraginta retrò annis Salmanticæ, aliiſque locis, vel unum eorum exemplar à doctiſſimis & graviſſimis quibuſque hominibus, nulli ſumptui parcentibus, exquiſitâ diligentiâ quæri ſolitum, ac difficillimè inventū. Incredibile apparet, Ferdinandum molliter ac ſplendidè educatum in domo clariſſimâ parentum, Joannis Hurtado de Mendoza & Agnetis à Ribera, (quorum ille Ducum del Infantado, hæc verò Ducum de Alcalà, utrorumque Hiſpaniæ Magnatum, notiſſimum germen erat) in ipſo adoleſcentiæ flore uſque adeò præcelluiſſe inter Salmanticenſes innumeros Juriſprudentiæ candidatos, ut elaboraret Diſputationes illas celebrès in locos difficiliores Tituli *De Pactis*, juſto volumine comprehenſas, edito Compluti anno MDLXXXVI. Deinde verò vix juventutem ſupergreſſus, uſque adeò eminuit ſacrâ eruditione, nec ſolùm humana ac politiore, & ita ſubacto judicio, præter inſignem juris utriuſque doctrinam, ut Opus adeò terſum, plenum, pulchrum, varium, numeriſque omnibus abſolutum brevi temporis curriculo elaboraret, diſſiparetque procul, veluti ſolaribus radiis, tot nebulas, extricaret tot nodos, eluderet tot ſcopulos & fluctus difficultatum, quibus eo uſque impetebatur auctoritas hujus Concilii, non ab Heterodoxis modò, ſed à Catholicis & doctis viris, etiam Hiſpanis. Sed enim, ut inquit Chryſoſtomus Homil. 22. in Epiſtolam ad Hebræos: Τὰ ὀξύτατα τῶν ὀρνίθων, καὶ ὄρη, καὶ νάπας, καὶ πελάγη, καὶ σκοπέλους ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διίπτανται ἀσινῆ. τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ νοῦς ὅταν πτερωθῇ. ideſt: *Aves perniciſſimæ, & montes, & ſaltus, & maria, & ſcopulos, brevi momento temporis illæſæ prætervolant. Talis eſt etiam mens, cùm fuerit alata.* Ejuſmodi autem fuiſſe mentem Ferdinandi, mecum, credo, pronunciabunt quotquot in Quatuordecim ſedent; non humi repentem, ſed ſublime volantem, & ocyſſimo pennarum motu permeantem aëra, inſtar Phœnicis ingeniorum, cui in hoc Concilio interpretando, vel aquilæ cedunt, & nemo non herbam porriget. Mitto plura, ne videar nimius in laudando Mendoza, quem nunquam ſine delectatione, nunquam ſine admiratione lego. CARD. DE AGUIRRE.

DE CON-

DE CONCILIO ILLIBERRITANO CONFIRMANDO;

AD CLEMENTEM VIII. PONTIFICEM MAXIMUM,

FERDINANDI DE MENDOZA

LIBRI TRES,

ADJUNCTIS DIVERSORUM NOVIS COMMENTARIIS, SIVE OBSERVATIONIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Concilii Illiberritani nomine, & urbe in qua habitum eſt.

CUM accepiſſem, Clemens Pater ſanctiſſime, inter eas curas, quas multas & graves præ ſe fert ampliſſima hæc ſancti tui muneris functio; in eam te potiſſimùm incumbere, ut ad reſtituendam Eccleſiaſticam diſciplinam, & extirpandas præſentis, & antiqui ſæculi hæreſes; divini utriuſque Teſtamenti codices quàm emendatiſſimi ederentur, & ſacrorum Conciliorum exemplaria, multorum ſtudiis & lucubrationibus emendata, illuſtrataque prodirent: vidiſſemque Beatitudinem tuam, tam acri judicio, quàm ſumma diligentia & religione alterum perſeciſſe: alterum verò ut perficiatur, pari pietate ſtudio & labore conari: an Concilii Hiſpanici antiquitatem, velut ſenio jam & vetuſtate caducam vir Hiſpanus renovare deberet, Hiſpanorumque Epiſcoporum religionem, & externis & domeſticis telis, aut tormentis potiùs oppugnatam defendere, & à multorum calumniis vindicare; an verò prætermittere vtrumque ſatius foret, ſæpe ac diu mecum ipſe cogitavi. Conſtituti curſus ingreſſum impediebat ingenii tenuitas, optimarum artium exigua ſupellex, & tantæ rei magnitudo, quam non modò facultate conſequi, ſed nec cogitatione complecti, vix poſſe eum arbitrabar, qui vereretur reprehenſionem doctorum atque prudentum. Impeditum tamen & vacillantem animum gravi hac & ancipiti difficultate, vel jacentem potiùs, erigebat patriæ ſtudium, pietatis ratio, religionis zelus; erectum firmabat ſanctiſſimi & prudentiſſimi anteceſſoris tui Gregorii XIV. fidei & religionis grave teſtimonium; quo revocatos in dubium hujus Concilii canones, non ſolùm illatâ injuriâ eripi defendique voluiſſe; ſed ad honeſtum hoc, pium & & ſanctum tutandæ religionis officium, Hiſpanorum ſtudium, operam, diligentiam, labores, & ſanctitate Pontificis & amore parentis requiſiviſſe accepimus. Illud autem ſpe certâ confirmare cœpit, auxi-

liumq́ue polliceri, honoris noſtri, communis, & patriæ conſervandi; & recuperandæ ejus priſtinæ dignitatis, quòd tractandis Eccleſiaſticæ Reipublicæ gubernaculis eum cœleſti munere præfectom ſciam, cujus ſingularis & ſpectata clementia, cùm divinæ quam obtinet, auctoritati par eſſe prædicetur, oon patienti ſolùm animo, ſed jucundo & grato munus videtur ſuſceptura, perexiguum ſatìs & levidenſe (fateor) ſi doctrinæ & auctoritatis noſtræ pretio æſtimetur; religioſum tamen & magnum, ſi rerum tractandarum gravitate & dignitate penſetur. Agendum eſt enim, non ſolùm de antiqua Illiberritanæ urbis magnitudine & celebritate, ut tam præclara & recenti Clementis recordatione illuſtrior multo, quàm ſi Gotthorum & Arabum irruptionibus obſcurata deletaq́ue non fuiſſet, videatur: agendum non tantùm de Concilii antiquitate, ut dignitatem primi Eccleſiæ eorum quæ extant poſt Hieroſolymitana, Concilii, caneſcentis aut canæ jam ætatis proprio jure debitam, quorundam tamen Catholicorum extenuatam incuriâ, & hæreticorum injurîâ ſublatam, tuâ benignitate im futura Coociliorum editione, quaſi poſtliminio recipiat; nec agendum modò de tutanda Hiſpanica religione, quæ multorum calumniis debilitata, cupit æquitate tua recreari, nec de vita tandem, moribus & doctrina ſanctorum Hiſpaniæ Epiſcoporum, qui ne infeliciter res Chriſtana periret, ſeliciter ipſi perierunt: ſed de Galliæ præterea, Germaniæ, Angliæ, Græciæ, & (quod pluris facio) de Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ auctoritate, cujus Legatos huic ſacro Concilio interfuiſſe, in Actis Suëſſionenſis apud Sanctum Medardum legimus; Canones antem & decreta, ſæpe poſtea ab ea repetita, laudata ſæpe, ſæpe probata & confirmata cemimus. Agendum de Sanctorum meritis, de Sacramentorum virtute, de vana ſuperſtitione idolorum, de ſacro Dei cultu, & reliquis religionis noſtræ myſteriis, quibus Chriſtus dilectam ſponſam ſuam militantem Eccleſiam ioſtituit, erudivit, ornavit, & tanquam quibuſdam religionis ſepimentis, adversùs mundi rectores & principes tenebrarum harum ſingulari ſapientia & bonitate ſuffulſit. Ut inde igitur oratio noſtra proficiſcatur, unde caput harum rerum duci debet; Illiberritanæ urbis & Concilii in ea habiti tanta eſt vetuſtas, ut proprium utriuſque nomen temporis diutumitate & injurià exeſum penè ſit, atque obliteratum: quo fit, ut alii aliis id appellent nominibus. Quidam enim Libertinum [a] vocant, quidam Liberinum, alii Hiberitanum; nec deſuot, qui Elibertinum, & Eliberinum; nonounquam Heliberritanum, ut [b] Rabanus: [c] alii Elibertanum ut Burchardus, [d] Ivo, & [e] Gratianus, & ante hos Concilium Colõnienſe [f] ſub Carolo III. Imp. cognomento Craſſo, [g] Suëſſiooenſe ſub Carolo Rege, [h] Moguntinum ſub Ludovico, & alterum [i] Moguntinum ſub Arnulpho. Mihi verò vetus civitatis nomen inflictis tot, & temporis, & dominorum ſævitià plagis, fugitivum adhuc revocare cupienti, Illiberritanum dici magìs placet. De Eliberi enim vetuſti Geographi mentionem nunquam ſecerunt, faciunt tamen de Illiberi non ſemel, ſed bis: duplicem enim Illiberim conſtituunt Ptolemæus, [k] & Plinius [l] in emendatis codicibus, tametſi negligentià exſcriptorum ex gemino RR. quod in oummis antiquis & vetuſtis lapidũ Illiberis Bęticę inſcriptionibus exſtat, alterum omittatur, aut ſicilici ſaltem apicis nota. Docet enim D. Iſidorus [m] veteres duplicibus literis non fuiſſe aliquando uſos, ſed ſupra literam ſicilicum addidiſſe, quo admooerentur lectores, literam in pronnnciatione geminandam. quod hodie non obſervatur. Unam Illiberim refert in Gallia Narbonenſi Ptolemæus, non procul à Ruſcinone, in ora Illiberis fluvii, à quo ſorſan urbi nomen inditum: quod & indicat Strabo. [n] De qua Plinius agens, *Oppida* (inquit) *Illiberis, magnæ quondam urbis tenue veſtigium*. alteram Ptolemæus in Turdulis, non procul ab Acci Baſtitanorum, de qua Plinius: *Celeberrima inter hunc*, (Bætim fluvium intelligit) *& Oceani oram in Mediterraneo, Segeda, quæ Augurina cognominatur; Julia, quæ Fidentia; Virgao, quæ Alva; Ebura, quæ Cerealis; Illiberi, quod Liberini; Ilipula, quæ Laüs; Artigi, quod Julienſes; Veſci quod Faventia*. Antiquæ hujus urbis ſitum hodie retinent Granatenſes; eos intelligo, qui incolunt civitatem Granatam nobile regni Granatenſis caput; nec regni titulo ſolùm, ſed juridico totius Bæticæ conventu celeberrimam. Ab hac Illiberrim antiquam ſeptimo lapide diſtare, publicâ mihi fide conſtat regii in eadem civitate menſoris. Exſtat enim nunc (quod de Illiberi Narbonenſi Plinius & Mela ſcripſerunt) antiquæ Beticę Illiberris, & magnę quondam urbis tenue veſtigium: rudera enim dirutæ vel cadavera potiùs defunctę civitatis & parietinarum Eccleſiæ, in qua Concilium hoc habitum eſt, viſuntur in colle, qui vulgò Mons-Elbirę appellatur, qui ſicut antiquę urbis, ita & nominis non obſcurum retinet veſtigium. Mons ergo de Elbira, & Porta civitatis Granatę ab incolis nuncupata de Elbira, (quòd per eam iter ſit ad Illiberrim) etymon antiquę civitatis retinere, perſpicuè videntur. Cui & conſentanea eſt origo nominis civitatis Granata [o], quam ex ſparſis illius cineribus ortam, naturâ loci, & majorum traditione cognovimus. Non enim ſic dicta eſt à malo punico hiante (ut à multis creditur) ſed à Granata barbara voce, quæ illius gentis idiomate horreorum domus intelligitur, peritis illius ſermonis ſic interpretantibus, ad id pervetuſtam, ſive hiſtoriam, ſive ſabellam recenſentibus de principe quadam fœmina antiquę Illiberris incolâ, quę ſua illic frumenta ſolita eſſet recondere. Quid verò cauſſę ſit, qoa civitatem hanc Illiberritanam, tam diverſis nomioibus veteres appellaverint, eam reddi poſſe arbitror: quòd diverſę gentes, diverſo utentes idiomate, in ea dominatę ſint. A criticis & politioribus Latinę linguę ſtudioſis, Illiberris, pręcedente I. & ſequentibus duplici LL. & RR. antiqua Hiſpanorum & Romanorum linguâ, hodie nuncupari debet: gemino enim RR. in urbium & locorum nominibus ſępiſſimè uſi ſunt: ne nova vel dura hęc Illiberis pronunciatio quibuſdam videatur. Urbium in Hiſpania hęc occurrunt exempla, Laberris, Turriga, Biguerra, Gracurris, Calagurris, Veturris, Tarraco, Arruci, Arriaca, Sigarra, quibus Plinius adjungit Cerretanos populos & Arrevacos: Sevurros Ptolemęus, & alios his ſimiles. ILLI quoque nomen, veteres Hiſpanos, Bęticos pręſertim, pro oppido uſurpâſſe, ſunt qui cenſeant [p] conjecturâ ſumptâ, quòd ab ea dictione multa Bæticę provincię oppida initium habent, ut Illiturgis, Illiber-

a *Concil. Arelaten. apud Burchardum lib. 17. decr. et. c. 57.* b *Rabanus in Peniten. lib.* c *Burch.* d *Ivo,* & e *Gratian. in decretorũ collectionibus, quæ propriis locis poſtea referentur.* f *Concilium Colonienſe can. 6.* g *Concil. Sueſſion. apud ſanctũ Medardum ad finem ſextæ actionis, quæ extat in actis eiuſdem.* h *Concil. Mogunt. ſub Ludovico can. 22.* i *Concil. Mogunt. ſub Arnulpho can. 26.*

Cur Concilium hoc Illiberritanũ nuncupandum.

k *Ptolem. in 2. Europæ tabula.* l *Plin. lib. 3. c. 1. & 4.* m *D. Iſidor. lib. 1. etym. c. 20. qui Sicilicum apicem dictum ait, quòd in Sicilia inventus ſit eius uſus.* n *Strabo lib. 3. de ſitu orbis.* *Plinius. lib. 3. c. 3.* Bętim fluvium Guadalquivir Arabum voce dicimus.

o *De voce Granata hæc ex Arabibus refert Alvarus Gomezius lib. 2. de geſtis Franciſci Ximenii*

Orthographiæ rationẽ ſemper habendam neque B. (inquit) pro V. neque V. pro B. neque O. per V. & ſic aliàs, crebrò docet Caſſiodor. lib. de divin. lectio. c. 15. & 30.

Hæc exempla extant in Ptolemæo, Plinio, Mela, Antonino & vetuſtis lapidum Hiſpaniæ inſcriptionibus.

p *Ambroſ. Morales antiq. Hiſp. c. 8*

liberris, Illipa, Illipula, ne plura complectar. quamvis non deſint alii, [r] qui ut Hiſpaniam à Rege quodam Hiſpano cognomine; ſic & Illiberrim ab ejuſdem Regis ſorore cognomine Illiberria, fundamenta jacta & nomen honoris gratiâ ſuſceptum contendant: adeò perhibentur vetuſta urbis incunabula. Ab Hiſpanis ergo & Romanis ſic olim vocatam, non Eliberim, tametſi diſſentiant recentiores, ex Martyrologio Romano, apparet, quod cùm meminiſſet Cęcilii primi hujus civitatis Epiſcopi, Illiberi eum in Domino quieviſſe refert; & ex D. Hieronymo [t], qui de Gregorio Bętico ſermone inſtituto, Illiberi Epiſcopum fuiſſe recenſet. Sed clariùs multo ex antiquis inſcriptionibus quorundam lapidum, quos Granatę nuper repertos renunciavit mihi Jacobus Luzerus judicandis nobilitatis litibus in Granatenſi prętorio prępfectus regius, cùm honeſtarum artium, tum Juris utriuſque ſtudiis apprimè eruditus: primum ait, in vico quodam ejus civitatis (Arabum voce *Alcazava* dicitur) erutum eſſe ędibus Sebaſtiani de Montealegre, cum hac inſcriptione:

r Franciſcus Tarrapha de origine ac rebus geſtis Regum Hiſpaniæ, in Rege Hiſpano. Vaſſæus in Chron. Hiſp. c. 20. & plures alii.

s Martyrol. Rom. Idibus Maii.

t D. Hieronymus in Catalogo ſcript. Eccleſiaſticorum in Gregorio Bætico.

Sunt ædes in urbis regione quam vulgò Parochiam de S. Nicolas *vocant.*

FVRIÆ. SABINIÆ. TRANQVIL.
LINÆ.
AVG.
CONIVGI. IMP. CÆS. M. AN
TONI. GORDIANI. PII. FEL.
AVG. ORDO. M. FLOR. ILLIBER
RITANI. DEVOTVS. NVMINI
MAIESTATIQVE. SVMPTV.
PVBLICO. POSVIT.
D D

Alterius lapidis duo adhuc exſtare fragmenta in ædibus Chriſtophori de Palacios cum hac inſcriptione retulit:

Sunt illæ in eadē urbis regione.

CORNELIAE
F. SEVERINAE
FLAMINICAE
AVG. MATRI
VALERII VEGETI

ONSVLIS
RENTINI ILIBERRI
D D

In earundem ædium ruderibus inventus eſt alter lapis cum inſcriptione his literis exarata & lineis inducta:

II. VI. CORNE
NICIPI FLORENTINI
ILIBERRITANI DEVOTVS
ORDO NVMINI MAIESTATI
QVE SVMPTV PVBLICO
POSVIT.

Probat adhuc magìs quod dixi, alterius lapidis inſcriptio (& his meritò fides habenda eſt) quem exſtare etiam Granatæ in regia quæ dicitur *Albambra*, in latere ejus turris quæ vocatur *de Comares*, accepi:

IMP. CAES. M. AVRELIO
PROBO. PIO. FELICI. INVI
CTO. AVG. NVM. MAGEST.
QVE. DEVOTVS. ORDO
ILIBER. DEDICAT.
D. P.

Poſt Gotthorum autem adventum Eliberrim nuncupari animadverto: idq́ue confirmant veterum numiſmatum inſcriptiones Svinthilæ & Siſebuti Regum Gotthorum. In illius nummo ex parte una hæc legitur: SVINTHILA REX. ex altera: PIVS ELIBER. In hujus: SISEBVTVS RE. ex altera: PIVS ELIBERI. eorundemq́ue Gotthorum linguâ, hujus civitatis Epiſcopum Elibertanum vel Eliberritanum dictum, in vetuſtis CC. MS. & in editis Conciliorum Hiſpalenſium, & Toletanorum ſubſcriptionibus: unde mutuati videntur Colonienſis, Sueſſionenſis, & Moguntinæ Synodi Patres citati ſuperiùs. Cujus forſan ea cauſſa fuit, quòd Gotthis eſſet familiare I. in E. transferre, ut Ileridam, in Elerdam;

Igeditaniam in Egiditaniam; Illipulam in Elepulam; & ſic aliàs. Quòd ſi Arabum ingreſſum conſideres, Illiberrim dictam Ilbiriam ejuſdem gentis more, Portamque de Ilbiria, & Montem de Ilbiria ipſi tradiderunt; nos verò lenioris gratiâ pronunciationis, poſtquam eam civitatem Ferdinandi & Eliſabethæ Catholicorum Regum virtute recuperavimus, Montem de Elbira, & Portam de Elbira appellamus. Narbonenſem autem Illiberim, Eliberim Pomponius Mela p nuncupat, nî mavis locum corruptum, & pro E. I. reponendum; nam præter Ptolemæum & Plinium, eam Illiberim, præcedente I. ſequente gemino LL. & ſimplici R. (in quo hæc differt à Bætica) crebrò nuncupat Livius. loquens enim de Annibalis exercitu, cum Hiſpanias per Pyrenæum ſaltum traduci cœpit, *Carpetanos quoque* (ait) *ab ſe dimiſſos ſimulans, inde, ne mora atque otium animos ſolicitarent, cum reliquis copiis Pyrenæum tranſgreditur, & ad oppidum Illiberim caſtra locat.* Poſt addens: *Oratores ad Regulos eorum miſit, colloqui ſemetipſum velle cum his, & vel illi propiùs Illiberim accederent, vel ſe Ruſcinonem proceſſurum.* Et mox: *Ut verò Reguli Gallorum caſtris ad Illiberim extemplò motis, haud gravatè ad Pœnum venerunt.* Qui autem Eliberim cum Mela ſcripſerunt, cauſſam dederunt aliis, ut Concilium Eliberinum nuncupaverint, putantes in ea civitate, non procul à Ruſcinone id Concilium coactum: eam nunc *Salſes* q dici volunt: ſed neutrum idoneo ſatis argumento. Nam ea Illiberis (ſic malo eam nuncupare Ptolemæi, Livii, & Plinii r, qui Cæſarum procurator fuit in Hiſpania, certiorem fidem ſequutus) non potuit eſſe quam nunc *Salſes* vocant. nam Mela s qui de Illiberi priùs, de ea quam *Salſes* dicunt, egit item poſteriùs. *Lacus* (inquit) *accipit eum Rubreſus nomine, ſpatioſus admodùm, ſed quà mare admittit tenuis aditu. Ultra eſt Leucata, litoris nomen, & Salſulæ fons, non dulcibus, ſed ſalſioribus, quàm marinæ ſint aqua, defluens.* Verius eſt ergo, quam Ptolemæus & Plinius Illiberim, *Coplibre* nunc dici, juxta Ruſcinonem, *Perpinan* noſtri nuncupant, caput Comitatûs Roſſilionis. Caucoliberim compendii gratiâ, & hodie, & olim vocatam ex Martyrologio Romano t comperio, in quo fit mentio de Vincentio Martyre Catalaunenſi, qui in civitate Caucoliberi martyrii palmam eſt adeptus: dictam ſic arbitror, quaſi Caucorum Illiberim, ut diſtingueretur à Bætica Illiberri; Caucenſes enim populos ad eam partem Hiſpaniæ Tarraconenſis Plinius refert. In qua Concilium hoc habitum, mihi nec veriſimile apparet, nedum verum, quamvis diſſideant plures nec ineruditi, nec indocti hujus ſæculi ſcriptores; quia non ſolùm Conſtantini ævo, quo Concilium hoc ipſi coactum volunt; ſed & antiquiore Pomponii Melæ & Plinii eam dirutam fuiſſe, certum eſt. Plinius u ſic ait: *Oppida Illiberis, magnæ quondam urbis tenue veſtigium.* Mela x *Colonia Ruſcino, vicus Eliberi, magnæ quondam urbis, & magnarum opum tenue veſtigium.* In deſertam everſamque civitatem aut vicum Epiſcopos Hiſpaniæ conveniſſe difficile dictu creditúque eſt, Epiſcopos præſertim Toletanæ, Bæticæ, & Luſitaniæ provinciæ, quos huic adfuiſſe Concilio docent ipſorum met ſubſcriptiones: ſubſcripſerunt enim Felix Epiſcopus Accitanus, Acci vulgò *Guadix* in Bætica: Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis: Pardius Epiſcopus Menteſanus: Menteſa *Montejo* dicitur in Bætica: Melanthius Epiſcopus Toletanus: Vincentius Epiſcopus Oſſonobenſis, in Luſitania eſt Oſſonoba, in extimis regni Algarbiorum litoribus, à Faro non longè: Succeſus Epiſcopus Eliocrotenſis, eſt Eliocrota *Lorca* in Bætica: Patricius Epiſcopus Malacitanus: Malaca, noſtri *Malaga*: Oſius Epiſcopus Cordubenſis: Camerinus Epiſcopus Tuccitanus, Tucci *Martos* hodie, non procul à Granata: Secundinus Epiſcopus Caſtulonenſis (ſic enim legi debet, non, ut in editis Conciliorum codicibus, Catraleucenſis) Caſtulo in Bætica eſt, *Cazloua la vieja*: Liberius Epiſcopus Emeritanus, Emerita in Bętica, hodie *Merida*: Januarius Epiſcopus Salarienſis (ſi non de Fiblaria, ſed de Salaria legamus) Salariam in Algarbiorum regno, trito provinciæ ſermone *Alcazar de la ſal* dictam alii contendunt, ſed Siruelam Bæticæ Provinciæ, aut Cazorlam alii: Quintianus Epiſcopus Eborenſis, Ebora in Luſitania. Eutychianus Epiſcopus Baſtitanus (ſic enim, non Baſtetanus nec Baſſitanus, ut in excuſis) Baſti in Bætica eſt, *Baza* dicitur. Ex undeviginti Epiſcopis, qui huic Concilio interfuerunt, ſi quindecim (ut Flavium Illiberritanum interim omittamus) fuerunt, tum ex Toletana & Bætica, tum ex Luſitania provinciis; ſi quatuor & viginti presbyteri (de quorum ſubſcriptionibus paullò poſt agendum eſt, ne longior & moleſtior nunc progrediatur diſputatio) ex eadem Bætica provincia fuêre, cui obſecro, fiet veriſimile, non illos potiùs in Bætica, quàm in Gallia Narbonenſi Synodum coëgiſſe? ſi animadvertat præcipuè is Theodulphi Malacitani Epiſcopi querelam in Concilio Hiſpalenſi II. y quâ dolenter retulit, *Antiquam ejuſdem urbis parochiam ſive diœceſim, militaris quondam hoſtilitatis diſcrimine* (Concilii verbis loquor) *fuiſſe deciſam, & ex parte aliqua, ab Eccleſiis, Aſtigitana, Eliberitana, atque Agabrenſi retineri.* Quarum Eccleſiarum terminum confines planè (nî fallor) pleneque oſtendunt Illiberritanam in Bætica fuiſſe provincia, non verò Narbonenſi. Quibus ſuffragatur vetus ſententia & finium regundorum judicium, quod Wamba z Rex de ſingulis Hiſpanicarum Eccleſiarum diœceſibus Concilii Toletani decreto fieri ſtabilirique voluit: in quo cùm terminos Eccleſiæ Malacitanæ Patres præſcriberent, ab ultimis Eccleſiæ Malacitanæ Illiberritanos exorſi ſunt, & ab ultimis Illiberritanæ Aſtigitanos: *Malaga* (ajunt) *teneat de Data, uſque Maleocam* (ſic enim legi debet, non *Malæxcam*, ut in aliis CC. MS.) *de Tenna uſque Sedes-Campo; Eliberris teneat de Maleoca uſque Sotellam; de Almica uſque Sedile; Aſtigi teneat de Sotella, uſque Parietem; de Lucca uſque Rancam.* Intellexit hoc ipſum & docuit Rex Alfonſus X. quem præclarum ſapientię ſtudium preclaro Sapientis titulo decoravit. Inter ſedes enim Archiepiſcopo Hiſpalenſi ſubjectas, quinto loco Illiberitanam commemorat his verbis: *El Obiſpado de Elibere (eſta es Granada) tenga deſde Malaga faſta Sotela, & de Almica faſta la Poſada.* Quare in Concilio Hiſpalenſi II. provinciæ tantùm Bęticę ſubſcripſit Biſſinus in Chriſti nomine Illiberitanæ Eccleſię Epiſcopus. D. pręterea Gregorium olim Illiberritanum Epiſcopum à Clementio Gentili Conſtantii in Bętica Pręfecto Vicario Cordubam deductum, & ab Oſio Epiſcopo Cordu-

p *Pomponius Mela lib. 2. c. 5.*

Narbonenſis Illiberis, ſimplici R. Bætica gemino ſcribi debet.
Livius lib. 21.

q *Ex Io. Poldo, & aliis.*
r *Plinius Junior in Epiſtola ad Cæcilium.*
s *Mela. lib. 2. c. 5.*
t *Martyr. Rom. 19. Aprilis.*
Ex Joanne Epiſcopo Gerideñſi. Vaſſeus in chronich. Hiſpan. c. 20. Stephanus Gariba y. in Epitome hiſt. Hiſp. lib. 7. c. 48. Illeſcas in vita Sylveſtri PP. & plures alii.

u *Plinius lib. 3. naturalis hiſt. c. 3.*
x *Pomp. Mela. l. 2. cap. 5.*

y *Concil. Hiſp. 2. can. 1.*

z *Diviſio eſt quã Wambæ acceptã refert Rex Alfonſus decimus in hiſt. Hiſp. Gener. al. par. 2. c. 51.*

Cordubenſi damnatum, apud Iſidorum Theodiſcus [a] ex Marcellino deſcripſit. Nec prętermittendum adhuc quod Canone XXIII. hujus Concilii decernitur, menſibus ſingulis jejunium eſſe indicendum *exceptis duobus, Julio & Auguſto, ob eorundem infirmatem*, quod magìs fervido & ęſtuanti ſolis ardori *Beticæ provinciæ*, quàm Gallię Narbonenſis (quę temperatior eſt) tribui & poteſt & debet. in cujus Illiberi ſeu Caucoliberi Epiſcopi Cathedram conſtitutam, nec vidimus, nec legimus, nec repetitâ omnium ſæculorum memoriâ tale quidquam agnovimus. Tres enim exſtant ſatìs vetuſtæ Epiſcopatuum Hiſpaniæ & Galliæ Narbonenſis diviſiones; quarum prima Conſtantino Imperatori; altera Theodemiro Regi Suëvorum; poſtrema Wambæ Regi Gotthorum accepta refertur: in nulla harum Epiſcopum reperio Caucoliberis. Nam eorum qui ſubjiciuntur Archiepiſcopo Narbonenſi, octo ſedes ſunt, Beterris, Carcaſona, Toloſa, Agata, Lateva, Magalona, Nemauſus, Elna, cui Caucoliberis paruit ſemper & paret, & de cujus cathedra ſiluerunt Rodericus Archiepiſcopus Toletanus, & Rex Alfonſus X. Hiſpanicarum antiquitatum accuratiſſimus inveſtigator, & cum his reliqui fideles, ornati & graves priſci ævi, vel ſcriptores, vel teſtes: neutiquam omiſſuri, ſi in ea provincia vel urbe is eſſet Epiſcopatus inſtitutus. Qua de cauſſa manuſcriptis quibuſdam codicibus D. Laurentii, Eccleſiæ Toletanæ, & Ovetenſis, qui referentes antiquam Epiſcopatuum Hiſpaniæ diviſionem à Wamba Rege factam, Caucoliberim inter Sedes ſubjectas Archiepiſcopo Narbonenſi commemorant, hac in parte non ſatìs acquievero. Nam in aliis manuſcriptis (quos habeo eximiæ vetuſtatis, & fidei dignitate venerabiles) nullæ aliæ Epiſcopatuū Sedes recenſentur, præter eas quas Rex Alfonſus expreſſit in hiſtoria Hiſpaniæ generali: ideoq́ue citatos codices ab exſcriptoribus eſſe depravatos, eò magìs, non temerè divinare, ſed ſatìs probè conjicere licebit; Voletanos quidem & Ovetenſes, quòd cum reliquarum Sedium terminos ab Oriente ad Occidentem, à Septemtrione ad Meridiem præſcriberent, Caucoliberis proprios non attingunt; nec cui ſit illa confinis, adſignant: nec ſimpliciter Caucoliberim recenſent, ſed Toloſam, aut Caucoliberim, ſub disjunctione: manifeſtum ignorantiæ exſcriptoris indicium, qui Toloſam appellari etiam Caucolibium (ſic enim illam nuncupat, non Caucoliberim) ſe ſcire, aut ignorare potiùs ſignificavit; quod & factitavit, cùm Elnæ meminit: nam illam Elenam vocavit vel Elnam, hærens quo eam nomine appellare debuiſſet: Codicem autem divi Laurentii, qui dicitur Hiſpalenſis; quòd omnem Toloſæ memoriam omiſerit, & ejus loco ſubſtituerit Caucoliberim, cùm Toloſam ſit certum Epiſcopatûs Sedem ab ipſis Apoſtolorum temporibus nobilem ſemper habuiſſe: & Caucoliberim eâ ſemper caruiſſe, multo certius. In tam exiguo enim intervallo, quo diſtat ab Elna Caucoliberis (vix enim abeſt IV. M. P.) duas Epiſcoporum Cathedras Regem Wambam conſtituiſſe, haud facile adducar ut credam: cùm reliquæ omnes multò majori ſpatio interjecto, & ab ipſo & majoribus ſemper conſtitutæ fuerint. Quam tandem ſententiam inde comprobaverim, quòd non ſolùm Plinii [b] & Pomponii Melæ [c] tempore (ut uterque adfirmat) nec Conſtantini & Wambæ, ſed & multò pòſt, uſque ad ætatem Lotharii Regis Francorum ea Illiberis diruta fuerit. Wifredus enim Ruſcinonis Comes, à quo Ruſcinonenſes Comites fluxère, ejuſdē Lotharii Francorum Regis permiſſu, Caucoliberim oppidum deſertum, everſum, proſtratum, reſtituendum, quinimmo condendum denuò curavit: cui annuit Lotharius Rex, illiq́ue & poſteris ejus regia liberalitate oppidum condonavit; quòd ſitûs acceſſu, & portûs appulſu Ruſcinonibus eſſet commodiſſimum; quod actum eſt anno Domini CCIↃXXCI. ut Hieronymus Surita, [d] Aragonicæ & totius Hiſpaniæ antiquitatum literatè peritus teſtatur.

a *Ex Marcellino Theodiſcus apud D. Iſidor. in principio lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis, in vita Oſii Epiſcopi Cordubenſis.*

In Illiberi Narbonenſi nec Concilium hoc habitū, nec Epiſcopi Cathedra conſtituta unquam eſt.

b *Plinius lib. 3. c. 3.*

c *Mela l. 2. c. 5.*

d *Hieronymus Surita lib. 1. de rebus geſtis Regum Aragoniæ.*

Nec pluris refert, quod recentiorum [e] plures non ſolùm in Illiberi Narbonenſi ſedem Epiſcopalem conſtituerint, ſed Concilium hoc in ea coactum conſtanter aſſeveraverint. Nam in re vetuſta & gravi, antiquorum, quàm recentiorum auctoritas majorem mihi fidem facit; cùm hiſtoria præſertim Regis Alfonſi X. à qua antiquorum Epiſcopatuum ſedes & urbes illi repetierunt; de Epiſcopo Illiberitano Narbonenſi, nullam (vt dixi ſuperiùs) mentionem fecerit. Quod autem notârunt quidam ex ſubſcriptionibus Toletani Concilii tertii, in quo eſt una Stephani Illiberitani, altera Petri Eliberitani, utriuſque (ut putant) Illiberis Epiſcoporum, non ſatìs apud me ponderis habet: nam in melioribus Codicibus, Petrus non Illiberritanus, ſed Abderitanus Epiſcopus legitur. Fuiſſe autem Abderitanum Epiſcopatum in ea parte Bæticæ provinciæ maritima non procul Charidamo promontorio, quam hodie *Almeriam* vocant, inter noſtros convenit; ejuſq́ue civitatis primum Epiſcopum fuiſſe Sanctum Cteſiphontem Beati Jacobi Apoſtoli diſcipulum. At Petrum, non Illiberitanum, ſed Abderitanum Epiſcopum fuiſſe, convincit Concilium Hiſpalenſe I. ex ejuſdem provinciæ Hiſpalenſis Epiſcopis convocatum, quod eodem ferè anno, quo Toletanum tertium, habitum eſt, in quo extat ſubſcriptio ejuſdem Petri Epiſcopi Abderitani, & altera ejuſdem Stephani Eliberitani. Nec eſt conſentaneum, Stephanum aut Petrum, ex Gallia Narbonenſi adventâſſe, ut intereſſet Concilio Hiſpalenſi, in quo nulli alii præter ſuffraganeos Hiſpalenſis Eccleſiæ interfuiſſe leguntur. Interfuerunt enim Leander Hiſpalenſis, Joannes Agabrenſis, Agapitus Cordubenſis, Stephanus Eliberitanus, Baſilius Illipenſis, Velatus Tuccitanus, Petrus Abderitanus, Sintitius Italicenſis.

e *Joannes Epiſcopus Gerundenſis, Vaſæus, Stephanus Garibay, Illeſcas ubi ſupra. Abdera antiqua ſeu Abdera ut Ptolemæus, nunc* Almeria. *Charidemum Promontorium, hodie* Cabo de Gates.

Leve mendū tollitur à Con. Tolet. 3. in ſubſcriptione Petri Epiſcopi Illiberitani; pro quo re, onendum Abderitani.

Sed quamquam Petrum, non Abderitanum, ſed Illiberitanum Epiſcopum fuiſſe permittam; non tamen inde in Illiberi ſeu Caucoliberi Epiſcopum fuiſſe mihi perſuadebo; quòd à [f] Gregorio Magno, [g] à D. Iſidoro, [h] ab Alfonſo Rege, [i] & Roderico Archiepiſcopo Toletano perceperim, Leovigildum Gotthorum Regem, ante indictionem illius Concilii, Arianæ impietatis infectum errore, gravem & acerbam in Chriſtianos exercuiſſe perſecutionem, & Epiſcopos Catholicos ſuis Sedibus exturbâſſe, aliis Arianis in eorum locum ſuffectis. Paullò autem pòſt, cùm ſingulari Dei providentia defuncto Leovigildo, Reccaredus Rex primus ejus filius, abjuratâ hęreſi Arianâ, divinarum perſonarum ęqualitatem, & reliqua

f *D. Gregorius lib. 3. dialogorum. c. 31. & l. 7. regiſtri, indictione. 2. Epiſtola. 126. ad Reccaredum.*

g *D. Iſidorus in hiſtor. Gothorum.*

h *Alfonſus Rex in hiſt. gener. utraque in vita Leovigildi*

i *Rodericus in hiſt. gener. Hiſp. lib. 2. c. 4.*

Leve mendū tollitur à Conc. Tolet. 3. in ſubſcriptione Mutilæ Epiſcopi: nam non fuit Eccleſiæ Valentinæ Epiſcopus, ut CC. quidam MS. habent, nec Amalenſis, ut graviori mendo extat apud Suritam & alios, ſed Palentinæ Eccleſiæ ex emendationibus MS.

qua

Digitized by Google

qua Catholicę religionis myſteria catholicè amplecteretur; piaque & religioſa tam ipſius, quàm Leandri Hiſpalenſis Epiſcopi ſolicitudine, Gotthorum gens tota eandem Arii impietatem (quâ tredecim annis ſupra ducentos infecta fuerat) primùm abjiceret: opus tunc fuit ad abjurationem erroris inveterati (abjurârunt enim illum in Concilio, Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi Ariani reſipiſcentes, & omnes proceres Gotthorum ſęculares, ejuſdem antea erroris ſectatores, ut apparet ex eorum abjuratione, principio ejuſdem Concilii Toletani III. præfixa) ad confeſſionem Catholicæ fidei exprimendam, Concilium (ut vocant) Nationale ex omnibus Hiſpaniarum provinciis convocari, & in eo Epiſcopos omnes adeſſe; tam hæreticos, quàm Catholicos; ut adfuerunt hac ipſa de cauſſa Dertoſanæ Eccleſiæ duo Epiſcopi, Julianus & Froiſclus: Valentinæ alii duo, Wiligiſclus & Celſinus: Murila verò, quem ejuſdem Eccleſiæ tertium Epiſcopum adjiciunt editi codices, & quidam alii MS. Palentinæ Eccleſiæ fuit (non Valentinæ, ut alii MS. emendatiores teſtantur, quibus conſentit D. Ildephonſus, k) Tudenſis Eccleſiæ Beccila & Nitigiſius, etſi pro Nitigiſio Panthardus Bracarenſis ſubſcripſerit: ut quoſdam alios Arianos omittamus, à quibus ut diſcerni & internoſci poſſent in omnem poſteritatem Catholici, ſolebant Epiſcopi Hiſpani cum ſubſcribebant Conciliis, ſanctæ ſe vel Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos, addito Eccleſiæ Urgellitanæ, Bracarenſis, aut aliarum nomine, ſubſcribere: non quòd putarent Eccleſias Hiſpaniæ, Catholicæ, hoc eſt univerſalis, auctoritate præſtare (ſciebant quippe hoc tuæ Sedi ſolùm reſervâſſe Chriſtum) ſed ut Catholicæ fidei cultores, & Catholicarum Eccleſiarum Epiſcopos, non Arianarum ſe eſſe piè & catholicè profiterentur; quod & in ſepulchrorum monumentis incîdi inſcribique volebant. Ad conventus autem Eccleſiarum quod attinet, & ſubſcriptiones in decretis, non ignorabant Epiſcopi Hiſpani Toletano Concilio convocati Canonem Concilii Nicæni duos in eâdem urbe Epiſcopos, aut eſſe, aut vocari prohibentis; ideoque non poſſe in eodem Concilio duos ejuſdem urbis Epiſcopos adeſſe, & ſubſcribere, Arianum pręſertim unum, & alterum Catholicum: ſed pacis & unitatis Chriſtianę gratiâ, illud in Hiſpania Catholici Arianis Epiſcopis permittebant: quemadmodum in Africa Donatiſtis Catholici. In convẽtibus enim publicis (Collationes illi vocant) conveniebant omnes & ſubſcribebant tam hæretici, quàm Catholici: cùm, quia cauſſæ publicæ erant, & ab omnibus æquè tractari, ut ab omnibus æquè acceptarentur, equum videbatur: tum ut experirentur, an ſanâ doctrinâ, an manſuetudine & pietate Catholicorum Epiſcoporum ad unitatem Eccleſię, hęretici tandem Epiſcopi, & ſuo exemplo reliqui revocarentur. Quod ut faciliùs conſequi poſſent, non recuſârunt Catholici Donatiſtis equiorem & utiliorem aliquando deferre conditionem: obtulerunt enim illis in Collatione, ſe dignitate abdicaturos, ſi convincerentur: ſin autem vincerent, permiſſuros & gratiam facturos Donatiſtis reſipiſcentibus, ut eundem Pontificii muneris honorem & dignitatem cum ipſis retinerent, ut in eadem Eccleſia duo tolerarentur Epiſcopi tanquam collegę, ut & olim Romę Conſules: ita tamen ut eſſet inter eos, velut jus quondam accreſcendi, ut qui prior decederet, ſocium relinqueret in ſolidum ſuę dignitatis hęredem, auctore Auguſtino. Remedium id tunc ſalutare viſum eſt, ut Epiſcopis Donatiſtis, quos ambitio retinebat, ſpes aliqua honoris, ſi reſipiſcerent, objiceretur; detraheretur que timor infamię & ignominioſę abdicationis futurę, ſi ad Eccleſiam Catholicam redirent; ut Epiſcopi Africani teſtantur. Quorum judicium non diſplicuiſſe Miltiadi Romanę urbis & orbis Epiſcopo refert Auguſtinus. l Cum enim ex ſententia ſuorum collegarum Miltiades Donatum ut auctorem tanti ſchiſmatis damnâſſet, Donatiſtis reſipiſcentibus ſic eum pepercisse ait Auguſtinus; ut ſanitatis recuperandę optionem liberam eis faceret; paratus communicatorias literas mittere, etiam his, quos à Majorino ordinatos eſſe conſtaret: ita ut quibuſcumque locis duo eſſent Epiſcopi, quos diſſenſio geminâſſet, eum confirmari vellet, qui fuiſſet ordinatus prior: alteri autem eorum plebs alia regenda committeretur. De qua ſententia loquens Auguſtinus, exclamat: m *Quàm innocens, quàm integra, quàm provida, atque pacifica! O virum optimum! O filium Chriſtianæ pacis! O patrem Chriſtianæ plebis!* Ipſi quoque Nicęni n Concilii Patres cum agerent de Novatianis, idem tribui poſſe confeſſi ſunt. Arianis, qui jam aliquot annis Eccleſię gubernationem in Oriente occupaverant, & de ea poſſeſſione (ſi feriò reduci nollent) decedere à Theodoſio jubebantur, non diſſimilis conditio fuit oblata. Quo tempore Meletius, quem Ariani primùm ſuarum partium eſſe confidebant, cum ab Eudoxio Antiochię Epiſcopus inſtitutus, repentè pręter ſpem Arianorum, Nicęni Concilii decreta amplecteretur; eorundem ſuaſu à Valente Imperatore in exilium miſſus eſt: pòſt verò, cum illo exulante, Lucifer Caracallorum Epiſcopus Romanę Sedis Legatus Antiochiam veniſſet, ut civium ſedaret diſſidia, in eaque Paullinum Epiſcopum ſecundum creâſſet; quòd Meletii inſtitutionem, & ab hęreticis factam, vanam & irritam eſſe duceret, regnanteque Gratiano, Meletius ab exilio revocaretur, graviſſimi tumultus duorum Epiſcoporum imperio in civitate & Eccleſia excitati ſunt, quos ſimilis pacavit concordia: conventum enim eſt inter eos, ut ſocietatem ejuſdem Epiſcopatus ambo retinerent, eâ lege, ut altero mortuo, alter qui ſuperſtes eſſet, in ſolidum maneret Epiſcopus; ut Socrates o tradit, Nicephorus p, Sozomenus q & alii.

Nec ſolùm liberalem hanc honoris, Pontificięque dignitatis communionem ſoliti ſunt Epiſcopi Catholici hęreticis deferre; ſed & alteram aliquando addiderunt, non relatu tantũ, ſed exemplo & imitatione digniſſimam, quam idem Auguſtinus r recenſet. Aurelii enim, Sylvani, & Catholicorum Epiſcoporum epiſtolam, cùm ad Marcellinum referret, hęc ad finem commemorat: *Quòd ſi forte populi Chriſtiani ſingulis delectantur Epiſcopis; & duorum conſortium inuſitatâ rerum facie tolerare non poſſunt: utrique de medio diſcedamus; & Eccleſiis ſingulis damnata ſchiſmatis cauſsâ, in unitate pacifica conſtitutis, ab his ſingulis in Eccleſiis ſingulis annuentibus unitati facta per loca neceſſaria, ſinguli cõſtituantur Epiſcopi. Auguſtinus Epiſcopus dixit: Dicam charitati veſtræ, & commemorem rem dulciſſimam & ſuaviſſimam; quam Domino adjuvante, ſumus ex per-*

k *D. Ildefonſus de viris illuſtribus in vita Conantii Palentini Epiſcopi, ait: Conantius, qui poſt Murilanem, Eccleſiæ Palentinæ ſolĩ adeptus eſt. Dixit Murilanem idiomate Gothico, nam omnia finita in a. in obliquis caſibus terminant in em: ut Egicanem. Wambanem, &c.* Cur ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos, ſe Hiſpani aliquando nuncupaverint in Conciliis Toletanis 2. 3. & 4. Hiſpalenſi. 1. Emeritenſi, & Narbonenſi, quod eodem tempore Reccaredi Regis habitum eſt, nondum editum manuſcriptũ apud nos. Concil. Tolet. 12. can. 4. hujus canonis meminit: extat integer apud Alfonſum Piſanum. lib. 3. de actis Cõcil. Nicæni. can. 32. Donatiſtas ſubſcripſiſſe, in Collationibus auctor eſt D. Auguſtin. poſt collationem. c. 11. ne propriis ipſorum literis conſignata decreta auderent poſtea inficiari, & inficiantes propriis poſſent revinci ſubſcriptionibus.

l *D. Auguſtin. in breviculo collationum in princip. c. 5. Epiſcopi Africani in Concilio quod vocant Africanum. can. 35.*

m *D. Aug. in Epiſt. 162. ad Glorium & Eleuſium.*

n *Concil. Nicæni. can. 8. ſed uberiùs c. 18. eorum quos ex Arabica lingua in Latinã convertit Alfonſus Piſanus. lib. 3. de actis Concil. Nicæni.*

o *Socrat. lib. 5. hiſt. Eccleſiaſt. c. 5.*

p *Nicephor. lib. 12. cap. 3.*

q *Sozom. lib. 7. c. 3.*

r *D. Aug. in lib. de geſtis cum Emerito.*

experti : cum ante ipſam collationem inter nos aliqui fratres de hac re colloquerentur, quia pro pace Chriſti Epiſcopi debent eſſe aut debent non eſſe : quod vobis fatendum eſt : circumſpicientes omnes fratres & Coëpiſcopos noſtros, non facilè nobis occurrebant qui hoc vellent ſuſcipere, & de hac humilitate Domino ſacrificare : dicebamus, ut fieri ſolet, ille poteſt, ille non poteſt, ille conſentit hoc, ille non tolerat : loquentes magis pro ſuſpicionibus noſtris, qui corda illorum minimè videre poteramus. Quando autem ventum eſt, ut hoc palàm fieret, in Concilio univerſorum tam frequenti penè trecentorum Epiſcoporum; ſic placuit omnibus, ſic exarſerunt omnes, ut parati eſſent Epiſcopatum pro Chriſti unitate deponere, & non perdere, ſed Deo tutiùs commendare; duo ibi vix inventi ſunt, quibus diſpliceret, unus annoſus ſenex, qui hoc etiam dicere liberiùs auſus eſt; alter voluntatem ſuam tacito vultu ſignificavit : ſed poſtea quàm illum ſenem liberiùs hoc dicentem obruit omnium fraterna correptio, illo mutante ſententiam, vultum etiam ille mutavit. Hęc Auguſtinus. Quę ideò lubentiùs recitavi, quòd non pręclarum tantùm & illuſtre prębeant exemplum modeſtię & charitâtis Chriſtianę, ſed in primis utile, quoties de Pontificatu certetur, & ambitio contendentium perturbandę Eccleſię cauſſam dederit.

Fuit & altera eligendi ſecundum in eadem civitate Epiſcopum ratio, ut priorem ætate, morbo, vel debilitate confectum, conſilio levaret, auctoritate foveret, & auxilio confirmaret. In Africa enim D.Auguſtinum, Valerii Epiſcopi Hipponenſis collegam & Coëpiſcopum creatum eſſe quis neſciat? etſi ignotum ſibi Canonem Concilii Nicæni ille poſtea aſſeverâſſet. Eaq́ue de cauſſa Poſſidius [s] narrat, eum cùm Epiſcopus eſſet, publicè recitari ſæpius Canones Nicænos voluiſſe, dediſſeq́ue operam, ut cùm Clerici, vel Epiſcopi ordinarentur, decreta Conciliorum eis ab Epiſcopis ordinatoribus repeterentur : quod ſtatutum eſt Concilio [t] Carthaginenſi III. ſanctâ & doctâ Auguſtini ignorantiâ decreto cauſſam dante, & propriâ deinde auctoritate confirmante.

[s] Poſſidius in vita D.Aug.c.8. D.Aug. Epiſt.110. Poſſidius ibidem cap.8.
[t] Concil. Carthagin.III.Can.III.

Ex quibus palàm conſeqoitur, nec documentum certum, nec conjecturam probabilem ex ſubſcriptionibus Concilii Toletani III. erui poſſe, ad probandum Illiberis Narbonenſis Epiſcopatum, quòd duplex in illo ſit Epiſcopi Illiberitani ſubſcriptio. qood animadverti & obſervari cupio, ad eam ambiguitatem tollendam, quam duplices hujus, & aliorum Conciliorum ſubſcriptiones doctis aliquando hominibus pepererunt.

Quòd ſi acriùs inſtent, urgeantq́ue ſubſcriptionem Orontii Eliberitani Epiſcopi in Concilio Tarraconenſi, exiſtimantes, illom Narbonenſis Illiberis, non Bæticæ Epiſcopum fuiſſe, quòd in Concilio provinciali Tarraconenſi Epiſcopus Bæticus intereſſe non poſſet; nihilo magìs impediar : quòd Concilium illud ex aliis quàm ſuffraganeis provinciæ Tarraconenſis coactum, ipſius Orontii Illiberritani Epiſcopi ſubſcriptio probet & confirmet. Inter ſedes enim ſubjectas Archiepiſcopo Tarraconenſi, Illiberis aut Caucoliberis mentio non fit. Illæ enim ſunt, Dertoſa, Cæſarauguſta, Turiaſo, Calagurris, Auca, Pampilo, Oſca, Ilerda, Barcino, Egara, Auſa, Gerunda, Emporiæ, Urgellum. In vetuſto Codice manuſcripro adduntur Ictoſa, & Inſulæ Baleares, Majorica, Minorica, Formentera, Uzetica : Illiberis autem, vel Caucoliberis memoria nulla. Quinimmò iidem qui Epiſcopatum in ea Illiberi fuiſſe contendunt, ſubjectum Narbonenſi Archiepiſcopo, non Tarraconenſi aſſeverant. Utcumque ergo ſit, conſtat ſanè, Tarraconenſe illod Concilium, ex ejuſdem ſolum provinciæ Epiſcopis convocatum non fuiſſe : cùm Hector Epiſcopus Carthaginenſis Metropolis in illo pariter ſubſcripſerit : quem paruiſſe Tarraconenſi aut Narbonenſi nemo eruditus affirmaverit. Quare autem Hector & Orontius diverſarum provinciarum Epiſcopi Tarraconenſi interfuerint, expedita ratio eſt. Cùm Gotthorum enim, Suëvorum, Wandalorum, vel quod gravius fuit poſteà, Arabum irruptionibus urbes Hiſpaniæ & Eccleſiæ everterentur; remanebant Epiſcopi eis antè pręfecti, & qui denuò creabantur, nomine tenus & titulo inſigniti; cumq́ue proprię diœceſeos finibus exterminarentur, cogebantur interdum vagari, Regum & aliorum Principum Eccleſiaſticorum patrocinium requirentes; à quibus ſingulari benevolentia, humanoq́ue & civili cultu peregrinos Epiſcopos ſuſcipiendos, antiqua fuit & benigna ſatis Oſii [u] Epiſcopi Cordubenſis ſententia univerſi Concilii Sardicenſis conſenſu & auctoritate comprobata : quam cùm pari humanitate in Hiſpania noſtrates Epiſcopi, ut à Chriſto primùm, & ab Hiſpano poſtea Epiſcopo traditam recepiſſent, omnia pietatis officia peregrinis Epiſcopis ſemper exhibuerunt, & ſi in ipſorum Eccleſiis Concilia interim cogerentur, ad conſultationem & ſententiam ferendam ipſos titulares Epiſcopos nonnunquam invitabant. quorum utrumque teſtatur Rodericus [x] Archiepiſcopus Toletanus : recenſens enim eos qui ad conſecrandam Eccleſiam Sancti Jacobi convenerant, & qui interfuiſſent Ovetenſi Concilio, ea de cauſa & pluribus aliis coacto, hæc ait : *Rex itaque viſis epiſtolis, gaudio eſt gaviſus, & conſtituit diem, in qua convenirent nobiles, & magnates Pontifices, qui Eccleſiam beati Jacobi dedicarent, & celebratâ dedicatione, omnes cum gaudio ad propria redierunt, & fuerunt ibi in dedicatione multi Epiſcopi, Vincentius Legionenſis, Gomellus Aſtoricenſis, Hermegildus Ovetenſis, Didacus Tudenſis, Egila Aurienſis, Siſnandus Irienſis, Reccaredus Lucenſis, Theodoſinus Britonienſis : horum civitates jam per Dei gratiam à Chriſtianis poſſidebantur. Fuerunt ibi alii Epiſcopi, quorum civitates aliquæ deſertæ, aliquæ ab Arabibus tenebantur, Joannes Aucenſis, Dulcidius Salmanticenſis, Jacobus Caurienſis, Fauſtus Coimbrienſis, Ardimirus Lamecenſis, Theodemirus Viſenſis, Guimagus Portugalenſis, Argimirus Bracarenſis, Heleca Cæſarauguſtanus : horum urbes, etſi aliquando Aſturiarum Reges obtinuerunt, propter impotentiam retinendi, ab Arabibus occupatæ, aut retentæ, aut dirutæ remanſerunt uſque ad tempora Aldephonſi, qui cœpit Toletum. Et earum Epiſcopi ad Aſturias fugientes, tam in civitate, quàm in diœceſi Ovetenſi, partitis ſibi territoriis, ut poterant, victitabant. Unde in aliquibus libris antiquis Ovetum dicitur civitas Epiſcoporum : tranſactis autem XI. menſibus, prædictus Rex unà cùm uxore & filiis, Epiſcopis, Comitibus, & Magnatibus auctoritate Domini PP.* Joan-

Cur in Concilio Tarraconenſi Illiberritanus Epiſcopus interfuerit, & aliis Conciliis, ex diverſis provinciis alii.

[u] Oſius in Concil. Sardicenſi Canon. XXI.

[x] Rodericus Archiepiſcopus Toletanus lib.4. Hiſtor. Hiſpal.c.18.

Cur Ovetum dictum civitas Epiſcoporum Epiſcopos etiam peregrinos ab Epiſcopis civitatis ad quam veniſſent, invitari ad concionandū, & conſecrandam oblationem, antiqua fuit Eccleſiæ conſuetudo, Concil. Cartnag. IV. confirmata Can.33.

Digitized by Google

Joannis Ovetum ad celebrandum Concilium convenerunt: in quo cum univerſali convenientia, civitas Ovetenſis dignitate Metropoliticâ inſignitur, & Hermigildus in Archiepiſcopum ſublimatur, quia Hiſpania captivatis quinque ſedibus Metropoliticis, ſilebat officio Metropolitico deſtituta. Incurſantium enim hoſtilitate fugati intra Aſturiarum anguſtias Prælati, qui gladium effugerant, confugerunt, & ut tanta anguſtia tolerabat, antiqua Toletani Concilii inſtituta ſolicitè contuentes, Ovetenſem Eccleſiam, & cæteras, quibus jam ut Metropolis præeminebat, ordinabant, juxta Canonum ſanctiones, multiſque ſecundum Deum utiliter ordinatis, ſoluto Concilio, ad propria redierunt. Quòd ſi nomine ſimul & dignitate Epiſcopi potirentur, ſolebant aliquando vel curâ & ſolicitudine negotiorum Eccleſiæ, vel exilii ab Arianis indicti cauſsâ, ab Eccleſiis propriis abeſſe, & in aliis commorari, temporum viciſſitudini, & gravi rerum neceſſitati cedentes. Si verò Concilia in his indicebantur, ut eis intereſſent, à Metropolitanis rogari ſolebant, hi pręſertim qui pietate, prudentia & literis pręſtitiſſent. Qua de cauſsa in Concilio Toletano II. coacto ex ejuſdem ſolùm provincię Epiſcopis, ſubſcripſiſſe Maracinum Epiſcopum hac formula comperimus: *Maracinus in Chriſti nomine Epiſcopus, ob cauſſam fidei Catholicæ, in Toletana urbe exilio deputatus, ſanctorum fratrum meorum conſtitutionibus interfui, relegi, & ſubſcripſi, die & anno quo ſuprà.* Cum exule Maracino ſubſcripſerunt Nibridius & Juſtus; alter Egarenſis, alter Urgellitanę Eccleſię Epiſcopus. Nibridius ſic: *Nibridius in Chriſti nomine Eccleſiæ noſtræ Egarenſis Epiſcopus, hanc conſtitutionem ſacerdotum meorum in Toletana urbe habitam, cùm poſt aliquantum temporum adveniſſem, ſalvâ auctoritate priſcorum Canonum relegi, probavi, & ſubſcripſi.* Juſtus autem ſic: *Juſtus in Chriſti nomine Eccleſiæ Catholicæ Urgellitanæ Epiſcopus, hanc conſtitutionem conſacerdotum meorum in Toletana urbe habitam, cùm poſt aliquantulum temporis adveniſſem, ſalvâ auctoritate priſcorum Canonum relegi, probavi & ſubſcripſi.* Qui Egarenſis, & Urgellitanę Eccleſię Epiſcopos Tarraconenſi Metropoli ſciens ſubjectos, & exilii, vel negotiorum cauſsâ à propriis Eccleſiis abſentes, Concilio Provinciali Toletano interfuiſſe legerit; cur miretur Tarraconenſi Concilio, & Gerundenſi Orontium adfuiſſe Illiberritanum? cùm idem Nibridius Egarenſis qui adfuit Tarraconenſi, huic II. Toletano non multò poſt interfuerit: neque in reliquis Conciliis Tarraconenſis provincię, Illiberis aut Caucoliberis Epiſcopum ſubſcripſiſſe, aut interfuiſſe obſervo: nec in his quę in Gallia Narbonenſi coacta ſunt. Si in Caucoliberi enim Epiſcopatus fuiſſet inſtitutus, nonne Conciliis Agathenſibus, Lugdunenſibus, Valentinis Gallię, Matiſconenſibus, Arauſicanis, vel Arelatenſibus ſaltem, aliquando ejus Antiſtites interfuiſſent? cùm non ex proximis Tarraconenſis, aut Narbonenſis, ſed ex ultimis Bęticę & Luſitanię provincię finibus illis interfuiſſe ſciamus? ex Emerita Liberium Epiſcopum, Florentinum diaconum; ex civitate Orcellis Najalem presbyterum, Ceterium diaconum: ex Bętica Sabinum presbyterum, ut omittamus ex Corduba Oſium, & ex aliis provinciis alios, quos pręſentes fuiſſe primo Arelatenſi [y], auctor eſt Auguſtinus [z]. Omnia igitur vetuſta antiquitatis monumenta, quę Illiberi Narbonenſi honorem hujus Concilii, aut ſedis Epiſcopalis auctoritatem non obſcurè denegant; eadem profectò Illiberri Bæticę apertiſſimè illa deferunt, tribuunt, concedunt, confirmant.

y *Ex ſubſcriptionibus Concil. Arelaten. II. quæ primo etiam reſtituendæ ſunt.*
z *D. Auguſt. lib. 1. contra Epiſt. Parmen. c. 4.*

COMMENTARII NOVI.

SUNT qui duas in Hiſpania hoc nomine fuiſſe urbes putent: unam, quę in provincia Bętica propè Granatam, inſignem nunc apud Hiſpanos civilium rerum conventum in culmine montis Elvirę ſita eſt, ut ex multis ejus ruinis conſtat: alteram in provincia Narbonenſi nunc *Colibre* appellatam. Alii verò inter utramque diſtinguunt, ut ea, quę eſt in Bętica Eliberis tantum, ſive Elibero, cum E. dicatur: Narbonenſis verò illa Illiberis, cum I. nuncupetur. Quod utrumque Plinii probant auctoritate, qui lib. 3. cap. 1. de Bęticę oppidis agens, *Eliberi*, inquit, *quod Eliberini*. Et cap. 4. ejuſdem lib. de Narbonenſis provincię oppidis. *Illiberis magnæ quondam urbis, nunc tenue veſtigium*. Et Livius lib. 31. *Pyrenæum tranſgreditur, & ad oppidum Illiberim caſtra locat*. Quâ ratione etiam ſcribendum arbitrantur apud Pomponium Melam & Strabonem. Verùm exiſtimo aliud efficacius & notius eſſe diſcrimen inter has urbes, ut illa quę eſt in provincia Tarraconenſi Cauco-Illiberis, quę eſt *Colibre*; hęc Bęticę, Eliberis ſolum vocetur: fuiſſeque diverſas urbes, & diverſis Provinciis, & Metropolitanis attributas, conſtat ex ſubſcriptionibus; hoc verò apud Eliberim in provincia Bętica coactum eſt, ut doctiores exiſtimant, & ſubſcriptiones Epiſcoporum indicant. LOAYSAS.

Concilium hoc celebratum fuiſſe Illiberi in provincia Narbonenſi ajunt, *Gerundenſis*, *Vaſæus*, *Garibayus*, *Pineda*, & *Diagus*; ſed doctè eos refellit *Mendoza*, poſt cujus commentaria nemo affirmavit Caucoliberi ſeu Illiberi provincię Narbonenſis actum fuiſſe. GONZALEZ.

Ac meritò quidem pręd icta illorum opinio exolevit. nam neque Cancoliberis (nunc *Colibre*) nec Illiberis illa vicina ipſi (nunc Elna, ſive Helena) ſpectabant tunc ad Hiſpaniam, preſertim ulteriorem, ſed ad Galliam Narbonenſem. Patet verò, hoc Concilium fuiſſe in Hiſpania, & quidem ulteriori, celebratum, vel ex ipſis ſubſcriptionibus Epiſcoporum: quorum diœceſes, ſive ſedes planè erant in provinciis Carthaginenſi & Hiſpalenſi. Nam quod quidam dixêre, Felicem Auxitanum Epiſcopum in Novem-populania ſubſcripſiſſe eidem Synodo, facilè rejicitur ex codicibus vetuſtis, pręſertim viſis à D. Loaiſa. Non enim in iis dicitur Felix Epiſcopus Auxitanus, ſed Accitanus. nimirum, ab Acci urbe, vulgo *Guadix*, quę in

regno

regno Granatæ eſt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Quænam autem ſedes Illiberis Bæticæ, ſub lite eſt. Alii in Illiberitano colle, nunc *Sierra de Elvira*, veterem Illiberim adſtruunt: idq́ue tam ex vocum ſimilitudine, quàm ex ruderibus antiquitatis probant: ita ſenſerunt Morales, & Villanova, quos laudat & ſequitur Bivar. in *Commentar. ad Flavium Dextrum*, anno Chriſti LIV. ubi etiam Roderic. Caro fol. 74. & 25. Mariana lib. 4. *Hiſt. Hiſpan.* cap. 16. Valdeſ. *De dignit. Reg. Hiſp.* cap. 8. Saavedra *In chron. Goth.* cap. 2. in vita Ataulph. Sed non aliam Illiberis ſedem, quàm quę nunc Granatę eſt, probàrunt D. Barrientos noſtri Lycæi Salmanticenſis Matheſeos Cathedræ moderator lib. *De Cometis* cap. 11. Moya lib. 2. *Aſtronom.* cap. 1. A. Nebrixa in dict. *De nomin. Civit.* L. Marin. Sicul. *in Hiſtor. Reg. Cathol.* cap. *De nomin. Gran.* Joann. Molan. *in Not. ad Uſuard.* 15. Maji, Illeſcas 2. p. *Pont.* cap. 20. §. 1. Alii quos cumulat Bermudez de Pedraza, *in Hiſt. Gran.* cap. 6. 1. p. quibus addo egregium virum Tamayum à Salazar *in Martyrolog. Hiſp.* die 1. Febr. 4. Maji, & 17. Auguſti, & Gregorium Lopez Madera in *Sacro ſuo monte Gran.* cap. 23. ad quem tanquam digito ad fontem intenſo te remitto. Quorum ſententia ſuadetur ex vetuſtis lapidibus non ex Illiberitani collis, ſed ipſius urbis Granatæ viſceribus erutis, quos præ magnitudine, & pondere aliunde aſportatos non feres. Ultra exaratos in præſenti à Mendoza, duorum inſcriptiones tranſcribere non gravabor; eſt alius in via publica prope Carthuſianorum cœnobium, cujus hæc epigraphe:

ILLIB. VESP. IN HON.
HIEROS. BELLI. DE
LIT. GEN. HVMAN.

Alius eſt in Regia Maurorum *Alhambre* turri, qui ita habetur:

SER. PERSIVS. OB HONOREM.
VI. VIRATVS. FOR. II. BASILI.
CAI. III. CONS. ITER. BLICIS.
HOSTIBVS PECVNIA SVA
EX. V. NAIADI. RESTITVTIS.
NATAIDI.

Alios recenſet lapides P. Higuera in *Not. ad Luitprand.* anno CCII. & plures audivi eſſe Illiberitani nominis in ipſius civitatis publicis viis, multiſq́ue domibus, qui Illiberim ibi fuiſſe commonſtrant, unde ipſi eruuntur: ſed nullum ex Illiberitano colle emerſiſſe audivimus, quo ibi unquam urbs Illiberis ſita probetur. Præter inſcriptos lapides, id ipſum muta etiam mœnia, columnæ, templorum rudera, divorum imagines convincunt, quæ tellus ipſa, ut teſtes pro antiqua Illiberi in dies parturit, & ejus ſitum, ſolumq́ue alium non eſſe, quàm quod caput exerit Granata, deducet facilè, qui fines Illiberitanos ex Mauri Raſis hiſtoria, cujus titulus, *Terrarum Hiſpanicarum diviſio*, perpendat. hæc verba ſunt: *Eliberia Cibdad grande, e rica por la multa ſeda que hi ſe trae de todas partes de Eſpana cita ſeſentamil paſſòs de Cordova, e ſeis mil paſſos de la Sierra de la Clada, e por medio de ella paſſa el rio Salon* (nunc Daurus) *que nace del monte del Arraybam, e entre ſus arenas ſe hallan granos de oro, con el ſe junta luego otro major llamado Singilis* (Genil) *que baxa del monte de Elada.* Refert Bernard. Alderet. *In orig. ling. Caſtel.* lib. 3. cap. 13. quæ omnia ſolo ipſi, ac ſitui, quo nunc Granata, convenire quis dubitat? Sed rem mihi ſatius probatam reddidit Julian. Petr. in *Adverſ.* num. 163. *Granata nomen impoſitum à conditoribus Damaſcen. id nomen retinet à tempore Julii Cæſaris, dictus ejus Præſul Sanctus Cæcilius, nunc Epiſcopus Granatenſis, nunc Illiberitanus.* Scio de antiquitate nominis *Granatæ* dubitâſſe nonnullos; ſed eis ſatis ſuperque reſpondent eruditiſſimi viri Gregor. Lopez dicto cap. 23. Tamayus à Salazar in *Martyrol.* die 7. Januar. 5. & 24. April. 7. Maji, die 7. Julii, & 17. Auguſti. Nec favet auctoribus contrariæ ſententiæ porta, quæ eſt hodie Granatæ, & vulgò appellatur *de Elvira*, quaſi per eam ducerentur viatores in Illiberim, ſeu Eliberim: nam inſolens non eſt ut civitates habeant portas ejuſdem nominis, ubi ſunt, ut de porta Romana dicta in ipſa Romæ urbe refert Varro lib. 4. *De ling. Lat.*

Conſtat ergo Concilium hoc Illiberitanum fuiſſe celebratum Illiberi, Illiberimq́ue eſſe ubi nunc extat Regia urbs Granatenſis, quod expreſsè fatentur Carolus à Sancto Paullo in *Geographia ſacra* lib. 2. verb. *Illiberis*, in hæc verba: *Illiberis fuit in ea parte Bætica, ubi nunc eſt Granata, in qua civitate celebratum fuit Concilium Eliberinum, ſeu Illiberitinum anno Chriſti CCCV.* Marieta lib. 22. *Hiſtor. Hiſp.* cap. 148. illic: *Cùm eſſet Pontifex Sylveſter, celebratum fuit Concilium Provinciale XIX. Epiſcoporum in Granata, quæ tunc dicebatur Illiberia, & fuit primum Hiſpaniæ.* Baronius anno Chriſti CCCV. Sed quorſum in ipſis Hiſpaniæ finibus in Illiberi Bæticæ urbe coactum fuit Concilium hoc? P. Higuera in *Diptycho Tol.* duas rationes adducit: primam, quia Felix Accitanus, qui præerat, propter ętatem & ſenectutem ingraveſcentem non poterat aliò longiùs venire: ſecundam, ut ſacris cineribus primitivorum totius orbis in Euangelii confeſſione Martyrum debitus honor deferretur: aliam petit rationem Bermudez de Pedraza 2. part. *Hiſtor. Gran.* cap. 15. ex fide ab omnibus ferè incolis ipſius civitatis recepta & amplexa. GONZALEZ.

Doleo eruditiſſimum D. Gonzalez, tam hoc loco, quàm alibi ſæpe, laudare Chronica illa, Adverſaria, diptycha, ac Commentaria (ſeu potiùs commenta) evulgata à P. Higuera, & ex meris conjecturis, aut etiam ſomniis, conficta, nomine Dextri, Maximi, Luitprandi, & Juliani, ſimileſq́ue alias farragines quorundam malè feriatorum capitum, ſub titulo *Liberati, Hauberti Hiſpalenſis* &c. Ea omnia exſibilant, veluti mera figmenta, aut etiam deliramenta, non modò eruditi quilibet extra Hiſpaniam, ſed & intra illam, dolentes hiſtoriæ illius ingentem plagam & confuſionem illatam fuiſſe quiſquiliis ejuſmodi. Sed de hoc alibi opportuniùs. Quod ſemel hoc loco obſervâſſe ſatis ſit, ne quiſquam exiſtimet nos probare credulitatem nimiam doctiſſimi Gonzalez in ea parte: ſicut neque illam unquam probàrunt tres fideles ipſius amici eruditione inſignes. nimirum, Excell. Marchio Mondexarenſis, & Clariſs. VV. D. Ni-

colaus Antonius, & D. Joannes Lucas Corteſius, nunc Regius Conſiliarius. Sanè ſi admirandus ille D. Ferdinandus de Mendoza viveret, minimè pateretur auro & gemmis Commentariorum ſuorum ad hoc Concilium, adjungi æramenta aut commenta illa, quæ ſoli vulgo, aut ſemidoctis hominibus placere poſſunt, CARDINALIS DE AGUIRRE.

CAPUT SECUNDUM.

De tempore Concilii Illiberritani.

SOLET nonnunquam nimia celebritas rebus maximis oblivionem inducere, quòd illas conſignare literis, tanquam vulgò notiſſimas, ejus ætatis ſcriptores contemnant, putantes illuſtrem & egregiam rerum geſtarum memoriam, infixam hominum animis ſempiternam fore, nullâque temporis diuturnitate deleodam. An autem tempus ea de cauſſa in hoc Concilio prætermiſſum fuerit; an verò Epiſcoporum, notariive ſcriptoris aut exſcriptoris notandâ negligentiâ; an datâ operâ prudentique conſilio, ne ethnicis Imperatoribus, & hos ſacros conventus ſub gravi pœna interdicentibus, notum foret ex temporis adjectione, decreta non antiqua, ſed recèns edita fuiſſe, facilè non dixerim. Utcumque res habeat, illud ſanè conſtat, de tempore hujus Concilii, ut de re multis vetuſtatis tenebris involuta, ſcriptores adhuc non immeritò dubitâſſe: quod profectò eruditus oon mirabitur, qui novit, nec ipſos Romanos olim de annis Urbis conditæ inter ſe ipſos conſentire potuiſſe; veroque eſſe conſentaneum, quòd inter geotes ſcripſit ille, ſolos Deos, neque ætate ſeoeſcere, neque mori, reliqua omnia tempore obrui, conſumi, atque perire, Magdeburgenſes omnes, tam vero impietatis crimine damnandi, quàm falſò eruditionis nomine glorioſi (adeò enim de commuoi & propria eruditione, antiquo Gnoſticorum more gloriantur, ut vetuſtiſſima omnia Eccleſiæ monumenta è tenebris reddidiſſe luci, vaniſſimè ſe venditent, & impudenter) tempus hujus Coocilii, teſte Arnaldo Pontacho [a] Epiſcopo Vaſatenſi ad annum Domini DCC. referunt, non diſpari (ut opinor) impietatis, quàm inſcitiæ errore obcæcati. Dolentes enim, & divinas, & Apoſtolicas traditiones (quas graviter ipſi impugnant & infeſtantur) unius hujus Concilii, utpote antiquiſſimi, auctoritate defendi & confirmari: ut elevatâ venerandâ antiquitatis majeſtate, divinarum etiam traditionum vetuſtatem dignitatemque elevarent, annos CD. & his & illi impiiſſimè ſuſtulerunt. Angli [b] tandem callidiore uſi mendacio, dignitati & vetuſtati Concilii denſiores tenebras conantur offundere. Afferunt enim, Patres hos Illiberritanos quadringentis abhinc annis vitâ defunctos, ut nongentorum ſpatium ex debita ſumma temporis detrahereot. Sed adeò craſſus & putidus uterque hic error eſt in hiſtoria, adeò indignus, vel unius, nedum multorum lucubrationibus, ut proprio mihi jure poſtulare videatur, non qui verbis reprehendat, ſed Heraclitum potiùs aliquem, aut Democritum, quorum hic illorum rideat impudentiam, ille deploret inſcitiam: ut ex his, quæ mox ſunt tradenda, vel ipſi Angli & Magdeburgenſes, ſi ignorant, addiſcent; ſi non ignorant, erubeſcentes forſan agnoſcent. Inter Catholicos non etiam deſunt, qui ut incertum Concilii nomeo, ſic tempus incertum, auctoritatem incertam, & incertam tandem ſcribant religionem. Quæ omnia nos, & cœleſtis numinis, & clementiæ tuæ auxilio, certiora paullò & rationibus & argumentis certioribus, vel evincere, vel indicare ſaltem conabimur. In antiquis Conciliorum editionibus, & recentiori Veneta, nullum tempus certum præſcribitur, ſed habitum ſolùm refertur circa tempora Concilii Nicæni, an antè, vel pòſt, omittitur. Ambroſius Morales [c] ex duobus exemplaribus Toletanis MS. Erâ CCCLXII. coactum affirmat, quod incidit in annum Domini CCCXXIV. Aotonius Auguſtinus [d] ad annum Chriſti CCCXXV. plus minuſve rejicit: ſed neutrum ſatis probaverim. Nam Concilium Nicænum, cui præfuit, poſtquam interfuit huic Oſius Epiſcopus Cordubenſis, cœptum fuiſſe Coſs. Paullino & Juliano; tum ex ipſius principio, tum ex Concilio Chalcedonenſi [e] teſtatum eſt. Dum enim Nicænum fidei Symbolum referret, hæc ex illo deſumpſit: *Conſulatu Paullini & Juliani virorum clariſſimorum Coſs. anno poſt Alexandrum ſexcenteſimo triceſimo ſexto, menſis ſecundum Græcos Deſii, die nono decimo, quod eſt tertio decimo Kalend. Juliarum, in Nicæa Metropoli provinciæ Bithyniæ, Credimus in unum Deum*, &c. finitum verò Sylveſtro Pontifice, ex ejuſdem reſcripto ad Synodum Nicænam, quo decretis ſubſcripſit 5. Kal. Novemb. liquidò perſpicitur. Ut hinc præterea notetur antiquorum ſcriptorum in inquirenda rerum, & temporum ootitia perexiguum ſtudium, dum [f] Sozomenus, [g] Nicephorus, [h] Photius, [i] Beda, & hunc ſequutus [k] Gratianus, Concilium Nicænum habitum dicant, ſub Julio Papa I. qui poſt Sylveſtrum & Marcum Eccleſiæ præfuit Romanæ, Conſtantino VIII. (ſic enim legi debet, non VII.) & Conſtantio Cæſare IV. Coſs. Quia cùm Conſtantius cum eodem Conſtantino IV. fuit Conſul, jam VII. conſulatum impleverat Conſtantinus cum eodem Conſtantio, anno Domini CCCXXVI. Cùm verò Conſtantius VIII. & Conſtans IV. fuêre Conſules, annus Domini agebatur CCCXXIX. Oſium autem non potuiſſe adeſſe Concilio Illiberritano, anno uoo vel duobus aote Nicænum, inde non colligi tantùm, ſed probari ccntenderim, quòd ante Nicænam Synodum, ante Arianam hæreſim, illum & præſentem, & maximè familiarem habuerit Conſtantinus Magnus, auctore [l] Socrate: & eodem ferè tempore conſtitutionem de manumiſſionibus in Eccleſia, ad Oſium Epiſcopum direxerit, datam 14. Kal. Maji, Criſpo II. & Conſtantino II. Coſs. Eos autem Conſules fuiſſe anno Domini CCCXXI. faſtorum ſcriptores fidem faciunt. Multò etiam antè, cum contentio inter Arium & Alexandrum Epiſcopum Alexandrinum de æqualitate Filii cum Patre, excitata eſſet, anno

D. Aug. refert in libro uno ad Donatiſtas, poſt collationem, c. 15. in quibuſdam Conciliorum codicibus, diem & Conſules deſiderari, exſcriptorum magis, quàm Epiſcoporū negligentia.

a *Arnaldus Pontachus in Chronographia, ſub an. Chr. DCCXCIV.*

b *Alanus Copus Anglus dialogo 4. de Anglis id teſtatur.*

c *Ambroſ. Moral. lib. 10. hiſt. Hiſp. cap. 31.*

d *Anton. Aug. in epiſt. ad Hieron. Blancam rerum Aragoniæ ſcriptorem quæ ſubditur illius hiſtoriæ.*

e *Conc. Chalcedon. act. 11.*

De tempore Concilii Nicæni.

f *Sozomenus lib. 1. hiſt. Eccl. cap. 16.*

g *Nicephor. lib. 8. cap. 14.*

h *Photius in lib. de*

i *Beda de temporibus c. 65.*

k *Gratian. in c. Sexta Synodus 16. diſtinct.*

l *Socr. lib. 5. Eccl. cap. 4. Conſtitutio Conſtantini ad Oſium extat in C. Theodoſ. lib. 4. tit. 7. de manumiſſionib. in Eccleſiis.*

anno Domini CCCXVII. ad eam ſedandam, tum & illam quæ inter Orientales orta fuerat de Paſchæ celebratione, miſſus Oſius eſt à Conſtantino, eodem Socrate teſte, [m] Sozomeno, & [n] Nicephoro. Miſſum autem Oſium anno Domini CCCXVIII. opinor, quòd in Epiſtola Conſtantini ad Alexandrum & Arium (quam recenſet Euſebius [o]) nuntios de diſſidiis Alexandri & Arii tunc ad ſe adfirmet adventâſſe, cùm iter & profectionem ad Orientem pararet: at profectionem illam paratam eo anno, quo extincto Licinio imperii competitore, ſumma totius Reipubl. ad ſolum Conſtantinum delata eſt (quod in illud tempus incidit) ipſe Conſtantinus eſt auctor, in edicto miſſo ad provinciales Palæſtinæ relato ab Euſebio [p]. Seditionem ergo ſedare conatus eſt Oſius, Concilio generali Alexandriæ convocato, ut D. Athanaſius [q] teſtatur. Sed eam cùm ſedare venerabilis ſenex non potuiſſet, reverſus eſt ad Conſtantinum, quem de ſtatu in quo res erant, edocuit. Conſtantinus autem, re cum Sylveſtro Pontifice Romano communicata, Epiſcopis univerſis Concilium Nicænum in ſequentem annum ex illius auctoritate indixit. Nec eo tempore tantùm, ſed multo antea, ab Hiſpania Oſium abſuiſſe conſtat. Cùm enim Cæcilianus Epiſcopus Carthaginenſis, & Donatus à Caſſis-Nigris hæreticus & ſchiſmaticus, de cauſſa librorum, & ſchiſmate contenderent; cauſſamque perlatam ad Conſtantinum per Annulinum Africæ Proconſulem ad Miltiadem Epiſcopum urbis Romæ Imperator remitteret; eaque in favorem Cæciliani contra Donatum definiretur in Concilio Romano ſub Miltiade, appellavit Donatus ad Conſtantinum: Conſtantinus verò, ut vel hac ratione lite terminata, pax redderetur Eccleſiæ, Concilium congregari curavit in civitate Arelatenſi, ad quam ducentos, & eo amplius, Epiſcopos, Hiſpanos, Gallos, & Italos confluxiſſe cum Epiſcopis Africanis, qui partes Donati, & Cæciliani ſequebantur, & quos adeſſe Concilio Imperator Conſtantinus præceperat, ex Auguſtino repeto, lib. 1. contra Epiſtolam Parmeniani cap. 4. Et eam aliquando putâram fuiſſe cauſſam abſentiæ Oſii ab Hiſpania, & Corduhenſi Epiſcopatu: accerſitum enim eum à Conſtantino Magno ad cauſſam Cæciliani diſcutiendam definiendamque cum reliquis Epiſcopis Gallis, Italis, & Africanis erat veriſimile: niſi ante cauſſæ hujus exordia Oſium cum Imperatore fuiſſe ex Nicephoro comperiſſem; ut mox oſtendam: cùm Afros etiam tranſacto Gaditano freto, juſſerit Imperator per Bæticam & Tarraconenſem in Galliam Narbonenſem proficiſci, ut ex Epiſtola illius ad Ælaſium, quam refert Maſſonus in Miltiade, compertum habeo. Cum Oſio præterea ex Hiſpania alios evocatos fuiſſe, indicat querela Parmeniani generalis adversùs Hiſpanos, quam D. Auguſtinus dicto lib. 1. contra Parmenianum recenſet. Niſi dicamus, ſicut Cæcilianum ab Afris, ſic Oſium ab Hiſpanis, vel de traditione librorum, vel de favore præſtito Cæciliano, vel de alio ſimili crimine falsò accuſatum fuiſſe; nam inibi ejus cauſſam, ſicut alteram Cæciliani finitam, ſcribit in eodem libro, & conqueritur D. Auguſtinus. *Quod enim* (ait) *de Oſio dicunt Cordubenſi quodam Catholico Epiſcopo, flagitandum eſt, ut probent, non ſolùm talem illum fuiſſe, qualem dicunt, ſed quòd talis fuerit manifeſtum illis fuiſſe, quibus eum communicare aſſerunt; hoc enim niſi probaverint, fruſtra dicunt ſe ſciſſe qualis fuerit, quia neſcientibus obeſſe non potuit, à quibus ſe iſti innocentibus ſeparando, propter ipſam ſeparationis ſacrilegam iniquitatem, innocentes eſſe non poſſunt: hoc enim magis credibile eſt, ſi tamen Oſius ab Hiſpanis damnatus, à Gallis eſt abſolutus, ſic fieri potuiße, ut falſis criminationibus Hiſpani circumventi, & callida inſidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent ſententiam, & poſtea pacificè in humilitate Chriſtiana, cederent ſententiæ collegarum; quibus illius innocentia comprobata eſt: ne pervicaci & animoſa perverſitate priores ſuas ſententias defendendo, in ſacrilegium ſchiſmatis, quod omnia ſcelera ſupergraditur, cæcitate impietatis irruerent; ſicut iſti miſeri fecerunt, & nec ſerò ſaltem toties diviſi atque conciſi ſentiunt quod fecerunt.* Hiſpanos autem, qui Oſium accuſaverant, ceſſiſſe Coucilii Arelatenſis judicio. Oſium, æquè ac Cæcilianum abſolventis, addidit ipſe Auguſtinus, [r] contra Parmenianum: *Nuſquam iſti ſe tam apertè indicârunt* (loquitur de Donatiſtis) *cur nec ſeparati corrigi voluerunt, quàm cum deteſtantur Hiſpanos quòd poſt ſententias ſuas aliter prolatas, collegarum diſcuſſioni, poſteriorique judicio ceſſerunt; quàm enim hoc factum eſt de manſuetudine Chriſtiana, tam illud de contentione diabolica, & ideò non mirum, quòd iſta humilitate pax cuſtodita eſt, illa elatione dirupta.* Quod autem faviſſet Oſius Cæciliano, teſtatur ipſe Auguſtinns: [ſ] *Cùm enim diceret* (ait adversùs Parmenianum) *per Oſium Hiſpanum adjutorium præſtitum Cæciliano, ut ad eorum communionem, ſanctorum & illibatorum numerus cogeretur; & huic impietati fidem ſervorum Dei integram reſtitiſſe: ultrò faſſus eſt ſuos ipſos adiiſſe Conſtantinum.* Hæc de Oſio abſoluto à Gallis Auguſtinus recenſet, accuſato priùs ab Hiſpanis, & ob accuſationem multa mala perpeſſo. Quare cùm de Oſio mentionem faceret [t] Sozomenus, eo tempore, quo ad ſedandam ſeditionem Arii à Conſtantino Imperatore miſſus eſt, illum ob fidei confeſſionem ſuperioribus annis multa perpeſſum eſſe, ob idque admodum nobilitatum narrat: quod ad accuſationem Hiſpanicam (communia erant multa, & crimina, & virtutes tunc Hiſpanis cum Afris) cum Datiani crudelitate conjunctam, referri poſſet. Tandem ergo cùm in Concilio Arelatenſi, ut in Romano, Patres Donatum damnâſſent, abſolviſſentque Cæcilianum, appellavit iterum Donatus ad Conſtantinum, qui cauſâ cognitâ, Cæcilianum innocentem pronunciavit, comprobatoque & Romani, & Arelatenſis Concilii judicio, Donatum ejuſque fautores improbiſſimos judicavit; præceptumque ab eo conqueſtus eſt Parmenianus, auctore D. Auguſtino, [u] quod *victi apud Eccleſiaſticos judices, ne apud ipſum, quæ dicebant, probare potuiſſent; ad campum, hoc eſt ad ſupplicium ducerentur: hoc enim eum tanquam immaniter juſſiſſe, Hiſpano Oſio ſuggerente criminabatur, ſuſpicionibus videlicet ſuis, ſicut ſemper damnando inauditos.* Erat ergo Oſius cum Conſtantino tempore ſententiæ prolatæ, nec cum eo tantùm, ſed ab ejus conſilio; nullam enim Eccleſiæ cauſſam, abſque conſultatione & judicio Oſii decernebat Imperator: quare ab eodem Oſio perſuaſum, leniorem quàm mererentur, tuliſſe in Donatiſtas ſententiam, Auguſtinus his verbis commemorat: *Quaſi verò non humaniùs, ac probabi-*

Cauſa hæc Eccleſiaſtica ad Conſtantinum ſæpe, tam à Donatiſtis quàm Catholicis delata eſt, non jure ordinario, nam Conſtantinus, & Principes omnes ſæculares omni poteſtate, & juriſdictione carēt Eccleſiaſtica, ut docet D. Athan. in epiſtola *ad ſolitariam vitam agentes*, ſed extraordinario & ſingulari exemplo ob temporis iniquitatem & neceſſitatem, quæ non ſine lege, lege carere dicitur ideoque ab hæreticis hodie ad exemplum trahi non debet; quod ex eodem Conſtantino Aug. refert lib. 3. contra Creſ. c. 61. & epiſt. 162. ſcribit, idem Aug. Conſtantinum Imp. Arelaten. judiciū aliorum videlicet Epiſcoporum dediſſe: nō quia jam neceſſe erat, ſed Donatiſtarum perverſitatibus cedentem, & omni modo cupientem tantam impudētiam cohibere. Quod & ipſe Conſtantinus palam teſtatus eſt, cùm poſt ſententiam à Miltiade latam Donatiſtis reſcripſerit. *O rabida furoris audacia!* Et rurſus *Petitis à me in ſæculo judicium, cū quo ipſe Chriſti judicium expectem.* Aug. d. Epiſt. & Optat. lib. 1. contra Parmen.

m *Sozomen. lib. 1. cap. 15.*
n *Niceph. lib. 8. cap. 12.*
o *Euſeb. lib. 2. de vita Conſtantini cap. 63.*
p *Euſeb. lib. 2. de vita Conſtant. à c. 25. uſque ad c. 42.*
q *D. Athanaſius 2. apolog.*
r *D. Aug. d. cap. 4.*
ſ *D. Aug. in eod. lib. contr. Parmen. cap. 5.*
t *Sozomen. lib. 1. hiſt. Eccl. c. 15.*
u *Aug. lib. 1. contr. Parmen. c. 8.*

Digitized by Google

lius alius crediderit, Oſio tanquam Epiſcopo ſuggerente, potiùs factum; ut in leniorem coërcitionem, quamvis immaniſſimi ſceleris, id eſt ſacrilegi ſchiſmatis, ſententiam flecteret Imperator. Hanc autem Conſtantini ſententiam, quâ damnavit Donatum (etſi illom gratiâ corruptum fuiſſe cooqueſtus fuerat Parmenianus, oti refert idem [x] Auguſtinus, ſicut in Miltiadem, à quo io Concilio Romano damnatus ſoerat, traditiols crimen ſimili pertinacia, & errore contulerat) latam quarto Idus Novembris, Sabino & Ruffino Coſſ. memoriæ prodidit [y] Auguſtinus, quorum conſulatum ad annum Domioi CCCXVI. rejicit Onuphrius: anno âutem ſequenti conſtitutionem miſit ex Oriente Conſtantinus [z] ad Octavianum Comitem Hiſpaniarum, quæ data fuit Sardicæ, pridie Non. Decemb. accepta autem Cordubæ 5. Non. Martias, Gallicano & Baſſo Coſs. in qua decrevit Imperator communi Oſii Epiſcopi Cordubenſis (ut ſolebat) conſultatione, ut omnes qui tam Cordubæ, quàm in reliquis Hiſpaniæ urbibus (volebat patriæ rectè fore coofultum Oſius) quacumque dignitate, vel nobilitate illuſtres deliquiſſent, pœna ſtatim ſequeretur: neque ad eum relatio mitteretur, neqoe uterentur illi fori præſcriptione: quod ideo Conſtantinum Magnum veræ virtutis & æquitatis laude ornatiſſimum edixiſſe autumârim, ne ipſo abſente, tam loogis, & difficilibus ex Occidente ad Orientem itineribus punitio criminum, aut differretur aut omitteretur. Concilium ergo Illiberritanum, cui Oſius adfuit, cogi non potuit anno Domini CCCXXIV. cùm jam eo tempore, & antea in Aſia fuiſſet cum Conſtantino, vel in Africa, & Alexandriæ ad componendum Arii ſchiſma & controverſiam Orientalium. Nec eo tempore tantùm Oſium cum Conſtantino vixiſſe certum eſt, ſed & antequam Cæciliani cauſſam Donatus ad Imperatorem detuliſſet: quod factum eſt aono Domini CCCXIII. ut colligitur ex [a] Optato. antea enim Oſium in comitatu Imperatoris fuiſſe probat Nicephorus, hanc Conſtantini Imperatoris conſtitutionem, quam numero quartam dicit, referens.

x D. Aug. ubi ſupra c. 5.
y D. Aug. in lib. contra Donatiſtas cap. 33.
z Conſtãtinus Imper. in l. 1. tit. 1. de accuſation. lib. 9. C. Theodoſian.

a Optatus lib. 1. cõtra Parmenian. Niceph. lib. 7. hiſt. Eccl. c. 42.

CONSTANTINUS AUGUSTUS
Cæciliano Epiſcopo Carthaginis.

QUANDOQUIDEM viſum nobis eſt, per provincias omnes Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, certis quibuſdam miniſtris legitimæ & ſacroſanctæ Catholicæ religionis aliquid ad ſumptus tolerandos largiri: literas ad Urſum Catholicum Africæ dedi, eique ſignificavi, ut ter mille pholes dinumerandos tibi curaret. Quapropter, ubi quam diximus pecuniæ ſummam recipiendam mandaveris, omnibus eis, qui in brevi ad te ab Oſio miſſo deſignati ſunt, diſtribui eam jubeto. Poſt hanc quartam conſtitutionem, quintam adjicit cap. ſequenti, de cauſſa Cæciliani Nicephorus. Si ergo aote cauſſam intentæ accuſationis Cæciliano (quod cura etiam illi commiſſa diſtribuendi munera in cauſſas pias demonſtrat) Oſius cum Conſtantino erat, illaque anno Domini CCCXIII. agitari cœpit, conſtabit planè, anno illo Concilium hoc, cui Oſius adfuit, peragi minimè potuiſſe. Ut hinc etiam obſervemos, verum non eſſe quod ſcripſit Onuphrius; [a] eodem videlicet anno CCCXIII. Concilium hoc habitum fuiſſe: minuſque probabile ſit, quod Petrus Gregorius [b] Toloſanus ſcripſit, cùm ad ætatem Conſtantini Magoi & Julii Papæ Synodum hanc rejicit, ad annum nimirum Domini CCCXXXVI. multòque minùs, quod Vaſæus [c]. Ait enim Imperatorem Conſtantioum in Hiſpaoiam tunc adventâſſe, magnis copiis adductis, ut barbaras nationes, quæ Gallæciam, Bæticam, atque omnem oram maritimam variè occupaverant, expelleret, atque Hiſpanos in montes & inacceſſa loca profugos, ſedibus ſuis reſtitueret, quod ut effecit, ad componendas res Eccleſiaſticas aoimum adjunxiſſe, juſſiſſeqoe celebrari Concilium hoc Illiberricanum à XIX. Epiſcopis, in ea Illiberi, quæ eſt in radicibus Pyrenæi, non in ea, quæ fuit prope Granatam: cui Concilio interfuiſſe ait Helenam, Magni Conſtantini matrem, cum Conſtante nepote, ac tandem in eo Concilio diviſam fuiſſe Hiſpaniam io quinque provincias, Tarraconenſem, Carthaginenſem, Bæticam, Luſitaniam, & Gallæciam, & ſingulis provinciis aſſignatos fuiſſe Epiſcopos Metropolitanos: quæ ut ait, à Joanne Epiſcopo Gerundenſi deſumpſit, & ab his plures alii recentiores [d]: Ea tamen nec veri ſpecimen habent: quia Conſtantinum Magnum Hiſpaniæ fines ingreſſum, à nullo antiquorum ſcriptorum memoriæ proditum eſt; nec ab his, qui recenſendis, quæ ille ſingulis annis geſſit, inſignem navârunt operam. Et ut omittamus exteros, à quibus illud fortaſſe negligi potuit, divus Iſidorus, cùm in hiſtoria Gotthorum Conſtantini Magni memoriam celebrat, adventum illius in Hiſpaniam miro ſilentio præteriit. ut & Lucas Epiſcopus Tudenſis, & Rodericus Archiepiſcopus Toletanus, ac poſtremò Paullus Oroſius Hiſpanus, qui non multos annos poſt Conſtantinum vixit: non equidem omiſſuri (ut veriſimile eſt) ſi ille in Hiſpaniam veniſſet, & in hoc Concilio de tanti momenti rebus egiſſet, quales à Joanne Epiſcopo Gerundenſi, & à Vaſæo, magnifica hac & glorioſa oſtentatione repræſentari videmus. Nec illum eo anno in Hiſpania; ſed nec in Gallia, Europa, Aſia, vel Africa fuiſſe, inde liquidò cernitur, quòd Nicomediæ celebritatis Pentecoſtes extremo fere die, vitâ defunctum ad cœlites commigrâſſe, Kal. Junii anno Domini CCCXXXVII. Feliciano & Ticiano Coſs. comprobent cum Socrate, [e] Ruffinus, Sozomenus [f], Eutropius [g] & alii [h]. Quod verò quidam confingunt, Caſtellum Helenæ vulgò vocatum *Enna*, ſeu *Helna*, ab Helena cum filio Conſtantino in eo adventu ædificatum fuiſſe, incerta res eſt: certa autem, illud à Conſtante Imp. filio Conſtantini, in gratiam aviæ cooſtructum, & in eo occiſum eſſe tertio decimo imperii anno. Quòd ſi tandem ad vivum reſecare conemur tempus, quo Oſius abſuit ab Hiſpania primò, & abſentiæ rationem exquirere (abfuit enim bis) in re tam obſcura vix divinare poteroːin mentem tamen venit, quod ex Epiſtola ejuſdē Oſii ad Conſtantium Imp. Arianum apud Athanaſium [i] legi. Inter alia enim hęc addit:

a Onuphrius in Faſtis Pontificum & Imperatorum anno CCCXIII.
b Petrus Gregor. Toloſan. li. 22. Syntagmat. c. 13. nu. 12
c Vaſæus in Chronico Hiſp. ſub an. Dom. CCCXVIII.

d Stephanus Garibayus lib. 7. cõpend. hiſt. Hiſpan. c. 48. Gilbertus Genebrardus in Chronographia generali & alii.

e Ruffinus lib. c. 11.
f Sozom. li. 2. c. fin.
g Eutropius li. 10.
h Carol. Sigonius lib. 4. de Imp. Occident. ad fin. Onuphrius Panvinius in faſtis Pontificum & Imper.
i Oſii epiſtolam refert Athan. in ſua ad ſolitariam vitam agentes.

Ego

Digitized by Google

Ego confeſſionis munus explevi, primùm cùm perſecutio moveretur ab avo tuo Maximiano: quòd ſi tu quoque perſecutionem moves, etiam nunc ad quidvis potiùs ſuſtinendum paratus ſum. Præ cæteris namque Diocletiani & Maximiani perſecutio diffuſior locis, immanior cruciatibus, annisque diuturnior fuit: Diocletiano enim in Oriente, & Maximiano in Occidente ſævientibus, triginta dierum ſpatio per diverſas provincias, decem & ſeptem millia hominum utriuſque ſexus martyrio coronata fuiſſe, præter eos qui in Inſulas ſunt relegati, vel ad metallum damnati, (quorum infinita prope multitudo habita eſt) ſcribit Damaſus [k]. Nicephorus [l] autem viginti millia Chriſtanorum nocte Natalis Chriſti combuſta ob fidei confeſſionem commemorat. Inter alia autem, quæ eorum perſecutione patrata ſuot, libros ſacros incenſos, deſolatas Eccleſias, earum Antiſtites, vel conjectos in vincula, vel relegatos, Chriſtianos omnes vel afflictos, vel interfectos, ſi idôlis Gentium ſacra non facerent, [m] Euſebius, [n] Oroſius, [o] Nicephorus, & [p] Ado teſtes locupletiſſimi ſunt. Hojus perſecutionis majorem Hiſpaniæ, quàm reliqois orbis provinciis, laudem deberi, auctoritate poſſem, & exemplis multis demonſtrare, eorum, qui pro tutanda ſemel ſuſcepta Chriſti fide, adversùs Imperatorum edicta, Daciani Præſidis tunc in Hiſpania ſævitiâ & crudelitate, acerbiſſimo, ſed glorioſo martyrio decorati ſuot. Inter alios autem, qui perſecutionis tempeſtate, ob confeſſionem fidei in exilio vel tormentis factam, oobile & illuſtre Confeſſorum nomen ſibi pepereruot, Oſios unus eſt, ut ipſe de ſe teſtatur, ſcribens ad Conſtantium Imperatorem, & D. Athanaſius [q] *ad ſolitariam vitam agentes*: dum ait, Oſium eo tempore ſexageſimum annum à confeſſione ſua egiſſe, & eo amplius; quod incidit in tempus perſecutionis Maximiani, de qua poſtea. Tunc ergo relegatum Oſium ab Hiſpania mihi perſuadeo; quòd diis ſacrificare nollet. Si pagani Marcellinum Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum idôlis ſacrificare coëgerunt, Marcellumque tentavit Maxentius, & illum recuſantem damnavit in catabulum, ut à Damaſo [r] traditum eſt, cur non Oſium Eccleſiæ Cordubenſis Epiſcopum cogere tentâſſent? Illum tentâſſe Dacianum Hiſpaniæ Præſidem, mihi eſt probabile; ſed id aſſequi non potuiſſe, multo probabilius; ob eamque cauſſam, vel quòd ſacros libros tradere noluiſſet, ab Epiſcopatu Cordubenſi relegatum, nec relegatũ modò, ſed ſtigmatibus & notis inſignitũ Nicephorus [s] tradit, & propter illas Conſtantino Magno fuiſſe chariſſimum: quæ forſan cauſſa fuit, ut lege lata hanc notarum inſcriptionem in fronte idem Conſtantinus [t] ſuſtulerit. Vincentium etiam Diaconum, quòd diis ſacrificare nollet, nec libros tradere ſacros, à Daciano Præſide tormentis affectum, ac tandem præclarâ ſanguinis & vitæ profuſione admirabilem martyrii coronam percepiſſe, eleganter cecinit Prudentius [u]. Monet præterea, eo tempore, vel paullò antè, Concilium hoc habitum, quòd ſanctæ Roſſinæ Martyris Hiſpalenſis corpus Daciani juſſu tunc in amphitheatro combuſtum à venerabili Sabino Epiſcopo ejuſdem civitatis, in cœmeterio ſuburbii Hiſpalenſis ſepultum memoret Breviarium Eborenſe: at Sabini Epiſcopi Hiſpalenſis ſubſcriptio in principio hujus Concilii exſtat, poſt Felicem Epiſcopum Accitaoum. Confirmat tandem eandem ſententiam confeſſio ſanctæ Leocadiæ, quam paſſam ſcimus eàdem perſecutione, Toletanam Eccleſiam Melantio Epiſcopo gubernante: Sed multo magis obitus ſancti Valerii Epiſcopi Cæſarauguſtani, quem in ejuſdem perſetutionis initio, quòd diis ſacrificare & libros ſacros tradere noluiſſet, relegatum traditur ab eodem Daciano Diocletiani in Hiſpania Præſide. A quo dura illa & inſolens exilio Valerii adjecta conditio eſt, ut in civitatibus oppidiſve, pluſquam viginti domos habeotibus, nec morari poſſet, nec ingredi. Verum quò major Dacianæ impietatis fuit impudentia, eò major ſanctitas Valerii patientia & obedientia fuit; eaque de cauſſa primum in hortulo quodam, non procul à Valentia habitare cœpit, illum à Mauris vocatum *Ruzafa* teſtatur Antonius Beuter [x], in eoque exſtare templum tanto Martyri dicatum, poſtea autem ad aliud oppidulum (vulgò dictum *Auedo*) non procul à ripa Cincæ fluvii ſe contulit, à quo non diſceſſiſſe, ſed in eo extremum diem obiiſſe, cum præclara nominis celebritate & præteritæ confeſſionis gloria, ex aonalibus Aragoniæ & Valentiæ, quos ſummâ diligentiâ collegit, idem Beuter adfirmat: quod mihi ſanè probatur, nec Valerium Cæſarauguſtam, vel Illiberim ingredi poſtea potuiſſe. Accedit poſtremò Innocentius [y] PP. I, perſpicuè docens ante Diocletiani perſecutionem (ut contendo) Concilium hoc habitum fuiſſe: dum renovatâ tacitè ejus memoriâ & pœnæ quæ Canone hujus Concilii VII. continetur, ſic ſcribit ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum, quem primùm Hiſpaniarum præfecturam geſſiſſe, & pòſt ad tranquillioris vitæ portum feceſſiſſe teſtatur Auſonius [z] Gallus, & inter divos tandem relatum celebrat Eccleſia. *Ec hoc quæſitum eſt,* (ait Innocentius) *quid de his obſervari oporteat, qui poſt baptiſmum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ pænitentiam ſimul & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior, durior; poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur pænitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu, negata merito communio eſt, conceſſa pænitentia, ne totum penitùs negaretur: & duriorem eſſe remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtea Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo errore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, &c.* Si priorem ergo hujus pœnæ ſeveritatem (quæ nullo tunc alio Eccleſiæ decreto præter hoc Illiberritanum, à quo acceperat Exuperius, ſancita erat) Innocentius PP. adſeverat, communi Eccleſiæ uſu receptam, non modò ante reſtitutam Eccleſiæ pacem, ſed tempore quo crebræ graſſabantur Gentium perſecutiones in Eccleſiam: conſequitur planè non ſolùm ante Conſtantini imperium & pacem, Innocentium PP. fateri, Concilium hoc peractum fuiſſe, ſed & ante poſtremam Diocletiani & Maximiani perſecutionem: cùm poſt illam, nec crebris nec raris afflictam Eccleſiam à Conſtantio Conſtantioi patre ſit certum. His etiam certiorem addunt aſtruuntque fidem ipſius Concilii Canones [a], in quibus de Flaminibus ethnicorum, de coronis ſacerdotum, de literis

Marty-

k *Damaſus in vita Marcellini.*
l *Nicephorus lib. 7. hiſt. Eccleſ. c. 6.*
m *Euſeb. lib. 8. c. 2.*
n *Oroſius lib. 7. c. 25.*
o *Niceph. lib. 5. c. 3.*
p *Et Ado. 6. ætate ſui chronici.*
q *D. Athanaſius in epiſtola* ad ſolitariam vitam agentes.
r *Damaſus in Marcellino & Marcello.*
s *Nicephorus lib. 8 hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 14.*
Notas ſeu ſtigmata Confeſſorum & Martyrũ frontibus infigendi pœnæ & ignominiæ cauſſa, vetus mos conſtat ex Pontio, in vita D. Cypriani, & ex Gregorio Cedreno in cõpendio hiſt. in Theophilo.
t *Conſtantinus in l. 2. C. Theodoſ. de pœnis.*
u *Prudentius in Periſtephano, hymno in laudem ſancti Vincẽtii Martyris, & altero de laude ſanctorum decẽ & octo Martyrũ Cæſarauguſtanorum.*
x *Anton. Beuter in hiſt. Hiſpan. 2. parte. c. 25.*
y *Innocent. PP. I. in epiſtola ad Exuperium Epiſcopũ Toloſanum c. 11.*
z *Auſoni. Gall. epigram. in commemor. profeſ. 18. Martyrologium Rom. 25. Septemb.*
a *Can. 1. 3. & 4. 25. 41. 45. 60.*

Martyrum & Confeſſorum, quas lapſis illi impartiri ſolebant, de domeſticis laribus, & de his qui confringentes idôla Gentium occiderentur, ſpeciatim decernitur: quæ ante Conſtantini & Conſtantii ætatem flagrante adhuc perſecutione peractum comprobare videntur. Quibus etiam apparet verum eſſe non poſſe, quod eruditi quidam recentiores ſcripſerunt, Concilium hoc habitum paullò poſt Nicænum: cùm in Concilio hoc nihil de Nicæni memoria, nihil de Arii impietate, nihil de Euſtachii ſordibus, nihil tandem de hæreſibus eo tempore jam enatis decretum, actum, vel inſinuatum legant. Quod autem D. Iſidorus [b] ſcripſit: *Canones Conciliorum, à temporibus Conſtantini Imperatoris cœperunt: nam in præcedentibus annis perſecutione fervente, docendarum plebium minimè dabatur facultas*. De Generalibus intellexit, ut ex ſubſequentibus ejuſdem Iſidori verbis fit manifeſtum: *Sub hoc enim ſancti Patres in Concilio Nicæno, de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem Euangelicam & Apoſtolicam, ſecundum poſt Apoſtolos Symbolum tradiderunt: inter cætera autem Concilia, quatuor ſunt venerabiles Synodi, quæ totam principaliter fidem complectuntur; quaſi quatuor Euangelia, vel totidem paradiſi flumina. Harum prior Nicæna Synodus CCCXVIII. Epiſcoporum Conſtantino Auguſto Imperante peracta*. Sed multo clariùs ex his, quæ in ejuſdem libri exemplari & in Præfatione Conciliorum ſcripſit. *Canones* (inquit) *Generalium Conciliorum à temporibus Conſtantini cœperunt: in præcedentibus namque annis &c.* Nec in tota hiſtoria Conciliorum ſubſequenti, niſi de Generalibus meminit Iſidorus. Sed cùm verbum illud (*Generalium*) parum fideliter ab Iſidoro abſtuliſſent ſcriptores; dederunt ipſi, non Iſidorus, de vetuſtate hujus Concilii dubitandi occaſionem: quam reſtituto verbo (*Generalium*) ex originali, & manuſcriptis, conſtabit certò ſublatam. cùm autem de Provincialibus egit Iſidorus (ſi Iſidori ea Præfatio eſt) non ſenſit modò, ſed docuit apertiſſimè alia Nicæno fuiſſe priora. *Prima annotatio* (inquit) *Ancyranæ Synodi, quæ ante Nicænam fertur fuiſſe; ſed propter auctoritatem majorem poſtponitur: in qua Patres XVIII. ſtatuerunt Canones XXIV. quorum auctor maximè Vitalis Antiochenus Epiſcopus extitit. Secunda Neo-cæſarenſis, quæ poſt Ancyranam, & ante Nicænam legitur fuiſſe, in qua Patres ſexdecim ſtatuerunt Canones XIV. quorum auctor maximè Vitalis Epiſcopus Salaminius*. Sed ſive Iſidori, ea Præfatio ſit, ſive alterius cujuſcumque ſcriptoris, liquet ex ea Ancyranum & Neo-cæſareenſe ante Nicænum acta fuiſſe: quod Iſidorus diffiteri non potuit. Quicumque autem ille auctor fuerit, Illiberritanum Concilium omiſit, quòd illi perſpicuum non foret, quâ illud ætate eſſet peractum. maluit enim Concilium celebre & Hiſpaniæ Generale omittere, quàm in re ſibi incerta, aliquid certi adfirmare. Tempus autem illius ideo incertum fuit ſemper, quòd ab Epiſcopis Hiſpanis prætermiſſum fuiſſet, eâ forſan (ut dixi) ratione, ne Imperatorum edicta & leges judicarentur violâſſe, quibus illi ſacros hos conventus ante Conſtantini imperium acerbiſſimis pœnis interdixerant. Quod ſi omiſſum tempus ab Epiſcopis Hiſpanis non fuit, ea Concilii pars periit, cùm bellum atrox à Diocletiano & Maximiano libris ſacris indictum ſcribit Prudentius [d]; vel hæreticorum impietate eſt intercepta, Nam eos ſolitos in propriis ipſorum Conciliis Conſules temporis indices expungere, ne de tempore Conciliorum conſtaret, ſed antiqua vel recentiora pro temporis conditione interpretantes, in aliqua fraude non poſſent facilè deprehendi, D. Auguſtinus [e] recenſet.

[b] D. Iſidorus, lib. 6. Etymolog. c. 15. Refertur à Grat. in c. canones Conciliorum 15. diſt.

[c] Iſidor. apud Gratian. in c. prima adnotatio 16. diſtinctione.

[d] Prudentius in Periſtephanon, hymno in laudem ſancti Vincentii Martyris.

[e] D. Auguſt. in collat. 3. diei. c. 15.

Codices manuſcriptos D. Laurentii, in quibus coactum hoc Concilium dicitur eodem tempore quo Nicæna Synodus habita eſt, & alios duos Toletanæ Eccleſiæ, in quibus additur, habitum eſſe eodem tempore quo Nicæna, Erâ CCCLXII. non moror, certò perſuaſus, tempus additum ab exſcriptoribus Gotthis, ſeu Longobardis, quorum characteribus ea exemplaria tranſcripta ſunt. Vetuſtum codicem D. Laurentii, qui dicitur Wigilanus, à Wigila monacho Alveldenſi, Erâ MXIV. exſcriptum eſſe apparet, ut & ſecundum, qui vocatur Hiſpalenſis, quòd Hiſpali conſcriptus ſit, anno Domini CMLXII. à quodam Velaſco, quem Epiſcopum poſtea fuiſſe ferunt: tertium denique nuncupatum Lucenſem cæteris antiquiorem (etſi de tempore nihil certi ſit) deſcriptum fuiſſe operâ Ayſtrulphi aut Michaëlis Dens, quod nomen Gotthum redolet, vel Gotthum fuiſſe exſcriptorem, aut Gotthicis characteribus uſum neceſſe eſt. Nam acta & ſcripturæ omnes, ſive publicæ ſive privatæ, ante Alphonſum VI. Regem, qui Toletum recuperavit à Mauris, characteribus Gotthicis exaratæ ſunt: quæ verò poſt Alphonſum, non Gotthicis, ſed Gallicis ſunt conſignatæ: quia in Concilio Hiſpaniæ tempore ejuſdem Alphonſi Regis, Legione præcipua regni urbe habito, cui præfuit Raynerius ex Cluniacenſi monacho presbyter Cardinalis & Apoſtolicæ Sedis Legatus, cum Bernardo Archiepiſcopo Toletano, & aliis Epiſcopis Hiſpaniæ, ſancitum eſt, ut uſus Gotthicorum characterum quos Gulfilas Gotthorum Epiſcopus, antequam illi in Hiſpaniam veniſſent, primùm excogitaverat, deſuetudine in poſterum aboleretur: receptis in uſu Gallicis ſolùm: quod præter manuſcriptorum codicum certam fidem, teſtantur Lucas Epiſcopus Tudenſis [f] & Rodericus Archiepiſcopus Toletanus [g]. His ergo codicibus divi Laurentii & Eccleſiæ Toletanæ, ut integram in hac temporis notatione fidem habeam, multis impedior. In primis enim eo tempore, & multò pòſt, in provinciis Populo Romano ſubjectis, annos à COSS. numerari, non ab Impp. commune erat. In Concilio Milevitano [h] decretum eſt, ut ab Epiſcopis ordinati literas accipiant propriâ ordinatorum manu ſcriptas, non Imperatorem, ſed diem & Conſulem continentes. Quinimmo cùm interdum Conſules non eſſent, vel ordinarii, vel ſuffecti, tempus deſignari ſolebat à COSS. jam officio defunctis, & cum Concilii literis mandabatur, addebant: poſt conſulatum NN. ut ejuſdem Concilii [i] Milevitani Patres ſanxerunt. Quod antea fuiſſe in uſu Eccleſiæ probat Concilium Agrippinenſe ſeu Colonienſe paullò poſt Nicænum, tempore Julii Papæ. ſic enim incipit: *Poſt Conſulatum Amantii & Albini IV. Idus Majas, cùm conſediſſent, &c.* Diviſo autem Imperio, cùm alter Conſtantinopoli, alter Romæ Conſul deſignaretur, cùm de altero nondum conſtaret, in temporis notatione, deſignati Conſulis nomen exprimi, cum hac additione: *Et qui fuerit nunciatus*: ex multis liquet juris ſanctionibus [k],

Characterum Gotthicorum uſus quando cœptus, quando ſublatus ſit.

[f] Lucas Tudenſis Epiſcopus in hiſt. Hiſpan. manuſcripta.

[g] Rodericus Archiep. Hiſp. c. 32.

[h] Concil. Milevit. can. 12.

[i] Idem can. 20.

[k] L. fin. C. Theod. de hæret. & novella 1. C. Theod. de Theodoſiani Codicis auctoritate, & novella 2. de confirmatione legum novellarū D. Theodoſii.

Qua

Qua de cauſſa non ſolùm in Carthaginenſibus, Milevitano, Hipponenſibus, Cirtenſibus, & reliquis Africæ Provincialibus Conciliis, ſed in reliquis Orientis, & Generalibus Eccleſiæ, Conſulum oomina præfigebantur. Nicænum enim, cui Conſtantinus Aug. ioterfuit, & cui is honor à Concilio tam juſtis, quàm multis de cauſſis tribui poterat: omiſſo ejus imperiò, conſulatu Paullini & Juliani convocatum dicitur, confirmatum verò Conſtantioo VIII. & Conſtantio Cæſare IV. Coſſ. Quòd ſi Oſium, & reliquos Epiſcopos Hiſpaniæ Conſtantini Imperatoris amor allexit, ut ejus imperium adderent initio Concilii, non ne imperii annos ſibi ſat cognitos addidiſſent, ut poſteriori Gotthorum imperio additos in Conciliis Toletanis, Hiſpalenſibus, Bracarenſibos, & reliquis Hiſpaniæ Provincialibus legimus? aliter enim quàm diſtinguere contendebant, & illuſtrare temporum rationem, multò magis obſcurâſſent. Huc & illud facit: nam Oſius & reliqui Hiſpani Epiſcopi ſi dixerunt indictum hoc Concilium tempore, quo Nicæna Synodus eſt habita: aut intellexerunt de anteriori, aut eodem, quo Nicæna coacta eſt, aut poſteriori: nam quartum aliud adjici non poteſt. Si de anteriori & eodem; illud repugnat, quòd Oſium in Gallia, Africa, & Aſia fuiſſe non paullò tantùm, ſed multò ante Nicænam repetitâ jam altiùs aotiquitatis memoriâ doceamur. Si poſt Nicænam habitum dicamus; repugnat etiam, quòd Oſius abſoluto Concilio Nicæno, profectus fuerit in Paphlagoniam, ut adeſſet Concilio Gangrenſi, in quo adfuiſſe & ſubſcripſiſſe, ipſius Concilii Epiſtola, Oſii nomine & reliqoorum conſcripta ad Epiſcopos Armeniæ, probat. Concilium aotem Gangrenſe factum poſt Nicænom, ex eodem Gangrenſi apparet; & ex D. Iſidoro [l] vel Anſelmo comprobat Gratianus. Nec Oſiom in Hiſpaniam reverſum, aote Conſtantini obitum, mihi adhuc compertum eſt. Quinimmò ex divo Athanaſio [m] didici, eum mortuo jam diu Conſtantino Imp. tempore Conſtantii Arianam impietatem & Conſtantii lenocinia deteſtantem, ad patriam & Eccleſiam Cordubenſem rediiſſe. Nec ſit profectò veriſimile, eundem Oſium Nicæni Concilii nomen in principio Illiberritani præfixiſſe. Nicænum autem fidei Symbolum (cujus formulam, Athanaſio [n] teſte, ipſe Oſius condiderat) & reliqua ejuſdem Concilii Nicæni decreta tantâ oblivione obruiſſe. Illud præterea majoris adhuc momenti eſt, quòd Coocilium hoc habitum dicatur poſt Nicænum, Erâ CCCLXII. cùm Nicænum referatur io omnibus codicibus habitum anno ſequenti Erâ CCCLXIII. Fateantur ergo oportet, aut Concilii Nicæni Eram falsò additam: quod eſt probatu difficile: nam Eræ computatio (quam ut propriam Hiſpaniæ ab Hiſpano Epiſcopo Oſio Concilii præſide adjectam, conjecturâ dixerim non improbabili) congruit cum Conſulatu Paullini & Joliani; idque eo magis verum judicârim, quòd Euſebius Cæſareenſis gravis & locuples rerum eâ tempeſtate geſtarum teſtis, prodit habitum anno Domini CCCXXIV. quod congruit etiam cum Eræ adjectione CCCLXIII. aut concedant neceſſe eſt, eam quæ extat in doobus manuſcriptis Toletanis, exſcriptorum arbitratu ſuppoſitam fuiſſe: quod adſtruunt etiam non Oſii ſolùm, ſed Melantii, Sabiniqúe ſubſcriptio, & ſancti Valerii exilium & mors. At ſi oon divum Valerium hunc, qui in perſecutione Diocletiani exilio moltatus obiit, ſed ſecundum alium Valerium fuiſſe objiciant; illud facilè refutârim, quòd Oſius antiquitate ordinationis ante ſecundom huoc Valerium recèns creatum ſexto loco ſubſcribere debuiſſet; at Oſium vndecimo ſubſcripſiſſe in editis exemplaribus cernimus. Quòd ſi manuſcriptorum ſe fide tueantur, in quibus Oſius II. loco poſt Felicem Accitanum dicitur ſubſcripſiſſe, Valerius verò undecimo, ordinem cenſeo inverſum eſſe in MS. nec D. Valerium vixiſſe poſt Concilium Nicænum; nec ſecundum Valerium fuiſſe Erâ CCCLXII. ſed multo pòſt, ut in ſubſcriptione Valerii explicabo.

Ex longa igitur hac diſputatione illud primum ad hojus Concilii antiquitatem comprobandam, commodum eſt obſervare, Conciliom Arelatenſe I. decem & eo amplius annos ante Nicænum fuiſſe: nam cùm illud coactum fuerit ad cauſſam Cæciliani & Donati definiendam, & ea poſt Concilium hoc iterum definita fuerit à Conſtantino anno Domini CCCXVI. (ad eum enim à Concilio appellavit Donatus) conficitur profectò, decem (ot dixi) annos, & eo ampliùs, fuiſſe ante Nicænum: nec verum eſſe poſſe, quod principio illius refertur, congregatum fuiſſe tempore Sylveſtri Papæ, & Conſtantini circa annum Domini CCCXXVI. cùm veriùs ſit, illud habitum paullò poſt Miltiadis obitum, à cujus ſententia provocavit Donatus, accuſato proditionis Miltiade, repetitoque Conſtantini Imperatoris judicio: à quo Concilium illud Arelatenſe fuiſſe coactum in locis jam citatis ſæpè Auguſtinus commemorat, conſtatque ex Præfatione ejuſdem Concilii, cujus meminit Papirius Maſſonus in vita Sylveſtri Papæ; & Epiſcopi in illo coacti fatentur. Fuiſſe autem Conciliom illod, qood Conſtaotini cooſilio indictum, & habitum eſt ad cauſam Afrorũ Cæciliani & Donati, quod fuit initio Pontificatûs Sylveſtri, Can. VIII. abundè declarat, in quo agitur de Afris; ſic enim legi debet, ut in vetuſtis & emendatis Codicibus, non Arianis, ut perperam in communibus, & in decreto Gratiani, non antiquo tantùm, ſed in recentiori Gregoriano legitur, quod emendandum eſt. Nam quamvis Ariani, rebaptizationes admiſeriot, ut ipſius decreti cenſores ex Augoſtioo [o] ſcitè & literatè annotârunt; tempore Concilii Arelatenſis, Arii hæreſis noo modò in Gallia, ſed nec Alexandriæ, in qua orta primùm eſt, agnoſci potuit, nedum coërceri & puniri: cauſſam autem diſſidii inter Alexandrum & Arium anno Domini CCCXV. vel, ut alii volunt CCCXVII. ortam eſſe, ſuperiùs memini. Donatus verò uti ex divo Auguſtioo liquet, multò antea rebaptizationem in Africa admiſerat, & ante Donatum, divus Cyprianus, & ante Cyprianom, Agrippinus Carthagioenſis Eccleſiæ Epiſcopus. Is enim primus fuit omnium mortalium (ut auctor eſt Viocentius Lirinenſis [p]) qui contra divinom Canonem, contra univerſalis Eccleſiæ regulam, contra ſenſum omnium ſacerdotum, contra morem atqoe inſtituta majorum, rebaptizandum eſſe cenſebat in Africa, à quo poſtea multa Eccleſiæ pars contaminata eſt. Quem errorem refutare voluit primum Concilium Arelatenſe, ut acriori ſententia & graviori tot Epiſcoporum judicio damnaretur Donatus

natus

l *D. Iſidor. in Præfat. Concilior. vel Anſelmus, vel qui cumque is ſit auctor apud Grat. in c. 1. a. not. 16. diſt.*

m *D. Athan. in Ep.* ad ſolitariam vitam agente.

n *Idem in eadem Epiſt.*

Quando peractum Concil. Arelat. I.

Emendatur Can. 8. Concil. Arelat. I. qui etiam extat apud Grat. in c. de Arianis, de conſecrat. diſt. 4.

o *D. Auguſt. de hæreſibus ad Quodvult deum c. 49.*

p *Vincen. Lirinen. adverſus profanas hæreſium novationes.*

natus Afer, qui pertinaciùs in eo perſiſtebat. Sed multò clariùs id perſpicuum redditur ex Can. XIII. in quo cauſſa Cæciliani & Donati acta: *Tamen his* (inquit) *qui ſcripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa Dominica, vel nomina fratrum ſuorum, placuit nobis, ut quicumque eorum ex actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis ab ordine cleri amoveatur*. Hæc enim propria ſunt ſchiſmatis Donati, & controverſiæ illius cum Cæciliano, ſicut & reliqua, quæ in fine illius Canonis & Canone XIV. ſequuntur: pertinent enim ad accuſationem quam Donatus Cæciliano & Felici Aptungitano Epiſcopo illius ordinatori objecerat, quam ſæpè tentans tam in judicio Miltiadis, quàm in eodem Concilio Arelatenſi, probare non potuit. Hæc ergo Synodus Aralatenſis prima, eadem prorſus eſt cum illa, quam Conſtantinus Magnus ad cauſſam Cæciliani & Donati in Gallia tunc coëgit. Indictam fuiſſe ad Kalendas Auguſti ſcribit Euſebius [q], & ex reſcripto ad Ablavium, annum integrum poſt ſententiam Miltiadis, Voluſiano & Anniano Coſs. quod incidit in aunum Domini CCCXIV. In ea minimè præſediſſe Sylveſtrum (ut quidam volunt) ex principio ipſius Concilii apparet, in quo ſummam totius Marinum Epiſcopum Arelatenſem & reliquos Epiſcopos in eo coactos ad Sylveſtrum Papam miſiſſe refertur: quod ex vetuſto etiam Codice profert Papirius Maſſonus [r], idque nos latiùs in Commentariis illius Concilii ſumus comprobaturi.

Quod ſecundo loco ex ſuperioribus obſervaverim, illud eſt, Concilium hoc Illiberritanum non ſolùm Nicæno, ſed & Arelatenſi primo, temporis antiquitate præſtitiſſe; ideoque non poſteriori, ut in Collectionibus Conciliorum ſolet, ſed priori loco conſtitui debere; cùm Oſius Epiſcopus Cordubenſis, & Liberius Emeritenſis multa ex hoc in primum Arelatenſe tranſtulerint, ut tranſtuliſſe in Sardicenſe Oſium mox indicabo. In Arelatenſi enim extat Canon IV. *de Agitatoribus*. V. *de Theatricis*. VI. *de his, qui in infirmitate credere volunt*. VII. *de his, qui Magiſtratus Gentilium gerunt*. IX. *de literis Confeſſorum*. XI. *de Matrimonio infidelium*. XXIII. *de Apoſtatis*; quos omnes deſumptos fuiſſe ex hoc Illiberritano tam manifeſtè ipſimet teſtantur, ut nullus niſi veritatis expers, illud poſſit inficiari. Si quis autem certiorem adhuc à me hujus rationem exigat, dicatque Arelatenſe prius Illiberritano eſſe potuiſſe, & Canones præcedentes potiùs Illiberritanum ab Arelatenſi, quàm Arelatenſe ab Illiberritano mutuatum; illud reſpondendum videbitur: Oſium, qui Concilio Illiberritano interfuit, accuſatum ab Hiſpanis fuiſſe, & abſolutum à Gallis, uti divus Auguſtinus [s] recenſet: quod eſſe non potuit, niſi in eo Concilio Arelatenſi, in quo & Oſii & Cæciliani agitata definitaque cauſa eſt; poſteaque ſecutum fuiſſe Oſium comitatum Conſtantini, & Alexandriam miſſum ad componendam diſſenſionem inter Arium & Alexandrum. indeque præfuiſſe in Bithynia Concilio Nicæno, & poſt Nicænum interfuiſſe Gangrenſi in Paphlagonia, ac tandem Sardicenſi poſtea in Thracia. Non potuit igitur Concilium hoc, cui Oſius adfuit, & Valerius, non modò ante Arelatenſe, ſed & ante perſecutionem Diocletiani & Maximiani non cogi: cùm in illa certum ſit divum Valerium periiſſe. Perſecutionem autem factam Diocletiano VII. & Maximiano VII. Coſs. in quodam venerandæ antiquitatis Chronicorum libello incerti auctoris ſe repeꝛiſſe dicit Cuſpinianus [t], quod verum eſſe non poteſt: nam duobus annis nondum integrè elapſis, eoſdem depoſuiſſe imperium repetit ſæpe Euſebius in ſua Hiſtoria: at uſque ad Conſulatum Conſtantii VI. & Maximi VI. quibus illos ſe abdicâſſe imperio liquet, tres annos intercedere ipſa Conſulum nomina, quæ Caſſiodorus & Cuſpinianus referunt, docent apertiſſimè. Alii ex Damaſo [u] contendunt, perſecutionem referendam ad Conſulatum IX. Diocletiani & Maximiani VIII. quod & D. Auguſtinus [x] ſenſiſſe antea videtur: ſed nec horum ſententiam probo: nam Damaſus & Auguſtinus non initium perſecutionis, ſed progreſſum attigerunt: ille enim, cùm tempus vitæ Marcellini Papæ vellet perſcribere, hæc ait: *Marcellinus natione Romanus ex patre Projecto ſedit annos IX. menſes XI. dies XVI. Fuit autem temporibus Diocletiani IX. & Maximiani VIII. quo tempore fuit magna perſecutio, ita ut intra XXX. dies, XVII. millia hominum permiſcui ſexûs, per diverſas provincias martyrio coronarentur.* Hic autem, cùm collationem Donatiſtarum cum Catholicis referret, illis negantibus tempore perſecutionis Concilium cogi potuiſſe, quo coactum fuerat Cirtenſe: ut palam fieret, quo anno perſecutio facta eſſet, geſta Martyrum ejus perſecutionis à notariis collecta, lecta ſunt; quibus oſtendebatur perſecutionis factæ tempus fuiſſe Conſulibus Diocletiano IX. & Maximiano VIII. pridie Idûs Februarias: geſta autem Epiſcopalia decreti Cirtenſis poſt eorundem Conſulatum, III. nonas Martias, *ac per hoc tredecim menſes intereſſe inveniuntur,* (inquit) *plures utique quam undecim, quos priùs Catholici minus diligenter computando reſponderant*. Tradit ergo Auguſtinus non initium perſecutionis, ſed progreſſum, martyria videlicet collecta à notariis facta iiſdem Conſulibus: non tamen negat antea perſecutionem cœpiſſe; neque ſi initium referret, pluris intererat quòd narraret initium perſecutionis conſecutæ in Numidia. Cirtenſem enim civitatem in Numidia conſtituit Plinius [y], Ptolemæus [a] & Strabo [b]: Numidia autem, cùm interior pars Africæ ſit, mirum non eſt, ſi ſtatim ad ejus intima perſecutio non penetraverit, nec tantopere ſævierit, ut ſæviit maximè anno ſequenti. Veriùs eſt ergo, quod ſcribit divus Auguſtinus [c], perſecutionem inceptam Diocletiano VIII. & Maximiano VII. Coſs. cùm Dominicæ feſtum ſalutaris Paſſionis jam pro foribus eſſet, addidit Euſebius: in ipſo die Paſſionis Chriſti, Caſſiodorus: quod incidere in annum Domini CCCVI. ait Cuſpinianus: ſed magis placet, quod ſcribit Onuphrius, eos Conſules in annum Domini CCCIII. rejiciens. Adducor etiam ex Optato Afro Milevitano, cujus tempore cùm perſecutio Diocletiani & Maximiani jam in Africa & Numidia pervagata eſſet, ut colligitur ex ejus libro, dum de traditis & accenſis libris divinis verba facit, in eodem ſic ait: *Trecenti ſunt anni minus, vel plus aliquid, ex quo cœpimus eſſe Chriſtiani, & terrarum in orbe cenſeri*. Quod ad eum annum referendum cenſuerim probabilius, Concilium igitur hoc cùm ante perſecutionem Diocletiani & Maximiani habitum ſit, non

po-

q Euſeb. lib. 10. c. 5.

r Papirius Maſſonus in vita Sylveſtri.

s D. Auguſt. lib. 1. contra Parmenianum.

t Cuſpinianus in Caſſiod. Conſules.

u Damaſ. in vita Marcellini.

x D. Auguſt. in Breviculo collat. 3. diei cap. 5.

y Plinius lib. 5. c. 3.

a Ptolemæus &

b Strabo lib. ult.

c D. Aug. l. 3. contr. Creſconium.

Euſeb. lib. 8. cap. 2.

Caſſiod. Tripart. lib. 10. c. ult.

Cuſpinian. in Caſſiodori Conſules.

Onuphr. in faſtis.

Optat. Milevit. lib. 1. adv. Gentes.

Digitized by Google

potuit anno Domini CCC. vel CCCI. cogi: nam poſteriori Diocletiani & Maximiani ætate cogi potuiſſe; vel quod minùs eſt probabile, Conſtantii & Galerii ſucceſſorum Imperio, ut Cæſar Baronius [d] contendit: vel ante pacem Eccleſiæ à Conſtantino redditam, & ejuſdem imperio, ut ſenſiſſe videtur Antonius Beuter, & Concilii Sueſſionenſis apud S. Medardum notarius in Actis ejuſdem, ipſa rerum antea geſtarum hiſtoria, Daciani Præſidis immanitas, Vincentii diaconi martyrium, Valerii exilium & mors, Oſii confeſſio & ſtigmata, ipſiuſque tandem Concilii Illiberritani Canones & decreta omnino repugnare videntur.

[d] *Cæſ. Baron. 305. Annal. Eccl. Ant. Beut. 1. par. hiſtor. Hiſp. c. 25.*

Hæc de anno quo Concilium habitum eſt, ſi non quæ volui debuique, ſaltem quæ potui. De menſe autem, quod certi affirmem, nihil habeo, ſilentibus Codicibus editis & Mss. divi Laurentii & Eccleſiæ Toletanæ. In vetuſto ſolùm Eccleſiæ Urgellenſis reperio, habitum Idibus Maji. quod ferè congruit cum eo, quod omnibus Conciliis Provincialibus cogendis præſcripſerunt poſtea Hiſpaniæ Epiſcopi in Concilio Toletano [e] IV. *Quinto decimo* (ajunt) *Kalendarum Juniarum congreganda eſt in unaquaque provincia Synodus propter vernale tempus, quando herbis terra veſtitur, & pabula germinum inveniuntur.* Quo tempore coacta ſunt plura Hiſpaniæ Concilia. Horâ autem primâ diei ante ſolis ortum inchoandum, ordine & formâ ab eiſdem expreſsâ, Iſidorus [f] docet, & Concilium Toletanum [g] IV. quam antea etiam obſervâſſe noſtri Concilii Epiſcopos, non eſt improbabile.

[e] *In Concil. Tolet. IV. cap. 3.*

[f] *D. Iſidor. de modo celebrandi Concil.*

[g] *Conc. Tolet. IV. Can. IV.*

COMMENTARII NOVI.

ABSOLUTA Nicænâ Synodo à trecentis decem & octo Patribus, qui ex toto terrarum orbe eò convenerant: qui inde recedentes veluti flumina ex paradiſo manantia totas Eccleſias doctrinæ ſanctæ ſalutari aqua irrigârunt, & quam acceperant in illa magna & univerſali Synodo orthodoxæ ſapientiæ regulam à Romano Pontifice confirmatam, Epiſcopis, ſacerdotibus, & populis obſervandam tradiderunt. Quare non acquieſco ſententiæ Petri Antonii Beuter diligentis rerum Hiſpanicarum ſcriptoris, qui auctor eſt, Eliberitanum Concilium ante Nicænum fuiſſe habitum: neque Joannis Epiſcopi Gerundenſis, qui affirmat, in eo eſſe in quinque provincias ſive metropoles Hiſpaniam totam partitam: nimirum Tarraconenſem, Carthaginenſem, Bæticam, Luſitaniam, & Gallæciam: cum ex Canone LVIII. conſtet, jam antè primam cathedram eſſe conſtitutam. Joannes Vaſæus anno Domini CCCXXXVIII. coactum, Ambroſius Morales ex codice vetuſto Ms. adnotat Erâ CCCLXII. qui eſt Domini CCCXXIV. quam ſententiam ſequutus ſum. Idem Stephanus Garibajus antiquitatis Hiſpaniæ inveſtigator eximius. LOAISA.

Anno Domini CCCV. Marcellus Pontifex Eccleſiæ, Conſtantius & Galerius Imperii gubernacula tenebant, quiſque eſt viceſimus annus ante celebratum Concilium Nicænum; hanc Synodum habitam eſſe præter auctoritatem Innocent. lib. 3. cap. 2. adſcripti Canones evidenter oſtendunt. Primo enim, & quibuſdam aliis ſequentibus Canonibus, fidelibus in perſecutione lapſis pœnitentia quidem conceditur, ſed ad terrendum alios communio negatur. Item Can. XXV. agitur de illis, qui adferebant literas à confeſſoribus ſcriptas: quarum interventu lapſi faciliùs reciperentur. Apparet igitur Epiſcopos Hiſpaniæ eo tempore, quo pax Eccleſiæ nondum reddita, & perſecutio nondum prorſus extincta erat, Conſtantii, non Conſtantini temporibus Eliberim conveniſſe, & contra imminentem furoris gladium, arma & ſcuta hæc præparâſſe. Conſtantinus omnes Eccleſiæ perſecutores devicit, & tranquilliſſimam pacem eidem reddidit: nulla igitur ratio aut neceſſitas urgebat, ut ab eodem bellum aliquod ſibi inferendum Eccleſia metueret, qui pacis & tranquillitatis redditæ auctor extiterat. Galerius tempore Conſtantii erga Chriſtianos optimè affecti, Chriſtianorum alios exilio, alios morte diriſſima in Oriente multavit. Tempore igitur ſupradicto, nimirum Chriſti nati CCCXV. quo Conſtantinus cum Galerio collega ultimum annum Imperii ſui agebat, hanc Synodum provincialem habitam eſſe, verior eſt ſententia. Maximè quòd Innocentius illis verbis (quæ infrà in Notis ad Can. I. allegabimus) hæc à nobis dicta evidentiſſimo teſtimonio confirmet; illud nimirum Concilium, quo lapſis, ac gravibus peccatoribus in extremo vitæ periculo pœnitentia conceditur, communio negatur, tunc habitum eſſe, quando crebris perſecutionibus Eccleſia affligeretur, eiſque pax nulla reddita eſſet. Si quis dicat Innocentium non de Concilii Elibertini, ſed potiùs Cypriani temporibus locutum fuiſſe, aliquid fortè diceret, ſi Cyprianus cum Patribus hujus Concilii de lapſis tempore perſecutionis ad Eccleſiam recipiendis non aliter ſenſiſſet. Cyprianus enim Epiſt. 8. ad Cornelium ſcribens exiſtimat, cum lapſis tempore perſecutionis remiſſiùs, atque indulgentiùs agendum eſſe: Patres verò hujus Concilii contrario modo ſentiunt. Innocentius ergo prædicto loco de his, non de Cypriani temporibus locutus eſt. Ita Baron. anno Chriſti CCCV. nu. 40. & 43. Bellarm. lib. 2. *de imag.* cap. 9. Habes cauſſam, lector amice, cur de tempore habiti Concilii, Illuſtriſs. Card. Baronii ſententiam amplectamur & ſequamur, à Garſiæ Loaïſæ diligentiſſimi Conciliorum Hiſpaniæ collectoris, atque interpretis doctiſſimi, ſententia diſcrepemus. Hæc de tempore hujus Concilii. De ejus auctoritate ſcriptores mirificè variant: quod 1. 2. 6. 8. 12. 17. 13. &c. Canones lapſis communionem in fine vitæ adimentes, Novatiano: quodque XXXIV. Canon Vigilantio: XXXVI. Iconomachis favere viderentur,

tur, nonnulli etiam viri doctiſſimi hanc Synodum, vel reprobatam, vel erroneam eſſe ſenſerunt. Melchior Canus lib.5. *de locis* cap.4. ſcribit Canon. XXXVI. hujus Concilii erroneum eſſe. Reverendiſs.& Illuſtriſs. Card. Bellarmin.lib.2.*de imag.* cap.9. ait,hoc Concilium provinciale fuiſſe, & minimè confirmatum, frequenter erråſſe, ideo quod lapſos, alioſque plures peccatores graves, licèt pœniteat,nequidem in mortis articulo abſolvi concedat: putat enim vir ſolidiſſimè doctus per denegatam communionem, non Euchariſtiam, ſed ſacramentalem reconciliationem & abſolutionem intelligi debere: propterea quod Canone LXIX. reconciliatio & communio ſignificatu eodem accipiantur. Baronius cùm ob prædictam cauſſam, de hoc eodem Coucilio, quaſi propè Novatiani fines attigiſſet, Tom. I. anno Domini LVII. num. 119. & tribus ſeqq. paullò liberiùs & acriùs ſcripſiſſet,ea deinceps Tom. II. anno Chriſti CCCV. nu. 41. valdè mitigavit. ita enim ibidem de Patribus Concilii & lapſorum reconciliatione ſcribit:*cùm quæ ab illis de ea re ſunt ſtatuta ab Innocentio Rom.Pont. excuſentur, nemo ſit qui accuſare præſumat*. Exiſtimat igitur hanc Synodum legitimam fuiſſe, atque ab omni erroris culpa liberam: addens illius nullam, ſicut de aliis apud antiquiores nominatim mentionem fieri, ideoque propè antiquatam remanſiſſe, ea de cauſsa quòd hæc de lapſis conſtituta malè fortè ab ipſis accepta, diſplicuerint. Novatiani lapſos ſimul à communione & pœnitentia excludebant: Patres hujus Concilii eoſdem, quòd frequentia lapſorum ac traditorum eo tempore exigebat,ad terrendum alios, à communione dumtaxat arcebant; à pœnitentia autem & peccatorum abſolutione non prohibebant. ita Baron. num. 41. & 43. Reliqui verò Canones, quomodo explicandi, & ab erroris nota vindicandi ſint, infrà patebit. SEVER. BINIUS.

Circa annum in quo Illiberritanum hoc Concilium celebratum fuit, non ſolùm cum hæreticis à Catholicis diſceptatum invenio, ſed etiam inter Catholicos ipſos tam hiſtoricos, quàm juriſperitos. Sed jam Arnaldus Pontachus in ſua Chronologia anno Chriſti DCCXCIV. feliciter expugnavit Magdeburgenſes, qui aſſerebant celebratum fuiſſe circa annum Domini DCC. Anglos verò debellavit doctè Alanus Copus Dialog. 4. *de Angl.* & utrorumque delimenta aperta fecit Mendoza in præſenti. Inter Catholicos communis hiſtoricorum ſententia eſt, coactum fuiſſe Concilium hoc anno Chriſti CCCV. ita referunt Morales lib. 10. *hiſt.Hiſp.* cap.11. Padilla 1.par. *hiſt. Eccleſ. Hiſpal.* cent.4.cap.5.Baron.tom.2.Annal.anno 305.nu.38. Gordonus & Coriolanus eodem anno,Saavedra in *Chron. Goth.* cap. 3. pag. 21. & ex iuriſperitis illis conſentit Joannes Dartis ad decret.diſt.15.pag.42. Antonius Auguſt. *de emendat. Gratiani* dial.8. n.9. contendit celebratum fuiſſe anno CCCXXV. P.Greg. lib.12. Syntagm. cap.13. num.12. rejicit illud ad annum Domini CCCXXXVI. Sed verius cenſeo coactum fuiſſe anno Chriſti CCC. quo illud refert Flavius Dexter, qui proximis illis temporibus floruit in ſuo Chron.in hæc verba: *Illiberi in Bætica Concilium multorum Epiſcoporum contrahitur; præeſt Felix Epiſcopus Accitanus; cogitur juſſu mandatoque Melantii Toletani Pontificis, & Hiſpaniarum Epiſcopi primæ ſedis*. Julianus in Chron. anno 300.num.133. Jam docuerunt Pater Higuera in *Diptych. Tolet.* num. 58. Bivar. & Roder. Caro in Comment. ad Flavium Dextrum dicto anno 300. Bermudez de Pedraza 1. par. *Hiſt. Granat.* cap. 11. Sanè Concilium hoc celebratum fuiſſe vigente adhuc perſecutione, nec pace Eccleſiæ data, & per conſequens ante Conſtantinum ſub Imperatoribus Diocletiano & Maximiano, liquet ex nonnullis Canonibus ipſius Concilii, præcipuè ex Can.II.XV.XVI.LIX.& LX. ubi hujus perſecutionis crebra mentio fit, & expreſſiùs conſtat ex nobili teſtimonio Innocent. Papæ in Epiſtola ad Exuperium. ubi ſuppreſſo nomine Concilii Illiberitani, ait cap. 2. *Quid de iis obſervare oporteat, qui poſt Baptiſmum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo vitæ ſuæ pœnitentiam & reconciliationem communicationis expoſcunt? De iis obſervatio prior durior; poſterior, interveniente miſericordia, clementior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur pœnitentia, communio negaretur* (quod eſt in illo Illiberitano Concilio) *Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facultas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem eſſe remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profeſſionis; & ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, petente Salvatore noſtro, à perpetuo exitio vindicentur.* Hactenus Innocentius. Quæ eſt illa quæſo prior, aut vetus conſuetudo, quâ Chriſtianis mœchis communio etiam in morte denegata eſt, niſi quæ ſtatuta legitur in Can. VII. hujus Concilii? Igitur ante Nicænum, Ancyranum, & Arelatenſe celebratum fuit hoc Concilium.neque contrarium docuit magnus Hiſpaniarum Doctor Iſidorus lib.6. *etymol.* cap. 15. relatus à Gratiano in cap. *Canones* 15.diſt. ubi ait, Conciliorum Canones à temporibus Conſtantini cœpiſſe; nam & ipſius textûs verbis facilè conſtat,Iſidorū agere de Conciliis Oecumenicis ſeu Generalibus,quæ ob ingruentes perſecutiones ex toto terrarum orbe uſque ad tempora Conſtantini Magni congregari nequiêrunt, ut poſt Mendozam docuerunt Valdes *de dignit. Rep.* cap.8.num.9.Bermudez d.1.par. cap. 15. niſi cum Bivario ad Flavium Dextrum anno 300. Comment.1. dicamus Illiberitanos Canones eo modo ac phraſi, quâ nunc extant,ſcriptos non fuiſſe, ſed poſtea S.Felicem collegiſſe digeſſiſſeque jam celebrato Concilio Nicæno. quod Flavius Dexter innuere videtur dicto anno 300. nam poſtquam num.5.egerat de celebratione hujus Concilii, ſubjungit poſt nonnulla num.12. hæc verba: *Felix Archidiaconus Toletanus, qui collegit, digeſſitque*

Cana-

Digitized by Google

Canones Concilii Illiberitani cum S. Oſio Cordubenſi mirè flores. GONZALEZ.

Clariſs. V.D. Emmanuel Gonzalez ubicumque ferè invenit quidquam traditum in Chronico illo, quod à centum circiter annis apparuit ſub nomine Dextri, illud amplectitur. Eapropter hoc loci refert iſtud Concilium ad annũ Chriſti CCC. contra communem aliorum ſenſum, qui poſtea celebratum volunt. Porrò id contigiſſe anno Chriſti CCCIII. infrà oſtendemus integrâ Diſſertatione XVI. nimirum anno XIX. Imperii Diocletiani, Conſulatu ejus VIII. & Maximiani VII. qui in eum annum incidit: idque intra menſem Majum, ut colligitur ex iis, quæ Euſebius & alii ſcribunt de perſecutione tunc excitata ab iis Imperatoribus. Lege poſt finem Commentariorum Diſſertationem ipſam. CARDINALIS DE AGUIRRE.

CAPUT TERTIUM.

An omnium Hiſpanicæ & Catholicæ Eccleſiæ Conciliorum, Illiberritanum fuerit antiquiſſimum?

CONCILIUM Illiberritanum vetuſtiſſimum adeò ſemper mihi viſum, ut reliqua omnia, quæ non in Hiſpania modò, ſed in reliquis provinciis coacta ſunt, antiquitate vincat. Non defuerunt tamen, qui non primum quidem, ſed quintum fuiſſe affirment, eorum, quæ ad id uſque tempus Hiſpania convocavit. Inter eos Ambroſius eſt Morales [a], quem honoris cauſsâ nomino, quòd Hiſtoriam Hiſpaniæ, peritè quidem meo judicio, & diligenter conſcripſerit. Ait enim, Epiſtolam Anteri [b], Papæ ad Epiſcopos provinciæ Bæticæ & Toletanæ, reſcriptam eſſe ad eorundem conſultationem, quam fieri non potuiſſe dicit, niſi coactâ Synodo omnium utriuſque provinciæ Epiſcoporum. Quæ quidem non ſatis idonea ratio eſt: nam adhuc certò non conſtat eam Epiſtolam Anteri Papæ fuiſſe: quin immo illi falsò adſcriptam ſuſpicor. Nam ut omittamus Epiſcopatus Hiſpaniæ in Bæticam, Toletanam, & reliquas provincias tunc non fuiſſe eâ formâ diviſos, ut ſuo loco probabitur; ſi Anterus eam reſcribit ad Epiſcopos Bæticæ & Toletanæ provinciæ, ut ex Epiſtola apparet, dum in principio ait: *De mutatione ergo Epiſcoporum, unde ſanctam Sedem Apoſtolicam conſulere voluiſtis, ſcitote eam communi utilitate atque neceſſitate fieri licere; ſed non libitu cujuſquam, aut dominatione*; quî fieri poteſt, ut uno menſe, quo ille in Pontificato vixit (ſtatim enim glorioſo martyrio eximiam vitæ æternæ coronam conſequutus eſt, auctoribus Euſebio [c], Nicephoro [d], & aliis [e]) quî (inquam) fieri poteſt, ut Epiſcopi provinciarum Bæticæ & Toletanæ ad illum ſcripſerint, & ille reſcribere potuerit? nonne antequam in ea perſecutionum tempeſtate, fama de electione Anteri ad aures Epiſcoporum Toletanæ & Bæticæ provinciæ pervenire potuiſſet, integer Pontificatus Anteri labi potuit? eo præſertim tempore, quo in uſu privatorum non erant Hiſpaniæ ſtationes veredorum, ut hodie. Nec ſatis conſonat, tempore quo tyranni Imperatores tam audacter & temerè graſſabantur in Eccleſias, in Epiſcopos, in Sacerdotes, in Clericos, in omnes tandem Chriſtianos, potuiſſe Epiſcopos utriuſque provinciæ nullis armatorum militum præſidiis munitos, nullis certis ad ſumptus faciendos in itinere adjutos opibus, nullo Præſidum & Proconſulum Gentilium favore privato vel publico innixos, relictis ſedibus in tam diſtantibus locis poſitis, in unum commigràſſe ad eam ſolùm relationem mittendam Pontifici, unde certiores gentes redderentur de cauſſis Eccleſiæ, de Chriſtianorum conventibus, quos illi pro viribus conabantur interdicere. Et ſi tam de levibus cauſſis Hiſpani Epiſcopi Sedem Romanam Apoſtolicam conſuluerunt; quare tam brevi tempore, cauſsâ graviori exorta, de depoſitione Epiſcoporum Aſtoricenſis & Emeritenſis, Baſilidis & Martialis crimine idololatriæ contaminatorum, ad Sedem Carthaginenſem, & ejus Epiſcopum Cyprianum [f] recurrerunt, non autem ad Romanum: ex qua & illud conſtat, non ſolùm eos depoſuiſſe Baſilidem & Martialem, ſed in eorum locum ſubſtituiſſe Sabinum atque Felicem ſine aliqua tunc Apoſtolicæ Sedis relatione; quod itinerum forſan difficultatibus, & Præfectorum ethnicorum metu impedirentur: etſi ipſe Baſilides ad illam poſtea confugerit. Suppoſitam ergo Epiſtolam fuiſſe neceſſe eſt, aut alii Pontifici tribuendam. Quòd ſi ea verè fuiſſet Anteri, cauſſæ noſtræ quidquam non obeſſet: nam quamvis Epiſcopi tunc unà convenient ad ſcribendum Pontifici de dubiis quæſtionibus io Hiſpania excitatis (concedamus interim hoc Ambroſio Morales) is tamen conventus Concilium propriè dici non poſſet; quia nihil in eo, vel de fide, vel de moribus decernebant. Oportet enim ad hoc, ut Concilii nomen congregatio ſuſtinere poſſit, ut in ea aliquid vel ad fidem, aut mores ſpectans decernatur. Quòd ſi nihil decernitur, niſi relatio ad Pontificem, congregationis potiùs, quàm Concilii nomen ſortiri debet, ut ſatis dilucidè Marcellus [g] Papa I. docuit ad Maxentium, his verbis: *Synodum ergo abſque hujus ſanctæ Sedis auctoritate Epiſcoporum (quamquam quoſdam Epiſcopos poſſitis congregare) non poteſtis regulariter facere*.

Concilium ſecundum Hiſpaniæ, ait idem Ambroſius Morales [h], tempore Lucii Papæ coiviſſe, quia ab illo Epiſtola in forma reſcripti miſſa exſtat ad Epiſcopos Galliæ & Hiſpaniæ. Sed hujus me auctoritas non magis premit, quàm quæ præceſſit Anteri [i]: video enim illam coagmentatam eſſe ex fragmentis, quæ nomine Calliſti, Cornelii, & Felicis circumferuntur. Quòd ſi Lucius ſtatim ab ordinatione

a *Ambroſ. Moral. l.9.hiſt.Hiſp.c.42.*
b *Anterus in Epiſt. ad Epiſcopos Bæticæ, & Toletanæ provinciæ. Lib.3.cap.42.*
c *Euſeb.lib.6.c.22.*
d *Niceph.l.5.c.26.*
e *Onuphrius in Faſtis.*
f *Papirius Maſſonus & Baronius in ejus vita.*
f *D.Cyprian. Epiſtola 64. ad Felicem presbyterũ & plebes conſiſtentes ad Legionem & Aſturicam: item ad Lelium diaconum & plebem Emeritenſem.*
g *Marcellus Papa I. Epiſt. II. ad Maxentium.*
h *Ambroſ. Moral. lib.9.c.44.*
i *Epiſt. Anteri c.3. 5. & 6. ex aliis Calliſti, Cornelii, & Felicis deſcripta videntur.*

k D. Cyprian. in Epiſt. 58.

tione ſua miſſus eſt in exilium, Decii Galli & Voluſiani perſecutione, ut atteſtatur D. Cyprianus [k] ad eundem Lucium; cur fratres & coëpiſcopos Hiſpanicæ Eccleſiæ & Gallicanæ, Lucium Papam perſecutione afflictum, & in exilio deliteſcentem, conſulere voluiſſe dicamus, neque de ſuo exilio & calamitate quidquam in Epiſtola, pietatis & commiſerationis Chriſtianæ gratiâ, meminiſſe? Quòd ſi poſt reditum Lucii, conſultationem factam, & reſcriptum miſſum velimus confingere, Gallo jam & Voluſiano Imperatoribus fraude Æmiliani interfectis, obſtabit temporis ejuſdem Epiſtolæ conſcriptæ nota, eiſdem Gallo & Voluſiano Coſs. Illud autem impoſturæ ſuſpicionem auget multò magis, quòd Epiſtola ſcripta dicatur Kalendis Aprilis, Gallo & Voluſiano Coſs. cùm in confeſſo ſit, Cornelium [l] Papam Lucii anteceſſorem martyrio affectum XVIII. Kalendas Octobris. At ſive Lucius Papa octo vix menſes egerit in Pontificatu, ut ex magni illius & illuſtris Alexandrini Epiſcopi Dionyſii Epiſtolis, in quibus res quaſque ſuo tempore, & illo præſertim geſtas, ſingulatim commemoravit, auctore Euſebio [m], Nicephoro [n], & aliis [o], ſive annum unum, menſes tres, dies quatuordecim, ut Onuphrio [p], & Pamelio [q] placuit: & dies quinque & trigintà, vel ſexaginta ſex à martyrio Cornelii Sedes Romana vacavit ante electionem Lucii, ut ſcribit Damaſus; quî fieri poteſt, ut Kalendis Aprilis Epiſtolam ſcriptam poſſint verè adfirmare? Si enim ejuſdem anni rationem faciant, occurret non Aprili menſe, ut in Epiſtola dicitur, ſed Decembri Lucium electum Papam fuiſſe; ſin verò ſequentis anni tempus obſervent, obſtabunt Conſulum nomina. nam eo Conſulatum non geſſerunt Gallus & Voluſianus; ſed Voluſianus & Valerius Maximus, ut Faſti Conſulares teſtantur. Sive ergo Conſules crearentur eo tempore principio menſis Martii, ſive Januarii [r], quod verius eſt, quidquid eorum malint affirmare, tempus obſtat Cornelii obitûs, & electio Lucii, ſed multo magis martyrium ipſius Lucii, quod ad quartum diem Martii referunt Martyrologium Romanum, & reliqua Bedæ, Uſuardi, Adonis, & Pontificalis Damaſi. Quatuor vel quinque dies antequam Epiſtola hæc ſcripta dicitur, vel confingitur, lucis uſurâ privatus eſt Lucius: non potuit ergo ab homine mortuo Epiſtola reſcribi. Quòd ſi verè illa à Pontifice ſcripta eſt, alium eum fuiſſe cogimur neceſſariò fateri.

l Damaſus in Pontificali, in Cornelii vita.

m Euſeb. lib. 7. hiſt. Eccl. c. 1. & 2.
n Niceph. l. 6. c. 34.
o Maſſonus in vita Stephani Papæ.
p Onuphr. in Faſtis Pont.
q Pamel. in vita D. Cyprian.

r Doctiſ. Auguſt. l. 3. de Civ. Dei cap. 16. Plutarch. Probl. 25. Tullius contra P. Servilium Rullum de l. Agraria in princ. orat. 1

Tertium affirmat idem Morales [t], tempore Stephani Papæ indictum ad depoſitionem Baſilidis Aſtoricenſis Epiſcopi, & Martialis Epiſcopi Emeritenſis; de quorum crimine idololatriæ & blaſphemiæ, & depoſitione, cùm conſulerent divum Cyprianum Carthaginenſem in Africa Epiſcopum, virum eâ ætate, literis, prudentiâ, & ſanctitate inſignem, Felix Presbyter & Lælius diaconus, & plebs Legionis Aſturicæ & Emeritæ, & alius Felix Epiſcopus Cæſaraugustanus, illis ſuper ea depoſitione reſpondit divus Cyprianus, Clerum & plebem earum provinciarum laudans, quòd in locum eorum Sabinum & Felicem legitima electione ſubſtituiſſent, quos ad eundem Cyprianum [u], ut legationem obirent, miſerant. At quamvis Ambroſio Morales, adeò placuerit eo tempore Concilium habitum, ut Hiſpaniæ Generale eſſe & dixerit, & poſtea ſæpè inculcârit: quo id argumento probet, non video. nam ſi in Concilio Generali Hiſpaniæ depoſitio Martialis & Baſilidis facta fuiſſet (quod etiam ſat eſſe non poterat, ut ex congregatione, Concilii nomen poſſet mereri, ſi alia decreta edita non ſunt, ut dixi) nonne Concilium univerſum, Cyprianum conſuleret, & in nomine Concilii relatio Cypriano proponeretur; & Cyprianus univerſo Concilio reſcriberet? At utrumque deeſſe comperio. nam Concilium nec habitum perhibetur, nec nomine Concilii Epiſtola ad Cyprianum miſſa eſt, ſed nomine Felicis presbyteri, & Lælii diaconi, & plebium Legionis, Aſturicæ, & Emeritæ, Nec Concilio reſpondit D. Cyprianus, ſed illis tantùm à quibus fuerat conſultus.

t Moral. c. 45.

u Quæ omnia exſtant in Ep. 68. D. Cypriani.

Quartum, idem cenſet habitum tempore [x] Miltiadis Papæ, quòd ad omnes Epiſcopos Hiſpaniæ literas dederit de diverſis cauſſis Eccleſiaſticis, utpote de judiciis Epiſcoporum, ſive de majoribus Eccleſiæ cauſſis ad Sedem Romanam deferendis, & de Sacramento Baptiſmi, & Confirmationis, de jejunio Dominici diei, & quintæ feriæ: non inde tamen colligitur, Generale fuiſſe Hiſpaniæ Concilium: nec ſi conveniſſent Epiſcopi ad proponendam eam relationem Miltiadi; inde probare liceret, Concilium fuiſſe Hiſpaniæ Generale, ſi alia decreta de fide aut moribus in illo edita non ſint. Conſequitur ergo ex his, Illiberritanum omnibus Hiſpaniæ Conciliis temporis antiquitate præſtare; ſi memoriâ præſertim teneamus, Concilium hoc (ut nuper dicebam [y]) non ſolùm tempore Sylveſtri, (ut ſibi perſuaſit Morales) ſed ante Sylveſtrum & Miltiadem convocatum; quocirca quamvis ad mittendam relationem Miltiadi Concilium habitum fuiſſet, illo tamen hoc Illiberritanum antiquius eſſe, rerum antea geſtarum hiſtoriâ manifeſtè ſatis comprobatur. Non tamen inficias eo, ante hoc Concilium ſæpè inter ſe Epiſcopos Hiſpaniæ conveniſſe, ut de cauſſis pro tempore emergentibus alios conſulerent: ut conſtat ex Epiſtola ſuperiori Cypriani & Miltiadis: vel ipſi inter ſe quod ſentirent, exponerent, & optato fine exequerentur.

x Moral. d. lib. 10. cap. 32.

y Cap. 2. ſuperiori.

Nec omnium Hiſpaniæ tantùm antiquiſſimum hoc Concilium arbitror, ſed & reliquorum quæ in Eccleſia, vel Latina, vel Græca, adhuc exſtant. Excipio ſemper quæ Hieroſolymis de abroganda lege Moyſis, de ſanguine, ſuffocato, & ſcortatione, & idolothytis prohibendis, exordio religionis Chriſtianæ Apoſtoli celebrârunt. Nam etſi multa ante hanc Diocletiani & Maximiani perſecutionem, habita fuiſſe, Eccleſiaſtici ſcriptores tradiderint, ut Cæſareenſe I. in Paleſtina ſub Ælio Pertinace à Theophilo ejuſdem civitatis Epiſcopo, & à Narciſſo Epiſcopo Hieroſolymorum, de die Paſchatis: Romanum ſub Victore Papa: aliud Epiſcoporum Ponti ſub Palma: Gallicanum ſub Irenæo: Achaicum ſub Bachilo Corinthiorum Epiſcopo, de eadem controverſia: & alia quæ eodem tempore per varias Chriſtianæ religionis provincias acta ſunt, ut Euſebius [z] & Nicephorus [a] tradunt, Romanum ſcilicet ſexaginta Epiſcoporum, & totidem Presbyterorum ad condemnandum Novatum ex Epiſtola Cornelii Papæ ad Fabium

z Euſeb. lib. 5. hiſt. Eccl. c. 22 & 23.
a Niceph. lib. 4. c. 36. & 37.

Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcoporum Antiochenum tempore Aureliani Imp.& Dionyſii Papæ contra Paullum Samoſatenum, ex Euſebio b; & aliud Carthaginenſe Concilium (nî mavis Conciliabulum) ſub Cypriano ejuſdem civitatis Epiſcopo, actum tempore Stephani Papæ, triaque poſtea; ut à Pamelio notatum eſt: hæc & alia quæ in reliquis Chriſtianis provinciis, eo tempore, & anteriori peracta ſunt, nihil hujus Concilii vetuſtati officiunt, vel detrahunt dignitati; partim quòd illa non exſtent, vel edita non ſint in illis decreta; partim etiam quia quædam erroribus fuère conſperſa graviſſimis, ut de Carthaginenſibus D. Auguſtinus, Optatus Milevitanus, Stephanus Papa, & alii atteſtantur. Et ex his tandem fit, Concilium hoc Illiberritanum, Nicæno, Arelatenſibus, Ancyrano, Neo-cæſareenſi, Romano, & reliquis, ſi quæ ſunt, quæ modò ante hoc recentiores Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſcriptores prodiderint; in ordine Conciliorum eſſe præponendum: & hoc ipſum ſuperiora (nî me opinio propria, aut patriæ, aut negotii ſuſcepti fallat amor) ſatis dilucidè videntur comprobâſſe.

b *Ex Euſeb. lib. 7. c. 23. & 25. Niceph. lib. 6. c. 28. & 29.*
c *Pamelius in vita D. Cypriani.*

COMMENTARII NOVI.

INDE conjectare licet, fuiſſe hoc primum Concilium in Hiſpania celebratum. Nam ut D. Iſidorus auctor eſt *Etymolog.* lib. 6. cap. 18. Canones Conciliorum à temporibus Conſtantini cœperunt. In præcedentibus namque annis, perſecutione fervente, docendarum plebium nemini dabatur facultas. Idem Gratianus in Collect. decreti diſt. 15. Unde non probo eorum ſententiam, qui ante hoc, quatuor alia Concilia in Hiſpania eſſe coacta, ex nudis tantum conjecturis, & Epiſtolis adſtruere conantur. LOAISA.

Licèt multi conventus, Conciliaque fierent à Præſolibus Hiſpanis tribus prioribus Eccleſiæ ſæculis, ut Illiberritanum anno LVII. quod refert Flavius Dexter dicto anno LVII. in hæc verba: *Horum S. Jacobi diſcipulorum nonnulli ſub Aloto, Neronis judice, dum ad Concilium Illiberri conveniunt, flammis exuſti, ſpoliati ſuis ſuorumque bonis omnibus, generosè morientes pro Chriſti fide coronati ſunt.* Toletanum primum anno CCXXXVIII. teſte Ambroſio Moral. lib. 9. *Hiſtor. Hiſpal.* cap. 42. Toletanum ſecundum anno CCLII. referente Padilla in *hiſt. Eccl. Hiſp.* cent. 3. cap. 7. Toletanum tertium anno CCLVII. quartum anno CCLVIII. ut tradit Ipſe Morales lib. 9. cap. 45. & illa agnoverunt Bivar. ad Flavium Dextr. anno Chriſti CCCLXXXVI. Vaſæus in *Chron.* anno Dom. CXVI. Brito 2. p. *Monarchiæ* lib. 5. cap. 17. & aliorum meminit Julian. in *Chron.* anno Chriſti CCLXXX. pag. 32. dum ait: *Habentur etiam frequentes Synodi Tarracone, Hiſpali, Carthagine, Bracaræ, Toleti, Emeritæ, an Baptiſmus collatus ab hæreticis cum intentione faciendi quod Eccleſia prætendit, validus ſit? concluſit validum: nec ſic ab hæreticis baptizatos, baptizandos.* Quia verò eorundem Conciliorum Acta non reperiuntur, ignotumque eſt, qui antiſtites interfuerint, quiſve Præſes fuerit, rectè ut primum recenſetur à Mendoza, & aliis hoc Concilium Illiberitanum. GONZALEZ.

Satis oſtendimus in Apparatu ad Concilia Hiſpaniæ Diſſert. IX. præſertim Excurſu I. & II. potuiſſe contingere, ut anno Chriſti LVII. aut circiter, aliquod Concilium in Hiſpania à diſcipulis S. Jacobi Apoſtoli celebraretur. Quod autem reipsà celebratum fuerit, incertum eſt: cùm tantùm nitatur teſtimonio Dextri ſuſpecto, aut ſubdititio. Idemque eſt de pluribus aliis, quæ in illo Pſeudo-Chronico memorantur habita intra tria priora ſæcula Eræ Chriſtianæ. Legendus ea de re Papebrochius (poſt Bollandum & Henſchenium) plurimis locis invectus adversùs Hieronymum Roman de la Higuera (quamvis ſodalem ſuum) tanquam fabulatorem, & artificem infinitarum fictionum, quæ nomine Dextri, Maximi, Juliani &c. circumferuntur. Lege illum præcipuè Tomo VII. Maji pag. 392. & 394. Neque omnes Epiſcoporum congreſſus (quos dubium non eſt habitos fuiſſe eo temporis ſpatio) merentur nomen Concilii, ſed ii tantum, in quibus de Fide, moribus, aut Eccleſiaſtica diſciplina agitur: ut jure monuit ſuprà eruditiſs. Mendoza.

Quod autem Ipſe Epiſtolam Anteri Papæ nomine ſcriptam ad Epiſcopos Hiſpaniæ rejicit veluti ſuppoſititiam, omnino probare non poſſumus, licèt plerique recentiores Catholici poſt Davidem Blondellum, alioſque Heterodoxos, contra illam invehantur. Satis enim oſtendimus in Apparatu Diſſert. X. *γνησιότητα* ejus Epiſtolæ, quamvis interpolata ſit, aut appareat quibuſdam centonibus, & aſſumentis ab aliquo ſciolo. Præterea ibidem oſtendimus ex quibuſdam antiquiſſimis Codicibus Bibliothecæ Vaticanæ, Anterum duodecim annos in Pontificatu vixiſſe, licèt multi ex Euſebio illum ad unum menſem reſtringant. Unde ſat temporis fuit ut literas acciperet ab Epiſcopis Hiſpaniæ conſulentibus Sedem Apoſtolicam, & iis reſponderet. Vide eo loco plura huc ſpectantia.

Circa Epiſtolam quoque Lucii Papæ & martyris, quam eruditiſs. Mendoza hoc loco pariter *νοθείας* arguit, ſatis diximus in Notis ad illam. CARD. DE AGUIRRE.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT QUARTUM

De Auctoritate Concilii Illiberritani.

MIRANDUM ſanè, vel dolendum potiùs eſt, Pater Beatiſſime, eò rem rediiſſe, ut auguſtam & ſanctam hujus Concilii auctoritatem, non Calvinus [a] ſolùm, non Balthaſar Hiemairus [b], non Angli [c], non Magdeburgenſes [d], & hæretici alii, quos referre pudet, ementitis erroribus: ſed & Catholici [e] etiam, & inter Catholicos, qui eam maximè ſuſpicere deberent, vel propriâ falſâque ducti opinatione, vel ſolo aliorum præjudicio eandem minuant, elevent, infringant. Bartholomæus Carranza, Archiepiſcopus poſtea Toletanus, ſummæ Conciliorum compilator, quem Chriſtiana modeſtia, patriæ amor, religionis cultus, cura, & ſtudium, quo in colligendis Conciliorum Canonibus ſe elaboráſſe, & inſudáſſe præfatur, non movere tantùm, ut curreret, ſed currentem (ut ajunt) poſſent acriùs incitare; ut fidem illius labefactatam ab aliis erigeret, erectam defenderet, defenſamque ut ſacroſanctam veneraretur, quo nam pacto munus expleverit, quæ ad Concilii principium præfixit, indicabunt: (*A multis* (inquit) *revocantur in dubium, & meritò, aliqui Canones hujus Concilii, ut XXXIV. XXXV. XXXVI. & LX. qui prohibet uſum imaginum, quod non recipit Eccleſia Catholica: unde neceſſe eſt, Patres in Concilio provinciali erráſſe; quod & aliis tantæ auctoritatis ſcimus contigiſſe: aut rectè ab eis definita, ab hæreticis depravata ſunt; quod nec novum eſt, nec mirandum.* Carranzæ auctoritatem magis quàm Concilii (quod doctis hominibus & novum videri poſſet & mirandum) ſecuti ſunt alii, aſſeverantes, Concilium hoc tanquàm multis conſperſum erroribus, ab Eccleſiaſtico ſacrorum Conciliorum Canone rejiciendum. Inter plures autem quos antè & pòſt huic opinationi adhæſiſſe video, primus eſt Melchior Canus [f] Epiſcopus Canarienſis, vir inter noſtros & acumine ingenii, & multiplici literarum cognitione clarus. agens enim de auctoritate Conciliorum, docet, Concilium provinciale ſine Pontificis auctoritate coactum, nec confirmatum, errare poſſe. poſt alia exempla, illud adjecit: *Illa rurſum non imprudenter modò, verùm etiam impiè à Concilio Elibertino lata eſt de tollendis imaginibus lex, Can. XXXVI.* Et poſt alia: *Nec mihi Concilium Elibertinum objicias, nam in ea parte qua erravit, ſemper à Catholicis exploſum eſt.* Poſt hos, recentiores alii [g], Canones XXXIV. XXXV. XXXVI. & LX. damnatos eſſe ab Eccleſia Catholica liberiùs multo, quàm par eſſet, affirmant. Si ab Hiſpanis, quorum intererat, Hiſpanici Concilii & Hiſpanorum omnium antiquiſſimi auctoritatem ſartam tectam cuſtodiri, ut ſuſpectam improbari legimus: novum certè videri non poteſt, ſi exteri ſcriptores in idem intemperantiùs invecti ſint. Noſtrâ enim ætate Cæſar Baronius [h], in illuſtrandis Eccleſiaſticis annalibus præclarè verſatus, agens de ſanctarum imaginum picturis, contrà objecit Canonem XXXVI. Concilii Illiberritani, & poſtquam illud ut perexigui momenti adverſùs Eccleſiæ univerſalis decreta in ſancto imaginum uſu eſſe dixiſſet, hæc adjecit: *Porrò Concilium illud in multis eſſe irritum, multa ſunt quæ manifeſtè declarant: pleraque enim in eo ſunt, quæ ſinceris Eccleſiæ Catholicæ dogmatibus adverſari videntur; dum eis, qui capitalia quædam crimina perpetráſſent, nec in fine communionem eſſe dandam pluribus Canonibus* [i] *ſtatuitur. Sapere hæc hæreſim Novatianam, qui Cypriani & aliorum de ea re ſcripta legerint, facilè cognoſcent: ab Eccleſiæ enim Catholicæ uſu, illud omnino alienum eſſe reperitur, quod in eo ſtatutum eſt, ut nec in fine communicet, qui poſt pœnitentiam mœchatus fuerit.* [k] Et poſt alia: *Sed non tantùm* (inquit) *ex jam dictis adducor, ut exiſtimem, Concilium illud in his irritum factum eſſe: ſed eo maximè, quod Canonum antiquiſſimi collectores, Fernandus Diaconus, Dionyſius cognomento Exiguus, & Creſconius, quantumlibet egregiam navârint operam, ut omnes tam Græcos, quàm Latinos Canones colligerent, nullus tamen ipſorum hujuſmodi Concilii Eliberini Canonis, vel ſaltem nomine tenus meminit. Itaque ſuſpicor in illo Canone impoſturam. Qui etenim fieri poterit, ut cùm non tantùm complures Orientalium, ſed & Occidentalium turmæ adverſus ſacras imagines bellum moverent, & ad eas impugnandas, arma undique compararent, à potiſſimo omnium telo, ſi extitiſſet, abſtinuiſſent? Anne latuit hujuſmodi decretum Concilii Vigilantium* [l], *& ipſum Hiſpanum, ſacrorum rituum Eccleſiaſticorum everſorem, qui, cùm quæ erant Eccleſiaſticæ œconomiæ, pervertebat antiquas conſuetudines, tacuiſſet ne, in ſacras imagines potiſſimùm invehi, ſi aliqua prætensâ ſaltem Eccleſiaſticorum virorum auctoritate id poſſe efficere conſpexiſſet? An non ſaltem unius vel alterius ejuſdem Synodi Canonis auctoritate ſua validare, ac roborare potuiſſet, ut quæ ipſe primus de non incendendis cereis in Eccleſia auſus eſt affirmare? An etiam præteriit ea non ille Claudium item Hiſpanum Presbyterum, inde verò Epiſcopum Taurinenſem, maximum Iconoclaſtam, Felicis Urgelitani diſcipulum? Equidem dum hæc paullò conſideratiùs apud meipſum perpendo, in eam ſuſpicionem adducor, ut aliquis ex Claudii prædicti diſcipulus atque ſectator (quod proprium eſt hæreticorum partus ſupponere) ejuſdem Canonis auctor fuerit, & talis impoſturæ egregius concinnator: nec quidem, qui hæc mecum accuratè perviderit, me falſum conjectorem temerè arguet. Sed eſto, abſit fraus & impoſtura; quam tandem fidem meretur tam paucorum Epiſcoporum Canon, quem totius Catholicæ Eccleſiæ uſus contrarius continuè abolevit, & antequam naſceretur extinxit?* Hæc Cæſar Baronius. Poſt Baronium, ejuſdem inſtituti & Congregationis Oratorii collega Thomas Bozius [m], cùm de ſacrarum imaginum cultu ageret, non ſimilia tantùm, ſed eadem, & graviora his quæ Baronius, ad labefactandam hujus Concilii auctoritatem ſcripſit. *Quocirca* (ait) *& Concilium quoddam, quod haud ita pridem prodiit in lucem, Eliberinum, Epiſcoporum*

neve ias

a De Calvino teſtatur Robertus Bellarminus to. 1. De controverſiis Chriſtianæ fidei.
b Hiemairus in lib. quem adverſùs imaginum cultores ſcripſit, ut auctor eſt Xyſtus Senenſis lib. 5. Bibliothecæ ſanctæ annotat. 247.
c De Anglis teſtatur Alanus Copus dialog. 4.
d De Magdeburgenſibus teſtis eſt
e Arnaldus Pontacbus in chronographia.
f Melch. Canus lib. 5. De locis Theologic. cap. 4.
g Idem ibidem in ſexta Concluſione.
g Franciſcus Padilla in Chronographia Concilior.
h Cæſar Baronius 2. tomo annalium Eccleſiaſticorum ſub an. Chr. LVII.
i Can. 1. 2. 6. 8. 12. 17. 19.
k Can. 3. & 7.
l Can. 34. & 37. Hieronym. adverſus Vigilantium Jon. Aurelianen. in præfat. comm. in Claud. & lib. 1.
m Thom. Bozius De ſignis Eccleſiæ Dei tomo 2. lib. 15.

novem decim, nullo modo audiendum; nam Fernandus Diaconus, Dionyſius Exiguus, & Creſconius, qui diligentiſſimè Canones omnes collegerunt, ejus nihil omnino meminère. Quid? quod neque Vigilantius, qui omnia, quæ adversùs Sanctorum reliquias in unum confert, cum ſit Hiſpanus, Hiſpanici tamen hujus Concilii nullam mentionem fecit, neque Claudius ſimiliter Iconomachus Hiſpanus. Adde, in illo eſſe Novatianorum decretum, cùm negat communionem quibuſdam. Nulla igitur illius fides. Robertus etiam Bellarminus n, nonnihil de auctoritate hujus Concilii detraxit, dum Diſputatione *De Eccleſia triumphante*, differens de imaginibus, ait, Concilium hoc fuiſſe provinciale, & in aliis decretis videri erràſſe, præſertim cùm in plurimis caſibus, ne in articulo quidem mortis pœnitentem velit abſolvi. Sed tandem majori irreverentia, ne dicam audaciâ, Concilium hoc nunquam ab Eccleſia receptum ob Canonem XXXVI. & fortè etiam ob XXXIV. (ſic ille loquitur) ſcripſit, & principio hujus Concilii præfixit neſcio quis, qui recentem Conciliorum editionem Venetam paravit. A quo & reliquis graviora in Concilium dici vix potuerunt, etiam ſi illius auctores, vel certò fuiſſent hæretici, vel illius decreta ut ſuſpecta & apocrypha tua Beatitudo damnâſſet, aut majores tui Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi. Sed quia hæc poſtea fuſiùs propriis in locis ſum tractaturus, hujuſmodi labore nunc ſuperſedebo, ſi priùs illud monuerim, gravem atque eximiam hujus Concilii auctoritatem, multò pluris habendam eſſe, atque æſtimandam. Eſt enim in primis meritò veneranda magna ejus, ac longæva vetuſtas; quippe quod mille & trecentos ferè ante nos annos Concilium habitum non diximus nos modò, ſed fideliſſimi antiquitatis teſtes, ex veterum annalium monumentis excitati, ſuperiùs luculenter (meâ quidem ſententiâ) diſſerteque comprobârunt. Quòd ſi non ſcriptas Eccleſiæ traditiones ob reverendam earum antiquitatem magnifaciunt, idque jure optimo, quotquot ſunt Catholicæ Eccleſiæ Doctores: non equidem video, cur his decretis, quæ publicis ſunt literis commendata, eandem fidem auctoritatemque negemus: cùm illa præſertim ſint tam ſingulari pietate condita, tam præclara doctrinæ ſanctitate conſperſa, tam præſtanti Epiſcoporum fide firmata, ut non ſolùm communem & publicam mereri poſſint approbationem, ſed videri, & haberi digniſſima, quibus nec jacturam temporum iniquitas, nec perniciem hæreticorum audacia, nec oblivionem afferre debeat unquam poſteritas. Quod enim (ſi ſingula expendamus attentiùs) officium eſt hominis civilis, quod munus viri Chriſtiani, quod ii non deſcripſerint? Quæ clericorum, & Presbyterorum honeſtas, quæ vita Epiſcoporum, quæ ſanctitas, quam hîc non expreſſerint? Quæ matrimonii fides, quæ leges, quas hîc non tradiderint? Quæ Baptiſmi & Confirmationis, quæ Pœnitentiæ, & Communionis ſacræ: quæ Ordinis, & reliquorum Sacramentorum Eccleſiæ ratio quævis, quam hîc non retulerint? Quæ Circi Hiſpanici immanitas, quæ impudicitia theatri, quæ ſcenæ turpitudo & infamia, quam hîc non eluerint? Quæ idolorum vanitas, quam hîc non detexerint? Quæ tela hæreticorum, quæ hîc non retuderint? Quæ Chriſtianæ doctrinæ, quæ divinæ religionis præcepta, aut ab heroicis Apoſtolorum temporibus, aut poſteriori hominum ætate in reliquis Eccleſiæ Conciliis edita, quæ ab Hiſpanis Epiſcopis expreſſa non ſint hîc, aut ſaltem adumbrata? Ferè omnia enim, quæ à Deo Patre Chriſtus, à Chriſto Apoſtoli, ab Apoſtolis ipſi, aut ore proprio, aut communi diſcipulorum traditione acceperunt; eadem ad concordem Eccleſiæ Catholicæ pacem, & civilis Chriſtianæque politiæ conſervationem, non ſolùm piè conſtituerunt, religiosè auxerunt, & ſanctè conſervârunt; ſed ſingulari prudentiæ laude ad ſempiternam hominum memoriam publicis monumentis conſignata, ad poſteros tranſmiſerunt. Tam pias igitur & ſanctas Hiſpanorum Epiſcoporum conſtitutiones, nec explorata decretorum veritate, nec conteſtata auctoribus lite, nec citatis idoneis vetuſtatis teſtibus, nec adhibito tandem gravioris alicujus ſententiæ præjudicio damnare, quis tam conſilii, rationis, & pietatis expers audebit? Si repetat præſertim animo, quod in ſimili alio Hiſpaniæ Concilio Nationali o, Reccaredus Rex Catholicus ſenſit, dixit, prædicavit: *Credo* (ait) *beatam ſanctæ Trinitatis divinitatem, huic ſancto intereſſe Concilio; & ideò tanquam ante conſpectum Dei, ita in medio veſtri fidem meam protuli*. Quem ſanctum & divinum Spiritum, omnibus Conciliis provincialibus adeſſe, ſi non certis documentis (ut in Generalibus) juſtis tamen & probabilibus argumentis conjici, intelligi, & credi à piis omnibus & religioſis digniſſimum eſt. Deus enim ſuorum ſacerdotum Concilio tunc intereſſe credendus eſt (ait Concilium Toletanum IV. p) cùm tumultu omni abjecto, ſolicitè atque tranquillè Eccleſiaſtica negotia terminantur. Quod certius multò, firmiuſque reddit ſacra illa divinæ pollicitationis memoria, quâ Chriſtus primus Conciliorum inſtitutor, auctor, atque magiſter, Epiſcopis in ſancto ejus nomine, & Spiritu convenientibus, non ſolùm opem & patrocinium præſtitutum, ſed ſe ipſum adfuturum ſingulari benignitate promiſit. *Ubi fuerint* (inquit) *duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum* p. Itemque: *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo* q. Nî forſan hi velint, gratiam ſancti Spiritûs (ut cum Africanis Patribus r loquar) reliquarum provinciarum Epiſcopis, non Hiſpanis eſſe promiſſam; vel ejus juſtitiam duobus aut tribus tantùm conceſſam: decem verò & novem Epiſcopis, & triginta ſex Presbyteris denegatam: quæ quidem cogitatio in nullius ſapientis, pii, aut religioſi animum cadere poteſt. Nam ſi illud culpandum docuit D. Auguſtinus ſ (ſic ille loquitur) cùm vel de Deo indignum aliquid creditur, vel de homine facilè creditur: qui de Deo quodammodo, & mirabili ejus providentia; & de hominibus, non dicam facilè, ſed temerè & ſine cauſſa, turpiſſimam opinionem, vel ſuſpicionem hæreſeos movit, injecit, auxit, firmavit, qua culpa non erit dignus? Nec homines, qui huic Concilio interfuerunt (ſi homines nuncupandi ſunt) levis fuiſſe literaturæ, aut vulgaris exiſtimationis conſtat: quinimmo doctrina illorum inſignis, ſuſpicienda gravitas, mira innocentia, fervens religio, ac denique incomparabilis vitæ ſanctitas, in hac ſententia nos eſt confirmatura. Præter alios enim, Oſium Epiſcopum Cordubenſem in eo adfuiſſe, ſatis ſuperque ſcimus; de cujus fidei integritate, de moribus, de literarum cognitione, de prudentia, de auctoritate,

n *Robert. Bellarm. t. 10.* De controverſiis Chriſtianæ fidei, *controverſ. 7. lib. 2. cap. 9.*

o *Conc. Tolet. III. in principio.*

p *Conc. Tolet. IV. can. IV. in fine.*

q *Matth. 18.*

r *In Epiſt. ad Cæleſtin. Papam quæ extat in eo Conc. quod vulgò Africanum dicitur cap. 105.*

ſ *D. Aug. lib. 1. De utilitate credendi cap. 11.*

Digitized by Google

ctoritate Athanaſius [t] prædicator, & teſtis eſt ejuſdem ætatis locupletiſſimus. *De maximo autem* (ait) *& graviſſima ætatis viro, eodemq; Confeſſore Oſio, qui verè Oſius eſt, id eſt ſanctus, ſuperfluum arbitror mentionem facere: cùm nullus fortaſſe ſit, qui non cognitum habeat, eum ab iſtis quoque in exilium miſſum eſſe; non enim quidquam latere poteſt in viro illo tantæ claritudinis. In qua enim Synodo ille non dux & anteſignanus fuit? quem non ille rectè tuendo, in ſententiam ſuam pertraxit? quæ Eccleſia illius præſidentiæ non pulcherrima monumenta retinet? quis illum mœſtus adiit, ut non lætus abierit? quis indignus ab eo poſtulârit, quin poſtulatum obtinuerit?* Nec Athanaſii solùm de auctoritate Oſii tam grave extat judicium, ſed & trecentorum decem & octo Epiſcoporum, qui in Nicænam Synodum convenerunt [u]. Ab his enim Oſius beatus & ſanctus Epiſcopus, non ſemel eſt nuncupatus, & aliis præclaris ſuæ virtutis, doctrinæ, & pietatis ornatus teſtimoniis. Quòd ſi de his Epiſcopis, quos Synodus Nicæna, vel reliqua Generalia probârunt, quid ſentire neceſſe ſit, placeat ſpectare, audiamus Gregorium Magnum [x] ad Joannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum his verbis ſcribentem: *Cunctas verò, quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo, quas venerantur, amplector: quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit, aut ſolvere quos religant, aut religare quos ſolvunt: quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit.* Nicænis Patribus accedunt Sardicenſes, quos trecentos quadraginta & quatuor fuiſſe ſcribit [y] Athanaſius. hi enim de Oſio mentionem faciunt non minùs honorificam. *Et non ſemel* (ajunt) *non ſecundo, ſed etiam frequenter citati vocationibus obedire noluerunt* (tractant de hæreticis) *congregatis videlicet in Concilio Oſio longævo, qui propter ætatem, atque confeſſionem, tantumq; laborem, omni honore dignus apparuit.* Præclaram fidei confeſſionem ab Oſio factam Diocletiani perſecutione, quòd libros ſacros tradere & diis ſacrificare noluiſſet, intelligit Concilium: de qua & antea [z] actum eſt. Ea enim adeò benevolum reddidit Oſium Conſtantino Imperatori religioſo, & religionis fideique auctori Chriſto Deo, ut graviores omnes Chriſtianæ reipublicæ cauſſas, auctore Oſio, impulſore, vel tractatore, non ſolùm agitatas prudenter, ſapienter, graviterque defenſas, ſed expeditas feliciter, peractas, obtentas cum æterna nominis ſui memoria omnis conteſtetur vetuſtas. Illum ſiquidem ad definiendam exortam inter Cæcilianum & Donatum cauſſam ordinationis graviſſimam, & ad detegendos Donati errores Concilio primo Arelatenſi interſuiſſe, & ejus primum conſilio, pietate, & prudentiâ ſententiam damnationis in Donatum & Donatiſtas latam à Conſtantino Imperatore, [a] Auguſtinus recenſet. Paullò autem pòſt ad tollendum Arii ſchiſma, & ſedandam Orientalium controverſiam, primum omnium Alexandriam miſſum, deinde verò remiſſum in Bithyniam, ut Concilio Generali Nicæno, loco Sylveſtri Papæ præeſſet, ad ejuſdem Arii hæreſim, & Novatianorum errores confutandos, probat ipſius Oſii Epiſtola, quâ ille cum Vito & Vincentio Conlegatis Concilii confirmationem ab eodem Sylveſtro poſtulavit: poſt Nicænum Gangras Paphlagoniæ profectum adversùs Euſtachii monachi ſordes, deinde in Thraciam ad reſtituendam in Concilio Sardicenſi Generali Athanaſio ſedem, & extinguendas Arianorum reliquias, certis annalium veterum monumentis teſtatum eſt; quæ certè Epiſcopo extero, niſi ob ſummam illius religionem, cum antiquitate ordinationis, cum vitæ integritate & literarum cognitione conjunctam, à pio & prudentiſſimo Imp. doctiſſimo ſanctiſſimoque Pontifice, tutò non poſſent committi, ni pluribus ille, quàm Conciliis interfuit, anteceſſiſſet virtutibus: ob quarum eximium ſplendorem, & præclaræ confeſſionis gloriam, tanti olim & à Catholicis & ab hæreticis habitum accepimus, ut Ariani illum Synodorum principem dixerint, & Nicæni Symboli formolam concepiſſe prodidit [b] D. Athanaſius. Quòd ſi ab Oſio error aliquis in religione admiſſus, confirmatuſve fuiſſet, nonne Donatiſtæ, [c] & Parmenianus, qui Conſtantinum Magnum ab Oſio Epiſcopo perſuaſum fuiſſe conqueſti ſunt, ut ſeveriorem in eos ſententiam proferret; nonne illum erroris in imagines quovis quæſito colore accuſâſſent, ut accuſârunt etiam falsò Miltiadem PP. de traditione librorum, & Conſtantinum, gratiâ corruptum? Omiſerunt ſanè Donatiſtæ hanc erroris notam & labem Oſio impingere, non diſſimili ratione & conſilio, ab eo, quo Vigilantius & Claudius hæretici decreta hujus Concilii citare omiſerunt ad infringendum venerabilem ſacrarum imaginum cultum, & pium cereorum uſum, quem conabantur invertere: quòd hæretici illi tanquam canes ſagaces, aſtuti, & callidi prudenter ſubolfacerent, ſanctiſſimis hujus Concilii decretis elidi & capi ſe poſſe potiùs à Catholicis, quàm contra Catholicos utile quidquam venari.

Nec Oſii auctoritate ſolùm, fide, & religione, hujus Concilii dignitatem tuebor: cùm in illo etiam adfuerit D. Valerius Cæſarauguſtanus Epiſcopus & Confeſſor; cujus vitæ ſanctitas, & mirabilis in perferendo martyrio conſtantia, illum & faſtis Martyrum cœleſtiumque numero inſeruit, ut [d] Romani Martyrologii, & reliquorum certiſſima fide conſtat; & cum ipſo (ut eſt veroſimile) [e] D. Vincentius Martyr eximius, ob religionis & ſacrarum literarum cognitionem perpetuus Valerii comes, & ob ejuſdem linguæ impedimentum interpres fidiſſimus: qui cùm obeundis præclarè certaminibus admirabile ſtudium, ſingularem animi propenſionem pro fide, pro regno Dei, pro cultu religionis, pro conſervandis ſacris codicibus, adversùs impia Imperatorum edicta, & ſæviſſimam Præfectorum immanitatem, conſtantiſſimè declâraſſent, divina morte, divinæ victoriæ præmium, divinitùs reportârunt. Quomodo igitur, ut docet Ambroſius, illorum fidem juſtè negare audebimus, quorum glorioſas victorias juſtiſſimè prædicamus? Prædicamus, inquam, Sanctiſſime Clemens, gratâque & jucundâ divinarum laudum commemoratione admiramur: aut quis ille tam demens (ut Lirinenſis [f] utar ſermone) qui eos etſi adſequi non valeat, ſequi tamen non exoptet, quos à defenſione fidei majorum nulla vis depulit, non minæ, non blandimenta, non ſatellites, non Imperator, non homines, non dæmones: quos, inquam, pro religionis veritate tanto munere Dominus dignos judicavit, ut per eos proſtratas repararet Eccleſias, extinctos ſpiritales populos vivificaret, dejectas ſacerdotum coronas reponeret, nefarias illas novellæ impietatis non literas,

ſed

t *Athan. Apologia De fuga.*

u *Patres Nicani, ut refertur lib. 2. De actis Concilii Nicani apud Alphonſum Piſanû.*

x *D. Greg. lib. 1. in dict. 9. epiſt. 24.*

y *D. Athan. 2. Apolog. Sardicenſes Patres in epiſt. ad omnes Epiſcopos.*

z *Superius c. 2.*

a *D. Auguſt. lib. 1. contra epiſt. Parmeniani c. 4.*

b *D. Athan. in ep. ad ſolitariam vitam agentes.*

c *D. Auguſt. lib. 1. contra epiſt. Parmeniani c. 7.*

d *Rom. Martyr. 25. Januarii. De Vincentio Mart. Martyrolog. Rom. 22. Januar. Extât & de ipſius paſſione præclaræ laudes apud B. Leonē Papam ſerm. ult. quem aliqui parū rectè tribuunt D. Aug. & apud Aug. in aliis duobus quos edidit de ipſo*

e *Acta de eodem Vincentio Mart. D. Ambroſ. lib. 3. De fide c. 7.*

f *Vincentius Lirinenſis adverſus profanas hæreſum Novationes.*

ſed lituras, infuſo cælitùs Epiſcopis fidelium lacrymarum fonte deleret; univerſum poſtremò jam penè mundum propriæ idololatriæ, & alienæ hæreſeos tempeſtate perculſum, ad Apoſtolicam fidem ab idolorum perfidia, ad veram ſanitatem à novitatis veſania, ad antiquam lucem à novitatis cæcitate revocaret. Neque enim fas eſt, ut eos intelligamus in ſumma pace lapſos, & coram Romanæ tuæ Eccleſiæ Legatis, unius aut dnorum hæreticorum profanas contrariaſque ſententias, abjecta omni vera religione approbâſſe, qui turbulentiſſimis perſecutionum fluctibus excitatis, omnium ſanctæ Eccleſiæ ſacerdotum, Catholicæ & Apoſtolicæ veritatis decreta conſtantiſſimè glorioſeque ſectantes, maluerunt ſemetipſos publicè prodere, quàm veræ fidei vetuſtatem, & vetuſtæ univerſitatis fidem privatim deſerere, aut aliquo alio modo labefactare. Sed ut omittamus tandem quæ de Melantio dici poſſunt, quæ de Sabino piiſſimo Hiſpalenſium Epiſcopo, quæ de Flavio Illiberritano, & reliquis quatuordecim Epiſcopis, qui illi Concilio cum ſex & triginta presbyteris, & pluribus aliis diaconis interfuerint, quorum omnium, vel ſola memoria & recordatio deberet efficere, ut Hiſpaniæ, vel Deo potiùs Opt. & Max. rerum & bonorum omnium liberaliſſimo largitori, quantas maximas mens noſtra capere poſſet, gratias redderemus; quòd à principio Eccleſiæ profugatis lupis rapacibus, eos dederit Hiſpanicis Eccleſiis paſtores, quibus nec rerum Eccleſiaſticarum uſu peritiores, nec doctrinæ celebritate clariores, nec vitæ ſanctitate meliores ipſæ tunc optare potuerint cogitando: ut omittamus, inquam, hæc, quæ ad tutandam hujus Concilii auctoritatem, ut reliquorum Conciliorum provincialium, facere ſatis poterant: nonne illam confirmant etiam antiqui Decretorum collectores, non Gratianus modò in ſua diſcordantium Canonum concordia, non Anſelmus, nnn Joannes Gallenſis, in prima Epiſtolarum Pontificum & Conciliorum Collectione; ſed & Ivo doctus & ſanctus Carnutum Epiſcopus, & in Epitome (quam *Pannomiam* vocant) & in libro, cui ille Decretorum nomen inſcripſit? & ante Ivonem, Burchardus Epiſcopus Wormacienſis? In ſuis enim Conſtitutionum & Canonum collectionibus, nullum ferè eorum, quos hujus Concilii Patres condiderunt, omittunt, vt varia quæ complexi ſunt argumenta, horum ope & ſubſidio firmiùs præmunirent. Nec eos tantùm illi acceptos referunt, ſed & alios diverſorum Conciliorum, quibus, ut major auctoritas accederet, nomen hujus Concilii vel ipſi, vel ante ipſos alii præfixerunt[g], ut deinceps dicturi ſumus. Dionyſium verò cognomento Exiguum, Ferrandum Diaconum, & Creſconium hæc omiſiſſe, nnn urget; quòd magis ad Græcorum, quàm Latinorum Conciliorum compilationem illi aſpiraverint: & ſi aliquando de Latinis meminerint, omiſerunt alia multa, quæ fortaſsè ad eorum manus non potuerunt pervenire: quod mirum eſſe non debet in tanta, quanta olim erat, codicum & librorum inopiâ: ob eam enim cauſſam, tam Provincialium, quàm Generalium Conciliorum exemplaria communia eſſe deſierunt. Nicænum enim primum, in quo univerſus (ut Athanaſius[h] loquitur) coactus eſt orbis, quamvis Conſtantinus Magnus tranſcriptis codicibus multis, per omnes provincias divulgari fecerit, idque ſummè conatus fuerit; non tamen potuit efficere, nt intra breviſſimum annorum ſpatium, non in Ægypto ſolùm de Concilio Nicæno, eodem Athanaſio[i] teſte, ſed & in Africa tota de numero Canonum illius fuerit dubitatum; eàque ratione exemplaria fuiſſe neceſſe à Romana Eccleſia, Alexandrina, & Conſtantinopolitana mutuari, ut Concilii Carthaginenſis[k] Patres teſtantur. Quòd ſi Generalia omnibus nationibus ob codicum pennriam, cum Arianorum impia tyrannide conjunctam, communia eſſe non poterant; quid de Provincialibus cenſendum, & his præſertim, quæ in ultimis ferè Hiſpaniæ finibus coacta ſunt? cùm in his omnibus colligendis Creſconium, Ferrandum, & Dionyſium Exiguum nullum lapidem moviſſe conſtiterit. Quòd ſi acres, ſeverique cenſores (ut molliſſimè loquar; nihil enim temerè, & intemperanter dicere hìc velim) Hiſpanorum Epiſcoporum auctoritatem judicio Italorum, Gallorum, & Germannrum confirmatam (ex his enim provinciis oriundi ſunt Joannes Gallenſis, Gratianus, Ivo, Burchardus, & reliqui) parvi duxerint; quòd animi potiùs gratiâ privatim, quàm publicâ alicujus Pontificis id fecerint auctoritate, & quingentorum annorum tempus rem nimis recentem dixerint; nihil nocuerit, quòd facilè poſſim auctoritatem hujus Concilii altiùs multò repetere. In Concilio enim Wormacienſi[l], ſub Ludovico Rege, anno Domini CCMLXVIII. Germani Patres Canonem hujus Concilii verbis eiſdem nullo mutato tranſtulerunt. *Si qua fœmina* (inquiunt) *furore zeli accenſa, flagris verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat; eò quòd incertum ſit, voluntate, an caſu occiderit; ſi voluntate, ſeptem annos; ſi caſu, per quinque annorum tempora legitimam peragat pœnitentiam.* Hunc autem Canonem à quinto hujus Concilii totidem verbis deſumptum, liquidò apparet. Sed clariùs multò Concilium Moguntinum[m], ſub Rhabano Archiepiſcopo, quod non ſolùm hujus Concilii teſtimonio libentiſſimè frequentiſſimeque utitur, ſed integra adhuc decreta ab hoc repetivit expreſsè, & derivavit. *De mulieribus* (ait) *quæ fornicantur, & partus ſuos necant, vel quæ agunt ſecum, ut utero conceptus excutiant, antiqua quidem definitio, uſque ad exitum vitæ, eas ab Eccleſia removet: humaniùs autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus ſecundum præfixos gradus pœnitentiæ largiatur.* Item in Concilio Eliberitano, Cap. LXIII. ſcriptum eſt de his, quæ filios ex adulterio necant: *Si qua per adulterium conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit nec in fine ei dandam eſſe communionem, eo quòd geminaverit ſcelus.* Et poſt alia: *Si quis ſervum proprium ſine conſcientia judicis occiderit, excommunicatione, vel pœnitentiâ biennii reatum ſanguinis emendabit.* Item in Concilio Eliberitano, cap. V. ſcriptum eſt de domina, quæ per zelum ancillam ſuam occiderit: *Si qua fœmina furore zeli accenſa flagellis, verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quòd incertum ſit, voluntate, an caſu occiderit: ſi caſu, per quinquennii tempora, actâ legitimâ pœnitentiâ, ad communionem placuit admitti. Quod ſi verò intra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem.* Concilium etiam aliud

Quos canones hujus Concilii recitarint hi auctores, propriis locis dicemus.

g *Cap. 6. hujus l. 2.*

h *D. Athanaſius in libro de Synodis Arimini & Seleuciæ, & in Epiſtola ad Epiſcopos African.*

i *Idem in Epiſt. ad Marcum Papam.*

k *Concilium Carthagin. 6. can. 4.*

l *Concilium Wormaci. can. 39.*

m *Concilium Moguntinum ſub Rabano Archiepiſcopo can. 21.*

Moguntinum ₙ ſub Arnulpho, quod anno illius primo, & Incarnationis Domini CCMXXCVIII. habitum eſt, Canonem XIII. hujus ad verbum deſcripſit; poſt alia enim ſic inquit: *Quòd ſi à propoſito deviaverint* (viduæ ſcilicet ſanctimoniales) *canonicæ inſtitutionis cenſurâ corrigantur: quod & de virginibus, ſi mœchatæ fuerint, ſtatuimus; ſicut in Concilio Eliberitano Cap. XIII. ſcriptum eſt: Virgines quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pactum prodiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes quod amiſerint, placuit nec in fine dandam eis eſſe communionem. Quòd ſi ſemel perſuaſæ, ad infirmi corporis vitia lapſæ, toto tempore vitæ ſuæ ejuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, ut abſtineant ſe à coitu; placuit, eas nec in fine communionem accipere debere.* Eundem Canonem, & verbis iiſdem, citato nominatim hoc Concilio Illiberitano, retulerat etiam & confirmaverat antea Concilium Colonienſe ᵒ ſub Carolo III. Imperatore, cognomento *Craſſo*, & ante illud Rhabanus Maurus ᵖ Archiepiſcopus Moguntinus in ſuo pœnitentium libro: à quo pleraque alia hujus Concilii exprompta ſunt à Theodoro Græco: quæ extant in ſuo Pœnitentiali, & alia multa in illo, quod Romanum nuncupatur. Non renuit Concilium Arelatenſe ᵠ hujus Concilii Canones renovare. *Mulieres quædam* (inquit) *ut audivimus, quæ ex fornicatione concipientes, metuentes ne ſcelus quod occultè perpetraverunt, manifeſtum fieret; infantes, quos pepererunt, occiderunt, & terræ congerie operuerunt, aut in aquas projecerunt: quod quantum nefas ſit, Canones Ancyrani, Eliberitani, atque Ilerdenſis Concilii teſtes ſunt: his itaque vix in fine dandam eſſe communionem decernunt; ſed humanius tractantes, poſt decennem pœnitentiam, tales placuit ad communionem recipi.* Ancyrani eſt Canon XX. Illiberitani LXIII. Ilerdenſis II. Nonne Patres etiam Sueſſionenſes in Concilio ʳ apud Sanctum Medardum tempore Caroli Regis, anno Domini DCCCLIII. ad definiendam cauſſam gravem ſubortam inter Hincmarū Rhemorum Archiepiſcopum, & quoſdam alios, ſubſidium à Canone LXXV. hujus Concilii invocâſſe his verbis, aſſerit Synodi notarius? *Unde & iidem fratres, qui felle amaritudinis majores natu criminati ſunt, quorumque vox muta fore eſt judicata, juxta Canonicam auctoritatem ſecundùm Concilium Eliberitanum, quod actum eſt tempore Conſtantini, cum Miſſis Apoſtolicæ ſedis, Cap. LXXV. Si quis, inquiens, Epiſcopum, vel presbyterum, ſive diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Canonem XXIX. *de Energumenis, ne in Eccleſia miniſtrent*, nonne laudavit, nongentis ab hinc annis, & eo amplius, Concilium Toletanum ˢ undecimum, ſub Wamba Rege Gotthorum? *Bene ſiquidem* (ait) *majorum regulis definitum eſt, ut dæmoniis, a'iiſq; paſſionibus irretitis myſteria ſacra tractare non liceat.* Majorum regulis definitum, dixerunt Toletani Concilii Patres, quod hoc Illiberitano ᵗ priùs, Nicæno ᵘ deinde, & aliis poſtea decretum eſt. Ante hos omnes mille ferè ab hinc annis D. Iſidorus Archiepiſcopus Hiſpalenſis in vetuſta Canonum & Conciliorum compilatione, nonne plura hujus Concilii decreta probavit, ut & Martinus Papa, ſive Epiſcopus Bracarenſis in Græcorum, & Latinorum collectione? Ante hos Patres, & Concilia, anctoritatem hujus Illiberritani, nonne mille & ducentos ante nos annos ſacroſanctam fuiſſe adhuc in Græcia ipſa ex Concilio Sardicenſi ˣ Generali comperimus: quod Conſtantii Imperatoris ſuaſu, ut ſua Eccleſia Athanaſio reſtitueretur indictum eſt? In illius enim Canone XIV. Oſius Epiſcopus Concilii Præſes, cùm de reſidentia Epiſcoporum ageret, hæc poſt alia adjecit: *Memini autem* (inquit) *ſuperiore Concilio fratres noſtros conſtituiſſe, ut ſi quis laïcus, in ea, in qua commoratur civitate, tres Dominicas dies, ideſt, per tres ſeptimanas, non celebrâſſet conventum, communione privaretur: ſi ergo hæc circa laïcos conſtituta ſunt, multò magis Epiſcopo nec licet, nec decet.* Superius autem Concilium, in quo hæc fratres ſuos conſtituiſſe dicit (vocat fratres ſuos Hiſpanos Epiſcopos) de hoc Illiberitano eſſe intelligendum, non is inficiabitur, qui Canonem viceſimum primum hujus Concilii, vel leviter tantùm perlegerit. *Si quis* (inquit) *in civitate poſitus, tres Dominicas Eccleſiam non acceſſerit, tanto tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur.* Nec decretum hujus Canonis ſolùm, ſed & alia, eundem Oſium propoſuiſſe, & in eis reliquos omnes Epiſcopos mirè acquieviſſe, ſatis liquet. Canonem enim XVI. *De excommunicatis non abſolvendis, niſi à proprio Epiſcopo excommunicante*, acceptum ab hoc Illiberitano indicat eorundem verborum ſimilis contextus; & ſuadet principium Canonis, quod habet: *Oſius Epiſcopus dixit.* Et in fine: *Hoc omnibus placet.* Ante Sardicenſe, Nicænum primum Generale, Oſio Epiſcopo præſidente, Canonem III. *De ſubintroductis mulieribus*, V. *De excommunicatis, à proprio Epiſcopo reconciliandis*, X. *De hæreticis ordinandis, & ordinatis deponendis*, XIII. *De catechumenis peccantibus*, XVIII. *De clericis uſuras accipientibus*, nonne ex hoc noſtro Illiberritano tanquam à fonte accepit, hauſit, expreſſit? Ante Nicænum, Arelatenſis primi Concilii Patres, & poſtea ſecundi, non unum aut alterum, ſed omnes ferè Canones, ex hoc in illo totidem penè verbis deſcripſerunt. Quæ omnia licèt cumulatè, abundeque ſufficerent ad obruendam falſam Concilio huic impoſitam calumniam, ne quid tamen amplificandæ excellenti ejus dignitati deeſſe videatur, adjiciam poſtremò, geminam Apoſtolicæ Sedis auctoritatem: unam Adriani Papæ, alteram Innocentii (ut faciamus miſſos Romanæ Eccleſiæ Legatos, quos huic Concilio interfuiſſe, ex Actis Concilii Sueſſionenſis apud ſanctum Medardum notum eſt) Adrianus ᵛ enim PP. hujus nominis primus, in ea Collectione decretorum, quam ad tuitionem ſuæ cauſſæ ex Græcorum & Latinorum Conciliorum Canonibus collegit, Canonem LII. hujus Concilii non eſt dedignatus perſcribere. *Si qui* (inquit) *inventi fuerint, libros famoſos legere vel cantare, excommunicentur.* Et antea retulerat Canonem LXXV. *Si quis Epiſcopum* (ait) *aut presbyterum, aut diaconum falſis criminibus appetiverit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Multis ante Adrianum annis, Innocentius ᶻ primus Canonem VII. hujus Concilii non retulit modò, ſed ſuo tempore ut utilem juſtiſſimumque probavit; etſi poſtea lenitate ſedari oportere dixerit, ad D. Exuperium ſcribens Epi-

n Concilium Moguntinum ſub Arnulpho can. 26.

o Concilium Colonien. ſub Carolo 3. Imp. cognomento Craſſo, can. 6.

p Rabanus Maurus in pœnitentiis lib. 4. & aliis. Hæc, quòd multa ſint, ſuis locis Concilii referenda reſervamus.

q Concilium Arelatenſe, apud Burchard. lib. 17. decret. c. 53. Ivon. 9. parte decret. c. 101. Pœnitentiale Rom. apud Anton. Aug. tit. 1. c. 27.

r Concilium Sueſſionenſe in actis ſextæ actionis, quæ extat ad finem Canonis ultimi.

s Concilium Tolet. 11. can. 13.

t Concil. Illiberrit. can. 29.

u Conc. Nic. can. 8. apud Alphonſũ Piſ. lib. 3. de actis ejuſdem.

x Concilium Sardicenſe can. 14.

v Adrianus PP. I. in collectione decretorum cap. 60. & 61.

z Innocentius I. in Epiſtola 11. ad Exuperium Epiſcopum Toloſanũ. cap. 2.

Digitized by Google

Epiſcopum Toloſanum. *Et hoc quæſitum eſt* (ait) *quid de his obſervari oporteat, qui poſt baptiſmum, omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ, pœnitentiam ſimul & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior, durior: poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecuros, non revocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitùs negaretur: & duriorem eſſe remiſſionem fecit temporis ratio: ſed poſtea Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo errore, communionem dari obeuntibus placuit: & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, & ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio; ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, à perpetuo exitio vindicentur.* Hæc Innocentius. quibus expreſsè firma habuit & rata, quæ Canone VII. hujus Concilii continentur. *Si quis fortè fidelis* (inquit) *poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, actâ pœnitentiâ, denuò fuerit fornicatus, placuit, eum nec in fine habere communionem.* Hanc enim priorem Eccleſiæ obſervationem, dixit Innocentius perſecutionis Eccleſiæ tempore latam: quia tempore hujus Concilii, jam octo, nî mavis novem, perſecutionibus afflictam Eccleſiam, à Nerone primùm, à Domitiano poſtea, à Trajano, ab Antonino, à Severo, à Maximino, à Decio, Valeriano, & Aureliano affirmant hi, qui rerum eo tempore geſtarum hiſtoriam Eccleſiaſticis monumentis tradiderunt. Quòd ſi horum omnium Tyrannorum leges, ſi Tiberii, Caligulæ, vel Heliogabali conſtitutiones, vel alterius cujuſcumque Principis ſæcularis (ut Juſtinianus a ait) placita intemerata, auguſta, religioſa, & ſacroſancta viſa ſunt ſemper omnibus: cur decreta graviſſimi hujus ſanctiſſimique Senatûs, non judicio unius, aut alterius ethnici, vel Tyranni, ſed undeviginti Epiſcoporum ſapientiâ, pietate, religione, & martyrio conſecrata, inſequentium Conciliorum decretis repetita, & expreſſis Romanorum Pontificum conſtitutionibus confirmata; cur, inquam, leviſſima, profana, ſuperſtitioſa, & impia adeò temerè cenſentur, & prædicantur? Si juxta pii Imperatoris Marciani b judicium, quæ ſemel Synodis judicata ſunt, & rectè diſpoſita, diſputando non licet revolvere: quòd illud nihil ſit aliud, quàm poſt veritatem repertam mendacium quærere. impiuſque & ſacrilegus habeatur ille, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum ſeu inquirendum relinquit: quo illi nomine, quo ſermonis pondere, quâ cenſuræ gravitate redargui poſſunt & debent, qui illatâ hac vnâ digniſſimo Hiſpanicæ Eccleſiæ Concilio, indigniſſimâ ſanè, contumeliâ dixerim potiùs quàm injuriâ, plures ſimul inferunt, non diaconis tantùm, non ſacerdotibus, non Epiſcopis, non Confeſſoribus & Martyribus Hiſpaniæ (quorum illuſtri vita, & morte glorioſa illuſtratam hujus Concilii, & Eccleſiæ dignitatem fatentur & agnoſcunt omnes) ſed Gallorum, Germanorum, &, quod graviſſimum eſt, Romanorum Eccleſiæ: quod omnia penè (ut dixi) hujus Concilii decreta, ab his probata, laudataque ſciamus? Non eſt ergo de hujus Concilii auctoritate cur magis, quàm de reliquis Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, & Græciæ Conciliis dubitemus; ſed tanto pluris æſtimandam ſecuriùs pronunciabimus, quanto reliqua & temporis antiquitate, & Epiſcoporum, qui illi interfuerunt, doctrinâ, religione, & ſanctitate, communique Conciliorum & Pontificum approbatione antecellit. Nam teſtes illos, qui famâ, vel auditione aliquid à ſuſpectis perceperant, abſurdum fore ſi admitterentur, quorum repelli poſſent auctores, docuit Innocentius c III. in Concilio Lateranenſi Generali: multò quidem magis, tam ab Oecumenicis, & provincialibus Conciliis, quàm à Pontificibus ſummis, id maturè præcavendum fuiſſet, pieque, & ſapienter obſervandum in recipiendis, probandiſque ejus Concilii decretis, cujus auctores, vel ſuſpicione notabiles, vel errorum graviſſimorum & hæreſeos turpitudine cenſuiſſent infames. Neque à decretis tantùm referendis, & confirmandis, ſed ab ipſa Concilii memoria omnino abſtinuiſſent. Quod cùm hactenus non ſolùm non fecerint, ſed plura, aut omnia ferè ejus decreta, rata, firma, fixa, ſana, & religionis plena habuerint, retulerint, probaverint: cur tantam Concilii auctoritatem, ut ſacroſanctam non venerabimur; ſi revocemus præſertim in memoriam Acta Concilii Sueſſionenſis apud ſanctum Medardum, quibus traditum eſt, tuæ Sedis Legatos plenario huic Hiſpaniæ Concilio præſediſſe: quod indicat, & demonſtrat ſummum antiquorum Hiſpaniæ Epiſcoporum in inquirenda Catholica veritate ſtudium, in retinenda vera religione conſtantiam, in recognoſcenda Romanæ Sedis amplitudine judicium: cùm decreta de fide & moribus Eccleſiæ, non publicare, aut abſolvere; ſed nec Concilium ipſum, ſine conſultatione & obſequio tuæ Sedis, inchoare voluerint. Quòd ſi Legatorum præſentia hæc, & aſſenſus, vel conſenſus potiùs, auguſtâ & ſacroſanctâ tuæ Sedis poteſtate ſuffultus, plenum fidei pondus & auctoritatem integram Concilio huic eo tempore non tribuit: hanc fauſta & felici tuæ Beatitudinis ætate Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis, ob inſignem hominis pietatem in colligendis, ſepeliendis, & honorandis Martyrum reliquiis; hanc ſanctus Valerius Cæſarauguſtanus Epiſcopus & Confeſſor, ob exilium & mortem pro Chriſti gloria conſtantiſſimè & jucundiſſimè toleratam; hanc D. Vincentius Martyr illius diaconus, ad compenſationem tormentorum & ſanguinis, pro conſervandis divinarum literarum codicibus glorioſè profuſi; hanc Oſius Epiſcopus & Confeſſor, ob ſtigmata religionis ergò fronti impreſſa, à tua Sanctitate obnixiùs expoſcunt; hanc Illiberitana Sedes ex Hiſpanicis Eccleſiis in Religione antiquiſſima, cum ſancto Cæcilio, cum Flavio, cum D. Gregorio ejuſdem ſedis Epiſcopis ſummè precatur: & horum denique præclaris meritis exiguitas noſtra protecta, atque ſuffulta, eam etiam à benignitate tua ſupplex deprecatur, ſperat, expectat. Quis enim à Clementis admiranda clementia, quæ pertinent ad confirmandam ſanctorum Conciliorum auctoritatem, ad comprobandam

a *Juſtinianus in authen. de ordinatione Epiſcoporum & cleric. collatione 10.*

b *Marcianus Imperator in Concilio Chalcedonenſi.*

c *Innocent. III. in Concil. Later. in. cap. 52.*

Digitized by Google

naſcentis religionis diſcipliuam, ad exornandam Romanæ Sedis amplitudinem, ad amplificandum Catholicæ religionis cultum, ad compeſcendam recentium hæreticorum impudentiam, ad tutandam Hiſpanorum Epiſcoporum exiſtimationem, impetrare dubitaverit?

COMMENTARII NOVI.

DE ejus auctoritate ſcriptores mirificè variant. Quod 1. 2. 6. 8. 12. 17. 18. &c. Canones lapſis communionem in fine vitæ adimentes, Novatiano; quodque 34. Canon Vigilantio ; 36. Iconomachis favere viderentur: nonnulli etiam viri doctiſſimi hanc Synodum, vel erroneam eſſe ſenſerunt. Melchior Canus lib. *de locis* cap. 4. ſcribit Canonem 36. hujus Concilii erroneum eſſe: Cardinalis Bellarminus, lib. *de imag.* cap. 9. ait hoc Concilium Provinciale fuiſſe, & minimè confirmatum, frequenter erràſſe, ideo quod lapſos, alioſque plures peccatores graves, licèt pœniteant, ne quidem in mortis articulo abſolvi concedat: putat enim vir ſoldiſſimè doctus per denegatam communionem non Euchariſtiam, ſed ſacramentalem reconciliationem, & abſolutionem intelligi debere: propterea quod Canone 69. reconciliatio & communio ſignificatu eodem accipiantur. Baronius cùm ob prædictam cauſſam de hoc eodem Concilio, quaſi prope Novatiani fines attigiſſet, tom. 1. anno Domini LVI. num. 119. & tribus ſequentibus, paullò liberiùs & acriùs ſcripſiſſet, ea deinceps tomo 2. anno Chriſti CCCV. num. 42. valdè mitigavit. ita enim ibidem de patribus Concilii, & lapſorum reconciliatione ſcribit: *cùm quæ ab illis de ea re ſunt ſtatuta ab Innocentio Romano Pontifice excuſentur, nemo ſit, qui accuſare præſumat*. Exiſtimat igitur hanc Synodum legitimam fuiſſe, atque ab omni erroris culpa liberam, addens illius nullam, ſicut de aliis apud antiquiores nominatim, mentionem fieri; ideoque prope antiquatam remanſiſſe, ea de cauſſa, quòd hæc de lapſis conſtituta malè fortè ab ipſis accepta diſplicuerint. Novatiani lapſos ſimul à communione ac pœnitentia excludebant. Patres hujus Concilii eoſdem, (quod frequentia lapſorum, ac traditorum eo tempore exigebat ad deterrendum alios) à communione duntaxat arcebant, à pœnitentia autem & peccatorum abſolutione non prohibebant, ita Baronius num. 41. & 43. reliqui verò Canones quomodo explicandi, & ab erroris nota vindicandi ſint, infrà patebit. CORIOLANUS,

Subſcripſerunt Mendozæ, ſeu potiùs illum tranſcripſerunt, Bivar. ad Flavium Dextr. anno CCCXI. Hurtado *de Martyr. vero* reſol. 33. ſect. 2. Pedraza d. 1. p. *hiſt. Granat.* cap. 14. Concil. Toletanum celebratum fuiſſe in confirmationem hujus Illiberritani, conſtat ex Flavio Dextr. d. anno CCCXI. *Concilium Toletanum contrahitur in defenſione Illiberritani*. Cùm enim fidelibus admodum ſeverum videretur denegari communionem lapſis, Idololatris, homicidis, & mœchis, etiam in fine; opus fuit, ut Præſules Hiſpaniæ iterum ſeveram illam diſciplinam in novo conventu, ſeu Concilio firmarent; in quo conjectatur Bivar. ubi proximè, Oſium Epiſcopum Cordubenſem falsò accuſatum condemnatum fuiſſe, illumque poſtea innoxium declaràſſe Patres Eccleſiæ Gallicanæ in Concilio Arelatenſi, eà occaſione, quòd Donatiſtæ, quos olim in capite Oſius exagitaverat, utpote Cæciliani deſenſor exiſtens, de ipſius condemnatione gloriabantur: eleganter D. Auguſt. *contra Parmen.* cap. 4. *Quod enim dicunt de Oſio Cordubenſi, flagitandum eſt, ut probent non ſolùm talem illum fuiſſe, qualem dicunt* (nam hoc falſis conductis teſtibus probari poterat) *ſed quod talis fuerit manifeſtum illis fuiſſe, quibus eum communicare aſſerunt: hoc enim niſi probaverint, fruſtra dicunt ſe ſciſſe qualis fuerit; quia neſcientibus obeſſe non potuit, à quibus ſe iſti innocentibus ſeparando, propter iſtam ſeparationis ſacrilegam iniquitatem innocentes eſſe non poſſunt. Hoc enim magis credibile eſt, ſi tamen Oſius ab Hiſpanis damnatus, à Gallis eſt abſolutus, ſic fieri potuiſſe, ut falſis criminatoribus Hiſpani circumventi, & callidâ inſidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent ſententiam, & poſtea pacificè in humilitate Chriſtiana cederent ſententiæ collegarum, quibus illius innocentia probata eſt*. Et paullò inferiùs: *Nunquam iſti ſe tam apertè indicârunt, cur nec ſeparati corrigi voluerunt, quàm cùm deteſtantur Hiſpanos, quòd poſt ſententias ſuas aliter prolatas, diſcuſſioni, poſteriorique judicio ceſſerunt: quàm enim hoc factum eſt de manſuetudine Chriſtiana, tam illud contentione diabolica*. GONZALEZ.

Auctoritatem hujus Concilii ſemper magnam fuiſſe apud Hiſpanos, conſtat, tum ex præſtantia Patrum congregatorum, præſertim Valerii, & Oſii, quibus ſemper ſummus honor habitus eſt: tum præterea, quia multa in his Canonibus ſtatuta, confirmantur in aliis poſterioribus Hiſpaniæ Conciliis: tum rurſus, quia ex ipſorum Actis habemus, præſertim ex Toletano II. in Præfatione, & Bracarenſi I. aliàs II. initio Synodorum legi ſolitū coram Patribus Codicem illum Canonum, quo Eccleſia tunc, præſertim Hiſpana, utebatur. In eo autem Codice palam ac nominatim continebantur & laudabantur Canones hujus Concilii Illiberritani: ut patebit attentiùs conſideranti Indicem omnium Canonum, ſive capitum ejuſdem Codicis, quem nunquam hactenus prælo editum, in hoc Opere luci publicæ damus. Denique ex Concilio III. Toletano cap. XI. colligitur, multos ex Canonibus Pœnitentialibus in hoc Concilio ſtatutis, poſtea in ea Synodo inſtauratos fuiſſe. Porrò inſignis eruditio & pietas Ferdinandi Mendozæ in tuendo hoc Concilio, id ſaltem obti-

obtinuit, ut ab ipſius tempore nemo doctorum aut ſcriptorum alicujus nominis intra ſinum Catholicæ Eccleſiæ illud rejecerit, aut in ſiniſtram partem interpretatus fuerit, quoad mihi legere, aut reſcire contigit. Itaque labes illa Novatianiſmi, Iconomachiſmi, & aliæ ſimiles, quarum inſimulabantur Patres Illiberritani, jam diù evanuerunt. Quod evidentiùs apparebit ex Commentario & Notis ad ſingulos Canones. CARD. DE AGUIRRE.

CAPUT QUINTUM.

De Canonibus veris Concilii Illiberritani.

SUNT nonnulli qui Concilio huic partim incertos Canones ad augendam eorum dignitatem affingunt: partim ob ſuſpectam Patrum religionem germanos & certos detrahunt: iccircò non abs re me facturum putavi, ſi primùm de veris, quos in vetuſtis & probatæ fidei exemplaribus in hoc cum editis conſentientibus deprehendi, ſeorſum egerim: & alios deinde huic Concilio falsò adſcriptos, ſuis Conciliis reſtituerim. In veris autem emendandis juxta vetuſta exemplaria Mss. qualemcumque à me operam navatam propriis locis indicabo.

CON-

CONCILIUM ILLIBERRITANVM.

* Conſediſſent.

CUM * CONVENISSENT SANCTI ET RELIGIOSI Epiſcopi in Eccleſia Eliberina, hoc eſt:

Variæ lectiones.

*FELIX Epiſcopus * Auxitanus.* — * *Accitanus. / Aquitanus.*
*Sabinus Epiſcopus * Spalenſis.* — * *Hiſpalenſis.*
[a] *Smagius Epiſcopus * Bigerrenſis.* — * *Bigertenſis. / Epogrenſis.*
[b] *Pardius Epiſcopus Menteſanus.*
[c] *Catonus Epiſcopus * Corſicanus.* — * *Urcitanus.*
*Valerius Epiſcopus * Cæſauguſtanus.* — * *Cæſarauguſtenſis*
Melanthius Epiſcopus Toletanus.
Vincentius Epiſcopus Oſſonobenſis.
*Succeſſus Epiſcopus * Eliocrocenſis.* — * *Eliocrotenſis. / De Eliocrota*
Patricius Epiſcopus Malacitanus.
Oſius Epiſcopus Cordubenſis.
Camerinus Epiſcopus Tuccitanus.
*Secundinus Epiſcopus * Catraleucenſis.* — * *Caſtulonenſis.*
*Flavius Epiſcopus * Eliberinus.* — * *Eliberitanus. / Eliberinus.*
Liberius Epiſcopus Emeritanus.
Decentius Epiſcopus Legionenſis.
*Januarius Episcopus * Sibarienſis.* — * *Salarienſis. / De Salaria.*
*Quintianus Epiſcopus * Elborenſis.* — * *Eborenſis.*
*Eutychianus Epiſcopus * Baſſitanus.* — * *Baſtitanus.*

a Sanagius. b Pardus. c Cantonius.

Reſidentibus etiam XXXVI. presbyteris, adſtantibus diaconibus, & omni plebe, univerſi Epiſcopi dixerunt.

CANONES CONCILII.

CAPUT PRIMUM.

De his, qui poſt baptiſmum idôlis [a] ſacrificant.

PLACUIT, [b] ut quicunque poſt fidem baptiſmi ſalutaris, adulta ætate ad templum idôli idololatraturus acceſſerit, & fecerit quod eſt crimen [c] capitale, nec in fine eum ad communionem [d] ſuſcipere.

a Immolaverunt. b Inter eos qui poſt. c Principale. d Accipere.

CAPUT

CAPUT II.

De ſacerdotibus[e] *Gentium, qui poſt baptiſmum immolaverint.* — e Gentilium.

Flamines, qui poſt fidem lavacri & regenerationis,[f] ſacrificaverint, eò quòd geminaverint ſcelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus, cohærente mœchiâ, placuit eos nec in fine accipere communionem. — f Sacrificaverunt.

CAPUT III.

De eiſdem, ſi idolis tantùm munus[g] *dederint.* — g Dederunt.

Item Flamines qui non[h] immolaverunt, ſed munus tantùm[i] dederunt, eò quòd ſe à funeſtis abſtinuerunt ſacrificiis, placuit in fine eis præſtare communionem, actâ tamen legitimâ pœnitentiâ. Item ipſi ſi poſt pœnitentiam *fuerint* mœchati, placuit vlteriùs[k] eis non eſſe dandam communionem, ne[l] luſiſſe de Dominica communione videantur. — h Immolaverint. i Dederint. k His. l Inluſiſſe C. Alvel.

CAPUT IV.

De eiſdem, ſi catechumeni adhuc immolant, quando[m] *baptizabuntur.* — m Baptizantur.

Item Flamines, ſi fuerint catechumeni, & ſe[n] à ſacrificiis[o] abſtinuerunt, poſt triennii tempora placuit ad baptiſmum admitti debere. — n *A* deeſt. o Abſtinuerint.

CAPUT V.

Si domina per zelum ancillam occiderit.

Si qua[p] fœmina furore zeli accenſa,[q] flagellis verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra[r] tertium diem animam cum cruciatu effundat: eò quòd incertum ſit, voluntate àn caſu occiderit: ſi voluntate, poſt ſeptem annos: ſi caſu[s], per quinque annorum tempora actâ legitimâ pœnitentiâ, ad communionem placuit admitti. Quòd ſi[t] infra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem. — p Domina. q Flagris. r In tertium. s Poſt quinquennii tempora. t Intra. Grat. infra tertium diem fuerit. Ivo.

CAPUT VI.

Si quicunque per[u] *malitiam hominem interfecerit.* — u Maleficium.

Si quis verò[x] maleficio interficiat alterum, eò quod ſine idololatria perficere ſcelus non potuit,[z] nec in fine impartiendam eſſe illi communionem. — x Veneficio. Ivo. Burch. z Niſi in fine imper. non eſs. Ivo. Burch.

CAPUT VII.

De pœnitentibus mœchiæ, ſi rurſus[a] *peccaverint.* — a Mœchaverint.

Si quis fortè fidelis poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, actâ

b Accepta.

[b] actâ pœnitentiâ, denuò fuerit fornicatus placuit eum nec in fine habere communionem.

CAPUT VIII.

De fœminis, quæ adulteros maritos relinquunt, & aliis nubunt.

c Reliquerint.
g Copulaverint.
h Alteri; & in hoc permanere voluerint, nec in. Ivo & Burch.

Item fœminæ, quæ nullâ præcedente cauſsâ[c] reliquerunt viros ſuos, & alteris ſe[g] copulaverunt, [h] nec in fine accipiant communionem.

CAPUT IX.

De fœminis, quæ relictis viris ſuis, aliis nubunt.

i Duxit.
k Prohibeatur ne ducat, ſi duxerit.
l Niſi quem reliquerit, priùs de ſæc.

Item fidelis fœmina; quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum[i] duxerit[k], non priùs accipiat communionem[l], quàm is quem reliquit, de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.

CAPUT X.

De relicta catechumeni, ſi alterum duxerit.

m Et cùm ſcierit illum habere uxorem.
n Huic nec in finem dandam eſſe communionem.

Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa fœminas catechumenas erit obſervandum. Quòd ſi fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo, qui uxorem inculpatam reliquit, [m] & cum eluerit illum ab uxore, quam ſine cauſſa reliquit; placuit[n] hujuſmodi in fine dari communionem.

CAPUT XI.

o De catechumena.

[o] De relicta catechumeni, ſi graviter ægrotaverit.

Intra quinquennii autem tempora, catechumena ſi graviter fuerit infirmata, dandum ei baptiſmum placuit, non denegari.

CAPUT XII.

p in C. Alveld. ad marginem erat: Lenocinia, ideſt, circumventiones, vel complexiones meretricum.
q Eas.

De mulieribus, quæ[p] lenocinium fecerint.

Mater, vel parentes, vel quælibet fidelis, ſi lenocinium exercuerit, eò quòd alienum vendiderit corpus, vel potiùs ſuum, placuit[q] eam nec in fine accipere communionem.

CAPUT XIII.

De virginibus Deo ſacratis, ſi adulteraverint.

r Dicaverint.
s In Concil. 3. Moguntino, c. 26. *prodiderint*.
t Amiſerint.

Virgines, quæ ſe Deo[r] dedicaverunt, ſi pactum[s] perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes quid[t] admiſerint, placuit

cuit

cuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem.[u] Quòd ſi ſemetipſas pœnituerit, quòd infirmitate corporis lapſæ fuerint, & toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, [x] & abſtinuerint ſe à coïtu, eò quòd lapſæ potiùs videantur, placuit eas in fine communionem accipere debere.

u Quòd ſi ſemel perſuaſæ, aut infirmi corporis lapſu vitiatæ, omni tempore.
x Vt.

CAPUT XIV.

De virginibus ſæcularibus, ſi [y] *mæchatæ fuerint.*

y Mœchaverint.

Virgines, quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem qui eas [z] violaverint, [a] duxerint & tenuerint maritos, eò quod ſolas nuptias violaverint, [b] poſt annum ſine pœnitentia reconciliari debebunt. Vel ſi alios cognoverint viros, eò quod mœchatæ ſint, [c] placuit, per quinquennii tempora actâ legitimâ pœnitentiâ, admitti eas ad communionem [d].

z Violaverunt.
a Maritos acceperint.
b Poſt pœnitentiam unius anni, reconcilientur. Si alios cognoverint Ivo Burch.
c Quinquennio, pœniteant, & ſic ad communionẽ accedant. Burch, Ivo.
d Oportere.

CAPUT XV.

De conjugio eorum, qui ex gentilitate veniunt.

Propter copiam puellarum, Gentilibus minimè in matrimonium dandæ ſunt virgines Chriſtianæ, ne ætas in flore tumens in adulterio reſolvatur animæ.

CAPUT XVI.

De puellis fidelibus, ne infidelibus conjungantur.

Hæreticis [e] qui errant ab Eccleſia Catholica, nec ipſis Catholicas [f] dandas puellas; ſed neque Judæis, neque hæreticis dari placuit, eò quod nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli. Si contra interdictum fecerint parentes, [g] abſtinere per quinquennium placet.

e Si ſe transferre noluerint ad Eccleſiam Catholicam.
f dandas eſſe.
g Abſtineri.

CAPUT XVII.

De iis, qui filias [h] *ſacerdotibus* [i] *Gentilibus conjungunt.*

h Suas.
i Gentilium.

Si qui fortè ſacerdotibus idolorum filias ſuas junxerint, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem.

CAPUT XVIII.

Hoc caput eſt XIX. in editione Loaiſæ.

De ſacerdotibus & miniſtris, ſi [k] *mœchati fuerint.*

k Mœchaverint.

Epiſcopi, presbyteri, diacones, ſi in miniſterio poſiti, detecti fuerint quod ſint mœchati; placuit, & propter ſcandalum, & propter [l] nefandum crimen, nec in fine eos communionem accipere debere.

l Profanum.

* Hoc caput eſt XVIII. in editione Loaiſæ.

*CAPUT XIX.

De clericis negocia[m] vel nundinas ſectantibus.

m Et.

n Diacones.

Epiſcopi, presbyteri, & [n] diaconi, de locis ſuis negociandi cauſsâ non diſcedant, nec circumeuntes provincias, quæſtuoſas nundinas ſectentur. Sanè, ad victum ſibi conquirendum, aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut quemlibet mittant; & ſi voluerint negociari, intra provinciam negocientur.

CAPUT XX.

De clericis & laïcis uſurariis.

o eum.

p Abſtineri.

q Correctus.

r Placuit.

s Sciat, deeſt.

Si quis clericorum detectus fuerit uſuras accipere, placuit [o] degradari & [p] abſtinere. Si quis etiam laïcus accepiſſe probatur uſuras, & promiſerit [q] correptus ſe jam ceſſaturum, nec ulteriùs exacturum; [r] placet ei veniam tribui. Si verò in ea iniquitate duraverit, ab Eccleſia [s] ſciat ſe eſſe projiciendum.

CAPUT XXI.

De his qui ad Eccleſiam[t] tardè accedunt.

t Tardiùs.

u *per* deeſt.

x Tanto tẽpore.

Si quis in civitate poſitus, per [u] tres Dominicas Eccleſiam non acceſſerit, [x] pauco tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur.

CAPUT XXII.

De Catholicis in hæreſim tranſeuntibus, ſi non [y] revertuntur.

y Si revertantur.

Si quis de Catholica Eccleſia ad hæreſim tranſitum fecerit, rurſusque ad Eccleſiam recurrerit; placuit, huic pœnitentiam non eſſe denegandam, eò quòd cognoverit peccatum ſuum. Qui etiam decem annis agat pœnitentiam, cui poſt decem annos præſtari communio debet. Si verò infantes fuerint tranſducti, quòd non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.

CAPUT XXIII.

De temporibus jejuniorum.

z Jejuniorum ſuperſtitiones per ſing.

a Quorundam.

[z] Jejunia ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium Julii & Auguſti, ob [a] eorundem infirmitatem.

CAPUT

CAPUT XXIV.

De his qui peregrè baptizantur, ut ad clerum non veniant.

Omnes qui [b] peregrè fuerint baptizati, eò quòd eorum minimè ſit cognita vita, placuit ad clerum non eſſe promovendos in alienis provinciis.

b In peregrinatione F.xc.in peregrè. C.A.

CAPUT XXV.

De Epiſtolis communicatoriis Confeſſorum.

Omni qui attulerit literas [c] confeſſorias, ſublato nomine confeſſoris, eò quòd, [d] ſub hac nominis gloria [e] partim concutiant ſimplices, communicatoriæ ei dandæ ſunt literæ.

c Confeſſionis.
d Eo quòd omnes ſub.
e Paſſim.

CAPUT XXVI.

De hoc, [f] *ut omni ſabbatho jejunetur.*

f τὸ *De hoc*, deeſt.

Errorem placuit corrigi, ut omni ſabbathi die jejuniorum [g] ſuperpoſitionem celebremus.

g Sabb. die ſuperpoſitiones.

CAPUT XXVII.

De clericis, ut [h] *extraneam mulierem in domo non habeant.*

h Extraneas fœminas.

Epiſcopus, vel quilibet clericus alius, aut ſororem, aut filiam virginem dicatam Deo, tantùm ſecum habeat: [i] extraneam verò nequaquam ſecum habeat.

i Extraneam nequaquam habere placuit.

CAPUT XXVIII.

De oblationibus eorum, qui non communicant.

[k] Epiſcopum placuit ab eo qui non communicat, [l] munera accipere non debere.

k Epiſcopos.
l Munus. C. Alv.

CAPUT XXIX.

De energumenis, qualiter habeantur. [m]

m Habeantur in Eccleſia.

[n] Energumenum, qui ab erratico ſpiritu exagitatur; hujus nomen neque ad altare cum oblatione eſſe recitandum, neque permittendum, ut ſuâ manu in Eccleſia miniſtret.

n Energumenus. *Alii* Energumenoq

Digitized by Google

CAPUT XXX.

o Mœchaverint.

De his, qui poſt lavacrum [o] mœchati fuerint, ut nec ſubdiacones fiant.

p Subdiaconos. *Alii.* Subdiaconem
q Fuerint mœchati.
r Promoveantur, vel ſi qui ſunt.

[p] Subdiaconem eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua [q] fuerit mœchatus, eò quòd poſtmodùm per ſubreptionem ad altiorem gradum [r] non ſit promovendus. Si autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.

CAPUT XXXI.

s Sunt.

De adoleſcentibus qui poſt lavacrum mœchati [s] fuerint.

t Ad comm. admitti.

Adoleſcentes, qui poſt fidem lavacri ſalutaris fuerint mœchati; cùm duxerint uxores, actâ legitimâ pœnitentiâ, placuit ad communionem eos [t] admitti debere.

CAPUT XXXII.

u *Fortè legendum:* De Presbyteris ut excommunicatis in neceſs.
x Apud Presbyterum ſi quis.
y Sed potiùs apud Epiſcopum; cogente tamen infirmitate neceſſe eſt Presbyterum communionem præſtare debere, & Diaconum, ſi ei juſſerit ſacerdos.

[u] *De excommunicatis Presbyteris, ut in neceſſitate communionem dent.*

[x] Si quis gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere [y] ſine Epiſcopi conſultu, ſed potiùs apud Epiſcopum agat; cogente tamen infirmitate. Non eſt Presbyterorum aut Diaconorum, communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus.

CAPUT XXXIII.

z Se abſt.

De Epiſcopis & miniſtris, ut ab uxoribus [z] abſtineant.

a Et Diac. vel omnib. Clericis poſ. C. A. & Diac. poſit. in.
b Quicumque verò fec.

Placuit in totum prohibere Epiſcopis, Presbyteris, [a] Diaconibus, ac Subdiaconibus poſitis in miniſterio, abſtinere ſe à conjugibus ſuis, & non generare filios. [b] Quod quicumque fecerit, ab honore clericatûs exterminetur.

CAPUT XXXIV.

c Cereum.
d Incendatur.

Ne [c] cerei in cœmeteriis [d] incendantur.

Cereos per diem placuit in cœmeterio non incendi. Inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.

CAPUT XXXV.

Ne fœminæ in cœmeteriis pervigilent.

Placuit prohiberi, ne fœminæ in cœmeterio pervigilent, eò quòd ſæpè ſub obtentu orationis, ſcelera latenter committant.

Digitized by Google

CAPUT XXXVI.

Ne picturæ in Eccleſia fiant.

Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere; ne quod colitur, [e] aut adoratur, in parietibus depingatur. e Et.

CAPUT XXXVII.

De energumenis [f] baptizandis. f Non baptizatis.

Eos, qui à ſpiritibus immundis vexantur, ſi in fine mortis fuerint conſtituti, baptizari placet. [g] Si verò fideles fuerint, dandam eis eſſe communionem. Prohibendum etiam, ne lucernas [h] publicè accendant. Si facere contra interdictum voluerint, [i] abſtineant à communione.

g τὸ verò, abeſt. h Hi pub. i Abſtineantur. C. A. *& reliqua deſunt.*

CAPUT XXXVIII.

Ut in neceſſitate & fideles baptizent.

[l] Peregrè navigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem (qui lavacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus) baptizare, in neceſſitate infirmitatis poſitum catechumenum, ita ut ſi ſupervixerit; ad Epiſcopum eum perducat, ut per manus impoſitionem [m] perfici poſſit.

l Loco peregrè nav. C. A. m Proficere.

CAPUT XXXIX.

[n] *Ut Gentilibus deſiderantibus manus imponatur.*

Gentiles, ſi in infirmitate deſideraverint ſibi [o] manus imponi; ſi fuerit eorum ex aliqua parte honeſta vita, placuit eis manum imponi, & fieri Chriſtianos.

n De Gentilibus, ſi in diſcrimine baptizari expetunt. o Manum.

CAPUT XL.

[p] *Ne de hoc, quod idolis datum eſt, fideles accipiant.*

Placuit prohiberi, ut cùm rationes ſuas accipiunt poſſeſſores, quidquid ad idolum datum fuerit, acceptum non [q] inferant. Si verò poſt interdictum fecerint, per quinquennii ſpatia temporis à communione eſſe arcendos.

p Ne id quod idolothytum eſt, fid. acc. q Referant. ferant C. A.

CAPUT XLI.

Ut probibeant domini idola colere [r] ſervis. r Servis ſuis. C. Al

[s] Admonere placuit fideles, ut quantum poſſunt, prohibeant, ne idola s Admoneri.

in

in domibus ſuis habeant. Si verò vim metuunt ſervorum, vel ſeipſos puros conſervent. Si non fecerint, alieni ab Eccleſia habeantur.

CAPUT XLII.

De his qui ad fidem veniunt, [t] *quomodo baptizentur.*

Eos, qui ad primam credulitatis fidem accedunt, ſi bonæ fuerint converſationis, intra [u] biennium temporis placuit ad baptiſmi gratiam admitti debere: niſi infirmitate compellente coëgerit ratio, vel [x] ſocio ſubvenire periclitanti, vel gratiam poſtulanti.

t Quando.

u τὸ temporis, *abeſt.* C. *Al.* temporum. x Ocyus.

CAPUT XLIII.

De celebratione Pentecoſtes.

Pravam inſtitutionem emendari placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes [y] celebremus. Quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſe notetur.

y Poſt Paſcha celebremus.

CAPUT XLIV.

De meretricibus paganis, ſi [z] *convertuntur.*

Meretrix quæ aliquando fuerit, & poſtea habuerit maritum, ſi poſtmodùm ad credulitatem venerit, incunctanter placuit eſſe recipiendam.

z Convertantur.

CAPUT XLV.

De catechumenis qui [a] *Eccleſiam non frequentant.*

Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Eccleſiam acceſſerit, ſi eum de clero, [b] quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui extiterint fideles, placuit baptiſmum ei non negari, [c] eò quod in vetere homine deliquiſſe videatur.

a Si ad Eccleſ. non freq.

b Quiſque cognoverit eſſe Chr.

c Veterem hominem dereliquiſſe. C. *Alii.* *Alii:* in veterem hominem.

CAPUT XLVI.

De fidelibus, ſi apoſtataverint, quamdiù pœniteant.

Si quis fidelis apoſtata, per infinita tempora ad Eccleſiam non acceſſerit, ſi tamen aliquando fuerit reverſus, nec fuerit idololatra, poſt decem annos placuit [d] eum communionem accipere.

d Eum, deeſt.

CA-

CAPUT XLVII.

De eo qui uxorem [e] *habet, ſi ſæpiùs mœchatur.*

[e] Habens, ſæp.

Si quis fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpè, fuerit mœchatus, in fine mortis eſt conveniendus. Quòd ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio. Si reſuſcitatus, rurſùs fuerit mœchatus, placuit ulteriùs non [f] edere eum de communione pacis.

[f] Ludere, non illudere alios, Burch.

CAPUT XLVIII.

De [g] *baptizandis ut nihil accipiant clerici.*

[g] De baptizatis ut nihil accipiat Clericus.

Emendari placuit, ut hi qui baptizantur (ut fieri ſolebat) nummos in concham non mittant, ne ſacerdos, quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur. Neque pedes eorum lavandi ſunt à ſacerdotibus, [h] vel clericis.

[h] Sed.

CAPUT XLIX.

De frugibus fidelium, ne à Judæis benedicantur.

Admoneri placuit poſſeſſores, ut non patiantur fructus ſuos, [i] quos à Deo percipiunt cum gratiarum actione, à Judæis benedici, ne noſtram irritam & infirmam faciant benedictionem. Si quis poſt interdictionem facere uſurpaverit, penitùs ab Eccleſia abjiciatur.

[i] Perc. à Judæis benedici.

CAPUT L.

De Chriſtianis qui cum Judæis veſcuntur.

Si verò [k] aliquis clericus ſive fidelis fuerit, qui cum Judæis cibum ſumpſerit, placuit eum à communione [l] abſtinere, ut debeat emendari.

[k] Quis Cleric. vel fid. cum Iud.
[l] Abſtineri. C. Alv.

CAPUT LI.

De hæreticis, ut ad clerum non promoveantur.

Ex omni hæreſi qui [m] ad nos fidelis venerit, minimè eſt ad clerum promovendus. Vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio [n] deponentur.

[m] Hæreſ. fidelis ſi ven.
[n] Deponantur.

CAPUT LII.

De his qui in Eccleſia libellos famoſos ponunt.

Si qui inventi fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.

CA-

CAPUT LIII.

De Epiſcopis qui excommunicato alieno communicant.

o Accipiat.
p Alius.
q Admitti.
r Faciente.

Placuit cunctis, ut ab eo Epiſcopo quis [o] recipiat communionem, à quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quòd ſi [p] aliquis Epiſcopus præſumpſerit eum [q] admittere, illo adhuc minimè [r] ſciente vel conſentiente, à quo fuerat communione privatus, ſciat ſe hujuſmodi cauſſas inter fratres eſſe cum ſtatûs ſui periculo præſtaturum.

CAPUT LIV.

De parentibus qui fidem ſponſaliorum frangunt.

s Abſtineantur.
vel à commu. deeſt.
t In gravi.
u Si eiſdem fuerit vitium.
x Conſentiendo, deeſt.
y Superioris.

Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum, triennii tempore [s] abſtineant ſe à communione. Si tamen iidem ſponſus vel ſponſa [t] in illo gravi crimine fuerint deprehenſi, excuſati erunt parentes. [u] Si verò in eodem fuerint vitio, & polluerint ſe [x] conſentiendo, [y] ſuperior ſententia ſervetur.

CAPUT LV.

z Gentium.

De ſacerdotibus [z] Gentilium, qui jam non ſacrificant.

a Sacrificantium, deeſt. Coronas. C.A.
b Ad idola.

Sacerdotes qui tantùm ſacrificantium [a] coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumptibus aliquid [b] idolis præſtant, placuit poſt biennium accipere communionem.

CAPUT LVI.

c Duum viratis.

De Magiſtratibus & [c] dominantibus.

d Prohibendum placuit.

Magiſtratum verò, anno quo agit duumviratum, [d] prohibere placet ut ſe ab Eccleſia cohibeat.

CAPUT LVII.

e Pomp. ſæculi ded.

De his qui veſtimenta ad ornandam pompam [e] dederint.

f Triennio abſtineantur.

Matronæ vel earum mariti, veſtimenta ſua ad ornandam ſeculariter pompam non dent. Et ſi fecerint, [f] triennii tempore abſtineant.

CAPUT LVIII.

g Vt de fide interrogentur.

De his qui communicatorias literas portant [g].

h Vbique.
i Prima Cathedra conſtituta eſt Epiſcopatus.
k Suo teſtimonio comprobati.

Placuit, [h] ubicunque, & maximè in eo loco, in quo [i] primæ cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus, ut interrogentur hi, qui communicatorias literas tradunt, an omnia rectè habeant, [k] & ſuo teſtimonio comprobent.

CA-

Digitized by Google

CAPUT LIX.

De fidelibus, ne ad Capitolium cauſsâ ſacrificandi aſcendant.

Prohibendum, ne quis Chriſtianus [l] aut Gentilis, ad idolum Capitolii, ſacrificandi cauſsâ aſcendat, & videat. Quòd ſi fecerit, pari crimine teneatur. Si fuerit fidelis, poſt decem annos, actâ pœnitentiâ, recipiatur.

l ut.

CAPUT LX.

De his, qui deſtruentes idola occiduntur.

Si quis idola fregerit, & ibidem fuerit occiſus; [m] quia in Euangelio non eſt ſcriptum, neque invenitur [n] ab Apoſtolis unquam factum; placuit [o] in numerum eum non recipi martyrum.

m quatenus. n Sub. o in numero.

CAPUT LXI.

De his, qui duabus ſororibus copulantur.

Si quis poſt obitum uxoris ſuæ, ſororem ejus duxerit, & ipſa [p] ſit fidelis, [q] quinquennio à communione placuit [r] abſtinere, niſi fortè velociùs dari pacem, neceſſitas coëgerit infirmitatis.

p fuerit. q quinquennium. r abſtineri.

CAPUT LXII.

De [s] auguribus & pantomimis, ſi convertantur.

s Aurigis.

[t] Si augur aut pantomimi credere voluerint, placuit ut priùs [u] artibus ſuis renuncient, & tunc demum ſuſcipiantur, ita ut ulteriùs non revertantur. [x] Quòd ſi facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab Eccleſia.

t Si auriga & Pantomimus. u actibus. x Qui ſi.

CAPUT LXIII.

De uxoribus, quæ filios [y] de adulteris necant.

y ex adulterio.

[z] Si qua mulier per adulterium, abſente [a] marito, conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit [b] ei nec in fine dandam eſſe communionem, eò quòd geminaverit ſcelus.

z Si qua per. a mar. ſuo. b ₇₀ ei, deeſt. ei vix in *Burch.*

CAPUT LXIV.

De fœminis, [c] quæ uſque ad mortem cum alienis viris adulterantur.

c quæ ſemper Mss.

[d] Si qua mulier, uſque in finem mortis ſuæ, cum alieno fuerit viro mœchata; placuit in fine dandam ei eſſe communionem. Si verò eum reliquerit, poſt decem annos [e] recipi ad communionem, actâ legitimâ pœnitentiâ.

d ₇₀ mulier, deeſt. e accipiat.

CAPUT LXV.

De adulteris uxoribus clericorum.

f Sciett.

g Ab eis videantur.

Si cujus clerici uxor fuerit mœchata, & [f] ſciat eam maritus ſuus mœchari, & eam non ſtatim projecerit, nec in fine accipiat communionem: ne ab his, qui exemplum bonæ converſationis eſſe debent, [g] videantur magiſteria ſcelerum procedere.

CAPUT LXVI.

De his, qui privignas ſuas ducunt.

Si quis privignam ſuam duxerit uxorem, eò quòd ſit inceſtus, placuit nec in fine dandam eſſe communionem.

CAPUT LXVII.

De conjugio catechumenæ fœminæ.

h Comatos, aut viros cinerarios habeant. Quæ c. hoc fecerint, à Communarceantur.

Prohibendum, ne qua fidelis, vel qua catechumena, aut [h] comicos, aut viros ſcenicos habeat: quæcumque hoc fecerit, à communione arceatur.

CAPUT LXVIII.

De catechumena adultera quæ filium necat.

i Et præfocaverit.

Catechumena ſi per adulterium conceperit, & [i] conceptum necaverit, placuit eam in fine baptizari.

CAPUT LXIX.

De viris conjugatis, poſtea in adulterium lapſis.

k Quinquennium agere de ea re pœnit.

Si qui fortè habens uxorem, ſemel fuerit lapſus, placuit eum [k] quinquennio agere debere pœnitentiam, & ſic reconciliari, niſi neceſſitas infirmitatis coëgerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa fœminas obſervandum.

CAPUT LXX.

l Adulterant.

De fœminis, quæ conſciis maritis [l] adulterantur.

m Si cū conſcientia mariti uxor fuerit mœchata.

n *Quæ ſequuntur deſunt.*

[m] Si conſcio marito fuerit mœchata uxor, placuit nec in fine dandam eſſe communionem. Si verò eam reliquerit, poſt decem annos accipiat communionem, [n] ſi eam, cùm ſcierit adulteram, aliquo tempore in domo ſua retinuit.

CA-

Digitized by Google

CAPUT LXXI.

De ſtupratoribus puerorum.

Stupratoribus puerorum nec in fine dandam eſſe communionem.

CAPUT LXXII.

De viduis mœchis, ſi eundem poſtea maritum duxerint.

Si qua vidua fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennium tempus, actâ legitimâ pœnitentiâ, placuit eam [o] communione reconciliari. Si alium duxerit, relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Vel ſi fuerit ille fidelis, quam [p] acceperit, communionem non accipiat, niſi [q] poſt decem annos, actâ legitimâ pœnitentiâ, [r] niſi infirmitas coëgerit velociùs dare communionem.

o Communioni. *Grat.* ad communionem.
p Accepit. Accipit. *C. A.*
q Per. *C. A.*
r Vel ſi. *C. A.*

CAPUT LXXIII.

De delatoribus.

Delator, ſi quis extiterit fidelis, & per delationem ejus [s] aliquis fuerit proſcriptus vel interfectus, placuit eum [t] nec in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, [u] poſt quinquennii tempora admittatur ad baptiſmum.

s Aliquis fidelium. *Grat.*
t Al. non niſi in fine. *Burch.* & *Grat.*
u Poſt quinquennium. *Grat.*

CAPUT LXXIV.

De falſis teſtibus.

Falſus teſtis, prout crimen eſt, [x] abſtinebit: ſi tamen non fuerit [y] mortis, quod objecit. [z] Et ſi probaverit; [a] quòd diù tacuerit, biennii tempore [b] abſtinebit. Si autem non probaverit [c] in conventu clericorum, placuit per quinquennium [d] abſtinere.

x Abſtinebitur.
y Mortale.
z Objecit & probaverit. Exprobraverit. *C. A.*
a Quod non tacuerit.
b Abſtinebitur. *C. A. Al.* Abſtineatur.
c Conventui.
d Abſtineri.

CAPUT LXXV.

De his qui ſacerdotes [e] accuſant nec probant.

Si quis autem Epiſcopum, presbyterum, vel diaconem falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit; [f] nec in fine dandam eſſe communionem.

e Vel miniſtros.
f *Hanc lectionem probat Decretum Gregorianum. Apud Adrianum & Iſonem eſt:* Non niſi in fine dandam eſſe comm.

CAPUT LXXVI.

De diaconibus, [g] ſi ante honorem peccâſſe [h] probantur.

g Qui.
h Probentur.

Si quis diaconum ſe permiſerit ordinari, & poſtea fuerit in crimine detectus

Digitized by Google

mortis, quod aliquando commiſerit; ſi ſpontè fuerit confeſſus, placuit eum, actâ legitimâ pœnitentiâ, poſt triennium accipere communionem. Quòd ſi alius [i] detexerit, poſt quinquennium, actâ pœnitentiâ, accipere communionem laïcam debere.

i Eum detex.

CAPUT LXXVII.

De baptizatis qui nondum confirmati moriuntur.

Si quis diaconus regens plebem ſine Epiſcopo vel presbytero, aliquos baptizaverit, Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit. Quòd ſi antè de ſęculo [k] receſſerit, ſub fide, quâ quis crediderit, poterit eſſe juſtus.

k Receſſerint.

CAPUT LXXVIII.

De fidelibus conjugatis, ſi cum Judæa vel Gentili mœchati [l] ſint.

l Fuerint.

Si quis fidelis habens uxorem, cum Judæa vel Gentili fuerit mœchatus, à communione arceatur. Quòd ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, actâ legitimâ pœnitentiâ, poterit Dominicæ ſociari communioni.

CAPUT LXXIX.

De his qui [m] tabulâ ludunt.

m Sic & C. 4.

Si quis fidelis [n] alcâ, id eſt, tabulâ [o] luſerit, placuit eum [p] abſtinere. Et ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit [q] communione reconciliari.

n Aleam, ideſt, tabulam nūmis; C. 4.
o Lus. nummos.
p Abſtineri.
q Communioni.

CAPUT LXXX.

De libertis.

Prohibendum eſt, ut liberti, quorum patroni in ſęculo fuerint, ad clerum non [r] provehantur.

r promoveantur.

CAPUT LXXXI.

De fœminarum epiſtolis.

Ne fœminæ ſuo potiùs, [s] quàm maritorum nominibus, laïcis ſcribere audeant, [t] qui fideles ſunt, vel literas alicujus pacificas, ad ſuum ſolùm nomen ſcriptas accipiant.

s Abſque.
t Quæ.

CA-

CAPUT VI.

De Canonibus, qui Concilii Illiberritani falsò eſſe feruntur.

HACTENUS de Canonibus veris Concilii Illiberritani: de his ſcilicet, quos certò ab Hiſpanis Patribus editos, & exemplaria impreſſa docent, & vetuſti Codd. Mss. confirmant: alios etiam præclarâ & honeſtatis & pietatis doctrinâ plenos, acceptos huic referunt Burchardus, Ivo, Gratianus, & antiqui Pœnitentium libri: ſed quia hujus Concilii proprii illi non ſunt, ſuis locis eos reſtituere curabo. Ut veram enim debitamque hujus Concilii laudem dete.. aut imminui tulerim moleſtè, ita incertam aut fictam illi impertiri, nunquam probaverim. In primis ſe offert is, quem citat Gratianus in cap. *Omnis homo*, De conſecratione diſt. 2. *Omnis homo* (ait) *ante ſacram communionem à propria uxore abſtinere debet tribus, aut quatuor, aut octo diebus; nec inter Catholicos connumerabitur, qui in iſtis videlicet temporibus, Paſchâ, Pentecoſte, & Natali Domini non communicaverit.*

Sed germanum eſſe Concilii Illiberritani, vix, ac ne vix quidem crediderim; nec unum, ſed contextum ex duobus diverſorum Conciliorum, quòd prima & ſecunda pars non ſatis cohæreant, ideoque diverſis Canonibus erat utraque conſtituenda. Quare Burchardus, qui eum Canonem primus Concilio Illiberritano cap. 3. tribuit, priorem ſolùm retulit partem. *Omnis homo* (inquit) *ante ſacram communionem, à propria uxore abſtinere debet, tres, aut quinque, aut ſeptem dies.* Eandem retulit Ivo part. 2. cap. 32. uterque tamen poſt hunc Canonem, citârunt alterum Concilii Agathenſis Can. XVIII. qui ſic habet apud eoſdem: *Sæculares verò, qui in Natali Domini, Paſcha, & Pentecoſte non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Quod non animadvertens Gratianus, utrumque aſſuit non rectè, & Concilio Illiberritano tribuit: cùm poſterior hæc pars quæ Concilii Agathenſis eſt, reperiturque Can. XXVIII. illius, nec ſit, nec eſſe Concilii Illiberritani potuerit: nam tempore hujus Concilii, fervente adhuc antiquâ naſcentis Eccleſiæ devotione, non ter in anno, ſed quotidie communicâſſe ſolitos Hiſpanos, teſtis eſt D. Hieronymus in epiſt. 18. ad Lucinium Bæticum; nec acceptam fuiſſe ab Epiſcopo oblationem, ſeu munus illius, qui in Miſſâ non communicaret, dicendum ad Canonem XXVIII. Quod ſi die Pentecoſtes communicandum in hoc Concilio decerneretur, id Can. XLIII. eſſet conſtituendum, in quo de feſtivitate illius diei ſpeciatim actio eſt propoſita. Cùm certum ſit ergo illum in Concilio Agathenſi extare, Burchardumque & Ivonem illi acceptum tuliſſe; cur ſolâ Gratiani auctoritate illum Illiberritano aſcribemus? cùm non ſolùm hunc, ſed pleroſque alios ex diverſis, ſciamus in unum ſine delectu conjunxiſſe: ut mox indicabo. His autem tribus feſtis communicandum, præter Concilium Agathenſe, decrevit etiam Concilium Turonenſe II. Can. L: *Ut non frequentiùs* (ait) *vel ter laïci homines in anno communicent, niſi fortè quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur.* Quem Canonem falsò etiam Fabiano Papæ aſſignârunt Burchardus lib. 5. cap. 17. Ivo part. 1. c. 27. & Grat. in cap. *Etſi non frequentibus, De conſecrat.* diſt. 4. quod & à Sylverio Papa conſtitutum referunt Burchard. d. lib. 5. cap. 29. & Ivo part. 2. cap. 29. quod hodie viri pii cupiunt renovari. Nec ter tantùm, ſed & quater olim ſolitum communicari, patet ex Pœnitentiali Romano apud Antonium Auguſtinum tit. 7. cap. 10. *Neglexiſti* (ait) *ut non acciperes corpus & ſanguinem Domini iſtis quatuor temporibus*, id eſt, *in cœna Domini, & in Paſcha, & in Pentecoſte, & in Natali Domini, & totam Quadrageſimam non te ſuſtinuiſti, & poſtea in aliis prædictis temporibus, aut ſeptem dies, aut quinque ante acceptionem ſacri corporis Domini, viginti dies debes pœnitere in pane & aqua.* Extat etiam apud Burchardum lib. 19. *Decretorum*. Partem autem priorem à quo Burchardus & Ivo deſumpſerint (ab illis enim accepit Gratianus) certò affirmare non auſim, quòd in obſcuro res ſit: ſcio tamen D. Auguſtinum abſtinere à conjugibus in ſolennitatibus Eccleſiæ, & quoties communicandum eſſet, ſæpè docuiſſe. In *Sermone* enim 215. *de tempore, Dominicâ decimâ poſt Pentecoſten, Sermone ſecundo de Chriſtiano nomine*, ſic ait: *Ille bonus Chriſtianus eſt, qui quoties ſanctæ ſolennitates veniunt, ut ſecuriùs communicet, ante plures dies caſtitatem cum propria uxore cuſtodit, ut ſincerâ & ſecurâ conſcientiâ ad altare Domini caſto corpore & mundo corde præſumat accedere.* Quòd ſi panes Propoſitionis (inquit Hieronymus) non poterant ab his qui uxores ſuas tetigerant comedi: quantò magis panis ille qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his, qui conjugalibus paullò antè hæsêre complexibus, violari atque contingi? non quòd nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) ſed quòd eo tempore, quo carnes Agni manducaturi ſumus, vacare operibus carnis non debeamus. Idem conſulit B. Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius in locis citatis à Gratiano 33. quæſt. 4. Pœnitentia etiam ſtatuitur decem dierum in illum, qui die Dominico cum uxore concumberet in Pœnitentiali Romano antiquo: quod retulit Antonius Auguſt. tit. 3. cap. 20. eorum quæ ille compilavit. Erga quem diem tanta fuit antiquorum reverentia, ut in illo matrimonium contrahere ſine pœnitentia non liceret, ut ex Concilio Triburienſi refert Burchardus lib. 19. *Decretorum* cap. 157. Multo tamen mirabilius eſt quod memoriæ tradidit Auguſtinus Serm. 244. *De temporibus. Qui uxorem ſuam* (inquit) *in perfluviis poſitam agnoverit, aut in die Dominico, aut qualibet alia ſolennitate ſe continere noluerit; qui tunc concepti fuerint, aut leproſi, aut epileptici, aut etiam fortè dæmoniaci naſcentur.*

Decretum aliud retulit ex Concilio hoc Illiberritano Gratianus, quod in his Canonibus deſideratur, in cap. *Pueri* 22. quæſt. 5. *Pueri* (ait) *ante annos quatuordecim non cogantur jurare. Puella quoque ſi in*

Puerili ætate ſita in domo patris, illo neſciente, juramento ſe conſtrinxerit, & pater ejus, ut audierit, ſtatim contradixerit; vota ejus & juramenta irrita erunt, & faciliùs emendabitur.

Sed hoc etiam ex diverſis congeſſit Gratianus: verſiculus enim primus, *Pueri ante quatuordecim annos non cogantur jurare*, etſi non his verbis, ſententia tamen eadem habetur in Capitularibus lib. 1. c. 9. & huic libro tribuit Ivo p. 12. c. 23. *Parvuli* (inquit) *qui ſine rationabili ætate ſunt, non cogantur jurare*. Sequentem autem verſiculum: *Puella quoque*; uſque in finem, Concilio Hibernenſi aſſignat Burchard. lib. 12. c. 26. & antiquum Pœnitentiale Theodori, ut ex illo retulit in id quod nuncupavit Romanum, Antonius Auguſtinus titul. 2. cap. 17. Similia citantur ex Aurelianenſi cap. 2. ab Ivone part. 12. cap. 28. etſi non verè idem Ivo, ut Gratianus, hanc ſecundam partem Illiberritano tribuerit, cum tam in editis, quàm in vetuſtis Mss. deſit.

Tertium decretum hujus Concilii aſſerit Gratianus 22. quæſt. 4. *Diffinitio incauta laudabiliter ſolvenda eſt, nec eſt prævaricatio, ſed temeritatis emendatio*. Deceptus ab Ivone part. 12. cap. 80. qui eidem Concilio adſcribit. Sed verius eſt, Concilio Hibernenſi, ut ſuperius referendum: ut retulit Burchardus lib. 12. cap. 25. & Pœnitentiale Theodori apud Anton. Auguſt. tit. 2. cap. 16.

Quartum ex Concilio hoc Illiberritano ſe deprompſiſſe ait Palea in cap. *Si qua mulier* 31. quæſt. 1. *Si qua mulier* (ait) *in mortem mariti ſui cum aliis conſiliata ſit, & ipſe vir aliquem illorum, ſe defendendo occiderit: ſi probare poteſt ille vir, eam ream eſſe conſilii, poteſt (ut nobis videtur) ipſam uxorem dimittere, & ſi voluerit, aliam ducere: ipſa autem inſidiatrix pœnitentiæ ſubjecta ſine ſpe conjugii maneat*. Ex Concilio Eliberitano apud Vermerias, antè legebatur tam corruptè, ut nihil magis: cùm Illiberris Hiſpaniæ, Vermeriæ Galliæ civitas ſit, & utraque in ultimis utriuſque regni finibus. Verba autem ex Illiberritano, quæ præfixa ſunt Canoni ſequenti: *Si qua mulier*, irrepſerunt in præcedentis epigraphen parum rectè, quod notatum eſt in editione decreti Gregoriani.

Quintum huic Concilio adſcribunt Burchardus lib. 6. c. 39. Ivo part. 10. c. 168. antiquo Theodori Pœnitentiali decepti, quod in Romanum tranſtulit Antonius Auguſtinus tit. 1. cap. 12. à quo Canon hic Concilio Illiberritano tribuitur: *Si mulier maritum ſuum causâ fornicationis veneno interfecit, aut quacumque arte perimere fecit, quia dominum & ſeniorem ſuum occidit, ſæculum relinquat, & in monaſterio pœniteat*. Sed non eſſe germanum hunc Concilii Illiberritani Canonem, indicant multa: quia tempore hujus Concilii non erant extructa monaſteria, in quibus recluderentur pœnitentes ob gravia crimina; cùm & virgines ſacræ in domibus parentum cuſtodirentur, ut Can. XXVII. hujus Concilii ſtabilitum eſt: nec pœnitentiam recluſionis in monaſterio eo tempore in Hiſpania uſurpabatur, nec de ea fit mentio in toto hoc Concilio, nec maritos dominos & ſeniores vocari in Hiſpania receptum fuit: ea vox propria eſt Galliæ, ſicque ex Concilio Gallicano deſumptum videri poteſt.

Sextum decretum retulit huic Concilio Illiberritano Can. IX. Burch. lib. 6. *Decretorum* cap. 67. Ivo part. 14. cap. 115. *Decrevit ſancta Synodus, ut Epiſcopus, ac miniſtri Epiſcoporum pro criminibus colonos flagellare cum virgis, poteſtatem habeat, propter metum aliorum, ut ipſi criminoſi corrigantur, vel inviti pœnitentiam agant, ne æternaliter pereant. Si verò ſeniores ipſorum colonorum indignè tulerint, & aliquam vindictam exinde exercere voluerint, aut eoſdem colonos, ne diſtringantur, defendere præſumpſerint: ſciant ſe excommunicationis Eccleſiæ ſententiâ feriendos*. Sed nec huic Concilio Canonem hunc tribuendum cenſuerim, quia formula loquendi in principio, propria non eſt hujus Concilii: verbo enim: *Placet*, & aliis ſimilibus decreta ſunt multa; nullum autem his: *Decrevit ſancta Synodus*; quæ poſteriori ævo Græcorum uſu primò uſurpari cœpit: & quia colonos habuiſſe tunc Epiſcopos in tanta Imperatorum ethnicorum & perſequentium atrocitate mihi compertum non eſt, nec eam verberum pœnam tunc fuiſſe communem.

Septimum decretum falsò huic Concilio adſcriptum lego apud eundem Burchardum li. 19. *Decretorum* cap. 255. & Ivonem par. 15. cap. 163. & *Pœnit. Rom.* apud Antonium Auguſtinum tit. 7. cap. 9. his verbis: *In tribus Quadrageſimis anni, & in die Dominico, & in quarta feria, & in ſexta feria conjugales continere ſe debent, nec illis diebus copulari, quamdiu gravata fuerit uxor, ideſt, à quo die filius in utero motum fecerit, uſque ad partum, à partu poſt XXXIII. dies ſi filius eſt: ſi autem filia, poſt LVI.* Eo autem tempore tres fuiſſe in Hiſpania Quadrageſimas, aut quoquam alio nuſquam legimus: in aliis autem provinciis legimus: unam ante Nativitatem Domini: aliam ante Reſurrectionem, ut hodie: alteram ante Nativitatem Joannis Baptiſtæ, de quibus in Concilio Triburienſi Canone quinquageſimo octavo. vel Quadrageſima pro quadraginta diebus ſumitur, quæ pœna olim erat frequens in delictis levioribus. Extat autem hoc decretum apud Bedam *De remedio peccatorum* capit. 2. & 10. probabileque eſt ab illo deſumpſiſſe reliquos, & cùm originem decreti ignoràſſent, huic tandem tribuiſſe, ut aliqua eſſet Canonis auctoritas. Similem conſtitutionem Liberii Papæ ex Codice vetuſto 16. librorum lib. 13. cap. 10. refert Surius ad finem Epiſtolarum ejuſdem: *Abſtinendum* (inquit) *eſt in his ſacratiſſimis quadraginta diebus à conjugibus, & caſtè & piè vivendum, ut ſanctificato corde & corpore, iſti dies tranſigantur, donec perveniatur ad diem ſanctum Paſchæ: quia penè nihil valet jejunium, quod conjugali opere polluitur, & quod orationes, vigiliæ, & eleemoſynæ non commendant*. Adeò eſt vetus hujus continentiæ quadrageſimalis obſervatio. Sed cùm honorabile ſit conjugium, & torus immaculatus, cùm honeſtus cum uxore concubitus, quare Paullus priùs & Pontifices Conciliaque à concubitu avocent eos qui precationibus daturi ſunt operam, D. Chryſoſtomus [a] quo ſolet, aureo orationis flumine, & docet & diſſerit. Illudque inter alia refert, non placare oratione, ſed irritare Deum, qui ſegniter Deum precatur: quod ſi eos qui paullò remiſſiores à Rege quid poſtulant, ut aſſequantur quod poſtulant, digni non ſunt; quid miſeris nobis fiet, qui ad communem omnium Dominum ac Deum ita remiſsè diſſoluteque accedimus? Hac ipſa

[a] *D. Chryſoſt. lib.* De virginitate ca. 30. & 31.

de

Digitized by Google

de cauſſa, & ut majori reverentiâ ſacramentum tantum ſumatur, conſuluit Timotheus b ſanctus Alexandrinus Epiſcopus, ut fœminæ menſtrua patientes ab hoc ſacramento ſumendo ſibi temperarent. *Si mulier* (ait) *ſibi accidiſſe viderit quod ſolet mulieribus, debet ne ad ſancta myſteria accedere, an non? Reſpondetur, non.* De plurimis autem Quadrageſimis, mentio etiam extat apud Bedam, ubi ſuprà Cap. 8. 9. & 13.

b *Timoth. ad interrogationem 7.*

Octavum decretum refert huic Concilio Burchardus lib. 19. *Decret.* cap. 75. Ivo part. 15. cap. 88. ante hos *Pœnit. Rom.* apud Anton. Auguſtinum tit. 7. cap. 8. his verbis: *Qui in Quadrageſima ante Paſcha cognoverit uxorem ſuam, & noluerit abſtinere ab ea, unum annum pœniteat, aut pretium, videlicet viginti quinque ſolidorum ad Eccleſiam tribuat, aut pauperibus dividat; ſi per ebrietatem, & ſine conſuetudine acceſſerit, quadraginta dies pœniteat.* Sed nec hunc eſſe hujus Concilii, ipſius contextûs ratio indicat: nunquam enim pœnitentiam nummariam hujus Concilii Patres indixerunt; ſed interdictæ communionis: neque communionem interdixerunt quadraginta diebus, vel per dies illam impoſuerunt, ſed per annos: ut ex omnibus Concilii decretis apparet.

Nonum decretum huic Concilio falsò etiam ab Ivone adſcribitur part. 15. cap. 164. his verbis: *Si mater filium ſuum ſpontè occiderit, XV. annos pœniteat, & nunquam mutet, niſi die Dominico. Mulier autem paupercula, ſi fecerit pro difficultate nutriendi, VI. annos pœniteat.* Sed non fuiſſe hujus Concilii, inde colligitur; quòd Canone LVIII. pœnitentia perpetua communionis interdictæ impoſita ſit his, qui filios enecaverint, etiam ſi id fecerint, & occultent partus furtivos à marito. Neque probabile eſt tantum facinus pœnitentiâ quindecim annorum coërceri, ſi animadvertamus antiqui ſæculi ſeveritatem.

Decimum retulit ex hoc Concilio Illiberritano Burchardus lib. 19. *Decret.* cap. 133. his verbis: *Adjectum eſt etiam, quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam (quod dici nefas eſt) tranſeuntes, & idolorum cultu ac ſacrificiorum contaminatione profanatos, quos à Chriſti corpore & ſanguine, quo dudum redempti fuerant renaſcendo, jubemus abſcindi: & ſi reſipiſcentes fortè aliquando fuerint ad lamenta converſi, his quamdiu vivunt agenda pœnitentia eſt, & in ultimo fine ſuo reconciliationis gratia tribuenda, dicente Domino: Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat.* Sed non eſſe hujus Concilii, perſpicuè conſtat ex Epiſtola I. Siricii Papæ ad Himerium Epiſcopum Tarraconenſem: in cujus cap. 3. hæc eadem extant.

Undecimum huic Concilio tribuit Xyſtus Senenſis lib. 6. *Bibliotheca ſancta* annotat. 81. his verbis: *Quædam cum fratre viri ſui dormivit, decretum eſt, ut adulteri nunquam conjugio copulentur: illi verò cujus uxor ſtuprata eſt, licita conjugia non negentur.* Sed nec in editis, & Mss. CC. decretum hoc reperio. Simile legitur lib. 5. *Capitul.* c. 19.

Duodecimum huic Concilio adſcripſit Burchardus lib. 19. *Decret.* cap. 134. his verbis: *De his, qui apoſtatant, & raro ſe ad Eccleſiam repræſentant, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate arrepti petunt communionem, placuit non dandam eis communionem, niſi revelaverint eorundem fidem, & egerint fructus dignos pœnitentiæ.* Neque hunc eſſe hujus Concilii Canonem apparet, quòd de his apoſtatis, qui Eccleſias non frequentabant, peculiaris tractatio inſtituta & pœna hæc eadem in Concilio Arelatenſi I. ſit, Can. XXIII. cui decretum hoc reſtituendum eſt, & pro verbo, *revelaverint*, *revaluerint* legendum.

COMMENTARII NOVI.

EOSDEM LXXXI. Canones tribuunt huic Concilio, & ex ipſo congeſſerunt Carranza in *Summar. Concilior.* pag. 64. Coriolanus in eadem *ſumma* pag. 34. D. Garcia Loaïſa in *Collect. Concil. Hiſp.* pag. 91. Severinus Binius to. 1. *Concilior.* pag. 235. Saavedra in *Corona Goth.* c. 2. Albaſpinæus in *Notis ad ipſos Canones*, & vernaculo idiomate edidit Bermudez de Pedraza d. 1. part. *hiſt. Granat.* cap. 14. Suppoſititium etiam, & huic Concilio falsò acceptum eſſe Canonem relatum à Gratiano in cap. *Omnes*. 21. *De conſecr.* diſt. 2. poſt Mendozam notavit Baſilius *De matrimonio* lib. 10. cap. 9. Priorem illius Canonis partem firmant Divus Hieronymus in *Apologia ad Pammachium* pro libris contra Jovinianum: *Illorum conſcientiam*, inquit, *condemno, qui eodem die poſt coitum conveniunt.* & lib. 1. contra Jovin. *Ad munditiam corporis Chriſti omnem coitum eſſe immundum.* Auguſt. Serm. 244. *Qui bonus Chriſtianus eſt, non ſolum ante dies plures (per totam Quadrageſimam) caſtitatem ſervat, ſed & uxorem ſuam, excepto deſiderio filiorũ, non agnoſcit: quia uxor non propter libidinem, ſed propter filiorum procreationem accipitur.* Epiſcopus Niphon Novogardienſis *in quæſtionib. Cyrilli* relatis à Sigiſmundo *De rebus Moſcovit.* pag. 35. *An ſacerdoti noctu cum uxore concumbenti manè Eccleſiam ingredi liceat?* R. *Lavet prius eam partem, quæ ſub umbilico eſt, Eccleſiam ingrediatur, Evangelium legat, ad altare verò accedere vel celebrare prohibeatur.* & pag. 36. *An liceat marito circa feſtum Paſchæ ſumere Euchariſtiam?* R. *Si cum uxore per Quadrageſimam non concubuerit.* D. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. S. Bonaventura diſt. 12. art. 2. quæſt. 3. Caſſianus collat. 22. Alii Patres congeſti à Thoma Sanchez lib. 9. *De matrimon.* diſp. 13. Hurtad. *De vero Martyr.* reſol. 70. §. 1. Laurentius Lamdmeter lib. 2. *De veter. Cler. Monarch.* cap. 76. Quare Liberius Papa decrevit, ut fideles toto tempore Quadrageſimæ abſtinerent ſe ab uxoribus, donec perveniretur ad diem ſanctum Paſchæ, in quo erat communicandum: quod firmârunt Nicolaus, Ambroſius, & alii Eccleſiæ Patres tranſcripti à Gratiano in cauſſa 33. q. 4. Si enim in his conjunctionibus excedatur, peccatum committitur. B. Auguſtin. lib. *De decem Chord. Cum ipſa uxore, ſi exceditur concumbendi modus, procreandis liberis debitus, jam*

pec-

Digitized by Google

peccatum eſt. Ad hoc enim ducitur uxor, id etiam tabulæ indicant, ubi ſcribitur: liberorum procreandorum cauſâ: Clemens Alexandrin. Tertull. quorum verba refert Frider. Lindemb. in *Gloſſ. legum*, verb. *conjunctio*. Quare & apud Gentiles arcebantur à ſacrificiis, qui cum uxore proximâ nocte concubuerant. Tibullus lib. 2. *Eleg.*

Vos quoque abeſſe procul jubeo, diſcedat ab aris,
Cui tulit heſternâ gaudia nocte Venus.

Proſequuntur alia Ayala *De tradition. Eccleſiaſt.* pag. 237. Creſolius lib. 3. *Myſtag.* c. 23. & ſi non excedatur modus, adeſt ratio pollutæ mentis: unde ſaltem peccatum veniale eſſe, poſt copulam conjugalem ſequenti die ad communionem accedere, plures exiſtimârunt, licèt contrarium defendant Joan. Sanchez in *Select.* q. 23. Diana part. 10. tr. 16. reſol. 33. GONZALEZ.

Verùm nec Diana, nec Joannes Sanchez, nec alii quidam ſimiles Probabiliſtæ audiendi ſunt in ea re, ubi ſumma dignitas ſacroſancti ac tremendi ſacrificii, cui nullum aliud æquale unquam Deo offerri poteſt, & auctoritates Scripturæ ac SS. Patrum teſtimonia oppoſitum ſuadent, & non niſi puro corde, ac mundo corpore ad Euchariſtiam recipiendam accedere ſinunt. Expendantur, quæſo, in eum ſcopum teſtimonia nuper à D. Gonzalez allegata, præter plura alia, quæ legi poſſunt apud Joannem Morinum lib. 4. *De Pœnitentia*, Merbeſium *De Euchariſtia*, Joannem Caſtorienſem Epiſcopum in *Amore Pœnitente*, & doctiſſimum Covarrubiam ad cap. *Si furioſus*: ut plures alios prætermittam, qui diſciplinam Moralem, hoc ſæculo potiſſimùm, à multis laxonibus corruptam, & planè contrariam apertiſſimis teſtimoniis SS. Patrum, communiſque veterum Theologorum ſenſui, reformare ſatagunt doctiſſimis ſcriptis. In quo ſanè morem gerunt Sedi Apoſtolicæ, quæ tot opinionum perniciofarum monſtra abſcidit ſub Pontificatu Alex. VII. Innocentii XI. & Alexandr. VIII. Vide quæ circa materiam hanc diximus Tomo I. Theologiæ S. Anſelmi Diſp. II. ſect. 6. CARDIN. DE AGUIRRE.

Secunda pars illius Canonis ſuppoſititii reperitur in Can. XVIII. Concil. Agath. & valdè conſona eſt diſciplinæ illius ſæculi: ſiquidem olim in Eccleſia omnes fideles à communione non ſecluſi ſacro Miſſæ myſterio intereſſentes communicabant corpus Domini accipiendo, D. Clemens, ſeu quivis auctor eſt Conſtit. Apoſtol. c. 6. & lib. 8. c. 20. Juſtinus Apolog. 2. Lyra ad illa verba Lucæ c. 15. *cœperunt epulari*, ubi ait: *In primitiva Eccleſia non ſolùm miniſtri ſumebant hoc ſacrum, ſed etiam totus populus.* D. Gregor. lib. 2. *Dial.* c. 3. ubi ait: *eos qui non communicarent foras ejici.* Hujus conſuetudinis ratio redditur ab Auguſt. & Ambroſ. in cap. *Quotidie* 13. cum ſequenti *de conſec.* diſt. 2. Sed poſtea refrigeſcente fidelium devotione cœpit communio differri, & apud Græcos tantùm annuatim ſumi: D. Ambroſ. lib. 5. *De ſacram.* cap. 4. *Si quotidianus*, ait, *eſt potus, cur illum poſt annum ſumis, quemadmodum Græci facere conſueverunt?* Apud Latinos tamen diutiùs mos quotidie communicandi invaluit. D. Hieron. adverſ. Iovin. *Scio*, inquit, *Romæ hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo: unuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundat.* Meminerunt hujus conſuetudinis Socrates lib. 5. hiſtoriæ c. 22. Nicephorus lib. 12. c. 34. relati à Joann. Dartis in cap. *in Cena.* 17. *de conſec.* diſt. 2. & plura pro adſtruenda quotidiana Communione eruditè & piè congeſſerunt docti viri Frutos Ayala, & P. A. Pinto Clericorum Regul. M. Demum ſtatutum fuit, ut ſaltem in anno laïci communicarent temporibus Paſchæ, Nativitatis Domini, Reſurrectionis, & Pentecoſtes, c. *Etſi* 16. in c. *Cœna* 17. *De conſec.* diſt. 2. cum aliis congeſtis à P. Vaſquez tom. 3. in 3. part. diſp. 214. c. 3. n. 25. & literatiſſimo viro P. Gabriele Henao *De Sacrificio Miſſæ* tom. 2. diſp. 20. ſect. 4. num. 48. Quod ſæculum ſpectat, & referenda eſt conſtitutio Concilii Agath. in d. Can. XIIX.

Etiam ſuppoſititium eſſe, falſeque huic Concilio tribui textum in c. *Pueri*, 22. quæſt. 5. quem ſecundo loco adducit Mendoza, notavit Loaïſa, & difficilem agnoverunt propugnatores ſententiæ quæ affirmat, impuberes proximos pubertati jurare poſſe, juramentoque efficaciter obligari, ita docuerunt P. Gregor. Parlador, & alii congeſti à Narbona. *De ætat. ad actus humanos*, anno decimo & dimidio quæſt. 11. num. 6. Pinellus lib. 2. *Select.* cap. 4. pro quorum ſententia faciunt diſerti textus in l. fin. de liberal. cauſ. l. *Videamus*. 4. ff. de in litem jur. c. 1. *De delict. puer.* c. *Ex literis* el. 2. *De ſponſal.* Quare textum in d. c. *Pueri*, accipit Narbona ubi proximè, & anno 14. quæſt. 18. de impubere, qui ad teſtimonium ferendum ante pubertatis annos non cogitur.

Similiter textum in c. *Si qua mulier* 31. qu. 1. ſuppoſititium eſſe, latiùs probabimus in cap. 1. *De divortiis*, ubi verba ipſius textus citantur ex Concilio apud Wormaciam; etiam ſuppoſititium eſſe, & falsò huic Concilio adſcriptum à Burchardo, & Albone Can. *De trib. Quadrag.* jam notavit Fileſacus *De Quadrageſ.* cap. 23. Fuiſſe tamen olim in Hiſpania tres Quadrageſimas in anno obſervatas, facilè conſtat ex Can. II. Concil. Cæſaraug. primi relato à Gratiano in cap. *Nequis* 15. *De conſecrat.* diſt. 3. & latè illuſtrato in c. 2. *De feriis*. Tandem verba Xyſti Senenſis refert ſub titulo cujuſdam Concilii Gratianus in cap. *Quædam* 19. 32. q. 7. & ea infra exponit Mendoza lib. 2. c. 21. & verba dict. Canonis XXIII. Concilii Arelaten. I. quæ in calce hujus capitis, ut falsò adſcripta huic Concilio refert Mendoza; tanquam propria Concilii Arelatenſis, exponit Albaſpinæus in Notis ad ipſum Canonem, ubi etiam interpretatur Canonem XLVI. hujus Concilii Illiberritani. GONZALEZ.

Cum conveniſſent. vulgata. | CC. Mss. Cùm conſediſſent. *emendat. a.*

CAPUT

CAPUT VII.

De utilitate Conciliorum.

QUOT ex Eccleſiaſticis Epiſcoporum & ſanctorum Patrum comitiis Chriſtiana Reſpublica percipiat fructus, vel ex incommodis admonemur, quæ illorum parit intermiſſio: ea antem Juſtinianus Catholicus & religioſus Imp. recenſet: [a] *Sanè* (ait ad Petrum Magiſtrum Officiorum) *multos ex eo maximè deprehendimus in peccata fuiſſe prolapſos, quòd non ſint facta Synodi ſanctiſſimorum ſacerdotum, juxta ea quæ à ſanctis Apoſtolis & Patribus definita ſunt: ſi enim hoc fuerit obſervatum, quilibet metuens gravem in Synodo accuſationem, ſtuduiſſet utique, & ſacras ediſcere liturgias, & temperanter vivere: ne condemnationi divinorum codicum ſubjaceret.* Sacris enim his Eccleſiæ Conciliis Chriſtianæ Reipublicæ ſplendorem ſancti & religioſi Epiſcopi tuentur, his morbis naſcentibus occurrunt, his natis medentur, his denſas ignorantiæ tenebras depellunt, his fidei controverſias dirimunt, his religionis præcepta confirmant, his pauperum tutelam ſuſcipiunt, his Chriſtianorum animos ad virtutem excitant, Eccleſiaſticorum ad capeſſendum integrius vitæ inſtitutum exacuunt, his tandem velut remis impulſa Catholicæ Eccleſiæ navis, non modò vaſtiſſimi & ſæviſſimi maris fluctus evadit; ſed & inſanientium hæreticorum, quaſi furentium ventorum procellis, obſiſtit, Scyllas devitat, & ſuperatis denique divino auxilio inundantium errorum gurgitibus, portum pacis & tranquillitatis feliciſſimè appellit. De his non ineptè dici poſſet, quod de Imperatoria majeſtate olim ſcripſit [b] Seneca. *Illud* (inquit) *eſt vinculum, per quod Reſpublica cohæret; ille eſt ſpiritus vitalis, quem tot millia hominum trahunt; illa eſt mens, quâ ſubtractâ, nihil aliud poteſt eſſe Reſpublica, niſi onus & præda; ſi mens illa Imperii ſubtrahatur.* Docuerunt nos olim Apoſtoli, dum ſpiritu afflati divino, bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrari inſtituerunt [c]: *ut inter ſe* (inquiunt) *invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant.* Docuit hoc Gregorius Magnus, dum reſcribens ad Syagrum, Ætherium, & alios Epiſcopos Galliarum, [d] *Equidem* (ait) *quia de habendo bis in anno Concilio Patrum ſit regulis ſtatutum, non latet, ſed ne fortè aliqua impleri hoc neceſſitas non permittat, ſemel tamen in anno, ſine excuſatione aliqua decernimus congregari: ut expectatione Concilii, nihil pravum, nihil præſumatur illicitum. Nam plerumque & ſi non amore juſtitiæ, metu tamen examinis abſtinetur ab hoc, quod omnium notum eſt poſſe diſplicere judicio.* Intellexerunt hoc etiam barbaræ [e] gentes à religione noſtra maximè abhorrentes: nam ut uberrimo hoc fructu Catholica careret Eccleſia, conventus omnes ſacros graviſſimis pœnis interdixerunt; ſed cæcâ hac, & deteſtandâ eorum barbarorum invidiâ, major Hiſpaniæ affulſit divinæ providentiæ benignitas, quâ nixi Epiſcopi noſtri omnem timorem depoſuerunt, Imperatorum ethnicorum atrocitatem ſpreverunt, imminentia pericula neglexerunt, graves itinerum labores ſuſceperunt, ut dejectis antiquæ ſuperſtitionis idolis, Chriſtianæ doctrinæ ſemina propagarent, & quibus poterant nervis & viribus Eccleſiæ honorem & dignitatem tutarentur. Quod adeò videntur feliciter conſequuti, ut in his, quos ad poſteritatis memoriam nobis de fide, de religione, de moribus Canones reliquerunt, ſanctos illos, & auguſtos divorum Cæcilii, Euphraſii, Secundi, Indalecii, Torquati, Heſychii, Cteſiphontis majorum ſuorum ſpiritus liceat agnoſcere, & primitivæ Apoſtolicæ Eccleſiæ, non adumbratam, ſed expreſſam politamque effigiem velut in ſpeculo ſplendidiſſimo liceat intueri. In CC. Mss. *cùm conſediſſent* legitur; quod magis probo, quia teſtimonio ſuo obſignavit notarius ordinem Concilii, cùm promulgaretur publicè in Eccleſia, jam abſolutum: non autem cùm ſecretò haberetur; & quia convenire in Eccleſiam dicitur: conſidere in Eccleſia.

a *Juſtinianus Imp. in novella conſtitut. 13. 7. collatione 10.*

b *Seneca lib.* De clementia.

c *Canon Apoſtolorum 28.*

d *D. Greg. ep. 112. ad Syagrum, Ætherium, & alios Epiſcopos Galliarum lib. 7. indict. 2.*

e *De Maximino, id teſtatur Euſeb. lib. 9. Hiſt. Eccleſ. c. 2. & Nicephor. lib. 7. c. 25.*

COMMENTARII NOVI.

UTILITAS Conciliorum, atque eorum neceſſitas in Eccleſia, probatur auctoritate & ratione. Auctoritate Can. XXXVIII Apoſtolorum, ubi ſtatuitur ut bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, ut inter ſe invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant. Concilii Antiochen. I. Can. XX. *Sufficere nobis viſum eſt, bis in anno per ſingulas provincias Epiſcoporum Concilium fieri.* Concilii Chalcedonenſis act. 19. increpantur Epiſcopi qui Concilium celebrare neglexerunt, his verbis: *Pervenit ad aures noſtras, quòd in provinciis conſtituta Epiſcoporum Concilia non celebrantur.* Aurelian. Can. I. *Unuſquiſque Metropolitanus in provincia ſua cum provincialibus ſuis ſingulis annis Synodale habeat opportuno tempore Concilium.* Trident. ſeſſ. 24. *De reformat.* cap. 2. Ratione, quia ex Conciliorum congregatione diligentiùs morum reformationi intenditur, cùm vitia, quæ quotidie in Eccleſiam irrepunt & oriuntur, faciliùs evellantur, & cauſſæ Epiſcoporum contentioneſque fidelium celeriùs dirimantur; ut ajunt Patres Concilii Niceni I. Can. V. atque maturiùs Eccleſiæ dogmata, & Eccleſiaſtica diſciplina diſcutiantur atque ſtatuantur: ut probant miris laudibus hos ſacros conventus extollentes Coriolan. in *ſumma Concil.* præſod. 2. Bellarminus tom. 1. *Controv.* lib. 1. *De Concil.* cap. 9. Creſpetius in *ſumma* verb. *Concilia.* Paullus IV. Hydumai in *Notis ad Innocent. III.* lib. 2. epiſt. 45. Lamdmeter lib. 2. *De veteri cler. Mon.*

cap. 103. Bivar. in *Notis ad Maximum* anno 531. Petr. Creſollius *Myſtag.* cap. 40. Joan. Dartis ad *Decret.* in 15. diſt. Unde PP. Hiſpani cùm viderent ſæviente perſecutione Diocletiani innumeras per totius orbis partes turbas hominum Chriſtum metu tormentorum negantium, vel blanditiis allectorum, & idololatriam, ſimiliaque crimina in dies creſcere, utile, & valdè neceſſarium cenſuerunt Concilium hoc Nationale celebrare ad arcendos fideles ab idolorum cultu, & in recta fide, Eccleſiæque proba diſciplina inſtruendos & confirmandos. GONZALEZ.

Hæc cùm ita ſint, & frequentia Conciliorum præſcripta inveniantur à tempore Apoſtolorum, nominatim verò Provincialium in citata ſeſs. 24. Concil. Trident. *De reform.* cap. 2. (ut alia antiquiora omittam) mirum eſt quàm raro ea celebrentur hoc ſæculo. Præcedenti quidem multa Provincialia fuerunt, eaque doctiſſima ubique ferè, præſertim occaſione publicandi Synodum Oecumenicam Tridentinam, & exequendi illius decreta. Plurima eorum lectu digniſſima dabimus in hoc Opere, habita in Hiſpania & America. At à principio hujus ſæculi uſque modò rara admodum leguntur, vel congregata audiuntur. Viderint ii, quorum intereſt, quo jure, ſeu qua rationabili cauſſa id omittatur, cùm mores quotidie in pejus labantur, & Eccleſiaſtica diſciplina marceſcat, & doctrina Moralis Caſuiſtarum plurium tot nocumenta intulerit, atque inferre pergat, adhuc poſt damnatas ab Alexandro VII. propoſitiones XLIII. ab Innocentio XI. alias LXV. ab Alexandro VIII. duas adhuc horribiliores & perniciosiores, quarum una de peccato purè Philoſophico januam aperit ad excuſandum quælibet ferè ſcelera in hominibus libertinis: altera excuſans ab obligatione ſtricta dilectionis Dei, evertit totam legem divinam, quæ in præcepto charitatis fundatur. Sanè ad omnia prædicta mala avertenda deberent DD. Epiſcopi non ſolùm in Synodis Diœceſanis, ſed etiam in Provincialibus, quæ profectò majoris auctoritatis ſunt, & uberiorem fructum afferunt, frequenter congregari. Cumque id medium videatur valdè neceſſarium ad tot mala vitanda, ſalutemque animarum in hoc miſero ſtatu procurandam, cenſeo obligationem celebrandi ea Concilia, non ſolùm eſſe juris Eccleſiaſtici, ſed etiam naturalis & divini, juxta majorem aut minorem neceſſitatem frequentandi id remedium. CARD. DE AGUIRRE.

Sancti & religioſi Epiſcopi.

CAPUT VIII.

Epiſcopos, ſanctos, *& Romanum Pontificem* ſanctiſſimum, *ab initio Eccleſiæ appellari.*

EPISCOPOS compellandi *Sanctos*, *Sanctiſſimos*, *Reverendiſſimos*, *Benedictos*, *Beatos*, *Beatiſſimos*, *Religioſos*, & aliis titulis eximio honore plenis, in primitiva Eccleſia vetus mos; quòd eorum vitæ integritati & ſanctimoniæ congruerent. Non igitur recens eſt nuncupatio, ut Gnoſtici quidam volunt, qui quâ maledicendi cupiditate laborant, cùm vident *ſanctos* Epiſcopos vocari, vel Romanum Pontificem *ſanctiſſimum*, aut *Beatiſſimum Patrem*, exclamant ſtatim & vociferantur, nos protinus adulatores vocitantes. At ſi ipſi *Illuſtriſſimos* Senatores appellant obſcuriſſimos, & è media fæce plebis deſumptos, homines venalitios mediis in officinis natos & alitos; & *clariſſimum & Illuſtriſſimum Senatum*, hominum mercaturis, uſuris, tabernis rem ſibi miſerè quærentium; quid hoc eſt, ſi blandiri non eſt? & his blandiri, quos nec alloquio dignos, honeſtiores paullò juſtiſſimè arbitrarentur. Nos verò à primordiis Eccleſiæ Romanos Pontifices *ſanctiſſimos* dicimus, & alios Epiſcopos *ſanctos* ſolemus etiam nuncupare: tum quòd perſonam gerant Chriſti, omnis bonitatis & ſanctitatis auctoris: tum ut tam præclaro & nobili titulo nuncupati, beatum atque incorruptum ſanctitatis nomen (vitâ cum titulo mirificè congruente) & conſequi, & retinere continuò admoneantur.

COMMENTARII NOVI.

EPISCOPOS in Jure *ſanctos* appellari, paſſim conſtat ex pluribus auctoribus, cujus nomenclaturæ ratio redditur in cap. *Non nos*, 1. diſt. 4. ubi Symmachus ait: *Quis ſanctum dubitet eſſe quem apex tantæ dignitatis attollit? In quo ſi deſunt bona acquiſita per meritum, ſufficiunt quæ à loci deceſſore præſtantur.* Immo ſanctiſſimi dicuntur in auth. *De ſanctiſſ. Epiſcop.* collat. 9. Clemen. 1. §. *Nec ſuper*, de pœnis. Illuſtrant Cæſar *de Eccleſiaſt. Hierarch.* diſp. 6. §. 1. num. 1. Barboſa *de* po-

poteſt. Epiſc. par. 1. tit. 1. cap. 2. nu. 7. Fortunat. Scach. *de venerat. Sanct.* ſect. 1. cap. 7. qui fusè exponit hunc ſanctitatis titulum, De ipſis Epiſcopis adhuc viatoribus accipiendus eſt Can. VII. Concilii Milevitani, in illis verbis: *Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione Dominica, ideo dicere ſanctos, dimitte nobis debita noſtra, ut non hoc pro ſe ipſis dicant, quia non eſt eis jam neceſſaria iſta petitio, ſed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo peccatores, & ideo non dicere unumquemque ſanctorum: dimitte mihi debita mea, ſed: dimitte nobis debita noſtra, ut hoc pro aliis potiùs, quam pro ſe juſtus petere intelligatur, anathema ſit. Sanctus enim & juſtus erat Apoſtolus Jacobus, cùm dicebat: in multis enim offendimus omnes.* Quæ verba de Epiſcopis, & aliis qui plebes regunt, neceſſariò ſunt accipienda, cùm aliis non conveniant verba illa: *Sed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo peccatores.* nec illa: *pro aliis potiùs, quàm pro ſe juſtus petere intelligatur.* Notavit Albaſpinęus lib. 1. *obſerv.* cap. fin. GONZALEZ.

In Eccleſia Eliberina. Vulgata.	In Eccleſia Illiberritana. *Emendata.*

CAPUT IX.

In Eccleſiis Concilia ſemper agi conſuevisse, & cùm omiſſum, quâ id de cauſſa.

ECCLESIÆ, & religionis negotia in Eccleſia tractari conſentaneum eſt: ut loci dignitate, & reverentiâ, eorum qui conveniunt animi ad majorem religionem excitentur. Non ergo recens hoc Chriſtianæ reipublicæ inſtitutum, in conſecratis locis conventus agere, ſed antiquiſſimum, perpetuâ Eccleſiæ conſuetudine receptum. Nam & ſi aliquando Concilium habitum in domo Urbani Donati ab Auguſtino [a] ſit traditum; id tamen factum fuiſſe, quòd Baſilicæ in perſecutione Diocletiani & Maximiani everſæ, nondum eſſent reſtitutæ, rectiſſimè eſt additum ab Optato Milevitano [b] eandem hiſtoriam narrante. Inſtitutum præterea hoc Romani veteres cuſtodierunt, nec alibi niſi in templis Senatus-conſulta habuiſſe, Varro docuit, & Gellius [c]: quâ ratione Veſtalium ædes, vel templum, erat ſine conſecratione, ne apud eas Senatus haberetur, auctore Servio [d]. Et ut majori religione ſententiam dicerent, & perinde quiſque eorum animum intenderet, ac ſi cenſendum magis, quàm aſſentiendum eſſet. Octavius Auguſtus ſanxit [e], ut priùs quàm conſideret Senator, thure ac mero ſupplicaret, apud aram ejus Dei, in cujus templo coiretur, ut tradit Suĕtonius. At Epiſcopi noſtri veræ religionis cultum, uni, vero Deo, ter Optimo & Maximo tribuentes, ſoliti ſunt ſacrificium Spiritui ſancto ſupplices offerre, ut depulſis errorum tenebris, & acceptâ divini numinis luce, quod magis è Chriſtiana republica fideque ſua videatur, decernant. Eccleſia hæc *Eliberina* Gotthicè dicitur; *Illiberritana* Latinè.

- a *D. Auguſt. lib. 3. contra Creſconii.*
- b *Optatus Milevit. lib. 1. contra Parmenia.*
- c *Gellius lib. 14. Noctium Atticarum cap. 7.*
- d *Servius lib. 1. Æneid. in verſu.* Est ingens gelidū lucus &c.
- e *Suetonius in Octavii vita c. 35.*

COMMENTARII NOVI.

NOTUM eſt, apud Romanos Senatum coire & convenire ſolitum in loco ſacro, non profano. Suĕton. in Auguſt. cap. 35. *Illic ut priùs quàm conſideret quiſpiam, thure ac mero ſupplicaret apud aram ejus Dei, in cujus templo coïretur.* Servius exponens Virgilii VII. Æneïd.

Auguſtum, ingens, centum ſublime columnis.

Et niſi in loco (ait) *auguſto Senatus Concilium habere non poterat.* Unde templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi erant virgines. Herodianus lib. 7. *Convenerant igitur in templum Capitolini Jovis, quod in arce ſumma venerationi præcipua Romani habebant, & in æde Concordiæ.* Cicero Philipp. 2. *Cùm in hac cella Concordiæ (ò Dii immortales!) in qua me Conſule ſalutares ſententiæ dictæ ſunt.* In æde Telluris Appianus lib. 2. belli civilis: *ex eo die, quo in æde Telluris convocati ſumus.* In æde Apollinis Cicero lib. 2. Epiſt. IV. In æde Caſtorum Trebellius Pollio in *Valerianis* poſt principium. In æde Bellonæ Livius lib. 38. *Ipſe decem navibus Romam rediit, & Senatu extra urbem dato in æde Bellonæ, quas res in Hiſpania geſſiſſet, diſſeruit.* & lib. 49. *Manlius Proconſul ex Hiſpania redierat, cui poſtulanti à Senatu in æde Bellonæ triumphum rerū geſtarum &c.* Illuſtrat Marcellus Donatus ad dict. Suĕton. locum tom. 6. *Theſauri crit.* pag. 355. Ita etiam ſacri conventus & Concilia non alibi quàm in Eccleſia jam à primis ſæculis celebrari cœperunt. ut conſtat ex *Ordine celebrandi Concilium* relato apud D. Iſidorum, & in Concil. Tolet. IV. immò ipſis prioribus ſæculis Epiſcopi in Eccleſiis jus dicebant. Damaſus in *Julio* ibi: *Nullus Clericus in publico cauſſam agat, ſed in Eccleſia.* Quæ verba juxta morem accipiunt Cironius lib. 2. *Obſerv.* cap. 4. Fileſacus in

cap. 1. *De offic. ordin.* §. 9. Et licèt propter ingruentes perſecutiones aliqui exiſtimaverint non in Eccleſia, ſed in monte Illipolitano, aut alio ſimili abdito loco coactum fuiſſe Concilium hoc, tamen cùm expreſsè referatur in fronte hujus Concilii, coactum fuiſſe in Eccleſia Eliberina adſtantibus Diaconibus, & omni plebe, non alio loco Synodi PP. conveniſſe audeam affirmare. præcipuè cùm retrò ante tempora hujus Concilii Eccleſiam publicè fideles habuiſſe, ex quodam fragmento marmoris probet Pedraza 1. par. *Hiſt. Gran.* cap. 17. in qua coactum fuiſſe hoc Concilium ipſe conjectatur. GONZALEZ.

Felix.

CAPUT X.

Cur nomina Epiſcoporum initio Concilii præfigantur; & Conſulum nomina, vel alia temporis nota omiſſa ſint.

a Cæcilius ad Ciceron. Ep. 8. lib. 8. Epiſt. fam.

b Cicero de Aruſpicum reſponſis. Idem in oratione poſt reditum ſuũ. Lampridius in Heliogabalo.

c Probant id Concil. Arelat. I. Roman. 1. ſub Sylveſtro, & aliud ſub Julio Agrippinenſe ſub Maximino Treverorum Epiſcopo, & aliis.

SOLENNE fuit in Romanorum republica, ut ſcripto Senatus-conſulto, primùm eorum qui interfuiſſent, nomina adſcriberentur. Cœlius ad Ciceronem [a]: *Senatus-conſultum factum, auctoritateſque perſcriptæ pridie Kal. Octobris in æde Apollinis. ſcribendo affuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus, Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomp. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucejus C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Attejus L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina.* Cicero [b]: *Cùm omnes Pontifices, qui erant hujus ordinis, adeſſent, cumque alii, qui honoribus populi Romani antecedebant, multa de collegii judicio verba feciſſent, omneſque iidem ſcribendo adeſſent.* & alibi: *Ne quis decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne ſcribendo adeſſet.* Lampridius de Heliogabalo: *Ubi primum diem Senatus habuit, matrem ſuam in Senatu rogari juſſit; quæ cùm veniſſet, rogata ad Conſulum ſubſellia, ſcribendo adfuit, ideſt Senatus-conſulti conficiendi teſtis.* Priſci etiam Eccleſiæ Patres in vetuſtis Eccleſiæ Conciliis eorum, qui adfuiſſent, nomina in principio Conciliorum [c] referre conſueverunt. Sed ſi Concilii habiti dies, ſi ordinaria Conſulum memoria, ſi Principis regnantis Imperium, vel quod majoris erat momenti, Romani Pontificis nomen, principio hujus Concilii affigeretur, non tantam nobis moleſtiam negotiumque faceſſeret, incenſum indagandæ ejus vetuſtatis deſiderium. Hæc tamen, ut alia multa in reliquis Orientis & Occidentis Eccleſiæ Conciliis, temporum injuriâ intercidiſſe non ambigo.

d Conſtantin. l. 1. tit. 1. C. Theod. de conſtit. Princ.

Sed vereor jam, ne dum ingenuè fateor Conſules huic Concilio deeſſe, inſultent denuò adverſarii noſtri, vel oriantur alii, qui nimiâ antiquitatis, vel religione, vel ſuperſtitione nobis litem intendant, & ex diei, vel Conſulum ſilentio contreverſiam faciant; quòd velut ſolennem Juris formulam, eorum adjectionem in legibus & conſtitutionibus Conſtantinus Magnus [d] requiſierit, ad Hiſpanos noſtros Luſitanos reſcribens: *Si quæ poſthac edicta, ſive conſtitutiones ſine die & Conſule fuerint deprehenſa, auctoritate careant.* Ad quam Annianus, antiquus earum interpres: *Quæcumque leges ſine die & Conſule fuerint prolatæ, non valeant.* At cùm vera quæque libenti & æquo animo profiteor; inanibus & falſis cavillis veritati fieri præjudicium feram iniquo, vel potiùs non feram. In edictis igitur, in legibus, & Conſtitutionibus Principum ſæcularibus eam formulam obſervari Conſtantinum voluiſſe, quis neget? Sed in Eccleſiaſticis Pontificum & Epiſcoporum vel voluiſſe, vel potuiſſe, quis affirmet? Agnoſcebat profectò pius Imperator quæ Cæſaris, ſibi; quæ Dei, & Eccleſiæ, Eccleſiæ & Deo reddi oportere, & Epiſcoporum, atque Pontificum judicio illa debere reſervari. Verùm nec illud adhuc continuò in Principum ſæcularium legibus Conſtantinus perpetuum eſſe voluit; ſed in beneficiis & privilegiis perſonalibus, ne ullus fraudi relinqueretur locus. Sic enim ex autographo Conſtantini (ut veriſimile eſt) Juſtinianus [e] Imperator deprompſit, vel illud recenti ſua interpretatione voluit intelligi, dum eandem legem ſuo Codici inſerens, ait: *Si quæ beneficiaria perſonalia ſine die & Conſule fuerint deprehenſa, auctoritate careant.* Alias verò leges generaliter etiam prolatas, ſine die & Conſule non ideò minùs valere, idem Juſtinianus [f] crebrò docuit: *Etſi quæ earum* (intelligens *Conſtitutiones*) *ſine die & Conſule in tribus veteribus Codicibus, vel in quibus novellæ conſtitutiones receptæ ſunt, inveniantur; ita iis ponendis, nullâque dubietate ſuper generali earum robore ex hoc oriundâ.* Et rurſus [g]: *Nulla dubietate emergendâ, vel eo quod ſine die & Conſule quædam compoſita ſunt.* Hac ipſa de cauſſa cùm multis retrò ſæculis quæreretur, an Epiſtola quædam, vel cautio quâ pignus contrahebatur, valeret, quòd nec dies præſcriptus, nec Conſules additi, nec tabulæ ſignatæ fuiſſent; Cervidio Scævolæ [h] rectè placuit, non ideò minus, vel Epiſtolam, vel cautionem valuiſſe, quòd ſine die ſcripta eſſet & Conſule. Cumque aliquando in Eccleſia Africana olim in collationibus Donatiſtarum, Epiſcopi Catholici reſcripta quædam vel conſtitutiones ejuſdem Conſtantini Imp. referrent; contraque urgerent adverſarii, illa ſine die & Conſule, auctoritate carere; Marcellinum Honorii Impe-

e Juſtinian. l. 2. de diverſis reſcript.

f Juſtinian. ad Senat. urbis Conſtantinop. l. una §. quibus de novo C. faciendo.

g Idem in l. una, §. hunc igitur, de Juſtinian. C. confir.

h Scævola l. 34. de pignorib.

ratoris Notarium huic cauſſæ principali conſtitutione præfectum, ſic interloquutum tradit Auguſtinus [i]: *Evidentiſſimis legibus definitum eſſe, Imperialia conſtituta, etiamſi Conſules non legerentur, in dubium non vocari*. Adjiciam poſtremò, hac vel aliâ Conſtantini lege Epiſcopos noſtros (ut mittamus reliqua) nullo modo vinciri potuiſſe; quòd annis multis ante Conſtantini ortum, ipſi non orti modò, ſed mortui ſint. Diocletiani enim & Maximiani Imperio Concilium habitum, pluribus eſt diſſertum ſuperiùs: quorum Imperatorum Conſtitutiones ſine die & Conſole [k] occurrent frequenter. Leges autem & conſtituta omnia, non præteritis calumniam facere, ſed futuris regulam imponere, Impp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius [l] ſcripſerunt.

Nec alienum à propoſito hoc eſſe putârim, antiquam Eccleſiæ refricare memoriam, quam D. Athanaſius [m] à majoribus receptam & obſervatam commendat; in decretis fidei edendis, eos Conſulum nomina neglexiſſe: ne primordia Catholicæ fidei, anguſtis aſſignati temporis finibus terminare viderentur. Quare cùm Urſatius, Valens, & Germinius Euſebiani, novandarum rerum cupidiſſimi, in propriis illorum Conciliabulis, diem & Conſules in decretis fidei aſſignarent, acerbè illos his verbis inſectatur Athanaſius: *Quid enim defuit Catholica Eccleſiæ ad pietatem, ut nunc de fide quærendum videretur; quin verbis ſuis de fide Conſules adſcribunt, ſub quibus res acta eſt. Urſatius enim & Valens, Germiniuſque, cum cæteris ſuis gregalibus id fecêre, quod antea nec factum, nec auditum eſt apud Chriſtianos. Cùm enim ſcripſiſſent eam fidem, quam voluerunt, addiderunt & Conſulem, & menſem, diemque ejus temporis, ut omnibus prudentibus palam facerent, non olim, ſed nunc demum eorum fidem ſub Conſtantio initium accepiſſe.*

Sed eoſdem ignorantiæ admonitos, vel jam reſipiſcentes formulam hanc à decretis ſuſtuliſſe, idem Athanaſius [n] commemorat. *Hæc ubi manſiſſent* (ait) *denuò mutatâ ſententiâ compoſuerunt eam fidem, quam quia cum Conſulibus edidiſſent, multo pudore & probro perfuſi ſunt, ejuſque exemplaria curavêre, ut cum ſuo more ſententiam mutâſſent, ab his qui ea tenebant, per notarium Martinianum ſurriperentur.*

Docet præterea Auguſtinus [o], & diem, & Conſules olim curâ Epiſcoporum ſingulari in Conciliis ſuis additos, exſcriptorum negligentiâ ſublatos. Quòd ſi Auguſtini ætate illud prædicatur de Afris, de Gotthis antiquis exſcriptoribus id jure potiori affirmare, nedum ſuſpicari licebit; quòd armis & bellis multò magis, quàm ſtudiis & paci fuerint dediti.

Narrat etiam idem Auguſtinus [p], Donatiſtas diem & Conſules mirâ ſolertiâ, vel ſumma potiùs improbitate expunxiſſe à Conciliis, ne certâ temporis notatione in aliqua poſtea fraude ſua quæque ipſi affirmare volentes, poſſent deprehendi. Quod vulnus inflictum Concilio huic ab hæreticis, non ille mirabitur, qui eximiâ Concilii vetuſtate, qui graviſſimorum Patrum præjudiciis, qui ſanctarum conſtitutionum decretis ipſos vinci poſſe & expugnari, attentè conſiderârit.

Nec aliam porrò inſignem eorundem hæreticorum fraudem æquiùs diſſimulabo, ſed tantò fero, feramque ſemper moleſtiùs, quantò magis intereſt Concilii, Romanæ Sedis auctoritate, quàm diei & Conſulum notatione, dignoſci & ornari. Romanæ enim Sedis Legatos huic Concilio interfuiſſe, antiquiſſima Concilii Sueſſionenſis apud Sanctum Medardum Acta teſtantur; quorum Legatorum ſubſcriptiones, cum die & Conſulibus, ab hæreticis exordio hujus Concilii callidè improbeque ſublatas, ut ſanctiſſimis decretis Pontificiam auctoritatem detraherent, non ſine graviſſimo & maximo animi dolore refero; juſtè tamen conceptum, juſtiſſima ſolatur ſpes, quâ te orbi univerſo oſtenſurum confido; quanti doctrinam, auctoritatem, & ſanctitatem defunctorum Epiſcoporum facias, qui tanti ipſi viventes Romanæ Sedis amplitudinem & Legatorum ejus dignitatem fecerunt.

COMMENTARII NOVI.

CONSTITUTIONES ſine die & Conſule editæ olim ante Conſtantinum viribus non deſtituebantur. l. 1. Cod. Theodoſ. *de diverſ. reſcript.* ex qua nonnullis immutatis verbis tranſcripſit Tribonianus leg. 4. C. eod. tit. Sed poſt Conſtantinum vires non obtinebant, quod firmavit Lotharius in *legib. Longobard.* tit. 28. in hæc verba: *In finibus Thuſciæ, quæ ſunt abſque menſe, & die menſis, nullum habeant vigorem.* Sed id poſtea immutavit Juſtinianus, ſtatuens, ſine die & Conſule conſtitutiones editas valere, l. unic. §. penult. Cod. *de novo Cod. faciend.* Notavi in cap. *plerumque* 23. *de reſcriptis.* jure etiam ſacrorum Canonum in reſcriptis & aliis inſtrumentis, quæ ex defectu datæ in dubium revocari poterant, dies & Conſules adjiciebantur. Unde in ordinatione Epiſcopi noviter conſecratus accipiebat literas ſuæ ordinationis cum die & Conſule. Concilium Milevitanum Can. XIV. illic: *Deinde placuit, ut quicunque deinceps ab Epiſcopis ordinantur per provincias Africanas, literas accipiant ab ordinatoribus ſuis, manu eorum conſcriptas, continentes Conſulem & diem: ut nulla altercatio de poſterioribus vel anterioribus oriatur.* Quia tempore labente ordinationis antiquitas in dubium revocari poterat. Sed cùm in Concilio Nicæno, & aliis tertii ſæculi Eccleſiæ non legantur, nec reperiantur adjecti Conſules, non eſt ratio cur ex eorum defectu auctoritas hujus Concilii in dubium vocetur. GONZALEZ.

Quidquid neget Cl. V. Gonzalez, in Concilio Nicæno additi fuerunt Conſules. Initio enim illius legitur: κανόνες τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν Νικαίᾳ συναχθέντων, ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπροτάτων, &c. *Canones trecentorum decem & octo ſanctorum Patrum, qui Nicææ convenerunt, Conſulatu Paullini & Juliani virorum Clariſſimorum.* Idipſum apparet ex Epiſtola Oſii, Macarii, Victoris, & Vincentii ad Sylveſtrum Papam ex Nicæa, eiſdem Paullino & Juliano Coſſ. CARD. DE AGUIRRE.

I. Felix

[i] D. Auguſt. in Breviculo collation. tertii diei.

[k] Hoc lib. 1. c. 2. l. 4. de jure fisci, l. 3. de commiendis fisci debit. l. 2. de decur. lib. 12.

[l] Valent. Theodoſ. & Arcad. in l. 3. C. Theod. de Conſtit. Princip.

[m] D. Athanaſ. de Synodis Arimini, & Seleuciæ in princ.

[n] Idem Athanaſ. in eod. lib. de Synodis Arimini, & Seleuciæ.

[o] D. Auguſt. in libro contra Donatiſtas poſt Collationem cap. 15.

[p] D. Auguſt. in breviculo Collat. 3. diei cap. 15.

Digitized by Google

I. Felix Epiſcopus Aquitanus. Vulgata.	I. Felix Epiſcopus Accitanus. *Emendata.*

IN aliis codicibus *Auxitanus*, in aliis *Aucitanus*: utrumque mendosè. *Accitanus* legi debet: ut in Mss. Hiſpalenſi & S. Æmiliani. Olim *Acci* civitas, *Guadix* hodie, nomine à Mauris indito: cujus civitatis Epiſcopum primum D. Torquatum, D. Petri diſcipulum referunt Hiſpaniæ annales [a], in eaque prima omnium, hunc & reliquos Apoſtolos à divo Petro miſſos in Hiſpaniam à pia fœmina, Luparia nomine, hoſpitio receptos: quod Accitanæ Eccleſiæ auget dignitatem. Lectionem hanc magis probârim, quòd *Acci* propinquior ſit Illiberi, & de ejus civitatis Epiſcopis, ipſorumque ſedis antiquitate celebrior ſit memoria, quàm *Aucæ*; quæ maximo etiam locorum intervallo diſtat ab Illiberi Bætica, in qua Concilium hoc convocatum magis placuit. Subeſt hodie Accitanus Epiſcopus Archiepiſcopo Illiberritano, ſive Granatenſi,

a Ex his Ambroſ. Moral. lib. 9. hiſt. Hiſpan. cap. 3.

Quòd ſi lectio *Aucitanus*, aliis arriſerit, iis notandum eſt, quòd in diviſione Epiſcopatuum, quam Wamba Rex in Concilio Toletano fieri & confirmari voluit, inter ſedes Epiſcoporum Tarraconenſi Archiepiſcopo ſubjectas, poſt Tiraſſonam (ut vocat) Aucam poſuit; ut & Raſis auctor Arabs, in ea diviſione Epiſcopatuum, quam Conſtantino acceptam refert. Aucam enim, & illius Epiſcopum ſubjectum dicit Archiepiſcopo Tarraconenſi. Aucæ civitatis viſtigia ſupra Burgos monſtrantur, nunc circiter millia paſſuum in monte Jubeda, ut ait Nebriſſenſis: ab ea montes *Aucenſes*: vulgò *montes de Oca*. ſedes Epiſcopalis ſuit Hiſpaniæ antiquiſſima. Terminos illius præſcripſit diviſio Regis Wambæ. *Auca* (ait) *teneat de Platena uſque Amayam, de Villa-Inferno, uſque Pedem-Moram*. Confinis erat Turiaſſonenſi Epiſcopatui: nam hujus terminos uſque ad Platenam extendit eadem Wambæ diviſio. *Tiraſſona* (ait) *teneat de Sparga uſque Platenam, de Altomonte uſque Milloſam*. Arterii vel Litorii Epiſcopi Aucenſis ſubſcriptio extat in Concilio Toletano III. Amanungi in V. Domnini in VII. & ſi parum rectè *Auxitani* legatur, Goërici in VIII. De Joanne Aucenſi Epiſcopo meminit Rodericus Archiepiſcopus Toletanus [b], dum de iis Epiſcopis verba facit, qui convenerant ad celebrandam dedicationem Eccleſiæ ſancti Jacobi, etſi eo tempore Auca in poteſtate eſſet Sarracenorum. Illa tamen ab Alphonſo VI. primùm ad oppidum *Gamonal*, paullò pòſt ad civitatem Burgenſem, auctoritate Urbani II. translata eſt anno Domini MXCVI. Primum Burgenſis Eccleſiæ Epiſcopum Simeonem ſuiſſe (qui priùs fuerat Aucenſis) pervetuſta demonſtrat memoria ejuſdem Eccleſiæ Burgenſis, in divæ Catherinæ Sacello, in quo omnium Epiſcoporum Burgenſium imagines depictæ ſunt: quarum prima eſt cum hac inſcriptione: *Simeon, translatâ Epiſcopali ſede ab Auca, ſedit primus Burgis Epiſcopus annis viginti tribus: obiit autem die XVII. Aprilis, anno Domini MXXCII.* Burgenſem hunc Epiſcopum idem Alphonſus VI. (quòd Burgenſis civitas caput ſit regni Caſtellæ) inter reliquos Caſtellæ Epiſcopos principem locum voluit obtinere, exemptum jam ab Archiepiſcopo Tarraconenſi, & pro illo regiam conſtitutionem edidit, renitente Bernardo Archiepiſcopo Toletano. Hodie illa Archiepiſcopo proprio gaudet, quod primum à Gregorio XIII. Philippum II. impetrâſſe, ſcitum eſt. Primus illius Archiepiſcopus D. Franciſcus Pachiecus Cardinalis.

b Rodericus Archiepiſcopus Toletanus lib. 5. hiſt. Hiſpan. c. 18.

Docet prima Felicis Accitani Epiſcopi ſubſcriptio, & quæ ſequuntur, Archiepiſcoporum, Metropolitanorum, & Primatum nomen Hiſpaniæ tunc fuiſſe inauditum: quod poſtea uberiùs probabitur [c]. Nec id de nomine notâſſe ſat puto: niſi admonuero etiam, illo ævo in Hiſpania Epiſcoporum ſedes ſuis quaſque finibus terminatas, Epiſcopoſque earum ſedium unum & ſupremum agnoviſſe: hunc autem illum tunc ſuiſſe arbitror, non qui majori præeſſet civitati, ſed qui ordinationis antiquitate cæteris anteiret: huic enim ſi Metropolitanus impedimentis juſtis adſtrictus ſit, curam cogendi Concilia Provincialia demandat (antiquo jure renovato) Concilium Tridentinum [d]. Quâ ratione cùm D. Gregorius Epiſcopus Illiberitanus in Cordubenſem urbem Principis decreto traheretur, quòd Oſio communicare nollet, injectâ ſuſpicione, quòd Arianæ impietati Oſius conſenſiſſet; Oſium commotum ferunt Clementio gentili Conſtantii Præfecto Vicario in Bætica ſuggeſſiſſe, ut mitteret illum in exilium; at cùm Clementius reſpondiſſet, ſe non andere Epiſcopum exilio multare, niſi prius ab Epiſcopatu dejiceretur, ſententiam tentâſſe proferre Oſium, Iſidorus vel Theodiſcus ex Marcellino [e] refert, nî divinâ providentiâ impediretur: quâ ſententiâ cùm ſe ſuamque cauſſam lædi Gregorius conſpiceret, non ad Archiepiſcopos, non ad Primates Hiſpaniæ appellavit, ſed ad Deum ipſum: quod Gregorius non feciſſet, ſi injuriam ſibi ab alio Epiſcopo illatam, adeò facilè poſſet appellatione ad Archiepiſcopum delatâ repellere. Quocirca primum omnium Felicis Accitani Epiſcopi nomen præſcriptum huic Concilio haud probabili conjectura cenſeo. Eundem morem conſtanter Eccleſiam ſemper retinuiſſe, ex Gregorio Magno [f] apparet. *Epiſcopos* (inquit ad Syagrum Epiſcopum Auguſtodunenſem) *ſecundùm ordinationis ſuæ tempus, ſive ad conſidendum in Concilio, ſive ad ſubſcribendum, vel in qualibet alia re, ſua attendere loca decernimus, & ſuorum ſibi prærogativam ordinum vindicare.* Hoc & in Hiſpania olim obſervatum, ex Concilio Bracarenſi I. [g] colligitur: ubi tamen excipit Metropolitanorum ſedem, quòd jam eo tempore eſſent Metropolitani in Hiſpania. *Item placuit* (ait) *ut conſervato Metropolitani Epiſcopi primatu, cæteri Epiſcoporum ſecundùm ſuæ ordinationis tempus, aliis alii ſedendi deferat locum.* D. Iſidorus [h] ordinem

c Lib. 3. c. 42.

d Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. de reformat. c. 2. Non ideo hæc à nobis de Oſio narratio refertur, quòd vera ſit, ſed quòd verè in hoc conficta ad veteris inſtituti rationē.

e Ex Marcellino apud D. Iſidorum. Theodiſcus, in lib. de ſcriptoribus Eccleſi. in principio.

f D. Gregor. in Epiſtola ad Syagrum Epiſcopum Auguſtodunenſem. lib. 7. indict. 2. Epiſt. 112.

g Concil. Braca. 1. can. 24.

h D. Iſidor. in principio lib. de modo celebrandi Concilia.

docens

Digitized by Google

docens celebrandi Concilia: *Horâ* (inquit) *diei primâ ante ſolis ortum rejiciantur omnes ab Eccleſia, obſeratiſque foribus cunctis, ad unam januam, per quam ſacerdotes ingredi oportet, oſtiarii ſtabunt, & convenientes omnes Epiſcopi, pariter introibunt, ſecundùm ordinationis ſuæ tempus reſidebunt.* Id etiam in Africa conſtitutum eſt Concilio Milevitano [i], ſalvo etiam jure Primatûs Numidiæ & Mauritaniæ. Primatum autem ſedes ideò in hoc Concilio Milevitano & Bracarenſi excepta eſt, quòd illo tempore jam in Africa & Hiſpania Primates eſſent, quorum judicio ſtabant in multis reliqui Epiſcopi ſuffraganei, etiam ſi ordinatione eſſent poſteriores. Hac ipſa de cauſſa D. Auguſtinus [k] de falſitate ſuſpectam habuit eam Tractoriam, quâ Victorinus Epiſcopus jure Primatûs eundem Auguſtinum & alios Epiſcopos ad futurum Concilium convocabat: quòd in illa ejus nomen tertio loco eſſet ſcriptum: cùm ſecundùm ſuæ ordinationis tempus, multo poſteriùs (ut ipſe ait) ſcribi debuiſſet. Quòd ſi fuiſſe Metropolitanos tempore hujus Concilii alii inſtantiùs aſſeverent, oſtendant (quæſo) Cathedras eorum primas, exprimant locorum Sedes, probent Epiſcoporum ſucceſſiones, aſſignent Eccleſias ſuffraganeas, indicent ſaltem vel nomina, & elatis in album vetuſtis antiquitatis monumentis confirment, hujus Concilii indictionem à ſola illius auctoritate manâſſe; vel in judiciis Epiſcoporum forenſibus, ordinarias Eccleſiæ & privatorum cauſſas jure appellationis, ad ejus tribunal deferri; nam in re tam antiqua & gravi, fidem meam illis temerè & ſine certo (ut dicitur) pignore, non præſtabo. Conſtantinum Magnum auctoritate Sylveſtri Pontificis, ut credi par eſt, ſingulas diœceſes Hiſpanicarum Eccleſiarum ſuis finibus poſtea terminâſſe, & ex his Toletanam, Hiſpalenſem, Emeritenſem, Bracarenſem, & Tarraconenſem erexiſſe in Metropolitanas, Alphonſus [l] Rex tradidit, & Raſis Arabs.

Jus autem primæ Sedis Epiſcopis antiquitate ordinationis delatum inter ipſos Metropolitanos Eccleſiis jam Metropolitanis erectis obſervari ſolebat: nam qui eorum primus erat ordinatione, in Conciliis ſedebat primus, ſubſcribebat primus. In Toletano IV. ſubſcripſit primo loco Iſidorus Epiſcopus Hiſpalenſis, II. Salva Narbonenſis Metropolitanus, III. Stephanus Emeritenſis, IV. Juſtus Toletanus, V. Julianus Bracarenſis, VI. Audax Tarraconenſis. omnes iſti Metropolitani: & poſt illos reliqui Epiſcopi. In Concilio Toletano VI. ſubſcripſit ſolùm Eugenius Toletanus, quia ſuæ ipſius tantùm provinciæ, non regni Generale Concilium. ſed in VII. Toletano, quod Generale Hiſpaniæ fuit, ſubſcripſit primo loco Salva Narbonenſis Metropolitanus, II. loco Julianus Bracarenſis, III. Eugenius Toletanus, IV. ſubſcripſit Honoratus Hiſpalenſis. In Concilio Toletano VIII. ſubſcripſit primus Orontius Emeritenſis, II. Antonius Hiſpalenſis, III. Eugenius Toletanus, IV. Potamius Bracarenſis. Nec tunc Primates totius Hiſpaniæ ſeu Metropolitanorum omnium principes fuiſſe comperio, ut hodie eſt Archiepiſcopus Toletanus, Urbani ſecundi privilegio, inſequentium Pontificum Paſchalis, Gelaſii, Innocentii II. Cœleſtini, Lucii, Alexandri, Honorii, Gregorii IX. ac tandem Martini V. auctoritate roborato.

[i] *Concil. Milevit. can. 13.*

[k] *D. Auguſt. in Epiſtola 217. ad Victorinum.*

[l] *Alfonſus Rex in Hiſt. Hiſpan. generali 1. par. c. 101.*

COMMENTARII NOVI.

FELICEM & Sabinum, quorum hîc mentio habetur, eſſe Hiſpaniæ Epiſcopos illos, quos ſuprà in vita Stephani, & in Concilio quodam Africano, Baſilidi & Martiali lapſis Hiſpaniæ Epiſcopis ſubſtitutos eſſe diximus, non eſt improbabile. Garſias Loaïſa hîc notat duos fuiſſe Sabinos, quorum primus poſt Marcellum, ſecundus poſt Martianum ſederit. BINIUS.

Nequeo in ſententiam doctiſſimi Binii concedere, nec probabile exiſtimare, Felicem & Sabinum primo loco ſubſcribentes, fuiſſe illos à Cypriano memoratos in Epiſtola ſuprà exſcripta Diſſert. XV. Imprimis enim, Felix & Sabinus ibidem nominati, fuerunt ſubſtituti in locum Baſilidis & Martialis lapſorum, ſeu libellaticorum, quorum alter erat Epiſcopus Aſturicenſis, alter Legionenſis. Felix igitur ille & Sabinus, memorati à Cypriano, fuerunt Epiſcopi Eccleſiarum Aſturicenſis & Legionenſis. Quomodo autem credi poteſt, ambos fuiſſe poſtea translatos ad Eccleſias Accitanam & Hiſpalenſem? Non enim eo tempore, id eſt tertio ſæculo Eræ Chriſtianæ, aut initio quarti, fuit translatio aliqua Epiſcoporum in Occidente ab una Eccleſia in aliam, adhuc ſtatutâ auctoritate Epiſtolæ S. Anteri Papæ ad Hiſpanos, in ſuperioribus exſcriptâ, quæ id indulget ubi publica neceſſitas & utilitas magna Eccleſiæ id expoſcit. Neque ulla ejuſmodi videtur eo tempore fuiſſe in Hiſpania ad eam translationem. Præterea difficile apparet, Felicem illum & Sabinum tempore S. Cypriani ordinatos Epiſcopos anno circiter CCLVII. vixiſſe uſque ad tempus hujus Concilii, quamvis illud celebratum fuerit anno CCCIII. ut nos infrà Diſſert. XVI. oſtendemus. Si autem ponatur coactum circa tempus Concilii Nicæni, ut multi volunt, id eſt, circa annum CCCXXV. incredibile eſt quòd idem Felix & Sabinus adhuc viverent. Opus enim eſſet ut ambo permanerent Epiſcopi ſexaginta ſeptem annis ut minimum. Quod, licèt abſolutè ſit poſſibile, nullatenus credi poteſt ſine gravi aliquo & ſolido illius temporis teſtimonio. CARD. DE AGUIRRE.

Felicem Epiſcopum Accitanum præfuiſſe huic Concilio, teſtatur Flavius Dexter in *Chron.* anno CCC. cujus verba ſuprà retuli, & ibi notârunt Bivar. & Caro, Pedraza 1. p. *hiſt. Gran.* cap. 12. in *Martyrol.* tom. 3. die 18. Maji. Fuit S. Felix origine Hiſpanus, qui propter celebre in operibus teſtimonium, illuſtre in virtutibus nomen,

Higuerianæ quiſquiliæ.

& in-

Digitized by Google

& innumeras in prudentia & ſcientiarum cognitione dotes meruit Præſidis officio fungi in hoc Concilio conſenſu Melantii Toletani Præſulis Primatis Hiſpaniæ; ut ſupponit * P. Higuera in *diptych. Tolet.* num. 69. Finito hoc Concilio ab illius Patribus ob præclaram ejus ſanctimoniam miſſus fuit ad confirmandos fideles tempore tam ſævæ perſecutionis per populos Vaſconiæ. qui ad Spalitanam urbem accedens Deciani juſſu poſt continuata tormenta gladio cæſus, Martyrii palmam aſſequutus fuit die 18. Maji anno CCCI. ut in Martyrol. Romano eâ die legitur, & probat Tamayo ubi proxime. Circa cathedram autem ipſius, notatum invenio à Boſqueto in Notis ad Innocent. lib. 1. Epiſt. 57. Felicem Accitanum fuiſſe Præſulem in antiqua Eccleſia Aucenſi conſtructa in ſaltu Aucenſi vulgò *Montes de Oca*; ex qua tranſlata fuit in civitatem Burgenſem: ſed verius eſt Accitanam Eccleſiam, cujus Præſul reperiebatur Felix, eſſe in Bætica vetuſtiſſimam Hiſpaniæ civitatem, quæ hodie dicitur *Guadix*. ejus meminerunt Ptolemæus lib. 2. *Geograph.* tab. 2. Europ. cap. 6. ibi: *Sub iis, & penes Oretanos, ſunt Baſtitani, in quibus urbes mediterraneæ Orcelis, Vergilia, Acci.* Julianus in *chron.* num 14. Fuit Colonia Romanorum teſte Plinio lib. 3. cap. 1. dicta Julia-Gemella, ut conſtat ex veteri hac inſcriptione relatâ à Gruthero fol. 271. num. 6.

* Ac fingit, ut pleraque alia.

Felix ille eſt longè alius ab hoc.

IVLIÆ MAMEÆ
AVG. MATRI.
IMP. CÆS. M. AVRELII.
SEVERI ALEXANDRI.
PI. I. F. AVG.
M. CASTROR.
COL. IVL. GEM. ACCITANA
DEV. NVM. MAIESTAT. Q.
EIVS.

Higueriani ſpiritus hæres.

Alia de tanti Præſulis vita, & Accitanæ civitatis antiquitate congeſſit nuperus Tamayus à Salazar in *Martyrol.* tom. 1. die 22. Februarii, & tom. 3. die 13. Junii. Circa ordinem tam in ſedendo, quàm in ſubſcribendo inter Præſules ſervandum temporibus hujus Concilii, aliquid cautum non legimus: poſtea tamen ſtatutum fuit ut Epiſcopus antiquior, & prior ratione conſecrationis, primum locum obtineret. Concil. Milevit. Can. XIII. Afric. Can. LIII. in illis verbis: *Qui prius ordinati ſunt, iis qui poſtea ordinati ſunt, præferantur, ſalvo jure Primatum Numidiæ & Mauritaniæ.* Concil. Bracar. I. Can. XXIV. *Conſervato Metropolitani Epiſcopi Primatu cæteri Epiſcoporum ſecundùm ſuæ ordinationis tempus alius alii ſedendi deferat locum.* Concilium Tolet. IV. Can. III. Anglican. Can. VIII. *nullus Epiſcoporum ſe præferat alteri per ambitionem, ſed omnes cognoſcant tempus, & ordinem Conſecrationis.* l. *ſancimus* 29. C. *De Epiſcopal. audient.* Qui ordo adeò reverenter ſervatus fuit. ut ſi Presbyteri, vel Archidiaconi ad Concilium à ſuis Epiſcopis, ut Legati mitterentur, in ſubſcribendo ſuorum Epiſcoporum gradum & locum retinerent, etiam ante Epiſcopos, qui ordinatione poſteriores eſſent, ut videre licet in Concil. Epaunenſi, Aurelian. II. Cabilon. cap. 1. Itidem apud Græcos Epiſcopi qui aderant Conciliis, in ſubſcribendo ordinem ſuæ ordinationis ſervabant, ut apparet in Concil. Conſtantinopolit. V. variis locis: qui vices Epiſcoporum, aut Patriarcharũ gerebant, in Conciliis ſubſcribebant eo loco & ordine, quo ſubſignâſſent, ſeu Metropolitæ, ſeu etiam Patriarchæ ſi ipſi adfuiſſent, ut apparet in ſubſcriptionibus Græcorum ad calcem Concilii Florentini. Sic apud Gelaſium Cyzicenum in Actis Concilii Nicæni primi, Victor & Vincentius Presbyteri Romani vices gerentes P. R. unà cum Oſio Cordubenſi Epiſcopo ante alios quoſvis Epiſcopos, etiam Patriarchas, ipſi Concilio ſubſcribunt. Et licèt jam ævo hujus Concilii eſſent in Hiſpania primæ Sedes, ut conſtat ex Canone LVII. hujus Concilii, ut latiùs dicemus, tamen cùm certus ordo ſedendi & ſubſcribendi præſcriptus non eſſet, ideo Patres in eo congregati, ſine delectu, parum curantes de honoratiore loco, ſubſcripſerunt. GONZALEZ.

II. Sabinus Epiſcopus Spalenſis. Vulgata.	II. Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis. *Emendata.*

IN Felicis Accitani Epiſcopi nomine primùm referendo editi CC. & Mss. conſentiunt; diſſentiunt in reliquis. Sabinum II. loco editi, Lucenſis & Hiſpalenſis III. conſtituunt. In re tam antiqua non datur divinationi locus: quòd ex ordinationis antiquitate ille prior aut poſterior deferretur. Hæc tamen, etſi leviuſcula ſint, non contemnemus, ſingula ſuis locis adnotabimus, ordinem editorum Codicum ſequentes.

Hiſpalenſium Epiſcoporum primum ferunt CC. Hiſpalenſes Marciolum ſeu Marcianum fuiſſe ſecun-

ſecundum hunc, de quo agimus Sabinum, quem ut ſingulari pietate & religione præditum, Breviarium Eborenſe commendat, præſertim quòd in perſecutione Diocletiani & Maximiani, quæ hoc Concilium conſequutus eſt, corpus Beatæ Juſtæ ex altiſſimo eduxerit puteo, in quem fuerat projectum, & oſſa Beatæ Ruffinæ combuſta in Amphitheatro collegerit, & in cœmeterio ſuburbii Hiſpalenſis utriuſque reliquias ſepelierit. Sabinus quidam ex Bætica ſubſcripſit Concilio Arelatenſi II. presbyteri, non Epiſcopi nomine. Hiſpalenſi Eccleſiæ olim paruiſſe ut ſuffraganeas, Italicam, Aſſidoniam, Eleplam, Malacam, Eliberrim, Aſtigi, Cordubam, Agabrum, & Tucci, vetuſti Codices referunt: hodie autem Malaca ſubeſt & Gaditana.

COMMENTARII NOVI.

NON poteſt retineri lectio, quæ ponit Sabinum Epiſcopum ſecundum Hiſpalenſem, ſiquidem conſtat primum ejus Eccleſiæ Præſulem fuiſſe Sanctum Pium diſcipulum B. Jacobi, qui poſt erectam, dicatamque in urbe Romula B. Mariæ Virgini Cappellam, Martyr apud Cherſoneſum cum aliis Epiſcopis occubuit ann. LX. à quo memoria Præſulum Hiſpalenſium excidit, uſque ad Joannem hujus nominis primũ, qui vixit uſque ad annum Domini CCLXXVIII. Cujus ſucceſſor fuit Sanct. Carpophorus, qui cum ejus diacono Abundio à Marciano Bæticæ Præſide martyrio coronatus fuit anno CCLXXXV. Illi ſucceſſor aſſignatus fuit Sabinus, cujus ævo martyrium ſubière SS. Juſta & Ruffina: tandemque plenus dierum & bonorum operum requievit in Domino anno CCCLXXIV. ut referunt Spinoſa, & Quintana-Dueñas ipſius vitæ ſcriptores. Sabinus iſte primus hujus nominis Hiſpalenſis Præſul ſubſcripſit huic Concilio, & poſtea interfuit Concilio Toletano celebrato anno CCCXIII. ut referunt Eutrandus in *fragment.* numer. 16. Julianus in *Adverſ.* num. 131. Audiendus tamen non eſt Spinoſa, qui lib. 2. *hiſt. Hiſpal.* cap. 8. exiſtimavit etiam hunc Sabinum interfuiſſe Concilio Arelat. II. celebrato ann. CCCXIV. nam in eo tantùm ſubſcribit Sabinus Presbyter ex provinciæ Hiſpaniæ civitate Bætica: nam ſi ut Epiſcopus Hiſpalenſis ſubſcripſit in præſenti Concilio anno CCC. quomodo tanquam Presbyter tantùm poterat intereſſe Concilio Arelat. anno CCCXIV. celebrato? Unde rectiùs exiſtimavit R. Caro in *antiquit. Hiſpal.* capit. 34. circa finem, & in Notis ad Flav. Dextr. anno Chriſti LVI. Sabinum illum fuiſſe Presbyterum, & originarium Utrerenſis civitatis, quæ olim Bætica dicebatur. GONZALEZ.

Multa hoc loco profert D. Gonzalez deſumpta ex Chronicis Dextro, Luitprando (aliàs Eutrando) & Juliano Perez adſcriptis, quæ notha, vel ut minimum ſuſpecta ſunt doctiſſimis hominibus intra & extra Hiſpaniam, ut ſæpe aliàs monui. Si autem verum ponatur quod laudatus interpres cum illorum defenſoribus inquit de Sabino hujus nominis primo Præſule Hiſpalenſi, & vitâ functo anno Chriſti CCCLXXIV. convincitur palam, diverſum fuiſſe & longè poſteriorum Sabino illo à S. Cypriano memorato, qui anno circiter CCLVII. electus fuit Epiſcopus in locum Baſilidis. Quis enim credat, unum eundemque Sabinum in Epiſcopatu exegiſſe centum decem & ſeptem annos?

Verùm adhuc poſito quòd Sabinus ſecundo loco ſubſcribens huic Concilio ſit alius à Sabino illo ſuffecto in locum Baſilidis, difficillimè credi poteſt, eundem perduràſſe uſque ad annum CCCLXXIV. Sive enim Concilium hoc celebratum fuerit anno CCC. ut D. Gonzalez cum ſuo illo Dextro, ejuſque defenſoribus vult, ſive anno CCCIII. ut nos infrà Differt. XVI. ſtabiliemus, certum eſt, Sabinum hoc loci ſubſcribentem ſecundo loco inter tot alios Epiſcopos, jam tum fuiſſe Præſulem valdè antiquum, aut etiam ſenem. Quomodo ergo putandus eſt permanſiſſe aliis ſeptuaginta annis uſque ad CCCLXXIV. Hæc & plura alia ἄτοπα & ἄπιστα occurrunt paſſim in illis Pſeudo-Chronicis, quorum pleraque in hoc Opere diſſimulanda erunt, ne illud prolixius juſto evadat. Sat itaque ſit pauca quædam ex innumeris indicare ac rejicere. CARD. DE AGUIRRE.

III. Smagius Epiſcopus Biguerrenſis. Vulgata.	III. Synagius Epiſcopus Agabrenſis. *Emendata.*

SAnagium alii Mss. *Synagium* Lucenſis & Hiſpalenſis, non III. loco, ut in editis, ſed V. *Biguerram* conſtituit Ptolemæus in Conteſtanis non procul à Salaria. Antonius Beuterus ait, civitatem Hiſpaniæ eſſe, hodie *Veiar*, caput Ducatûs de Vejar. Sed diſplicet, quòd in ea fuiſſe Epiſcopatum, nuſquam legerim. Epagrenſem referunt CC. Mss. Lucenſis & Hiſpalenſis. Ipagrum autem Antonino Pio à Gadibus versùs Cordubã ponitur; ſed Agabrenſis aut Egabrenſis (ut in aliis CC. Mss.) legendũ mihi magis placet, quòd in ſubſcriptionibus presbyterorum (quas ſtatim referemus) Victorinum ab Agabro huic etiam Concilio interfuiſſe videamus. Subſcriptionem præterea Joannis & Sophronii Epiſcoporum

Agabrenſium in Concilio Toletano III. legimus. Alterius tacito nomine extat in IV. In VIII. ſubſcripſit Bancada Epiſcopus Agabrenſis, & in VIII. Selva. In Hiſpalenſis II. Canone I. V. & VIII. fit mentio de Eccleſia & Epiſcopo Agabrenſi, & ex conqueſtione Theodulphi Epiſcopi Malacitani, Canone I. liquet Agabrenſem Eccleſiam non longè abſuiſſe à Malacitana: nam ejus terminos ab Epiſcopo Agabrenſi, Illiberritano, & Aſtigitano uſurpari conqueſtus eſt olim. In diviſione Wambæ Regis, Egabrenſem Epiſcopum conſtat ſubjectum Archiepiſcopo Hiſpalenſi: illius terminos hos conſtituit: *Egabro teneat de Vbeta uſque Malam-Sayam, de Carta uſque Suitam*. Hanc eandem eſſe putem cum illa, quæ *Cabra* nunc dicitur; quod confirmat Rex Alphonſus [m] X. Referens enim eandem diviſionem Epiſcopatuum Wambæ Regis, inter ſubjectas ſedes Archiepiſcopo Hiſpalenſi, ſeptimo loco Agabrenſem enumerat his verbis: *El Obiſpado de Agabro* (*eſta es* Cabra) *faſta Udeda, & deſde Ubeda faſta Malaſaxa, & deſde hi faſta Certama*.

[m] *Rex Alfonſ. in hiſt. Hiſpan. general. par. c. 52.*

COMMENTARII NOVI.

IN aliis Codicibus legitur *Senagius Bracarenſi*; & apud Flav. Dextr. in *chron.* anno CCXC. habetur: *Senagis Epiſcopus Bracarenſis floret, interfuit Concilio Illiberitano*. Unde Pedraza I. p. *hiſt. Granat.* cap. 12. exiſtimat *Senagium*, *ſeu Sinagrium* Epiſcopum fuiſſe Bracar. & adfuiſſe huic Concilio. In aliis Codicib. legitur *Biguerrenſis*; ſed falsò, cùm ea Eccleſia ſit in Gallia longè diſtans ab Illiberi, neque credi poſſit perſecutione Diocletiani ingruente integrum fuiſſe externis Epiſcopis ad Concilium hoc accedere, quando non omnibus Hiſpanis id datum erat. Legendum igitur eſt: *Sinagrius Bracarenſis*, qui Eccleſiam Bracarenſem rexit ex anno CCXCIX. uſque ad CCCXIII. ut refert Acuña in ejus vita; vel legi debet: *Victor Epiſcopus Agabrenſis*, qui præfuit Eccleſiæ Agabrenſi per annum CCC. ut ex veteri Catal. Præſulum ipſius Eccleſiæ tranſcripto à Tamayo tom. 2. *Martyrol.* die 13. Martii liquet, ubi ita legitur: *Victor hujus nominis primus Epiſcopus Egabrenſis interfuit Concilio Illiberitano anno CCC.* Nec ſi hæc litera retineatur, abſonum erit aſſerere juxta Flav. Dext. Senagrium interfuiſſe huic Concilio, & ejus nomen à notario omiſſum fuiſſe. Egabrum civitas fuit Bæticæ à Græcis condita, hodie *Cabra* dicitur. jam à primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopali Cathedra decorata reperitur; ejus mentio extat in c. 1. 16. q. 3. Plura de ea adducunt Morales lib. 12. *Chron.* c. 90. Medina lib. 2. c. 65. Roder. Mendez in *popul. Hiſp.* cap. 51. fol. 106. GONZALEZ.

Gertæ Higuerianæ, & Tamayanæ.

IV. Pardus Epiſcopus Menteſanus.

PArdus in Luceuſi & Hiſpalenſi VII. loco refertur. *Mentiſa* legitur apud Ptolemæum & alios, non rectè. *Menteſa* reſtituendum ex Plinio & vetuſtis lapidibus, quorum hæ duæ inſcriptiones leguntur apud Cyriacum Anconitanum. Prioris hæc:

DEO. TVTELÆ. GENIO.
MENTESANI.

Alterius hæc:

DEO. MANIVM. CALPVRNIÆ L. F.
SCANTVRÆ.
HVIC. ORDO. MENTESANVS. FVNDVM. PATRIÆ.
PVBLICVM OB MERITA.
DEDERAT.

In emendatis etiam CC. Mss. Conciliorum Hiſpaniæ *Menteſanus* dicitur: quare Itinerarium Antonini emendari neceſſe eſt; dum recenſens oppida à Tarracone in Carthaginem Spartariam; & à Carthagine in Caſtulonem; poſt Viniolim *Menteſebaſtiam* commemorat, M. P. XX. ad Caſtulonem: cum legendum ſit, *Menteſa & Baſti*: quæ ut illi adjuncta eſt, ſic & disjungi oportet; & *Menteſa ac Baſti* ſeparatim legendum. Cluſius Menteſam eam dixit quæ nunc *Jaën*. Sed repugnat, quod ſcripſit Rodericus Archiepiſcopus Toletanus [n]. De Hiſpaniæ enim generali expugnatione loquens, narrat Taric ducem, cum grandi exercitu veniſſe Menteſam prope Giennium, & civitatem funditus diſſipâſſe. Diverſa ergo urbs eſt Menteſa à Giennio. Reſendius & Vaſæus civitatem Bæticæ provinciæ vulgò *Montejo*, non procul à Cazorla eſſe ajunt; quod & mihi placet. Inter ſubjectas Epiſcoporum ſedes Archiepiſcopo Toletano, Montogiam, ſeu Menteſam Raſis Arabs commemorat, & Wamba Rex in diviſione Epiſcopatuum, ante Accitanum conſtituit Menteſanom, utrumque ſubjectum Archiepiſcopo Toletano, poſtea quàm Menteſani Epiſcopatûs terminos poſuiſſet. *Menteſa* (inquit) *teneat de Ecija uſque Securam*;

[n] *Rodericus Archiepiſcopus Toletan. lib. 3. hiſt. Hiſpan. cap. 22.*

de

de Lila uſque Pulicenam. Mentiſam Hiſpanè vocavit Rex Alphonſus [o] X. Referens enim diviſionē Wambæ, inter ſubjectas ſedes Archiepiſcopo Toletano, III. loco Menteſanam recenſuit his verbis. *El Obiſpado de Mentiſa tenga deſde Eziia faſta Segura; & de Lilia faſta Puligena.* Joannis Epiſcopi Menteſani ſubſcriptio exſtat in Concilio Toletano III. & Jacobi in IV. V. & VI. Froylæ in VIII. Expugnatâ verò Menteſâ à Taric Arabum duce, nullam in Conciliis Hiſpaniæ Epiſcopi Menteſani ſubſcriptionem reperio. oppidum nunc Giennenſi Epiſcopo paret.

[o] *Diviſio Wambæ apud hiſt. gener. Alfonſi Regis X. par. 2. cap. 51.*

COMMENTARII NOVI.

ALIBI legitur *Pantardus Menteſanus*. Circa locum Menteſæ hiſtorici Hiſpani, & Geographici in varias diſtrahuntur ſententias. Vaſæus in *Chron.* pag. 49. ait, *Menteſam* in Bætico Reſendio fuiſſe, ubi nunc dicitur *Montizo*, abludente voce, & Roder. Archiepiſc. lib. 3. c. 21. prope modum affirmante Menteſam fuiſſe prope Giennium, atque ejus Præſulem Pardum Concilio Illiberritano interfuiſſe. Sed rectiùs A. de Morales in *Antiquitat. Hiſpan.* contendit ſitam fuiſſe Menteſam propè Cazorlam in nemore S. Thomæ. Ipſum ſequuntur Loaïſa in Concilio apud Lucum pag. 150. Bivar. ad Flav. Dextr. ann. LIV. & CCC. Pedr. 2. p. *Hiſt. Gran.* cap. 6. GONZALEZ.

V. Catonus Epiſcopus Corſicanus. *Vulgata.*	V. Cantonius Epiſcopus Virgitanus. *Emendata.*

CAntonius in Lunenſi, & *Corſutanus*, & nono loco: *Corſicanus* alii. Corſicæ inſulæ Epiſcopum fuiſſe tunc, & ex ea in Hiſpaniam veniſſe ad hoc Conciliom Catonum, auctor eſt [p] Vaſæus; ſed Mss. fide non probâ; in Corſica enim inſula tunc fuiſſe Epiſcopum apud melioris notæ auctorem legi neminem. In Codice Hiſpalenſi, & aliis Mss. non *Corſicanus*, ſed *Urgitanus* nuncupatur: quos probo. quia inter ſubſcriptiones presbyterorum, XVI. loco *Januarius ab Urci* cernitur, quem comitem Cantonii hujus Epiſcopi fuiſſe putârim. *Virgi* oppidi meminit Pomponius Mela [q]. *In illis oris* (inquit agens de Bætica) *ignobilia ſunt oppida* (& quorum mentio tantùm ad ordinationem pertinet) *Virgi in ſinu quem Virgitanum vocant*. Plinius ſinum Urgitanum, ſed reponenda eſt litera I. ut legatur Virgitanum. Quidam volunt eſſe oppidum Aragoniæ in confinibus regni Navarræ, quod hodie *Verga* appellatur. Ambroſius Morales [r] *Vera* nunc dicit eſſe, vel *Veja* in Bætica, non procul ab Almeria: ſed ego potiùs crediderim ipſam Almeriam fuiſſe, quòd munita vaſtiori ſinu, à quo Virgitanum appellari ſcripſit Mela. Facit pro hac ſententia Rex Alphonſus X. [s] qui inter ſedes ſubjectas Archiepiſcopo Toletano, ſexto loco Urcitanam refert his verbis: *El Obiſpado de Urgi (eſta es Almeria) tenga deſde Conſtan faſta Carthagena, & de Caſtro faſta Midane.* In Concilio Toletano V. Marcellus Eccleſiæ Urcitanæ Epiſcopus ſubſcripſit, in VIII. Daniel diaconus Marcelli Urcitanæ Eccleſiæ Epiſcopi.

[p] *Vaſæus in chronico Hiſp. c. 22.*

[q] *Pomponius Mela lib. 2. c. 6.*

[r] *Ambroſ. Moral. lib. 1. c. 32.*

[s] *Alfonſus Rex. 2. part. hiſt. generalis cap. 51.*

COMMENTARII NOVI.

VERGI urbs ſita fuit in ora maris, & ab ea dictus eſt ſinus *Vergitanus*, qui è Vergi extenditur uſque ad promontorium Scombrar. vulgò *Cabo de palos* dictum, cujus caput eſt Almeria, ubi traslata fuit ſedes Epiſcopalis. de ea aliqua notârūt Bivar. ad Flav. Dextr. anno LIV. Pedraza 2. p. *hiſt. Gran.* c. 6. Tamayo *die 1. Aprilis* Ludov. IX. in *deſcript. Hiſp.* c. 23. GONZALEZ.

VI. Valerius Epiſcopus Cæſarauguſtanus.

VAlerius in CC. Mss. undecimo loco, non ſexto. Cæſarauguſtanam Eccleſiam D. Jacobi doctrinâ inſtitutam & illuſtratam, ab illoque Epiſcoporū ordinem initiumque ſumendum, veterū tradunt annales, & primum ejus civitatis Epiſcopum D. Athanaſium, unum ex illorum numero, quos vel Jacobus Apoſtolus ad fidem noſtram primùm in Hiſpania convertit, vel Petrus miſit. Poſt illum, Sanctum Felicem, quem divus Cyprianus [t] fidei cultorem & defenſorem veritatis appellat. Poſt Felicem, hunc divum Valerium, quem in perſecutione Diocletiani & Maximiani graviſſimum exilium, & mortem paſ-

[t] *Cyprianus Epiſtola 68.*

paſſum diximus u : cujus corpus erat antea in oppido vulgò *Strada* comitatûs Ripacurcenſis; ſed tranſlatum deductumque ſervari & coli hodie ſummâ veneratione in alio vocato *Roda*, Comitatûs Cathalaunenſis, tradit [x] Antonius Beuter: caput tamen illius Cæſarauguſtam tranſtuliſſe Alphonſum II. cognomento *Caſtum*, Aragoniæ Regem, [y] Hieronymus Blanca, Martyres ſuos Cæſarauguſtanos an. CCCVI. mortem obiiſſe ſcribit [z] Ambroſius Morales, hocque anno, vel paullò pòſt è vivis exceſſiſſe Valerium, Beutero & mihi ſit probabile: ſed probabilius & certius multò, hunc eumdem fuiſſe cum eo, qui Concilio huic Illiberritano interfuit. Quod autem torſit Baronium, diligentem ſatis ac eruditum Eccleſiaſticorum annalium ſcriptorem, & fateri coëgit duos Valerios Epiſcopos Cæſarauguſtanos; alterum à Daciano Diocletiani Præſide in Hiſpania Martyrem effectum, de quo ſuprà: cujus martyrii memoria, & feſti celebritas ex Martyrologio Romano V. Kal. Februarii agitur, ubi hæc ſcripſit [a] Baronius. Alterùm verò hunc, cujus ſubſcriptio extat in Concilio hoc Illiberritano: facilius eſt multo, quàm ut tanti viri ingenium potuerit exercere. De quo ut extero, non tam mirandum, cùm in ſecundis præſertim curis, rejectâ priori opinione, hanc lubentiſſimè ut veriorem amplexus ſit, quàm de Hiſpano [b] Antonio Auguſtino, pio, doctoque Tarraconenſium Archiepiſcopo, qui tametſi in Aragoniæ annalibus diù maximè eſſet verſatus, non unum, ſed duos facit hos Cæſarauguſtanos Epiſcopos Valerios, eodem quo Baronius ductus argumento: quos recèns ſequutus eſt [c] Hieronymus Blanca: cùm unus & idem ſit, qui Concilio huic ſubſcripſit, paulloque pòſt in perſecutione Diocletiani & Maximiani à Daciani multatus exilio, ad montes, qui Cingâ flumine alluuntur, & vitæ curſum feliciter conficiens, animam naturæ & creatori debitam felicius reddidit. Nec tanti momenti eſt quod Cæſar Baronius primùm ſcripſerat, ſibi auxiſſe dubitandi occaſionem, anſamque dediſſe, ut crederet duos hos Valerios Epiſcopos fuiſſe, quòd [d] Prudentius agens de Martyribus Cæſarauguſtanis, de pluribus Valeriis meminiſſe dicatur, dum ſcripſit:

Inde Vincentì tua palma nata eſt.
Clerus hinc tantum peperit triumphum,
Hinc ſacerdotum domus infulata
Valeriorum.

u *Hoc lib.* 1. c. 4.
x *Anton. Beut.* 2. *p.* hiſt. Hiſp. cap.
y *Hieron. Blanca lib.* De reb. Arag. in vita Alphonſi II.
z *Ambroſ. Moral. lib.* 10. hiſt. Hiſp. *cap.* 9.
a *Cæſar Baronius* 2. *tomo* annalium Eccleſiaſt.
b *Anton. Aug.* in *Epiſtola de Epiſc. Cæſarauguſtanis ad Hieron. Blanc.* quæ extat ad fin. *Commentar.* De reb. Aragon.
c *Hieron. Blanca eod. lib. in princip.*
d *Prudent.* in Periſteph. *hym.* 4.

Nam præter D. Valerium Confeſſorem & Martyrem, qui interfuit huic Concilio, & poſtea à Daciano exilio damnatus apud Cingam fluvium, extremum abſolvit vitæ diem; alterum fuiſſe Valerium Epiſcopum Cæſarauguſtanum, ejus probat ſubſcriptio in Concilio I. Cæſarauguſtano: ſecundum enim fuiſſe à ſancto Valerio, inde comprobaverim, quòd in Concilio Sardicenſi, cui etiam interfuit Oſius, Caſti Cæſarauguſtani Epiſcopi ſub ſcriptio ſit, quem D. Valerio jam mortuo ſucceſſiſſe neceſſe eſt.

Sanctum hunc Valerium habuiſſe D. Vincentium diaconum in promulgando verbo Dei ſocii propter balbutientis linguæ impedimentum, quo Valerius detentus officio fungi non poterat, in vita ejuſdem ſancti Vincentii traditur; quo fit, ut ad exiſtimandum adducar, D. Vincentium Martyrem Valerii comitem cum Epiſcopo Valerio adfuiſſe in hoc Concilio Illiberritano: quòd tres diaconi Epiſcopum tunc comitarentur ex præcepto Lucii Papæ, diaconoſque interfuiſſe Conciliis, etiamſi caruerint ſententiæ ferendæ auctoritate [e] D. Iſidorus teſtatur. *Et coronâ* (ait) *factâ de ſedibus Epiſcoporum, presbyteri à tergo eorum reſideant, quos tamen ſeſſuros ſecum Metropolitanus elegerit, qui utique & cum eo judicare aliquid, & diffinire poſſint. Diaconi in conſpectu Epiſcoporum ſtent.* Concilio Arelatenſi II. interfuiſſe duos Cæſarauguſtanos, Clementium presbyterum, & Ruffinum exorciſtam, legimus; Epiſcopi nomen non legimus. Cujus forſan ea cauſſa fuit (ſi Clementius non erat Epiſcopus, ut alii contendunt) quòd Caſtus Cæſarauguſtanus Epiſcopus ex Oriente nondum revertiſſet: nam ejus ſubſcriptionem & Oſii & aliorum in Concilio Sardicenſi haberi, ſuprà meminimus. Eccleſiam Cæſarauguſtanam ſingulari amore & benevolentiâ proſequutum fuiſſe Joannem Papam XXIII. quem alii XXII. volunt, & in Metropolitanam erexiſſe, quinque Cathedralibus Eccleſiis aſſignatis ex undecim quæ Tarraconenſi ſuberant, [f] Platina ſcribit: tempore Jacobi II. Regis Aragoniæ, addit [g] Hieronymus Blanca anno MCCCXVIII. primumque Archiepiſcopum D. Petrum Lupi de Luna. Conſtat etiam hinc Concilium hoc non unius provinciæ, ſed Hiſpaniæ fuiſſe Generale, ut fuerunt Toletana in Hiſpania multa, Pariſienſia in Gallia, Carthaginenſia in Africa, eâque ratione, non cum provincialibus modò; ſed cum his, quæ Nationalia vocant, auctoritate æquari oportere.

e *D. Iſidor. lib.* De modo celebrandi Concilia.
f *Platina* in vita Ioann. XXII.
g *Hieron. Blanca* in Comment. rerū Aragon. in vita Jacobi II.

COMMENTARII NOVI.

NEQUEO probare ſententiam doctiſſimi Mendozæ, & aliorum exiſtimantium, Felicem illum *de Cæſarauguſta* nominatum à S. Cypriano in Epiſtola ad Clerum & plebes in Hiſpania conſiſtentes, fuiſſe illius urbis Epiſcopum. Dumtaxat enim Presbyter erat, & alter ab illo alio Felice, qui fuit ſuffectus ſimul cum Sabino in locum Baſilidis & Martialis gradu dejectorum: ut ſuprà oſtendi ſatis Diſſertat. XIV. num. 11. & tribus ſequentibus.

Si vera eſſet opinio arbitrantium, Concilium hoc fuiſſe celebratum eodem tempore, quo Nicænum, aut paullò pòſt; difficile admodum verificari poſſet, Valerium Epiſcopum ipſi ſubſcribentem, fuiſſe illum, qui ſimul cum S. Vincentio Diacono ſuo, ac martyrii ſocio, & interprete ſimul ob balbutiem linguæ, coram Daciano apud Valentiam conſtanter fidem profeſſus fuit. Verùm cùm certum ſit, Concilium hoc longè antea, & vivente adhuc eodem S. Vincentio Martyre, celebratum

fuiſſe

Digitized by Google

fuiſſe (ut fuſiùs oſtendemus Diſſert.XVI.) dubitari nequit. Felicem hunc ſubſcribentem eſſe illum ipſum Vincentii ſocium in fidei confeſſione.

Id planè conſtat ex antiquiſſima & perpetua traditione, tum ex vetuſtis Martyrologiis. Trevirenſe S. Maximini ait: *In Hiſpania, civitate Valentiâ, paſſio S. Valerii Epiſcopi, & Vincentii Diaconi ac Martyris, qui paſſi ſunt ſub Daciano Præſide.* In Florario Ms. legitur ad diem 19. Januarii: *Item S. Valerii Martyris. Hic B. Vincentium Levitam ad omne opus bonum aptavit, cum quo apud Cæſarauguſtam civitatem martyrium tolerat anno MCCCV.* Nimirum, martyrium inchoatum in ea urbe, ex quâ Valentiam ligati aut ferro onuſti delati ſunt. Ms. Dungalenſe pariter Valerium ac Vincentium ejus Diaconum in martyrio conjungit. Certum itaque eſt, Valerium huic Concilio ſubſcribentem, eſſe illum ipſum tempore Diocletiani paſſum ſimul cum S. Vincentio; non verò alium poſteriorem, præſertim ſubſcribentem an. CCCLXXX. Concilio Cæſarauguſtano, ut ſuo loco videbimus: niſi quiſpiam tribuat illi annos pluſquam Neſtoreos.

Mitto quorundam farragines ad idipſum confirmandum ex Pſeudo-Chronicis Dextri, & Maximi, ac verſibus huic adſcriptis, quos nullatenus ille compoſuit, ſed quidam alius verſificator nuperus, & ne quidem Poëtæ titulo dignus. Solùm enim ex Poëtis accepit licentiam fingendi, & comminiſcendi fabulas, quibus Eccleſiaſticam Hiſpaniæ hiſtoriam, antea puram & exploratam, perverteret: elegantiam autem, & ſeveras matri leges nullatenus didicit. Adi Bollandum Tomo II. Januarii ad diem 28. & Carrillum ab eo laudatum, qui pariter commenta huc ſpectantia ſimul cum Chronico Dextri nomine edito reſpuunt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

VII. Melanthius Epiſcopus Toletanus.

SUCCESSIT Melantius D. Eugenio Martyri, primo Toletanæ ſedis Epiſcopo, D. Petri & B. Dionyſii Areopagitæ diſcipulo; à quo ponderis plurimum ad eximiam hujus Concilii vetuſtatem accedit. In CC. Mss. XIII. non VII. loco ejus ſubſcriptio, ex notarii teſtimonio, cernitur: Quod confirmat etiam eam ſententiam, quâ dixi Archiepiſcopos, & Metropolitanos hujus Concilii ævo in Hiſpania (ut hodie) non fuiſſe. ſi Archiepiſcoporum enim, & Metropolitanorum gradus inſtitutus receptuſque in Hiſpania eſſet jam inde à tempore Apoſtolorum, ſedendi, loquendi, & ſubſcribendi privilegio uterentur: quod tamen omiſſum eſt in hoc Concilio, tam ab Epiſcopo Toletano Melantio, quàm à Sabino Hiſpalenſi, & Liberio Emeritenſi: quod quidem, licèt modeſtiæ fructum vellent percipere, facturi non eſſent, niſi cum gravi honoris ſui jactura, & earum ſedium detrimento, quarum auctoritati augendæ, non minuendæ ſe præfectos agnoverant. Melantium accepimus tunc Eccleſiæ Toletanæ Epiſcopum fuiſſe, cùm diva Leocadia ſæviente perſecutione Diocletiani & Maximiani, glorioſâ confeſſione Toleti factâ, vitam cum morte, vel mortem potiùs cum vita ſempiterna commutavit.

Hinc etiam conſtat, Concilium hoc fuiſſe Hiſpaniæ Generale; quod Epiſcopos Bæticæ provinciæ, Toletani etiam comitati ſint. Toleto ſuberant olim Oretum, Beatia, Menteſa, Acci, Baſti, Virgi, Bagaſtri, Ilici, Setabis, Dianium, Valeria, Valentia, Secobrica, Arcabica, Complutum, Segoncia, Uxama, Secovia, & Palentia; hodie autem parent illi Corduba, Palentia, Uxama, Segoncia, Valeria ſeu Concha, Guiennium, Secovia: & quæ anno Domini MDLXVI. adjuncta eſt, Eccleſia Carthaginenſis.

Cæterùm, ſi majeſtatem & ſanctitatem Toletanæ Eccleſiæ lubeat ſpectare, ſi Antiſtitum amplitudinem & potentiam, ſi cleri nobilitatem, ſi ſacerdotiorum numerum & proventus, ſi Eccleſiaſticæ ſupellectilis ornamenta, ſi divini cultûs ſplendorem & magnificentiam, ſi religionem & multitudinem Conciliorum Provincialium & Nationalium in ea coactorum, ſi præcipuam D. Virginis tutelam, quam ſacro ſuo deſcenſu & præſentiâ confirmavit; comperiemus non ſolùm inter Hiſpanicas, Urbani II. & inſequentium Pontificum gratiâ, Primatûs honorem & privilegia jure obtinere: ſed poſt Romanam, inter reliquas terrarum orbis meritò nunc haberi ſecundam.

COMMENTARII NOVI.

MIRA ſunt & ſpecioſa quæ de Melantio hoc Præſule Toletano, ſubſcribente Eliberitanæ Synodo, leguntur in Pſeudo-Chronicis, Dextri ad ann. CCLXXXVI. Juliani ad CCLXXXI. & CCLXXXVIII. Luitprandi fragmento IX. & XII. ad annos CCCII. CCCV. ac CCCX. à nullo prorſus veterum memorata, vel audita, quotquot ſcripſerunt *De rebus Hiſpaniæ*, vel *Magnæ Eccleſiæ Toletanæ*, uſque ad annum milleſimum quingenteſimum nonageſimum. In eo quippe, aut paullò poſt, illa Pſeudo-Chronica, & alia ſimilia, excogitata fuerunt & evulgata ab homine inimico veritatis hiſtoricæ, & audaciſſimo, ſi quis unquam fuit, fabularum architecto. Ex eo ſine delectu nimiâ fide, & criſi nullâ, farragines & commenta plura de Melantio mutuârunt plerique recentiores Hiſpani, ac præſertim Quintana-dueñas lib. *SS. urbis Toletanæ* ſæculo IV. pag. 227. & ſeqq. Joannes Tamayus in *Martyrologio Hiſpano* To. V. ad diem 22. Octobris; confundentes illum cum

S. Me-

S. Melanio Epiſcopo Rothomagenſi, qui in Martyrologio Romano eâ die colitur; & plurima alia addentes, quæ nunquam in cogitationem hominum venerant uſque ad finem ferè ſæculi præcedentis, & non abſque rubore legunt erudítiſſimi quique Hiſpani, quibus honor nationis florentiſſimæ, & veritatis amor cordi eſt.

Quin & Bollandus, Henſchenius, & Papebrochius, exteri licèt, idipſum paſſim dolent in vaſtiſſimo & celeberrimo Opere, cui epigraphe: *Acta Sanctorum*: ac ſæpe nominatim traducunt & reprehendunt P. Hieronymum Roman de la Higuera, quamvis ſodalem ejuſdem inſtituti, veluti artificem omnium earum fictionum.

Porrò prædictus Papebrochius Tomo VII. *SS. Maji* pag. 393. ita de illo loquitur: *Non poteram credere relationibus ab Hieronymo Higuera de Roman acceptis, QUIA EUM ESSE NOVERAM, INVENTOREM FABULARUM INFINITARUM, quibus Eccleſiaſticam Hiſpaniæ hiſtoriam integro jam ſæculo inquinari ſæpiùs dolere cogor.* Et inſuper eo loco col. 2. ſeſe accingit *refutandis Higueræ figmentis*. Ac pag. 394. *diviox* ſequenti ait de inſigni & fideliſſimo Hiſtoriographo Hieronymo Zurita: *Libros edidit anno MDLX. utique longè priuſquam Higuera cogitaret de Hiſtoria Hiſpanica ſuppoſititiis ſuis antiquitatibus interpolanda.*

Sanè Joannes Mariana, qui eodem tempore ſimul cum P. Higuera degebat Toleti, & edebat pulcherrimam illam Hiſpaniæ Hiſtoriam; ſicut & CCl. VV. Mendoza ac Loaiſa, qui tunc ediderunt ſuos in hoc Concilium Commentarios, nihil omnino invenêre eatenus ſcriptum de Melantio hoc, niſi quòd interfuerit præſenti Synodo, & ſubſcripſerit tanquam Præſul Toletanus. Unde omnia alia quę leguntur de illo apud recentiores quoſque à centum circiter annis uſque modò, rejicienda ſunt, veluti commenta manifeſta, primùm excogitata à P. Higuera, ac deinde incautè credita, ampliata, & magno conatu protecta ab aliis. Non eget natio aut Eccleſia Hiſpanica, per ſeipſam florentiſſima, tot figmentis illius malè feriati capitis: nec ejus decori conſulunt, ſed potiùs nocent, & fidem ipſam veritatum antiquarum, quibus illa ſolidè innititur, dubitationi aut aleæ exponunt: ut ſæpe monet inſigni vir eruditione, ac ſubacto judicio, D. Nicolaus Antonius in ſua *Bibliotheca Hiſpana*, ubique celebri, & cum eximia doctorum laude receptâ. CARD. DE AGUIRRE.

VIII. Vincentius Epiſc. Oſſonabenſis. Vulgata.	VIII. Vincentius Epiſc. Oſſonobenſis. *Emendata.*

OSSONOBENSIS legi debet ex [h] Plinio, [i] Mela, & vetuſtorum lapidum inſcriptionibus. In muro Phari quidam inſertus extat cum hac:

h *Plin. lib. 4. c. 21.*
i *Pompon. Mela lib. 3. c. 1.*

IMP. CÆS. P. LICINIO
VALERIANO P.F. AVG.
PONT. MAX. P.P. TR. POT.
III. COS. RESP. OSSON. EX D
ECRETO ORD. DEVOT.
NVMINI MAIESTAT
IS. EIVS. DD.

Erat igitur *Oſsonoba* Luſitaniæ civitas in regno Algarbiorum, prope eam, quæ dicitur Pharus, inter Balſam & Aranim. In Luſitania conſtituit Antoninus in Itinerario, M. P. XVI. à Balſa. Id ipſum Plinius [k]: *Ab Ana verò* (ait) *quo Luſitaniam à Bætica diſcrevimus, CC. XXVI. M. paſſ. A Gadibus CII. M. P. additis. Gentes, Celtici, Varduli, & circa Tagum Vetones. Ab Ana ad Sacrum Luſitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyſſippo equarum è favonio vento conceptu nobile, Salacia cognominata urbs Imperatoria, Merobrica: promontorium Sacrum, & alterum Cuneus. Oppida Oſſonoba, Balſa, Myrtilis.* [l] Mela etiam: *In Cuneo ſunt Myrtilis, Balſa, Oſſonoba.* Gothis *Exonoba*, Mauris *Exuba*. Varreyros eam nunc eſſe ait, quæ *Eſtombar* nuncupatur, prope Sylves. Alii oppidum aliud nominatum *Eſtoi*, finitimum eidem civitati Sylves. Antiquos ejus terminos præſcripſit Wamba: *Exonaba* (inquit) *teneat de Ambia uſque Sajam: de ipſa uſque Turrem.* Oxomana tranſtulit Rex Alphonſus X. inter ſedes ſubjectas Archiepiſcopo Emeritenſi, quarto loco Oſſonobenſem retulit, his verbis: *El Obiſpado de Oxomana tenga deſde Amba faſta Saja, è dende faſta la Torre.*

k *Plin. lib. 4. c. 22.*
l *Mela lib. 3. c. 1.*

COMMENTARII NOVI.

CONſentit Vaſeus in *Chron.* c. 20. his verbis: *Oſſonoba civitas erat in regno Algarbiorum prope civitatem quæ dicitur Pharos, à Mauris dicta* Exaba: *in locum Epiſcopi* Oſſonobenſis *ſucceſſit* Silvenſis. *Oſsonobenſis Vincentius interfuit Concilio Illiberritano.* GONZALEZ.

IX. Succeſſus Epiſcopus Eliocrocenſis. Vulgata.	IX. Succeſus Epiſcopus Eliocrotenſis. *Emendata.*

QUÆ

Digitized by Google

QUÆ fuerit olim civitas Eliocrotenſis, ſe ignorare ait m Ambroſius Morales, nec in aliquo antiquorum ſcriptorum ejus extare memoriam; ſed eſt in Antonini Itinerario, quam diſtare ille refert viginti quinque millibus paſſuum à Carthagine Spartaria, itinere, quo Carthagine itur Caſtulonem: ea nunc *Lorca* dicitur, & Epiſcopo vacat. Adfuit cum Succeſſo Epiſcopo Liberalis presbyter de Eliocrota, vel Elioca (utrumque legitur) ut in illius ſubſcriptione dicemus.

m Ant. Moral. hiſt. Hiſp. lib. 10. cap. 31.

COMMENTARII NOVI.

ADſtipulatur Vaſæus in *Chron.* c. 20. ubi ait: *Eliocrotam reperio in Itinerario Antonini Pii, qui ponit eam viginti quinque millibus paſſuum à Carthagine Spartaria diſtantem itinere, quo à Carthagine itur in Caſtulonem, hujus Epiſcopus Succeſſus interfuit Concilio Illiberritano.* GONZALEZ.

X. Patricius Epiſcopus Malacitanus.

MALACA in Bætica, ſedes olim & hodie ſubjecta Archiepiſcopo Hiſpalenſi: illius terminos poſuit diviſio Wambæ: *Malaga* (inquit) *teneat de Data uſque Malocam, & de Tenna uſque Sedes-Campo*. Confinem Eccleſiæ Illiberritanæ ex n Concilio Hiſpalenſi II. liquet.

n Concil. Hiſp. II Can. I.

COMMENTARII NOVI.

MISERATIONE potiùs, quàm ſeriâ confutatione digni ſunt, qui Patricium hunc Epiſcopum Malacitanum Concilio Eliberitano ſubſcribentem, eundem volunt cum S. Patricio Hiberniæ Apoſtolo, & celeberrimo Epiſcopo, cujus feſtus dies celebratur die 17. Martii. Abducuntur in id paradoxon teſtimonio Pſeudo-Luitprandi in *Adverſariis* cap. 7. ubi hæc leguntur: *S. Patricius, qui celebratur 16. Kalend. Aprilis, non fuit Epiſcopus Abernenſis, ſed Malacitanus; qui interfuit Concilio Eliberitano: poſt dum iret in Galliam, venit in Aberniam, & illic obiit.* Legat qui volet omnia quæ de S. Patricio Hiberniæ Apoſtolo ex probatis auctoribus edita habentur apud Bollandum latiſſimè ad diem 17. Martii. Nec verbum inveniet favens huic figmento, ſed potiùs omnia planè contraria. Patricius ille nunquam peregrinatus fuit apud Hiſpaniam, ſed ſolùm apud Galliam & Italiam. Floruit in Hibernia Epiſcopus à tempore S. Innocentii I. Papæ uſque ad obitum S. Leonis Magni, ſexaginta circiter annis, vel etiam nonaginta uſque ad Gelaſium I. toto ferè ſæculo quinto. Patricius verò noſter ſubſcribit huic Concilio initio ſæculi quarti. Itaque ut minimum centum annis, aut centum decem antequam Patricius Hibernus inciperet eſſe Epiſcopus, jam Patricius noſter erat Epiſcopus Malacitanus, & unus ex antiquioribus hujus Concilii. Vide Chrono-taxin annorum Patricii Hiberni apud laudatum Bollandum ibidem pag. 522. & ſeqq. omneſque res illius geſtas: & invenies planè, nullam hactenus fabulam prodiiſſe tam alienam ab omni veritatis umbra aut ſpecie, quàm iſtam. Sed mirandum non eſt, quod veterator ille, qui Dextri, Maximi, Helecæ, & Juliani nomine tot figmenta obtrudit, ſocium iis dederit Luitprandum, ſive Eutrandum, ut alii aliis concinerent, & ex plurium conſonantia probabile aut verum appareret, quod reverâ nullam veritatis umbram habet. Quod ipſum monet Papebrochius in ſuperioribus allegatus, nominatim contra ſodalem ſuum Hieronymum Higueram, omnium earum farraginum inventorem. CARD. DE AGUIRRE.

XI. Oſius Epiſcopus Cordubenſis.

CORDUBA Bæticæ provinciæ civitas ſitu nobilis, Senecæ & Lucani ortu nobilior, Oſii tamen Epiſcopi natalibus, vitâ, dignitate, literis, & auctoritate nobiliſſimæ nomen adhuc retinet. Olim Hiſpalenſis, hodie verò Toletanæ Eccleſiæ ſuffraganea. Interfuiſſe autem Oſium huic Concilio, præter conſtantem & veram editorum codicum, & manuſcriptorum omnium fidem, apparet etiam ex Concilio Sardicenſi, in quo idem Oſius hujus Concilii meminit, retulitque ſancitum à ſe, & reliquis Patribus Canonem XXI. ut proprio loco demonſtrabo. Quâ ratione, demiror o Petrum Antonium Beuter Doctorem Theologum in conquirendis Hiſpanicis antiquitatibus, & conſcribendâ rerum Aragoniæ & Valentiæ hiſtoriâ auctorem ſatis diligentem, dixiſſe, Conſcium Oſii prædeceſſorem huic Concilio interfuiſſe, non Oſium; nominis forſan, ſeu vocis ſimilitudine, aut alicujus vetuſti manuſcripti uſquequaque verâ lectio-

o Pet. Ant. Beut. 1. part. hiſt. Hiſp. cap. 25.

lectione, vel notarum interpretatione deceptum: facilè enim vox Oſius, in Conſciis, potuit irrepere. Nam illud C. primum, nominis Epiſcopatûs, non proprii ſignum erat, & ex poſteriore loco ad caput proprii nominis Oſii ab ignaro exſcriptore præfixum: à quo vir doctus Antonins Beuter ſuſcipere potuit erroris anſam; nam Conſcium Eccleſiæ Cordubenſi præfuiſſe ante Oſium, nuſquam reperio: Quinimmo cùm in perſecutione Diocletiani & Maximiani Oſius abfuerit à Corduba, relegatus paullò poſt finem huius Concilii; facilè creditu non eſt exulem, electum & creatum fuiſſe Epiſcopum Eccleſiæ Cordubenſis; niſi quis illud conjicere velit, Oſii nomen appellativum eſſe, Conſcii verò proprium: quorum prius colligi videtur ex Theodoro Balſamone [p], qui factâ mentione de Oſio, ſic ait; *Epiſcopus Cordubenſis, qui Oſius appellatus eſt propter virtutem, quæ illi inerat &c.* Quod antea prædixiſſe videtur D. Athanaſius [q]. *De maximo autem* (inquit) *& graviſſimæ ætatis viro, eodemque Confeſſore Oſio, qui verè Oſius eſt, id eſt ſanctus, ſuperfluum arbitror mentionem facere.* Quare D. Chryſoſtomus [r] agens de Eſſenis, eos à vitæ ſanctitate ſic nuncupatos, & Oſios etiam hac ipſa de cauſa aliquando dictos ſcribit. *Eſſeni* (ait) *qui etiam Oſii, id eſt, ſancti, dicuntur: hoc enim vult nomen Eſſenorum, à vita honeſtate.* Præter conjecturam hanc quod certius affirmem, nihil habeo: ſicut nec in eo, quod refert ex Damaſo [s], vel Gratianus, vel Palea, illum videlicet fuiſſe filium Stephani ſubdiaconi. In duobus Codicibus vetuſtis, quos habeo manuſcriptos, Oroſius legitur; quare ab utriuſque me aſſenſu ſuſtineo. Illud tamen mihi de Oſio compertum eſt & exploratum, præfuiſſe Eccleſiæ Cordubenſi ſexaginta, & eo ampliùs, annos: id enim eruo ex Epiſtola ejuſdem Oſii ad Conſtantium Imperatorem, quam retulit divus Athanaſius [t] in altera *ad ſolitariam vitam agentes. Ego* (ait) *confeſſionis munus explevi, primùm cùm perſecutio moveretur ab avo tuo Maximiano: quod ſi tu quoque perſecutionem moves &c.* Si ergo à tempore perſecutionis Diocletiani & Maximiani, quo (ut diximus) erat jam Epiſcopus Cordubenſis Oſius, ad illud Conſtantii Imperatoris, ſexaginta, & eo ampliùs, anni effluxerant, ut ipſe & divus Athanaſius teſtantur. *Tantis ac talibus ſceleribus factis* (ait Athanaſius loquens de Arianis) *nihil omnino ſe adhuc feciſſe arbitrantur, quamdiù magnus ille Oſius eorum malitiam expertus non eſſet: nam in eum talem tantumque virum ſuam rabiem protendere ſtuduerunt, neque quòd pater eſſet Epiſcoporum reveriti ſunt, neque quòd Confeſſor erat pudere moti ſunt, neque quod ſexageſimum annum, & eo ampliùs, à confeſſione agebat, reſpexerunt.* Conſequitur veri calculi ſupputatione non ſexaginta tantùm, ſed ſeptuaginta annis ejuſdem Eccleſiæ fuiſſe Epiſcopum: nam Concilium hoc, cui Oſius jam factus Epiſcopus Cordubenſis interfuit, ante illam perſecutionem tribus, aut quatuor annis habitum ſuperiùs oſtendi: ſi ergo ad ſexaginta adjiciamus quatuor, ſexaginta quatuor efficiemus. Ut omittamus tempus, quod ab Oſii electione & conſecratione uſque ad hoc Concilium interfuit, non enim breve fuiſſe inde colligitur, quòd in ſubſcriptionibus, ſive teſtimonio notarii, inter poſtremos illum non retulit, ſed numero undecimum, cùm decem & novem fuerint: nec poſt Epiſtolam ſcriptam, ſtatim è vivis Oſium ſublatum ſcimus. Quare ex his omnibus fit, ſeptuaginta annos, vel paullò minùs, ſi non ampliùs, Oſium Eccleſiæ Cordubenſi præfuiſſe. Ut hinc notare liceat, quàm olim uſitatæ & frequentes fuerint Epiſcoporum translationes. Si in Oſio ætatis gravitas & maturitas (ad centum enim annos perveniſſe, & hæreticos eum maximis tunc viribus oppugnâſſe, teſtis eſt divus Athanaſius) ſi morum integritas, ſi eximia diſciplinarum optimarum cognitio (ab eo enim formulam fidei in Concilio Nicæno conceptam, idem Athanaſius graviſſimus, & oculatus teſtis adſeverat) ſi religionis ſtudium, ſi Catholicæ confeſſionis gloria, cum maxima Conſtantini Imp. amicitia, & familiaritate conjuncta, poſtquam tot Conciliis, & Generalibus, & Provincialibus interfuit & præfuit; efficere non potuerunt, ut ex Corduba ad Eccleſiam aliam ampliorem transferretur, quòd nulla publicæ utilitatis ratio ſubeſſet: egregium profectò videtur, & præclarum ad imitationem religionis, & modeſtiæ Chriſtianæ reliquis exemplum præbuiſſe, & ſummi erga ſponſam Eccleſiam amoris, quam ſemel in fidem ſuam receptam conjunctiſſimè ad extremum uſque vitæ ſpiritum retinuit. Et ut tam religioſum illud, privatum tamen inſtitutum, uberiori Eccleſiæ fructu, publicâ auctoritate fulciretur, in Concilio Sardicenſi [x] Generali graviſſimam in eos pœnam propoſuit, qui avaritiæ, vel ambitioni inſervientes, ad ampliorem Epiſcopatûs dignitatem aſpirarent: eos enim nec laïcam voluit communionem ſuſcipere. Quòd ſi ad excuſationem literas alterius Eccleſiæ ipſos invitantes exhiberent, quòd fraudis ſuſpicione notarentur, nec in fine vitæ communionem debere ſuſcipere propoſuit: quod ſingulari totius Concilii [y] conſenſu decretum eſt.

Illud præterea ad eximiam Oſii fidem, doctrinam, & auctoritatem commendandam attinet, quòd legerim illum Latinè ſolùm ſcientem, Concilio Nicæno [z] Generali in Græcia habito, & ex Græcis Epiſcopis majori ex parte coacto, præſediſſe, & per interpretem ejus ſententiam univerſo Concilio expoſitam, ut in ipſo refertur. *Sancta* (ait) *& magna & Generalis Synodus in Nicæa congregatorum ſanctorum Patrum noſtrorum, per beatum & ſanctum Epiſcopum Oſium Cordubæ civitatis Hiſpaniæ provinciæ, locum tenentem Romani Epiſcopi, cum prædictis ejuſdem ſedis presbyteris, altero ipſum interpretante, dixit: Divinitas non eſt una perſona, ut Judæi opinantur &c.* Quod alibi ſæpè in eodem Concilio repetitum eſt. Audiebat ergo Concilium Nicænum Oſii Epiſcopi Cordubenſis ſententiam Latinis verbis conceptam per Victorem aut Vincentium presbyterum Græcis interpretantem. Similique auctoritate præſediſſe in Alexandrino & Sardicenſi, & interfuiſſe Gangrenſi, exiſtimârim. Niſi quis dicat, illum ut Romani Pontificis Legatum, Romanâ linguâ exprimere ejuſdem ſententiam voluiſſe: nam à Romanorum Pontificum Legatis in Synodis Græcis literas Pontificum nonniſi Latinè, & ex ſcripto recitari conſueviſſe, manifeſtè apparet ex actis Concilii Epheſini.

Sed quia ſummam hanc Oſii viventis felicitatem, ſumma poſtea viventis morientiſque infelicitate deflor uiſſe, quinimmo & evanuiſſe, ſunt qui affirment; cujus ſint hæc teſtimonia ponderis, accuratiori paullò

[p] Theod. Balſam. in princ. Concilii Sardic.
[q] D. Athan. in Apolog. de fuga.
[r] D. Chryſoſt. hom. 44. in Act.
[s] Ex Damaſ. Gratian. in C. Oſius Papa. 5 6. d.
[t] D. Athan. in Epiſtola ad ſolitariã vitam agentes.
[x] Concil. Sardic. Can. I.
[y] Idem Concil. Can. II.
[z] Concil. Nicæn. in c. illo, quod inſcribitur: Tres perſonas intelligere & credere individuè in una divinitate lib. 2. Actis Concil. Nic. apud Alfonſum Piſanũ.

paullò diligentiâ expendamus. Imprimis ſe offert divus Hilarius [a], qui miſerè lapſum Oſium in Concilio Sirmienſi docet, & illum nimium ſepulchri ſui amantem: quòd tormentis cæſus, Conſtantii Imperatoris & Orientalium quorundam impietati conſenſerit. Hilario adſtipulantur Socrates [b], Sozomenus [c], Nicephorus [d], Severus Sulpicius [e], & alii. Sed ſpontaneâ ne, an coactâ voluntate, Oſius impietati Sirmienſi acquieverit, non alios, quàm jam citatos auctores recitabo. Socrates enim ſic ait: *Quoniam autem de Oſio Cordubæ Epiſcopo, quòd animo invito ad Concilium Sirmii habitum acceſſerit, mentionem fecimus, de hac re pauca jam dicemus. Quamquam iſte paullò antè per fraudulentum Arianorum conatum erat in exilium miſſus; id temporis tamen ſtudio & labore Epiſcoporum, qui Sirmii convenerant, factum eſt, ut Imperator illum accerſeret, habens in animo, vel perſuadendo, vel cogendo, eum inducere, ut cum Epiſcopis ibi coactis conſentiret. Nam ſi iſtud factum eſſet, illorum fides periluſtri teſtimonio confirmata videretur: hac de cauſa invitus (ut dixi) acceſſit ad Concilium, ſimulatque verò ſenex ille eorum fidei aſſentire abnuebat, plagæ illi erant inflictæ, membraque machinis diſtorta. Quapropter fidei formulis eo tempore editis, vi & neceſſitate compulſus conſenſit, ſubſcripſitque.* Sozomenus: *Oſius verò initio quidem iſtis conſentire renuit, at poſt vi compulſus, & verberibus (ut fama eſt) licèt ſenex, graviter cæſus, conſenſit, eiſdemque ſubſcripſit.* Nicephorus autem: *Ex Occidente Valens Murſorum, & propter virtutem magnus Oſius Cordubæ Hiſpaniæ urbis Epiſcopus Confeſſor, & Nicænæ Synodi particeps, qui quidem, per invitus tamen, Sirmii affuit. Arianorum enim dolo non dudum antea in exilium pulſus, annitentibus eis qui Sirmium convenerant, imperiali edicto reductus fuerat: ſperaverant enim illi, ſi is ſuffragator eorum, ſive perſuaſione, ſeu vi fieret, multum eum ad conſtituendum, ſtabiliendumque dogma eorum momenti allaturum eſſe; ut qui ſpectatâ fide teſtis, & veluti miraculum quoddam ejus ætatis hominibus haberetur. Verum ubi aſſentiri eis renuit, varios rurſus contracto jam, extenuatoque graviore ætate corpore, ſuſtinuit cruciatus, adeò ut ad fidiculas & verbera pervenerit. quibus ille coactus, tribus eorum formulis aſſenſit & ſubſcripſit.* Severus hæc: *Oſium quoque ab Hiſpania in eandem perfidiam conſenſiſſe, opinio fuit, quod eo mirum, atque incredibile videtur, quia omni ferè ætatis ſuæ tempore, conſtantiſſimus noſtrarum partium, & Nicæna Synodus ille auctore confecta habebatur: niſi fatiſcente ævo (etenim major centenario fuit, ut S. Hilarius in Epiſtola refert) deliraverit.* Hæc ille. Quibus accedit D. Athanaſius [f]: *Tantam vim intulit ſeni* (de Conſtantio Ariano Oſiũ cogente loquitur) *quem Sirmii pro exilio detinebat; & ita eum arctè tenuit, ut afflictus attritusque malis, tandem ægrè cum Urſatio & Valente communicaret.* Et alibi [g]: *Etſi Oſius minis Conſtantii conterritus non videbatur Euſebianis contradicere, vis tamen illa & Conſtantii Tyranni poteſtas, multaque contumeliæ, & interminationes ſatis oſtendunt minimè eum in noſtri condemnatione conſenſiſſe; ſed ſenii imbecillitate imparem verberibus ad tempus ceſſiſſe.* In tam atroci igitur & ſæva perſecutionum tempeſtate, in tam longo annorum decurſu, in tam provecta vel extrema potiùs jam ætate, unicum Oſii lapſum verberibus & fidiculis oppreſſi, non ne antiquæ confeſſionis gloria, graves & religioſi pro fide & Eccleſia ſuſcepti labores, eximia & diuturna vitæ innocentia, ſumma in afflictos omnes commiſeratio, tot excellentium virtutum lumina, novarum majorum virtutum cumulo & acceſſione aucta, & cum his tandem humanæ naturæ imbecillitatis recordatio, apud æquos judices poterunt deprecari? cùm ſtatim reſipuiſſe ab errore tradat Athanaſius [h]; affirmans, eum ad tempus ceſſiſſe verberibus. Elapſo igitur illo, ad antiquam religionem & conſtantiam revertit. Quod apertiùs demonſtrâſſe videtur idem Athanaſius, cùm impiam profeſſionem Sirmienſem ab eiſdem confeſtim auctoribus revocatam, & edicto Imperatoris ſcribit vetitam: cui ſi placere tantoperè Oſio placuiſſet, eandem, quàm paullò antea coactus defenderat hæreſim, expugnare liber jam factus debuiſſet, ut Deo & Imperatori morem debitum, & à ſe optatum gereret. Athanaſius autem ſic ait: *Hac ubi miſiſſent, denuò mutatâ ſententiâ compoſuerunt eam fidem, quam, quia cum Conſulibus edidiſſent, multo pudore & probro perfuſi ſunt, ejuſque exemplaria curavêre, ut cum ſuo more ſententiam mutâſſent, ab his qui eam tenebant, per notarium Marcianum ſurriperentur, & perſuaſo Conſtantio, ut contra eam fidem edicta promulgaret, aliam rurſus fidem conſtituunt, additis (ut quidem ſolent) quibuſdam dictis.* Divus Hilarius [i]: *Fefellerunt* (inquit) *ignorantem Regem ut iſtiuſmodi perfidiæ fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam Eccleſiis nondum regeneratus imponeret, contradicentes Epiſcopos ad exilium coëgerunt: coëgerunt enim nos ad voluntatem exulandi, dum impietatis imponunt neceſſitatem. Sed exulemus ſemper, dum tamen incipiat verum prædicari, Domino enim gratias, quòd ignorationem per vos admonitus Imperator agnovit, & errorem non ſuum, ſed adſtantium, per has fidei veſtræ ſententias recognovit, & ſe invidiâ apud Deum & homines, impiæ voluntatis exemit; cùm legationem veſtram honorificè habens, falſitatem eorum, quorum auctoritate in invidiam deducebatur, coactâ à nobis ignorantiæ ſuæ profeſſione, cognovit.*

Auget tamen vehementiùs ſuſpicionem in Oſium, quod de miſero ejus obitu refert divus Iſidorus [k]. *Oſius* (ait) *Cordubenſis civitatis Epiſcopus, ſcripſit ad ſororem ſuam* De laude virginitatis *Epiſtolam, pulchro ac diſerto comptam eloquio. In Sardicenſi etiam Concilio quàmplurimas ipſe edidit ſententias. Hic autem poſt longum ſenium vetuſtatis, accerſitus à Conſtantio Principe, miniſque perterritus; metuens ne ſenex & dives damnaretur, vel exilium pateretur; illicò Arianæ impietati conſenſit: cujus quidem vitam, ut meruit, confeſtim crudelis exitus finivit. Nam poſt impiam (ut ait quidam) Oſii prævaricationem, dum ſanctus Gregorius Eliberitanus Epiſcopus in Cordubenſem urbem, juxta imperiale decretum, fuiſſet adductus, ac minimè vellet illi communicare, commotus Oſius dixit Clementio Conſtantii præfecto Vicario, ut mitteret eum in exilium: at ille:* Non audeo (inquit) *Epiſcopum in exilium mittere, niſi priùs eum ab Epiſcopatu dejeceris. Ut autem vidit ſanctus Gregorius, quod Oſius vellet dare ſententiam, appellat Chriſtum, totis fidei ſuæ viſceribus exclamans: Chriſte Deus, qui judicaturus es vivos & mortuos, non patiaris hodie inhumanam proferri ſenten-*

a D. Hilar. in lib. de Synodis adverſus Arianos.
b Socrates lib. 2. hiſt. Eccl. c. 26.
c Sozomen. lib. 4. cap. 5.
d Niceph. l. 9. c. 31.
e Sever. Sulpicius lib. 2. hiſt. Sacræ, & alii.

f D. Athan. in Ep. ad ſolitariam vitam agentes.
g Idem in ſua. II. Apolog.

h Idem Athanaſ. in lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ.

i D. Hilar. de Syn. contra Arianos.

k D. Iſid. in princ. libri de ſcriptoribus Eccleſiaſt. in vita Oſii.

ſententiam adverſùs me minimum ſervum tuum, qui pro fide nominis tui, ut reus aſſiſtent, ſpectaculum factus ſum: ſed tu ipſe, quæſo, in cauſſa tua hodie judica, ipſe ſententiam proferre dignare per ultionem. Non ego quaſi metuens de exilio fugere cupio; cùm mihi pro tuo nomine nullum ſupplicium grave ſit; ſed ut multi à prævaricationis errore liberentur, cùm præſentem viderint ultionem. His dictis ecce repentè Oſius reſidens, fastu quaſi Regalis imperii, cùm ſententiam conaretur exprimere, os vertit, diſtorquens pariter & cervicem, ac de ſeſſu in terram eliditur, atque illicò expiravit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementius ille Gentilis expavit: & licèt eſſet judex, tamen metuens, ne in ſe ſimile ſupplicium vindicaretur, proſtravit ſe ad pedes ſancti viri, obſecrans, ut ſibi parceret, qui in eum divinæ legis ignorantiâ peccâſſet, & non tam proprio arbitrio, quàm mandantis imperio. Inde eſt, quòd ſolus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem, nec in fugam verſus eſt, nec paſſus eſt exilium. Unuſquiſque enim timuit de illo ulteriùs judicare. At cùm D. Iſidori opera à Theodiſco Græco Hiſpalenſium Epiſcopo, qui Honorato poſt Iſidorum in eadem Eccleſia ſucceſſit, aſperſa mendaciunculis, & erroribus depravata afferat Lucas Epiſcopus Tudenſis l, vetuſtus rerum Hiſpanicarum ſcriptor, & ob eam cauſſam Hiſpanicæ Eccleſiæ Primatiam (ut vocant) ex Hiſpali Toletum translatam, Cindaſvintho Rege procurante; nihil commoveri debemus, ſi hæc apocrypha apud Iſidorum legamus: dum juſta ſe offerat hæſitandi occaſio, an Iſidoro, an verò Theodiſco illa ſint tribuenda. Et Theodiſco quidem aſcribi poſſe & debere arguunt vetuſti CC. Mſs. D. Iſidori, in quibus deſunt quæ de morte Oſii, & condemnatione Gregorii, in vulgatis inſigni ejuſdem veteratoris fraude inſerta leguntur: ſolùm enim in illis memoratur, Oſium ſcripſiſſe ad ſororem ſuam *De laudibus virginitatis* Epiſtolam pulchro ac diſerto coopertam eloquio, & *De interpretatione veſtium ſacerdotalium veteris Teſtamenti*, & in Sardicenſi Concilio plurimas edidiſſe ſententias. hæc enim vetuſtus Codex D. Iſidori, qui extat in Regio D. Laurentii cœnobio, refert de Oſio: *Oſius Cordubenſis Eccleſiæ, civitatis Hiſpaniarum Epiſcopus, eloquentiæ viribus ſatis exercitatus, ſcripſit ad ſororem ſuam* De laude virginitatis *Epiſtolam, pulchro ac diſerto coopertam eloquio: compoſuitque & aliud opus* De interpretatione veſtium ſacedotalium, quæ ſunt in veteri Teſtamento, *egregio quidem ſenſu & ingenio elaboratum. In Sardicenſi etiam Concilio, quam plurimas edidit ipſe ſententias. Hic autem poſt longum ſenium vetuſtatis, id eſt, poſt centeſimum primum annum, in ipſo etiam limine vitæ, à fidei limitibus ſubruens, ſerpentis jaculo concidit. Nam accerſitus à Conſtantio Principe, miniſque perterritus, metuens, ne ſenex & dives damna rerum, vel exilium pateretur, illicò Arianæ impietati conſenſit, & vocabulum* Homoüſion, *quod ſimul cum Patribus ſanctis, cæteris Eccleſiis ſequendum tradiderat, arreptus impietatis furore damnavit; cujus quidem vitam, ut meruit, confeſtim exitus crudelis finivit.*

Huic conſentiunt alii, in quibus etiam deſunt quæ de Oſio & Gregorio Illiberritano impiè addidit Theodiſcus, & initio libri præfixit, ut faciliùs & breviùs quæ de Oſio divulgari volebat, fierent notiora: cùm in exemplaribus manuſcriptis quinto loco, non primo, Oſii vita ab Iſidoro referatur. Sed concedamus interim commentum illud de miſero Oſii obitu à Theodiſco non additum & ſuppoſitum, ſed verum eſſe & germanum Iſidori opus: inde tamen majus Oſio negotium non faceſſitur; cùm Iſidorus eam hiſtoriam vel fabellam, nec confirmet, nec affirmet; ſed anonymo cuidam auctori acceptam referat: nam ſcribit (*ut quidam ait*) quod facere ſolent, qui vel citandos auctores contemnunt, vel qui res falſas, aut incertas minori periculo procedere volunt. Si ille enim, à quo narrationem Iſidorus accepit, ejus fidei & auctoritatis fuiſſet, ut proprio nomine à tanto viro potuiſſet nuncupari; quorſum ea taciturnitas nominis, & ſilentium? cùm ad confirmandam antiquam vetuſtatis memoriam, exprimi neceſſariò explicarique debuiſſet. Nec his conjecturis ad ferendam in eum auctorem damnationis ſententiam eſt opus, cum certò ſciamus, eum quem tacitè citat Iſidorus, Marcellinum fuiſſe, ſchiſmaticum quendam Italiæ presbyterum, & Luciferiani erroris ſectatorem, qui unà cum Fauſtino ejuſdem impietatis ſatellite opuſculum edidit, geſta continens Epiſcoporum, qui ad deſtructionem *Homouſii* Atiminum convenerant, in quo hæc eadem de Oſio quæ Iſidorus, & iiſdem verbis, nullo adjecto vel detracto, continentur. Sed eſto, ſit Marcellinus ſchiſmaticus (diceret aliquis) ſit Marcellinus hæreticus, ſit apoſtata & infideli deterior, hiſtoriam ſuorum ferè temporum narranti (vixit enim Imperio Theodoſii & Arcadii, quibus Opuſculum illud dicavit) nónne fides adhibenda eſt, ut Gelaſius Papa m docet? *Nunquid nam* (inquit) *in ipſorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, leguntur? nunquid nam veritas refutanda eſt, quia illorum libri (ubi pravitas ineſt) refutantur: aut ideò pravi libri ſuſcipiendi ſunt eorum, quia veritas, quæ in illis inſerta eſt, non negatur? ait Apoſtolus* n: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. *Scimus Apoſtolum etiam de Paganorum libris aliqua poſuiſſe: nunquid ideò etiam cuncta recipienda ſunt, quæ cum his pariter ſunt prolata?* Adhibendam igitur fidem hæretico vera narranti cùm conceſſero, vera eſſe quæ Marcellinus narravit, & æquiùs, & certiùs negabo, graviſſimo inter alia D. Athanaſii o adductus teſtimonio, qui Oſium tradit, pari quâ vixit in Concilio Nicæno & Sardicenſi, conſtantiâ & religione obiiſſe, omniaque ad præclaram fidei confeſſionem, & deteſtationem Arianorum, præſtitiſſe, quæ virum bonum, quæ Hiſpanum nobilem, quæ Chriſtianum Catholicum, quæ fortem athletam, quæ præſtantem Epiſcopum, quæ heroëm ſummum ad conſequendam ſummam æternitatis gloriam oportuit præſtitiſſe. Hæc enim de Oſio ſcribit *ad ſolitariam vitam agentes. Tantam vim intulit ſeni* (Conſtantius nimirùm Oſio) *quem Sirmii pro exilio detinebat, & ita eum arctè tenuit, ut afflictus attrituſque malis, tandem ægreque cum Urſatio & Valente communicaret; ſed tamen ut contra Athanaſium non ſubſcriberet. Verùm ne ita quidem eam rem pro levi habuit: moriturus enim, quaſi in teſtamento ſuo eorum vim proteſtatus eſt, & Arianam hæreſim condemnavit, vetuitque eam à quocumque probari ac recipi.* Athanaſio ſubſcripſit divus Auguſtinus p, nam centum ferè poſt Oſii obitum annos, eum nuncupat Epiſcopum Catholicum,

l *Lucas Epiſcopus Tudenſis in hiſtor. Hiſpan. Ms.*

m *In Gelaſius Pap. I. in tom.* De vinculo anathematis,

n *2. Theſſ. 4. Act. 17*

o *D. Athan. in Ep.* ad ſolitariam vitam agentes,

p *D. Auguſt. contr. Ep. Parmenian.*

& ab

& ab objecta quadam Parmeniani & Donatiſtarum calumnia vindicat. *Quod enim* (ait) *de Oſio dicunt Cordubenſi quodam Catholico Epiſcopo, flagitandum eſt, ut probent, non ſolùm talem illum fuiſſe, qualem dicunt: ſed quòd talis fuerit, manifeſtum illis fuiſſe, quibus eum communicare aſſerunt. hoc enim niſi probaverint, fruſtra dicunt ſe ſciſſe qualis fuerit; quia neſcientibus obeſſe non potuit, a quibus ſe iſti innocentibus ſeparando, propter ipſam ſeparationis ſacrilegam iniquitatem innocentes eſſe non poſſunt: hoc enim magis credibile eſt; ſi tamen Oſius ab Hiſpanis damnatus, à Gallis eſt abſolutus, ſic fieri potuiſſe, ut falſis criminationibus Hiſpani circumventi; & callidâ inſidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent ſententiam, & poſtea pacificè in humilitate Chriſtiana cederent ſententiæ collegarum, quibus illius innocentia comprobata eſt: ne pervicaci & animoſa perverſitate priores ſuas ſententias defendendo, in ſacrilegium ſchiſmatis, quod omnia ſcelera ſupergreditur, cæcitate impietatis irruerent.* Si tam miſerà (ut illi objicitur) Oſius morte periiſſet: nec ab Auguſtino tam honorificâ ſuæ innocentiæ defenſione protegeretur; nec Athanaſius tam acerrimus fuiſſet ejus vitæ & mortis propugnator, patronus, & teſtis. Quibus etiam accedit Hilarius, dum loquens de Oſio ait: *Sed de eo nihil queror, qui iccirco eſt reſervatus, ne judicio humano ignoraretur qualis antea vixiſſet.* Si Oſius eſt reſervatus (poſt lapſum intelligo) ut non ignoraretur qualis antea ejus vitæ curſus fuiſſet; & hunc plenum laboribus pro fide & religione ſuſceptis, innocentiâ & probitate aſſeverant omnes, eſt certè conſentaneum ſatis, quod ſcribit Hilarius, Oſium poſt lapſum Sirmienſem divinâ fuiſſe reſervatū providentiâ, ut peractâ denuò ejus erroris pœnitentiâ, par eſſet exitus Chriſtiana felicitate, ſanctiori vitæ, quam diù peregerat. Quod ſi *Oſii* nomen (Græcè *ſanctum* ſonat) illi inditum eſt ob virtutem & vitæ ſanctitatem, quâ ſemper excelluit, ut auctores ſunt Theodorus Balſamon [q], & divus Athanaſius [r]: cur poſt infelicem exitum, & vitæ contemptam abjectamque ſanctitatem, illi præclarum ſanctitatis nomen ereptum non eſt? Si à fide vivens morienſque aberravit, cur inter Epiſcopos optimè de fide merentes illum refert idem Athanaſius [s]? vel eum planè in Catholicæ fidei unitate vixiſſe fatendum eſt; vel tot viros ſanctiſſimos non levi culpa notandos; quòd eum & vivum & mortuum tam illuſtri ſemper laude decorârint. Urgent & alia plura ad expugnandam Marcellini presbyteri narrationem, quod Cordubæ obiiſſe Oſium dicat, cùm affirmârit priùs à lapſu ſtatim Sirmii crudeli exitu interiiſſe. Quî enim fieri poteſt poſt lapſum ſtatim Sirmienſem Oſium interiiſſe, ſi regrediendi in Hiſpaniam, ſi incolendi Cordubam, ſi diſſerendi cum Gregorio, ſi reum agendi, ſi condemnandi ad extremum illum, & locum, & tempus, & facultatem concedat? Vel me certè conjectura fallit vehementer, vel Oſius Cordubæ nec obiit, nec in Hiſpania, ſed Sirmii, paullò poſt lapſum; ut ex his in quibus edita & exemplaria Mss. conſentiunt, colligitur; ſed apertiùs multo ex divo Athanaſio [t], Oſium narrante Sirmienſem errorem ſtatim retractâſſe, & velut poſtremis tabulis Apoſtolicam & ſanctam Catholicæ fidei profeſſionem obſignâſſe morientem, & omnibus generaliter conſuluiſſe, ut ab Arianorum impietate, velut à contagioſa peſte diffugerent. Illud quoque Marcellini detegit commentum, quòd inſimulet, Oſium perſuaſiſſe Clementio Conſtantii præfecto Vicario, ut Gregorium Epiſcopum Illiberritanum mitteret in exilium, quòd ejuſdem Oſii communionem recuſâſſet. Cur enim credamus, eum qui in Concilio Sardicenſi Epiſcoporum cauſſas ad alios Epiſcopos primùm, vel ad tuam Sedem, gratâ & religioſâ divi Petri Apoſtoli memoriâ (ut ipſe Oſius [u] ait) deferendas, non ut monitor, ſed ut auctor ſuaſit & ſanxit, tam brevi temporis ſpatio nullis minis tormentis ve coactum, ad Vicarium præfectum detuliſſe? aut cur Præfecto magis voluiſſe Oſium deferre, quàm Conſtantio Imperatori, cujus erat ille Vicarius, exiſtimandum eſt? cùm paullò antè, tempore quo Conſtantius Imperator vim Epiſcopis adhibere cœpit, & exilii tædio ad ſuam contendit ſententiam pertrahere, ſic Oſium Imperatori doctè, piè, & conſtanter ſcripſiſſe affirmet Athanaſius [x]. *Ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe. ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus Imperium commiſit: nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ: ita & tu cave, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias.* Aut cur majora & ſanctiora clementiæ ſigna & benignitatis, præfectum Vicarium Gregorio Epiſcopo præſtitiſſe putemus, quàm Oſium Epiſcopum? cùm à divo Auguſtino [z] ſit traditum, adeò eximiæ Oſium fuiſſe pietatis, ut in improbiſſimos quoſque leniorem ferri ſententiam, à Conſtantino ſæpe poſtulârit? aut quonam pacto, ſi cauſſa erat de fide & communione inter Gregorium & Oſium, potuit jure Oſius & auctoris, & rei, & judicis ſuſtinere perſonam? Et ſi Gregorius adeò ſibi faventem ſentiebat Clementium, ut niſi depoſitum ab Epiſcopis, non auderet Epiſcopum exilio mulctare, & depoſitionis pœnam tam iniquo ferebat animo; cur Dei ſolius admirabilem providentiam requiſivit, non verò aliorum Epiſcoporum, vel Sedis tuæ Apoſtolicæ judicium? ut vel interpoſitâ hac juſtiſſimæ dilationis morâ, tam juſti judicii calumniam & calamitatem, ſine novi miraculi expectatione depelleret? Quòd ſi tam mirabilis tandem, & miſerabilis Oſio contigit interitus in Gregorii damnatione; cur rem tantam in vita Gregorii omiſit divus Hieronymus [a]? & de Oſio ſiluêre reliqui Iſidoro vetuſtiores?

S. Doctor vix elapſis ab Oſii obitu LX. annis hæc ſcripſit, licet eorum numeret Mendoza.

q Theodorus Balſa. in Concil. Sardic. Can. I.

r D. Athan. in Ep. ad ſolitariam vitam agentes.

s D. Athan. orat. I. contra Arianos.

t D. Athan. dict. ep. ad ſolitariam vitam agentes.

u Oſius in Concil. Sardic. Can. III.

x Oſii Epiſt. hanc ad Conſtantium Imp. refert divus Athan. in Epiſtola ad ſolitariam vitam agentes.

z D. Auguſt. contra Ep. Parmen. c. 7.

a D. Hieron. lib. de ſcript. Eccl. in vita Greg. Bætici.

Quod autem crudeli exitu illum vitam finiſſe, prodit idem Iſidorus, ad graves profectò ſenectutis morbos, ad varios & maximos corporis cruciatus, quos ab Arianis conſtantiſſimè paſſus eſt, & quorum cicatricibus & reliquiis purgavit, eluit, & lavit Oſius præteriti lapsûs ſordes, & ad breve temporis ſpatium, intra quod poſtea, eodem nimirum anno, Sirmii vitâ functus eſt, cenſeo referendum; non autem ad repentinum illud (ut perhibent) corporis periculum, vel interitum, futuræ calamitatis æternæ grave præjudicium, quod in Hiſpania Oſio accidiſſe ex condemnatione Gregorii narrat apud Iſidorum ex Marcellino Theodiſcus: & hoc tum divinæ ſapientiæ & bonitatis laudem magis commendat; tum ad Athanaſii, Hilarii, & Auguſtini ſententiam Oſium ab hæreticorum calumnia vindicantium magis accedit: quibus & ego lubentiſſimè acquieſco, quòd in re tam gravi fas non ſit aliis auctoribus fidem haberi, quàm

Digitized by Google

his, quorum eſt gravis & ſancta apud viros graves & ſanctos auctoritas. O quanto præclariùs in multis hodie & ſemper ageretur cum Eccleſia, ſi quod Solon olim in ſtabilienda, & capeſſenda Republica apprimè conducere arbitrabatur, hoc ipſum Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi in vindicandis aliorum Epiſcoporum injuriis exequerentur. Interrogatus enim, quanam ratione nullum in ſua Republica ſcelus perpetraretur, ſapienter reſpondit: *Si tam indignarentur illi quibus facta non eſt, quàm quibus facta eſt injuria*. Quod in pia hac Oſii cauſſa, non ſolùm tibi Pontifici ſanctiſſimo, & ſanctorum amantiſſimo, ſed & omnibus qui aliquem pietatis & religionis guſtum habent, probatum iri ſummâ Dei benignitate confido; ut habeat poſthac Hiſpania civem, Valerius comitem, Eccleſia Epiſcopum, Roma Legatum, Concilia Præſidem, & religio noſtra Confeſſorem ſanctum ab impoſita calumnia vindicatum, & falſi criminis notâ liberum.

Illud ad extremum obſervatione hîc cenſeo dignum; quod ad cauſſam hujus Concilii attinet, nihil intereſſe, an beatâ Oſius, an miſerâ morte interierit; cùm ſeptuaginta antea annos, & eo amplius, ſpectata virtute, ſingulari innocentia, recta & præſtanti fide, huic & aliis Conciliis interfuerit. Quòd ſi rectum vitæ curſum extremo ſpiritu detorſit, nihil cauſſa poſterior, etiam deterrima, Catholicæ nocebit priori: alioquin verò, ſi ex miſera hac (quæ Oſio impingitur) impiæ mortis atrocitate, pars aliqua vel ſuſpicio ejuſdem infelicitatis Concilio huic tot annis antea peracto injicienda eſt, eandem & in Nicænum, Sardicenſe, Arelatenſe, Alexandrinum, Gangrenſe, & alia quibus interfuit, vel præfuit, conferri oportebit, quod in nullius ſani mentem cadere poteſt.

COMMENTARII NOVI.

INter alios hoc nomine celebres diverſarum Eccleſiarum Epiſcopos, huic Synodo interfuit Oſius Epiſcopus Cordubenſis, qui Diocletiani perſecutione urgente, vexillum confeſſionis adverſùs impietatem erexit. Quamobrem à Patribus Magnus Oſius Confeſſor eſt appellatus. Coram Præſide ſe fidem Chriſti confeſſum eſſe, ipſemet in literis, quas ad Conſtantium Imperatorem ſcripſit, teſtatur his verbis: *Ego confeſſionis munus explevi, primùm cùm perſecutio moveretur ab avo tuo Maximiano, &c.* recitantur à S. Athanaſio in Epiſt. *ad ſolitariam vitam agentes*: qui & paullò ſuperiùs de eodem Oſio adverſùs Arianos hęc ait: *Neque quòd Pater eſſet Epiſcoporum, reveriti ſunt, neque quod confeſſor erat pudore convicti ſunt; neque quod ſexageſimum annum à confeſſione, & eo ampliùs agebat, reſpexerunt*. Functus multis Pontificiis legationibus qui Conciliis interfuerat, fidem, & Eccleſiam contra hæreticos & ſchiſmaticos defenderat, per Conſtantium Imperatorem, vi coactus contra Athanaſium ſubſcripſit: *vir ætate prægrandi, & corpore imbecillis*: verùm ipſius Athanaſii teſtimonio ſtatim reſipuit. Quod igitur hic Garſias Loaïſa ex Nicephoro & Iſidoro notat, eum fine infelicē fuiſſe, cōmentitiū eſſe, pulchrè tradit Baron. *anno Chriſt. CCCLVII. num. 30. & ſeqq.* BINIUS.

Oſius, ſeu Hoſius natione Hiſpanus, patriâ Cordubenſis, re & nomine *Sanctus*, ut ait Photius in Excerpt. in actibus Alexandri, ibi: *Quibus auditis, Conſtantinus mittit Alexandriam Hoſium, nomine & re* Sanctum, *quem Hiſpaniæ civitas Corduba Epiſcopum habebat*. Quanta paſſus fuerit pro fidei confeſſione, refert Athanaſius in Apolog. de fuga ſua: *Nam de magno & graviſſimo ætatis viro, eodemque confeſſore Hoſio, qui verè* Hoſius *eſt, ideſt* Sanctus, *ſuperfluam arbitror mentionem facere, cùm nullus fortaſsè ſit, qui cognitum non habeat eum ab iſtis quoque in exilium miſſum eſſe: non enim quidquam latere poteſt in viro illo tantæ claritudinis. In qua enim Synodo ille non dux & anteſignanus fuit? quem non ille, rectè tuendo, in ſententiam ſuam pertraxit?* Theodoret. lib. 2. hiſt. cap. 15. *Nam de magno & venerabili ſene, Confeſſore, verè* Hoſio, *quid ego dicam? neminem enim hujus exilii ignarum eſſe arbitror, cùm non modo non obſcurus, ſed potiùs celeberrimus fuerit*. PP. Concilii Nicæni lib. 2. *De eo quod oportet tres perſonas intelligere, ſancta & magna, & generalis Synodus in Nicæa congregatorum ſanctorum Patrum noſtrorum, qui beatum & ſanctum Epiſcopum Hoſium Cordubæ civitatis Hiſpaniæ provinciæ locum tenentē R. Epiſcopi &c.* Præfuit ipſi Concilio Nicæno, & poſtea Sardicenſi. S. Athanaſ. Apolog. 2. *ad ſolitar. Sancta Synodus Sardicenſis, cujus princeps & patronus erat magnus Hoſius*. Illi direxit Conſtantinus celebrem illam conſtitutionem, quæ extat in l. unic. C. Theodoſ. *de his qui in Eccleſ. manumit.* relatā in l. 2. C. Juſtin. eod. tit. Sed poſtea Conſtantius magni Conſtantini filius, hæreſis Arianæ propugnator, exulare juſſit omnes Epiſcopos, qui in condemnationem Athanaſii non ſubſcriberent. Unde Liberius tunc R. P. ſcripſit quibuſdam Epiſcopis & Hoſio noſtro in hæc verba: *Quia in nullo conſcientiam tuam debeo præterire, multi ex Italia Epiſcopi convenerunt, qui mecum religioſiſſimum Imperatorem Conſtantium fuerant deprecati, ut juberet, ſicut ipſi placuerat, dudum Concilium Aquilejenſe celebrari. Vincentium Capuenſem cum Marcello æquè ex Campania Epiſcopo legationem noſtram ſuſcepiſſe Sanctitati tuæ inſinuo*, &c. refert Baronius tom. 3. *Annal.* anno CCCLIII. Sed ingruente ipſa perſecutione, Imperator acceſſit Hoſium, illumque per integrum annum Sirmii detinuit; ac tandem in Conciliabulo Sirmienſi vî compulſus, & verberibus, licèt ſenex, graviter cæſus, conſenſit perfidiæ hæreticorum, ut teſtantur Athanaſius, Socrates, Sozomenus, & Nicephorus relati à Mendoza in præſenti: ſed non ſtatim repentè ore retorto divinam ultionem expertus fuit, ut impoſtores fabolæ volunt; ſed poſtea anno CCC LX. ſanctè pieque deceſſit

abjv-

abjuratâ & anathematizatâ hæreſi Arianâ, ut referunt D. Athanaſius d. Epiſt. *ad ſolit.* his verbis: *Moritur, quaſi in teſtamento ſuo eorum vim* (ſcilicet Arimini) *ſibi à miniſtris Imperatoris factam proteſtatus eſt, & Arianam hæreſim condemnavit, anathematizavit, vetuitque eam à quoquam probari, ac recipi.* Flavius Dexter in Chron. anno CCCLX. illic: *Hoſius centenario major longè, ſanctè pièque decedit, in ſuoque teſtamento profitetur fidem Concilii Nicæni, docetque nunquam propoſitum fuiſſe, vel latum, quod ajunt, unguem ab eo diſcedere, nec minis, nec pollicitationibus.* Et S. Hoſii feſtum celebrat Eccleſia Syriæ die 5. Novemb. in cujus Kalendario ita legitur: *Hodie Hoſii feſtum ſolemne.* teſtaturque Archiepiſcopus Damaſcenus relatus à Bivario ad Flav. Dextr. d. anno CCCLX. num. 2. plures eſſe in Oriente Eccleſias huic Sancto dicatas. Alia plura pro vindicando magno Hoſio à calumnia Marcellini congeſſerunt Baronius anno CCCLVI. Morinus lib. 1. *Exercit.* cap. 20. Coquæus *in Mornæum* fol. 163. Ambroſius de Morales tom. 1. *hiſtor Hiſpan.* Alderete in *antiquitat. Hiſpan.* cap. 2. Rainaud. *de calumnia* ſect. 2. ſerie 3. cap. 26. Valdes *de dignitat. Reg. Hiſp.* cap. 7. num. 20. GONZALEZ.

Vix addi poſſe videtur quidquam in defenſionem Oſii, præter ea quæ eruditiſſimus Mendoza protulit, ac nervosè expendit; & poſtea adnotârunt CCll. VV. Binius ac Gonzalez. Siquid autem fortè ab iis prætermiſſum eſt circa ejuſdem doctrinam, legationes, ac res geſtas, dabimus Diſſert. XVII. ac nonnihil ſtatim. Hoc loci obiter obſervare viſum, Theodiſcum illum, cui tribui ſolet falſatio aut corruptio ſcriptorum S. Iſidori, præſertim initio libri *De Scriptoribus Eccleſiaſticis*, ubi denigratur fama Oſii, non fuiſſe in rerum natura; multò autem minùs locum habere potuiſſe inter Præſules Hiſpalenſes. Id jam abundè, ut credo, oſtenſum relinquimus Diſſert. IV. Excurſu VII. ſatis prolixo: præſertim ex pluribus parachroniſmis & contradictionibus narrationum de Theodiſco extantium inter ſcripta S. Ildephonſi, & memoratarum ab Archiepiſcopo D. Roderico, ac Lucâ Tudenſi. Itaque fabula illa de miſerabili & horrenda morte Oſii apud Cordubam, videtur ſolùm inventa à Marcellino ſchiſmatico, è quo in librum S. Iſidori citatum irrepſit. Interea Oſium credamus felici obitu clauſiſſe vitæ ſanctiſſimæ periodum, & lacrymis ac dolore multo animi & corporis eluiſſe maculam illam, non ſpontè, nec diu, ſed ad morulam tantùm contractam. Certè illa nihil obſtitit Athanaſio & Auguſtino, ut eum impensè laudarent, nec Photio, ut diceret Epiſt. 1. quæ eſt ad Michaëlem Bulgariæ Principem: ὡς καὶ ὁ Κορδύβης Ἐπίσκοπος συνετέτακτο· ὃς κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς διωγμοὺς τὴν κλῆσιν ἐπαληθεύσας ἔδειξεν· Ὅσιος γὰρ ὀνομαζόμενος, ἀβέβηλον αὑτοῦ τὴν ὁμολογίαν τῆς εἰδωλικῆς λατρείας διετήρησεν. *Cum quibus* (nimirum Vito & Vincentio Legatis Silveſtri Papæ ad Synodum Nicænam) *& Cordubæ Epiſcopus ſociabatur: qui per Paganorum perſecutiones nomen ſibi veraciter impoſitum declaraverat: HOSIUS enim* (id eſt *ſanctus*) *nominatus, puram & ſanctam profeſſionem à cultu idololatrico conſervârat.* Plura adhuc habet de illo idem Photius in Excerptis alibi exhibenda, ſicut & Anonymus Græcus in Actis Nicænæ Synodi editis à Combefiſio poſt Hiſtoriam Monothelitarum col. 577. & ſeqq. CARD. DE AGUIRRE.

XII. Camerinus Epiſcopus Tuccitanus.

IN aliis CC. Mss. Camerinus IV. loco ſubſcripſit, non duodecimo. Tuccæ & Tucci meminit Plinius. Primam in Africa conſtituit: alteram verò, quam coloniam nuncupat, Bæticæ provinciæ adſcripſit, addens cognominatam Auguſtam-Gemellam, & ad conventum pertinere Aſtigitanum. In diviſione Wambæ, ut Aſtigitanus, ſic & Tuccitanus Epiſcopus Archiepiſcopo Hiſpalenſi ſubjicitur. Terminos Tucci poſuit ille. *Tucci* (inquit) *teneat de Mala-Saya, uſque Balagar, de Igera uſque Caſlonam.* Quænam olim fuerit, ignorari nunc ait Vaſæus, ſed obtinuit inter eruditos, eam eſſe, quæ *Martos* hodie vocatur: fuiſſe confinem Agabrenſi intelligitur, quòd diviſio Wambæ terminos Agabrenſis, uſque ad Malam-Sayam extenderit, à qua initium habent Tuccitani. Nullum Hiſpano idiomate nomen ſpeciale hujus Tuccitani Epiſcopatûs expreſſit Rex Alphonſus X. in hiſtoria generali Hiſpaniæ. Cùm enim diviſionem Conſtantini Imperatoris refert, *Tuſſa* (inquit) *tierra de Tanger, la de Aquenmar, que tiene faſta Cadia, que hà agora nombre Algezira, & otra de allende.* Cùm autem de diviſione Wambæ loqueretur, & de ſubjectis Archiepiſcopo Hiſpalenſi, poſtremo loco ait: *El Obiſpado de Tuad tenga deſde Mala-Saxa, faſta Balagir, & de Aguera faſta Cazlona, & deſde hì faſta Certama.* Leo à Gemella presbyter interfuit huic Concilio, ut comes Camerini. Hodie Tucci Epiſcope vacat.

COM-

COMMENTARII NOVI.

De Tucci veterem inſcriptionem, quæ adhuc in lapide legitur apud Caſtulonem, refert Grutherus fol. 325. num. 2. in hunc modum:

VALERIÆ. CIPATINÆ.
TVCCITANÆ. SACR.
COLONIÆ. PATRICIÆ
FLAMINICÆ
COLONIÆ AVG. GEMELLÆ
TVCCITANÆ. FLAMINICÆ.
SIVE. SACERDOTI. MVNICIPII.
CASTVLONENSIS.

GONZALEZ.

XIII. Secundinus Epiſcopus Catraleucenſis. Vulgata.	XIII. Secundinus Epiſcopus Caſtulonenſis. *Emendata.*

IN C. Hiſpalenſi regio Secundinus VI. loco, non XIII. ſubſcripſit. Quod ad urbem attinet, Plinius & Pomponius nullam hujus nominis referunt: ſolus Ptolemæus Catraleucos conſtituit in Luſitania Celtica, non procul ab Arcobrica, & ab ea quæ Turres-Albæ dicitur, tenue oppidum fuiſſe videri poteſt, quòd illud omiſerint reliqui Geographi. In vetuſtis exemplaribus Mss. non *Catraleucenſem*, ſed *Caſtulonenſem* lego: in Hiſpalenſi Regio *Caſtolenſis* ſed *Caſtulonenſis* reſtituendum eſt: nam in ſcriptionibus presbyterorum reperio *Turrinum à Caſtulone*, quem Secundini comitem fuiſſe intelligo.
c Plin. lib. 3. c. 3. Caſtulonenſes ad Coloniam Salarienſem ſpectare dixit Plinius c, appellatoſque tunc Cæſari Venales.
d Liv. lib. 28. Caſtulonem autem fuiſſe non procul ab Illiturgi Bætica, ex Livio d apparet, narrante, Scipionem ab Illiturgi expugnata, ſtatim Caſtulonem petiiſſe, & Cerdubello proditionis auctore, proditione cœpiſſe. Fuit Caſtulo antiquiſſima Hiſpaniæ urbs, à Phœnicibus Græcis Bœotiæ, non Ioniis, primùm condita, à quibus ob fontem Caſtalium, eximiæ apud eos celebritatis in Monte Parnaſſo, Caſtulonis nomen inditum
e Silius Italicus lib. 3. Silius Italicus e auctor eſt. Fuit ſitu, ædificiorum magnitudine, argenti fodinis, civium frequentiâ illuſtris, quâ ratione eam ad promulgationem Euangelii majores noſtri elegerunt, & in ea Epiſcopi Cathedram collocârunt. Ab Arabibus poſtea everſa eſt, in generali Hiſpaniæ expugnatione: veſtigia quædam adhuc extant in ea, quæ nunc *Cazlona la vieja* dicitur, ab oppido *de Linares* in Bætica tribus milliaribus diſtans: novem verò ab urbe *Baëza*: ideoque illam cum Caſtulole eandem eſſe putârim.

Adducor præterea Secundinum hunc Epiſcopum fuiſſe Caſtulonenſem, quòd Annianus poſtea Epiſcopus Caſtulonenſis Secundini ſucceſſor Concilio Sardicenſi ſubſcripſerit. Paruiſſe olim Caſtulonenſem Epiſcopum Toletano, ab eodem Raſi Arabe & Wamba Rege memoriæ proditum eſt.

COMMENTARII NOVI.

IN Hiſpania duplex reperitur civitas Epiſcopalis Caſtulonenſis: alia in provincia Tarraconenſi ad radices Pyrenæi ſita, quæ hodie dicitur *Caſtel de Emparis*: cujus duplex inſcriptio reperitur in cœnobio fratrum S. Franciſci ejuſdem oppidi *Caſtel de Emparis*, prima aræ ſignum ferens ita viſitur:

GEN.:::
CASTVLI.::::::::
PROSALV:::::
P.C. LÆLI::.
L. F. CEM:::::
V. L. S.

Alia ſepulchri formam ſervans ita legitur:

D. M. S.
L. TVSCVS CAST:::::
GN. F. OPT.
AN. XXX. H. S:::::::
IVLIA FELIS.
SOROR. F. C. S. T. T.

Alia Caſtulonenſis civitas hodie dicta *Cadalona* in confinio Bæticæ. GONZALEZ.

XIV. Flavius Epiſcopus Eliberinus. Vulgata.	XIV. Flavius Epiſcopus Illiberritanus. *Emendata.*

Vetu-

Digitized by Google

VEtuſti CC. Mſs. alii *Flavianum*, alii *Flavinum*, ſed malo *Flavium* legi. *Eliberitum*, alii *Eliberitanum*; utrumque Gotthicè magis, quam Latinè: eorum enim idiomate & literis hujus Concilii decreta exſcripta ſunt. Pari forma Spalenſis pro Hiſpalenſis, Elborenſis pro Eborenſis, Emeretenſis pro Emeritenſis, ejuſdem gentis more. Non deſunt tamen alii antiquiores, in quibus *Illiberinus*, & *Illiberritanus* Epiſcopus dicitur. In Lucenſi & Hiſpalenſi IV. loco ſubſcripſit, non XIV. Urbs eſt Illiberris à tempore ipſo Apoſtolorum Catholicæ religionis doctrinâ, & Epiſcopatûs dignitate à D. Petro, ſive ejus diſcipulo Sancto Cæcilio primo urbis Epiſcopo nobilitata. Ut hinc etiam obſerves, quàm altæ fidei radices actæ, quamque antiqua & firmiſſima religionis fundamenta in Eccleſia hac divinitùs jacta ſint. Nec eſt probabile Flavium Epiſcopum ſupremum civitatis honorem, Cæcilii munus & dignitatem feliciter omniumque conſenſu obtinuiſſe; divinam autem fidem, Catholicam religionem, Romanam & Apoſtolicam doctrinam, tam recenti & illuſtri Cæcilii exemplo, pietate, & ſanctitate confirmatam, à civitate, à provincia, & regno impiè & infeliciter ſubſtuliſſe. Si memoriâ præſertim repetamus priſcum Eccleſiæ morem, quo receptum fuit, ut quoties de dogmatibus Eccleſiæ, vel de librorum auctoritate, vel de quolibet ritu, aut traditione, controverſia oriretur; ad judicium earum Eccleſiarum, quas vivâ voce, vel Epiſtolis, vel miſſis diſcipulis Apoſtoli, ſed Petrus præſertim inſtituiſſet, & Romanam imprimis cæterarum matricem & caput, tanquam ad veriſſimum Spiritûs ſancti oraculum, à quo Apoſtoli, & ab Apoſtolis illæ perceperant, confugeretur; & graviſſimo earum teſtimonio & auctoritate impiæ ac nefariæ vocum novitates in ipſo ortu opprimerentur. Divus Irenæus [f] adverſùs Gnoſticos. *Traditionem itaque* (ait) *Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam, in omni Eccleſia adeſt perſpicere omnibus qui vera velint audire, & habemus annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab eis deliratur. Etenim ſi recondita myſteria ſciſſent Apoſtoli, quæ ſeorſum & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maximè traderent ea, quibus etiam ipſas Eccleſias committebant. Valdè enim perfectos & irreprehenſibiles in omnibus eos volebant eſſe, quos & ſucceſſores relinquebant, ſuum ipſorum locum magiſterii tradentes, quibus emendatè agentibus, fieret magna utilitas, lapſis autem ſumma calamitas.* Et mox [g]: *Quid enim, & quibus de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere quod certum, & re liquidum eſt? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi traditionis quam tradiderunt his, quibus committebant Eccleſias?* Et ad Florinum ſcribens: *Iſta dogmata* (ait) *Florine, ut tecum agam humaniùs, ſanæ doctrinæ & ſententiæ non ſunt. Iſta dogmata ſunt Eccleſiæ repugnantia, utpote quæ eos, qui illis obſequuntur, in maximam impietatem re iciant. Iſta dogmata presbyteri, qui ante nos fuerunt, qui erant ipſorum Apoſtolorum diſcipuli, minimè tibi tradiderunt.* Tertullianus [h]: *Quamdiu in terris agebat* (loquitur de Chriſto) *ipſe pronunciabat, ſive populo palàm, ſive diſcentibus ſeorſum. Ex quibus duodecim præcipuos lateri ſuo allegerat deſtinatos nationibus magiſtros. Itaque uno eorum decuſſo, reliquos undecim regrediens ad Patrem poſt reſurrectionem, juſſit ire, & docere nationes, tingendas in Patrem, & in Filium, & in Spiritum ſanctum* [i]. *Statim igitur Apoſtoli* (*quos hæc appellatio* Miſſos *interpretatur*) *aſſumpto per ſortem duodecimo Matthiâ in locum Judæ, ex auctoritate prophetiæ, quæ eſt in Pſalmo David* [k], *conſequuti promiſſam vim Spiritûs ſancti, ad virtutes & eloquium, primò per Judæam conteſtatâ fide in Jeſum Chriſtum, & Eccleſiis inſtitutis, dehinc in orbem profecti, eandem doctrinam ejuſdem fidei nationibus promulgaverunt; & proinde Eccleſias apud unamquamque civitatem condiderunt; à quibus traducem fidei & ſemina doctrinæ, cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt. Ac per hoc & ipſæ Apoſtolicæ deputantur, ut ſoboles Apoſtolicarũ Eccleſiarum. Omne genus ad originem ſuam cenſeatur neceſſe eſt.* Et poſt alia [l]: *Ita ex ipſo ordine* (ait) *manifeſtatur eſſe Dominicũ & verum, quod ſit priùs traditum: id autem extraneum & falſum, quod ſit poſterius immiſſum. Ea ſententia manebit adverſùs poſteriores quaſque hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientia competit ad defendendam ſibi veritatem. Cæterùm ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, ut ideò videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt; poſſumus dicere: Edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum: evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentẽ, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui cum Apoſtolis perſeveraverit, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt: ſicut Smyrnæorum Eccleſia Polycarpum à Joanne conlocatum refert: ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. perinde utique & cæteræ exhibent quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis poſt blaſphemiam inlicitum eſt? Sed etſi confinxerint, nihil promovebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum Apoſtolica comparata, ex diverſitate & contrarietate ſua pronunciabit, neque Apoſtoli alicujus auctoris eſſe, neque Apoſtolici: quia ſicut Apoſtoli non diverſa inter ſe docuiſſent, ita & Apoſtolici non contraria Apoſtolis edidiſſent, niſi illi qui ab Apoſtolis deſciverunt, & aliter prædicaverunt. Ad hanc itaque formam probabuntur ab illis, Eccleſiis, quæ licèt nullum ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis auctorem ſuum proferant, ut multo poſteriores, quæ denique quotidie inſtituuntur: tamen in eadem fide conſpirantes, non minus Apoſtolicæ deputantur pro conſanguinitate doctrinæ.* Id ipſum docuit & confirmavit adverſùs Marcionem [m]. *In ſumma* (inquit) *ſi conſtat, id verius quod prius; id prius, quod eſt ab initio; ab initio, quod ab Apoſtolis; pariter utique conſtabit, id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolorum fuerit ſacroſanctum. Videamus quod lac à Paulo Corinthii hauſerint; ad quam regulam Galatæ ſint recorrecti: quid legant Philippenſes, Theſſalonicenſes, Epheſii: quid etiam Romani de proximo ſonent, quibus Evangelium & Petrus & Paullus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt. Habemus & Joannis alumnas Eccleſias. Nam etſi Apocalypſin ejus Marcion reſpuit, ordo tamen Epiſcoporum ad originem recenſitus, in Joannem ſtabit auctorem. Sic &* cæte-

[f] D. Irenæus lib. 3. adverſus hæreſes. cap. 3.
[g] Idem c. 4.
Hanc Iren. ei Epiſt. ſcriptam ad Florinum Euſebius refert lib. 5. cap. 19. hiſt. Eccleſ.
[h] Tertull. de præſcript. c. 20.
[i] Matth. 10. Matth. 27. Matth. 28. Act. 1.
[k] Pſalm. 108. Act. 2. Act. 8. 9. 11. Act. 13. Act. 14.
[l] Tertul. de præſ. c. 31. & 2.
[m] Idem lib. 4. adverſus Marcionẽ
1. Cor. 3. Galat. 6.
Apoc. 2. & 3.

cæterarum generoſitas recognoſcitur. Dico itaque apud illas, nec ſolas jam Apoſtolicas, ſed apud univerſas, quæ illis de ſocietate ſacramenti confœderantur, id Evangelium Lucæ ab initio editionis ſuæ ſtare, quod cum maximè tuemur. Quinimmò ſi de librorum divinorum auctoritate eſſet controverſia, hoc eſt, ſi de libro hoc, vel illo, an ſacer eſſet & canonicus, orta eſſet diſceptatio, ut de quibuſdam olim hæſitaverunt nonnulli, conſilium Auguſtinus [n] dedit ut Eccleſias Catholicas conſulamus; eas nimirum, quæ Catholicam fidem & unitatem conſtanter retinerent; non verò eas, quæ aliquâ hæreſum ſuſpicione damnatæ eſſent vel notatæ: quòd ſi nec in his Catholicæ omnes conſentirent, plurimarum Catholicarum conſenſum probari voluit; inter pares verò, earum judicium ſequi mandavit, quæ inter Catholicas eſſent Apoſtolicæ. Inter eas autem cùm Eccleſia Romana principatum teneat, & Apoſtolicæ nomine per antonomaſiam jure & meritò intelligatur: tum, quòd Apoſtolorum Princeps Petrus illam fundârit, rexerit, & glorioſo martyrio cohoneſtaverit; tum ob certam Chriſti pollicitationem, à quo illi dictum eſt: *Ego pro te oravi, Petre, ut non deficiat fides tua*, quâ munita & ornata divinitus, nullo errore fallit aut fallitur, illi in dubiis Catholicæ fidei cauſſis, judicium primum deferendum eſt: poſt eam verò, reliquis Apoſtolicis Eccleſiis ſua, ut Auguſtinus docet, auctoritas eſt tribuenda, nec temerè judicandum falſum, vanum, & irritum earum eſſe judicium. Cùm doctrina igitur hujus Concilii Apoſtolicæ Eccleſiæ Illiberritanæ fide comprobetur (ut de Romana præſertim, & ejus Legatis interim taceamus) & aliarum quatuor Apoſtolicarum Eccleſiarum graviſſimâ auctoritate fulciatur (interfuerunt enim illi, ut cernimus, divus Valerius Epiſcopus Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ, inſtitutæ à Jacobo: Felix Accitanæ, à Torquato D. Petri diſcipulo: Melantius Toletanæ, ab Eugenio: Quintianus Eborenſis, à B. Mantio, non Apoſtolorum, ſed ipſius Domini noſtri Jeſu Chriſti diſcipulo) quis tam expers pietatis affirmare audebit, Eccleſias tot ſanctas, ſanctorum patrum aut avorum præcepta, tam recenti memoria tradita non agnoviſſe; vel ſi agnoverunt, quod multò eſſet deterius, nefario ſcelere, & inſigni impietate neglexiſſe, violâſſe, conculcâſſe? Hujus Flavii Epiſcopi Illiberritani admirabilis tum religio, tum prudentia, in eo potiſſimùm illuxit, quòd cùm in civitate celeberrima ſummum ei negotium eſſet in continendis in religione & officio civium animis, nimium ad idolorum cultum propenſis; ita tamen ſe geſſerit, ut non minorem in eis evertendis laudem videri poſſit conſequutus, quàm multi alii in ſubeundo martyrio gloriam: ut qui omnem operam primò ad emolliendam civium duritiem conferret: quo ſimulacra poſtea demoliri poſſet commodiùs. Ejus enim conſilio & operâ non ambigo, quin dum Concilii hujus ſanctionibus [o] morem gereret, omnia aut pleraque Illiberritanæ urbis idolorum ſimulacra everſa, atque proſtrata ſint; quorum nonnulla ſuperioribus annis terrâ obruta eruêre Granatenſes; Apollinis unum cum muſico inſtrumento; alterum Veneris, cui ad latus Cupido; tertium Liberi Patris cum Satyro utre vinario incubante; poſtremum, ut creditur, Æſculapii: omnia miro elaborata artificio, quæ ſummo in pretio habita ad tantæ vetuſtatis memoriam in regia ejuſdem urbis aſſervantur.

Huic Flavio ſucceſſit Divus Gregorius, quem à Clementio Conſtantii præfecto Vicario, Oſio conſentiente & juvante, damnatum Iſidorus [p], vel Theodiſcus ex Marcellino refert: ſed quid de illius narrationis fide & auctoritate ſentiendum, dixi jam in Oſii ſubſcriptione. Gregorium tamen illuſtri fidei confeſſione, & optimarum diſciplinarum cognitione clariſſimum, ad cœlites commigrâſſe, præter D. Hieronymum [q], certam fidem faciunt Romanæ Eccleſiæ, & Uſuardi Martyrologia, quæ illum, ut ſanctum Illiberritanæ civitatis Epiſcopum & Confeſſorem coli, ejuſque diem feſtum, & memoriam celebrari 24. Aprilis docent. Illiberritani Epiſcopatûs fines in diviſione Wambæ hos reperio: *Eliberis* (ait) *hac teneat de Maleoca, uſque Sotellam, de Admica uſque Sedille*. Inſignem & antiquam hanc civitatem generalis Arabum irruptio expugnavit: ejus tamen Sedem Epiſcopalem Ferdinandus & Eliſabetha, Reges Catholici in Granatam à ſe recuperatam transferri, Apoſtolicâ Papæ Xyſti Hiſpani auctoritate, & in Metropolitanam erigi impetrârunt, aſſignatis duabus Eccleſiis ſuffraganeis, Accitanâ & Virginatâ, anno Chr. MCDXCII. Primus ejus Sedis Archiepiſcopus Ferdinandus de Talavera, ex Hieronymi inſtituto.

n D. Aug. lib. 2. De doctrina Chriſtiana cap. 8.

o *Can. XLI.*

p *Apud Iſidor. in princ. libri* De ſcriptoribus Eccleſiaſticis *ex Marcellino Theodiſcus.*

q D. *Hieronym.* De ſcriptoribus Eccleſiaſticis *in Gregorio Bætico. Martyrologium Romanum 24. Aprilis.*

COMMENTARII NOVI.

De Flavio hoc Epiſcopo Eliberitano nihil prorsùs certò habere poſſumus, præter ea, quæ Clariſs. vir Ferdinandus de Mendoza obſervat. Quæ enim congerunt Puerta *Hiſt. Giennenſis* Tomo I. ſæculo 4. cap. 3. Pedraza 2. p. *Hiſt. Granatenſis* cap. 10. ac Tamayus in *Martyrologio Hiſpano* ad diem 7. Maji, deſumpta ſunt ex Pſeudo-Luitprando in *Adverſariis* nn. 17. confictо pariter cum Pſeudo-chronicis Dextri, Maximi, ac Juliani Perez à P. Hieronymo Roman de la Higuera, pernicioſiſſimo corruptore Hiſtoriæ Hiſpanæ, præſertim Eccleſiaſticæ; cujus figmenta optimè novit, & ſemper ſprevit doctiſſimus Joannes Mariana, viginti annis convictor ipſius apud Toletum. Sanè Bollandiani potiùs curantes veritatem Hiſtoriæ, quàm timentes dedecus ſodalis Higueræ, paſſim illum reſpuunt, veluti nugatorem, fabulatoremque. Legendus noviſſimè ex iis Papebrochius Tomo VII. SS. Maji variis locis; præſertim ad diem 30. Maji pag. 405. ubi toti capiti 5. hanc epigraphen adhibet: HIGUERÆ FIGMENTA. Deinde pag. 406. num. 50. marginali ait de illo: *Romanus iſte machinam talem moliens nihil egit ſolertius, quàm ut quaquaverſum ſpargeret ſuorum commentorum fragmina, quibus poſtea in confirmationem adornata à ſe fabulæ concurſuris,*

ſuris, tanquam teſtimoniis omni certitudine ſubnixis uteretur. Hæc ſuit origo tot fictionum & fabuloſiſſimarum narrationum, quibus pleni ſunt plerique libri Hiſtoriç Hiſpanicç ab initio ferè hujus ſæculi ſcripti: præſertim ſex vaſta volumina *Martyrologii Hiſpani*, edita à Joanne Tamayo de Salazar, qui commentis Higueræ plurima alia, eaque inſulſiſſima, addidit, & ubique ſparſit, magno quidem vulgarium & ſemidoctorum hominum plauſu; ſed ingenti dolore ac rubore eruditiſſimorum quorumlibet intra & extra Hiſpaniam. Itaque pariter fabuloſa ſunt quæ ii ſcribunt de Flavio Epiſcopo Eliberitano. CARDINALIS DE AGUIRRE.

XV. Liberius Epiſcopus Emeritanus.

EMERITA Auguſta, ut à Dione traditum eſt, & poſtea r ab Iſidoro, nomen accepit à militibus emeritis Auguſti, quibus eam ſibi ædificandi cura pro beneficio data eſt, anno XXIII. antequam Chriſtus naſceretur, Auguſto & Sylano Coſs. *Merida* hodie dicitur. Antiquiſſimum Hiſpaniæ Epiſcopatum probat ſ D. Cypriani Epiſtola ad clerum & plebem in Hiſpania conſiſtentes, ex qua apparet, Baſilidem & Martialem, alterum Aſturicæ, alterum Emeritæ Epiſcopos, ob crimen idololatriæ depoſitos, & in eorum locum Sabinum & Felicem ſuffectos. Cujus dignitas & amplitudo eò pervenit, ut totius Luſitaniæ eſſet Metropolis, illique ſuberant, ut in vetuſtis Codicibus Gotthis refertur, Pace, Oliſibona, Offonoba, Egitania, Caliabria, Conimbria, Viſæum, Lamegum, Cauria, Salmantica, Avela, Ebora. Sed ea dignitas à Calliſto ſecundo Compoſtellam t ad tempus primùm, dum Emerita recuperaretur à tyrannide Arabum; in perpetuum poſtea translata eſt: iccircò hodie Epiſcopo vacat. Ea eſt temporis & rerum humanarum viciſſitudo & inconſtantia. Paret in ſacris, D. Jacobi militibus. Hic autem Liberius Epiſcopus Emeritanus Concilio Arelatenſi II. interfuit cum Florentino diacono, & interfuiſſe ac ſubſcripſiſſe eum I. Arelatenſi crediderim, quia in eo plures Hiſpaniæ Epiſcopos fuiſſe præſentes, tradit u Auguſtinus, & omnes ſubſcriptiones Concilii Arelatenſis ſecundi, ut à primo ſublatas, ſic primo reſtituendas, inter doctiores convenit. Pòſt verò vitâ functo Liberio, ejus diaconum Florentinum electum fuiſſe Epiſcopum Emeritanum, inde intellexerim, quòd ejus extet ſubſcriptio in Concilio Sardicenſi. quare Illiberritanum hoc ante Sardicenſe & Arelatenſe I. fuiſſe peractum, vel hinc comprobandum.

r *D. Iſido. lib. 15. Etymolog. c. 1.*

ſ *D. Cyprian. ep. Ad clerum & plebẽ in Hiſpania conſiſtentes.*

t *Hiſt. Compoſtellana Ms apud nos in qua hæ duæ cõſtitutiones Calliſti ad verbum deſcribuntur.*

u *D. Aug. lib. 1. contr. ep. Parmen.*

XVI. Decentius Epiſcopus Legionenſis.

A LEGIONE ſeptimâ Geminâ, *Legio* civitas nomen habuit; dignitate Epiſcopali à tempore ferè Apoſtolorum inſignita, & regni titulo poſt Arabum expugnationem ornata, nullum unquam Metropolitanum agnovit, præter Romanæ Sedis Epiſcopum. In Mss. XII. loco, non XVI. ſubſcripſit.

XVII. Januarius Epiſcopus Sibarienſis. Vulgata.	XVII. Januarius Epiſcopus Salarienſis. *Emendata.*

IN CC. Mss. *Salarienſis* legitur, non *Sibarienſis*; quod magis probo: nam de Sibari in Hiſpania omnes Geographi ſiluerunt. in Italia conſtituit Sibarim Solinus x à Trœzenis ædificatam aſſerens. Salariam autem duplicem refert Ptolemæus in Hiſpania: primam in Oretanis, juxta Laniam & Paternianam; aliam in Baſtitanis inter Biguerram & Turbulam: y Plinius Salarienſem coloniam in Bætica eſſe tradit non procul ab Acci; hodie vocari *Alcazar de la ſal* in Algarbiorum regno, ſcripſit z Ambroſius Morales; hujuſque civitatis fuiſſe Epiſcopum Januarium. Sed ego magis putem, Epiſcopum Bæticæ Salariæ fuiſſe, quàm Luſitaniæ, quòd Bæticæ civitas fuerit opulenta, & colonia Romanorum, ut dicit Plinius: altera verò exiguum oppidum breviſſimis terminis circumſcriptum. In Codicibus Eccleſiæ Toletanæ legitur: *Januarius de Fiblaria*, & *Fibularia*: quæ lectio non temerè improbanda: nam Calagurrim, Fibulariam nuncupâſſe veteres, teſtis eſt Plinius, & adfuiſſe in hoc Concilio Eucharium presbyterum *de Fibularia*, ſeu Municipio, ex presbyterorum ſubſcriptionibus apparet: olim Hiſpanos & Italos urbium plures duobus nuncupâſſe nominibus, Plinius tradit. Et ut omiſſis Italicis, Hiſpanicas recenſeamus; Olyſippo dicebatur & Felicitas-Julia: Ebora, Liberalitas-Julia: Attubi, Claritas-Julia: Aſtigi, Auguſta-firma: Illiturgi, Forum-Julium. Obulco, Municipium-Pontificenſe: Urſo, Genua-Urbanorum: *Hiſpalis*, Colonia-Romulea: Corduba, Colonia-Patricia: Cæſarauguſta, Salduba: Tucci, Auguſta-

x *Solinus c. 8.*

y *Plin. lib. 3. c. 3.*

z *Ambroſ. Moral. lib. 10. c. 32.*

Gemella: quod uſurpabant, ut Imperatoribus vel Præſidibus provinciarum, vel Romanæ civitati blandirentur, eorum gratiâ nomina ab eiſdem mutuantes. Io C. Hiſpalenſi *de Pliblaria* legitur. In Lucenſi *de Fibaria*: utrumque non rectè, Decimoquarto in eiſdem, non decimoſeptimo loco ejuſdem ſubſcriptio.

COMMENTARII NOVI.

CIRCA ſedem hujus Januarii diſſentientes interpretes, vix electioni locum relinquunt: alii affirmant fuiſſe Epiſcopum Sebarienſem ſeu Sabarienſem; alii Salarienſem; tandem alii Calabrienſem. Vaſæus in *Chron.* cap.20. meminit Sebarienſis Epiſcopatûs, referens quòd in Concilio Illiberitano ſubſcripſit Januarius Sibarienſis Epiſcopus; fatetur tamen nunquam in Hiſpania legiſſe Sibarim: unde ſuſpicatur legendum eſſe *Sarabrienſis*, aut *Sabarienſis*. Sed non rectè Vaſæus perlegit antiqua monumenta Hiſpaniæ: ſiquidem mentio Sibaris reperitur in *Itinerario Antonini* correcto per Hieron. Suritam, & Andream Schotum, ubi legitur ita:

Iter ab Emerita Cæſarauguſtam,
Senticem. M. P. XII.
Salmaticam. M. P. XXIV.
Sabariam. M. P. XXI.
Occellum Duri. M. P. XXI.

Et in l.1. C. Theodoſ. *De conſtit. Princ.* dum Conſtantin. ſcribit ad Luſitanos meminit *Sabariæ*.

Ambr. Morales lib.10. c.31. Padilla tomo 1. *Hiſt. Eccl.* cent. 4. cap. 35. Bivar. ad Flav. Dextr. anno CCC. num. 5. legunt *Salarienſem*, & exiſtimant Salariam fuiſſe in Portugaliæ Algarbiis, vulgò *Alcazar de ſal*. Rus-Puerta retinet etiam eamdem lectionem, credens fuiſſe propè Beatiam, quæ hodie dicitur *Sruiote*; Badillo in *Chronolog. Epiſc. Hiſp.* pag. 16. agens de Epiſcopo Salarienſi, meminit S. Januarii; ſed de ſitu urbis judicium proferens, exiſtimat fuiſſe *Siruela en Eſtremadura*. Qui legunt Calabrienſem, ut Moreno de Bargas lib. 10. *hiſt. Emerit.* c. 32. putant Epiſcopatum hunc fuiſſe in oppido, quòd vulgò dicitur *Montanches*. in quo auctorum diſſidio placet ſententia prima Tamayi à Salazar in *Martyrolog.* die 7. Januarii, qui legit *Sibarienſis*: tùm quia in correctioribus hujus Concilii Codicibus ita legitur: tùm quia hæc ſententia affinis eſt opinioni Vaſæi & Padillæ: Conſulendus eſt ipſe Tamayus. GONZALEZ.

XVIII. Quintianus Epiſcopus Eborenſis.

GOTTHICE *Elbora* dicta eſt, quæ Latinè *Ebora* ex a Pomponio Mela, & vetuſtis lapidibus. Is Julio Cæſari erectus eſt, cum hac inſcriptione:

a *Pomp. Mela lib.3. c.1.*

DIVO. IVLIO.
LIB. IVL. EBORA.
OB. ILLIVS. IN. MVN. ET. MVN.
LIBERALITATEM,
EX. D. D. D.
QVOIVS. DEDICATIONE.
VENERI. GENETRICI.
CESTVM. MATRONE.
DOMVM. TVLERVNT.

Ebora ergo legendum eſt, non *Ebura*, ut apud Ptolemæum, Strabonem, & Stephanum, perperam *Eburam Cærealem* Bæticæ, cum *Ebora* Luſitaniæ confundentes. De *Elbora* Carpetanæ provinciæ (*Talaberam* hodie vocant) alia ratio eſt: nunquam enim ea Epiſcopum habuit. *Ebora* autem Luſitaniæ civitas celebris frequenti antiquorum Regum Luſitaniæ domicilio nobiliſſima, Epiſcopatûs dignitatem à tempore Apoſtolorum repetit: quippe habuit Beatum Mantium Domini noſtri Jeſu Chriſti diſcipulum, primum Chriſtianæ religionis annunciatorem, & ut credi par eſt, Epiſcopum. Sedem hanc in Archiepiſcopalem ſeu Metropolitanam erexit Paullus Papa III. & Sylvenſem Eccleſiam illi ſuffraganeam aſſignavit anno Domini MDXL. Joanne III. Luſitaniæ Rege intercedente. Primus Archiepiſcopus Henricus Cardinalis ejus frater, qui Sebaſtiano nepoti defuncto in Regno ſucceſſit.

COMMENTARII NOVI.

EBORA in Carpetanis civitas fuit Hiſpaniæ citerioris, quæ hodie dicitur *Talavera*, quam Romanorum fuiſſe coloniam, & cathedram Epiſcopalem olim obtinuiſſe, arbitratur P. Mariana lib. 4. *hiſt. Hiſp.* c.13. & 14. Cujus ſententia ſi vera eſſet, potiùs acciperem hanc ſubſcriptionem de eo Epiſcopo Eborenſi, quàm de Eborenſi in Luſitania. Sed, ut jam probârunt Mantuanus

tuanus in *Animadverſ. ad Marianam* fol. 150. & Tamayus in defenſione ipſius fol. 193. nullibi legitur, eam urbem Epiſcopalem fuiſſe: quare Eborenſis civitas in præſenti accipitur pro antiqua Hiſpaniæ urbe in Luſitaniæ terminis ſita, quæ inter Regni Portugallici civitates primum ſibi poſt Ulyſſiponam vindicans locum, hodie retinet nomen, & Archiepiſcopali Cathedra decoratur. Plura de ejus ſitu & antiquitate congeſſerunt Andreas Reſende, & Jacobus Vaſconzelos in ejus hiſtoriis. Ant. Auguſtinus dial. 8. fol. 131. Lud. Nonius in *deſcr. Hiſp.* ep. 32. GONZALEZ.

XIX. Eutichianus Epiſc. Baſſitanus. Vulgata.	XIX. Eutychianus Epiſcopus Baſtitanus. *Emendata.*

IN Mss. emendatioribus, *Baſtetanus*: ſed *Baſtitanus* ſcribendum. *Baſti*, hodie *Baza* in Bætica, parebat olim Archiepiſcopo Toletano: illius termini extant in diviſione Wambæ. *Baſti* (inquit) *teneat de Montana uſque Geſtam; de Rovia, uſque Ruſitam*. Epiſcopo vacat, poſtquam Arabum tyrannide, Ferdinandi & Eliſabethæ Regum Catholicorum virtute & pietate erepta eſt, & quia uſurpatis & detentis antiquis ejus finibus per Arabes, diœceſeos anguſtiis laborabat, Accitanæ Eccleſiæ poteſtati eſt adjecta, procurante Accitano Epiſcopo Garſiâ Quixada, & magno Petro Gonzalez de Mendoza Cardinale & Archiepiſcopo Toletano diſſimulente: cujus Eccleſia à tempore Ferdinandi III. Caſtellæ Regis jus in Baſtitanam prætendit, quouſque variis hinc inde ſententiis latis, tandem ſpectare ad Accitanum tempore Joannis Martini Silicei Archiepiſcopi Toletani poſtremò cautum eſt; reſervato jure Metropoleos Archiepiſcopo Toletano. Et quemadmodum in ſpiritualibus Accitano Epiſcopo ſubjicitur, ſic rerum civilium Præfectum Accitanum in civilibus ſuperiorem agnoſcit.

COMMENTARII NOVI.

B*ASTA* civitas eſt litoralis Bæticæ, hodie dicta *Baza*: hinc populi illius Regionis dicti *Baſtitani*, ut ex ſequenti inſcriptione relata à Beuterio *hiſt. Valent.* lib. 1. c. 33. probatur,

BELLVM. CÆSARIS. ET PATRIÆ MAGNA.
EX PARTE CONFECTVM SEXT. ET. GNE,
MAGNI. POMPEI FILIIS. HIC. IN. AGRO.
BATESTANORVM.

Alia de hujus origine tradunt Tamayus to. 2. *Martyrol.* die 1. Aprilis, Alderete *De orig. ling.* c. 15.

Ultra Epiſcopos ſuprà relatos etiam Fibularienſem interfuiſſe & ſubſcripſiſſe huic Concilio prodit Luitprand. in *Adverſ.* n. 226. in hæc verba: *In faucibus ſaltûs Fibularienſis eſt Fibularia, quam Mauri vocaverunt* Xergal. *Sedes Epiſcopalis*. *Sic in Concilio Illiberitano XIV. loco confirmat Januarius Epiſcopus Fibularienſis*. Sic in quibuſdam Codicibus. GONZALEZ.

Higuerianæ quiſquiliæ.

RESIDENTIBUS ETIAM TRIGINTA ſex presbyteris, aſtantibus diaconibus.

RESIDENTES Presbyteros retulit notarius, quia ſimul ſedebant cum Epiſcopis, tam in Hiſpania, ut Concilio hoc & [b] Toletano I. admonemur, quàm Romæ, ut teſtatur D. Hieronymus ad Euagrium. *Caterùm* (inquit) *etiam in Eccleſia Romæ Presbyteri ſedent, & ſtant Diaconi; licèt paullatim increbreſcentibus vitiis, inter presbyteros abſente Epiſcopo ſedere Diaconum viderim*. Tanti meritò habitus Presbyterii ordo ſemper eſt. Quare Africanis Epiſcopis, ſingulari religione, ſanctitate, & doctrinâ præſtantibus, in [c] Concilio Carthaginenſi IV. coactis, viſum eſt, ut Epiſcopi in quolibet loco ſedentes ſtare Presbyteros non paterentur. Patres quoque Bracarenſes ſtatuerunt, *ut clerici parochiales ſervili more, in aliquibus operibus Epiſcopis ſervire non cogerentur: quia ſcriptum eſt: Neque ut dominantes in clero*. At dicent alii, nec in Concilio Carthaginenſi decerni, ut Presbyteri ſedeant in Conciliis cum Epiſcopis; nec ex hoc Illiberritano erui poſſe: cùm magis ad promulgationem Concilii, de qua notarius teſtimonium publicâ fide conſignabat, quàm ad coactionem Concilii, & interiorem ſeſſionem illud referri debeat; referendum conſentio. Id ipſum tamen in Conciliis uſurpari, ex Concilio Romano ſub Hilario Papa liquet; ſic enim incipit: *Reſidentibus univerſis Presbyteris, adſtantibus quoque Diaconibus, Hilarius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ urbis Romæ Synodo præſidens dixit: Quoniam religioſus &c.* In Hiſpania quoque id receptum ſcribit [d] Iſidorus, ordinem ſeſſionum Epiſcoporum & Presbyterorum exponens. *Et coronâ* (ait) *factâ de ſedibus Epiſcoporum, Presbyteri à tergo eorum reſideant, quos tamen ſeſſuros ſecum Metropolitanus elegerit*. Et poſt alia: *Sicq; omnes qui de religioſis retro actis diebus, pro ſpirituali inſtructio-*

b *Concilium Tol. I. in princ. D. Hieronym. in ep. 85. ad Euagrium.*

c *Conc. Carthag. IV. Can. XXXIV. Conc. Bracar. II. Can. II. ad finem. 1. Petr. 5.*

d *D. Iſid. in libello de modo celebrandi Conc.*

ne interfuerant in Concilio, foris egredientur, reſidentibus aliquibus Presbyteris in Concilio, quos Metropolitanus elegerit. Diaconi verò, velut Epiſcoporum & Presbyterorum miniſtri, nec coram Epiſcopis ſedebant, nec coram Presbyteris, niſi illorum præcepto. *Diaconus* (inquit idem [e] Concilium Carthaginenſe IV.) *quolibet loco jubente Presbytero ſedeat*. Quod & Concilium Nicænum ſanxerat. *Sed neque ſedere quidem* (ait) *liceat in medio Presbyterorum Diaconos. Si quis autem non vult his ſufficiens eſſe, poſt hanc diffinitionem, ceſſet eſſe Diaconus*. Subſcripſerunt eidem decreto Aſiani Epiſcopi in Concilio Laodiceno, Gallicani in Concilio Arelatenſi II. *In ſecretario Diaconos inter Presbyteros ſedere non liceat, vel corpus Chriſti, præſente presbytero tradere non præſumant; quòd ſi fecerint, ab officio diaconatûs abſcedant*. Clariùs [g] Gelaſius Papa. *Eos* (ait intelligens Diaconos) *non in presbyterio reſidere cùm divina celebrantur, vel Eccleſiaſticus habetur quicumque tractatus, ſacri corporis perrogationem ſub conſpectu Pontificis ſeu Presbyteri, niſi his abſentibus jus non habeant exercendi*. Hic mos erat omnium ferè provinciarum; etſi aliquando Romæ presbyteros, ut diaconos à tergo Epiſcoporum in Conciliis ſtetiſſe ſit traditum. In Romano [h] enim primo ſub Sylveſtro, cui adfuiſſe dicuntur Conſtantinus Magnus & Helena, atque Calphurnius, homo (ut vocatur) Chriſtianus, & Urbis Præfectus, hic ordo obſervatus refertur: *Dum enim omnes veniſſent in Synodum, & alii quorum chirographus cucurrit, & opinio ſanctitatis, ſederunt in eodem aſpectu Thermarum ſupradictarum. Presbyteri autem Romani omnes, Diaconi, clerusque, vel gradus ſequentes, à tergo Epiſcoporum ſteterunt: nemo enim ſedit in eodem loco, niſi tantùm Epiſcopi, & Sylveſter Epiſcopus, Pontifex urbis Romæ*. In hoc tamen modeſtè ſe geſſerunt Presbyteri Romæ; de his ſolùm dicitur in Canone, quòd Pontifex Sylveſter, Conſtantinus Imperator, mater Helena, & Calphurnius Urbis Præfectus intereſſent: poſtquam enim Canon retulerat neminem ſediſſe præter Epiſcopos & Sylveſtrum Papam, ſubjunxit: *Erat enim verò Calphurnius, qui Gentilis, & poſtea Chriſtianus, & Urbis Præfectus*. Nam illis abſentibus conſtat ſediſſe Presbyteros, & aſtitiſſe Diaconos, ex alio Concilio Romano ſub Hilario.

[e] Concilium Carthagin. IV. Can. XXXVII. Idem Canon. XXXIX. Concilium Nicænum Can. XIV. [f] Concil. Laodiceenum Canon. XX. Concil. Arelat. II. Can. XV.
[g] Gelaſius Papa in ep. 1. ad Epiſc. per Lucaniam, Brutios, & Siciliã conſtitutos cap. 10.
[h] Concil. Roman. ſub Sylveſtro Canon. I.

Cùm triginta autem & ſex Presbyteros adſediſſe in Concilio ſcribit notarius, animadvertendum eſt, tot ſacerdotes Eccleſiam Illiberritanam minimè habuiſſe (rarior erat tunc Presbyterorum numerus) ſed ex his provinciis, quarum Epiſcopi Concilio illi intererant, duos Presbyteros adventâſſe, ut proprium Epiſcopum comitarentur: hoc enim Lucium Papam jamdiu decreviſſe, [i] Damaſus auctor eſt. *Hic præcepit* (inquit) *ut duo Presbyteri & tres Diaconi in omni loco Epiſcopum non desererent, propter teſtimonium Eccleſiaſticum*. Quare Oſio Epiſcopo Cordubenſi Sylveſtri Papæ ad Nicænam Synodum Legato, duo Presbyteri itineris & legationis comites dati ſunt: alter Vitus ſeu Victor, alter Vincentius. Quam legem obſervavit Zoſimus Papa, cùm Legatos ad Concilium Carthaginenſe [k] VI. deſtinavit: cum Fauſtino enim Epiſcopo plebis Potentinæ, Philippum miſit & Aſellum Presbyteros. Cùm verò decem & octo Epiſcopi tantùm ad Concilium veniſſent, ſi illorum ſingulis binos Presbyteros adjiciamus, triginta & ſex Presbyterorum numerum (ut in Concilio dicitur) juſtè complebimus: quocirca manuſcripta exemplaria, quæ habent, *viginti ſex Presbyteris*, emendanda ſunt, & pro *viginti*, *triginta* reponendum. Diaconorum autem numerum (ſi id ejuſdem regulæ circumſcriptione metiamur) quinquaginta quatuor fuiſſe neceſſe eſt, ſi ſingulis Epiſcopis tres diaconi adjiciantur, juxta eandem Lucii Papæ conſtitutionem.

[i] Damaſus in Pontificali, in Lucio.
[k] Conc. Nicænum ad finem. Ex Zoſimi commonitorio quod extat ad finẽ Concilii, quod Africanum vocant.

Nomina Diaconorum qui adſtiterunt, deſiderantur: Presbyterorum autem, qui huic Concilio interfuerunt & ſubſcripſerunt, etſi in excuſis & Mſs. CC. D. Laurentii, & Eccleſiæ Toletanæ deſint, & in alio noſtro vetuſtiſſimo; extant tamen in alio Eccleſiæ Urgellenſis, hoc ordine:

I. *Reſtitutus Presbyter de Elchepora*. fortè *de Epora*, cujus meminit Antoninus, itinere à Corduba Caſtulonem: in Bætica eſt, *Montoro* dicitur, non integris triginta milliaribus à Corduba diſtans; non rectè apud Plinium *Ripepora fœderatorum*: *Epora* reſtituendum.

II. *Natalis Presbyter è Urſuna*. *Urſo* vocat Plinius, & ad conventum Aſtigitanum refert. Hiſpanè *Oſſuna* in Bætica, caput Ducatûs de Oſſuna.

III. *Maurus Presbyter de Illiturgi*. Ad conventum Cordubenſem ſpectare Illiturgi ſcribit Plinius: *Andujar* Hiſpanè dicitur.

IV. *Lamponianus de Karula*. *Carula* Antonino inter Hiſpalim & Illipam: *Carrula* Cæſari in Bætica. *Marchena* hodie.

V. *Barbatus de Aduigi*. forſan *Artigi*: quos & Julienſes vocari ait Plinius. *Albama* eſſe in Bætica, Cocus, Tarrapha, & Ortelius tradunt.

VI. *Feliciſſimus de Ateva*. Cæſar *Ategua*. Valerius Max. *Attiuga*. Plin. *Attubi*, quæ *Claritas-Julia*, ad conventum Aſtigitanum, non procul ab Urſo. hodie *Caſtillo de Teba*.

VII. *Leo Accinipe*, *Accinipo* Ptolem. in Bæticis Celticis juxta Anam fluvium in eadem Celtica. Plinius duplici pp.

VIII. *Liberalis de Eliocroca*: *De Eliocrota*. *Lorca* in Bætica: comes fuit hic Presbyter Succeſſi Epiſcopi Eliocrotenſis.

IX. *Januarius à Lauro*. Duplex *Laurum*, alterum apud Sucronem, ubi pugnavit Sertorius, alterum Bæticæ, ubi occiſus Pompeji filius.

X. *Januarius Barba*. *Barba* Antonino in Bætica, juxta Anticariam.

XI. *Victorinus Agabro*. In Bætica; *Cabra* dicitur, caput Comitatûs de Cabra: comitem Sinagii Epiſcopi Agabrenſis fuiſſe putârim.

Titus

Digitized by Google

XII. *Titus à Vinc.*

XIII. *Eucharius à Municipio*, fortè *Calagurris*: nam in nummo Auguſti apud Goltzium legitur: MUN. CALAG. IUL. quòd ab Auguſto facta eſſet municipium.

XIV. *Sylvanus Segalbina*. fortè quæ *Sclambina* Ptolem. hodie *Salabreña*.

XV. *Victor Ulia*. Gaditani conventûs fuiſſe ait Plinius: forſan *Monte-mayor* in Bætica, quindecim lapidibus à Corduba.

XVI. *Januarius Urci*. *Urci*, aliàs *Virgi*, vulgò *Almeria*. Januarium comitem fuiſſe Cantoni Epiſcopi Virgitani crediderim.

XVII. *Leo Gemella*. *Martos* hodie, olim duplici nomine inſignita; *Tucci*, & *Auguſta-Gemella*, ut teſtatur Plinius. Comes fuit Leo Camerini Epiſcopi Tuccitani.

XVIII. *Turrinus Caſtulona*. *Caſtulone* legendum. *Cazlona la vieja* in Bætica. Comes Secundini Caſtulonenſis.

XIX. *Luxurius de Drona.* forſan *de Brana*, quam conventui Gaditano adſcribit Plinius.

XX. *Emeritus Baria*. Eadem quæ falsò *Balaria* apud Ptolem. *Baria* in Cicerone ad Atticum. *Varia* apud Plinium, non procul à Virgi: nunc *Vera*.

XXI. *Eumantius Selia*. Ptolem. in Bætica, fortè *Villanueva dela Xara*, in cujus lapide ſcribitur *Salienſis*: conventûs Cordubenſis erat.

XXII. *Clementianus Oſſigi*. Cognominabatur *Oſſigi Laconicum*. conventûs fuiſſe Cordubenſis docet Plinius.

XXIII. *Eutyches Carthaginenſis*.

XXIV. *Julianus Corduba*. Comes Oſii.

Aliorum duodecim Presbyterorum nomina, temporum injuriâ periiſſe non ambigo, ut numerus triginta & ſex compleretur. Ex horum tamen & Epiſcoporum ſubſcriptionibus palam fit, longè lateque propagatam fuiſſe in Hiſpania hujus Concilii tempore religionem Chriſtianam; cùm nulla ſit regni provincia, ex qua aut Presbyter aut Epiſcopus non adventârit. Presbyteros autem qui huic Concilio interfuerunt, duplicis (ut ita dixerim) generis fuiſſe agnoſcimus: quoſdam Epiſcoporum comites ex præcepto Lucii Papæ: alios verò, vel Vicarios ſuorum Epiſcoporum, aut tanquam doctrinâ & religione præſtantes electos accerſitoſque fuiſſe ab Epiſcopis, ut Concilio intereſſent. Utrorumque ſubſcriptiones indicant decernendi auctoritate olim Presbyteros non caruiſſe: aliter enim quorſum tot ipſorum ſubſcriptiones? potuit enim Chriſtiani populi calamitas, Imperatorum ethnicorum tyrannis, Catholicorum Epiſcoporum zelus, Presbyterorum doctrina & pietas, & omnium tandem propagandæ religionis ſtudium, conſultationem Presbyterorum & judicium expoſcere: quod uſu confirmatum ſuâ ætate ſcribit Iſidorus[1]. *Et coronâ* (ait) *factâ de ſedibus Epiſcoporum, Presbyteri à tergo eorum reſideant; quos tamen ſeſſuros ſecum Metropolitanus elegerit: qui utique & cum eo judicare aliquid & diffinire poſſint.* Et mox: *Sicque omnes, qui de religioſis in retro actis diebus, ſpirituali inſtructione interfuerant in Concilio, foris egrediantur; reſidentibus aliquibus Presbyteris in Concilio, quos Metropolitanus probaverit honorandos.* Quæ poſtea, vel decreſcente eorundem ſanctitate & doctrinâ, vel aucto Epiſcoporum numero, juſtiſſimè interdicta ſunt; ſolique Epiſcopi, & quidam Abbates ſæculares ex longa conſuetudine eo privilegio utuntur.

1 D. *Iſid. in libello* De modo celebrandi Conc.

De Diaconis quoque offerebatur occaſio differendi, an in Eccleſiaſticis conventibus conſulendi, aut decernendi auctoritatem habuerint? Et non habuiſſe magis puto, quòd nec ſedendi privilegio, nec ſubſcribendi uterentur, nî vices gererent alicujus Epiſcopi. Solebant enim hi, cùm vel negotiis, vel morbo impediti Conciliis Hiſpaniæ adeſſe non poſſent, Diaconos tanquam Vicarios & Legatos ſuo nomine ad Concilium mittere, qui poſt reliquos Epiſcopos ſedebant, conſulebant, decidebant, & ſubſcribebant. In Concilio enim Toletano III. ſubſcripſit pro Pœto Epiſcopo Magalonenſi Geneſius Archidiaconus ejuſdem Eccleſiæ (tunc omnes ferè Archidiaconi non erant presbyteri) & pro Pelagio Epiſcopo Nemauſenſi ſubſcripſit Valerianus Archidiaconus ejuſdem Eccleſiæ. In IV. Pro Carterio Arcavicenſi Domarius Archidiaconus; & pro Solemnio Epiſcopo Carcaſſonenſi Donnellus Archidiaconus: pro Geneſio Magalonenſi Stephanus Archidiaconus. In V. pro Meruntino Epiſcopo Petrus Diaconus. In VI. pro Antonio Epiſcopo Valentino, Severinus Diaconus. In Gallia item receptum ex Concilio Lugdunenſi I. apparet, in quo ſubſcripſit Aſtemius Diaconus, *directus* (ut ipſe ait) *à domino meo Maximo Epiſcopo Eccleſiæ Valentinæ*. & ſic in aliis. Quod cùm in Hiſpania aliquando indignum Eccleſiaſticâ auctoritate viſum eſſet, ut miniſtri cum majoribus & prælatis intereſſent, ſederent, & ſubſcriberent; ideò in Concilio Emeritenſi cautum eſt, ut Epiſcopi, ſi negotiis, aut debilitate, aut aliâ ratione præpediti Conciliis intereſſe non poſſent, ſi Vicarios mitterent, non Diaconos, ſed Presbyteros, aut Archipresbyteros eligerent. Diaconos autem, quos interfuiſſe huic Concilio notarius retulit, Vicarios non fuiſſe exiſtimârim, quòd adſtantes, non adſidentes renunciaverit.

COM-

COMMENTARII NOVI.

CONSONANT cum hac Coocilii præfatione Concilium Toletanum I. ibi: *Conſidentibus Presbyteris, adſtantibus Diaconibus, & cæteris*. Bracar. I. in præfatione: *Conſidentibus ſimul Epiſcopis, præſentibus Presbyteris, adſtantibuſque miniſtris, vel univerſo Clero*. Concilium Toletanum IV. Can. IV. ubi ex D. Iſidoro refertur forma celebrandi Concilium, & dicitur: *Cuncti ad unam januam, per quam ſacerdotes ingredi oportet, oſtiarii ſtent; & convenientes omnes Epiſcopi, pariter introëant, & ſecundùm ordinationis ſuæ tempora reſideant. Poſt ingreſſum omnium Epiſcoporum, atque conſeſſum, vocentur deinde Presbyteri, quos cauſſa probaverit introire. Nullus ſe inter eus ingerat Diaconorum. Poſt hos ingrediantur Diaconi probabiles, quos ordo popoſcerit intereſſe; & coronâ factâ de ſedibus Epiſcoporum, Presbyteri à tergo eorum reſideant. Diacones in conſpectu Epiſcoporum ſtent. Deinde ingrediantur laïci, qui electione Concilii intereſſe meruerint. Ingrediantur quoque & notarii, quos ad recitandum, vel excipiendum ordo requirit, & obſerentur januæ*. Concilium Vernenſe Can. IV. ibi: *Veniant ad Synodum Metropolitani, & alii Epiſcopi, vel Abbates, ſeu Presbyteri*. Unde io Concil. Arelat. II. plures Presbyteri interfuernot, ut ex ejus indiculo conſtat: in Concilio Rom. II. ſub Symmacho ſubſcripſerunt Presbyteri LXVII. in Concil. Altiſſodorenſi Presbyteri XXXII.

Sed quo jure Presbyteri his ſacris comitiis interſint, examinandum eſt: & certè triplici ratione, & jure poterant adeſſe, & ſubſcribere. Primò, tanquam ſocii Epiſcoporum, ut probat Mendoza in præſenti: & eo modo credo ſubſcripſiſſe in hoc Coocilio Liberalem Presbyterum de Eliocrota: Bitorinum Agabrienſem: Januarium Urci, ſeu Urgi: Leonem Gemellæ, ſeu Tuccitanum: Turrinum Caſtulonenſem: Julianum Cordubenſem. Secundò, tanquam Vicarii Epiſcoporum: oam Epiſcopi, qui Synodo intereſſe nequibant, Presbyterum mittebant, ut eorum nomine ſubſcriberet. Concilium Emeritenſe Canone V. ubi ſtatuitur: *Juxta Canonicum ordinem, tempore quo Concilium per Metropolitani voluntatem, & Regiam juſſionem electum fuerit agere, omnes conſinitimos Epiſcopos in unum oportet adeſſe; nec pro tali re qualibet cauſa opponi debet ad excuſationem. Quod ſi contigerit aliquem de fratribus retineri ab infirmitate, qualiter non poſſit venire, aut per regiam juſſionem injunctum acceperit aliquid agere, ut ſit per quod non poſſit Concilio intereſſe; quicquid tale acciderit, Metropolitano ſuo fideliter intimet cuncta, per ſuam Epiſtolam manu ſua ſubſcriptam; ut poſtmodum quæratur, an ne excuſationem faciat aliquam. Ad ſuam tamen perſonam non aliter, niſi aut Archipresbyterum ſuum diriget, aut ſi Archipresbytero impoſſibilitas fuerit, Presbyterum utilem, cujus dignitas cum prudentia pateat, à tergo Epiſcoporum inter Presbyteros ſedere, & quaque in eo Concilio fuerint acta ſcire & ſubſcribere*. ut in Concil. Narbonenſi II. ubi ſubſcripſit Vincentius Presbyter nomine Epiſcopi Conſtantini, & in Conc. Arauſicano I. ſubſcripſit Superventor pro Epiſcopo ſuo, & io Concil. Arelat. III. Cataphronius & Deſiderius Presbyteri ſubſcripſerunt pro Agriſio & Severo Epiſcopis: in Concilio Turonenſi I. Jucundinus Presbyter ſui Epiſcopi juſſu io eo ſubſcripſit, & io Concilio Epaunenſi Pedalius Presbyter interfuit & ſubſcripſit pro Salutari Epiſcopo: & quidem tunc ante alios Epiſcopos, habitâ ratione conſecrationis proprii Præſulis à quo mittebantur, ſubſcribebant, ut jam notavi: & contigit in Concil. Nicæno I. ubi Victor & Vincentius Presbyteri R. P. Legati cum Oſio Cordubenſi Epiſcopo, ante Epiſcopos & Patriarchas ſubſcripſeruot, licèt ejus ſubſcriptionis aliam rationem reddat Fileſacus in cap. *quod ſedem* 10. §. 4. *de offic. ordin.* Tertiò etiam jure Presbyteri potuerunt intereſſe huic Concilio, ut Parochi, qui dicuntur Prælati Eccleſiarum ſuarum in cap. 2. cap. *cùm ab Eccleſiarum*; *de offic. ordin.* cap. *tua. de clerico ægrot.* cap. *ut animarum. de conſtit.* lib. 6. Quâ ratione ſubſcripſiſſe Presbyteros in præſenti jam notârunt Nicolaus le maiſtre *De iurib. Epiſc.* lib. 2. c. 9. Franciſcus Hallerios in *Vindiciis* fol. 445. & 513. Joann. Fileſac. *de orig. Paræciar.* cap. 4. & rectè: nam quid ſibi voluot ſubſcriptiones illæ: *Reſtitutus Presbyter de Elepel, Natalis Presbyter de Orſuna*, & ſimiles, niſi ut demonſtretur Parochos hujuſmodi locorum adfuiſſe & ſubſcripſiſſe? nam cùm in illis Eccleſiis reperireotur Præfecti & titulati, ipſi ut Parochi & Archipresbyteri Concilio interfuerunt; quòd faciliùs ſuadebitur, ſi breviter recenſeamus loca, ex quibus illi pervenerant. Eorum catalogum poſt Suritam, Mendozam, & Loaïſam referunt Bivar. *ad Flavium Dextr.* anno CCC. fol. 323. Pedraza 2. par. *hiſt. Granat.* cap. 13. Sed juxta ordinem tranſcriptum à Mendoza, primo loco ſubſcripſit *Reſtitutus Presbyter de Elepel*, ita legitur apud Loaïſam, Suritam, & Genebrardum; ſed legendum eſt *De Illipula*, ut jam notârunt Bivar. *ad Flavium Dextr.* dicto auno CCC. Pedraza ubi proximè: pro quibus facit auctoritas Flav. Dextri dicto anno. CCC. num. 17. ubi legitur: *Ilipula in Hiſpania Sanctus Reſtitutus (ut creditur) Presbyter, magiſter Caſtoris & ſociorum Cantabrorum Lapidicinarum. Hic & Criſpulus martyr, & Reſtitutus, de quo dudum dixeramus, interfuerunt Concilio Illiberitano in Bætica*. Ex quibus verbis conſtat, non ſolùm Reſtitutum Presbyterum Illipulitanum interfuiſſe huic Concilio, verùm & alios duos, quorum memoria temporum iojuriâ periit. Circa Illipam ubi Reſtitutus Presbyter miris virtutibus florebat, non conſentiunt Auctores propter varias hujus nominis urbes, quæ priſco Illo ſæculo in Hiſpania reperiebantur. Alia enim fuit Illipa magna in Bætica, quæ nunc dicitur *Peñaflor*. Alia erat in Bæturia Turdulorum, hodie *Eſtremadura*, & dicitur *Calamea de la Serena*, quam Illipam minorem

eſſe

eſſe contendit Morales. Alia etiam fuit Illipula, à Plinio *Laūs* dicta, propè Illiberim. Alia tandem fuit Illipla, quæ hodie *Niebla* dicitur. Julian. Perez in *Adverſ.* nu. 166. *Hiemipa dicta eſt corruptiùs Elepla, nunc autem Niebla.* Pluribus veteribus inſcriptionibus, & monetarum reverſis probant R. Caro in *antiquit. Hiſpal.* lib. 3. *Convent. Jurid.* c. 11. & 78. Tamayus à Salazar in *Martyrol.* die 10. Junii, Bivar. *ad Dextr.* dicto anno CCG. Ex quarum ultima Elepla, videlicet hodie *Niebla* venerat Reſtitutus Presbyter, ut legatus proprii Epiſcopi, qui ad Concilium accedere nequiverat. Elepla enim erat urbs Epiſcopalis, & ejus Præſulum ſubſcriptiones plures reperiuntur in Conciliis Hiſpaniæ, ut in Concilio Tolet. III. ubi ſubſcripſit Baſilius Illiplenſis Epiſcopus, in Hiſpalenſi I. idem Baſilius Eliplenſis; in Conciliis Tolet. IV. & VI. Eleplenſis; in Tolet. VII. Clemens vice Joannis Epiſcopi Eleplenſis; in Tolet. VIII. Servandus Eleplienſis; in Conciliis Tolet. XII. XIII. & XV. Getta Epiſcopus Eleplienſis; in Tolet. XVI. Papulus Epiſcopus Eleplienſis, qui cum aliis duobus Epiſcopis profectus fuit in Luſitaniam. Ejus etiam meminerunt Roder. Archiepiſcopus, ibi: *Venerunt etiam tres Epiſcopi Aſſidonenſis, Eleplenſis, & tertius de Marchena.* hiſt. Gen. Hiſp. par. 3. cap. 2. *E otro ſi vinieron tres Obiſpos à Toledo, el uno de Aſſidonia, o el otro de Niebla, o el otro de Marchena.* Poſtea S. Reſtitutus hic martyrio coronatus fuit die 10. Junii eodem anno CCC. ut probant Tamayus à Salazar in *Martyrol.* eod. die 10. Padilla tom. 1. *hiſtor. Eccl. Hiſpan.* centur. 4. cap. 32. P. Marieta lib. 2. *hiſt.* cap. 10. R. Caro in Not. *ad Flav. Dext.* anno CCC. num. 17. & de eo & collegis tanquam de Divis Hiſpalitanæ diœceſis ſub ritu duplici Hiſpalenſis Eccleſia perſolvit officium.

Secundo loco ſubſcripſit *Natalis Presbyter de Urſona*, qui defuncto Melantio Præſule Tolet. ſuffectus fuit in ejus locum, ut refert Flav. Dexter. anno CCCX. his verbis: *Natalis Epiſcopus Toletanus ſuccedit ſanctiſſimo confeſſori Melantio, qui ut illa ferebant tempora, multa paſſus eſt pro Eccleſia Catholica contra Hæreticos & Gentiles defenſione.* Poſtea interfuit Concilio Nicæno, & Concilium Toletanum celebravit, quod refert Bivar. ad Flav. Dextr. anno CCCXXIV. & ſanctè pièque debitum naturæ exſolvit anno CCCLII. ut refert Caro, ubi ſuprà cap. 56. *Urſao*, ſive *Urſona* nobilis & antiqua urbs Hiſpaniæ ulterioris in Bætica: fundata fuit à Pyrrho & Illiberia ejus uxore, conventûs fuit Aſtigitani licèt Colonia immunis. Plin. lib. 1. cap. 3. illic: *hujus conventûs Aſtigitani* (vulgò Ecija) *ſunt reliquæ coloniæ immunes Tucci, quæ cognominatur Auguſta-Gemella; Itucci, quæ Virtus-Julia; Urſo, quæ Gemina-Urbanorum.* Ex qua Plinii auctoritate conſtat, duplex nomen adeptam fuiſſe primùm *Urſo*, ſive *Urſao* à multitudine Urſorum eo loco irruentium, ut vult R. Caro lib. 3. *antiquit. Hiſpal.* cap. 52. vel à gente Urſina Romanorum, ut docuit Bzovius in *Compend.* anno Chriſti XV. & Gemina-Urbanorum. Quidquid ſit, magnæ antiquitatis inſignia monumenta retinet, ut ex vetuſtis lapidibus & monetis probant R. Caro, & Bivarius *ad Flav. Dextr.* anno CX. Hirtius *De bello Hiſp.* propè finem, Morales lib. 8. hiſt. c. 48. & lib. 9. c. 32. Tamayus in *Martyrol.* die 12. Januarii, Carpio *De execut. teſtam.* in dedicat.

Tertio in loco ſubſcripſit *Maurus Presbyter de Illiturgi. Illiturgis*, aut *Illiturgium* civitas eſt Bæticæ in Baſtitanis, hodie dicta *Anduxar la vieja.* Luitprand. in *Adverſ.* num. 277. In pluribus Codicibus Livianis III. Decad. lib. 8. legitur *Iliturgi,* ſimplici *l.* & ita legendum eſt, ad differentiam alterius Bæticæ, quæ ſcribitur duplici. Apud Eulogium ſimplici ſcribitur. Ex quibus verbis apparet aliam fuiſſe in Bætica Illiturgim duplici litera l. ad differentiam alterius, quæ ſimplici l. ſcribebatur. ſed ubi Illiturgis in Bætica eſſet, nec Luitprandus, nec alius demonſtravit; forſan aliquod fuiſſe oppidum cenſuit Rus-Puerta *hiſt. Gien.* cap. 8. num. 6. Non fuit civitas Epiſcopalis, ſed tantùm per Presbyterum regebatur, ut conſtat ex leg. 13. tit. 2. lib. 12. legum Wiſigotth, ubi Siſebutus Gothorum Rex reſcribens Epiſcopis & Judicibus apud Bæticam conſtitutis, ait: *Sanctiſſimis ac beatiſſimis Agapio, Epiſcopis ſive Judicibus ibidem inſtitutis, ſimiliter & reliquis ſacerdotibus & judicibus in territorio Arbi, Urgi, Sturgi, Illiturgi, Biaciatui, Agatugiæ, Ebagri, & Epagri, conſiſtentibus.* Maurum Achipresbyterum fuiſſe hujus oppidi, refert Julianus in *Adverſ.* num. 370. Unde jure proprio tanquam Archipresbyter interfuit huic Concilio.

In pleriſque harū notarum occurrunt gerræ Higuerianæ, ampliatæ à Tamayo, & aliis.

Quarto loco ſubſcripſit *Lamponianus Presbyter Karula. Carula* autem eſt oppidum Bæticæ juxta Illipam, quod hodie dicitur *Villanueva del Rio.* ſitum erat juxta flumen *Guadalquivir.* Plinius illud ſub nomine *Carbuli* ponit in conventu Cordubenſi, ſed legendum eſſe *Carula* jam notavit Surita in Notis ad Itiner. Antonini his verbis: *Sed etiam in manuſcriptis Plinii exemplaribus uno conſenſu legatur* Carbula *non* Carbulo, *ſuſpicari cogor, fortè legendum eſſe* Carula. Vetus numiſma hujus oppidi ponit & exponit R. Caro lib. 3. *antiq. Hiſp.* cap. 49.

Quinto loco ſubſcripſit *Barbatus Presbyter de Adugi*, ſive *Artigi*: ſed rectiùs legit Bivar. ad Flav. Dextr. dicto anno CCC. *De Auri*, quod oppidum fuit, ubi nunc eſt *Jaen.* ut notavit Pedraza d. 2. par. *hiſt. Gran.* cap. 13.

Sexto in loco ſubſcripſit *Feliciſſimus Presbyter de Ateva. Ateva* hodie *Teba.* oppidum eſt perantiquum Bæticæ à Græcis conſtructum, ut ex ejus nomine facilè deducitur, & probat R. Caro lib. 3. *antiquit. Hiſp.* cap. 65. ubi vetuſta monumenta quæ in eo reperiuntur, refert & illuſtrat. ſpectabat ad conventum Aſtigitanum, ut ex Plinio probat Pedraza dicto cap. 13.

Septimo loco ſubſcripſit *Leo Accinipo. Accinipo* oppidum fuit Bæticæ, ubi nunc eſt *Ronda la vieja.* Monetam ejus nominis cuſam exaravit & illuſtravit R. Caro dicto lib. 3. cap. 57.

Subſcripſit etiam octavo loco *Liberalis de Eliocrota*, qui comes fuit Epiſcopi Succeſſi Eliocrotenſis, ut ſuprà notavi.

Nono loco legitur *Januarius de Lauro. Laura* hodie *Lora*, oppidum eſt non procul ab Eſtepa, ut contra Bivarium probat R. Caro dicto lib. 3. c. 4.

Deci-

Digitized by Google

Fabula ſuta. Decimo loco ſubſcripſit *Januarius Barbæ.* ubi legendum eſſe *Barbæ* ſolæ, voluit Bivar. ad Flav.Dextr.Can.XXX.Pedraza dicto c.13.emendat *Barbi*, ſed retinenda eſt lectio *Barbæ*, quæ antiqua fuit urbs propè Anticariam.

Victorinus de Agabro ſubſcripſit undecimo loco, qui comes fuit Sinagii Epiſcopi Agabrenſis, ut jam ſuprà notavi.

Duodecimo loco ſubſcripſit *Titus à Vineis.* Bivar. dicto anno CCC. putat eſſe *Vilches* in ſaltu Mariano: ſed exiſtimo legendum eſſe *Vineolis*, quod oppidum eſt inter Menteſam & Accatuci, ut conſtat ex Itinerario Antonini, ibi;

Baſta. M.P. XVI. *Baza*.
Acci. M.P. XXV. *Guadix*.
Accatuci. M.P.XXVIII. *Lugar alli cerca.*
Vineolis. M.P. XXIII.
Menteſa. M.P. XX. *Un deſpoblado*.
Caſtulone. M.P. XXII. *Cazlona*.

Subſcripſit decimo tertio loco *Eucharius à Municipio*. quod Municipium Alvenſe eſſe, quod dicitur *Arjona*, exiſtimavit Bivar. ad Dextr. anno CCC.comment.1.num.5.D.Greg.Lopez Madera in *Monte ſacro* cap.23.fol.92. Municipium accipit pro Municipio Florentino Illiberitano. Illiberis enim appellabatur *Municipium Florentinum*, ut probant Morales in *antiquit. Hiſpan.* cap.7. Pedraza 1.par. *hiſt.Gran.* c.18. Tamayus in *Martyrol. Hiſpan.* die 7.Januarii. Sed rectiùs D.Laurentius Ramirez de Prado, vir apprimè eruditus in *Not.ad Luitprand.Chron.* ann.669.nu.45. accipit pro Ambracia antiqua urbe Luſitaniæ, fretus aperto teſtimonio Juliani in tract. *De Eremiteriis* num.16. his verbis: *Quòd oppidum Ambracia per emphaſin dictum eſt Municipium. In Concilio Illiberitano confirmat Archipresbyter Eucharius à Municipio. Qui hoc tempore, ſcilicet conditi templi, dicitur fuiſſe Epiſcopus, vir apprimè ſanctus & doctus.*

Loco decimo quarto ſubſcripſit *Sylvanus Segalbina*. Mendozæ interpretationem ſequitur Bivar. dictò anno CCC. & legit *Sclavvinam*, quæ nunc eſt *Solobreña* non longè à Malaca, quod etiam ex Floriao Ocampo refert Bermudez dicto c.13.

Decimo quinto loco ſubſcripſit *Victor Ulia*: quæ civitas olim Epiſcopalis fuit, per quinque leucas Hiſpanicas diſtans à Corduba, quæ hodie dicitur *Monte mayor*, ut docuerunt A. Morales lib. 8. cap.35.Bivar. dicto anno CCC.Pedraza dicto c.13. Veterem dedicationem ſub nomine Uliæ refert A. de Morales lib.9.cap.41. in hæc verba:

IMP. CÆS. DIVI SEPTIMII SEVERI PII.
PERTINACIS AVG. ARABICI. ADIABENICI.
PARTHICI MAX. BRITANICI. MAX.
FILIO. M. AVRELIO DIVI. M. ANTONINI.
PII GERMANICI. SARMATICI NEPOTI.
DIVI ANTONINI PII PRONEPOTI. DIVI
HADRIANI ANTONINI ABNEPOTI. DIVI
TRAIANI. ET DIVI NERVAE ADNEPOTI
ANTONINO AVG. TRIB. POTEST. VIII. COS. VI.
SPLENDIDISSIMVS ORDO REIP. VLIENSIVM
STATVAM FACIENDAM DEDICANDAMQVE
CENSVIT. DEDICANTE. MARCOMANIO
CORNELIANO CVRATORE
ANNONAE CIVILIS DIVI ANTONINI.

Decimo ſexto loco ſubſcripſit *Januarius de Urſi*, ſive *Urgi*, qui fuit comes Epiſcopi Urgitani, ut poſt Mendozam notârunt Bivar. & Pedraza, ubi proximè, D. Laurentius Ramirez in Not.ad Luitprand.Chron.ann.660.

Decimo ſeptimo loco ſubſcripſit *Leo Gemella*, qui fuit comes Camerini Epiſcopi Tuccitani, ut ſuprà notavi, & docuerunt Pedraza, & Bivarius.

Decimo octavo loco ſubſcripſit *Turrinus Caſtilona*. ſed legendum eſſe *Caſtulone*, jam poſt Mendozam docuerunt Pedraza & Bivar. is comes fuit Secundini Epiſcopi Caſtulonenſis.

Tabula pura. Decimo nono loco ſubſcripſit *Luxurius de Drona*. Bivar. emendat *Urbona*: illud certum liquet. Presbyterum hunc martyrio coronatum fuiſſe ſimul cum Camerino Epiſcopo Tuccitano in Sardinia: ut refertur in Martyrolog. Rom. die 21. Auguſti, & illuſtrat Tamayus in Martyrol. eod. die.

Viceſimo loco ſubſcripſit *Emeritus Baria*. Bivar. & Pedraza legunt *Variam*, quod oppidum hodie dicitur *Vera*, eſtque in princ. Bæticæ, ut ex Floriano Ocampo probat R. Caro lib.1. *antiquit. Hiſpal.* cap.1.

Viceſimo primo loco ſubſcripſit *Eumantius Selia*. *Selia* autem fuit vetus civitas Bæticæ prope Illipam, conventûs Cordubenſis ad ripam Bætis fluminis, habuiſſeque olim Eccleſiam cathedralem referunt Caro & Bivar. ad Flav. Dextr. dicto anno 300. Pedraza d.cap.13.

Vice-

Digitized by Google

Viceſimo ſecundo loco ſubſcripſit *Clementianus Oſſigi*. Bivar. legit *de Aſtigi*, hoc eſt *Ecija*. ſed rectiùs Rus-Puerta, quem refert & ſequitur Pedraza d. c. 3. retinet *Oſſigi*, docetque fuiſſe oppidum in principio Bæticæ pro parte Tarraconenſi ſitum, ubi hodie dicitur *Mingibar* in regno Gienneſi.

Viceſimo tertio loco ſubſcripſit *Eutyches*, *ſeu Eutychius* Carthaginenſis. Charthago autem Spartaria, ſeu Nova ad differentiam veteris, de qua plura adducit Tamayus tom. 2. *Martyrol.* pagin. 420. hodie nomen idem retinet, diciturque *Carthagena de España*. in diſcrimen alterius quæ jacet in Americæ ſinu. Carthago hæc Spartaria ſedem Epiſcopalem habuit à primis Eccleſiæ cunabulis, quæ poſtea in Murciam tranſlata fuit. De ejus conditoribus nonnulla adducit Tamayus in *Martyrol.* tom. 1. die 15. Januar. Et vetus numiſma exponit tom. 2. die 1. Martii. Unde conſtat Eutychium ut legatum Epiſcopi proprii, aut ſede vacante, interfuiſſe huic Concilio.

Viceſimo quarto loco ſubſcripſit *Julianus Cordubenſis* comes magni Oſii. Cordubenſis urbs Patricia, & Bæticæ princeps appellata eſt; ut in peculiari de hac Opuſculo Latino ſermone edito, probat P. Martinus de Roa. Fuit Romanorum colonia à Gotthis exculta, & illorum regium faſtigium, ab Arabibus Imperii ſede ornata, ſcientiarum mater juxta Martialem lib. 1. Epigramm. 62. ibi: *Facunda loquitur Corduba*. ejus literis celebratiſſimos filios recenſet Coronel ad Gongoram Sonet. XXXIX.

Interfuerunt etiam huic Concilio Juvencus natione Hiſpanus presbyter Salmanticenſis, ut refert Flavius Dexter ann. CCCXXXVII. his verbis: *Salmantica in Vectonibus S. Juvencus presbyter moritur, qui juxta nonnullos interfuit Concilio Illiberritano*. ut notârunt Caro fol. 123. Bivar. fol. 380. Juvencus hic in doctrinis omnibus ſic progreſſus feciſſe dicitur, ut ſui ſæculi unus ex famoſioribus in omni genere ſcientiarum Doctoribus haberetur. Hinc ſuis tot meritis expoſcentibus per Eccleſiaſticos gradus ad presbyteratum acceſſit, cujus doctrina adeò totius Hiſpaniæ tractus occupavit, quòd congregato hoc celebri Concilio à PP. evocatus interfuit: poſt hæc Salmanticam reverſus, plures Eccleſiæ filios parturire curavit, & poſt ejus obitum inter Confeſſores presbyteros relatus fuit. Ejus opera per totius orbis evulgata nationes S. Hieronymi, & aliorum illius ſæculi ſanctorum PP. & nobilium ſcriptorum merentur encomia: immò in Concilio Rom. ſub Gelaſio I. anno CDXCVI. celebrato, quo DD. ſcripta ab apocryphis diſtinguerentur; B. Juvenci ſcripta ut authentica relata ſunt. Omnia hæc complectitur antiquus verſificator his verſibus:

Cæſaris *ecce* Briga, *urbs poſt hæc veneranda* Juvencum
Presbyterum noſcit, pignus & eſſe ſuum.
Hic igitur natum tenuit Salmantica *clarum*
Sanctum doctrinis & pietate virum.
Illiberis *cœtus Patrum cognovit, & illum*
Doctum decretis adhibuiſſe manum.
Denique Confeſſor Sanctus, conſcendit Olympum;
Laudibus ut Vetto *gaudeat ipſe ſuis.*

Alia proſequuntur de S. Juvenco D. Hieronymus *de ſcriptor Eccleſ.* c. 84. Aubertus Miræus in *Biblioth. Eccleſ.* & in Epiſt. ad Magnum, & in Comment. ad cap. 7. Matth. Honorius Auguſtodun. *de ſcriptor. Eccleſ.* §. 85. Euſebius in *chron.* anno CCCXXIX. Morales lib. 10. cap. 34. & alii congeſti à Tamayo in *Martyrol.* tom. 5. die 12. Septembris.

Interfuit etiam Criſpulus Presbyter Illipulitanus, ut ſuprà retuli. Unde, ſi lectionem vulgarem retineamus, ubi habetur *reſidentibus XXVI. Presbyteris*, adimpletur numerus adjectis his duobus, quorum ſubſcriptiones injuriâ temporum periêre, ſicut & memoria Diaconorum: tantùm enim liquet B. Vincentium Archidiaconum ſimul cum Valerio Epiſcopo ſuo adfuiſſe, ut notârunt Bivar. ad *Flavium Dextr.* anno CCC. fol. 323. Carrillo in *vita S. Valerii* cap. 15. Etiam Felicem Archidiaconum Toletanum adfuiſſe huic Concilio, conſtat ex Flav. Dextr. anno CCC. num. 12. ibi: *Felix Archidiaconus Toletanus, qui collegit, digeſſitque Canones Concilii Illiberritani cum S. Oſio Cordubenſi mirè floret*. Ipſe ſequenti anno die 12. Maji in Hiſpalenſi civitate martyrii laureâ coronatus fuit, ut ex Martyrol. Rom. & aliis probat Tamayus tom. 3. *Martyrol.* d. die 12. Hæc de SS. Patribus hujus Concili. Siſte tamen paulliſper, lector, & attende Concilium hoc veluti librum pœnitentialem, cùm omnes ferè illius Canones pœnitentiales ſint; in quibus elucet quanta fuerit in illis ſanctiſſimis viris obſervantia cenſuræ, quantus vigor in extirpandis ab Eccleſia peccatis: & vide quantâ veneratione habendum ſit Concilium, in quod tot Martyres Chriſti, totque egregii Catholicæ fidei Confeſſores convenerunt. Illi intercedant pro nobis, ut dignè ac reverenter eorum ſententias auſcultare & exponere valeamus. GONZALEZ.

Clariſſ. vir iſte paucorum menſium ſpatio adornavit novam Commentariorum magni illius Mendozæ editionem, ſuaſque Notas ant Scholia adjecit, inter frequentes S. Officii occupationes. Præterea totum ipſius ſtudium euſque fuerat in evolvendo & illuſtrando utroque Jure, cujus Doctor & Profeſſor eximius fuit in celeberrima Academia Salmanticenſi: ubi ambo ab ipſa pueritia ſtuduimus ſub iiſdem Juris Pontificii ac Cæſarei Interpretibus; præſertim ſub præſtantiſſimo illo atque Illuſtriſs. D. Franciſco Ramos del Manzano (poſtea Catholici Regis noſtri CAROLI II. magiſtro) qui in aureis ſuis Commentariis ad leges Julias & Papias, utriuſque noſtrûm, inter chariores diſcipulos, perhonorificam mentionem facit.

Condonandum itaque eſt doctiſſimo Gonzalez, ſi totus in utroque Jure enucleando, parum aut minùs quàm oporteret, Criticen curaverit, ad diſcernendum inter germana & notha diverſorum ſcripta: nec detexerit fraudes ac falſationes innumeras, quibus ſcatent Pſeudo-Chronica illa Dextro, Maximo, Helecæ, Luitprando, & Juliano Perez ſuppoſita à P. Hieronymo Roman de la Higuera, omnium illorum artifice, & totius Eccleſia-

cleſiaſticæ Hiſpaniarum Hiſtoriæ, quantum in ipſo fuit, corruptore.

Ex iis turbidis & fæculentis lacunis Joannes Tamayus de Salazar, nimia credulitate, & criſi nullâ, delibavit, aut potiùs coacervavit figmenta innumera, iiſque implevit ſex illos tomos ſui Martyrologii Hiſpani, à vulgo & ſemidoctis receptos cum ingenti plauſu; ſed ſtomachum ac bilem moventes eruditiſſimis quibuſque Hiſpanis & exteris. Nec contentus Tamayus aliena commenta ſuis ſcriptis inſerere, adjecit è ſuo plurima tertio quoque verbo, ac præſertim carmina inſulſiſſima, & nec Grammatices, nec Poëſeos leges ſervantia, tanquam olim à Maximo, aliiſque viris graviſſimis ſcripta, quæ tamen partim ab ipſo Tamayo, partim ab aliis convictoribus ejus in domo Illuſtriſſimi D. Didaci de Arce Reynoſo, Inquiſitoris Generalis Hiſpaniarum, abſque ullo genio aut ſale compoſita fuerunt.

Verùm inter omnia gravia abſurda ab Higuera, Tamayo, & aliis ſimilis farinæ hominibus inducta, illud imprimis intolerandum eſt, quòd ſanctitatis titulo donare auſi fuerint, ſive in numero Sanctorum Hiſpaniæ, vel ad Hiſpanias ſpectantium recenſere, ac certis illarum Eccleſiis, urbibus, vel populis, aſſignare plurimos homines (idemque eſt de fœminis) quos nec Eccleſia Univerſalis, nec ulla particularis venerata fuerat, ſeu cognoverat uſque ad annum circiter MDXCIII. quo Higuera cœpit vulgare ea figmenta. Inveniuntur quidem in Martyrologiis, aut Menologiis, Sancti plurimi ejuſdem nominis, cujus fuerunt alii innumeri non ſancti. Immanis verò auſus eorum veteratorum fuit, ubi inveniebant in Conciliis vel aliis monumentis exploratis Hiſpaniæ quoſdam Epiſcopos, Presbyteros, Diaconos, vel alterius conditionis homines, confundere illos cum aliis Sanctis viris, aut mulieribus ejuſdem nominis extantibus in Martyrologiis, Menologiiſve; aut cum iis, qui peculiari traditione cujuſpiam provinciæ vel urbis, cenſentur & coluntur ut Sancti. Quâ fictione quænam alia in rebus adeò ſacris pernicioſior eſſe poſſit, ego non video.

Et hoc ipſum planè accidit circa Patres illos, ſive Epiſcopos, ſive Presbyteros, ſive Diaconos, qui intervenerunt præſenti Concilio. Felix enim Epiſcopus Accitanus, qui ſubſcribit primo loco, ponitur ab iis veteratoribus inter Sanctos, & confunditur cum Felice illo Epiſcopo, qui in Martyrologio Romano memoratur ex Uſuardo 18. Maji, & fuit Epiſcopus Spoletinus in Italia, aut Spalatenſis in Dalmatia, ut habet Petrus de Natal. in Catalogo lib. 5. cap. 13. Similiter Melantius Præſul Toletanus ſeptimo loco ſubſcribens, novâ metamorphoſi mutatur in S. Melaninm Epiſcopum Rhotomagenſem, cujus feſtum ponitur ad diem 22. Octobris in Martyrol. Rom. Patricius quoque Epiſcopus Malacitanus decimo loco ſubſcribens, transformatur in S. Patricium Hiberniæ Apoſtolum Primatem, qui colitur 17. Martii. Hæc omnia ſuprà indicavimus ſuis locis, & rejecimus, omittentes plura alia ſimilis farinæ, ſeu potiùs futiuris.

Sed & hoc ipſo loco ſimiles fabulæ eorundem Higueræ & Tamayi occurrunt circa alios huic Concilio intervenientes, veluti Luxurium de Drona, & Camerinum, quos Martyribus accenſent ad diem 21. Auguſti in Martyrologio Hiſpano, eò quòd ihorum eâdem die in Romano fiat commemoratio. Sed nulla vel leviſſima umbra fundamenti eſt, non dico ad cenſendum, ſed ne ad ſuſpicandum quidem, *Luxurium* Presbyterum hoc loco memoratum, eſſe illum *Luxorium* (ita nominatur, non autem *Luxurius*) Martyrem, qui colitur ab Eccleſia Univerſali die 21. Auguſti. Quia verò ii duo Pſeudo-hiſtorici legerunt ibidem Camerinum Luxorio adjungi comitem martyrii, ne dolus detegeretur, ſive potiùs, ut dolus duplicaretur, addiderunt Camerinum Epiſcopum Tuccitanum, qui huic Concilio ſubſcribit quarto loco, eſſe ipſiſſimum illum Camerinum, qui comes Luxorii in martyrio fuit apud Sardiniam: cùm tamen neuter eorum reipsâ fuerit Presbyter aut Epiſcopus, nec id memoretur à Mombritio Tomo II. Vitt. SS. vel à S. Gregorio Papa libro 7. Regiſtri in Epiſt. ad Januarinm Callaritanum, unde eorum commemoratio in Martyrologium Romanum emanavit. Immo & Mombritii Acta teſtantur, Camerinum illum apud Sardiniam paſſum fuiſſe ac coronatum martyrio cùm puerulus eſſet, *adeò ut verba neſciret accommodare Præſidi*. Quomodo ergo is tenerâ ætate occiſus, potuit eſſe poſtea Epiſcopus Tuccitanus, ac tandem (quod novum figmentum eſt) Toletanus?

Tot hæc commenta circa Camerinum adeò aperta & probroſa ſunt, ut poſtquam ad diem 21. Auguſti pag. 529. ea protulerat literâ I. poſtea quaſi religione perculſus pag. 541. agnoverit narrationes Juliani nomine editas in ea parte erroribus ſcatere. ſed meliùs diceret plenas fabulis, & probroſis mendaciis ubique ferè. Porrò ex iis, aliiſque plurimis, inter alia damna, id malum ſecutum vereor, ut in multis Eccleſiis & populis Hiſpaniæ, nimiâ ſimplicitate ac credulitate deluſis, celebrentur plura feſta eorum Sanctorum, qui nullo prorſus titulo ad illas ſpectant, niſi fictitio; immo & eorum, qui Hiſpani quidem fuerunt, verùm nunquam ab Eccleſia inter Sanctos relati. Dignum cenſeo ſuprema illa Hiſpaniarum Inquiſitione, immo & hac ſancta Sede, in ea omnia inquirere, & graviſſimis quibuſdam lectiſſimiſque viris injungere onus examinandi omni ſtudio atque ingenuitate, ſex illa volumina Martyrologii Hiſpani, & reſecandi innumeras fabulas ſimiles, quibus ſcatent in materia adeò gravi & ſacra.

Verùm præterea, ut radix tanti mali extirpetur, nec illud poſtea revocetur ex Orco, oportet idem examen adhiberi omnium Pſeudo-Chronicorum, Dextri, Maximi, Helecæ, Luitprandi, ac Juliani nomine evulgatorum à P. Higuera, eorundem architecto, & propterea irriſo ſemper ab ipſius doctiſſimo contubernali Joanne Mariana, ac toties graviſſimè reprehenſo nominatim à Bollandianis ejuſdem inſtituti. Pleraque enim figmenta in eo Martyrologio ſparſa, ex iis Higueræ fabulis deſumpta ſunt; licèt Tamayus multa alia de ſuo addiderit, & ex magiſterio illius in arte mentiendi aut fingendi profecerit.

Idip-

Digitized by Google

Idipſum ferè moneo circa Pſeudo-Aubertum Hiſpalenſem, obtruſum paullò poſt medium hujus ſæculi labentis ab Antonio Lupian Zapata, in quo ſimiles fictiones occurrunt, præſertim circa Sanctos, Eccleſias, & alias res ſacras Hiſpaniæ. Eas omnes ferè tuendas recepit, immo & vindicandas vaſtis voluminibus, Gregorius Argaiz; præſertim ex teſtimoniis illorum Pſeudo-Chronicorum, quaſi ea eſſent exploratæ fidei. Majori ſimplicitate quàm judicio ſcribens, id ſolùm obtinere potuit, ne prudens & ſciens mentiri cenſeretur, dum tot aliorum fabulas non tam malâ fide, quàm nimiâ, tuebatur. Cum eo, dum viveret inter noſtrates, perinde ferè me geſſi, ac Joannes Mariana cum ſodali Higuera; ægrè ferens tot bonas horas ab illo in tam mala cauſſa defendenda collocari. Verùm is, ut erat præjudiciis occupatus, & jam per plurimos annos aſſuetus iis næniis credendis ac protegendis, nihil moratus opinionem meam, & plurium doctorum ac prudentium virorum, perſtitit immotus: & quemadmodum *tenet inſanabile multos ſcribendi cacoëthes*: ſic in eo prævaluit inveteratus ſcripturiendi genius, & tuendi commenta illa à Lupiano intruſa.

Quapropter jam à multis annis cenſui, & quotidie in ea ſententia confirmor, è re boni publici, & Eccleſiæ, præſertim Hiſpanicæ, eſſe, ut quemadmodum libri illi de monte Granatenſi, & laminis ac reliquiis in eo repertis accuratè examinati fuerunt, & poſtea prohibiti: ita etiam omnes libri ſuprà indicati, & ſubinde ſcripta quæque in eorum defenſionem edita, accuratiſſimè examinentur. Quòd ſi inventa fuerint fabuloſa, & præſertim in rebus adeò ſacris (ut mecum ſentiunt graviſſimi & eruditiſſimi viri intra & extra Hiſpaniam) ſupremus Fidei in ea Senatus, aut hæc Sedes Apoſtolica, decernat opportunum tanti mali remedium. Hæc citra invidiam aut præjudicium ullum, vel ſtudium partium ab utraque parte decertantium, mihi ſemel hoc loco, & occaſione datâ, conſuluiſſe licuerit.

Unde quoties in decurſu prolixi hujus Operis quiſquiliæ ejuſmodi occurrerint, aut illas ſilentio obvolvam, veluti memoratu indignas; aut levi manu rejiciam, ne quis imprudens vel nimiùm credulus, ullam iis accommodet fidem. CARD. DE AGUIRRE.

ET OMNI PLEBE.

CAPUT OCTAVUM.

Cur de plebe mentio in hoc Concilio injecta.

Abſit, Beatiſſime Pater, ut hinc aliquis eam erroris maculam Hiſpaniæ aſpergat, ut eo tempore, aut unquam in Conciliis Provincialibus vel Generalibus, intereſſe plebem potuiſſe dicat, & ejus judicio, ut Eccleſiaſticorum, cauſſas Eccleſiæ tractari & diffiniri: ſed ut auribus exciperet, quæ Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi decreverant, ut re & opere poſtea exequeretur: ſolebant primitivæ Eccleſiæ Patres (quod & hodie obſervant) congregatis omnibus fidelibus in Eccleſia, renuociare palam, quod clam conſtituiſſent: eaque renunciatio promulgationis vim & auctoritatem habebat: fiebat à Notario, ex cujus fide decreta omnia Concilii pendebant. Fuiſſe antem hanc Concilii noſtri Illiberritani renunciationem à Notario factam, inde colligitur, quòd in primo hujus Concilii Canone, ut referunt CC. Mss. addatur: *Placuit inter eos*. Et in principio ante Canones dicitur: *Cùm conſediſſent ſancti & religioſi Epiſcopi in Eccleſia Illiberritana, hoc eſt, Felix, &c. reſidentibus etiam XXXVI. Presbyteris, adſtantibus Diaconibus & omni plebe, univerſi Epiſcopi dixerunt*. Quæ omnia indicant teſtimonium eſſe notarii. Nomina præſentium Epiſcoporum principio olim præfigebantur: quia cùm numero perpauci eſſent, incommodum id non erat, nec audientibus, nec legentibus grave, ſi ex fide notarii agnoſcerent, qui Concilio interfuerant, & decreta firmaverant. At cùm in Generalibus Conciliis, & quibuſdam Provincialibus, incremento fidei, fidelium Epiſcoporum numerus creviſſet, ne tot nominibus recitandis moleſtia in principio lectoribus crearetur, prudenter ad calcem illa, additis ſubſcriptionibus, rejecta ſunt.

Sed tempus eſt, ut hujus Concilii decreta, non tam noſtrâ, quàm ſummorum Pontificum doctrinâ & auctoritate, ſanctiſſimorum Conciliorum ſanctionibus, antiquorum Patrum ſententiis, & divinis Eccleſiæ traditionibus, ut vetuſtiſſima, ſic & Catholicæ Apoſtolicæque doctrinæ & pietatis pleniſſima eſſe oſtendamus.

COMMENTARII NOVI.

Omnibus hæreticis ſemper fuit, & hucuſque proprium eſt, Conciliorum auctoritati detrahere, eorum uſum damnare, aut ſaltem congregandi formam & veram ſeriem poſtea fucatâ & adulterinâ hiſtoriâ corrumpere, ut noſtris temporibus conatus fuit P. Soanus Polanus, ſeu quivis auctor eſt hiſtoriæ Concilii Trident. quem feliciter & nervosè debellavit Sfortia Pallavici-

lavicinus Societatis Jeſu & S. R. E. Cardinalis. Inter alios ergo hæreticorum errores ille fuit, videlicet non ſolùm Prælatos majores, verùm Presbyteros & laïcos præſtare debere ſuffragium in Concilio, quantumvis Generali. Ita cenſuerunt Lutherus lib. *de Concil.* cap. 2. pag. 264. Carolus Molinæus in ſuo Conſil. *de Conc. Trident. non recip.* §. 28. Proteſtantes in eo libro, quem ediderunt ſub titulo: cauſſæ cur Electores & cæteri confeſſioni Auguſtanæ addicti Concil. Trident. non accedant, expendunt pro ſuo errore adſtruendo, primò Concilium Hieroſolymit. Apoſt. quod refertur Actuum Apoſt. cap. 15. in illis verbis: *Tunc placuit Apoſtolis & ſenioribus cum omni Eccleſia*. ubi referri videtur non ſolùm Apoſtolos, ſed Presbyteros, & laïcos Concilio interfuiſſe. ſecundò quòd communis cauſſa communibus votis juvanda eſt; ſed cauſſa religionis communis eſt, igitur omnium ſuffragiis decidenda eſt. Sed Catholica ſententia tenet, Prælatos majores, Archiepiſcopos videlicet & Epiſcopos in Oecumenicis, & Provincialibus Cõciliis, jus ſuffragii deciſivi habere; privilegio autem, & conſuetudine illud præſtare poſſe Cardinales, Abbates, Presbyteroſque in Synodis Provincialibus, & Diœceſanis. eam probant Turre-cremata in *ſumma Eccleſiæ* lib. 3. cap. 12. & 15. Bellar. *de Conciliis* lib. 1. cap. 15. Anton. Auguſtinus in *epitom. juris Pontif.* lib. 5. tit. 34. Coriolanus in *ſumm. Concil.* prælud. Neque contrarium obſervatum fuit in dicto Concilio Hieroſolymitano: in quo plebs non adfuit ut diffin iret aut diſputaret, ſed tantùm ut audiret & reciperet decreta Sanctorum Apoſtolorum: ut contigiſſe in electionibus Epiſcoporum primis Eccleſiæ ſæculis jam notavi in cap. 2. *de election.* Nec intereſt quod fidei, religioniſque cauſſa communis ſit. nam ad omnes pertinet, ſed diverſo modo: ad Prælatos ut DD. & judíces, ad cæteros ut diſcipulos, ſicut contingit in bello, ubi ejus cauſſa ad totum exercitum pertinet, diſpoſitio autem ad duces & ſuperiores; licèt aliquando legamus Imperatores ex eadem ratione Cinciliis interfuiſſe, juxta Nicolaum in cap. *ubi nam.* 96. diſt. ibi: *Ubi nam legiſtis Imperatores anteceſſores veſtros Synodalibus conventibus interfuiſſe, niſi forſitan in quibus de fide tractatum eſt, quæ univerſalis eſt, quæ omnium communis eſt, quæ non ſolùm ad clericos, verùm etiam ad laïcos; & ad omnes omnino pertinet Chriſtianos?* non ut ſuffragium præſtarent, ſed ut defenderent communem fidem edictis ac legibus, & ſi opus fuiſſet, gladio: unde paſſim legimus ſupremos Monarchas per ſe, aut per legatos Conciliis interfuiſſe, ut defenderent eorum decreta. cap. *concilia* 17. diſt. cap. *Apoſtolica de re judic.* lib. 6. latè probant Geymonius lib. 2. *de ſacrorum immunit.* cap. 12. Valdès *de dignit. Reg.* cap. 1. per totum. In primis autem Conciliis Hiſpaniæ noſtræ certo liquet Principes, Regniſque Proceres interfuiſſe: quia in eis non ſolùm ſpiritualia, verùm temporalia negotia tractabantur, eo quòd totius gentis Gotthicæ Primates, Principes, Epiſcopi, Regniſque Magnates in unum cogebantur, erantque ſimul Regales curiæ, & comitia Eccleſiaſtica, cùm in eis non ſolùm res Eccleſiaſticæ agerentur, ſed etiam ſæculares ordinarentur, ut jam obſervârunt Villa-Diego in princ. *fori jud.* Saavedra in *Coron. Goth.* cap. 2. GONZALEZ.

DE

DE CONCILIO ILLIBERRITANO CONFIRMANDO, AD CLEMENTEM VIII.

LIBER SECUNDUS.

CANON I. Vulgatus. De his qui poſt Baptiſmum idolis ſacrificant.

Placuit, ut quicunque poſt fidem Baptiſmi ſalutaris, adultâ ætate, ad templum idoli idololatraturus acceſſerit, & fecerit quod eſt crimen capitale, nec in fine eum ad communionem ſuſcipere.

CANON I. *Emendatus. De his qui poſt Baptiſmum idolis immolaverunt.*

Placuit inter eos, ut qui poſt fidem Baptiſmi ſalutaris, adultâ ætate, ad templum idoli idololatraturus acceſſerit, & fecerit quod eſt crimen principale, nec in fine eum communionem ſuſcipere.

CAPUT PRIMUM.

Apoſtolorum Symbolum cur Patres Illiberritani initio hujus Concilii omiſerunt.

EST hoc in more poſitum inſtitutoque majorum, Clemens Pater Sanctiſſime (ut benè nôſti) diuturno Eccleſiæ uſu & auctoritate comprobatum, & Generalia & Provincialia Concilia à fidei Catholicæ profeſſione Symbolo Apoſtolorum tradita & conſecrata exordiri: quod ob illorum eſt hæreticorum væſaniam inductum, qui adversùs præcipua fidei capita, & recepta à ſanctiſſimis Patribus Catholicæ religionis dogmata pernicioſas vocum novitates excitârunt. Et cùm ad hoc uſque Concilii tempus Hiſpania diſciplinæ Apoſtolicæ tenaciſſima, ab omni erroris labe, ſingulari Dei beneficio (cui immenſæ gratiæ & immortales) & pura & integra perſtitiſſet; iccircò Apoſtolicam fidei profeſſionem à religioſiſſimis his Patribus conſultò fuiſſe ſilentio prætermiſſam; tum prudentiæ & ſanctitati Epiſcoporum magis eſt conſeotaneum. Cùm certis præſertim D. Athanaſii [a] monumentis ſit traditum, eundem hunc qui Concilio huic interfuit & ſubſcripſit Oſium, obortâ Arianâ hæreſi contra ſecundam Trinitatis perſonam, omnium illum primum Sylveſtri Papæ, & uoiverſi Concilii Nicæni auctoritate, Nicænum fidei Symbolum concinnâſſe, & principio illius præfixiſſe (à quo illa poſthac in Conciliis reliquis edendi Symboli manavit conſuetudo) additis expreſſiùs his, quæ ad extinguendam accenſam ab Ario flammam de conſubſtantialitate Filii cum Patre videbantur neceſſaria. Et cùm de Spiritu ſancto tunc nulla eſſet orta controverſia, ſimili, aut eâdem prorſus de cauſſa ad aſſerendam Spiritûs ſancti divinitatem, nihil in Nicæno Symbolo, aut Concilii decretis ſpeciatim actum reperimus. Divus Hieronymus [b] illorum refellens ſententiam, qui faventes Origeni dicebant: *Quomodò damnabimus, quos Synodus*

a D. Athan. in Epiſtol. ad ſolitariam vitam agentes.

Quando Fidei Symbolum conciliis præfigi cœpit.

b D. Hieronym. in Epiſt. 65. ad Pammachiũ & Oceanum.

dus Nicæna non tetigit? quæ enim damnavit Arium, damnâſſet utique & Origenem, ſi illius dogmata reprobâſſet; ſcilicet, uno medicamine omnes ſimul morbos debere curari. Et iccirco Spiritûs ſancti neganda ma eſtas eſt, quia in illa Synodo ſuper ſubſtantia eius ſilentium fuit. De Ario (inquit) *tunc, non de Origene quæſtio fuit: de Filio, non de Spiritu ſancto: confeſſi ſunt quod negabatur: ſiluerunt de quo nemo quærebat. Quanquam latenter Origenem fontem Arii percuſſerunt.* D. Baſilius c poſtquam Nicænum fidei Symbolum retulit, ut ſubſcriberet Euſtachius Sebaſteæ Epiſcopus. *Quoniam igitur in hac fide*(inquit)*reliqua quidē ſatis diligenter determinata ſunt, alia ad correctionem noxiorum, alia ad præmunitionem, contra ea quæ in futuro ſuboriri poſſunt; ſententia verò de Spiritu ſancto in tranſcurſu ſine omni diligentia poſita eſt, propterea quòd nondum mota eſſet iſta quæſtio, ſed adhuc credentium mentibus ſecurus ac nullis objectus inſidiis ineſſet de Spiritu ſancto intellectus. Paullatim verò perverſa impietatis ſemina ſeſe exeruerunt, quæ quidem primùm ab Ario hæreſis auctore ſeminata, poſtea verò ab illis qui impia Arii commenta ſuſceperunt, ad perniciem Eccleſiarum munita ſunt.* Gregorius Nazianzenus d reſcribens ad Cledonium, perſpicuum & brevem Catholicæ fidei tractatum ab illo requirentem: *Adjungentes, & inſuper explicantes id quod ab illis* (Nicænos Patres intelligit) *minus plenè de Spiritu ſancto dictum eſt, quoniam nondum coorta atque excitata hæc quæſtio fuerat.* Sed ea jam excitatâ abnegatâque errore nefario per Macedonium ſacroſanctâ Spiritûs divinitate, ad eam aſſerendam addita ſunt in Concilio Conſtantinopolitano I. & Symbolo in eo edito: *Qui ex Patre procedit.* nec addiderunt tunc Patres Spiritum ſanctum procedere etiam ex Filio, quòd illud eâ tempeſtate (ut Baſilius e teſtatur) hæretici non negarent. Pôſt autem, cùm in hoc hæretici, Græci præſertim, offendiſſent, Alexandrinum Concilium (ut eſt auctor Cyrillus f) Epheſinum poſtea, Chalcedonenſe g, Conſtantinopolitanum h II. & III. Lateranenſe i, & Florentinum (ut Provincialia omittamus) Spiritum ſanctum à Patre & Filio procedere clariùs expreſſerunt, Semper enim majores noſtri divino ejuſdem ſancti Spiritûs impulſu afflati ſtudia omnia, curam, operam, induſtriam, cogitationèm, mentem denique omnem eò defixerunt, ut unius fidei, unius Eccleſiæ, unius Chriſti præclarã ab Apoſtolis ſibi quaſi per manus traditam hæreditatem, quam temerè & impiè expilare conabantur hæretici, ſartam ipſi & tectam religioſiſſimè conſervarent. Et cum Hiſpania non tam novellis hæreticorum commentis, quàm antiquis & inveteratis idolorum ſuperſtitionibus, ob recentem fidei & Euangelii promolgationem, tenaciùs inhæreret: hinc religioſi & ſancti Hiſpanicæ Eccleſiæ Patres, quidquid viribus eniti, conſilio providere, & auctoritate decernere potuerunt, hoc omne ad præſentem Chriſtianæ Reipoblicæ ſtatum, ad evellendas ſcilicet defixas altiùs eas idololatriæ radices, ſingulari pietate & prudentia accommodârunt: graviſſimâ his pœnâ propoſitâ, qui Chriſtianæ religionis myſteriis initiati, & jam ætate rationeque adulti ad templum idoli accedentes, idolum pro Chriſto, nefario ſcelere, ſummoque violatæ ſacræ majeſtatis crimine adorarent.

c D. Baſil. Epiſt. 78.

d Gregor. Nazianzen. Epiſt. 2. ad Cledoniū in princ. Concil. Conſtant. 2. can. 7.

e D. Baſil. lib. 2. in Eunomi.

f Cyril. in Epiſt. ad Neſtorium approbata in Concilio Epheſino tom. 1. c. 14.

g Conc. Chalcedō. actiones Conſtantinopol. 2. ſeſſione ſeu collat. 8.

h Conſtantinop. 3. action. 17.

i Lateranenſe ſub Innoc. III. c. 1.

COMMENTARII NOVI.

CONCILIUM iſtud non fuiſſe celebratum poſt Nicænum (ut aliqui voluerunt) evincitur inter plura alia argumenta, ex eo quòd in illo fuerit prætermiſſum Fidei Symbolum. Quomodo enim id pateretur magnus ille Oſius, qui partes potiores habuit apud Nicæam in eo condendo & proferendo adversùs impiiſſimum Arium? Curâſſet certè initio, aut progeſſu ſaltem hujus Synodi, ut formula illa aut compendium Catholicæ fidei palam ab omnibus proferretur, ſi illa poſt Concilium Nicænum fuiſſet coacta.

Eſt inſuper alia ratio ne Patres hujus Concilii quidquam ex inſtituto præmitterent circa divinitatem ſolidam, ſeu veram Deitatem Filii, in Symbolo expreſſam: quoniam illud celebratum fuit anno CCCIII. aut CCCIV. ex veriore ſententia, ac proinde multò antequam Arius putido & ſacrilego ore ὁμοούσιον, ſive conſubſtantialitatem Filii cum Patre negaret. Non enim id auſus fuit, & fortè nec cogitavit quidem uſque ad annum CCCX, quo propter ſchiſma Meletianum excõmunicatus fuit à S. Petro Alexandrino. Immo & fortaſſis tunc nondum hæreſim incurrerat uſque ad annum CCCXV. in quo detectus hæreſiarcha ab Alexandro Epiſcopo, exutus fuit ſacerdotali honore, & ejectus ab Eccleſia.

Itaque Patribos hojus Concilii non fuit opus initio profiteri increatam Filii naturam, & ſolidam Deitatem in Symbolo Fidei traditam: utpote quam omnes Catholici ab initio Eccleſiæ eouſque firmiter crediderant, & Patres omnes tribus primis Eccleſiæ ſæculis, juxta Scripturæ ſacræ aperta teſtimonia, & Apoſtolorum prædicationem, quà voce, quà ſcriptis declaraverant: ut oſtendimus fusè per ſingulos eorum ordine ſuo excurrentes, in Prolegomenis ad Tomum II. Theologiæ S. Anſelmi, qui eſt de myſterio Trinitatis. Præceſſerant quidem nonnulli hæretici negantes Chriſti divinitatem, & in iis præſertim Paullus Samoſatenus. Sed ea hæreſis jam extincta fuerat moltis aonis ante ſæculum quartum, cujus initio hæc Synodus coacta eſt. Itaque ne in mentem quidem veniſſe videtur Oſio, aut reliqois illios Patribus quidquam errori illi contrariom proferre, aut præmittere Symbolum Fidei. CARD. DE AGUIRRE.

Pla-

Digitized by Google

Placuit.

CAPUT SECUNDUM.

Quæ verbi Placuit, *vis: qui uſus ejus in Conciliis.*

QVÆ non natura, aut divina lege conſtant, ſed quæ humanis Epiſcoporum placitis rogantur & abrogantur conſtitutiones, per verbum PLACET, decerni, vetus mos. Quem primùm in Eccleſia Apoſtolos uſurpâſſe in Concilio Hieroſolymitano, Lucas [k] refert: *Tunc PLACUIT Apoſtolis & ſenioribus cum omni Eccleſia eligere viros.* Et poſt alia: *PLACUIT nobis collectis in unum.* Et poſtea: *VISUM eſt Spiritui ſancto & nobis.* Illa autem quæ ad fidem attinent, per verbum PLACET, vel VISUM EST, in Conciliis non conſtituuntur: ſed per verbum, CREDIT, vel: AD ISTUM MODUM CREDIT SANCTA ET CATHOLICA ECCLESIA. D. Athanaſius [l] de Syris Patribus adversùs Arianorum hæreſim decreta ſua promulgantibus: *Nec Conſulem* (ait) *nec diem, nec menſem addiderunt; ſed in negotio Paſchæ non abhorruerunt ab iſtiuſmodi appendice; ibi enim placuit, ut adderetur VISUM EST, & omnes obtemperarent: de fide verò non ſcripſerunt VISUM EST, ſed AD ISTUM MODUM CREDIT CATHOLICA ECCLESIA: & ſtatim ipſa confeſſio credendi ad uncta eſt: ut oſtenderent eam non eſſe novam ſententiam, ſed Apoſtolicam, & quæ ipſi ſcripſiſſent, non eſſe ſua inventa, ſed Apoſtolorum documenta.* Si autem fidei violatoribus nova aliqua pœna canonica adderetur (ut additur in hoc Canone) vel confirmaretur antiqua, verbum PLACUIT, uſurpari poteſt. Formulam autem inde ortum habuiſſe opinor, quòd poſt diſſenſiones & diſceptationes de re dubia poſitiva excitatas (in omnibus enim conſentire omnes, naturæ profectò eſt humanâ paullò ſuperioris) cùm poſt exactam diſputationem, placati fuerint omnium, vel ferè omnium animi, & in eandem ſententiam venerint; tandem præſcribendum decretum eſt, quæritur ex ſingulis, vel à præſide, vel à notario Concilii, an illis placeat eam conſtitutionem decerni: quibus ſibi placere reſpondentibus, fide geſtorum poſtea à notario facta, & literis conſignata, verbum PLACUIT, à Patribus uſurpatum in principio decreti vel ſanctione refertur. Quod præter alia, ex Concilio Garthaginenſi [m] I. conſtat. Cùm enim Gratus Epiſcopus Carthaginenſis, Africanæ Eccleſiæ Primas, & Præſes Concilii, hæc propoſuiſſet: *Et illud præcipuè, ſi videtur veſtræ dilectioni, cavendum eſt, ut paſtoris cura &c.* Ad finem Canonis dicitur: *Univerſi dixerunt: PLACET.* Et poſtea: [n] *Cùm idem Gratus propoſuiſſet, avaritiæ cupiditatem radicem omnium malorum eſſe, probibendumq́; inde eſſe, ne quis alienos fines uſurpet, univerſi dixerunt: PLACET, PLACET.* Idem liquet ex duabus ejus Concilii ſanctionibus, quod vulgò Africanum [o] dicitur. (Particulare enim illud Concilinm non eſt, ſed compilatio ex diverſis Carthaginenſibus, Milevitano, Hipponenſibus, & aliis, eo Africani generali nomine à compilatore, nec eo ſatis docto inditum, ut idoneo loco differemus.) Priori enim Aurelius Epiſcopus dixit (erat autem Aurelius Concilii præſes) *Quod in tractatum venit charitatis veſtræ, puto hoc Eccleſiaſticis geſtis eſſe firmandum. Profeſſio veſtrûm omnium hæc deprompſit, debere unumquemque noſtrûm in civitate ſua per ſe convenire Donatiſtarum præpoſitos; aut adiungere ſibi vicinum collegam, ut pariter eos in ſingulis quibuſcumque civitatibus, vel locis, per magiſtratus vel ſeniores locorum conveniantur: hoc ſi omnibus PLACET.* Poſtea verò ſic addidit idem Aurelius: *Si videtur charitati veſtræ, forma conventionis eorum recitetur: ut hunc tenorem proſecutionis omnes, SI PLACUERIT, teneamus. Ab omnibus Epiſcopis dictum eſt: Recitetur. Lætus notarius recitavit.* In poſteriori verò ſic: *Si enim hoc fraternè acceperitis, veritas facilè diluceſcet: ſi autem hoc facere nolueritis, diffidentia veſtra facilè innoteſcet. Cumque recitata eſſet, ab omnibus Epiſcopis dictum eſt: SATIS PLACET, hoc fiat.* Id ipſum Hiſpanorum Conciliorum uſu receptum eſt, Toletani I. Cæſarauguſtani, & aliorum. Quem etiam morem in habendis Senatus-conſultis, Romanos olim obſervâſſe, ex his Valerii ſingulis vel notis liquet: Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. quas ſic ille interpretatur: *Quid de ea re fieri placeret, de ea re univerſi ita cenſuerunt.* Sic Ulpianus [p] cùm Senatus-conſulti de petitione hæreditatis formulam referret, hæc ait poſt alia: *QUOD. FIERI. PLACERET. DE. QUE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT.* Et poſtea *PLACERE, redacta ex pretio rerum venditarum pecunia uſuras non eſſe exigendas.* Et alibi: *Item PLACERE, à quibus hæreditas petita fuiſſet, ſi adversùs eos iudicatum eſſet, pretia quæ ad eos.* Cicero [q]: *Cùm ſententiæ* (inquit) *graviſſimè dicerentur, PLACERE mihi domum reſtitui.* Et cùm de varia Senatus-conſultorum conceptione verba faceret: *Quatuor omnino genera ſunt, iudices: in quibus per Senatum more maiorum ſtatuatur aliquid de legibus: unum eſt huiuſmodi: PLACERE legem abrogari, ut Q. Cæcilio, Marco Junio Conſulibus, quæ leges rem militatem impedirent, ut abrogarentur.* Nec hanc ſolùm formulam integer obſervabat Senatus, cùm reſponſa dabat, aut decreta efferebat in album; ſed & ſinguli Senatores, cùm eorum ſententiæ rogarentur. Valerius Maximus [r] de Scipione Æmiliano. *Idem* (ait) *cùm Servius Sulpicius Galba & Aurelius Cotta Conſules in Senatu contenderent; uter adversùs Viriatum in Hiſpaniam mitteretur, ac magna inter Patres conſcriptos diſſenſio eſſet, omnibus quònam eius ſententia inclinaretur, expectantibus. Neutrum* (inquit) *mihi mitti PLACET: quia alter nihil habet: alteri nihil eſt ſatis: æquè malam licentis imperii magiſtram judicans inopiam, atque avaritiam: quo dicto ut neuter in provinciam mitteretur, obtinuit.* Quòd ſi olim in Senatu

[k] Lucas Act. 15.

[l] D. Athanaſ. in princ. lib. de Synodis Ariminis & Seleucia.

[m] Conc. Carth. I. can. 1. & 2.

[n] Canon. 10.

[o] Conc. African. can. 58. & 59.

[p] Ulpian. in l. item veniunt. 22. §. præter hæc verſ. pridie Idus. Verſ. cùm autem. Verſ. item placere.

[q] Cicero Epiſt. 1. lib. 4. ad Atticum. Idem in orat. pro Cornelio. de Maieſtate.

[r] Val. Max. lib. 6. cap. 4.

tu non quid inſtituendum, ſed prohibendum quid decerneretur, contrà pronunciabant: id eſt, NON PLACERE. Cicero s: *Atque ita ſententiæ dicebantur, cum Stemnius abſens reus factus eſſet, de abſente judicium nullum fieri Placere: & ſi quid eſſet factum, id ratum eſſe NON PLACERE.* Idem t, *Niſi hæc ipſa lex, quam Caius Cornelius tulit, obſtitiſſet, decreviſſem, Senatui NON PLACERE id judicium de Syllæ bonis fieri.* Livius u: *Decrevit Senatus* (inquit) *Tribunos plebis NON PLACERE cauſſas militares cognoſcere, quominus ad edictum conveniretur.*

s Cicero lib. 4. in Verrem.
t Idem in Corneliana.
u Livius 34. Idem lib. 39.

COMMENTARII NOVI.

VEtus mos rogandi & decernendi leges tam Eccleſiaſticas, quam ſæculares Synodi Epheſ. Can. III. & IV. Concil. Afric. Can. LVIII. & LIX. paſſimque illum obſervatum invenio in Conciliis Hiſpaniæ. In habendis etiam Senatus-conſultis facilè conſtat ex duobus relatis à Frontino lib. 2. *de aqua-duct.*. Prioris verba ſunt: *Placere huic ordini eos, qui aquis publicis præeſſent.* Poſterioris verò hæc: *neque augeri placere, nec minui numerum.* Livius lib. 31. de quodam S.C, ait: *de auxilio mittendo tunc reſpondere placere.* Et ſtatim: *Senatui placere quæſtionem de expilatis theſauris.* In illis rogandis iſtis ſingularibus literis Romani uti ſolebant Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. Quas ſic interpretatur Valerius Probus: *Quid de ea re fieri placeret, de ea re univerſi ita cenſuerunt.* Frequenterque Senatus eâ formulâ utebatur: *placere Senatui l. 1. ff. ad Maced. l. item 22. §. Prætor. ff. de petit. hæredit.* Cicero pro Cornelio ibi: *Quatuor omnino genera ſunt, in quibus per Senatum more majorum ſtatuatur aliquid de legibus, unum ejuſmodi placere legem abrogari.* refert Briſſon. lib. 2. de formul, & nos jam notavimus in *c. 2.* ver. *placet, de elect.* GONZALEZ.

Formula iſthæc loquendi & aſſentiendi Patribus Eccleſiæ in Concilio congregatis uſitata fuit longè ante Synodum Epheſinam & Africanas. Illam enim uſurpaverant Patres omnes in Concilio Sardicenſi anno CCCXLVII. Oſius, qui erat Præſes, & reliqui Epiſcopi. Nimirum ex viginti Canonibus illius, ſexdecim incipiunt verbis his: Ὅσιος Ἐπίσκοπος εἶπε. *Oſius Epiſcopus dixit*: ſcilicet quid ſibi videretur decernendum. In fine autem eorum dicitur: πάντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον, ΑΡΕΣΚΕΙ ΠΑΣΙΝ. *Omnes Epiſcopi dixerunt: PLACET OMNIBUS.* Vel: τὰ λεχθέντα ἤρεσεν. *PLACENT quæ dicta ſunt.* Vel: ἀπεκρίναντο πάντες, ἀρέσκει. *Reſponderunt omnes, PLACET.* Itaque Oſius in eo Concilio Sardicenſi uſurpavit formulam loquendi, quâ uſus fuerat 44. circiter annis retrò in hac Synodo. CARD. DE AGUIRRE.

Placuit inter eos.

IN CC. Mss. poſt verbum, PLACUIT, additur, INTER EOS; quod indicat hanc eſſe Concilii renunciationem teſtimonio notarii confirmatam, ut paullò ſuperiùs obſervavi. Concilia enim non ſolùm indicebantur & habebantur in Eccleſia, ſed & illorum etiam fiebat in Eccleſia promulgatio, ut nota fierent univerſo populo Chriſtiano. D. Iſidorus x: *Concilium* (ait) *quoque nullus ſolvere audeat, niſi fuerint cuncta determinata, ita ut quæcumque deliberatione communi finiuntur, Epiſcoporum ſingulorum manibus ſubſcribantur: ita tamen ut ante duos aut tres dies, quàm ſolvatur Concilium, omnes conſtitutiones à ſe editas diligenti conſideratione retractent, ne in aliquo offendiſſent. Item in die quo Concilium abſolvendum eſt, Canones qui in ſancta Synodo conſtituti ſunt, coram Eccleſia in publico relegantur: quibus explicitis reſpondeatur in choro: Amen. Deinde ad locum redeuntes, ubi in Concilio reſederunt, Canones ipſos ſubſcribant.* Hoc ipſum obſervare ſolitos Romanos olim conſtat. leges enim & conſtitutiones Imperatorum in Senatu recitatæ confirmabantur, ut Theodoſius & Valentinianus y Impp. ſcripſerunt. Athalaricus etiam Rex apud Caſſiodorum z ad Senatum urbis Romæ: *Hæc in cœtûs veſtri ſplendore recitentur, & per triginta dies Præfectus Urbis locis celeberrimis faciat ſolenni more proponi.*

x D. Iſidorus lib. de modo celebrandi Concil.
y Theod. & Valentin. Impp. l. 8. de legib.
z Lib. 9. var. c. 1.

COMMENTARII NOVI.

LEges primùm rogari & ferri ad populum, & poſtquam à populo accipiebantur, perferri & perrogari dicebantur: ut ex veteribus formulis probat Briſſon. lib. 2. *de formul* pag. 152. Ant. Auguſt. *de leg.* c. 8. cum ſeqq. & Imperatorum temporibus coſtitutiones per Notarium recitabantur l. 14. tit. 2. lib. 6. C. Theodoſ. ibi: *Recitata eſt in Senatu per Theodericum primicerium Notarium. l. 1. C. de bonis matern. Recitata apud Veſtrium Ruffinum Præfectum Urbis in Senatu.* & novas conſtitutiones ſepties in Palatio Juſtiniani recitatas fuiſſe refertur in *l. 3. C. de bonis matern.* ſive ſeptimo, ut in *l. cùm accuratiſſimi* 30. *C. de fideicomm.* Quæ verba rectè expoſuerunt Cujac. lib. 20. *obſerv. c. 3.* Gutherus *de offic. dom.* lib. 1. cap. 36. Sic etiam Conciliorum Canones per Notarium recitabantur coram plebe; non ut eas reciperet vel acciperet, ut in legibus ſæcularibus eveniebat; ſed ut ſciret quæ obſervanda erant. GONZALEZ.

DE

Digitized by Google

Ad templum idoli idololatraturus acceſſerit.

CAPUT TERTIUM.

Quæ ſit templorum origo, quæ ratio.

ANtea quàm templa eſſent & loca ad cultum Deo habendum certa & præſcripta, in montibus & agris ſub dio orabant olim. De Iſaac [a] legimus quòd in agrum exibat ut meditaretur, id eſt, oraret. Deum & Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum in monte Olivarum oráſſe, ut turbam hominum fugeret, Sanctorum Euangeliſtarum [b] teſtimoniis conſtat. Apud Perſas neque templa, neque ſtatuas, neque aras extruere, conſuetudo erat: quinimmo his auctoribus Xerxes inflam máſſe templa Græciæ dicitur, quòd parietibus includerent deos, quibus omnia deberent eſſe patentia ac libera, quorumque hic mundus omnis templum eſſet & domus, ut refert Cicero [c]. Quare in more illorum poſitum fuiſſe, editiſſimis quibuſque conſcenſis montibus orare, Herodotus [d] affirmat. De templis autem Gentium poſtea: de populo verò Iſraëlitico agendum priùs. Tabernaculum à Moyſe Deo conſtructum eſt, quod etiam templum & domus Dei dictum eſt. *Ingreſſus eſt Elcana & Anna in domo Dei in Silo, & puer Samuel erat cum ipſis.* [e] Et poſtea dicitur, quòd Samuel dormiebat in templo Dei: tabernaculum enim quod fixit Moyſes, erat in Silo. Hoc autem tabernaculum præcipiente Domino feciſſe Moyſen [f], & ſacráſſe cum menſa & altari & æreis vaſis & utenſilibus ad divinum cultum explendum; nec ſolùm divinis precibus ea ſacráſſe; ſed etiam ſancti olei unctione, literis ſacris traditum eſt, & Felix PP. III. [g] ſcribit ad omnes Epiſcopos. Poſtea verò regium & magnificum templum à Salomone [h] extructum, adhibitis multis cæremoniis & orationibus ſacratum fuiſſe, ut dignus fieret locus ille, in quo orantes à Deo exaudirentur, dignareturque inibi Deus, utpote in loco ſibi ſoli & ejus culti dicato inhabitare. Ante hæc autem Rex Salem [i] panes obtulit Domino. Et ante eum nomen Domini invocavit Enos, Abel, & Adam. Sed an id in templis effecerint, quia divinarum literarum teſtimonio non conſtat, affirmare non auſim.

Inter Gentes autem, Epimenidem Cretenſem primum omnium templa diis ædificáſſe, auctor eſt Diogenes [k], etſi Vitruvius Pythium architectum primum omnium Prienæ ædem Minervæ feciſſe tradat. Herodotus [l] verò Ægyptios primos diis delubra ſtatuiſſe, quod Phoroneo Ægyptio, aut Meropi, ex Varrone in *Admirandis* tribuit Arnobius [m]. Romæ autem, teſte Livio, Romulus templum dicavit Jovi Feretrio, quod primum omnium more Gentis ſacratum fuit. In Hiſpania autem antiquiſſima fuiſſe templa diis dicata, illud indicat, quod Plinius [n] refert, annos videlicet ducentos ante excidium Troiæ, templum Dianæ ſacratum: *Et in Hiſpania Sagunti ajunt, templum Dianæ à Zacyntho advectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ, auctor eſt Bocchus, infraque oppidum ipſum id haberi, cui pepercit religione inductus Hannibal, juniperi trabibus etiam nunc durantibus.* Zacynthum autem fuiſſe comitem Herculis, & ab eo Zacynthum & poſtea Saguntum ædificatam recenſet Vaſæus [o]. In Inſula Gaditana in extremis Bæticæ provinciæ finibus templum Herculis fuiſſe celebre, & in eo duas illas columnas (quas Herculis vocant) refert Olivarius. [p] Apud Gaderam in Hiſpania extare templum Senectuti dicatum, quòd maximè ætatem, utpote magiſtram rerum, venerarentur; alterum verò Morti, ut communi quieti & portui miſeriarum, poſt exantlatos labores, Ælianus [q] eſt auctor. Ut ab antiqua ergo & vana gentium ſuperſtitione ad veri Dei cognitionem Hiſpanorum animi revocarentur, ſemelque revocati in vera & ſancta Chriſti religione diutiùs conſtantiuſque perſeverarent: ideò decernunt Hiſpanicæ Eccleſiæ Patres, ne quiſpiam Chriſtianæ doctrinæ myſteriis imbutus, adulta jam ætate, ad idola Gentium idololatraturus accedat; accedentis verò crimen graviſſimâ, ſed juſtiſſimâ animadverſione coërcent. Erant enim tunc, ethnicorum Imperatorum tyrannide, nondum omnino propagata Chriſtiana religione, Eccleſiæ in civitatibus à Chriſtianis Deo vero ſacratæ: ſed templa plura à Gentibus dicata dæmonibus, quorum multa, oblata idonea occaſione, dirui poſtea (Oſio forſan ſuggerente) Imperator Conſtantinus decrevit, ut refert Euſebius [r]: & poſt illum rem ipſam confirmavit Conſtans [s] ejus filius. Solùm illa templa quæ extra muros erant, reſervari Romæ juſſit in l. 3. C. Theod. *de Pagan.* quæ non rectè ab Anniano ejus Codicis Compilatore ordine quarta præponitur, cùm poſtponi debuiſſet, ut tempore poſterior. *Nam cùm ex nonnullis* (ait) *vel ludorum, vel Circenſium, vel agonum, origo fuerit exorta, non convenit ea convelli, ex quibus populo Romano præbeatur priſcarum ſolemnitas voluptatum.* Poſtea verò ſingulari hæc omnia pietate [t] Arcadius & Honorius Impp. ſuſtulerunt. *Si qua* (ajunt) *in agris templa ſunt, ſine turba & tumultu diruantur: his enim dejectis atque ſublatis, omnis ſuperſtitionis materia conſumetur.* Eximiâ tamen & ſummâ religione Hiſpanus noſter Theodoſius [u] omnia fana, templa, delubra à reliquis reſervata, præcepto Magiſtratuum non dirui ſolùm, ſed collocatione venerandæ Chriſtianæ religionis ſigni expiari præcepit.

a *Geneſ.* 21. *Geneſ.* 24
b *Matth.* 14. *Marc.* 6. *Luc.* 22. *Joan.* 6.
c *Cicero lib.* 2. *de legibus.*
d *Herodotus lib.* 1.
e 1. *Reg.* 1. 2. *Reg.* 1.
f *Exod.* 23.
g *Felix Papa IV. in Epiſt. ad Orientis Epiſcopos cap.* 1. *Apud Grat. in capit. tabernaculum, de conſecratione diſtinct.* 1.
h 3. *Reg.* 8.
i *Geneſ.* 14.
k *Diogenes lib.* 1.
l *Herodotus lib.* 2.
m *Arnobius lib.* 6. *adverſus Gentes.*
n *Plin. lib.* 16. *cap.* 40.
o *Vaſæus in chronic. Hiſp. an.* 539.
p *Petrus Olivarius ad Solinum, cap.* 36.
q *Ælianus de varia Hiſtoria.*
r *Euſebius de vita Conſtantini lib* 3. *cap.* 32.
s *Conſtans Imper. in l.* 4. *C. Theodoſ. de Paganis.*
t *Arcad. & Honor. in l.* 16. *ejuſdem C. & tit.*
u *Theod. in l.* 25. *ejuſd. C. & tit.*

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

ET ſi variæ gentes cenſuerint templa non eſſe diis ædificanda, ne intra parietum ambitum, & ſub tectis eos includerent, quas refert Majol. *dier. Canicul.* verb. *Vaticinia* fol. 357. tamen Romani, & eorum provinciales jam à temporibus Numæ Pompilii templa, fana, delubra, ſacella, lucoſque variis diis dicârunt & conſtruxerunt, & in eis aram, & altare: hoc tamen diſcrimine ut ara & altare diis ſuperis & inferis erigeretur; altare verò ſolùm ſuperis: Macrobius lib. 3. *Saturn.* cap. 6. De modo erigendi templa, tituliſque aræ plura cumulârunt Lipſius in *Not ad Tacitum* lib. 1. *annal.* not. 75. Gutherus *de jure Pontif.* lib. 3. cap. 1. cum ſequent. Pellicer. *ad Polyphem. Gongoræ.* Sed ut ad Provinciam hujus Concilii propiùs accedamus, conſtat in Hiſpania quamplures ædes, araſque Jovi, & aliis diis conſtructas fuiſſe, Emeritæ fuit celebre templum Marti dicatum: ut liquet ex veteri inſcriptione, quæ hodie legitur ita in furno Sanctæ Eulaliæ;

MARTI SACRVM
VETILIA PACVLI.

Id eſt Vetilia uxor Paculi hoc templum dicavit Marti, Jovi etiam erat ara dicata ibi: ut conſtat ex lapide in hunc modum exarato à Reſendio lib. 4. *de antiquit. Luſit*;

IOVI. O. M.
FLAVIA L. F. RVFINA EMERITENSIS.
FLAMINICA. PROVINC. LVSITANIÆ.
ITEM COL. EMERITENSIS PERPET.
ET MVNICIPI SALACIENS.

Hiſpali etiam fuerunt dicata templa Jovi, Veneri, & Herculi, ut probat R. Caro in *antiquit. Hiſpal.* lib. 1. cap. 13. & in ipſa Illiberitana urbe fuit celebratiſſimum templum dicatum Natæ filiæ Heſperii & Illiberiæ, ita dictæ ob ejus miram pulchritudinem, cui ut Patronæ civitatis ejus incolæ in ſummitate illa collis, ubi nunc dicitur *Alhambra*, templum conſtruxerunt, cujus aliqua rudera lapideſque dedicationum hodie leguntur, ex quibus unam, aut aliam referam; in turre vulgò *de Comares* hæc reperitur:

SER. PERSIVS. OB HONOREM.
VI. VIRATVS. FOR. II. BASILI
CAI. III. CONS. ITER. BLICIIS.
HOSTIBVS. PECVNIA SVA.
EX. V. NAIADI. RESTITVTIS.
NATAIDI.

Quàm doctè exponit Pedraza 1. p. *hiſt. Gran.* c. 17. alia etiam legitur in turri vulgò *de aqua*, ferè ejuſdem dedicationis, & ab eodem Servio Perſio in memoriam adepti honoris his verbis:

SERVIVS PERSIVS OB HONOREM
VI VIRATVS SVLPICIVS POSTHVMVS
PECVNIA SVA EXTRVXIT NATAIDI.

In hoc templo erant varia Idola Apollinis, Mercurii, & Veneris, quæ adhuc ſervari in ipſa civitate refert Pedraza d. cap. 17. unde præſens Canon, & alii hujus Concilii, qui de templo idolorum non adeundo ſanciti fuerunt, ad hoc templum præcipuè, & ad alia Hiſpaniæ ſunt referendi, ut infrà probabimus in Can. LIX. GONZALEZ.

Idola-

Idololatraturus acceſſerit.

CAPUT QUARTUM.

Quæ idoli etymologia, quæ idololatria exterioris & interioris vetuſtas.

IDOLI nomen à Græco εἶδος, quod Latinè *formam* ſonat, & ab eo per diminutionem εἴδωλον deductum, æquè ut apud nos *formulam*, docuit Tertullianus [a]: *Exinde jam caput facta eſt idololatriæ ars omnis quæ idolum quoquomodo edit. Neque enim intereſt, an plaſtes effingat, an cælator exſculpat an Phrygio detexat, quia nec de materia refert, an gypſo, coloribus, an lapide, an ære, an argento, an filo formetur idolum. Quando enim & ſine idolo idololatria fiat: utique cùm adeſt idolum, nihil intereſt quale ſit, quâ de materia, quâ de effigie, ne quis putet id ſolùm idolum habendum, quod humana effigie ſit conſecratum. Ad hoc neceſſaria eſt vocabuli interpretatio* εἶδος, *Græcè* formam *ſonat, ab eo per diminutionem* εἴδωλον *deductum, æquè apud nos* formulam *fecit. Igitur omnis forma & formula idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & ſervitus.* Quæ cùm in ſuum Opus Originum & Etymologiarum tranſtuliſſet D. Iſidorus [b], quædam ex exemplari non rectè immutavit. *Idolum autem* (inquit) *eſt ſimulacrum, quod humana effigie factum & conſecratum eſt, extra vocabuli interpretationem.* εἶδος *enim Græcè* formam *ſonat, & ab eo per diminutionem idolum deductum: quod apud nos* formulam *facit. Igitur omnis forma vel formula idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria, omnis circa idolum famulatus & ſervitus.* Si enim quæcumque formula idololatria eſt, neceſſe non erit, quod forma ſit humana: nihil enim intereſt, ut Tertullianus ait (à quo ea deſumpſit Iſidorus) quale ſit, quâ de materiâ, quâ de effigie conſecratum: hæc enim quæ in partem negantem protulit Tertullianus, in affirmantem parum attentè tranſtulit Iſidorus, vel Iſidori exſcriptores; apud quem pro verbo *Humana*, legendum putarem *Quacumque*: ut ſenſus ſit, quem poſtea idem Iſidorus indicavit, dum dixit: *Igitur omnis forma vel formula idolum ſe dici expoſcit*. Ad finem ejuſdem verſiculi, leve aliud mendum tollendum eſt. *Quidam verò* (ait) *Latinè ignorantes, Græcè imperitè dicunt*, idolum ex dolo *ſumpſiſſe nomen: quòd diabolus creaturæ cultum divini numinis invexit.* Verbum *Latinè*, in *Latini* eſt convertendum, ut contextus ſit: *Quidam verò Latini, ignorantes Græcè, dicunt imperitè, idolum ex dolo ſumpſiſſe nomen.*

a Tertull. lib. de idololatr. c. 3.

b D. Iſid. lib. 8. Etymolog. cap. fin.

Idolorum & ſimulacrorum uſum à deſiderio mortuorum originem habuiſſe, Auguſtinus [c] docuit, cujus ſententiam ſecutus eſt Iſidorus [d], & ante hunc B. Fulgentius (ſi illius operis eſt auctor) in ſuis Mythologiis, & D. Cyprianus [e]. Eorum antiquitatem variè repetit idem Iſidorus: *Apud eos* (Hebræos ſcilicet) *idolum ſive ſimulacrum Iſmaël dicitur: Judæi dicunt, quòd Iſmaël primus ſimulacrum luto fecerit: Gentiles autem primùm Prometheum ſimulacra hominum de luto finxiſſe perhibent, ab eoque natam eſſe artem ſimulacra & artus fingendi: unde & poëtæ ab eo homines primùm factos eſſe confingunt, figuratè propter effigies. Apud Græcos autem Cecrops, ſub quo primùm in arce oliva orta eſt, & Athenienſium urbs ex Minervæ appellatione nomen ſortita eſt: hic primus omnium Jovem appellavit, ſimulacra reperit, aras ſtatuit, victimas immolavit, nequaquam iſtiuſmodi rebus in Græcia unquam viſis.*

c D. Aug. l. 22. cont. Fauſtum c. 16.

d D. Iſid. l. 8. Etymol. c. fin.

e D. Cyprian. in lib. Quod idola non ſunt dii.

Herodotus [f] Ægyptios omnium primos duodecim deorum cognomina cenſuiſſe, primos diis aras, ſimulacra, & delubra ſtatuiſſe, animalium figuras ſaxis inſculpſiſſe, & ab illis Græcos fuiſſe mutuatos refert. Alii (authore Diodoro [g]) Æthiopes ajunt ſimulacrorum uſum primùm attuliſſe, & ab his accepiſſe, deinde Ægyptios. D. Fulgentius [h] ex lib. 14. antiquitatum Diophantis retulit idoli inventionem in Syrophanem Ægyptium, virum locupletem, qui mortui filii unigeniti ſimulacrum in ædibus propoſuit, doloris ſolatium: dumque triſtitiæ remedium quærit, ſeminarium potiùs doloris invenit; neſciens, quod ſola ſit medicina miſeriarum oblivio: fecerat enim ille unde luctus reſurrectionis in dies augeſceret, non in quo luctus ſolatium inveniret. Denique idolum dictum eſt εἰδωλον, quod nos Latinè *ſpecies doloris* dicimus. Namque univerſa familia in domini adulationem aut coronas plectere, aut flores inferre, aut odoramenta ſimulacro ſuccendere conſueverat: nonnulli etiam ſervorum culpabiles Domini furiam evitantes, ad ſimulacrum profugi veniam merebantur; & inde, quaſi ſalutis collatore certiſſimo, florum aut thuris offerebant munuſcula, timoris potiùs effectu, quàm amoris affectu. Hyginus [i] & Lactantius [k] à Prometheo hunc uſum manâſſe dicunt, natamque artem ſtatuas & ſimulacra fingendi. Sed longè ante Prometheum idolorum origo fuit: nam Prometheus, teſte Euſebio [l], poſt Ogygium diluvium in Attica fuit, Joſephi Patriarchæ temporibus: at antea, Rachel Laban patris ſimulacra furata eſt, ex Geneſi [m] & Joſepho [n]. Didymus Meliſſeo Cretenſium Regi primùm ſacrificia, ritus, pompam, & ſacra accepta refert. Euchemerus Jovi tribuit, hiſtoriam recenſens, quam latè commemorat Lactantius [o]. Beroſus Ninum ait fuiſſe primum qui idololatriam invexerit, qui primus templum Belo patri, Junoni, & Rheæ aviæ ſtatuas in medio oppidi erexerit. D. Hieronymus [p]: *Ninus Rex Aſſyriorum adverſùs Zoroaſtrem magum, Regem Bactrianorum, forti certamine dimicavit, & in tantam pervenit gloriam, ut patrem ſuum referret in Deum, qui Hebraicè dicitur Bel.* Galatious [q] ab eodem Nembroth Aſſyriorum tyranno originem idolorum ducit, & ab eo homines edoctos igni tanquam rei potentiori ſacra facere, & ſic illud perſuaſiſſe Gentibus, ut Chaldæi undique Deum ignem circumferrent, & eo tanquam valentiore cæ-

f Herodot. lib. 2.

g Diodorus lib. 4.

h D. Fulgent. lib. 1. Mytholog.

i Hygin. fab. 274.

k Lactant. lib. 2. divin. inſtit.

l Euſeb. in Chron.

m Geneſ. 9.

n Joſeph lib. 1. antiquit.

o Lactant. lib. 1. de falſa religione, ad finem.

p D. Hier. in Oſee

q Galat. in lib. 4. cap. 20.

terarum Gentium deos aëreos, ligneos conficerent, donec fraude ſacrificuli occurſum eſt huic abactori Deo, propoſitâ perforatâ obductis cerâ foraminibus urnâ, & plenâ aquâ, ad quam ut illi admoverunt ignem ſuum, diſſolutâ cerâ diffluens aqua extinxit, magno circulatorum ſtupore. Quòd ſi ab idololatria exteriori ad interiorem dilabamur, altiùs multò originem repetit Juſtinus [r] martyr, exiſtimans Protoparentes paradiſo ejectos, quòd deos crederent qui non eſſent, deorumque nomen poſteris tradidiſſe. quod non diſplicuit Ambroſio [s], qui ſerpentem vocat originem idololatriæ, & alibi: *Qui autem ſunt, qui contempto Deo peccaverunt, niſi qui neglecto creatore ſervierunt creaturæ. deos ſibi conſtituentes quos colerent ad injuriam Dei? Nam & Thare pater Abrahæ, & Nachor, & Laban proprios deos ſibi vendicabant, & peccatum Adæ non longè eſt ab idololatria. Prævaricavit enim putans ſe hominem futurum Deum. Æſtimavit enim hoc magis profuturum, quod Diabolus ſuaſit, quàm quod Deus juſſit, in loco Dei diabolum ſtatuens; unde & ſubjectus eſt Diabolo.* Id quoque viſum Clementi [t], Theophilo [u] Antiocheno, & D. Epiphanio: *Serpens decepit Evam, dicens:* eritis ſicut dii. *deinde progrediente tempore, multiformem & monſtruoſam imaginationem ipſis induxit; ab uno enim vero Deo ipſos abduxit, & olim blaſphemam idololatriæ vanitatem ipſis immiſit.* Ad peccatum Angelorum Luciferi & reliquorum, quam idololatriam vocârunt, ſunt ex veteribus qui referant. An aotem idola arte ſtatuariâ, plaſticâ, ſculpturâ, vel picturâ primùm conſtiterint, ſcrupulus aliquando injectus eſt; quem aliqua ex parte exemiſſe videtur Plinius, plaſticen tradens ſtatuariâ & picturâ fuiſſe priorem. Suſpicari facile eſt, eâ adinventâ idolum factum fuiſſe. Et hoc eſt quòd Core Corinthia, auctore Plinio [x] & Athenagora [y], eam quæ vocatur *Coroplaſtice*, prima inveniſſe dicitur: amore enim cujuſdam viri cùm teneretur, illo peregrè abeunte, umbram ex facie ejus ad lucernam in pariete lineis conſcripſit, quibus pater ejus (Dibutades Sycionius perhibetur) primus hujus operæ figulus, impreſſâ argillâ typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni propoſuit. Eòdem reſpexit Epiphanius [z], cùm per figlinam ſcientiam primùm imagines efficias ſcribit. Sed earum inventores Græcis & Thuſcis antiquiores facit Ægyptios, Babylonios, Phrygas, & Phœnicas; immò à Thare qui in Cappadocia primus aram defuncti filii fieri juſſit, repetit originem. Sed verum illud eſt quod Ariſtoteles docet, nihil prohibere eaſdem artes à diverſis, vel eodem vel etiam diverſo tempore, citra ullam communicationem inveniri. Apud Hiſpanos (ot de reliquis gentibus taceamus) idololatriam, Betone Hiſpaniarum Rege humanis rebus ſublato, Gerionis ætate, qui Betoni in regno ſucceſſit, primum ab Oſiride (qui tunc ex Ægypto venit in Hiſpaniam, & Dionyſius eſt vocatus) initium habuiſſe, à noſtris [a] memoriæ proditum eſt. Oſiridem autem filium fuiſſe Jovis ex Semele filia Cadmi, ait Diodorus Siculus [b].

r Juſtin. mart. in admonit. ad gent.

s Ambroſ. lib. 1. de eſto cap. Paradiſ. c. 2 Idem cap. 5. ad Roman.

t Clemens lib. 2. recognitio.

u Theophil. Ant. 2. ad Autolicum. D. Epiphan. lib. 1. de hæreſ. 10. 3. hæreſ. 27. quæ eſt Orphitarum Gen. 11. & 31. Geneſ. 3.

x Plin. lib. 34. c. 7.

y Idem lib. 35. c. 12 Athenagor. Apolog. pro Chriſti.

z Epipha. in prin. Panarii.

a Vaſæus in chronol. c. 10. anno 514. poſt diluv.

b Diodor. Sicul. l. 1.

COMMENTARII NOVI.

ORIGINEM idololatriæ latè adduxit Joannes Gerardus Voſſius integro libro *De origine idololatr.* ubi plura de idolorum cultoribus, & idololatriæ ſpeciebus congeſſit, & poſt eum nonnulla cumulavit Georgius Ambian. ad Tertullianum *de idololatr.* Illud *crimen capitale*, ſeu *principale* appellatur à Patribus in præſenti, quibus conſentiunt D. Clemens relatus à Gratiano in cap. *quid in omnibus*, 32. quæſt. 7. in illis verbis: *Quid in omnibus peccatis adulterio gravius? Secundum namque in pœnis obtinet locum: quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant à Deo, etiamſi ſobriè vixerint.* D. Ambroſ. in cap. 1. ad Rom. *Quid enim pejus, quid deterius hoc peccato? at quanto idololatria perimpium & graviſſimum delictum eſt, tantum & compenſatio ejus horrenda, & perſordida paſſio eſt.* Tertullianus in *Scorp.* cap. 4. *Nec ullum tam ſuperbum crimen apud Deum deputari, quàm hujuſmodi tranſgreſſionem.* Cujus enormitatis gravitatiſque rationem aſſignat Angelicus Doctor D. Thom. 2. 2. q. 94. art. 3. quia graviſſimum eſt, quod quis honorem divinum creaturæ impendat: quia qoantum eſt in ſe, facit alium Deum in mundo minuens principatum divinum. Et in ſolutione ad quartum addit, quod hæreſis Manichæorum, etiam qoantum ad genus peccati, gravior eſt, quàm peccatum aliorum idololatrarum; quia magis derogant divino honori ponentes duos deos contrarios, & multa vana fabuloſa de Deo fingentes; ſecùs autem eſt de aliis hæreticis, qui unum Deum confitentur, & eum ſolum colunt. Unde tam acriter & inuſitatis pœnis hoc crimen vindicatum legimus ab Eccleſiæ Patribus in Concilio Arelatenſi II. Can. XXIII. Carthaginenſi Can. LXXXV. Toletano III. Can. XVI. Toletano XVI. Can. II. Nannetenſi Can. XX. Turonenſi II. Can. XXIII. quorum verba refert Antonius Auguſtinus in Epiſt. *juris Pont.* lib. 34. tit. 2. & lib. 37. tit. 6. In præſenti tamen Canone Hiſpanici Patres communionem denegant illis, qui poſt fidem Baptiſmi ſalutaris in adulta ætate idololatriæ crimen perpetrârunt; ideſt poſt Baptiſmum, poſtquam facti ſunt Chriſtiani, ut ait Tertullianus *de Pudic.* cap. 18. illic: *Salvâ illâ pœnitentiæ ſpecie poſt fidem, quæ aut levioribus delictis veniam ab Epiſcopo conſequi poterit, aut majoribus & irremiſſibilibus à Deo ſolo.* Et cap. 19. communio denegatur etiam in fine illis qui in adulta ætate capitale hoc crimen perpetrârunt: impuberes autem non ita ſeverè puniuntur, immò ætati aliquid indulgetur, ut infrà Can. XXII. notabimus. Poſtea tamen in Concilio Nicæno Can. XI. reis hujuſmodi ſcelerum venia conceſſa fuit poſt duodecimum annum. in Concilio verò Valentino Galliæ Can. III. in exitu tantùm vitæ, his verbis: *Circa eorum vero perſonas, qui ſe poſt unum & ſanctum lavacrum,*

vel

Digitized by Google

vel profanis ſacrificiis Dæmonum, vel inceſtâ lavatione polluerunt, eam cenſuræ formam duximus eſſe ſervandam, ut his iuxta Synodum Nicænam ſatisfactionis quidem aditus non negetur, ne infelicibus lacrymis, vel ſolatii ianua deſperatione claudatur: acturi verò pœnitentiam uſque in diem mortis, non ſine ſpe tamen remiſſionis, quam ab eo plenè ſperare debebunt, qui ejus largitatem, & ſolus obtinet, & tam dives miſericordiæ eſt, ut nemo deſperet. Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. GONZALEZ.

Et fecerit quod eſt crimen capitale.

CAPUT QUINTUM.

Cur idololatria crimen capitale *vel* principale *dicatur.*

IN manuſcriptis *principale*: utrumque rectè: ſed primitivæ Eccleſiæ Patres, idololatriam *crimen principale* frequentiùs vocabant, quòd illud nimiâ delicti gravitate principem locum inter reliqua crimina obtineat. Tertullianus[a]: *Principale crimen generis humani, ſummus ſæculi reatus, tota cauſa iudicii idololatria.* De quo hanc mox rationem reddit: *Nam etſi ſuam ſpeciem tenet unumquodque delictum, ſi ſuo quoque nomine judicio deſtinatur, in idololatriæ tamen crimine expungitur. Omitte titulos, operas recognoſce; idololatres idem homicida eſt. Quæris quem occiderit? ſi quid ad elogii ambitionem facit, non extraneum, nec inimicum, ſed ſeipſum. Quibus inſidiis? erroris ſui. Quo telo? offenſâ Dei. Quot plagis? quotquot idololatriis. Qui negat idololatrem periiſſe, is negabit idololatrem homicidium feciſſe. Proinde adulterium & ſtuprum in eodem recognoſcas: nam qui falſis deis ſervit, ſine dubio adulter eſt veritatis: quia omne falſum adulterium eſt. Sic & in ſtupro mergitur. Quis enim immundis ſpiritibus operatus, non conſpurcatus & conſtupratus incedit? Atque adeò Scripturæ ſanctæ ſtupri vocabulo utuntur in idololatriæ exprobratione. Fraudis conditio ea eſt opinor, ſi quis alienum rapiat, aut alii debitum neget, & utique erga hominem admiſſa fraus, maximi criminis nomen eſt. At enim idololatria Deo fraudem facit, honores illi ſuos denegans, & conferens aliis, ut fraudi etiam contumeliam conjungat. Quòd ſi tam fraus, quàm ſtuprum atque adulterium mortem adferunt; jam in his æquè idololatria de homicidii reatu non liberatur. Poſt alia crimina, tam exitioſa, tam devoratoria ſalutis, cætera quoque ad aliquem modum & ſeorſum proinde diſpoſita in idololatria conditionem ſuam repræſentant. In illa & concupiſcentiæ ſæculi. Quæ enim idololatriæ ſolennitas ſine ambitione cultûs & ornatûs? In illa laſciviæ & ebrietates, cùm plurimum victûs, & ventris, & libidinis cauſâ frequentantur. In illa injuſtitia. Quid enim injuſtius eâ, quæ juſtitiæ partem neſcit? In illa etiam vanitas, cùm tota ejus ratio vana ſit. In illa mendacium, cùm tota ejus ſubſtantia mendax ſit. Ita fit ut omnia in idololatria, & in omnibus idololatria deprehendatur.* Summum delictum ſæpè vocat D.Cyprianus[a], aliquando graviſſimum & extremum: ingens & immenſum, Presbyteri & Diaconi Romæ conſiſtentes ad Cyprianum[b]. Nam ut ipſe[c] ad Stephanum Papam ſcribit, quod majus poteſt eſſe delictum, aut quæ macula deformior, quàm adversùs Chriſtum ſtetiſſe? quàm Eccleſiam ejus, quam ille ſuo ſanguine paravit & condidit, diſſipâſſe? Eum ergo, qui non ſolùm templum Gentilium ingrederetur, ſed & idolis ſacra faceret, communione privandum, meritò decernitur. Nec Epiſcopi ſolum, ſed & Imperatores Chriſtiani ſummi hujus ſceleris reatum puniendum conſtituerunt. De Conſtantino teſtis eſt Conſtantius[d] Auguſtus ejus filius. Poſtea tamen pœnam gladii ſacra diis facientibus idem propoſuit, bonis omnibus fiſci juribus addictis: *Placuit omnibus locis atque urbibus univerſis claudi protinus templa, & acceſſu vetitis omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari: volumus etiam cunctis ſacrificiis abſtinere. Quod ſi quis aliquid fortè hujuſmodi perpetraverit, gladio ultore ſternatur: facultates etiam perempti fiſco decernimus vindicari: & ſimiliter affligi rectores provinciarum, ſi facinora vindicare neglexerint.* Pœnâ illos capitis ſubjugari idem Conſtantius & Julianus præcipiunt, quos operam ſacrificiis dare, vel colere ſimulacra conſtiterit. Confirmârunt aliis pœnis Gratianus, [e] Valentinianus, Theodoſius, & poſt ipſos Leo[f], & Anthemius Imperatores.

a Tertull. lib. de idololatr. in princ.

a D.Cypr. ep. 10. ad Cleric. & epiſt. 11. ad Martyres, & 13. ad Plebem, & lib. De lapſis.

b Presbyteri, & Diaconi in Ep. ad Cypr. quæ extat inter ejuſd. Ep. 30.

c Cypr. in Ep. 72. ad Steph. Pap.

d Conſtantius Imper. l. 2. Cod. Theod. de Pagan. l. 4. ejuſd. tit. & C. l. 6. ejuſd. tit. & Cod.

e Grat. Valent. & Theodoſ. l. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. C. Theod. ejuſd. tit.

f Leo & Anthemius in l. nemo C. de pag.

COMMENTARII NOVI.

SINCERE pœnitentibus non eſſe vitæ negandum viaticum, etiam non actâ legitimâ pœnitentiâ, ſi mortis periculum ſupervenerit, ſtatuit Ancyrana Synodus cap. 6. & Nicæna I. cap. 12. & Aurelianenſis II. cap. 12. ſic ait: *De his, qui in pœnitentia poſiti, vitâ exceſſerunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti.* Hanc Canonis cum præſenti diſcrepantiam ſolvit Innocentius I. epiſt. 3. cap. 2. *De his* (inquit) *obſervatio prior durior, poſterior intervenie*nte

niente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia; ne totum penitùs negaretur. & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis; ne Novatiani hæretici, negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio; ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, à perpetuo exitio vindicentur. LOAISA.

Sintne verba Innocentii intelligenda de Cypriani, an Concilii Eliberini temporibus, vide quæ ſuprà diximus in princ. verbo *Concilium*. Bellarm. *De imag.* cap. 9. non tantùm per Can. LXIX. hujus Concilii, ſed etiam per hoc idem teſtimonium Innocentii fortiſſimè urget, Patres in hac Synodo congregatos lapſis ſolam actionem pœnitentiæ, ſi eam peterent, injunxiſſe; reconciliationem verò ipſam, vel ad certum tempus, denegâſſe. quod quia teſte Cypriano lib. 2. epiſt. 4. Ambroſio lib. *de pœnitent.* cap. 2. Socrate lib. 4. cap. 23. aut verè, aut ſaltem propè Novatianum eſt (is enim, ut ex prædictis auctoribus patet, pœnitentiam concedebat, atque ad eam hortabatur, ſed reconcilIationem à Deo petendam, non à ſacerdotibus impartiendam eſſe docebat) majus abſurdum incurremus, ſi per communionem negatam, negata reconciliatio: per pœnitentiam conceſſam, ſola actio pœnoſa pœnitenti injuncta, ut vult Bellarminus, intelligatur: ſequetur enim ab Innocentio id, quod per ſe malum eſt, vel excuſatum, vel approbatum eſſe, dum ait: *Negata meritò communio eſt*. Hoc approbat Innocentius, vel ſaltem excuſat, quod Patres Concilii lapſis & gravioribus peccatoribus interdixiſſe ipſam peccati veniam, ac remiſſionem Bellarminus exiſtimat. Neceſſariò igitur ejuſdem veniæ denegationem ab Innocentio vel excuſatam, vel approbatam eſſe concedere debet. Quod ſi malè Patres Concilii conſtituerunt, malè id ipſum Innocentius approbavit, vel excuſavit. Si dicatur Innocentium lapſorum frequentiâ, & temporis ratione excuſare hoc, quod abſolutio, & reconciliatio hujuſmudi peccatorum ad præfinitum tempus differatur & extendatur; ego contrà dico non debere accuſari Patres hujus Concilii, qui illis temporibus, quibus lapſorum conditio ob cauſſas nobis incompertas auſteriora medicamenta requirebat, duriores leges ac Canones de iiſdem recipiendis promulgaverint. Sive igitur per negatam communionem, Euchariſtia; ſive reconciliatoria manuum impoſitio & ſacramentalis abſolutio, juſtâ ac rationabili de cauſſa ad certum tempus interdicta fuiſſe intelligatur, novum quidem id fuit tunc & antè inuſitatum: erroneum verò cur fuerit, non intelligo. Ita meo judicio ſentit Baronius anno CCCV. nu. 41. & 43. BINIUS.

In eos qui duplici ſimul, idololatriæ & apoſtaſiæ crimine tenerentur, perpetuas hoc primo Canone pœnas decernunt Hiſpaniæ Patres; non autem in lapſos, qui timore perterriti, ipſiſmet cruciatibus & ſuppliciis ſuperati, & coacti idolis immolaverant, quemadmodum exiſtimant cum Garſia & Binio, Illuſtriſſimi Cardinales Bellarminus & Baronius. Nam horum longè ante hoc Concilium cauſſa fuerat agitata, huncque exitum totius Eccleſiæ conſenſu habuerat, ut non perpetuâ pœnâ, quamvis diuturnâ & plenâ pœnitentiâ luerent, quod admiſerant (ſi D. Cypriani epiſtolis fidem habeamus) quod judicium hoſce Patres evertiſſe, aut duriùs quidquam in eoſdem lapſos conſtituiſſe, non facilè mihi perſuaderem; vel hac ipſâ conjecturâ adductus, quod Can. XLVI. ſatis pœnarum ſumpſiſſe putent, ſi apoſtatas non idololatras, qui majori ſemper ſupplicio digni viſi ſunt, quàm lapſi, ut ex Cypriano patet, levi animadverſione perſtrinxerint. Adde, ſi de lapſis hunc Canonem accipias & interpreteris, omninò fatendum eſſe, hoſce Patres Novatianos fuiſſe, aut Novatianis faviſſe; cùm non aliam ob cauſſam ab Eccleſia receſſerint Novatiani, niſi quòd iis, qui minis & tormentis ceſſerant (qui uni lapſi dicuntur) indulgendum eſſe pertinaciter negarent. At quis unquam mentionem fecit, aut dixit, Hiſpaniam cum Novatianis conſenſiſſe, aut Oſium, qui grave de iiſdem judicium cum cæteris Patribus in Nicæno paullò pòſt tulit, quidquam decreviſſe, quod ad eorum ſententiam vergeret & accederet?

De apoſtatis, qui præterquam quod à Chriſto, eiuſque fide ſponte receſſerant, idolis inſuper ſacrificaverant, non verò de lapſis, hunc Canonem eſſe explicandum, alia etiam perſuadet ratio; nimirum, quòd illa prima diſciplina, quæ ne lapſis quidem olim indulgebat, paullatim ad lenitatem deflexerit, leniuſque multò peccatores habuerit temporibus Concilii Eliberini, quàm D. Cypriani, & in Concilio Nicæno, quàm in aliis Conciliis, quæ ante Nicænum habita ſunt; ut videre eſt in hoc Concilio. nam Canone XLVI. apoſtatas, de quibus his verbis ſtatuit D. Cyprianus, *Apoſtatæ verò, vel adverſarii, & hoſtes, & Eccleſiam Dei diſſipantes, nec ſi occiſi pro nomine ejus foris fuerint, admitti poſſunt*, ad pacem, actâ quadam pœnitentiâ, revocat. Quapropter hi Patres recuperandæ communionis ſpem nunquam eripuiſſent lapſis, quos ne quidem Cyprianus hac pœna damnavit. Cæterùm hoc judicium in Nicæno tandem mutatum fuit Can. XI. ſtatutumque ut poſt longam pœnitentiam hi apoſtatæ in fidelium numerum admitterentur, quamvis nonnulli ſunt, qui illo Canone XI. in lapſos agi potiùs exiſtiment, quàm in apoſtatas, qui ut citiùs è vinculis eriperentur, & ſi nullis ſuppliciis, aut minis immolare adigerentur, Diis ſacrificaverant.

Denique notandum eſt, hunc primum Canonem differre à XLVI. quòd in hoc de apoſtata fit mentio, qui non fuit idololatra: in illo de illis, qui utroque hoc crimine ſeſe polluerint. differt etiam ab ultimo Canone Concilii Arelatenſis, qui de ſolis apoſtatis, & non de reſipiſcentibus, niſi in morte, loquitur.

Poſt

Digitized by Google

Poſt fidem. Catechumeni longè mitiùs habebantur quàm fideles, eorumque crimina minori afficienda pœnâ exiſtimabantur quàm fidelium, ut alibi oſtendemus. Quapropter addunt Patres, *ſi poſt Baptiſmum*, quia ante Baptiſmum alia puniendi ratio.

Et fecerit. ſacrificaverit,

Cum faciam vitulâ pro frugibus, ipſe venito.

Crimen capitale & principale. De antiqua criminum diviſione & diſcrimine varia extant veſtigia in Tertulliano & D. Cypriano, ac cæteris Patribus, quibus omnibus idololatria maximum ſemper viſum eſt, unde hoc Canone vocatur *principale & ſummum ſcelus*.

Nec in fine eum communionem accipere. Non negârim aliquando nomine communionis Euchariſtiam intelligi: verùm in his judiciis & Canonibus rarò ita accipitur, ſed pro fidelium ſocietate, & jure ſocietatis, à qua peccatores removebantur, ne eorum conſortio & conſuetudine cæteri fideles inficerentur: quapropter vix reperies in hiſce Conciliis mentionem de abſolutione, quod per hæc verba *communionis, ſocietatis, conſortii*, & ſimilium exponunt Patres. Cùm enim finis abſolutionis ſit reditus in Eccleſiam, & per eam pœnitentes jus ſocietatis, quod peccando amiſerant, recuperent; frequentiùs his utuntur, quàm nomine abſolutionis. Cæterùm quomodo accipiendum ſit, quod hiſce Canonibus tam facilè morientibus venia denegatur, aut quâ ratione à Novatiano differunt hi Patres, alius erit dicendi locus; ne notæ noſtræ in Commentarium creſcant. Quod dum præſtamus, ſufficiet hoc unum monere, controverſiam inter Catholicos & Novatianos, non eam fuiſſe, quòd Catholici omnibus omnino criminibus veniam concedendam eſſe dicerent: (nam longè poſt Cornelium, cujus tempore, & ſententiâ perculſus fuit Novatianus; verùm etiam poſt Nicænum Concilium certa crimina perpetuâ pœnitentiâ damnata reperiuntur, ut ex hoc Concilio Arelatenſi, & Sardicenſi licet colligere) ſed de auctoritate & poteſtate gravia crimina remittendi erat quæſtio, quam Eccleſiæ traditam fuiſſe negabant Novatiani, & ante eos Montaniſtæ: contrà verò Eccleſia hanc ſibi ineſſe auctoritatem prædicabat, juſque eâ utendi, & peccata pro arbitrio ſolvendi; quamvis non omnia condonaret. Ex antiquis Codicibus hunc Canonem correxit Garſias; verùm tantùm mihi diſplicet hæc correctio, quantum in cæteris ſatisfacit: nam hæc: *inter eos*, &: *quod eſt ſummum ſcelus*, inutilia eſſe videntur. ALBASPINÆUS.

Contra hunc Canonem eſt Ancyrana Synodus cap. 6. & Nicæna I. cap. 12. & Aurelianen. II. cap. 12. ubi ſtatuitur ſincerè, pœnitentibus non eſſe in fine vitæ negandum viaticum, etiam non actâ legitimâ pœnitentiâ, ſi mortis periculum ſupervenerit. Sed hæc diſcrepantia ſic ſolvitur ab Innocentio I. Epiſt. III. cap. 2. *De his* (inquit) *obſervatio prior durior, poſterior interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitùs negaretur. & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis: ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis permittente Salvatore noſtro &c.* Quæ verba an intelligenda ſint de Cypriani, an Concilii Eliberitani temporibus, licèt aliqui priori modo ſentiant, ego tamen cum Baronio anno Chriſti CCCV. num. 11. 40. & 43. & Bellarm. lib. 2. *de imag.* cap. 9. de tempore hujus Concilii intelligo.

Hæc verba toties repetita: *neque in fine accipiat communionem*, ad Euchariſticam retulerunt Baſilius Legion. quæſt. 2. Scholaſt. cap. 1. Fileſacus in c. 11. in fin. *de officio ordin.* ſed rectiùs ea acceperunt de reconciliatione, & abſolutione etiam in fine lapſis denegata, poſt Baronium & Bellarminum, tum literis, tum ſanctitudine præclari viri, qui expreſsè docuerunt in ipſis Eccleſiæ cunabulis tantum fuiſſe flagitioſorum hominum odium, ut quibuſdam in peccata capitalia prolapſis venia reconciliatioque negaretur. Verba ipſorum interpretum referam, ut rem non vulgarem adſtruam, & ne hæc ſevera naſcentis Eccleſiæ diſciplina alicujus animum in admirationem rapiat. Georgius Ambianas vir perdoctus, & vera Capucinorum proles, ad Tertullianum *de Pudicitia* cap. 12. obſervat. 2. quæſt. 1. dum recenſet verba Canon. I. & II. hujus Concilii, ait: *Putas agi de Euchariſtia? erras: agitur enim de venia*. Et paullò pòſt: *Igitur cùm audis communionem in Concilio Illiberino, intellige, ſtylo veterum, abſolutionem, ritualem peccatorum remiſſionem*. Joannes Dartis vir apprimè doctus *de Pœnitentia* cap. 16. dum affirmat, pœnitentiam ſanis, vel infirmis non eſſe denegandam, hæc ſubjungit verba; *Excipienda ſunt priſca tempora, quibus propter quadam crimina capitalia pœnitentia etiam denegabatur, ut oſtendimus ex Tertulliano & aliis. Excipiendum eſt etiam ſi quando ex cauſſa particulari denegata fuerit pœnitentia: nam ex Photio Synodus, quæ Side in Pamphilia contra Maſſalinos habita eſt, ſtatuit, ut quiſquis damnatam hanc hæreſim amplexus fuerit, nunquam ampliùs admittatur, quamvis millies promiſerit ſe omnes gradus pœnitentium expleturum.* Laurentius Laudmeter antiquitatis Eccleſ. accuratus indagator lib. 2. *de veteri Cleric. mon.* c. 82. ubi dum exponit verba illa Tertulliani ſtatim expendenda: *Jam ſemel quia non ſecundò; ſed ampliùs nunquam, quia proximè fruſtra*; hæc ſubjungit: *Neque in ſpeciem tantùm habent ſe hæ Tertulliani comminationes: quia re verâ contingit, aut Deo relapſos ob ingratitudinem deſerente, aut morte ſpatium pœnitendi præſcindente: Jam nec ſecundò, nec ampliùs pœnitentiam exhiberi*. Gabriel Albaſpinæus Epiſcopus Aurelianenſis, eruditionis Eccleſiaſticæ parens lib. 2. *obſerv.* cap. 8. *Proinde verò ſimiliùs Canones iſtos, qui ita loquuntur*: nec in fine, *aut in* fine accipiat communionem, *qui frequentiſſimi*

ſunt

ſunt in illo Concilio Eliberino, ad abſolutionem, non ad Euchariſtiam referri omnino. Idem in Not. ad Tertull. *de Pudicitia*. P. Dionyſius Petavius in Not. ad Epiphanium. Quibus ut adhæream aſſentiamque, cogunt expreſſa veterum Patrum & Conciliorum teſtimonia, quibus apertè probatur, ipſis Eccleſiæ primordiis effervente fidelium devotione, quibuſdam atrocioribus ſceleribus veniam Indulgentiamque funditùs fuiſſe denegatam: neque eorum auctores unquam cum Eccleſia reconciliari potuiſſe. ſed jam aliqua referamus.

Primò expendo Concilii Arelatenſis I. Canonem XXIII. in illis verbis: *De iis qui apoſtatant, & antequam ſe ad Eccleſiam repræſentent, nec quidem pœnitentiam aperire quærunt, & poſtea infirmitate correpti petunt communionem; placuit eis non dandam communionem, niſi revaluerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ*. Ubi verbum *communionem* pro abſolutione eſſe accipiendum, probat Albaſpinæus lib. 2. *obſerv.* cap. 8. & ejuſdem apoſtaſiæ criminis reum omni venia & reconciliatione privari referunt Imperatores Theodoſius, Valentinianus, & Arcadius in l. 3. Cod. *de Apoſtatis*, in illis verbis: *Sed nec unquam in ſtatum priſtinum revertantur, nec flagitium horum obliterabitur pœnitentiâ, neque umbrâ aliquâ exquiſitâ defenſionis, aut muniminis obducetur: quoniam quidem eos, qui fidem quam Deo dedicaverant, polluerunt, & prodentes divinum myſterium, in profana migraverunt; tueri ea quæ ſunt commentitia & concinnata non poſſunt. Lapſis etenim & errantibus ſubvenitur: proditis verò, hoc eſt, ſanctum Baptiſma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ (quæ ſolet aliis criminibus adeſſe) ſuccurritur, D. V. Id. Maji. Concordiæ. Tatiano & Symmacho Coſ. 311.* Et de ea priſtina ſeveritate luculentum extat teſtimonium Concil. Toletani III. Can. XI. in hæc verba: *Quoniam comperimus per quaſdam Hiſpaniarum Eccleſias, non ſecundùm Canonem, ſed fœdiſſimè pro ſuis peccatis homines agere pœnitentiam; ut quotieſcumque peccare libuerit, totiens à Presbytero ſe reconciliari expoſtulent; & ideo pro coërcenda tam execrabili præſumptione id à ſancto Concilio jubetur, ut ſecundùm formam Canonum antiquorum dentur pœnitentiæ: hoc eſt, ut priùs eum, quem ſui pœnitet facti, à communione ſuſpenſum, faciat inter reliquos pœnitentes ad manûs impoſitionem crebrò recurrere: expleto autem ſatisfactionis tempore, ſicuti ſacerdotalis contemplatio probaverit, eum communioni reſtituat. Hi verò, qui ad priora vitia, vel infra pœnitentiæ tempus, vel poſt reconciliationem relabuntur, ſecundùm priorum Canonum ſeveritatem damnentur.* Perpendant etiam, qui huic antiquæ diſciplinæ & veræ doctrinæ non acquieſcunt, Concilii Valentini Galliæ Can. III. ubi ita PP. ſanxerunt: *Circa eorum verò perſonas, qui ſe poſt unum & ſanctum lavacrum, vel profanis ſacrificiis Dæmonum; vel inceſtâ lavatione polluerant, eam cenſuræ formam duximus eſſe ſervandam; ut his, juxta Synodum Nicænam, ſatisfactionis quidem aditus non negetur, ne infelicibus lacrymis, vel ſolatii janua deſperatione claudatur. acturi verò pœnitentiam uſque in diem mortis, non ſine ſpe tamen remiſſionis, quam ab eo plenè ſperare debebunt, qui ejus largitionem & ſolus obtinet, & tam dives miſericordia eſt, ut nemo deſperet. Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum.* Cœleſtinum relatum à Gratiano in cap. *Agnoſcimus* 13. 26. quæſt. 7. ibi: *Agnovimus pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum deſideriis annui, qui obitûs ſui tempore hoc animæ ſuæ cupiunt remedio ſubveniri*. Tertullianum itidem adduco, non tanquam Paracletum & Catharum, ſed tanquam fideliſſimum antiquitatis Eccleſiaſticæ teſtem, qui à Zephyrino Papa tanquam novum & inauditum, abſolutionem datam mœchis exhorret *de Pudicitia* cap. 1. his verbis: *Audio enim edictum eſſe propoſitum, & quidem peremptorium. Pontifex ſcilicet Maximus, quod eſt Epiſcopus Epiſcoporum, edicit: Ego & mœchiæ & fornicationis delicta pœnitentiâ functis dimitto. O edictum, cui adſcribi non poterit: bonum factum.* Et cap. 5. planctum & invidiam introducit lapſorum dicentium: *Igitur aut nec illis, aut etiam nobis pœnitentiæ ſubſidia conveniant. Aut detinemus eam, aut ſequimur. Hæc ipſæ res loquuntur. Si res voce deficiunt, adſiſtit idololatres, adſiſtit homicida, in medio eorum adſiſtit & mœchus: pariter de pœnitentiæ officio ſedent in ſacco, & cinere inhorreſcunt: eodem flatu gemiſcunt, eiſdem precibus ambiunt, eiſdem genibus exorant, eandem invocant matrem. Quid agis molliſſima & humaniſſima diſciplina? Aut omnibus eis hoc eſſe debebis.* Beati enim pacifici. *Aut ſi non omnibus, noſtro eſſe. Idololatram quidem, & homicidam ſemel damnas, mœchum verò de medio excipis idololatriæ ſucceſſorem, homicidæ anteceſſorem, utriuſque collegam? Perſonæ acceptatio eſt, miſerabiliores pœnitentias reliquiſti.* Ob hanc primitivæ Eccleſiæ ſeveram diſciplinam Sanctus Cyprianus in *epiſt. ad Anton.* ſui rationem in hæc verba reddit: *Et quidem apud anteceſſores noſtros quidam de Epiſcopis iſtis in provincia noſtra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt, non tamen ab Epiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt.* Et ſtatim: *Ne me quis exiſtimet à propoſito meo leviter receſſiſſe, & cùm Evangelii primò vigorem, & inter initia defenderim, poſtmodùm videar animum meum à diſciplina & cenſura priore flexiſſe.* Audiamus iterum Tertullianum in lib. *de Pœnitentia*, quem adhuc Catholicus ſcripſit, ubi cap. 7. ait: *Collocavit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat; ſed jam ſemel quia ſecundò; ſed ampliùs nunquam, quia jam proximè fruſtra:* Licèt hæc verba aliter accipiant Laudmeter lib. 2. *de veter. Cler.* cap. 92. Cellotius *de Hierarch.* cap. 20. §. unic. Eleganter Pacianus in *Parænesi ad pœnit.* tom. 3. *Biblioth. veter. Patr.* in illis verbis: *Deſpectus in multis Spiritus ſanctus, hæc nobis capitalis periculi conditione legavit: reliqua peccata meliorum operum compenſatione curantur; hæc verò tria crimina, ut baſiliſci alicujus afflatus, ut veneni calix, ut lethalis arundo, metuenda ſunt: hæc quicumque poſt fidem fecerit, Dei faciem non videbit: deſperavêre tantorum criminum rei: quid vobis ego feci? nunquid non fuit in poteſtate ne fieret? nullus ne admonuit? nemo prædixit? tacuit Eccleſia? nihil Evangelia dixerunt? nihil Apoſtoli comminati ſunt? nihil rogavit ſacerdos? Quid quæritis ſera ſolatia? tum decuit cùm licebat. dura iſta vox eſt. Sed quæ*

vos

vos felices dicunt, in errorem vos mittunt. Sed quid? ſupremam ſedem teſtem habemus, Innocentium primum ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum ita differentem: *De his obſervatio prior durior; poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu; negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia; ne totum penitùs negaretur, & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis permittente Salvatore noſtro, &c.* Audis communionem non eſſe aliud quàm remiſſionem & reconciliationem? quod etiam patet ex dubio propoſito in eo cap. 2. & ex ejus titulo, qui ita concipitur: *de his qui poſt Baptiſmum in ultimo pœnitentiam poſcunt*. Quam ſeveritatem illis Eccleſiæ ſæculis congruere putavit Epiſcopus Aurelian. lib. 2. *obſerv.* cap. 8. & in Not. ad ipſam epiſtolam Innocentii: quia tempore tot perſecutionũ augebatur lapſorum malitia, & tenera Eccleſiæ infantia aſperioribus erat formanda ſtudiis: unde oportebat peccatores pœnitentiæ difficultate terrere, quam duram legem pace Eccleſiæ conceſſâ peccantium multitudo ſedavit, & totiens indultum fuit, quotiens peccatum, ut ipſe Epiſcopus latè proſequitur obſervationibus ſequentibus.

Sed ne quis inde cum Baronio 1. tom. ann. LVII. exiſtimet Concilium iſtud favere Novatianorum errori, nonnullis propter priora ſcelera pœnitentiam denegantium, ſcire oportet, Novatum Presbyterum, ut lapſorum gratiam ſibi conciliaret, priùs veniam conceſſiſſe, & ad pœnitentiam admittendo ſeſe propoſuiſſe in Synodo Romana, ut refert D. Cyprianus Epiſt. ad Anton. his verbis: *Additum eſt etiam Novatiano tunc ſcribente, & quod ſcripſerat ſua voce recitante, & presbytero Moyſe tunc adhuc confeſſore, nunc jam Martyre, ſubſcribente, ut lapſis infirmis, & in exitu conſtitutis pax daretur, quæ literæ per totum mundum miſſæ ſunt, & in notitiam Eccleſiis omnibus, & univerſis fratribus perlatæ ſunt.* Negavit inſuper veniam lapſis, invidiæ in Cornelium conflandæ cauſâ, D. Cyprianus ad Cornel. ord. 57. Non tamen Novatus ut hæreticus damnatus fuit, eo quòd aſſereret, neque excommunicatos, neque lapſos in fine à peccatis abſolvendos eſſe; ſed quia exiſtimabat Deum Dominum noſtrum, Eccleſiæ neque remittendorum, neque retinendorum peccatorum capitalium poteſtatem, copiamque feciſſe; atque in eo viguit Novati hæreſis, ut everteret Eccleſiæ decus, atque authoritatem, à cujus fide & unitate deflexit, clavium poteſtatem comminuens, negans conceſſam fuiſſe poteſtatem relaxandi crimina capitalia, ut expreſſerunt PP. Concilii Trident. ſeſſ. 14. cap. 1. ibi: *Dominus autem ſacramentum Pœnitentiæ tunc præcipuè inſtituit, cùm à mortuis excitatus inſuflavit in diſcipulos ſuos, dicens: Accipite Spiritum ſanctum. quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quo tam inſigni facto, & verbis tam perſpicuis poteſtatem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles poſt Baptiſmum lapſos, Apoſtolis & eorum legitimis ſucceſſoribus fuiſse communicatam, univerſorum Patrum conſenſus ſemper intellexit. Et Novatianos remittendi poteſtatem olim pertinaciter negantes, magnâ ratione Eccleſia Catholica tanquam hæreticos exploſit atque condemnavit.* Docuerunt Albaſpinæus lib. 2. *obſer.* cap. 10. & 11. Ambian. ad Tertull. *de pudic.* cap. 12. obſerv. 1. pag. 746. P. Fab. lib. 3. *Agoniſt.* cap. 21. in fin. Patres ergo Illiberini in hoc Canone & aliis hujus Concilii, pœnitentiam etiam in fine negârunt lapſis in aliqua graviora ſcelera de facto: non tamen ignorabant facultatem habere concedendi veniam lapſis in eiſdem peccatis. Unde in Canone XXII. Catholicis in hæreſim incidentibus & reverſis, pœnitentiam ſtatuunt non eſſe denegandam contra antiquum errorem Novatianorum, qui illis pœnitentiam denegabant: nec tempore hujus ſeveræ diſciplinæ lapſis ingemiſcentibus jus pœnitendi Eccleſia denegabat, ſed tantùm abſolutionem, & reconciliationem, ut communionem cum aliis fidelibus non reciperent, illis enim pœnitentiam efflagitantibus, pœnitentia injungebatur: non tamen concedebatur venia, ne reconciliationis facilitas, aut lapsûs eſſet libido, aut relapsûs occaſio: iccirco ne ipſi deſperarent, pœnitentiam quidem ex Eccleſiæ judicio ſubibant, veniam autem in exitu quidem non recipiebatur: & ſi inſtes ad quid præſtare pœnitentiam, ſi denegetur venia? audi Tertullianum *de Pudic.* cap. 3. qui etiam opponit, & diſſolvit his verbis: *Porrò fruſtra agetur pœnitentia, ſi veniâ carebit.* Et ſtatim: *Et ſi pacem hic non metit, apud Dominum ſeminat. Nec amittit, ſed præparat fructum. Non vacabit ab emolumento, ſi non vacaverit ab officio. Ita nec pœnitentia hujuſmodi vana, nec diſciplina ejuſmodi dura eſt. Deum ambæ honorant. Illa nihil ſibi blandiendo, faciliùs impetravit: iſta nihil ſibi adſumendo, pleniùs adjuvabit*: ideò memoria pœnitentium ſine abſolutione decedentium ſacrificiis & oblationibus juvabatur. Concilium Carthag. 4. Can. 39, apud Gratianum in cap. *Sacerdos* 26. quæſt. 7. Arelat. II. Can. 12. Vaſenſe I. *Re ipsâ* 2. Can. 12. Concil. Epaonenſe Can. ult. Tolet. XII. Can. 1. proſequitur alios ipſius pœnitentiæ fructus Ambian. ad Tertull. d. cap. 12. pag. 740.

Sed difficile eſt, quod ex Concilio Trident. antiquitatis arbitro, veritatis magiſtro, traditionum, certo indice, juſto omnium judice, ſeſſ. 24. *de pœnit.* cap. 7. deducitur, ubi ajunt Patres: *Verumtamen piè admodùm, ne hac ipſa occaſione aliquis pereat in eadem Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis: atque ideo omnes ſacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuſvis peccatis & cenſuris abſolvere poſſunt: extra quẽ articulũ ſacerdotes cùm nihil poſſint in caſibus reſervatis, id unum pœnitentibus perſuadere nitantur, ut ad ſupe-*

riores & legitimos judices pro beneficio abſolutionis accedant. Ex quibus conſtat, non ſolùm conſtitutum eſſe à Patribus ipſius Concilii, ſed piè ſemper in Eccleſia obſervatum fuiſſe, ut nulli caſus reſervarentur in articulo mortis, ne peccator pereat, & occaſione denegatæ pœnitentiæ in ſalutis deſperationem incidat. Igitur nec ævo noſtri Concilii Eccleſia clauſit januas pœnitentibus quantumvis lapſis & relapſis. Cui difficultati, quæ præcipua eſt in hac ſententia, ita ſatisfacit Georg. Ambian. ad Tertullian. *de Pudic.* cap. 12. pagin. 748. Reſpondeo primò, dici poſſe Concilium declaraſſe quid potuerint ſacerdotes, non quid egerint. *Atque adeò quoslibet pœnitentes, à quibuſvis peccatis & cenſuris abſolvere poſſunt*. Nec enim Concilia aliquid determinare ſolent circa quæſtiones facti; aut ſi determinant, non parem ubique ſibi auctoritatem vindicant: ut patet in cauſſa Cæciliani toties damnati, toties reſtituti. Verſantur circa quæſtiones juris, nec quid factum, ſed quid facto ſit opus, perſcrutantur. Factum hiſtoriæ eſt; jus verò doctrinæ. At Patrum eſt, ut Eccleſiæ Doctorum, jus dicere, leges condere: quid unuſquiſque poſſit, decernere: quid agendum, non quid actum ſit, determinare. Iccirco damnati Novatiani, non quòd Eccleſiæ mores damnaverint, ſed quòd ex moribus errores induxerint. Tantum enim abeſt, ut Novatiani damnarent quod huc uſque fuerat in Eccleſia frequentatum: quin & laudabant impenſiùs, & hæreſim ex praxi confirmabant. Quippè, ut obſervat Albaſpinæus lib. 2. Obſerv. 21. Non fuit in hoc hæreſis Novatianorum, quòd pacem lapſis negarent, ſed quòd planè negandam aſſererent. Ex quæſtione facti moverunt juris quæſtionem, & ex diſciplina irruerunt in Eccleſiæ poteſtatem. Negabant Eccleſiam poſſe lapſos abſolvere, quia hactenus non abſolverat; ita ut ſi quis attentaret, non ſolùm illicitè faceret, ſed & invalidè. Iccircò Concilium non definit quid antiqui egerint, ſed quid agere potuerint. Verùm quid hoc prodeſt ad ſalutem animarum, ſi quis poſſit abſolvere, nec tamen velit? immò eo pejùs, eo inhumaniùs quòd poſſit, nec tamen velit. At verò Concilium docet: *Ne aliquis pereat, piè admodùm in Eccleſia Dei conſtitutum ſemper fuiſſe, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis*. Vult igitur quidvis abſolutum, nihil reſervatum. Et quando ait id ſemper in Eccleſia Dei cuſtoditum, videtur diſciplinam potiùs reſpicere, quàm doctrinam.

Reſpondeo igitur ſecundò, per Eccleſiam Dei intelligi Catholicam. At quid Eccleſia Catholica cuſtodierit, ſciri probè & infallibiliter non poteſt, niſi ex Oecumenicis ſeu Univerſalibus Conciliis, in quæ conveniunt omnes undique Eccleſiæ, & quid deinceps omnibus in Eccleſia Dei cuſtodiendum ſit, definiunt. Igitur cùm dixit Concilium Tridentinum id ſemper piè in Eccleſia Dei conſtitutum, aſpiravit ad Concilium Nicænum, primum ex omnibus Oecumenicis. Canone enim 11. ita de lapſis ſtatuitur: *Viſum eſt Synodo, licèt miſericordiâ indigni ſint, benignitate tamen in eos uti*. Et Can. 12. *In his omnibus obſervare oportet propoſitum & modù pœnitentiæ, licebit tamē Epiſc. de his aliquid humaniùs cogitare*. Et Can. 13. *De his qui vitâ excedunt, & canonica lex tunc quoque ſervabitur, ut ſiquis vitâ excedat, ultimo & neceſſario viatico minimè privetur*. Id eſt, uti novimus, abſolutionis beneficio. Quippe de Euchariſtia Concilium poſtea appendicem ſubjungit, & quibus detur conditionibus, definit. Ita in collect. Martini Bracar. Can. 13. *Si quis de corpore exiens, noviſſimum & neceſſarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur. Qui in exitu mortis ſunt, & deſiderant accipere Sacramentum, cum conſideratione & probatione Epiſcopi accipere debeant*. Ecce ultrò omni morienti conceditur viaticum neceſſarium, id eſt beneficium reconciliationis & pacis, ſine quo vinctus homo diſcederet & vacuus: ſed Sacramentum, id eſt altaris myſterium, non niſi adhibitâ cautione, & examinato petentis voto, permittitur.

Certè ab ævo Patrum Eccleſia ex æquo dividebatur inter innocentes, & pœnitentes: immò nec iſtos Eccleſia numerabat inter ſuos; ſed foris ſiſtebant, donec delictum expiâſſent ſi modicum, aut exceſſiſſent ſi maximum. In modicis dabant pœnitentiam plenam, & ita pacem recipiebant & veniam. In maximis, ſicut nulla reſtitutio, ſic & nulla pœnitentiæ examinatio. Cùm autem admitti cœperunt poſterioribus ſæculis etiam graviora, certi quidam Canones & libelli ſunt conſcripti, quibus ſuus cuique gradus aſſignaretur, & paullatim ad reconciliationem, poſtremò ad perfectionem, id eſt ad myſteriorum participationem lentè promoverentur. Patet ex Concilio Ancyrano, Petro Alexandrino, Timotheo, Gregorio Thaumaturgo &c. Denique pace illuceſcente, monſtris etiam conſultum, & omnibus indifferenter, maximè in diſcrimine mortis, humaniùs indultum. *Nemo vinctus anathemate mihi moriatur, nemo decedat communione vacuus*, inclamant Concilia & Patres, laudantque Concilium illud Nicænum, ex quo humanitas fluxit, & in omnes omnino peccatores effuſa pacis benignitas.

Igitur cùm ait Concilium Tridentinum piè ſemper id in Eccleſia Dei cuſtoditum, reſpicit Nicænum, ex quo, *Canonica lex ſervatur, ut ſi quis vitâ excedat, ultimo & neceſſario viatico minimè privetur*. Id nempe deinceps ſervatum, id eſt ferè ab omnibus cuſtoditum. Ferè, dixi: nam nec ſemper omnino, nec ab omnibus. Nec tamen id Conciliis præjudicat Nicæno aut Tridentino. Quippe Nicænum, ſicut Epiſcopis aliquando uti benignitate in quoſdam pœnitentes permiſit, ita etiam ſeveritate in alios uti non prohibuit. Accidunt ergo circumſtantiæ, quæ aliquando diſciplinæ nervum laxare impellant, aliquando ſtringere. Tridentinum verò non tangit, quia in regula generali admittuntur quædam exceptiones, quæ legem evadant, non tamen infringant. Quod autem nec ſemper etiam à Concilio Nicæno obſervatum, patet ex Concilio Sardicenſi Can. 1. ubi certis criminibus venia, etiam in fine denegata. Quomodo enim citò conquieſceret illa diſciplina, in Eliberino certies inculcata, & in Arelatenſi proximè refricata? *De his qui apoſtatant* (ait Concil. Arelat. I. Can. 23.) *& antequàm ſe ad Eccleſiam repræſentent, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate correpti, petunt communionem, placuit eis non dan-*

Digitized by Google

dandam communionem, niſi revaluerint & egerint dignos pœnitentiæ fructus. Deinceps autem mitiùs actum eſt & neſcio ſi nimis; aliquando inhumanè, quia magis humanè.

Hactenus doctus, & pius vir, cujus verba tranſcribere decrevi, ut agnoſcatur in hac pœnitentiæ denegatæ ſententiâ nil novum excogitâſſe, ſed à doctis & piis viris jam probatum retuliſſe pro hujus Canonis, & aliorum hujus Cancilii interpretatione, in quibus communio non eſt accipienda pro Euchariſtiæ perceptione, ſed pro reconciliatione & venia lapſis in crimina capitalia, etiam in fine, denegatâ. GONZALEZ.

Nec in fine eum ad communionem ſuſcipere.

CAPUT SEXTUM.

Quid communionis *nomine contineatur: & an perpetua communionis interdictio juſta fuerit, necne?*

PRæſtat Manuſcriptorum lectio, ſine præpoſitione: *Nec in fine eum communionem ſuſcipere.* Hoc uno inter alia ſeveritatis exemplo permotus aliquando Cæſar Baronius [a], de auctoritate hujus Concilii nonnihil voluit detractum, exiſtimans hæreſim Novatiani ſapere, in extremo conſtitutis Euchariſtiæ ſacramentum negare; cùm Chriſtus promiſerit peccatori, quacumque hora ingemuerit, exaudiendum. Hoc ipſum Concilio huic impoſuerunt alii. Quod cùm paullò ſuperiùs refutandum nobis offerretur, ne longiùs tunc progrederetur oratio, ad hunc locum reſervavimus. Eccleſia igitur Hiſpanica, S. Romanæ auctoritate ſuffulta, & divini numinis gratiâ (ut veriſimile eſt) illuſtrata, nunquam deſpexit lapſorum ſalutem, non deſperavit medicinam morientium: nec reſipiſcentibus adhuc in vita aditum intercluſit ad veniam: cùm lapſos viventes communione ſacra & Eccleſiaſtica poſt tempus, morientes æternâ felicitate & frui & lætari, pietate paterna, materna benignitate, & avita teneritudine ſemper & voluerit & optârit, & latis multis ſanctionibus oſtenderit: ſed cùm his mollire quorundam impiorum duritiem nequîſſet, graviſſimâ & cenſoris & judicis aſſumptâ ſeveritate, invitâ quodammodo eâ, vel perfringere aliquando curavit; & efficere tandem, ut quos inſtituta majorum, quos ſanctorum Patrum exempla, quos ſpontanea fidei profeſſio, quos dulce Chriſti jugum intra Eccleſiam continere non potuit, contineant tandem graviſſimæ Petri claves, & acutiſſimus Paulli gladius, acriores in terra cæleſtis & divinæ juſtitiæ vindices, quorum vel ſola auditione à tam nefario ſcelere vel impiiſſimi poſſent deterreri, Proponunt enim non temporalem aut certis annorum terminis circumſcriptam, ſed perpetuam ſacræ commonionis interdictionem apoſtatis à fide. Quod ſanè ſupplicium in primitivæ Eccleſiæ incunabilis non utiliſſimum modò, ſed propè neceſſarium ad cohibendam peccatorum licentiam eſt habitum: cùm ut ipſi de manſuetudine Eccleſiæ confiſi, à recto religionis tramite longiùs aberrare extimeſcerent: tum ut aliorum audacia, qui ab orthodoxa fide vellent diſcedere, horum exemplo & ſupplicii gravitate reprimeretur. Quod agnovit, retulit, & probavit Innocentius PP. I. [b] reſcribens ad Exuperium: *Et hoc quæſitum eſt, quid de his obſervari oporteat, qui poſt baptiſmum, omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ pœnitentiam ſimul & reconciliationem communionis expoſcunt. de his obſervatio prior durior: poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam, conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros, non revocaret à lapſu; negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia; ne totum penitus negaretur: & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo errore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, à perpetuo exitio vindicentur.* Ecce quomodo Innocentius, temporum viciſſitudini cedens, quod uno ut utile, juſtum, & neceſſarium probat, altero ut inutile, grave, & acerbum rejiciendum conſulit. Quod cùm ad hujus Canonis interpretationem perveniſſem, gaudeo lætorque, animadvertiſſe Cæſarem Baronium [c], & pro vera & Chriſtiana animi ſui pietate, non ſolùm hujus pœnitentiæ ſeveritatem Eccleſiæ antiquæ moribus conſentaneam agnoviſſe, ſed præclaro & illuſtri Auguſtini exemplo, priſtinam ſententiã de hujus Concilii auctoritate apertè & ingenuè retractâſſe: quod ſine jucunda & grata tam pii & eruditi viri memoria, nec potui, nec debui, nec volui prætermittere. Utinam noſtri tanto & veritatis & religionis flagrâſſent ſtudio, ut quæ ſemel minori forſan dixerunt conſideratione, ſecundis cogitationibus melioribus & lucobrationibus emendâſſent: meliùs enim & ſuo nomini & literarum ſtudiis eſſet conſultum: tunc enim optimè veritatem defendi, ſapienter teſtatur Leo Magnus Pontifex ſanctiſſimus, cùm opinio falſa à propriis damnatur auctoribus. Nec ab Innocentio ſolùm hujus antiquæ pœnitentiæ ſeveritatem probatam legimus, ſed & ab Adriano [d] Papa hujus nominis primo. Canonem LXXV. hujus Concilii eiſdem verbis retulit: *Si quis Epiſcopum, aut Presbyterum,* aut

a *Cæſar Baronius tom. 1. Annal. Eccleſiaſt.*

Citati cap. 4. lib. 1. Lapſos reſipiſcentes admittit ad veniam Concilium Illiberritanũ Canone 22. Et morientes Cathecumenos æterna beatitudine perfrui ſub . de qua crediderant, declararunt. an. 77.

b *Innoc. I. in epiſt. ad Exuper. Epiſcopum Toloſan. cap. 2.*

c *Cæſar Baron. 2. tom. annal. Eccleſiaſtico.*

d *Adrian. Papa in ea Canonum collectione quam fecit ad cauſſ[illegible] terrionem Concil. Colonienſ. can. 26.*

aut Diaconum, falſis criminibus appetierit & probare non potuerit; nec in fine dandam ei eſſe communionem. Eandem pœnam confirmârunt antiqui Colonienſis Concilii Patres in quo XIII. hujus Concilii Canonem & pœnitentiam totidem verbis referentes probârunt poſt alia: *Quod & de virginibus ſi mœchatæ fuerint, ſtatuimus: ſicut in Concilio Eliberitano Can. XIII. ſcriptum eſt: Virgines quæ ſe Deo dedicârunt, ſi pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes quid amiſerint, placuit nec in fine dandam eis eſſe communionem.* Eandem pœnam, vel medicinam potiùs, ſanxit Concilium Moguntinum III. [e] ſub Arnulpho, & aliud Moguntinum [f] ſub Rhabano, & ipſe Rhabanus Maurus [g] Archiepiſcopus ſæpè in ſuo *Pœnitent.* libro. Eandem apoſtatis Concilium Arelaten. I. *De his qui apoſtatant, & antequam ſe ad Eccleſiam repræſentent, ne quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea in infirmitate correpti petunt, eis non dandam communionem.* Eandem probavit Concilium apud Sanctum Medardum in ſuburbio Sueſſionenſi tempore Caroli Regis, in quo Patres Gallicanos hujus Concilii auctoritate, & pœnæ ſimilitudine gravem cauſſam inter Archiepiſcopum Rhemorum Hincmarum, & quoſdam alios terminâſſe, teſtimonio ſuo obſignavit notarius his verbis: *Unde & iidem fratres qui felle amaritudinis ma ores natu criminati ſunt, quorumq́; vox mutata fore eſt judicata, juxta canonicam auctoritatem, ſecundùm Concilium Eliberitanum quod actum eſt tempore Conſtantini cum Miſſis Apoſtolicæ ſedis, Can. LXXV. Si quis, inquiens, Epiſcopum, vel Presbyterum, ſive Diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit; nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Nec fidelibus laicis ſolùm, ſed Epiſcopis communionem, etiam laïcam, in ultimo vitæ ſpiritu interdixit Concilium Sardicenſe [i] Generale (cui præfuit Oſius) ſi illi, ut ex propriis Eccleſiis ad alias aſcenderent, ſimulatum earum officium & literas invitantes confingerent, *Oſius Epiſcopus dixit: Etiam ſi talis aliquis extiterit temerarius, ut fortaſſis talem excuſationem afferens aſſeveret, quòd à populis literas acceperit: cùm manifeſtum ſit potuiſſe plures præmio & mercede corrumpi, eos qui ſinceram fidem non habent, ut clamarent in Eccleſia, & ipſum petere viderentur Epiſcopum: omnino has fraudes damnandas eſſe arbitror: ita ut nec laïcam in fine communionem talis accipiat. Si verò omnibus placet, ſtatuite. Synodus reſpondit: Placet.* In Hiſpania autem perpetuam hanc ſacræ communionis privationem multò pòſt in Eccleſiæ uſu fuiſſe ob leviora adhuc delicta, ex Concilio Ilerdenſi [k] conſtat. *Epiſcopi (ait) presbyteri, diaconi relicta ſi maritum acceperit, in fine non communicet.* Concilium Toletanum [l], adversùs illos qui abſque ſubita vel extrema corporis neceſſitate Euchariſtiam projeciſſent, id ipſum decrevit. *Jam verò (ait) quicumque, aut de fidelium numero, corpus Domini abſque inevitabili infirmitate projecerit, ſi fidelis eſt, perpetuâ communione privetur: ſi infidelis, verberibus ſubdatur, & perpetuo exilio relegetur.* Eandem pœnam impoſuit antea Concilium Cæſaraugoſtanum [m] primum: ſi ſuſceptam Euchariſtiam in Eccleſia fidelis non conſumpſiſſet. Quam iterum [n] confirmârunt adversùs eos qui aliquo idololatriæ crimine polluerentur. *Item legit vigeſimo & uno die, quo à XVI. Kalend. Januarii uſque in diem Epiphaniæ, quæ eſt octavo Idus Januarii, continuis diebus nulli liceat de Eccleſia ſe abſentare, nec latere in domibus, nec ſecedere ad villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, ſed concurrere ad Eccleſiam; quod qui non obſervaverit, bis diecretis anathema ſit in perpetuum.* Anathema autem in perpetuum, quid aliud eſt quàm perpetua ſacræ communionis privatio, ab hoc primùm Concilio (fateor) profecta, repetita paulò poſt Sardicenſi, Colonienſi, Moguntino, Wormacienſi, Sueſſionenſi, Cæſaraugustano, Ilerdenſi, & Toletano: ac tandem à Pontificibus Adriano & Innocentio confirmata? Aut ea igitur omnia Concilia & Pontifices ex ſacro Conciliorum & Pontificum numero turpiter rejici oportet: aut hoc noſtrum ſanctiſſimè retineri: cùm ferendum non ſit, vt quibus rebus tot Patres, tot Epiſcopi, tot Provinciæ, tot Gentes verè gloriantur, eaſdem in nobis falsò reprehendant. Si animadvertant præſertim, tantò eſſe graviorem poſteriorem hanc Pontificum & Conciliorum, quàm Illiberritani ſeveritatem, quantò duriùs acerbiuſque cenſeretur hodie antiquis Chriſtianis, quàm Turcis, Perſis, aut Mauris recenter converſis, Euchariſtiæ negari ſacramentum. Quod genus antiquæ ſeveritatis ætas hæc noſtra non diligenter ſolùm obſervavit, ſed addito majore multò rigore auxit: nam Indos ad fidem recèns converſos etiam nullo crimine admiſſo, & vivos & morientes à communione repellit. Idque adeò uſu receptum eſſe teſtatur Joſephus Acoſta [o], doctus & diligens rerum Indicarum explorator; *ut ſi contrà fieri contingat* (ſic ait) *non leve ſcandalum homines putent.* Quod quamvis recentiori Concilii Limenſis [p] decreto revocatum ſit, multorum antea annorum decurſu, inveteratus Indicarum Eccleſiarum uſus quâ diximus ſeveritate retinuit. Et cum his item Arabibus (quos *Moriſcos* dicimus) obſervatum in Hiſpania parentum noſtrorum ætate accepimus: & cum his præterea qui ob graviora delicta patibulis affigerentur. Hi omnes tametſi extremum vitæ ſpiritum agentes, Dominicâ abſtinebantur communione. Hodie autem antiquæ hujus ſeveritatis veſtigium retinet graviſſimus & ſanctus tuendæ adversùs hæreſes religionis noſtræ Senatus: relapſis in hæreſim, etſi pœnitentibus, in exitu denegat communionem: abſolutionem verò ſacramentalem, nec his, nec reliquis ob graviſſima crimina negârunt unquam Hiſpani Epiſcopi; tametſi Robertus Bellarminus [q], vir de Eccleſia, de religione, & ſtudiis ſacris præclarè meritus, & alii eius præjudicio gravem hunc errorem minus verè illis adſcripſerint. Euchariſtiæ enim tantùm communionem ad retinendos homines in religione & officio denegant, communionis nomine Euchariſtiam intelligentes, ut proprio loco uberiùs poſtea probabo. Vides quid in hac cauſſa res ipſa tulerit, quid quorundam opinio finxerit, quid error tandem? Decerne igitur, an hi quos ad religionem, ad temperantiam, ad magnitudinem animi, ad juſtitiam & ſeveritatem magnos & excelſos viros natura genuit; an qui divinis his muneribus gratæ mentis officio reſpondentes, tam inſignem in reficiendis religionis & morum ruinis operam poſuerunt; an quos majores tui, totque graviſſimi & ſanctiſſimi diverſarum provinciarum Epiſcopi, nec aſpe-

[e] Conc. Mogunt. 3. ſub Arnulfo. c. 26.

[f] Aliud Concil. Mogunt. ſub Rhabano c. 26.

[g] Rhabanus in pœnitentium lib. c.

[h] Concil. Arelat. c. 23. Concil. Sueſſion. apud S. Medardum in aliis ad finem can. ult.

[i] Concilium Sardicenſe can. 2.

[k] Ex vetuſto codice librorum quinque c. 134. lib. 2. refert. Laurent. Surius ad finem Ilerdenſis.

[l] Conc. Tolet. 11. cap. 11.

[m] Cæſaraugust. 1. Can. 3.

[n] Idem, Can. 4.

[o] Joſeph Acoſta lib. 6. de procuranda Indorum ſalute.

[p] Conc. Limenſe conſtit. 58.

[q] Robertus Bellarminus 1. tomo de Controverſiis Chriſtianæ fidei lib. 2. Controverſ. 7. Capite 8. hujus libri.

Alloquitur Clementem VIII.

Digitized by Google

aſperiores cenſuerunt nec duriores, quàm veritas, quàm rei natura, quàm temporum conditio pateretur; quinimmo tam longo ſæculorum uſu probârunt, receperunt, laudârunt, omnibus fidei & religionis ornamentis ſpolientur; an qui diu injuriâ oppreſſi, afflicti, atque vexati ſunt, per tuam fidem, auctoritatem, atque ſapientiam meritò tandem debeant recreari. Cùm olim præſertim, præter Euchariſtiæ Sacramentum, extremam unctionem pœnitentibus denegari Innocentius I. [r] ſit auctor ad Decentium Epiſcopum Eugubinum. *Cæterum* (ait) *ſi Epiſcopus, aut poteſt, aut dignum ducit, aliquem à ſe viſitandum, & benedicere & tangere chriſmate, ſine cunctatione poteſt, cujus eſt ipſum chriſma conficere: nam pœnitentibus iſtud infundi non poteſt; quia genus eſt Sacramenti: nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur poſſe concedi?* Hæc eadem in Germania Concilii Wormacienſis [ſ] Patres ſtabilierunt. Nec diſſimile antiquæ diſciplinæ & ſeveritatis exemplum nobis Hiſpani Epiſcopi propoſuerunt in Concilio Bracarenſi I. [t] cùm pro mortuis, etiam pœnitentibus, ſi pro gravi crimine admiſſo ultimo ſupplicio afficerentur, nec ſacrificium offerri, nec cum hymnis aut cantu duci ad ſepulturam permiſerunt. *Item placuit* (ajunt) *ut hi qui ſibi ipſis aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium aut ſuſpendium, vel quolibet modo, violentam inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim ſibi hoc per ignorantiam uſurpant. Similiter & de his placuit, qui pro ſuis ſceleribus puniuntur*, Quod cùm in Germania an jam illud obſervandum à quibuſdam Epiſcopis dubitaretur, tandem non obſervandum Concilio [u] Wormacienſi decretum eſt. Leniorem paullò ſententiam in idololatras promulgavit Siricius Papa [x] *Adjectum eſt* (ait) *quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam (quod dici nefas eſt) tranſeuntes, idolorum cultu, ac ſacrificiorum contaminatione eſſe profanatos: quos à Chriſti corpore & ſanguine, quo dudum redempti fuerant renaſcendo, jubemus abſcindi: & ſi reſipiſcentes fortè ad lamenta fuerint aliquando converſi, his quamdiu vivunt agenda pœnitentia eſt, & in ultimo fine ſuo, reconciliationis gratia tribuenda: quia, docente Domino, nolumus mortem peccatorum, ſed ut convertantur & vivant.*

Hodie autem quid in eorum cauſſa ſit obſervandum, qui afflante divino Spiritu, ex diabolica Sarracenorum, vel aliâ ethnicorum confuſione ad ſpiritualem Hieruſalem ſe receperint, & poſt Sacramentum illuminationis, per quod (ut Juſtini [y] verbis loquar) ex neceſſitatis & ignorantiæ filiis, in voluntatis & ſcientiæ liberos evaſerunt, ad antiquas tenebras reverſi ſint, & nefarium ſcelus nefario ſcelere cumulantes, ſacrificiis aut ritibus ethnicorum navârint operam, videamus. Eos enim judicibus violatæ religionis ſubjici, & ut hæreticos hæreticorum pœnis coërceri, conſtitutio Gregorii XI. [z] nos docet. Pœnas hæreticorum addit Innocentius III. [a] eorum bona fiſco adjici jubens, & reos judicibus tradi ſæcularibus debita animadverſione puniendos decernens. Quod tamen intelligendum eſt, ſi pertinaces fuerint; nam reſipiſcentes, Eccleſiæ paci & unitati ſociandos, carceri tamen mancipandos perpetuo, Gregorio IX. [b] placuit. Si autem clerici ſunt, degradandos priùs, & addictis bonis Eccleſiæ cui inſervierant, judici ſæculari tradendos. Antè tamen quàm carceri perpetuò includantur, degradari oportere, Eymerico [c] viſum eſt, & aliis poſt illum.

[r] *Innoc. Papa I. in Epiſt. 1. ad Decent. Epiſc. Eugubinum c. fin.*
[ſ] *Conc. Wormac. Can. LXXII.*
[t] *Bracarens. Cōc. I. Can. VI.*
[u] *Conc. Wormac. Can. LXXX.*
[x] *Siricius Papa in Epiſt. ad Himerium Tarraconenſem Epiſc. c. 3.*
[y] *Juſtin. Martyr in 2. Apolog. pro Chriſtian.*
[z] *Greg. XI. conſt. apud Emericum part. 2. directorii qu. 45.*
[a] *Innoc. III. in c. vergentis &c. excommunicamus §. damnati de hæreticis.*
[b] *Greg. IX. in cap. excommunicamus 2. §. ſi qui autem de hæreticis. De clericorum pœna cap. excommunicamus 1. & 2. ad finem de hæreticis.*
[c] *Eymericus 3. p. direktor q. 94.*

CANON II.

De ſacerdotibus Gentium, qui poſt baptiſmum idolis immolârunt.

Flamines qui poſt fidem lavacri & regenerationis ſacrificaverint, eo quòd vel geminaverint ſcelera, accedente homicidio; vel triplicaverint facinus, cohærente mœchiâ; placuit eos nec in fine accipere communionem.

Flamines qui poſt fidem lavacri & regenerationis ſacrificaverint.

CAPUT SEPTIMUM.

De Flaminibus ethnicorum, non de Chriſtianorum hîc agi: & qui Flamines *dicerentur.*

SACERDOTES ethnicorum, quibus ſacra diis ſingulis faciendi, & victimas immolandi munus dedit, & inſignibus veſtimentis, togâ prætextâ, & curuli ſella, cum lictore adornavit Numa Pompilius ſecundus Romanorum Rex, *Flamines* vocavit; quòd pileum geſtarent, in quo virgula olea-

oleaginea modicum lanæ albæ habens in ſummo, inſtar fungi, inerat, quaſi *pilamines*: quem cùm per æſtum ferre non poſſent, dempto pileo, caput filo tantùm cingebant: nudo enim capite incedere nefas erat, ut teſtantur Marcus Varro [a], Plutarchus [b], Gellius [c], & Iſidorus [d], qui addidit, eos feſtis diebus filo depoſito, pileum geſtâſſe, pro ſacerdotii eminentia. Si ergo qui Gentiom fuerunt ſacerdotes (de his ſolùm agit, non de Chriſtianorum, ut quidam alii parum rectè interpretantur) poſtquam doctrinâ imbuti Chriſtianâ, & lavacro regenerationis abloti, ad vomitum priſtioum redeontes, ſacrificaverint idolis; placuit, ut nec in fine illi communionem accipiant.

a *Varro lib. 1. de lingua Latina.*
b *Plutarco, probl. 42. & 46.*
c *Gellius lib. 10. cap. 15.*
d *Iſidor. lib. 7. etymol. c. fin.*

COMMENTARII NOVI.

F*LAMINES*] ideſt Chriſtiani, qui ſacerdotio Gentilium fungebaotur: quamvis enim oon liceret Chriſtianis hæc munia & honores gentilium ambire & perſequi: nonulli tamen aut ambitione ducti, aut coacti, hæc ſacerdotia ſuſcipiebant & petebant. Cùm enim apud populares aliquo in honore eſſent Flamines, & populi gratiam muneribus aut ludis facilè ſibi conciliarent, reperiebantur inter Chriſtianos, qui ſpreta religione, hos honores flagitarent: nonnulli etiam inviti ad ea munia cogebantur: quia erant patrimonialia, à quibus nemo excuſabatur, ut ex Cod. Juſtin. manifeſtum fit, & ex Hieronymo in vita Hilarionis. His de cauſſis reperiebaotur Chriſtiani, qui eſſent Flamines gentilium, in quos Hiſpani Patres has pœoas conſtituunt. Neque verò audiendi ſunt qoi putant hîc agi de Chriſtianis, non qui erant re ipsâ Flamines, ſed qui ante lavacrum his ſacerdotiis functi eſſent. Nam cur potiùs ageret de iis, qui fuerant Flamines, quàm de aliis qui nunquam fuerant Flamines, qui oihilominus poſt fidem ſacrificaverant? Nonne ineptum videretur, ſi Canones ita ſe haberent: Sutores, aut Sartores, qui poſt fidem ſacrificârunt? quia cum Flaminum, Sutorum, Sartorum non gravius ſit peccatum, quàm aliorum, ſi omnes illi Diis ſacrificâſſent, non debuit Canon hos potiùs corrigere, quàm alios. Deinde hæc verba: *Flamines qui munus tantùm dederint*, indicant agi de Flaminibus, qui re verâ poſt lavacrum flaminia ſuſceperant: quemadmodum etiam illa: *Flamines ſi catechumeni*, oſtendunt agi de catechumenis qui actu & reipsâ erant Flamines, oon qui fuerant.

Poſt fidem lavacri.] cujus rei rationem ſuprà dedimus.

Sacrificaverant.] mos erat ut qui ludis præerant, Diis ſacrificarent.

Flamines igitur, qui in municipiis (nam Romæ non præſidebant ludis) tenebantur ex more ſacrificare, antequam ludos aperirent.

Eo quod geminaverint.] Sed quomodo ſacrificando, triplici hoc crimine poterant ſeſe polluere? Nam hæc verba: *eo quòd*, indicare videntur quòd Flamines duo hæc alia crimioa committerent ſacrificando: ſunt qui de Floralibus hæc accipienda eſſe putent, in quibus multa turpia & obſcœna viſebantur: & de gladiatoriis muneribus quibus ſanguine & morte miſerrimorum hominum populus recreabatur. Cùm enim Flamioes in proviociis, & municipiis hæc ſpectacula ederent, & mœchiæ, & homicidii ſcelus commiſiſſe dicuntur hoc Canone, non quòd mœchati eſſent, aut quempiam interfeciſſent, ſed dicuntur ea commiſiſſe, quod ſpectacula præberent, in quibus hæc ſcelera perpetrabantur. Nonnulli hæc ita putârunt, non quaſi conjunctim & ſimul in hæc tria crimina incidiſſent Flamines, ſed ſi fortè reperiantur Flamines, qui præter ſcelus ſacrificii & idololatriæ aliis inſuper ſeſe inquinâſſeot, ii communione in fine priventur.

Vel triplicaverint facinus.] Lapſi triplicabant facinus, veniâque, vel in morte indigni cenſebantur, ſi homicidium & mœchiam cum idololatria in ſe ſuſcepiſſent: non autem ſi alia quævis crimina admiſiſſent. Neq; hujuſce judicii alia poteſt eſſe ratio, aut cauſſa, niſi quòd alia omnia, nec ſumma, neque capitalia unquam, aut perpetuâ pœnitentiâ & animadverſione digna viſa ſunt. Tribus verò illis, homicidio ſcilicet, mœchiæ, & idololatriæ, cùm non multò ante hoc Concilium pax & venia eſſet relaxata, meritò qui horum ſimul omnium reus factus, eâdem pœnâ, quâ paullò antè diversâ, puniebatur: atque ea eſt cauſſa, quamobrem de aliis criminibus non loquuntur Illiberini Patres. ALBASPINÆUS.

Abſurdiſſimè Suïdas verbo Πωτίονξ, *Flamines* à Romanis dictos cenſet, quaſi *flumines*, à curſu fluminis: ſicut *Pontifices* à *pontis effectione*. Veriùs enim eſt *Flamines* à pileorum geſtatione dictos fuiſſe. Proprium enim fuit Flaminum capiti tegumentum pileus, in cujus extremo lana modica ad fili modum addebatur, & ab illa parte tanquam inſigniori ac prominente ipſe pileus flaminis apex nuncupatus eſt. Valerius Maxim. lib. 1. *Sulpicio*, ait, *inter ſacrificandum à capite apex prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit*. Inde *Flamines* appellati, quaſi *Filamines*, à *filo* iſto, ſeu faſtigio acuminato. A. Gellius lib. 10. *Noct.* cap. 15. Notâruot Vives in Not. ad D. Aug. lib. 2. *De civit. Dei* c. 15. Lilius Gyraldus ſyntag. 17. pag. 458. Roſinus lib. 3. *Antiquit.* cap. 15. Inde Flaminium ponitur pro ſacerdotio in l. 21. Cod. Theod. *de decur.* & apud Livium lib. 26. *Tribunos plebis appellavit Flamen vetuſtum jus ſacerdotii, repetebat datum id cum toga prætexta, & ſella curuli, & flaminio.* Tacitum lib. 4. *Annal. Quando exiret è jure patrio quid id flaminium adipiſceretur.* Gellium lib. 10. c. 15. *Uxorem ſi amiſit, decedit flaminio*: Adhelmium *de laudibus virginitatis* cap. 11. *Execranda ſacellorum luſtramenta, & inepta Pontificum flaminia funditùs evacuavit.* Cap. 28. *Per Melchiſedech verò ſupernæ poteſtatis Pontificium & cæleſtis inſulæ flaminium præſignabatur.* Notavit Savarus ad Sidonium lib. 5. epiſt. 7. Flamines Dialem & Martialem Romulus in Urbe inſtituit, Numa illis Quirinalem addidit, & ſingulis diis Flami-

nes

nes conſtituit, à quibus nomen ſortiebantur. De tribus illis Flaminibus ita ait D. Aug. lib. 2. *de Civit. Dei* cap. 15. *Flamines etiam inſtituerunt, quod hoc ſacerdotum genus adeò in Romanis ſacris, teſtante apice, excelluit, ut ſolum tres flamines conſtituerentur.* à qua Romanorum religione provinciæ etiam ſuos ſacerdotes & Flamines inſtituerunt, quorum mentio fit in l. 46. 75. 77. 145. 149. 174. & 176. Cod. Theod. *de Decurion.* & in hoc Concilio. In Hiſpania ſuiſſe Flamines in ſingulis provinciis & civitatibus, teſtantur ejus hiſtorici. Flaminis Auguſti reperitur mentio in veteri lapide Emeritæ exarato ab Ambr. Morales lib. 8. capit. 66. in hunc modum:

DIVO AVGVSTO
ALBINVS ALBINI F. FLAMEN
DIVI AVG. PROVINCIAE. LV
SITANIAE.

Et Illiberi fuiſſe Flaminem Flaminicamque, conſtat ex fragmento cujuſdam lapidis relato à Mendoza ſuprà lib. 1. cap. 1. & Pedraza 1. parte *hiſt. Granat.* cap. 7. ex aliiſque tranſcriptis ab A. de Morales lib. 9. c. 9. De quibus Flaminibus, id eſt Gentilium ſacerdotibus jam lavacro Baptiſmi regeneratis, agunt PP. in præſenti & ſequentibus Canonibus. GONZALEZ.

Eo quòd geminaverint ſcelera accedente homicidio.

UT proprium judicis munus eſt, de præteritis ſententiam ferre, ſic & legislatoris providere de futuris. Utrumque exercebant olim [e] Epiſcopi, tam in Generalibus, quàm in Provincialibus Conciliis: ſed in provincialibus præcipuè, quòd in his vel Epiſcoporum, vel clericorum, vel fidelium cauſſæ tractarentur, illæ præſertim quæ ad religionem quoquomodo ſpectarent. Quare ſi in priori verſiculo legendum, ut in quibuſdam codicibus, *ſacrificaverunt*, rectè ſubjungitur: *Eò quod geminaverint ſcelera accedente homicidio*. quaſi pœnam velit Synodus decernere, quâ afficiendi eſſent illi ethnicorum ſacerdotes, qui poſt fidem regenerationis ſuſceptam, ſacrificaverunt idolis: nec eo crimine contenti, homicidium impietati adjecerunt: placuit Patribus, judicium magis quàm legislatorum perſonam induentibus, ut ad purgandas ſordes quas his duobus peccatis contraxerant, à communione perpetuò abſtinerent: ſed ſi ut in editis, *ſacrificaverint* legamus, non rectè ſubjungitur hic verſiculus præcedenti, quia rationem reddere videtur de pœna quam in principio non præſcripſerat. Igitur verba illa: *eò quòd*, in *vel* aut in *ſeu* commutanda ſunt, ut alii Mss. habent: aut intelligenda pro *vel*, aut *ſeu*: quaſi pœna eadem his imponatur, qui aliquod horum trium delictorum admiſiſſent. Homicidium autem graviſſimum ſemper habitum conſtat ex Apoſtolorum Concilio Hieroſolymis habito, in quo homicidium cum idololatria conjunctim improbatum eſt quaſi unius ad alterum factâ collatione, ut Tertullianus [f] admonuit.

[e] *In Conciliis, Eccleſiæ & Eccleſiaſticorum cauſſas per actas teſtantur Concil. Tolet. IV. Can. III. Leo Papa in epiſt. 82. ad Anaſtaſium Theſſalonicēſem. Imp. Valens, Grat. & Valent. in l. quia mos 23. C. Theod. de Epiſcopis & clericis.*

[f] *Tertull. in lib. de Pudicitia, c. 4.*

COMMENTARII NOVI.

AJUNT PP. *eo quòd*, rationem reddentes cur Flaminibus, qui ſimul idololatriam, homicidium, & mœchiam perpetrârunt, denegetur communio in fine, ut ſimiliter expreſſerunt in Can. ſeq. *eò quòd ſe à funeſtis*. Canone V. *eo quòd incertum ſit*. Can. VI. *eo quòd ſine idololatria*. Can. XII. *eo quòd alienum vendiderit corpus*. Can. XIII. *eo quòd lapſæ potiùs videantur*. Can. XIV. *eo quòd mœchatæ ſunt*. Can. XVI. *eo quòd nulla ſocietas*. Can. XX. *eo quòd cognoverit peccatum ſuum*. Can. XXV. *eo quòd ſub hac nominis gloria*. Can. XXX. *eo quòd poſtmodùm*. Sed quomodo Flamines geminaverunt ſcelus accedente homicidio, vel triplicaverunt cohærente mœchia? Si enim Flamen poſtquam ſacrificavit, homicidium commiſit, non geminavit ſcelus, ſed duo prorſus diſtincta commiſit, nec homicidium acceſſit idololatriæ: & ſi poſtea mœchatus ſit, quis dicet mœchiam cohærere idololatriæ, cùm ſeorſim Flamen in eam inciderit? Exiſtimabam ergo pro hujus Canonis vera ſententia aſſequenda, conſiderandum eſſe Flaminem Idolis ſacrificâſſe, ſimul homicidium perpetrando, mœchiamque committendo. quem caſum evenire poſſe conſtabit, ſi obſervemus, ac diligenter ſcrutemur gentilium ſacrificia, eorumque barbaros ritus, ac impios cultus, ex quibus liquet eos plerumque homines Diis immolâſſe, & in falſorum Deorum ſacrificiis humanis hoſtiis uti conſueviſſe. Alexander ab Alexand. lib. 6. *dier. gen.* cap. 26. illic: *Cimbri, Galli, Druïdæ, Germani, ſtatis diebus, humanis litant hoſtiis, & cruore captivorum adolent aras: tunc propitiari Deum maximè arbitrati, cùm per cruciatum homines excarnificârunt, ex pœnis hominum divinationem & auguria captantes*. Eodem etiam teſte, Laodiceni Palladi virginem, Arcades Jovi puerum immolabant. Juſtin. lib. 18. *hiſt.* ibi: *Quippè homines ut victimas immolabant, & impuberes aris admovebant pacem ſanguine eorum expoſcentes*. Tertull. in *Apolog.* cap. 9. *Ecce in illa religioſiſſima urbe Æneadarum piorum eſt Jupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine*. Quintilianus Declam. 324. *In peſtilentia reſpon-*

reſponſum eſt, virginem immolandam ſorte ductam. Pater virginem negavit, magiſtratus immolavit, non finiebatur peſtilentia: iteriùm ſortiti ſunt: altera immolata eſt. Virgilins lib. 11. Æneïd.

Sanguine placâſtis ventos & virgine cæſa,
Cùm primùm Iliacas Danaï veniſtis ad oras.

Plura Euſebius *de præparat. Euang.* lib. 14. Ælias Schedius *de Diis German.* cap. 31. Nec ferale ſacrificium hoc abhorruere Hiſpani. ſiquidem de eis ait Dio Halicarn. lib. 1. *Apud Heſperias nationes ſacra facere ſolitos, in quibus homines cæderentur.* De Luſitanis ita ſcripſit Alex. ab Alex. dicto cap. 26. *Luſitanis vetus mos erat ex inteſtinis hominum proſpicere.* & Bæticos à Carthaginenſibus hunc crudelem ſacrificandi ritum accepiſſe, refert Strabo lib. 3. Eoſque adeò huic crudelitati deditos fuiſſe, ut amicus pro amico immolaretur ex Floriano Ocampo, & Chron. generali Hiſpan. refert Hieron. Roman lib. 2. *Reip. gentil.* cap. 16. in fine.

Secundò etiam obſervandum eſt, ex antiquo Romanorum more apud alias provincias recepto obſervatum fuiſſe, ut virgines non priùs cæderentur, aut à carnifice in ſupplicio, aut à ſacerdote in ſacrificio, quàm priùs conſtuprarentur. Suëton. in Tyberio cap. 61. ibi: *Immaturas puellas, quia more tradito nefas eſſet virgines ſtrangulari, vitiatas priùs à carnifice, dein ſtrangulatas fuiſſe.* Quod de filia Sejani priùs quàm necaretur à carnifice conſtuprari juſſa à Tiberio, ex Diodoro Siculo, Euſebio, & Oroſio refert Baronius anno XXXIII. ubi in fine notavit Spondanus: & apud Indos Idolorum ſacerdotes priùs conſtupràſſe virgines, quàm diis ſacrificarent, in eorum hiſtoriis legimus: quibus ita præjactis (nî fallor) verus ſenſus præſentis Canonis eſt: Flamines qui poſt fidem lavacri puellas Saturno, vel Dianæ ſacrificaverint, eo quòd geminaverint ſcelera, idololatriæ accedente homicidio, vel triplicaverint facinus cohærente huic immolationi mœchiâ in ſtupratione virginis, placuit eos nec in fine accipere communionem: quæ interpretatio ſuadetur ex ſummario hujus Canonis, quod ita legitur: *de ſacerdotibus Gentilium, qui poſt Baptiſmum immolaverunt.* Non ſacrificaverunt utcumque, ſed hoſtiam humanam immolârunt. & ex Canonibus ſequentibus, ubi agitur de ipſis Flaminibus, qui non immolârunt, ſed munus tantùm dederunt; quibus conceditur communio peractâ pœnitentiâ, quia à funeſtis ſacrificiis ſe abſtinuerunt, ideſt, homicidio in ſacrificiis commiſſo, quomodo & Valent. in lib. 5. C. Theod. *de pagan.* prohibuit nefarias preces, magicos apparatus, funeſta ſacrificia, quamvis ea verba aliter accipiat Merillus lib. 2. *Obſerv.* cap. 4. Et ſi hæc interpretatio non placeat, aliam aſſignabimus in Canonibus ſequentibus, In re enim lubrica & prorſus obſcura, ubi pedem ſecurè figere nõ poteris, viam munivi, ut alter majori cum ingenio veritatem aſſequi poſſit. GONZALEZ.

Vel triplicaverint facinus cohærente mœchiâ.

CAPUT OCTAVUM.

Mœchiæ nomine omnem illicitum concubitum comprehendi: nunquam ipſam, ut naturâ turpem, licuiſſe in Eccleſia. explicata in eam rem tria, Concilii Toletani I. Iſidori, & Clementis loca.

g Aug. lib. 2. ſuper Exod. c. 71.

NOMEN mœchiæ Græcum eſſe Auguſtinus g teſtatur. μοιχὸς enim Græci adulteros vocant: in eoque ſenſu plerumque uſurpatur: ſed an ad quemcumque impudicum concubitum mœchiæ nomen referri poſſit, audiamus Auguſtinum. *Item quæri ſolet* (inquit) *utrum mœchiæ nomine etiam fornicatio teneatur? Hoc enim Græcum verbum eſt, quo jam Scriptura utitur pro Latino. Mœchos tamen Græci non niſi adulteros dicunt. Sed utique lex iſta non ſolis viris in populo, verùm etiam fœminis data eſt. Neque enim quia dictum eſt:* non concupiſces uxorem proximi tui, *nihil ſibi hic præceptum debet putare fœmina, tanquam licitè poſſet concupiſcere virum proximæ ſuæ. Si ergo hoc ex illo quod viro dictum eſt intelligitur, quamvis non dictum ſit quòd etiam ad fœminam pertineat; quantò magis ex eo quod dictum eſt:* Non mœchaberis, *uterque ſexus conſtringitur? cùm ipſum præceptum poteſt referri ad utrumque: ſicut:* Non occides, non furaberis, *& alia quæ ſimiliter non expreſſo uno ſexu, utique videntur ſonare communiter. Tamen ubi unus exprimitur, honoratior utique exprimitur, ideſt, maſculinus; ut ex hoc intelligat etiam fœmina, quid ſibi præceptum ſit. Ac per hoc ſi fœmina mœchata eſt habens virum, concumbendo cum eo qui vir ejus non eſt, etiamſi ille non habeat uxorem, etiam vir mœchatus eſt habens uxorem concumbendo cum ea quæ uxor ejus non eſt, etiamſi illa non habeat virum. Sed utrum ſi faciat qui uxorem non habet, cum fœmina quæ virum non habet, ambo præcepti hujus tranſgreſſione teneantur, meritò quæritur? Si enim non tenetur, non eſt prohibita in Decalogo fornicatio, ſed ſola mœchia, ideſt, adulterium: quamvis omnis mœchia etiam fornicatio eſſe intelligitur, ſicut loquuntur Scripturæ. Dominus enim dicit in Euangelio:* h Quicumque dimiſerit uxorem ſuam exceptâ cauſsâ fornicationis, facit eam mœchari. *Hoc utique fornicationem appellavit, ſi cum alio peccet quæ virum habet; quod eſt mœchia, ideſt, adulterium.*

Mœchiæ nomine quid comprehendunt.

h Matth. 5.

rium. Omnis ergo mœchia etiam fornicatio in Scripturis dicitur. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici poſſit, in eiſdem Scripturis non mihi interim occurrit locutionis exemplum: ſed ſi non omnis fornicatio etiam mœchia dici poteſt, ubi ſit in Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri qui uxores non habent cum fœminis, quæ maritos non habent, utrum inveniri poſſit, ignoro. Sed ſi furti nomine bene intelligitur omnis illicita uſurpatio rei alienæ (non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit; ſed utique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur) profectò & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus uſus prohibitus, debet intelligi. Idem ferè multò antea Tertullianus [i], Divus Iſidorus, & alii. Sed ſive mœchiæ nomine fornicatio (ut vocant) ſimplex, ſive adulterium comprehendatur, utrumque difficile habet in eo negotium, quòd hæc crimina adeò cenſeat gravia Synodus Illiberritana, ut non ſolùm excommunicatione temporariâ, ſed perpetuâ uſque ad ultimum vitæ ſpiritum decernat punienda: cùm contrà ſit Generale aliud Hiſpaniæ Concilium Toletanum I. [l] *Si quis* (inquit) *habens uxorem fidelem, concubinam habeat, non communicet: cæterùm is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur; tantùm ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ (ut ei placuerit) ſit conjunctione contentus.* Cujus Canonis ſententia ſimilem habet aliam apud Gratianum [m], petitam ex D. Iſidoro: *Chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt: niſi unam tantum, aut uxorem, aut certè loco uxoris, ſi conjux deeſt, concubinam.* Si verò mœchiæ nomine adulterium comprehendi dicamus, rem non adeò turpem probat D. Clemens in Epiſtola ad Jacobum fratrem Domini [n]: *Dilectiſſimis fratribus & condiſcipulis Hieroſolymis cum chariſſimo fratre Jacobo Coepiſcopo habitantibus, Clemens Epiſcopus. Communis vita omnibus, fratres, neceſſaria eſt, & maximè his qui Deo irreprehenſibiliter militare cupiunt, & vitam Apoſtolorum, eorumque diſcipulorum imitari volunt. Communis enim uſus omnium quæ ſunt in hoc mundo omnibus eſſe hominibus debuit: ſed per iniquitatem alius hoc dixit eſſe ſuum, & alius iſtud: & ſic inter mortales facta eſt diviſio. Denique quidam Græcorum ſapientiſſimus, hæc ita ſciens eſſe, ait: communia debere eſſe amicorum omnia (in omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges) Et ſicut* (inquit) *non poteſt dividi aër, neque ſplendor ſolis ita nec reliqua quæ communiter omnibus data ſunt ad habendum, dividi debere, ſed habenda eſſe communia.*

i Tertull. lib. de pudicitia, cap. 4. & 5.

l Concil. Tolet. I. Can. XVII. Extat apud Grat. in cap. is qui 34. diſt.

m D. Iſidor. apud Grat. in c. Chriſtiano 34. diſt.

n D. Clem. in ep. 5. ad Jacobum fratrem Domini apud Grat. in cap. dilectiſſimi 12. q. 1.

Propoſitis ergo, ut eo quo retulimus ordine faciamus ſatis, de Concilio Toletano agendum priùs.

Inter eos errores quos hæretici Conciliis provincialibus adſpergunt, ſed præſertim Hermannus Hamelmanus [o], ut Robertus Bellarminus teſtatur, unus eſt hic, quem Concilio hoc noſtro Toletano I. probatum fuiſſe contendit: dum ex eo conſtet, ad communionem admitti poſſe, eum qui concubinam habet, modò uxore careat: ſicque colligi videtur, meretricios amores, vel, quod deterius eſt, concubinatum, probari.

o Ex Hermanno Hamelmann l. 3. Prolegom. 15. & 16. refert Rob. Bellar. l. 2. de auctoritate Concil. c. 8. in c. In c. is qui 34. diſtinct.

Gregoriani Decreti cenſores, ad expediendam Canonis difficultatem, quo ſenſu nomen concubinæ hîc intelligi debeat, adnotârunt. Ajunt enim, concubinas olim duplicis fuiſſe generis, quaſdam ad tempus adhibitas, quarum concubitum turpem docent fuiſſe, etiamſi filiorum procreandorum cauſsâ haberetur: de quibus docent ſenſiſſe Auguſtinum in cap. *Audite*, & in cap. *Concubina*. 32. quæſt. 2. nec de his meminiſſe Concilium Toletanum hîc. Aliàs autem concubinas quodammodo uxores fuiſſe, quæ ſine dotalium tabularum ſolennitate ductæ fuerant: de quibus ſenſiſſe Juſtinianum [p] Novellâ 18. apud Julianum anteceſſorem, D. Auguſtinum *de bono conjugali*, relatum in cap. *Solet*. 32. quæſt. 2. In his autem concubinis tria fuiſſe neceſſaria. Primum, ut uterque eſſet ſolutus: deinde fidem mutuam; ſcilicet, quòd alteri non jungerentur, neque abhorrerent à procreatione filiorum: tertium ut uſque ad mortem in ea vitæ conjunctione manendum ſibi proponerent. Et in his ſcribere D. Auguſtinum, poſſe aliquo modo dici, nuptias eſſe & connublum: quamvis ſic habitam non audeat appellare uxorem, quia non intervenerunt inſtrumenta dotalia, & alia quæ jure civili & canonico requirebantur, ut eſſet legitima uxor: quod habetur in prædicta Novella 18. & 30. q. 5. cap. *Aliter*. Itaque hujuſmodi mulieres, cùm non eſſent uxores, vocari concubinas: ob illa tria, ſed præcipuè, quod in affectu maritali perm inere ſtatuerant; & ideò permittebatur illis communicare, habebanturque uxores minùs ſolenniter ductæ: & de his docent Concilium Toletanum hîc agere, & Iſidorum in capite ſequenti. Hoc ipſum tradiderat Gratianus quem [q] ſequuti ſunt alii recentiores [r].

p Juſtinian. Novella 18.

q Grat. in §. fi. c. ſi omnibus ſervis 32. diſt.

r Turrianus pro Can. Apoſt. l. 2. cap. 13. Bellarm. to. 1. lib. 2. de Concil. auct. Horitate c. 8. ver. ſic. 11. profert Thomas Bozius de ſignis Eccleſiæ Dei cap. 9.

Sed ſi tu veniam dederis (quod opto) curabo diligentiùs inquirere, an verum ſit, quod de hoc duplici concubinarum genere traditur; an verò Concilii difficultas, faciliori aliâ poſſet ratione explicari. Duplex enim hoc concubinarum genus, nec ab antiquis Oecumenicis & Provincialibus Conciliis, nec à prædeceſſoribus tuis Pontificibus ſanctiſſimis, nec à priſcis aliis Eccleſiæ doctoribus, nec à veteribus Juriſprudentiæ conſultis, nec ab hiſtoricis (ut hos non taceamus) receptum unquam fuiſſe memoriâ teneo. Quinimmò concubinæ nomen ſemper in turpem partem ab omnibus accipi (rempublicam Hebræorum excipio) mihi perſuadeo. Et uxorum nomine comprehenſas non fuiſſe, ſatis conſtat ex Ulpiano. [s] *Si uxor non fuerit, concubina tamen fuerit, jure quidem mariti accuſare eam non poteſt, quæ uxor non fuerit.* Quod adeò verum putavit idem Ulpianus, ut quamvis poſtea cum concubina matrimonium contrahat, pro præterito concubitu illam accuſari non poſſe dixerit [t]. Hæc ergo ſit prima earum, quæ in Jure extant, inter uxorem & concubinam differentia: nam uxor ſi ad alium accederet, de adulterio accuſari poterat, concubina non item. II. Mulier adulterii damnata uxor à nullo duci poterat; & qui duxiſſet, pœnâ legis Juliæ de adulteriis tenebatur, quòd lenocinio conſentire videretur, ut Severus [u], Antoninus, & Alexander Impp. reſcripſerunt. Qui autem illam in concubinatu habuiſſet, impunè facere poterat. Ulpiano auctore [x]. III. Uxores honeſtarum matrum familias nomen habebant: earum

s Ulpian. l. ſi uxor 13. ad adulteriis.

t Idem in eadem l. §. ſi quis uxorem verſ. Quod & in concubina.

u Severus & Antoninus, in l. Caſtitati C. de adulter. Alex. d. Caſtitati C. ad l.

x Ulpian. d. l. 1. §. qui autem de concub.

autem quæ ſe in concubinatu dediſſent, imminuta erat honeſtas: ſicque niſi libertæ patroni concubinæ matrum familias honeſtatem non habebant, ut Marcellus [y] ſcripſit. IV. Uxor liberta vel libertina duci poterat; concubina autem haberi non poterat: etſi aliquando cum teſtatione & turpi quæſtu vixiſſet, eam haberi conceſſum fuiſſe doceat Martianus [z]: poſtea tamen ab Aureliano Imperatore decretum eſt, fœminam ingenuam concubinam eſſe non poſſe; ut refert Flavius Vopiſcus [a]. V. Concubina cujuſcumque ætatis eſſe poterat, dummodo duodecimum annum excederet. Ulpianus [b]. uxor autem lege Juliâ vel Papiâ, ſi quinquageſimum excederet, duci non poterat, quia ejus ſobolis nulla ſpes erat. Juſtinianus [c]. VI. Uxor mariti bonorum, & temporalium & ſacrorum particeps erat, ut tradidit Halicarnaſſeus [d], Paullus [e], Gordianus Imperator. Concubina autem nec ſacrorum, nec temporalium bonorum communionem habebat. Ex quo VII. differentia naſcitur: nam donationes collatas in uxores, irritas fuiſſe & nullas Ulpianus [g] ait; eas verò, quæ in concubinas collatæ eſſent, valere, etiamſi concubina uxor poſtea ducta fuiſſet, Papinianus [h] reſpondit, & Scævola [i]. VIII. Adversùs uxorem res mariti amoventem actio furti non dabatur; quia quaſi domina eorum erat; ut ex Nerva & Caſſio Paullus [k] retulit: adversùs concubinam autem actio competebat, ut in extraneam perſonam. Ulpianus [l]. IX. Uxor forum, domiciliumque mariti ſequebatur. Ulpianus [m]. Concubina verò proprium tantùm. Calliſtratus. X. Uxor, quæ in manum mariti convenerat, illi morienti inteſtato ſine liberis hæres erat. Ulpianus [n]. Concubina verò, tamquam extranea perſona, niſi hæres inſtituta, nihil ab inteſtato capiebat. XI. Uxorem ducere magiſtratus ex ſua provincia non poterat. Paullus [o]. At concubinam poſſe, idem Paullus ait. XII. Filii ex uxore juſti erant, & ad parentum bona jure vocabantur: adeò ut paternorum bonorum quaſi domini in vita eorum cenſerentur. Paullus [p]. Filii [q] autem concubinæ, non ſolùm juſti non erant, nec legitimi, ſed nec filiorum nomen lege habebant. Ulpianus [r]. Et ideò in parentum bona ſuccedere non poterant. Quod adeò antiquis placuit Romanis, ut ſi ex concubina primùm quis liberos ſuſciperet, poſteaque eandem duceret uxorem, & ex eadem filios alios haberet, ſuſceptos ex concubina non legitimari ad paterna bona per ſubſequens matrimonium, nec admittendos cum ſecundis decreverint: etſi poſtea emendatum fuerit à Juſtiniano [s], qui poſt hoc Concilium Toletanum fuit. XIII. Uxor ut dimitti poſſet, divortio opus erat: eoque ſolenniter facto, adhibitis ſeptem teſtibus civibus Romanis. Paullus [t]. in concubina autem opus non erat divortio: quia nullum præceſſit matrimonium. [u] Ulpianus. Præter hæc actus omnes ſine matrimonio turpes eſſe docuit Ariſtoteles, confirmavitque Imperator Leo [x] his verbis: *Nihil enim inter cœlibatum & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ deſiderio teneris? conjugii leges ſerves neceſſe eſt. Diſplicent matrimonii moleſtiæ? cœlebs vivas: neque matrimonium adulteres, neque falſo cœlibatûs nomine culpam prætexas.* Non in uno ergo, ſed in multis uxor à quacumque concubina differebat: cujus commercium tanquam rem turpiſſimam & ſuo Imperio indignam, ſuſtulit idem Leo [y] Imperator Conſtantinopolitanus præclaram illam ex Salomonis Proverbiis rationem ſubjungens: indignum eſſe, cum è fonte ipſo puram aquam haurire poſſis, lutulentam quærere. Cujus exemplum imitatus Conſtantinus Porphyrogenneta, diſertis verbis concubinas habere Chriſtianis aliâ ſimili conſtitutione interdixit: quòd perexiguum, aut nullum eſſe diſcrimen diceret inter concubinatum & ſcortationem, ut Harmenopulus [z] teſtatur: *Quoniam autem apud majores noſtros* (ait) *permiſſum fuiſſe concubinarum communionem reperimus, quicumque cum ea familiariter ac domeſticè degere vellet, non abs re nos facturos putavimus, ſi hujus quoque ſanctionis mentionem faceremus, ne nobis commiſſa Reſpublica defœdaretur nuptiis inhoneſtis ac non decentibus. Quâ cauſsâ moti jubemus, ne cui exinde in ſuis ædibus concubinam habere liceat: quando perexiguum, aut nullum omnino diſcrimen inter concubinatum & fornicationem ſtatuimus, ſed ſi cum ea communionem aliquam habere geſtiat, contractum matrimonialem cum ea inito, obſervata legis ſolennitate: ſi verò eam legitimæ uxoris appellatione indignam exiſtimat, nullam per concubitum communionem cum ea exerceto, ſed eam repellito, & uxorem accipiat, quam judicârit ſibi è re fore.* Concubina ergo nihil commune habebat in juſtitia conjugii cum uxore: quòd ſi habuiſſet, ab his Imperatoribus nullo pacto prohibita fuiſſet, nec illis pœnis affecta quas nuper recenſuimus. Nec alicujus ſanè illud momenti erit, ſi objiciatur, has concubinas eſſe ex earum numero, quæ turpes & infames habebantur; non autem ex illarum, quæ & uxoris loco; cùm generaliter & indiſtinctè Juriſconſulti & Imperatores de concubinis loquantur, nec aliquod inter eas diſcrimen conſtituant, quod ſanè facturi non eſſent, ſi ſuo tempore duplex concubinarum genus fuiſſet in uſu.

y Marcell. l. ſtuprum 41. de ritu nuptiar.
z Martian. l. 3. de concubin.
a Flav. Vopiſcus in vita Aureliani ...
b Ulpian. l. 1. & cum uſſ. ... de concubi.
c Juſtin. l. ſancimus C. de nupt.
d Halicarnaſſ. l. 2. Rom. antiq.
e Paull. l. ... de ritu nuptiar.
f Gordian. l. 3. C. de crimine expilat. hered.
g Ulpian. l. 3. de donat. inter vir. & ux.
h Papinian. l. donationes 31. de donat.
i Scævola l. ſi prædia 59. de donat. inter.
k Paullus l. rerum amot.
l Ulpian. l. ſi concubina 17. eod.
m Ulpian. l. Exigere 6. de judiciis. Calliſtrat. l. de jure 37. ad municip.
n Ulpian. ... unde vir & uxor.
o Paullus l. ſi quis officium 38. de ritu nupt.
p Idem l. ultim. de concubin.
q Idem l. in ſuis de liber. & poſt.
r Ulpian. l. 6. de his qui ſunt ſui, vel alieni jur.
ſ Juſtinian. l. cum quis 11. & l. Nuper 12. C. de natural. liber.
t Paul. l. Nullum de divort.
u Ulpian. l. ſi concubina ver. autor.
x Ariſt. lib. 7. Politicor. c. 6.
y Leo Imperator Novella 89.
z Idem Novell. 9. Harmenopul. in epitome juris l. 4. cap. 7.

Hucuſque de legibus ſæcularibus: nunc de Eccleſiaſticis. Et primùm quid de concubinis Apoſtoli ſenſerint, quove modo earum nomen uſurpaverint, ex Canone [a] eorum XVII. intelligitur, ubi decernitur, eum qui poſt acceptum baptiſmum concubinam habuerit, non poſſe fieri Epiſcopum, non Presbyterum, non Diaconum, non tandem Clericum: quod Apoſtoli non conſtituiſſent, ſi concubina uxor eſſet; cùm Clerici, minorum ſaltem ordinum, de quibus Canon etiam agit, uxores habere non prohiberentur. Idem renovavit poſtea Innocentius [b] Papa I. reſcribens Felici Epiſcopo Nucerino. Idem colligitur ex D. Ambroſio [c] dum ait: *Quod in ea quæ non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterii crimine damnatur.* Et poſtea: *Nulli licet ſcire mulierem præter uxorem: ideo conjugii tibi datum eſt jus, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas.* Et poſt alia: *Tolerabilior eſt ſi lateat culpa, quàm ſi culpæ uſurpetur auctoritas. Nec hoc ſolum eſt adulterium, cum aliena peccare conjuge, ſed omne quod non habet poteſtatem conjugii.* Clariùs idem Ambroſius [d]: *Iter igitur facit Domino, qui inter cæteras continentiæ virtutes, matrimonii limitem non excedit, nec conjugii præſcriptum terminum adulterina permiſtione commaculat. Sunt enim nonnulli, qui cùm legibus uxores duxerint, contra divinitatis legem ſibi ſociant concubinas: non intelligentes quòd contrahendo matrimonia, propriis ſe vinculis conſtrinxerunt. Qui cùm*

a Can. 17. Apoſtol.
b Innoc. I. in ep. 5. quæ eſt ad Felicem Epiſcopum Nucerinum c. 4. Extat apud Grat. c. laici 23. diſt.
c D. Ambr. lib. 1. de Patriarchis c. 4.
d Idem c. 7.
Idem ſerm. 65. de S. Jo. Bapt.

cùm

enim legibus ducit uxorem, profitetur ſe contra legem non eſſe facturum. Reum ergo ipſe ſe ſtatuit, qui adhibendo ſibi adulteram, jus pollicitationis excedit. Sed dicet aliquis: Uxorem non habeo, ideo mihi ancillam ſociavi. Audi quid dicat Scriptura ad Abraham [e]: Ejice ancillam & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. *Si igitur ancillæ filius hæres non eſt, ergo nec filius eſt. Cur autem quæritur tale conjugium, de quo ſuſceptus filius, nec ſucceſſionis poſſit hæres eſſe, nec ſanguinis? nec enim habere poteſt hæreditatis conſortium, qui non habet originis privilegium. Cur, inquam, quæritur tale contubernium, de quo nati non filii ſint matrimonii, ſed teſtes ſint adulterii? Cur hujuſmodi ſuſcipiuntur adulteri, qui patri pudori ſint, non honori? Dicit Scriptura* [f]: Adulterorum filii in conſummatione erunt: & ab iniquo toro ſemen exterminabitur. *Mulier igitur tua, ſi talibus moribus prædita eſt, ut mereatur conſortium, mereatur & nomen uxoris. Præſta concubinæ tuæ libertatem & nomen uxoris, ne tu adulter ſis potiùs quàm maritus.* Conſentit mirificè Auguſtinus [g] Ambroſio magiſtro. Semper enim cùm de concubinis ſermonem infert, turpem eſſe concubinatum docet. *Audite* (inquit) *chariſſimi membra Chriſti & matris Catholicæ filiè. Quod dico competentibus, audiant fideles, audiant & pænitentes: quod dico fidelibus, dico & competentibus & pænitentibus: audiant Catechumeni: audiant omnes: omnes timeant: nemo contemnat: ſit mihi in conſolationem veſter auditus; ne ſit vobis in teſtimonium dolor meus: competentibus dico, fornicari vobis non licet. Audiat Deus, ſi vos ſurdi eſtis: audiant Angeli ejus, ſi vos contemnitis. Concubinas vobis habere non licet. Audiant competentes, quod dico fidelibus. Non habetis uxores, quanto magis damnatio vobis erit, ſi habere volueritis & concubinas, & uxores dimittatis?* Alibi etiam idem Auguſtinus [h]: *Et illud quale eſt* (ait) *quod multi virorum ante nuptias concubinas ſibi aſſumere non erubeſcunt, quas poſt aliquot annos dimittant, & ſic poſtea legitimas uxores accipiant. Tractant enim apud ſe, ut priùs de multis calumniis & rapinis, & injuſtas divitias, & iniqua lucra conquirant, & poſtea contra rationem plus nobiles quàm ipſi ſunt, vel ditiores uxores accipiant. Ecce quantis malis ſe obligant, qui non ſolùm luxuriæ, ſed etiam avaritiæ, vel cupiditati infeliciter ſervire deſiderant. Unde coram Deo & Angelis conteſtor, atque denuncio, iſta mala & ſemper prohibuiſſe, & nunquam ei placita fuiſſe: quia præcipuè temporibus Chriſtianis concubinas habere nunquam licuit, nunquam licebit. Sed, quod pejus eſt, faciunt hoc multi viri, jure fori, non jure cæli, non juſtitia jubente, ſed libidine dominante. Cùm enim Apoſtolus conjugia habentibus dicat* [i]: Tempus breve eſt, & ſupereſt ut qui habent uxores, tanquam non habentes ſint. *Et illud:* Abſtinete ad tempus, ut vacetis orationi. *Quomodo adulteras concubinas permittit habere, qui caſtitatem ſervare, & conjugiis poſitis præcipit?* In qua ſententia tam conſtanti animo perſeveravit, ut iterum dixerit, quòd qui ante nuptias legitimas habere concubinas præſumit, pejus peccat quàm qui adulterium committit; & ob hoc dignus eſt à conſortio Chriſtianorum ſeparari: qui ſi non pœnituerit, æterna illum flamma cruciabit ſine remedio. Hoc autem non ideo dixerit, ut ſimplicis fornicationis graviorem culpam adulterio probaret, ſed concubinatûs durationem. Cùm enim tantò ſint graviora peccata, quantò diutiùs infelicem animam detinent alligatam, ut Gregorius IX. [k] docuit, meritò concubinatus adulterio gravior eſſe putatur, ob uſum & durationem peccati; tum etiam ob exemplum plurimorum. Si enim adulterium clam committitur, ſine alicujus offenſione; concubinatus verò palam, in omnium conſpectu, in populi luce, in offendiculo parvulorum; non dubium eſt, peccatum levius alio gravius effici, ob ea quæ peccatum committantur. circumſtantias peccati vocant. Hanc autem fuiſſe ſententiam Auguſtini [l], ipſemet apertiſſimè declaravit. *Pro qua re* (ait) *iterum atque iterum voce liberâ clamo, quia qui ante legitimas nuptias concubinam ſibi habere præſumit, pejus peccatum facit, quàm qui adulterium committit. Quia qui adulterat, adhuc tam grave malum ſecretè vult agere: in publico autem, aut metuit, aut erubeſcit committere: ille verò qui publicè concubinam habere voluerit, fronte impudentiſſimâ rem execrabilem, toto populo vidente, licenter ſe putat admittere.* Hæc Auguſtinus. Quare non poſſum non mirari doctos viros Canonicos Lovanienſes, in Notis ad marginem illius libri Auguſtini, qui de rectitudine Catholicæ converſationis inſcribitur; exiſtimâſſe, ſententiam illam Auguſtini non eſſe: quod tamen veriſimile non eſt, cùm in loco citato reperiatur: & veram eſſe, eo ſenſu quo Auguſtinus protulit intellectam, nemo jure poſſit inficiari. Eandem concubinæ turpitudinem prædicavit idem Auguſtinus [m]. Cùm enim doceret, infideles peccatores non ſtatim ad baptiſmum admittendos, niſi priùs jejunio, lacrymis, pœnitentiâ, & precibus præteritorum criminum veniam promeruiſſent; addit quòd concubina infidelis, etiam ſi profeſſa fuerit, nullum ſe alium cognituram, juſtè dubitatur, an ad baptiſmum ſit recipienda: quòd non dixiſſet Auguſtinus, ſi eas concubinas, quæ uni tantum jungebantur, uxorum loco habuiſſet. Ambroſii & Auguſtini ſententiam comprobat D. Chryſoſtomus [n]: duas enim tantùm vias agnoſcit, propter quas viri mulieribus cohabitent. *Et una quidem* (ait) *vetus eſt ac juſta, rationi quæ conſentanea: nempè matrimonium, quod Deo legislatore inſtitutum: propter hoc enim* (inquit) *relinquet vir patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, eruntque duo in carnem unam. Altera verò poſterior, & ex confeſſo injuſta, & legi adverſa, nempè concubinatus, ſive ſtuprum, quod à malignis introductum eſt dæmonibus.* Non diſſenſit ab his D. Leo [o] Papa hujus nominis primus ad Epiſcopum Narbonenſem reſcribens, dum differentiam perſpicuis verbis conſtituit inter concubinam & uxorem: concubinamque dicit non eſſe uxorem, nec conjunctionem cum ea eſſe ſacramentum vel matrimonium: & eâ ratione mulierem quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare, ut peccaret ſi nuberet homini conjuge impedito. Id autem dicturus non eſſet Leo, ſi concubina aliquo modo uxor eſſe aut dici poſſet. Quòd ſi inter concubinas aliqua eſſet differentia, illam certè Leo conſtituiſſet, ut Ruſticum Epiſcopum doceret quid in omnibus obſervare debuiſſet. Poſtea enim ſic inquit [p]: *Non omnis mulier juncta viro uxor eſt viri: quia nec omnis filius hæres eſt patris: nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, &*

[e] *Geneſ. 21.*
[f] *Sap. 5.*
[g] *Aug. homil. 49. apud Grat. in cap. audite 34. diſt.*
[h] *Auguſt. ſer. 242. de caſtitate conjugali.*
[i] *1. Cor. 7.* *Idem lib. de rectitudine Catholicæ converſationis.*
[k] *Greg. IX. c. fin. de conſuetudine.*
[l] *In ſerm. 2. Dom. 22. poſt Pent.*
[m] *Idem lib. unic. de fide, & operibus cap. 19.*
[n] *D. Chryſoſt. in ſerm. contra concubinar. in princ.*
[o] *D. Leo Papa in ep. 92. ad Epiſcop. Narbon. c. 4. & 5.*
[p] *Ibid. cap. 41.*

inter æquales; multò priùs hoc ipſum Domino conſtituente, quàm initium Romani juris exiſteret. Itaque aliud eſt uxor, aliud concubina: ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, ubi dicit Abrahæ: Ejice ancillam & filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. *Unde cùm ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, ut præter ſexum con unctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum; dubium non eſt, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuiſſe myſterium. Igitur cujuslibet loci clericus ſi filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt, quaſi conjugato eam dederit; niſi fortè illa mulier, & ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis nuptiis honeſtata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpâ, ſi mulieres quæ à viris habebantur in matrimonio non fuerunt: quia aliud eſt nupta, aliud concubina.* Et mox q: *Ancillam à toro abjicere & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtatis. Culpanda eſt ſanè talium negligentia, ſed non penitùs deſperanda: ut crebris cohortationibus incitati, quod neceſſariè expetierunt, fideliter exequantur: nemo enim deſperandus eſt, dum in hoc corpore conſtitutus eſt; quia non numquam quod diſſidentiâ ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur.* Id ipſum D. Bernardus r adversùs quoſdam ſui temporis hæreticos nuptias damnantes. *Porrò* (inquit) *turpitudinem in ſolis exiſtimant reputandam uxoribus: cùm vel ſola ſit ea quæ cùm uxore eſt cauſſa, quæ turpitudinem excuſat in coïtu.* Et poſt alia: *Tolle de Eccleſia honorabile connubium & torum immaculatum: nonne reples eam concubinariis, inceſtuoſis, ſeminifluis, mollibus, maſculorum concubitoribus, & omni denique genere immundorum? Elige ergo aut ſalvari univerſa monſtra hæc hominum, aut numerum ſalvandorum ad continentium redigi paucitatem.* Tertullianus a: *Omne homicidium extra ſylvam latrocinium eſt; ita & ubicumque vel in quamcumque ſemetipſum adulterat & ſtuprat, qui aliter quàm nuptiis utitur. Ideo penes nos occultæ quoque conjunctiones, ideſt non priùs apud Eccleſiam profeſſæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitantur. Nec inde conſertæ obtentu matrimonii crimen eludant. Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora & in ſexus ultra jura naturæ, non modò limine, verùm omni Eccleſia tecto ſubmovemus: quia non ſunt delicta, ſed monſtra.* Minutius Felix b: *Sic inceſti fabulam nectitis, etiam cum conſcientiam non habetis. At nos pudorem non facie, ſed mente præſtamus; unius matrimonii vinculo inhæremus, cupiditate procreandi aut unam ſcimus, aut nullam.* Sed nolo jam aliis recenſendis eſſe prolixior, cùm ex his ſatis compertum videatur, concubinatum ab Eccleſia pro re turpi & Chriſtiano homine indigniſſima, & hodie & olim ſemper habitum: ob cujus turpitudinem non eſſe ordinandum eum, qui ex concubina filios ſuſciperet; vel eum, qui mortuâ legitimâ uxore concubinam haberet, Concilium edixit Aurelianenſe c: *De his* (inquit) *qui ex concubinis filios habent, & uxores legitimas poſt habuerint, aut defunctis uxoribus ſibi concubinas publicè crediderint ſociandas, id obſervandum eſſe cenſuimus, ut ſicut eos qui jam ſunt Clerici per ignorantiam ordinati, non removemus; ita ſtatuimus, ne ulteriùs ordinentur.* In Concilio tandem Tridentino d, concubinarios tam ſolutos, quàm maritos, cujuſcumque ſtatûs, dignitatis, aut conditionis ab Ordinario ex officio ter præmonitos, ſi ſe ab hoc turpi & damnato concubinatûs crimine non ſejunxerint, excommunicatione percellendos decernitur, neque antea abſolvendos, quàm re ipſâ admonitioni factæ paruerint: contra permanentes in concubinatu anno integro cenſuris neglectis, ab Ordinario ſeverè pro qualitate criminis procedendum. Concubinas verò, ſive ſolutas, ſive uxores, ter admonitas ab Ordinariis locorum, nullo etiam requirente, ex officio graviter puniendas, & extra oppidum vel diœceſim, invocato (ſi opus fuerit) brachii ſæcularis auxilio, ejiciendas, permanſuris aliis pœnis in ſuo robore. Mitto præterea lubens olim in contrahendis nuptiis adeò ſolennem fuiſſe dotis & benedictionis nuptialis formulam, ut Euariſtus e Papa dixerit (vel oratione nimis rem exaggerans, vel quòd Eccleſiæ tunc forſan ferret ſic conſuetudo) connubia eſſe non legitima, quæ prætermiſſâ eâ ſolennitate celebrarentur. *Aliter* (ait) *legitimum non fit conjugium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, uxor petatur: & à parentibus & propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur: & ſuo tempore ſacerdotaliter (ut mos eſt) cum precibus & oblationibus à ſacerdote benedicatur: & à paranymphis (ut conſuetudo docet) cuſtodita & conſociata à proximis, congruo tempore petita à legibus dotetur, ac ſolenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant. Item ita peracta, legitima ſcitote eſſe connubia: aliter verò præſumpta, non conjugia, ſed adulteria, vel contubernia, vel ſtupra, aut fornicationes potiùs quàm legitima conjugia eſſe non dubitatur; etiam ſi voluntas propria ſuffragaverit.* Utcumque igitur antiqua in his ſolennibus ſe habuerit Eccleſiæ conſuetudo, de quibus diſputare non eſt animus, illud ex omnibus priſcis Eccleſiæ Patribus manifeſtum ſit, concubinam nunquam uxoris nomine dignam habitam, concubitumque cum ea peccatum fuiſſe lethale, ideoque ad communionem ſacram illum accedere juſtè non potuiſſe, qui cum hujuſmodi concubina contubernium haberet.

Geneſ. 21.
Ad Galat. 4.
Geneſ. 21.
q *Idem Leo cap. 5.*
r *D. Bern. ſerm. 66. in Cant.*
a *Tertull. de pudicitia c. 4.*
b *Minutius Felix in Octavio.*
c *Concil. Aurel. 3. Can. 9.*
d *Concil. Triden. ſeſſ. 24. c. 8.*
e *Euariſtus Papa Ep. 2. ad Epiſcopos Africæ.*

Nam quod ex Auguſtini f libro *de bono conjugali* ſelecti Gregoriani Decreti cenſores referunt, vereor ne (quod bonâ illorum pace dixerim) ad concubinas trahatur potiùs, quàm accommodetur: cùm Auguſtinus in eo libro nec de concubinis his egerit, nec concubitum dixerit licitum eſſe, ſi concubina eo habeatur animo, ut donec vivat non jungatur alteri. Sed cùm ſuperioribus capitibus de uno conjugii bono ſermonem inſtituiſſet, de ſuſceptione videlicet filiorum, dixiſſetque ad id inſtitutum matrimonium, ut diuturnâ & perpetuâ filiorum propagatione humanum genus conſervaretur; quorundam tunc propoſuit quæſtionem, an ſi vir & fœmina, uterque lege conjugii ſolutus, jungantur non ad ſobolis procreationem (quod eſt magnum matrimonii bonum) ſed ad coërcendos efferveſcentis animi & libidinis motus, an propriè dici poſſet matrimonium? Quam expediens quæſtionem, reſpondit: *Et poteſt quidem fortaſſe non abſurdè hoc appellari connubium, ſi uſque ad mortem alterius eorum id inter eos placuerit, &*

f *Explicatur Auguſt. locus in lib. de bono conjugali.*

prolis

prolis generationem (quamvis non eâ cauſsâ conjuncti ſint) non tamen vitaverint, ut vel nolint ſibi naſci filios, vel etiam opere aliquo malo agant ne naſcantur. Hoc autem ideo dixit Auguſtinus, quia quæſtio non erat, an liceret in concubinatu perpetuo vivere. Nam ſi temporarium conſtabat non licere, conſtabat ſanè non licere perpetuum; ſed an contracto connubio ſine principali bono matrimonii, hoc eſt, ſine ſine ſuſcipiendi liberos, verum dici poſſet matrimonium, ſi reliqua matrimonii adeſſent neceſſaria, hoc eſt mutuus conſenſus, & animus perpetuò ſimul habitandi, nec recuſandi in coïtu liberorum ſuſceptionem. nam ſi hoc adeſſet, adjecit ſtatim: *Cæterùm ſi vel utrumque, vel unum horum deſit, non invenio quemadmodum has nuptias appellare poſſumus*. Quòd ſi ſine uxorio fœdere conjungerentur, peccare paulò pòſt his verbis edocuit: *Verumtamen ſi ei fidem tori ſervet, & cùm ille uxorem duxerit, nubere ipſa non cogitet, atque à tali opere prorſus continere ſe præparet, adulteram quidem fortaſſis facilè appellare non audeam: peccare tamen quis dixerit, cùm eam viro, cujus uxor non eſt, miſceri ſciat?* Nullum ergo præter matrimonii concubitum juſtum D. Auguſtinus agnovit, nec mutuam concubinarum cohabitationem defendit ut juſtam, ſi animus adeſſet perpetuò habitandi cum illis: nec eo tempore concubinarum nomine illas ſolas fuiſſe comprehenſas, quæ ſolutæ lege conjugii accederent ad ſolutos, ex ejuſdem Concilii Toletani [g] primi decreto liquet, dum in principio ait: *Si quis habens uxorem fidelem, & concubinam habeat, non communicet*. Quod autem ex Juſtiniano [h] refertur in Novella apud Julianum anteceſſorem, minus dubium habet; cùm concubinam non comparet uxori in caſtitate conjugii, de qua ſermo eſt, ſed ad hoc ut ſi pater ab inteſtato moritur, & ſine prole legitima; quo caſu, vel cognatio, vel fiſcus (cui in hoc ſe dicit parcere) deberent ſuccedere; his excluſis, filius ſuſceptus ex unica tantùm concubina, habeat ſextam tantùm bonorum paternæ ſubſtantiæ, unà cum matre partiendam: ſic ut mater unius filii (quotquot illi ſint) portionem capiat. Hoc autem non ideò decrevit Juſtinianus, ut concubinas juſtarum uxorum præmiis afficeret (longè enim hoc diſtat ab ejus animo & verbis, quibus concubinarum multitudinem, multitudinem mulierum fornicantium in eadem Novella dixit) ſed id conſtituit, ut intercluderet aditum habendi plures concubinas. Si enim pater videt à ſuis bonis filios ex multis concubinis ſuſceptos repelli, nullumque eorum in eis ſuccedere poſſe, ut in eadem Novella Juſtinianus conſtituit; à plurium concubinarum conjunctione abſtinebit, vel ſaltem ſibi temperabit, unicâ ſolùm contentus, ut filii ex ea ſuſcepti ſuorum bonorum participes fiant. & hoc eſt, quod in ea conſtitutione Juſtinianus in favorem concubinæ, vel potiùs in concubinarum odium decrevit, quæ ad matrimonii jura & honeſtatem accommodari jure non poſſunt.

At hîc (Beatiſſime Pater) ſi longiùs forſan evecti ſumus, in eo tamen veniâ digni, quòd illa non tam refellendi animo, quàm interpretandi Concilii Toletani ſtudio flagrantes diſquiramus. Concilium ergo Toletanum non docet profectò, ut illi falsò imponunt hæretici, qui concubinam habet, ſi corpus ſuſcipiat Domini, id dignè facere poſſe; ſed permittit potiùs, ut is à communione non repellatur; & ſi communicare ille nullo præclaræ conſcientiæ ſtimulo, & Chriſtiano nullo pudore ſuffuſus audeat, communicet, ſed ſuo periculo & damno. Quod perinde eſt ac ſi dixiſſet, concubinarios tunc, & ſi graviſſimâ peccati labe fœdatos, publicâ communionis interdictione non percelli. Conſtat enim veriſſimis antiquorum Philoſophorum placitis, peccantium multitudinem juſtam videri cauſſam, ut peccati pœna vel omittatur vel remittatur. Sunt enim multa in republica, & ea turpiſſima, quæ à magiſtratibus juſtiſſimè tolerantur, quæ ſi ad vivum reſecarentur, aut ad divinæ legis ſeveritatem, aut ad rationem naturalis juris & honeſtatis, vix contineri poſſet hæc vita civilis. Quare tametſi communi Eccleſiæ jure receptum fuerit, à communione Eccleſiæ dejectos, vel interdictos, ſi celebrent, deponendos; eum tamen juris rigorem delinquentium multitudine temperatum legimus ab Alexandro [i] III. antiquam depoſitionis ſeveritatem ſuſpenſione mitigante, in Epiſtola ad Archiepiſcopum Toletanum. Quibus alia ſunt multa ſimilia. Si oſtenderim ergo, hujus Concilii Patres, gravem communicantis reatum & indignitatem minimè ſuſtuliſſe; ſed illud tantùm ipſis accipientibus & clericis tribuentibus permiſiſſe, ad temporum iniquitatem, & delinquentium multitudinem conniventes; evincam ſanè falſam eſſe hæreticorum, ſed præſertim Hermanni Hamelmani calumniam, quâ ſummè eſt conatus tanto Concilio debitam auctoritatem detrahere.

Quem igitur tantæ rei probandæ ſatis locupletem teſtem accerſam? unum Auguſtinum [k] ſapientiæ, religionis, & ſanctitatis auctoritate multorum inſtar. Is ergo cùm poſt præclarè laudata matrimonii bona quæ retulit, concubinatûs turpitudinem multis, & his graviſſimis verbis publicâ concione fuiſſet inſectatus, poſtquam illam deteſtandam omnibus propoſuiſſet, ſubjunxit: *Sed fortè illi qui iſto peccato non ſunt maculati, dicent: Quare qui hoc agunt à communione non ſuſpenduntur? Ideò autem tantum ſcelus à ſacerdotibus non vindicatur, quia à multis admittitur. Si enim unus aut duo, aut quatuor vel quinque, mala iſta facere præſumerent; & poterant, & debebant, non ſolùm à communione ſuſpendi, ſed etiam à convivio & colloquio Chriſtiani populi ſeparari: ſecundùm illud Apoſtoli*: Cùm hujuſmodi nec cibum quidem ſumere. *Multitudo tamen peccantium (ſicut jam dictum eſt) prohibet ſacerdotes Domini in illis diſtinguere: faciant tamen boni ſacerdotes quod poſſunt, & cum perfecta charitate contendant orare & ſuſpirare jugiter, & gemitus ac rugitus effundant, ut in quibus propter infinitam multitudinem non poſſunt ſeveritatem, vel diſciplinam Eccleſiaſticam exercere, monendo vel orando pro eis, poſſint vel aliquando ad pœnitentiam provocare*. Conſtat igitur ætate Auguſtini, Eccleſiæ fuiſſe conſuetudinem, de antiqua & recepta Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſeveritate nonnihil remittendi, & concubinarios ad communionem Dominicam impuriſſimè accedentes ab ea non arcendi. quod peccantium multitudini ad tempus acceptum ipſe Auguſtinus refert. Id autem mirè congruit cum eo quod idem Auguſtinus [l] Aurelio Epiſcopo reſcribit, loquens de

qui-

g *Concil. Tolet. I. Can. 17.*

h *Juſtinian. Novell. 18. apud Julianum anteceſſorem. Extat etiam in auth. de triente & ſemiſſ. §. conſiderantes Coll. 3.*

i *Alex. III. in c. 10. lateres 52. poſt Concil. Later. p. 5 2.*

k *D. Aug. ſerm. 2. Dom. 22. poſt Pent. de bono conjugali. Explicatur Concil. I. Tolet. Can. XVII.*

1. Cor. 5.

l *Idem Ep. 69. ad Aurelium Epiſc.*

quibuſdam gentium ſuperſtitionibus, quibus Catholicam religionem turpiter à Chriſtianis multis fœdatam Aurelii Epiſcopi literis cognoverat. *Non ergo aſperè* (ait) *quantum exiſtimo, non duriter, non imperioſo modo iſta tolluntur: magis docendo, quàm jubendo: magis monendo, quàm minando: ſic enim agendum eſt cum multitudine: ſeveritas autem exercenda eſt in peccata paucorum.* Occaſionem verò, quâ Afris potiſſimùm & Hiſpanis impunè fuerit permiſſa ſuſcipiendæ ſacræ communionis licentia, non obſcurè inſinuat Salvianus [m] Maſſilienſium Epiſcopus, qui Afrorum & Hiſpanorum animos ad impudicitiam maximè fuiſſe proclives refert. de Afris enim hæc præter alia: *Tam infrequens eſt enim hoc & inuſitatum, impudicum non eſſe Afrum, quàm novum & inauditum, Afrum non eſſe Afrum. Ita enim generale in eis malum impuritatis eſt, ut quicumque ex eis impudicus eſſe deſierit, Afer non eſſe videatur.* Paria etiam de Hiſpanis, vel, ut ipſe refert, majora. Eos enim multarum gentium victores à Wandalis bellicæ diſciplinæ expertibus devictos ait, quòd illi tunc pudicitiam execrarentur, iſti diligerent; illi violarent, iſti amplecterentur. De quo pluribus inferiùs [n]. Multitudo igitur delinquentium, non innocentiæ ratio, Afrorum & Hiſpanorum impuritati ad tempus ſolùm impunitatem conceſſit. Et cùm uno & eodem tempore quo eam Eccleſię conſuetudinem erga concubinarios Auguſtinus refert in Africa, Concilium hoc Toletanum in Hiſpania cogeretur, compertum equidem & exploratum (nî fallor) eſſe videtur, quo ſenſu Canon ſit intelligendus: concubinarios videlicet, tum ob illorum multitudinem, tum præterea ne in Eccleſiæ adoleſcentis primordiis infideles tali pœna deterriti retraherentur à fidei ſuſceptione, vel qui fidem recenter ſuſceperant, temerè abnegarent, permiſſos fuiſſe communicare, non ſine graviſſima ipſorum ſpirituali pernicie: tametſi pro certo Catholica Eccleſia haberet (ut habet hodie & habebit ſemper) concubinatum peccatum eſſe capitale, & inter capitalia graviſſimum. ut in eadem Epiſtola docuit Auguſtinus. Sed quamvis à communione publica olim ii non abſtinerentur, quòd publicè non eſſent (ut ſunt hodie) Eccleſiæ excommunicatione perculſi, ob rationes quas recenſuimus; ſecretis tamen & publicis nonnunquam admonitionibus & cohortationibus generaliter habitis ut abſtinerent, rogatos eſſe, ex Auguſtino [o] liquet; & cùm ſcandalum & publica illa mala non timerentur, in ſecreto à communione repulſos, veterum Patrum diſciplina, ſanctitas, & religio rem mihi facit probabilem.

m *Salvian. lib.7. De Providen. Dei.* Id ipſum de Afris tradiderat antea Livius l. 29. & 30. loquens de Maſſiniſſa.

n *Cap.10.*

o *Auguſt. in dicto Serm.2. Dom.22. poſt Pent.*

Hodie verò cùm fidelium jam numerus ſit auctior multò; & per leges [p] etiam civiles, non liceat, nec permittatur (ut olim permittebatur) concubinatus, decreſcente reorum multitudine, creſcit publica peccati pœna: ideoque jam concubinarios, vel quoſcunque alios publicos peccatores communicare nullo modo permittit Eccleſia; ſed à communione ſeverè repellendos, tanquam publicâ jam Eccleſiæ excommunicatione notatos, præclarè nos docet D. Thomas [q], non Dominicanæ tantùm, ſed Chriſtianæ religionis ſplendidiſſimum lumen.

p *L. unic. Cod. de concubinis.*

q *D. Th. 3. par. q. 80. art. 3.*

Quòd ſi ea Canonis verba: *à communione non repellatur*, non de ſacroſancta corporis Chriſti communione intelligamus, ſed de Eccleſiaſtica tantùm & civili, cujus interdictionem, excommunicationem vocamus, quid repugnat? cùm ſciamus, eo tempore excommunicationis nomen, non tam frequenti Eccleſiæ uſu receptum fuiſſe. Pro *excommunicari* enim multa alia dici uſurparique à Conciliis & priſcis Patribus inter doctos ſatis convenit. Rei enim dicebantur damnari, condemnari, abſtineri, abjici, cohiberi, arceri, exterminari, ſubmoveri, exauctorari, relegari, repelli, abſcindi, ſeparari, reſpui; aliquando nudè & ſimpliciter, aliquando verò cum adjectione, *à communione*, vel *à communione fidelium*; aliquando *ab Eccleſia, ab Eccleſiæ liminibus, ab Eccleſiæ tecto, à commercio fratrum, à communione fraternitatis*: aliquando etiam dicebantur *ad communionem non admitti*: ſic enim *non communicari*, pro *excommunicari* dixit Concilium Carthaginenſe [r] III. *Quiſquis Epiſcoporum accuſatur, ad primatem provinciæ ipſius cauſſam deferat accuſator; nec à communione ſuſpendatur cui crimen intenditur, niſi ad cauſſam ſuam dicendam Primatis literis evocatus minimè occurrerit, hoc eſt, intra ſpatium menſis ex ea die, quâ eum literas accepiſſe conſtiterit. Quòd ſi aliquas veras neceſſitatis cauſſas probaverit, quibus eum occurrere non potuiſſe, manifeſtum ſit, cauſſæ ſuæ dicendæ intra alterum menſem integram habeat facultatem: verùm poſt menſem ſecundum, tamdiu non communicet, donec purgetur.* Concilium etiam Milevitanum [ſ] *non communicare* pro excommunicare uſurpat. *A judicibus autem* (ait) *quos communis conſenſus elegerit, non liceat provocare: & quiſquis probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cùm hoc primæ ſedis Epiſcopo fuerit probatum, det literas ut nullus ei communicet Epiſcoporum, donec obtemperet.* [t] *Si in matricibus cathedris Epiſcopus negligens fuerit adversùs hæreticos, conveniatur à vicinis Epiſcopis diligentibus, & ei ſua negligentia demonſtretur, ut ſe excuſare non poſſit: quòd ſi ex die quo convenitur, intra ſex menſes ſi in ejus provincia executio fuerit, & non eos ad unitatem catholicam convertendos curaverit, non ei communicetur donec impleat. Si autem executor ad loca non venerit, non adſcribatur Epiſcopo. Si autem probatum fuerit eum de communione illorum fuiſſe mentitum, dicendo eos communicâſſe, quos (eo ſciente) non communicâſſe conſtiterit, etiam Epiſcopatum amittat.* Sic verba hujus Concilii Toletani: *Qui autem ſine uxore concubinam habet, non repellatur à communione*, de excommunicatione intelligi poſſunt, hoc eſt, *non excommunicetur*; ut congruat prima & ſecunda pars Canonis cum ultima: *aliàs* (inquit) *vivens abjiciatur*. Nam cùm hoc peccatum concubinatûs, eo præcipuè tempore, inveterato gentium uſu & pravâ noviter converſorum conſuetudine eſſet frequentiſſimum; non placuit Toletanæ Synodo, ob delinquentium multitudinem & uſum receptum, vel potiùs corruptelam, illud excommunicatione percelli, ut percelli placuit adulterium, inceſtum, & alia impudicitiæ peccata. Quare Concilii Bracarenſis [u] Patres, *à communione repelli*, vel *alienari*, pro *excommunicari*, clariſſimè conſtat accepiſſe: *Item placuit, ut qui pro hæreſi, aut pro crimine aliquo excommunicantur, nullus eis communicare præſumat, ſicut & antiqua Canonum continent ſtatuta.*

r *Conc. Carthagin. III. Can. VII.*

ſ *Concil. Milevit. Can. XXIV.*

t *Et Can. XXV.*

u *Conc. Bracaren. Can. XXXIII.*

Quòd

Quòd ſi quis ſpernit voluntariè, ſeipſum alienum à communione facit. A communione ſeparari, & *à communione abſtinere* dicuntur Concilio Arelatenſi [x] I. qui excommunicantur. *De agitatoribus qui fideles ſunt*, (inquit) *placuit, quamdiu agunt, à communione ſeparari*. Et poſtea [y]: *De miniſtris qui fœnerantur, placuit, eos juxta formam divinitùs datam, à communione abſtinere*. Eodem ſenſu *non communicare* pro excommunicari uſos hujus Concilii Patres legimus [z]. *Ab eo* (ajunt) *qui non communicat, placuit Epiſcopum munera accipere non debere*. Unde qui excommunicati priùs ſunt, poſtea verò ab excommunicatione abſolvuntur, communicationem accipere dicuntur in eodem illo primo Concilio Arelatenſi [a]. *De his* (inquit) *qui pro delicto ſuo à communione ſeparantur, ita placuit, ut quibuſcunque locis fuerant excluſi, eiſdem locis communionem conſequantur: id eſt, ne ab alio Epiſcopo, quàm ab eo à quo excommunicati ſunt, impetrent abſolutionem*. Quòd etiam ſtatutum eſt priùs in Concilio hoc Illiberritano [b]. *Placuit cunctis* (ait) *ut ab eo Epiſcopo quis recipiat communionem, à quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quòd ſi aliquis Epiſcopus præſumpſerit eum admittere, illo adhuc minimè ſciente vel conſentiente à quo fuerat communione privatus, ſciat ſe hu⸗uſmodi cauſſam inter fratres eſſe cum ſtatûs ſui periculo præſtaturum*. Sed id clariùs multò docuit D. Cyrillus [c], & confirmavit Theodorus Balſamon. Prior enim ſic ait, loquens de catechumenis: *Sin autem ſegregationem aliqui ſuſtinuerint, propter lapſus puniti, deinde ſint morituri, exiſtentes catechumeni baptizentur: & ne ab humanis excedant gratiæ non participes, ſcilicet communione carentes. videtur enim hoc quoque Eccleſiæ conſuetudini adhærere*. Poſterior autem in ſcholiis ad ipſum, hoc addit: *Communione carere, Sanctus hic non ſolùm dicit de ſancta participatione(neque enim ante baptiſmum divinis myſteriis dignus habebitur) ſed etiam de ipſo baptiſmo: antequam enim baptizatus fuerit, non aſſequetur, ut cum fidelibus conſiſtat. quæ & ipſa communio in diverſis Canonibus dicta eſt: & ideò hoc quoque ad ecit: Videtur enim hoc quoque Eccleſiæ conſuetudini adhærere. hoc enim, inquit, eſt legitimum & Eccleſiaſticum; ut unà cum fidelibus in precibus non conſiſtant omnino catechumeni, vel hi quibus pœna eſt impoſita*. [d] Quâ ratione Neocæſareenſis Concilii [d] Patres ſæpiùs conſtituerunt, ut Idololatriæ crimine notati, poſt pœnitentiam communicent, interdum ſine oblatione, interdum cum oblatione. Communicare ſine oblatione, & communionem ſine oblatione intelligebant, cùm rei admittebantur ad Eccleſiam ad precum & orationum communionem: cum oblatione autem commuoicare, & communionem cum oblatione ſuſcipere dicebantur rei, qui poſt peractam pœnitentiam, cujus compenſatione (ut Tertullianus [e] ait) priſtinam impietatem redemerant, ſacramentis Eccleſiæ reſtituebantur, & corporis ac ſanguinis Domini fiebant participes, & tunc ad plenam communionem, vel ad perfectionis gratiam pervenire, vel communioni reconciliari dicebantur. Quò ſpectat hujus Concilii Illiberritani Canon [f] *Si quis fidelis* (inquit) *aleâ, id eſt, tabulâ luſerit, placuit eum abſtinere; & ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit communioni reconciliari*. Communionem ſermonis pro communi confabulatione uſurpant quoque auctores profani. [g] Tranquillus, *Cœnam* (ait) *ternis ferculis, aut cùm abundantiſſimè, ſenis præbebat, ut non nimio ſumptu, ita ſumma comitate: nam & ad communionem ſermonis tacentes, vel ſubmiſſim fabulantes provocabat*. Cùm ergo uſus nominis *communio*, & proprietas item vocis, tam Eccleſiæ & civilis convictus, quàm divinam communionem comprehendat, non eſt cur ad unam neceſſariò, non ad aliam referri, contendant alii. Non diffiteor enim communionis verbum ad ſacroſanctam Euchariſtiæ communionem frequentiùs referri ſolitum, quod potiori ſignificationi & uſui, oon proprietati ſermonis tribui debet: ſæpè tamen, communionis verbum ad utramque interdictionem convictûs, vel ſacri vel civilis accommodari, & diviſim, & conjunctim, qui in Conciliorum, & ſanctorum Patrum lectione vel mediocriter ſunt verſati, probè nôrunt. Quare ut unam communionem ab alia diſcernerent, cùm de communione Euchariſtiæ dictum intelligi volebant, ſolebant addere: Communione Dominica, communione corporis & ſanguinis, ſancta communione, altaris communione, panis communione privari vel abſcindi: cùm autem additamentum hoc omitterent, nomen communionis generaliter prolatum pro utraque ſacra & civili communione (hodie excommunicationem vocamus) ſæpe (ut dixi) intelligebant [h].

[x] Conc. Arelat. I. Can. IV.
[y] Idem Can. XII.
[z] Illiberritani Patres Canone XXVIII.
[a] Conc. Arelat. I. Can. XVI.
[b] Conc. Illiberritan. Can. LIII.
[c] Cyrill. in ep. ad Epiſc. Libyæ & Pentapolis.
[d] Conc. Neo-cæſ. c. 5. 6. 7. 8. & 9. Qui dicerentur communicare cum oblatione & ſine oblatione.
[e] Tertull. lib. de Pænit.
[f] Cap. 79.
[g] Tranquillus in Octaviano c. 74.
[h] C. Chriſtiano 24. diſtinct.

Hæc, Beatiſſime Pater, de Canone Concilii Toletani. Quòd ſi ad D. Iſidorum unam concubinam Chriſtiano permittentem, animum cogitationemque converteris, reperies equidem, illum ſenſu & ſententiâ à Concilio Toletano aliquanto diſſimilem, conſimili tamen & religionis & doctrinæ laude approbandum & venerandum: neque ad eruendam latentem & illuſtrandam obſcuri ejus loci veritatem, eâ concubinarum differentiâ eſſe opus, quam graviſſimi Gregoriani decreti cenſores tradiderunt [i]. In populo enim Iſraëlitico, qui veteri lege Moyſis regebatur, & uxorum & concubinarum multitudinem permiſſam, auctores ſunt Joſephus [k] & Tertullianus [l], multiſque id ſacrarum literarum teſtimoniis conſtat, plures tradentibus fuiſſe Abrahæ [m], Nachor, Jacob, Eliphas, Eſau, & Eſriel, Manaſſe, Davidis decem, Salomonis trecentas, Roboam ſexaginta, ut cæteras taceamus. In populo autem Chriſtiano, poſtquam Catholica Chriſti fides publicè coli cœpit, duas uxores aut concubinas habere niſi gravi pœna non licuit, ſed unicam uxorem taotùm; vel ſi uxor non eſſet, unicam ſolùm, eamque exterioris fori permiſſu, concubinam. quod ex decreto Concilii Toletani [n], nuper citato, manifeſtè deprehenditur. *Si quis habens* (inquit) *uxorem fidelem, & concubinam habeat, non communicet: cæterùm is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur: tantùm ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ (ut ei placuerit) ſit conjunctione contentus; aliàs vivens abjiciatur, donec ad pœnitentiam revertatur*. Cùm ergo D. Iſidorus, qui ducentos ferè poſt hoc primum Concilium Toletanum [o] annos vixit, omnes differentias (ſic ille loquitur) recenſere vellet, quas inter vetus Teſtamentum & novum ipſe repeſiſſet, inter alias hanc unam retulit, quòd in lege veteri liceret ſine pœna exteriori pluribus commiſceri vel uxoribus vel concubinis: in lege autem nova, ſeu Chriſtiana non ſic: cùm nec in foro exteriori liceat

plurium

[i] In notis ad cap. Is qui 34. diſt.
[k] Joſeph. lib. 17. antiquit. c. 2.
[l] Tertull. lib. de exhortat. ad caſtit. c. 6.
[m] Geneſ. 16. 22. 29. 30. 33. 35. 36. 2. Reg. 5. 15. 26. 19. 24. 1. Paralip. 7. 3. Reg. 11. 1. 2. Paralip. 12.
[n] Conc. Tolet. I. Can. XVII.
[o] Conc. Tolet. I. Can. XVII.

Digitized by Google

plurium aut uxorum, aot concubinarum uti conſuetudine, ſine graviſſima excommunicationis cenſura, ſed unicæ tantum vel uxoris, vel in foro exteriori (ut antiquus mos ferebat) concubinæ.

Hanc autem eſſe germanam D. Iſidori interpretationem, vel ex ſolo titulo capitis intelligi poteſt. Illud enim ſe deprompſiſſe affirmant Gratianus & D. Ivo ex libro Iſidori *de Differentia* (ſeu, ut alii codices habent) *De diſtantia novi & veteris Teſtamenti*. ſic enim extat in pluribus, quos habeo manuſcriptos, & apud D. Ivonem [p]. Non docet ergo Iſidorus jure cœli (ut Auguſtinus loquitur) licitum eſſe homini Chriſtiano concubinatum, ſed jure fori, in eo quòd una concubina ſine pœna exteriori haberi poſſit, & non plures, ut in lege veteri, cujus antè ipſe meminerat. De antiqua autem Hebræorum lege ad Chriſti recentiorem quo ad hanc cauſſam attinet, argumentum ſumi non licere, doctè convincit Auguſtinus [q]. *Planè* (ait) *uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filii naſcantur, unius commiſtione ac ſemine, alterius autem jure ac poteſtate, apud antiquos Patres fas erat: nunc autem non eſt propagandi neceſſitas, quæ tunc fuit, quando & parientibus conjugibus, alias propter copioſiorem poſteritatem ſuperducere licebat, quod nunc certè non licet. Nam tantùm affert opportunitatis ad aliquid juſtè agendum, ſive non agendum, temporum ſecreta diſtinctio, ut nunc meliùs faciat, qui nec unam duxerit, niſi continere non poſſit.* Tertullianus [r] pariter antiquam uxorum & concubinarum multitudinem poſt novæ legis promulgationem non licere, latè antè probaverat: *Sed benedicti, inquis, Patriarchæ, non modò pluribus uxoribus, verùm etiam concubinis conjugia miſcuerunt: ergo propterea nobis quoque licebit in numerum nubere. Sanè licebit, ſi qui adhuc typi alicujus futuri ſacramenti ſuperſunt, quos nuptiæ tuæ fugerent: aut ſi etiam nunc locus eſt vocis illius* [ſ]*:* creſcite & multiplicamini: *id eſt, ſi mundum alia vox ſupervenit, tempus jam in collecto eſſe* [t], reſtare ut qui uxores habent, tanquam non habentes agant. *Utique enim continentiam indicens & compeſcens concubitum ſeminarium generis, abſoleſcit* [u] creſcite *illud* & multiplicamini. *Ut opinor autem unius, & ejuſdem Dei utraque pronunciatio & diſpoſitio eſt, qui tunc quidem in primordio ſementem generis emiſit, indultis conjugiorum habenis, donec mundus repleretur, donec novæ diſciplinæ materia proficeret: nunc verò cùm extremitatibus temporum compreſſit quod emiſerat; & revocavit quod indulſerat; non ſine ratione propagationis in primordio, & repaſtinationis in ultimo. Semper initia laxantur, fines contrahuntur. propterea ſylvam quis inſtituit, & creſcere ſinit, ut tempore ſuo cadat ſylvam. Erat vetus diſpoſitio, quæ in Evangelio novo deputatur, in quo &* [x] ſecuris ad radicem arboris poſita eſt: *Sic &* [y] oculum pro oculo, & dentem pro dente *jam ſenuit, ex quo juvenuit* [z], malum pro malo nemo reddat. *Puto autem etiam humanam conſtitutionem atque decretum poſtea priſtinis prævalere.* Idem: [a] *Sanè apud veteres noſtros ipſoſque Patriarchas, non modò nubere, ſed etiam plurifariam matrimoniis uti fas fuit. Erant & concubinæ* [b]. *Sed licèt figuratum in Synagogam & Eccleſiam ceſſerit; ut tamen ſimpliciter interpretemur, neceſſarium fuit inſtituere, quæ poſtea aut amputare, aut temperari mererentur. Superventura enim lex erat. Oportebat legis adimplendæ cauſſas præcurriſſe. Eidem mox legi ſuccurrere habebat Dei ſermo, circumciſionem inducens ſpiritualem. Igitur per licentiam tunc paſſivam, materiæ ſubſequentium emendationum præminiſtrabantur, quas Dominus Evangelio ſuo, dehinc Apoſtolus in extremitatibus ſæculi, aut excidit redundantes, aut compoſuit inconditas.* En conſtituta à Tertulliano præclara inter veterem & novam legem, in uxorum & concubinarum multitudine differentia; en reddita ab eodem ſingularis & vera ratio quâ multitudinem illo tempore jure permiſſam, & hoc noſtro jure etiam prohibitam verè demonſtrat. Hoc autem ipſum Auguſtini & Tertulliani argumentum cùm tractaret D. Iſidorus (à Tertulliano enim & Auguſtino pleraque alia accepiſſe Iſidorum indicavi ſuperiùs) rectiſſimè dixit: *Chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt, niſi unam tantùm, aut certè loco uxoris (ſi conjux deeſt) concubinam.* Ideoque hîc nomen *Chriſtiano* non ut trito apud Hiſpanos ſermone, pro homine frugi virtute prædito, & Chriſti in vita imitatore uſurpatur, ut opponitur vitioſo; ſed ut opponitur Judæo; quaſi diceret: Judæo plures habere vel uxores vel concubinas exteriori foro olim licebat; Chriſtiano autem nunc non niſi unicam.

p Ivo in Panorm. lib. 6. cap. 50.
q Aug. lib. de bono conjug. c. 15.
r Tertull. lib. de Exhortat. ad caſtitatem c. 6.
Gen. 16. 29. 30.
ſ Gen. 1.
t 1. Corinth. 7.
u Gen. 1.
x Matth. 3.
y Exod. 21.
z Roman. 12.
a Tertull. lib. 1. ad uxorem c. 2.
b Gen. 16.

Sola reliqua eſt, Clemens Beatiſſime, Clementis [c] Romani Epiſtola quinta ad Jacobom fratrem Domini, in qua cùm de communione rerum omnium ageret, de communitate uxorum hunc verſiculum addidit: *In omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges.* In cujus loci explicatione mirum quàm ſudârint antiqui & recentiores ſcriptores; cùm eo appareat, adulterium rem licitam eſſe, etiam ipſo jure naturæ, & ad id eos qui erant Hieroſolymis à D. Clemente ſimul cum vitæ communione admoneri. Gregoriani Decreti [d] adnotatores verba illa deeſſe affirmant in Epiſtola Clementis, quæ manuſcripta extat in Bibliotheca Vaticana. quod ſcripſit antea Franciſcus Turrianus [e] in eo libro, quem doctè quidem & eruditè pro Epiſtolis Pontificum edidit, exiſtimans hac medicina vulnus Epiſtolæ illatum poſſe ſanari. Quod mihi non facilè ille probaverit, qui certò ſciam, illa non ab aliquo patrono libidinis in Republica Platonis adjecta fuiſſe, ut ipſe contendit, ſed à D. Clemente relata; diverſo tamen conſilio ac in Epiſtola nunc refexatur; quam non eſſe ejuſdem Clementis (ut Turrianus nervoſè defendit) ſed alicujus pernicioſi patroni in ſchola Platonis educati, quod de his verbis non ſolùm dixerat Turrianus, non obſcurè, meâ quidem ſententiâ, probavero. De quo tamen tu, qui Apoſtolicarum ſcripturarum legitimus cenſor es, & certios, & verius, & ſanctius feres judicium.

c Clem. Ep. 5. ad Jacobum fratrem Domini.
d In c. Dilectiſſimi 12. q. 1.
e Turrian. lib. 5. c. 3. pro ep. Pontif.

Fuit vetus hoc hæreticorum artificium (quo uſos fuiſſe hujus Epiſtolæ mendaces conſarcinatores oſtendemus) adſcribendi magnis auctoribus (quorum doctrinâ & libris ipſi expugnari poſſent) quæ illi non modò non ſcripſerunt, ſed nec cogitârunt quidem: vel ſi ſcripſerunt, non eodem qui ab ipſis refertur, animo. Quod ante mille ferè annos de ſui temporis hæreticis commemorat Beatus Joannes Maxentius [f] Epiſcopus Conſtantinopolitanus ad Hormiſdam Pontificem. *Nam cùm ſuæ perverſitatis hæretici* (ait) *nequiverint reddere rationem, ad maledicta convertuntur; & propria in eos mala trajicientes, quos privati ſuæ*

f Joannes Maxentius in epiſtola ad Hormiſdam Pp.

ti ſuæ

ti ſuæ ſentiunt inimicos, aditum ſibi per hoc ad decipiendos ſimplices exiſtimant aperiri. Agunt enim omnia callidè, quo infamando & obtrectando Catholicis, ſuam valeant tenere turpitudinem, fingentes & adversùs eos quædam ſcripta ſub eorum nomine, qui videntur in Eccleſia eminere, quatenus omnium animos contra hos facilè valeant concitare. Sic etiam Ruffinum refert [g] D. Hieronymus, librum Xyſti Pythagorei hominis ethnici, & abſque Chriſto, immutato nomine Xyſti Martyris & Eccleſiæ Romanæ Epiſcopi, prænotaviſſe. Similem Gnoſticorum verſutiam conqueritur ſæpe Irenæus. In Sethianis eandem vanitatem detexit D. Epiphanius in Marcione. Libellum Tertulliani de fide Trinitatis Pneumatomachos hæreticos interpolâſſe, & circumtuliſſe nomine Cypriani; multiſque propagatum exemplaribus vendidiſſe parvo pretio, ut eum emptores, & viri amplitudine, & pretii exiguitate illecti lubentiùs emerent, latenteſque errores amplecterentur ceu dogmata ſacra auctoritate tanti Martyris comprobata, Ruffinus [h] eſt auctor. Quâ ratione D. Irenæus Operum initio, adjurat per Deum vivum, exſcribentem, ne apicem demutet. Quòd ſe feciſſe cum notariis Lucinii Bætici narrat Beatus Hieronymus [i], reſcribens ad eundem Lucinium. Miſerat enim ad D. Hieronymum Hiſpanus & Bæticus Lucinius ſex notarios, ut ejus Opera deſcriberent; ſicuti epiſtolâ ſequenti ad Theodoram Lucinii conjugem idem Hieronymus [k] teſtatur. Quod ideo retuli, ut antiquam Hiſpanorum in literas ſacras propenſionem oſtenderem, quos nullis peperciſſe ſumptibus & laboribus conſtat, ut vel abſentes per literas conſulerent, & doctrinà ac pietate erudirentur: vel præſentes eorum virorum qui nomine ſapientiæ claruerant, conſpectu ſolùm fruerentur: ut de altero Hiſpano Plinius Junior [l] teſtatur & Hieronymus [m]. Sic etiam Epiſtolam quandam ſuam ad Flavianum corruptam fuiſſe ſe vivente conqueritur D. Leo [n] Papa Marciano Imperatori reſcribens. In Hiſpania Theodiſcum Græcum, qui Honorato in Eccleſia Hiſpalenſi ſucceſſit, Divi Iſidori Opera impio Catholicæ religionis odio adulterâſſe, ad decipiendos Divi Iſidori auctoritate fidelium animos, refert Lucas [o] Epiſcopus Tudenſis, antiquus rerum Hiſpanicarum ſcriptor; & hac ratione translata eſt primatia (ut vocant) ex Hiſpali Toletum. Quod Juſtino Martyri, Origeni, Hieronymo, & Auguſtino, aliiſque quam plurimis priſcis Eccleſiæ patribus impoſitum, multorum teſtatum eſt monumentis. *Tanta eſt hæreticorum calliditas* (ait D. Iſidorus [p]) *ut falſa veris, malaq; bonis permiſceant, ſalutaribuſq; rebus plerumque erroris ſui virus intermiſceant, quo facilius poſſint pravitatem perverſi dogmatis ſub ſpecie perſuadere voluptatis*. Et poſtea inquit: *Plerumque ſub nomine Catholicorum Doctorum hæretici ſua dicta conſcribunt, ut indubitanter lecta credantur: nonnunquam etiam blaſphemias ſuas latenti dolo libris noſtrorum Doctorum inſerunt, doctrinam veram adulterando corrumpunt, ſcilicet vel adjiciendo quæ impia ſunt, vel auferendo quæ pia ſunt*. Quod in Conciliis Generalibus tentârunt etiam hæretici. In Quinta enim Synodo Generali adjectas fuiſſe ab hæreticis fictitias Epiſtolas Vigilii Pontificis Maximi, & Mennæ Patriarchæ Conſtantinopolitani, deprehenſum eſt in Sexta Synodo [q], dum Acta Quintæ relegerentur: & tres codices ab eiſdem hæreticis inſertos. Sic enim in Sexta Synodo ab his qui Romanæ Eccleſiæ auctoritatem contendebant minuere, omne quod dicitur adversùs Honorium Pontificem Maximum, adjectum eſſe teſtatur Anaſtaſius [r] Bibliothecarius. B. etiam Gregorius [s] Concilium Chalcedonenſe fuiſſe à Conſtantinopolitanis corruptum teſtatur, idemque ſe ſuſpicari ait de Epheſino. Nec adversùs hos ſanctiſſimos Patres, & ſacroſanctas Synodos audaces ſolùm extiterunt hæretici, ſed adversùs ipſos Apoſtolos, Euangeliſtas, & Prophetas. De Aſiæ enim quodam Presbytero hæc refert Tertullianus: [t] *Si quæ Paulli perperam ſcripta legunt, exemplum Theclæ ad licentiam mulierum docendi, tingendiq; defendunt; ſciant in Aſia Presbyterum, qui eam Scripturam conſtruxit, quaſi titulo Paulli, de ſuo cumulans, convictum atque confeſſum id ſe amore Paulli feciſſe, loco deceſſiſſe*. Hunc autem librum inſcriptum fuiſſe, *Periodus Paulli & Theclæ*, tradit D. Hieronymus [u]. Ab Ebione in primis Apoſtolorum Actus & Vitas depravatas teſtatur Divus Epiphanius [x]. Quare omnia quæ illorum nomine ſcripta ſunt, ut *circuitus Joannis, circuitus Thomæ, Actus Andreæ, Actus Joannis, Actus Philippi, Actus Petri, Actus Paulli*, tanquam erroribus conſperſa graviſſimis latiſſimè refellit & refutavit in Concilio Romano Gelaſius Papa [y], Divus Athanaſius [z], & Philaſter [a]. A quibus autem ſuppoſiti fuerint hi Actus, docuit Innocentius [b] Papa primus. Manichæos id generis commenta plura excogitâſſe, Apoſtolorumque nomine conſcripſiſſe falſas hiſtorias, fidem facit divus Auguſtinus [c]. Priſcillianiſtas alios adinveniſſe Actus Apoſtolorum, Oroſius [d], & Epiphanius [e]. Encratitas Actus Andreæ, Joannis, & Thomæ, idem Epiphanius [f]. Aſclepidorum, Theodorum, Apollinidem, Hermophilum, Artemoniſtas divinas Scripturas depoſito timore adulterâſſe, Euſebius [g]; & corrumpentes eas, emendare ſe dicere ſolitos. Idem de Neſtorianis Theophylactus [h] teſtatur. Lucianum & Heſychium Propheticas atque Euangelicas literas ad ſuæ cauſſæ commodum depravâſſe, Lanfranchus [i]. Nec adversùs hos ſolùm, ſed adversùs Chriſtum ipſum, quem ſi non revereri, timere ſaltem debuiſſent. De Simone enim Cleobio & Juda hæreticis hæc refert B. Clemens Romanus: [k] *Scimus* (inquit) *quòd Simon Cleobius & Judas in nomine Chriſti & diſcipulorum ejus, quos circumferunt libros, ad ſeductionem veſtram conſcripſerunt, & eorum qui diligunt Chriſtum, & nos ſervos ejus*. Gentibus ejuſdem doli mali commentum erga Chriſtum tribuit Auguſtinus [l]. Cui malo providentes Apoſtoli, deponendum conſtituerunt eum, qui falſos libros inſcriberet, & pro ſacris ad populi & cleri corruptionem publicaret [m]. Inter alios autem modos quibus ſacros & Catholicos contaminabant auctores, is unus erat: Ex his quæ doctè, quæ piè, quæ Chriſtianè quis uno ſenſu ſcripſerat, adjectis nonnullis vel detractis, pervertebant: vel ſi ille errorem referebat aliorum, & rationibus ac teſtimoniis confutabat; his poſtremis ablatis, illa nuda tantùm, quæ cauſſæ ſuæ ſtabiliendæ inſervire videbantur, & eiſdem verbis referebant: utque verum ſe dicere ementito ſpecioſo quodam colore perſuaderent rudioribus, aſſeverabant ea Catholicorum monumentis contineri: ſed contenta erant ſanè, non ut illa firmarent Ca-

g *D. Hieron. in ep. ad Cteſiphontem.*
h *Ruffinus in Apologet[ic]o.*
i *D. Hieron. ep. 28. ad Lucinium.*
k *Idem ep. 29. ad Theodoram.*
l *Plin. Jun. lib. 2. ep. 3. ad Nepotem.*
m *D. Hieron. in Biblioth. prologo.*
n *D. Leo Papa ep. 58. ad Marcian. Aug. & epiſt. 93. ad Palæſt.*
o *Lucas Epiſc. Tudenſis in Hiſt. Hiſp. manuſcripta.*
Vide ſuprà Diſſertat. IV. Excurſu VII.
p *D. Iſidor. lib. 3. ſentent. de ſummo bono c. 12.*
q *Sexta Synodus Act. 12. & 14.*
r *Anaſtaſius Bibliothecar. in ſua hiſtoria ex Theophane Iſauro Græco.*
s *B. Gregor. lib. 5. ep. 15. ad Narſem.*
t *Tertull. lib. de Baptiſmo c. 17.*
u *D. Hieron. de ſcriptor. Eccl. in Luca.*
x *D. Epiphan. in panar. hæreſi 30.*
y *Gelaſ. c. Sancta Romana 15. diſt.*
z *D. Athan. in ſynopſi.*
a *Philaſter de hæreſibus.*
b *Innoc. I. in epiſt. 3. ad Exuperium Toloſan. Epiſc. c. 7. a Leucio quoſdam ſuppoſita refert & Nexocharide & Leonida Philoſophis.*
c *D. Aug. lib. de fide contra Manichæos.*
d *Oroſius in epiſt. ad Aug. de illorum erroribus.*
e *Epiphan. in Panar. hæreſi 26.*
f *Idem hæreſi 47.*
g *Euſeb. lib. 5. hiſt. Eccl. c. 28.*
h *Theophylact. exponens illud ad Hebræos 2. ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem.*
i *Lanfranc. lib. de Euchariſt.*
k *D. Clem. lib. 6. Conſt. Apoſt. lib. cap. 16.*
l *Auguſt. lib. 1. de conſenſu Euang. c. 10.*
m *Canone LIX. Apoſt.*

Digitized by Google

tholici, ſed ot contrariâ prorſus ſententiâ infirmarent. His veſtigiis opinetur quis eos inſtitiſſe, qui Epiſtolam hanc beati Clementis nomine divulgârunt, impiè enim de communi rerum diviſione ſentiebant, & multò magis de communione uxorum, quæ Nicolaïtarum primùm hæreſis fuit à Divo Petro, à Clemente, & reliquis Apoſtolis ſæpe notata, reprehenſa, & punita.

Epiſtolam 5. Clement. PP. cujus pars prior extat apud Gratian. c. *dilectiſſimis* 12. q. 1. poſterior *in c. relatum 37. diſt.* ab hæretico aliquo compilatam fuiſſe, non ſcriptam à Clemente.

Eam igitur Epiſtolam ab aliquo hæretico eſſe conſarcinatam, certum eſt ex Operibus beati Clementis; in quibus ipſe non ex animi ſui ſententia hæc ſcripſit, ſed referens, & poſtea refellens quæ pater ejus Fauſtinianus adhuc ethnicus, ante converſionem ut Philoſophus Pythagoricus ſentiebat. Cùm enim coram Petro Apoſtolo ille diſputaret cum Niceta & Clemente ejus filiis, etſi ſibi tunc ignotis, jam tamen converſis & fidelibus, diſcipuliſque charioribus beati Petri, eam quæſtionem tunc diſputandam propoſuit. An aliqua in ſua forma & ſubſtantia eſſent bona vel mala. In qua ipſe quod à magiſtris ethnicis acceperat, defendens, objecit naturâ nihil bonum eſſe vel malum; ſed omnia ex uſu & conſuetudine humanæ vitæ eſſe expedienda: quod ſi illa mala habuerit, eſſe mala: ſin verò bona, è contra. Cujus rei triplex exemplum attulit: primum de homicidio. *Homicidium* (inquit) *nec bonum eſſe naturâ, nec malum; non malum, quia vinculis carnis abſolvit. ſæpe enim juſti judices peccantes periment, quòd ſi ſcirent homicidium malum eſſe, non utique id juſti homines facerent.* Secundum autem de furto eſt. *Furtum* (inquit) *naturâ non eſſe malum. quia ſi quid mihi deeſt, aufero ab eo qui multa habet; nihil mali facio, quia id palam & liberè facere poteram: ſed quia occultè feci & clam, tunc magis inhumanitas ejus à quo aufero, redargui poteſt; quia liberè non ſivit me ſufferre.* Ad hoc ergo propoſitum furti & adulterii (quod tertium fuit exemplum, & quod rem eſſe indifferentem etiam contendit) ſequentia diſputando ſubjicit: ut oſtenderet nihil admittere mali, qui rem alienam vel uxorem alienam uſurpat. *Communis enim uſus omnium quæ ſunt in hoc mundo, omnibus eſſe hominibus debuit; ſed per iniquitatem alius hoc ſuum dicit eſſe, & alius illud: & ſic inter mortales diviſio facta eſt. Denique Græcorum quidam ſapientiſſimus* (Pythagoram intelligit vel Lycurgum, vel horum diſcipulum Platonem, quos hujus erroris auctores fuiſſe, docent Ariſtoteles [n], Tertullianus [o], Clemens Alexandrinus [p], Lactantius [q], Theodoretus [r], & alii) *hæc ita ſciens eſſe, ait communia debere eſſe amicorum omnia: in omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges. & ſicut non poteſt* (inquit) *dividi aër, neque ſplendor ſolis, ita nec reliqua quæ communiter in hoc mundo data ſunt omnibus ad habendum, dividi debere; ſed habenda eſſe communia.* Hæc Fauſtinianus ſenex pater Nicetæ & Clementis: quibus ſequentia ſubjungit, quæ referam, ut oſtendam quomodo hæc ob diſputandi rationem, ante converſionem, nec omnino obſtinatè ſenſerit, ut nec patri ethnico, nedum filio Chriſtiano, ſcriptori Catholico, Pontifici Maximo, & Martyri ſanctiſſimo, tam gravis erroris nota adeò falsò tribuatur: *Hæc autem dicere volui* (inquit Fauſtinianus) *quoniam quidem cupio me inclinare ad bene agendum, & non poſſum bene agere, niſi priùs didicerim: quod ſi intelligere potuero, ex ipſo etiam quid ſit malum, hoc eſt, huic contrarium, advertam. Verùm ad hæc quæ dixi unum è vobis reſpondere volo, non Petrum; non enim dignum eſt, ab illo verba & doctrinam cum quæſtionibus capere, ſed ille ſi quid pronunciaverit, hoc abſque aliqua retractatione teneatur: & ideò ipſe nobis ſervetur quaſi arbiter, ut ſicubi diſputatio noſtra exitum non invenerit, ipſe quod ſibi viſum fuerit pronuncians, indubitatum finem rebus dubiis imponat: & nunc ergo poſſem ſolâ ejus ſententiâ contentus credere, ſi quid ei videretur; quod & ad ultimum faciam: volo tamen priùs videre, ſi eſt poſſibile diſputando invenire quod quæritur. Placet ergo, ut Clemens primus incipiat, & oſtendat, ſi ſit aliquid in ſubſtantia & actibus bonum vel malum.* Hucuſque Fauſtinianus ethnicus, in Pythagoræ & Platonis ſchola educatus, adversùs doctrinam Chriſtianam & Apoſtolicam objiciebat, cum Apoſtolo vel ejus diſcipulis diſputando. Sed videamus, an Clemens, qui ad certamen electus eſt, propoſitæ opinioni, ejus ratione victus acquieſcat. *Ad hæc* (inquit ipſe Clemens) *ego reſpondi. Quoniam quidem à me vis diſcere, ſi eſt aliquid naturâ aut actu bonum vel malum, an potiùs uſu præventis hominibus, bona quædam, & alia videntur mala, pro eo quòd diviſionem inter ſe rerum facere communium, quæ deberent, ut ais, ita eſſe communia, ut aër & ſplendor ſolis, puto quòd non debeam tibi aliunde aſſertiones adhibere, niſi ex his diſciplinis, quibus ipſe uteris, & quas ipſe confirmas, ut indubitata tibi ſint quæ dicuntur. Omnium elementorum & ſtellarū certos penitùs fines: quaſque ſtellas dicitis, in quibuſdam abſque noxia coire. ſicut in conjugiis; in aliis vero noxiè miſceri, ſicut in adulteriis. Et dicitis quædam generalia eſſe omniū, quædā verò non omnium, neque generalia. Sed ne prolixa diſputatio fiat, breviter & de re dicam. Terra, quæ arida eſt, conjugio & admiſtione indiget aquæ, ut poſſit generare fructus, quibus ſine vita hominibus non eſt; ergo hæc legitima conjunctio. E contra ſi aut pruinæ frigus terræ miſceatur, aut calor aquis, hujuſmodi conjunctio corruptelam facit: & hoc in talibus adulterium eſt.* Et pater reſpondit: *Sed ſicut elementorum vel ſtellarum inconſonæ conjunctionis ſtatim proditur noxa, ita deberet & adulterium ſtatim oſtendi quàm malum eſt.* Et ego ajo: *Hoc primò mihi confirma, ſi ut etiam ipſe confeſſus, ex incongrua & inconſona admiſtione efficiuntur mala, & iſtud in conſequentibus requiretur.* Et pater ait: *Ut ſe habet rei natura, ita ais, fili.* Tum ego reſpondi: *Quia ergo diſcere cupis de his, vide quanta ſint quæ mala eſſe apud neminem dubitantur. Non tibi videtur malum eſſe febris, incendium, ſeditio, ruina, cædes, vincula, ſupplicia, dolores, luctus, & his ſimilia?* Et pater: *Verum eſt* (inquit) *fili, hæc mala eſſe, & valdè mala; aut certè qui negat hæc eſſe mala, patiatur ea.* Et ego reſpondi: *Quia ergo cum eo mihi ſermo eſt, qui in Aſtrologica diſciplina eruditus eſt, ſecundùm ipſam tecum agam; ut de his quæ tibi in uſu ſunt accipiens rationem, citiùs acquieſcas. Audi nunc ergo. Confeſſus es mala eſſe ea, quæ ſuprà diximus, id eſt, febres, incendia, & his ſimilia: hæc ſecundùm vos à malitioſis ſtellis fieri dicuntur, id eſt, ab humido Saturno [s] & calido Marte; horum verò contraria à benignis fieri ſtellis, id eſt, à temperato Jove & humida Venere, aut non ita eſt?* Et reſpondit: *Ita eſt, fili: nec aliter fieri poteſt.* Tum ego: *Quia ergo à bonis ſtellis, Jove dico & Venere, bona fieri dicitis, videamus unaquæque mala-*

n *Ariſt. lib. 2. Polit. cap. 1.*
o *Tertull. in Apologet. c. 39.*
p *Clement. Alex. lib. 6. Strom.*
q *Lact. lib. Divin. Inſt. c. 21. & 22.*
r *A Lycurgo etiam eandem ſententiã hauſiſſe Platonem refert Theodoretus lib. 9. de Græc. affection. curatione. Euripidem in eodem fuiſſe errore docet Clement. Alexand. lib. 6. Stromat.*

s *Saturnus, qui hic humidus dicitur, communi Aſtrologorum & Medicorum conſenſu ſiccus putatur.*

malarum ſtellarum, cùm admiſta fuerit bonis, quid eſt quod efficit; & illud eſſe intelligamus malum. Etenim nuptias facere, Venerem ponitis: quaſi Jovem habeat in ſchemate ſuo, pudicas efficiat: Jove autem non reſpiciente, ſi adfuerit Mars, corrumpi nuptias per adulterium pronunciatis. Et pater: Ita ſe (inquit) *habet. Ego reſpondi: Ergo malum eſt adulterium: quandoquidem ex malarum ſtellarum admiſtione committitur: & ut compendioſiùs explicemus omnia quæ dicitis ex malarum admiſtione ſtellarum, bonas perpeti ſtellas, mala eſſe ſine dubio pronuncianda ſunt. Iſtæ ergo ſtellæ, quarum admiſtione diximus febres, incendia, & cætera his ſimilia effici, malæ ipſæ ſecundùm vos etiam homicidia, adulteria, & furta operantur, propter vos, etiam & ſtolidos ipſæ efficiunt.* Quibus rationibus permotum Fauſtinianum receſſiſſe à veteri errore, & contrariæ Clementis acquieviſſe ſententiæ, ipſe Clemens ſic refert: *Et pater verè* (inquit) *breviter & incomparabiliter oſtendiſti, quia ſunt mala in actibus.* En Platonis & Pythagoræ errorem de rerum & uxorum communione quonam modo non ſolùm non defenderit prædeceſſor tuus Clemens t libro X. Recognitionum, in quo hæc omnia exſtant, ſed multis ex Philoſophia morali, ex Phyſica, & Aſtronomia petitis rationibus, graviter & acutè confutârit adversùs Fauſtinianum parentem ſuum; quem etſi ethnicum & religionis Chriſtianæ diſciplinâ deſtitutum, tantopere tamen rationes Clementis commoverunt, ut rejecto, quem priùs defenderat, Pythagoræ errore, B. Clementis poſthac, immò & Chriſti, ut veram & firmioribus innixam rationibus, amplexaretur doctrinam. Non eſt ergo cur hæretici impiè obganniant, & ex hac Catholica Clementis u doctrina ad nos oppugnandos ducant argumenta, cùm non ſolùm illa, ſed Fauſtiniani ethnici ſententiâ & conſenſu jam confirmata expugnari ipſos poſſe, probent quæ diximus clariſſimè. Damnavit iterum adulterium Clemens in Apoſtolicis Conſtitutionibus, & ne ullus relinqueretur ſuſpicioni locus, condemnavit tertiò adulterium in epitome de rebus geſtis B. Petri.

t *Clement. lib. 10. Recognition.*

u *Idem lib. 7. Apoſtol. conſt. c. 3.*

Sed quinam hæretici ex errore à Clemente confutato hujus Epiſtolæ confingendæ auctores fuerint, videamus num ex alio Clemente Alexandrino poſſimus elicere. quem enim Fauſtinianus errorem defenderat, à Carpocrate & Epiphane defenſum iterum ille recenſet: & ab eadem ſchola Platonis ſive Pythagoræ deprompſiſſe ait. *Qui autem* (inquit) *à Carpocrate deſcendunt & Epiphane, cenſent oportere uxores eſſe communes; à quibus in nomen maximum emanavit probrum. Hic autem Epiphanes, cuius etiam ſcripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexandriæ nomine, ex patre quidem Alexandrinus, ex matre verò Cephalenus. Vixit autem ſolùm ſeptemdecim annis, & Samæ, quæ eſt urbs Cephaleniæ, ut Deus eſt honore affectus, quo in loco templum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra, muſæum ædificatum eſt & conſecratum: & cùm eſt nova luna, convenientes Cephalenei natalem in Deos relationem Epiphani ſacrificant libantq; & convivantur, & hymnos canunt. A patre autem didicit & orbem diſciplinarum, & Platonis Philoſophiam. Fuit autem auctor & princeps monadicæ cognitionis. A quo etiam profluxit hæreſis eorum, qui nunc ſunt, Carpocratianorum. Is ergo dicit in libro* de Juſtitia, *juſtitiam Dei eſſe quandam cum æqualitate communionem. Æquale quidem certè cælum undequaque extenſum, totam terram continet in orbem, & nox ex æquo ſtellas omnes oſtendit, & diei auctorem, & lucis patrem, ſolem Deus ex alto æqualem effudit omnibus, qui poſſunt aſpicere. Illi autem omnes communiter reſpiciunt, quoniam non diſcernit divitem vel pauperem, vel populi principem, inſipientes & ſapientes, fœminas & maſculos, liberos & ſervos. Sed neque ſecus facit in brutis. Cùm autem omnibus animantibus æquè ipſum communem effuderit, bonis & malis, firmam ac ſolidam efficit juſtitiam; ut nemo poſſit plus habere, neque auferre à proximo, ut ipſe illius lucem habeat duplicatam. Sol facit omnibus animantibus communia exoriri nutrimenta, communi juſtitia ex æquo data omnibus, & ad ea quæ ſunt hujuſmodi ſimiliter fit. Genus boum ut boves, & ſuum ut ſues, & ovium ut oves, & reliqua omnia. Juſtitia enim in his apparet communitas. Deinde per communitatem omnia ſimiliter ſeminantur in genere, & commune nutrimentum apertum eſt humi paſcentibus jumentis omnibus, & omnibus ex æquo, ut quod nulla lege teneatur, ejus autem qui donat jubentis ſuppeditatione convenienter juſteq; adſit omnibus. Sed neque habent legem ſcriptam generationis. eſſent enim abolita. Ex æquo autem ſeminant & generant habentia innatam à juſtitia communionem. Ex æquo communiter omnibus, oculum ad videndum creator & pater omnium, ſuâ juſtitiâ legem ferens, præbuit; non diſcernens fœminam à maſculo, non id quod eſt rationis particeps, ab experte rationis: & ut ſemel dicam, nullum à nullo, æqualitate autem & communitate viſum ſimiliter dividens uno juſſu omnibus eſt largitus. Leges autem* (inquit) *hominum cùm ignorationem caſtigare non poſſent, contra leges facere docuerunt: legum enim proprietas diſſecuit divinæ legis communionem & arrodit, non intelligens dictum Apoſtoli dicentis* x: Per legem peccatum cognovi. *Et meum & tuum dicit ſubiiſſe per leges, ut quæ non ampliùs communiter fruantur (ſunt enim communia) neque terra, neque poſſeſſionibus, neque matrimonio. Fecit enim vites communiter omnibus, quæ neque paſſerem, neque furem ablegant, & frumentum ſimiliter, & alios fructus. Violata autem communio & æqualitas genuit furem pecorum & fructuum. Cùm ergo Deus communiter omnia feciſſet homini, & fœminam cum maſculo conjunxiſſet; & omnia ſimiliter animantia conglutinâſſet, pronunciavit juſtitiam communionem cum æqualitate, Qui autem ſic nati ſunt, communionem quæ eorum conciliat generationem, abnegaverunt. Et dicit; ſi unam ducens habeat, cum omnium poſſint eſſe participes, ſicut reliqua fecit animantia.* Poſtquam autem hæc Clemens Alexandrinus de Carpocratianis retuliſſet, & ſacræ Scripturæ teſtimoniis confutâſſet, rurſus de illis ſubjungit: *Et hæc quidem dogmata conſtituunt egregii Carpocratiani. Hos dicunt, & aliquos alios ſimilium malorum æmulatores ad cœnas convenientes (neque enim dixerim* agapen *eorum congreſſionem) viros ſimul & mulieres, poſtquam ſatietate Venerem excitante exſatiati fuerint, lumine amoto, quod eorum fornicatoriam hanc juſtitiam afficiebat, averſâ lucernâ coire quomodo velint, & cum quibus velint, meditatos autem in ejuſmodi agape communionem, interdiu jam à quibus velint mulieribus*

x *Roman. 3.*

exigere Carpocrateæ, divinæ enim nefas eſt dicere, legis obedientiam. Has leges, ut ſentio, ferre oportuit Carpocratem, canum, & ſuum, & hircorum libidinibus. Mihi autem videtur Platonem quoque malè audiviſſe in Republica dicentem, oportere communes omnium uxores; ut qui diceret: eas quidem quæ nondum nupſerant, eſſe communes eorum qui eſſent petituri; quemadmodum theatrum quoque eſt commune ſpectatorum. Hæc Clemens Alexandrinus de Carpocrate, quæ ſenſu ſimilia vel eadem ſunt cum iis quæ Fauſtinianus adversùs Clementem diſputatione ſua retulit: quare à Carpocrate non à Clemente Epiſtola forſan conficta eſt; quòd ab eadem ſchola Platonis idem venenum Fauſtinianus & Carpocrates hauſerint. Quid enim ſi litera utriuſque nominis prima anſam erroris præbuit? Conſtat enim antiquis in uſu fuiſſe, nomina per primas literas compendii gratiâ notâſſe: unde fieri potuit, ut ex C. notâ Carpocratis, Clementis nomen extenſum ſit: quemadmodum criticorum nonnulli contendunt, ex *Agellii* nomine, *Aulum Gellium* productum, A primâ *Agellii* literâ integrum *Auli* nomen effectâ: niſi veroſimiliùs ſit, Carpocratianos hæreticos errorem magiſtri, Clementis ſanctiore nomine decorâſſe. Eundem igitur Fauſtiniani & Carpocratis errorem confutavit uterque Clemens, meliori tamen uſus fortuna Alexandrinus, quòd non ei Carpocratis inſania tributa ſit, ſicut Romano Fauſtiniani. Quòd ſi poſtremò tandem dicamus, Clementem alium philoſophum Platonicæ doctrinæ ſectatorem, cujus meminit Beatus Dionyſius Areopagita *de divinis nominibus*, vel Actium aut Arium Clementem philoſophum Platonicum, ad quém extant Plinii

y Plin. Jun. lib. 1. Epiſt. 10.

Junioris [y] literæ, illum hortantes ut adhæreat Euphrati alteri æquè philoſopho Platonico ſummi nominis: eum, inquam, Clementem operam dediſſe, ut Epiſtola hæc, quâ Platonis doctrina protegitur, ſpecioſo & ſancto Clementis Romani nomine proderetur, quo faciliùs in fidelium animos error poſſet irrepere, quid vetat?

Falsò igitur ex hoc capite colligunt interpretes, communem vitam canonicorum & monachorum ex D. Clementis auctoritate ortum habuiſſe: cùm D. Clemens hîc, non ſolùm eam conſilio, nedum præcepto non ornaverit, ſed vi & auctoritate rationum everterit: non quòd illam (ut hodie ſanctiſſimè inter religioſos obſervatur) injuſtam ſibi perſuaſerit: nam de ea nec cogitavit quidem; ſed quam ex placitis Pythagoræ & Platonis Fauſtinianus defendebat, injuſtam & pernicioſam civitatibus vir ſanctiſſimus doceret. quod & fecerunt Tertullianus, Clemens Alexandrinus [z], Lactantius [a], Theodoretus, & alii; & admonuerat antea Ariſtoteles [b] contra Socratis & Platonis doctrinam. Ex quibus ſanè dilucidè conſtat, Illuſtriſſimi Cardinalis Antonii Carrafæ curam, & pietatis, & publicæ utilitatis pleniſſimam, quâ contendit verſiculum illum: *In omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges*, ab Epiſtola & periodo illa Clementis expungi (ut expunxit in ea collectione decretalium Epiſtolarum, quam ipſe, vel eruditus vir Antonius de Aquino à Clemente primo uſque ad Gregorium IX. accuratè ſatis & fructuosè concinnavit) nec dum (quod bonâ ejus veniâ dixerim) fuiſſe neceſſariam: cùm tam ſit verum eam ſcripſiſſe & retuliſſe ex Fauſtiniano Clementem; ac certum, illi ſemper Fauſtiniani, Lycurgi, Pythagoræ, & Platonis errorem diſplicuiſſe: nec multis ſolùm (ut vidimus) rationibus confutâſſe, ſed confutatum errorem eidem Faſtiniano parenti doctè & ſapienter diſſuaſiſſe. Quâ etiam cenſurâ notari poſſe animadverto recentiorem Conciliorum editionem Venetam, dum eum verſiculum Epiſtolæ Clementis ademit; cùm verum ſit potiùs, illum intactum eſſe ſervandum, & Epiſtolæ reſtituendum: at verò Epiſtolam integram, ut falsò affictam Clementi, è reliquarum numero, & Gregoriano decreto vel rejici, vel ut ſpuriam aſteriſco notari oportere. Illud hîc præterea eſt etiam obſervandum, verba illa: *Per iniquitatem alius dixit hoc eſſe ſuum, & alius illud*, non ſignificare, *per iniquitatem*, hoc eſt, per peccatum primi parentis inductam eſſe rerum diviſionem, ut placuit multis. Nam Fauſtinianus homo ethnicus, & doctrinâ Pythagoricâ, non Chriſtianâ, vel Moſaïcâ eruditus, non potuit de eo peccato intelligere, quod commiſſum fuiſſet nec ne, ignorabat: ſed dicendum eſt, Fauſtinianum ſenſiſſe, privatos homines iniquitatem admittere, cùm rem poſſident ſeparatim, eumque eſſe errorem graviſſimum; ſed tandem rationibus & auctoritate Clementis ab eodem Fauſtiniano retractatum, ut paullò ſuperiùs diximus.

z Clem. Alex.
a Lactan. lib. 3. div. inſt. cap. 21. & 22.
b Ariſt. lib. 2. polit. cap. 1.

Actum hucuſque de priori hujus Epiſtolæ parte: jam poſterior attingenda, ut clarior inde lux his quæ diximus, quæque dicturi ſumus, afferatur. Extat illa apud Gratianum [c]. In ea enim diſputatione & congreſſu, quo erant Nicetas, Aquila, & Clemens cum Petro; cùm multa Nicetas de allegoriis Gentilium retuliſſet, quæ Aquila primùm, & D. Petrus poſtea confutavit, rogavit Clemens Nicetam, ne illi ſermoni ſuperſederent; ſed alia de eiſdem Gentium deorum allegoriis ipſe referret. oportere ſanè judicans, ea non ignorare: quia cum Gentibus tunc & erant, futuræque erant diſputationes: ſic enim ait Clemens [d], multò poſt ac de rerum communione & communitate uxorum egerat: *Cùm hæc Petrus dixiſſet, ego Clemens Nicetam rogabam, ut aliqua de allegoriis Gentilium, quas diligenter attigerat, agnoſcendi gratiâ exponeret. utile enim eſt, ut cum Gentilibus diſputamus, etiam iſta nos minimè lateant. Et Nicetas: Si, inquit, permittit dominus Petrus, poſſum dicere. Tum Petrus: Hodie permiſi vobis dicere adverſùm Gentiles, ut noſtis. Et Nicetas ait: Dic ergo, Clemens, de quibus audire velis. Cui ego ajo: Quomodò tradant de deorum cœna Gentiles, quam in Pelei nuptiis habuerunt & Thetidis? Quem dicunt eſſe Paridem paſtorem, & quas ponunt in Junone, Minerva, & Venere, quæ apud eum judicantur? quemve Mercurium, vel quod malum? & cætera quæ per ordinem conſequuntur? enarra nobis. Tum Nicetas: Cœnæ deorum cauſsâ hoc modo ſe habet: Convivium mundum tradunt: diſcumbendi ordinem deorum, ſtellarum poſitionem, quos Heſiodus cœli & terræ primos filios nominat, in quibus ſex mares & ſex fœminas ad duodecim ſignorum numerum referunt, quæ univerſum circumeunt mundum. Dapes autem convivii, rationes eſſe & cauſſas rerum tradunt, dulces & concupiſcibiles, quæ qualiter regatur & gubernetur hic mundus, ex ſignorum poſitione & aſtrorum curſibus colliguntur. Ad libertatis tamen convivii modum dicunt iſta conſtare, pro eo quòd*

c Gratian. c. dilectiſſimis 12. q. 1. / Gratian. c. relatum 37. diſt.
d Clem. lib. 10. recognition.

pote-

poteſtatem habeat uniuſcujuſque ſenſus; ſi velit deguſtare aliquid ex hujuſmodi ſcientiis, aut ſi nolit. Et ſicut in convivio nemo cogitur, ſed veſcendi libertas penès unumquemque eſt, ita & philoſophandi ratio pendet in voluntatis arbitrio. Diſcordiam, concupiſcentiam carnis dicunt, quæ ſurgit adverſum propoſitum mentis, & philoſophandi impedit ſtudium. Ideò denique & tempus illud eſſe ajunt, in quo de nuptiis agitur. Peleum vero & Thetidem Nympham, aridum & humidum ponunt elementum, ex quorum admiſtione ſubſtantia corporum conſtat: Mercurium, verbum eſſe tradunt, per quod ſui doctrina confertur: Junonem, pudicitiam: Minervam, fortitudinem: Venerem, libidinem dicunt: Paridem ſenſum. Si ergo, ajunt, accidat in homine, barbarum eſſe, & imperitum ſenſum, & rectum judicium neſcientem, ſpretâ pudicitiâ & virtute, libidini palmam, quod eſt malum, dabit: per quod non ſolùm ſibi, ſed & civibus & univerſæ genti ſubverſio & pernicies aderit. Hæc ergo licèt illis componere ex qualibet materia viſum ſit, tamen aptari ad omnem hominem poſſunt: quia ſi quis paſtoralem & ruſticum atque imperitum habeat ſenſum, nec velit erudiri, ubi corporis calor de libidinis ſuavitate ſuggeſſerit; continuò ſpretis ſtudiorum virtutibus, & ſcientiæ bonis, ad voluptates corporum animum confert. Et hinc eſt, unde impacata bella conſurgunt, urbes ruunt, patriæ concidunt; ſicut & Paris, raptâ Helenâ, ad mutuum Græcos & Barbaros armavit exitium. Hæc Niceta de allegoriis gentilium tranſlatis & transferendis ad verum ſenſum. Quæ cùm audiſſet Petrus, ne in lege Dei ſimile quid contingeret, & ſacras ac divinas literas ſuo ſenſu ſinguli interpretarentur; ſequenti doctrinâ Clementem, Nicetam, & Aquilam voluit erudire: *Et Petrus collaudans proſecutionem ejus, ait; Multas, ut video, ingenioſi homines, ex his quæ legunt veriſimilitudines capiunt: & ideo diligenter obſervandum eſt, ut lex Dei cùm legitur, non ſecundùm proprii ingenii intelligentiam legatur. Sunt enim multa verba in Scripturis divinis, quæ poſſunt trahi ad ſuum ſenſum, quem ſibi unuſquiſque ſponte præſumpſit: quod fieri non oportet. Non enim ſenſum quem extrinſecus attuleris, alienum & extraneum debes quærere, quem ex Scripturarum auctoritate confirmes, ſed ex ipſis Scripturis ſenſum capere veritatis: & ideò oportet ab eo intelligentiam diſcere Scripturarum, qui eam à majoribus ſecundùm veritatem ſibi traditam ſervat; ut & ipſe poſſit ea quæ rectè ſuſcepit, competenter adſerere. Cùm enim ex divinis Scripturis integram quis ſuſceperit & firmam regulam veritatis, abſurdum non erit, ſi aliquid etiam ex eruditione communi, ac de liberalibus ſtudiis, quæ fortè in pueritia attigit, ad aſſertionem veri dogmatis conferat: ita tamen, ubi vera didicit, falſa & ſimulata declinet. Et cùm hæc dixiſſet, ad patrem noſtrum reſpiciens ait: Tu ergo, ſenex, ſiquidem ſaluti animæ tuæ conſulis, ut cùm corpore fuerit reſoluta, pro brevi hac converſione requiem inveniat ſempiternam, require de quibuſvis, & conſule, ut poſſis, ſi quid in te eſt dubitationis, abjicere: incertum enim eſt etiam juvenibus vitæ tempus, ſenibus autem jam nec incertum eſt: non enim dubitatur, quin quantumcumque eſt, quod putatur ſupereſſe, breve ſit: & ideo tam juvenes quàm ſenes oportet de converſione & pœnitentia valdè eſſe ſolicitos, & ſatagere, ut de reliquo ornent animam ſuam ornamentis digniſſimis; id eſt dogmatibus veritatis, decore pudicitiæ, ſplendore juſtitiæ, candore pietatis, aliiſq; omnibus quibus comptam decet eſſe rationabilem mentem.* Cùm ergo hæc omnia, quæ in dicta Epiſt. V. Clementis exſtat ex diverſis fragmentis libri X. Recognitionum eruta ſint, ut vidiſti; conſtat ſanè, eam ab hæretico quodam contextam eſſe, idque ſatis inſulsè; cùm agens de communi vita, miſceat ſtatim reliqua de interpretatione Scripturæ ſacræ, quæ diverſo propoſito docuerat D. Petrus, & retulerat B. Clemens, dum uterque de allegoriis deorum & interpretatione ſacræ Scripturæ tractaret. Ex quo conſequens erit, textum in c. *Relatum.* XXXVII. diſtinct. non Beato Clementi, ſed B. Petro tribui debere, ſi verum eſt, quæ ipſe Clemens dicto libro X. Recognitionum retulerat, D. Petrum docuiſſe.

Inde etiam nanti qui tam Mercurium inveniſſe ſe ſimuntur.

Hæc autem, Beatiſſime Pater, de Epiſtola Clementis tam longo ſunt à me repetita ſermone, ut oſtenderem, mœchiæ reatum (ut loquuntur Patres) quem ſæpe in hoc Concilio pœnis multis coërceri legimus, nullâ poſſe naturæ lege, aut Eccleſiæ decreto probari: neve hæretici ex Clementis loco illo (ut erat) difficili, anſam acciperent liberiùs in mulieres nuptas debacchandi. Hîc autem videre mihi videor, Opera omnia Clementis, quæ nulli dubium eſt, quin ſint pietatis plena, eruditione illuſtria, ſapientiâ referta, operam tuam, qui illius non ſolùm nomen tenes, ſed religionem & pietatem imitaris, expoſcere & expectare: ut ſentibus, qui ab hæreticis interſerti ſunt, perpurgata, eam deinque recipiant auctoritatem, quam divus illorum auctor, Catholicâ doctrinâ meruit, ſanctâ dignitate acquiſivit, & divino martyrio comparavit. Plures enim ejus Epiſtolæ nobis falsò obtruſæ non ejuſdem ſunt apud pios & doctos ponderis. Meminiſti enim (ſat ſcio) in Canone Apoſtolorum ultimo duas tantùm Epiſtolas Clementis referri: quas ſolas recenſuit Damaſus[e]. Euſebius[f] unam tantùm ad Corinthios illius agnoſcit, & aliam ad Hebræos; nec plurium meminit. Illam autem, quæ ſub Romanæ Eccleſiæ perſona ad Corinthiorum Eccleſiam direxit, adhuc non extare certum eſt, etſi dixerit Euſebius illam omnium Eccleſiarum conſenſu approbatam, & ex ſententia Egeſippi eam tanti habitam à Corinthiis, ut Dominicis diebus ſemper in Eccleſia legeretur. De ea D. Irenæus[g]. *Sub hoc Clemente* (inquit) *diſſenſione non modica inter eos qui Corinthi erant fratres, factâ, ſcripſit quæ eſt Romæ Eccleſia potentiſſimas literas Corinthiis, ad pacem illos eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuncians, quam in recenti ab Apoſtolis receperant, traditionem.* De eadem meminit Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in eo Opere, quod de libris à ſe lectis compoſuit, & *Bibliothecam* appellavit. Epiſtolas duas Clementis ait ſe legiſſe, unam ad Corinthios, aliam ad Jacobum fratrem Domini. Floruit is ante ſeptingentos annos. Multa ex eadem Epiſtola tranſtulit iiſdem verbis, variis in locis Clemens Alexandrinus[h]. De eadem meminit Divus Hieronymus[i], nonnulla ex ea referens: quam fortaſſe indicavit & intellexit Concilium Laodicenum[k], dum de Clementis unica tantùm Epiſtola mentionem facit; reliquas non omiſſurum, ſi exſtarent. Sed nec eam certò fuiſſe Clementis conſtat. nam contextam ex verbis & ſententia Epiſtolæ Paulli ad Hebræos

e Damaſ. in vita Clementis.
f Euſeb. Eccleſ. hiſtor. lib. 3. c. 32. 37. & 38.
g Irenæus lib. 3. adverſ. hæreſ.
h Clem. Alexan. in ſtromat. lib. 4. & l. 6.
i D. Hieron. in Catalogo, & in comment. 52. c. 95.
k Conc. Laodicen. c. 6.

brœos

bræos accepimus. ſed an Clemens, an verò Lucas tranſtulerit, incertum Euſebio [l] & Nicephoro [m]. Quâ ratione Dionyſius Exiguus, Ferrandus Diaconus, & Creſconius, antiqui Decretalium Epiſtolarum collectores, non à Clementis, ſed à Siricii Papæ Epiſtolis initium fecerunt, in Canonum & Epiſtolarum collectionibus. Agnoſcis etiam hos libros Recognitionum (quos alii *circuitus*, alii *periodos Petri* nuncupârunt) ab Ebionæis fuiſſe corruptos, ut prodidit Divus Epiphanius [n] qui ipſum Clementem refert ſæpe ſuiſſe conqueſtum, quòd eos libros illi depravâſſent. Tam antiqua eſt hujus criminis querela. *Utuntur autem* (ait ille) *& aliis libris, nimirum circuitionibus Petri appellatis, per Clementem ſcriptis, multa corrumpentes in ipſis, & pauca vera relinquentes, velut ipſe Clemens omnes per omnia redarguit in Epiſtolis Encyclicis, quæ in ſanctis Eccleſiis leguntur.* Id ipſum teſtatur Ruffinus [o] & D. Hieronymus [p], docens eos etiam eſſe depravatos ab Arianis, ſeu Eunomianis. Et alibi [q] ait: *Poſtquam diſcipulus Chriſti factus eſt Petrus, ſocrum ejus legimus; uxorem ejus non legimus. Clementis enim* (inquit) *periodi, quæ ſcilicet de uxore Petri narrant, apocryphæ.* Quare eos libros ut apocryphos rejecit Divus Athanaſius [r], Philaſtrius [s], & Photius [t] Patriarcha Conſtantinopolitanus. Et (quod majoris adhuc momenti eſt) Gelaſius Papa in Synodo Romana, & Leo nonus contra Epiſtolam Nicetæ Abbatis, & ejus nomine Humbertus ejus legatus, affirmans, antiquos etiam Patres illos ut apocryphos rejeciſſe. quod tradidit Synodus Nicæna II. [u] & anteà Euſebius [x]. *Iam verò* (inquit) *quidam alia item opera, verboſa illa quidem & prolixa, heri propè & nudiuſtertius, perinde quaſi illius eſſent, introduxerunt; quæ quidem diſputationes Petri & Appionis continent: quorum apud veteres nulla omnino fit mentio. Nam puram illam, & ſinceram Apoſtolicæ orthodoxæ doctrinæ notam minimè retinent.* Conſtitutionibus Apoſtolicis ejuſdem Clementis quædam à pietate Chriſtiana maximè aliena inſerta fuiſſe ab hæreticis, ſexta Synodus [y] refert. De illis etiam quoſdam ſuo tempore dubitâſſe recenſet D. Epiphanius [z]. Inter apocrypha antea retulit Euſebius.

Sed ut revertatur tandem eò unde deflexit oratio, ſi quæratur, quare de tribus tantùm criminibus meminerint Patres Hiſpani in hoc Canone, & cum idololatria, homicidium, & mœchiam conjunxerint; duplex occurrit ratio. Prior, ut Apoſtolos imitarentur, à quibus in Concilio Hieroſolymitano ob Gentiles tria ſpeciatim interdicta legimus apud Lucã: *Abſtinete ab idolothytis* [a], *ſanguine, & fornicatione.* quem locum ſic intellexit Tertullianus [b]. *Cùm primùm innotuit* (inquit) *Evangelium, & vetera concuſſit, ut de legis retinendæ nec ſtatu diſceptaretur, primam hanc regulam de auctoritate Spiritus ſancti Apoſtoli emittunt ad eos qui jam ex nationibus allegi cœperant* [c]. *Viſum eſt* (inquiunt) *Spiritui ſancto, & nobis, nullum ampliùs vobis adjicere pondus, quàm eorum à quibus neceſſe eſt abſtineri, à ſacrificiis, & à fornicatione, & ſanguine. A quibus obſervando rectè agitis, vectante vos Spiritu ſancto. Sufficit & hîc ſervatum eſſe mœchiæ & fornicationi locum honoris ſui inter idololatriam & homicidium. Interdictum enim ſanguinis multò magis humani intelligemus. Porrò qualia videri volunt Apoſtoli crimina, quæ ſola in obſervatione de lege priſtina excerpunt, quæ ſola neceſſariò abſtinenda præſcribunt. Non quòd alia permittant, ſed quod hæc ſola præponant utique non remiſſibilia, qui ethnicorum cauſſâ cætera legis onera remiſſibilia fecerunt.* Tria enim hæc crimina, mœchiæ, idololatriæ, & homicidii, unà in Scripturis damnari probat idem Tertullianus [d]. Eadem conjunxit Divus Leo [e] Papa primus Ruſtico Narbonenſi reſcribens. *Qui convivio* (ait) *ſolo Gentilium, & eſcis immolatitiis uſi ſunt, poſſunt jejuniis & manuum impoſitione purgari, & deinceps ab idolothytis abſtinentes, ſacramentorum Chriſti poſſunt eſſe participes. ſi autem aut idola adoravere, aut homicidiis, vel fornicationibus contaminati ſunt, ad communionem eos niſi per pœnitentiam publicam non oportet admitti.*

Poſterior cauſſa eſt, ut oſtenderent Chriſtianos longiſſimè ab his criminibus abeſſe, quæ falſo impoſturæ nomine Gentes nobis olim objiciebant, ut idem Tertullianus [f] refert. *Sed illud* (inquit) *ſolum expectatur, quod odio publico neceſſarium eſt, confeſſio nominis, & non examinatio criminis, quando ſi de alio nocente cognoſcitis, non ſtatim confeſſo eo, nomen homicidæ, vel ſacrilegi, vel publici hoſtis* (*ut de veſtris elogiis loquar*) *contenti ſitis ad pronunciandum.* Quæ crimina diluerunt eleganti & copioſo ſermone olim Arnobius [g], Lactantius [h], Athenagoras [i], & alii. Quâ forſan ratione, ad majorem eorum criminum deteſtationem ea ſolùm tria crimina excommunicatione punienda, quorundam opinio fuit, quam refert Divus Auguſtinus [k]. *Qui autem opinantur* (inquit) *cætera eleemoſynis facilè compenſari, tria tamen mortifera eſſe non dubitant excommunicatione punienda, donec pœnitentiâ humiliori ſanentur, impudicitiam, idololatriam, homicidium: neque nunc opus eſt quærere qualis ſit eorum iſta ſententia, utrum corrigenda, an approbanda, ne opus ſuſceptum mittamus in longum, propter eam quæſtionem quæ huic abſolvendæ minimè neceſſaria eſt: ſufficit enim, quia ſi omnia non ſunt admittenda ad Baptiſmi ſacramentum, inter hæc omnia eſt adulterium, unde iſta diſputatio mota.*

l Euſeb. lib. 3. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 32.
m Niceph. lib. 3. c. 18.
n Epiphan. hæreſ. 30.
o Ruffin. in apolog. pro Origene.
p D. Hieron. in apolog. adverſ. Ruffinum.
q Idem adverſ. Jovinian.
r Athanaſ. in ſynop.
s Philaſtrius de hæreſ.
t Photius in ſua Bibliotheca.
Refertur in c. ſan. Romana 19. diſt.
Ex Humbert.
Gratian. c. Clementis lib. 16. diſt.
u Secunda Synod. Nicæna action. 5. verb. Epiphan.
x Euſeb. lib. 3. Eccleſ. hiſt. c. 32.
y Sexta Synod. actio 2.
z D. Epiphan. lib. 3. contra Audianos. Euſeb. lib. 3. hiſt. Eccleſ. c. 19.
a Act. Apoſt. c. 15.
b Tertull. lib. de pudicitia. c. 12.
c Act. 15.
d Tertul. eod. lib. de pudicit. c. 4. 5. & 6.
e D. Leo. 1. in Epiſt. ad Ruſtic. Epiſcop. Narbonenſ. c. 19.
f Tertull. in apolog. adverſ. Gentes c. 2.
g Arnob. adverſus Gentes.
h Lactant. in divin. inſtit.
i Athenagor. in apolog. pro Chriſtianis.
k D. Auguſt. lib. de fide & oper. c. 19.

COMMENTARII NOVI.

Mœchiam & concubinatum omni ævo in Eccleſia fuiſſe prohibitum & damnatum, fusè probârunt Creſpelius in *Sum.* verb. *Concubinatus*, Germonius lib. 1. *Animadv.* P. Gregor. lib. 3. part. titul. 21. cap. 6. Bermundus integro tract. *de Concub.* Baſilius lib. 7. *de Matrim.* cap. 54. Spencæus *de Concub.* cap. 6. qui omnes agnoverunt difficultatem d. Can. XVII. Concil. Tolet. relati in d. cap. *Is qui* 4. & auctoritatis D. Iſidori conſcriptæ à Gratiano in cap. *Chriſtiano*

ſtiano 34.diſt. qui eà oppreſſi aſſeruerunt in illis locis permitti concubinatum ob aſſiduam hominum facilitatem tunc temporis in lapſu carnis. Et ita hanc Mendozæ interpretationem ſequuntur Duarenus ad tit. ff. *de inoffic. teſtam.* cap. 6. Hothomanus *de ſpuriis* cap.ult. Joan. Savarus in Not. ad Sidon.lib.4. ep.7. ſed perperam. nam ſcortatio, ſeu fornicaria conjunctio damnata fuit in hoc Concilio Illiberritano Can.3.7.14.31.47. & 64.& in ipſo Concilio Toletano ſtatutum legimus devotam peccantem non eſſe recipiendam in Eccleſia, niſi deſiſtat, & ei, cùm reſipuerit, decennii pœnitentiam eſſe injungendam cap. *Devota* 27.q. 1. immò & in ipſo Can. XVII. in princ. PP. eum qui concubinā habet, & ſimul uxorem à communione removent. Unde licèt eo tempore, ob numerum peccantium non ita acriter mœchi punirentur, ac ſæculo noſtri Concilii, tamen credi non poteſt PP. publica lege permiſiſſe concubinatum, cùm ita laxarentur habenæ laſciviæ tam inter clericos quàm laïcos. Quare omiſſa hac interpretatione, libenter adhæreo communi placito doctorum, qui accipiunt Canonem illum,& D.Iſidorum de concubinis,uxoribus videlicet, ſed non ſolenniter ductis, abſque dotalibus inſtrumentis, de quibus Euariſtus in cap. *Aliter* 30.quæſt.5. in illis verbis: *Aliter præſumpta, non coniugia eſſe, ſed contubernia.* Et addit: *Niſi propria voluntas ſuffragaverit, & vota ſuccurrerint legitima.* Reſpiciens ad uxores non legitimè ductas, quæ concubinæ dicebantur, & affectione uxores erant. De his concubinis, ideſt uxoribus non legitimè ductis, accipiunt tam Concilii Toletani Canonem, quàm D. Iſidori ſententiam poſt Gratianum in eadem diſt. §. *Concubina* Menoch. lib. 2. *de arbitr.*caſ.418.num.20. P. Gregor. lib. 10. *Syntagm.* cap. 1. in fin. Bellarm. tom. 1. *Controv.* lib. 2. *de Concil.* cap.8. Germon. lib.1. *Animad.*cap.11. Coquæus in Not. ad D. Auguſt. *de civit. Dei* lib. 16. cap. 33. Ritheruſius in Not. ad Salvian. *de guberu.* fol.177. Hugo Grotius *de jure bell* lib. 2. cap. 5. num.15. Pereſius ad tit.C. *de Concub.* concl.3. Gyronius ad tit. *de donat. inter.* in fin. Arias de Meſſa lib.3.*Var.* cap.38. Chopinus lib.1. *de jurisdict.* cap. 41. num.8. Epidius Hortenſius *de privileg. boneſt.* art.8.Baſil.lib.7. *de Matrim.* cap.54.num.6.Loaïſa in Not. ad illum Can. plures Theologi expoſitivi congeſti à Sherlogo tom. 3. in Cantica veſtig. 34. cap. 6. ſect. 1.fol. 405. Primarius Academiæ noſtræ præceptor meus jam in Regio gazæ Senatu fiſci patronus D. Franciſcus Sanctius in d. cap. aliter c. 6. Quorum interpretatio, ut rectiùs perpendatur, ſciendum eſt concubinam uxorem legitimam non eſſe, ſed eam imitari, ut ait Julianus anteceſſor in Novell. 18.cap.5. Quare concubinatus inæquale conjugium dicitur in l. 3. verſ. *Quod ſi alterutrum.* C. *de natural. liberis*, leg. 1. Cod. *de Collegiat.*lib.1.Impar matrimonium appellatur ab Apulejo lib. 5. Aſini aurei: *Impares nuptiæ, ac propterea in villis ſine teſtibus, aut patre non conſentiente facta,legitimæ non poſſunt videri.* Unde jure Quiritium concubina ab uxore dignitate tantùm ſecernitur & diſtinguitur in l. *Item* 49. §. *Parvi*, ff. *de legat.* Notârunt Cujac. ad tit. *de Concubinis*,& in Novell. 18. Merillus lib. 3. *Obſerv.* cap.16. Et quamvis pellicis nomen honeſtius eſſet quàm concubinæ apud Hebræos,apud Romanos tamen honeſtius erat concubinæ nomen l. *Maſſurius.* 144. ubi notârunt Fornerius & Gentil. ff. de V. S. Auguſtinus Gillius lib. 4. *Noct. Attic. cap.* 3. *Pellicem autem appellatam, probroſamq́; habitam, &c.*

Ex qua concubinatûs & matrimonii ſimilitudine colligitur in pluribus convenire concubinam cum uxore legitima, quas exæquationes, & differentias agnoverunt Cujac. lib. 5. *Obſerv.* cap. 6.& ad Pandect. in l. *Cum tabul.* 1. §. *Quoniam ſtuprum.* ff. *De his,quæ ut indig.* Baſil. Legion. d. c. 54. Germon.d. cap. 11. Arias de Meſſa lib. 3. *Variar.* cap. 38. & 39. Ex quibus nonnullas referam. Primò conveniunt concubinæ, de quibus agimus, cum uxoribus: quia ſicut nemo duas uxores eodem tempore poteſt habere, ita nec duas concubinas. l. *Eum qui* 18.C. ad l. Jul.*de adult.* l.2. Cod. *de inceſt. nupt.* Immò neque concubinam vivente uxore l. *Ex ea* 121. §. *Mulier.* ff. de V. O. l. unic. Cod. *de Concub.*lib.3.Cod. commun. *de Manumiſ.* D. Ignatius in Epiſt. ad Antiochen. *Uni una, non plures ſimul datæ ſunt, uni in conditione omni*, Arnobius lib. 4. *adverſ. gent.* Caſſiodorus lib. 9. *Variar.* cap. 18. Secundò, quemadmodum teſtatio in nuptiis fiebat, ſcilicet uxorem duci liberorum procreandorum cauſsâ. l. *Si is qui te* 13. Cod. *de Poſtlimin. reverſ.* cap. 13. quæſt. 5. Hothoman. *de ritu nuptiar.* cap. 3. ita in concubinatu liberæ & honeſtæ mulieris. l. 3. ff. *de Concubin.* Hothoman. ubi ſuprà cap. 22. Fabr. lib. 3. *Conject.* cap. 14. Petrus Gregor. lib. 9. *Syntagm.* cap. 5. num. 35. Tertiò, ſicut uxor ex lege Julia *de adulter.* accuſari poteſt, ita & concubina, licèt non jure mariti, ſaltem jure extraneæ. l. *Si uxor* 3. ff. ad legem Jul. *de adult.* quam exponit Arias de Meſſa d.cap. 38. num. 18. Quartò, quemadmodum quæ patrono nupſit, ſi invito eo divertit, cum alio nuptias contrahere non poteſt, l.unic. ff. *Unde liberi*. l. *in eo* 45. ff. *de ritu nuptiar* l. ultim. ff. *de divort.* ita & quum in concubinatu patroni fuit. l. 1. ff. *de Concubin.* quam contra Gothofred. rectè explicant Hothoman. de V. I. verb. *Concubinarium*. Briſſon. *de ritu nuptiar.* pag. 39. Arias de Meſſa d. cap. 38. num.28. Qui utiliter obſervant circa libertam in concubinatu patroni commorantem, quòd quemadmodum matrimonium cum liberta contractum furore ſuperveniente non diſſolvitur, l. 4. ff. *de divort.* l.*Si cum dotem* 22.§. *Si maritus.*ff. *ſolut.matrim.*ita nec concubinatus. l. 2.ff. *de Concubin.* Item quòd ſicut patronus aliam uxorem ducendo libertam dimittit, ita & concubinā aſſumendo. l. ult. in fine, ff. ad l. Jul. *de adult.* Connan. lib. 8. *Comment.* c. 13. num.4. Hothomanus ubi ſuprà, verb. *Concubina*. Et ſicut à liberta ſibi nupta operas exigere non poteſt durante conjugio, l. *Liberta*, 8. l.*Placet*, 14. ff. *de oper. libert.* ita nec à concubina. l. *Liberta* 46. ff. eod. tit. Tandem ſicut in legato eorum,quæ uxoris cauſsâ parata ſunt, prioris uxoris cauſsâ parata,& poſteriori tradita continetur.l. *Si qui earum*, 47. ff. *de legat.* 3. ita ſimiliter in concubina. l. *Qui concubinam* 79. l. *Item* 49. §. *Parvi*, ff. *de legat.* 3. illuſtrat Schifordeg.lib.3.tractat.25. quæſt. 3. Alias concubinatus & matrimonii exæquationes congeſ-

ſerunt

ſeruht Faber *in juriſprudent.* tit.9.princ. 7. illat. 1. Cujac. lib. 33. qq. Papin. in l. *Mulierem* 14. ff. *De his quæ ut indign.* & lib. 8. reſp. in dict. l. *Cum tabulis* 16. §. *Quoniam.* & lib. 10. in l. *Ex ea parte*. §. *Mulier.* ff. de V. O. & lib. 27. in l. *Donationes* 13. ff. *de donat.* & ad tit. Cod. *de Concubin.* Connan. dict. cap. 13. Pinellus lib. 2. *Selectarum* cap. 18.

Sed licèt in his & aliis conveniant concubinæ cum uxoribus, in pluribus tamen rebus & caſibus differunt. ſiquidem reverâ jure civili Romanorum alia erat uxor, alia verò concubina, in qua licèt affectus daretur, non tamen uſu, farre, aut coëmptione ducebatur. Unde alia eſt uxor, alia concubina, cap. *Non omnis*. 13. 32. quæſt. 2. Leo epiſt. 92. ad Ruſtic. cap. 4. Differunt inter ſe primò delectu, Paul. lib. 2. ſent. tit. 20. ideſt, animi deſtinatione. l. penult. ff. *de Concub.* Notârunt Cujac. ad eumdem locum Paulli, & lib. 12. Reſpp. Papin. in l. *Donationes* 31. ff. *de donat.* Hothomanus *de ritu nuptiar.* cap. 22. *& dignitate*. l. item 49. §. *Patrui*, ff. *de legat.* 3. quæ præcipuè conſiſtebat in nominibus matronæ, dominæ, matrisfamilias, quibus uxores vocabantur, honorabantur. l. *Titio* 19. §. 1. ff. *de annuis legat.* cùm concubina his nominibus non decoraretur. l. *Probrum* 41. ff. *de ritu nupt.* l. *Si uxor* 1. ff. ad l. Jul. *de adult.* Notavit Cujac. lib. 2. *Obſerv.* cap. 18. & ad tit. C. *de Concub.* facit D. Auguſtinus relatus in cap. *Dicat* 32. qu. 4. in illis verbis: *Mereatur & nomen uxoris, præſta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne adulter ſis potiùs quàm maritus*. Quare apud Romanos reverâ, & effectu alia erat uxor, alia concubina; in antiquis verò Eccleſiæ Canonibus mulier injuſtè ducta ſine ſolennitatibus conjugii reverâ uxor erat, ſed dicebatur concubina, de quibus uxoribus injuſtis agitur in dicto cap. *Chriſtiano*, dicto cap. *Is qui*. & Can. XVII. Apoſt. relato in cap. 1. 33. diſt. quem ita de illegitimis nuptiis acceperunt PP. ſextæ Synodi Trull. Can. III. ubi cùm in verſ. *Qui vero*, clerico ad ſecundas nuptias tranſeunti ſuſpenſio indiceretur, & in verſ. *Cæterùm*, eadem ſuſpenſio, licèt ad brevius tempus, imponeretur ei, qui viduam uxorem duxit, vel illegitimis nuptiis adhæſit, concluditur, ita reſtitui & inſtaurari Can. XVII. Apoſt. relatum in dicto cap. 1. 33. diſtinct. Intellexerunt ergo PP. in verſ. *Qui verò nuptiarum*, verum & legitimum matrimonium, in verſ. *Cæterùm*, illegitimas nuptas, quas concubinatum vocârunt: non tamen inde inferas, ut fecit Baſilius *de Matrim.* dicto cap. 57. in priſcis Eccleſiæ Canonibus ſemper concubinam accipi pro injuſta uxore; contrarium enim verius eſt, videlicet plerumque concubinas accipi pro ſolutis & inhoneſtis contubernalibus, ut in cap. *Dicat* 32. quæſt. 4. cap. *Ancillam*, cap. *Non omnis* 32. quæſt. 2. & aliis auctoritatibus, in quibus concubinarios amplexus Eccleſia improbavit, ſeveraque ultione compeſcuit, quas congerunt Claudius Spencæus *De bono contin.* lib. 2. cap. 6. Germon. lib. 1. *Animad.* cap. 11.

Huic perdoctæ interpretationi Epiſtolæ Clementis libet alias addere, quas à præceptoribus in maximo Salmanticenſi Athenæo accepi. D. Petrus Baio-royo in cap. Quintavallis, nu. 68. *De jure jur.* affirmavit D. Clementem tantùm aſſerere communes eſſe uxores non quoad uſum, ſed quoad obſequium. Sæpè laudatus, licèt nunquam ſatis laudandus D. Franciſcus Randoli, in dicto cap. *Aliter*, cap. 1. num. 6. docet Clementem in ea Epiſt. ſuadere intendere omnia debere eſſe communia, ad quam ſententiam adſtruendam tam divinis, quàm humanis literis contexuit Epiſtolam ſuam, & tandem referens cujuſdam ſapientiſſimi viri apud Græcos, hoc eſt Platonis, ſenſum (qui promiſcuum uxorum uſum in ſua Republica permiſit) ait omnia eſſe debere amicorum. *In omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges* (in illa videlicet Platonis Republica) ſed hæc verba non ad approbandam ſimilem uxorum communionem refert D. Clemens, ſed ad adſtruendam ſuam ſententiam argumento formato à majori. Fuerunt enim aliquæ barbaræ nationes, apud quas communio uxorum vigebat, quas referunt Alexand. ab Alexan. lib. 1. *Dier. genial.* cap. 24. Stobæus ſerm. 42. Polyd. Virgil. *de invent. rer.* lib. 1. cap. 4. Roman tom. 2. *Reip. gentil.* lib. 3. cap. 11. Lactantius lib. 3. *Inſtit.* cap. 21. inter quas refertur Platonis Reſpublica, ut tradunt Tiraquell. in l. 7. *Connub.* num. 38. Baronius anno XLIII. Unde ut D. Clemens adſtrueret ſententiam ſuam, videlicet apud fideles juxta Catholicam charitatem omnia debere eſſe communia, adducit Platonis doctrinam, non ut eam probet, eam enim communionem uxorum, ut probrum naturæ, & juri divino contrariam Eccleſiæ PP. abhorruerunt. D. Chryſoſtomus Hom. 1. in Joan. Epiph. lib. 2. cap. 32. Tertull. in *Apolog.* cap. 39. Juſt. in Orat. ad Ant. Minut. in *Octav.* GONZALEZ.

C A N O N III.

De eiſdem ſi idolis tantùm munus dederint.

Item flamines qui non immolaverint, ſed munus tantùm dederint, eo quòd ſe à funeſtis abſtinuerint ſacrificiis, placuit in fine præſtari eis communionem: factâ tamen legitimâ pœnitentiâ. Item ipſi, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati, placuit, ulteriùs eis non eſſe dandam communionem, ne luſiſſe de Dominica communione videantur.

CAPUT

CAPUT NONUM.

Qui olim ſacrificati *dicerentur*, *qui* libellatici.

POSTQUAM egerunt Epiſcopi de *ſacrificatis*, in duobus Canonibus præcedentibus (vocabant olim *ſacrificatos*, eos qui ſacrificium deorum vel agebant, vel quoquomodo juvabant) nunc agunt de *libellaticis*, de his videlicet, qui ut non cogerentur ſacrificare, munus dabant, eo pretio vitæ & idololatriæ exterioris periculum & infamiam redimentes, & Chriſtianiſmi profeſſionem quodammodo confuſione abnegantes. Pro munere autem libellos expoſcebant, vel ipſi, vel alii eorum nomine à Magiſtratibus, ut his velut ſecuritatis præſidio muniti, à ſatellitum ſe audacia furoreque defenderent. Horum autem libellorum formulam quam illi obſignabant, expreſſam nobis reliquit D. Cyprianus [l] ad Antonianum: *Ego priùs legeram, & Epiſcopo tractante cognoveram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulacra ſervum Dei adorare debere: & icircò ne hoc facerem, quod non licebat; cùm occaſio libelli fuiſſet oblata, ad magiſtratum vel veni, vel alio eunte mandavi: Chriſtianum me eſſe, ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non poſſe, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam.*

l D. Cyprian. Ep. 52. ad Antonian. cap. 4.

Hos autem libellaticos notâ turpitudinis inuſtos teſtatur idem Cyprianus, quòd cum vitæ periculo fidem ſemel ſuſceptam conſtanter non profiterentur. *Nunc tamen* (inquit) *etiam iſte qui libello maculatus eſt, poſtea quàm nobis admonentibus didicit, nec hoc ſe facere debuiſſe, & ſi manus pura ſit, & eos ejus feralis cibi contagia nulla polluerint, conſcientiam tamen ejus eſſe pollutam: flet auditis nobis, & lamentatur, & quod deliquerit nunc admonetur; & non tam crimine, quam errore deceptus, quòd jam de cætero inſtructus & paratus ſit, conteſtatur.* Idem: [m] *Nec ſibi* (inquit) *quo minùs agant pœnitentiam, blandiantur, qui & ſi nefandis ſacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conſcientiam polluerunt. Et illa profeſſio denegantis, conteſtatio eſt Chriſtiani quod fuerat abnuentis: feciſſe dixit, quidquid alius faciendo commiſit. Cumque ſcriptum ſit:* [o] Non poteſtis duobus dominis ſervire, *ſervivit ſæculari domino, obtemperavit ejus edicto; magis obaudivit humano imperio, quàm Deo. Viderit, an timore, vel dedecore, vel crimine apud homines publicaverit quod admiſit: Deum tamen judicem ſubterfugere & vitare non poterit; cùm dicat Spiritus ſanctus in Pſalmis* [p]: Quod eſt imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. *Et iterum* [q]: Homo videt in facie, Deus autem in corde. *Ipſe quoque Dominus præmoneat & præſtruat dicens* [r]: Et ſcient omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renis & cordis. *Perſpicit ille abdita & ſecreta, atque occulta conſiderat. Nec Dei oculos poteſt aliquis evadere dicentis:* [s] Ego Deus approximans, & non Deus à longinquo: ſi abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non videbo eum? Nonne cœlum & terram ego impleo? *Videt ille corda & pectora ſingulorum, & judicaturus eſt non tantùm de factis, ſed & de verbis, & de cogitationibus noſtris: omnium mentes voluntateſque conceptas in ipſis adhuc clauſi pectoris latebris intuetur. Denique quanto & fide majores & timore meliores ſunt, qui quamvis nullo ſacrificii aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentes, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, parvis licèt & modicis vulneribus, exquirunt* [t] *ſcientes ſcriptum eſſe:* Deus non deridetur. *Deriderì & circumveniri Deus non poteſt, nec aſtutiâ aliquâ fallente deludi. Plus immò delinquit, qui ſecundùm hominem, Deum cogitans, evadere ſe pœnam criminis credit, ſi non palam crimen admiſit. Chriſtus in præceptis ſuis dicit:* Qui confeſſus me fuerit, confitebitur eum filius hominis. *Et Chriſtianum ſe putat, qui Chriſtianus eſſe confunditur, aut veretur? quomodo poteſt eſſe cum Chriſto, qui ad Chriſtum pertinere aut erubeſcit, aut metuit?* Eandem libellorum oblatorum turpitudinem ad evitandum periculum vitæ & ſacrificii faciendi notant & exaggerant Presbyteri & Diaconi Romæ conſiſtentes ſcribentes ad Cyprianum. [t] *Hoc nos* (ajunt) *non falsò dicere ſuperiores noſtræ literæ probaverunt, in quibus vobis ſententiam noſtram dilucida expoſitione protulimus adverſus eos, qui ſe ipſos infideles illicitâ nefariorum libellorum profeſſione prodiderant, quaſi evaſuri irretientes illos diaboli laqueos viderentur, quo non minus quàm ſi ad nefarias aras acceſſiſſent, hoc ipſo quòd ipſum conteſtati fuerant, tenerentur.* Quare quemadmodum *ſacrificati* à Martyribus literas confeſſorias expoſcebant, ut ſua interceſſione à pœnis idololatriæ ab Epiſcopis abſolverentur; ſic etiam & hi *libellatici*, ut idem Cyprianus [u] teſtatur: *Item cùm comperiſſem eos qui ſacrilegis contactibus manus ſuas atque ora maculâſſent, vel nefandis libellis nihilominus conſcientiâ polluiſſent, exambire ad Martyres paſſim, Confeſſores quoque importuna & gratioſa deprecatione corrumpere, ut ſine ullo diſcrimine atque examine ſingulorum, darentur quotidie libellorum millia contra Evangelii legem.* Hujus autem turpitudinis libellaticorum rationem propriis depinxit coloribus Tertullianus [x]: *Sed, quod meum eſt* (inquit) *fugio, ne peream ſi negavero. Illius eſt, ſi voluerit, etiam fugientem me reducere in medium. Hoc mihi priùs reſponde: certus es te negaturum, ſi non fugeris, an incertus? Si enim certus, jam negâſti: quia præſumendo te negaturum, id deſpopondiſti, de quo præſumpſiſti; & vanè jam fugis ne neges, qui ſi negaturus es, jam negâſti. Si verò incertus es, cur non ex æqualitate incerti metus inter utrumque eventum, etiam confiteri te poſſe præſumis, & ſalvum magis fieri quominùs fugias; ſicut negaturum te præſumis, ut fugias. Jam nunc aut in nobis eſt utrumque, aut totum in Deo. Si in nobis eſt confiteri aut negare,*

m Idem lib. de lapſis cap. 11.

o Matth. 6.

p Pſal. 138.

q 1. Reg. 13.

r Apoc. 2.

s Hierem. 23.

Vide Confeſſionem Sacramentalem tempore S. Cypr.

t Galat. 6.

Marc. 8.

t Extat inter Ep. Cypr. n. 31. c. 2.

u Cyprian. ep. 15. ad Presb. & Diac. Romæ conſiſt.

x Tertull. lib. de fuga ad Fabium cap. 5.

cur non id præſumimus quod eſt melius, id eſt, confeſſuros nos? niſi ſi vis confiteri, pati non vis. Nolle au-
tem confiteri, negare eſt. Si verò in Deo totum eſt, cur non totum relinquimus arbitrio ejus? agnoſcentes
virtutem & poteſtatem, quod poſſit nos ſicut fugientes reducere in medium, ita & non fugientes, immo &
in medio populo converſantes obumbrare. Quale eſt, ut ad fugiendum, Deo honorem reddas, qui poſſit te
etiam fugientem producere in medium: ad conteſtandum autem inhonores illum, deſperans potentiam prote-
ctionis ab illo? Quare non magis ex hac parte conſtantiæ & fiduciæ in Deum, dicis: Ego quod meum eſt, fa-
cio: non diſcedo. Deus ſi voluerit, ipſe me proteget. Hoc potius noſtrum eſt, ſtare ſub Dei arbitrio, quàm
fugere ſub noſtro. Rutilius ſanctiſſimus martyr, quum toties fugiſſet perſecutionem de loco in locum, etiam
periculum (ut putabat) nummis redemiſſet, poſt totam ſecuritatem, quam ſibi proſpexerat; ex inopinato
apprehenſus, & Præſidi oblatus, tormentis diſſipatus (credo pro fugæ caſtigatione) dehinc ignibus datus,
paſſionem quam vitârat, miſericordiæ Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonſtrare hoc docu-
mento, quam fugiendum non eſſe; quia nihil fuga proſit, ſi Deus nolit? Sed elegantiùs, copioſiùs, & ma-
y Idem c. 12. & 13. gis ad rem idem auctor [y]: *Porro (ait) qui quærit, an perſecutio fugienda ſit, ſequentem quoque jam pro-*
ſpiciat neceſſe eſt: an ſi fugienda non eſt, redimenda certè ſit. Ultrò igitur & de hoc tibi ſuggeram, defi-
niens perſecutionem, quam conſtat non eſſe fugiendam, proinde nec redimendam. Pretium intereſt. Cæte-
rùm ſicut fuga redemptio gratuita eſt, ita redemptio nummaria fuga eſt. Certè & hujus timiditatis conſi-
lium eſt. Quod times, redimis: ergo fugis. Pedibus ſtetiſti, cucurriſti nummis. Hoc ipſum quod ſtetiſti ex
redemptione, fugiſti. Ut autem redimas hominem tuum nummis, quem ſanguine ſuo redemit Chriſtus,
z Roman. 8. *quàm indignum Deo & diſpoſitioni ejus, [z] qui filio ſuo non pepercit pro te, ut fieret maledictum pro nobis;*
a Galat. 3. *quia [a] maledictus, qui pependerit in ligno: qui [b] tanquam ovis ad victimam ductus eſt, & tanquam agnus*
b Eſai. 53. *ante tondentem, ſic non aperuit os; ſed poſuit dorſum ſuum en flagella, maxillas autem in palmas, & faciem*
c Philipp. 2. *non avertit à ſputaminibus, & inter iniquos deputatus eſt, & [c] traditus in mortem, mortem autem crucis.*
Totum hoc ut nos à peccatis lucraretur. Sol ceſſit diem emptionis noſtræ. Apud inferos emancipatio noſtra
d Pſalm. 23. *eſt, & ſtipulatio noſtra in cælis. [d] Sublevatæ ſunt portæ ſempiternæ, ut introiret Rex gloriæ, Dominus vir-*
tutum, hominem de terris, immo ab inferis, mercatus in cælos. Quis eſt nunc qui adverſus illum relucta-
e 1. Corinth. 6. *tur [e] immo depretiat, & mercedem ejus tam magno comparatam, pretioſiſſimo ſcilicet ſanguine, commacu-*
culat? Jam ergo melius fugere quàm fieri viliorem, ſi non tanto ſibi conſtabit homo, quanti conſtitit Domino:
f Epheſ. 6. *& Dominus quidem illum redemit [f] ab angelis munditenentibus poteſtatibus, à ſpiritalibus nequitiæ, à tene-*
bris hujus ævi, à judicio æterno, à morte perpetua. Tu autem pro eo paſciſceris cum delatore, vel milite, vel
furunculo aliquo præſide, ſub tunica & ſinu (quod ajunt) ut furtivo quem coram toto mundo Chriſtus emit,
immo & manumiſit. Hunc ergo liberum pretio æſtimabis, & pretio poſſidebis, niſi eodem; quanto (ut dixi-
mus) Domino conſtitit, ſanguine ſuo ſcilicet? Ut quid ergo de homine Chriſtum redimis in homine, in quo
1. Corinth. 8. *Chriſtus eſt? Non aliter & Simon facere tentavit, quum pecuniam Apoſtolis obtulit pro ſpiritu Chriſti. Au-*
Actor. 8. *diet ergo & iſte qui ſe redimens, Chriſti ſpiritum redemit: Pecunia tua tecum ſit in interitum; quoniam*
gratiam Dei pretio conſequendam putâſti. Quis tamen abnegatorem ſpernat? Quid enim dicit ille concuſſor?
Da mihi pecuniam. Certè ne eum tradat. ſiquidem non aliud venditat, quàm quod præſtaturus eſt præmio
tuo. Cùm das, utique ne tradaris voluiſti. Non traditus autem, traduci habebas? ergo dum nolendo tradi,
non vis traduci, volendo negâſti, quod te eſſe traduci noluiſti. Immo, inquis, dum nolo traduci quod ſum,
confeſſus id eſſe, quod nolo traduci, id eſt, Chriſtianum. Potes itaque te martyrem vindicare? conſtanter
oſtendiſſe Chriſtum? Redimens, non oſtendiſti. Apud unum ſi fortè confeſſus es, ergo & apud plures nolendo
Matth. 5. *confiteri, negâſti. Ipſa ſalus indicabit hominem excidiſſe, dum evadit. Excidit ergo qui maluit evaſiſſe.*
Negatio eſt etiam martyrii recuſatio, Chriſtianus pecuniâ ſalvus eſt: & in hoc nummos habet ne patiatur, dum
Matth. 6. *adverſus Deum erit dives. At enim Chriſtus ſanguine fuit dives pro illo. Felices itaque pauperes, quia il-*
Actor. 4. & 5. *lorum eſt* (inquit) *regnum cælorum; qui animam ſolum in confiſcato habent. Si non poſſumus Deo ſervire*
1. ad Tim. 2. & 4. *& Mammonæ, poſſumus & à Deo redimi & Mammona? Quis enim magis ſerviet Mammonæ, quàm quem*
Actor. 18. *Mammonas redemit? Poſtremò quo exemplo uteris in redemptionem traditionis? Apoſtoli perſecutionibus*
agitatè, quando ſe pecuniâ tractantes liberârunt? quæ illis utique non deerat, ex prædiorum pretiis ad pedes
eorum depoſitis, certè multis locupletibus credentibus viris ac fœminis, qui his etiam refrigeria ſubmini-
Actor. 5. & 7. *ſtrabant. Quando Oneſiphorus, aut Aquila, aut Stephanus, hoc modo eis in perſecutione ſuccurrerunt? Paul-*
Actor. 24. *lus quidem, cùm Felix Præſes pecunias accepturum ſe pro eo à diſcipulis ſperâſſet, de quo & ipſe in ſecreto tra-*
ctavit cum ipſo, neque ipſe pro ſe, neque diſcipuli pro eo numeraverunt. Illi utique diſcipuli, qui flentes quod
Hieroſolymam tendere perſeveraret, & perſecutiones prædicatas illic non præcaveret, poſtremò inquiunt:
Actor. 21. Fiat voluntas Dei. *Quæ iſta voluntas? utique ut pateretur pro nomine Domini, non ut redimeretur. Opor-*
tet enim, quomodo Chriſtus animam ſuam poſuit pro nobis, ita fieri pro eo & à nobis; nec tantùm pro illo,
1. Joan. 3. *immo etiam pro fratribus propter ipſum. Quod Joannes docens, non & pro fratribus numerandum, ſed mo-*
Proverb. 23. *riendum potius pronunciavit. Nihil intereſt, ſi quem Chriſtianum redimere non debeas aut emere. Et adeò*
voluntas Dei ſic eſt. Aſpice regnorum & imperiorum utique à Deo diſpoſitum ſtatum: in cujus manu cor
regis, tanta quotidie ærario augendo proſpiciuntur remedia cenſuum, vectigalium, collationum, ſtipendiorum,
1. Corint. 6. *nec unquam uſque adhuc ex Chriſtianis tale aliquid proſpectum eſt, ſub aliquam redemptionem capitis & ſectæ*
redigendis, cùm tanta multitudinis nemini ignotæ fructus ingens meti poſſet. Sanguine empti, ſanguine nu-
merati, nullum nummum pro capite debemus: quia caput noſtrum Chriſtus eſt. Non decet Chriſtum pecuniâ
Epheſ. 4. & 5. *conſtare. Quomodo & martyria fieri poſſent in gloriam Domini, ſi tributo licentiam ſectæ compenſaremus?*
Itaque qui eam præmio paciſcitur, diſpoſitioni divinæ adverſatur. Cùm igitur nihil nobis Cæſar indixerit
in hunc modum ſtipendiariæ ſectæ, ſed nec indici unquam tale quid poſſit; Antichriſto jam inſtante, & in
ſangui-

ſanguinem, non in pecunias hiante Chriſtianorum, quomodo mihi proponere poteſt ſcripturam eſſe: Reddite
quæ ſunt Cæſaris, Cæſari? *Miles me, vel delator, vel inimicus concutit, nihil Cæſari exigens, immo con-* Matth. 22.
trà faciens, cùm Chriſtianum legibus humanis reum mercede dimittit. Alius eſt denarius quem Cæſari de-
beo, qui ad eum pertinet, de quo tunc agebatur, tributarius, à tributariis ſcilicet, non à liberis debitus. Aut
quomodo reddam, quæ ſunt Dei Deo? *utique proinde imaginem & monetam ipſius, inſcriptam nomine eius,* Ibidem.
id eſt, hominem Chriſtianum? Quid autem Deo debeo, ſicut denarium Cæſari, niſi ſanguinem quem pro me
filius fudit ipſius? Quòd ſi Deo quidem hominem & ſanguinem meum debeo, nunc verò in eo ſum tempore,
ut quod Deo debeo expoſtuler; utique fraudem Deo facio, id agens, ne quod debeo ſolvam. Bene obſervavi
præceptum, Cæſari reddens quæ ſunt Cæſaris, Deo verò quæ ſunt Dei abnegans. Sed & omni petenti me da-
bo. In cauſſa eleemoſyna, non in concuſſura. Petenti inquit. Porrò qui concutit, non petit. Qui commi- Luca 6.
natur, ſi non acceperit, non poſtulat, ſed extorquet. Non eleemoſynam expectat qui non miſerendus, ſed
timendus venit. Dabo igitur miſericordiæ, non timiditatis meæ nomine; ubi qui accepit, Deum honorat, &
benedictionem mihi reddit: non ubi amplius ſe benefactum præſtitiſſe credit, & prædam ſuam aſpiciens, dicit:
De reatu eſt. Paſcam & inimicum. Sed inimicitiæ alios habet titulos. Non tamen dixit traditorem, aut Roman. 12.
perſecutorem, aut concuſſorem. Nam huic quanto magis carbones acervabo ſuper caput, ſi non me redemero? Luc. 6.
Proinde inquit: Qui tibi tunicam ſuſtulerit, vel etiam pallium, concede. Ad eum pertinet qui rem, non
qui fidem meam eripere quæſierit. Concedam & pallium non minanti traditionem. Si minatus fuerit,
etiam tunicam repoſcam. Omnium jam nunc Dominicarum pronunciationum ſui ſunt & cauſſæ & regulæ Item.
termini, non in infinitum, nec ad omnia ſpectant. Atque adeò, qui omni petenti dari jubet, ipſe ſignum pe- Luc. 11.
tentibus non dat. Alioquin ſi omnibus paſſim petentibus dandum putas, tu mihi videris, non dico vinum
febricitanti, ſed etiam venenum, aut gladium mortem deſideranti daturus. Facite autem vobis amicos de
Mammona; *quomodo intelligendum ſit, parabola præmiſſa te doceat, ad populum Judaicum dictum, qui* Luc. 6.
commiſſam ſibi rationem Domini cum malè adminiſtràſſet, deberet de Mammonæ hominibus, quod nos era-
mus, amicos ſibi potiùs proſpicere, quàm inimicos; & relevare nos à debitis peccatorum, quibus Deo detine-
bamur, ſi nobis de Dominica ratione conferrent; ut cùm cœpiſſet ab hu us deficere gratia, ad noſtram fidem
refugientes, reciperentur in tabernacula æterna. Quamvis nunc puta aliam interpretationem parabolæ &
ſententiæ iſtius, dum ſcias veriſimile non eſſe, ut concuſſores noſtri in amicitiam redacti per Mammonam,
recipiant tunc nos in tabernacula æterna. Sed quid non timiditas perſuadebit? quaſi & fugere ſcriptum per-
mittat, & redimere præcipiat? Parum denique eſt, ſi unus aut alius ita eruitur, maſſaliter totæ Eccleſiæ tri-
butum ſibi irrogaverunt. Neſcio dolendum, an erubeſcendum ſit, cùm in matricibus Beneficiariorum &
Curioſorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Chriſtiani quoque ve-
ctigales continentur. Hanc Epiſcopatui formam Apoſtoli providentiùs condiderunt, ut regno ſuo ſecuri, frui
poſſent ſub obtentu procurandi. Scilicet enim talem pacem Chriſtus ad Patrem regrediens, mandavit à mili-
tibus per Saturnalitia redimendam. Sed quomodo colligemus, inquit, quomodo Dominica ſolemnia celebra-
bimus? Utique quomodo & Apoſtoli, fide, non pecuniâ tuti: quæ fides ſi montem transferre poteſt, multo Matth. 21.
magis militem. Eſto ſapientiâ, non præmio cautus. Neque enim ſtatim & à populo eris tutus, ſi officia mi-
litaria redemeris. Unâ ergo tibi & fide & ſapientiâ ad tutelam opus eſt: quibus non adhibitis, redemptio-
nem tuam potes perdere: adhibitis, haud redemptionem deſiderare. Hæc in Hiſpania & Africa ad conſer-
vandam Chriſtianæ fidei integritatem ſumma ſeveritate Hiſpani & Africani Epiſcopi conſtituerunt.
Aliter autem D. Petrus martyr Epiſcopus Alexandrinus. *His enim* (inquit) *qui pecuniam dederunt, ut* Pet. Alex. Can. 13.
ab omni improbitatis moleſtia omni ex parte remoti eſſent, crimen intendi non poteſt. damnum enim & ja-
cturam pecuniarum ſuſtinuerunt, ne ipſi animæ detrimento afficerentur, vel ipſam etiam perderent: quod
alii propter turpe lucrum non fecerunt; cùm Dominus dicat: Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum
lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Vel quam commutationem dabit homo pro anima Matth. 8. Luc. 9.
ſua? *Et rurſum:* Non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ. *In his enim apparuerunt Deo ſervire, exoſis, con-* Matth. 6.
culcatis, contemptiſque pecuniis, & in eo compleverunt quod ſcriptum eſt: Pretium redemptionis animæ ho-
minis propriæ divitiæ. Nam & in Actis Apoſtolorum legimus, eos qui pro Paullo & Syla Theſſalonicæ ad magi-
ſtratus trahebantur, datis multis pecuniis fuiſſe dimiſſos. Poſtquam enim ipſos propter nomen multum oneràſ- Actuum 17.
ſent, & multitudinem, magiſtratuſque perturbàſſent; ab Jaſone, inquit, & reliquis ſatiſdatione accepta,
eos dimiſerunt. Fratres autem noctu protinus Paullum & Sylam miſerunt in Berœam. Hæc Petrus mar-
tyr. Quæ tametſi ad eam Hiſpaniæ & Africæ ſeveritatem redacta non ſint, locum tamen habere ali-
quando poterunt: cùm videlicet aut fidei, aut religionis, aut Eccleſiæ jacturam, vel fratrum offendicu-
lum, qui periculum patitur minimè extimeſcat; vel cùm uberiorem ex hac redemptione fructum ſpiri-
tualem in ſe & Eccleſiam redundaturum ſperet, in quo percipiendo & augendo pii viri totis debent viri-
bus invigilare. Si in Hiſpania ergo flamines à ſacrificiis ſe abſtinuerunt, munus tamen dederunt, ut ſe
à ſacrificando liberarent, pœnitentiam acturi ſunt: in fine tamen communio illis non denegatur. Quod
et ſi peccatum grave ſit, non tamen eſt viſum tantâ pœnâ dignum, quantâ ſacrificantibus ſuperiori Ca-
none decreta eſt. Libellaticos enim minùs quàm Sacrificatos peccare, ipſa rei geſtæ natura argumento Minus peccare Libellaticos, quàm Sacrificatos.
eſt: docuitque apertiſſimè D. Cyprianus ad Antonianum. *Nec tu exiſtimes* (inquit) *frater chariſſime,* D. Cyprian. in ep. 52. ad Antonianum c. 4.
ſicut quibuſdam videtur, Libellaticos cum Sacrificatis æquari oportere, quando inter ipſos etiam qui ſacrifi-
caverint, & conditio frequenter, & cauſſa diverſa ſit. Neque æquandi ſunt illi, qui ad ſacrificium nefan-
dum ſtatim voluntate proſilivit, & qui reluctatus & congreſſus diu ad hoc funeſtum opus neceſſitate pervenit;
ille qui ſe & omnes ſuos prodidit, & qui ipſe pro cunctis ad diſcrimen accedens, uxorem & liberos, & do-
mum totam periculi ſui perfunctione protexit: ille qui inquilinos, vel amicos ſuos ad facinus compulit, & qui

inquilinis & colonis pepercit; fratres etiam plurimos; qui extorres & profugi recedebant; in ſua tecta & hoſpitia recepit; oſtendens & offerens Domino multas viventes & incolumes animas, quæ pro una ſaucia deprecentur. Cùm ergo inter ipſos qui ſacrificaverint, multa ſit diverſitas, quæ inclementia eſt, & quàm acerba duritia, libellaticos cum his qui ſacrificaverint, jungere? quando is cui libellus acceptus eſt, dicat: Ego priùs legeram, & Epiſcopo tractante cognoveram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulacra ſervum Dei adorare debere: & iccirco ne facerem quod non licebat, cùm occaſio libelli fuiſſet oblata (quem nec ipſum acciperem, niſi oſtenſa fuiſſet occaſio) ad magiſtratum vel veni, vel alio eunte mandavi, Chriſtianum me eſſe, ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non poſſe, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam. Et poſt alia: h *Et ideò placuit, frater chariſſime, examinatis cauſſis ſingulorum, libellaticos interim admitti, ſacrificatis in exitu ſubvenire; quia exomologeſis apud inferos non eſt.*

h Idem cap. 5.

Quod ſi munus dare alii pro libellaticis nolint intelligi, ſed pro his, qui ſumptus ſuppeditant ad profana deorum ſacrificia, nihil repugnabo; quinimmo epigraphe Canonis tam in editis, quàm Mss. Codicibus id demonſtrare videtur, dum ait: *De eiſdem, ſi idolis tantùm munus dederint.* Hoc enim genus eſſe idololatriæ, Tertullianus i doctè monuit. *Planè ad ſacerdotium* (inquit) *& ſacrificium vocatus non ibo* (proprium enim idoli officium eſt) *ſed neque conſilio, neque ſumptu, aliâve operâ hujuſmodi fungar.* Idem k: *Sit nunc aliqua juſtitia quæſtus ſecura de cupiditatis & mendacii obſervatione, in crimen oſtendere idololatriæ eam opinor, quæ ad ipſam idolorum animam & ſpiritum pertinet, quæ omne dæmonium ſaginat, an non illa principalis idololatria viderint, ſi eadem merces, thura dico & cætera peregrinitatis, ſacrificium idolorum. Etiam hominibus ad pigmenta medicinalia, nobis quoque inſuper ad ſolatia ſepulturæ uſui ſunt. Certè cum pompæ, cùm ſacerdotia, cum ſacrificia idolorum, de periculis, de damnis, de incommodis, de cogitationibus, de diſcurſibus, negotiationibuſve inſtruuntur, quid aliud quàm procurator idolorum demonſtraris? Nemo contendat, poſſe hoc modo omnibus negotiationibus controverſiam fieri. Graviora delicta quæque pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obſervationis ut non ab his tantùm abſcedamus, ſed & ab eis per quæ fiunt. Licet enim ab aliis fiat, non intereſt ſi per me. In nullo neceſſarius eſſe debeo alii, cùm facit quod mihi non licet. Ex hoc quòd vetor facere, intelligere debeo curandum mihi eſſe, ne fiat per me. Denique in alia cauſſa non levioris reatûs præjudicium iſtud obſervo. Nam quod mihi de ſtupro interdictum ſit, aliis eam rem nihil aut operæ, aut conſcientiæ exhibeo. Nam quod ipſam carnem meam a lupanaribus ſegregavi, agnoſco me neque lenocinium, neque id genus lucrum alterius cauſſâ exercere poſſe. Sic & homicidii interdictio oſtendit mihi laniſtam quoque ab Eccleſia arceri; ne per ſe non faciat, quod faciendum aliis ſubminiſtrat. Ecce magis proximum præjudicium. Si publicarum victimarum redemptor ad fidem accedat, permittes ei in eo negotio permanere, aut ſi jam fidelis id agere ſuſceperit, retinendum in Eccleſia putabis? Non opinor, niſi ſi quis & de thurario diſſimulabit, ſcilicet ad alios pervenit procuratio ſanguinis, ad alios odorum. Si antequam idola in ſæculo eſſent, his mercibus adhuc informis idololatria tranſigebatur; ſi & nunc ferè ſine idolo opus idololatriæ & incendiis odorum perpetratur: ecquid majoris operæ & erga dæmonia thurarius? nam faciliùs ſine idololatria, quàm ſine thurarii merce. Ipſius fidei conſcientiam perrogemus, quo ore Chriſtianus thurarius, ſi per templa tranſibit, quo ore fumantes aras deſpuet, & exſufflabit quibus ipſe proſpexit? Quâ conſtantiâ exorcizabit alumnos ſuos, quibus domum ſuam collariam præſtat? Ille quidem ſi excluſerit dæmonium, non ſibi placeat de fide. Neque enim inimicum excluſit: Facilè debuit de eo impetrare, quem quotidie paſcit. Nulla igitur ars, nulla profeſſio, nulla negotiatio, quæ aut inſtruendis, aut formandis idolis adminiſtrat, carere poterit titulo idololatriæ: niſi ſi aliud omnino interpretemur idololatriam, quàm famulatum idolorum colendorum.* Patres etiam hujus Concilii l, eos ſacerdotes qui coronas ſacrificantium deferrent, communione privant biennio, ſi nec ſacrificâſſent, nec de ſuis ſumptibus aliquid idolis præſtitiſſent: hos enim omiſerunt, quòd jam hoc Canone pœna adversùs ipſos fuiſſet ſancita: quæ originem habuit ab Apoſtolis, quos refert Clemens m decreviſſe, ut ſi Chriſtianus oleum ad ſacra Gentilium, aut Synagogam Judæorum, in feſtis eorum detuliſſet, aut lucernas incendiſſet, communione privaretur. illi autem de quocumque Chriſtiano; hi verò de ſolis flaminibus ethnicorum ad fidem converſis conſtituunt, ne quoquo modo ſacrificiis idolorum conſentire viderentur. Et ipſa hac de cauſſâ, peculiari hujus Concilii decreto n cautum eſt, ne matronæ, vel earum mariti veſtimenta ſua ad ornandam ſæculariter pompam darent, ſub triennii excommunicatione.

i Tertull. lib. de idol. c. 16.
k Idem c. 11.
l Can. LV.
m Clemens Can. LXX. Apoſt.
n Can. LVII.

Munus etiam *dare*, pro mercede loco eleemoſynæ forſan alius interpretabitur. Gentes enim olim tam de ſacris rebus, quàm profanis opes ſibi undecumque comparabant: quâ ratione deorum ſimulacra, quæ ſanctiora habebantur, magis quæſtuoſa antiſtites efficiebant. Deferebant illa ſecum, & eorum nomine ſtipes ad inſtaurationem templorum exigebant, adituſque quotidianos venditabant. *Sed enim agri* (ſcribit Tertullianus o) *tributo onuſti, viliores: hominum capita ſtipendio cenſa, ignobiliora: nam hæ ſunt notæ captivitatis. Dii verò qui magis tributarii, magis ſancti: immò qui magis ſancti, magis tributarii. Majeſtas quæſtuaria efficitur. Circuit cauponas religio mendicans, exigitis mercedem pro ſolo templi, pro aditu ſacri. Non licet deos noſſe gratis: venales ſunt.* Et poſt alia p: *Certè, inquitis, templorum vectigalia quotidie decoquunt, ſtipes quotuſquiſque jam jactat. Non enim ſufficimus, & hominibus & deis veſtris mendicantibus opem ferre, nec putamus aliis quàm petentibus impartiendam. Denique porrigat manum Jupiter & accipiat, cùm interim plus noſtra miſericordia inſumit vicatim, quàm veſtra religio templatim.* Juſtinus q martyr, ex Menandro in *Auriga*:

o Tertull. in Apologetico adverſus gentes c. 13.
p Idem c. 42.
q Juſtin. mart. in lib. de Monarchia.

Nullus foris ambulans Deus mihi placet:
Nullus qui familiam alloquatur in tabella.

Nullis

Digitized by Google

Oportet juſtum Deum
Domi manere, ſervantem erectos.

Et in *Sacrifica*:

Nullus Deus ſervat, ò mulier,
Alterum hominem, per alterum: ſi quem enim Deum trahit, (Idem.)
Cymbalis homo quò vult,
Is qui hoc facit, major eſt Deo.
Sed ſunt hæc audaciæ & vitæ inſtrumenta,
Inventa ab hominibus impudentibus,
Excogitata ridiculè in vita.

Clemens, etiam Alexandrinus: *Menander certè comicus* (alt) *in* Auriga, *in actu qui dicitur ſuppoſititius, inquit: nullus mihi placet Deus foris ambulans cum vetula, neque in domum ingrediens Metragyrtes (tales enim erant Metragyrtæ) unde eis mendicantibus meritò dicebat Antiſthenes: Non alo matrem deorum, quam dii alunt*, Solebant enim illi pro matris deorum ſimulacro mendicare. Eam *Berecynthiam* vocat D.Auguſtinus[s] à *Berecyntho* Phrygiæ monte: *Idæam* D. Cyprianus [t] & Minutius Felix [u], quòd in *Ida* ejuſdem Phrygiæ monte coleretur. Alii volunt eam Jovis, Neptuni, Plutonis, & Junonis fuiſſe matrem, ſicque Rheam, Latinè Opin, & Cybelen quoque nuncupatam. Ejus ſacerdotes ſingulis menſibus pecunias colligebant, pagos, urbes, domos obeuntes, ac mendicantes, ſimulacra ferentes in humeris. In Hiſpania autem id genus charitatis, ſive religionis, ſive ſuperſtitionis exercuiſſe infideles, tribuentes vel ad templa, vel ad ſacrificia deorum ſtipem & munera, beatæ Juſtæ & Ruffinæ martyrum exempla probant, quæ inferiùs [x] referemus.

r Clem. Alex. in Oratione ad gentes.
s D. Aug. lib. 2. de Civ. Dei c. 4.
t Cyprian. in lib. Quod idola non ſint dii.
u Minutius Felix in Octavio.
x Lib. 3. cap. 45.

COMMENTARII NOVI.

ILLA vocabatur legitima pœnitentia, quæ erat ſecundùm Canones Pontificios, ut ex Pœnitentiali Romano Theodori & Bedę patet. Apud Burchard. lib. 20. multa librorum pœnitentialium fragmenta citantur, & infrà Can. V. *Si qua fœmina*. LOAISA.

Mirum eſt pœnitentiam requiri, ubi nullum eſt delictum. Sicut fugâ mortem violentam evadere juxta illud Chriſti apud Matth. decimo capite: *Quando vos perſecuti fuerint ex una civitate, fugite in aliam*, illicitum non eſt, ita vexationem corporis ac vitæ, oblatis muneribus & pecuniâ redimere, malum non eſſe, exemplum Jaſonis, aliorumque Paulli Apoſtoli diſcipulorum Act. 17. datâ pecuniâ ſe redimentium, teſtatur. Unde rectè & veriſſimè Petrus martyr Epiſcopus Alexandrinus Can. XII. ſuprà recenſito ſic ait: *His enim qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis moleſtia omni ex parte remoti eſſent, crimen intendi non poteſt. damnum enim & jacturam pecuniarum ſuſtinuerunt ne ipſi animæ detrimento afficerentur, vel ipſam etiam perderent.* Qui vexam gentilium datâ pecuniâ redimebant, libellatici, ut quidam malè putant, non ſunt: ideo quòd ii, quibus ſecuritatis libellus ob datam pecuniam à magiſtratu conceſſus erat, priuſquam eum acciperent, privatim per ſe, vel per ſuos miniſtros verbo, Chriſti fidem negare debuerint. Quovis pacto fidem negare, grave eſt peccatum. Periculum peccati, adeoque graviſſimum animæ damnum, pretio oblato redimere, non modò nullum peccatum, ſed potiùs actus eſt charitatis, quæ omnia bona corporis ac fortunæ ſaluti animarum noſtrarum poſtponere jubet. Quod igitur hoc loco ſacerdotes vexam corporis oblatis muneribus ſub pœna aliqua redimere prohibentur, novum eſt, inuſitatum, & à Canonibus Petri Alexandrini diſſonum. Itaque cùm certum ſit, Epiſcopos hujus Concilii in eo vehementiſſimè laboraſſe, ut fideles ab idololatria acrioribus minis intentatis abſterrerent, ob cauſam quandam nobis incompertam hanc vexæ redemptionem ſacerdotibus Eccleſiæ pro certo tempore interdixiſſe, neceſſariò dicendum eſt. Vide Baron. ann. CCCV. num. 16. & 17. item anno CCLIII. nu. 20. & anno CCCV. nu. 44. BINIUS.

Qui non immolaverint. Poterant non immolare, quamvis ſuis ſumptibus ſpectacula ederentur: nam aliquis alius flamen poterat præeſſe & præſidere.

Sed munus tantùm dederunt. Omnes hos Canones de lapſis explicant nonnulli: ideo per munera, dona intelligunt, & pecuniam quam Præſidibus offerebant lapſi, ne ſacrificarent. Verùm munus hoc loco, nî fallor, ludos & ſpectacula ſignificat, quæ flamines præſtare tenebantur, & in quibus ſolebant ſacrificare. Ajunt igitur Patres veniam iis eſſe concedendam in fine, qui flamines fuerint, & non ſacrificaverint, quamvis ludos præbuerint & munera, ſi modò hanc culpam legitimâ expiaverint pœnitentiâ.

In fine eis præſtari communionem. Quam gravem & acerbam vindictam exercebant in eos, qui ſacerdotia gentilium ambibant, aut ſuſcipiebant, quamvis non ſacrificarent.

Actâ tamen. Hoc eſt, qui pœnitentiam ſibi impoſitam alacriter ſubierant. Nam ſi eam aut neglexiſſent, aut ſegniùs arripuiſſent, aliter cum eis

erat

erat agendum: non autem hoc ita accipiendum, quaſi momento illo temporis, quo morerentur, legitimam poſſent agere pœnitentiam.

Legitimâ pœnitentiâ. Ut pœnitentia cenſeretur legitima, non ſatis erat explere tempus conſtitutum ab Epiſcopo, ut volunt Garſias & Binius; ſed ea legitima vocabatur, quam bona fide ducebant pœnitentes; & cùm domi & in Eccleſia, noctu & interdiu perpetuis ærumnis ſeſe exercerent & lacrymis, fletibus, & multis præterea ſignis animi dolorem clam & publicè teſtarentur. Illegitima autem dicebatur, quando pœnitentes languidiùs eam ſubirent, & parum dolerent de peccatis, quamvis præſcriptum tempus explerent.

Si poſt pœnitentiam. Ideſt, ſi poſt conceſſam pœnitentiam, non verò expletam, ſed conceſſam ab Epiſcopo. Et ita accipiendum ſuadent, quæ priùs habentur, *in fine eis præſtari communionem*. Si enim in fine dumtaxat præſtari debeat communio, certum eſt eo uſqoe pœnitentiam durâſſe, & conſtitutam fuiſſe, & non finiiſſe ante mortem. Quare illud *poſt*, ſignificat, ſi poſt conceſſam pœnitentiam, & ſi cùm agunt pœnitentiam ejuſmodi flamines mœchantur.

Ne luſiſſe. Sed quomodo, quæſo, de communione ludere poterant, quam non poſſidebant? Nam agit de his qui perpetuæ pœnitentiæ eſſent addicli. Sed ludere de communione dicuntur, ſi peccant pœnitentes dum agunt pœnitentiam: quia quo tempore magis proſpicere deberent, ne eâ indigni viderentur, eo ipſo novis peccatis ſeſe obligant.

De Dominica communione. Quamvis Euchariſtia nonnumquam vocetur [i] *Dominica communio*; ſimplex tamen commun o, ideſt jus in ſocietate & corpore fidelium, hoc etiam nomine appellatur, quòd uniat, & conglutinet pœnitentes corpori Domini noſtri Jeſu Chriſti. Cæterùm vides hunc Canonem nihil minùs adverſari, quàm Canonibus Petri Alexandrini (ut exiſtimat Binius in ſuis Notis) quibus licebat ab impiis ſacrificiis pecuniis ſeſe redimere. Nam hoc Canone agitur de flaminibus, qui ludos ediderunt populo, & non ſacrificaverunt, ut diximus: non verò de his, qui pecuniâ obtinuerant à Præſidibus, ne ſacrificarent. ALBASPINÆUS.

Poſſet dici, & fortaſse magis ad mentem Canonis, quòd quia ad idola accedentes, non ſolùm ſacrificia funeſta celebrabant; verùm & munera eiſdem Idolis offerebant, ideo quia ſacerdotes à primo abſtinuerunt, quod eſt gravius, non verò à ſecundo, quod erat minus grave: & propterea Patres Concilii non tam gravem pœnam eis indixerunt. CORIOLANUS.

Notum eſt lapſorum duplex genus olim fuiſſe: alii dicebantur ſacrificati, thurificati, vel idololatræ; alii verò appellabantur libellatici. Albaſpinæus lib. 1. *Obſerv.* cap. 21. per totum, Georgius Ambian. ad Tertull. *de Fuga* cap. 12. obſerv. 1. Sacrificati dicebantur qui quomodocumque immolabant, vel immolata guſtabant; thurificati, qui idolis thus obtulerant: Idololatræ, qui quemlibet religionis cultum publicè diis exhibebant. Libellatici verò erant, qui Chriſtum negare nolentes, privatim per ſe, vel per alios à magiſtratibus libellos ſecuritatis impetrabant, ne ampliùs inquirerentur, impensâ & ſolutâ certâ pecuniæ quantitate. De his paſſim D. Cyprian. Epiſt. 31. 52. & 68. ubi notârunt Pamelius & Rigaltius. Diverſum genus ab his erant ii, qui ſtatim atque audiebant promulgatum edictum adversùs Chriſtianos, ne caperentur, vel jacturam aliquam in bonis paterentur, ſuæ negationis libellos offerebant Præſidi. de quibus D. Cyprianus. Epiſt. 5. lin. 13. *Vel nefandis libellis nihilominus conſcientiam polluiſſent*. Et Epiſt. 4. lin. 1. *Baſilidem & Martialem libellis idololatriæ maculatos*. Et Epiſt. 7. *Illi ita nefariorum libellorum profeſſione prodiderunt*. Epiſt. 3. lin. 1. *Vel ſacrificio, vel libello eſſe maculatam*. Plin. Jun. lib. 10. Epiſt. 97. Notârunt Baron. ann. CCLIII. Albaſpin. lib. 1. *Obſerv.* cap. 21. De libellaticis, qui pecuniam Præſidi dederunt, ne diis ſacrificare cogerentur, præſentem Canonem accipi non poſſe ſequentia evincunt, Primum, nam nullum fuiſſe crimen vexationem pecuniâ redimere, conſtat ex facto Jaſonis & aliorum relato Act. Apoſt. cap. 17. qui ſatiſdatione data, hoc eſt, ut interpretatur S. Petrus martyr Epiſc. Alexandr. Can. XII. pecuniarum largitione facta, ſe redemerunt à vexatione Gentilium & Judæorum Theſſalonic. juxta illud Prov. 13. *Pretium redemptionis animæ hominis propriæ divitiæ*. Et contra Tertull. ex Montani doctrina id negantem probat Baron. anno CCV. Secundum, quia & ſi libellatici pecuniâ redempti aliqua reprehenſione digni eſſent; quia ut ſe à munere ſacrificandi redimerent, munus obtulerant; non tamen PP. Illiberinos, ad tam diuturnam & auſteram pœnitentiam eos adegiſſe credi poteſt. præcipuè cùm in Can. LV. hujus Concilii biennii tantùm pœnitentia injungatur paganorum ſacerdotibus, qui coronas ſacrificantium geſtâſſent. quod crimen profectò gravius eſt, quàm pecuniâ corporis cruciatus & tormenta redimere. Unde alia eſt hujus Canonis mens, aliuſque ſenſus, quem ut aſſignemus, ſciendum eſt, Chriſtianos duplici ex cauſa Gentilium ſacerdotia obire conſueviſſe: ambitione videlicet, aut neceſſitate. Ambitione, cùm quidam ſpreta religione, cupiditate gloriæ accenſi flaminium ſibi deferri, vehementer efflagitabant, quo faciliùs, editione ſpectaculorum & ſcenæ pompa imperitæ multitudinis applauſum & acclamationem promererentur: de his Cyrillus Epiſcopus Tarraconenſis Epiſt. V. in illis verbis: *De his verò qui actâ pœnitentiâ, tamquam canes ac ſues ad vomitus priſtinos & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates &c.* Et Epiſt. XXIV. cap. 4. ibi: *Neque de curialibus aliquem ad Eccleſiaſticum ordinem venire poſſe, qui poſt baptiſmum, vel coronati fuerint, vel ſacerdotium, quod dicitur, ſuſtinuerint, & editiones publicas celebraverint*. Neceſſitate, quia cum jure Romanorum ſacerdotia eſſent munera patrimonialia, Chriſtiani curiales, aut ampliſſimæ ſubſtantiæ, illa munera ſubire cogebantur lib. 8. C. *de muner. patrim.* lib. 10. Sacerdotium enim provinciæ munus patrimoniale eſt, veluti Athlarchia. nam qui eo fungitur, edit certamina & ludos in honorem deorum. Munera autem patri-

monia-

monialia à quocumque ſoſtineri oportere, conſtat ex titulo *C. de muner. patrimon.* Unde Chriſtiani ſuo quaſi ordine ac vice in provincia, in qua commorabantur deſignati flamines, cogebantur ſacerdotium admittere, munerumque publicorum procurationem gerere. Sive igitur ultrò eos honoris gradus appeterent Chriſtiani, ſive ad illos ſuſcipiendos aliquando eſſent adacti, certum eſt, & gentilium ſacerdotio perſunctos, & ſacris profanorum & paganorum fuiſſe præfectos, quod Eccleſia evellere non poterat, cùm perſecutionum procellis premeretur, immò & in Canon. XXXXI. hujus Concilii PP, ſuccenſent dominis Chriſtianis, ut in domibus idola retineant, ſi tradi & traduci à ſervis metuunt, dum ab eorum cultu ſe abſtineant. Deinde ſciendum eſt, nullam fuiſſe apud Gentiles præfectoram, nulla ſacerdotia, quæ ludis non initiarentur & ſpectaculis. Tertull. *de Spectac.* cap. 12. ibi: *Tranſit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium. Quæſturas dico, & flaminia, & ſacerdotia.* Et c. ult. *Ut talia ſpectes, ut talibus exultes, quis tibi Prætor, Conſul, aut Quæſtor, aut ſacerdos de ſua liberalitate præſtabit?* l. 1. C. Theod. de Spectac. *Magiſtratus, & ſacerdotiorum editiones, quæ aut in civitatibus, aut certè in his debent exigi, quas delevit antiquitas.* l. 8. C. *de muner. patrim.* l. 10. *Si de proprio ſuo patrimonio muneris editionem tuo nomine pater tuus repromiſit, ideoque etiam ſacerdotem creare impetravit, unus erogationis commune omnium heredum ejus eſſe, præſes provinciæ non ignoravit.* Quapropter numero quinque liberorum ſubnixos in Aſia ſacerdotium ſoſcipere non cogi, Imperator Severus conſtituit in l. 1. C. *de priv. parent.* l. 10. de quo num. accipit textum in l. *Neque* 5. C. *de muner. patr.* Ubi Servachius diſp. 8. num. 19. Et ne crebrò immodicis ludorum ſumptibus illi vexarentur, ſtatutum fuit, ut nullus in provinciis, niſi ſponte, ſacerdotium iterare cogeretur l. *Sponte* ff. *de mun. & honor.* Plura de his ludis & ſpectaculis à ſacerdotibus & provinciarum flaminibus editis pro expoſit. text. in l. *Ad ſacerdotium.* 75. l. *Africani* 145. l. *Exceptis* 176. C. Theodoſ. *de Decurion.* congerunt Cujac. lib. *Obſer.* cap. 13. & in lib. 6. ff. *de excuſat. tut.* Pancirol. in Notis cap. 105. & lib. 2. *Variar*, cap. 258. P. Faber lib. 3. *Semeſtr.* cap. 1. in fine. Gothofred. in l. *In honoribus* 8. *de vacat. munerum.* Juretus in Notis ad Symmachum lib. 4. Epiſt. 62. Bullenger. lib. 9. *de Imper. Roman.* cap. 69. Pamelius, Cerda, & Georgius Ambian. ad Tertull. *de Spectat.* d. cap. 12. Gutherus *de jure Pontif.* lib. 3. cap. 20. Tandem obſervandum eſt, his ludis tam Romæ, quàm in provinciis, præeſſe ſacerdotes & flamines, ut probat Gutherus d. cap. 20. & in eis plerumque idololatriæ jungi homicidium & mœchiam. Cùm enim ſacrificia ibi idolis fierent, quid ſperari poterat, niſi obſcœnitates & homicidia. Tertull. *de Spectacul.* obi proximè: *Publicæ libidinis hoſtiæ in ſcena proferuntur, per quæ omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur.* Cùm ergo ſpectaculum ſine idolo, nec ludus ſine ſacrificio ederetur, juxta Cyprianum lib. de ſpectac. ibi: *Quod ſpectaculum ſine idolo, qui ludus ſine ſacrificio?* Chriſtiani, qui ſacerdotium ſuſcipere cogebantur, ludos, ſpectacula, & ſcenas edebant, ubi obvia homicidia & impudicitiæ erant. D. Hieronymus in vita S. Hilarionis ibi: *Sed Italicus euſdē oppidi municeps Chriſtianus adverſum Gazenſem Decem-virum Marnæ idolo deditum Circenſes equos nutriebat, venit ad B. Hilarionem. Cumque ſubderet, cur enim non magis equorum pretium pro ſalute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille reſpondit, functionem eſſe publicam, & hoc non tam ſe velle, quàm cogi.* Facit celebris locus Euſebii lib. 4. cap. 15. ubi refert, quòd cùm S. Polycarpo mors eſſet infligenda; Philippus quidam Aſiarcha (id eſt, ſacerdos Aſiæ) cùm Epheſi eſſet ſacerdotii ſui expleto tempore, poſtulante populo, ut in Polycarpum leonem immitteret; reſpondit, munus ſe dediſſe, & ſic liberum, ſolutumque manere videri. His dictis ſucclamabant, & à Philippo Præſide Aſiæ petebant, ut Polycarpo leonem immitteret; quibus ille reſpondit, non hæc licere ſibi, eo quòd munus venandi jam adimplèſſet. quem locum exponunt, & conferunt cum cap. 19. Act. Apoſt. Cujac. in l. unic. C. *de peric. ſucceſſ. parent.* lib. 10. Albaſpin. lib. 1. *Obſerv.* cap. 22.

Quibus ita animadverſis, jam apparet verus ſenſus hujus Canonis, & antecedentis. In illo enim agunt PP. de flaminibus, ideſt, ſacerdotibus Gentilium, qui non ſolùm munus dederunt, ideſt ludos & ſpectacula ediderunt, verùm ſacrificaverunt in ipſis, ut moris erat juxta B. Cyprianum ſuprà relatum. Unde cùm idololatriæ in ipſo ſacrificandi munere homicidium, quod frequenter in ipſis ſpectaculis & ludis contingebat, acceſſit, & etiam mœchia, quæ ſemper aderat in his ludorum editionibus, juxta Tertull. ſuprà relatum; illis ergo nec in fine concedunt PP. communionem. Statim in iſto Canone de eiſdem flaminibus agentes, qui etſi Chriſtiani eſſent, ſacerdotium ambierant, ajunt, quòd ſi non ſacrificaverunt; ſed munus tantùm dederunt, ideſt ludos populo ediderunt, eo quòd ſe abſtinuerunt à funeſtis ſacrificiis, ideſt homicidiis, quæ in ipſis plerumque contingebant, eis in fine præſtandam eſſe communionem peractâ legitimâ pœnitentiâ PP. decreverunt. Item ſi ipſi poſt pœnitentiam ſibi injunctam & acceptam, non tamen adhuc peractam, ſed conſiſtentes adhuc in pœnitentiæ gradibus, mœchati fuerint, tunc nec in fine eſſe illis dandam communionem, ne luſiſſe de Dominica communione videantur: cùm quo tempore eos pœniteret, iterum peccaverint, & admiſſi ad pœnitentiam cum ſpe recipiendi communionem, quaſi ludentes in mœchiam inciderint. Quo caſu juxta Can. VII. hujus Concilii, nec in fine dabatur communio, ut jam præſenſerunt Albaſpin. lib. 1. *Obſer.* cap. 32. Ambian. ad Tertull. *de Pudicit.* cap. 29. propoſ. 3. GONZALEZ.

Quidquid in oppoſitum ſenſerit olim Tertullianus locis è Mendoza exſcriptis in hoc capite, nullius ſceleris rei videntur fuiſſe ii, qui conſtantes in fide interiùs exteriuſque, & hoc ipſum proteſtantes coram Imperatoribus, ipſorumve miniſtris, aut interlocutoribus, pecuniâ datâ redimebant aut vitabant vexationem terribilem tormentorum, cui perferendæ impares ſe agnoſcebant; præſertim experimento plurium aliorum, qui vi cruciatuum defi-

deficiebant à fide exteriùs, vel etiam ex animo ad caſtra ethnicorum tranſibant; etiam ii, qui initio fortes & conſtantes ſe geſſerant. Itaque quòd ſibi metuerent, & pecuniam abjicerent ad vitandum periculum violandi fidem, vel negandi Chriſtum, quem interiùs exteriuſque colebant, nullâ videtur reprehenſione dignum. Argumenta Tertulliani in oppoſitum enervia ſunt, & nimiùm probant: ut palam oſtendere poſſemus ſi neceſſarium eſſet. Vide quæ ſuprà monuimus Diſſert. XIV. Excurſu II. ne eadem repetamus.

Forſan verò Tertullianus ipſe, ſicut & Cyprianus locis à Mendoza exſcriptis, & PP. Illiberritani in præſenti accipi poſſunt de aliis libellaticis deterioris conditionis, qui ita redimebant pecuniâ vexam, ut clam libellos perſecutoribus offerrent, in quibus abnegabant Chriſtum, quamvis intus crederent. Nimirum, multos hujus generis fuiſſe, perſpicuum eſt, vel ſolo teſtimonio Plinii Junioris ad Trajanum lib. 10. Epiſt. 97. ajentis: *Propoſitus eſt libellus ſine auctore multorum nomina continens, qui negarent eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe; cùm præeunte me appellarent deos, & imagini tuæ, (quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri) thure & vino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto*. Patet verò id libellaticorum genus execrabile eſſe, licèt publicè non procederent ad idololatriam externam, immo & adhuc fidem in animo retinerent. Certè auctoritas S. Petri Alexandrini, cujus verba eo loco κατὰ πόδας exſcripſimus, & ratio manifeſta, præponderant ſophiſmatibus Tertulliani: qui in ea parte videtur abductus errore Montani exagitãtis eos, qui in perſecutione fugiunt, nec intelligẽtis verba Chriſti, quibus hortatur ad fugiendũ ab una civitate in aliam.

Meliori certè jure Origenes verba illa Chriſti interpretatur, & quæſtionem dirimit ferè eandem in qua verſamur. Etenim tomo 31. ſive cap. 31. in Joannem, ad verba illa Euangeliſtæ: ὁ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. *JESUS ergo jam non propalam ambulabat inter Judæos*, inquit: Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἀναγεγράφθαι νομίζω &c. id eſt: *Hæc & ſimilia ſcripta fuiſſe cenſeo, volente JESU nos advertere, ne iracundiùs ac inconſideratiùs inſiliamus in certamen mortis, pro veritate teſtimonium præbituri. Etenim honeſtum quidem eſt, ſi inciderit certamen pro confitendo JESUM, confeſſionem non differre, neque tardare mortem pro veritate oppetere: at non minùs quàm hoc honeſtum eſt, tali tantæq; tentationi occaſionem non dare, ſed omnimodo vitare eam; non ſolùm quia tantæ rei exitus incertus ſit nobis, verùm etiam ne nos occaſio ſimus, ut magis peccatores, magiſque impii evadant illi, qui nondum ſanguinem noſtrum quidem re ipſâ effudiſſe rei ſunt facti; ſi quæ in nobis ſunt facientes, declinaverimus eos qui inſidias nobis, vel ad mortem uſque moliuntur; ſed puniendi alioquin majori graviorîq; pœnâ noſtri cauſſâ, ſi noſtri amantes, rebus illorum poſthabitis, expoſuerimus nos ipſos interficiendos, nullâ nos neceſſitate urgente. Nam ſi etiam qui alicui occaſio peccati factus fuerit, is pœnas dabit, ob ea quæ ſui cauſsâ peccaverint aliqui homines; quomodo non etiam pœnas daturus eſt, qui cum declinandi facultatem habeat, ne proditor ille Chriſtiani ſit hominis, & inſidiator cultûs divini erga JESUM, non declinaverit? immo potiùs concitaverit? etiam ſi quod ad promptitudinem attinet fortitudinemq; hac in re honore ac laude ſit dignus apud Deum, quem piè colit, apudq; Servatorem, quem confeſſus fuerit?* Egregiè ſanè, atque ita, ut diſſipet quæcumque Tertullianus in oppoſitum ſcripturit cavillaturque. Ut proinde id genus flaminum munus dantium, ſive libellaticorum, quod tueri pergimus, non modò in ea parte innoxium ſit, ſed etiam laude dignum magnâ, quoties prudentia Chriſtiana ſuadet fugam certaminis, non ſine damno ſpirituali proprio vel alieno ineundi; & ad id vitandum nulla alia ſuppetit via, quàm pecuniariæ redemptionis.

Audiendus quoque in eundem ſcopum Clemens Alexandrinus lib. quarto Stromateωn pag. 504. editionis Pariſienſis anni MDCXXXXI. quâ utor: ubi & celebre illud Chriſti teſtimonium Matth. 10. de fuga capienda in perſecutione, eodem ſenſu interpretatur, & ſententiam eandem validiſſimè confirmat: Ἐπὰν δὲ ἔμπαλιν εἴπῃ· Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην· οὐχ ὡς κακὸν τὸ διώκεσθαι παραινεῖ φεύγειν, οὐδ᾽ ὡς θάνατον φοβουμένους, διὰ φυγῆς ἐκκλίνειν προστάττει τοῦτον, &c. id eſt: *Cùm autem rurſum dixerit* (Chriſtus) Quando vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam; *non ſuadet fugere, tanquam malum ſit pati perſecutionem; nec ut mortem extimeſcentes, jubet nos eam fugâ declinare. Vult autem nos nulli eſſe auctores, neque alicujus mali cauſſæ adjutores, nec nobis ipſis, nec ei qui perſequitur, nec ei qui interimit. Denunciat enim quodammodo ut caveat. Qui autem non obedit, eſt audax & temerarius, & inconſultè ſe in manifeſta pericula conjicient. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat, is quoque ejus cædis reus tenetur, qui ſe offert judicio. Talis autem erit qui non vitat perſecutionem, capiendum ſe præbent per audaciam. Is eſt, qui quantum in ſe eſt, adjuvat improbitatem ejus qui perſequitur. Quod ſi etiam irritet, planè cauſſa eſt, ut qui provocet feram. Similiter etiam ſi præbeat aliquam pugnæ cauſſam, vel damni, vel judicii, vel inimicitiarum, is occaſionem peperit perſecutionis. Et ideo juſſi ſumus nihil retinere ex iis quæ ad hanc vitam pertinent: ſed ei qui tollit pallium, præterea etiam dare tunicam non ſolùm ut permaneamus obnoxii nullis animi perturbationibus, ſed ne ea vendicantes, eos qui in judicio contendunt, in nos reddamus efferatos, & per nos eos commoveamus, ut nomen maledictis appetant.*

His poſitis, cenſeo, nec S. Cyprianum, nec Illiberritanos Patres criminari, aut pœnâ adeò gravi afficere in hoc Canone voluiſſe libellaticos illos, vel flamines, qui non ſacrificaverant, ſed munus tantùm dederant ad redimendam graviorem vexam; proteſtatione tamen adhibitâ de ſua in Chriſtum fide, quam deſerere nullatenus vellent. Nihil mali eſt, nec ulla mali ſpecies, in eum finem planè innoxium, munera dare, ſive bonorum temporalium jacturam ſubire, & ea transferre in perſecutores, ne graviùs noceant. Nimirum ii eo pretio illecti, deſiſtebant ab inferendis cruciatibus, & minùs peccabant, quàm ſi illorum ſanguinem funderent, aliorumque innocentium Chriſtianorum,

Digitized by Google

tum, qui & ſortaſſe ceſſuri eſſent cruciatuum immanitati. Quapropter flamines hoc loco memorati, alterius quodammodo & deterioris conditionis munera dediſſe cenſendi ſunt, aut cum aliqua peculiari deſormitate: ut propterea jure merito ab iis ſanctiſſimis Epiſcopis graviſſimæ & adeò diuturnæ pœnitentiæ addicerentur.

Sanè Chriſtus D. hortatur nos ad eruendum oculum, & abſcindendam manum vel pedem, ubi nobis ſcandalum parit. Quantò autem magis ad ſpernendum bona fortunæ, & dandum perſecutoribus, ubi aliter imminet periculum æternæ ſalutis in nobis, aliiſque, ſi fortè impares ſimus ferendis cruciatibus? Redimendum itaque videtur id grande periculum pretio aliquo, ſimul & vitandum majus peccatum eorundem perſecutorum, ubi nec cauſſa publica fidei, nec honor Dei, nec peculiaris ipſius inſpiratio exigit ut proſiliamus palam ad reſiſtendum iis, & ad publicam fidei profeſſionem edendam. Alioqui verò, ſicut licet perſecutionem fugere, ita & pretio redimere aut devitare.

Nec propterea argui poſſumus fidei interiùs violatæ, aut conſensûs animi in idololatriam, ut cavillatur Tertullianus. Cohæret enim optimè cum vera fide, & propoſito firmo profitendi illam, ac vitandi omnem infidelitatem externam, datio pecuniarum. Nimirum illa eſt medium opportunum in caſu perſecutionis ad ipſam fidem non dimittendam; ſive ad auferendam occaſionem labendi fortaſſe ex noſtra fragilitate, Deo id permittente, ut ſæpiſſimè contigit. Sic certè fuga perſecutionis ab una civitate in aliam (ad quam Chriſtus nos hortatur) non eſt interna fidei negatio, aut cōſenſus animi in idololatriam; ſed cautio prudens, ne fides ipſa periculo exponatur abſque neceſſitate urgente. Sic denique (ut alia plura exempla miſſa faciam) qui propriæ fragilitatis conſcius cœlibatum, aut ſacrum ordinem recuſat, & uxorem ducit, ne fortè incontinens ſit; non propterea interiùs caſtitatem violat, aut conſentit in ſcelus aliquod incontinentiæ, ſed potiùs ab ejus periculo graviori ſe præſervat prudenti conſilio, juxta illud Apoſtoli: *Melius eſt nubere, quàm uri*. CARD. DE AGUIRRE.

Item, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati, placuit ulteriùs eis non eſſe dandam communionem; ne luſiſſe de Dominica communione videantur.

SI flamines, acceptâ in exitu, poſt peractam pœnitentiam, communione, convaluerint, & iterum mœchiæ ſordibus ſe inquinârint, placuit Patribus, à communione poſtea perpetuò repelli, ne luſiſſe de communione Dominica videantur. Id ipſum erga pœnitentes mœchos iidem Patres conſtituerunt [y]. *Si quis fortè fidelis* (ajunt) *poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta actâ pœnitentiâ, denuò fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem.* Rectè enim à Clemente Alexandrino [a] admonemur, veram pœnitentiam non videri, ſæpè veniam petentis de iis quæ quis ſæpè peccavit.

y Can. 7.
a Clement. Alex. lib. 2. Stromatum medium.

Communionis autem verbum in hoc Concilio toties repetitum [b], de Dominica corporis & ſanguinis Chriſti communione intelligendum eſt: nam quam *communionem* priùs dixerant Epiſcopi generali nomine, poſtea redditâ prohibitionis ratione magis peculiari, *Dominicam* nuncupârunt. Quod obſervârunt etiam poſtea dum definierunt, quòd ſi vir habens uxorem mœchiæ crimine implicaretur, ulteriùs non ederet de communione pacis vel panis. quorum poſteriora verba abundè declarant de communione ſive ſuſceptione Euchariſtiæ intelligenda priora; nec de abſolutione pœnitentis commodè poſſe explicari, ut Robertus Bellarminus [c] & alii recentiores contendunt, pro ſana & Catholica doctrina, alienam à ſancto Concilio ſententiam ſubſtituentes: cùm præter alia, ex Canone XXII. conſtet hæreticis pœnitentibus abſolutionem non negari, reprobato antiquo Novatiani errore, ut in ejus explicatione probabimus. Olim in primitiva Eccleſia communionis nomine Euchariſtiam intelligi redditâ ejus ratione, docet D. Dionyſius Areopagita [d]. *Ac primùm quidem* (ait) *illud piè inſpiciendum, cujus rei gratiâ, quod aliis quoque venerandis diviniſq; myſteriis commune vocabulum eſt, huic præ cæteris præcipuè ac peculiariter applicetur: ut ſingulariter* communio, *ſive* ſocietas, *&* ſynaxis, *ſive* collectio *dicatur. Nempe enim & unaquæque ſacramentalis inſtitutio id agit, ut noſtras vitas in plura diviſas, in unicum illum ſtatum, quo Deo jungimur, colligat: dividuorumq; noſtrorum divina collectione, nobis ejus quod verè unum eſt, ſocietatem unitatemq; individuam largiatur. Dicimus ergo cætera ſacrarum rerum ſigna, quorum nobis ſocietas indulgetur, hujus divinis profectò conſummantibuſq; muneribus perfici. Neque enim fermè fas eſt ſacerdotalis muneris myſterium aliquod peragi, niſi divinum iſtud Euchariſtiæ auguſtiſſimumq; ſacramentum compleat: quæ ſingula cùm peraguntur, & ejus qui perficitur collectionem ad unum illud unicum ſacratius operetur: & divinitùs indulto ſacramentorum cæleſtium munere, ipſius ad Deum conſortium peragat, atque perficiat. Si igitur unumquodque ſacerdotale myſterium ex ſe imperfectum, noſtram ad illud omnino communionem collectionemq; non perficit, ac per id quod perficiendi vim non habet, fermè etiam nomen amittit: finis autem ac principalis omnium ratio in eo eſt, ut divinorum myſteriorum, is qui perficitur, particeps fiat: meritò ſacerdotalis ſacroſancta prudentia ex rerum effectu proprium illi verumq; cognomen invenit.* Id à magiſtro Paullo hauſiſſe Dionyſius videri poteſt, dum ad Corinthios ſcribens, ait [e]: *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?* Lucas etiam [f]: *Erant* (inquit) *perſeverantes in doctrina Apoſtolorum & communicatione fractionis panis.*

b Can. 47. & 78.
c Robert. Bellarm. 1. tom. de controverſ. Chriſtian. fid. controverſ. 3. lib. 2.
d B. Dionyſ. Areopagit. de Eccleſ. Hierar. p. 1. c. 3.
e 1. ad Corinth. 10.
f Luc. Actuum. 2.

Digitized by Google

C A N O N IV.

* Immolant.

*De eiſdem, ſi catechumeni adhuc * mœchaverint, quando baptizentur.*

Item flamines ſi fuerint catechumeni, & ſe à ſacrificiis abſtinuerint, poſt triennii tempora placuit ad baptiſmum admitti debere.

CAPUT DECIMUM.

Cur flaminibus triennii, cùm reliquis biennii, ad percipiendum baptiſmum tempus præſcribatur.

HActenus de flaminibus jam baptizatis & fidelibus, nunc autem da his qui nondum ſancto lavacro regenerati, ſed velut immortalitatis candidati, nomen, ſtudium, & ſtatum catechumenorum profitebantur, Hos enim informari & erudiri volunt Patres doctrinâ Chriſtianâ per triennium, nec antea aditum patere illis ab baptiſmum. Quòd conſentaneum non cenſerent ſtatim fieri fideles qui fidei vix nomen agnoverant; nec rectè poſſe abſque Chriſto & Chriſtianæ doctrinæ cognitione fieri ſtatim Chriſtianos; neque Euangelico pane & ſolidiori cibo eos poſſe ſuſtentari, qui Chiſtiano lacte nondum eſſent enutriti. Eveniret enim ſic facilè, ut vel ab hæreticis tranſverſi abductique perirent; nî priùs annorum trium intervallo in Chriſtianæ religionis cognitione altiores egiſſent radices. D. item Clemens [a], *Oportet* (ait) *ut primùm diſcedat à contrariis, deinde ingrediatur myſteria, deletâ priùs à corde omni improbitate, maculâ, & ſordibus: atque hoc modo ſancta percipiat. Nam ut diligens agricola purgat priùs agrum à ſuccreſcentibus ſpinis, deinde triticum ſerit: ſic debetis vos, priùs expulsâ omni impietate conſtituere pietatem, & ad baptiſmum accedere. Etenim Dominus noſter ita nobis præcepit, dicens* [b]: Docete priùs omnes gentes. *& poſtea ſubjunxit*: Et baptizate eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Unum autem & idem tempus erudiendis Catechumenis non omnes Eccleſiæ definierunt, ſed vel contractiùs, vel longiùs, ut varia ipſarum conſuetudo, ut varia Catechumenorum conditio, ut ingenia varia, & varia tandem morum integritas, religioniſque ac pietatis deſiderium poſtulabant. Maximo enim delectu, & catecheſeos magiſtrum, & magiſterii catecheſes, & catechizandi tempus, & omnia tandem auditorum indoli accommodabant; ne vel minimo Epiſcopi ad præſtantem tantæ rei curam deeſſe viderentur. Quare quæ in hoc Canone, & in Canone XLII. inferiùs conſtituuntur, pugnantia non ſunt, tametſi in illo bienii, in hoc autem triennii tempus definiatur. Nam in illo de omnibus generali ſermone; in hoc verò peculiari ratione de flaminibus agitur: quos, quia pluribus doctrinæ præceptis erant imbuendi, annis pluribus in ſtatu detinendos catechumenorum decernitur, Huc etiam accedit, literatos homines difficiliùs credere, ideoque oportere, & doctioribus magiſtris, & longioris temporis intervallo religionis diſciplinâ informari. Quod Lactantius [c] ſenſiſſe videtur, dum ait; *Nam illa omnia quæ verbis carent, id eſt aëris & nervorum, ſuaves ſoni poſſunt facilè contemni, quia non adhærent, nec ſcribi poſſunt. Carmen autem compoſitum, & oratio cum ſuavitate decipiens capit mentes, & quò voluerit impellit. Inde homines literati, ſi non fuerint ab aliquo perito doctore fundati, minùs credunt. Aſſueti enim dulcibus & politis, ſive orationibus, ſive carminibus, divinarum literarum ſimplicem communemq; ſermonem pro ſordido aſpernantur. id enim quærunt quod ſenſum demulceat.* Quare cùm Arnobius, adhuc ethnicus, in civitate Sicca juventutem inſtitueret ad declamandum, & in ſomnis eſſet adactus ut flagitaret baptiſmum, non antea illum impetrâſſe ab Epiſcopis refert Hieronymus [d], quàm profanam quam profitebatur ethnicorum religionem, libris impugnâſſet: quòd ſibi non poſſent perſuadere ſincero illum animo religionem Chriſtianam velle profiteri, ſed ſolùm myſteria perdiſcere, quæ irrideret poſtea cum Gentilibus. Qua de cauſſa luculentiſſimos illos libros ſeptem adversùs Gentes elaboravit, atque his velut obſidibus datis pietatis fœdus impetravit ab Epiſcopo.

Nî propriùs dicamus, triennii tempus ab baptiſmum percipiendum ideo hîc flaminibus aſſignari, quòd de flaminibus decernant Patres, in ipſo baptiſterii limine conſiſtentibus, & impudicitiæ crimine peccantibus, de quibus ſub mœchiæ nomine in Canone qui præceſſit. His enim voluerunt pœnitentiæ cauſſâ, anno uno baptiſmum differri, cùm biennium cæteris præſcriberetur; ut ipſa gratiæ dilatio, culpæ ſordes purgaret, & peccantis crimen puniret. Quod fuiſſe olim in Eccleſia commune, dicemus poſtea [e]. Sententiam hanc probat correcta epigraphe, & in principio Canonis dictio illa: *Item*. Tot autem decretis, tot Patrum ſanctionibus, tot pœnis propoſitis Hiſpanorum animos ab impudicitia deterreri, ſi quis miretur, memoriâ repetat quod mille ab hinc centum & quod excurrit, annis, de propenſis ad carnis

a D. Clemens l. 7. Conſtit. Apoſtol. cap. 40.

b Matth. 28.

c Lactantius lib. 6. divinarum inſtit. cap. 21.

d D. Hieron. in chron. additio ad Euſeb.

Biennium aſſignatur can. 72.

e Lib. 3. c. 62.

Digitized by Google

nis illecebras Hiſpanorum animis Salvianus [f]ſcripſit. *Quid Hiſpanias* (ait) *nonne vel eadem vel majora forſitan vitia perdiderunt? quas quidem cœleſtis ira etſi aliis quibuslibet barbaris tradidiſſet, digna tamen flagitiorum tormenta toleraverunt puritatis inimici. Sed acceſſit hoc ad manifeſtandam impudentiæ damnationem, ut Wandalis potiſſimùm, id eſt pudicis barbaris traderentur. Dupliciter in illa Hiſpanorum captivitate Deus oſtendere voluit, quantùm & odiſſet acriùs libidinem, & diligeret caſtitatem; cùm Wandalos ob ſolam vel maximè pudicitiam illis ſuperponeret, & Hiſpanos ob ſolam vel maximè impudicitiam ſubjugaret. Quid enim? Nunquid non erant in omni orbe terrarum barbari fortiores, quibus Hiſpani traderentur? Multi abſque dubio, immò, ut fallor, omnes. Sed ideò ille infirmiſſimis hoſtibus cuncta tradidit, ut oſtenderet ſcilicet non vires valere, ſed cauſſam: neque nos tunc ignaviſſimorum quorundam hoſtium fortitudine obrui, ſed ſolâ vitiorum noſtrorum impuritate ſuperari, ut verè in nos venerit dictum illud, quod ait ad Judæos Dominus*[g]: Secundùm immunditias ſuas, & ſecundùm iniquitates ſuas feci illis: & averti faciem meam ab eis. *Et alibi ad Gentem ipſam*[h]: Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo, & ungulis (*inquit*) equorum ſuorum omnes plateas conculcabunt, & populum tuum gladio interficient. *Completa in nos ſunt omnia quæ ait ſermo divinus, & jura verborum cœleſtium luit pœna cunctorum.*

[f] Salvian. lib. 7. de providentia

[g] Ezechiel. 38.

[h] Deut. 28.

COMMENTARII NOVI.

S*I fuerint catechumeni.* Ubi ſtatuerunt de fidelibus, mox de catechumenis agunt, in quo leniùs multò & mitiùs animadvertunt, quàm infideles, ut alibi dicemus capite *de pœnitentia catechumenorum*. Sed quid agendum eſſet ſi catechumeni flamines ſacrificarent, non explicant Patres: neſcio an gratiâ baptiſmi in perpetuum privarentur. non exiſtimo tamen, ſed quantum conjicere poſſum, ante mortem non baptizabantur. ALBASPINÆUS.

Catecheſis tempus non unum idemque ſemper fuit in Eccleſia, ſed pro temporis verietate diverſum. ut dicemus infrà in Can. XXXXII. Triennium aſſignatum lego iis, qui ad percipienda fidei myſteria propter ingenii imbecillitatem tardiores erant. de quibus D. Clemens lib. 8. *Conſtit.* cap. 38. ita ſtatuit: *Qui catecheſi erudiendus eſt, per tres annos erudiatur. Quòd ſi virtute præditus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur: quoniam non tempus, ſed animus æſtimatur.* Idem etiam triennium aſſignatum fuit iis, qui turpiſſimo idololatriæ crimine fidem ejurabant. Illi enim cùm ſceleris commiſſi labem diuturno tempore diluere deberent, per tres annos in catecheſi perſiſtebant. Synodus Nicæna Can. XIV. *De cathecumenis lapſis ſancto & magno Concilio placuit, ut tribus annis ſint inter audientes.* Ex quibus verbis rectè perpenſis lucem accipit præſens Canon. Nam cùm affirment PP. Concilii Nicæni catechumenum lapſum debere eſſe inter audientes, apertè docent triennium illud non tantùm aſſignari catecheſi, verùm & pœnitentiæ: ſiquidem inter audientes, id eſt inter pœnitentes conſiſtentes in ſecundo gradu, qui vocabantur *audientes* (ut probant Lautmeter lib. 2. *de veteri cleric. mon.* cap. 60. Gibalinus *de Clauſura* diſquiſit. 3. cap. 2. §. 6. num. 33. Licèt non me lateat duobus prioribus Eccleſiæ ſæculis audientes appellari catechumenos, qui fidei myſteriis inſtrui inhiantes, aures doctrinæ accomodabant, ut probat Pamel. in Not. ad D. Cyprianum Epiſt. 13. & 24. & ad Tertull. *de Pœnit.* cap. 26. Sed ſequentibus ſæculis *audientes* propriè dicebantur, qui in ſecundo pœnitentiæ gradu erant: ut probatur ex plurium Conciliorum Canonibus, quos congerunt Gibalinus d. cap. 2. §. 6. num. 33. Morinus lib. 2. *Exercit.* cap. 3. Zonaras in Not. ad Can. IV. XI. & XII. Concilii Nicæni. Unde dum PP. in præſenti Canone triennium aſſignant flaminibus catechumenis, accipiendi ſunt de flaminibus, qui aut ſacrificaverunt, aut munera dederunt. de quibus in duobus præcedentibus Canonibus egerant: quibus triennium præſcribunt non tantùm ad catecheſim, & fidei inſtructionem, verùm ut cum pœnitentibus in gradu audientium conſiſtant. Nec novum eſt in Eccleſia catechumenis lapſis aliquod tempus ad peragendam pœnitentiam aſſignari. ſiquidem infrà in Can. XIV. XXXXV. & LXVII. Concilio Neo-cæſar. Can. V. diverſa pœna ſtatuitur catechumenis ac fidelibus. Notavit Albaſpin. lib. 2. *Obſer.* cap. 2. GONZALEZ.

C A N O N V.

Si domina per zelum ancillam occiderit.

Si qua domina furore zeli accenſa, flagellis verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quòd incertum ſit, voluntate, an caſu occiderit: ſi voluntate, poſt ſeptem annos: ſi caſu, poſt *quinquennii tempora, actâ legitimâ pœnitentiâ, ad communionem placuit admitti. Quòd ſi intra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

* *Quinque annorum tempora.*

CAPUT UNDECIMUM.

Quid zelus, quid zelotypia.

EXtat Canon hic apud Rhabanum in Pœnitentium libro cap. 14. Pœnitentiale Romanum, apud Antonium Auguſtinum titul. 1. cap. 4. Ivonem p. 15. cap. 22. & 248. Burchard. lib. 6. cap. 19. Anſelmum lib. 11. cap. 36. Gratianum in cap. *Si qua fœmia* 50. diſtinct. & ante eos apud Concilium Wormacienſe cap. 39. & Moguntinum ſub Rhabano Archiepiſcopo cap. 22. Sed Pœnitentiale Romanum & Concilium Moguntinum & vetuſti codd. manuſcripti, *domina* pro *fœmina* habent.

Latinum nomen *zelus* à Græco ζῆλος, quod æmulatio eſt, ortum tradunt; ea tamen, ut Tullio [a] placuit, ægritudo eſt, ex eo quòd alter quoque potiatur eo quod ipſe concupiveris. Chryſippus apud Laertium [b] inter *zelum* & *zelotypiam* diſtinxit. Zelum voluit eſſe dolorem ex eo quòd alius potiatur eo, quod quiſque cupit; zelotypiam verò dolorem ex eo quòd adſit alteri, quod ipſe quiſque habeat. Sed alterum jam pro altero uſurpari video. Ejuſmodi malum, aptè furorem vocârunt hujus Concilii Patres, quòd inter animi perturbationes hæc vehementiſſima ſit. quippe quæ mentem perturbet, & veluti furore quodam veſano, modò huc, modò illuc mentem trahat & impellat, & ad quodvis malum aggrediendum commoveat. Eâ viri quandoque laborant, ſed fœminæ vehementiùs. Mala enim omnia in marito, vel eo quem ardentiùs amant, æqioribus oculis aſpiciunt, quàm illorum pellices.

a Cic. lib. 4. Tuſc.
b Laërtius in Zenone Cynico.

Nec hoc ſolùm zelotypiæ malo mulieres voluptati ſervientes laborant, ſed quantumlibet modeſtæ, honeſtæ, & viris ſuis indulgentes, non tam voluptatis gratiâ, quàm honoris, quem ſibi jure debitum, injuriâ eripi vident. *Quòd ſi Sara* (inquit Ambroſius [c]) *moderationem non tenuit, quæ tenebit?* Ante Ambroſium Ariſtoteles [d], *Maximus* (inquit) *honor eſt ſobriæ mulieri, ſi cernat virum ſuum obſervantem ſibi caſtitatem, nec de ulla muliere magis cogitantem, ſed præ cæteris omnibus hanc, & ſuam, & fidam ſibi exiſtimantem. Tantò enim magis ſtudebit mulier ſe talem præſtare, quantò ſe cognoverit fideliter atque juſtè à viro diligi. Ergo prudentem ignorare non decet, qui parentibus, qui uxori, & filiis honores conveniant: ut tribuens unicuique quæ ſua ſunt, juſtus & ſanctus habeatur. Pergraviter enim unuſquiſque fert honore ſuo privari. Nec ſi aliena quis permulta tribuat, contentus erit, ſi ſua ſibi auferantur. Nihil verò magis ſuum eſt uxori, nec magis illi à viro præſtandum, quàm ſancta & intemerata ſocietas. Quapropter non decet hominem ſanæ mentis, ubicumque contigerit, ſemen exponere, ne de vilibus & iniquis, ſimiles liberis legitimis procreentur: ex quo & uxor honore ſuo privatur, & filiis injuria fit, ac ſibi pro his omnibus dedecus incumbit.* His enim de cauſſis à pellicibus concubiniſque deberent omnes abſtinere, nobiliores præcipuè; ne præter injuriam quæ Deo fit & uxori, ſibi etiam, filiis, & familiæ toti, quam Philoſophus docet, parent infamiam. Cimon Athenienſis patrem, quem optimum habuit, & bellicis rebus clariſſimum, matri plebeiæ, tenuiſſimæque, & contemptæ fortunæ poſtpoſuit: quoniam mater operam dederat, ut filios ex optimo viro ſuſciperet, parens verò nihil minus curâſſet. Quare idem Ariſtoteles [e] graviter reprehendit Agamemnonem, quòd raptam mulierem atque ignotam uxori prætulerit, ex qua liberos ſuſceperat: contrà verò Ulyſſem immortalitate dignum ex ſententia Homeri arbitratur, quòd rogantem Atlantis filiam, & æternitatem pollicentem, à concubitu rejecit, & cum Circe, quæ ſuam & ſociorum ſalutem promittebat, manere recuſaverit.

c Ambroſ. lib. de Abrah. c. 4.
d Ariſt. lib. 2. Oeconomicor. c. 2.
e Idem cap. 3.

COMMENTARII NOVI.

SAtis conſtat, ut opinor, nonnullis in locis, hæc peccata, mœchiæ ſcilicet, homicidii, & idololatriæ, perpetuâ olim pœnitentiâ damnata fuiſſe, & primis illis temporibus Eccleſiam his legibus ſtetiſſe. ut patet ex Tertulliano, & aliis. Deinde humaniùs eam homicidas habuiſſe, & in fine eos in ſocietatē admiſiſſe: ut legimus in XXI. Can. Concilii Ancyrani. Verùm quo primùm tempore, & quâ primùm auctoritate eis ante finem pepercerit, non tam liquidò conſtat, atque de mœchia & idololatria. Certum nihilominus eſt ex hoc Canone, & Ancyrano, hanc diſciplinam mutatam fuiſſe, cùm ſi voluntate ancillam occiderit, poſt ſeptem annos jubeat in ſocietatem fidelium dominam recipi. ALBASPINÆUS.

Zelotypia eſt perturbatio animi truculentiſſima, ita ut alacriùs ſit mortem ſubire, quàm ſub ejus tyrannide vitam ducere. ut probant Philippus Camerarius *Cent.* cap. 53. Tiraquell. in l. 26. *Connubial.* Et quidem ſive virum, ſive fœminam hæc peſtis incedat, truculentos & immanes reddit ſupra ferarum iram. De viro ita ait Caſſiodor. lib. 1. *Var.* Epiſt. 37. *Feris inſitum eſt copulam ſuam extrema concertatione defendere, dum omnibus eſt animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros fœminas ſuas corrivali concertatione defendere, arietes pro ſuis ovibus capitaliter inſævire, equos adjunctas ſibi fœminas colaphis ac morſibus vendicare. Ita pro copulatis ſibi animas ponunt, qui verecundiâ non moventur. Homo autem*

quem-

quemadmodum patiatur adulterium inultum relinquere, quod æternum ſuum dedecus cognoſcitur commiſiſſe? Elegantiùs D. Chryſoſtomus *de Virginit.* cap. 52. *Qui hac inſania ictus ſit, reſultat in omnes, ſtomachatur in præſentes, ſeu ſervus, ſeu filius, ſeu quiſquis alius ſit: in immerentes temerè iram laxat. Itaque proſcripta omni voluptate, mærore, luctu, inſuavitate omnia referta ſunt, ſeu domi maneat, ſeu in forum prodeat, ſeu iter adornet, ubique malo tangitur, animum quovis ſtimulo acriùs pungente ac vexante, nec requieſcere ſinente. Nec enim hic morbus triſtitiam ſolùm, ſed etiam effuſum furorem parare ſolet. Etenim cùm omnium chariſſimam, & pro qua lubens vel vitam impendat, ſuſpectam habere ſemper cogitur, quid eſt omninò quod ſolari eum poſſit? Nam ſeu ſomnum inire, ſeu cibum potumque capere neceſſium ſit, menſam lethalibus venenis potiùs quàm eduliis inſtructam credet, in lecto nec vel momento quieſcet, ſed tanquam ſubjectus prunis æſtuabit.* Mulierem hac phreneſi inſanientem, ita deſcribit Ovidius:

Nec lea cùm catulis lactantibus ubera præbet,
Nec brevis ignaro vipera læſa pede,
Fœmina quàm ſocii deprenſa pellice lecti
Ardet, & in vultu piguora mentis habet.
In ferrum flammaſque ruit, poſitoque decore
Fertur ut Aonii cornibus icta Dei.

Sed elengantiori exemplo effrænè & implacabile hujus Veneris toxicum deſcribit Apulejus lib. 8. Mileſiar. his verbis: *Servus quidam, cui cunctam familiæ tutelam dominus permiſerat ſuus, quique poſſeſſionem maximam illam, in quam divertebamus, villicabat, habens in eodem famulitio conſervam conjugem, liberæ cujuſdam extraneæque mulieris flagrabat cupidine: quo dolore pellicatûs uxor ejus inſtincta, cunctas mariti rationes, & quidquid horreo reconditum continebatur, admoto combuſſit igne. Nec tali damno thori ſui contumeliam vindicâſſe contenta, etiam contra ſua ſæviens viſcera laqueum ſibi nectit, infantulumque, quem de eodem marito jamdudum ſuſceperat, eodem funiculo nectit, ſeque in præaltiſſimum puteum, appendicem puerum trahens, præcipitat.* Quas verò Deus tulerit leges in zelotypiæ medelam, habes Numer. cap. 4. verſ. 12. De quibus Philo Judæus lib. *de ſpecialibus legibus*, Joſephus lib. 3. *Antiquit.* cap. 10. Plura congerunt de zelotypia, ultra ſuprà laudatos, Lælius Biſciola tom. 1. *Horar. ſubciſ.* lib. 15. cap. 11. P. Sherlogus tom. 3. in Cant. veſtigat. 36. cap. 8. pag. 544. D. Antonius de Feloaga in cap. 1. *De his quæ vi*. in princ. Unde apparet quàm propriè & eleganter PP. Illiberini in præſenti Canone de domina zelotypa ob amorem mariti erga ancillam referant: *Si qua Domina furore zeli accenſa*. GONZALEZ.

Flagellis verberaverit ancillam ſuam.

CAPUT DUODECIMUM.

Quæ olim flagellorum & verberum, quæ fuſtium pœna.

ERant apud Romanos ſupplicia ingenuorum propria, & propria ſervorum. Ingenuos fuſtibus caſtigari Calliſtratus [a] docet & Hermogenianus [b]; ſervos autem flagris, flagellis, ſeu verberibus, Ulpianus [c]. Quare idem Calliſtratus [d] in metallum damnatis libertatem adimi, inde collegit, quòd verberibus coërcerentur. Seneca [e] eodem argumento evincit Claudium in ſervitute fuiſſe, quòd ſervilibus verberibus affectus fuiſſet. *Apparuit* (ait) *ſubitò C. Cæſar, & petere illum in ſervitutem cœpit: producit teſtes, qui illum viderant ab illo flagris, ferulis, colaphis vapulantem.* Idem equitem quendam Romanum, quia filium ſuum flagellis ceciderat, penè à turba in foro graphiis confoſſum narrat, indignum facinus populo exiſtimante, ingenuum filium ſerviliter à patre tractari. Ex quo apparet, atrociorem fuiſſe flagellorum, quàm fuſtium caſtigationem. Et ſicut harum admonitionem in levi & modica, ſic illorum in gravi, atroci, & ſervili animadverſione conſtitiſſe, ut Julianus [f] & Ulpianus [g] docent. Sed prudenter Marcus Varro [h] monuit, mancipiis imperandum eſſe, ut verbis coërceantur potiùs, quàm verberibus. Pièque & Chriſtianè Proſper [i], ut domini ſervos, velut eorum in Chriſto conſervi, miſericorditer tractent; & ſervi dominis ita ex corde deſerviant, ut voluntatem non ſolùm dominorum ſuorum, ſed etiam Dei hoc ipſum jubentis, efficiant.

a *Calliſtr. l. capitalium. §. non omnes, de pæn.*
b *Hermogen. l. ult. de injuriis.*
c *Ulpianus in l. item apud Labeonem. §. adveitur eiuſdem tituli.*
d *Calliſtratus in l. in metallum de iure fiſci.*
e *Seneca in libello ioculari de morte Claudii.*
f *Idem.*
f *Julianus in l. ſi is, quæ 28. de uſufructu.*
g *Ulpianus in l. item apud Labeonem de injuriis.*
h *Marcus Varro lib. 1. de re ruſtica cap. 20.*
i *Proſper lib. 2. de vita contemplat. cap. 3.*

COMMENTARII NOVI.

EX quibus cauſſis Jure civili Romanorum liberi homines fuſtibus cædebantur, ex eiſdem ſervi extremæ notæ, & non integræ frontis homines flagris ſeu verberibus afficiebantur. Quam verberum differentiam dapſilè illuſtrant Gothofred. in l. 12. ff. *de jure fiſci*. Petrus Fabr. lib. 2. *Semeſtr.* cap. 5. 6. & 7. D. Joannes Solorzan. *de Parricid.* lib. 1. cap. 10. Briſſon. lib. 3. *Select.* cap. 9. Juſtus Lipſius lib. 2. *de Cruce*, cap. 3. à num. 34. D. L. Ramir. in *Pentecont.* cap. 37. Fornerius lib. 4.

Rerum

Rerum quotid. cap. 2. Torrentius ad Horatium lib. 1. *Satyr.* 3. verſu 119. Gretſetus lib. 2. *de Cruce*, cap. 4. cum ſequentibus. Offual. lib. 2. Donel. cap. 9. & lib. 28. cap. 8. Cujus juris teſtimonia, & rationes cumulavi in cap. *Propoſuit. de foro compet.* cap. 1. *de calum.* quas hic tranſcribere non libet. Tantùm notare in animo eſt magnam proprietatem ſermonis hujus Canonis, in quo quia de ancilla flagris affecta agitur, non fuſtibus, ſed verberibus fuiſſe cæſam, eleganter PP. expreſsêre. GONZALEZ.

Ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Cur de tertio die mentio hîc injecta?

TErtium diem adjecerunt Patres, ut conjecturâ magis idoneâ agnoſceretur mortis cauſſam verbera fuiſſe, non morbum ortum ex alia cauſſa. Si enim tam acerba fuiſſent vulnera verberibus illata, ut intra tertium diem illis afflictam mori contingeret, veriſimile erat, animum interficiendi ancillam habuiſſe: quòd ſi pro certo id habitum ſit, pœna homicidii erat imponenda. Hanc autem dierum diſtinctionem divino præcepto obſervâſſe Moyſen legimus. (*Exod.* 21.) Si enim ſtatim ſervus moriebatur, pœna homicidii illi imponenda erat: ſin autem die uno vel duobus ſupervixiſſet, non illi pœnæ ſubjiciebatur. Quam dierum diſtinctionem, forſan etiam apud Romanos obſervatam, ſuſtulit Imperator Conſtantinus [k], adimens dominis omni tempore animadverſionem capitalem, poteſtatemque infligendæ privato judicio mortis.

k *Conſtantin.* in *l.* 1. *C. de emendatione ſervorum.*

COMMENTARII NOVI.

ALiquando etiam præſumitur vulneratum ex vulnere accepto deceſſiſſe, etiam ſi poſt octo dies occumbat. cap. *Continebatur, de homicidio*. Immò & ſi poſt octo menſes ſi vulnus fuit lethale cap. 3. *de clerico percuſſ.* docent Julius Clarus in §. *Homicidium.* num. 44. Menoch. *de Arbitr.* caſ. 275. Pereyra *de empt. & vendit.* cap. 7. num 12. Farinac. part. 5. *Praxis crimin.* quæſt. 127. num. 29. Hæc tamen præſumptio certior deducitur ex inſtrumento percuſſionis, l. 1. §. *Divus*, l. ult. ff. ad l. Corn. *de Sicar.* Ulpian. apud Licin. Ruffin. in collat. tit. 1. D. Baſil. ad Amphiloch. cap. 8. Notârunt Balſamon in Can. 92. Sextæ Synodi, Fornerius lib. 3. *Select*, cap. 23. Si enim ferulâ, colaphis, aut fuſtibus ictus inferatur, levis percuſſio eſt. l. *Valuti* ff. *de Pœnis*. Secùs autem ſi flagellis ſervus coërceatur. Flagellorum enim coërcitio acerbiſſima cenſetur. *Cruenta* dicitur à Martiale lib. 2. Epigr. XVII.

Cruenta pendent quà flagella tortorum.

Horribilia appellantur ab Horatio lib. 1. Satyr. III.

Nec ſcuticâ dignum, horribili ſectêre flagello.

Maximè ſi flagella catenata & oſſilata ſint de quibus Appulejus lib. 8. *Mileſiar.* vel ſi nodoſa, aul aculeata, quæ *ſcorpiones* vocantur à D. Iſidoro lib. 5. *Orig.* cap. 27. propter acumina pungentia in modum ſcorpionis, de queis plura Baron. in *Martyrol.* die XII. Junii Hurtado *de Martyrio*, reſol. 36. ſect. 6. qui inde exponunt locum lib. 3. Regum cap. 2. ubi Roboan his verbis comminatur populum: *Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus*. Unde uſufructuario ſervū, in quo uſumfructum habet, flagellis cædere non permittitur. l. *Sed ſicuti* §. ult. ff. *de Uſufructu*. Paul. lib. 3. *Sentent.* tit. 6. ibi: *Servos neque torquere, neque flagellis cædere, neque in eum caſum facto ſuo producere uſufructuarius poteſt, quo deteriores fiunt.* Notavit D. Joannes Suarez ad l. Aquil lib. 2. cap. 3. ſect. 1. immò frequenter ſervos uſque ad necem cædi comperimus, in l. *Quæſtionis*. §. *In cauſſis*. ff. *De quæſtion.* l. *Aut damnum* 8. §. 3. ff. *de Pœnis*. l. *Si poſtulaverit* 27. §. penult. ff. ad l. Jul. *de Adult.* apud Paullum lib. 1. ſentent. tit. 12. §. *Servus*. Tacitum lib. 16. Annal. Curtium lib. 4. *de geſtis Alex.* pag. 118. Notârunt Lipſius lib. 2. *de Cruce*, cap. 3. Paſſeratius ad Proper. lib. 4. eleg. IX. Rectè ergo cùm ex verberibus acriter inflictis mors plerumque ſequatur cap. fin. *de Homicid.* in 6. Si poſt triduum deceſſit ancilla à domina verberata, tanquam pro homicidio voluntario in hoc Canone pœnitentia injungitur: tempus autem pœnitentiæ & expiationis ſeptem annorum à Patribus præſcribitur, ſi voluntate, licèt non merâ, fuit admiſſum homicidium: ſi autem caſu, quinquennium præfinitur. Cui ſanctioni conſentiunt PP. Concilii Ancyrani relati à Gratiano in cap. *Eoſ.* diſtinct. 50. Synodi Tribur. cap. 52. in illis verbis: *Placuit nobis de homicidiis non ſpontè commiſſis hic inſerere, quod in Ancyrano ſancto Concilio cap. 22. legitur, ubi dicitur: De homicidiis non ſpontè commiſſis prior quidem diffinitio poſt ſeptennem pœnitentiam perfectionem conſequi præcipit, ſecunda verò quinquennii tempus replere.* Ex quibus accepit Martinus Bracar. Canonem relatum à Gratiano in cap. *Si quis* 4. 50. diſt. Tempus hoc ut

ex

ex D. Iſidor. notavit Mendoza in præſenti reſpondet numero dierum, qui in lege veteri præſcriptus erat expiationi, nam victimas oblaturis opus erat per ſeptem dies ſe adſpergere, & laureâ, Philo Judæus lib. *De victimas offerentibus* ibi: *De cætero corpus lavacris & adſperſionibus purificet, nec tamen adſperſum ſemel, aut ablutum mox intra fanum admittit, ſed jubet foras expectare per ſeptem dies, & interim adſpergi bis, tertia, ſeptimâque die*; *ac tum demum poſt ablutionem ad ſacrificandum ingredi.* Notavit eruditus D. Joannes Suarez d. lib. 1. cap. 2. ſect. 9. num. 41. GONZALEZ.

Si voluntate, poſt ſeptem annos.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Quæ in ſervorum caſtigatione dominorum poteſtas.

HAbebant olim domini Jure Romanorum in ſervos vitæ neciſque poteſtatem, Ulpiano [a] teſte. quod à Græcis forſan acceperunt. Platonem enim inſtituiſſe refert Theodoretus [b], inſontem innoxiumque haberi eum, qui proprium ſervum occidiſſet. At conſtitutione poſtea Divi Antonini hanc poteſtatem ademptam recenſet idem Ulpianus; nec aliter puniendum qui ſervum ſuum occidiſſet ſine cauſa, quàm ſi alienum. Cui legi ferendæ acerbitatem Hiſpanorum, Bæticæ præſertim provinciæ (in qua & hoc Concilium peractum eſt) cauſſam dediſſe teſtatur ejuſdem Antonini reſcriptum, quod de ſervis Julii Sabini Hiſpani ad Ælium Marcianum Proconſulem Bæticæ directum, his verbis extat: *Dominorum quidem poteſtatem in ſervos ſuos illibatam eſſe oportet, nec cuiquam hominum jus ſuum detrahi: ſed dominorum intereſt, ne auxilium contra ſævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam denegetur iis qui juſtè deprecantur. Ideóque cognoſce de querelis eorum, qui ex familia Julii Sabini ad ſtatuam confugerunt; et ſi vel duriùs habitos, quàm æquum eſt, vel infami injuria, ut in poteſtatem domini non revertantur. Qui ſi meæ conſtitutioni fraudem fecerit, ſciat me hoc admiſſum ſeveriùs executurum.* Nec cauſſam ſolùm ſubeſſe ſat erat, niſi & illa à judicibus examinata probaretur, ut meminit Cajus [c]. Adrianum etiam refert Spartianus vetuiſſe ſervos à dominis occîdi, & juſſiſſe à judicibus eos damnari, ſi digni eſſent. Quare eundem Adrianum refert Ulpianus [d] in quinquennium relegâſſe Umbriciam matronam nobilem, quòd ex leviſſimis cauſſis ancillas ſuas atrociſſimè tractâſſet. At Conſtantinus [e] Magnus illud præcepit, ne ſine cauſſa dominus ſervum privato judicio occideret, homicidii pœnâ dominis injectâ. Quòd ſi ad coërcendam ſervorum contumaciam vel nequitiam, illos verberibus afficientibus dominis, caſu occidiſſent, eos pœnâ liberos Conſtantino placuit. Neceſſe enim eſt aliquando jus moderatæ caſtigationis non omittere, ne alioquin ſit in dominatu ſervitus, & in ſervitute dominatus, ut ſcripſit Cicero [f]. Hanc tamen ſic oportet temperare, ut nec impunè contemni aut ludibrio haberi poſſit; ne ſoluta & effrænis erumpat in tyrannidem. Quam Cato apud Tullium probat in ſene, nos probamus in eo qui alios in poteſtate habet, ſeveritatem: ſed eam (ſicut alia) modicam; acerbitatem nullo modo: nam ex ea natum proverbium illud, rectè apud Macrobium [g] Euangelus monuit. *Unde putas* (ait) *arrogantiſſimum illud manâſſe proverbium quod jactatur, totidem nos habere ſervos, quot hoſtes? non habemus illos hoſtes, ſed facimus, cùm in illos ſuperbiſſimi, contumelioſiſſimi, crudeliſſimi ſumus.* Non hi diſſimiles ſævitiâ antiquo Pollioni, nec indigni ſimili pœna. Cùm enim aliquando Auguſtus Cæſar apud Pollionem cœnaret, & quidam, ſervus ob fractum cryſtallinum vaſculum juſſus eſſet ab ipſo hero Pollione murænis objici lacerandus, Auguſtus hujus herilis ſævitiæ novitate motus, graviſſimè incanduit in hoſpitem Pollionem (quem etiam hoc nomine dignum mille mortibus putabat Seneca [h]) ſimulque juſſit coram eo omnia ejus cryſtallina frangi, ut his pro ſervo, quem liberum emiſit, impleretur piſcina murænarum.

Quòd ſi tanta in foro civili pietatis ratio habita eſt, in Eccleſiaſtico quid ſtatutum? Audiamus Concilii [i] Epaunenſis ſub Gelaſio Patres. *Si quis ſervum proprium* (ajunt) *ſine conſcientia judicis occiderit, excommunicatione biennii effuſionem ſanguinis expiabit.* Item Agathenſis [k] Concilii: *Si quis ſervum proprium ſine conſcientia judicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia biennii reatū ſanguinis emendabit.* Sed ſeptennem pœnitentiam, renovato hujus Concilii decreto, confirmavit Concilium Wormacienſe [l] & Moguntinum [m]. Quæ pœna pro crimine capitali, ſive mortali (uti vocant) olim ſolebat imponi. Sed quæ fuerit ratio, ut tot annorum pœnitentia injungeretur (ne caſu factum quiſquam opinetur) ab Iſidoro [n] illa petenda eſt. *Nec ipſum* (ait ſcribens ad Maſſonam Epiſcopum Emeritenſem) *quod Canonum cenſura poſt ſeptem annos remeare pœnitentem in ſtatum priſtinum præcepit, electione proprii arbitrii, ſed potiùs ſancti Patres ex ſententia divini judicii ſanxerunt.* [o] Nam legitur, quòd Maria ſoror Aaron propheti ſſa, dum detractionis adversùs Moyſen incurriſſet delictum, illicò ſtigmate lepræ percuſſa eſt. Cumque peteret Moyſes ut emundaretur, præcepit eam Dominus extra caſtra ſeptem diebus egredi; & poſt emundationem rurſus eam intra caſtra admitti. Maria ergo ſoror Aaron, caro intelligitur ſacerdotis, quæ dum ſuperbiæ dedita, ſordidiſſimis cogitationum illecebris maculatur, extra caſtra ſeptem diebus, hoc eſt extra collegium ſanctæ Eccleſiæ ſeptem annis projiciebatur: ubi poſt emendationem vitiorum, loci, vel priſtinæ dignitatis recipiet meritum.

a Ulpian. l. 2. de his qui ſunt ſui, vel alieni jur.
b Theodoretus lib. 9. de Græcarum curatio. affection.
c Cajus in l. 2. ad l. Corneliam de ſicariis.
d Ulp. d. l. 2. §. fin. de his qui ſunt ſui vel alterius juris.
e Conſtanti. in l. 1. C. Theod. de emendatio. ſervorum.
f Cicero in oratione pro Dejotaro.
g Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 11.
h Seneca de Clementia.
i Conc. Epau. c. 34.
k Conci. Aga. c. 62.
l Conc. Worm. c. 37.
m Mogun. c. 22.
n D. Iſidorus in Epiſtola ad Maſſonam Epiſ. Emeritenſem.
o Ivo parte 6. Decre. c. 398. Num. 12.

COM-

COMMENTARII NOVI.

CERTUM eſt primis reipublicæ Romanæ temporibus dominos in ſervos vitæ neciſque poteſtatem habuiſſe. l. 1. §. 1. ff. *de his qui ſunt ſui*. §. 1. inſtit. eod. tit. Plato apud Theodoret. lib. *de Græca affect.* Plutarch. in *Cat. Cenſor.* Seneca lib. 3. *de Benef.* cap. 33. Probant Samuel Petitus ad Jus Atticum lib. 2. tit. 6. pag. 177. Cujacius lib. 4. *Reſponſor.* Papin. in l. 94. ff. *de condit. & demonſtrat.* A. Gomez lib. 2. *Var.* cap. 2. num. 51. Oſſual. lib. 2. Donel. cap. 9. lit. S. Vultejus, Arnold. Binius, Mantius, Arpretus, & alii Inſtitutarii in dicto §. 1. Nec tantùm intra lares proprios hanc poteſtatem, ſeu tyrannidem exercebant, verùm extra domeſticos parietes in foro & plateis: ut legitur de Antonio cive Romano, qui ſervum proprium capite plectendum propria auctoritate conſervis tradidit, ut per circum virgis eum cæderent. Apud Livium lib. 2. Dionyſ. Halic. lib. 7. Macrob. lib. 1. *Saturn.* cap. 11. Quam poteſtatem delibatam & reſtrictam fuiſſe Imperatorũ conſtitutionibus in Pandect. legimus. A Domitiano & Nerva conſtitutum fuit ne dominus ſervum ſuum libidinis & promercii cauſsâ caſtrare auderet. l. ejuſdem 3. §. 4. ff. leg. Comm. *de Sicar.* Referunt Xiphilinus in *Domit. & Nerva.* Sueton. in *Domit.* & ex eis Pancirol. lib. 2. *Variar.* cap. 101. Joann. Bertrand. in vita Neratii Priſci, & lege Petronia lata ſub Nerone anno Urbis DCCCXIII. ablata fuit poteſtas dominis tradendi ſervos ad pugnandum cum beſtiis. l. *Circumcidere* 11. §. 2. ff. eod. tit. Tandemque conſtitutum fuit, quòd ſi dominus in ſervum ſævus fuerit, compellatur ſervum venundare bonis conditionibus. Seneca lib. 3. *de Benef.* cap. 22. ibi: *De injuriis dominorum in ſervos qui audiat, poſitus eſt, qui & ſævitiam & libidinem, & in præbendis ad victum neceſſariis avaritiam compeſcat.* Plutarch. lib. de Superſtit. *Servis libertatem deſperantibus lex eſt, ut ſe vendi petant.* Licèt ea verba ad Jus Atticum referat Petitus ubi ſuprà. Quam legem firmârunt & roborârunt Adrianus & Antoninus ſuo reſcripto relato in leg. 1. §. 2. ff. *De his qui ſunt ſui*, addentes, ut ſi dominus ſervum ſine cauſſa legibus cognita occidiſſet, non minùs puniretur, quàm ſi alienum ſervum occidiſſet. Et quia iſti Imperatores ſuprà relatas conſtitutiones firmârunt & ſuſcitârunt, illis hæc delibatio & reſtrictio poteſtatis dominicæ tribuitur: ex vulgari regula noſtra facimus, quibus noſtram impartimur auctoritatem, quam illuſtravi in cap. 1. *de Tranſact.* quod in jure novum non eſſe notavit Fornerius lib. 1. *Rerum quotid.* cap. 17. Poſt quam Imperatorum conſtitutionem, ſervi, qui crimina morte digna perpetrabant à dominis magiſtratibus puniendi offerebantur. l. *Cùm ſervus* 15. ff. *de Condit. cauſ. data*, l. *Eleganter* 14. §. ult. ff. *de Pignorat.* action. d. l. *Circumcidere*, §. ult. Cajus lib. 1. Inſtit. tit. 3. Quod etiam Eccleſiæ PP. ſtatuerunt. Concil. Epaun. ſub Gelaſio Can. XXXIV. Agathenſe Can. XXVI. relati ab A. Auguſtin. in epit. Joris Pont. tit. 1. lib. 35. Permiſerunt tamen Imperatores dominis in ſervos ſævire cauſsâ legibus cognitâ, veluti cùm dominus invenerit ſervum cum propria uxore adulterantem, ita decernente lege Julia de *Adult.* teſte Paullo lib. ſingul. *de Adult.* apud Licinium Ruffin. tit. 4. Notavit Theophil. in lib. 1. *Inſtit.* tit. 8. §. *Sed & major.* Quod apertiùs jure noſtro patrio ſtatutum fuit in l. 6. tit. 21. par. 4. Si enim alienus ſervus in adulterio deprehenſus, impunè à marito occiditur. l. *Qui occidit* 30. ff. ad leg. Aquil. l. *Quid ergo* 53. §. *Si bares.* ff. *de Legat.* 1. l. *Qui ſervum* 96. ff. de V. O. Suarez ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. quantò magis proprium? Ad quem caſum ſervi adulteri referendi ſunt textus in l. *Servum quem* 27. ff. *de Pignor.* leg. *Eleganter* 14. §. ult. ff. *de Pignorat.* ut ipſe Suarez docet lib. 2. cap. 3. ſect. 2. Sed ſi tantùm dominus zelotypiam patiebatur, non autem adulterium commiſiſſe ſervum liquidò conſtabat, tantùm poterat eum accuſare, non verò occidere. l. *Servos.* ff. *de Accuſat.* qui caſus ſingularis notatur à Græcis, ubi dominus cum ſervo in judicio conſiſtit.

Nec tantùm poteſtas necis dominis ablata fuit dictis conſtitutionibus, verùm & cohibita nimia ſævitia. quod & Conſtantinus firmavit in l. un. *de Emendat. ſervor.* quâ cavetur ut homicidam damnandum eſſe dominum, qui ſervum ſuum ita verberaverit, ut occideret, ſi ex verberum genere præſumptio homicidii contra dominum detur, veluti ſi fuſte aut alio acri inſtrumento eum percutiat. Cæterùm ſi virgis, vel loris ſervum ceciderit, non puniotur tanquam homicida, licèt paullò pòſt ſervus deceſſerit: quia præſumitur habuiſſe animum emendandi potiùs quàm occidendi: & emendatio caſtigatioque, modò in eis formam ſervent, dominis permittitur. l. *Item* 15. §. *Sed etſi* 42. ff. *de Injuriis*, ut ſi ſimplicibus quæſtionibus dominus utatur. l. 2. Cod. Theodoſ. ubi idem Conſtantinus ait: *Toties dominum non placet morte ſervi reum homicidii pronunciari: quoties ſimplicibus quæſtionibus domeſticam exercet poteſtatem.* ideſt, modicis verberibus, quæ ad quæſtionem in ſervos habendam exerceri ſolebant. l. *Nullam.* C. *Ex quib. cauſ. infam.* l. ult. C. *de Abolit.* Seneca in *Hippol.* Act. 3.

Silere pergit verbere ac vinclis anus,
Altrixque prodet quicquid hac fari abnuit.
Vincite ferro, verberum vis extrahat
Secreta mentis.

Plura congerit Janus Langlæus lib. 9. *Semeſtr.* c. 2. Etiam pro ſimplici emendatione accipi poteſt collare, cum ſervis fugitivis collare, apud nos *argolla* collo imponitur. leg. Jul. *de Adult.* Plautus in *Capt.* Scen. 2. Act. 2.

Hoc quidem haud moleſtum eſt, quòd collus collariâ caret.

Quod genus vinculi etiam *columbar* dicitur, ut Priſcianus notavit lib. 5. ex Plauto in *Rudent.* in fine.

Illic columbam leno vertitur,
Nam in columbari collum haud multò pòſt erit.
In nervum ille hodie vidamenta congeret.

Et

Et non fuit ſemper ſervi fugitivi, ut ex Livio & aliis probat D. Joannes Suarez lib. 2. ad leg. Aquil. cap. 3. ſect. 2. num. 39.

Ex qnibus omnibus liquet quàm ſecundùm Juris principia PP, in præſenti Canone ſeptennem pœnitentiam injunxerint dominæ, quæ furore zeli accenſa, ancillam verberibus flagriſque ita acerbè affecit, ut poſt triduum cum cruciatu expirâſſet. Siquidem hujuſmodi nimia ſævitia utroque Jure dominis prohibita eſt, nec prætextu adulterii à marito commiſſi excuſari valebat: tum quia ob ſuſpicionem illam tantùm accuſare eum poterat jure Pontificio argument. text. in cap. *Nemo* 32. quæſt. 4. cap. *Tranſmiſſi, de eo qui cognovit*. Non verò jure Cæſareo. l. 1. C. ad leg. Jul. *de Adult.* l. 2. l. *Qui accuſare* 8. ff. *de Accuſat.* l. *Mulieri* 6. ff. *de Popular. action.* l. 3. §. *Sed etſi mulier.* ff. *de Liber. hom. exhib.* Aul. Gellius lib. 10. *Noct. Attic.* cap. 23. Nec ſi eum deprehenderet in adulterio, occidere ullo jure poterat: non Cæſareo, quo & ſi patri & marito id permitteretur, lege Jul. *de Adulter.* uxori tamen nunquam licuit: immo nec lege Romuli digito maritum adulterum tangere licebat. Plutarch. in vita Romuli, Gellius dicto cap. 23. Fœdior enim Romanis videbatur libido in fœminis, quàm in maribus. Quintil. lib. 5. *Inſtit.* facit text. in l. *Si qua illuſtris.* Cod. ad Orphit. Non jure Canonico, quo inſpecto nec maritis licet uxores in adulterio deprehenſas occidere. cap *Inter* 6. cap. *Admonere.* 8. 33. quæſt. 2. Plura congerunt Covar. par. 2. *de Matrim.* cap. 7. §. 7. Baſilius eodem tract. lib. 9. cap. 15. Azor. tom. 1. *Inſtit. moral.* lib. 5. cap. 20. Scobar. lib. 1. *de utroque foro.* §. 7. Berneggerus ad Tacitum, quæſt. 103. politic. GONZALEZ.

Si caſu, per quinque annorum tempora actâ legitimâ pœnitentiâ, ad communionem placuit admitti.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Ob delicta caſu admiſſa cur olim pœnitentia imponeretur?

QVÆ olim ſeptennis pœnitentia pro homicidio, non ſponte, ſed caſu admiſſo, imponebatur, humaniori ſententia ad quinquennium reſtringitur, hujus & Ancyrani Concilii [a] decreto. *Eos* verò (inquit) *qui non voluntate, ſed caſu homicidium fecerint, prior quidem regula poſt ſeptem annorum pœnitentiam communioni ſociavit, ſecundùm gradus conſtitutos. Hæc verò humanior definitio quinquennii tempus tribuit.* Quod confirmavit poſtea Concilium Epaunenſe [b] ſub Gelaſio.

[a] Concil. Ancyr. cap. 22.

[b] Concil. Epaun. cap. 31.

Sed illud definire quibuſdam videtur difficile, quare pro homicidio caſu admiſſo pœnitentia imponatur, non ſolùm hujus Concilii, ſed Ancyrani, Epaunenſis, & aliorum decreto? cùm pœnitentia culpam ſupponat, culpa autem liberæ voluntatis actionem, actio verò libera caſum non admittat. Tertullianus [c]: *Quid? quod voluntas facti origo eſt? viderint enim, ſi qua caſui aut neceſſitati, aut ignorantiæ imputantur, quibus exceptis, jam nonniſi voluntate delinquitur.* His & aliis ut quam lucem præferamus, obſervandi ſunt antiquæ Eccleſiæ mores, quibus receptum fuit, in omnibus his quæ ſuâ naturâ ſine juſta temporis & rationis (ut vocant) circumſtantia, vitioſa erant, quamvis illa circumſtantia adeſſet, publicam pœnitentiam indicere, ſi publicum erat facinus, non ob culpam, quæ nulla erat; ſed ob exemplum: ut quos exemplo ſuo rei ad malos quodammodo provocaverant mores, pœnitentiæ & emendationis teſtimonio ad rectam viam revocarent: & ut proclives ad delinquendum hominum animi ſeverâ hac Eccleſiæ diſciplinâ terrerentur. Hac ratione tam in hoc, quàm in Concilio Ancyrano & Epaunenſi pœna illi injuncta eſt, qui caſu homicidium fecerit. Non diſſimilem conſtituit legem Concilium Nannetenſe [d]. *Si quis* (ait) *caſu, non volens, homicidium perpetraverit, quadraginta diebus in pane & aqua pœniteat: quibus peractis, biennio ab oratione fidelium ſegregetur: non communicet, nec offerat: poſt biennium in communione orationis offerat: non tamen communicet: poſt quinquennium ad plenam communionem recipiatur. Abſtinentia ciborum in arbitrio ſacerdotis maneat.* Inſanis præterea (quod magis mirere) ſi delinquant, pœnitentiam impoſuit Concilium Wormacienſe [e]. *Si quis inſaniens* (ait) *aliquem occiderit, ſi ad ſanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda eſt, quàm ei qui ſana mente tale quid commiſerit; cui quamvis pœnitentia ſit imponenda, quia ipſa infirmitas cauſſa peccati fuiſſe creditur, tantum tamen levior quàm ei qui ſanus aliquem occiderit, quantum inter ſanum & inſanum, & irrationabile & rationabile conſtat eſſe diſcrimen.* Eos item qui caſu, vel in bello publico aliquem occidiſſent, pœnitentiâ affici voluit Beda [f]. *Qui caſu* (ait agens de variis cædium generibus) *annum unum: qui in bello publico, dies quadraginta.* Ne autem hanc pœnitentiam pro bello injuſto, non autem juſto, imponi quis arbitretur, divi Baſilii [g] teſtimonio rem illuſtrabo. Reſcribens is ad Amphilochium Iconii Epiſcopum. *Cædes* (inqnit) *in bellis factas Patres pro cædibus non imputaverunt, ut mihi videtur; ignoſcentes eis, qui pro pudicitia & pietate decertant. rectè autem fortè habet conſulere, ut qui ſunt*

[c] Tertull. lib. de Pænit. c. 3.

[d] Concil. Nannet. Can. 18.

[e] Conc. Wormat. Can. 18.

[f] Beda lib. Pœnit. ſeu de Remed. Peccator. c. 3.

[g] D. Baſil. Epiſt. ad Amphiloch. Iconii Epiſc. c. 13.

manibus non puris, ſola trium annorum communione abſtineant. Non eſt pœna diſſimilis, quam his qui ſine culpa per ignorantiam inebriati eſſent, impoſuit Pœnitentiale Romanum [h]; ſeptem enim fuit dierum. *Sacerdos quilibet* (ait, quod & retulit probavitque Beda [i]) *ſi inebriatur per ignorantiam, ſeptem dies pœniteat in pane & aqua*. Et rurſus: *Qui ſacrificium evomuerit, quadraginta dies pœniteat: ſi infirmitatis cauſſâ, ſeptem dies*. Ab his antiquis Eccleſiæ moribus haud recedunt nunc leges politicæ. [k] Nam etſi vim illatam vi repellere, & injuriam manu aut quacumque ope poſſint propulſare, & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcribat; in Polonia tamen, ſi quis aggreſſorem, dum nec evadere fugâ, nec ſe loco tueri, aut quoquo modo vim declinare poteſt, cum cauſſa & moderamine inculpatæ tutelæ occiderit, pecuniâ magnâ multatur [l]; ut pœnæ exemplum peccandi licentiam coërceat.

h Pœnit. Roman. apud Ant. Auguſt. tit. 5. c. 3.
i Beda in Pœnitent. c. 12. Apud Anton. Auguſt. tit. 4. c. 8.
k Paul. l. 45. ad l. Aquil. Cicero pro Milone.
l Petr. Roizius in Epiſt. ad Sigiſmund. Polon. Regem, Lithuanicis deciſionibus præfixa.

Explicatur Theodori Canon Pœnitentialis apud Gregor. IX. in c. 3. de Furtis.

Ex his petenda eſt interpretatio Canonis Pœnitentialis Theodori apud Gregorium IX. Erat autem Theodorus inſtituto Benedictinus monachus natione Græcus, ex Tarſo Ciliciæ, dignitate Archiepiſcopus Cantuarienſis: qui cùm vitæ ſanctitate & doctrinæ laude præſtitiſſet, miſſus eſt cum alio monacho, Adriano nomine, à Vitaliano Papa in Angliam anno Domini DCLXXII. ut ea quæ Divus Gregorius in religionis & morum diſciplina inchoârat, ipſi propagarent, auctore Beda [m]. Cùm autem ſacerdotes Angliæ docere ille vellet pœnitentiæ leges, quibus peccantes poſſent coërcere, Pœnitentiale illud condidit, quod vulgò circumfertur; ex quo caput illud decerpſit Bernardus Papienſis [n] in prima compilatione, & ab eo Gregorius IX. in hac ultima. Ait igitur Theodorus: *Si quis propter neceſſitatem furatus fuerit cibaria, vel veſtem, vel pecus, per famem, aut per nuditatem, pœniteat hebdomadas tres*. Cruciatur gloſſa & Doctores in illius explanatione: ac tandem communi conſenſu docent, ideo impoſitam fuiſſe pœnitentiam, quia fames vel nuditas modica erat, non autem extrema: nam ſi extrema eſſet (ajunt) nulla foret pœnitentia imponenda.

m Beda lib. 2. de ratione tempor. & lib. 4. hiſtor. Eccl. gentis Angliæ c. 1.
n Bernar. Papien. in 1. Collect. decretalium tit. de Furtis cap. 5.
Greg. IX. in c. 3. de Furtis.

Eam tamen interpretationem verba ejuſdem Canonis ſequentia labefactant. *Et ſi reddiderit, non cogatur jejunare*. Pœnitentia ergo remittitur, ſi res ablata reddatur; quæ remittenda non eſſet, ſi modica fuiſſet neceſſitas: nam culpa contracta violato Dei præcepto *de non furando*, non remittitur reſtitutâ re ſublatâ, ſed obligatio ſolùm & neceſſitas eandem domino reſtituendi. Jejunare ergo non cogitur is, quia extrema inopia non fuit: nam quamvis extrema eſſet, non ideo minùs jejunare & pœnitentiam agere cogeretur: ut docet Pœnitentiale Romanum [o]. *Si feciſti* (ait) *furtum neceſſitatis cauſſâ; ſic dico, ut non haberes unde viveres, & propter famis penuriam; & tantùm furatus es victualia extra Eccleſiam, & non propter conſuetudinem feciſti, redde quod tuliſti, & ſex ferias in pane & aqua pœniteas*. Quam ſeveritatem Anglis noviter converſis remiſit Theodorus in ſuo Pœnitentiali, ſi res ablatas reddidiſſent, ut ad earum reſtitutionem illos invitaret. Sed quòd pœnitentiam priſci Patres indici & agi voluerint tam pro malis, quàm pro his omnibus, quæ mali ſpeciem naturâ ipſâ præſeferebant: eaque ratione furto (ſi furtum jure dici poteſt) vel homicidio caſuali (ſi homicidium nuncupandum eſt) pœnitentiam præſcripſerunt, ut pœnæ metu in officio & æquitate fideles continerentur. Pœnam autem ſine culpa, etſi non ſine cauſſa, imponi poſſe, utriuſque Juris regulis [p] ſancitum eſt.

o Pœnit. Romanũ apud Anton. Aug. tit. 4. c. 16.
p Regula ſine culpa in 6.

Antiquarum autem pœnitentiarum leges cùm jam in uſu eſſe deſierint, non eſt cur hujus Canonis ſanctione, & Pœnitentialis Theodori ad liberandos reos pœnitentes impediantur ſacerdotes: cùm utrumque ſuo tempori inſerviiſſe ſat ſit. Hodie autem receptâ jam in Eccleſia conſuetudine, leniùs ſe gerunt ſacerdotes, & contractam culpam arbitrariâ pœnitentiâ caſtigare ſolent.

Quòd ſi ex Pœnitentiæ ſacramento ad forenſe judicium dilabamur, inquiramuſque, an pœna aliqua civilis propoſita ſit his, qui vel corrigendo, vel caſtigando ſervos culpæ alicui obnoxios, tandem caſu occiderint, Conſtantinus [q] occurrit, hæc Macrobio reſcribens:

q Conſtant. in l. 2. C. Theodoſ. de emendat. ſervor.

Conſtantinus A. Maximiano Macrobio.

Quoties verbera dominorum talis caſus ſervorum comitabitur, ut moriantur, culpâ nudi ſunt, qui dum peſſima corrigunt, meliora ſuis adquirere vernaculis voluerunt. Nam requiri in hujuſmodi facto volumus, in quo intereſt domini incolume juris proprii habere mancipium, utrùm voluntate occidendi hominis, an verò ſimpliciter facta caſtigatio videatur. Toties etenim non placet dominum morte ſervi reum homicidii pronunciare, quoties ſimplicibus quæſtionibus domeſticam exerceat poteſtatem. Si quando igitur ſervi plagarum correctione imminente, fatali neceſſitate rebus humanis excedunt, nullam metuant domini quæſtionem. Cujus legis exemplo illud educi poteſt, ancillam, ſi propria libidine cauſſam dederit zelotypiæ & indignationi, verberibuſque poſtea cohibita & correcta, tandem caſu mortua fuerit, civili pœnâ liberam dominam fore: ſed ea etiam caveat, ne plus juſto zeli malo vel furore turbata, leviſſimis indiciis conceptam alienæ culpæ ſuſpicionem in propriam convertat: tunc enim pœnâ homicidii teneretur.

COMMENTARII NOVI.

LICET in delictis coërcendis animus ferè magis quam exitus, & affectus potiùs quàm effectus attendatur, Paullus lib. 5. ſentent. tit. 23. Quintil. declam. 281. Unde interdum qui hominem occîdit abſolvatur, & qui non occîdit pro homicida damnetur l. 1. §. *Divus* ff. ad l. Cornel. *de Sicar.* l. *Is qui cum telo*. C. eod. tit. Iſque demum legum pœnis obnoxius ſit, qui conſultò, non igno-

ignorantiâ delictum admiſit. Tertull. *de Pœnit.* *Quid, quod voluntas facti origo eſt? Viderint enim, ſi qua caſui, aut neceſſitati, aut ignorantiæ imputantur: quibus exceptis jam nonniſi voluntate delinquitur.* Huc ſpectat defenſio illa, quam attingit Cicero tertio *de Orator.* & in *Topicis* ad Trebatium: *Jacere telum, voluntatis eſt; ferire quem nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille ſubjicitur in veſtri actionibus, ſi telum manu fugit magis quàm jecit.* Ubi Boëthius ita explicat: *Si quis cædis accuſetur, optima ſolet eſſe defenſio fugiſſe manu telâ, & magis quàm voluiſſet, jeciſſe.* Et in quadam tragœdia Eurypides ita effatur: *Si telum manus meas liquit.* Seneca lib. 4. *de Benefic.* cap. 34. D. Auguſt. lib. 1. *De libero arbitr.* apud Gratianum in Can. *Si homicida* 23. q. 5. Extant in jure noſtro hujus formulæ veſtigia non obſcura in l. *Si ex plagis* 52. §. *In clivo* de hoc tit. & apud Paullum lib. 5. ſententiar. tit. 23. §. *Qui hominem* 1. Illuſtrat Cujac. lib. 19. *Obſervat.* cap. 10. & lib. 6. *Differentiarum*. Modeſtin. in l. *Si ſervum* 27. ff. *de Accuſat.* Tamen aliquando quæ non ſpontè, ſed caſu committuntur, legibus vindicari deprehendimus. Unde Marcianus in l. 2. ff. *de Legibus*, Demoſthenis ſententiam referens, apponit ea verba: *Coërcitio eorum quæ ſponte vel involuntariè delinquuntur.* Græcus enim orator ad ſuæ gentis mores & inſtituta legis diffinitionem accommodavit: non tamen eodem ſenſu accipias diffinitionem Papiniani in l. 1. ff. *de Legibus* in illis verbis: *Quæ ſponte vel ignorantiâ trahuntur.* ut fecerunt Fornerius lib. 6. *Rerum quotid.* cap. 24. P. Burgi lib. 1. *Elect.* c. 5. quos doctè refellit veram ipſius textûs aſſignans rationem, collega noſter D. Franciſcus de Amaya lib. 1. *Obſerv.* cap. 3. Apud Græcos ergo homicidium fortuito caſu admiſſum exilio plectebatur. l. *Aut facta* 16. §. *Eventus.* ff. *de Pœnis*. Demoſth. in Oration. contra Anticratem, & contra Timocratem, & contra Midiam, quam tranſcripſerunt Gratian. ſub diſtinct. 1. *de Pœnit.* Armenopul. in *Prompt. tutor.* lib. 6. tit. 6. §. 12. Et pro jure Græco, Romano propoſuit Attaliata in *Synopſ. Baſilic.* tit. 78. his verbis: *Involuntaria cædes exilium irrogat.* Ex Platone & Pauſania ita concepit legem Samuel Petitus ad Jus Atticum lib. 7. tit. 1. *Qui alium caſu fortuito necâſſet, annum extra fines patriæ exul eſto.* Græci acceperunt à Phœnicibus, Phœnices ab Hebræis, apud quos qui inconſultò homicidium perpetrabat, exilio plectebatur. Exod. cap. 21. *Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur: qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus ejus, conſtituam tibi locum in quem fugere debeant.* Numer. cap. 35. ait Dominus ad Moyſen: *Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos: Quando tranſgreſſi fueritis Jordanem in terram Chanaan, decernite quæ urbes eſſe debeant in præſidio fugitivorum, qui nolentes ſanguinem fuderint.* Et infrà: *Quod ſi fortuitò & abſque odio & inimicitiis quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata, liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per ſententiam in urbem ad quam confugerat.* Quæ verba doctè exponit eruditus vir D. Nicolaus Antonius lib. 1. *de Exilio* cap. 6. Apud Romanos etiam exilium quinquennale pœnam fuiſſe patratæ cædis imprudenter, prodit Quintilianus lib. 7. *Inſtit.* cap. 4. & declam. 96. & 305. Ad quam ſententiam reſpexiſſe etiam videtur Ulpian. in l. 4. §. 1. ff. ad l. Corn. *de Sicar.* unde ſumpta eſt lex noſtra Regia 5. tit. 8. par. 4. ubi traditur relegatum fuiſſe eum, qui per laſciviam cauſſam mortis dedit. Reſponſum Ulpiani reſtituendum eſt ex Ruffin. titul. 1. *Collat. leg. Moſaïc.* ubi caſus ponitur de eo, qui cum fuiſſet ſago jactatus, vulgò *Manteada*, ut canes jactari ſolent, negligentiâ unius qui ſagum tenebat, cecidit, & poſt diem quintum deceſſit; & refertur confirmatam fuiſſe ſententiam Ignatii proconſulis Beticæ, qui eum in quinquennium relegavit. Quod poſtea immutatum fuit, & cautum, ut reſcripto à Prioci-pe accepto homicida caſualis immunis remaneret. l. 1. l. *Eum qui* 5. Cod. ad leg. Corn. *de Sicar.* Novell. Valent. *Ne quis purgetur de cæde caſu, vel ſui tuendi cauſâ facta ſine adnotatione Principis.* Ubi adnotatio accipitur pro reſcripto Principis manu ſua ſubſcripto, in quo veniam admiſſi ſceleris faciebat, ut in l. fin. Cod. *De diverſ. reſcript.* Illuſtrant Guillerm. Forner. lib. 1. *Select.* cap. 10. Ro iulphus Forner. lib. 3. *Rerum quotidian.* cap. 17. & lib. 6. c. 24 Scipio Gentilis lib. 1. *Parerg.* cap. 31. Gerardus Voſſius lib. 1. *Inſtit. orat.* cap. 9. §. 8. Tiberius Decianus lib. 9. *Tract. crimin.* cap. 27. Tiraquel. *de Pœnis temper.* cauſ. 13. D. Joannes Solorzan. lib. 2. *de Parricid.* cap. 17. D. Nicolaus Antonius d. lib. 1. cap. 6. Grotius *in floribus ad text.* in d. lege aut facta 16. D. Joannes Suarez l. 1. ad leg. Aquil. c. 2. ſect. 9. Balſam. in Can. 110. D. Baſilii ad Amphilochium. Nec ſolùm apud eas nationes homicida caſualis exilio plectebatur, ſed etiam à ſacris ſacrificiiſque arcebatur, donec ab homicidio fato admiſſo expiaretur. De Græcis referunt Theodoretus lib. 1. Julius Pollux lib. 8. Lyſias in Oratione contra Agoram, Ælianus lib. 3. cap. 44. Qui refert interrogatum oraculum de eo, qui cùm ſicarium gladio peteret, ſocium ſuum imprudens ceciderat, reſpondiſſe, puriores manus ex homicidio ipſum abducere. A quibus accipiens Numa Pompilius, ſanxit: ut ſi quis imprudens occidiſſet hominem, pro capite occiſi, & naris ejus in cautione offerret arietem, his verbis: *Sei quis hominem liberum dolo ſciens mortei duit, parricida eſto. Sei imprudens ſe dolo malo occiſei, & nareis eius, iu cautione arietem ſubjicito.* Cujus legis poſteriorem partem teſtatur Scaliger in Not. ad Feſtum ex ſchedis Servianis ſe concinnâſſe, Grotius autem in d. l. *Aut facta.* pro illis verbis: *In cautione* reponit *iu comitio*. Aries autem in locum homicidæ ſubſtituebatur, & pœnam pro eo pendere credebatur, Feſtus Pompejus verbo *Subici*: *Subici*, inquit, *aries dicitur, qui agitur ut cadatur, quod fit (ut ait Cincius in libro de officio Juriſconſulti) exemplo Athenienſium, apud quos expiandi gratiâ aries exigitur ab eo qui ſcelus admiſit pœnæ pendendæ loco.* Idem ſcriptor: *Subicere arietem in eodem libro Antiſtius Labeo ait dare arietem; qui pro ſe agatur, cadatur.* Rectè ergo PP. præ oculis habentes hanc pœnam exilii quinquennalis homicidis fato & imprudenter injunctam, etiam per idem tempus homicidam caſualem à communione Eccleſiaſtica relegârunt, donec pœnitentiâ legitimè peractâ ritè à cæde expiata communioni fidelium

Digitized by Google

reſtitueretur. quibus conſonant textus cap. *Eos verò* 42. cap. *Si quis* 44. 50. diſtinct. D. autem Baſilius hoc pœnitentiæ tempus uſque ad undecim annos protraxit in Can. XI. ad Amphilochium his verbis: *Qui autem involuntariam cædem fecit, in undecim annis abundè judicio ſatisfecit. Clarum eſt enim, quod in iis, qui percuſſi ſunt, quæ voluit Moyſes obſervabimus, ut eum quidem qui propter plagas quas accepit, decubuit; rurſus autem virgâ ſuâ innixus ambulavit, occiſum eſſe non reputavimus: ſin autem poſt ictus non ſurrexit, cùm eum tamen nollet interficere qui verberavit, eſt quidem homicida, ſed involuntarius propter propoſitum*. Et Can. LI. LVI. & LVII. quorum verba refert Antonius Auguſt. in Epit. lib. 35. tit. 1.

Sed ut nihil intactum in hoc Canone relinquamus pro expoſitione illorum verborum: *Quod ſi infra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem*; ſciendum eſt olim pœnitentem ſolenniter in Eccleſia, & incidentem in morbum, illicò advocare ſolere Presbyterum, ab eoque humiliter reconciliationem petere, cui abſolutionem Presbyter ſtatim non præſtabat inconſulto Epiſcopo, ſed tantùm deſperata ſalute illi reconciliationem, per abſolutionem minorem impartiebat. cap. *Qui recedunt* 26. quæſt. 6. quæ reconciliatio in vetuſtis Canonibus *Viaticum* dicebatur. cap. *Si verò* 52. 50. diſt. Concilium Nicænum cap. 13. ibi: *De his qui vitâ excedunt, & Canonica lex nunc quoque ſervabitur, ut ſi quis vitâ excedat, ultimo & neceſſario viatico minimè privetur*. Concilium Carthaginenſe IV. Canone LXXVII. *Pœnitentes qui in infirmitate ſunt, viaticum accipiant, non tamen ſi ſupervixerint, credantur hujuſmodi pœnitentes abſoluti, donec conſtitutum pœnitentiæ tempus impleverint*. cap. *Si qui de corpore*. cap. *Is qui pœnitentiam*. cap. *Aurelius* 16. quæſt. 6. Concil. Matiſconen. I. Can. XII. Tolet. XII. Can. II. Illuſtrant Boſquetus in Not. ad Innoc. lib. 1. *Regeſt.* 13. Epiſt. 149. Albaſpin. lib. 2. *Obſerv.* cap. 32. Loaïſa in Concil. Tolet. XI. Can. XI. Cerda in *Adverſ.* cap. 133. Menardus in Not. ad libr. Sacramen. D. Greg. pag. 234. perdoctus atque eruditus vir D. I. A. de Otarol. *De Irregularit. ex pœnitent. ſolenn.* part. 2. Excurſu I. Unde licèt in præſenti Canone indulgeant PP. communionem homicidæ adversâ valetudine capto, tamen ſi poſtea convaluiſſet, debebat explere pœnitentiæ tempus. GONZALEZ.

C A N O N   V I.

* *Malitiam.*

*Si quicumque per * maleficium hominem interfecerit.*

Si quis verò maleficio interficiat alterum, eo quòd ſine idololatria perficere ſcelus non potuit, nec in fine impartiendam eſſe communionem.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Maleficium idololatriâ cur perfici dicatur.

BURCHARDUS lib. 6. *Decret.* cap. 26. Ivo p. 10. cap. 145. paullò aliter. *Si quis verò* (ajunt) *veneficio interfecerit alterum, eo quòd ſine idololatria perficere ſcelus non potuit, niſi in fine impartiendam non eſſe illi communionem*. Sed vulgatam Concilii lectionem magis probo: cùm quòd frequentiſſima ſit in hoc Concilio pœna, ut quis etiam in ultimo vitæ ſpiritu communione privetur: tum quòd ratio reddita à Concilio: *eo quòd ſine idololatria perficere ſcelus non potuit*, magis congruit maleficio quàm veneficio. Veneficium enim ſive venenum dari poteſt ad hominem interimendum ſine idololatria: maleficium verò non item: quia *maleficii* nomine olim notabatur magia, magique *malefici* vocabantur. Lactantius, [a] *Sed eos* (ait) *magi, & ii, quos verè maleficos vulgus appellat, cùm artes ſuas execrabiles exercent, veris ſuis nominibus cient, illis cæleſtibus quæ in literis ſanctis leguntur*. Imp. Conſtantinus [b]. *Chaldæi, ac magi, & cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec hanc partem aliquid moliantur*. Hi enim verborum & magicæ artis præſtigiis elementa turbabant, homineſque plerumque innocentes, vel odio, vel quæſtu, lucis uſurâ privabant. Idem Conſtantinus [c]. *Multi* (ait) *magicis artibus auſi elementa turbare, vitas inſontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, ut quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos*. In his maleficorum artibus idololatriam involvi conteſtatur Tertullianus [d]. *Animadvertimus* (inquit) *inter artes etiam, profeſſiones quaſdam obnoxias idololatriæ. De Aſtrologis ne loquendum quidem eſt. Sed quoniam quidam iſtis diebus provocavit, defendens ſibi perſeverantiam profeſſionis iſtius, paucis utar. Non allego, quòd idola honoret, quorum nomina cælo inſcripſit, quibus omnem Dei poteſtatem addixit: quòd propterea homines non putant Deum requirendum, præſumentes ſtellarum nos immutabili arbitrio agi. Unum propono, angelos eſſe illos deſertores Dei,*

a *Lactan. lib. 2. divinar. inſtit. c. 71.*

b *Conſtantin. l. 5. Cod. de malefic. & mathem.*

c *Idem l. 6. ejuſd. titul.*

d *Tertull. lib. de idolol. c. 9.*

Geneſ. 6.

Digitized by Google

Dei, amatores fœminarum, proditores etiam hu us curioſitatis, propterea quoque damnatos à Deo. Divina ſententia uſque ad terram pertinax, cui etiam ignorantes teſtimonium reddunt. Expelluntur Mathematici, ſicut angeli eorum. Urbs & Italia interdicitur Mathematicis, ſicut cœlum & angelis eorum. Eadem pœna eſt exilii diſcipulis & magiſtris. Sed Magi & Aſtrologi ab Oriente venerunt. Scimus magiæ & Aſtrologiæ inter ſe ſocietatem. Primi igitur ſtellarum interpretes natum Chriſtum annunciaverunt, primi muneraverunt. Matth. 2. *Hoc nomine Chriſtum* (opinor) *ſibi obligaverunt. Quid tum? Ideo nunc & Mathematicis patrocinabitur illorum Magorum religio? De Chriſto ſcilicet eſt matheſis hodie, ſtellas Chriſti, non Saturni & Martis, & cujuſq; ex eodem ordine mortuorum, obſervat & prædicat. At enim ſcientia iſta uſque ad Evangelium fuit conceſſa, ut Chriſto edito, nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretetur. Nam & thus illud, & myrrham, & aurum ideo infanti tunc Domino obtulerunt, quaſi clauſulam ſacrificationis & gloriæ ſæcularis, quam Chriſtus erat adempturus. Quod iiſdem magis ſomnium ſine dubio ex Dei voluntate ſuggeſſit, ut irent in ſua, ſed aliâ, non quâ venerant, viâ; id eſt, ne priſtinâ ſectâ ſuâ incederent: ne illos Herodes perſequeretur, qui nec perſequutus eſt etiam ignorans aliâ viâ digreſſos: quoniam & quâ venerant ignorabat.* Exod. 7. *Adeò viam rectam & diſciplinam intelligere debemus. Itaque Magis præceptum exinde aliter incederent. Sic & aliam ſpeciem magiæ, quæ miraculis operatur etiam adverſus Moyſen æmulata, patientia Dei traxit ad Evangelium uſque. Nam exinde & Simon Magus jam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria ſecta* Act. 8. *cogitaret, ut ſcilicet inter miracula profeſſionis ſuæ etiam Spiritum ſanctum per manuum impoſitionem nundinaret, maledictus ab Apoſtolis de fide ejectus eſt: & alter Magus, qui cum Sergio Paullo, quoniam iiſdem adverſabatur Apoſtolis, luminum amiſſione mulctatus eſt. Hoc & Aſtrologi retuliſſent, credo, ſi quis in* Ibid. 17. *Apoſtolos incidiſſet. Attamen cùm magia punitur, cujus eſt ſpecies Aſtrologia, utique & ſpecies in genere damnatur. Poſt Evangelium nuſquam invenias, aut ſophiſtas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut conjectores, aut magos, niſi planè punitos. Ubi ſapiens, ubi literator, ubi conquiſitor hujus ævi? Nonne infatuavit* 1. Cor. 1. *Deus ſapientiam hujus ſæculi? Nihil ſcis, Mathematice, ſi neſciebas te futurum Chriſtianum. Si ſciebas, hoc quoque ſcire debueras, nihil tibi futurum cum iſta profeſſione. Ipſa te de periculo ſuo inſtitueret, quæ aliorum climacterica præcavit. Non eſt tibi pars, neque ſors in iſta ratione. Non poteſt regna cœlorum ſperare, cujus* Act. 18. *digitus aut radius abutitur cœlo.* Nec Tertullianus ſolùm, ſed Lactantius [e] & alii antiqui Patres maleficam artem, ut inventum dæmonum, & veram idololatriam damnârunt: eam præcipuè, quæ ultra magicorum verborum vanitatem, ſanguinis humani, victimarum, & mortuorum corporum addebat ſuperſtitionem. D. Iſidorus. *Magi ſunt* (inquit) *qui vulgò* malefici *ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi & elementa concutiunt, turbant mentes hominum, ac ſine ullo veneni hauſtu, violentiâ tantùm carminis interimunt.* Unde & Lucanus:

e *Lactant. l. 2. divin. Inſtit. cap. 17. Iſid. lib. 8. Etymol. c. 9. apud Grat. in cauſe mirum. 26. quæſt. 5.*

Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni.
Incantata perit.

Dæmonibus enim accitis audent ventilare, ut quiſque ſuos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam ſanguine utuntur & victimis, & ſæpè contingunt corpora mortuorum. Quos hi malefici artibus ſuis infecerant, *maleficiatos* reliqui vocabant, quaſi illorum maleficio impeditos ad exercendam naturalium virium & membrorum corporis functionem: eos præſertim quos Veneri infenſos malefici [f] volebant: idque impedimentum ad diſſolvendum matrimonium efficax eſſe, Eccleſiæ definiunt conſtitutiones.

f *Tit. de Frigidis & Maleficiatis.*

COMMENTARII NOVI.

RECTE correxit Garſias, atque hanc vocem *malitiam* detraxit, nam de maleficio Canonem intelligendum eſſe demonſtrabimus, non de veneficio, aut malitia.

Eo quòd ſine idololatria. Tertull. *de Pudicitia* c. 5. *Ego quoque homicidium nonnunquam mœchia elaboro, ut tragœdias omittam, ſciunt hodie venenarii, ſciunt magi, quot pellicatus ulciſcar, quot rivalitates defendam, quot cuſtodes, quot delatores, quot conſcios auferam.* Magicis artibus homines necari poſſe, pauci ſunt qui non exiſtiment, cùm reperiantur leges apud Romanos, quæ ut eos ultimo mulctant ſupplicio, ita hic Canon eoſdem pejori morte & ſupplicio afficit. ALBASPINÆUS.

Maleficorum improbum ſcelus, ubi in uno crimine multiplex peccatum datur, immo quædam colluvies, ſentina, & ſemper repullulans hydra peccatorum, graviſſimis vindicârunt pœnis, tam leges divinæ, ſæculares, quàm Eccleſiaſticæ. Exod. cap. 22. verſ. 19. legitur: *Maleficos non patieris vivere.* Sæcularibus legibus vindicatum reperitur integro titulo C. *de Malefic.* Sacris Canonibus in cap. *Pervenit.* cap. *Contra Idolorum.* 26. quæſt. 5. Extravagantib. Joan. 22. *ſuper ſpecula.* Innoc. VIII. Alexand. VI. ac Leonis congeſtis, ab auctore *Mallei malefic.* Bodino in *Dæmonolatr.* Remigio *de Idololatr. mag.* Phileſaco eod. tract. P. Delrio lib. 5. *Diſquiſit.* ſect. 16. In maleficio enim non ſolùm Deus optimus, maximus, verùm Virgo Deipara, & omnes cœlites, univerſa Eccleſia, genuſque humanum, animata & inanima offenduntur: nam malefici Deo & ſuperis maledicunt, creaturis abutuntur, & illis exitium parant, Dæmoni ſacrificia offerunt. Unde magiam Idololatriæ parentem & alumnam eſſe dixit D. Hieronymus in Epiſtolam ad Epheſios. Et maleficium ſemper idololatriam habere comitem, latè probat Phileſacus in *Idololatr.* §. 6. per totum. Idololatriâ autem plerumque malefici utuntur, vel ad morbos inferendos, vel ad eorum remedia captanda. Concilium

Nan-

Nannetenſe Can. VIII. *Omnibuſq; interdicatur, ut nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro ſalute ſua rogaturus alibi deferat, niſi ad Eccleſiam Domino Deo ſuo*. Concilium Agathenſe Can. VI. apud Ivonem par. 2. Decreti cap. 57. *Perſcrutandum eſt ſi aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel ad lapides quoſdam, quaſi ad altaria faciat, aut ibi candelam, ſeu quodlibet munus deferat, velut ibi quoddam numen ſit, quod bonum aut malum poſſit inferro*. M. Bracar. in ſua Collect. Can. LXXV. *Non liceat in herbarum Collectionibus, quæ medicinales ſunt, aliquas obſervationes, aut incantationes attendere, niſi tantùm cum ſymbolo divino & oratione Dominica, ut tantùm Deus creator omnium & Dominus honoretur*. Ven. Beda in Pœniten. cap. 2. *Mulier ſi filium ſuum ponit ſuper tectum, aut in fornacem pro ſanitate febrium, annum unum pœniteat*. Concil. Rothomagenſe Can. IV. *Perſcrutandum eſt ſi aliquis ſubulcus, vel bubulcus, ſive venator, vel cæteri hujuſmodi, dicat diabolica carmina ſuper panem, aut ſuper herbas, aut ſuper quædam nefaria ligamenta, & hæc aut in arbore abſcondat, aut in trivio projiciat, ut ſua animalia liberet à peste & clade, & alterius perdat: quæ omnia idololatriam eſſe, nulli fidelium dubium eſt, & ideo ſummo opere ſunt exterminanda*. Concilium Ancyranum in Can. XXIV. in verſic. Dionyſ. *Qui divinationem expetunt, & morem Gentilium ſubſequuntur, aut in domos ſuas hujuſcemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causâ, ſub regula quinquennii taceant, ſecundum gradus pœnitentiâ definitos*. Unde cognoſcitur idololatriæ cum maleficio magna conſenſio. Ideo rectè PP. Illiberini hujuſmodi maleficis imponunt perpetuam pœnitentiam, atque in fine vitæ communionem denegant: quia maleficium quo homo occiditur, perfici non poteſt ſine idololatria. GONZALEZ.

Optimè interpretatur Canonem hunc Mendoza de maleficis, prout differunt à veneficis. Hi etenim poſſunt & ſolent interficero hominem ſine idololatria aliqua, vel pacto cum dæmone, per applicationem veneni lethiferi, ut plerumque fit, ſive illud mittatur intus per cibum aut potum, ſive extrinſecùs adhibeatur per contactum qualitatis lethiferæ: uti poſt Dioſcoridem & alios plures antiquos, obſervat Ambroſius Paræus *de Venen.* cap. 2. Joannes Schenkius to. 2. *Obſerv. Medicarum*. lib. 7. Delrius lib. 3. *Magic.* q. 4. Raphaël de la Torre to. 2. q. 96. ar. 2. diſp. 10. Maleficium id appellatur *hoſtile*, & proditorium, veluti truculento animo factum clam & per inſidias: ac proinde gravioribus pœnis ſubjacet; quoniam pejus cenſetur hominem interficere veneno, quàm gladio; ut habetur Cod. *de Maleficis & Mathem.* l. *Si excepta*, & l. *Finali*. atque inter leges Hiſpaniæ lib. 10. tit. 9. par. 2.

Malefici itaque hoc loco memorati intelliguntur, qui arte diabolica utuntur ad occidendum hominem, etiam nullo veneno applicato. Audiendus ea de re Rhaban. lib. *de Magorum præſtigiis*, contexto ex variis ſcriptis SS. Auguſtini & Iſidori, ubi inquit: *In tantum prodière maleficorum artes, ut etiam Moyſi ſimillimis ſignis reſiſterent, vertentes virgas in dracones & aquas in ſanguinem. Fertur etiam in Gentilium libris, quòd quædam maga famoſiſſima Circe ſocios Ulyſſis mutaverit in beſtias. Legitur & de ſacrificio quod Arcades Deo ſuo Lycæo immolabant, ex quo quicumque ſumerent, in beſtiarum formas convertebantur. Sed hæc omnia magicis præſtigiis potiùs fingebantur, quàm rerum veritate complerentur . . . . Magi ſunt, qui vulgò* malefici, *ob facinorum magnitudinem. Hi permiſſu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minùs confidentium in Deo, ac ſine ullo veneni hauſtu, violentiâ tantùm carminis interimunt*. Unde Lucanus:

Mens hauſti nullâ ſanie polluta veneni,
Incantata perit.

Dæmonibus enim accitis audent ventilare ut quiſque ſuos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam ſanguine utuntur & victimis, & ſæpe contingunt mortuorum corpora. Vide plura alia Decreti parte 2. causâ 26. q. 5. cap. *Nec mirum*. 19. Patet verò, invocationem dæmonum, & victimarum oblationem ad interimendos homines, non poſſe perfici ſine idololatria, ſive dæmonum cultu, ut dicitur in hoc Canone. CARD. DE AGUIRRE.

CANON VII.

*De pœnitentibus mœchiæ, ſi rurſus * mœchaverint.*

* Peccaverint.

Si quis fortè fidelis, poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, actâ pœnitentiâ, denuò fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem.

CAPUT

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Adulterii coërcitionem ad Epiſcopos ſpectare.

DEferebantur olim adulteri ad Epiſcopos & Presbyteros, ut ex vitæ turpiſſimæ ſordibus ad honeſtatem conjugii ſeverâ Eccleſiæ pœnitentiâ revocarentur: quod Innocentius I. [a] docet ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum. Quòd ſi poſt lapſum mœchiæ, & poſt tempora pœnitentiæ adſcripta, & peracta, in eadem ſe flagitia ingurgitâſſent, placuit eos communione uſque ad ultimum vitæ ſpiritum privari. Simplex adulterium quinque annorum pœnitentiâ inferiùs multârunt. Quòd ſi pœnitentiâ ſemel actâ, fœdâ ſe iterum ejuſdem criminis labe deturpâſſent, perpetuò communione privari definiunt hîc, & in Canone XLVII. [b] ne ut dicitur in III. præcedenti, luſiſſe de Dominica communione viderentur. Et ſi non ineptè ad ſimplicem (ut vocant) fornicationem hujus Canonis verba accommodari poſſint, quam vitare naſcentis Eccleſiæ fideles ſummo ſtudio, non ſecus ac certam animi peſtem, contendebant, adeò ut gravius crimen illud quàm idololatriæ ſibi perſuaſerit Tertullianus, in hoc Novatiani errore lapſus; quòd hujus metus; alterius, ſola voluntas admittendi cauſſa fuerit. Mœchiam autem aliquando pro fornicatione ſimplici uſurpari in hoc Concilio liquet, præter hunc Canonem, ex Canone LXXII. de vidua mœchante.

[a] *Innocen. I. Epiſt. 3. ad Exuperium Epiſcop. Toloſ. c. 4.*

[b] *Can. 69. hujus Concilii.*

COMMENTARII NOVI.

SEptimo hoc Canone à cæteris fidelibus eos in perpetuum ſemovendos eſſe ſtatuitur, & in morte ne quidem in ſocietatem revocandos, qui acceptâ, aut peractâ pœnitentiâ iiſdē peccatis, quibus, ut liberarentur, pœnitentiam ſubierant ſeſe inquinâſſent: neque hæc judicia ab illorum temporum moribus & diſciplina abhorrebant. Cùm enim paullò ante hoc Concilium, hoc eſt Zephyrini ætate, & auctoritate, mœchis tum primùm venia laxata eſſet, rationi maximè conſentaneum videbatur, quâ ſeſe indignos peccando exhibuerant, gratiâ eos privari, & eos à communione perpetuò ſecludere, ſi acceptâ pœnitentiâ, ideſt, ſi ad pœnitentiam admiſſi ob fornicationis peccatum, nondum eâ abſolutâ aut expletâ pœnitentiâ, fornicationis iterum rei deprehenderentur. Hæc eſt hujuſce Canonis ſententia, quæ nemini ſevera nimis & acerba videri debet, qui in memoriam revocârit, quantò acerbiùs paullò ante hoc Concilium iidem mœchi haberentur & exciperentur.

Fortè fidelis. Hæc vox *fortè*, hanc vim habet: *ſi fortè eveniat, ſi fortè accidat*. Raròenim illis temporibus eveniebat, ut poſt baptiſmum, Chriſtiani gratiam quam in lavacro adepti eſſent, ſcelere aliquo corrumperent, & rariùs ut à peccato aliquo, quod poſt baptiſmum commiſiſſent, liberati, in idem peccatum rurſus inciderent. Quapropter ajunt hi Patres: *ſi fortè*, caſu.

Fidelis. Quia catechumeni alia ratione erant puniendi.

Poſt conſtituta tempora. Hoc eſt, poſtquam ei impoſita eſt pœnitentia, & pœnitentiæ benedictionem recepiſſet. Nam ſi poſt lapſum mœchiæ rurſus in eandem, antequam pœnitentiam obtinuiſſet, laberetur; in perpetuum non ejiciebatur ab Eccleſia, ſed ſolùm ſi poſt acceptam pœnitentiam mœcharetur.

Acceptâ pœnitentiâ. In vulgari lectione legitur, *actâ*. Ambæ hæ lectiones poſſunt retineri: nam eodem modo in eos animadvertebatur, qui expletâ poſt baptiſmum pœnitentiâ, iiſdem rurſus vitiis ſeſe maculâſſent, & qui in ipſo pœnitentiæ curriculo, & antequam eam perfeciſſent, rursùs peccarent. ALBASPINÆUS.

Conſentiunt PP. Concilii Toletani III. Can. XI. his verbis: *Quoniam comperimus, per quaſdam Hiſpaniarum Eccleſias, non ſecundùm Canones, ſed fœdiſſimè pro ſuis peccatis homines agere pœnitentiam, ut quoties libuerit, toties à Presbyteris ſe reconciliari expoſtulent; & ideo pro coërcenda tam execrabili præſumptione, id à ſancto Concilio jubetur, ut ſecundùm formam Canonum antiquorum detur pœnitentia: hoc eſt, ut priùs eum, quem ſui pœnitet facti, à communione ſuſpenſum, faciat inter reliquos pœnitentes ad manûs impoſitionem crebrò recurrere. Expleto autem ſatisfactionis tempore, ſicuti ſacerdotalis contemplatio probaverit, eum communioni reſtituat. Hi verò qui ad propria vitia, vel infra pœnitentiæ tempus, vel poſt reconciliationem relabuntur, ſecundùm priorum Canonum ſeveritatem damnentur*. Text. in cap. *Agnovimus* 26. quæſt. 6. D. Cyprianus *De lapſis*, ſuprà relatus. Primis enim illis Eccleſiæ temporibus ſeveriùs PP. animadvertebant in fideles lapſos, quò metu auſterioris diſciplinæ in officio & fide continerentur contra perſequutionum fluctus, turbulentiſſimaſque tempeſtates, quibus Eccleſia vehementiùs jactabatur. Unde tunc conveniens viſum fuit, mœchis relapſis qui Dei miſericordiam ludibrio habebant, januas occludere Eccleſiæ. ut probant Albaſp. lib. 6. *Obſerv.* cap. 5. cum ſeqq. Georg. Ambian. ad Tertullian. *de Pudicitia* cap. 12. & jam notavi in Can. I. hujus Concilii. GONZALEZ.

CANONEM hunc non ſolùm accipi de mœchia

chia preſsè ſumpta pro adulterio, ſed etiam pro ſimplici (vt ajunt) fornicatione, probat optimè Mendoza. Licèt enim illa prior ſit longè gravior, ſive pejor ob adjunctam injuſtitiæ labem; hæc tamen ſemper reputata fuit à ſanctis Patribus & Conciliis inter delicta valdè gravia, quæ diuturnâ maceratione luebantur. Unde in Pœnitentiali Romano legitur: *Si laïcus cum laïca fœmina; id eſt, uterque lege conjugii abſolutus, concubuerit; tres annos pœniteat: & quantò ſæpius & negligentiùs ea peccata commiſerit, tantò magis & tempus addatur, & modus pœnitentiæ.* Verùm quo tempore hæc præſcripta fuerunt, mitiùs cum fornicatoribus agebatur. Severiùs autem tempore hujus Concilii, immò & multò poſtea. Nam inclinante eodem ſæculo quarto hæc ſancita fueruot, teſte S. Baſilio Epiſt. Canon. III. ad Amphilochium Can. LIX. Ὁ πόρνος ἑπτὰ ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσαι τῶν ἁγιασμάτων, β΄ προσκλαίων, καὶ β΄ ἀκροώμενος· β΄ ὑποπίπτων, καὶ ἑνὶ συνιστάμενος μόνον, τῷ δὲ ὀγδόῳ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν. *Fornicator ſeptem annis ſanctis non communicabit, duobus deflens, & duobus audiens, & duobus ſubſtratus, & in uno ſolo conſiſtens: octavo autem ad communionem admittatur.*

Nec mirum tam ſeverè animadverterent SS. Patres in reos ejus ſceleris, cujus fœditatem oon modò lex naturalis & divina proſcribit, ſed & Apoſtolus multiplici ex capite execratur 1. Cor. 6. præcipuè dum ait: *Neſcitis quoniam corpora veſtra membrum ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Ubi S. Thomas inquit: *Hoc eſt enim horrendum ſacrilegium.* Licèt in iis, qui ſpeciali vinculo conſecrati non ſunt, videatur exaggeratione quadam uſurpatum nomen ſacrilegii.

Porrò S. Auguſtinus Serm. 162. aliàs Fragmento 3. *de verbis Apoſt.* I. Cor. 6. graviſſimè invehitur adversùs peccatum fornicationis, & ante ipſum Cypriaous Epiſt. 52. ad Antonianum, ubi pejorem eſſe fornicatoris, quàm libellatici cauſſam oſtendit contra Novatianum, qui pacem fornicatoribus concedebat, libellaticis autem negabat. *Si ſe* (inquit) *cordis & renis ſcrutatorem conſtituit & judicem, per omnia æqualiter judicet, & : : : : fraudatores, & mœchos à latere ſuo & à comitatu ſuo ſeparet: quando multò gravior & pejor eſt mœchi, quàm libellatici cauſſa; cùm hic neceſſitate, ille voluntate peccaverit, &c.* Ubi ex contextu patet, etiam de ſimplici fornicatione mentionem eſſe. Eant nunc qui id peccatum oon valdè grave cenſent, aut levi contritione aut ſatisfactione expiandum putant, quod tam ſeverè puniendum cenſuit Eccleſia, & PP. hujus Concilii. CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON VIII.

De fœminis, quæ relictis viris ſuis aliis nubunt.

Item fœminæ, quæ nulla præcedente cauſſa reliquerint viros ſuos, & alteris ſe copulaverint, nec in fine accipiant communionem.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De matrimonii & divortii antiquitate.

IVO par. 8. *Decretorum* c. 198. paucis additis Canonem citat. *Item fœmina* (ait) *quæ nulla præcedente cauſsâ reliquerunt viros ſuos, & alteri ſe copulaverunt, & in hoc permanere voluerint, nec in fine accipiant communionem.* Sic etiam Burchardus lib. 9. cap. 62. etſi ex Canone VII. hujus Concilii citet: eſt aotem VIII. in editis & Mss.

Creavit Deus eximia ſua bonitate & ſempiternâ poteotiâ hominem, ut cœlo terrâque aotea creatis frueretur, fieretque tanquam filius & hæres patris; non eorum bonorum tantùm hæres & dominus, ſed ſuæ æternitatis immenſæ, & ineffabilis gratiæ & gloriæ particeps futurus. Collocavit illum in amœniſſimo quodam loco, cui eâ de cauſſa *Paradiſi* nomen Perſica voce Chriſtiani veteres indiderunt. Quia tamen ille ex ſpiritu & corpore compactus erat, oportebat & ad majorem voluptatem fruitionis bonorum, & ad ſui generis propagationem illi ſociam adjuogi: quod Deum non prævidiſſe tantùm, ſed dixiſſe, Moyſes refert. *Dixit* (inquit) *Dominus Deus, non eſt bonum hominem eſſe ſolum: faciamus ei adjutorium ſimile ſibi.* Immiſit ergo Dominus ſoporem in Adam, illique obdormienti coſtam detraxit, & ex illa fœminam non ſine maximarum rerum ſignificatione formavit, eamque, ut oſtenderet bonorum & laborum viri non participem tantùm, ſed ſociam & comitem eſſe oportere, divino ſpiritu afflatus Adam, illam formatam videns dixiſſe fertur: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Non dixit primò Deus: *faciamus ei adjutoria,* ſed *adjutorium.* Adjutores enim dixiſſet, ſi pluribus eum uxoribus deſtinâſſet, ut Tertullianus [a] animadvertit. *Et erunt duo in carne una.* non ergo tres, neqoe plures. *Et adhærebit uxori ſuæ.* non uxoribus, ut Innocen-

[a] *Tertull. lib. de monog. cap. 4.*

centius III. [b] docuit, & ante illum Hieronymus, Auguſtinus, & alii, ut oſtenderet, unius viri ad unam uxorem, Chriſti & Eccleſiæ exemplo, unicum affectum eſſe oportere, & velut in unum corpus utrumque coaleſcere. Ideoque non poſſe, illâ derelictâ, alterius matrimonio copulari. Cujus interpretationis non Tertullianum, Cyprianum, Auguſtinum, Hieronymum, Chryſoſtomum, Baſilium, & reliquos ſanctos Doctores, & Catholicæ Eccleſiæ Concilia, ſed ipſum divinæ legis auctorem laudabo. Chriſtus enim verus Deus & homo, interrogantibus Judæis: an liceret homini ab uxore qualibet ex cauſſa divertere? ſic reſpondiſſe Matthæus refert: *Non legiſtis, quia qui fecit ab initio maſculum & fœminam, fecit eos, & dixit:* Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una? *Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet. Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit.* Poſtea autem cùm Judæorum improbitas longiùs progrederetur, viſum eſt Deo ſatiùs eſſe, divortium permittere impiis & duræ cervicis hominibus, quàm cogi invitos, uxores quas occidiſſent, retinere; ut Chriſtum Judæis reſpondiſſe idem Matthæus narrat. Eum autem libellum viris permiſſum ad repudiandas uxores ſacræ nos literæ docent: uxoribus autem eorum, libellum maritis remittere licuiſſe, non item. Apud Romanos pariter lex Romuli fœminis dimittendi viros negavit, viris autem dimittendi oxores tribus de cauſſis licentiam conceſſit. Si in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehenſa, aut claves ſubjeciſſet. ut eſt auctor Plutarchus [d]. Quòd ſi aliter quis repudiâſſet, ejus opum uxori portionem dari, reliquum Cereri eſſe juſſit ſacrum, & qui diverteret, ſacra diis inferis obire. Lege poſtea duodecim Tabularum divortia fuiſſe permiſſa, indicat [e] Tullius contra Antonium ſcribens: *Nolite quærere, frugi factus eſt Antonius: mimam illam ſuam ſuas res ſibi habere juſſit, ex duodecim Tabulis claves ademit, exegit.* Sed ſive duodecim Tabulis divortia permiſſa fuerint, ſive non fuerint, illud eſt perſpicuum, tantam priſcis temporibus matrimoniorum fuiſſe concordiam, ut divortium Romæ intra ſexcentos ferè annos nulla domus ſenſiſſe dicatur, teſte Halicarnaſſeo, Aulo Gellio, & Tertulliano [f]. Primus apud illos Spurius Corbilius, cui *Ruga* cognomentum fuit, ſterilitatis cauſsâ uxorem repudiavit anno Urbis conditæ quingenteſimo tertio & viceſimo, M. Attilio & P. Valerio Coſſ. *Et tunc primùm* (inquit Gellius) *cautiones rei uxoriæ neceſſariæ viſæ, cùm antea nulla unquam fuiſſent, tum Romæ, tum in Latio: atque is Corbilius traditur uxorem egregiè dilexiſſe, chariſſimamque morum ejus gratiâ habuiſſe: ſed jurisjurandi religionem animo atque amori prævertiſſe, quòd jurare à Cenſoribus coactus erat, uxorem ſe liberorum quærendorum gratiâ habiturum.* Hunc ſecutus Sulpicius Gallus uxori nuncium miſit, quòd eam capite aperto foris verſatam agnoviſſet, ut memoriæ prodit Valerius Maximus [i]. Idem fecit P. Sempronius Sophus quòd uxor ludos funebres ſpectâſſet. Sed nec impunè divertere licebat, ſed inquirebatur, juſtane cauſſa eſſet divertendi. Quòd ſi non ſubeſſet, qui occaſionem ſuâ culpâ præbuiſſet, multabatur amiſſione dotis & donationis propter nuptias. Divus Chryſoſtomus [k]: *Ne mihi leges ab exteris conditas legas, præcipientes libellum repudii, & divelli. Neque enim juxta illas judicaturus eſt te Deus in die illa quâ venturus eſt, ſed ſecundùm ſuas, ut ipſe ſtatuit. Etiam externæ leges non ſimpliciter nec abſolutè hoc poſuerunt: nam ipſæ puniunt factum. Et hinc liquet, quàm peccatum valdè ægrè tulerint. Unde eam quæ auctor fuerit repudii, nudam & ſpoliatam facultatibus ejiciunt, ut unde fuerit diſſolutionis occaſio, etiam facultatum ſit jactura.* Cicero: *Si viri culpâ factum eſt divortium, etſi mulier nuncium remiſit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Ubi Boëthius: *Si quando divortium interceſſiſſet culpâ mulieris, parte quadam dotis pro liberorum numero multabatur.* De ea autem Paullus [l]: *Si divortium eſt* (inquit) *matrimonii, & hoc ſine culpa mulieris factum eſt divortium, in ſingulos liberos ſexta pars dotis à marito retinetur, uſque ad mediam partem duntaxat dotis. Quare quoniam quod ex dote conquiritur, liberorum eſt (qui liberi in patris poteſtate ſunt) id apud virum neceſſe eſt permanere.* Ulpianus [m]: *Propter liberos retentio fit ſi culpâ mulieris aut patris cujus in poteſtate eſt, divortium factum ſit. Tunc enim ſingulorum liberorum nomine ſextæ retinentur ex dote: non plures tamen quàm tres ſextæ in retentione ſunt, non in petitione.* Neque verò quælibet culpa tantâ parte dotis multabatur, ſed ea ſolùm quæ accuſabatur de ſtupro: de reliquis levioribus alia pœna erat, ut idem Ulpianus docet. *Morum* (ait) *nomine graviorum quidem ſextæ retinentur, leviorum autem octavæ: graviores mores ſunt adulteria tantùm, leviores omnes reliqui.* Hæc adversùs uxorem: adversùs maritum eodem jure alia punitur enim in ea dote quæ à die reddi debet ita: propter majores præſentem dotem reddit, propter minores ſenum menſium die: in ea autem quæ præſens reddi ſolet, tantum ex fructibus jubetur reddere, quantum in illa dote quadriennio redditur. Cùm hæc in more & uſu eſſent Romanorum (eorum enim legibus Hiſpanos illis ſubjectos paruiſſe certum eſt) eamque pœnam leviſſimam ducerent, cùm vellent matrimonii & uxorum moleſtias à ſe abjicere, ſicque paſſim matrimonia diſſolverentur (quod Plotarchus [n] refert) contra publicam utilitatem violatâ pacis & unitatis fide, id ne accideret Chriſtianis, eandem forſan libertatem, nî mavis licentiam, juſtam eſſe prætendentibus, ſapienter providerunt hîc Hiſpani Patres, gravem anathematis cenſuram adversùs eas fœminas conſtituentes, quæ ſpretâ ſacramenti religione, diſſoluto inviolabilis matrimonii nexu, abruptâ primùm mariti fide, contempto ſacri lecti genio, abjectaque tandem omnis divini & humani juris communicatione, ſecundas nuptias contraherent, vel potiùs conjugia adolterina. Qui primi ergo præter Chriſtum matrimonii individuam ſocietatem ſeu vinculum indiſſolubile eſſe, præcepto & pœna confirmârunt, Hiſpani Epiſcopi videntur: ne illis temerè contraria ſententia imponatur.

b *Innocent. III. c. Gaudemus, de divort.*

Matth. cap. 19.

Matth. 19.

Deut 24.

d *Plutarch. in vita Romuli.*

Cælius lib. 28. lectio n. antiq. c. 16.

e *Tullius Philip. 2.*

f *Halicarnaſſ. l. 2. Roman. antiquit.*

g *Aulus Gel. noct. Atticar. lib. 4. c. 3.*

h *Tertull. in apolog. c. 6. & lib. de monog. c. 9.*

i *Val. Max. lib. 6. cap. 3.*

k *D. Chryſoſtom. in Sermone de libello repudii, ſuper 1. Epiſt. Pauli ad Corinth. cap. 7. Cicer. in Topicis. Boethius in Topi. Cicer.*

l *Paul. lib. 2. Inſtitution.*

m *Ulpian. in epitome tit. 6. de dotibus.*

n *Plutarch. in problemat. cap. 23.*

COMMENTARII NOVI.

Cum legibus Romanis libera eſſent repudia; Chriſtianis verò matrimonia eſſent firma & perpetua: rurſus verò cùm ea inter conjuges diverſæ religionis & cultùs contrahi poſſent nulla in re ſtabilienda aut regenda, plus negotii invenit Eccleſia, quàm primis illis temporibus reperire, qua ratione, aut quibus pœnis coërceret, aut omnino puniret, qui facilitate legum Romanarum matrimoniis abuterentur. Quapropter hi omnes Canones, qui de repudiis aut matrimoniis gentilium cum fidelibus aliquid ſtatuunt, difficillimi & obſcuriſſimi ſunt. Hoc Canone, & duobus ſequentibus agitur, quâ cauſſâ repudium liberum ſit & legitimum, & qua ratione puniendi ſunt qui ſine cauſſa conjuges ſuas repudiant. Mulier igitur, quæ virum ſuum, quamvis infidelem, repudiâſſet, & alii nupſiſſet, perpetuâ pœnitentiâ, quæ nec in morte relaxaretur, hoc octavo Canone punitur. Nam niſi aliqua, & quidam legitima, ſubeſſet cauſſa, non erat liberum in diſciplina Chriſtiana ab infideli recedere. Ea autem legitima cenſebatur cauſſa, ſi metus aliquis, aut vis inferretur Chriſtianæ, ut à religione ſua diſcederet; quæ ſi non eſſet, aut à viro ſuo infideli non eſſet repudiata, mali moris, & indignum eis videbatur uxorem à marito divelli: ut hac diſciplina, præter alia, id unum docerent, Chriſtianorum matrimonia, quæ aliquo ſacramento cohærerent, multò minùs diſſolvi poſſe.

Viros ſuos. Dubitari poteſt, an de ſolis dumtaxat gentilibus viris, num etiam de Chriſtianis hic Canon accipiendus ſit. Cùm enim hiſce Canonibus de repudiis, & qua ratione admittenda aut coërcenda ſint, agatur; & nulla in ſequentibus præſcribatur ratio, quâ animadvertendum ſit in eas, quæ viros fideles ſine cauſſa reliquerint; meritò quis ſuſpicari poſſet, hac voce *viros*, utroſque, gentiles ſcilicet & fideles intelligendos eſſe. Alii contrà, cùm nulla inter conjuges Chriſtianos legitima repudii cauſſa poſſit eſſe, de viris gentilibus, quos fidelis mulier repudiâſſet, cenſent accipiendum eſſe hunc Canonem. Nihilominus ad utroſque Canon referri poteſt, & verba illa: *nulla præcedente cauſſa*, non ita accipienda, quaſi legitima aliqua reperiatur cauſſa, cur vir fidelis ab uxore ſua poſſit repudiari: ſed addita ſunt, ut intelligeretur eas graviùs puniendas eſſe, quæ ſine cauſſa, quàm quæ ob cauſſam adulterii à viris ſuis receſſiſſent. His enim in hoc Concilio aliquot dumtaxat annorum, illis perpetua imponitur pœnitentia.

Accipiant communionem. Abſolvantur. ALBASPINÆUS.

Licèt matrimonium ex Dei inſtitutione contineat viri & mulieris conjunctionem cum individuæ vitæ conſuetudine, ut ait Juſtinian. in §. 1. inſt. *De patria poteſt.* aut juxta Modeſtinum in l. 1. ff. *De ritu nupt.* cum conſortio omnis vitæ; tamen ex lege Romuli tribus de cauſſis maritis repudiare uxores licebat: videlicet ſi mulier adulterium commiſiſſet, ſi claves ſubjeciſſet; ideſt, furtum commiſiſſet (ut interpretatur Connanus lib. 8. *Comm.* cap. 12. num. 2. licèt Giſanius in l. 8. C. *de divortiis* legat, *partum ſubjeciſſet*) vel ſi filios natos veneficio necâſſet. Aliàs ab uxoribus divertentes egeſtatis perpetuò ſubjacebant mœrori, ita ut integram ſubſtantiam amitterent, ex qua pars Cereri ſacra manebat, pars verò ipſi uxori adjudicabatur. Quæ lex Regia ad annos Urbis fermè DC. perduravit, quo quidem tempore Spurius Corbilius, quoniam coram auſpicibus teſtaretur ſe ob liberos procreandos nuptias contraxiſſe, ſterilitatis cauſſâ primus repudiavit uxorem. quod divortium Imperator Diocletianus permiſit, auctore Plutarcho in *Compar. Romuli & Theſei*. Referunt Tertullianus in *Apolog.* cap. 6. *Ubi eſt illa felicitas matrimoniorum de moribus utique proſperata, quà per annos fermè ſexcentos nulla repudium domus ſenſit? jam verò repudium votum eſt, & quaſi matrimonii fructus*. Idem *de Monogam.* cap. 9. A. Gellius lib. 4. *Noct.* cap. 3. Valerius Maxim. lib. 2. cap. 8. Notavit Ritheruſius ad leg. XII. Tabul. cap. 8. Unde cœpit effrænata divertendi conſuetudo. Quintus Antiſtius Vetus uxori repudium miſit, quòd cum libertina ſecretò fuiſſet colloquuta. Æmilius Paullus Papiriam repudiavit, quòd non eſſet tam pulchra quàm fœcunda. Cajus Cæſar, qui fuit Dictator, Pompejæ nuncium repudii miſit, quoniam adamaretur à Claudio Sempronio. P. Sempronius Sophus uxorem dimiſit, quòd ignorante eo ludos funebres ſpectâſſet. Valerius Maxim. lib. 6, tit. 3. de divortio Sulpicii loquens ait: *Horridum C. quoque Sulpicii Galli maritale ſupercilium. Nam uxorem dimiſit, quòd eam aperto capite foris verſatam cognoverat*. Alia plura divortia his ſimilia referunt Carolus Sigonius lib. 1. *de antiquo jure Roman.* cap. 9. Plutarch. in *comparat. Romuli & Theſei*, & in *Problem. Rom.* cap. 13. & latè de divortiis ex jure Romanorum agunt P. Gregor. lib. 9. *Syntag.* cap. 15. Hieronymus Magius lib. 2. *Miſcell.* cap. 15. Cujac. ad tit. C. *de Repud.* & in *Novell.* 22. Corras lib. 5. *Miſcel.* cap. 10. Turturetus in *Parad. diſſert.* 4. Jurid. Hothoman. lib. 13. *Obſerv.* cap. 39. Schomborner. lib. 1. *Polit.* cap. 6. Valduin. ad leges XII. Tabul. cap. 35. Rochier. in *Face hiſtor.* cap. 21. & 24. Samuel Petitus ad Jus Atticum fol. 459. Georg. Ambian. ad Tertullian. in Apolog. cap. 6. obſerv. 2. & *de Monog.* cap. 2. obſerv. 2. Jure etiam noſtro Canonico juſtæ adſunt divortii cauſſæ quas dabimus in tit. *de Divort.* Sed earum cognitio & approbatio ſpectat ad Epiſcopos, & cæteros judices Eccleſiaſticos, ita ut nunquam liceat conjugibus propriâ auctoritate à connubio diſcedere, vel divertere. GONZALEZ.

Nulla

Nulla præcedente cauſſa.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Sine cauſſa juſta & judicio Epiſcoporum nunquam licuiſſe à matrimonio divertere.

Abſit, ut hinc aliquis eruat, quamcunque cauſſam prætenſam ad diſſolvendum matrimonii vinculum ſufficere. Ea enim debebat Epiſcoporum judicio, ut hodie, probari, an juſta eſſet, nec ne, ut matrimonium ſecundum rectè iniri poſſet, vel ſi ad hoc efficax non erat, ut tori ſaltem indiceretur ſeparatio. Neutrum enim privatâ auctoritate fieri, nec poteſt, nec potuit.

CANON IX.

*De fœminis quæ * adulteros maritos relinquunt & aliis nubunt.*

* Relictis viris ſuis, al. nub.

Item fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, prohibeatur ne ducat: ſi autem duxerit, non priùs accipiat communionem, quàm is quem reliquit de ſæculo exierit; niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.

Burch. lib. 9. cap. 63. Ivo p. 8. cap. 199. allter: *Item fœmina fidelis* (inquiunt) *quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & adulterum ducit, prohibeatur ne ducat: ſi autem duxerit, non priùs accipiat communionem, quàm is quem reliquit, de ſæculo exierit: niſi fortè neceſſitas infirmitatis dare compulerit. Adulterum* ajunt *ducit*, pro *alterum*: non rectè. In omnibus enim hujus Concilii codicibus editis & Mss. *alterum* legitur, & apud Grat. in cap. *Fidelis* 32. q. 7. Et, quod minoris non facio, in vetuſta noſtra Conciliorum Collectione. Non enim prohibuerunt hîc Patres, ne qua fœmina, dimiſſo marito ſuo adultero, alium adulterum duceret, ſed ne alium duceret: in Canone ſuperiori, ne ex quacumque cauſſa; in hoc, ne ex graviori adulterii, repudium liceat.

Item fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, prohibeatur ne ducat.

CAPUT VICESIMUM.

Connubium ſecundum durante primo ſemper ab Eccleſia improbatum, præſertim ab Hiſpanica. Defenſa Ambroſii Commentaria in Epiſtolam Paulli ad Corinthios. Explicatus in his locus de divortio, & alter Lactantii.

Eccleſiam Catholicam, cujus gubernacula tibi non fortuna aut humana ſapientia, ſed Chriſtus ipſe, tanquam vero ſuo & legitimo Vicario tractanda conceſſit, B. Pater, multa Hiſpaniæ noſtræ debere (ut alia omittamus) hoc unum Concilium non ſuadere tibi tantùm, ſed & perſuadere poteſt. Nullum enim ferè decretum, vel de morum integritate, vel de ſacramentorum myſteriis, vel de divinis & Apoſtolicis traditionibus, non in Græcia & Europa tota; ſed nec in Aſia aut Africa per

mille & trecentos ferè annos reperies, quod hujus auctoritate & exemplo conſtitutum non ſit, vel conſtitui non potuerit: ut ex hoc Canone & reliquis, quorum poſtea interpretationem ſuſcipiemus, tibi liquebit apertiſſimè. Anceps fuit olim, & dubia ſatis in omnibus ferè Chriſtiani orbis provinciis excitata contentio, ut Auguſtinus [a] teſtatur, an liceret uxorem aliqua ex cauſſa dimittere, dimiſsâque, an ad alterius nuptias, ut lege primi conjugii libera, poſſet convolare? quibuſdam illam opinionem tenentibus, ut teſtatur Origenes [b]; obtinuit tandem Apoſtolica & Euangelica, ſi mavis Chriſti doctrina, ab Hiſpanis nunc Patribus primùm apertiùs & perfectiùs repetita & confirmata, conjugi uni non licere alium remittere, etiam ob gravem cauſſam, pudicitiæ ſcilicet violationem; quòd matrimonii ſemel contracti, & copula conſummati vinculum adeò ſit indiſſolubile, ut niſi morte alterius conjugum perfringi nec debeat nec poſſit. Chriſtus enim, cujus doctrinam diſertiùs confirmant hîc Hiſpani Epiſcopi, familiam ſuam Chriſtianam ad primam legis inſtitutionem & naturæ decreta revocari volens, hoc ipſum conſtituit, dum Judæis quærentibus, an liceret ex quacumque cauſſa uxorem dimittere? reſpondit: ad duritiam cordis illis permiſiſſe Moyſen, ab initio autem non fuiſſe ſic. Quaſi clariùs dixiſſet, ſe velle matrimonii leges non noviter inſtituere contra antiquam legem Moyſis, ſed antiquiores naturæ, juſtitiæ, & honeſtati congruentes renovare: ut quod Judæorum improbitas & pertinacia potiùs quàm juſtitia extorſerat, lenitate & juſtitia Chriſtiana ſopiretur. Quod Hiſpani hîc primùm, in Gallia poſtea non Gallicani tantùm, ſed ex diverſis orbis provinciis convocati decreverunt in Concilio Arelatenſi I. *De his* (ajunt) *qui conjuges ſuas in adulterio deprehendunt, & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere, placuit, ut in quantum poteſt, conſilium eis detur, ne viventibus ſuis, licèt adulteris, alias accipiant.* Conſilium vocant Patres, non quòd præceptum nollent eſſe: ſed quòd in vitiis corrigendis eâ tunc moderatione uterentur, ut ſuadere potiùs honeſta velut parentes, quàm cogere ut judices videri vellent. Nec in Gallia tantùm, ſed in Africa paullò pòſt Africani Epiſcopi id ſequuti ſunt in Concilio Milevitano [c]: *Placuit* (inquiunt) *ut ſecundùm Euangelicam & Apoſtolicam diſciplinam, neque dimiſſus ab uxore, neque dimiſſa à marito, alteri conjungantur; ſed ita maneant, ut ſibimet reconcilientur: quòd ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. In qua cauſa legem Imperialem petendum promulgari.* Legem autem Imperialem ideo ferri poſtulant Africani Epiſcopi, ut quos Eccleſiæ monita, vel anathematis cenſura à ſecundis nuptiis non cohiberent, cohiberent tandem ſeveriſſimæ Imperatorum ſanctiones pœnis confirmatæ civilibus. Idem decrevit Concilium Triburienſe [d] ſub Arnulpho. Poſt alia enim quæ de cuſtodia mulieris adulteræ egerat, & de refugio ad Epiſcopum, ſic ait: *Maritus verò, quamdiu ipſa vivat, nullo modo alteram ducat.* Idem conſtituit Concilium Florentinum in decreto Armenis dato. Poſtremò tandem, cùm adhuc eſſent Judaicæ duritiæ homines, non Chriſtianorum nomine tantùm, ſed literarum ſtudiis ſpectati, qui licere nuptias ſecundas, ſpretis primis, adulteris dicerent, Tridentino [e] Concilio eorum audaciæ ſuccurſum eſt. *Si quis* (inquit) *dixerit, Eccleſiam errare, dum docuit & docet juxta Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non poſſe diſſolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui cauſſam adulterio non dedit, non poſſe altero conjuge vivente aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſsâ adulterâ, aliam duxerit, & eam quæ dimiſſo adultero, alii nupſerit, anathema ſit.* Quod adeò verum cenſuit, judicavit, & habuit Catholica Eccleſia, ut olim in Africa non admitterentur ad baptiſmum gentiles, qui dimiſſis primis uxoribus, cum ſecundis nuptias contraxiſſent, Auguſtino [f] teſte. *Ad hanc autem* (inquit) *videntur diſputationem impulſi, quòd eos noverint non admitti ad baptiſmum, qui dimiſſis uxoribus, alias duxerint; vel fœminas, quæ dimiſſis viris, aliis nupſerint. Quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe, Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur. Cùm enim negari non poſſit eſſe adulterium, quod veritas adulterium eſſe ſine ambage confirmat, eiſque ſuffragari vellent ad accipiendum baptiſmum; quos hujuſmodi laqueo ita captos viderent, ut ſi non admitterentur ad baptiſmum, ſine ullo ſacramento mallent vivere, vel etiam mori, quàm dirupto adulterii vinculo liberari, humanâ quadam miſeratione commoti ſunt ad eorum cauſſam ſic ſuſcipiendam, ut omnes cum eis facinoroſos & flagitioſos, etiam nulla prohibitione correptos, nulla inſtructione correctos, nullâ pœnitentiâ mutatos, ad baptiſmum admittendos cenſuerit.*

Quia tamen in hujus rei diſputatione, non cum hæreticis tantùm, ſed cum Catholicis quibuſdam nobis agendum eſt, poſt decurſa Oecumenica & Provincialia Concilia, Pontificum decretis, & ſanctorum Patrum ſententiis rem adhuc adſtruere conabor. In primis ſe nobis Clemens [g] offert Romanus, & Romanus Pontifex. Inter Canones enim quos refert Apoſtolorum, hunc recenſet: *Si quis uxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimiſſam duxerit, communione privetur.* Euariſtus [h] Papa ad Epiſcopos Ægypti. *Et ſicut uxori* (inquit) *non licet dimittere virum ſuum, ut alteri ſe (vivente eo) ſociet, aut eum adulteret, licèt fornicatus ſit vir ejus; ſed juxta Apoſtolum, aut viro ſuo reconciliari debet, aut manere innupta; ita Eccleſia etiam.* Innocentius Papa I. [i] ſcribens ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum; *De his etiam requiſivit dilectio tua, qui interveniente repudio, aliis ſe matrimonio copularunt: quos in utraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt, qui viro vel uxore vivente (quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium) ad aliam copulam feſtinârunt. Neque poſſunt adulteri non videri: in tantum, ut etiam hæ perſonæ, quibus tales conjuncti ſunt, etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur, ſecundùm illud quod legimus in Euangelio:* Qui dimiſerit uxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur. *Et ideò tales à communione fidelium abſtinendos. De parentibus autem, aut propinquis eorum, nihil tale ſtatui poteſt, niſi incentores illiciti conſortii fuiſſe detegantur.* Notiſſima eſt, & toto orbe decantata illa tragœdia, quâ Nicolaus primus Lotharium Imperatorem diris devovit, quòd dimiſsâ Reginâ Tietbergâ, cum Waldrada concubina nuptias celebraverit, damnatâ Guntharii Colonienſis & Theogualdi Treverenſis Archiepiſcoporum ſententiâ, quam pro divortio

[a] Auguſt. lib. 1. de adulter. conjug. cap. 25.
[b] Origenes tracta. 7. ſuper Matth.
[c] Matth. 19.
Explicatur Conc. Arelat. 1. Can. 10.
[c] Concil. Milevit. cap. 17.
[d] Conc. Triburiẽ. ſub Arnulf. c. 46.
[e] Concil. Trid. ſeſſ. 24. Can. 7.
[f] Aug. lib. unic. de de fide & operib. c. 1.
[g] Clemens can. 48. Apoſt.
[h] Euariſt. Pap. epiſt. 2. ad omnes Epiſcopos Ægypti.
[i] Innoc. I. epiſt. 3. ad Exuper. Epiſcopum Toloſan. cap. 6.

tio iniquè tulerant, magno ſui honoris & dignitatis periculo: nam ea de cauſſa ſuorum ordinum jacturam à Nicolao paſſi ſunt in Concilio Romano [k]. Innocentius etiam III. ad Epiſcopum Tyberiadis, *Sanè* (ait) *veridica hæc ſententia probatur, etiam de teſtimonio veritatis, teſtantis in Evangelio:* Quicumque dimiſerit uxorem ſuam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. *Si ergo uxore dimiſſa, duci alia de jure non poteſt, fortiùs & ipſâ retentâ.* Tertullianus [m]: *Ceterùm* (inquit) *& alia ratio conſpirat, immo non alia, ſed quæ initii formam impoſuit, & voluntatem Dei movit ad prohibitionem repudii; quoniam qui dimiſerit uxorem ſuam, præterquam ex cauſſa adulterii, faciet eam adulterari: & qui dimiſſam à viro duxerit, adulterat utique. Non & nubere legitimè poteſt repudiata: & ſi quid tale commiſerit, ſine matrimonii nomine, non capit elogium adulterii, quà adulterium in matrimonio crimen eſt? Deus aliter cenſuit, citrà quàm homines, ut in totum, ſive per nuptias, ſive vulgò alterius viri admiſſio, adulterium pronuncietur à Deo. Videamus quid ſit matrimonium apud Deum: & ita cognoſcemus, quid ſit æque adulterium. Matrimonium eſt, cùm Deus jungit duos in unam carnem; aut junctos deprehendens in eadem carne, conjunctionem ſignavit. Adulterium eſt, cùm quoquo modo disjunctis duobus, alia caro, immò aliena miſcetur; de qua dici non poſſit:* Hæc eſt caro ex carne mea, & hoc os ex oſſibus meis. Et poſt alia: *Hanc quoque eam demonſtrat intelligendam, quæ & ipſa ſic fuerit inventa ſoluta à viro, quomodo & vir ſolutus ab uxore: per mortem utique, non per repudium factâ ſolutione: quia repudiatis non permitteret nubere adverſus priſtinum præceptum.* Parum igitur rectè Eraſmus opinationem, ſeu errorem potiùs adſcripſit Tertulliano [n], & poſt illum & alios Covarrubias [o], cùm ab eo tantùm abfuerit, ut contrarium prorſus docuerit. Quod autem refert ex eodem Tertulliano [p], leviùs multò eſt quàm ut confutari mereatur. Levibus enim & inanibus impedimentis curſum nullo moræ pretio retardari facilè non patiar; cùm præſertim in Notis id ipſum doctè animadverterit Jacobus Pamelius. Ante Tertullianum eandem ſententiam docuit Juſtinus [q] martyr. Poſt hos Auguſtinus [r] quoties de eadem cauſſa egit (egit autem ſæpiſſimè) toties docet non licere mulieri repudiatæ ante mariti mortem alteri nubere. Primùm: *Etſi licitè* (inquit) *dimittitur conjux ob cauſſam fornicationis, ſed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii qui dimiſſam duxerit, etiam ob cauſſam fornicationis. Sicut enim manente in ſe ſacramento regenerationis, excommunicatur cujuſquam reus criminis, nec illo ſacramento caret, etiam ſi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in ſe vinculo fœderis conjugalis uxor dimittitur ob cauſſam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamſi reconcilietur viro. Carebit autem, ſi mortuus fuerit vir ejus. Reus verò excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis ſacramento etiam non reconciliatus, quia nunquam moritur Deus. Remanet itaque, ut ſi ſapere ſecundùm Apoſtolum volumus, non dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, & ideò licere uxori ejus alteri nubere. Quamvis enim ſit mors adulterium, non corporis, ſed quod pejus eſt, animæ; non tamen de iſta morte loquebatur Apoſtolus* [s], *cùm dicebat:* Quòd ſi mortuus fuerit vir ejus, cui vult nubat. Sed de illa ſola quâ de corpore exitur. Eandem ſententiam ſcripſit in ſermone Domini in monte, & alibi ſæpè. Ab Auguſtino non diſcrepat Hieronymus [t]. *Omnes* (inquit) *cauſſationes Apoſtolus amputans, apertiſſimè definivit, vivente viro eſſe adulteram mulierem ſi alteri nupſerit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris perſuaſionem, patris auctoritatem, propinquorum catervam, ſervorum inſidias atque contemptum, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, licèt adulter ſit, licèt ſodomita, licèt flagitiis omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc ſcelera derelictus, maritus ejus deputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apoſtolus hæc propriâ auctoritate decernit; ſed Chriſto in ſe loquente, Chriſti verba ſequutus eſt, qui ait in Evangelio:* Qui dimiſerit uxorem ſuam, exceptâ cauſâ fornicationis, facit eam mœchari; & qui dimiſſam acceperit, adulter eſt. *Unde & Apoſtoli gravem conjugii ſarcinam intelligentes;* Si ita eſt (*inquiunt*) non expedit homini uxorem accipere. *Ad quos Dominus:* Qui poteſt (*inquit*) capere capiat. *Statimque ſub exemplo trium eunuchorum virginitatis infert beatitudinem, quæ nullâ carnis lege tenetur.* Divus Baſilius [u]: *Quare quæ relinquit eſt adultera, ſi ad alium virum acceſſit. Qui autem relinquit, eſt dignus veniâ; & quæ ei cohabitat, non ideo condemnatur. Sed ſi vir qui ab uxore diſceſſit, acceſſit ad aliam, eſt & ipſe adulter: quoniam fecit eam adulterari, & quæ ei cohabitat eſt adultera, eo quòd alienum virum ad ſe traduxit.* Divus Chryſoſtomus [x] ſubſcribit his omnibus, nec ſemel eandem doctrinam repetit; quòd forſan hominum improbitas repetitâ indiguerit diſciplinâ: *Quænam eſt* (inquit) *lex quam nobis Paullus poſuit?* Mulier (*inquit*) non ſeparetur vivente viro, neque alium ſuperinducat maritum. *Non autem dixit:* Cohabitet viro, quoad vixerit vir illius. *Atque adeò etiam ſi libellum repudii det, etiamſi domum relinquat, etiamſi ad alium abeat, legi adſtricta eſt adultera quæ eſt talis. Nam quemadmodum ſervi fugitivi, etiamſi domum herilem relinquant, catenam ſecum trahant; ita mulieres legem habent pro catena, adulterii accuſantem ac dicentem: Adhuc ſupereſt maritus & adulterium facinus hoc eſt. Mulier enim adſtricta eſt legi, quoad vixerit maritus illius. Tunc enim licebit ſecundas nuptias contrahere, ubi à catena liberata fuerit, quando vir morietur ſolùm.* Et poſt alia: *Ne mihi leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii, & divelli. Neque enim juxta illas te judicaturus eſt Deus in die illa quâ venturus eſt, ſed ſecundum ſuas, ut ipſe ſtatuit. Sed Moyſes* (ajunt) *hoc fecit. Tu verò audi Chriſtum ita dicentem: Niſi abundaverit juſtitia veſtra, pluſquam Scribarum & Phariſæorum, nequaquam intrabitis in regnum cœlorum.* Idem [y] probat, repudium eſſe, & præter naturam quidem, quia caro inciditur; contra legem autem, *quia cùm Deus conjunxerit, ac juſſerit non ſeparari, ipſi contra præcepta Dei facere auſi eſtis.* Quam ſententiam pluribus in locis docet, & diverſis rationibus comprobat Divus Iſidorus [z]. *Sacramentum* (inquit) *ideo inter conjugatos dictum eſt, quia ſicut non poteſt Eccleſia dividi à Chriſto, ita neque uxor à viro. Quod ergo in Chriſto & in Eccleſia, hoc in ſingulis quibuſque viris atque uxoribus conjunctionis inſeparabile ſacramentum. Unde Apoſtolus:* Præcipio (*inquit*) non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere,

k Concil. Roman. ſub Innoc. c.2. de quo Regino lib. 2. Chron. & refertur à Grat. in c. Theogaldum 11. q. 2.
l Innoc. in Epiſt. ad Epiſc. Tyberiadis in c. gaudemus de divor. tiis.
m Tertull. lib. de Monog. c. 9.
Gen. 2.
n Idem Tertull. cap. 11.
o Covarr. in 4. 2. p. c. 7. §. 6. n. 13.
p Tertull. lib. 2. ad uxor. c. 1. & lib. 4. adv. Marcionem.
q Juſtin martyr in 2. Apol. pro Chriſtian.
r Auguſt. lib. 2. de adult. conjug. c. 4. & 5.
1. Cor. 7.
s Idem ſer. Dom. in monte c. 26.
t Hieron. in Ep. ad Amand. Presbyt. Refertur à Grat. in c. omnes cauſationes 32. q. 7.
u D. Baſil. Ep. 2. ad Amphil. c. 10.
x D. Chryſoſt. in ſerm. de Libello repud. ſuper Ep. Paulli ad Cor. 7.
y Idem homil. 33. in Matth.
z D. Iſid. lib. de off. Eccl. c. 19.

Fro-

Prohibet enim dimitti quacumque ex cauſſa, ne aliis conjungantur, ſecundùm conſuetudinem Judæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, exceptâ fornicationis cauſâ, & aliam duxerit, mœchatur. Et poſt alia: *Cumque habet quis uxorem* (ut ait Lactantius a) *neque ſervam, neque liberam habere poterit; ut matrimonii fidem ſervet. Neque enim juris publici ratio eſt, ſi ſola mulier adultera, quæ virum habens ab altero polluitur, & maritus ſi alteram habeat, à crimine adulterii alienus habetur; dum divina lex duos in unum matrimonii corpus conjunxerit, adulter ſit, quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxit.* Ante hos ſanctiſſimos Eccleſiæ Patres, id ipſum docuerunt Clemens Alexandrinus b, & ejus diſcipulus Origenes c. In eadem ſententia fuerunt Anſelmus, Divus Thomas, Primaſius, Beda, Rhabanus, Haymo, Hugo de Sancto Victore, Bonaventura, Albertus, Petrus Lombardus, Divus Antoninus, Carthuſianus, & alii, quos compendii cauſâ miſſos facio.

a Lact. [illegible] lib. 6. divin. Inſtit. c. 23.
b Clem. Alex. l. 2. Stromat.
c Origen. tract. 7. ſup. Matth.

Sed reſtat adhuc de hac re Ambroſii d locus paullò difficilior, in quo poſt alia dixit: *Non enim permittitur mulieri ut nubat, ſi virum ſuum cauſâ fornicationis dimiſerit, aut apoſtaſiæ, aut ſi impellente laſcivia uſum quærat uxoris invertere. Quia inferior non omnino hac lege utitur, quà potior, ſi tamen apoſtataret vir, aut uſum quærat uxoris invertere, nec alii poteſt nubere mulier, nec reverti ad illum. Et virum uxorem non dimittere. Subauditur autem:* Exceptâ fornicationis cauſâ. *Et ideo non ſubjecit dicens, ſicut de muliere. Quòd ſi diſceſſerit, manere ſic: quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non ita lege conſtringitur vir, ſicut mulier. Caput enim mulieris vir eſt.* Nec hæretici tantùm, ſed Catholici, Gratianus, Catharinus, Joannes Arboreus e, Robertus Cænalis f Epiſcopus Abruicenſis, Covarrubias, & alii, quos prætereo. Denique eandem ſententiam tribuerunt Ambroſio recentiores in Decretum Gregorianum Adnotationes.

d D. Ambroſ. 1. ad Cor. c. 7. verſ. Poſtquam.
Matth. 5.
Epheſ. 5.
e Jo. Arboreus l. 1. Theoſoph. c. 35.
f Cænalis in quodã peculiari hujus quæſt. opuſcul.
g Covarr. in 4. 2. p. c. 7. §. 7. n. 13. Cap. xxv. 33. q. 2.
h Caſſiod. de divinis lect. c. 8.
i Ambroſ. lib. de Abraham c. 4.

Sed cùm Catholicæ interſit reipublicæ, ſanctos Eccleſiæ doctores, Ambroſium præſertim (quem in Paulli Epiſtolas ſcripſiſſe teſtatur Caſſiodorus h) ab adſcripta potiùs, quàm ſcripta ſententia, vel errore vindicari, facturus ſanè videor operæ pretium, ſi Divi Ambroſii doctrinam cum Apoſtolica & Euangelica mirificè convenire probavero. Quod ut efficiam, redeo in memoriam quorundam locorum, in quibus eandem quæſtionem attigit Ambroſius i ut apertiùs poſſim elicere, an ille (ut dixi) ſuam cum Apoſtolica & Euangelica doctrina, ſibique metipſi conſentientem tradiderit, an verò illi & ſibi ipſi contrariam. In libro enim de Abraham poſt alia ſic inquit: *Sed & vos moneo viri, maximè qui ad gratiam Domini tenditis, non commiſceri adulterino corpori. Qui enim ſe jungit meretrici, unum corpus eſt: nec date hanc occaſionem divortii mulieribus. Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt, nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem à viro quæ ab uxore debetur caſtimonia. Quidquid in ea quæ non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterii damnatur crimine. Ergo advertiſtis quid debeatis cavere, ne quis ſacramentis ſe indignum præbeat.* Clariùs idem: *Nulli licet ſcire mulierem, præter uxorem: ideoque conjugii tibi datum eſt jus, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Vinctus es uxori? noli quærere ſolutionem: quia non licet tibi, uxore vivente, uxorem ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuam, crimen eſt adulterii; hoc graviùs, quòd putas peccato tuo auctoritatem lege eſſe quærendam.* Idem: k *Etenim ſi alienos, multò magis uxoris debet tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus:* Qui dimittit uxorem, facit eam mœchari. *Etenim cui non licet vivente viro mutare conjugium, poteſt obrepere libido peccandi. Itaque qui auctor erroris, etiam reus culpæ eſt. Quò cum parvulis fœta dimittitur? Quo titubante veſtigio grandæva detruditur? Durus, ſi excludas parentem, pignora teneas; ut ad contumeliam charitatis addas etiam pietatis injuriam. Durus, ſi propter matrem etiam filios ſimul pellas; cùm magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculoſum, ſi fragilem adoleſcentulæ ætatem errori offeras? Quàm impium, ſi ejus deſtituas ſenectutem, cujus defloraveris juventutem? Ergo inhonoratis ſtipendiis, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque Imperii ſui poſſeſſione detrudat, & ruſticum laboris ſui effœtum agro ſuo propulſet agricola? An quod in ſubditos nefas eſt, in comparem fas eſt? Dimittis ergo uxorem, quaſi jure, ſine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet? Sed divina prohibet. Qui hominibus obſequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obſequuntur etiam qui leges ferunt:* Quæ Deus conjunxit, homo non ſeparet. *Sed non ſolùm hic cæleſte præceptum, ſed quoddam etiam opus Dei ſolvitur. Paterisne, oro, liberos tuos vivente te eſſe ſub vitrico? aut incolumi matre, degere ſub noverca? Pone, ſi repudiata non nubat. Et hæc viro tibi debuit diſplicere, cui adultero fidem ſervat? Pone, ſi nubat; neceſſitatis illius tuum crimen eſt: & conjugium quod putas, adulterium eſt. Quid enim refert, utrum id aperta criminis confeſſione, an mariti ſpecie adulter admittas? niſi, quod gravius eſt, legem criminis feciſſe, quàm furtum. Sed fortaſſe dicit aliquis: Quomodo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere uxorem? Qui hoc dicit, Judæus eſt. Qui hoc dicit, Chriſtianus non eſt. Et ideo qui hoc objicit quod objectum eſt Domino, reſpondeat ei Dominus:* Ad duritiam (*inquit*) cordis veſtri permiſit vobis Moyſes dare libellum repudii, & dimittere uxores: ab initio autem non fuit ſic. *Moyſes permiſit, inquit, non Deus juſſit. Ab initio autem Dei lex eſt. Quæ eſt lex Dei?* Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt ambo in carne una. *Ergo qui dimittit uxorem, carnem ſuam ſcindit, dividit corpus. Oſtendit autem hic locus, quæ propter fragilitatem humanam ſcripta ſunt, non à Deo ſcripta. Unde & Apoſtolus.* Denuncio, *inquit*, non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere. *Et infrà* l: Cæteris, *inquit*, ego dico, non Dominus, Si quis frater infidelem habet uxorem. *Itaque ubi eſt impar conjugium, lex Dei non eſt. Et addidit* m: Quòd ſi infidelis diſcedit, diſcedat. *Simul idem Apoſtolus negavit legis eſſe divinæ, ut conjugium qualecumque ſolvatur. Nec ipſe præcepit, nec dedit deſerendi auctoritatem, ſed culpam abſtulit deſtituto.* Quî apertiùs, quî clariùs ſenſa ſuæ mentis Ambroſius potuit exprimere? Quid cum Chriſti & Apoſtolorum doctrina docere ille potuit congruentius?

Idem cap. 7.
1. Cor. 7.
Matth. 19.
k Ambroſ. in Lucam cap. 16.
Matth. 5.
1. Cor. 7.
Roman. 7.
Matth. 19.
Deut. 24.
Matth. 19.
Geneſ. 2.
1. Cor. 7.
l Ibidem.
m Ibid.

Sed

Sed urget lectores quod dicto Cap. VII. Epiſt. I. ad Corinthios ipſe ſcripſit Ambroſius. Quem nodum ut diſſolvant, non illius capitis tantùm, ſed totius libri elevant auctoritatem, Ambroſii totum eſſe denegantes, ſtyli neſcias quam diſſimilitudinem & verborum ſuavitatem (quæ una certè eſt cum illa quam in reliquis ſuis libris obſervavit Ambroſius) coarguentes. Dum Scyllæ enim pericula fugiunt, in Charybdis incidunt ſcopulos. Sed videamus nos, an utroſque faciliùs ſalvi & incolumes, ſine Ambroſianæ doctrinæ detrimento, & totius libri jactura, poſſimus evadere. Mirari enim ſatis ipſe non poſſum, tantos viros, qui cùm oculis ſoleant pluſquam lynceis minutiſſima quæque diſcernere, in plano hoc, minimeque difficili, offendiſſe.

Ambroſius enim, Beatiſſime Pater, cùm docet, uxorem non poſſe adulterum maritum dimittere & alii nubere, poſſe tamen maritum; legis Juliæ, non Dei: Imperatorum Severi & Antonini, non Chriſti: forenſis judicii, non cœleſtis, rationem habuit. Cùm enim de divina egit, ſemper contendit & docuit parem eſſe utriuſque cauſæ æquitatem. Quòd autem de civili intellexerit, non ex illo loco tantùm, ſed ex tribus quos retulimus, dilucidè comprobabimus. In hoc enim de quo ſermo eſt, ait, cùm de muliere agit: *Non enim permittitur mulieri ut nubat, ſi virum ſuum cauſâ fornicationis dimiſerit, aut apoſtaſiæ, aut impellente laſcivia uſum quærat uxoris invertere. Quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior.* Agit ergo de permiſſione civili & de auctoritate legis civilis, quæ potiorem habet cauſſam viri, quàm uxoris (ut & Auguſtinus [b] teſtatur) cùm tamen lege divina par ſit utriuſque. Cùm autem agit ad finem de viro, ait: *Quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem; quia non ita lege conſtringitur vir, ſicut mulier.* Veriſſimum enim eſt quod ſcribit Ambroſius, non conſtringi lege civili virum ad hoc ut repudiare non poſſit & accuſare uxorem de adulterio, & inde cum alia contrahere, ut conſtringitur mulier, quæ maritum adulterum accuſare non poteſt, nec ab illo ea de cauſſa divertere, quòd id lege civili & conſuetudine jam inductum receptumque fuiſſet. Nec in hoc ſolùm loco de lege civili intellexit Ambroſius (hominem enim juriſprudentiæ ſtudiis ab ineunte ætate deditum & cauſſis civilibus poſtea præfectum, de lege civili Romanorum crebrò meminiſſe, ſatis eſt conſentaneum) ſed in reliquis duobus, quos ſuprà citavimus, locis. In priori enim [c]: *Sed & vos moneo, viri, maximè qui ad gratiam Domini tenditis, non commiſceri adulterino corpori. Qui enim ſe jungit meretrici, unum corpus eſt: nec date hanc occaſionem divortii mulieribus. Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt: nec viro licet, quod mulieri non licet.* Vides quomodo Juriſconſultus Ambroſius de legibus hominum, veterum Juriſconſultorum & Imperatorum civilibus (hos homines vocat) intelligit, non de lege Dei. Nam de ea ſubjungit: *Nec viro licet quod mulieri non licet.* Clariùs (ſi quid clarius ſcribi potuit) in poſteriori loco [d]: *Vinctus es uxori? non quære ſolutionem: quia non licet tibi uxore vivente, uxorem ducere. Nam & aliam quærere, cùm habeas tuam, crimen eſt adulterii; hoc gravius, quod putas peccato tuo auctoritatem lege quærendam. Tolerabilior eſt ſi lateat culpa, quàm ſi culpæ uſurpetur auctoritas.* Propoſitum igitur fuit Ambroſio, utpote juris conſultiſſimo, & in forenſibus judiciorum fraudibus audiendis reprimendiſque exercitatiſſimo, eum errorem ex illorum animis evellere, qui putabant, ideo poſſe uxores ob fornicationem dimittere, & alias ſuperinducere, quòd per leges civiles ſibi licere dicerent, putantes idem eſſe Papiniani, & Dei; Paulli, & Eccleſiæ judicii tribunal. Id etiam perſpicuè & iteratò docet in Euangelium Lucæ: [e] *Dimittis ergo uxorem; quaſi jure ſine crimine. Et putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet? Qui hominibus obſequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obſequuntur etiam qui leges ferunt;* Quæ Deus conjunxit, homo non ſeparet. *Sed non ſolùm hic cœleſte præceptum, ſed quoddam etiam opus Dei ſolvitur. Paterisne, oro, liberos tuos vivente te eſſe ſub vitrico? An incolumi matre, degere ſub noverca? Pone, ſi repudiata non nubat. Et hæc viro tibi debuit diſplicere, cui adultero fidem ſervat? Pone ſi nubat, neceſſitatis illius tuum crimen eſt: & conjugium quod putas, adulterium eſt. Quid enim refert, utrum id aperta criminis confeſſione, an mariti ſpecie admittas? niſi, quod gravius eſt, legem criminis feciſſe quàm furtum. Sed fortaſſe dicit aliquis: Quomodo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere uxorem? Qui hoc dicit, Judæus eſt. Qui hoc dicit, Chriſtianus non eſt.* Legem autem humanam ſive civilem, legem Juliam intelligit, quæ jus accuſandi uxores adulteras, & ab eis divertendi, maritis conceſſit, uxoribus verò accuſandi maritos adulteros denegavit, ut Impp. Severus & Antoninus [f] reſcripſerunt ad Caſſianũ. *Publico judicio* (inquiunt) *non habere mulieres adulterii accuſationes, quamvis de matrimonio ſuo violato queri velint, lex Julia declarat, quæ cùm maſculis jure mariti accuſandi facultatem detuliſſet, non idem fœminis privilegium detulit.* Hanc confirmat Græcorum Baſilicon [g]. *Lege Julia* (ait) *de adulteriis mulier accuſare non poterat, nec ſi ipſa dicatur deliquiſſe. Nam lex viris delinquentes meritò facultatem dedit accuſandi jure mariti, ſoluto matrimonio.* In ejus autem Interpretatione Theodorus Græcus interpres, *Mulier* (ait) *non accuſat adulterii, nec pro ſe quidem: viris enim hæc accuſatio competit.* Et paullò pòſt: *Nota hoc crimen mulierem nunquam intendere poſſe.* Hanc autem legem in foro etiam exteriori Eccleſiæ quoad totum obſervatam, ſic ut divortium non admitteretur ob viri adulterantis fornicationem, ſicut admittebatur ob adulterium uxoris. Divus Baſilius [h] teſtis eſt locupletiſſimus. *Domini autem dictum* (inquit) *ſecundùm ſententiæ conſequentiam ex æquo & viris & mulieribus convenit, quòd non liceat à matrimonio diſcedere, præterquam propter fornicationem. Conſuetudo non ita habet, ſed in mulieribus quidem multùm accuratè & diligenter obſervari invenimus. Cùm Apoſtolus quidem dicat*: quòd qui adhæret meretrici, fit unum corpus. *Hieremias autem*: Quòd ſi fuerit mulier cum alio viro, non revertetur ad virum ſuum, ſed polluta polluetur. *Et rurſus*: Qui habet adulteram, ſtultus eſt & impius. *Conſuetudo verò etiam adulterantes viros & in fornicationibus*

a Defenditur & explicatur D. Ambr. doctrina in Comm. a 1 Epiſt. 1. ad Cor. cap. 7.

b D. Auguſt. l. 2. de adult. conjug. c. 8.

c Idem Ambroſius c. 4. de Abraham.

d Idem de Abrah. cap. 7.

e Idem in Lucam cap. 16. Matth. 19.

f Sever. & Anton. in l. 1. C. ad l. Julian. de adult.

g Baſilicon. Græcor. l. 60. tit. 38.

h D. Baſil. in Epiſtola 1. ad Amphiloc. Iconii Epiſc. Can. IX.

1. ad Cor. 6. Hierem. 3.

nibus verſantes, jubet à mulieribus retineri. Quare quæ cum viro dimiſſo cohabitat, neſcio an poſſit adultera appellari. Crimen enim hic attigit mulierem, quæ dimiſit. Quamnam ob cauſſam à conjugio deceſſit? Si enim pulſata, & verbera non ferens; pari ſatiùs erat, quàm à conjuge ſeparari; ſive jacturam in pecuniis non ferens, nec ipſa eſt juſta excuſatio: ſin autem quòd ipſa vivat in fornicatione, non habemus hanc obſervationem in Eccleſiaſtica conſtitutione: ſed etiam infidelis viri juſſa eſt mulier non ſeparari, ſed remanere, propter incertitudinem eventûs. Quid enim ſcis, mulier, an virum ſis ſervatura? Quare quæ relinquit, eſt adultera, ſi ad alium virum acceſſit; qui autem reliquit, eſt dignus veniâ, & quæ ei cohabitat, non ideo condemnabitur. Sed ſi vir qui ab uxore diſceſſit, acceſſit ad aliam, eſt & ipſe adulter; quoniam facit eam adulterari. Et quæ ei cohabitat, eſt adultera, eo quòd alienum virum ad ſe traduxit. Eandem ſententiam conſuetudinemque Eccleſiæ repetito ſermone docet in eadem Epiſtola paullò pòſt, ubi ſic ait [i]: *Qui autem fornicatus eſt, non excludetur à cohabitatione cum uxore, quemadmodum mulier maritum ſuum à fornicatione revertentem excipiet. Vir autem eam quæ polluta eſt, à ſuis ædibus amandabit; ac eorum quidem ratio minimè eſt facilis: conſuetudo autem ſic invaluit.* Qui hanc D. Baſilii doctrinam Eccleſiæ uſu & auctoritate receptam, cum Ambroſiana contulerit, comperiet ſanè, Ambroſium nihil ab Eccleſiæ moribus alienum ſcripſiſſe, ſed de forenſi tantùm uſu ſui temporis. Quod an verum ſit, vel falſum, coætanei ſui Baſilii teſtimonio (eodem enim tempore unus in Oriente, alter in Occidente vixerunt) habetur compertiſſimum. Quocirca Auguſtinus [k], Ambroſii & Baſilii veſtigiis inſiſtens, eum qui primâ uxore derelictâ, cum ſecunda contrahit, non eſſe adulterum lege ſæculi, ſed lege Dei, docuit. *Quoniam ſanè* (ait) *non tantùm fœcunditas, cujus fructus in prole eſt: nec tantùm pudicitia, cujus vinculum eſt fides; verùm etiam quoddam ſacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. Unde dicit Apoſtolus:* Viri diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. *Hujus procul dubio ſacramenti res eſt, ut mas & fœmina connubio copulati, quandiù vivunt, inſeparabiliter perſeverent: nec liceat, excepta cauſſa fornicationis, à conjuge conjugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, ut vivens cum vivente in æternum nullo divortio ſeparetur. Cujus ſacramenti tanta obſervatio eſt* in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus, *hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus conjugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, ut cùm filiorum procreandorum cauſſâ vel nubant fœminæ, vel ducantur uxores, nec ſterilem conjugem fas ſit relinquere, ut alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, non lege hujus ſæculi, ubi interveniente repudio ſine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia; quod etiam ſanctum Moyſen Dominus, propter duritiam cordis illorum, Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur, ſed lege Evangelii reus eſt adulterii: ſicut etiam illa ſi alteri nupſerit.* Quare cùm Epiſcopi Africani in Concilio Milevitano [l] pœnam conſtituiſſent canonicam adversùs illos, qui dimiſſis primis conjugibus, cum ſecundis contrahunt; illud præterea addiderunt, ut ab Imperatore legem poſtularent, quâ id etiam in foro civili non licere pœnâ propoſitâ ſanciretur. Idque apertiùs etiam docuit D. Chryſoſtomus [m] in Sermone *de libello repudii*. Poſtquam enim vinculum naturale & divinum retulit, quo conjuges devincti tenentur conjugem adulteram non repudiare, ſic ait: *Ne mihi leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii, & divelli. Neque enim juxta illas te judicaturus eſt Deus in die illa quâ venturus eſt, ſed ſecundùm ſuas, ut ipſe ſtatuit.* Lactantius [n]: *Non enim* (inquit) *ſicut publici juris ratio eſt, ſola mulier adultera eſt quæ habet alium, maritus autem, etiam ſi plures habeat, à crimine adulterii ſolutus eſt: ſed divina lex ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit.* Quòd ſi in tam perſpicua & clara Ambroſii cum Baſilio, Auguſtino, Chryſoſtomo, Lactantio, & univerſæ Eccleſiæ Catholicæ concordi ſententia, Lutherus, Magdeburgenſes, & reliqui hæretici velut noctuæ erectis ad ſolem oculis cæcutiant, & conjugium ſecundum durante primo ex Ambroſii ſententia licere contendant, illos non ut Judæos duræ cervicis, ſpernentes rejiciemus, ſed velut pertinaces hæreticos ad judicis ſæcularis tribunal acriori ſententia remittemus puniendos.

i Idem Baſil. c. 21.

k Aug. lib. 1. de nup. & concup. c. 10.

Coloſ. 3.

Matth. 19.

l Conc. Milev. c. 17.

m D. Chryſoſt. in ſer. de libello repudii ſuper epiſt. Pauli ad Corinth. 7.

n Lactant. lib. 6. divin. inſt. c. 23.

At ſi Lactantii [o] tandem ſententiâ & auctoritate oppugnemur, ut oppugnant nos non ſolùm hæretici, ſed etiam Catholici; quòd putent illum fuiſſe inter Catholicos ſcriptores, qui minùs Catholicè, diſſentiens ab Apoſtolica & Evangelica doctrina, conjugium ob adulterium diſſolvi, etiam quoad vinculum putaverit; exquirere ſanè curabimus, an quemadmodum Ambroſio, Lactantio etiam falsò id impoſuerunt ſcriptores, minori forſan pietate, vel minori ſaltem diligentia, quàm de tanto viro dici par erat. Antiquorum enim Doctorum libros, qui non ex ſuis fontibus, ſed ex rivulis legere & intelligere malunt, caveant, ne pro pura & ſalubri aqua, cœnoſam & ſordidam haurientes, ſuæ & Reipublicæ ſaluti malè conſulant: indeque in graviſſima pericula & errorum tenebras dilabantur. Lactantius ergo in *divinis Inſtitutionibus*, cùm antiquarum gentium vanitate & ſuperſtitione confutatis, Chriſtianæ veritatis lucem oſtendere vellet & docere, multa quinque libris ſuperioribus doctè & copioſè diſſeruit. In hoc autem ſexto id ſummè conatus eſt, ut repulſo omni, qui diis Gentium tribuebatur, cultu, veram Deo vero religionem tribueremus. Hanc autem dicebat præſtantiſſimam eſſe, quæ non ex rebus corruptis, ex pecudum taurorumque ſanguine, & aliis antiquorum ſuperſtitionibus, quas commemorat; ſed quæ ex virtutibus animi, qui oritur è cœlo, conſtaret. Verum enim cultum dicebat, in quo mens colentis ſe ipſam immaculatam Deo victimam ſiſteret. Id autem quomodo eſſet conſequendum, quomodo & præſtandum, totius libri ſexti diſputatione perdocuit. Cùm autem in illius principio de religione, de pietate, & humanitate, & miſericordia, de metu fugando, de patientia, & aliis egiſſet, uſque ad cap. XX. ab eo cœpit ſermonem contra iniquas ſenſuum voluptates. Egit autem illo capite de oculorum voluptate, quæ in ſpectaculis publicis percipi ſolebat; quam cùm longè fuiſſet inſectatus, confutationem aggreditur cap. XXI.

o Explicatur Lact. lib. 6. divin. inſtit. cap. 23.

XXI. illius quæ ex vocum & cantuum ſuavitate percipitur. Et cap. XXII. quæ ex ſapore & odore. At capite XXIII. ad eam partem voluptatis refutandam accederet, quæ percipitur ex tactu, ſed præcipuè ex libidine, multis & his graviſſimis rationibus illam ut illicitam temperare & cohibere Chriſtianos docuit. Nec diverſo jure ab uxoribus cenſuit maritos. Utroſque enim individuam illam animorum & corporum conjunctionem, quam ſemel contraxerant, perpetuò obſervaturos admonuit; nec licentiam conceſſit, ut alter utriuſque, alterius conſortio abuteretur. *Nondum* (inquit) *omnia caſtitatis officia exequutus ſum, quam non modo Deus intra privatos parietes, ſed etiam præſcripto lectuli terminat: ut cùm quis habeat uxorem, neque ſervam, neque liberam habere inſuper velit, ſed matrimonio fidem ſervet. Non enim, ſicut juris publici ratio eſt, ſola mulier adultera eſt quæ habet alium; maritus autem etiam ſi plures habeat, à crimine adulterii ſolutus eſt. Sed divina lex ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari jure conjungit; ut adulter habeatur quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit. Nec ob aliam cauſſam Deus, cùm cæteras animantes ſuſcepto fœtu, maribus repugnare voluiſſet, ſolam omnium mulierem patientem viri fecit: ſcilicet ne fœminis repugnantibus, libido cogeret viros aliud appetere, eoque facto caſtitatis gloriam non tenerent. Sed neque mulier virtutem pudicitiæ caperet, ſi peccare non poſſet. Nam quis mutum animal pudicum eſſe dixerit, quòd ſuſcepto fœtu mari repugnat. Quod ideò facit, quia neceſſe eſt, in dolorem atque in periculum veniat ſi admiſerit. Nulla igitur laus eſt non facere quod facere non poſſis. Ideo autem pudicitia in homine laudatur, quia non naturalis eſt, ſed voluntaria. Servanda igitur fides ab utroque alteri eſt, immò exemplo continentiæ docenda uxor, ut ſe caſtè gerat. Iniquum eſt enim, ut id exigas, quod præſtare ipſe non poſſis. Quæ iniquitas effecit profectò, ut eſſent adulteria; fœminis ægrè ferentibus præſtare ſe fidem non exhibentibus mutuam charitatem. Denique nulla eſt tam perditi pudoris adultera, quæ non hanc cauſſam vitiis ſuis prætendat; injuriam ſe peccando non facere, ſed referre. Quod optimè Quintilianus expreſſit.* Homo, *inquit*, neque alieni matrimonii abſtinens, neque ſui cuſtos, quæ inter ſe natura connexa ſunt. *Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum conjuges occupatus poteſt vacare domeſticæ ſanctitati; & uxor cùm in tale incidit matrimonium, exemplo ipſo incitata, aut invitari ſe putat, aut vindicare. Cavendum igitur ne occaſionem vitiis noſtrâ intemperantiâ demus: ſed aſſueſcant invicem mores duorum, & jugum paribus animis ferant. Nos ipſos in altero cogitemus. Nam ferè in hoc juſtitia ſumma conſiſtit, ut non facias alteri, quicquid ipſe ab altero pati nolis.* Ut omnem autem tergiverſandi occaſionem auferret, an aliquo caſu liceret uxorem dimittere divini præcepti memor ſequentia addit: *Hæc ſunt quæ ad continentiam præcipiuntur à Deo. Sed tamen ne quis divina præcepta circumſcribere ſe putet poſſe, addantur illa, ut omnis calumnia & occaſio fraudis removeatur; adulterum eſſe, qui à marito dimiſſam duxerit, & eum qui præter crimen adulterii uxorem dimiſerit, ut alteram ducat. Diſſociari enim corpus & diſtrahi Deus noluit.* Non ergo placuit Lactantio, ut dimiſsâ quis primâ uxore ob adulterium cum alia contrahat: nam ſi hoc cenſuiſſet, non dixiſſet paullò antea, adulterum eſſe eum, qui dimiſſam duxerit. Nam ſi adulterii crimen illud eſt, nullâ aliâ id ratione conſtat, niſi quia vinculum matrimonii prioris indiſſolubile fuerat: ut ipſe clariſſimis verbis antea ſcripſerat. *Sed divina lex* (inquit) *ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur, quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit.* Nec eſt probabile, eum qui omnem occaſionem calumniandi divinum præceptum ad matrimonii ſolutionem amovere nitebatur, idque ſe velle perſpicuè aſſerebat, ſtatim licentiam conceſſiſſe & impunitatem, ut ob adulterium uxor poſſit dimitti. Si divini præcepti interpretem agebat, quî fieri poterat, ut illud concedat interpres, quæ doctor negavit? Quod ſi aditum omni repudio ſe velle intercludere dicebat, quo pacto, niſi deſipuiſſet, in cauſa adulterii licere potuiſſet aſſerere? Sic enim non intercluderet apertum, ſed interclusum aperiret. Quod contendit Lactantius, illud eſt, divinum præceptum interpretando, matrimonium diſſolvi non poſſe, nec conjugem dimitti. Nam ſi alter eorum dimittatur, ut cum alio contrahat, tam erit adulter qui cum dimiſſa contrahit, quàm qui eâ de cauſa ut cum alia contraheret, uxorem dimiſit. Hoc enim eſt quod docuerat Paullus, & quod antea docuerat Chriſtus, cujus præcepti interpretationem tradebat Lactantius. Aliter enim non Chriſti interpretaretur doctrinam, ſed perverteret & corrumperet. Quod autem exceptionis loco adjecerit: *Præter crimen adulterii*, ad verbum ſtatim ſequens referri debet: hoc eſt, ad dimiſſionem uxoris; illi enim connectitur: non autem referri debet ad alterum, quod poſtea adjectum eſt, ut uxorem accipiat, nam illud ad ſententiam quam dixerat de adulterio & mœchia, dubio procul referendum eſt; quòd non ſimilis tantùm, ſed re & verbis eadem eſt prorſus doctrina, quam Chriſti ore prolatam retulit Matthæus: *Dico autem vobis, quicumque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Et hujus interpretationem ſe dare idem Lactantius dicebat, dum adjecit: *Sed tamen ne quis divina præcepta ſe poſſe circumſcribere putet, addantur illa, ut omnis calumnia & occaſio fraudis removeatur; adulterum eſſe, qui à marito dimiſſam duxerit, & eum qui præter crimen adulterii, uxorem dimiſerit ut alteram ducat.* Si ille ergo, qui dimittit uxorem ob fornicationem, ut aliam ducat & ducit, mœchatur, mœchabitur ſanè & ille, qui ab alio dimiſſam duxerit. *Matth. cap. 19. Idem eod. cap. 23.*

Sed cùm à toro uxorem pellere aliis cauſſis liceat, nec eas Chriſtus improbaverit, quare de ſola fornicatione meminerit, conſulamus quid divus Auguſtinus p olim in hac quæſtione Pollentio reſponderit: *Cur ergo, inquis* (ait) *interpoſuit Dominus cauſſam fornicationis, & non potiùs generaliter ait:* Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur; *ſi & ille mœchus eſt, qui dimiſsâ fornicante muliere, alteram ducit? Credo quia illud quod majus eſt, hoc Dominus commemorare voluit. Majus enim adulterium eſſe quis negat, uxore non fornicante dimiſſa, alteram ducere, quàm ſi fornicantem quis* *p D. Auguſt. lib. 1. de adult. conjug. c. 9. Matth. 19.*

dimiſerit, & tunc alteram duxerit? non quia & hoc adulterium non eſt, ſed quia minus eſt, ubi fornicante dimiſſa, altera ducitur. Nam ſimili locutione etiam Apoſtolus Jacobus ait: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi. *Numquid ideo non peccatum eſt illi qui neſcit bonum facere, & ideo non facit? Utique peccatum eſt, ſed hoc gravius, ſi etiam ſciat & non facit. Nec illud ideo nullum, quia minus. Ut ergo eodem modo utrumque dicamus, ſicut quicumque dimiſerit uxorem, exceptâ cauſſâ fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur; ita quicumque ſcit bonum facere, & non facit, peccat. Sed quemadmodum hic rectè dici non poteſt: ergo ſi neſcit, non peccat (ſunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minora quàm ſcientium) ita nec illic rectè dici poteſt: ergo ſi cauſſâ fornicationis dimiſerit, & aliam duxerit, non mœchatur. Eſt enim mœchatio etiam eorum, qui alias ducunt, relictis propter fornicationem prioribus: ſed utique minor quàm eorum qui non propter fornicationem dimittunt & alteras ducunt. Poteſt quippe, ſicut dictum eſt:* ſcienti bonum facere & non facienti, peccatum eſt illi, *eo modo & illud dici, dimittenti uxorem ſine cauſſa fornicationis, & aliam ducenti, mœchatio eſt illi. Quemadmodum igitur ſi dixerimus: Quicunque mulierem à marito præter cauſſam fornicationis dimiſſam duxerit, mœchatur, proculdubio verum dicimus: nec tamen ideo illum, qui propter cauſſam fornicationis dimiſerit, & alteram duxerit, ab hoc crimine abſolvimus, ſed utroſque mœchos eſſe minimè dubitamus; ita eum, qui præter cauſſam fornicationis uxorem dimiſerit, & aliam duxerit, mœchum pronunciamus: nec ideò tamen eum qui propter cauſſam fornicationis dimiſerit, & alteram duxerit, ab hujus peccati labe defendimus. Ambos enim, licèt alterum altero gravius, mœchos tamen eſſe cognoſcimus. Neque quiſquam ita eſt abſurdus, ut mœchum neget eſſe qui duxerit eam, quam maritus propter cauſſam fornicationis abjecit: cùm mœchum dicat eum, qui duxerit eam, quæ præter cauſſam fornicationis adjecta eſt: ſic ergo iſti ambo ſunt mœchi. Unde cùm dicimus:* Quicunque mulierem præter cauſſam fornicationis à viro dimiſſam duxerit, mœchatur: *de uno quidem ipſorum dicimus, nec tamen ideo mœchari negamus eum qui eam duxerit, quam propter cauſſam fornicationis maritus dimiſerit. Ita cùm ambo ſint mœchi, & ille ſcilicet, qui dimiſerit uxorem ſuam præter cauſſam fornicationis, & aliam duxerit, & ille qui propter cauſſam fornicationis uxore dimiſſa ſe alteri copulaverit; profectò quando de uno eorum legimus, non ita intelligere debemus, quaſi ex hoc alter mœchus negatus ſit, quòd alter expreſſus ſit. Sed ſi hoc Evangeliſta Matthæus, qui expreſſâ unâ ſpecie, alteram tacuit, facit ad intelligendum difficile; numquid non alii gene aliter id ipſum ita complexi ſunt, ut de utroque poſſet intelligi? Nam ſecundùm Marcum ſic ſcriptum eſt:* Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, & alteram duxerit, adulterium committit ſuper eam: & ſi uxor dimiſerit virum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur. *Secundùm Lucam ſic:* Omnis qui dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. *Qui ergo nos ſumus ut dicamus, Eſt qui mœchatur, uxore ſua dimiſſa alteram ducens, & eſt qui hoc faciens non mœchatur, cùm Evangelicum dicat omnē mœchari, qui hoc facit? Proinde ſic quicumque hoc fecerit, ut uxore ſua dimiſſa alteram ducat, mœchatur: ſine dubio ibi ſunt ambo, & qui præter, & qui propter cauſſam fornicationis dimittit uxorem. Hoc eſt enim,* quicumque dimiſerit, *hoc eſt:* omnis qui dimittit.

Jacobi, 4. d. 17.

Matth. 5.

Marc. 10.

Luc. 16.

COMMENTARII NOVI.

LEgibus Romanis cùm eſſent libera repudia, Patrum auctoritate non poterant mulieres Chriſtianæ, quæ viros ſuos fideles ob cauſſam adulterii repudiâſſent, coërceri. Quapropter reperiebantur quæ plures ſimul maritos haberent, in quas hoc Canone animadvertitur. Addiderunt autem hi Patres Eliberini hæc verba: *ſi fidelis*: quia ſi fuiſſet Catechumena, non ita erat punienda. Cùm enim nullum eſſet inter ethnicos conjuges ſacramentum, minùs peccabant quàm Chriſtiani, cùm libellum repudii afferebant.

Reliquerit fidelem. Quia ſi gentilem ob eamdem cauſſam reliquiſſet, leviùs multò erat punienda: quamvis hoc etiam ab Eccleſia prohiberetur.

Prohibeatur ne ducat. Ita loquuntur in Concilio Arelat. I. *& prohibetur nubere.* Cæterùm antequam contraherent nuptias, Eccleſiæ, id eſt Epiſcopo, aut ſacerdotibus ſtatum & conditiones futuri conjugis exponebant: quæ ſi alienæ à Chriſtiana diſciplina viderentur, quantum poterant nuptias diſſuadebant Eccleſiaſtici; hoc eſt recuſabant conſignare, ut ait Tertullianus, & oblatione, & ſacris confirmare. Ideo dicitur hoc Canone: *Prohibeatur.* Verùm quia legibus Romanis hæ nuptiæ nihilominus erant firmæ, & poterant ſtare, reperiebantur qui ſpretâ religione eas facerent, in quos hoc Canone animadvertitur.

Niſi quam. Illis temporibus, ut vides, matrimonium poterat ſtare, & validum eſſe inter adulteros, qui vivente vero & legitimo marito rem ſimul habuerant. quod hodie ita prohibitum eſt, ut ne quidem poſt mortem mariti mulier poſſit cum adultero ſuo nuptias firmas & legitimas facere: niſi ſummo diſpenſante Pontifice. ALBASPINÆUS.

Certum Eccleſiæ dogma eſt, nec adulterum conjugem, nec innocentem ſuperſtite alio conjuge, novum poſſe inire conjugium: quia licèt facultas detur innocenti diſcedendi à nocente, ut notabimus infrà in Can. LXV. non tamen permittitur cum alio matrimonium contrahere, ut probant textus in cap. *De conjugali* 27. quæſt. 2. cap. *Videtur* 35. quæſt. 6. c. *Placet.* 5. 32. q. 7. cap. *Ex literis*, *De divort.* cap. *Ex parte. De Sponſal.* Synodus VI. Trull. Can. LXXXVIII. & XCIV. Concil. Foro-Julienſe Can.

Can. X. *Item placuit, ut reſoluto fornicationis cauſſâ jugali vinculo, non liceat viro quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere, licèt ſit illa adultera: ſed nec adultera quæ pœnas graviſſimas, vel pœnitentiæ tormentum luere debet, alium accipere virum nec vivente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare marito. Nam etſi legatur in ſacris Euangelicis paginis, ſolâ fornicationis cauſſâ dixiſſe Dominus dimittere virum uxorem ſuam; non tamen legitur conceſſiſſe aliam vivente illa in conjugio ſibi ſociare: prohibuiſſe quidem modis omnibus, non ambigitur, &c. Quia poterat accidere (inquit B. Hieronymus) ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob ſecundam copulam nuptiarum, veteri crimen impingeret: ſic priorem dimittere jubetur uxorem, ut ſecundam primâ vivente non habeat*. Concilium Nannetenſe Can. XII. *Si cujus uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehenſum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, ſi voluerit, propter fornicationem; illa verò ſeptem annis publicè pœniteat. Vir verò ejus, illâ vivente, nullatenus aliam accipiat*. Troslejan. Can. VIII. *Uxor niſi ex conſenſu, & cauſſa vacandi Deo, nunquam propter hominem ſeparanda: & ſi fornicata fuerit, & vir ejus voluerit, admittenda; ſed illâ vivente, altera non ducenda: quia adulteri regnum Dei non poſſidebunt, & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos jure habere uxores, quarum priores mariti vivunt. adulterina enim ſunt iſta conjugia*. D. Baſilius ad Amphiloch. Can. XXXXVIII. *Quæ à marito dimiſſa eſt, meâ quidem ſententiâ manere debet. Si Dominus autem dixit*: Si quis reliquit uxorem, præterquam ratione fornicationis, facit eam adulterari, *ex eo, quod eam adulteram nominat, excluſit eam à ſocietate cum alio*. Concilium Nicæn. Can. LXXVI. *Quicunque ſacerdos aut diaconus uxorem ſuam propter fornicationem dimiſerit, aut ob aliam cauſſam ex his, quæ ſuprà dicta ſunt, aut homo ejecerit propter bona externa, aut ut illam aliâ meliore, aut pulchriore, aut ditiore mutet, vel propter cauſſam concupiſcentiæ, quod Deo diſplicet, & illâ ob has cauſſas dimiſſâ cum altera matrimonium contraxerit, aut non dimiſſâ alteram duxerit, ſive liberam, ſive ſervam, & ambas pariter habeat, deponatur: ſi verò laïcus, probibeatur Eccleſiâ*. l. 2. tit. 6. lib. 3. *leg. Wiſigotth.* Docent Eccleſiæ PP. D. Ambroſ. in cap. 16. Lucæ, D. Auguſt. *De nupt.* cap. 10. & *De bono conjug.* quæſt. 7. *Anſelm.* in cap. 5. & 19. D. Matth. D. Hieronymus in Epiſt. ad Fabiolam, & in d. cap. 19. Matthæi, D. Chryſoſt. homil. 16. in Matthæum, Iſidor. lib. 1. *de divin. offic.* cap. 9. Clemens Alexand. lib. 2. *Stromat.* Beda in cap. 10. D. Marci. Tertull. *contra Marcion*. Docent Theologi Scholaſt. in 4. diſt. 35. Baſil. *de Matrim.* lib. 7. cap. 52. P. Gregor. in cap. 1. *de Sponſ.* num 27. Et expreſſè diffinitur in lege Euangelica. Matthæi enim cap. 5. habetur: *Omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam, exceptâ cauſſâ fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat*. Quæ ultima verba indicant adhuc poſtquam relicta eſt adultera, remanere vinculum matrimonii. Adulterare enim eſt alterius torum violare, cap. 2. §. *Cùm verò* 36. quæſt. 1. Non poteſt enim dici violari, ſi non duraret vinculum: quia quod nullum eſt, non dicitur diſſolvi vel violari. cap. *Ad diſſolvendum. De deſponſ. impub.* cùm non entis nullæ ſint qualitates. l. *Ejus qui. ff. de reb credit.* Si ergo dicitur dimiſſam adulterare, igitur dimiſſa adhuc matrimonio vincitur. Idem etiam diffinitur cap. 10. D. Marci cap. 16. D. Lucæ, & expreſſiùs ab Apoſtolo ad Corinth. cap. 7. illis verbis: *His qui matrimonio conjuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere; quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari*: Ubi Apoſtolus jubet reconciliari viro ſuo, innuens adhuc poſt dimiſſionē virum proprium, ideſt maritum adulteræ remanere. Vir enim in ſacra pagina pro marito accipitur. Joann. cap. 7. ibi: *Quinque viros habuiſti, & quem habes, non eſt vir tuus*.

Verùm non ſolùm hæretici, ſed & Catholici contrarium in aliquibus juris locis probari, ſibi perſuaſerunt. Primò ex D. Ambroſ. relato in cap. *Uxor à viro* 17. 32. quæſt. 7. cui ſatisfacit P. Gregor. in d. cap. 1. num. 28. *de Sponſ.* accipiendo Eccleſiæ Doctorem non de qualibet fornicatione, ut propter eam diſſolvatur matrimonium, ſed de inceſtuoſa: ita ut propter inceſtuoſam copulam præcedentem, matrimonium ipſum diſſolvatur, ſeu potiùs non ſubſiſtat, veluti ſi uxor priùs patri, deinceps filio, vel fratri mariti nubat. Quo caſu ipſa ſeparata carere debet ſpe conjugii; ipſe tamen maritus aliam ducere valet: quomodo etiam accipit textus in cap. *Quædam* 19. cap. *Concubuiſti* 23. cap. *Si quis cum noverca* 32. quæſt. 7. Sed rectiùs ſubtiliuſque interpretatur D. Ambroſium Mendoza in præſenti, quem ſequuntur Baſilius *de Matrim.* lib. 7. cap. 52. num. 3. Barboſa in *Collect.* ad text. in d. cap. *Uxor*, & ante ipſos præſenſerat Turrianus pro Epiſt. Pontif. lib. 5. cap. 11. Jure enim civili, cùm per divortium matrimonium ſolveretur quoad vinculum, licebat ſuperſtite quoque conjuge ad vota tranſire. l. *Si qua mihi* 12. *De ritu nuptiar.* l. *Nuptiar.* 30. in princ. l. penult. §. *Uxor. ff. Solut. matrim.* l. *Cum vir* 25. ff. *De condit. & demonſtr.* l. *Mulier* 22. in princ. ff. ad Trebell. Illuſtrat Forner lib. 6. *Rer. quotid.* cap. 23. Immo ipſa uxor dimiſſa ex cauſſa adulterii properabat ſecundas nuptias contrahere, ut effugeret adulterii accuſationem. l. *Si poſtulaverit* 27. ff. ad l. Jul. *de Adult.* Martial. lib. 1. epig. 17. & lib. 6. epigr. 4. Quare legibus cautum fuit, etiam nubente poſt divortium adulterâ, accuſari adulterum poſſe. l. *Adulter.* 29. ff. ad l. Jul. *de Adult.* l. 3. C. Theodoſ. eod. tit. Eoſque etiam abſoluto, accuſari fœminam valere, coarctantes connubii auxilium ad eos fines, in quibus utroque tempore, & accuſati rei, & abſoluti nupta mulier inveniretur. Etiam in eo caſu vetus juriſprudentia permiſit marito cautionem nunciatione facta mulieri divertenti, & ſecundas nuptias paranti, ne in præjudicium accuſationis nuberet. l. *Qui uxori* 16. cum ſequenti. ff. ad leg. Jul. *de Adult.* Eamque nunciationem extra judicium etiam per ſervum factam valere placuit. l. *Denunciare* 17. in princ. & §. 1. l. *Vim* 39. §. *Nupta* 5. ff. ad leg. Jul. *de Adult.*

Digitized by Google

l. 4. §. *Totiens* ff. *de damn. infect.* qua præcedente nunciatione, ſi nihilominus mulier nuptias contrahebat, manebat contra ipſam accuſandi jus: at ſi nunciationis remediom marito negligente ſecundò nubebat, de ſe potiùs maritus, quàm de lege conqueri debebat. Ad quas leges referendi ſunt D. Ambroſius in dicto cap. *Uxor*, Lactantius lib. 6. *divinarum Inſtitutinum* cap. 23. necnon Divus Baſilius ad Amphilochium cap. 9. Divus Aoguſtinous dicto lib. 1. cap. 42. ut poſt Mendozam docet Baſilius dict. cap. 52. num. 6. & 7. GONZALEZ.

Si alterum duxerit, non priùs accipiat communionem, quàm is quem reliquit, de ſæculo exierit.

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

Eorum lapſus detegitur, qui Concilio huic ſecundum conjugium, durante primo, aut admiſiſſe aut permiſiſſe impoſuerunt.

a *Chryſoſt. lib. de virgins. cap. 28.*

PErpetuum ergo ot Dei, ſic & Hiſpanorum lege durat matrimonii vinculum: perpetua durat gravitas ſervitutis, perpetuum durat jugum uxoris, cujus imperio Paullus (auctore Chryſoſtomo a) ſubjectum virum magis eſſe vult, quàm puerum emptum pecuniâ. Servus enim ſi quando comparatâ pecuniâ, pretium quanti emptus eſt, domino perſolvere potuerit, plerumque libertatem omnino recuperare poteſt: at vir quamvis omnium difficillimam nactus ſit uxorem, ſervitutem tamen perferre neceſſe habet; quippe qui nullã inire poteſt viam, quâ ſolutus hujuſmodi dominatu liberetur. Quod tam ab his obſervari decet, nec decet ſolùm, ſed oportet, qui incauti, falſæ voluptatis prætextu, conjugium contrahunt, quàm qoi contractum hæreticâ impudentiâ diſſolvunt. Prioribus conſilium amicè Paullus dedit: poſterioribus præceptum ſanctiſſimè injecit Chriſtus. Quod non ſolùm hîc, ſed inferiùs Hiſpani Patres ſatis diſertè clareque demonſtrârunt b. *Si qua vidua* (inquiunt) *fuerit mæchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennii tempus, actâ legitimâ pœnitentiâ, placuit eam communioni reconciliari; ſi alium duxerit relicto illo, nec in fine dandam ei communionem.* His adjungenda quæ nuper ad principium Canonis dicebam: Si autem mœchiæ crimine implicantur cohabitantes cum ſecundo, dum vivit primus; cur ſacrum Chriſti corpus ſuſcipere permittuntur? Permittuntur ſanè in extremo vitæ ſpiritu vera doloris & pœnitentiæ ſigna exprimentes, promittenteſque adulterii reatum eſſe deſerturos, ne gravi peccatorum præteritorum dolore confecti, tantâ ſacramenti gratiâ privarentur.

Paul. 1. Cor. 7.
Matth. 19.
b *Canon 72.*

c *Covar. in 4. 2. parte §. 6. n. 23.*

Quòd ſi tam gravi anathematis cenſurâ uxor afficitur, quæ primo viro neglecto, ad ſecundi amplexus turpiter dilabitur; miror profectò doleoque, Didacum Covarrubiam c, virum & acri judicio & multiplici eruditione præditum, ſcripſiſſe, eam ſententiam, quam priùs ipſe & alii tribuerant Ambroſio, hujus Illiberritani Concilii decreto comprobari. licere videlicet marito, adulterâ uxore repulsâ, cum ſecunda contrahere, repetitque Canonem hujus Concilii à Gratiano, ſive Paleâ in cap. *Si qua mulier* XXXI. quæſtione prima. In quo duplicem reperio labeculam: alteram in eo quòd falsâ Gratiani aut Paleæ citatione contentus, Concilium Wermerienſe, pro Illiberritano citaverit; cùm hoc Hiſpaniæ antiquiſſimum, illud verò Galliæ multò recentius fuerit, ut cùm Gallicana divino Spiritu favente aggrediemor, dicemos: alteram, quòd homo Hiſpanus, Hiſpani Concilii decretum alienâ fide citârit, nec præclarâ, quâ præſtitit eruditione, Hiſpanorum Concilia diligentiùs accuratiuſque evolverit. Nam ſi omnes hujus Canones ipſe vel leviter percurriſſet, potuiſſet ſanè agnoſcere, nuptias has ſecundas tamquam adulterioas; non in hoc Canone tantùm, ſed in Canone LXXII. inferiùs, ſingulari ſeveritate improbari.

d *Xyſtus Senenſis lib. 6. Bibliothecæ ſanctæ annotatione 81.*
e *Gratian. in cap. quædã cum fratre. 32. q. 7.*

Xyſtus etiam Senenſis d in Bibliotheca ſancta eandem conceſſi repudii notam huic Concilio inuſſiſſe videtur, dum agens de ducenda uxore ſecunda, vivente adhuc prima, ſic ait: *Exſtat apud eundem Gratianum e in eadem quæſtione paullò antè, non diſſimile decretum, quod Elibertini Concilii creditur, permittens marito, ut abjectâ uxore quæ cum fratre mariti ſe commiſcuit, alteram ducat, his planè verbis: Quædam cum fratre viri ſui dormivit, decretum eſt, ut adulteri nunquam conjugio copulentur: illi verò cujus uxor conſtuprata eſt, licita conjugia non negentur.* Et ut mentem horum aliquantò dubiam aperiret, addit, quòd hujuſmodi repudia permiſerunt olim Patres & interdum juſſerunt, promulgatis ſuper hoc ſanctionibus & decretis; non quidem generalibus & perpetuis, ſed ad tempus, idque certis nationibus & gentibus, & in inceſtibus tantùm, atque aliis atrocibus flagitiis; nè longè pejora turpioraque perpetrarentur ab his qui tam fœda conjugia tolerare non poterant: in quorum numero conſtituit Illiberritanos, Moguntinos, & Triburienſes. Hos enim omnes ſecundum conjugium durante primo permiſiſſe ait, citatis ab ipſo locis. Sed verius eſt, Hiſpanos Epiſcopos ſecundas nuptias durantibus primis, ounquam laudâſſe, nunquam probâſſe, nunquam permiſiſſe; eos præſertim qui huic Concilio interfuerunt: cùm violatores priorum moltis ſæpè (ut dixi), & his graviſſimis pœnis coërcuerint. Quod autem ex hoc Concilio apud

Gra-

Gratianum citat Senenſis, hujus Concilii non eſſe, ſuperiùs demonſtravimus, indicatis fontibus à quibus Gratianus hauſit & Burchardus.

Lib. 1. cap. 6.

Sed quamquam hujus Concilii decretum eſſe permitteremus Senenſi; non tamen inde repudium, & matrimonium ſecundum licuiſſe, durante primo, evinci poſſet: cùm illud ſolùm decernat, ut ſi uxor vivente viro, cum ejus fratre concubuerit, à ſecundo poſtea matrimonio prohibeatur: ſi forſan marito primo defuncto (ſic enim intelligo) nubere velit ſecundo. Erat enim hæc pœna olim in Eccleſia frequentiſſima, ut qui atrox aliquod delictum admiſiſſent, nuptiis impedirentur, ne vel ipſi delicatiùs viverent, nevè ex illorum ſtirpe infecta filii ejuſdem criminis ſuſpicione notabiles procrearentur. Parricidis hanc pœnam impoſuit Concilium Moguntinum f ſub Rhabano. *Sed quia in modernis temporibus* (ait) *parricidæ profugi currunt per diverſa. & variis vitiis atque gulæ illecebris deſerviunt; melius nobis videtur, ut in uno loco manentes, pœnitentiâ diſtrictâ ſemetipſos caſtigent, ſi fortè à Domini bonitate indulgentiam facinoris ſui percipere mereantur: non enim licebit eis ultrà militiæ cingulum ſumere, & nuptiis vel conjugiis copulari: quia ſacri Canones hoc eis non conſentiunt.* Inceſtuoſis eandem decrevit Concilium apud Wermeriam g. *Si quis cum matre* (ait) *& filia fornicatus eſt, ignorante matre de filia, & filiâ de matre, ille nunquam accipiat uxorem: illa verò ſi voluerint, accipiant maritos. Si autem hoc ſcierint ipſæ fœminæ, abſque maritis in perpetuum maneant.* Concilium Triburienſe. *Si quis* (ait) *cum quabibet fornicatus fuerit, & eo neſciente, filius ejus, vel frater ejuſdem rei neſcius, cum eadem ſe polluerit, & poſtquam ſe eſſe pollutum agnovit, confeſſus fuerit, & hoc ſe neſcire cum juramento confirmaverit; quia hoc pœnituit & confeſſus fuit, poſt peractam congruam pœnitentiam, legitimo utatur matrimonio: nam, ut Hieronymus ait, ferreas mentes domat libido. Mulier verò quæ tantum nefas commiſerit, ulteriùs pœniteat, atque continens & innupta permaneat.* Eandem pœnam impoſuit Hailſtulpho uxoricidæ Pius Papa, vel Stephanus V. ut refert Ivo h & Burchardus i, ac tandem ex Pœnitentiali antiquo Antonius Auguſtinus k. *Arma* (inquit) *depone, & cuncta ſæcularia negotia dimitte, carnem & ſagimen omnibus diebus vitæ tuæ non comedas, excepto uno die Reſurrectionis Domini, & uno die Natalis Domini; cæteris temporibus in pane & aqua, & interdum leguminibus & oleribus pœniteas: in jejuniis, in vigiliis, & orationibus, & eleemoſynis perſevera omni tempore: vinum, & medonem, & mellitam cerviſiam nunquam bibat, niſi in illis prædictis tribus diebus. Uxorem ne ducat, concubinam non habeat; abſque conjugio in perpetuo maneat.* De *medone* autem interdicto, quia hìc fit mentio, & in Concilio Wormacienſi m, Triburienſi n, & aliis, & in antiquis Pœnitentialibus pœna hæc frequens eſſe ſolet, & ſe ignorare ſcribat Antonius Auguſtinus o, quod genus eſſet potionis; illud obiter explicemus. Gallia, Germania, Phrygia, Polonia, Hungaria, & reliquæ gentes Septentrionales vocant *medonem*, quod Græci ὑδρόμελι, Latini *aquam mulſam*, potum ex melle & aqua, qui (ut auctor eſt Plinius p) vetuſtate vini ſaporem aſſequitur, nec uſquam laudatior, quàm in Phrygia; tametſi vini appellatione non contineri doceat Ulpianus q. Antiquam ejus conficiendi rationem reddunt Plinius r, & Palladius s. Moſcovitarum potum communem tradit Joannes Bohemus t & alii. Hoc ergo potu his gentibus, ut delicatiori, interdicebatur olim pœnitentiæ cauſsâ, ut & matrimonio; quod pluribus aliis criminibus interdictum probè nôrunt, qui antiquis Rhabani, Theodori, & Romanis Pœnitentialibus vel mediocrem operam navârint. Quinimmo pœnitentes omnes matrimonio interdictos, Leo Magnus u docet, & Concilium Toletanum VI. x & alia pleraque. Quod & hodie obſervatur in his, qui ob crimen violatæ religionis, ab Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis perpetuâ pœnitentiâ puniuntur. Quòd ſi pœnitentes olim nuptiis ſe implicarent, velut apoſtatas puniendos Concilii Toletani VI. y auctoritate cautum eſt. Mulierem igitur (ut eò unde digreſſa eſt, revocetur oratio) quæ cum fratre viri ſui turpi ſe polluit adulterio, tantâ pœnâ antiqui Patres dignam judicârunt, ut mortuo etiam viro, alio quocunque matrimonio cenſerent indignam. Cujus ſententiæ teſtem locupletem, & interpretem graviſſimum Gregorium z citabo, qui de adultera ſic ait: *Hi verò qui uxores ſuas in adulterio deprehendunt, non licebit nec eum, nec eam, aliam uxorem accipere, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. Si autem adultera mortua fuerit, vir ejus, ſi vult, nubat tantùm in Domino: adultera verò nunquam, etiamſi mortuus fuerit vir ejus: omnibus tamen diebus vitæ ſuæ, acerrimæ pœnitentiæ lamenta pe ſolvat.* Nunquam igitur Concilium Illiberritanum ſecundas nuptias vel probavit vel permiſit; nec Moguntinum, & Triburienſe, ut illis impegit Senenſis. nam ut de uxore ſecunda, mortuâ primâ, loquuntur, ſic & de ipſa neceſſariò intelligenda ſunt.

f *Concil. Mogunt. ſub Rabano c. 20.*
g *Ex Concil. Wermerien. Can. IV. Burchar. lib. 17. c. 12. c. ſi quis. 5. 35. q. 2. Concil. Triburien. Can. 44.*
h *Ivo lib. 7. Panor. tit. 3. c. 3.*
i *Burch. lib. 6. c. 40.*
k *Anton. Aug. in l Pœniten. Roman. tit. 1. c. 11.*
m *Conc. Wormac. 32.*
n *Tribur. c. 16. & 58.*
o *Anton. Aug. in notis ad hoc caput, quod eſt in Pœnit. Rom. tit. 1. c. 12.*
Quod Medo genus eſſet potionis, de quo crebrò antiqua Pœnitentialia.
p *Plin. l. 14. c. 17.*
q *Ulpianus l. ſi quis. 9. de tritico, vino & oleo legato.*
r *Idem in eodi lib.*
s *Palladius lib. 8. tit. 7.*
t *Joan. Bohem. lib. 6. de moribus Gēt. cap. 8.*
u *D. Leo Epiſt. 92. ad Ruſticum Epiſcopum Narbon.*
x *Concil. Tolet. VI. c. 8.*
y *Concil. Tolet. VI. Can. LV.*
z *Greg. apud Grat. in c. hi verò 32. q. 7.*

COMMENTARII NOVI.

MENDOZAM ſequitur Baſilius Legionenſis dicto cap. 9. & meritò. Textus enim in dicto cap. *Si quis deſponſam*, cap. *Quidam diſponſavit.* cap. 27. quæſt. 24. *Si qua mulier.* 31. quæſt. 1. cap. *Quadam cum fratre.* cap. *Qui dormivit.* cap. *Concubuiſti.* cap. *Si quis cum noverca* 32. quæſt. 8. accipiendi ſunt defuncto altero conjuge, ita ut in eo diſpar eſſet conditio nocentis & innocentis; quòd innocens defunctâ uxore nubere alteri poterat; at nocens, etiam defuncto conjuge, ſine ſpe conjugii remanebat. quod diſcrimen apertè docetur in dicto Can. X. Concil. ForoJul. ſuprà relato. Cùm ergo in prædictis juribus ſtatuatur licere dimiſſâ uxore adulterâ cum alia

matri-

matrimonium inire, ſupponendum eſt uxorem deceſſiſſe. Quomodo enim accipiendi ſunt text. in Can. II. Concil. Veneti in illis verbis: *Eos, qui relictis uxoribus ſuis, ſicut in Evangelio dicitur, exceptâ cauſsâ fornicationis, ſive adulterii probatione, alias duxerint, ſtatuimus à communione eſſe arcendos*. Concilium Bituricenſe apud Lemovic. Act. 2. Can. XV. *Qui uxores legitimas ſine culpa fornicationis dimittunt, alias non accipiant illis viventibus, nec uxores viros*. Sueſſionenſe: *Maritus mulierem ſuam non debet dimittere, exceptâ cauſsâ fornicationis deprehenſa*. In quibus non rectè à contrario ſenſu quis deducet: igitur ex cauſſa fornicationis licebit illam dimittere, & aliam ducere. Nam præterquam quod ſequitur abſurdum, non valet tale argumentum. Reſponderi poteſt, licere innocenti nocentem dimittere, & aliud inire conjugium eâ defunctâ: ipſam verò nec præmortuo innocente poſſe ad ſecundas nuptias tranſire, in pœnam violatæ fidei. nec novum eſt hoc genus pœnæ in Eccleſia. Ob varia enim ſcelera eorum auctores ſpe conjugii privantur. cap. *Raptor*. cap. *Statutum* 27. quæſt. 2. cap. *Si quis filiaſtram*. cap. *De ea* 30. quæſt. 1. cap. *Hi verò*. cap. *Si quis viduam* 32. quæſt. 2. cap. *In lectum*. cap. *Si quis cum matre*. cap. *Quidam* 34. quæſt. 1. cap. *Si homo* 35. quæſt. 2. cap. *Qui propinquam* 35. quæſt. 3. cap. *Inceſtuoſi* 35. quæſt. 8. cap. *Si autem* 36. quæſt. 2. cap. *Qui Presbyterum* 17. quæſt. 4. Concil. Tribur. Can. XXVII. XLIII. & XLV. Troslejac. Can. XIII. Quæ & alia congeſſit Antonius Auguſtinus in epit. lib. 29. tit. 24.

Sed ut hoc Catholicum dogma pleniùs exponamus, & hujus Canonis interpretationem abſolvamus, exponenda ſunt quædam dubia, quæ ex ipſa ſacra Euangelica lege oriuntur. Et primùm naſcitur ex eo: nam ſi non liceret innocenti dimiſsâ adulterâ aliud inire conjugium, privaretur innocens jure connubii ſuperſtite adultera ſine facto proprio: contra juris regulam expreſſam in regula *Sine* de R. J. lib. 6. l. *Si quis ſuo*. §. *Legis*. ff. *de inoffic. teſtam*. Invitareturque ad peccandum innocens ſequeſtratus à proprio uxoris conſortio, & negatâ illi nubendi facultate. Sed reſpondetur, innocentem ex lege divina aut Eccleſiaſtica non cogi adulteram ita dimittere, ut non poſſit cum ea ita reconciliari; immo ait Apoſtolus, quòd ſi non poſſit innocens contineri, reconcilietur conjugi dimiſſo, vel non dimittat. 1. ad Corint. cap. 7. Unde nulla datur anſa peccandi. Secundum oritur ex ipſo cap. 19. D. Matth. ubi Phariſæi interrogârunt Dominum, an liceret uxorem dimittere? qui loquebantur de dimiſſione, non quoad torum, ſed quoad vinculum, quam noverant ex lege illis permittente *Deuteron*. cap. 24. *Levit*. cap. 21. *Hieremiæ* cap. 3. *Ezech*. cap. 44. Unde Dominus reſpondens non licere, niſi ex cauſſa fornicationis, exaudiendus eſt de eadem dimiſſione quoad vinculum: tum quia reſponſio ad interrogationem eſt referenda. l. *Si defenſor*. ff. *de interrogat*. tum quia diſpoſitio conjungens legem antiquam, ſecundùm ejus terminos accipienda eſt. *Novella* 19. Juſtiniani, & juxta ejus naturam eſt exaudienda. l. *Nihil*. ff. *de conjung. cum emancip*. l. *Sed & poſteriores*. 28. ff. *de legibus*. Sed facilè reſpondetur, ſi animadvertamus in ea interrogatione, duo membra eſſe conſideranda, totidemque in reſponſione. Phariſæi primò propoſuerunt num liceret uxorem ex quacumque cauſſa dimittere? Secundò, num liceret aliam ducere? Reſpondit Dominus noſter, non licere dimittere, niſi ex cauſſa fornicationis. Sed ad primum dubium primum reſponſum referendum eſt. Secundò reſpondet Dominus, non licere; immo ſi aliter fieret, adulterium ſeu mœchiam committi. Unde Jeſus Chriſtus tantùm voluit ipſos docere, non licere illis dimittere uxores ob fœditatem, vel alias cauſſas, ex quibus licebat ex lege veteri, propter duritiam cordis eorum, repudium mittere *Deuteron*. cap. 24. Sed tantùm licere uxorem dimittere ex cauſſa fornicationis. Non autem potuerunt Phariſæi interrogare Dominum, an liceret adulterâ dimiſsâ juxta legẽ Moyſis aliam ducere; cùm juxta eam legem adultera lapidanda ſimul cum adultero eſſet, *Levit*. c. 20. verſ. 10. *Deuteron*. cap. 22. verſ. 22. Unde extra dubium erat tunc licere marito aliam ducere. GONZALEZ.

CANON X. *Vulgatus*.

De relicta catechumeni, ſi alterum duxerit.

Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa fœminas catechumenas erit obſervandum. Quòd ſi fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo qui uxorem inculpatam reliquit; & cùm cluerit illum ab uxore quam ſine cauſſa reliquit, placuit hujuſmodi in fine dari communionem.

CANON X. Emendatus

De relicta catechumeni, ſi alterum duxerit.

Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa fœminas catechumenas erit obſervandum. Quòd ſi fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo qui uxorem inculpatam reliquit; & ſcierit eum habere uxorem, quam ſine cauſſa reliquit, placuit huic nec in fine dari communionem.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

De catechumenorum connubiis: & cur relicta à catechumeno alteri nubere poſſit, & nupta ad baptiſmum admitti.

SACRAMENTUM matrimonii contracti inter fideles, quid, quàm eximiæ virtutis & diuturnitatis, quàm inviolabilis fidei, quàm indiſſolubilis nexûs, oſtenſum eſt hactenus à Patribus duobus decretis præcedentibus: quod huic proximum erat, hoc Canone decimo continenter annectunt, catechumenorum ſcilicet connubia, ut omnes agnoſcerent, quid inter fidelium & infidelium, catechumenorumque matrimonia intereſſet: anve qui dimiſſis his cum aliis contrahunt ad baptiſmi gratiam forent admittendi. Fideles enim non poſſe quam ſemel ſuſceperant uxorem fidelem, quacumque de cauſſa dimittere, antea edocti ſumus: at infideles, ſi infidelium leges ſectantes permiſsâ velint ipſarum uti licentiâ, ſi ob adulterium, vel ob captivitatem, vel aliam legitimam cauſſam, uxorem dimiſerint, poſſe cùm ad fidem convertuntur, aliis copulari, antiquiſſimo Eutychiani Pontificis decreto [a] conſtat. *Si quis gentilis* (inquit) *gentilem uxorem dimiſerit ante baptiſmum, poſt baptiſmum in poteſtate ejus erit eam habere, vel non habere. Nec eo tantùm caſu, ſed & in alio licere, cùm videlicet alter conjugum converti non vult ad fidem cum converſo.* Simili modo ſi unus ex conjugatis baptizatus eſt, & alter gentilis, & ſequi non vult; ſicut dicit Apoſtolus: *Infidelis ſi diſcedit, diſcedat.* Hocque receptum etiam in Græcia teſtatur Theodorus Balſamon [b]. *Fideli* (inquit) *ſi placeat cum infideli cohabitare, vel contrà fideli, ne ſeparentur: ſi quis enim horum ſeparari maluerit, matrimonium ex eo divelletur. Quod quidem factum eſt tempore ſanctiſſimi Patriarchæ domini Theodori. Separatus eſt enim à ſua infideli uxore Baſilius Buccinator poſtquam baptizatus fuerat, cum decreto Patriarchali, utpote quæ à viri ſuaſione induci non poſſet ut baptizaretur.* At hodie Eccleſiæ conſtitutionibus cautum eſt, ne gentilis converſus uxorem ſecum habitare volentem dimittat, quoniam in baptiſmo crimina ſolvuntur, non legitima conjugia. Quod primùm in Concilio Romano ſtatutum refert Triburienſe [c]. *Quare ſi unus* (inquit) *è duobus, unam carnem in duas dividere, & copulam nuptialem machinetur disjungere, dicendo non ſecundùm ſuæ gentis legem jura matrimonii contraxiſſe, & idcirco ſeparari poſſe; Canonica inſtitutione definimus, & noſtro, omniumque orthodoxorum judicio ſtatuimus, ut quod legis imperfectum ſit, perficiatur; & jus matrimonii nequaquam diſſolvatur. Synodus Romana ait, quod non dimittenda ſit uxor poſt baptiſmum, quæ habita eſt & ante baptiſmum. In baptiſmo ſolvuntur crimina; non tamen legitima conjugia. Cùm enim de baptiſmo tranſmigret de vita in vitam, & non mutat uxorem legitimam, quomodo mutat eam, qui non mutat vitam, ſed tranſit de gente ad gentem.* De repudiata ante baptiſmum Innocentius III. [d] *Qui verò ſecundùm* (inquit) *ritum ſuum legitimam repudiavit uxorem, cùm tale repudium veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam eo vivente, licitè poterit aliam, etiam ad fidem Chriſti converſus, habere.* Hoc tamen intelligendum eſt, cùm is qui converti non vult, cohabitare ſanè modeſtè & pacificè velit; nam ſi cohabitare cum fideli recuſaret, vel id facere nollet ſine contumelia creatoris: hoc eſt, inducendo conjugem ad peccatum idololatriæ, vel aliud quodcumque mortale, poteſt utique conjux converſus, illâ derelictâ, cum alia matrimonium contrahere. ut idem Innocentius [e] reſpondit Ferrarienſi Epiſcopo. *Si enim alter infidelium* (inquit) *conjugum ad fidem Catholicam convertatur, altero, vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad ſecunda, ſi voluerit, vota tranſibit. Et in hoc caſu intelligimus, quod ait Apoſtolus:* Si infidelis diſcedit, diſcedat: frater enim vel ſoror, non eſt ſervituti ſubjectus in hujuſmodi. *Et Canonem etiam* (miror vocâſſe Canonem Innocentium, quod Ambroſius [f] ſolùm dixit: niſi dicamus, eum, ut Cœleſtinum [g] Papam, ſententiam illam Gregorii eſſe credidiſſe) *in quo dicitur: Contumelia Creatoris ſolvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur.* Ob peccata enim hæc mortalia poſſe dimitti uxorem, ſi maritum fidelem ad ea committenda invitet, jam diu docuerat Divus Auguſtinus [h]. *Quamobrem & illud* (inquit) *quod dicunt, veluti probare cupientes, quantum valeat ſola fides, ubi Apoſtolus dicit:* Quòd ſi infidelis diſcedit, diſcedat; non eſt enim ſervituti ſubjectus frater vel ſoror in hujuſmodi; *id eſt, ut propter fidem Chriſti etiam ipſa uxor legitima ſocietate conjuncta, ſine ulla culpa relinquatur, ſi cum viro Chriſtiano propter hoc quòd Chriſtianus eſt, permanere noluerit; non attendunt eo modo illam rectiſſimè dimitti, ſi viro ſuo dicat: non ero uxor tua, niſi mihi de latrocinio divitias congeras, aut niſi ſolita lenocinia, quibus noſtram domum tranſigebas, etiam Chriſtianus exerceas, aut ſi quid aliud, vel facinoroſum, vel flagitioſum in viro noverat, quo delectata, vel libidinem explebat, vel facilè victum habebat, vel etiam incedebat ornatior. Tunc enim ille cui uxor hoc dicit, ſi veraciter egit pœnitentiam ab operibus mortuis, quando acceſſit ad baptiſmum, habetque in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, proculdubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quàm carnis uxoriæ: & membrum quod eum ſcandalizat, fortiter amputat: Quemcumque autem in hac diremptione dolorem cordis, propter carnalem affectum conjugis ſuſtinebit, hoc eſt detrimentum quod patietur,*

Can. VIII. & IX.
[a] Can. Si quis 2. 28. q. 1.
1. ad Cor. 7.
[b] Theod. Balſam. ad Can. LXXII. ſextæ Synodi.
[c] Concil. Tribur. Can. XXXIX.
[d] Innocent. III. in cap. Gaudemus de divort.
[e] Idem in c. Quanto de divortiis.
1. ad Cor. 7.
[f] Ambroſ. in Ep. 1. ad Cor. 7.
[g] Cœleſt. PP. in c. Laudabile de converſ. infidelium.
[h] D. Aug. lib. unic. de fide & operat. cap. 16.
1. Cor. 7.
Galat. 5.
Matth. 18.

tietur, hic eſt ignis, per quem fœno ardente ipſe ſalvabitur. Sed ſi peccatum eſt uxorem dimittere etiam ad fidem converſum, dimiſſaque uxor vinculis primi matrimonii adſtricta contrahere non poteſt cum ſecundo; quare ad baptiſmum illa recipiendum admittitur, cùm nullo peccato graviori irretitos accedere ad baptiſmum par ſit? quòd ſi acceſſerint, repellendos oſtendit, multiſque rationibus probat Divus Auguſtinus [i] toto libro *de fide & operibus*. Quinimmo, hæc ſola cauſſa fuit libri illius edendi adversùs eos qui docebant; priùs eſſe baptizandos, poſtea docendos peccata dimittere, ut ipſe refert. *Ad hanc autem* (ait) *videntur diſputationem impulſi, quòd eos noverint non admitti ad baptiſmum, qui dimiſſis uxoribus, alias duxerint; vel fœminas quæ dimiſſis viris, aliis nupſerint: quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe, Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur. Cùm enim negare non poſſint eſſe adulterium, quod veritas adulterium eſſe ſine ambage confirmat, eiſque ſuffragari vellent ad accipiendum baptiſmum, quos hujuſmodi laqueo ita captos viderent, ut ſi non admitterentur ad baptiſmum, ſine ullo ſacramento mallent vivere, vel etiam mori, quàm dirupto adulterii vinculo liberari; humana quadam &c.*

i D. Aug. lib. de fide & operibus in princ.

Matth. 19.

Ut hanc autem difficultatem componamus, vel dicendum videtur, quòd Hiſpani Patres agant hîc de catechumena ægrotante (ut & egerant in Canone præcedenti de fideli) huic enim inreriùs pœnitenti, etiamſi actu primum maritum non reliquerit, nec verbis poſcat, nec poſcere poſſit baptiſmum morbo gravata, nec ad interrogata reſpondere, baptiſmum tamen dandum ipſe Auguſtinus [k] conſuluit, ut adulterii peccatum cum cæteris lavacro regenerationis ablueretur. Vel quòd Eccleſia Hiſpanica fuerit ex his quas idem Auguſtinus [l] refert conſilium illud non obſervâſſe. *Sed quoniam* (inquit) *malorum Chriſtianorum mores, qui fuerunt etiam antea peſſimi, habuiſſe non videntur hoc malum, ut alienas uxores ducerent viri, aut alienis viris fœminæ nuberent; inde fortaſſe apud quaſdam Eccleſias negligentia iſta ſubrepſit, ut in catechiſmis competentium, nec quærerentur, nec repercuterentur hæc vitia. Atque inde factum eſt, ut inciperent & defendi: quæ tamen in baptizatis rara ſunt adhuc, ſi ea nos negligendo non defenſa faciamus. Talem quippe in quibuſdam negligentiam, in aliis imperitiam, in aliis ignorantiam probabiliter Dominus, ſomni nomine ſignificâſſe intelligitur, ubi ait: Cùm autem dormirent homines, venit inimicus & ſuperſeminavit zizania*. Sed ſive erroris, ſive ignorantiæ, ſive negligentiæ arguat has Eccleſias Auguſtinus, conſtat ſanè, ne multi à ſuſcipienda fide retraherentur, primis Eccleſiæ temporibus Eutychiani Romani Pontificis decretum Hiſpanis noſtris Epiſcopis placuiſſe. Fortaſſe Auguſtinus ſolas Africæ ſuæ Eccleſias notavit, quòd in illis diutinâ conſuetudine illud receptum eſſet, quod in Romana & Hiſpanica non obtinuit. At cujuſcumque Eccleſiæ conſuetudinem ſervandam ſæpè idem Auguſtinus monuit: tamque erit periculoſum ſuæ quemquam Eccleſiæ conſuetudinem non obſervare, quàm à ratione alienum cogi ad alienas.

k D. Auguſt. lib. 1. de adult. conjugat. cap. fin.
l. eod. lib. de fide & oper. c. 19.

Matth. 13.

Niſi quis dixerit, Auguſtinum ſenſiſſe de catechumenis culpâ aſperſis, quòd uxores primas ſine cauſſa dimitterent, ut contraherent cum ſecundis: in hoc autem Concilio de innocentibus ſolùm uxoribus deſertis à catechumenis: quas ideò poſſe etiam aliis nubentes ad baptiſmi ſacramentum admitti, quòd catechumeni qui eas repudiaverant priùs ut contraherent cum ſecundis, jam cum ſecundis contraxiſſent. Si enim illi ſpreto primo matrimonio, celebrabant ſecundum, non eſt cur parti innocenti connubium denegaretur ſecundum: & hoc non negavit fieri poſſe Auguſtinus, cùm tempore quo catechumenus, vel jam fidelis poterat infidelem uxorem dimittere & alteri copulari, uxor infidelis eodem jure non privaretur: cùm nullum delictum admiſiſſet. Sicque poterat ſecurè regenerationis tingi lavacro. Quæ autem obſervanda eſſent in his, qui ad baptiſmum ſuſcipiendum accedebant, poſtea referemus.

COMMENTARII NOVI.

Hujuſce Canonis perdifficilis eſt ſententia, cujus hunc ſenſum eſſe ſuſpicor: ſi inculpatam mulierem catechumenus reliquit & repudiavit, ad baptiſmum non priùs admittatur, quàm relictam receperit, & domum reduxerit: ſi verò ea ſit in alterius poteſtate, ut quæ poſt repudium alteri conjuncta ſit, quia eam repetere nequit, non eſt baptiſmo privandus. atque eadem judicii forma in catechumenas obſervanda eſt, quæ nullâ ſatis legitimâ ex cauſſa viros reliquiſſent. Quòd ſi ea mulier, cum qua catechumenus ille, qui ſuam repudiavit, nuptias fecit, & non ignoravit priorem illam mulierem ſine cauſſa ejectam eſſe, eâ ipsâ, vel in morte, communione Eccleſiæ & abſolutione carere debet. Ratio hujus Canonis eſt, quòd catechumeni, quamvis non eſſent Chriſtiani, legibus tamen Chriſtianis tenerentur: quibus quidem infidelem dimittere & repudiare licebat.

Poteſt ad fontem lavacri. Non aliâ pœnâ coërcebantur catechumeni, niſi protogatione, aut privatione baptiſmi uſque ad mortem. Excommunicari enim non poterant, cùm non eſſent in communione fidelium, neque ſocietate Chriſtianâ donati. ALBASPINÆUS.

Matrimonium apud infideles valet ut contractus, & licèt legitimum ſit, non tamen eſt ratum, vel ab Eccleſia approbatum: & in eo ſenſu dicitur ſacramentum conjugii æqualiter eſſe apud fideles ac apud infideles cap. *Gaudemus. de Divortiis*. ubi notavit Balboa num. 10. cap. fin. *de Tranſact.* Ideo per converſionem ad fidem diſſolvi poteſt, cùm

cùm adhuc non habeat indiſſolubilitatem ratione ſacramenti. D. Thomas in 4. diſt. 35. quæſt. unic. art. 2. Covarr. *de Matrim.* 2. p. cap. 1. nec in ſacramentum tranſeat, donec novo conſenſu aut perſeverantià in antiquo confirmetur. Baſil. lib. 1. *de Matrim.* cap. 9. Balboa in d. cap. *Gaudemus* num. 47. non tamen ipsâ ſuſceptione baptiſmi diſſolvitur. cap. *Deinde* 26. diſt. cap. *Numquid* 28. quæſt. 1. cap. *de Infidelibus. de conſaguin. & affin.* Latè probant Sanchez lib. 2. *de Matrim.* diſp. 9. per totam. Leo Pinælus ad titul. *Qui filii ſint legit.* num. 312. Joann. Dartis ad Decretum 28. quæſt. 1. Cùm baptiſmus non ſolvat conjugia, ſed peccata tollat, ut ait Innocentius III. in d. cap. *Gaudemus*. & tractat D. Auguſt. relatus in cap. *Sic enim* 28. qu. 1. non tamen primis Eccleſiæ ſæculis tenebatur converſus ad fidem cohabitare cum infideli ſine contumelia creatoris, ſed tantùm ex conſilio Apoſtoli debebat eam retinere dum 1. ad Corinth. cap. 7. ita ſcribit: *Nam cæteris ego dico, non Dominus: ſi quis frater uxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illum, & ſi qua mulier virum habet infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat illum.* Quæ verba de conſilio, non de præcepto poſt D. Thom. in 4. diſt. 39. quæſt. unic. art. 3. & 4. acceperunt Scholaſtici ibi, Abulenſis in lib. 1. Regum cap. 8. q. 471. Covar. In 4. par. 2. cap. 6. §. 11. num. 2. & cap. 6. §. 4. num. 5. Hurtad. *de Refident.* tom. 2. reſolut. 7. Fragoſ. *de Regim.* to. 3. diſp. 22. §. 3. Balboa ubi ſuprà num. 53. Propter conſilium ergo Apoſtoli primis illis ſæculis conjux cohabitabat cum infideli ſine contumelia creatoris propter ſpem converſionis ejus. Seqoentibus verò ſæculis, cùm nulla daretur converſionis ſpes propter perfidiam Judæorum, prohibitum fuit ab Eccleſia, ne fidelis converſus cohabitaret cum infideli dicto c. *Judæi* 28. quæſt. 1. Omni tamen tempore licuit conjugi fideli aliud matrimonium inire, cùm conjux infidelis nolebat converti aut cohabitare ſine contumelia creatoris juxta Apoſt. d. cap. 7. in illis verbis: *Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat.* Quæ in hoc ſenſu exponuntur in cap. fin. 28. qu. 2. cap. *Quanto.* dicto c. *Gaudemus. de Divort.* Et tunc matrimonium legitimom, quod ut contractus ſuſtinebatur, diſſolvitur ex privilegio Chriſti in fidei favorem conceſſo. Cojus privilegii rationem latè tradit Abulenſis lib. 1. Reg. cap. 8. qu. 32. & qu. 100. & quæſt. 108. Sed ſi olim infidelis converti renuebat, admittebat autem cohabitationem ſine contumelia creatoris, cùm talis cohabitatio permitteretur per Eccleſiam, non poterat converſus aliud inire conjugium. D. Thomas in 4. diſt. 39. qu. unic. art. 5. & ibi D. Bonavent. art. 2. quæſt. 1. Abulenſ. in dicto cap. 8. Regum q. 30. Valentia 4. par. diſp. 10. punct. 1. Proſequuntur latè Balboa ſuprà num. 70. Hurtado dicta reſol. 7. per totam. Ex quibus facilè percipitur mens præſentis Canonis. Ajunt enim PP. quod ſi catechumenus, qui juxta legem Chriſti vivere debebat, reliquit uxorem ſuam, quæ licèt converti renuiſſet, cohabitare tamen volebat cum eo ſine contumelia creatoris, quia juxta Apoſtolum cohabitare cum ipſa debebat, & ſicot ad baptiſmum admitteretur, ad eam redire cogebatur; tamen ſi ab eo relicta jam alium accepit maritum, quia tunc illam repetere non valet, admittatur ad baptiſmum. Licèt enim tunc uxor relicta non poſſet ante quàm converſus novum iniret conjugium, ad ſecundas nuptias tranſire, quia illi privilegium diſſolvendi matrimonium conceſſum non eſt; tamen quia per tranſitum ad ſecundas nuptias cognoſcitur ejus obſtinatio, neque catechumenus ſperare poteſt ejus converſionem, ideò ad baptiſmum admittitur. Idem circa fœminas catechumenas ſtatuunt PP. quæ ſi viros renuentes ad fidem converti reliquerint, & illi alias duxerint uxores, poterunt catechumenæ retentâ eadem hypotheſi baptizari. Tertium caſum proponunt Illiberini Patres, quando videlicet catechumenus reliquit uxorem inculpatam, ideſt, quæ licèt converti noluit, tamen cohabitare volebat ſine contumelia creatoris, & ipſa ducitur non ab alio gentili (ut in primo caſu hujus Canonis) ſed à fideli baptizato, qui ſciebat eam relictam fuiſſe inculpatam à catechumeno ſine cauſſa, tunc ſtatuunt PP. ipſum nec in fine accipere debere communionem: tum quia contraxit matrimonium cum ea, quæ adhuc legitima uxor erat catechumeni, cùm ejus matrimonium non diſſolveretur, quo oſque poſt baptiſmum converſus novum iniiſſet conjugium; tum quia cum eſſet fidelis, nuptias contraxit cum gentili, quæ converti ad fidem renuebat. Et hæc, nî fallor, eſt vera ſententia hujus Canonis, quem meritò difficilem dixit Albaſpinæus.

Niſi etiam audenter affirmemus, in primo caſu hujus Canonis agi, non de eo qui reliquit uxorem, admittendo ad baptiſmum, vel non, ſed de illa uxore relicta, quæ cum noluiſſet maritum ſequi, aliud conjugium contraxit, & poſtea baptizari petebat, quam ad baptiſmum admitti poſſe PP. affirmant, & tunc pergunt quid obſervandum ſit cum fœminis catechumenis relictis à maritis, qui aliud inierunt conjugium, & ita diſtinguunt PP. quod ſi fuerit fidelis uxor, quæ ducitur ab eo qui uxorem inculpatam prætextu baptiſmi ſuſcipiendi reliquit, ſcieritque ipſum uxorem ſuam dimiſiſſe, jam placuit hujuſmodi mulieri fideli in fine tantùm dari communionem: quòd ſi ipſa adhuc non eſt fidelis, ſed catechumena, per quinquennium in catecheſi perſiſtat. Si autem intra illud tempus graviter infirmetur, ad baptiſmum admittatur. Itaque Canonem hunc cum ſequenti ita lego: *Si ea, quam catechumenus reliquit* (quia noluit converti, licèt velit cohabitare ſine contumelia creatoris) *duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti* (ipſa videlicet mulier relicta. cùm infidelis eſſet, quæ poſt ſecundas nuptias baptizari petebat.) *Hoc* (non quod traditum eſt, ſed quod ſtatim ſequitur) *& circa fœminas catechumenas erit obſervandum* (tolle punctum, & conſequenter lege) *quod ſi fuerit fidelis* (ideſt baptizata) *quæ ducitur ab eo* (fideli) *qui uxorem inculpatam reliquit, & ſcierit eum habere uxorem* (ab uxore divertiſſe legit Antonius Auguſtinus lib. 39. epit. tit. ult. cap. 9.) *Quam ſine cauſſa reliquit, placuit huj uſmodi nec in fine dari communionem.* Hucuſque pœna illius, quæ poſt catecheſim jam fidelis accepit in maritum illum, qui ſuam uxorem inculpatam reliquit, & illi tantùm injunxerunt PP. dila-

tionem baptiſmi per quinquennium, quæ erat pœna catechumenorum, ut in Can. IV. notavi; & ſi ipſa infirmitate oppreſſa efflagitâſſet baptiſmum, ſtatuerunt PP. *Intra quinquennii autem tempora catechumena, ſi graviter fuerit infirmata, dandum ei baptiſmum placuit, non denegari*. Sed ut iſta ſunt in conjectura poſita, & à me inveſtigandi tantùm, non etiam affirmandi gratiâ propoſitâ, ita velim à lectore accipi. GONZALEZ.

Quòd ſi fuerit fidelis quæ ducitur ab eo qui uxorem inculpatam reliquit, & cùm cluerit illum ab uxore quam ſine cauſſa reliquit; placuit hujuſmodi in fine dari communionem.

POSTERIOR decreti periodus, ut in editis exſtat, ſenſum rectum non reddit, verior illa eſt, quam retinent vetuſti CC. Mss. *Quòd ſi ducitur* (ait) *ab eo, qui inculpatam reliquit uxorem, & eum ſcierit habere uxorem, quam ſine cauſa reliquit; placuit nec in fine dari communionem.* Supplenda ſunt duo verba priora: *Quòd ſi fuerit fidelis*; ideſt, ſi fuerit fœmina fidelis, non catechumena, quæ ducitur ab eo catechumeno vel fideli, qui inculpatam uxorem reliquit; placuit, nec in fine dari ei communionem. Fidelis enim fœmina, Chriſtianis inſtitutis & moribus erudita, ſcire poterat & debebat, maritum catechumenum uxorem innocentem non debere nec poſſe dimittere; quòd ſi dimiſiſſet, & alteri ſe copulâſſet, mœchari. Quare ſi cum illo contrahat, ejuſdem peccati rea habetur, & pœnæ obnoxia; ideo & in fine illi interdicitur ſacra communio.

CANON XI.

De relicta catechumeni, ſi graviter ægrotaverit.

Intra quinquennii autem tempora, catechumena ſi graviter fuerit infirmata, dandum ei baptiſmum placuit, non denegari.

CAPUT VICESIMUM TERTIUM.

Cur hîc quinquennii catechumenæ fœminæ, cùm reliquis biennii, ad baptiſmum tempus definiatur.

NON ſtatim (ut diximus [a]) ad baptiſmum olim infideles adulti, ſeriæ converſionis & ſactationis vitæ documenta præſtantes, admittebantur; ſed ſuis traditi catechiſtis, erudiebantur Chriſtianæ diſciplinæ rudimentis: catechizabantur & docebantur, quid credere, quid agere, quibus obſervationibus anteactæ vitæ ſordes purgare, quibus legibus inchoare futuram Chriſtiano nomini congruentem, quibus rationibus æternam capeſſere comparareque debuiſſent; ut priuſquam aquæ, Spiritûs ſancti ſedes, digniſſimaque habitacula efficerentur. Quod præter Concilium hoc & Nicænum [b], teſtatur ſæpiſſimè D. Auguſtinus [c]. Nec omnibus catechumenis idem tempus ad ſuſcipiendum baptiſmum præſcriptum erat, ſed varium. Flaminibus, hoc eſt, ſingulorum deorum ſacerdotibus ethnicorum, triennii tempus ſuperlùs: reliquis verò, ſi bonâ eſſent indole præditi & moribus, biennium inferiùs: Judæis converſis octo menſes Agathenſis [d] Concilii ſanctione. Auguſtinus [e] autem diù voluit eſſe catechumenos, ob nimios animi ſui hinc inde fluctuantis motus, ut ipſe de ſe teſtatur. Quòd ſi intra tempora cuique provinciæ præſcripta catechumeni gravi periculo valetudinis premerentur, antea baptizari poſſe, uno conſenſu diverſa Concilia & Patres ſemper decreverunt. De quinquennio autem ideo facta eſt mentio hîc, quia non agitur de catechumena ſolum, ſed catechumenâ peccante. De qua in capite ſuperiori, quod indicat junctio illa, *autem*.

a *Sup. lib. 2. c. 10.*

b *Concil. Nicæn. cap. 2.*

c *D. Aug. l. de fide & operibus & altero de catechizandis rudibus. Canone IV. Canone XLII.*

d *Concil. Agathen. Can. XXV.*

e *D. Aug. ſ. lib. 5. confeſſion. c. 14.*

COM-

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

AMBIGITUR de hujus Canonis explicatione, neque ſatis intelligitur quis ei ſenſus eſſe poſſit. Nam quæ cauſſa eſſe potuerit, cur catechumenatum potiùs, quàm catechumenorum mentionem fecerint hi PP. Eliberitani? Quâ-obrem deinde tyrocinium, & catechumenatum quinque annorum ejuſmodi catechumenis præſcribunt, cujus tempus ultra tres aut duos annos non producebatur? Præterea de quibus catechumenis loquuntur, aut ad quas, quæſo, has pœnas pertinere dicemus, cùm de crimine omnino taceant, neque exponant quod peccati genus hoc Canone coërceant? Denique cùm morientibus baptiſmum præberi jubent, eum negari poſſe, videntur innuere. Hæc omnia mihi perſuadere potuerunt hunc Canonem à præcedenti avulſum eſſe, neque ullum ſenſum, aut ſententiam referre, aut reddere poſſe, niſi cum eo conneĉtatur. Nam præter ea, quæ ſuprà attulimus, illa etiam particula, *autem*, id omnino continere videtur, atque oſtendere, totum hunc Canonem ad illa, quæ jam eſſent dicta & cognita, referendum.

Præterea nullibi unquam reperies baptiſmi gratiam dilatam, & catechumenatûs tempus productum, niſi ob aliqua crimina admiſſa. Quæ cùm ita ſint, veriſimile eſt, de iiſdem ipſis fœminis, & catechumenis hic agi de quibus ſtatutum eſſet præcedenti & proximo Canone, in quo cùm PP. ſtatuiſſent eas eſſe puniendas, quæ viris repudium ſine cauſſa obtuliſſent; pœnæ verò modum, aut tempus, quo diutiùs retinerentur in catechumenatu (non enim alio genere pœnarum coërcebantur catechumeni) non appoſuiſſent; hoc ſequenti Canone, vel potiùs hac ultimâ ejuſdem Canonis parte, pœnæ modum & tempus addiderunt.

Senſus igitur Canonis eſt, catechumenas, quæ viros ſine cauſſa reliquiſſent, quinque annos in catechumenatu detinendas eſſe, & intra hoc tempus baptizandas, ſi gravi aliquo morbo occupentur.

Intra quinquennii tempora. Agant catechumenatum quinquennii tempore, quem explere ſi morte impediantur, baptiſmo donentur.

Catechumena. Quæ maritum ſine cauſſa repudiâſſet, quæque poſt repudium alium duxiſſet: nam ſi maritus poſt repudium ſolutus remanſiſſet, rurſuſque hæ nuptiæ, quæ ſine cauſſa diremptæ eſſent, coaleſcere potuiſſent; non aliter ad lavacrum admittenda erat, quàm ſi eundem pro viro habuiſſet. ALBASPINÆUS.

Eâdem hypotheſi retentâ proſequuntur PP. quod ſi catechumena, quæ ſine cauſſa reliquit virum, dum in catecheſi per quinquennium eſſet, infirmata fuerit, dandum ei eſſe baptiſmum. Quæ ultima pars convenit cum Canone XLII. hujus Concilii. Prior autem, quæ ſupponit catechumenam per quinquennium in catecheſi perſiſtere, non facilè percipitur, niſi ſupponamus temporibus hujus Concilii catechumenis peccantibus aliquando triennium, ut ſuprà notavi in Can. IV. aliquando quinquennium aſſignari, & catechumenam ideo per quinquennium perſiſtere in catecheſi, quia adhuc ante baptiſmum, nec diſſoluto primo conjugio, ſecundum contraxit. Quæ ad formam & tempus catecheſeos ſpectant, dabimus infrà in Canone XLII. GONZALEZ.

CANON XII.

De mulieribus quæ lenocinium fecerint.

Mater, vel parentes, vel quælibet fidelis, ſi lenocinium exercuerit, eo quòd alienum vendiderit corpus, vel potiùs ſuum; placuit eam nec in fine accipere communionem.

IVO p.8.cap.306. *Mater, aut parens, vel qualibet fidelis, ſi lenocinium exercuerit, eo quòd alienum corpus vendiderit, vel ſuum; placuit nec in fine communicandam.* Burchardus lib. 19. *Decret.* c. 5. ad finem, aliter. *Vt ille* (ait) *qui hæc perpetraverit, niſi in fine non accipiat communionem.* Sic etiam ex Pœnitentiali Theodori retulit Antonius Auguſtinus tit. 3. cap. fin. Sed lectio vulgata magis placet, ut ad finem Canonis dicemus.

CAPUT VICESIMUM QUARTUM.

De pœna lenocinii parentum.

VETERES, *licere* verbum, pro implicare dicebant, à *licio*, quod eſt filum, quo in tela textrices ſtamen implicant. Unde *trilicem* veſtem, quæ ex tribus liciis conſtat. Ab hoc verbo *licere*, *lenones* appellantur, quòd alliciant & implicent: horum delictum *lenocinium*. Si mater ergo, vel parentes illud exercuerint, in perpetuum communione privantur. Turpe enim & fœdum lenonum officium, ſed ſi in liberos exerceatur, turpiſſimum ſemper habitum; quòd non tam alieni, quàm proprii corporis, & naturæ bona, ſummâ pretii vilitate viliſſimè commutentur. Ideoque notatum fuit ſemper graviſſimâ infamiâ, non apud Chriſtianos modò, ſed & apud ethnicos, Ulpiano [a] teſte. *Prætor* (inquit) *qui lenocinium fecerit. lenocinium facit, qui quæſtuaria mancipia habet: ſed & qui in liberis hunc quæſtum exercet, in eadem cauſſa eſt.* Nec infamiæ notam ſatis pœnæ habuiſſe adversùs parentes lenones, voluerunt Impp. Valentinianus & Theodoſius [b], cùm filios vel ancillas, quibus parentes vel domini hanc peccandi licentiam vel neceſſitatem impoſuerint, à nexu ſuæ poteſtatis abſolvi, implorato Epiſcoporum vel defenſorum ſuffragio, conſtituerunt: additâ etiam pœnâ exilii & damnationis in metallum.

a *Ulpian. l. 4. §. ait prætor, de his qui notãtur infamia.*

b *Valent. & Theodoſ. in l. lenones fin. C. de ſpectaculis lib. 11.*

Vel quælibet fidelis.

CAPUT VICESIMUM QUINTUM.

Quæ ſit antiqua lenonum pœna.

NON parentum ſolùm, ſed & cujuſcumque fidelis lenocinium, ſeverâ, ſed & juſtiſſimâ animadverſione Epiſcopi noſtri vindicârunt, probè intelligentes delicta non auctoribus magis, quàm fautoribus obeſſe. Tertullianus [a]: *Graviora delicta quæque pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obſervationis, ut non ab his tantùm abſcedamus, ſed & ab iis per quæ fiunt. Licèt enim ab aliis fiant, non intereſt, ſi per me. In nullo neceſſarius eſſe debeo alii, cùm facit quod mihi non licet. Ex hoc quod vetor facere, intelligere debeo, curandum mihi eſſe, ne fiat per me. Denique in alia cauſſa, non levioris reatus, præjudicium iſtud obſervo. Nam quòd mihi de ſtupro interdictum ſit, aliis ad eam rem nihil aut operæ, aut conſcientiæ exhibeo. Nam quod ipſam carnē meam à lupanaribus ſegregavi, agnoſco me neque lenocinium, neque id genus lucrum alterius cauſſâ exercere poſſe. Sic & homicidii interdictio oſtendit mihi laniſtam quoque ab Eccleſia arceri: nec per ſe non faciet, quod faciendum aliis ſubminiſtrat.* Nec pari lenones, quâ & auctores cenſueris pœnâ dignos, ſed & multò acriore; quòd ſanctiſſimum præceptum de non mœchando tantò hi majori culpa violent, quantò minor voluptatis explendæ urgebat neceſſitas. Edocuit nos hoc olim Solon, qui quò pauciores eſſent in Rep. qui ad tam fœdum facinus juvenes vel fœminas illicerent, & à turpiſſimo hoc lenonum officio (ſi poſſet) vindicaret Rempublicam: accuſatos & convictos lenones morte damnari juſſit, ut ait Æſchines. Sic Euthymachus quòd puellam Olynthiam proſtituiſſet, capite multatus eſt. Cleomenes tyrannus, apud Metymnæos tres vel quatuor lenas, quæ apertiſſimè lenocinari ſolebant, liberaſque mulieres proſtituere, in ſaccis ligatas juſſit quibuſdam immergere. Hermippus in libris *de ſeptem ſapientibus* hoc ipſum feciſſe Periandrum narrat, referente Athenæo [b]. Ultimo ſupplicio afficiendos placuit Juſtiniano [c], quem refert Procopius [d] Theodoræ Auguſtæ ſuaſu, & ſodalitia meretricum & lenonum Conſtantinopoli ſuſtuliſſe. Sed cùm fœdiſſimæ huic lenonum turpitudini, par reperiretur poſtea quorundam cupiditas, nec habendi fructum felix & cupiditate quærendi miſerrimâ, effecit tandem, ut aditum, quem crimini tanto Imperatorum pudicitia & caſtitas intercluſerant, aureâ clave luxuria ſibi aperuerit & avaritia; delata ad ærarium annis ſingulis tributi nomine quadam pecuniarum ſumma: à cujus fœditate & injuria ut Rempubl. vindicaret, ſine Reip. incommodo, ſingulari quodam pietatis & beneficentiæ impulſu Florentius V. C. præfecturæ prætorianæ proprium patrimonii fundum ærario obtulit, tantùm honeſtatis, decoris, & emolumenti addens ærario & Reip. quantum detraxerat turpitudinis & infamiæ. Quòd gratâ (ut debuit) memoriâ, ad præclarum pudicitiæ & liberalitatis exemplum retulit & laudavit Theodoſius [e] Imp. Dignumque illud cenſuerim ejuſdem Imp. exemplo, non ſolùm ut hìc repeteretur, ſed ut recenti magiſtratuum memoriâ, & futurâ etiam poſteritatis retineatur. Sic enim ait:

a *Tertull. in lib. de idolol. c. 11.*

b *Athenæus l. 10. dipnoſ. c. 14.*

c *Juſtinian. auth. de lenon.*

d *Procopius lib. 1. de ædif. Juſtinian.*

e *Theodoſ. in Novella Conſtit. 18.*

Impp.

Impp. Theodoſ. & Valent. AA. Cyro & Alypio PF. P. PM.

Fidem de exemplis præſentibus mereantur hiſtoriæ, & omni de ambiguitate liberetur antiquitas, quæ nobis ſummos viros prætuliſſe Rempublicam facultatibus indicavit. Virum illuſtrem Florentium præfecturæ Prætorianæ adminiſtratione ſubſultum cernamus, non jam cum majorum laudibus, ſed cum ſuis magnis in Rempublicam meritis, præclari animi æmula virtute certantem, exiſtimationem Reipublicæ non ſolùm conſilio ſuo ac providentia, ſed etiam devotione ac munificentia pudendæ turpitudinis labe atque ignominia liberâſſe. Nam cùm lenonum calliditate damnabili circumventam veterum videret incuriam, ut ſub cujuſdam luſtralis præſtationis obtentu, corrumpendi pudoris liceret exercere commercium & injuriam ſui ipſam quodammodo ignaram cohibere Rempublicam; pro circa omnium verecundiam propoſito, manſuetudinis noſtræ more pudicitiaque ſuggeſſit, ad injuriam noſtrorum temporum pertinere, ſi aut lenones in hac liceret urbe verſari, aut eorum turpiſſimo quæſtu ærarium videretur augeri. Ac licèt nos illud adverteret execrari, etiam ceſſante vicaria oblatione vectigalis, tamen ne ullum ad ærarium incommodum perveniret, propriam poſſeſſionem obtulit, ex cujus redditibus poſſit accedere quod prædictum peſſimum genus conſueverat penſitare. Unde providentiam & munificentiam ejus libenter amplexi, hac manſura in ævum lege ſancimus; ut ſi quis poſthac mancipia tam aliena, quàm propria, aut ingenua corpora qualibet taxatione conducta proſtituere ſacrilegii temeritate tentaverit, in libertatem priùs miſerrimis mancipiis vendicatis, vel ingenuis perſonis conductione impia liberatis, graviſſimè verberatus, hujus urbis finibus in qua vetitum nefas crediderit exercendum, ad exemplum omnium emendationemque pellatur. Cyre P. K. AA. Illuſtris igitur auctoritas tua, ea quæ tuendæ honeſtatis decrevimus gratiâ, veneratione debita jubeat cuſtodiri, officio amplitudinis tuæ viginti librarum auri pœnam, ſi præcepta noſtra neglexerit, luituro.

Quod in foro ſæculari Theodoſius Imp. idem in foro Eccleſiæ recipi hîc noſtrates Epiſcopi voluerunt, lenones in perpetuum communione privantes præſenti Canonis ſanctione, quæ ſatis juſta, pia, & ſancta eſt. Quòd ſi aliquando eam denuò ſanciri oportuit, & ſancitam jam denuò renovari; hoc maximè tempore ſunt pietate & doctrina graves, qui optent, quòd minus tuta ſit etiam inter parentes virginum pudicitia.

Nec ab hac lenocinii pœna illi eximi poterunt, qui vel quæſtu, vel ſuaſu, vel alia quacumque ratione, munuſcula, vel literulas (quibus juvenes vel virgines ſolicitari ſolent; & ſolicitare nonnunquam) eo animo ad mulieres, vel virgines deferre conſueverunt. Nam ſi hoc lenocinari non eſt, quid eſt lenocinari?

Olim enim Athenienſes majore pœna afficiebant eos qui alienam uxorem muneribus, precibus, & illecebris corrupiſſent, quàm qui vi adhibita violâſſent: illos morte multabant, hos autem dupli pœnâ afficiebant; damnum illatum priùs pretio æſtimantes: quòd videlicet, qui vim intulerant, odio futuri eſſent his, quas violâſſent; contrà verò qui ad ſtuprum pellexerant, ſic animum fœminarum ad ſui ſtudium & amorem conciliâſſent, ut mariti uxor, & domus tota magis in adulteri, quàm mariti benevolentia, manu, & poteſtate foret: ut ex oratione Lyſiæ refert Petrus Victorius [f]. Quare qui tanquam alienæ pudicitiæ proxenetæ, ad fœdiſſimam hanc amoris fœdiſſimi conciliationem, fœminarum animos, vel muneribus, vel blanditiis, vel quo alio malo conſilio in fraudem illiciunt, aut ferentes literas, aut referentes reſponſa, non eſſent ſanè minori pœna puniendi, quàm qui ad raptum vel ſtuprum inferendum, opem, auxilium, vel auctoritatem accommodant: & de his ſanè dixerim lubentiùs, quod de Reip. ſuffragiis olim dixiſſe Ciceronem [g] Ammianus refert. *Cumque nihil* (ait) *tam incorruptum debeat eſſe in Republica quàm ſuffragium, quàm ſententia; non intelligo cur qui ea pecuniâ corruperit, pœnâ dignus ſit: qui eloquentiâ, laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur qui oratione, quàm qui pretio judicem corrumpit; quia pecuniâ corrumpere prudentem nemo poteſt, dicendo poteſt.*

f Petrus Victorius lib. 22. variarum lection. cap. 15.

g Refert. ex Cicerone de Rep. Ammianus Marcell. lib. 30.

Placuit eam nec in fine accipere communionem.

CAPUT VICESIMUM SEXTUM.

IN vulgatis Conciliorum codicibus, & apud Ivonem [h] cum negatione litera extat. Apud Burchardum [i] verò cum conjunctione exceptiva, *niſi*. *Exercuiſti* (ait) *lenocinium, aut in te ipſa, aut in aliis; ita dico, ut tu meretricio more tuis amatoribus corpus tuum ad tractandum, & ad ſordidandum pro pretio tradidiſſet, ſeu, quod crudelius eſt & periculoſius, alienum corpus, filiæ dico, vel neptis, vel alicujus Chriſtianæ, amatoribus vendidiſti, vel conceſſiſti, vel internuncia fuiſti, vel conſiliata es, ut ſtuprum aliquod tali modo perpetraretur: ſi feciſti, ſex annos per legitimas ferias pœniteas. Tamen in Concilio Eliberitano præcipitur, ut ille qui hæc perpetraverit, niſi in fine, non accipiat communionem.* Sic etiam in Pœnitentiali Theodori [k]. Sed vulgata lectio & Ivonis cum negatione magis placet, & quia criminibus aliis non adeò graviſſimis ſimilis pœna ſæpè ſancita eſt à Patribus in hoc Concilio, & quia in vetuſta noſtra Conciliorum collectione cum negatione litera exſtat.

h Ivo p. 8. cap. 306.

i Burch. lib. 19. c. 3.

k Theodor. in Pœnitentiali, tit. 3. c. fin.

COM-

COMMENTARII NOVI.

GRAVIUS puniuntur lenones, & earum turpitudinum artifices, quàm ipſamet adulteria, & virginum ſtuprationes. Nam Zephyrini edicto mœchiæ & fornicationi pœnitentiâ functis, veniam in morte, vel poſt longam pœnitentiam conceſſam, legimus: hoc verò Canone ea ipſa moribundis lenonibus & parentibus, qui quæſtum ex filiarum ſtupro fecerint, denegatur. Cujus ſeverioris diſciplinæ hanc rationem adducunt, *quòd ſuum* (ad parentes id refertur) *aut alienum vendiderint corpus*, hoc eſt peſſum dederint, perdiderint, & libidini mancipârint. ALBASPINÆUS.

Lenocinium definit Ulpianus in l. *Athletas* 4. *Ait Prætor*. 2. ff. *de his qui not. infam.* his verbis: *Lenocinium facit qui quæſtuaria mancipia habuerit: ſed & qui in liberis hunc quæſtum exercet, in eadem cauſſa eſt*. Nec refert ſuo id nomine faciat, an alieno. l. *Palam* 43. §. *Lenam*. 8. ff. *de ritu nupt.* At nec illud intereſt, utrum principaliter hoc negotium gerat, an alterius acceſſione utatur, veluti ſi caupo ſit, aut ſtabularius, & mancipia talia habeat miniſtrantia: in lege Julia *de Adulter.* quâ lenocinium in marito damnabatur, leno dicitur maritus, qui deprehenſam in adulterio uxorem retinuit, adulterum dimiſit, vel qui de adulterio uxoris ſuæ aliquid cœpit. l. 2. §. *Lenocinii*. l. *Miles* 11. in princ. & §. ult. l. *Mariti* 29. in principio & §. *Plectitur* cum ſequenti. ff. ad leg. Jul. *de Adult.* l. *Sine metu* 17. Cod. eodem tit. l. *Iſti* 8. ff. *de eo quod metus cauſ.* l. 3. §. *Sed ſi aliud*. ff. *de Accuſat.* Accepiſſe autem dicimus non ſolùm eum, qui pretium pro comperto adulterio percepit; ſed & ſi quid aliud pro pecunia datum ſit, ſive qua obligatione liberatus fuerit. d. l. *Mariti* 29. §. *Plectitur*. l. *Furti* 6. §. *Pactus*. ff. *de his qui notantur infam.* l. 2. ff. *de Calumniat.* Si autem maritus nihil cœpiſſet, ſed precibus exoratus negligentiâ vel culpâ adulterum dimiſerit, ut leno non tenetur. d. l. 2. §. *Cæterùm*. d. l. 29. §. *Plectitur*. Etiam ut leno ex lege Julia tenebatur maritus, qui ab inchoata accuſatione deſtitit, ac uxorem iterum in domum recepit. l. 2. §. 1. l. *Miles* 11. §. *Socer* 3. l. *Quæſitum* 40. §. 1. ff. ad l. Jul. *de Adult.* l. 2. ff. ad Turpil. Lenonibus maritis proximi ſunt, qui domum, agrum, vineam, balneum præbuerunt adulterio vel ſtupro. l. *Qui domum* 8. l. *Et ſi amici* 9. l. *Mater* 10. §. 1. l. *Mariti* 19. §. *Plectitur*. ff. ad leg. Jul. *de Adult.* l. *de Crimine* 10. C. eod. tit. l. *Auxilium* 37. §. fin. ff. *de Minor.* Item qui perſuaſit adulterium. l. *Is cujus* 14. ff. ad leg. Jul. *de Adult.* cujus ope factum eſt, ut vir fœminave in adulterio deprehenſa pretio aliâve pactione ſe redemit. d. l. *Is cujus* 14. qui adulterii damnatam ſciens uxorem duxit, quæve damnato nupſerit. d. l. *Mariti* 29. §. 1. l. 1. §. 2. ff. *De Concub.* d. l. *Auxilium*. §. 1. l. *Claudius* 13. ff. *de his quæ ut indign.* Ex jure novo ſi intra quinquennium nupſit. Novell. 22. cap. 15. & 18. Circa alios verò lenones extra caſum matrimonii jure civili tantùm infamiâ notabantur, aliquâ verò lege ſpeciali non damnabantur. l. 1. ff. *De his qui notant.* Unde in venditione ancillæ frequenter adjiciebatur pactum, ne proſtitueretur. l. 1. C. *Si mancipium ita fuerit*. Theodoſius tamen conſtitutione relatâ in l. 2. Cod. Theod. *de Lenonib.* l. 6. *de Spectacul.* cujus pars extat in l. *Si lenones* C. *de Epiſcopali audient.* permiſit filias vel ancillas omni miſeriarum neceſſitate abſolvi, & Conſtantinus eiſdem lenonibus liquenti plumbo meatus oris & faucium, ut nefariorum hortatoribus claudi juſſit. l. 1. Cod. Theodoſ. *de raptu virgin.* Tandem Juſtinianus in Novell. 14. omnino hoc genus hominum è Republica ſuſtulit. Jure noſtro Regio lenones pro prima vice publicâ ignominiâ plectuntur, & per decem annos ad triremes damnantur. Pro ſecunda flagellis cæduntur, & ad triremes perpetuò mittuntur. l. fin. tit. 8. lib. 8. ordin. l. 4. 5. & 10. tit. 11. lib. 8. recopil. Proſequuntur hujus delicti pœnas Gutierrez *de delictis*. cap. 150. D. L. Vela eod. tract. cap. 20. plures congeſti à Pichardo in manuduct. ad praxim, verbo *Lenocinium*. Sacris Canonibus etiam vindicatum legimus hoc delictum in Can. præſenti. Et infrà Can. LXX. ubi alia cumulabimus. Unde cognoſcitur quàm rectè PP. Hiſpani perpetuò relegaverint ab Eccleſia patrem matremve, qui filias proſtituerant, contra præceptum divinum. Levitic. cap. 19. his verbis comprehenſum: *Ne proſtituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.*

Alienumque corpus vendiderint, ſeu potiùs ſuum, ajunt PP. quia propter charitatis ſanguiniſque ſtrictiſſimum vinculum pater & filius pro una perſona habentur. l. ult. Cod. *de Impuber.* cùm & naturâ pater & filius eadem eſſe perſona penè intelligatur. l. *Lis nulla* ff. *de Judic.* l. *Imperator* 50. ff. ad Trebell. l. *Quod dicitur* 130. ff. de V. O. l. *Frater*. ff. *de condit. & demonſtr.* l. *Neque cum filio*, ff. *de Furtis*. l. *Cùm ſcimus*. C. *de Agricolis* lib. 11. Quam perſonarum identitatem quoad acquiſitionem & ſubſtantiam rectè exponunt Cujac. in l. ff. *de Juſt. & Jur.* Merillus lib. 2. *Obſerv.* cap. 4. A. Faber in Papin. tit. 8. princ. 7. Donel. lib. 12. *Comment.* cap. 23. ubi Oſuald. lit. H. D. M. de la Reatigui lib. 1. *Select.* cap. 6. ſubtiliſſimus Primarius noſter D. Melchior de Valentia tom. 3. *Illuſt.* tract. 1. *de liber. & poſth.* cap. 2. n. 1. noviter D. Hieronymus de Oroz. *de Apicibus Juris*, cap. ult. GONZALEZ.

CA-

CANON XIII. *Vulgatus.*

De virginibus Deo ſacratis ſi adulteraverint.

Virgines quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pacta perdiderint virginitatis, atque eidem libidini inſervierint, non intelligentes quid admiſerint, placuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem. Quòd ſi ſemetipſas pœnituerit, quòd infirmitate corporis lapſæ fuerint, & toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam; & abſtinuerint ſe à coïtu, eo quòd lapſæ potiùs videantur, placuit eas in fine communionem accipere debere.

CANON XIII. Emendatus

De virginibus Deo ſacratis ſi adulteraverint.

Virgines quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pactum perdiderint virginitaris, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes quid amiſerint, placuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem. Quòd ſi ſibimet perſuaſerint, quòd infirmitate corporis lapſæ fuerint, & toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, & abſtinuerint ſe à coïtu, eo quòd lapſæ potiùs videantur; placuit eas in fine cõmunionem accipere debere.

PROBARUNT hunc Canonem olim Concilium Colonienſe ſub Carolo III. Imper. cognomento *Craſſo*, Canone VI. Moguntinum III. tempore Arnulphi regis, Canone XXVI. & Rhabanus in ſuo Pœnitentium libro cap. IV. Gratianus in cap. *Virgines quæ.* XXVII. q. 1. ac tandem vetuſta noſtra Conciliorum & Epiſtolarum collectio, his quæ retulimus immutatis.

CAPUT VICESIMUM SEPTIMUM.

Virgines voto ſacratas ab ipſis Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia, præſertim Hiſpanicâ: & cur de virginibus hîc, non de viduis, mentio injecta?

AD illuſtrem & ſummam Hiſpaniæ laudem pertinet, inter medias ſævientium perſecutionum procellas, inter immanes tyrannorum Imperatorum cruciatus, inter tot vanas gentium ſuperſtitiones, ac tandem inter turpiſſimas meretricum lenonumque officinas, virgines in ea fuiſſe caſtiſſimas, æterni, omnipotentis, & veri Dei ſacro cultui dicatas, quæ inſigni pudicitia, orationibus, lacrymis, jejunio, & pœnitentia ſponſum ſuum ad majora in Hiſpaniam conferenda beneficia moverent. Faceſſat igitur jam Petrus Martyr hæreticus, qui à tempore Conſtantini Magni virginitatem ſacrari cœpiſſe, omni antiquitatis Eccleſiaſticæ præſidio deſtitutus adfirmat; cum multò antea, tempore Diocletiani & Maximiani, ſacratas fuiſſe, non argumentum ſolùm ſuppeditet Hiſpania, ſed teſtimonium clariſſimum. Cujus ſacri voti tanto flagravit ſtudio, ut illius violatrices omni cõmunione perpetuò privaverit. Cujus pœnæ adjectio nova, veterem fuiſſe & ab ipſis Apoſtolorum temporibus ſacræ virginitatis obſervationem profectò indicat. De virginibus ſolùm Concilii Patres meminerunt; non quòd viduæ ſacro etiam caſtitatis & continentiæ voto tunc ſolitæ non eſſent obſtringi (nam ſolitas conſtat ex Paullo) ſed quia viduæ tunc velo ſacro (ut virgines) non conſecrabantur. Gelaſius Papa [l]. *Viduas autem* (ait) *velare Pontificum nullus attentet: quod nec auctoritas divina delegat, nec Canonum forma præſtituit. Non eſt ergo penitùs uſurpandum eis, quia ſic Eccleſiaſtica ſunt conferenda præſidia, ut nihil committatur illicitum.* Confirmavit Concilium Triburienſe [m] ſub Arnulpho. *Viduas autem* (inquit) *velare Pontificum nullus attentet, prout conſtitutum eſt in decretis Papæ Gelaſii Cap. XIII. quòd nec auctoritas divina; nec Canonum forma præſtituit: quæ ſi propriâ voluntate continentiam profeſſa eſt, ut in ejuſdem Gelaſii Cap. XXI. legitur, ejus intentio pro ſe reddat rationem Deo.* Concilium Rothomagenſe [n]. *Statutum eſt* (ait) *viduas non debere velari. Simul & hoc ſtatutum eſt, ut ſi quiſpiam Presbyterorum deinceps hujus*

con-

1. Tim. 5.
l Gelaſ. in Epiſt. 1. ad Epiſcopos per Lucani I. Brutios & Siciliam conſtitutos c. 15.
m Concil. Tribur. Arnulph. can. 15.
n Concil. Rothom. Can. IX. Refert. Ivo. p. 7. c. 52.

conſtitutionis normæ contumaciter tranſgreſſor extiterit, ſcilicet, ut aliquas viduas velare præſumat, quia hoc & Epiſcopis non licet, gradûs ſui periculum incurrat. Hac ipsâ ratione in vovendi ritu ſic à virginali diſcernebantur, ut non viduæ tantùm, ſed quovis etiam modo defloratæ ad votum continentiæ cum virginibus, nec reciperentur, nec remanerent, etiamſi in perſecutione vim paſſæ & violenter oppreſſæ, pudicitiam mentis apud Deum non amiſiſſent. Leo Magnus [o]: *De his* (ait) *quæ in ſacro virginitatis propoſito conſtitutæ barbaricam pertulêre violentiam, & integritatem pudoris non animo, ſed corpore perdiderunt, ea nobis ſervanda videtur moderatio, ut nec in viduarum gradum dejiciantur, nec in ſacrarum & perſeverantium virginum numero cenſeantur: quibus, ſi in omnibus virginalibus obſervationibus perſeverant, & caſtimonia ſoliditatem mente cuſtodiunt, ſacramentorum non eſt neganda communio: quia injuſtum eſt eas in eo argui notarive, quòd vis hoſtilis eripuit, non voluntas amiſit.* Et inferiùs [p]: *Dei igitur famulæ* (Famulas Dei, ancillas Dei, ſervas Dei, moniales olim nuncupari ſcitum, quas in Africa & Ægypto vocatas fuiſſe *Nonnas*, ex Hieronymo didici) *quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate ac verecundia, ſi ſe incontaminatis non audeant comparare virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate naſcatur: & potuerit corruptione carnis mens invita non pollui; minus tamen hoc illis oberit, ſi quod potuerint animo non amittere, doleant ſe vel corpore perdidiſſe.* Quod adeò verum cenſuit Auguſtinus [q], ut fœminam catechumenam vitiatam, non poſſe poſt baptiſmum inter Dei virgines conſecrari, dixerit. *Acutiùs intelligunt qui nec eum qui catechumenus vel paganus habuit alteram, ordinandum cenſuerunt; quia de ſacramento agitur, non de peccato. Nam in baptiſmo peccata omnia dimittuntur: & qui dixerit:* Si nupſerit virgo, non peccat; *ſatis declaravit nuptias non eſſe peccatum. Propter ſanctitatem autem ſacramenti, ſicut fœmina ſi catechumena vitiata eſt, non poteſt poſt baptiſmum inter Dei virgines conſecrari; ita non abſurdè viſum eſt, bigamum non peccâſſe, ſed normam ſacramenti amiſiſſe; non ad vitæ meritum, ſed ad ordinationis Eccleſiaſticæ ſignaculum neceſſariam.* Unde Gregorius Magnus [r] ait: *Nullam igitur fraternitas tua niſi ſexagenariam virginem, cujus ætas hoc atque mores exegerint, velari permittat.* Romanos etiam conſtat, non niſi virgines ad cultum Veſtæ & earum ſocietatem admiſiſſe. Quâ ratione de caſtitate Veſtalium ad virgines noſtras ſacratas exemplum ex Romanorum annalibus deſumpſerunt D. Ambroſius [s] & Turonenſis [t] Concilii II. antiqui Patres. *Cùm etiam* (inquiunt) *in chronicis habeatur de virginibus gentilium, tempore quo ſe deæ ſacraverant, poſtmiſſo propoſito & corruptâ virginali gratiâ, legali ſententia vivas fuiſſe in terram defoſſas. Si fana colentes, tali ſunt ſententia condemnatæ; quantò magis quæ in honorem Redemptoris ſui ſe veſte mutaverint, & perſeverare noluerint, gravem debent expectare ſententiam?*

o P. Leo in Epiſt. 87. ad Epiſcopos Mauritan. Cæſarien. c. 2.

p Idem c. 5.

Refertur à Grat. in c. illæ autem, 32. quæſt. 5.

q D. Auguſt. lib. de bono conjugali. c. 18. relatus à Grat. in cap. acutius, 26 diſt.

r D. Gregor. in regiſt. lib. 3. Epiſt. 11. ad Maximian. Epiſcopum Syracuſan. à Gratian.

s D. Ambroſ. lib. 3. de virginibus.

t Conc. Turon. II. Can. XXI.

COMMENTARII NOVI.

ERANT hoc tempore virgines Deo ſacratæ ſpeciali dedicatione & voto; quibus nefas erat, conjugio aut libidini ſervire, ſed in cœlibatu & caſtitate ſanctè vitam traducebant. Et ex Carthaginenſi Concilio III. cap. 33. in quo D. Auguſtinus ſubſcripſit, patet jam tum fuiſſe harum virginum ſtructa monaſteria: in quibus magna cum pietate & religione educatæ, mente ſimul & corpore eſſent virgines. Eas etiam auditorium habuiſſe, quod nunc *loquutorium* dicitur, in quo coram teſtibus loquebantur, conſtat ex Concilio Cabilonenſi ſub Carolo Magno cap. 61. in quo ſtudium ſanctimonialium legendo & cantando, & in Pſalmorum celebratione, ſive oratione, & Canonicis horis, vitaque communi clarè deſcribitur adversùs calamitoſi hujus temporis peſtilentes novatores & caſtitatis corruptores. Concilium etiam Hiſpalenſe de cuſtodia virginum ſeverè decrevit. LOAISA.

Virgines quæ Deo ſeſe voverant, à cæteris non removebantur, aut clauſtris includebantur, ut ex hoc Canone & D. Cypriano & Tertulliano *De virginibus velandis*, licet colligere.

Eidem libidini. Non ſumpſerint, aut flagitioſa vitâ non receſſerint.

Non intelligentes quod amiſerint. Hoc eſt, ſi impudicitiæ eas ante mortem non pœniteat, precibus & lacrymis Eccleſiam non fatigent, ut ab ea pœnitentiam accipiant, vel in fine, communione & abſolutione, quamvis eam ardentiſſimè exoptent, priventur. Cùm enim toto vitæ tempore libidini inſervierint, metu mortis pacem Eccleſiæ potiùs, quàm peccatorum dolore quærere videbantur.

Eo quòd lapſæ potiùs videantur. Peccâſſe potiùs videntur, quàm virginitatis votum violâſſe, quæ in obſtinato & obfirmato libidinis propoſito non remanerent. ALBASPINÆUS.

Duplex fuit olim apud noſtros virginum genus. Erant enim virgines Dei, & virgines hominum, Illæ jam devotæ atque ſacratæ Deo nupſerant, iſtæ nuptias temporales expectabant. Clarè conſtat ex integro libro Tertulliani *De velandis virginibus*. De primis agitur in hoc Canone, & illis in luxuriam lapſis vix conceditur abſolutio; de ſecundis in Canone ſequenti; quibus etiam lapſis facilè redditur communio. Notavit Ambian. ad Tertull. *De veland. virg.* cap. 1. obſerv. 1. Virgines ſacratæ diſtinguebantur ab aliis habitu, velo videlicet. Primis enim Eccleſiæ ſæculis, ſicut religioſiores viri ſolo pallio ab aliis diſtinguebantur, ita ſanctiores virgines ſolo capitis velo, quod apud Græcos dicebatur *mitra*. Optatus Milevit. de ſchiſm. Donatiſt. *Memoratus Felix inter crimina & facinora ſua nefanda, ab eo compreſſâ puellâ, cui mitram ipſe impoſuerat, à qua pater paullò antè vocabatur, nefariè inceſtare minimè dubitaverit*. Notavit Meril-

ril-

rillus lib. 3. *Obſerv.* cap. 40. Apud Latinos *velum* dicitur cap. *Virgines*. & ferè per totam 27. quæſt. 1. Cùm autem hoc velum recipiebant, ab Epiſcopo ſolenni ritu conſecrabantur. D. Ambroſius *De lapſis virgin.* cap. 5. *Non es memorata diei ſanctæ Dominicæ Reſurrectionis, in quo divino altari te obtuliſti velandam? non es memorata qualis ad te die illo facta eſt allocutio? ſervare te oportuit fidem, quam ſub tantis teſtibus pollicita es, ſemper cogitare, cui virginitatem ſpoponderis.* Quæ conſuetudo velandi virgines ab ipſis Apoſtolis provenit, Iphigenia enim virgo Regia à S. Matthæo Apoſtolo baptiſmo donata, & in fide Catholica edocta, ſacro velo cum aliis multis virginibus ſummo ſponſo Deo conſecrata fuit ab eodem Apoſtolo, ut tradit Abdias Claudius *de Continent.* lib. 4. cap. 9. & refertur in Martyrol. Romano die 21. Septembris. Etiam S. Thecla & S. Petronilla à B. Petro conſecratæ fuerunt, ut narrant Suar. tom. 3. *de Relig.* lib. 3. cap. 3. num. 12. Tambur. *de iure Abbatiſſ.* diſp. 27. q. 1. Et primis Eccleſiæ ſæculis jam in Hiſpania fuiſſe monachorum & monialium monaſteria probatur expreſsè ex Canone LXXXV. hujus Concilii, in illis verbis: *in monaſterio puniteat.* ex Concil. Tolet. I. ubi in Can. VI. & XIX. agitur de religioſa puella, in Can. IX. de profeſſa, in Can. XVI. de devota. In Concilio Cæſarauguſt. I. celebrato anno CCCLXXX. ubi in Can. VIII. legitur, ut ante 40. annos ſanctimoniales virgines velentur. Conc. Tarrac. Can. I. & II. Notârunt non Morales lib. 11. hiſt. cap. 43. Bivar. ad M. Maximi ann. DXVI. num. 8. Plura de his virginum velis, earumque conſecratione congerunt Georg. Ambian. ad Tertull. *De veland. virgin.* Bellarm. lib. 2. *De monachis*. cap. 24. Bulengerus ad Caſaubonum diatr. 3. cap. 22. Baron. anno MCLXXXVI. C. Spencæus. ad D. Paul. lib. 1. digreſſ. 17. Maſana ad D. Hieron. verb. *Epiſcopus*, fol. 159. Pamel. ad D. Cyprian. Epiſt. 62. Hallerius *De ſacris elect.* ſect. 2. cap. 2. Avendaño *De mutu.* lib. 2. cap. 10. num 48. Leo Pinel. in cap. 2. *de Regul.* num. 182. Baron. anno LVII. ubi Spondan. n. 26. Cæſar *de Eccleſiaſtic. Hierarch.* diſp. 6. §. 3. Germon. lib. 3. *De ſacror. immunit.* cap. 10. Haëten *Diſquiſit. monaſt.* lib. 5. tract. 9. diſquiſit. 7. Julius Labor. *De elect.* cap. 24. Barboſa *De jure Eccleſ.* lib. 1. cap. 45. num 24. Baron. in *Martyrol.* die 7. Maji, Menardus ad Sacrament. P. Gregorius fol. 211. Narbona *De ætate* an. XL. q. 2. Pinto in *Spicil.* 1. part. c. 2. Nos plura dedimus in cap. 1. *De tempor. ordin.*

Viduas etiam licèt non eodem velo virginum, diverſo tamen velatas, & Deo dicatas legimus in antiquis Eccleſiæ Canonibus, ubi ſimul prohibetur ne eas velo virginum velare Pontificum ullus attentet cap. *Devotis*. §. *Viduis*. cap. *Viduas*. cap. *Ultimo*. 20. quæſt. 1. cap. *Viduas*. cap. *Omnes*. cap. *Viduæ*. 27. quæſt. 1. Concil. Carthag. IV. Can. XII. Arauſic. Can. XXVII. Foro-jul. ſub Adriano I. Can. XI. Tribur. Can. XXV. Epaunenſe Can. XXI. Turon. II. Can. XXI. Arelat. I. Can. XXVII. Turon. III. Can. LXXIII. Mogunt. III. Canone XXVII. Pariſ. III. Canone XL. Illuſtrant Decretiſtæ in d. cap. *Viduas* 20. quæſt. 1. Claſſici repetentes in d. cap. *Viduas, de Regul.* Georg. Ambian. ad Tertull. ſuprà cap. 8. obſervat. 2. Yepes tom. 2. *Chron. divi Bened.* cent. 1. fol. 335. Spencæus lib. 4. *De vot. contin.* cap. 9. Spondan. in epit. Baron. anno LVII. num 28. P. Gregor. lib. 9. *Syntagm.* cap. 1. Gibalinus *De clauſ.* diſquiſit. 2. cap. 2. §. 3. conſect. 2. & diſquiſit. 3. cap. 2. §. 8. Illarum etiam, ſicut & virginum, duo genera olim erant: aliæ ſæculares, quæ adhuc laïcali in veſte incedebant, aliæ continentes, & quæ ſub religioſo habitu degebant. Concilium Toletanum apud Gratian. in cap. *Duo ſunt genera*. 27. quæſt. 1. Et iſtæ licèt non conſecrarentur ut virgines, tamen cooptabantur in vidualem ſtatum. D. Clemens lib. 8. *Conſtit.* cap. 27. *Vidua* (inquit) *non ordinatur, ſed cooptatur in gradum vidualem.* Debebant tamen tunc cooptari, dum jam ſenes eſſent, juvenes autem non cooptabantur propter ſuſpicionem incontinentiæ. Concil. Turonenſe Can. XXVII. Clemens Rom. lib. 3. cap. 1. Tertull. lib. 1. ad uxorem: *Vidua habet aliquid operoſius: quia facile eſt non appetere quod neſcias, & averſari quod deſideraveris nunquam.* Unde ſexagenarias ordinandas jubetur in Concil. Moguntino Can. LXXVI. ac D. Baſil. ad Amphil. Canone XLII. his verbis: *Vidua ſexaginta annorum nata ſi rurſus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione ceſſaverit; ſed ſi ante ſexaginta annos eam in numerum retulerimus, noſtra eſt, non mulieris culpa.* D. Paullus ad Timoth. cap. 5. verſ. 9. *Vidua eligatur, quæ non ſit minor ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor: in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educavit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lavit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtravit, ſi omne opus bonum ſubſequuta eſt.* Viduæ ita approbatæ velum converſionis, quamvis non ſacrum, accipiebant de altari propria manu. cap. *Vidua*. 27. quæſt. 1. cap. *Viduas*. cap. *Vidua*. 20. quæſtione 1. De quo converſionis velo accipiendi ſunt text. in cap. *Viduas, de Regul.* cap. *Sane*. 6. *De converſ. conjug.* Concilium Wormac. capite 21. in illis verbis: *Vidua quidem, quæ ſacrum capiti velamen impoſuerit, & inter velatas fœminas in Eccleſia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, ſi profeſſa eſt, in eodem habitu permanere ſpondens, nunquam religionis deponere velamen præſumat.*

GONZALEZ.

Digitized by Google

Si pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint.

CAPUT VICESIMUM OCTAVUM.

Poſt votum nunquam licuiſſe ſacris virginibus vagam impudicitiam vel contubernium. explicata in eam rem duo, Cypriani & Auguſtini, loca.

PUDICITIAM quam ſemel Deo quis obtulit, ſi violat, tametſi ſcortationis peccatum honeſto nuptiarum nomine tegere cupiat, libido eſt, fornicatio eſt, ſtuprum eſt, adulterium eſt, inceſtus eſt, ſacrilegium eſt. Ideo quamvis incertum videatur ex hujus Canonis verbis, an Patres agant de virginibus ſacris impudicitiâ lapſis, an verò matrimonio, ſive contubernio contracto; certius eſt, vero ſenſu & ſententiâ utrumque comprehendi poſſe: quòd utroque modo fides profanetur Deo vero conſecrata, ſed tantò graviùs quum contracto matrimonio, quàm quum vagâ impudicitiâ violatur, quantò diutiùs matrimonii ſeu contubernii diuturnitas cum populi offendiculo infelicem animam detinet alligatam, juxta Gregorii IX. ſententiam.

a Gregor. IX. in c. fin. de conſuetudine.

An etiam hîc egerint Patres de virginibus caſtitatis votum ſimplex vel ſolenne (ut vocant) voventibus, quæri poteſt. Et probabilius eſt, de ſacro vel ſolenni: quia illas quæ votum ſolenne emiſerant, ſe Deo devovere, vel devotas Deo vocabant; uti conſtat, præter hoc Concilium in hoc Canone & Can. XXVII. inferiùs, Concilio Arelatenſi II. *De puellis* (inquit) *quæ ſe voverunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, ſi poſt viginti & quinque annos ætatis ad terrenas nuptias ſponte tranſierunt, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut cum his, cum quibus ſe obligaverint, communione priventur; ita ut eis poſtulantibus pœnitentia non negetur: cujus pœnitentiæ communio multo tempore differatur.* At hîc de ſacratis virginibus, quas *ſanctimoniales* vocamus, Patres egiſſe, qui Concilio Turonenſi interfuerunt clariùs interpretati ſunt: *Devotam* enim, pro ſacrata voto ſolenni intelligi conſtat ex Concilio Carthaginenſi IV. & ex Toletano I. *Devotam peccantem* (ait) *non recipiendam in Eccleſia, niſi peccare deſierit.* De religioſis autem, & voto ſolenni obſtrictis egiſſe etiam Toletanos Patres, inde intelligi poteſt, quòd matrimonium poſtea contractum ſeparari actâ pœnitentiâ præceperint. *Corruptorem* (ajunt) *par pœna conſtringat: quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, niſi adhuc ipſo vivente marito, caſtè vivere cœperit.* Ex mox: *Epiſcopi, ſive Presbyteri, ſive Diaconi filia, ſi devota fuerit, & peccaverit, & maritum duxerit, ſi eam pater vel mater in affectu receperint, à communione habeantur alieni.* Id etiam confirmat Concilii Chalcedonenſis decretum. *Si qua virgo* (inquit) *ſe dedicaverit Deo, ſimiliter monachus, non licet eis nuptiis jungi: ſi verò inventi fuerint hoc facientes, maneant excommunicati.* Sicque de virginibus ſacris votum ſolenne emittentibus intellexerunt hunc Canonem antiqui Concilii Colonienſis Patres, quorum interpretationem ſequi placet. Poſt alia enim ſic ajunt: *De virginibus autem ſacratis in Concilio Eliberitano Cap. XIII. ſcriptum eſt: Si mœchaverint virgines quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pactum perdiderint virginitatis, & reliqua.* Hujus Canonis verba eodem ſenſu intellexerunt Concilii Moguntini ſub Arnulpho Epiſcopi. *De viduis* (ajunt) *præcepimus, ut nequaquam citò velentur, ſed in poteſtate earum maneat, conſentiente Epiſcopo, utrum nubant, an profeſſionem caſtitatis aſſumant, uſque dum probetur earum converſatio; ne fortè de iiſdem dici poſſit, quod ab Apoſtolo dicitur:* Quæ autem in deliciis ſunt, viventes mortuæ ſunt. *Si autem propoſitum caſtitatis aſſumpſerint, aut monaſterii clauſtris regulariter conſtringantur, aut domi manentes caſtitatem ſuæ profeſſionis integerrimè cuſtodiant. Quod ſi à propoſito deviaverint, Canonicæ inſtitutionis cenſurâ corrigantur, quod & de virginibus ſi mœchatæ fuerint; ſtatuimus, ſicut in Concilio Eliberitano Cap. XIII. ſcriptum eſt: Virgines quæ ſe Deo dedicaverunt, & cætera.*

b Concil. Arela. 2. Can. XXXIII.
c Concil. Turon. Can. XXI.
d Concil. Carthag. IV. Can. CIV.
e Conc. Tolet. c. 16.
f Idem c. 19.
g Concil. Chalced. Canon XV. cap. ſi qua 27. 27. quæſt. 1.
h Concil. Colon. c. 6.
i Concil. Mogunt. ſub Arnul. c. ſi.
1. Tim. 5.

Sed adverſari videtur D. Cyprianus, dum licere virgini, quæ ſe Deo jam devovit, nuptias inire, his verbis expreſſit: *Quòd ſi ex fide ſe Chriſto dicaverint, pudicè & caſtè ſine ulla fabula perſeverent, ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis expectent: ſi autem perſeverare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt nubant, quàm in ignem delictis ſuis* (*deliciis* eſt in alio codice) *cadant.* Sunt qui putent de virginibus non velatis loqui Cyprianum, de his ſcilicet quæ ſimplex (ut vocant) caſtitatis votum emiſerunt, non autem ſolenne: quæ etſi parùm juſtè fecerint cùm nupſerint, matrimonium tamen in Eccleſiæ foro validum ineunt, non inane & irritum. Sed veroſimilius eſt, illum de virginibus neutro voto obſtrictis, nec ſimplici (ut dicitur) vel ſolenni, ad Pomponium reſcripſiſſe; quod ut mihi perſuaſi, ita perſuadeam cæteris, occurrunt multa. In primis enim (ut à fonte rem petamus) Pomponius, cui reſcribit Cyprianus, non ſcripſerat aut conſuluerat illum de virginibus velatis, aut ſacris tantùm, ſed de omnibus virginibus, ut ex principio Epiſtolæ Cypriani conſtat. *Legimus* (inquit) *literas tuas, frater chariſſime, quas per Paconium fratrem noſtrum miſiſti: poſtulans & deſiderans,*

k D. Cyprian. Epiſt. 62. ad Pomponium.

Digitized by Google

ut tibi reſcriberemus, quid nobis de his virginibus videatur, quæ cùm in ſtatu ſuo eſſe, & continentiam firmiter tenere decreverint, detectæ ſint poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis. II. Quia dubio Pomponii ſe reſcribere ait ex Euangelicis & Apoſtolicis traditionibus. *Circa quam rem* (ait) *quoniam conſilium noſtrum deſideraſti, ſcias nos ab Euangelicis & Apoſtolicis traditionibus non recedere, quominus fratribus & ſororibus noſtris conſtanter & fortiter conſulatur, & per omnes utilitatis & ſalutis vias Eccleſiaſtica diſciplina ſervetur.* At omnibus Euangelicis & Apoſtolicis traditionibus repugnat, ut quæ ſemel ſuæ pudicitiæ & profeſſionis Chriſtum teſtem adhibuerunt, abolito caſtitatis chirographo, repellant illum, contemnant, abjiciant. III. Quia in illis verbis: *Si autem perſeverare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt nubant, quàm in ignem delictis ſuis cadant;* imitatus eſt locum Paulli docentis, virgines & viduas melius eſſe nubere quàm uri. At Paullum de virginibus & viduis nullo voto conſtrictis loquutum, conſtat ex illius verbis: *Dico autem non nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permaneant ſicut & ego: quòd ſi non ſe continent, nubant; melius eſt nubere, quàm uri.* Quem locum de his quæ nullum votum emiſerunt, intelligunt communi conſenſu Catholicæ Eccleſiæ Patres & Concilia. Addo quartum; poſt iſta verba, illa ſtatim ſubjunxiſſe: *Certè nullum fratribus aut ſororibus ſcandalum faciant; cùm ſcriptum ſit: ſi cibus ſcandalizat fratrem, non manducabo carnem in ſæculum, ne fratrem ſcandalizem.* Si ergo vult Cyprianus ut nubant virgines, ne fratrem ullum ſcandalizent; de quibus rogo virginibus illum intellexiſſe eſt probabilius? de his quæ ad obſervandam pudicitiam nullo vinculo tenentur, an verò de his quæ Chriſto, vel privatim vel publicè fidem ſuam firmiſſimè adſtrinxerunt? Qui enim fieri poterat, ut non eſſent ſcandalo, quæ Deum immortalem ſemel ſponſum eligentes, illum pro homine mortali fœdiſſimè commutârunt? Aut quâ pœnâ & cruciatu digna non cenſebitur mulier (ut cum magno Baſilio loquar) quæ nobili conjuncta viro, ſervo ſuo ſeipſum violandam impudicè ſubſterneret, ac ſervum inſidioſè nequiterque domini toris inveheret. Et ſi ille impius & adulter eſt, qui dimiſſam à viro mortali ducit, qui immortalis Dei ſponſam nunquam dimiſſam violare præſumit, cujus non ſceleris & impietatis particeps judicabitur? *Nec ſanè* (inquit) *incongruè his quæ ſunt hujuſmodi, illud Apoſtolicum aptari poteſt. quoniam cùm fornicatæ à Chriſto fuerint, nubere volunt habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non conjugium, ſed adulterium malè conſummantes.* Illud ultimo loco adjiciendum cenſeo, quod majoris momenti eſt, ipſum Cyprianum cùm clariùs de virginibus quæ jam votum emiſerunt, ſermonem inſtituit, poſtea in eadem Epiſtola, non mariti, ſed Chriſti adulteras vocâſſe, nec aliquo pacto poſſe Eccleſiaſticæ communionis participes fieri, niſi abjurato ſecundo hoc impudico contubernio, ne cæteris inconſtantis, levis, & turpis animi pernicioſum exemplum præberent. *Si ſic pervenien maritus* (inquit priùs) *ſponſam ſuam jacentem cum altero videat, nonne indignatur & fremit? & per zeli dolorem fortaſſis & gladium in manum ſumit? Quid? Chriſtus Dominus & judex noſter, cùm virginem ſuam ſibi dicatam, & ſanctitati ſuæ deſtinatam jacere cum altero cernit, quàm indignatur & iraſcitur? & quas pœnas inceſtis hujuſmodi conjunctionibus comminatur? Cujus ut gladium ſpiritalem, & venturum judicii diem unuſquiſque fratrum poſſit evadere, omni conſilio providere & elaborare debemus.* Et poſt alia: *Si autem de eis* (inquit) *aliqua corrupta fuerit deprehenſa, agat pœnitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt, & ideo æſtimato juſto tempore, poſtea exomologeſi facta, ad Eccleſiam redeat. Quòd ſi obſtinatè perſeverant, nec ſe ab invicem ſeparant, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione nunquam à nobis admitti in Eccleſiam poſſe, ne exemplum cæteris ad ruinam delictis ſuis facere incipiant.* Eandem ſententiam repetit in libro I. *De diſciplina & habitu virginum.* Ubi non ſolùm Chriſti adulteras, quæ violatâ Chriſto fide promiſſâ, aliis nupſerunt, vocat; quæ turpi ſe conjugio maculârunt, ſed eas quæ cultiùs ſe ornantes (impudicâ intellige mente) vagabantur per urbem: *Sic ſe expugnator inimicus per artes ſuas inſerit, ſic inſidiis per occulta fallentibus diabolus obrepit, ſic dum ornari cultiùs, dum liberiùs evagari virgines volunt, eſſe virgines deſinunt, furtivo dedecore corruptæ, viduæ antequam nuptæ, non mariti, ſed Chriſti adulteræ, quàm fuerant præmiis ingentibus virgines deſignatæ, tam magna ſuplicia pro amiſſa virginitate ſenſuræ.* Si ergo virgines quæ jam votum voverunt, lapſas non permittit Cyprianus ad Eccleſiam ullo pacto accedere, ne facta hac indulgentia, cæteris peccandi offendiculum præbeatur; cui poterit eſſe probabile (niſi repugnantia dixiſſe Cyprianum in eodem libro contendat ineptè) de virginibus jam voto emiſſo præcedenti periodo tractaviſſe?

Sed verendum eſt ſanè, difficilem quem mox Auguſtinus objicit ſcopulum non adeò facilè evadamus. In libro enim unico *De bono viduitatis*, hæc docuiſſe Auguſtinum refert Gratianus [m]: *Quidam nubentes poſt votum, aſſerunt adulteros eſſe; ego autem dico, quòd graviter peccant qui tales dividunt.* Hæc autem ſummatim ex toto illo capite retulit Gratianus: ſed propria Auguſtini verba referamus, quibus non ſolùm nuptias poſt votum contrahi validè poſſe dixit, ſed quòd magis mirêre, licitè facere poſſe affirmavit. *Proinde qui dicunt, talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potiùs adulteria, non mihi videntur ſatis acutè ac diligenter conſiderare quid dicant: fallit eos quippe ſimilitudo veritatis.* Ad finem capitis addit: *Fit autem per hanc minùs conſideratam opinionem, quâ putant lapſarum à ſancto propoſito fœminarum, ſi nupſerint, non eſſe conjugia, non parvum malum, ut à maritis ſeparentur uxores, quaſi adulteræ ſint, non uxores. Et cùm volunt eas ſeparatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cùm ſuis uxoribus vivis, alteras duxerint.* Et poſt alia [n]: *Quapropter non poſſum quidem dicere à propoſito meliore lapſas, ſi nupſerint, fœminas, adulterina eſſe conjugia.* Multa excogitârunt hujus ſæculi ſcriptores ad diſſolvendum impeditum hunc Auguſtini nodum: quem adverſus Eccleſiæ noſtræ decreta & religionum inſtitutum Brentius hæreticus, Petrus Martyr, & alii eorum ſectatores adeò exultantes proponunt, ac ſi de univerſa Eccleſia triumphâſſent. Quidam enim faciliùs hunc locum negari poſſe, quàm

1. ad Cor. c. 7.

l Cyprian. lib. de diſcipl. & habitu virg. cap. 8.

m Aug. lib. unic. de bono viduit. c. 10. relatus à Gratiano in c. quidam nubentes. 27. q. 1.

n Idem Aug. c. 11.

ſolvi dixerunt, ut Spencæus o. Alii liberiùs totum librum non eſſe Auguſtini affirmantes, ſed Juliani cujuſdam Pelagii hæretici ſectatoris. Sic Hoſius Cardinalis non minùs eruditione & pietate, quàm dignitate illuſtriſſimus, in ſua illa Chriſtiana & docta Catholicæ fidei profeſſione de matrimonii impedimentis p. Qui majori reverentia & religione locum hunc Auguſtini tractârunt, de voto ſimplici, non de ſolenni intelligendum docent, ut Gratianus q, Petrus Lombardus, & alii: idque communi ſcriptorum hujus ætatis conſenſo receptum eſt, ut teſtantur Sotus r, Robertus Bellarminus s, ac tandem doctiſſimæ illæ Gregoriani decreti Adnotationes in cap. *Quidam nubentes*. XXVII. diſt.

o *Spencæus de cōtinent. lib. ...*
p *Hoſius in Catholicæ fi. et profeſſione c. 56. de matrimonii impedimentis.*
q *Gratian. ad fin. 24. diſt.*
r *Sotus in 4. diſt. 38. ar. 1.*
s *Bellarm. to. 1. de Controv. Chriſtianæ fidei l. 2. c. 38.*
In c. quidam. 27. diſt.
t *Poſſidius in indiculo.*

Sed age, videamus, ſi Auguſtini mentem præſtantiùs aſſequi non poſſimus, an examinare ſaltem poſſimus accuratiùs: nec mentem tantùm, ſed & verba Epiſtolæ, & Epiſtolam totam à calumnia objecta vindicare: cùm certò illam eſſe Auguſtini teſtetur Poſſidius t. *Inter Epiſtolas Julianæ* (inquit) *de ſancta viduitate &c.*

Auguſtinus enim, Beatiſſime Pater, in libro *De bono viduitatis*, eò animum intendit, ut doceret Julianam viduam, & ejus etiam nomine omnes Chriſtianas (ad Julianam enim ſcribebat, quæ nullo voto ſimplici, ut vocant, vel ſolenni ſe devinxerat, ſed continentiæ ſtatum, ſecundis nuptiis repulſis, elegerat) bona & perfectionem viduitatis continentiæque: ſic enim librum vel Epiſtolam inſcripſit: *De bono & perfectione viduitatis*. Multa dixit de illius laude: non tamen illa tanta eſſe affirmavit, ut ſi viduæ velint nubere ſecundò, ne urerentur, illis non liceret. Reprobat enim antiquam Tertulliani ſecundas nuptias velut adulterium damnantis, & Cataphrygarum errorem; in quem ne impingeret Juliana (ab eo enim non procul aberat nimiâ continentiæ ſuæ laudatione) multis verbis docet, ſuadet, atque contendit omnibus ferè capitibus præcedentibus. In hoc ergo perſiſtens propoſito D. Auguſtinus, ad revincendam illius erroris falſitatem, poſt alia adjecit: *Proinde qui dicunt talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potiùs adulteria, non mihi videntur ſatis acutè ac diligenter conſiderare quid dicant: fallit quippè eos ſimilitudo veritatis. Quia enim conjugium Chriſti dicuntur eligere quæ Chriſtiana ſanctitate non nubunt* (ecce non dixit, *voto aut promiſſione, ſed ſanctitate Chriſtiana*, ſive viduitatis ſimplici continentia) *hinc argumentantur quidam dicentes: Si viro ſuo vivo quæ alteri nubit, adultera eſt* (*ſicut ipſe Dominus in Evangelio definivit*) *vivo ergo Chriſto, cui mors ultra non dominatur, quæ conjugium ejus elegerat, ſi homini nubit, adultera eſt. Qui hoc dicunt, acutè equidem moventur; ſed parum attendunt hanc argumentationem quanta rerum ſequatur abſurditas. Cum enim laudabiliter etiam vivente viro, ex ejus conſenſu continentiam fœmina Chriſto voveat, jam ſecundum iſtorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipſum Chriſtum* (*quod ſentire nefas eſt*) *adulterum faciat, cui vivente viro nubit. Deinde cùm primæ nuptiæ melioris ſint meriti, quàm ſecundæ; abſit ut ſanctarum viduarum iſte ſit ſenſus, ut Chriſtus eis videatur quaſi ſecundus maritus. Ipſum enim habebant & antea, quando viris ſuis fideliter ſerviebant ſubditæ, non carnaliter, ſed ſpiritualiter virum: cui Eccleſia ipſa, cujus membra ſunt, conjux eſt; quæ fide, ſpei, charitatis integritate, non in ſolis virginibus ſanctis, ſed etiam in viduis & conjugatis fidelibus tota virgo eſt. Univerſæ quippe Eccleſiæ, cujus illa omnia membra ſunt, Apoſtolus dicit:* Aptavi vos uni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. *Novit autem ille conjugem Virginem ſine corruptione fœtare, quem in ipſa etiam carne potuit mater ſine corruptione procreare. Fit autem per hanc minùs conſideratam opinionem, quâ putant lapſarum à ſancto propoſito fœminarum, ſi nupſerint, non eſſe conjugia, non parvum malum, ut à maritis ſeparentur uxores quaſi adulteræ ſint, non uxores; & cùm volunt eas ſeparatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cùm ſuis uxoribus vivis, alteras duxerint.* Hæc eo animo & conſilio Auguſtinus, quibus nihil verius, nihil doctius, nihil ſanctius, nihil antiquis & recentibus Catholicæ Eccleſiæ moribus & decretis accommodatius, vel ſcribi potuit, vel excogitari. Hoc autem ſolùm ſcripſiſſe & docuiſſe Auguſtinum, non veriſimilibus argumentis, ſed propriis rerum & mentis ſuæ notis confirmabo. Primò Auguſtinus ad Julianam viduam ſcribebat, ut ex libri epigraphe conſtat. Julianam autem nullum votum voviſſe, ſed tantùm continentiam (nî mavis abſtinentiam) à ſecundo conjugio elegiſſe, ex toto libro apparet, præcipuè Cap. IV. ubi ſic ait: *Quapropter hoc primùm oportet, ut noveris, bono quod elegiſti non damnari ſecundas nuptias, ſed inferiùs honorari: nam ſicut bonum ſanctæ virginitatis, quod elegit filia tua, non damnat unas nuptias tuas, ſic nec viduitas tua cujuſquam ſecundas.* Ne autem illa viduitatis bona & continentiæ (quod cœpiſſe illam Auguſtinus inſinuat) tanti facienda putaret, ut vetuſto Tertulliani errore viduas ſecundò nubentes adulteras eſſe diceret, quòd nuptias ſecundas damnandas ut adulterium exiſtimaret, multa docet, repetitque Auguſtinus, volens ab imo hujus erroris radices, & à Juliana, & à viduis omnibus ſuam continentiam ſimplicem nimis jactantibus, evellere. In principio enim Epiſtolæ *De viduitatis bono*, ſe rogatum ſcribere à Juliana, his verbis refert: *Ne petitioni tuæ & in Chriſto dilectioni diutiùs eſſem debitor promiſſionis meæ, arripui utcumque inter alias urgentiſſimas occupationes meas, de profeſſione ſanctæ viduitatis aliquid ad te ſcribere.* Capite poſtea II. ſe nolle ait toto illo Opere, niſi Paulli Apoſtoli Epiſtolam ad Corinthios explicare: dum Capite VII. ejuſdem dixit: *Dico autem non nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut ego; quòd ſi non ſe continent, nubant; melius enim eſt nubere, quàm uri. Non ſit ergo* (ait Auguſtinus) *mihi aliud te docere, niſi verba tibi Doctoris exponere, & de iis quod Dominus dederit, diſputare. Ait itaque Apoſtolus doctor gentium, vas electionis: Dico autem innuptis & viduis, bonum eſſe illis ſi ſic permanſerint, ſicut & ego.* Si ergo toto libro ſe agere velle dicit Auguſtinus de interpretatione Epiſtolæ Paulli; & Paullus de continentia ſolùm ſeu abſtinentia (ut dixi) à conjugio, non autem de voto ſimplici vel ſolenni agit; quid opus eſt Paulli contextum, vel Auguſtini interpretationem ad incognita extendere? Pergamus ad alia. In Cap. III. Auguſtinus ad eandem interpretationem Paulli, & noſtram Auguſtini ſtabiliendam, hæc ait: *Quantum autem bonum habeat nuptarum fides, id eſt, Chriſtianarum & reli-*

Matth. 19.
Roman. 6.
2. Cor. 11.
1. Cor. 7.

Digitized by Google

religioſarum conjugatarum, hinc intelligi poteſt, quòd cùm de fugienda fornicatione præciperet, ubi utique 1.Cor 6.
& conjugatos alloquebatur: Neſcitis (inquit) quia corpora veſtra membra ſint Chriſti? *Tantum ergo bo-*
num eſt fidelis conjugii, ut etiam ipſa membra ſint Chriſti. Hoc autem bono quoniam melius eſt bonum con-
tinentiæ vidualis, non hac profeſſione id agitur, ut aliquid plus ſit Catholica vidua, quàm membrum Chriſti;
ſed ut meliorem quàm conjugata locum habeat inter membra Chriſti. Dixit quippe idem Apoſtolus &c. Quæ
autem Cap. IV. adjunxit, illuſtrant profectò ſuperiora: *Vides etiam* (inquit) *conjugalem pudicitiam &*
viri Chriſtiani matrimonialem fidem donum eſſe, & hoc à Deo: ut illud quod ultra liberorum procreandorum
neceſſitatem, modum concumbendi aliquatenus concupiſcentia carnalis excedit, non nuptiarum ſit hoc ma-
lum, ſed veniale ſit propter nuptiarum bonum. Non enim de conjugio, quod copulatur liberorum procrean-
dorum cauſà, & fide pudicitia conjugalis, & indiſſolubili, quamdiu ambo vivunt, matrimonii ſacramen-
to, quæ omnia bona ſunt; ſed de illo immodico carnis uſu, qui ex infirmitate conjugum ignoſcitur, & in- 1.Cor. 7.
tervenientu boni nuptialis ignoſcitur, ait Apoſtolus: Secundùm veniam dico, non ſecundum imperium.
Item cum dicit: Mulier alligata eſt quamdiu vir ejus vivit: quòd ſi mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt:
cui vult nubat, tantùm in Domino: beatior tamen erit, ſi ſic permanſerit, ſecundùm meum conſilium:
ſatis oſtendit beatam eſſe in Domino, etiam poſt mortem viri iterum nubentem fidelem, ſed in eodem Domi-
no viduam beatiorem: hoc eſt, ut Scripturarum non tantum verbis, verùm etiam exemplis loquar, beatam
eſſe Ruth, ſed Annam beatiorem. Quapropter hoc primum oportet ut noveris, bono quod elegiſti non damna-
ri ſecundas nuptias, ſed inferiùs honorari: nam ſicut bonum ſanctæ virginitatis, quod elegit filia tua,
non damnat unas nuptias tuas; ſic nec viduitas tua cuiuſquam ſecundas. Hinc enim maximè Cataphryga-
rum ac Novatianorum hæreſes tumuerunt, quas buccis ſonantibus, non ſapientibus, etiam Tertullianus
inflavit, dum ſecundas nuptias tanquam illicitas maledico dente concidit, quas omnino licitas Apoſtolus
ſobria mente concedit. Ab hac ſanitate doctrinæ, nullius indocti, nullius docti diſputatione moveâris: nec
ita extollas bonum tuum, ut quod malum non eſt, tanquam malum crimineris alienum: ſed tanto magis
gaude de tuo bono, quanto magis vides, non tantùm illo devitari mala, ſed quædam etiam bona ſuperari.
Nec minus etiam pondus habent quæ Cap. V. ſubjunxit. *Mala* (ait) *ſunt etiam adulterium vel forni-*
catio. Ab his autem illicitis valdè longè eſt quæ voti libertate ſe obſtrinxit, & ſibi etiam licita ne licerent,
non imperio legis, ſed conſilio charitatis effecit. Et bonum eſt pudicitia conjugalis, ſed melius bonum eſt con-
tinentia vidualis. Hoc ergo melius illius boni ſubmiſſione honoratur: non illud bonum melioris hujus lau- 1.Cor. 7.
de damnatur. Quod autem Apoſtolus, cùm cælibum & innuptarum commendaret fructum, quia cogitant
quæ ſunt Dei, quomodo placeant Deo, ſubjecit & ait: Hoc autem ad utilitatem veſtram dico, non ut la-
queum vobis injiciam (*id eſt, non ut vos cogam*) ſed ad id quod honeſtum eſt, horter. *Non quia innuptarum*
bonū honeſtum dixit, ideo putare debemus turpe eſſe vinculum conjugale: alioquin etiam primas nuptias conde-
mnabimus, quas nec Cataphryges, nec Novatiani, nec diſertiſſimus eorum adſtipulator Tertullianus turpes
auſus eſt dicere. Sed quemadmodum cum ait: Dico autem innuptis & viduis, bonum eſſe illis ſi ſic per-
manſerint: *utique bonum poſuit pro meliore, quoniam omne quod bono comparatum melius dicitur, etiam*
hoc procuidubio bonum eſt: nam quid eſt aliud quod ita dicitur melius, niſi quod magis bonum eſt? Nec ideò
conſequenter eum ſenſiſſe arbitramur, malum eſſe ſi nupſerint, quoniam dixit: Bonum eſt illis ſi ſic perman-
ſerint. *Ita etiam cùm ait:* Sed ad id quod honeſtum eſt; *non matrimonium turpe eſſe monſtravit, ſed*
quod honeſto erat honeſtius, generali honeſti nomine commendavit. Quia honeſtius quid eſt, niſi quod magis
honeſtum eſt? Magis autem honeſtum, utique honeſtum eſt. Apertè quippe declaravit, hoc eſſe bono illo me-
lius, ubi ait: Qui dat nuptum, bene facit; & qui non dat nuptum, melius facit: *& hoc illo beato beatius,* Ibidem.
ubi ait: Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit. *Sicut ergo bono melius, & beato beatius, ſic honeſto ho-* 1.Petr. 3.
neſtius eſt, quod honeſtum voluit appellare. Abſit enim ut turpe ſit, unde loquens Apoſtolus Petrus ait:
Viri uxoribus veſtris tanquam vaſi infirmiori & ſubjecto tribuite honorem, quaſi cohæredibus gratiæ.
Et illas alloquens, ſubditas eſſe viris ſuis, exemplo Saræ adhortatur. Nam ſic quadam (inquit) *ſanctæ*
mulieres, quæ in Dominum ſperabant, ornabant ſe, obſequentes viris ſuis; quomodo Sara obediebat
Abrahæ, Dominum eum vocans, cujus factæ eſtis filiæ benefacientes & non timentes ullam perturbatio- Ibidem.
nem. Capite autem VI. & VII. hæc eadem multis aliis & rationibus & exemplis Auguſtinus confirmat,
quæ conſultò prætereo ſilentio, ne vel moleſta vel longa protrahatur diſputatio. Ut oſtenderet tamen
Julianam ſecundas nuptias optimè recuſâſſe: non quod illæ quid haberent turpitudinis (ut dicebatur)
ſed quia continentia præſtabat matrimoniu ſecundo, & ex primo jam filiis ſuſceptis illa ornata & ditata
intemperantiæ documentum dediſſet, ſi nupſiſſet ſecundo; hæc addit Cap. IX. quæ comprobant ad quam
ſcribebat Julianam, nec ſimplici voto, nec ſolenni obſtrictam, ipſumque Auguſtinum de ſolo viduitatis
bono ſermonem & diſputationem in eo libro ſuſcepiſſe, & de damnatione erroris eorum qui putabant
cum Tertulliano & reliquis, ſecundas nuptias eſſe adulteria, ſuam ſententiam protuliſſe & judicium.
Tu autem (inquit) *quæ & filios habes, & in eo ſæculi fine vivis, quò jam tempus ſit non mittendi lapi-* Eccleſ. 3. 1.Cor. 7.
des, ſed colligendi; non amplectendi, ſed continendi ab amplexu; cùm clamet Apoſtolus: Hoc autem di-
co, fratres, tempus breve eſt, reliquum eſt ut & qui habent uxores, tanquam non habentes ſint. *Profe-*
ctò ſi ſecundas nuptias appetiſſes, nullum prophetiæ vel legis obſequium, nullum prolis ſaltem carnale de-
ſiderium, ſed ſolius incontinentiæ fuiſſet indicium. Feciſſes enim quod ait Apoſtolus, cùm dixiſſet: bo-
num eſſe illis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego; *continuò quippe addidit:* Quòd ſi ſe non continent, nu- Ibidem.
bant: malo enim eas nubere, quàm uri. *Hoc enim dixit, ut effrænatæ libidinis malum non præcipitare-*
tur in turpitudinem flagitiorum, cùm exciperetur honeſtate nuptiarum. Gratias autem Domino quo-
niam peperiſti, quod eſſe noluiſti, & virginitas prolis tuæ compenſavit diſpendium virginitatis tuæ.

Nam

Nam diligenter interrogatâ doctrinâ Chriſtianâ, & primas nuptias jam iſto tempore, niſi incontinentia ſit impedimento, contemnendas eſſe reſpondet. Qui enim dixit: Si ſe non continent, nubant; *potuit dicere*: Si filios non habent, nubant. *Si poſt reſurrectionem prædicationemque Chriſti, quando jam omnibus gentibus filiorum ſpiritaliter gignendorum tanta ſuppetit copia, tale officium eſſet ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit.* Sed denuò ab Auguſtino requiramus, an ſi hæc viduitatis continentia adjecto voto fulciatur, liceat voventi poſtea nuptiis copulari ſecundis? Non enim id facere licitum, ſed velle, damnabile eſſe Cap. VIII. & IX. ejuſdem libri (ut alia omittamus) idem Auguſtinus demonſtrat. In priori enim ſic ait: *Proinde quæ ſe non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant, quod niſi reddant, jure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit*: [1. Tim. 5.] Cùm in deliciis egerint, in Chriſto nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt. *Id eſt, voluntatem ad nuptias à propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quâ priùs voverant, quod perſeverantiâ implere noluerunt.* In poſteriori verò tantum abfuit, ut matrimonia poſt votum contracta licita eſſe affirmaret, ut dixerit illa adulteriis eſſe pejora: *Sed quoniam (ſicut ait Dominus)* [Matth. 19.] Non omnes capiunt verbum hoc; *quæ poteſt ergo capere, capiat: & quæ ſe non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggreſſa eſt, perſeveret: nulla adverſario detur occaſio, nulla* [2. Tim. 5.] *Chriſto ſubtrahatur oblatio. In conjugali quippe vinculo ſi pudicitia conſervatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur: quâ expetitâ & electâ, & voti debito oblata, jam non ſolùm capeſſere nuptias, ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt. Nam ut hoc demonſtraret Apoſtolus, non ait*: Cùm in deliciis egerint, in Chriſto nubunt; *ſed*: nubere volunt: habentes (*inquit*) damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: *& ſi non nubendo, ſed tamen volendo: non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ judicantur, ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non ſuſceptio à bono inferiore, ſed ruina ex bono ſuperiore. Poſtremò damnantur tales, non quia conjugalem fidem poſteriùs inierunt, ſed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. Quod ut breviter inſinuaret Apoſtolus, voluit eas dicere habere damnationem, quæ poſt amplioris ſanctitatis propoſitum nubunt: non quia non damnantur, ſed ne in eis ipſæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cùm dixiſſet*, nubere volunt, *continuò addidit*: habentes damnationem. *Et dixit quare*, quoniam primam fidem irritam fecerunt: *ut voluntatem quæ à propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſive ſubſequantur nuptiæ, ſive deſint.* His ergo, ut jam finem dicendi faciamus, ſubjunxit in principio capitis decimi illa Auguſtinus: *Proinde qui dicunt talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potiùs adulteria, non mihi videntur ſatis acutè.* Et illa quæ ad finem ejuſdem capitis addit: *Fit autem per hanc minùs conſideratam opinionem, quâ putant lapſarum à ſancto propoſito fœminarum, ſi nupſerint, non eſſe conjugia, non parvum malum, ut à maritis ſeparentur uxores, quaſi adulteræ ſint, non uxores; & cum eas volunt ſeparatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cùm ſuis uxoribus vivis, adulteras duxerint.* Hæc omnia adversùs Tertulliani errorem ſecundas nuptias damnantis, in libro *De monogamia*. Si quis enim librum hunc Auguſtini *De bono viduitatis*, cum illo Tertulliani *De monogamia* contulerit, hunc quaſi apologeticum illius eſſe comperiet: ſed ea tandem quæ, ſummatim complectens quæ dixerat, addit Cap. XI. adeò explicatè patefaciunt ſuperiora; ut qui ſe æquiores paullò judices huic cauſſæ præſtiterint, nec in dubium poſthac Auguſtini ſententiam permittant revocari.

Quapropter (ait) *non poſſum quidem dicere, à propoſito meliore lapſas, ſi nupſerint, fœminas, adulteria eſſe, non conjugia: ſed planè non dubitaverim dicere lapſus & ruinas à caſtitate ſanctiore, quæ vovetur Deo, adulteriis eſſe pejores. Si enim, quod nullo modo dubitandum eſt, ad offenſionem Chriſti pertinet, cùm membrum ejus fidem non ſervat marito, quantò graviùs offenditur, cùm illi ipſi non ſervatur fides in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cùm enim quiſque non reddidit, quod non imperio compulſus, ſed conſilio commonitus vovit; tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minùs habuit vovendi neceſſitatem. Hæc ideo diſputo, ne arbitreris, vel ſecundas nuptias crimen eſſe, vel quaſcumque nuptias, cùm ſint nuptiæ, malum eſſe. Non itaque illas abs te damnatas velis eſſe, ſed ſpretas. Bonum ergo continentiæ vidualis luculentiùs decet, cùm pro illo vovendo & profitendo poſſint contemnere fœminæ quod libet & licet. Sed poſt voti profeſſionem perſeveranter frænandum & vincendum eſt quodlibet, quia jam non licet.* Poſteaque diſſerit latiùs an tertiæ vel quartæ liceant Chriſtiano? Quos nec etiam audet damnare, cùm damnaverit ſemper, non in eo libro tantùm, ſed in aliis ſæpiſſimè, quæ contrahuntur poſt votum, ea adulterina conjugia nuncupando. In libro enim ad Pollentium *De adulterinis conjugiis*, adeò ſtrictè hoc eſſe obſervandum ſcripſit, ut ſi poſt votum offerret ſe uxor infidelis, polliceretúrque ſe futuram Chriſtianam, ſi vir fidelis eam uxorem duceret, non licere poſt votum, his verbis [n August. lib. 1. de adult. conjug. c. 24.] edoceat n: *Non ſolùm autem mœchandum non eſt, quod facit non quidam, ſed omnis qui dimittit uxorem ſuam, & ducit alteram, & ſi propterea duxerit, ut faciat Chriſtianam; ſed etiam quiſquis non alligatus uxori, continentiam Deo voverit, nullo modo debet iſta compenſatione peccare, ut ideo credat uxorem ſibi eſſe ducendam, quia promiſit quæ nuptias ejus appetit, futuram ſe eſſe Chriſtianam. Quod enim cuiquam antequam voluiſſet, licebat, cùm id ſe nunquam facturum voverit, non licebit: ſi tamen id voverit quod vovendum fuit, ſicut eſt perpetua virginitas, vel continentia.* [Idem lib. 2. c. 12.] Et in libro II. ad finem x, poſt alia. *Qui verò* (inquit) *eligunt continere, aliquid utique melius eligunt, quàm eſt nuptiarum bonum, hoc eſt, generatio filiorum. Unde ſi eligitur continentia, ut bono nuptiarum melius aliquid capeſſatur, quantò potiùs cuſtodienda eſt, ut adulterium caveatur. Cùm enim dixiſſet Apoſtolus*: [1. Cor. 7.] Quòd ſi ſe non continet, nubat; melius eſt enim (*inquit*) nubere, quàm uri; *non dixit, melius eſt mœchari, quàm uri.*

Idem

Digitized by Google

Idem alibi v: *Nubendi licentia quibuſdam tribuitur, illis videlicet qui virginalem caſtimoniam nequaquam profeſſi ſunt: quibuſdam autem non tribuitur; illis videlicet qui vi ginem vel continentes eſſe decreverunt.* Nec tibi ſolùm & Catholicis ſacratæ virginitatis violationem diſplicuiſſe, ſed ethnicis etiam hominibus, nobis id tanquam graviſſimum crimen objicientibus, ſi forte aliquando eſſet commiſſum, ipſe Auguſtinus teſtitur ad Marcellinum. Quod facturi non eſſent, ſi id grave apud nos haberi & execrandum non vidiſſent. Non ergo nuptias poſt votum emiſſum admittit Auguſtinus, ut Brentius contendit, &, quod magis miremur, Hoſius Cardinalis. Perſuaſus enim hanc fuiſſe Auguſtini ſententiam, opponit adversùs illam Cyprianum, Ambroſium, Baſilium, Theophylactum, ea adulteria vocitantes; cùm tamen ſit certum, non ſimilia tantùm Auguſtinum cum Cypriano, & reliquis ſanctis Patribus, ſed eadem prorſus & eodem Catholicæ Eccleſiæ ſenſu, & Spiritu ſancti afflatu Chriſtianè docuiſſe & ſapienter: viduas ſcilicet, nullo voto emiſſo, juſtè matrimonium poſſe contrahere. Viduas enim olim in Eccleſia alias continentes ſolùm, nullo voto devinctas, quæ *ſæculares* dicebantur (qualis Juliana) quæ nubere poterant, alias verò adſtrictas voto, quæ *ſanctimoniales* vocantur, quibus nubere non licebat, ex Concilio IV. b Toletano didici. *Duo* (inquit) *ſunt genera viduarum*, ſæculares, & ſanctimoniales: *ſæculares viduæ ſunt, quæ adhuc diſponentes nubere, laicalem habitum non depoſuerunt: ſanctimoniales ſunt, quæ jam mutato habitu ſæculari ſub religioſo cultu in conſpectu ſacerdotis & Eccleſiæ apparuerunt. Hæ ſi ad nuptias tranſierint, juxta Apoſtolum, non ſine damnatione erunt; quia ſe primum Deo voventes, poſtea caſtitatis propoſitum abjecerunt.* Cùm ergo hæc ſancta & pia Auguſtini doctrina cum divo Paullo, cum Pontificibus, cum Conciliorum decretis mirè conſentiat, quid opus eſt illam de ſimplici voto interpretari? Ex quibus deducitur vera & germana ſententia Auguſtini, continentiæ votum ut facto licitum, ſic ruptu illicitum, & redditu eſſe neceſſarium, contextumque à Gratiano relatum in cap. *Quidam nubentes* XXVII. diſt. ex libro Auguſtini *De bono viduitatis*, falsò tribui Auguſtino: cùm verbum illud: *Poſt votum*, in toto Auguſtini libro non extet, nec ad rem & cauſſam Auguſtini & Julianæ ſpectabat, quæ de ſolo bono erat ſimplicis propoſiti continentiæ. Quod notandum eſt etiam ad ea quæ interpretes noſtri, Auguſtini verbis graviter preſſi, ſenſu diverſo docere ſolent in cap. *Nuptiarum bonum* XXVII. Quæſt. I.

v *Aug. lib. de conſiliis vitiar. & virginitat. c. 24.*

z *D. Aug. lib. 1. de civitate Dei c. 16.*

a *Hoſius tam in Catholica profeſſione c. 56. quàm lib. 4. de traditionib.*

b *Concil. Tolet. IV. Can. LV.*

COMMENTARII NOVI.

SI apud gentiles, virgines Veſtales, quæ falſis diis virginitatem vovebant, libidini inſervientes virgis cædebantur, ac vivæ defodiebantur in terram; Juvenal. Satyr. IV.

Nemo malus felix, minimè corruptor, & idem
Inceſtus, cum quo nuper vittata jacebat.
Sanguine adhuc vivo terram ſubitura ſacerdos.

Alexander ab Alex. lib. 5. *Dier. gen.* cap. 12. Lipſius *de Veſta & Veſtal.* Illuſtrat Guther. *De jure Pontif.* lib. 2. cap. 3. meritò virgines Deo vere dicatæ quæ ſe corrumpi aut violari patiuntur, variis pœnis ab Eccleſiæ Patribus plectuntur. Inter bigamos reputantur c. *Quotquot.* 27. quæſt. 1. Cujus difficultatem agnoverunt Covar. in clement. *Si furioſus* 1. p. §. 2. Baſil. lib. 7. *de Matrim.* cap. 14. & 28. Sanchez eod. tract. lib. 7. diſput. 81. Bellarm. tom. 1. *Controv.* lib. 2. *de Monach.* cap. 33. Ut adulteræ puniuntur. D. Baſil. *ad Amphil.* cap. 60. Communione uſque ad exitum privantur. Concil. Tribur. cap. 23. vel donec emendentur. Synodus Aurelian. V. Can. XIX. *Si culpam ſequeſtratione ſanaverint, ad communionis gratiam revocentur.* Arelat. II. Canon. LII. & in Concil. Tolet. I. Can. XVI. Carthag. IV. Can. ult. Eas etiam in ergaſtula retrudendas eſſe, ut ibi purificatorio pœnitudinis igne decoquantur, ſtatuitur in Concil. Tribur. Can. XXIII. & XXVI. Et lib. 2. Capitul. Caroli cap. 2. cùm referantur Acta Synodi habitæ à Bonifacio Mogunt. Epiſcopo ſtatuitur, ut ancillæ Dei in crimen fornicationis lapſæ in carcerem pœnitentiam faciant in pane & aqua per annum, & omnes capilli earū radantur. Conc. Melden. Can. LXVII. *Ipſæ verò locis congruis pænitentiæ retrudantur, & ad habitum Religionis redire cogantur.* Et in Can. LXX. Synodi Metenſis ſub Arnulpho Rege, Wormacienſis Can. XXVI. ſtatuitur ut *fæminæ quæ ſacro velamine ſunt conſecratæ, ſi fuerint (quod nolumus) lapſæ, velamen deponere non præſumant, ſed pænitentiæ jugo ſummiſſæ ſummovere decertare feſtinent, ut ad indulgentiæ & remiſſionis gratiam valeant pervenire.* Plures alios Eccleſiæ Canones, in quibus virginibus lapſis variæ imponuntur pœnæ, congerunt Tamburinus *de jure Abbatiſſ.* diſp. 11. quæſt. 4. Gibalinus *de clauſura*, diſquiſit. 2. cap. 1. §. 13. confect. 1. Bellarm. lib. 2. *de Monach.* cap. 33. Baſil. lib. 7. *de Matrim.* cap. 14. & 28. Pamel. ad D. Cyprian. Epiſt. LXII. Petr. Gregor. lib. 3. *Partit.* tit. 21. cap. 7. Creſpetius in *Summa*, verb. *Monialis.* Michaël Rauſel. lib. 1. *hiſt. Juris Pontif.* lib. 1. cap. 5. num. 2. Nec in præſenti Canone & aliis ſuprà relatis exprimitur, an de virginibus tantùm lapſis, an verò de nubentibus agatur: quia ſicut libera copula illis violatâ fide prohibita eſt, ita & conjugalis. Concil. Valent. Galliæ Can. II. *De puellis quæ ſe Deo voverant, ſi ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id conſtituendum eſſe decrevimus, ut pænitentia his non ſtatim detur.* Arelat. II. Can. XXXIII. *De puellis quæ ſe Deo voverunt, & præclaro nominis decore floruerunt, ſi poſt viginti quinque annos ætatis ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut cum eis, cum quibus ſe obligaverint, communione priventur, ita ut eis poſtulantibus pænitentia non negetur, cujus pænitentiæ communio multo tem-

tempore differatur. Tolet. I. Can. XVI. *Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſia, niſi peccare deſierit, & deſinens egerit aptam pœnitentiam decem annis, accipiat communionem. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad communionem, niſi adhuc vivente ipſo viro caſtè vivere cœperit, aut poſtquam ipſe deceſſerit*. Tolet. II. Can. VI. Gelaſ. Epiſt. 9. ad Epiſc. Lucaniæ. Leo I. Epiſt. 92. ad Ruſticum. Quorum, & aliorũ verba referunt Baſil. in *Quæſt. Quotlib.* quæſt. 3. Scholaſt. Spencæus integro tract. *De vot. continent.* Nicol. Le-maiſtre *de Monach.* tract. *de Cœlibat.* lib. 4. cap. 2. Et licèt verba præſentis Canonis de virgine tantùm lapſa accipi poſſint, tamen de virgine nuptias celebrante ea accipere nos cogunt Concil. Colonienſe celebratum anno Domini DCCCVII. Can. VI. Mogunt. ſub Stephano & Amulpho anno Chriſti DCCCLXXXIIX. Can. XXVI. ubi cum PP. agant de monialium conjugiis, iſtius Canonis verba inſerunt, quaſi confirmantes Illiberitaoi Concilii prohibitionem, ne virgines contra propoſitum virginitatis ad terrenas nuptias tranſire poſſint. Ex hoc autem & ſuprà relatis Caoonibus rectè probant, & nervosè defendunt Baſil. d. quæſt. 3. Schol. & lib. 7. *de Matrim.* cap. 12. P. Sherlog. tom. 3. *in cantic.* veſt. 28. ſect. unic. Matrimonium ab hujuſmodi virginibus Deo dicatis monialibos, vel etiam monachis, contractum fuiſſe validom, licèt illicitom & prohibitum, donec hujuſmodi conjugia Eccleſia irritavit in Synodo Generali Romæ celebrata anno MCXXX. cujus verba refert Gratian. in cap. 7. §. *Ut lex.* 27. quæſt. 2. Et licèt ante ea tempora aliquando legamus hujuſmodi conjuges ſeparari, rectè accipit ea juris teſtimonia Baſilius de ſeparatione quoad torum, non verò quoad vinculum; cùm illis tempotibus votum ſolenne Religionis adhuc non irritaret conjugium. Quomodo accipiont D. Baſil. ad Amphiloch. Can. LXII. in illis verbis: *Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, ſed eorum conjunctio omnino divellatur*. Concil. Aurelian. Can. XIX. Concil. Tolet. Can. XXVI. *Nam ſicut ſupradictum eſt, ſi uxorem duxerit, excommunicetur, & de uxoris male ſociata conſortio etiam judicis auxilio ſeparetur*. Matiſcon. II. Can. XII. *De puellis verò quæ ſe Deo voverint, & præclara decore ætatis ad terrenas nuptias tranſierint, id conſtituendum eſſe decrevimus, ut ſi qua puella voluntariò, aut parentibus ſuis rogantibus Religionem profeſſa, aut benedictionem fuerit conſecuta, & poſtea ad conjugium & illecebras ſæculi, quod potiùs ſtuprum eſt quàm conjugium judicandum, tranſgredi præſumpſerit; uſque ad exitum qui ſe hujuſmodi conſortis miſcuerit, communione privetur. Quod ſi ſe pœnitentiâ ducti ſequeſtraverint, quamdiu Epiſcopo loci illius viſum fuerit, à communionis gratia ſuſpendantur*. Greg. Magn. lib. 1. Epiſt. 40. ad Anthemium. Concil. Toletan. IV. Can. LII. Tribur. Can. XXIII. Ubi cùm de conjugio iſtarum virginum agatur, ita ſtatuitur: *Unde verbo Domini & canonica auctoritate in hac ſancta Synodo præcipimus, ut omnino ſeparentur, & juramento colligentur, ulteriùs ſub uno non cohabitare tecto, nec familiari frui colloquio, excepto in Eccleſia & in publico, aut pariter ullam habere communionem, unde ſuſpicio illecebroſi deſiderii, aut ſcandalum libidinoſi facti juſtè poſſit oriri. Si qua etiam inter ſe dividenda ſint, dividant, & uterque ſua provideat*. Quâ ſententiâ retentâ, videlicet conjugia à religioſis viris, ſacratiſque virginibus prioribus Eccleſiæ ſæculis uſque ad XII. valida fuiſſe, licèt prohibita, facilè defendi poteſt. D. Auguſtin. *De bon. conjug.* cap. 10. relatus à Gratiano in cap. *Quidam.* 27. quæſt. 1. & lib. 2. cap. 11. cujus verba refert Mendoza in præſenti. In eis enim S. Doctor apertè reprehendit eos, qui exiſtimabant hujuſmodi nuptias nullas atque dirimendas eſſe; & aſſerit hujuſmodi conjugia nequaquam eſſe adulteria cenſenda, ſed legitima, licèt illicita, cùm adhuc ab Eccleſia non eſſent ſub irritatione prohibita. Unde neceſſe non eſt cum Mendoza in præſenti accipere B. Auguſtinũ de ſecundis nuptiis, quas nonnulli ſui temporis parùm conſideratè damnaverant. Agit enim Sanctus de nuptiis poſt votum caſtitatis emiſſum celebratis, ut omnes DD. fatentur: ideoque adducit locum Paulli primâ ad Timoth. cap. 5. ubi de viduis poſt votum emiſſum ad nuptias tranſeuntibus agit Apoſtolus. Nec rectè pro ſua ſententia expendit Mendoza D. Auguſtinum ad Julianam viduam ſcribere, quæ nullo tenebatur voto; igitur agit de ſecundis nuptiis. Sed licèt hoc ita eſſe admittamus, quid inde? an quia viduitatis propoſitum commendare cœpit, non potuit ad alia conjuncta gradum facere? Deinde quod lib. *De adulter.* cap. 24. & lib. 2. cap. 12. ejuſmodi matrimonia poſt votum vocat adulteria, & etiam propter converſionem alicujus infidelis, ſi ſub conditione celebrandi matrimonii converteretur, non eſſe celebranda. Rectè qoidem nec ab his, quæ diximus diſſentit. Adulteria vocat, immo & adulteriis pejora, ut vidimus, non quia vera adulteria ſint, aut nuptiæ invalidæ, ſed quia ſacrilegio implicantur ratione emiſſi voti. Latiùs proſequitur Baſil. Legion. ubi ſuprà. Mendozæ interpretationem ad Epiſt. 62. D. Cypriani amplectuntur Turrianus & Cardinalis Hoſius, quos refert & ſequitur Pamelius in Not. ad ipſam Epiſt. 62. ita ut S. Cyprianus accipiatur in verbis relatis de virginibos nullo voto caſtitatis obſtrictis: ut ſenſus ſit eorum verborum, quòd ſi ſe ex fide virgines Chriſto dicaverint, pudicè & caſtè ſioe ulla fabula perſeverent; ſi verò perſeverare nolunt, aut non poſſunt, non ſe Chriſto dicent, ſed potiùs nubant. Unde cognoſcitur quàm perperam Eraſmus in annotatiunculis marginalibus in d. Epiſt. qua audaci impudentia omnia ſuis ſedibus corrumpere & dimovere tentavit, notavit Divum Cyprianum virginibus ſacris permittere nuptias contrahere. GONZALEZ.

Pla-

Placuit nec in fine dandam eis eſſe communionem.

CAPUT VICESIMUM NONUM.

De lapſis virginibus ſacris Epiſcoporum eſſe judicium.

SI mulier quæcumque corporis proſtituendi non habet poteſtatem; quæ Chriſto illud in conſecratione tradidit, & illi, non ſibi vivere ſe devinxit, multò certè minùs illam habere debet aut poteſt. Conſtat hinc capitale crimen eſſe, & inter capitalia præcipuum, fidem Deo fallere. Ideoque non ſolùm communionem in vita, ſed & in vitæ exitu ſacris virginibus, ut ſponſo Jeſu Chriſto adulterantibus, ab Hiſpanis Patribus denegari. Ecce quàm antiqua ſit in Hiſpania ſacræ virginitatis cuſtodia, & quàm acri pœna illius violatio coërcita & punita. Conſtat etiam de virginibus ſacris judicium ad Pontifices ſpectare. quod & olim etiam Pontifici maximo in virgines Veſtales lapſas competebat, auctoribus Livio [c] & Plinio [d].

c *Livius 5. decad. lib. 4.*
d *Plin. in Epiſt. ad Cornel. Minician. lib. 4. Epiſt. 11.*

Quod ſi ſibimet perſuaſerint, quòd infirmitate corporis lapſæ fuerint, & toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, & abſtinuerint ſe à coïtu, eo quòd lapſæ potiùs videantur, placuit eas in fine communionem accipere debere.

CAPUT VICESIMUM NONUM.

Quàm Deo accepta virginitatis oblatio.

HOnorificentiſſimum eſt virginem eſſe, honorificum virginem vocari. Ideo Concilium quas priùs ſtantes, *virgines* dixerat, jam lapſas, *fœminas* nuncupat, remiſſo antiquo nominis decore. Nec *fœminas* tantùm dicit, quia jam virgines eſſe deſierunt, ſed *hujuſmodi fœminas*, majori notâ & contemptu. Solent viri graves ad deſignandas perſonas quas remiſſo honore vel detracto nuncupare volunt, has voces uſurpare: *Hujuſmodi homines*, neſcio, vel neſcias qui homines: & aliæ generales his ſimiles nuncupationes.

Si ergo virgines quæ proſtrato pudore ſemel ſibi & Chriſto mortuæ fuerint, illius gratiâ reviviſcere cœperint, & non ſolùm à turpitudine anteactæ vitæ deſtiterint, ſed pœnitentiæ lamentis antiquas ſordes purgaverint; eo quòd lapſu potiùs quàm conſilio antè peccâſſe cenſendæ ſunt, placuit ut in fine communionem acciperent, remiſſa acriori pœnitentia.

Ex prima & ſecunda hujus decreti ſanctione illud ab hæreticis vellem obſervari, quàm accepta ſit Deo & ſponſæ ſuæ Eccleſiæ virginitatis promiſſio vel oblatio, quamque deteſtanda illius violatio, contra antiquum Joviniani monachi & Helvidii errorem, dicentium, apud Deum non eſſe majoris meriti virginitatem, quàm conjugium; ſed pares voluerunt virginitati nuptias. Contra quos ſatis eruditè & copioſè Hieronymus, Auguſtinus, Chryſoſtomus, & ante hos Ambroſius [h] ad Siricium PP. in Concilio ſacerdotum Romæ habito, quod ſummatim complexus eſt in Epiſtola ad Mediolanenſem Eccleſiam, & alterâ ad Epiſcopos Africæ: & ipſi Epiſcopi Africani comprobârunt & confirmârunt poſtea in Concilio Telenſi.

h *Ambr. Epiſt. 81. ad Siricium PP.*
i *Siricius PP. in Epiſt. ad Mediolan. Eccleſ. exſtat inter Ambroſ. n. 80.*

Sed ut omiſſo auctoritatis pondere, rationum momentis rem ipſam adversùs hos & alios procaciores hæreticos expendamus; quid inter conjugii & virginitatis bonum interſit, inde apparebit, quòd conjuges primùm tranquilliori loco ſint, ut Chryſoſtomi [k] verbis utar. *Nam ſi quando in illis excitatur* (ait) *ardor libidinis, concubitu facilè ſedatur: virgo autem non habet unde ignem reſtinguat. flammam quidem excitatam & in altum ſublatam videt, ſed eam extinguere non poteſt, tantùm verò relinquitur, ut igni reſiſtens non uratur. Quid igitur mirabilius, quàm univerſum geſtare in animo rogum ardentem, neque comburi? quàm flammam in intimis animæ partibus verſari, & integram permanere rationem? Nemo enim illi dat hanc veniam, ut libidini parens ejuſmodi carbones effuſos extinguat. Verum quod*

k *Chryſoſt. lib. de virgin.*

Proverb. 6. *ſcriptor Proverbiorum fieri non poſſe dicit in corpore, id ipſum at imo virgo cogitur ſuſtinere.* Quid igitur (inquit) ille? Nunquid poteſt homo ambulare ſuper prunas, ut non comburantur plantæ ejus? *ecce ambulat ipſa & perfert cruciatum.* Nunquid poteſt quiſquam abſcondere ignem in ſinu, ut veſtimenta ejus non ardeant? *At hæc ipſa non veſtibus, ſed intus ignem continens furentem & crepitantem flammam perfert & ſuſtinet. Etiamne, quæſo, nuptias quiſquam cum virginitate conferre, vel omnino in ejus conſpectu ponere audeat? At non id permittit Divus Paullus, qui magnum inter utrumque proponit intervallum.* Hæc enim (inquit) cogitat quæ Domini ſunt: illa autem cogitat quæ ſunt mundi. *Nec eo ſolum bono & honore extolli poteſt virginitas, ſed & aliis multis multò ſanè majoribus. Cùm enim illa Chriſtianâ fide & charitate fulcitur, tantò & matrimonio & humanis rebus præferenda eſt, quantò humano generi antecedunt beatæ mentes. Illarum enim præſtantiam non æmulari tantùm, ſed imitari videntur: qui cùm naturâ illis ſint inferiores, pugnantes tamen cum his quæ ipſius naturæ neceſſitas poſtulat, & vincentes adhuc ardore voluptatis cœleſtis, naturalis ardorem voluptatis, illas quoad fieri poteſt, aſſequuntur potiùs quàm imitantur. Si enim neque nubunt Angeli, neque uxores ducunt, in pari cauſſa ſunt virgines: in eo autem diſpari, quòd cùm gravibus corporis vinculis deprimantur, auguſtiſſima tamen pennarum levitate ad excelſum illum & cœleſtem ſanctorum ſpirituum locum, viventes adhuc in carne, ſi non carne, victa tamen carne ab ſpiritu, ſpiritu incipiunt conſcendere, & ſpiritu ſimul & carne feliciter poſtea aſſequuntur. Ac tandem iiſdem quibus illi muneribus, & (quod caput eſt bonorum omnium) ſponſi conſuetudine feliciſſimè perfruuntur. Felices ergo ſapientes illos & beatos, qui humana ſpecie & figurâ divinam ac planè cœleſtem vim conſequuti ſunt. Inſanos & miſerabiles Jovinianum, Helvidium, & reliquos recentiores hæreticos, qui cùm dignitate ad beatas mentes Chriſti gratiâ proximè poſſint accedere; non ſolùm in impuram belluarum intemperantiam depravata abjiciunt ſe voluntate, ſed obſcurato naturali rationis lumine, juſtè dignè facere poſſe profaniſſimâ jactitant impudentiâ; digniſſimi ſanè ut graviores in morte ſufferant cruciatus, quàm luxuriantes in vita experti ſunt voluptates. Nec mortuos ſolùm pœnâ dignos æquiores paullò cenſebunt judices, ſed & vivos adhuc, & in ipſa vita morientes. Nam ſi indicentes bellum homini innocenti graviſſima à Deo ſeveritate puniti ſunt; qui Angelis & Deo ipſi ſanctiſſimo virginitatis authori, expugnato caſtitatis præſidio, multò illud gravius conantur infligere, & vivi & mortui, propter ſummam improbitatem æternas merentur momentaneæ voluptatis pœnas perſolvere.*

Conſtat hinc etiam, gravem fuiſſe antiquum Joannis Wicleph errorem dicentis, neminem ſalvari poſſe in religione privata (vocat religionem privatam, quæ præceptis Eccleſiæ addit perfectionis conſilia) Quinimmo dixit omnem qui in privata religione exiſtit, eſſe ineptum & inhabilem ad obſervantiam mandatorum Dei. Quam veſaniam jam ferè ſepultam, ab oblivione, vel ab inferis potiùs, ſuſcitavit Martinus Lutherus, dicens non eſſe licitum hominem obligari ad aliquid agendum ultra id quod Dominus nobis præcepit, ſed liberè vivendum eſſe cuilibet, & non ſub lege humana: qua ratione liberam tribuit ſacris virginibus & monachis poteſtatem exeundi à monaſteriis, & uxores ducendi ſi vellent: immo in multis Germaniæ oppidis coacti ſunt monachi religionis ſtudia & monaſterii regulas deſerere, ut abjectâ cucullâ, ſanctum (ſi bonis placet) & inviolabile matrimonii ſacramentum, nî mavis ſcortationem, inirent. Joannis Wicleph errores damnavit Concilium Conſtantienſe [l], Lutheri Tridentinum [m].

[l] *Conc. Conſt. ſeſſ. 8.*
[m] *Trid. ſeſſ. 24. de Sacram. matr. Can. IX. Concil. Carthag. IV. Can. CIX.*

COMMENTARII NOVI.

MAGNI fuerunt circa virginitatis votum & profeſſionem hæreticorum errores. Vigilantius commentitiam dixit hæreſim pudicitiam libidinis, & virginitatem. D. Hieron. adverſ. Vigil. cap. 1. Jovinianus monachus docuit virginitatem non eſſe apud Deum majoris meriti quàm conjugium. D. Auguſt. hæreſ. 82. idem ſenſit Eunomius. D. Hieron. in cap. 4. Oſeæ. Helvidius ejuſdem voluit eſſe gloriæ virgines & maritatas. Hieronym. adverſ. Helvidium cap. 10. Fauſtus Manichæus reprehendit Catholicos, quòd ad virginitatis profeſſionem certatim incitarent. D. Auguſt. *Contra Fauſtum* lib. 30. cap. 4. Alia deliria his ſimilia docuerunt Lollardus, Lutherus, Conradus, Pellicanus, Mart. Bucerus, quorum errores referunt, & Patrum auctoritatibus refellunt advarsùs hæreſes verb. *Virginitas*. Jodocus Coccius lib. 4. *Theſauri* tom. 1. art. 4. & pro virginitatis flore, & ſacratis virginibus plura adduxerunt Theologi expoſitivi in cap. 19. Matth. in Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 7. Sherlogus tom. 3. in Cantica veſtigio 33. ſect. undecimâ, Bivarius *De veteribus monachis* lib. 4. cap. quinto. GONZALEZ.

Et toto

Et toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, & abſtinuerint ſe à coïtu.

CAPUT TRICESIMUM.

Quanto ethnicis Chriſtianæ virgines præſtent. Illarum breve, harum perpetuum vinculum eſſe: diſſolubile tamen Pontificis Maximi imperio. Explicata in eam rem Innocentii III. Epiſtola ad Abbatem Sublacenſem.

GLORIARI jam deſinant Romani veteres de antiqua religionis ſuæ vel ſuperſtitionis ſanctitate. Ne nobis integritatem jactent Veſtalium virginum, ne vanè oſtentent illarum pudicitiam & mores; ne ſtatis ſolennibuſque cæremoniis earum falsò putent, frugum fertilitatem & copiam, civium ſalutem, Reipublicæ incolumitatem, & imperii amplitudinem inniti; ne inextinguibilis cuſtodiâ ignis ſibi velint & nobis perſuadere, deorum amicitiam conciliari, & conciliatam retineri. Majora enim jam habent Hiſpani, habent præſtantiora, habent celſiora, habent non mendacem & ſimulatam, ſed veriſſimam veræ ſanctitatis, veræ religionis, veræ pudicitiæ & honeſtatis, non dæmonibus, ut illæ, ſed vero, optimo, & præpotenti Deo devotæ atque ſacratæ cuſtodiam: habent & alia quibus omnem ſuis laudem præripuiſſe fatebuntur omnes, qui ſano ſinceroque judicio valent. Illæ enim ignotæ deæ Veſtæ, noſtræ optimo Deo & maximo dedicantur. Illæ parentum vel Pontificis maximi imperio coactæ; noſtræ ſpontaneâ & liberâ voluntate habitum ſuſcipiunt religioſum. Illæ in theatro & circo, ludis & ſpectaculis omnibus etiam cruentis intererant: noſtræ cancellos unius ſacratæ domus egredi neſciunt. Illæ in conſervando ligneo quodam vel æneo Palladis ſimulacro, & ignis terreſtris lumine vaniſſimè; noſtræ in ſacris, diuturnis, atque nocturnis precibus Deo decantandis devotè ſanctiſſimeque occupantur. Illæ corpore tantùm; hæ corpore & mente ſe ad verecundiam formant, pudorem colunt, caſtoque ſermone & caſtiori corpore ſancta & inviolata virginitate fruuntur potiùs quàm gloriantur. Illæ temporalem & certis annorum finibus circumſcriptam; iſtæ perpetuam continentiam obſervant, gratiſſimam victimam Deo ſuo ſponſo offerentes, & eo gratiorem, quòd ſanctiſſimæ ſuæ matris exemplum inſtitutumque imitentur; quam primam omnium, perpetuam voviſſe Deo pudoris integritatem, docent B. Ambroſius [n], Hieronymus [o], Bernardus [p], Rupertus [q], & alii. Quinimmo Epiphanius [r] veterum fuiſſe Eccleſiæ conſuetudinem refert, virgines quæ Deo pudicitiæ voverent integritatem, ſe illam ſuſcipere in honorem & imitationem beatæ Mariæ virginis, proteſtari. Veſtales enim poſtquam triceſimum ætatis annum in templo Veſtæ peregerant, egredi poterant & matrimonio copulari, ut Halicarnaſſeus [s] tradit, primoque decennio, velut in religione novitias, rationem ſacrorum oportuiſſe addiſcere; ſequenti decennio exercere ut miniſtras: poſtremo autem juniores docere ut magiſtras: poſt exactum verò annum triceſimum, non vetitum depoſitis coronis, reliquiſque inſignibus ſacerdotii, nubere cui vellent. Id ipſum refert, noſtras antiquis virginibus præferendo, Divus Ambroſius [t]. *Quis mihi prætendit* (ait) *Veſtæ virgines, & Palladis ſacerdotes? Qualis eſt iſta non morum pudicitia, ſed annorum, quæ non perpetuitate, ſed ætate præſcribitur? Petulantior eſt talis integritas, cujus corruptela ſeniori ſervatur ætati. Ipſi docent virgines ſuas non debere perſeverare nec poſſe, qui virginitati finem dederunt. Qualis autem eſt illa religio, ubi pudicæ adoleſcentes, jubentur eſſe impudicæ anus? Sed nec illa pudica eſt, quæ lege tenetur, & illa impudica quæ lege dimittitur. O myſteria, ò mores, ubi neceſſitas imponitur caſtitati, auctoritas libidini datur!* [u] Prudentius *contra Symmachum*, eundem refert morem & irridet.

[n] *Ambroſius lib. de inſtitut. virgin. cap. 5.*
[o] *Hieron. Epiſt. 2. ad Euſtochium.*
[p] *Bernard. homil. 2. & 3. in: Miſſus eſt.*
[q] *Rupert. lib. 3. in cantica circa finem.*
[r] *Epiphanius hæreſ. 78.*
[s] *Halicarnaſſeus lib. 2. Rom. antiq.*
[t] *D. Ambr. lib. 1. de virginibus.*
[u] *Prudentius l. 2. contra Symmach. ad finem.*

Quæ nunc Veſtalis ſit virginitatis honeſtas,
Diſcutiam, quâ lege regat decus omne pudoris.
Ac primùm parvæ teneris capiuntur in annis
Ante voluntatis propriæ quàm libera ſecta
Laude pudicitiæ fervens, & amore deorum,
Juſta maritandi contemnat vincula ſexus. *Alias* Contemnat.
Captivus pudor ingratis addicitur aris,
Nec contempta perit miſeris, ſed adempta voluptas.
Corporis intacti mens non intacta tenetur,
Nec requies datur ulla toris: quibus innuba cæcum
Vulnus, & amiſſas ſuſpirat fœmina tædas.
Tum, quia non totum ſpes ſalva interficit ignem;

Nam reſides quandoque faces adolere licebit,
Feſtaque decrepitis obtendere flammea canis,
Tempore præſcripto membra intemerata requirens
Tandem virgineam faſtidit Veſta ſenectam.
Tum thalamis habilis tumuit vigor, irrita nullus
Fœcundavit amor materno viſcera partu.
Nubis anus veterana ſacro perfuncta labore,
Deſertiſque focis, quibus eſt famulata juventus,
Transfert emeritas ad fulcra jugalia rugas,
Diſcit & in gelido nova nupta tepeſcere lecto.

x *Aug. lib. 1. de Nuptiis & concupiſcentia c. 4.*

y *D. Hieronymus in Apologia ad Pammachium. Halicarnaſſeus lib. 2. Roman. antiquit.*

Nec ſolùm ſacras virgines noſtras antiquis Veſtalibus prætulit D. Auguſtinus x; ſed & mulieres jam ſemel & iterum nuptas. Mirum tamen eſt quod Halicarnaſſeus refert de his virginibus Veſtalibus, quæ poſt eos annos in ſacerdotio tranſactos matrimonii vinculis adnexæ ſunt (non potuiſſe tamen niſi ſemel nubere, Hieronymus y auctor eſt) *Fecerunt id paucæ aliquot* (inquit) *ſed parùm læto vitæ exitu & ominoſo apud cæteras, ita ut libenter poſthac virgines ævum exigerent in deæ contubernio.* Apud nos etiam receptum videmus, ut qui à religionis habitu ſemel ſuſcepto deſciverint, ætate, ſtudiis, & vitâ infortunati infeliceſque prorſus habeantur: & meritò. Quid enim magnum expectari poteſt de his, qui nullo naturalis legis vinculo devincti aut corporis neceſſitate compulſi, ſed propriâ, vel incoſtantiâ, vel libidine, officia pietatis, religionis ſtudia, charitatis ſtipendia, & præſentia futuræ æternitatis gaudia ſpernentes, vanis aut uxorum, aut ſæculi ſolicitudinibus ſe ingerunt. Turpe enim cordatis hominibus non poteſt videri, animam cœleſtibus intentam bonis, ut hæc fragilia ſibi comparet, ab immortalibus ſuis operibus avocari: habeturque juſtiſſimè tanquam inſigne & perſpicuum inſipientis leviſſimique animi indicium, graviora pro levioribus, ſpiritualia pro ſæcularibus, æterna pro caducis & brevibus commutâſſe, & ſe à Dei caſtris cui jam ſpiritualiter cœperant militare, corpori poſtea ut pecudes ſervientes, ad mundi & carnis illecebras, quocumque prætextu contuliſſe.

Religiones ergo noſtræ non ferunt temporariam illam Romanorum caſtitatis & obedientiæ diſciplinam, ſed perpetuam. Perpetuam dico, non quòd ejus nodus adeò ſit impeditus, ut nullius manu & poteſtate diſſolvi poſſit aut explicari; nam poſſe, mox oſtendemus: ſed quòd communes & ordinariæ religionis leges perpetuam hanc voventium poſtulent obſervationem, indulgentiâ vel diſpenſatione (ut vocant) ejus ſolùm imperio reſervatâ, cui (ſicut à Bernardo ſcriptum eſt) & providere datum, & poſſe providere creditum eſt. Tuo intelligo ſanctiſſimo prudentiſſimoque judicio, vel eorum quos ad ſedem tuam Chriſtus evexerit, à quibus Chriſtianos omnes, cùm è re ſit, ſuſceptâ quacunque voti obligatione poſſe liberari, expedita juris ratio eſt.

z *Greg. IX. an cap. cum ad monaſterium de ſtatu Monachorum.*

a *Conc. Carthag. 3. cap. 26. Refertur à Grat. in c. primæ ſedis 99. diſtinctione.*

b *D. Gregor. Epiſt. ad Eulogium Epiſcopum Alex. lib. 7. In dictione 1. Epiſtola 30.*

Nec adverſus hanc quam adſtruo, ſacroſanctam divinamque tuæ ſedis auctoritatem paullò curioſiores mihi objiciant, prædeceſſoris tui Innocentii III. reſcriptum ad Abbatem & conventum Sublacenſem, apud Gregorium z IX. ubi ait: *Cùm abdicatio proprietatis, & cuſtodia caſtitatis adeò ſit annexa regulæ monachali, ut contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere.* Nam eam difficultatem, quâ doctos etiam maximè impediri video, facilè diluemus, ſi vim ſenſumque verborum, & Innocentii mentem paullò diligentiùs accuratiuſque expendamus: quod ut aſſequi poſſimus, animadvertendum eſt, in Africa ſolùm Concilio Carthaginenſi III. a decretum fuiſſe, ut primæ ſedis Epiſcopus non appellaretur *princeps ſacerdotum*, aut *ſummus ſacerdos*, aut aliquid hujuſmodi, ſed tantùm *primæ ſedis Epiſcopus*: ne nomina hæc, quæ honoris maximi præſe ferunt notam, inſolentes ſpiritus cientes, animum attollerent, & inflarent magis, quàm augerent virtutem: nam ut præclarè Socrates dixiſſe fertur, quemadmodum utres vento tumeſcunt & ſpiritu; ſic ſtulti arrogantiâ & titulis; quibus ſe nolle florere, ſed moribus, non diſſimili propoſito præclarè dixit Gregorius Magnus b. Hoc autem (ut dixi) in Africa ſolùm decretum eſt, in Africa ſola receptum: in Europa autem & Aſia non ſolùm Metropolitanos, id eſt Archiepiſcopos, ſed Epiſcopos (quod inter ſacerdotia ſummus & ſupremus gradus ſit is quem Epiſcopi tenent) *ſummos Sacerdotes, ſummos Pontifices, ſummos Antiſtites*, & Epiſcopatum *ſummum ſacerdotium* antiquos nuncupâſſe, Romanorum Pontificum, Conciliorum, & ſanctorum Patrum auctoritate comprobabo. Anacletus enim, de accuſatione Epiſcoporum ſic inquit c: *Accuſatio quoque eorum, ſuper qua nos conſulere voluiſtis, non niſi ab idoneis & probatiſſimis viris, qui & ſuſpicionibus & ſceleribus carent, fieri debet: quia Dominus ſacri ſui corporis tractatores à vilibus & reprobis ac non idoneis perſonis infamari noluit, nec calumniari permiſit; ſed ipſe proprio flagello peccantes ſacerdotes à templo ejecit: unde liquet, quòd ſummi Sacerdotes, id eſt Epiſcopi, à Deo ſunt judicandi, non ab humanis aut prava vitæ hominibus lacerandi.* Et paullò pòſt. *Electionem quoque* (ſive *ejectionem*: utrumque legitur) *ut ſuprà memoratum eſt, ſummorum Sacerdotum ſibi Dominus reſervavit: licèt electionem eorum bonis ſacerdotibus & ſpiritualibus populis conceſſiſſet.* Cornelius Papa d in Epiſtola ad Ruffum Epiſcopum Orientalem. *Sacramentum* (inquit) *hactenus à ſummis ſacerdotibus, vel Dei miniſtris exigi, niſi pro fide recta, minimè cognovimus, nec ſponte eos jurâſſe reperimus.* Euſebius Papa e ad Epiſcopos Thuſciæ & Campaniæ. *Manus quoque* (inquit) *impoſitionis ſacramentum magna veneratione tenendum eſt: quod aliter perfici non poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus, nec tempore Apoſtolorum ab aliis quàm ab ipſis Apoſtolis legitur, aut ſcitur peractum eſſe: nec ab aliis, quàm qui eorum tenent locum, unquam perfici poteſt, aut fieri debet.* Miltiades etiam in Epiſtola ad Hiſpaniarum Epiſcopos: *De his verò ſuper quibus rogitâſtis vos informari, id eſt, utrum majus ſit ſacramentum*

c *Anacletus Papa in Epiſtola 2. ad Epiſcopos Italiæ refertur in c. accuſatio 2. q. 7.*

d *Cornelius Papa in Epiſtola 2. ad Ruffum, refertur à Gratiano in c. Sacramentum 2. q. 5.*

e *Euſebius Papa in Epiſtola 3. ad Epiſcopos Thuſciæ & Campaniæ, refert Grat. in c. manus quoque, de conſecratione, diſtinct. 5.*

tum

Digitized by Google

tum, manûs impoſitionis Epiſcoporum, aut baptiſmi; ſcitote utrumque magnum eſſe ſacramentum, & ſicut unum majoribus, ideſt ſummis Pontificibus eſt accommodatum, quod niſi à ma oribus perfici non poteſt; ita & majori veneratione venerandum. Tertullianus differens de baptiſmo [f]. *Supereſt* (ait) *ad concludendam materiolam, de obſervatione quoque dandi & accipiendi baptiſmum commonefacere. Dandi quidem habet jus ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus, dehinc presbyteri, & diaconi.* Zoſimus [g] præterea Pontifex in Epiſtola I. ad Heſychium Salonitanum Epiſcopum, cùm ageret de tempore quod ſingulis clericorum gradibus erat præfinitum, ſic ait (poſtquam de lectoribus, de exorciſtis, de acolytis, de ſubdiaconis, de diaconis egerat) *Exinde ſuffragantibus ſtipendiis per tot gradus, datis propria fidei documentis, presbyterii ſacerdotium poterit promereri. De quo loco* (ſi eò illum exactior ad bonos mores vita perduxerit) *ſummum Pontificatum ſperare debebit, id eſt, Epiſcopatum.* Innocentius Papa I. [h] ad Aurelium de ordinatione Epiſcoporum. *Quàm enim miſerum eſt* (ait) *eum magiſtrum fieri, qui nunquam diſcipulus fuit, eumq́; ſummum fieri ſacerdotem, qui nunquam in illo gradu obſequutus fuerit ſacerdoti.* Beatus Leo [i] Papa I. ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem, de Epiſcoporum electoribus, ſic inquit: *Cùm ergo de ſummi ſacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem cleri plebiſq́; conſenſus concorditer poſtulârit: ita ut ſi fortè in aliam perſonam partium ſe vota diviſerint, Metropolitani judicio is alteri præferatur, qui majoribus & ſtudiis juvatur & meritis; tantùm ut nullus invitis & non petentibus ordinetur; ne plebs invita Epiſcopum non optatum, aut contemnat, aut oderit, & fiat minus religioſa quàm convenit, cui non licuerit habere quem voluit.* Idem etiam confirmat Concilium Taurinatenſe [k]. *Nam cum primò* (inquit) *omnium vir ſanctus Proculus Maſſilienſis civitatis Epiſcopus, ſe tanquam Metropolitanum Eccleſiis quæ in ſecunda provincia Narbonenſi poſitæ videbantur, diceret præeſſe debere, atque per ſe ordinationes in memorata provincia ſummorum fieri ſacerdotum.* Idem conſtat ex Concilio Agathenſi II. [l] *Si Epiſcopus* (ait) *Metropolitanus ad comprovinciales Epiſcopos Epiſtolas direxerit, in quibus eos aut ad ordinationem ſummi Pontificis, aut ad Synodum invitet, poſtpoſitis omnibus, exceptâ gravi infirmitate corporis, ac præceptione regia, ad conſtitutam diem adeſſe non differant; quòd ſi defuerint, ſicut priſca Canonum auctoritas præcepit, uſque ad proximam Synodum à charitate fratrum & Eccleſiæ priventur communione.* Ordinationem ſummi Pontificis, Epiſcopi ordinationem intelligunt Patres, non Pontificis Romani, ut nonnullis placuiſſe ſcio. Gallos enim Epiſcopos in civitate Agatha Galliæ Narbonenſis ad eligendum Romanum Pontificem conveniſſe quis dicat? quod clariùs apparet ex Canone VI. ejuſdem Concilii, in quo cùm de Epiſcopis ageret, *Pontifices* (inquit) *quibus in ſummo ſacerdotio conſtitutis, ab extraneis duntaxat aliquid, aut cum Eccleſia, aut ſequeſtratim dimittitur, aut donatur.* Ex Concilio [m] apud Sanctum Medardum Hincmarus Archiepiſcopus Rhemenſis de auctoritate inſtrumentorum hæc refert: *Legum* (inquit) *Eccleſiaſticarum conſuetudo & auctoritas talis eſt, ut in cauſſis geſtorum ſemper Scripturam requirant, adeò ut qui ad ſacrum fontem accedit, ſuum dare nomen præcipiatur; qui ad ſummum ſacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur.* Item Concilium Aquiſgranenſe [n] ſub Ludovico Pio: *Summos itaque ſacerdotes inexcuſabiliter noſſe oportet, ut ex veteris noviq́; Teſtamenti ſcriptis, quæ vera ſunt, ſalutique omnium proficua, proferre docti ſciant.* Concilium Aurelianenſe primum ſub Clodoveo. *Cùm auctore Deo* (ait) *in Aurelianenſi urbe fuiſſet Concilium ſummorum Antiſtitum congregatum.* Concilium Barcinonenſe ſub Reccaredo Rege Canone III. *Nulli* (inquit) *deinceps laïcorum liceat ad Eccleſiaſticos ordines, prætermiſſo Canonum præfixo tempore, aut per ſacra regalia, aut per conſenſionem cleri, vel plebis, vel per electionem aſſenſionemque Pontificum, ad ſummum ſacerdotium aſpirare, ac provehi: ſed cùm per Canonum conſcripta tempora, Eccleſiaſticos per ordinem ſpeciali opere deſudando, probata vita adminiculo comitante, conſcenderit gradus, ad ſummum ſacerdotium, ſi dignitati vita reſponderit, auctore Domino provehatur.* Concilium Toletanum ſub Gundemaro in honorem Eccleſiæ Toletanæ. *Ne quis ultra* (inquit) *comprovincialium ſacerdotum inani ac perverſa contentione obnitatur hujus ſacroſanctæ Eccleſiæ Toletanæ Primatum contemnere, pervicaci ſchiſmatum ſtudio ad ſummos ſacerdotalium infularum ordines, remotâ hujus ſedis poteſtate, à nobis quempiam, ſicut hactenus factum eſt, provehere.* Concilium Toletanum VI. in principio: *Convenientibus nobis Hiſpaniarum, Galliæq́; Pontificibus ſummis.* Concilium Hiſpalenſe II. [o] cùm de multis ageret quæ Epiſcopis ſolùm licebant, non autem presbyteris, vel chorepiſcopis, hæc addidit: *Quia Pontificatûs apicem non habent, quem ſolis deberi Epiſcopis auctoritate Canonum præcipitur; ut per hoc & diſcretio graduum, & dignitatis faſtigium ſummi Pontificis demonſtretur.* Concilium Toletanum IX. [p] ſummos etiam ſacerdotes Epiſcopos nuncupat. Si ſanctos Patres adeamus, occurrent multi. Ambroſius [q] agens de baptiſmo & de lotione pedum baptizandorum, ſic inquit: *Aſcendiſti de fonte. quid ſecutum eſt? audiſti lectionem, ſuccinctus eſt ſummus ſacerdos. Licèt enim & presbyteri fecerint, tamen exordium miniſterii à ſummo eſt ſacerdote. Succinctus, inquam, ſummus ſacerdos pedes tibi lavit.* Et in Epiſtola ad Theodoſium Imper. cùm loqueretur de Valentiniano Auguſto jam mortuo, qui derelictis Eccleſiæ Galliarum Epiſcopis ab eo ſacramento baptiſmatis tingi voluit, ſic ait [r]: *Quin etiam illis ipſis publici doloris diebus cùm ſanctos & ſummos ſacerdotes Domini intra Gallias haberet, ut à me tamen ſacramentis baptiſmatis initiaretur, reſcribendum arbitratus eſt.* Divus etiam Hieronymus [s] cum de Epiſcopis & eorum auctoritate in baptiſmo & Confirmatione diſſereret, *Eccleſia* (ait) *ſalus in ſummi Sacerdotis dignitate pendet: cui ſi non exſors quædam & ab omnibus eminens poteſtas, tot in Eccleſiis efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes.* D. Iſidorus [t] cùm de Epiſcopis multa doceret, *Pontifex* (inquit) *princeps ſacerdotum eſt, quaſi via ſequentium; ipſe & ſummus ſacerdos, ipſe & Pontifex Maximus nuncupatur. Ipſe enim efficit ſacerdotes atque levitas, ipſe omnes ordines Eccleſiaſticos diſponit, ipſe quid unuſquiſque facere debeat, oſtendit.* Hidilbertus [u] Epiſcopus Cænomanenſis eodem nomine vocat Epiſcopos, & Alcui-

nus

f Tertullian. lib. de baptiſmo c. 17.

g Zoſimus Papa in Epiſtola I. ad Heſychium c. 3. Innocentius Papa I. in Epiſtola XII.

h Innoc. I. in Epiſtola ad Aurelium Epiſcopum Carthag. Refertur à Grat. in c. miſerum. 61. diſtinct.

i D. Leo PP. I. in Epiſt. LXXXIV. ad Anaſtaſium c. 5

k Conc. Taurin. cap. 1.

l Conc. Agathen. II. cap. 35.

m Concil. apud ſanctum Medardum apud Grat. in c. legum 4. 1.

n Conc. Aquiſgran. ſub Ludovico Pio, de ſcientia & doctrina Epiſcoporum c. 2. Concil. Aurelianenſ. I. ſub Clodoveo.

o Concil. Hiſpalenſe an. 7.

p Concil. Tolet. IX. Can. 6.

q Ambr. lib. 1. de Sacram.

r Idem Epiſt. ad Theodoſ. Imp

s D. Hieron. in dial. adverſ. Luciferian.

t D. Iſidor. lib. 7. etymolog. Can. XII.

u Hidilbert. Epiſcopus Cenoman. Epiſt. LXXXI

Digitized by Google

nus [x] *de divinis officiis*, & Gratianus [y] ſummos ſacerdotes pro Epiſcopis uſurpavit. Hoc autem nomen, ſicut nomen *Papæ*, quod omnibus etiam Epiſcopis olim tribuebatur, ſoli tibi Pontifici Romano, quòd in omnes Chriſtiani orbis Epiſcopos ſupremam Pontificii habeas juriſdictionem, diuturno jam juſtiſſimoque Eccleſiæ uſu reſervatum eſt: etſi de nomine *Papæ* ſciam quod ſcripſit Onuphrius [z], poſt Photium videlicet Patriarcham Conſtantinopolitanum, conventum eſſe inter Romanum & Conſtantinopolitanum, ut ſolus Romanus Pontifex nomen *Papæ*, quod omnium vocabulorum Epiſcopalium excellentius eſſe ſtatutum eſt, retineret; cùm anteà omnibus Epiſcopis eſſet commune. De nomine autem, *Summus Pontifex*, id factum aut conventum non legimus: antiquâ tamen conſuetudine, quæ pro lege ſuſcipienda & obſervanda eſt, ſolis Romanis Pontificibus meritò tribui receptum videmus.

x Amal. de divinis offic. c. de ſingul. eſtib.
y Grat. c. Presbyterorum §. ſed hoc intelligendum. 56 diſt.
z Onuphrius ad Platinam in vita Bonifacii III.

Illud quoque obſervâſſe conſentaneum cenſeo, monachos olim & monaſteria, niſi quæ ſpeciali Romanæ tuæ ſedis privilegiis eximebantur, in poteſtate fuiſſe Epiſcoporum. Concilium Chalcedonenſe [a]. *Quidam monachorum* (ait) *habitu utentes indifferenter per civitates incedunt, necnon & monaſteria, & ſeipſos præſumptione propria commendant. Placuit igitur, neminem aut ædificare, aut conſtruere monaſteria, aut oratorii domum, ſine conſcientia ipſius civitatis Epiſcopi.* Item Can. VIII. *Clerici in parochiis, monaſteriis, aut martyriis conſtituti, ſub poteſtate ſint ejus, qui in ea civitate eſt Epiſcopus, ſecundùm traditionem ſanctorum Patrum, neque per præſumptionem recedant à ſuo Epiſcopo. Eos verò qui auſi fuerint reſcindere hujuſmodi inſtitutionem quocumque modo, vel ſi noluerint ſubjacere proprio Epiſcopo; ſi quidem fuerint Clerici, ſecundùm perſonarum ordinationem ſubjaceant condemnationibus Canonum: ſi verò laïci, vel monachi fuerint, communione priventur. Item clerici qui pauperum diſpoſitioni, vel monaſteriorum, vel martyriorum præſunt, ſub poteſtate ſingularum civitatum Epiſcoporum ſecundùm Canonum traditionem perdurent, ne per ſuam temeritatem Epiſcopi ſui moderationem declinent. Qui autem hujuſmodi diſpoſitionem quolibet modo ſubvertere auſi fuerint, & Epiſcopo ſuo non obedierint, ſi quidem Clerici fuerint, canonicæ damnationi ſubjaceant: ſi autem monachi vel laïci ſunt, à communione ſuſpendantur.* Aurelianenſe Concilium [b]: *Abbates pro humilitate religionis, in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant; & ſi quid extra regulam fecerint, ab Epiſcopis corrigantur. Qui ſemel in anno in loco ubi Epiſcopus elegerit, accepta vocatione conveniant. Monachi autem Abbatibus omni obedientia & devotione ſubjaceant. Quod ſi quis per contumaciam extiterit indevotus, aut per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquid habere præſumpſerit, omnia quæ acquiſierit, ab Abbatibus auferantur, ſecundùm regulam monaſterio profuturam. Ipſi autem qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Epiſcopi tanquam fugaces ſub cuſtodia revocentur, & reum ſe ille Abbas futurum eſſe cognoſcat, qui in hujuſmodi perſonas non regulariter animadvertat, vel qui monachum ſuſceperit alienum*, Concilium [c] apud palatium Vernis: *Ut unuſquiſque* (ait) *Epiſcoporum poteſtatem habeat in ſua parochia tam de Clericis, quàm de regularibus, vel ſæcularibus, ad corrigendum & emendandum ſecundùm ordinem canonicum ſpiritualem, ut ſic vivant, qualiter Deo placere poſſint.* Et Can. V. *Ut monaſteria tam virorum, quàm puellarum, ſecundùm ordinem regulariter vivant: & ſi hoc facere contempſerint, Epiſcopus in cujus parochia eſſe videntur, hoc emendare debeat. Quod ſi non potuerit hoc emendare, illi quem Metropolitanum conſtituimus, hæc innoteſcat, & ipſe hoc emendari faciat.* Quare monachus nullus effici poterat, niſi impetratâ priùs ab Epiſcopo facultate, decreto Concilii Nicæni [d]. *Si quis laïcus* (inquit) *fieri monachus voluerit, ſine licentia Epiſcopi, qui illius monaſterii poteſtatem habeat, movendus eſt ille ſtatu ſuo, in quo eſt, & non eſt recipiendus in religione. Hoc autem iccircò ſtatuimus, ne ullus cauſſam habeat relinquendi uxorem, aut filios, aut matrẽ, aut ſimiles qui auxilio ejus opus habent.* Quare quemadmodum recipi non poterat ſine conſenſu Epiſcopi, ſic nec de monaſterio ejici ſine ejuſdem Epiſcopi conſultatione, aut ejus vicarii, decreto Concilii Meldenſis [e]. Quod adeò ſtrictè obſervabatur, ut ſine commendatitiis Epiſtolis Epiſcopi vagandi licentiam non haberent. Concilium Agathenſe [f], *Clericis* (ait) *ſine commendatitiis Epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat divagandi. In monachis quoque præſentis ſententiæ forma ſervetur. Quos ſi verborum increpatio non emendaverit, etiam verberibus ſtatuimus coërceri.* Arnulphus [g] Lexovienſis Epiſcopus Abbatem Grullemenſem coarguit in Epiſtola ad eundem, quòd ſine ſui Epiſcopi licentia aliquot menſes abſens fuerit à monaſterio, eique præcipit in virtute obedientiæ (ſic loquitur) ut intra Kalendas Auguſti ad monaſterium reverteretur: cui præcepto cùm non obtemperâſſet, aliâ Epiſtolâ ad eundem jubet iterum, ut remota omni occaſione, intra viginti dies redeat; alioquin ex ea die, & officio altaris, & omnium Eccleſiarum introitu ſuſpendit: quod Concilio Aurelianenſi III. [h] decretum eſt: *Abbates qui Epiſcoporum præcepta deſpiciunt, ad communionem nec penitus admittantur, niſi contumaciam humilitate ſuſcepta, deponant.* Præpoſitos monialium (quos nunc *Vicarios* vocant) non ab Abbatibus, ſed ab Epiſcopis eligi, Concilio [i] Carthaginenſi IV. cautum eſt. Hujus autem Epiſcopalis obedientiæ jugum tempore Innocentii durâſſe, ex ejuſdem Innocentii [k] decretali Epiſtola perſpicuè apparet: & ex eodem Concilio Lateranenſi. Cum enim Apoſtolica auctoritate viſitatores creari juberet, ut ejus vice monaſteria monachorum & monialium viſitarent, ſtatim hæc ſubjungit: *Porrò Diœceſani Epiſcopi monaſteria ſibi ſubjecta ita ſtudeant reformari, ut cùm ad ea prædicti viſitatores acceſſerint, plus in illis inveniant, quod commendatione, quàm quod correctione ſit dignum; attentiſſimè præcaventes, ne per eos dicta monaſteria indebitis oneribus aggraventur: Quia ſic volumus ſuperiorum jura ſervari, ut inferiorum nolimus injurias ſuſtinere.* Cùm ergo Epiſcopi, ſummi Pontifices, & ſummi Sacerdotes vocarentur, & monaſteria Innocentii tempore ſub Epiſcoporum eſſent poteſtate, non incommodè (ut opinor) intelligendum conſequitur quod hic ab Innocentio dicitur, ſummum Pontificem, ideſt Epiſcopum, non poſſe licentiam indulgere monacho, ut contra votum caſtitatis faceret, vel paupertatis.

a Concil. Chalced. Canone IV. apud Grat. cap. quidam 18. q. 2.
b Conc. Aurelian. Can. 21. apud Gratian. c. Abbates 18 q. 2.
c Concil. apud Palatium Vernis. Can. III.
d Concil. Nicæni Can. XIV. apud Alphonſum Piſanum lib. 3. de actis Concil. Nicæn.
e Concil. Melden. Can. XIX.
f Concil. Agathen. Can. XVIII.
g Arnulph. Epiſc. Lexovienſ. in epiſt. ad Abb. Grullemenſem, quæ refertur fol. 97.
h Conc. Aurel. III. Can. XXII.
i Concil. Carthag. IV. Can. 97. apud Gratian. c. qui religioſi 18. q. 2.
k Innoc. cap. cùm dilectus de religioſ. dom. & Concil. Later. Can. 12.

Hoc

Hoc autem ideo Epiſcopis non licere dixit, nedum Abbatibus, ſumpto argumento à majori (ut vocant) ad minus; quia Abbates quoſdam tunc adeò elatos fuiſſe conſtat, ut quæ Epiſcopalis erant juriſdictionis, ſibi non vererentur uſurpare. Quod querelis Epiſcoporum de omnibus mundi partibus ſibi perlatum (ſic loquitur) idem Innocentius III. affirmat in Concilio Lateranenſi [l]. *Accedentibus* (inquit) *ad nos de diverſis mundi partibus Epiſcoporum querelis, intelleximus, graves & grandes quorundam Abbatum exceſſibus, qui ſuis finibus non contenti, manus ad ea quæ ſunt Epiſcopalis dignitatis extendunt; de cauſſis matrimonialibus cognoſcendo, injungendo publicas pœnitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas, & ſimilia præſumendo: unde contingit interdum, quòd vileſcat Epiſcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur his & Epiſcoporum dignitati, & Abbatum providere ſaluti, præſenti decreto firmiter prohibemus, ne quis Abbatum ad talia ſe præſumat extendere, ſi proprium voluerit periculum evitare; niſi fortè quiſquam eorum ex ſpeciali conceſſione, vel alia legitima cauſſa ſuper hujuſmodi valeat ſe tueri.* Quæ etiam antiquorum Epiſcoporum querela fuit, ut Paſchalis II. [m] ſcribit ad Victorem Bononienſem Epiſcopum. Ut convinceret ergo fortiori argumento Innocentius Abbatem Sublacenſem, in cujus vitam & mores ipſe paullò antea præſens inquiſierat, ut conſtat ex principio Epiſtolæ: *Cùm ad monaſterium Sublacenſe perſonaliter veniſſemus*, & infrà. Et ad quem Epiſtola miſſa eſt, tacitè docet, quòd quamvis ille auctoritatem haberet Pontificis, ſeu Epiſcopi (ut tunc Abbates quidam prætendebant) non poterat tamen licentiam indulgere monacho, ut contra votum paupertatis faceret, ſicut nec contra caſtitatis, cùm hoc ſedi tuæ Apoſtolicæ reſervatum, potuiſſet debuiſſetque agnoſcere.

[l] *Concil. Laterani Can. 60. & in Ex- ceſſ. Prælat. c. accedentibus 2.*

[m] *Paſchalis II. in cap. Pervenit. 16. q. 1.*

Quòd ſi ea verba ſic alius interpretetur, ut dicat Innocentium PP. ſolùm decreviſſe, Abbatem Sublacenſem, quinimmo & Pontifices Maximos non poſſe proprietatem bonorum cum paupertate & rerum abdicatione, continentiam cum matrimonii uſu in ipſis monachis unà & ſimul conjungere, tanquam ſommè inter ſe pugnantia, rem ſanè dixerit Epiſtolæ non repugnantem: quia Abbatem Sublacenſem nimis ſuis monachis indulſiſſe in habenda proprietate bonorum, ex ipſius Innocentii ad eum Epiſtola colligitur. Quod emendari in poſterum Innocentius voluit, non tamen negavit, poſſe Romanum Pontificem indulgere, ut abdicatis monachatûs regulis, matrimonio & proprietate bonorum poſſit quis uti & frui: ut ipſum & alios neceſſariâ obortâ cauſâ, conceſſiſſe ſæpius, variis antiquorum annalium monumentis compertum habemus. Et ut externa omittamus, domeſticum ſe nobis offert & illuſtre ad omnem poſteritatem Ranimiri II. [n] Aragonum Regis exemplum, quem ab ineunte ætate in ſanctiſſimi Benedicti familia educatum, in Tomarienſi illuſtri ejus cœnobio inſtitutum voti publici religione adſtrictum, ſacro presbyterii ordine inſignitum, & per omnes honorum gradus ad Abbatiæ S. Facundi dignitatem primùm, ad Burgenſis deinde Epiſcopatus, poſt ad Pampilonenſis, ac tandem Rotenſis, ſeu Balbaſtrenſis culmen evectum, Alphonſo fratre ſine liberis defuncto, regni optimates ſumma comitiorum conſenſione Reipublicæ gubernaculis præfecerunt, certiſſimè perſuaſi, eum non magis debita regni ſucceſſione, quàm ornamentis clariſſimarum virtutum (quas ex Benedictinæ familiæ ſchola hauſerat) nobiliſſimum, civium ſalutem, regni tranquillitatem, religionis fideique ſplendorem ſingulari ſua prudentia & ſanctitate conſervaturum. Cumque tantæ felicitatis hæredes exoptâſſet, ab Innocentio II. vel (ut perhibent alii) ab Anacleto II. impetrârunt, ut Agneten, vel Matildem, ſive Urracam, Aquitaniæ Ducis & Pictonum Comitis filiam, optimam & lectiſſimam fœminam ſibi uxorem adjungeret: ex qua cùm Petronillam filiam unicam ſuſtuliſſet, ſuſceptæ adminiſtrationis gubernacula Chriſtiani otii cupidiſſimus depoſuit. Ne tamen publica commoda privata tranquillitas detereret, ſingulari ipſe ſapientia, totius regni conſenſo clavum Reip. Berengario Comiti Barcinonenſi, pacto Petronillæ ſponſo tradidit, & dum purpuram pro atra attritaque veſte, Regiæ amplitudinem pro anguſta cellula, majeſtatem imperii pro ſtrictiſſima obedientia commutâſſet, clarior multò feliciorque depoſito regno, quàm Berengarius evaſit ſuſcepto. Hæc Benedictinorum monachorum prudentia, hæc integritas, hæc probitas, & vitæ ſanctitas quos Regios & Pontificios honores fugientes illos ſponte honores ipſi, Dei potiùs quàm hominum providentiâ conſequuti ſunt. In Concilio enim Jaccenſi Epiſcoporum omnium decreto ſancitum eſt, ut Aragonienſes Epiſcopi ex hujus ſacræ ſolùm religionis alumnis, & ex cœnobio S. Joannis de Pinna ejuſdem inſtituti eligerentur; cui cum Ranimirus Rex I. & aſſentiretur, & ſubſcriberet, ad finem hæc addidit: *Quicumque futurorum Regum ſucceſſorum noſtrorum tranſgredientes & deviantes ab hoc regali ſimul & Pontificali decreto, temptaverint diſſolvere hanc ſcripturam, in præſenti ſæculo omnipotens Deus, qui eſt juſtus judex & Regum Rex, diſſolvat & dividat regalem honorem & potentiam regni eorum, detque illud ſe diligentibus & timentibus, & noſtra decreta ſervantibus: & in future ſeparati conſortio omnium Chriſtianorum, interpellante pro eis beato Joanne Baptiſta, cum omnibus Sanctis, participentur in ſocietate cum Dathan & Abiron & Juda traditore in inferno inferiori, luentes pœnas perpetui incendii ſine fine per æterna ſæcula. Amen. Data eſt ſententia VII. Kalend. Julii. Erâ. ∞ LXII.*

[n] *Hieron. Blanca in Comm. rerum Aragonenſium in vita Ranimiri II.*

In CC. MS. Cœnobii S. Jo. de Pinna interrum extat Concilium, & refertur ab Hieronymo Blanca in vita Ranimiri II.

COMMENTARII NOVI.

PONTIFICEM poſſe in voto ſolenni caſtitatis diſpenſare, & plerumque diſpenſâſſe, docuerunt Thomas Sanchez lib. 8. *de Matrim.* diſp. 8. num. 6. & in *Præcept. Decalog.* lib. 5. cap. 2. nu. 9. Baſil. *de Matrim.* lib. 7. cap. 10. & qu. 3. Schol. cap. 9. plures coongeſſit à Barboſa *De poteſtate Epiſc.* 1. par. alleg. 15. num. 23. Tranſmiera *de Polygam.* lib. 2. cap. 17. num. 29. Acuña in cap. *De illa.* 4. 32. diſt.

Digitized by Google

32.diſt. Le-maiſtre lib.4.*de Monach*.c.3.Turrianus lib.2.*De bonis monaſt.* Spencæus lib.5.*De voto Contin.* cap.5.Azor.tom.1.*Inſtit*.lib.12.c.6.& 7.Diana p.8.tract.3.reſol.100.Fragoſſo *De regim.Chriſt.reipub.* p.2.lib.1. diſp. 1. §.6. Leo Pinellus ad tit. *Qui filii ſint legit.* num.345. Scortia in *Select. Epiſt.* 158. theſ.398. licèt contrariũ docuerint Theologi Scholaſtici : & noviſſimè defendit Bivar. *De veteri Monach.* lib.2. cap.6. oum. 11. qui meras fabellas eſſe hiſtorias de Conſtantia, Ramirio, & Nicolao, cum quibus diſpensâſſe Pontifex fertur, probare intendit, & verè ut magnus hiſtoricus ſuadet. Moventur ipſi auctoritate textûs in d. cap. *Cùm ad monaſterium, De ſtatu monach.* in illis verbis : *Nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere.* Sed omiſſa interpretatione Mendozæ in præſenti, quam refellit Baſilius *de Matrim.* d.cap.10. num.3. dicendum eſt cum communi ioterpretum ſchola prædicta verba eſſe accipienda in ſenſu compoſito, ideſt, cum monacho manente monacho non poſſe Pontificem diſpenſare, ut ſimul contrahat matrimonium ; in ſenſu verò diviſo, ideſt, extrahendo monachum à Religione, rectè poſſe Pontificem diſpenſare, ut matrimonium contrahat : ita acceperunt ea verba Ionocentius, & Abbas ibi num. 23. Covar. in cap.2. *De teſtam.* num.18. Medina *de Continentia* cap.32. & 33. plures relati à Barboſa dicto nom. 23. Baſil. d.cap. [illegible] oom. 9. Etiam expendit Bivar. pro contraria ſenteotia Pootificem facere non poſſe ot calix ſemel conſecratus, oon maneat in perpetuum conſecratus, igitur nec in virgine id facere valet. Sed certè hæc ratio, quam potiſſimam judicârunt aſſertores contrariæ, parum urget : nam vel ſermo eſt de cooſecratione, quæ fit per votum, & hæc non impedit diſpenſationem : quia etiam reperitur in voto ſimplici, vel de ipſa conſecratione virginis, in qua conſiſtit ſolennitas Eccleſiæ, & hæc non impedit diſpenſationem, quia provenit à jure poſitivo : & certè ſi hæc ratio totum probaret, evinceret oeque Deum poſſe diſpenſare cum virginibus cooſecratis ; quia facere oequit, ut quæ ſemel conſecrata fuit, conſecrata non fuerit, cùm Deus poſſit remittere obligationem promiſſionis ſibi factæ, quod & Pontifex facere valet, ut circa votum ſimplex nemo negavit. Unde ſicut fracto calice, & ejus forma mutata, poteſt materia in uſus profanos converti, ita & virgo conſecrata ejus forma ex diſpenſatione Pontificis poteſt ad nuptias tranſire. Tandem auctores contrariæ ſententiæ deducunt admiſsâ communi ſententia facilè fieri poſſe, ut quis vivente prima uxore, cujus matrimonium ratum tantùm diſſolutum fuerat per profeſſionem, ſecundò nubat alteri, Pontifice in votis religionis cum illo diſpenſante. Hoc argumento uſi ſunt veteres ſcholaſtici, qui ſentiebant Pontificem non poſſe diſpenſare io voto ſolenni continentiæ. At oon ſolùm ii, qui aſſerebant Pontificem diſpenſare poſſe in voto ſoleoni continentiæ, hoc argumentum ridiculum judicârunt, ſed & ipſi qui objecerunt, ingenuè fatentur nullius eſſe momenti. Id ultimum conſtat ex Capreolo in 4. diſt. 38. q.unic. in ſulutione argumentorum Paludani contra ſecundam concluſiooem, & Deça Hiſpalenſi eâd. diſtin. q.unic. Illud verò prius, ſcilicet, qui ſentiebant Pontificem diſpenſare poſſe, nullius momenti judicâſſe argumentum illod, conſtat ex Paludano in 4. eâd. diſt.q.4.art.4. in fine, qui cùm id argumentum ſibi objeciſſet, hæc reſpondit: *Sed ad hoc ipſimet reſpondent, & bene: quia ſicut non eſt inconveniens poſt matrimonium conſummatum alterum mori, & ſic matrimonium ſolvi, & nihilominus ſi mortuus ſuſcitaretur, poſſet contrahere cum alia prima vivente; ſic non eſt inconveniens, quod poſt matrimonium initiatum, & per ingreſſum religionis, & per mortem ſpiritualem ſolutum, ſi religioſus per diſpenſationem ſuſcitetur ad vitam civilem, quod contrahat cum alia, prima vivente, nec propter hoc habet plures uxores, ſed unam tantùm, quia cum prima fuit ſolutum matrimonium.* Richard. in 4. diſt.38.art.9.qu.1.in ſolut.ad 6.Durandus ibid.q.2. in ſolut.ad 1.nom.9. Eodem modo reſpondent, & ex recentioribus eaodem ſibi difficultatem objicit P.Azor.tom.1.*Inſtit.moral.* lib. 12. cap. 7. cùm de eadem re diſputaret quæſt. 1. object. 2. & eodem modo reſpondit, & Leſſius lib.2. cap.40. dub. 19. ad 4. GONZALEZ.

C A N O N X I V.

De virginibus ſæcularibus ſi mœchatæ fuerint.

Virgines quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem qui eas violaverint, acceperint & invenerint maritos, eo quòd ſolas nuptias violaverint, poſt * unius anni pœnitentiam reconciliari debebunt : vel ſi alios cognoverint viros, eo quòd mœchatæ ſint, placuit, per quinquennii tempora actâ legitimâ pœnitentiâ, admitti eas ad communionem.

Annum ſine pœnitentia.

RHA-

Digitized by Google

RHABANUS Maurus in ſuo *Pœnitentium* lib.cap.4. totidem verbis Canonem refert. Burchardus verò lib.9.*Decretorum* cap.14. paullò diverſis: quintum hujus Concilii eſſe aſſerens, cùm ſit decimus quartus. *Virgines* (ait) *quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem qui eas violaverint, maritos acceperint; eo quòd ſolas nuptias violaverint, poſt pœnitentiam unius anni reconcilientur. Si alios cognoverint viros, eo quòd mœchatæ ſunt, quinquennio pœniteant, & ſic ad communionem accedant.* Ivo p.8.cap.152. iiſdem verbis. quæ lectio ut verior communi, magis placet.

CAPUT TRICESIMUM PRIMUM.

Quæ illi fœminæ pœnitentia imponenda quæ poſt ſtuprum, vel nupſit, vel non nupſit.

SAPIENTIS eſſe, non tantùm præſentibus malis mederi, ſed & providere futuris, Leo & Anthemius o docent. Et hinc legiſlatores magis ſunt ſoliciti, ut peccantes emendentur in poſterum, quàm ut ob commiſſa puniantur. Ne virgines ergo ſemel lapſæ, caſtitatis & pudicitiæ laxatis frænis, in deteriora (ut fieri ſolet) laberentur, placuit Hiſpanis Patribus, ut tam ipſæ, quàm earum ſolicitatores & corruptores, damna quæ ſtupro intulerant & fornicatione, caſtitate & pudicitia conjugali, inito matrimonio, poſt pœnitentiam unius anni reſarcirent. Simile eſt quod iidem Patres p inferiùs ſtatuerunt: nam quod hîc in virgines, illic in viduas decreverunt, pari vel eâdem prorſus caſtitatis & pudicitiæ conſideratione. *Si qua vidua fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennii tempus, actâ legitimâ pœnitentiâ, placuit eam communioni reconciliari; ſi alium duxerit relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Vel ſi fuerit ille fidelis quem acceperit, non accipiat, niſi poſt decem annos actâ legitimâ pœnitentiâ; niſi infirmitas coëgerit velocius dare communionem.* Non eſt etiam diſſimile, quod iidem q ſtatuerunt: nam tametſi mœchiæ crimen perpetua excommunicatione puniendum decreviſſent; ſi tamen adoleſcentes matrimonium contraherent, remitti aut leniri pœnam voluerunt, ut eos à turpitudine vitæ ad honeſtatem conjugii revocarent.

o *Leo & Anthemius in novella de bonis vacantib. tit. 3. apud Petrum Pithœum.*

p *Illiberitani PP. infra Can.72.*

q *Iidem Can.31.*

Eo quòd ſolas nuptias violaverint.

VIRGINES quæ ſtupro conſentiunt, quia ſolùm jus nuptiarum violant, ſi cum iiſdem matrimonium celebrent, pœnitentiâ unius anni ſolùm caſtigandæ ſunt: ideo autem nuptias ſolas violaſſe dicuntur, quòd in peccatum carnis prolapſæ fuerint antequam jus nuptiarum perfeciſſent. Solùm enim nuptiis initis concubitum licere, & ipsâ naturâ, & multis Eccleſiæ conſtitutionibus cavetur.

COMMENTARII NOVI.

SOLAS *nuptias*.] Quia virginitatem Deo non voverant.

Sine pœnitentia.] Non hoc ita accipiendum, quaſi velint eas abſque ſacramento pœnitentiæ abſolvendas eſſe, aut ſtatuant hnjuſmodi peccatum non eſſe aliquâ pœna coërcendum, vel denique eis non eſſe dolendum de ſtupro: ſed pœnitentia hoc loco intelliguntur pœnæ & ærumnæ, quæ in gradibus pœnitentiæ palam & publicè caperentur; quæ cùm pudorem aliquem ſigillarent, non erant hujuſmodi virgioibus infligendæ. Quid autem ſit: *poſt annum ſine pœnitentia reconciliari*, quodve genus pœnarum; ex hoc Canone, & ex viceſimo primo colligitur. Levia quædam crimina hac pœnâ multabantur, quæ in eo verſaretur, ut ab Euchariſtia arcerentur, neque oblationes offerre, aut eis participare permitterentur. Mihique perſuaſum eſt eos, qui levi illa animadverſione caſtigabantur, non aliter orâſſe, aut ſtetiſſe in Eccleſia, neque aliter habitos, qoàm ſubſiſtentes, & omnibus rebus divinis & humanis participâſſe cum cæteris fidelibus, præter quàm Euchariſtiæ.

Cæterùm verbum illud *reconciliari*, referri & revocari prorſus debet ad illam maximam recociliationem, ſacramentorum ſcilicet & altaris; non autem ad illam minimam quâ abſolvebantur, & jure ſocietatis Chriſtianæ donabantur. Nam cùm eſſent orationis participes, abſoluti à peccatis cenſebantur, & minimâ illâ reconciliatione non indigebant. ALBASPINEUS.

In proximo Canone actum fuit de virginibus Dei: io hoc autem agitur de virginibus hominum, quæ virginitatem amiſerunt citra conjugium; & cùm nullo caſtitatis voto obſtrictæ eſſent, ſolas nuptias violârunt, ideſt ſimplex virginitatis ſigillum citra voti injuriam reſerârunt. quæ violatio nec facit

cit conjugium, nec eſt principiom conjugii. D. Baſilios ad Amphiloch. cap. 6. *Fornicatio non eſt matrimonium, nec initium matrimonii*. Unde cùm ſimiles virgines non leve peccatum admittant, D. Baſilio ubi ſuprà cap. 40. niſi pœnitentiâ peractâ ad communionem non recipiuntur, etiam ſi illos, qui eas violârunt, accipiant in maritos. D. Baſilios ubi ſuprà: *Puella, quæ præter patris ſententiam fornicatores ſequutæ ſunt, reconciliatis parentibus videtur rei remedium accipere, ſed non protinus ad communionem reſtituantur, ſed triennio puniantur*. Notavit Balſam. in Schol. ejus Can. GONZALEZ.

Poſt annum ſine pœnitentia reconciliari debebunt.

CAPUT TRICESIMUM SECUNDUM.

Pœnitentes reconciliari debuiſſe, nec potuiſſe connubiis copulari. Explicatus Canon XII. Concilii Romani ſub Sylveſtro.

UT difficile eſt emundari poſſe qui ſordidus non eſt, & abſolvi qui non peccavit, ſic & reconciliari qui in pœnitentiæ ſtatu non fuit. Reconciliabantur olim pœnitentes, cùm ſemel expulſi, vel ad Eccleſiæ, vel ad ſacramentorum & fidelium communionem reſtituebantur. Quare vulgatam hujus Canonis lectionem *ſine pœnitentia* non probo; ſed eam quam retinent Burchardus & Ivo: *Poſt pœnitentiam unius anni reconcilientur*. Unius enim anni pœnitentiâ ſtupri admiſſi ſordes eluebantur, matrimonio tamen com eo qui ſtuprum iotulerat, jam contracto. Hoc autem anno, ſi matrimonium jam ritè, ut vocant, & rectè non celebrâſſent & conſummâſſent, nec celebrare nec conſummare denuò poterant, obſtante pœnitentiæ lege. Pœnitentibus enim matrimonium interdictum Nicolaus Papa [r] ad Rodulphum Bituricenſem Archiepiſcopum docet, Concilium Toletanum VI. [s] & Arelatenſe II. [t] Ut hinc intelligamus Canonem XII. Concilii Romani ſub Sylveſtro, quem feciſſe negotium etiam doctis aliqoaodo ſcio, dum ait: *Nemo enim det pœnitentiam, niſi quadraginta annorum petenti: baptiſmum enim omnibus date*. Non enim agit Concilium de pœnitentia, ut Eccleſiæ eſt ſacramentum, ſed de publica pœoiteotia, ut pœna erat ad correctionem delictorum publicorum, & exemplum fidelium, ab Eccleſia inſtituta. Eâ enim afficiendos homioes, niſi quadraginta eſſent annorum, prohibet; ne juveoes à concubitu ductarum vel ducendarum uxorum (ut pœnitentiæ lex poſtulabat) prohibiti, laberentur in deteriora. Eò reſpexit Concilium Aurelianenſe III. [u] dum juvenibus pœnitentiam dandam inhibuit. De publica enim id intelligendom eſt, quæ non ſolùm perſonis liberis & conjugii lege ſolutis, ſed & matrimonio conjunctis interdicta erat ob continentiæ legem, ſi jam provectioris non eſſent ætatis: ne à carnalibus deſideriis deliciiſque diſtracti, aliis forſan gravioribus implicarentur, ut in eodem Concilio Aurelianenſi [x] conſtitutum eſt.

r *Nicolaus PP. in ep. ad Rodulphum Bituricen. Grat. in c. interfectores 33. quæſt. 2.*
s *Concil. Tolet. VI Can. 8.*
t *Conc. Arelat. II. Can. 21.*
Explicatur Conc. Romani ſub Sylveſtro Can. 12.
u *Conc. Aurel. III Can. 3. c. 19.*
x *Ibid. d. Can. 19.*

COMMENTARII NOVI.

SICUT pœnitentia ſolennis non poterat injungi conjugatis, niſi ex mutuo conſenſu, cap. fin. 33. q. 4. Concil. Arelat. III. Can. IV. *De pœnitentium conceſſione, ut ne quis benedictionem pœnitentiæ juvenibus perſonis credere præſumat, certè conjugatis, niſi ex conſenſu partium, ætate jam plena eam dare non audeat*. Quia interim ſequeſtrato manſionis cubiculo caſtè vivere debebant. cap. *Latorem*. 15. 33. quæſt. 2. Concil. Tolet. VI. Canone VIII. *Redeat ad priſtinum conjugium, quouſque poſſit temporis diuturnitate adipiſci continentiæ ſtatum*. Wormac. Can. XXXVII. *Illi ſcilicet, qui pro quibuſcumque piaculis pœnitentiæ jugo fuerunt ſubmiſſi legitimè, nullatenus matrimonio ſeparentur, ne in fornicationis voragine demergantur, & dum ad alta ſublevari ſperant, corruant in cœno*. Vinculum tamen durabat, ut contra quorumdam Tripolitanorum errorem reſcripſit Leo P. in cap. *Audivimus*. 33. quæſt. 2. ubi verba illa: *Debemus relinquere copulam*, doctè, ut ſolet, interpretatur ſemper colendus præceptor meus, noſtræ Academiæ & patriæ decus, nunc Valentinæ Eccleſiæ Archipræſul D. Martinus Lopez de Hontiveros in tract. *De pœnitent*. art. 2. num. 14. in hunc modum: *Ideſt, vinculum; ut ego forſitan peculiariter interpretor. Nam copula conjugii in illo textu non concubitum ſignificat, ſed nexum, ut aliàs apud Ovidium*:

Copula detrahitur canibus.

Et apud Plautum in Epidico:

Quæritant me, in manibus geſtant copulas ſecū

Sic matrimonium copula *tum pro contractu dicitur. in* l. Si extraneus. ff. De condition. cauſ. dat. *&* matrimonio copulari *ſcriptum eſt pro illud inir abſque eo quòd intercedat coïtus. in cap. fin.* De frigidis & maleficiatis. *cap.* 1. *&* 2. De matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ. *Sicut* coire

coire in matrimonio *dicitur pro contrahere matrimonium, etiam citra coïtum*. *l.* In teſtamento. 51. *ff.* De condition. & demonſtrat. *Tiraquel. in l.* Si unquam, *verbo* Donatione largitus *num.* 224. C. De revocand. donat. *Et hunc fuiſſe illorum verborum ſenſum, manifeſtè conſtat ex verbis quæ Leo Pontifex in dicto c.* Audivimus 13. *ſubjungit ibi: Conjugium verò legitimum nulli orthodoxo pœnitentiam ſubſtinenti ſolvere licet. Quamobrem juvenibus ob ætatis fragilitatem non facilè ſolennem pœnitentiam eſſe imponendam ſtatuit Concil. Agathenſe relatum in cap.* Pœnitentes. 63. *propè finem* 50. *diſt. d. Concil. Aurelianen. III. cap.* 19. *Cujus rei argumentum eſſe poteſt textus in cap.* Si duo. 4. *in fin.* 35. *q.* 6. *Et quod Juriſconſultus ſcribit in l.* Si adulterium 38. §. Fratres, *&* §. In ſextum. *ff. ad leg. Jul.* De adulter.

Ita etiam durante pœnitentiæ tempore non poterant ſolenniter pœnitentes inire conjugium. Concil. Arelat. II. Can. XXI. Tolet. VI. Can. VII. Regiaticinium Can. VII. ubi ſtatuitur, filias corruptas in domo parentum, niſi peractâ publicâ pœnitentiâ, non poſſe nubere: eâ autem peractâ matrimonium permittebatur. cap. *Audivimus*. cap. *Si quis cum duob.* ſeqq. 33. q. 2. Concil. Tolet. IV. Canone LIV. Illuſtrat Baſil. *De impedim. matrim. in parvo*. pag. 529. Quinimmo etiam peractâ pœnitentiâ, niſi juvenes fuiſſent quibus ob periculum incontinentiæ concedebatur contrahendi facultas, alii celebrare nuptias nō valebant. c. *In adoleſcentia* 33. qu. 2. vel ſi non valebant caſtitatem ſervare. c. *Si quis cum duab.* 16. 33. q. 2. cæteris jus connubii poſt pœnitentiam nō dabatur, ut apertè liquet ex Ep. 92. Leonis I. c. 12. cujus fragmentum extat in d. cap. *In adoleſcentia*, ubi in finalibus Epiſt. verbis ait: *Nam ſecundùm veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam geſſit, quàm caſtitas perſeverans, & mentis & corporis*. Idque expreſsè antea docuerat Siricius Papa relatus in cap. *De his verò*. 12. ead. cauſa, & quæſt. ibi: *Qui actâ pœnitentiâ nova conjugia & inhibitos denuò appetivere concubitus*. Ex quibus juris fragmentis jam impedimentum hoc matrimonii agnoverunt Moraliſtæ, licèt alii ejus rationem petant ex gravitate ſceleris, ob quam injuncta fuit pœnitentia: alii verò ex ipſo pœnitentiæ actu. Sed quid impedit ex utraque ratione impedimentum hoc provenire?

Difficile tamen, & meritò, in hac parte videtur Concilium Toletanum relatum in cap. fin. 33. quæſt. 2. ubi cum prædicta Leonis Epiſtola referatur; eam PP. indiſtinctè accipiunt tam de viris, quàm de fœminis, ſtatuuntque, ut conjuge, qui legibus pœnitentiæ ſubjectus non erat, mortuo, priuſquam alter, qui eam ſubierat, non liceat ſuperſtiti ad ſecundas tranſire nuptias, niſi ſe continere non poſſit. qui Canon difficilis eſt. Tum quia cùm pœnitens ille juvenis eſſet conjugatus, ut patet ex eodem Canone, neutiquam indigebat indulgentiæ, ut etiam peractâ pœnitentiâ conjugium iniret; tum quia conſtitutio Leonis, quam complectuntur PP. non concedit indulgentiam iterum contrahendi pœnitenti conjugato, ſed ei qui tempore pœnitentiæ cœlebs erat. Agnoverunt has & alias difficultates ipſius Canonis gloſſa, & repetentes ibi: quorum ſolutionibus omiſſis, ita textum illum interpretatur noviter laudatus præceptor in hæc verba: *Quare ſuſpicor longè diverſam eſſe illius textus ſententiam & deciſionem, quam ut accipiatis brevi paraphraſi comprehendam. Loquitur itaque Concil. Tolet. de adoleſcente conjugato, qui ſolennem pœnitentiam accepit inſtante periculo mortis. Nam adoleſcentibus non facilè imponebatur talis pœnitentia, niſi fortè in periculo mortis, aut navigationis. cap.* Pœnitentes 63. *in fine,* 50. *diſt. præcipui eiſdem conjugatis propter abſtinentiam, quod oportebat ſervari à conjugali acceſſu non ſolùm tempore pœnitentiæ, ſed etiam poſt illam peractam. d. cap.* In adoleſcentia, *in final. verb.* Suprà. *num.* 15. *recenſitis. quâ peractâ pœnitentiâ conjugato illi propter periculum incontinentiæ permittit Toletana Synodus ad evitandum periculum redire ad priſtinum conjugium, quouſque temporis maturitate poſſit conſequi optatum ſtatum incontinentiæ: quod omne ſi non ſecundùm verba, ſaltim ſecundùm ſententiam Leonis I. fuit ſtatutum. & licèt illius ſummi Pontificis indulgentia loqueretur cum viris, eandem etiam ad fœminas extendendam cenſuerunt PP. Toletani arg. cap.* Si qua mulier. 31. *quæſt.* 1. *declarantes hoc quidem non eſſe generaliter & canonicè præceptum (ideſt non ſecundùm vigorem Canonum, cùm ex eorum cenſura impedimentum matrimonii ſolenniter pœnitentibus indiceretur) ſed pro humana fragilitate indultum, ideſt, per quandam indulgentiam conceſſam pœnitentibus incontinentiæ periculum habentibus, juxta textum ſic interpretandum in d. cap.* Latorem 15. *ea ſcilicet duntaxat habita ratione; ideſt, conſideratione, vel reſpectu, ut aliàs accipitur in l.* 1. §. Si poſt litem. *ff.* Si quadruplex pauperiem feciſſe. *Quòd ſi conjux, qui non fuerat deditus legibus pœnitentiæ deceſſiſſet priuſquam alter qui leges pœnitentiæ ſolennis ſubierat, redderetur ad continentiam, unde fuerat ingreſſus. Supponendum eſt enim pœnitentem illum peractâ pœnitentiâ rediiſſe ad primum conjugium, quouſque ætatis maturitate adveniente adipiſceretur ſtatum caſtitatis utrinſque conſenſu, ut ex principio textûs colligitur. Tunc ſuperſtiti non licebat denuò tranſire ad uxoris amplexus, ideſt, ad aliud matrimonium. Si autem conjux ille ſuperſtes, qui ſolennitatem pœnitentiæ expleverunt, non accepiſſet abſolutionem pœnitentis, ideſt, non fuiſſet ei à ſacerdote conceſſa facultas redeundi ad priſtinam conjugem, poſſit utique eâ mortuâ ducere aliam, ſi ſe continere non poterat, & ſi non fuerat cum illo in ſervanda continentia diſpenſatum, ſicuti contigit in caſu præcedenti. In concedenda autem licentia redeundi ad uxorem, expectabatur ſacerdotis, ideſt, Epiſcopi ordinatio; ut juxta quod ætatem aptam habere perſpexerit pœnitentiæ abſolutionis tribuat legem, ideſt facultatem ineundi matrimonium, vel præceptum non ineundi.* Hactenus magnus præceptor, qui numero ſequenti acutè expendit in confirmationem ſuperioris interpretationis text. in cap. *Si autem*. 6. quæſt. 2. his verbis: *Cæterùm hic non poſſum non adducere optimam, nec oppidò notam deciſionem Concil. Melden. cap.* 65. *relatam in cap.* Si autem. 10. 36. *quæſt.* 2. *quæ in confirmationem facit ſuperioris expoſitionis, & ex eadem facilius ipſa intelligetur: quippe loquitur ibi Synodus Meldenſis de raptoribus puellarum, qui nondum eaſdem canonicæ illius legis promulgatæ tempore in conjugio*

jugio duxerant, & ait ab eis ſeparandos: & publicè, ideſt, ſolenni pœnitentiæ ſubjiciendos; at peractâ pœnitentiâ, ſi ætas & continentia exegerit (ecce cauſſam indulgentiæ dandæ) legitimo, & utriuſque partis ex placito conjugio ſocientur. & ſubjungit (magni Leonis utendo verbis, de quibus in d.cap. Adoleſcentia. *& d.cap.fin.) in hoc non regulam conſtituere, ſed quod tolerabilius eſt æſtimare, ideſt, propter prædictas ætatis & continentiæ cauſſas à rigore canonicæ prohibitionis recedere. Denique ſtatuit, quod ſi unus ex conjugatis obierit (intellige poſtquam peractâ pœnitentiâ cœpiſſent cohabitare) & is qui pœnitentiam publicam egerit, ſuperſtes ſteterit, iterum conjugium inire non præſumat, niſi Epiſcopus (ecce quod de presbytero dicebatur in dicto cap. fin.) aliquam fortè providerit concedere indulgentiam, ut graviorem poſſit amovere offenſam: quæ omnia circa quintum effectum ſolennis pœnitentiæ aliter obſervabantur in publica pœnitentia, quæ non ſolenniter fiebat, nec prædictos operabatur effectus.* GONZALEZ.

Reconciliari debebunt.

Concil. Carthagin. IV. Can. 76. & 78. Arauſican. I. c. 3. Leo PP. I. epiſt. 89. Felix PP. III. ep. I. c. 4.

RECONCILIATIONEM pœnitentium (de quorum ſtatu, conditione, & legibus uberior tractatio in Conciliis Toletanis habenda eſt) per manus impoſitionem factam, & ſanctæ communionis, ſive Euchariſtiæ conceſſam perceptionem, à qua antea ſemoti erant, multi Canones probant. Antiquæ harum pœnitentiarum leges jam in uſu eſſe deſierunt: quædam tantùm veſtigia extant in punitione eorum delictorum, quæ ſanctiſſimo violatæ religionis ſenatui reſervata ſunt.

Vel ſi alios cognoverint viros, eo quòd mœchatæ ſunt, placuit, per quinquennii tempora actâ legitimâ pœnitentiâ, admitti eas ad communionem.

SI virgines, præter illos, quorum ſtupro conſenſerunt, & cum quibus matrimonium inire debebant, ab aliis ſe agnoſci patiantur; quia jam nullo futuræ honeſtatis prætextu à turpitudine excuſari poſſunt, quinquennii pœnitentiâ afficiantur. Priorem hujus Canonis partem Euſebio PP. tribuit D. Ivo [y] ad Walterium ſcribens Epiſcopum Meldenſem: quæ citatio huic Concilio reſtituenda eſt.

y D. Ivo epiſt. 16.

CANON XV.

De conjugio eorum qui ex gentilitate veniunt.

Propter copiam puellarum, gentilibus minimè in matrimonium dandæ ſunt virgines Chriſtianæ; ne ætas in flore tumens, in adulterio reſolvatur animæ.

CAPUT TRICESIMUM TERTIUM.

Gentilium connubia prohibita, & Eccleſiæ decretis irrita, lege tamen civili capitis pœna contrahentibus non indicta. Explicata in eam rem Valentis & Valentiniani conſtitutio.

1. Cor. 7.
z Tertull. lib. 2. ad uxor. c. 2.
a Hieron. l. 1. cont. Jovinian. 2.
2. Cor. 6.

DIVUS Paullus nec ſpiritu nec humana ſapientia, ſed divinæ gratiæ luce & ſcientia illuſtratus Corinthios ſalutaribus præceptis connubialibus inſtruens, nos in Domino nubere debere monet, ideſt, in nomine Domini, quod eſt indubitatè Chriſtianis, ut exponit Tertullianus [z] *ad uxorem*, & poſt illum Hieronymus [a]. Idem repetit Paullus in II. ad eoſdem Corinthios. *Nolite* (inquit) *jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli? qui autem conſenſus templo Dei cum idolis? Vos enim eſtis templum Dei vivi, ſicut dicit Deus*: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio illo-

illorum, & ſeparamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem: & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. Incommoda autem & pericula corporis & animæ, quæ ex his nuptiis redundant, à nemine uberiùs & graviùs exprimuntur, quàm ab eodem Tertulliano [b], ideo illius verbis malo, quàm meis illa recitare. *Recenſeamus* (inquit) *tunc cætera pericula & vulnera, ut dixi, fidei ab Apoſtolo proviſa, non carnis tantùm, verùm etiam ipſius ſpiritus, moleſtiſſima. Quis enim dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores confabulationes malæ: quanto magis conjunctus & individuus uſus? Quævis mulier fidelis Dominum obſervet neceſſe eſt. Et quomodo poteſt duobus dominis deſervire, Domino & marito, adde gentili? Gentilem enim obſervando, gentilia exhibebit, formam, extructionem, munditias ſæculares, blanditias turpiores, ipſa etiam matrimonii ſecreta maculoſa: non ut penes ſanctos officia ſexus, cum honore ipſius neceſſitatis, tanquam ſub oculis Dei modeſtè & moderatè tranſiguntur. Sed viderit qualiter viro officia pendat. Domino certè non poteſt pro diſciplina ſatisfacere, habens in latere diaboli ſervum procuratorem Domini ſui, ad impedienda fidelium ſtudia & officia. Ut ſi ſtatio facienda eſt, maritus de die condicat ad balneas: ſi jejunia obſervanda ſunt, maritus eâdem die convivium exerceat: ſi procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adveniat. Quis enim ſinat conjugem ſuam viſitandorum fratrum gratiâ, vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, à latere ſuo eximi libenter feret? Quis denique ſolemnibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit? Quis ad convivium Dominicum illud, quod infamant, ſine ſua ſuſpicione dimittet? Quis in carcerem ad oſculanda vincula martyris reptare patietur? Jam verò, alicui fratrum ad oſculum convenire? aquam ſanctorum pedibus offerre? de cibo, de poculo invadere, deſiderare, in mente habere? ſi & peregrè frater adveniat, quod in aliena domo hoſpitium? ſi cui largiendum erit, horreum, proma præcluſa ſunt. Sed aliqui ſuſtinent noſtra, nec obſtrepunt. Hoc eſt igitur delictum, quod gentiles noſtra noverunt, quod ſub conſcientia iniuſtorum ſumus, quod beneficium eorum eſt, ſi quid operamur. Non poteſt neſcire qui ſuſtinet: aut ſi celatur, quia non ſuſtinet, timetur. Cum autem Scriptura utrumque mandet; & ſine alterius conſcientia, & ſine noſtra preſſura operari Domino: nihil intereſt in qua parte delinquas, aut in conſcientia mariti, ſi ſit patiens; aut in conflictatione tui, dum vitatur impatiens.* Nolite (*inquit*) margaritas veſtras porcis jactare, ne conculcent eas, & converſi vos quoque evertant. *Margaritæ veſtræ ſunt, etiam quotidianæ converſationis inſignia. Quanto curaveris ea occultare, tantò ſuſpectiora feceris, & magis cavenda gentili curioſitati. Latebis ne tu, cùm lectulum, cùm corpuſculum tuum ſignas, cùm aliquid immundum flantis explodis, cùm etiam per noctem exurgis oratum, & non magiæ aliquid videberis operari? non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes? & ſi ſcierit panem, non illum credit eſſe qui dicitur? Et hæc ignorans quiſque rationem, ſimpliciter ſuſtinebit? ſine gemitu, ſine ſuſpicione panis an veneni? Suſtinent quidam, ſed ut inculcent, ut illudant hujuſmodi fœminis: quarum arcana in periculum quod credunt reſervent, ſi fortè lædantur. Suſtinent, quarum dotes, ob ejectione nominis, mercedem ſilentii faciant, ſcilicet apud arbitrum ſpeculatorem litigaturi. Quod pleraque non providentes, aut re excruciata, aut fide perdita recognoſcere conſueverunt. Moratur Dei ancilla cum laboribus alienis, & inter illos omnibus honoribus dæmonum, omnibus ſolemnibus Regum, incipiente anno, incipiente menſe, nidore thuris agitabitur: & procedet januâ laureatâ & lucernatâ, ut de novo conſiſtorio libidinum publicarum. Diſcumbet cum marito in ſodalitiis, ſæpè in popinis. Et miniſtrabit nonnunquam iniquis, ſolita quondam ſanctis miniſtrare. Et non hinc præjudicium damnationis ſuæ agnoſcit? Eos obſervans, quos erat judicatura? Cujus manum deſiderabit? De cujus poculo participabit? Quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat ſanè, audiat aliquid de ſcena, de taberna, de ganea. Quæ Dei mentio? quæ Chriſti invocatio? Ubi fomenta fidei de Scripturarum interjectione? Ubi ſpiritus? ubi refrigerium? ubi divina benedictio? omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, adterendæ ſaluti à malo immiſſa. Hæc ſi eis quoque evenire poſſint, quæ in matrimonio gentilis fidem adeptæ morantur, tamen excuſantur, ut in ipſis deprehenſæ à Deo, & jubentur perſeverare, & ſanctificantur, & ſpem lucrationis accipiunt. Si ergo ratum eſt apud Deum matrimonium hujuſmodi, cur non proſperè cedat, ut preſſuris & anguſtiis, & impedimentis, & inquinamenti; non ita laceſſatur, jam habens ex parte divinæ gratiæ patrocinium? nam & aliquam virtutem cæleſtem documentis dignationis alicujus vocatus ille de gentibus, terrori eſt gentili, quominus ſibi obſtrepat, minùs ſciat, minùs ſpeculetur. Senſit magnalia, vidit experimenta, ſcit meliorem factum, ſic & ipſe candidatus eſt timori. Ita faciliùs hujuſmodi lucrifiunt, in quos Dei gratia conſuetudinem fecit. Cæterùm aliud eſt ultrò & ſponte in prohibita deſcendere. Quæ Domino non placent, utique Dominum offendunt, utique à malo inferuntur. Hoc ſigni erit, quòd ſolis petitoribus placet nomen Chriſtianum. Ideo inveniuntur qui tales non exhorreant, ut exterminent, ut arripiant, ut à fide excludant. Habes cauſſam, quâ non dubites, nullum hujuſmodi matrimonium proſperè decurri, dum à malo conciliatur, à Domino verò damnatur.* Quare ut turpe illud reprehendunt Cyprianus [c], Divus Ambroſius [d], Divus Hieronymus [e] contra Jovinianum. Concilium Arelatenſe I. *De puellis fidelibus* (ait) *quæ gentilibus junguntur, placuit, ut aliquanto tempore à communione ſeparentur.* Idem decretum in Nicæno [f] conſtat. *Ut Chriſtiani* (ait) *uxorem ducant ex quacumque generatione, modò ad fidem veniant: ſed non debent Chriſtiani dare filias ſuas nuptum infidelibus, ne ad errorem maritorum pervertantur: & fiant vel Judææ, vel gentiles propter infirmitatem: & qui non paruerit à Synodo excommunicatur.* Cùm autem hoc generaliter non poſſent prohibere in Africa, ob multitudinem gentilium, præceptum eſt, ſaltem filiis Epiſcoporum & presbyterorum. Concilium Carthaginenſe III. [g] *Item placuit ut filius vel filia Epiſcoporum, vel quo-*

b Tertull. lib. 2. ad uxor. cap. 3.
1. Cor. 15.
Matth. 6.
Matth. 5.
2. Cor. 9.
Matth. 7.
1. Cor. 7.
c Cyprian. lib. de lapſ. cap. 2.
d Ambroſ. Ep. 70. ad Vigilium, & lib. 1. de Patriarchis Abraham c. 9.
e Hieron. contra Jovinian. Concil. Arelat. I. c. 11.
f Concil. Nicæn. Can. 53. apud Alphonſum Piſanum lib. 2. de Actis Concil. Nicæn.
g Concil. Carthag. III. cap. 12.

quorumlibet clericorum, gentilibus, vel hæreticis, aut ſchiſmaticis matrimonio non jungantur. Idem decrevit Concilium Chalcedonenſe [h].

[h] Conc. Chalcedõ. cap. 12.

Sed an hæc matrimonia ſi contrahantur, irrita ſint & nulla, ſcholaſtici doctores ſolent diſquirere; ac tandem in eam ſeotentiam veniunt, perpetuo Eccleſiæ oſu & traditione ea irrita facta & nulla. Sed præter traditionem, ao legem etiam ſcriptam poſſimus adjicere, videamus. In Concilio enim Nicæno [i] decretum reperio, ut mulier quæ infideli nupſerit, illum derelioquat, & pro matrimonio contracto peragat pœnitentiam. *Quicumque duas mulieres in matrimonium acceperit* (inquit) *ipſe cum ſecunda excommunicetur, & quæcunque mulier fidelis viro infideli nupſerit, ipſa quoque ex Eccleſia ejiciatur: quæ ſi pœnitentiam egerit maleficii, & eum virum quem habere non poterat, id eſt, infidelem, dimiſerit, non eſt recipienda, niſi eo modo quo recipitur qui poſt quam fidem negavit, ad fidem revertitur, debetq́; ipſa infidelem relinquere. Erit autem pœnitentia ejus, ferre cilicium, & dormire ſuper cinerem, & jejunare quantum ſibi conveniat: & tunc licebit cum fidelibus converſari, & communionem ſacram accipere: & quicumque contradixerit, à Synodo excommunicatur*.

[i] Concilium Nicæn. Can. LXVII. ex iis quos ex Arabico tranſtulit Alphonſus Piſanus lib. 3. de actis Cõcilii Nicæni.

At etſi in foro Eccleſiæ ita ſe res habeat; in foro civili Imperatorum legem exſtare ait Covarrubias [k] ab Impp. Valentiniano & Valente ad Theodoſium magiſtrum equitum, quâ ſub pœna capitali hæc matrimonia prohibentur. Sic enim Imperatores ſcripſerunt: *Nulli provincialium, cujuſcumque ordinis aut loci fuerit, cum barbara ſit uxore conjugium, nec ulli gentilium provincialis fœmina copuletur. Quòd ſi quæ inter provinciales atque gentiles affinitates ex hujuſmodi nuptiis extiterint, quod in his ſuſceptum vel noxium detegitur, capitaliter expietur: Datum V. Kal. Jun. Valent. & Valente AA. Coſſ.* Legem autem hanc, ſive Imperatorum edictum ideo recitaverim, ut oſtenderem minus veram eorum opinionem videri, qui eam ex illo ſententiam eliciunt, nec ſatis aptè Imperatorum menti conſilioque accommodari: cùm illi eò reſpexerint, ne Romani cum exteris, neve exteri cum Romanis nuptias inirent: quod ad conſervandam Romani ſanguinis dignitatem; antiquum eſt ejus Reipublicæ inſtitutum, ut teſtatur Ulpianus [l]. *Connubium* (inquit) *habent cives Romani cum civibus Romanis; cum Latinis autem & peregrinis ita ſi conceſſum ſit*. Cajus [m]: *Legitimæ nuptiæ ſunt, ſi Romanus Romanam nuptiis intervenientibus vel conſenſu, ducat uxorem*. Cicero [n]: *Si mulier cùm fuiſſet nupta cum eo, cui connubii jus eſſet, nuncium remiſit, quoniam qui nati ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet*. Ubi Boëthius [o]: *Filii* (inquit) *non jure ſuſcepti in patrum non erant poteſtate, ſed matres potiùs ſequebantur. Non autem omnibus connubium erat cum Romanis, nec erant nuptiæ jure contractæ, quæ non aut inter civem Romanum, civemq́; Romanam, inibantur*. Seneca [p]: *Promiſi tibi filiam in matrimonium, poſtea peregrinus apparuiſti: non eſt mihi cum extraneo connubium, eadem me res defendit, quæ vetat*. Hinc licet intelligi Ulpiani [q] rationem, dum docet filios poſt deportationem ſuſceptos, quaſi ab alio ſuſceptos videri. Cùm enim per deportatiooem quis civis Romaous eſſe deſineret, fieretque peregrinus; *Qui deportantur* (inquit Ælius Antoninus [r]) *ſi hæredes ſcribantur, tanquam peregrini capere non poſſunt*. Nec matrimonium niſi inter cives conſtaret, ſed diſſolveretur per deportationem, ut ſcripſit Paullus [s]. Ideo Ulpianus ait, poſt deportationem natos, quaſi ex alio conceptos videri; quia verè filii oon erant jure Romanorum, eorum qui eſſent deportati, amiſſis per deportationem omnibus civitatis Romanæ privilegiis, extinctoque ſimul jure connubii. Nec ſolùm connubia cum exteris & peregrinæ conditionis hominibus denegabant Romani, ſed & ipſa nomina civium gentilitia, quod Claudio acceptum refert Suëtonius [t].

[k] Covarr. in 4. 2. p. c. 6. §. 11. num. 3. Impp. Valent. & Valens in l. unic. de nuptiis Gentil. C. Theodoſ.

[l] Ulpian. in fragment. tit. 5. §. 5.
[m] Caius inſtitution. tit. 4.
[n] Cicer. in Topicis.
[o] Boethius in Topic. Ciceron.

[p] Seneca lib. 4. de beneficiis c. 35.

[q] Ulpian. l. ex facto 17. §. ex facto ad Trebel.
[r] Ælius Antonin. in l. 1. C. de hered.
[s] Paul. l. Si quis ſic ſtipuletur. 57. ſoluto matrim.

[t] Sueto. in Claudio.

COMMENTARII NOVI.

P*Ropter copiam puellarum.*] Statutum ne quiſquam ad exonerandam familiam in matrimonio cum gentili filias collocet, ne infidelis conſortio fidem perdant. Tertullianus *ad uxorem* ſecundo: *Ambo fratres, ambo conſervi, nulla ſpiritûs carniſve diſcretio, atqui verè duo in carne una, ubi caro una, unus & ſpiritus*. ALBASPINEUS.

Cultus vel religionis diſparitas non impedit matrimonium abſolutè jure naturæ, ita ut ex ſpecialibus circunſtantiis non permittatur. D. Thom. 3. part. quæſt. 59. art. 1. & in 4. ſentent. diſtinct. 39. Covarr. *de Matrim.* part. 2. cap. 6. §. 11. & cap. 7. §. 4. Gutierrez eod. tract. cap. 104. ex num. 1. Didacus Perez in *l.* 7. tit. 19. lib. 8. ordin. Nam lex naturæ humanæ generationi tantùm conſulit: quocirca, modò legitima ſit prolis generatio & educatio, cætera felicè permittit: nam quoad incommoda, quæ ex religionis diverſitate naſcuntur, ea non ſunt tam matrimonio annexa, quàm aliis officiis. Itaque ſicut fidelis infideli miniſtrare poteſt in militia & aliis rebus civilibus citra ſcandalum; ſic & fidelis cum infideli contrahere valet matrimonium: licèt contrarium defendant Saochez *de Matrimon.* lib. 7. diſputatione 71. num. 5. Serarius tom. 2. opuſc. tractatione *de Matrimon. fidel. cum hæretic.* num. 6. uſque ad 17. Soto in 4. diſtinctione 39. quæſt. unic. articulo 2. Petrus Ledeſma *de Matrimon.* queſtione 59. art. 1. dub. 3. Bartholomæus de Ledeſma eâdem tractatione, dubio 54. Bellarminus *de Matrimon.* lib. 1. cap. 25. Unde io ipſo ſtatu legis naturæ reperiuntur plura matrimonia contracta à fidelibus cum idololatris. Abraham, qui fuit fideliſſimus, contraxit matrimonium cum Cetura Geneſ. cap. 2. quæ fuit Cananæa idololatra, ut ex D. Iſidoro probat Abulenſ.

quæſt.

quæſt. 1. & 2. Iſaac cum Rebeca idololatra Geneſ. cap. 20. ubi notavit Abulenſ. fol. 292. column. 2. Jacob cum Lia & Rachel Geneſ. cap. 29. quæ fuerunt idololatræ, ut probat Cajetanus in caput 31. Geneſ. in illis verbis: *Rachel furata eſt idola patris ſui*. Joſeph cum Aſeneth infideli filia ſacerdotis Putiphar Geneſ. cap. 41. Moyſes cum Tharbi filia Regis Æthiopiæ, & poſtea cum Sephora infideli Exod. cap. 2. verſ. 24. & alii Patriarchæ ſimiliter cum infidelibus conjugium inierunt, ut refert Abulenſ. in cap. 21. *Judicum*, quæſt. 18. & in cap. 1. *Ruth*, quæſt. 12.

Nec lege ſcripta prohibitum fuit contrahere matrimonium cum filiabus infidelium. Unde Samſon matrimonium contraxit cum Dalila idololatra Judic. cap. 14. ubi notavit Abulenſis. Mahalom & Chelion filii Achimelech puptias contraxerunt cum Orpha & Ruth. cap. 1. *Ruth*, quæ erant idololatræ, ut ibi probat Abulenſ. quæſt. 13. & 14. Mereth in uxorem accepit Bethiam idololatram filiam Pharaonis lib. 1. *Paralipom.* cap. 4. David matrimonium celebravit cum Maacha idololatra filia Regis Geſſur. lib. 2. *Regum* cap. 3. Salomon in uxorem accepit filiam Pharaonis idololatram. Eſther cum Aſſuero idololatra Rege Medorum cap. 2. *Eſther*. Prohibebatur tamen connubium cum nationibus idololatris terræ promiſſionis propter periculum idololatriæ, ut cum Amorrhæis, Cananæis, Hethæis, Pherezæis, Hebæis, & Jebuſæis *Exod.* cap. 34. verſ. 11. *Deuter.* cap. 7. Idumæis & Mohabitis *Eſdras* lib. 1. cap. 9. Unde jure divino naturali tale conjugium non eſſe prohibitum, tenent Turre-cremata in cap. *Si quis Gentilis* 28. quæſt. 1. Covarr. d. cap. 6. §. 11. Ritialus lib. 2. *Lucubr.* cap. 2. num. 8. Quoad jus verò divinum tantùm, non conſentiunt interpretes, & non ex eo jure vetitum ſimile conjugium docent Covar. ubi ſuprà. Ambian. ad Tertull. *de Monog.* cap. 11. obſervatione. Torre-blanca *De jure ſpiritual.* lib. 2. cap. 15. ſectione 3. moventur auctoritate D. Auguſt. lib. 1. *De adult. conjug.* cap. 25. & *De fide & oper.* cap. 19. Hieronymi lib. 1. adversùs Jovin. & exemplis quia in lege gratiæ legimus plures caſus, in quibus Catholici cum gentilibus & hæreticis contraxerunt matrimonia, ut Clotilde fidelis cum Amalarico Ariano Gotthorum Rege, Chilpericus Rex Galliæ Catholicus cum Gualſinda Ariana filia Athanagildi, Sigibertus Rex Galliæ Catholicus cum Brunichilde Ariana, ut referunt Gregorius Turon. *De geſtis Francor.* tit. 5. cap. 25. Azor 2. part. *Inſtit. moral.* lib. 5. cap. 2. Valerianus idololatra cum S. Cæcilia Catholica. D. Thomas in Epiſtol. I. ad Corinth. cap. 7. Cotildis Catholica cum Ludovico Rege Galliæ idololatra, Gordonius in *Chronolog.* anno CDXC. CDXCIX. Clotildis fidelis cum Clodoveo Rege Galliæ hæretico, Baronius tom. 8. anno DXCI. numero 41. qui alia exempla refert num. 49. & 50. Bertha Catholica cum Ethilberto hæretico Rege Angliæ, Polydorus Vergil. lib. 4. *Hiſtoria Angliæ*, in initio, & Elburga cum Æduno Rege Angliæ idololatra, Beda lib. 2. *Hiſtoria Angliæ*, cap. 9. Giſella filia Ducis Noricorum Catholica cum Stephano Rege Ungariæ infideli, Nauclerus in Geneſ. cap. 34. Quibus exemplis accedit uſus, qui invaluit apud Germanos, Polonos, & alios, ubi permiſtim habitant hæretici cum Catholicis, qui ex conſuetudine recepta contrahunt conjugia, quæ non ſolùm valida, verùm & licita eſſe docuerunt Azor lib. 8. *Inſtit. moral.* part. cap. 11. num. 5. Filliucius tom. 2. *de Matrimon.* 2. part. num. 228. Sanchez lib. 7. diſputatione 70. num. 5. Contrarium tamen, immo eſſe à jure divino ſimilia conjugia prohibita, docuerunt Soto in 4. diſtinctione 39. quæſt. unic. art. 1. Bellarminus *de Matrimon.* lib. 7. capite 66. Moventur primò Deuteron. cap. 7. ubi Deus prohibuit populo ſuo connubium inire cum gentili ex ea ratione: *Quia ſeducet filium tuum ne ſequatur me, ac magis ſerviat diis alienis*. Exod. cap. 34. *Ne poſtquam fornicatæ fuerint* (id eſt, idolis ſacrificaverint) *fornicari vos faciant*. & lib. 3. Reg. cap. 11. *Addit Dominus, certiſſimè avertent corda veſtra, ut ſequamini deos alienos*. Unde graviter reprehenditur Salomon eo quòd adamaverit mulieres alienigenas, ut ex puribus refert Pineda *de rebus Salomon.* lib. 7. cap. 5. Probatur ſecundò eadem ſententia ex D. Paullo 1. ad Corinth. cap. 7. *Mulier* (inquit Apoſtolus) *ſi dormierit vir ejus, liberata eſt à lege viri. Cui autem vult, nubat, tantùm in Domino*. Quem locum de matrimonio cum fideli contrahendo accipiunt D. Hieronymus lib. 1. adversùs Jovin. Tertullianus lib. 2. *Ad uxorem*, ex ipſo Apoſtolo ad Corinth. II. cap. 6. ibi: *Nolite jugum ducere cum infideli*. Sed adhuc prima ſententia defendenda eſt, nec obſtant textus in dicto cap. 7. Deuteronom. 34. Exodi. Nam prohibitio illa, juxta Abulenſem in lib. 1. *Paralipomen.* cap. 4. quæſtione 15. tantùm vigebat reſpectu provinciarum terræ promiſſionis, non verò ad alias gentes exteras protrahebatur, ut exemplis jam ſuprà probavi, licèt ::::::: expoſit. capite 4. contendat, non ſolùm de Catholicis, verùm de omnibus infidelibus præceptum illud eſſe accipiendum. Nec etiam favet auctoribus contrariæ ſententiæ Apoſtolus. Nam præter quàm quòd plures Theologi expoſitivi accipiunt illum de vitando infidelium commercio in conjugio, evincitur ex relatis verbis præceptum hoc abſtinendi à conjugio infidelium eſſe juris poſitivi, & ab ipſo Apoſtolorum tempore originem duxiſſe.

Quoad Jus Cęſareum plures exiſtimârunt Chriſtianis cum gentilibus conjugia prohibita eſſe in l. *Unica*, C. Theodoſ. *De nupt. Gentil.* ubi Imperatores Valentinianus, Valens, & Theodoſius ita ſanxerunt: *Nulli provincialium, cujuſque ordinis aut loci fuerit, cum barbara ſit uxore conjugium: nec ulli gentilium provincialis fœmina copuletur. Quod ſi quæ inter provinciales atque gentiles affinitates ex hujuſmodi nuptiis extiterint, quod in iis ſuſceptum vel noxium detegitur, capitaliter expietur. Dat. V. Kalend. Jun. Valent. & Valente.* &c. Ita docuerunt Covarr. in 4. 2. p. cap. 8. §. 11. num. 3. Farinac. in *Praxi* q. 139. Antonius Matthęus *De crimin. inſtit.* ff. ad l. Jul. *de Adult.* cap. 1. num. 16. Sed ſi rectè ea verba perpendantur, nullo modo Imperatores loquuntur de matrimonio à Catholico contrahendo, vel non, ſed de nuptiis à ci-

vibus

vibus Romanis cum peregrinis non contrahendis. Cùm tantùm cives Romani inter ſe jus connubii haberent. Ulpian. in *Fragm.* titul. 5. *Connubium habent cives Romani cum civibus Romanis: cum Latinis autem & peregrinis ita, ſi conceſſum ſit princip. inſtit. de nupt.* Macrob. lib. 1. *Saturn.* ibi: *Libertinis verò nullo iure uti prætextis licebat, ac multò minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo*. Unde magnam apud populum invidiam Antonio conflavit ab eo contra leges cum Cleopatra initum conjugium. Plutarchus in *Demetrio*. Et ægrè etiam tuliſſe populum Romanum Xiphilinus narrat quod Titus Berenicen Ægyptiacam loco uxoris haberet. Illuſtrant latè Briſon. *De rit. nupt.* pag. 118. in parvis D. Nicolaus Anton. lib. 2. *De exil.* cap. 8. nunquam pro meritis ſatis laudandus erudititſſimus præceptor meus D. Ioſephus de Retes lib. 2. *De interdict. & releg.* cap. 5. Prohibetur igitur in eo textu connubium Romanis cum barbaris, ideſt cum illis nationibus, quæ erant ultra limites orbis, qui populi barbari dicebantur. lib. 2. Cod. *De commerc.* Marcellin. lib. 18. *Viſus eſt in barbarico miles*. Lampridius in *Alexandro Severo*. Ubi de limitaneis ducibus loquens, ait: *Addidit ſanè his, & animalia, & ſervos, ut poſſent colere quod acceperant, ne per inopiam hominum vel ſenectutem poſſidentium desererentur rura vicina barbariæ*. Ruſſus Feſtus in *Breviario*: *Trajanus Daciam trans Danubium in ſolo barbariæ provinciam fecit*. Can. LII. Codicis Eccleſ. Africanæ: *De provincia Mauritania nihil ſtatuimus, quòd ea ſita ſit in finibus Africæ, & quòd barbarico ſit contermina*. Unde barbaris Romani opponuntur in edicto Theoderici Regis cap. 43. *Nullus ad potentem Romanum, aut barbarum, proprias quolibet titulo transferat actiones*. Et capite 44. *Nullus ſe potens Romanus, aut barbarus, tamquam defenſor, aut ſuffragator*. Notârunt Caſaubonus ad Lamprid. ubi ſuprà, Fuſtelus in dict. Canon. LII. Ita dicebantur populi barbari, aut quia feri & inhumani erant, Salvian. libro quinto *De gubernat. Dei*. & lib. 7. ubi de Gotthis agens ait: *Quærentes ſcilicet apud barbaros Romanam humanitatem, qui apud Romanos barbaram inhumanitatem ferre non poſſunt*. Sive quia parum culti, & à moribus vivendiſque legibus alieni erant, ut probat Georgius Ambianus ad Tertullianum *De velandis virginib.* capite ſecundo, obſervatione prima. Prohibetur ergo in dict. libro unico connubium cum barbaro aut gentili, ideſt extero. gentiles enim exteri & advenæ dicuntur Exodi cap. 12. Levit. cap. 17. & 24. diverſique ſunt à barbaris, juxta illud Paulli ad Coloſſenſ. cap. 3. *Ubi non eſt Gentilis, & Judæus; Barbarus, & Scytha*. Et hæc prohibitio etiam temporibus Gotthorum duravit uſque dum libro tertio legum Wiſigotth. in lib. 1. ita cautum fuit: *Ob hoc meliori propoſito ſalubriter cenſentes, priſcæ legis remotâ ſententiâ, hac in perpetuum valiturâ lege ſancimus, ut tam Gotthus Romanam, quàm etiam Gottham Romanus, ſi ſibi conjugem habere voluerit, præmiſſa petitione digniſſima, facultas eis nubendi ſubjaceat: liberumque ſit libero, liberam quam voluerit, honeſtâ conjunctione conſultâ perquirendo proſapiæ ſolenniter conſenſu, Comite permittente, percipere conjugem*. Manet ergo non rectè deduci ex dict. *l. Unica*, matrimonium inter gentilem & Chriſtianam prohibitum eſſe Jure civili: id tamen apertè probatur ex l. *Ne quis Chriſtianam*. C. *de Judæis*. ubi pœnis legis Juliæ *de Adulter.* punitur Judæam in uxorem accipiens, vel è contrario.

Succedit Jus Pontificium, quo hujuſmodi matrimonia perpetuò prohibita reperiuntur. cap. *Cave.* cap. *Non oportet.* 28. quæſtione 1. Concilium Arelatenſe Canone XI. *De puellis fidelibus, quæ gentilibus junguntur, placuit, ut aliquanto tempore à communione ſeparentur*. Laodicenum Canone X. & XXXI. Triborienſe Canone XXXIX. Toletanum III. Canone XIV. Aurelianenſe II. Canone XVIII. Aurelianenſe IV. Canone XIII. Alexander III. in Appendice. Concil. Lateranenſ. pag. 50. cap. 45. illuſtrant Torre-blanca *De jure ſpirit.* lib. 2. cap. 15. ſectione 3. Baſilius *de Matrimon.* ubi ſuprà. Ritiulus *De jure perſon.* lib. 2. cap. 2. Unde ne Chriſtianus conjugio gentilis vel Judæi macularetur, cautum erat, ne quiſquam matrimonio jungeretur, niſi priùs conſuleret Eccleſiæ miniſtros, & etiam viduas, quomodo accipiunt verba illa Tertulliani *De monogamia* cap. 11. *Petere maritum ab Epiſcopo à vidua*. Georgius Ambian. in dict. cap. 11. obſervatione 1. Albaſpineus lib. 1. *Obſervation.* cap. 24. Non tamen in Canonibus ſuprà relatis aliqua mentio fit irritationis ſimilis matrimonii. Unde quamvis illicitum & injuſtum ſit, tamen ſuſtinetur, ſi attendamus leges Eccleſiaſticas. Ita docuerunt Sotus in 4. diſtinctione 38. quæſt. unic. art. 2. concluſione 5. Bellarminus *de Matrimon.* lib. 1. cap. 13. Sanchez eodem tractatu lib. 7. diſputatione 71. num. 8. licèt contrarium teneant Simancas *De Catholic. inſtitut.* titulo 40. num. 46. Rojas *Singularium*. 148. num. 1. moti auctoritate text. in Can. LXXII. Sextæ Synodi in Trullo, in illis verbis: *Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica, nec orthodoxam cum viro hæretico copulare. Sed ſi quod hujuſmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefarium conjugium diſſolvi. Si autem adhuc infideles ſunt inter ſe legitimo matrimonio copulati, deinde alter eorum convertatur ad fidem, altero in infidelitate manente, ſi fideli placuerit cum infideli cohabitare, non à ſe invicem ſeparentur, juxta Paulli ſententiam*. Pro cujus Canonis expoſitione dicendum eſt, matrimonium ab infideli contractum ex Eccleſiæ ſanctionibus non apertè irritari, ſed ſatis in eis innui conjuges ſeparandos eſſe Can. LXVII. Conc. Nicæni: *Quicumque duas mulieres in matrimonium acceperit, ipſe cum ſecunda excommunicetur. Et quæcumque mulier fidelis viro infideli nupſerit, ipſa quoque ex Eccleſia rejiciatur. Quæ ſi pœnitentia egerit maleficii, & eum virum, quem habere non poterat, ideſt infidelem, dimiſerit; non eſt recipienda, niſi eo modo quo recipitur qui poſtquam fidem negavit, ad fidem revertitur, debetque ipſa infidelem relinquere*. & Can. LXIX. Concil. Tolet. IV. Can. LXIII. ubi jubetur, ut Judæi qui Chriſtianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Epiſcopo civitatis ipſius, ut ſi cum eis permanere cupiunt, Chriſtiani effi-

cian-

Digitized by Google

ciantur: quòd ſi admoniti noluerint, ſeparentur. Quæ verba licèt interpretari poſſint de ſeparatione quoad torum, tamen Eccleſiæ conſuetudo, quæ vim legis obtinet, pro ſeparatione quoad vinculum & irritatione accepit, ut teſtantur Bellarm. d. lib. 1. *de Matrim.* cap. 23. & alii relati à Ritiulo d. cap. 2. num. 12. & apertè probatur à ſapientiſſimo Alphonſo noſtro in l. 15. tit 2. part. 4. ubi ait: *Deſvariamiento de la ley es la ſexta coſa que embarga el caſamiento. Ca ningun Chriſtiano deve caſar con Judia, nin con Mora, nin con hereia, nin con otra muger que no toviesſe la ley de Chriſtianos: & ſi caſaſſe, non valdrie el caſamiento. Pero el Chriſtiano deſpoſar ſe puede con muger que no ſea de ſu ley, ſobre tal pleyto que ſe torne ella Chriſtiana, ante que ſe cumpla el caſamiento, è ſi no ſe tornare ella Chriſtiana, non valdrien las deſpoſa as.* Unde jam abhinc plurimis annis matrimonia fidelium cum infidelibus contracta, nulla ſunt. Matrimonia verò cum hæreticis inita, etiam inſpecto jure Eccleſiaſtico, valent; cùm inter baptizatos celebrentur, & impedimentū diſparitatis cultûs non ſit irritans cap. *Decrevit*, *De hæret.* in 6. Neque contrarium probatur in d. Can. LII. Sextæ Synodi. Nam omiſſis Baſilio, ubi ſuprà, Torre-blanca ubi proximè, num 84. Scortia in *Select. Epit.* 161. Becano *De fides quæſt.* 163. qui negant auctoritatem habere Canonem illum; dicendum eſt PP. in eo non agere de matrimonio contracto à Catholico cum hæretico baptizato, ſed cum infideli. Editus enim fuit Canon ille contra Iberos, qui filias ſuas Saracenis olim tradebant, ut in ejus *Scholiis* notavit Balſamon. quod & expreſſè conſtat ex illis verbis: *Si autem infidelis*. Ex quibus conſtat in antecedentibus de infidelibus, non verò de baptizatis poſtea in hæreſim lapſis, agi.

Manet ergo probatum, matrimonium fidelis cum infideli non eſſe irritum jure naturali, divino, aut Eccleſiaſtico, ſed tantùm conſuetudine; nec prohibitum eſſe à jure naturali vel divino, ſed tantùm à Jure Eccleſiaſtico: unde deducitur, ex juſtis cauſſis poſſe Romanum Pontificem cum fideli diſpenſare, ut contrahat conjugium cum infideli. Bellarm. d. c. Sanchez d. lib. 7. diſput. 71. num. 10. Ritiulus d. cap. 2. num. 25. Sed hujuſmodi matrimonia graviſſimè à SS. PP. reprehenduntur. à D. Ambroſ. lib. *de Abrahamo* cap. 9. Hieronymo lib. 1. contra Jovin. Auguſt. lib. 1. *De fide & operibus*. quorum verba refert Serarius *de Matrim. Cath. cum hæret.* cap. 17. & Cyprianus in Epiſt. *De lapſis* cap. 2. mulieres Chriſtianas quæ nubunt infidelibus, coſtas fieri diaboli affirmat; & improbi ac lacrymabiles exitus hujuſmodi conjugiorum id probant: exempla extant in ſacris & profanis hiſtoriis. In ſacris, in matrimonio Regis Achab cum Jezabele gentili lib. 3. *Reg.* cap. 16. in Joran cum Atalia relato lib. 4. *Reg.* cap. 8. In profanis, in matrimonio Joannis Cantacuzeni Imperatoris, qui imperium amiſit, qui filiam ſuam in matrimonium tradidit Orcani Turcarum domino. Alia plura propoſuit doctus P. Mantuanus prudentiſſimo N. Philippo II. qui ut magnus Catholicus Monarcha, etiam impetratâ diſpenſatione Papæ, renuit ſereniſſimam Infantem nuptui tradere Principi de Galles eam anxiè in uxorem petenti. GONZALEZ.

CANON XVI. Vulgatus.

De puellis fidelibus, ne infidelibus conjungantur.

Hæreticis qui errant ab Eccleſia Catholica, ne ipſis Catholicas dandas puellas; ſed neque Judæis, neque hæreticis dari placuit, eo quòd nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli: ſi contra interdictum fecerint parentes, abſtinere per quinquennium placet.

CANON XVI. *Emendatus.*

De puellis fidelibus, ne infidelibus conjungantur.

Hæreticis ſi ſe transferre noluerint ad Eccleſiam Catholicam, ne ipſis Catholicas dandas puellas; ſed neque Judæis, neque ſchiſmaticis dari placuit, eo quòd nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli: ſi contra interdictum fecerint parentes, abſtinere per quinquennium placet.

HÆreticorum connubia bis interdixiſſe in eodem Canone Patres omnis brevitatis ſtudioſos, vix eſt ut credam. In vetuſto C.MS. *Lauticis qui erant ab Eccleſia Catholica.* Sed legendum puto, *ſchiſmaticis*: cùm ut omnis ſpecies infidelitatis comprehendatur; tum quia Africani Patres cum hujus Concilii decretum renovâſſent in Concilio Carthaginenſi III. Can. XII. hæc eadem connubia cum ſchiſmaticis, hæreticis, vel infidelibus, clericorum filiis interdixerunt, ut dicemus poſtea. Sed quid, ſi pro nomine *Catholicas*, *Catholicis* legendum ſit; hoc ſenſu, ut hæreticis admonitis, ſi ſe transferre ad

Eccleſiam noluerint, in pœnam pertinaciæ nec poſtea Catholicis converſis dandas Catholicas puellas. non temerè id affirmavero.

CAPUT TRICESIMUM QUARTUM.

De hæreticorum, ſchiſmaticorum, & Judæorum connubiis.

Quanta ſint, quàm perniciosa, & ſchiſmatis & hæreſeos crimina, quorum altero fides interit, quâ Deum, & ſalutis conſequendæ rationem cognovimus; altero charitas extinguitur, quâ Chriſto, eiuſque corpori (quod eſt Eccleſia) conjungimur; ſapienter & piè multis hujus Concilii decretis Hiſpani Epiſcopi expreſſerunt, dum omnium ſacramentorum expertes decreverunt, quos vel leviter tanti criminis labes maculâſſet. Nulla enim eſt peſtis, quæ celeriùs hæreſi inficiat, & ſuo contagio exitium afferat aliis præſentiùs. Inſtar enim cancri (ut Apoſtolus ait) ſerpit, & ſimulatque corporis partem aliquam corripuerit, continuò ſenſim atque occultè in reliquas diffunditur partes, & lubricâ deinde in alios facilitate prolabitur. Qua de cauſſa Hiſpani Epiſcopi, non minùs probitate vitæ & ſanctitate doctrinæ, quàm prudentiæ honore commendabiles, videntes huic morbo nullum certius præſtantiuſque remedium adhiberi poſſe quàm fugam, quòd in fuga ſalus, in averſione præſidium, in execratione refugium ſit; ideo hæreticorum & ſciſmaticorum connubia, ut pernicioſiſſimam ſocietatem, tam gravi in parentes pœnâ propoſitâ, filiis fidelibus interdixerunt; ne divinum gratiæ ſacramentum alterius conjugum hæreſi aut ſchiſmate in grave & profanum animi adulterium converteretur; & eâdem facilitate tam filii quàm poſteri, & utriuſque familiæ conſanguinei ejuſdem erroris venenum à parentibus propinatum ſuſciperent, ſuſceptum intimis conciperent viſceribus, conceptumque tandem in reliquas populi partes majori pernicie & calamitate propagarent. Ab hoc Concilio acceperunt reliqua, vel Generalia, vel Provincialia, quæ his matrimoniis aditum præcluſerunt. Horum unum Laodicenum [u] fuit. *Eos* (ait) *qui ad Eccleſias pertinent, indifferenter filios proprios hæreticorum nuptiis minimè ſociare debere.* Et rurſus: *Quoniam non oportet* (inquit) *cum hæreticis commiſcere connubia, & vel filios vel filias dare, ſed potiùs accipere.* Concilium Carthaginenſe III. [x] *Item placuit, ut filii vel filiæ Epiſcoporum, vel quorumlibet clericorum, gentilibus, vel hæreticis, aut ſchiſmaticis matrimonio non jungantur.* Chalcedonenſe: [y] *Quoniam in quibuſdam provinciis conceſſum eſt Pſalmiſtis & Lectoribus uxores ducere, conſtituit ſancta Synodus, prorſus cuique ex his non licere alterius ſectæ accipere uxorem. Si quis verò prævenit, & habet jam de tali connubio filios, ſi fortè prævenerint eos jam apud hæreticos baptizari, debent eos offerre ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, ut ibi communicent. Qui verò adhuc baptizati non ſunt, omnimodò non poſſe eos in hæretica Eccleſia baptizari, nec in matrimonio jungi hæretico, Judæo, vel Pagano: niſi fortè ſpoponderit ſe venire ad orthodoxam fidem, dum conjungitur perſona orthodoxa. Si quis verò hanc definitionem ſanctæ Synodi præterierit, regularum condemnationibus ſubjaceat.*

u Concil. Laodicen. Can. X. & XIII.
x Concil. Carthag. 3. Can. XII.
y Conc. Chalced. Can. XIII.

Sed an matrimonium irritum ſit (ut vocant) & nullum, ſi contrahatur, quærunt Doctores Scholaſtici. Et tandem à divo Thoma [z] & reliquis rectè doceri video matrimonium valere. Quod etiam ex hoc Canone colligi videtur, dum nulla alia pœna, niſi quinquennii in parentes excommunicatio adjicitur.

z D. Th. in 4. diſt. 39. art. 1.

Urget tamen ſcrupuloſiùs multò magis quàm veriùs Canon Synodi VI. [a] quo hæc matrimonia irrita eſſe renunciantur: *Non licere* (inquit) *virum orthodoxum cum muliere hæretica, nec orthodoxam cum viro hæretico copulari: ſed ſi quid hujuſmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimare, & nefarium conjugium diſſolvi. Si autem adhuc infideles ſunt inter ſe legitimo matrimonio conjuncti; deinde alter eorum convertatur ad fidem, altero in infidelitate manente; ſi fideli placeat cum infideli habitare, non à ſe invicem ſeparentur, juxta Pauli ſententiam.* Quod confirmat quæ ad illius interpretationem adjecit Theodorus Balſamon [b], notans Canonem adversùs Iberos, quòd liberos olim Saracenis traderent. ſic enim inquit: *Lex civilis definit matrimonium, ſocietatem & communionem divini & humani juris. Hinc ergo conſequenter ſancti Patres decernunt, jure matrimonii non eſſe conjungendum virum fidelem mulieri infideli, vel infidelem mulierem viro fideli: ſed & ſi quid ejuſmodi factum fuerit, divellendum ac ſeparandum eſſe matrimonium, ut quod conſiſtere non poſſit. Quæ eſt enim* (inquit) *lupo cum agno ſocietas, quorum eſt penitùs contraria voluntas, ſibique ſunt invicem in omnibus adverſi & infeſti, quid ſit contraria eorum vivendi ratio? Et non ſolùm ſeparandum eſſe matrimonium, ſed & eum qui tale quid auſurus eſt, ſegregandum eſſe ſtatuunt. Sed ſi, inquiunt, alter ex conjugibus fidem orthodoxam elegerit, non propterea ſeparabitur matrimonium. Magnus enim Apoſtolus in Epiſtola ad Corinthios ſtatuit, eos non eſſe ſeparandos, quoniam ſanctificatus eſt vir infidelis per fidelem mulierem: & contrà, ſanctificatur infidelis mulier per virum qui credidit. Eſt autem ſpes fore ut ejuſdem ſint ſententiæ conjuges, ſi alter ex ipſis fidem orthodoxam elegerit. Nota ergo præſentem Canonem propter Iberos, qui ſuas filias Agarenis indiſcriminatim in matrimonio collocant. Similiter nota & verbum Canonis, quod dicit:* Fideli autem ſi placet cum infideli cohabitare, vel contrà, infideli cum fideli, ne ſeparentur: ſi quis enim horum ſeparari maluerit, matrimonium ex eo divelletur. *Quod quidem factum tempore ſanctiſſimi Patriarchæ domini Theodori. ſeparatus eſt enim à ſua infideli uxore Baſilius Brecci-*

a Canon. 72. VI. Synodi.
1. Corinth. 7.
b Theod. Balſam. ad Can. 72. VI. Synodi.
1. Corinth. 7.

tor

Digitized by Google

tur poſtquam baptizatus fuerat, *cum decreto Patriarchali: utpote quæ à viri ſuaſione induci non poſſet ut baptizaretur*. Repetivit iterum in Nomo-canone Photii [c]: *Et ſcies quòd fidelis cum muliere infideli non jungitur matrimonio, etiamſi nonnulli decepti à fine ipſius Canonis, qui docet de infidelibus qui crediderunt poſt matrimonium, aliud audacter dixerint. Ego autem qui ſcio eſſe orthodoxos Iberos, & noſtra omnia ſuſcepiſſe, & videam ipſos ſuas filias Agarenis nuptui dare, miror, & neſcio quomodo à ſuis ſacerdotibus, qui legunt & ſciunt decreta Canonum, hæc non prohibentur: Hæc ergo corrigi cupio potentiſſimi & ſanctiſſimi noſtri Imperatoris auxilio*. Hæc Balſamon. Sed miror doctos viros tantopere Canone Concilii Conſtantinopolitani [d] & Theodori interpretatione commoveri, cùm tanta illius Concilii decretis auctoritas tribui debeat, quantam & ego cenſeo tribuendam Balſamoni; cujus dignitatem, ſtudium, & eruditionem, etſi plurimùm profuiſſe Reipublicæ non diffiteor, ſic & in illo majorem aliquando pietatem & acriorem diligentiam ſæpè me deſideràſſe non negaverim, ut jam ſemel antea dixi, dicendumque aliàs ſæpè. De VI. Synodi Canonibus & eorum auctoritate fuſiùs quoque differemus inferiùs [e]. At quamvis matrimonium cum hæreticis contractum, in Occidente præcipuè, ratum eſſe conſtet; non tamen hoc impunè fieri licet: nam fœmina quæ erroris viri conſcia hæretico nubit, dotis pœnâ multatur conſtitutione Bonifacii VIII. [f] Illud autem hîc adnotandum eſt, ut periculoſius multò vitandum eſſe, puellas Chriſtianas hæreticis vel infidelibus tradi, quàm puellas hæreticas vel infideles Chriſtianis maritis adjungi: cùm fœminæ magis poſſint & ſoleant virorum erroribus, quàm viri fœminarum turpitudine maculari, faciliuſque multò ſit, uxorem hæreticam vel infidelem Chriſtiani mariti & Catholici, quàm hæreticum & infidelem maritum Catholicæ uxoris conſilio ab hæreſeos & idololatriæ erroribus ad veritatis lucem revocari.

Sed neque Judæis.

CAPUT TRICESIMUM QUINTUM.

Cum Judæis matrimonia inita, ipſo Jure nulla.

TANTA fuit ſemper Judæorum improbitas, tanta in errore pertinacia, ut legibus caveri oportuerit, connubia Chriſtianorum cum iis inita, ob grave contagionis periculum, non modò illicita, verùm irrita eſſe ac nulla, ideoque ſeparanda: quod multis Conciliorum decretis, Hiſpanorum præcipuè, conſtitutum eſt. Toletanum IV. [g] *Sæpe* (inquit) *malorum conſortia etiam bonos corrumpunt: quantò magis eos qui ad vitia proni ſunt? Nulla igitur communio ſit Hebræis ad fidem Chriſtianam translatis, cum his qui adhuc in veteri vita conſiſtunt, ne fortè eorum participatione ſubvertantur. Quicumque ergo ex his qui baptizati ſunt, amodò infidelium conſortia non vitaverint, & hi Chriſtianis donentur, & illi publicis cædibus deputentur*. Et rurſus [h]: *Judæi qui Chriſtianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Epiſcopo civitatis ipſius, ut ſi cum eis permanere cupiunt, Chriſtiani efficiantur: quòd ſi admoniti noluerint, ſeparentur: quia non poteſt infidelis in ejus permanere conjunctione, quæ jam in Chriſtianam translata eſt fidem*. Confirmavit Concilium Toletanum VIII. [i] Idem ferè decrevit Concilium Arvernenſe [k]. *Si quis Judaïcæ pravitati* (inquit) *jugali ſocietate conjungitur, & ſeu Chriſtiana Judæo, ſive Judæus Chriſtianæ mulieri conſortio miſceatur carnali, quicumque horum tantum nefas admiſiſſe digneſcitur, à Chriſtianorum cœtu atque convivio, & communione Eccleſiæ, cujus ſociatur hoſtibus, ſegregetur*. Idem conſtituit Concilium Aurelianenſe II. [l] *Placuit* (inquit) *ut nullus Chriſtianus Judæam, neque Judæus Chriſtianam in matrimonio ducat uxorem: quia inter hujuſmodi perſonas illicitas nuptias eſſe cenſemus. Qui ſi commoniti à conſortio hoc ſe ſeparare diſtulerint, à communionis gratia ſunt ſine dubio ſubmovendi*. Aurelianenſe III. [m] *Chriſtianis omnibus interdicimus, ne Judæorum conjugiis miſceantur: qui ſi fecerint, uſque ad ſequeſtrationem, quiſquis ille eſt, communione pellatur*. Zacharias PP. [n] *Si quis Chriſtianus filiam ſuam Judæo in conjugio copulare præſumpſerit, niſi perfectè crediderit Chriſto, & baptizatus fuerit, &c. Et ſi vidua Chriſtiana Judæum duxerit virum, vel conſentientibus ei, anathema ſit*. Hinc apparet, quanta de Judæorum pertinacia & improbitate injecta ſit multis juſtiſſimiſque de cauſſis Epiſcoporum animo ſuſpicio. Nam ut in retinenda illi ſua lege pertinaciores; ſic & in pervertendis aliorum animis propenſiores ſunt: ideoque Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius Imperatores legem tulerunt, adulterii pœnam conſtituentes in illos, qui Chriſtianam mulierem, vel eas Chriſtianas quæ Judæum maritum ſuſcepiſſent [o]. *Ne quis* (inquiunt) *Chriſtianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat, neque Judææ Chriſtianus conjugium ſortiatur. Nam ſi quis aliquid hujuſmodi admiſerit, adulterii vicem commiſſi hujus crimen obtinebit; libertate in accuſandum publicis quoque vocibus relaxata*. Quòd ſi Judæi verâ animi devotione ad fidem noſtram convertantur, cum illis neophytis matrimonio originarios fideles ſociandos Concilii Baſileenſis [p] Patres piè ſatis monuerunt.

c Theodor. Balſam. in nomocanone Photii tit. 12. cap. 13.

d Conc. Conſtantinop. Can. LXXII.

e Cap. 43. hujus l. Cap. 52. hujus lib.

f Bonifac. in c. decrevit. de hæretic. lib. 6.

g Concil. Tolet. 4. Can. LXI.

h Ibid. Can. LXII.

i Concil. Tolet. 8. Can. XII. Refertur à Grat. in c. Judæi 28. q. 1.

k Concil. Arvern. Can. VI.

l Concil. Aurel. 2. Can. XVIII.

m Concil. Aurel. 3. Can. XIII.

n Zacharias PP. in Synodo Romana. Can. X.

o In l. 5. C. Theod. de leg. Jul. de adult.

p Concil. Baſil. Can. XX.

COMMENTARII NOVI.

H*Æretici, ſi ſe transferre noluerint ad Eccleſiam*. Agathenſe: *Si tamen profiteantur Chriſtianos ſe futuros*. Laodicenſe Canone XXXI. *Si tamen profiteantur Chriſtianos ſe futuros*. Chalced. Can. XIV. *Niſi fortè ſpoponderit ſe venire ad orthodoxam fidem*. ALBASPINEUS.

In Canone antecedenti generaliter inhibuerunt PP. fidelibus cum infidelibus connubio copulari. In præſenti ſpecialiter idem prohibent cum Judæo, hæretico, aut ſchiſmatico; quia ſi erga gentiles datur timor perverſionis ad idololatriam, erga iſtos ſuſpicari poteſt reductio ad Judaïcam religionem, hæreſim, aut ſchiſma. Conſonant text. in cap. *Latores* 15. 32. diſtinct. cap. *Non oportet cum hominibus hæreticis* (ita legendum eſt, non: *cum omnibus hæreticis*) 28. quæſt. 1. plura Conciliorum decreta congeſta ab Antonio Auguſtino lib. 11. epitom. Jur. Pontif. titul. 17. Stephanus IV. in Epiſtol. ad Francorum Reges relatus à Baſil. *De matrim.* lib. 7. cap. 47. Hæreticis tamen ad fidem converſis Catholicæ puellæ dari poſſunt. nec audiendus eſt Baſil. d. cap. 46. num. 7. ea verba: *ne ipſis Catholicas dandas puellas*; ita emendat: *ne ipſis Catholicis*. Nam ſacri Canones tantùm cum hæreticis in hæreſi perſiſtentibus conjugium inire prohibent. In his autem regionibus, in quibus permiſti habitant Catholici cum hæreticis, Romano P. permittente, licitè hujuſmodi conjugia celebrari docuerunt Baſil. ubi ſuprà, num. 8. Azor tom. 1. Inſtit. cap. 11. quæſt. 5. GONZALEZ.

PONTIFEX Romanus in iis provinciis, ubi hæretici promiſcuè habitant cum Catholicis, ſolùm permittit conjugia ipſorum mutua ex pura tolerantia, & ne majora damna ſequantur, juxta id quod dicitur cap. *Jam dudum*. de Præbendis: *Multa per patientiam tolerantur, quæ ſi deducta fuerint in judicium, exigente juſtitia, tolerari non debent*. Nec ea Pontificum patientia efficere poteſt, ut Catholicus contrahens matrimonium cum hæretica, aut Catholica cum hæretico, excuſetur à gravi peccato. Cùm enim matrimonium inter illos non ſolùm ſit contractus, ſed verum ſacramentum novæ legis, & quidem ſacramentum vivorum, quod proinde ad licitam ſui receptionem exigit ſtatum gratiæ in contrahentibus; quomodo poterit alter illorum, licèt in gratia exiſtens, conſentire ut alter in peccato graviſſimo hæreſis manifeſtè & publicè conſtitutus, ſibi matrimonio jungatur? Quippe agentes & conſentientes eâdem culpâ innodantur, ſicuti eâdem pœnâ puniuntur. Conſentire autem peccato alieno, ſive actioni juri naturali & divino contrariæ, qualis eſt indigna receptio ſacramenti, eſt aliquid ab intrinſeco malum: quod proinde nunquam nuſquam licet. Itaque ejuſmodi matrimonia, quamvis tolerentur à RR. Pontificibus, ne ſequantur publica & majora mala; nunquam ab iis approbari cenſenda ſunt. Valida igitur ad ſummum; licita autem non video qualiter dici poſſint. Idemque cenſendum, quando alter conjugum eſt ſchiſmaticus, ob eandem rationem. Quæ certè ſatis indicatur in ipſo Canone verbis illis ex Apoſtolo mutuatis: *Eo quòd nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli*. Nimirum Corinth. 6. dicitur: *Quæ participatio juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras?* :::::: *AUT QUÆ PARS FIDELI CUM INFIDELI?* Sic nec Pontifex concedere poteſt ſacerdoti Catholico, ut ſacramenta miniſtret hæreticis aut ſchiſmaticis, quandiu tales manere volunt. CARD. DE AGUIRRE.

C A N O N XVII.

De his qui filias ſacerdotibus gentilium conjungunt.

Si qui fortè ſacerdotibus idolorum filias ſuas junxerint, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem.

CAPUT TRICESIMUM SEXTUM.

Varia ethnicorum ſacerdotum privilegia. Cur ſpeciatim connubium cum illis interdicatur.

q *Liv. l. 1. decad. 1. Liv. ibid. & Val. lib. 1. cap. 1. Halicarnaſ. lib. 2. Roman. antiq.*

MULTA olim ſacerdotibus idolorum privilegia conceſſit vetuſtas, quæ variis conſecrata literis antiqui adhuc ſcriptores conſervant. Religionis vel ſuperſtitionis ſuæ cæremonias & inſtituta tuebantur, & ſi quid dubii inerat, interpretabantur, auctore Livio q. Quibus aris, quibus hoſtiis, quibus diebus, quibus templis, quibus diis ſacra eſſent facienda, exponebant. Ne Romana ſacra

alii

alii contemnerent, aut peregrinos ritus aſciſcerent, providebant. De votis ritè exſolvendis, de jurejurando, de matrimonio, de funeribus juſtiſque exhibendis, de ſepulcris, de placandis manibus, ac de omnibus tandem controverſiis ſuæ religionis judicabant. Singulorum annorum res memoratu dignas (*Annales* vocabant) mandabant literis, & in album efferebant, ut populo eſſet exſcribendi poteſtas. Cùm quis ſui juris eſſet arrogandus, apud ipſos lege quærebatur, quæ cauſſa eſſet adoptionis, quæ ratio generis, quæ dignitas, quæve ſacra. Adeoſque tandem Pontificatûs honor & dignitas crevit, ut Plutarcho [r] teſte, regis proxima crederetur; eâque ratione purpuram ut reges pretioſiorem, nempe bis tinctam, induebant. Quod cùm à Conſtantino Magno noſtræ religionis ſacerdotibus cum reliquis antiquorum privilegiis communicaretur, eâque purpurâ aliquando abuterentur clerici ad vanam opum oſtentationem, vetitum poſtea illis reperiu decreto Concilii Narbonenſis [s], purpurâ indui. Cujus uſus & interdictionis hæc ratio fuit. Pileum, Flaminum inſigne, nunquam deponebant, ut refert Ammianus [t]: tametſi, ut Plutarchus [u] teſtatur, cæteri ſolerent occurrentibus caput detegere. Equo vehi non poterant, ſed ut majori pompâ major dignitati ſplendor accederet, carpento utebantur, illiſque ſolis permiſſum carpento ingredi Capitolium, Tacitus [x] refert. Fuiſſe præterea Flaminis Dialis immunitatem ſcribit Ammianus [y], ut jurare ei minùs liceret, quòd non deceret de rebus parvis fidem ei non haberi cui res ſacræ & maximæ eſſent concreditæ. Si qui noxii ad eum confugiſſent, eâ die à pœna erant immunes, Plutarchus [z]. Ipſos quoque à collationibus & tributis liberos, nî ſummâ neceſſitate urgeretur Reſpublica, idem Plutarchus [a] & Livius [b] affirmant. Quinimmo ſumptus & ſtipendia & rerum ſacrarum impenſas, ut refert Halicarnaſſeus [c], ex publica pecunia accipiebant. Hæc ſtipendia Gratianus Imperator edicto proprio adempta, fiſco arcæque publicæ vendicavit, reliqua autem privilegia Arcadius & Honorius Impp. ſacerdotibus idolorum ſuſtulerunt. Antè verò cùm hujus Concilii tempore tot honoribus & privilegiis ſacerdotum dignitas ornaretur, illorum autem fructum plerique fideles rerum inaniſſimarum, quàm religionis cupidiores ut perciperent, ſolebant filias his ethnicorum ſacerdotibus in matrimonio locare. quod quàm fuerint Patres Illiberritani vehementer deteſtati, non obſcurum hîc poſteris argumentum præbuerunt, infidelium nuptias Canone qui præceſſit, fidelibus intercluſerunt, nullâ pœnâ propoſitâ: in hoc autem cum ſacerdotibus ethnicorum iniri, ſanctione iterata & gravi additu anathemate inhibuerunt. Nam cùm ſacerdotes profana deorum ſacrificia & reliqua idololatriæ munera ubire & exequi debuiſſent, majus inerat periculum, ne ex illorum contubernio & ſocietate aliquam tanti criminis maculam uxores fideles contraherent: ideoſque parentes, earum nuptiarum auctores, gravi, ſed meritiſſimâ pœnâ multârunt, ut nimirum ad ultimum uſque vitæ ſpiritum communione privarentur. Tanto enim ſtudio in obſtruendo omni ad idololatriam aditu Patres noſtri elaborârunt, ut catechumenis fœminis ob eandem religionis ſolicitudinem, viros ſcenicos vel comicos habere, peculiari caverint decretu.

Feſtus Pompei. l. 11. A. Gelli. l. 5. noct. Att. c. 19. Cicer. lib. 2. de orato. Macrob. lib. 3. Saturn. c. 2. in fine. Gellius l. 15. c. 19. Tacitus l. 17. annal.

r Plutarch. problemat. c. 119. Cicer. ad Atticum l. 2. Epiſt. 24.

s Concil. Narbonenſe Can. IV. Nondum editum eſt, ſed MS. apud nos exſtat.

t Ammian. lib. 7.

u Plutarch. q. Rom. 9. 12.

x Tacitus lib. 12.

y Ammian. l. 27.

z Plutar. Probl. 3.

a Plutar. in Camil

b Liv. l. 2. decad. 4.

c Halicarnaſſ. l. 2. Roman. antiq. L. 1. LC. Theod. de Paganis.

Can. 15.

COMMENTARII NOVI.

SAcerdotibus idolorum*.] Flaminibus gentilium, non verò Chriſtianis ſacerdotibus, qui perſecutionum temporibus diis gentium immolârunt, ut quidam exiſtimant. ALBASPINEUS.

Apud gentiles non ſolùm Flamines, omneſque ſacerdotes, verùm & ipſa P. Maximus nuptias celebrabat: ex Plin. Panegyr. & Cicerone in Topic. Probant Gutherus *de jure Pontif.* lib. 1. cap. 16. Stuchius *de ſacrific.* fol. 8. Circa illa autem conjugia nonnulla peculiaria obſervanda ſunt. Primum, Pontificem tantùm unius uxoris connubio uti poſſe. Tertull. *ad uxor.* cap. 17. *De præſcript.* cap. 40. & *De exhort. caſtit.* cap. ultimo. Secundum, Flaminis matrimonium non niſi morte diſſolvi poſſe. Suĕton. in *Jul.* cap. 1. 7. & 21. & Dialem uxorem amittentem Flaminis decedere, A. Gell. lib. 10. *Noct.* cap. 15. ait. Tertium, matrimonium à P. & ſacerdotibus gentilium non aliu modo celebrari poſſe, quàm confarreatione. Cicer. ubi ſuprà. Pliu. lib. 18. cap. 3. Guther. d. cap. 16. Briſſon. *De rit. nupt.* fol. 15. in parvis. Confarreario fiebat ſolennibus verbis, & decem teſtibus præſentibus, ſolennique ſacrificio peracto, in quo panis farreus adhibebatur. Ulpian. titul. 9. regul. Servius ad lib. 1. Georgic. Virgilii, ibi: *Farre nuptiæ fiebant per Pontificem Maximum & Dialem Flaminem: per fruges & molam ſalſam conjungebantur: Unde* Confarreatio *appellatur.* Dionyſ. Halicarnaſſeus lib. 3. *Priſcos legitima ſacraque matrimonia Romanâ appellatione* Farreatia *dixiſſe.* Illuſtrat Hothomau. *De ritu nupt.* cap. 20. Unde forſan PP. Hiſpani agnuſcentes matrimonium à ſacerdotibus gentilium celebrari non poſſe abſque ſacrificio, & per conſequens ſine idulolatria, quam radicitùs evellere intendebant; majorem pœnam ſanxerunt in eos, qui filias ſuas ſacerdotibus gentilium in matrimonium tradiderunt, quàm illis, qui infidelibus, aut Judæis filias ſuas junxerunt; quibus tantùm per quinquennium pœnitentia injungitur in Canone antecedenti: quia eo facto nullam idololatriæ ſpeciem admiſerunt. GONZALEZ.

CANON XVIII.

De ſacerdotibus & miniſtris, ſi mœchaverint.

Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ſi in miniſterio poſiti detecti fuerint quòd ſint mœchati; placuit, & propter ſcandalum, & propter nefandum crimen, nec in fine eos communionem accipere debere.

CAPUT TRICESIMUM SEPTIMUM.

De pœna Epiſcoporum & ſacerdotum mœchantium.

INTER eas virtutes, quibus Epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum animos excoli ornarique decet, una præcipuè eſt pudicitia, flos morum, honor corporum, decor ſexuum, integritas ſanguinis, fides generis, fundamentum ſanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis; ut Tertullianus [d] deſcripſit, & poſt illum D. Cyprianus [e]. Cùm enim hi ſcire debeant, ſe templa eſſe Domini, membra Chriſti, habitationem Spiritus ſancti, electos ad ſpem, conſecratos ad fidem, deſtinatos ad ſalutem, filios Dei, fratres Chriſti, conſortes Spiritus ſancti, ut idem Cyprianus [f] dixit; quid magis effugere debent, quàm peccatum illud, quo ipſi Patris omnipotentiam, ſapientiam Filii, & Spiritus ſancti bonitatem ſuæ turpitudinis ſordibus impediunt? Intellexerunt hoc olim gentes, dum ſacra facturos ab omni impudicitia abſtinere volebant. De antiquorum Ægypti ſacerdotum vita Chęremon philoſophus narrat, ut D. Hieronymus [g] refert, quòd nunquam mulieribus miſceri deberent: & ut caſtitatem inoffenſam ſervarent, à ſalis uſu abſtinuiſſe refert Plutarchus [h], quòd caloris vi libidinem concitet. De Græcis idem recenſet Pauſanias [i] in Achaicis; qui ut pudicitię leges majori integritate ſervarent, rutam aſſiduè inter edulia ſumere ſolebant, quòd ea libidinis faces extinguat, auctore Dioſcoride [k]. Quid ſimile Feſtus Pompejus tradit, & Gellius [l], Diali Romæ nefas fuiſſe hederam tangere, ac ne nominare quidem fas fuiſſe, quòd hedera herba haberetur laſciva; eo ænigmate declarantes, quanta puritas caſtitaſque deceat Dei ſacerdotes. Si gentes ergo, ut diis vel dæmonibus potiùs ſacra facerent, tam diligentes & acres pudicitiæ cuſtodes fuerunt; quid non facere debent Chriſti cultores, imitatores, & miniſtri? Si enim ſenſu non carent, intelligere debent majorem in vincenda, quàm in explenda voluptate voluptatem ineſſe. Quòd ſi contrà ſentientes fœminarum ſe complexibus implicaverint, vel maculaverint potiùs, deponendos eſſe antiqua Apoſtolorum conſtitutio [m] docet. *Epiſcopus* (ajunt) *aut presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus eſt, deponatur: non tamen communione privetur: dicit enim Scriptura: Non vindicavit Dominus bis in idipſum* [n]. Communionis autem privationem adjecerunt Patres Hiſpani hîc, ut arctiori vinculo conſtricti à tam nefando crimine retraherentur. Nefandum enim olim vocârunt, quia à carnalibus peccatis etiam nominandis abſtinere Dei cultui conſecratos volebant; quæ antiqua eſt Eccleſiæ & Sanctorum conſuetudo, ut teſtatur D. Baſilius [n]. *Quæcumque autem* (inquit) *ſunt alia immundarum animi perturbationum genera, dæmoniorum ſchola invenit, divina Scriptura ſilentio præteriit, majeſtatem ſuam turpium rerum nominibus nolens polluere, ſed generalibus nominibus immunditias complexa eſt, ſicut Apoſtolus dicit: Fornicatio autem & omnis immunditia ne nominetur quidem in vobis, ſicut Sanctis convenit.* Quare cùm in Hebræorum Republica olim lues in tanta eſſent abominatione, ut nec eos nominare liceret; ſi neceſſitate nominandi urgerentur, *nefanda animalia* nuncupabant, ut ex Joſepho [o] colligitur. Hodie autem crimen nefandum Hiſpanorum uſu ad ſolum crimen præpoſteræ libidinis accommodatur. In CC. aliis Mss. *nefarium* lego. Inter utrumque quid interſit, Aſconius Pedianus [p]. *Nefandum* (inquit) *eſt, non fandum: nefarium, quod ſacra polluit, farre pio ſolita celebrari.* Concilium Neo-cæſareenſe [q], ob adulterium vel fornicationem extra Eccleſiam abjici, & inter laïcos ad pœnitentiam redigi presbyteros jubet: deponi autem, & depoſitum detrudi in monaſterium, ex decreto VII. Concilii Aurelianenſis III. probat Gratianus [r]. Quam depoſitionis ſententiam, ob id crimen admiſſum, & ſola ſua confeſſione probatum, in Potamium Epiſcopum Bracarenſem latam legimus in Concilio Toletano X. Fructuoſo Eccleſiæ Dumienſis Epiſcopo in ejus locum ſuffecto: hodie etiam in Epiſcopis & presbyteris in Hiſpania, noſtræ ætatis ſcriptores [s] teſtantur: in fornicariis verò arbitrariam. Sed ab arbitraria hac fornicationis pœna excipiuntur Epiſcopi, quos ob majora incommoda publici exempli, ut violati cum Eccleſia ſponſa magni ſacramenti, depoſitos videmus, & ad agendam pœnitentiam in monaſterium detruſos.

Dum de gravitate adulterii & fornicationis, & eorum pœna Canon hic agit, occaſio erat diſputandi, vel refutandi potiùs antiquorum quorundam Epiſcoporum errorem, qui Cypriano [t] teſte dandam mœ-

chis

[d] Tertull. lib. de pudicitia, in princ.
[e] D. Cyprian. lib. de bono pudicitiæ cap. 2.
[f] Idem in eod. c. 1.
[g] D. Hieron. lib. 2 adverſus Jovinianum.
[h] Plutarch. in ſympoſ. & in lib. de Iſide & Oſiride.
[i] Pauſanias in Achaicis.
[k] Dioſcor. l. 3. c. 50. Plutarch. in problemat. c. 11.
[l] Gel. lib. 10. noct. atticar. c. 15.
[m] Can. Apoſt. 25.
Nahum. 1.
[n] D. Baſil. in Epiſt. ad Diodor.
[o] Joſephus de bello Judaico. lib. 5. c. 1.
[p] Aſcon. Pedianus oratione 3. contra Verrem.
[q] Conc. Neocæſar. Can. 1.
[r] Grat. in c. ſi cujus presbyter. 81. diſt. Conc. Tol. 10. ad finem.
[s] Cov. in 4. 2. p. c. 8. §. 7. n. 19. Bernardus Diaz cum his quos in eam rem citat. in practi crimin. c. 78.
[t] Cyp. l. de lapſis Tertul. lib. de pudicitia.

chis pœnitentiam negârunt, qoem aſſeveranter, ne dicam pertinaciter, defendit Tertullianus. Sed quia illum ſatis, pieſoe, & ſapienter refutavit Cyprianus, & alii antiquiores, ex recentioribus aotem Jacobus Pamelios ad ſingula Tertulliani in contrarium argumenta reſpondit, omittemus laborem: cùm exſtet præcipuè Concilii Tridentiui doctrina, qoâ certi ſecuriſque reddimur, omnem lapſum poſt baptiſmum gratiâ Dei reſurgere poſſe, & juſtitiam amiſſam recuperare; contrà opinantibus anathemate propoſito.

u *Jacob. Pamel.* *ed.ib.* de pudicitia.

COMMENTARII NOVI.

IN *miniſterio poſiti.*] Qui graduum & ordinum ſuorum officia & munia obirent. Nam ſi eſſent depoſiti, aut ſi ob aliam cauſſam ab officio & dignitate gradûs eſſent remoti; leviùs erant puniendi. Concil.Carthag.V.Can.II. *Quâ eos à miniſterio neceſſe fuerit removeri.* ALBASPINEUS.

Non de qoalibet incontinentiæ ſpecie in præſenti agitur, ſed ſpecialiter de mœchia: nec hoc grave ſcelus in omnibus negatâ communione in fine vindicatur, ſed Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconibus, iu quibus propter votum caſtitatis graviùs peccatum hoc judicatur. Conſonant text. *Ab ſpecie. De Adulterio* iu cap. *Presbyter* 9. 28.diſt. cap. *Præter* 32.diſt.cap. *Si quis clericus* 10. 81.diſt. Concil. Altiſiodor. Can. XX. *Si Presbyter, Diaconus, Subdiaconus infantes procreaverit, aut adulterium commiſerit, & Archipresbyter hoc Epiſcopo aut Archidiacono non intimaverit, integro anno non communicet.* Concil.Aurelian. III. Can.IV. *Si de adulterii permiſſione fuerit (Antiſtes aut clericus) comprobatus, in regradatione honorum priorum Canonum ſtatuta ſerventur.* & Can. VII. *Si quis clericus adulterâſſet, aut confeſſus fuerit, vel convictus, depoſitus ab officio communione conceſſa in monaſterio toto vitæ ſuæ tempore trudatur.* Martinus Brac.in ſua Collect. Can.XXVII. *Si quis Presbyter aut Diaconus fuerit fornicatus, aut mœchatus, projiciatur, & agat pœnitentiam.* Theophil. Epiſcopus Alexandr. io *Commonit.* cap. 2. *Presbyter, qui mulieri ſeparatæ, vivente marito, vim attulit, nec ut laïcus debet communicare, cùm eos, qui tales ſunt, ſeparare conſueverit Eccleſia.* Et alii, in qoibus caſtimonia mioiſtrorum Eccleſię predicatur & commendatur: quos congeſſi io cap.4. *De cohabit. clericor.* Propter ejus delicti gravitatem in miniſtris ſacratis altaris appellatur à PP. *nefandum*, non verò quia agant de peccato illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, de quo infrà in Can. LXXI. Notatu tamen digna eſt in hac parte deciſio Concil. Wormac. relata à Gratiano in cap. fin.2.quæſt.5. ubi jubetur, ut ſi Epiſcopo, aut Presbytero cauſa criminalis, hoc eſt homicidium, aut adulterium imputetur, pro ſingulis Miſſam celebrare debet, & communicare, & de ſingulis ſibi imputatis innocentem ſe oſtendere. Quod ſi non fecerit, quinquennio à liminibos Eccleſiæ extraneus habeatur. In quibus verbis perdifficile eſt quænam illa pœnitentia ſit, communicatio iu Miſſæ ſacrificio? Pro cujus Canonis expoſitione ſciendum eſt, inter alias purgationum ſpecies, quibus primis Eccleſiæ ſæculis fideles de aliquo ſcelere falsò accuſati innocentes reddebantur, uſitatum fuiſſe ſacram Euchariſtiam ſuſcipere, ut conſtat ex tota ferè 2.qoæſt.4.ex cap. *Sæpè* 2.quæſt.5. Ubi Abbas furtum in monaſterio admiſſum explorare debet porrectâ monachis in probationem Euchariſtiâ. Accedunt exempla inſignia hujus purgationis: quem enim latet, quàm malè ceſſerit Lothario ſuſcepta de mano Adriani Papæ communio ad ſuæ innocentiæ probationem? Videndus Sigebertus in *Chron.* anno DCCCLXX. mox conſecutam Lotharii, & omniom, qui eâdem cum ipſo mala fide commuoicaverant, mortem deſcribens. E contrario Sanctus Gregorius VII. cùm per calumniâ ab Henrico Imperatore vexaretur, ſumptione Euchariſtiæ ſe purgavit, nihil iccircò damni paſſus, quia innocens erat: quod Henricus exemplum Lotharii veritus, renuit facere, cùm à Gregorio urgeretur, ut de probris quorum inſimulabatur, purgaret ſe eudem modo. Rem fusè narrat Lambertus, & ex eo Baron.anno MLXXVII. Eulalius Albernis jubente Epiſcopo Quintiano purgavit ſe ſuſceptione Eochariſtiæ, ut refert Gregorius Turonen.lib.10.*Hiſt.*c.8. In Concilio Remenſi Goffredus monachus de Epiſcopi ſede falsò accuſatus, purgavit ſe hoc ipſo medio, quod ibi dicitur eſſe ſolùm verius & terribilius genus purgationis. Alia adducunt M.Delrius *Diſquiſ. magic.* c.4.q.3. ſect.2.Sanchez lib.2.in decal.cap.34. nu.13.Theophil.Reynaud.in *Hoplotheca* ſect.3.c.2.quæſtiunc.3. qui rectè obſervant hanc purgationem nunquam fuiſſe decretam, vel injunctam ſpectando vel poſtulando, ut Deus per miraculum aliquod, veritatem occultâ detegeret, quod fuiſſet tentare Deum, & intrinſecè malum. Decreta igitur aliquando eſt, vel oſurpata hæc purgatio ſolùm in teſtimonium & juramentum innocentiæ: quo modo in dicto cap. *Finali.* injungitur Epiſcopo vel Presbytero de adulterio accuſato ad probandam ejus innocentiam. Nunc autem hæc purgatio non eſt in uſu, cenſeturque jure Eccleſiaſtico prohibita, ut notat Gretſerus lib. 2. *De cruce* cap. 22. non quidem aliquâ conſtitutione ſpeciali, ſed generali relatâ in cap. *Ex tuarum. De purgat. canonica.* ubi peregrina judicia prohibentur. Accedunt jura vetantia dari Euchariſtiam ſuſpectis. cap. *Tribus. De conſecrat.* diſt.2. cap. *Dilecti. De purg. canonic.* ubi alia plura congeſſimus. GONZALEZ.

JAM ſuprà ad calcem Commentariorum Can.VII. pag.384. monuimus mœchiæ nomine à Patribus hujus Concilii, ſicuti & ſæpè alibi, non modò intelligi adulterium, ſed etiam copulam quamlibet illicitam. Itaque mœchia generatim accepta in Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, *ſi detecti fuerint*, punitur privatione communionis, adhuc in fine vitæ; tum propter ſcandalom ab

iis

CANON XVIII.

De ſacerdotibus & miniſtris, ſi mœchaverint.

Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ſi in miniſterio poſiti detecti fuerint quòd ſint mœchati; placuit, & propter ſcandalum, & propter nefandum crimen, nec in fine eos communionem accipere debere.

CAPUT TRICESIMUM SEPTIMUM.

De pœna Epiſcoporum & ſacerdotum mœchantium.

INTER eas virtutes, quibus Epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum animos excoli ornarique decet, una præcipuè eſt pudicitia, flos morum, honor corporum, decor ſexuum, integritas ſanguinis, fides generis, fundamentum ſanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis; ut Tertullianus [d] deſcripſit, & poſt illum D. Cyprianus [e]. Cùm enim hi ſcire debeant, ſe templa eſſe Domini, membra Chriſti, habitationem Spiritus ſancti, electos ad ſpem, conſecratos ad fidem, deſtinatos ad ſalutem, filios Dei, fratres Chriſti, conſortes Spiritus ſancti, ut idem Cyprianus [f] dixit; quid magis effugere debent, quàm peccatum illud, quo ipſi Patris omnipotentiam, ſapientiam Filii, & Spiritus ſancti bonitatem ſuæ turpitudinis ſordibus impediunt? Intellexerunt hoc olim gentes, dum ſacra facturos ab omni impudicitia abſtinere volebant. De antiquorum Ægypti ſacerdotum vita Chęremon philoſophus narrat, ut D. Hieronymus [g] refert, quòd nunquam mulieribus miſceri deberent: & ut caſtitatem inoffenſam ſervarent, à ſalis uſu abſtinuiſſe refert Plutarchus [h], quòd caloris vi libidinem concitet. De Gręcis idem recenſet Pauſanias [i] in Achaicis; qui ut pudicitię leges majori integritate ſervarent, rutam aſſiduè inter edulia ſumere ſolebant, quòd ea libidinis faces extinguat, auctore Dioſcoride [k]. Quid ſimile Feſtus Pompejus tradit, & Gellius [l], Diali Romæ nefas fuiſſe hederam tangere, ac ne nominare quidem fas fuiſſe, quòd hedera herba haberetur laſciva; eo ænigmate declarantes, quanta puritas caſtitaſque deçeat Dei ſacerdotes. Si gentes ergo, ut diis vel dæmonibus potiùs ſacra facerent, tam diligentes & acres pudicitiæ cuſtodes fuerunt; quid non facere debent Chriſti cultores, imitatores, & miniſtri? Si enim ſenſu non carent, intelligere debent majorem in vincenda, quàm in explenda voluptate voluptatem ineſſe. Quòd ſi contrà ſentientes fœminarum ſe complexibus implicaverint, vel maculaverint potiùs, deponendos eſſe antiqua Apoſtolorum conſtitutio [m] docet. *Epiſcopus* (ajunt) *aut presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus eſt, deponatur: non tamen communione privetur: dicit enim Scriptura: Non vindicavit Dominus bis in idipſum.* Communionis autem privationem adjecerunt Patres Hiſpani hîc, ut arctiori vinculo conſtricti à tam nefando crimine retraherentur. Nefandum enim olim vocârunt, quia à carnalibus peccatis etiam nominandis abſtinere Dei cultui conſecratos volebant; quæ antiqua eſt Eccleſiæ & Sanctorum conſuetudo, ut teſtatur D. Baſilius [n]. *Quæcimque autem* (inquit) *ſunt alia immundarum animi perturbationum genera, dæmoniorum ſchola invenit, divina Scriptura ſilentio præteriit, majeſtatem ſuam turpium rerum nominibus nolens polluere, ſed generalibus nominibus immunditias complexa eſt, ſicut Apoſtolus dicit: Fornicatio autem & omnis immunditia ne nominetur quidem in vobis, ſicut Sanctis convenit.* Quare cùm in Hebræorum Republica olim ſues in tanta eſſent abominatione, ut nec eos nominare liceret; ſi neceſſitate nominandi urgerentur, *nefanda animalia* nuncupabant, ut ex Joſepho [o] colligitur. Hodie autem crimen nefandum Hiſpanorum uſu ad ſolum crimen præpoſteræ libidinis accommodatur. In CC. aliis Mſs. *nefarium* lego. Inter utrumque quid interſit, Aſconius Pedianus [p]. *Nefandum* (inquit) *eſt, non fandum: nefarium, quod ſacra polluit, farre pio ſolita celebrari.* Concilium Neo-cæſarienſe [q], ob adulterium vel fornicationem extra Eccleſiam abjici, & inter laïcos ad pœnitentiam redigi presbyteros jubet: deponi autem, & depoſitum detrudi in monaſterium, ex decreto VII. Concilii Aurelianenſis III. probat Gratianus [r]. Quam depoſitionis ſententiam, ob id crimen admiſſum, & ſola ſua confeſſione probatum, in Potamium Epiſcopum Bracarenſem latam legimus in Concilio Toletano X. Fructuoſo Eccleſiæ Dumienſis Epiſcopo in ejus locum ſuffecto: hodie etiam in Epiſcopis & presbyteris in Hiſpania, noſtræ ætatis ſcriptores [s] teſtantur: in fornicariis verò arbitrariam. Sed ab arbitraria hac fornicationis pœna excipiuntur Epiſcopi, quos ob majora incommoda publici exempli, ut violati cum Eccleſia ſponſa magni ſacramenti, depoſitos videmus, & ad agendam pœnitentiam in monaſterium detruſos.

Dum de gravitate adulterii & fornicationis, & eorum pœna Canon hic agit, occaſio erat diſputandi, vel refutandi potiùs antiquorum quorundam Epiſcoporum errorem, qui Cypriano [t] teſte dandam mœ-

chis

d Tertull. lib. de pudicitia, in princ.
e D. Cyprian. lib. de bono pudicitiæ cap. 2.
f Idem in eod. c. 2.
g D. Hieron. lib. 2 adverſus Jovinianum.
h Plutarch. in ſympoſ. & in lib. de Iſide & Oſiride.
i Pauſanias in Achaicis.
k Dioſcor. l. 3. c. 50. Plutarch. in problemat. c. 11.
l Gel. lib. 10. noct. atticar. c. 15.
m Can. Apoſt. 25.
Nahum. 1.
n D. Baſil. in Epiſt. ad Diodor.
o Joſephus de bello Judaico, lib. 5. c. 1.
p Aſcon. Pedianus oratione 3. contra Verrem.
q Conc. Neocæſar. Can. I.
r Grat. in c. ſi quis presbyter. 81. diſt. Conc. Tol. 10. ad finem.
s Cov. in 4. 2. p. c. 8. ſ. 7. n. 19. Bernardus Diaz cum his quos in eam rem citat, in pract. crimin. c. 7?.
t Cyp. l. de lapſis Tertul. lib. de pudicitia.

chis pœnitentiam negârunt, quem aſſeveranter, ne dicam pertinaciter, defendit Tertullianus. Sed quia illum ſatis, pieque, & ſapienter refutavit Cyprianus, & alii antiquiores, ex recentioribus autem Jacobus Pamelius ad ſingula Tertulliani in contrarium argumenta reſpondit, omittemus laborem: cùm exſtet præcipuè Concilii Tridentini doctrina, quâ certi ſecurique reddimur, omnem lapſum poſt baptiſmum gratiâ Dei reſurgere poſſe, & juſtitiam amiſſam recuperare; contrà opinantibus anathemate propoſito.

n *Jacob. Pamel.* ... de pudicitia.

COMMENTARII NOVI.

IN *miniſterio poſiti.*] Qui graduum & ordinum ſuorum officia & munia obirent. Nam ſi eſſent depoſiti, aut ſi ob aliam cauſſam ab officio & dignitate gradûs eſſent remoti; leviùs erant puniendi. Concil. Carthag. V. Can. II. *Quâ eos à miniſterio neceſſe fuerit removeri.* ALBASPINEUS.

Non de qualibet incontinentiæ ſpecie in præſenti agitur, ſed ſpecialiter de mœchia: nec hoc grave ſcelus in omnibus negatâ communione in fine vindicatur, ſed Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconibus, in quibus propter votum caſtitatis graviùs peccatum hoc judicatur. Conſonant text. *Ab ſpecie. De Adulterio* in cap. *Presbyter* 9. 28. diſt. cap. *Præter* 32. diſt. cap. *Si quis clericus* 10. 81. diſt. Concil. Altiſiodor. Can. XX. *Si Presbyter, Diaconus, Subdiaconus infantes procreaverit, aut adulterium commiſerit, & Archipresbyter hoc Epiſcopo aut Archidiacono non intimaverit, integro anno non communicet.* Concil. Aurelian. III. Can. IV. *Si de adulterii permiſtione fuerit (Antiſtes aut clericus) comprobatus, in regradatione honorum priorum Canonum ſtatuta ſerventur.* & Can. VII. *Si quis clericus adulteràſſet, aut confeſſus fuerit, vel convictus, depoſitus ab officio communione conceſſa in monaſterio toto vitæ ſuæ tempore trudatur.* Martinus Brac. in ſua Collect. Can. XXVII. *Si quis Presbyter aut Diaconus fuerit fornicatus, aut mœchatus, projiciatur, & agat pœnitentiam.* Theophil. Epiſcopus Alexandr. in *Commonit.* cap. 2. *Presbyter, qui mulieri ſeparatæ, vivente marito, vim attulit, nec ut laïcus debet communicare, cùm eos, qui tales ſunt, ſeparare conſueverit Eccleſia.* Et alii, in quibus caſtimonia miniſtrorum Eccleſię predicatur & commendatur: quos congeſſi in cap. 4. *De cohabit. clericor.* Propter ejus delicti gravitatem in miniſtris ſacratis altaris appellatur à PP. *nefandum*, non verò quia agant de peccato illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, de quo infrà in Can. LXXI. Notatu tamen digna eſt in hac parte deciſio Concil. Wormac. relata à Gratiano in cap. fin. 2. quæſt. 5. ubi jubetur, ut ſi Epiſcopo, aut Presbytero cauſa criminalis, hoc eſt homicidium, aut adulterium imputetur, pro ſingulis Miſſam celebrare debet, & communicare, & de ſingulis ſibi imputatis innocentem ſe oſtendere. Quod ſi non fecerit, quinquennio à liminibus Eccleſiæ extraneus habeatur. In quibus verbis perdifficile eſt quænam illa pœnitentia ſit, communicatio in Miſſæ ſacrificio? Pro cujus Canonis expoſitione ſciendum eſt, inter alias purgationum ſpecies, quibus primis Eccleſiæ ſæculis fideles de aliquo ſcelere falsò accuſati innocentes reddebantur, uſitatum fuiſſe ſacram Euchariſtiam ſuſcipere, ut conſtat ex tota ferè 2. quæſt. 4. ex cap. *Sæpè* 2. quæſt. 5. Ubi Abbas furtum in monaſterio admiſſum explorare debet porrectâ monachis in probationem Euchariſtiâ. Accedunt exempla inſignia hujus purgationis: quem enim latet, quàm malè ceſſerit Lothario ſuſcepta de mano Adriani Papæ communio ad ſuæ innocentiæ probationem? Videndus Sigebertus in *Chron.* anno DCCCLXX. mox conſecutam Lotharii, & omniom, qui eàdem cum ipſo mala fide communicaverant, mortem deſcribens. E contrario Sanctus Gregorius VII. cùm per calumniā ab Henrico Imperatore vexaretur, ſumptione Euchariſtiæ ſe purgavit, nihil iccircò damni paſſus, quia innocens erat: quod Henricus exemplum Lotharii veritus, renuit facere, cùm à Gregorio urgeretur, ut de probris quorum inſimulabatur, purgaret ſe eodem modo. Rem fusè narrat Lambertus, & ex eo Baron. anno MLXXVII. Eulalius Albernis jubente Epiſcopo Quintiano purgavit ſe ſuſceptione Euchariſtiæ, ut refert Gregorius Turonen. lib. 10. *Hiſt.* c. 8. In Concilio Remenſi Goffredus monachus de Epiſcopi ſede falsò accuſatus, purgavit ſe hoc ipſo medio, quod ibi dicitur eſſe ſolùm verius & terribilius genus purgationis. Alia adducunt M. Delrius *Diſquiſ. magic.* c. 4. q. 3. ſect. 2. Sanchez lib. 2. in decal. cap. 34. nu. 13. Theophil. Reynaud. in *Hoplotheca* ſect. 3. c. 2. quæſtiunc. 3. qui rectè obſervant hanc purgationem nunquam fuiſſe decretam, vel injunctam ſpectando vel poſtulando, ut Deus per miraculum aliquod, veritatem occultā detegeret, quod fuiſſet tentare Deum, & intrinſecè malum. Decreta igitur aliquando eſt, vel uſurpata hæc purgatio ſolùm in teſtimonium & juramentum innocentiæ: quo modo in dicto cap. *Finali.* injungitur Epiſcopo vel Presbytero de adulterio accuſato ad probandam ejus innocentiam. Nunc autem hæc purgatio non eſt in uſu, cenſeturque jure Eccleſiaſtico prohibita, ut notat Gretſerus lib. 2. *De cruce* cap. 22. non quidem aliquâ conſtitutione ſpeciali, ſed generali relatâ in cap. *Ex tuarum. De purgat. canonica.* ubi peregrina judicia prohibentur. Accedunt jura vetantia dari Euchariſtiam ſuſpectis. cap. *Tribus. De conſecrat.* diſt. 2. cap. *Dilecti. De purg. canonic.* ubi alia plura congeſſimus. GONZALEZ.

JAM ſuprà ad calcem Commentariorum Can. VII. pag. 384. monuimus mœchiæ nomine à Patribus hujus Concilii, ſicuti & ſæpè alibi, non modò intelligi adulterium, ſed etiam copulam quamlibet illicitam. Itaque mœchia generatim accepta in Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, *ſi detecti fuerint*, punitur privatione communionis, adhuc in fine vitæ; tum propter ſcandalum ab

iis

Digitized by Google

iis datum, tum ob magnam ſceleris gravitatem.

Sanè Potamius Epiſcopus Bracarenſis in Concilio X. Toletano ſe ſponte accuſavit, non de adulterio aliquo, ſed ſolùm de tactu fœminæ, ſive de lapſu cum fœmina quadam: & tamen tum ſuo, tum PP. Toletanorum judicio fuit depoſitus perpetuò, & traditus perpetuæ pœnitentiæ intra monaſterium. Similiter Sanctus Martinus Bracarenſis in ſua Collectione Can. XXVII. utrumque id turpitudinis genus in Presbytero & Diacono depoſitione & pœnitentià vindicat. Inter Canones quoque Juris Pœnitentiales, ille eſt præcipuus: *Quòd ſi Presbyter fornicationem fecerit, pœnitentiam decem annorum faciat hoc modo: tribus primis menſibus quotidie, exceptis Dominicis diebus & feſtis, jejunet in pane & aqua, ſacco indutus, & humi proſtratus, miſericordiam Dei jugiter implorans. Poſtea reſumptis aliquantulum viribus, unum annum & dimidium, exceptis Dominicis & feſtis, expleat in pane & aqua. Hoc expleto, particeps ſit corporis Domini. Deinde uſque ad completionem ſeptimi anni ſingulis ſeptimanis, excepto tempore Paſchali, tres legitimas ferias in pane & aqua jejunet. Tribus verò annis ſequentibus, ideſt, octavo, nono, & decimo, ſine ulla redemptione, omni ſexta feria in pane & aqua jejunet.* Itaque in iis aliiſque ſimilibus Canonibus, mœchia ſeu fornicatio plerumque indiviſim accipiebatur.

Si detecti fuerint, inquiunt PP. hoc loco. Sic & in Pœnitentiali Joannis monachi extracto è variis antiquorum regulis, præſertim S. Baſilii, c. περὶ ἱερέων, *de ſacerdotibus*, hæc leguntur: Οἱ δ' ἔγε ἱερεῖς, καὶ διάκονοι, ἢ πρεσβύτεροι, ὅταν ἐὰν καταπέσωσιν, εἰ καὶ μίαν φωραθῶσιν, ὁ πτῶσις γένηται, μηκέτι τὸ σύνολον ἱερουργείτωσαν. *Sacerdotes, Diaconi, vel Presbyteri, ſi ceciderint, licèt ſemel deprehenſi ſint, lapſus factus eſt, ampliùs nullo modo ſacris miniſteriis inſerviant.* Ubi nec diſtinctio fit de lapſu in adulterium, aut ſimplicem fornicationem, ſi quiſpiam eorum, vel ſemel in eo crimine deprehenditur.

In quodam Pœnitentiali Romano edito ab Hugone Menardo anno 1642. hæc decernuntur circa clericos fornicantes, vel adulterantes, quamvis prorſus occultos: *Si filium non genuerit, ET IN NOTITIA HOMINUM NON VENERIT, ſi clericus eſt, tres annos pœniteat, unum ex iis in pane & aqua. Si diaconus aut monachus, ſeptem annos pœniteat; tres ex iis in pane & aqua. Epiſcopus duodecim, quinque in pane & aqua.* Quid putas, caſu quo in eo ſcelere deprehenderentur? Certè longè gravior pœna eſſet perpetuæ depoſitionis, ac detruſionis in monaſterium per reliquum vitę tempus: ut habetur in aliis Canonibus.

At in præſenti Canone PP. Eliberitani, vigente puritate morum, & zelo ardenti diſciplinæ Eccleſiaſticæ, iis hominibus ſacris in mœchiam lapſis, ubi detecti fuiſſent, non modò interdixere prorſus ſacro miniſterio, ſed adhuc in fine vitæ communionem negârunt.

Verùm de hoc fuſiùs progreſſu Operis. Porrò pauca hęc deſerviant ad injiciendum terrorem quibuslibet hominibus ſacro Ordine initiatis, quibus labentibus in peccatum carnis, juxta ſacros Canones tam gravis pœna impoſita eſt. Deſerviant quoque ad reprimendam licentiam aut ſtuporem quorundam Confeſſariorum, qui tam facilè, tam inconſideratè, tam irreverenter eos abſolvunt abſque præviis aliquot pœnitentiæ veræ ſignis & fructibus, ac paullò poſtquam ſe turpitudinis cœno volutârunt tanquam ſues, ſinunt ad tremenda altaris myſteria accedere. Nonnè ii ſunt cæci & duces cæcorum, cum quibus in foveam cadunt? Certè non modò priſcis iis temporibus, ſed etiam ſub finem ſæculi duodecimi, cùm jam auſteritas ſacrorum Canonum valdè mitigata erat, Petrus de Riga Canonicus Remenſis, aliàs Petrus Cantor (cujus Mss. commendat Oudin in Supplemento ad ann. 1200. pag. 473.) citatus à doctiſſimo Joanne Morino lib. 10. *de Pœnitentia* cap. 24. §. 20. hæc protulit, non dico de ſacerdotibus in carnis peccatum lapſis, ſed in quodlibet peccatum mortale: *Nec ſacerdos aliquando mortali obnoxius, LICET POSTEA PLENE CONTRITUS ET CONFESSUS, conficere debet* (ideſt, celebrare) *niſi peractâ pœnitentiâ ex magna parte, vel niſi inſtante neceſſitate, puta, ſi habeat parochiam, nec habeat alium qui celebret.*

Idem ipſe paullò pòſt, non modò de ſacerdotibus, ſed de quibuslibet aliis fidelibus loquens, ait: *Ad delenda mortalia injungitur auſterior & durior pœnitentia, quaſi propria medicina illorum: ut jejunium, eleemoſyna, religio, peregrinatio, & hujuſmodi, quibus tanquam propriis & debitis medicinis illa curentur. Et, ut generaliter dicamus, NULLUS CONSECRARE, VEL PERCIPERE DEBET EUCHARISTIAM, qui fuerit in mortali, niſi peractâ pœnitentiâ totâ, vel ſaltem ex magna parte.*

Hæc ille, quem inter ſui temporis doctores Trithemius doctiſſimum fuiſſe ait. Quid diceret de ſacerdotibus in carnis peccatum lapſis? Idemque ferè eſt de diaconis & ſubdiaconis. Certè aut ſubjiceret illos prædictis pœnis ſacrorum Canonum, aut ſaltem conſtringeret eos ad graviſſimam & diuturnam pœnitentiam agendam antequam ad ad altare accederent. CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON XIX.

De clericis negotia & nundinas ſectantibus.

Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, de locis ſuis negotiandi cauſsâ non diſcedant: nec circumeuntes provincias, quæſtuoſas nundinas ſectentur. Sanè

ad

ad victum ſibi conquirendum, * aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant; & ſi voluerint negotiari, intra provinciam negotientur.

* *Aut filium.*

CAPUT TRICESIMUM OCTAVUM.

Quæ negotiatio clericis interdicta, quæ permiſſa.

ALENDIS Eccleſiæ miniſtris (ut divino ſolùm cultui & animarum tutelæ inſervirent attentiùs, negotiationibus & aliis ſæcularibus expediti negotiis) primitias & decimas præſcripſerunt Apoſtoli, ut auctor eſt Clemens [x]. Cùm verò primùm tot fideles non eſſent, ut ex poſſeſſionibus illorum alimentis neceſſariis pares redditus perciperentur, fructuum hæc inopia fidelium charitatem auxit: charitas autem non levavit ſolùm, ſed ditavit clericorum tenuitatem: nam ſi non prædiorum redditus, prædia ipſa offerebant fideles, ut eis diſtractis, in alimenta clericorum pretia converterentur: Lucâ teſte. Sed cùm aliquando hæc etiam vitæ ſubſidio non ſufficerent, pietate & prudentia ſingulari inſtituerunt fideles, ſingulis quibuſque menſibus, vel frequentiùs (cùm facultas erat) ſtipem quandam in arcam conferre, quâ illi commodè poſſent ſuſtentari. Nec ea tributi nomine à præpoſitis exigebatur, velut impoſitum adeptæ veræ religionis pretium, ſed piâ & gratioſâ Chriſtiani animi liberalitate ab ipſis offerebatur: & liberalitate tanta, ut poſtquam ſeipſos clerici, pauperes etiam alios Chriſtianos, pupillos, imbecilles, ſenes, naufragos, confeſſores, in inſulas relegatos, ad metalla damnatos, in carcere detentos, mortuos etiam ſepulturæ mandantes, conſimili charitate juvârint. Tertullianus [y]. *Præſident* (inquit) *probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti: neque enim pretio ulla res Dei conſtat. Etiamſi quod arcæ genus eſt, non de ordinaria ſumma, quaſi redemptæ religionis congregatur; modicam unuſquiſque ſtipem menſtruâ die, vel quum velit, & ſi modò velit, & ſi modò poſſit, apponit: nam nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis diſpenſatur, ſed egenis alendis, humandiſq; pueris ac puellis re ac parentibus deſtitutis. Jamque domeſticis ſenibus, etiam naufragis, & ſi qui in metallis, & ſi qui in inſulis, vel in cuſtodiis dumtaxat ex cauſſa Dei ſectæ, alumni confeſſionis ſuæ fiunt.* Juſtinus martyr [z]. *Cæterùm* (ait) *qui copioſiores ſunt, & volunt, pro arbitrio quiſque ſuo, quod viſum eſt, contribuunt; & quod ita colligitur, apud præpoſitum depoſitum deponitur. Atque ille deinde opitulatur pupillis, & viduis, & his qui propter morbum aut aliam cauſſam egent: quique in vinculis ſunt & peregrè advenientibus hoſpitibus; &, ut ſimpliciter dicam, indigentium is omnium curator eſt.* Quam ſingularem & extraordinariam fidelium charitatem, non admirationi ſolùm, ſed odio fuiſſe gentilibus, Tertullianus [a] & Ammianus Marcellinus teſtantur, quorum impiis objurgationibus Impp. gentiles verentes ne profuſis his largitionibus Chriſtianorum Eccleſiæ & clerici ditarentur, eos donationum expertes eſſe voluerunt: ut indicat Conſtantinus [b], dum relinqui poſſe Eccleſiæ & clericis in teſtamentis, populo pro gratia religionis Chriſtianæ conceſſit. Nec donis & muneribus accipiendis inhabiles eos eſſe antea voluerunt, ſed factis jam & acceptis donationibus ornatos ſæpiſſimè ſpoliârunt (& hanc reor fuiſſe hujus Canonis, & conceſſe ab eo permiſſionis in negotiis gerendis licentiam, vel potiùs neceſſitatem) ut ejuſdem Conſtantini Imperatoris edicta, quibus res ablatas reddi jubet, confirmare videntur. de ipſo enim & Licinio hæc refert Euſebius [c]: *Illud etiam præter cætera, nominatim Chriſtianis decernimus, ut loca eorum, in quæ ipſis in more poſitum erat antea convenire (de quibus quidem rebus literis ſuperioribus ad tuam ſanctimoniam datis, alia formula eo tempore à nobis erat definita & præſcripta) ſi qui, vel à quæſtore noſtro, vel ab alio quopiam, eam emiſſe videantur, Chriſtianis abſque argento, abſque ulla repetitione pretii, quod in illis emendis collocaverant, ſine omni mora & dubitatione reſtituant: & ſi qui ipſa loca pro munere fuerint adepti, ut ipſis Chriſtianis quàm celerrimè reddant: ac ſi qui ea aut coëmerint, aut dono receperint, aliquid à noſtra bonitate poſtulent, præfectumq; qui regioni in qua habitant, præeſt, adeant, quo ipſorum etiam à noſtra munificentia proviſio & cura ſuſcipiatur. Quæ quidem omnia Chriſtianorum ſocietati, tuo ſtudio & induſtriâ, exemplo, & ſine ulla dilatione reſtituenda cures, oportebit. Ac quoniam ipſi Chriſtiani non ſolùm ea loca in quæ convenire ſolent, ſed etiam habuiſſe cognoſcuntur, quæ non privatim ad ſingulos, ſed ad jus totius ipſorum communitatis, id eſt Chriſtianorũ, ſpectabant, ſingulis qui ea poſſident, mandes velim, ut omnia per legem quam ſuprà poſuimus, abſque ulla controverſia Chriſtianis, id eſt ſocietati ipſorum & conventui, reddant.* Quod & alterius edicti exemplar ad Anulinum ab eodem Euſebio [d] relatum confirmat.

x *D. Clem. l. 2. Conſtit. Apoſt. c. 29.*
Luc. Act. 2.
y *Tertull. in Apolog. c. 39.*
z *Juſtinus mart. in Apol. pro Chriſtianis.*
a *Tertull. in Apolog. c. 39. Ammian. Marcellin. lib. 27.*
b *Conſtant. in l. 1. C. de Sacroſ. Eccl.*
c *Euſeb. l. 10. hiſt. Eccl. c. 5.*
d *Idem eod. cap.*

Salve Anuline, nobis inprimis venerande. Eſt hæc noſtræ clementiæ ratio & modus, Anuline honoratiſſime, ut illa quæ ad alienum jus pertinent, non ſolùm non perturbare, ſed etiam cuique reſtituere quàm maximè cupiamus. Quare volumus ut ſimul ac haſce literas à nobis acceperis, ſi quæ ex his poſſeſſionibus quæ ad Catholicam Chriſtianorum Eccleſiam in quibuſque civitatibus, aut aliis locis pertinent, etiam adhuc à civibus, aut ab aliis quibuſdam retineantur, eas quàm primùm iiſdem Eccleſiis facias reſtitui. Quandoquidem animo inſtituimus, ut ea quæ Eccleſiæ antea poſſederunt, ad ipſarum jus denuò revertantur. Cùm igi-

iis datum, tum ob magnam ſceleris gravitatem.

Sanè Potamius Epiſcopus Bracarenſis in Concilio X. Toletano ſe ſponte accuſavit, non de adulterio aliquo, ſed ſolùm de tactu fœminæ, ſive de lapſu cum fœmina quadam: & tamen tum ſuo, tum PP. Toletanorum judicio fuit depoſitus perpetuò, & traditus perpetuæ pœnitentiæ intra monaſterium. Similiter Sanctus Martinus Bracarenſis in ſua Collectione Can. XXVII. utrumque id turpitudinis genus in Presbytero & Diacono depoſitione & pœnitentiâ vindicat. Inter Canones quoque Juris Pœnitentiales, ille eſt præcipuus: *Quòd ſi Presbyter fornicationem fecerit, pœnitentiam decem annorum faciat hoc modo: tribus primis menſibus quotidie, exceptis Dominicis diebus & feſtis, jejunet in pane & aqua, ſacco indutus, & humi proſtratus, miſericordiam Dei jugiter implorans. Poſtea reſumptis aliquantulum viribus, unum annum & dimidium, exceptis Dominicis & feſtis, expleat in pane & aqua. Hoc expleto, particeps ſit corporis Domini. Deinde uſque ad completionem ſeptimi anni ſingulis ſeptimanis, excepto tempore Paſchali, tres legitimas ferias in pane & aqua jejunet. Tribus verò annis ſequentibus, ideſt, octavo, nono, & decimo, ſine ulla redemptione, omni ſexta feria in pane & aqua jejunet.* Itaque in iis aliiſque ſimilibus Canonibus, mœchia ſeu fornicatio plerumque indiviſim accipiebatur.

Si detecti fuerint, Inquiunt PP, hoc loco. Sic & in Pœnitentiali Joannis monachi extracto è variis antiquorum regulis, præſertim S. Baſilii, c. *περὶ ἱερέων, de ſacerdotibus*, hæc leguntur: Οἱ δ᾽ ἐγὼ ἱερεῖς, καὶ διάκονοι, ἢ πρεσβύτεροι, ὅτε ἐὰν ἀποπέσωσιν, εἰ καὶ μίαν φωραθῶσιν, ἢ πτῶσις γένηται, μηκέτι τὸ σύνολον ἱερουργείτωσαν. *Sacerdotes, Diaconi, vel Presbyteri, ſi ceciderint; licèt ſemel deprehenſi ſint, lapſus factus eſt, ampliùs nullo modo ſacris miniſteriis inſerviant.* Ubi nec diſtinctio ſit de lapſu in adulterium, aut ſimplicem fornicationem, ſi quiſpiam eorum, vel ſemel in eo crimine deprehenditur.

In quodam Pœnitentiali Romano edito ab Hugone Menardo anno 1642. hæc decernuntur circa clericos fornicantes, vel adulterantes, quamvis prorſus occultos: *Si filium non genuerit, ET IN NOTITIA HOMINUM NON VENERIT, ſi clericus eſt, tres annos pœniteat, unum ex iis in pane & aqua. Si diaconus aut monachus, ſeptem annos pœniteat; tres ex iis in pane & aqua. Epiſcopus duodecim, quinque in pane & aqua.* Quid putas, caſu quo in eo ſcelere deprehenderentur? Certè longè gravior pœna eſſet perpetuæ depoſitionis, ac detruſionis in monaſterium per reliquum vitę tempus: ut habetur in aliis Canonibus.

At in præſenti Canone PP. Eliberitani, vigente puritate morum, & zelo ardenti diſciplinæ Eccleſiaſticæ, iis hominibus ſacris in mœchiam lapſis, ubi detecti fuiſſent, non modò interdixere prorſus ſacro miniſterio, ſed adhuc in fine vitæ communionem negârunt.

Verùm de hoc fuſiùs progreſſu Operis. Porrò pauca hęc deſerviant ad injiciendum terrorem quibuslibet hominibus ſacro Ordine initiatis, quibus labentibus in peccatum carnis, juxta ſacros Canones tam gravis pœna impoſita eſt. Deſerviant quoque ad reprimendam licentiam aut ſtuporem quorundam Confeſſariorum, qui tam facilè, tam inconſideratè, tam irreverenter eos abſolvunt abſque præviis aliquot pœnitentiæ veræ ſignis & fructibus, ac paullò poſtquam ſe turpitudinis cœno volutârunt tanquam ſues, ſinunt ad tremenda altaris myſteria accedere. Nonnè ii ſunt cæci & duces cæcorum, cum quibus in ſoveam cadunt? Certè non modò priſcis iis temporibus, ſed etiam ſub finem ſæculi duodecimi, cùm jam auſteritas ſacrorum Canonum valdè mitigata erat, Petrus de Riga Canonicus Remenſis, aliàs Petrus Cantor (cujus Mss. commendat Oudin in Supplemento ad ann. 1200. pag. 473.) citatus à doctiſſimo Joanne Morino lib. 10. *de Pœnitentia* cap. 24. §. 20. hæc protulit, non dico de ſacerdotibus in carnis peccatum lapſis, ſed in quodlibet peccatum mortale: *Nec ſacerdos aliquando mortali obnoxius, LICET POSTEA PLENE CONTRITUS ET CONFESSUS, conficere debet* (ideſt, celebrare) *niſi peractâ pœnitentiâ ex magna parte, vel niſi inſtante neceſſitate, puta, ſi habeat parochiam, nec habeat alium qui celebret.*

Idem ipſe paullò pòſt, non modò de ſacerdotibus, ſed de quibuslibet aliis fidelibus loquens, ait: *Ad delenda mortalia injungitur auſterior & durior pœnitentia, quaſi propria medicina illorum: ut jejunium, eleemoſyna, religio, peregrinatio, & hujuſmodi, quibus tanquam propriis & debitis medicinis illa curentur. Et, ut generaliter dicamus, NULLUS CONSECRARE, VEL PERCIPERE DEBET EUCHARISTIAM, qui fuerit in mortali, niſi peractâ pœnitentiâ totâ, vel ſaltem ex magna parte.*

Hæc ille, quem inter ſui temporis doctores Trithemius doctiſſimum fuiſſe ait. Quid diceret de ſacerdotibus in carnis peccatum lapſis? Idemque ferè eſt de diaconis & ſubdiaconis. Certè aut ſubjiceret illos prædictis pœnis ſacrorum Canonum, aut ſaltem conſtringeret eos ad graviſſimam & diuturnam pœnitentiam agendam antequam ad ad altare accederent. CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON XIX.

De clericis negotia & nundinas ſectantibus.

Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, de locis ſuis negotiandi cauſſâ non diſcedant: nec circumeuntes provincias, quæſtuoſas nundinas ſectentur. Sanè

ad

ad victum ſibi conquirendum, * aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant; & ſi voluerint negotiari, intra provinciam negotientur.

* *Aut filium.*

CAPUT TRICESIMUM OCTAVUM.

Quæ negotiatio clericis interdicta, quæ permiſſa.

ALENDIS Eccleſiæ miniſtris (ut divino ſolùm cultui & animarum tutelæ inſervirent attentiùs, negotiationibus & aliis ſæcularibus expediti negotiis) primitias & decimas præſcripſerunt Apoſtoli, ut auctor eſt Clemens [x]. Cùm verò primùm tot fideles non eſſent, ut ex poſſeſſionibus illorum alimentis neceſſariis pares redditus perciperentur, fructuum hæc inopia fidelium charitatem auxit: charitas autem non levavit ſolùm, ſed ditavit clericorum tenuitatem: nam ſi non prædiorum redditus, prædia ipſa offerebant fideles, ut eis diſtractis, in alimenta clericorum pretia converterentur: Lucâ teſte. Sed cùm aliquando hæc etiam vitæ ſubſidio non ſufficerent, pietate & prudentia ſingulari inſtituerunt fideles, ſingulis quibuſque menſibus, vel frequentiùs (cùm facultas erat) ſtipem quandam in arcam conferre, quâ illi commodè poſſent ſuſtentari. Nec ea tributi nomine à præpoſitis exigebatur, velut Impoſitum adeptæ veræ religionis pretium, ſed piâ & gratioſâ Chriſtiani animi liberalitate ab ipſis offerebatur: & liberalitate tanta, ut poſtquam ſeipſos clerici, pauperes etiam alios Chriſtianos, pupillos, imbecilles, ſenes, naufragos, confeſſores, in inſulas relegatos, ad metalla damnatos, in carcere detentos, mortuos etiam ſepulturæ mandantes, conſimili charitate juvârint. Tertullianus [y]. *Præſident* (inquit) *probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti: neque enim pretio ulla res Dei conſtat. Etiamſi quod arcæ genus eſt, non de ordinaria ſumma, quaſi redemptæ religionis congregatur; modicam unuſquiſque ſtipem menſtruâ die, vel quum velit, & ſi modò velit, & ſi modò poſſit, apponit: nam nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis vorstrinis diſpenſatur, ſed egenis alendis, humandiſq; pueris ac puellis re ac parentibus deſtitutis. Jamque domeſticis ſenibus, etiam naufragis, & ſi qui in metallis, & ſi qui in inſulis, vel in cuſtodiis dumtaxat ex cauſſa Dei ſectæ, alumni confeſſionis ſuæ fiunt.* Juſtinus martyr [z]. *Cæterùm* (ait) *qui copioſiores ſunt, & volunt, pro arbitrio quiſque ſuo, quod viſum eſt, contribuunt; & quod ita colligitur, apud præpoſitum depoſitum deponitur. Atque ille deinde opitulatur pupillis, & viduis, & his qui propter morbum aut aliam cauſſam egent: quique in vinculis ſunt & peregrè advenientibus hoſpitibus; &, ut ſimpliciter dicam, indigentium is omnium curator eſt.* Quam ſingularem & extraordinariam fidelium charitatem, non admirationi ſolùm, ſed odio fuiſſe gentilibus, Tertullianus [a] & Ammianus Marcellinus teſtantur, quorum impiis objurgationibus Impp. gentiles verentes ne profuſis his largitionibus Chriſtianorum Eccleſiæ & clerici ditarentur, eos donationum expertes eſſe voluerunt: ut indicat Conſtantinus [b], dum relinqui poſſe Eccleſiæ & clericis in teſtamentis, populo pro gratia religionis Chriſtianæ conceſſit. Nec donis & muneribus accipiendis inhabiles eos eſſe antea voluerunt, ſed factis jam & acceptis donationibus ornatos ſæpiſſimè ſpoliârunt (& hanc reor fuiſſe hujus Canonis, & conceſſæ ab eo permiſſionis in negotiis gerendis licentiam, vel potiùs neceſſitatem) ut ejuſdem Conſtantini Imperatoris edicta, quibus res ablatas reddi jubet, confirmare videntur. de ipſo enim & Licinio hæc refert Euſebius [c]: *Illud etiam præter cætera, nominatim Chriſtianis decernimus, ut loca eorum, in quæ ipſis in more poſitum erat antea convenire (de quibus quidem rebus literis ſuperioribus ad tuam ſanctimoniam datis, alia formula eo tempore à nobis erat definita & præſcripta) ſi qui, vel à quæſtore noſtro, vel ab alio quopiam, eam emiſſe videantur, Chriſtianis abſque argento, abſque ulla repetitione pretii, quod in illis emendis collocaverant, ſine omni mora & dubitatione reſtituant: & ſi qui ipſa loca pro munere fuerint adepti, ut ipſis Chriſtianis quàm celerrimè reddant: ac ſi qui ea aut coëmerint, aut dono receperint, aliquid à noſtra bonitate poſtulent, præfectumq; qui regioni in qua habitant, præeſt, adeant, quo ipſorum etiam à noſtra munificentia proviſio & cura ſuſcipiatur. Quæ quidem omnia Chriſtianorum ſocietati, tuo ſtudio & induſtriâ, exemplo, & ſine ulla dilatione reſtituenda cures, oportebit. Ac quoniam ipſi Chriſtiani non ſolùm ea loca in quæ convenire ſolent, ſed etiam habuiſſe cognoſcuntur, quæ non privatim ad ſingulos, ſed ad jus totius ipſorum communitatis, ideſt Chriſtianorũ, ſpectabant, ſingulis qui ea poſſident, mandes velim, ut omnia per legem quam ſuprà poſuimus, abſque ulla controverſia Chriſtianis, ideſt ſocietati ipſorum & conventui, reddant.* Quod & alterius edicti exemplar ad Anulinum ab eodem Euſebio [d] relatum confirmat.

Salve Anuline, nobis in primis venerande. Eſt hæc noſtra clementiæ ratio & modus, Anuline honoratiſſime, ut illa quæ ad alienum jus pertinent, non ſolùm non perturbare, ſed etiam cuique reſtituere quàm maximè cupiamus. Quare volumus ut ſimul ac haſce literas à nobis acceperis, ſi quæ ex his poſſeſſionibus quæ ad Catholicam Chriſtianorum Eccleſiam in quibuſque civitatibus, aut aliis locis pertinent, etiam adhuc à civibus, aut ab aliis quibuſdam retineantur, eas quàm primùm iiſdem Eccleſiis facias reſtitui. Quandoquidem animo inſtituimus, ut ea quæ Eccleſiæ antea poſſederunt, ad ipſarum jus denuò revertantur. Cùm igi-

x D. Clem. l. 2. Conſtit. Apoſt. c. 29.
Luc. Act. 2.
y Tertull. in Apolog. c. 39.
z Iuſtinus mart. in Apol. pro Chriſtianis.
a Tertull. in Apolog. c. 39. Ammian. Marcellin. lib. 27.
b Conſtant. in l. 1. Cod. de Sacroſ. Eccl.
c Euſeb. l. 10. hiſt. Eccl. c. 3.
d Idem ibid. cap.

igitur tua pietas animadvertat, decretum hoc abſque dubio de noſtra ſententia eſſe publicatum enitere atque elabora, ut ſive horti, ſive ædes, ſive aliud quodque aliquando ad jus ipſarum Eccleſiarum ſpectaverit, omnia illis quam celerrimè reddantur, ut te huic noſtro edicto diligentiſſimum obſequium præſtitiſſe intelligamus. Vale Annline honoratiſſime, nobiſque chariſſime.

Ideo autem non ad ſingulos clericorum, ſed ad commuoitatem, & Eccleſiam hæc omnia bona pertinere dixit Conſtantinus, quia olim Chriſtiani & clerici nihil habebant privatum, ſed communia omnia, ut Tertullianus [e] docet. *Sed & quòd fratres nos vocamus* (ait) *non aliàs, opinor, infamant, quàm quòd apud ipſos omne ſanguinis nomen de affectione ſimulatum eſt. Fratres autem etiam veſtri ſumus jure naturæ, matris unius, etſi vos parùm homines, quia mali fratres. At quantò digniùs fratres & dicuntur & habentur, qui unum patrem Deum agnoverunt, qui unum ſpiritum biberunt ſanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ ejuſdem ad unam lucem expaverint veritatis? Sed eo fortaſſe minùs legitimi exiſtimamur, quia nulla de noſtra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex ſubſtantia familiari fratres ſumus, quæ penes vos ferè dirimit fraternitatem. Itaque qui animo animâque miſcemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiſcreta ſunt apud nos, præter uxores. In iſto loco conſortium ſolvimus, in quo ſolo cæteri homines conſortium exercent.*

e Tertullian Apologet. c. 39.

Cùm victui ergo neceſſaria deeſſent, nefaria ethnicorum Imperatorum invidia (& hinc etiam intelligi par eſt, ante Conſtantini imperium Concilium hoc habitum) fas eſſe putârunt Epiſcopi noſtri, induſtria & ſolicitudine negotiorum honeſtâ, domioantem famem depellere; ne coacta mendicitas opprobrio foret ſacræ dignitati. Cùm verò aliquando ex honeſta negotiatione ad quæſtuoſam (ut facile eſt) graviſſimo animæ & dignitatis periculo inopes dilaberentur, Africanis Epiſcopis placuiſſe video, ut egeni clerici quacumque doctrina & eruditione præſtantes, vel maouum opere, vel artificiolo honeſto, vel culturâ agrorum, victum ſibi compararent [f]. *Clericus* (ajunt) *quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat.* Et poſtea: *Clericus victum & veſtimentum ſibi artificiolo vel agriculturâ abſque officii ſui dumtaxat detrimento præparet.* Quod Apoſtolos feciſſe, cùm à prædicatione præſertim tempus otiumque vacaret, refert Beatus Hieronymus [g], Auguſtinus [h], Chryſoſtomus [i], & ante hos Clemens [k], qui omnes etiam Eccleſiæ miniſtros ad id penſum revocat. Quòd ſi ignorarent artificiola, quibus ioſervire oportebat, illa addiſcere cogebantur ab ejuſdem Africæ Patribus in eodem Concil. Carthag. IV. [l] *Omnes clerici* (ajunt) *qui ad operandum validi ſunt, & artificiola, & literas diſcant.* Poſtea autem, cùm creſcente religione & fidelium numero, creſcerent etiam oblationum copiæ, decimarum proventus, aliiſque redditus ad eorum ſuſtentationem, à Conſtantino Magno & aliis principibus Catholicis, piiſque fidelibus confirmati & reſtituti potiùs quàm denuò dati, generaliùs & ſeveriùs, omnis negotiatio, etiam naturâ licita, clericis interdicta eſt. Divus Ambroſius [m]. *Etenim* (ait) *ſi is qui Imperatori militat, à ſuſceptionibus litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium, prohibetur humanis legibus: quantò magis qui fidei exercet militiam, ab omni uſu negotiationis abſtinere debet, agelluli ſui contentus fructibus, ſi habet; ſi non habet, ſtipendiorum ſuorum fructu: ſiquidem bonus teſtis eſt qui dicit: Juvenis fui, & ſenui, & non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem.* Ea eſt enim tranquillitas animi & temperantia, quæ neque ſtudio quærendi afficitur, neque egeſtatis metu angitur. D. Hieronymus [n]: *Obſecro itaque te, & repetens iterumque iterumque monebo, ne officium clericatûs, genus antiquæ militiæ putes, ideſt, ne lucra ſæculi in Chriſti quæras militia; nec plus habeas, quàm quando clericus eſſe cœpiſti; & dicatur tibi:* Cleri eorum non proderunt eis. *Nonnulli enim ſunt ditiores monachi, quàm fuerant ſæculares, & clerici qui poſſideant opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locuplete & fallaci diabolo non habuerant: ut ſuſpiret eos Eccleſia divites, quos mundus tenuit antea mendicos.* Et paullò pòſt: *Negotiatorem clericum, & ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge.* Id ipſum gravi depoſitionis pœnâ ioterdictum eſt Concilii Nicæni [o] Canone, renovato poſtea Concilio Arelatenſi II. [p] Carthag. III. [q] Wormacienſi [r], Cabilonenſi [s] ſub Carolo, Moguntino [t] ſub Carolo, Moguntino [u] ſub Rhabano: in Hiſpania Concilio Tarraconenſi [x]. *Canonum* (ait) *ſtatutis firmatum eſt, ut quicumque in clero eſſe voluerit, emendi viliùs, vendendi cariùs ſtudio non utatur: quod certè ſi voluerit exercere, cobibeatur à clero.* Quam conſtitutionem gravi anathemate renovârunt in regno Peruano Concilii Limenſis [y] Patres. Eam recitare placuit, ut Indorum parochi, quam acceperant priùs reluctantes ab Epiſcopis ſuis doctrinam, Pontificiâ jam auctoritate confirmatam retineaot tandem memoriâ, obſervantiâ colant, & debito officii munere fideliter exequaotur. *Quoniam verò avaritiæ, negotiationiſque turpitudo in rectoribus Indorum & crebrior eſt, & periculoſior, cùm neophyti iſti ea de cauſſa, tum ſcandalum grave ſuſtineant, tum inſtructionis ſuæ jacturam non mediocrem faciant, dum ab his in temporalibus ipſorum quæſtibus occupantur, à quibus debebant ſpiritualibus incrementis augeri; iccircò ſancta Synodus ſub iiſdem pœnis proximo decreto propoſitis vetat, ne quis Indorum parochus, per ſe, vel aliam interpoſitam perſonam quamcumque, cum quibuſvis Indis mercaturam exercere præſumat. Inſuper neque pecora quæcumque alere, præter neceſſaria ad victum, aut agros colere, aut vehendis mercibus animalia tenere, vel locare, neque Indos ipſos ad mineralia ſibi curanda mittere, vel eorum operam locare: denique neque cum ipſis Indis negotiari, nec cum aliis per ipſos. Qui iſtorum quidlibet egerit, etiam excommunicatione latæ ſententiæ eo ipſo ſe noverit innodatum. Sciant etiam parochi Indorum, mineralium officinas, ſive ingenia, pannorum quoque lanificinas, cæteraſque quæſtuarias artes ſibi eſſe penitùs interdictas. Neque enim qui evangelizandi miniſterium ſuſceperunt, Deo ſimul & mammonæ ſervire poſſunt.*

f Conc. Carth. IV. c. 51. & 52.
g Hier. Ep. ad Ruſticum de vivendi forma.
h D. Aug. de opere monach. c. 15.
i D. Chryſoſt. ho. 2. in Ep. ad Rom.
k D. Clem. lib. 2. Conſt. Ap. c. 67.
l Conc. Carth. IV. cap. 53.
m D. Ambroſ. l. 1. de offic. cap. 36. l. 5. cohortalis 12. C. cohortali l. 12.
Pſal. 36.
n D. Hier. in Ep. 2. ad Nepot.
o Concil. Nicæni Can. 18.
p Arelat. II. c. 14.
q Carthagin. III. cap. 14.
r Wormac. c. 67.
s Cabilon. ſub Carolo c. 15.
t Mogunt. ſub Carolo Can. 14.
u Mogunt. ſub Rhabano c. 13.
x Tarrac. c. 2.
y Concil. Limenſe Act. 3. c. 5.
Matth. 6.

Quòd ſi clericorum, qui frumentum, oleum, vinum, & alios ſimiles fructus ex proprii patrimonii fundis percipiant, illoſque venundent, auraria penſitatione non debent gravari, quod non tam mercatorum,

quàm

Digitized by Google

quàm ſolertium ſtrenuorumque dominorum loco cenſeri debeant. Quod ſingulari conſtitutione caviſſe Imperat. Gratianum, Valentinianum, & Theodoſium [a] reperio. *Singuli quique* (ajunt) *ſi per eos vernacula quæque vendantur, functione auraria non teneantur: ſi verò emendi vendendiq; compendiis ultrò citroq; quæſitis familiaris rei amplitudo cumuletur* (& ſi militares ſint) *memoratæ præſtationi nectantur.* Ad quam vetus Anniani interpretatio hæc adjicit: *Quicumque rem quæ ei nata eſt, aut quam non emit, vendat; ad ſolutionem aurariam minimè teneatur. Si verò emendi vendendiq; ſtudio probatur huc illucq; diſcurrere, etiam ſi militans eſt, ad ſolutionem teneatur aurariam.* Unde monaſteria illa, quæ quum ad alimenta religioſorum oves in paſcuis habent, ſi quæ ex illis ſuperſunt, macellariis eas ad vendendum tradunt; nec notâ, nedum reprehenſione cenſuerim digna; cùm conſervandi potiùs patrimonii neceſſitas coëgiſſe, quàm captandi lucri cupiditas incitâſſe ipſos ad id efficiendum videatur. Sic etiam religioſos illos, qui ad convertendas Indorum gentes, vel peragrantes terram, vel maria navigantes, ut ſe ſocioſque ſuſtentare poſſint (nec aliunde poſſint) contrahunt diſtrahuntque merces, excuſandos potiùs, quàm accuſandos crediderim: dummodo cautè id faciant, ne ſalutem gentium, quam religione & pietate curare debent, inhoneſtâ negotiatione deperdant. Illud tamen huic addi poſſet, ne juſtitiæ vel prudentiæ cancellos egrediantur, ut facultatem vel à Rege Catholico poſtulent, & ſi fieri commodè poſſet, negotiorum modum; ut omnia quâ debent juſtitiâ & prudentiâ exequantur. Ob hanc enim & ſimiles neceſſitates juſtè negotiari poſſe clericos, præter hunc Canonem, intelligere licet ex Concilio Moguntino [a], dum inter alia quæ clericis licere declarat, ſic ait: *Nec tamen juſtum negotium eſt contradicendum propter diverſas neceſſitates: quia legimus ſanctos Apoſtolos negotiatos, & in Regula B. Benedicti præcipitur provideri per quorum manus negotia monaſterii procurentur.* Sic etiam Alexander III. [b] ad Londonienſem Epiſcopum, negotiari illis ſolùm prohibet lucri cauſsâ.

Hodie autem cùm clerici jam antequam ſacris ordinibus initientur, vel proprii patrimonii redditus vel Eccleſiaſtici Beneficii fructus peragendæ vitæ neceſſarios habere debeant; niſi velint Epiſcopi ordinatores, illorum anguſtiis auxilium neceſſarium ex propria pietate mutuare; ut decreto Concilii Lateranenſis [c] Generalis, & Tridentini poſtea ſancitum eſt: antiqua hujus Concilii indulgentia vel permiſſio, ut negotientur clerici ad quærenda victui neceſſaria, jam ceſſabit; quòd incertus negotiationis quæſtus, certis Beneficiorum fructibus uberiore fœnore compenſetur.

a *Gratian. Valentinian. & Theod. Imp. l. 12. C. Theodoſ. de luſtrali collatione.*

a *Conc. Mogunt. ſub Carolo Magno c. 14.*

b *Alex. III. in Ep. ad London. Epiſc. in c. 2. Ne clerici, vel monachi.*

c *Concil. Lateran. ſub Alex. III. Canon. III. Trident. ſeſſ. 22. de reformatione Can. 22.*

Aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant.

NON eadem ex aliorum laboribus in re noſtra ſuſceptis, ac ex propriis ſolicitudo, moleſtia, & turpitudo contrahitur. Quare Clementi V. in Concilio Viennenſi, cùm clericos carnificum, ſeu macellariorum, aut tabernariorum officio fungi diſplicuiſſet, publicè & perſonaliter illud exercentes, adjecit: *Quod ſi per alios fecerint, tametſi à turpitudinis nota longè non abſint, illius decreti pœnâ non tenentur.* Ea autem eſt amiſſio ſacerdotalis privilegii.

Et ſi voluerint negotiari, ultra provinciam negotientur.

SI clerici victûs cauſsâ negotiari cogantur, in propriis debent, non alienis provinciis negotiari. Nam earum peragratio, ut moleſtiam adjicit & quæſtum, ſic detrahit honeſtatem: cujus cupidiores multò quàm lucri, & eſſe, & videri clerici debent, ſatiùs fore judicantes, congruentibus ſe aliquando alimentis, quàm ſacram dignitatem honeſtis & ſacris carere moribus.

Cùm autem clerici in provincia juſtâ negotiatione ad victum neceſſaria comparârint, vel diſtraxerint quæ ſupererant, juxta ea quæ ſuperiùs diximus, aurariâ penſitatione (ut ſæculares) onerari non debere, præter Gratiani & Valentiniani reſcriptum jam citatum ſuperiùs, Arcadius & Honorius Imperatores reſcripſerunt ad Pompejanum Proconſulem Africæ, his verbis:

Iidem AA. Pompejano Proc. Africæ.

QUICUMQUE Catholicæ religionis clerici intra eum modum unde victus emendi vendendique uſum lege præfinitum exercent, ab auraria penſione habeantur immunes: ab his quoque quos à publici laboris actu & gradus clericatûs, & (quod non minus eſt) ſanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim ullum eorum qui excepti legibus probabuntur, ſubjacere patiamur injuriæ. Dat. prid. Id. Jul. Med. Poſt. Conſ. Stiliconis & Aureliani VV. CC. [d]

d *Arcadius & Honorius Impp. in l. 36. C. Theod. de Epiſc. & Cleric.*

Hoc fuit pietatis & religionis erga clericos & monachos præclarum teſtimonium Imperatores extare voluerunt. Quod & antea à Conſtantio [e] Imperatore conceſſum reperio in edicto vel Epiſtola ad clericos.

[e] Conſtantius in l. 8. Cod. Theod. de Epiſc. & cler.

Imperator Conſtantius A. clericis ſalutem dicit.

JUXTA ſanctionem, quam dudum meruiſſe perhibemini & vos & mancipia veſtra, nullus novis collationibus obligavit; ſed vacatione gaudebitis. Praterea neque hoſpites ſuſcipietis, & ſi qui de vobis alimoniæ cauſâ negotiationem exercere volunt, immunitate potiantur. Dat. VI. Kalend. Septembris Placido & Romulo Conſulibus.

Quòd ſi victui non neceſſaria, ſed quæſtuoſa mercium negotia exerceant, collationibus, ut ſæculares, onerandos idem Conſtantius [f] Imperator reſcripſit ad Taurum PF. P. *Clerici verò, vel hi quos copiatas recens uſus inſtituit nuncupari, ita à ſordidis muneribus debent immunes atque à collatione præſtari, ſi exiguis admodum mercimoniis tenuem ſibi victum veſtitumq; conquirent. Reliqui autem quorum nomina negotiatorum matricula comprehendit, eo tempore quo collatio celebrata eſt, negotiatorum munia atque penſitationes agnoſcant: quippe poſtmodum clericorum ſe cœtibus adgregârunt.* Ut alimenta igitur clericorum conſervari, ſic & negotia non augeri, & quæſtum minui Catholici principes voluerunt. Tandem ergo clericorum animis hanc veterem Theoderici Regis ſententiam apud Caſſiodorum [g] perpetuò inſigi vellem, & crebrâ memoriâ renovari. *Conditionem hanc* (inquit) *humanis actibus divina poſuerunt, ut ille magis poſſit diteſcere, qui lucra turpia neſcit optare; ignorantes accipiunt qui bene agunt, quia neceſſe eſt, ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, ſuperno munere plus donetur.*

[f] Conſtantius in l. 15. Cod. Theod. de Epiſc. & cler.

[g] Apud Caſſiodor. l. 6. Variar. c. 20.

COMMENTARII NOVI.

CLERICI ad mercimonia turpiaque lucra laïcorum ſe transferri cum magno Eccleſiaſtici ordinis dedecore, & inexplebili habendi cupidine, prolixaque ſolicitudine quærentibus non quæ Dei ſunt, ſed quæ principis tenebrarum, Eccleſiaſticis ſanctionibus legimus prohibitum Can. VI. XLIII. & LXXX. Apoſt. Concil. Arelat. I. Can. XII. Arelat. II. Can. XIV. Nicæn. Can. XVII. Chalcedonenſis Can. III. Cabilon. II. Can. XII. & XLIV. Carthagin. I. Can. VI. VIII. & IX. Laodicen. Canon. IV. apud Græcos, apud Latinos V. Carthag. IV. Can. LXVII. Agathenſis Can. LXIX. Carthag. III. Can. XV. Turonenſis Can. XIII. Aurel. III. Can. XXVI. Remenſis Can. XXXII. Wormac. Can. LXVII. & LXIX. Aquiſgranen. Can. XCIII. Tarraconen. Canone II. Præter alios Canones Conciliorum, & teſtimonia PP. quos congeſſit Gratianus in *Decreto* diſt. 46. & 14. quæſt. 4. & 21. quæſt. 3. & compilatio noſtra Gregoriana integro tit. *Ne clerici vel monachi ſæcularibus negot. ſe immiſc.* Plura cumulârunt P. Greg. lib. 4. *Partit. jur. Canon.* tit. 8. cap. 10. & lib. 2. tit. 9. cap. 8. Barboſa lib. 1. *Juris Eccleſ.* cap. 40. n. 83. & nos nonnulla dabimus in cap. 1. *Ne clerici, vel monachi.* Cùm non ſine crimine imminutæque dignitatis Eccleſiaſticæ diſpendio negotiis ſæcularibus implicentur. Unde conqueritur Sulpicius Severus lib. 1. *Sacræ hiſtor.* his verbis: *Etenim præcepti hujus non ſolùm immemores, ſed etiam ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido, veluti tabes inceſſit. Inhiant poſſeſſionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, vendunt, quæſtui per omnia ſtudent.* Non tantùm quia negotiantium vita nihil aliud eſt quàm fraus atque perjurium, ut ait Salvianus III. & IV. *De gubernat. Dei.* Auctor imperfecti Operis in Matthæum, ſive ut nupero editori placet, Joannes Hieroſolymitanus cap. 21. in Matth. *Qui emit & vendit, ſine mendacio & perjurio eſſe non poteſt: neceſſe eſt enim, ut è negotiatoribus hic juret, quia non tantum valet res, quantum comparat eam, & ille juret, quia plus valet res, quàm vendit.* Unde Eccleſiaſticus ait: *Duæ ſpecies difficiles, & periculoſæ mihi apparuerunt: difficile exuitur negotians à negligentia* (nempè rerum ad ſalutem pertinentium) *& non juſtificabitur caupo à peccatis.* & Apoſtolus in 1. ad Timotheum: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.* Et rationem ſubdit: *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* Sed quia mercium venditio aliena eſt à clericis, qui Deo magis operari debent, quàm mammonæ ſervire, D. Auguſtinus in Quæſtionibus ex utroque Teſtamento quæſt. 127. *Negotiari aliquando non licet. Antequam enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari: facto, jam non licet. Non quòd diſſimilis ſit res, ſed is qui facit.* Ælfricus in Canonibus ad Wlſinum Epiſcopum num. 30. *Presbyter nec ſit mercator, nec mercaturæ cupidus.* Si enim militibus militiæ terreſtris prohibetur negotiatio, ne à ſtatione ſeparentur, & relictis ſtudiis publicis, ſigniſque victricibus ad ſordida & ruſtica miniſteria ſe conferent, l. *Tribunos* 11. l. *Nemo de re militari.* lib. 12. Sidonius lib. 1. Epiſt. 8. ubi res abſurdas colligens ait: *Negotiatores militant, milites negotiantur, ſtudent pilæ ſenes, aleæ juvenes.* ubi illuſtrat Savarus. Plura Forner. lib. 2. *Select.* cap. 3. per totum. Quanto magis mili-

Digitized by Google

militiæ cœleſtis militibus negotiatio prohiberi debet, ut ratiocinatur D. Ambroſius relatus hîc à Mendoza? Quædam tamen negotiatio honeſtatis conſcia, ut appellatur in l.2.C. *de Epiſcop. & Cleric.* clericis permittitur, unde victum artificio ſuo quærere poſſunt, cap. 1. *De celebr. Miſſ.* Luculentum exemplum extat apud Greg. Turon. *De vitis PP.* cap.8. Sic enim de S.Nicetio Epiſcopo Lugdunenſi ſcribit: *Defuncto autem patre hic cum genitrice iam clericus in domo paterna reſidens cum reliquis famulis manu propria laborabat.* Et mox: *Ætate quoque tricenaria presbyterii honore præditus nequaquam ſe à labore operis, quod priùs geſſit, abſtinebat, ſed ſemper manibus propriis operabatur cum famulis.* Quia illa negotiatio propria non eſt. Eleganter idem Joannes Hieroſolymit. in d. cap. 21. *Ego oſtendam qui non eſt negotiator, ut qui ſecundùm regulam iſtam non fuerint, intelligas omnes negotiatores eſſe: ideſt quicumque rem comparat non ut rem ipſam integram & immutatam vendat, ſed ut opus faciat ex ea, ille non eſt negotiator; quia qui materiam operandi ſibi comparat unde faciat opus, ille non rem ipſam vendit, ſed magis artificium ſuum: ideſt qui rem vendit, cujus æſtimatio non eſt in ea ipſa re, ſed in artificio operis, illa non eſt mercatio. Ut puta, faber comparat ferrum, & facit ferramentum; ſed ferramentū illud non tantùm habet ferri quantum valet, ſed ſecundùm opus ferramenti appretiatur. Qui autem comparat rem, ut illam ipſam integram & immutatam dando lucretur, ille eſt mercator, qui de templo Dei ejicitur.* Plura de hac honeſta negotiatione tam clericis, quàm monachis permiſſa congeſſerunt Gazæus in not. ad Caſſianum lib.2. cap.3. Narbona in *Antelog.* num.154. Mancinus lib.2. *De triplic. juris collat.* cap.186. Robertus lib.2. *Rerum judic.* cap. 2. Landmeter lib. 2. *De veteri monach.* cap.52. Bellarminus lib.2. *De monach.* cap.42. Lemaiſtre eod. tract. lib.1. cap.10. Acuña in cap. *Rerum* 81. diſtinct. Spencæus ad D.Paul. lib.2. digreſſ. cap.16. Spondan. in *Epit. Baron.* anno 57. num.5. & anno 398. num.15. Unde in præſenti Canone non omnis negotiatio clericis inhibetur, ſed extra provinciam: intra provinciam autem, quæ ad victum neceſſaria erant, quærere poterant: poſtea tamen ut ab omni ſordida arte & negotiatione clerici arcerentur, ſtatutum fuit, ut neque abſque titulo, id eſt, Beneficio congruæ ſuſtentationis, ordinentur, ut ita nec victûs cauſâ intra vel extra provinciam negotia ſæcularia exerceant. cap. *Sanctorum* 70. diſt. c.2. c. *Cum ſecundum. de præbend.* GONZALEZ.

Totus hic Canon dirigitur adversùs Epiſcopos, Presbyteros, aut Diaconos. Quamvis enim plerique illorum, aut ferè omnes eo tempore innoxiam & ſanctiſſimā vitam agerent, aliqui tamen ab ea perfectione majorum degeneres, circuibant provincias, & nundinas ſectabantur quæſtuoſas. Et multos illorum ſuo tempore fuiſſe, lamentatur Severus Sulpicius verbis à D.Gonzalez exſcriptis.

Earum autem negotiationum nomine non intelliguntur emptiones rerum ad victum & veſtitum neceſſariarum pro ſuis uſibus, neque in clericis, neque in monachis; ſicut nec venditiones rerum earum, quas proprio ſudore aut induſtria laborant, & artificio ſuo mutant. Hæc enim & clericis & monachis cum debita moderatione vendere ad ſubſidium vitæ neceſſarium, ſemper licuit, & ab ineunte quarto ſæculo in Oriente, ac ſexto & ſequentibus in Occidente, uſitatiſſimū fuit.

Verum quidem eſt, in monaſterio Turonis condito à B. Martino inclinante quarto ſæculo, nihil omnino vendere licuiſſe, contrà quàm alii monachi facere ſolebant. Nam Sulpicius nuper laudatus in vita ejuſdem Sancti Martini cap.7. inquit: *Nemo ibi quicquam proprium habebat: omnia in medium conferebantur: non emere aut vendere, ut pleriſque monachis moris eſt, cuiquam licebat.* Nimirum ſanctiſſimus ille vir monachis ſuis omnia prorſus neceſſaria miniſtrabat: ut proinde nullam emendi aut vendendi neceſſitatem haberent.

Aliter verò ſe geſsère monachi in Oriente ob rationem oppoſitam, & poſtea in Occidente, ubi artificio aliquo utebantur ad victum, ex cujus pretio emebant ſibi ac ſuis neceſſaria: ut patet ex Regulis Sanctorum Pachomii, Baſilii, & Benedicti, qui caput 57. inſtituit *de artificibus monaſterii*, & indulget, ut eorum opera vendantur, ſine fraude tamen, & *aliquantulum viliori pretio, quàm à ſæcularibus dantur, ut in omnibus glorificetur Deus.*

Cæterùm tam eæ emptiones, quàm venditiones, non fiebant ab ipſis monachis, ne haberent occaſionem divertendi extra monaſteria, ſed mediante officio amicorum ſive domeſticorum: ut in iiſdem Regulis cavetur. Tam procul erant ab evagatione & circuitu aliarum provinciarum ad nundinas quæſtuoſas ſectandas, vetito in hoc capite. Et certè ſi qui clericorum aut regularium hoc tempore negotiantur terrâ marive, aut vitent ſcandala inde orta, aut patienter ferant tot aliorum reprehenſiones, quà voce publica, quà libris editis ubique vulgatas. CARD. DE AGUIRRE.

CANON XX.

De clericis & laicis uſurariis.

Si quis clericorum detectus fuerit uſuras accipere, placuit degradari & abſtinere. Si quis etiam laicus accepiſſe probatur uſuras, & promiſerit correptus ſe jam ceſſaturum, nec ulteriùs exacturum; placet ei veniam tribui: ſi verò in ea iniquitate duraverit, ab Eccleſia ſciat ſe eſſe projiciendum.

IVO

IVO par. 13. cap. 12. & in Panormia lib. 3. cap. 156. Gratianus in cap. *Si quis clericorum*. 47. diſtinctione.

CAPUT TRICESIMUM NONUM.

De pœna uſurarii, tam clerici, quàm laici.

DIVUS Ambroſius[a] *uſuram* ab *uſu* dictam ait, quòd ut veſtes uſu, ita uſuris patrimonia ſcindantur. D. Baſilius ideo Græcis uſuram τόκον dici ait, quòd ſopra fœcunditatem leporum, quos dicunt ſimul & uno tempore gignere & ſuperfœtare, agnaſcendo, etiam uſura nondum data alteram gignat, & alteram ex altera, & inde dolores parturientium inferre debitoribus. Leo X. in Concilio Lateranenſi[b] Generali aptiùs ad rem. *Ea enim* (ait) *propria eſt uſurarum interpretatio, quando videlicet ex uſu rei quæ non germinat, nullo labore, nullo ſumptu, nullove periculo lucrum fœtus conquiri ſtudetur*. Terentius Varro[c]: *Compendium, quod cùm compenditur unà ſit. A quo uſura quod in ſorte accedebat, impendium appellatum: quæ cùm accederet ad ſortem*, uſu uſura *dicta*. Propriè locum habet in mutuo, cùm videlicet quid exigitur ratione dati ultra datum. D. Auguſtinus[d]. *Si fœneraveris homini, ideſt, mutuam pecuniam dederis, à quo aliquid pluſquam dediſti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus*. D. Hieronymus[e]. *Putant quidam* (ait) *uſuram tantùm eſſe in pecunia, quod prævidens Scriptura divina, omnis rei aufert ſuperabundantiam, ut plus non recipias, quàm dediſti*. Et paullò pòſt: *Alii pro pecunia fœnerata ſolent munuſcula accipere diverſi generis, & non intelligunt uſuram appellari & ſuperabundantiam, quidquid illud eſt, ſi ab eo quod dederunt, plus acceperint*. Hæc eſt uſura, quæ ipſius naturæ mutui repugnat. Cùm enim mutui contractus ad juvandos egentes ab ipſis gentibus inductus ſit ex humanitatis officio, quo intereſt hominis hominem affici beneficio, ob cognationem quæ naturâ ipſâ eſt inter omnes; quid huic humanitati & beneficio poteſt eſſe magis adverſum, quàm merces & fœnus? quod ſi exercueris, quid facis, quàm inſidiari quodammodo, ut ex alterius neceſſitate prædéris? Paria dixit, & rectè, D. Ambroſius[f], gladio in hoſtes ſævire, & uſuras exigere. Et quos occidere licet, his tantùm fœnus extorquendum. Repugnat naturæ ipſius pecuniæ, ſimileque monſtri, rectè cenſuit Plutarchus[g], ut pecunia quæ ſterilis eſt per ſe, & ſine fructu, tam naturali, quàm civili ratione, generet & proferat utilitatem & fœtum domino mutuanti. Ob ea incommoda uſuras à Deo in veteri Teſtamento prohibitas Moyſes tradit. *Si pecuniam* (ait) *dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor, nec uſuris opprimes*. Et rurſus: *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram*. Et David ait, non ingreſſurum tabernaculum Dei, qui pecuniam ad uſuram dederit. In recentiori autem non ſolùm pro mutuo aliquid accipere, ſed nec ſperare voluit Chriſtus. Ad cujus confirmationem alia exſtant Eccleſiæ decreta, quæ poſtea & nos referemus.

a D. Ambr. lib. 4. de Tobia c. 13. D. Baſil. in Pſ. 14.
b Concil. Lateran. ſeſſ. 10. in 1. conſt. de inſt. montis pietatis.
c Terentius Varro l. 4. ad fin. de lingua latina.
d D. Auguſtin. in Pſal. 36.
e D. Hieron. ſuper Ezech. l. 6. c. 18.
f D. Ambroſ. lib. de Tobia c. 15.
g Plutarch. lib. de vitanda uſura.

Exod. cap. 22. Deuter. cap. 23. Pſal. 14. Luc. cap. 6.

COMMENTARII NOVI.

HOC Jus ne clerici fœnus exerceant, vetuſtiſſimum eſt, ut conſtat ex Canone XLIII. aliàs XLIV. Apoſtolorum Can. XVII. Concilii Nicæni Canone V. Laodiceni, Arelat. I. Canone XII. Arelat. II. Canone XIV. Aquiſgran. Can. LXI. Agath. Canone LXIX. Aurel. III. Can. XXV. Meldenſis Can. XLIX. & LV. & aliis congeſtis à Decretiſtis, Ivone Carnotenſi p. 13. *Decreti* cap. 8. Burchardo lib. 2. *Decreti* ex cap. 120. Gratiano in 46. & 47. diſt. & in cauſſa 14. q. 4. 15. quæſt. 2. liquet etiam ex Sidonio lib. 1. Epiſt. 8. qui loquens de ordine rerum perverſo, ait: *Fœnerantur clerici, Syrii pſallunt*. Cùm Syrorum ſit fœnerari: Unde obiter corrigendus eſt Salvianus lib. 4. de gubernat. Dei. *Conſideremus* (inquit) *ſcelus negotiatorum, & Syricorum omnium turbas*. lege *Syrorum*: ſed ad inſtitutum. Turpe enim & inhoneſtum lucrum eſſe fœnus, jam plures docuerunt. Ariſtot. lib. 4. *Ethicor*. cap. 1. fœneratores eodem loco ponit quo lenones, Seneca *De beneficiis*. cap. 7. *Quid fœnus* (inquit) *& Calendarium, & uſuræ, niſi humanæ cupiditatis extra naturam quæſita nomina?* D. Gregorius Nyſſenus uſuram partum eſſe ait, quem parturit avaritia, obſtetricatur inhumanitas. Philo lib. *De charit.* fœnus vocat ſervile, & illiberalis animæ ſtudium degenerantis in immanitatem. D. Ambroſ. lib. 3. *Offic.* rapinam & latrocinium appellat, Baſilius ad Amphil. cap. 14. injuſtum lucrum, Plutarchus in *Lucullo*, veterem ac intolerabilem peſtem. Ac tandem Petrarcha *De remed. utriuſque fortunæ*, fœnus obſcœnam rapinam eſſe ait, & ſtudium, quo fœdius ullum inveniri non poteſt. D. Ambroſius de Tobia cap. 10. Inquit: *Nihil intereſſe inter funus & fœnus, inter mortem & ſortem*. Unde interrogatus Cato, quid de fœnore ſentiret? reſpondit, *idem eſſe fœnerari, ac hominem occidere*. Hancque nefariam eſſe negotiationem oſtendunt mala, quæ ex fœnerandi licentia proveniunt. ſiquidem patrimonia civium evertit, familias ad ſummam egeſtatem redigit, ſuiſque laribus & patriâ privare facit. Refert Juſtinia-

ſtinianus in *Novell.* 32. incolas Thraciæ, ita à fœneratoribus vexatos fuiſſe, ut plerique diffugerint, plerique fame perierint. De civibus Aſiæ ita Plutarch. in *Lucullo*: *Urbes Aſiæ fœneratores uſque adeò dilacerabant, ut privatim ingenui, liberi, filiæq́; virgines, donaria, picturæ, deorumq́; ſtatuæ venderentur*. Ex quibus omnibus facilè ſuadetur, uſuram ab ipſo jure naturali prohiberi, quod poſt Covar. & alios latè probat P. Gibalin. lib. 1. *De uſur.* cap. 7. art. 1. Jure divino poſitivo prohiberi uſuram, conſtat ex Pſalm. 14. & 52. cap. 9. Matthæi, cap. 6. D. Lucæ: & apertè fatentur Baſil. Imperator apud Armenopolum lib. 3. cap. 7. his verbis: *Etſi majorum noſtrorum pleriſque viſum eſt tolerandam eſſe uſurarum ſolutionem, fortè propter creditorum moleſtias & incommoda; nos tamen, ut noſtrâ republicâ Chriſtianâ planè indignam, averſandam & execrandam eſſe cenſuimus, tanquam jure divino interdictam*. Leo *Novell.* 84. Latè probârunt Faber *De error.* decad. 10. error. 1. Gibal. d. cap. 7. art. 2. Variis etiam gentium legibus uſuras prohiberi conſtat. Megarenſes non ſolùm uſuras vetuerunt, verùm & ſolutas repeti juſſerunt. Plutarch. in *Quæſtion. rerum Grae.* Solon Athenis legem tulit, ne pecuniarum creditarum actio petitiove eſſet. Diogenes Laërtius lib. 1. c. 7. Lucullum etiam Aſiæ inter cætera illud decreviſſe fertur, ne ultra duplum uſuræ exigerentur. quod antè ab Ægyptiis conſtitutum fuiſſe, refert Diodorus Siculus lib. 2. & ex eo Cujac. lib. 5. *Obſerv.* c. 38. Apud Romanos magno odio habiti fuerunt fœneratores. l. XII. Tabul. unciarum fœnus tantùm permittebatur, quod poſtea Tribunitià rogatione ad ſemiunciarium reſtrictum fuit: demum lege Genucia conſtitutum fuit, ne liceret fœnerari. Livius lib. 1. cap. 7. ſed quia hæc lex imperfecta erat, cùm neque contractus annullaret, nec pœnam contineret, antiquata fuit, & legitimæ uſuræ admiſſæ fuerunt, id eſt centeſimæ. 1. C. *De pupill. uſur.* ita dictæ, quia ſortis pars centeſima ſingulis menſibus pendebatur, & centeſimo menſe ſortem æquabat. earum mentio fit in l. 4. §. 1. ff. *De nautico fœnor.* l. *Si pro mutuo* 8. C. *Si certum pet.* l. *Cùm quidam* 31. §. *Præterea.* C. *De jure dotium*, l. *Unic.* §. 7. C. *De rei uxor. action. authent. hoc jus*. C. *De ſacroſ. Eccleſ.* Veteres enim in ſingulos menſes ſtipulari uſuras conſueverant, cujus rei veſtigium extat in l. *Lecta* 40. ff. *De rebus cred.* Unde in comœdia Ariſtophanis debitor optat lunâ carere, & ne unquam redirent Kalendæ: ſed licèt in ſingulas Kalendas ſtipularentur, tamen Idibus ſolutio fiebat, l. *Si ex pluribus*. §. 1. ff. *De ſolut.* Alciatus lib. 3. *Diſputat.* cap. 1. Horatius Od. II.

Omnem redegit Idibus pecuniam,
Quærit Kalendis ponere.

Aliæ ſemiſſes uſuræ appellabantur, quaſi dimidiæ, nempe cùm pro centum aureis, ſex quotannis pendebantur, de quibus in l. *Dominum* 3. ff. *Quod uſu.* l. *Titia* 24. ff. *Præſcriptis, verb.* l. *Semiſſes.* 13. l. 17. §. *Si debitores.* 6. ff. *De uſur.* l. *Fiſcus* 6. ff. *De jure fiſci*; de quibus accipiendus eſt Modeſtinus in l. *Septitia* 7. ff. *De pollicit.* l. *Sectores fin.* C. Theodoſ. *De uſur.* Martial. lib. 11. epigr. 104. Quincunces aliæ dicebantur, quæ quintam centeſimę præſtabant, ſcilicet quinque aureos pro centum: de his agitur in l. *Cùm quidam. in princip.* ff. *De uſur.* l. *Tutor.* 7. §. *Quæ autem.* ff. *De adminiſtr. tut.* l. *A filio* 15. in princip. ff. *De aliment. legat.* l. *Creditor* 102. §. *Titius.* ff. *De ſolut.* l. 5. C. *De uſur.* in Satyr. V. Perſii,

Quid petis ut nummi, quos hic quincunce modeſto
Nutrieras, peragas avido ſudore deunces?

Ac denique tot uſuræ computandæ partes inveniuntur, quot in hæreditatis diviſione unciæ referuntur, ut videre eſt apud Budæum l. *Aſſe* fol. 4. Leotard. *De uſur.* quæſt. Grotium. *De jure belli*, lib. 2. cap. 12. Salmutium ad Pancirol. lib. 1. tit. 19. Gibal. d. cap. 7. art. 5. GONZALEZ.

PATET ex hoc Canone, uſuras non ſolùm clericis prohibitas eſſe, ſed & laicis, idque etiam divino jure & Euangelico, verbis illis Lucæ 6. *Mutuum date, nihil inde ſperantes*. In iis enim præceptum verum agnoſcunt Alexander Alenſis 3. p. q. 36. m. 2. & q. 66. m. 2. S. Tomas 2. 2. q. 78. art. 1. ad 4. Gabriel & Richardus in 4. diſt. 15. Cajetanus tom. 2. tract. *de Uſura.* q. 2. Immo & Romani Pontifices à Covarrubia allegati lib. 3. *Variar.* cap. 1. num. 6. verba eadem Chriſti tanquam præceptiva accipiunt, præſertim Urbanus III. in cap. *Conſuluit*, & Leo X. in Bulla de confirmatione Montis-pietatis. Nec audiendus eſt impius Carolus Molinæus, dum in tractatu *de Commerciis* num. 11. & 70. infringere conatur ejus teſtimonii vim, quaſi relatè ad laïcos potiùs rationem habeat conſilii, quàm præcepti. Verè enim præceptum continet, non minùs quàm alia veteris Teſtamenti teſtimonia adversùs uſurarios, cujuſcumque conditionis ſint, uti apud omnes certum eſt.

Unde manifeſtis iis Scripturæ locis ducta Eccleſia ab initio prohibuit omnibus, non ſolùm clericis, ſed etiam laïcis nominatim uſuras, in variis præſertim Conciliis poſt iſtud cerebratis: qualia fuerunt Carthag. I. Can. LXVII. Chalchictenſe in Anglia Can. XVII. Pariſienſe VI. Can. LIII. Maldenſe Can. LV. Valentinum III. à Nicolao I. approbatum Can. X. & Troslejanum Can. XV. ac Lateranenſe ſub Alexandro III. Rationes quoque, quibus demonſtratur palam deformitas uſuræ, veluti juri naturali ac divino contraria, pariter locum habent in laïcis & clericis, licèt in his ſpecialem præterea labem contrahat.

Unde in Concilio Tarraconenſi celebrato à decem Epiſcopis anno Chriſti DXVI. Can. II. ſpeciatim clericis indicitur, ne viliùs emant, & cariùs vendant: in quo præcipuè ſita eſt negotiatio. CARD. DE AGUIRRE.

Si quis clericorum deteɛtus fuerit uſuras accipere, placuit degradari & abſtinere.

CAPUT QUADRACESIMUM.

Quæ olim & hodie uſurarios clericos pœna indiɛta: explicato Alexandri III. reſcripto.

CLERICOS uſurarios non ſolùm degradari, ſed & communione pelli, ſacro huic Hiſpanorum ſenatui placuit. Cujus inſtituti ratione atque exemplo adduɛti Galli in Concilio Arelatenſi I. [h] *De miniſtris* (ajunt) *qui fœnerantur, placuit eos extra formam divinitùs datam à communione abſtinere*. Confirmârunt poſtea omnes generaliùs in Concilio Nicæno [i]: *Quoniam multi clerici avaritiæ cauſâ turpia lucra ſeɛtantes, obliti ſunt divini præcepti, quo diɛtum eſt*: Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram; *fœnerantes centeſimas exigunt, ſtatuit hoc ſanɛtum Concilium, ut ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra ſeɛtari, vel etiam ſpecies frumentorum ad ſeptuplum dare, omnis qui tale aliquid conatus fuerit ad quæſtum, dejiciatur à clero, & alienus habeatur ab Eccleſiaſtico gradu*. Renovârunt in Africa idem decretum Africani in Concilio Carthaginenſi III, [k] Aſiatici in Concilio Laodiceno [l]. in Hiſpania iterum Concilio Tarraconenſi [m], & ante hos omnes Canone Apoſtolorum XLIV. ſtatutum legimus. Quid autem hodie obſervari debeat, non conſtat inter omnes: nam tametſi depoſitionis pœnam expreſſam quidam legerint, præter hos Canones, in Concilio Turonenſi [n]; hæſitare adhuc eos fecit aliud ejuſdem Alexandri III. reſcriptum, in quo ſuſpenſionis tantùm pœnam adjeɛtam volunt, dum idem Alexander III. [o] ait: *Qui ſi parere contempſerint; ſi clerici ſint, eos à Beneficio officioque ſuſpendas; ſi laïci, &c.* Verùm ſi attentiùs utriuſque Canonis verba perpendiſſent, reperiſſent profeɛtò depoſitionis pœnam ab Apoſtolicis temporibus frequentem, multiſque, ut diximus, Conciliorum decretis confirmatam, Alexandrum non immutâſſe. Quod autem de ſuſpenſione refertur, alium ſenſum habet; ſi exemplar integrum repetamus, quod exſtat poſt Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. *Quòd ſi monitis veſtris parere contempſerint, ſi clerici ſunt, eos ab officio & Beneficio ſuſpenſos, cum literis veſtris rei veritatem continentibus, ad præſentiam noſtram mittere non differatis*. Voluit enim ſingulari pietate & prudentia Pontifex in cauſſis illius diœceſis providere (nam in aliis locum non habet, nec habuit unquam) quomodo in cauſſis clericorum Prælatus procederet, an jure an injuria, an plenè an minùs plenè probarentur clerici illi uſurarii eſſent, officio & Beneficio in juſtè potirentur, ab utroque ſuſpendi poſſe à ſuo Epiſcopo voluit. Tantum enim ab eo abfuit, clericos uſurarios deponi non poſſe (quod poſſe jam ipſe conſtituerat, ſive declaraverat potiùs) ut antequam uſurarii eſſe convincerentur, ſuſpendi à ſuo Epiſcopo poſſe decreverit, quod in criminis deteſtationem ſancitum eſt,

[h] *Concil. Arelat.* 1. *Can. XII.*
[i] *Concil. Nicæn. Can. XVII.* *Pſalm.* 14.
[k] *Concil Carthag.* 3. *Can. XVI. apud Gratian. cap.* placuit. 21. q. 3.
[l] *Concil. Laodicen. Can. V.*
[m] *Tarracon. Can. III. apud Gratiã.* in *cap.* non licet. 46. *diſtinɛtione c.* Epiſcopus 47. *diſtinɛt.*
[n] *Concil. Turonẽ. ſub Alexand. III.*
[o] *Alex. III. apud Gregor. IX. in c.* 1. *de uſuris.* *Idem in cap.* Præterea *ejuſdem tituli,*

COMMENTARII NOVI.

USURARII manifeſti, qui palam & publicè, in foro vel domi fœnus exercent (quales erant Romæ, qui ad medium Janum ſedebant, de quibus Horat. lib. 1. Satyr. III.

Poſtquam omnis res mea Janum
Ad medium fraɛta eſt, aliena negotia curo.)

non poſſunt ordinibus ſacris inſigniri, neque ad officia Eccleſiaſtica promoveri. cap. *Infames* 6. quæſt. 1. cap. *Inter dileɛtos*. *De exceſſibus Prælat.* Salcedo in *Praxi* cap. 91. Barboſa *De poteſt. Epiſcop.* alleg. 43. num. 3. & ſi jam Beneficium adepti ſint, eo ſuſpenduntur. cap. 7. *De uſur.* & ſi adhuc non reſipuerint, in totum eo privantur. cap. 1. & 2. diſtinɛt. 47. cap. *Si quis*. cap. *Quoniam* 14. quæſt. 3. cap. 1. *De uſur.* in 6. plura Anton. Auguſt. in *Epit. jur.* lib. 35. tit. 6. P. Gregor. *De uſur.* lib. 3. cap. 1. Deinde deponuntur, & à communione fidelium arcentur: id enim important illa verba præſentis Canonis: *placuit degradari & abſtineri*. quæ ita explicârunt P P. Concilii Arelat. II. Can. XIV. *Si quis clericus pecuniam dedit ad uſuram, depoſitus à clero, à communione alienus habeatur*, Aliquando enim tanta erat criminis gravitas, tamque exoſa fœditas, ut utrâque animadverſione pleɛteretur clericus, vel propter criminis nefas, vel propter peccatoris in crimine contumaciam. Utriuſque exempla extant in Canone XXX. Apoſt. *Si quis Epiſcopus ſæcularibus principibus uſus, per eos Eccleſiam adeptus ſit, deponatur, & ſegregetur*. Concil. Tolet. IV. Canone XLVI. *Oportet Canonibus in tali ſcelere proditum à clericatûs ordine ſubmoveri, & pœnitentiæ triennio deputari*. Notavit Morinus lib. 2. *Exercit.* cap. 10. *Abſtineri* enim eſt à communione ſegregari; quæ pœna promiſcue

miſcue

Digitized by Google

miſcuè tam clericis, quàm laïcis imponitur in ſacris Canonibus, ut in Canone XVI. XXI. XXXVII. LIV. LXI. & LXXIX. hujus Concilii, & pro criminis gravitate modò leviorem, graviorem modò pœnam importat, ut docet Gibalinus *De clauſura Regular.* diſquiſitione 2. cap. 3. §. 1.

Sequentibus tamen Conciliis mitiùs actum fuit cum clericis uſurariis, conceſſâ illis communione poſt degradationem. Concilium Aurel. V. Canone XXVI. *Exactor fœnoris, aut uſurarum poſſeſſor, ſecundùm ſtatuta PP. degradetur.* Synodus Trullan. Can. X. *Clericus à diaconatu & ſuprà, pecuniam non commodet ad uſuras*, &c. *Quòd ſi quis adverſus hæc ſtatuta venire præſumpſerit, communione conceſſâ, ab ordine degradetur.* Alia plura de pœnis uſurarii ex utroque Jure dabimus in capite 1. *De uſur.* GONZALEZ.

Si quis, etiam laïcus, accepiſſe probetur uſuras, & promiſerit correptus ſe jam ceſſaturum, nec ulteriùs exacturum; placuit ei veniam tribui: ſi verò in eadem iniquitate duraverit, ab Eccleſia ſciat ſe eſſe projiciendum.

AUGENT delicta dignitas delinquentis & merita, ob inferiorum exemplum. Quâ ratione perniciosiùs multò de Chriſtiana republica merentur Epiſcopi, ſacerdotes, & alii clerici, vel uſuris, vel aliis publicis contaminati criminibus, quàm laïci: quòd non ſolùm crimina contrahant ipſi, ſed ea infundant in civitatem; neque ſolùm obſint, quòd corrumpantur ipſi, ſed etiam quòd reliquum reipublicæ corpus corrumpant, plus exemplo quàm peccato nocentes. Ideo Concilium hoc, graviùs multò ſe geſſit in clericos uſurarios, quàm in laïcos; quòd horum vita, illorum ſit exemplo inſtituenda: clericos enim non excommunicandos ſolùm, ſed ſtatim deponendos, nullâ admonitione præmiſſâ, decernit. Cur enim monendi vitæ inſtituendæ magiſtri? laïcos autem non ſtatim excommunicandos, ſed conſilio & monitione præmiſſis: quibus ſi acquieſcerent, & ſe ab exactionibus ceſſaturos pollicerentur, nullâ pœnâ placuit afficiendos; ſin minùs, excommunicatione multandos. Severiùs multò Concilium Viennenſe p, dum manifeſtos uſurarios Eccleſiaſticâ privat ſepulturâ, pœnâ etiam ſacerdotibus impoſitâ, ſi illam uſurariis conceſſerint. In quo illud adjecit, hæreticum eſſe, qui aſſeruerit, uſuras exigere non eſſe peccatum, & velut hæreticum eum puniendum: diſtinctiùs injungens locorum Ordinariis, & hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus, ut contra eos quos de errore hujuſmodi infamatos invenerint, aut ſuſpectos, tanquam contra diffamatos vel ſuſpectos de hæreſi, procedere non omittant.

p *Clement. 1. de ſepulturis.*

Clem. unica, §. ſane, de uſuris.

COMMENTARII NOVI.

HANC poſtremam Canonis partem de laïcis, ab aliquo Pontificio aſſutam ſuſpicabatur novator Salmaſius *De uſur.* cap. 16. non aliâ ratione aut conjecturâ, quàm quia Nicæna Synodus, aliæve laïcis uſuras accipere non prohibuerunt. In quibus miſerè fallitur Salmaſius. Primò, quia ſi Concilium hoc Illiberritanum præceſſit Synodum Nicænam, ut ſuprà probavi; quomodo poterat in ejus confirmationem Canonem Nicænum expendere? Secundò, quia tam priſcis, quàm neotericis Eccleſiæ legibus laïcis uſuras accipere vetitum legimus. Concil. Carthag. III. Canone V. ubi cùm de clericis uſurariis agatur, Patres ajunt: *Quod laïcis vetatur, multò magis clericis prohibendum eſt.* Troslejan. Can. XV. Lateran. III. ſub Alexand. Can. XXV. & ſub Innocent. Can. LXVII. Meldenſe Can. LV. *Ut Epiſcopi ſe ipſos, atque miniſtros ſuos, & maximè Eccleſiaſticos, cunctoſve Chriſtianos in ſua parochia, perpendentes ex hoc ſtatuta Nicæni Concilii, & cæterorum Conciliorum, ab uſuris ſine excuſatione compeſcant.* D. Clemens lib. 3. *Conſtit.* cap. ?. peccata, & maximè inſatiabilem cupiditatem viduarum, quæ illius ſtatûs dignitatem dehoneſtabant, referens, eas fœnori ſtudere dixit: quod non aſſereret Papa, ſi eo ævo licitæ eſſent uſuræ laïcis. Deinde Innocentius II. in Synodo Romana uſurarios ab Eccleſia ejici, & infames haberi ſtatuit, in cap. *In omnibus*. cap. *Quamquam*. *De uſur.* Eccleſiaſticâ ſepulturâ privantur, in cap. ult. §. ult. eod. tit. in 6. pœnitentia denegatur niſi ſatisfecerint. Et in Clement. 1. *De uſur.* damnantur ut hæretici, qui fœnus licitum eſſe contendunt. Unde cognoſcitur quàm perperam Salmaſius hanc poſtremam partem Canonis de laïcis ſuppoſititiam eſſe docuit, quia laïcis Eccleſia uſuras accipere non prohibuit. Alio etiam levi nititur argumento, videlicet quòd Imperator Conſtantinus Magnus, qui interfuit Concilio Nicæno, uſuras non prohibuit, immo conceſſit in l. 1. Cod. Theod. *De uſur.* ubi ſtatuit, ut quicumque fruges humidas, vel arentes indigentibus dederint, uſuræ nomine tertiam partem ſuperfluam conſequerentur. Unde deducit Salmaſius, nec in Synodo Nicæna uſuras prohibitas fuiſſe. Sed quàm inſulsè hæc colligat Salmaſius, nemo ſapiens non videt. Quæram enim ab eo

Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom. I.

libenter, an quia Chriſtianiſſimus Imperator non evertit omnia delubra gentilium, eorumque ſacra & ritus ex ſuo Imperio exterminavit, nonne ea PP. Nicæni abſque dubio damnaverunt? Plura enim crimina invitus tulit Imperator: & uſuris modum impoſuit, quia radicitùs omnia vitia evellere nequibat, ut latè proſequitur, ipſum Salmaſium doctè refellendo, Pater Gibalinus dicto capite 7. art. 3. GONZALEZ.

CANON XXI.

De his qui ad Eccleſiam tardiùs accedunt.

* Pauco.

Si quis in civitate poſitus tres Dominicas Eccleſiam non acceſſerit, * tanto tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

De laïcis, non de clericis, hunc Canonem intelligi oportere.

q Concil. Trident. ſeſſio 22. Can. 1. de reformatione.

r Concil. Sardicen. Can. XIV.

CONTENDUNT alii, Canonem hunc de clericis intelligendum, & Tridentinum q, dum de clericis abſentibus à ſua Eccleſia tractat, eundem renovâſſe; ego tamen de laïcis interpretari malo. Cujus ſententiæ locupletiſſimum teſtem laudabo, venerabilem auctoritate ſumma, religione, & fide, Oſium dico Epiſcopum Cordubenſem, qui ſe non opinari, ſed ſcire; non audiviſſe, ſed vidiſſe; non interfuiſſe, ſed condidiſſe decretum refert. Is inquam, in Concilio Sardicenſi, cui præfuit, de laïcis ſenſiſſe Patres hujus Concilii disertè admonuit. Cùm tractaretur enim in eo Cõcilio (cui alii quinque Epiſcopi ex Hiſpania intererant, Annianus Caſtulonenſis, Coſtus, ſive Caſtus Cæſarauguſtanus, Domitianus Pacenſis, Florentinus Emeritenſis, Prætextatus Barcinonenſis) de reſidentia Epiſcoporũ in ſua Eccleſia, & quot diebus abeſſe poſſent ab illa; hujus Concilii exemplo Oſius Sardicenſi r propoſuit, tres tantùm ſeptimanas abeſſe licere Epiſcopo à proprii Epiſcopatûs ſede. *Oſius Epiſcopus dixit: Et hoc quoque ſtatuere debetis, ut Epiſcopus ſi ex alia civitate cùm venerit ad aliam civitatem, vel ex provincia ſua ad aliã provinciam, & ambitioni magis quàm devotioni ſerviens, voluerit in aliena civitate multo tempore reſidere* (fortè enim evenit Epiſcopum loci non eſſe tam inſtructum, neque tam doctum) *is verò qui advenit, incipiat contemnere eum, & frequenter facere ſermonem, ut dehoneſtet & deformet illius perſonam; ita ut ex hac occaſione non dubitet relinquere adſignatam ſibi Eccleſiam, & tranſeat ad alienam. Definite ergo tempus, quia & non recipi Epiſcopum, inhumanum eſt; & ſi diutiùs reſideat, pernicioſum eſt. Hoc ergo ne fiat, providendum eſt. Memini autem ſuperiori Concilio fratres noſtros conſtituiſſe, ut ſi quis laïcus in ea in qua commoratur civitate, tres Dominicos dies, id eſt, tres ſeptimanas, non celebrâſſet conventum, communione privaretur: ſi ergo hæc circa laïcos conſtituta ſunt, multò magis Epiſcopo nec licet nec decet, ſi nulla ſit tam gravis neceſſitas, quæ detineat, ut ampliùs à ſuperſcripto tempore abſens ſit ab Eccleſia ſua. Univerſi dixerunt, placere ſibi.* Si Oſii ergo ſententia, doctrina, & interpretatio, univerſi Concilii Sardicenſis auctoritate comprobata, mecum facit, quî fieri poterit, ut de clericis poſthac Canonem intelligendum ſentiant? voluit ergo Concilium, laïcos homines, vel ſæculares, ut vocant (de clericis autem ideo tacuiſſe Concilium putârim, quòd eâ ætate adeò ſoliciti & vigilantes paſtores eſſent, ut ad rerum ſacrarum celebrationem his calcaribus incitari opus non eſſet) omnibus diebus Dominicis intereſſe rei ſacræ in Eccleſia debere. Quòd ſi ſemel vel iterum id non fecerint, connivendum putavit; eo quòd caſu id factum arbitraretur. Quòd ſi tertiò omiſſa res ſacra ſit, quia non caſu, ſed à conſilio minùs pio & Chriſtiano profectam ſibi perſuadeat; res digna viſa eſt Patribus, ut excommunicationis pœnâ coërceretur. Ex quo notare licet (ut id obiter animadvertamus) exiguam Theodori Balſamonis s in colligendis Latinorum Conciliis diligentiam, & parum perſpicax in interpretandis judicium, dum exponens Canonem hunc, ſcripſit: *Interrogaverit autem quiſpiam, cùm LXXX. Canon VI. Synodi, videlicet quæ in Trullo dicitur, laïcos congregari decreverit, quæ quidem hac Synodo fuit multò recentior, quomodo præſens Canon, qui eſt eâ multò antiquior, ejus meminit? Sol. Alius quidem Canon ante præſentem Synodum nihil ejuſmodi decrevit: quæ autem hoc Canone continentur, ſine ſcriptis, ut eſt veroſimile, exercebantur ab initio, ut etiam multa alia: poſtea autem Synodus in Trullo ea ſcriptis quoque mandavit.* Hæc Theodorus Balſamon. Quæ docere minimè potuiſſet, ſi parem Latinis Conciliis colligendis & interpretandis, quàm Græcis, operam & ſtudium navâſſet. Comperiſſet enim, conſtitutionem Epiſcoporum, quam Oſius retulit de laïcis hoc Concilio Illiberritano (cui idem Oſius adfuit) contineri: quod de laïcis decretum, & Sardicenſis Canonem de Epiſcopis, renovavit poſtea (ut fertur) VI. Synodus t, addens quod in utroque deerat; idem videlicet de clericis intelligendum. *Si quis Epiſcopus* (ait) *vel eorum qui in clero cenſentur, vel laïcus, nullam graviorem habeat neceſſitatem, vel negotium difficile, ut à ſua Eccleſia abſit*

s Theod. Balſamo. in Commentar. ad Concil. Sardicen. Can. XIV. Theodori Balſamonis lapſus in interpretando Canone XIV. Concilii Sardicenſis.

t Sexta Synodus Can. LXXXI.

Digitized by Google

abſit frequentiùs, ſed in civitate agens, tribus diebus Dominicis unà non conveniat; ſi clericus eſt, deponatur: ſi laïcus, à communione ſeparetur. Idem decrevit in Hiſpania Concilium Toletanum XVII. *Similiter* (ait) *diaconus, vel presbyter, ſi tres hebdomadas ab Eccleſia ſua defuerit, damnationi ſuccumbat.* Damnationem intelligit excommunicationem triennii, quam priùs decreverat adversùs clericos, qui diebus ſolennibus abeſſent ab Eccleſia. De reſidentia Epiſcoporum & reliquorum inferioris ordinis clericorum in ſua Eccleſia, diſputationem omitto, quòd in hoc Canone de laïcis ſolùm inſtitutus ſit ſermo.

COMMENTARII NOVI.

QUI ab Eccleſiæ uberibus tanto tempore avelleretur, metus erat ne contabeſceret; ideo ab eadem matre coguntur ad Eccleſiam liberi, ut à ſacris tanquam è ſuis mamillis lac ſugant, & cæterorum fidelium communione & precibus foveantur.

Pauco tempore abſtineant.] Qui levi hac pœnâ perſtringebantur, ſolâ Euchariſtiæ communione privabantur; non autem precum, aut corporis Chriſti myſtici ſocietate: nam ſacris intereſſe poterant, quo qui jure fruerentur, nec excommunicati, nec pœnitentes cenſebantur. ALBASPINÆUS.

Verba Canonis Concilii Sardicenſis à Mendoza relata, paullò aliter habentur in C. *Canon Eccleſiæ univerſalis*, ex verſione Dionyſii Exigui, & apud Ivonem part. 5. *Decret.* cap. 218. per ea tamen: *Memini ſuperiori Concilio*, præſentem Canonem intelligi, jam notavit I. Phileſac. *De origin. Paroch.* cap. 2. & non ad Concilium Nicænum eſſe referenda, ut aliqui voluerunt, in quo nullus Canon reperitur, in quo reſidentia parochialis in ſuis parochiis injungatur. In præſenti autem Canone agi de laïcis, non verò de clericis, facilè ſuadetur: ſiquidem miniſtri Eccleſiæ non ſolùm diebus Dominicis, verùm & quotidie in Eccleſia miniſtrare debent. Concil. Tolet. I. Can. V. *Presbyter, vel diaconus, vel ſubdiaconus, vel quilibet Eccleſiæ deputatus clericus, ſi intra civitatem fuerit, vel in loco, in quo Eccleſia eſt, aut caſtella, aut vici ſunt, aut villæ, ſi ad Eccleſiam, aut ad ſacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur; ſi caſtigatus, per ſatisfactionem, veniam ab Epiſcopo noluit promereri.* Ex quo Canone M. Bracarenſis ſuæ Collectioni inſeruit verba quæ reperiuntur in cap. *Si quis presbyter.* 92. diſt. GONZALEZ.

ARGUMENTUM Mendozæ hoc loco adversùs Balſamonem, ἀναντίῤῥητον, ſeu ineluctabile eſt; ſimiliter & in omnes illos, qui præſentem Canonem de clericis, non de laïcis accipiunt. Et ita perpetuo uſu olim videtur receptum ac continuatum in Hiſpania, ne laïci ab Eccleſiis recederent, niſi admodum brevi tempore. Ea conſuetudo multis ſæculis retenta fuit, uſque adeò, ut in Concilio Coyacenſi celebrato anno Chriſti ML. ſub Ferdinando Rege Hiſpaniæ, cognomento Magno, tempore Leonis Papæ IX. ſtatuantur hæc titulo 6. *Ut omnes Chriſtiani die ſabbathi adveſpeſcente ad Eccleſiam concurrant, & die Dominica Matutina, Miſſas, & omnes Horas audiant, opus ſervile non exerceant, nec ſectentur itinera, niſi orationis cauſſâ, aut ſepeliendi mortuos, aut viſitandi infirmos, aut pro Regis ſecreto, aut pro Sarracenorum impetu.* Unde patet, adhuc ſeptem ſæculis poſt editum Canonem hunc, laïcis non fuiſſe permiſſum vel integrâ hebdomadâ abeſſe ſacris officiis, vel itineri longo ſe committere, niſi interveniente aliqua ex gravibus cauſſis ibidem expreſſis.

Nota etiam obiter, quomodo laïci ipſi, ſabbatho exeunte, & incipiente ac proſequente Dominica, ad Eccleſiam concurrerent, & ſacris officiis per longiſſimum temporis ſpatium intereſſent. Quid dicemus modò de pleriſque iis laïcis, qui diebus Dominicis, & aliis feſtis, contenti ſunt unicam & brevem Miſſam audire; nihil autem præterea impendere temporis in cultum Dei: ſed ſolùm in luſus, comeſſationes, venationes, choreas, aliaque id genus, aut fortaſſe pejora? Siccine feſta Dei cultui inſtituta, ejuſque obſequio ſpeciatim conſecrata, peraguntur? O quantum diſtamus à priſtino illo Chriſtianorum fervore! Primis Eccleſiæ ſæculis, vel ipſi laïci adeò excellebant pietate, rerùm temporalium contemptu, devotione, puritate, omniumque virtutum præſtantiâ, ut modò pleriſque Eccleſiaſticis, & iis ipſis qui inſtitutum religioſæ vitæ profitemur, confuſioni ac pudori ſint. Oportet equidem ut Epiſcopi, parochi, rectores quique animarum, catechiſtæ, & concionatores verbi divini, opportunè importunè hortentur fideles quoſque ad aſſiſtentiam officiorum divinorum, præſertim diebus feſtis, & non ſolùm ad fugam ſervilium operum, divinæ vel Eccleſiaſticæ legi adverſantium. Nimirum, Dominicum diem divinis rebus, orationibus, Dei laudibus impendere, & non ſolùm à ſervilibus operibus, ſed etiam ſpeciatim ab omni peccato abſtinere, ipſa ratio feſti Deo dicati monet, & Patres hortantur, quorum pulcherrima teſtimonia afferunt Mendoza & Gonzalez capite 43. ſequenti. In Quadrageſima autem apud noſtrates Hiſpanos, omnes Chriſtiani jubebantur ſingulis diebus Eccleſiam propriam adire, & prohibebantur loco egredi, aut iter agere: ut conſtat ex Concilio Cæſarauguſtano Can. II. & IV. relato in cap. *Communis presbyter.* de Conſecratione. diſtinctione 4. CARD. DE AGUIRRE.

Si quis in civitate poſitus.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

De pœna eorum qui in civitate morantes, tribus Dominicis diebus abſuerint ab Eccleſia: & cur de aliis mentio omiſſa.

QUI in civitatibus morantur, ſive incolæ ſint illi, ſive advenæ; ſi ab Eccleſia tribus Dominicis diebus abſuerint, excommunicatione multantur: ruri verò habitantes (quòd eo tempore ſævitiâ perſecutionum tot in agris non eſſent Eccleſiæ, nec ad urbes & ſacrum illarum conventum, tutò ſemper convenire poſſent) Patres indulgentiores hac cenſurâ comprehendi noluerunt; propagatâ autem poſtea quàm latiſſimè Chriſtiana religione, & paſſim ædificatis Eccleſiis, ſpeciali conſtitutione Concilii Rothomagenſis [x] ſancitum eſt, ut paſtores, bubulci, & qui paſcendis aliis pecoribus intendebant, ex agris ad Eccleſias, ad audiendam rem ſacram, evocarentur. *Admonere debent ſacerdotes* (ait) *plebes ſubditas ſibi, ut bubulcos, atque porcarios, vel alios paſtores, & aratores, qui in agris aſſiduè commorantur, vel in ſylvis; & ideo velut more pecorum vivunt, in Dominicis vel aliis feſtis diebus, ſaltem vel ad Miſſam, faciant, vel permittant venire: nam & hos Chriſtus pretioſo ſuo ſanguine redemit. Quòd ſi neglexerint, pro animabus eorum abſque dubio rationem ſe reddituros ſciant: ſi quidem Dominus veniens in hunc mundum, non elegit oratores atque nobiliores, ſed piſcatores atque idiotas ſibi diſcipulos adſcivit, ut oſtenderet in facto, quod ipſe verbis in Evangelio affirmat, dicens:* Quod hominibus eſt altum, abominabile eſt apud Deum. *& ſalvâ altiore intelligentiâ, nativitas noſtri Redemptoris, primò omnium paſtoribus ab angelo nunciatur.* Et ut iter ad Eccleſias ex agris eſſet expeditius, decretum eſt Concilio Erfordienſi [y] ut tempore quo quis ad Eccleſiam conveniret, ſi qua tunc eſſet oborta cauſſa, ad tribunal judicum poteſtate trahi non deberet. *Præcipimus* (ajunt Epiſcopi cum conſenſu Henrici Regis) *ut nullus Chriſtianus pro reverentia, Eccleſias petendo, alicujus publicæ poteſtatis banno ibidem conſtringatur: ne fortè dum ad Eccleſias, cauſſâ orationis properat, per bannum impediatur, pro ſalute animæ ſuæ Domini miſericordiam minus devotè poſtulare.*

x Exſtat apud Burchar, lib. 2, decre. c. 71. & Ivonem. 2. p. decret. cap. 121.

y Conc. Erford. apud Ivo. p. 4. c. 60.

COMMENTARII NOVI.

CREDI non poteſt majorem pœnam inflictam fuiſſe propter neglectam reſidentiam, & omiſſum conventum in Eccleſia degentibus in urbe, quàm in oppidis & pagis commorantibus. Urbani enim & ruſticani fideles Miſſæ parochiali, ubi publicus & legitimus populi conventus habebatur, intereſſe debebant: urbani in urbanis Eccleſiis; ruſtici in ſuis ruſticanis: quò etiam populus diebus Dominicis conveniebat. Sed quia plerumque ruſtici negotiandi cauſsâ ad civitatem accedebant, & ab Eccleſia propria abſentes in civitate degentes, negligebant diebus Dominicis convenire cum aliis fidelibus in Eccleſia ubi hoſpitium habebant; jubetur illis in præſenti, ut ſi per tres Dominicas ad Eccleſiam non acceſſerint, à communione ſeparentur. Quæ interpretatio valdè ſuadetur ex Canone LXXXI. Sextæ Synodi Trullenſis, ſi ejus verba conferantur cum præſenti Canone. Ita ajunt PP. *Si quis Epiſcopus, vel eorum qui in clero cenſentur, vel laïcus, nullam graviorem habeat neceſſitatem, vel negotium difficile, ut à ſua Eccleſia abſit frequentius, ſed in civitate agens tribus diebus Dominicis unà non conveniat; ſi clericus eſt, deponatur; ſi laïcus, à communione ſeparetur.* Niſi faciliùs utrumque Canonem accipiamus de fidelibus urbanis in civitatibus commorantibus, qui ſi in civitate degentes à propria parochia abſuerint, & per tres Dominicas in ea cum aliis fidelibus non conveniant, communione priventur; ſecùs verò ſi ex juſta cauſſa abſuerint: quia tunc in aliena parochia, ubi reperiebantur, poterant Miſſæ ſacrificio intereſſe; & hæc (nî fallor) eſt vera & aperta hujus Canonis ſententia. GONZALEZ.

Tres

Tres Dominicas.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Dominici *diei nomen & feſtum ab ipſis Apoſtolorum temporibus.*

QUEM diem ſolis gentes olim vocabant, Judæi autem primam ſabbathi, quòd prima eſſet poſt ſabbathum, *diem Domini* ſive *Dominicum* Chriſtiani nuncupamus [a]: quia eo die Chriſtus Dominus à mortuis ſurrexerit. Juſtinus Martyr [b], *Solis autem die* (inquit) *communes cœtus & concurſus facimus; quandoquidem primus hic eſt dies, quo Deus caligine diſpulsâ orbem condidit, & Jeſus Chriſtus ſervator noſter eodem die à mortuis excitatus: nam eo die qui Saturni diem ſequitur, qui quidem ſolis eſt dies, Apoſtolos ſuos & diſcipulos, quibus conſpicuum ſe præbuit, hæc docuit.* Maximus Epiſcopus (ut creditur) Taurinenſis [c]. *Dominica* (ait) *nobis ideo venerabilis & ſolemnis eſt, quia in ea ſalvator velut ſol oriens, diſcuſſis infernorum tenebris, luce reſurrectionis emicuit.* D. Auguſtinus [d]: *Dies tamen Dominicus, non Judæis, ſed Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo habere cœpit feſtivitatem ſuam.* Divus Iſidorus [e]: *Dominicus dies proinde vocatur, quia in eo reſurrectionis Domini noſtri gaudium celebratur: qui dies, non Judæis, ſed Chriſtianis in reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtivitatem ſuam. Illis enim ſolùm celebrandum ſabbathum traditum eſt, quia erat antè requies mortuorum, reſurrectio autem illius erat, qui reſurgens à mortuis non moreretur. Poſtquam autem facta eſt talis reſurrectio in corpore Domini, ut præiret in capite Eccleſiæ, ſperaret in fine; jam dies Dominicus, id eſt, octavus, qui & primus celebrari cœpit.* Ignatius ad hujus diei cultum Magneſianos excitans, *Dominicum* (ait) *diem omnis Chriſti amans feſtum celebrat, diem reſurrectionis regalem, omnium dierum ſupremum: quem expectans Propheta, dicebat: In fine pro octava, in quo & vita noſtra exorta eſt, & mortis in Chriſto victoria facta.* Hujus appellationis inſtitutio, ſi à capite accerſenda eſt, jam inde ab Apoſtolorū temporibus factam, Divi Joannis Apocalypſis teſtatum facit. *Fui* (inquit) *in ſpiritu Dominica die.* Divus Clemens [f]: *Die reſurrectioni Domini dicato, Dominicum dicimus, convenite aſſiduè.* Ab Apoſtolis etiam Dominici diei antiquitatem & feſtum repetit Innocentius [g] Papa I. *Quòd ritè* (inquit) *omni ſabbatho jejunetur, quia feria ſexta & ſabbathum ambo dies triſtitiam Apoſtolis, vel his qui Chriſtum ſecuti ſunt, indixerunt: qui die Dominico exhilarati, non ſolùm ipſum feſtiviſſimum eſſe voluerunt, verùm etiam per omnes hebdomadas frequentandum eſſe duxerunt.* Quare videat Nicephorus, quâ ratione, quâ auctoritate, quâve fide dixerit, diem quem Græci ſoli dicârunt, à Conſtantino Dominicum fuiſſe appellatum: nî quis illius gratiâ interpretetur, id generaliter apud omnes nationes & gentes ſibi ſubditas, etiam infideles, primum Imperatorem Chriſtianum conſtituiſſe; & antiquam Eccleſiæ conſuetudinem recentiori ſanctione confirmâſſe. Simili piâ excuſatione opus eſt eidem Nicephoro [h] recenſenti in Græca illa ſua laudatione, Conſtantini conſilio perſuaſum Sylveſtrum PP. præcepiſſe, ut antiquatis gentium à fide Chriſtiana abhorrentium, Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, & Saturni nominibus, hebdomadæ noſtræ dies, feriarum nominibus nuncuparentur. Cùm multò ante Sylveſtri & Conſtantini Imperium, diebus ſingulis feriarum nomina indita teſtis ſit Tertullianus [i] in Pſychicorum perſona loquens. *Itaque de cætero* (ait) *indifferenter jejunandum ex arbitrio, non ex imperio novæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſſis uniuſcujuſque; ſic & Apoſtolos obſervâſſe, nullum aliud imponentes jugum certorum & in commune omnibus obeundorum jejuniorum, proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant quartæ feriæ & ſextæ.* Quod ſingulatim forſan Eccleſiæ obſervabant, generali conſtitutione Sylveſter Conſtantini conſilio ſuaſus ſtabilire potuit. Quod hodie tametſi in Eccleſiaſticis officiis obſervent Eccleſiæ; non obſervant in forenſium cauſſarum judiciis, nec in Canonicorum capitulis, nec in diœceſanis vel provincialibus conventibus, in quibus antiquum morem, vel conſtitutionem renovandam inſignes pietate viri cenſent. Solum diem Dominicum vetuſto vocabulo nuncupamus, eo quòd in memoriam reſurrectionis Domini illud diei inditum fuiſſet. Quâ ratione primi Chriſtiani eo die, ſtantes orabant, non verò genua flectentes, ut D. Auguſtinus [k] docet, Hieronymus [l], Iſidorus [m], Tertullianus [n], & alii. Fuerunt & alia inſignia beneficia quibus hunc diem Deus ab orbe condito egregiè affecit & condecoravit, quæ D. Leo [o] PP. ſingulari ordine congeſſit. *Tantis* (inquit) *divinarum diſpenſationum myſteriis eſt conſecrata, ut quicquid eſt à Domino inſigniùs conſtitutum, in hujus diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordium: in hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apoſtoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelii tubam ſumunt, & inferendum univerſo mundo ſacramentum regenerationis accipiunt. In hac (ſicut beatus Joannes Euangeliſta teſtatur) congregatis in unum diſcipulis, januis clauſis, cùm ad eos Dominus introiſſet, inſufflavit, & dixit:* Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum detinueritis, detenta erunt. *In hac denique promiſſus à Domino Apoſtolis Spiritus ſanctus advenit: ut cœleſti quadam regula inſinuatum & traditum noverimus, in illa die celebranda nobis eſſe myſteria ſacerdotalium benedictionum, in qua collata ſunt omnia dona gratiarum.* Eadem Iſidorus [p], & Concilii. Matiſconenſis [q] Patres.

His

a D. Aug. Epiſt. 86. ad Caſſulanum.
b Juſtin. Mar. in 2. Apolog. pro Chriſt.
c Maxim. Epiſcopus Taurinen. in ſerm. de pentec. qui inter Ambr. ſerm. eſt 60.
d D. Aug. Epiſt. 119. ad Januar. cap. 13. Repetit lib. 22. de civitate Dei. c. ult.
e D. Iſidor. lib. 6. Etymolog. cap. 18. & repetit lib. 1. de offic. Eccleſ. cap. 13.
Apoc. 10.
f D. Clem. Apoſt. conſtit. lib. 7. cap. 31.
g Innocent. I. Epiſt. ad Decent. Epiſc. cap. 4.
h Niceph. lib. 7. hiſt. Eccleſ. c. 46.
i Tertull. adverſus Pſychicos c. 2.
k Aug. Epiſt. 119. ad Januar.
l Hieron. adverſ. Lucif.
m Iſidor. lib. 1. de Eccleſ. Offic. c. 33.
n Tertul. lib. de corona milit.
Joan. 20.
Joan. 14. & 16.
o Leo I. Epiſt. 81. ad Dioſcor. Epiſcopum Alex. c. 1.
p D. Iſidor. lib. 1. de officiis Eccleſiaſt. cap. 15.
q Conc. Matiſcon. 2. Can. I.

His autem Dominicis diebus an olim à laboribus feriarentur Chriſtiani, quæri audio. Et eos feriatos arbitror, quia Innocentius PP. I. repetens originem hujus diei ab Apoſtolis, illos in gratiam reſurrectionis feſtiviſſimum eſſe voluiſſe ſcribit: & quia Dominicum diem non minùs celebrem voluerint Apoſtoli eſſe apud Chriſtianos, quàm Moyſes ſabbathum apud Judæos. Quemadmodum ergo ille liberum ab omni opere ſabbathum conſtituit, ſic hunc & illi: quod antiquum eſſe, & omnium ferè rerumpublicarum conſenſu ſemper probatum, ſcribit Cicero ⁽; *Feriarum feſtorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium & jurgiorum, in ſervis operum & laborum: quas compoſitio anni conferre debet, & perfectionem operum ruſticorum. quod tempus, ut ſacrificiorum libamina ſerventur, fœtuſque pecorum, quæ dicta in lege ſunt, diligenter habenda ratio intercalandi eſt*, Lucianus ᶦ. *Ne quid* (ait) *intra feſti tempus agito, neque publicum neque privatum, niſi quæ ad luſum, quæ ad voluptatem, animique oblectationem pertinebunt*. Numa Pompilius II. Romanorum Rex inſtituiſſe dicitur, ut in profeſtis, & omnino in ſacerdotum feſtis, per urbem præcones præcederent, qui quieſcere cives & ab operibus deſiſtere juberent. Quemadmodum enim Pythagoras non permittebat homines per tranſitum deos adorare, ſed continuò ex ipſa domo mente ad id paratos pergere; ita & Numa decere cives exiſtimavit, neque audire quidquam rerum divinarum, neque aſpicere per deſidiam atque negligentiam; ſed vacare à cæteris oportere, mentemque adhibere, perinde, ut rei ad pietatem maximè opportunæ: denique crepitibus, ſtrepitibus, gemitibuſque, & quæcumque hujuſmodi neceſſarios vulgarium artium labores conſequuntur, vias vacuas ceremoniis præſtare, ut à Plutarcho ᵘ proditum memoriæ eſt. Sed apud Chriſtianos die Dominico à laboribus feriandum perſpicuè docet B. Clemens ᵡ, & poſt illum Auguſtinus ʸ. *Dominicum ergo diem* (ait) *Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideo religioſa ſolennitate habendum eſſe ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter à mortuis ſurrexit: qui ideo* Dominica *appellatur, ut in eo terrenis operibus vel mundi illecebris abſtinentes, tantùm divinis cultibus ſerviamus*... Et poſt alia: *Ac ideo ſancti Doctores Eccleſiæ decreverunt omnem gloriam Judaici ſabbathiſmi in illam transferre: ut quod ipſi in figura, nos celebraremus in veritate. Obſervemus ergo diem Dominicum, fratres, & ſanctificemus illum, ſicut antiquis præceptum eſt de ſabbatho; dicente legislatore:* A veſpera uſque ad veſperam celebrabitis ſabbatha veſtra. *Videamus ne otium noſtrum vanum ſit, ſed à veſpera diei ſabbathi, uſque ad veſperam Dominici diei ſequeſtrati à rurali opere & ab omni negotio vacemus*,

r *Innoc. I. Epiſt. I. ad Decentium Epiſcopum, cap. 4.*
s *Tull. lib. 2. de leg.*
t *Lucian. Epiſt. Saturn.*
u *Plutarch. in vita Numæ.*
x *D. Clem. lib. 8. conſtit. Apoſt. c. 39.*
y *D. Aug. de tempore ſerm. 251.*

In ea diei Dominici lætitia & feſtivitate primi Chriſtiani quid egerint, quos potiùs, quàm Apoſtolos ipſos, auctores & teſtes laudare debeam, non video. D. Clemens ᶻ. *Die* (inquit) *Dominico diligentiùs convenite, laudem Deo laturi, qui per Jeſum cuncta condidit, & illum ad nos miſit, & à mortuis excitavit. Nam quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui in hoc die non convenit ad audiendum ſalutarem de reſurrectione ſermonem, in quo tres orationes ſtantes concipimus, in memoriam illius qui tertio die reſurrexit? Prophetarum lectio habetur, & Euangelii prædicatio, & ſacrificii oblatio, atque ſacrificii diſpenſatio*, Similia his Juſtinus Martyr ᶜ, Auguſtinus ᵇ, & alii.

z *Clem. lib. 2. Apoſtol. conſtitut. c. 63. Repetit. lib. 7. c. 31.*
a *Juſt. Mart. apolo. 2. pro Chriſtian.*
b *D. Aug. ſerm. 215. de tempore.*

COMMENTARII NOVI.

DIEI Dominici antiquitatem & feſtivitatem ſatis commendavi & probavi in cap 1. *De feriis*. In præſenti circa ejus diei ſolennitatem illud ſtatuitur, ut fideles in propria parochia Miſſæ parochiali interſint: non quia cæteris diebus feſtivis & ſolennibus etiam convenire in Eccleſiam fideles debere PP. neglexerint; ſed quia primis Eccleſiæ ſæculis fidelium conventus in propria Eccleſia diebus Dominicis magnopere commendabatur; non ſolùm ut Miſſarum ſolennibus intereſſent, verùm ut divinis officiis, ſtationibus, proceſſionibus, parochi concionibus, oblationibus, & aliis officiis, quæ in aliis feſtivitatibus omittebantur, fideles parochiani adeſſent. D. Clemens lib. 2. *Conſtit. Apoſtolic.* cap. 63. ibi: *Die Dominico diligentiùs convenite, laudem Deo laturi, qui per Jeſum cuncta condidit, & illum ad nos miſit, & à mortuis excitavit. Nam quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui in hoc die non convenit ad audiendum ſalutarem de reſurrectione ſermonem, in quo tres orationes ſtantes concipimus, in memoriam illius, qui reſurrexit tertio die? Prophetarum lectio habetur, & Euangelii prædicatio, & ſacrificii oblatio, atque ſacrificii diſpenſatio*. Quæ verba prolixiùs citavimus, quòd iis contineatur modus celebrandi diei Dominici, idem, qui etiamnum celebratur. Conſentiunt huic decreto Concilium Conſtantinop. VI. Canone VIII. *Diei Dominici tanta debet eſſe obſervantia, ut præter orationes & Miſſarum ſolennia, & ea quæ ad veſcendum pertinent, nihil fiat*. Synodus Trullana Canone XIX. & VIII. Foro-Jul. ſub Carolo & Pipino cap. 13. *Diem Dominicum incboante noctis initio, ideſt, veſpere ſabbathi, quæ in prima luceſcit ſabbathi, quando ſignum, id eſt campana, ut vulgò, inſonuerit, vel hora eſt ad veſpertinum celebrandum officium, non propter honorem ſabbathi ultimi, ſed propter ſanctam illam noctem primi ſabbathi, hoc eſt Dominici diei, cum omni reverentia & honorifica religione venerari omnibus mandamus Chriſtianis. Abſtinere primùm omnium ab omni peccato, & ab omni opere terreno, & ad nihil aliud vacare, niſi ad orationem, concurrere ad Eccleſiam cum ſumma mentis devotione, ceſſante omni cauſſarum ſtrepitu.* Concilium Emeritenſe Canone XIX. *Salubri deliberatione cenſemus; ut per ſingulas Eccleſias, in quibus presbyter juſſus fuerit per ſui Epiſcopi ordinationem præeſſe, ſingulis diebus Dominicis ſacrificium*

Deo

Digitized by Google

Deo procuret offerre. At verò ne quis exiſtimet ad ſacerdotem parœcum hoc dumtaxat ſpectare, fruſtra illud eſt: ad quid enim parœcus Dominicâ die Liturgiam celebrare jubetur? an ſui ipſius cauſsâ? ridiculum. Itaque populi ſibi commiſſi, qui eò convenire debet. Concilium Agath. apud Gratian. in cap. *Si quis* 34. *De conſecr.* diſtinctione 1. & in cap. *Miſſas*. *De conſecr.* diſtinct. 2. Concil. Tribur. cap. 35. *Diebus Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigiliis, & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum oblationibus eſt currendum, & tantummodo Deo vacandum*. Concilium Agath. Canone LXIII. *Ut cives, qui ſuperiorum ſolemnitatum, id eſt Paſcha, & Natalis Domini, vel Pentecoſtes ſolemnitatibus cum Epiſcopis intereſſe neglexerint, cùm in civitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ cauſsâ poſitos ſe nôſſe debeant; triennio à communione priventur Eccleſiæ*. Matiſon. II. Canone I. *Cuſtodite diem Dominicam*, &c. *Si quis veſtrum proximam habet Eccleſiam, properet ad eam; & ibi Dominico die ſemetipſum precibus lacrymiſque afficiat. Sint oculi manuſque veſtra toto illo die ad Deum expanſa.* GONZALEZ.

Tres Dominicas.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

De tribus Dominicis cur hîc meminerint Patres.

CUM Eccleſia primitiva multis ethnicorum injuriis premeretur; liberè non poterant ſingulis diebus in publico conventu celebrari ſacrificia, ſed Dominicis tantùm: in hocque varias fuiſſe locorum, regionumve conſuetudines, ut varia erat in illis libertatis conditio & religionis devotio, Auguſtinus monet in Epiſt. ad Januarium [c]. *Alia verò* (inquit) *quæ per loca terrarum, regioneſque variantur; ſicuti eſt, quòd alii jejunant ſabbatho, alii verò non: alii quotidie communicant corpori & ſanguini Dominico; alii certis diebus accipiunt; alibi tantum Dominico; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur; alibi ſabbatho tantùm & Dominico, & ſi quid aliud hujuſmodi animadverti poteſt*. Quòd ſi tempore Auguſtini, quo propagata erant Chriſtianis Impp. Chriſtianæ religionis ſemina, & altas jam radices egerant, Dominicis ſolùm in multis Chriſtianorum Eccleſiis ſacrificium hoc fiebat; eximiam religionis laudem quis jure non tribuat Hiſpanicæ noſtræ, quòd centum triginta, & eo ampliùs ante Auguſtinum annos, ethnicis Imperatoribus & religionem noſtram acerrimè oppugnantibus, ſacrificium peragi in Eccleſiis, publicè illud celebrari præceperit, pœnamque excommunicationis adversùs eos ſanxerit, qui Eccleſiam conſtitutis diebus non freqnentarent? Tribus autem diebus Dominicis abeſſe poſſe fideles à publico Eccleſiæ conventu & ſacris ſine excommunicationis pœna, non ideo permiſerunt, quòd ſingulis Dominicis ſacrificium fieri noluiſſent in Eccleſia, vel ad illam fideles convenire; ſed ut occurrerent graſſantium perſecutionum periculis, ne unà in Eccleſiam Chriſtiani convenientes ab infidelibus caperentur, vel profano ethnicorum ingreſſu ſanctus Eccleſiæ locus pollueretur: quod ab Apoſtolis quaſi per manus traditum, Hiſpani Epiſcopi denuò literis conſecrare voluerunt. Clemens [d] enim hæc ex Paullo refert: *Si propter infideles ad Eccleſiam iri non poteſt, domi cœtus congregabis, ô Epiſcope, ne pius ingrediatur Eccleſiam impiorum: non enim locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Quòd ſi impii locum occupaverint, fugiendus eſt tibi is locus; quoniam ab ipſis profanatus eſt; nam ut ſancta ſacerdotes ſanctificant, ſic nefarii contaminant. Si nec domi, nec in Eccleſia cœtus celebrari poſſunt, unuſquiſque apud ſe pſallat, legat, oret, vel duo aut tres unà congregati: ubi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*. Quod ſalutare & religioſum conſilium Hiſpanorum uſu receptum ſcribit D. Hieronymus [d], qui diebus ſingulis, nedum Dominicis, ſanctum hoc ſacrificium peractum, & à fidelibus quotidie ſuſceptum, ex Epiſtola Lucinii Bætici, pii viri & eruditi, hoc in antiqua fuiſſe Hiſpanorum conſuetudine teſtantis affirmat. Sed ut effugerent hoſtium pericula, non ſemper publicè in Eccleſiam conveniebant. Quando autem convenire debuiſſent, præpoſitorum judicio & religioni reſervabatur, à quibus ſolebant mitti diaconi, ut fideles nominatim evocarent ad ſacra & Eccleſiæ conventum, ut docet D. Ignatius [e], ad Heronem diaconum Antiochenum. *Synaxin* (ait) *ne negligas, omnes nominatim inquire*.

c D. Auguſt. in Epiſtol. 118.

d Clemens. lib. 8. Conſt. Apoſtolicarum, cap. 40.

Matth. 18.

d D. Hieronymus Epiſtola 28. ad Lucinium.

e D. Ignatius in Epiſt. 13.

COMMENTARII NOVI.

LICET perſecutione tyrannorum ſęviente, minùs ſecurè liceret ad ſacram ſynaxin percipiendam fideles convenire, cùm quotidie de vita periclitarentur, quotidie ſumerent corpus Chriſti, & ut ait D. Cyprianus Epiſt. 56. conſiderantes ſe quotidie ſanguinem Chriſti ſumere, ut ipſi pro Chriſto ſanguinem effunderent; conceſſum fuit, ut die Dominico in Eccleſiam convenien-

nientes communicarent. Concil. Altiſiod. Canone XXXIX. *Unaquaque mulier, quando communicat, Dominicalem ſuum habeat. Quòd ſi qua non habuerit, uſque in aliam Dominicam non communicet.* Ubi per *Dominicalem* intelligitur linteamen, quod fœminæ deferebant, ut in eo corpus Domini acciperent, ut ori propriâ manu admoverent: illis enim temporibus tam viris, quàm fœminis non ad os cujuſque Euchariſtia porrigebatur à ſacerdote (ut hodie fit) ſed ipſi communicantes accipiebant manu, & ori admovebant; hoc tamen diſcrimine, ut viri manu in formam crucis ſupra aliam poſitâ ſumerent; fœminæ verò non nudâ manu, ſed mundo linteamine. Concil. Altiſiod. Can. XXXVI. *Non licet mulieri nudâ manu Euchariſtiam ſumere, nec manum ſuam ad pallas Dominicas mittere.* Sexta Synodus celebrata anno Domini DCLXXXI. Can. III. *Antequam fiat communio, Euchariſtiam accepturus manus in crucis formam figurans, ſic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim qui ex auro, vel quavis alia materia receptacula quædam loco manûs efficiunt, ad divini muneris ſuſceptionem minimè admittimus, ut qui inanimatam ſubjectamque materiam Dei imagini præferant.* D. Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſ. 5. *Accedens ad communionem non expanſis manuum volis accede, neque disjunctis digitis, ſed ſiniſtram, veluti ſedem quandam ſubjicias dexteræ, quæ tantùm regem ſuſceptura eſt, & concavâ manu ſuſcipe corpus Chriſti dicens, amen.* D. Auguſt. ſerm. 152. de tempore: *Omnes viri quando communicare deſiderant, lavant manus, & omnes mulieres munda exhibent linteamina, ut corpus Chriſti accipiant.* Obſervârunt Hugo Menardus in Not. ad Sacram. D. Greg. fol. 395. Bulengerus ad Caſaubonum diatrib. 3. fol. 218. Vicecomes vol. 4. *De ritib. Miſſæ.* lib. 7. cap. 11. Coriolan. in Can. XIV. Concil. Tolet. I. Et poſt communionem ſinguli ſecum in domum propriam Euchariſtiam deferebant, quam reverenter aſſervantes, ſingulis diebus ſummo mane jejoni communicarent. Baſil. in epiſt. ad Cæſaream Patriciam, quam refert Anaſtaſius Nicænus, & habetur 6. to. Biblioth. SS. PP. *Omnes* (inquit) *qui ſunt in deſertis monachi, ubi non eſt ſacerdos, illic habentes communionem ex ſe ipſis ſumunt. Alexandriæ autem & in Ægypto unuſquiſque ex laïcis, qui illic degunt, maximâ ex parte communionem habet domi ſuæ.* D. Hieron. Ep. 50. D. Cyprianus *De ſpectacul.* & Epiſt. 56. ubi plura Pamelius. Hanc conſuetudinem, quam perſecutionum tempeſtas introduxerat, antiquârunt in Hiſpania Concil. Tolet. I. Can. XIV. Cæſarauguſt. propè Hormiſdæ tempora Can. III. *Euchariſtiæ gratiam, ſi quis acceptam probetur non conſumpſiſſe in Eccleſia, anathema ſit in perpetuum.* Obſervârunt Spencæus *De adorat. Euchariſt.* lib. 2. cap. 4. & 5. Baſilius Legion. *Quæſt. ſcholaſt.* cap. 3. Durandus *De ritib. Eccleſ.* cap. 16. propè fin. Unde cognoſcitur, quàm rectè PP. Illiberini in præſenti animadvertant in eos, qui per tres Dominicas ad Eccleſias non accedunt, neque communicant. Præſcribitur autem ſpatium trium Dominicarum in hoc & aliis Canonibus ad cognoſcendam contumaciam fidelium, qui moniti, ad Eccleſiam per contumaciam potiùs quàm per negligentiam, non accedunt. GONZALEZ.

Eccleſiam non acceſſerit.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

Eccleſias divino cultui ab ætate Apoſtolorum dicatas: explicatis in eam rem Lactantio, Minutio, & Clemente Alexandrino.

Ab ipſis ergo Apoſtolorum temporibus, ad cultum Deo vero præſtandum Eccleſias majores noſtri conſecrârunt. Fas enim non erat, in alicujus privatas ædes ad Dominicam cœnam manducandam convenire. *Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum?* ait Paullus ad Corinthios. Quaſi diceret: hoc in loco publico, qui ad ſacros noſtros conventus Deo dicatus eſt, agendum nihil profanum, & quod ſacris noſtris non congruat myſteriis. Ejuſdem quoque temporis exemplum habemus certiſſimum quod antiquam templorum ſive Eccleſiarum noſtrarum probat originem, & adeò antiquam, ut cum ipſo Euangelio cœperint ædificari. Philonis Judæi, quem Romæ cum Petro locutum refert Euſebius [f], libellus exſtat *de vita contemplativa*, vel *de precatorum virtutibus*, quem totum ſcriptum fuiſſe de virtutibus, moribus, & vita antiquorum primitivæ Eccleſiæ Chriſtianorum, Euſebius [g], Epiphanius [h] & Suïdas [i] tradunt: nomine tamen abſtinuit Chriſtianorum, quia eo tempore Chriſtianorum nomen in multis provinciis erat inauditum. nondum enim percrebuerat, quod Antiochiæ primùm, ſexdecim ferè poſt promulgationem Euangelii annos, inditum fuerat, tempore Claudii Imperatoris. Vocabantur Galilæi, Nazaræi, Fideles, Credentes, non Chriſtiani, ut Epiphanius [k] ſcripſit. *Qui tunc* (ait) *non Chriſtiani, ſed ex nomine Jeſu Domini noſtri vocabantur Jeſſei.* Quòd ſi Chriſtianos, quòd Chriſti Jeſu fidem religionemque amplexarentur, in provinciis quibuſdam Eccleſiæ *Jeſſeos* vocârunt majores noſtri; non erit nunc religioſorum Jeſuitarum recens & nova nuncupatio; ſed antiquis Eccleſiæ non nominibus tantùm, ſed & moribus conſona. Philo ergo in eo libro, cùm Therapeutarum Alexandrinorum domos & ſodalitia deſcripſiſſet, eorundem loca referens, ad quæ Deo ſupplicaturi, remque divi-

Paul. 1. Cor. 11.

f Euſeb. lib. 2. hiſt. Eccl. c. 15.
g Euſeb. in eodem lib.
h Epiph. hæreſ. 29.
i Suïdas verb. Philo
k D. Epiphan. contra Nazaren.
D. Epiphan. hæreſ. 29.

divinam facturi quotidie conveniebant, ſic addidit, ut refert Euſebius[l]: *Eſt in quoque agro domus ſacra, quæ vocatur* Semnion, *ideſt, anguſtum templum, vel monaſterium; quod Latinè locus ſolitarius, ſeparatusq; dici poteſt, in quo illi ab aliis ſeparati ſejunctiq; vitæ piæ & propter virtutem auguſtæ, myſteria obeunt nihilq; eò, vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum, quæ ad corporis uſus neceſſariæ ſunt, omnino ſecum apportant; ſed leges & oracula à Prophetis divinitus edita, hymnosq; ibi recolunt, & alias denique res, quibus divina ſcientia & vera erga Deum pietas creſcat & perficiatur.* Ante hos omnes templa fuiſſe in Hiſpania (quod ad religionis Hiſpaniæ laudem ſpectat) inſigni documento eſt templum illud Cæſarauguſtanum à D. Jacobo in prima ſua profectione in Hiſpaniam inceptum, poſteaque multis ſumptibus auctum, donis & opibus Catholicorum principum & piorum hominum locupletatum. Ut à nomine autem gentilium abſtinerent, etiam in templis & rebus ſacris, *Eccleſias* nomine græco vocârunt; ideſt, congregationes, quòd in illis ad percipienda ſacra myſteria, ad decantandas Chriſto laudes, ad perdiſcendas divinas inſtitutiones, ad tractandum de rebus ad religionem ſpectantibus, conveniretur. Etſi ſæpè pro ipſis fidelibus congregatis & Chriſtiana plebe ſumatur: hîc tamen pro ipſo loco, in quem illi conveniunt uſurpari, obſcurum non eſt: cujus reverentiâ & religione adeò olim fidelium animos obſtringi, devincirique volebant Catholici Epiſcopi, ut in Eccleſiam (excepto Rege) ingredi quemquam accinctum gladio non permiſerint, decreto Concilii Salegunſtadienſis [m].

l Euſeb. lib. 2. Hiſt. Eccl. cap. 16.

m Conc. Salegunſtad. Can. VIII.

Hîc etiam argumentum præſtat Hiſpania, quo refelli confutarique poſſit error antiquus Euſtachii monachi & Sebaſteæ Epiſcopi, Eccleſias ad cultum Deo præſtandum profanè contemnentis, quem in Concilio Gangrenſi [n] adversùs ipſum coacto, anathemate damnavit Oſius Epiſcopus Cordubenſis cum reliquis. Suſcitârunt illum (auctore Hugone Ferrarienſi) hæretici Patareni anno Chriſti MCC. damnati ab Honorio Papa III. & Frederico II. Imperatore latis conſtitutionibus. Renovârunt Waldenſes, Wiclephiſtæ, Huſſitæ, & Taboritæ anno MCDXX. ac tandem Anabaptiſtæ quidam, ſed leviori religionis jacturâ.

n Conc. Gangren. Can. V.

Quod verò divus Paullus cum Athenienſibus differens, ait: *Deus in manu factis templis non habitat*, quo ſolent illi errorem protegere; ut leve eſt, ſic & alienum à Paulli mente, quam apertiùs & meliùs nemo ipſumet Paullo declarabit. In eodem enim contextu ſtatim ſubjungit: *Indigens aliquo, cùm ipſe det omnibus*. Quaſi clariùs diceret, templa non Dei neceſſitate conſtrui, proprio gaudentis domicilio, ut gentes putabant, ſed erigi inopiâ noſtrâ & fructu. Indigemus enim Eccleſiis ad conveniendum, ad orandum, ad ſacrificandum, ad gratias Deo reddendas & agendas, ad alia etiam quæ extra locum ſacrum majori labore, & minori reverentia docentur & percipiuntur. Quo etiam ſenſu lucernas, quas olim ſuis diis vaniſſimè gentes offerebant, exiſtimantes deos luminibus indigere, & tanquam offuſis tenebris oberrantes, oblatâ luce lætari; irridet Lactantius [o], irridet templa, irridet aras, irridet ſacrificia, odores irridet, & reliqua ſacrificiis accommoda; nihil ſanctam & ſingularem illam majeſtatem ab homine deſiderare aſſerens, quàm innocentiam ſolam: quam ſi quis obtulerit Deo, ſatis piè illum, ſatis religioſè affirmat litâſſe. Quæ omnia non ideo Lactantius contemnit, ut falsò illi objiciunt hæretici, ut templa doceret, aras, lumina, ſacrificia, odores, & reliqua quæ hodierno etiam die obſervat Eccleſia, Deo fore ingrata; ſed ut illorum confutaret errorem, qui has oblationes ſine innocentia diis gratiſſimas judicabant, perſuaſi illis oblatis expiari poſſe quæcumque ſcelera admiſſa, ut ipſe Lactantius paullò antea docuit apertiſſimè. *Homines* (ait, intelligens gentes) *neglectâ juſtitiâ, cùm ſint omnibus flagitiis ac ſceleribus inquinati, religioſos ſe putant, ſi templa & aras hoſtiarum ſanguine cruentaverint; ſi focos odorati ac veteris vini profuſione madefecerint. Quin etiã ſacras dapes apparant, & exquiſitas epulas, quaſi aliquid inde libaturis offerunt. Quidquid aſpectu rarum, quidquid opere aut odore pretioſum, id gratum eſſe diis ſuis, non ex aliqua divinitatis ratione, quam neſciunt, ſed ex ſuis cupiditatibus judicant: nec intelligunt terrenis opibus Deum non indigere. Nihil enim ſapiunt niſi terram, bonaq; & mala ſolius corporis ſenſu & voluptate perpendunt. Hujus arbitrio ut religionem ponderant, ſic totius ſuæ vitæ acta diſponunt.* Eodem etiam ſenſu intelligendus eſt Minucius Felix [p], dum gentes adversùs nos ſic inducit loquentes: *Latebroſa & lucifuga natio, in publico muta, in angulis garrula, templa ut buſta deſpiciunt, deos deſpuunt, rident ſacra, miſerantur miſeri (ſi fas eſt) ſacerdotum honores & purpuras deſpiciunt ipſi ſeminudi.* Quibus ut faceret ſatis, poſtea hæc adjunxit: *Putatis autem nos occultare quod colimus, ſi delubra & aras non habeamus? Quod enim ſimulacrum Deo fingam, cùm, ſi rectè exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum? Templum quod ei extruam, cùm totus hic mundus ejus opere fabricatus eum capere non poſſit? Et cùm homo latiùs maneam, intra unam ædiculam vim tantæ majeſtatis includam? Nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente? in noſtro imo conſecrandus eſt pectore? hoſtias & victimas Domino offeram, quas in uſum mei protulit? ut rejiciam ei ſuum munus, ingratum eſt, cùm ſit litabilis hoſtia bonus animus, & pura mens, & ſincera ſententia. Igitur qui innocentiam colit, Domino ſupplicat, qui juſtitiam, Deo libat, qui fraudibus abſtinet, propitiat Deum, qui hominem periculo ſurripit, opimam victimam cadit. Hæc noſtra ſacrificia, hæc Dei ſacra ſunt, ſic & apud nos religioſior eſt ille qui juſtior.* Sic etiam intelligendus Clemens Alexandrinus [q], dum ait: *Propter quam cauſſam meritò Deo non ſacrificamus, qui nullius indiget, & omnia præbuit hominibus: ſed eum glorificamus, qui eſt pro nobis ſacrificatus, nos ipſos ſacrificantes, ad id quod eſt, nullius indiget, ex eo quod nullius indiget, & ab impatibili ad id quod eſt impatibile. Deus enim ſola noſtra ſalute delectatur: meritò ergo ei non offerimus ſacrificium, qui non vincitur à voluptatibus, cùm inferiùs, & nec uſque ad craſſiſſimas nubes, & longè etiam ab his perveniat, quæ fit per fumum exhalatio, ſi modò perveniat. Nullius ergo indiget Deus, nec capitur voluptate, nec eſt aut lucri, aut pecuniæ cupidus, cùm ſit plenus, & cuilibet, quod ortum eſt & indiget, omnia præbeat: neque ſacrificiis, ſed neque donariis, neque rurſus gloriâ & honore*

Alla. num 17.

o Lactant. lib. 6. Divin. inſt. c. 2.

p Minucius Felix in Octavio.

q Clem. Alexandr. lib. 7. ſtrom.

Deus invocatur, neque aliquibus ejuſmodi allicitur; ſed ſolis viris bonis & honeſtis apparet. Quæ omnia à Lactantio, Minucio, & Clemente tradita, mirè his conſentiunt, quæ à Spiritu ſancto edocti ſumus:

Prov.3. *Facere juſtitiam & judicium, magis placet Domino quàm victima.* Significat enim placere magis Deo, ut lex cuſtodiatur, cujus partes duæ ſunt, judicium & juſtitia, quàm ut cruentum fieret ſacrificium.

Pſalm.39. *Sacrificium & oblationem noluiſti: holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti.* Quod divus etiam Paullus docuit ad Hebræos: *Beneficientia & retributionis nolite oblivisci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus.*

Hebr.13. Hi autem, & reliqui, non inficias eunt, templa, aras, ſacrificia, & reliqua, ſi debita religione parentur & offerantur, ſpretâ ſuperſtitione antiquorum, & errore profano, Deo fore gratiſſima. Quod non ſolùm verbis conſilioque munierunt, ſed factis & auctoritate ſæpiſſimè confirmârunt.

COMMENTARII NOVI.

ECCLESIAM in præſenti accipio non pro qualibet baſilica, ſeu templo, ſed potiùs pro Eccleſia propria parochiali, ad quam Dominicis diebus olim fideles parcchiani accedere debebant: nec in aliena Eccleſia communicare, aut Miſſæ ſacrificium audire poterant, ut conſtat ex Conciliis ſuprà relatis, & lib.5.*Capitular.* Caroli cap. 220. *Ut omnis presbyter die Dominico cum Pſalentio circumeat Eccleſiam ſuam unà cum populo, & aquam benedictam ſecum ferat, & ut ſcrutinium more Romano tempore ſuo ordinatè agatur.* Concilium Nannetenſe Can. I. relat. in cap. *Ut Dominicis. De paroch.* & Can. II. *Nullus presbyter alterius parochianum, niſi in itinere fuerit, vel ad placitum, id eſt litem, ad Miſſam recipiat.* Concilium Cabilonenſe ſub Carolo Magno cap.19. & apud Ivonem par.3.cap.198. Burchard. lib.3. c. 132. *Queſti ſunt præterea quidam fratres, quòd eſſent aliqui Epiſcopi & Abbates, qui decimas non finerent dari Eccleſiis, ubi illorum coloni Miſſas audiunt. Proinde decrevit ſacer iſte conventus, ut Epiſcopi & Abbates de agris & vineis, quæ ad ſuum vel fratrum ſtipendium habet, decimas ad Eccleſias deferri faciant.* Quæ verba perperam citat Gratianus ex Concilio Moguntino in cap.46. 16. quæſt. 1. latè illuſtrat Phileſac. *De origin. parœc.* cap. 5. 6. & 7. ubi adducit rationes hujus præcepti audiendi ſacrum in propria parochia, quas & nos congeſſimus in dicto cap. *Ut Dominicis.* Nec nova aut inaudita eſt hęc Eccleſiæ acceptio pro una tantùm & propria parochia, ut paſſim ſumitur in Conciliis & ſcriptoribus mediæ ætatis. Unum aut alterum locum proferam. Theodulphus Aurelianenſis Epiſt. ad Presbyteros, ſeu parœcos Aurelianenſes num. 16. *Si quis presbyter inventus fuerit alicui clerico aut laïco munera dare, aut dediſſe, ut Eccleſiam alterius presbyteri ſurripiat, ſciat ſe pro hac rapina & ſæva cupiditate, aut gradum amiſſurum, aut in carceris ærumna longo tempore pœnitentiam agendo detinendum.* Eccleſiam hîc parœcialem deſignari, mihi facilè perſuadeo ex ſimili loco Capitularium lib.1. cap.90. *Statutum eſt, ut ſine auctoritate vel conſenſu Epiſcoporum, presbyteri in quibuslibet Eccleſiis nec conſtituantur, nec expellantur. Et ſi laïci clericos probabilis vitæ & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos, ſuiſque in Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione eos rejiciant.* Idem Concilium Wormacienſe Can. XLIX. tum Moguntinum ſub Rhabano cap. 12. & paſſim aliis locis. Concilium Nannetenſe Can. XLVI. apud Burchard. lib.3. cap. 229. Ivonem p.3. cap. 269. *Si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud ſæcularem ſeniorem nullâ precatione, vel aliquo xenio Eccleſiam illam obtineat, quia titulus per ſe conſtans antea extitit. Sed neque cappellam ſine conſultu Epiſcopi.* Disertè Eccleſia hoc loco diſtincta à cappella, non alia, quàm parœcialis eſt, quæ non niſi patroni alicujus ſæcularis beneficio & conſenſu ab Epiſcopo concedi poteſt.

Et ne quis reſpuat hanc noſtrã qualem qualem interpretationem ex eo, quòd tempore hujus Concilii non erant diviſæ parochiæ per provincias & civitates; moneo in Hiſpania Dionyſium Papam, qui floruit per annum 290. Epiſtolâ ſuâ 2. juſſiſſe Severo Epiſcopo Cordubenſi, ut Eccleſias parochiales per Cordubenſem Provinciam divideret & conſtitueret. Ejus verba referunt Burchardus lib.3. *Decreti* cap.43. Ivo par.3. cap.47. Quod ipſo tertio ſæculo, & ſequentibus Eccleſiæ obſervatum legimus. In Concilio Tarraconenſi Can. VIII. ſancitum eſt, *ut annuis vicibus ab Epiſcopo diœceſes viſitentur.* ubi diœceſim pro parochia uſurpari probat Phileſac. *De origin. parœc.* cap.1. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, qui Concilio Hiſpalenſi præfuit, ſæpiùs meminit parœciarum Hiſpanicarum, & in Epiſt. ad Ludifredum Corduben. Epiſcopum. In Concilio Tolet. IV. Can. XXXV. ſtatuitur Epiſcopum per cunctas diœceſes parochiaſque ſuas per ſingulos annos ire oportere; ut exquirat, quo unaquæque baſilica in reparationem ſui indigeat. cap. *Presbyter* 2. quæſt. 5. ubi in Concilio Ilerdenſi agitur de purgatione canonica parœci, & in Concilio Toletano IX. Can. II. Eccleſiæ parochiales diſertè noſtro more appellantur, & in Concilio Cæſaraguſtano Canone IV. relato in cap. *Communis presbyter. De conſecr.* diſt. 4. & Can. II. ita ſancitum eſt: *Quadrageſimarum diebus ab Eccleſiis non deſint fideles, nec habitent latibula cubiculorum, ac montium, qui in his ſuſpicionibus perſeverant, ſed exemplum & præceptum cuſtodiant ſacerdotum, & ad alienas villas agendorum conventuum cauſâ non conveniant. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: anathema ſit qui hoc commiſerit.* Conventus iſtos parochiales eſſe, latè probat Fileſac. in opuſc. *De quadrageſ.* Tandem parochias fuiſſe in ipſa Illiberitana diœceſi temporibus hujus Concilii, expreſſè probatur ex ſubſcriptionibus presbyterorum, qui,

ut

Digitized by Google

ut ſuprà retuli, parochi erant diverſarum parochiarum, & latè defeodit Fileſacus, *De origin. parec.* cap.4. GONZALEZ.

UT aotiquitatem Eccleſiarum ab initio Eræ Chriſtianæ, & præſertim in Hiſpania, oſtendat vir Cl. Mendoza, inter alia exempla adhibet illud memorabilis templi apud Cæſaraugustam erecti Deiparæ adhuc inter mortales agenti. Cujus rei traditionem ab innumeris ferè ſcriptoribus ex iostituto ſtabilitam, ipſe hoc loco veluti certam ponit. Vide quæ circa illam præmiſimus occaſione data in ſuperioribus Diſſert. IX. Excurſu VII.

Nunc verò adjunge iis quod poſtea obſervavimus. Cl. vir Daoiel de Neſſel S. Cæſareæ Majeſtatis Bibliothecarius, in Breviario ac Supplemento Commentariorum Lambecianorum, ſive Catalogo Mss. Codicum Bibliothecæ Cæſareæ, edito Norimbergæ anoo 1690. teſtatur parte quinta, io Codice triceſimo octavo à fol. 111. uſque ad 126. extare cujuſdam Anonymi Commentarium hiſtoricum de imagine Beatiſſimæ Virginis Mariæ, quam S. Germanus Patriarcha CP. ex itinere ſuo è Hieroſolymis reportavit ex archetypo non manu facto ejuſdem Deiparæ, tunc adhuc extante ſupra columnam templi apud Lyddam ſive Dioſpolin Palæſtinæ, ædificati ab Apoſtolis Petro & Joanne, ac dicati eidem Deiparæ adhuc io terris verſanti. Plurima quoque in eo Codice narrantur mira de eadem imagine.

Si autem ejuſdem Anonymi narratio fide digna ponatur, profectò credibilior redditur illa vetus traditio Cæſarauguſtana, & antiquiſſimus uſus Eccleſiarum in Hiſpania à tempore S. Jacobi in ea prædicantis: quòd fuit annis aliquot ante dormitionem Deiparæ Virginis.

Eo verò ſemel ſtatuto, credibile admodùm eſt, primos illos Chriſtianos apud Cæſarauguſtam venerantes templum ſacratiſſimum Deiparæ erectum, frequenter illud adiiſſe orationis cauſâ, nec unquam tribus Dominicis abſuiſſe; licèt poſtea tepeſcente fervore, id acciderit in ea Eccleſia, aliiſve Hiſpaniæ, ut in hoc Canone ſignificatur. CARD. DE AGUIRRE.

CANON XXII.

De Catholicis in hæreſim tranſeuntibus, ſi non revertantur.

Si quis de Catholica Eccleſia ad hæreſim tranſitum fecerit, rurſuſque ad Eccleſiam recurrerit, placuit, huic pœnitentiam non eſſe denegandam, eo quòd cognoverit peccatum ſuum: qui etiam decem annis agat pœnitentiam; cui poſt decem annos, præſtari communio debet. Si verò infantes fuerint tranſducti, quòd non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.

ANSELMUS hunc Canonem retulit lib. 11. cap.128. & Pœniteotiale Romanum apud Aotonium Auguſtinum tit.7. cap.4.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Lapſis non modò pœnitentiam non negâſſe Patres Illiberritanos, ſed manifeſtè indulſiſſe.

ALIORUM Canonum ſeveritatem inſigni pietate temperant nunc Hiſpani Patres, ne quis eos ut nimis ſemper acres & acerbos judicet. Decernunt enim illos, qui desertâ Chriſtianæ religionis diſcipliaâ, in hæreſim ſemel lapſi, poſtea tamen pœnitentiâ ducti, ad Eccleſiæ pacem revertuntur, recipiendos, & ut priſtinam recipiant ſanitatem, pœnitentiæ medicinâ purgandos. In quo tacitè, immo expreſsè, antiquum evertunt errorem Novatiani, qui crudelitate, vel impietate potiùs ſingulari, ſemel lapſis, & ad Eccleſiam lacrymis, gemitu, & dolore pulſantibus (ut Cypriani verbis utar) divinæ pietatis & lenitatis paternæ ſolatia & ſubſidia claudi volebat, nec ad fovenda vulnera admitti vulneratos, ſed ſine ſpe pacis & communionis relictos, ad luporum rapinam & diaboli prædam projici. Profanum hunc & pernicioſum errorem, quia ſatis doctè confutârunt olim D. Cypriaous [r], Vincentius Lirinenſis [s], Ambroſius [t], & ante hos Cornelius Papa io Synodo Romana, de qua Euſebius [u]: repetitam ejus impugnationem omittam: onius ſolùm Tharaſii [x] Archiepiſcopi Conſtantinopolitani auctoritate contentus. *Quemadmodum* (ait in Concilio Nicæno II.) *etiam in Evangelio ab ipſa Domini voce* per

r *Cyprian. Ep. ad Novatian. & ad Antonian. & in lib. De lapſis.*
s *Vinc. Lirin. adv. profan. hæreſ. Novatian.*
t *D. Ambr. in lib. De pœnit. adverſ. Novatian.*
u *Euſeb. l.9. Hiſt. Eccl. c.28.*
x *Tharaſius in Conc. Nic. Act. I.*
Luce 15.

per parabolam de prodigo, & poſtea pœnitente, inſtructi ſumus à patre cœleſti, recepto in cœlis. Gaudet enim ſupra hominem pœnitentiam agentem: pœnitentia enim inſignis eſt armatura, magna ſalutis via, hoſpitii regni cœlorum diſpenſatrix incorruptibilis, via dux, martyricorum certaminum æquiparatio, ad Deum viam indicans, & cum ipſo nos eſſe faciens, humani generis baculus, cadentium & lapſorum ſurrectio. Beati qui hanc amplectuntur, huic adhærent: qui hanc exercent, cum Angelis vitam æqualem ducunt. Ab omni malo declinant, & bonum faciunt. Pœnitentia eſt columna & familiaris dilectionis, eleemoſynæ, jejunii, abſtinentiæ, temperantiæ, probitatis, honeſtatis, manſuetudinis; & ut verum uno verbo dicam, hæc omnia pollet pœnitentia. Præclaram hanc ejus virtutem & laudes, ſummamque Dei noſtri erga nos clementiam & benignitatem (remittit enim datque multò jucundiùs, ut ait Gregorius Nazianzenus [y], quàm acceptent alii) Hiſpanos Patres probè agnoviſſe & perſpicuè hoc Canone demonſtrâſſe (tantum enim abfuerunt ab errore contrario) non ambiget ille, qui ab his hoc ipſo Canone decretum animadverterit, lapſos reſipiſcentes, peractâ decem annorum pœnitentiâ, quaſi ſecundo quodam lacrymarum bapciſmo tingi, ablui, tergi, mundari, & mundatos jam, ad ſacram Eccleſiæ & Euchariſtiæ communionem admitti poſſe. Priùs tamen, quàm eidem reconciliarentur, antiquæ hæreſis errorem eoſdem abjurâſſe crediderim, pollicitoſque fuiſſe Catholicæ Eccleſiæ unitatem ſe in poſterum obſervaturos. Hoc enim antiquum eſſe in Eccleſia, ex Concilio Arelatenſi II. planè intelligimus, cujus omnes ferè Canones, ab hoc Illiberitano deſumptos, ſuperiùs indicavimus. *Novatianum* (ait) *in communionem recipi non debere, niſi ſuſceptâ pœnitentiâ incredulitatis præteritum damnet errorem.* Idem paullò ante, Nicænum [a]. *De eiſdem Novatianis placuit ſancto Concilio, ut ordinentur, & ſic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confeſſionem, quam per ſcripturam exigi oportet, ut fateantur ſe communi conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſtatuta obſervaturos: ideſt, communicaturos ſe & his, qui fortè ſecundas nuptias experti ſunt, vel his qui perſecutionis tempore lapſi ſunt. Quibus tamen lapſis pœnitentiæ modus & tempus aſcriptum eſt, ut in omnibus ſequantur ea quæ in Eccleſia Catholica obſervantur.* Idem ex Epheſina Synodo ſub Theodoſio Juniore & Cœleſtino Papa conſtat. Epiſtola enim quam miſerunt Patres in ea coacti ad Neſtorium hæreticum Epiſcopum Conſtantinopolitanum, hæc habet; *Non autem ſufficit vel tuæ religioni tantummodo fidei ſymbolum confiteri, quod expoſitum eſt per idem tempus, Spiritu ſancto largiente, & venerando ac magno Concilio apud Nicæam celebrato. Hoc enim non intellexiſti, nec rectè interpretatus es; quinimmò perversè, licèt ſono vocis eadem verba protuleris; ſed conſequens eſt etiam, jure jurando fateri te, quod anathematizes tua polluta & profana dogmata: ſentias autem & doceas, quæ nos univerſi per Orientem ſeu Occidentem Epiſcopi & magiſtri præſulesque populorum credimus & docemus.* Similem formam abjurandi hæreſim uſurpatam à Berengario Sancti Mauritii Andegavenſis Eccleſiæ diacono, in Concilio Romano ſub Nicolao II. legimus, apud illius Concilii Acta. Et ut Hiſpana non omittamus, antiquum exſtat decretum à Martino Epiſcopo Bracarenſi relatum, oblatum Concilio Lucenſi, & confirmatum, expreſsâ idipſum conſtitutione decernens, *Si qui Epiſcopus* (ait) *ſive alicujus Epiſcopi presbyter, aut diaconus, in alicujus hæreſis opinionem offenderit, & ob hanc cauſſam fuerit excommunicatus, nullus Epiſcopus eum in communionem recipiat, niſi priùs in communi Concilio, porrecto ſuæ fidei libello, ſatisfaciat omnibus, & ita liberam teneat ſuam purgationem. Hoc idem & de fidelibus laicis, ſi in aliqua hæreſis opinione fuerint nominati &c.* Hac etiam ætate eandem præſcribunt formā Catholicæ fidei vindices lapſis in hæreſim, quùm ad communionem & pacem Eccleſiæ revertuntur. Nec errorem ſolùm abjurare & veram Catholicæ religionis doctrinam ſe in poſterum amplexuros polliceri ſat erat, nî proprio veritatis & fidei chirographo, velut datis obſidibus, obſtringerentur. Tertullianus [b] vetuſtum hunc Eccleſiæ morem indicat *adverſus Praxeam* his verbis: *Denique caverat priſtinum doctor de emendatione ſua, & manet chirographum apud Pſychicos, apud quos tunc geſta res eſt.*

y *Greg. Nazianzenus. in ſanctum lavacrum. Pœnitentiam,* baptiſmum lacrymarū *vocarunt olim Greg. Naz. in ſer.* De ſanctis luminaribus *Epiphan. l. 5. & Greg. Nyſſ. homil. ad eos, qui durius alios judicant.*

z *Conc. Arelat. II. Can. IX.*

a *Concil. Nicæn. Can. VIII.*

Referuntur hæc Acta ab Ivone p. decr. cap. 10. & à Gratian c. Ego Berengarius. *de conſecr. diſt. 2.*

b *Tertull.* adverſus Praxeam.

COMMENTARII NOVI.

PRÆCIPUUM Epiſcoporum officium & munus ſemper fuit, ut nonniſi Catholica & vera fides à ſuæ diœceſeos fidelibus retineatur, cujus rei gratiâ veteres cenſuerunt, Epiſcopos in ſua propria diœceſi legitimos & ordinarios eſſe fidei Inquiſitores; ita ut ſi quid contra ejuſdem fidei Catholicæ veritatem & integritatem dictum, pronunciatum, ſcriptumve ſit, id omne per ſe dijudicent & condemnent. B. Ambroſius Epiſt. 32. ad Valentinianum Aug. *Si vel ſcripturarum ſeriem divinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt qui abnuat in cauſſa fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis, judicare?* D. Bernard. Epiſt. 189. ad Innocentium Pontificem Romanum de Petro Abaïlardo: *Dicebam ſufficere ſcripta ejus* (Petri Abaïlardi) *ad accuſandum eum, nec mea referre, ſed Epiſcoporum, quorum eſſet miniſterii de dogmatibus judicare.* B. Leo I. P. R. Epiſt. II. ad Epiſcopos Italiæ, ubi de Manichæis hæreticis inquirendis agit: *Aliter* (inquit) *nobis commiſſos regere non poſſumus, niſi eos, qui ſunt perditores & perditi, zelo fidei Dominicæ perſequamur, & à ſanis mentibus, ne peſtis hæc latiùs divulgetur, ſeveritate quâ poſſumus, abſcindamus. Unde hortor dilectionem veſtram, obteſtor, & moneo, ut quâ debetis, & poteſtis ſolicitudine, vigiletis ad inveſtigandos eos, nec ubi occultandi ſe reperiant facultatem.* Prior pars hujus ſententiæ habetur Capitul. lib. 7. cap. 36. Simile quiddam refertur Epi-

ſtolâ

Digitized by Google

ſtolà Lucii P.R. Epiſtolà 3. Felicis P. R. Epiſtolà Marci P. R. ad Athanaſium & alios Epiſcopos Ægypti, quibus & ſingulis eadem planè verba deſcribuntur cap. 1. *De præſcript.* lib. 5. C. *De ſumma Trinit.* Unde etiam poſtquam ſunt erecta tribunalia ſanctæ Inquiſitionis, Epiſcopi ut Ordinarii Inquiſitores hàbent ſuffragium deciſivum in omnibus cauſſis fidei: ut probant Fileſacus in cap. 1. §. 5. *De offic. Ordin.* Simancas *De Catholic. inſtit.* tit. 25. num. 1. Farinac. *De hæreſi.* q. 186. Molina *De inſtit.* tom. 6. tract. 5. diſp. 28. nu. 3. Caſtro-Palao in opere moral. tract. 4. diſp. 8. punct. 12. §. 1. nu. 2. Santarell. *De hæretic.* cap. 41. dub. 1. num. 5. Carena *De offic. Inquiſit.* lib. 4. §. 1. Peña in Not. ad Eymericum in *Directorio.* q. 186. num. 56. Unde in præſenti rectè Epiſcopi circa hæreticos tempus & modum pœnitentiæ & communioni præſcripſerunt. Ajunt enim, ut *ſi de Catholica Eccleſia ad hæreſim tranſitum fecerint.* Ubi notandum eſt, jam tertio ſæculo Eccleſiæ urgentibus & pullulantibus hæreſibus, ut certà quaſi teſſerà fidei, atque appellatione diſcernerentur vera Eccleſia à falſa, & ſecernerentur veri & puri fideles ab adulterinis, uſitatam fuiſſe vocem *Catholici*, ita ut Eccleſia vera *Catholica* diceretur, Chriſtianique puri *Catholici* appellarentur. Unde in veteribus Conciliis, ut Epiſcopi fideles cognoſcerentur, ſubſcribebant ſub nomine Epiſcoporum Catholicæ Eccleſiæ. Sic in Africa Epiſcopi Catholici ab Epiſcopis Donatiſtis diſtinguuntur, in collatione Carthagine cum eis habita, ubi ſubſcripſerunt: Aurelius Carthaginenſis Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ, Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ: Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ. In Concilio Toletano II. ſubſcripſit Nibridius Agabrienſis Eccleſiæ Catholicę. Notavit Fileſacus in cap. *Quoad ſedem* 10. §. 5. *De offic. Ordin.* Unde Reges noſtri Hiſpaniæ jam à temporibus Flavii Reccaredi abjuratâ à Gotthis hæreſi Ariana, titulo *Catholicorum* à Romana Eccleſia ſunt decorati: ut latè probat, hujus nomenclaturæ varias rationes adducens Valdès *De dignit. Reg.* cap. 13. à num. 16. Illam tamen miniſterium proprium reticere non ſinit, quæ in noſtræ nationis, ſanctæque Inquiſitionis inſtituti laudem maximè tendit: eam verbis ipſis Cardinalis Baronii referam, qui tom. 7. ann. LIII. fol. 468. ita Hiſpaniam commendat: *Hoc planè ſibi laudis vindicavit ſemper Eccleſia Catholica in Hiſpania, ut non ab erroribus tantùm, ſed à ſuſpicionibus eſſe voluerit ſuos immunes: quo factum eſt, ut & hoc ipſo noſtro ſæculo cùm longè latèque facibus hæreticorum orbis inflammaretur, ipſa illæſa perſtiterit, accurrentibus ſummâ celeritate Dei miniſtris: ſi vel tenuis ſuſpicionis ſcintillam, vel ſi non ignem, fumum ſaltè viderint latentis ignis indicium, ipſo præcipuè Catholico Rege ſuper omnes in opus graviter incumbente.*

Sed jam noſtri Concilii Illiberini temporibus cœperunt hæretici ambire hoc *Catholicorum* nomen, & pertinaciter retinere, ſuamque Eccleſiam præcipuè Catholicam exiſtimantes, & prædicantes. B. Auguſt. Epiſt. 68. meminit Epiſtolæ ad Conſtantinum Imperatorem miſſæ per Annulinum à Donatiſtis cum hac inſcriptione: *Libellus Eccleſiæ Catholicæ criminum Cæciliani, traditus à parte Majorini.* Rem hanc plurimis locis attingit D. Auguſtinus tam contra Gaudentium, quàm Petilianum: quod cùm animadverterent Præſules verè Catholici, non ſe *Catholicos* ſimpliciter, ſed *Chriſtianos Catholicos* appellari curaverunt. Concilium Laodicenſe Can. XXXI. *Si tamen profiteantur Chriſtianos ſe futuros eſſe & Catholicos.* Agathenſe Can. LXVII. ubi cùm prohibetur Catholicis filias ſuas in matrimonium hæreticia tradere, additur: *Niſi ſe Chriſtianos Catholicos futuros eſſe profiteantur.* Carthaginenſe III. Canone XIII. *Ut Epiſcopi, vel clerici in eos, qui Catholici Chriſtiani non ſunt, ideſt, qui ſunt hæretici, licèt conſanguinei fuerint, aliquid rerum ſuarum, nec per donationes, nec per teſtamentum conferant.* Africanum Can. III. *Ut Epiſcopi, & presbyteri, & diaconi non ordinentur priùs, quàm omnes qui ſunt in domo eorum Chriſtianos Catholicos fecerint.* Concilium Carthaginenſe IV. Can. XLIII. lib. 2. C. Theodoſ. *De fide Catholica: Chriſtiani Catholici vocandi ſunt, qui religionem amplectuntur, quam Damaſus P. R. & P. Alexandriæ Patriarcha ſequuntur.* Fileſacus in dicto §. 5.

Ab hac igitur Eccleſia Catholica ad hæreſim tranſeuntes, & reſipiſcentes, ad communionem eſſe admittendos PP. edocent. Unde quantum abſit hujus Concilii diſciplina ab errore Novatiani, jam notavi ſuprà in Can. I. Hæreticis igitur pœnitentibus communionem poſt longum tempus PP. conceſſerunt, quibus conſentiunt Innocentius Epiſt. II. cap. 8. *Venientes à Novatianis, vel Montenſibus, per manûs tantùm impoſitionem accipiantur: quia quamvis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati; præter eos, qui fortè à nobis ad illos tranſeuntes rebaptizati ſunt. Hi ſi reſipiſcentes, & ruinam ſuam cogitantes redire maluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.* Concilium Agathenſe Can. LX. *Lapſis, ideſt, qui in Catholica fide baptizati ſunt, ſi prævaricatione damnabili poſt in hæreſim tranſierint, grandem redeundi difficultatem ſanxit antiquitas, quibus nos annorum multitudine breviatâ pœnitentiam biennii conditione infraſcripta obſervationis imponimus, ut præſcripto biennio, tertio die ſine relaxatione jejunent, & Eccleſiam ſtudeant frequentare, pœnitentium locum ſtandi, orandi humilitatem ita noverint obſervandam, ut etiam ipſi, cùm catechumeni egredi commonentur, abſcedant. Conſtituto tempore admittantur ad altarium: aut ſi noluerint, ſtatuta præteritorum Canonum implere debebunt.* Concilium Aurelianenſe IV. Can. VIII. *De his, qui poſt baptiſmi ſacramentum ad hæreſim lapſum carne ſuadente deſcendunt, & agnoſcentes rectum, ad unitatem fidei Catholicæ venire deſiderant, in Epiſcoporum poteſtate conſiſtat, cùm eos viderint dignam pœnitentiam agere, quando vel quamdiù communioni priſtinæ reformentur.* Ita tamen pœnitentiam concedunt PP. hæraticis converſis, ſi reatum ſuum agnoverint, ideſt hæreſim abjuraverint, juxta veterem Eccleſiæ uſum, quo hæretici non aliter reconciliabantur, quàm abjurato priùs proprio errore, cap. *Si quis.* 42. cap. *In Eccleſia.* 68. 1. quæſt. 1. cap. *Si qui.* 8. cap. *Saluberrimum.* cap. *Donatum.* 1. quæſt. 7. Concil. Arelat. II. Can. IX.

Can. IX. *Novatianum in communionem recipi non debere, niſi ſuſceptâ pœnitentiâ incredulitatis præteritum damnet errorem.* Laodicenum Can. VII. *Qui ex hæreſi convertuntur Novatianorum, Photinianorum, aut Quatuordecimanorum, aut fideles, aut catechumeni eorum, non antè ſuſcipiantur, quàm anathematizent omnem hæreſim, eam præſertim, in qua erant; tunc verò, qui apud eos fideles dicebantur, cùm didicerint fidei ſymbola, peruncti ſancto chriſmate communicent ſanctis myſteriis.* Formam autem abjurationis jam à PP. Concilii Niceni præſcriptam legimus in Can. VIII. relato à Mendoza hîc: quam & ſequentibus ſæculis obſervatam legimus temporibus Nicolai cum Berengario in cap. *Ego Berengarius. De conſecr.* diſt. 2. In Concilio Conſtantienſi cum Hieronymo de Praga ſect. 19. & noſtris temporibus ſemper imponitur hæreticis, vel de hæreſi ſuſpectis, de levi aut vehementi, juxta cauſæ merita, ut latè docent Pegna in Not. ad Eymericum comment. 40. & par. 3. tit. 12. per totum, Farinacius *De hæreſi.* quæſt. 194. Simancas *De Catholic.* tit. 1. Paramo *De origin. Inquiſit.* lib. 3. q. 4. Caſtro. Palao 1. par. tract. 4. diſp. 7. punct. 1. n. 1. GONZALEZ.

LAPSIS in hæreſim, & redeuntibus in ſinum Eccleſiæ Catholicæ, conceditur hoc loci actio pœnitentiæ in decennium duraturæ. Cùm verò poſtea novem circiter ſæcula tranſacta fuiſſent, tempore Alexandri III. permanebat adhuc magna pars illius auſteræ pœnitentiæ cum iis qui hæreſim abjurabant. Exemplo ſit in Gallia Narbonenſi famoſus ille hæreticus, Petrus nomine, nobilis, opulentus, & veluti caput aliorum erronum; qui partim argumentis convictus, partim mortis & judicii divini terrore concuſſus, hæreſim publicè abjuravit anno 1178. & teſte Rogerio de Hoveden, illius temporis ſcriptore, hanc pœnitentiam accepit: *Ecce coram illa multitudine multa nimis, Petrus ille jam noſter, per ipſas Eccleſiæ valvas nudus, & diſcalceatus adducitur, cædentibus hinc inde eum Epiſcopo Toloſano, & Abbate S. Saturnini, donec ad pedes Legati in ipſis altaris gradibus poneretur. Ibi in facie Eccleſiæ Eccleſiaſticis reconciliatus eſt ſacramentis, abjuratâ omni hæreſi, & hæreticis anathematizatis ab eo. Mox autem poſſeſſionibus ejus publicatis univerſaliter & proſcriptis, pœnitentia illi talis injungitur: ut infra quadraginta dies à patria ſua exulaturus abſcederet, in ſervitio pauperum Hieroſolymis triennio moraturus. Interim verò ſingulis diebus Dominicis Eccleſias Toloſanæ urbis nudus & diſcalceatus cum diſciplinalibus virgis juſſus eſt circuire; Eccleſiarum bona, quæ abſtulerat, reddere; uſuras omnes, quas acceperat, reſtituere; damna pauperum, quos afflixerat, reſarcire; & caſtrum quoddam ſuum, quod hæreticorum conventiculis profanârat, ab ipſis fundamentis evertere.* Sic eo tempore pœnitere jubebantur hæretici, præſertim famoſiores, poſtquam hæreſim publicè abjurabant. Et licèt auſteritates iis injunctæ non durarent per decennium, uti tempore hujus Canonis, ſed longè minùs; diuturnitas tamen temporis pœnarum acerbitate compenſabatur, CARD. DE AGUIRRE.

Si verò infantes fuerint tranſducti, quòd non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

Quando parentum culpa redundet in filios, quando non redundet. Expenſus in eam rem Divus Cyprianus.

EA fuit olim quorundam parentum impietas & inſania, ut non ſolùm ſe ipſos, ſed filios infantes ſacrificiis idolorum offerrent. D. Cyprianus c: *Ac ne quid deeſſet ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impoſiti, vel attracti, amiſerunt parvuli, quod in primo ſtatim nativitatis exordio fuerant conſecuti. Nonne illi cùm judicii dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus; nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia ſponte properavimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes ſenſimus parricidas. Illi nobis Eccleſiam matrem, illi patrem Deum negaverunt, ut dum parvi, & improvidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad conſortium criminum jungimur, alienâ fraude caperemur.* Si parentum ergo imperio & auctoritate coacti infantes ſacrificiis idolorum auctoritatem præſtarent, incunctanter recipi placuit; quòd non proprio, ſed alieno vitio peccâſſent. Cujus ſceleris graviſſimum reatum adeò Deo diſplicuiſſe legimus, ut in ipſis infantibus non doctrinâ tantùm, ſed miraculis odium ſignificaverit, expreſſerit, confirmaverit. *Præſente ac teſte me ipſo* (ait Cyprianus d) *accipite quod evenerit. Parentes fortè fugientes, dum trepidè minus ſibi conſulunt, ſub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt: relictam nutrix detulit ad magiſtratus. Illi ei apud idolum, quò populus confluebat, quòd carnem necdum poſſet edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipſum de immolatione pereuntium*

c D. Cyprian. lib. De lapſis c. 3.

d Idem in eod.

tium ſuperérat, tradiderunt. Recepit filiam poſtmodum mater. Sed facinus puella commiſſum tam loqui & indicare non potuit, quàm nec intelligere priùs potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum eſt, ut ſacrificantibus nobis, eam ſecum mater inferret. Sed enim puella miſta cum ſanctis, precis noſtræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æſtu capit fluctuabunda jactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conſcientiam facti in ſimplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi verò ſolennibus adimpletis, calicem diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem ſuam parvula inſtinctu divinæ majeſtatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recuſare. Perſtitit tamen diaconus, & reluctanti licèt, de ſacramento calicis infudit. Tunc ſequitur ſingultus & vomitus. In corpore atque ore violato Euchariſtia permanere non potuit, ſanctificatus in Domini ſanguine potus, de pollutis viſceribus erupit, tanta eſt poteſtas Domini, tanta majeſtas. Secreta tenebrarum ſub ejus luce detecta ſunt, ſacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa ſe crimen necdum habuit ætatem. Hæc Cyprianus. In quibus illud eſt difficile, quod in principio ſcripſit, parvulos recenter natos oblatos idolis à parentibus, amiſiſſe quod in primo nativitatis exordio fuerant conſequuti: cùm ex eodem Cypriano, & decreto hujus Concilii conſtet, illud non proprium fuiſſe, nec eſſe potuiſſe, ſed parentum peccatum, ad quos reatum verè, non ad filios eſſe referendum; & ſic intelligendum Cyprianum, doctiſſimi & ſanctiſſimi Auguſtini teſtimonio confirmabo. In Epiſtola ᵉ enim ad Bonifacium Epiſcopum, ſic ait: *Quando autem in parvulum majores peccant,* Quomodo intelligendus Cyprian. lib. De lapſis c.*b* e Aug. eſt. Ep. 3. ad Boniſac. Epiſc. *offerentes eum, atque obligare conantes dæmonum ſacrilegis vinculis, non eſt anima utrorumque communis, ut etiam culpam poſſint habere communem. Non enim ſic communicatur culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per ſancti Spiritus unitatem. Poteſt enim & in hoc & illo homine eſſe unus ſpiritus, etiamſi invicem neſciant, per quem ſit utriuſque gratia communis. Non autem poteſt ſpiritus hominis eſſe & hujus & illius, per quem peccante altero, & altero non peccante, ſit tamen culpa communis. Ac per hoc poteſt parvulus ſemel ex parentum carne generatus, Dei ſpiritu regenerari, ut ex illis obligatio contracta ſolvatur. Non poteſt autem ſemel Dei ſpiritu regeneratus ex parentum carne regenerari, ut obligatio, quæ ſoluta eſt, iterum contrahatur. Et ideo ſemel perceptam parvulus Chriſti gratiam non amittit, niſi propriâ impietate, ſi ætatis acceſſu tam malus evaſerit. Tunc enim etiam propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, ſed aliâ curatione ſanentur. Veruntamen rectè dicuntur parentes, vel quicumque majores, filios ſeu quoslibet parvulos baptizatos dæmoniorum ſacrilegiis obligare conantes ſpiritaliter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, ſed quantum in ipſis eſt, interfectores fiunt. Rectèque illis dicitur, quando ab hoc ſcelere prohibentur; nolite occidere parvulos veſtros. dicit enim Apoſtolus:* Spiritum nolite extinguere. *Non quia ille extingui poteſt, ſed quantum in* 1. Theſſ. 5. *ipſis eſt, extinctores ejus meritò dicuntur, qui ſic agunt, ut extinctum velint. Iſto ſenſu rectè intelligi poteſt quod ſcripſit beatus Cyprianus, qui tempore perſecutionis idolis immolaverant, arguens.* Ac ne quid deeſſet (*inquit*) ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus impoſiti vel attracti, amiſerunt parvuli, quod in primo ſtatim nativitatis exordio fuerant conſecuti. *Amiſerunt, dixit, quantum attinuit ad illorum ſcelus, à quibus amittere coacti ſunt: amiſerunt in eorum mente ac voluntate. qui in illos tantum facinus commiſerunt. Nam ſi in ſeipſis amiſiſſent, remanſiſſent utique divina ſententia ſine ulla defenſione damnandi. Quod ſi Sanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defenſionem continuò ſubjiceret, dicens:* Nonne illi cum judicii dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini, ad profana contagia ſponte properavimus. Perdidit nos aliena perfidia, parentes ſenſimus parricidas. Illi nobis Eccleſiam matrem, illi patrem Deum negaverunt, ut dum parvi & improvidi, & tanti facinoris ignari per alios ad conſortium criminis jungimur, aliena fraude caperemur. *Hanc defenſionem non ſubnecteret, niſi juſtiſſimam crederet, & in Dei judicio parvulis profuturam: ſi enim verè dicitur:* Nos nihil fecimus: anima quæ non peccaverit, ipſa cur morietur? *Nec illi peribunt ſub Dei juſto judicio, quos parentes ſuo ſcelere, quantum ad ſe ipſos attinet, perdiderunt. Illud verò quod in eadem commemoratur Epiſtola, quandam parvulam turbatis in fugam parentibus, nutrici derelictam, atque ab eadem nutrice dæmonum ſacrilegiis impactam, poſtea in Eccleſia illatam ſibi Euchariſtiam miris motibus reſpuiſſe; ideo mihi videtur divinitus factum, ne majores putarent, nihil ſe in parvulos in illa iniquitate peccare; ſed potiùs intelligerent, per illum ſignificantem quodammodo geſtum corporis eorum, qui loqui non poterant, ſe mirabiliter admoneri, quid ipſi facere deberent, qui poſt tantum illud nefas ſacramentis ſalutaribus irruebant, unde ſe utique pœnitendo abſtinere deberent. Nec cùm tale aliquid divinâ providentia per infantulos agit, ipſos id agere ſcientia vel ratione credendum eſt. Neque enim quia cujuſdam Prophetæ dementiam Deus voluit etiam aſina loquente coërcere, ideo admiranda eſt aſinorum ſapientia. Porrò ſicut per animal irrationale ſonuit aliquid homini ſimillimum, quod miraculo divino, non cordi aſinino tribuendum ſit; ita potuit omnipotens per infantis animam, non ubi ratio nulla erat, ſed ubi adhuc ſopita erat, geſtu corporis ejus oſtendere, quid illi, qui & in ſe & in parvulos ſuos peccaverant, curare deberent. Cæterùm cùm infans non redeat in parentem, ut cum illo & in illo unus homo ſit, ſed omnino alter ſit, habens carnem ſuam & animam ſuam;* anima quæ peccaverit ipſa morietur? *Nec illud te moveat, quòd quidam non ea fide ad baptiſmum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia ſpirituali ad vitam regenerentur æternam, ſed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere, vel recipere ſanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab iſtis hac intentione offeruntur. Celebrantur enim per eos neceſſaria miniſteria.* Filios autem ſeu quoslibet parvulos dæmoniorum ſacrilegiis obligare conantes, ſpiritualiter ſunt homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt,

ſed

ſed quantum in ipſis eſt, interfectores fiunt, & rectè illis dicitur, quando ab hoc ſcelere prohibentur: *Nolite occidere parvulos veſtros*.

Par cauſſa de infantibus ab hæreticis baptizatis eſſe debet. Tametſi enim ab his baptizatos ad clerum non eſſe promovendos, antiquâ Apoſtolorum[g] conſtitutione ſit cautum; ſi tamen infantes parentum errore ab hæreticis baptizarentur, non eſſe ab ordinibus repellendos, Africanis Epiſcopis[g] placuit. Parentum igitur peccatum, cui nullum filii præſtitère conſenſum, ad parentes redit auctores, non ad filios. Si autem filii in eorum voluntate acquieſcant, ut culpæ, ſic & pœnæ redduntur obnoxii. D. Auguſtinus, quando & quomodo, vel parentibus, vel majoribus obtemperandum ſit, hac nos ſingulari erudivit doctrinâ. *Sed timeo, inquies, ne offendam majorem. Times prorſus ne offendas majorem, & non times ne offendas Deum? quid enim times ne offendas majorem? vide ne fortè major ſit iſto, quem non times offendere. Major eſt certè, noli offendere. Hæc tibi regula proponitur: nonne manifeſtum eſt, eum minimè offendendum, qui major eſt cæteris? Diſcute nunc majores tuos. Primi ſunt tibi pater & mater: ſi rectè educantes, ſi in Chriſtum nutrientes, audiendi in omnibus, obtemperandum eis in omni juſſione. Contra majorem ſi nihil jubeant & ſerviatur illis: quis eſt, inquit, major eo qui me generavit? ille qui te ipſum creavit. generat enim homo, creat Deus. Unde generat homo neſcit, quid generaturus neſcit: ille qui te vidit ut faceret, antequam eſſet, quem fecit, certè major eſt patre tuo, major ſit patriâ, & ipſis parentibus tuis, ut quidquid juſſerint parentes contra patriam, non audiantur; & quidquid juſſerit patria contra Deum non audiatur*. Hæc Auguſtinus[h].

[g] *Canſt. 67. Apoſt. g Conc. Carthag. III. Can. 48.*

[h] *Aug. ſerm. 6. de verbis Domini in Euangelium. ſecundum Matth.*

COMMENTARII NOVI.

IN hac poſteriori parte cavent PP. ne infantes traducti à parentibus ad hæreſim tempore infantiæ, poſtea reſipiſcentes cogantur ad pœnitentiam, ſeu abjurationem; ſed cùm non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipiantur. Infantes dicuntur, qui fandi poteſtatem non habent, ſive, ut ait Theophil. in §. *Pupillus*. Inſtit. de V. D. qui adhuc lactantur, ſeu lactentibus paullò majores ſunt, l. 3. C. *Qui admitti*. l. 1. §. *Sufficit*. ff. *De adminiſtr. tut.* & illorum ætas uſque in ſeptimum annum protrahitur, juxta textus in d. §. *Sufficit*. l. *In ſponſalibus*. ff. *De ſponſalib.* l. *Si infanti*. 18. C. *De iur. delib.* cap. unic. in princip. *De deſponſ. impub.* lib. 6. Iſidor. lib. 11. *Orig.* cap. 2. gloſſ. verbo *Perfectus*. in procem. lib. 6. & verbo *Infans* in Clement. unic. *De homic.* Menoch. *De arbitr.* lib. 2. caſ. 57. Plaza *De delict.* lib. 1. cap. 32. Farinacius, in *Praxi* tom. 3. q. 92. num. 3. Circa impuberes autem, & pubertati proximos in hæreſim prolapſos, pœnitentiamque efflagitantes, dubium eſt, an ut majores, teneantur publicè hæreſim abjurare; & generaliter quo ad alia delicta mitiori pœnâ eos eſſe plectendos, docuerunt Gomez lib. 3. *Variar*. *De delict.* cap. 1. num. 55. Eymericus in *Director.* 1. p. q. 7. & ibi Peña *Comment.* 22. Sed quo ad abjurationem diſtinguendum eſt inter minores perſiſtentes in hæreſi uſque ad adultam ætatem, & pœnitentiam ſtatim petentes. Priores pœnâ ordinariâ plectuntur, & abjurare debent: poſteriores verò non ita, niſi in eis magna malitia comperiatur. Probatur ex Concil. Toletano celebrato temporibus Gregorii IX. anno MCCXXIIX. contra hæreticos Albigenſes, & ex Concil. Biterrenſi Can. XXXI. quorum verba refert Peña in *Direct.* 3. p. *Comment.* 40. accedit quia licèt proximus pubertati ſit capax aliorum delictorum cap. 1. ubi plura dabimus de delictis puerorum; tamen in hæreſi, quæ mente concipitur, & intellectu perficitur, non æqualis capacitas attenditur, præcipuè ſi à parentibus tranſducti ſint, ut in hoc Canone ſupponitur: quia tunc non tam ex proprio vitio, quàm ex doctrina majorum deliquerunt, juxta illud Prudentii contra Symmachum lib. 1. *Ut ſemel obſidet pectora patrum vana ſuperſtitio, tener filius colit quidquid ſibi parentes monſtrant, & errorem cum lacte bibit*. Et licèt Farinacius ſibi contrarius 3. p. *Prax. crimin.* q. 92. num. 180. generaliter docuerit in delictis ſpiritualibus nullam admitti propter ætatem pœnæ temperationem; motus auctoritate textùs in cap. *Fin. De judiciis* lib. 6. qui ſi rectè perpendatur, tantùm probat in judiciis ſpiritualibus minorem pro majori haberi ad hoc ut per ſe poſſit in judicio comparere, ut rectè textum illum accipiunt Covarr. lib. 1. *Var.* cap. 5. num. 8. Caſtillo tom. 8. *De alim.* lib. 8. cap. 23. num. 6. GONZALEZ.

CANON XXIII.

De temporibus jejuniorum.

Jejunia ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari: exceptis diebus duorum menſium, Julii & Auguſti, ob eorundem infirmitatem.

Digitized by Google

IVO p. 4. *Decret.* cap. 31. paullò aliter: *Jejunia, ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium, Julio & Auguſto; & hoc ob eorundem infirmitatem.* C. MS. Sancti Æmiliani in cœnobio Regio D. Laurentii: *Jejuniorum ſuperpoſitiones per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium, Julio & Auguſto, ob quorundam infirmitatem.* Sed editorum codicum & Ivonis lectionem magis probo: nam jejunia hæc non ob hominum quorundam infirmitatem, ſed ob æſtivos & infenſos eorundem menſium calores tolluntur, ut mox dicemus.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Quid abſtinentia, *quid* jejunium, *& qui jejunii fructus.*

ABSTINENTIAS olim vocabant jejunia; non quòd abſtinentia quæcumque jejunium ſit, ut hæretici noſtri temporis hallucinantur, dicentes, idem eſſe jejunare, quod ſobriè naturæque convenienter vivere: quod ſanè eſt vaniſſimum, & à ſacrarum literarum ſenſu maximè alienum. Certum namque eſt, abſtinentiam, æquè ac temperantiam, eos omnes qui naturæ lege vivere volunt, ad ſui obſervationem perpetuò obſtringere: ſiquidem, ut nulli unquam fas eſt vivere intemperanter, ita nulli unquam licebit admittere quod cum vera abſtinentia pugnet. Bibere enim vel comedere pluſquam recta ratio dictat, vel naturæ neceſſitas poſtulat, nunquã licet: at verò jejunii leges, neque obligant omnes, neque ſemper, ſed ſuo tempore & loco tantùm. Quis enim dubitat, Chriſtum noſtræ religionis auctorem, ejuſque Sanctos Apoſtolos & diſcipulos, ſobriè, naturæque convenienter vixiſſe ſemper? ſemper tamen jejunâſſe fatendum non eſt, cùm jejunii tempora ab illis obſervata, præſcripta videamus, & reliqua omiſſa. Quare rogantibus diſcipulis Joannis: *Quare nos & Phariſæi jejunamus frequenter, diſcipuli autem tui non jejunant?* Dominus reſpondit: *Numquid poſſunt filii ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, quando auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.* At *abſtinentiæ* nomen latiùs patet quàm jejunii. Abſtinent à cibo ægri, quòd illum faſtidiant, inopes quòd careant, avari quòd illum emere recuſent, gulæ & ventri dediti, ut majori aviditate & voluptate poſtea liguriant, hypocritæ ut ſanctimoniæ laudem apud imperitam plebem aucupentur: illos tamen jejunare in nullius, niſi inſani, mentem venire poteſt. Quòd ſi de ſtudioſorum actibus ſolùm diſputatio ſuſcipiatur, reſponſio occurrit, abſtinere etiam eos, qui famem in die bis aut ter explent, tolerant verò, & ſine merito, ſæpiſſimè. Et quod de actibus dicimus, ad tempus & ciborum delectum accommodari etiam poteſt. Vocabant ergo olim jejunia *abſtinentias*, quòd diebus jejunii ab omni delicatiori cibo & actu intemperantiæ & incontinentię abſtinere Chriſtiani deberent, juxta illud Origenis [l]: *Quando jejunamus, ò viri, abſtineamus nos, ut non guſtemus carnem, nec vinum, nec ſuperfluas eſcas.* Et illud Baſilii [k]: *Carnes non edis, ſed comedis fratrem tuum; à vino abſtines, ſed ab injuriis tibi non temperas.* Temperantiam enim partem eſſe abſtinentiæ conſtat. Pertinet enim temperantia ad eas voluptates, quas tactus guſtuſque progenuit, cõmunes cæteris animantibus, ut Ariſtoteli [l] placuit. Abſtinentia verò ad alias etiã extenditur. Hi enim qui vel fabulis, vel hiſtrionum cantu delectantur, quod ad auditum pertinet, vel his rebus gaudent quæ viſu percipiuntur, ut coloribus, figuris, vel picturâ: vel roſarum, florum, vel unguentorũ odoribus capiuntur, quod ad odoratũ ſpectat: & his omnibus virtutis ſtudio abſtinent, tẽperantes dici non poſſunt, ut Ariſtoteles docet, dici tamẽ poſſunt abſtinentes. Quam virtutem eandẽ eſſe putarem cum ea, quæ continentia dicta eſt ab Ariſtotele [m]: nam de virtute abſtinentiæ hoc nomine nuncupata, ipſum & reliquos morales Philoſophos meminiſſe non video. Quare eorum ſententiam non probo, qui temperantiam propriè eſſe volunt, quùm quis abſtinet à nocivis, neceſſariis contentus: abſtinentiam verò tantùm, quùm quis abſtinet à neceſſariis: nam abſtinentiæ fructum illum percepiſſe, qui lege jejunii contentus, nihil de neceſſariis ſuſtulerit, quis jure diffitebitur? In his igitur (ſive *jejunia* voces, ſive *abſtinentias*, nomina rerum nihil jam moror) adeò ſe exercebant primitivæ Eccleſiæ Patres, exercerique volebant reliquos Chriſti imitatores, ut non eos tantùm, qui ſecundùm Eccleſiaſtici judicis arbitrium, privatâ vel publicâ pœnitentiæ lege devincti jejunare tenebantur; ſed & eos quoque, qui nihil pœnâ dignum admiſerant, ad jejunii obſervationem excitarent. Nec immeritò: nam inter ea quæ homines ad peccandum majori ſtimulo provocant, carnis concupiſcentia eſt. Quò enim carnis ſenſus homini jam ab ineunte ætate eſt familiarior (exortus enim eſt unà cum eo, & ad extremum vitæ ſpiritum materiam præſtat, quo nutriatur) eò ad alliciendum magis, ad debellandum, & obtinendam de ipſo victoriam potentior eſt. Idcircò majores noſtri ad refrænandam hanc carnis vim & petulantiam, multa prudenter, piè, & ſanctè excogitârunt. Voluerunt enim nocturnis vigiliis, veſtitu aſpero, caſtigatione verberum, externo corporis labore, carnis ſenſum coërceri. Sed cùm multò majorem virtutem jejunio & abſtinentiæ ineſſe experimentis multis agnoviſſent, jejunium ſemper tanquam firmiſſimum adverſus diaboli carniſque inſultus præſidium elegerunt, in primaque acie ſemper collocârunt. Eo conſilio Quadrageſimæ jejunium inſtituerunt: primò, ut maculas quas reliquo anni tempore contraxerant, jejunii pœnitentiâ his diebus eluerent: tum ut quaſi decimas totius anni auctori vitæ, quâ fruimur, redderemus, ut docuit beatus Gregorius [n]. Nec eo factum ſatis majores noſtri putârunt, ſed cùm viderent vitæ noſtræ momenta, non ſolùm per annos integros, ſed per menſes interdum decurrere, duodecim menſes, quibus annus ſolaris conſtituitur, in quatuor par-

Matth. 9.

i Origen. lib. 3. in Job.

k Baſil. homil. 1. de jejunio.

l Ariſt. 3. Ethic. cap. 10.

m Ariſt. l. 7. Ethic. cap. 1. & 2.

n B. Gregor. hom. 16. in Evang.

partes tribuerunt, ſingulisque earum jejuniâ (quâ de cauſſa *quatuor temporum* vocant) triduana præfixerunt: ut gratias Deo redderemus pro præterito trimeſtri ſpatio, quòd illo nos, noſtraque, pro ſua clementia proſperè tutari dignatus ſit; & ob expiationem eorum delictorum, quæ illis menſibus, vel ignorantiâ, vel malitiâ admiſimus; & ut proponeremus ineuntibus ſingulis illis quatuor anni temporibus (indicuntur jejunia circa præcipuas anni verſiones, quas ſolſtitia, & æquinoctia vocant) actiones noſtras, ſtudia, & cogitationes divinæ voluntatis arbitrio moderari. Et quia interdum vita noſtra multis & frequentibus malis ſauciata, multis etiam & frequentibus remediis indiget; ideo non trimeſtre illud expectandum voluerunt, ſed aliud magis opportunum excogitârunt. Singulis enim menſibus voluerunt ab Epiſcopis aliquot dies jejuniis præſcribi: quot autem illi eſſe deberent, & quando, eorundem Epiſcoporum judicio placuit reſervari. Nec menſes ſolùm agi noluerunt ſine jejunio, ſed nec hebdomadas ipſas ſive ſeptimanas: harum enim ſingulis diem unum ademerunt, ſextam ſcilicet feriam, quam diem Veneris vocant: huic autem Hiſpani alterum ſingulari religione jejunio conſecrârunt, ſabbathum ſcilicet. Qui præſtantius vitæ inſtitutum ſequebantur, quartam etiam feriam adjiciebant; nec his contenti alii, omnes dies jejunio celebres cuſtodiebant; alii autem nihil ſe promeruiſſe putabant, ſi his diebus jejunium ut reliqui, vel ſiccorum eſu agerent; quare vix ſexto die alimento minùs neceſſario reficiebantur, ſicut cicadæ rore viventes, & canticis inediam compenſantes, ut Philo [o] ſcripſit. *Temperantiâ* (inquit) *tanquam fundamento in anima jacto, virtutes cæteræ ſuperſtruuntur. Nec cibum nec potum quiſquam ſumit ante ſolis occaſum. Nonnulli ex illis vix tertio quoque die famem ſentiunt. Nec deſunt qui prælauto excepti ſapientiæ epulo, perdurant duplum ejus temporis, & vix ſexto die deguſtant cibum neceſſarium, aſſueti ſicut cicadæ rore vivere, & canticis ſolari inediam.* Hæc ille de Chriſtianis Alexandrinis, Marci, primi civitatis illius Epiſcopi diſcipulis: & veroſimile eſt, aliis civitatibus & locis idem præſtitiſſe alios. His autem liberis jejuniis omiſſis, quæ ad perſtringendam hujus ſæculi cæcitatem tantum delibavimus, ut ea cum maxima laude & merito ſuſcipiuntur; ſic etiam citra ullam noxam prætermitti poſſunt: neceſſaria verò, id eſt, illa quæ à præpoſitis Eccleſiæ in vim præcepti præſcribuntur, citra cauſſam neceſſariam omitti ſine culpa non poſſunt: qualia illo tempore judico ea jejunia, quæ ſingulis menſibus ab Epiſcopis præſcribebantur. Ferventi primitivæ Eccleſiæ devotione multa ab Epiſcopis indicta fuerunt majori ſeveritate jejunia, communi populi uſu conſenſuque recepta, quæ poſt aliquot ſæcula conniventibus iiſdem etiam Epiſcopis, in uſu eſſe deſierunt, & ex neceſſariis libera facta ſunt: jam enim juſtiſſimum Canonis hujus præceptum, pro conſilio hac ætate accipiendum obſervo, niſi ſuperiorum accedat auctoritas.

Can. XXVI. hujus Concilii.

[o] *Philo de vita contemplat.*

COMMENTARII NOVI.

JEJUNIORUM *ſuperpoſitiones.*] Jejunium vocatur *ſuperpoſitio*: ut patet ex indiculo Pœnitentiæ: & infrà cap. 26. errorem placuit corrigi, *ut omni ſabbathi die ſuperpoſitiones celebremus.* LOAISA.

Jejuniorum ſuperpoſitiones.] Jejunia ſuperponere, eſt jejunia de novo imponere, & indicere: quæ fuerint illa jejunia, quæ ſingulis menſibus, præter ſtationes feriæ ſextæ & ſabbathi, ſuperimpoſita eſſent in Hiſpania, non facile eſt dicere, cùm ea peculiari quadam lege & conſuetudine celebrarentur in illa provincia. ALBASPINÆUS.

Jejunii obſervationem quis non prædicavit? quis meritum, & ejus virtutem non commendavit? nullum ſpecialiter induco, immo omnes certatim produco. Sufficiant encomia D. Ambroſ. lib. *De Elia, & jejun.* cap. 3. ubi ait: *Quid jejunium niſi ſubſtantia cœleſtis, vita angelorum, radix gratiæ, & fundamentum caſtitatis?* Unde quot oppugnatores in Eccleſia non habuit, qui illud irridebant, aut veſaniæ damnabant? quos doctè refellunt Caſtro *Adversùs hæreſes.* verbo *Jejunium.* Bellarmin. tom. 3. *De bonis oper.* Tertull *De jejun.* Jejunium, licèt metaphoricè pro abſtinentia à culpis & vitiis accipiatur apud Iſaïam cap. 58. ibi: *Nonne hoc eſt magis jejunium, quod elegi, diſſolvi colligationes impietatis?* D. Hieronym. ſuper Matthæum cap. 7. *Jejunium* (inquit) *eſt non ſolùm ab eſcis, ſed à cunctis illecebris abſtinere.* D. Auguſt. in Euang. lib. 2. quæſt. 18. *Sacra Scriptura docet jejunia non à concupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Beda in Lucam: *Jejunium generale eſt, non ſolùm ab eſcis, ſed à cunctis illecebris abſtinere carnalibus.* Tamen in Jure noſtro accipitur pro abſtinentia à cibo, juxta diffinitionem Iſidori, ibi: *Jejunium eſt parcimonia victûs, abſtinentiaque ciborum.* Olim tamen primis florentis Eccleſiæ temporibus jejunantes non ſolùm à cibo, ſed & à potu abſtinuiſſe, virginemque ſalivam jejuniis conſtituto ſpatio continuiſſe, conſtat ex Tertull. lib. *De jejun.* cap. 6. *Ipſa natura enunciavit quales nos ante pabulum & potum in virgine adhuc ſaliva exhibere conſuevit.* Unde legimus in Actibus S. Fructuoſi martyris, quod cùm ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, conſtanter, cùm jejunâſſet, illud recusâſſe. Prudentius:

Jejunamus, ait, recuſo potum,
Nondum nona diem reſolvit horam.

Obſervavit Georgius Ambian. ad Tertull. *De jejun.* capite 10. obſervat. quartâ.

Circa originem jejunii & abſtinentiæ, aliqui ab ipſorum Protoplaſtarum ortu illud repetunt, dum ipſis in deliciarum hortis primùm collocatis ex ligno ſcientiæ boni & mali Dominus ne comederent, præcepit; Baſilius ſerm. 1. *De jejun.* Hoc

tamen

tamen potiùs ad abſtinentiam; quàm ad jejunium pertinet: ſed ubi populus Judaicus poſt diluvium congregari cœpit, varia jejunia obſervavit, alia communia ſeu publica, alia privata. Communia duplici modo, aut ſtata, aut extraordinaria, quæ ob minantē calamitatem indicebantur: de prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. verſ. 19. obi referuntur quatuor jejunia, videlicet quarti, quinti, ſeptimi, & decimi menſis, quę ſervabantur à Judæis, ut docent D. Hieronymus, & Rupertus io eum locum, Torniellus anno MMDXLIX. num. 42. Extraordinariorum exempla ſunt lib. 2. Paralip. cap. 20. ubi Joſaphat Rex indixit jejunium univerſo populo, quando Moabitæ veniebant contra illum; & lib. 1, Eſdræ cap. 21. ubi Eſdras illud indixit pro felicitate itineris, quando ex conſenſu Regis Artaxerxis è civitate Babylonica profectus eſt in Hieruſalem, & cap. 20. & 26. Judic. lib. 2. Reg. cap. 7. Judith cap. 4. & 8. Hieremiæ cap. 38. Privata jejunia dicebantur, quæ quis ex propria devotione, aut Dei inſpiratione aſſumebat. Sic Moyſes legem accepturus, jejunavit per quadraginta dies cap. 34. Exodi v. 28. & Elias fugieos perſecutionem Jezabelis jejunavit totidem diebus lib. 3. Reg. cap. 19. Neque apud gentiles deeſt hujus inediæ exemplum: nam Imperator Nerva abſtinentiâ vitam finivit, ut teſtatur Dio Caſſius lib 58. Sed ut ad legem gratiæ perveniamus, maximè Dominus commendavit jejunium exemplo, jejunando per quadraginta dies, & quadraginta noctes; Matthæi cap. 4. verſ. 20. ejus efficaciam docendo Matth. cap. 17. illis verbis: *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, niſi per orationem & jejunium.* Et etiam prædicando poſt ejus mortem diſcipulos jejunaturos fore, Matthæi cap. 9. verſ. 15. & in aliis caſibus expenſis à Tertull. *De jejun.* cap. 7. & 8. Unde licet ſpeciale noo adſit præceptom legis divinæ circa modum & tempus jejunii, tamen in genere juſſum eſſe docet Auguſt. in Epiſt. 86. ad Caſſul. *Ego* (inquit) *in Evangelicis & Apoſtolicis literis, totoq; Inſtrumento, quod appellatur* Teſtamentum novum, *animo id revolvens, video præceptum eſſe jejunium: quibus autem diebus non oportet jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apoſtolorum, non invenio diffinitum.* S. Leo ſerm. 4. *De jejun.* probat Bellarm. ubi ſuprà, cap. 7. Quare Eccleſia, quæ alia præcepta generalia, ut communionis & pœnitentiæ, determinavit, ita etiam indixit certis anni temporibus jejunium fidelibus ad macerationem corporis, juxta illud Paul. 1. ad Corinth. cap. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo.* Quæ verba de jejunio accipiunt Chryſoſtomus & Theophylactus; præcipuè quia per jejunia diſponitur animus ad orationem, & rerum cœleſtium contemplationem, & ad colendum Deum. Concil. Nicænum Can. V. Tertull. De reſurrect. *Sacrificia Deo grata dico jejunia, & ad ſatisfaciendum pro peccatis.* Ut probat Bellarmin. ubi ſuprà, cap. 11.

Itaque jam à temporibus Apoſtolorum legimus in Eccleſia jejunia certis temporibus imperata, aliaque poſtea ab eorum ſucceſſoribus indicta: ut jejunium Quadrageſimæ, de quo aliqua adduxi in cap. *Cappellanus. De feriis quatuor temporum.* De qoo nonnulla notavi in cap. *Dilectus. De tempor. ordin.* Sabbathi, de quo infrà, in Can. XXVI. latè agemus, & in qualibet hebdomada jejuniom quartæ & ſextæ feriæ, quod à temporibus Apoſtolorum jam obſervari patet ex Can. LXVIII. Apoſtol. ejuſque meminerunt S. Ignatius ad Philipp. Epiſt. 8. Tertull. *De jejun.* cap. 14. *Cur ſtationibus quartam & ſextam ſabbathi dicamus?* Epiphan. in *Compend. fidei*, Auguſt. Epiſt. 68. Iſidorus lib. 1. *De offic. Eccleſ.* cap. 42. Origen. hom. 10. in Levit. Quorum verba referunt Bellarm. ſuprà cap. 17. Gazæus in *Not. ad Caſſian.* lib. 5. cap. 24. Gothofred. in *Diſſert.* Philoſtorg. lib. 10. cap. 12. & hoc jejunium fuiſſe præceptum, non autem perſonſum, ut voluit Bellarm. conſtat ex d. Can. LXVIII. ubi æqualiter punitur qui Quadrageſimæ, quàm qui quartæ & ſextæ feriæ jejunium ſolverit, ex Can. III. S. P. Martyris Epiſcopi Alexandrini: *Non reprehendat nos quiſquam quartam & ſextam feriam obſervantes: quia nobis jejunare ſecundùm traditionem præceptum eſt.* Ex c. *Jejunia. De conſecr.* diſt. 3. *Jejunia ſanè legitima, id eſt quartæ & ſextæ feriæ, non ſunt ſolvenda, niſi grandis aliqua neceſſitas interveniat.* Hujus jejunii indictionis rationem reddit D. Auguſt. dicta Epiſt. 68. ad Caſſul. *Cur autem quarta & ſexta maximè jejunet Eccleſia, illa ratio reddi videtur, quòd conſiderato Evangelio, ipſa quarta ſabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, concilium reperitur ad occidendum Dominũ feciſſe Judæos. Deinde traditus eſt eâ nocte, quæ jam ad ſextam ſabbathi, quæ dies paſſionis eſt.* Conciſè Apollon. d. c. *Jejunia: Quia quartâ feriâ Judas de traditione Domini cogitavit, & ſextâ feriâ crucifixus eſt Salvator.* Illuſtrant Bellar. & Gothofred. ſuprà, Benedictus Hæfrenus. *Diſquiſit. monaſt.* tract. 7. diſquiſit. 1. Sed poſtea frigeſcente diſciplina Eccleſiaſtica, jejunium quartæ feriæ penitùs abolitum fuit; ſextæ autem feriæ imperfectom tantùm remanſit, hoc eſt abſtinentia à carnibus. Unde conſtat temporibus hujus Concilii non ſolùm ſingulis menſibus, verùm & ſeptimanis jejunia à fidelibus obſervari. GONZALEZ.

NON ita ſeveri aut rigidi fuerunt PP. Eliberitani, ac nonnulli volunt, ſive ita ot omnem humanitatem exuerent. Hanc enim ſatis oſtendunt, dum in præſenti Canone ita jubent jejunia per ſingulos menſes celebrari, ut excipiant Julium & Auguſtum, ſaltem à frequentia aot immediata cootinuatione jejuniorum. Id poſtea explanabimus capite 49. ſeq. Nimirum, adhuc in medio ſervore diſciplinæ Eccleſiaſticæ, & auſteritatis miræ (quæ nobis nimiùm delicatis horrorem ſimul & erubeſcentiam excitat) nolebant humanam naturam interimere, ſed corrigere à vitiis; nec deſtruere, ſed ſanare à morbis aoimæ per immoderantiam contractis. In eum verò finem ita præſcribebaot jejunia per ſingulos aoni menſes, ut tamen pauciora eſſent Julio & Auguſto; quùm calor vehemens nonnihil ampliùs alimenti exigit, vel majorem ejus cootinuationem, quàm alio quovis tempore anni.

Sanè ſi quemadmodum noſtris temporibus Latini jejunare ſolemus, ita tuoc fieret, nullatenus

Digitized by Google

nus PP. Eliberitani indolgerent aliquid ènenſibus Julio & Auguſto. Tam enim facilia ſunt jejunia hodierna, ut abſque gravi moleſtia tolerari poſſint à quibuslibet hominibus, ſaltem mediocriter temperatis, etiam æſtivo tempore, & ſæpiùs in hebdomada. Exceptis enim carnibus, & quæ inde procedunt, veluti lacte & ovis, &c. tot alia ſuperſont piſcium, ferculorum, leguminom, herbarum, & condimentorum, ac fructuum genera permiſſa ad unicum prandium, ut poſſint plenè conſulere neceſſitati, & moleſtiam famis expellere.

Olim autem quælibet jejunia aſperrima erant, & quæ, adhuc interpolata, vix in æſtate poterant tolerari. Abſtinebatur enim ab eſu carnium ita, ut earum nomine etiam piſces intelligerentur, ſive generatim omne mactabile, tum præterea ova, caſeum, & vinum. Unde in Synodo Trullana Can. LVI. dicitur: *Νηστεύειν δεῖ, ἀπέχεσθαι, ὥσπερ θυτοῦ παντὸς, οὕτω δὴ καὶ ᾠοῦ, καὶ τυροῦ. Jejunium perficere oportet, & abſtinere, quemadmodum ab omni mactabili, ſic ab ovo & caſeo.* Eodem ſenſu S. Baſilius Homil. 1. de Jejunio: *Carnes non edis, vino abſtines, veſperam expectas ut cibum capias.* Similiter Theophilus Alexandrinus Epiſcopus in Epiſt. Paſchali ad Eccl. Ægypti ait: *Qui legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinum in jejuniis, & carnium eſum repudiant.*

Præſertim verò in Quadrageſima integrè ſervabatur xerophagia, id eſt, aridorum victus dumtaxat. Unde in Canone Laodiceno dicitur: *Δεῖ πᾶσαν τὴν τεσσαρακοστὴν νηστεύειν, ξηροφαγοῦντας. Oportet totam Quadrageſimam jejunare, aridis veſcentes.* Nec ſolùm Græci, ſed & Latini, aridis dumtaxat in jejuniis veſcebantur, teſte Tertulliano lib. adversùs Pſychicos dicente: *Xerophagiam obſervamus, ſiccantes cibum ab omni carne, ab omni jurulentia, & humidioribus quibuſcumque pomis: ne quid vinoſitatis vel edamus, vel potemus.* Soli ferè Orientales aſperrimum jejunandi ritum uſque modò retinent, qualis antea fuit, & præterea Æthiopes, in hoc certè laudandi: ut proinde non levem notam incurrerint aliquot Miſſionarii volentes exſtirpare eam conſuetudinem, quam S. R. Eccleſia nunquam improbavit, ſed potiùs laudavit ſemper in quibuslibet Orientalibus, & laudat modò: immò in omnibus iis, qui adeò rigidè jejunare volunt. CARD. DE AGUIRRE.

Exceptis diebus duorum menſium, Julii & Auguſti, ob eorumdem infirmitatem.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Cur his duobus menſibus jejunia ſublata.

UT rebellantem ſpiritui carnem jejunio & abſtinentiâ ſeriò edomari cupiunt Eccleſiæ præfecti, ſic corporum ſaluti & incolumitati prudenter ſtudent & ſuaviter provideri: mortem enim peccatorum vel adverſam valetudinem nolunt, ſed ut diu vivant, & ad Dominum ex animo convertantur. Iccircò menſes duos, quos ferventes Bæticæ provinciæ calores, febrium æſtibus, & aliorum morborum infeſtos reddunt, & periculo obnoxios, liberos decreverunt lege jejunii; ne ſi nimiùm illis menſibus abſtinerent, immodicâ caloris vi reſolverentur, & eâ inediâ flacceſcentes, ad ferenda jejunia menſium reliquorum redderentur imbecilliores. Non diſſimilem conſtitutionem tulit Gallia in Concilio

d Conc. Turonen. 2. Can. XIII. Turonenti II. d in jejuniis monachorum obſervandam. Cùm enim ea frigidior ſit ob majorem ſolis receſſum (Septentrioni enim octo vel novem gradibus propinquior eſt) ſolùm Auguſtum menſem, diverſa tamen reddita ratione, à lege jejunii exemerunt, etſi illos qui Julio menſe infirmari cœpiſſent, eodem beneficio fruituros declaraverint. Concilii Turonenſis verba hæc ſunt: *De jejuniis verò, antiqua à monachis inſtituta ſerventur, ut de Paſcha uſque ad Quinquageſimam, exceptis Rogationibus, omni die fratribus prandium præparetur; poſt Quinquageſimam; ſolâ hebdomadâ exactè jejunent ſecundâ & quartâ & ſextâ die, exceptis his qui aliquâ infirmitate conſtricti ſunt: in Auguſto, quia quotidie Miſſæ Sanctorum ſunt, prandium habeant* (Miſſas Sanctorum, & feſtiva eorum ſolennia jejuniis libera, non ſine ratione, voluerunt) *Septembri toto & Novembri, ſicut priùs dictum eſt, ter in ſeptimana.* Voluerunt ergo eos qui Julio menſe infirmari cœpiſſent, lege jejunii non obſtringi: ſanos autem toto menſe Auguſto ob Sanctorum feſtivitates in ipſo celebrandas: quarum nonnullas fortaſſe in eundem rejecerunt, ut jejunii ſeveritatem in reliquis obſervantes, Auguſti iniquitati inſervientes poſſent commodiùs relaxare. Eâdem pietatis conſideratione quartam & ſextam feriam jejunii monachorum conſecratas à divo Benedicto q, ipſe

q D. Benedict. cap. 41. regula. tota æſtate, cùm nimii eſſent calores, legibus ſolvit.

In Oriente etiam jejunium Auguſti menſis interdictum fuiſſe à Synodo Conſtantinopolitana, conſtat ex III. quæſtione monachorum ad eandem Synodum tempore Nicolai Patriarchæ Conſtantinopolitani. Quæſtionis verba cum interpretatione Balſamonis recitabo, ut compertum habeant antiquitatum ſtudioſi, quæ de jejunio hujus menſis obſervavit vetuſtas.

Quæſtio. *An oporteat jejunium in Auguſto peragere? Reſp. Erat priùs in hoc tempore jejunium, ſed tranſlatum eſt, ne cum gentilium, quæ hoc tempore fiebant, jejuniis incideret. Sed tamen adhuc multi homines hoc jejunium jejunant.*

BAL-

BALSAM. *De hoc jejunio aliquando quæſitum eſt coram potenti & ſancto noſtro domino & Imperatore, præſente ſanctiſſimo illo Patriarcha domino Luca, & qui cum eo inventi ſunt, Antiſtitibus. Et nonnulli quidem dicebant, non debere nos jejunare propter translationem, quæ in reſponſione declaratur. Alii autem contrà dicebant, quòd quoniam ſancta Synodus dicit abſque ulla dubitatione jejunium fuiſſe priùs hoc tempore, ſed fuiſſe translatum, non declaratur autem ubi, & quomodo translatio facta ſit, debemus neceſſariò jejunare. Patriarcha autem & Antiſtites pronunciârunt, eſſe inexcuſabile jejunium Auguſti menſis: & ad dicti ſui comprobationem etiam unionis deciſione utebantur, quæ tractat, trigamos ter in anno eſſe ſacramentorum participes, ſcilicet in Paſchate, in feſto Dormitionis ſanctiſſimæ Deiparæ, & in Nativitate Domini noſtri Jeſu Chriſti; eo quòd in eis præcederat jejunium, & ejus utilitas. Quibuſdam autem tunc quoque dubitantibus, quòd nuſquam inveniretur præſcripta ejus jejunii dierum quantitas, dixit ipſe ſanctiſſimus Patriarcha, quòd cum dies hujus, & illius, quod ante Chriſti Natalem fit, jejunii non declarentur ab ulla ſcriptura, cogimur ſequi non ſcriptam Eccleſiaſticam traditionem, & debemus jejunare à primo die Auguſti, & à XIV. menſis Novembris. Sin autem propter corporalem imbecillitatem id ſolvere cogamur, Epiſcopali permiſſione dies declarati in Auguſtum redigentur: nam hoc quoque placuit ex non ſcripta Eccleſiaſtica traditione. Et hæc quidem aliquando dicta ſunt. Ego autem cùm poſtea conſiderâſſem, undenam & quomodo hæc duo jejunia tradita ſunt, ſcilicet Dormitionis ſanctæ Deiparæ, & Nativitatis Jeſu Chriſti & Dei noſtri, ac etiam jejunium quod fit ante feſtum Sanctorum Apoſtolorum, & jejunium ante Transfigurationem; & an neceſſariò debeamus hæc jejunare, & quot diebus; dico, hoc quidem feſtorum jejunium eſſe inexcuſabile; ejus autem dierum quantitatem non eſſe numero in omnibus æqualem, ut eſt in magna Quadrageſima, ſed ante ſeptem quidem dies uniuſcujuſque horum feſtorum, omnes fideles, laici ſcilicet & monachi, coguntur jejunare inexcuſabiliter, & qui non ita faciunt, ab orthodoxorum Chriſtianorum communione alienantur.*

Hæc olim in Oriente & Occidente jejuniorum Julii & Auguſti obſervatio, quam hodie Catholica vel Hiſpanica Eccleſia non retinet. in Julio enim abſtinentiæ lex indicta eſt vigiliæ Sancti Jacobi: in Auguſto vigiliæ D. Laurentii, Bartholomæi, & Aſſumptionis; & ſi quæ alia aut ſuperiorum præcepta, aut fidelium temperantia induxerit, vel devotio.

COMMENTARII NOVI.

CENSEO attento exemplari MS. antiquiſſimo S. Æmiliani, quo uſus fuit D. Loaïſa, non eſſe legendum: *jejunia ſeu abſtinentias*, ut pleraque alia habent, ſed: *jejuniorum ſuperpoſitiones*: id eſt, jejunia ſuperaddita. Sic certè poſtea Can. XXVI. injungitur die ſabbathi *ſuperpoſitio jejunii*. Nimirum facta communibus quartæ & ſextæ feriæ. non enim PP. Eliberitani adeò tenaces auſteritatis & diſciplinæ Eccleſiaſticæ, auſi fuiſſent auferre, aut minùs probare jejunia menſium Julii & Auguſti *ob eorum infirmitatem*, ſive qualitatem aduſtam. Eccleſia enim, tam Latina, quàm Græca à tempore Apoſtolorum eouſque, & multis ſæculis poſtea, ſingulis hebdomadis cujuslibet menſis, ſaltem poſt Pentecoſten, quartâ & ſextâ ut minimum feriâ, jejunium ſervare ſolita fuit, abſque ulla menſium diſtinctione. Quare hoc loco non diſpenſatur in jejuniis quartæ & ſextæ feriæ Julii & Augoſti; ſed ſolùm vetantur illorum ſuperpoſitiones, ſive additiones, quas Epiſcopi facere ſolebant: quoniam ſi jejunia iis menſibus eſſent plura, aut continuata, ſub ardore ſolis, & præſertim apud Bæticam, poſſent abſumere humidum, quod radicale vocant, & febres acutas ac morbos exitiales corporibus afferre.

In jejuniis verò interpolatis utriuſque ejus menſis, non imminet id periculum. Undè jejunia feriæ quartæ ac ſextæ, immo & ſecundæ, in regulis antiquorum Patrum præſcripta leguntur à Pentecoſte & deinceps, nullâ exceptione factâ Julii & Auguſti. De Græcis jam vidimus ex Balſamone, qualiter ligarentur præcepto jejunandi *omnes fideles laïci & monachi*, ſeptem diebus ante Dormitionem Deiparæ, quamvis incidat in Auguſtum. Verùm inter Latinos S. Cæſarius in Regula ad monachos cap. 22. inquit: *A ſancto Paſcha uſque ad menſem Septembrem quartâ et ſextâ tantùm jejunandum*. Ubi nullatenus excipit Julium aut Auguſtum ab eo onere interpolati jejunii.

S. Iſidorus in Regula cap. 12. præſcribens tempora jejuniorum totius anni, inquit: *Secundum jejunium interdianum poſt Pentecoſten alia die inchoatum, uſque ad æquinoctium autumnale protenditur, ternis ſcilicet diebus per ſingulas hebdomadas, PROPTER ARDOREM SOLIS*. Ubi apertiſſimè oſtendit, ſe etiam de Julio & Auguſto loqui. Mitiùs verò S. Pater Benedictus Regulæ ſuæ cap. 41. *A Pentecoſte autem tota æſtate (ſi labores agrorum non habent monachi, aut nimietas æſtatis non perturbat) quartâ & ſextâ feriâ jejunent uſque ad nonam; reliquis verò diebus ad ſextam prandeant*, &c.

Denique redeundo ad Græcos, ii quibuslibet menſibus totius anni à primis ſæculis jejunia religiosè obſervârunt, ut minimum duo qualibet hebdomada. Unde in quodam fragmento *de Jejunio Græcorum*; exſtante in Bibliotheca Colbertina, & Latinè verſo à Jacobo Loppin M. B. Congregationis S. Mauri Galliarum, inter alia legitur: *Si quis verò, vel Epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel ſubdiaconus, aut lector, AUT ALIQUIS FIDELIS, oleo & obſonio veſcitur feriis quarta & ſexta TOTIUS ANNI, exceptis videlicet Dominicis,*

& feſtis

Digitized by Google

& feſtis, extra infirmitatem; ſi clericus fuerit, deponatur; ſi laïcus, excommunicetur, ut transgreßor divinæ legis. Nunquam itaque minùs probata fuerunt jejunia Julii & Auguſti; ſed ſola illorum ſuperpoſitio. CARD. DE AGUIRRE.

Si retineamus lectionem: *jejuniorum ſuperpoſitiones*, quam defendit Loaïſa, alia eſt mens hujus Canonis, videlicet, ut ſi quæ occurrant jejunia menſe Julio vel Auguſto, non continuentur uſque in aliam ſequentem diem. Superpoſitio enim jejunii eſt, quùm extenditur, aut producitur ad longum tempus, quo in ſenſu dixit Tertull. lib. *De orat.* Chriſtum ampliando legem Decalogi, quâ dicitur: *Non occides ad iram*, ideſt, non iraſceris, dixit: *Decalogo ſuperpoſuiſſe iram*. & Dionyſ. Alexand. in Can. I. dixit ὑπερτιθεῖν de his qui in hebdomada ſancta jejunii diebus prorogant jejunium ultra tempus conſtitutum, ut rectè obſervit Hugo Menardus in *Concordia regul.* Et ex Solino & Epiphaulo probat Joann. Dartis in 15. diſt. fol. 43. qui retentâ prædictâ lectione exiſtimat in præſenti Canone non prohiberi jejunium duobus menſibus, videlicet Julio & Auguſto, ſed tantùm prohiberi ſuperpoſitiones, ideſt continuare jejunium ultra horam præfixam, & diem præſcriptum. Retentâ tamen hac ſententiâ, vel Mendozæ interpretatione, illud liquet, Eccleſiam ſcilicet in impoſitione jejunii, & cujuſcumque abſtinentiæ nunquam intendere vitam humanam lædere, aut ſaluti detrimentum afferre. cap. *Quadrageſima*, ibi: *Niſi quem infirmitas impedierit*. cap. *Quia die ſabbathi*. *De conſec.* diſt. 5. Docent Leſſius *De Juſt.* lib. 4. cap. 6. dub. 6. Paullus Zachias lib. 10. *Quæſt.* conſil. 58. GONZALEZ.

CANON XXIV.

De his qui peregrè baptizantur, ut ad clerum non veniant.

* *Peregrè.*

Omnes qui in * peregrinatione fuerint baptizati, eo quòd eorum minimè ſit cognita vita, placuit ad clerum non eſſe promovendos in alienis provinciis.

APUD Ivonem par. 6. cap. 352. & Gratianum in cap. *Omnes.* 98. diſtinct. *Omnes qui peregrè fuerint baptizati, eo quòd eorum minimè ſit cognita vita, placuit ad clerum non eſſe promovendos in alienis provinciis.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

Quæ cautio olim in clericorum ordinatione adhiberetur.

QUOS ad clerum olim admittebant Epiſcopi, non ſolùm à crimine, ſed à criminis ſuſpicione liberos, juxta Paulli præceptum, eſſe volebant. Quâ ratione conſuluiſſe eos antea omnes presbyteros, diaconos, & plebem, quæ eſſent illorum actiones, quæ ſtudia, qui mores, quæ vita, ac tandem merita ſingulorum communi conſilio conſideràſſe, teſtis eſt D. Cyprianus [r], ut hac diligentiâ adhibitâ, vel malorum crimina (ut idem ait) detegerentur, vel bonorum publicarentur merita: taleſque eligerentur, quales Dei miniſtros eſſe decebat. Quod & antea uſurpatum in Eccleſia, Lampridius [s] his verbis teſtatus eſt. *Ubi aliquis* (inquit) *voluiſſet, vel rectores provinciis dare, vel præpoſitos facere, vel procuratores, id eſt, rationes ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus: ſi non probâſſet, ſubiret pœnam capitis: dicebatque: GRAVE ESSE, CUM ID CHRISTIANI ET JUDÆI FACERENT IN ORDINANDIS SACERDOTIBUS, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur, & capita.* Confirmatum exſtat Concilio Carthaginenſi IV. [t] Cùm autem eo tempore, quo religionis Chriſtianæ ſemina non adeò altas egerant radices, multi eſſent qui religionis noſtræ myſteriis initiati, ſed minùs plenè in illis eruditi, ad has modò, modò ad illas Eccleſias, vel peregrinantes, vel errantes accederent, ſimulatâque pietate in clero adſcribi conarentur, ut obtenta ea dignitate ſenſim per fraudem ac dolum malum penitùs irreperent, & velut occupatis penetralibus, hoſpites ſuos Catholicos cum doctrina etiam Catholica extruderent & profligarent; viſum eſt Patribus Hiſpanis, periculo huic eodem occurrere conſilio, huic morbo ſimili medicina mederi, his telis repellendis arma comparare ſimilia, decreto promulgato, ne qui ex alienis provinciis adventâſſent, numero miniſtrorum Eccleſiæ adſcriberentur, quòd de eorum vitæ integritate & Catholicæ religionis profeſſione, certa & conſtans opinio non haberetur. Id breviſſimis verbis expreſſit, & docuit etiam Gregorius [u] Magnus Epiſcopum Squillatinum, dum ait: *Afros paſſim vel incognitos ad Eccleſiaſticos ordines tendentes nulla ratione ſuſcipias; quia Afri quidem aliqui Manichæi, aliqui*

r D. Cyprian. Epiſt. 33. ad Cler. & plebem, de Aurelio Lectore.

s Lamprid. in Alexandro Severo.

t Conc. Carthag. 4. Can. XXII.

u Greg. lib. 2. Regiſt. Epiſt. 25.

qui

qui rebaptizati: peregrini verò plurimi, etiam in minoribus ordinibus conſtituti, fortiores de ſe prætendiſſe honores ſæpè probati ſunt. Ante Gregorium, Sylveſter Papa idem conſtituit, uti refertur in fine epilogi Concilii Romani ſub eodem. *Conſtituit etiam* (dicitur) *nullâ ratione tranſmarinum hominem penes nos in clericatûs gradu ſuſcipi, niſi quinque Epiſcoporum deſignatus ſit chirographis.* Ob Manichæos ad urbem Romam peregrinantes idem conſtituiſſe Anaſtaſium Papam, refert Damaſus y, exſtatque ejus Epiſtola decretalis de eadem re ad omnes Germaniæ & Burgundiæ Epiſcopos.

Quòd ſi in clero jam adſcripti ſint, cupiantque ad majores ordines aſcendere, niſi de prima ordinatione ex literis commendatitiis ſuorum Epiſcoporum, non eſſe ſuſcipiendos ad majores, ex conſtitutione Innocentii III. z liquet.

Hodie autem non ſolùm tranſmarini homines, vel peregrini ex regno alio vel provincia adventantes, ſed qui alterius ſunt diœceſis, clero adſcribi non poſſunt ab alterius diœceſis Epiſcopo, niſi literis commendatitiis ſeu dimiſſoriis proprii Epiſcopi ſint invitati, Concilii Tridentini a decreto, eâ pœnâ ſtatutâ, ut ordinans à collatione ordinum per annum, & ordinatus à ſuſceptorum ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, ſit ſuſpenſus. Nec ordines tantùm peregrini hi ſuſcipere vetantur in alienis provinciis, ſed nec ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium peragere, ejuſdem Tridentini b decreto.

Conſtat hinc, non ſolùm perſonæ privatæ, ſed & provinciæ vel civitatis ſuſpectæ pericula cautiſſimè præcavenda: quod ſanum prudenſque conſilium, non Eccleſiaſticorum tantùm, ſed & ſæcularium principum obſervatione digniſſimum eſt, ne advenis ex ſuſpectis provinciis (niſi fide & morum integritate probatiſſimis) familiariter utantur, vel eos ad privata conſilia, aut rerum publicarum tractationem admittant: hoc præſertim tempore, quo exterarum quarundam provinciarum hæreſes, fraudes, doli, & omne genus improbitatis adeò crevit, ut quod olim de ſui temporis calamitatibus dixit Epiphanius c, de his quas hodie in convicinis provinciis dolentes intuemur, commodiùs dici poſſe videatur: *Mirandum eſt hoc tempore, & non mirandum: mirandum, quòd noſtro ſæculo omnia implentur; non autem mirandum, quòd ea impleri neceſſe ſit.* Sed ut impleri illa omnia cernimus, ſic & illa oportet caveri.

x *Conc. Roman. ſub Sylveſtro in fine epilogi apud Gratia.* c. Nullus. 98. *diſt.*
y *Damaſ. in Pontificali. Refertur à Grat. in* c. Tranſmarinos. 98. *diſt.*
z *Innoc. III.* c. Inter. de cleric. peregrin.
a *Concil. Trid. ſeſſ.* 23. De reformat. *cap.* 8.
b *Idem ſeſſ.* 22. *decreto* De obſervan. & evitand. in celebratione Miſſæ.
c *D. Epiphan. lib.* 3. *tom.* 2. *adverſùs Antidic.*

COMMENTARII NOVI.

TANTA olim in clericis deſiderabatur vitæ ſanctitas, ut in eorum ordinem non eſſet aſſumendus, qui extra diœceſim baptiſmum conſecutus eſſet: quòd ejus mores non eſſent ſatis cogniti.

In alienis provinciis.] In propria enim promoveri poterat, in qua ejus vita ſatis erat perſpecta. ALBASPINÆUS.

Peregrè baptizatos, in alienis provinciis ſacris ordinibus initiandos non eſſe, jam variis Juris teſtimoniis probârunt Decretiſtæ, Ivo Carnot. p.6. *Decret.* cap. 351. Gratian. in 98. diſt. Anton. Auguſt. in *Epit.* lib. 28. tit. 29. Sed nullo Eccleſiæ decreto hoc elegantiùs exprimitur, quàm præſenti Canone; ſiquidem in eo reddunt veram rationem hujus prohibitionis PP. in illis verbis: *Eo quòd eorum minimè ſit cognita vita.* Nam ante baptiſmum, ſi quidem vitæ anteactæ maculas baptiſmus diluit, omneſque irregularitates ex delicto provenientes tollit, ut probavi in cap. 2. *De bigam.* & docet Gibal. *De irregul.* cap. 6. quæſt. 2. per totam, ideoque vitæ poſt baptiſmum actæ habenda ratio eſt, cùm temporibus hujus Concilii periculum daretur, ne qui ex diverſis regionibus, immò & vicinis provinciis veniebant, & in eis nati, vel diutiùs commorati erant, quantumcumque etiam per aliquot annos bonæ converſationis apparerent, aliquam, vel in tenera ætate irregularitatem contraxiſſent, vel ſimulatam, larvatamque pietatem haberent, cùm à Catholica religione per hæreſim, aut idololatriam diſceſſiſſent. Exempla extant in Cerdone apud Epiphan. hæreſi IV. in Valentino apud Irenæum lib. 4. cap. 4. in Marcione apud Tertull. in ipſum, & *De præſcript.* cap. 30. quorum primus ex Syria, alter ex Ægypto, tertius ex Ponto, Romam venientes, ſimulantes Catholicam fidem, in Eccleſiam recepti fuerunt. Aliis omiſſis, profero tantùm exemplū ordinationis Origenis, quem virum tantâ eruditionis gloriâ præditum, tantâ ſanctitatis laude celebrem, qui tot annorum in ſchola Alexandrina cum orbis admiratione, & Antiſtitis ſui approbatione, abſoluto curriculo, confeſſionis etiam gloriâ celebris, non poterat non ſacerdotio dignus videri. Itaque cùm, ut ait Hieronymus *De ſcriptor. Eccleſiaſt.* in Origene: *Jam mediæ eſſet ætatis, et propter Eccleſias Achaiæ, quæ pluribus hæreſibus vexabantur, ſub teſtimonio Eccleſiaſticæ Epiſtolæ Athenas per Palæſtinam pergeret, à Theoctiſto et Alexandro, Cæſareæ et Hieroſolymorum Epiſcopis, presbyter ordinatus eſt.* Qui tamen occulto impedimento non carebat: nam cùm ſibi virilia amputâſſet, quo caſtitatem tutiùs ſervaret, irregularis erat ex Can. XXI. & XXII. Apoſt. quæ fortè occaſio fuerat, cur à proprio Epiſcopo in presbyterum non cooptaretur, & cùm ipſe juxta Demetrii teſtimonium, ab Alexandro Epiſcopo Cæſareæ in presbyterum ordinatus eſſet, variæ turbæ natæ fuerunt, privatæque offenſiones, & non ſolùm Valeſinorum, ſeu Eunuchorum ſectæ, verùm pertinaciæ ejuſdem Origenis in ſuis erroribus tuendis, ut referunt Hieronymus in *Origene.* Epiphan. Hæreſ. LIIX.

Sed ſi cognita eſſet vita, nota virtus, aperta modeſtia eorum, qui peregrè baptizati erant, ſed jam per aliquod tempus in aliena provincia degiſſent, ritè ordinari poterant ab Epiſcopo pro-

prio

prio ratione domicilii: Immo illis Eccleſiæ primis ſæculis plerumque petente plebe, & ſuffragantibus meritis, peregrè baptizatos in clerum cooptatos, immo & in Præſules electos fuiſſe, conſtat ex ſequentibus exemplis. D. Paullinus ab Epiſcopo Burdegalenſi baptizatus, à Lampio Epiſcopo Barcinonenſi ordinatus fuit, ut conſtat ex ipſius Epiſt. ad Alip. quæ eſt 35. apud Auguſt. 45. verò per ipſius Epiſtolas. *Quod enim indicâſti jam de humilitatis noſtræ nomine apud Mediolanum te didiciſſe, cùm illic initiareris, fateor curioſiùs me velle condiſcere, ut ex omni parte te noverim, quo magis gratuler, ſi à ſuſcipiendo mihi patre noſtro Ambroſio, vel ad fidem initiatus es, vel ad ſacerdotium conſecratus, ut eumdem ambo videamur habere auctorem. Nam ego, etſi à Delphino Burdegalæ baptizatus, à Lampio apud Barcinonam in Hiſpania, per vim inflammatæ ſubitò plebis ſacratus ſim; tamen Ambroſii ſemper, & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotii ordine confoveor. denique ſuo me clero vendicare voluit, ut etſi diverſis locis degam, ipſius presbyter cenſear.* Hieronymus, qui Stridonis oppido natus in Dalmatia, Romæ probabiliter creditur baptizatus, à Paullino Anthiochiæ Epiſcopo presbyter ordinatus fuit, ut ipſe refert Epiſt. 57. 58. & 61. Auguſtinus, qui patriâ Tagaſtenſis, Mediolani à Valerio Hipponenſi presbyter ſacratus eſt. Quid plures alios enumerem? qui ferè innumeri ſunt, quorum aliquos refert Hallerius *De ſacris elect.* cap. 3. art. 1. §. 4. fol. 608. Prohibentur ergo ſacris initiari ordinibus peregrè baptizati, eo quòd eorum vita & converſatio ignota ſit: ne tamen exinde inferas eo quòd ſpecialiter à PP. prohibetur peregrè baptizatos in alienis provinciis ordinari; alios etiam alienæ diœceſis poſſe ab extraneis Epiſcopis in clerum promoveri: hoc enim jam temporibus Apoſtolorum vetitum fuiſſe, probavi latè in cap. *Cum dilectus. De tempor. ordin.* Agunt enim PP. in præſenti de his, qui ratione domicilii aut Beneficii à proprio Epiſcopo poterant ordinari, niſi eorum vita ignota eſſet, quia peregrè baptizati erant. Si autem ut peregrini adhuc degebant, nec domicilium contractum habebant, ex prædicta generali regula ordinari nequibant in alienis provinciis. Niſi accipiamus hunc Canonem de illis, qui peregrè baptizati erant in Eccleſia, quæ aut incurſionibus hoſtium, aut perſecutione tyrannorum deſolata erat: quo caſu migrantes in alienas provincias, eorum ſufragantibus meritis, ordinari poterant: ſed ſi eorum vita ignota erat; quia peregrè baptizati fuerant, nec adhuc diutiùs converſati in ea provincia eſſent, ubi in clerum promoveri petebant, ordinari prohibentur à Patribus. GONZALEZ.

CANON XXV.

De Epiſtolis communicatoriis Confeſſorum.

De literis Confeſſoriis & communicatoriis.

Omnis qui attulerit literas confeſſorias ſublato nomine Confeſſoris, eo quòd ſub hac nominis gloria * paſſim concutiant ſimplices, communicatoriæ dandæ ſunt ei literæ.

* *Partim.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

De privilegiis Confeſſorum in literis indulgentiæ dandis.

TANTUS honor deſignatis martyribus (quos ob confeſſionem fidei in tormentis factam, *Confeſſores* vocabant) habebatur olim, non ſolùm à plebe, ſed & ab Epiſcopis, ut lapſis permitterentur pacem poſſe dare. Commeabant enim lapſi ad carceres, pacem à Confeſſoribus petentes, antequam pro Chriſto mortem capeſſerent; illi verò viciſſim petentium deſidera ponderantes, ſingulorum rationes & merita, delictorumque genera expendentes, pacem nonnullis concedebant, eamque libello ſeu literis à ſe ſubſcriptis ſignatam ad Epiſcopum deſtinabant: qui diligentiùs examinatis ſingulorum deſideriis, pœnitentiâ, exomologeſi, & manùs impoſitione præviâ ad communionem eos admittebat. Erant enim ſancti Patres, majores noſtri, perſuaſi, ut ait D. Cyprianus, tantum apud Deum ſanctorum martyrum preces & merita valere, ut ab illo facilè poſſent lapſis, quibus pacem promittebant, delictorum veniam impetrare. Tertullianus [d]. *Non ergo dicat:* (de dæmone agit) *In meo ſunt, tentabo illos vilibus odiis, affectionibus, aut inter ſe diſſenſionibus. Fugiat conſpectum veſtrum, & in ima ſua delitеſcat, contractus & torpens; tanquam coluber excantatus aut effumigatus. Nec illi tam bene ſit in ſuo regno, ut vos committat: ſed inveniat munitos, & concordiâ armatos; quia pax veſtra bellum eſt illi. Quam pacem quidam in Eccleſia non habentes, à martyribus in carcere exorare conſueverunt. Et ideo eam etiam*

pro-

d *Tertull. lib. ad Martyres in princip.*

propterea in vobis habere, & fovere, & cuſtodire debetis; ut ſi fortè & aliis præſtare poſſitis. Quem Eccleſiæ morem repetit etiam in libro *De pudicitia*, in quo parum piè & Chriſtianè contra veniam criminum & pacem, quam Martyres quidam mœchis donabant, lapſis verò negabant, agit latiſſimè. Divus Cyprianus [e] ad presbyteros & diaconos: *Quoniam tamen video facultatem veniendi ad vos nondum eſſe, & jam æſtatem cœpiſſe, quod tempus infirmitatibus aſſiduis & gravibus infeſtat, occurrendum puto fratribus noſtris; ut qui libellos à Martyribus acceperunt, & prærogativâ eorum apud Deum adjuvari poſſunt, ſi incommodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectatâ præſentiâ noſtrâ, apud presbyterum quemcumque præſentem, vel ſi presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque, exomologeſin facere delicti ſui poſſint, ut manu eis in pœnitentiam impoſita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres literis ad nos factis deſideraverant. Cætera quoque plebem*, &c. Harnm autem literarum, qnas dabant Confeſſores, exemplar in Tertulliano vel Cypriano expreſſum non inveni: inveni tamen ſpecimen quoddam in Epiſtola Luciani [f] ad Celerinum, quæ exſtat inter Opera Cypriani. Agens enim de Paullo Martyre libellos dante, ſic inquit: *Cùm benedictus Martyr Paullus in corpore eſſet, vocavit me & dixit mihi: Luciane, coram Chriſto tibi dico, ut ſi quis poſt accerſionem meam, abs te pacem petierit, des in nomine meo; ſed & omnes, quos Dominus in tanta tribulatione accerſire dignatus eſt*. Simile eſt etiam in Epiſtola Luciani [g] nomine omnium Confeſſorum conſcripta, quam mox referemus.

Idem lib. de pudicitia. 22.

e Cyprian. ep. 12. ad Presbyteros & Diacon. quem morem repetit ep. 14. ad Presbyteros & Diacon. & 15. 18. 19. 20. 23. 29. & alibi ſæpè.

f Lucian. epiſt. ad Celerinum inter opera Cyprian. 1. tom. epiſt. 22.

g Epiſt. 23. inter Cypriani.

Hanc autem pacem dare Confeſſores lapſis, vel literas pacificas, idem eſt, quod hæreticos, vel à communione Eccleſiæ ſemotos, Eccleſiaſticæ communioni ante expletum pœnitentiæ tempus ſociare. Decernit ergo Concilium, in honorem & reverentiam deputatorum Martyrum, vel ſi mavis Confeſſorum, ut lapſis qui attulerint literas Confeſſorias, literæ dentur communicatoriæ, quibus conſtet fidelibus, eos ad unitatem & Eccleſiæ Catholicæ communionem fore admittendos. Quod decrevit etiam Concilium Arelatenſe [h] primum, quod paullò pòſt in Gallia eſt habitum, quo Illiberritanum hoc in Hiſpania: *De his qui Confeſſorum literas afferunt, placuit, ut ſublatis eis literis, alias accipiant communicatorias*.

h Conc. Arelat. Can. IX.

Sed quæ ſit Canonis hujus ſententia, dum ait: *Eo quòd ſub hac nominis gloria partim concutiant ſimplices*, non adeò facilis erit explicatio, niſi obſervemus verbum illud: *partim*, pro *paſſim*, depravatè legi: paſſim autem ſimplices concuti literis Confeſſoriis, ideo Patres dixerunt, ut explicarent, quare auferre illas juſſerint, & in earum locum ſubſtituerint communicatorias: ea autem hæc eſt. Cùm in literis illis ſeu libello Martyres vel Confeſſores in nomine ſuo pacem dari lapſis dicerent, quod ſolis Epiſcopis competebat, ut teſtatur D. Cyprianus [i], exiſtimabant nonnulli ſimplices & (ut idem Cyprianus [k] ait) circa intelligentiam Dominicæ lectionis minùs periti, peccata dimitti in Paulli Martyris v.g. vel alterius Confeſſoris nomine, non verò in nomine Chriſti; quod ipſe in Luciano notat reprehenditque ſeveriſſimis verbis; quæ, quòd lucem his præferant, & aliis quæ dicturi ſumus, cogor ſanè recitare.

i D. Cyprian. ep. 10. ad Martyr. & Confeſſ.

k Idem in ep. 23. ad Presbyt. & Diacon. Romæ conſiſt.

Poſt factas ad vos literas, fratres chariſſimi, quibus actus noſter expoſitus, & diſciplinæ ac diligentiæ quantulacumque ratio declarata eſt, aliud acceſſit, quod nec ipſum latere vos debuit. Nam frater noſter Lucianus, & ipſe unus de Confeſſoribus, fide quidem calidus, & virtute robuſtus, minùs Dominica lectione fundatus, quædam conatus eſt, imperiti jam pridem ſe vulgi auctorem conſtituens, ut manu ejus ſcripti libelli gregatim multis nomine Paulli darentur, cùm Mappalicus Martyr cautus & verecundus, legis ac diſciplinæ memor, nullas contra Evangelium literas fecerit; ſed tantùm domeſtica pietate commotus, matri ſuæ & ſorori, quæ lapſæ fuerant, mandaverit pacem dari: Saturninus quoque poſt tormenta adhuc in carcere conſtitutus, nullas ejuſmodi literas emiſerit. Lucianus verò non tantùm Paullo adhuc in carcere poſito, nomine illius libellos manu ſua ſcriptos paſſim dedit, ſed & poſt ejus exceſſum eadem facere ſub ejus nomine perſeveravit, dicens hoc ſibi ab illo mandatum; neſciens Domino magis, quàm conſervo obtemperandum. Aurelii quoque adoleſcentis tormenta perpeſſi nomine, libelli multi dati ſunt, ejuſdem Luciani manu ſcripti, quod literas ille non nôſſet. Cui rei ut aliquatenus poſſet obſiſti, literas ad eos feci, quas ad vos ſub Epiſtola priore tranſmiſi; quibus petere & ſuadere non deſtiti, ut Dominicæ legis, & Evangelii ratio teneretur. Poſtquam verò ad eos literas miſi, ut quaſi moderatius aliquid & temperantius fieret, univerſorum Confeſſorum nomine idem Lucianus epiſtolam ſcripſit, qua penè omne vinculum fidei, & timor Dei, & mandatum Domini, & Evangelii ſanctitas & firmitas ſolveretur. Scripſit enim omnium nomine, univerſis eos pacem dediſſe, & hanc formam per me aliis Epiſcopis innoteſcere velle: cujus epiſtolæ exemplum ad vos tranſmiſi. Additum eſt planè: de quibus ratio conſtiterit, quid poſt commiſſum egerint. *Quæ res majorem nobis conflat invidiam, ut nos cùm ſingulorum cauſſas audire, & excutere cœperimus, videamur multis negare, quod ſe nunc omnes jactant à Martyribus & Confeſſoribus accepiſſe. Denique hujus ſeditionis origo jam cœpit: nam in provincia noſtra per aliquot civitates, in præpoſitos impetus multitudinum factus eſt & pacem quam ſemel cunctis à Martyribus & Confeſſoribus datam clamitabant, confeſtim ſibi repræſentari coëgerunt, territis & ſubactis præpoſitis ſuis, qui ad reſiſtendum minùs virtute animi & robore fidei prævalebant. Apud nos etiam quidam turbulenti, qui vix à nobis in præteritum regebantur, & in noſtram præſentiam differebantur, per hanc epiſtolam, velut quibuſdam facibus accenſi, plus exardeſcere, & pacem ſibi datam extorquere cœperunt. De quibus quales ad clerum noſtrum literas fecerim, exemplum vobis miſi: ſed & quid mihi Caldonius collega pro integritate & fide ſua ſcripſerit, quidve ego ei reſcripſerim, utrumque ad vos legendum tranſmiſi. Exempla quoque epiſtolæ Celerini boni & robuſti Confeſſoris, quam ad Lucianum eumdem Confeſſorem ſcripſerit, item quid Lucianus ei reſcripſerit, miſi vobis; ut ſciretis & laborem circa omnia & diligentiam noſtram, & veritatem ipſam diſceretis: Celerinus Confeſſor quàm ſit moderatus & cautus, & humilitate ac timore ſectæ noſtræ verecundus: Lucianus verò circa intelligentiam Dominicæ lectio-*

nis, ut dixi, minùs peritus, & circa invidiam verecundiæ noſtræ relinquendam facilitate ſua moleſtus. Nam cùm Dominus dixerit, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti gentes tingui, & in baptiſmo præterita peccata dimitti; hic præcepti & legis ignarus, mandat pacem dari, & peccata dimitti in Paulli nomine: & hoc ſibi dicit ab illo eſſe mandatum, ſicut in literis ejuſdem Luciani ad Celerinum factis animadvertetis. Quibus minimè conſideravit, quòd non Martyres Evangelium faciant, ſed per Evangelium Martyres fiant: quando & Paullus Apoſtolus, quem Dominus vas electionis ſuæ dixit; poſuerit in Epiſtola ſua, dicens: Miror quòd ſic tam citò demutamini ab eo, qui vos vocavit in gratiam, ad aliud Evangelium, quod non eſt aliud: niſi ſi ſunt aliqui, qui vos turbant, & volunt convertere Evangelium Chriſti; ſed licèt nos, aut angelus de cœlo aliud adnunciet, præterquam quod adnunciavimus vobis, anathema ſit: ſicut prædiximus. *Et nunc iterum dico: Si quis vobis adnunciaverit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit.*

Cùm etiam has literas Confeſſores, animo ſolùm intercedendi pro lapſis, ad Epiſcopos ſcriberent, Epiſcopi verò condignum confeſſioni & martyrio honorem tribuentes, integram earum haberent rationem, rudiores quidam è plebe non petebant veniam illam dari ab Epiſcopis (cùm Epiſcopi ſolùm eam dare poſſent) ſed quaſi jam datam à Confeſſoribus, vindicabant ab Epiſcopis, & tanquam jure debitam
l Cyprian. ep. 29. ad Presbyteros & Epiſcopos Romæ conſiſtent. extorquebant, eodem Cypriano [l] teſte. Cui malo, ut obviam iret Concilium, decernit, auferendas eſſe literas Confeſſorum, ne in eorum nomine pacem dari, non verò in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti exiſtimarent rudiores: & ut obſervato legitimo atque canonico abſolutionis ordine, communionem pacis (ut moris erat) Epiſcopo concedente, debita etiam ratio delictorum & meritorum in ſingulis lapſis obſervaretur: ne ob nimiam & generalem Confeſſorum indulgentiam, Eccleſiaſticæ diſciplinæ vigor aut frigeſceret, aut tepeſceret. Quod fecerat Lucianus nomine omnium Confeſſorum, in Epiſtola [m] ad Cy-
m Extat inter ep. Cypriani num. 17 prianum, his verbis:

UNIVERSI CONFESSORES
Cypriano Papæ ſalutem.

SCIAS, nos univerſis, de quibus apud te ratio conſtiterit, quid poſt commiſſum egerint, dediſſe pacem: & hanc formam per te & aliis Epiſcopis innoteſcere voluimus. Optamus te cum ſanctis Martyribus pacem habere. Præſente de clero, & exorciſta, & lectore, Lucianus ſcripſit.

n D. Cyprian. epi. 29. ad Presbyteros & Diaconos Romæ conſiſtentes. Et Cleri Romæ ad eundem Cyprianum ep. 30. Quod & ipſe Cyprianus [n] longiori ſermone refert, & graviori dolore proſequitur ad presbyteros & diaconos Romæ conſiſtentes, & ipſe clerus Romanus ad eumdem Cyprianum, quorum Epiſtolas lubens omitto, ne illarum recitatio pariat moleſtiam.

Cùm Martyres, igitur, concedendis his literis in multis peccâſſent, in concedendo eas paſſim & ſine delectu omnibus lapſis; in eo quòd ſuis libellis non deſignâſſent nominatim eos quibus pacem indulgeri vellent, ſed generaliter dicerent: *Communicet ille cum ſuis*, non obſervato ordine quem anteceſſores Martyres obſervaverant, illa animadverti vult à Confeſſoribus, in Epiſtola [o] ad ipſos, quam recitare
o Idem Cyprian. num. 12. viſum eſt: quòd non ſolùm his, ſed & ſacerdotibus modum præſcribat, quem in abſolutione lapſorum, & in executione literarum pacificarum vellet obſervari. *Solicitudo loci* (inquit) *noſtri, & timor Domini compellit, fortiſſimi ac beatiſſimi Martyres, admonere vos literis noſtris, ut à quibus tam devotè & fortiter ſervatur fides Domino, ab iiſdem lex quoque & diſciplina Domini reſervetur. Nam cùm omnes milites Chriſti cuſtodire oporteat præcepta imperatoris ſui, tum vos magis præceptis ejus obtemperare plus convenit, qui exemplum cæteris facti eſtis & virtutis & timoris Dei. Et credideram quidem presbyteros & diaconos, qui illic præſentes ſunt, monere vos & inſtruere pleniſſimè circa Evangelii legem, ſicut in præteritum ſemper ſub anteceſſoribus noſtris factum eſt, ut diaconi ad carcerem commeantes, Martyrum deſideria conſiliis ſuis & ſcripturarum præceptis gubernarent: ſed nunc cum maximo animi dolore cognoſco, non tantùm illic vobis non ſuggeri divina præcepta, ſed adhuc potiùs impediri, ut ea quæ à vobis ipſis & circa Deum cautè, & circa ſacerdotem Dei honorificè fiunt, à quibuſdam presbyteris reſolvantur, qui nec timorem Dei, nec Epiſcopi honorem cogitantes, cùm vos ad me literas direxeritis, quibus examinari deſideria veſtra, & quibuſdam lapſis pacem dari poſtulâſtis, cum perſecutione finita convenire in unum cum clero & recolligi cœperimus. Illi contra Evangelii legem, contra veſtram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante exomologeſin graviſſimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Epiſcopo & clero in pœnitentiam impoſitam, offerre lapſis pacem & Euchariſtiam dare, ideſt, ſanctum Domini corpus, profanare audeant: cum ſcriptum ſit:* Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè,
1. Cor. 11. reus erit corporis & ſanguinis Domini. *Et lapſis quidem poteſt in hoc venia concedi. Quis enim non mortuus vivificari properet? Quis non ad ſalutem ſuam venire feſtinet? Sed præpoſitorum eſt præceptum tenere, & vel properantes, vel ignorantes inſtruere, ne qui ovium paſtores eſſe debent, lanii fiant. Ea enim conce-*
Matth. 7. *dere, quæ in perniciem vertant, decipere eſt: nec erigitur ſic lapſus, ſed per Dei offenſam magis impellitur ad ruinam. Vel ex vobis itaque diſcant, quod docere debuerant. Petitiones & deſiderea veſtra Epiſcopo ſervent, & ad pacem vobis petentibus dandam maturum & pacatum tempus exſpectent. Antè à Domino pacem mater prior ſumat, tunc ſecundùm veſtra deſideria, de filiorum pace tractetur. Et quoniam audio, fortiſſimi & chariſſimi fratres, impudentiâ vos quorundam premi, & verecundiam veſtram vim pati; oro vos quibus poſſum precibus, ut Evangelii memores, & conſiderantes quæ & qualia in præteritum anteceſſores veſtri Martyres conceſſerint, quam ſoliciti in omnibus fuerint, vos quoque ſolicitè & cautè petentium*

deſi-

Digitized by Google

deſiderta ponderetis, utpote amici Domini, & cum illo poſt modum judicaturi inſpiciatis & actum, & opera, & merita ſingulorum: ipſorum quoque delictorum genera & qualitates cogitetis, ne ſi quid abrupte & indigne vel à vobis promiſſum, vel à nobis factum fuerit, apud gentiles quoque ipſos Eccleſia noſtra erubeſcere incipiat. Viſitamur enim & caſtigamur frequenter, & ut Domini mandata incorrupta & inviolata permaneant, admonemur: quod quidem nec illic apud vos ceſſare cognoſco, quominus plurimos quoque ex vobis inſtruat ad Eccleſiæ diſciplinam divina cenſura. Hoc autem totum poteſt fieri, ſi ea quæ à vobis petuntur, religioſa contemplatione moderemini; intelligentes & comprimentes eos, qui perſonas accipientes, in beneficiis veſtris, aut gratificantur, aut illicitæ negotiationis nundinas aucupantur. De hoc & ad clerum & ad plebem literas feci, quas utraſque vobis legi mandavi. Sed & illud ad diligentiam veſtram redigere & emendare debetis, ut nominatim deſignetis eos, quibus pacem dari deſideratis. Audio enim quibuſdam ſic libellos fieri, ut dicatur: Communicet ille cum ſuis. *Quod nunquam omnino à Martyribus factum eſt, ut incerta & cæca petitio invidiam nobis poſtmodum cumulet: latè enim patet, quando dicitur:* Ille cum ſuis. *Et poſſunt nobis viceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui & affines, & liberti, ac domeſtici eſſe aſſeverentur ejus, qui accipit libellum: & ideo peto, ut eos quos ipſi videtis, quos noſtis, quorum pœnitentiam ſatisfactioni proximam conſpicitis, deſignetis nominatim libello, & ſic ad nos fidei ac diſciplinæ congruentes literas dirigatis. Opto vos, fratres fortiſſimi ac dilectiſſimi in Domino, ſemper bene valere, & noſtri meminiſſe.*

Ex qua Epiſtola multa notatu digna elici poſſunt. Primum, quantus honor Confeſſoribus olim deferretur, dum eorum libellis ante expletum pœnitentiæ tempus lapſi ad communionem admitterentur. Secundum, non recentem, ut calumniantur hæretici, ſed antiquiſſimom eſſe indulgentiarum uſum; nec ad tempora Gregorii I. ut nonnulli volunt, ſed multò altiùs repetendam earum originem, dum ætate Cypriani & Tertulliani (ut vetuſtiora nunc omittamus) eas videamus in uſu. Tertium, obſervatum olim eundem ordinem in pacis ſeu indulgentiarum conceſſione, quem hodie uſurpari videmus; eo ſolùm excepto, quòd per Epiſcopos fieret tunc, quod nunc ſolus facit Romanus Pontifex, ſi brevioris temporis indulgentias omittamus: & quòd Epiſcopo fiebat illa exomologeſis, vel presbyteris ab Epiſcopo ad eam rem deputatis, quæ hodie conceſſo privilegio crucis (vulgò Bullam cruciatam dicunt) cuivis ſacerdoti electo à pœnitente, & ab Ordinario probato committitur. Quartum, antiquum fuiſſe morem, ut diaconi in carcerem mitterentur; ut Martyrum deſideria ſuis conſiliis gubernarent, ne videlicet nimiâ lapſorum importunitate aut decepti, aut compulſi, pro omnibus, vel pro his apud Epiſcopos intercederent, quibus ob graviſſima crimina pœnitentiam augeri magis, quàm relaxari deceret, & ſic vel diſſiparetur ſanctus Eccleſiæ theſaurus, vel cogerentur Epiſcopi ſpretâ debitâ Martyribus reverentiâ, libellos rejicere. Quòd ſi diaconi & presbyteri hanc admonitionem omitterent; ſolebant Epiſcopi verbo vel literis (ut fecit nunc Cyprianus) Confeſſores monere, ne in dandis literis pacis, nimis lapſorum petitionibus indulgerent. Quintum, libellos generaliter non eſſe concipiendos, ſed nominatim in illis eſſe deſignandos, quibus pax eſſet indulgenda. Sextum, eis tantùm libellos pacis eſſe concedendos, quos verè Confeſſores noſcerent, & quorum pœnitentiam ſatisfactioni proximam conſpicerent. Ac tandem ex his omnibus conſtat, quæ fuerint Confeſſoriæ literæ vel Confeſſorum: quæ literæ communicatoriæ, ac tandem qua ratione ſublatis primis, ſecundas Concilium ſubſtituendas conſtituat. Ex quo etiam notandum eſt, minùs rectè epigraphen (quam *ſummarium* vocant) adjectam fuiſſe huic Canoni, cùm dicit: *De Epiſtolis communicatoriis Confeſſorum*: cùm literas communicatorias certum ſit, ab Epiſcopis tradi conſueviſſe. Hodie autem cùm ſumma Dei providentia, & Catholicorum Principum religio diuturnam Eccleſiæ pacem pepererit: liberaque prædicandæ veritatis facultas ſit, deferveſcente adverſariorum Eccleſiæ æſtu, Martyrii exercendi occaſio ſublata eſt, & literarum harum ſcribendarum abolita conſuetudo. In eis autem provinciis, in quibus orthodoxi ob fidei confeſſionem, variis & exquiſitis tormentis ab hæreticis vel infidelibus afficiuntur, ſi detenti vinculis pro reis apud Epiſcopos interceſſerint, ſpernendas pias illorum preces non putârim.

COMMENTARII NOVI.

IDEM cautum eſt in Concil. Arelatenſi I. cap. 9. ad retundendam Confeſſorum tumidam jactantiam; de qua Cyprianus in Epiſtolis ſcripſit. Epiſtolæ commendatitiæ, quæ *literæ* appellantur, fidelibus datæ, diverſi generis erant: complectebantur enim literas confeſſionis, & hæ erant dignitatis & honoris, quibus in Eccleſiis magna reverentia habebatur. Fuerunt & *Communicatoriæ* literæ, ut cum plebe aliena fideles communicarent ſine erroris periculo, quæ & *ſcriptura dimiſſoria* dicitur VI. Generali Synodo Can. XVII. Aliquando *Commendatitiæ* literæ, ut in Concilio Chalcedonenſi Can. XII. Dicuntur & *formatæ*, ut in Milevit. Can. XX. eo quòd certis notis, & ſub certa forma erant ſcriptæ: ut conſtat ex Concilio Carthag. V. Can. VII. In formatis autem oportet eſſe ſubſcriptum ſanctum Paſchæ diem. Vocabantur, & *pacificæ*, & *Canonicæ* literæ. Atque hæc de Epiſtolis, quibus fideles commendabantur. Exemplum formatæ habes diſt. 73. cap. *In nomine Patris*. LOAISA.

Baronius anno CCCV. num. 48. & Bellarm. lib. 2. *De imag.* cap. 9. literas confeſſionis appellant, quas confeſſores, qui in perſecutione fidem confi-

tebantur, lapſis dabant eo fine, ut habentes haſce literas ad commuoionem reciperentur. Quâ licentiâ cùm plurimi abuterentur, placuit, ut pro Confeſſoriis, Communicatoriæ, quæ ab Epiſcopis ſcribuntur, darentur. Vide quæ diximus ſuprà in Notis ad vitam Xyſti I. verbis; *Non ſuſcipiatur, niſi cum formatis*, BINIUS.

Permagna eſt diſſenſio in hujus Canonis ſententia & explicatione, & noni Arelatenſis primi: *De his, qui Confeſſorum literas offerunt, placuit, ut ſublatis his literis, alias accipiant communicatorias*. Quorundam opinio eſt, hos ipſos Canones explicandos eſſe de literis, quas lapſi ad jus communionis recuperandum, à Martyribus, qui eſſent in vinculis, extorquebant. C. Baronius ano. Chriſti XXX. num.48. *Placuit, quoniam uſus perſeverare videbatur, ut literis, quæ deſcriberentur ab iis, qui cauſſâ fidei in carcere detinerentur, communicatio lapſis impertiretur*. Ejuſdem anno Chriſti CCCXIV. num. 65. Quod ot ita diſſereret, ex Divi Cypriani verbis contigiſſe arbitror, qui omnibus penè ſuis literis vehementer objurgat Martyres & Confeſſores, quòd nullâ prorſus habitâ diſciplinæ ratione, communicatorias literas lapſis indulgerent, tantâqoe licentia, ac facilitate, ut Eccleſiæ ſtatum everterent, atque omnem religionem funditùs tollerent: *Quæ enim* (inquit ille) *poteſt eſſe ſanctitas, aut diſciplina, ſi rei non plectantur, & decreta peccatis ſupplicia removeantur?*

Ne igitur diutiùs hoc malo Eccleſia laboraret, his Canonibos PP. providiſſe volunt. Ego verò etſi C. Baronii, Garſiæ Loaïſæ, Bernardioique Ferrarii judicium non parvi ducam, eos tamen horum Canonum ſententiam, Patrumque mentem, qoi illos condiderunt, minus aſſequutos eſſe, hæ rationes mihi perſuadent. Equidem Martyrum olim auctoritatem in tantum creviſſe, ut lapſis pacem & veniam procurarent, apertum eſt, literiſque ſontes in priſtioum ſtatum reſtituerent: ſed hunc ab Eccleſia errorem ante ipſa Concilia, quibus hi Canones habentur, ſublatum eſſe, ejuſdem D. Cypriani ſcripta ſatis declarant. oam acerbè in Martyres invehitur Epiſt. 15. 16. 17. 18. 19. & 20. libri tertii, eorumque poteſtatem imminuendam & coërcendam eſſe docet; ſtatuitque, lapſos nonniſi in exitu recipiendos eſſe, quamvis à Martyribus commendarentur: quid? nonne Martyres Epiſt. 7. lib. 2. (qood omnibus indignum Romæ videretur, eos hac uti poteſtate) literas quas ipſi lapſis dederant, revocârunt? *Quamquam Confeſſorum quoque, quos hic adhuc in carcerem dignitas ſuæ confeſſionis incluſit, & ad certamen Evangelicum ſua fides in confeſſione jam glorioſa ſemel coronavit, literas habeas conſpirantes cum literis noſtris, quibus ſeveritatem Evangelicæ diſciplinæ protulerunt, & illicitas petitiones ab Eccleſiæ pudore revocârunt*. In Africa quoque fortiter huic poteſtati ſeſe opponit D. Cyprianus in reſp. ad Martyres Epiſt. XV. lib. 3. *Cùm vos ad me literas direxeritis, quibus examinari deſideria veſtra, & quibuſdam lapſis pacem dari poſtulâſtis, cùm perſecutione finita convenire in unum cum clero, & recolligi cœperimus*. Multa denique ejuſdem argumenti in ejuſdem ſcriptis leguntur, quibus magna ſit ſignificatio, hanc nimiam Martyrum poteſtatem D. Cypriani ætate labefactatam fuiſſe.

Deinde nil tam perſpicuum eſt, quàm Arelatenſe Concilium ſub Conſtantioo habitum eſſe, quo tempore pauci religionis cauſsâ in carcere, fodiois, arenariis, aut triremibus detinebantur. At verò in ipſis verbis horum Caoonum ineſt aliqua ratio & nota credendi has literas, de quibus eſt quæſtio, quaſi è looginquo allatas eſſe. *Omnis qui attulerit*. Item in Arelatenſi: *Qui Confeſſorum literas afferunt*.

Miror etiam hos homines in primis acutos noo vidiſſe de literis, iſtis Conciliis mentionem eſſe, quæ non ſolùm à Martyribus, ſed etiam ab Epiſcopis darentur: *Communicatoria ei danda ſunt literæ*. Item: *placuit, ut ſublatis iis literis, alias accipiant communicatorias*. At nuſquam reperieot expiatos pœnitentes libellum ab Epiſcopis, aut à quovis alio à quo abſoluti eſſent, accepiſſe, quo abſolutos & liberatos eſſe innoteſceret; eoque miaùs quòd publicè, & magnâ coronâ de eorum in Eccleſiam reditu deliberaretur: atque ita magnopere opus non erat literis teſtari quod palam factum eſſet. His omoibus adde, Martyres lapſis literas non dediſſe, niſi abſentes, ut conſtat ex D. Cypriano, & Tertulliano ad Martyr. & de Pudicitia: *Quam pacem quidam in Eccleſia non habentes, à Martyribus in carcere exorare conſueverunt*. Item: *Alii ad metalla confugiunt, & inde communicatores revertuntur*. Item; *Ut quiſque ex conſenſione vincula induit, adhuc mollia, in novo cuſtodiæ nomine ſtatum ambiunt mœchi*. At Eccleſiæ redditâ pace, quæ cauſſa poterat eſſe, quamobrem pro lapſis, ſi qui ea tempeſtate ſupereſſent, coràm non intercederent?

Quænam igitur poſſit eſſe horum Canonum ſeotentia & interpretatio, ſi quis à me quærat, eam ad literas communicatorias ſive formatas referrem, quas qui peregrè proficiſcerentur, à Martyribus; non verò ad literas quas ab iiſdem lapſi, ut abſolverentur, & io gratiam cum Eccleſia redirent, extorquebant. In uſu apud aotiquos erat potiſſimùm Epiſcopos peregriois Epiſtolas concedere, ut quocumque incederent, hoſpitio à cæteris Chriſtiaois, & ab Epiſcopis exciperentur; quo viatico ſi muniti & inſtructi non proceſſiſſent, jus eis communionis Chriſtianæ denegatum fuiſſet. Quidam verò reperiebantur (ut ex his Canonibus apparet) qui cùm peregrè è patria abirent, literas illas communicatorias, ſine quibus non poterant diſcedere, à Confeſſoribus potiùs, quàm à ſuis Epiſcopis acciperent: quæ prava Conſuetudo his Canonibus tollitur, jubentque Patres legitimas ab Epiſcopis (ſoblatis iis, quæ à Confeſſoribus circumferuntur) concedi. Præterea, ea quæ ſuprà attuſimus, hæc etiam verba in noſtram explicationem inclinant: *eo quòd ſub hoc nominis gloria paſſim concutiunt ſimplices*. Quomodo enim ad literas communicatorias lapſorum hæc verba accommodari poſſunt? Nam eæ Epiſcopis erant tradendæ, ut earum commendatione lapſi reſtituerentur. Nemo enim niſi à propriis Epiſcopis abſolvebatur, quos quis credat rerum adeò ignaros, ut à Concilio ſimplices vocentur? aut falſis

ejuſmo-

ejuſmodi literis, aut Confeſſorum variis titulis eos potuiſſe commoveri? Peregrinis verò hæc ipſa verba magis conveniunt, qui quacumque tranſirent, ſimplices Chriſtianos & fœminas hac Martyrum commendatione poterant concutere, & à ſimplicibus parochis jus hoſpitalitatis & communionis emungere. De literis igitur quas peregrini circumferrent, non verò de literis, quibus lapſi communionem quærerent, hi Canones ſunt intelligendi.

Poſtremò, alibi oſtendimus, Martyrum literas de lapſis reſtituendis, nullum apud Epiſcopos, niſi poſt eorum mortem, pondus habuiſſe: quod cùm ſub Conſtantino accidere non poſſet, ut quiſquam pro fide morte mulcaretur, quis literas ſibi non profuturas, commendationemque efflagitâſſet, quam certò ſciret nullo ſibi uſui futuram?

Sublato nomine confeſſoris.] Hæc verba nihil aliud ſignificant, quàm confeſſorum literas tollendas eſſe, & alias ab Epiſcopis ſubſtituendas, ut ex Canone Arelatenſi manifeſtum fit, qui in eamdem rem ſancitus eſt. ALBASPINÆUS.

QUIDQUID in oppoſitum cenſeat Albaſpinæus, retinendam cenſeo interpretationem Mendozæ, Loaïſæ, Baronii, & Binii, quâ Canonem hunc intelligunt de literis Confeſſoriis, quas dabant ii, qui pro confeſſione fidei carceribus detinebantur, aut tormenta ſubibant. Erant verò ii plurimi ubique terrarum tempore hujus Concilii, nimirum anno Chriſti CCCIII. ex veriori ſententia, aut circiter, quando immanis laniena per totum Romanum Imperium exercebatur, & jamjam Hiſpaniæ proximè imminebat, ob edictum recens Diocletiani & Maximiani publicatum Romæ circa dies Dominicæ Paſſionis, ut inquit Euſebius. Fallitur autem doctiſſimus Albaſpinæus, dum cenſet tunc Hiſpaniam fuiſſe liberam à perſecutione, aut pace fruentem, quaſi jam cœpiſſet Imperium Conſtantini. Non enim niſi aliquot poſtea annis imperare cœpit, immo & paucis menſibus, aut hebdomadis poſt Concilium hoc celebratum, tota Hiſpania Citerior exundare cœpit copioſo Martyrum ſanguine; deinde verò Ulterior uſque ad magnam partem anni ſequentis CCCIV. ut oſtendemus infrà Differtat. XVI. Quare extra rem adducitur, quantum ad hoc, Concilium Arelatenſe I. quod abſdubio imperante Conſtantino, & in media Eccleſiæ pace celebratum eſt.

Itaque volunt hi Patres, ut à literis iis Confeſſoriis, undecumque allatis, aut afferendis proceſſu temporis in tanta Martyrum multitudine, deleantur nomina Confeſſoris illius, ſive illorum, qui eas dederunt, ne ſub titulo ipſorum ſpecioſo aut glorioſo ſimplices quique concutiantur, ſeu compellantur lapſos recipere, quaſi Confeſſores ipſi haberent poteſtatem ſive auctoritatem ad reconciliandum illos, aut reſtituendum communioni fidelium. Quippe ea poteſtas propria eſt Epiſcoporum, ad quos juxta doctrinam multò antea ſtabilitam, præſertim tempore S. Cypriani, ſpectabat recipere literas Confeſſorias, & expendere qualitatem lapſorum, ac tempus, quod impenderant in dignis pœnitentiæ fructibus. Quòd ſi maxima illorum pars exhibita eſſet, reliquum ob honorem interceſſorum & merita ſupplebant Epiſcopi, & literas Communicatorias dabant lapſis, quibus ad pacem & communionem admitterentur.

Hinc patet, Eliberitanos Patres, etiam in hac parte alieniſſimos fuiſſe ab errore Novatianorum, quibus ne hoc quidem modo ulla erat miſericordia erga lapſos: ſimiliter & ab illa nimia indulgentia atque errore, tam graviter reprehenſo à S. Cypriano in quibuſdam arbitrantibus, Martyres auctoritate ſua lapſos reconciliare poſſe, aut iis literas pacificas dare, quas Epiſcopi ſine delectu & examine exſequi tenerentur. Mediam itaque inſiſtunt viam: ut & literæ admittantur, examinenturque: & ſi inventæ fuerint rationabiles, ſive exſequibiles abſque jactura diſciplinæ Eccleſiaſticæ, annuatur petitioni Martyrum; deleto tamen illorum nomine, ne plebs imperita credat remiſſionem auctoritate illorum fieri, non autem Epiſcoporum, ad quos ſolùm ſpectat judiciaria poteſtas, & reſtitutio lapſorum ad communionem. Plura quæ hoc loco tangit Mendoza circa indulgentias, alibi opportuniùs proferentur. CARD. DE AGUIRRE.

Inter alias literarum formas, quas primis Eccleſiæ ſæculis obſervatas fuiſſe, jam obſervârunt & illuſtrârunt Baron. tom. 2. anno Chriſti CXCII. & tom. 3. anno CCCXCV. Turrian. pro Epiſt. Pontif. lib. 3. cap. 5. Bernardinus Ferrarius integro Opuſc. *De antiquo Epiſt. Eccleſiaſt. genere.* Hurtado *De vero Martyrio.* reſol. 34. ſect. 4. & nos in cap. 1. *De clericis peregrin.* præcipuè in uſu fuerunt confeſſoriæ, & commendatoriæ. Confeſſoriæ dicebantur illæ, quæ à Confeſſoribus, hoc eſt ab iis qui perſecutionis tempore glorioſa voce Deum confeſſi in carcere detinebantur, vel qui fidei cauſsâ ad metalla damnati erant: dabantur lapſis, ut earum virtute ab Epiſcopis pacem conſequerentur, juſque communionis recuperarent. Tradit paſſim Tertull. in lib. *ad Martyres, & De Pudic.* cap. 22. licèt jam labe Montani fœdatus ægrè ferret carnis in crimine lapſos per eaſdem literas ad communionem recipi. idem refert D. Cyprianus Epiſtola 10. 11. 12. ubi plura notârunt Rigaltius, & Pamelius, Lindanus in *Panoplia Euangel.* lib. 4. c. 73. Baron. ann. DCCLIII. Ferrarius lib. 2. c. 9. Albaſpinæus lib. 1. *Obſerv.* cap. 20. Fluxiſſe autem inde ea literarum conſuetudo videtur, quòd lapſi priuſquam reconciliarentur Eccleſiæ, ab Epiſcopis pro pace aſſequenda mitterentur ad Confeſſores, ut ab illis primò veniam peterent, in quos inverecundiùs deliquiſſent, dum conſtanter illis confitentibus, ipſi ignaviter pernegâſſent. Quâ viâ conſulebatur, & Confeſſorum dignitati, & lapſorum utilitati, qui ita cogebantur victi ſe victoribus ſubjicere. Unde lapſis literas ab illis exorantibus, cœperunt Confeſſores pacem, juſque communionis illis concedere; quod nihil aliud erat, quàm relaxatio ſatisfactionis per Epiſcopum lapſo impoſitæ, atque ad Eccleſiæ communionem, ob Confeſſorum commendationem admiſſio. Com-

muni-

Digitized by Google

municatoriæ literæ dicebantur, quibus muniti fideles Catholicos ſe, ac Catholica proinde communicatione dignos ubique terrarum probabant, per eaſque licebat fidelibus ubique ſine erroris periculo communicare, hoc eſt fratrum conſortio uti, ad commones in Eccleſia preces convenire, & Euchariſtiæ participatione gaudere: de quibus literis infrà plura dabimus in Canone LVIII. GONZALEZ.

CANON XXVI.

De hoc, ut omni ſabbatho jejunetur.

Errorem placuit corrigi; ut omni ſabbathi die jejunorum ſuperpoſitionem celebremus.

CANON XXVI.

Ut omni ſabbatho jejunetur.

Errorem placuit corrigi: ut omni ſabbathi die jejunii ſuperpoſitionem celebremus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

Jejunium ſabbathi cur in Eccleſia Occidentali præceptum, in Orientali interdictum. Explicatis in eam rem Clemente, & Ignatio, & Canone LVI. Synodi VI. De quo & reliquis diffuſè tractatum.

JUVAT lectorem orationis brevitas, gemino beneficio. Imprimis, ut minore cum labore, & majore cum voluptate legat: deinde, ut lecta intelligat faciliùs, intellecta infigat memoriæ promptiùs, & retineat tenaciùs: nam amicum memoriæ quod breve, intelligunt omnes qui multâ pollent, qui mediocri, qui nullâ. Qua de cauſſa olim Græcorum & Romanorum legislatores re & nomine ſapientiæ clari, leges quibus univerſam Rempublicam contineri devincirique volebant, adeò brevi verborum contextu concipiebant, ut tanquam carmina breviſſima à pueris publicè in viis recitarentur. Hanc mirificè placuiſſe hujus Concilii Patribus, ſatis dilucidè apparet ex omnibus his quos condiderunt Canones, eandemque placere vellem recentioribus legum civilium & Eccleſiaſticarum latoribus. Brevitatem autem hanc dilucidam eſſe oportet, non conciſam, ne antiquæ ſententiæ locus aperiatur: *Obſcurus fio, dum brevis eſſe laboro.* Intellexit hoc D.Iſidorus [p], dum docens quas leges, qui leges condunt, obſervare debuiſſent, illam præcipuè refert, quòd lex ſit manifeſta, ne aliquid (inquit) per obſcuritatem in captionem obtineat: quod antea notaverat Plutarchus [q]. Expedit (ait) ut leges ſint populo notæ; unde veteres eas in tabulis & albo deſcriptas publicitùs exhibebant; quo cunctis eſſent conſpicuæ: deinde ut verbis apertis: minimèque perplexis deſcriptæ ſint, ne contraria legislatoris menti ſententia quandoque eruatur: quod uſu eveniſſe in hujus Canonis interpretatione conſtat, quibuſdam recentioribus hoc Canone contendentibus jejunium ſabbathi prohiberi potiùs, quàm præcipi. Sed contrarium veriùs multò mihi viſum eſt ſemper: & quia D. Hieronymus [r] affirmat Romanorum & Hiſpanorum eſſe conſuetudinem, ut ſabbathum jejunarent, & Euchariſtiam quotidie acciperent: & quia ad aliquid conſtituendum, non prohibendum, ſimili loquendi formula hujus Concilii Patres uſos ex alio Canone apparet. ut conſtituerent enim, uno die ab omnibus diem Pentecoſtes celebrandum, his verbis uſi ſunt: *Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem ſcripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes celebremus; quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur.* Simile eſt quod hîc ipſi decernunt: quaſi clariùs dixiſſent: errorem tolli, ſi ſabbathi jejunii ſuperpoſitionem celebremus: quod antea quidam non feciſſent: vel pravam inſtitutionem emendari, ſi cuncti diei Pentecoſtes unà egerint feſtivitatem. Jejunium autem ſabbathi ideo jejunii ſuperpoſitionem vocâſſe Patres Hiſpanos crediderim, quòd ſoliti eſſent olim ſextâ feriâ jejunare; quod jejunium cùm ad ſabbathum extendere placuiſſet, ideo jejunii ſuperpoſitionem nuncupârunt.

Sed præcepto huic ſabbathi jejunio adverſari videtur D.Ignatii [s] ſententia, dum ad Philippenſes ſcribens ait: *Quicunque Dominicam aut ſabbathum jejunaverit, præter unum ſabbathum Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector.* Nec ſolùm D. Ignatius hujus ſententiæ fuit auctor, ſed omnes Apoſtoli: quos hæc decreviſſe, D.Clemens [t] Petri ſucceſſor refert: *Si quis diem Dominicam, aut ſabbathum, uno ſola dempto,*

[p] D.Iſidorus lib.5. Etymolog.cap.11. & lib.2.c.10.
[q] Plutarchus in Solone.
[r] Hieron. Epiſt.28. ad Lucinium Bæticum.
Can.43. hujus Concilii.
[s] D.Ignat.Ep.8.ad Philipp.
[t] D.Clem. Canone Apoſt.65.

pto, jejunare deprehendatur, deponitur. Multò clariùs idem Clemens hujus decreti rationem reddidit, dum rurſus ſcribit [u]: *Sabbathi & Dominicum diem feſtum agite: quoniam illud naturæ conditæ eſt monumentum, hic Reſurrectionis. Unum autem ſabbathum ſervandum vobis in toto anno, quod pertinet ad ſepulturam Domini, in quo jejunare oportet, non feſtum agere.* Horum autem & aliorum ſanctorum Patrum, ſcriptorumque antiquorum diverſas ſententias, ut ad concordiam reducamus, obſervandum eſt, diverſam fuiſſe olim Orientalium Eccleſiarum à multis Occidentis in obſervando ſabbathi jejunio, ſive legem, ſive conſuetudinem, ut Auguſtinus [x] ſcribit Hieronymo. *Vellem me doceret benigna ſinceritas tua, utrùm ſimulatè quiſquam Sanctus Orientalis, cùm Romam venerit, jejunet ſabbatho, excepto illo die Paſchalis vigiliæ? Quod ſi malum eſſe dixerimus, non ſolùm Romanam Eccleſiam, ſed etiam multa ei vicina, & aliquando remotiora damnabimus, ubi mos idem tenetur, & manet. Si autem non jejunare ſabbatho malum putaverimus, tot Eccleſias Orientis, & multò majorem orbis Chriſtiani partem, quâ temeritate criminabimur?* Id ipſum docet idem Auguſtinus [y] ad Caſulanum contra Urbicum quendam Eccleſias Orientis accuſantem, quòd ſabbatho non jejunarent. *Quod utinam* (inquit poſt alia) *ſic quæreret, aut ſic affirmaret, ut toto terrarum orbe diffuſam, exceptis Romanis, & adhuc paucis Occidentalibus, apertiſſimè non blaſphemaret Eccleſiam. Hunc verò quis ferat per omnes Orientales, & multos etiam Occidentales populos Chriſtianos de tot tantiſque famulis famulabuſque Chriſti ſabbatho ſobriè modeſtèque prandentibus, ab iſto dici, quod in carne ſint?* In hac varia regionum conſuetudine, quid tenendum eſſet, viri pii olim hæſitârunt, urgentibus hinc inde rationibus variis, quas ſingulæ ſibi provinciæ delegerant. His motus Lucinius Hiſpanus conſuluit D. Hieronymum, an liceret ſabbatho jejunare, ut in Hiſpania tunc decreto hujus Concilii non conſtitutum modò, ſed & moribus receptum erat, & obſervatum. Quod autem illi reſponderit Hieronymus [z], ejuſdem verbis proponam: *De ſabbatho quod quæris, utrùm jejunandum ſit, & de Euchariſtia, num accipienda quotidie, quod Romana Eccleſia & Hiſpana obſervare perhibentur; ſcripſit quidem & Hippolytus vir diſertiſſimus, & carptim diverſi ſcriptores è variis auctoribus edidere; ſed ego illud te breviter admonendum puto, traditiones Eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non officiant, ita obſervandas, ut à majoribus traditæ ſunt; nec aliorum conſuetudinem aliorum contrario more ſubverti.* Id ipſum ex beati Ambroſii ſententia D. Auguſtinus [a] reſpondit Presbytero Caſulano ancipiti hac difficultate impedito: *Indicabo quid mihi de hoc requirenti reſponderit venerandus Ambroſius, à quo baptizatus ſum, Mediolanenſis Epiſcopus. Nam cùm in eadem civitate mater mea mecum eſſet, & nobis adhuc catechumenis parum iſta curantibus, illa ſolicitudinem gereret, utrùm ſecundùm morem noſtræ civitatis ſibi eſſet ſabbatho jejunandum, an Eccleſiæ Mediolanenſis more prandendum, ut hac eam cunctatione liberarem, interrogavi hoc ſupra dictum hominem Dei. At ille: Quid poſſum, inquit, hinc docere ampliùs, quàm ipſe facio? Ubi ego putaveram nihil eum iſta reſponſione præcepiſſe, niſi ut ſabbatho pranderemus: hoc quippe ipſum facere ſciebam; ſed ille ſecutus adjecit: Quando hic ſum, non jejuno ſabbatho; quando Romæ ſum, jejuno ſabbatho: & ad quamcumque Eccleſiam veneritis* (inquit) *ejus morem ſervate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eique ſufficit, nec dubitavit eſſe obediendum: hoc etiam nos ſecuti ſumus. Sed quoniam contingit, maximè in Africa, ut una Eccleſia, vel unius regionis Eccleſiæ, alios habeant ſabbatho prandentes, alios jejunantes, mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt. Quapropter ſi conſilio meo, præſertim quia in hac plus fortè, quàm ſatis fuit, te petente atque urgente locutus ſum, libenter acquieſcis: Epiſcopo tuo in hac re noli reſiſtere, & quod facit ipſe, ſine ullo ſcrupulo vel diſceptatione ſectare.*

Utriuſque autem Eccleſiæ rationem in omittendo vel celebrando ſabbathi jejunio inquiramus. Eccleſiam Romanam, & illas quæ ab ipſa edoctæ & inſtitutæ ſunt, ideo ſabbatho jejunâſſe quidam aſſerunt, quòd eam diem in jejunio egerit D. Petrus, certaturus die Dominico cum Simone Mago, à quo obtentâ victoriâ, Petrum diem illum in poſterum jejunio celebrandum conſtituiſſe: ſic refert Caſſianus [b]. Sed hiſtoriæ hujus veritatem ſuſpectam facit D. Auguſtinus [c] ad Caſulanum. *Et quidem* (ait) *& hæc opinio plurimorum, quamvis perhibent eſſe falſam plerique Romani, quod Apoſtolus Petrus cum Simone Mago die Dominico certaturus, propter ipſum magnæ tentationis periculum pridie cum ejuſdem urbis Eccleſia jejunaverit, & conſecuto tam proſpero glorioſoque ſucceſſu, eumdem morem tenuerit, eumque imitatæ ſint nonnullæ Occidentis Eccleſiæ.* Innocentius [d] etiam Papa I. cùm vellet idem jejunium ſabbathi ſtabilire, diverſam ab hac rationem adſtruit, non omiſſurus & hanc, ſi illam pro certa veraque habuiſſet. *Non ergo nos negamus* (ſcribit ad Decentium Epiſcopum Eugubinum) *ſextâ feriâ jejunandum, ſed dicimus, & ſabbatho hoc agendum: quia ambo dies triſtitiam Apoſtolis, vel his qui Chriſtum ſecuti ſunt, indixerunt.* Eandem rationem retulit Cardinalis Humbertus doctiſſimus Sylvæ-Candidæ Epiſcopus, Leonis IX. ad Conſtantinopolitanos Legatus. *Latina autem Eccleſia* (inquit poſt alia) *compatiens paſſo & ſepulto Domino, & gaudet reſurgenti in die Dominica, quando Judæos nimia occupavit mœſtitia, & cuſtodes ſepulchri conati ſunt corrumpere pecuniâ. Unde nos traditionem uſque in finem retinere cupientes &c.* Ante Humbertum [e] & Innocentium eandem rationem Sylveſtrum Papam Græcis quærentibus ex Latinis, cur ſabbatho jejunarent, reſpondiſſe refert Euſebius in illius Vita, his verbis: *Cùm omnis Dominicus dies colendus ſit in gaudium Chriſtianorum, ergo omnis dies ſabbathi deputandus eſt ſepulturæ ad execrationem Judæorum, omnes enim diſcipuli die ſabbathi fletum habuerunt, ſepultum ſuſpirantes, & Judæis epulantibus lætitia inerat; Apoſtolis autem jejunantibus triſtitia imperabat. Triſtemur itaque cum triſtantibus de ſepultura, ſi volumus cum eiſdem de reſurrectione Domini gaudere.* Nec Latinorum ſolùm, ſed & Græcorum teſtimonio redditam hanc rationem confirmabo. Eam enim ſe audiviſſe à quibuſdam Latinæ Eccleſiæ ſtudioſis teſtatur Theodorus Balſamon [f]. *Ego autem* (ait) *vidi quoſdam Latinos, qui cùm pro-*

propterea

u Idem lib. 7. Apoſt. Conſt. c. 24.

x Aug. Epiſt. 17. ad B. Hieron. c. 2.

y Idem Epiſt. 86. ad Caſulan.

z Hieron. Ep. 28. ad Lucinium.

a D. Auguſt. Ep. ad Caſulan. ad fin.

b Caſſian. Collat. 7. cap. 12.

c Auguſt. Ep. 86. ad Caſulan.

d Innoc. I. Ep. 1. ad Decentium Epiſc. Eugub.

e Humbertus in libro quem adverſus calumnias Michaelis Patriarchæ Conſtantinopol. & Leonis Acridani Archiep. Bulgariæ pro defenſione azymi ſcripſit.

f Theod. Balſam. in Comm. ad VI. Synod. in Trull. cap. 55.

Digitized by Google

pterea reprehenderentur, inanem quoque excuſationem afferebant; ad ſanctum Domini & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti ſepulchrum aditionem, & eâ gratiâ ex longa conſuetudine invaluiſſe ſervatumq; eſſe jejunium. Quare Sylveſtri acta apud Metaphraſten, quæ habent, Papam Sylveſtrum jejunium ſabbathi ſuſtuliſse, à Græcis recentioribus depravata hinc liquet: quò enim Sylveſter & Innocentius rebus geſtis propinquiores, dignitate & ſanctitate ſuperiores, eò mihi illorum quoque ratio fide & auctoritate certior & major eſt.

g D. Clemens. Cā. LXV. Apoſt. & l. 7. conſtit. Apoſt. c. 24. Non fuiſſe ab Apoſtolis interdictum jejunium ſabbathi. h Aug. Epiſt. 86. ad Caſulan.

In Eccleſia Orientali jejunium ſabbathi Apoſtolos interdixiſse cùm Clemens [g] Papa referat, videamus num decretum falsò Apoſtolis imponatur. Primò namque, cùm D. Auguſtinus [h] Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ conſuetudinem à prima ejus antiquitate vellet repetere, ut dubiam & ambiguam rem, in medio reliquit. *Quòd ſi reſpondetur* (ſcribit ad Caſulanum) *hoc docuiſſe Jacobum Hieroſolymis, Epheſi Joannem, caeteroſque aliis locis: quod docuit Romæ Petrus, ideſt, ut ſabbatho jejunetur, ſed ab hac doctrina cæteras deviâſſe, atque in ea Romam ſtetiſſe: & è contrario refertur, Occidentis potiùs aliqua loca, in quibus Roma eſt, non ſervâſſe quod Apoſtoli tradiderunt: Orientis verò terras, unde cœpit ipſum Evangelium prædicari, in eo quod ab omnibus ſimul cum ipſo Petro Apoſtolis traditum, ne ſabbatho jejunetur, ſine aliqua varietate manſiſſe. Interminabilis eſt iſta contentio, generans lites, non finiens quæſtiones. Sit ergo una fides univerſæ quæ ubique dilatatur Eccleſia, tamquam intus in membris, etiamſi ipſa fidei unitas quibuſdam diverſis obſervationibus celebratur; quibus nullo modo quod in fide verum eſt, impeditur.* Si certò enim Apoſtoli, quod à D. Clemente refertur, decretum edidiſsent, Auguſtinus qui Apoſtolorum ætati vicinior fuit; & primitivæ Eccleſiæ non leges tantùm, ſed & traditiones non ſcriptas inveſtigare & perpetuo uſu conſervare nixus eſt, hanc utique de qua ſæpè eſt interrogatus, non prætermiſiſset; nec Hieronymus [i] Orientali Eccleſiæ propinquior. Id etiam Sylveſtrum Papam in reſponſione ad Græcos, quam ſuprà retulimus, non omiſsurum, argumento ſatis idoneo conjici poteſt; nec Innocentium & reliquos, qui de jejunio ſabbathi vel leges tulerunt, vel latas confirmârunt: apocryphum enim eſse eum Canonem Apoſtolorum, non ſolùm viſum eſt his qui reliquorum auctoritatem, ut leviſſimam conantur infringere, ſed & illis qui ſummâ ingenii, doctrinæ, & eruditionis vi, eos ſarctos tectoſque conſervare ſtudent [k].

i D. Hieron. Epiſt. 28. ad Lucinium Bæticum.

k Frāciſcus Turrianus in libro de Sexta & Septima Synodo.

l Theorianus cognomento Philoſophus in Epiſtola ad ſacerdotes, de jejunio ſabbathi.

Utriuſque Eccleſiæ conſuetudinem, quòd fieri rationi non repugnet, rectè obſervari, non ſolùm Eccleſiæ Romanæ ſanctiſſimi Patres docent, Ambroſius, Hieronymus, & Auguſtinus; ſed & Græci etiam ſcriptores. *Neque Latinorum* (inquit Theorianus Philoſophus [l]) *Eccleſiaſtica conſuetudo, neque noſtra* (Id eſt Græcorum) *quidquam quod honeſto fine ac decentiâ careat, accepit aut tenet; quin potiùs utriuſque conſuetudinis divinum propoſitum & mens eſt. Prudentibus ergo rectè omnia, contrà verò imprudentibus omnia ſunt periculo & ruina.* In hoc rectè quidem ille, niſi paullò pòſt à rectæ ſententiæ tramite deflexiſſet. ait enim, Canonem LV. Synodi Sextæ Conſtantinopolitanæ in Trullo, qui Eccleſiæ Romanæ conſuetudinem jejunandi ſabbatho temerè improbat, & non jejunare jubet, à Vigilio Pontifice Romano fuiſſe approbatum, cujus hiſtoriæ vel fabellæ fidem, auctoritatem, & originem paullò altiùs repetere, viſum eſt operæ pretium, ne Theoriani lapſus, aliis etiam labendi occaſio ſit.

De origine & auctoritate Canonū ſextæ Synodi.

In ea Synodo quæ Conſtantinopoli in Trullo Conſtantino IV. cognomento Pogonato, & Agathonis Papæ Legatis adſiſtentibus adversùs Sergium, Paullum, Pyrrhum, Petrum, Cyrum, & Theodorum Archiepiſcopos Conſtantinopolitanos Monothelitas habita eſt, multi Canones conditi dicuntur (ſunt enim numero centum & eo ampliùs) inter eos autem LV. hunc fuiſſe perhibent. *Quoniam intelleximus, in Romanorum civitate in ſanctis Quadrageſimæ diebus, in ejus ſabbathis jejunare, præter Eccleſiaſticam traditam conſuetudinem, ſanctæ Synodo viſum eſt, ut in Romanorum Eccleſia Canon inconcuſsè obtineat, qui dicit: Si quis clericus inventus fuerit in ſancto Dominico vel ſabbatho jejunans, præter unum & ſolum, deponatur; ſi laïcus, ſegregetur.* Canonem hunc confirmatum fuiſſe à Vigilio Papa, idem Theorianus affirmat; ſed falsò. cùm non ſolùm poſt Vigilium (præceſſit enim Vigilius Agathonem multis annis) ſed poſt ipſum Agathonem, cujus ætate Concilium illud indictum eſt, & cujus Legati Theodorus & Georgius presbyteri, & Joannes diaconus in eo interfuerunt, ſeptem & viginti poſt annos Canones hos qui Sextæ Synodi eſſe feruntur, editos fuiſſe conſtet, ut Anaſtaſius Bibliothecarius, & ante illum Theophanes Epiſcopus Nicææ apertè docent. Ille enim in præfatione in VII. Synodum ad Joannem VIII. Romanum Pontificem ſic ſcripſit: *Ergo regias quas Græci in VI. Synodo perhibent editas, ita in hac VII. Synodo principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus Canonibus vel decretis ſanctorum Sedis hujus Pontificum, aut certè bonis moribus inveniuntur adverſæ: quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ: ſed nec in cæterarum Patriarchalium, licèt Græcâ utantur linguâ, reperiuntur archivis; nimirùm, quia nulla earum, cùm ederentur, aut promulgans, aut conſentiens, aut ſaltem præſens inventa eſt: quanquam eoſdem Patres illas Græcâ promulgâſſe perhibeant, qui in Sexta Synodo ſunt inventi, ſed nullis certè probare poſſunt indiciis.* Hæc ille. Hic autem, id eſt Theophanes Tharaſii Conſtantinopolitani Syncellus, qui à temporibus Diocletiani Imperatoris uſque ad Michaëlem Leonis filium Annales rectos & ſimplices fideliſſimè perduxiſſe dicitur, ex originali Græco, quod in Bibliotheca exſtat Vaticana, ſic tranſtulit Turrianus [m]: *Illud oportet non ignorare, caſſum & nugarium eſſe quod quidam dictitant, eos qui eſſe Sexti Concilii Canones apud ipſos falsò feruntur, poſt quatuor annos editos fuiſſe. Ut enim in cæteris omnibus falſitatis coarguuntur, ita in hac re quoque mentiuntur. Sic enim ſe habet vera temporum notatio: Sextum Concilium maximum contra Monothelitas indictum eſt duodecimo anno Imperii Conſtantini: qui fuit Heraclii nepos, à mundo condito ſexies milleſimo, centeſimo, ſeptuageſimo ſecundo. Imperavit autem idem Conſtantinus poſt-*

m Frāciſcus Turrianus de Sexta & Septima Synodo.

ea

ſta aliis quinque annis. Eo verò vitâ defuncto, imperavit ejus filius Juſtinianus annis decem; quo ejecto, Leontius tenuit Imperium triennio. Leontio ſucceſſit Tyberius, qui Abſimarus etiam eſt nominatus: fuitque is in Imperio annis ſeptem. Deinde Juſtinianus is qui fuerat expulſus, in Imperium reductus eſt, imperavitq; rurſus ſex annis, ut iam ſecundo anno hujus poſterioris Imperii Juſtiniani deſcriptos fuiſſe Canones, vel ex ipſo tertio Canone evidens ſit, in quo ita cautum eſt: Decernimus de Concilii ſententia, ut qui bis uxorem duxerint, & ante hunc diem, qui decimus quintus menſis Januarii numeratur, quartæ indictionis, anni ſexies milleſimi centeſimi nonageſimi noni, in hac culpa fuerint, neque eam maculam eluere voluerint, ut gradu moveantur. Hæc Theophanes, XXVII. annos à Concilio habito uſque ad deſcriptos Canones numerans, eumque ſequutus Anaſtaſius. Et hinc fit, Taraſium, qui in quarta Actione VII. Concilii, quatuor aut quinque annis poſt Sextam Synodum editos hos Canones refert, eorum Græcorum ſententiam ſequutum videri, à quibus id additum fuit & ſuppoſitum, ut major his Canonibus auctoritas accreſceret. Nec minùs diſſentaneum apparet quod aliqui putant, editos hos Canones fuiſſe in altero nefario Conciliabulo, quod Sextum etiam eſt nuncupatum, contra auctoritatem hujus Concilii (nefariè enim in illo, hoc & damnatum eſt) anno quinto poſt hoc, qui fuit primus Imperii Philippici, ut doctè notatum eſt à Franciſco Turriano [n].

[n] *Franciſcus Turrianus in Actis de Sexta Synodo.*

Nec Theophanes tantùm & Anaſtaſius hos Canones poſt multa tempora ſuppoſitos fuiſſe docent, ſed & Humbertus Cardinalis ampliſſimus, Leonis IX. ad Conſtantinopolitanos Legatus. In eo enim libro quem adversùs calumnias Michaëlis Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Leonis Acridani Archiepiſcopi Bulgariæ ante ſexcentos ferè annos ſcripſit, hæc ait: *Non autem mirum, ſi Agathoni Papæ & cunctis Patribus veſtra imputatis deliramenta, & quæ aut corrupiſtis, aut finxiſtis capitula; cùm etiam ipſi Domino Ieſu Chriſto & Apoſtolis ejus imputetis figmenta. Unde nos ſcientes Sextam Synodum ad deſtruendam hæreſim Monothelitarum, non autem ad tradendum Romanis novas conſtitutiones congregatam, capitula quæ nobis ſub eius auctoritate opponitis, omnino refutamus: quia prima & Apoſtolica Sedes, nec aliquando ea accepit, neque obſervat hactenus: quia ea, aut nulla, aut ut vobis libuit, depravata ſunt: ſicut depravâſtis Joannis Chryſoſtomi & aliorum Orthodoxorum Patrum dicta, & exhibuiſtis in eadem Synodo Sexta.* Et in libro altero, quem adversùs Nicetam ſcripſit: *De Papa* (inquit) *Agathone omnino ſcimus, quia neque Sextæ Synodo per ſe ipſum præſedit, neque aliquibus capitulis ejus ſubſcripſit, niſi quæ promulgata fuerunt adversùs Monothelitarum hæreſim: vos videte unde hæc habeatis; quia Eccleſia Romana hactenus talia ignoravit.* His omnibus ſubſcripſit Theodorus Balſamon [o], dum fatetur, in Quinta Synodo, quæ congregata eſt ſub Juſtiniano, & in Sexta ſub Conſtantino Pogonato, nullos Canones editos; ideoque illam factam fuiſſe ad ſupplementum duarum; ob idque propriè Sextam non nominari, ſed πενθέκτην, id eſt, Quini-ſextam; nam quod Quintæ & Sextæ Synodis deerat, ipſa replevit. In hoc rectè, ſed in reliquo paullò minùs: aſſerit enim, omnes Canones in ea Sexta Synodo editos fuiſſe cum conſenſu & ſubſcriptione Legatorum Pontificis Romani. *Antiquius* (inquit) *Nomo-canonum verſavi, & ex ſubſcriptionibus inveni, quòd in hac Synodo, quæ in Trullo magni palatii congregata eſt, aderant Baſilius Gortinæ Cretæ inſulæ Metropolis Epiſcopus, & quidam Ravennæ Epiſcopus, totius Synodi Romanæ vicem gerentes, & non ſolùm ipſi, ſed & qui tunc erant Papæ Legati, Theſſalonicenſis, Sardianenſis, Heracleanus in Thracia, & Corinthius Epiſcopi.* Id ipſum retulit confirmavitque ſecundò adversùs Romanæ Eccleſiæ morem in jejunio hoc ſabbathi idem Balſamon [p]: *Tum propter alia multa* (inquit) *tum etiam propter præſentem Canonem dicunt qui veterem Romam incolunt, non eſſe ſanctam Synodum œcumenicam, ſicut in ejus proœmio ſcripſimus: tanquam enim ferrum cor pervaſit, eoſque pungit ac configit, ut qui contra Apoſtolicum Canonem faciant, qui dicit:* Si quis clericus inventus fuerit ſancto Dominico & ſabbatho jejunare, præterquam uno, & ſolo, deponatur: ſi autem laïcus, ſegregetur. *Hi ergo veniâ digni non ſunt, qui ſuæ rurſus privatæ conſtitutioni inhærent, & non ſolum in ſancta Quadrageſimæ ſabbathis jejunant; ſed in reliquis omnibus: ego autem vidi quoſdam Latinos, qui cùm propterea reprehenderentur, inanem quoque excuſationem afferebant, ad ſanctum Domini, & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti ſepulchrum aditionem, & eâ gratiâ ex longa conſuetudine invaluiſſe, ſervatumq; eſſe jejunium. Alios autem vidi, qui Hieroſolymam non venerant, & ſimiles jejunabant, & alios qui ejuſmodi jejunium contemnebant, & indiſcriminatim in ſabbathis jejunium frangebant: qui etiam ad Domini ſepulchrum venerant. Non poſſum itaque dicere, quomodo hæc ſic ſiant. Videntur autem mores potiùs ſequi, quàm Canones.* Hæc Theodorus Balſamon, ad labefactandam Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, & confirmandam hujus Synodi & Canonis auctoritatem. Sed his veriora multò ſunt quæ de Synodo Theophanes & Anaſtaſius ſcripſerunt. Et poſt eoſdem Ivo [q], refert ex Pontificali ejus Synodi Canones à Juliano Auguſto ad Sergium PP. miſſos, & ab eo rejectos, tum deinde ad Joannem VII. ut quos vellet, probaret, quos nollet, induceret. De Canone autem hoc audiamus Humbertum contra Nicetam. *Si interrogem* (inquit) *Judæos, quid in ſabbatho celebrent? reſpondebunt, requiem Domini. Si Græcos? idem, & non aliud dicent: ergo ſub ſervitute legis ſunt, in cujus umbra & tenebris conſidunt. Quam traditionem* (inquit) *ſi tentâſſet Papa Agatho removere à Romanis, non audiretur ab eis. Quamobrem caput quod aſſeritis Agathonem promulgâſſe* (jam dixi ſuprà ſub Agathone Papa Sextam Synodum habitam, in eaque aſſediſſe ejus Legatos) *ut ſi quis clericus jejunaret ſabbatho, præter unum, deponeretur; magis dicendum eſt Nazaræorum eſſe, quàm Apoſtolorum: Cerinthi & Ebionis magis, quàm Sextæ Synodi, & Papæ Agathonis. Cui ſanè capitulo Epiſtola Pauli apertè contradicit, ubi ait:* Nemo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, & ſabbathorum, quæ ſunt umbra futurorum. *Unde Romani proprio auctori & magiſtro gentium in fide & veritate obedientes, nulli ſabbatho feſtum vel otium dependunt; ſicut neque neomeniæ; quia Judaïca ſunt,*

[o] *Theodorus Balſamon in principio Sextæ Synodi Trull.*

[p] *Idem Theodorus ad Canonem LV. VI. Synodi.*

[q] *Ivo p. 4. Decret. c. 78. & 79.*

& umbra futurorum. Eundem Canonem reprehendit, moremque improbat, in libro adverſus calumnias Michaëlis Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Leonis Acridarum Archiepiſcopi Bulgariæ, pro defenſione azymi. *Si vos non judaïzatis* (inquit) *dicite cur Judæis in ſimili obſervatione ſabbathi communicatis? Sabbathum certè ipſi celebrant, & vos celebratis. Epulantur & ipſi, & ſolvunt ſemper in ſabbatho jejunium, & vos in veſtra Quadrageſima ſolvitis à jejunio omne ſabbathum, præter unum. Illis duplex eſt cauſſa celebrandi ſabbathum: ex præcepto Moyſis, & quòd contriſtatis diſcipulis, ipſi fuerunt de morte Domini, quem non credebant reſurrecturum, in hac die gaviſi: unde quia cum Judæis ſabbathum, & nobiſcum celebratis diem Dominicum, videmini in tali obſervatione obſervare ſectam Nazaræorum, qui recipiunt Chriſtianiſmum, ut non dimittant Judaïſmum. Latina autem Eccleſia compatiens paſſo & ſepulto Domino, & gaudet reſurgenti in die Dominica, quando Judæos nimia occupavit mæſtitia, & cuſtodes ſepulchri conati ſunt corrumpere pecuniâ; unde nos traditionem uſque in hodiernum diem de ſabbatho retinentes, & uſque in finem retinere cupientes, &c.*

r *Adrian. PP. apud Grat. in c. Sextam Synodum 16, diſt.*

Quòd ſi adversùs hæc objiciatur Adriani [r] Pontificis decretum, apud Gratianum, quo Sextam Synodum, cum omnibus ſuis Canonibus ratam voluiſſe videtur, his verbis: *Sextam Synodum ſanctam recipio cum omnibus Canonibus ſuis*; non magis morabor, quòd ſciam verba illa non Adriani Papæ, ſed Taraſii Archiepiſcopi Conſtantinopolitani eſſe. Adrianus enim in Epiſtola ſua, quâ reſcribit Taraſio, ea retulit quæ dixerat idem Taraſius in prima Epiſtola ad Adrianũ; nec in Epiſtola Taraſii verba ſunt quæ retulit Gratianus, ſed longè diverſa. ſic enim retulit Adrianus [s]: *Nam quas mihi per Leonem venerabilem presbyterum veſtrum literas miſiſtis, mox in principio paginæ primæ cognovi, pietatem tuam, cùm laïcorum ordinatione, tum Imperatorio ſuffragio in ſacrum Patriarchatûs ſolium exaltatam, quam ob cauſſam effuſo gaudio exultavit cor meum. Quòd ſi autem non perſpecta mihi eſſet, & probè cognita erga ſacras Synodicas ſex conſtitutiones & venerandas imagines veſtra ſinceritas & orthodoxa fides, nequaquam ad Synodum convocandam aſſentiremus. Verùm quemadmodum non leviter cor noſtrum ex ſuperioribus veſtris diſſenſionibus dolore tactum eſt, ita plurimo gaudio anima noſtra perfuſa eſt; poſtquam cognoviſſem piam veſtram confeſſionem & rectam fidem eſſe firmam & ſtabilem. Invenimus autem in prædicta Synodica veſtra Epiſtola, quanta ſit confeſſio & recta fides veſtra circa cœtus ſacros, & ſex ſacras Synodos, & erga venerandas & ſacras imagines, quæ profectò mira eſt & compunctione digna. In qua etiam clarè eſt expreſſum, quòd in Sextæ Synodi divinè & legaliter prædicatis Canonibus recipitur pictura illa veneranda, in qua Agnus digito Præcurſoris demonſtratus, graphicè eſt inſculptus, &c.* Hæc in antiqua translatione Epiſtolæ. Ex quibus erui non poteſt, Adrianum Papam confirmâſſe omnia quæ Taraſius Archiepiſcopus in ſua Synodica retulerat; quoniam de omnibus Canonibus qui Sextæ Synodi nomine feruntur, tunc diſputare, nec Taraſii, nec Adriani animus erat; ſed de his quæ ad ſacras imagines, picturam præſertim Agni digito Præcurſoris demonſtrati ſpectabant. Quare cùm eum Canonem retulerit tantùm Taraſius, & alios qui in Sexta Synodo editi ſunt (ſex fuiſſe Hincmarus refert) non conſtat ex hoc loco centum & duos qui exſtant nunc, Taraſium retuliſſe, nec Adrianum confirmâſſe; cùm nihil minus ad utriuſque propoſitum ſpectaret. Quòd ſi recentiorem Græci Concilii & Epiſtolæ in eo contentæ translationem conſideremus, multo ſanè minùs aut Taraſii ſententia, aut Adriani oberit confirmatio: cùm in illa generaliter omnium ſex Synodorum Canones potiùs, quàm ſolius Sextæ, & conferantur, & confirmentur. Sic enim ait, ut in emendatione Gregoriani Decreti exſtat: *Invenimus autem in prædicta Synodica Epiſtola ſanctitatis veſtræ, poſt plenitudinem fidei & confeſſionem ſacri Symboli, & omnium ſanctarum Synodorum, & de ſacris ac venerabilibus characteribus, miraculum laude ac veneratione digniſſimum contineri. Quare & eaſdem ſanctas ſex Synodos ſuſcipio, cum omnibus, quæ jure, ac divinitus ab ipſis promulgatæ ſunt.*

s *Adriani hæc Epiſtola ad Taraſium extat in 2. Act. VII. Synodi.*

Canon LXXXII. Sextæ Synodi, quòd probatus ſit ab Adriano PP. & Septima Synodo, certam auctoritatem habet.

En non Sextæ Synodi, ſed ſex Synodorum decreta & Canones referri, & confirmari. Quæ verba, ut vera eſſe poſſint, ſat eſt, ſi in nonnullis eorum Canones editi fuerint, ut editos conſtat in Niceno, Conſtantinopolitano primo, & aliis: alioqoin ſi omnia Concilia Canones conſtituiſſe dicerentur, falsò id non ſolùm Sexto, ſed & Quinto imponeretur; à quo etiam eſt certum nullos fuiſſe conditos Canones. Quòd ſi Canonis nomine, quidquid in Concilio actum decretumque fuit, comprehendi dicamus, quod Taraſius dixit, & retulit Adrianus (ſe recipere ſex Synodos cum ſuis Canonibus) in omnia Concilia convenire poteſt; quòd in omnibus illis aliquid decretum conſtitutumque fuerit, etſi de Canonis nomine & decretorum numero non conſtet. Idque etiam reſpondendum eſt ad Canonem primum ejuſdem Septimæ Synodi, in quo de confirmatione ſex Synodorum, & earum conſtitutionum, hæc verba ſunt: *Cùm hæc ergo ita ſe habeant, & ſint nobis teſtata, iis exultantes, ut ſi quis multa ſpolia invenerit, divinos Canones libenter amplectimur, eorumque conſtitutionem integram & illabefactabilem. Confirmamus quæ edita fuerunt à ſancti Spiritus tubis, omni ex parte benedictis Apoſtolis, & ſex ſanctis Univerſalibus Synodis: his quæ ad hujuſmodi decretorum traditionem localiter coacta fuerunt, & noſtris ſanctis Patribus.* Quòd ſi item objiciatur Actio Quarta Septimæ Synodi: *Habeo* (inquit) *librum continentem Canones ſanctæ Sextæ Synodi* [t]. *Patriarcha dixit: Quidam ſcandalizantur per ignorantiam, pro Canonibus iſtis, dicentes: Numquid Sexta Synodus Canones fecit? Sciant ergo, quoniam ſancta Synodus Sexta ſub Conſtantino congregata eſt contra eos, qui dicebant unam operationem & unam voluntatem eſſe in Chriſto: in qua ſancti Patres illos ut hæreticos anathematizaverunt, & orthodoxam fidem explanârunt, & ſoluta Synodus eſt Conſtantini XIV. anno. Poſt quatuor verò, aut quinque annos, iidem ſancti Patres congregati ſunt, ſub Juſtiniano filio Conſtantini, & prædictos Canones promulgaverunt, de quibus nullus dubitet: qui enim ſub Conſtantino in Synodo fuerunt, iidem ipſi Epiſcopi ſub Juſtiniano iſtis Canonibus ſubſcripſerunt: oportebat enim ut Synodus Univerſalis Canones Eccleſiaſticos promulgaret.*

Explicatur Canon. 1. Septimæ Synodi.

t *Actio quarta Septimæ Synodi, quæ exſtat etiam apud Grat. c. habeo 16, diſtin.*

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondebimus, eam non fuiſſe conſtitutionem aut decretum Concilii VII. ſed cùm in ejus Actionibus referrentur omnium Epiſcoporum ſententiæ & dicta de ſacris characteribus ſive imaginibus: contigit, ut Elias venerabilis protopresbyter ſanctæ Eccleſiæ dominæ noſtræ Deiparæ in Blachernis (ſic vocatur) legeret ex charta, quæ diffinitiones ſanctæ & Univerſalis VI. Synodi continebat, Canonem de pictura Agni digito Præcurſoris indicati, ad confirmandas imaginum picturas: & cùm obiiceret Eliæ venerabilis monachus Sabbas, qua de cauſſa Canon ille non ex libro, ſed ex charta legeretur; Tharaſius Patriarcha reſpondit his verbis: *Quoniam charta ipſum eſt autographum, in qua ſubſcripſerunt Patres.* Ut firmiorem redderet ſententiam Eliæ, & confirmationem Tharaſii, Petrus Epiſcopus Nicomediæ, adjecit ſtatim, ſe habere librum continentem Canones VI. Synodi, his verbis, quæ in eadem Actione IV. referuntur: *Petrus Metropolites Nicomediæ dixit: Quin etiam habeo & alterum codicem VI. ſacræ Synodi Canones continentem, quem in manibus ſumptum Victor venerabilis diaconus & notarius legit, repetens eundem Canonem, ſcilicet de pictura Agni digito Præcurſoris indicati.* Ne autem huic Petri Epiſcopi Nicomediæ codici ad perfringendam Canonis illius auctoritatem, & evertendum imaginum cultum, notam alius obiiceret, ut objecerat Eliæ Sabbas; intercludere aditum voluit idem Tharaſius Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus his verbis, quæ in eadem Actione ſtatim poſt præcedentia referuntur: *Sanctiſſimus Patriarcha dixit: Quæ eſt hæc ignorantia, quâ plerique laborant circa hos Canones? Scandalum enim eſt dubitare, num ſint VI. Synodi. Cognoſcant igitur tales, VI. Synodum temporibus Conſtantini fuiſſe congregatam, nimirum contra eos, qui tantummodo unam actionem & voluntatem in Chriſto collocant. Illi igitur hæreticos anathemate verberantes, orthodoxamque fidem confirmantes, ſub annum XIV. Imperii Conſtantini domum redierunt. Poſt annos igitur IV. aut V. iidem illi Patres ſub Juſtiniano Conſtantini filio congregati, prædictos Canones ediderunt: neque hac de re quiſquam dubitet. Nam qui temporibus Conſtantini ſubſcripſerunt, iidem illi ſub Juſtiniano quoque præſentem hanc chartam ſubſignârunt: quæ res ſatis clara eſt ex eorundem propriarum manuum immutabili ſimilitudine. Neceſſium autem erat, ut poſt Synodum Univerſalem definitam, Canones quoque Eccleſiaſticos ederent. Igitur ad recordationem ſalutaris illius mortis in carne politæ ex venerandis imaginibus, nos manuduci declarârunt. Quòd ſi autem in diſpenſationem Chriſti veri Dei hoc modo manuducimur, quales eos eſſe arbitrandum eſt, qui has ſubvertere conantur? Sancta Synodus dixit: veri impios Hebræos, & veritatis hoſtes.* Hæc in quarta Actione VII. Concilii, & Elias & Sabbas, & Petrus & Tharaſius, qui cùm de VI. Synodi Canone, qui ad imaginem picturæ Agni digito Præcurſoris inſigniti, ſpectabant, vellent ſolùm agere, ad confirmandam reliquorum auctoritatem non faciunt ſatis: nec eorum ſententiam approbavit Concilium, ſed ſolùm reſpondit, verè impios Hebræos, & veritatis hoſtes eſſe illos, qui imaginem Chriſti, & reliquias ſubvertere niterentur. Ideo autem impios Hebræos eos vocavit, quia primum hujus erroris auctorem Hebræum quendam nomine Saranthapechyn in Tyberiade fuiſſe, Joannes religioſiſſimus monachus vicarius Orientalium Epiſcoporum dixit, eamque firmavit in eadem VII. Synodo, Actione V. Nec de reliquis Canonibus egit Elias, vel Sabbas, vel Petrus, vel Tharaſius; nec ſi egiſſent, tantum eſſet eorum relatio momentum habitura; cùm, quia auctoritate Concilii confirmata non eſt: tum, quia in adhibenda recta annorum ſupputatione minùs diligentem fuiſſe Tharaſium conſtat; nam quatuor aut quinque annos poſt Sextam Synodum editos Canones refert, cùm ex fidiſſima & vera Theophanis & Anaſtaſii Bibliothecarii relatione, ſit certius XXVII. annos poſt Concilium editos fuiſſe. Nec illud verum eſſe poteſt, quod idem Tharaſius refert, eoſdem Patres Canonibus ſubſcripſiſſe, qui ſubſcripſerunt ipſi Sextæ Synodo, jam quatuor aut quinque annos antea finitæ: cùm eorum præcipui Legati, ſcilicet Agathonis Papæ, jam abſuiſſent, nec de eorum ſubſcriptionibus conſtat: erat enim jam alius Pontifex, non Agatho, qui è vivis exceſſerat, nec Leo IX. qui illi ſucceſſit, nec Benedictus II. nec Joannes V. nec Conon; ſed Sergius I. Quatuor enim, aut quinque annorum ſpatio, omnes illos Pontifices Sedes Romæ Apoſtolica habuit: erat jam Conſtantinopoli alius Patriarcha, alii Epiſcopi multi, alius numerus, alia Patrum nomina; quod & ab Anaſtaſio Bibliothecario admonitum animadverſumque eſt.

Quod verò de numero Canonum, ex eadem VII. Synodo Actione VI. idem Gratianus [r] retulit, ex ipſius Concilii exemplari repetendum eſt, ut rei geſtæ veritas diſputatione & diligentia clareſcat. Poſtquam Septima Synodus in quinque Actionibus præcedentibus latè tractâſſet de ſacrarum imaginum in Eccleſia uſu, antiquitate, & auctoritate; viſum tandem eſt, ne hæretici illi, qui in nefario Concilio (Septimum illi vocabant) congregati, de abjiciendo imaginum cultu errorem ſuum defenderant pertinaciter, & ſcriptis evulgaverant, occaſionem lapsûs darent Catholicis, ſummam ſuæ doctrinæ ſive erroris referre, cum brevi etiam Catholicorum Epiſcoporum, qui id poſtulârunt, reſponſo & refutatione, quaſi antidoti loco. Cùm ergo ſummam illius Conciliabuli Gregorius Epiſcopus Neo-cæſareæ referret ad finem tomi primi; inter alia quæ Epiphanius diaconus legendo reſpondit, retulitque de imaginum uſu antiquo, & earum in Conciliis facta confirmatione, hæc ſubjunxit: *Sacra autem Sexta & Univerſalis Synodus, poſtquam ſententiam ſuam de una voluntate Chriſti, ſub Conſtantino, qui per ea tempora Imperium adminiſtrabat, cujuſque nutu & voluntate conventus is erat indictus, pronunciâſſet, contigit Imperatorem de vita decedere. Juſtiniano autem ejus filio Imperium adſumente, iterum unanimiter omnes divina voluntate poſt quatuor aut quinque annos congregati, de rebus Eccleſiaſticis, ſtatuſque earum correctione, circiter duos & centum Canones edidêre, in quorum octogeſimo ſecundo de imaginibus ſic tradiderunt: In quibuſdam venerandarum imaginum picturis, Agnus digito Præcurſoris, &c.* Hæc Patres inter alia hæreticis reſponderunt privatâ auctoritate, ut indicat relatio Leonis Secretarii in principio ſextæ Actionis: etſi publicè recitari in Concilio petierint, legique Concilio placuerit, de confirmatione autem non conſtat:

[r] *Gratia. ad finem conſ. tem c. habeo 16. diſtinctione.*

quinimmo ſi Canones illos eâ confirmatione (ut ajunt) quæ ad finem ſeptimæ Actionis exſtat, illos approbâſſet (quod non ſeciſſe legimus) illud vel ex ſententia Tharaſii Patriarchæ Conſtantinopolitani, vel alterius, qui aliquid auctoritatis adjici Concilio illi voluit, additum eſt, repugnante rerum geſtarum hiſtoria, quam fideliſſimè retulit Theophanes x, & confirmavit Bibliothecarius.

x Theophanes & Anaſtaſius Bibliothecarius in locis jam citatis. Grat. in c. 1. autem ad fin. 16. diſt.

Quare quod in principio Conciliorum, de eorum origine ex D. Iſidoro repetit Gratianus, integram fidem non habet, ſive Gratianus illius capitis, ſive Iſidorus, ſive quicumque ille ſit auctor (Iſidorus enim hic Hiſpalenſis Epiſcopus eſſe non potuit, quia facit mentionem de VI. Synodo, quæ poſt Iſidorum hunc habita eſt) cùm de origine & tempore Conciliorum Generalium inſtitueret ſermonem, poſtquam de Nicæna, de Conſtantinopolitana I. de Epheſina, de Chalcedonenſi, de altera Conſtantinopolitana, quæ V. Synodus dicitur, de Sexta hæc habet: *Sexta in Conſtantinopoli C L. Patrum contra Macharium Antiochenum Epiſcopum & ſocios ejus, qui unam voluntatem & operationem in Chriſto falſa ſuſpicione aſſerebant, temporibus Conſtantini principis, Agathonis PP. Romani, Georgii Conſtantinopolitani, qui condemnata hæreſi præfata, anathematizando ſcripſerunt octo capitula.* Gratianus verò novem capitula inferiùs annexa. Illa novem exſtant, quæ retulit ex vetuſto codice monaſterii ſancti Bavonis urbis Gandavenſis Laurentius Surius y ad finem VI. Synodi. Hæc enim minùs vera ſunt, ſicut & illud quod Hincmarus Archiepiſcopus Rhemenſis, qui vixit tempore Nicolai I. in libro de quibuſdam canonicis capitulis teſtatur, aſſerens, in VI. Synodo nullos Canones, præter ſex, editos fuiſſe. Verius enim eſt, nullos in ea editos, ſed ſeptem & viginti poſt annos, ut Theophanes & Anaſtaſius retulerunt. Quibus tandem omnibus (ut eò revocetur quò egreſſa eſt oratio) obſervationem jejunii ſabbathi in Eccleſia Occidentali juſtè obſervari conſtabit, relicto XXCVI. Canone VI. Synodi, quem apocryphum falſumque, & in invidiam Eccleſiæ Romanæ ab æmulis ejus confictum, ex his quæ jam diximus, ſatis perſpicuè apparet. Quæ ideo à me tractata ſunt, quòd de Sextæ Synodi Canonibus, & horum auctoritate frequens eſſe ſolet diſceptatio: eorum tamen plures, qui ſinceram præ ſe ferunt doctrinam, & veritatis & vetuſtatis prærogativam, non omnino cenſuerim ſpernendos, quod præter Adrianum PP. I. Xyſtum etiam V. Pontif. Max Canonem de fœminarum abortu, diſertis ex illo verbis fuerit mutuatus.

y Laurentius Surius 1. tom. Conciliorum Coloniæ impreſſ.

Quod autem Ignatius Joannis diſcipulus ad Philippenſes ſcripſit. *Chriſti eſſe interfectorem, qui Dominicam aut ſabbathum jejunaverit, præter ſabbatum Paſcha*; aliò reſpexit: illod enim dixit contra hæreticos Marcioniſtas, qui eo tempore jejunabant ſabbatho & Dominica, in opprobriom Dei Judæorum, quòd ſeptimo die requieviſſet ab omni opere quod patrârat, ut divus Epiphanios z eſt auctor. *Sabbathum verò jejunant ob hanc cauſſam, quoniam Dei* (inquiunt) *Judæorum eſt requies, qui mundum fecit, & ſeptima die quievit. Nos jejunamus hanc, ut ne officium Dei Judæorum faciamus.* Salutare igitur ſabbathi jejunium diuturno Eccleſiæ uſu & auctoritate ut ſanctiſſimè ceptum receptumque eſt, ita conſtantiſſimè eſt retinendum. Ejus autem indicendi auctores decreto interpoſito, Patres fuiſſe Illiberritanos, vel ex hoc Canone ſit ſatis probabile.

Explicatur D. Ignatii ſententia contra jejunium ſabbathi.
z Epiphan. l. 1. ad verſ. hæreſ. tom. 3. c. 42.

Perfectum autem hujus diei jejunium in Eccleſia Hiſpanica jam diu abiit in deſuetudinem, & commutari cœpit pro alio imperfecto: à carne enim ſolùm abſtinemus: quod jejunium *imperfectum* vocat Joannes Damaſcenos a. Tertullianus b autem *portionale*: ova enim & caſeum comedere in ſabbatho, ſaltem Quadrageſimæ & Dominico, antiquum eſt in Eccleſia Græca Armeniorum: quod iiſdem his Canonibus, qui VI. Synodi c eſſe feruntur, ſublatum reperio. *Similiter accepimus, & in Armeniorum regione; & in aliis locis, in ſabbathis & Dominicis ſancta Quadrageſima quoſdam ova & caſeum comedere: viſum eſt ergo, & hoc, ut omnis Dei Eccleſia quæ eſt in univerſo terrarum orbe, unum ordinem ſequens, jejunium perficiat, & abſtineat, ſicut ab omni mactabili: ſic de ovis & caſeo, quæ quidem ſunt fructus & fœtus eorum à quibus abſtinemus. Si autem hoc non ſervaverint, ſi ſint quidem clerici, deponantur: ſin autem laïci, ſegregentur.* A Græcis Gotthos, & à Gotthis Hiſpanos uſum comedendi ova, caſeum, & reliqua lacticinia, ſabbathis magis crediderim, nam ante illorum adventum, jejunium hoc imperfectum Hiſpaniam agnoviſſe nuſquam legimus.

a Damaſ. in libello de jejuniis.
b Tertull. lib. de jejunio contra Pſychicos.
c VI. Synod. Can. LVI.

COMMENTARII NOVI.

EST apud Matthæum cap. 9. & Lucam cap. 5. diſcipulos Joannis, & Phariſæos Chriſtum Dominum rogâſſe, quare diſcipuli ejus non jejunarent? quibus ipſe reſpondit: *Veniet dies cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt in illis diebus.* Hinc Romana Eccleſia, quam ſecuta eſt Hiſpanica, & aliæ Occidentales, ex Apoſtolorum traditione conſoevit ſextâ feriâ & ſabbatho jejunare. His enim diebus ablatus fuit à diſcipulis ſponſus. Verumtamen in Eccleſiis Orientalibus aliter in more poſitum fuit; nempè ut feriâ quartâ & ſextâ jejunaretur; ut conſtat ex Can. LXVIII. Apoſtolorum, & ex D. Clemente l. 5. *Conſt. Apoſt.* cap. 16. & ult. & lib. 7. cap. 24. & Ignatio Epiſt. ad Philipp. & Gratiano *De conſecrat.* diſt. 3. c. *Jejunia*, ex dictis S. Apollonii, qui ab Ivone dicitur Apollinarius p. 4. c. 32. & ex Epiphanio in compendio Doctor. Eccleſ. & Origen. in Levit. & Cyrill. in Levit. lib. 10. & Tertull. *Adversùs Pſych.* cap. 14. Anaſtaſio in lib. quem ὁδηγὸν inſcripſit, id eſt, viæ ducem, & S. Petro Alexandrino Can. XV. Producebatur verò hoc jejunium uſque ad horam nonam, cætera verò uſque ad veſperam, ut teſtatur Tertull. *Adversùs Pſychic.* cap. 10. Horum jejunio-

junorum rationem reddit D. Clemens. Quoniam in quarta feria judicium contra Dominum prodiit; cùm Judas pecuniâ acceptâ, promiſit eum tradere: in Paraſceve verò, quoniam in ea Dominus crucis ſupplicium paſſus eſt. Hæc Clemens lib. 7. c. 24. Sabbathi verò jejunium ſeverè interdictum à Græcis eſt, & à tota Orientali Eccleſia. D. Ignatius teſtatur in Epiſt. ad Philip. quæ eſt 8. *Quicumque Dominicam, aut ſabbathum jejunaverit, præter unum ſabbathum Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector.* Unde Græci inſultabant Latinis, quòd contra Apoſtolicas leges ſabbatho jejunarent. Hujus obſervantiæ meminit Clemens *Conſtitut. Apoſtol.* lib. 7. cap. 24. & Irenæus lib. 1. cap. 20. & deinceps Epiphan. hæreſ. XLI. & XLII. Gregor. Nyſſenus in Oratione *adversùs eos, qui ægrè ferunt reprehenſiones.* Socrates hiſt. lib. 6. cap. 8. Anaſtaſ. Nicænus lib. *Quæſt.* q. 77. Quapropter Innocentius Papa in Epiſt. ad Decentium cap. 4. ſabbatho eſſe jejunandum rationibus evidentiſſimis, ut ille ait, demonſtrat. Et ſanctum Eliberitanum Concilium errorem hujuſmodi corrigendum decrevit, ut omni ſabbatho jejunaremus, ut primi Chriſtiani noſtri jejunaverunt. Cùm verò adhuc etiam Græcorum conſuetudo in Hiſpania perſeveraret, Lucinius nobilis Hiſpanus provinciæ Bæticæ, Hieronymum conſuluit in Bethlehem commorantem, utrum ſabbatho eſſet jejunandum? ut Romana, & Hiſpana Eccleſiæ obſervabant. Cui reſcripſit Hieronymus tom. 1. Epiſt. 28. traditiones Eccleſiaſticas ita obſervandas, ut à majoribus traditæ ſunt, nec aliorum conſuetudinem aliorum contrario more ſubverti. Idem Auguſtinus ad Januarium reſpondit Epiſt. 118. ex ſententia Ambroſii dicentis Monicæ: *Quum Romam venio, jejuno ſabbatho, quum hic ſum* (ideſt, Mediolani) *non jejuno.* Et hujus rei affert cauſſam Auguſtinus ad Caſulanum, Epiſtol. 86. & Caſſianus collect. 3. c. 10. In Eccleſia Hipponenſi eadem conſuetudo viguit, ut teſtatur Auguſtin. Epiſt. 86. & 118. Iiſdem ferè temporibus Decentius Eugubinus Epiſcop. Innocentium R.P. de jejunio ſabbathi conſuluit. Ad quem Pontifex reſcripſit Epiſt. 1. cap. 4. Romanæ Eccleſiæ & aliarum Occidentis conſuetudinem eſſe tenendam, quæ ſabbathi jejunium magnopere cõmendat. Nicephorus etiam hujus conſuetudinis Romanæ Eccleſiæ meminit lib. 12. *Hiſtor.* cap. 34. & Gregor. VII. cap. *Quia dies. de Conſ.* diſt. 5. Et Innocentius conſultus de hac re à Bracarenſi Archiepiſcopo, reſpondit, provinciæ conſuetudinem debere obſervari, ut ſabbathis à carne omnes abſtinerent, infirmis & debilibus dumtaxat exceptis. Refertur lib. 3. *Decretal.* cap. *Concilium. de obſerv. jejuniorum.* errorque Socratis *Hiſtor.* lib. 5. cap. 21. refellendus eſt, dum ait, Romæ in Quadrageſima jejunare ſolitos fideles, ſabbatho excepto atque Dominicâ. LOAISA.

Sabbathi dies, uno excepto, immunes olim ab omni jejunio, & tamquam feſtos antiquitus agebant, & tum etiam in Græcia mos ille perdurat, quem Hiſpanię Patres poſt Romam primos omnium antiquâſſe, veriſimile eſt ex hoc Canone: & feriæ quartę jejunia & ſtationes in ſabbathum tranſtuliſſe.

Superpoſitiones.] Hoc eſt, imponere jejunia, quæ ſolita non eſſent obſervari. ALBASPINÆUS.

IEJUNII *ſuperpoſitionem celebremus.*] Jam ſuprà in Notis ad Can. XXIII. monuimus quid intellexerint PP. Eliberitani per *ſuperpoſitiones* jejuniorum. Modò autem in ſingulari *ſuperpoſitionem* jejunii indicunt die ſabbathi, veluti jejunium adjectum jejunio proximè præcedentis diei Veneris. Uterque enim dies in Hiſpania (ſicuti & in majori Eccleſiæ Latinæ parte) religioſè obſervabatur, licèt quo tempore Concilium hoc celebratum eſt, aliqua eſſet negligentia in jejunio ſabbathi obſervando, uti indicant verba illa: *Errorem placuit corrigi*: nimirum, opinionem erroneam aliquorum, excuſantium Hiſpanos ab eo jejunio: fortaſſe quia legerant inter Canones nomine Apoſtolorum vulgatos illum LXV. Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω. εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Id eſt: *Si quis clericus inventus fuerit die Dominico jejunare, vel ſabbatho, præterquam uno ſolo, deponatur: ſin autem laïcus, ſegregetur.*

Sed enim imprimis Canon ille non eſt authenticus, nec ullo ſolido fundamento oſtenditur traditus ab Apoſtolis, vel à Concilio aliquo, vel à Sede Apoſtolica. Quin potiùs videtur intruſus ab aliquo Græcorum in gratiam exemptionis à jejunio, receptæ in Oriente die ſabbathi: ut ſuprà diximus Diſſert. III. præſertim num. 45. ubi oſtenſum eſt, Canonem prædictum, & paucos alios fuiſſe ſuppoſitos Apoſtolis, etiam judicio illorum, qui reliquos omnes veluti probatos ab Eccleſia, ſive à Sede Apoſtolica, tuentur. Videantur quę tota illa Diſſertatione protulimus, nec modò inculcare oportet.

Et certè ſi is Canon LXV. ab Apoſtolis editus fuiſſet, PP. Eliberitani non auderent improbare hoc loci doctrinam ipſi conformem, nec jejunio diei Veneris ſuperponerent jejunium ſabbathi. Nec Innocentius I. Papa centum circiter poſt hoc Concilium annis reſcribens Decentio Epiſcopo §. IV. diceret: *Sabbatho verò jejunandum eſſe, evidentiſſima ratio demonſtrat,* &c. Omittendum verò non eſt, fortaſſe Tertulliani tempore adhuc Romæ in more non fuiſſe jejunium ſabbathi: ſiquidem lib. *de Jejuniis* cap. 15. inquit: *Duas in anno hebdomadas* (ideſt, Quadrageſimas) *xerophagiarum, nec totas, exceptis ſcilicet ſabbathis & Dominicis, offerimus Deo; abſtinentes ab eis quæ non rejicimus, ſed differimus.* In quo recedit à Montaniſtis, qui tres in anno xerophagias ſeptem hebdomadum ſervabant. Niſi fortè apud illos, & Tertullianum ipſum, ſabbathi jejunium prætermitteretur tunc, ſervaretur autem à Romanis Catholicis, quorum communionem reliquerat dum eum librum adversùs Pſychicos ſcripſit. CARD. DE AGUIRRE.

Diſſidium hoc, ſeu potiùs diverſam conſuetudinem Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis, jam Patres Eccleſiæ agnoverunt, & Juris interpretes illuſtrârunt. In Eccleſia enim Orientali ſabbatha ut feſtiva celebrari probatur ex Can. V. Concil. Laodiceni, ubi cavetur ne aliis Quadrageſimæ diebus, quàm Dominicis & ſabbathis natalitia

mar-

Digitized by Google

martyrum colérentur; quod expreſſum eſt ejuſdem diei feſtivitatis argumentum,cùm diebus aliis natalitie SS. Quedrageſimæ tempore apud Græcos celebrari non poſſint, ut latè probat Fileſacus *De Quadrageſim.* cap.13. & probatur ex D.Clemente lib.8. *Conſtit.Apoſt.*cap.33. *Servi quinque dierum opus faciant, ſabbatho autem & Dominica die vacent in Eccleſia.* Socrate lib. 6. *Hiſtor.* cap. 8. *Cùm feſta cujuslibet hebdomada occurrebant, videlicet ſabbathum & dies Dominicus, in quibus conventus in Eccleſiis fieri ſolent.* Sexta Synodus Trullana Canone VIII.ex Timoth.Greg. Nyſsenn, Anaſtaſin, & Ceſſiano probant Baronius anno LVII.nu.co5. Bivar.*De veteri monachatu.* lib.2. cap.1c.num.31. Nec contrarium probet text. in Can. XXIX.Synodi Laodicen. relatus in Can. XIII. *De conſecrat.* diſt.3,cap.*Quia divo. De conſecr.*diſt.5. in illis verbis: *Non oportet Chriſtianos judaïzare, & in ſabbatho otiari.* Nam in his verbis tantùm prohibetur Judeïco more in ſabbatho otiari, & ab omni opere vacare,ut Judæi faciebant;non autem prohibetur ejus diei feſtivitas, ſi ritu Chriſtiano, & non Judaïco coletur, ut in ejus Canonis Scholiis notârunt Fuſtelus, & Balſemon, Albaſpin.lib.1.*Obſerv.* c.13.& nos in c.1.*De feriis.* In Eccleſia verò Occidentali, ſeù Letina non ſolùm dies ſabbathi ,ut feſtivus non colebatur, verùm in eo jejunebetur ſuperpoſitn, ideſt cõtinuatn jejunio feriç ſextæ,ut patet ex Innocentio Ep.4.ad Decentium.Concil.Gerund.Can.III.Cęſaraug.Cen.III.Bracar.I.Can.IV. Ageth.Can.XII.Aurelian.IV.Can.II. probant Sevarus ad Sidoninm lib.1. Epiſt.II.verbo *Luxu ſabbathario.*Ambianus ad Tertull. c.15. obſer.2. Gazæus ad Caſſian. lib. 3. cap. 9. Sed cùm utriuſque Eccleſiæ conſuetudn fidei ratione non repugneret, quælibet Eccleſia ebundabat in ſenſu ſuo. cap.*Illa.* diſt. 12. cap. *Utinam.* 76. diſt. Diſſenſionis tamen cauſsam breviter perſtringamus. Igitur Eccleſie Occidentalis ob memoriam Dominicæ ſepulturæ, & quia dies ſebbathi triſtitiam Apoſtolis indicit, jejunium in ea die obſervevit Innocent.I. Epiſt.I. Quam rationem ex S. Sylveſtro refert Euſebius in ejus vite, his verbis: *Cùm omnis Dominicus dies colendus ſit in gaudium Chriſtianorum, ergo omnis dies ſabbathi deputandus eſt ſepulturæ ad execrationem Judæorum. Omnes enim diſcipuli die ſabbathi fletum habuerunt, ſepultum ſuſpirantes, & Judæis epulantibus lætitia inerat; Apoſtolis autem jejunantibus triſtitia imperabat. Triſtemur itaque cum triſtantibus de ſepultura, ſi volumus cum eiſdem de reſurrectione Dominica gaudere.* Quem rationem à Latinis didiciſse teſtatur Balſemon ad Can. LV. Sextæ Synodi in Trullo. In Eccleſia verò Orientali non jejunabatur die ſabbathi, excepto ſabbetho Paſchæ, in deteſtationem hæreticorum Simonis Magi, Saturnini, Menandri, Cerdonis,& Mercinnis, eorumque ſectariorum, qui omnes Deum optimum maximum auctorem mundi cum omnibus à ſe creatis rebus ajebant malum eſſe, atque ideo à carnis eſu, & propagetione per matrimonium abſtinentes die ſabbathi jejunabant, ne creator mundi, qui die ſeptima requievit, honorari videretur: ut conſtat ex Epiphanio: & hoc ſenſu ſanxit D. Ignatius Epiſcopus Epiſt. ad Philipp. *Si quis Dominicum diem, aut ſabbathum, uno excepto Paſchali, jejunaverit, Chriſti interfector eſt.* Ideoque in Can. LXI. Sextæ Synodi jubetur poſt veſperam ſabbathi uſque ad veſperam Dominicæ ſequentis non flectere genua, in memoriam & honorem Reſurrectionis Domini. Unde Græci conſuetudinem ſuam retinebant hęreſeon vitandarum cauſsâ, Latini verò ob luctum & mœrorem abſtinentiam & jejunium obſervabant dicto cap. *Quia die. De conſecr.* diſt.5. l.6.tit.e3. partit.1. Docene Benedictus Æſthenus *Diſquiſ. Monaſt.* tract. 7. diſquiſit. e. Primarius noſter D. Antonius Grana in cap. 1. *De feriis.* Neque contrarium ſanxerunt Apoſtoli in Cen.LXV. in illis verbis: *Si quis Dominicum diem, aut ſabbathum, uno ſolo dempto, jejunare deprehendatur, deponitur, ſin laïcus, à communione ejicitur.* Ubi cùm indiſtinctè & abſolutè ſabbatho jejunere prohibeant tam Græcis quàm Latinis, id inhibitum videtur ex l.*De pretio.* ff. *De Publiciana.* Nam omiſſis Corinlano & Binio in Notis ad ipſum, Baronio ubi ſuprà, qui exiſtimârunt Canonem illum non eſse Apoſtolorum, immò à Græcis ſuppoſitum, dicendum eſt, quòd cùm leges tempori & locis inſervire & adapteri debeant. & pro verietate temporum diſtinctioneque nationum diverſimodè practicari, cap. 4. diſt.c.1. *De conſtant.*in 6.docent Geïllus lib.e.*Obſerv.*c.10. Bobadilla lib.e. *Polit.*cap.10. num.6. Ramirez *De leg.Reg.* §.11. num.e6. D. Joannes Soloraan.2.tom. *De jure Ind.*lib.1.cap.4.num.92. & cap.14. nu.19. Canon ille, qui fidelibus Orientalis Eccleſiæ utiliſſimus, & juxta opportunitatem temporis, in quo fuit latus, valdè neceſsarius erat, cùm aliquod fidei dogma non contineret, vim & obſervantiam non produxit in Occidentales Eccleſias, neque ab eis fuit receptus, ſcientibus, & permittentibus ipſis Apoſtolis; neque in Eccleſia Romena unquam praxi admiſsus reperitur, ut probat Albaſpinæus lib. 1. *Obſerv.* cap. 13. Unde eit Sanctus Meximus in Scholiis ed S.Dionyſium: *Si Dionyſius aliquando tradit diverſa ab his, quæ in Eccleſia cernuntur, non eſt mirandum, ſed credendum potius illorum temporum ſtatui congruiſſe.* Et D. Auguſtinus, cujus tempore megna fuit de ſabbathi jejunio contentio, aliquibus dicentibus in ſabbatho non eſse jejunandū, eliis contrarium eſserentibus, Epiſt. LXXXV. ajebat: *Apoſtolus inquit: qui manducat, non manducantem non ſpernat; & qui non manducat, manducantem non judicet; quia neque ſi manducaverimus, abundabimus: neque ſi manducaverimus, egebimus, cuſtoditâ ſcilicet eorum inter quos vivimus inoffensâ ſocietate.*

Ex hac ergo Orientalis Eccleſiæ diverſa conſuetudine deſcendit illa, quam D.Auguſt. appellat, in regia veſte varietatem, in cap. *De illa.* verſ. *Mater.* 12.diſt. ita ut plores Eccleſiæ Africæ Orientali adhæſerint. Tertull. *ad Pſychices.* c.15. D.Auguſt. Epiſt.88. plures verò Romanam ſequerentur, inter quas fuit Hiſpana, ut ex hoc Cenone & Conciliis Gerunden.& Cęſarauguſtano ſoprà reletis conſtat. Sed poſtea diuturnis ac ſæviſſimis bellis adversùs Arabes Mehmetanos per DCC. & eo. ampliùs, annos geſtis, annonæ anguſtiſſimæ penuriâ contraria inducta fuit conſuetudo, ut refere

Alphon.

Alphonſus Ciaconius in tract. *De jejun.* Unde varius mos introductus fuit in Eccleſiis Hiſpaniæ, ut refert Luitprandus in Chron. anno CDIX. ibi: *Celeberrimus habebatur in Hiſpania Sixilla, qui anno 776. contraxit Concil. Toleti ex mandato literiſque Adriani Papa contra Egilanem Epiſcopum Illiberritanum nolentem die ſabbathi à carne abſtinere.* Certè Innocentii III. temporibus in provincia Bracarenſi carnes non edi, conſtat ex cap. *Conſilium. de obſerv. jejunior.* lib. 6. titul. 23. partit. 3. Hodie tamen die ſabbathi extrema tantùm animalium eduntur. quæ conſuetudo, ſi credimus quibuſdam allegatis à P. Mariana, eſt in uſu à temporibus Alphonſi VIII. poſt partam victoriam illam, quæ vocatur *de las Navas de Toloſa*: ita ait Mariana lib. 10. *Hiſtor.* cap. 24. *Haud multò majori fide nixum eſt, quod cujuſdam hiſtorici teſtimonio à nonnullis invenio affirmatum: ex hoc tempore in Hiſpania religionem à carnibus abſtinendi diebus ſabbathi, ac inteſtinis tantùm, & extremis animalium partibus veſcendi, ſuſceptam eſſe; veteri more, quem Gotthi ex Gracia tranſtulerunt, unde ſacra primùm acceperunt, hoc temperamento emollito.* Eum ſequitur eruditus D. Laurentius Ramirez in Not. ad Luitprand. fol. 409. Alia de jejunio ſabbathi congeſſerunt Turrianus ad D. Clement. ultra ſuprà laudatos lib. 7. cap. 23. Spondan. in epit. Baronii anno LIX. num. 60. Briſſon. in l. *Die Domin.* Cod. *De ſpectac.* P. Greg. lib. 1. partit. tit. 18. cap. 3. Azor. 1. par. *Inſtit. moral.* lib. 2. cap. 1. Conradus Brunus *De carem.* lib. 6. cap. 3. Albaſpin. lib. 1. *Obſerv.* cap. 13. Bellarmin. tom. 3. Controv. *De bon. oper.* cap. 18. *De jejunio*, Dartis, in 15. diſtin. fol. 44. GONZALEZ.

CANON XXVII.

De clericis, ut extraneam mulierem in domo non habeant.

De clericis, ut extraneas fœminas in domo non habeant.

Epiſcopus, vel quilibet clericus alius, aut ſororem, aut filiam virginem, dicatam Deo, tantùm ſecum habeat; extraneam verò nequaquam ſecum habeat.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

Extraneam *fœminam*, & ſubintroductam *in Conciliis, eam intelligi, quæ nec matrimonio, nec ſanguine conjuncta ſit.*

QUIBUS præſuit Oſius Conciliis, multa hujus decreta, ut honeſtatis & religionis plena, ſingulari pietate & prudentia contendit renovari. In Nicæno [d] enim hunc Canonem totidem penè verbis translatum legimus: *Omnibus modis interdixit ſancta Synodus, neque Epiſcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli clericorum omnino licere, habere ſecum mulierem extraneam, niſi fortè mater, aut ſoror, aut avia, aut amita, vel matertera ſit: in his namque ſolis perſonis, & harum ſimilibus, omnis quæ ex mulieribus eſt ſuſpicio, declinatur: qui autem præter hæc agit, periclitatur de clero.* Quæ autem diceretur mulier *extranea*, quæ aliàs *ſubintroducta*, dubii & anxii vacillant ſcriptores, cùm tamen perſpicuum videatur variis Conciliorum decretis, & Pontificum conſtitutionibus, eam *extraneam* dici, quæ nullo ſanguinis jure, vel matrimonii vinculo tenetur: *ſubintroductam* primos vocâſſe Antiochenos, Nicephorus [e] refert, quod clam & contra Canones domum ducerent clerici, vel ſubintroducerent. Eorum enim vitam cùm non ſolùm ab omni malo, ſed ab omni mali ſpecie alienam eſſe voluiſſent, à ſuſpicione præſertim & vitio carnis, quæ cum puritate & ſanctimonia Chriſtianæ vitæ omnino pugnat; ideo omnem ad conſortium fœminarum aditum præcluſerunt, rati videlicet, id quod res eſt, flammam fumo, ut ille [f] ait, proximam eſſe: ſicque ejus quod vitare velis, periculi occaſionem maturè fugiendam, ut qui corrumpi nolit, à corrumpentium abſtineat conſuetudine: & qui non jacere cum fœmina, ne adjaceat: & qui ne cubare, ne accumbat: & qui nec dormire, nec unà vigilet, vel aſſiduus ſit, ne locus fiat, ei quod Spiritus ſanctus docuit [g]: *Qui periculum amat, peribit in illo.* In eo autem præcepto illas perſonas excepit, quæ tanta eſſent propinquitate vel conſanguinitate conjunctæ, ut ſuper eis mentiri fama vereretur, ceſſante ob reverentiam & naturæ fœdus omnis periculi ſuſpicione. *Extraneas* igitur eas dici, quæ nullo ſanguinis jure vel matrimonii vinculo pertinerent (tametſi non eſſent concubinæ) multis demonſtrabo. Concilium Gerundenſe [h], ut ab Hiſpanis ordiamur. *De his* (ait) *qui ſine uxoribus ordinantur, & familias domûs habent, habito ſecum pro vitæ converſatione fratre in teſtimonium, non per quamcumque fœminei ſexûs perſonam eorum ſubſtantia gubernetur, aut per* pue-

[d] *Concil. Nicæn. Can. III.*

[e] *Nicephor. lib. 6. cap. 32.*

[f] *Plaut. in Curculione.*

[g] *Eccleſiaſt. 3.*

[h] *Concil. Gerund. Can. 7.*

puerum, ſed per amicum domum ſuam debeant ordinare, niſi matrem aut ſororem in domo habuerint, ut ſecundùm priorum Canonum ſtatuta, per earum perſonas eorum debeat contuẽri ſubſtantia. En quomodo priores Canones interpretans & confirmans, extraneas mulieres omnes intelligit, quæ in quocumque miniſterio & obſequio eſſent clericorum, ob paratam peccandi occaſionem. Concilium Ilerdenſe i: *Familiaritatem extranearum mulierum, licèt ex toto ſancti Patres antiquis monitionibus præceperint Eccleſiaſticis evitandam; id nunc tamen nobiſcum eſt, ut qui talis probabitur, ſi poſt primam & ſecundam commonitionem ſe emendare neglexerit; donec in vitio perſeverat, officii ſui dignitate privetur: quòd ſi Deo juvante correxit, ſancto miniſterio reſtauretur.* Concilium Toletanum II. k: *Illius verò prætereà ſpeciali ordinatione decrevimus (quod nec antiqua Concilia in univerſis Canonibus ſiluerunt) ut nullus clericorum à gradu ſubdiaconatûs, & ſuprà, in conſortio familiaritatis habeat mulierem, vel ingenuam, vel libertam, vel ancillam: ſed ſi ſunt, & hujuſmodi ſervitia matri, vel ſorori, vel alia propinqua contradat, & quidquid ſuis manibus perfecerit, proprio domino deferatur: aut ſi propinquitatis memoria deeſt, alterius domus adhærentis habitaculum requiratur; dummodo nulla occaſio introëundi domum clerici fœmina permittatur, unde aut laqueum poſſit incurrere, aut noxialis fama innocenti fortaſſe poſſit inuri. Sanè deinceps poſt datam hanc admonitionem, quiſquis earum conſortio frui voluerit, noverit ſe non ſolùm à clericatus officio retrahi, vel Eccleſiæ foribus expelli, ſed etiam omnium Catholicorum, clericorum vel laïcorum, communione privari, nulla prorſus vel colloquii conſolatione relicta, quatenus malæ conſuetudinis abraſa rubigo, in poſteris radicis ſuæ veneno ſerpere non poſſit.* Concilium Hiſpalenſe I. l: *Inter cætera cognoſcite à nobis hoc definitum pro abolendis maculis clericorum; quia quidam Epiſcoporum non obſervantes nuper editum Concilii Toletani decretum, minùs ſoliciti in ſubjectis exiſtunt; proinde placuit, ut ſi presbyteri, diaconi, vel clerici conſortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per ſacerdotis ſui admonitionem à ſe minùs removerint, ſæculi judices eaſdem mulieres cum voluntate & permiſſu Epiſcopi comprehenſas, in ſuis lucris uſurpent; ut vitium hoc dum ſacerdos inhibere non prævalet, poteſtas judicialis coërceat; dato tamen eiſdem judicibus ſacramento, Epiſcopis, ut eas clericis nulla arte reſtituant. Quòd ſi reſtituerint, ipſi judices ſententiâ excommunionis feriantur. Mulieribus verò illis juxta priores Canones à ſacerdote diſtractis, pretium earum indigentibus diſpenſetur.* Concilium Toletanum IV. m: *Cum clericis extraneæ fœminæ nullatenus habitent, niſi tantùm mater, & ſoror, filia, amita, in quibus perſonis nihil ſceleris æſtimari natura fœdus permittit: id enim & conſtitutio antiquorum Patrum decrevit.* Non diſſenſit ab his Concilium Bracarenſe III. n quinimmo ſeveriùs multò ſe geſſit, dum omnem cohabitationem, non ſolùm cum extraneis fœminis, ſed & cum ſororibus, & reliquis conſanguineis interdixit, ſolam matrem excipiens. *Quamquam antiqua Canonum inſtitutio de hujuſmodi præſumptione abſolutas & multiplices diſciplinas, atque conſtitutiones ediderit, nos tamen brevitatis cauſâ omnem fornicandi occaſionem cupientes auferre, id omnimodâ ſancimus auctoritate tenendum, ut nullus ſacerdotum, neque quiſquam de clero, abſque honeſto & competenti teſtimonio, excepta ſola matre, cum quibuslibet fœminis ſecretè ſe præſumat adjungere: & non ſolùm cum extraneis mulieribus, ſed nec cum ipſis etiam ſororibus, vel propinquis: ne licentiâ ſororum vel propinquarum mulierum quiſque ſolus familiarior habeatur ad perpetrandum ſcelus. Hujus ergo præceptionis tranſgreſſor ſex menſibus ſe noverit pœnitentiæ legibus ſubjacere.* Quòd ſi Gallicana Concilia requirimus, occurrent multa. Arelatenſe II. *Si quis* (ait) *de clericis à gradu diaconatûs in ſolatio ſuo mulierem præter aviam, matrem, ſororem, filiam, neptem, vel converſam, ſecum uxorem habere præſumpſerit, à communione alienus habeatur. Par quoque & mulierem, ſi ſe ſeparare noluerit, pœna percellat.* Arvernenſe p: *Auctoritate canonica aliqua menſura in ea conſtitutione ſanximus, ne fugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas; & tantùm cum avia, matre, ſorore, vel nepte, ſi neceſſitas compulerit, habitent: de quibus omnibus (ut priorum Canonum ſeries continet) nefas eſt, aliud quàm quod natura conſtituit, ſuſpicari. In cubiculo etiam horum, atque cellario, vel familiari quolibet ſervitio, neque ſanctimonialis ulla, neque extranea mulier, neque ancilla ullo modo admittatur. Quod ſi quis præceptorum Dei immemor, crediderit contemnendum, ſciat ſe auctoritate canonica communionis ſine dubio jacturam ſubire. Quòd ſi antiſtes culpam hanc in presbytero aut diacono ſuo diſtringere canonico rigore noluerit, ipſe ſeveritate ſententiæ feriatur.* Concilium Agathenſe q: *Id etiam ad cuſtodiendam vitam & famam ſpeciali ordinatione præcipimus, ut nullus clericorum extraneæ mulieri qualibet collatione, aut familiaritate jungatur. Et non ſolùm in domo illius extranea mulier non accedat, ſed neque ipſe frequentandi extraneam mulierem habeat poteſtatem; ſed cum matre tantùm, ſorore, filia, aut nepte, ſi habuerit, aut voluerit, vivendi liberam habeat poteſtatem; de quibus nominibus nefas eſt aliud quàm natura conſtituit, ſuſpicari.* Et inferiùs r: *Ancillas, vel liberas, à cellario, vel à ſecreto miniſterio, & ab eadem manſione, in qua clericus manet, placuit removeri.* Turonicum I. s: *Et quia nullum diabolo locum dari oportet, hoc præcipuè cuſtodiendum decrevimus, ut nullam clerici cum extraneis fœminis habeant familiaritatem, neque ullum malè loquendi vel ſentiendi hominibus aditum tribuant; quia frequenter per hanc indecentem occaſionem contingit, ut diabolus qui inſidiatur ſicut Leo in cubili ſuo, de ruina ſervorum Dei exultet. Si quis clericus poſt interdictum Epiſcopi ſui illicitis familiaritatibus extranearum fœminarum voluerit inhærere, à communione habeatur alienus.* Confirmavit poſtea Turonicum II. t: *De familiaritatibus* (inquit) *mulierum licèt crebriùs ſit in Canonibus replicatum, attamen neceſſe eſt, ut ſicut ſecta virgulta, quæ malè pullulaverant, rurſus fidei falce ſuccidantur, etiam radicitùs evuantur. Nullus deinceps clericorum pro occaſione neceſſitatis, faciendæ veſtis, aut cauſâ ordinandæ domus, extraneam mulierem in domo ſua habere præſumat. Et cùm jubeamur victum aut veſtitum artificio quærere, & manibus propriis laborare; quid opus eſt in domo ſerpentem includere pro veſte, quæ multiformem veſtem non*

propter-

i Concil. Ilerden. Can. V.

k Concil. Tolet. II. Can. III.

l Concil. Hiſpal. I. Can. III.

m Conc. Tolet. IV. Can. XLI.

n Conc. Brac. III. Can. VIII.

o Concil. Arel. II. Can. III.

p Conc. Arvernen. Can. XVI.

q Concil. Agathen. Can. X.

r Item Can. XI.

s Concil. Turon. I. Can. III.

t Conc. Turon. II. Can. X.

propterea deponit, ut undetur, ſed ut ſe gratiorem, dum removetur, oſtendat. Et mox [u]: *Nullus ergo clericorum, non Epiſcopus, non presbyter, non diaconus, non ſubdiaconus, quaſi ſanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo ſua ſtabilire præſumat, quæ & ipſa extranea eſt (dum non eſt mater, aut ſoror, aut filia) quæ etiam promor propinquabit ad culpam, dum cognoſcitur ſubjecta dominatu. Si quis Epiſcopus, aut presbyter, ſeu diaconus, aut ſubdiaconus de hac re ſtatuta Patrum vel noſtra temerare præſumpſerit, excommunicetur.* Moguntinum I. [x] ſub Carolo Auguſto: *Omnibus igitur clericis fœminas ſecum in domibus ſuis habere ultra licentiam Canonum, firmiter ſit contradictum.* Severiùs Moguntinum II. ſub Arnulpho: nam omnem fœminam, etiam ſororem, domi clericos habere vetat. *Ut clericis interdicatur* (ait) *mulieres in domo ſua habere omnimodis decernimus. Quamvis etiam ſacri Canones quaſdam perſonas fæminarum ſimul cum clericis in una domo habitare permittant; tamen (quod multum dolendum eſt) ſæpè audivimus, per illam conceſſionem plurima ſcelera eſſe commiſſa; ita ut quidam ſacerdotum cum propriis ſororibus concumbentes, filios ex eis generâſſent: & iccircò conſtituit hæc ſancta Synodus, ut nullus presbyter ullam fœminam ſecum in domo propria permittat, quatenus occaſio malæ ſuſpicionis vel facti iniqui penitùs auferatur.* Si ſpectemus Germaniam & Epiſcoporum ejus provinciæ decreta, in promptu eſt Aquiſgranenſe [y] ſub Ludovico Auguſto. Repetens enim quem adduximus Concilii Nicæni Canonem III. ait: *Interdixit per omnia magna Synodus, non Epiſcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem, niſi fortè aut matrem, aut ſororem, aut amitam, vel eas tantùm perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt.* Hæc in Occidente à ſanctis Patribus conſtituta ſunt. Si autem ad Orientis Concilia animum convertamus, non Provincialia tantùm, ſed Generalia in eandem conſpirâſſe ſententiam reperiemus. Præter Nicænum I. [z] quod retulimus, in Nicæna Synodo II. hæc decreviſſe Patres, memotiæ proditum eſt: *Sine offenſione eſſe, etiam iis qui extrà ſunt, inquit divinus Apoſtolus: Mulieres autem in Epiſcopatibus vel monaſteriis verſari, eſt omnis offenſionis cauſſa. Si quis ergo ancillam, vel liberam in Epiſcopatu poſſidere deprehenſus fuerit, vel in monaſterio, ad miniſterium aliquod obeundum, puniatur: ſin autem perſeveret, deponatur. Si verò etiam in ſuburbanis mulieres eſſe contigerit, & voluerit Epiſcopus vel monaſterii præfectus illic iter facere, præſente Epiſcopo, vel monaſterii præfecto, mulier eo tempore nullo modo miniſterium obeat, ſed alio in loco ſeorſum degat, donec receſſerit Epiſcopus, ut omnis reprehenſionis occaſio vitetur.* Si autem ad meridiem convertamur, præſtò ſunt non pauciora. Concilium enim Carthaginenſe I. [a] ſub Grato illius civitatis Epiſcopo, hæc decernit: *Gratus Epiſcopus dixit: Et illud præcipuè, ſi videtur veſtræ dilectioni, cavendum eſt, ut Paſtoris cura quantum debet & poteſt, regularis providentia præmoneat, ut nullis liceat ab affectu abſtinentibus carnali, apud extraneas pariter commorari. Occaſiones enim amputandæ ſunt peccatorum, & tollendæ omnes ſuſpiciones, quibus ſubtilitas diaboli ſub prætextu charitatis & dilectionis incautas animas vel ignaras irretire conſuevit. Nullus igitur, nullaque ſanctimonia & virginitati deſerviens, propter blaſphemiam Eccleſiæ, ſi vobis placet, in una domo cum extraneis penitùs commorari debent. Univerſi dixerunt: Qui nolunt nubere, & pudicitiæ meliorem eligunt partem, hæc vitare debent, & non ſolùm habitare ſimul, ſed neque habere ad ſe aliquem acceſſum.* Concilium Carthaginenſe [b] ſub Aurelio: *Ut cum omnibus* (ait) *omnino clericis extraneæ fœminæ non cohabitent, ſed ſolæ matres, aviæ, & materteræ, amitæ, ſorores, & filiæ fratrum aut ſororum: & quæcumque domeſticâ neceſſitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant, vel ſi filii eorum, jam ordinatis parentibus, uxores acceperant: aut ſervis non habitantibus in domo, quas ducant, aliunde ducere neceſſitas fuit.* Carthaginenſe VI. *Clericus* (ait) *cum extraneis mulieribus non habitet.* Si tandem ad Septentrionem reſpexeris, Concilium exſtat Rhemenſe in Gallia Belgica, cujus Canone XXII. hujus noſtri ſententiam expreſsè confirmatam reperio: *Ut à ſacerdotibus* (inquit) *omnis ſuſpicio mulierum funditùs eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis conceditur, præter illam quæ in Nicæna Synodo permittitur, id eſt, matrem, aut ſororem, vel eas tantùm perſonas, à quibus omnes ſuſpiciones effugiant.* His ſanè omnibus ſententiam noſtram, quâ placuit ſubintroductas mulieres, vel extraneas, non concubinas, vel libidini quoquomodo inſervientes intelligi, ut alii volunt: ſed eas tantùm quæ in obſequio ſunt & miniſterio clericorum (vulgò *amas* vel *criadas* dicunt) vel alias quaſcumque ſervientes, ſatis confirmatam putarem. Sed ut nihil utile omittamus, Pontificum decretis, Imperatorum & Regum conſtitutionibus rem ipſam adhuc comprobabo. D. Gregorius [d]. *Volumus* (inquit) *ut ſacerdotes qui in Corſica commorantur, prohiberi debeant, ne cum mulieribus converſentur, exceptis duntaxat matre, ſorore, vel uxore, quæ caſtè regenda eſt.* Graviùs id reprehendiſſe Gregorium, refert Gratianus [e]: *Neque enim hoc ſilere debeo: quod cum gravi animi triſtitia dico. Sacerdotes cum fœminis habitare conſpicio, quod nefarium eſt dicere, vel audire, & contra ſanctorum Canonum ſancita: ubi enim talis commorantium cohabitatio, antiqui hoſtis ſtimuli non deſunt: ideoque admonendi ſunt, ut non antiqui hoſtis decipiantur fraude, quatenus juxta Apoſtoli vocem, non vituperetur miniſterium noſtrum.* Eâ enim ratione quòd Archidiaconus Caralitanus, cum mulieribus habitare perſiſteret, functione ſacri ordinis interdictus eſt ab eodem Gregorio [f]. Qui etiam alibi mandat Optato defenſori, ut Nurſiæ ſacerdotes cum extraneis mulieribus habitantes, (monitos primùm, deinde contumaces Epiſcopo Spoletano delatos admonitione ſacerdotali præmiſſa, & ſi res exigit, canonicâ etiam diſciplinâ adhibitâ, ejuſdem auctoritate correctos feſtinet emendare. Nec cum extraneis tantùm, ſed nec cum ſorore habitare placuit Auguſtino, ut refert Poſſidius in ejus Vita: dicebat enim: *Quæ cum ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt.* Idipſum decreviſſe Siricium [g] Papam refert idem Gratianus [h]. *Fœminas* (ait) *non alias eſſe patimur in domibus clericorum, niſi eas tantùm quas propter ſolas neceſſitudinum cauſſas, habitare cum iiſdem Synodus Nicæna permiſit.* Quare cùm Grego-

u Idem Can. XI.
x Conc. Mogunt. I. ſub Carolo Auguſto Canon. XLIX. Mogunt. ſub Arnulpho Can. X.
y Concil. Aquiſgr. ſub Ludovico Auguſto Can. 39.
z Conc. Nicæn. I. Can. 3. Nicæn. II. Can. 18.
1. Cor. 10.
a Conc. Carthag. I. ſub Grato. C. ult. 3.
b Concil. Carthag. ſub Aurel. Can. 17.
Refertur à Gratiano in cap. Cum omnibus 81. diſt.
c Conc. Carth. IV. Can. 46. Conc. Rhemen. Can. 22.
d Greg. l. 1. Regiſt. indict. 9. Ep. 42. ad Symmachum defenſor.
e Apud Grat. cap. volumus. 81. diſt. Idem cap. Oportet ead. diſt.
f Greg. Epiſt. 26. ad Januar. Epiſc. Caralit. l. 3.
Apud Grat. c. Archidiac. ead. diſt.
Idem Greg. lib. 11. Ep. 40. & 41.
g Siricius Papa Ep. 1. ad Himerium Epiſc. c. 12.
h Gratian. c. fœminas, ead. diſt.

rius quidam, Presbyter nomine & ætate (erat enim ſeptuagenarius) fœminam quandam ſibi ſervientem domi haberet, gravibus ſeveritatis aculeis à Beato Baſilio Cæſareenſis Cappadociæ Archiepiſcopo, in Epiſtola ad eundem Gregorium presbyterum reprehenſus coactuſque eſt fœminæ in virorum miniſterium, famulatumque convertere, ut in eadem Epiſtola refertur.

i *Juſtinian. auth. de ſanctiſs. Epiſc. §. Presbyteris. col. las. 5.*

Nec in re hac Imperatorum & Regum placita omittemus. Juſtinianus i Imperator in Novella Conſtitutione de ſanctiſſimis Epiſcopis, hæc decernit: *Presbyteris* (ait) *& diaconis, & ſubdiaconis, & omnibus in clero conſcriptis, non habentibus uxores, ſecundùm ſacros Canones, interdicimus etiam nos, ſecundùm ſanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo ſuperinductam habere; tamen citra matrem, aut ſororem, aut filiam, & alias perſonas, quæ omnem ſuſpicionem effugiunt. Si quis autem abſque hac obſervatione mulierem in ſua domo habet, quæ poteſt ei ſuſpicionem inferre, & ſemel & ſecundò à ſuo Epiſcopo, aut à ſuis clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de ſua domo noluerit, aut accuſatore apparente, probetur inhoneſtè cum muliere converſari, tunc Epiſcopus ejus ſecundùm Eccleſiaſticos Canones, de clero eum amoveat; curiæ civitatis cujus clericus erat, tradendo. Epiſcopum verò nullam penitùs mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc cuſtodiens, Epiſcopatu projiciatur; is enim ſe oſtendit indignum ſacerdotio, Diaconiſſam verò nullo modo cum viro ex quo poteſt inhoneſtæ vitæ emergere ſuſpicio, habitare permittimus.* In legibus

k *Lib. 1. l. Franc. per Carolum Magnum edit. c. 4.*

Francicis k per Carolum Magnum editis, Niceni Canon renovatur; *Item in eadem Synodo* (ait) *interdictum eſt presbyteris, & diaconibus, vel omnibus qui in clero ſunt, mulierem habere in domo ſua propter ſuſpicionem, niſi matrem, aut ſororem, vel eas tantùm perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt.* Bajoariorum

l *Bajoariorum lex tit. 12.*

lex l. *Nulli presbytero vel diacono liceat habere ſecum in domo extraneam fœminam, ne per illam occaſione decipiatur, & pollutus offerat ſacrificium Domino, nec plebs per ejus offenſionem corruat, & plagam ſuſtineat: propterea qui gradu ſacerdotali fulciuntur, extranearum mulierum interdicta conſortia cognoſcant; hac eis tantùm facultate conceſſa, ut matres, filias, atque ſorores germanas, intra domorum ſuarum ſepta contineant: in his enim nihil ſuſpecti criminis æſtimare fœdus naturale permittit: illas etiam non relinqui, caſtitatis hortatur affectus.*

Quòd ſi adversùs horum Conciliorum decreta, Pontificum conſtitutiones, & Imperatorum leges, callidi argumentatores, & juris periti fallaces (ut loquar cum Cypriano) objecerint, vel Apoſtolorum, vel Heliæ, vel ipſius Chriſti exempla, qui cum mulieribus & cohabitare, & illas circumducere non recuſârunt; conſulendus eſt idem Cyprianus m, à quo illa omnia ut futilia & leviſſima copioſiſſimè & doctiſſimè refelluntur.

m *Cyprian. lib. de ſingul. cler. c. 13.*

n *Conc. Aurel. II. Can.*

Nec mirabitur cum mulieribus clericos habitare prohibuiſſe ſanctos Patres, & Catholicos Principes, qui obſervaverit Concilio Aurelianenſi n II. cautum etiam fuiſſe, ne clerici, inconſulto Epiſcopo, cum hominibus ſæcularibus habitare præſumerent; quod ſi feciſſent, ab officii communione pellerentur. Voluerunt enim ſanctiſſimi Patres Eccleſiaſticas perſonas ut ſtudiorum & morum ſimilitudine conjunctas, ſic aſſiduo commercio & mutuo convictu juvari, ne labes aliqua ex profanis perſonis contracta dignitatem, ſanctitatemque ſacerdotii aliquo modo deturparet, vel tantâ ſaltem ſermonum morumque & vitæ diſſimilitudine cœptum excolendæ perſequendæque virtutis curſum retardaret. Quare cùm D. Gregorius amplificando & cohoneſtando ſacerdotum ordini ſummoperè invigilaret, peculiari decreto (coacto Concilio Romano) ſanxit, ut ex familia Pontificia, quæ exemplar morum, & cleri forma eſſe deberet, & profani homines, & ſæculares, & pueri ablegarentur, adhibitis ad Pontificis obſequia clericis vel monachis tantùm. Et hinc primùm orta (ut opinor) laudabilis inſequentium Pontificum conſuetudo, quâ niſi ſacris initiatus, ad ſui cubiculi obſequia nemo admittitur. *Verecundus mos* (inquit

o *Greg. in Concil. Rom. Can. 3.*

Gregorius o) *tempore indiſcretionis inolevit, ut hujus Sedis Pontificibus ad ſecreta cubiculi ſervitia, laici, pueri, & ſæculares obſequantur. Et cùm Paſtoris vita diſcipulis ſemper debeat in exemplo eſſe, plerumque clerici, qualis in ſecreto ſit vita ſui Pontificis neſciunt, quam (ut dictum eſt) ſæculares pueri ſciunt. De qua re præſenti decreto conſtituto, ut quidam ex clericis vel etiam ex monachis electi miniſterio cubiculi Pontificalis obſequantur, ut is qui in loco regiminis eſt, habeat tales, qui ex viſione ſedula exemplum profectûs ſumant.*

p *Conc. Matiſc. I. Can. 3.*

Neque Epiſcopos & clericos tantùm cum fœminis non cohabitare, aut familiaritatem inire, olim erat inhibitum; ſed ſi cui fœminæ cum Epiſcopis negotium eſſet tractandum, ſine duorum presbyterorum aut diaconorum præſentia fieri non licebat, Concilio Matiſconenſi I. p. *Ut nulla mulier* (ait) *in cubiculo Epiſcopi abſque duobus presbyteris, aut certè diaconibus, ingredi permittatur.* Quòd ſi illis ad

q *Concil. Epaun. Can. 20.*

fœminarum domus accedere neceſſe eſſet, iiſdem legibus tenebantur. Concilium Epaunenſe q: *Epiſcopo, presbytero, & diacono, vel diverſis clericis, horis indebitis, id eſt meridianis vel veſpertinis, ad fœminas prohibemus acceſſum; qui tamen ſi cauſſam habuerit, cum presbyterorum aut clericorum teſtimonio videatur.* Id ipſum obſervandum, cùm illarum eſſet domicilium adeundum, quæ ſanguinis jure pertine-

r *Concil. Tarraconen. I. Can. 2.*

rent, Tarraconenſes r Epiſcopi voluerunt. *De his quibus cum pro parentelæ proximitate haberi permittitur, ea cautela earum neceſſitates ſuſtineant, ut pietatis beneficia quæ iis ſunt neceſſaria, præbeant; ipſi verò pro viſendis eis cùm ingreſſi fuerint, celeri ſalutatione recurrant; nec ibi faciant manſionem; qui tamen ad earum viſitationem pergunt, teſtem ſolatii ſui fide & ætate probatum adhibeant ſecum. Si quis hæc à nobis ſtatuta contempſerit, ſi clericus eſt, loci ſui dignitate privetur; ſi verò religioſus vel monachus, in cella monaſterii incluſus, pœnitentiæ lamentis incumbat; ubi ſingulari afflictione panis & aquæ, victum ex Abbatis ordinatione percipiat.* Eâdem honeſtatis & ſacroſanctæ dignitatis ratione conſtitutum eſt Concilio Limenſi, ne ullus in ſacris conſtitutus fœminis familiare miniſterium exhibeat, ita ut equitando du-

cat

Digitized by Google

cætâ tergo, aut ambulando manu teneat, aut comitetur; niſi ſoror, vel mater ſit: alioquin clericus & fœminæ contrà agentes arbitrio Epiſcopi puniantur. Quod Conſtitutione Synodali diœceſis Toletanæ cautum etiam eſt.

COMMENTARII NOVI.

Ut utriuſque ſexus caſtitati & pudicitiæ, ſublatâ illecebrarum occaſione conſuleretur, priſci legum latores ſeparatam virorum ac mulierum habitationem eſſe voluerunt; adeò ut Plato lib. 7. *De legib.* jam inde à ſeptennio utrumque ſexum ſegregare voluerit, & pueros quidem unà cum pueris, puellas autem pariter cum puellis exerceri: unde laïci, qui cum mulieribus in eodem balneo lavantur, excommunicantur in Can. LXXVIII. Sextæ Synodi: & apud Romanos juſta fuit cauſſa divortii, ſi uxor cum viris in balneas ingrederetur. Novella 117. cap. 8. §. 4. Notavit D. Laurentius Ramirez ad Martial. lib. 3. Epiſt. LI. Ex moribus diverſarum gentium probant Savarus ad Sidonium lib. 2. Epiſt. 2. verbo: *Hinc egreſſi.* P. Pinto in *Spicileg.* 1. par. cap. 3. nu. 2. Verùm in clericis tantò majori ſtudio Pontifices id obſervari voluerunt, quantò purior eos vitæ ſanctimonia decet. Nullum Canonem referam, quia ſexcenti ſunt, neque quidquam in veterum Conciliis magis repetitum: tantùm collectores indicabo Antonium Auguſtinum in *Epit. iur. Pontif.* lib. 6. titul. 30. & 31. & lib. 7. tit. 18. & 19. & lib. 8. tit. 26. & lib. 39. tit. 31. & lib. 40. tit. 38. 39. & 40. Laurentium Landmeter lib. 2. cap. 47. Loaïſam in Conc. Tolet. IV. Can. XLII. & Tolet. XII. Can. V. Quibus Eccleſiæ ſanctionibus conſonant & leges ſæculares leg. 19. C. Theodoſ. *De Epiſcop. & cler.* Novell. 137. Juſtin. cap. 1. D. Bernardus ſerm. 66. ſuper Cantic. *Cum fœmina eſſe, & non cognoſcere fœminam, nonne plus eſt quàm mortuum ſuſcitare? quotidie latus tuum ad latus juvenculæ eſt in menſa, lectus tuus ad lectum ejus in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipſius in opere, & continens vis putari? Eſto ut ſis, ſed ego ſuſpicione non careo.* D. Petrus Chryſol. ſerm. 174. de decollat. D. Joannis Baptiſtæ: *Et ſi Joannes tantus, Joannes talis, tanta eremo ſeparatus à fœminis, fœminarum pericula non evaſit; quis eſt qui inter fœminas vivens, evaſurum ſe ſine labore maximo, maxima ſine cautione confidit, niſi is, qui ſancto alitur ſpiritu?* Hinc & Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſtola LXXXIX. & lib. 2. Epiſt. LXII. ait: *Omnes quidem mulierum aſpectus, congreſſus, colloquia, ſi fieri poſſet, oportere vitari: ſed quoniam ex neceſſariis plerumque cauſſis earum conſortium admittendum eſt, ſaltem id curandum, ut oculi, velut injecto fræno, cohibeantur.* Illa autem verba Canonis III. Concil. Nicæni, *συνείσακτον γυναῖκα*, pro extraneis mulieribus Latinè vertunt Ruffinus Aquilejenſis in Canonibus Nicænis lib. 1. cap. 6. & vetus Interpres Concilii Nicæni, quem ſequitur Fulgentius Ferrandus c. 122. & Iſidorus Mercator. Synodus etiam Toletana IV. Can. XLII. *Cum Clericis extranea fœmina nullatenus habitent: id enim & conſtitutio antiquorum Patrum decrevit.* & Can. XLIII. *Quidam clerici legitimum non habentes coniugium, extranearum mulierum interdicta conſortia appetunt.* Subintroductarum frequens mentio eſt apud Gratianum in 32. diſt. & apud ſcriptores Eccleſiaſticos, Epiphan. hæreſ. LXVII. *Subſannantur propter eas, quas habent ſinguli ſubintroductas mulieres, de quibus gloriari ſolent ſe habere ipſas ad miniſterium.* Et hæreſi LXIII. de Origene loquens: *Accuſant eos, qui in Eccleſia dilectas appellatas ſubintroductas mulieres habent, vel ut etiam ipſi hoc faciant occultè propter hominum reverentiam, quo cum improbitate quidem conſepeliantur: prætextu autem hominum gratiâ nomen iactent.* Et paullò pòſt de quodam Palæſtinæ Epiſcopo: *Habuit autem ejuſmodi mulieres inſervientes ipſi, ſubintroductas inquam.* Unde varia adducuntur ab interpretibus pro expoſitione hujus vocis *ſubintroductæ*, ut videre eſt apud Cujac. lib. 2. *Obſerv.* cap. 29. Merillum lib. 6. *Obſerv.* cap. 1. Germon. lib. 2. *Animad.* cap. 13. P. Gregor. lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8. Cironium ad tit. *De ſponſ. duor.* Gibalinum *De clauſura regul.* diſquiſit. 1. cap. 3. §. 2. conſect. 4. Ex quibus conſtat ſubintroductas, neque uxores, neque concubinas, ſed tertii cujuſdam generis mulieres eſſe, quas ſecum clerici non ſobolis ſuſcipiendæ, vel libidinis explendæ gratiâ, ſed pietatis ſtudio, aut certè prætextu ſovebant. D. Chryſoſtomus, cujus verba citat Rhenanus in Schol. ad Euſeb. lib. 7. cap. 24. *Sunt enim quidam qui puellas innuptas abſque nuptiis & concubitu ducentes, domi perpetuò collocant, & ad ſupremam ſenectam uſque incluſas tenent, non procreandorum liberorum gratiâ: neque enim ajunt ſe cum illis rem habere: neque cauſsâ libidinis, ſiquidem illas ſe dicunt incorruptas, inviolataſque ſervare.*

Notatu tamen valdè dignus eſt Canon XX. Concil. Epaun. ubi PP. ita ſanxerunt: *Epiſcopo, presbytero, diacono, vel cæteris clericis, horis præteritis, ideſt meridianis vel veſpertinis, ad fœminas prohibemus acceſſum.* Quare enim ſpecialiter horis præteritis, ideſt meridianis, aut veſpertinis, clericis prohibetur acceſſus ad fœminas: ſiquidem tot Eccleſiæ legibus indiſtinctè & abſolutè Eccleſiaſticis perſonis cum fœminis prohibeatur cohabitatio. Sed ea verba facilè exponentur, ſi obſervemus veteres meridiàſſe, ideſt medio die dormiſſe, levandi animi cauſsâ, qui matutinis operibus defatigatus erat. Sidon. lib. 2. Epiſt. IX. *Excuſſo torpore meridiano paullisper equitabamus.* Varro: *Si non incitito ſomno diem diffinderent meridie, non viverent.* L. *Medicus* 26. ff. *De oper. liber.* *Reſpondit jus eſſe, dummodo liberales operas ab eis exigeret, hoc eſt, ut acquieſcere eos meridiano tempore,*

Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom. I.

& valetudinis, & honeſtatis ſuæ rationem habere ſineret. Eaque meridiatio in ſtratis fiebat, qualis erat grabatus, per quem Scævola lectulum intelligit meridiando idoneū, l.*Sejæ*.20. §.*Inſtructis*. ff. *De inſtr. vel inſtrum.* Varia meridiantium exempla referunt Savarus ad Sidonium lib.1. Epiſt.2. verbo *Somnus meridianus*. & lib.9. Epiſt.2. verb. *Excuſſo ſomno*. Salmut. ad Pancirol. lib.1. *Memorab.* tit.42. fol.149. Etiam ſciendum eſt, veſpere, ſeu veſpertinis horis veteres cibum ſumpſiſſe. D. Iſidor. lib.2. *Etymol.* cap. 20. *Eſt autem cœna veſpertinus cibus, quam veſpertinam antiqui dicebant, quùm in uſu non erant prandia.* Illuſtrant Salmut. ubi ſuprà titul.51. Savarus ad Sidonium lib.7. Epiſt. XIV. Quibus animadverſis, jam apparet vera ratio prædicti Canonis: ajunt enim PP. non debere clericos *horis præteritis*, ideſt, ſacrificiis jam peractis, ut doctè interpretatur Cironius lib.3. *Obſerv.* cap.9. meridianis & veſpertinis horis accedere ad fœminas; quia cùm horæ illæ deſtinatæ ſint ad accumbendum & ſomnum capiendum, aptiores erant, ut aliquid ſævi criminis poſſet committi, aut ſuſpicari; cùm plerumque dæmon his horis crudeliùs acriuſque infeſtare ſoleat ſpirituali tentatione, ac prælio maximè luxuriæ; ut probat Torre-blanca lib.4. *De jure ſpirit.* cap.8. ſect.10. *De dæm. merid.* unde horæ illæ dicuntur *indecentes* in Concil. Aurelianen. V. Can. III. & eâ forſan ratione in l.1. C. Theod. *De offic. jud. civil.* ſtatuitur ne meridianis horis à litigatoribus judices videantur, junctis traditis pro ejus textus illuſtratione à Langlæo l.2. *Semeſtr.* cap.1.

Permittitur tamen in ſuprà citatis Canonibus clericis ſecum retinere ſorores, & virgines dicatas Deo; talis enim erat florentis illius ævi felicitas, taliter cum ſocietate juncta charitas, ut viri cum mulieribus innoxiè degerent. Origenes, ſive quivis auctor eſt lib. *De ſingul. cler.* poſt med. *Grande* (inquit) *miraculum, ut virginum charitas, virgines faciat velut conjuges credi: & conjugum charitas conjuges faciat velut virgines æſtimari. Ecce vera dilectio, quæ in conjugalitate dividit, ut in caſtitate conjungat.* Atque ex cœtu & collegio virginum viduarumque aliæ ægrotantibus miniſtrabant, aliæ domeſtica clericorum tam caſtè, quàm cautè procurabant negotia. Sed paullatim mores corrumpi cœperunt, & clerici intuitu pietatis virgines ſacras, & alias ſub nomine ſororum adoptivarum (ita eluſuri Canones, hunc & Nicænum) ſecum habentes luxurioſè tractabant, & illæ, quæ pietatis prætextu apud ipſos, quibus ſpiritali amore conjunctas ſe eſſe jactabant, non ſine offenſione educabantur, quæ ab *agape*, ideſt charitate, dicebantur *Agapetæ*. In eos acriter invehitur D. Chryſoſtomus duobus tractat. *De cohabitat. fæmin.* Nec mollior fuit D. Hieronymus in agitanda, ut appellat, hac peſte, Epiſt.2. ad Euſtoch. q.22. his verbis: *Pudet dicere, proh nefas triſte! Sed verum eſt: unde in Eccleſias Agapetarum peſtis introiit? Unde ſine nuptiis aliud nomen uxorum? immo unde novum concubinarum genus? Plus inferam: unde meretrices univiræ eâdem domo, uno cubiculo, ſæpè uno tenentur & lectulo? Et ſuſpicioſos nos vocant, ſi aliquid extimemus. Frater ſororem virginem deſerit, cœlibem ſpernit virgo germanum, fratrem quærit extraneum: & cùm in eodem propoſito eſſe ſe ſimulent, quærunt alienorum ſpirituale ſolatium, ut domi habeant carnale commercium.* Et Epiſt.47. Unde prohibitum fuit ſequentibus Conciliis clericis cohabitare cum ſororibus, etiam & virginibus Deo dicatis. Concil. Ancyr. Can XIX. juxta verſionem Dionyſii Exigui, ibi: *Virgines, quæ conveniunt cum aliquibus tanquam ſorores, habitare prohibemus.* Concil. Bracarenſe I. Can. XV. & II. Can. XXXII. Turonen. II. Can. X. *Nullus ergo clericorum, non Epiſcopus, non presbyter, non diaconus, non ſubdiaconus, quamvis ſanctimonialem, vel viduam, vel ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo ſua ſtabilire præſumat.* Unde divus Auguſtinus, nec ſororem propriam intra domum ſuam agere paſſus eſt: quia etiam ſi ab ea nec periculum, nec ſuſpicio erat; fuerant tamen & aliæ admittendæ, quæ ipſas ſalutarent, viſitarentque. Permittebatur ergo à PP. Illiberinis cohabitatio cum ſororibus & virginibus ſacris: quia in his tunc nihil ſævi criminis exiſtimari fœdus naturale permittebat, ſed ut voluptas fera eſt, nullis carceribus mancipata; tot fuère tam ſalubris legis prævaricationes, quot & libidinis cauſſationes, ut ait Tertullianus *De exhortatione caſtit.* cap.12. *Scio quibus cauſſationibus coloremus inſatiabilem carnis cupiditatem. Prætendimus neceſſitates adminiculorum, domū adminiſtrandam, familiam regendam, loculos, claves cuſtodiendas, lanificium diſpenſandum, victum procurandum, curas communicandas.* Itaque prima fraus ea fuit, quòd cùm PP. permitterent ſorores retinere, extraneas clerici adoptabant, & ſub adoptionis titulo ſuo indulgebant genio. Secunda fraus, quòd cùm intuitu charitatis cum virginibus ſacris habitare illis permitteretur, alias fucatâ etiam charitate ſub nomine *Agapetarum* introducebant: ideò indiſtinctè Patres Concil. Mogunt. Can. X. ſtatuerunt: *Ut nullus presbyter ullam fœminam ſecum in domo propria permittat.* Conc. Troslejan. Can. IX. *Ne clerici ſoli habeant acceſſum ad viduas, vel virgines, vel quaſcumque fœminas.* Plura dabimus in titul. *De cohabit. cler.*
GONZALEZ.

Virginem dicatam Deo tantùm ſecum habeat.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

Cur virgines hujus Concilii tempore in parentum domibus habitare permitterentur.

DUO ex hujus Canonis decreto elici poſſunt. Alterum eſt, antiquo hujus Concilii ævo, ut antè diximus, virgines Deo dicatas (quas *moniales* ſeu *ſanctimoniales* dicimus) in Hiſpania floruiſſe. Nec recens tunc inventum dicitur, ſed antiquius fuiſſe inſinuatur. Alterum, licuiſſe in domibus privatis parentum commorari; quia non ſolùm monaſteria tunc, principibus & præſidibus ethnicis, conſtrui & ædificari commodè non poterant, ſed vix & Eccleſiæ, ut ex Arnobio [s] colligitur. Quare cùm mortuis parentibus, virgines velatæ aliquando vagarentur, in opprobrium Eccleſiæ, & ſacræ pudicitiæ periculum, Afris Patribus placuit in Concilio Carthaginenſi III. [t] gravioribus fœminis eas commendari, vel intra ſeptum monaſticum virginum cuſtodiri, ut unà habitantes, ſe ipſas integras & inviolatas conſervarent. *Ut virgines ſacræ, ſi parentibus, à quibus cuſtodiebantur, privatæ fuerint; Epiſcopi providentiâ, vel presbyteri, ubi Epiſcopus abſens eſt, in monaſterio virginum, vel gravioribus fœminis commendentur, ut ſimul habitantes invicem ſe cuſtodiant, ne paſſim vagantes Eccleſiæ lædant opinionem.*

Fœdus autem naturale cum divina fidei pollicitatione conjunctum omnem levare turpitudinis ſuſpicionem perſuaſi ſunt majores; ideoque Epiſcopis, presbyteris, & diaconis licentiam permiſerunt, ut his cohabitare impunè poſſint: quo tamen privilegio Auguſtinum uti noluiſſe, Poſſidius [u] narrat: ſed poſteriorum Conciliorum [x] decretis ſublatum eſt, nullique jam Epiſcopo, presbytero, diacono, vel ſubdiacono licet, aut religioſam, aut fœminam aliam quamcumque, etiam ad uſus neceſſarios, domi retinere; quia quæ ad religioſas vel beatas ſolent accedere, religioſæ omnes vel beatæ non ſunt: à quarum omnium aſpectu, nedum convictu & familiaritate, cavere debent qui religioſæ & beatæ vitæ curſum feliciter agere volunt. Moniales autem profeſſæ, etiam ſi parentes habeant, Pontificum decreto ad arctiorem & ſanctiorem vitæ conditionem redactæ ſunt: nam tametſi periculoſiſſimè ægrotent, è ſeptis monaſterii ad parentum ædes curationis cauſâ commigrare non poſſunt, nî morbi contagio præſens cæteris importet periculum.

[s] *Arnobius lib. 4. adv. Gentes.*

[t] *Conc. Carth. III Can. 33.*

[u] *Poſſidius in vita Auguſtini c. 26.*

[x] *Forojul. c. 4. Meten. c. 3. Nannetens. c. 3. Turonen. II. c. 12. Mogunt. ſub Arnulfo c. 10. Bracaren. III. cap. 4. Roman. ſub Zacharia c. 1.*

COMMENTARII NOVI.

OLIM virgines Deo ſolenni voto dicatæ in doplici genere erant. Aliæ in monaſteriis & aſceteriis ſimul degebant, juxta antiquam Apoſtolorum diſciplinam, de quibus egi ſuprà in Can. XIII. Aliæ autem domi ſuæ cum parentibus & cognatis alebantur; & ſi quæ ditiores eſſent, alias ſibi ſocias, ejuſdemque propoſiti adſciſcebant. Concil. Aurelianen. V. Can. XIX. *Moniales quæ nubebant, puniuntur; & illæ, quæ in domibus propriis tam puellæ quàm viduæ, commutatis veſtibus convertuntur.* Concil. Tolet. I. relatum in cap. *De viduis*. 27. quæſt. 1. Mogunt. Can. XXI. Eugen. Papa I. Epiſt. XXVI. cum laicali habitu virginitatem profitebantur; tales fuerunt Marcellina ſoror S. Ambroſii à Liberio P. Romæ conſecrata, ut ipſe doctor teſtatur lib. 3. *De virginit.* Sophronia apud Hieron. Epiſt. XVI. Pulcheria, Placilla, Arcadia, & Marina ſorores Theodoſii Junioris, Sozomenus lib. 9. cap. 1. & aliæ apud Baronium to. 4. anno CCCLXXVII. num. 12. Suar. tom. 3. *De relig.* lib. 8. cap. 7. Læſium *De bono ſtatûs caſtitatis in ſæculo.* P. Sherlogum in Cantic. to. 3. veſtig. 30. ſect. unic. n. 21. Differentiam earum virginum, quæ in clauſtris degebant, & quæ cum parentibus, cum natalibus verſabantur domo, expreſſit Gregorius Nazianzenus carm. 47. ad Hellen.

At multæ tales toto verſantur in orbe,
Qua ſe cumque Dei porrigit alma fides.
Pars animis paribus incenſa cupidine regni,
Tecta eadem, & vita par genus uſque colit.
Aſſidet infirmis pars altera patribus, aut cum
Fratribus in ſancta virginitate manet.

Quod tandem correctum fuit, & ſtatutum, ut virgines, aut viduæ ad votum caſtitatis non niſi in monaſteriis admitterentur. Concil. Pariſienſe ſub Ludovico Can. XLIV. *Aut nubant, aut ſi potiùs Deo ſe ſacrari expoſtulaverint, admoneantur, & inſtruantur, ut non in domibus propriis, ſed in monaſteriis ſub ſpirituali matris regimine ſe ſervituras ſubdant.* Notàrunt Cironius in cap. unic. *De converſ. conjugat.* in 5. comp. Gibalin. *De clauſ.* diſquiſit. 1. cap. 2. §. 2. ſect. 3. De his virginibus cum presbyteris commorantibus agitur in hoc Canone, GONZALEZ.

De

CANON XXVIII.

De oblationibus eorum, qui non communicant.

Epiſcopum, placuit, ab eo qui non communicat, munus accipere non debere.

Ivo retulit hunc Canonem p. 14. c. 67.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Cur eorum qui non communicant, munera non acceptet Eccleſia? explicato Canone XLIX. Concilii Laodiceni.

SINGULARIS pietas eſt, quâ Eccleſia ſancta filios protervos allicit, vel curat infirmos. Cùm enim videt eos à fide orthodoxa, vel à ſanis moribus deviare, nullum lapidem non movet, ut ad rectam vitæ inſtitutionem revocentur. Quod, omiſſis aliis, liquet ex hoc Canone. Voluit enim (ut ſuffuſi verecundiâ, à communione propter peccata repulſi reſipiſcerent, & ex toto animo converterentur, ut à divo Ivone[a] memoriæ traditum eſt) munera offerre non poſſe Patribus: quòd ſi obtulerint, oblata ab illis non recipienda: eſt enim hic tacitus quidam convictus & communicatio, quam non ſolùm Epiſcopi cum excommunicatis, ſed Chriſtiani omnes debent ſubterfugere. *Donis impii* (ait Cicero[b]) *ne placare audeant Deos. Platonem*[c] *audiant, qui vetat dubitare, quâ ſit mente futurus Deus, cùm vir nemo bonus ab improbo ſe donari velit.* De Epiſcopis Concilium meminit: quia olim Epiſcopi ob ardentem religionis, fidei, & charitatis amorem, in ſacrificii oblatione, in baptiſmi, in pœnitentiæ & reliquorum ſacramentorum adminiſtratione, idem quod nunc presbyteri munus obire ſolebant; qua ratione, ut ſemper eſſent parati ad baptiſmi, & aliorum ſacramentorũ miniſterium, veſte illa alba (quam nunc *Roquete* vocant) indutos ſemper erat neceſſe. Quod de excommunicatis hîc renovavit poſtea Concilium Nicænum[d]: *Quicunque* (ait) *fuerit à ſacerdote ligatus, quamvis calumniam paſſus ſit, non eſt ab eo accipienda oblatio, nec aliares quàm ad Eccleſiam afferat.* Laodicenum[e] de hæreticis loquens & Judæis: *Quoniam non oportet à Judæis vel hæreticis feriatica quæ mittuntur accipere, nec cum eis dies agere feriatos.* Nec recens eſt ea conſtitutio. nam ab Apoſtolicis jam inde temporibus ortam teſtatur D. Clemens[f], dum docet, ab excommunicatis munus accipiendum non eſſe. Quare cùm Euſebius Conſtantii Imperatoris Ariani ad Liberium Papam Legatus, D. Petri templum ingreſſus, multa illi munera conſecraſſet, gravi id tulit animo Liberius, magnopereque Eccleſiæ cuſtodem increpavit, quòd munera illa inferri paſſus eſſet, indeque progreſſus, dona illa, ut illicitam victimam, projecit ab Eccleſia, ut auctor eſt D. Athanaſius[g]. Euſebius etiam alter Epiſcopus Vercellenſis, inſigni pietate clarus, adeò munus hæreticorum deteſtatus eſt, ut carcere detentus, glorioſius duxerit emori fame, quàm cibo ab Arianis miſſo ſuſtentari, ut in Epiſtola ejuſdem refertur ad Patrophilum.

Nec ſolùm quæ offerebant excommunicati recipere recuſabat Eccleſia, ſed ſi quæ illi in eam antea ſtantes contulerant, ſolebat lapſis reddere. Tertullianus[h]: *Marcion quidem* (inquit) *cum ducentis H.S. quæ Eccleſiæ intulerat, noviſſimè in perpetuum diſſidium relegatus, venena doctrinarum ſuarum diſſeminavit.* Nec admirabitur porrò lector, Eccleſiam quæ afflante divino Spiritu gubernatur, excommunicati munera & oblationes contemnere & repudiare: cùm & animantes ratione carentes ſupernaturalem & divinam excommunicationis virtutem præſentiant. Petrus enim Damianus[i] Epiſcopus Oſtienſis in Epiſtola ad Hildebrandum Papam (Gregorius VII. fuit) refert excommunicati cujuſdam nobilis panes, canes ipſos quibus oblati fuerant, fuiſſe dedignatos. *Hæc* (inquit) *venerabilis ille vir expertus fuerat, pius videlicet Apſarenſis Epiſcopus, qui Epiſcopatum dimiſit, & de Clavomatho regno Italiam navigans litoribus Anconitanæ urbis applicuit. Is mihi dum totius circa ſe regni reverentiam conqueſtus exponeret, ac moleſtæ inquietudinis tædia nunciaret; inter cætera unum intulit, quod vos latere non patiar. Quidam* (inquit) *degener quidem moribus, ſed majorum titulis inſignitus, ſuam conſanguineam nuptiali ſibi fœdere copulavit. Quid plura? prohibitus perſtitit, excommunicatus adhæſit, totumq; Eccleſiaſticæ cenſuræ vigorem nugarum puerilium fabulas deputavit: cui hoc certè ad divinæ indignationis indicium contigit, ut panes de nuptialibus menſis in plateas ante canum ora projecti, minimè tangerentur.* De Juliano autem apoſtata ſimile quid refert Gregorius Nazianzenus[k]: *Jam* (inquit) *ſumptuoſiſſimis quoque Martyrum monumentis, & donariorum munificentiis, cumulatiſq; aliis rebus, quibus divinus timor velut notâ quadam*

a *D. Ivo Epiſtol. 81. ad Laurentiũ monaſterii caritatis.*

b *Cicer. lib. 2. de legib.*

c *Plato lib. 4. de Rep.*

d *Concil. Nicænũ Can. XVII. apud Alfonſum Piſanum.*

e *Conc. Laodicenũ Can. XXXVII.*

f *D. Clemens lib. 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 6. & 7.*

g *D. Athanaſ. in Epiſt.* ad ſolitariam vitam agentes.

h *Tertul. lib.* de *præſcription. adverſ. hæreſ.*

i *Petrus Damian. Epiſt. 2. ad Hildebr. Papam.*

k *Greg. Nazianz. orat. 1. in Julian.*

dam

dam exprimitur, ſapientiæ ſtudium, Chriſtiq; amorem indicabant (loquitur de Gallo & Juliano) *alter quidem verè & ſeriò veritatem profitens (tametſi enim naturâ acriori ac ferventiori eſſet, verus tamen, ac ſincerus pietatis cultor erat) hic autem occaſionem captans & redimens, fictâque pietatis ſpecie animi pravitatem occultans; quod quidem ex eo conjicere licebit (neque enim miraculum quod tunc accidit, ſilentio præterire queam, utpote illuſtre & memorandum, atque hujuſmodi, ut multis impiis documentum afferre poſſit) Martyribus (ut diximus) ambo laborabant, munificentiâque & liberalitate præclarè inter ſe contendebant, cùm multarum manuum operâ, tum multis impenſis ædem exſtruentes. Verùm quoniam non eâdem voluntate animiq; propoſito in hoc opus incumbebant, icciro nec in eundem finem labor utrique progrediebatur. Etenim alterius, hoc eſt Galli fratris natu majoris, opus perficiebatur, ac ritè procedebat, Deo videlicet munus illud libenter admittente, ut olim Abel ſacrificium, cùm ritè oblatum, tum diviſum: atque hæc oblatio veluti quædam primogeniti conſecratio erat. Alterius autem, nempe Juliani (heu triſtem in hac quoque vita impiorum contemptum futuræ ignominiæ teſtem, parvis indiciis magna prænunciantem.) non ſecus ac Cain ſacrificium, Deus Martyrium repudiabat. Itaque ille quidem laborabat, ſed terra quod elaboratum erat, excutiebat: ille enixiùs contendebat, hæc imbecillia impietate hominis fundamenta capere detrectabat, velut terræ motum ob ipſius ſcelus eventurum clamans, atque impiiſſimi hominis dedecore Martyres exornans, hoc opus inſequutæ ipſius contumaciæ & amentiæ, ignominiæq; in Martyres, ſceleriſq; in ædes ſanctas vaticinium quoddam exſtitit: alios quidem fallens, cæterùm perſecutorem longè antè inſectans, atque impietatis pœnas antè ſignificans.* Hæc Gregorius.

Alia erat particularis oblatio, de qua Concilium etiam intelligi poteſt, ut oblationem non accipiat Epiſcopus in Eccleſia ab eo, qui non communicat. Erat enim olim in Eccleſia uſus receptus, ut omnes Chriſtiani oblationem panis & vini offerent, de qua ſanctam communionem eſſent ſuſcepturi. D. Auguſtinus [l]; *Oblationes quæ in altario conſecrentur, offerte. Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicaverit.* Vocat hominem idoneum divitiis locupletem, qui poſſit ex propria ſubſtantia & patrimonio facere oblationem: nam pauperes ab oblatione excuſantur. Eadem eſt D. Cypriani [m] querela: *Locuples & dives es* (invehitur in mulierem divitem) *& Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non reſpicis, quæ in Dominicum ſine ſacrificio venis, quæ partem de ſacrificio, quod pauper obtulit, ſumis?* Unde in VI. (ut ferunt) Synodo [n]: *Conveniendum eſt ſabbatho die cum oblationibus ad Miſſarum ſolemnia.* Id renovatum eſt etiam Concilio Matiſconienſi II. [o] *Item ſtatuimus* (inquit) *ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur, tam panis quàm vini, ut per has immolationes, & peccatorum ſuorum ſordibus careant, & cum Abel vel cæteris juſtè offerentibus, promereantur eſſe conſortes.*

l D. Aug. ſer. 215. de tempore.

m D. Cypr. lib. de operib. & eleemoſ.

n VI. Synod. Can. VIII.

o Concil. Matiſc. Can. IV.

Ex his placet intelligi Canonem XLIX. Concilii Laodiceni, jubentem, ut in Quadrageſima panis non offeratur, niſi ſabbatho & Dominica tantùm, quia illis diebus ſolùm olim in Eccleſiis Orientis, in Quadrageſima Miſſæ dicebantur, & in illis tantùm diebus communicatio fiebat: unde illis tantùm oblationem panis oportebat fieri. Quum autem frequens communicatio in uſu eſſe deſiit, panis & farinæ loco, denarii offerri conſueverunt. Auctorem [p] laudo vetuſtum de antiquo ritu Miſſarum. *Fertur* (inquit) *quòd olim ſacerdotes de ſingulis domibus vel familiis farinam accipiebant (quod adhuc Græci ſervant) & inde Dominicum panem faciebant, qui pro populo offerebant, & hunc conſecratum eis diſtribuebant. Nam ſinguli farinam offerentium Miſſæ interfuerunt, & pro his in Canone dicebatur*: Et omnium circunſtantium, qui tibi hoc ſacrificium laudis offerunt. *Poſtquam Eccleſia numero quidem augebatur, ſed ſanctitate minuebatur, propter carnales ſtatutum eſt, ut qui poſſent, ſingulis Dominicis, vel in Dominica, vel ſummis feſtivitatibus, vel ter in anno communicarent, ne ante confeſſionem & pœnitentiam pro aliquo crimine judicium ſibi ſumerent; & quia populo non communicante, non erat neceſſe panem tam magnum fieri; ſtatutum, eum in modum denarii formari, & ut populus pro oblatione farinæ denarios offerret, pro quibus Dominum traditum recognoſceret. Qui tamen denarii in uſum pauperum, qui membra ſunt Chriſti, cederent, vel in aliquid quod ad hoc ſacrificium pertinet.* Hæc ille.

Explicatur Can. XLIX. Concilii Laodic.

p Auctor vetuſtus ſine nomine de ritu Miſſarum cap. 34. extat inter eos qui de rebus ſacris ſcripſerunt.

Quum autem oblationes panis & vini aliarumque rerum in Eccleſia fiebant, non ſtatim inferebantur in Eccleſiam, & ad altare à populo offerebantur (id enim ad diaconū ſpectabat, ut D. Iſidorus [q] ſcribit ad Ludifredum) ſed adducebantur extra corpus Eccleſiæ, in locum ad eam rem deputatum (*Gazophylacium* vocabant, aliquando *ſecretarium*, nos verò vulgò *Sacriſtia* dicimus, ut colligitur ex Poſſidio [r] in vita Auguſtini, & ex Concilio Carthaginenſi IV. & ex vetuſto illo libro *De antiquo ritu Miſſarum*: loquens enim de Epiſcopo rem divinam facturo, illum de Secretario ornatum debere procedere, refert.) in eo offerentes munera exquirebantur à diacono, an digni eſſent, ut eorum oblationes acceptaret Eccleſia; non enim ſine delectu maximo recipiebant Epiſcopi omnium oblationes, ſed eorum tantùm qui vitæ integritate præſtantes, in Catholicæ Eccleſiæ exiſterent cōmunione. Petrus Damianus [s] Epiſcopus Oſtienſis, ad fratres in Gamunni eremo conſtitutos: *Enimverò* (inquit) *dona vel oblationes ab iniquo ſuſcipere, quid eſt aliud, quàm propriam animam ex dantis ſquallore fœdare: hinc enim ſcriptum: Immolans ex iniquo, oblatio eſt macula, & non ſunt beneplacita ſubſannationes iniquorum. Et rurſus: Dona iniquorum non probat Altiſſimus, nec reſpicit in oblationibus iniquorum, nec in multitudine ſacrificiorum eorum propitiabitur pro peccatis.* Ante Petrum Damianum [t] D. Clemens: *Verùm etiam ii* (ait) *qui in peccatis verſantur, niſi pœnitentiam egerint, non ſolùm non exaudiuntur cùm ſupplicant ſed etiam Deum irritant, in memoriam ei reducentes ſuam improbitatem. Vitate igitur talia miniſteria tanquam canis pretium, & mercedem meretricis: utrumque enim in lege eſt prohibitum: nā nec Heliſæus ab Azaële munera allata accepit, neque Achias à Jeroboamo* [u]*. Quod ſi Dei Propheta ab impiis oblata munera rejecerunt; ritè ô rejicite, ô Epiſcopi: ſed etiam Simon Magus* [x]*,*

q D. Iſid. in Epiſt. ad Ludifred. relata in Can. Perlectis 25. diſt.

r Poſſid. in vita Auguſt. c. 24. & Concil. Carthag. 4. Can. XCII. vetuſt. lib. de antiquo ritu Miſſar. cap. 2.

s Petr. Damian. Epiſt. 1. ad fratr. in Gamunni eremo conſtitutos.

t D. Clem. lib. 3. Apoſt. conſt. c. 8. & lib. 4. c. 6. & latiùs cap. 7. Deut. 23.

4. Reg. 8.

u 3. Reg. 13.

x Act. 8.

mihi

mihi Petro & Joanni pecunias offerens, conatus eſt ut pretio ineſtimabilem gratiam emeret; quibus rejectis, execrationibus perpetuis illum devinximus: quoniam donum Dei non benevolentiâ erga Deum, ſed pecuniâ exiſtimavit poſſideri. Fugite ergo oblationes altaris Dei à mala conſcientia provenientes: quoniam, Abſtine te[y] (inquit) *ab injuſto, & non timebis, & pavor non appropinquabit tibi.* Et mox[a]: *Sed ſi dicatis, quòd ti ſunt, qui eleemoſynas dant, à quibus niſi capitur, non erit unde viduis miniſtretur, & inopes populi alantur; audietis à nobis, quòd ideo accepiſtis donum Levitarum, ut ſuppeditaretis, & vobis, & egentibus, ac ne inopiâ laborantes ab improbis caperetis. Quòd ſi adeò egebunt Eccleſiæ, præſtat perire, quàm ab inimicis Dei aliquid capere, in contumeliam & irriſionem amicorum ejus. Nam de iis Propheta dicit*[b]: Oleum peccatoris non impinguet caput meum. *Probationem igitur talium facite, atque ab iis qui foris ſunt, nolite capere, priuſquam Eccleſiæ membra efficiantur: quòd ſi deſit quod detur, ſignifica fratribus, ex quorum collectis miniſtra orphanis & viduis in juſtitia.* Et rurſus[c]: *Dic populo tuo quæ ſapiens Salomon ait*[d]: Honora Dominum de tuis juſtis laboribus, & primitias da illi de tuis fructibus juſtitiæ, ut impleantur horrea tua repletione frumenti, & vino torcularia tua redundent. *Quare de juſto labore fidelium alite & veſtite inopes: & quæ ex eo, ut antè dictum eſt, cogitur pecunia, ſtatuite, ut conferatur in redemptione ſanctorum, liberantes ſervos, captivos, vinctos, ignominiâ notatos, damnatos propter nomen Chriſti, de tyrannorum ſententia, ad monomachias & ad mortem. Inquit enim Scriptura*[e]: *Libera qui ducuntur ad mortem, & redimere occiſos ne parcas.* Quare Bonifacius Comes cùm quendam ab Eccleſia extraxiſſet, communione privatus à divo Auguſtino, prohibitus eſt ne offerret; quòd ſi offerret, oblata ab eo clericos noluit recipere. Idem decreviſſe de Burgundo quodam ſacrilego, & ſuis ſatellitibus, Nicolaum[g] PP. legimus in Epiſtola ad Frontarium Archiepiſcopum Burdegalenſem. *Secundo verò anno* (inquit) *ante fores Eccleſiæ ſine communione maneant. Tertio verò anno Eccleſiam Dei ingrediantur, & inter audientes adſtent ſine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum, præter Natalis & Reſurrectionis Dominica dies.* Eandem pœnam impoſuit Felix[h] PP. III. illis qui ſe hæreticis rebaptizandos dediſſent. *Tribus annis inter audientes ſint, ſeptem autem annis ſubjaceant inter pœnitentes manibus ſacerdotum, duobus autem annis etiam oblationes modis omnibus non ſinantur offerre, ſed tantummodo ſæcularibus in oratione ſocientur.* In cujus interpretatione labi gloſſa videtur, dum de oblatione ad altare intelligit decretum: cùm ea oblatio nec fieret tunc à laïcis, ſed à diacono, ut ex D. Iſidoro probavi ſuperiùs: nec recipi ſolita eſſet à clericis, niſi in Gazophylacio. In Concilio enim Carthaginenſi IV.[i] diſſidentium fratrum oblationes eâdem ratione vel recipi vetitum eſt, nec in ſacrario, nec in Gazophylacio. *Oblationes* (inquit) *diſſidentium fratrum neque in ſacrario, nec in Gazophylacio recipiantur.* Eorum qui pauperes opprimunt dona non eſſe recipienda, eodem Concilio Carthaginenſi IV.[k] cautum eſt. Catholici qui filios hæreticis baptizandos tradiderit, oblationem refutandam monet Concilium Ilerdenſe[l]: quod adeò ſeverè & ſtrictè obſervabant primitivæ Eccleſiæ Epiſcopi, ut ſi aliquando contigiſſet iniquos & impios homines, vi ſacerdotibus obtruſiſſe pecuniam, illam non in victum, ſed in ligna & carbones impendi & conſumi præceperint, auctore eodem Clemente[m] Romano. *Si neceſſe ſit* (ait) *aliquando ab aliquo impio invitos pecuniam capere, in ligna & carbones illam conſumite, ne vidua vel orphanus de ea ſumens, cogatur præter fas cibum vel potum ſibi emere; æquum eſt enim talia quæ ab impiis veniunt, ignis pabulum, non piorum eſcam fieri. Hæc quoque lex præcepit, quæ ſacrificium ſerotinum non comedendum appellat, & igni conſumi jubet: non enim ſuâ naturâ mala ſunt quæ offeruntur, ſed ſententiâ illorum qui illa adducunt. Hoc verò præcipimus, ut omnino vitemus illos, qui ad nos accedunt, cùm ſciamus conſuetudinem ſæpè piorum impiis utilem eſſe, obeſſe tantùm cultûs & ſuperſtitionis ſocietatem. Hæc hactenus, dilecte dicta ſint vobis propter cautionem veſtram.* Sed nec eorum tantùm qui vitæ turpitudine, ſed eorum etiam qui vitio corporis laborabant, veluti menſtruatarum mulierum, oblationes refutabat Eccleſia, ut ex Concilio Moguntino[n] probat Burchardus. Quòd ſi illæ offerrent, pœnitentia trium hebdomadarum imponebatur. *Mulieres menſtruo tempore* (refert ille) *non offerant, nec ſanctimoniales, nec laïcæ: ſi præſumpſerint, tres hebdomadas pœniteant.* Nec virorum ſolùm in turpi vita viventium, ſed eorum qui turpiter vitâ functi ſunt, oblationes refutabant. Concilium Altiſiodorenſe[o]: *Quicunque ſe propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut ferro percuſſerit, aut qualibet occaſione voluntate ſe morti tradiderit; iſtorum oblata non recipiantur.* Id ipſum conſtituit Concilium Bracarenſe I.[p] manifeſtos uſurarios damnans, Alexander III. in Concilio Lateranenſi[q] Generali eorum oblationes, & illorum qui hæreticorum eſſent fautores, repelli voluit: ſicut raptorum & violatorum Eccleſiæ, Eugenius[r] III. Eſt enim in Eccleſia ea regulæ loco commendata doctrina, ut quibus vivis non communicamus, nec communicemus etiam defunctis, ut Leo[s] PP. I. Urbanus II.[t] & Innocentius III.[u] docent.

Conſtat ergo ex hoc Canone, ab excommunicatis munus ſeu oblationem non eſſe recipiendam: quod & hodie in uſu Eccleſiæ eſt: ſicut è contrà, ut excommunicatis munus dare ſeu mittere non poſſint, qui in Eccleſiæ pace & communione perſiſtunt. Quæ mittuntur enim expreſſæ communicationis vicem habent, à qua ſtantes cum lapſis maximè debent abſtinere.

Quòd ſi alii aliam fuiſſe horum Patrum ſententiam contendant, munus ab Epiſcopis recepi prohibentem, qui non communicat Chriſti corpus, dum rei ſacræ celebrationi intereſt, quam peragit Epiſcopus, non impediam: quòd ſciam olim omnes qui ſacrificio huic intererant, communicare ſolitos. Concil. Antiochenum[x]: *Omnes qui ingrediuntur Eccleſiam Dei, & Scripturas ſanctas audiunt, nec communicant in oratione cum populo, ſed pro quadam intemperantia ſe à perceptione ſanctæ communionis avertunt, hi de Eccleſia removeantur, quandiu per confeſſionem pœnitentiæ fructus oſtenderint, & precibus in-*

dul-

y Iſai. 45.
a Idem Clem. in eod. lib. c. 8.
b Pſalm. 140.
c Idem Clem. c. 9.
d Proverb. 3.
e Proverb. 24.
g Nicolai PP. Ep. ſi Nicolai eſt. exſtat. apud Grat. in c. de juro. 12. q. 2.
h Felix PP. III. Epiſt. 1. apud Grat. c. Eos quos. de conſecr. diſt. 4.
i Concil. Cart. 4. c. 93. Grat. c. Oblationes. 90. diſt.
k Conc. Carth. IV. Can. XCIV. refert idem Grat. in fine cap. præcit.
l Concil. Ilerdenſe Can. XIII.
m D. Clem. lib. 4. Conſt. Apoſt. c. 10.
n Concil. Mogunt. Can. VI. apud Burchard. lib. 19. decret. c. 140.
o Concil. Altiſiod. Can. XVII.
p Conc. Bracar. I. Can. XXXIV.
q Concil. Later. ſub Alex. III. Can. XXV. apud Greger. IX. c. quia in omnib. 3. de uſur. Idem Conc. Can. XXVI. c. ſicut ait beatus Leo. de hæret.
r Eugen. III. c. 2. de raptor.
s Leo I. Epiſt. 92. ad Ruſtic. Epiſc. Narb. c. 6. apud Grat. c. de communione. 24. q. 2.
t Urban. II. Epiſt. ad Guitmund. relata in c. ſanè. 24. q. 1.
u Innoc. III. in c. ſacris. 12. de ſepult.
x Concil. Antioch. Can. II.

dulgentiam conſequantur. Ante Patres Antiochenos, Apoſtoli [y]: *Si quis* (ajunt) *Epiſcopus, aut preſbyter, aut diaconus, vel quilibet ex ſacerdotali catalogo, factâ oblatione non communicaverit; aut cauſſam dicat, ut ſi rationabilis fuerit, veniam conſequatur; aut ſi non dixerit, communione privetur, tanquam qui populo cauſſa læſionis exſtiterit, dans ſuſpicionem de eo, qui ſacrificavit, quòd rectè non obtulerit.* Quam autem hîc clericis, ſequenti laïcis Canone pœnam adjecerunt [z]: *Omnes fideles qui conveniunt in ſolennibus ſacris ad Eccleſiam, ſcripturas Apoſtolorum, & Evangelium audiant: qui autem non perſeveraverint in oratione uſque dum Miſſa peragitur, nec ſacram communionem percipiunt, velut inquietudines Eccleſiæ moventes, convenit communione privari.* Concilium Toletanum [a] I. *De his qui intrant in Eccleſiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur, quòd ſi non communicant, ad pœnitentiam accedant; ſi communicant, non ſemper abſtineantur: ſi non fecerint, abſtineantur.* Juſtinus [b] Martyr: *Precibus peractis & gratiarum actione, populus qui adeſt, omnis benedicit, ſive acclamat, & accinit: Amen. Ubi is qui præeſt, gratias egit, & populus omnis benedixit, ſive reſalutavit, qui apud nos diaconi, ſive miniſtri dicuntur, diſtribuunt unicuique eorum qui adſunt, panem, vinum, & aquam; quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, quibus* (ut paullò pòſt habet) *unuſquiſque participat.* Poſt communionem autem munera offerebant ditiores (quas *collectas* vocabant) ad viduarum, pupillorum, & pauperum ſuſtentationem, ut teſtis eſt idem Juſtinus. Sed multò clariùs in Hiſpania id confirmat Concilium Emeritenſe [c]: *In ſancta Dei Eccleſia diebus feſtis pro conſuetudine & mercede, & communicationis tempore à fidelibus pecuniam novimus poni. Pro hoc placuit ſancto Concilio, hanc rectitudinis ponere regulam, ut quia omni clero communis labor manet in officio ſancto; omnibus juxta meritum ex hoc rependatur viciſſitudo.* Si ergo ab Apoſtolis excommunicationem propoſitam, his qui communionem omitterent in Miſſæ ſacrificio, legimus, quòd ſuſpicionem darent maculâ notatos eſſe, aut ipſoſmet, aut celebrantes; non immeritò illorum munera refutari hîc Hiſpani Epiſcopi præceperunt, quòd voluerint ad ſuperandas imminentes Eccleſiæ calamitates, ad depellanda Præſidum & Imperatorum bella, divinâ ſacroſancti illius ſacrificii ope & virtute muniendos. Vetus enim hoc Hiſpaniæ inſtitutum quotidie communicandi, refert divus Hieronymus [d],

y Apoſtol. Can. IX.

z Iidem Apoſtol. Can. X.

a Concil. Toleт. I. Can. XIII.

b Juſtin. Martyr. 2. Apolog. pro Chriſt.

c Concil. Emerit. Can. XIV.

d D. Hieron. Epiſt. 28. ad Lucin. Bæticum.

COMMENTARII NOVI.

QUI *non communicat.*] Ut hujuſce Canonis ſententia explicetur, duo ſunt inveſtiganda: ac primùm quinam eſſent *non communicantes*: poſtremò quænam munera rejicienda dicuntur. Variæ olim erant communionis ſpecies: ſed duas tantùm attingam, quæ ad hunc Canonem illuſtrandum neceſſariæ videntur: jus communionis, & ſocietatis Chriſtianæ, quâ qui donatus eſſet, corpori Chriſti, & Eccleſiæ adglutinatus cenſebatur. Altera, quæ maxima dicebatur, in corporis Chriſti veri & realis, hoc eſt Euchariſtiæ perceptione poſita erat. Omnes qui utrâque illâ communione, aut unâ earum privabantur, hi *non communicantes* vocabantur, quemadmodum extranei omnes, excommunicati, catechumeni, pœnitentes perpetuæ pœnitentiæ, pœnitentes primi, ſecundi, & tertii gradus: omnes denique pœnitentes, qui ad quartum pœnitentiæ gradum pervenerant, quamvis ſacris intereſſent, & precum participes eſſent, *non communicantes* vocabantur, quòd Euchariſtiæ participandæ jus & poteſtatem non haberent. Item qui ob minus gravia quædam crimina, ab Euchariſtiæ communione, non autem à prima removebantur. Energumeni, peregrini, & vagantes ſine literis communicatoriis clerici ad communionem peregrinam redacti; ii omnes *non communicantes* appellari poterant. Quod plenâ & abſolutiſſimâ (ut loquuntur Canones) communione non fruerentur. Horum igitur dona & oblationes Eccleſiaſtici (munera enim hoc loco, aut privata dona, quæ Epiſcopis miſſitarentur, aut oblationes, quæ altaribus admoverentur, & Deo offerrentur, intelliguntur) hoc Canone recipere prohibentur: quòd arbitrarentur Deum optimum maximum minùs ſibi gratam acceptamque hoſtiam, & oblationes ejus ducere, qui non poſſet ſacroſancto Chriſti corpore paſci & refici. Quid quòd Deo oblationem ejuſmodi adverſante & deteſtante, ea videri poſſet execratio & deteſtatio, quæ reliquo fidelium gregi non mediocriter obeſſet: deinde oblationes ejuſmodi, poſtquam altari oblatæ eſſent, & ſacerdotum ſolenni religione, ac præcibus adhibitis Deo repræſentatæ: iis poſtea Eccleſiaſtici ad victum cibumque utebantur. Quapropter non communicantis munera, tanquam inviſa Deo, meritò rejiciebantur, & à clericis tanquam putrida, & quorum odore offenderentur, faſtidiebatur. Carthag. IV. Can. XCIII. *Diſſidentium fratrum oblationes non recipiantur.* Ibid. *Horum qui pauperes opprimunt dona à ſacerdotibus refutanda.* Privata quoque munera ab ejuſmodi hominibus non erant accipienda, quod nulli uſui eſſent futura, niſi ad pauperes aut clericos alendos. ALBASPINÆUS.

Hujus Canonis vera ſententia facilè percipietur, ſi exponamus, quarum rerum olim in Eccleſia oblationes fierent, quinam ad eas faciendas idonei eſſent, & oblationum finem, ſeu effectum. Et primò oblationes non ex quibuslibet rebus fieri olim Eccleſia ſinebat; quia quædam majeſtatem altaris, & templi ſanctitatem dedecent, quædam & polluunt: unde in veteribus Canonibus duas oblationes damnari obſervo, profanas videlicet, & ſuperſtitioſas. De profanis exſtat Canon. III. Apoſt. ubi ita cavetur: *Ne cui liceat adferre ad altare quidquam aliud præter incenſum, vel oleum*

ad luminaria tempore ſacræ oblationis. Et ſi uvæ deferebantur, non in altari, ſed ſeorſum benedicebantur, ut in eodem Canone jubetur, & in Can. LXXVIII. Sextæ Synodi, relato in Can. *Didicimus*. *De conſec.* diſt. 2. & etiam profanæ illæ res in presbyterorum domus, ut benedicerentur, fideles aſportabant. Can. V. Apoſt. *Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Epiſcopo, & presbyteris dirigantur, non offerantur in altari. Certum eſt autem quod Epiſcopi & presbyteri dividant & diaconis, & reliquis clericis*. Et in Can. LVII. VI. Synodi legitur quòd ad altare mel & lac offerre non oportet. Apud Græcos enim certus anni dies erat, in quo ſacra myſteria pro infantibus celebrabantur, eoque die offerre licebat ad altare lac & mel, ut conſtat ex Concil. Carthag. III. Can. XXIV. cujus fragmentum refertur in cap. *In ſacramento*. *De conſecr.* diſt. 2. *Ut in ſacramentis corporis & ſanguinis Domini nihil ampliùs offeratur, quàm ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis, & vinum aquâ miſtum: primitiæ verò, ſeu lac, & mel quod uno die ſolenniſſimo pro infantium myſterio ſolet offerri, quamvis in altari offeratur, ſuam tamen propriam habet benedictionem, ut à ſacramento corporis & ſanguinis diſtinguatur*. Concil. Carthag. III. Can. XL. *Primitiæ autem & mellis & lactis, ut mox eſt, offerantur uno die conſueto ad infantium myſterium: id eſt, propter recens baptizatos, qui poſt ſanctum lavacrum lac & mel guſtare jubebantur, quaſi modò geniti infantes, juxta illud D. Petri: Quaſi modo nati parvuli lac deſiderate*. Quo ritu ſignificabatur à Chriſtianis omni exutâ malitiâ ſimplicitatem infantis eſſe amplectendam: & quià de Chriſto infante legitur in ſacris literis: *Butyrum & mel comedet, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum*. Mos ille tam apud Græcos quàm Latinos uſitatus, apertè recenſetur in ordine myſteriorum Æthiopum his verbis: *Diaconus dat eis lac & mel, & dicit: lac & mel immaculatum in regenerationem. Amen. Sacerdos autem dicit: lac & mel immaculatum per Jeſum Chriſtum. Amen*. Expreſſiùs à D. Hieron. in dialogu contra Luciferianos, ubi de traditionibus Eccleſiæ differens, ait: *Multa alia, quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur, auctoritate ſibi ſcriptæ legis uſurpaverunt, velut in lavacro ter caput mergitare; deinde egreſſos, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem*. Tertull. *De coron. milit.* cap. 3.. *Deinde ter mergitamur, inde ſuſcepti, lactis & mellis ſocietatem prægustamus*. Et lib. 1. *adverſ. Marcion.* cap. 14. *Aqua, quâ Deus ſuos abluit, & olei, quo ſuos ungit, & lactis & mellis, quo ſuos infantat*. Unde in Actis S. Suſannæ virginis & martyris, neptis S. Caji Papæ, à notariis Romanæ Eccleſiæ conſcriptis, legimus: *Eâdem hora B. Cajus Epiſcopus linivit eum* (Claudium ſcilicet Suſannæ patruum) *chriſmate, baptizavitque ejus uxorem Prepedignam, & filios, Alexandrum & Cuthiam, quos Gabinus presbyter à baptiſmo ſuſcepit. Obtulit verò pro eis ſacrificium in eadem domo, & conſecravit corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti, & lac, & mel, & fontem, participavitque cum omnibus myſteriorum Dei*. Notârunt Hugo Menard. in Not. ad Sacrament. D. Gregor. fol. 147. Andreas Sauſſay in *Panop. Sacerd.* pag. 576. Oblationes ſuperſtitioſæ ſacris Canonibus magnopere prohibentur: tum quia aliquid Judaïcæ ſuperſtitionis retinent, tum quia magicum aliquid ſapiunt. Unde PP. Sextæ Synodi Trull. in Can. XCIX. Armeniorum conſuetudinem graviter perſtringunt, qui ſolebant diſſectarum pecudum membra in templum inferre, his verbis: *Porrò hoc quoque in Armeniorum regione fieri didicimus, quòd quidam intùs in ſacris altaribus carnium membra coquentes, fruſta offerunt, ſacerdotibus Judaïcè diſtribuentes. Quocirca Eccleſiam immaculatam ſervantes, ſtatuimus nulli licere ſacerdoti ſeparata carnium membra ab offerentibus accipere, ſed iis ſint contenti, quæ offerenti viſa fuerint, ejuſmodi oblatione facta extra Eccleſiam: ſi quis autem non hoc fecerit, ſegregetur*. Et Theodor. Balſamon ad Can. III. Apoſt. refert quendam monaſterii Præfectum deluſum fallaciâ, & impiâ cujuſdam ſuaſione, ſolitum admovere ſacris altaribus caſeum, & carnes, exiſtimans inde morbos pelli, & affectis corporibus reddi ſanitatem.

Sed ut ſacras oblationes ad altere à fidelibus factas adoriamur, obſervo primis Eccleſiæ ſæculis pudere Chriſtianos vacuis manibus in templum ingredi, & cum magna, ac æterna à Deo poſtulârint, nihil adferre eorum, quæ caduca ſunt. cap. *Ut omnis Chriſtianus*. *De conſecr.* diſt. 1. Concil. Ilerden. II. Can. IV. *Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur, tam panis, quàm vini*. Matiſc. I. Can. IV. *Propterea decernimus, ut in omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur, ut per has immolationes peccatorum ſuorum faſcibus careant, & cum Abel, & cæteris juſtè offerentibus promereantur eſſe conſortes*. Tribur. Can. XXXV. *Diebus Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigiliis, & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum oblationibus eſt currendum*. Plura congerunt Anton. Auguſt. in *Epit. Jur.* lib. 15. tit. 21. Jodocus Coccius lib. 6. *Theſaur.* art. 15. Severin. Bin. in Not. ad Can. I. Apoſt. D. Gregor. lib. 1. partic. tit. 23. cap. 5. Loaïſa in Can. XIV. Concil. Emerit. Pamel. ad D. Cyprian. lib. 2. tit. 24. *De opere & eleemoſyn.* Lantmeter lib. 2. *De veter. mon.* cap. 4. Suarez tom. 1. *De relig.* lib. 1. cap. 5. ubi latè reſolvit quando oblationes debeantur ex præcepto, quando ex devotione tantùm præſtentur. Prædictas autem oblationes faciebant fideles inter Miſſarum ſolennia poſtquam pœnitentes & catechumeni ejecti ab Eccleſia erant, & oblationes panis & vini à ſacerdotibus immediatè acccipiebantur, quarum pars aliqua fidelibus, cæteræ in ſacerdotum, & clericorum, pauperumque alimenta erogabantur; ſimiliter pecunia à fidelibus tunc oblata per diaconos in Gazophylacium reponebatur ad eundem finem. Concil. Emerit. Can. XIV. Ex Tertull. Juſtin. & Cypriano probant Le-maïſtre lib. 1. *De jure Epiſc.* cap. ult. Lantmeter d. lib. 2. *De veteri cler*, cap. 40. Ex pane oblato apud Græcos (qui pane fermentato utuntur in Miſſæ ſacrificio) ſacerdotes partem præſcindunt ad conſe-

cra-

crationem, juxta ritus ita deſcriptos à Nicolao Cabaſila in expoſit. Liturgiæ cap. 24. *Sacerdos autem, poſtquam cum clamore Deum glorificavit, venit ad dona, & quùm ea in caput valdè honeſtè & reverenter ſuſtulit, egreditur: & ſic ea ferens ducit ad altare, de induſtria circumducens in templo propter populum, quietè & pedetentim. Ipſi autem canunt, & genua cum omni reverentia & religione inflectunt, rogantes ut eorum ſit memor in donorum oblatione. Ipſe autem procedit comitatus lampadibus, & ſuffitibus, & ita ſe habent.* Latini verò, quia non vulgari pane, ſed parato ſingulari ſtudio utuntur ad conſecrationem, oblationes panis tantùm benedicebant, ut poſtea buccellas ex eis inter fideles diſtribuerent, conſecrantes tantùm hoſtiam integram & infractam, peculiari curâ paratam: Concilium Tolet. XVI. Can. VI. Albaſpinæus lib. 1. *Obſerv.* cap. 1. Cellotius lib. 6. *Hierarch.* cap. 16. §. 1. Ex pane oblato & benedicto fideles offerentes buccellam recipiebant, ut hac perceptione ſignificaretur omnes ſub ono capite, eodemque corpore eſſe, quemadmodum omnes de eodem pane buccellam ſumebant: atque ita hoc myſterio communionem & unionem Catholicam oſtenderent. D. Cyprianus lib. De oper. & eleemoſ. *Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non reſpicis? quæ in Dominicum ſine ſacrificio venis? quæ partem de ſacrificio quod pauper obtulit, ſumis?* D. Auguſt. ſerm. 213. *Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicet.* Quæ auctoritates accipi nequeunt de Euchariſtia, ut communiter exponuntur: nam fragmenta, quæ ſupererant clericis, pauperibus alendis deſignabantur; ex eodem Cypriano ubi proximè: *Cùm univerſa quæ dantur, pupillis & viduis conferantur.* Nec credi poteſt panes ſine fermento oblatos fuiſſe, quales debebant eſſe qui ad Euchariſtiæ conſecrationem apponebantur. Docent Albaſpin. lib. 1. *Obſerv.* cap. 5. B. Efrenus in vita S. Benedicti cap. 23. Non me latet aliquando in Eccleſia, etiam Latina, moris fuiſſe ex pane azymo, rotundæ & circularis formæ à fidelibus oblato conſecrari, & confici corpus Chriſti. Unde Joannes diaconus in vita S. Gregor. lib. 2. cap. 41. narrat quòd matrona quædam D. Gregorio per ſtationes publicas Miſſarum ſolennia celebranti ſolitas oblationes obtulerant, qui poſt myſteria traditurus, cùm dicit: *Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti conſervet animam tuam*, laſciva ſubriſit. Ille verò dexteram ab ejus ore convertens, partem illam Dominici corporis ſuper altare depoſuit. Expletis verò Miſſarum ſolemniis, coram populo inquiſivit, quamobrem corpus Dominicum ſumptura, ridere præſumpſerit? At illa diu muſſitans, tandem prorupit: *Quia panem* (inquiens) *quem propriis manibus me feciſſe cognoveram, tu corpus Dominicum perhibeas.*

Quia ergo tam datio, quàm acceptio hujuſmodi oblationum magna communicatio erat ſuo modo ſpiritualis, & jus communionis per eas, & eulogias, quæ ex his oblationibus ſumebantur, aſſequebatur juxta Innoc. Epiſt. 1. cap. 6. *Ut ſe à noſtra communione maximè illa die non judicent ſeparatos*; ideò ab his, qui perfectam communionem Eccleſiæ non habebant, oblationes non recipiebantor. Conc. Ilerd. Can. XIII. d. c. *Oblationes*. 98. diſt. Conc. Nicænum Can. XXVII. juxta verſionem Piſani. D. Ambr. Epiſt. ad Symmachum: *Munera tua non quærit Eccleſia, quia templa gentilium muneribus adornâſti: ara Chriſti dona tua reſpuit, quoniam aram ſimulacris feciſti.* Plura congerunt Albaſpin. lib. 1. *Obſer.* cap. 5. Efreous ubi ſuprà, Le-maiſtre *De decim. & oblat.* cap. 15. Stephan. Durant. lib. 2. *De ritib. Eccleſiæ.* cap. 26. num. 7. Theophil. Raynaud. *De literis monit.* p. 2. c. 2. n. 22. Quare antequam pœnitentes, & catechumeni receſſiſſent ab Eccleſia, oblationes altari non apponebantur, ut innuitur in Concil. Valent. I. Hiſpan. Can. I. *Sacroſancta Evangelia ante munerum illationem in ordine lectionum poſt legantur, quatenus ſalutaria præcepta Domini noſtri Jeſu Chriſti, vel ſermones ſacerdotis, non ſolùm fideles, ſed etiam catechumeni ac pœnitentes audire licitum habeant.*

Supereſt ut de perſonis, quarum oblationes Eccleſia reſpuebat, agamus: & in primis ab oblationibus offerendis arcebantur fideles præciſi, ſeu excommunicati in præſenti Canone, qui, omiſsâ interpretatione Mendozæ, quam refert & refellit P. Suarez tom. 1. *De religion.* tract. *De divina ult.* cap. 6. in princ. accipiendus eſt de fidelibus à communione Eccleſiæ præciſis, non ſolùm actu, verùm & potentiâ, qui non ſolùm à communione Euchariſtiæ arcebantur, verùm & à fidelium communione: ut erant excommunicati & pœnitentes, qui ad quartum gradum pœnitentiæ non pervenerant. Qui enim in primo, ſecundo, aut tertio grado pœnitentiæ erant, licèt orationibus cum aliis fidelibus communicarent, tamen ſine oblatione, id eſt, abſque facultate offerendi panem, ut ex illo tam ipſi quàm alii fideles buccellam acciperent; & ita in unione Eccleſiæ eſſent: quæ communio, oratione tantùm conſtans, dicebatur communio ſine oblatione. Conc. Ancyr. Can. V. ibi: *Si compleverint pœnitentiam triennii tempore, ſine oblatione ſuſcipiantur ad communionem, id eſt, ut ipſi non offerant.* In quo Canone cùm de laïcis pœnitentibus agatur, ſecernitur communio à jure offerendi, quaſi ſi orationibus communicabant, non offerrent. Expreſſiùs Concil. Ilerdenſe, ubi cùm de pœnitentibus admittendis agatur, ajunt PP. *Poſtea moderatione & clementia Epiſcopi, fidelibus in oblatione & Euchariſtia communicent.* Felix P. in Can. relato ab Albaſp. his verbis: *De clericis autem & monachis, aut puellis Dei, aut ſæcularibus ſervari præcipimus hunc tenorem, quem Nicæna Synodus circa eos, qui lapſi ſunt, vel fuerint, ſervandum eſſe conſtituit: ut ſcilicet qui nullâ neceſſitate, nullius rei timore aut periculo, ſe, ut rebaptizentur, hæreticis impiè dediderunt, ſi tamen eos ex corde pœniteat, tribus annis inter audientes ſint: ſeptem autem annis ſubjaceant inter pœnitentes manibus ſacerdotum: duobus autem annis oblationes modis omnibus non ſinantur offerre; ſed tantummodo ſæcularibus in oratione ſocientur*[a]. Licèt communionem ſine oblatione in veteribus Canonibus pro myſterio Euchariſtiæ accipiant Baron. ann. Chriſti CCCXIV. num. 87. Zonaras in d. Can. V.

a *Collect. Max. Concil. Hiſp.* Tom. I.

Digitized by Google

Concil. Ancyr. Balſam. in Can. IV. ejuſdem Synodi, Cellotius l. 6. *De hierarch.* cap. 26. pag. 480. Joan. Dart. in tract. *De pœnit.* cap. 36. Unde olim dubitabatur, an pœnitentis oblatio eſſet recipienda, ſi antequam explêſſet pœnitentiæ tempus fato occumberet, in Concil. Arelat. II. Can. XII. quæ concertatio refertur in Concil. Tolet. XI. Can. XII. ibi: *Quamquam diverſitas praeceptorum de hoc capitulo habeatur*. Ratio dubitandi erat, quia cùm ipſi in vita ad perfectam communionem cum jure oblationis faciendæ non fuiſſent admiſſi, nec in morte admittendi erant, ex c. *Sacris*. *De ſepultur.* Sed clementiùs obtinuit oblationes eorum eſſe admittendas; cùm ipſi in vita honoraverint pœnitentiam, ut ajunt PP. in dicto Concil. Arelat. Can. XII. & Tolet. Can. XII. ibi: *Illorum tamen nos ſententiam placuit ſequi, qui multiplices numero humaniùs decreverunt*. Inde, his oblationibus factis à parentibus defuncti, & ab Eccleſia acceptis, cùm ex eis cæteri fideles partem aliquam delibarent ſumerentque, in communionem defunctus recipiebatur. c. *Si aliquis*. 11. 26. q. 6. cap. *Sacerdos*. 26. q. 7. Notârunt Severin. in Concil. Carthag. IV. Can. XCV. Loaïſa in Concil. Tolet. XI. Can. XII. Albaſpin. lib. 1. *Obſer.* cap. 5. Cellotius *De Hierarch.* lib. 6. cap. 22. §. unico. Theophil. d. cap. 2. num. 1. B. Efren. d. c. 23. ubi factum D. Benedicti illuſtrat.

Ultra pœnitentes ab Eccleſiæ communione præciſos, de quibus accipio præſentem Canonem, erant alii, quorum oblationes Eccleſia reſpuebat; aut quia ejus communione privati erant, aut publici peccatores, veluti hæretici c. *Excommunicamus*. 13. §. *Credentes*. *De hæreticis*, ubi Gregorius ſtatuit ne clerici eleemoſynas, nec oblationes accipiant: ad id etiam adſtruendum adducit Mendoza Can. XXXVII. Concilii Laodiceni. Sed diverſa profectò eſt illius Canonis ſententia: nam loquitur de Judæis, & hæreticis, ex quibus primi baptizati non ſont, poſtremi ſunt præciſi, & excommunicati: nec loquitur de oblationibus Eccleſiaſticis, ſed de quibuſcumque muneribus, quæ indicant amicitiam & communicationem, præſertim in ritu religionis. Ajunt PP. *Quòd non oportet à Judæis, vel hæreticis, quæ mittuntur munera feſtiva ſuſcipere, nec cum eis feſta celebrare*. Ubi munera feſtiva, juxta ſequentem Canonem, appellantur illa, quæ pro alicujus diei feſtivitate vel ſolennitate mitti ſolent inter amicos, vel quovis alio modo, ut exponit Fileſacus lib. 1. *Select.* cap. 6. Etiam eorû oblationes Eccleſia rejicit, qui libertatem Eccleſiaſticam auſu temerario infringunt. Et D. Cyprian. Ep. 27. vetat ne pro dormitione Victoris oblatio recipiatur: quia Fauſtinum presbyterum teſtamento tutorem ſcripſerat, cùm nefas eſſet clericos quacumque negotiorum ſpecie ſacris altaribus abduci. Item aliquorum peccatorum dona reſpuit Eccleſia, ut ſacrilegi c. *De viro*. 12. q. 2. matricidæ in c. *Latorem*. 33. q. 2. & aliorum, quos referunt Suarez d. c. 6. Le-maîſtre d. c. 15. per totum. Et meritò eorum oblationes Eccleſia non admittit, juxta illud Eccleſiaſtici cap. 34. *Dona iniquorum non probat Altiſſimus, neque reſpicit in oblationibus iniquorum*. Præcipuè non communicantium, de quibus in hoc Canone agitur. Quia nomen illius, cujus oblationes recipiebantur, ſemper offerebatur ad altare cum ipſis muneribus. Innocent. I. d. Ep. 2. notabimos Can. ſeq. Unde minimè conſonum erat diſciplinæ Eccleſiaſticæ munera ejus accipere, qui dignus non habebatur, ut ejus nomen recitaretur. Deinde munera illa in ipſis ſacris benedicebantur, ſolennibuſque verbis nomine totius Eccleſiæ Deo offerebantur; ut ex eodem Can. II. Innocentii licet cognoſcere. At hominis impuri, nocentis, & nondum plenè in fidelium corpos reſtituti, munera indigna videbantur, quæ in ſacris Deo offerrentur, quæ in ipſis ſacrificiis ſolennibus benedicerentur, quæ Eccleſia accepta haberet, & ſuo nomine Deo commendaret; ex quibus denique partem aliquam omnes ſomerent: quæ omnia cùm ſumma religione ab eis fierent, nullaque alia re Eccleſia magis probare poſſet, ſe partem & ſocietatem cum aliquo habere, quàm omnibus his ritibus; idcircò pœnitentium, & aliorum, qui extra Eccleſiam degebant, dona & munera aſpernabatur. Unde dementia cognoſcitur eorum ſacerdotum, qui in templis cum meretricibus ſolebant concumbere; & pecuniam ex illo nefario concubitu collatam, eſſe ſacram exiſtimabant, nec poſſe, niſi in ſacros uſus conferri: de quibus Baruch. cap. 6. in illis verbis: *Coronas aureas habent ſuper capita ſua dii eorum: unde ſubtrahunt ſacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in ſemetipſos; dant autem & ex ipſo proſtitutis, & meretrices ornant deos ſuos*. De quo meretricio quæſtu ad ornanda idola facto plura congerunt P. Roa lib. 3. *Singul.* cap. 13. P. Cerda in *Adver.* cap. 82. num. 21. GONZALEZ.

C A N O N XXIX.

De energumenis, qualiter habeantur.

De energumenis, qualiter habeantur in Eccleſia.

Energumenum, qui ab erratico ſpiritu exagitatur, hujus nomen neque ad altare cum oblatione recitandum; neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret.

CAPUT

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Eos ſolùm qui erratico ſpiritu actu exagitantur, hoc Canone comprehendi.

UT docerent Patres Hiſpani, eos ſolùm energumenos ab altaris communione & miniſterio rejici, non qui quondam, ſed qui adhuc perverſo ſpiritu exagitantur, ideo dixerunt: *Energumenum, qui ab erratico ſpiritu exagitatur*. Cùm Græca vox *energumenus*, idem prorſus comprehendat, quod Latina, *erratico & maligno ſpiritu exagitatus*, Ita enim dicti putantur ὑπὸ τῶν ἐνεργειῶν. Id eſt, ab operationibus dæmonum, quas in ipſis pati videmus, Origenes [e]: *Manifeſtè ex multis indiciis monſtratur, quòd humana anima dum in hoc eſt corpore, recipere poteſt diverſas energias, id eſt, operationes ſpirituum diverſorum, malorum ac bonorum. Et malorum quidem duplici ſpecie: id eſt, vel tunc penitùs ex integro poſſederint mentem, ita ut nihil omnino eos quos obſederint, intelligere vel ſentire permittant; ſicut exemplo ſunt hi (quos vulgò* energumenos *vocant) quos amentes & inſanos videmus, quales erant illi, qui in Evangelio à Salvatore curati eſſe referuntur*. Ipſum autem afflatum dæmonum *energima* vocat Tertullianus [f]: ut intelligeremus etiam, non omnes qui moleſtantur à dæmone, altaris miniſterio & communione removeri, ſed eos tantùm, qui omnimodo exagitantur & perturbantur: alios enim energumenos, nec propter peccata, nec omnino mente privatos, quibus hoc decretum non congruit, recenſet Joannes Caſſianus [g], Dionyſius Areopagita [h], & alii,

e *Origen. lib. 3.* περὶ ἀρχῶν. *cap. 3.*
f *Tertull. lib.* de præſcriptionib. adverſ. hæretic.
g *Joan. Caſſian. collat. 7. à c. 24. cum ſeqq.*
h *Dionyſ. Areopag* de Eccleſ. hierarch. c. de communione.

COMMENTARII NOVI.

HUJUS *nomen.*] Energumenorum oblationes repellebantur; ideoque nomen eorum neque ad Deum propitiandum adhibebatur, neque ejus mentio ulla in ſacerdotum precibus acta: Hæc enim oblatio nominis, erat quædam communionis ſpecies, quæ non niſi ob duas cauſſas ſuſcipiebatur. Prima quùm precatio ejus cauſsâ fieret, qui ſacro fonte intinctus eſſet, aut abſolutus, aut initiatus, aut in quem collatum eſſet aliquod ſacramentum ejus, ut omnis communionis fieret particeps, nomen Deo in altari offerebatur. Secunda quùm ad altare oblationes alicujus deferebantur, cum eo duplici nomine nomina Deo proponebantur, ſeu coram Deo pronunciabantur, hoc eſt nomine ſuo Eccleſia nomina eorum Deo commendabat, idque oratione quadam, ſeu precatione ſingulari facta. Epiſcopus igitur, aut ſacerdos in altari nominatim appellâſſet energumenum oblationis auctorem, ac repræſentâſſet, ut ita dicam, eumque Deo precatione commendâſſet: ſed æquum non videbatur, qui agitarentur immundis ſpiritibus, & qui ab oblationibus removebantur, eorum nomen in altari recenſeri; quòd cum iis non eſſet ulla ratione communicandum,

Ut ſua manu.] In Concil. Carthag. Can. XCI. id illis mandatum præſcriptumque, ut Eccleſias ipſas verrerent, ob id maximè, quòd in Eccleſiis pernoctarent, ut dæmonum terrore atque metu liberarentur, id teſtante atque enarrante Can. XCII. ejuſdem Concilii: quod hoc Canone, aut aliquid ſimile vetatur. ALBASPINÆUS.

Energumenos hujuſmodi, qui propter publica aliqua ſcelera publicè etiam à dæmonibus vexantur, & ab Eccleſia excommunicantur, juxta illud Paulli 1. ad Corinth. 5. *Judicavi tradere hujuſmodi Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini*, non modò à ſacramentorum, verùm etiam orationum publicarum participatione & communione arcendos eſſe, hoc c. decernitur: & cap. 36. quod infrà ſequitur, huic non obſtat: nam energumenus, qui ſui compos eſt, & corporaliter dumtaxat, vel ad majorem gloriam, vel ad peccati occulti pœnam, Deo permittente vexatur, ſimilis eſt hominibus quadam corporali ægritudine laborantibus: ideoque nihil impedimenti eſt, quominus Euchariſtiæ auxilium & ſolatium ſæpiùs his hominibus conferatur; maximè ſi abſque periculo irreverentiæ communicare poſſint. Quod S. Dionyſ. *de Eccleſ. hierarch.* cap. 3. p. 2. negat energumenis Euchariſtiam dandam eſſe, id D. Thom. 3. part. quæſt. 8. art. 9. ad 2. de energumenis nondum baptizatis interpretatur. Vide Suarem tom. 3. diſp. 69. in fin. ſect. 2. BINIUS.

. Energumenos, ideſt corpora à dæmonibus obſeſſa, plures ex hæreticis negârunt, exiſtimantes, actus quos ita vexati facere ſolent, ex levitate animi, vel cerebri delirio fieri, ut per conſequens negarent eos expellendi Eccleſiam poteſtatem habere. Illorum deliramenta referunt, refelluntque Delrius *Diſquiſit. magic.* p. 1. lib. 3, q. 4. Torreblanca *De jure ſpirit.* lib. 3. cap. 8. Aloix in *Vita S. Ambroſ.* cap. 6. Coquæus in Not. ad Auguſt. lib. *De civit. Dei*. cap. 2. Carrier. tom. 3. *Digeſt. fidei*. fol. 543. Sed hominum corpora dæmones obſidere non modò, ſed & poſſidere, in ea intrando & commorando, facilè probatur ex pluribus ſacræ pagi-

paginæ teſtimoniis, ubi refertur ſæpiùs Dominum noſtrum, adhuc in carne humana degentem, eos ejeciſſe, Matt. cap. 12. verſ. 18. & cap. 17. Marci cap. 1. verſ. 24. & 35. & cap. 3. verſ. 23. & cap. 7. v. 29. & cap. 9. v. 25. D. Lucæ cap. 4. v. 41. & cap. 8. & 9. v. 43. Et ex ſacris Canonibus, ubi energumeoorum obvia mentio exſtat. cap. *Exorciſta.* 23. diſt. cap. *Omni*. *De Conſecrat.* diſt. 5. Concil. Carthag. III. Can. XCI. *Pavimenta domorum Dei energumeni verrant, quibus aſſidentibus in domo Dei victus quotidianus per exorciſtas opportuno tempore miniſtretur*. Iode preces in Eccleſia publicè indictæ fuerunt pro energumenis liberandis à ſpiritibus immundis & erraticis; quæ ſemper concludebantur ita: *Per Chriſtum Dominum, qui venturus eſt judicare ſæculum per ignem*. Quia, inquit Micrologus *De Sacrament.* horreot valdè dæmones, dum judicium futurum recolitur. Hinc exorciſtarum ordo celebris fuit primis Eccleſiæ ſæculis, ut conſtat ex Act. Apoſt. cap. 19. Conc. Roman. ſub Sylveſt. 3. & 7. Laodiceno Can. XXIV. & XXV. Ancyran. Can. X, & aliis congeſtis à Baronio anno LVI. Anton. Auguſtino in *Epit. Jur.* lib. 8. tit. 3. Spencæo ad D. Paul. lib. 1. digreſ. cap. 8. Frider. Lyndem. in *Gloſſar. leg.* verbo *Exorciſta*. P. Greg. lib. 15. *Syntag.* cap. 5. Turrian. lib. 4. *Conſtit. D. Clemen.* cap. 26. Theoph. Reynaud. *De calum.* ſect. 2. ſerie 1. cap. 14. Gregor. Ambian. in *Apolog.* cap. 22. in fin. Andreâ Saoſſay in *Panopl. cleric.* p. 1. lib. 6. cap. 2. §. 3. Exorciſtas, immò & Chriſtianos, quorum erat infenſiſſimus hoſtis Ulpianus, ſugillare videtur in l. 1. ff. *De var. & extraord.* ubi agens de quibuſdam impoſtoribus, qui certis incantationibus & deprecationibus exorcizare ſolebant, & ſic morbos ſanare profitebantur, negat hujuſmodi hominibus de eorum mercede jus eſſe dicendum, ubi impoſtorum nomine Chriſtianos perſtringi, jam notârunt Baronius anno LVI. Panciroi. lib. 1. *Var.* cap. 149. Fileſacus. *De idololatr. mag.* §. 5. & alia congerunt de energumenis Valles in *ſacra philoſoph.* cap. 28. Zachias *QQ. medico-legal.* lib. 2. tit. 1. cap. 18. GONZALEZ.

Qui ab erratico ſpiritu exagitatur.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

Dæmones cur ſpiritus erratici dicantur.

ERRANTIUM ſpirituum nomine dæmones nuncupatos, & Sanctorum, & Philoſophorum placitis conſtat; quia, ut auctor eſt divus Petrus [i], *tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret*. A Platone aliquando feras agreſtes, interdum ſtygios canes, nonnumquam impiorum domiciliis inhabitantes, vocari legimus. Et ut alia omittamus, Lactantius [k] refert, ipſum dæmonem interrogatum ab Apollinis ſacerdotibus quis eſſet? quid ageret? quid pateretur? edito reſponſo dixiſſe, ſpiritum erraticum ſe eſſe, ipſoque erratico diſcurſu torqueri, & veluti irrequieto quodam labore agi; de qua re ea carmina refert:

i 1. Petri.

k Lactant. lib. De fac. religione. c. 10.

Dæmones errantes per terras & mare ſemper
Æternas pendunt divino verbere pœnas.

Eandem dæmonis vagationem ac circuitionem erraticam (ut auctor eſt Plutarchus) his carminibus cecinit Empedocles.

Æthereus motus in pontum dejicit illas,
Pontus & in terram pellit; ſed terra remittit
Ad ſolem rapidum is ubi fit converſio cæli,
Ex alioque alius fugat, execrantur & omnes.

Vagas igitur has & erraticas peregrinationes dæmonibos pro pœnis datas, Theologiæ, & Philoſophiæ profeſſores conſentiunt, & eâ ratione *erraticos ſpiritus* à Concilio in præſenti, & ab aliis vocari.

Duobus privat Concilium energumenos. Primum eſt, ut eorum nomen cum oblatiooe ad altare non recitetur. Alterum verò, ne ſua manu in Eccleſia miniſtrent. Agamus de primo: non tam pœnæ energumenis inferendæ, quàm honoris Eccleſiæ cauſâ, multa interdicta ſunt olim dæmoniacis. Canone enim Apoſtolorum [l] cautum eſt, ne dæmoniacus cum fidelibus preces funderet. *Si quis dæmonem habeat, clericus non efficitor; ſed nec cum fidelibus preces funditor: mundatus verò recipitor, & ſi dignus fuerit, efficitor*. Quare in Concilio Ancyrano [m] (ſic nuncupandum ab Ancyra civitate Galatiæ, non *Anquiranum*, aut *Aquiritanum*, vel *Ancyritanum*) cùm de his egiſſet, qui cum beſtiis irrationabiliter congreſſi ſunt, non ſolùm hos, ſed & horum complices jubet eâ pœnâ affici, ut non inter fideles, ſed inter dæmoniacos preces fuodant [n]. *Nos eoſdem ſanè non ſolùm leproſos crimine hujuſmodi factos, ſed & alios iſtos ſuo morbo replentes, placuit inter eos orare, qui tempeſtate jactantur: qui à nobis energumeni intelliguntur*. Horum omnium rationem docuit Dionyſius Areopagita [o]. *Catechumenos autem, & energumenos, quippe in pœnitentia ſunt, ſancta Hierarchiæ mos patitur quidem audire ſacram Pſalmorum modulationem, divinamque ſacrarum Scripturarum recitationem: ad ſacra autem opera quæ deinceps ſequun-*

l Can. Apoſt. 78.

m Conc. Ancyran. Can. 16.

n Idem Can. 7.

o Dionyſ. Areopag. lib. De Eccleſiaſt. hierarc. c. de communione.

ſequuntur, atque myſteria ſpectanda, non eos convocat, ſed perfectos oculos eorum, qui digni ſunt. Eſt enim divina Hierarchia ſacræ juſtitiæ plena, ac unicuique pro dignitate ſalubriter conſentaneam tribuit rerum divinarum communionem; ſanctèq́ pro modo & captu in tempore concedit. Ac poſtremus quidem ordo catechumenis, ideſt, iis qui erudiuntur, tributus eſt. Aditus enim eis ad omne id quod in Hierarchia perficitur, præcluſus eſt, neque ullis ſacris initiati ſunt, neque divinum ſtatum, qui in digno partu ortuque conſiſtit, habent, ſed etiam patris verbis foventur, vitalibuſq́ figurationibus & lineamentis finguntur, ad beatum illum progreſſum, vitæ luciſq́ principem, qui à divino ortu proficiſcitur. Ut igitur ſi inchoati, ac nondum figurati pueri, qui ex carne conſtant, cadant antequam foveantur; caſum illum in terra ſine ortu, ſine vitæ uſura, ſine lucis aſpectu, ut abortus, habebunt: nec quiſquam, qui ſit mentis ſuæ, id quod apparet intuens, in lucem eos prolatos eſſe dixerit; quòd ſint ab alvi tenebris liberati. Dicit enim medicina, perita corporum præſes, lucem vim ſuam emittere in ea quæ lucem naturâ recipere poſſunt: ſic ſacrorum ſapiens diſciplina & ſcientia, primùm quidem eos divinorum ſcriptorum, quæ formandi vitaq́ dandæ vim habent, cibo, qui inſtituendo & introducendo valet, fovet. Cùm autem eorum naturam ad divinum ortum abſolvit, tum denique utiliter eis ordine concedit aditum ad ea quæ illuſtrant & perficiunt. Nunc verò ab inchoatis, ea quæ perfecta ſunt, ſeparat; quòd & dignitatis ſacrorum rationem habeat, & catechumenorum divino Pontificum loco, educationis atque vitæ. Energumenorum autem multitudo à ſacris quidem etiam arcetur, ſed ſecundum locum in ſuperiore parte extremitatis catechumenorum obtinet. Neque enim par eſt, meâ quidem ſententiâ id quod particeps aliquando ſanctiſſimorum ſacramentorum fuit, ſed etiam contrariis, aut voluptatibus, aut perturbationibus conſtrictum tenetur, ei quod penitùs ſacris initiatum non eſt, nec ulla ex parte eſt particeps divinorum myſteriorum. Quin etiam ad eos ſacrorum aſpectus, & communio contrahitur; idque jure ac merito. Si enim verum eſt, virum qui omnino divinus ſit, cui ad res divinas aditus pateat, qui ad ſummum divinæ ſimilitudinis ſpecieiq́, quam quidem conſequi poſſit, gradum, abſolutis ac perficiendi vim habentibus modis, quibus ad divinitatem contendit, elatus ſit; ne ea quidem quæ carnis ſunt, niſi iis quæ naturâ neceſſitatem maximam afferunt, impulſum, quòd ſi uſu veniat, quaſi aliud agentem perfecturum eſſe: & templum præterea, aſſectatoremq́ fore divini ſpiritus, in ſumma illa ſua divinitatis imitatione, in ſimili ſimilem locantem: profectò qui ejuſmodi eſt, nunquam à contrariis viſis aut terroribus vexabitur, ſed eos videbit, & ſi incidant, expugnabit ac perſequetur; faciet q́ potiùs quàm vim externam accipiet, & quaſi patietur eo animi ſui habitu, in quem nulla cadit perturbatio, & qui nulli ipſe ſuccumbit, aliiſq́ ejuſmodi obſidionum medicus videbitur. Ego verò præterea exiſtimo, atque adeo certò ſcio, eorum qui hierarchici ordinis ſunt, ab omni admiſtione liberam & ſecretam prudentiam, ante hos ſcire ſceleſtiſſimâ & maximè nefariâ impulſione agitari, eos omnes qui desertâ divinâ vitâ & ſententiâ, ac moribus, cum pernicioſis dæmonibus conſentiunt; quòd ea quidem quæ vera ſunt, & immortaliter poſſidenda, & ſemper jucunda voluptatiſq́ plena, per ſummam ipſiſq́ exitioſam amentiam everſentur: cum materia autem conjunctum plurimiſque perturbationibus implicatum, quod alienum eſt naturæ noſtræ, peccatum, pereunteſq́ ac interitum afferentes voluptates, & inſtabiles in rebus alienis quæ non ſunt, ſed videntur, proſperitates oportet & ſequantur. Primi ergo hi, & aptiùs quàm illi, miniſtri ſacramenti hujus prudenti voce ſecernuntur. Neque enim fas eſt, eis patere aditum ad ullum aliud ſacrum, niſi ad doctrinam ſcriptorum divinorum, quoad meliora perveniant. Si enim cœleſte divinorum ſacrificium eos qui pœnitentiæ ſunt, etiam ſi ei aliquando interfuerint, arcet; quòd id non admittat, quod non eſt omni ex parte ſacroſanctum: idemq́ hoc pudicè pronunciat, ego nec aliis etiam, qui aliqua ex parte ad divinæ ſimilitudinis cacumen evadere non poſſunt, videor, nec cum iis me communico; arcet enim hæc vox omnis admiſtionis expers maximè, eos etiam qui unà cum eis quibus ad divinas res, ut dignis, patet aditus, precari non poſſunt; multò magis profana erit multitudo eorum, qui perturbationibus agitantur, carebitq́ ſacrorum & aſpectu & communione. Hi ante conſecrationem recedere ab Eccleſia per diaconum jubebantur, hi communicare in Eccleſia non poterant: quare non immeritò eorum nomen cum oblatione recitari hîc Epiſcopi noſtri non permiſerunt, cùm (ut in Canone ſuperiori diximus) illi in Eccleſia offerrent, qui ſanctæ communionis futuri erant participes,

COMMENTARII NOVI.

HUJUSMODI energumenis à ſpiritibus immundis poſſeſſis jus communionis olim in Eccleſia non erat. Canone XXXVII. infrà, probat Creſpetius in *Summ.* verbo: *Energumeni*, & *Arreptitii*, niſi ad tempus reperiantur liberati: id eſt, qui lucida intervalla habent, & interim ſatagunt piis votis ac precibus pro ſua emundatione impetranda, communionem petunt, Theophilus Epiſcopus ad Alexand. *Si quis cùm ſit fidelis, à dæmone corripiatur, debetne ipſe ſanctorum myſteriorum particeps, an non? Reſpondeo: ſi myſterium non enunciet, nec ullo alio modo blaſphemet, ſit particeps, ſed non ſingulis diebus: ſufficit enim, ſi ſtatis ſolùm temporibus*. Juxta quam diſtinctionem accipiendi ſunt text. in Canone XIV. Concil. Arauſic. *Energumeni baptizati, ſi de purgatione ſua curent, & ſe ſolicitudini clericorum tradant, monitiſq́ obtemperent, omnimodè communicent ſacramenti ipſius virtute, vel muniendi ab incurſu dæmonum, quo infeſtantur, vel purgandi, quorum jam oſtenditur vita purgatior.* Et in cap. *Communiter*. 3. diſt. 33. & caſus à Pro-

ſpero

Digitized by Google

ſpero Aquitano & Caſſiano relati, quos ſeq. cap. tranſcripſit Mendoza. Energumeni ergo dum in obſeſſione erant, non communicabant, ſed inter hyemantes orabant; ideſt, in ſecundo gradu pœnitentium, Acroaſi videlicet, ut volunt Balſam, in Can. XVII. Synod. Ancyr. Lantmet. lib. 2. *De veter. cler.* cap. 60. I. Dartis in cap. 3. 33. diſt. Vel, ut rectiùs docuerunt Cironius ad tit. *De pœnit. & remiſſ.* Gibal. *De clauſ. diſquiſit.* 3. p. c. 2. §. 6. n. 32. in primo gradu, GONZALEZ.

Hujus nomen nec ad altare cum oblatione eſſe recitandum.

CAPUT QUINQUAGESIMUM OCTAVUM.

Antiquum eſſe in Eccleſia, offerentium nomina recitari: & an energumeni ſanctæ communionis debeant eſſe participes?

p D. Iſidor. in Ep. ad Ludifredũ Epiſcopum Cordubenſ. Exſtat apud Grat. in c. Perfectus. 26. diſt. Concil. Emeriten. Can. XIX.

VETUS Eccleſiæ conſuetudo, ut eorum nomina, qui pia munera Eccleſiæ obtuliſſent, per diaconum ex ſacris tabulis recitarentur; ut docet divus Iſidorus p ad Ludifredum Epiſcopum Cordubenſem: *Ad ipſum* (inqoit, agens de diacono) *pertinet officium precum, & recitatio nominum.* Concilium Emeritenſe: *Proinde ſalubri deliberatione cenſemus, ut pro ſingulis quibuſque Eccleſiis, in quibus presbyter juſſus fuerit per ſui Epiſcopi ordinationem præeſſe, pro ſingulis diebus Dominicis ſacrificium Deo procuret offerre; & eorum nomina à quibus eas Eccleſias conſtat eſſe conſtructas, vel qui aliquid his ſanctis Eccleſiis videntur, aut viſi ſunt contuliſſe, ſi viventes in corpore ſunt, ante altare recitentur tempore Miſſæ; quòd ſi ab hac diſceſſerint, vel diſceſſerint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur ſuo in ordine.* Divus Hieronymus q: *Publicè diaconus in Eccleſia recitat offerentium nomina, tantum offert illa, tantum ille pollicitus: placentq; ſibi ad plauſum populi, torquente eos juſtitia, damuſq; materiam miſeris, ut gaudeant ad ea quæ tribuunt, & non lugeant ad ea quæ rapuerint.* De his nominibus recitandis, ante Hieronymum ratio conſtat ex divo Cypriano r. Cùm conquereretur enim ad clerum de illis qui lapſos abſque canonica pœnitentia ad ſacrorum commonionem reciperent, ſic ait: *Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam, juſto tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordines, ad exomologeſin veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi & cleri jus communicationis accipiant; nunc crudo tempore, perſecutione adhuc perſeverante, nondum reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum.* Ante Cyprianum beatus Dionyſius Areopagita s: *Et cùm ſe* (ait) *omnes mutuò ſalutaverint, myſtica ſacrarum tabularum recitatio fiat.* Cùm ante preces celebraturi fieret per diaconum, non ſatis conſentaneum videbatur, illius rationem haberi, cujus munus adhuc oblatum non fuiſſet: quâ ratione Innocentius I. t ſtatuit ut poſt preces ſacerdotum, recitatio nominum offerentium fieret. *De nominibus* (inquit ad Decentium Eugubinum Epiſcopum) *recitandis, antequam preces ſacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda ſunt, ſua oratione commendat, quàm ſuperfluum ſit, & ipſe pro tua prudentia recognoſcis: ut cujus hoſtiam nec dum Deo offeras, ejus antè nomen inſinues: quamvis illi incognitum ſit nihil. Priùs ergo oblationes ſunt commendandæ, ac tum eorum nomina quorum ſunt oblationes, edicenda: ut inter ſacra myſteria nominentur, non inter alia quæ antè præmittemus; ut ipſis myſteriis viam futuris precibus aperiamus.* Sacras tabulas ideo vocavit beatus Dionyſius, quia duæ tabulæ erant: altera in qua vivorum, Epiſcoporum & offerentium: altera, in qua mortuorum nomina ſcripta erant; & ex illis recitabantur, ut indicat citatus Canon Concilii Emeritenſis. *Dypticha* dicebant, translato vocabulo ab oſtreorum dyptycho, de quibus alibi uberior tractatio.

q D. Hier. in Comment. ſuper Ezech. cap. 18.

r D. Cypr. Ep. X. ad clerum.

s Dionyſ. Areopag. lib. 3. de Eccleſia hierarc. cap. de communione.

t Innoc. I. in Epiſt. ad Decentiũ Epiſc. Eugubinum cap. 2. Exſtat apud Grat. in c. De nominibus, de conſecrationc. diſt. 1.

Hinc conſtare videtur, energumenos non ſolùm non admittendos ad ſanctam Euchariſtiæ communionem; ſed nec eorum nomina cum oblatione recitanda.

u Concil. Arauſic. Can. XIV.

Sed adverſatur huic ſententiæ altera Concilii Arauſicani u primi, quâ energumenos à ſacra communione percipienda, non ſolùm non repelli, ſed expreſſo decreto admitti jubet, his verbis: *Energumeni jam baptizati, ſi de purgatione ſua curent, & ſe ſolicitudini clericorum tradant, monitiſque obtemperent, omnimodo communicent, ſacramenti ipſius virtute, vel muniendi ab incurſu dæmonum, quo infeſtantur, vel purgandi, quorum jam oſtenditur vita purgatior.* Idque uſitatum fuiſſe olim in Eccleſia, ex Proſpero Aquitanico x didici, qui refert miraculum, quo dæmoniacus ſumptione Euchariſtiæ liberatus eſt. Sic enim inquit: *Quædam juvencula Araba natione, ancilla Dei, habitum geſtans, cùm in balneo lavans, ſimulacrum quoddam Veneris impudicè reſpiceret, & ſeipſam, eiq; ſe conſimulans, domicilium ſe diabolo præbuit. Statim ille leo, qui rugiens circuit, quem quærebat invenit. Meatus igitur gutturis ipſius occupans, nullum cibum nullumq; potum trajiciens, per ſeptuaginta fermè dies totidemq; noctes, jejunium ſibi diabolus ex capto poſſeſſoq; vaſe exhibuit. Hoc monſtrum parentes puellæ per tot dierum ſpatium auferri poſſe ſperantes, dum juge malum ulterius tolerare non poſſent, ſimul cum filia ſeſe ingeſſerant ſacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantùm puella fatebatur, avem quandam noctis medio*

x Proſper. Aquitanicus lib. 4. prædiction. c. 6.

appa-

Digitized by Google

apparere, quæ ſibi ore neſcio quid infunderet; ſtupor tunc inerat cunctis, videre puellam nullis indiciis diuturni jejunii fœdatam; nullo pallore ſeu tabe, vel debilitate confectam; quin potiùs robuſtam, ſucco viſcerum, mole membrorum. Cumque incredibilia viderentur quæ dicebantur, habito conſilio, in monaſterio puellarum, in quo reliquiæ Sancti Stephani ſitæ ſunt, ſacerdos puellam ſimul præpoſito commendavit. Illic primâ tantùm die apparuiſſe illam avem aſſerit, ſibiq; increpâſſe, quòd neque fame, neque ſiti compulſa illum appeteret locum, quo ſibi accedere non liceret. Per duas ſanè hebdomadas nihil cibi vel poculi ſumens, in monaſterio manſit. Accidit autem, ut quintus decimus Dominicus illuceſceret dies, aſcendente nobiſcum ſacerdote, ut matutinum illic ſacrificium ſolitò offerretur, puellam præpoſitus ad altare perduxit, eo inceſſu & habitu, quo ſolent rubore perfuſæ ex epulis mulieres advenire: ſed ut ſe illa proſtravit altari, clamore fletus ſui, cunctis aſtantibus, gemitus, lacrymaſq; induxit; quibus tantum malum auferendum præſens plebs Dominum exorabat. Erat enim indecens murmur in populo. Peracto itaque ſacrificio, cùm eadem inter cæteras brevem particulam corporis Dominici tinctam à ſacerdote perciperet, ſemihorâ mandens trajicere non valuit; nondum illo fugato, de quo dicit Apoſtolus: Quæ conſonantia Chriſti ad Belial? *Manu igitur faciem ejus ſuſtentante ſacerdote, ne ſunctum projiceret, à quodam diacono ſuggeſtum eſt, ut calicem ſalutarem gutturi ejus Pontifex applicaret. Quod ut factum eſt, ſtatim, ut locum illum, quem diabolus obſederat, Salvatoris imperio reliquit; ſacramentum quod ore geſtabat, cum laude Redemptoris tranſglutiſſe puella clamavit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei: quòd poſt octoginta & duos dies diabolo expulſo, puella de poteſtate fuerat erepta inimici: oblatio itaque rurſum gratiarum actionis pro ea fit, ſacrificiiq; percipiens certam partem, priſco eſt reddita uſui.*

Verum eſt, olim energumenis ſacramentum Euchariſtiæ porrigi, & amentibus, ut teſtatum facit Canon Concilii Arauſicani I.[y] Sed multò clariùs Joannes Caſſianus. Cùm enim Germanus eandem quæſtionem propoſuiſſet, Serenus reſpondit. Germanus autem ſic interrogat: *Et quomodo eos non ſolùm deſpici* (egerat paullò antea de energumenis) *ab hominibus vel horreri, ſed etiam à communione Dominica in noſtris provinciis perpetuò vidimus abſtinere, ſecundùm illam Evangelii ſententiam:* Nolite[z] ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos; *cùm de illis, quemadmodum dicis, ita credendum ſit, quod eis purgationis vel utilitatis obtentu, hujus tentationis humiliatio tribuatur?* y *Concil. Arauſic. Can. XIII.* *Joan. Caſſian. collat. 7. c. 29. & 30.* z *Matth. 17.*

Serenus: *Si habuerimus hanc ſententiam, immo fidem, quam ſuperiùs comprehendi, ut & omnia per Deum fieri, & pro utilitate animarum diſpenſare univerſa credamus; non ſolùm nequaquam deſpiciemus eos, ſed etiam pro ipſis tamquam pro membris noſtris, inceſſanter orabimus, iiſque totis viſceribus, ac pleno compatiemur affectu* ([a] quùm enim patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra) *ſcientes nos, abſque illis, utpote membris noſtris, omnimodis conſummari non poſſe: quemadmodum legimus, ne anteriores quidem noſtros ſine nobis repromiſſionis ſummam conſequi potuiſſe; ita de illis Apoſtolo pronunciante:* Et[b] hi omnes teſtimonio fidei comprobati, non acceperunt repromiſſiones, Deo pro nobis melius aliquid providente, ne ſine nobis conſummarentur. *Communionem verò eis ſacroſanctam à ſenioribus noſtris unquam meminimus interdictam: quinimmò, ſi poſſibile eſſet, etiam quotidie eis impertiri eam debere cenſebant: nec enim ſecundùm Evangelii ſententiam, quam congruè huic ſenſui coaptatis:* Nolite ſanctum dare canibus, *ad dæmonis eſcam ſacroſancta communio, & non potiùs ad purgationem ac tutelam corporis animæq; pervenire credenda eſt: quæ ab homine percepta, eum qui in membris ejus inſidet ſpiritum, ſeu in ipſis latitare conatur, velut exurens fugat incendio. Hoc namque modo curatum & Abbatem Andronicum nuper aſpeximus, alioſque quamplures. Magis namque ac magis inimicus inſultabit obſeſſo, cùm eum à cæleſti medicina viderit ſegregatum; tantoque diriùs ac frequentiùs attentabit; quanto eum ab ſpirituali remedio longiùs ſenſerit abdicatum.* Nec id mirum ei videbitur, qui mortuis Euchariſtiam tradi ad fugandos dæmones, apud antiquos legerit: quod in Occidente Concilium Altiſiodorenſe[c], in Oriente autem Sextam Synodum interdixiſſe ferunt: quod ad eandem Synodum à Theodoro Balſamone notatum eſt. Hodie autem hujus Illiberritani Canonis decretum (omiſſo Arauſicano) obſervandum eſt: nec licebit communionem corporis Domini dæmoniacis, dum eo ſpiritu exagitantur, vel furioſis impartiri; nec eorum nomina ſingulatim & publicè in ſacrificio recitare: & ſi generali oratione pro energumenis orare ſacerdos poſſit: ut divinâ ſacrificii & orationis virtute fovente, ceſſet perverſa tentatio: quod edocuit nos D. Clemens[d], ipſius orationis formulam tradens.

a *2. Cor. 12.*

b *Hebr. 11.*

c *Concil. Altiſiod. Can. XIII. Sexta Synod. Conſtant. Can. 83.*

d *Clemens lib. 6. Conſtit. Apoſt. c. 7. & 8.*

COMMENTARII NOVI.

EOS, qui ab Eccleſia præciſi & ſegregati erant; aut jus communionis cum cæteris fidelibus non habebant, oblationes ad altare facere non poſſe, ſuperiori Canone PP. ſtatuerunt. Unde cùm energumeni nec in Eccleſia conſiſterent, aut Miſſæ ſacrificiis adeſſent, oblationes facere non poterant, nec per conſequens eorum nomina à ſacerdotibus referri, aut recitari valebant. Eorum enim nomina olim inter Miſſarum ſolennia recitabantur, quorum oblationes recipiebantur; quia in communione fidelium erant, aut jam in pace Eccleſiæ deceſſerant. Et ſi priſcam Eccleſiæ diſciplinam perquiramus, aliud *nomen recitare* erat, ab *oblatione nominis*: nam *nomina recitare*, erat legere nomina ex ſacris dyptichis tam vivorum, quàm mortuorum; ubi ſuo ordine ſcripta erant nomina eorum, quæ recitari debebant. De quibus dyptichis & eorum forma latè agunt

P.Higuera poſt Notas ad Luitpran. Bivar.in Not. ad M.Max.in fin. Vicecomes *De ritib.Miſſæ.*lib.7. cap.17. Meurſius in *Gloſſar.*verbo *Dypticha.* Sauſsay in *Apparatu ad Martyrol.Gallic.* cap.8.& 9. Haller *De hierarch.Juridic.*fol.829. Cironius in cap.3. *De elect.* in 5.Compil. *Nomen* autem *offerre*, eſt, cùm alicujus vivi, aut defuncti nomen, in orationibus, quibus Miſſæ ſacrificium celebratur, enonciabatur & commendabatur: nullusque uoquam oblationes & munera ſacerdoti in Eccleſia obtulit, quin ſacerdos ejuſdem nomen cum ipſis muneribus propriâ & privatâ quadam oratione Deo in ipſis Miſſæ ſacris commeodaret. Alcuinos *De divinis officiis*, illic: *Quum dicitur*: Memento Domioe famulorum, famularumque tuarum; *& ſic deinde ſubjungitur*: & omnium circumſtantium; *manifeſtum eſt, quòd quaſi quidam locus ſit, ubi aliquibus ſpecialiter nominatis, etiam cæterorum qui aſſiſtunt in Eccleſia, commemoratio adjungatur. In quo loco, aut liberum eſt ſacerdoti, quos deſideraverit peculiariter nominare, & nominatim Deo commendare, aut certè illud ab antiquis eſt obſervatum, ut ibi offerentium nomina recitarentur. Prius ergo oblationes ſunt commendandæ, ac tum eorum nomina ſunt dicenda &c.* Illuſtrant Cerda in *Adverſ.* cap. 143. Albaſpin. lib.1. *Obſerv.* cap. 7. Lindembr.in *Gloſſar.*verbo *Nominum recitatio*. De qua nominis, cùm oblationis recitatione accipiendus eſt præſens Canoo. Pœnitentium enim & energumenorum, quorum oblationes oon recipiebantur in Eccleſia, neque nomina offerri poterant: quia Eccleſia nulla alia re magis demonſtrare valebat ſocietatem & communionem alicui indulſiſſe, niſi quùm ejus nomen privata quadam oratione totius Eccleſiæ nomine, & per ſacerdotem ejus miniſtrum commendabat. At verò hujuſmodi energumeni perfecta Eccleſiæ communione non fruebantur; ideoque eorum nomina non poterant offerri in ſacrificio, nomine totius Eccleſiæ. Non autem hoc Canone negatur poſſe orari pro energumenis, ut aliqui docti viri voluerunt. Unde illis rigidior viſus fuit hic Canon: ut refert Sauſsay, in *Panop. Sacerd.* par. 2. lib. 2. cap. 5. art. 2. GONZALEZ.

Neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret.

CAPUT QUINQUAGESIMUM NONUM.

Dæmoniacos à ſacris Eccleſiæ functionibus ſemper repulſos.

GRATIANUS in decretorum Collectione, antiquum eſſe in Eccleſia dæmoniacos miniſtrare nec debere, nec poſſe, docuit: quod ut confirmaret, decretum Pii Papæ retulit in cap. *Communiter definimus.* 33.diſt. ubi Pius ſic ait: *Communiter definimus, ut nullus de his, qui aut in terram arrepti à dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incurſibus efferuntur; vel ſacris audeant altaribus miniſtrare, vel indiſcuſsè ſe ingerant ſacramentis divinis, exceptis illis, qui corporis incommoditatibus dediti, ſive hujuſmodi paſſionibus, in terram probantur eliſi: qui tamen & ipſi tamdiu erunt ab officii ſui ordine & loco ſuſpenſi, quouſque unius anni ſpatio, per diſcretionem Epiſcopi, inveniantur ab incurſu dæmonum liberati.* Sed Gratianus decretum hoc Pio Papæ non rectè tribuit, cùm Pii non ſit, ſed Concilii Toletani XI. Can.XIII. multis annis poſt Pium habiti; cui ea inſcriptio etiam in decreto Gregoriano reſtituenda eſt.

Correcta inſcriptio Canonis *Communiter definimus*, 33.diſt.

Si autem Pontificum antiquas Conſtitutiones quæramus, omiſſo Canone Apoſtolorum [e], exſtat Epiſtola Pelagii Papæ [f] ad univerſos Epiſcopos per Lucaniam conſtitutos, in qua ait: *Uſque adeò ſanè comperimus, illicita quæque prorumpere, ut dæmonibus, ſimilibuſque paſſionibus irretitis, miniſteria ſacroſancta tractare tribuatur: quibus ſi in hoc opere poſitis, aliquid propriæ neceſſitatis occurrat, quis fidelium de ſua ſalute confidat, ubi miniſtros ipſos curationis humanæ tantâ proſpexerit calamitate vexari? Atque ideo neceſſariò removendi ſunt, ne quibuslibet, pro quibus Chriſtus eſt mortuus, ſcandalum generetur infirmis. Poſtremò, ſi corpore ſauciatum fortaſſis aut debilem, nequaquam ſancta contingere lex divina permiſit, quantò magis doni cœleſtis diſpenſatores eſſe non convenit, quod eſt deterius, mente perculſos?* Nicolaus Papa [g]: *Clerici qui in adoleſcentia à dæmonibus cognoſcuntur obſeſſi, ad ſuperiorem ſacri regiminis gradum aſcendere non poſſunt.* Idem decrevit Gregorius, ut voluit Gratianus [h], ſive quod verius videtur, auctor libelli *De Eccleſiaſticis dogmatibus*, qui inter Opera D.Auguſtini exſtat. Trithemius Alcuinum fuiſſe voluit, alii Iſidorum; at plures, & majori auctoritate præſtantes, Gennadium, ut dicemus poſtea: ſed D. Gregorium ejuſdem ſententiæ fuiſſe, ipſemet his verbis edocuit: *Eodem quoque tempore quidam Aquinenſis Eccleſiæ clericus, dæmonio vexabatur, qui à venerabili viro Conſtantio ejuſdem Eccleſiæ Antiſtite per multa fuerat Martyrum loca tranſmiſſus, ut ſanari potuiſſet: ſed ſancti Dei Martyres noluerunt ei ſanitatis donum tribuere, ut quanta eſſet in Benedicto gratia demonſtrarent. Ductus itaque eſt ad omnipotentis Dei famulum Benedictum, qui Jeſu Chriſto Domino preces fundens, antiquum hoſtem de obſeſſo homine protinus expulit. Cui ſanato præcepit, dicens: Vade & poſthac carnem ne comedas; & ad ſacrum ordi-*

e Can.78.Apoſt.
f Pelagius Papa in Epiſt. ad univerſos Epiſcopos per Lucan. conſtitutos c.21.apud Grat.in c.uſque adeò 33.
g Nicolao tribuit decretum hoc Gratianus,& Ivo, alter in c.Clerici. 3. diſt. alter par. 11. decret c.104.
h Gratian.in cap. Maritum.33. diſt. l.3.c.62. D.Gregor. l.2.dial.c.16.

ordinem nunquam accedere præſumas. Quacumque autem die ad ſacrum ordinem accedere præſumpſeris, ſtatim juri diaboli iterum mancipaveris. Diſceſſit igitur clericus ſanus, & ſicut terrere ſolet animum pœna recens, ea quæ vir Dei præceperat, interim cuſtodivit. Cùm verò poſt annos plurimos omnes priores illius de hac luce migrâſſent, & minores ſuos ſibimet ſuperponi in ſacris ordinibus cerneret, verba viri Dei, quaſi ex longo tempore oblitus, poſtpoſuit, atque ad ſacrum ordinem acceſſit, quem mox is qui reliquerat diabolus tenuit, eumq; vexare, quouſque animam ejus excuteret, non ceſſavit.

In eadem cauſſa non deſunt etiam Concilia, Nicænum I.[i] *Jubemus, ut inſanus non fiat clericus, niſi cùm ægrotavit, & opus fuit calidam medicinam facere, unde in melancholiam incidit, cujus inſania cùm non ſit cauſſa in ipſo, neque ſit ex dæmone habitante in eo, non prohibet ingredi in clerum, neque cogit exire; quare jubemus, ut dæmoniacus non poſſit admitti ad clerum.* Arauſicanum[k] autem non ſolùm clericum fieri vetat, ſed jam factum deponi jubet. *Energumeni* (ait) *non ſolùm non aſſumendi ſunt ad ullum ordinem clericatûs, ſed & illi qui ordinati jam ſunt, ab impoſito officio ſunt repellendi.* Quem Canonem hodie obſervat Eccleſia, tempore quo energumenus erratico ſpiritu exagitatur: quòd ſi eo malo liberetur, & ad ordines Eccleſiæ & communionem admitti poſſe, ex Apoſtolis Clemens retulit[l]. *Si quis dæmonem habeat, clericus non efficitor; ſed nec cum fidelibus preces fundito; mundatus verò recipitor, & ſi dignus fuerit, efficitor.* Olim autem in Eccleſia Africana, etſi non poſſent miniſtri eſſe rerum ſacrarum, cogebantur pavimenta Eccleſiæ verrere, decreto Concilii Carthaginenſis IV.[m] in quo & illud additum[n], ut victus quotidianus illis ab Eccleſia per exorciſtas tribueretur.

i Conc. Nic. Can. I. apud Alphonſum Piſan. l. 3.
k Concil. Arauſic. Can. XVI.
l Can. 78. Apoſt.
m Conc. Carth. IV Can. 91.
n Can. 92. ejuſdem

COMMENTARII NOVI.

OBSESSOS à dæmonibus, ſeu arreptitios, quos vulgò *dæmoniacos* dicimus, ob vitium animi ordinari non poſſe, conſtat ex Concilio Arauſicano I. Can. XVI. *Qui palam aliquando arrepti ſunt, non ſolùm non aſſumendi ad ullum ordinem clericatûs, ſed & ſi jam aliqui ordinati ſunt, ab impoſito officio repellendi.* Concil. Arelat. II. Can. XLI. probant Barboſa *De jur. Eccleſ.* lib. 1. cap. 23. nu. 148. & *De poteſt. Epiſc.* allegat. 42. num. 52. Balſamon, Zonaras, & Cotionlanus in Canonem LXXVIII. Apoſtol. Sanſſay in *Panopl. cleric.* p. 1. lib. 6. cap. 2. §. 3. Gibalin. *De irregul.* cap. 3. conſect. 9. Suarez *De cenſur.* diſp. 51. n. 94. Creſpetius in *Summ.* verbo *Arreptitii.* Valenzuela conſil. 25. num. 2. Hujus prohibitionis rationem reddunt Balſamon & Zonaras ubi ſuprà: quia iſti inſani ſunt, & immundi: & magnum ſcandalum in Eccleſia oriretur, ſi plebs, quem ſcit à dæmone vexari, videat ſacra perficere, & tractare; ut ratiocinatur Gelaſius in Epiſt. ad Epiſc. Lucaniæ cap. 21. Accedit, quòd ſacerdotium contumeliâ afficeretur, & divinum numen blaſphemiis proſcinderetur. Unde ſi ab hujuſmodi obſeſſione liberati ſint, promoveri poſſunt ad ordines, niſi ex memoria recentis morbi maneant aliquæ infamiæ notæ, & occaſio offenſionis. dicto Can. LXXVIII. Apoſt. ibi: *Si quis dæmonem habeat, ne fiat clericus, ſed neque cum fidelibus precetur: purgatus autem recipiatur, & ſi ſit dignus, fiat.* Docent, & defendunt Gibal. *De irregul.* cap. 3. qu. 2. conſect. 8. num. 22. Diana par. 11. tract. 2. reſol. 68. quorum ſententia firmatur ex eo: Nam ratio propter quam arcetur à clero dæmoniacus eſt, ne furoris tempore ſacerdotium contumeliâ afficiatur, & divinum numen blaſphemetur; ſed hæc ratio ceſſat in eo qui liberatus omnino eſt; ergo & miniſtrare in ſuſceptis, & ad altiores gradus aſcendere valet, accedente Epiſcopi licentia, cujus arbitrio relinquitur, an plenè liberatus ſit, nec ne: hoc tamen arbitrium in Epiſcopo non habetur pro diſpenſatione, ſed pro declaratione: ut notârunt Barboſa dicta allegat. 42. Valenzuela conſil. 25. Unde qui poſt ſuſceptos ordines vexantur, ſi liberati fuerint, tranſacto anno miniſtrare poſſunt. cap. *Communiter.* 33. diſt. Neque pro contraria ſententia, quam defendunt Gratianus in cap. fin. verſ. *Nec enim.* 25. quæſt. 1. Hugolin. *De irregul.* cap. 55. §. 1. num. 4. Majolus eod. tract. lib. 2. cap. 17. Sayrus eod. tract. lib. 6. cap. 9. num. 14. faciunt text. in cap. *Quorumdam.* 34. diſt. cap. *Clerici.* 33. diſt. ubi aſſeritur, quòd clerici; qui in adoleſcentia fuerint à dæmonibus obſeſſi, ad ſuperiorem ſacri regiminis gradum non poſſunt promoveri: igitur ſemel vexati, & ſi poſtea liberati ſint, nullo modo poſſunt ordinari. Turre-cremata, & Archidiaconus ibi accipiunt verba illa, itaut obſeſſi prohibeantur aſcendere ad ſacros ordines: in minoribus autem miniſtrare non prohibeantur: ſed hæc ſolutio convincitur ex abſoluta prohibitione hujus Canonis, ibi: *nec propria manu*, & dicto Can. XVI. Concilii Arauſicani, ibi: *ad clerum.* Junctis traditis à Sauſſay ubi ſuprà. Quare hac ſolutione omiſſa, dicendum eſt, in dicto cap. *Clerici*, non negari, quòd ſi clerici in ipſa adoleſcentia liberati eſſent, poſſent ad gradus omnes promoveri: tantùm enim cùm conſultus fuiſſet Nicolaus de adoleſcentibus vexatis reſpondit, ipſos ita in adoleſcentia vexatos ordinari non poſſe, videlicet quandiù vexantur. Dictio enim illa, *in*, ſi adjungatur ablativo, accipitur pro intra illud tempus. unde idem eſt, in anno, quod intra annum. l. *Si ita.* 41. §. *Labeo.* ff. *De manumiſſ. teſtam.* Barboſa *De diction.* cap. 21. Unde in dicto cap. *Clerici*, verba illa: *in adoleſcentia obſeſſi*; idem important ac: *intra adoleſcentiam*: itaut ſi liberati ſint etiam in ipſa adoleſcentia, vel poſtea, poſſint ad ordines promoveri. Nec etiam obſtat text. in cap. *Maritum.* 33. diſt. qui falsò tribuitur Gregorio, cùm deductus ſit ex cap. 22. libelli *de Eccleſiaſt. offic.* qui ab aliquibus tribuitur D. Auguſtino, ab aliis Alcuino, ab aliis tandem Iſidoro.

Sed verius eſt eſſe Gennadii, ut docent D. Thom. *quodlibet*. 12. art. 10. Platina in *Vita Symmachi*, Strabo *De reb. Eccleſ.* ubi cùm agatur de irregularibus ex variis cauſſis, hæc adjiciuntur verba: *Neque illum, qui in furiam aliquando verſus inſanivit, vel afflictione diaboli vexatus eſt*. Quæ verba, cùm ſint præteriti temporis, præteritam, non præſentem ſignificant vexationem: igitur ſufficit aliquando fuiſſe vexatum, etſi poſtea liberatus reperiatur, Sed omiſsâ primâ ſolutione Gibalini, qui textum illum, ut auctoris incerti, nec legislatoris Eccleſiaſtici, rejicit; dicendum eſt, prædicta verba eſſe accipienda quando ex ipſa vexatione præterita aliqua infamiæ nota remanebat, vel offenſionis ſuſpicio: tunc enim, juxta ſupradicta, obſeſſi ita liberati ordinari non valent. GONZALEZ.

CANON XXX.

De his qui poſt lavacrum mœchati fuerint, ne ſubdiacones fiant.

Subdiaconum eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerit mœcbatus; eo quòd poſtmodùm per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus: ſi autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.

Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati; eo quòd poſtmodùm per ſubreptionem ad altiorem gradum promovebantur: ſi autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.

Retulit hunc Canonem Rhabanus in ſuo *Pœnitentium* libro cap.4.

CAPUT SEXAGESIMUM.

Mœchiæ crimen in adoleſcentia commiſſum ſubdiaconum impedit.

MOECHIÆ crimine vel devinctos, vel notatos, tanquam damnatos irremiſſibili peccato, nec ad pœnitentiam admittendos contendit Tertullianus [o], Sed eum errorem, in quem nimio zelotypiæ furore lapſus eſt, jam diù Catholica Eccleſia improbavit, nec probavit unquam Hiſpanicæ Eccleſiæ ſenatus; cùm poſt pœnitentiam abſolvi & communioni reconciliari [p] ſuperiùs edixerit. Nunc autem ad criminis deteſtationem, & retinendam ſacri ordinis dignitatem, decernit eos, qui ad ſacros ordines eligerentur, eâ morum & vitæ integritate præſtare debere, ut qui in adoleſcentia ſua fuiſſent mœchati, ſubdiaconi non ordinarentur (videant hæretici quàm ſit antiquus ordo ſubdiaconatûs) quia cùm detecto flagitio, pœnitentiam agere debuiſſent, & pœnitentes ad ordines promoveri non poſſent, ut Innocentius [q] ſcribit ad Epiſcopos Macedoniæ; ſupervacuum erat, eum ordine ſubdiaconatûs inſigniri; cujus functionem non eſſet poſtea habiturus,

Sed cur ob crimen ante ordinationem commiſſum, quis ab ordinibus repellatur, etiam poſtea ſuſceptis; Rhabanus [r] Archiepiſcopus Moguntinus ſcribit ad Heribaldum; *De his verò viſum eſt nobis ſcribendum, qui ſacros ordines habent, & ante, vel poſt ordinationem, contaminatos in capitalibus criminibus ſe eſſe profitentur: in quibus (ut mihi videtur) hæc diſtantia eſſe debet, ut hi qui deprehenſi vel capti fuerint publicè in perjurio, furto, atque fornicatione, & cæteris hujuſmodi criminibus, ſecundùm ſacrorum Canonum inſtituta, à gradu proprio deponantur: quia ſcandalum eſt populo Dei, tales perſonas ſuper ſe poſitas habere; quas ultra modum vitioſas eſſe conſtat. Nempe inde detrahunt homines ſacrificio Dei, & rebelles hinc atque contrarii exiſtentes, eorum pravis exemplis quotidie pejores fiunt, ſicut quondam filiis Heli peccantibus feciſſe leguntur. Qui autem de prædictis, abſconditè à ſe admiſſis, per occultam confeſſionem, coram oculis Dei, præſente etiam ſacerdote, qui eis inductus eſt pœnitentiam, confitentur, & ſemetipſos graviter deliquiſſe queruntur, ſi ſe per jejunia, & eleemoſynas, vigiliaſque, & ſacras orationes cum lacrymis purgare certaverint, his etiam gradu ſervato, ſpes unica de miſericordia Dei promittenda eſt.*

o *Tertull. lib. De pudicitia.*

p *Can.7.*

q *Innoc. I. in Ep. 22. ad Epiſc. Macedon.c.5.*

r *Rhabanus Maurus lib. Pœnitentium.c.1.*

Refert illud Burchd.19. decr.c.150. Ivo p.6 c.420. & ſi pariam rectè uterque illud Concilio Ilerdenſ.can.X.attribuerit; ut tribuit etiam Pœnit.Rom. tit.8.c.1. Grat.extat. in c.de his,50. diſt.

COM-

COMMENTARII NOVI.

OMNIA fermè ea crimina, quorum cauſsâ clerici honore & gradu poterant privari, iiſdem erant impedimento, quominus ad eoſdem gradus & honores adlegerentur, quamvis ea multò antequam promoverentur, admiſiſſent, Præterea in hoc Canone illud advertas, ut in pluribus aliis Canonibus, ad ſubdiaconos, & cæteros minores ordines ſeveras prioris illius diſciplinæ leges, quæ in clericos ſancitæ eſſent, non pertinuiſſe: ſed ad majores ordines, Epiſcopos, presbyteros, & diaconos, quibus cùm ſacroſanctum Chriſti corpus poſſent tangere, interdictæ eſſent nuptiæ, & cum fœminis conſueſcere. Porrò ex pœnitentibus, ex neophytis, ex peregrè baptizatis, non poterant adſumi, neque in iiſdem dignitatibus collocari, ſi poſt baptiſmum ſe aliquo crimine, vel occultò ſeſe inquinâſſent. lege Canonem nonum Concilii Neo-cæſareani. ALBASPINÆUS.

Inter illa peccata, ob quæ primis Eccleſiæ ſæculis eorum patratores perpetuam excommunicationem incurrebant eo modo, quo expoſui in cap. I. hujus Concilii, adulterium præcipuè numerabatur: quod apertè probatur ex D. Cypriano Epiſt. ad Anton. in illis verbis: *Et quidem apud anteceſſores noſtros quidam de Epiſcopis iſtis in provincia noſtra dandam pacem mœchis non putârunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt; non tamen à Coëpiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt.* Ex quibus duo liquent, primum, priſcis temporibus ante D. Cyprianum adulteris pœnitentiam fuiſſe denegatam. Secundum, paullò ante Cyprianum veniam illis fuiſſe conceſſam; ut expendit & probat Albaſpin. lib. 2. *Obſerv.* cap. 17. per totum: quæ ſeveritas in Eccleſia duravit uſque ad tempora Zephyrini, qui decreto ſuo pacem, pœnitentiâ peractâ, illis conceſſit: in quod decretum acerrimè Tertull. inſurgit lib. *De pudicit.* & plurimi Epiſcopi id ſibi ferendum non judicârunt, rati adulteros ex veteri PP. diſciplina perpetuæ pœnitentiæ mancipandos, ut conſtat ex D. Cypriano ſuprà relato, quem & Tertull. expendit. Albaſpin. dicto lib. 2. cap. 18. per totum. Unde cœpit in Eccleſia mœchis pœnitentia imponi ſeptem annorum. Concil. Ancyr. Canone viceſimo: *Si quis adulterium commiſerit, ſeptem annis in pœnitentia completis, perfectioni reddatur, ſecundùm priſtinos gradus.* Can. XLVII. LXIV. LXV. & LXIX. hujus Concilii, ubi notabimus. GONZALEZ.

JAM ſuprà ad caput XXXVII. hujus ſecundi libri monuimus, mœchiæ nomine in hiſce Canonibus intelligi omnem illicitum concubitum viri & fœminæ, ſive fornicationem, nec ſolum adulterium. Quocumque enim horum criminum maculatus quis fuerit, prohibetur ab ingreſſu in ſubdiaconatum hoc Canone, immo & in clerum generatim, ſi convictus fuerit. Quod totum habetur Canone ſexageſimo Apoſtolorum, illis verbis: *Εἴ τις κατηγορία γένηται κατὰ πιστοῦ πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπηγορευμένης πράξεως, καὶ ἐλεγχθείη, εἰς κλῆρον μὴ ἀγέσθω. Si adverſùs fidelem aliqua accuſatio intendatur, VEL FORNICATIONIS, VEL ADULTERII, vel alicujus alterius prohibitæ actionis, & convictus fuerit; ad clerum ne provehatur.*

Hæc ibi: quæ certè procedunt, non de quolibet lapſo in id peccatum, ſed de accuſato & convicto, juxta Canonem illum Apoſtolicum. Nam ex vi Canonis præſentis, & juxta ſeveritatem diſciplinæ Eccleſiaſticæ, quam hi PP. Eliberitani promovendam curârunt, nulla diſtinctio invenitur facta inter mœchiam occultam vel publicam, quantum ad impediendum receptionem ſubdiaconatûs, & illius exercitium.

Quod autem Rhabanus Archiepiſcopus Moguntinus, à Mendoza hoc loco allegatus, lib. *Pœnitent.* cap. I. diſtinguit inter crimina publicè nota, & occulta, ut ſola illa ſubeant pœnam depoſitionis; videtur ortum ex Epiſtola ſpuria ad Lupicinum S. Gregorio Magno ſuppoſita ſub initium ſæculi noni; utpote contrariâ pluribus & graviſſimis teſtimoniis ejuſdem S. Doctoris, conſtanter tradentis alia omnia, præſertim lib. 3. Epiſt. XXVI. ad Januarium, ubi ait: *Qui poſt acceptum ſacrum ordinem lapſus in peccatum carnis fuerit, ſacro ordine ita careat, ut ad altaris miniſterium ulteriùs non accedat.* Sed de hoc aliàs opportuniùs, præter ea quæ adnotavimus citato cap. XXXVII. hujus libri.

In præſenti autem Canone nulla diſtinctione facta inter mœchiam publicè notam, aut occultam, quiſquis illam admiſit, prohibetur recipere ſubdiaconatum: quòd ſi verò per obreptionem receperit gradum altiorem, omnino deponitur. Unde & poſtea in Concil. Bracaren. II. Can. XXIV. dicitur: *Si quis presbyter aut diaconus ſine aliqua examinatione promoti ſunt, aut certè cum diſcuterentur, criminoſa peccata ſua celaverunt, & poſt ordinationem ab aliis ſunt detecti, abjiciantur à clero. SIMILITER ET DE UNIVERSO ORDINE SERVETUR. Nam hoc ſibi, quod irreprehenſibile eſt, ſancta & Catholica defendit Eccleſia.* Nimirum ſic eò uſque ſemper in illa traditum & obſervatum fuerat; neque quiſquam ſibi conſcius mœchiæ aut alterius gravis criminis vetantis ſacrum ordinem, quamvis occulti, illum recipere poterat, niſi immani auſu; nec jam receptum adminiſtrare, ſi contingeret poſtea labi in peccatũ carnis. Rhabanus autem mitiùs ſe habens erga occultè lapſos, & per exomologeſin, jejunia, orationes, atque eleemoſynas expiatos, id ſcripſit circa medium ſæculi noni, quando jam intruſa fuerat ab aliquo impio aut veteratore Epiſtola illa ad Secundinum, quæ gravem plagam intulit diſciplinæ Eccleſiaſticæ. Hæc autem omnia oportet ut præ oculis habeant quicumque clerum ingredi volunt, aut jam ingreſſi ſunt, & qui eos ordinant. CARD. DE AGUIRRE.

Eo quòd poſtmodùm per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus.

CAPUT SEXAGESIMUM PRIMUM.

Cur qui in adoleſcentia fuit mœchus, ſubdiaconus ordinari probibeatur.

NON ſatis conſonant verba ſenſuſque hujus Canonis in reddenda decreti ratione. Nam ſi mœchum in adoleſcentia, ante ordinem ſubdiaconatûs ſuſceptum, vellent Patres hujus Concilii ſubdiaconum non fieri; quòd mœchi ſubdiaconi eſſe non poſſent; quid addi opus eſſet, *eo quòd per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus*? Sat enim erat, ſi dixiſſent: Placuit nec ſubdiaconem fieri, nec ad altiores gradus promovendum. Si autem ſubdiaconum fieri vellent, feciſſent etiam ſatis, ſi dixiſſent: Placuit eum diaconem fieri, nec ad altiores gradus provehi. Sæpè enim in inferioribus gradibus vel pœnitentiæ cauſsâ miniſtrare permiſſos, demonſtrat Concilium Arelatenſe II. [a], Difficultatem hanc diluit Archiepiſcopus Moguntinus Rhabanus [b] in ſuo Pœnitentium libro, in quo diverſis Canonem hunc verbis conceptum retulit: *Subdiaconos* (ait) *eos ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati, eo quòd per ſubreptionem ad altiorem gradum promovebantur*. Rhabano conſentiunt CC. Mss. in quibus vel *promoveantur*, vel *promovebantur*, ſine negatione editorum legitur. Olim enim non tanta in ſubdiaconis eligendis, quanta in diaconis & presbyteris (quod & hodie obſervatur) adhibebatur cura. Etſi enim mœchum in adoleſcentia videri poſſet quibuſdam ordinari ſubdiaconum poſſe; ne tamen is, gradu ſuſcepto, per ſubreptionem poſtea, tacito vitæ anteactæ crimine, ad altiores conſcenderet, qui ſanctiorem poſcebant vitæ integritatem; ideo viſum eſt Patribus, aditum etiam ad hunc gradum mœchis præcludere, ut cautiùs adoleſcentes viverent, & ſanctiùs.

[a] *Conc. Arelat. II. Can. XXVI.*

[b] *Rhabanus in Pœnitentium lib. 2. cap. 11.*

COMMENTARII NOVI.

QUÆDAM peccata lethalia notoriam inducunt irregularitatem, ob infamiam quæ ex eis oritur; quædam propter pœnitentiam, quæ eorum auctoribus injungitur, ut probavi latè in cap. *Ex tenore*. cap. *Fin. De tempor. ordin.* Interea præcipuè à SS. PP. enumeratur adulterium, quod non ſolùm impedit ordinandum, verùm & dejicit jam ordinatum. Concil. Roman. cap. 19. ibi: *Adulter non ordinetur*. Can. LX. aliàs LXI. Apoſtol. *Siquis accuſetur de fornicatione, vel de adulterio, vel de alio crimine convictus, in clerum non introducatur*. cap. 128. diſt. cap. 1. & 31. Zacharias Epiſtol. 1, ante medium: *Meminit tua reverenda fraternitas, quod tribus jam vicibus ſcripſimus, ut nullus adulter, nullus fornicator, ſacrum miniſterium debeat attrectare*. Taurinatenſe Can. VII. *Ii qui contra interdictum ſunt ordinati, vel in miniſterio genuerunt filios, ne ad majores gradus ordinum permittantur aſcendere*. Juncto Can. XIV. Concil. Arauſic. *De his, qui priùs quàm ordinati fuerint, in hoc ipſum inciderint, & incontinentes erga uxores ſint, Taurinatis Synodi ſequendam eſſe ſententiam, quâ jubetur, non ulteriùs promoveri*. Turon. cap. 2. *A Patribus noſtris fuit conſtitutum, ut quicumque ſacerdos, vel levita, filiorum procreationi operam dare fuiſſet convictus, à communione Dominica abſtineret: nos tamen decrevimus, ut ad altiorem gradum non aſcendat, neque ſacrificia Deo offerre, vel plebi miniſtrare præſumat; à communione tamen non efficiatur alienus*. Tum quia ipſi adulteri infames ſunt cap. *Infames*. 17. 6. quæſt. 1. tum quia ſolennis pœnitentia illis injungebatur, ut proximè probavi, quę inducit irregularitatem, ut latè illuſtravi in cap. 1. *De bigamis non ordin.* Prohibentur autem ipſi in ſubdiaconos ordinari in præſenti, ne poſtea per ſubreptionem ad altiores ſacros gradus aſcendant inſcientibus Epiſcopis, qui anteactæ vitæ inſcii erant. Quod aliquando contigiſſe, teſtantur PP. Concil. Arelat. III. Can: IX. *De his, qui ex concubinis filios habent, & uxores legitimas habuerunt, aut defunctis uxoribus ſibi concubinas publicè crediderint ſociandas, id obſervandum eſſe cenſuimus, ut ſicut eos, qui jam ſunt clerici per ignorantiam ordinati, non removemus; ita ſtatuimus, ut ulteriùs ordinentur*. GONZALEZ.

Si

Si autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.

CAPUT SEXAGESIMUM SECUNDUM.

Mœchiæ crimen impedit clericum ordinari, & ordinatum deponit;

VERE in hoc dixit Tertullianus [u], mœchos cum Idololatris ſæpè comparari. Quemadmodum enim ex hæreſi venientes, poſtea ordinatos deponi voluerunt Hiſpani Patres in hoc ipſo Concilio [x], ſic & mœchiæ ſordibus fœdatos hic. Simile in presbyteris conſtituit Concilium Neo-cæſareenſe [y]. *Qui admiſerit corporale peccatum, & hic poſtea presbyter ordinatus eſt; ſi confeſſus fuerit quòd ante ordinationem peccaverit; non quidem offerat, maneat tamen in aliis officiis propter ejus ſtudii utilitatem: nam cætera peccata cenſuerunt plurimi etiam ordinatione privari. Quòd ſi de his non fuerit confeſſus, nec ab aliquibus poteſt manifeſtè convinci, huic ipſi de ſe poteſtas eſt committenda.* Et mox [z] idem definivit de diaconis: *Similiter & diaconus, ſi eodem culpæ genere fuerit involutus, ſeſe à miniſterio cohibebit.* Hodie autem peccatum mœchiæ ante ordinis ſuſceptionem commiſſum, non video impedire clericum ordine poſtea ſuſcepto perfungi, etſi poſſet impedire & ſuſcipiendum, obſervatis primitivæ Eccleſiæ moribus.

u *Tertull. lib. de pudicitia.*
x *Hujus Concil. Canone LI.*
y *Concil. Neocaſ.*
z *Idem Can. X.*

C A N O N XXXI.

De adoleſcentibus, qui poſt lavacrum mœchati fuerint.

Adoleſcentes, qui poſt fidem lavacri Salvatoris fuerint mœchati, cùm duxerint uxores, actâ legitimâ pœnitentiâ, placuit ad communionem eos admitti debere.

EXSTAT hic Canon apud Rhabanum Maurum in ſuo *Pœnitentium* lib. cap. 4. in principio.

CAPUT SEXAGESIMUM TERTIUM.

Mœchiæ pœnam caſtitate initi conjugii ſolvi.

ADOLESCENTES, ut calorem ferventis ætatis conjugali lege prævenirent, rectè decernunt Hiſpani Patres, ut ſi poſt admiſſum concupiſcentiæ crimen vagandi animum dimiſerint, & certum, ſtabile, & caſtum connubium contraxerint, actâ legitimâ pœnitentiâ arbitrio Epiſcoporum, ad communionem admittantur, remiſsâ priorum Canonum ſeveritate. Simile eſt quod Canone [a] qui præceſſit, in virgines mœchantes, ſi poſtea matrimonium cum eiſdem inirent, iidem ſtatuerunt Epiſcopi. Nec hanc pudicitiæ curam in viduis adoleſcentibus neglexerunt inferiùs [b]. Pœnam enim crimini impoſitam, in aliam leniorem commutârunt, ſi peccati commiſſi ſordes conjugii contracti honeſtate eluerentur. Pari de cauſſa ab Imperatoribus Chriſtianis poſtea conſtitutum eſt, ut filii antea ex turpi concubitu ſuſcepti, ſi pater cum eorum matre connubium celebraverit, filii efficiantur legitimi; quod ut adoleſcentes ex turpi vita ad caſtitatem conjugii revocarentur, & ut matrimonii dignitas extolleretur, veteres edixiſſe, Alexander III. [c] reſcripſit.

a *Can. XIV.*
b *Canon. LXXII.*
c *Alexand. III. in c.* Tanta. *qui filii ſint legitimi.*

COMMENTARII NOVI.

PROPTER adoleſcentiam, & periculum incontinentiæ, & ne juvenes ad Venerem projecti vana libidine diffluerent, Eccleſiæ PP. ſtatuerunt, ut juvenes matrimonio jungerentur. Clemens Epiſt. ad Jacobum fratrem: *Sacerdotes ante omnia, ut pudicitiæ ſtudentes, adoleſcentes nuptiis jungant, quo calorem ferventis ætatis conjugali lege præveniant.* Nec abludit Appulejus: *Tollenda eſt omnis occaſio, & luxuria puerilis nuptialibus pedicis colliganda.* Et illis lapſis contra ſeveritatem plura indulſerunt in cap. *In adoleſcentia.* 33. quæſt. 2. Leo Epiſt. 90. cap. 2. cujus meminerunt PP. Concil. Melden. Can. LXV. in cap. *Si autem.* 10. 36. quæſt. 2. Concil. Tolet. VII. Can. VIII. *Antiqui, & ſanctiſſimi eſt patris ſententia Papæ Leonis, ut is qui in ætate adoleſcentiæ poſitus, dum mortis formidat caſum, pervenerit ad pœnitentiæ remedium, ſi conjugatus, & fortè fuerit incontinens, ne poſtea adulterii incurrat lapſum, redeat ad priſtinum conjugium, quo uſque poſſit adipiſci temporis maturitate continentiæ ſtatum. Quod nos ſicut de viris, ita de fœminis æquo modo cenſemus, non quidem hoc generaliter & canonicè præceptum; ſed conſtat à nobis pro humana fragilitate indultum, eâ dumtaxat ratione, ut ſi is qui pœnitentiæ non eſt legibus deditus, antè ab hac vita deceſſerit, quàm ex conſenſu alter ad continentiam eat, unde fuerit regreſſus, ſuperſtiti non liceat denuò ad uxoris tranſire amplexus. Si autem illius vita exſtiterit ſuperſtes, qui non accepit benedictionem pœnitentis, nubat, ſi ſe continere non poteſt, & alterius conſortio fruatur uxoris. Quod de utroque ſexu pari modo à nobis manifeſtum eſt, decretum eſſe: ita videlicet ut in his omnibus ſacerdotis ordinatio exſpectetur, ut juxta quod ætatem aptam proſpexerit pœnitentiæ, abſolutionis, vel diſtrictionis tribuat legem.* Præcipuè cùm matrimonium contrahebant, quod tabula poſt naufragium dicitur à D. Hieronymo, De ſuſpecto contubernio vitando: *Secunda poſt naufragium tabula eſt, quod male cœperis, ſaltem hoc remedio temperare.* Leo Papa Epiſtol. 70. cap. 6. *Ancillam à toro abjicere, & uxorem certè ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtatis: culpanda eſt talium negligentia, ſed non penitùs diſcutienda.* Et pœnitentia his adoleſcentibus nonniſi ex conſenſu uxoris injungenda erat, ut jam ſuprà notavimus. GONZALEZ.

CANON XXXII.

De excommunicatis presbyteris, ut in neceſſitate communionem dent. *Vulgatus.*

Si quis gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere ſine Epiſcopi conſultu; ſed potiùs apud Epiſcopum agat. Cogente tamen infirmitate, non eſt presbyterorum aut diaconorum communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus.

CANON XXXII.

De excommunicatis, ut eis presbyteri in neceſſitate communionem dent. Emendatus.

Apud presbyterum, ſiquis gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere, ſed potiùs apud Epiſcopum. Cogente tamen infirmitate, neceſſe eſt presbyterum communionem præſtare debere, & diaconum, ſi ei juſſerit ſacerdos.

CAPUT SEXAGESIMUM QUARTUM.

Reconciliationem pœnitentium ad Epiſcopos ſolos ſpectare.

EX Eccleſiæ officiis, multa ſibi ſolis Epiſcopi juſtis de cauſſis reſervârunt, quæ temporis tractu ad presbyteros poſtea redierunt. Inter illa autem, habita eſt reconciliatio pœnitentium. Hanc enim ſolis Epiſcopis competere, hujus Concilii, & Carthaginenſis II. Canone admonemur: *Fortunatus Epiſcopus dixit: Si jubet ſanctitas veſtra ſuggeri, nam memini præterito Concilio fuiſſe ſtatutum,*

d Conc. Carthag. II. Can. III.

tum, ut chriſma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum conſecratio à presbyteris non fiant; ſi quis autem emerſerit hoc faciens, quid de eo ſtatuendum ſit? Aurelius Epiſcopus dixit: Audivit dignatio veſtra ſuggeſtionem fratris & Epiſcopi noſtri Fortunati: quid ad hæc dicitis? Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Chriſmatis confectio, & puellarum conſecratio à presbyteris non fiant, vel reconciliare quemquam in publica Miſſa presbyteris non licere; hoc omnibus placet. Ne autem quis reſervationi huic reconciliandorum pœnitentium, Epiſcopis factæ, putaret tunc locum non eſſe, cùm pœnitentes gravi lapſu in ruinam mortis incidiſſent, ut loquuntur Patres; ideo Aurelius Concilii Carthaginenſis Præſes, alterum Canonem [e] adjecit, in quo docet, nec in extremo morbi licere presbyteris pœnitentem abſolvere, Epiſcopo inconſulto. *Aurelius Epiſcopus dixit: Si quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliare divinis altaribus petierit, ſi Epiſcopus abſens fuerit, debet utique preſbyter conſulere Epiſcopum: & ſic periclitantem ejus præcepto reconciliare. Quam rem debemus ſalubri Concilio corroborare. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Placet quod Sanctitas veſtra neceſſariò nos inſtruere dignata eſt.* Quod pluribus poſtea Africani verbis promulgârunt, paucioribus antea in hoc Canone Hiſpani Epiſcopi ſtatuerant: ut ſi quis videlicet ex pœnitentibus gravi valetudine premeretur, non reconciliaretur à presbytero, Epiſcopo inconſulto, quòd reconciliatio ſolis Epiſcopis tunc competeret: at pœnitentiam pro abſolutione ſive reconciliatione veteres uſurpâſſe, obſervo ex Concilio Carthaginenſi IV. [f] *Is* (ait) *qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu dum ad eum ſacerdos invitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſin verſus fuerit; dent teſtimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manûs impoſitionem; & infundatur ori ejus Euchariſtia: ſi ſupervixerit, admoneatur à ſuprà dictis teſtibus, petitioni ſuæ ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ legibus, quamdiu ſacerdos qui pœnitentiam dedit, probaverit.*

e *Idem Can. IV. ſeq.*

f *Conc. Carthag. IV. Can. LXXVI.*

COMMENTARII NOVI.

PROHIBENTUR omnino presbyteri iſto Canone pœnitentiam excõmunicatis impertire, quòd ſummæ poteſtatis jus eſſet, & quaſi ſupremæ juriſdictionis munus, impoſitione manuum peccatori alicui pœnitendi jus concedere: propterea quòd hoc ipſo facto excommunicatio tolleretur, pœnitentiæ peragendæ facultas & jus concederetur, peccatiſque certa quædam pœna, cruciatuſque decerneretur: atque ea cauſſa eſt cur Canones hanc poteſtatem ad ſolos Epiſcopos revocent, transferantque. Quæ enim major poſſet permitti poteſtas, quàm peccata æſtimandi? Priori igitur hujuſce Canonis parte ſtatuitur, ut pœnitentia à ſolis Epiſcopis imponatur: poſterioris verò non ita lucida & perſpicua eſt ſententia, multaque in ea reperiuntur ita latebroſa & obſcura, ut ejus ſenſus niſi paullò fuſiùs ſingula quæque diſcutiantur, aperiri non poſſit. An hujus extremæ partis ſenſus eſt, conceſsâ ab Epiſcopo pœnitentiâ, pœnitentem à presbytero, & diacono abſolvi poſſe, ſi periclitari cœperit? an verò excommunicato pœnitentiam concedendam eſſe à presbyteris, & diaconis, ſi morte præveniatur antequam ab Epiſcopo eandem pœnitentiam potuerit accipere? Hæc enim in alium ſenſum non ſunt dicta, neque ad Euchariſtiam poſſunt referri, quòd prioribus ſæculis, gravioribus delictis, de quibus in hoc Canone agitur, non facilè ea concederetur: propterea neque in Concilio Nicæno, neque tempore Concilii Carthaginenſis II. presbyteri, vel cùm urgeret neceſſitas, poterant Euchariſtiam pœnitenti abſoluto porrigere (ut ex illius XIII. & hujus IV. Can. manifeſtum eſt) multò magis quo tempore Concilium iſtud eſt habitum, quando diſciplina Euchariſtica ſeverior eſſet, & paullò (ut ita loquar) acerbior. Supereſt illarum duarum explicationum, nunc utra magis conveniat, exponere. Poſtremæ nil magis repugnare videtur, quàm quòd jus pœnitendi pœnitentia ipſa reverà nec eſſet, nec à Patribus communio appelletur; quamvis eo nomine poſſet venire, cùm eâ pœnitentibus anathema levaretur, poſſentque, dum in ea ſtarent, excommunicari, ut loquuntur Canones: quapropter ſi eo nomine quamvis minùs propriè, à Patribus potuerit cenſeri, egregiè totius Canonis ſenſus cohæreret: nam in eundem planè ſenſum vox illa, *communio*, accipienda videtur, atque prior illa, *pœnitentia*. Patreſque ſancire, à ſolo Epiſcopo petendam eſſe pœnitentiam, non autem à presbyteris, & diaconis; niſi inſtante, & premente morte. Præterea diaconi hoc officio fungi poterant, & ab excommunicatione, ſi eis juſſiſſet Epiſcopus, abſolvere: quæ ſola in hoc Canone explicando ſeſe obtrudit difficultas.

Ad peccatorum abſolutionem, extremam hujuſce Canonis partem nihil vetat referre; niſi quòd diaconi non eo jure abſolvendi fruerentur, manuſque non imponerent, ut abſolverent: ſi tamen is ſenſus magis probetur, de antiqua illa cæremonia res eſt accipienda, quæ in eo poſita erat, ut cùm Epiſcopus manuum impoſitione ad conferendos ordines, aut abſolutionem dandam uteretur; alii presbyteri, & diaconi idem omnino facerent, & præeunte Epiſcopo manus imponerent. Quiſquis enim primis illis temporibus abſolveretur, ei non ſolùm ab Epiſcopo, ſed à tota etiam cleri turba, & collegio manus imponebatur, qui ritus, manuſque impoſitiones adeò religioſè obſervabantur, ut Cypriani nulla major fuerit in Martyres, & lapſos, qui ab eis veniam peterent objurgatio, quàm quòd lapſi communioni reſtituerentur, antequam eis manus ab Epiſcopo & clero eſſet impoſita. Pœnitentibus igitur inſtante obitu manus presbyteri imponere jubentur, ut ab-

ſolvant: diaconi item non ut abſolvant, id enim à presbytero erant conſecuti, ſed ut multiplici illa manûs impoſitione intelligeretur, in multorum etiam ſocietatem (Chriſtianorum ſcilicet) eos eſſe receptos. Canon igitur de illa abſolutione, & manûs impoſitione comitativa loquitur, quum ait: *& diaconum*. Ita enim legendum eſt, & ſequenda Garſiæ correctio, quæ particulâ illâ *&*, detractâ, hanc *aut* repoſuit.

Placuit agere pœnitentiam.] Hoc eſt, exhomologeſin agere apud aliquem, & ſe meritum fateri, cui gravis imponatur pœnitentia.

Neceſſe eſt.] Hæc verba nec congruere, nec conſentire videntur cum his: *ſi ei juſſerit Epiſcopus*. Nam ſi neceſſariò pœnitentem debent abſolvere presbyteri, aut excommunicato, ſi morte prematur, pœnitentiam imponere; quamobrem jubentur hujus rei copiam & facultatem priùs accipere ab Epiſcopo, qui dum conſulitur, mors poteſt occupare pœnitentem, aut excommunicatum. Quare neceſſe eſt concedamus ſtatutum eſſe his verbis, ut ne quidem morienti liceat presbytero injuſſu Epiſcopi veniam indulgere. At verò de pœnitentia ſi mavis illic agi, quàm de abſolutione; id ita accipiendum, ſi neceſſitas & excommunicati valetudo ferant, uti Epiſcopum conſulat presbyter, & ab eo jus concedendi pœnitentiam impetret; ſin ſecùs, metuſque ſit, ne morte præveniatur, licere presbyteris pœnitentiam imponere, quæ in morte, nî fallor, nunquam denegabatur.

Vulgaris editio, quod ad hanc ultimam partem Canonis attinet, non omnino rejicienda videtur: *Cogente tamen infirmitate non eſt presbyterorum, & diaconorum communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus*. Olim enim interdictum docet presbyteris, vel etiam in cauſſa neceſſitatis, abſolutionem tribuere ſine facultate Epiſcopi: quòd ſi perabſurdum, portentique ſimile videatur pœnitentes ſinere ſine abſolutione ex hac vita demigrare; Sanctum Innocentium adeant, & ultimum Canonem Arelat. Concil. I. primum, & II. Sardicenſ. III. Valentini in Francia, & omnes hujus Concilii Canones, qui hæc habent: *Nec in fine accipiant communionem.* Videturque vulgata editio, atque etiam emendata, ſi de abſolutione accipiatur, non diſcedere ab ejus Concilii ſeveritate, & tempore quo celebratum & indictum eſt: eoque reſpexit Concil. Nicænum, quum præfinitum ſtabilitumque ab eo eſt, uti premente neceſſitate liceat, vel ſine Epiſcopi facultate, abſolutionem dare. Can. XIII. *Ut ſi quis vitâ excedat, ultimo & neceſſario viatico* (abſolutione) *minimè privetur*. Unde argumento eſt, ante Concilium Nicænum aliud fuiſſe factitatum: ſaltem non ſine probabili conjectura id tueri poſſumus.

Cogente infirmitate.] Quia non cogente, à presbyteris nunquam abſolvi poterant, quòd in Eccleſia palam abſolverentur pœnitentes, aut pœnitentiam acciperent excommunicati: officiaque omnia, quæ publicè fierent, fungerentur Epiſcopi.

Communionem.] Abſolutionem, aut pœnitentiam. Hanc rarò, illam frequentiſſimè hoc nomine vocatam reperies, vel etiam de utraque ſimul in hoc Canone poteſt explicari: moribundis enim eàdem benedictione jus pœnitendi unà cum pace relaxabatur.

Si ei juſſerit Sacerdos.] Epiſcopus. Ex iis liquet, pœnitentiam imponere, abſolvere, & his ſimilia, ita aliena fuiſſe à presbyteris, & præter eorum auctoritatem, ut ea curare, atque iis ſeſe immiſcere, niſi juſſis, non liceret.

Totius Canonis is eſt ſenſus: pœnitentia à ſolis Epiſcopis; eadem verò, vel abſolutio moribundo poterit à presbyteris indulgeri, ſi ab Epiſcopo mittantur. ALBASPINÆUS.

In præſenti Canone agi de pœnitentibus ſolenniter in Eccleſia reconciliandis ab Epiſcopis, vel imminente periculo mortis, à presbyteris vel diaconis, omnes fatentur. Licèt enim ſumma ejuſdem Canonis concipiatur de excommunicatis, ut eis presbyteri in neceſſitate communionem dent; tamen juxta veterem pœnitentiæ ſolennis formam, & gradus pœnitentes, ut communione privati, excommunicati dicebantur c. *In actione*. 84. *De pœnit.* diſt. 1. c. *Cùm aliquis*. 108. 11. q. 3. D. Baſil. ad Amphil. Can. VII. ubi pœnitentes dicuntur ferè toto tempore pœnitentiæ Satanæ traditi. Quod faciliùs probabit qui ritus ejectionis pœnitentium ex Eccleſia, primum, ſecundum, tertium, quartumque gradum legerit apud Albaſpin. lib. 1. *Obſerv.* cap. 1. & ferè per totum, Gibalinum *De clauſ. Regul.* diſquiſit. 3. cap. 2. §. 7. Cironium ad tit. *De pœnit. & remiſ.* D. Joan. Anton. ab Otarola, virum ſingulari eruditione præclarum, in tract. *De irregul. ex pœnitent. ſolem.* excurſ. 1. & 2. Morinum lib. 2. *Exercit.* cap. 3. & 20. I. Dartis *De pœnit.*

Sed ut ad expoſitionem hujus Canonis accedamus; in ejus prima parte ajunt PP. *Apud presbyterum gravi lapſu, ſiquis in mortis ruinam inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere, ſed potiùs apud Epiſcopum*. Quæ verba de reconciliatione pœnitentis nullo ſenſu accipi poſſunt, cùm apertè agatur in eis de pœnitentia peragenda coram Epiſcopo, non apud presbyterum, ab eo qui gravi lapſu in mortis ruinam inciderat: placuit non debere agere pœnitentiam privatam, ſeu publicam apud presbyterum, ſed potiùs ſolennem apud Epiſcopum, quod expreſsè probatur ex litera Cod. Lucenſis, quæ ita habetur: *Si quis gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere ſine Epiſcopi conſultu, ſed potiùs apud Epiſcopum agat*. Quæ verba ſigillatim expendamus. Ajunt PP. *Si quis gravi lapſu*, ideſt, gravem reatum, culpam lethalem commiſerit; veluti blaſphemiam, fornicationem, & ſimilia: Tertullian. *De pudicit.* cap. 19. *Sunt* (inquit) *& contraria iſtis, ut graviora, & exitioſa, quæ veniam non capiunt, homicidium, idololatria, fraus, negatio, blaſphemia, utique mœchia, & fornicatio*. Ubi plura obſervavit Georg. Ambian. Graviora peccata privatione communionis, & pœnitentiâ ſolenni expiabantur & purgabantur. c. *In cunct. De conſecr.* diſt. 2. Concil. Tolet. III. Can. XI. niſi occultè & ſecretò fuiſſent perpetrata: quia tunc ſacerdos veniam dare poterat. c. *Quem pœnitet*. *De pœnit.*

pænit. diſt. 1. *Et ſi peccatum occultum eſt, ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis, ut grata ſit oblatio muneris*. c. *Si peccaverit*. 19. 2. q. 1. c. fin. 15. q. 5. c. *Si quis poteſtatem*. 31. 23. q. 4. c. *Chriſtiana*. 23. 32. q. 5. c. *Quæſitum*. 7. *De pænit. & remiſſ.* ibi: *Non tamen publica, niſi in publicum id veniat, pænitentia debet imponi*. Publica autem peccata publicâ expiatione erant abſtergenda, d. c. *Si peccaverit*: ergo ipſa corripieoda ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. c. 1. *De pænit. & remiſſ.* Manifeſta peccata non ſunt occultâ correctione purganda. c. *Ego*. *De conſec.* diſt. 2. Notârunt Cironius ad tit. *De pænit. & remiſſ.* Bellar. tom. 2. *Controv. De pænitent.* c. 21. & 22. Michaël Rouſelius lib. 1. *Hiſt. Pontif. juris*. c. 6. num. 15. Otarola ſup. p. 1. excurſ. 1.

In mortis ruinam inciderit.] Proſequuntur PP. Unde eſflagitabat pœnitentiam ſibi concedi, & pœnitentiam ſuſcipere à presbytero, vel Epiſcopo volebat. Plerumque enim urgente mortis periculo, ſuſcipiebatur pœnitentia ſolennis: ut conſtat ex Concil. Gerundenſi Can. IX. Tolet. VI. Can. VII. & VIII. Tolet. XIII. Can. X. Leone Epiſt. 92. Can. XII. probat Gibalin. d. c. 2. §. 8. num. 40. Hinc ſubinde uſitatum, ut plerique in vitæ exitu pœnitentiæ habitum aſſumerent; & in illo mori vellent. Petrus Venerabilis lib. 1. *Miracülor.* cap. 4. agens de obitu cujuſdam Gilberti presbyteri in monaſterio S. Joannis Angeliacenſis converſi: *Cumq;* (inquit) *ſicut mos Chriſtianorum eſt, maximè monachorum, in ſubſtrato, cilicio & cinere à fratribus jaceret*. Auctor vitæ S. Ærigii Vapincenſis Epiſcopi ejus obitum ſic deſcribit: *Nudato corpore ante altare Euſebii in cilicio & cinere jacens, viaticum corporis & ſanguinis Chriſti de manu Iſilii Epiſcopi & Ircontii presbyteri cùm accepiſſet*, &c. Poſterioribus verò ſæculis indnunt veſtem religioſam ſub exitu nonnulli, in eaque ſepeliri volunt; quod ex antiquo illo more profitendi pœnitentiam urgente periculo mortis fluxiſſe, nemo dubitârit.

Succedunt illa verba: *Agere pænitentiam non debere, ſed apud Epiſcopum*. In alio Codice: *Agere pænitentiam non debere ſine Epiſcopi conſultu, ſed potius apud Epiſcopum agat*. In quibus ſtatuitur, peccatorem gravem in culpam lapſum, & pœnitentiam eſflagitantem ob mortis periculum, pœnitentiam publicam apud presbyterum agere non debere, ſed potiùs ſolennem apud Epiſcopum, & ejus conſultu. Inter alias enim differentias, quæ notantur inter pœnitentiam publicam & ſolennem, ea præcipua eſt, quòd publica ob peccatum lethale, ſed non ita grave, ut ſolenni pœniteotiâ eſſet expiandum, injungi poterat apud presbyterum, & imponi à ſacerdote, cap. *Miniſterium*. 2. (ibi: *pænitentiam cunctis aliis ſacerdotibus injungere*) *de officio Archipresbyteri*. l. 20. tit. 3. partit. 2. *Eſta penitencia puede dar qualquiera clerigo Miſſacano*. Solennē verò tantùm Epiſcopus dabat, & ejus conſultu agebatur in Eccleſia, c. *Pænitentes*. 63. diſt. c. *In capite*. 64. 50. diſt. c. *Accedentibus*. *De privilegiis*. Concil. Anxitan. editum à Coriolano in addition. ſum. pag. 94. l. 9. tit. 3. partit. 1. *Oſado no deve ſer ningun clerigo de dar penitencia ſolemne, en la manera que diximos en la ley antes de eſta; ca no pertenece eſto à otro de facer, ſino al Obiſpo*. Concil. Carthag. III. Can. XXXI. *Placuit, ut pænitentibus ſecundùm peccatorum differentias Epiſcopi arbitrio pænitentiæ tempora decernantur*. Docuerunt Fileſacus in c. *Quo ad ſedem*. 15. §. 4. *De offic. Ordinar*. Landmeter lib. 2. *De veteri monach.* cap. 93.

Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom. I.

Hucuſque PP. tantùm egerunt de pœnitentia peragenda, & à quo imponi injungique poſſit: ſed tunc quia hæſitari poterat, an urgente mortis periculo ipſos pœnitentes ſolenniter ex diſpenſatione Epiſcopi reconciliare, atque commonionem concedere presbyter per ſe, vel juſſu Epiſcopi poſſit; progrediuntur PP. & ſtatuunt, adhuc cogente infirmitate, presbyterum non poſſe, niſi jubente Epiſcopo, illis communionem præſtare; ſed tantùm ex juſſu Epiſcopi communiooem dare poſſe presbyterum, vel diaconum. Quæ ultima pars meritò omnibos difficilis viſa eſt, cùm in ea concedatur diacono reconciliatio, vel potiùs abſolutio, cùm ipſe ex defectu ordinis ſacerdotalis abſolvere à peccatis nequeat. Varia adduxerunt Mendoza & Albaſpinæus pro hujus partis interpretatione; quibus omiſſis, exiſtimo, Canonem hunc eſſe accipiendum de communione Euchariſtica pœnitenti concedenda, non verò de reconciliatione, aut abſolutione. Quod ut ſuadeam, primò obſervo, ſolenniter pœnitentibus in primo, ſecundo, aut tertio gradu conſiſtentibus, in periculum mortis incidentibus, minimam tantùm reconciliationem concedi, quam *viaticum* veteres Eccleſiæ PP. dixerunt. Concil. Nicæn. Can. XIII. *De his qui vitâ excedunt, & Canonica lex nunc quoque ſervabitur, ut ſi quis vitâ excedat, ultimo, & neceſſario viatico minimè privetur*. Concil. Carthag. IV. Can. LXXVII. *Pænitentes, qui in infirmitate ſunt, viaticum accipiant*. cap. *Qui recedunt de corpore pænitentiâ acceptâ, placuit ſine reconciliatoriæ manus impoſitione eos communicare, quod morientis ſufficit reconciliationi*. cap. *Si quis de corpore*. 26. q. 6. c. *Si verò*. 57. diſt. Concil. Matiſcon. I. Can. XII. Tolet. XI. Can. XII. Tolet. XII. Can. II. ubi viaticum non pro Euchariſtia, ſed pro hac minima reconciliatione accipi, jam notârunt Albaſpin. lib. 2. *Obſerv.* cap. 52. Boſquetus in Not. ad Innocent. lib. 1. Epiſt. 149. Otarola *De irregul.* part. 2. excurſ. 1. Illis autem, qui jam in quarto pœnitentiæ gradu conſiſtebant, extremo languore depreſſis major reconciliatio præſtabatur, & Euchariſtia tradebatur, ut jam gradibus tranſcurſis, cum perfecta communione decederent. c. *Aurelius*. c. *Is qui pænitentiam*. 26. q. 6. ibi: *Reconcilietur per manûs impoſitionem, & infundatur ori ejus Euchariſtia*. Concil. IV. Carth. Can. LXXIV. *Pænitentes, qui in infirmitate viaticum Euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manûs impoſitione, ſi ſupervixerint*. Et Can. LXXVIII. Concil. Vaſenſis I. Can. II. Docuerunt Boſquetus in d. Epiſt. 149. Albaſpin. lib. 1. *Obſerv.* cap. 11. & in Not. ad Concil. Carth. II. Can. IV. Otarola ubi ſupra, excurſ. 1. num. 2. Obſervo ſecundò, quòd licèt prædictam minimam reconciliationem presbyter jure proprio, abſente Epiſcopo, de vita pericli-

riclitanti poſſit concedere, ut ex Concil. Carth. IV. Can. XXII. c. *Presbyter.* 4. 26. q. 6. Concil. Vaſenſe I. Can. II. Melden. Can. XLIV. Pictavienſe ſub Paſchali II. Can. V. Probat Albaſpin. lib. *Obſerv.* cap. 32. tamen ultimam, ſolennemque reconciliationem, niſi conſulto Epiſcopo, & eo jubente, impertire non poterant, neque communionem Euchariſticam tradere. Concil. Nicæn. Can. XIII. Concil. Arelat. I. Can. XIX. Arelat. II. Can. VIII. Bracar. II. Can. LXXXII. Carth. II. Can. V. Agath. Can. XLIV. Wormacienſe Can. VIII. Salegunſt. Can. XX. Regiaticinum Can. VII. Carthag. II. Can. IV. apud Gratian. in c. *Presbyter.* 14. 26. q. 6. In cujus Canonis nota hæc adjecit Albaſpin. *Quod enim attinet ad minimam reconciliationem, id eſt, ad ſimplicem abſolutionem, & communionem; eam omnes presbyteri, inconſulto Epiſcopo, in neceſſitate conferre poterant: maximam verò, quæ in ſubminiſtranda Euchariſtia poſita erat, vel in neceſſitate, ſolus Epiſcopus.* Et ſtatim: *Hoc eſt presbyteri eſſe has partes, & officium, ut pœnitentis, qui Euchariſtiam efflagitat, mentem, & animum, quo affictus ſit, aperiat Epiſcopo, quo in gradu pœnitentiæ conſiſtat, quot annorum illi impoſita, quaſi inſtar pœnæ, mulcta; quo dolore de peccatis commiſſis tangatur, quo denique ſenſu ac ſtudio pietatis Euchariſtiam concupiſcat.* Tertiò tandem præmitto, diaconos, licèt non auctoritate propria, ex delegatione tamen Epiſcopi ſeu Sacerdotis, ſolere olim Euchariſtiam adminiſtrare, præcipuè ægrotantibus, ſi neceſſitas ſuggerebat; ut conſtat ex D. Clemente lib. 6. *Conſtit.* cap. 28. Juſtino in *Apolog.* Cypriano ſerm. *De lapſis*. Unde in Concil. Carth. IV, Can. XXXVIII. cavetur, ut diaconus, præſente presbytero, Euchariſtiam corporis Chriſti, ſi neceſſitas cogat, juſſus eroget. c. *Dicconi.* c. *Pervenit.* 93. diſt. Concil. Arelat. II. Can. XV. *In ſecretario diaconis inter presbyteros ſedere non liceat, vel corpus Chriſti, præſente presbytero, tradere.* Illuſtant Azor. tom. 2. *Inſtit. mor.* lib. 10. cap. 23. Menard. in Not. ad Sacrament. D. Gregor. fol. 378. F, Hallerius *De hierarch. juriſdict.* fol. 373.

Quibus ita animadverſis, apparet vera ſententia hujus Canonis: videlicet, cogente infirmitate, & pœnitentibus ultimo languore depreſſis, non eſſe proprium officium presbyterorum, vel diaconorum, illis communionem Euchariſticam præſtare, ſed tantùm poſſe presbyterum illam dare, ſi Epiſcopus conſultus de pœnitentis neceſſitate, & meritis, ac gradu, juſſerit eam impertiri; & tunc jubente Epiſcopo, poſſe ipſum presbyterum pœnitenti communionem Euchariſtiæ præſtare per ſe, vel per diaconum; qui, ſi illi juſſerit Sacerdos, communionem ipſam virtute delegationis ritè adminiſtrare valet. Non me latet, diaconos aliquando reconciliâſſe ex delegatione pœnitentes, non reconciliatione ſacramentali, ſed cæremoniali, & quæ tantùm proderat ad agnoſcendos fructus pœnitentiæ, & devotionem pœnitentis, de qua reconciliatione accipiendi ſunt textus in c. *Cùm aliquis.* 11. q. 2. c. *Placuit.* fin. 50. diſt. c. *Fures.* 2. *De furtis.* in illis verbis: *Presbytero, vel diacono confeſſi fuerint.* Concil. Eboracenſe ſub Cœleſtin. III. ibi: *Decrevimus, ut niſi ſummâ & gravi urgente neceſſitate, diaconus baptizet, vel corpus Chriſti cuiquam eroget, vel pœnitentiam confitenti imponat, ut juxta paternorum tenorem Canonum, huic ordini Sacerdotali propriè convenire decrevit auctoritas.* Et quod legitur in Ordine Romano c. *De reliquis totius anni officiis.* in 4. feria. Quadrageſ. ibi: *Si autem neceſſitas evenerit, & presbyter non fuerit præſens, diaconus ſuſcipiat pœnitentes, ac det ſanctam communionem.* Docuerunt Pamel. in Not. ad D. Cyprian. d. Epiſt. 13. Baſil. *De impedim. matrim.* c. 35. §. 3. fol. 531. Barboſa in c. *Verbum.* *De pænit.* diſt. 1. & in c. 2. *De furtis.* Sebaſt. Cæſar. *De Eccleſiaſt. hierarch.* 2. p. diſp. 8. num. 8. Suarez tom. 4. in tertiam partem diſp. 24. ſect. 1. num. 11. Coſta *De remed. ſubſid.* rem. 127. num. 31. Albaſpin. lib. 2. *Obſerv.* cap. 77. ubi latè exponit Epiſt. 13. D. Clement. in verbis relatis à Mendoza, cujus interpretationem ſequitur Otarola ubi ſuprà, 2. p. excurſ. 2. GONZALEZ.

Non eſt presbyterorum aut diaconorum communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus.

EX Codice Regio Lucenſi diximus aliter, & rectiùs, legendum: *Cogente tamen infirmitate, neceſſe eſt presbyterum communionem præſtare debere, & diaconum, ſi ei juſſerit ſacerdos.*

CAPUT SEXAGESIMUM QUINTUM.

Abſolutio pœnitentium an poſſit deferri diaconis? explicato in eam rem D. Cypriano.

SI de Dominica communione miniſtranda Illiberritani Patres ſolùm hîc agerent, nihil in his verbis eſſet difficile: ſed cùm de reconciliatione pœnitentium, ſive abſolutione ab Epiſcopis indulgenda egerint priùs, & eandem nunc tractationem in presbyteris & diaconis videantur repetere; non eſt illud facile, cur non presbyteris modò, ſed, quod magis eſt, diaconis, ejus impertiendæ non negent

Digitized by Google

gent facultatem: cùm jus ligandi atque ſolvendi ſolis ſacerdotibus conceſſum doceant Ambroſius [g], Hieronymus, Hilarius, & alii. Hoc ut intelligi percipique poſſit, duplicem in presbyteris & Epiſcopis, cum Theologis, obſervo poteſtatem: alteram ordinis, alteram juriſdictionis. Quæ ordinis ſunt, inferioribus aliis ut vices ſuas agant, committere non poſſunt presbyteri; quale eſt Chriſti ſacrificium peragere, confeſſionis ſacramentalis munus mutuò præbere: quæ juriſdictionis ſunt, poſſe, inter omnes convenit: at pœnitentium reconciliationem magis ad hanc, quàm ad illam pertinere, quis negaverit? Ideoque olim hæc diaconis in abſentia Epiſcoporum & presbyterorum permittebatur. Quemadmodum enim excõmunicare diaconis licebat, ut auctor eſt Clemens [h]; ſic & excommunicatum ſolvere vel reconciliare: cùm ejuſdem ſit ſolvere (ut dixi) cujus & ligare: pœnitentes autem excommunicatos eſſe, hoc eſt privatos communione ſacramentorum & orationum fidelium in Eccleſia, omnibus in confeſſo eſt.

g D. Ambroſ. lib. de pœnit. Hieronym. & Hilarius in illud Matth. Quodcumque ligaveris ſuper terram.

h D. Clemens lib. 8. Conſtitut. Apoſt. cap. 34.

Hinc intelligendus D. Cyprianus [i] in Epiſtola ad presbyteros & diaconos; cujus verba nî ſano & vero hoc ſenſu interpretemur, in difficili ſunt. *Quoniam tamen video* (ait) *facultatem veniendi ad vos nondum eſſe, & jam æſtatem cœpiſſe, quod tempus infirmitatibus aſſiduis & gravibus infeſtat; occurrendum puto fratribus noſtris, ut qui libellos à Martyribus acceperunt, & prærogativâ eorum apud Deum adjuvari poſſunt; ſi incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non exſpectatâ præſentiâ noſtrâ, apud presbyterum quemcumque præſentem, vel ſi presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologeſin facere delicti ſui poſſint; ut manu eis in pœnitentiam impoſitâ, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres literis ad nos factis deſideraverunt.* Lapſos enim, ut publicos pœnitentes, & excommunicatos, reconciliari non potuiſſe, niſi ab Epiſcopis, antea dixi, Epiſcopis autem vel impeditis vel abſentibus, curam hanc committi poſſe presbyteris & diaconis, Cyprianus docet: quòd illa magis eſſet abſolutio à publicæ pœnitentiæ legibus, quàm ſacramentalis. Sed ſi quis urgeat verba illa Cypriani: *Exomologeſin facere delicti ſui poſſint*, hoc eſt confeſſionem, actum ſupponere pœnitentis, non verò reconciliantis; illud non negabo: neque admittam, ad confeſſionem auricularem ſacramentalem verba eſſe referenda: quòd ab antiquis Patribus didicerim in antiqua pœnitentis & excommunicati reconciliatione ſolitos fuiſſe ipſos reos delictum & peccatum publicum, propter quod à communione repulſi fuerant, publicè coram Epiſcopo reconciliante, & omni plebe, palamque confiteri, illiuſque indulgentiam ſupplices poſtulare: cujus antiquam formulam ne nimiâ deſuetudine obliterata pereat, ſed velut digna poſteritatis memoriâ conſervetur, ex Concilio Arauſicano [k] recitabo: *Cùm aliquis excommunicatus* (inquit) *vel anathematizatus, pœnitentiâ ductus, veniam poſtulat, & emendationem promittit; Epiſcopus, qui eum excommunicavit, ante januam Eccleſiæ venire debet, & duodecim presbyteri cum eo, qui eum hinc & inde circumſtare debent, ubi etiam eſſe debent illi, quibus injuria, vel damnum commiſſum debet emendari, aut ſi jam emendatum eſt, eorum teſtimonio comprobari, Deinde interroget Epiſcopus, ſi pœnitentiam juxta quod Canones præcipiunt, pro perpetratis ſceleribus ſuſcipere velit? & ſi ille terræ proſtratus veniam poſtulat,* CULPAM CONFITETUR, *pœnitentiam implorat, & de futuris cautelam ſpondet; tunc Epiſcopus apprehensâ manu ejus dextrâ, in Eccleſiam illum introducat, & ei communionem & ſocietatem Chriſtianam reddat, & ſeptem pſalmos pœnitentiales decantet, cum iſtis precibus: Kyrie eleiſon, Pater noſter, Et ne nos, ſalvum fac ſervum tuum, Deus meus, ſperantem in te. Mitte eis Domine auxilium de ſancto, & de Sion tuère eum. Nihil proficiat inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponat nocere ei. Eſto ei Domine turris fortitudinis à facie inimici. Domine exaudi, &c. Dominus vobiſcum, &c.*

i D. Cyprianus in Epiſt. 13. ad presbyteros & diaconos.

Explicatur D. Cyprian. in Epiſtola 13. ad presbyteros.

k Refert decretum hoc ex Concilio Arauſicano Franciſcus Joverius ad finem ejuſdem Concil. Exſtat & apud Gratian. in c. cum aliquis. 11. q. 2.

ORATIO.

P*RÆSTA, quæſumus Domine, huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum: ut Eccleſia tua ſancta, à cujus integritate deviaverat peccando, admiſſorum veniam conſequendo, reddatur innoxius, Per Chriſtum Dominum noſtrum.* Amen.

ALIA ORATIO.

M*AJESTATEM tuam, quæſumus Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui non mortem, ſed peccatorum vitam ſemper inquiris, reſpice flentem famulum tuum, attende proſtratum, ejus planctum in gaudium tuæ miſerationis converte: ſcinde delictorum ſaccum, & indue eum lætitiâ ſalutari, ut poſt longam peregrinationis famem, de ſanctis altaribus ſatietur, ingreſſuſque cubiculum Regis, in ipſius aula benedicat nomen gloriæ tuæ ſemper.* Amen.

ALIA ORATIO.

D*EUS miſericors, Deus clemens, qui ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum peccata pœnitentium deles, & præteritorum criminum culpas veniâ remiſſionis evacuas, reſpice ſuper hunc famulum tuum N. & remiſſionem omnium peccatorum ſuorum ſibi totâ cordis confeſſione poſcentem, deprecatus exaudi: innova in eo, piiſſime Pater, quicquid terrena fragilitate corruptum, vel quicquid diabolica fraude violatum eſt, & unitati corporis Eccleſiæ membris redemptionis annecte. Miſerere Domine gemituum, miſerere lacrymarum ejus, & non habentem fiduciam niſi in tua magna miſericordia, ad tua ſacramentum reconciliationis admitte. Per Chriſtum Dominum noſtrum.* Amen. *Poſt hæc*

ſecun-

Digitized by Google

ſecundùm modum culpæ pœnitentiam ei injungat, & literas per parochiam ſuam dirigat, ut omnes noverint eum in ſocietate Chriſtiana receptum. Aliis etiam Epiſcopis hoc notum faciat. Nullus autem Epiſcopus alterius parochianum excommunicare vel reconciliare præſumat, ſine conſenſu vel conſcientia proprii Epiſcopi. Non licebat ergo presbyteris, vel diaconis, etiam urgente periculo, pœnitentes reconciliare ſine Epiſcopi conſultatione: quòd ſi Epiſcopus abſens eſſet, ut conſulere illum temporis anguſtiæ minimè paterentur, poſſe presbyterum vel diaconum illum reconciliare, unà cum Hiſpanis Patribus D. Cyprianus l conſentit.

l D. *Cyprian. Epiſt.* 13. *ad presbyteros & diacones.*

Eccleſiæ cauſſas graviores jure poſſe Romanos Pontifices ſibi reſervare.

Ex eiſdem item colligitur, Epiſcopos in ſua diœceſi caſus ſibi poſſe reſervare: cur igitur tuæ Beatitudini, quæ cæteris divinæ poteſtatis amplitudine longè præſtas, Epiſcoporum & fidelium graviores caſus & cauſſas tuo judicio reſervari hæretici queritantur?

C A N O N XXXIII.

De Epiſcopis & miniſtris, ut ab uxoribus ſe abſtineant.

Placuit, in totum prohiberi Epiſcopis, presbyteris, diaconibus, & ſubdiaconibus poſitis in miniſterio, abſtinere ſe à conjugibus ſuis, & non generare filios: quicumque verò fecerit, ab honore clericatûs exterminetur.

Retulit & probavit hunc Canonem Concilium Wormacienſe Can. IX.

CAPUT SEXAGESIMUM SEXTUM.

Continentiæ legem ſemper ordinibus ſacris annexam in Eccleſia. Explicata Concilii Nicæni hiſtoria de Paphnutio.

QUOTIES Auguſtini [m] ſententia illa in mentem venit, quâ docet eas ſcripturas maximâ eſſe obſervatione & commendatione dignas, quæ confutandis hæreticorum erroribus prodeſſe poſſunt: quoties altera occurrit Tertulliani [n] monentis, eis maximè deferendum, quarum vetuſtate adversùs hæreticos præſcribitur; toties animo commoveor vehementiùs ad ſummam religioſorum horum Patrum venerationem, qui tot armorum præſidia ad labefactandas hæreticorum machinas decretis his tam ſanctiſſimis, quàm vetuſtiſſimis reliquerunt. Non convenit ergo, cùm illi ad promerendum de Eccleſia & religione tam fuerint expediti, fidei & religionis ſtudioſos ad referendam gratiam eſſe tardiores. Inter reliqua enim quæ ad retundenda hæreticorum tela appoſitè ſanxerunt, hoc unum ad pudicitiæ & continentiæ ſacræ propugnationem adversùs Lutherum, Calvinum, & reliquos, antiquos & recentiores ſectarios, magni momenti eſt, quo ab initio Eccleſiæ decernunt, ſacros homines, ut divino cultui mancipati diligentiùs invigilent, matrimonio abſtinere. Antea enim, quemadmodum ab ipſo humani generis initio inter ſorores & fratres conjugia contrahebantur, quia alii non erant inter quos illa contrahi poſſent (quæ conſuetudo diù permanſit, quouſque fœcundâ jam ipſius humani generis propagatione illa interdicta eſt) ſic & à principio naſcentis Eccleſiæ & religionis, quia alii ætate, virtute, & prudentiâ prædití non erant, qui tanto officio fungi poſſent, opus fuit ex maritis diaconos, ſacerdotes, & Epiſcopos eligere; quorum uxores, quamvis nullo ſacro munere fungi poſſent, *Epiſcopiſſas, presbyteriſſas, diaconiſſas, & ſubdiaconiſſas* vocatas, quòd his ſacerdotibus nuptæ eſſent (exemplo noſtro, quo *Marchioniſſæ, Comitiſſæ & Duciſſæ* illæ dicuntur, quæ Ducibus, Comitibus, & Marchionibus nuptæ ſunt) ex Concilio Altiſiodorenſi [o], Turonenſi [p], & aliis didicimus. Maritos autem jam electos, à ſuſcipiendis liberis temperantiæ lege, & præclara Apoſtolorum imitatione, & traditione ſemper abſtinuiſſe in Eccleſia Occidentali, Hieronymi [q], Epiphanii [r], & aliorum auctoritate non ambigo: eo præſertim tempore, quo Miſſæ ſacrificium aut offerre, aut miniſtrare debuiſſent. Sed cùm ex aliorum incontinentium, vel non continentium experimento agnoviſſent poſtea, multa redundare incommoda ex mutua illa conjugum charitate, dum recenti carnis voluptate reſoluti marcidique toti, ad tractandum & conſummandum immaculatum Chriſti corpus accederent, & in medio forſan ſacrificio, ſe occaſio offerret cogitandi, quomodo uxoribus placere debuiſſent; & illo finito, ſanctificatas priùs manus Chriſti corpore, ſtatim illas ad tractandam fœminarum turpitudinem turpiùs admoverent, divino ſpi-

m D. *Auguſt. in Ep. Joann.* 2. *tract.* 2. *in princ.*
n *Tertull.* de præſcript. adv. hæreſ. *cap.* 35.

Antiquorum flaminū uxores *Flaminicas* vocatas Sextus Pompejus tradit.

o *Conc. Altiſiodor. Can.* 21.
p *Turonenſe* II. *Can.* 20.
q *Hieron. Ep.* 50. *in fin. & lib.* 1. adverſùs Jovinianum.
r *D. Epiphan. lib.* 2. *to.* 1. *hæreſ.* 56.

ſpiritu afflati decreverunt, in totum prohibere, ut qui jam mariti, vel Epiſcopi, vel presbyteri, vel diaconi, aut ſubdiaconi ordinati ſint (hoc enim ſignificat: *poni in miniſterio*, vel: *poſitos eſſe in miniſterio*) uxorios poſthac amplexus recuſarent, congruentem ſancto miniſterio quod gerebant, mentis & corporis integritatem ſervantes. Hanc ergo continentiæ legem, ſic enim malo, quàm cœlibatûs illam nuncupare, ut trito magis, quàm Latino & proprio ſermone uſurpant noſtri, cùm ſciant cœlibes eos in Jure nuncupari, qui neque ſunt, neque fuerunt unquam mariti, quod ad hanc cauſſam non rectè accommodatur, cùm mariti jam defunctis uxoribus, & viventibus converſis, & continentes eſſe, & ad ſacerdotium poſſint admitti. Hanc igitur continentiæ legem ab Hiſpania primùm edito hoc Canone, à Gallis poſtea renovatam in Concilio Arelatenſi II. [s] legimus: *Aſſumi aliquem ad ſacerdotium non poſſe in vinculo conjugii conſtitutum, niſi fuerit promiſſa converſio, non oportet.* Ab Afris deinde repetitam, Carthaginenſes [t] Patres demonſtrant: nec noviter à ſe ſtabilitam dixerunt, ſed antiquiſſimâ Apoſtolorum traditione ſanctam. *Ita placuit* (inquiunt) *& condecet ſacroſanctos antiſtites, & Dei ſacerdotes, nec non levitas, vel qui ſacramentis divinis inſerviunt, continentes eſſe in omnibus, quò poſſint ſimpliciter quod à Deo poſtulant, impetrare; ut quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſervavit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Omnibus placet, ut Epiſcopi, presbyteri, vel diaconi, & qui ſacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes etiam ab uxoribus ſe abſtineant.* Quod graviori pœna propoſita conſtituerunt Hiſpani Epiſcopi in Concilio Toletano I. [u] ut diaconi videlicet, vel presbyteri liberis operam dantes, ad altiorem gradum non aſcenderent: *Placuit ut diacones, ſi vel integri vel caſti ſint, & continentis vitæ, etiamſi uxores habeant, in miniſterio conſtituantur: ita tamen, ut ſi qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Epiſcopos conſtitutum eſt, incontinenter cum uxoribus vixerint, presbyterii honore non cumulentur. Si quis vero ex presbyteris, ante interdictum filios ſuſceperit, de presbytero ad Epiſcopatum non admittatur.* Concilio Agathenſi [x]: *Placuit etiam, ut ſi presbyteri vel diaconi conjugati, ad thorum uxorum ſuarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricii Epiſcopi auctoritas, quæ ſubdit Canonibus inſerta, ſervetur. Quòd ſi ad aliquos formula illa Eccleſiaſtica vitæ, pariter & diſciplinæ, quæ à Syricio Epiſcopo ad provincias commeavit, non probabitur perveniſſe, eis ignorationis venia remittatur; ita ut de cætero penitùs incipiant abſtinere, & ita gradus ſuos in quibus inventi fuerint, ſic retineant, ut ad potiora eis non liceat aſcendere. Quibus in beneficio eſſe debet, quod locum ipſum, quem retinent, non amittunt. Si qui autem ſciſſe formam vivendi miſſam à ſancto Syricio Epiſcopo detegantur, neque ſtatim cupiditates libidinis abjeciſſe, illi ſunt modis omnibus ſubmovendi, eò quòd poſt admonitionem cognitam, præponendam arbitrati ſunt voluptatem.* Et rurſus [y]: *Sanè ſi conjugati juvenes conſenſerint ordinari, etiam uxorum voluntas ita inquirenda eſt, ut ſequeſtrato manſionis cubiculo, religione promiſſa, poſteaquàm pariter converſi fuerint, ordinentur.* Idem decrevit poſtea Taurinenſis [a] Synodus, Arauſicana [b], Turonenſis I. [c] Aurelianenſis III. [d] Altiſiodorenſis [e], Matiſconenſis I. [f] Toletana [g] II. III. IV. VIIIIX. & aliæ, quibus libenter abſtineo, ſed tandem Lateranenſis Generalis ſub Innocentio III. & Tridentina.

Ex Pontificibus autem, Clemens Papa primus in Epiſtola ſecunda (ſi illius Epiſtola eſt) Lucius, & Stephanus Papæ. Clariùs & ſeveriùs multò Syricius [h] ad Himerium Tarraconenſem, & Innocentius [i] Papa I. ad Vitricium ſive Victorinum, ut Gratianus legit, aut Vitricum (ut ex Rothomagenſium Præſulum Catalogo Robertus Cœnalis Epiſcopus Abruïcenſis refert) in altera Epiſtola ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem, & in altera ad Ruſticum Epiſcopum Narbonenſem, item Pelagius [k] ſive Gelaſius Papa ad Cætegum Patricium.

Illud tamen hìc prætermitti nec licet, nec expedit, quod Concilium Nicænum decreviſſe, Paphnutii ſuaſione, Socrates [l], Sozomenus [m], & Caſſiodorus [n] tradiderunt, apud Gratianum [o]: *Nicæna Synodus* (ait) *corrigere volens hominum vitam in Eccleſiis commorantium, poſuit leges, quas* Canones *vocamus, in quorum tractatu, videbatur aliquibus introducere legem ut Epiſcopi, presbyteri, diaconi, & ſubdiaconi, cum conjugibus, quas ante conſecrationem duxerant, minimè dormirent: ſurgens autem in medio Paphnutius Confeſſor contradixit, honorabiles confeſſus nuptias, & caſtitatem eſſe dicens cum propria conjuge concubitum: ſuaſitque Concilio, ne talem poneret legem, gravem eſſe aſſerens cauſſam, quæ in ipſis, aut eorum conjugibus occaſio fornicationis exiſteret: & hæc quidem Paphnutius (licèt nuptiarum eſſet inexpertus) expoſuit: Synoduſque laudavit ſententiam ejus. Nihil ex hac parte ſancivit, ſed hoc in uniuſcujuſque voluntate, non in neceſſitate, dimiſit.* Grave nimis viſum eſt Franciſco Turriano, utriuſque literaturæ, tum divinæ, tum humanæ, laude digno, Nicæni Concilii decretum, & Paphnutii monachi & Epiſcopi conſilium; indignumque cenſuit utrumque, & tanto Concilio, & tanto Confeſſore: ideòque filum diſputationis, non ad interpretandum Concilium, ſed ad infringendam Eccleſiaſticorum ſcriptorum, qui id literis tradiderunt, auctoritatem convertit; illos in tota hac Paphnutii hiſtoria impudenter & impiè mentitos aſſeverans. Sozomenum dicit Theodori Mopſueſtiæ Epiſcopi & hæretici laudatorem, eâque de cauſſa illius hiſtoriam omni fide, auctoritate, & probabilitate carere, nec à ſede Apoſtolica receptam, ut teſtatur D. Gregorius [q], ad Eulogium Epiſcopum Alexandrinum. *In hiſtoria autem Sozomeni* (inquit) *de quodam Eudoxio, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopatum arripuiſſe dicitur, aliqua narrantur; ſed ipſam quoque hiſtoriam Sedes Apoſtolica recipere recuſat; quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopſueſtiæ nimium laudat, atque uſque ad diem obitûs ſui, magnum doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet. Reſtat ergo, ut ſi quis illam hiſtoriam recipit, Synodo, quæ piæ memoriæ Juſtiniani temporibus de tribus capitulis facta eſt, contradicat; qui verò contradicere non valet, illam hiſtoriam neceſſe eſt ut repellat.* Quibus & illud adjicere potuiſſet Turrianus; minorem fidem & auctoritatem in hiſtoria Nicæni Concilii Sozomeno

zomeno

s Concil. Arelat. II. Can. 2.
t Conc. Carthag. II. Can. 2.
u Concil. Tolet. I. Can. 1.
x Concil. Agathen. Can. 9.
y Idem Can. 16.
a Concil. Taurin. Can. 5.
b Arauſic. Can. 23. & 24.
c Turon. I. Can. 1.
d Aurelianen. III. Can. 2.
e Altiſiodor. Can. 20
f Matiſ. I. Can. 11.
g Tolet. II. Can. 1. III. Can. 5. IV. Can. 43. VIII. Can. 5. & IX. Can. 10.
h Syricius in ep. ad Himerium Epiſc. Tarraconen.
i Innoc. I. in Epiſt. ad Vitricii Epiſc. Rothomag.
k Pelagius ſive Gelaſius Papa apud Grat. in c. De Syracuſana. 28. diſt.
l Socrates l. 1. hiſt. Eccl. c. 8.
m Sozomen. lib. 1. cap. 22.
n Caſſiod. in Tripartita l. 2. c. 14.
o Exſtat apud Grat. in c. Nicen. Syn. 31. diſt.
p Franc. Turrian. lib. De ſexta & 7. Synodo.
q D. Greg. lib. 6. Ep. indict. 15. Ep. 195. ad Eulogium Epiſc. Alexandrinum.

Digitized by Google

zomeno tribui poſſe, quòd lapſum illum in tempore ejuſdem Concilii & confirmatione legamus. Refert enim illud habitum fuiſſe ſub Julio, cùm abſolutum fuerit tempore Sylveſtri prædeceſſoris non ſolùm Julii, ſed & Marci, cui Julius ſucceſſit, ut demonſtrat Epiſtola præſidum Oſii, Viti, ac Vincentii, Legatorum ad eundem Sylveſtrum. Socratem autem Novatianis fuiſſe benevolum, & Romanæ Eccleſiæ parum amicum aſſerit, aliaque in hiſtoria Nicæni Concilii fuiſſe mentitum: ut quòd Paſcha nunquam celebraretur, niſi ex vetere conſuetudine cujuſque regionis, nihilque Nicænam Synodum (ut nonnulli, ſicut idem ait, vulgò jactarent) de hoc feſto Paſcha immutâſſe: quod perinde eſſe videtur, ſi utrumque comparetur, atque dicere; nullum de Paſcha Canonem ſanxiſſe: cùm contrà ſint graviſſimi Eccleſiæ ſcriptores Epiphanius [s], Theodoretus [t], Ambroſius [u], Gregorius Cappadox [x] in encomio CCCXVIII. Epiſcoporum, & alii quos dicit ſe præterire: idem quoque Socratem auſum fuiſſe mentiri, aut certè quod ignorabat pro certo affirmare, Eccleſiam Romanam in Quadrageſima tres tantùm hebdomadas, exceptis ſabbatho & Dominico, jejunare: jam quæ fides habeatur in veteri hiſtoria, mentienti in præſenti? Hæc Turrianus contra Socratem: in quo etiam & alio adminiculo ille poſſit juvari. Socratem enim multa ex ſuis libris, præcipuè quæ duobus complexus eſt, ab ſcriptis Ruffini presbyteri ſe accepiſſe, ipſemet narrat eodem libro [y]: at Ruffinum, & ejus opera Gelaſium Papam D. Hieronymum ſecutum, ut apocrypha damnâſſe & rejeciſſe in Concilio Romano [z] comperio. Sicque videtur hiſtoria hæc de Paphnutii conſilio & Nicæni Concilii decreto, his duobus ſuffulta auctoribus, minùs ponderis habitura: cùm præſertim, nec Euſebius Cæſareenſis, qui interfuit Concilio Nicæno, nec poſt illum Theodoretus, nec Theophanes, nec Georgius Cedrenus, de ea hiſtoria mentionem fecerint: quia in Canone III. ejuſdem Concilii Nicæni ſubintroductas habere Epiſcopis, presbyteris, & diaconis interdictum fuit. Tanti habita eſt, non ſolùm caſtitatis & continentiæ, ſed honeſtatis à Concilio ratio, cui non congruit de matrimonio permittendo tanta licentia. Hæc Turrianus, & qui illius partes ſuſceperunt, ingerunt nobis, ut credamus totam de Paphnutii Confeſſoris conſilio, & Nicæni Concilii decreto, confictam eſſe hiſtoriam, vel fabellam.

Oſii, Viti, & Vincentii legatorũ Ep. ad Sylveſtrum repetitur ad finem Concil. Nic.

s D. Epiph. adverſus Audianos.
t Theodoret. in vita Marciani.
u Ambroſ. lib. 10. Epiſt.
x Greg. Cappadox in encomio 318. Epiſcop.
y Socrat. lib. 1. c. 8.
z Concil. Roman. apud Gratian. in c. Sancta Romana, 15. diſt.

Sed quum attentâ animi cogitatione conſidero, quæ ſanctus Confeſſor Epiſcopuſque Paphnutius conſuluit, & Nicænum Concilium decrevit, non poſſum non ſatis mirari, quæ cauſſa fuerit, quæve tanta in Canone difficultas, quâ Turrianus commotus in tam antiquos & graves Eccleſiæ ſcriptores, tam acres ſermonis & diſputationis aculeos contorſerit. Si ut Calvinum [a] confutaret, qui hujus Concilii Nicæni & Paphnutii auctoritate contendit, licere jam ordinatis nuptias contrahere; attentiùs conſiderare ille potuiſſet, quòd Paphnutius Confeſſor, non conſuluit Concilio, ut ſacerdotes cœlibes matrimonium inirent: ut impiè ex eadem hiſtoria collegit Calvinus (hoc enim nec in Occidentali, nec in Orientali Eccleſia eſt unquam receptum) ſed id tantùm, ut juxta Romanæ & Hiſpanicæ Eccleſiæ conſuetudinem (propoſuerat forſan obſervandum id Oſius) Græci omnes & Orientales mariti ad ſacerdotium promoti, ab uxoribus antea ductis tali præcepto non abſtraherentur. His enim verbis eam hiſtoriam Socrates [b] complectitur: *Verùm de una re à Paphnutio geſta hactenus: alteram etiam narrabo, ejus conſilio confectam, quæ & Eccleſiæ utilitati, & omnibus qui ſacris ſunt initiati, ornamento eſſe poſſit. Viſum erat Epiſcopis, legem novam in Eccleſiam introducere; ut qui eſſent ſacris initiati (ſicut Epiſcopi, presbyteri, & diaconi) cum uxoribus, quas quum erant laïci, in matrimonium duxiſſent, minimè dormirent. Et quoniam illis erat propoſitum, de hac re conſilium inire, in medio eorum conſeſſu ſurrexit Paphnutius, ac vehementer vociferatus eſt, non grave jugum cervicibus illorum imponendum eſſe, qui erant ſacris initiati: honorabile eſſe conjugium inter omnes, & torum immaculatum: videndum, ne nimis exquiſita præſcriptione, Eccleſiam gravi incommodo afficerent. Omnes enim non poſſe ferre tam auſteram diſciplinam, tamq; ab omni animi perturbatione vacuam: neque à ſingulorum uxoribus fortaſſe eam caſtimoniæ normam poſſe ſervari. Viri autem cum uxore legitima concubitum, caſtimoniam appellavit; illudq; ſatis eſſe, ut qui in clerum ante aſcripti erant, quàm duxiſſent uxorem, hi ſecundùm veterem Eccleſiæ traditionem deinceps à nuptiis ſe abſtinerent; non tamen quemquam ab illa, quam jam pridem quum laïcus erat, uxorem duxiſſet, ſejungi debere. Iſtam in Epiſcoporum conventu orationem habuit Paphnutius, cùm ipſe non modò nuptias non expertus eſſet, ſed etiam (verè dixerim) mulierem non aliquando attigiſſet. Nam à puero in monaſterio ſeipſum ſevero vitæ diſciplinæq; generi totum dediderat: qui quidem propter ſingularem caſtimoniam, præ cæteris planè in magna famæ celebritate vixit. Itaque cùm totus Epiſcoporum presbyterorum, & diaconorum conventus verbis Paphnutii aſſenſiſſet, controverſia de hoc exorta penitùs ſedata eſt, poteſtaſque permiſſa cuique pro arbitratu ab uxorum conſuetudine abſtinendi.* Hæc Socrates: cui in omnibus penè etiam verbis conſentit Sozomenus [c]. Nec Socrates & Sozomenus ſolùm hiſtoriam hanc literis tradiderunt, ſed & Aurelius Caſſiodorus [d], & Nicephorus [e]. At utrumque, Caſſiodorum, & Nicephorum, à Socrate & Sozomeno deſumpſiſſe, ille reſpondebit; deſumpſiſſe non diffiteor; ſed in illos, nec Novatianorum hæreſis, nec Theodori Mopſueſtani amicitia, nec Romanæ Eccleſiæ odium, aut concepta à Gregorio Magno ſuſpicio, ut in alios retorquebitur: quinimmò cùm Gregorius Magnus Sozomeni fidem auctoritatemque elevâſſet, quòd à Theodori partibus ſtetiſſet, retuliſſet profectò, quæ errore tanto (ut voluit Turrianus) de Paphnutio Confeſſore & Concilio Nicæno impudenter ille confinxerat; cùm tanti videri poſſit ad eorum cauſſæ confirmationem. Facit tandem ad ſtabiliendam hiſtoriæ fidem quod ex Codice vetuſto Bibliothecæ Vaticanæ, in quo illa iiſdem penè verbis continentur, Alphonſus Piſanus refert [f]. *Has leges ſcripſit (inquit) ipſe ſanctus eorum Confeſſor, in præſentia Deo dilectiſſimi & laudatiſſimi Regis Conſtantini, de Eccleſiaſtica gubernatione. Statuerant autem*

a Lib. De inſtitut. chriſtiana. c. 3. §. 10.
b Socrat. lib. 1. c. 28.
c Sozomen. l. 1. c. 22
d Caſſiod. in Epiſt. Tripartita l. 2. c. 14
e Niceph. l. 8. c. 19.
f Concil. Nic. apud Alphonſum Piſanũ. l. 2. De actis ejuſd. ad fin.

Digitized by Google

autem & aliam legem Epiſcopis proponere, quam divinus prohibuit Paphnutius, de qua neceſſarium exiſtimavi narrare admiratione maxima dignam hiſtoriam. Placebat quibuſdam Epiſcopis in Concilio, novam legem in Eccleſiam introducere, & ut de aliis ad Eccleſiam pertinentibus, ita & eam legem definire, de eo quod non oporteat clericos ſacri ordinis ſuam quamlibet uxorem ejicere. Statuerant igitur de eo, quòd non oportet clericos ſacri ordinis, ſive Epiſcopos, ſive hypodiaconos, ſive aliquem ex ſacro catalogo, dormire cum uxoribus, quas adhuc laïci duxerant. His ita diſpoſitis, ſurgens in medio turbæ Epiſcoporum divinus Paphnutius, magna voce clamavit, dicens: Ne gravetis jugum clericorum ſacri ordinis: honorabile enim (inquit) connubium in omnibus, & torus immaculatus, ne perfectionis exceſſu Eccleſiam magis lædatis: neque enim omnes ferre poſſe (ait) vacuam affectibus exercitationem: nemo (ut opinor) in caſtitate conſervatur, ſi maritorum quilibet uxore privetur; pulchram dico eſſe caſtitatem, uniuſcujuſque cum ſua uxore conventum, immo ſeparari hac lege dico eam quam Deus conjunxit, & quam ſemel dum lector eſſet, aut cantor, aut laïcus, uxorem duxit. Et hoc quidem dixit Paphnutius, cùm eſſet omnis conjugii expers, propterea quòd in monaſteriis à pueritia fuerat educatus: ideóq; hujus viri conſilio perſuaſa tota Epiſcoporum concio, de hac quæſtione tacuit, judicio volentium relinquens continentiam ex conſenſu à propriis uxoribus. Quòd ſi Euſebius, & qui illum ſæpè ſequuntur, Ruffinus & Theodoretus, ſiluerunt; ea cauſſa fuit, quòd Nicæni Concilii hiſtoriam, vel ætate, vel negotiis aliis impeditus Euſebius omiſerit; vel ut ex Gelaſio[g] & Zonara colligitur, quòd ejus fides cum ea quæ in Nicæno Concilio prodita eſt, non ſatis conveniret, ſatiuſque duxit, & meritò, hiſtoriam Concilii Nicæni præterire, quàm in eam quid grave & reprehenſione dignum ſcribere.

g *Gelaſius in Concil. Rom. 10 e. ſancta Romana. 15. diſt.*

Sed exquiramus à reliquis, quibus eſt rationibus perſuaſus ſanctiſſimus Epiſcopus & Confeſſor Paphnutius, ut tam ſanctam de continentia ſacerdotali legem Nicæno Concilio diſſuaſerit: *Surgens in medio Paphnutius Confeſſor* (ajunt Socrates & Sozomenus) *honorabiles confeſſus nuptias & caſtitatem eſſe dicens, cùm propria conjuge concubitum; ſuaſitq; Concilio ne talem poneret legem, gravemque aſſerens cauſſam, quæ in ipſis aut eorum conjugibus occaſio fornicationis exiſteret.* Duplex ergo (ni fallor) cauſſa ex his verbis Paphnutii elici poteſt: altera quæ matrimonium ipſum, altera quæ conjuges reſpicit. Quæ matrimonium, graviſſima fuit, ne quis putet perfunctoriè illum dixiſſe; honorabiles eſſe nuptias, & caſtitatem, cum propria conjuge concubitum. Surrexerat paullò antè Euſtachius monachus, qui poſtea Sebaſtæ factus eſt Epiſcopus, qui, ut Socrates[h] refert, nuptias fieri prohibuit, à cibis abſtinendum docuit: unde nonnullos qui nuptias contraxerant, à connubio ſegregavit, tantoque, tam crudeli, tam impio, tam nefario in nuptias irruit odio, ut in ædibus conjugatorum precationes fieri vetuerit, benedictionemque presbyteri habentis uxorem, quam laïcus duxiſſet, tanquam ſcelus declinandam præceperit; quem quidem, cùm alia plura his ſimilia feciſſet, docuiſſetque, Gangris in Paphlagonia coactum Concilium gradu Epiſcopali dimovit, ejuſque dogmata anathemate damnavit; ut præter Socratem, ipſa Synodus Gangrenſis[i] docet ad Epiſcopos Armeniæ. *Nam ex eo* (inquit) *quòd illi* (Euſtachius videlicet & ſui ſectatores) *nuptias damnarent, & docerent, quòd nullus eorum qui ſunt in conjugio, habet in Deo ſpem, ſeductæ mulieres multæ, ſuis ſubditæ maritis, ab ipſis maritis diſceſſerunt, & à propriis uxoribus viri; ſed hoc interim medio, dum continere non valent, adulterium commiſerunt, eâque de cauſſa diffamati ſunt, & probris inſimulati.* Et poſt alia: *Et qui nolunt in ædibus conjugatorum* (odio ſcilicet conjugii) *facere preces, factaſq; deſpiciunt, ac ſæpenumero de oblatis in illis conjugatorum domibus non participant; & qui presbyteros conjugatos contemnunt, eorumdemq; liturgias non attrectant.* Ut hinc pariter aliqua Can. IV. ejuſdem Concilii Gangrenſis lux præferatur: *Si quis exiſtimat de presbytero conjugato, quòd eo ſacrificante, non oporteat ipſius oblationi vel ſacrificio communicare, anathema eſto.* Non enim id definivit Concilium (ut hæretici noſtri temporis impiè contendunt, Canonis ſententiam vel ignoranti à non aſſequentes, vel, quod probabilius eſt, impietate labefactantes) quòd voluerit Concilium omnes presbyteros & ſacerdotes uxorum vinculis ligari: ſed ut damnaret Euſtachii errorem, qui odio uxorum, vel ſacramenti matrimonii, presbyteros in Græcia maritos, ut impios & execrabiles damnabat. Cùm hoc autem (ut eò unde egreſſi ſumus revertamur) cognitum haberet & exploratum Paphnutius, ſuperioris Thebaïdæ Epiſcopus, & Confeſſor, divino potiùs ſpiritu afflatus, quàm humano aliquo conſilio innixus, caſtas nuptias eſſe dixit, & caſtitatem cum propria conjuge concubitum; ne ſi forſan in tanto Concilio, quantum erat Nicænum, nuptiæ clericorum in laïco habitu & ſtatu initæ rejicerentur, rudes quidam & imperiti nuptias ut quid turpe damnari falsò exiſtimarent, altioreſque radices ageret excitata jam Euſtachii monachi hæreſis, ad quam confutandam neceſſe fuit illud Concilium Gangrenſe convocari, cui Oſius Cordubenſis, paullò poſt Nicænum interfuit.

h *Socrates lib. 2. cap. 33.*

i *Concil. Gangren. in Præf. ſeu Epiſt. ad Epiſ. Armeniæ.*

Explicatur Can. 4. Concil. Gangrenſis

Quæ conjuges ratio reſpicit, illa fuit. Omnes enim ferre non poſſe tam auſteram diſciplinam, eamque ab omni animi perturbatione vacuam, neque à ſingulorum uxoribus fortaſſe eam caſtimoniæ normam tutò poſſe ſervari. Propoſitam enim erat priùs in Concilio, ut[k] Socrates refert, novam legem in Eccleſiam introducere, ut qui eſſent ſacris initiati, cum uxoribus, quas laïci jure in matrimonium duxiſſent, minimè dormirent: hoc enim generaliter conſtitui volebant, præcipuè in Oriente, in quo Concilium agebatur; & cujus ea conſuetudo longiùs erat progreſſa; nam in pluribus Occidentis partibus ea vel traditione, vel decreto ablata fuerat, ut antea animadverti. Illud autem grave viſum eſt Paphnutio, cùm propter hæreſim Euſtachii, tum ob uxorum pericula incontinentiæ: ipſæ enim cùm nullo voto eſſent devinctæ, ſi caſtitatem cogerentur ſervare, quam non voverant, cùm ſe continere non poſſent, maritorum fide & charitate fraudatæ, in periculo erant labendi in deteriora: à quo etiam peri-

k *Socrat. l. 2. c. 33*

culo, efferveſcentes maritorum juvenum animi ætatis ardore non multùm aberant: quos aliquando eligi ſacerdotes, exiguus, qui tunc erat Catholicorum Chriſtianorum numerus, & Eccleſiæ neceſſitas poſtulabant. Quæ ratio non ſolùm Paphnutium, ne illum ut parum caſtitatis amicum repellant noſtri, vel ſuſpectum habeant ſanctiſſimi Concilii Nicæni decretum, mirificique paſtoris & Confeſſoris Paphnutii conſilium; ſed multò ante Paphnutium, Dionyſium Corinthiorum Epiſcopum commovit, ut ad Pinytum Gnoſſiæ Eccleſiæ Epiſcopum ſcriberet, commonefaciens illum, ne grave ſervandæ, immò compulſæ caſtitatis onus, ac neceſſitatem fratrum, ac diſcipulorum animis imponeret, in quo multorum periclitaretur infirmitas; cujus rationem habere, & ſuorum imbecillitati ſe attemperare erat neceſſe, quod conſilium laudavit, amplexuſque eſt Pinytus, ut Euſebius [l] & Nicephorus tradiderunt.

l Euſeb. lib. 4. hiſt. Eccl. c. 22. Niceph. l. 4. c. 8.

Nec novi quid conſuluit Paphnutius, & decrevit Concilium, cùm ſemper in Oriente ea impunitas & licentia permiſſa fuerit. Qui volebant enim altioris vitæ faſtigium conſcendere, continenter ſe gerebant; nec poſt ſacerdotium acceptum, ſicut in Occidente, oxorum amplexibus implicabantur. Hi autem quibus hanc ſanctam continentiæ traditionem ſequi diſplicebat, uxores antea ductas, domi retinebant, & liberis tamquam ſæculares operam dabant, ut idem Socrates [m] aſſerit & Nicephorus: in quo ſtatu legem continentiæ relinquendam Paphnutius conſuluit, & Concilium decrevit; cujus ſententia, omiſſio fuit potiùs, quàm decretum, cùm nihil novi decreverit.

m Socrat. l. 5. c. 22. Niceph. l. 12. c. 34.

Sed progrediamur, diſquiramuſque, an Paphnutius ſi primus non fuit hujus continentiæ diſſuaſor, an ultimus. At non fuiſſe ultimum, reſcriptum indicat Catholicorum Principum Honorii & Theodoſii [n] ad Palladium P.V. hæc poſt alia dicentium: *Illas autem non relinqui caſtitatis hortatur affectio, quæ ante ſacerdotium maritorum legitimum meruêre conjugium: nec enim clericis incompetenti adjunctæ ſunt, quæ dignos ſacerdotio viros ſua converſatione fecerunt.* His accedit Stephanus [o] Papa. *Aliter* (inquit) *ſe Orientalium traditio habet Eccleſiarum, aliter hujus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam earum ſacerdotes, diaconi, & ſubdiaconi, matrimonio copulantur; iſtius autem Eccleſiæ, vel Occidentalium, nullus ſacerdotum à ſubdiacono uſque ad Epiſcopum licentiam habet conjugium ſortiendi.* Cùm autem utriuſque Eccleſiæ conſuetudinem retuliſſet, neutram, ut Euangelicis Apoſtoliciſque inſtitutis repugnantem, reprobavit: quod facturus non eſſet Pontifex, ſi Orientalium traditionem Chriſtianæ doctrinæ agnoviſſet adverſam. In qua Epiſtola, quia verbum unum duriuſculum quibuſdam viſum eſt, ex illo ſiniſtrè admodùm elicientibus, ſacerdotes Orientis, jam ſacratos ordinibus, matrimonia poſſe contrahere; oportet ut interpretatione molliatur. Matrimonio enim ſacerdotes copulari, idem eſt prorſus, quod matrimonii uſum ſive concubitum exercere; ut præter alia, Beda [p] demonſtrat. *In tribus* (ait) *quadrageſimis anni, & in die Dominico, & in quarta feria, & in ſexta feria coniugales continere ſe debent, nec illis diebus copulari, quamdiu gravata fuerit uxor, uſque ad partum, à partu poſt XXXIII. dies ſi filius eſt, ſi autem filia, poſt LVI.* Eodem ſenſu verbum *copulari* uſurpavit vetus translatio Canonum Sextæ Synodi [q]: *Quamvis in Romani* (inquit) *Canonis ordine traditum novimus, eos qui ordinati ſunt, diaconi vel presbyteri profiteri: quod non ſuis jam copulentur uxoribus.* Copulari igitur verbum, pro maris & fœminæ corporum conjunctione intelligendum eſt, nam jam ſemel ſacratos in Oriente, ut in Occidente, celebrare connubia non potuiſſe, iidem qui hiſtoriam Paphnutii retulerunt, literis comprobârunt, Socrates [r], Sozomenus, & Nicephorus; & præter hos Concilii Neocæſareenſis [s] Patres.

n Honor. & Theodoſ. in l. Eam quæ. C. Theodoſ. & Juſtin. De Epiſcop. & cleric.
o Steph. Papa apud Grat. in c. Aliter. 31. diſt.
Explicatur Steph. Papæ decretum de matrimonio Orientalium.
p Beda in l. De remedio peccatorū.
q Sexta Synodus, Can. 30.
r Socrates, Sozomenus, & Nicephorus in locis ſuperius citatis.
s Conc. Neocæſar. Can. 1.

Sed ad hiſtoriam Paphnutii redeamus, videamuſque an illius conſilium reliqui poſt Stephanum Pontifices improbaverint. Gregorius Magnus [t] (cum paullò antè Pelagius Secundus, qui illum in ea dignitate præceſſit, ſobdiaconos Siciliæ uxoribus ſuis permiſceri Romanæ Eccleſiæ legibus prohibuiſſet) duram ejus conſtitutionem exiſtimans, ſubſtulit, decernens, ut qui jam matrimonio conjuncti erant, ab eo minimè ſepararentur, ſed permitterentur copulari: *Ante triennium* (inquit) *omnium Eccleſiarum ſubdiaconi Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ Eccleſiæ, ſuis uxoribus nullatenus miſcerentur: quod mihi durum atque incompetens videtur, ut qui uſum continentiæ non invenit, neque caſtitatem promiſit, compellatur à ſua uxore ſeparari; atque per hoc (quod abſit) in deterius cadat.* Eſt ne aliud quod Paphnutius conſulnit, ab eo, quod Gregorius in Sicilia præcepit? niſi quod ille generaliter in Græcia in omnibus ordinibus ſacris, quia de omnibus oblata fuerat diſceptatio; Gregorius autem peculiariter de ſubdiaconis Siciliæ, quia de his ſolùm inſtitutus ſermo, & quæſtio orta in Sicilia erat; illud ſolùm additum à Gregorio, quòd ſubdiaconi in poſterum in Sicilia non ordinarentur, nî priùs caſtitatis legibus ſe diſertis verbis addixiſſent [u]. *Unde videtur mihi* (inquit) *ut à præſenti die Epiſcopis omnibus dicatur, ut nullum facere ſubdiaconum præſumant, niſi qui ſe victurum caſtè promiſerit; quatenus & præterita mala, quæ propoſito mentis appetita non ſunt, violenter non exigantur, & futura mala cautè caveantur.* Nec Gregorius ſolùm conſuetudinem Græcorum improbavit, ſed nec Innocentius III. [x] Cùm enim ab eo quæreretur per Archierontinum Archiepiſcopum, an filius ſacerdotis Græci ad Epiſcopatum Anglorienſem poſſet promoveri? (filios enim ſacerdotum ad Eccleſiaſticas dignitates Eccleſia vix unquam admiſit) elegerant enim illum Canonici Anglorienſes: Reſpondit Archiepiſcopo Innocentius, ut ad confirmationem illius, & conſecrationem, ſine dubio procedat. *Nos igitur attendentes* (ſcribit) *quòd Orientalis Eccleſia votum continentiæ non admiſit: quoniam Orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in ſuperioribus utuntur matrimonio jam contracto; mandamus, quatenus niſi pro eo quòd inter Latinos Græci hujuſmodi converſantur, regionis conſuetudo repugnet, & ſi aliud Canonicum non obſiſtat, ad confirmationem & conſecrationem ſine dubitatione procedas.* Quod & Clemens III. [y] Papa docuit, dum ait: *Quæſitum eſt, utrum ſacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet uti, pœnitentia publica ſit imponenda*

t Greg. Magnus in Ep. ad Petrū ſubdiaconum Siciliæ l. 1. Ep. 42. Exſtat apud Grat. in cap. Ante triennium, 31. diſt.
u Idem in eadem Epiſt.
x Innoc. III. in c. Cum olim. De cleric. conjugat.
y Clem. III. Papa in c. Quæſitum. de pœnit. & remiſſ.

ponenda, ſi eam poſtulent ſibi pro filiis oppreſſis injungi &c. Si illis enim in Græcia matrimonio uti non liceret, non utique id Pontifex affirmâſſet, oppreſſionemque infantis majori ſeveritate damnâſſet. Nec in Concilio Lateranenſi Generali ſub Innocentio III. ea conſuetudo improbata eſt: nam cùm Latinis clericis omnium fœminarum commercium pœnis graviſſimis interdiceretur, de Græcis hæc Patres decernunt: *Cùm autem ſecundùm regionis ſuæ morem, non abdicârunt copulam conjugalem, ſi lapſi fuerint, graviùs puniantur; cùm legitimo matrimonio uti poſſint.* Hæc longius ad defenſionem Paphnutii, magis quàm Græcorum, deducere adducereque placuit, ne tanta Patri tanto, Epiſcopo, & Confeſſori, impudicitiæ, vel incontinentiæ nota imponatur, neve Concilio Nicæno hæretici falsò putent leges, omnes quas ipſi impudentię ſanciunt, confirmari; cùm illud non decernat, nec approbet Græcorum conſuetudinem; ſed ne ob hæreſim Euſtachii, tunc recenter exortam, impingerent ad eundem ſcopulum, erroris anſam ex Concilio ſiniſtrè ſumentes, ideò ſuperſederunt continentiæ legi in Græcia ſolùm & Oriente; nam de ejus ſacerdotibus ſolùm nata fuerat diſceptatio, & in eis ſolùm opus erat novæ illius legis conſtitutione, cùm in reliquis Occidentis provinciis, ſive traditione, ſive lata conſtitutione, id jam obſervaretur: quod & conſuluiſſet ipſe Turrianus, ſi in Concilio Græco, & Græcorum Epiſcoporum majori ex parte coacto interfuiſſet, vidiſſetque Concilii taciturnitate & conniventiâ, hæreſeos & errorum periculis (quæ ex prohibitione redundabant) aditum intercludi. Illa autem ſi abfuiſſent, non Latini modò, ſed & ipſi Græci continentiæ legem peculiari decreto proculdubiò indixiſſent: nam in eam ſententiam ſat fuiſſe propenſos Epiſcopos omnes, Socrates & Sozomenus ſcripſerunt: at prudentes Legiſlatores temporum viciſſitudini cedere, & poſſe, & debere, Philoſophorum placitis, experimentiſque multis edocti ſumus.

Quod autem de ſubintroductis ad refellendam Paphnutii hiſtoriam alii referunt, leviſſimum eſt: quia ſubintroductas habere illis ſolùm interdictum fuit, qui uxores nunquam duxerant, vel ductis carebant, ut teſtantur Concilii Troslejani [v] Patres. *Quique* (ajunt) *clericatûs utuntur officio, extranearum mulierum familiaritatem habere prohibentur: matrum, ſororum, aut filiarum ſibi ſolatia intra domum ſuam noverint tantùm eſſe conceſſa: ſed quia ſub occaſione iſtarum perſonarum aliæ mulieres ſubintroduci cœperunt, ſancti Africani Canones decreverunt, ut nec ipſi Epiſcopi, aut presbyteri ſoli habeant acceſſum ad viduas, vel virgines, vel quaſcumque fœminas; ſed ubi aut clerici præſentes ſint, aut graves aliqui Chriſtiani &c.* Hinc Juſtinianus [a] Imperator, ejuſdem Concilii Nicæni probans decretum, *Presbyteris* (ait) *diaconis, & ſubdiaconis, & aliis in clero ſcriptis non habentibus uxores, ſecundùm regulas divinas, interdicimus & nos mulierem habere in ſua domo &c.*

Illud autem poſtremo loco reſervavi; incertum eſſe, an hic Paphnutius idem ſit cum eo, quem tandem in hæreſim Meletianorum lapſum admonuit D. Epiphanius [b]: eundem enim indicant Paphnutii nomen, Ægypti locus, Conſtantini imperium; alium verò, maturitas ætatis hujus quietè, purè, piè, & ſapienter peractæ, ſpectata prudentia, ſingularis morum integritas, clara literarum cognitio, inſignis præteritæ confeſſionis gloria, ac tandem divina illa edendi miracula virtus: in re dubia, pietatis & religionis conſideratio, æquiorem tueri partem ſuadet.

[v] *Conc. Troslejan. Can. 9.*

[a] *Juſtin. in auth.* De tan tiſ. Epiſc. §. Presbyteris. *collat. 9.*

[b] *D. Epiph. adverſus hæreſ. 68. hæreſ.*

COMMENTARII NOVI.

RIDICULE hunc ita quidam interpretantur, quaſi eo prohibitos clericos, ne ab uxoribus abſtinerent, & verba accipienda eſſent ut ſonant, *prohibere, abſtinere ſe à conjugibus*; ſed tanta, & tam antiqua ea de re decreta reperiuntur, ut nihil ambigüi in hoc eſſe poſſit.

In totum.] Omnibus omnino clericis: non verò *omnino*, quaſi ante hoc interdictum aliquo tempore cum uxoribus conſueſcere potuiſſent. ALBASPINÆUS.

Plura de cœlibatu ſacerdotum, & miniſtrorum Eccleſiæ in utraque Eccleſia, tam Occidentali, quàm Orientali, congeſſerunt Anton. Auguſt. in *Epit. juris.* lib. 28. tit. 15. Bellarm. tom. 1. *Controv.* lib. *de clericis.* cap. 18. P. Greg. lib. 9. *Syntagm.* c. 14. & *de beneficiis.* cap. 25. & in cap. 1. *De ſponſ.* nu. 70. Barboſa lib. 3. *De iure Eccleſ.* cap. 14. num. 7. Landmet. lib. 2. *De veteri mon.* cap. 80. Creſpetius in *Summa.* verb. *Clerici cœlibatus.* Cæſar. *De Eccleſiaſt. Hierarch.* diſp. 8. §. 7. & diſp. 18. §. 2. Le-maître *De Collect. Max. Concil. Hiſp.* Tom. I. *inſtit. Epiſc.* lib. 4. *De cœlibatu.* cap. 3. & 4. Spencæus lib. 1. *De voto contin.* ferè per totum, Georg. Ambian. ad Tertull. *De monog.* cap. 8. obſerv. 2. Duaren. lib. 4. *De Sacram.* cap. 7. Torre-blanca *De magia* lib. 2. cap. 15. ſect. 1. Turrian. lib. 1. *Contra Magdeburg.* cap. 1. & *De dogmat.* lib. 2. Creſolius lib. 2. *Myſtag.* cap. 9. Jodocus Coccius lib. 8. *Theſaur.* art. 6. & nos in cap. 1. *De clericis conjug.* Quibus omnibus meritò difficilis viſus eſt præſens Canon, tum quatenus etiam ſubdiaconos continentiæ legi ſubjectos eſſe ſupponit; tum quia in totum PP. Epiſcopis, presbyteris, & ſubdiaconis abſtinere ab uxoribus jubent, cùm in Can. V. Apoſt. expreſsè interdicatur Epiſcopis, & aliis miniſtris Eccleſiæ, uxores prætextu religionis abjicere, & infrà in Can. LXV. tantùm prętextu adulterii jubetur clericis uxores dimittere. Pro vera ergo hujus Canonis ſententia capeſſenda, duo neceſſariò præmittenda duxi. Primum, prioribus Eccleſiæ ſæculis aſſumptos fuiſſe, & cooptatos ad ſacros ordines, tam in Eccleſia Latina, quàm Græca, non

ſolùm

Digitized by Google

ſolùm cœlibes, verùm & conjugatos, juxta illud D. Paulli ad Tit. cap. 1. *Si quis ſine crimine eſt unius uxoris vir, filios habens fideles*. Quæ verba doctè exponit Baron. tom. 1. anno LVIII. num. 14. probat Baſilius Legion. lib. 7. *De matrimonio*, cap. 23. in 1. Sed illis jam adlectis, & ſacro ordine decoratis, ſemper in Eccleſia Latina prohibitus fuit conjugii uſus, ita ut licèt retinerent uxores, ſequeſtrato tamen manſionis cubiculo caſtè viverent. D. Clem. Epiſt. 2. colum. 2. cap. *Aliquanti*. 82. diſt. cap. *Quicumque*. 27. diſt. Syricius Epiſt. 4. num. 9. *Praterea, quod dignum, & pudicum, & honeſtum eſt, ſuademus, ut ſacerdotes & levita cum uxoribus ſuis non coëant, quia in miniſterio divino quotidianis neceſſitatibus occupantur*. Concil. Teleníe, ubi probatur hæc Epiſtola Syricii cap. *Maximilianus*. 81. diſt. Concil. Tolet. II. Canone I. Turonen. I. Can. I. & II. Agathen. Can. IX. & XVI. Aurelian. III. Can. II. ubi ſtatuitur, ne miſceantur etiam ſubdiaconi uxoribus antea ductis, aliàs non miniſtrent. Arvern. Can. XII. ubi cavetur, ne ſubdiaconi copulentur uxoribus antea ductis, ſed ut fratres & ſorores vivant: aliàs nec miniſtrent, nec promoveantur. Aurelianen. IV. Can. XVII. & V. Can. IV. Turonen. II. Can. XX, ubi etiam ſubdiaconis injungitur, ne miſceantur uxoribus. Matiſconen. I. Can. XI. Lugdunen. II. Can. I. Tolet. III. Can. III. ubi optant PP. ne ſubdiaconi vivant in eodem conclavi cum uxore. Gregorius Magnus ſæpè ſæpiùs jubet ſubdiaconis, ut ſe abſtineant ab uxoribus lib. 1. Epiſt. 42. & lib. 3. Epiſt. 5. & 34. Secundò obſervandum eſt, quòd licèt gradus ſubdiaconatûs in univerſali Eccleſia ut ſacer non haberetur, & ita ſubdiaconi continentiæ lege non tenerentur uſque ad tempora Urbani II. ut probavi in cap. *A multis*. *De ætate & qualit.* tamen in Eccleſia Hiſpana jam à temporibus hujus Concilii, ut ordine ſacro inſigniti ſubdiaconi caſtitatem ſervare debebant, ut jam docuerunt Landmeter lib. 2. *De veter. cleric.* cap. 80. Boſquetus in Not. ad Epiſt. Innocent. III. lib. 4. *Regeſt.* 16. Epiſt. 148. Cironius in *paratitl.* ad tit. *De cuſtod. Eucbariſt.* & ad tit. *De clerico conjugat.* Garſias Loaïſa in Not. ad Concil. Tolet. VIII. Can. V. rem illuſtrant, & plures adducunt Sebaſtianus Cæſar *Relect. Eccleſiaſt. Hierarch.* 2. par. diſp. 10. §. 1. 2. & 3. Auguſt. Barboſa *De officio, & poteſtate Epiſcopi.* par. 2. allegat. 14. num. 3. & *De univerſo jure Eccleſiaſt.* lib. 1. cap. 37. Gibalin. *Diſquiſit. canonic.* dicta diſquiſit. 3. cap. 2. §. num. 7. Baſil. Legion. lib. 7. *De matrim.* cap. 24. Georgius Ambian. ad Tertull. *De monog.* cap. 8. obſerv. 2. Non me latet poſtea etiam apud Hiſpanos votum caſtitatis tantùm injunctum fuiſſe presbyteris & diaconis Concil. Toletan. I. Can. I. ubi tantùm diaconis uxores habentibus prohibetur ad altiores gradus aſcendere, nullâ de ſubdiaconis facta mentione: quod etiam cavetur in Concilio Toletano III. Can. V. cap. *Quicumque*. diſt. 58. eo quòd non ſemper pro gradu ſacro habitus fuit. Unde ad illum gradum trigamis permittitur aſcendere. Tolet. I. Can. III. *Item conſtituit ſancta Synodus, ut lector fidelis, ſi viduam alterius uxorem acceperit, ampliùs nihil ſit, ſed ſemper lector habeatur, aut fortè ſubdiaconus*.

Quibus ita præjactis, facilè deprehenditur hujus Canonis vera ſententia. Cùm enim quidam ex conjugatis fuiſſent in Epiſcopos, presbyteros, diaconos, & ſubdiaconos cooptati, valebant non ſolùm retinere uxores, juxta Can. V. Apoſt. verùm & conjugii uſum, ab uxoribuſque non abſtinere; immò filios generare; quod PP. fieri in totum prohibent: non quia hujus Concilii tempore hæc diſciplina Eccleſiaſtica circa continentiam ab Epiſcopis, presbyteris, & diaconibus in Hiſpania negligeretur, ut voluit Vaſquez ubi ſuprà, diſp. 248. cap. 2. ſed quia cùm ſubdiaconi aſſererent, ſe per manûs impoſitionem ordinatos non fuiſſe, & ita ſacro ordine non reperiri conſecratos, volebant uti matrimonio antea contracto; quod PP. ut inhiberent, in totum prohibuerunt uſum conjugii, non ſolùm Epiſcopis, presbyteris, & diaconis, verùm & ſubdiaconis, quod antea ſtatutum in Eccleſia non legimus, & ideo uſi fuerunt PP. illis verbis: *in totum*, ideſt, omnibus miniſtris majoribus ordinibus decoratis, & renovatâ continentiæ lege erga Epiſcopos, presbyteros, & diaconos, ad ſubdiaconos illam porrexerunt, ut in totum miniſtri majores, ideſt, in miniſterio altaris poſiti, à conjugibus ſe abſtinerent. GONZALEZ.

Eruditiſſimus Mendoza in fine Commentariorum hujus Canonis ſubdubitat an Paphnutius ille, qui in Concilio Nicæno indulſit uſum matrimonii iis, qui nuptias ritè contraxerant ante ſacrum ordinem ſuſceptum, ſit ille ipſe Paphnutius, qui poſtea in hæreſim Meletianorum lapſus eſt, juxta Sanctum Epiphanium Hæreſi LXVIII. Certum autem exiſtimo longè alium fuiſſe. Conveniunt equidem ambo in nomine, tempore, monachatu, & natione: cùm floruerint in Ægypto, ſub imperio Conſtantini, & uterque legatur monaſticam vitam profeſſus.

Aliunde verò ingens inter utrumque diſcrimen eſt. Paphnutius enim ille, qui in Synodo Nicæna pugnavit pro libero uſu matrimonii in ſacris hominibus, fuerat antea ſub perſecutione Maximini dextro orbatus oculo, & ſiniſtro mutilatus poplite, deinde Thebaïdos ſuperioris Epiſcopus, atque uti talis inter Patres ejuſdem Concilii ſuffragium & magnam auctoritatem habuit. Inſuper & Ario ſeſe oppoſuit, magnâ Fidei animique conſtantiâ. Poſtea in Concilio Tyrio pugnavit pro S. Athanaſio, atque apprehensâ manu Maximi Epiſcopi Hieroſolymitani, è conſeſſu illo diſceſſit. Fuit miraculorum gloriâ præclariſſimus: uti de illo teſtantur Ruffinus lib. 1. cap. 4. & 17. & Socrate lib. 1. cap. 8. ubi inquit, Conſtantinum Imperatorem inſigni pietate oſculatum fuiſſe partem illam vultûs, unde oculus ipſi erutus fuerat. Eadem ferè de illo habentur apud Theodoretum lib. 1. *Hiſtor.* cap. 7. Sozomenum lib. 1. cap. 22. ac Nicephorum lib. 8. cap. 14. & 19. Et certè S. Athanaſius in Vita S. Antonii meminit ejuſdem Paphnutii tunc monachi, à quo jam Epiſcopo defenſus fuit in Tyria Synodo.

Nihil

Digitized by Google

Nihil autem horum invenitur in Paphnutio illo apud S. Epiphanium memorato. Licèt enim ipſe & monachus, & Confeſſor Fidei, & virtutibus excellens fuiſſet; nunquam tamen orbatus oculo, nec poplite mutilatus, nec Epiſcoporum ordini adſcriptus legitur, nec adfuiſſe Concilio alicui, aut Athanaſium defendiſſe: quin potiùs ad Meletianos defeciſſe, ut idem Epiphanius teſtatur, Fortaſſe & multa ex iis, quæ idem narrat eo loco, à quopiam Meletiano verſipelle deſumpta fuerunt, qui fucum facere volens poſteris, ac ſubinde ipſi S. Epiphanio, plura finxit in gratiam Meletianorum: ut palam oſtendit Baronius ad annum CCCVI. & confirmat Petavius in Animadverſionibus ad eandem Hæreſim LXVIII. S. Epiphanii Tomo II. pag. mihi 274. & ſeqq. Meletiani enim, ut conciliarent auctoritatem ſectæ ſuæ, miris laudibus extulerunt Paphnutium ejus defenſorem, ac depinxerunt iis coloribus, ut poſſet ab incautis hominibus exiſtimari unus idemque cum magno illo Paphnutio, qui ſpectabilis fuerat in Concilio Nicæno, & chariſſimus Conſtantino Imperatori.

Confirmabit fortaſſe quiſpiam idipſum: quoniam idem S. Athanaſius in Apologia memorat aliquot Paphnutios Epiſcopos ſibi faventes: unum verò Paphnutium monachum conſentientem (ut ajunt) calumniis Arianorum, Meletianorumque: cujus Epiſtolam exſcribit in Apologia II. pag. 784. Sed enim is Paphnutius in illa potiùs diſſipat fabulam vulgatam de morte Arſenio illata ab Athanaſio, hujuſque honorem vindicat. Unde & inter alia ſcribens ibi ad Joannem Pinnes presbyterum, ait; Διὰ τοῦτο ταῦτά σοι γνωρίζω, πάτερ, ἵνα μὴ δόξῃς κατηγορῆσαι Ἀθανάσιον. εἶπον γὰρ, ὅτι ζῇ. *Hæc tibi ideo nota facio, pater, ut ſcias, Athanaſium tibi accuſandum non eſſe: dixerunt enim* (nimirum teſtes aliquot antea nominati) *eum vivere*. Arſenium ſcilicet. Hæc profectò verba potiùs videntur quærentis honorem Athanaſii, quàm inſectantis in ea parte. Aliunde verò potuit is Athanaſio adverſari inſtar Meletianorum, pro quibus & legatione functus legitur.

Utcumque verò res circa id ſe habeat, idem Paphnutius nullatenus fuit Epiſcopus, nec tempore Concilii Nicæni, nec longè poſtea, quando eam Epiſtolam ſcripſit: ſiquidem ſub ejus finem ait: Παφνούτιος μοναχὸς τῆς αὐτῆς μονῆς ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν. *Paphnutius monachus hujus domicilii hanc Epiſtolam ſcripſi*. Certè ſi Epiſcopus eſſet, aut fuiſſet antea in Concilio Nicæno, uti ille alius, non ſe nudè monachum, ſed Epiſcopum diceret, nec Athanaſius illum dumtaxat monachum appellaret. Hæc pro amoliendo ſcrupulo Mendozæ dicta ſunt in honorem magni illius Paphnutii, qui in Synodo Nicæna ſacris hominibus Orientis indulgendum cenſuit, quod Patres Eliberitani hoc loco Occidentalibus prohibendum judicârunt, ſive potiùs Hiſpanis, ad quos ſolùm juriſdictio Eccleſiaſtica hujus Concilii, utpote Nationalis (ut ajunt) porrigi potuit.

Apud Orientales verò à primis illis ſæculis aliter in uſu fuit: ut licèt ſacer ordo impediret prorſus ab ineundo matrimonio, ſeu celebrando; non tamen ab uſu matrimonii ritè antea ſuſcepti. Quod & hodie in plerîſque illorum regionibus apud clericos ſæculares viget, præſertim Græcos, & Moſcovitas. Hi tamen prohibentur ad altare accedere paullò poſt uſum matrimonii, præcipiunturque aliquanto tempore abſtinere antequam celebrent. Unde Epiſcopos Novogardienſis in Quæſtionibus Cyrilli apud Sigiſmundum *De rebus Moſcovit.* ſequentia dubia ſic proponit ac dirimit. Imprimis pag. 35. *An ſacerdoti noctu cum uxore concumbenti, manè Eccleſiam ingredi liceat?* Reſp. *Lavet priùs eam partem, quæ ſub umbilico eſt, Eccleſiam ingrediatur, Evangelium legat: ad altare verò accedere, vel celebrare prohibeatur.* Deinde verò pag. 36. *An liceat marito circa feſtum Paſcha ſumere Euchariſtiam?* Reſp. *Si cum uxore per Quadrageſimam non concubuerit.* Quod multò magis intelligitur de ſacerdotibus uxorem habentibus, quàm de laïcis, ut patet. Neque id ſolùm apud Orientales ſervabatur, ſed etiam generatim in tota Eccleſia quibuslibet maritis olim injunctum fuit à Liberio Papa: ut nimirum, toto tempore Quadrageſimæ abſtinerent ſe ab uxoribus, donec accederet dies feſtus Paſchæ, in quo communicare debebant. Unde & in legem tranſiit communem iis ſæculis, atque in Laodiceno Concilio cap. 52. ſtabilitum fuit: *Non oportet in Quadrageſima aut nuptias, aut qualibet natalitia celebrare.* Nimirum, ne occaſione nuptiarum eſſet concubitus maritalis eo ſacro tempore, qui Paſchalem communionem impediret. Jam diù verò talis & tam diuturna conjugum ab uſu matrimonii ante ſuſceptionem Euchariſtiæ continentia, potiùs deſiderari, quàm ſperari poteſt. Admonendi quidem ſunt ad eam ſervandam, juxta illud Apoſtoli ad Corinthios: *Abſtinete vos ad tempus, ut expeditiùs vacetis orationi.* Conſtringendi autem non ſunt, nec laqueus conſcientiæ eſt iis injiciendus. Idipſum dico de plurimis aliis Canonibus antiquiſſimis, præſertim Pœnitentialibus, & in hoc Concilio editis, quatenus ex jure ſolo Eccleſiaſtico procedunt: qui jam diu, & ſaltem ab exeunte ſæculo tertiodecimo, in deſuetudinem abierunt. Non enim privatâ cujuſpiam auctoritate inſtaurandi ſunt, nec pœnitentes conſtringendi ad ea diuturna & ſeveriſſima opera agenda. Oportet verò valdè ut confeſſarii illos frequenter legant, & accuratè noverint; tum ut ex gravitate & diuturnitate illa pœnarum conjiciant quanta ſit & quàm exſecranda uniuſcujuſque ſceleris labes, ac quàm longa ſatisfactione expianda eſſet, juxta rectam rationem: tum ut idipſum ſuggerant pœnitentibus, exhortantes eos ad agendum dignos pœnitentiæ fructus, juxta peccatorum uniuſcujuſque multitudinem & gravitatem: uti ipſa lex naturalis & divina ſatisfaciendi Deo offenſo dictat, & S. Gregorius Homiliâ 20. in Evangelia colligit ex verbis illis: *Facite dignos fructus pœnitentiæ.* Tum denique ut confeſſarii iis regulis ducti, curent *quantum ſpiritus & prudentia ſuggeſſerint* (ut monet Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 8.) *pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares & convenientes ſatisfactiones injungere: ne ſi fortè peccatis conniveant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leviſſima quædam opera*

pro

pro graviſſimis delictis injungendo, peccatorum alienorum participes efficiuntur. Ad id autem prudenter exſequendum, oportet ſacros Pœnitentiæ Canones addiſcere; non ut adamuſſim ſerventur, ſed ut dirigant quodammodo. & juxta mentem Concilii Tridentini verbis præjactis.

Unde S. Bonaventura in Confeſſionali cap. 3. & Cardinalis Oſtienſis lib. 5. tit. *De pœnit. & remiſſ.* (qui duo poſt medium ſæculi tertii floruêre) ajunt: *Vix nomen ſacerdotis meretur qui Canones Pœnitentiales ignorat*. Idemque tradit Andreas Epiſcopus Civitatenſis, Hiſpanus, S. Rom. Eccleſiæ Pœnitentiarius, in *Modo confitendi*, Argentinæ edito anno MDVIII. Et clariſſimum Eccleſiæ lumen S. Carolus, in Concilio Provinciali Mediolanenſi celebrato anno MDLXV. Conſtitutionum parte 2. tit. 6. *Confeſſores* (inquit) *Canones Pœnitentiales bene noverint*. Atque inſuper Tractatu *de ratione adminiſtrandi ſacramentum Confeſſionis*, ait: *Patres docuerunt quàm neceſſaria admodum ſit ſacerdotibus Canonum Pœnitentialium ſcientia. Etenim ſi omnia quæ ad pœnitendi modum pertinent, non prudentiâ ſolùm, ac pietate, ſed juſtitiâ etiam metienda ſunt; certè norma hæc è Canonibus Pœnitentialibus ſumatur oportet. Sunt namque ii tanquam regulæ quædam, quibus ad culpæ commiſſæ gravitatem rectè dignoſcendam, tum ad imponendam pro illius ratione veram pœnitentiam, ſacerdotes confeſſarii ita dirigantur, ut ubi ſingula, & quæ ad peccati magnitudinem, & quæ ad pœnitentis ſtatum, conditionem, ætatem, intimumque cordis dolorem pertinent, accuratè perpenderint, tum demum pœnitentiam judicio ac prudentiâ ſuâ moderentur*. Verùm de iis latiùs & opportuniùs Tomo II. in Commentariis ad Concilium Toletanum III. Canone XI. ubi dicitur, ſeu præcipitur ſeveriſſimis verbis: *Ut ſecundùm formam Canonum antiquorum dentur pœnitentiæ*. Ac præterea in Concilio IV. Toletano, cui præfuit S. Iſidorus Hiſpalenſis, præcipitur: *Ut ſacerdotes Scripturarum ſacrarum, & Canonum cognitionem habeant*. CARD. DE AGUIRRE.

Digitized by Google

DE CONCILIO ILLIBERRITANO CONFIRMANDO, AD CLEMENTEM VIII.

LIBER TERTIUS.

CANON XXXIV.

Ne cerei in cœmeteriis incendantur.

Cereos per diem placuit in cœmeteriis non incendi: inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.

CAPUT PRIMUM.

Cereos in cœmeteriis incendi prohibitum ad inquietandos Sanctorum ſpiritus: & quid ſit ſpiritus inquietare.

SI Catholici ſcriptores c, Beatiſſime Pater, ingenii & doctrinæ laude præſtantes, tam audacter & acerbè carpunt, quàm plenè non capiunt Concilii ſententiam; & propriam erroris culpam in ſanctiſſimos Eccleſiæ Patres Conciliorum auctores rejiciunt; non adeò mirum, ſi hæretici, pietatis & religionis Chriſtianæ, vel ignari, vel hoſtes, in eadem ignorantiæ vel temeritatis veſtigia incurrant. Aſſeverant nonnulli, Canonis ſententiam à Chriſtianæ doctrinæ, & antiquæ Eccleſiæ moribus alienam, quòd cereos in defunctorum vel Sanctorum monumentis accendi, prohibitos judicarint: ſed ſi paullò altiùs Patrum mentem, pleniſſimam religionis, perpendiſſent, reperiſſent profectò, non hoc pietatis documentum, ſed antiquæ ſuperſtitionis radices convellere voluiſſe. Pertinet enim ad Epiſcopos, non minùs in ſuperſtitione ex hominum animis evellenda, curam ac diligentiam impendere, ac in religione ſtabilienda & augenda induſtriâ laboreque invigilare. Quocirca præſenti conſtitutione non prohibent generaliter cereos in cœmeteriis accendi; id enim cùm ex natura ſua (ut Philoſophi docent) indifferens ſit; ſi juſto & pio religionis zelo accendantur, pium & religioſum erit; ſin minùs, profanum & impium: quod hujus Canonis ſanctione prohibuiſſe Patres, ratio conſtitutionis reddita perſpicuis verbis demonſtrat. *Inquietandi enim* (ait) *Sanctorum ſpiritus non ſunt.* Cùm enim hæc ſit præcipua ferendæ & latæ legis ratio, perinde eſt, ac ſi dixiſſent Patres: Cereos placuit in cœmeteriis non incendi ad inquietandos Sanctorum ſpiritus: non quòd verè inquietari poſſe animas crediderint Hiſpani

c *Citati ſuperiùs lib. 1. cap. 4.*

ſpani Patres; quinimmo ut plenum ſuperſtitionis crimen illud interdixerunt, & anathemate damnârunt: ſed quòd inquietari poſſe putarent, & vellent hi, qui animas evocare cereis contendebant: quorum errorem Epiſcopi conantur evellere, decernentes, ne cerei incenderentur ad eam evocationis ſuperſtitionem, quæ verè ad magiam, ſeu Necromantiam ſpectabat. Inquietare enim, ſeu inquietare velle Sanctorum ſpiritus, idem eſt prorſus, quòd velle è quiete in qua morantur, educere, & ad præſentis uſuram lucis revocare: quod alii ſolicitare, elicere, educere, evocare, evellere, inclamare, ciere manes dicunt. Olim enim evocare, & inquietare piorum manes, ad conſulendum eos de futurarum rerum eventu & veritate ſe velle & poſſe, magi quidam, ſeu Necromantici jactabant pernicioſo dæmonum aſtu, ut dum hanc ſibi rerum futurarum divinationem uſurparent, ſupernam Dei potentiam & divinitatem æmulari viderentur; quò & faciliùs poſſent primos Chriſtianæ religionis ſectatores à vero Dei cultu ad inanes & falſas illorum ſuperſtitiones falſis præſtigiis traducere. Quâ ratione eorum artem ſecundam idololatriam rectè Tertullianus[d] nuncupavit. Qui eam exercebant, manes inclamando, inquietare ſpiritus vel animas dicebantur: idque non probabili modò conjectura, ſed graviſſimo omnium teſtimonio, ſancti videlicet Spiritûs doctrinâ, confirmabo. Cùm enim mortuo Samuele, viro ſancto & Propheta, Saül in expeditione eſſet belli adversùs Philiſtæos, veniſſetque in Gelboë, & vidiſſet caſtra Philiſtæorum, gravi illum terrore fuiſſe commotum, ſacri Codices ferunt; eâque de cauſſa conſuluiſſe Dominum: & cùm ab eo reſponſum non accepiſſet, nec per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per Prophetas, ſervis ſuis ſic præcepiſſe: *Quærite mihi mulierem habentem Pythonem, & vadam ad eam, & ſciſcitabor per illam: & dixerunt ſervi ejus ad eum: eſt mulier Pythonem habens in Endor. Mutavit ergo habitum ſuum, veſtitusq́ eſt aliis veſtimentis; & abiit ipſe, & duo viri cum eo, veneruntq́ ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in Pythone, & ſuſcita mihi quem dixero tibi. Et ait mulier ad eum: Ecce tu noſti quanta fecerit Saül, & quomodo eraſerit magos & hariolos de terra: quare ergo inſidiaris animæ, ut occidar? Juravit ei Saül in Domino, dicens: Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quicquam mali propter hanc rem. Dixitq́ ei mulier: Quem ſuſcitabo tibi? Qui ait: Samuëlam. Exclamavit voce magna, & dixit ad Saül. Quare impoſuiſti mihi? tu es enim Saül. Dixitque ei Rex: Noli timere. Quid vidiſti? Et ait mulier ad Saül: Deos vidi aſcendentes de terra. Dixitque ei: Qualis eſt forma ejus? Quæ ait: Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio. Et intellexit Saül, quòd Samuel eſſet, & inclinavit ſe ſuper faciem ſuam in terra, & adoravit. Dixit autem Samuël ad Saül: Quare inquietâſti me, ut ſuſcitarer? Et ait Saül. Coarctor nimis, ſi quidem Philiſtiim pugnant adversùs me, & Deus receſſit à me, & exaudire me noluit, neque in manu Prophetarum, neque per ſomnia. Vocavi ergo te, ut oſtenderes mihi quid faciam. Et ait Samuël: Quid interrogas me, cùm Dominus receſſerit à te, & tranſierit ad æmulum tuum? faciet enim tibi Dominus ſicut locutus eſt in manu mea, & ſcindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David: quia non obediſti voci Domini, neque feciſti iram furoris ejus in Amalech. Iccircò quod pateris, fecit tibi Dominus hodie.* Ecce quomodo verbum *inquietare*, pro educere è quiete, vel ſuſcitare, uſurpat Scriptura. Quæ evocandi manes profeſſio & ars, quam Necromantiam vocabant, apud Romanos, Hiſpanos, & alias nationes erat frequentiſſima: ejuſque error tantò altiùs illorum animis inhæſerat, quantò major de admirabili ejuſdem auctoris ſapientia concepta erat opinio & exiſtimatio. Mercurium Triſmegiſtum fuiſſe, Prudentius[e] his verbis cecinit:

d *Tertull. lib. de anima. c. 57.*

1. *Reg. 28.*

1. *Reg. 28.*

e *Prudentius lib. 1. contra Symmachum.*

Succeſſit Jovis imperio corruptior ætas:
Quæ docuit rigidos vitiis ſervire colonos,
Expertes furandi homines: hac imbuit arte
Mercurius Majâ genitus: nunc magnus habetur
Ille Deus, cujus dedit experientia fures.
Nec non Theſſalicæ doctiſſimus ille magiæ,
Traditur extinctas ſumptæ moderamine virgæ
In lucem revocâſſe animas, Cocytia lethi,
Jura reſignâſſe, ſurſum revolantibus umbris.
Aſt alias damnâſſe neci, penituſque latenti
Immerſiſſe chao: Facit hoc ad utrumque peritus
Ut fuerit, geminoque armârit crimine vitam.
Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque ſepulchraleis ſcitè incantare favillas,
Vitâ itidem ſpoliare alios, ars noxia novit.
Artificem ſcelerum ſimplex mirata vetuſtas
Supra hominem coluit, ſimulans per nubila ferri,
Aligeriſque leves pedibus tranſcurrere ventos.

Cùm enim inter alios hujus ſuperſtitionis errores putarent, mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias oberrare (ut tradit Lactantius[f]) perſuaſi etiam erant, verborum quorundam virtute educi facilè, adducique poſſe. De Appione ſcribit Plinius[g] manes Homeri evocâſſe ut ſciret quâ patriâ, quibuſve parentibus genitus eſſet; non tamen auſum fuiſſe profiteri, quid ſibi reſpondiſſet. De C. Vatinio Cicero[h]: *Et quoniam omnium rerum magnarum* (ait) *à diis immortalibus principia ducuntur, volo ut mihi reſpondeas. Tu qui te Pythagoricum ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere; quæ te tanta pravitas mentis tenuerit, qui tantus furor, ut cùm inaudita & nefaria ſacra ſuſceperis, cùm inferorum animas elicere, cùm puerorum extis deos*

f *Lactantius l. 2. divinarum. c. 2.*
g *Plin. lib. 30. cap. 2.*
h *Cicero oratione in Vatinium.*

manes

manes mactare ſoleas; auſpicia, quibus hæc urbs condita eſt, quibus omnis reſpublica atque imperium tenentur, contempſeris. De Canidiæ & Saganæ veneficiis Horatius [i].

i Horatius lib. 1. Satyra 8.

Hæc erat Canidia venefica Neapolitana.

Vidi egomet nigrâ ſuccinctam vadere pallâ
Canidiam pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Sagana majore ululantem (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt, cruor in foſſam confuſus: ut inde
Manes elicerent animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: major
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem:
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſervilibus, utque
Jam peritura, modis: Hecaten vocat altera, ſævam
Altera Tiſiphonen. Serpenteis, atque videres
Infernas errare canes; lunamque rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulchra.

De Apollonio Tyaneo Philoſtratus [k] commemorat, quòd cùm veniſſet ad ſepulchrum Achillis, obteſtatus eſt illius manes, ut ſibi antiquam illius imaginem demonſtrarent: tunc autem tumulus leviter intremuit, mox juvenis quidam apparuit, primò ſtaturâ cubitorum quinque, paullò pòſt duodecim, pulchrior quàm dici poſſit: interrogavit autem quædam frivola: videns autem adoleſcentem nimium laſcivientem, cognovit eum à dæmone occupatum eſſe, compulitque dæmonem corpus ejus relinquere. De Nerone autem prodit [l] Suetonius, cùm matris à ſe occiſæ ſpecie exagitaretur, verberibus furiarum, ac tædis ardentibus, illius manes educere & exorare, facto per Magos ſacro tentâſſe. Quod & ætate poſteriori fieri conſueviſſe, colligi videtur ex Auguſtino [m], dum nec certum ſibi eſſe tunc reſpondit ad Simplicianum, an animæ defunctorum ſic evocatæ magicis carminibus ſuſcitari poſſent; profundioremque & perplexiorem eſſe inquiſitionem, quàm à ſe tunc inveſtigari poſſet: idque videtur etiam ſenſiſſe Lactantius, dum probans animæ immortalitatem contra Gentes [n]: *Falſa eſt ergo* (ait) *Democriti, & Epicuri, & Dicæarchi de animæ diſſolutione ſententia; qui profectò non auderent de interitu animarum, Mago aliquo præſente, diſſerere; quod ſciret certis carminibus ciere ab inferis animas, & præbere ſe humanis oculis videndas, & loqui, & futura prædicere: & ſi auderent, re ipsâ, & documentis præſentibus vincerentur.* Audaciùs multo Simon ille, ob excellentiam hujus artis *Magus* nuncupatus, qui evocare manes, ſuſcitare mortuos, & alia mira efficere ſe poſſe divina virtute, jactitabat. Cujus hæretici ſectatores, adeò ſe extollebant, ut non ſimplicium tantùm hominum, ſed & Sanctorum, & Prophetarum animas ſe educere poſſe gloriarentur, ut auctor eſt Tertullianus [o], à quo illi graviſſimè refutantur. *Sic & illa* (ait) *alia ſpecie magiæ, quæ jam quieſcentes animas evellere ab inferis creditur, & conſpectui exhibere, non alia fallacia vis eſt operatior planè, quia & phantaſma præſtatur, quia & corpus adfingitur; nec magnum illi exteriores oculos circumſcribere, cui interiorem mentis aciem excæcare perfacile eſt. Corpora denique videbantur Pharaoni & Ægyptiis magicarum virgarum dracones; ſed Moſis veritas mendacium devoravit. Multa utique & adverſus Apoſtolos Simon dedit, & Elimas magi; ſed plaga cæcitatis de præſtigiis non fuit; quid novi æmulatio veritatis ab ſpiritu immundo. Ecce hodie ejuſdem Simonis hæreticos, tanta præſumptio artis extollit; ut etiam Prophetarum animas ab inferis movere ſe ſpondeant: & credo, quia mendacio poſſunt: nec enim Pythonico tunc ſpiritui minus licuit animam Samuelis effingere, poſt Deum, mortuos conſulente Saüle. Abſit alioquin ut animam cujuslibet Sancti, ne dum Prophetæ, à dæmonio credamus extractam; edocti quòd ipſe Satanas transfiguretur in angelum lucis, ne dum in hominem lucis, etiam Deum ſe aſſeveraturus, ſignaq; portentoſiora editurus, ad evertendos (ſi fieri poſſit) electos dubitavit, ſi fortè tunc Prophetam ſe Dei aſſeverare, & utique Saüli, in quo jam ipſe morabatur, ne putes alium fuiſſe, qui phantaſma adminiſtrabat, alium qui commendabat; ſed eundem ſpiritum, & in pſeudoprophetide, & in apoſtata facilè mentiri, quod fecerat credi, per quem Saülis theſaurus illic erat, ubi & cor ipſius, ubi ſcilicet Deus non erat, & ideo per quem viſurum ſe credidit, vidit; quia per quem vidit & credidit: ſi & de nocturnis imaginibus opponitur, ſæpè non fruſtrari mortuos vivos: nam & Naſamonas propria oracula apud parentum ſepulchra manſitando captare, ut Heraclides ſcribit, vel Nymphodorus, vel Herodotus: & Celtas apud virorum fortium buſta eadem de cauſſa abnoctare, ut Nicander adfirmat: non magis mortuos verè patimur in ſomnis, quàm vivos: ſed eâdem ratione mortuos, qua & vivos; ac ſomnia quæ videntur, vera ſunt. Non enim videntur, quia vera ſunt, ſed quia adimplentur: fides ſomniorum de effectu, non de conſpectu renunciatur. Nulli autem animæ omnino inferos patere ſatis Dominus in argumento illo pauperis requieſcentis, & divitis ingemiſcentis ex perſona Abrahæ ſanxit; non poſſe relegari renunciatorem diſpoſitionis infernæ; quod vel tunc licere potuiſſet, ut Moyſi & Prophetis crederetur; ſed & ſi quaſdam revocavit in corpora Dei virtus in documenta juris ſui; non iccircò communicabitur fidei & audaciæ Magorum, & fallaciæ ſomniorum, & licentiæ poëtarum. Atqui in reſurrectionis exemplis, cùm Dei virtus ſive per Prophetas, ſive per Chriſtum, ſive per Apoſtolos in corpora animas repræſentat, ſolidâ, & contrectabili, & ſatiatâ veritate, præjudicatum eſt, hanc eſſe formam veritatis, ut omnem mortuorum exhibitionem incorporalem præſtigias judices.* Hæc Tertullianus adverſus Simonis Magi, & ejus ſectatorum præſtigias: qui non rudioribus tantùm, ſed omnibus generaliter perſuadere contendebant, ſe animas Sanctorum & Prophetarum è quiete qua fruebantur, educere poſſe. Quem

k Philoſtratus in vita Apollonii.

l Suetonius in vita Neronis c. 34.

m D. Auguſt. in reſponſo ad 3. quæſtionem Simpliciani lib. 2.

n Lactant. lib. 6. divin. inſtit. c. 13.

o Tertull. lib. de anima c. 57.

Exod. 7.

Actor. 13.

1. Reg. 28.

2. Cor. 11.

2. Theſ. 2.

Matth. 24.

1. Reg. 28.

Matth. 5.

errorem ab antiqua & vana gentium ſuperſtitione hauſerunt; quas ſolitas deorum, vel dæmonum potiùs manes evocare præſtigiis multis, Plinius docet, Herbâ enim Aglaophoti illos evocâſſe manes, gemmâ Ananchitide, & aliis multis, teſtatur. Quorum omnium impio errori, ne in Hiſpania invaleſceret, aditum intercludere volentes ſanctiſſimi Hiſpaniæ Patres, prohibuerunt accendi cereos, non in Eccleſiis, ut nonnulli parum rectè ſcripſerunt (quia de luminaribus Eccleſiæ ad celebranda divina non agunt, nec in Eccleſiis tunc ſepeliebantur mortui) ſed in cœmeteriis, in quibus Sanctorum, & defunctorum corpora repoſita erant. In his ſolùm incendi cereos ad inquietandos Sanctorum ſpiritus noluerunt: hoc enim, non ſignificant modò, ſed explicant, dum rationem conſtitutionis addentes, ajunt: *Inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt*. Fuit namque uſitatum his Patribus, quod principaliter conſtituere volebant, ut breviori contextu Canones conciperent, in vim rationis referre: quod disertis hujus & aliorum Canonum verbis comprobabo, XXXVI. præſertim, in quo ajunt: *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere; ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Non enim generaliter ſacras omnes picturas placuit illis prohiberi, ſed eas ſolùm quæ coli & adorari debent, ne pingerentur in parietibus, ut in ejus Canonis interpretatione pluribus poſtea diſſeremus. Cereos autem in omnibus ſacris adhiberi, & in his quæ ad eliciendas mortuorum animas fieri conſueverant, notius eſt, quàm ut à nobis fuſiùs debeat comprobari: ne tamen teſtes deſint, Plinium q adferam, qui de ſanguine Hyænæ loquens. *Eodem* (inquit) *tactis poſtibus ubicumque Magorum infeſtari artes, non elici deos, nec colloqui, ſive lucernis ſive pelvi, ſive aquâ, ſive pilâ, ſive quo alio genere tententur*. Et poſtea loquens de magia r: *Ut narravit Oſthanes, ſpecies ejus plures ſunt. Namq; & ex aqua, & ex ſphæris, & ex aëre, & ſtellis, & lucernis, ac pelvibus, ſecuribuſq;, & multis aliis modis divina promittit: præterea umbrarum inferorumq; colloquia*. Poſteriori etiam ætate cereos accendere conſueviſſe magos, ad exercendam eandẽ ſuperſtitionis vanitatem, ex libris Honorii Necromantici, qui *Theſaurus Necromantiæ* appellabantur, quos ipſe legerat, tradit Eymericus s; neque ab eadem hodie ſuperſtitione deſtitiſſe, ſed eoſdem accendere ſolitos ad evocandos dæmonas, ex ipſorummet confeſſione teſtatum facit t Franciſcus Peña ad eundem Eymericum. *Per diem* autem ideo adjecerunt, ne cereos ad celebrandas nocturnas vigilias (quæ tunc erant frequentiſſimæ) ſuſtuliſſe viderentur, de quibus in Canone ſequenti. Et quia ſacrificia, quibus ad ſollicitandos Sanctorum & defunctorum omnium ſpiritus abutebantur, ut tradit Suetonius u, per diem, non autem per noctem fieri ſolebant: nam poſt prandium non licebat ſine cauſſa neceſſaria celebrare, ut Auguſtinus x teſtatur: per noctem enim vigiliæ tantùm, Pſalmorum cantus, ſacrorum librorum lectiones & interpretationes frequentabantur.

p *Plinius lib. 24. cap. 17.*
Idem lib. 37. c. 11.
Idem lib. 25. c. 8.
q *Plin. l. 28. c. 8.*
r *Idem lib. 30. c. 2.*
s *Eymericus 2. p.* directoi. q. 43.
t *Franciſcus Penna ad Eymericũ* 3. p. directorii *commentario 26. n. 115.*
u *Suetonius in Nerone c. 34.*
x *D. Aug. in Epiſt. 118. c. 5.*

Sanctorum autem nuncupatio olim Chriſtianis fidelibus tribuebatur, ut Paullus ſcribit ad Corinthios. *Paullus* (ait) *Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, cum omnibus ſanctis, qui ſunt in univerſa Achaia*. Et ad Philippenſes: *Paullus & Timotheus ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Jeſu, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & diaconibus*. Quare Sanctorum nomen pro fidelibus Patres hujus Concilii uſurpâſſe intelligi poſſet; quaſi decernerent, quorumcumque fidelium manes è quiete, quâ fruebantur, educi non debere; quia in cœmeteriis juxta ſanctos Martyres & Confeſſores ſolebant quondam fideles ſepeliri. Illicitum enim ſemper putârunt Hiſpani in profanis gentium ſepulchris recondi; nam ut vivorum, ſic & mortuorum gentilium communicationem, ut nefariam noſtros devitâſſe, memorat D. Cyprianus y ad clerum & plebem in Hiſpania conſiſtentes. De Martiale enim Epiſcopo Aſtoricenſi lapſo hæc ſcribit: *Martialis quoque præter gentilium turpia & lutulenta convivia, & collegia diu frequentata, & filios in eodem collegio exterarum gentium more apud profana ſepulchra depoſitos, & alienigenis conſepultos, actis etiam publicè habitis, apud procuratorem Ducenariorum, obtemperâſſe ſe idololatriæ, & Chriſtum negâſſe conteſtatus ſit*. Ut hinc etiam obſervemus, quanta olim ab Hiſpanis in electione ſepulturæ, pietatis & religionis cura ſit habita; adversùs gravem illorum hæreticorum errorem & impietatem, qui nullam terræ ſacræ, aut profanæ in ſepulturis Chriſtianorum habendam rationem impudenter contendunt. Corporis enim quamquam nihil interſit, an humus illud ſacra vel profana contegat, an feræ diripiant, an maria conſumant, an flamma ſubducat (cùm cadaveribus omnis ſepultura, ſi ſentiunt, pœna ſit; ſi non ſentiunt, ipſa conficiendi celeritate medicina) ſpiritùs tamen & æternitatis ſi ratio habenda eſt, ſi pietatis fidelium non negligenda cura, ſi ſuffragiorum Eccleſiæ jura non deſpicienda, ſi totius tandem religionis arcana non contemnenda & conculcanda; magni intereſſe non in profanis gentium, ſed in locis Chriſtianorum ſacris ſepeliri, ad quæ fideles conveniant, orationes & preces ſupplices Deo porrecturi, niſi inſanus aut hæreticus, non negaverit. Quinimmo Eccleſiæ, & fidelium ſuffragiis omiſſis, curam ſepulturæ & funerum à Catholicis fidelibus, quibus tanquam organis & vaſis ad omnia bona opera Spiritus ſanctus eſt uſus, ſpernendam non eſſe, ipſius humanæ naturæ, & gratiæ divinæ conſideratio ſuadet, ut ſapienter & piè docuit Aug. z *Nec ideo tamen contemnenda & abjicienda ſunt corpora defunctorum* (ait) *maximeq; juſtorum atque fidelium, quibus tanquam organis & vaſis ad omnia bona opera ſanctus uſus eſt Spiritus; ſi enim paterna veſtis, & annulus, ac ſi quid hujuſmodi, tanto carius eſt poſteris, quantò erga parentes major affectus; nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ utique multò familiariùs atque conjunctiùs, quàm quælibet indumenta geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinſecùs; ſed ad ipſam naturam hominis pertinet. Unde & antiquorum juſtorum funera officiosâ pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura proviſa; ipſiq; dum viverent, de ſepeliendis, vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandaverunt: & Tobias ſepeliendo mortuos Deum promeruiſſe, teſte angelo commendatur; ipſe quoque Dominus die tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commen-*

1. *Ad Corinth. 1.*
Ad Philip. 1.
y *D. Cyprian. Epiſt. 68. ad Clerum & plebem in Hiſpania conſiſtentes c. 2.*
Semper in Hiſpania ſepulturæ ſacræ à fidelibus maximam curam habitam.
z *D. Aug. lib. 1. de civit. Dei cap. 13.*
Tob. 2. & 12.

men-

mendat, quòd unguentum pretioſum ſuper membra ejus effuderit, atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit: & laudabiliter commemorantur in Evangelio qui corpus ejus de cruce acceptum, diligenter atque honorificè *Joann. 17.*
tegendum ſepeliendumq; curârunt. Verùm iſtæ auctoritates non hoc admonent, quòd inſit ullus cadaveribus ſenſus; ſed ad Dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia; ad corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem reſurrectionis aſtruendam: ubi & illud ſalubriter diſcitur, quanta poſſit eſſe remuneratio pro eleemoſynis, quas viventibus & ſentientibus exhibemus, ſi neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris, officii diligentiaque perſolvitur, &c. Probabilius tamen eſt nomen *ſanctorum* hos Patres Martyribus & Confeſſoribus accommodâſſe; quorum animas ut beatiores, & æterna felicitate gaudentes, ſe inquietare & educere poſſe ad futurarum rerum prænotionem gloriabantur ineptiſſimè Simoniani, impio & ſuperſtitioſo gentium errore; cui occurrere Hiſpanos Epiſcopos præſenti hoc decreto voluiſſe, lubens repeto.

Hodie autem tantum abeſt, ut hujus decreti ſententia erroris cenſurâ notari poſſit; ut nihil pietati, religioni, & communi ſancti Senatus Inquiſitorum praxi ſit magis conſentaneum: à quibus omnes Magos, Necromanticos, Aſtrologos, vel quovis alio nomine nuncupatos, qui accitis mortuorum, vel dæmonum potiùs, manibus, rerum naturalium occultarum vel ſupernaturalium cauſſas curioſè, aut ſuperſtitioſè potiùs exquirunt, velut hæreticos puniri ſcimus: quod præter alia, recenti Joannis XXII. conſtitutione (quam *Extravagantem* vocant) Eymericus[a] comprobat. *a Eymericus 2.p. directorii q. 43.& 3.p. n. 145.*

COMMENTARII NOVI.

ABSIT ut intelligas de divorum ſpiritibus, qui Deo fruuntur: qui cùm non magis per diem inquietentur cereis accenſis, quàm per noctem, quin potiùs de cultu Eccleſiæ lætentur, ridiculum eſt, ut de illis Canonem hunc intelligamus. *Sanctorum* quippè nomine accipiendi ſunt fideles, quorum ſpiritus (dum orationis cauſsà ad Eccleſiam veniunt) inquietantur frequentiâ, & curâ immodicâ cereorum ardentium. Sic Pſalm. 47. credentium Eccleſia appellatur *Eccleſia ſanctorum*. Sic Paullus ad Epheſ. 4. ait: *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos*, &c. *ad conſummationem ſanctorum*. Ideſt fidelium. & 6. jubet orare pro ſanctis. Et ad Philipp. I. ſcribit: *Omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis*. Et 1. Cor. 7. *Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem*. Sic Petrus omnibus fidelibus ſcribit 1. Petr. 2. *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, &c.* Sic Judas in Canonica deprecans *ſupercertari ſemel traditæ ſanctis fidei*. Sed dices: cur modo Eccleſia cereos per diem accendi probat? Nam non defuêre, qui candelarum uſum improbent, teſtimonio hujus Concilii ducti, & Lɩctantii lib. 6. cap. 2. Hæreticus Vigilantius dolens hunc honorem martyrum reliquiis exhiberi, calumniabatur gentilitium ritum introductum in Eccleſias, ut fulgente ſole moles cereorum accenderetur. Huic objectioni his verbis reſpondet D. Hieronymus: *Cereos autem non clara luce accendimus, ſicut fruſtrà calumniaris, ſed ut noctis tenebras hoc ſolatio comparemus, & vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod ſi aliqui propter imperitiam & ſimplicitatem ſæcularium hominum, vel certè religioſarum fœminarum (de quibus verè poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam) hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perdis? Cauſſabantur quondam Apoſtoli, quòd periret unguentum, ſed Domini voce correpti ſunt. Nec enim Chriſtus unguento indigebat, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorē Chriſti non fecit, devotioque mentis ejus recipitur, & quicumque accendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam habent mercedem, &c.* Et poſt pauca: *Et abſque Martyrum reliquiis per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Evangelium, accenduntur luminaria jam ſole rutilante; non utique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum.* Hactenus D. Hieronytn. Idem in Epiſt. ad Riparium. Ut ergo fideles errorem Vigilantii adversùs cultum Martyrum deteſtarentur, & aliorum hæreticorum, cereos per diem accendere conſueverunt, non ſolùm in cœmeteriis, verùm in Eccleſiis: quamvis id Hieronymi ætate non erat ubique receptum. Lactantius arguit eos, qui Deo hac mente offerrent lumen, quaſi Deus egeat lumine. Concilium verò hoc Eliberitanum agit de neophytis, qui more gentilium lucernas publicè accendebant, non verò de iis, qui ad cultum & gloriam Dei lucernas & cereos publicè accendunt. LOAISA.

Ita hunc Canonem in ſuis Notis Garſias Loaïſa hic interpretatur, eſtque ejus interpretatio, vel ex hoc maximè probabilis, quòd Beatorum animæ, ſive in cœlo, ſive in purgatorio ſint, nihilominus cereis perturbari poſſint. Neque enim veriſimile eſt, Patres illius Concilii tam craſsâ ignorantiâ laborâſſe, ut ſanctas animas noſtris actibus perturbari exiſtimarent. Probabile igitur eſt quod Garſias inquit, Canonem hunc de ſpiritibus fidelium adhuc viventium intelligendum eſſe, quorum ſpiritus ſeu mentes hac cæremonia eo tempore perturbabantur, & ſcandalum patiebantur propter quendam ſubreptitium ritus ſuperſtitioſi & gentilis abuſum (nam Gentiles ad ſepulchra defuntorum faces accendere ſolitos eſſe, teſtatur Sueton. in *Tiberio* cap. 98.) aut certè propterea ſcandalo inquietabantur, quòd animas Martyrum cereis accenſis juvari putantes, in errorem inducerentur. Verior tamen, & probabilior eſt interpretatio Baronii an. Chriſti XXXIV. num. 312. ubi per *Sanctorum ſpiritus*, mortuorum animas intelligit, quæ quidem non propriè, ſed metaphoricè dumtaxat perturbari & inquietari dicuntur, quod

Digitized by Google

valdè diſpliceant ipſi ritus ſuperſtitioſi, quos à quibuſdam in ſui honorem aut utilitatem vanam fieri & exerceri cognoſcunt: vel quòd carminibus magicis, aliiſve ſuperſtitionibus adhibitis, animas ſuas ritu gentilitio advocari, ſolicitari, & inquietari doleant. Gentiles defunctorum animas accenſis facibus, & incantationibus advocari, &, ut illi loquuntur, ſolicitare, ac inquietare conſueviſſe, conſtat ex Plin. lib. 28. cap. 2. ubi hæc ait: *Cur ad mentionem defunctorum teſtamur memoriam eorum à nobis non ſolicitari?* Quæ de ritu, & errore gentilium in ſanctorum defunctorum invocationem, ſuperſtitioſa facum accenſio, ad animas defunctorum ſolicitandas in Eccleſiam irrepſerat, à Patribus Concilii rectè eſt prohibita. Et ſicut 1. Reg. cap. 28. anima Samuëlis hujuſmodi ſuperſtitionibus evocata & inquietata dixit: *Quare inquietâſti me ut ſuſcitarer?* ita Patres hujus Concilii loquuti ſunt: qui ne animæ ſanctorum inquietentur, ſuperſtitioſam cereorum accenſionem prohibuerunt. Ita Baronius prædicto loco; quem ſequitur Suarez tom. 1. diſp. addens ibidem certum eſſe, ſuperſtitione, omnique illius occaſione ac periculo ceſſante, cæremoniam hanc non malam, ſed potiùs honeſtam & religioſam eſſe, utpote quæ ad divinum amorem, ad fidelium animos in ſpem gloriæ & æternæ vitæ futuræ excitandos, ordinatur. Qua de re latè & copioſè Hieronym. Epiſt. ad Ripar. & lib. contra Vigilantium. Sicut igitur luxurioſè apud ſepulchra martyrum convivari, teſte Auguſt. lib. 1. *De morib. Eccleſ.* cap. 34. malum eſt, & reprehenſione dignum; contrà verò moderatè, religioſè, & recta fide & intentione ibidem cum fidelibus cibum ſumere, eod Auguſt. atteſtante lib. 8. *De civ.* cap. 27. honeſtum eſt: ita cereos apud ſepulchra martyrum citra omnem ſuperſtitionem accendere, non modò licitum, ſed & pium eſt ac religioſum. BINIUS.

Hic Canon, illius Concilii difficillimus, ſanè crucem fixit interpretibus, vix ut, aut ne vix quidem, explicari, evolvique poſſit; quo factum eſt, ut perridiculas, & valdè abſurdas explicationes interpretes excogitârint. Ideoque mihi magnopere metuendum, ne mea deterior ſententia exiſtimetur. Id autem omnino ſtatuendum eſt, quod refelli à quoquam non poſſit, Chriſtianos priſcis temporibus in cœmeteriis verſari, & commorari ſolitos: ibique dies noctesque præconiis perſolvendis tranſigere, Canone qui ſequitur id comprobante: adeoque rejici non poſſe quod dicimus, ob eam maximè cauſſam, quòd tam multa, tamque inſignia ederentur miracula, Deo id confirmante, quòd ibi reliquiæ Sanctorum in illis cœmeteriis ſub altaribus conquieſcerent. Ego autem facilè adducor ut credam, Concilii illius Patres opinionem mentemque Tertull. D. Cypriani, & eorum qui eâ ætate florerent, ſequutos, qui animas martyrum ſub altaribus hærere, & habitare, ibique dum eorum mortem Deus ulciſceretur, exſpectare ſenſerunt: atque adeò verba illa cap. 6. Apocalypſeos ad verbum tueri, ac recipere. D. Cyprianum de lapſis: *Sub ara Dei animæ occiſorum martyrum clamant magna voce dicentes: Quouſque Domine ſanctus & verus non judicas & vindicas ſanguinem noſtrum de iis, qui in terris inhabitant? & requieſcere, ac patientiam adhuc tenere jubentur, & quemquam poſſe aliquis exiſtimat remittendis paſſim, donandiſque peccatis bonum fieri contra judicem velle, aut priuſquam vindicetur ipſe, alios poſſe defendere.* Quibus credere videtur martyrum animas ſub aris quieſcere. Idem de bono patientiæ: *Unde etiam clamantes martyres, & ad vindictam ſuam dolore erumpente properantes, exſpectare adhuc jubentur, & temporibus conſummandis, impendiſque martyribus præbere patientiam. Et cùm aperuiſſet* (inquit) *agnus quintum ſigillum, vidi ſub ara Dei animas occiſorum propter verbum Dei, & martyrium ſuum, & clamaverunt voce magna, dicentes.* Immo ad Quirinũ l. 3. *Et cùm aperuiſſem quintum ſignum, vidi ſub ara Dei animas occiſorum propter verbum Dei, & martyrium ſuum.* Tertull. *De reſurrect. carnis.* c. 25. *Etiam in Apocalypſi Joannis ordo temporum ſternitur, quem martyrum quoque animæ ſub altari ultionem & judicium flagitantes ſuſtinere didicerunt; ut priùs & orbis de pateris angelorum plagas ſuas ebibat, & proſtituta illa civitas à decem Regibus dignos exitus referat, & beſtia Antichriſtus cum ſuo pſeudopropheta certamen Eccleſiæ Dei inferat, atque ita diabolo in abyſſum interim relegato, prima reſurrectionis prærogativa de ſoliis ordinetur, dehinc & igne dato, univerſalis reſurrectionis cenſura de libris judicetur.* Idem *De anima.* cap. 8. *Sol enim corpus, ſiquidem ignis: ſed quod aquila confiteatur, neget noctua; non tamen præjudicans aquilæ: tantundem & anima corpus inviſibile, carni ſi fortè, ſpiritui vero viſibile. ſic Joannes in ſpiritu Dei factus, animas martyrum conſpicit.* Idem *Adversùs Gnoſticos* cap. 11. *Sed & interim ſub altari martyrum animæ placidùm quieſcunt, & fiduciâ ultionis candidum claritatis uſurpant, donec & alii conſortium illarum gloriæ impleant.* Quoniam autem cereis ardentibus, igni, fumigationibus, ſpiritus divexari experientiâ ipsâ animadverterent, atque in eos magnam virtutem habere vim ignis; haud ſcio an illi Patres vetuerint admoveri cereos ardentes, ne animæ Sanctorum, quæ ſub altari permanerent, admoto igne inquietarentur: non alia mihi explicatio occurrit, quæ poteſt vel inde refelli, quod huic Concilio errorem affingat. Sed huic objectioni reſpondetur in Concilio totius Africæ, Numidiæ, Mauritaniæ, Patres decreviſſe hæreticos eſſe rebaptizandos.

Quid in hunc Canonem ſcripſerit Mendoza, mihi non eſt compertum, ſed Garſiæ interpretatio poteſt admitti. Sanctorum quippe nomine accipiendi ſunt fideles, quorum ſpiritus dum orationis cauſsâ ad Eccleſiam adveniunt, inquietantur frequentiâ & curâ immodicâ cereorum ardentium. ALBASPINÆUS.

Canon iſte meritò crucem fixit interpretibus, tum ob ejus prohibitionem, tum ob prohibitionis rationem. Prohibitio adverſari videtur generali totius Eccleſiæ, præcipuè Hiſpaniæ, uſui accendendi cereos ad ſepulchra martyrum, vel fidelium defunctorum: mos tot Eccleſiæ legibus commendatus, quarum nuſquam finis eſſet, ſi ſingulas referre vellem. Prætereo auctoritates hîc conge-

ſtas

ſtas à Mendoza & Loaïſa, ut de monumentis quorumvis defunctorum agam: expendo magni Athanaſii elegantem orationem, quam de iis, qui è vita diſceſſerunt, edidit, referente Damaſceno his verbis, in oration. de fidelibus defunctis: *Etiamſi in aëre collocatus ſit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Chriſti Dei ope, oleum ac ceram ad ipſius ſepulchrum accendere ne recuſes.* Grata enim & accepta hæc Deo ſunt, ingenſque ab eo præmium referunt. Oleum enim ac cera holocauſti inſtar ſunt; incruentum autem ſacrificium Deum placat; beneficientia denique erga pauperes bonæ omnis remunerationis incrementum eſt. Hunc morem miraculo divinitùs comprobatum legimus apud Greg. Turon. *De gloria confeſſ.* cap. 104. dum agens de tranſitu Pelagiæ Matronæ B. Aredi Abbatis matris, ait: *Cum poſtquam ſepulta eſſet, poſuiſſent cereum ad caput ejus dicentes: parum nobis eſt cera, & jam nox prolixior habetur; quiam ad matutinum conſurgemus, tunc accendatur cereus iſte; & clauſo oſtio abiiſſent; expleto ſomno ingreſſos baſilicam, inveniſſe cereum ardentem, quem extinctum reliquerant.* De cereis etiam ad martyrum tumulos accenſis, celebris eſt locus S. Paullini in natali 3. S. Felicis tom. 3. Biblioth. veter. Patr.

Namq; tuo meritum in gremio ſacravit honorē:
Ducit odorifero pia conditus oſſa ſepulchro:
Aurea nunc niveis ornantur limina velis,
Clara coronantur denſis altaria lychnis.
Limina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte dieque micant, ſic nox ſplendorque diei
Fulget; & ipſa dio cœleſti illuſtris honore,
Plus micat innumeris lux exornata lucernis.

Et lampadum cereorumque uſum in Eccleſia ſemper inoleviſſe, tam in divinis officiis, quàm in funeribus, probant Baronius an. XXXIV. n. 311. & LVIII. n. 70. & anno CCCXXIII. n. 2. Ayala *De Eccleſ. tradit.* fol. 222. Savarus ad Sidon. lib. 5. Epiſt. XVII. Quare in antiquis cœmeteriis Chriſtianorum paſſim lucernas repertas fuiſſe refert Spondanus *De cœmeteriis ſacris.* part. 3. lib. 1. c. 20. Sed profectò major difficultas hæret in prohibitionis ratione his verbis expreſſa: *Inquietandi enim ſpiritus ſanctorum non ſunt.* Quo enim modo inquietari poſſunt ſpiritus fidelium defunctorum, ſive ſint in cœlo, ſive ſint in purgatorio? ubique enim illi propter poſſeſſionem, iſti propter ſpem, ſummâ gaudent pace, agnoſcentes ſe in amicitia & gratia Dei eſſe. Agnoverunt difficultatem hujus Canonis jam plures Catholici ſcriptores. Baron. ann. XXXIV. num. 312. exiſtimat PP. in præſenti vetuiſſe non ſimplicem luminum accenſionem, quæ ad ſignificandum animas vivere, & ſuo tempore etiam corpora reſurrectura, & Chriſtianos defunctos eſſe filios lucis, non tenebrarum, ſed illam, quæ fiebat ex ſuperſtitione gentilium, ad evocandas per incantamenta & carmina magica defunctorum animas, ut apud Lucanum Erichtho maga rogatu Pompeji animam militis nuper occiſi in corpus revocavit, non ſine lumine, carmine facto, ut eventum belli cognoſceret.

Quando

Aſpicit adſtantem projecti corporis umbram,
Exanimes artus, inviſaque clauſtra timentem
Carceris antiqui: pavet ire in pectus apertum,
Viſceraque, & ruptas lethali vulnere fibras.
Ah miſer, extremum cui mortis munus iniquæ
Eripitur, non poſſe mori!

Virgil. lib. 3. Æneïd.

Manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum.

Seneca Trag. in *Octav.* verſ. 270.

Renovare luctus parce cum fletu, pios
Manes parentis neve ſolicita tua.

Quâ necromantiæ magiâ uſi fuerunt Ulyſſes apud Homerum in Odyſſ. Canidia & Sagana apud Horatium 1. Satyr. 8. Tireſias apud Senecam in Oedipo, & Statium Theb. 4. Scipio apud Silium l. 13, apud Flaccum in Argon. Æſon; apud Dionem in Caracalla; apud alios alii. Baronii interpretationem ſequuntur Mendoza & Binius in præſenti. Seraphinus Freytas *De ſolicit.* quæſt. 1. num. 17. Spondan. *De cœmeter.* d. cap. 20. Nicolaus Le-maiſtre *De jurib. Eccleſ.* lib. 1. cap. 16. D. Sancius de Avila Epiſcopus Gien. lib. 3. *De venerat. reliq.* c. 2. n. 4. Bivar. in Not. ad Flav. Dextr. an. CCCXI. Duvalius *De quatuor noviſſimis.* quæſt. 1. art. 9. pag. 593. Sed eam impugnârunt Pat. Vazquez 3. par. diſp. 112. cap. 7. num. 5. Baſil. Legion. qu. 2. Scholaſt. cap. 1. tum ex eo quia illa manium magica evocatio nocturno tempore potiùs, quàm diurno, fiebat; unde non erat ratio quare ſignanter per diem cereos accendi PP. prohiberent. Tum quia magicis his incantationibus animæ inquietari non poſſunt, etiam ſi in phantaſmate ope dæmonis appareant. Unde Samuëlis anima, juxta communem ſententiam, non verè mota fuit de loco ſuo, ſed in phantaſmate, ut ex D. Auguſt. lib. 2. *De ſimplic.* quæſt. 3. in 2. ſolut. tradit. D. Thom. 2. 2. qu. 95. art. 4. ad ſecund. & par. 1. quæſt. 89. art. 8. ad ſecund. ex Iſidor. lib. 8. *De etymolog.* cap. 9. Tertulliano lib. *De anim.* cap. 57. Cyrillo Alex. lib. 1. *De adorat. in ſpiritu.* Anaſtaſ. Nicænoque 37. in ſcript. Juſtino quæſt. 57. ad gentes. Auctore *De mirab. ſacræ Scriptur.* lib. 2. cap. 2. & lib. *De veteri Teſtam.* qu. 27. Baſilio 8. cap. in Iſaïam. Eucherio, Bedâ, Saliſberg. lib. 2. *De nugis curiæ.* cap. 27. Quare omiſſa hac interpretatione Vazquez ubi ſuprà, Bellarm. lib. 2. de purg. cap. 19. in fin. Suarez tom. 1. in 3. p. diſp. 55. ſect. 1. Azor. tom. 1. *Inſtit.* lib. 9. cap. 8. quæſt. 3. perdoctus P. Gabriel Henao in *Empyr.* tom. 1. lib. 6. exercit. 21. ſect. 14. num. 112. docuerunt PP. prohibuiſſe cereos in cœmeteriis incendi, ritu videlicet, & more gentilium, qui putabant defunctorum corpora in tenebris ſepulchrorum incluſa juvari luminibus accenſis, quibus ibi illuſtrabantur. Qui cultus, cùm eſſet Deo ingratus, utpote ſuperſtitioſus, ſanctis animabus diſplicebat, quæ diſplicentia inquietudo quædam dici poteſt, ſicut apud D. Paul. ad Epheſ. cap. 4. verſ. 7. dicitur Spiritum ſanctum peccatis noſtris contriſtari, quia illi diſplicent, & apud D. Ambr. lib. 2. Epiſt. VIII. legitur non debere mœſtificari lacrymis animam ſororis defuncti. Sed hanc interpretationem refellit Hurtado *De vero martyrio.* reſol. 34. digreſ. 1. ſect. 6. qui ſuppreſſo nomine amplectitur ultimam

Men-

Mendozæ interpretationem, dum docet, ſanctorum nomen in præſenti, nec ad Sanctos vita felici defunctos, nec ad fideles in pace quieſcentes eſſe referendum; ſed ad Epiſcopos, presbyteros, & reliquos Eccleſiæ miniſtros, qnorum animos in Eccleſia nimiâ cereorum ardentium multitudine impediri, & inquietari, & per ingreſſum & egreſſum nimium aliorum, qui ad accendenda luminaria egrediebantur, vel regrediebantur, diverti facilè poterant. Unde per diem prohiberi cereos in cœmeteriis incendi, ut non inquietentur ſpiritus miniſtrantium in Eccleſia. Huic interpretationi etiam conſentit Barboſa lib. 3. not. 103. dub. 2. num. 96. ſed utinam ita facile eſſet veram aſſignare, ac iſtam refellere: nam etſi admittamus *per diem*, tantùm intelligi eam diei partem, quæ in celebrandis divinis officiis abſumebatur; conſtat tunc omnes fideles juxta gradum proprium intra Eccleſiam fuiſſe, nec ante benedictionem ſacerdotis ab ea exire licere, cap. *Miſſas*. *De conſec.* diſt. 2. Unde nulla ex cereorum accenſione turbatio in Eccleſia timeri poterat.

Subjungamus jam quæ noſtri Salmantini præceptores pro hujus Canonis expoſitione noviter & eruditè excogitârunt. Baſil. Legionen. *Variar. diſp.* quæſt. 2. *Scholaſt.* tantùm tranſcripſit Mendozam, ejuſque ſecundæ interpretationi libenter ſubſcribit. D. Joſeph de Retes Academiæ noſtræ oraculum, quem nil fugit, aut quæ fuerunt, aut quæ ſunt, lib. 8. *Opuſcul.* cap. 27. ſupponit etiam extra magiam conſueviſſe gentiles, licèt non abſq; idolorum ſuorum ſuperſtitione, non ſolùm inferiis ac parentalibus faces ac lucernas accendere, Ovid. lib. 2. *Faſt.* Sueton. in *Octav.* cap. 98. Verùm etiam continuò accenſas in ipſis ſepulchris retinere, l. *Mavia*. 44. ff. *De manumiſſ. teſtam.* quam illuſtrârunt Forner. lib. 3. *Rerum quotid.* cap. 19. J. Guther. lib. 2. *De jur. man.* cap. 32. Wolphang. Lazius lib. 3. *De Repub. Rom.* cap. 18. Marcus Zuerius *Quæſtion. Roman.* quæſt. 11. Præter lucernas illas, quas intra ipſa monumenta unà cum corporibus ſepelire moris fuit, quæ in omnibus ferè ſepulchris, quæ Romæ aperta fuerunt, reperiebantur, ut ex tomo 2. *Romæ ſubterraneæ* conſtat, & notârunt Gutherus & Lazius ubi ſuprà. Supponit etiam eximius vir, defunctorum animas circa corporum ſuorum reliquias & tumulos oberrare, gentiles exiſtimâſſe, quod & latè probat Spondan. lib. 1. *De cœmeter.* par. 3. cap. 15. ideoq́ue ſepulchra ipſa luminibus illuſtrâſſe, floribuſq́ue ornâſſe, ut etiam probat Tamayus à Salazar tom. 2. *Martyrol.* die 17. Martii. Quibus obſervatis, ita præſentis Canonis interpretationem aggreditur: Superſtitionem hanc, ut ego exiſtimo, voluerunt exterminare PP. Concil. Illiberritani Can. XXXIV. prohibentes cereos in cœmeteriis incendi, ideſt, ad ſepulchra fidelium: nihil tamen detrahentes de Eccleſiæ veteri inſtituto, quoad Martyrum ſepulchra. Sed hic Canon difficilis habitus eſt, quia ex ſcriptorum incuria menda levis irrepſit in eum, & quod pejus eſt, tranſpoſitus eſt, & ante præcedentem ſequens apponi debet, niſi me vehementer fallit conjectura, ut qui nunc eſt Canon XXXV. ſit XXXIV. & ſic legendum;

34. *Ne fœminæ in cœmeteriis pervigilent.*
Placuit prohiberi ne fœminæ in cœmeteriis pervigilent, eo quòd ſæpè ſub obtentu orationis ſcelera latenter committant.

35. *Ne cerei in cœmeteriis incendantur.*
Cereos per diem (lego *perinde*) *placuit in cœmeteriis non incendi: inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.* Si notas ad grave ſcelus non infligi ullam pœnam in primo horum Canonum; & in poſtremo de una tantùm ſanctione dici: *qui hæc non obſervaverint*; non dubito, quin rectam agnoſcas noſtram tranſmutationem. Hæc enim ſanctio reſpicit proculdubiò utramque prohibitionem de pervigiliis non faciendis, & de cereis non accendendis. Deinde quod repoſui *perinde*, loco illorum verborum, *per diem*, habet rationem. Quia in titulo Canonis, ubi ejus materia ſummatur, nihil de die dicitur, nec de diurnis lucernis, aut cereis agitur. Ergo ſuperfluunt in textu *per diem* verba: quare cùm conſequenter tranſeat ſecundus Canon, rectè dicitur: *Cereos perinde &c.* Supereſt ut explicem verba illa: *inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt*. Spiritus ſanctorum, ideſt quorumcumque fidelium, ut exponunt duo ſummates viri Loaïſa & Mendoza. Senſus ergo ex noſtro idiotiſmo patet: inquietandi non ſunt, ideſt non inquietabuntur ſpiritus defunctorum, quamvis cerei ad eorum ſepulchra non accendantur. hoc enim gentiles metuebant.

Sed hunc interpretandi modum ægrè tulit P. Gabriel Henao *De ſacrificio Miſſæ*. to. 3. diſp. 28. ſect. 45. num. 753. quia in ſacris Eccleſiæ Canonibus, non ut in Appulejo, Plinio, aut Modeſtino, hujuſmodi criticæ emendationes admittuntur: & ſi hæc mutatio dictionis *per diem* in *perinde* admittatur; alius etiam emendabit *ſanctorum* vocem in *ſatellitum*, & leget *hoc* pro *hæc*: miror certè virum apprimè doctum, & in Conciliis verſatiſſimum ita ægrè ferre ingenioſum, nec violentum mendum, cùm apud literatiſſimos viros hujuſmodi mutationes & emendationes Canonum legamus, & libenti animo amplectamur, ut apud Fileſacum, Loaïſam, Balſamonem, Zonaram, & Juſtellum, qui plures feliciter & ingenioſè Canonum emendationes notârunt, & probârunt, ex quibus nos non paucas noſtris Commentariis inſeruimus.

Adducam jam pro coronide hujus notæ, immò & ex MS. referam, tranſcribamq́ue interpretationem, quam nobis audientibus, Salmanticæ ex ſuggeſtu dictavit, docuitq́ue præceptor meus D. D. Martinus Lopez de Ontiveros tunc Decreti Cathedræ mirabili omnium plauſu moderator, ubi varia rei antiquariæ monomenta, & veteris diſciplinæ Eccleſiaſticæ veſtigia reſeravit & illuſtravit, quæ poſtmodùm in primaria J. P. Cathedra proſequntus, in diverſis Commentariis plura de temporum ſerie, locorum deſcriptione obſervanda attulit: quare non impropriè de hoc ſæculi noſtri magno præceptore referam, quod de D. Iſidoro ajebat Braulius. *Tu autem patriæ, tu deſcriptiones temporum, tu ſacrorum jura, tu ſacerdotum munera, tu domeſticam publicamq; diſciplinam,*

Digitized by Google

nam, tu ſedem regionum & locorum aperuiſti; plurimumque doctis hominibus attuliſti. Is ergo mihi ſemper colendus magiſter *De Sacram. Ordinis.* tract.4. num.14. ita Canonem hunc interpretatur: Sed omiſſis eorum ſententiis, dicendum exiſtimo, Patres illius Concilii, qui primitivæ Eccleſiæ temporibus floruerunt, uſum luminarium abſolutè non prohibuiſſe, ſed dumtaxat interdiu cereos cœmeteriis Martyrum à fidelibus piis incendi: ne ſcilicet lucentibus luminibus gentes fidem Chriſti, Chriſtianoſque perſequentes de Martyrum ſepulchris redderentur certiores, indeque Sanctorum corpora abducerent, & in ea ſævirent. Tertull. in *Apolog.* cap. 37. mirum in modum rabiem gentilium explicat his verbis: *Nec mortuis parcunt Chriſtianis, quin illos de requie ſepulturæ, de aſylo quodam mortis jam alios, jam nec totos, avellant, diſtrahant,* & Lactantius lib.5. *Divin. Inſtit.* cap. 11. ſimilem huic tribulationem præ oculis habens, Zachar. Epiſt. IX. ad Bonifacium circa medium, quæ exſtat 3. tom. Concil. Severin.pag.206.ita ſcribit: *Dum Dominus donaverit requiem, augebuntur & luminaria ſanctorum.* Quæ verba exſtant apud Anton. Auguſt. in *Epit.Juris Pontificii veteris.* 2.tom. lib.1.tit.7.c.1. mendoſè accepta feruntur Epiſt. IV. Zachariæ, Quo loci verbum *requiem* accipi poteſt pro requie ſepulturæ ex Caſſiod.lib.6.*Variar.*cap.8.ibi defunctorum: *quin etiam ſacram requiem.* Appuleji l.2. *De ſepult.* inquit: *& requiem deſinere jam precor, deſine, ac me in meam requiem permitte,* Hinc jam aptè intelligenda ſunt verba illa Concilii: *Inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt.* ubi *ſpiritus ſanctorum,* accipio pro Martyrum corporibus. Corpora enim Martyrum ſub altaribus ſepeliebantur, cap. *Habemus.* 26. 22. q.1. atque iccircò ritus introductus eſt in Eccleſias, ut Epiſcopus in conſecratione altaris dicat: *Sub altare Dei ſedes accepiſti, intercedite pro nobis.* Nec non introductum eſt, ut ipſa Martyrum corpora ſub altari exiſtentia verbo *animæ* denotentur. Joan. cap.6. Apocal, verſ.9. *In apertione ſigilli 5. vidi ſub altari animas interfectorum propter verbum Dei,* explicat Auguſt.ſerm.11.*De ſanctis,* ibi; *Rectè ſub altari Sanctorum animæ requieſcunt, quia ſuper altare Domino corpus offertur: convenienter itaque, & quaſi pro bono conſortio illic ſepultura Martyribus decreta eſt, ubi mors Domini quotidie celebratur.* Conſentiunt ita docentes plures PP. quos ſequitur Concil. in Comment. ad cap. 6. Apocal. ubi Rupertus eleganter oſtendit reliquias martyrum vocari animas ipſorum. *Non quia ibi* (ait) *morentur animæ uſque ad generalem reſurrectionem; ſed quia cum ibi jaceant illorum corpora, & ad ipſorum præſentiam, aut contactum quotidie efficiantur miracula; potiùs animæ, de quibus illa virtus manat, quàm corpora, & reliquiæ ab Apoſtolo cenſentur,* Hucuſque Rupertus. Facit quod notat Abulenſis cap. 10. q. 1. ad v. 5. *Ecce autem quidam immundi ſuper animas hominum.* J. de Paiva *De locis ſacræ Scripturæ.* lib.1.5.cap.25.nu.7. Quod cùm ita ſit, mirum non eſt, in dicto Can. XXXIV. Concil. Illiberrit. corpora ſanctorum denotare ſpiritus, Verbum quidem *ſpiritus* pro anima etiam apponi ſolet apud PP. ut obſervat ipſe Cornel. ad Hebræos cap.1.verſ.7. & apud Juriſconſultos in *l.Sed in alio.* 18. ff.*De reb. dub.* & in authent. *Ut defunct. ſeu funera eorum.* in princ. collat. 5. & apud profanos auctores Ovid.lib.3.*Triſt.*eleg.3.

Nam ſi morte carens volat altus in auras Spiritus,

At quænam durior interpretatio? hic Sigalion & Harpocrates ſunt, aut ſi fari quid cogar, extemplò cum Virgiliano Palæmone inclamem, Eclog.3.

Non noſtrum inter vos tantas componere lites.

Addamque cum Thyrſide Calpurniano apud Virgil.Eclog.2.

Eſtis pares, & ob hoc concordes vivite, nam vos
Una fides, pietas, & amor ſociavit.

Sed ſi liceret diſcipulo cum ſuis præceptoribus omni affectu colendis judicium prodere, exiſtimarem mutationem, & collocationem D. Joſephi de Retes eſſe ſuſtinendam, & retenta lectione *perindè,* mirè convenire ſolutionem D. Martini Lopez de Ontiveros. Interea etiam illud non omittam, temporibus hujus Concilii ſævas fuiſſe gentilium perſecutiones in fideles jam ſepultos. B.Ambroſius Epiſt.31. quâ reſpondet Symmacho his verbis; *Ubi tunc erat iſta ſententia, cùm direptis Chriſtianorum omnium facultatibus, ipſos vitales anhelitûs ſpiritus inviderent, & nullis uſquam negata defunctis inhiberent ſuprema commercia ſepulturæ? Quos gentiles præcipitârunt, maria reddiderunt.* Optatus Milevitanus lib. 6. ita ſuo ſæculo conquerebatur: *Quid referam etiam illam impietatem de veſtra conjuratione venientem, quia ad hoc baſilicas invadere voluiſtis, ut vobis ſolis interea vindicetis, non permittentes ſepeliri corpora Catholica, ut terreretis vivos, malè tractatis & mortuos, negantes funeribus locum. Si inter viventes fuerat certamen, odia veſtra, vel mors aliena compeſcat. Jam tacet cum quo paullò antè litigabas. Quid inſultas funeri? quid impedis ſepulturam? quid cum mortuis litigas? perdidiſti malitiæ fructum.* Et hæc vexatio, ſeu mutatio cadaveris propriè *inquietatio* dicitur l.*Divi.* ff. *De religioſ.* ibi; *Divi fratres edicto admonuerunt ne juſtè ſepulturæ traditum, id eſt, terrâ conditum corpus inquietetur.* Valentinian. Novell. de ſepulchr. *Quis enim neſcit quietos ſolicitari funeſtis auſibus manes.* Cadaveribus enim omnis pax ſecuritaſque debetur. Valerius Probus H.R.I. P.S. *Hic requieſcit in pace ſecurus.* P.Diaconus *de Not.* D. M. S. *dormiant mortui ſecuri.* Illuſtrat Savarus ad Sidonium lib.3.Epiſt.XII. verb. *Mortuorum ſecuritate.* GONZALEZ.

CEREOS IN COEMETERIIS NON INCENDI. Vagantur extra orbitam hujus Canonis, qui divertunt ad cereos, lucernas, & lampadas, à primis Eccleſiæ ſæculis adhiberi ſolitas in templis. Non enim hoc loci ſermo eſt de cereis intra Eccleſiam accenſis, ſed intra cœmeteria, ubi tempore hujus Concilii corpora fidelium ſepeliebantur. Qui mos non ſolùm eo quarto ſæculo, ſed & ſequentibus, ſaltem uſque ad finem primæ chiliadis annorum Eræ Chriſtianæ perduravit. Unde vel Imperatorum & Regum Chriſtianorum ſepulchra longiſſimo eo tempore erecta,

Digitized by Google

cta, exſtant hodie ubique ferè terrarum extra Eccleſiam, intra cœmeteria. Immo & adhuc undecimo ſæculo, nec Regibus conceſſum fuiſſe tumulum intra Eccleſias, conſtat palam ex plurimis illorum ſepulchris in Hiſpania exſtantibus adhuc intra cœmeteria, præſertim Benedictina: veluti S.Joannis Pinnatenſis in Aragonia, & S.Salvatoris Leirenſis in Navarra. Alicubi tamen intra idem ſæculum undecimum cœmeteria ipſa Regum ſita erant non omnino extra corpus Eccleſiæ, ſed ad ipſius pedes: uti hodieque cernuntur apud Regium monaſterium Naxarenſe in Rivogia. Infantes verò, ſive Regum filii, in cœmeteriis prorſus ab Eccleſia diſſitis; uti adhuc exſtant corpora ſeptem Infantum de Lara in antiquiſſimo monaſterio S. Æmiliani. Itaque Canon præſens nihil habet de cereis intra Eccleſias accenſis.

Porrò tam tempore hujus Concilii, quàm antea & poſtea, fidelium corpora, præſertim pietate aut martyrio inſignium, ad cœmeteria deferebantur accenſis cereis, veluti ſignis æternæ lucis, ad quam migrabant. Teſtatur Pontius Diaconus, qui interfuit martyrio & ſepulturæ S. Cypriani, corpus ipſius cœmeterio illatum à multitudine Chriſtianorum, manibus deferentium cereos accenſos. S.Gregorius Nyſſæ Antiſtes in vita Macrinæ ſororis ſuæ inquit, plurimos è clero & populo illius corpus ad cœmeterium detuliſſe, τὰς ἐκ τῶ πυρὸς λαμπάδας ἔχοντας πάντας. *Ferentes omnes accenſos cereos*. Sanctus Hieronymus quoque refert in epitaphio Paullæ idipſum ferè factum in ejus funere. Denique ſequentibus ſæculis id uſque modò in uſu fuiſſe, & eſſe, omnes nôrunt.

Verùm tempore hujus Concilii, cùm cerei accenderentur in cœmeteriis, ubi plurima jam ſepulchra fidelium erant, & innumeri, aut plures juſto, juxta multitudinem defunctorum ibidem quieſcentium, fortaſſis contentiones aliquæ, aut etiam rixæ propterea excitatæ fuerunt intra cœmeteria ipſa. Quæ ut vitarent Patres Eliberitani, prohibuerunt cereos in cœmeteriis (non in Eccleſiis) accendi, ne inquietarentur ſanctorum ſpiritus (ideſt, animi fidelium, ſive juſtorum ibi adſtantium) clamoribus, diſſidiis, & rixis, ut antea fieri ſolebat. Vel ne ſpiritus ſanctorum ſub altari quieſcentium (juxta phraſim Scripturæ & Patrum) offenderentur, ſive indignarentur ob jurgioſam illam & tumultuoſam cereorum plurium, quàm par eſſet, accenſionem. Sancti enim exoſum habent quicquid cum jurgio, tumultu, aut ſcandalo fit in ipſorum memoriam aut cultum. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Cereos in cœmeteriis non incendi.

CAPUT SECUNDUM.

Cereos rebus Eccleſiæ ſacris adhibitos, ſemper in Hiſpania probatos.

b *Concil. Tarrac. Can. 7.*

HINC liquet, nuſquam in Hiſpania (ut calumniantur hæretici) Eccleſiarum luminaria interdicta: quinimmò Concilium Tarraconenſe [b], graviter in eos ſacerdotes, & diaconos invehitur, qui ſingulis diebus veſperas & matutinas omittunt: nam ex illorum deſidia & negligentia illud incommodum redundare ait, ut in Eccleſiis luminaria non miniſtrentur: *Diœceſanis Eccleſiis vel clero id placuit definiri, ut presbyteri, vel diaconi, qui inibi conſtituti ſunt, cum clericis ſeptimanas obſervent, ideſt, ut presbyter unam faciat hebdomadam, qua expleta, ſuccedat ei diaconus ſimiliter, eâ ſcilicet conditione ſervata, ut omnis clerus die ſabbathi ad veſperam ſit paratus, quò faciliùs die Dominico ſolennitas cum omnium præſentia celebretur; ita ut hi omnibus diebus veſperas & matutinas celebrent, qui a deſiſtente clero (quod eſt peſſimum) comperimus in baſilicis nec luminaria miniſtrari. Si qui ſanè negligentiæ vitio hæc implere noverint ſe ſecundùm ſtatuta Canonum, pro modo perſonarum canonicæ diſciplinæ ſubdendos*. Gravem etiam pœnam proponit Concilium Toletanum XIII. [c] in eos qui odio fratrum, Eccleſiæ luminaria vel extinguerent, vel ſubtraherent. Nec cereos ſolùm & luminaria accendi in Eccleſiis Hiſpani Epiſcopi voluerunt, ſed redditus Eccleſiaſticos his ſuſtinendis aſſignari: tertiam enim partem oblationum luminaribus Eccleſiæ præſcripſerunt in Concilio Bracarenſi II. [d] in quo etiam decernunt, nullam Eccleſiam ab Epiſcopis conſecrari, inſtituíque, niſi priùs à fundatore (ut vocat) luminaribus neceſſaria miniſtrarentur. Ad ſanctarum etiam reliquiarum venerationem ſingulis noctibus luminaria accendi, fidem facit Concilium Toletanum [e] ſub Reccaredo. *Id etiam placuit* (ait) *Dei ſacerdotibus, ne quiſquam Antiſtes infra ſuam parochiam Dei aulam inquirat; & munificus ille, qui ſanctam Dei ædificaverit Eccleſiam, quod ibidem, pro ſuo hærede largitus eſt*. Eodem loco: *Presbyter ſecundùm priorum Canonum ſtatuta deſerviens habeat. Et ſi presbyterum ea facultas habere non permittit, vel diaconus inſtituatur. Certè ſi minor eſt cenſus, oſtiarius à ſacerdote ſit electus; qui nitorem infra ſinus ſanctæ Eccleſiæ faciat; qui & ſanctarum reliquiarum luminaria omni ſubſequenti nocte accendat*. Nota eſt etiam apud eruditos antiquè lucernarii memoria, de qua in Concilio Toletano I. [f] *Lucernarium* vocabant veſperti-

c *Conc. Tolet. XIII Can. 7.*

d *Conc. Bracar. II. Can. 2. Idem Canone 5.*

e *Concil. Tolet. ſub Reccaredo ann. 12. Can. 2.*

f *Concil. Tolet. I. Can. 9.*

pertinum officium, quòd eo tempore lucernæ accenderentur. Divus Chryſoſtomus [g]. *Ad ſolis occaſum* (ait) *quod etiam lucernarium appellamus, orandum: ſcilicet, quia tum ob Dei tranſitum Deo gratias agimus.* Iſidorus [h]: *Poſt Tertiam, Sextam, Nonam, in veſpertinis officiis, primo lucernarium; deinde pſalmi duo, reſponſorius unus, & laudes, & hymnus, atque oratio dicenda eſt.* Hinc horam undecimam & ultimam diei vocat *lucernariam* Joannes Caſſianus [i]: *Lucernalem gratiarum actionem* D.Baſilius [k], quæ eâ horâ Deo reddebatur: *Pſalmos lucernales* D.Epiphanius: quod ſanè Patres Hiſpani minimè decreviſſent ſine aliqua ſaltem antiqui juris revocatione, ſi Concilium Hiſpanicum Illiberritanum luminaria Eccleſiæ interdixiſſet: à quo non interdicta modò, ſed tacito, quinimmò expreſſo conſenſu approbata, ex Canone [l] inſequenti conabor adſtruere: in quo ſpecialiter energumeni prohibentur accendere in Eccleſia publicè luminaria: quæ ſanè peculiaris energumenorum interdictio, contrarium Hiſpanicæ Eccleſiæ oſum, & generalem luminariorum facultatem ac pietatem probat. Nec Eccleſiæ modò cerei hujus Concilii decreto non prohibentur, ſed nec cœmeteriorum, ſi cultûs & pietatis ergô accendantur. Vigilantius enim hæreticus, etſi natione Gallus ex provincia Narbonenſi, teſte Gennadio [m], presbyter tamen Barcinonenſis, cùm cereorum uſum ad cultum Martyrum adeò impugnare vellet, ut referente Hieronymo [n], idololatras appellaret, qui ad cultum Martyrum lumina accenderent; incredibile eſt, cùm machinas omnes undecumque conquireret, & hujus Canonis telum ad manum eſſet, illud tamen non avidè arripuiſſe, in quo tam erat firmum ſuæ cauſſæ præſidium: conſcientia tamen dictante & ſtimulante, non aliam ob cauſſam, quàm ob conſentientem cum orthodoxa fide doctrinam, penitùs ab eo abſtinuit. Non erit igitur pii & Chriſtiani hominis officium, calumniam imponere immerentibus, & de præclara hac Patrum noſtrorum religione pejus Vigilantio velle mereri.

Explicatur quid ſit *lucernarium*, de quo in Concil. Tolet.I.Can.9.

g *D. Chryſ. in Pſ.* 118.

h *D.Iſid.in* regula monach. *c.6.*

i *Caſſian. lib.* 3. de inſtit.cœnob.c.3.

k *D. Baſil.* de Spiritu S.*ad Amphilo*

l *Can.37.*

m *Gennad.c.35.*

n *Hieron. contra Vigilantium.*

Inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt.

CAPUT TERTIUM.

Inquietari ſanctorum ſpiritus, quo alio ſenſu poſſit intelligi.

SI omnia mentis noſtræ, & cogitationis ſenſa liceat exprimere; fateor me aliquando excogitâſſe, illud ſolùm hìc ab Hiſpanis Epiſcopis prohiberi, ne interdiù cerei in cœmeteriis à piis fidelibus incenderentur; ne lucentibus tot luminibus, gentes de Martyrum ſepulchris redderentur certiores; indeſque Sanctorum corpora abducerent, & clericorum ſpiritus majori cuſtodiæ periculo & ſolicitudine urgerentur, & inquietarentur, ut priſco Concilii verbo utar. Olim enim ad conſervandam Martyrum memoriam, & cuſtodiendas beatorum corporum reliquias, prudentiâ & pietate ſingulari majores noſtri ſtatuerunt, ut clerici, antequam presbyteratûs & diaconatûs ordine inſignirentur, per aliquod tempus cœmeteriis Martyrum adhærerent, cuſtodeſque efficerentur ſanctorum corporum: quæ gentes illæ idololatræ non immanitate minùs quàm religione barbaræ, aſſiduâ curâ exquirebant, ut perderent, illuſtremque illorum memoriam (ſi fieri poſſet) aut oblivione obruerent, aut flammâ extinguerent, aut aquarum inundatione delerent [o]. Quinque annos huic ſanctæ curæ & cuſtodiæ præſcripſiſſe Sylveſtrum Papam in Concilio Romano [p] refertur. *Hic* (ait) *inter cætera prædicta, omnium conſultu conſtituit in Synodo, ut ſacrificium altaris non in ſerico panno, aut tincto quiſquam celebrare præſumeret: ſed in puro lineo ab Epiſcopo conſecrato, terreno ſcilicet lino procreato, atque contexto, ſicut corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti in ſindone munda ſepultum fuit; & ſi quis deſideraret in Eccleſia militare, aut proficere; ut eſſet prius oſtiarius, deinde lector, & poſtea exorciſta, per tempora, quæ Epiſcopus conſtituerit; deinde acolytus annis quinque, cuſtos Martyrum annis quinque, diaconus annis quinque, presbyter annis tribus, probatus ex omni parte.* Idem adnotavit Damaſus [q] loquens de Sylveſtro. *Conſtituit* (ait) *nihilominus, ut ſi quis deſideraret in Eccleſia militare, aut proficere, ut eſſet oſtiarius annis decem, lector annis* 30. (pro quo reponendum puto 3.) *exorciſta dies XXX. acolytus annis quinque, ſubdiaconus annis quinque, Martyrum cuſtos annis quinque, diaconus annis ſeptem.* Si ergo oſtiarii, lectores, exorciſtæ, ſubdiaconi, ut ad diaconatûs & presbyteratus ordinem promoveri poſſent, cuſtodes Martyrum in cœmeteriis eſſe debebant, & piam hanc cuſtodiæ curam quinquennio impendere: meritò equidem fidelibus interdiu cereos in cœmeteriis incendere interdictum eſt, ne pietatis honorem, quem Martyribus fideles exhibere volebant, in ſacrilegii contumeliam gentes converterent, vel ſanctis Martyribus, vel ſanctis cuſtodibus vim injuriamque inferentes. Hanc autem conſuetudinem incendendi cereos noctu ob metum tyrannorum ad honorem Martyrum, & inibi ſacra peragendi, olim obſervatam Prudentius [r] Hiſpanus docet in perſona Præfecti tyranni ad Laurentium loquentis.

o *Theodoret.id teſtatur l.3. hiſt.Eccleſ.c.6.*

p *Conc.Romanus Epitome extat* 1. *tom.Concil.*

q *Damaſus in Pontificali in vita Sylveſtri Papæ.*

r *Prudent.in hym. de S.Laurentio.*

Soletis (inquit) conqueri,
Sævire nos juſto amplius,
Cùm Chriſtiana corpora
Pluſquam cruentè ſcindimus.
Abeſt atrocioribus,
Cenſura fervens motibus,
Blandè & quietè efflagito,
Quod ſpontè obire debeas.
Hunc eſſe veſtris orgiis
Moremque & artem proditum eſt,
Hanc diſciplinam fœderit,
Libent ut auro antiſtites.
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem,
Auroque nocturnis ſacris
Adſtare fixos cereos.
Tum ſumma eſt cura fratribus,
(Ut ſermo teſtatur loquax)
Offerre fundis venditis
Sextertiorum millia.
Addicta avorum prædia
Fœdis ſub auctionibus
Succeſſor exhæres gemit,
Sanctis egens parentibus.
Hæc occuluntur abditis
Eccleſiarum in angulis,
Et ſumma pietas creditur
Nudare dulces liberos.

Non diſſimili etiam propoſito idola Gentilium infringere, Canone LX. pœnâ propoſitâ prohibuêre; quòd tametſi qui ea dirniſſent, heroïcæ fortitudinis documentum darent, quia à gentibus tamen occâſio ſumebatur, vel fideles majori crudelitate perſequendi, vel irruendi in templa Sanctorum, ideo Chriſtianis rem per ſe laudatiſſimam exſequendi aditus intercluſus eſt.

Abſoluto autem jam hoc opere, aliud ad me mittit Garſias Loaïſa, & diligentiæ & eruditionis laude magiſtro Regio digniſſimum; in quod, cùm ad expedienda quæ in hoc Canone & Concilio ſunt difficilia, parem doctrinæ pietatem contulerit; viſum eſt operæ pretium illa noſtris lucubrationibus adjungere. Saoctos hîc intelligit fideles, multis id probans & veteris & novæ Scripturæ ſacræ teſtimoniis, quos noluiſſe Concilium cereos per diem in cœmeteriis accendere, ne ipſorum ſpiritus, dum orationis cauſſâ ad Eccleſiam accedunt, inquietentur frequentiâ & curâ immodicâ cereorum ardentium. Hæc ad rem ſatis Garſias Loaïſa, cui debet Hiſpania liberalem & piam Philippi Principis inſtitutionem, cui debet Eccleſia elaboratam & doctam Hiſpanorum Coociliorum collectionem, cui debent literæ politiores aſſiduam & acrem in reſtituendo Iſidoro, & vetuſtis Hiſpanicæ Eccleſiæ ſcriptoribus curam: & cui denique non hi ſolùm, ſed ipſimet etiam veteres, ſe ferè totos debebunt; quos niſi ſingularis ejus diligentia vetuſtate ſepultos in vitam (ut cœpit) reduxerit, nunquam ſanè vixerint, qui aliquando ſanctè, ſapienter, & glorioſè vixerunt.

Alii ſunt præterea, tum ingenio, tum judicio, & pietate graves, qui *Sanctorum* nomen hîc, nec ad ſanctos vitâ felici defunctos, nec ad fideles laïcos referendum putent, ſed ad Epiſcopos, ſacerdotes, & reliquos Eccleſiæ miniſtros, quorum animos, dum hi miniſtrant, illi ſacra faciunt, nimia cereorum ardentium multitudine impediri & inquietari Epiſcopos noſtros noluiſſe ajunt: quibus Canonis verba non repugnaot.

In tanta ergo idonearum interpretatioourn copia, cur redarguendam potiùs, & in pravum uſum detorquendam, quàm ſanè intelligendam religioſorum Patrum doctrinam, alii cooteodaot, non video. Quantò præclariòs, ſi quod olim Socratem reſpondiſſe refert Laërtius [s], (quod & me hîc non dicere modò, ſed apertè & ingenuè affirmare lubens profiteor) id ipſum unà illi liberè faterentur! Interrogatus enim, quid viſum illi eſſet de obſcuro quodam Heracliti libro, quem legiſſet: *Quæ intellexi* (reſpondit) *proba ſunt; credo & quæ non intellexi.*

[s] *Laertius in Socrate.*

C A N O N X X X V.

Ne fœminæ in cœmeteriis pervigilent.

Placuit prohiberi, ne fœminæ in cœmeteriis pervigilent, eo quòd ſæpe ſub obtentu orationis, ſcelera latenter committant.

IVO par.1.cap.60. Concillo Meldenſi tribuit: quæ citatio, huic noſtro reſtitueoda eſt; niſi dicamus Concilii Meldenſis decreto hoc reoovatum fuiſſe. *Placuit* (ait) *prohiberi, ne fœminæ in cœmeterio pervigilent, eo quòd ſæpè ſub obtentu orationis & religionis, latenter ſcelera committant.* Editorum Codicum lectionem vetuſta noſtra Conciliorum collectio retinet, quam probo.

CAPUT

CAPUT QUARTUM.

De pervigiliis, & earum antiquitate: cur hîc ſublatæ. Explicata Conſtantii Imp. Conſtitutione in lege V.C. Theodoſiani De ſacrificiis Paganorum.

QUID non tentârunt olim Patres hujus Concilii ut verecundia & pudicitia muliebris in tuto eſſet? ſciebant enim illam reliquarum virtutum eſſe cuſtodem; ideoque tametſi vigilias ad memoriam & venerationem Sanctorum celebrandam, ad Dei beneficia mente repetenda, ſanctè & religioſè inſtitutas viderent; qoia tamen nonnumquam ſuſpicione turpitudinis non vacabaot; ea ratione illas fœminis interdixerunt, ut interdictum viris fuiſſe olim in Veſtalium æde pernoctare, ſcribit Halicarnaſſeos t. Solebant primi Chriſtiani (quemadmodum hodie in vigilia Nativitatis Dominicæ) veſperâ diei feſti in orationibus pernoctare. D. Baſilius u Magnus: *Jam inde ex media nocte venientes ad ſacrum Martyrum templum, Deum ipſum Martyrum per hymnos laudantes, ſuſtinuiſtis uſque ad hanc diem noſtrum adventum exſpectantes: vobis quidem igitur & ſomni & quietis, quæ in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendiſtis, præſtò eſt merces.* Et ad clericos ſcribens x Eccleſiæ Neocæſareanæ, formulam hanc vigilandi & ſurgendi antelucano tempore, & eundi ad Eccleſias, & inibi pſallendi, communem fuiſſe Ægyptös, Libycis, Thebæis, Palæſtinis, Arabibus, Phœnicibus, Syris, & his qui ad Eufratem habitant, tradit. Ante Baſilium Tertullianus y hujus conſuetudinis meminit: *Quis enim ſinat conjugem ſuam viſitandorum fratrum gratiâ, vicatim aliena, & quidem pauperiora quaque tuguria circuire? quis nocturnis convocationibus (ſi ita oportuerit) à latere ſuo libenter feret?* Et poſt alia: *Latebis ne tu quùm lectulum, quùm corpuſculum tuum ſignas, quùm aliquid immundum flatu expuis, quùm etiam per noctem exſurgis oratum?* Ab initio naſcentis Eccleſiæ eundem quoque morem disertè Plinius Junior z adnotavit, ſcribens ab Trajanum Imp. *Affirmabant autem* (inquit loquens de Chriſtianis) *hanc fuiſſe ſummam vel culpa ſua vel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem, ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere.* Cyrillus Hieroſolymitanus a: *Nocte* (ait) *ad ſapientiam nihil commodius: hac enim perſæpè de Deo cogitamus, lectioni, contemplationi divinarum ſcripturarum vacamus, pſallitur, oratur.* Hujus nocturnæ orationis, ſive vigiliarum fructus nemo doctiùs & elegantiùs Ambroſio b in Pſalm. CXVIII. verſ. *Media nocte ſurgebam. Addidit:* (inquit) media nocte ſurgebam, *docens te ſurgendum eſſe media nocte. Nec otioſum eſt quod adjunxit:* Ad confitendum tibi, *hoc eſt, ut illo maximè tempore deprecari Deum, & propria debeamus deflere peccata: nec ſolùm præteritis veniam poſtulare, ſed etiam præſentia declinare, futuris cavere; multa enim illo in tempore tentamenta proſerpunt. Tunc fervet carnis illecebra, tunc tentator illudit, concoquitur cibus, potuſq; digeritur, ſtomachus æger, mens ſomnolenta, animus occupatus eſt. Itaque aut quieſcenti calor corporis augetur, aut vigilanti nondum plenior refuſus eſt vigor, qui errorum cavere poſſit incurſus. Tunc igitur tentator aſſiſtit, tunc retia jacit, quibus turbare poſſit mentem improvidam. Tunc ſpiritales nequitia tenebras offundunt, tunc omne nefas ſuadere contendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conſcius, nullus poteſt eſſe erroris teſtis. Tunc varias diſceptationes pectori dormitantis infundunt; ut primò de ſtatu mentis dejiciant reluctantem, & aliquorum qui ſancti habentur, proponatur exemplum, quod illi aliquando deliquerint, ſed poſtea veniam ſint adepti, & texerint ſuperiora delicta. Nam etſi omnem emendationem noſtri inimicus exoſus ſit; tamen ad tempus, ut ſobria mentis virum poſſit elidere, prætendit futuram indulgentiam; ut præſentia peccata perſuadeat: & cùm impulerit aliquem ad erroris aſſenſum, ſi viderit eum jam non amore virtutis à culpa, ſed pœnæ contemplatione revocari, inſerit varias diſceptationes, ut dicat ſibi:* Quis me videt? & tenebræ circundant me, & parietes: quem vereor? *non videt Altiſſimus, non ad eum peccata noſtra perveniunt; non dignatur ſpectare quæ turpia ſunt. Hæc utique uſu exemploq; cognoſcimus: nemo enim poteſt eſſe expers tentationis. Itaque ut tempus hoc habile eſt tentamentis; ita etiam tempus eſt pœnæ: quod ex lectione divina poſſimus edoceri, Non enim otioſè Dominus Deus noſter, cùm poſſet quocumque momento primitiva Ægyptiorum extinguere; hoc tamen tempus dolore & luctui peccatoris opportunius judicavit. Sic enim ſcriptum eſt:* Quia media nocte primogeniti Ægyptiorum ab exterminatore ſint interempti. *Ideoque ſanctus Moyſes Propheta, ut hoc præveniret tempus, ac ſine Hebræorum fraude tranſiret, agnum antè immolavit, hoc eſt veſperi; ut manducantes eum, & Paſcha Domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris inſidiis, ne inermes & vacuos ſpiritalis alimenti nocturna ſpicula tenebroſi hoſtis opprimerent.*

t *Halicarnaſſeus lib. 2. Rom. antiq.*
u *D. Baſilius Pſal. 114.*
x *Idem in Ep. 63. ad Clericos Eccleſiæ Neocæſar.*
y *Tertull. lib. 2. ad uxorem c. 4.*
z *Plinius Jun. in Epiſt. ad Trajan. l. 10. Epiſtolar.*
a *D. Cyrill. Hieroſol. Catech. 9.*
b *D. Ambr. in Pſ. 118. in 8. Action.* ver. media nocte ſurgebam.

Harum originem in novo Teſtamento à Chriſto repetit Concilium Aquiſgranenſe c, etſi in veteri Teſtamento fuiſſe in uſo, his verbis demonſtret: *Antiqua eſt vigiliarum devotio, familiare bonum omnibus ſanctis. Eſaïas denique Propheta exclamat ad Dominum dicens:* De nocte vigilat ſpiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua ſunt ſuper terram. *Item David & regio & prophetico ſanctificatus unguento, ita canit:* Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper judicia juſtitiæ tuæ. *Hoc namque* tem-

c *Concil. Aquiſgr. ſub Ludov. c. 130.*
Eſai. 26.
Pſal. 118.

Exod.12.
Matth.12.
Actor.16.

tempore vaſtator angelus tranſiens, primogenita Ægyptiorum percuſſit: unde & nos vigilare oportet, ne periculo Ægyptiorum admiſceamur. Iiſdem etiam horis venturum ſe eſſe, in Evangelio Salvator aſſeruit: unde & ad vigilandum auditores ſuos exſuſcitans, dicit: Beati ſervi illi, quos cùm venerit Dominus, invenerit vigilantes. Et ſi veſpertina (inquit) hora venerit, & ſi media nocte, & ſi in galli cantu, & invenerit eos vigilantes, beati ſunt ſervi illi. Itaque & vos eſtote parati, quia neſcitis qua hora filius hominis venturus eſt, *Siquidem nec verbis ſolùm docuit vigilias, ſed etiam confirmavit exemplo. Nam teſtatur Evangelium, quia erat Jeſus pernoctans in oratione Dei. Paullus quoque & Silas in cuſtodia publica circa medium noctis orantes, hymnum, audientibus cunctis, vincti dixiſſe memorantur: ubi repentè terræmotu facto, & concuſſis carceris fundamentis, & januæ ſponte apertæ, & omnium vincula ſunt ſoluta. Unde oportet his horis pſallendi, orandique frequentiam nos in ſanctis habere officiis, finemque noſtrum, vel ſi advenerit ſub tali actu, exſpectare ſecuri. Eſt autem quoddam genus hæreticorum, ſuperfluas exiſtimantium ſacras vigilias, & ſpiritali opere infructuoſas; dicentium, jura temerare divina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco ſermone Nyctazontes, hoc eſt* ſomniculoſi *vocantur*. Quæ accepit Concilium à D. Iſidoro [e] in libro *De officiis Eccleſiæ*, in quo hæc nocturna ſacra in uſu fuiſſe poſterioribus temporibus, ex Macrobio [f] conſtat. Cùm verò plenam religionis inſtitutionem, ut pleraque alia, hominum audacia, libido, & impudicitia contaminâſſet, ideo Patres Hiſpani definierunt, ne fœminæ unà cum viris noctu ad nocturnas preces dicendas convenirent, ne cœmeteria, quæ Dei & ſanctorum martyrum domus erant, in turpiſſima luſtra & lupanaria converterentur.

e D. Iſidor. lib. 1. de officiis Eccleſiæ. cap. 22.
f Macrob. lib. 1. Saturnalium cap. 3.

Quod quia pietatis regulis adverſari cauſſantur qoidam [g], illud obſervabo, defunctorum corpora olim, non modò in Eccleſiis, ſed nec intra urbem ſepeliri licuiſſe: quod primum à Solone inſtitutum, poſteaque in leges XII. tabularum translatum refert Cicero [r]: idque Romæ obſervatum ſemper eſt, his ſolùm exceptis, qui triumphum egiſſent, ut eſt auctor Plutarchus [s]: quod ad reliquas civitates & provincias conſtitutione Adriani extenſum ſcribit Ulpianus [t]. Similem Antonini Pii conſtitutionem (forſan quòd ab Adriano eſſet adoptatus) refert Capitolinus: *Intra urbes* (inquit) *ſepeliri vetuit*. Cùm autem tempore hujus Concilii, Hiſpania Romanorum legibus ſubderetur, cogebantur Chriſtiani non modò alios Chriſtianos, ſed & martyres etiam extra mœnia urbis in cœmeteriis ſepelire: illa autem fuiſſe in locis ſubterraneis, & loci naturâ ſubobſcuris, refert D. Hieronymus [u]. *Dum eſſem* (inqoit) *Romæ puer, & liberalibus ſtudiis erudirer, ſolebam cum cæteris ejuſdem ætatis & propoſiti, diebus Dominicis ſepulchra Apoſtolorum & martyrum circumire; crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defoſſa, ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora ſepultorum; & ita obſcura ſunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur*: Deſcendant in infernum viventes. *& rarò deſuper lumen admiſſum, horrorem temperet tenebrarum: ut non tam feneſtram, quàm foramen demiſſi luminis putes, rurſumque pedetentim acceditur, & cæcâ nocte circundatis illud Virgilianum proponitur*:

g Quos ſupra retulimus lib. 1. c. 4.
r Cic. lib. 2. de legibus.
s Plutarch. in Problemat. Roman. quæſt. 79.
t Ulpianus in leg. 3. §. Divus 2. de ſepulchro violato.
Capitolinus in vita Antonini.
u D. Hierony. ſuper Ezech. cap. 40.
Pſal. 50.

Horror ubique, animos ſimul ipſa ſilentia terrent,

Hæc Hieronymus. Similia de cœmeterio Cyriacæ in agro Verano poſito, hæc refert Prudentius [x]:

x Prudent. hymn. 11.

Haud procul extremo culta ad pomeria vallo,
Merſa latebroſis crypta patet foveis.
Hujus in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus, luce latente, docet.
Primas namque fores ſummo tenus intrat hiatu,
Illuſtratque dies limina veſtibuli.
Inde, ubi progreſſu facili nigreſcere viſa eſt
Nox obſcura, loci per ſpecus ambiguum
Decurrunt celſis immenſa foramina tectis,
Quæ jaciunt claros antra ſuper radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde receſſus
Arcta ſub umbroſis atria porticibus;
Attamen excisi ſubter cava viſcera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem, luminibuſque frui.

Si hominum improborum licentiâ, tempore intempeſtæ noctis, offuſa tenebrarum caligine, loci ſubterranei naturâ faventibus ad ſolicitandos fœminarum animos, ad tentandam pudicitiam, ad vim quandoque inferendam audacior fit; non immeritò Epiſcopi noſtri diligentes, præclari & ſeveri honeſtatis pudicitiæque vindices, his virorum & fœminarum conventibus aditum intercluſerunt, volentes mulierum pudicitiam & famam, & multorum oculis, & clara ſolis dieique luce cuſtodiri: quod multò antea prudenter ſatis à Romulo, Romanæ reipublicæ inſtitutore & legislatore, cautum eſt; dum nocturnas has mulierum cum viris non modò in agris, ſed intra urbes ipſas, in templis pervigilationes fieri vetuit, auctore Halicarnaſſeo [y]: quod non diſplicuit Tullio, dum eandem Romuli legem inter ſuas retulit & probavit. In media Græcia Diagondan Thebanum lege perpetua hæc ſacra nocturna ſuſtuliſſe, ibidem commemorat, ſubindicans ſenatuſconſultum quo anno ab Urbe condita DLXVIII. Coſſ. SP. Poſthumio Albino & Q. Martio Philippo, ſacra nocturna, nefandaque illa Bacchanalia, quæ in Urbe irrepſerant, referentes, ſapientiſſimo Conſule SP. Poſthumio ſublata omnino fuiſſe; poſtea autem cùm Ma-

y Halicarnaſſ. l. 2. Rom. antiquit. Cicer. li. 2. De leg.

gnen-

gnentius tyrannus illa reſtituiſſet, indigna viſa ſunt ſuo Imperio Conſtantin Imperatori, à qun illa abolita ſunt [z]. *Aboleantur* (ait in edicto ad Cerealem P.V.) *ſacrificia nocturna Magnentio auctore permiſſa, & nefaria deinceps licentia repellatur. Dat.IX.Kalen. Decemb. Conſtantio Auguſto VI. & Conſtant. Caſ.II.Coſſ.* Quam conſtitutionem, etſi plerique ad nocturnas noſtras vigilias ſacras accommodaverint, verius eſt (ut indicat titulus Codicis Theodoſiani *De paganis, ſacrificiis, & templis*, in quo exſtat) de paganorum ſacris intellexiſſe. Magnentius enim impius ethnicuſque tyrannus, qui victus à Conſtantii ducibus, primùm ejus matrem, deinde fratrem, poſtea verò ſeipſum occidit, eodem annn qun data eſt hæc Conſtantii lex, Conſtantino Auguſto VI. & Galln Cæſar.II. Coſſ. ut traditum eſt à Nicephoro [a], illa in gratiam gentium impiè renovavit, ſed ſuſtulit religioſè Conſtantius Imperator citatâ ſuperiùs conſtitutione.

z *Conſtant. Imperat. in l.5.C.Theod.* De ſacrific. Paganorum.

a *Niceph. lib. 9 cap.32.*

Difficile eſt tamen quod Altiſiodorenſis [b] Concilii Canon decernit: vigilias enim omnes ſuſtuliſſe videtur, dnm ait: *Omnino & inter ſupra dictas conditiones, vigilias quas in bonore Domini obſervant, omnibus prohibemus*. Cujus Canonis ſententiam, ut difficultate expediamus, emendati vetuſti Codices Mss. auxilium ferent. In editis Franciſci Juverii & Carranzæ legitur: *in bonore Domini obſervant*. Sed in Mss. (quod & retulit ex aliis Laurentins Surius in ſua collectinne) nomen *Martini* additur: hoc autem ſi reliquis (ut par eſt) reſtituamus, agnoſcemus profectò illis non omnes vigilias ſimpliciter, nec vigilias Dom ini noſtri Jeſu Chriſti, ſed dnmini tantùm Martini ſublatas: quòd veſpere illius diei, feſtivitatis ſolennibus inſolentiùs abuterentur, choreis, cantu, ludis, & comeſſationibus, turpiùs, quàm religioſiùs feſtum celebrantes, in vigiliis præcipuè nocturnis, quibus diſſolnti juvenes ad Eccleſias accedentes honeſtatem & pudicitiam fœminarum tentarent, vanè & turpiter colloquerentur, ſtrepitus excitarent, occaſionemque tandem offerrent hi ut religionis cultus, qui Deo & ſancto ejus tribuebatur, in grave ſcandalum & animarum perniciem converteretur. Qui ſimilem tulit conſtitutionem Clemens Papa V. in Concilio Viennenſi [c]. *Nonnulli etiam* (inquit) *tam clerici, quàm laïci, præſertim in feſtorum certorum vigiliis, dum in Eccleſiis deberent orationi inſiſtere, non verentur in ipſis earumque cæmeteriis choreas facere diſſolutas, & interdum canere cantilenas, ac multas inſolentias perpetrare, ex quibus Eccleſiarum & cæmeteriorum violationes, inhoneſta variaq; delicta quandoque ſequuntur, & Eccleſiaſticum plerumque perturbatur officium, in divinæ Majeſtatis offenſam, & aſtantium ſcandalum populorum*. Lectionem autem Canonis Altiſiodorenſis addito verbo *Martini*, germanam eſſe, inde etiam conjicio, quòd Canone XI. ſequeuti forma exprimatur, quæ in celebranda Paſchæ vigilia obſervari deberet. *Non licet* (ait) *in vigilia Paſchæ ante boram ſecundam noctis vigilias expediri; quia in illa nocte non licet poſt mediam noctem bibere; nec in Natali Domini, nec in reliquis ſolemnitatibus*. Quod Concilium decernere non potuerat, ſi jam Canone V. qui præceſſerat, omnes generaliter vigilias Domini ſuſtuliſſet. At divum Martinum, *dominum Martinum* vocari in Gallia & Germania, obſervn ex Concilio Turonenſi I. in principio. *Severino* (inquit) *viro clariſſimo Conſule, ſub die XVIII.Kal.Decembris, cùm ad ſacratiſſimam feſtivitatem, qua Domini Martini receptio celebratur in civitate Turonorum, &c.* Et in Canone XIII. poſt alia: *Et humilitatis noſtræ conſtitutio, ut adjuvante Domini miſericordiâ valeat cuſtodiri, ſancti ac beatiſſimi ſacerdotis Domini Martini, qua Deo accepta eſt, obtinebit interceſſio*. Et in Concilio Turonenſi II [d]. *Item* (inquit) *pro reverentia Domini Martini, vel cultu ac virtute, id ſtatuimus obſervandam*.

b *Concil. Altiſiod. Can.V.* Explicatur Can. V. Conc. Altiſiod.

c *Conc. Viennenſe in Clementina* Gravi de celebratione miſſarum.

Divum Martinum *Dominum Martinum* vocari in Gallia & Germania.

d *Concil. Turon. II.Can.19.*

Sed adversùs hæc nrget Canon III. ejuſdem Concilii Altiſiodorenſis, quo generaliter, ſi non Chriſti, Sanctorum ſaltem vigiliæ nmnes videntur ſublatæ. *Non licet* (ait) *compenſas in domibus propriis, nec vigilias in feſtivitatibus Sanctorum facere*. Eo tamen decreto, ejus Concilii Patres aliò reſpexerunt. Voluerunt enim non vigilias interdici Sanctorum, ſed ne in domibus prnpriis eas fideles celebrarent, ut Galli tunc agere ſolebant, vetuſtum Euſtachii monachi & Epiſcopi Sebaſtæ errorem ſectantes, damnatũ in Concilio Gangrenſi [e], vel antiquum gentium vanitatem; quæ ſacrificia & ſacra apud arbores vel fontes exſolvebant: ad auferendam enim eam idololatriæ, hæreſeos, & ſuperſtitionis nmnis materiam, voluit ut conventus (ſic enim legi debet, non *compenſas*) non faciant in domibus propriis. Nec in eiſdem domibus vigilias in Sanctorum celebritatibus agant, neque inter ſentes, aut arbores, ac rivos, vel ad fontes vota exſolvant. Hanc autem fuiſſe ejus Concilii mentem, eo magis putârim, quòd ſtatim ſubjunxerit, hæc nmnia in Eccleſia ſolvi, ſeu fieri debere: *Sed quicumque* (ait) *votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & matricula ipſum votum aut pauperibus reddat*. Antiquam autem hanc Galliæ ſive conſuetudinem ſive corruptelam peragendi ſacra extra Eccleſias in hortis vel domibus ſæcularium, Patres Concilii Pariſienſis [f] docent, affirmantes Miſſam ipſam, nedum vigilias, ſatius eſſe non audire, quàm eam audire ubi non licet, nec oportet.

e *Conc. Gangrenſe Can.V. & VI.*

f *Conc. Pariſienſe lib.1.cap.47.*

Antiquam autem hanc vigilias agendi conſuetudinem, monachi tantùm retinent, clerici autem in quibuſdam ſolùm Eccleſiis Cathedralibus, quarum nonnullæ tentârunt aliqnando, ut mediæ noctis tempus in matutinum transferretur; ſed major pars capituli, ne id conſtitueretur, impedimentn fuit, ut de Eccleſia Pariſienſi refert Philippus Probus [g]. Quòd ſi totius cleri & capituli conſenſus accederet, nec id jure effici poſſe, gravibus noſtri temporis auctoribus placuit; quòd Conciliorum decretis ſtatutum ſit, ſingula officia ſuis temporibus peragenda decernentibus: quibus Conciliorum decretis minores Prælatos & capitula derogare poſſe negant: nî antiqua conſuetudine Pontificum conſenſu vel taciturnitate adprobata receptum ſit. Hac enim potiſſimùm de cauſſa improbandum non videtur, quod vel Pontificum gratiâ, vel inveterata conſuetudine, apud pleraſque Eccleſias receptum eſt, ut vigiliæ quartâ vigiliâ dicantur, diluculum eſt: id enim tempus ad orandum commodiſſimum eſſe, inter pios omnes convenit, quòd neceſſe non ſit, poſt oratinnem finitam iterum cubitum ire, ut Caſſianus [h] docet. Idem eſto de his horis dicendis, cùm adveſperaſcit, judicium: quod moniales pleræque facere ſolent. Cùm verò hæ cauſſæ

g *Philippus Probus in Pragmat. Sanctione. cap.1.* De celebratione miſſarum. *Clementina I. ejuſdem tit.*

h *Caſſianus* de inſtit. cœnobiorum *lib.2.cap.12.*

non

Digitized by Google

non ſubſint, tempus præſcriptum præterire non licebit: quod olim à clericis adeò ſtrictè obſervari voluerunt Patres, ut ſi infenſa corporis illi valetudine non impedirentur, ſeptem dierum excommunicatione feriendos decreverint, ſi his horis abeſſent. *Clericus* (ait Concilium Veneticum 1) *quem intra muros civitatis ſuæ manere conſtiterit, & matutinis hymnis, ſine probabili excuſatione ægritudinis inventus fuerit deſiiſſe, ſeptem diebus à communione habeatur extraneus; quia miniſtrum ſacrorum, eo tempore, quo non poteſt ab officio ſuo ulla honeſta neceſſitas occupare, fas non eſt à ſalubri ceſſare*. Huic aliam pœnam adjecerat antea Concilium Carthaginenſe 2 IV. *Clericus* (ait) *qui abſque corpuſculi ſui inæqualitate vigiliis deeſt, ſtipendiis privatus excommunicetur*. Stipendia (ut id obiter notemus ad probandam earum diſtributionum, quæ hodie in Eccleſiæ uſu ſunt, antiquitatem) clericis vel canonicis reſidentibus olim tribui hinc liquet: à laïcis autem vigilias has minimè celebrari, ſed earum loco jejunium inſtitui, pridie cujuſcumque feſti celebris, antiquis Patribus placuit; indeque manavit, ut vigiliarum, ideſt hujus officii nomen ipſi diei & jejunio inderetur; quod perinde ac Qoadrageſimale obſervatur: ſolam ſanctæ Chriſti Nativitatis noctem excipio, in qua fideles omnes ad vigilias celebrandas in Eccleſiam convenire, antiquum eſt; ſed utinam antiqua religione & reverentia.

1 Conc. Veneticum can. XIV.

2 Conc. Carthagin. 4. Can. XLIX. & Gelaſius Pap. in cap. Eleutherius 92. diſtinctione. Diſtributiones quotidianas quæ canonicis reſidentibus tribui ſolent, antiquas in re probari.

COMMENTARII NOVI.

MULIERUM vigilias prohibet. Idem noſtris temporibus propter eandem rationem, In Tolet. Conc. primo poſt Tridentinum, decretum fuit, ſicuti ab ea ratione in Concilio Altiſiod. Can. V. prohibentur. LOAISA.

Multi in ſepulchris martyrum curabantur, multaque alia fiebant miracula, quorum cauſſâ ad eadem ſepulchra dies noctesque morabantur. Tertulliani quoque ætate, vel ante Tertullianum, tantus ad ipſa martyrum ſepulchra Chriſtianorum fiebat concurſus, ut ea re indignati gentiles, areas Chriſtianis eriperent, hoc eſt, loca ubi corpora martyrum deponerentur: *Areæ Chriſtianorum non ſint, areæ eorum non fuerunt: meſſes enim ſuas non egerunt*. ad Scapulam. ALBASPINÆUS.

Vigilias, & pernoctationes orandi gratiâ fuiſſe uſitatas, etiam in lege veteri, aliqui probant ex lib. 1. Reg. cap. 15. verſ. 25. cap. 26. Iſaiæ verſ. 12. Pſalm. 101. num. 10. & in lege gratiæ ex cap. 2. Lucæ verſ. 16. & cap. 6. verſ. 8. ex D. Paul. 2. ad Corinth. cap. 6. verſ. 17. Cæterùm hæc omnia ſacræ paginæ teſtimonia, etſi probent vigilias particulares in propriis domibus & cubiculis; non tamen ſuadent vigilias publicas in Eccleſia faciendas convenientibus fidelibus, ut tota noctæ, vel majori ex parte pervigilent in oratione & canticis: earum veſtigium apparet cap. 6. Judith verſ. 20. in illis verbis: *Convocatus eſt populus per totam noctem ad Eccleſiam*. Propriè igitur uſus vigiliarum à primis Eccleſiæ ſæculis repetendus eſt. Cùm enim illis temporibus ardor fidei, & ſpiritûs fervor corda Chriſtianorum incenderent; non ſolùm clericos, ſed etiam laicos utriuſque ſexûs ad vigilias pariter ſurrexiſſe, & ferè per totam noctem martyrum memoriam orationibus, vigiliis, & canticis celebrâſſe, & in eorum venerationem antelucano tempore, lectulo ſpreto, exſurgentes, ſtationes in Eccleſiis tenuiſſe, uſque dum corpus Domini ſacrificio Miſſæ peracto ſumerent, id facilè conſtat: ſiquidem de his vigiliis crebra mentio exſtat in cap. *Clericus*. cap. *Eleutherius*. cap. fin. 61. diſt. cap. *De his*. 50. diſt. cap. *Statuimus. de conſecr.* diſt. 4. cap. 1. c. *Conſilium. de obſerv. jejun.* Concil. Salegunſt. ſub Benedict. VIII. c. 1. Senonenſi decret. 7. *De jejun.* Gregor. Nyſſeno, de vita S. Macrinæ: *Cùm nocturna vigilatio, ut in martyrum celebritate, canendi Pſalmos perfecta eſſet ad crepuſculum, multitudo Pſalmorum decantationem fletibus interpellabat*. & oratione 40. in martyres, & cùm pervigilium obiretur in horto, ubi etiam ſanctorum reliquiæ honorabantur Pſalmis ex D. Cypriano tract. *De oration. Domin.* qui eas probat exemplo Annæ Prophetiſſæ, & Chriſti ex Nazianzeno orat. 32. de Paſch. D. Hilario in Pſalm. 118. D. Ambroſ. in eundem Pſalm. & ſerm. 60. & Epiſt. LXXXII. & LXXXV. & lib. 7. in Lucam cap. 1. & de Abraham, c. ult. qui S. Doctor eas non ſuſtulit, ut falsò aſſeruit auctor ſermonum ad Patres in eremo, qui perperam tribuuntur D. Auguſt. ut conſtat ex lib. 9. *Confeſſion.* ipſius c. 7. ubi refertur, ſanctam Monicam matrem ipſius Doctoris cum D. Ambroſ. Mediolani eas celebrâſſe. Ex Caſſiodor. lib. 5. tripart. *Erat* (inquit) *jam nox, & aliqui populorum ad vigilias venerant, exſpectabatur futura diei collectio*. Chryſoſtomo homil. 19. in Geneſ. *Et icircò fideles & jejunium intendunt, & vigilias, & pernoctationes ſacras, & eleemoſynas faciunt*. Eas piè & devotè obſervârunt, & exemplo commendârunt Leo I. ſerm. 1. 2. cum ſequentibus, Gregor. Magn. ut patet ex lib. 4. Epiſtol. ipſius cap. 12. S. Paullinus natal. 7. S. Felicis.

Ex illa modò nocte diem cadit annus in iſtam:
Nôſtis enim mores ut ſe inare ſolemus
Ante diem, & ſerò libatis veſpere ſacris
Quiſque ſuas remeare domos; tunc ergo ſolutos
Cœtibus à templo Domini, poſtquam data feſſis
Corporibus requies, ſumpta dape cœpimus hymnos,
Exultare Deo, & Pſalmis producere noctem.

Et adhuc temporibus Sidonii vigilias in uſu fuiſſe conſtat ex ejus Epiſt. XVII. lib. 5. ubi agit de vigiliis factis ad ſepulchrum S. Juſti: *Conveneramus* (ait) *ad S. Juſti ſepulchrum, ſed tibi infirmitas impedimento ne tunc adeſſes: proceſſio fuerat antelucana, ſolennitas anniverſaria, populus ingens ſexu ex utroque, quem capaciſſima baſilica non caperet, & quamlibet cincta diffuſis crypta porticibus: cultu peracto vigiliarum, quas alternante multitudine, monachi, clericique Pſalmicines concelebraverant, quiſque in diverſa ſeceſſimus, non procul tamen, ut*

poſt

Digitized by Google

pote ad tert. aus præſb futuri, quum ſacerdotibus res divinas facienda. Aliorum Patrum teſtimonia referunt, plura de his vigiliis adducentes, Creſpetius in Summa verb. *Vigiliæ*. Francol. *De horis Canon.* c. 2. Baron. anno LI. & DXC. & in *Martyrol.* die 5. Januar. Covar. lib. 4. *Var.* cap. 19. num. 10. Barboſa lib. 2. *Juriſ. Eccleſ.* cap. 12. num. 23. Landmet. lib. 2. *De veteri mon.* cap. 181. A. Auguſt. lib. 21. tit 27. Vicecomes *De ritibus Miſſæ* lib. 1. cap. 26. Kochier in *Face hiſt.* cent. 2. cap. 75. cum duobus ſequent. Pamel. in Not. ad Cyprian. Epiſt. XLII. Georg. Ambian. ad Tertull. *De jejun.* cap. 10. obſer. 1. & 2. Dorleans in Not. ad Tacitum lib. 15. ſol. 799. Valeſius in Not. ad Marcel. lib. 14. ſol. 10. D. F. de Amaya in l. 2. c. *Ne fiſcus*. lib. 10. I. Dart. *De pænit.* cap. 22. Vigiliæ autem dividebantur in quatuor partes æquales, quæ communi nomine dicebantur vigiliæ, ita ut quælibet pars per tres horas duraret: & prima pars, prima vigilia dicebatur, & ſic deinceps. D. Hieronym. Epiſt. CXXXIX. D. Iſidorus. lib. 1. *De Eccleſ. offic.* cap. 19. quæ partitio vigiliarum à militaribus excubiis originem & nomen habuit: nam in militia Caſtrenſi ita vigilias dividi conſtat ex Cicer. lib. 3. Epiſt. 7. Cæſare lib. 1. *De bello Gallico*. Vegetio lib. 3. *De re milit.* cap. 8. ibi: *De ſingulis centuriis quaterni equites, & quaterni pedites, qui excubitus noctibus faciunt, eliguntur: & quia impoſſibile videbatur in ſpeculis per totam noctem vigilantes ſingulos permanere; ideo in partes ad clepſydram ſunt diviſæ vigiliæ, ut non amplius, quàm tribus horis nocturnis, neceſſe ſit vigilare.* Licèt enim fideles ad vigilias in Eccleſia conſiſterent; non tamen omnes ſimul, ſed diviſim, ſecundùm vigilias noctis, ut exponunt D. Thomas in Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 14. lect. 6. I. Veletus in *Ration. divin. officior.* cap. 20. Durantius eod. tract. lib. 5. cap. 3. ultimæ autem vigiliæ, ubi preces antelucanæ recitabantur, omnes adeſſe debebant, ut refert Francolinus ſuprà c. 1.

Etiam ſciendum eſt, eam fuiſſe erga cœmeteria veterum pietatem, ut ſtatos illic conventus haberent, & noctes aliquando integras decantandis Martyrum laudibus, Deoque in eorum memoriam adorando tranſigerent. Unde myſteria ſacramentorum, & quæcumque ſacræ functiones in eis celebrarentur. Clemens in *Conſtitut.* lib. 6. cap. ultim. *Convenite in cœmeteria ad legendum ſacros libros, & pſallendum hymnos pro mortuis Martyribus, & ſanctis omnibus, qui ſunt à ſæculo defuncti, ac pro fratribus veſtris, qui in Domino mortui ſunt: & Euchariſtiam Deo acceptam, antitypon, id eſt ſacramentum regalis corporis veſtri, offerte in Eccleſiis veſtris, & in cœmeteriis.* Caſſiodor. lib. 5. tripart. c. 3. *Populus jejunans eſt egreſſus ad cœmeterium orationis cauſſà.* Quare cùm Imperatores noſcerent conventus Chriſtianorum in cœmeteriis fieri, ſolennibus edictis prohibuerunt, ne cœmeteria à Chriſtianis adirentur. Pontius Paullinus in Actis Paſſionis Cypriani, de Valeriani edicto contra Chriſtianos loquens: *Juſtum eſt, ut nulla conciliabula faciant, neque cœmeteria ingrediantur.* Euſebius lib. 7. *Hiſt.* cap. 10. ſcribit, inter cætera, ab Æmiliano Præfecto Alexandriæ interdictum fuiſſe Dionyſio Epiſcopo, Fauſto, Marcello, Chæremoni, ne cœmeteria ingrederentur. Sic enim habet ſententia in eos prolata: *In hac civitate non erit liberum vobis verſari; ſed eritis relegati in parte Libyæ, in locum videlicet qui* Cephro *nuncupatur: neque uſquam omnino, vel vobis, vel aliis quibuſque poteſtas erit, aut celebrandi conventus, aut in ea quæ appellantur cœmeteria ingrediendi.* Ita etiam Tertull. ereptam Chriſtianis ſepulchrorum libertatem queritur, ſed ejus ſævitiæ ultorem Deum adfuiſſe, immiſſà nempe ſterilitate: *Dolendus* (inquit) *neceſſe eſt, quòd nulla civitas impunè latura ſit ſanguinis noſtri effuſionem, ſicut ſub Hilariano Præſide, cùm de areis ſepulturarum noſtrarum acclamâſſent: Areæ non ſint, areæ eorum non fuerunt: meſſes enim ſuas non egerunt.* Ubi alludit Tertullianus ad nomen *area*, quod & locum ubi teruntur frumenta, fruges verberantur, & ſepulchra etiam Chriſtianorum, ſignificat: cœmeteria enim dicuntur *areæ*, tumbæ, catatumbæ, cryptæ, arenariæ, &c. notàrunt Spondanus *De cœmeter.* lib. 1. part. 3. cap. 13. Fuſtelus in Not. ad Canones Eccl. univerſ. fol 200. Le-maiſtre. *De bonis Eccleſiar.* lib. 1. cap. 15.

His ita prælibatis, inſurgit præſentis Canonis difficultas, cujus ſententiæ aperto Marte opponitur D. Hieronym. adverſ. Vigil. c. 4. in illis verbis: *Error autem juvenum, & viliſſimarum mulierum non eſt religioſis hominibus imputandus; quia & in vigiliis Paſchæ tale quid fieri plerumque convincitur, & tamen paucorum culpa non præjudicat religioni, quia & abſque vigiliis poſſunt errare, vel in ſuis, vel in alienis domibus. Apoſtolorum fidem Judæ proditio non deſtruxit, & noſtras ergo vigilias malæ aliorum vigiliæ non deſtruunt.* Et licèt in Can. V. Concil. Altiſiod. prohibeantur vigiliæ in honorem D. Martini, quia cum choreis & comeſſationibus fiebant, ut exponit Mendoza hîc, & nos infrà dicemus; non tamen in eodem Concilio vigiliæ abſolutæ damnantur, immo etiam indicuntur in Can. III. & XI. ejuſd. Concil. Igitur non rectè PP. Hiſpanici abſolutè inhibent fœminis in cœmeteriis pervigilare.

Hujus Canonis ſententia facile percipitur, ſi obſervetur PP. non prohibere fœminas pervigilare in Eccleſiis, ſed in cœmeteriis, in quibus facilè latenter ſcelera inhoneſta committebantur: cœmeteria enim erant ſubterranea, & valdè obſcura, ut conſtat ex iconibus exaratis ab Antonio Boſio tom. 2. *Rom. ſubterraneæ* per totum; ideo cùm propter loci opportunitatem latenter ſcelera cum fœminis perpetrarentur, ut ex D. Hieronymo relato à Mendoza conſtat, ideo PP. vetuerunt fœminas in cœmeteriis pervigilare, rationem reddentes, quia ſæpè ſub obtentu orationis ſcelera latenter committebantur, quò etiam ſpectat admonitio Chryſoſtomi lib. 3. de Sacerdot. *Virginibus interdici debere pompas funebres, & publica pervigilia: quoniam novit ingenioſiſſimus diabolus per bona opera ſuum virus diſſeminare.* Unde Eccleſia ſequentibus ſæculis honeſtatis cauſſà in totum ſuſtulit vigilias, jejuniis inſtitutis ac ſubrogatis, quæ Sanctorum vigilias appellamus, antiquarum vigiliarum nomine tantùm retento: quod teſta-

tur

Digitized by Google

tur Bapt. Mantuan. in Febr. ſequentibus verſibus:

Id quoque, nam ſcitu locus eſt digniſſimus, addam,
Quòd noſtri in templis atavi vigilare ſolebant,
Excubiaſque pati, ſolennia mane ſequenti
Feſta recepturi; morem nova ſuſtulit ætas.
Nam quia nox ſceleri ſolet eſſe occaſio, & illud
Obſervant, qui furta volunt committere, tempus;
Jejunare diem viſum eſt ſapientius illam
Quæ præit, & clauſo noctem dormire cubili.

Docuerunt Onuphrius, Spondanus, & alii apud Barboſ. lib. 3. vot. 103. num. 40. Quæ interpretatio lepidè probatur, & illuſtratur ex uſu & legibus Romanorum, apud quos vigiliæ etiam & nocturna ſacrificia in uſu fuerunt. Dionyſ. lib. 2. Heraclitus Epiſt. II. ad Enndnrum: ſed cùm fœminæ plerumq; in eis vitiarentur, teſtantibus Gellio lib. 2. *Noct.* cap. 23. ibi: *filia hominis pauperis in pervigilio vitiata eſt*. Plauto in Prol. Aulular. ibi: *Qui illam ſtupravit noctu, Cereris pervigiliis*. & in Curcul. *Veneri pervigilare noviſti*: prohibita fuerunt hujuſmodi nocturna ſacrificia. l. duodecim tabul. his verbis concepta: *Nocturna mulierum ſacrificia ne ſunto*. Ubi Dion. Gothofred. lit. P. ex Dione interpretatur: *ideſt nocturnas vigilias*: nec hæc ſacrificia nocturna fœminarum reſtituit Magnentius tyrannus in l. 5. C. Theod. *De paganis*; ſed alia ſacrificia paganorum, quæ à Magis noctu fiebant, ut quem incantarent, interficerent, vel obnecterent; quæ jam S.C. ad legem Corneliam *de ſicariis* facto, prohibita erant. Paullus lib. 5, ſentent. tit. 13. *Qui ſacra impia, nocturnavè, ut aliquem obcantarent vel defigerent, fecerint, facienda ve curaverint, aut cruci ſuffigantur, aut beſtiis objiciantur*. l. ex S.C. 13. ff. ad l. Cor. *De ſicar.* De his ſacrificiis nocturnis agunt Imperatores in l. 7. C. Theodoſ. *De pagan.* in illis verbis: *Si qui vetitis ſacrificiis diurnis, nocturniſque, vel ut veſanus, ac ſacrilegus, inſertorum conſultor* (Sic legendum eſt, non *conſultorum*, ut in excuſis) &c. l. 7. C. *De maleſ. & Mathem. Ne quis deinceps nocturnis temporibus, aut nefarias preces, aut magicos apparatus, aut ſacrificia funeſta celebrare conetur, delectum, atque convictum competenti animadverſione, mactare, perenni auctoritate cenſemus*. Plinius lib. 2. *Nat. hiſt.* cap. 28. *Diras precationes, & ſceleratas preces*. Tacitus lib. 2. Annal. *Carmina, & devotiones, aliaque maleficia, quibus creditur animas manibus infernis ſacrari*. Quæ ſacrificia cùm jam prohibita eſſent, Magnentius, qui ſimulatè potiùs quàm verè religionem Chriſtianam colebat; ſimul ac liberas nactus eſt habenas Imperii, proſcripta hæc ſacrificia reſtituit, ut referunt Baronius anno CCCL. Merillus libro ſecundo cap. 4. qui rectè de funeſtis ſacrificiis, ideſt Miſſis defunctorum pro vivis dictis, ut ipſi è vita diſcedant, accepit Concil. Tolet. XVII. Can. V. *Sacerdotes Miſſam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis ſtudent celebrare; non ob aliud, niſi ut is, pro quo id ipſum offertur ſacrificium, ipſius ſacroſancto libaminis interventu mortis incurrat periculum: & quod cunctis datum eſt in ſalutis remedium, illi hoc perverſo inſtinctu quibuſdam eſſe expetunt in interitum*.

Etiam huic pio religioſoque vigiliarum uſui opponi ſolet text. in Can. V. Concil. Altiſiod. in illis verbis: *Omnino, & inter ſupradictas conditiones, vigilias, quas in honorem Domini obſervant, omnibus prohibemus*. Sed reſtituto *Martini* nomine, quod vetuſtioribus in Codicibus reperitur, conſtat in eo Canone non prohiberi vigilias in honorem Domini noſtri, quas obſervare jubent PP. ipſius Concilii in Can. XI. ſed tantùm prohiberi vigilias Domini Martini. In veſpere enim illius feſtivitatis fideles Galliæ choreis obſcœnis, & comeſſationibus turpibus potiùs quàm religioſis feſtum celebrantes, ebrietatibuſque tradebantur, juveneſque cum fœminis turpiter colloquebantur; qui abuſus habuit ex pietate originem: contigit enim quandoque apud ſepulchrum S. Martini Turonenſis Epiſcopi vinum in vaſe quodam poſitum mirum in modum augeri, injectâ unicâ guttâ collecta ex ſepulchro ipſo. quo miraculo latè vulgato, factum videtur, ut nomen S. Martini ſuper vinum invocaretur, eoque modo benedictum, ad invicem in honorem ipſius Sancti propinatum potaretur. Unde quod tunc pietas docuit, uſus pravus labefactavit, ut ſic non ex vino miracula, ſed ex luxu ebrietates provenirent. referunt Gregor. Turon. lib. 5. *Hiſt. Francor.* cap. 21. Baronius anno DLXXX. Unde in d. Can. V. non abſolutè vigiliæ improbantur, ſed illæ tantùm, quæ ex abuſu introductæ erant in honorem Domini Martini, ita ob ejus magnam venerationem per univerſam Galliam appellati: quam interpretationem probârunt Yepes tom. 4. *Chron. D. Benedict.* anno Chriſti DCCCCX. cap. 2. Baſil. Legion. q. 2. *Scholaſt.* cap. 2. in expoſit. ipſius Canon. Lantmet. lib. 2. *De veter. Mon.* c. 61. Narbon. in *Horograph.* hor. 11. num. 16.

Tandem opponit, & exponit Mendoza Canonem III. ipſius Concili Altiſiod. difficillimum. Sanè ideo rem non injucundam me facturum exiſtimavi, ſi ejus ſingula verba, licèt breviter, perſtringam, & veram interpretationem afferam. ajunt PP. *Non licet compenſas in domibus propriis, nec vigilias in feſtivitates Sanctorum facere, nec inter ſentes, aut orbores ſacrivas, vel ad fontes vota exſolvere; ſed quicumque votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & matricula ipſum votum, aut pauperibus reddat; nec ſubtilia aut pede, aut hominem lineo fieri penitùs præſumat*. Sirmondus in ejus Notis *compenſas facere* legit, Ant. Auguſt. *commeatus* vel *menſas*. quia moris erat olim Kalendis Januar. menſas erigere, Ammianus Marcell. lib. 26. Alcuinus cap. de Kalend. Januar. ibi: *Nec non etiam menſulas plenas ad manducandum tota nocte paratas habebant, credentes quòd Kalendis Januar. per totum annum præſtare poſſint*. Unde cùm in Can. V. ipſius Concilii improbarent PP. ſuperſtitioſas obſervationes Kalendarum Januarii; & in hoc Can. III. hanc menſarum compoſitionem prohibuerunt. Aliter Baſil. Legionenſ. q. 2. *Scholaſt.* cap. 2. verbum *compenſas* accipit, ideſt conventus: adhuc tamen retinent lectionem *compenſos, ſeu compenſas facere*, Nicolaus Le-maiſtre lib.

1. *De decimis*. cap. 13. Ciron. lib. 2. *Obſer.* cap. 8. ſed in expoſitione verborũ, & ſententiæ interpretatione non conveniunt. Le-maiſtre docet, *compenſas facere* nihil aliud eſſe, quàm ſerotinos cœtus habere, in quibus mulieres certum lanæ aut ſtaminis penſum in votum Sancti alicujus nendo, texendove conficiunt, quod penſum ſubinde ſacris altaribus offertur; & hunc morem adhuc in aliquibus partibus Galliæ durare, ipſe teſtatur. Cironius verò *compenſos* pro oblationibus recipit, quæ in domibus privatis fiebant alicujus voti redimendi cauſâ, in quibus derelictis Eccleſiis, vigilias etiam Sanctorum tenebant; & oblationem, per quam votum redimebatur, dici *compenſam* probat ex c. 58. Capitul. Ærald. Papia in lexico, qui *facere compenſam* interpretatur, vicem reddere; qua vocis *compenſæ* acceptione retentâ facilè percipitur ſenſus illorum verborum: *Non licet compenſas in domibus propriis, nec vigilias in feſtivitatibus Sanctorum facere*. Ideſt, non licet derelictis Eccleſiis, ubi vota ſolvenda erant, aut redimenda, vel compenſanda, & vigiliæ in feſtivitatibus Sanctorum obſervandæ, in domibus privatis ea facere, ut Galli tunc agere ſolebant, vetuſtum Euſtachii monachi & Epiſcopi Sabaſtæ ſectantes errorem, quem jam damnaverant PP. Concil. Gragrenſ. his verbis: *Si quis docet domum Dei contemptibilem eſſe, & conventus qui in ea celebrantur, anathema ſit*. Et Can. VI. *Si quis extra Eccleſiam ſeorſum conventus celebrat, & deſpiciens Eccleſiam, ea quæ ſunt Eccleſiæ voluerit uſurpare, non conveniente Presbitero, juxta decretum Epiſcopi, anathema ſit*. Laodicen. cap. 58. *Quod non oportet in domibus oblationem celebrare*. Concil. Pariſ. I. Can. XLVII. *Ibi ſatius eſſe Miſſam ipſam, ne dum vigilias non audire, quàm ubi non licet, nec oportet*. Antiocheno ſub Julio I. Can. V. Carthag. II. Can. IX. Matiſcon. II. ſub Pelagio II. Can. X. Aquiſgran. I. ſub Stephano V. Can. LXXXIV. Wormac. Can. LXV. Metenſi ſub Arnulpho Can. V. Unde ut hunc errorem à Græcis acceptum conveniendi intra domos proprias ad vota perſolvenda, & vigilias Sanctorum peragendas evellerent PP. ſtatuerunt, non licere compenſas, nec vigilias Sanctorum in domibus facere; ſed quicumque votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & ibi votum exſolvat. In hac igitur prima parte Canonis non prohibetur aliqua ſpecies idololatriæ, ut Baſilius ubi ſuprà volebat, accipiens prædicta verba de conventibus & vigiliis intra domum propriam factis in obſequium & venerationem idolorum: expreſsè enim agunt PP. de vigiliis SS. & de compenſis, quæ in Eccleſia ſolvi & reddi poterant: igitur nulla in his caſibus aderat idololatriæ ſuſpicio, ſed tantùm contemptus Eccleſiarum. Siquidem illis derelictis, intra domum propriam vigilias Sanctorum tenebant, votaque exſolvebant.

Succedunt illa verba: *Nec inter ſentes, aut arbores ſacrivas, vel ad fontes vota exſolvere*. Quæ non ſolùm redolent priſcam gentilium ſuperſtitionem, verùm & antiquam Gallorum religionem, idololatriamque exprimunt. Solebant enim arbores ſublimi faſtigio in cœlum evectas, quaſi venerandas divinæ majeſtatis imagines, ſacris honoribus colere. Solebant etiam tres candelas ad arbores, ſeu ad fontes ſuccendere, quo facto ſe numinis gratiam ac favorem emereri arbitrabantur, ubi etiam vota ſua exſolvebant. Concil. Agath. Can. VI. ibi: *Perſcrutandum eſt, ſi aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel ad lapides quoſdam, quaſi ad altaria faciat, aut ibi candelam, ſeu quodlibet munus deferat, veluti ibi quoddam numen ſit, quod bonum aut malum poſſit inferre*. Arelat. II. Can. III. *Si in alicujus Epiſcopi territorio infidelis, aut faculas accenderit, aut arbores, fontes, ſaxa veneretur, ſi hac eruere neglexerit, ſacrilegii ſe eſſe reum agnoſcat*. Concil. Bracar. II. Can. XXII. Nannet. ſub Formoſo Can. XX. cujus verba refert Ivo Carnot. p. 2. *Decret.* cap. 38. *Summo ſtudio decertare debent Epiſcopi, & eorum miniſtri, ut arbores dæmonibus conſecratæ, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, ut nec ramum, vel ſurculum inde audeat amputare, radicitùs excindantur, atque comburantur: lapides quoque, quos in ruinoſis locis, & ſyveſtribus, dæmonum ludificationibus decepti venerantur, ubi & vota vovent, & deferunt, funditùs effodiantur, atque in tali loco projiciantur, ubi nunquam à cultoribus ſuis venerari* (aliàs *inveniri*) *poſſint*. In Capitularib. Carol. lib. 1. tit. 64. ita cavetur: *Item de arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui ſtulti luminaria, & alias obſervationes faciunt*. Et lib. 7. capitul. 236. *Aut arbores, aut fontes, aut ſaxa venerantur*. Et in legibus Longobar. lib. 2. tit. 38 legitur: *ſimili modo ad arborem, quam ruſtici* ſanguineum *vocant, atque ad fontanas adoraverint*. Ubi Lindembrogius legit *ſacrivum*, ut in d. Can. III. Concil. Altiſiod. Et Gallos magnopere deditos fuiſſe huic locorum cultui, conſtat ex Cæſare lib. 6. *De bello Gallic.* cap. 5. quod Græcos etiam, præcipuè in Antiochenſi provincia, ubi erat celebris lucus Damnenſis, eandem ſuperſtitionem invaluïſſe conſtat ex Concil. Carthag. V. Can. ult. ibi: *Placuit ab Imperatoribus glorioſiſſimis peti, ut reliquiæ gentilium non ſolùm in ſimulacris, ſed in quibuſcumque locis, vel lucis, vel arboribus omnino deleantur*. D. Auguſt. ſerm. 242. de tempor. *Quicumque in agro ſuo, aut in villa, aut juxta villam, aliquas arbores, aut arat, vel qualibet fana habuerit, ubi miſeri homines ſoleant aliqua vota reddere*. De Germanis idem refert Tacitus *De moribus German.* *Lucos ac nemora conſecrant, deorumque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſolâ reverentiâ vident*. Et lib. 14. Annal. *luci ſævis ſuperſtitionibus ſacri*. Appulejus *Apol.* lib. 1. *Nullum in villa ejus delubrum, nullus locus, aut lucus conſecratus*. Tantâ enim ſuperſtitione, præſertim Athenienſes, lucos colebant, ut ſi quis vel parvam ilicem excidiſſet, ultimo ſupplicio damnaretur. l. XII. Tabularum ita cavebatur de lucis: *Conſtructa à parentibus delubra habento. Lucos in agris habento*. Et nulla alia ratione, quàm propter lucorum religionem, exſciſſionem arborum ex luco Damnenſi prohibuerunt Imperatores in l. 1. C. *De cupreſ. ex luco*. lib. 11. de quo accipiunt text. in l. *Id quod*. 7. ff. *De pericul. & commod.* Forcatul. in *Necromant.* dial.

1. num. 7. Plura de lucis & eorum ſuperſtitioſa veneratione congerunt Cerda ad Virgil. lib. 3. Æneïd. ibi:

Auri ſacra fames.

Gutherus lib. 3. *De jur. Pontif.* cap. 1. Cujac. lib. 2. *Obſer.* cap. 13. Dempſterus ad Roſinum lib. 1. *Antiquitat. Roman. De Balneo Daphnidis.* fol. 41. & Covar. lib. 4. *Variar.* cap. 7. & *De veter. num. collat.* cap. 4. num. 3. Gregor. lib. 37. *Syntagm.* cap. 6. num. 12. & lib. 3. cap. 20. Briſſon. verbo *Daphnes*. Cæſar Coſta *Var. jur. ambig.* lib. 1. cap. 5. Rendella *De paſcuis.* cap. 1. Iſaacus Caſaubon. in Not. ad Capitolin. pag. 140. num. 16. verſ. *In deliciis*. Stuchius lib. 1. *Antiq. convival.* cap. 1. Salcedo ad leges novas recopil. in lib. 34. tit. 7. lib. 1. recopil. anno LXXI. Solorzanus *De jure Indiarum* lib. 2. cap. 4. num. 79. qui alios de more congeſſit, P. Fab. lib. 3. *Semeſtr.* cap. 4. F. Hieronymus Roman. in *Repub. Gentil.* lib. 9. cap. 20. Guido Pancir. lib. 2. *Theſ. var.* cap. 258. Cujac. in lib. 1. verſ. *Duodecima.* ff. *De jure fiſci*, Anton. Nebriſ. in *Quinquax.* 3. cap. 14. iterum Dempſter. ad Roſin. lib. 1. *Antiquit.* ad cap. 13. Pancirol. in *Notit. Imper. Or.* cap. 5. & 53. & 54. & cap. 104. Pineda in *Monarch. Eccleſ.* 1. p. cap. 27. §. 2. Faber lib. 3. *Sem.* cap. 1. Stracca tract. *De mercatur.* cap. 4. num. 42. P. Surdus deciſ. 52. num. 5. Franciſc. Bencius conſil. 49. num. 28. F. Franciſc. Quareſmius in *Elucidat. terræ ſanctæ* lib. 7. cap. 10. & Chriſtianus Adricomius in *Theatro terræ ſanctæ*, in Nepthalim num. 39. & 80. Rutgerus lib. 3. *Adverſ.* cap. 2. Narbona in *Horograph.* horâ 11. num. 18. Lemaiſtre ubi ſuprà, Dorleans ad Tacitum fol. 50. Baſil. Legion. in d. Can. III. Culmus & calamus exſtant apud D. Didacum Deſcals & Salcedo urbis noſtræ Salmatinæ Pro-Prætorem, in Comment. ad d. l. 1. C. *De cupreſ.* quem paganiſmum, & ſuperſtitionum ritum ut evellerent PP. in dicto Can. III. prohibuerunt, ne inter ſentes, aut arbores ſacrivas quis vota exſolveret. Notavit Fuſtel. in Not. ad Can. LXXXIV. Eccleſ. Afric.

Proſequuntur PP. *Sed quicumque votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & matricula ipſum votum, aut pauperibus reddat.* Ideſt, qui votum fecerit peregrinationis, vel ſimile, & voluerit compenſare in vigilias & orationes (ut poteſt cap. *Magna. De voto*. Unde titulus *de voto* concipitur in prioribus collection. *de voto, & voti compenſatione*. In 6. autem *de voto, & voti redemptione*.) non in domo, ſed in Eccleſia vigilet, & ſi pecuniâ, vel eleemoſynis redimere voluerit, matriculæ ipſum votum, aut pauperibus reddat, ut Metell. apud Caniſ. tom. 2. *De miraculis Sancti Quirini* ajebat:

Quòd puerilia corpora morbida
Si fuerint, ibi cum prece ſedula
Penſa ſubſequitur deprecatio.

Matricula propriè eſt nominum indiculus, ſive catalogus, varia perſonarum nomina complectens. In Academiis matriculam appellamus codicem, in quo referuntur nomina omnium, qui Academiæ privilegiis fruuntur. Eſt quoque matricula catalogus eorum, qui militiæ nomen dederunt. l. *Unic.* ff. *De bonor. poſſeſſ. ex teſtament. milit.* Vegetius libro primo *De re milit.* cap. 26. & lib. 2. cap. 6. In ſacris Canonibus matricula accipitur pro catalogo, ubi clericorum, & pauperum, & aliarum perſonarum miſerabilium, quas Eccleſia illa aleret, nomina deſcribebantur. Concil. Agath. Can. II. *Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur, ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, recepti in matricula, gradum ſuum dignitatemque ſuſcipiant.* Concil. Aurel. IV. Can. XIII. ibi: *De matricula Eccleſiæ, in qua clericorum nomina inſcripta &c.* Hincmarus Epiſt. VII. cap. 35. *Ne presbyteri pro loci matricula xenia accipiant, ne ſuos parentes ſanos & robuſtos in eadem matricula collocent, nec opera ab ipſis matriculariis exigant, non de matriculariis bubulcos, aut porcarios faciant, ſed pauperes, aut debiles, & de eadem villa, de qua decimam accipiunt, matricularios faciant.* Matricularii hoc loco vocantur pauperes illâ matriculâ contenti, quos alebat Eccleſia: unde emendanda eſt verſio Latina Can. XI. Concil. Laodic. quæ apud Gratian. in cap. *Mulieres.* diſt. 32. ita habetur: *Mulieres, quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos viduæ ſeniores, univiræ, & matricuriæ appellantur.* Legendum eſt *matriculariæ*, utpote quæ in Eccleſiæ matricula inſcriptæ erant. Plura congerunt de his matricul. Voſſius. *De vit. ſerm.* lib. 3. cap. 24. Bignonius in Not. ad veter. form. cap. 11. Fileſacus in cap. 13. §. 6. *De offic. Ordin.* Unde rectè ajunt PP. in d. Can. III. ut qui votum fecerit, & ſolvere vult, aut redimere, ſi in vigilias illud compenſat, non in domo, ſed in Eccleſia vigilet; & ſi redimere, & compenſare velit in eleemoſynam, non ipſam compenſam in domo faciat, vel inter ſentes, & arbores ſacrivas votum ſolvat: ſed matriculæ Eccleſiæ, ubi pauperum nomina deſcripta erant, reddat, aut ipſis pauperibus, ut Metellus fecit ſuprà relatus, non verò ad fana, vel ad petras, ut ait Eligius Noviomenſ. apud S. Auguſt. tom. 9. tract. 20. ibi: *Nullus ad fana, vel ad petras, vel ad arbores, aut ad ocellos, vel per trina luminaria votum faciat, vel votum reddere præſumat.*

Inhibent tandem PP. *Nec ſubtila, aut pede, aut hominem lineo fieri penitùs præſumat.* Quæ verba valdè difficilia ſunt: ſed ne difficultati ſuccumbere videar, adducam ea, quæ circa ejus expoſitionem aliqui dixerunt. In his ergo verbis PP. vanos ritus Gallorum increpant, qui in biviis ac compitis hominum membra, pedeſve ex lino plicatili conflatos collocabant; & putabant hoc pacto morbos & ægritudines, quibus angebantur, feliciſſimè perſanari: id verò liquet ex eodem Noviomenſi. *Nulli* (inquit) *creaturæ, præter Deum, & Sanctos ejus, venerationem exhibeatis, fontes, vel arbores, quas ſacrivas vocant, ſuccidite: plantas ſive ungulas pedum, quas per bivia ponunt, fieri vetate, & ubi inveneritis, igni cremate; per nullam aliam artem vos ſalvari credatis, niſi per invocationem & crucem Chriſti.* Docet Le-maiſtre d. cap. 13. licèt aliter verba illa exponat Baſilius d. quæſt. 2. *Scholaſt.* pag. 125. qui doctè obſervat,

Ca-

Digitized by Google

Canonem illum corruptum eſſe, & hoc modo emendandum: *Ne ſubtilis pedum, aut hominum linea, vel homine laneo fieri penitùs præſumat*. Nam apud veteres nemo ignorat pedum omina fuiſſe, ſi cùm ad res novas quis pararetur, pedem offendiſſet, ut de Tiberio Graccho refert Valer. lib. 1. cap. 4. Unde Tibullus lib. 1. eleg. 3.

Hoc quoties ingreſſus iter mihi triſtia dixit,
Offenſum in porta ſigna dediſſe pedem.

Ovid. in Epiſt. Laodam. ad Proteſil.

Hunc, fateor, volui revocare, animuſque ferebat,
Subſtitit auſpicii lingua timore mali.
Cùm foribus velles ad Trojam exire paternis,
Pes tuus offenſo limine ſigna dedit,
Ut vidi ingemui.

Quam ſuperſtitionem damnavit D. Auguſt. relatus à Gratiano in cap. *Illud*. 26. quæſt. 6. Linea quoque ominoſa fuiſſe, teſtatur Alex. ab Alex. lib. 4. *Dier. genial.* c. 9. p. 558. & laneis effigiebus in divinatione veteres uti ſolitos, probatur ex Horat. Satyrâ VIII.

Lanea, & effigies erat altera cerea.

Et ut totum uno loco probemus, tam ſuperſtitionem circa fontes, quàm circa lintea, audiamus Gr. Turon. *De glor. Confeſſ.* cap. 2. dum de miracul. S. Hilarii agens, ait: *Mons erat in Gaballitano territorio cognomento Elanus, lacum habens magnum, ad quem certo tempore multitudo ruſticorum, quaſi libamina lacui illi exhibens, linteamina projiciebat, ac pannos, qui ad uſum veſtimenti virilis præbentur; nonnulli lanæ vellera, plurimi etiam formas caſei ac ceræ, vel panis, diverſaſque ſpecies, unuſquiſque juxta vires ſuas, quæ dinumerare perlongum puto. Veniebant autem cum plauſtris, potum cibumque deferentes, mactantes animalia, & per triduum epulantes. Quarta autem die, cùm diſcedere deberent, anticipabat eos tempeſtas cum tonitruo & coruſcatione valida, & in tantum imber ingens cum lapidum violentia deſcendebat, ut vix ſe quiſquam eorum putaret evadere. Sic fiebat per ſingulos annos, & involvebatur inſipiens populus in errore*. Ex quibus omnibus apparet, in ultima parte ipſius Canonis agi de ſuperſtitione apud Gallos recepta, & exſtirpanda. GONZALEZ.

Vigiliæ & pernoctationes in Eccleſiis, & cœmeteriis Martyrum, ſanctæ ſunt ex ſui natura & inſtitutione, ac proinde primis ſæculis Eccleſiæ in uſu fuerunt. Et licèt Chriſtiani plerumque ſaltem illas ſecretò celebrandas curarent, ad vitandam immanem perſecutionem Gentilium; ab his ſæpe detectæ fuerunt. Quò ſpectat, inter alia plura, illud Plinii Epiſt. ad Trajanum de Chriſtianis: *Quòd ſoliti eſſent ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere*. Ac fœminas quoque iis vigiliis adeſſe ſolitas, colligitur palam ex Tertulliano lib. *Ad uxorem*. cap. 4. ubi miſerum ſtatum Chriſtianæ fœminæ nubentis viro Gentili deſcribens, inquit de hoc: *Quis nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, à latere ſuo abſcedere conjugem ſuam, libenter feret?* Quæ certè conſideratio nullum haberet locum, niſi & fœminæ Tertulliani ævo noctu ad vigilias noctis celebrandas concurrerent.

Quin & inclinante eodem ſæculo quarto, quo celebratum fuit Concilium iſtud, in toto ferè Oriente, aut ſaltem magna illius parte, moris erat ut populus (conſtans ſanè ex viris & fœminis) noctu Eccleſiam adiret orationis & pſalmodiæ cauſsâ. Id teſtatur S. Baſilius Magnus Epiſt. LXIII. ad clericos Eccleſiæ Neo-cæſarenſis paullò poſt medium, dicens: ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς. *De nocte enim populus conſurgens, antelucano tempore domum precationis petit*. Ac paucis interjectis ſubjungit, eundem morem eſſe apud Ægyptios, Libyam utramque, Thebæos, Palæſtinos, Arabas, Phœnicas, Syros, habitantes ad Euphraten, ac tandem omnes, παρ' οἷς ἀγρυπνίαι, καὶ προσευχαὶ, καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμῳδίαι τετίμηνται. *Apud quos vigiliæ, ac preces, communeſque pſalmodiæ in pretio ſunt*.

Sed enim ea conſuetudo (quamvis per ſe piiſſima, ac valdè laudabilis, & quæ noſtrorum temporum ſomnolentiam ac torporem accuſat) in Hiſpania ex fragilitate hominum attulit incommoda aliquot ob concurſum fœminarum noctu ad Eccleſias: ideoque in hoc Canone prohibitæ fuerunt. Viri autem in antiquo more permanſiſſe videntur. Qui & ubique ferè ſervatus fuit multis poſtea ſæculis, ac præſertim ſub finem ſexti: ut patet ex Concilio Matiſconenſi celebrato anno DLXXXV. Can. I. Verùm multò poſtea, nimirum anno MCCLX. In Concilio Coptiniacenſi, celebrato ab Archiepiſcopo Rhotomagenſi cum ſuffraganeis, interdictæ fuerunt populorum pernoctationes in Eccleſiis, hic verbis: *Cùm ex vigiliis, quæ in Eccleſiis fiunt, frequenter multa turpia inſequantur, & frequentiſſimè vulnera inferantur, propter quæ eadem Eccleſiæ reconciliatione, quæ per ſolos Epiſcopos habet fieri, indigere noſcuntur; ſtatuimus & præcipimus firmiter, ne de cætero in prædictis Eccleſiis vel cœmeteriis vigiliæ fiant*. Ubi prohibitio ad omnes extenditur ſæculares, ſive laïcos: in noſtro autem Canone ad fœminas ſolùm. CARD. DE AGUIRRE.

Digitized by Google

CANON XXXVII.

Ne picturæ in Eccleſia fiant.

Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur * & adoratur, in parietibus depingatur.

* Aut,

BURCHARDUS lib. 3. *Decretorum*. cap. 35. iiſdem verbis Canonem retulit, & Ivo. par. 3. *Decretorum*. cap. 40. & in *Panormia* lib. 2. cap. 55. quibus conſentiunt vetuſti CC. Mss. juxta quos vulgata lectio Surii & Carranzæ emendanda eſt, quæ pro *&*, *aut*, habet.

CAPUT QUINTUM.

Imagines ſacras ab Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia: & cur eas pingi hoc Canone interdictum ſit.

CUM multæ res in hoc Concilio non ſatis adhuc explicatæ ſint; tum perdifficilis eſt, Clemens ſanctiſſime, & perobſcura quæſtio de ſanctarum imaginum picturis; quæ & ad pernicioſos hæreticorum errores confutandos utilis eſt, & ad colendam divinæ religionis ſanctitatem neceſſaria. Has autem cùm Hiſpani Patres hîc è Chriſtianorum templis ſuſtuliſſe videantur, ut contendunt Calvinus [i], & Balthaſſar Hiemayrus [m]: nec Calvinus ſolùm & hæretici alii, ſed, quod magis miremur, Catholici plures, acres nimis & acerbi hujus Concilii cenſores, aſſeverantes Canonem ut falsò confictum, & graviſſimi erroris labe contaminatum, à Concilio expungendum, vel Patres Canonis auctores, turpiori ignorantiæ & impietatis crimine damnandos. Veniam ſanè illi dabunt, ſi quam ipſi ab Hiſpanis Patribus, eandem & nos ab ipſis viciſſim diſſentiendi libertatem aucupantes, Concilii auctoritatem, Canonis doctrinam, doctrinæ religionem, cum religioſorum Epiſcoporum pietate conjunctam, non modò ab objecta calumnia vindicemus; ſed eandem cum ſanctorum Patrum ſententiis, cum ſummorum Pontificum conſtitotionibus, cum præclaro & publico totius Chriſtianæ religionis conſenſu mirificè convenire adſtruamus. Ea fuit olim gentium de divina natura aot vana religio, aut ſtulta ignoratio, ut Deum ipſum, vel deos, quorum conſilio, mente, atque ratione univerſam mundi machinam regi & adminiſtrari cenſebant, naturalibus homanorum corporum & membrorum lineamentis formarent. Arnobius [n]: *At verò vos deos parum eſt formarum quod amplectimur menſione, filo etiam atterminatis humano; &, quod indignius multo eſt, terrenorum corporum circumciſurà finitis. Quod ergo dicemus caput deos geſtare, tereti rotunditate collectum, &c.* Nec humanæ tantùm formæ ſimilitudine eorum naturam repræſentabant; ſed, quod ineptius eſt, leonum, canum, caprarum, arietum, hyrcorum, ſerpentum etiam nonnumquam, & alitum formam exprimentes. Tertullianus [p]: *Sed illi debebant adorare ſtatim biforme numen, quia & canino & leonino capite commiſtos, & de capro & de ariete cornutos, & à lumbis hyrcos, & à cruribus ſerpentes, & planta vel tergo alites deos receperunt.* Minucius Felix [q]: *Item boum capita, & capita vervecum & immolatis & colitis. De capra etiam & homine miſtos deos, & leonum & canum vultu deos dedicatis. Nonne & Apim bovem cum Ægyptiis adoratis?* Nec deos ſuos hominum, & animalium, vel alitum figurà ſolùm depingebant; ſed, quo abſurdius nihil vel fingi vel excogitari poteſt, rudem palum, & informe lignum, ut deos venerabantur. Ita Tertullianus [r]: *Et tamen quantò diſtinguitur à crucis ſtipite Pallas Attica? & Ceres Pharia, quæ ſine effigie, rudi palo, & informi ligno proſtat?* Palladem enim, ſive Minervam, & Cererem, inter duodecim ruſticorum deos numerat Varro [s], quorum ſimulacra ſolebant ſine effigie in ſude qoapiam, aut informi ligno, cùm in domorum limitibus, tum in agris erigere, & ut deos adorare: quod Lucanus [t] ſignificaſſe videtur, dum ſcripſit:

Simulacraque mœſta deorum
Arte carent, caſiſque extant informia truncis.

i Robertus Bellarminus refert ex Calvino tom. 1. de controverſiis Chriſtianæ fidei lib. 2.

m Ex Balthaſaris Hiemayri hæretici ob pertinaciam Viennæ combuſti libro adverſus imagines refert Sixtus Senenſis lib. 4. Bibliothecæ Sanctæ annotatione CCXLVIII.

n Arnobius lib. 4. adverſ. Gentes.

p Tertull. in Apolog. c. 16.

q Minutius Felix. in Octavio.

r Tert. in Apolog. cap. 16.

s Varro lib. 1. de re ruſtica.

t Lucan. lib. 3.

Ne ergo veſano hoc ethnicorum errore putarent, vel ipſæ gentes, vel Catholici ſimpliciores, Deum noſtrum verum, æternum, & inviſibilem, ut quid corporeum, idolorum ſtulta imitatione pingi debere, aut poſſe; ideo imagines inviſibilis Dei in Eccleſiis pingi, Hiſpani Epiſcopi interdixerunt: de his enim

intel-

intellexiſſe Concilium, qui rationem ab eo redditam legerit perattentè, profectò non inficiabitur. *Ne* (inquit) *quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* Adorationis enim nomen non diffiteor, pro duliæ cultu (ut Græci vocant) ſæpè in Scriptura uſurpari. Sic Balaam pronus in terra adoráſſe angelum legitur. Joſuë etiam angelum, Saül animam Samuëlis, Abdias Heliam, & ſic aliàs. Sed ad latriæ cultum, qui ſoli Deo debetur, illud frequentiùs referri, ex aliis ſacræ Scripturæ locis comprobaverim. Primò enim narratur Mardochæum Amano genuflectere noluiſſe: & rurſus, ad Deum idem Mardochæus ait: *Scis, quia non ſuperbiâ & contumeliâ, & aliquâ gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman ſuperbiſſimum (libenter enim pro ſalute Iſraël veſtigia pedum ejus deoſculari paratus eſſem) ſed timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorem excepto Deo meo.* Cùm Cornelius etiam adoraret Petrum: *Surge* (inquit) *& ego ipſe homo ſum.* Et poſtea Paullus & Barnabas à Lycaonibus adorari recusârunt. Angelus Domini Joanni ipſum adoranti dixit: *Vide ne feceris; conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum; Deum adora.* In qua ſignificatione ſolum Deum eſſe adorandum docent Eccleſiæ doctores, Juſtinus [u] Martyr, Hieronymus [x], Auguſtinus [y], Fulgentius [z], Gregorius [a], Tharaſius [b] graviſſimus Patriarcha Conſtantinopolitanus. *Si verò ſæpiùs* (ait) *in Scriptura & elegantibus noſtris Patribus adorationem quis dixerit, pro cultu ſive latria, quæ in ſpiritu fit, ſumi, non negamus &c.* In hac adorationis acceptione docuerunt nec homines, nec angelos eſſe adorandos, divus Athanaſius [c], Ambroſius [d], Auguſtinus [e], & Leo [f] Papa I. Sic D. Epiphanius [g] beatam Virginem non eſſe adorandam aſſerit, & Ambroſius. *Ac ne quis* (ait loquens de adoratione Spiritus ſancti) *derivet ad Virginem Mariam, erat templum Dei, non Deus templi; & ideo ille ſolus adorandus, qui operabatur in templo.* Jonas etiam Aurelianenſis [h] cùm de cultu ageret imaginum adversùs Claudium Taurinenſem: *Virginem quæ peperit Chriſtum non adoramus; ſed ſanctam Dei genitricem congruo honore veneramur. Nec immeritò quippe: quoniam per eam auctorem vitæ ſuſcipere meruimus, & pro eo quod eadem ſancta & intemerata Virgo Maria, quæ utique nobis Deum & hominem edidit, Dominum videlicet Jeſum à cunctis fidelibus, pio colitur amore, & debito veneratur honore.* Quinimmo eodem ſenſu Damaſcenus humanitatem Chriſti, ſi cogitatione à Verbo ſeparetur, eſſe inadorabilem tradit, & Concilium Antiochenum [i] in Confeſſione Fidei, quæ exſtat in Concilio Epheſino, ait: *Totum rurſus adorabilem, etiam cum corpore, ſed non ſecundùm corpus adorabilem.* Item Auguſtinus [k]: *Ego Dominicam carnem* (ait) *immo perfectam in Chriſto humanitatem propterea adoro, quòd à divinitate ſuſcepta, atque deitati unita eſt: denique ſi hominem ſeparaveris à Deo, ut Photinus, vel Paullus Samoſatenus; illi ego nunquam credo, nec ſervio: velut ſi quis veſtitum, aut purpuram, aut diadema regale jacens invenniat, nunquam conabitur ea adorare; cùm verò eâ rex fuerit indutus, periculum mortis incurret, ſi ea ſimul cum rege adorare quis contempſerit.* Quare cùm Conſtantinus Conſtantiæ Epiſcopus hæreſim abjuráſſet, quam contra imagines ſequutus fuerat in pſeudo quadam Synodo, poſtea in Nicæna II. Actione III. hanc loquendi formulam uſurpavit: *Suſcipio & complector venerandas imagines: adorationem autem quæ fit ſecundùm latriam, hoc eſt, Dei culturam, tantummodo Trinitati conſervo.* Quod etiam docuit divus Gregorius [l] ad Serenum Maſſilienſium Epiſcopum. *Et ſi quis imagines facere voluerit, minimè prohibe: adorare verò imagines, omnibus modis devita. Sed hoc ſolicitè fraternitas tua admoneat, ut ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant; & in adoratione omnipotentis ſanctæ Trinitatis humiliter proſternantur.*

Num. 22.
Joſue cap. 5.
1. Regum 28.
3. Regum 18.
Eſther. 3.
Ibid. cap. 13.
1. Actor. 10.
3. Actor. cap. 14.
4. Apoc. 9.
u *Juſtinus Mar. 2. Apolog.*
x *Hieron. Ep. 53. ad Riparium.*
y *Auguſt.* De vera & falſa religione. *cap. 55. & lib. 22.* contra Fauſtum Manichæum. c. 21.
z *Fulgent. lib. 4. ad Donat.*
a *D. Greg. Epiſt. ad Seren. Maſſilien. Epiſc. quæ exſtat l. 9. in [illegible] Ep. 9.*
b *Tharaſ. Epiſt. ad Conſtant. & Iren. relata in VII. Synod. Act. 3.*
c *D. Athan. ſerm. 3. contr. Arian.*
d *Ambroſ. l. 3. de Spiritu S. c. 12.*
e *D. Aug. in cap. 1. Ep. ad Rom.*
f *D. Leo Pap. ſer. 2. de Nativ.*
g *D. Epiphan. hæreſi 79.*
h *Jo. Aurelian. lib.* de cultu imaginum *contr. Claud. Taurinen.*
i *Concil. Antioch. probatum ab Epheſ. tom. 6.*
k *D. Auguſt. ſer. 68.* de verb. Dom.
l *Greg. lib. 9. indict. 4. Ep. 9.*

Quòd ſi verbum *adorare*, apud ſanctos Patres pro cultu latriæ frequentiùs accipitur, multò magis eandem latriæ adorationem, verbum *coli*, quod in hoc Canone cum altero *adorari*, conjungitur, ſignificabit; ut Auguſtinus [m] docet. *Latria verò* (ait) *ſecundùm conſuetudinem, quâ loquuti ſunt qui nobis divina eloquia condiderunt, aut ſemper, aut tam frequenter, aut penè ſemper dicitur ea ſervitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde ſi tantummodo cultus ipſe dicatur, non ſoli Deo deberi videtur: dicimus enim etiam colere homines, quos honorifica, vel recordatione vel præſentia frequentamus. Nec ſolùm ea, quibus nos religioſa humilitate ſubjicimus, ſed quædam etiam, quæ ſub ectâ ſunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur: & ipſos deos non ob aliud appellant cælicolas, niſi quòd cælum colunt; non utique venerando, ſed inhabitando, tanquam cæli quoſdam colonos; non ſicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitali ſolo propter agriculturam, ſub dominio poſſeſſorum: ſed ſicut ait quidam, Latini eloquii magnus auctor:*

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuêre coloni.

m *Auguſt. lib. 1. de Civ. Dei. c. 1.*

Ab incolendo enim colonos vocavit, non ab agricultura. Hinc & civitates à majoribus civitatibus, velut populorum examinibus, conditæ, coloniæ nuncupantur: ac per hoc cultum quidem non deberi niſi Deo propria quadam notione verbi hujus omnino veriſſimum eſt. Id etiam docet divus Cyprianus [n]: & Tharaſius [o] in Epiſtola ad Conſtantinum & Irenen interpretans in hunc ſenſum locum illum Deuteronomii VI. *Hinc divina* (ait) *Scriptura dicens: Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum exhibebis.* Adorabis *abſolutè ponit, neque adjicit* ſoli: *ut ſignificetur vox diverſæ notionis, & æquivoca; cultum autem exhibebis; ſive ſervies ſoli, dixit. Quam ob cauſſam latriam uni Deo tribuimus, atque ad illum referimus.* Hæc Tharaſius. Quòd ſi *colere* verbum, ſeu inſervire (idem enim utrumque ſignificat) ut in eadem Synodo Nicæna Tharaſius [q] explicavit, ad ſolam divinitatem referri debet, & ſolet, ut Tharaſius approbatus Synodo Generali Nicæna aſſeverat; probabile eſt, Concilio noſtro imagines, quæ coli & adorari debent, interdicente, ſolas Dei imagines prohiberi: quod liquidò videtur oſtendere Canonis & verborum ipſius contextus. Cùm enim priùs materiam conſtitutionis exprimeret, picturas multitudinis voce, ſive pluralis numeri uſu prohibuit: cùm verò formam conſtitutionis expoſuit, decernens, quorum,

aut

n *Cyprian.* Quòd idola non ſint dii. *cap. 2.*
o *Tharaſ. Epiſt. ad Conſtant. exſtat in VII. Synod. Act. 3. Deuteron. 6.*
q *Tharaſ. in ead. Epiſt. ad Conſtant. quæ exſtat Act. 3.*

Digitized by Google

aut cujus picturæ vetarentur, brevioribus ſingularis numeri eam finibus circumſcripſit: *Ne* (inquit) *quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Aliter enim ſi Martyrum & Confeſſorum imagines interdicerentur, quorſum tam generali præcepto, tam brevem ſtrictamque rationem addidiſſet?

Confirmat hanc interpretationem, quòd ſæviſſimis his temporibus, de Sanctorum imaginibus nec cogitârint Epiſcopi; non quòd putarent eum honoris & religionis cultum Sanctis & electis Dei deferendum non eſſe: ſciebant quippe ſe non ſtudioſè ſolùm, ſed piè, religioſè, & ſanctè, eos colere, & auguſtè venerari debere, ut venerabantur continuò, non interiori tantùm, ſed exteriori & publico cultu, dum graſſantis perſecutionis aberat periculum. De quo præclarum exemplum præbuit Sabinus[r] Epiſcopus Hiſpalenſis, qui huic Concilio interfuit, dum paullò poſt hujus Concilii exitum, egregiam navavit operam, ut Juſtæ & Ruffinæ Martyrum corpora & reliquiæ partim ex puteo, partim ex amphiteatro Hiſpalenſi colligerentur, & honorificè ſepelirentur, cuſtodirenturque: à quo par non eſt, ut credamus, eorundem Martyrum & aliorum cœlitum imagines irreverenter tractari, prohiberique: ſed abſtinebant (ut dixi) ad tempus, ne picturas ſanctorum hominum, quos aliquando agnoviſſent, contemptui gentes haberent, reputantes religionum eſſe ludibria; vel ſibi falsò perſuaderent, illos à noſtris, ut veros Deos latriæ veneratione coli. Euſebius[s] enim recenſet, quòd cùm tempore Diocletiani graviſſima in Chriſtianos exerceretur perſecutio, pagani Martyrum reliquias projiciebant in mare, dicentes: *Ne fortè dii efficiantur Chriſtianorum; & illi qui deos adorare nolunt, ſervos noſtros incipiant adorare*. Ex quo duo planè conſequuntur; alterum, Sanctos tunc, & electos Dei à Chriſtianis coli receptum; alterum, ne in ſanctas Martyrum reliquias impii deſævirent, non minori religionis, quàm prudentiæ laude, inter eoſdem Chriſtianos conveniſſe, ut in locis publicis (cujuſmodi erant Eccleſiæ) non ſolùm imagines Martyrum & Sanctorum non depingerentur; ſed neque eorum corpora ſepulchris & monumentis publicis reconderentur. De his autem (ut dixi) Epiſcopi noſtri non meminerunt, quòd de his etiam nec gentes meminiſſent; ſed de Dei noſtri imaginibus: quia ſermo & diſputatio adversùs hæreticos ſacras Sanctorum imagines impugnantes (ut impugnant hodie) non inſtituebatur, nec tunc illi exſtiterunt: ſed adversùs gentes, quarum aſſidua & impia objurgatione quidam forſan Catholici ineptam erant Dei formaturi picturam, ſi id decreto hujus Concilii non prohiberetur, & eorum religioſa vel ſuperſtitioſa potiùs ſimplicitate forſan gentes, vel alii Catholici ſimpliciores arbitrati eſſent Deum noſtrum quid corporeum eſſe, ideoque lineamentis, vel hominum, vel animalium, vel alitum, vel aliarum rerum corporalium figurari poſſe, ut pingebantur, & dolabantur quotidie vaniſſimè ſuorum deorum vel dæmonum imagines & ſimulacra. Quod aliquando tentâſſe gentes in religionis noſtræ ludibrium, Tertullianus[t] teſtatur: *Sed nova jam Dei* (inquit) *noſtri in iſta civitate proximè editio publicata eſt; ex quo quidam fruſtrandis beſtiis mercenarius noxius picturam propoſuit cum huiuſmodi inſcriptione*: DEUS CHRISTIANORUM ONONYCHITES: *is erat auribus aſininis, altero pede ungulatus, librum geſtans, & togatus*. Cujus picturæ occaſionem paullò antea his verbis retulit: *Nam ut quidam ſomniaſtis, caput aſininum eſſe Deum noſtrum; hanc Cornelius Tacitus*[u] *ſuſpicionem ejuſmodi inſeruit. Is enim bellum Judaïcum exorſus ab origine gentis; etiam de ipſa tam origine, quàm de nomine & religione gentis, quæ voluit argumentatus; Judæos refert Ægypto expeditos, ſive, ut putavit, extorres, in vaſtis Arabiæ locis, aquarum egentiſſimis, cùm ſiti macerarentur, onagris, qui fortè de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus fontis uſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecrâſſe. Atque ita inde opinor præſumptum, nos quoque ut Judaïcæ religionis propinquos, eidem ſimulacro initiari*. Eandem aſininæ ſuperſtitionis vanitatem nobis falsò objectam confutat Minucius[x]. Ne igitur his & aliis vaniſſimis imaginum Dei noſtri ſuperſtitionibus (ut jam dixi) locus daretur, nevè gentes ſtolidè arbitrarentur, Deum noſtrum æternum & inviſibilem ſuorum idolorum & ſimulacrorum corporea ſimilitudine æquandum, juſtiſſimè prohibitæ ſunt Dei imagines. illo enim errore non gentes ſolùm, ſed & Chriſtiani doctrinâ & auctoritate graves, imbutos aliquando reperimus. Tertullianus[y] enim: *Cùm autem ſit, habeat neceſſe eſt aliquid per quod eſt: ſi habet aliquid per quod eſt, hoc erit corpus ejus. Quod eſt corpus, eſt ſui generis: nil eſt incorporale, niſi quod non eſt*. Alibi[z]: *Nam & dexteram* (inquit) *& oculos, & pedes Dei legimus*. Quem errorem illi tribuunt divus Auguſtinus[a], divus Fulgentius[b], Gennadius[c], & alii, tametſi ab eodem Auguſtino[d] extenuari veriùs multò, quàm excuſari errorem legamus. Ille autem ne longiùs ſerperet, hoc decreto ab Hiſpanis Epiſcopis proviſum eſt, interdicentibus hìc, ne Dei imagines in Eccleſia pingerentur: quod ſaoè noo ab eo tempore tantùm, ſed ab ipſa Apoſtolorum ætate Hiſpanicam, Africanam Eccleſiam, & Catholicam obſervâſſe ſcimus: nullam enim Dei imaginem (ut Deus eſt) pingi ſinebat.

Quare cùm Adrianus Imperator (attendant Calvinus, Hiemayrus, & reliqui præſentis ſæculi Iconomachi) atrociſſimâ poſt Neronem, Domitianum, & Trajanum perſecutione excitata Chriſtianos exagitâſſet; ad extremum poſt Quadrati Epiſcopi Athenienſis dicatam ei pro Chriſtianæ religionis defenſione Apologiam; poſt ornatam & gravem, quam pro Chriſtianis habuit præſente Imperatore, orationem Ariſtides vir ſingularis eloquentiæ; poſt Serennii Granniani legati literas, quibus clamitabat, iniquum videri Chriſtianos nullo objecto crimine, indictâque cauſsâ, quo inſani populi acclamationibus ſatisfieret, neci dari, ſolâque Chriſtianæ religionis profeſſione reos fieri, perſecutionem remiſit, Minucio Fundano Aſiæ Proconſuli reſcribens, Chriſtianorum neminem abſque juſto crimine intentato, & accuſatione ritè peracta, morte multandum, ſolamque Chriſtianiſmi profeſſionem pœnæ obnoxiam eſſe noluit, ut Euſebius[e] refert, & Nicephorus. Nec eo ſolùm Chriſtianos beneficio devinxit; ſed

cùm

[r] De Sabino id refert Breviarium antiquum Eborenſe.
[s] Euſeb. lib. 8. hiſt. Eccl. c. 6.
[t] Tertull. in Apol. c. 16. ad finem.
[u] Cornel. Tac. l. 5. hiſt.
[x] Minutius Felix in Octavio.
[y] Tertull. de carne Chr.
[z] Idem lib. 2. adv. Marcion.
[a] D. Auguſt. l. 10. de Geneſi ad literam cap. fin. & lib. de hæreſib. ad Quod vult deum c. 86.
[b] D. Fulgent. lib. 2. de fide ad Petrum.
[c] Gennad. de dogmat. Eccl. & alii.
[d] Auguſt. d. lib. de hæreſib. ad Quod vult deum c. 86.
[e] Euſeb. lib. 4. c. 8. Niceph. lib. 4. c. 5.

Digitized by Google

cùm intelligeret eos nihil hoſtiliter contra Rempublicam moliri, & à ſeditionis Judaïcæ principe Barchochaba immanes potiùs cruciatus paſſos, quàm ut cum eo ſeditionem contra Romanos concitarent; cœpit in eos magis propendere, ac cogitare, quibus poſſet illorum innocentiam & ſanctitatem compenſare beneficiis: cumque agnoviſſet demum eos ſpretis gentilium diis, vel idolis, Soli, Uni, Vero, Optimo, & Maximo honorem habere, templaque ad ejus cultum deſiderare; Chriſtianis templa, Chriſtianæ tunc religionis uſu & forma, ſine ſimulacris Dei veri & incorporei, ne ſimilem ſuis profanæ gentes arbitrarentur, & ſine aliqua etiam deorum ſuorum effigie & forma, quibus referta & contaminata erant delubra gentilium, ne Chriſtianis pro gratia exhiberet moleſtiam, exſtrui juſſit, ut in ejus vita teſtatur Lampridius[f]. Qua ratione illa, quòd numina non haberent, uſque ad tempus Conſtantini Magni templa Adriani nuncupata ſunt. Nec Romæ tantùm & in Italia hoc Catholici viri obſervabant, ſed & in reliquis provinciis. Quod ridebant gentes, objicientes nobis, quòd nullam Dei formaremus picturam, occultare quod colebamus. Minucius Felix[g] ſic gentes inducit adversùs religionem noſtram loquentes: *Multa prætereo conſultò, nam & hæc nimis multa ſunt, quæ aut omnia, aut pleraque omnium vera declarat ipſius pravæ religionis obſcuritas. Cur etenim occultare & abſcondere quicquid illud colunt, magnopere nituntur? cùm honeſta ſemper publico gaudeant, ſcelera ſecreta ſint? Cur nullas aras habent? templa nulla? nulla nota ſimulacra? nunquam palam loqui? nunquam liberè congregari? niſi illud quod colunt & interprimunt, aut puniendum eſt, aut pudendum? Unde autem, vel quis ille, aut ubi Deus, unicus, ſolitarius, deſtitutus, quem non gens libera, non regna, non ſaltem Romana ſuperſtitio noverat, Judæorum ſola & miſera gentilitas, unum & ipſum Deum, ſed palam, ſed templis, aris, victimis, cæremoniiſque coluerunt: cujus adeò nulla vis, nec poteſtas eſt, ut ſit Romanis hominibus cum ſua ſibi natione captivus. At etiam Chriſtiani, quanam monſtra, quæ portenta confingunt? Deum illum ſuum, quem nec oſtendere poſſunt, nec videre, in omnium mores, actus omnium, verba denique, & occultas cogitationes diligenter inquirere.* Et his ipſis reſpondens[h], *Putatis autem nos* (ait) *occultare quod colimus, ſi delubra & aras non habemus? quod enim ſimulacrum Deo fingam; cùm ſi rectè exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum?* Et mox: *At enim quem colimus Deum, nec oſtendimus, nec videmus; immo ex hoc Deum credimus, quòd eum ſentire poſſumus, videre non poſſumus: in operibus enim ejus, & in mundi omnibus virtutem ejus ſemper præſentem aſpicimus; quum tonat, fulgurat, quum ſerenat. Nec mireris, ſi Deum non vides: vento & flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur, & ſub oculis tamen non venit ventus & flatus. Solem adeò, qui videndi omnibus cauſſa eſt, videre non poſſumus, radiis acies ſubmovetur, obtutus intuentis hebetatur; & ſi diutiùs inſpicias, omnis viſus extinguitur. Quid ipſum ſolis artificem, illum luminis fontem poſſis ſuſtinere? cùm te ab ejus fulgoribus avertas? a fulminibus abſcondas? Deum oculis carnalibus vis videre, cùm ipſam animam tuam qua vivificaris & loqueris, nec aſpicere poſſis, nec tenere? Sed enim Deus &c.* Arnobius[i] adversùs eoſdem: *De ſexu hactenus, nunc ad ſpeciem veniamus, & formas quibus eſſe deſcriptos deos ſuperos creditis, quibus immo formatis, & templorum ampliſſimis collocatis in ſedibus, neque quiſquam Judaïcus in hoc loco nobis opponat, & Saducæi generis fabulas tanquam formas tribuamus, & nos Deo; hoc enim putatur in eorum literis dici, & lege, certâque auctoritate firmari; quæ aut nihil ad nos attinet, nec ex aliqua portione quicquam habent commune nobiſcum; aut ſi ſunt credita ſocia, quærendi ſunt vobis altioris intelligentiæ doctores, per quos poſſitis addiſcere, quibus modis conveniat literarum illarum nubes atque involucra relaxare: noſtra de hoc ſententia talis eſt. Naturam omnium divinam, quæ neque cœperit aliquando, nec vitalem ad terminum ſit aliquando ventura, lineamentis carere corporeis, neque ullas formarum effigies poſſidere, quibus extima circumſcriptio membrorum ſolet coagmenta finire: quicquid enim tale eſt, mortale eſſe arbitramur & labile, nec obtinere perpetuam credimus æviternitatem: quod extremis coërcitum finibus, neceſſaria circumcludit extremitas. At verò vos deos parum eſt formarum quod amplectimur menſione, ſilo etiam atterminatis humano; &, quod indignius multò eſt, terrenorum corporum circumciſurâ finitis. Quod ergo dicemus caput deos geſtare, tereti rotunditate collectum &c.* Quæ latè continenti ſermone proſequitur, agens de reliquis membris, quæ ſecundùm gentium vanitatem & errorem Deo ineſſe deberent; nullo tamen modo poſſe competere probat ad finem addens: *Si noſtri animi motum non recuſatis audire, tantum abeſt, ut nos Deo corporalia lineamenta tribuamus, ut animorum etiam decora, ipſaſque virtutes (quibus eminere vix conceſſum eſt paucis) tanta rei vereamur aſcribere. Quis Deum enim dixerit fortem, conſtantem, frugi, ſapientem? quis probum? quis ſobrium? quis immo aliquid nôſſe? quis intelligere? quis providere? quis ad fines officiorum certos actionum ſuarum decreta dirigentem? Humana ſunt hæc bona, & ex oppoſitione vitiorum, exiſtimationem meruerunt habere laudabilem. Quis eſt autem tam obtuſi pectoris, tam bruti, qui humanis bonis Deum dicat eſſe magnum? aut ideo nominis majeſtate præcellere, quòd vitiorum careat fœditate. Quicquid de Deo dixeris, quicquid tacitæ mentis cogitatione conceperis, in humanum tranſilit, & corrumpitur ſenſum, nec habet propriæ ſignificationis notam, quod noſtris dicitur verbis, atque ad negotia humana compoſitis. Unus eſt hominis intellectus de Dei natura certiſſimus, ſi ſcias & ſentias nihil de illo poſſe mortali oratione depromi. Et hæc prima eſt veſtrorum nominum contumelia, quam de formis & ſexibus; boni ſcilicet vindices, & religioſi conſtituiſtis auctores.* Et alibi[k]: *In hac enim* (inquit) *cenſuiſtis parte crimen nobis maximum impietatis aſſingere, quòd neque ædes ſacras* (ante Conſtantini tempora ſcitum eſt Chriſtianos in Africa templa, aut quod idem eſt, ſplendidas ſtructas ædes non habuiſſe, ſed ſolùm oratoria quædam privatis in locis, in quibus ſeorſum convenirent, ut ex loco Arnobii, & aliis Tertulliani conſtat) *& venerationis ad officia conſtruamus, non deorum alicujus ſimulacrum conſtituamus, aut formam, non altaria fabricemus, non aras.* Et poſtea[l]: *Vos habere ſexûs deos, alioſque ex his mares, fœminini generis*

f *Lampridius in vita Adriani.*

g *Minutius Felix* in Octavio.

h *Idem in eodem*

i *Arnobius lib.* 3 adv. gentes

k *Idem lib.* 6. *in princ.*

l *Idem lib.* 7.

neris alios eſſe cenſetis; nos potentias cœlitùs diſcretas eſſe ſexibus abnegamus; quoniam diſcrimen hujuſmodi terrenis animantibus datum eſt; quas coïre, quas generare auctor voluit rerum, ſubſtituendis per libidinem prolibus. Vos hominum ſimilitudinem gerere, & mortalium vultibus exiſtimatis eſſe formatos: nos effigies remur ſubmotas eſſe ab his longè: quoniam forma mortalis eſt corporis, & ſi fortè eſt ulla, comprehendere neminem poſſe, indubitabili aſſeveratione juramus. Cui etiam objectioni nobis à gentibus olim propoſitæ reſpondens Tertullianus [m]: *O impiæ voces!* (ait) *ò ſacrilega convicia, infrendite, inſpumate, iidem eſtis, qui Senecam aliquem pluribus & majoribus de veſtra ſuperſtitione perorantem reprehendiſtis. Igitur ſi ſtatuas & imagines frigidas mortuorum ſuorum ſimillimas non adoramus, quas milvi, & mures, & araneæ intelligunt, nonne laudem magis quàm pœnam merebatur repudium agniti erroris? Poſſumus enim videri lædere eos, quos certi ſumus odio non eſſe? Quod non eſt, nihil ab ullo patitur, quia non eſt.* Illudebant nobis gentes, quòd ſimulacra deorum, vel alicujus Dei (ut ipſi) non haberemus; quibus reſpondet Tertullianus magis aliena confutando, quàm confirmando propria: illud tamen in confeſſo eſt, illud tanquam errorem nobis objeciſſe gentes. Quem etiam refellit Juſtinus Martyr [n]. *A quo* (ait) *perſuaſi nos aſſeveramus, genios, errorem talium auctores, non ſolùm pravos eſſe, verùm etiam ſceleſtos atque impios; ne viris quidem bonis æquiparandos: & ideo hoſtes deorum judicamur. Fatemur quidem nos hoſtes deorum iſtorum fictitiorum, at non illius veriſſimi Dei, patris juſtitiæ, prudentiæque, & cæterarum virtutum, cunctorum expertis vitiorum.* Et paullò pòſt: *Cæterùm* (inquit) *quòd victimis & coronis ſimulacra in templis conſecrata non honoramus; in cauſſa eſt, quia ſcimus ea carere ſenſu, atque animâ, ac ne formam quidem habere Deo ſimilem. Negamus enim hanc eſſe Dei formam, quam quidam ajunt ſe expreſſiſſe, ſed iſtæ ſunt effigies & nomina dæmonum, quos malos eſſe oſtendimus. Nam quod ad materiam attinet, non ignoratis dedolata conflatave ab opificibus, & interdum recuſa è vilibus vaſculis, formis tantummodo per artem novatis, & impoſitis eorum nominibus; quòd non ſolùm ab omni ratione alienum; verùm etiam cum injuria Dei conjunctum exiſtimamus, illam ineffabilem majeſtatem formam tribuere iſtis corruptibilibus, & humana ope indigentibus; & ſcitis impuros horum opifices omnibus vitiis, ne ſingula percenſeam, obſitos, qui etiam ſuarum officinarum miniſtris ancillulis ſtuprum afferunt. O vos ſtupidos, qui ab hominibus obſcœnis deos quos adoratis, fingi refingique creditis.* Et poſt alia: *Quod ſolùm crimen nobis obiicitis, non eadem vobiſcum numina venerantibus, & quod defunctorum manibus nidores ac libamina, eorumque monumentis coronas & inferias non offeramus. Nôſtis enim eaſdem animantes alibi pro diis, alibi pro beſtiis haberi, alibi pro victimis legitimis. Alterum argumentum eſt, quòd ſoli mortalium ne mortis quidem formidine adigi potuimus ut coleremus Liberum, Semelen, & Apollinem, Latonæ filios, probroſos puerorum amoribus; aut Proſerpinam, Veneremque, inſano amore Adonidis ceu æſtro percitas, quarum celebratis myſteria: aut Æſculapium, alium Deum fictitium, ſed favente JESU Chriſto, hos contempſimus, dicantes nos Deo ingenito, & intacto paſſionibus, quem ſcimus non ardere Ganymeden, aut Antiopen, ſimileſque fœminas, nec ad Tethydis preces vinculis ſolvi.* Lactantius [o]: *Quid ipſa ſimulacra volunt, quæ aut mortuorum, aut abſentium ſunt monimenta? nam omnium fingendarum ſimilitudinum ratio iccircò ab hominibus inventa eſt, ut poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentiâ fuerint ſeparati: deos igitur in quorum numero reponemus? Si in mortuorum, quis tum ſtultus, ut colas? Si in abſentium, colendi ergo non ſunt, ſi nec vident quæ facimus, nec etiam audiunt quæ precamur. Si autem dii abſentes eſſe non poſſunt, qui quoniam divini ſunt, in quacumque parte mundi fuerint, vident & audiunt univerſa; ſupervacua ergo ſunt ſimulacra, illis ubique præſentibus; cùm ſatis ſit audientium nomina precibus advocare. At enim præſentes nonniſi ad imagines ſuas adſunt. Ita planè, quemadmodum vulgus exiſtimat, mortuorum animas circa tumulos & corporum ſuorum reliquias oberrare. Sed tamen poſtquam Deus ille præſtò eſſe cœpit, jam ſimulacro ejus opus non eſt. Quæro enim, ſi quis imaginem hominis peregrè conſtituti contempletur ſæpiùs, & ex ea ſolatium capiat abſentis; num idem ſanus eſſe videatur, ſi eo reverſo atque præſente, in contemplanda imagine perſeveret, eâque potiùs, quàm ipſius hominis aſpectu frui velit? Minimè profectò. Etenim hominis imago neceſſaria tum videtur, quùm procul abeſt, ſupervacua futura quùm præſtò eſt. Dei autem, cujus ſpiritus ac numen ubique diffuſum, abeſſe unquam poteſt, ſemper utique imago ſupervacua eſt. Sed verentur, ne omnis eorum religio inanis ſit & vana, ſi nil in præſenti videant quod adorent: & ideo ſimulacra conſtituunt, quæ quia mortuorum ſunt imagines, ſimilia mortuis ſunt; omni enim ſenſu carent. Dei autem in æternum viventis vivum & ſenſibile debet eſſe ſimulacrum: quod ſi à ſimilitudine id nomen accepit, quî poſſunt iſta ſimulacra Deo ſimilia judicari, quæ nec ſentiunt, nec moventur? Itaque ſimulacrum Dei non illud eſt, quod digitis hominis ex lapide, aut ære, aliâve materia fabricatur, ſed ipſe homo, quoniam & ſentit, & movetur, & multas magnaſque actiones habet.*

Hac ergo de cauſa à gentibus non ſolùm irriſi, ſed ut athei, id eſt ſine Deo, criminis poſtulati & damnati ſunt, ut teſtatur Arnobius [p], Juſtinus Martyr [q], Dio [r], Nicephorus [s], & alii. Quare cùm Donatiſtarum ſtrages in Eccleſias, in cœmeteria, in templa Chriſtianorum, Optatus Milevitanus [t] adeò minutatim exprimeret, ut non ſolùm de incenſis libris ſacris, de templis deſtructis, de confractis calicibus, de aris, & altaribus raſis, ſed & de parietibus lotis, quòd illos aſpexiſſent Chriſtiani, & teſtes cultûs Deo Chriſto adhibiti, literis proderet contra Parmenianum; nunquam tamen mentionem fecit de imaginibus Dei, vel pictis, vel fabrefactis, confractis, deletis ve, quas ſi vidiſſent Donatiſtæ, corrumpere in odium Chriſtianorum non erubuiſſent: neque id omiſiſſet Optatus, qui reliqua retulit minutiora. Sic Joannes Damaſcenus [u], & illi D. Thomas [x] conſentiens, Chriſtianos docent, nullam imaginem Dei habere, quòd ſummæ eſſe dementiæ, & extremæ impietatis ducunt, divinitatem (quam nulla ratio, nullumque inge-

nium

m Tertul. in Apolog. advers. gentes, cap. 12.

n Juſtin. Mart. 2. Apolog. pro Chriſtianis.

o Lactantius lib. 2. divinarum instit. c. 2.

p Arnobius l. 1. adv. gentes.

q Juſtin. Apolog. 2. pro Chriſtianis.

r Dio Caſſ. in Nerva.

s Niceph. lib. 3. hiſt. Eccl. c. 32.

t Optat. Milevit. lib. 6. contra Parmenian.

u Joann. Damaſc. l. 4. de fide orthodoxa. c. 17.

x D. Tho. 3. p. q. 25. art. 3. in ſolutione ad 1.

pium conſequi poteſt) effingere velle, & figurare. Sic D. Auguſtinus [y] nefas eſſe ducit in Chriſtiano templo imagines Dei collocare. Alibi [z] autem refert Varronem dicentem, qui primi deorum ſimulacra induxerunt, eos & timorem dempſiſſe, & errorem auxiſſe. Rurſus [a] etiam Senecæ querimoniam refert, dolentis inviolabiles deos in materia viliſſima atque ignobili dedicari: quod ad Fortunatianum [b] Epiſcopum Sicenſem graviſſimo verborum & ſententiarum pondere ſcribit, ipſo errore confutato. Idem Euſebius [c]: *Quod enim corpus* (inquit) *intellectui divino ſimilitudinem habebit, cùm nec mentis humanæ imaginem habere poſſe cognoſcatur? humana enim mens incorporea eſt, atque ſimplex, corpus omne corruptibile, atque compoſitum. Quare iure rationalis atque immortalis anima, & intellectus eius imaginem & ſimilitudinem Dei habere dicitur: immaterialis enim & incorporea, intellectualis rationaliſq; per eſſentiam eſt, virtutis atque ſapientiæ capax. Quod ſi humanæ animæ, atque mentis formam, atque effigiem fingere impoſſibile eſt, quoniam nec ſenſu percipitur; quis adeò ſtultus ſit, ut ligneum ſimulacrum ac effigiem, Dei creatoris omnium ſimilitudinem habere arbitraretur? natura enim divina omnem materiam & omnia quæ percipimus excedit.* Sic Conſtantinus Magnus [d] in oratione ad Sanctorum cœtum: *Nam quod poteſt* (inquit) *intelligentiâ ſolùm percipi, & comprehendi mente, nec appetit formam quâ cognoſcatur, nec figuram admittit ut imaginem & effigiem.* D. Leo Papa: *Quamvis autem, dilectiſſimi* (inquit) *valdè fuerit ipſa rei geſtæ forma mirabilis, nec dubium ſit in illo omnium humanarum vocum exultante conventu majeſtatem Spiritus ſancti fuiſſe præſentem; nemo tamen exiſtimet in his quæ corporeis viſa ſunt oculis, divinam eius apparuiſſe ſubſtantiam. Natura enim inviſibilis, & Patri, Filioque communis, qualitatem muneris, atque operis ſui quâ voluit ſignificatione monſtravit. Proprietatem verò eſſentiæ ſuæ in ſua deitate continuit; quia ſicut nec Patrem, nec Filium, ita nec Spiritum ſanctum humanus poteſt viſus attingere.* Quare cùm in Sexta & Septima Synodo omnium hæreticorum, tam antiqui, quàm illius ſæculi ſectæ, opiniones, rationes, & auctoritates proferrentur; nuſquam videmus eos hujus Canonis antiquiſſimi decretum in ſui confirmationem recitâſſe; quòd ratione convicti agnoſcerent illud de ſola Dei increati & inviſibilis imagine intellexiſſe; quam exprimi, ſeu depingi non poſſe, ut in hoc Concilio decernitur, ita in eadem Synodo VII. [e] iterum ſancitum eſt. Epiſtola enim Germani ſanctiſſimi Patriarchæ Conſtantinopoleos ad Joannem Epiſcopum Synadon recitatur & approbatur, in qua ſic inquit: *Non enim inviſibilis deitatis imaginem, aut ſimilitudinem, aut figuram, aut formam expreſſam, quin etiam ipſorum ſanctorum angelorum præſtantes ordines, neque intelligere, neque inveſtigare omnino poſſumus. Sed quando unigenitus Filius, qui in ſinu Patris exiſtens, ſuam creaturam, & mortis adjectione revocando, Patris & Spiritus ſancti beneplacito homo fieri dignatus eſt, non aliter ac nos, carnem & ſanguinem aſſumens; &, ut inquit magnus Apoſtolus, per omnia nobis ſimilis factus, excepto peccato. Igitur humanitatis illius characteris, & juxta carnem indiſcretæ hominis formæ imaginem figurantes, ipſius incomprehenſibilem deitatem, atque inviſibilem* (*unde ea quæ noſtræ Fidei præcipua ſunt, naſcuntur*) *oſtendere nequimus.* Et in Epiſtola [f] ad Thomam Epiſcopum Claudiopoleos ex divo Athanaſio in ſermone contra idola, hæc depromit: *Quemadmodum igitur nulla communio lumini cum tenebris, neque ulla Chriſto cum Belial concordia; ita nulla Chriſtianis, qui Deum unum inenarrabili gloria & potentia adorantes, colunt, cum his qui Deum, ut Deus eſt, effingere & formare intendunt.* Pòſt autem recitatur ſententia Joannis Epiſcopi Theſſalonicenſis, in qua poſt alia [g]: *Dei autem imaginem* (*dico Jeſu Chriſti Servatoris noſtri*) *quemadmodum ipſe ſuper terram cum hominibus converſatus eſt, pingimus; non ut in ipſa natura Deus eſt* (*quæ enim poſſet eſſe Dei ſimilitudo, aut quæ figura incorporei, non effigiabiliſq; Verbi Patris? Deus enim, ut ſcriptum eſt, ſpiritus eſt*) *quoniam viſum eſt Deo Patri, ut unigenitum ſuum filium è cælis demitteret, quò pro noſtra ſalute ex Spiritu ſancto & inviolata Virgine Deipara incarnaretur, nos eius humanitatem ea ratione pingimus, non illius incorpoream deitatem.* Epiphanius autem in eadem Synodo [h]: *Veri autem Chriſtiani filium unicum Chriſtum & Dominum confitentur. Et quum imaginem illius, quemadmodum caro factus eſt, & habitavit in nobis, perfectus videlicet homo, depingunt; valdè rectè & piè facere cognoſcuntur. Eſt enim Deus verbum in carne, apud nos diverſatus, non ipſa deitas conſideratur depicta. Deum enim* (ut ait) *nemo vidit unquam, ſiquidem, neque depingi, neque videri, neque comprehendi poteſt, ſed tantummodo illius humanitas.* Quod ſæpè in eadem Actione, Epiſcopi & ſequenti repetierunt. Quare in Hiſpania Concilio Toletano III. [i] idem eorum error, qui putabant divinitatem depingi debere, aut poſſe, iterum confutatus eſt. In ea enim Fidei confeſſione & anathematiſmis adverſùs errores antiquos ab Epiſcopis Catholicis, & præcipuis Gotthicæ gentis viris, in principio Concilii factis, hæc ajunt: *Quicumque filium Dei ſecundùm divinitatem ſuam viſibilem, aut paſſibilem auſus fuerit proferre, anathema ſit.* Poſtremò id recentiori Concilii Tridentini [k] decreto cautum eſt, dum docet divinas perſonas pingi & figurari, cùm antiquas Veteris aut Novi Teſtamenti hiſtorias & narrationes exprimi expediens fuerit; & tunc præcipit, ut moneatur doceaturque populus à parocho, non propterea divinitatem figurari, quaſi corporeis oculis inſpici, aut figuris exprimi poſſit; ſed ut præſentem faciant eam ſpeciem & formam, quam Deus aliquando ſuſcipere, & ſe ante hominum oculos ponere dignatus eſt. Si autem ab hac veritate aberrantes, divinas perſonas rerum creatarum ſimilitudine depingant alii, impium ſit & deteſtandum ſacrilegium.

Nec in lege nova tantùm voluit Deus imaginem ad ſui ſimilitudinem pingi, cùm eam nemo viderit unquam niſi filius; ſed & in veteri id prohibuit. Inter præcepta enim quæ Moyſi dedit, hoc unum eſt: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum; nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra.* Et paullò pòſt, ut hæc interpretaretur, addidit: *Deos aureos & argenteos non facietis mecum.* Quaſi diceret, non facietis imagines aureas vel argenteas quæ figuram

y D. Aug. lib. de fide & Symbolo cap. 7.
z Idem lib. 4. de Civitate Dei cap. 31.
a Idem lib. 6. c. 10.
b Idem Epiſt. 111. ad Fortunatianū Epiſcopum Sicenſem, & Epiſtol. CXII. ad Paullinam.
c Euſebius lib. 3. de præparatione Evangelica c. 3.
d Conſtantin. apud Euſebium in oratione ad Sanctorum cœtum c. 4.
D. Leo P. ſerm. 1. de Pentecoſt. c. 3.
e Septima Synodus Actione 4. in qua Germani Epiſtola recitatur.
Heb. 4.
f Exſtat ea Epiſt. in eadem Septima Synodo Actione 4.
2. Corinth. 6.
g In eadem 7. Synodo Actione 5.
Joan. 4.
h In eadem Septima Synod. Action. 6. verſic. Rurſus.
Joan. 1.
Joan. 4.
i Action. 6. & 7.
k Concil. Trident. ſeſſ. 25. in princip.
Exod. 20.
Eſai. 40.

Dei repræſentent: hoc enim Eſaïæ verba docere apertè videntur: *Cui ſimilem* (inquit) *feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Numquid ſculptile conflabit faber, aut artifex auro figurabit illum, & laminis argenteis argentarius? Poſtea cui aſſimilâſtis me, & adæquâſtis & cōparâſtis me, & ſimilem feciſtis, qui confertis aurū de ſacculo, & argentum ſtaterâ ponderâſtis, conducentes artificem ut faciat Deum?* Et in Levitico: *Non facietis vobis idolum & ſculptile, neque titulos erigetis, neque inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum; ego enim ſum Dominus Deus veſter; cuſtodite Sabbatha mea, & pavete ad Sanctuarium meum: Ego Dominus.* Voluit ergo Dominus prohibere filiis Iſraël, qui ad idololatriam propenſi erant, ne ullum divinæ majeſtatis ſimulactum facerent, ſed ante tabernaculum, quod ipſis Dei gloriam repræſentabat, paverent omnes. Quod planiùs expoſuit, cùm reddens hujus præcepti rationem, ſic ait: *Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem, in die qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne fortè decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi, vel fœminæ?* Sic Deuter. 5. refertur Dominum de medio caliginis loquutum fuiſſe ad filios Iſraël; nihilque eos præter ignem, nubem, atque caliginem inſpectare unquam potuiſſe; ut animadverterent, & intelligerent, Deum non eſſe talem, qui humano ingenio vel arte pingi poſſet vel figurari; nam ſi aliquam formam vidiſſent Dei, quùm eos alloquebatur, tali eum præditum utique arbitrarentur. Quam ignorantiam, vel inſaniam potiùs, notat, reprehenditque in Romanis D. Paullus, qui mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, vel volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum: illi enim, ut Juſtinus martyr [l] tradit, divinitatis ſe formam exprimere, talique Deum effigie præditum eſſe arbitrabantur, qualem ſpectra ipſa præſeferebant. Nullam ergo imaginem Dei in Veteri Teſtamento effictam, vel formatam fuiſſe, ut ſacris, ſic & profanis etiam auctoribus liquet. Joſephus [m] enim contra Appionem ex Hecatæo antiquiſſimo hiſtorico, de templi Hieroſolymitani deſcriptione refert, nullum in eo ſimulacrum, aut aliquod anathema fuiſſe; poſtea [n] pluribus eidem reſpondet Appioni, objicienti, quòd Judæi Imperatoribus ſtatuas non erigerent, eum admirari potiùs debere ait, magnitudinem modeſtiamque Romanorum, quòd ſubjectos non cogerent patria jura violare, Cornelius etiam Tacitus Cneum Pompejum refert, cùm expugnatis Hieroſolymis templum adiiſſet ſpeculaturus Judaïcæ religionis arcana, nullum illic reperiſſe ſimulacrum: & utique ſi id coleretur, ut Tertullianus [o] animadvertit *adverſus Gentes*, Cornelii auctoritatem illis objiciens, quod aliqua effigie repræſentabatur; nuſquam magis atque in ſacrario ſuo exhiberetur; eo magis, quia verebatur extraneos arbitros vana cultura. Idque affirmat Origenes [p] contra Celſum. Nec id ſolùm poſitiva conſtitutione, ſive novâ, ſive antiquâ cavetur, ſed jure ipſo naturæ æquiſſimâque ratione: nam cùm corporea figura, non niſi rem corpoream repræſentet, impoſſibile erat Dei veritatem, prout in ſe eſt, exprimi poſſe; ſed neceſſe erat illam in mendacium (ut divus Paullus ait) commutari.

Quibus ſatis conſtat, imaginem Dei, prout in ſe eſt, tam in Veteri quàm in Novo Teſtamento prohiberi. Cujus majori veneratione & cultu, ipſum adhuc Dei nomen apud Patriarchas & Prophetas erat ineffabile; exiſtimantes, non ſine magno conſilio; abſtruſiſſima divinitatis myſteria, ſe & reliquos ſilentio revereri debere, potiùs quàm enunciare; idque comprehendit ipſius Dei vocabulum, quod ut Juſtinus martyr [q] interpretatur, non tam Dei nomen eſt, quàm inenarrabilis rei hominibus innata opinio: eâque de cauſſa, illum quandoque ſeipſum ſine nomine nuncupâſſe, & dixiſſe Moyſi: *Ego ſum ens ille.* Idem Juſtinus [r] martyr tradit: *Deus autem neque ſuperiorem quemquam habuit à quo nomen acciperet, neque ſeipſe nominare voluit, cùm unus & ſolus eſſet, ſicut de ſeipſo per Prophetas teſtatur:* Ego Deus primus, & ego deinceps, nec eſt præter me Deus alius. *Ideo ſicut antea dicebam, cùm Moyſen ad Hebræos mitteret, non nomine uſus eſt, ſed participio quodam, quo ſe unum, ſolumque Deum eſſe ſignificat.* Hæc ille.

Eandem hanc Hebræorum & Chriſtianorum Catholicorum veram ſententiam ethnicorum plures auctoritate & ſapientia præſtantiores ſectati ſunt. De Numa enim Clemens Alexandrinus [s] hæc refert: *Numa Rex Romanorum erat quidem Pythagoreus, Ex his quæ à Moyſe tradita ſunt adjutus, prohibuit Romanis, ne animali ſimilem Dei facerent imaginem: docens id quod eſt optimum, non licere ulli alia ratione, quàm ſola mente attingere; idque, centum & ſeptuaginta annis obſervatum fuiſſe, templaque ædificata abſque imagine, nec afficta, nec depicta.* Cujus Tertullianus [t] quoque meminit. *Nam etſi à Numa* (inquit) *concepta eſt curioſitas ſuperſtitioſa, nondum tamen aut ſimulacris aut templis res divina apud Romanos conſtabat. Frugi religio, pauperes ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo; ſed temeraria de ceſpite altaria, & vaſa adhuc Samia, & nidor exilis, & Deus ipſe nuſquam: nondum enim tunc ingenia Græcorum atque Thuſcorum fingendis ſimulacris urbem inundaverant.* Et alibi [u]: *Idolum aliquando retrò non erat, prinſquam hujus monſtri artifices ebulliſſent: ſola templa & vacuæ ædes erant, ſicut in hodiernum quibuſdam locis vetuſtatis veſtigia permanent.* Nec illud omiſit Plutarchus [x]: *In prioribus* (inquit) *centum ſeptuaginta annis, templa quidem ædificabant, ſacraque tuguria erigebant; ſimulacrum verò nullum corporeum dedicabant.* Nec tacuit Dionyſius Halicarnaſſeus, addens, Tarquinium Priſcum vanitate & ſtultitia Græcarum religionum Etruſcarumque domi imbutum, Romanos docuiſſe ſimulacra diis ponere, Quod ex ſententia Varronis pronunciat & comprobat D. Auguſtinus [y] ad Marcellinum, his verbis: *Dicit etiam antiquos Romanos, pluſquam annos centum & ſeptuaginta deos ſine ſimulacro coluiſſe: quod ſi adhuc* (inquit) *manſiſſet, caſtiùs dii obſervarentur. Cujus ſententiæ teſtem adhibet, inter cætera etiam, gentem Judæam; nec dubitat eum locum ita concludere, ut dicat, qui primi ſimulacra deorum populis poſuerunt, eos civitatibus ſuis & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe; prudenter exiſtimans deos facilè poſſe in ſimulacrorum ſtoliditate contemni. Quòd verò non ait, errorem tradiderunt, ſed addiderunt, jam utique fuiſſe etiam ſine ſimulacris intelligi vult errorem. Quapropter cùm ſolos dicit animadvertiſſe, quid eſſet Deus,*

qui

Idem cap. 46.

Levit. 26.

Deut. 4.

Paul. ad Rom. 1.

[l] *Juſtinus martyr* 2. Apologia.

[m] *Joſeph l. 1.* contra Appionem.

[n] *Idem lib. 2.*

[o] *Tertull. in Apolog. cap. 16.*

[p] *Origenes* contra Celſum *lib. 4.*

Actuum 17.

[q] *Juſtinus martyr* 2. Apolog. pro Chriſtianis.

[r] *Idem in ſermone exhortatorio ad Gentes.*

[s] *Clemens Alex. lib. 1.* Stromat.

[t] *Tertull. in Apolog. cap. 25.*

[u] *Idem lib.* de idololatria *cap. 2.*

[x] *Plutarchus in* vita Numæ.

[y] *D. Aug. lib. 4.* de Civitate Dei, *ad Marcellinum cap. 15.*

Digitized by Google

qui eum crederent animam mundum gubernantem, caſtiusq́; exiſtimat, ſine ſimulacris obſervari religionem: quis non videat, quantum propinquaverit veritati? Si enim aliquid contra vetuſtatem tanti poſſet erroris, profectò & unum Deum, à quo mundum crederet gubernari, & ſine ſimulacro colendum eſſe cenſeret; atque in tam proximo inventus facilè fortaſſe de animæ mutabilitate commoneretur, ut naturam potiùs immutabilem, quæ ipſam quoque animam condidiſſet, Deum verum eſſe ſentiret. Multis ætatibus antea Græci & Lacedæmonii, à quibus hæc & alia Romani acceperant, ejuſdem ſententiæ fuerunt. Lycurgus enim Lacedæmoniorum legiſlator, etiamſi multarum cæremoniarum apud gentiles inſtitutor eſſet, nulla tamen apud eum ficta deorum imago fuit; quippe hominum aut animalium ſpecies diis tribui nefarium putavit. Perſas nec ſtatuas, nec templa, nec aras extruxiſſe diis, proditum eſt; putantes deos ex hominibus ortos non eſſe, ut Græci, Herodoto [z] auctore; & mundum univerſum templum illius aſſerunt. Socraticus Xenophon formam Dei veri negat videri poſſe, & ideo quæri non poſſe, ut refert Minucius [a]. Plato etiam id videtur ſenſiſſe in Timæo, dum ait univerſi hujus patrem & effectorem invenire, eſſe difficile; & cùm inveneris, fieri non poſſe ut eum enuncies. Si enim linguâ exprimi non poteſt, quomodo penicillo & coloribus, vel alia vili materia exprimetur? Id quoque ſymbolicè docuit idem Plato, dum omnem materiam ad effingendos deos minùs aptam dixit: *Nam aurum & argentum* (inquit) *& in aliis civitatibus privatim, & in ſacris res eſt invidioſa: ebur autem & æs ſunt inſtrumenta bellorum, &c.* Quæ refert Clemens [b] Alexandrinus. Hanc autem veritatem ab Hebræis mutuatum Platonem adſtruit idem Clemens. Ariſtoteles item Dei formam nec intelligi poſſe cenſuit, auctore Tullio. Aſſentitur Antiſthenes Sacratis familiaris, dicens, nulli eſſe ſimilem, ſicque neminem eum poſſe diſcere ex imagine. Neque diſcrepat Xenophon Athenienſis. *Qui* (inquit) *omnia movet, & quieta efficit, magnus quidem eſt, & apertè potens; ſed cujuſmodi nam ſit formæ, non apparet: ſed nec ſol qui omni parte videtur eſſe lucidus, & conſpicuus, ipſe ſeipſum videre permittit; ſed ſi quis ipſum impudenter fuerit contemplatus, viſu oculorum privatur.* Hæc Clemens eodem loco, inſuper illud addens: *Unde nam igitur eruditur Grilli filius nuper ab Hebræorum Prophetiſſa, ſcilicet, quæ hoc modo vaticinatur?* (Sibyllam intelligit.)

z Herodot. l. 1. in principio. Alexand. ab Alexandro lib. 2. Genialium dierũ cap. 22.
a Minucius Felix in Octavio.
b Platonis ſententiam refert Clemens Alex. lib. 5. Stromatum. Idem in orat. adhortat. ad Gentes. Tullius ex Ariſt. refert lib. 1. De natura deorum.

Quæ caro cæleſtem poterit, verumque tueri;
Humanæ ſortis qui expers in vertice cæli
Eſt Deus? adverſos radios neque cernere ſolis
Mortales poſſunt homines, lucemq́; micantem.

Pythagoras hoc dicto, non eſſe geſtandos annulos, ſymbolicè docuit; ne, ut idem Clemens [c] obſervat, deorum effigies (ut moris tunc erat) in eis inſculperent. *Ut Dei* (inquit) *majeſtas vilis, & contempta reddatur, efficit quæ eſt in promptu videndi conſuetudo: & quæ intelligentiâ percipitur, eſſentiam colere per materiam, eſt eam per ſenſum vilipendere.* Quocirca Ægyptiorum ſapientiſſimi Minervæ ædem ſub dio eſſe conſtituerunt. Zeno [d] autem Stoïcorum ſectæ princeps & auctor, nec templa, nec deorum imagines haberi voluit, nihil compoſitum diis dignum ratus. Orpheus autem Theologus de Deo hæc ait:

Nullus & ipſum
Mortalis cernit, verùm omnes aſpicit ipſe.

c Clemens Alex. lib. 5. Stromat.
d Zeno in lib. De republica.

Xenophanis Colophonii de Deo hæc etiam ſententia:

Maximus in genere eſt divûm atque hominum Deus unus.
Qui nec corpore, nec mente eſt mortalibus ullis
Aſſimilis.

Quæ omnia, & alia id genus, fusè perſequitur Clemens [e] Alexandrinus. Qua de cauſſa Empedocles Homerum & Heſiodum reprehendit, quòd ſpeciem hominis diis affinxiſſent, quæ, ut ipſe docet, illis minimè congruebat. Pythagoram prætereà tradunt, cùm ad inferos deſcendiſſet, Heſiodi quidem animam æneæ columnæ alligatam ſtridentem, Homerum verò ex arbore pendentem, ſerpente circundatum, vidiſſe: quòd hæc & alia de diis finxiſſent, ut Suïdas refert. Nec Græci, Ægyptii, & Romani ſolùm de Deo; ſed & Saxones id cenſuerunt de diis, cùm Mercurium ea gens coleret, & alios templis includere deos, & humanæ ſpeciei aſſimilare pro divinitatis magnitudine & dignitate, nunquam in animum induxerint: teſte Joanne Bohemo [f], & Witichindo [g]. Idem de Perſis memoriæ mandavit Herodotus [h] & Strabo [i], à quibus divinitatem nulla humana ſpecie repræſentari poſſe, creditum ſemper eſt.

Levioris autem ponderis ſunt, quàm referri debuiſſent aut confutari, quæ Audius hæreticus attulit, teſte Epiphanio [k], ut probaret Deum corporeum eſſe, figurâ hominis formatum. Ex verbis enim illis, quæ Deus loqnutus eſt dicens: *Faciamus hominem ſecundùm imaginem noſtram, & ſecundùm ſimilitudinem.* (quæ ad intellectûs & rectæ voluntatis rationem ſunt referenda, ut divus Athanaſius [l] docet, Baſilius Magnus [m], Auguſtinus [n] & alii) & ex his quæ adjecit Moyſes: *Et fecit hominem luto accepto de terra;* ſubintulit, Deum corporeum eſſe, quòd homo ad ejus imaginem & ſimilitudinem formatus corporeus ſit. Confirmabat ipſe & ejus ſectatores errorem ex aliis ſacræ Scripturæ locis, nimirum: *Oculi Domini ſuper pauperem reſpiciunt, & aures ipſius ad preces illius.* Et: *Manus Domini fecit hæc omnia, vos duræ cervicis.* Et: *Cælum mihi thronus, & terra ſcabellum pedum meorum.* Et quæcumque talia de eo ſcripta ſunt: *Et videbam Dominum Sabaoth ſedentem in throno alto, & erat caput ipſius velut lana alba, & amiculum ipſius ſicut nix.* Ex his aſſerebant eſſe corpus, id eſt ſecundùm imaginem Dei. Addebant, à Prophetis viſum eſſe Deum: quod ſine corpore percipi non poterat. Audii ſectam ſequuti ſunt multi, à ſuo principe & auctore Audiani nuncupati, Chriſtianorum nomen ſpernentes, ut illis objicit divus Epiphanius, & ex eiſdem ſacræ Scripturæ locis ejuſdem impietatis errori pertinaciter adhæſerunt, ut latiſſimè

e Idem Clemens dicto lib. 5. Stromatum, penè ad finem.
f Joann. Bohemus lib. 3. De moribus gentium.
g Witichindus De rebus geſtis Saxonum.
h Herodot. lib. 1.
i Strabo lib. 15.
k D. Epiph. lib. 3. adverſ. hær. 70. hæreſi.
l D. Athan. in oratione contra idola.
m D. Baſil. in Hexaëmeron. homil. 10.
n D. Aug. lib. 1. de Geneſi contra Manichæos cap. 17.

Digitized by Google

a D. Auguſt. Epiſt. 111. ad Fortunatianum, & altera 112. ad Paullinam. p Tertull. ſive Novatianus de Trinitate cap. 6. & 8. Pſalm. 33. — ſefert divus Auguſtinus a ad Fortunatianum Epiſcopum Sicenſem, de videndo Deo, & ad Paullinam. Ad
hæc autem & alia, quæ ex ſacræ Scripturæ locis Audiani ſive Anthropomorphitæ (iidem enim ſunt) repe-
tebant, audiamus Novatianum doctâ & politâ oratione reſpondentem p: *Et licèt* (inquit) *Scriptura cæ-
leſtis ad humanam formam faciem divinam ſæpè convertat, dum dicit*: Oculi Domini ſuper juſtos. *aut
dum*: Odoratus eſt Dominus odorem bonæ fragrantiæ; *aut dum traduntur Moyſi tabulæ ſcriptæ digito
Dei, aut dum populus filiorum Iſraël de terra Ægypti manu valida & brachio excelſo liberatur, aut dum
Gen. 8. Exod. 31. Deut. 32. Iſai. 6. Iſai. 66. 4. Reg. 19. Rom. 7. Pſalm. 138. — dicit*: Os enim Domini loquutum eſt hæc; *aut dum terra ſcabellum pedum Dei eſſe perhibetur, aut dum di-
cit*: Inclina aurem tuam & audi. *Sed hoc qui dicimus, quia lex ſpiritalis eſt, non intra hæc noſtri corporis
lineamenta modum aut figuram divinæ majeſtatis includimus, ſed ſuis illam interminatæ magnitudinis
(ut ita dixerim) campis, ſine ullo fine diffundimus. Scriptum eſt enim*: Si aſcendero in cœlum, tu ibi es: ſi
deſcendero ad inferos, ades. Et ſi aſumpſero alas meas, & abiero trans mare, ibi manus tua apprehen-
det me, & dextera tua detinebit me. *Rationem enim divina Scriptura de temperamento diſpoſitionis co-
gnoſcimus. Parabolis enim adhuc ſecundùm fidei tempus, de Deo Prophetes tunc loquebatur, non quomodo
Deus erat, ſed quomodo populus capere poterat. Ut igitur hæc ſic de Deo dicantur, non Deo, ſed populo po-
tiùs imputetur: ſic & tabernaculum erigere populo permittitur, nec tamen Deus intra templi anguſtias
Exod. 26. 3. Reg. 6. Joann. 4. — omnino ſepitur: non igitur mediocris eſt Deus, ſed populi mediocris eſt ſenſus; nec anguſtus Deus, ſed rationis
populi anguſtus eſt intellectus habitus. Denique in Evangelio.* Veniet hora (Dominus ajebat) quum ne-
que in monte iſto, neque in Hieruſalem adorabitis Patrem *& cauſas reddidit, dicens*: Spiritus eſt Deus:
& eos ergo qui adorant, in ſpiritu & veritate adorare oportet. *Efficacia igitur ibi divinæ per membra
Pſalm. 33. 4. Reg. 19. Exod. 31. Gen. 8. Deut. 5. Iſai. 66. — monſtrantur, non habitus Dei, nec corporalia lineamenta ponuntur. Nam & quùm oculi deſcribuntur, quòd
omnia videat, exprimitur. Et quando auris, quòd omnia audiat, proponitur. Et quùm digitus, ſignificantia
quædam voluntatis aperitur. Et quùm nares, precum quaſi odorum perceptio oſtenditur. Et quùm manus,
quòd creaturæ ſit omnis auctor probatur. Et quando brachium, quòd nulla natura contra robur ipſius re-
pugnare poſſit, edicitur. Et quando pedes, quod impleat omnia, nec ſit quicquam ubi non ſit Deus, explica-
tur. Neque enim ſunt ei, aut membra, aut membrorum officia neceſſaria: ad cujus ſolùm etiam tacitum ar-
bitrium & ſerviunt, & adſunt omnia. Cur enim requirat oculos, qui lux eſt? Aut cur quærat pedes, qui
ubique eſt? Aut cur ingredi velit, cùm non ſit quò extra ſe progredi poſſit? Aut cur manus expetat, cujus ad
Iſai. 32. — omnia inſtituenda artifex eſt, & ſilens voluntas? Nec auribus eget, qui etiam tacitas novit voluntates. Aut
propter quam cauſſam linguam quærat, cui cogitare juſſiſſe eſt? Neceſſaria enim hæc membra hominibus
fuerunt, non Deo; quia inefficax hominis conſilium fuiſſet, niſi cogitamen corpus impleſſet: Deo autem non
neceſſaria, cujus voluntatem non tantùm ſine aliqua molitione opera ſubſequuntur, ſed ipſa ſtatim opera
cum voluntate procedũt. Cæterùm ipſe totus oculus, quia totus videt: & totus auris, quia totus audit: & totus
manus, quia totus operatur: & totus pes, quia totus ubique eſt: idem enim, quicquid illud eſt, totus æqualis eſt,
& totus ubique eſt. Non enim habet in ſe diverſitatem ſui quicquid eſt ſimplex. Ea enim demum in diverſita-
tem membrorum recidunt, quæ veniunt ex nativitate in diſſolutionem. Sed hæc quæ concreta non ſunt, ſen-
tire non poſſunt: quod enim immortale eſt quicquid eſt, illud ipſum unum & ſimplex & ſemper eſt; & ideo
quia unum eſt, diſſolvi non poteſt: quoniam quid eſt illud ipſum extra jus diſſolutionis poſitum, legibus eſt
Joann. 4. — mortis ſolutum. Sed illud, quod dicit Dominus ſpiritum Deum, puto ego ſic loquutum Chriſtum de Patre,
ut adhuc aliquid plus intelligi velit, quàm ſpiritum Deum. Hominibus enim licèt in Evangelio ſuo intel-
ligendi incrementa facientibus diſputet; ſed tamen & ipſe ſic adhuc de Deo loquitur hominibus, quomodo
poſſunt adhuc audire vel capere; licèt ut diximus, in agnitionem Dei religioſa jam facere incrementa nita-
tur. Invenimus enim ſcriptum eſſe, quòd Deus charitas dictus ſit; nec ex hoc tamen Dei ſubſtantia chari-
Joann. 4. 1. Joann. 1. Joann. 4. — tas expreſſa eſt: & quod lux dictus eſt, nec tamen in hoc ſubſtantia Dei eſt, ſed totum hoc de Deo dictum eſt,
quantum dici poteſt: ut meritò, & quando ſpiritus dictus eſt, non omne id quod eſt, dictus ſit; ſed ut dum
mens hominum intelligendo uſque ad ipſum proficit ſpiritum, converſa jam ipſa in ſpiritu, aliud quid am-
pliùs per ſpiritum con icere Deum eſſe poſſit. Id enim quod eſt ſecundùm id quod eſt, nec humano ſermone
edici, nec humanis auribus percipi, nec humanis ſenſibus colligi poteſt. Nam ſi quæ præparavit Deus his qui
1. Corinth. 2. — diligunt illum, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec cor hominis, aut mens ipſa percepit, qualis & quan-
tus eſt ille ipſe qui hæc repromittit, ad quæ intelligenda & mens hominis & natura defecit. Denique ſi acce-
peris ſpiritum ſubſtantiam Dei, creaturam feceris Deum. Omnis enim ſpiritus creatura eſt. Erit ergo
Deut. 4. — jam factus Deus. Quomodo & ſi ſecundùm Moyſen, ignem acceperis Deum, creaturam illum eſſe dicendo,
inſtitutum expreſſeris, non inſtitutorem docueris; ſed hæc figurantur potiùs, quàm ita ſunt. Nam & in vete-
Joann. 4. — ri Teſtamento, ideo Deus ignis dicitur, ut peccatori populo metus incutiatur, dum judex oſtenditur. Et in
novo Teſtamento ſpiritus eſſe profertur, ut refector & creator in delictis ſuis mortuorum per hanc bonita-
tem collatæ credentibus indulgentiæ comprobetur.* Hæc Tertullianus ſive Novatianus, quibus ſimilia ad-
Joann. 4. r Clemens Alexand. l. 7. Stromat. paul. lò poſt principium. s D. Aug. Epiſtol. CXI & CXII. t D. Iſidorus lib. 1. de ſummo bono cap. 5. 6. & 7. — fert Clemens Alexandrinus r, quæ ne longior excurrat oratio, libentiùs faciemus miſſa: tum & illa quæ
D. Auguſtinus s & ex ſe, & aliis Patribus congerit, illis duabus Epiſtolis ad Fortunatianum Epiſcopum
Sicenſem, & ad Paullinam, in quarum poſtrema copioſè explicat, quomodo viderint Deum Abraham,
Iſaac, Jacob, Moyſes, Micheas, Eſaïas, & ſi qui ſunt alii, qui Deum in Scriptura vidiſſe dicantur. Eos
enim dicit Deum vidiſſe, non ſicut iſta natura videtur, ſed voluntate viſus, & ſpecie qua voluit appa-
rens, latente natura atque in ſe incommutabiliter permanente. Eadem ferè Iſidorus t.

Divinarum igitur perſonarum, ſive deitatis imagines pingere non licebit, licebit tamen quas Deus
ipſe Pater, vel Filius, vel Spiritus ſanctus ſuſcipere aliquando dignatus eſt. Quicquid repugnent impiè
hujus ſæculi hæretici, Nam ſi verbis eam quam Dominus formam induit, narrare poſſumus, cur non &
imagi-

imaginibus aut figuris, quas ipſe voluit ſuſcipere, cùm ſacrarum rerum imagines non minus Dei verba ſint, quàm voces, quibus illæ explicantur, aut ipſæ quibus conſcriptæ ſunt, literarum notæ, ut docuerunt Auguſtinus [u], & Theodoſius [x] religioſiſſimus Amorii Epiſcopus in Synodo Nicæna II. imagines vocans compendioſam Scripturarum narrationem, & eruditionem populi, maximè ſimplicioris. D. Gregorius [y] ad Serenum Maſſilienſium Epiſcopum: *Quod legentibus ſcriptura,* (ait) *hoc idiotis pictura præſtat cernentibus: quia in ipſa ignorantes vident quid ſequi debeant, in ipſa legunt qui literas neſciunt: unde & præcipuè gentibus pro lectione pictura eſt.* Aliàs autem (ut dixi) divinarum perſonarum imagines, nulla Eccleſiæ traditione vel decreto receptas, publicè privatimque proponi ſummopere cavendum eſt. In quo tamen Eccleſiæ Paſtoribus ea cura demandanda foret, ut diligentiſſimè inquirant, ne pictores, quâ ſolent licentiâ ſuâ, ad res indignas figurandas abuſi, animos rudium à debito cultu & veneratione eorum quæ repræſentantur, ad errores & ſuperſtitiones traducant.

[u] D. Aug. lib. 2. de doctrina Chriſtiana.
[x] Theodoſius Nicæna Synodo II. Actione 1.
[y] D. Greg. lib. 9. Epiſtol. 9. ad Maſſilienſem Epiſcopum.

De picturis autem harum imaginum in parietibus expreſſis, ideo hîc mentio injecta eſt, quòd olim primi Chriſtiani, cùm ad evitandum gentium errorem, quo deos ſuos, ſive idola ſimulacris & ſtatuis repræſentare ſolebant; tum etiam ne oſtiariorum negligentiâ à gentilibus ſimulacra extraherentur, vel infringerentur, picturis ipſi frequentiùs quàm ſtatuis uti ſolebant; cùm Chriſti humanitatem, cùm Dei Patris, vel Spiritus ſancti in hiſtoriis antiquis aſſumptas formas, cùm ſanctorum Martyrum & Confeſſorum actos de tyrannorum immanitate triumphos vellent deſcribere; & cùm pictarum imaginum uſus eſſet frequentior (quod hodie Græcorum moribus receptum eſt) ideo de picturis ſolùm, non de ſtatuis meminerunt.

Sed ſi decreti verbis: *Ne in parietibus depingatur*; hæretici vel Catholici nos acriùs urgeant, volentes, non generaliter Dei, ſive deitatis picturas; ſed ſpecialiter, ne in parietibus ullæ imagines effingerentur, hoc decreto prohiberi; non repugnabo; dum illud mecum conſentientes agnoſcant, imagines ejus qui coli & adorari debet, ſolùm interdictas; quod Canon ipſe conſeqoentibus verbis rationem decreti reddens, aperuit: *Ne* (inquit) *quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* Id eſt, ne, vel Patris, vel Verbi, vel Spiritus ſancti forma ab ipſis aliquando ſuſcepta, ad eam repræſentandam hominibus, in parietibus depingatur. Cujus conſtitutionis non una ratio eſſe potuit. Imprimis enim, quia cùm omnes Eccleſiæ naſcentis imagines picturis, non ſtatuis frequentiùs efformarentur, ad conſervandam divini numinis majeſtatem, illud Hiſpani Epiſcopi ſatis piè excogitâſſe videntur, ne in parietibus Eccleſiæ Chriſti imagines, vel divinarum perſonarum, pingerentur: ut intelligerent Chriſtiani omnes, tam docti, quàm ſimpliciores, & honoratiori loco, & auguſtiori veneratione divinas perſonas, quàm humanas Sanctorum diſcerni, diſtinguique oportere. Et hinc fit probabile antiquitatem & originem eorum altarium (quæ Hiſpani *Retablos* vocant) Hiſpaniæ deberi, cùm tabulis potiùs quàm parietibus, Epiſcopi noſtri ſacras imagines religionis ergò pingi voluiſſe, hoc ipſo decreto videantur.

Fuit & alia, quæ gentes reſpicit, idonea ſatis & conſentanea ratio: ut vel Chriſti humanitatem, vel Patris, & Spiritus ſancti aſſumptam formam in parietibus depingi eo tempore Hiſpani Epiſcopi interdixerint: quòd tunc nefas putarent, abſtruſiora Trinitatis myſteria publicari, ut nunc fit paſſim, in his præſertim provinciis, in quibus veterum illa religio in premendis myſteriis irreverenter ſublata eſt. Sed ſapienter & religiosè voluerunt, eas in altaribus ex tabulis compactis depingi, ut commodè velis obductis, ut hodie, tegi poſſent, & ad cultum ſtatis temporibus à Chriſtianis exhibendum reverenter detegi. Summâ enim curâ cavebant Epiſcopi, ne Religionis noſtræ myſteria ludibrio cum auctore haberentur, & irriderentur à gentibus. Sciebant quippe hujus Concilii tempore, quo major populi pars erat ethnicorum, nomen Chriſti averſis auribus gentes excipere; quinimmo memoriam ejus moleſto & iniquo ferre animo, nefandoque & ſacrilego errore, aut extremâ potiùs dementiâ, irridere & damnare Chriſtianos, quòd audirent illos hominem quendam (ut ajebant) pœnæ cauſâ affixum cruci colere & adorare, ut Arnobius [z] & Minucius [a] Felix pluribus teſtantur.

[z] Arnobius. lib. 1. Adverſus gentes.
[a] Minutius Felix in Octavio.

Ne igitur huic periculo gravi & pernicioſo exponerentur Chriſti imagines parietibus Eccleſiæ depictæ, ideo ab Hiſpanis Patribus hoc Canone interdictæ ſunt. Nec abſtruſiora ſolùm humanitatis Chriſti, & divinitatis myſteria publicè in Eccleſiæ parietibus pingi, diſplicuit olim Epiſcopis, verùm nec alia Chriſtianæ doctrinæ arcana literis conſignari, vel palam publiceque doceri, fas eſſe cenſebant: ne inſanis ethnicorum ludibriis & riſu illa (ut dixi) exciperentur. Sozomenus [b] cùm Concilii Nicæni hiſtoriam texeret, & formulam Fidei inibi expreſſam continuò addere eſſet neceſſe, illam ſe prætermittere, tam propriâ, quàm communi amicorum pietate & hortatu, his verbis narrat: *Cæterùm* (ait) *quamquam neceſſum putavi, quo ſymbolum Fidei tum approbatæ de cætero poſteritati cùm ratum maneret, tum exploratè cognitum eſſet; ipſam illius formulam ad veritatem planiùs declarandam hoc loco citare: tamen cùm pii viri, iiq; amici, & rerum ejus generis periti me docerent, res ejuſmodi à ſacerdotibus ſolùm & Epiſcopis debere, tum dici, tum audiri; eorum ſanè approbavi conſilium. Nam veriſimile eſt, nonnullos, qui non ſunt initiati myſteriis, hunc librum perlecturos.* B. Dionyſius [c] Areopagita: *Et mihi* (ait) *nemo profanus obſtrepat: nullus qui rudimentis cæleſtibus careat, pergat ad videndum. Nam nec infirmis pupillis, adverſam ſolaribus radiis aciem intendere tutum eſt; ita ne nobis quidem ea quæ ſupra nos ſunt, tentare velle, innocuum fuerit: ſiquidem verè legalis ſanctaq; inſtitutis, Oziam quidem, quòd ſibi ſacerdotale munus aſſumeret, Core autem quod celſiora ſe ſacroſancta munera uſurpare præſumeret, Nadab verò & Abiud, quòd ſuo munere indignè abuterentur, abjecit, repulit, perdidit.* Præter gentiles, eis quoque myſteria recondita eſſe volebant, qui baptiſmo recipiendo nomen recèns dediſſent. D. Iſidorus [d] eſt auctor catechumenis Symbolum Fidei tradi non ſolitum, niſi in ipſo ferè baptiſterii limine conſiſtentibus,

[b] Sozomen. lib. 1. hiſtor. Eccleſ. c. 19.
[c] D. Dionyſ. Areopagit. de Eccleſiaſt. hierar. p. 1. cap. 11.
[d] D. Iſidor. lib. 2. de officiis Eccleſiaſt. cap. 21.

bus, eo nimirum tempore quo dicebantur *competentes*, & tunc ait: *Quaſi communicatorium fidei & ſanctæ confeſſionis indicium, quo inſtructi agnoſcant quales jam ad gratiam Chriſti exhibere ſe debeant*. D. Ambroſius [e] ad Marcellinam ſororem referens quid in cauſſa de Baſilicis tradendis actum eſſet: *Sequenti die,* (ait) *erat autem Dominica, poſt lectiones atque tractatum dimiſſis catechumenis, Symbolum aliquibus competentibus in baptiſteriis tradebam: baſilica*, &c. Quare ſui temporis hæreticis Tertullianus [f] velut pudendũ objicit, quòd ethnicis & catechumenis catholicæ religionis myſteria, quemadmodum & fidelibus, communia facerent. *Non omittam* (inquit) *ipſius etiã converſationis hæreticæ deſcriptionem, quàm futilis, quàm terrena, quàm humana ſit, ſine gravitate, ſine auctoritate, ſine diſciplina, ut fidei ſuæ congruent. Imprimis quis catechumenus, quis fidelis incertum eſt. Pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant; etiam ethnici ſi ſupervenerint, ſanctum canibus, & porcis margaritas, licèt non veras, jactabunt. Simplicitatem volunt eſſe proſtrationem diſciplinæ, cujus penes nos curã lenociniũ vocant*. Voluerunt ſemper primi Chriſtiani catechumenos à penitiori rerum ſacrarum intelligentia ſtudioſè arceri. Cùm enim recipiebantur ad catecheſin, quædam dumtaxat ſacramentorum ſumma, velut per tranſennam, illis ſuppeditabatur, exactiori tractatione provectioribus initiatis reſervatâ, quod D. Cyrillus Hieroſolymorum Epiſcopus ſæpiſſimè docet. Initio enim operis adjurat ſanctiſſimè ne quis infidelibus & catechumenis ſuas tradat catecheſes. Quod de his catechumenis vellem intelligi, qui primoribus tantùm labris rudimenta Chriſtianæ diſciplinæ guſtârant; non autem de adultis, jam ætate multa in Chriſto & ejus doctrina progreſſis. Hos tamen poſtea (competentes intelligo) docet, ne audita proferant in vulgus: *Fueras* (inquit) *tu aliquando catechumenus, nec tamen propoſita tibi myſteria enarrabantur*. Poſtea verò baptizatum alloquens: *Conſidera* (ait) *quantam Deus dederit tibi dignitatem; catechumenus vocabaris, foris ſubſiſtens; audiebas ſpeciem, & neſciebas; audiebas myſteria, & non intelligebas; audiebas ſcripturas, & ignorabas*. Chryſoſtomus [g]. *Dum enim diaconus dicit:* (ait) Pro catechumenis inſtanter oremus; *nihil aliud, quàm univerſum fidelium populum hortatur, ut pro illis oret, licèt tunc adhuc alieni ſint catechumeni: nondum enim pertinent ad corpus Chriſti, nondum myſteriorum participes facti ſunt; ſed adhuc à ſpirituali grege diviſi ſunt. Quòd ſi pro his obſecrandum eſt, longè magis faciendum eſt pro membris noſtris. Ob hoc autem ait:* inſtanter oremus; *ne velut alienos averſeris; ne velut peregrinos pro ignotis habeas: non enim habent precationem legitimam, atque à Chriſto inductam: nondum orandi fiduciam ſortiti ſunt; ſed egent interventu aliorum qui ſacris initiati ſunt: adhuc ſtant extra atria regalia, procul à ſacris cancellis*. Et paullò poſt ſubjungit: *Poſt hæc prait deprecationis modus: quis autem eſt ille?* ut Deus aperiat aures cordium illorum. *Adhuc enim obturatæ ſunt, & occluſæ. Cæterùm aures non has dicit externas, ſed animi, ut audire poſſint quæ oculus non vidit nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt: nondum audierunt myſteria, quæ fas non eſt efferre; ſed utcunque procul & eminus ſtant; jam verò ut audiunt, non percipiunt tamen quæ dicuntur, quòd ea quæ multam deſiderant intelligentiam, nec ſatis eſt ut audiantur, at iſti nondum intus habent aures, eoq; Deus dat mihi linguam auditam, ut ſciam quando oporteat proferre ſermonem, quoniam ipſe mihi aperit os, & dedit mihi manus, addidit mihi aurem audientem: quemadmodum etiam Prophetæ ſecùs audiunt quàm vulgus, & fideles aliter audiunt quàm catechumeni*. &c. Eâdem ratione eos ab Eccleſia, abſoluta lectione ſacra, per diaconum dimiſſos, veteres tradiderunt: nec ſacramento Euchariſtiæ conficiendo, aut jam confecto, inſpiciendo intereſſe poterant, ut teſtantur D. Baſilius [h], Auguſtinus [i], & Iſidorus [k], & ante hos Dionyſius Areopagita [l]: *Porrò catechumenos, & energumenos, & eos qui in pœnitentia ſunt, ſacroſancta ſacerdotalis inſtitutio, pſalmodiam quidem piam, & divinam ſanctarum Scripturarum lectionem audire permittit: ad ea vero quæ deinceps in hoſtia ſalutaris oblatione geruntur contuenda, non hos planè, ſed perfectos, & tanta rei dignorum admittit obtutus. Eſt enim divinus ſacer ordo ſanctæ juſtitiæ plenus, & unicuique pro meritis digna ſalubriter dividit, congruam ſingulis divinarum rerum participationem, juxta illorum modum & rationem, ſuo tempore ſacratiùs largiens. Extremus igitur catechumenis ordo tribuitur. Sunt enim nullius perficientis myſterii participes aut eruditi: carentq; divinæ formationis piâ ſubſtantiâ, patrumq; adhuc ſolis foventur eloquiis: formiſq; vivificis ad divinam illam vitæ ac lucis auctorem, & beatam, quæ ex divina regeneratione provenit, effinguntur vitam. Quemadmodum igitur carnales infantes priùs quàm perficiantur atque formentur, ſi curâ ſuâ deſtituantur, & abſque obſtetricum manibus excidant, ut abortivi & emortui caſum illum ingenitum, & vitâ luceq; carentem in terra habituri ſunt (neque profectò quiſpiam rectè ſentiens dixerit, ad id quod videtur intendens, in lucem illos è tenebris emergere: objiciet enim perita corporum ſervatrix medicina lucem in iis ſolùm operari, quæ lucis capacia ſint) ita & ſanctarum rerum ſapientiſſima diſciplina rudes primò atque informes animos in cunabulis fidei, & tenero alimento ſermonum Dei, quibus & illuminandi & vivificandi vis adeſt, curat, fovet, ac nutrit. Ubi verò illorum ſubſtantiam ad id perfectionis adduxerit, ut ad divinam regenerationem idonei ſint; tum demum ſuo ordine ſalubriter illis conſortium ad ea quæ ſunt lucis ac perfectionis indulget*. Nec ſacramento ſolùm Euchariſtiæ conficiendo intereſſe non poterant, ſed nec orare ſimul cum fidelibus licebat. Conc. Laodicenum [m]: *Quoniam catechumeno orationem ſeparatim & priùs proſtratis eis, Epiſcopum oportet celebrare, quibus egreſſis, orent etiam hi, qui in pœnitentia ſunt conſtituti, & poſt manûs impoſitionem his quoque abſcedentibus, tunc fideles orare debebunt*. D. etiam Chryſoſtomus [n]. *Quid hac igitur* (ait) *ſit oratione potentius, quæ columnam & Eccleſiæ turrim adjuvit? Et catechumenis quidem permiſſum hoc nondum eſt, quoniam nondum ad hanc pervenêre fiduciam*. &c. Manûs impoſitionem ſuper ordinandos fieri illis adſtantibus, Concilium Laodicenum [o] vetuit; Euangelium illis legi in Eccleſia; benedictionem cum fidelibus ſimul ſuſcipere noluit, ſed ſeparatim, Concilium Arauſicanum [p]. Juſſis defunctorum exequiis, orationibus, & ſepul-

e D. Ambr. Epiſt. 33.

f Tertull. lib. de præſcript. adverſus hære. c. 41.

g D. Chryſoſt. homil. 2. in Epiſtolã poſteriorem ad Corinth. 2.

h D. Baſilius de Spiritu ſancto c. 27.

i D. Aug. tractatu 11. & 16. in Joan.

k D. Iſidor. l. 6. Etymolog. c. 17.

l Areopagita de Eccleſiaſtica hierar. p. 3. cap. 3.

m Conc. Laodicenum Can. XIX.

n D. Chryſoſtomus homilia 79. de Oratione.

o Conc. Laod. Can. IV.

p Arauſic. I. Can. XIII. & XV.

Digitized by Google

pulturæ oon intereſſe, Dionyſius [q] Areopagita. Quinimmo tanta erat in celandis ſacramentis religio, ut in concionibus publicis, à quibus catechumeni & gentiles non arcebantur, nunquam propriis nominibus ſacramenta coram ipſis exprimerentur; ſed eam formulam uſurpabant qui concionabantur: *per hoc aut illud ſacramentum quod nôrunt fideles*. Quaſi illis tantùm divinitatis & religionis arcana pandenda forent, ethnicis autem & catechumenis occultanda & reticenda. Qua forſan ratione hujus Concilii Patres ab exprimenda imagine Chriſti in hoc Canone abſtinuiſſe, tamen Chriſtianis latente illorum verborum ſenſu: *Ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*; veroſimile eſt, ut ſi decreta forſan in ethnicorum manus incidiſſent; quid ob eorundem errores & ignorantiam de Chriſto religionis auctore, & ejus imaginibus in parietibus olim depictis, & denuò prohibitis, Chriſtiani & religioſi Epiſcopi conſtituiſſent, compertum non haberent. Nec à ſacramentis ſolùm, & imaginibus Chriſti ſacris inſpiciendis rejectos ethnicos & catechumenos olim accepimus; ſed & ab aſpectu etiam illius ſpiritualis lavacri, quod votis omnibus exoptare debebant, Concilii Arauſicani [r] decreto accepimus, ne forſan cœleſtis luminis & Eccleſiaſticæ diſciplinæ cognitione deſtituti, Naamani vecordiam imitarentur, & conſueta gentium balnea eſſe cogitantes, talem illic corporis ablutionem parari ſibi & aliis impiiſſimè perſuaderent. Quod ſanè cum hac parietum pictura Concilio noſtro prohibita decreti ſimilitudine conſonare videtur: eas enim in parietibus Eccleſiæ pingi noluerunt, ne ethnici vel catechumeni ſimpliciores, vel qui ad intima Chriſtianæ religionis non adhuc penetrârunt (omnes enim tam infideles, quàm catechumenos Eccleſiam ingredi potuiſſe uſque ad Miſſam catechumenorum, Concilium [s] Carthaginenſe docet) hominem mortuum, & cruci affixum, à Dei inviſibilis, & impaſſibilis natura longè alieniſſimum eſſe crederent, auctoremque Chriſtianæ religionis ſpernentes, ipſam etiam religionem contemnerent, quod Arnobii & Minucii teſtimonio diximus ſuperius. Non tamen negat Concilium imagines Chriſti depingi in altari poſſe, ut ſuo tempore & loco debita adoratione à Chriſtianis colerentur, ut & antea & poſtea uſurpaſſe Chriſtianos veteres, recentiores pii & eruditi viri copioſè annotârunt. Hanc autem piam & Chriſtianam religionis traditionem pingendi imagines in altari, ab ipſo Apoſtolorum tempore deductam, decreto confirmare omiſerunt, pari qua diximus ratione; ne videlicet ethnicis & catechumenis exploratum foret, quid à Chriſtianis quoquo loco & tempore fieret, & celebraretur: neve catechumeni Judaïcæ proditionis crimen incurrentes, myſteria fidei, & religionis arcana, maximo fidelium diſpendio & religionis jacturà ethnicis aliis profaniſſimè evulgarent. Neque ab imagine Chriſti inſpicienda catechumenos olim prohibitos mirabitur, qui legerit, antiquorum Conciliorum, Arauſicani [t] & Moguntini [u] decretis cautum fuiſſe, catechumenos ab initiatorum baptiſmo inſpiciendo, à communi convictu, ab oſculo, & aliis ejus generis civilis ſalutationis officiis non ſecùs repulſos fuiſſe, ac ſi adhuc eſſent gentiles. Nec ethnicis ſolùm & catechumenis, ſed Chriſtianis jam perfectis myſteria diſciplinæ Eccleſiaſticæ occultabant veteres, nî Epiſcopi eſſent, vel ſacerdotes judicio & auctoritate graves, ut B. Dionyſius [x] Areopagita docuit: *Sed obſerva diligentiùs, ne ſancta ſanctorum efferas, neu profanis luminibus violanda permittas, verùm revereberis magis: occultiq; Dei myſteria ſpiritalibus inviſibilibuſque notionibus honorabis, atque intemerata ſervabis: nequaquam ea paſſim rudibus tradens, ſed ſanctis ſolis ſanctarum rerum intelligentias ſacratiùs pandens. Sic enim (ut Theologia nobis ſuis ſtudioſis cultoribus tradidit) ipſe quoque JESUS divina profectò, atque omni ſubſtantia ſuperior mens, & hierarchia omnis, & expiationis, ac divinæ actionis initium & ſubſtantia, auguſtiſſimaq; virtus, beatiſſimis illis ſpiritibus, & nobis naturali dignitate longè præſtantibus, manifeſtiùs ſimul atque ſpiritualiùs lucet: eoſque pro viribus ad lucis ſuæ ſimilitudinem transfert. Noſtros item vanos & inconſtantes motus honeſtarum amore rerum in eum intento, noſque intendente, conſtringit & complicat, & in unam ac divinam perficit vitam.* Conſtat ergo (ut opinor) Hiſpanos Epiſcopos, non ſimplici tantùm, ſed gemina pietatis laude decorandos; alterâ quòd imagines ſacras ab initio Eccleſiæ venerationis ergò, in parietibus etiam Eccleſiæ depinxerint, alterâ quòd pari poſtea animi probitate, ſimili cultu, & eâdem religione, ut his quæ diximus & periculis & erroribus occurrerent, eaſdem pingendas recentiori conſtitutione interdixerint; quod ad inſignem Hiſpaniæ commendationem pertinere, vel hæreticos ipſos fateri neceſſe eſt.

Hodie verò propagatâ jam religione; & conſuetudine & conſtitutione Eccleſiæ receptum eſt, imagines Chriſti & Sanctorum in parietibus depingi poſſe. Concilium enim Nicænum II. [y] ſic decernit: *His ſic ſe habentibus, regiam viam incedentes, & ſanctorum noſtrorum & divinorum Patrum doctrinæ inſiſtentes, & Catholicæ Eccleſiæ, in qua ſanctus Spiritus inhabitat, traditionem obſervantes; definimus, cum omni diligentia & cura, venerandas & ſanctas imagines, ad modum & formam venerandæ & vivificantis crucis, è coloribus & teſſellis, aut alia quavis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis ſanctis Dei collocandas, habendaſque, tum in ſacris vaſis & veſtibus; tum in parietibus & tabulis; in ædibus privatis, in viis publicis, maximè autem imaginem Domini & Dei Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, deinde intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deinde ſanctorum virorum &c.* Quod & Tharaſius etiam ad Conſtantinum & Irenen dilucidè expreſſit dum ſcripſit [z]: *Quamobrem modis omnibus recipiendæ ſunt venerandæ imagines Domini noſtri JESU Chriſti, quatenus ſcilicet perfectus homo fuit, & hæ quoque omnes, quæ hiſtorica & ſacra Evangeliorum narratione depinguntur; nempe intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, ſanctorum quoque angelorum; nam hominibus ipſi quoque in forma hominis viſi ſunt: item Sanctorum omnium quorum prælia & certamina tabulis & parietibus, ſacris item veſtibus & vaſis inſculpta amari debent: quemadmodum Catholica Eccleſia multis retrò ſæculis in hiſce eſt inſtructa.*

Divus

q B. Dion. Areopag. de Eccleſiaſt. hier. p. 3. c. 7.

r Concil. Arauſic. Can. 4.

s Conc. Carth. IV. Can. 84.

t Ex Conc. Arauſic. Can. 17. refert Burchard. lib. 4. decret. cap. 18.

u Et ex Conc. Moguntin. Can. 5. eodem lib. c. 95.

x B. Dion. de Eccl. hier. in princ.

y Conc. Nicæn. II. Act. 7.

z Extat in eadem Act. VII. Concilii Nic. II.

Digitized by Google

a D. Ivo p. 3. decr. c.ſ. 40.

Divus autem Ivo a, imaginum picturas in Eccleſiis Canone hoc non fuiſſe interdictas, cenſuit; ſed pictorum parietum ſive materiæ ipſarum imaginum cultum & adorationem. Illiberritanos enim Patres ad prototypa reſpiciendum in cultu imaginum, decreviſſe, non ad materiam ipſarum imaginum, interpretatur his verbis b: *Picturas in Eccleſia non eſſe adorandas, ſed quod adorandum eſt mentibus fidelium, per eas ad memoriam revocandum, ex Concilio Illiberritano cap. XXXVI.* Id ipſum docuit Serenum Maſſilienſium Epiſcopum D. Gregorios c: *Atque eis dicendum* (ait) *ſi hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitùs factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia; eas modis omnibus & fieri, haberiq; permitto. Atque indica, quòd non tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit; ſed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetenter exhibita: atque in his verbis eorum mentes demulcens, eos ad concordiam tuam revoca. Et ſi quis imagines facere voluerit, minimè prohibe, adorare verò imagines, omnibus modis devita.*

b Can. 60.

c D. Greg. l. 9. indictione 4. Ep. 9. idem l. 6. Ep. 3.

Laudo etiam aliorum doctrinam & pietatem, qua Canoni huic plurimum lucis attulerunt. Sanctorum enim & Martyrum picturas (ajunt) hoc Canone ſolùm prohiberi, ne parietum decruſtatione debita Sanctorum Imaginibus reverentia detraheretur. Alii verò ut imminente perſecutione Chriſtiani illas ſecum deferre poſſent, ne ludibrio ethnicorum & Judæorum expoſitæ relinquerentur; portatiles voluiſſe Epiſcopos Hiſpaniæ, non parietibus pictas, contendunt: quibus ſanè præclaram, quam merentur, pietatis laudem impertior lubentiſſimè.

Cùm tot igitur Catholicis & commodiſſimis interpretationibus hujus Canonis verba locum relinquant commodiſſimum, cur erroneâ potiùs & acerbâ, à qua longiſſimè abfuerunt, quàm ſanâ ſententiâ & benignâ, ad quam ſine dubio reſpexerunt Epiſcopi noſtri; Calvinus, Hiemayrus, & reliqui hæretici non leniunt illa, ſed exaſperant? cur ſanctam Epiſcoporum doctrinam, non illorum propria religione, ſed veſana ipſorum impietate metiri volunt? cur antiquum Chriſti cultum cum ipſo Chriſto in Hiſpania feliciter naſcentem, hoc Canone ſanctiſſimo feliciùs excultum, impiè contendunt antiquari? cur altas fidei radices adeò temerè convelli? cur divinum religionis noſtræ ſemen vitiari, corrumpi? cur Martyrum & Confeſſorum egregia facta, dicta, edicta, & placita perverti? cur Hiſpaniarum ſplendorem tam impudenti mendacio inquinari? O ſi felix ille Martyr Valerius, cœleſti ſede ad tempus relicta, redivivus iterum vitales auras carperet, Calvinum & reliquos hæreticos tanquam falſarios, falſæ doctrinæ impoſtores, his Tertulliani d verbis, cauſſæ huic ſatis judicio noſtro conſentaneis, alloqueretur: (omitto lubentiſſimè Catholicos, ſi negligentiæ culpâ non omnino vacuos, impietatis tamen crimine omnino liberos.) Qui eſtis hæretici? quando & unde veniſtis? quid in meo agitis non mei? quo denique Calvine jure ſylvam meam cædis? qua licentia Balthaſar Hiemayre fontes meos tranſvertis? qua poteſtate limites meos commoves? mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas ab ipſis auctoribus, quorum fuit; ego ſum hæres Jacobi, Flavius Cæcilii, Melanthius Eugenii & Dionyſii Areopagitæ, Felix Torquati, Quintianus Mantii Chriſti diſcipuli: ſicut caverunt Chriſtus & Apoſtoli teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo, ita tenemus; vos certè exhæredaverunt ſemper & abdicaverunt ut extraneos & inimicos. Unde autem extranei & inimici Apoſtolis hæretici, niſi ex diverſitate doctrinæ, quam unuſquiſque de ſuo arbitrio adversùs Apoſtolos aut protulit, aut recepit? Illic igitur & Scripturæ & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, ubi diverſitas invenitur doctrinæ. Si Dominus Jeſus Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe reſpiciendos prædicatores, quàm quos Chriſtus inſtituit, quia nec alius Patrem novit niſi Filius, & cui Filius revelavit; nec aliis videtur revelâſſe Filius, quàm Apoſtolis, quos miſit ad prædicandum; utique quod illis Chriſtus revelavit; & hîc præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viva (quod ajunt) voce, quàm per Epiſtolas poſtea: ſi hæc ita ſint, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritate deputandam; id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit; reliquam verò omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei. Quòd ſi doctrinæ, aut verborum potiùs ambiguitate premantur hæretici, hanc regulam obſervandam tradit idem Tertullianus e. *Ubi enim apparuerit* (inquit) *eſſe veritatem diſciplinæ & fidei Chriſtianæ, illic erit veritas, non ſolùm ſcripturarum, ſed & expoſitionum, & omnium traditionum Chriſtianarum: quia ſicut Apoſtoli non diverſa inter ſe docuiſſent, ita & Apoſtolici non contraria edidiſſent Apoſtolis; ipſi autem nec Apoſtolis, nec Chriſto, nec Deo conſonam, vel doctrinam, vel interpretationem ediderunt; quia nec Apoſtolorum conſilium, nec Chriſti doctrinam, nec Dei judicium reverentur: ubi autem Deus non timetur, niſi ubi non eſt? ubi Deus non eſt, nec veritas ulla eſt; ubi veritas nulla eſt, meritò & talis diſciplina eſt: at ubi Deus, ibi metus in Deum, qui eſt initium ſapientiæ; ubi metus in Deum, ibi gravitas honeſta, & diligentia attonita, & cura ſolicita, & adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & ſubjectio religioſa, & apparitio devota, & proceſſio modeſta, & Eccleſia unita, & Dei omnia.* Sed omittamus hos teſtes, & juſtitiæ cultu, & vitæ integritate, & veritate doctrinæ, & fidei religione ut ſanctiores, ſic abſque dubio meliores: nec ſtrictis ſanctorum Patrum regulis, ſed vel paganorum teſtimoniis rem adhuc ipſam attentiùs expendamus. Nonne Ulpianus f docet vel in ethnicorum contractibus & ſtipulationibus, quoties ambigua ſit oratio, ideſt quoties idem ſermo duas exprimat ſententias, commodiſſimum eſſe id accipi, quo res de qua agitur, in tuto ſit? nonne generaliùs ſcripſit Paullus g, in dubiis id ſemper agendum eſſe, ut res bona fide contracta, quàm tutiſſimo loco conſtituatur? nonne Ulpianus h commodiſſimum eſſe id accipi, quo res de

d Tertull. de præſcription. adv. hæreticos c. 37.

e Tertull. de præſcript. c. 20.

Idem in eod. c. 34.

f Ulpianus l. Quoties in ſtipulationibus. De rebus dubiis.

g Paulus l. Ubi eſt verborum. De rebus dubiis.

h Ulpianus l. Quoties. De rebus dub.

de qua agitur magis valeat quàm pereat? nonne voluit Metianus [i] in ambiguis orationibus id ſpectari debere quod ſenſerit is, qui orationem protulit? Nonne ſcripſit Paullus [k], in obſcuris illud inſpici debere, quod veriſimilius eſt [l]? *Quæ lex* (ait rectè Cicero) *quod ſenatus conſultum, quod magiſtratuum edictum, quod fœdus aut pactio, quod (ut ad privatas res redeam) teſtamentum, quæ judicia, aut ſtipulationes, aut pacti & conventi formula non infirmari aut convelli poteſt, ſi ad verba rem deflectere velimus; conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & auctoritatem relinquamus? ſermo hercule familiaris & quotidianus non cohærebit, ſi verba inter nos aucupabimur.* Rectè etiam Seneca [m] monet, ſemper quum quid dubium eſt, humanitatem in melius inclinandam: ne fraudem innocentiæ dolus faciat, hæreſis religioni, veritati mendacium: quo impudentiſſimè ſanctiora hujus Concilii decreta hæretici hoc tempore ſingulari impietate debilitare, contaminare, & corrumpere conantur. Sed veriſſimum tandem illud eſſe comperio quod Tertullianus [n] ſcripſit, hoc inter ethnicos & hæreticos intereſſe, quòd ethnici non credendo credunt; hæretici verò credendo non credunt: quinimmò audiendo non audiunt, intelligendo non intelligunt, dum ſanctam & Catholicam Epiſcoporum Hiſpaniæ doctrinam & Conciliorum decretis, & antiquis Patrum inſtitutis, & ſummorum Pontificum ſanctionibus conſentaneam, pro erronea & impia interpretantur.

Nec minùs ſtulta eſt, procax, & impia aliorum quorundam hæreticorum petulantia, qui omnem huic ſacro Concilio, alio Concilio ſacro auctoritatem contendunt ſublatam: ridiculo ſanè & impudenti quodam mendacio, indignoque ut in eo detegendo vel leviſſima à nobis opera ponatur: ponenda tamen eſt, ne aut illi ſibi videantur dum profana verba depromunt, magnum aliquid dicere, aut ſi talibus nos continuerimus à litibus, obtinuiſſe ſe cauſſam putent, victam ſui vitio, non aſſertorum ſilentio deſtitutam: quod de gentibus olim dixit Arnobius [o]. Ajunt enim, vel effutiunt potiùs impudenter, Concilium hoc Hiſpanicum paullò ante Francfordienſe peractum, & in eo (ob ſublatum ſcilicet ſacrarum imaginum cultum) hoc noſtrum fuiſſe damnatum; ut ex illis refert Arnaldus [p] Pontacus Epiſcopus Vaſſatenſis. Sed tantum eximiis his Eccleſiæ doctoribus in aperienda hujus Concilii & Francfordienſis doctrina fidei nunc tribuendum, quantum maximis iiſdem (ut ſe jactant) Eccleſiæ antiquariis in exploranda Concilii antiquitate indulgendum antea probavimus. Imprimis enim in Concilio Francfordienſi nihil actum reperio de ſacrarum cultu imaginum; nec in Epiſtola Adriani Papę ad Epiſcopos Hiſpaniæ, nec in libro Sacroſyllabo Paullini Aquilejenſis, ejuſdem Concilii auctoritate edito probatoque, nec in Actis tandem reliquis ejuſdem Concilii Francfordienſis: in his enim de errore ſolùm Elipandi Archiepiſcopi Toletani, & Felicis Urgelitani de adoptione Chriſti & ſervitute decretum eſt; quòd ea ſolùm cauſa eſſet tunc in Hiſpania inter Epiſcopos controverſa. Sed permittamus interim in Francfordienſi actum de imaginum cultu: quibus argumentis aut conjecturis (rogo ab eiſdem hiſce antiquariis) probare poterunt Concilii decretum ſacris imaginibus derogâſſe, & in illo hujus auctoritatem fuiſſe abrogatam? Si Theophilus & Stephanus Epiſcopi, Adriani Papæ Legati, in Francfordienſi præfuerunt, & auctoritate Adriani, Illiberritanum (ut ipſi ajunt) improbârunt; cur Adrianus [q] ipſe mox oblatâ propriâ cauſâ, Canones Illiberritani non laudavit modò, ſed his ipſis, ut ſanctiſſimis, rem graviſſimam firmari & ſtabiliri voluit, in eo opere quod ex diverſis Græcæ & Latinæ Eccleſiæ Conciliis collegit, & Ingilramno Mediomatricis urbis Epiſcopo tradidit? At dicent, Felicem Urgelitanum Epiſcopum in Concilio Francfordienſi damnatum, quem ſacris imaginibus bellum grave intendiſſe ferunt Platina [r], Sabellicus [s], & Concilium Senonenſe [t]. Damnatum Felicem Urgelitanum [u] aſſentior; ſed ob bellum indictum ſacris imaginibus, diſſentior omnino: quòd nec in Epiſtola Adriani, nec in libro Sacroſyllabo [x], nec in Actis ejuſdem Concilii mentio exſtet de eo errore Felicis; quinimmo in libro Sacroſyllabo à Concilio approbato dicitur, quòd ſi ab eo errore adoptionis & ſervitutis Chriſti reſipiſcerent Elipandus & Felix, admitterentur ad Eccleſiæ communionem: quod utique Concilium non permiſiſſet, ſi alio gravi iconomachiæ errore eſſent infecti. *Elipandum namque* (ait) *& Felicem, novos hoſtes Eccleſiæ, ſed veternos à fæce perfidiæ pollutos, niſi ab hac ſtultitia reſipiſcant, & per rectæ fidei ſatisfactionem, lamentis ſe abluant pœnitentiæ, indignos & ingratos eos à conſortio Catholicorum perpetua animadverſione eliminare decernimus, & à gremio orthodoxæ Eccleſiæ cenſemus alienos. Optamus tamen, & omni adniſu mentis immenſæ pietatis boni Paſtoris (qui animam ſuam poſuit pro ovibus ſuis, & neminem vult perire) clementiam imprecamur, ut perfidiæ relicto errore, ad viam veritatis, quæ Chriſtus eſt, & ipſo redeant perducente, quatenus in ſinu matris Eccleſiæ dilectionis ſuſcepti amplexu, tranquilla ſuaviter fidei pace quieſcentes, largiſſima ſugant ubera bonitatis Dei, ac per hoc perpetuæ felicitatis gaudia, gratiâ Dei, qui pro omnibus mortem guſtavit, largiente, ſine fine valeant adipiſci.* Hactenus liber Sacroſyllabus, qui Felicem perſpicuè admitti vult, depoſito errore adoptionis & ſervitutis, & pertinacem in illo damnari: nulla vel abſolutionis vel damnationis propter imagines mentione injecta. Qui putârunt itaque in Concilio Francfordienſi actum de imaginibus, falsò & temerè adjicientes (ut Hiſpaniæ, vel Eccleſiæ potiùs Catholicæ conflarent invidiam) in eo damnatum eſſe hoc Illiberritanum, tanquam ſi in ipſo damnatus eſſet ſacrarum imaginum cultus; cauſſam dederunt aliis, ut dicerent Felicem in Concilio damnatum, ut ejuſdem erroris imaginum auctorem; cùm certum ſit, nec in Concilio Francfordienſi actum de Illiberritano, nec Felicem imaginum cultum ſuſtuliſſe. Qui primus eo tempore ejus erroris venenum diſſeminavit, non Felix Urgelitanus in Hiſpania, ſed Claudius fuit Taurinenſis in Italia & Gallia (in Hiſpania enim nunquam eſt auſus) Felicis diſcipulus, cujus impietate effectum eſt, ut à diſcipulo in magiſtrum aliorum errorum auctorem, crimen alterum referretur. Sed utinam qui Claudii impietatem imitantur, ſacris imaginibus obſiſtentes, ingenii, ſaltem in hoc, ſimilitudine, eiſdem veſtigiis inſiſterent; efficerent ſanè, ut ſacroſan-

[i] *Metianus l.* In ambiguis. 96. de reg. jur.
[k] *Paul. l.* In obſcuris. 194. de reg. jur.
[l] *Cic.* pro Cæcina.
[m] *Seneca lib. Epiſtol.* 22.
[n] *Tertull. lib.* de carne Chriſti. c. 15.
[o] *Arnobius lib.* 1. adv. Gentes.
[p] *Arnald. Pon.* in Chronographia. *Lib.* 1. *cap.* 1.
[q] *Adrian. Papa I.* c. 62 & 63. *eius collectionis, quam ad ſuæ cauſæ defenſionem compilavit hujus Concilii duos citavit Canones, ut poſtea propriis locis adnotabo.*
[r] Platina in Adriano.
[s] *Sabel Ennead.* 8.
[t] *Conc. Senon. Can.* 14. *in fine.*
[u] *Felicem Urgelitanum non fuiſſe Iconomachum, defendit etiam Alanus Copus. dial.* 5. *cap.* 25.
[x] *Liber Sacroſyllabus in Concilio Francfordienſi approbatus.*

Digitized by Google

croſancta haberi ſemper debuiſſet, non modò apud Catholicos, ſed apud hæreticos quoque, hujus Concilii doctrina; cùm ejus religione Claudius impeditus, ab ea citanda ſemper abſtinuerit; prudenter ſcilicet, aut callidè potiùs, ſubolfaciens ſacri Concilii ſententiam, in ipſum gravioribus aculeis potuiſſe retorqueri. Quod indicant Jonæ Aurelianenſis libri, quos Caroli Magni juſſu adversùs Claudium Taurinenſem paullò poſt Concilium Francfordienſe, tempore quo ipſa hæreſis in Gallia orta eſt, ſcripſit; in quibus vel Claudium propoſuiſſe, vel Jonam reſpondiſſe objecto hujus Concilii decreto, mirum aut neceſſarium potiùs ſilentium.

Hiſpanicas Eccleſias de Iconomachiæ errore nunquam iure notari potuiſſe,

Poſtremò tandem, ad eximiam Hiſpanicæ religionis laudem illud maximè pertinere animadverto, quod ſumma Dei benignitate eveniſſe, credi par eſt; nullâ videlicet hæreſe«s vel erroris iconomachiæ maculâ, à principio naſcentis Eccleſiæ ad hanc uſque diem, Eccleſias Hiſpanicas vel leviter notatas; nedum pollutas & contaminatas fuiſſe: ſi antiquiora & recentiora Conciſia, ſi traditiones majorum, ſi vetuſtos regni annales attentiori ſtudio conſulamus. Quid enim ſi tam præclaro hoc & ſingulari religionis cultu, & obſervantia, divina Hiſpanos elegit ſapientia, ut ſanctam ejus fidem, ut religionem Catholicam, ut ſacrarum imaginum cultum, quem Galli, Germani, & Angli tam pertinaci & obſtinato oppugnant animo, adeò felicibus auſpiciis ad extremum Orientem & Occidentem Hiſpani propagârint? Quis enim ipſos, non ipſos dico, ſed æternam erga ipſos Dei Optimi & Maximi beneficentiam non admiretur, non ſuſpiciat, non colat, & ſempiternis efferat laudibus, quòd pio ipſorum ſtudio, quòd religioſa ſolicitudine, quòd zelo Chriſtiano tot oppida, tot urbes, tot populi, tot gentes, tot nationes, quæ à Chriſto, vel improbitate ſumma, aut ignorantia aberrabant, depulſis tenebris, errore depoſito, abjecta ſuperſtitione, confractis idolis, ad veram Euangelii lucem adhuc convertantur; & Chriſtum verum Deum & hominem, ſanctiſſimæ noſtræ religionis auctorem agnoſcant, venerentur, & reverenter adorent; ipſiuſque præcepta ſtudioſiſſimè complectantur? Faxit ergo ob æternam & ſummam ipſius benignitatem Deus, ut conſervata pura & puta tam antiqua & orthodoxa religione, retentaque tam Chriſtiana ac ſacri erga imagines cultûs felicitate, diù poſſit & ſemper Hiſpania in ipſo ſanctiſſimè gloriari.

COMMENTARII NOVI.

HUJUS Canonis variæ traduntur interpretationes à viris doctis ad aſſerendum ſanctarum imaginum cultum, & debitum honorem. Prima, hoc Concilio rejectas eſſe imagines pictas, non ſculptas, ob idololatriæ metum, ut de Salvatore in forma Jovis picto tradit Nicephorus lib.5.cap.23. Secunda, ne imminente perſecutione Chriſtiani auferre ſecum, aut occultare non poſſent; & ita pictæ eſſent ludibrio Judæis & paganis. Hæc ex Sandero lib.2.cap.4. *De cultu imaginum*. Idem Turrian. lib.1. *De hierarch. ordin.*cap.12. Tertia, ne picturæ facilè deformentur, parietum cruſtis dejectis, & inde amiſſa venerabili forma, potiùs contemptui ſint, quàm venerationi. Ita interpretatur hunc Canonem D.P. Martinez, inſignis Theologus, canonicus Conchenſis, & apud Complutenſes magiſter meus, in *Comment. Epiſt. Judæ*. loco 18. *De imaginum debito cultu*. Quarta, pro temporum varietate ſtatuta variari humana. Unde in Eliberitana Synodo non eſſe imaginibus negatum honorem, quin potiùs in ſanctarum imaginum venerationem eſſe interdictum, ne in parietibus depingerentur. Verùm Concil. Nicæni II. Act. 7. id modis omnibus permittitur: *Definimus, cum omni diligentia & cura venerandas & ſanctas imagines, ad modum & formam venerandæ, & vivificantis crucis, è coloribus & teſſellis, aut alia quavis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis ſanctis Dei collocandas, habendaſque, tum in ſacris vaſibus & veſtibus, tum in parietibus & tabulis, in ædibus privatis, in viis publicis, maximè autem imaginem Domini & Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, deinde intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deinde ſanctorum virorum.* LOAISA.

Secundam ac tertiam interpretationem ſequuntur Bellarm.lib.2.*De imag.*cap.9.Suarez to.1. *Diſp.Theolog.*diſp.53.ſect.1. eamque utiliter latam ac promulgatam eſſe illo tempore, quo idololatria maximè vigebat, quoque facilè accidere poterat, ut in parietibus depictæ, vel ab infidelibus irreverenter tractarentur, vel etiam (quod ſuprà indicat Garſias) parietum cruſtis dejectis, deformarentur: quia verò hoc incommodum diligentiâ mutari poteſt, & antiqua illa neceſſitas jam ceſſavit; ideo hoc decretum Synodi Eliberitanæ uſu abrogatum eſt, & in Septima Synodo Generali, quæ eſt Nicæna ſecunda, hujuſmodi imagines in parietibus depictæ admittuntur, ut ſuprà bene etiam à Garſia notatum eſt. Vide quæ notavimus ſuprà in Notis ad Synodum Apoſtolicam Antiochenam. BINIUS.

De picturis & tabulis, non verò de ſignis aut ſtatuis hîc agitur: & de picturis quidem, non quibus Sancti & Martyres, ſed quibus Deus ipſe, ipſaque Trinitas repræſentaretur; illi ſiquidem non adorantur. Vetant igitur Deum in parietibus depingi, ne ſcilicet, quem gentilibus & catechumenis immenſum, omnipotentem, inviſibilem, æternum, incomprehenſibilem, ſpiritualem, corporis & materiæ expertem & immunem prædicarent, eum ipſi gentiles, & catechumeni in ipſorum Eccleſiis lineis & coloribus circumſcriptum & comprehenſum cernerent: ne igitur divini numinis majeſtas minueretur, &

aliud

Google

aliud de Deo depingeretur, quàm prædicarent; & quem ſupra homines extollerent, humana ſpecie depictum oculis objicerent; vetant ne in Eccleſiis Dei imagines ſuſpendantur. Hæc ad ſanctorum imagines nullatenus pertinent. Ad hæc ex *Apologet. pro Chriſtianis* ex Tertulliano & Minucio diſcimus, varios deos, deorumque formas Chriſtianis gentiles finxiſſe, ut quiſque ex eorum ritibus aliquid auxiſſet, aut aliquid in eorum Eccleſiis adnotâſſet: ita vulgatum, ſolem eos adorâſſe, quòd diebus ſolis frequenter in Eccleſias convenirent: res turpes eoſdem colere ſuſpicio fuit, quòd ad pedes Epiſcopotum volverentur pœnitentes. Ne igitur in mentem gentilibus veniret, Chriſtianos hominem aut Deum humanæ ſpeciei ſimilem adorare, ſi humanas facies in eorum Eccleſiis intuerentur, Deum vetant in eis depingi. ALBASPINÆUS.

Suppoſito ex Canonibus Apoſtolorum licito imaginum uſu; videndum eſt, quare in hoc Concilio prohibeatur ne imagines in parietibus Eccleſiæ dipingantur. Baronius tom. I. *Annal.* multis argumentis ſuſpicatur hunc Canonem ſuppoſitum eſſe, nec à Concilio Eliberitano latum. Neque enim potuit, aut debuit decem & novem Epiſcoporum conventus in orbis angulo congregatus, aliud ſtatuiſſe, quàm quod ubique locorum profiteretur Eccleſia. Bellarm. lib. 2. *De imag.* cap. 9. dicit hoc determinatum eſſe, ne ſanctæ imagines humore parietum facilè corrumperentur, aot alia de cauſa ſplendorem & pulchritudinem amitterent. Verior reſponſio eſt, quòd tempore hujus Concilii adhuc gentilium in Chriſtianorum Eccleſias perſecutio ingrueret: ſiquidem Eliberitinum hoc Concilium in Hiſpania ante Nicænum I. celebratum eſt ab Epiſcopis illius regionis, ut multis placet. Quamobrem ne Sanctorum imagines quæ in parietibus depictæ, à perſequutoribus inventæ eſſent, & cootumeliâ afficerentur; ibi decretum fuit, ne quod adoratur, in parietibus depingeretur, ne gentilibus ludibrio fierent: ſed tantùm in tabulis, quæ aſportari, & in tutiorem locum reponi poſſent, effingerentur. CORIOLANUS.

Omnes DD. qui hujus Canonis explicationem aggreſſi ſunt, ejus verba nihil à veritate Catholica diſſorum continere demonſtrârunt; quod ut & nos oſtendamus, ſupponimus ſacrarum imaginum uſum ab Apoſtolis duxiſſe originem, ut probatur in Synodo Nicæna, & à S. Joanne Damaſceoo in orat. *De imaginibus*. Certum etiam eſt, uſum & venerationem ipſarum, non minus in Hiſpania quàm in aliis provinciis, ab Apoſtolis introductum fuiſſe, cùm ubique eoſdem cultus & mores per omnia ſimiles prædicaverint. Synodus Nicæna II. Can. VII. Uſque adeò venerandarum imaginum demonſtratio in Eccleſia obtinuit, ut ab eo tempore, quo Euangelium prædicari cœptum eſt, ad hæc uſque tempora receptæ fuerint. Unde Dexter anno Chriſti L. ita refert: *Petrus ut Chriſti vicarius Hiſpanias adit, imagines Antiochiâ delatas affert*. Ubi notârunt Bivarius & Caro. Ejus rei perſeverat Matriti teſtimonium non leve in ſacra & miraculoſa imagine B. Virginis, vulgò nuncupatâ *de la Atocha*, de cujus antiquitate multi exiſtimant à tempore Apoſtolorum ibi conſtitutã. Quandoquidem ante D. annos, tempore S. Iſidori Agricolæ, erat celebris; & cùm inde certum ſit ſuperâſſe vetuſtate Maurorum dominium in Hiſpania; & ex characteribus quibuſdam ipſi affixis, conſtat Apoſtolicam redolere ætatem. In tanta autem vetuſtate nulla nomenclaturæ ſuæ ratio conveniens aſſignari poteſt, niſi quòd priùs dicta ſit *de Antiochia*; paullatimque voce illa aliquatenus alterata, *de Atocha* nuncupata ſit: atque ita à D. Petro illam accepimus ab Antiochia delatam, ut referunt M. Ægidius Gonzalez in ſua *Hiſtoria Matritenſi*. Uſitatæ enim fuerunt ſacræ imagines à tempore quo Eccleſiæ conſtrui cœperunt, ad Chriſtianorum ſolatium: & ut illiterati agnoſcant quod ex lectione librorum aſſequi nequeunt. S. Joannes Damaſcenus orat. 2. de ſanctis imaginibus: *Etenim illiteratis hominibus hoc ſunt imagines, quod literatis libri: & quod auribus oratio eſt, idem eſt oculis imago; cui tamen imagini intelligentia conjungitur.*

Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus.

Iccircò imagines inventæ ſunt, quæ nobis ad rerum occultarum demonſtrationem atque notitiam tamquam itineris duces aditum patefaciunt. Prorsùs autem ad utilitatem & beneficium, ac ſalutem noſtram pertinet, ut rebus notatis, atque de ſcriptis, ea quæ latent intelligamus. Gregorius Magnus lib. 7. Epiſt. XIX. *Iccircò imagines in Eccleſiis adhibentur, ut qui literas neſciunt, ſaltim in parietibus videndo legant quæ legere in codicibus non valent*. Paullin. natal. 9. de S. Felice. Unde PP. Eccleſiæ Gallicanæ in Concil. Provinc. Senonenſi relato à Rochel. lib. 4. *Decret. Eccl. Gall.* tit. 4. c. 17. ſacras picturas *idiotarum libros* vocitârunt. Plura pro imaginum uſu, utilitate, & antiquitate in omnibus provinciis contra Iconoclaſtas, & Iconomachos congeſſerunt Baronius anno Chriſti XXXI. n. 61. & anno XXXIV. n. 275. ann. XLII. num. 17. anno LVII. num. 111. anno CCXXIV. nu. ult. Bolduch. in *Eccleſia poſt legem*. cap. 13. Vaſq. in 3. par. D. Tho. diſp. 112. q. 25. art. 13. Carria to. 2. *Fidei*. fol. 1013. Torre-blanca *De jure ſpirituali*. lib. 1. cap. 11. Agricola tract. *De imagin.* Creſpetius in Summa, verb. *Imagines*. Ayala *De Eccleſiaſt. trad.* 3. par. Turrianus lib. 4. *Dogmat.* fol. 135. & in Not. parv. ad Clement. lib. 5. cap. 7. Suar. in *Defenſione Fidei*. lib. 2. cap. 10. & 11. Faber lib. 2. *Agoniſt.* c. 21. Georgius Ambian. ad Tertullianum. *De idololatr.* cap. 3. Coquæus in Not. ad D. Auguſt. *De Civit. Dei.* cap. 9. Loaïſa in Not. ad Concil. Tolet. XII. Can. 6. Bulleng. *adversùs Caſaub.* diatr. 1. Ferrandus in *Diſquiſit. reliq.* lib. 2. cap. 1. art. 6.

His ſuppoſitis, ingentem præbet difficultatem præſens Canon, dum picturas, imagineſque jamdiù obſervatas & veneratas in Eccleſia prohibet in parietibus depingi ex ratione illa generali: *Ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Difficultate oppreſſus Baronius ann. LVII. pag. 763. exiſtimavit, Canonem hunc ſuppoſitum eſſe à quodam diſcipulo Claudii Epiſcopi Hiſpani hære-

hæretici Iconoclaſtæ, oui fuit ſautor Felicis Urgelitani, etiam hæretici Neſtoriani, damnati in Concilio Francfordienſi, Movetur Baronius, quia Ferrandus Diaconus, Dionyſius Exiguus, & Creſconius, diligentiſſimi Canonum Latinorum Collectores, hujus Canonis nullam fecerunt mentionem; & ſi eſſet Canon hujus Concilii, non lateret Vigilantium & Claudium, utrumque Hiſpanum, & impugnatorem ſacrarum imaginum. Sed nimis levia ſunt hæc: nam Ferrandus, Creſconius, & Dionyſius, alios plures, tam Eccleſiæ Latinæ quàm Græcæ Canones in ſuis Collectionibus omiſerunt. Unde cùm præſens Canon reperiatur, non ſolùm in hoc Concilio, verùm apud Decretiſtas, Burchardum videlicet, & Ivonem, non eſt cur ut ſuppoſititius rejiciatur. Similiter quòd Claudius & Vigilantius imaginum everſores, nunquam ad probationem ſui erroris Canonem iſtum advocaverint, apertè demonſtrat nihil in eo contineri, quod illorum ſententiæ faveret; ſiquidem PP. Hiſpaniæ non abſolutè prohibent imagines ſacras depingi, ſed tantùm in parietibus: unde poſtea rectè re perpenſa, idem Baronius pro iſto Canone decertavit anno CCCV. pag. 774. Nec durum Spondani calamum in Epit. ipſius anni num. 35. ſuſtinere poſſum, dum ait, quòd ſi abſit à Canone iſto fraus & impoſtura, nec placeat aliquorum interpretatio; nemo feret, potuiſſe, vel debuiſſe decem & novem Epiſcoporum conventum in orbis angulo congregatorum aliud ſtatuere, quàm ubique locorum univerſalis obſervâſſet Eccleſia. Rectiùs quidem Spondanus ageret, ſi decretum Concilii ab Eccleſiaſticis ſanctionibus nullatenus diſſidere, maturiùs penſitaret (ut cum ſuo Baronio fecit, Canonem difficillimum Concil. Laodiceni, *De cultu angelorum*, exponens anno LX. nu. 11.) præſertim cùm ferè omnes hujus Synodi PP. ſanctitate & doctrina illo ævo præfulſerint, & ferè omnes martyrii palmam aſſequerentur. Alii exiſtimârunt PP. in præſenti Canone ſolùm prohibuiſſe in parietibus picturas fieri imaginum Dei, ut in ſe eſt; ne veſano gentilium & ethnicorum errore ducti, putarent Catholici, aut gentiles Deum noſtrum verum & inviſibilem, ut quid corporeum, idolorum ſtulta imitatione pingi debere, aut poſſe: ita docuerunt Alanus Coppus dial. 5. cap. 16. Ayala *De tradit.* cap. 3. propè finem, Sixtus Senen. lib. 5. *Biblioth.* annot. 247. Cerda in *Adverſ.* cap. 143. n. 9. Placeret hæc interpretatio, niſi ſignanter PP. prohibuiſſent in parietibus depingi id quod colitur & adoratur, quaſi pictas tantùm in parietibus imagines, non verò aut ſculptas, ant tabulis delineatas interdicerent. Deinde quia Illiberini PP. de omnibus imaginibus indiſtinctè in parietibus non pingendis agunt, quare non ſunt reſtringendi ad picturas, & imagines Dei, ut in ſe eſt: aliter Canonem hunc accipiunt Martinus de Ayala ubi ſuprà, P. Martinez in *Epiſt. jud.* loc. 18. *De imaginum debito cultu.* Vaſquez lib. 2. *De adorat.* diſp. 5. c. 2. Hurtado *De vero martyrio.* reſol. 24. ſect. 5. Videlicet imagines in parietibus depingi non debere, ne Sanctorum imagines facilè decruſtatione deformentur, & inde amiſſa venerabili forma, contemptui potiùs eſſent, quàm venerationi: unde Synodus non in tabulis, quas vulgò dicimus *Retablos*, ſed in ipſis parietibus picturas fieri prohibuit. Tandem Sanderus lib. 7. *De cultu imaginum.* c. 4. Turrian. lib. 1. *De hierarch. ordin.* cap. 22. Durant. *De ritib. Eccl.* lib. 1. cap. 5. num. 11. docent PP. non prohibere imagines depictas in tabulis, aut ſculptas in lignis in Eccleſiis habere, ſed tantùm pingi in parietibus, ne imminente perſecutione non poſſent Chriſtiani ſecum imagines portare; & cùm in parietibus depictæ remanerent, ludibrio & irriſioni perſecutorum ſubjacerent. Sequitur eos Orantius lib. 2. *De locis.* cap. 26. qui addit, in Sexta Synodo in Trull. Can. LXXIII. & in *l. Cum ſit.* Cod. *Nemini licere*; prohiberi crucem depingere, aut apponere in pavimento, ſimili certè ratione, ne incidentium calcatione injuriâ afficiatur. Impugnat hanc interpretationem P. Vaſquez d. cap. 2. *De adorat.* quia juxta eam Illiberini PP. illam rationem ſuæ conſtitutionis reddere debebant: ne imagines perſequutorum ludibrio eſſe poſſint; ſed ſi ita non expreſſerunt, ſimilem adduxerunt rationem illis verbis: *Ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* Ideſt, quia id quod colitur & adoratur, adſervari & coli debet magnâ reverentiâ & devotione, nec exponendum ludibrio gentilium, ne ab inimicis fidei vilipendatur, abradatur, & peſſundetur: quæ interpretatio maximè convenit ævo hujus magni Concilii, & PP. voto, quod fuit fideles munire & præmunire adverſùs perſecutionem ingruentem, & quam citò venturam prævidebant. Igitur majori plauſu meritò recepta eſt hæc interpretatio, videlicet in hoc Canone non prohiberi imagines depingi in velis, ſeu tabulis, ſed tantùm in pariete, quia quacumque urgente perſecutione tabulas aut vela ſecum poterant Chriſtiani ferre & occultare; pictas verò in pariete imagines deriſioni gentilium expoſitas remanere, quandocumque illi Eccleſiam invaderent, Huic interpretationi libenter adhæreo, etſi aliam non inſubtiliter excogitatam acceperim ab illo perdocto P. Petro à Quiròs cleric. Regul. Min. fauſta prole, cujus opera bono reip. literariæ quotidie ſperamus. Exiſtimabat ergo literatiſſimus vir, duplex decretum in hoc Canone contineri: primum ſub prioribus verbis, ſcilicet: *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere.* Secundum autem ſub reliquis mox ſequutis, nempe: *Ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* In primo omnes quaſcumque profanas imagines, aut picturas in Eccleſia haberi, prohiberi: quia irrepſerat fortè abuſus, quem validiſſimũ etiam nunc cernimus; nimirùm ſacras ædes hominum picturis ornandi, quod liquet ex Epiphanii Epiſtolâ apud Hieron. 60. c. 5. *Præterea audivi quoſdam murmurare contra me; quia quando pergebamus ad ſanctum locum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum & more Eccleſiaſtico facerem, & veniſſem ad villam, quæ dicitur Anablata, vidiſſemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogâſſem, quis locus eſſet, didiciſſemque eſſe Eccleſiam, & intrâſſem ut orarem; inveni ibi velum pendens in foribus ejuſdem Eccleſiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti, vel Sancti cujuſdam; non enim ſatis memini cujus imago fuerit. Cùm ergo*

hoc

hoc vidiſſem, in Eccleſia Chriſti contra auctoritatem ſcripturarũ hominis pendere imaginem, ſcidi illud, &c. Ubi dum Epiphanius ait velum hujuſmodi, in quo erat hominis imago depicta, contra auctoritatem ſcripturarum in Eccleſia pendere, fortè reſpexit ad hunc Illiberritanum Canonem: nulla enim expreſſior hujus rei prohibitio ante Epiphanii tempora fuit, quàm quæ ab ipſo Concilio lata eſt. Igitur Patres cùm in Eccleſias introduci imagines hominum viderent, zelo divini honoris acceuſi, perniciosiſſimum depellere morem ex Eccleſia curàrunt, ſtatuendo, picturas hominum in Eccleſia eſſe non debere, in prima parte hujus Cõcilii: & ut ſecunda rectiùs ſequatur, leve mendum irrepſiſſe, auctor animadvertit in particula *ne*, & legendum putat, *nec*, ut duo diverſa ſtatuantur, ita: *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere: nec quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Hæc attulit eruditus quidem vir: oro lector, ut priuſquam novitatem culpes, aut crimineris, ſeriò penſites interpretationem hanc. GONZALEZ.

C A N O N X X X V I I.

De energumenis baptizandis.

Eos qui ab ſpiritibus immundis vexantur, ſi in fine mortis fuerint conſtituti, baptizari placet: ſi verò fideles fuerint, dandam eis eſſe communionem. Prohibendum etiam, ne lucernas hi publicè accendant. Si facere contra interdictum voluerint, abſtineant à communione.

C A P U T S E X T U M.

Energumenos baptizandos, ſi extremo urgeantur periculo.

ADULTI catechumeni ſuſcepturi baptiſmum, cùm omnibus Fidei interrogationibus reſpondere deberent, ut docet Auguſtinus [a]; dubium erat, an ſi maligni ſpiritus poſſeſſione correpti, expertes eſſent rationis, ad ſuſcipiendum baptiſmum forent admittendi? Augebat & illud dubitandi occaſionem: nam cùm per baptiſmum Spiritus ſanctus daretur, indecens, & indecorum videbatur, ut in maligni ſpiritus habitaculo, Spiritus ſanctus deſcendere quodammodo cogeretur. Sed obtinuit apud Patres clementiæ & benignitatis ratio: neve religioſa illa & ſancta cogitatio, & deſiderium quo primùm catechomenus voluit eſſe Chriſtianus, præmio ſuo fraudaretur, placuit, ut ad fidem ſuſcipiendam catechumeni admitterentur, ſi extremo vitæ orgerentur periculo. Quòd primùm hîc Hiſpani PP. Africani poſtea Concil. Carthag. III. [b] definierunt. *Ut ægrotantes* (ajunt) *ſi pro ſe reſpondere non poſſunt, cùm voluntatis eorum teſtimonium ſui dixerint, baptizentur.* Idem conſtituit Concilium Arauſicanum [c]: *Subitò obmuteſcent* (*prout ſtatutum eſt*) *baptizari, aut pænitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet, aut præſentis in ſuo nutu.* Et poſtea [d]: *Energumenis catechumenis, in quantum vel neceſſitas exegerit, vel opportunitas permiſerit, de baptiſmate eſt conſulendum.* In hoc autem Canone duplex concedunt Hiſpani Patres privilegium. Alterum eſt, quòd qui rationis capaces non ſunt, fiant ſacramentorum participes. Alterum, ut extra tempora Canonibus diffinita baptiſmum accipiant: quòd inſequentium temporom Patres perpetuâ obſervantiâ coluerunt. Timotheus [e] ſanctiſſimus Alexandrinus Epiſcopus, his verbis reſpondit: *Si catechumenus à dæmone corripiatur, & voluerit ipſe, vel ſui, ut ſanctum baptiſmum accipiat, debet ne accipere, an non? & maximè ſi morti propinquus fuerit? Reſp. Si is qui à dæmone corripitur, non fuerit ab immundo ſpiritu mundatus, non poteſt ſanctum baptiſmum accipere: ſed in exitu à vita baptizetur.* Tanta enim erat olim in baptiſmo ſuſcipiendo religio, ut non dæmoniaci ſolùm, ſed nec mulieres menſtruatæ ad baptiſmum ob ſingularem ejus ſacramenti reverentiam admitterentur, ut idem Timotheus reſpondit [f]. *Si mulier catechumena* (ait) *dedit nomen ſuum, ut illuminaretur, & die baptiſmatis illi accidit, quòd ſolet mulieribus, debet ne eo die baptizari, an differre, & quantum differre? Reſp. Debet differre donec purgata fuerit.* Ad quem Theodorus Balſamon hæc adjecit: *Qui divino baptiſmate digni erant habendi; deſcribebantur ab his qui munus Eccleſiaſticum exercebant: ſi ergo* (*inquit*) *deſcripta mulier tanquam baptizanda, in fluxum menſtruorum inciderit, quando debet baptizari? Hic autem divinus Pater reſpondit, quòd quando purgata fuerit: donec enim præſtituti dies præterierint, impura eſſe judicabitur, & nec baptizabitur, nec divinis myſteriis digna habebitur.*

a D. Auguſt. lib. de fide & oper. c. 4.

b Conc. Carth. III. Can. 34. apud Grat. in c. Ægrotantes. De conſecr. diſt. 4.

c Concil. Arauſic. Can. 12.

d Can. 15. einſdem Concil.

e Timoth. Epiſc. Alexand. ad interrogat. ſecundam.

f Idem ad interrogat. ſextam.

COM-

COMMENTARII NOVI.

SICUT Timotheus Alexand. in ſuis *Reſponſion.* cap.3. dicit, obſeſſos à dæmone communicandos eſſe, non ſingulis diebus, ſed ſtatis dumtaxat temporibus; ita Patres hujus Concilii ſtatuerunt, eiſdem, ſi in fine mortis conſtituti fideles ſuerit, communionem non eſſe denegandam, ſi nimirum id ſine irreverentiæ periculo fieri poſſit. Vide quæ notavimus ſuprà Can. XXIX. BINIUS.

Eorum qui ab immundis ſpiritibus infeſtarentur duo erant genera. Quidam perpetuò agitabantur, alii lucidis intervallis gaudebant. In prima Canonis parte dandum illis baptiſmum, aut communionem, ſi mori eos contingeret: hîc à communione, ſi contra diſciplinam quicquam faciunt, aut lucernas accendunt, pelluntur. Sed quorſum hæc verba, aut quamobrem de lucernis potiùs, quàm de quavis alia re meminerint? Scimus Chriſtianis interdictum, in feſtis gentilium lucernas accendere: ſed neſcio cur hoc Canone id energumenis potiùs, quàm aliis prohibetur, neque id conjecturâ ullâ, aut divinatione aſſequi poſſumus.

Ad eos etiã qui perpetuò vexarentur, extrema Canonis verba referri poſſunt, qui etſi neque Euchariſtiam adirent, neque in communionem precum vocarentur; excommunicari tamen poterant, hoc eſt funditùs ab Eccleſiæ aditu repelli, neque ad preces & ſupplicationes fundendas adhiberi, neque ut expiarentur admoveri: neque enim communione ſi quis precum, aut altaris privabatur, propterea eum excommunicatione perculſum fuiſſe exiſtimandum eſt; ut de energumenis dici poteſt, in quos anathema non contorquebatur: quid enim tali pœna, aut excommunicatione dignum præſtiterant, aut quo ſe peccato polluerant? ii tamen à communionibus ſecernebantur. ALBASPINÆUS.

Licèt in Eccleſiæ primordiis baptiſmus quolibet die celebraretur propter baptizandorum magnum numerum (D.Ambroſius in Epiſt.ad Epheſ. cap.4. ita ſcribit: *Poſtquam omnibus locis Eccleſiæ ſunt conſtitutæ, & officia ordinata, aliter compoſita res eſt, quàm cœperat. Primùm enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuſcumque diebus vel temporibus fuiſſet occaſio: nec enim Philippus tempus quæſivit, aut diem, quo Eunuchum baptizaret, neque jejunium interpoſuit; neque Paullus & Silas tempus diſtulerunt, quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus ejus; neque Petrus diaconos habuit, aut diem quæſivit, quando Cornelium cum omni domo ejus baptizavit.*) tamen ipſo Apoſtolorum tempore jam cœpit miniſtrari tantùm hoc ſacramentum Paſchate, die Reſurrectionis, & Pentecoſtes. Leo P. Epiſt.IV. ad univerſos Siciliæ Epiſcopos cap.3. Tertull. *De Baptiſmo.* cap. 19. *Diem baptiſmo ſolennem Paſcha præſtat, quum & Paſſio Domini, in qua tingimur, adimpleta eſt: nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod, cùm ultimum Paſcha Dominus eſſet acturus, miſſis diſcipulis ad præparandum;* Invenietis (*inquit*) hominem aquam bajulantem. *Paſchæ celebrandæ locum ſigno aquæ oſtendit, exinde Pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt.* Syricius P.Epiſt.I.ad Himer.Tarracon. cap.2. *Sequitur de diverſis baptizandorum temporibus, prout unicuique libitum fuerit improbabilis & emendanda confuſio, quæ à noſtris conſacerdotibus, non ratione auctoritatis alicuius, ſed ſolâ temeritate præſumitur, ut paſſim ac liberè Natalitiis Chriſti, ſeu Apparitionis, nec non & Apoſtolorum, ſeu Martyrum feſtivitatibus innumeræ plebes baptiſmi ſacramentum conſequantur: cùm hoc ſibi privilegium, & apud nos, & apud omnes Eccleſias Dominicũ ſpecialiter cum Pentecoſte ſua Paſcha defendat, quibus ſolis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptiſmatis tradi convenit ſacramenta.* Concil.Tolet.XVII.Can.II. Plura congerunt, rationem hujus cæremoniæ adducentes, Pamel.ad Cyprian. tract. *De baptiſmo.* Coquæus in Not. ad D.Auguſt. *De civitat. Dei.* lib.22.cap.9.Menard.in Not. *ad Sacram.* D.Greg. fol.160. Diana par.8. tract.2. reſol.a. Ant. Aug. in *Epit.* lib.22. tit.19. Joſeph Vicecomes. *De ritib. baptiſmi* lib.1.cap.19.20. & 21. Si tamen immineret mortis periculum, extra prædictas dierum ſolennitates catechumeni ægroti baptizabantur. Sylveſter in Synod. Rom. cap. 12. *Baptiſmum date omnibus infirmis; ſanis autem in Paſchate & Pentecoſte.* cap.*Catechumenis.* 15. cap.*Siquis.* 16. cap.*Baptizandi.* 18.cap.*Ægrotantes.* 75.cap.*Judæi.* 93.cap. *Si qua.* 116.cap.*Baptizari.* 3. *De conſec.* diſt.5. Concil. Meldenſe cap.18. Tribur. cap.12. Altiſiodor. cap.18. *Non licet abſque Paſchæ ſolennitate ullo tempore baptizare, niſi illos, quibus mors vicina eſt, quos grabatarios dicunt.* Ubi notavit Menardus, *grabatarios* dici eos, qui in lecto, ſeu grabato per aſperſionem, aut profuſionem aquæ ob mortis periculum baptizabantur. Illi etiam dicebantur *clinici.* D.Cyprian.Epiſt.VII.lib.4. & ipſi ad ſacros ordines non admittebantur.cap.*Unic.*diſt.57.Concil. Pariſ.ſub Ludovico lib.1.cap.8. A.Auguſt. in *Epit.* lib.28.tit.25. quia credebatur eos neceſſitate potiùs, quàm voluntate acceſſiſſe ad baptiſmum. Unde de ipſo baptiſmo aliquando dubitavit Cornel.P.in Epiſt.ad Fabium Epiſc.Antioch.apud Euſebium lib.6.*Hiſt.Eccleſ.* cap.35. Theſſalorum autem ſeverior quàm par erat, diſciplina fuit, qui extra ſolennitatem Paſchalem neminem prorſus baptizabant, & ita plures ſine baptiſmate è vivis excedebant, ut referunt Socrates lib.1.*Hiſt.*cap.21. *Aliam præterea conſuetudinem in Theſſalia eſſe cognovi; nimirum ut diebus feſtis Paſchatis dumtaxat baptizarent, ob quam cauſſam omnes, paucis admodum exceptis, abſque baptiſmate moriuntur.* Nicephor.Calliſt. lib.12. *Hiſt.Eccleſ.* cap.34. *Alius item in Theſſalia mos fuit, ut Paſchalibus tantùm diebus baptiſmus perageretur; quapropter multi etiam eo*

ſacra-

Digitized by Google

ſacramento non initiati deceſſerunt. Fuerunt è contrario primis prædicationis Euangelicæ temporibus quidam tanti fervoris in divina credulitate, ut pro chariſſimis ante ſuſceptionem baptiſmi defunctis baptizari ſtuderent, quorum meminit D. Paullus 1. ad Corinth. cap. 15. in illis verbis: *Quid facient ii, qui baptizantur pro mortuis?* Et ſtatim: *Quia niſi crederentur reſurrecturi, ſtultum eis, pro iis qui jam non exiſterent, laborare*. Quæ verba exponens D. Ambroſ. ait: *Exemplum eorum ſubjicit, qui tam ſecuri erant de futura reſurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, ſi quem fortè mors prævenisſet; timentes ne aut malè, aut non reſurgeret, qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur*. Qui pius uſus, aut ex ignorantia acceptus, poſtea in errorem quorumdam hæreticorum tranſiit: de Cerinthianis loquens Epiphan. Hæreſ. 28. ita ait: *Et traditione res quædam ad nos devenit, quòd quidam apud ipſos deceſſerunt morte præoccupati citra baptiſma; alii verò pro ipſis in nomen ipſorum baptizentur, ne ubi reſurrexerint illi, in reſurrectione pœnas dent, eo quòd nō acceperint baptiſma*. A quibus acceperunt Marcioniſtæ, de quibus Chryſoſtom. in Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 15. homil. 40. *Poſtquam catechumenus quiſpiam apud eos exceſſerit, ſub lecto mortui abſconſo aliquo qui vivit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant velitne baptiſmum accipere? Deinde illo nihil reſpondente, is qui eſt abſconſus inferiùs, pro illo dicit, ſe velle baptizari; & ſic eum baptizant pro eo qui deceſſit*. Quorum *baptiſma vicarium* vocat Tertull. l. De reſurrect. carnis. *Si autem & baptizantur quidam pro mortuis, videbis in ratione certa, illa præſumptione hoc eos inſtituiſſe portendi, quâ alii etiam carni ut vicarium baptiſma profuturum exiſtimarent ad ſpem reſurrectionis. Quæ niſi corporalis, non aliàs ſic baptiſmate corporali obligaretur*. Et illud prohibuerunt adminiſtrare PP. Concil. Carthag. III. Can. VI. in illis verbis: *Item placuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur: dictum eſt enim à Domino:* Accipite & edite. *Cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere. Cavendum eſt etiam, ne mortuos baptizari poſſe Patrum infirmitas credat, quibus nec Eucharistia dari licitum eſt*. Unde duo ſpecialiter indulgent PP. energumenis in periculum mortis incidentibus. Primum videlicet ut extra tempus, & non completo catecheſis ſpatio baptizentur. Secundum, ut illis communio concedatur quam ſecundam partem jam notavi in Can. XXIX. GONZALEZ.

Si verò fideles fuerint, dandam eſſe eis communionem.

De antiqua Eccleſiæ conſuetudine, tribuendi communionem energumenis fidelibus, actum latè ſuperiùs, & de ejus obſervatione. *Lib. 2. cap. 5.*

Prohibendum etiam, ne lucernas publicè accendant.

CAPUT SEPTIMUM.

Luminaria accendi conſuevisse in Eccleſia hujus Concilii tempore, eaque probata ab his Patribus, non prohibita: & cur ea accendere energumeni prohibeantur.

PRIMO hujus Canonis verſiculo actum eſt de infidelibus, qui extremo vitæ periculo conſtituti, baptizari cupiunt. II. verò de fidelibus, quibus energumenis factis communionem concedit: hoc autem poſtremo de clericis agitur quos acolytos dicimus; ad hos enim pertinebat olim Eccleſiæ luminaria accendere, ut ex Concilio Carthaginenſi IV. [g] accepimus. *Acolytus* (ait) *quum ordinatur ab Epiſcopo, doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat: ſed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari*. Quare illos volunt Patres, ſi dæmoniaci ſint, ab officio illo eſſe ſuſpenſos. Nec id tantùm olim in uſu erat, ſed inter audientes conſtituebantur, ut ex Canone VI. Concilii Aurelianenſis refert Burchardus [h] & Ivo [i]. *Si quis clericus* (ait) *vexatus fuerit à dæmonio, decem annos pœniteat, & inter audientes ſtet, & ad ſacros ordines non adducatur. Si bene egerit, & per Dei gratiam liberatus fuerit, ſit in reliquis officiis Eccleſiaſticis*. Simile ex decretis Nicolai retulit Ivo. Idem decrevit Concilium Arauſicanum [k]. *Energumeni* (ait) *non ſolùm non aſſumendi ſunt ad ullum ordinem clericatûs, ſed & illi qui ordinati jam ſunt, ab impoſito officio ſunt repellendi*.

g Concilium Carthaginenſe 4.

h Burchard. l. 19. decret. cap. 73.

i Ivo p. 15. decret. cap. 105.

k Idem par. 11. c. 104. Can. XVI.

Conſtat etiam ex hoc Canone, Hiſpanos Epiſcopos Eccleſiæ luminaria in hoc Concilio approbâſſe, non interdixiſſe.

COM-

COMMENTARII NOVI.

LIBENTER adhæreo interpretationi Mendozæ, cùm certum ſit energumenis prohiberi, dum obſidentur à dæmonibus in Eccleſia propriâ manu miniſtrare, ut probavi ſuprà Can.XIX. & ſimiliter notum ſit officium accendendi publicè luminaria in Eccleſia ſpectâſſe ad Acolytum, ut conſtat ex cap.*Clericos*.verſ.*Acolytus*.21.diſt.cap.*Perlectis*.verſ. *Ad acolytum*.25.diſt, Probant fusè P.Gregor.lib.15.*Syntag*.cap.6.Claud. Spencæus ad D.Paullum lib.1. *Digreſſ.* c.8. Cerda in *Adverſ.* cap.94. Menard. in Not. ad *Sacram.* D.Gregor. ſol.272. Vicecomes volum.3. *De ritib. Miſſa*.cap.25.Aliter Durantius lib.1.*De divin.offic.* cap.8. num.5. quem ſequitur P. Gabriel Henao 3. par. diſp.3.& diſp. 28. ſect. 36. nu. 755. Canonem hunc accipit: docet enim in eo agi de energumenis neophytis, quibus prohibetur lucernas accendere, non in Eccleſia, ſed in ſacrificiis gentilium, nondum plenè abolita in eis gentilica ſuperſtitione. Quod etiam prohibetur Chriſtianis omnibus in Can.LXX. Apoſt. Sed juxta ſeveram diſciplinam hujus Concilii, non poteſt ſuſtineri hæc Durantii interpretatio: ſiquidem in eo communio denegatur non ſolùm ſacrificantibus, ſuprà in Can.II.& III. verùm & deferentes tantùm coronas ſacrificantium per biennium, à communione arcentur Canone LV.infrà.Unde non ita levis privatio communionis imponeretur à Patribus accendentibus cereos ad ſacra gentilium, GONZALEZ.

CANON XXXVIII.

Ut in neceſſitate & fideles baptizent.

Peregrè navigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem, qui lavacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus, baptizare in neceſſitate, ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manûs impoſitionem perfici poſſit.

CAPUT OCTAVUM.

In neceſſitate omnes poſſe baptizare obſervatâ Eccleſiæ formâ: & quæ ſit hæc manûs impoſitio, quâ fideles perfici dicuntur.

EPISCOPOS primùm olim baptiſmi dandi jus habuiſſe; presbyteris verò & diaconis poſtea id conceſſum, auctor Clemens [l]. *Sed neque laïcos* (inquit) *concedimus aliquod ſacerdotale munus exercere, veluti ſacrificium, baptiſmum, manûs impoſitionem, vel benedictionem magnam, ſive parvam. Non enim ſibi quiſquis ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo. Nam per Epiſcopi manus datur hæc dignitas: qui verò ad eam promotus non eſt, ſed eam ſibi uſurpat, Oziæ pœnam ſuſtinebit.* Et mox: *Sed neque reliquos baptizare permittimus, veluti lectores, cantores, oſtiarios miniſtros; ſed ſolos Epiſcopos, & presbyteros, miniſtrantibus illis diaconis: qui hoc auſi fuerint, Coritarum ſupplitium patientur.* Id etiam docuit Tertullianus [m]: *Supereſt* (inquit) *ad concludendam materiolam, de obſervatione quoque dandi & accipiendi baptiſmum, commonefacere. Dandi quidem habet jus ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus: dehinc presbyteri, & diaconi; non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem, quo ſalvo ſalva pax eſt.* Divus etiam Hieronymus in dialogo adversùs Luciferianos, in perſona Orthodoxi [n]. *Primùm quidem* (dicit) *inde venit, ut ſine Epiſcopi juſſione, neque presbyter, neque diaconus, jus habeant baptizandi.* Hæc eadem divus Ambroſius [o], Iſidorus [p], & Theodoretus [q], dum mentionem facit cujuſdam ſtolæ ex aureis filis contextæ, quam Imperator Conſtantinus ad Eccleſiam Hieroſolymitanam cohoneſtandam, Macario illius urbis Epiſcopo donaverat, ut eâ amictus, ſacroſancti baptiſmatis miniſterium obiret. Id tamen ſic intelligendum eſt, ſi neceſſitas abſit; nam ſi eâ adſtringamur, non ſolùm presbyteris, & diaconis, ſed & laïcis hominibus competere jus baptizandi, ut in hoc Canone decernitur, Tertullianus antea etiam admonuit [r]. *Sufficiat ſcilicet* (inquit, loquens cum laïco) *in neceſſitatibus, ut utaris, ſicubi aut loci, aut temporis, aut perſonæ conditio compellit. Tunc enim conſtantia ſuccurrentis excipitur, quùm urget circumſtantia periclitantis.* Gelaſius [s] Papa in Epiſtola ad univerſos Epiſcopos per Lucaniam, & Brutios,

l D. Clemens l. 3. Conſt. Apoſt. c. 10. & 11. Hebr. 5.

2. Paralip. 26. Idē in eodem cap. 11.

m Tertull. de baptiſmo cap. 17.

n D. Hieronym. in dialogo adversùs Luciferianos.

o D. Ambr. lib. 3. De ſacramentis cap. 1.

p D. Iſidor. lib. 2. De offic. Eccleſ. cap. 24.

q Theodoret lib. 2. Hiſt. Eccleſ. c. 27.

r Tertull. cap. 17. De baptiſmo.

s Gelaſius Papa in Epiſt. ad univerſos Epiſcopos c. 9.

Digitized by Google

tios, & Siciliam conſtitutos. *Abſque Epiſcopo* (ait poſt alia) *vel presbytero baptizare non præſumat diaconus, niſi prædictis fortaſſe officiis longiùs conſtitutis, neceſſitas extrema compellat: quod & laïcis Chriſtianis facere plerumque conceditur.* Ex divo Auguſtino ad Fortunatianũ [t], retulit ſententiam eandem Gratianus [u]. Poſt Auguſtinum Iſidorus [x]: *Unde conſtat baptiſma ſolis ſacerdotibus eſſe traditum, ejuſque myſterium, nec ipſis diaconibus explere eſt licitum, abſque Epiſcopis, vel presbyteris, niſi illis procul abſentibus, ultima languoris cogat neceſſitas: quod & laïcis fidelibus plerumque permittitur; ne quiſquam ſine remedio ſalutari de ſæculo evocetur.*

Sed ſi perfectus eſt baptiſmus à laïcis collatus; quid velint hujus Concilii Patres, dum addunt: *Ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manûs impoſitionem perfici poſſit;* in difficili eſt, niſi animadvertamus priùs, hîc non intelligi de manûs impoſitione, quæ fit à presbytero, dum exorcizat baptizandum: de qua intellexit [y] Vincentius à Thibari in Concilio Carthaginenſi ſub Cypriano, dicens: *Ergo primò per manûs impoſitionem in exorciſmo, ſecundò per baptiſmi regenerationem, tunc poſſunt ad Chriſti regenerationem venire. Imponit enim manus* (inquit B. Gregorius [z]) *presbyter in frontibus eorum* (ſcilicet baptizandorum) *dicendo: ſignaculum Salvatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti in frontem tuam pono; & ſimiliter in pectus.* Quod & faciebant olim exorciſtæ, ut tradunt Concilii Carthaginenſis IV. Patres [a]: *Omni die exorciſtæ energumenis manus imponant.* Quare quum exorciſta ordinatur, hanc formam obſervatam iidem teſtantur [b]: *Exorciſta* (ajunt) *quum ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, dicente ſibi Epiſcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenum, ſive baptizatum, ſive catechumenum.* De longè diverſa manûs impoſitione intelligendus eſt hic Canon: de illa videlicet quæ vocatur *Confirmatio*: ſtatim enim cum ipſo baptiſmo eam adminiſtrari, idonei affirmant teſtes. Imprimis Hieronymus [c]: *Quòd ſi hoc loco quæris, quare in Eccleſia baptizatus, niſi per manus Epiſcopi non accipiat Spiritum ſanctum, quem nos aſſerimus in vero baptiſmate tribui? diſce hanc obſervationem ex ea auctoritate deſcendere, quòd poſt aſcenſum Domini Spiritus ſanctus ad Apoſtolos deſcendit.* Ambroſius [d]: *Sequitur ſpiritale ſignaculum, quod audiſtis hodie legi; quia poſt fontem ſupereſt, ut perfectio fiat, quando ad invocationem ſacerdotis Spiritus ſanctus infunditur, ſpiritus ſapientiæ & intellectûs, ſpiritus conſilii atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pietatis, ſpiritus ſancti timoris. Septem quaſi virtutes ſpiritûs.* Ante utrumque Tertullianus [e] De baptiſmo, *Exinde* (inquit) *egreſſi de lavacro, perungimur benedicta unctione, de priſtina diſciplina.* Et mox: *Dehinc manus imponitur, per benedictionem advocans & invitans Spiritum ſanctum. Sanè humano ingenio licebit Spiritum in aquam arceſſere, & concorporationem eorum, accomodatis deſuper manibus alio ſpiritu tantæ claritatis animare; Deo autem in ſuo organo non licebit per manus ſanctas ſublimitatem modulari ſpiritalem? Sed eſt hoc quoque de veteri ſacramento, quo nepotes ſuos ex Joſeph, Ephraim, & Manaſſen, Jacob capitibus impoſitis & intermutatis manibus benedixerit; & quidem ita transverſim obliquatis in ſe, ut Chriſtum deformantes, jam tunc portenderent benedictionem in Chriſtum futuram. Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus ſuper emundata & benedicta corpora libens à Patre deſcendit; ſuper baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens, conquieſcit, columbæ figurâ delapſus in Dominum, ut natura Spiritus ſancti declararetur per animal ſimplicitatis & innocentiæ: quòd etiam corporaliter ipſo felle careat columba. Ideòque* eſtote (*inquit*) ſimplices ſicut columbæ. *ne hoc quidem ſine argumento præcedentis figuræ. Quemadmodum enim poſt aquas diluvii quibus iniquitas antiqua purgata eſt, poſt baptiſmum, ut ita dixerim, mundi, pacem cæleſtis iræ, præco columba terris adnunciavit demiſſa ex arca, & cum olea reverſa: quod ſignum etiam apud nationes pacis prætenditur: eâdem diſpoſitione ſpiritalis effectus, terræ, id eſt carni noſtræ, emergenti de lavacro poſt vetera delicta, columba ſancti Spiritus advolat, pacem Dei adferens, emiſſa de cælis, ubi Eccleſia eſt arcâ figurata.* Ante Tertullianum Beatus Dionyſius [f] Areopagita. *Sed & ipſi* (ait) *qui ſacratiſſimo regenerationis myſterio conſecratur, adventum ſancti Spiritus conſummans inunctio largitur unguenti: ſubſignificante* (*quantum arbitror*) *ſacra deſcriptione ſignorum ab ipſo; qui propter nos in aſſumpta carne divino Spiritu ſanctificatus eſt, immutabili ſubſtantialis deitatis habitu ſanctiſſimum Spiritum dari.* D. etiam Cyprianus [g] ad Jubajanum: *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Eccleſia baptizantur, præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem, ac manûs impoſitionem, Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſummentur.* Et in Epiſtola ad Januarium, Saturninum, & alios [h]. *Ungi quoque neceſſe eſt eum qui baptizatus ſit, ut accepto chriſmate, id eſt unctione, eſſe unctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit.* Poſt hos omnes latiùs & clariùs D. Iſidorus [i] differens de manûs impoſitione, vel confirmatione: *Sed quoniam poſt baptiſmum* (egerat enim antea in eodem capite de baptiſmo) *per Epiſcopos datur Spiritus ſanctus, cùm manuum impoſitione hoc in Actibus Apoſtolorum feciſſe meminimus Apoſtolos: Sic enim legitur: Factum eſt, dum Apollo eſſet Corinthi, Paullus peragratis ſuperioribus partibus, veniret Epheſum, ibique, cùm inveniſſet quoſdam diſcipulos, dixit ad illos: Si Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum: ſed neque ſi Spiritus ſanctus eſt audivimus. Ille verò ait: In quo ergo baptizati eſtis? qui dixerunt: In Joannis baptiſmate. Ait autem Paullus: Joannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ plebem, dicens in eum qui poſtea venturus erat, ut crederent, hoc eſt in Jeſum Chriſtum. Quod cùm audiſſent, baptizati ſunt in nomine Domini Jeſu, & cùm impoſuiſſet illis manum Paullus, venit Spiritus ſanctus ſuper illos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Etiam in alio loco: Cùm audiſſent hi qui erant Hieroſolymis Apoſtoli, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad illos Petrum & Joannem: qui cùm veniſſent, oraverunt pro eis, ut Spiritum ſanctum acciperent; nondum enim in ullum eorum deſcenderat, ſed tantùm baptizati erant in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiri-*

t D. Aug. ad Fortunatianum.
u Grat. Can. In neceſſitate. De conſecrat. diſt. 4.
x D. Iſidorus l. 2. de offic. Eccleſ. cap. 24.
y Vincent. Thibari in Concil. Carthagin. ſub Cypriano ſententia 37.
z B. Gregorius in Sacramentario.
a Conc. Carthag. 4. in Can. 92.
b Conc. Carthag. 4. Can. VII.
c D. Hieron. adverſus Luciferian.
Act. 2.
d D. Ambr. lib. 3. de Sacramentis c. ult.
Eſai. 11.
e Tertull. De baptiſmo c. 7.
Idem c. 8.
Gen. 49.
Matth. 3.
Matth. 10.
Gen. 8.
f D. Dionyſ. Areopag. De Eccleſ. hierarch. p. 3. c. 4.
g C. Cyprianus in Epiſtol. 73. ad Jubajanum c. 3.
h Idem in Epiſt. ad Januarium & alios c. 2.
i D. Iſidor. c. 24. lib. 2. De Eccleſ. offic.
Act. 8.
Act. 7.

tum ſanctum: Spiritum autem ſanctum accipere poſſumus, dare autem non poſſumus: ſed ut detur, Deum invocamus. Hoc autem quod poſt baptiſma fiat, quemadmodum Papa ſanctus Innocentius [k] ſcribit, ſubjiciam: *dicit enim, non ab alio, quàm ab Epiſcopo fieri licere: nam presbyteri, licèt ſint ſacerdotes, Pontificatûs tamen apicem non habent. Hoc autem ſolis Pontificibus deberi, ut vel conſignent, vel ut paracletum Spiritum ſanctum tradant, non ſolùm Eccleſiaſtica conſuetudo demonſtrat, verùm & illa lectio Apoſtolorum, quæ aſſerit, Petrum & Joannem eſſe directos qui jam baptizatis traderent Spiritum ſanctum.* Euſebius etiam Emiſſenus homiliâ de Pentecoſte: [l] *Quod nunc in neophytis manûs impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc Spiritus ſancti deſcenſio in credentium populo donavit univerſis.* Quo loco de manûs impoſitione, & confirmatione gratiæ, quam regeneratis per baptiſmum inde conferri dicit, copioſè tractat B. Pacianus [m] ſermone de baptiſmo. *Hæc* (inquit) *compleri aliàs nequeunt, niſi lavacri, & chriſmatis, & Antiſtitis ſacramento: lavacro enim peccata purgantur: chriſmate Spiritus ſanctus ſuperfunditur: utraque vero iſta manu & ore Antiſtitis impetramus.* Idem Rhabanus Maurus [n]. Ex Pontificibus, Miltiades [o] Papa ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos ſcribit: *De his verò ſuper quibus rogitâſtis vos informari, ideſt, utrum majus eſſet ſacramentum, manûs impoſitio Epiſcoporum, aut baptiſmus? ſcitote, utrumque magnum eſſe ſacramentum; & ſicut unum à majoribus fit, ideſt à ſummis Pontificibus, quod à minoribus perfici non poteſt; ita & majori veneratione venerandum & tenendum eſt: ſed ita conjuncta ſunt hæc duo ſacramenta, ut ab invicem, niſi morte præveniente, nullatenus poſſint ſegregari: & unum ſine altero ritè perfici non poteſt.* Id ipſum docuit Fabianus [p] Papa ad omnes Orientales Epiſcopos. *In illa die* (inquit) *Dominus Jeſus poſtquam cœnavit cum diſcipulis ſuis, & lavit eorum pedes (ſicut à ſanctis Apoſtolis prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt.) chriſma conficere docuit: ipſa enim lavatio pedum noſtrorum, ſignificat baptiſmum, quando ſancti chriſmatis unctione perficitur atque confirmatur.* Urbanus [q] Papa ad omnes Chriſtianos. *Omnes enim fideles* (inquit) *per manûs impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent, ut plenè Chriſtiani inveniantur: quia quum Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur.* Joannes [r] etiam Papa III. Epiſtolâ unicâ in principio: *Donum* (ait) *ſancti Spiritus per impoſitionem manuum chorepiſcopi non tradant, nec presbyteri, ſed Epiſcopi; quia non LXX. ſed Apoſtoli tantùm manus imponebant.* His omnibus antiquior divus Clemens [s]. *Tu ergo Epiſcope* (inquit) *illâ figurâ unges caput illorum qui baptizantur, ſive hi viri ſunt, ſive mulieres, oleo ſancto, in figuram ſpiritualis baptiſmi. Deinde vel tu Epiſcopus, vel tibi ſubjectus presbyter, ſacram ſuper ipſos dicens ac nominans invocationem Patris, & Filii, & Spiritus ſancti baptizabis eos in aqua: ac virum ſuſcipiat diaconus, mulierem diaconiſſa, ut decore traditio infrangibilis ſigilli adminiſtretur. Poſtea Epiſcopus liniat baptizatos unguento.*

Ex Conciliis, Pariſienſe [t]: *Emerſit quidam reprehenſibilis, & valdè jam inolitus uſus, eò quòd quidam chorepiſcopi ultra modum ſuum progredientes, & donum ſancti Spiritus per impoſitionem manuum tradant, & alia quæque, quæ ſolis Pontificibus debentur, contra fas peragant: præſertim cùm nullus ex ſeptnaginta diſcipulis, quorum ſpeciem in Eccleſia gerunt, legatur donum ſancti Spiritus per manûs impoſitionem tradidiſſe. Quod autem ſolis Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus, proprii ſit officii tradere Spiritum ſanctum, liber Apoſtolorum docet, in quo legitur: Cum Apollo eſſet Corinthi, &c. Item in eodem: Cùm audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, &c. Ecce apertè demonſtratur, quòd non ſeptnaginta diſcipuli, quorum formam tenent chorepiſcopi; ſed Apoſtoli, quorum ſucceſſores ſunt Epiſcopi, tradebant Spiritum ſanctum, &c.* Laodicenum [u]: *Oportet* (inquit) *baptizatos, poſt baptiſmum, ſacratiſſimum chriſma percipere, & cœleſtis regni participes fieri.* Clariùs multò id apparet ex Canone LXXVII. hujus Concilii: *Si quis diaconus* (ait) *regens plebem, ſine Epiſcopo, vel presbytero aliquos baptizaverit, Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit: quòd ſi antè de ſæculo receſſerit, ſub fide qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus.* His ſuffragatur Novati hiſtoria, quam ex Epiſtola Cornelii Papæ recenſet Euſebius [x]. *Non eſt certè* (ait) *ejus generis ille quidem qui ex Satana, qui ingreſſus in illum, diu eſt in intimo pectore commoratus, Primùm data fuit credendi occaſio, qui quidem, ubi exorciſtarum præſidio, ſpiritu illo malo eſſet liberatus, & poſt in tam gravem morbum, ut jam ferè mori putaretur, incidiſſet; in lecto in quo decumbebat, aquâ circumfuſus, baptiſmum accepit: ſi modò talem hominem baptiſmum accepiſſe dicendum ſit: verùm morbo tandem elapſus, neque cætera, quibus poſt baptiſmum ſecundùm Eccleſiæ Canonem imbui oportuerat, acquiſivit; neque Domini ſigillo ab Epiſcopo obſignatus fuit; quo quidem nentiquam potitus, quomodo, quæſo, Spiritum ſanctum adeptus eſt?* Hujus Novati, aut Novatiani ſectatores, ut Theodoretus [y] eſt auctor, ſacroſanctum hoc chriſma non tradebant: quare qui ex illa hæreſi ad Eccleſiæ unitatem revertebantur, hoc illos ungi erat neceſſe, ut vel hinc Concilii Nicæni [z] decretum interpretemur.

Cùm commune ergo eſſet olim, ut baptizatis ſtatim à baptiſmo, manûs impoſitione Epiſcoporum, confirmatio tribueretur; rectè addita ſunt ab his Patribus ea verba [a]: *Ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manûs impoſitionem perfici poſſit.* Non quòd putarent, ſolum baptiſmum ad ſalutem æternam non prodeſſe; (nam prodeſſe jam declarârunt inferiùs) ſed quòd plenum & perfectum in robore & virtute, adversùs diaboli tentationes, Chriſtianum fieri non putarent: & rectè, niſi ſuſcepto eo ſacramento, quòd ad eam præſtandam divinitus inſtitutum eſt, & *Confirmatio* vocatur, olim verò *manûs impoſitio*. Concilium Aurelianenſe [b]: *Ut jejuni* (inquit) *ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confeſſionem facere priùs, ut mundi donum ſancti Spiritus valeant accipere. Et quia nunquam erit Chriſtianus, niſi confirmatione Epiſcopali fuerit chriſmatus*, Urbanus Papa [c]: *Omnes fideles* (inquit) *per manûs impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent,*

ut

k *Innocentius I. in Epiſt. 1. ad Decentium c.* 3.
l *Euſebius homilia de Pentecoſte*,
m *Beatus Pacianus ſermone de baptiſmo*,
n *Rabanus Maurus De inſtitutione clericorum lib. 1. cap. 31.*
o *Miltiades Papa in Epiſt. 1. ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos cap. 2.*
p *Fabianus Papa Epiſt. 2. ad omnes Orientales Epiſcopos*,
q *Urbanus Papa in Epiſtol. ad omnes Chriſtianos c. ult.*
r *Refertur à Gratian c.* Omnes. *de conſecrat. diſt.* 5.
s *D. Clemens l.* 3. *cap.* 16. Conſtit. Apoſt.
t *Conc. Pariſienſe, ſub Ludovico, & Lothario l.* 1. *c.* 27.
Act. 19.
Act. 8.
u *Concil. Laod. Can. XLVIII.*
x *Euſebius lib.* 6. *c.* 35. Hiſt. Eccleſ.
y *Theodor. lib.* 3.
z *Concil. Nicæni*, *Can.* 8.
Cur in Concilio Nicæno per manus impoſitionē Novatiani reconciliarentur Eccleſiæ.
a *Can. LXXVII. hujus Concilii.*
b *Concil. Aurelianen. Can. III.*
c *Urbanus PP. in Epiſt. 1. ad omnes Chriſtianos c.* 7. *Refert. Grat. c.* Omnes. *c.* Jejuni. *de conſecrat. diſt.* 5.

Digitized by Google

ut pleni Chriſtiani inveniantur: quia quum Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur. Hieronymus adversùs Luciferianos [d]: *Non quidem abnuo* (inquit) *hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem, ut ad eos qui longè in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad invocationem Spiritus ſancti, manus impoſiturus excurrat*. Illud igitur Hiſpani Epiſcopi ſanxerunt hoc Canone, ut quod catechumeni ſimul cum generationis lavacro impetrare debuerant; & ob loci temporiſque neceſſitatem, & Epiſcopi abſentiam vel mortem omiſſum eſt, quaſi poſthumâ hac, ſed ſecurâ & certâ diligentiâ compenſetur. Hac ipſa de cauſſa, gravi ægritudine periclitantibus, & baptiſmum flagitantibus, concedi juſſit Concilium Laodicenum; ita tamen (addit) ut ſi supervixerint, fidei Symbolum addiſcant, quod catechumenis perdiſcere, memoriæ mandare, & ſabbathis ante baptiſmum repetere, erat neceſſe, ut Auguſtinus [e] docet, & ejuſdem Concilii Laodiceni Patres [f]. De pœnitentibus quid ſimile definierunt Africani Epiſcopi in Concilio Carthaginenſi [g]. *Si pœnitentes* (ajunt) *in infirmitate viaticum Euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manûs impoſitione, ſi supervixerint*. Adeò ſtrictè baptiſmi, confirmationis, & pœnitentiæ leges omnes obſervari, hiſque teneri omnes, priſci Patres voluerunt.

d D. Hieron. adversùs Luciferianos.

Conc. Laod. Can. 47.

e D. Aug. hom. 42. De oratione Dominica.

f Concil. Laod. Can. 47.

g Conc. Carth. 4. Can. 76.

COMMENTARII NOVI.

HUJUS Canonis ſenſus eſt, ſi cui catechumeno terrâ vel mari certò occumbendum ſit; poſſe eum à laïco ſacro fonte ablui, ſi copia ſacerdotis non ſit: neque verò Canon iſte, niſi ſolâ catechumeni neceſſitate commovetur; hoc eſt, non ait, ſi in morte catechumeni unus laïcus tantùm adeſſe videatur; immo contrà, ſubintelligi vult, ſi plures laïci tali tempore non defuerint, tum ſtatui omninò vult, unus ut è laïcis, qui nondum pœnitentiam exſolverit, neque bigamus fuerit, baptizet: idque ob eam rem, quòd neque ſacerdotes pœnitentiam peragere, neque eâ perfectâ abſolutâque ad id eligi, neque bigami eſſe poterant: quas quidem conditiones in uno laico, qui baptizet, requirit ille Canon, quòd eo modo ſit ſacerdotis partes acturus; ſi tamen tunc temporis interveniſſet bigamus, unus tantùm, idemque pœnitens, Canon ille decreviſſet; vel ſi illa omnia impedimenta ſeſe obtuliſſent, ab eo potuiſſe ſacrum baptiſma conferri.

Qui lavacrum ſuum integrum habet.] Putârim iſta verba id indicare: qui poſt lavacrum non peccârit, neque pœnitentiam ullam ſubierit; quòd peccato poſt baptiſmum commiſſo, omnium, ut ita loquar, gratiarum, ac beneficiorum, quæ acceperat, jacturam faceret: ideoſque baptiſmum ejus qui deliquiſſet, non integrum aut incorruptum videri ampliùs, quòd ex illo divinæ gratiæ, quâ inſtructus erat, quaſi gradu excidiſſet. Patres autem iiſdem propemodùm loquendi formulis abundant; aſſeruntque, qui lavacro inito non peccant, eodem omnino candore vitæ, & ſanctitatis eos conſpicuos eſſe, quem baptiſmi beneficio acceperant: peccato autem intromiſſo, candorem illum penitùs inoleſcere & abſtergi.

Ut per manûs impoſitionem.] Ut confirmetur. Confirmatio enim perfectio vocatur Chriſtianorum. ALBASPINÆUS.

Triplicem miniſtrum baptiſmi omnes de hoc ſacramento agentes agnoverunt, & aſſignârunt: primum ordinarium, ſive ſolennitatis; ſecundum extraordinarium, ſeu ex delegatione; tertium neceſſitatis. Miniſtri ordinarii ad conferendum baptiſmum ſolenniter ſunt Epiſcopi & presbyteri, qui ex vi ſuæ conſecrationis ſacramentum hoc conferunt. Clemens Romanus lib. 3. *Conſtit.* cap. 11. & lib. 8. cap. 52. cap. *Diaconus*. 93. diſt. cap. *Conſtat. de conſecrat*. diſt. 4. licèt primis Eccleſiæ temporibus baptiſmi diſpenſatio quoad actum & uſum Epiſcopis competeret. D. Hieronym. in dial. *Contra Luciferian.* num. 20. in illis verbis: *Unde venit ut ſine chriſmate, & Epiſcopi juſſione, presbyteri, neque diaconi jus habeant baptizandi*. Tertull. *De baptiſmo*. cap. 17. *Supereſt ad concludendam materiolam de obſervatione dandi & accipiendi baptiſmum, commonefacere: dandi quidem habet ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus; deinde presbyteri, & diaconi; non tamen ſine Epiſcopi auctoritate*. Cap. *Cùm hi*. 16. quæſt. 1. ibi: *Sine Epiſcopi juſſu presbyter non baptizet*. Cap. 1. *De Religioſ. dom*. Unde Epiſcopos *patres regeneratorum* appellat Proſper Aquitan. lib. 2. capite 2. & in veter. Ordin. Roman. de ſabbato ſancto legitur: *Deinde Pontifex baptizat unum, aut duos, vel quantum ei placuerit, & ſubinde cæteri regenerandi à presbyteris baptizantur*. Et S. Paullinus in Sancti Ambroſii vita inter ejus laudes refert, tanta corporis animique fortitudine in Epiſcopalibus muneribus obeundis ipſum præditum fuiſſe, ut quod ipſe ſolus circa baptizandos cumulatiſſimè præſtabat, quinque poſtea Epiſcopi poſt ejus obitum vix implere ſufficerent. Hujus prærogativæ rationem aſſignant Vaſquez 3. tom. in 3. p. diſp. 147. Bellarminus tom. 2. *Controv.* tit. *De ſacram. confirm.* cap. 12. Sauſſay in *Panop. ſacerd.* lib. 5. cap. 3. quia is ſolus rectè & jure admittere poteſt ad corpus Eccleſiæ, qui corpori ipſi tanquam caput præeſt; atqui Epiſcopus caput eſt propriæ diœceſis; ergo is debet admittere catechumenos ad Eccleſiam. Illuſtrant Vicecomes lib. 1. *De ritib. baptiſm.* cap. 28. Cæſar. *De Eccleſiaſt. Hierarch.* diſp. 8. §. 3. num. 24. Aloïx in vita S. Abruzii tom. 2. cap. 18. Sed ſtatim ac parochiæ diviſæ fuerunt, & in eis conſtituti parochi, ipſi per ſe independenter ab Epiſcopo baptiſmum conferebant. D. Clemens lib. 3. *Conſtit.* cap. 20. ibi: *Neque diaconum jubemus ordinare ex laïcis clericos, ſed presbyterum tantùm docere, offerre, & baptizare*. Can. L. Apoſt. *Siquis*

Epiſcopus, vel presbyter non tria unius myſteria baptiſmata perfecerit, deponatur. Palladius in vita ſancti Joann. Chryſoſtomi: *Joannis ipſius presbyteri, quibus Dei aderat timor, in publico lavacro, quod Conſtantianum appellatur, coactis populis vigilias inchoârunt: partim divina eloquia legentes, partim eos, qui inſtructi erant in fide, baptizantes, ut eſt moris in Paſcha*. Proſequuntur Sauſſay d. lib. 5. cap. 64. Barboſa *De offic. paroch*. p. 2. cap. 18. Secundus miniſter extraordinarius, ſeu ex delegatione, eſt diaconus, qui ex conſenſu Epiſcopi vel presbyteri poteſt ſolenniter baptizare, ut notabimus infrà Can. LXXVII. Tandem miniſter neceſſitatis eſt quilibet viator cujuſcumque ſexûs & religionis ſit; dummodo debitam formam proferre poſſit, qui cum intentione faciendi quod Eccleſia facit, validè & licitè in neceſſitatis tempore confert baptiſmum, cap. *Firmiter. de ſumma Trinitate*. cap. *In neceſſitate*. 21. cap. *Romanus*. 23. cap. *A quadam*. 24. cap. *Siquis*. 28. cap. *Quamvis*. 29. *De conſec*. diſtinct. 4. cap. *Ad limina*. 30. quæſt. 1. cap. *Super quibus*. 30. quæſt. 3. Trident. ſeſſ. 7. Can. IV. Florentin. in decreto fidei. Plura congerunt Anton. Auguſt. lib. 22. titul. 14. Suarez 3. p. diſput. 23. ſect. 1. & diſput. 31. ſect. 5. Vaſquez in ead. 3. p. diſp. 147. cap. 1. Bellarm. tom. 2. *Controv*. lib. 1. *De baptiſm*. cap. 7. Niſi paganus, vel Judæus non legitimâ formâ baptiſmum contulerit: quo caſu procedunt in cap. *Quos à paganis. de conſec*. diſt. 4. cap. *Si quis confugerit*. 52. cap. *Paullianiſtæ*. 1. quæſt. 1. Circa hæreticos tamen baptizantes, ſchiſma olim in Eccleſia Carthaginenſi fuit, cujus Epiſcopus Agrippinus prætextu quodam pietoris, quòd quæcumque hæreticorum eſſent, deberet Eccleſia convellere & reſpuere, collecto Epiſcoporum Africæ atque Numidiæ Concilio de iterando baptiſmate, ſtatuit baptiſmum ab hæreticis collatum reiterandum eſſe. Eandem ſententiam acerrimo odio hæreticos proſequentes docuerunt Divus Cyprian. Epiſtol. LXXII. & LXXIII. & Tertull. *De baptiſmo*. Quæ doctrina oratione Cataphrygum & Novatianorum exagitata fuit temporibus Stephani Papæ anno CCLVIII. & tandem ſtatutum fuit, ut ab hæreticis baptizatus reciperetur ad pœnitentiam, non tamen rebaptizaretur; fusè narrat Baronius, anno CCLVIII. Paullianiſtarum tamen, Cataphrygum, & ſimilium baptiſma reprobatum fuit in Synodo Nicæna I. Can. XIX. II. Can. VII. Laodicenâ Can. VIII. Sexta Generali Can. XCV. Marcionis autem & Novatianorum baptiſmum recipit Synodus Laodic. Can. VII. quia iſti ſervatâ Eccleſiæ formâ baptiſmum conferebant, non autem illi, ut ex Divo Auguſtino refert Pamel. ad Divum Cyprian. Epiſtol. LXXII. num. 27.

His ſuppoſitis, difficultas hujus Canonis jam facilè percipitur. Nam ſi quilibet, quantumvis infidelis, tempore neceſſitatis ritè & validè confert baptiſmum, quare in præſenti deſideratur, ut qui baptizat, integrum lavacrum habeat, ampliuſque ut baptiſmus ab eo collatus perficiatur ab Epiſcopo? Utramque difficultatem agnovit magnus præceptor, numquam pro meritis ſatis laudandus D. D. Martinus Lopez de Ontiveros, Valentinus Archipræſul. in tract. *De bapt*. art. 5. num. 18. qui num. 19. hoc modo ſatisfacit: *Cui difficultati peritiores interpretes, tam Theologi, quàm juriſperiti, variis dicendi modis reſpondent; præcipuè Bellarm. qui dicto cap. 7. col. 2. dicit, Concilium in d. Can. XXXVIII. aſſeruiſſe quod erat certum, nempe laïcum jam baptizatum poſſe in neceſſitate licitè baptizare: contrarium autem non negâſſe, ſed intactum & irreſolutum reliquiſſe. Suarez verò d. ſect. 2. propè finem ait, illam qualitatem, ut miniſter neceſſitatis ſit baptizatus, & non bigamus, requiri à Concilio, non tanquam ſimpliciter neceſſariam, ſed tanquam magis convenientem. Vaſquez autem d. diſput. 147. cap. 3. num 5. eâdem ferè obſervatione reſpondet, ex illa æquiparatione de non baptizato, & de bigamo, quæ fit in præcitato Can. apertè deduci, quòd ſicut bigamus verè & validè baptizat, ita & ille qui integrum baptiſmum non ſuſceperat: attamen utrumque ideo excepiſſe Concilium, ut denotaret, etiam in caſu neceſſitatis, ſi inveniatur fidelis baptizatus, qui bigamus non ſit, præferendum eſſe non baptizato, & non bigamus bigamo: cujus rei ratio eſſe poteſt; nam cùm laïcus miniſter neceſſitatis in baptiſmo acturus ſit partes ſacerdotis, convenit ut inter cæteros concurrentes baptiſmum conferat qui baptizatus fuerit, & non bigamus, qualis requiritur ad ſacerdotium: quæ interpretatio vera eſt, eamque ſequitur Gabriel Albaſpinæus in Not. ad Concil. Illiberrit. in eo Canone, ubi non inſubtiliter conſiderat, verba illa*: qui lavacrum ſuum integrum habet, *poſſe intelligi de fideli baptizato, qui poſt ſacrum lavacrum non peccâſſet. Nam qui poſt baptiſmum deliquit, non ampliùs integrum aut incorruptum lavacrum habere videtur, eo quòd ex gradu divinæ gratiæ, quâ inſtructus erat, excidiſſet. Utcumque ergo illa verba accipiantur, conſtat ex illis Concilium nequaquam negare, validè & legitimè conferri baptiſmum tempore neceſſitatis à miniſtro laïco; atque ideo doctrinæ certæ & Catholicæ ſuprà traditæ non obſtare.*

Sed adhuc ſupereſt in eo Canone removenda difficultas quam continent hæc finalia verba, quibus jubetur, ut ſic in neceſſitate baptizatus, ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum perducatur, ut per manûs impoſitionem perfici poſſit. Si enim ille validè, legitimè, & perfectè baptizatus fuit à laïco in neceſſitate, opus non erat eum perducere ad Epiſcopum, ut per manûs impoſitionem perficeret quod perfectum erat. Pro expoſitione ipſius Canonis adhuc dicendum eſt, baptiſmum in illa ſpecie proculdubiò valere, & perfectum eſſe, neque contrarium probare prædicta Canonis verba: nam intelligenda ſunt, non de manûs impoſitione, quæ fit à presbytero dum exorcizat baptizandum; de qua in Concil. Carthag. IV. Can VII. neque de manûs impoſitione reconciliativa, de qua in cap. Si qui, 51. *cap.* Hanc regulam. 57. 1. *quæſt.* 1. *& in textu ita interpretando in cap.* Si quem. 40. *in fine, ſecundùm literam, quæ habet*: illi prodeſſe ſacramentum; *ſcilicet mediante reconciliatione*. 24. *quæſt*. 1. *neque de aliis ſpeciebus impoſitionis manûs, quarum meminuêre Gloſſa, Turre-cremata, & D. D. per text. in cap.* Ab antiqua. 44. De conſec. *diſtinct*. 4. *ſed ea, quæ vocatur Confirmatio, & de qua Tertull.* De baptiſm. *cap*. 7.

ſic

Digitized by Google

ſic ait: Exinde regreſſi de lavacro, perungimur benedicta unctione. *Divus Ambroſ. lib.* 3. De ſacram. *cap. ultim. ibi*: Sequitur ſpirituale ſignaculum; quia poſt fontem ſupereſt, ut perfectio fiat; ideſt, ut baptizati per Epiſcopalem confirmationem accipiant donum Spiritus ſancti, robur, & virtutem adverſùs diaboli tentationem. *Ex qua plenè Chriſtiani dicuntur effecti cap.* 1. *cap.* Ut jejunii. *conſec. diſtinct. ita Mendoza & Albaſpinaus ad d. Canon, XXXVIII. Baſil. Legion.* De confirmat. *prima part. cap.* 1. *num.* 6. Hactenus preceptor. GONZALEZ.

Aut Eccleſia in proximo non fuerit.

CAPUT NONUM.

Extra Eccleſiam poſſe conferri baptiſmum in neceſſitate.

IN omnibus vicis aut oppidis Hiſpaniæ, Eccleſias tempore hujus Concilii non fuiſſe, ſed in maximis & nobilioribus urbibus, non mirandum: quòd illas ad promulgationem Euangelii, & propagationem Chriſtianæ doctrinæ, non minori pietatis, quàm prudentiæ laude, Epiſcopi noſtri elegiſſent: nec in aliqua orbis provincia tot gentes converſas, tot exſtructas Eccleſias, tot Epiſcopatus inſtitutos accepimus, quot eo tempore in Hiſpania legimus exſtitiſſe: ſi urgeret tamen periculum, poſſe extra Eccleſias baptiſmum conferri, hîc decernitur.

COMMENTARII NOVI.

LICET ipſo naſcentis Eccleſiæ ævo baptiſmus in fluminibus, fontibuſque, ac plerumque in carceribus adminiſtraretur (Strabo *De reb. Eccleſ.* cap. 23. *Sciendum autem primò ſimpliciter in fluviis vel fontibus baptizatos credentes: ipſe enim Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ut in nobis idem conſecraret lavacrum, In Jordane baptizatus eſt à Joanne: & ſicut alibi legitur: Erat Joannes baptizans in Ænon juxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi*. Honor. Auguſton. in *Gemma animæ*. lib. 3. capite 106. *Sciendum eſt quòd Apoſtoli, & eorum diſcipuli in fluviis, vel ſtagnis, vel in fontibus baptizabant*) nec baptiſteria in uſu erant, tum propter Eccleſiæ naſcentis paupertatem, tum propter tyrannorum in Chriſtianos debacchantium furorem & crudelitatem, donec aucto Eccleſiæ cultu ſplendoreque, baptiſteria conſtructa fuerunt, in quibus Chriſtiani Antiſtites tutò fidelem populum aquæ ſalutaris ſacramento expiarent, Gregor. Turon. lib. 10. *Hiſt. Franc.* cap. 28. ibi: *Rex poſtquam convaluit, acceſſit Pariſios, exinde Rotojalenſem villam ipſius urbis properans, evocato puero, juſſit baptiſterium properari in vico Neoptodoro*. Et cap. 31. *Baptiſterium ad ipſam baſilicam ædificari præcepi, in quo S. Joannis, cum Sergii Martyris, reliquias poſui; & in illo priori baptiſterio S. Benigni Martyris pignora collocavi*. Sed adhuc infeſtiſſimi Imperatores non ſinebant publicè baptiſteria conſtrui: quare in privatis ædibus plerumque ædificabantur, ut conſtat ex vita S. Marcelli P. quæ in antiquiſſimis Martyrol. citatur, & refert Vicecomes lib. 1. *De ritib. baptiſmi*. cap. 6. ibi: *Cùm introiſſet in eandem domum, quam donaverat B. Cyriaco Diocletianus Auguſtus, invenit locum ubi S. Cyriacus fontem ædificavit; quem conſecravit B. Marcellus Epiſcopus; ubi frequenter baptizabat S. Cyriacus venientes ad fidem*. Et cùm adhuc fideles ſecuri non eſſent, cœperunt ædificare baptiſteria extra urbem in locis abditis. Gregor. Turon. lib. 5. *Hiſt. Franc.* cap. 11. *Gaviſus autem nuncio Pontifex, nocte ſancta Pentecoſtes vigiliis celebratis, ad baptiſterium foras-muraneum egreſſus eſt: ibique omnis multitudo coram eo proſtrata, baptiſmum flagitavit*. Demum pace Eccleſiæ data, cœperunt baptiſteria ædificari intra urbem, non verò intra Eccleſiam, ſed juxta eam in porticu conſtrui. Cyrillus catecheſ. 1. myſtag. *Primùm ingreſſi eſtis in porticum domûs baptiſterii, & ſtantes versùs Occidentem mandari vobis audiſtis, ut protenſa manu tanquam præſenti Satanæ renunciaretis*. Poſtea intra Eccleſiam ædificata fuerunt: unde in Concil. Ilerd. relato in cap. *Omnes*. 106. *De conſecr.* diſt. 4. legitur: *Omnis presbyter, qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ad hoc ſolummodo baptizandi officium habeat, quod extra Eccleſiam non deportetur*. A quo tempore non licuit baptiſmum extra Eccleſiam adminiſtrare in privatis ædibus. VI. Synod. Canon. LIX. *In æde oratoria, quæ eſt intra domum, baptiſmus nequaquam peragatur; ſed qui ab omnibus ſordibus aliena illuminatione digni habendi ſunt, ad Catholicas Eccleſias accedant, & hoc illic munere perfruantur*. Concil. Meldenſe Can. XLVIII. ibi: *Nemo presbyter baptizare præſumat, niſi in vicis & Eccleſiis baptiſmalibus, atque temporibus conſtitutis*. Concil. Altiſiod. Can. XVIII. *Non licet abſque Paſchæ ſolennitate ullo tempore baptizare, niſi illos, quibus mors vicina eſt, quos grabatarios*

Digitized by Google

tarios *vocant*. *Quòd ſi quis in alio pago, contumeliam faciens, poſt interdictum hoc infantes ſuos ad baptiſmum detulerit; in Eccleſias noſtras non recipiatur: & quicumque presbyter ipſos extra noſtrum permiſſum recipere præſumpſerit; tribus menſibus à communione Eccleſiæ ſequeſtratus ſit*. Clement. unic. *De baptiſm.* ad quæ tempora referendi ſunt textus in Can. V. Concil. Hiſpal. II. *Sed neque coram Epiſcopo licet Choreptſcopis in baptiſterium introïre, nec præſente Antiſtite infantem tingere, aut ſignare*. Et in Can. XIV. Concil Altiſiod, *Non licet in baptiſterio corpora ſepeliri*. Et in Can, VII. Concil. Rhemenſ. *Baptiſterii & catechumenorum ventilata eſt ratio, ut ſacerdotes pleniùs intelligerent, condignis ordinibus officerent Chriſtianum*. Baptiſteria autem non in pagis & oppidis primùm erant, ſed tantùm in civitatibus. Concil. Tolet. XVII. Can. II. *Licèt in initio Quadrageſimæ baptizandi generaliter claudatur myſterium, tamen ſicut Eccleſiaſticæ conſuetudinis ordo depoſcit, neceſſe eſt ut oſtia baptiſterii in eodem die Pontificali manu aſſignata claudantur, & uſque in cœnæ Domini ſolennitate nullatenus reſerentur*. Poſtea in omnibus Eccleſiis & plebaniis conſtrui cœperunt, ita ut in eis tantùm baptiſmus daretur. Concilium apud Palatium Vernis Can. VII. ibi: *Ut publicum baptiſterium in nulla parochia eſſe debeat, niſi ubi Epiſcopus conſtituerit, cujus parochia eſt; niſi tantùm ſi neceſſitas evenerit pro infirmitate, aut pro aliqua neceſſitate, illi presbyteri, quos Epiſcopus in ſua parochia conſtituerit, in qualicumque evenerit, licentiam habeant baptizandi, ut omnino ſine baptiſmo non moriantur*. Synodus Meldenſ. Can. XLVIII. *Ut nemo presbyter baptizare præſumat, niſi in vicis, & Eccleſiis, atque temporibus conſtitutis, niſi cauſſâ ægritudinis, vel certæ neceſſitatis; ſicut ſacra Canonum docet auctoritas: & vici auctoritatem, & privilegia debita, & antiqua retineant*. Niſi ægritudinis, vel longi itineris cauſſa aliud poſtularet: tunc enim etiam extra Eccleſiam baptiſmus conferri poterat, ut in hoc Canone docetur, & in Concil. Tribur. Can. XII. Ibi: *Quos à die Paſcha, aut moleſtia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclufit*, Gregor. Nazian. orat. 40. ubi cùm varia impedimenta retuliſſet, quibus alii à baptiſmo revocabantur, de itineris longinquitate hæc habet: *Ne via longinquitatem reformides, nec maris ſpatia, nec ignem, nec aliud quodcumque impedimentum quo gratiam conſequaris*. Excuſabantur enim à baptiſmo recipiendo aliqui ex eo quod civitates, in quibus baptiſmi ſacramentum miniſtrabatur, longo terrarum mariſve ſpatio ſejunctæ erant. Plura de baptiſteriis, Eccleſiiſque baptiſmalibus congeſſerunt Vicecomes *De ritib. baptiſm.* lib. 1. cap. 2. cum ſeqq. F. Joſeph Sanctæ Mariæ eodem tractatu cap. 5. & 6. Jodocus Coccius tomo 2. *Theſauri*. libro 5. titulo 11. Bulengerus libro 3. *Opuſc.* cap. 35. Grangeu. in Notis ad Prudentium fol. 130. GONZALEZ.

Qui lavacrum ſuum integrum habet.

CAPUT DECIMUM.

Ab infidelibus poſſe conferri baptiſmum, obſervatâ Eccleſiæ formâ.

F. D. *Aug. lib.* 2. *cap.* 13. contra Epiſt. Parmenianum.

Nicolaus PP. *cap.* 104. *ad conſulta Bulgarorum, relatus à Gratiano in* c. A quodam. De conſecr. diſt. 4.

QUI docet, poſſe fidelem, qui lavacrum ſuum integrum habeat, baptizare catechumenos neceſſitatis tempore, non negat, infidelem id facere poſſe, ſed cupit eſſe fidelem. Nam & ſi de hoc olim controverſum fuiſſe, referat D. Auguſtinus; *Et hæc quidem* (inquit) *alia quæſtio eſt, utrum & ab his qui nunquam fuerunt Chriſtiani, poſſit baptiſmus dari. Nec aliquid temerè inde affirmandum eſt ſine auctoritate tanti Concilii, quantum tantæ rei ſufficit. De his verò qui ab Eccleſiæ unitate ſeparati ſunt, nulla jam quæſtio eſt*. Poſtea tamen reſponſione Nicolai ad Bulgaros, res adeò perſpicua facta eſt, ut nullus tergiverſandi locus relinquatur, quin verus ſit baptiſmus, ſi eam formam, quam Eccleſia tenet, Judæus, vel paganus, in ejus adminiſtratione obſervârit: ad conſulta enim Bulgarorum hæc docet: *A quodam, Judæo neſcitis, utrùm Chriſtiano, an pagano, multos in patria veſtra baptizatos aſſeritis, & quid de his ſit agendum conſulitis. Hi profectò, ſi in nomine ſanctæ Trinitatis, vel tantùm in Chriſti nomine, ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus, baptizati ſunt* (unum quippè & idem eſt, ut ſanctus Ambroſius exponit.) *conſtat eos non eſſe denuò baptizandos*.

COMMENTARII NOVI.

HÆC verba rectè exponit Georg. Ambiani. ad Tertull. *De exhort. caſtit.* cap. 7. obſerv. 2. in fin. id eſt, qui nullum ſcelus admiſit, qui gratiam in baptiſmo ſignatam nullo crimine mortali violavit. Petunt ergo Patres integrum in laïco baptizante lavacrum, id eſt, nullo crimine fœdatum, etſi lacrymis abluerit; quia & ea innocentia in ſacerdote baptiſmi miniſtro exigitur: ideo addunt Patres: *nec ſit bigamus*; quia bigamia removet ſacerdotem promovendum: & non ſunt

per-

Digitized by Google

permittenda (ſi alii exiſtant purioris vitæ) laïcis propter neceſſitatem miniſteria & munia obire Eccleſiaſtica, niſi ipſi diſciplinam & innocentiam ſacerdotum ſervent: eleganter ad rem Tertull. dict. cap. 7. illis verbis: *Inde igitur apud nos plenius atque instructius præſcribitur unius matrimonii eſſe oportere qui alleguntur in ordinem ſacerdotalem. Uſque adeo quoſdam memini bigamos loco dejectos. Sed dices: Ergo cæteris licet, quiam quibus non liceat excipit. Vani erimus, ſi putaverimus, quod ſacerdotibus non liceat, laïcis licere. Nonne & laïci ſacerdotes ſumus? ſcriptum eſt:* Regnum quoque nos, & ſacerdotes Deo, & patri ſuo fecit. *Differentiam inter ordinem & plebem conſtituit Eccleſiæ auctoritas, & honor per ordinis conſeſſum ſanctificatus. Adeò ubi Eccleſiaſtici ordinis non eſt conſeſſus, & offers, & tinguis, & ſacerdos es tibi ſolus. Sed ubi tres, Eccleſia eſt, licèt laïci: unuſquiſque enim ſua fide vivit; nec eſt perſonarum acceptio apud Deum: quoniam non auditores legis juſtificantur à Deo, ſed factores, ſecundum quod & Apoſtolus dicit. Igitur ſi habes jus ſacerdotis in te metipſo, ubi neceſſe eſt, habens oportet etiam diſciplinam ſacerdotis, ubi neceſſe ſit habere jus ſacerdotis. Bigamus tinguis? bigamus offers? Quantò magis laïco bigamo capitale eſt agere pro ſacerdote, cùm ipſi ſacerdoti bigamo facto auferatur agere ſacerdotem? Sed neceſſitati (inquis) indulgetur. Nulla neceſſitas excuſatur, quæ poteſt non eſſe. Noli bigamus deprehendi, & non committis in neceſſitatem adminiſtrandi, quod non licet bigamo.* GONZALEZ.

Nec ſit bigamus.

CAPUT UNDECIMUM.

Baptizare poſſe bigamos. In Eccleſia Romana bigamos non ſediſſe, nec aliam irregularitatis notam habentes.

BIGAMOS à multorum ſacramentorum ordine & adminiſtratione repulit ſemper vetuſtas: non tamen negavit hîc, baptiſmum adminiſtratum à bigamo vim ſuam integram obtinuiſſe: etſi Canonis verba indicent, voluiſſe Patres, ut bigami ab illius adminiſtratione ſe temperarent. Illud autem hîc, Clemens ſanctiſſime, ſingulari Dei providentia (ut credi par eſt) Romanæ tuæ Sedi conceſſum animadverto: bigamos nimirum, in iſto tuo auguſtiſſimo throno nunquam ſediſſe, nec ullâ aliâ irregularitatis notâ verâ impeditos, cùm in aliis Eccleſiis plurimis uſu veniſſe videamus, & bigamos, & aliis corporis vitiis deformatos, ad Epiſcopales Sedes, conceſsâ pro tempore gratiâ, evectos fuiſſe.

COMMENTARII NOVI.

NEC SIT BIGAMUS. Eccleſia à primis ſæculis vetuit bigamos ad ſacrum ordinem recipi, & qualibet ſacrarum rerum adminiſtratione interdixit. Quod tam de Eccleſia Græca, quàm Latina, dictum accipe, *διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς τῆς ἱερωσύνης. Eò quod ſupereminens eſt ſacerdotis honor & dignitas*, ut loquitur S. Epiphanius Hæreſi LIX. qui & legem ex Paullo Apoſtolo mutuatam, ne bigami ad tres majores ordines adrepant, *à ſacroſancta Dei Eccleſia cum omni proviſione ac diligentia obſervari* teſtatur. Quare Theodoſius Imperator Irenæum quendam deponendum curavit, *quia poſt ſecundas nuptias contra Apoſtolicos Canones ordinatus eſt*. Ut conſtat ex Concilio Epheſino p. 3. cap. 47. & 48. Pluraque alia pro iiſdem Canonibus circa bigamos obſervandis conſtituit Juſtinianus Imperator Novellâ VI. cap. 2. & 5. ac Nov. CXXIII. & CXXXVII.

Patres verò Eliberitani adeò tenaces erant diſciplinæ Eccleſiaſticæ, ut nolint, aut ſaltem ægrè ferant, bigamos baptiſmum adminiſtrare, eo quòd ſit actio quædam ſacra, & propriè ad Eccleſiæ miniſtros ſpectans: quamvis non negent baptiſmum adminiſtratum à bigamis ratum eſſe.

Porrò in Oriente non ita delicatè res agebatur, nam bigami à ſolis Epiſcopatu, ſacerdotio, & diaconatu arcebantur: in Occidente autem etiam ab omnibus inferioribus ordinibus. Urgente autem neceſſitate, nonnunquam bigami ordinabantur Lectores: & in Concilio I. Toletano, quod centum circiter annis poſt iſtud eſt celebratum, Can. III. & IV. conceditur Lectori maritato cum vidua, ut permaneat in officio, immo & ſubdiaconus fiat. Quod ipſũ poſtea bigamis indulſit Synodus Arauſicana Can. XXV. & Andegavenſis Can. II. ac Lupus Tricaſſinus, & Euphronius Auguſtodunenſis in Epiſtola exſtante tomo II. Conciliorum Galliæ pag. 127. licèt ibidem legatur, bigamis olim ne inter Oſtiarios quidem locum fuiſſe. Valentinum I. Can. I. nullum iis de cætero relinquit locum: Turonenſe autem I. Can. IV. indulget bigamo, ut *ultimum in officio cleri* teneat locum.

Quid-

Digitized by Google

Quicquid denique ſit de minori decentia in eo ut bigamus aliquando baptizet (quam ſolam indicat Canon præſens) in reliquis ſervatur modò antiqua bigamorum irregularitas ad omnes prorſus ordines, ſaltem à tempore Concilii II. Lugdunenſis celebrati anno MCCLXXIV. Can. XVI. præſertim dum dicitur: *Ipſis ſub anathemate prohibemus deferre tonſuram, vel habitum clericalem.* Ac tandem Concilium Trid. ſeſſione 17. cap. 17. vult in integrum reſtitui functiones omnes ordinum minorum, eaſque exerceri per clericos innuptos, & in defectu eorum per conjugatos, modò bigami non ſint. Mirandum itaque non eſt quòd longè meliore ævo, & ſub diſciplina ſeveriore, PP. Eliberitani ægrè ferrent ut bigami & irregulares ad omnes prorſus ordines recipiendos adminiſtrandoſque, ſacratiſſimum baptiſmum conferrent, CARD. DE AGUIRRE.

CANON XXXIX.

Ut gentilibus deſiderantibus manus imponatur.

Gentiles, ſi in infirmitate deſideraverint ſibi manus imponi; ſi fuerit eorum ex aliqua parte honeſta vita, placuit, eis manus imponi, & fieri Chriſtianos.

BURCHARDUS lib. 4. *Decretorum*. cap. 30. citat hunc Canonem ex Concilio Agathenſi cap. 3 quæ citatio noſtro reſtituenda eſt.

CAPUT DUODECIMUM.

Gentilibus in extremo periculo cupientibus baptizari, nec baptiſmum, nec Confirmationem negandam.

CUM plenus, perfectus, & omnibus numeris abſolutus Chriſtianus quis non efficiatur, niſi accepta manûs impoſitione Epiſcopali, quæ cum baptiſmo conjuncta olim dabatur; (*Confirmatio* nunc dicitur, ut antea [i] dicebam) meritò tradiderunt Patres, quòd ſi gentiles in infirmitate deſideraverint ſibi manus imponi; hoc eſt, effici veros & perfectos Chriſtianos (retulerunt enim poſterioris ſacramenti memoriam, quòd ſupponat prioris) ſi fuerit ex aliqua parte honeſta vita, eis manus imponatur, & Chriſtiani efficiantur. Confirmatione enim dici perfectos Chriſtianos, jam ſuprà Pontificum & Conciliorum decretis confirmavimus. In favorem enim gentilium editus hic Canon eſt; ut videlicet, non exſpectetur tempus baptiſmo recipiendo præſcriptum, ſi fortè illi morbi neceſſitate adſtringantur: ut ſi caſu antè lucis uſurâ priventur, præteritorum delictorum culpâ & pœnâ remiſsâ, ad æterna poſſint conſcendere tabernacula. D. Auguſt. [k]. *Sed priùs* (inquit) *baptizetur, deinde doceatur quid ad bonam vitam, moreſq; pertineat. Fit hoc ubi quemquam fortè dies urget extremus, ut adverſa pauciſſima, quibus tamen omnia continentur, credat: ſacramentumq; percipiat; ut ſi ex hac vita migraverit, liberatus exeat à reatu præteritorum omnium peccatorum. Si autem ſanus petit ſpatium dicendi quæ dicenda ſunt; quod aliud opportunius tempus reperiri poteſt, quo audiat, quemadmodum fideles fieri ac vivere debeant, quàm illud, cum attentiore animo, atque ipſa religione ſuſpenſo ſaluberrimæ fidei ſacramentum petit?*

i *In Can. præc. cap.* 8.

k *D. Aug.* De fid. & operib. cap. 6.

COMMENTARII NOVI.

GENTILIBUS, qui mortis diſcrimine baptizati eſſent, manus ab Epiſcopis imponendæ, & Confirmationis ſacramento ſignandi, ſi probi fuerint, moreſque conſimiles fidei Chriſtianæ habuerint. Nam ſi ex more turpiſſimorum hominum anteactam vitam duxerint, non ſunt Confirmatione perficiendi, quantumvis omnibus vitiis & flagitiis carerent, & omnem extra noxam cenſerentur. Hunc ego ſenſum & explicationem confido Patres ipſos Eliberitanos agnituros pro legitima, & pro nata; contra verò quàm de baptiſmo nonnulli aſſerunt, tamquam ſuppoſititiam repudiaturos, ſi utramque aſpiciunt. Quis enim unquam potuit dubitare, an gentiles eſſent in

morte

morte baptizandi? Quis unquam docuit baptiſmum iis in morte denegandum eſſe, quorum vita non fuiſſet honeſta? Porrò, ubinam reperient baptiſmum manûs impoſitionem nominari, & iſto nomine à Patribus appellari? Sed ajunt, monere titulum ita hunc Canonem eſſe accipiendum: *Gentilibus, ſi in diſcrimine baptizari expetunt*. monere quoque, & ſuadere hæc verba: *& fieri Chriſtianos*. gentiliſque nomen, quo qui eſſent confirmandi nunquam appellarentur. Hæc adversùs noſtram explicationem non magnopere faciunt.

Nam non conſtat à quo, aut quando tituli appoſiti ſint. Chriſtianique nomen etſi baptizatis datum, propriam tamen hujuſce vocis vim & ſignificationem confirmatos indicare allbi obſervavimus, quod Spiritu ſancto, ejuſque charitate in confirmatione ungantur & illiniantur, Chriſtoque ſimiles efficiantur, qui à Spiritus ſancti unctione *Chriſtus* appellatur. Gentiles autem hoſce vocârunt Patres, quamvis eſſent baptizati, ut de catechumenis, qui in infirmitate baptizarentur, non agi docerent. Et quemadmodum Canone XLVI. vocant *apoſtatas fideles*, in hoc loco nominant *baptizatos gentiles*: non quòd eſſent gentiles, ſed cùm in catechumenatu non ſtetiſſent, fideique elementa non eſſent edocti, ideo gentiles vocantur; nam alio nomine non poterant nominare, & appellare ejuſmodi gentiles, qui extra ordinem, & ſine catechumenatu eſſent baptizati. Quamobrem autem ſtatuerint Patres Eliberitani, ut gentiles, qui in infirmitate baptizati eſſent, confirmarentur; ea potuit eſſe cauſſa, quòd poſt confirmationem ſubinde, nullâque interjectâ morâ, Euchariſtia confirmatis tribueretur. Quidam igitur non exiſtimabant eam ſatis tutò & conſultò ejus fidei credi & committi poſſe, qui in rebus Chriſtianæ religionis, & ejuſmodi myſteriis parum eſſet eruditus; nam ad vanitatem eâ acceptâ poterat redire, ejuſque myſteria & arcana divulgare. Præterea myſteriorum participes hos eſſe nolebant, qui turpem vitam exegerant; ne recuperata ſanitate, animus prava conſuetudine & cupiditate detentus, ad eadem vitia faciliùs relaberetur, & indumentum Spiritus ſancti, ipſumque Chriſtum exueret.

Gentiles.] Pagani: qui ne morte interciperentur, extra ordinem baptizati eſſent, & antequam in catechumenatu erudiri poſſent.

Si in infirmitate.] Nam ſi mortis metus non urgeret, erudiendi erant antequam confirmarentur, aut baptizarentur.

Deſideraverint.] Non petentibus, manus non erat imponenda, quòd baptiſmo ſatis ad ſalutem præſidii conſequuti eſſent.

Manum imponi.] Confirmari: nam de ea manûs impoſitione, quæ pro ritu & cæremonia in baptiſmo uſurparetur, næ illi egregiè hallucinantur, qui interpretantur; quaſi eâ indignus ille videri potuiſſet, cui ipſemet baptiſmus collatus eſſet.

Fieri Chriſtianos.] Unctione ſcilicet, & ſancti Spiritus infuſione, ut loquitur D. Cyrillus Hieroſolymitanus.

Cæterùm in Concilio Arelat. I. Can. VI. idem omnino ſtatuitur: *De his, qui in infirmitate credere volunt, placuit debere iis manum imponi*. Hoc eſt, iis qui in infirmitate volunt baptizari, Confirmatio quoque tribuenda. ALBASPINÆUS.

Licèt Confirmationis ſacramentum perfectio baptiſmi dicatur, & qui illud accipiunt, pleni Chriſtiani appellentur (Cypr. Epiſt. LXX. *Ungi quoque neceſſe eſt eum qui baptizatus eſt, ut accepto chriſmate, habere in ſe gratiam Chriſti meliùs poſſit.* Concil. Arauſic. I. Can. I. Laodic. Can. XLVIII. cap. *Omnis. De conſec.* diſtinct. 5.) non tamen eſt ratio cur præſentem Canonem accipiamus de Confirmatione, ſed de baptiſmo. Primò, quia baptiſmus dicitur manûs impoſitio, quia per manûs impoſitionem confertur. Concil. Hiſpal. II. Can. VII. ibi: *Nec per impoſitiones manûs fidelibus baptizandis, vel converſis ex hæreſi, Spiritum ſanctum tradere, nec chriſma conficere, neque chriſmate baptizatorum frontes ſignare.* Conc. Carthag. IV. Can. LXXXV. ibi: *Hac manûs impoſitione, crebra examinatione baptiſmum percipiant.* cap. *Baptizandi. De conſec.* diſt. 4. Unde illa verba hujus Canonis: *manus imponi, & fieri Chriſtianos*; exaudienda credo de baptiſmo, non de Confirmatione. Secundò, facit pro hac ſententia ſummarium hujus Canonis, quod in aliquibus codicibus ita habetur: *De gentilibus, ſi in diſcrimine baptizari expetunt*. Ubi innuitur in Canone agi de gentilibus, qui nulla catecheſi præcedente, in fine baptizari expetunt. Nec novum eſt, ut propter periculum mortis imminens tempus catecheſis relaxetur, & infirmis baptiſmus concedatur; ut conſtat ex Can. XI. XXXVII. & XLII. hujus Concilii, ut perperam exiſtimavit Albaſpinæus, à quo libenter quærerem: in quo Canone hujus Concilii legit, fideles jam baptizatos appellari gentiles, cùm Chriſtiani gentilibus opponantur, Canon. LIX. ibi: *ne quis Chriſtianus, aut gentilis*. Facit etiam pro noſtra ſententia ſeries, ſeu continuatio Canonum: nam in Can. antecedenti actum fuit de baptiſmo ob ingruentem infirmitatem à quolibet fideli præſtandum. Unde conjectari poteſt ſtatim PP. eodem retento themate, de baptiſmo etiam in mortis periculo imminente gentilibus præſtando agere. Tandem adſtruitur hæc interpretatio ex uſu Eccleſiæ his prioribus ſæculis: tunc enim baptiſmus ſimul conferebatur cum ſacramento Confirmationis. Iſidorus Hiſpal. l. 2. *De Eccleſiaſt. offic.* cap. 26. quia ea de re ſic ſcribit: *Quoniam poſt baptiſmum per Epiſcopos datur Spiritus ſanctus cum manuum impoſitione*, &c. Ex Amalario quoque Fortunato eandem conſuetudinem collegi; cùm lib. 4. *De Eccleſ. offic.* cap. 29. in hunc modum loquatur: *Nos verò præſente Epiſcopo ſimul baptizamur, & per impoſitionem manûs Epiſcopi Spiritum ſanctum accipimus*. Quid eſt enim accipere Spiritum ſanctum, niſi Confirmationis ſacramento, quo Spiritus ſanctus in nos infunditur, donari? & ſi aliud teſtimonium requiris, audi quid ſcribat Rhabanus Maurus lib. 1. *De inſtitut. clericor.* cap. 30. *Noviſſimè autem à ſummo ſacerdote per impoſitionem manûs paracletus traditur illi Spiritus ſanctus, ut roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipſe in baptiſmate conſecutus eſt*. Unde ſi gentiles, de quibus in præſenti, jam erant baptizati, ut ſupponit Albaſpinæus, etiam confirmati reperiebantur, juxta

veterem Eccleſiæ uſum. Ultimò expendo illa verba: *& fieri Chriſtianos* : non enim dicitur fieri plenè vel perfectè Chriſtianos, ut in auctoritatibus ſuprà congeſtis, ſed ſimpliciter per illam manûs impoſitionem Chriſtianos fieri : igitur exaudiendæ ſunt de baptiſmi ſacramento, per quod gentiles Chriſtiani efficerentur. GONZALEZ.

CANON XL.

Ne de hoc quod idolis datum eſt, fideles accipiant.

Ne id quod idolothytum eſt, fideles accipiant.

Placuit prohiberi, ut quum rationes ſuas accipiunt poſſeſſores, quicquid ad idolum datum fuerit, acceptum non ferant; ſi verò poſt interdictum fecerint, per quinquennii ſpatia temporis à communione eſſe arcendos.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Oblatum idolis ab œconomis, non eſſe acceptum ferendum à poſſeſſoribus: & qui poſſeſſores *dicantur.*

Ut hodie primitias & decimas ad Eccleſiarum inſtitutionem, ad ſacrificiorum ſumptus, ad miniſtrorum alimenta, præcipi percipique videmus: ſic & olim in ethnicorum republica ad ſacrorum adminiſtrationem, ad ſacerdotum victum, ad cereorum, & ſacrificiorum ſumptus, conſtituta vectigalia, tradit Tertullianus [l]. *Credamus* (inquit) *itaque ſuccedere alicui poſſe, ut in quoquo honore, ut in ſolo honoris nomine incedat, neque ſacrificet, neque ſacrificiis auctoritatem ſuam accommodet, non hoſtias locet, non curas templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, non ſpectacula edat.* Ad ſua uſque tempora perdurâſſe teſtantur Arcadius & Honorius [m], dum ea hac lege ſuſtulerunt.

l Tertull. lib. De idololatria c.17.

m Arcad. & Honor. in l. 19. Cod. Theodoſ. De Paganſacri.

Impp. Arcad. Honor. & The. AA. Curtio PF. P. Poſt alia.

Templorum detrahantur annonæ, & rem annonariam juvent expenſis devotiſſimorum militum profuturæ. Simulacra, ſi qua etiam nunc in templis fanisq́; conſiſtunt, & quæ alicubi ritu, vel acceperint, vel accipiunt paganorum, ſuis ſedibus evellantur; cùm hoc repetitâ ſciamus ſæpiùs ſanctione decretum. Ædificia ipſa templorum. quæ in civitatibus, vel oppidis, vel extra oppida ſunt, ad uſum publicum vindicentur, aræ locis omnibus deſtruantur, omniaq́; templa in poſſeſſionibus noſtris ad uſus accommodos transferantur, domini deſtruere cogantur. Non liceat omnino in honorem ſacrilegi ritus, funeſtioribus locis exercere convivia, vel quicquam ſolennitatis agitare. Epiſcopis quoque locorum hæc ipſa prohibendi Eccleſiaſticæ manus tribuimus facultatem: judices autem XX. librarum auri pœnâ conſtringimus, & pari forma officia eorum, ſi hæc eorum fuerint diſſimulatione neglecta. Ab his ſumptibus præſtaodis non ſolùm abſtinere debuiſſe fideles, ſed & catechumenos etiam, docet D. Ambroſius [n] ad Eugenium Auguſtum. Quod ergo hîc prohibent Patres, illud eſt, ne videlicet domini (hos *poſſeſſores* vocari alio Canone [o] conſtat) quum accipiunt rationes ab œconomis ſuis, ſive patrimonii adminiſtratoribus (ad quos olim hæc ſacrificiorum cura ſpectabat, ut ex Columella [p] colligitur) illud acceptum habeant, quod illi ſine eorum præcepto ad idola dederint, ſive ad ſacrificia externa, ſive domeſtica, ſive ad convivia & feſta gentilium, ſive ad aliud, quod idololatriam redoleat; ne ſi acceptum illud habeant domini, videantur tacitè idololatriæ ſervorum, ſive adminiſtratorum conſenſiſſe. Tantopere enim ab ea fideles abſtinere voluerunt primi Eccleſiæ Patres, ut ſi agnoſcerent carnes, quibus ob neceſſitatem vitæ eſſet veſcendum, idolis oblatas, eſſe potiùs moriendum, quàm illis veſcendum judicaverint, uti D. Auguſtinus [q] docet ad Publicolam. *Reſtat, ni fallor* (inquit) *ut dicamus aliquid de illo viatore Chriſtiano, quem commemorâſti victum famis neceſſitate, ſi nihil uſpiam invenerit, niſi cibum in idolio poſitum, ubi nullus alius eſt hominum, utrum ei ſatiùs ſit fame emori, quàm illud in alimentum ſumere? In qua quæſtione, quoniam non eſt conſequens, ut cibus ille idolothytum ſit; potuit enim vel ab eis, qui ibi ab itinere divertentes corpus refecerant, oblivione, ſeu voluntate dimitti, vel illic ob aliam cauſſam quamlibet poni, breviter reſpondeo: aut certum eſt eſſe idolothytum, aut certum eſt non eſſe, aut ignoratur: Si ergo certum eſt eſſe, meliùs Chriſtiana virtute reſpuitur; ſi autem vel non eſſe ſcitur, vel ignoratur, ſine ullo conſcientiæ ſcrupulo in uſum neceſſitatis aſſumitur.*

n D. Ambr. in Epiſtol. LXXXVIII. ad Eugenium Auguſt.

o Can. XLIX. hujus Concilii.

p Columella lib. 1. De re ruſtica c. 8.

q D. Auguſtin. in Epiſtol. CLIV. ad Publicolam, ad finem.

Vel intelligi poteſt Canon de his quæ idolis ab aliis data, vel oblata ſunt. Carnes enim idolothytæ poſtea in macello venundabantur, teſte Paullo [r] ad Romanos, & Auguſtino [s] in expoſitione ejuſdem Epiſtolæ, à quibus emendis & vendendis primi Chriſtiani abſtinebant, ne viderentur quem honorem diis illorum habere. Si ergo ad familiæ alimenta œconomi has carnes immolatitias emerint (ut delicatiores & pin-

r Paul. ad Rom.

s D. Auguſt. expoſitione ejuſdem Epiſtolæ, cap. 78.

Digitized by Google

pingulores emebant multi, nam tales ad ſacrificia offerebant gentiles) ſumptus in his comparandis factos, non eſſe acceptos ſerendos à dominis, hoc Canone decernitur; ne quem honorem (ut dixi) diis falſis, aut eorum ſacrificiis, tribuiſſe viderentur.

Acceptum non inferant.

EX Mss. rectiùs: *acceptum non ferant*. Aſconius Pædianus, quid ſit *acceptum ferre*, his verbis explicat: *Moris autem fuit, unumquemque domeſticam rationem ſibi totius vitæ ſuæ per dies ſingulos ſcribere, in quo appareret, quid quiſque de redditibus ſuis, quid de arte, fænore, lucrove ſepoſuiſſet, quo die, & quid item ſumptûs, damnive feciſſet*. Optimum autem villicum docet Columella, à ſumptibus ſacrificiorum, & aliis, ſine voluntate domini abſtinere debuiſſe. *Sacrificia* (inquit) *niſi ex præcepto domini, ne fecerit. Aruſpices, ſagaſq;, quæ utraque genera vanâ ſuperſtitione rudes animos ad impenſas, ac deinceps ad flagitia compellunt, ne adhiſerit, &c.*

e *Aſconius Pædianus actione 3. in Verrem.*

u *Columella lib. 1. De re ruſtica, c. 8.*

COMMENTARII NOVI.

EX poëtis illud haurias, è terræ frugibus diis ſuis libare & offerre ſolitos ethnicos, quod per Canonem Chriſtianis facere non licet. ALBASPINÆUS.

In ſacrificiis gentilium idolis faciendis non ſolùm hoſtiæ emebantur & immolabantur, verùm & magno ſumptu ornabantur, ut quo clarius & gratius ſacrificium diis crederetur; unde auratis cornibus majores victimæ immolabantur. Plinius lib. 33. cap. 3. Gutherus lib. 4. *De jure Pontif.* c. 21. & poſt ſacrificium ex ipſis idolothytis epulum, quod *ſacrificale* dicebatur, parabant. Juvenal. Satyr. V.

Poſitis ad templa & compita menſis.

De his qui ſacrificaverunt, & poſtea ad idola pranſi ſunt, agitur in Can. IV. & VII. Concil. Ancyrani, ubi Zonaras in Can. VII. retinet lectionem: *recumbentes in idoliis*; accipiendo *idolium* pro loco in quo epulabantur, de quo Apoſtol. 1. ad Corinth. 8. *Si quis habet ſcientiam in idolio recumbentem.* Prudentius contra Unionitas:

Et quis in idolio recubans inter ſacra mille.

Et lib. 1. adverſus Symmach.

Turpis ab idolii vaſto emerſiſſe profundo.

A diaboli aris revertentes ad ſanctum Domini. Cyprian. ſerm. de lapſis: *Sordidis & infectis penè revertentes, exhalantibus etiam nunc ſcelus ſuum faucibus, & contagia funeſta redolentibus, Domini corpus invadunt.* De quibus epulis aliqui accipiunt tex. in l. 17. ff. *Pro ſocio.* Unde audenter putabam legendum eſſe in hoc Canone: *ad idolium*, non *ad idolum*: nam ſi ageretur de ſumptibus idolis præſtitis, dicerent PP. in plurali, ad idola, ut in Can. LV. ibi: *aliquid idolis præſtant*. Sed unde hi ſumptus peterentur videamus: & certum eſt in ſacris publicis & cerario ſumptus impendi: Livius lib. 31. & ſub Imperatoribus à Præfecto ærarii pecuniam decerni. Vopiſcus in *Aureliano*: *Et cùm Numæ temporibus inops reſpublica magnos ſumptus ferre non poſſet, ſacrorumque multitudo creviſſet, in caſu cujuſdam homicidii patrimonium occiſoris ſacratum fuit.* Feſtus Pompejus verb. *Supplicia*, & pecunia in litibus depoſita, quæ dicebatur *ſacramentum*. l. 1. ff. *De variis & extraordin.* Varro lib. 4. *De lingua Lat.* notavit Pichæus lib. 1. *Adverſ.* cap. 18. propter inopiam ærarii in ſacrificiis conſumebatur, Gutherus ubi ſuprà. Sequentibus ſæculis etiam Imperatorum Catholicorum non ſolùm magiſtratus tributa extorquebant ad prædicta ſacrificia & convivia idolis facienda, verùm & ipſos poſſeſſores ad deorũ feſta celebranda cogebãt, Can. XXVII. Concil. Afric. qui eſt LXIII. Concil. Carth. *Ab Imperatoribus petendum, ut quæ contra præcepta divina, convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili abſtracta ſunt, ita ut nunc à paganis Chriſtiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Chriſtianorum Impp. perſecutio altera fieri occultè videatur, vetari talia jubeat, & de civitatibus, & de poſſeſſionibus impoſitâ pœnâ prohiberi; maximè cum etiam in natalibus beatiſſimorum martyrum per nonnullas civitates, & in ipſis locis ſacris, talia committere non reformident, quibus diebus etiam (quod pudoris eſt dicere) ſaltationes ſceleratiſſimas per vicos atque plateas exerceant, ut matronalis honor, & innumerabilium fœminarum pudor devotè venientium ad ſacratiſſimum diem injuriis laſcivientibus appetatur, ut etiam ipſius ſanctæ religionis penè fugiatur acceſſus.* Notârunt Fileſacus lib. 1. ſelect. cap. 6. Gutherus lib. 4. *De jur. Pontif.* cap. 23. Unde PP. Illiberini ut omnem ſuſpicionem idololatriæ à Chriſtianis radicitùs evellerent, ſtatuerunt ut quum poſſeſſores rationes accipiunt, ne quod impenſum ſeu datum eſt ad idoli ſacrificium & convivium, acceptum ferant, aliàs per quinquennium à communione arceantur, tanquam conſentientes hujuſmodi ſacrificiis. GONZALEZ.

Digitized by Google

CANON XLI.

Ut prohibeant domini idola colere ſervis.

Admoneri placuit fideles, ut quantum poſſint, prohibeant ne idola in domibus ſuis habeant; ſi verò vim metuunt ſervorum, vel ſe ipſos puros conſervent; ſi non fecerint, alieni ab Eccleſia habeantur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De privatis ſacris antiquorum fusè tractatum: explicato Modeſtino, & Gordiani Imp. reſcripto.

VERUM eſt quod Tertullianus [x] ſcripſit: *Cæterùm & plateæ, & forum, & balneæ, & ſtabula, & ipſæ domus noſtræ, ſine idolis omnino non ſunt: totum ſæculum Satanas, & angeli ejus repleverunt.* Nec domus tantùm, ſed & omnes partes domûs diis, & eorum ſimulacris replebantur. De januis hæc idem Tertullianus [y]: *At enim Chriſtianus nec januam ſuam laureis infamabit, ſi nôrit quantos deos etiam oſtiis diabolus affinxerit, Janum à janua, Limentinum à limine, Forculum & Cardeam à foribus & cardinibus: & apud Græcos Thyræum Apollinem, & Antelios dæmonas.* Et adversùs Gnoſticos [z]. *Quas mihi* (inquit) *poteſtates janitrices adfirmas juxta Romanam ſuperſtitionem, Cardeam quandam, & Forculum, & Limentinum, quas à cancellis ordinas poteſtates.* Et alibi [a]: *Certi enim eſſe debemus, ſi quos latet per ignorantiam literaturæ ſæcularis, etiam oſtiorum deos apud Romanos, Cardeam à cardinibus appellatam, & Forculum à foribus, & Limentinum à limine, & ipſum Janum à janua; & utique ſcimus, licèt nomina inania atque conficta ſint, quùm tamen in ſuperſtitionem deducuntur, rapere ad ſe dæmonia, & omnem ſpiritum immundum per conſecrationis obligamentum. Alioquin dæmonia nullum habent nomen ſingulatim, ſed ibi nomen inveniunt, ubi & pignus. Etiam apud Græcos Apollinem Θυραῖον, & Antelios dæmonas, oſtiorum præſides, legimus. Hæc igitur ab initio prævidens Spiritus ſanctus, etiam oſtia in ſuperſtitionem ventura præcecinit per antiquiſſimum Prophetam Enoch. Nam & alia oſtia in balneis adorari videmus.* Eadem ferè retulit D. Cyprianus [b], Auguſtinus quoque, & Arnobius [c]. Deum *Scanſum ab aſcenſibus* dictum idem Cyprianus [e] teſtatur. Hos domeſticos deos, & Lares vocâſſe antiquos, Tertullianus [f] adfirmat. Idem Iſidorus [g]. *Penates* (inquit) *gentiles dicebant omnes deos quos domi colebant, &* penates *dicti, quòd eſſent in* penetralibus, *id eſt, in ſecretis.* Sicut diis omnibus, & publica erant ſacra; ſic & his diis privatis ſacra privata erant, ut Sextus Pompeius [h] tradit. *Sacra* (inquit) *omnia, vel publica ſunt, vel privata. Publica, quæ publico ſumptu pro populo fierent, quæque pro montibus, pagis, curiis, & ſacellis: Privata, quæ pro ſingulis hominibus, & familiis.* De his ſenſit D. Clemens [i], dum ait, ſingulos homines, ſingulos deos venerari.

Cùm autem hæc feſta, ſeu ſacra privata celebrarentur, omnes illius familiæ conveniebant. Macrobius [k]: *Sic* (inquit) *præterea feriæ propriæ familiarum, ut Claudiæ familiæ, vel Æmiliæ, ſeu Juliæ, ſive Corneliæ, & ſi quas ferias proprias quæque familia ex uſu domeſticæ celebritatis obſervant.* Quòd unius eſſent gentis, *gentilitia* aliquando vocantur. Cicero [l]. *Multi ſunt* (ait) *in hoc ordine, qui ſacrificia gentilitia in illo ipſo ſacello ſtatuto loco anniverſaria factitârint.* Livius: *Quàm par veſtrum factum eſt, quod in obſidione nuper in egregio adoleſcente C. Fabio non minore hoſtium admiratione, quàm veſtrâ conſpectum eſt? cum inter Gallica tela digreſſus, ex arce ſolenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit. An gentilitia ſacra in bello quidem intermitti, publica ſacra, & Romanos deos, etiam in pace deſeri placet, & Pontifices Flamineſque negligentiores publicarum religionum eſſe, quàm privatus in ſolenni gentis fuerit?* Hos deos aliquando extra domum in privato ſacello, aliquando domi in focis, in penu (unde *penates*) in Larario reconditos habebant. Cicero [m]. *Nihil ſanctius, nihil omni religione munitius, quàm domus uniuſcujuſque civium, hic aræ ſunt, hic foci, hic dii penates, hic ſacra religionis cæremoniæ continentur.* Unde Columella [n] optimum patrem-familiâs domo egreſſum, cùm regrederetur, deos penates viſitare jubet. Hinc veteres cùm ad bellum proficiſcerentur, hoc ſibi primum proponere ſolebant, eſſe pro aris & focis pugnandum, ut eos ad arma impellere non tam amor patriæ, patrimonii, poſſeſſionumque conſervatio, quàm quædam erga deos, & publicos & privatos, religio concepta videretur. Sic Alexandrum Severum domi ſuæ, in Larario, Apollonium, Abraham, & Orpheum habuiſſe, teſtis eſt Lampridius [o]. Nec ſolùm hos, ſed & Chriſtum Jeſum Deum in Larario ſuo coluiſſe, refert his verbis: *Primum* (inquit) *ut ſi facultas eſſet, id eſt, ſi non*

cum

x *Tertull. lib.* De ſpectaculis. *cap.* 8.

y *Tertull.* De corona militis, c. 13.

z *Idem* adversùs Gnoſticos. c. 10.

a *Tertull. lib.* De idololatria c. 15.

b *D. Cyprianus libro*, Quod idola non ſunt dii.

c *D. Auguſt. lib.* 4. De civit. Dei c. 8.

d *Arnobius lib.* 2. adversùs Gentes.

e *D. Cyprianus lib.* Quod idola non ſunt dii. c. 2.

f *Tertull. in* Apologetico.

g *Iſidorus lib.* 8. Etymologiarum *cap. ult.*

h *Sextus Pompejus.*

i *D. Clem. lib.* 10. Recognitionum.

k *Macrobius* Saturnal.

l *Cicero de* Aruſpicum reſponſis. *Livius lib.* 5.

m *Cicero* pro domo ſua.

n *Columella* De re ruſtica *lib.* 1. *cap.* 8.

o *Lampridius in* Alexan. Severo.

eum uxore cubuiſſet, matutinis horis in Larario ſuo (in quo & divos principes, ſed optimos electos, & animas ſanctiores, in queis & Apollonium, & quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham, & Orpheum, & hujuſcemodi deos habebat, ac majorum effigies) rem divinam faciebat. Plura autem Lararia veteres habuiſſe, inde elici poteſt, quòd idem Lampridius paullò pòſt referat, eundem Alexandrum Severum inter divos & optimos in Larario majori Alexandrum Magnum conſecrâſſe. Huc pertinent quæ Tertullianus [p] refert. Cùm enim de diis gentium, tam publicis quàm privatis, ageret, ut illorum vanitatem ſuperſtitionemque refelleret, ſic inquit: *Sed nobis dei ſunt, inquitis. Et quomodo vos è contrario impii, & ſacrilegi, & irreligioſi erga deos veſtros deprehendimini, qui quos præſumitis eſſe, negligitis: quos timetis, deſtruitis: quos etiam vindicatis, illuditis. Recognoſcite ſi mentior. Primo, quia cum alii alios colitis, utique quos non colitis, offenditis: prælatio alterius ſine alterius contumelia non poteſt procedere, quia nec electio ſine reprobatione. Jam ergo contemnitis quos reprobatis, quos reprobando offendere non timetis. Nam ut ſuprà præſtrinximus, ſtatus Dei cujuſque in ſenatûs æſtimatione pendebat. Deus non erat, quem homo conſultus noluiſſet, & nolendo damnâſſet. Domeſticos deos, quos Lares dicitis, domeſtica poteſtate tractatis, pignorando, venditando, demutando, aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva, ut quiſque contritus atque contuſus eſt, dum diu colitur, ut quiſque deum ſanctiorem expertus eſt domeſticam neceſſitatem. Publicos æquè publico jure fœdatis, quos in haſtario vectigales habetis: ſic capitolium, ſic olitorium forum petitur, ſub eadem voce præconis, ſub eadẽ haſta, ſub eadem annotatione quæſtoris, divinitas addicta conducitur.* Irridet hîc Gentilium deos, tam publicos quàm privatos, quòd eos in ſupellectilis ratione computarent: nam perinde ab illis oppignorabantur, & vendebantur, ac reliqua inſtrumenta domeſtica, inſtante neceſſitate. Quòd ſi illa numina eſsent divina, potiùs exoranda eſsent, ut urgentem inopiam defenderent, quàm commutanda pro re vili & pecuniaria. Nec commutabantur ſolùm, ſed frangebantur, & conterebantur, adeò ut quod priùs domi Saturnus erat (verbi gratiâ) vel Minerva, vas poſtea conflatum deſerviret culinæ. Nec de privatis diis hoc tantùm efficiebatur, ſed & de publicis. Vectigales enim, & tributariæ gentes, cùm præſentem pecuniam non haberent; publicanis aut quæſtoribus, argenteos aureoſque deos addicebant, ut ſæpe numerò haſtario, venditionique auctionariæ à præcone vænirent. Habebant ergo patres-familiâs domi ſuæ ſacra privata, quæ perpetua voluit Cicero [q] in ea, quam ipſe formavit, Republica: *Sacra* (inquit) *privata perpetua manento.* Et adeò perpetua, ut morte patris-familiâs ſacrorum memoriam perire noluerit, ſed Pontificum auctoritate effici, ut illis ea eſsent adjuncta, ad quos ejuſdem morte pecunia perveniſset. Quòd ſi mortui eſsent hæredes, ſacra eum conſervare voluit, qui de bonis mortui, legati cauſâ accepiſset plurimum; ſi verò nemo eſset, qui ullam rem teſtamento cœpiſset, de creditoribus ejus, qui plurimum ſervâſset: ac tandem perſonam illam, quæ ei qui mortuus ſit, pecuniam debuerit, neminique eam perſolverit, ut extremam ponit, ad hoc ut teneatur ſacra ejus conſervare; quaſi eam pecuniam cœperit; ne videlicet interiret privatorum ſacrorum memoria. Quod pluribus Cicero eleganter proſecutus eſt,

[p] *Tertull. in Apolog. c. 13.*

[q] *Cicero lib. 2. de legib.*

Hæc autem privata ſacra, etſi à privatis, ad quos pertinebant, eodem honore & reverentia quo & publica colerentur; à reliquis verò non ſic. Qua ratione illorum ſtultitiam coarguit Tertullianus [r], quòd ex cujuſque voluntate penderet, an hic vel ille ut Deus conſecrari & coli debuiſſet. Ex quo petendus eſt intellectus ad Paullum, dum ait; *Sacrilegi capite puniuntur. Sunt autem ſacrilegi, qui publica ſacra compilaverint. At qui privata ſacra, vel ædiculas incuſtoditas tentaverint, ampliùs quam fures, minùs quàm ſacrilegi merentur.* Hoc autem ideò Paullus ſcripſit, quia cùm ſacrilegii crimen publicum eſſet, & de re ſacra latum, non poterat ad privatas res ſacras extendi: etſi fateatur, magis quàm rerum ſolùm privatarum fures eſſe puniendos, in cujus expoſitione mirum eſt quantopere laborârit Accurſius, ut intelligeret quæ ſacra privata Paullus dixerit. Nunc ea eſſe putat, quæ per principem conſecrata ſunt: nunc ſepulchra, quæ per illationem mortuorum fiunt religioſa: poſtremò res ſacerdotum, quas pro ſe & Eccleſia habent. Quaſi Paullus homo ethnicus, de rebus ſacerdotum Chriſti, & Eccleſiæ noſtræ meminiſſet in libro *De publicis Romani imperii judiciis*.

[r] *Tertull. in Apologet. cap. 13.* Explicatur Paullus in l. *Sacrileg.* ad l. Juliam *pecul.*

Nec minùs laborat in expoſitione illius verſiculi: *Vel ædiculas incuſtoditas tentaverint.* Putat enim ædiculas illas eſſe domunculas, non ſacras, ſed ſacerdotibus relictas, & propter utilitatem incuſtoditas, ut domunculas quæ ſunt extra Eccleſiam, in quibus ſacerdotes morantur, quas vocamus canonicas (ſic ait Accurſius) vel illas, in quibus ſacra vaſa reponuntur. Semper quum ex antiquitate Accurſio & ſuis ſectatoribus quid petendum eſt, illud ex ſui temporis moribus & inſtitutis interpretantur, quaſi de illis veteres Juriſconſulti cogitaverint; de rebus præcipuè Eccleſiæ, quarum illos ut Gentiles & idololatras minus curæ habuiſſe, nullus niſi antiquitatis ignarus inficiabitur. Sacra ergo privata, ea ſunt quæ diximus ſacra propria alicujus domus, vel gentis, vel familiæ. Ædiculæ incuſtoditæ, templa erant privata, ſeu domus privatæ, in quibus ſacra hæc privata celebrari ſolebant. Non enim ſolùm in proprio habitationis domicilio ſacra hæc celebrabant, ſed extra domum in alio ſacello ejus familiæ proprio, cui honor ſacrorum publicorum tribueretur, non ſacellum, vel templum, ſed ædiculas vocabant, ut conſtat ex Tertulliano [s]: *Non enim ſolùm* (ait) *idololatria committitur quum quis immolat, incendit, aut ſacris aliquibus, vel ſacerdotiis obligatur, nec quum ædiculas aut ſigna fabricat, ſed & quum templum exornatur.* Et poſtea [t]: *Sunt & alia complurium artium ſpecies, quæ etſi non contingunt idolorum fabricationem, tamen ea ſine quibus idola nihil poſſunt, eodem crimine expediunt. Nec enim intereſt, an exſtruas, vel exornes, ſi templum, ſi aram, ſi ædiculam ejus inſtruxeris; ſi bracteam expreſſeris, aut inſignia, aut etiam domum fabricaveris.* Has ergo ædiculas qui tentaverint, magis quàm fures, minus verò quàm ſacrilegos eſſe puniendos, Paullus docuit.

[s] *Tertull. de idololatr. c. 4.*

[t] *Et cap. 8.*

Cùm

Cùm ergo pater-familiâs ſacra haberet privata, qui illius familiæ & poteſtati ſubditi erant, tam filii, quàm ſervi, ſacra illa venerari & colere tenebantur. Quò pertinent frequentes illæ Juriſconſultorum & Imperatorum loquendi formulæ [x]: *In ſacris paternis eſſe, in ſacris paternis conſtitui*: hoc eſt, manere in ſacris patris, vel patria poteſtate. Cùm ab hac verò per emancipationem liberabantur, ſacris paternis dicebantur abſolvi, quia jam egreſſi ex familia patris, ſacra privata patris colere non tenebantur: quaſi jam alterius familiæ eſſent, & propria ſacra arbitratu ſuo conſtituere & colere potuiſſent. Unde qui adoptabantur, cùm in adoptantis patris tranſirent poteſtatem, in familiam & ſacra illius tranſire dicebantur. Valerius Maximus [y] cùm de filio Marci Anci Carſeolani adoptato à Suffenate avunculo loqueretur, ſic ait: *Et ſi aliquantulum adjuvabat hæredes, quòd Marci Anci filius in Suffenatis familiam ac ſacra tranſierat.* Grave erat hoc ſacrorum venerandorum onus, unde rectè apud Plautum [z] teſtatur ille, ſe hæreditatem adeptum eſſe ſine ſacris opulentiſſimam.

x *L. ult.* C. De inoff. teſtam. *L. ult.* De curatore furioſi. *L. ult.* C. ad Senatuſc. *Tertull.* *L. 2.* C. De ſuis, & legitim. hæred. *l. 3.* C. De bon. matern. *l. 1. ſ. ult.* De annal. except. *l. 31.* De fideic. *l. 12.* De collat.
y *Valerius Max. l. 7. c. 7.*
z *Plaut.* in Trinummo.
a *Gordianus Imp. ad Baſſum in l. 3.* C. De crimine expilat. hæredit.
b *Modeſtin. in l. 1.* De ritu nupt.

Ex his pendet vera interpretatio reſcripti Imp. Gordiani ad Baſſum [a]: dum mulierem nuptam refert eſſe divinæ & humanæ domus ſociam cum marito: & alterius Modeſtini [b], dum matrimonium definit eſſe conſortium omnis vitæ, divini & humani juris communicationem: ad cujus expoſitionem Accurſius & illius ſectatores offendunt. Nam virum & uxorem, divini & humani juris participes, interpretantur eſſe ejuſdem ſectæ, ſive religionis, ut Judæa nubat Judæo, Chriſtiana Chriſtiano: juxta l. *Ne quis. C. de Judæis.* Quaſi Gordianus & Modeſtinus de conſtitutione Valentiniani, Theodoſii, & Arcadii, quæ in ea lege refertur, & quæ maximo temporis intervallo poſtea lata eſt, cogitare potuerint, vel cogitantes potuerint divinare. Sed verius eſt, uxorem fieri ſociam divinæ & humanæ domus: & matrimonium, divini & humani juris communicationem vocari: quia uxor per matrimonium in poteſtatem & in familiam mariti tranſibat: ſicque efficiebatur particeps omnium ſacrorum mariti: & ideo ſocia divinæ & humanæ domus nuncupatur. Eâdem cauſsâ Plutarchus [c] jubet, ut uxor in religione ſit mariti, neve aliam peregrinam admittat: *Nam nulli Deo* (inquit) *ſacra occulta & abſcondita grata ſunt.* Quare uxor novè nupta, poſtridie nuptiarum, libertatem auſpicans uxuriam, rem divinam ſacris mariti faciebat, ut à Macrobio [d] proditum eſt. Origo autem & antiquitas hujus ſacræ ſocietatis inter virum & uxorem, & communis utriuſque juris, ab ipſo Romulo eſt: ipſum enim conſtituiſſe, ut mulieres participes eſſent jurium maritorum, tradit Halicarnaſſeus [e]: *Mulierem nuptam* (inquit, cùm de legibus Romuli ageret) *quæ extra ſacratas leges conveniſſet cum viro, ei participem eſſe poſſeſſionum, & ſacrorum omnium.* Et poſt alia: *Si pater filio conceſſerit uxorem ducere, futuram ſacrorum ac bonorum juxta leges participem, patri poſthac nullum jus eſto vendendi filium.* Et quia diximus uxorem eſſe ſociam divinæ & humanæ domus; expoſita communicatione domus divinæ, quid ſit ſociam eſſe domus humanæ, aperiendum eſt. Fœmina per coëmptionem, in jus, poteſtatem, & familiam viri tranſibat, adeò ut filiæ loco haberetur, ut ait Boëthius [f]: *Coëmptio autem* (inquit) *fiebat hoc modo: Rogabat vir, an ſibi mulier mater-familiâs eſſe vellet? Illa reſpondebat velle. Itaque mulier conveniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coëmptionem, & erat mater-familiâs viro, loco filiæ.* Idem tradit Gellius [g], matrem-familiâs appellatam eam eſſe ſolam, quæ in mariti manu, mancipioque aut in ejus in cujus maritus manu mancipioque eſſet: quoniam non in matrimonium tantùm, ſed & in familiam quoque mariti, & in ſui hæredis locum veniſſet. Suum hæredem dicit matri-familiâs eſſe, quòd filii-familiâs loco ſit, qui & ſuus hæres dicitur. Unde quemadmodum filii nomina, & quæ nunc cognomina patris, ſive gentilia vocamus, aſſumebant, ſic & uxores: filiabus enim patres cognomina non imponebant antequam nuberent, ut ex Quinto Scævola Titus Probus [h] refert. Nuptæ verò non patris, ſed mariti cognomen, & ejus familiæ ſumebant: quod hodie in nonnullis provinciis uſitatum eſt.

c *Plutarch. in* præceptis connubial.
d *Macrob. l. 1.* Saturnal. c. 15.
e *Dionyſ. Halicarnaſſeus lib. 2.* Romanarum antiquitatum.
f *Boethius* in Topic. Cicer.
g *Gellius* noctium Atticarum *lib. 18. cap. 6.*
h *Titus Probus in epit. Valerii Max. in princ.*

Erat ergo uxor olim particeps non ſolùm divinorum, ſed & familiæ cognominis, tum etiam & bonorum. Columella [i]: *Nil enim* (inquit) *in domo conjugali apud priſcos dividuum conſpiciebatur, nihil quod aut maritus, aut fœmina proprium ſui juris eſſe diceret; ſed in commune conſpirabatur ab utroque.* Unde hæc verba erant nuptæ, quum viri domum primùm ingrederetur: *Ubi tu Cajus, ego Caja.* Qui quaſi paciſcebatur commune ſibi cum viro rerum omnium dominium, & æquale domi imperium, ut ſcripſit Plutarchus [k]: ac ſi diceret: Ubi tu dominus, & familiæ princeps, ego ſum hera, & familiæ etiam domina, nam in omnibus nuptiis his nominibus utebantur, ut Juriſconſulti, Sempronii, Caji, Lucii, Titii: & Philoſophi Dionis, & Theonis, ad omnia, quæ docendi cauſsâ proponerent. Qua ratione Cicero [l] ridet Juriſconſultos: *Quia in alicujus* (inquit) *libris, exempli cauſsâ, id nomen invenerunt, putârunt omnes mulieres, quæ coëmptionem facerent, Cajas vocari.*

i *Columella in præfat.* De re ruſt.
k *Plutarchus in* Problem. *cap. 28.*
l *Cicero in orat.* pro Muræna.

Sed vera nominis ratio eſt, ut bono auſpicio inciperet matrimonium. Cùm Tanaquil (hæc enim ſic vocabatur antequam Romam ingrederetur, Romam verò ingreſſa, Caja Cæcilia, uxor Tarquinii Priſci Romanorum Regis) tantæ fuiſſet induſtriæ, tantæ probitatis & virtutis, ut illi ſtatuam æream in templo Marci Anci conſtituerint, auctore Plinio [m], cum lana, colo, & fuſo, pudicitiæ ſuæ & induſtriæ monumento; inde boni ominis cauſsâ, Cajæ nomen acceperunt fœminæ nubentes, ut Titus Probus [n] refert; addens, ideo inſtitutum fuiſſe, ut nova nupta ante januam mariti interrogata quænam vocaretur, Cajam ſe eſſe diceret. Ex quo intelligitur, in his matrimoniis, quæ coëmptione fiebant, nomina hæc Caji & Cajæ uſurpari, veramque eſſe Plutarchi conjecturam, eo verborum uſu parem utriuſque dominationem ſignificari; quod à Romulo tam in ſacris, quàm in bonis & poſſeſſionibus fuiſſe conſtitutum, ſcribit Halicarnaſſeus [o]. Si maritus præterea vir clariſſimus eſt, fœmina nomen clariſſimæ & auctoritatem conſequitur. Quòd ſi diverſa habeant domicilia; propter conditionem matrimonii, domicilii mariti illa efficitur. Uxor adeò in poteſtate erat mariti, & communione bonorum, ut illi

m *Plin. lib. 8. cap. 48.*
n *Titus Probus in epit. lib. 10 Valerii Maximi.*
o *Halicarnaſſ. l. 2.* Antiquit. Roman.
l. Fœminæ de ſenatorib.
l. Exigere de judiciis. l. ult. ſ. ſi qui ſunt ad municip.

tan-

tanquam ſuus hæres ſuccederet, æquè inſtituenda eſſet, vel exhæredanda, ut Ulpianus p tradit. *Sui hæredes* (inquit) *inſtituendi ſunt, vel exhæredandi. Sui autem hæredes ſunt liberi, quos in poteſtate habemus, tam naturales, quàm adoptivi: item uxor quæ in manu eſt, & nurus quæ in manu eſt filii, quem in poteſtate habemus.* Aulus Gellius q: *Matrem-familiâs* (ait) *appellant eam eſſe ſolam, quæ in mariti manu, mancipioq́; aut in ejus, in cujus maritus manu mancipioq́; eſſet: quoniam non in matrimonium tantùm, ſed & in familiam quoque mariti, & in ſui hæredis locum veniſſet.* Idem retulit Boëthius r. Ex quibus ſanè dilucidè conſtat, quid indicàrit Modeſtinus, quum dixit, matrimonium eſſe conſortium omnis vitæ, divini & humani juris communicationem; quidve Gordianus Imperator, quum ſcripſit, uxorem eſſe rei humanæ & divinæ ſociam; privata enim ſacra fuiſſe, quorum participes erant uxores.

p Ulpian. in fragmentis tit. 22. Qui hæredes inſtituendi ſunt.
q Aulus Gell. lib. 18. Noct. Atticarum. cap. 6.
r Boethius in Topic. Cic.

Cæterùm quando hæc privatorum ſacrorum ratio in deſuetudinem abierit, vel contraria lege fuerit ſublata; quæri audio, & affirmare nonnullos, eam primùm hac Imperatoris Conſtantini lege, interdictam.

s Lib. 1. De paganis ſacrificiis C. Theodoſiano.

Imp. Conſtantinus A. ad Maximum.

SI quid de palatio noſtro, aut cæteris operibus publicis, deguſtatum fulgore eſſe conſtiterit; retento more veteris obſervantiæ, quid portendat ab aruſpicibus requiratur, & diligentiſſimè ſcriptura collecta, ad noſtram ſcientiam referatur: cæteris etiam uſurpandæ hujus conſuetudinis licentia tribuenda, dummodò ſacrificiis domeſticis abſtineant, quæ ſpecialiter prohibita ſunt. Sed magis puto antea multò Hiſpanos Patres hoc genus idololatriæ præſentis Canonis decreto ſuſtuliſſe: probabileque eſt, Oſio Epiſcopo Cordubenſi ſuggerente (quem ſingulari amore & reverentia Conſtantinus Magnus ſemper proſecutus) Imperatoriam hanc Conſtitutionem ſtabiliiſſe. Cùm autem ſola excommunicationis pœna ab Epiſcopis lata, nec ſimplex Conſtantini Imperatoris conſtitutio, errorem hunc in omnium animis radicitùs inſidentem, evellere potuiſſet; graviori, acriorique remedio improbis opus fuit: eâque ratione Theodoſius & Arcadius Impp. ſub pœna domûs privatæ confiſcationis, hæc privata ſacra interdixerunt in reſcripto ad Ruffinum Præf. Præt. t

t L. 12. de paganis ſacrific. C. Theodoſ.

Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum, dignitatum, vel in poteſtate poſitus, vel honore perfunctus, ſive potens ſorte naſcendi, ſeu humilis genere, conditione, fortuna, in nullo penitùs loco, in nulla urbe, ſenſu carentibus ſimulacris, vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piaculo, Larem, ignem progenium, Penates nidore veneratus, accendat lumina, imponat thura, ſerta ſuſpendat. Et poſt alia: *Si qui verò mortali opere facta, & ævum paſſura ſimulacra impoſito thure venerabitur, ac ridiculo exemplo metuens, ſubitoq́; ipſe vel redimita vitis arbore, vel erecta effoſſis ara ceſpitibus, vanas imagines, humiliore licèt muneris præmio, tamen plena religionis injuria, honorare tentaverit; is, utpote violatæ religionis reus, ea domo ſeu poſſeſſione multabitur, in qua eum gentilitia conſtiterit ſuperſtitione famulatum. Namque omnia loca, quæ thuris conſtiterit vapore fumâſſe (ſi tamen ea in jure fuiſſe thurificantium probabuntur) fiſco noſtro adſocianda cenſemus. Sin verò in templis fanisve publicis, aut in ædibus, agriſvè alienis, tale quiſpiam ſacrificandi genus exercere tentaverit, ſi ignorante domino uſurpata conſtiterit, XXV. libras auri multa nomine cogetur inferre: conniventem verò huic ſceleri, par, ac ſacrificantem, pœna pertinebit.* Sed nec his pœnis Hiſpanos omnes fuiſſe coactos, ut antiquæ idololatriæ obliviſcerentur (tam pertinaces in deſerenda ſemel ſuſcepta antiquæ ſuperſtitionis ſecta fuêre, ut conſtantes adhuc in vera religione retinenda) conſtat ex Concilio Toletano III. u in quo hæc Epiſcopi decreverunt:

u Concil. Tol. III. Can. 16.

Quoniam penè per omnem Hiſpaniam, ſive Galliam, idololatriæ ſacrilegium inolevit; hoc cum conſenſuglorioſiſſimi Principis, ſancta Synodus ordinavit, ut omnis ſacerdos in loco ſuo, unà cùm judice territorii, ſacrilegium memoratum ſtudioſè perquirat, & exterminare inventum non differat: omnes verò qui ad talem errorem concurrunt, ſalvo diſcrimine animæ, quâ potuerint animadverſione, coërceant. Quòd ſi neglexerint, ſciant ſe utique excommunicationis periculum eſſe ſubituros. Si qui verò domini extirpare hoc malum à poſſeſſione ſua neglexerint, vel familiæ ſuæ prohibere noluerint, ab Epiſcopo & ipſi à communione pellantur. Sed multò pòſt adhuc eundem errorem perduràſſe, intelligitur ex Concilio Toletano XVI. x in quo graviſſimis pœnis præceptum eſt Epiſcopis, presbyteris, & omnibus cauſſarum civilium præfectis, ut idololatriæ & ſuperſtitionis radices evellerent, renovato antiquo hujus Concilii decreto.

x Conc. Tol. XVI. Can. 2.

COMMENTARII NOVI.

PRIVATOS domi deos, & parva ſimulacra colebant. Suetonius in Domitiano: *Puer cui cura Larium cubiculi ex conſuetudine aſſiſtens.* Hoc igitur Canone admonentur Patres-familiâs, ne domi à ſervis aut liberis hæc haberi & coli ſinant; ſi verò id præſtare nequeunt, ne ab eis deferantur & accuſentur, nihil illis immolent.

Si vim metuunt ſervorum.] Verba iſta non dubitanter aſtruunt, Concilium illud difficillimis perſecutionum temporibus, atque adeò ante Conſtantinum, convocatum: nam nominis delationem

tionem per ſervos ſuos fieri non exhorruiſſent, ſi impunitate propoſita potuiſſent ad arbitrium religionem quamlibet amplecti & tueri. ALBASPINÆUS.

Concilium Eliberitanum Can. I. & XLI. Vide Concilium Carthaginenſe V. Concil. Africanum ſub Bonifacio I. Can. XXV. & LI. Toletanum XII. Gregorium II. Epiſt IV. & V. miſsâ ad populum Turingiæ, ubi eum populum laudat, quòd conſtanter Idola adorare renuerit, petens, ut fideliter perſeveret: idem & Epiſt. VI. ad Saxones, Gregorium III. Epiſt. II. ad populum Germaniæ, Epiſt. III. ad populum Bajoariorum Memaniæ, Clem. I. lib. 2. *Conſtitutionum Apoſtolicar.* cap. 27. *Nullum* (ait) *peccatum idololatriâ reperitur gravius: ea eſt enim contra Deum impietas*. Juſtin. ſerm. exhortatorio ad gentes, ad calcem, & Apol. 2. ad Anton. Pium, Id enim quoque lib. unic. *de Monarchia* oſtendit, qualiter invecta ſit in mundum idololatria, veterum Philoſophorum & Poëtarum ſcriptis: quod & facit Anaſtaſius Alexandrinus excellentiſſimâ illâ oratione, quam habuit contra idola, ubi & originem, & progreſſum, & abolitionem deſcribit. Tertullianus multis in locis, ſed præcipuè in lib. *De idololat.* ubi ſic exorditur: *Principale crimen generis humani, ſummus ſæculi reatus, tota cauſſa judicii, idololatria*. Sic etiam eam vocat Cyprian. lib. *contrà Demetr.* circa medium, ubi eam dicit eſſe cauſſam omnium quæ in hoc mundo patimur. Edidit quoque idem libellum *contra idola*. CORIOLANUS.

Non ſolùm Principes olim Lararia habebant, id eſt privata ſacraria, in quibus idola, cubicularesque imagines reponebantur; verùm & privati. Principibus tamen duo erant Lararia, unum quod majus, alterum quod minus dicebatur. De Alexandro Severo refert Lampridius, quòd Virgilii & Ciceronis imagines in Larario ſecundo poſuit, cùm Alexandrum Magnum in majori haberet: & qui Larario præfectus erat, *Magiſter Larium* vocabatur; ut conſtat ex illo vetuſto lapide exarato à Gruthero:

MARTI AVGVSTO
L. IVNIVS. MAVRVS. LARVM. AVG.
MAGISTER. DEDIT.
IVLIA. MAVRINA. F. DEDICAVIT.

Licèt aliis etiam committeretur cura Larium, de quibus Suetonius in *Domit.* cap. 17. Privati divites Lararium etiam habebant, ubi deos ſuos privatim colebant, de his Celſus in l. *In fundo*. ff. *de R.V. Finge pauperem, qui ſi reddere id cogatur, Laribus ſepulchriſque avitis carendum ſit*. l. 1. §. 2. ff. *De liber. agnoſc.* Lares enim *aviti* à majoribus tradebantur, Marc. Tull. Act. IX. in Verrem. *Erat apud Hetium ſacrarium magna cum dignitate in ædibus à majoribus traditum, perantiquum, in quo ſigna pulcherrima erant*. Tenuiores verò cives Lares ſuos in focis habebant. Plautus in Prol. *Aulular.* de Lare loquens:

in medio foco
Defodit, venerans me, ut id ſervarem ſibi.

Unde aliqui accipiunt Can. XXXV. Concil. Laodic. & legunt: *Non oportet Chriſtianos derelictâ Eccleſiâ Dei abire, & ad angulos abominandæ idololatriæ &c.* ſed veram ipſius Canonis interpretationem jam dedi in cap. fin. *De feriis*. Hæc privata Lararia ſancta erant & religioſa, ſed non ſacra; quare interdictum, ne quid in loco ſacro fieret, de ſacrariis illis non competebat. l. 1. §. 1. ff. *Ne quid in loco publico*. Ab his tamen Laribus privatarum ædium ſanctitas dicebatur, quia in illis aræ, foci, dii Penates continebantur, & illis diis privatis patres-familiâs ſacra faciebant, quæ ſacrificia dicebantur. Cicero 4. *in Verrem.* Feſtus Pomp. verbo *Penetrali*. Et Laribus ſacrificabatur igne, Virgilius Eclog. V.

Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbra,
Vina novum fundant calathis arviſia nectar.

Cato *De re ruſt.* cap. 143. *Feſtus* (inquit) *dies cùm erit, coronam in focum indat, perque eos dies Lari familiari pro copia ſupplicet*, Genio verò mero vino libabatur. Perſius Satyr.

Funde merum Genio.

Unde reſtituenda eſt litera legis *Nullus*. 12. Cod. Theodoſ. *De pagan.* ubi dum legitur: *Larem, igne m erogenium, Penates nidore veneratus accendat*. Reſtituit caſtigatiſſimus vir D. Joſeph de Retes lib. 8. *Opuſc.* cap. 28. *Larem igne, mero Genium.*

His animadverſis, apparet verus ſenſus hujus Canonis. Licèt enim tempore hujus Concilii omnes Hiſpani, præcipueque Illiberritani cives, orthodoxam fidem colerent ac profiterentur, unde in exordio hujus Concil. refertur fuiſſe celebratum coram omni plebe; tamen adhoc ſervi, & ſimiles humilioris conditionis, idololatriam penitùs non deſeruerant: immo idola retinebant, quorum ſimulacra quatuor, Apollinis videlicet, Veneris, Bacchi, & Æſculapii hodie ſervantur in regali Palatio Granatenſi, vulgò *del Alhambra*: & ita jubent PP. ut domini, in quantum poſſint, idola è domibus ejiciant, niſi metuant vim ſervorum. Illis enim temporibus ſervi & familiares domeſtici, qui in idololatria remanebant, plerumque ipſos dominos Magiſtratibus Gentilium tradebant, ut idolis ſacrificare cogerentur. Concilium Ancyranum Can. III. ibi: *Qui fugientes timore perſecutionis comprehenſi ſunt, vel à familiaribus, ſeu à domeſticis traditi, & vel bona propria amiſerunt, vel ſuſtinuerunt tormenta, vel etiam carceribus incluſi ſunt, & tamen proclamaverunt ſe eſſe Chriſtianos: quin etiam perſeverante violentia, ad id uſque perducti ſunt, ut manus eorum apprehenſas, & violenter attractas, ſuper ſacrificia imponerent, illis licèt perſeverantibus in fide, & Chriſtianos ſe eſſe vociferantibus: hoc ergo, quod eis invitis, & aliis cogentibus, contigit, ſi luctu & mœrore animi acerbè ſe ferre demonſtrent, ipſique humili per bonam converſationem habitu incedentes dolere ſe*

quod

Digitized by Google

quod invitì coacti ſint, doceant: hos tanquam inculpatos à communione non vetari. Quare PP. indulgentes & temporis procellis, & violentiæ ſervorum, tantùm monent dominos vim ſervorum metuentes, ut ſi idola è domibos projicere non poſſint, ſe puros conſervari curent. GONZALEZ.

Si verò vim metuunt ſervorum, vel ſeipſos puros conſervent.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Quando ſervorum idolà domini debeant diruere.

QUI legerit, olim Romanorum nonnullos decem, alios verò vigioti millia ſervorum poſſediſſe[y], noo in compedibus (ut ſolebant Græci) metalliſvè effodiendis damnatos, ſed ex illis plurimos ſecum degentes, & qui, quò proficiſcebantur domini, aſſiduè ſubſequerentur; non mirabitur, quòd in hoc Canone definiunt Patres, dominos videlicet, qui cogentes ſervos, ut ab idololatriæ erroribus ad Chriſtianæ religionis diſciplinam revocarentur, ſi vim eorum extimeſcant, ſaltem ipſi ſe puros ab idololatria conſervent. Severiùs multò, & erga ſervos, & erga dominos ſe geſſit Concilium Toletanum XII.[z] Poſtquam enim idololatriæ crimen graviſſimis verbis exaggeraſſet, hæc addidit: *Ac proinde omnes ſacrilegium idololatria vel quicquid illud eſt contra ſanctam fidem, in quo inſipientes homines captivati, diabolicis culturis inſerviunt, ſacerdotis, vel judicis inſtantiâ inventa hæc ſacrilegia eradantur, & exterminata truncentur. Eos verò, qui ad talem errorem concurrunt, & verberibus coërceant, & onuſtos ferro dominis ſuis tradant. Si tamen domini eorum per juris jurandi atteſtationem promittunt, ſe eos tam ſolicitè cuſtodire, ut ultrà eis non liceat tale nefas committere. Quòd ſi domini eorum nolint hujuſmodi reos in fide ſua ſuſcipere, tunc ab eis quibus coërciti ſunt, regis aſpectibus præſententur, ut principalis auctoritas, liberam ſe talibus donandi poteſtatem obtineat. Domini tamen eorum, qui nunciatos ſibi talium errores ulciſci noluerint, excommunicationis ſententiam perferant, & jura ſervi illius quem coërcere noluerint, ſe amiſiſſe cognoſcant. Quòd ſi ingenuorum perſonæ his erroribus fuerint implicatæ, & perpetuâ excommunicationis ſententiâ feriantur, & arctiori exſilio ulciſcantur*. Hæc de dominis ſæcularibus, ut vocant. De Eccleſiaſticis aliam legem, non diſpari pietate, tulit Africa[a]: decrevit enim, ut Epiſcopi, presbyteri, & diaconi, non ordioarentur, priuſquam omnes qui in domo eorum erant, Chriſtianos Catholicos facerent: in quo aſſequendo cùm omnes nervos contenderent, Eccleſiaſticis muneribus adſcripti, nec ſpe fruſtrarentur; gravi & iniquo animo tuliſſe Julianum Imperatorem apoſtatam, Sozomenus[b] refert. *Maximè autem* (inquit) *omnium eum angebat, quòd audiret uxores etiam, liberos, & ſervos multorum ſacerdotum, fidem Chriſti profiteri*. Sed quantò præſtantiùs & meliùs, qui illi ſucceſſit in imperio Jovinianus? Cùm enim in Perſide ad imperium raperetur, clamabat nolle ſe infidelibus imperare, cùm ipſe eſſet Chriſtianus, Cui reſpoonſum à militibus omnibus eſt, ſeſe quoque Chriſti fidei eſſe obnoxios,

y *Athenæus lib. 6. cap. 7.*

z *Concil. Tol. XII. Can. 11.*

a *Conc. Carth. III. Can. 17.*

b *Sozom. lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 15. Niceph. cap. 38. Eutropius l. 2. Socrates l. 3. c. 22.*

Si non fecerint, alieni ab Eccleſia habeantur.

SI tot ſervos domini non habent, ut vim illorum meritò perhorreſcant, ab idololatriæ cultu illos revocare debent; quòd ſi non fecerint, diris vovendos decernitur. Hinc obſervare licet, quanto ſtudio & diligentiâ patres-familiâs io domeſticos, vel ſervos, vel famulos invigilare debeant; quantâ curâ eniti, ut ab erroribus illi reſipiſcant religionis & morum. Eſt enim magnificum, quemquam ſe ab omni contagione vitiorum reprimi & revocari; ſed magnificentius & ſuos. Quantò enim magis arduum eſt alios præſtare quàm ſe, tanto & laudabiliùs, cùm ipſe ſit optimus, ſui ſimiles & ſuos quoque reddidiſſe. Aliter verò, eximia quæque propriæ virtutis laus, nimiâ familiæ vitiorum patientiâ læditur: & nimia ſervorum communio dominicæ communionis interdictione coërcetur.

CANON XLII.

*Quomodo.

*De his qui ad fidem veniunt, * quando baptizentur.*

Eos qui ad primam credulitatis fidem accedunt, ſi bonæ fuerint converſationis, intra biennii tempus placuit ad baptiſmi gratiam admitti debere: niſi infirmitate compellente coëgerit ratio, vel ſocio ſubvenire periclitanti, vel gratiam poſtulanti.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Quando catechumeni baptizandi, & quibus informandi.

c Can. 3. hujus Concilii. Can. 11. hujus Concilii.
d Juſtin. Imper. novel. 144.
e Concil. Agathenſe Can. 34.
f Concil. Limenſe. Act. 2. Can. 4.

VARIA tempora catechumenis adultis baptizandis præſcripta in hoc Concilio [c] legimus: flaminibus triennii tempus: fœminis peccantibus quinquennii: omnibus autem communiter biennii hîc. Quod & confirmavit poſtea Juſtinianus [d]. Judæis verò octo menſes præſcripſit Concilium Agathenſe [e], niſi valetudinis neceſſitas breviùs exegerit temporis ſpatium. Hodie autem judicio Epiſcoporum & eorum presbyterorum, in cujus regione aut parochia ſunt, reſervatur, an doctrinæ Chriſtianæ myſteriis adeò imbuti ſint & informati, ut meritò poſſint ſancto regenerari lavacro: *Sed intelligant Dei ſcerdotes* (monuit piè ſatis & prudenter Concilium Limenſe [f]) *niſi in fide, ut oportet, inſtructos baptizent, vel à peccatis abſolvant; ſe & grandi ſacrilegio commaculare, & animarum reos apud diſtrictum Dei judicium reddere &c.* Maximè enim Chriſti Eccleſiam dedecet infideles multis idololatriæ & morum corruptelis contaminatos, antequam ſemicatechumenos, plenos fieri Chriſtianos.

g B. Clemens lib. 7. Apoſt. Conſt. c. 39.
h D. Auguſt. lib. de catechizandis rudibus.
i Concil. Limenſe Can. 4. Act. 2.
Matth. 28.
Marc. 16.
1. Pet. 3.
De conſecr. d. 4. c. Baptizandos.
Et cap. Non liceat
Aug. l. 50. homil. 42.
Conc. Foro-Julienſe præfat. ſt.
Concil. Mogunt. Can. 45.
Auguſt. in Enchir. cap. 7.
Concil. Limen. II. ſeſſ. 2. Can. 16.

Quæ autem vel Mauros, vel Turcas, vel Indos, aut reliquos infideles, Eccleſiarum præpoſiti docere nunc debeant, expreſſit olim B. Clemens [g], & latiſſimè Divus Auguſtinus [h]. Sed illa brevi retulit compendio Concilium Limenſe [i] his verbis: *Cùm divino præcepto omnes Chriſtiani adulti teneantur pro ſuo captu ſcire quæ ad religionis Chriſtianæ, quam profitentur, ſubſtantiam pertinent; qualia ſunt myſteria fidei præcipua, quæ continentur in Symbolo, mandata Decalogi omnibus ſervanda, ſacramenta quoque ea, quæ neceſſariò cuique ſuſcipienda ſunt; tum demum, quæ à Deo petere & exſpectare debemus, juxta Dominicæ orationis inſtitutionem, ſedulò in iis erudiendi ſunt à Paſtoribus & miniſtris omnes, maximè rudiores Indi, Æthiopes, pueri, pro cujuſque ingenio & opportunitate; ne graviſſimo morbo ignorantiæ (ut fit paſſim) periclitentur. Omnino autem curandum eſt, ut quicumque neque ætate, neque valetudine impediuntur, memoriter diſcant elementa Chriſtiana, maximè Symbolum fidei, orationem Dominicam, præcepta Decalogi, ſacramenta Eccleſiæ. Id ut fiat, antiquorum Canonum ſtatuta ſequens, præcipit ſtrictè ſancta Synodus, ut nullus adultus ad ſacramentum baptiſmi admittatur, qui non priùs ſaltem Symbolum, & orationem Dominicam memoriter reddiderit. Idemque in ſacramentis Pœnitentiæ, & Confirmationis conferendis omnino ſervetur; excepto vel neceſſitatis articulo, vel nimiæ ſenectutis, aut ægritudinis, ſive etiam profundæ alicujus hebetudinis impedimento; quod parochorum, ſeu confeſſariorum judicio & conſcientiæ relinquatur. Qui verò iis tantis impedimentis gravati fuerint, ut copioſiorem catecheſin non admittant, doceantur demum pro ſuo modo præcipua fidei capita, ſcilicet unum eſſe Deum, omnium rerum auctorem, qui accedentes ad ſe vitâ æternâ remuneret, improbos & rebelles æternis ſupplicii in alio ſæculo puniat. Deinde hunc ipſum Deum, eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, tres quidem perſonas, ſed unum Deum verum, præter quem nullus alius ſit verus Deus. Nam quæ adorant aliæ Gentes, præter Chriſtianam, non eſſe Deos, ſed dæmones potiùs, aut figmenta hominum. Præterea filium Dei propter reparandam ſalutem hominum factum hominem ex Virgine Maria, pro nobis paſſum, & mortuum, ac tandem reſurrexiſſe, & regnare in æternum. Hunc eſſe Jeſum Chriſtum, Dominum, & Salvatorem noſtrum. Poſtremò, neminem poſſe eſſe ſalvum, niſi credat in Jeſum Chriſtum, & pœnitens de peccatis commiſſis, ſacramenta ipſius ſuſcipiat: baptiſmatis quidem, ſi infidelis eſt; Confeſſionis autem, ſi lapſus poſt baptiſmum. Ac denique ſtatuat ea ſervare, quæ Deus, & Eccleſia ſancta præcipiunt. Quorum ſumma eſt, ut Deum diligat ſuper omnia, & proximum ſicut ſeipſum. Intelligant igitur Dei ſacerdotes, niſi in fide, ut oportet, inſtructos baptizent, vel à peccatis abſolvant, ſe & grandi ſacrilegio commaculare.*

m Concil. Lim. II. Seſſ. 3. Can. 33. & 34

Linguâ catechizandi propriâ & vulgari informandos catechumenos, ad intelligendam & retinendam tenaciùs doctrinam, ſatis appoſitè cavit idem Concilium Limenſe [m],

COM-

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

CANONE iſto patet catechumenatûs tempus biennii ſpatio contractum & definitum.

Ad fidem primam credulitatis accedunt.] Ita loquuntur PP. & Canones Arelatenſes; qui credere volunt. In hoc Concilio Canon. XLIV. *Si poſtmodùm ad credulitatem venerit.* Si ad Chriſti fidem venerit, ſi ſe in Chriſtum credere velle dixerit, ſi ſe erudiri rogaverit. Hæc in eandem ſententiam accipienda: *ad fidem primam credulitatis.* qui de Chriſti fide doceri cupiunt: qui primis fidei rudimentis imbui cupiunt.

Si bona fuerint converſationis.] Si faciant in ipſo catechumenatu quod fidei Chriſtiana tirone dignum ſit. ALBASPINÆUS.

Circa tempus catechiſmi, intra quod erudiri & doceri baptizandi debeant, generalis regula tradi non poteſt. Siquidem pro temporum varietate, & regionum uſu diverſum jus obſervatum reperio. In primordiis enim Eccleſiæ, & quum neceſſitas poſtulabat, nullum tempus inchoandæ, aut perficiendæ catecheſi præfinitum erat, ſed quoſcumque de ſua ſalute verè ſolicitos eſſe conſtabat, & noſtræ religionis cognitione inſtructos, Apoſtoli ſacrâ baptiſmatis ablutione regenerabant, ut de Cornelio Centurione, & aliis duodecim viris ab Apoſtolo inſtructis & baptizatis, refertur Actuum Apoſt. cap. 10. num. 44. & cap. 19. num. 4. Poſtea cùm aliqui parum inſtructi in fidei myſteriis agnoſcerentur; viſum fuit Eccleſiæ Patribus, ut catechumeni in religionis noſtræ rudimentis capeſcendis diu perſiſterent: & ab ipſis Apoſtolis triennii ſpatium aſſignatum fuit. D. Clemens lib. 8. *Conſtit.* cap. 32. & cùm propter ingruentes perſecutiones ab aliquibus catecheſis tempus contractum fuiſſet, ſtatutum fuit in Concil. Nicæno I. Can. II. ne id deinceps fieret, his verbis: *Quoniam multa vel neceſſitate, vel urgentibus alioqui hominibus, præter Canonem Eccleſiaſticum facta ſunt, ut homines, qui è vita gentili ad fidem nuper acceſſerunt, & exiguo tempore *catechumeni, id eſt initiati, fuêre, ſtatim ad lavacrum ſpiritale deducant; viſum eſt, ut nihil deinceps tale fiat.* Et in Concil. Conſtantinop. I. Can. VII. *Quicumque ex his recta fidei adſcribi volunt, ut Græcos admittimus, & primo quidem die ipſos Chriſtianos facimus, ſecundo catechumenos, deinde tertio exorcizamus, ſive adjuramus ipſos, ter ſimul in faciem eorum & aures inſufflando, & ſic eos catechizamus, & curamus ut longo tempore verſentur in Eccleſiis, & audiant ſcripturas; & tunc ipſos baptizamus.* Et in Concil. Conſtantinop. VI. Can. XCIX. *Omnes ex iis, qui ad rectam de fide ſententiam volunt accedere, ut Græcos recipimus; & primò quidem die eos Chriſtianos facimus; ſecundo autem catechumenos, deinde tertio adjuramus; ſimul etiam ter in faciem & aures inſpiramus, & ſic initiamus, & diu in Eccleſia verſari, & ſcripturas audire facimus, & tunc ipſos baptizamus.* Ex quibus omnibus conſtat, certum tempus fuiſſe ſtatutum tum ordiendæ, tum abſolvendæ catecheſi: verùm illud non idem fuit in omnibus nationibus. In Hiſpania fuiſſe biennium conſtat ex hoc Canone, & apud Samaritanos per duos etiam annos duràſſe liquet ex Photii *Nomo-canone.* tit. 4. cap. 4. dum inquit: *Tertia autem conſtitutio tertii tituli Novellarum, quæ eſt ſecunda de Samaritanis, ſita autem in ordine librorum, qui ſunt in Patriarchio 133. decernit, ne Samaritani ad ſanctum baptiſma citò ac breviter recipiantur, ſed bonam quidem doctrinam ſentientes, biennio catechizentur, & ſic baptizentur.* Ubi addit Balſam. 144. *Autem.* 1. Juſtiniani Novell. ſita in lib. 1. *Imper. ſtatuit, ut Samaritæ nihil, vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, vel ex donatione accipiant: catechizantur autem ipſi biennio, ſi ſint catechiſmi capaces.* In aliis regionibus, tam Orientalibus quàm Occidentalibus, per tres menſes catecheſis durabat, Clement. I. Ep. III. *De offic. ſacerdot. & clericorum.* ubi ait: *Accedat autem qui vult ad ſacerdotem ſuum, & ipſi det nomen ſuum, atque ab eo audiat myſterium regni cælorum, jejuniis frequentibus operam impendat, ac ſemetipſum in omnibus probet, ut tribus menſibus jam conſummatis, in die feſto poſſit baptizari.* In aliis per quadraginta dies, quod erat tempus Quadrageſimæ. Hieronym. Epiſt. ad Pammachium ſic ait: *Conſuetudo apud nos ejuſmodi eſt, ut iis qui baptizandi ſunt, per quadraginta dies publicè tradamus ſanctam & adorandam Trinitatem.* Et aliquantò antè Cyrillus Hieroſolymitanus meminerat Catech. 1. Myſtag. *Relinque* (inquit) *præſentia, & crede futura. Tot annorum circulos tranſegiſti mundo fruſtrà operam navans, & quadraginta diebus non vacabis pro anima tua?* Poſtea contractum fuit tempus ad viginti dies cap, *Ante viceſimam.* *De conſec.* diſt. 4. Demum ad 18. dies, quum feriâ quartâ hebdomadæ quartæ Quadrageſimæ catechiſmus inchoabatur, ut ſabbatho ſancto catechumeni baptizarentur. Amalarius Fortun. *De Eccleſiaſt. officiis.* capit. 8. *Modò dicendum eſt, ut promiſimus, quare hoc officium agatur quartâ feriâ quartæ hebdomadæ Quadrageſimæ. Non immeritò eâdem die, & eâdem hebdomada catechumeni ad nomen Chriſti accedunt, quæ præfigurata eſt à quarta ætate hominis, id eſt, juvenili, quæ apta eſt gubernaculo Imperii, & ab eadem ætate ſæculi, quæ innovata eſt ex promiſſione regni Chriſti,* Carnotenſis in ſerm. *De Sacrament.* inquit: *Dehinc quarta ætate in illa terrena Hieruſalem claruit regnum David, Chriſti & Eccleſiæ regnum præſignans: de cujus ſemine idem Chriſtus natus eſt, in Eccleſia ſua ſpiritualiter regnans, & eam ſibi obtemperantem poſt tempora glorioſè coronans. Inde eſt quòd qui ſabbatho ſancto ſunt baptizandi, quartâ hebdomadâ quadrageſimalis obſervantiæ, quæ continentia nobis arma miniſtrat, & quartâ ejuſdem*

*Collect. Max. Concil. Hiſp. Tom. I.

hebdomadæ feriâ, catechizandi & exorcizandi deferuntur ad Eccleſiam, ibi audituri, & inſtruendi, qualiter contra ſpiritualis nequitias ſunt pugnaturi; ſed tamen uſque in ſabbathum Paſchale baptiſmus eorum differtur, hoc attendente Eccleſia: quia qui ad agonem in præſenti vita vocantur, in ſpe futuræ quietis baptizantur. Rupert. Abbas libro 4. *De divin. offic.* cap. 18. *Feriâ quartâ ſacramenta quæ novæ Eccleſiæ propria ſunt, inchoantur: hac enim die catechumeni noſtri ex antiqua traditione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſignantur, ut ſacroſanctâ ſolemnitate noſtræ redemptionis ex aqua & ſpiritu ſancto renaſcantur.* Hugo Victorin. *De ſacram.* cap. 17. Sed quoniam Apoſtoli dum triennium ſtatuerunt & præfixerunt catecheſi, adjecerunt apud Clement. d. cap. 38. quòd ſi virtute præditus ſit catechumeuus, & erga ſacram Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur ad baptiſmum: quia non tempus, ſed animus æſtimatur (unde Judæis aliquando octo menſes ad catecheſin aſſignabantur, cap. *Judæi. De conſec.* diſt. 4. D.Thom. 3. par. quæſt. 68. art. 3. & apud Surium tom. 3. die 11. Maji legimus S. Antivium baptizâſſe Pinianum Proconſulem Aſiæ 7. die catecheſis, & apud ipſum die 12. Maji invenimus Pontificem baptizâſſe Sanctos Pancratium & Dionyſium poſt 20. dies. Alia congerunt Vicecomes *De ritib. baptiſm.* lib. 2. cap. 8. F. Joſeph à S. Maria eod. tract. cap. 9.) Inde rectè PP. in præſenti ſanxerunt, ut ſi catechumeni bonæ fuerint converſationis, intra biennii tempus ad baptiſmum admittantur. Secùs verò ſi in idololatriam lapſi fuiſſent, ut notavi ſuprà in Can. IV. niſi ob infirmitatis periculum aliud neceſſitas poſcat, ut etiam probavi ſup. Canone XXXVII. GONZALEZ.

ECCLESIA omni tempore ità deſideravit quoslibet infideles ad ſinum ſuum allicere, & ad baptiſmum invitare, ut tamen adulti quique & catechumeni non ſubitò, non facilè, nec niſi poſt certum tempus inſtructionis & probationis baptizarentur. Unde in hoc Canone iis biennium vitæ innoxiæ ac præparationis indicitur antequam id ſacramentum recipiant. Quod ipſum ferè ſtatutum legitur antea & poſtea, tum in decretis Pontificum, tum in variis Conciliis citatis hoc loco à DD. Mendoza & Gonzalez: licèt non idem temporis ſpatium ab iis omnibus præſcriptum ſit, ſed varium, ab ineunte ſæculo quarto & ſequentibus: ut planè oſtendunt teſtimonia Cyrilli Hieroſ. Hieronymi, & aliorum ſuperiùs allegata, in quibus brevius longè tempus indicitur catecheſi baptiſmo præmittendæ.

Porrò in magna Synodo Nicæna Canone II. verbis ſuprà allegatis, prohibetur miniſtris Eccleſiæ: *ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν*, &c. Ac deinde ſubditur: *καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος. Etenim & catechumeno opus eſt tempore, & poſt baptiſmum probatione majore.*

Semper tamen, & tunc & modò, exigebatur & requiritur jure naturali & divino in propria cujuslibet ſacramenti conditione fundato, ne recipiatur, nec adminiſtretur adulto cuipiam, niſi ritè inſtructo ac diſpoſito. Porrò inſtructio neceſſaria catechumeni ad baptiſmum cum fructu recipiendum in quibuſdam hominibus breviùs peragitur, in quibuſdam verò tardiùs, juxta uberiorem Spiritûs ſancti illuminationem, & ipſorum indolem ac mores. Unde tempus id non eſt idem prorſus omnibus ex jure divino, ſed reſpectivè longius aut brevius, dummodo unicuique ſufficiens ſit, ut ritè inſtructus Fidei myſteriis, & doctrinâ morum ad ſalutem neceſſaria, ac diſpoſitus pœnitentiâ illâ peccatorum, *quam ante baptiſmum agere oportet* (ut ex ipſis ſacris literis monet Concilium Tridentinum) ſanctè recipiat baptiſmum: Alioqui miniſter baptizans graviter delinquet, & baptizatus cum obice voluntario gratiam ſacramenti non percipiet.

Hæc cùm ita ſint, mirari ſubit in quibuſdam libris recentium quorundam Miſſionibus incumbentium apud infideles, quantâ facilitate plurimos illorum ad baptiſmum admittant, nullâ mentione factâ inſtructionis accuratæ aut diuturnæ, ne quidem paucorum dierum, ſicuti nec pœnitentiæ præviæ de peccatis antea commiſſis. Legere ibidem eſt centena & centena infidelium, etiam idololatrarum, aut ſceleratorum eouſque in toto vitæ decurſu, poſt brevem inſtructionem, nullâ mentione factâ pœnitentiæ ſalutaris, Jure divino requiſitæ ad baptiſmum cum fructu recipiendum, admitti paſſim ad accipiendum id ſacramentum. Quin & celebrior haberi ſolet Miſſionarius ille, qui plures quotidie baptizat.

Sanè meliùs converſioni veræ infidelium, meliùs Eccleſiæ, ac ſuæ ſaluti conſuleret, qui pauciores bene inſtructos & diſpoſitos baptizaret, quàm qui plures ſine præparatione debita. Idipſum dixerim de Confeſſariis quibuſdam jactantibus, ſe unico die aut hebdomada adminiſtrâſſe ſacramentum Pœnitentiæ ingenti hominum multitudini. Oritur enim id plerumque ex defectu inquirendi, inſtruendi, & excitandi illos ad ſeriam converſionem in Deum, verum dolorem de peccatis, & firmum, ac minimè fucatum emendationis ac ſatisfactionis propoſitum. Præſtaret ſanè pauciores hujus generis Deo acquirere ac reconciliare, quàm plures indiſpoſitos abſolvere, ſive potiùs apud Deum ligatos relinquere. Unde ſicut experimento patet frequentiſſimo apud Indiam Orientalem Occidentalemque, quâ facilitate plurimis adminiſtratur baptiſmus, eâdem ab iis abjurari fidem, & rediri ad idololatriam: ita etiam apud Catholicos experimur paſſim, peccatores facilè ac temerè à Confeſſariis utcumque abſolutos, illicò ad priſtina peccata redire.

Verùm hæc operoſiori admonitione digna ſunt, & exquiſita Prælatorum curâ erga miniſtros utriuſque ejus ſacramenti. Lege præſertim tomo IV. hujus Operis Concilium Limanum Provinciale I. Beati Toribii Act. II. Can. IV. ac præterea Inſtructiones Confeſſariorum ac Pœnitentium à S. Carolo editas, & doctiſſimum ac piiſſimum Cardinalem Bellarminum concione 32. de Reſurrectione Domini, §. *At inquis*, ut plures alios omittam. CARD. DE AGUIRRE.

CA-

Digitized by Google

CANON XLIII.

De celebratione Pentecoſtes.

Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes poſt Paſcha celebremus, non Quadrageſimam, niſi Quinquageſimam: quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur. *Emendatus.*	*Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes celebremus: quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur.* Vulgatus.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Feſtum Pentecoſtes ab ipſis fuiſſe Apoſtolorum temporibus.

FACESSANT jam qui feſtum hoc celebre inter Chriſtianos, ſe neſcire ajunt, an Apoſtolorum tempore Gentilium auribus notum fuiſſet: cùm præter expreſſum hoc ſanctorum Patrum Hiſpaniæ teſtimonium, ex Luca conſtet, quum refert maximè contendiſſe Paullum ſe ab Aſia expedire, ut ſi fieri poſſet, diem Pentecoſtes celebraret Hieroſolymis. Quorſum enim tanta in Paullo ſolicitudo, ſi diei celebritate non urgeretur? Eandem ipſe inſinuat ad Corinthios, dum ait, ſe Epheſi moraturum uſque ad Pentecoſten, quam Hieroſolymis deſtinârat. Sed confirmat Caſſianus [n]: *Cujus feſtivitatis traditio* (inquit) *per Apoſtolicos viros ad nos uſque tranſmiſſa, eodem tenore ſervanda eſt.* D. Ambroſius [o] adeò celebrem prædicavit, ut à die Chriſti Paſſionis, Jubilæum Chriſtianorum eſſe ſcripſerit. *Et in lege habes* (inquit) *quia Jubilæus dicitur numerus quinquaginta annorum recurſus, celebrabilis admodùm, quo debita vacuantur, confirmantur Hebræorum libertates, poſſeſſionum refuſiones. Hunc numerum læti celebramus poſt Domini Paſſionem, remiſſo culpæ totius debito, chirographo quoque vacuato, ab omni nexu liberi, & ſuſcipimus advenientem in nos gratiam Spiritus ſancti die Pentecoſtes, vacante jejunio laus dicitur Deo, alleluja cantatur.* Id pluribus probavit D. Auguſtinus [p]: ea in breve compendium redegit D. Iſidorus [q], quæ quia hujus feſti initium originemque repetunt, conſentaneum cenſui hîc adversùs contrà pravè opinantes recitare. *Initium ſanè* (inquit) *& cauſſa feſtivitatis Pentecoſtes, paullò latiùs repetenda eſt. Pentecoſtes enim dies hinc cœpit exordium, quando Dei vox in Sina monte, deſuper intonantis audita eſt, & lex data Moyſi. In novo autem Teſtamento Pentecoſte cœpit quando adventum Sancti ſpiritus, quem Chriſtus promiſit, exhibuit: quem ait non eſſe venturum, niſi ipſe aſcenderet in cœlum: denique dum portam cœli Chriſtus intrâſſet, decem diebus interpoſitis intremuit ſubitò orantibus Apoſtolis locus, & deſcendente Spiritu ſancto ſuper eos, inflammati ſunt, ita ut linguis omnium gentium Dei magnalia loquerentur. Adventus itaque Sancti ſpiritus de cœlo ſupra Apoſtolos, in varietate diffuſus linguarum, ſolennitatem tranſmiſit in poſteros, eâque de cauſſa Pentecoſte celebratur, & dies ipſe proinde inſignis habetur. Concordat autem hæc feſtivitas Evangelii cum feſtivitate legis. Illic enim, poſtea quàm agnus immolatus eſt, interpoſitis quinquaginta diebus, data eſt lex Moyſi, ſcripta digito Dei: hic poſtquam occiſus eſt Chriſtus, qui ſicut ovis ad immolandum ductus eſt; celebratur verum Paſcha: & interpoſitis quinquaginta diebus, datur Spiritus ſanctus, qui eſt digitus Dei ſuper CXX. diſcipulos, Moſaicæ ætatis numero conſtitutos. Siquidem & hæc feſtivitas aliud obtinet ſacramentum. Conſtat enim ex ſeptimana ſeptimanarum. Sed dierum quidem ſeptimana generant eandem Pentecoſten, in qua fit peccati remiſſio per Spiritum ſanctum. Annorum verò ſeptimanæ quinquageſimum annum faciunt: qui apud Hebræos Jubilæus dicitur, in quo ſimiliter terra fit remiſſio, & ſervorum libertas, & poſſeſſionum reſtitutio, quæ pretio erant comparatæ. Septies etenim ſeptem multiplicati, quinquagenarium ex ſe generant numerum, aſſumpta monade, quam ex futuri ſæculi figura præſumptam eſſe, majorum auctoritas tradidit. Fit enim ipſa & octava ſemper, & prima, immò ipſa eſt ſemper una, quæ eſt Dominica dies. Neceſſe eſt enim ſabbathiſmum animarum, populi Dei illuc occurrere, atque ibi compleri, ubi datur pars his qui octo: ſicut quidam diſſerens, Salomonis dicta ſapienter expoſuit: iccircò autem totius Quinquageſimæ dies, poſt Domini reſurrectionem reſolutâ abſtinentiâ, in ſola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ reſurrectionis: ubi jam non labor, ſed requies erit lætitiæ.*

Luc. Act. Apoſt. cap. 29.
Epiſt. 1. ad Corin. cap. 16.
n *Caſſian. coll. 21. cap. 20.*
o *D. Amb. in præfat. in Pſal. 50.*
Levit. 25.
Coloſſ. 2.
p *D. Aug. in Epiſt. 119. ad Januar. c. 16. & 17.*
q *D. Iſid. lib. 1.* de offic. Eccleſ. c. 32.
Exodi, 20.
Act. 2.
Eſai. 53.
Eccleſ. 11.

Ideoque

Sapiens Hic, ut Iſidorus vocat, Joannes Caſſianus eſt collat. 21. c. 20.

Ideoq; his diebus nec genua in oratione flectuntur: quia, ſicut quidam ſapiens ait, inflexio genuum, pœnitentiæ & luctûs indicium eſt: unde etiam per omnia eandem in illis ſolennitatem, quam die Dominico cuſtodimus, in qua maiores noſtri, nec jejunium agendum, nec genua eſſe flectenda, ob reverentiam Dominicæ reſurrectionis tradiderunt. Nec eum diem ſolùm feſtivum & celebrem olim fuiſſe in Eccleſia conſtat: in præcipuis enim Eccleſiæ feſtivitatibus venerandam, & toto terrarum orbe venerabilem dixit Leo Papa [r]. Sed totos illos quadraginta dies fuiſſe feriatos, teſtis eſt Tertullianus [s], omnes illos Pentecoſtes nomine comprehendens: priùs enim his verbis celebrem dixit. *O melior fides nationum in ſuam ſectam; quæ nullam ſolennitatem Chriſtianorum ſibi vindicat, non Dominicum diem, non Pentecoſten. Etiam ſi nôſſent, nobiſcum non communicâſſent: timerent enim, ne Chriſtiani viderentur: nos ne ethnici pronunciemur, non veremur. Si quid & carni indulgendum eſt, habes, non dicam tuos dies tantùm, ſed & plures. Nam ethnicis ſemel annuus dies quiſque feſtus eſt: tibi octavo quoque die. Excerpe ſingulas ſolennitates nationum, & in ordinem texe, Pentecoſten implere non poterunt.* Quare quemadmodum diebus Dominicis ſtantes orabant fideles, in ſignum lætitiæ reſurrectionis; ſic etiam in his diebus qui à Paſchate ſunt uſque ad Pentecoſten. Tertullianus [s]: *Die Dominico* (inquit) *jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eâdem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten uſque gaudemus.* Id ipſum confirmat Juſtinus [t] Martyr, ſive quiſquis ille ſit auctor Reſponſionum ad Orthodoxos: *Quoniam eaſdem vires* (inquit) *habet Pentecoſtes, quas Dominica, ſecundùm cauſſam de ea dictam.* Idem prorſus Concilium Nicænum [u], & Auguſtinus [x]: ſicque die Pentecoſtes, ut in diebus Paſchæ, baptiſmum olim ſolitum dari, conſtat ex Concilio Gerundenſi [y]. Et in Pentecoſte, ut in Paſchate, ſolitum Antonium veſtem Paulli primi eremitæ ferre, D. Hieronymus [z] commemorat. Qui autem tantum feſtum celebrare omitterent, de adventu ſancti Spiritus dubitare inſinuant Epiſcopi: eâque ratione, tanquam hæreſis novæ auctores, notari. En quàm ſolerti cura Hiſpani Patres hæreſum novitatibus inducendis obſtiterint: quantumque Eccleſia Catholica in conſervanda pura & integra ſinceræ fidei doctrina, Hiſpaniæ olim debuerit, debeat & hodie.

r Leo Papa in ſer. 1. & 2. Pentecoſt.
s Tertull. lib. de idololatria c. 14.
s Tertull. lib. de corona militis. c. 3.
t Juſtin. Mart. Reſponſionum ad Orthodoxos q. 115.
u Concil. Nicænum Can. XX.
x D. Auguſt. Epiſt. ad Januar. 119. cap. 17.
y Concil. Gerundenſe Can. IV. Can. de cate. hæreticis. de conſec. diſt. 4.
z D. Hieron. in vita Paulli eremitæ.

In codicibus manuſcriptis, non ut celebretur feſtum Pentecoſtes, ſed ut intra quinquageſimum diem à Paſchate ab omnibus celebretur, decernitur, iiſdem, quæ in texto noſtro retulimus, verbis: *Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes poſt Paſcha celebremus; non Quadrageſimam, ſed Quinquageſimam: qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur.* Gravè enim, & meritò, exiſtimârunt, cùm omnes unum corpus ſimus in Chriſto, una omnium fides, unum baptiſma, unus Deus & Pater omnium, non uno eodemque tempore anniverſarium adventûs ſancti Spiritus feſtum celebrari, ſed per eoſdem dies, alios ſtantes, alios flexis genibus orare, alios feriari & conquieſcere, & vacare conviviis, alios jejuniis, & corporis aliis afflictionibus macerari. Rectè enim à Damaſo [a] Papa ſcriptum primùm, & à Leone [b] Magno repetitum poſtea eſt: aliter unus grex unuſque paſtor non ſumus, niſi quemadmodum Apoſtolus docet, id ipſum dicamus omnes, & perfecti ſimus in eodem ſenſu & eadem ſententia: & niſi tandem uno eodemque tempore præcipua religionis noſtræ myſteria celebremus. Quinquageſimo autem die poſt Paſcha, Pentecoſtes feſtum agendum docet Ambroſius [c]: *In Dominica* (inquit) *reſurgens Salvator, reverſus ad homines eſt: & poſt reſurrectionem totâ Quinquageſimâ cum hominibus commoratus eſt.* Et paullò inferiùs: *Non igitur jejunamus in Quinquageſima, quia in his diebus nobiſcum Dominus commoratur.* D. Hilarius [d] loquens de numero quinquagenario, qui ex ſeptem conficitur ſeptimanis: *Et hæc quidem* (ait) *ſabbatha ſabbathorum, eâ ab Apoſtolis religione celebrata ſunt, ut his Quinquageſimæ diebus, nullus, neque in terram ſtrato corpore adoraret, neque jejunio feſtivitatem ſpiritualis hujus beatitudinis impediret: quod id ipſum extrinſecùs etiam in diebus Dominicis eſt conſtitutum.* Caſſianus [e]: *Hoc quoque* (inquit) *nôſſe debemus, à veſpera ſabbathi, quæ luceſcit in diem Dominicum, uſque in veſperam ſequentem, apud Ægyptios genua non curvari, ſed nec totis quidem Quinquageſimæ diebus, nec cuſtodiri in eis jejuniorum regulam.*

a Damaſ. Epiſt. IV.
b Leo Papa Epiſt. IV. cap. 2.
1. Cor. 1.
c D. Ambroſ. ſer. 61.
d Hilarius in Præfatione in Pſalmos.
e Caſſian. de inſtit. cœnobiorum lib. 2. cap. ult.

Sed quæ fuerit illa ratio, quare quadrageſimo die feſtum celebrandum quibuſdam viſum fuerit (quod improbat Concilium) & quinquageſimo, ut decernit, doctè his verbis expreſſit Joannes Caſſianus [f]: *Quare igitur totâ Quinquageſimâ abſtinentiæ rigorem prandiis relaxamus, cùm utique Chriſtus quadraginta tantùm diebus poſt reſurrectionem cum diſcipulis fuerit commoratus?*

f Caſſia. collat. 21. cap. 20.

Theonas. *Non incongrua interrogatio veſtra rationem integerrimæ veritatis meretur agnoſcere. Poſt aſcenſionem Salvatoris noſtri, quæ quadrageſimo reſurrectionis ejus acta eſt die, Apoſtoli reverſi de monte Oliveti, in quo ſe ad Patrem pergens præbuit intuendum (ſicut etiam Actuum Apoſtolorum lectio conteſtatur) ingreſſi Hieroſolymam, decem diebus adventum Spiritus ſancti exſpectâſſe feruntur. quibus expletis, quinquageſimâ eum die cum gaudio ſuſceperunt: & ita eſt per hæc feſtivitatis hujus numerus evidenter impletus. Quem in veteri quoque Teſtamento legimus figuraliter adumbratum: in quo conſummatis hebdomadibus ſeptem, primitiarum panis per ſacerdotes Domino jubebatur offerri: qui veriſſimè per Apoſtolorum prædicationem, quâ in illo die concionati leguntur ad populum, oblatus Domino comprobatur; verus ſcilicet primitiarum panis, qui novæ doctrinæ inſtitutione prolatus, quinque millibus virorum eſcæ ſuæ munere ſatiatis, primitivum de Judæis Chriſtianorum populum Domino conſecravit. Et iccircò hi quoque decem dies cum ſuperioribus quadraginta, pari ſolennitate ſunt ac lætitiâ celebrandi. Cujus feſtivitatis traditio per Apoſtolicos viros ad nos uſque tranſmiſſa, eodem tenore ſervanda eſt. Ideo namque in iſtis diebus, nec genua in oratione curvantur, quia inflexio genuum, velut pœnitentiæ ac luctûs indicium eſt: unde etiam per omnia eandem in illis ſolennitatem, quam die Dominica cuſtodimus, in qua majores noſtri nec jeju-*

Act. 1.
Act. 2.
Exod. 23. & 34.
Act. 2.

jejunium agendum, nec genu eſſe flectendum, ob reverentiam reſurrectionis Dominicæ tradiderunt.

Quare autem neceſſariò die præſcripta eſſet feſtum celebrandum, Concilium Toletanum X. g expoſuit: *Cùm nihil* (ait) *fidei ſinceritas per diverſitatem adverſum incurrat, & unitatem Catholicæ regulæ varietas nulla diſcerpat: eſt tamen, quod niſi temporum unitate ſervetur, & diſſidium indiſciſſæ unitati parturiat, & ſacramentorum unitate conſtare non valeat. Hinc eſt, quòd Paſchale feſtum, niſi uno die celebremus & tempore, in Judaïcum decidamus errorem. Hinc adventum ſancti Spiritus, poſt reſurrectionem Dei, niſi exſpectemus; tempore definito dierum, ſimul & numero, non poſſumus impleri ejuſdem Spiritus dono: quoniam ſi caret plenitudinis numero, carere poteſt & myſterii ſacramento.* g Concil. Tolet. 10. Can. 1.

COMMENTARII NOVI.

NON omnino liquet hoc Canone decretum, diem dumtaxat Pentecoſtes, an quinquaginta poſt Paſcha dies celebrandos: vulgaris lectio de ſolo Pentecoſtes die, emendata totos quinquaginta dies feſtivos habendos ſtatuiſſe videtur, his adjectis: *Non Quadrageſimam, niſi Quinquageſimam*. Præterea certum eſt, ſuperioribus temporibus Pentecoſtes non unicum diem; verùm à Paſchate ad Pentecoſten totos illos dies à Chriſtianis celebratos. Tertullianus: *Excerpe ſingulas feſtivitates nationum, vix Pentecoſten implere poterunt*. Nicænum quoque Concilium eoſdem quinquaginta dies ſolennes fuiſſe indicat, vetitis adgeniculationibus. Quapropter in eam potiùs ſententiam hunc Canonem acciperem, ut dies quinquaginta, quàm unicum Pentecoſtes diem obſervandum ſtatuat. Verùm quâ cæremoniâ quinquaginta illi dies traducerentur, non liquet: non ceſſatione operarum: neque enim credibile videtur, tenuiorum ſanè & inopum cauſâ; quos ab intermiſſione laboris pagani facilè internoſcere potuiſſent: quapropter potiùs exiſtimârim, quantum ego conjicere poſſum, dies illos celebrari & agitari conſueviſſe, publicis, de more, Miſſarum ſacrificiis, Euchariſtiæ quoque ſumptione ſanctiſſimè obita, aut elogiis recitandis. Addo etiam commune quoddam & publicum gaudium, quo elati jejunare deſinerent, Deumque ſtantes omiſsâ genuflectione, laudibus & hymnis extollerent & benedicerent. ALBASPINÆUS.

Diem feſtum Pentecoſtes jam à temporibus Apoſtolorum in Eccleſia celebrari, latè probârunt Bellarm. tom. 1. *De cultu Sanctorum*. lib. 3. cap. 3. Carrier. tom. 2. *Digeſt. fidei*. titulo *De feſtis*. cap. 3. Herrer. lib. 2. *Origin. offic. div.* cap. 51. & nos in cap. *Cappellanus*. cap. *Conqueſtus*. *De feriis*. ſed circa tempus & diem hujus celebritatis, dubium olim erat: aliis exiſtimantibus, quadrageſimo, vel quadrageſimo nono die à Paſchate reſurrectionis eſſe colendum. Hiſpani tamen PP. juxta Scriptutarum auctoritatem, rectè ſtatuerunt die quinquageſimo à reſurrectione eſſe celebrandum, & die 10. ab aſcenſione Domini, propter adventum Spiritus ſancti, quem contigiſſe quinquageſima die poſt reſurrectionem, probârunt D. Clemens lib. 5. *Conſtit*. cap. 21. Auguſt. Epiſt. CIX. Leo in ſerm. de Pentecoſte. Quo etiam die Judæi celebrabant feſtum Hebdomadarum in memoriam acceptæ legis, ut ſacræ paginæ locis, & SS. PP. teſtimoniis probant Bellarm. & Carrier. d. cap. 3. & ſic ut hæreſis circa hujus feſtivitatis celebritatem in Eccleſia non induceretur, ſtatuerunt PP. ut in quinquageſima die poſt Dominicam reſurrectionem ab omnibus feſtivitas Pentecoſtes coleretur. Et hæc eſt vera hujus Canonis mens, licèt aliter non inſubtiliter illum accipiat Albaſp. quem tranſcripſit Cerda in *Adverſ.* cap. 146. num. 21. GONZALEZ.

CANON XLIV.

De meretricibus paganis, ſi convertantur.

Meretrix quæ aliquando fuerit, & poſtea habuerit maritum; ſi poſtmodùm ad credulitatem venerit, incunctanter placuit eſſe recipiendam.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Quæ propriè dicatur meretrix: quæ olim ei pœnæ propoſitæ: quando baptizari debeat.

A MERENDO *meretricem* dictam, eo quòd pretium libidinis mereatur, docuit D. Iſidorus h. Illa autem mereri dicitur, quæ publicè corpore quæſtum facit. Quæ autem dicantur publicè quæſtum facere, nemo meliùs Ulpiano i id expreſſit: *Palam* (inquit) *quæſtum facere dicemus, non tantum eam, quæ in lupanario ſe proſtituit; verùm etiam, ſi qua (ut aſſolet) in taberna, vel caupona, vel aliàs pudori ſuo non parcit. Palam autem, ſic accipimus paſſim, hoc eſt ſine delectu, non ſi qua adulteris vel ſtupratoribus ſe committit, ſed quæ vicem proſtitutæ ſuſtinet.* Ne autem quis intelligeret, eam, quæ cum uno aut altero pecuniâ acceptâ ſe commiſcuit, eſſe meretricem, addidit: *Item quæ cum uno aut altero ſe pecuniâ acceptâ commiſcuit, non videtur palam corpore quæſtum facere.* Requiritur ergo ad hoc ut quæ fœmina meretrix dicatur, vel quæſtum corpore faciat, ut multorum pateat libidini: ſic enim definit D. Hieronymus k, apud Gratianum: *Meretrix* (inquit) *eſt, quæ multorum libidini patet.* In cujus expoſitione, verbo, *quæ multorum*, mirum eſt quàm turpia, & à vero eorum jurium quæ citat, ſenſu abhorrentia retulerit Gloſſa: volens ut meretrix quæ multos admittit, juxta ſententiam Hieronymi, plures quàm XXIII. millia hominum admiſerit: argomento l (ut ait) capit. *Diſciplina*. XLV. diſtinctione, vel ſaltem ſexaginta: juxta cap. *Latores*. *De clerico excommunicato*. Quorum jurium rationes, quàm ſint alienæ ab ea D. Hieronymi, dubitabit nemo, qui alicujus ſit in re literaria judicii. Multorum enim appellatione, pluralis numerus continetur: quod ad animi & voluntatis rationem referri debet, ut excludatur ſingularis: quod eſt de propria ratione concubinæ ſeu pellicis, non autem meretricis; cujus turpitudo vænalis eſt, ut divus Auguſtinus m docet. Si ergo fœmina unum vel duos receperit ob quæſtum, cum hoc parata ad alios quoſcumque recipiendos, meretrix dici poteſt, & debet; ut commodis vel incommodis meretricibus à lege propoſitis frui vel affici poſſit. Quòd ſi de animo hoc, in futurum recipiendi quemcumque non conſtiterit; eam quæ duos tresvè ob quæſtum admiſiſſe fuerit comprobatum, meretricem judicâſſe par erit: quòd eos *multorum* appellatione in eo actu comprehendi cenſuerim. Cuique ſuum eſto judicium. Meretricum initium & originem à Venere repetit Lactantius n. Eam enim, quam ex ſpuma maris procreatam poëtæ teſtantur, omni laſcivia, impudicitia, & turpitudine fuiſſe inſignem, notius eſt quàm à nobis explicari debeat: nam ex famoſo Martis ſtupro genuit Harmoniam, de qua Plutarchus o: ex Mercurio Hermaphroditum: ex Jove Cupidinem: ex Anchiſe Æneam: & ex Bute Erycem: eâque de cauſſa amorum, gratiarum, pulchritudinis, delitiarum, voluptatum, & omnis libidinis illa dea habita eſt. Hæc autem, ne ſola impudica videretur, omnium prima, teſte Lactantio p, meretriciam artem inſtituit: auctorque mulieribus in Cypro inſula fuit uti vulgò quæſtum corpore facerent. Miſerum, turpem, ſordidum, & infamem harum meretricum ſtatum, ut illæ deſererent; multa adversùs eas in diverſis provinciis conſtituta prudenter legimus. Apud Romanos mos fuit, auctore Tacito q, ut quæ corpore vellent quæſtum facere, ſtupri licentiam apud Æ diles nunciarent, ut eo pudore ſuffuſæ, ab impudico meretricandi officio retraherentur. *Eodem anno* (inquit) *gravibus ſenatûs decretis libido fœminarum coërcita: cautumq́; ne quæſtum corpore faceret cui avus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuiſſet. Nam Veſtilia, prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud Æ diles vulgaverat: more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum adversùs impudicos, in ipſa profeſſione flagitii credebant.* Ad quem locum facit Tranquillus r in Tiberio. *Famoſæ fœminæ* (inquit) *ut ad evitandas legum pœnas, jure ac dignitate matronali exſolverentur, lenocinium profiteri cœperant, & ex juventute utriuſque ordinis, profligatiſſimus quiſque, quominus in opera ſcenæ arenæq́; edenda ſenatuſconſulto ferirentur, famoſam judicii notam ſponte ſubibant: eos eaſq́; omnes, ne refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exſilio affecit.* Quòd ſi pudicitiam apud Æ diles non vulgarent, ſtupri pœnâ afficiebantur. Ut hinc intellectam obſervemus antiquam Marcelli s Juriſconſulti ſententiam: *Stuprum* (inquit) *intelligitur etiam in his mulieribus eſſe quæ turpiter viverent, vulgòq́; quæſtum facerent: etiamſi non palam.* Acceptandi legata & hæreditates facultatem illis ademit Domitianus Cæſar lege perpetua, ut à Suetonio t traditur. Donationes in eas collatas irritas fecit Conſtantinus u Imperator: facta revocationis poteſtate legitimæ ſoboli donantis, aut fratri, ſorori, vel aliis ejus proximis. Ut legitima, jure naturæ debita à patre privari poſſent; à Diocletiano & Maximiano x decretum eſt in reſcripto ad Apollinarem, probatum poſtea à Juſtiniano y, receptumque tandem apud Wiſigotthos z. Lege antiqua, veſtibus matronarum ſeu honeſtarum fœminarum uti; illis interdictum indicant Tertullianus a, & Ulpianus b: ſed confirmavit graviori pœna propoſita Julius III. Papa, deinde Paullus IV. ac tandem ſeveriſſima conſtitutione Pius IV. Trecentis fuſtium ictibus afficiebatur lege Wiſigotthorum primò, & exſulabat ab urbe: quòd ſi iterum eam ingrederetur, & in turpi officio perſeveraret, in ſervitutem redigebatur alicujus pauperis, cui Rex illam dono dediſſet, lege Reccaredi c. Quod & Longobardorum d conſuetudine receptum erat: ſi parens meretricis illam ab officio non retraheret, vel aliquâ pœnâ puniret: ac tandem (ut alia omittamus) turpitudinis & infamiæ notâ apud omnes ferè nationes aſperſæ ſunt. Qua ratione apud Romanos lege Conſtantini e, & antea, ſenatori non licuit, non ſolùm cum his quæ ſunt in lupanari, ſed nec cum eis quæ quocumque modo corpore quæſtum facerent, ſe-

ciſ-

h D. Iſidor. lib. 10. etymol.

i Ulpian. in l. Palam. 43. de rit. nuptiar.

k D. Hieronym. in Epiſt. ad Fabiolam. Exſtat apud Grat. in cap. Vidua. 34. diſtin.

l Gloſſ. in ejuſdem capit. expoſitione, verbo, Quæ multorum.

m D. Aug. in q. Deuteron. 73. ad c. 23. Can. Meretrices. 32. q. 4.

n Lactantius lib. 1. Divinar. inſtit.

o Plutarch. in vita Pelopidæ.

p Lactant. lib. 1. Divinar. inſtitut. capit. 17.

q Tacitus lib. 2. Annalium.

r Tranquillus in Tiber.

s Marcellus in l. Stuprum. de rit. nuptiar.

t Suetonius in vita Domitiani.

u Conſtantinus Imp. in l. 1. C. de natural. liber.

x Diocles. & Maximian. in l. Si filiam. C. de inoff. teſtam.

y Juſtinian. in authent. Ut, cum de appell. cognoſcit. §. Si verò coluit. 9.

z In legibus Wiſigothorum lib. 3. tit. 4.

a Tertull. libro de pallio. & altero, De cultu fœminarum.

b L. Item. apud Labeonem. §. Si quis virgines. De injuriis.

c Reccar. lex exſtat. lib. 3. legum Wiſigot. tit. 4. l. 17.

d Lex Longobardor. tit. 17.

e Conſtantinus l. 1. C. de naturalibus liber.

diſſentvè, in matrimonii fœdus tranſire. Apud Germanos non ſolùm ſenatoribus, ſed & plebejis hominibus, meretrices uxores ducendi jus denegabatur: cùm virgines ſolùm duci poſſe, ſit auctor Tacitus [f]. Hæc eadem honeſtatis lex impoſita eſt Utopienſibus Inſulanis: mulieribus enim perpetuò nuptiæ interdicuntur, quæ ante connubium convictæ fuiſſent ſurtivæ libidinis, teſte Thomâ Moro [g]. Quòd & à Conſtantino Palæologo [h] Orientis Imperatore, ne matrimonia ullam malam haberent cauſſam, decretum fuit. Idem nuptiarum jus meretrici multò antea negatum in ſua republica à Moyſe, teſtis eſt Joſephus [i], ut cujus propter injuriam ſuo corpori factam nuptiale ſacrum Deus non admittat. *Idque obſervari valdè intereſt* (inquit) *ut proles naſcatur ingenua, & ad ſtudium veritatis erecta, ſi non è turpi, aut illiberali matrimonio naſcatur.* Deut. *Non erit meretrix de filiabus Iſraël, nec ſcortator de filiis Iſraël.* Ne autem in hominum cognitionem veniret, expiari & redimi poſſe hoc peccatum, ſi quid in templo offerretur; eâ de cauſſa ſubſequitur: *Non offeres mercedem proſtibuli, quicquid voverit; quia abominatio eſt apud Deum.* Quòd ſi rationem inveſtigare conemur, quare neceſſe fuit prohibere pretium illicito corporis uſu quæſitum, vel Deo, vel templo ſacro inferre, cùm nec eſſe, nec vivere meretrices, Moyſis leges permitterent: ut agnoſcit etiam Clemens Alexandrinus [k]; illud occurrit, legem hanc ideo à Moyſe latam: cùm ut debitum officium & reverentiam locis ſacris præſtandam exprimeret; tum etiam ut fœminæ hac ignominioſa pœna deterritæ, minori bono ducerent lucroſæ & voluptuoſæ huic fœditati operam dare. Niſi quis dicat (quod & mihi magis placet) non publici, ſed privati, & ſecreti quæſtûs oblationem etiam prohibere voluiſſe; ut aditus redimendi hoc carnis peccatum intercluderetur. Hanc pœnam in meretrices, ante Moyſis legem, vel uſu, vel conventione, apud Hebræos receptam, erui poſſe videtur ex his quæ Philo [l] doctus Hebraïcæ antiquitatis ſcriptor, de Joſepho loquens, retulit; illum enim ſolicitatum ab hera, fortiùs reſiſtentem, ac reſpondentem liberè, ſic inducit: *Bonis moribus & legibus utimur nos Hebræorum poſteri. Aliæ gentes puberibus decimum quartum annum egreſſis, permittunt uſum ſcortorum, & fœminarum corpore quæſtum facientium: apud noſtrates nulla eſt meretrix; capitali ſupplicio propoſito talem quæſtum exercentibus: ante legitimam copulam, alios congreſſus cum muliere neſcimus: caſti caſtis virginibus conjungimur.* Niſi quis dicat, attenta recentiori Philonis conſuetudine, illum finxiſſe orationem, ut effictæ ſunt à Livio multæ, & finguntur quotidie ab hiſtoricis. Hoc etiam hodie Judæorum praxi receptum audio: apud quos meretrices non permittuntur. Quod in novo orbe in regione Palmaria uſitatum eſt: quid ſit coïre nemo intelligit, donec nubat, nefaſque, & morte piandum eſt aliter accedere; ut Petrus [m] Martyr refert. Apud Perſas non ſolùm meretrices uxores ducere turpe, ſed illas humeris publicè deferre per urbem, ſumma ignominia fuit. Scribit enim Plutarchus [n], Artaxerxem juſſiſſe, Arbacem deſertorem, & apud ſe transfugam delatum, pro pœna capitali, quâ erat puniendus, humeris meretriculam in via publicè tota die deferre: quam fuiſſe apud illos graviſſimam ignominiam teſtatur. Pœnæ etiam loco adulteræ fœminæ, in anguſtas quaſdam meretricum ædiculas & proſtibula (quæ *ſiſtra* vocabant) detrudebantur olim, & explendæ omnium libidini exponebantur: tintinnabulo etiam ſub obſcœni operis tempus adhibito, ut illo commoto, quando flagitium committeretur, prætereuntes non lateret; ſed potiùs illius ſonitu pœna illa cum ignominia conjuncta indicaretur: ut refert Nicephorus [o], Socrates [p], & Diaconus [q]. Tantâ igitur ignominiâ notabantur olim fœminæ quæ extra matrimonii jura turpiter vivebant, ut ante Conſtantini tempora, cum illis matrimonii fœdus inire, viris non permitteretur: ut refert Zeno [r] Imperator. Nec poſt ipſius Zenonis tempora, ſi quis illam turpiter agnoverat, poterat deinde cum ea matrimonium contrahere. Quod conſtitutum eſt ob luxurioſæ vitæ fœditatem. Si hæc Gentes, quaſdam natione, quaſdam lingua, quaſdam religione, quaſdam natura & moribus barbaras, adversùs turpem & miſerabilem meretricum ſtatum ſanxiſſe legimus; quid mirum ſi Hiſpanicæ Eccleſiæ Patres ſingulari morum probitate præſtantes, ab ipſarum ſordibus maximè abhorrentes, decreverint, ne illæ ad primum, divinum, ac venerabile fidei ſacramentum, ad remiſſionem delictorum, ad abſolutionem mortis, ad conſecutionem Spiritus ſancti accederent, niſi priùs eam vitæ turpitudinem abjurarent: hoc enim in primitivæ Eccleſiæ cunabulis uſitatum teſtatur D. Auguſtinus [s]: *Hoc ſi ita eſt* (inquit) *fateamur, iſtos laudabili charitate conari, ut omnes indiſcretè admittantur ad baptiſmum, non ſolùm adulteri, & adulteræ, contra ſententiam Domini falſas nuptias prætendentes: verùm etiam publicæ meretrices, in turpiſſima profeſſione perſeverantes: quas certè nulla etiam negligentiſſima Eccleſia conſuevit admittere, niſi ab illa primitùs proſtitutione liberatas. Sed iſta ratione, cur non omni modo admittantur, omnino non video.* Et in libro De fide & operibus [t]: *Quis enim dubitet, ad hujus ſæculi pravitatem adulteria pertinere, & illos qui elegerunt in eadem iniquitate perſiſtere? Similiter autem dici poteſt, publicas meretrices, quas utique ad baptiſmum, niſi ab illa turpitudine liberatas, nulla admittit Eccleſia, potuiſſe invenire.*

Notam ergo turpitudinis, & labem, quam fœminæ meretrices ante baptiſmum contraxerant, pœnitentiâ poſtea, & fœdæ voluptatis renunciatione eluëre debebant: nec antea poterant ad baptiſmum admitti. Quòd ſi poſtea, anteactæ vitæ turpitudinem cum honeſtate & pudicitia conjugali commutâſſent; putârunt Patres, ſordes ante matrimonium contractas, ſancto matrimonii ſacramento elui potuiſſe: ſicque aliam ab eis non debere præteritæ vitæ ſeveriorem exigi rationem.

Non diſſimili cauſſa decreverunt ſuperiùs [u]; ut ſi adoleſcentes, qui poſt fidem lavacri ſalutaris mœchati fuerint, poſtea uxorem duxerint, actâ legitimâ pœnitentiâ, ad communionem admitterentur. Cùm enim peccatum mœchiæ longiori excommunicatione puniretur; voluerunt hanc ſeveritatem ſingulari clementia temperare; ut ex turpi vita ad pudicam & honeſtam matrimonii allicerentur.

Nec in meretricibus tantùm ab antiquo hæc ducta conſuetudo obſervabatur; ſed in omnibus publicè

f *Tacitus de moribus Germanorum.*
g *Thomas Morus lib. 2. Utopiæ.*
h *Palæolog. conſtitut. Refertur lib. 1. Juris Orientalis, Novella ejuſdem 2.*
i *Joſephus lib. 4. Antiquitat. cap. ult.*
Deut. cap. 23.
k *Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromat.*
l *Philo Judæus.*
Gen. 39.
m *Petrus Martyr lib. Novi orbis, de populis nuper repertis.*
n *Plutarchus in vita Artaxerxis.*
o *Niceph. lib. 12. cap. 22.*
p *Socrat. lib. 5. capit. 18. Caſſ. in Tripartit. lib. 9. c. 24.*
q *Diaconus Rerū Romanarū lib. 13.*
r *Zeno Imperator in l. D. Conſtantini. 5. C. de natural. liber.*
D. l. 5. §. ult.
s *D. Aug. de octo Dulcitii quæſtionibus, ferè in principio.*
t *D. Auguſt. lib. de fid. & operib. c. 11.*
u *Can. 31. hujus Concilii.*

peccantibus: nunquam enim eis ad baptiſmum patebat aditus, nî vitæ, quam agebant, turpitudini renunciâſſent: præteritaſque peccata lacrymis & pœnitentiâ deleſſent; ut inferiùs [x] dicemus.

x Cap. 60.

COMMENTARII NOVI.

NONNULLIS venerat in mentem ſubdubitare, num fœminæ illi, quæ ſe flagitiis criminibuſque implicâſſet, catechumenatûs tempus prorogandum eſſet, quod in expiatione flagitiorum poneretur. Canon autem præſcribit, eodem temporis intervallo quo alii catechumeni, retineri poſſe: & illud *incunctanter* non indicat eodem puncto momentoque temporis recipiendam. Nam aliæ quæ non ita ſceleratè flagitioſeque peccâſſent ante catechumenatum, non eodem tempore quo ad Eccleſiam ſe conferrent, recipiebantur. ALBASPINÆUS.

A conjunctione & commiſtone carnali illicita appellationes peccantium variè emanârunt, inter quas refertur meretrix, quæ ita dicta eſt teſte L. Valla lib. 4. *Elegant.* cap. 110. à *merendo*, quod eſt ſtipendia facere. Offual. ad Donell. lib. 2. *Comment.* cap. 9. lit. O. nec ſolùm illa dicitur meretrix, quæ palam, publiceque quæſtum facit, l. *Palam.* 43. ff. *De ritu nupt.* verùm & quæ in caupona, taberna, ſeu alio loco multorum libidini patet, l. *Probrum.* 41. ff. eod. tit. Seneca lib. 1. *Controv.* cap. 11. *Meretrix vocata es, in communi loco ſtetiſti.* Plautus in *Moſtellaria*.

Matronæ non meretricum unam inſervire amantem.

Notavit Herald. lib. 1. *Emend.* cap. 33. Huiuſmodi proſtitutiones omni jure damnantur. Jus civile neque ei ignoſcendum cenſet, quæ obtentu paupertatis turpiſſimam hanc vitam elegit. d. l. *Palam.* & Ulpianus in d. l. *Verùm.* 40. ff. *De furtis*, ait: *Qui ſuppreſſit ſcortum libidinis cauſſâ, vel fores meretricis eâdem ratione effregit, l. Fabia, vel* De vi *non tenetur; hic enim turpius facit, quàm qui ſubripit: ſed quia ſuam facti ignominiam compenſat, certè fur non eſt.* Ex quibus conſtat hoc crimen turpius cenſeri furto & vi, & in l. *Si verò.* 12. §. *Adoleſcens.* ff. *Mandati.* Improbatur obligatio ejus, qui ex mandato adoleſcentis pro meretrice fidejuſſerit. Tantaque eſt meretricum flagitioſa turpitudo, ut ob eam filia à patre exhæredari poſſit. l. *Si filiam.* 19. C. *De inoffic. teſtam.* Et proinde ſemper ſummâ infamiâ habitæ ſunt. Diverſo habitu, ac veſtitu à matronali utebantur. l. 4. C. *De Epiſcop. audient.* l. *Apud Labeonem.* 15. §. *Si quis virginem.* 15. ff. *De injur.* Briſſon. lib. 1. *Select.* cap. 4. Cellulis, ſeu domibus earum nomen inſcribebatur, ut probant Cornelius à Lapide in Hieremiam cap. 3. verſ. 3. fol. 14. Roa lib. 4. *Singul.* cap. 10. Ambian. ad Tertull. *De pudic.* cap. 1. obſerv. 4. nec ſolùm cum ſenatoribus ex lege Papia, verùm nec cum ingenuis matrimonium contrahere poterant, ut colligitur ex d. l. *Palam.* 43. l. *Filio.* 48. §. 1. ff. *De ritu nupt.* & præcipuè ex l. *Fœdiſſimam.* 20. Cod. ad l. Jul. *De adult.* l. *Imperatore.* 24. l. *Ob rem.* 41. ff. *De ritu nupt.* l. 3. ff. *De concubin.* l. 3. §. 1. ff. *De teſtibus.* refert Procopius in *Hiſtor. arcana.* fol. 45. ubi notavit Aleman. lin. 13. quod etiam veteribus Canonibus probatum legimus in cap. *Maritum.* 33. diſtinct. cap. *Si quis viduam.* 34. diſtinct. cap. *In aliquo.* 31. diſtinct. cap. 132. quæſt. 1. Concilium Bracar. II. Canon XXVI. Clemens Roman. lib. 6. *Conſtit.* c. 17. in fine. Leo Magnus Epiſt. I. cap. 2. & Epiſt. LXXXVII. c. 1. D. Baſil. ad Amphil. cap. 26. Sed id abrogatum poſtea fuit; tam jure civili ex l. *Imperiales.* 25. Cod. *De nupt.* Novell. 112. *Ut liceat matri.* authent. ſed novo Cod. *De natural. liberis.* junctis traditis à Cujac. in Novell. 89. & lib. 39. Paulli, ad edictum in l. *Oratione.* 16. ff. *De ritu nupt.* quàm jure Canonico c. *Inter opera.* 20. *De ſponſal.* c. *Licet.* 32. q. 1. Unde cùm tam exoſa eſſet meretricum vita, aliqui exiſtimabant earum catecheſin eſſe protrahendam ultra biennii tempus, quod in aliis catechumenis bonæ converſationis obſervatur ex Canone antecedenti: & ſtatuunt PP. contrarium eſſe obſervandum, videlicet eas ad fidem accedentes incunctanter eſſe recipiendas, id eſt, expleto ordinario catecheſis tempore, abſque alio pœnitentiæ tempore, ut *incunctanter* accipitur in Can. XXII. GONZALEZ.

CANON XLV.

De catechumenis qui Eccleſiam non frequentant.

Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Eccleſiam acceſſerit; ſi eum de clero quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui extiterint fideles; placuit, ei baptiſmum non negari, eo quòd in veteri homine deliquiſſe videatur.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Catechumenos gravi aliquo morbo obmuteſcentes baptizari poſſe: & quid de pœnitentibus.

QUOS Tertullianus, Cyprianus, Auguſtinus, & alii ejus ætatis Latini ſcriptores, *audientes*, ab *audiendo* verbo Chriſtiano: illos *catechumenos* Græci appellârunt. A Græcis enim in exprimendis etiam Fidei noſtræ myſteriis, ob verborum inopiam nomina multa Græca mutuamur. Catechomeni autem dicebantur adulti, qui dum baptiſmum exſpectabant, Chriſtianæ Fidei myſteriis erudiebantur. Non enim mox ac quis ſe Chriſtianæ religionis ſtudio teneri oſtentârat, baptiſmi gratiam recepiſſe docet Auguſtinus [y], & antea ſæpiùs Patres noſtri Illiberritani in decretis præcedentibus [z]. Cùm autem Paſchatis tempus inſtaret (eo enim ſolebant ablui ſancto hoc regenerationis lavacro) *competentes* vocabantur, quaſi ſimul petentes. Hi ergo catechumeni ad Eccleſiam tenebantur accedere, quemadmodum & fideles: ſed non omnibus ſacrificii myſteriis intereſſe, multoque minus participare: ut teſtatur D. Auguſtinus [a]. *Ad ſacramentum* (inquit) *ſanctæ menſæ, ritè nemo, niſi baptizatus, accedit* [b]. *Ipſa denique Eccleſia ſic traditum tenet, ut hominem ſine baptiſmo ad altare prorſus non poſſit admittere*. Arnobius [c]: *Quid enim tam ſanctum, quàm communionem Chriſti percipere? & quid tam iniquum, quàm ſi non baptizatus eandem ſumat?* Id ipſum docent Juſtinus Martyr [d], Cyrillus [e], Beda [f], & alii. Nec à ſumptione tantùm Euchariſtiæ, ſed & à conſpectu prohibiti ſunt; auctore Baſilio [g] & Auguſtino [h]. Quin ea erat in celando hoc ſacramento veterum Patrum religio, ut in publicis concionibus (à quibus nec pagani arcebantur, nec catechumeni) non niſi parciſſimè, reſtiſſimeque de eo loquerentur. Hinc frequenter occurrit apud Auguſtinum [i] & alios, *ſacramentum quod nôrunt fideles*. Accedebant ergo catechumeni ad Eccleſiam, ut audirent Euangelium, & ejus interpretationem, ut conſtat ex Concilio Valentino [k]: poſtea verò diaconus exclamabat: *Ite catechumeni*. Egrediebantur tunc catechumeni Eccleſiâ, & ea pars ſacrificii ante oblationem, vocabatur Miſſa catechumenorum: de qua Concilium Carthaginenſe IV. [l] & pleraque alia. Cumque ob delicta aliqui fideles pœnitentiâ afficerentur, illis injungebatur, ut ſacrificiis Eccleſiæ non intereſſent, niſi uſque ad Miſſam catechumenorum, vel ut orarent cum ipſis. Quam inceſtuoſis, lapſis, & rebaptizatis impoſuit Concilium Ilerdenſe [m] & Agathenſe [n]. In Eccleſia enim priùs orationes catechumenorum dicebantur: poſtea, his egreſſis, pœnitentium: his autem finitis, & illis abeuntibus, fidelium, & integra ſacrificia peragebantur. Concilium Laodicenum [o]: *Quoniam catechumeni* (inquit) *orationem ſeparatim, & priùs proſtratis eis, Epiſcopum oportet celebrare; quibus egreſſis, orent etiam hi qui in pœnitentia ſunt conſtituti: & poſt manûs impoſitionem, his quoque abſcedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant: una quidem, id eſt prima, per ſilentium: ſecunda verò & tertia, per vocis pronunciationem: & tunc demum oſculum pacis dari debere: & poſteaquàm presbyteri Epiſcopo pacem dederint, tunc etiam laicis dare, & tunc oblatio offeratur*. Si catechumeni, qui ad eruditionem & doctrinam Chriſti ſuſcipiendam ad Eccleſiam tenebantur accedere, & ad legendum in Eccleſia (miniſterio lectorum fuiſſe præpoſitos in Eccleſia Alexandrina, cùm in reliquis omnibus contrà obſervaretur, auctor eſt Socrates [p]) *per infinita tempora*, hoc eſt per longi temporis ſpatium, ad illam non acceſſerint, & morbo graviori correpti, vel phreneſi obmuteſcentes, loqui non poſſint, nec ſacroſancti baptiſmatis remedium ab Eccleſia expreſsè vel tacitè depoſcere: ſi clericus unus, vel fideles aliqui teſtes exſtiterint, aſſerentes illum antequam ad Eccleſiam acceſſum omitteret, & in morbum incideret, Chriſtianum eſſe voluiſſe, non denegandum fore illi baptiſmum, quòd in veteri homine deliquiſſe videatur. De phreneſi enim, vel alio gravi morbo impeditis, & obmuteſcentibus, tractâſſe hos Patres, mihi probabile eſt: nam quid opus erat teſtimonio clerici, vel aliorum fidelium, quòd ille aliquando voluerit eſſe Chriſtianus, ſi ipſe voce clara, pium religionis Chriſtianæ deſiderium poſſet exprimere? aut quæ eſſe poſſet ambigendi ratio, an conferendus eſſet baptiſmus ſano catechumeno pœnitenti, & baptiſmum petenti? Cùm autem catechumenus ad Eccleſiam accedere ſæpè omiſiſſet, & morbi neceſſitate impeditus, animi ſui ſenſa non poſſet jam exprimere; dubium probabile oriebatur, an baptiſmo eſſet tinguendus? nam Eccleſiæ frequentatio omiſſa, & petendi tunc baptiſmatis prætermiſſum officium ſilentio, Epiſcoporum animos in contrariam poſſet inclinare ſententiam. Sed obtinuit apud illos pietatis magis, quàm ſtricti & ſummi juris conſideratio, placuitque, ut ad conferendum baptiſmum non tam præſentis, quàm præteriti temporis ratio haberetur: quòd in hoc nulla, in illo autem aliqua Fidei & religionis ſuſcipiendæ, non adumbrata, ſed expreſſa documenta dediſſent. Quod & Afros docuit Auguſtinus [q] Hiſpanorum conſilium ſecutus: *Catechumenis ergo* (ait) *in hujus vitæ ultimo conſtitutis, ſi morbo, ſeu caſu aliquo ſic oppreſſi ſint, ut quamvis adhuc vivant, petere tamen ſibi baptiſmum, vel ad interrogata reſpondere non poſſint: proſit eis, quòd eorum in fide Chriſtiana jam nota voluntas eſt, ut eo modo baptizentur, quo modo baptizantur infantes, quorum voluntas nulla adhuc patuit. Non tamen propterea damnare debemus eos qui timidiùs agunt, quàm nobis videtur agi oportere, de pecunia conſervo credita, improbiùs quàm cautiùs judicare voluiſſe judicemur: ſatis quippe in talibus reſpiciendum eſt illud Apoſtoli, ubi dicit*: Unuſquiſque noſtrûm pro ſe rationem reddet Deo. *Non ergo ampliùs invicem judicemus: ſunt enim qui vel in his, vel etiam in aliis* (Rom. 14.)

[y] D. Aug. lib. de fide & oper. & in aliis de catechumenis.
[z] Can. 10. 11. & 42 hujus Conc.
[a] D. Aug. lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 20.
[b] Idem Aug. lib. 2. de baptiſ. contra Donatiſt. c. 14.
[c] Arnob. in Pſal. 130.
[d] Juſt. Mar. 2. Apolog. pro Chriſtianis.
[e] Cyril. lib. 12. in Joan.
[f] Beda lib. 2. cap. 5. hiſt. Eccleſ.
[g] Baſil. de Spiritu ſancto. cap. 27.
[h] D. Aug. tr. 11. & 96. in Joannem.
[i] D. Auguſtinus libro 10. de Civit. Dei. cap. 6. & in Pſalm. 21. 34. & 109.
[k] Concilium Valentinum Hiſpaniæ can. 1.
[l] Concilium Carthagin. IV. can. 4.
[m] Concilii Ilerdenſe can. 4. & 9.
[n] Agath. can. 51. & 62.
[o] Concilium Laodicenum can. 19.
[p] Socrat. lib. 5. cap. 21.
[q] D. Auguſt. lib. 2. de adult. conjug.

Matth. 7. *obſervandum putant, quod dixiſſe Dominum legimus:* Nolite ſanctum dare canibus, neque projeceritis margaritas veſtras ante porcos. *Et iſta Salvatoris verba referentes, baptizare non audent eos, qui pro ſe reſpondere nequiverint, ne fortè gerant contrarium voluntatis arbitrium. Quod de parvulis dici non poteſt, in quibus rationis adhuc nullus eſt uſus. Sed non ſolùm incredibile eſt, nec in fine vitæ hujus, baptizari catechumenum velle, verùm etiamſi voluntas ejus incerta eſt, multò ſatius eſt volenti dare, quàm volenti negare, ubi velit an nolit ſic non apparet; & tamen credibilius ſit eum, ſi poſſet, velle ſe potiùs fuiſſe dicturum eſſe ſacramenta percipere, ſine quibus jam credidit non ſe oportere de corpore exire.* Quod non ſolùm ad impetrandum aquæ baptiſmum ſufficere, ſed & ad conſequendam æternam felicitatem prodeſſe

r Cap. 62. (quia flaminis baptiſmus erat) dicemus poſtea [r]. Quod autem Patres hîc in baptiſmo, hoc idem in

s Conc. Arau. can. 12. baptiſmo & Pœnitentia, ſeu abſolutione pœnitentis, edixerunt Concilii Arauſicani [s] Epiſcopi. *Subitò obmuteſcent, prout ſtatutum eſt* (forſan hujus Concilii decretum intellexerunt: nam aliud tunc fuiſſe mihi non occurrit) *baptizari, aut pœnitentiam accipere, ſi voluntatis præterita teſtimonium aliorum verbis habet, aut præſentis in ſuo nutu.* In Pœnitentia, ſeu abſolutione, & Euchariſtia obmuteſcenti

t Conc. Carthag. 4. Can. 75. danda, Concilii Carthaginenſis IV. [t] eſt conſtitutio. *Is qui pœnitentiam* (ait) *in infirmitate petit, ſi caſu, dum ad eum ſacerdos invitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſin verſus fuerit; dent teſtimonium qui eum audièrunt, & accipiat pœnitentiam: & ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manûs impoſitionem, & infundatur ori ejus Euchariſtia. Si ſupervixerit, admoneatur à ſupradictis teſtibus, petitioni ſuæ ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ legibus, quamdiu ſacerdos,*

u D. Aug. lib. 2. de adulter. conjug. ad Pollentium, c. fin. *qui pœnitentiam dedit, probaverit.* Hoc ipſum docuit Pollentium D. Auguſtinus [u]. Poſtquam enim catechumenos obmuteſcentes morbi gravitate, baptizari poſſe & debere ſcripſerat, addit: *Quæ autem baptiſmatis, eadem reconciliationis eſt cauſſa, ſi fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec ipſos tamen ex hac vita ſine arra ſuæ pacis exire debet velle mater Eccleſia.* Quòd ſi lenitatis & pietatis Chriſtianæ officia hæc Concilia & Patres pœnitentibus publicis, ob graviora delicta à Chriſti & Eccleſiæ communione repulſis, & gravi ægritudine obmuteſcentibus, impertiunt, utramque illis in extremo vitæ ſpiritu reſtituentes; cur reliquis peccatoribus privatis eâdem morbi & linguæ gravitate loqui impeditis, ſi aliqua vel ſignis, vel nutu, vel verbis paullo antè pœnitentiæ ſigna expreſſerunt, illa

x Auguſt. ubi ſup. denegabitur? Retinendam enim firmiter cenſeo, quam paullò ſuperiùs ex Auguſtino [x] ſententiam citavimus. *Etiam cùm ægrotantis voluntas incerta ſit, multò ſatiùs eſſe volenti dare, quàm volenti negare, ubi velit an nolit, ſic non apparet; & tamen credibilius ſit eum, ſi poſſet, velle ſe potiùs fuiſſe dicturum eſſe ſacramenta percipere, ſine quibus jam credidit non ſe oportere de corpore exire.*

COMMENTARII NOVI.

QUÆ tandem res illa, ſeu quæſtio, quæ hoc Canone diſceptatur? utrumne id in eo conſtituitur, baptiſmus ut catechumenorum apoſtatæ (ut ita dicam) non denegetur ſimul atque ſeſe obtulerit, tametſi non ſe legibus catechumenatûs alligandum tradiderit, ſi teſtificationibus veriſſimis comprobârit aliàs ſe catechumenatûs tempus præfinitum traduxiſſe? id ſanè credibile non eſt, quo fidem faciat Canon ille, cùm in eo de uno quodam, qui paganiſmum olebat (vetus inquam homo habebatur) diſſeritur, qui quòd longo intervallo à Chriſtiana fide defecerat, penitùs paganùs & ethnicus exiſtimabatur, eratque. Neminem autem fugit, non antè quemquam paganorum ſacro fonte ablui ſolitum, quàm inſtitutus inſtructuſque eſſet, & ſalutaribus catechumenatûs legibus eruditus perpurgaretur. Accedit eòdem, quòd ſi catechumeno ob flagitia & crimina in ipſo catechumenatu perpetrata, catechumenatûs tempus protraheretur, probatius multò futurum, ut catechumenus apoſtata, qui idololatriæ ſeſe ſcelere obſtrinxiſſet & catechumenatũ ſuum, ipſamque Eccleſiam per infinita tempora deſeruiſſet, iterum catechumenatûs curriculum, quod aliàs percurriſſet, conficere.

An verò præſcriptum, uti ad baptiſmum ſuſcipiendum catechumenus apoſtata ipſo priùs catechumenatûs curriculo decurſo recipiatur, ac ſi aliàs nunquam in ipſum ingreſſus eſſet? ſed teſtimonium, ſeu argumentum, quod Canone ipſo deſideratur, ei adverſatur penitùs. Quorſum, quæſo, ut inter catechumenos reponeretur, neceſſe eſſet priùs recognoſcere, fueritne aliquando è catechumenorum numero? Deinde nulla conditio requirebatur in eo caſu: ſive enim id aliquo teſtimonio confirmari poſſet, ſive nulla teſtificatio proferretur, ne vitiis atque flagitiis coopertus quiſquam repelli poterat, aut excludi à catechumenatu, aut à baptiſmo. Neque enim Eccleſia nunquam eo de facto dubitavit. Quid, quod facile eſt videre, non aliam ob cauſſam illam teſtimonii auctoritatem comparari, quàm ut apoſtata ille ſublevetur, & patrocinio quodam ſulciatur. Quod tandem beneficium, aut gratia, illa dici poteſt, ejuſmodi hominem inter catechumenos reponi, eumque interim baptiſmo privari, donec plenum ac integrum catechumenatûs temporis ſpatium, ac ſi in eo nunquam ſtetiſſet, decurrerit?

Quicquid tandem aſſeratur, non ſatis ad teſtes accommodari poterit: neque ſi dicas quorundam fuiſſe ſententiam, ejuſmodi apoſtatas diutiùs, quàm cæteros catechumenos, in ipſo catechumenatu detinendos, quòd à fide defecerant; Patreſque hanc nimiam in eos acerbitatem ſuſtuliſſe, catechumenatumque eis duorum annorum, & non ampliùs præſcripſiſſe: ſi modò teſtes inveniri poſſent,

Digitized by Google

ſent, qui eos olim catechumenos fuiſſe affirmarent. Sed quid opus erat teſtibus ad confirmandum eos olim fuiſſe catechumenos, cùm id ipſum in hoc Canone ſupponatur, & detur, & de his agatur qui fuiſſent catechumeni? Nihil opus eſt probatione ad evincendum quod ita eſſe ponitur: immo ut leviùs caſtigarentur, contrarium potiùs erat probandum, eos ſcilicet nunquam fuiſſe catechumenos, qui ob hanc maximè cauſſam erant inviſi, & puniendi, quòd ab Eccleſia deſciverant.

Quæ me res eò prorsùs pellicit, impellitque, ut nihil eorum quæ dixi, in Canonis illius ſenſum intelligentiamque quadrare putem; ſed exiſtimârim agi de catechumeno apoſtata, qui mortis inſperatæ diſcrimine interceptus, baptiſmum peteret, & cui antè vox intercluderetur, quàm ad eum acceſſiſſet presbyter: id ſi ita ſit, omnia Canoni conſonant conſentiuntque: omnibus quippe Canonibus paſſim legas deſiderari teſtimonium aliquod, quo ii baptizentur, quibus erepta vox eſt: non ſecus atque requiritur pœnitentium maximè cauſſa, aut excommunicatorum, quibus hoc ipſum incommodum obtigiſſet, Canone LXXVI. Concilii Carthaginenſis IV. *Qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu, dum ad eum ſacerdos invitatus venit, oppreſſus in infirmitate obmutuerit, vel in freneſin verſus fuerit; dent teſtimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manûs impoſitionem, & infundatur ori ejus Eucharistia. Si ſupervixerit, admoneatur à ſupradictis teſtibus petitioni ſuæ ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ legibus, quamdiu ſacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit.* Can. XII. Arauſic. I. *Subitò obmuteſcens, prout ſtatutum eſt, baptizari, aut pœnitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet, aut præſentis in ſuo nutu.* Leon. Epiſt. LXXXIX. ad Theodor. Foro-jul. Epiſcop. *Quod ſi aliqui ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paullo antè poſcebant, ſub præſentia ſacerdotis ſignificare non valeant; teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt, ut ſimul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium conſequantur, ſervatâ tamen regulâ Canonum paternorum circa eorum perſonas, qui in Deum à fide diſcedendo peccârunt.* Quibus locis Patres eos eſſe baptizandos quemadmodum ſtatuunt, qui morbo obmutuerant, ſi reperiantur qui teſtimonium dicant; iiſque verbis utuntur: *Si teſtimonium aliorum verbis habet.* Item: *Dent teſtimonium qui eum audierint.* Item: *Teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt:* Non aliter hoc Canone moribundi & muti baptizari jubentur, *ſi eum de clero quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, ac teſtes aliqui extiterint fideles;* quorum ſcilicet fide & teſtimonio opus erat, ne invito, & non petenti Chriſti ſacramenta præberentur.

Huic explicationi non minimum repugnare videntur hæc verba: *Eo quòd in vetere homine deliquiſſe videatur.* Quid enim attinebat ejus culpam minuere, cujus nullum tam grave facinus ſtare poterat, quod baptiſmi gratiam impediret? ſed quicquid tandem in hunc Canonem dixeris, ea ipſa verba non minus obſtare reperientur. Præterea magnum erat inter catechumenos & Gentiles diſcrimen: horum levia ducebantur flagitia, illorum, tametſi non omnino cenſerentur Chriſtiani, graviùs puniebantur quàm Gentilium: nec alinnde id potuit accidere, quod quidam dubitarent, an eſſent baptizandi, qui ejuratâ fide ad idolatriam rurſus & deorum cultum animum applicarent: neque ita ratio dubitandi aliena erat ab auſtera ſeveraque diſciplina temporis illius, quo Concilium indictum eſt: nam cùm iiſdem temporibus, & ob eaſdem cauſſas abſolutio apoſtatis, qui immolârant, in morte denegarentur, iiſdem judiciis hos apoſtatas catechumenos feriendos eſſe, erant qui ſuſpicarentur: quod dubium tollitur hoc Canone, atque eodem docent PP. in catechumenis apoſtaſiam minus flagitioſam videri, quòd non eſſent Chriſtiani, & errore atque ignorantia ducerentur, & peccarent.

Nunquam ad Eccleſiam acceſſerit.] Deſierit eſſe catechumenus.

Cognoverit eſſe Chriſtianum.] Voluiſſe eſſe Chriſtianum. Ita legendum ex vulgari lectione: hoc eſt, ſi quiſqnam audierit, baptiſmum eum antequam obmuteſceret, petiiſſe.

Eo quod in veterem hominem.] Vulgaris: *in vetere homine*: & meliùs. Nam quicquid peccârant antequam ad fidem accederent, Chriſtumque agnoſcerent, Gentiles id in vetere homine Adamo, & in ſtatu ignorantiæ factum & admiſſum accipiatur, atque adeò eorum peccata involuntaria vocabantur. His igitur *vetus homo* paganum deſignari putes. Ita loquuntur Scriptura, Patres, Concilia, Tertull. de pudicit. *Utroque homine purgatus.* Pagano & hæretico. S. Leo Epiſt. XCI. *A conditione veteris hominis liberari.* Ajunt igitur, catechumenum, qui per infinita tempora militiam Chriſtianam, tirociniumque deſeruërit, baptizandum eſſe, ejuſque apoſtaſiæ peccatum, à Gentili, non à fideli commiſſum cenſeri debere. ALBASPINÆUS.

Olim adulti qui baptiſmum efflagitabant, diverſis nominibus appellabantur: Chriſtiani ſtatim ac petebant baptiſmum. Concilium Conſtantinop. I. Can. VII. *Quicumque ex his rectæ Fidei adſcribi volunt, ut Græcos admittimus: & primo quidem die ipſos Chriſtianos facimus, ſecundo catechumenos, denique tertio exorcizamus, ſive adjuramus ipſos, ter ſimul in faciem eorum & aures inſufflando, & ſic eos catechizamus, & curamus ut longo tempore verſentur in Eccleſiis, & audiant Scripturas, & tunc eos baptizamus.* Et Conſtantinopolit. VI. Canon XCV. *Omnes ex iis qui ad rectam de Fide ſententiam volunt accedere, ut Græcos recipimus: & primo quidem die eos Chriſtianos facimus, ſecundo in aures inſpiramus, & ſic initiamus, & diu in Eccleſia verſari, & Scripturas audire facimus, & tunc ipſos baptizamus.* Poſtea *audientes*, ſeu *auditores*, ao quòd Chriſtianæ Religionis elementa ſeu dogmata audirent. Tertul. *De pœnit.* d. cap. 6. D. Cyprian. Epiſt. XIII. & XXIV. Beda lib. 2. comment. in Eſdram, ibi: *Nova vita auditoribus Symbolum Fidei tradimus,*

quod

quod per XII. Apoſtolos ordinatum eſt. Etiam dicebantur *novitioli*, *catulli*. Tertull. *De pœnit.* cap. 6. *tirones* D. Hieronym. Epiſt. I. *Recordare tirocinii tui diem*. D. Auguſtin. lib. 2. *De fid. ad catechum.* cap. 1. *Nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non à quolibet homine, ſed à ſuperiore cœlitùs poteſtate optimi jam tirones Dei*. Appellabantur etiam *initiati*, Concil. Conſtant. d. Can. VI. & *Competentes* poſtquam jam probati erant in Fide & moribus. D. Aug. tom. 10. ſerm. 116. *ad competentes*. Sanct. Pacian. ſerm. *De baptiſ.* D. Iſidor. *De Eccl. offic.* cap. 22. *Electi*, id eſt qui poſt ſcrutinia, de quibus egi in cap. *Unico*. *De ſcrutinio in ordine*; deſtinati erant ad baptiſmum. S. Leo Epiſtol. IV. cap. 5. & 6. licèt eam nominis rationem improbet Vaſquez in 3. part. diſput. 166. cap. 3. §. 22.

Catechumeni tempore catecheſis ad Eccleſiam accedebant, & ibi omnes Chriſtianorum ritus diligenter obſervabant, ibique erudiebantur; & cùm Euchariſtiæ ſacramentum recipere non poſſent; pane benedicto vel ſale, inſtar cœleſtis pabuli, reficiebantur. Concil. Carth. I. Can. V. *Item placuit, ut etiam poſt ſolenniſſimos Paſchales dies ſacramentum catechumenis non detur, niſi ſolitus ſal: quia ſi fideles per illos dies ſacramentum non mutant, neque catechumenis oportet mutari*. D. Auguſt *De peccat. merit. & remiſſ.* cap. 26. in illis verbis: *Non hujuſmodi eſt ſanctificatio. Nam & catechumenos ſecundùm quendam modum ſuum per ſignum Chriſti, & orationem, & manûs impoſitionem puto ſanctificari: & quod accipiunt, quamvis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen, & ſanctius quàm cibi quibus alimur: quoniam ſacramentum eſt*. Etiam Miſſæ intererant, uſque dum Euangelium legeretur: tunc diaconus proclamat: *Ite catechumeni in pace*. D. Clemens lib. 2. *Conſtit.* cap. 57. in illis verbis: *Poſt hac omnes ſimul conſurgentes, & ad Orientem converſi poſt catechumenorum & pœnitentium exitum ſupplicent Deo, idque ad Orientem*. Iſidor. lib. 6. *Etymol.* c. 16. quia ad communionem non admittebantur nec ad orandū cum cęteris fidelibus. Conc. Arauſic. Can. XIX. ibi: *Catechumeni nunquam admittendi ſunt, etiam inter domeſticas orationes*.

His & aliis peractis, catechumenus hominem probatæ vitæ & virtutis quærebat, cujus ductu atque auſpiciis ad Epiſcopum iret, ut expreſſit Dionyſius *De Eccleſiaſt. Hierarch.* cap. *De Baptiſm.* in hunc modum: *Qui autem horum, quæ verè cæleſtia ſunt, particeps fieri cupit, quum ad aliquem eorum, qui initiati ſunt, adiit; ſuadet ille quidem ut ſe ad ſacerdotem ducat: illum autem horror quidem repentè, reique difficultas deterret: ad extremum tamen id quod petivit, benignè ſe facturum eſſe promittit, acceptumque eum ducit ad Sacerdotem: hic verò latus manum ejus capiti admovet, ſignoque edito, ſacerdotibus imperat, ut viri atque ſponſoris nomina perſcribant*. Juſtinus Martyr. q. 56. ad orthodox. *Digni autem fiunt baptiſmi commodis fide eorum, qui illos ad baptiſmum offerunt*. Tunc Epiſcopus ſuſceptorem ſeu ductorem de moribus ac poteſtate catechumeni atteſtationem requirebat. D. Clemens lib. 8. *Conſtit.* cap. 38. de baptiſmo loquens, ait: *Ii qui adduxerunt, teſtificentur, ſingula diligenter exponentes; exquirantur autem eorum mores & vita*. Dionyſius Areopag. lib. *De Eccleſ. Hierarch.* cap. *De baptiſmo*, dum omnes baptiſmi ritus, & præcipuè fidei Chriſtianæ tirocinia diligenter exſequitur, ait: *Ad virum, qui adeſt, venit, eumq; rogat, cur venerit? Ille, poſteaquam pro ſuo in Deum amore ex iis, quæ ab eo qui illum accepit, tradita ſunt, Dei, privationemque veri boni, atque actionis divinæ vitæ vacuitatem accuſavit, petiitque, ut eo quaſi ſequeſtre Deo, & iis, quæ ad Deum pertinent, patiatur; tum ei exponit rationem perfectam, quâ ad Deum accedendum eſt, explanatâque eidem divinâ vitâ, &, ut ità dicam, converſatione; ex eo prætereà quærit, num ita inſtituat vivere? quum promiſit, manum ejus capiti admovet*, &c.

Quibus ita præjactis, exiſtimabam, in præſenti Canone non agere PP. de catechumeno ſubitò obmuteſcente, vel in mortis periculo poſito; ſed de eo, qui cùm *per infinita tempora*, id eſt, incerta, l. *Conditionum.* 91. ff. *De condit. & demonſtr.* ad Eccleſiam non acceſſit cum cæteris catechumenis, & tamen petit baptiſmum, & eſt clericus ductor ejus, aut alii fideles interrogati ab Epiſcopo, ut moris erat, atteſtantur illum baptiſmum petiiſſe, ſed per multa tempora ad Eccleſiam non acceſſiſſe; admittendum eſſe ad baptiſmum; quia in veteri homine deliquiſſe videtur. Si enim PP. agerent de catechumeno ægrotante, & ſubitò obmuteſcente, non erat ratio dubitandi cur baptiſmus illi non eſſet conferendus; ſiquidem energumenis & Gentilibus adverſa valetudine baptiſmum efflagitantibus, conceditur ſup. in Can. XXXII. & XXXVII. Circa catechumenum autem ſanum petentem baptiſmum poſt longam abſentiam ab Eccleſia, magna erat dubitandi ratio; an videlicet iterum reducendus eſſet ad gradus catecheſis, babtiſmuſque denegandus, donec piè & devotè expleret tempus catecheſis, & hoc indulgent PP. concedendo illi baptiſmum, quia in veteri homine deliquiſſe videtur, GONZALEZ.

Si cum de clero quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui exſtiterint fideles.

TANTA fuit jam inde à priſcis temporibus ſacerdotum apud graves viros auctoritas, tanta teſtimonii ipſorum fides, tantum aſſertæ ab his & confirmatæ veritatis pondus, ut unius ſententia (quod ex hoc Canone apparet) multorum fidelium interpoſitam fidem adæquaverit.

COM-

COMMENTARII NOVI.

OB ſanctimoniam, & præclaram vitam miniſtrorum Eccleſiæ plerumque legimus unius teſtimonio fidem adhiberi, ut Epiſcopo in l. 1. C. Theodoſ. *De Epiſcop. audient.* *Omnes*. 11. q. 1. Monacho, in privilegio monachis Benedictinis conceſſo, quod retuli in cap. *Veniens*. 10. *De teſtibus*; ubi plura adduxi de unico teſte. GONZALEZ.

Quòd in veteri homine deliquiſſe videatur.

CAPUT VICESIMUM.

Peccata ante baptiſmum cur leniùs caſtiganda, quàm quæ poſt baptiſmum commiſſa.

PECCATA ante baptiſmum faciliùs remitti debere cenſent Epiſcopi, quòd ipſa humanæ naturæ imbecillitas gratiâ ſacramentorum deſtituta, & primi parentis peccato debilitata, ut labendi habet facilitatem, ſic & veniæ promerendæ & impetrandæ difficultate affici premique non debeat. *Veterem hominem* vocant Patres primum parentē: & delinquere in veteri homine, idem eſt prorſus, quòd peccato originis imbecillem labi: quod referunt ad crimen extenuandum. Ideo Auguſtinus recenter natos, ante baptiſmum membra primi hominis vocat: poſt baptiſmum verò, membra Chriſti. v D. Aug. lib. 1. De nupt. & concupiſc. cap. 4.

In Codd. Mss. legitur: *Quòd veterem hominem dereliquiſſe videatur*. Quæ lectio minus placet: quia quod Patres contendunt, illud eſt, ut ad ſuſceptionem baptiſmi, catechumenis non obſit negligentia illa & delictum, quòd ad Eccleſiam *per infinita tempora* non acceſſerint: quod elevant; ad primi parentis peccatum, & naturæ debilitatem culpæ rationem referentes. Cui non conſonat ratio verborum reddita in manuſcriptis *quòd veterem hominem dereliquiſſe videatur*.

COMMENTARII NOVI.

GRAVIORES lapſus Eccleſiam cenſuiſſe eorum, qui jam eruditi in præceptis divinis, & intra gremium Eccleſiæ conſiſtentes, à veritatis ſemita deflectebant, quàm eorum, qui nondum imbuti divinis myſteriis, ſcelera patrabant, conſtat ex Can. II. & V. hujus Conc. cap. *Eam verò*. 50. diſt. Can. XI. Concil. Nicæni. Ubi notavit Albaſpin. Neque contrarium ſtatuitur infrà in Can. LXVII. cujus veram interpretationem in ejus Notis dabimus. GONZALEZ.

CANON XLVI.

De fidelibus, ſi apoſtataverint, quamdiu pœniteant.

Si quis fidelis apoſtata per infinita tempora ad Eccleſiam non acceſſerit; ſi tamen aliquando fuerit reverſus, nec fuerit idololatra; poſt decem annos placuit eum communionem accipere.

CAPUT

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

Qui apoſtatarum *nomine hîc contineantur.*

QUI deſertâ aut violatâ Chriſtianæ religionis profeſſione, quam ſemel emiſerant, ad errores Gentium, vel profana ſacrificia reverterentur, *apoſtatas* olim nuncupatos, Theodoſius & Valentinianus [a] AA. teſtes. Cùm enim de eorum crimine puniendo agerent, qui apoſtatarum nomine comprehendi deberent; ſic explicârunt: *Sed ne hujus interpretatio criminis latiùs in incerto vagetur errore, eos præſentibus inſectamur oraculis, qui nomine Chriſtianitatis imbuti, ſacrificia ſacrilega vel fecerint, vel facienda mandaverint.* Id antea probâſſe & docuiſſe videtur Syricius [b] Papa: *Additum eſt etiam* (inquit) *quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam* (*quod dici nefas eſt*) *tranſeuntes, idolorum cultu, ac ſacrificiorum contaminatione eſſe profanatos; quos à Chriſti corpore & ſanguine, quo dudum redempti fuerant renaſcendo, jubemus abſcindi.* De his tamen hujus Concilii Patres non meminiſſe, illa verba indicant: *Nec fuerit idololatra.* quòd jam prioribus Canonibus de eiſdem ſub idololatrarum & ſacrificatorum nomine latiùs egiſſent. Volont tamen eos, qui velut athei, Chriſtianam religionem deſeruerint, quam ſemel ſuſceperint, & ad Eccleſiam accedere recuſaverint, nec idolorum vanitatibus ſacrilegis ſe contaminavorint; poſt decennii tempora communionem ſuſcipere, pœnâ (ut ita dixerim) omiſſioni potiùs, quàm commiſſioni impoſitâ, hoc eſt, deſertioni fidei potiùs, quàm Gentilis erroris admiſtioni addita. Niſi apoſtatas hîc pro hæreticis uſarpari quis dicat: quod facilè non improbârim; quòd ſciam apoſtatas hæreticos eſſe, & hæreticorum pœnis coërcendos Bonifacii VIII. [c] conſtitutione. Quare Tertullianus [d], *Perſecutio* (ait) *Martyres facit: hæreſis apoſtatas tantùm.* Unde Anacletus [e], ſive quicumque illius Epiſtolæ ſit auctor: *Accuſandi* (inquit) *vel teſtificandi licentia denegetur his, qui Chriſtianæ religionis & nominis dignitatem, & ſuæ legis, vel propoſiti normam, aut regulariter prohibita neglexerunt. Tranſgreſſores enim ſponte legis ſuæ, ejuſq; violatores, apoſtatæ nominantur. Omnis enim apoſtata refutandus eſt ante reverſionem ſuam: non in accuſatione rectè agentium, aut teſtimonio ſuſcipiendus, ſive adversùs hos, ſive adversùs illos.* Graviùs ſe geſſit Concilium Arelatenſe [f]: *De his qui apoſtatant* (ait) *& antequam ad Eccleſiam ſe repræſentent, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea in infirmitate arrepti, petunt communionem; placuit, eis non dandam eſſe communionem, niſi revaluerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ.*

a Theod. & Valen. in reſcripto ad Baſſ. PP. in l. 4. C. de apoſt.
b Siricius Papa epiſtola 1. ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum. cap. 3.
c Boniſac. VIII. in c. Contra Chriſtianos. de hæreti. in 6.
d Tertull. de præſcriptione adverſus Hæreticos.
e Anacletus epiſt. 1. ad omnes Epiſcopos. cap. 1.
f Conc. Arelatenſ. I. can. ultimo.

Hodie autem apoſtatas omnes, ſive unius fidei dogmatis, ſive totius Chriſtianæ religionis deſertores, Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis ſubjici, & pœnis hæreticorum coërceri, ſcitum eſt: reſipiſcentes tamen admitti poſſe & debere ad Eccleſiæ unitatem, omiſsâ damnationis ſententiâ (quam traditionem ad curiam vocant) Eymericus [g] docet: cujus ſententiam pleniori (quod ajunt) ſcriptorum ore laodatam, aſſiduoque & frequenti Inquiſitorum uſu receptam, Franciſcus Penna [h] eruditè refert, doctè probat, piè confirmat. Si enim clementiæ & benignitati aditus ab Eccleſia erga apoſtatas reſipiſcentes præcluderetur; aut rarò, aut nunquam ad ſeſe Chriſtianoſque mores redirent: cùm tamen interſit Eccleſiæ maximè, illos ad pacem manſuetudine & lenitate invitari, non rigore & ſeveritate terreri.

Poſſemus etiam apoſtatas hîc eos interpretari, qui longiſſimi ſolùm temporis ſpatio ab Eccleſia abfuiſſent, & à frequenti ſacramentorum ſuſceptione.

g Eymericus 2. parte Directorii quæſt. 49.
h Franciſcus Penna in commentariis ad Eymericum eadē 2. parte & quæſtione.

COMMENTARII NOVI.

PRæcedenti, ſeu ſuperiori Canone quid fieri agiq́ue oporteat contra apoſtatas catechumenos, ut ita dicam, actum & diſputatum. Hoc autem quid contra apoſtatas fideles, atque hoc præcipuè, ut decem anoorum pœnitentiam facere cogantur, ſi non diis immolârint: alioquin Concilium illis, vel in ipſo exitu ſeu morte, abſolutionis ſpem eripit.

Si tamen aliquando fuerit reverſus.] Ante mortem ſcilicet: nam ſi in infirmitate, & ſolo mortis metu veniam flagitarent, repellendi erant omnino, Canone ultimo Arelat. Concil. primi.

Nec fuerit idololatra.] Nam ſi ſcelus gemināſſet (ut loquuntur) ne in morte quidem erat in gratiam reſtituendus. ALBASPINÆUS.

Apoſtaſiam Gloſſa in c. 1. *de apoſtatis*, triplicem conſtituit. Primam ſcilicet perfidiæ, quum quis recedit à fide. cap. *Non poteſt.* 2. qu. 7. Secundam inobedientiæ, quando quis tranſgreditur præceptum. c. *Si quis venerit.* c. *Illud. De majorit. & obed.* Tertiam irregularitatis, quum quis recedit ab ordine ſuo, ſive religione ſuſcepta. c. *Ult.* 50. diſt. c. 1. *De apoſtatis.* Theologi Scholaſtici rem aliter exponunt. D. Thom. eorum apex. 1. 2. quæſt. 84. art. 2. ponit dumtaxat duplicem apoſtaſiam, ut prior ſit averſio à Deo, poſterior nolle ſubdi Deo: ſed 2. 2. q. 12. art. 1. diſertè ait, apoſtaſiam, quæ eſt diſceſſio à Deo, eſſe triplicem, videlicet defectum à Religione, à bona vita, à fide Dei. Du-Vallius in tract. *De fid.* quæſt. 8. ait, apoſtaſiam Latinè ſigni-

ſignificare defectionem, ſeu receſſum à re aliqua, ſive boni ſive mali; ita ut nomen hoc ex ſe, & ex prima ſui inſtitutione ſit quid indifferens; communiter tamen in Scriptura & Patribus, atque ſecundùm ordinarium loquendi modum ſignificat receſſum à Deo, cui antea apoſtata ipſe conjungebatur. Unde quia privatio, qualis videtur eſſe apoſtaſia, per habitum cognoſcitur & menſuratur; quot modis contingit aliquem Deo conjungi, tot modis etiam ab eo deficere, ſeu recedere certum eſt. Deo autem conjungimur: Primò per fidem, quatenus veritatibus, quas nobis per Eccleſiam revelavit, aſſentimur. Secundò per obedientiam, ſeu obſervationem præceptorum ejus. Tertiò per ſtatum clericalem: hic enim ſtatus divino obſequio clericos magis quàm laïcos addicit & mancipat. Quartò per ſtatum religionis: cùm enim *religio* à *religando* deducatur; non eſt dubium, quin ſtatus religioſus arctiùs Deo nos conjungat, quàm laïcos. Tot ergo modis contingit aliquem à Deo recedere: quamvis tamen receſſus à Fide magis propriè appelletur apoſtaſia, quàm tres alii, qui in voluntate conſiſtunt, ubi receſſus à Fide pertinet ad intellectum, & eſt propterea ſpecies infidelitatis. Sed de quibus apoſtatis in præſenti Canone agatur videamus. Et non agi de hæreticis patet; tum quia ſuperfluitatis argueretur hic Canon: ſiquidem ferè eiſdem verbis decennii pœnitentia illis injuncta fuit ſuprà in Can. XXII. Unde ad quid eadem ſanctio repetenda erat? tum quia hæretici, qui in aliquem Fidei errorem inciderant, nunquam hæreſi adjungunt idololatriam, cùm illi verum Deum in ſuo ſenſu & ſententia agnoſcant: idololatræ verò cultum Deo exhibendum idolis impendunt. Unde dum PP. in præſenti Canone agunt de apoſtatis, qui non fuerunt idololatræ, manifeſtè excludunt hæreticos, circa quos neceſſarium non erat illam exceptionem adjicere: *nec fuerit idololatra*. Hac igitur omiſſa ſententia, exiſtimo in hoc Canone agi de fidelibus apoſtatis, qui à recto propoſito recedentes, eò unde digreſſi fuerant, pedem referebant, ad Eccleſiam cum orthodoxis fidelibus non accedendo, immo potiùs cum Judæis, Gentilibus, ſeu paganis communicando: qui ſi ex Judæis baptizati erant, ad ritus Judaïcos redibant; ſi verò ex gentilitate converſi, ad incredulitatem veniebant, & deſerentes fidem amplexam, ad idolorum ſacrificia revertebantur. De his ſtatuunt PP. ut ſi tantùm apoſtatæ ſint, id eſt receſſerint ab Eccleſia *per infinita tempora*, non tamen ad idololatriam & ſacrificia Gentilium redierint, ſed tantùm inter Gentiles verſentur non accedentes ad Eccleſiam, per decennium agant pœnitentiam ſi revertantur. GONZALEZ.

APOSTATA ſimpliciter, & ſine ullo addito, dici ſolet qui ex toto Religionem Chriſtianam deſerit: ac proinde non ſolùm Fidem & cultum veri Dei exuit, ſed etiam præſtat cultum idolis aut inanibus diis. Hoc ſenſu loquuntur Impp. Theodoſius & Valentinianus locis à Mendoza citatis: & eodem ſanè impiiſſimus Julianus Auguſtus dictus fuit APOSTATA, quòd ex toto abjeciſſet religionem Chriſtianam, & idolis cultum dediſſet, ac dæmonum oracula conſuluiſſet ferali quodam & horrendo ſuperſtitionis genere: ut fusè narrat Nazianzenus Oratione III. quæ eſt prior Invectiva contra eundem Julianum, paullò ante medium, pag. 71. editionis Billii, & poſt ipſum Theodoretus lib. 3. *Hiſt.* cap. 3.

In præſenti autem non ita accipitur apoſtata, ſed cum excluſione idololatriæ; nimirum de illo qui deſerit religionem Chriſtianam, nullâ ejus ratione habitâ, nec Eccleſiæ, per longum tempus, ac ſi nullam Chriſti notitiam habuiſſet; licèt nunquam idolis immolaverit, vel cultum exhibuerit. Et hoc ſenſu S. Anſelmus Cantuarienſis Henricum III. aliàs IV. Imperatorem dictum Germaniæ, à S. Gregorio VII. Papa excommunicatum, non dubitat lib. 3. Epiſt. CXXXIV. appellare *ſucceſſorem Juliani apoſtatæ*: non quia idololatra pariter eſſet; ſed quia poſt baptiſmum receptum, perinde ferè ac ille, perſequebatur Eccleſiam, & exſecrandis moribus ſuis videbatur exuiſſe prorſus religionem Chriſtianam, & fidem in baptiſmo receptam ab animo expuliſſe. Similiter Abbas Urſpergenſis ad annum MCVI. eundem Henricum appellat *hæreſiarcham*, *necnon*, *&* *APOSTATAM*, *perſecutoremque plus animarum quàm corporum*.

Porrò apoſtata Græcè ἀποστάτης, Latinè *deſertor*, ſive *defector*, prout à Suetonio redditur, poteſt accipi, vel ἀπλῶς: ſicuti apud Euripidem ἀπόστασις βίου, *deceſſus à vita*: vel ex parte ſolùm, ſicuti penes Demoſthenem, ἀπόστασις χρημάτων, *detractio facultatum*. Pariter apoſtata à Fide, ſive deſertor illius, perinde ac *apoſtaſia*, uſurpatur, vel ex toto, ut in iis qui illam omnino deſerunt, citra idololatriam: vel ex parte ſolùm, ut in hæreticis qui dumtaxat negant aliquot articulos Fidei, quamvis alios retineant, ſive retinere ſe profiteantur.

His ſtatutis videtur certum, Canonem hunc non procedere de apoſtatis, ſive de apoſtaſia ex parte ſolùm, qualis eſt hæreticorum: utpote de qua jam præceſſit ſermo ſuprà Can. XXII. neque etiam de apoſtaſia totali idololatriæ conjuncta; qualis fuit illa Juliani: cùm palam Canon præſens contraponat apoſtatam idololatræ. Quare ſupereſt ut accipiatur de iis, qui ex toto Fidem Chriſtianam relinquunt, citra idololatriam tamen. CARD. DE AGUIRRE.

Digitized by Google

Si tamen aliquando fuerit reverſus, nec fuerit idololatra; poſt decem annos placuit eum communionem ſuſcipere.

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

Expreſſo Hiſpaniæ decreto errorem Novatiani improbari.

SEMEL lapſos non eſſe ad communionem & pœnitentiam admittendos, antiqua fuit Novatiani hæreſis, quam nonnullos Epiſcopos Afros probâſſe, teſtis eſt D. Cyprianus [i]. Hanc tacitè, quinimmo expreſsè, reprobant Epiſcopi Hiſpani in hoc Canone, dum illis reverſis, poſt decennem annorum pœnitentiam communionem indulgent, ſi idololatriæ crimine non ſe polluiſſent: nam his communionem Dominicam, etiam in ultimo vitæ ſpiritu, non pœnitentiam negaverunt, in Canone primo & aliis hujus Concilii.

Hinc etiam apparet, falsò huic Concilio errorem objici Novatiani veniam lapſis denegantis, cùm apoſtatis hîc reſipiſcentibus non ſolùm veniam poſt decennii curſum, ſed & Euchariſtiæ communionem concefſerit, quam ſolùm aliis criminibus denegatam, non abſolutionem, obſervavi ſuperiùs [k].

[i] D. Cyprianus lib. De lapſis.

[k] Lib. 1. cap. 9.

COMMENTARII NOVI.

EX hoc Cânone facilè deprehenditur duo apoſtatarum genera eſſe, quorum unum à religione Chriſtiana defecerat, *ad Eccleſiam per infinita tempora non accedendo*; non tamen ſe falſorum deorum cultui mancipando, aut ullâ ſe idololatriâ polluentes; alterum eorum, qui à Deo receſſerant, & idolis thus obtulerant. Prioribus communio indulgetur in hoc Canone, peractâ per decennium pœnitentiâ, & in Can. ult. Concil. Arelat. I. Secundis verò nec in morte abſolutio concedebatur primis Eccleſiæ ſæculis: conſtat duobus expreſſis teſtimoniis: primò D. Cypriani *De lapſis*, ubi etſi nervosè Novatianis obſtiterit, aſſerendo pœnitentiæ tabulam non eſſe lapſis eripiendam; tamen in extrema parte ſuæ diſputationis apoſtaſiam excipit, ipſamque, ut eâ gratiâ indignam, eximit his verbis: *Apoſtatæ verò, & deſertores, vel adverſarii, & hoſtes, & Chriſti Eccleſiam diſſipantes; nec ſi occiſi pro nomine foris fuerint, admitti ſecundùm Apoſtolum poſſint ad Eccleſiæ pacem, quando nec ſpiritûs, nec Eccleſiæ tenuerunt unitatem.* Secundo Imperatorum Theodoſii, Valentiniani, & Arcadii in l. 3. §. 1. C. *de apoſtat. Sed nec unquam in ſtatum priſtinum revertantur; nec flagitium horum obliterabitur pœnitentiâ, neque umbrâ aliquâ exquiſitâ defenſionis aut munimінis obducetur: quoniam quidem eos, qui fidem quam Deo dedicaverant, polluerunt; & prodentes divinum myſterium, in profanum migraverunt; tueri ea quæ ſunt commentitia & conſignata non poſſunt. Lapſis enim & errantibus ſubvenitur: perditis verò, hoc eſt ſanctum baptiſma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ (quæ ſolet aliis criminibus adeſſe) ſuccurritur. D. V. Id. Mai Concord. Tatiano & Symmacho Conſulibus.* Defendit Albaſpinæus lib. 2. *Obſer.* cap. 9. Poſtea admiſſi fuerunt ad abſolutionem, præmiſsâ duodecim annorum pœnitentiâ, in Concil. Niceno Can. XI. ibi: *De iis qui prævaricati ſunt ſine neceſſitate, aut facultatum oblatione, aut ſine periculo, aut aliquo hujuſmodi, quod factum eſt ſub tyrannide Licinii, viſum eſt Synodo, licèt miſericordiâ indigni ſint, benignitate tamen in eos uti. Si quos ergo verè pœnitet, tribus annis; ſi tamen ſunt fideles, inter audientes habeantur, & ſeptem annis jaceant: duobus autem ſine oblatione populo communicent in oratione.* Et Syricius Papa, qui anno circiter LX. à Niceno Concilio Eccleſiam rexit, ſeveriorem legem tulit Epiſt. I. ad Himerium Tarraconen. ubi deſertoribus ſeu apoſtatis nullum tempus pœnitentiæ conſtituit, ſed toto vitæ curſu eos pœnitentiam agere, & à ſacra communione, præterquam in articulo mortis, arceri voluit. Unde PP. in præſenti, dum apoſtatis, non idololatris, communionem indulgent, tacitè innuunt, quòd ſi idololatræ reperiantur, communio eis denegetur, ut in Canone XII. & aliis hujus Concilii. GONZALEZ.

CA-

C A N O N X L V I I.

De eo qui uxorem habet, ſi ſæpiùs mœchatur.

Si quis fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpè fuerit mœchatus; in fine mortis eſt conveniendus. Quòd ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio: ſi reſuſcitatus, rurſus fuerit mœchatus; placuit, ulteriùs eum non ludere * de communione * pacis. * edere. * panis.

SIC exſtat apud Rhabanum Maurum in *Pœnitentiam* libro cap.4. etſi ex Canone XLII. hujus Concilii citet, cùm ſit XLVII. ſæpè etiam variat in aſſignando Canonum numero, quod indicat diverſo olim ac hodie ordine Canones fuiſſe exſcriptos. Ivo p. 8. cap. 203. perperam ex Canone hujus Concilii VII. omiſſis verbis poſtremis: *Si qui fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpiùs fuerit mœchatus; in fine mortis eſt conveniendus. Quòd ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio.* Burchardus lib. 9. *Decret.* cap. 67. ex Canone etiam XLII. & verbis paullò diverſis: *Si quis fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpiùs fuerit mœchatus; in fine mortis eſt conveniendus. Quòd ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio. Si reſuſcitatus, rurſus fuerit mœchatus; placuit, ulteriùs non illudere alios de communione pacis.*

CAPUT VICESIMUM TERTIUM.

De varia pœna adulterii.

SIMPLEX adulterium quinquennii pœnâ caſtigandum, Patres hujus Concilii conſtituerunt Canone LXIX. Quòd ſi illud ſemel purgatum, actâ legitimâ pœnitentiâ, denuò repeterent; nec in fine communionem accipere eos debere, in Canone LXXV. Illud autem hìc ab eiſdem decernitur: quòd ſi non ſemel, aut bis, ſed ſæpè fuerit fidelis uxorem habens mœchatus, in fine mortis conveniatur; & ſi ſe promiſerit ceſſaturum, communionem, indulgentiâ factâ, poſſe ſuſcipere: quòd ſi poſtea fidem hanc datam temerè violâſſet, in perpetuum communione privandum. Verba autem illa: *Placuit ulteriùs non edere eum de communione pacis*; aliter in C. M S. Sancti Æmiliani: *Ulteriùs eum non ludere de communione pacis*. Quam formulam iidem Patres uſurpârunt ſuperiùs Canone III. *Item* (ajunt) *ipſi, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati; placuit, ulteriùs eis non eſſe dandam communionem, ne luſiſſe de Dominica communione videantur*. In Codd. aliis non *communio pacis*, ſed *panis* legitur. Quæ lectio non eſt improbabilis: nam ſacramentum Euchariſtiæ *communionem panis* veteres nuncupâſſe, teſtis eſt Ignatius [l]: ad Romanos enim ſcribens ait: *Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus hujus vitæ, panem Dei volo, panem cæleſtem, quæ eſt caro Chriſti filii Dei*. Quod ortum habuiſſe videri poteſt ex eo quod Joannes refert Dominum dixiſſe: *Pater meus dat vobis panem de cælo verum, panis enim Dei eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo*. Cujus religione, & olim & hodie communem panem decuti in terram, aut pedibus calcari, moleſtè ferimus; quod Tertullianus [m] teſtatur: *Calicis aut panis* (ait) *etiam noſtri aliquid decuti in terram, anxiè patimur*. Pari etiam ratione ſacramentum hoc, quòd Chriſti corpus contineat, corpus Chriſti, & corpus Domini antiqui Patres nuncupârunt, eodem Tertulliano [n] teſte.

l *Ignatius Epiſt.* 11.

Joan. cap. 6.

m *Tertull. lib.* De corona militis *cap.* 3.

n *Tertullian libro* De pudicitia, & *altero* De oratione *cap. ultimo*.

COMMENTARII NOVI.

DETUR *ei communio.*] Abſolvatur.

Ulteriùs non ludere.] Abſolutio ei in morte deneganda. Ex iis liquet, unicam olim poſt baptiſmum fuiſſe pœnitentiam, & eum perpetuâ pœnitentiâ puniendum, qui impetratâ veniâ, rurſus ad eadem relaberetur: idem Can. III. communio pacis, communio fraternitatis, abſolutio, ſimplex reconciliatio, & ſimilia, ejuſdem ſunt ſignificationis. ALBASPINÆUS.

Nullum deteſtabilius probrum (ſi idololatriam, & quædam alia excipias) adulterio patratur, aut aliquod fædius contra jus Gentium facinus committitur, ſi attendamus adulterio inviolabilia jura matrimonii confundi, ac deturbato pa-

rentis ſanguine ordineque naturæ, incertos auctores vitæ ſortiri: quod ea ex cauſſa adeò abhorruerunt bruta naturâ communi nexu alligata, ut adulteri ſanguine ſparſo proprii tori vindicarent injuriam, referentibus Ariſtot. lib. 9. *Hiſt. anim.* cap. 7. & lib. 7. *Polit.* cap. 16. Æliano lib. 1. & 15. *Hiſt. anim.* Plin. lib. 8. *Natur. hiſt.* cap. 5. & lib. 10. cap. 34. Pejus perjurio exiſtimabat Thales, teſte Laërtio in ejus Vita; & Sibylla Erithræa Deum maximè adulterio irritari vaticinabatur, ut refert Lactant. *De ira Dei.* cap. 22. Euphron vetus poëta apud Stobæum ſerm. 6. ajebat:

Non eſt adulterio majus ullum malum.

D. Clemens in cap. *Quid in omnibus.* 32. quæſt. 7. ibi: *Quid in omnibus delictis adulterio gravius eſt? in pœnis namque ſecundum obtinet locum: nam primum illi habent qui aberrant à Deo.* Plura de hujus peccati gravitate congeſſerunt Balboa & Vega in cap. 4. §. *De adulteriis.* Baſil. Legion. lib. 9. *De matrim.* cap. 14. lib. 1. *Rer. judic.* cap. 13. Cironius ad tit. *De adult.* Unde apud omnes gentes ſeverè vindicatum mœchiæ delictum legimus: apud Hebræos in cap. 20. Levit. cap. 22. Deuteron. relatis in cap. *Inde apparet.* 23. quæſt. 5. cap. *Hæc imago.* 35. quæſt. 5. Apud Græcos referente Tacito lib. 2. *Hiſt.* Apud Longobardos in l. *Si quis.* 7. tit. *De pœnis.* in eorum legibus. Apud Gotthos in l. 1. tit. 2. Legg. Wiſigotth. Apud Romanos primùm ex lege Romuli ita concepta: *Adulterii convictam, vir & cognati uti volunt, necanto.* Plutarch. in *Vita Romuli.* Halicarn. lib. 1. Gellius lib. 10. cap. 23. Demum temporibus Auguſti lege Julia: cujus ſanctionem, & alias pœnas apud diverſas nationes mœchis inflictas referunt & exponunt, ultra proximè laudatos, Lindembrogius in Gloſſar. leg. antiq. verb. *Adulter.* Pantoa *De aleator.* in princ. Feloaga in cap. 1. *De his quæ vi.* num. 9. Malvenda *De Antichriſto.* lib. 8. cap. 10. Schambor. lib. 1. *Polit.* cap. 6. Bocerus tract. *De adult.* Gentil. lib. 1. *De donat.* cap. 1. Briſſon. & Anton. Math. ad tit. ff. ad leg. Jul. *De adult.* Avendañ. *De mat.* lib. 2. cap. 41. num. 53. & nos plura dabimus in cap. *Plerumque.* *De donat. inter.*

Nec minori ſeveritate Eccleſiaſticę leges hoc fædum ac nefarium delictum vindicârunt: & quidem primis Eccleſiæ temporibus pro primo adulterio pœnitentia per quinquennium imponebatur, Can. LXIX. hujus Concilii: vel per ſeptennium Can. VII. Item Conc. Ancyr. Can. XX. ibi: *Si cujus uxor adulterium fecerit, aut vir in alienam uxorem irruerit; ſeptem annis pœnitentiam agat.* & Can. VII. Aliquando quindecim annorum pœnitentia imponebatur, D. Baſil. ad Amphiloc. cap. 58. *Qui adulteravit, in quindecim annis ſacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis ſic quoque diſpenſabitur. Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor ſubſtratus, in duobus conſiſtens, ſine communione.* Sed ſi non ſemel, immo ſæpè ſæpiùs in mœchiam fidelis incideret; pœnitentia nec in fine ei concedebatur, juxta Canonem VII. ſuprà, & D. Cyprianus Epiſt. ad Antun. Epiſc. in illis verbis: *Et quidem apud anteceſſores noſtros quidam de Epiſcopis iſtis in provincia noſtra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt.* Uſque dum Zephyrinus ſtatuit, veniam illis eſſe indulgendam, pacemque concedendam; ut refert Tertull. *De pudicit.* ipſum decretum Zephyrini acerrimè impugnans. Ad quid autem neceſſaria erat Zephyrini indulgentia, ſi jam mœchi relapſi admitterentur ad pœnitentiam? ut doctè probat Albaſpin. lib. 2. *Obſerv.* cap. 17. & 18. Unde juxta hanc ſeveram Eccleſiæ diſciplinam, PP. in præſenti ſtatuunt, ut ſi fidelis habens uxorem in quo exoſius eſt hoc delictum, non ſemel, ſed ſæpiùs fuerit mœchatus, perſiſtens in ipſo reatu *in fine eſt conveniendus*, ideſt judicandus, ut ſi per totam vitam fuerit mœchatus, ad pœnitentiam non admittatur, ex Canon. LXIV. hujus Concilii. Si autem non continuò, ſed ſæpè fuerit mœchatus, & in fine vitæ poſitus, *promiſerit ſe ceſſaturum, detur ei communio*: ſed *ſi reſuſcitatus*, id eſt, convaleſcens ab ipſa infirmitate (ut in cap. *Siquis de corpore.* cap. *Qui recedunt.* cap. *Is qui.* 8. 36. quæſt. 6.) *iterum fuerit mœchatus; placuit, ulteriùs non ludere de communione pacis*; id eſt, de pœnitentia, quæ illi etiam in fine vitæ negatur ex dicto Can. VII. ſuprà. Quæ ultima pars Canonis magnopere convenit politiæ Eccleſiaſticæ & ſæculari. Nam licèt ſemel peccanti indulgeatur, & pœna lenior ſit injungenda, juxta Tibullum ibi:

Parcite cœleſtes, æquum eſt impune licere
Numina formoſis cedere veſtra ſemel.

Et Ovidius:

Di faciles peccâſſe ſemel concedite tutò,
Et ſatis eſt pœnam culpa ſecunda ferat.

Tamen geminatio criminis ſeveriſſimam expetit pœnam, quæ iteratione delicti augetur. Unde Quintilianus ajebat: *Semel errare tolerabile eſt, in eadem verò incidere, neque damnatione compeſci.* Eoque ſpectat Calliſtratis reſponſum in l. *Capitali.* §. *Solent.* ff. *De pœnis.* ibi: *Quòd ſi ita correcti, in eiſdem deprehendantur; exſilio puniendi ſunt.* l. 3. Cod. *De Epiſcopal. aud.* Eandem diſtinctionem, primi videlicet & ſecundi delicti, ſequentes Gothorum Reges circa Judæos, qui damnatos ab Eccleſia Catholica libros domi celarent, aut legere auſi fuiſſent, ita ſanxerunt: *Si poſt emiſſum placitum, quodcumque tale repetere tentaverit, & decalvatus centenis flagellis ſubjaceat, & amiſſis rebus, ſub perpetui exſilii conteretur ærumna: ut quia jam ſecundò viſus eſt erroris ſui iterâſſe veſtigium, perenniter illis res eorum deſerviant, quibus principali fuerint collatione conceſſæ.* l. 11. tit. 3. lib. 12. Legg. Wiſigotth. Quod ſimiliter conſtitutũ videre licet in furti delicto geminato apud Carolum Magnum lib. 5. *Capitul.* cap. 135. *De latronibus ita præcipimus obſervandum, ut pro prima culpa non moriatur, ſed unum oculum perdat; de alia verò culpa naſus ipſius latronis truncetur; de tertia culpa, ſi non emendaverit, moriatur.* Si tamen in hac parte antiquorum perquiras monumenta, idem uſitatum invenies apud Romanos: ſiquidem apud eos, præſertim in caſtris, ſiquis ter ex eadem cauſſa multatus eſſet à Duce, Præfecto, vel Tribuno, poſtea fuſte non percuti modò, ſed & occidi ſolitum, Polybius lib. 6. *Hiſt.* tradit. His fretus monumentis exiſtimabam, furem mani-

nife-

niſeſtum apud Romanos acerbiori pœna, quàm nec-manifeſtum punitum fuiſſe, eo quòd reatum furti multoties geminâſſe creditur: quia ſicut qui apertè furatur, non peccatum ſemel, ut bonus quiſque, ſolicitus cavet; ita qui ingenio malus eſt, confidentiùs iterat; ac jam de cætero, quo ſæpiùs eo ſpertiùs delinquit: pudor enim veluti veſtis, quantò obſoletior eſt, tantò incurioſiùs habetur; verba ſunt Appuleji in *Apolog.* 1. Videtur itaque ex frequenti uſu furandi, eam audaciam collegiſſe, ut apertè furetur: eademque fuit ratio cur Athenienſium leges confitentem furem morte puniunt, inficiantem pecuniâ, teſte Æſchine *Contra Cteſiph.* Gravior enim pœna manifeſto furi infligi debuit, cùm iſtius modus furandi præſeferat reatus furti iterationem, illius verò non geminati furti inducat conjecturam; contumaces enim æquum eſt, cùm admoniti præſertim à magiſtratibus, atque caſtigati verbis aut verberibus, tamen ad bonam frugem redire nolunt, ſed in eiſdem criminibus perſeverant. Proſequitur latè Simancas *De catholic. inſtitut.* cap. 55. GONZALEZ.

CANON XLVIII.

De baptizandis ut nihil accipiant clerici.

Emendari placuit, ut qui baptizantur, ut fieri ſolebat, nummos in concham non mittant; ne ſacerdos quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur. Neque pedes eorum lavandi ſunt à ſacerdotibus vel clericis.

Refert hunc Canonem Gratianus in cap. *Emendari* 1. quæſt. 1.

CAPUT VICESIMUM QUARTUM.

Pro baptiſmo nihil à ſacerdotibus exigendum.

QUONIAM non ſolùm malum cavere, verùm etiam omnem mali ſuſpicionem fugere oportet, eos præſertim, qui divino cultui dicati ſunt, & miniſtrandis ſacramentis præfecti; ideo Hiſpani Patres decreverunt; ut qui baptizantur (ut antea fieri ſolebat) non mitterent nummos in concham (concham vocant vas aquæ baptiſmalis, ſic nuncupatum, quòd conchæ ſpeciem præſeferret) ne ex hac fidelium pietate ſacerdotes Spiritum ſanctum, quem gratis acceperant, pretio diſtrahere viderentur. Cùm hujus Canonis decretum ad fideles tantùm retulerit Concilium, non ad Epiſcopos & presbyteros; evenerat forſan, fideles pietate magis, quàm neceſſitate adactos, ſolitos aliquid in baptiſmo ſemper offerre: audierant enim, ad conſpectum Domini vacuos accedere non oportere. Cùm verò poſtea propagata religione, non integræ ætatis tantùm viri, ſed infantes etiam recenter nati ex Chriſtianis parentibus ad baptiſmum adducerentur, ſolebant patres eorum aliquid, religionis & pietatis Chriſtianæ cauſsâ, ſacerdotibus largiri. Quod principium natum ex religione primùm, in præceptum & neceſſitatem cùm nonnulli ſacerdotes Eccleſiæ avarè nimis convertiſſent; adeò ut ſi pecuniis carerent miſeri & pauperes parentes, pignus ab illis exigerent: ex quo eveniebat, ut multi eorum à petendo baptiſmo retraherentur, commodius tempus exſpectantes; ideo ſacerdotibus eum aditum Bracarenſe [n] Concilium ſecundum interdixit, quem ſolis fidelibus noſtrum Illiberritanum antea præcluſerat. *Placuit* (ait) *ut unuſquiſque Epiſcopus per Eccleſias ſuas hoc præcipiat: ut hi qui infantes ſuos ad baptiſmum offerunt, ſi quid voluntariè pro ſuo offerunt voto, ſuſcipiatur ab eis: ſi verò per neceſſitatem paupertatis aliquid non habeant quod offerant, nullum eis pignus violenter tollatur à clericis. Nam multi pauperes hoc timentes, filios à baptiſmo retrahunt: qui ſi fortè dum differuntur, ſine gratia baptiſmi de hac vita receſſerint; neceſſe eſt, ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum ſpolia pertimeſcentes, à baptiſmi gratia ſe retraxerunt.* Eandem legem conſtituerat antea Gelaſius [o] Papa I. *Baptizandis* (inquit) *conſignandiſq; fidelibus pretia nulla præfigant: nec illationibus quibuslibet impoſitis, exagitare cupiant renaſcentes: quoniam quod gratis accepimus, gratis dare mandamur; & ideo nihil à prædictis, prorſus exigere moliantur, quò vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati, redemptionis ſuæ cauſſam adire deſpiciant: certum habentes, quòd qui prohibita deprehenſi fuerint admiſiſſe, vel commiſſa non potiùs ſua ſponte correxerint, periculum ſubituri proprii ſint honoris.* Illud præterea cùm prava & deteſtabili conſuetudine receptum eſſet, baptizatos infantes in altari collocare, ut muneribus compatrum inde redimerentur; ab Illuſtriſſimo Cardinali Borromæo, antiquæ probitatis & Eccleſiaſticæ diſciplinæ acerrimo aſſertore, in Concilio [p] Medinlanenſi ſublatum eſt.

n *Conc. Brac. II. Can. VII.*

o *Gelaſius PP. I. in Epiſt. ad univerſos Epiſcopos, per Lucaniam, & Brutios, & Siciliã conſtitutos cap. 7. Matth. 10.*

p *Concil. Mediolã. p. 2.*

C O M-

COMMENTARII NOVI.

DE hujus lotionis ritu vide Ambroſium libro 3. *De ſacram.* cap. 2. Quam conſuetudinem ibi ait Ambroſius Eccleſiam Romanam non habere: & ubique abrogatam ait D. Auguſtin. Epiſt. CXCIX. cap. 18. Ejus etiam meminit Tertull. lib. *De baptiſmo*. Neque cenſeo in hoc Concilio interdictam, niſi tantùm ne fiat à ſacerdotibus. LOAISA.

Primis Eccleſiæ ſæculis conſuetudo invaluerat, ut qui ad baptiſmum accedebant, pecuniam, vel aliud munus ſacerdotibus illum miniſtrantibus darent, ſive divites, ſive pauperes baptiſmum acciperent: unde Gregorius Nazianzenus orat. 40. in ſanctum baptiſma, eos qui inopiæ cauſsâ baptiſmum differebant, monet non valdè laborandum eſſe quid ſacerdoti offeratur, cùm quodlibet munus, quamvis leve, ſufficiat. *Turpe eſt* (inquit) *dicere: ubi eſt munus quod propter baptiſmum offeram? ubi ſplendida veſtis, in qua ſplendeſcam? ubi ea quæ ad initiatores meos excipiendos requiruntur? ut in his quoque rebus nominis celebritatem conſequar? Valdè enim, uti vides, hæc neceſſaria ſunt, ac propterea gratia imminuetur: ne in magnis rebus minuta & levicula in rationem mittas, ne turpi aliquo & abjecto affectu te duci patiaris.* Quæ conſuetudo inoleverat, aut ad ſublevandam miniſtrorum Eccleſiæ alimoniam; aut quia ſicut apud Gentiles, qui ſe alicui numini devovebant, munus aliquod ei offerre obſtringebantur (ut de Veneri initiatis Clemens Alexand. in *Protrept.* ait: *Marinæ (hujus voluptatis indicium) ſalis granum, & phallus traditur iis, qui in hac mœchandi arte ſunt initiati: nummum autem ei offerunt ii, qui initiantur*. Et Arnobius lib. 5. contra Gentes: *Nec non & Cypriæ Veneris abſtruſa illa initia prætereamus, quorum conditor indicatur Cyniras rex fuiſſe, in quibus ſumentes ea certas ſtipes inferunt.*) Ita ſimiliter indecorum videbatur, ab illis qui vero Deo vovebantur aliquod munus non offerri. Sed cùm ambitio miniſtrorum introduxiſſet exactionem pecuniæ, quaſi pro pretio aquæ baptiſmalis; hujuſmodi pecuniæ oblationem ſeu exactionem Patres Hiſpani prohibuerunt, inhibendo ne nummi à baptizandis (ut fieri ſolebat) in concham mittantur, quaſi pretium aquæ penſantes, & ne ſacrum baptiſma à miniſtris nundinari videretur, ſimilis nummorum collatio prohibita fuit: quam legem negligi, ut probabile eſt, ſeu potiùs violari cùm Eccleſiæ PP. agnoviſſent, donaria à parentibus ſpontè oblata ſuſcipi poſſe decreverunt, non tamen exigi, in Concilio Bracarenſi relato in cap. *Placuit*. 133. 1. quæſt. 1. Concil. Tribur. relato in cap. *Dictum*. 105. eâdem quæſtione. Concil. Emeritenſe Can. IX. his verbis: *Presbyteri, qui ſanctum Dei baptiſma infantibus tradunt, nihil pro tali gratia à parentibus eorum auferre præſumant.* Bituric. Can. XII. apud Lemovic. act. 2. *Nullus pretium pro baptiſmo accipiat, niſi quod fideles ſpontè dare vel offerre voluerint.* Concha autem in præſenti non accipitur prout ſonat, ut voluit Fileſacus lib. 1. *Select.* cap. 3. ſed pro baptiſterio, ſeu pelvi, in quo baptizandi demergebantur; quod quia concavum erat, majori longitudine quàm latitudine, concha ſolebat dici. Surius in Vita S. Marcellini Papæ, ibi: *Fecit & eam catechumenam more ſolito, & catechizavit eam, & allatâ aquâ depoſuit eam nudam in concham argenteam.* Notavit Vicecomes lib. 1. *De ritib. bapt.* cap. 11. Vas enim concavum ac ſuperiùs patulum inſtar conchæ, communiter concha dicitur. Cato *De re ruſt.* cap. 13. ibi: *In cellam olcariam hæc opus ſunt, conchas majores duas, &c.* Juvenalis poſuit pro conchato poculo, vel ipsâ conchâ in uſum poculi translatâ. Satyr. 6.

Cum bibitur conchâ

Natali 9. Paullinus ad ciſternas & puteos conchas & labra fuiſſe oſtendit:

Unde fluent plenis cava marmora labris,
Concharumque modis, & pictis florida metis.

Natal. 10.

Parias poſt vilia conchas
Braſſica fert, & ſplendet aquis qua ſordenitebat.

Loquitur de horto in quo atrium templi factum. Plin. lib. 32. cap. 8. ferream concham pro vaſe cavo poſuit. Xyſtus Papa *Fecit concham aurochalcam penſantem libras vicenas: fuit ornamentum quod ſuſpendebatur ante Confeſſiones Martyrum, aut altaria.* Latini putârunt aurichalcum ex auro & ære componi, addita Cadmea terra, ſicut electrum ex auro & argento. Æs Corinthium fuit verum aurichalcum, quia ex auro & ære conflatum. Aurichalcum illud montanum Ariſtoteles in rerum natura eſſe negat optimè. Anaſtaſius de Hilario: *Fecit locum porphyreticum, cum concha aſſita in medio aquam fundente. Item, concham ac ſpongiam pro nocturnis diligentiis ex argento conſtituit. Item in concha argentea beatum Cæciliæ caput condidit.* Paullinus Epiſt. XII. *Totum verò extra concham baſilicæ ſpatium alto & lacunato culmine dilatatur.* Nec ſolùm prioribus illis ſæculis baptizati munera offerebant, verùm & conviviis, veſteque nitidiori, & anniverſario feſto baptiſmi memoriam celebrabant. Microlog. *De Eccleſiaſtic. obſerv.* cap. 56. *Romani* (inquit) annotinum Paſcha, *quaſi anniverſarium Paſcha dicunt, quia antiquitus apud illos, qui in priori Paſcha baptizati erant, in ſequenti anno eâdem die ad Eccleſiam convenêre, ſuæque regenerationis anniverſarium diem cum oblationibus ſolenniter celebraverunt.* Quæ convivia de cætero fieri prohibuerunt PP. Synodi Mogunt. Can. XVI. his verbis: *Comeſſationes, & parum ſobria convivia, quæ quibuſdam in locis poſt baptiſmum fiunt, per civiles Magiſtratus inhiberi, aut ſaltem ad moderationem Chriſtianis dignam reduci volumus.* GONZALEZ.

Neque

Digitized by Google

Neque pedes eorum lavandi ſunt à ſacerdotibus vel clericis.

IN aliis CC. Mss. aliter: *Neque pedes eorum lavandi ſunt à ſacerdotibus, ſed clericis.* Sed editorum lectio non temerè immutanda, cui conſentiunt CC. noſtri, & S. Æmiliani.

CAPUT VICESIMUM QUINTUM.

De antiqua pedum lotione.

MIRUM eſt, quantopere Eccleſiæ Romanæ ritus Hiſpanicæ ſemper placuerint. Lavandi pedes baptizandorum, ſive catechumenorum, Mediolanenſis Eccleſiæ mos erat, non verò Romanæ, teſte B. Ambroſio q: *Succinctus* (inquit) *ſummus ſacerdos pedes tibi lavit. Non ignoramus, quòd Eccleſia Romana hanc conſuetudinem non habeat, cujus typum in omnibus ſequimur & formam: vide ergo ne fortè propter multitudinem declinaverit.* Ejuſdem conſuetudinis iterum r meminit. Cùm antea hæc Mediolanenſis Eccleſiæ obſervatio Hiſpanicarum uſu eſſet recepta; tandem re perſpectâ meliùs, illam aboleri hoc decreto imperârunt, Romanæ conſuetudinem amplectentes. Quòd ſi Romanæ conteſſeratione, quòd caput ea ſit & matrix totius Eccleſiæ Catholicæ, tanqoam certiſſimo quodam rectæ fidei & ſinceræ religionis ſigno, reliquæ Eccleſiæ Catholicæ ab hæreticis diſcerni ſolent, ut Irenæus ſ & Tertull. docent t, & Hieronymus u; indignum ſanè imperii tui majeſtate, te æſtimaturum ſpero, graviſſima hæc Hiſpanorum Epiſcoporum comitia tam proſperis, auguſtis, & ſanctis auſpiciis cœpta (conteſſerationem intelligo Catholicæ tuæ Eccleſiæ) adeò facilè contemni, & feliciſſimum Chriſtianæ Fidei progreſſum quorundam ſolùm hæreticorum impietate, & Catholicorum negligentiæ vel licentiæ culpâ retardari. Lotio autem illa, quo tempore, quo die, quo ritu eſſet peragenda, quæ ejus origo, quæ vis, quæ auctoritas, nemo Auguſtino x meliùs: *Si autem quæris* (inquit) *cur etiam lavandi mos ortus ſit; nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, niſi quia baptizandorum corpora per obſervationem Quadrageſimæ ſordidata, cum offenſione ſenſûs ad fontem tractarentur, niſi aliqua die lavarentur. Iſtum autem diem potiùs ad hoc electum, quo cœna Dominica anniverſariè celebratur*: (erat ergo quinta feria ultimæ hebdomadis, quam *ſanctam* dicimus) *& quia conceſſum eſt hoc baptiſmum accepturis; multi cum his lavare voluerunt, jejuniumq; relaxare.* Hoc autem cùm fieret poſt Euangelium lectum, quo Apoſtolis pedes laviſſe Chriſtus narratur, & per Pontificem ſuccinctum, ut à D. Ambroſio traditur; in mentem venit inde eam conſuetudioem manâſſe, qua in omnibus Eccleſiæ Catholicæ provinciis receptum videmus, ut die Cœnæ Domini ad Chriſti imitationem Romanus Pontifex, & cæteri utriuſque ordinis principes, ad duodecim pauperum pedes lavandos ſe dimittant, lotoſque linteo extergant.

q *D. Amb. lib.* 3. de ſacrament. c. 1.

r *Idem Amb. lib.* de his qui myſteriis initiantur. *capit.* 48.

ſ *S. Irenæus li.* 3. adverſus hæreſ. *cap.* 3.

t *Tertul.* de præſcr. adverſus hær. *cap.* 36.

u *Hieronym. in* Apolog. 1. *lib.* 1.

x *D. Aug. in Epi.* 118. *ad Janua. ad finem.*

Pro antiqua pedum catechumenorum lotione, ſucceſſiſſe aliam capitis baptizandorum in Hiſpania; conjecturam facio ex D. Iſidoro y, qui hanc fieri Dominicâ Palmarum, & ob id eam diem vulgò *capitilavium* vocatam, ne obſervatione Quadrageſimæ capita ſordidata ad unctionem accederent, ait his verbis: *Dies Palmarum ideo dicitur, quia in eo Dominus & Salvator noſter, ſicut Propheta cecinit, Hieruſalem tendens, aſello ſediſſe perhibetur. Tunc gradiens cum ramis palmarum, multitudo plebium obviam ei clamaverunt*: Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini Rex Iſraël. *Vulgus autem ideo diem hunc* capitilavium *vocat, quia moris eſt lavandi capita infantium, qui ungendi ſunt: ne obſervatione Quadrageſimæ ſordidata, ad unctionem accederent.* In Galliis quoque uſitatam refert Alcuïnus z, qui id etiam fieri ſolitum ſcribit in Dominica Palmarum.

y *Iſid. li.* 6. Etym. *cap.* 17 & *lib.* 1. de offic. Eccl. c. 26.

z *Alcuin. lib.* De Eccl. offic.

COMMENTARII NOVI.

MORIS fuiſſe, etſi non in Eccleſia Romana, in Eccleſiis Italiæ & Hiſpaniæ, pedes baptizandorum abluere, vel per Epiſcopum, vel presbyterum, miniſtros baptiſmi, conſtat ex D. Ambroſio & Auguſtino hîc à Mendoza relatis, ex Palladio *Hiſtor. Lauſiac.* ſect. 73. de Serapione, in illis verbis: *Narrabant itaque Patres, quòd cùm quemdam accepiſſet exercitatorem, qui cum eo luderet, ſe in quadam urbe Gentilibus vendidit hiſtrionibus viginti nummis; & cùm ſignâſſet nummos, eos apud ſe ſervabat. Tamdiù autem permanſit, & ſervivit mimis qui eum emerant, donec eos fecit Chriſtianos, & eos avulſit à theatro, præter aquam & panem nihil ſumens: longo autem tempore primus compunctus eſt mimus, deinde mima, deinde univerſa eorum familia. Dictum eſt autem, quòd lavit pedes eorum, & ambo baptizati receſſerunt.* Illuſtrant Vicecomes lib. 3.

De

De ritib. bapt. cap. 16. Lantmer. 2. *De veteri mon.* cap. 7. Cujus cæremoniæ rationes plures adduci poſſunt. Prima quia catechumenorum corpora multis Quadrageſimæ ſordibus inquinata, ſine offenſione alicujus ſenſus ad baptiſmum accedere non poterant; præcipuè cùm nudis pedibus catechumeni tempore catecheſis incederent. D. Auguſt. lib. 2. *De Symbol. ad catechum.* cap. 1. *Quid eſt dilectiſſimi, quod à vobis celebratum eſt? quid eſt, quod hac nocte actum eſt, quod præteritis noctibus actum non eſt? ut ex locis ſecretis ſinguli produceremini in conſpectum totius Eccleſiæ? ubi cervice humiliata, quæ malè fuerat antea exaltata in humilitate pedum cilicio ſubſtrato, in vobis celebraretur examen, dum ſuper vos invocatus eſt humilis altiſſimus Chriſtus.* Et lib. 4. cap. 1. Secunda eſt, ut eam ablutionem, quâ in baptiſmo interiùs anima abluitur, velut diſpoſitio præcederet. Tertia, ut quemadmodum Gentiles & Judæi pedes hoſpitibus lavabant, honoris atque officii cauſsâ, Geneſ. cap. 18. Lucæ cap. 6. ita & venientes ad fidei credulitatem, ut hoſpites reciperentur honorificè. Alias proſequitur Vicecomes lib. 3. cap. 18. per totum. Hunc tamen morem jam pluribus in Eccleſiis receptum, deinceps obſervari vetuerunt PP. in præſenti, cujus prohibitionis rationem retenta vulgari lectione, quæ habet: *ſacerdotibus vel clericis*; reddit Vicecomes d. lib. 3. *De ritib. baptiſm.* cap. 29. Quia cùm aliqui exiſtimâſſent hanc ſolam ablutionem ſine alio baptiſmo ad regenerationem ſufficere; prohibuerunt PP. hujuſmodi lotionem, ne confunderetur cum ablutione baptiſmali. Sed veriùs credo hujuſmodi pedum lotionem PP. vetuiſſe, ut in totum Eccleſiæ Romanæ diſciplinam ſequerentur, quæ hujuſmodi cæremoniam non amplectebatur, ut patet ex D. Ambroſ. à Mendoza relato: & hujus Concilii ſemper votum fuit in diſſidio Eccleſiarum, circa ritus Eccleſiaſticos Romanæ Eccleſiæ morem ſequi, ut circa jejunium ſabbathi jam notavi ſuprà Can. XXVI. GONZALEZ.

CANON XLIX.

De frugibus fidelium, ne à Judæis benedicantur.

Admoneri placuit poſſeſſores, ut non patiantur fructus ſuos, quos à Deo percipiunt cum gratiarum actione, à Judæis benedici; ne noſtram irritam & infirmam faciant benedictionem. Si quis poſt interdictum facere uſurpârit, penitùs ab Eccleſia abjiciatur.

CAPUT VICESIMUM SEXTUM.

Fruges fidelium à Judæis vel Gentilibus benedici non debere.

VANAS & impias Gentium & Judæorum ſuperſtitiones tollendi, & Chriſtianæ religionis doctrinam in dies propagandi, Epiſcoporum noſtrorum ſumma cura fuit. Qua ratione decreverunt, ut cùm fundorum domini (hos vocant *poſſeſſores*, ut ſuperiùs [a] etiam indicârunt) fructus ſuos vellent benedictione perfundi, non paterentur eam præſtari à Judæis; ne ſancta noſtrarum benedictionum virtus inanis & vacua redderetur. Jam enim diu non conſuetudine tantùm, ſed conſtitutione Eutychiani [b] PP. ad Joannem, & ad omnes Bæticæ provinciæ Epiſcopos, receptum fuerat, ut omnes res quæ ad uſum humanum pertinerent, ſacerdotum noſtrorum orationibus benedicerentur: nec antea ſumi à populo licebat. *Iccircò fratres* (inquit Eutychianus) *iſta præſulimus, ut hæ ſpecies, quas non licet offerri ſuper altare, extra conſtitutionem Apoſtolorum eorumq; ſucceſſorum, ad domum ſacerdotum deferantur, & à ſacerdotibus benedicantur, & per ſimplicem benedictionem benedicta, demum à populis ſumantur: fabæ tamen, & uvæ, & cætera quæ Apoſtoli conſtituerunt, ſuper altare offerantur.* Nec collectos fructus benedici ſolùm commune fuit, delatos ad ſacerdotum domus: ſed ſi cives agros, vel domos, vel familiam ad fugandos dæmonas, vel ob aliam cauſſam vellent ſacerdotum benedictionibus expiari, utique eas præſtare ſacerdotes debebant præcepto Concilii, apud Regiam relato à Burchardo [c]. *Ut presbyteri* (inquit) *privatim fidelibus deſiderantibus benedicant, & inter minutas has diſcuſſiones, viſum eſt omni presbytero per familias, per agros, per privatas domos pro deſiderio fideliũ habere facultatem benedictiones aperire.* Non ſolùm autem Judæorũ benedictiones, ſed Chriſtianorũ hæreticorũ ſuſtulit Concilium Laodicenum [d]. *Non oportet* (inquit) *hæreticorum benedictiones accipere, quoniam maledictiones magis ſunt, quàm benedictiones.* Ethnicorum etiam benedictiones tamquam genus idololatriæ Chriſtianos effugere docuit Tertullianus [e]: *Æquè* (ait) *benedici per deos nationum Chriſto initiatus non ſuſtinebit, ut ſem-*

a *Canon 40. hujus Conc.*

b *Eutychian. PP. ad fin. Epiſt. 1.*

c *Burcard. lib. 2. Decret. cap. 19.*

d *Con. Laod. Can. XXXII.*

e *Tertull. lib. De idololatr. cap. 22.*

ſemper reiiciat immundam benedictionem, & eam ſibi in Deum convertens emundet. Benedici per deos nationum, maledici eſt per Deum. Si dedero eleemoſynam, vel aliquid præſtitero beneficii, & ille mihi deos ſuos, vel coloniæ Genium propitios imprecetur, iam oblatio mea vel operatio, idolorum honor erit, per quæ benedictionis gratiam compenſat. Cur autem non ſciat me Dei cauſsâ feciſſe; ut Deus potiùs glorificetur, & dæmonia non honorentur in eo quod propter Deum feci? Deus videt quoniam propter ipſum feci: pariter videt quoniam propter ipſum feciſſe me nolui oſtendere, & præceptum ejus idolothytum quodammodo feci.

COMMENTARII NOVI.

VETEREM in Eccleſia morem ſequimur (ait quartum Concilium Mogunt. cap. 39.) *dum ſalem, aquam, & cæteras quaſdam res in uſum fidelium per orationes in verbo Dei præparamus. Quem morem nemo reprehendet, qui ſecum reputaverit Eccleſiam inter cætera ſalutis & utilitatis ſuæ, tum augendæ, tum conſervandæ præſidia, etiam exorcizandi poteſtatem contra inſidias dæmonum, aliaſque noxias peſtes avertendas accepiſſe: quam poteſtatem quum per res externas ad utilitatem fidelium exercet Eccleſia, nimirum in eo Sanctorum imitatur exempla, quia ad eliciendos quoſdam effectus, divino juſſu res corporales adhibuiſſe leguntur: quem morem in Eccleſiis præcipimus conſervandum, dummodo populum Paſtores ſedulò doceant, effectus qui inde petuntur, non ipſarum rerum efficaciæ, ſed divinæ ſervitutis operationi, per fortiſſimi Dei nominis invocationem, tribuendos eſſe; & caverint in rebus talibus ad impias ſuperſtitiones abuti quiſquam præſumat.* Jam enim à temporibus Apoſtolorum novæ fruges, uvæ, fabæ, & ſimiles benedicebantur à ſacerdotibus, Can. III. & IV. Apoſt. Prohibuerunt tamen ibi Apoſtoli legumina & cæteras fruges, præter ſpicas, & uvas (quæ panis, & vini, ex quibus ſacrificium conficitur, alimenta ſunt) ſuper altari in ſacrificio offerri: non tamen vetuerunt ad altare extra ſacrificium pro alimento hominum benedici: Et ita accipiendum eſt quod de S. Eutychiano Papa & Martyre apud Anaſtaſ. Bibliothec. legitur: *Hic inſtituit, fruges, fabas, & uvas in altario benedici.* Sanctus enim ſtudioſa pietate, ſanctoque affectu referendi Deo pro beneficio ſuſceptionis novarum frugum debitas gratiarum actiones, divinamque benedictionem tam ſuper ipſos fructus, quàm ſuper iis utentes Chriſti fideles impetrandi, id ſtatuit, cujus benedictionis uſus probatur ex lib. *Sacrament.* Sancti Gregor. VIII. Idus Auguſti In Natali ſancti Xyſti Martyris, ubi hac cum deprecatione benedictio uvæ ſignatur: *Benedic, Domine, & hos fructus novos uvæ, quos tu Domine rore cœli & inundantia pluviarum, & temporum ſerenitate atque tranquillitate ad maturitatem perducere dignatus es, & dediſti eos ad uſus noſtros, cum gratiarum actione percipi in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem hæc omnia, &c.* Et in *Sacramentorum* libro collecto à Grimoaldo Abbate ex opuſculis Sanctorum PP. inter pleraſque benedictiones, ſine die certo conſignatur num. 122. alia forma ſub hac epigraphe: *Benedictio ad fruges novas.* Et hoc modo concipitur: *Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui cœlum, & terram, mare, & omnia creâſti; te ſupplices quæſumus, ut hunc fructum novum benedicere & ſanctificare digneris, & multiplicare abundanter offerentibus tibi, ut repleas eorum cellaria cum fortitudine frumenti & vini, ut lætantes in eis referant tibi Deo omnipotenti laudes & gratias, per Dominum,* &c. In Rituali Romano ſub titulo *Benedictionis novorum fructuum*; poſt dictum ℣. *Adjutorium noſtrum, &c.* ℟. *Qui fecit cœlum, &c.* ℣. *Dominus vobiſcum.* ℟. *& cum ſpiritu tuo;* hæc benedictio verbis arctior legitur: *Benedic, Domine, hos novos fructus N. ut qui eis in tuo ſancto nomine veſcentur, corporis & animæ ſalute potiantur. Per Dominum noſtrum, &c.* Apud Græcos eandem cæremoniam uſitatam fuiſſe, conſtat ex Can. XXVIII. Sextæ Synodi in Trullo, ubi decernitur, ut primitiæ uvæ & frumenti offerantur in altari benedicendæ ſua peculiari benedictione. Quæ in ipſorum Menologio eodem die quo apud Latinos facienda ſignatur. In Africa idem mos viguit, ut conſtat ex Concil. Carthag. IV. Can. III. Notârunt Menardus in Not. ad *Sacrament.* S. Gregor. fol. 173. Sauſſay in *Panopl. ſacerd.* p. 2. lib. 2. art. 15. Quam piam laudabilemque cæremoniam Patres Illiberritani amplectentes, tantùm prohibuerunt fidelibus, ne ſinerent fruges ſuas benedici à Judæis: quia omnis benedictio quæ extra Eccleſiæ conſortium & communionem datur, non benedictio, ſed maledictio eſt. cap. *Non licet.* 67. ibi: *Maledictiones potiùs ſunt, quàm benedictiones.* cap. *In Eccleſia.* cap. *Manifeſtum.* cap. *Maledicam.* 1. quæſt. 1. GONZALEZ.

CANON L.

De Chriſtianis, qui cum Judæis veſcuntur.

Si verò quis clericus fuerit, ſive fidelis, qui cum Judæis cibum ſumpſerit; placuit, eum à communione abſtineri *, ut debeat emendari.

* *Abſtineri.*

SIC Burchardus. lib. 19. *Decret.* cap. 132. Ivo p. 13. cap. 119. & p. 15. cap. 142. Rhabanus autem in *Pœnitentium* libro cap. 26. ſic: *Si verò qui clericus, vel fidelis, cum Judæis cibum ſumpſerit; placuit, eum à communione abſtinere, ut debeat emendari.* Ex Can. LV. hujus Concilii citat, cùm ſit nunc L.

CAPUT VICESIMUM SEPTIMUM.

A menſa Judæorum, & alio commercio civili, fideles debere abſtinere.

PROHIBUERUNT Epiſcopi Chriſtianis in Canone præcedenti, ne fructus ſuos paterentur à Judæis benedici: in hoc verò decernunt, ne illis unà veſcantur, neve menſæ eorum convivæ diſcumbant. Eorum autem hic præcipuus ſcopus fuit, ne ex diuturna Judaicæ menſæ communione graves & turpes ipſorum errores & ſuperſtitiones fideles imbiberent. Eò etiam reſpexerunt Concilii Niceni [f] Patres, dum Oſii forſan præſidis conſilium ſequuti, decreverunt: *Nullus ſacerdos det fœnori, neque quæſtum iniquum faciat, neque ſocietatem cum Judæis habeat, neque fraternitatem, neque cum eis cibum aut potum ſumat. Siquidem ſancti Apoſtoli hoc ſtatuerunt, & hoc fideles facere oportet: & quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.* Poſt Nicænum, Concilium Epaunenſe [g]: *A Judæorum* (inquit) *conviviis etiam laïcos conſtitutio noſtra prohibuit, & ne cum illo clericus panem comedat, quiſquis in Judæorum fuerit convivio inquinatus.* Concilium Aurelianenſe III. [h]: *Chriſtianis* (inquit) *convivia interdicimus Judæorum; in quibus ſi fortè fuiſſe probantur, annuali excommunicatione pro hujuſmodi contumacia ſubjacebunt.* Concilium Agathenſe [i]: *Omnes clerici, ſive laïci* (inquit) *Judæorum convivia vitent; nec eos ad convivium quiſquam accipiat: quia cùm apud Chriſtianos cibis communibus non utantur, indignum eſt atque ſacrilegum, eorum cibos à Chriſtianis ſumi: cùm ea quæ Apoſtolo permittente nos ſumimus, ab illis judicentur immunda; ac inferiores incipiant eſſe Chriſtiani quàm Judæi, ſi nos quæ ab illis ponuntur, utamur: illi verò à nobis oblata contemnant.* Idem decrevit Concilium Veneticum, Metenſe [k], Meldenſe [l], Matiſconenſe [m]. D. Ambroſius [n]: *Obſervant diem & menſem* (inquit) *qui Kalendis Januarii, aut non jejunant, aut non procedunt ad Eccleſiam, procedunt ad campum. Ergo fratres omni ſtudio Gentilium feſtivitates & ferias declinemus, ut quando illi epulantur & læti ſunt, tunc nos ſimus ſobrii atque jejuni: quo intelligant lætitiam ſuam noſtrâ abſtinentiâ condemnari. Non ſolùm autem Gentilium, ſed & Judæorum conſortia vitare debemus; quorum etiam confabulatio eſt magna pollutio.* Hoc ipſum decreviſſe in Hiſpania Gotthos, majores noſtros, ex lege Reccaredi [o] Regis conſtat: *Cum B.* (ait) *Paullus Apoſtolus dicat:* Omnia munda mundis: *coïnquinatis autem & infidelibus nihil ſit mundum; meritò Judæorum deteſtabilis vita & diſcuſſionis horrenda immunditia, omnium ſordium horrore immundior, & refelli oportet & abjici debet. Ne quis ergo ex his primæ ritu traditionis & uſuati conſuetudine moris, mundas ab immundis dijudicet eſcas: nemo ſumenda inhoneſtè rejiciat, quæ valde bona eſſe ſui conditio probat. Nemo ex his aliquid privet, aliud uſurpet, niſi tantùm illâ diſcretione ſervatâ, quæ ab omnibus Chriſtianis tenetur ſalutaris & congrua; alioquin in tranſgreſſione quique detectus, conſtitutis erit ſuppliciis addicendus.* Quod poſtea renovavit Flavius Ervigius [p] majori ſententiarum & verborum ambitu. Inter eos Canones qui VI. Synodi [q] nomine feruntur, XI. non ſolùm id prohibuit, ſed ne Judæorum azyma comedant, vel familiaritatem cum eis ineant, vel in morbis accerſant, vel medicinas ſuſcipiant, vel unà cum eis laventur. In cujus interpretatione adjecit Theodorus Balſamon, & eum ſecutus Carranza, Patres in eo Canone non prohibuiſſe azymum panem comedere, ſed per azyma more Judaïco feſta celebrare. Quod parum rectè à Theodoro Balſamone [r] notatum eſt nam primum etiam interdicitur, ut aditus ſecundo intercludatur: quod Concilii Laodiceni [s] duobus Canonibus illuſtrabo: *Non oportet* (inquit) *à Judæis azyma accipere, aut communicare impietatibus eorum, nec feſta celebrare, vel munera quæcumque accipere.* Et alibi: *Quoniam non oportet à Judæis vel hæreticis feriatica quæ mittuntur accipere, nec cum eis dies feriatos.* Cujus decreti *De muneribus non accipiendis* ſingularem reddidit rationem Flavius Ervigius [t] Gotthorum Rex propria lege lata, quam quia Concilii Laodiceni Canonem ſcitè interpretatur; redditâ ejus decreti ratione, recitabo: *Quàm ſit extraneum à Chriſtiana fidei regula, qui defenſorem ſeveritatis inſimulat, & veritatem ipſam munerum acceptione commaculat; audiat contra ſe Prophetam dicentem:* Pro eo quòd vendidiſtis argento juſtum, & pauperem pro calceamento; ecce ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno, & peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus non ſalvabit animam ſuam, & tenens arcum non ſtabit, & velox pedibus ſuis non ſalvabitur, & aſcenſor equi non ſalvabit animam ſuam, & robuſtus corde inter fortes nudus effugiet. *Quis enim hic venditus argento juſtus accipitur, vel pauper pro calceamento, niſi unigenitus Filius Dei Patris, cujus innoxius ſanguis XXX. olim à Judæis taxatus argenteis, quotidie venundatur ab illuſoribus veritatis? Et ideo ſunt quidam ex fidelium numero, qui quaſi zelo fidei Judæorum culpas ſe detegere vel plectere validâ intentione promittant, quos tamen depravat ſolitæ*

cupi-

[f] Conc. Nicæ. Can. LII. apud Alfonſum Piſan. lib. 3.

[g] Conc. Epaun. ſub Geluſ. editum Can. XV.

[h] Concil. Aurel. 3. Can. XIII. Apud Ivo. p. 13. cap. 99.

[i] Conc. Agathen. Can. XL. Apud Grat. in cap. Omnes deinceps, 28. queſt. 1.

[k] Conc. Meten. Can. IV.

[l] Conc. Meldon. Can. LXXIII.

[m] Conc. Matiſc. Can. XV.

[n] D. Ambr. in ſer. 17. de Kalendis Januarii.

[o] Lex Reccar. quæ exſtat. lib. 12. Legum Wiſigotth. tit. 2. l. 2.

[p] Flav. Ervi. l. 12. tit. 13. l. 7.

[q] VI. Synodi Can. ut perhibetur 11. Exſtat apud Gra. in cap. Nullus. 28. q. 1.

[r] Theod. Balſa. ad Can. XI. Conc. Trullani.

[s] Conc. Laodi. Can. XXXVII. & XXXVIII.

[t] Flav. Ervig. Rex Gothor. l. 10. quæ exſtat. lib. 12. Legum Wiſigot. tit. 3. l. 10.

capiditatis illecebra. Nam ſi talibus quocumque forſan fuerit à perfidis in munerum collatione oblatum, illicò reticeſcunt, & errores talium, quos vindicare & detegere ante promiſſum ſibi beneficium nitebantur, percepto miſerabili quæſtu impunitos tranſire permittunt. Unde nulli Chriſtiano licebit, cujuſcumque ſit generis, aut dignitatis, ordinis, ſive perſonæ, ſive ex religioſis, ſive etiam ex laicis, quodcumque beneficium contra fidem Chriſti à quolibet Judæo vel Judæa, ſive etiam per eorum internuncios, quodcumque ſibi illatum accipere, neque ſe ob talium vindicationem contra regulas fidei Chriſtianæ oblatis ſibi præmiis implicare. Si quis autem qualibet beneficiorum exhibitione corruptus, aut agnitos errores Judæorum celaverit, aut ne pravitas talium feriatur, quolibet modo obſtiterit; & antiquis Patrum regulis erit obnoxius, & tantum in duplo fiſci erit partibus illaturus, quantum à Judæo quiſque ille accepiſſe fuerit comprobatus.

Nec munerum ſolùm, vel menſæ tantùm & ciborum unà cùm Judæis Chriſtianos fieri participes, majores noſtri noluerunt, ſed nec guſtare de cibo quem ſibi illi præparâſſent: ut conſtat ex Burchardo [u]: *Comediſti* (ait) *de cibo Judæorum, vel aliorum paganorum, quem ipſi ſibi præparaverunt? Si feciſti, decem dies in pane & aqua pœniteas.* Alexander etiam III. in Concilio Lateranenſi Generali præcipit, ne Chriſtiani pro quacumque mercede Judæorum ſervitio inſiſterent; & obſtetricibus atque nutricibus Chriſtianis, ne infantes Judæorum in domibus earum nutrire præſumerent. *Quia Judæorum mores* (ait) *& noſtri in nullo concordant. Et ipſi de facili ob frequentem converſationem, & aſſiduam familiaritatem, inſtigante humani generis inimico, ad ſuam ſuperſtitionem & perfidiam ſimplicium animos inclinarent.* Non diſſimili propoſito cùm idolothytis Gentium veſci Chriſtianis fuerit interdictum; ut omnis occaſio tolleretur eorum erroris, prohibitum, ne animalia quæ Gentiles, vel percuſſerint, vel occiderint, à Chriſtianis edantur: ut ex Nicolao ad conſulta Bulgarorum retulit Ivo [x]. *Neque* (inquit) *quod Chriſtianus perſequitur, & à pagano percutitur & occiditur animal; neque quod paganus perſequitur, & Chriſtianus occidit, comedendum eſt.* Omnes enim D. Clementis [y] exemplum conſectati ſunt, quem hæc docuiſſe legimus [z]: *Præterea oportet fidelem fugere impiorum cœtus, Græcorum, & Judæorum, reliquorumque hæreticorum; ne ubi unà cum eis degimus, animis noſtris laqueos paremus.* Nec mirari potuiſſet Carranza Chriſtianis azyma edere cum Judæis prohiberi, ſi animadvertiſſet, non ſolùm cum Judæis & gentilibus, ſed cum catechumenis etiam antiquos Chriſtianos cibum capere impediri, ut ex Concilio Moguntino retulit Ivo [a]. *Catechumeni* (inquit) *manducare non debent cum baptizatis, neque eis osculum dare; quantò magis Gentiles.*

u Burchar. lib. 19. Decret. cap. 5. ad finem. Alex. III. in Concil. Later. Gener. p. 20. cap. 2.

x Ivo p. 11. Decret. cap. 87.
y D. Clem. lib. 3. Conſtit. Apoſtol.
z Can. LXIX. Apoſt.

a Ivo ex Conc. Mogunt. p. 1. Decret. c. 19. 259.
b Conc. Baſil. C. in. IX.

Strictiùs multo Concilium Baſileenſe [b]: antiquorum enim Conciliorum decretis renovatis, multa ad deteſtandam & avertendum Judæorum familiaritatem Chriſtianos edocuit: *Sacros inſuper* (ait) *Canones renovantes, præcipimus tam diœceſanis, quàm poteſtatibus, ut modis omnibus prohibeant, ne Judæi, aut alii infideles, aut Chriſtianos aut Chriſtianas in familiares ſeu ſervientes, aut filiorum ſuorum nutrices habeant, ac ne Chriſtiani cum ipſis in eorum feſtivitatibus, nuptiis, & conviviis, aut balneis, ſeu nimia converſatione communicent, aut medicos, vel matrimoniorum proxenetas, ſeu aliorum contractuum mediatores de publico conſtitutos aſſumant; nec aliis publicis præponant officiis, aut ad gradus quoſcumque ſcholaſticos admittant; nec eis locentur prædia, vel alii redditus Eccleſiaſtici; prohibeantur etiam libros Eccleſiaſticos, calices, cruces, & alia Eccleſiarum ornamenta ſub pœna perditionis rei, emere, aut pignori, ſub pœna amiſſionis pecuniæ mutuatæ, accipere: ſub gravibus quoque pœnis cogantur aliquem deferre habitum, per quem à Chriſtianis evidenter diſcerni poſſint: quorum ut evitetur nimia converſatio, in aliquibus civitatum & oppidorum locis à Chriſtianorum cohabitatione ſeparatis habitare compellantur; & ab Eccleſiis longiùs quantum fieri poteſt: nec diebus Dominicis & aliis ſolemnibus feſtivitatibus apothecas apertas tenere, vel in publico laborare præſumant.*

COMMENTARII NOVI.

RATIONEM hujus prohibitionis expreſſerunt Patres Concilii Tolet. IV. in Can. LXII. relato in cap. *Sæpè*. 32. 8. quæſt. 1. his verbis: *Sæpè malorum conſortia etiam bonos corrumpunt; quantò magis eos, qui ad vitia proni ſunt? Nulla ergo communio ultra ſit Hebræis ad fidem Chriſtianam translatis, cum his qui adhuc in veteri ritu conſiſtunt; ne fortè eorum participatione ſubvertantur. Quicumque ex his infidelium conſortia non vitaverint, & hi Chriſtianis donentur, & illi publicis uſibus deputentur.* Et Concilii Melden. Can. LXXIII. ibi: *Nullus Chriſtianus Judæorum conviviis participare præſumat. Quòd ſi facere quicumque (quod nefas eſt dici) clericus, aut ſæcularis præſumpſerit, ab omnium Chriſtianorum conſortio ſe noverit compeſcendum, &c.* Licèt enim cum paganis aliquando liceret cibum ſumere, Ep. *Ad menſam*. 11. quæſt. 3. Epiſt. *Infidelis*. 23. quæſt. 4. non tamen cum Judæis: quia in paganis dabatur ſpes lucrifaciendi eos; nec in cibis delectum habebant, ut expoſuerunt P. Greg. lib. 2. *Partit.* tit. 5. cap. 2. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 22. Ritiulus *De jure perſonar.* lib. 2. cap. 41. num. 30. & poſtquam ceſſavit ſpes lucrifaciendi ethnicos, neque cum eis licet cibum ſumere. Accedit, quia in conviviis magna familiaritas datur, & faciliùs quis inter epulas decipitur. capite *Unuſquiſque*. 22. quæſt. 4. Ritiulus dicto libro ſecundo capite quadrageſimo primo num. viceſimo ſexto. GONZALEZ.

CANON LI.

De hæreticis, ut ad clerum non promoveantur.

Ex omni hæreſi qui ad nos fidelis venerit, minimè eſt ad clerum promovendus; vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponantur.

CAPUT VICESIMUM OCTAVUM.

Hæreticos non eſſe ordinandos, & ordinatos deponendos.

PRÆCIPUA fuit ſemper Hiſpanorum Epiſcoporum cura, ut de his qui clero eſſent adſcribendi, nulla, vel hæreſeos, vel turpitudinis infamia aut ſuſpicio haberi poſſet: & meritò: cùm ſacra clericatûs dignitas ſanctos & beatos expoſcat mores, non vitam fidei aut religioni ſuſpectam, Iccircò decreverunt, ut ex hæreticorum provinciis adventantes (non erant igitur tunc in Hiſpania hæretici) ad clerum minimè promoverentur. *Quòd ſi cum grandi* (ait Leo [c] PP.) *examinatione promotio conceditur inculpatis, multò magis non debet licere ſuſpectis: non enim levem apud Deum noxam incurrit, qui de talibus ad ſacros promovendos ordines judicaverit.*

Forſan alius *ex hæreſi venientes*, lapſos reſipiſcentes interpretabitur, quos ad ſacros ordines promoveri vetus Eccleſiæ lex impediebat. Nec promoveri ſolùm, ſed ſuſceptis jam gradibus fungi. Quod olim à Cornelio Papa, toto orbe Chriſtiano conſentiente, decretum fuiſſe refert D. Cyprianus [d], dum reſpondit, Martialem & Baſilidem Hiſpaniæ Epiſcopos in perſecutione lapſos, ad priſtinum honorem admittendos non eſſe. Quemadmodum & antea idem Cornelius PP. Epiſcopum Novatianum à ſchiſmate revertentem, ut laïcum in Eccleſia receperat, ot ex ejus ad Fabium Antiochenum Epiſtola [e] Euſebius tradit. Cujus tamen decreti non fuit auctor Cornelius, ſed quod primùm Eccleſiæ ſpecialiter obſervabant, generali conſtitutione renovavit. Nam Tertullianus [f] refert, Marcionem nec ad Eccleſiæ pacem admiſſum, nî priùs quos ſuo errore deceperat, & ab Eccleſiæ onitate alienaverat, reduxiſſet: quod Innocentios [g] PP. ut veteri jura receptum docet: *Noſtra verò lex eſt* (ait) *Eccleſiæ, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati ſint, laïcam tantùm tribuere communionem; nec ex his aliquem in clericatûs honorem, vel exiguum, ſubrogare.* Eandem Eccleſiæ conſuetudinem refert Divos Auguſtinos [h]. Quod cùm non obſervâſſet aliquando Acacius Conſtantinopolitanos Epiſcopus, gravibus verbis notatus reprehenſoſque eſt à Felici [i] PP. III. Quòd ſi aliqoando hujus diſciplinæ ſeveritas minùs eſſet percommoda, nonnihil detrahebant de illa veteres Epiſcopi, indulgentiam quandam tempori deſervientes impertientes; ut idem Auguſtinus [k] ſcribit: idque obſervârunt olim cum Novatianis Niceni [l] Patres. *Si qui voluerint* (ajunt) *venire ad Eccleſiam Catholicam ex Novatianis; placuit ſancto Concilio, ut ordinentur, & ſic maneant in clero.* Eodem exemplo Macedoniani quidam reſipiſcentes, Liberio Pontifice, & ex ejus ſententia à Catholicis in Orieote in Synodo Thianenſi, Eccleſiæ reconciliati, & in cathedras ſuas reſtituti ſunt, auctoribus Baſilio [m], Socrate [n], & Sozomeno [o]. Quare cùm dolis & fraudibus Arianorum ingens Epiſcoporum numerus Ariminenſi Concilio, vel Conciliabulo ſubſcripſiſſet; mortuo Conſtantio Imperatore, & revocatis ab exſilio Athanaſio, Hilario, Euſebio Vercellenſi, cæteriſque confeſſoribus, viſum eſt Eccleſiæ ad farciendam concordiam & pacem Catholicæ Fidei, ut Epiſcopi reſipiſcentes ex Arianis, ſervato Epiſcopi gradu, ad priſtinos honores & dignitatem reſtituerentur: quod conſenſu Romani Pootificis in Alexandrina Synodo conſtitutum fuit. Cui gratiæ & ordinationi, cùm Lucifer Caralitanus in Sardinia Epiſcopus, vel ſtultâ, vel inſanâ ſuperbiâ, aſſentiri recuſâſſet, & factum Eccleſiæ pertinaciter damnare auderet; ipſe ut ſchiſmaticus damnari meruit, teſte Ruffino [p], & Athanaſio [q], & ex Liberio [r], Hieronymo [ſ], & Auguſtino [t]. Meſſalianorum etiam, ſeu Euchitarum hæreſis pernicioſa, cùm per Orientis partes deſæviret, clericos tamen ab illis redeuntes incolumi gradu recipiendos juſſit Synodus III. Epheſina. Coacta ea erat adversùs Neſtorianos, quos in errore pertinaces gravi anathemate affecerat, & ſacerdotii dignitate privaverat: illos tamen, ſi reſipiſcerent, in honoribus ſuis recepit Cyrillus [u] Alexandrinus, ut fatetur ipſe. Idem [x] feciſſe affirmat Proclum Conſtantinopolitanum. Eâdem indulgentiâ recepit quoſdam Iconomachos eadem Septima Synodus, quod inibi, & & moltis doctorum teſtimoniis, & Eccleſiaſticis exemplis defenditur. Cùm Theodoretus in Concilio Chalcedonenſi [y] Neſtorii, qoem priùs defenderat, errorem abjuraret, omnes Epiſcopi clamaverunt: *Theodoretus dignus eſt ſede Eccleſiæ; Theodoreto Catholico doctori reddatur Eccleſia.* Ante hos omnes Miltiades Papa in Concilio Romano, quod ad cauſſam Cæciliani & Donati, ante Nicænum & Arelatenſe convocatum eſt, Donatiſtas ſalvo Epiſcopatûs honore in gratiam ſe recepturum profeſſus eſt, ſi depoſito ſchiſmate, ad Eccleſiæ unitatem redire vellent: ut Auguſtinus [z] teſtatur. Quod exemplum Africani

poſtea

c D. Leo PP, in Epiſt. 3. ad Epiſcop. Aquilejïſem.
d D. Cypr. Ep. 68.
e Euſeb. lib. 6. Hiſt. Eccl. cap. 35.
f Tertull. lib. De præſcrip. hæretic.
g Innoc. PP. I. in Epiſt. 22 ad Epiſc. Maced. cap. 4.
h D. Aug. Epiſt. 52. ad Boniſ. & libro De unico bapti. c. 12.
i Felix PP. III. in Epiſt. ad Acacium Epiſc. Conſtantinopol.
k D. Aug. dicta Epiſt. 52. ad Boniſac. & Ep. 162.
l Conc. Nicæn. Can. VIII.
m D. Baſil. Ep. 74. ad Occid. & ad Teren. Comitem, quæ citatur act. 1. ſeptimæ Synodi.
n Socr. l. 4. c. 12.
o Sozom. lib. 6. c. 10. 11. & 12.
p Ruffin. lib. 1. cap. 28. 29. & 32.
q D. Athan. in Epiſt. ad Ruffin. relata in ſeptima Synod. act.
r Liber. in Epiſt. ad Orientales, relata à Socr. lib. 4. cap. 1.
ſ Hieron. contra Luciferianos.
t D. Aug. De agone Chriſtiano in fine. Idem Epiſt. 50. ad Boniſ.
u Cyril. Alexan. in Epiſt. ad Max. relata act. 1. Synod. VII.
x In eadem Epi.
y Conc. Chalcedonenſe act. 9.
z D. Aug. Ep. 50. & 162.

poſtea Patres ſequuti ſemper ſunt, in Concilio præſertim Carthaginenſi [a], in quo legatio decernitur ad Papam Anaſtaſium, ut id ratum habere vellet, non obſtante tranſmerino decreto, quo de grado ſuo rejici præceptum eſt. Hanc gratiam Hæreſiarchis non ſolet Eccleſia concedere; quos ut tanti mali euctores majori effici pœna conſentaneum cenſet. Tertullianus [b] (ut antea dixi) refert Marcionem, ne ad Eccleſiæ quidem pacem admiſſum, niſi rednctis his quos deceptos ab ea ſegregaſſet. Sed illud eſt præſertim obſervandum, quod & ſi manſuetudinis & pietatis Eccleſiaſticæ ratione hæretici vel ſchiſmatici reſipiſcentes, ad priſtinos honoris gradus ſoleant reſtitui; ad majores tamen admittendos promovendoſque non eſſe, Epiſtolâ D. Leonis [c] Papæ edocti ſumus.

a *Concil. Carthaginen. exſtat in eo quoi vulgò vocât African. Canone XXXV.*

b *Tertull. De* præſcriptionibus hæreticorum.

c *D. Leo Papa Ep. 2. ad Epiſcop. Aquilejenſem.*

COMMENTARII NOVI.

LICET juxta P. Cypriani ſententiam relatam in cap. 1. quæſt. 7. ab hæreticis reverſi non dabeant honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverunt; tamen benignè Eccleſia jam à temporibus Concilii Niceni, lapſos in hæreſim, & reverſos conſuevit priſtinis gradibus reſtituere cap. *Si qui voluerint*. cap. *Conveniontibus*. cap. *Ponderet*. cap. *Quia ſanctitas*, 50. diſt. Leo Epiſtolâ XLIX. ad Pulcheriam, ubi de his reverſis agens, ait: *Qui etſi poſt illud judicium ſuum tam impium quàm injuſtum, non ſunt Catholicæ fraternitati ita honorabiles ut fuerunt; ſuas tamen adhuc obtinent ſedes, & Epiſcopatûs ſui honore potiuntur, aut per veram & neceſſariam ſatisfactionem, pacem Eccleſiæ recepturi; aut ſi hæreſim tuebuntur, profeſſionis ſuæ merito judicandi.* Cap. 1. *De paroch.* Sept. Synod. act. 1. poſt medium ubi Tharaſius dixit: *Plurimi jam canonici, ſanctarumque Synodorum & Patrum libri lecti ſunt, qui docent nos reverſos ab hæreſi recipere debere, modò non ſubſit improba aliqua cauſſa.* Alia congerit Anton. Auguſt. in *Epit. jur.* lib. 11. tit. 6. Quem reſtitutionem, ut PP. Hiſpani lucrifacerent Epiſcopos hæreſi Ariana infectos, non ſolùm illis conceſſerunt in Concil. Toletano III. verùm & ſtatuerunt, ut ſi in eorum ſedibus alii Catholici fuiſſent ordinati; embo manerent in eadem Eccleſia, ita ut uno defuncto, ſuperſtes ſolus eam regeret, ut tradit Mendoza ſuprà lib. 1. cap. 1. & nos in cap. *Quoniam. De officio Ordin.* Sed licèt ita eb hæreticis reverſi propriis ſedibus, & dignitatibus reſtituerentur, non tamen ad primatûs culmen pervenire poterant, ex ratione addncta à Gregorio in cap. *Nos conſuetudinem*. 12. diſt. Immo & eliquando ita reſtituebantur, ut in ſuſceptis gradibus poſſent miniſtrare, non autem ad ſuperiores aſcendere. cap. *Siquis hæretica*. cap. *Omnis*. 1. quæſt. 1. cap. *Saluberrimum*. 1. qu. 7.

Quæ reſtitutio cùm tam in Eccleſia Africana quàm Hiſpanica, obſervata reperiatur jam à primis ſæculis; præſens Canon tam in prima quàm ſecunde parte, non poteſt accipi de Epiſcopis, vel presbyteris in hæreſim lapſis reſipiſcentibus & reverſis ad fidem Catholicam; præcipuè cùm PP. hujus Concilii erga hæreticos pœnitentes non ita ſeveri eſſent, ut ad communionem priſtinam non admiſerint, ut probavi ſuprà cap. 22. Unde & in ſuis gradibus recipiendi erant juxta Romanæ Eccleſiæ indulgentiam. Quare exiſtimo, in præſenti Canone tantùm agi de fidelibus laïcis publicè in hereſim lapſis, & poſtea reverſis, qui in clerum cooptari non poſſunt: & ſi ipſi ita reverſi ordinati fuerint, deponuntur à gradu ſuſcepto, non ante lapſum, ſed poſt pœnitentiam, ut diverſis Canonibus probat Sauſſay in *Panopl. cleric.* lib. 6. part. 1. cap. 3. Quæ Eccleſiæ ſanctio valdè conſona eſt Juris diſpoſitioni, cùm notum ſit propter hæreſim Irregularitatem contrahi, ita ut hæreticus reſipiſcens, licèt communioni Eccleſiæ reſtituatur, tamen nec ed primam tonſuram valeat promoveri, ut probant D. Antonin. *De cenſur.* cap. 100. Sylveſter verbo, *Irregularitas*. quæſt. 5. Mejolus lib. 5. *De irregul.* cap. 46. num. 3. Peña ad Eymericum in *Direct.* part. 3. comment. 163. Ritiulus lib. 3. *De jure perſon.* cap. 18. num. 3. Sauſſay ubi proximè. Licèt circa cauſſam hujus irregularitatis non conſentiant doctores: aliis aſſerentibus annexam eſſe hæreſi, ita ut ſi hæreticus ſit occultus, modò exteriùs, irregularitatem contrahat; ita Sylveſt. ſupr. quæſt. 24. Majolus dict. cap. 46. num. 1. Lambertin. *De jure patron.* 1. part. lib. 1. qu. 7. Toletus lib. 1. *Summa* cap. 69. Suerez *De cenſur.* diſp. 43. ſect. 1. num. 4. Peña dict. part. 3. quæſt. 126. Ritiulus lib. 5. *De jure perſon.* cap. 17. Sed rectiùs Avila, Sayrus, Layman, & Caſtropaleus, quos refert & ſequitur Gibal. *De irregul.* cap. 5. quæſt. 3. exiſtimârunt hanc irregularitatem contrahi ex illa infamia quæ incurritur ex hæreſi, & pœnitentie ſolenni quam ſubibat qui lapſus revertebatur ad Fidem. Unde juxta ea principia rectè docent PP. in hoc Canone, ut ſi aliquis fidelis laïcus à quacumque hereſi revertatur, in clerum non promoveatur: & ſi per ſurreptionem ordinatus fuerit, deponatur. Lex enim licèt præterita regulariter non reſpiciat; tamen ſi expreſsè ea comprehendat, ad præterita extenditur, ut latè probavi in cap. 2. *De conſt.* GONZALEZ.

EX OMNI HÆRESI, &c. Quamvis ex converſione hæreticorum ad veram fidem creſcat numerus Catholicorum, & ſubinde augeatur Eccleſia; non propterea PP. Eliberitani venientibus ex hæreſi aditum præſtant ut in clerum recipiantur, nec tam in eo quærunt multitudinem, quàm delectum: ut, nimirum, ii ſolùm ordinentur, qui innoxio vitæ totius curſu, incorruptâ fide, pietate, ac doctrinâ, digni ſunt ſacris altaribus admoveri.

Longè aliter ſe habere ſoliti ſunt à primis Eccleſiæ ſæculis hæretici, facilè admittentes quoslibet apoſtatas noſtros ad clerum ſuum, ut teſtatur de ſuo ævo Tertullianus lib. *De præſcriptionib.* cap. 4. ubi de iis ait: *Ordinationes eorum temerariæ, leves,*

incon-

inconſtantes: nunc neophytos conlocant, nunc ſæculo obſtrictos, NUNC APOSTATAS NOSTROS, UT GLORIA EOS OBLIGENT, QUIA VERITATE NON POSSUNT. Nuſquam facilius proficitur, quàm in caſtris rebellium, ubi ipſum eſſe illic, promereri eſt. Itaque alius hodie Epiſcopus, cras alius: hodie diaconus, qui cras Lector: hodie presbyter, qui cras laïcus: nam & laïcis ſacerdotalia munera injungunt.

Quæ verba, præſertim adjuncta aliis ejuſdem Tertulliani lib. *De baptiſm.* cap. 17. non modò oſtendunt diſtinctionem & ordinem Hierarchiæ Eccleſiaſticæ contra hæreticos, ſed etiam juſtitiam ac ſanctitatem doctrinæ in hoc Canone contentæ, *ne venientes ex omni hæreſi ordinentur*. Neque enim tam facilè proficitur in caſtris Eccleſiæ Catholicæ, ut ſolus ingreſſus in illam, aut permanſio intra ipſius ſinum, conſtituat homines dignos adſcribi clero: cùm præterea exigatur, juxta ſacros Canones, præſertim Eliberitanos, innocentia vitæ, conſtantia in Fide à tempore baptiſmi ſuſcepta, & plura alia. In quem ſcopum aurea ſunt, & obſervatu digniſſima verba S. Leonis Epiſt. III. (aliàs XIV. juxta editionem Queſnelii) initio hujus capitis allegata in Mendozæ Commentario. Et certè ſi in tot Conciliis & Canonibus antiquis cautum fuit ne quis poſt baptiſmum in quodlibet crimen lapſus recipiatur ad ſacrum ordinem; quantò magis id caveri debuit ob graviſſimum crimen hæreſis? Lege præſertim Can. II. Concilii Nicæni.

Verùm Canon præſens non ita ſeverè obſervatus fuit, ut Patres ejuſdem Concilii Nicæni (inter quos præeminebat Oſius, qui huic Eliberitano interfuit) non admitterent quoſdam ex hæreſi venientes, ut intra ſinum Eccleſiæ Catholicæ recepti, ordinarentur. ut patet de Novatianis Can. II. Et de Paullianiſtis Can. XIX. ſtatuitur, ut rebaptizentur, & ſi antea in ea ſecta erant clero adſcripti, pariter ordinentur rursùs ab aliquo Epiſcopo Eccleſię Catholicæ. Nimirum ii ſanctiſſimi Patres abſdubio habuerunt præ oculis rationem aliqnam gravis momenti, ut illos cum delectu ibidem explanato (*Si inculpati fuerint & irreprehenſibiles*) reciperent ad ſtatum clericalem. Quando igitur occurrerit par ratio, & vita alioqui irreprehenſibilis, in iis qui veniunt ex hæreſi alia recenti, veluti Lutherana, aut Calviniana, &c. poterit Rom. Pontifex cum aliquibus diſpenſare, ut ordinentur: CARDIN. DE AGUIRRE.

Vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponantur.

CAPUT VICESIMUM NONUM.

Hæreſi notatos deponendos.

CRIMEN hæreſeos, ut omnium graviſſimum, Hiſpani Patres meritò ſemper judicârunt; eâque de cauſſa eo ante ordinationem contaminatos, vel vehementer ſuſpectos, à ſacerdotum conventu removerunt. Præclara enim D. Bernardi [d] ſententia eſt: *Auferatur malus, ne malos generet. Melius eſt ut pereat unus, quàm unitas.* Concilium Nicænum [e]: *Quicumque ex lapſis per ignorantiam ſunt ordinati, vel contemptu eorum qui eos ordinaverunt; hoc non præjudicat regulæ Eccleſiaſticæ: cùm enim compertum fuerit, deponantur.* Idem in mœchis Hiſpani Patres ſuperiùs [f] edixerunt. *Subdiaconum* (ajunt) *eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerit mœchatus, eo quòd poſt medium per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus: ſi autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.* De Arianis converſis eandem promulgavit ſententiam Innocentius [g] Papa I. Alia etiam hujus decreti ratio fuit, quia ex hæreſi revertentes pœnitentiam publicam agere debebant: qui autem ſemel fuerant in ea pœnitentia, à clero removebantur. Utrumque Innocentius [h] I. docet reſcribens ad Epiſcopos Macedoniæ.

d D. Bernard. in Epiſt. 120.
e Conc. Nicæn. Can. X.
f Can. XXX. hujus Concilii.
g Innoc. Papa I. in Epiſt. 18. ad Alexand. Epiſcop. cap. 3.
h Idem Innoc. in Epiſt. 22. ad Epiſcopos Macedoniæ

COMMENTARII NOVI.

QUEMADMODUM ſuperiore capite vidimus, hæreticos in ſinum Eccleſiæ Catholicæ reverſos nullatenus eſſe ordinandos; ſic & modò in poſteriore hujus Canonis parte legimus ſtatutum, ut *ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponantur*. Sic & ſuprà Can. XXX. non modò cautum fuit, ne quiſquam mœchatus in adoleſcentia, ordinaretur ſubdiaconus, ſed etiam ut ſi fortè per ſubreptionem ordinatus fuerit, deponatur.

Verùm id diſcriminis eſt inter hæreticos ex una parte, & mœchos, ſeu fornicarios ex alia: quòd aliqui ex prioribus in ipſo Concilio Nicæno Can. II. & XIX. admiſſi fuerint ad clerum poſt hęreſim abjuratam; aut in ſacro ordine, etiam Epiſcopali, permanere permiſſi fuerint. Eorum verò, qui poſt baptiſmum mœchati aut fornicati ſunt, ita prohibetur ordinatio ac permanentia in ordine ſuſcepto, ut nemo eorum prorſus in Canonibus antiquis Conciliorum legatur admiſſus, vel ad ſubdiaco-

diaconatum: nemo item fornicatus poſt ſacrum ordinem receptum, permiſſus de cetero illum exercere. Vide quæ ſuprà obſervavimus in citatum Can. XXX. & antea in Can. XVIII. lib. 2. cap. 37. ac præterea Canones Apoſtolorum XVI. XXIV. & XXVII. ubi lapſis in fornicationem poſt baptiſmum prohibetur aditus in clerum: lapſis verò poſt ordinem ſacrum indicitur depoſitio: ſi quis autem renuerit abſtinere ab exercitio ſacri ordinis; *παντάπασιν ἐκκοπτέσθω τῆς Ἐκκλησίας. Omnino abſcindatur ab Eccleſia.*

Itaque Patres antiqui Eccleſiæ in hoc & aliis Conciliis inexorabiliores fuerunt cum lapſis poſt baptiſmum in peccata carnis, ſaltem aut præſertim notoria, quàm in crimen hæreſis, quoad recipiendum vel adminiſtrandum ſacramentum Ordinis. Rationem verò diſcriminis non ita facile eſt reddere: cùm graviùs ſit crimen hæreſis, quàm incontinentiæ. Verùm fortaſſe diſparitas in eo ſita eſt, quòd illa propriè loquendo atque immediatè ſolam mentem ſive animam inficit; hæc verò totum hominem maculat, ac turpiſſima inquinatum ſorde, indignum reddit ad tractandum, & offerendum Deo tam pura & ſacroſancta myſteria.

Quam in rem notanda ſunt verba illa Apoſtoli 1. Cor. 6. *Neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Ita ille de quolibet Chriſtiano in fornicationem lapſo loquitur. Et S. Thomas ibidem ait: *Hoc enim eſt horrendum ſacrilegium.* Quid diceret de ſacerdotibus in carnis peccatum lapſis? Proſequitur Apoſtolus: *Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.*

In quæ verba Auguſtinus Serm. 162. juxta noviſſimam editionem Monachorum S. Mauri; aliàs Fragmento 3. *De verbis Apoſtoli* 1. Cor. 6. ait: *Videtur B. Apoſtolus :::::::: exaggerare voluiſſe FORNICATIONIS MALUM SUPER CÆTERA OMNIA PECCATA. quæ etſi per corpus committantur; non tamen animum humanum concupiſcentiæ carnali ita efficiunt obſtrictum & obnoxium, quemadmodum in ſolo opere fornicationis corporalis commiſceri facit animum vis ingens libidinis cum ipſo corpore, & unum cum ipſo quodammodo agglutinari & devinctum eſſe ::: ut hoc eſſe videatur quod dictum eſt:* qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat .... *ſic enim totus homo abſorbetur ab ipſo & in ipſo corpore, ut jam dici non poſſit ipſe animus ſuus eſſe, ſed ſimul totus homo dici poſſit quod caro ſit, & ſpiritus vadens & non revertens. Sic ergo poſſumus intelligere:* quia omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat. *ut videatur Apoſtolus in tantum exaggerare voluiſſe fornicationis malum, UT IN COMPARATIONE HUJUS FORNICATIONIS, cætera extra corpus habenda eſſe duxerit, quæcumque peccata; ſolo hoc tantummodo fornicationis malo in corpus proprium peccari dixerit, QUIA MAJORE LIBIDINIS ARDORE, QUO SUPERIOR NULLUS EST, voluptas ipſius corporis tenet ſervum, efficitq; captivum ....: Quia nuſquam ſic totus homo corporis ipſius voluptati addicitur, & ineffabiliter vel inevitabiliter affigitur.* Eant nunc quicumque id peccatum, vel in ſe ipſis, vel in aliis extenuare, aut minùs grave cenſere audent, quod Apoſtolus & Auguſtinus uſque adeò exſecrantur.

Hæc cùm ita ſint, mirum non eſt quòd licèt Eccleſia primis ſæculis diſpenſaverit cum quibuſdam ex hæreſi venientibus ut ordines recipiant, vel jam antea receptos exſequantur; nunquam tamen, aut vix legatur id indulſiſſe iis, qui poſt baptiſmum, & præſertim poſt ſacrum ordinem ſuſceptum lapſi ſunt in peccatum fornicationis ſeu mœchiæ. Quia nimirum ejuſmodi labes totum hominem inquinat ultra cætera delicta extra corpus facta; ac proinde indigniorem reddit miniſterio erga adeò ſanctum ſacrificium, immaculatamque hoſtiam, non modò in ſacerdotio, ſed & in ordinibus inferioribus, qui ad illud diſponunt.

Ut enim obſervat Chryſoſtomus Homiliâ, ſive Oratione 18. in eundem locum Apoſtoli, *ἐπὶ τῆς πορνείας ὁλόκληρον τὸ σῶμα γίνεται μιαρόν. ὥσπερ γὰρ εἰς λέβητα ἀκαθαρσίας ἐμπεσὸν, καὶ τῷ ῥυπαρῷ βαπτισθὲν, οὕτω φύρεται. In fornicatione totum corpus fit ſceleratum & exſecrandum. Tanquam enim incidens in lebetem immunditiæ, ſordibuſque & inquinamento tinctum, ſic polluitur.* Quid autem magis indignum & contrarium cultui divino, & tractationi divinorum myſteriorum, ad quæ omnes ſacri ordines diriguntur? Ea verò fœditas peculiaris non habet locum in iis, qui cæteroqui irreprehenſibiles, ex ſola hæreſi ad Eccleſiæ gremium veniunt, quamvis hæc propriè ac theologicè loquendo, gravius peccatum ſit, quàm mœchia, ſive fornicatio. CARD. DE AGUIRRE.

CANON LII.

De his qui in Eccleſia libellos famoſos ponunt.

Si qui inventi fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.

ADRIANUS Papa I. in collectione decretorum, quam ex diverſis Conciliis Græcis & Latinis compilavit, ad judicium litis quam ei Tharaſius Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus intenderat, hunc Canonem retulit; ſed diverſis paullò verbis & ſententiâ conceptum. Sic enim ait: *Si qui inventi fuerint libros famoſos legere vel cantare, excommunicentur.* In hoc Concilio qui *poſuerint,*

ab

ab Adriano *qui cantârunt*, aut *legerunt*, communione privantur. Burchardus lib. 5. *Decret.* cap. 199. & Ivo. part. 3. cap. 125. aliter: *Si qui* (ajunt) *inventi fuerint libros famoſos & ignotos in Eccleſia legere vel cantare, excommunicentur*. Gratianus in cap. *Si qui.* 5. quæſtione 1. communem hujus Concilii lectionem retinet, & Cod. noſter MS. Conciliorum quam probo: *Si qui inventi fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur*,

CAPUT TRICESIMUM.

Quâ pœnâ libelli famoſi auctores coërcendi.

QUI ingenio & virtute carent, quum illatam injuriam propulſare non poſſunt, putant, ſed falsò, quod ingenii vel virium imbecillitate perdiderunt, ſparsâ libellorum infamiâ poſſe reſarcire: quod leviſſimi & puſilli animi indicium eſt, gravique pœna dignum: ſi enim injuria voce privatim illa (*convitium* vocamus) quòd honori detrahat, pœnâ vindicanda eſt; tametſi vocis facilè obliviſcamur; quantò magis quæ literis publicis & ſcripturâ conſultò factâ, quæ cùm per plurimorum manus longè lateque vagetur, tamdiu ſubſiſtit dedecus & infamia, quamdiu illius memoria infixa hominum animis duraverit. Ideoque in omni bene inſtituta republica acerbiùs & atrociùs hanc, quàm verborum injuriam prudentes vindicârunt. Græcos, & à Græcis Romanos mutuantes, etſi lenes & molles potiùs, atque indulgentes in coërcendis aliis injuriis & delictis fuerint; acerbos, vehementes, & acres in puniendis famoſorum libellorum auctoribus fuiſſe, lex ipſa duodecim Tabularum indicat, cujus hæc verba ſunt: SI QVIS ACTITAVERIT. SIVE CARMEN CONDIDERIT. QVOD INFAMIAM FLAGITIVM VE ALTERI PRECATVR. CAPITE PVNITOR. Legis teſtes ſunt Cicero [i], Arnobius [k], Auguſtinus [l], & alii. Ejus ſeveritatem placuiſſe Auguſto Cæſari, inde conjectari licet, quod judicium de libellis famoſis, non minùs vehemens, quàm majeſtatis eſſe voluerit: ſic enim ſcribit Tacitus [m]: *Eum legem majeſtatis reduxiſſe, ut non ſolùm facta arguerentur, ſed & dicta: primumque cognitionem de famoſis libellis ſpecie legis ejus tractâſſe: commotum Caſſii Severi libidine, qua viros fœminaſque illuſtres procacibus ſcriptis diffamaverat*. Inteſtabilem factum, ſive lege, ſive ſenatusconſulto, refert Ulpianus [n]: *Si quis* (inquit) *librum ad infamiam alicujus pertinentem ſcripſit, compoſuit, edidit, dolove malo fecit, quò quid eorum fieret, etiam ſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine, uti ea de re agere liceat: & ſi condemnatus ſit qui id fecit, inteſtabilis ex lege eſſe jubetur*. Idem etiam Ulpianus [o]. *Si quis* (inquit) *ob carmen famoſum damnetur, ſenatusconſulto expreſſum eſt ut inteſtabilis ſit*. Quis autem eſſet inteſtabilis, Cajus [p] docuit: *Cùm lege quis* (ait) *inteſtabilis jubetur eſſe, eò pertinet, ut nec ejus teſtimonium recipiatur; & eò ampliùs, ut putant quidam, ne ipſi dicatur teſtimonium*. Ergo nec teſtis eſſe poterat, nec teſtamentum facere, nec quicquam capere ex aliorum teſtamentis. Sicque intelligendus eſt Arcadius [q] Imperator: dum ob carmen famoſum damnatum, inteſtabilem fieri reſpondit. Digniſſimus certè eſt qui aliorum famam lædere curat, ut tantâ infamiâ ipſe afficiatur, ut nec ei teſtimonium vel dicere vel dici liceat. Quod moribus recipi oporteret: ne quâ ſolet ſceleris impunitate, repetendi criminis creſcat audacia: impunitatem intelligo leviorem coërcitionem. At Ulpianus [r] eâdem pœnâ ex ſenatusconſulto teneri etiam eum docet, qui ἐπιγράμματα, aliudve quid, ſine ſcriptura in notam aliquorum produxerit. Quo autem tempore, aut quo auctore factum ſit illud ſenatusconſultum, non conſtat: & ambigunt recentiores, an Auguſto, anve Tiberio tribui debeat: ſed ego Auguſto magis, quàm Tiberio tribui poſſe, ex Suetonio [s] elicio: *Sed adversùs convitia* (ait) *maloſque rumores, & famoſa de ſe ac ſuis carmina, firmus ac patiens ſubinde jactabat, in civitate libera linguam menteſque liberas eſſe debere. Et quondam ſenatu cognitionem de ejuſmodi criminibus ac reis flagitante; Non tantùm* (inquit) *otii habemus, ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc feneſtram aperueritis, nihil aliud agi ſinetis: omnium inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferentur. Exſtat & ſermo ejus in ſenatu percivilis: Si quidem loquutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum dictorumque reddam: ſi perſeveraverit, invicem eum odero*. Cujus ſententiam Theodoſius, Arcadius, & Honorius [t] probârunt in edicto ad Ruffinum P. P. probè intelligentes non omnia ad eam ſeveritatis normam ſemper eſſe revocanda: quinimmo oportere nonnunquam regum prudentiam quod in ſubditis ex levitate proceſſit, contemnere: quod ex inſania, miſereri: quod ab injuria, remittere: ut dignum imperio quod ſuſceperunt probitatis exemplum, modeſtiæ, & patientiæ reliquis imitandum proponant. Quòd ſi temporum, locorum, & rerum ſtatus naturaque, vel coërcitionem leviorem, vel impunitatem & indulgentiam non permiſerint; cùm vindicandum fuerit, ſeverè vindicandum: ut Decem-virorum olim ſanxit prudentia. Nec olim ſolùm libellis famoſis, vel quacumque alia publica injuria, turpitudinis notam Principibus inurere impunè licebat, ſed nec illorum ſæculum quoquomodo criminari. Putabant enim Principes, nec immeritò, ad maximas ipſorum pertinere laudes, ſæculi juſtitiam, morum probitatem, legum vim, auctoritatem judiciorum, integritatem magiſtratuum, & omnis tandem, & publicæ & privatæ felicitatis prædicationem, ut teſtes ſunt Juſtinianus [u] & Theodericus [x], de his crebrò in ſuis conſtitutionibus glorianies. Quâ ratione Græcus Scholiaſtes [z] Baſilicon, eum qui Principis ſæculum criminatur, Principi ipſi docet videri maledicere.

i *Tull. lib. 4. Tuſculanar.*
k *Arnob. lib. 4. adversus gentes.*
l *D. Auguſt. lib. 2.* De civit. Dei. c. 9.
m *Tacit. lib. 1.* Annalium.
n *Ulpian. in l. 5. §. ult.* De injur.
o *Idem Ulpian. in l. 15. §.* Si quis. De injur.
p *Cajus in l.* Cum lege. De injur.
q *Arcad. Imperat. in l.* Ob carmen. C. De teſtib.
r *Ulpian. in l. 5. §. ult.* De injur.
s *Suetonius in vita Tiberii.*
t *Theodoſ. Arcad. & Honorius in l.* Unica. C. Si quis imper. maled.
u *Juſtin. l.* Finale pa tis (*Secta noſtrorum temporū non patitur.*) *Et in l.* Unica. Si quis Imperatori maledixerit. (*Obtrectatori noſtrorum temporum.*)
x *Theoderic. Rex, apud Caſſiodorum lib. 2. Epiſt. 12. Noſtri temporis juſtitia: & alibi ſæpè.*
z *Græcus ſcholiaſtes Baſilid. 62.*

Antiquam autem hujus criminis pœnæ ſeveritatem, non modò renovârunt, ſed auxerunt Valentinianus & Valens [a] Impp. edicto generali propoſito decernentes, ut ſi quis famoſum libellum, non ſolùm dictaverit, ſed ignarus ejus, ſive domi, ſive in publico, vel alio quocumque loco repererit, nec corruperit priùs, quàm alter inveniat; ſed vim illius manifeſtaverit; quaſi auctorem delicti capitali pœna puniendum. Illud præterea prudenter adjicientes, ne qui libello famoſo fuiſſent notati, aliquod aut famæ, aut vitæ periculum paterentur. Quod pluribus conſtitutionibus comprobavit antea Conſtantinus [b] Imperator. Innocens enim rectè creditur, cui cùm defuerit accuſator, non defuerit inimicus, ut à Conſtantio [c] Imperatore ad populum reſcriptum eſt. Ex quibus illud obſervari licebit, famoſum libellum (niſi ſpeciatim id cautum & expreſſum ſit) impedimento non eſſe futurum his, qui ad Eccleſiaſticarum dignitatum, vel Ordinum militarium, aut regularium honorem aſpirant: à quibus recipiendis infames, aut aliqua nota turpi aſperſi repelluntur. *Quod enim* (ut Ciceronis verbis utar) *crimen eſſe poteſt ſine accuſatore? Quæ ſententia ſine conſilio? Quæ damnatio ſine defenſione? niſi immanis quædam barbaries?*

a *Valent. & Valens, in l. Unic. C. De famoſ. libell.*

b *Conſtant. Imper. in l. 1. 2. 3. 4. 5. Cod. Theod. De famoſ. libell.*

c *Conſtant. Imper. in l. 6. C. Theod. De famoſ. libell.*

Quòd ſi eorum audacia acri pœnitentia reprimenda eſt, qui libellos probroſis verbis & ſententiis conceptos, ad aliorum infamiam ediderint & publicaverint; multò ſanè magis eorum nefaria temeritas refrænanda, accuſanda, & punienda, qui ſacræ Scripturæ verbis vel ſententiis ad eandem contumeliam & infamiam abutuntur, ut Tridentini Concilii [d] decreto cautum eſt.

d *Concil. Trident. Seſſ. 5.*

COMMENTARII NOVI.

GRAVIORIS injuriæ ſpecies eſt quæ ſcripto fit, quàm quæ voce irrogatur, quia diutiùs in conſpectu hominum perſeverat. Vocis enim facilè obliviſcimur, at litera ſcripta manet, & per manus multorum longè lateque vagatur; & tamdiu ſubſiſtit infamia, quamdiu memoria remanet. Quamobrem lege XII. Tabul. qui malo carmine bonam alicujus famam fugillâſſet, fuſtibus feriebatur, ita conceptâ:

SI QVI PIPVL OCENTASIT, CARMENVE CONDISSIT, QVOD INFAMIAM FAXIT FLAGITIVMVE ALTERI, FVSTE FERITO.

Ad quam reſpexerunt Paullus lib. 5. *Sentent.* tit. 4. §. 6. injuriarum actio, aut lege, aut more, aut mixto jure introducta eſt. l. *Duodecim Tabul. De famoſ. carmin. membris ruptis, & oſſibus fractis.* Scipio apud Cicer. lib. 4. *De repub.* referente D. Auguſt. lib. 2. *De civitate Dei.* cap. 9. *Noſtra XII. Tabulæ, cùm perpaucas res capite ſanxiſſent; in his hanc quoque ſanciendam putaverunt:* SI QVIS OCCENTASSIT, SIVE CARMEN CONDIDISSET, QVOD INFAMIAM FACERET FLAGITIVMVE ALTERI. *Præclarè. Judiciis enim, ac Magiſtratuum diſceptationibus legitimis propoſitam vitam, non poëtarum ingeniis habere debemus, nec probrum audire, niſi ea lege ut reſpondere liceat & judicio defendere.* Arnobius lib. 4. adverſ. Gentes: *Carmen malum conſcribere, quo fama alterius inquinetur & vita, Decem-viralibus ſcitis evadere noluiſtis impunè: ac ne veſtras aures convicio aliquis petulantiore pulſaret, de atrocibus formulas conſtituiſtis injuriis.* Cicer. lib. 4. *De Repub.* referente D. Auguſt. lib. 2. *De civitate Dei.* cap. 14. *Probris & injuriis poëtarum ſubjectam vitam, famamque habere noluerunt; capite etiam puniri ſancientes tale carmen condere ſi quis auderet.* Horat. lib. 2. Epiſt. I. ad Auguſt.

Luſit amabiliter, donec jam ſævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honeſtas
Ire domos impunè minax: doluêre cruento
Dente laceſſiti. fuit intactis quoque cura
Conditione ſuper communi. quin etiam LEX
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquā
Deſcribi. vertêre modum formidine fuſtis,
Ad bene dicendum, delectandumque redacti.

Et licèt fuſtuarium ſupplicium tantùm lege XII. Tabular. imponeretur; Cicero rem hanc capite ſancitam dicit in loco ſuprà citato, & aliis relatis à J. Gothofr. in *Quatuor fontibus.* in Notis ad Tab. VII. Savar. in Not. ad Sidon. lib. 1. Epiſt. XI. Salvagn. ad Ovid. *In Ibin.* fol. 30. quia inter capitales pœnas enumeratur fuſte feriri, ad necem cædi. l. *Qua action.* 7. §. 1. ff. ad l. *Aquil.* lib. 1. §. *Occiſorum.* ff. *ad Syllan.* leg. *Aut damnum.* 8. §. 1. ff. *De pœnis.* Poſtea S. C. cautum fuit, ut qui ad infamiam alicujus libellum, carmen, aut hiſtoriam ſcripſit, compoſuit, publicè legit, vel dolo malo fecit ut quid eorum fieret; etiamſi nomine alterius, vel ſine nomine ediderit, extraordinariè puniatur: & ita condemnatus inteſtabilis reddebatur, ita ut nec teſtamentum facere, nec teſtis in eo adhiberi poſſet. lib. 5. §. *Si quis librum.* ff. *De injuriis.* l. *Ob carmen.* ff. *De teſtibus.* l. 18. §. 1. ff. *Qui teſtamenta facere.* Poſtea conſtitutione Valentiniani & Valentis in l. *Unic.* Cod. *De famoſis libel.* cautum fuit, ut non tantùm accuſator, qui libellum ſcripſit, verùm qui ſcribi curavit, evulgavit, inventum non ſuppreſſit, vel igne conſumpſit, ſed illum manifeſtavit, capitali ſententiæ ſubjiciatur: quia dum auctorem non prodit, ipſe auctor ejus creditur. Sed hanc capitis pœnam rectè reſtrinxiſſe videntur Farinacius in *Praxi.* quæſt. 105. num. 424. Gomez lib. 3. *Var.* cap. 6. num. 1. Anton. Mach. *De crimin.* tit. *De injuriis.* cap. 2. num. 5. ad libellum illum, quo gravia & capitalia crimina alicui objiciuntur ab eo, qui ſævitiæ judicum aut principis adrepere ſatagit: valdè enim abſurdum foret ob quamcumque contumeliam ſcripto factam reo capitis pœnam imminere. Quæ ſententia confirmatur ex verbis prædictæ conſtitutionis, quæ cùm concipiantur de ſalute ac devotione publica; ſatis in-

Digitized by Google

nuunt ejuſmodi libellum eſſe intelligendum caſu quo crimina capitalia, atque ad ſalutem reipublicæ pertinentia objiciantur: & ex aliis conſtitutionibus compilatis in C. Theodoſ. ſub tit. *De famoſ. libell.* præcipuè ex l.4. in illis verbis: *Famoſa ſcriptio libellorum, quæ nomine accuſatoris caret, minimè examinanda eſt, ſed penitùs abolenda: nam qui accuſationis promotione confidat, libera potiùs intentione, quàm captioſâ, atque occulta conſcriptione alterius debet vitam in judicium devocare.* Et ex lib. 8. *Jam pridem adversùs calumnias firmiſſima ſunt comparata præſidia. Nullus igitur calumniam metuat. Conteſtatio verò, quæ caput alterius contra juris ordinem pulſat, depreſſa noſtris legibus jaceat, intercidat furor famoſorum libellorum.* Porrò puniunt Imperatores Valentinianus & Valens eos quoque qui libellum inventum non illicò conſumpſerint, ſed aliis ſenſum ejus manifeſtaverint: quod durum videri poterat: ſed haud dubiè verba ad eum ſunt reſtringenda, qui contenta libello crimina dolo malo differt, ut periculum ex ea re capitis creet infamator. Quod qui fecit, cum eo non valdè duriter agetur, ſi eâ pœnâ afficiatur ipſe, cujus ſpectaculo in alterius cervice crudelem animum ſatiare voluit.

Sacris etiam Canonibus qui hujuſmodi libellos apponunt, excommunicantur, cap. *Quidam.* 5. quæſt. 1. Et in cap. 1. eâdem quæſtione legitur ex Adriano Papa: *Qui in alterius famam publicè ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerit, & repertus ſcripta non probaverit, flagelletur; & qui ea priùs invenerit, rumpat, ſi non vult auctoris facti cauſſam incurrere.* Refert Anton. Auguſt. in *Epit.* lib. 35. tit. 6. In præſenti Canone non ſolùm jubentur excommunicari, verùm & anathematizari, id eſt ſolenniter excommunicari, juxta formam & ſolennitatem, quam retuli in cap. *Cùm non ab homine, De judiciis*. GONZALEZ.

CANON LIII.

De Epiſcopis, qui excommunicato alieno communicant.

Placuit cunctis, ut ab eo Epiſcopo quis recipiat communionem, à quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quòd ſi aliquis Epiſcopus præſumpſerit eum admittere, illo adhuc minimè ſciente vel conſentiente, à quo fuerat communione privatus; ſciat ſe hujuſmodi cauſſas inter fratres cum ſtatûs ſui periculo præſtiturum.

CAPUT TRICESIMUM PRIMUM.

Ab uno Epiſcopo excommunicatos, ab aliis non eſſe reconciliandos.

CUM in Canonum præcedentium & ſubſequentium decretis edendis, verbo ſolo PLACET, Epiſcopos uſos legamus; in hoc autem nomen, CUNCTIS adjeciſſe; indicium ſanè eſt communis omnium Patrum conſenſus, nec in eo condendo diſcordes animos habuiſſe, quos longa debuiſſet placare diſputatio. Rectè enim docuit Ariſtoteles[e] ægrè ferre quemquam ſuo honore privari. Iccircò Patres hujus Concilii communi conſenſu decernunt, ad conſervandam ſingulorum & omnium auctoritatem, ut ab eo percipiat is communionem, à quo antea abſtentus fuerat. Tranſtulit hunc Canonem Oſius Sardicenſis[f] Concilii præſes, in illud, ubi ſic præfatur: *Oſius Epiſcopus dixit: Hoc quoque omnibus placet, ut ſive diaconus, ſive presbyter, ſive quis clericorum ab Epiſcopo ſuo communione fuerit privatus, & ad alterum perrexerit Epiſcopum; & ſcierit ille ad quem confugit, eum ab Epiſcopo ſuo fuiſſe abjectum; non oportere ut ei communionem indulgeat: quòd ſi fecerit, ſciat ſe convocatis Epiſcopis cauſſas eſſe dicturum. Univerſi dixerunt: Hoc ſtatutum & pacem ſervabit, & concordiam cuſtodiet.* Nec in Sardicenſe tantùm tranſtulit Oſius, ſed paullò antea tranſtulerat in Nicænum[g]: *Servetur & iſta ſententia* (ait) *ut hi qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur ſanè, ſi fortè aliqua indignatione, aut contentione, aut qualibet commotione Epiſcopi ſui excommunicati ſint. Ut ergo digna hac poſſint examinatione perquiri, rectè viſum eſt, & per ſingulos annos in ſingulis quibuſque provinciis, bis in anno Epiſcoporum Concilium fieri, ut ſimul in unum convenientes ex communi provincia, hujuſmodi examinent quæſtiones; ut ita demum, hi qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſas meritò contraxerunt, digni etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur: quouſque in communi, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit humaniorem circa eos ferre ſententiam.* Placuit mirè hoc ipſum decretum Concilii Antiocheni Patribus, Carthaginenſis[h], Taurinatenſis[i], Cæſarauguſtani[k], Epaunenſis[l]: Syricio

e *Ariſt. lib. 2. oeconomicorum.*
f *Concil. Sardicen. Can. 16.*
g *Concil. Nicæn. Can. 5.*
h *Conc. Carthag. II. Can. 6.*
i *Conc. Taur. Can. 7.*
k *Cæſaraug. Can. 5.*
l *Epaunenſ. Can. 28.*

Digitized by Google

cio [m] etiam Papæ, & Innocentio [n]. Omnes autem mutuò accepiſſe potuerunt à Canone Apoſtolorum [o]: *Si quis presbyter* (ait) *aut diaconus ab Epiſcopo ſuo ſegregetur; hunc non licere ab alio recipi, ſed ab ipſo qui eum ſequeſtraverat: niſi forſitan obierit Epiſcopus ipſe, qui eum ſegregâſſe cognoſcitur*. Quos omnes Canones in viridi hodie eſſe obſervantia, ignorat nemo.

Ideo autem Concilium dicit, non eſſe admittendum ad communionem ab alio Epiſcopo excommunicatum; & admittenti gravem ſeveritatis ſententiam comminatur, nullo diſcrimine conſtituto, an ſcienter, an ignoranter ille admiſſus ſit: quia olim excommunicatorum nomina, non ad presbyteros ſolùm ejuſdem diœceſis, ſed ad Epiſcopos aliarum provinciarum remitti ſolebant, ut notum eſſet omnibus qui ad Eccleſiæ communionem eſſent admittendi. Divus Auguſtinus [p]: *De Splendonio verò* (inquit) *quem diaconum in Catholica damnatum, & à ſe rebaptizatum presbyterum fecit, cujus in Gallia damnationem ad nos à fratribus miſſam, collega noſter Fortunatus ibidem, apud Conſtantinam publicè legendam propoſuit*. Si ex Gallia ad Africam, nec Africam ſolùm, ſed Africæ interiora, excommunicatorum nomina remittebant olim Epiſcopi, ne peccato excommunicatorum, quoquo modo perverti aut contaminari poſſent fideles, maximam fuiſſe apparet & charitatis & Chriſtianæ religionis antiquis Epiſcopis curam.

m *Siricius Papa in Epiſt. ad Epiſcopos per Africam conſtitutos, cap. 7.*
n *Innoc. in Epiſt. 2. cap. 7.*
o *Canon Apoſtolorum 33.*
p *D. Auguſt. lib. 3.* Contra literas Petiliani. *cap. 38.*

COMMENTARII NOVI.

CONSONANT huic Canoni Concil. Nicænum Can. V. *De iis qui à communione ſegregati ſunt, ſive clericorum, ſive laïcorum ſint ordinis, ab Epiſcopis qui ſunt in unaquaque provincia valeat ſententia, ſecundùm Canonem qui pronunciat, eos qui ab aliis ejecti ſunt, non eſſe ab aliis admittendos. Examinetur autem numquid vel ſimultate, vel contentione, vel aliqua ejuſmodi Epiſcopi acerbitate, congregatione pulſi ſint, &c. Et ſi quos Epiſcopum offendiſſe conſtiterit, juſtè eſſe à congregatione ſeparati apud omnes videantur*. Ubi per Canonem intelligunt PP. Can. XXXI. Apoſt. Concil. Antioch. Can. XII. juxta editionem Creſconii ibi: *Si quis à proprio Epiſcopo ſuit excommunicatus, ne priùs ab aliis ſuſcipiatur, quàm fuerit à proprio Epiſcopo ſuſceptus, vel facta Synodo accedens ſe defenderit, & perſuaſa Synodo, aliam ſententiam retulerit. Idem autem decretum adverſus laïcos, & presbyteros, & diaconos, & eos qui ſunt in cleri catalogo, obſervetur*. Arauſic. Can. XI. Lugdun. I. Can. III. Pariſ. III. Can. VII. Antiſiod. Can. XXXIX. Aquiſgran. I. Can. XLII. LI. & LXXII. Valent. ſub Lothario Rege Can. XV. Lateran. ſub Alex. III. Can. XXI. Regiatic. Can. XI. Roman. I. ſub Nicolao I. Lemovic. Act. 2. col. 5. Melphitan. ſub Urban. II. Can. XV. cap. *Ad reprimendam*. juxta veram ejus interpretationem, quam in ipſius commentario aſſignavi. *De officio ordinarii*. Alia PP. & Conciliorum decreta congeſſerunt Fileſacus in d. c. *Ad reprimendam*. Cæſar *De Eccleſiaſt. hierarch.* diſp. 5. §. 2. Gibalin. *De cenſur.* diſquiſit. 9. quæſt. 3. propoſit. 1. Confunderetur enim juriſdictio Eccleſiaſtica, ſi ab uno Epiſcopo excommunicatus, ab alio, inſcio eo, ad communionem admitteretur: & contemneretur propria Epiſcopi auctoritas, ſi ab eo excommunicatus, apud omnes pro ejecto à communione non haberetur, ut latiùs proſequimur in d. cap. *Ad reprimendam*. ubi illuſtravimus celebre Concil. Tolet. XII. Can. III. ubi de Regibus Gotthor. ita cavetur: *Vidimus quoſdam, & flevimus, ex numero culpatorum receptos in gratiam principum, extorres extitiſſe à collegio ſacerdotum. Quod denotabile malum illa res agit, quia licentia principalis, in quo ſe ſolvi licentiùs curat, ibi alios alligat; & quos in ſuam communionem videtur ſuſcipere, à communione & pace Eccleſiæ eligit ſeparare: ut qui cum illo conſueſcunt, ſolâ ſacerdotum communione priventur. Et ideo quia remiſſio talium, qui contra Regem, gentem, vel patriam agunt, per diffinitiones Canonum antiquorum, in poteſtate ſolùm regia ponitur, cui & peccâſſe noſcuntur; adeò nulla ſe deinceps à talibus abſtinebit ſacerdotum communio. Sed quos Regia poteſtas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut participes menſæ ſuæ effecerit; hos etiam ſacerdotum & populorum conventus ſuſcipere in Eccleſiaſticam communionem debebit: ut quod jam principalis pietas habet acceptum, neque à ſacerdotibus Dei habeatur extraneum*. Adjiciunt PP. in hoc Canone, quòd ſi alienus Epiſcopus à proprio excommunicatum, illo adhuc minimè conſentiente, ad communionem receperit; cum ſtatûs ſui periculo cauſſam præſtiturum inter fratres, id eſt in Concil. provinciæ coram Coëpiſcopis conſuffraganeis, ubi Epiſcoporum cauſſæ diſceptabantur. cap. *Quoniam*. 18. diſt. cap. 1. 5. quæſt. 2. cap. 1. 5. quæſt. 4. cap. *Decernimus*. 3. quæſt. 9. cap. *Ult.* 2. quæſt. 4. faciunt textus in cap. *Si quis presbyter*. 24. 7. quæſt. 1. cap. *Epiſcopum*. 7. 9. quæſt. 1. cap. *Epiſcopus*. 10. quæſt. 1. cap. *Epiſcopus*. 23. 12. quæſt. 1. quarum verba refert Anton. Auguſt. in *Epit. jur.* lib. 5. tit. 38. GONZALEZ.

CANON LIV.

De parentibus, qui fidem ſponſaliorum fregerint.

Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum; triennii tempore abſtineant ſe à communione. Si tamen iidem ſponſus vel ſponſa in illo gravi crimine fuerint deprehenſi; excuſati erunt parentes. Si verò in eodem fuerint vitio, & polluerint ſe conſentiendo; ſuperior ſententia ſervatur.

IVO. p. 8. cap. 46. *Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum; triennii tempore à communione ſe abſtineant. Si tamen idem ſponſus vel ſponſa in gravi crimine fuerint deprehenſi; excuſati erunt parentes.* Gratianus autem in cap. *Is qui.* 31, quæſt. 3. negationem adjecit, non rectè, & quædam alia; *Si qui parentes* (ait) *fidem fregerint ſponſaliorum; triennii tempore abſtineant ſe à communione. Si tamen iidem ſponſus vel ſponſa in illo gravi crimine non fuerint deprehenſi; excuſati erunt parentes. Si verò in eodem fuerint vitio, & polluerint ſe conſentiendo; ſuperior ſententia ſervetur.*

CAPUT TRICESIMUM SECUNDUM.

Voluntate parentum contrahi olim & diſſolvi ſponſalia.

SPONSALIA ab *ſpondendo* dici, Florentinus [q] ſcripſit: nam more inſtitutoque majorum receptum fuit, ſtipulari ſibi ſpondereque uxores futuras, Ulpiano [r] auctore: & inde *ſponſi* & *ſponſæ* inditum nomen, natumque appellationem, prodit idem Florentinus [s]. Sic Servius Sulpicius [t]: *Qui uxorem* (inquit) *ducturus erat in Latio, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem ſpondebat daturũ. Is contractus ſtipulationum ſponſionumque dicebatur* ſponſalia: *tum quæ promiſſa erat,* ſponſa *appellabatur; qui ſpoponderat ducturum*, ſponſus. Formulam ſtipulationis ſive ſponſionis Varro [u] refert. *Spondes ne tuam natam uxorem iri? Spondeo.* De futuro ergo matrimonio contrahendo facta promiſſio, vel ſponſio, *ſponſalia* vocantur: hæc enim præcedebant matrimonium. *Ne* (ut Auguſtinus [x] docet) *viles habeant ſtatim uxores mariti datas, quas ſponſi ſuſpirabant dilatas.* Mirum enim auget charitatis & amoris deſiderium, ejus rei quam ames dilatio: idque receptum eſt etiam apud nos, ut interim ante nuptias proponi poſſit in Eccleſia à parochis matrimonium futurum, cum interpoſita temporis intercapedine; ut ſi quod ſit impedimentum, vel conſanguinitatis, vel affinitatis, aut alia his ſimilia; opponantur interim, & probentur ad impediendum futurum matrimonium. Hæc autem ſponſalia olim ſine parentum conſenſu non celebrabantur, ut Paullus [y] docet. *In ſponſalibus* (ait) *etiam conſenſus eorum exigendus eſt, quorum in nuptiis deſideratur.* At in nuptiis parentum conſenſum deſiderari, idem Paullus [z] affirmat. *Nuptiæ* (ait) *conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes qui coëunt, quorumque in poteſtate ſunt.* Neque ejus ſolùm qui in poteſtate habet, ſed eorum etiam in quorum ſunt poſtea recaſuri, conſenſus requiritur; ut nepos qui in poteſtate avi eſt, etiam de patris voluntate uxorem debet ducere; quamvis non ſit in ejus poteſtate: ſat enim eſt quòd ſpes ſit fore illum aliquando cum omnibus ſuis liberis: quod eâ ratione eſt conſtitutum; quia maximè noſtra intereſt ex qua uxore nobis generentur qui nominis noſtri, ſanguinis, & familiæ hæredes futuri ſunt & ſucceſſores. Quare Paullus [a]: *Nepoti uxorem ducenti, & filius conſentire debet: neptis verò ſi nubat, voluntas & auctoritas avi ſufficit.* Quod Accurſius & reliqui ſui ſectatores, omnis Romanæ antiquitatis periti, ideo inſtitutum putant, quia oportet mulierum accelerari nuptias, ne quid interim turpitudinis admittant. Quæ ratio non ſatis idonea eſt: congruentior multò quæ ex antiquis Romanorum moribus erui poteſt: liberi enim qui ex nepote deſcendunt, non avi tantùm, ſed & patria nomen, familiam, & agnationem, & ſequi & conſervare debebant: quod latiùs diximus ad Canonem XLI. præcedentem. Non ergo immeritò & avi & patris conſenſum auctoritatemque leges deſiderârunt: quòd maximè utriuſque intereſſet, qui eorum familiæ inſeri debuiſſent. At filii deſcendenteſque ex nepte, non patris aut avi nomen retinebant, ſed in mariti nomen, familiam, & gentilitatem abibant. Prænomen enim virgini non imponebatur antequam nuberet: nubens verò quod mariti erat induebat. Quare patris materni nihil intererat ad agnationis & familiæ auctoritatem, ex quo patre filia liberos eſſet ſuſceptura: ad conſervandam autem patriam poteſtatem ſat erat, ſi avi conſilio, conſenſuve maritum elegiſſet. Quòd ſi abſque parentum voluntate filius filiave matrimonium iniret (de filiis in poteſtate intelligo: nam emancipati tanquam extranei hac lege ſolvebantur) irritum erat & nullum, natique ex illo liberi, prorſus illegitimi habebantur [b]. Appulejus: [c] *Impares* (inquit) *nuptiæ, & præterea*

q *Florent. in l.* 1. De ſponſalib.
r *Ulpian. in lib.* 2. De ſponſal.
s *Idem Florent. in l.* 3. De ſponſal.
t *Servius Sulpic. in l.* De dotibus, *teſte Aulo Gell. l.* 4. Noct. Atticarum. *lib.* 4. c. 4.
u *Varro l.* 5. De lingua Latina.
x *D. Auguſt. lib.* 8. Confeſſionum. c. 3.
y *Paullus l.* 35. Ad edictum, *in l.* 7. De ſponſal.
z *Idem Paull. and. l.* Ad edictum. *l.* 2. De rit. nupt.
a *Paull. in l.* Oratione. de rit. nupt.
b *L.* Filius emancipatus. 15. de rit. nupt.
c *Appulejus lib.* 6.

in

in villa, & patre non conſentiente facta, legitimæ non poſſunt videri; ac per hoc ſpurius iſte naſcetur. Paullus [d] etiam. *Eum* (inquit) *qui vivente patre, & ignorante, de conjunctione filiæ conceptus eſt, licèt poſt mortem avi natus ſit, juſtum filium ejus ex quo conceptus eſt non videri. illis enim nuptiis non conſenſit pater.* Quòd ſi contractum matrimonium tacitè ſaltem ratum habuiſſet, naſceretur iſte patri ſuo legitimus, ut Alexander [e] Imperator reſcripſit ad Maximam: *Si ut proponis, pater quondam mariti tui, in cujus fuit poteſtate, cognitis nuptiis veſtris non contradixit, vereri non debes, ne nepotem ſuum non agnoſcat.* Sed quia dubium videri poſſet, cur cùm matrimonium ab initio nullum, defuncto jam avo, legibus confirmetur, filius ex eo ſuſceptus illegitimus habeatur? ea ratio eſt: quia matrimonii confirmatio id ſolùm tempus reſpicit, quo & avus defunctus eſt, & jam filius conceptus: at filium injuſtè conceptum pro juſto haberi, æquum Romanis non fuit; quod tamen in filiis concubinæ à Juſtiniano [f] emendatum eſt: decrevit enim, filios injuſtè ſuſceptos, matrimonio ſequenti reddi legitimos, & hæreditatis, rerumque omnium, cum his qui in ipſo matrimonio naſcuntur, fore participes. *Cùm gratias agere* (ait) *fratribus ſuis poſteriores debeant, quorum beneficio ipſi ſunt juſti filii, & nomen & ordinem ſubſequuti.* Amor enim ſuſceptorum antea filiorum jungendi poſtea matrimonii deſiderium voluntatemque videtur conciliâſſe. Sed cur non idem decretum fuerit in eo quod Paullus reſpondit, in promptu ratio eſt: nam ſi filii ex eo matrimonio ſuſcepti, quod ſine patris conſenſu celebratum eſt, ejus morte confirmato matrimonio efficerentur legitimi; nullus eſſet, qui ſpreto patris conſenſu, uxorem ducere & filios procreare non mallet; quòd certam haberet ſpem, defuncto patre juſtum matrimonium futurum, liberoſque antea injuſtè conceptos, juſtos habendos & legitimos. Quod ut patriæ poteſtatis, & pudicitiæ etiam legibus contrarium, repudiavit Romanorum prudentia: at hoc in filiis concubinæ contrariam habuit æquitatis rationem, ut videlicet quam turpi concubitu quiſque tenebat, eam ut juſtam & legitimam uxorem ſibi vellet poſtea ſociare. Sine parentum ergo conſenſu filius filiave neque nuptias, neque ſponſalia contrahere poterant. Sed an contracta jam diſſolvere poſſent, audiamus Ulpianum [g]: *In poteſtate* (inquit) *manente filia, pater ſponſo nuncium remittere poteſt, & ſponſalia diſſolvere.* Id tamen Jure veteri Latinorum nec patres nec ſponſi facere poterant ſine cauſſa: quod ſi facerent, ex ſponſu actio dabatur. Quod poſtea lege civili Romanorum ſublatum eſt, ut major eſſet matrimoniorum libertas. Quod A. Gellius [h] retulit ex Sulpicio & Neratio: *Sponſalia* (inquit) *in ea parte Italiæ quæ Latium appellatur, hoc more atque jure ſolita fieri ſcripſit Servius Sulpicius in libro quem ſcripſit* De dotibus. *Qui uxorem* (inquit) *ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, idem ſpondebat. Is contractus ſtipulationum ſponſionumque dicebatur* ſponſalia: *tum quæ promiſſa erat*, ſponſa *appellabatur; qui ſpoponderat ducturum*, ſponſus. *Sed ſi poſt eas ſtipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat: judices cognoſcebant: quamobrem data acceptave non eſſet uxor, judex quærebat: ſi nihil juſta cauſſa videbatur, litem pecuniâ æſtimabat: quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum qui ſpoponderat, aut qui ſtipulatus erat, condemnabat. Hocque ſponſaliorum jus obſervatum dicit Servius ad id tempus, quo civitas univerſo Latio lege Julia data eſt. Hæc eadem Neratius ſcripſit in libro quem* De nuptiis *compoſuit.* Hæc Gellius. Eo autem tempore ut majus ſponſalia habitura forent momentum, pœnam illi certam ſolebant addere, quam poſtea, quòd matrimonii libertatem impediret, irritam declarârunt Juriſconſulti, Paullo [i] referente. Honeſtius enim putârunt, cùm conjugium non ſit aliud quàm duorum voluntates undequaque conſentientes, illud amore potiùs, quàm pœnæ metu, aut conciliari, aut retineri. Eâque de cauſſa minus firmum pactum eſſe voluerunt, quod liberam impediret vel divortii licentiam, ut Pomponius [k] ſcripſit. Si autem illud juramento firmaretur, relaxatione & indulgentiâ principis opus fuiſſe indicat Suetonius [l], dum refert, Tiberium equiti cuidam Romano jusjurandi gratiam feciſſe, ut uxorem in ſtupro generi compertam dimitteret, quam ſe nunquam repudiaturum juraverat.

Cùm ergo tempore hujus Concilii de ſponſaliorum vi & auctoritate leviùs judicaretur, adeoque ſimplices haberentur futurarum nuptiarum repromiſſiones, ut liberè infringi poſſent & diſſolvi; indignum viſum eſt Patribus ætate ſua & religione, fidem ad tantum ſacramentum datam, tantâ facilitate violari: cùm nihil ſit æquitati naturali magis conſentaneum, quàm illam in rebus omnibus, ſed in ſponſalibus præcipuè obſervari: ideoque decreverunt, ut ſi patres, ad quos pertinebat ſponſalia ſui & filiorum nomine contrahere, & contracta diſſolvere, ea irrita facerent; triennii tempore à communione abſtinerent.

Conſtat hinc etiam antiquum à Romanis jus parentibus ad ſponſalia filiorum delatum, ab Eccleſia non improbari: quinimmo ſic probatum legimus, ut minus legitimum haberetur matrimonium quod ſine eorum conſenſu celebraretur. Euariſtus [m] Papa hanc non novam inſtitutionem à ſe, ſed antiquam, à ſanctis Patribus & Apoſtolis traditam, ſcribit ad Epiſcopos Africæ. *Aliter* (inquit) *legitimum (ſicut à Patribus accepimus, & à ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus) non fit conjugium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, uxor petatur, & à parentibus & propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter (ut mos eſt) cum precibus & oblationibus à ſacerdote benedicatur. Aliter* (addit poſt alia) *præſumpta, non conjugia, ſed adulteria, vel contubernia, vel ſtupra, aut fornicationes potiùs, quàm legitima conjugia eſſe non dubitatur: etiamſi voluntas propria ſuffragaverit.* Eadem quæ Euariſtus, dixerat antea Tertullianus [n], Afer & ipſe: quod ad Epiſtolæ auctoritatem contra Magdeburgenſes additum velim. *Unde* (inquit) *ſufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum angeli renunciant, pater ratū habet? nam nec in terris filii ſine conſenſu parentum ritè & jure nubent.* Sic etiam

Eua-

d *Paul. in l.* 11. De ſtatu hominum.

e *Alexand. Imp. ad Max. in l.* 5. De nupt.

f *Juſtin. in l.* Cum quis. C. de natural. libert.

g *Ulpian. in l.* In poteſtate. 10. De ſponſ.

h *Aulus Gell. l.* 4 Noct. Attic. *c.* 4.

i *Paul. in l.* Titian. 134. De verb. obl.

k *Pomp. in l.* 19. De verb. oblig.

l *Suet. in* Tiber. *cap.* 34.

m *Enar. PP. Ep.* 1. *ad Epiſc. Afric. Etiamſi voluntas propria ſuffragaverit.* legit ex vetuſto codice Antonius Contius ad marginem. Quæ lectio verior eſt: nam ſi ut in communibus legitur; *Niſi voluntas propria*: quid opus erat tot verbis exaggerâſſe voluntatem parentum in nuptiis filiarum deſiderari, ſi earū ſola tandem ſufficeret? ut refertur à Gratiano. *Grat. in can.* Aliter. 30. *q.* 5.

n *Tertull. lib.* 2. ad uxorem. *cap.* 9.

Digitized by Google

Euariſti decretum, citato proprio Euariſti nomine (ne qois temerè illius Epiſtolæ elevet auctoritatem) renovandum placuit recentioris Concilii Colonienſis Patribus [o]. Idem ferè Hormiſda [p] Papa ad Euſebium Epiſcopum: *Tua ſanctitas* (inquit) *requiſivit à nobis, frater venerande, filio adulto quem pater* (in aliis legitur *mater*, parum rectè) *matrimonium contrahere vult, ſi ſine voluntate filii adulti facere poteſt: ad quod dicimus, ſi aliquo modo non conſentit filius, fieri non poſſe: poteſt tamen de filio nondum adulto (voluntas cujus nondum diſcerni poteſt) pater eum cui vult in matrimonium tradere, & poſtquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino obſervare & adimplere debet. Hæc omnibus orthodoxæ fidei ſancimus, & vobis tenenda mandamus*. In cujus interpretatione, Gloſſa verbo: *Conſentit*, & verbo: *Debet*, antiquum jus (ut ſolet) miſcens cum recentiori, ad debitum illud refert honeſtatis, non autem oeceſſitatis: quod poſtrema decreti verba, quæ io originali exſtant, non admittunt: *Hæc* (ait) *omnibus orthodoxæ fidei ſancimus, & vobis tenenda mandamus*. Et illa etiam quæ in ipſo contextu ſuot: *Omnino debet hæc adimplere*. quæ neutiquam dicturus eſſet Pootifex, ſi conſilium ſolùm, noo autem præceptum eâ cooſtitutione vellet contineri. Confirmaot hæc quæ D. Baſilius [q] ſcribit ad Amphilochium Iconii Epiſcopum: *Puellis* (inquit) *quæ præter patris ſententiam fornicatores ſecutæ ſunt, reconciliatis parentibus videtur res remedium accipere; ſed non protinus ad communionem reſtituuntur, ſed triennio puniuntur*. Io cujus interpretatione, quia Euariſti decretum cooſirmant, quæ Theodorus Balſamon [r] docuit, paucis recitavero: *Puellas* (ioquit) *hic Sanctus eas quæ ſunt in poteſtate parentum appellat. Dicit ergo, quod ſi alicuius puellæ tradunt ſeipſas ſuis amatoribus præter ſuorum parentum ſententiam, & ab illis vitium illis allatum ſit; etiam ſi matrimonio ſibi eſſe conjunctæ videantur; matrimonium ejus quæ eſt in parentis poteſtate, non poſſit conſiſtere ſine paterna voluntate. Sin autem parentes ipſarum eis reconciliati fuerint, & eas cum amatoribus cohabitare voluerint, ei rei illa ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio malefactum eſt, parentum poſtea conſenſus reparare videtur, ut fornicatio in matrimonium deducatur. Sed ea non eſt ſtatim ad communionem recipienda, ſed poſt tres annos. Ne facti autem ſpeciem hoc in loco ſic poſueris, raptam fuiſſe puellam. Ex triceſimo enim Canone, & ex aliis didiciſti, quòd ſi raptus factus fuerit, ſive cum puellæ voluntate, ſive eâ nolente, non conſiſtit matrimonium, etiam ſi qui habent in poteſtate conſentiant. Sed pone, eam quæ eſt in poteſtate, non raptam, eum qui illi ſtuprum intulit, ſequi; propterea enim ſequens conſenſus facit, ut à culpa remotum ſit conjugium. Hæc autem, ut mihi videtur, locum habebant quando ſolo conſenſu conſiſtebat matrimonium. Hodie autem quoniam fit cum ſacra benedictione, etiam ſi parentes conſentiãt non fiet matrimonium cum ſacra benedictione, niſi tres pœnitentiæ anni expleti fuerint, vel ab Epiſcopo pro ſuo arbitratu ad tempus brevius redacti ſint*. Quæ autem Baſilios [ſ] adjecit poſtea, priorem hanc ſuam ſenteotiam apertiùs explicabunt. *Quæ ſine eis* (ait) *qui habent poteſtatem, fiunt matrimonia, ſunt fornicationes. Nec ergo vivente patre, nec domino, ii qui conveniunt, ſunt ab accuſatione liberi, donec conjugio domini annuerint: tunc enim accipit firmitatem conjugium*. Ob parentum igitur poteſtatem & religionem, ob filiorum pudorem & obſervantiam, ob matrimoniorũ fidem & honeſtatem, ob communemque bene inſtitutæ reipublicæ rationem, talem conſenſum non ſolùm deſideràſſe, ſed exegiſſe primæ Eccleſiæ Patres non immeritò videntur ad tam diuturnam & inſeparabilem vitæ conjunctionem: tametſi ſacris poſterioris Eccleſiæ conſtitutionibus cautum ſit, ob religionem ſacramenti ſolùm conjugum ſive jungendorum conſenſum ſufficere, ut Nicolaus Papa [t] ad conſulta Bulgarorum reſpondit: *Sufficiat* (ioqoit) *ſecundùm leges ſolus eorum conſenſus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui conſenſus ſi in nuptiis ſolus fortè defuerit, cætera omnia, etiam cum ipſo coïtu celebrata, fruſtrantur*. Sic etiam Innocentios III. [u] matrimonium contrahi per legitimum viri & mulieris conſenſum, Brixienſi Epiſcopo reſcripſit.

Sed quia hæc recentiorum multi ſiniſtrè interpretantur, aſſerentes, matrimonium, etiam jure ipſo canonico, ſine parentum conſenſu contrahi validè non poſſe; teſtimoniis aliis rem ipſam confirmabo. Lucius [x] III. in Epiſtola ad Burgenſem Epiſcopum, matrimonium inter raptorem & raptam, non ſolùm non conſentientibus, ſed invitis & contradicentibus parentibus, ratum & firmum eſſe ait: *Reſpondemus* (inquit) *quòd cum ibi raptus dicatur admitti, ubi nihil antè de nuptiis agitur, iſte raptor dici non debet; cùm habuerit mulieris aſſenſum, & priùs eam deſponſaverit, quàm cogitaverit: licèt parentes reclamaverint, à quibus eam dicitur rapuiſſe*. Clariùs multò Concilium Tridentinum [y]. *Tametſi* (inquit) *dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit; & proinde iure damnandi ſint illi (ut eos ſancta Synodus anathemate damnat) qui ea vera & rata eſſe negant, quiq; falsò affirmant, matrimonia à filiis-familiâs ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe, vel irrita facere poſſe, &c.* Et hoc jure otimur; tametſi concedere neceſſe ſit, ad debitã officii & matrimonii honeſtatem, congruentius deceotiùſque filios facturos, ſi parentũ conſenſum expoſcant: ut illis commodè quadret quod Chriſti ore prolatum Matthæus [z] retulit: *Quos Deus conjunxit*. Aliter enim quomodo conjuoxiſſe illos Deum credendum eſt, quos non honeſtas conjugii, non obſeqoium & reverentia parentum, ſed intemperans libido, effrænataque animi cupiditas conciliavit? Hac enim de cauſſa D. Ignatius [a], non cum conſenſu modò parentum, ſed & Epiſcopi cooſilio & arbitratu ineuoda conjugia ad Polycarpum ſcripſit. *Decet* (inquit) *ut & ducentes uxores, & nubentes, cum Epiſcopi arbitrio conjungantur; ut nuptiæ juxta præceptum Domini, non autem ob concupiſcentiam coiiſſe videantur*.

o Conc. Colon. p. 7. cap. 42.
p Horm. PP. in Ep. ad Euſeb. Epi. Refertur in cap. 1. De ſponſ. imp.
q D. Baſil. in Ep. 1. ad Amphiloc. Iconii Epiſc. c. 38.
r Theodor. Balſam. in explicatione einſd. Ep. Baſilii.
ſ Idem Baſil. c. 42. einſd. Epiſt.
t Nicol. PP. ad conſult. Bulgar. c. 3. Grat. in c. Sufficiat. 27. q. 2.
u Innoc. III. in cap. Tuæ fratern. de ſponſ.
x Luc. III. in Ep. ad Burg. Epiſc. in cap. Cum cauſa. de raptoribus.
y Concil. Trid. ſeſſ. 24. De reform. matrim. Cap. 1.
z Matth. c. 19.
a D. Ignatius Ep. ad Polycarpum.

COM-

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

IN *illo gravi crimine.*] Hæc lectio mihi magis arridet, quia magis conſentanea ratinni: rationem quippè continet, quamobrem parentes nmni culpa & crimine liberat; quia cùm qui matrimonium contraxerant, ſponſi & ſponſæ, fidem datam perfregerint, parentes & agnati nmni culpa vacant. ALBASPINÆUS.

Jure civili filii filiæſque familiâs neque ſine ſuo, neque ſine parentum conſenſu ſponſalibus obligari poterant. leg. *Sponſalia*. 7. ff. *De ſponſal.* Unde quidam filius apud Terentium ajebat; *Non me oportuit præſciſſe me antè? non ne priùs communicatum oportuit?* eleganter ad rem Ovidius ſub Acontii nomine:

> *Nam quòd habes & tu humani verba altera pacti.*
> *Non erit iccircò par tua cauſſa mea.*
> *Hac mihi ſe pepigit; pater hanc tibi: primus ab illa:*
> *Sed proprior certè quàm pater ipſa ſibi eſt.*
> *Promiſit pater hanc: hac & juravit amanti:*
> *Ille homines, hæc eſt teſtificata deam.*
> *Hic metuit mendax: hæc & perjura vocari.*
> *Num dubitas hic ſit major, an ille metus?*

Ratio in promptu eſt: quoniam etſi antiquo Jure vendi emancipariq́ue filii poſſint arbitratu parentum; tamen quoniam jus matrimonii non merè civile, ſed magna ex parte Pontificium erat, & ſanctum habebatur. Unde propter ſanctitatē matrimonii, etiam filiorum filiarumq́ue conſenſus requirebatur, adeò ut ſponſiones parentum ſine liberorum adſtipulatione, quamvis adjecta pœna fuiſſet, nullius mnmenti haberentur; quia ſponſiones illæ eos tantùm tenebant, non filios aut filias, leg. *Filio.* 13. ff. *De ſponſal.* l. 2. ff. *De jure dot.* l. *Titia.* ff. *De V. O.* Quamqnam non tam requireretur ut conſentirent, qnàm ne juſta ex cauſſa contradicerent, veluti ſi turpem, aut alioqui indignam ſponſam pater elegiſſet. leg. *Sed & quæ.* 12. ff. *De ſponſal.* qua de canſſa liberorum taciturnitas hoc caſu pro conſenſu habebatur. d. l. *Sed & quæ.* Et ita parentes prn eis ſponſalia contrahebant. leg. *Si pater.* C. *De ſponſal.* ſtipulatione interpoſita, juxta formam quam refert Plautus in *Trinummo*.

> LY. *Sponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi?*
> CH. *Spondeo, & mille auri Philippûm dotis.*
> LY. *Dotem nihil moror.*
> CA. *Si illa tibi placet, placenda dos quoque eſt, quam dat tibi.*
> CH. *Poſtremò qnod vis non duces, niſi illud quod non vis, feras.*
> CA. *Jus hic orat.* LY. *Impetrabit te advocato atque arbitro.*
> *Iſtac lege filiam tuam ſponden' mihi uxorem dari?*
> CH. *Spondeo.* CA. *Et ego ſpondeo idem hoc.*

Nec ſine parentum conſenſu ipſi filii ſponſalia contrahebant ob civilem rationem, ne ſequutn matrimonio avo invito, nepos ſuus hæres agnnſceretur. leg. *Si ut proponis.* Cod. *De nupt.*

Jure etiam Pontificio parentes pro filiis ſponſalia contrahere poſſe, conſtat ex cap. *Ubi.* 30. quæſt. 1. cap. 1. cap. *Literas*. *De deſponſal. impuber.* cap. 1. eod. tit. in 6. immo filii, ſi Jus antiquum attendamus, nec validè nec licitè abſque conſenſu parentum matrimonium contrahebant. Euariſtus in cap. *Aliter.* 30. quæſt. 5. cujus ſententiam ita perceperunt PP. Concilii Colonien. ſub Paullo III. p. 7. cap. 43. dum ajunt: *Optandum ut Canon Euariſti Pontificis Generali Concilio renovetur; tollanturq́, illa clandeſtina matrimonia, quæ invitis parentibus & propinquis, timoris potiùs quàm Dei cauſsâ contrahuntur. Interea verò dum Eccleſia de hoc proſpicit, ſi non irrita, prohibita ſaltem ſint.* Baſil. ad Amphil. cap. 22. 38. & 42. ibi: *Quæ ſine his qui habent poteſtatem, fiunt matrimonia, ſunt fornicationes.* Neque ergo vivente patre, nec domino, ii qui conveniunt, ſunt ab accuſatione liberi, donec conjugio dnmini annuerint: tunc enim accipit firmitatem conjugium, cap. *Non omnis*. cap. *Honorantur.* 32. quæſt. 2. Tertul. lib. 2. *Ad uxorem.* cap. 5. *Unde ſufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii quod Eccleſia conciliat, confirmat oblatio, & obſignatum angeli renunciant, pater ratum habet? Nam neque in terris ſine conſenſu parentum filii rectè & jure nubent.* Illuſtrant latè Baſil. *De matrim.* lib. 2. cap. 1. Germnn. lib. 2. *Animad.* cap. 11. Spencæus *De clandeſt. matrim.* cap. 1. cum ſeqq. Azor. tom. 1. *Inſt.* lib. 5. cap. 20. Georg. Ambian. ad Tertull. *De veland.* cap. 11. obſerv. 3. Hothnman. *Illuſtr. Quæſt.* 9. Grotius. *De jure belli.* lib. 2. cap. 5. nnm. 11. & in l. *Nuptiæ*. O. *De ritu nupt.* Acacius *De privil. parent.* cap. 1. privil. 6. Coſtanus *De nupt.* fnl. 152. Medrano integro tract. *De conſenſu conjugal. à parentibus præſtand.* Præceptor D. Franciſcus Randoli in d. cap. *Aliter.* Sed an illis temporibus tenerentur filii ſponſalia à parentibus celebrata adimplere, etiam ſi expreſſa eorum non præceſſiſſet voluntas, non liquet: communiter docetur neceſſariam fuiſſe filiorum voluntatem, & ſponſalia à parentibus pro filiis impuberibus celebrata non aliter vires habere, quàm ſi poſt pubertatem ipſi conſentirent. Sed rectiùs Baſil. Legion. *De matrim.* lib. 2. cap. 1. num. 12. exiſtimat, quòd ſicut olim oblatio tantùm parentum filins verè conſtituebat monachos cap. *Monachum*. 20. quæſt. 1. cum aliis congeſtis ab Anton. Aug. in *Epit.* 1. p. lib. 9. tit. 10. Germonio lib. 3. *De ſacror. immunit.* cap. 4. Baſil. Leginn. quæſt. 3. *Scholaſt.* cap. 5. Spencæo *De voto contin.* lib. 4. cap. 5. Gibalinn *De clauſura*. diſquiſit. 3. cap. 2. §. 3. F. Hallerio *De ſacris elect.* ſect. 8. art. 1. B. Eſtheno *Diſquiſit. monaſt.* lib. 4. tract. 1. per tot. P. Herodio in tract. *De patrio jure*. Ita & ſponſio futu-

futurarum nuptiarum filius obſtringebat, ita ut ſine juſta cauſſa ab ſponſalibus non poſſent reſilire cap. 1. *De deſponſ. impub.* capite ſecundo tríceſima ſecunda quæſtiune ſecunda, & hic eſt caſus prius hujus Canonis: quum videlicet parentes pro filiis ſponſalia contraxerunt, & poſtea fidem eorum ipſi vel eorum parentes fregérunt. GONZALEZ.

Triennii tempore abſtineant ſe à communione.

CAPUT TRICESIMUM TERTIUM.

Sponſalia infringentes mortali culpæ obnoxios.

b *Conc. Meldenſe. Can. LIII.*

DOCENT præclarè Concilii Meldenſis [b] Patres, excommunicationem pru peccato mortali ſolùm imponi. Quare fateri neceſſariò tenemur, ſponſaliorum fidem frangentes vel impedientes (cùm non ſolùm ſimplici excommunicatione, ſed excommunicatione triennii puniantur) crimen admittere capitale: hoc enim ſignificâſſe Patres, quiniimmu diſertis verbis docuiſſe videntur; dum ſtatim ſobjuogunt, loquentes de ipſis ſponſis: *Si tamen idem ſponſus vel ſponſa in illo gravi crimine fuerint deprebenſi.* *Grave crimen* vucant, tanquam capitale: alioquin ſi leve eſſet, aot veniale, à *gravi* qoidem nomine omnino abſtinuiſſent. Quòd ſi grave eſt illurum parentum crimen, & excommunicationis pœnam merentur qui fidem filiorum humanam in ſponſalibus datam impediunt; quâ pœnâ illos cenſebis dignus, qui fidem naturum Deo æternu optimo & præpotenti datam, etiam ſi nun ſolenni, ſed ſimpli voto confirmatam, labefactare aut quoquu modo impedire conantur? Si prius crimen eſt excommuoicatiunis cenſurâ puniendum; puſterius profectò velut ſacrilegium Chriſtiano viro indigniſſimum, acriori eſſet pœna vindicandum.

c *Concilium Pariſien. I. Can. VI.*

d *Conciliũ Trid. Seſſio. 24. de reformatione. cap. 9.*

Nec Eccleſiæ minus decreta & juris naturalis diviniſque rationem uffendunt illi, qui ad ſponſalia vel matrimonium contrahendum adigunt invitos. Sponſis enim quum ademptâ pruprià contractûs libertate, durliſſimum ſervitutis jugum imponunt, gravioribus ſe æternæ legis vinculis devinciunt. Quod Cuncilii Pariſienſis [c] Patres apertiùs declarârunt: dum & illos damnârunt anathemate, qui Principis alicujus gratiâ & favure fulti, ſioe propria, vel parentum voluntate aliquam duxiſſent in matrimunium, vel rapuiſſent potiùs, uxurem. Quurum judicium ratum habentes ſanctiſſimi Tridentini [d] Patres, ipſos etiam prlocipes, vel magiſtratus diris devovent, qui terreno (ut ajunt) affectu, & cupiditate obcæcati, vel viros, vel mulieres ſub eorum juriſdictione degentes, maximè divites, vel ſpem magnæ hæreditatis habentes, minis vel pœnis adigunt cum his matrimonium invitos contrahere, quos ipſi Principes, vel domini temporales, vel magiſtratus præſcripſerint.

COMMENTARII NOVI.

EODEM etiam jure civili inſpecto ex ſponſalibus civilis naſcebatur obligatio, ex eaque dabatur actiu, quæ *ex ſponſu* dicebatur, adversùs eum, eamve, per quem factum eſſet quominus nuptiæ ſequerentur; fiebatque condemnatio in id quud alterius intererat, licèt aliquãdo moris fuiſſet, ut certa ſumma pœnæ nomine in ſtipulationem deduceretur. Aolus Gellius lib. 4. *Noct.* cap. 4. Cùm enim ejus quod intereſt æſtimatio in cauſſis omnibus difficilis eſſet, atque in conjugali affectione difficillima; ideo pœnam adjici, & ſtipulatiunem pœnalem interponi ſolere, conſtat ex l. *Ult.* ff. *De Prætor. ſtipul.* Pòſt verò curruptis ac perditis civitatis Romanæ moribus, cùm flagitioſa & deteſtanda repudiorum libertas increbuiſſet; inſtitutum fuit, ne ulla ex ſponſalibus civilis ubligatio naſceretur; ſed libera renunciatio eſſet, neque ulla eo nomine actio petitiove daretur. leg. 1. C. *De ſponſ.* leg. 2. C. *De repud.* adeò ut ſi pœna deducta in ſtipulationem fuiſſet, nec ipſius quidem numine actio daretur. leg. *Titio.* 71. §. 1. ff. *De condit. & demonſtr.* leg. *Titia.* 134. ff. *De V. O.* l. 2. C. *Inutil. ſtipul.* Novel. 74. Leonis. Unde ſenſim contra juris directi regulas inductum fuit, ut libera eſſet ſponſaliorum renunciatiu: quæ renunciatiu propriè *repudium* dicebatur. l. *Inter.* 101. ff. *De V. S.* Ejuſque perditæ & flagitioſæ repudiorum libertatis teſtimonium eſt quod Papinianus eum ſponſum irridet, qui mulierem ſibi à patre deſponſam, icciròò adulterii accuſari volebat, quòd alteri à patre in matrimonium deſponſa fuiſſet. l. *Miles.* 11. §. *Quærebatur.* ff. ad l. Jol. *De adult.* Cæterùm jure ſacrorum Canonum, umni tempore qui ſponſalia contraxerant, nuptias celebrare coërcitionibus & pœnis Eccleſiaſticis cogebantur. cap. 1. *De ſponſa duorum.* cap. *Ex literis.* cap. *Sicut.* cap. *Si inter.* *De ſponſal.* cap. *Quemadmodum.* *De jure iur.* leg. Quoniam in re ſeria & ſpirituali, Chriſtianæ religionis alumnis fidem datam violare non licet. cap. *Juramenti.* 22. quæſt.

22. quæſt. 5. cap. 1. *De pactis*. latè probavi in d. cap. *Ex literis*. Unde rectè in præſenti parentibus fidem ſponſaliorum frangentibus PP. triennii pœnitentiam injungunt, & quia hujus Concilii ævo filii ex promiſſione parentum obligabantur, ſi ipſi ſponſalia fregerint, eâdem pœnâ plectuntur; quo caſu parentes inſcii meritò excuſantur. GONZALEZ.

Si tamen iidem ſponſus vel ſponſa in illo gravi crimine fuerint deprehenſi.

CAPUT TRICESIMUM QUARTUM.

Contractum ſponſaliorum ab Eccleſia irritandum, ni certa ſolennitate celebretur, conſentaneum videri.

CUM datam igitur in ſponſaliorum contractu fidem fallere, grave crimen eſſe Hiſpani Patres hoc Canone admoneant; idque conſentaneom ſit antiquis & recentioribus ſanctorum Patrum inſtitutis; rem ſanè feceris B. Pater, prudentiâ & auctoritate tua digniſſimam, ſi ad effugiendam & fugandam turpem illorum impudentiam, qui futuri matrimonii prætextu, puellas incautas in fraudem illiciunt; ſponſalia ſine certa ſolennitate, notarii ſaltem & teſtium, aut aliâ ſimili formâ contracta, irrita fore & nulla decreveris, ot publicæ juſtitiæ auctoritas privatis dolis & fraudibos aditum intercludat, exemplo ſanctiſſimi illius decreti, quod uberrimo & Eccleſiæ & fidelium fructu, in matrimoniis clandeſtinis Concilium Tridentinum [e] conſtituit.

[e] *Concil. Tridem, Seſſione. 24.* De reformatione. *cap. 1.*

Excuſati erunt parentes.

CAPUT TRICESIMUM QUINTUM.

Parentes ſi filiis ſponſalia infringentibus conſentiant, peccare; ſecùs ſi non conſentiant.

SI diſſolvendi ſponſalia filii, non parentes, cauſſam præſtiterint (poterant id facere, non emancipati, ſed & filii-familiâs, quos ad ouptias cogendos non eſſe, Terentius Clemens [f] ſcripſit) excuſandos parentes à pœna decernit Concilium; illo addito: *Quod conſenſum tali diſſidio non præſtiterit*: præſtito enim, vt conſentientes & participes criminis, puniendos pœnitentiâ ſuperiori triennii declarat. Sed mirum eſt de filiorum pœnitentia Epiſcoporum ſilentium: eos tamen eâdem pœnâ puniendos ſenſu magis, quàm verbis decreti alius crediderit; quos ideo Patres hujus Concilii omiſerunt, qoòd frequentiùs à parentibus, qoàm à filiis ſponſalia & contraherentur & diſſolverentur. At in lege ferenda, frequentiora referri debere, & omitti infrequentia, Philoſophorum placitis, & Juriſconſultorum, Imperatorumque conſtitutionibus cavetur.

[f] *Terentius Clemēs lib. 3. ad legem Juliam & Papiam, in l.* Non cogitur 21. De ritu nupt.

C A N O N L V.

*De ſacerdotibus Gentilium, qui * non ſacrificant.*

* *Jam non.*

Sacerdotes, qui tantùm ſacrificantium coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumptibus aliquid * idolis præſtant; placuit poſt biennium accipere communionem.

* *Ad idola.*

CAPUT TRICESIMUM SEXTUM.

Cur coronis uti ſacerdotibus interdictum ſit: & quæ fuerint iſtæ coronæ.

CORONIS ornari ſacerdotes ethnicorum, cùm diis ſacra facerent, Tertullianus [g] eſt auctor. *Ipſæ denique fores* (inquit) *ipſæ hoſtiæ, & aræ, ipſi miniſtri, & ſacerdotes eorum corouantur. Habes omnium collegiorum ſacerdotalium corouas apud Claudium.* Cyprianus [h]: *Ab impio* (ait) *ſceleratoq; velamine quo illic velabantur, ſacrificantium capita captiva, caput veſtrum liberum manſit. Frons quum ſigno Dei pura, diaboli coronam ferre nou potuit, coronæ ſe Domini reſervavit. Quàm vos lato ſinu excipit mater Eccleſia de prælio revertentes!* Ante hos Plinius [i]: *Antiquitus quidem* (ait) *nulla coroua,, niſi Deo, dabatur: ob id Homerus cœlo tantùm eas & prælio univerſo tribuit, viritim verò, nec in certamine quidem ulli. Feruntq; primum omnium Liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuo ex bedera. Poſtea deorum honori ſacrificantes ſumpſère, victimis ſimul coronatis.* Nec ſacerdotes tantùm coronabantur, ſed & omnes qui ea deorum ethnicorom feſta celebrabant, vel ſolenni precatione ſupplicationes faciebant. Poſitis enim pes omnia fana & delubra pulvinaribus, ſenatores patricii, nonnunquam omnes tribus & ordines cum conjogibus & liberis, præeunte Pontifice Maximo, aliquaodo Duum-viris, pueris, ingenuis, libertinis, virginibuſque patrimis ac matrimis coronati incedebant, lauream manu tenentes, ut docet Tertullianus [k], & aliis congeſtis auctoribus probaot recentiores [l]. Coronas autem ſacerdotum provincialium fuiſſe aureas, ſcribit idem Tertullianus [m], & Suëtonius [n]. Aliquando contextas ex floribus, idem Tertullianus [o], Clemens Alexandrinus [p], & Minucius Felix [q]. Tametſi enim ſacerdotes, nec ſacrificarent, nec præſtarent aliqoid ad ſacra diis facienda de ſuis ſumptibus, voluit Coocilium, nec coronas ferre poſſe; quòd in ipſis Chriſtianæ religionis initiis congroum videretur, ut qui Chriſto nomen darent, non ſolùm à profanis Gentilium cæremoniis caverent, & ab his quæ manifeſtam præ ſe fesebant impietatem; ſed ſe ab his etiam temperarent, quæ indifferentia (ut vocant) videri poſſent. Coronam enim, vel auream vel frondeam, in capite ferre vel non ferre, parum ſanè retulerat; verùm quia Gentiles in deorum ſacrificiis, vel ſacris, illam oſurpabant; meritò Chriſtianis illis uti, interdictum fuit: ne profanis illorum idololatriæ ritibus ſubſcribere viderentur; nec aliqua intesccderet fidelibus conventio cum Belial. Quarenon à ſacerdotibus tantùm ethnicorum ad fidem converſis, ſed & ab omni Chriſtiano Catholico, & à catechumeno, id ſummè cavendum monet Tertullianus [r]. *Neminem dico* (ait) *fidelium coronam capite nôſſe, aliàs extra tempus tentationis ejuſmodi. Omnes ita obſervant à catechumenis uſque ad Confeſſores & Martyres, vel uegatores.* Minucius Felix [s]: *Quis autem ille qui dubitat vernis indulgere nos floribus, cùm capiamus & roſam veris, lilium, & quicquid alind in floribus blandi coloris & odoris eſt? his enim & ſparſis utimur mollibus ac ſolutis, & ſertis colla complectimur. Sanè quòd caput non corouamus, iguoſcite. Auram boni floris uaribus ducere, uon occipitio capilliſve ſolemus baurire.* Coronas autem has ſacerdotes ideo circumtuliſſe, ut honorem diis, vel eorum ſacrificiis adhiberent, veroſimile erat, & ut honoribus præterea ſacerdotum ethnicorum & privilegiis fruerentur. Conſtat enim illis multa fuiſſe conceſſa, quæ propagatâ religione Chriſtianâ, ſublata fuiſſe conſtitutione Arcadii & Honorii [t] compertum eſt, in reſcripto ad Cæſarium Præf. Præt.

[g] *Tertullian.* De corona militis, c. 10.
[h] *D. Cypr. lib.* De lapſis. *in princip.*
[i] *Plin. lib.* 16. Hiſtor. natural. c. 4.
[k] *Tertull.* De corona milit. *cap.* 7.
[l] *Alexander ab Alexandro lib.* 5. Genialium dierũ. *cap.* 27.
[m] *Idem Tertull.* De idololatria, & De corona militis.
[n] *Suetonius in* Domitiano. c. 4.
[o] *Tertullian.* De corona militis, & Apologetico adversùs gentes.
[p] *Clemens Alexãdrinus lib.* 2. *Pædagog.*
[q] *Minutius Felix in* Octavio.
[r] *Tertullianus lib.* De corona militis. *cap.* 2. & *lib.* De præſcript. adversùs hæreticos.
[ſ] *Minutius Felix in* Octavio.
[t] *Arcadius & Honorius in l.* 14. De pagan. ſacrificiis *lib.* 16. *tit.* 1. *in C. Theodoſiano.*

Nec ſacrificant.

NON ſolùm in ſacrificiis idololatriæ crimen contrahitur, ſed in omnibus his quæ ad cultum deorum quoquomodo ſpectant: quare in Concilio additum eſt: *Nec &c.*

Nec de ſuis ſumptibus aliquid ad idola præſtant.

CAPUT TRICESIMUM SEPTIMUM.

Idololatriæ crimen in quibus contrahatur.

IN Idololatriæ crimen incurrere qui ſumptum aliquem præſtiterit ad ſacrificia, Tertullianus [u] docet. *Planè ad ſacerdotium* (inquit) *& ſacrificium vocatus, nou ibo: proprium enim idoli officium eſt. Sed neque couſilio, ueque ſumptu, aliave opera in ejuſmodi fungar.* Et poſt alia [x]: *Sed ſi merum quis ſacrificanti tradiderit, immo ſi verbo quoque, alioq; ſacrificio neceſſario adiuverit, miniſter babebitur idololatriæ.* Ante Tertullianum [y] Apoſtoli: *Si quis* (inquiuot) *Chriſtianus oleum ad ſacra Gentilium, aut ad ſynagogam Judæorum in feſtis eorum detulerit, aut lucernas incenderit; à communione excluditor.*

[u] *Tertull. lib.* De idololatria *cap.* 16.
[x] *Idem Tertull. ibid. c.* 17.
[y] *Can.* 70. *Apoſtolor.*

COM-

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

SACERDOTES.] Sole meridiano clarius eſt, de Chriſtianis, qui paganorum ſacerdotes eſſent, verba fieri; non autem, ut quidam exiſtimant, de iis qui antequam Chriſtianam fidem complexi eſſent, eo ſacerdotum officio fungerentur. Unde conjicias non obſcurè confirmari ea quæ prioribus Canonibus attulimus, in iis de Flaminibus diſputari, qui Chriſtiani eſſent, non autem qui fuiſſent. Neque enim unquam per Canones videas ea caſtigari peccata, quæ ante baptiſmũ cõmitterentur: quin neque Canon, neque locus ullus, neque auctoritas PP. afferri poteſt, quæ id probet. Plurima autem variaque erant idololatriæ genera apud ethnicos: ideoque præter Canones ſuprà citatos, Patres illi genus aliud animadverſionis aut pœnæ decreverunt in ſacerdotes paganorum, tametſi aliud nihil, quàm coronam geſtarent, neque ullos, quo diis honos perſolveretur, ſumptus facerent. ALBASPINÆUS.

Jam in Can. III. hujus Concilii notavi fideles poſt ſacrum regenerationis lavacrum ſacerdotia Gentilium obire vel ambitione, vel neceſſitate; eoſque, etſi Catholicam religionem amplectentes, tamen ſacerdotes Gentilium appellari. De his accipio Canonem hunc, ubi PP. per biennium pœnitentiam injungunt illis, qui etſi ſe à ſacrificiis Gentilium abſtinuerint, nec de ſuis ſumptibus aliquid ad idola dederint, videlicet ad ſacrificia, convivia, vel ludos edendos; tamen tempore ſacrificii coronas portabant; biennii pœnitentiam injunxerunt. Non ſolùm enim ſacerdotes ipſi qui ſacrificabant, coronas deferebant ex arbore diis quibus ſacrificabatur dicata, confectas; ut de myrto Veneri dicato Ariſtophanes in *Ranis* ait: *Fructiferam quidem quatiens circa caput tuum virentem coronam myrtorum*. Tertull. *De ſpectacul: An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot ſtatuum, tot furiarum miniſter, velut ſacerdos coronatus?* Verùm & alii ſacerdotes miniſtri adſtantes, hoſtiæ, & aræ. Apollonius Rhodius lib. 1. *Argonauticon*.

Aram hinc de cumulo acervârunt lapillorum;
circum autem foliis
Coronante: quernis, jam ſacrum curabant.

Virgil. lib. 1. Georgic. ibi:

Nec antè
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quàm Cereri tota redimitus tempora quercu,
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.

Unde in ſacris Cereris hierophantes, & hieroſoleantides, & daduchos, hoc eſt, lampadem geſtans, aliique, myrteâ coronâ cingebantur, ut ex Iſtio refert Scholiaſtes Sophoclis ad *Oedipum*. Plura de his coronis Paſchalius lib. 4. *De coronis*. cap. 13. Timarchidus eodem tract. Et licèt ita coronas portantes non ſacrificarent, quia tamen auctoritatem ſuam accommodabant, & hujuſmodi nefandis gentilitiæ ſuperſtitionis ritibus intererant, quæ abhorrere debebant, ut Tertull. ait *De idololatr.* cap. 16. ibi: *Neque conſilio, neque ſumptu, aliâve operâ in hujuſmodi junge*. Et cap. 17. *Neque ſacrificet, neque ſacrificiis auctoritatem ſuam accommodet, non hoſtias libet, non curas templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, non ſpectacula edat, aut de ſuo, aut de publico, aut edendis præſit*. Unde hujuſmodi coronas portantes ſacris ordinibus initiandos non eſſe, decrevit Innocentius I. Epiſtolâ viceſimâ quartâ cap. 4. ibi: *Neque de curialibus aliquem ad Eccleſiaſticum ordinem venire poſſe, qui poſt baptiſmum vel coronati fuerint, vel ſacerdotium, quod dicitur, ſuſtinuerint.* GONZALEZ.

C A N O N L V I.

*De magiſtratibus, & * Duum-viris.*

* Dominantibus

Magiſtratum verò, anno uno quo agit Duum-viratum, prohiberi placet, ut ſe ab Eccleſia cohibeat.

CAPUT TRICESIMUM OCTAVUM.

Magiſtratus gerere, cur Chriſtiani ſub excommunicationis pœna prohibeantur.

VARIAS ethnicorum Principum conſtitutiones, quæ à Nerone primùm, deinde à Domitiano, à Trajano poſtea, ab Antonino, à Severo, Maximino, Decio, & Valeriano, adversùs Catholicæ fidei auctorem, & Chriſtiani nominis profeſſores editæ ſunt; recenſent latiſſimè Eccleſiaſtici ſcriptores, Tertullianus, Cyprianus, Juſtinus Martyr, Arnobius, Oroſius, Hegeſippus, Euſebius, Nicepho-

cephorus, & alii. Eos enim non patrimoniis privare ſolùm, non honoribus & dignitatibus interdicere & ſpoliare, ſed in arctiſſimum carcerem includere, exſilio multare, & ad necem uſque variis tormentorum generibus afficere & conficere conſtituerunt: ut vel his pœnis illos à glorioſa Fidei & Chriſtiani nominis profeſſione deterrerent. *Quiſquis Chriſtianum* (ait Imperator Nero in ſuo edicto) *ſe eſſe confitetur, is tanquam generis humani convictus hoſtis, ſine ulteriori ſui defenſione capite plectitor.* Non tamen hi & reliqui eos perſecuti ſunt ſemper, & eorum auctorem, ſed velut furioſi dilucidis intervallis acquieſcentes, Chriſtianis & Chriſto honorem adhibuerunt. Conſulenti Auguſto oraculum, Pythius Apollo reſpondiſſe fertur, puerum Hebræum ſibi ſilentium imperare, & in Tartara regreſſum: quo reſponſo motus Auguſtus aram Chriſto poſuit, ut tradit Nicephorus [y]. Tiberius recipi Chriſtum inter ſuos deos voluit, ut refert Tertullianus [z]; potentiam ejus, auditis miraculis, ille & Veſpaſianus reveriti ſunt. Eum in Larario coluit Alexander [a], toties abſtinens ab uxore, eique templum dicare voluit: tritum illud Chriſtianorum ore proverbium, ſemper in ore habens: *Quod tibi fieri non vis, id alteri ne feceris.* Quin Robertus Cœnalis [b] Epiſcopus Abruïcenſis, ejus matris Mammeæ favore & opibus adjutum Origenem, quotquot exſtant opera ſcripſiſſe memorat. Nec id mirum, nam fœminam religioſam vocat Hieronymus, & Origenis diſcipulam Euſebius [c]. Poſt Alexandrum, Antoninus Heliogabalus imaginem Chriſti in proprium templum induxit, ut teſtatur Lampridius [d]. Ei ſtatuerat templa abſque ſimulacris Adrianus, ut prodit Julius Capitolinus [e]; ſed non ſucceſſit. Interceſſerunt enim aliqui, cauſſantes, hoc pacto brevi futuros omnes Chriſtianos. Marcus Aurelius Antoninus, cùm in expeditione Germanica ipſe & ejus exercitus graviſſima ſiti laborarent, & Chriſtianorum militum precationibus imber de cœlo deſcenderet, ut eos recrearet; grando verò maxima miſta fulminibus in hoſtes, ut tradunt Juſtinus [f], Tertullianus [g], Nicephorus [h], & Oroſius [i]; Chriſtianos benevolentiâ & amore ſingulari proſecutus eſt. Dion enim hiſtoricus, ſeu potiùs Xiphilinus, copioſè & pluribus teſtatur, & cum eo Apollinaris Epiſcopus, legionem ipſam Chriſtianorum, in rei memoriam nomine mutato ab Imperatore, appellatam fuiſſe κεραυνοβόλον, hoc eſt, *fulminatricem.* Nec eo contentus, Chriſtianos honorum & dignitatum omnium, à quibus anteceſſorum Imperatorum tyrannide excluſi fuerant, participes eſſe voluit, conſtitutione in rei memoriam gratitudinis cauſâ promulgata; quam refert Ulpianus [k]. *Eis* (inquit) *qui Judaïcam ſuperſtitionem ſequuntur, divi Verus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt: ſed & neceſſitatem eis impoſuerunt, qui ſuperſtitionem eorum non læderent.* Non loquitur autem Ulpianus de Judæis & eorum ſuperſtitione (ut cum Accurſio putant nonnulli) ſed de Chriſtianis, ut jam viri eruditi notàrunt; etſi ante victoriam hanc privilegium illud Chriſtianis conceſſum alii contendant. Superſtitionem Judaïcam ideo Chriſtiani ſequi dicebantur, quia à Judæis doctrinæ ſuæ primordia hauſiſſent. Suetonius [l] in Claudio: *Judæos* (inquit) *impulſore Chriſto aſſiduè tumultuantes, Româ expulit.* Tacitus [m] de Nerone loquens, *Ergo abolendo* (inquit) *rumori Nero ſubdidit reos, & exquiſitiſſimis pœnis affecit quos per flagitia inviſos vulgus Chriſtianos appellabat. Auctor nominis ejus Chriſtus, qui Tiberio imperante per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat; repreſſaq; in præſens exitialis ſuperſtitio, rurſus erumpebat, non modò per Judæam, originem ejus mali, ſed per Urbem etiam, &c.* Galilæos etiam aliquando vocabant, teſte Theodoreto [n], & Chriſtum Galilæum continuò Julianus Apoſtata, ut de illo recenſet Euſebius [o]. Aſinarios etiam, ut Judæos, reddita ejus rei ratione, Tertullianus [p]. Poſt Verum & Antoninum Valerianus Imperator magna Chriſtianos benevolentia initio imperii ſui complexus eſt; eos quàm familiariſſimè & amiciſſimè (ſic teſtatus loquitur Euſebius [q]) idque in oculis omnium, excepit: adeoque ſuam domum his piis hominibus complevit, ut eam Dei Eccleſiam planè judicares, auctore eodem Euſebio. Verùm paullò pòſt, doctor quidam & princeps magorum Ægypti, illum tandem perdito conſilio depravavit, & non impulit ſolùm, ut omnes culpâ vacuos & ſanctos Dei, utpote ſceleſtorum ac exſecrabilium incantamentorum adverſarios & oppugnatores acerbè perſequeretur, necique traderet; verùm etiam ut impuras cæremonias obiret, profanas exerceret præſtigias, exſecranda myſteria exſequeretur, & reliqua faceret, quæ commemorat idem Euſebius [r]. Anno ergo IV. imperii ſui, octavam in Chriſtianos perſecutionem ille aggreſſus eſt. Inter alias autem pœnas, quibus Chriſtianos exercuit, una fuit dignitatum omnium abdicatio, ut ex Epiſtola Dionyſii Epiſcopi Alexandrini refert Euſebius [s]. *Poſt iſta* (inquit) *de aliis rebus adverſis, quæ ſibi acciderant, ita ſcribit: At multis fidei confeſſionibus gloriatur Germanus, ac multa mala contra ſe patrata habet dicere ille quidem; ſed quot, quæſo, judicum ſententias contra nos pronunciatas poteſt enumerare? quot publicationes proſcriptioneſque bonorum? quot fortunarum direptiones? quot abdicationes dignitatum?* Quare mortuo Valeriano, cùm Gallienus illius filius ſucceſſiſſet, hæc de Marino, & genere illuſtri, & divitiis locuplete, & uno ex his qui in exercitu Romano magnum decus & honorem fuerant conſecuti, Euſebius recenſet [t]: *Eſt quidam honos* (inquit) *apud Romanos, qui κλῆμα appellatur, quem qui adipiſcuntur, eos centuriones fieri ajunt.* (Spartianus [u] in Adriano κλῆμα vitem interpretatur, & vitem pro centurionatu accipit, quòd centurionibus creandis vitis deferri ſolita eſſet, quâ illi milites coërcebant.) *Cùm locus vacaret, ordo poſtulabat, ut Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Marinum igitur ad hunc honorem elatum alius pro tribunali comparens, in crimen vocat, tum quòd erat Chriſtianus, tum quòd Imperatoribus non immolâſſet: Ac propterea* (inquit) *ex veterum legum inſtitutis illi non licet eum dignitatis gradum apud Romanos adipiſci; ſed illud quicquid eſt muneris, mihi jure impartiri debet.* Quod variè obſervatum eſt uſque ad tempora Conſtantini Imperatoris. Nam ut varia Imperatorum conditio ferebat, ſic variè Chriſtiani ad dignitates civiles admiſſi vel repulſi ſunt. De Conſtantino autem hæc prodidit Euſebius [x]; *Ex his verò rebus Imperator abiens, alias res illuſtres & magni momenti cœpit aggredi;*

y *Niceph. lib. 1. cap. 17.*
z *Tertull. in* Apologetico. *cap. 5.*
a *Lamprid. in vita Alexand. Severi.*
b *Robertus Cœnalis Epiſcopus Abruicenſis in Panegyrico ad Franciſcum Galliarũ Regem.*
c *Euſebius lib. 6. cap. 15.*
d *Lampridius in* Vita Heliogabali.
e *Julius Capitolinus in* Adriano.
f *Juſtin. 2. Apolog.*
g *Tertullianus in* Apologetico adverſus Gentes.
h *Niceph. lib. 4. cap. 12.*
i *Oroſius lib. 7. cap. 15.*
k *Ulpian. in l.* Generaliter. §. ult. De decurionib.
l *Suetonius in* Claudio *cap. 25.*
m *Tacitus lib. 15* Annalium.
n *Theodor. lib. 9. de Græcar.* Affectionum curatio. *in principio.*
o *Euſeb. lib. 9.* hiſt. Eccleſ. *c. 9.*
p *Tertull. in* Apologetico *cap. 16.*
q *Euſeb. lib. 7. Hiſt.* Eccleſ. *cap. 9.*
r *Idem Euſebius, dicto cap. 9.*
s *Euſeb. lib. 7. c. 10.*
t *Idem Euſeb. dicto lib. 7. cap. 14.*
u *Spartianus in* Adriano.
Macer. in l. miles agrum §. is autem verſic. ſi vitem. de re milit.
x *Euſeb. lib. 2. de* vita Conſtantini *cap. 43.*

Digitized by Google

gredi: ac primùm gentibus per varias provincias diſperſis, Præfectos qui maximam partem ſalutari Chriſti fidei ſe addixiſſent, miſit, Qui verò Gentilium conſuetudinem ac ritus imitari viſi ſunt, his ne ſacrificia idolis immolarent, interdixit. Eadem lex ab eo lata fuit de illis dignitatis gradibus, qui Præfectorum honoribus ſuo ſplendore ſuperabant; aut enim ſi Chriſtiani erant, ita ſe gerere præcepit, uti appellationis ipſorum dignitas poſtulabat; aut ſi aliter animo affecti, mandavit ne idolis hoſtias offerrent. Poſt Conſtantinum autem, Julianus Imperator Apoſtata Chriſtianis aditus ad præfecturas, ſub ſpecie religionis interdixit: de illo enim hæc memorat Socrates y: *Porrò ab Imperatore Juliano mandatum eſt, ut qui nollent Chriſtianam religionem deſerere, in palatio militum Prætorianorum munere minimè fungerentur. Itemq; ut omnes ſimulacris ſacrificare properarent. Chriſtiani in provinciis nullos magiſtratus gererent. Nam lex illorum* (inquit) *vetat gladio utendum contra eos qui ſcelera digna morte admiſerint; & propterea non ſunt ad regendum idonei.* Sozomenus z: *Hoc animo fuit, etiam adversùs omnes Chriſtianos Imperator; ſi quidem cùm nihil haberet criminis, quod illis poſſet objicere, arrepta tamen ex eo occaſione, quòd idolis immolare recuſarent, jus reipublicæ eis denegavit, & neque in communes hominum congreſſus, neque in forum venire, neque judicium exercere, neque gerere magiſtratum, neque ullum dignitatis gradum obtinere permiſit.* Cùm ergo ad dignitates civiles admitterentur interdum, interdum repellerentur; viſum eſt Hiſpanis Patribus cavere, non ut Chriſtiani illis non uterentur: hoc enim eo tempore, quo duriſſimo ſervitutis jugo premebantur ethnicis Principibus ſubditi, commodè noſtri decernere non poterant, ne illorum imperium viderentur contemnere; ſed id tantùm, ut eo anno quo Duum-viratum gererent, ab Eccleſiæ ingreſſu & communione Chriſtiana arcerentur: ut quod pro pœna à Gentilibus Impp. datum eſt; id Chriſtiani pro gratia conſilioque reciperent: feciſtque ſic præmium religio, quod perfidia putabat eſſe ſupplicium; ut non diſſimili propoſito dixit Ambroſius a ad Valentinianum Imperatorem.

y Socr. lib. 3. Hiſt. Eccleſ. cap. 11.
z Sozom. lib. 5. Hiſt. Eccleſ. cap. 17.
a D. Amb. in Ep. ad Valentinianū Imperatorem.

Sed quæ aliæ præterea cauſſæ fuerint, quibus Chriſtiani adeò gravi pœna ab adminiſtratione civilium dignitatum retraherentur, diligentiùs inquiramus. Plures enim fuiſſe antiquiorum me ſcriptorum monumenta docent, quæ partim dignitatem concedentis, partim quæ ſubditorum, & partim tandem quæ ipſius dignitatis conceſſæ incommoda periculaque ſpectabant. Ante hujus Concilii indictionem, & eo tempore quo indictum & habitum eſt, jam oſtendi ſuperiùs b, Imperatores ethnicos fuiſſe: incommodum ſanè, & meritò, viſum eſt, ſervos Dei à ſervis dæmonum dignitatem accipere, & illis ea ratione fore devinctos. Si enim ethnico & publicano nec *Ave* dicere licebat fideli & ſervo Dei, ſecundùm præceptum Apoſtoli; multo minùs licere credebatur ab eo dignitatem expetere, expetitam deprecari, deprecatam adipiſci, adeptâque tandem frui. Quam rationem obſervantes Apoſtoli ſanxerunt, ut publicis adminiſtrationibus Epiſcopi & presbyteri minimè uterentur, c *Dicimus* (ajunt) *quod non oporteat Epiſcopum aut presbyterum publicis ſe adminiſtrationibus immittere; ſed vacare, & commodum ſe exhibere uſibus Eccleſiaſticis. Animum igitur inducite hoc non facere, aut deponiter: nemo enim poteſt duobus dominis ſervire, juxta præceptum Dominicum.*

b Lib. 1. cap. 2. & 3.
c Can. 80. Apoſtolorum. Explicatur Can. 80. Apoſtolorum. Matth. 6.

Ad ſubditos quod attinet, quia cùm omnes illi eſſent Gentiles, periculum erat, ne caput ob aſſiduam & frequentem communicationem ſimile fieret reliquis membris minoribus: nam ex ſententia Menandri Paullus refert: *Corrumpunt bonos mores colloquia prava.* Hac etiam ratione præceptum eſt Concilio Toletano III. d & aliis e, ne Judæi Chriſtianis populis judices præponerentur. Zacharias f etiam Papa I. Venetis præcepiſſe dicitur, ne captivos Chriſtianos Sarracenis aut Gentilibus venderent, ut mercatores antea conſueverant. Eâdem etiam de cauſſa excommunicationis pœnam adjecit Concilium Carthaginenſe IV. his qui cauſſas ad judices Gentilium deferrent. *Catholicus* (inquit) *qui cauſſam ſuam, ſive juſtam, ſive injuſtam, ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur.* Quod antiquum fuit Eccleſiæ inſtitutum, ipſorum Apoſtolorum uſu & auctoritate comprobatum. Divus enim Paullus h Corinthios monet, ut ſi cauſſa ſit inter Chriſtianos, eligatur ſapiens aliquis ex eis, ſpretis Gentilium judicibus. *Si qui* (inquit) *ex fratribus negotia habent inter ſe, ne apud cognitores ſæculi judicentur.* Verbo enim illo, *ſæculi*, diſtinxit Gentiles à Chriſtianis: nam *ſæculum* olim pro Gentilitate, & *judices ſæculares* pro Gentilibus uſurpari, oſtendit Cajus Papa i ad Felicem Epiſcopum, dum docet, Epiſcopos & clericos apud judices ſæculares non eſſe accuſandos, tempore quo præfecturæ civiles non deferebantur Chriſtianis: quocirca qui ad Gentium errorem revertebantur, ad ſæculum dicebantur redire Concilio Arelatenſi II. k & dominum Gentilem, *ſæcularem* dominum nuncupat D. Cyprianus l. Quare D. Paullus m eoſdem Corinthios, qui fratres coram Gentibus conveniebant, reprehendit. *Non eſt inter vos* (inquit) *ſapiens quiſquam, qui poſſet judicare inter fratrem? ſed frater cum fratre contendit, & hoc apud infideles?* Sic enim interpretatur D. Paullum Ambroſius n contra Auxenium, illum increpans, quòd in cauſſa fidei Gentiles judices popoſciſſet. *Hæc ergo, fratres* (ait) *coram ipſo apud vos pleniùs diſputarem: ſed certus Auxentius, non ignaros vos eſſe rectæ fidei, veſtrum refugit examen, & Gentiles quoſdam quatuor aut quinque fermè homines elegit cognitores ſibi; ſi tamen aliquos elegit, quos vellem adeſſe in cœtu omnium, non ut de Chriſto judicent, ſed ut majeſtatem audiant Chriſti: tamen illi jam & Auxentio pronunciaverunt, cui tractanti quotidie non crediderunt. Quæ major ejus condemnatio, quàm quòd ſine adverſario apud judices ſuos victus eſt? ergo & ipſorum ſententiam contra Auxentium jam tenemus, & quòd Gentes elegit jure damnandus eſt, quia Apoſtoli præcepta dimiſit, cùm Apoſtolus dicat:* o *Audet aliquis veſtrûm adversùs alterum habens negotium, judicari apud iniquos, & non apud ſanctos?* Eodem ſenſu Paulli ſententiam intellexiſſe Auguſtinum, Poſſidius p in illius vita refert. *Secundùm Apoſtoli quoque ſententiam* (inquit) *dicentis:* Audet quiſquam veſtrûm adversùs alterum negotium habens, judicari ab iniquis, & non apud ſanctos? An neſcitis, quia ſancti mundum judicabunt? Et ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis judiciorum

d Concil. Tolet. 3. Can. 14.
e Tolet. 4. Can. 64. Tolet. 8. Can. 11. Concil. Arvernenſe Can. 9. Concil. Meldenſe Can. 73. Concil. Matiſconenſe. 1. Concil. Lateran. ſub Innocentio 3. Can 69. Gregor. 9. in cap. Ex ſpeciali 18. de Judæis.
f Platina in vita Zacharia Papæ.
g Concil. Carthag. 4. Can. 87. Refertur cap. Catholicus. 2. quæſt. 6.
h D. Paul. 1. ad Corinthios cap. 6.
i Cajus Papa in Epiſtola ad Felicem Epiſcopum.
k Concil. Arelatenſe 2. Can. 25.
l D. Cypria. in lib. De lapſ. cap. 11.
m D. Paul. Epiſt. 1. ad Corinth.
n D. Ambr. oratione in Auxentium.
o 1. Corinth. 6.
p Poſſidius Epiſc. Calamenſis in vita D. Aug. cap. 19.

mini-

minimorum. Neſcitis, quia angelos judicabimus? nedum ſæcularia? Sæcularia igitur judicia ſi habueritis inter vos, eos qui contemptibiles ſunt in Eccleſia, hos collocate ad judicandum. Ad reverentiam vobis loquor. Sic non eſt inter vos quiſquam ſapiens, qui poſſit inter fratrem ſuum judicare? Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles? *Interpellatus ergo Beatus Auguſtinus à Chriſtianis, vel à cujuſcumque ſectæ hominibus, cauſſas audiebat diligenter ac piè: cujuſdam ſententiam ante oculos habens, dicentis, ſe malle inter incognitos, quàm inter amicos cauſſas audire; eo quòd de incognitis, pro quo arbitrata æquitate judicaretur, amicum poſſet adquirere; de amicis verò unum eſſet, contra quem ſententia proferretur, perditurus. Et eas aliquando uſque ad horam refectionis, aliquando autem tota die jejunans, ſemper tamen noſcebat & dirimebat, intendens in eis Chriſtianorum momenta animorum, quantum quiſque, vel in fide, vel bonis operibus proficeret, vel ab his deficeret. Atque compertis rerum opportunitatibus, divinæ legis veritatem partes docebat, eamq́; illis inculcabat, & eos quo adipiſcerentur vitam æternam edocebat & admonebat.* Id clariùs divus Clemens: q *Præclara* (inquit) *Chriſtiani laus eſt, cum nullo habere negotium. Quòd ſi ex aliqua vexatione vel tentatione lis alicui oriatur; curet ut ea tranſigatur etiam ſi detrimentum pati debeat; nec ad ethnicum judicium accedat. Sed neque patiatur mundanos magiſtratus de noſtris jus dicere: nam per illos diabolus ſervos Dei vexat, & nobis notam inurit; quaſi non habeamus nos unum ſapientem, qui poſſit inter partes jus adminiſtrare & controverſias componere.* Et mox r: *Non cognoſcant ergo* (inquit) *Gentes controverſias quæ inter vos oriuntur, neque contra vos infidelium teſtimonia recipiatis, neque ab his vos judicari velitis, neque his aliquid tribuatis commodi metûſve cauſſâ.* Anacletus ad omnes Epiſcopos s: *Si verò fuerit ſæculare negotium apud ejuſdem ordinis viros, judicio tamen Epiſcoporum: cùm Apoſtolus privatorum Chriſtianorum cauſſas magis Eccleſiis deferri, & ibidem ſacerdotali judicio terminari voluerit.* Idem conſtituit Alexander I. t *Relatum* (inquit) *eſt ad hujus ſanctæ & Apoſtolicæ ſedis apicem (cui ſummarum diſpoſitiones cauſſarum, & omnium negotia Eccleſiarum ab ipſo Domino tradita ſunt, quaſi ad caput, ipſo dicente Principi Apoſtolorum Petro:* Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam) *quod quidam æmuli Chriſti, ejuſque Eccleſiæ inſidiatores, ſacerdotes Dei ad judices publicos accuſare præſumant: cùm magis Apoſtolus Chriſtianorum cauſſas ad Eccleſias deferre, & ibidem terminari præcipiat, taliter prævaricantes ſunt in Deum ſuum, & non obediunt præceptis ejus.* Exſtat hæc apud Gratianum. Sed in ejus interpretatione (ut hoc obiter admoneam) Gloſſa; cùm judices ſæculares non animadverteret Gentiles intelligendos; dixit, ſecundùm primitivum ſtatum Eccleſiæ intelligendum, nimirùm, ut cauſſæ ſæculares ad judices Eccleſiaſticos referrentur: cùm hoc nec Alexander, nec Anacletus, nec Clemens, nec Paullus præceperint: ſed id tantùm, ut civiles cauſſæ à civilibus præfectis in Eccleſia præſente Epiſcopo, vel eo qui ejus vicem gereret, judicarentur, non à Gentilibus, ob ea quæ ſuperiùs diximus, pericula: & ne, ut Clemens retulit, putarent Gentes in Eccleſia judices deeſſe ſapientes, qui eo munere fungi poſſent. Et ſi fortaſſe Præfectorum civilium ſententiis acquieſcere recuſarent, excommunicationis mucrone aſſentiri cogerentur: tunc enim nulla alia pœna frequentior inter Chriſtianos erat, nec alio gladio commodè uti poterant: cùm omnes ferè judices ſæculi ſeu ſæculares, ethnici eſſent uſque ad tempus Catholicorum Imperatorum Arcadii & Honorii: hos enim in Fidei gratiam neglectam Conſtantini legem recentiori conſtitutione ſcimus renovâſſe, decernentes u, ut ethnici judices eſſe non poſſent, quorum conſortium & communionem vitare Chriſtianos, Apoſtolorum & reliquorum Pontificum ſanctiones prohibebant. Quam anathematis ſententiam, ut juſtè Epiſcopi proferre poſſent, judiciis ipſis intereſſe debebant, ut ſtatim ad exitum judicium ipſum perduceretur: & eâ ratione dixiſſe potuit Anacletus judicium ſæculare, judicio ſacerdotali terminari; eo præcipuè tempore, quo lites & controverſiæ inter Chriſtianos, tam brevibus erant terminis circumſcriptæ, ut à ſecunda feria ad ſabbathum uſque definiri deberent; ut die Dominico omnes in pace intereſſe ſacrificio, & oblationem facere poſſent: auctore eodem Clemente x. Quinimmo divus Paullus adeò Gentilium judicia fugienda cenſuit, ut docuerit peritioribus eorum judicibus (ſi docti Chriſtianis deeſſent) adeundos fore ex ipſis Chriſtianis literis & auctoritate inferiores y. *An neſcitis* (inquit) *quoniam ſancti de mundo judicabunt? Et ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis judicetis. Neſcitis quoniam angelos judicabimus? quantò magis ſæcularia? Sæcularia igitur judicia ſi habueritis, contemptibiles qui ſunt in Eccleſia illos conſtituite ad judicandum.* Sic enim interpretatur Paullum Chryſoſtomus z: *Cum hyperbole* (ait) *& exuperatione nos volens docere, quod quicquid ſit, non oporteat externis dare, mota quæ videbatur eſſe objectione ante eam ſolvit. Nam quod dicit eſt hujuſmodi: Fortaſſe dicet quiſpiam, nullum eſſe inter vos ſapientem, neque qui ad diſcernendum & judicandum ſit idoneus. Et quid tum? nam etſi nullus* (inquit) *ſit ſapiens, vos minimis permittite.*

q *D. Clem. lib. 2. Conſtitut. Apoſtolicarum. cap. 49. & 50.*
1. *Corinth. 6.*
r *Idem Clem. c. 50.*
s *Anaclet. Epi. 1. ad omnes Epiſcopos.*
1. *Cor. 6.*
t *Alex. I. in Epiſt. ad omnes Orthodoxos cap. 1. Refertur in cap. Relatum. 11. quæſt. 1.*
Matth. 16.
1. *Cor. 6.*
u *Arcad. & Honorius in l. 25. De pagan. in C. Theodoſiano.*
x *Clemens lib. 2. Apoſtolicar. conſtitut. cap. 11.*
y *Paulus in eadê Epiſt. ad Cor.*
z *D. Chryſ. hom. 16.*

Ex parte ipſius dignitatis multa erant incommoda: Nam cùm Chriſtiani illius temporis, pallio, ut & moribus, differrent ab ethnicis, teſte Tertulliano a, res minùs apta videbatur, fidelem Chriſtianum purpurâ, vel prætextâ, vel trabeâ inſigniri ut ethnicum; faſces & virgas ante ſe præferre, juramentis Gentilium irretiri, curam habere ſpectaculorum, ſacrificiis idolorum auctoritatem præſtare, de ſumptibus ad idololatriam ſpectantibus, de colligendis eo nomine vectigalibus ſolicitum eſſe; ac tandem de re, de honore, de vita Chriſtianorum agere: quod tunc neceſſe erat, ut Imperatoribus à quibus dignitatem acceperant, obſequium præſtaretur: hæc autem cùm ad dignitatem ſæcularem ſpectarent, eam tamquam veram idololatriam fugiendam homini Chriſtiano, etiam ſi ſe vel gratiâ vel aſtutiâ putaret liberum fore ab omni idololatriæ ſpecie, ſcitè docuit Tertullianus b. *Hujus regulæ memores* (inquit) *etiam magiſtratibus & poteſtatibus officium poſſumus reddere, ſecundùm Patriarchas & cæteros majores, qui regibus idololatris uſque ad finem idololatriæ apparuerunt. Hinc proximè diſputatio oborta eſt: An ſervus Dei,*

a *Tertull. lib. De pallio.*
b *Idem in lib. De idololatria. c. 17. & ſeq.*

alicu-

Digitized by Google

alicujus dignitatis aut poteſtatis adminiſtrationem capiat, ſi ab omni ſpecie idololatriæ intactum ſe, aut
gratiâ aliquâ, aut aſtutiâ etiam præſtare poſſit, ſecundùm quod & Joſeph & Daniel mundi ab idololatria, Gen. 41. Daniel. 2. & 7.
& dignitatem & poteſtatem adminiſtraverunt, in ornamento & purpura exſtitêre totius Ægypti ſeu Baby-
loniæ. Credamus itaque ſuccedere alicui poſſe, ut in quoquo honore in ſolo honoris nomine incedat, neque
ſacrificet, neque ſacrificiis auctoritatem ſuam accommodet, nec hoſtias locet, non curas templorum deleget,
non vectigalia eorum procuret, non ſpectacula edat de ſuo aut de publico, aut edendis præſit; nihil ſolenne
pronunciet vel edicat, ne juret quidem. Jam verò quæ ſunt poteſtatis, neque judicet de capite alicujus vel
pudore; feras enim de pecunia neque damnet, neque prædamnet, neminem vinciat, neminem recludat, aut
torqueat; ſi hæc credibile eſt fieri poſſe. Jam verò de ſolo ſuggeſtu & apparatu honoris retractandum: pro-
prius habitus uniuſcujuſque eſt, tam ad uſum quotidianum, quàm ad honorem & dignitatem. Igitur pur-
pura illa & aurum, cervicis ornamentum, eodem more apud Ægyptios & Babylonios inſignia erant digni-
tatis; quo more nunc prætexta, vel trabea, vel palmatæ, & coronæ aureæ ſacerdotum provincialium; ſed
non eâdem conditione. Tantùm enim honoris nomine conferebatur his qui familiaritatem regum merebau-
tur. Unde & purpurati regum vocabantur à purpura, ſicut apud nos à toga candida candidati: ſed non ut
ſuggeſtus ille ſacerdotiis quoque, aut aliquibus idolorum officiis adſtringeretur. Nam ſi ita eſſet, utique
tantæ ſanctitatis & conſtantiæ viri ſtatim habitus inquinatos recuſâſſent, ſtatimque apparuiſſet Danielem Daniel. 12.
idolis non deſerviſſe, nec Belem nec draconem colere, quod multò poſtea apparuit. Simplex igitur purpura
illa, nec jam dignitatis erat, ſed ingenuitatis apud barbaros inſigne. Quemadmodum enim & Joſeph qui Gen. 41. Daniel. 7.
ſervus fuerat, & Daniel qui per captivitatem ſtatum verterat, civitatem Babyloniam & Ægyptum ſunt
conſecuti per habitum barbaricæ ingenuitatis; ſic penes nos quoque fideli, ſi neceſſe fuerit, poterit, & pueris
prætexta concedi, & puellis ſtola, nativitatis inſignia, non poteſtatis; generis, non honoris; ordinis, non ſu-
perſtitionis. Cæterùm purpura, vel cætera inſignia dignitatum & poteſtatum, inſertæ dignitati & pote-
ſtatibus, idololatriæ ab initio dicata, habent profanationis ſuæ maculam: cùm præterea ipſis etiam idolis, in-
duantur prætexta, & trabea, & laticlavi, faſces quoque, & virgæ præferantur; & merito. Nam dæmo-
nia magiſtratus ſunt ſæculi hujus? collegii inſignia, faſces, & purpuras geſtans. Quid ergo proficies, ſi ſugge-
ſtu quidem utaris, opera verò ejus non adminiſtres? Nemo in immundis mundus videri poteſt. Tunicam
ſi induas inquinatam per ſe, poteris forſitan illam non inquinare per te, ſed tu per illam mundus eſſe non po-
teris. Jam nunc qui de Joſeph & Daniele argumentaris, ſcito non ſemper comparanda eſſe vetera & nova, Gen. 41. Daniel. 7.
rudia & polita, cœpta & explicita, ſervilia & liberalia. Nam illi etiam ſervi conditione erant; tu verò
nullius ſervus, in quantum ſolius Chriſti, qui te etiam captivitate ſæculi liberavit, & formâ Dominicâ agere
debebis. Ille Dominus in humilitate & ignobilitate inceſſit, domicilio incertus: nam filius (inquit) ho-
minis non habet ubi caput conlocet: veſtitu incultus; neque enim dixiſſet: Ecce qui teneris veſtiun- Luc. 9. Matt. 11.
tur, in domibus regum ſunt. Vultu denique & aſpectu inglorius, ſicut & Eſaïas pronunciaverat. Si pote- Eſai. 53.
ſtatem quoque nullam, ne in ſuos quidem exercuit, quibus ſordido miniſterio functus eſt: ſi regem ſe deni-
que fieri, conſcius ſui regni, refugit; pleniſſimè dedit formam ſuis, dirigendo omni faſtigio & ſuggeſtu tam di-
gnitatis, quàm poteſtatis. Quis enim his magis uſus fuiſſet, quàm Dei filius? quales & quanti eum faſces Joan. 13. Joan. 6.
producerent? qualis purpura de humeris ejus floreret? quale aurum de capite radiaret? niſi gloriam ſæculi
alienam & ſibi & ſuis judicâſſet? Igitur quæ noluit rejecit, quæ rejecit damnavit, quæ damnavit in pom-
pa diaboli deputavit. Non enim damnâſſet, niſi non ſua: alterius autem eſſe non poſſunt, niſi diaboli, quæ
Dei non ſunt. Tu ſi diaboli pompam ejerâſti, quicquid ex ea attigeris, id ſcias eſſe idololatriam; vel hoc te
commonefaciat, omnes hujus ſæculi poteſtates & dignitates, non ſolùm alienas, verùm & inimicas Dei eſſe;
quòd per illas adverſùs Dei ſervos ſupplicia conſulta ſunt, per illas & pœnæ ad impios paratæ irrogantur. Sed
nativitas & ſubſtantia tua moleſtæ tibi ſunt adverſùs idololatriam? Ad evitandum, remedia deeſſe non poſ-
ſunt; cùm & ſi defuerint, ſuperſit unicum illud, quo felicior factus non in terris magiſtratus, ſed in cælis.
His igitur de cauſſis Concilium decrevit, magiſtratum, dum gerit Duum-viratum, ab Eccleſia cohiben-
dum, quòd graviſſimis periculis ſe exponeret agendi, vel adverſùs Dei veri cultum, vel Eccleſiæ liberta-
tem, vel probitatem morum, vel ſanctiorem religionis naſcentis diſciplinam. Quare veteres Chriſtiani
non ſolùm eas dignitates non expetiviſſe, ſed oblatas recuſâſſe leguntur. Minucius Felix [c], Nec ultimâ c Minutius Felix in Octavio.
(inquit) ſtatim plebe conſiſtimus, ſi honores veſtros & purpuras recuſamus; nec faſtidioſi ſumus, ſi omnes
unum bonum ſapimus, eâdem congregati quiete, quâ ſinguli. Tertullianus [d] in defenſione Pallii (veſtis d Tertullianus lib. De Pallio. c. 5.
erat Chriſtianorum, aut noviter converſorum) hæc inducit verba, quaſi Pallii interloquentis: Ego (in-
quit Pallium) nihil foro, nihil curiæ debeo, nihil officio advigilo, nulla roſtra præoccupo, nulla prætoria ob-
ſervo, cancellos non adoro, ſubſellia non contundo, jura non conturbo, cauſſas non elatro, non judico, non
milito, non regno, ſeceſſi de populo, immo unicum negotium mihi eſt, nec aliud curo quàm me. Leniùs paul-
lò erga præſides ſe geſſit Concilium Arelatenſe [e] primum, dum decrevit, illis, cùm promoti eſſent, dan- e Concilium Arelatenſe I. Can. 7. Explicatur Can. 7. Conc. Arela. I.
das eſſe literas communicatorias; ſic tamen ut curam eorum non ſpernerent Epiſcopi; nec omitterent
ſeveritate Eccleſiaſtica punire, quoties à præclaris diſcederent Eccleſiæ inſtitutionibus. De præſidibus
(inquit) qui fideles ad præſidatum impetu proſiliunt; ita placuit: ut cùm promoti fuerint, literas acci-
piant Eccleſiaſticas communicatorias, ita tamen ut in quibuſcumque locis geſſerint, ab Epiſcopis ejuſdem
loci cura de illis agatur: ut cùm cœperint contra diſciplinam publicam agere, tunc demum à communione
excludantur. Similiter & de his fiat, qui Rempublicam agere volunt. Nec ſæculares dignitates tantùm ab
ethnicis Impp. recipere initio primitivæ Eccleſiæ non licebat, ſed nec exercere militiam ſub eiſdem:
tanquam genus quoddam idololatriæ rejecit idem Tertullianus [f]. Poſſet in iſto capite (inquit) etiam de f Tertullianus lib. De idololatria.
militia definitum videri, quæ inter dignitatem & poteſtatem eſt. At nunc de iſto quæritur, an fidelis ad
mili-

militiam converti poſſit, & an militia ad fidem admitti etiam caligata, vel inferior quaque, cùm non ſit neceſſitas immolationum, vel capitalium judiciorum. Non convenit ſacramento divino & humano, ſigno Chriſti & ſigno diaboli: caſtris lucis & caſtris tenebrarum: non poteſt una anima duobus deberi, Deo & Cæſari. Et virgam portavit Moyſes, fibulam & Aaron, cingitur loro & Joannes, agmen agit & JESUS Nave, bellavit & populus, ſi placet ludere. Quomodo autem bellabit, immo quomodo etiam in pace militabit ſine gladio, quem dominus abſtulit? nam & ſi adierant milites ad Joannem, & formam obſervationis acceperant, ſi etiam centurio crediderat; omnem poſtea militem dominus in Petro exarmando diſcinxit, nullus habitus licitus eſt, apud nos illicito actui adſcriptus. Quod pluribus ille differuit. Poſt Tertullianum, quòd turpe & illicitum haberetur, ſe quemquam militiæ dare, tanquam actui profaniſſimo, & à modeſtia & religione quam tunc Chriſtiani primitivæ Eccleſiæ obſervare debebant, alieno; ſi bellum gerendum eſſet adversùs fideles, prohibitum eſt in Concilio Toletano I. [g] nec etiam ad diaconatum admitteretur qui ſe militiæ dediſſet. *Si quis* (inquit) *poſt baptiſmum militaverit, & chlamydem ſumpſerit, aut cingulum ad necandos fideles; etiam ſi gravia non admiſerit, ſi ad clerum admiſſus fuerit, diaconi non accipiat dignitatem.*

Matth. 22. Exod. 3. Exod. 28. Matth. 3. Exod. 17.

g Concilium Toletanum I. Can. 8.

Videamus, num hujus Canonis decretum hodie obſervandum ſit. Cùm reſpublica non ethnicis tyrannis, ſed Regibos Catholicis & Chriſtianis regatur, nec ſubditi infideles ſint; ceſſant pericula quæ ex eo munere ſuſcepto redundabant: quare ab Eccleſiæ communione non eſt cohibendus qui Duumviratum, vel aliam ſæcularem adminiſtrationem à Regibus, vel dominis ſæcularibus receperint; cùm exercentes juſtè, prudenter, & piè, præmio multò magis quàm pœnâ ſint digni. Simul tamen fateri oportet, quòd ſi Reges, Principes, vel reſpublicæ infideles eſſent (ut hodie ſunt multæ in Orientalibus, Occidentalibus, & Septentrionalibus provinciis) non liceret Chriſtiano magiſtratus ſæculares ab ipſis demandatos gerere; ne idololatriæ eorum incurrat periculum: quod ad hæreticos non pari modo, ſed præſtantiori ratione referendum cenſeo. Si enim Princeps hæreticus eſt, & reſpublica vel communitas hæreſum erroribus infecta; tametſi hujus decreti conſtitutione non prohibeatur, conſultiùs tamen Catholicum virum facturum putarem, ſi ſpretis muniis illorum, integram & ſinceram fidem privatim coleret: ne frequenti illorum convictu & contagione, vel honorum illecebris errorum ſuorum tenebris obcæcaretur; ut obcæcatos hodie in illorum provinciis plures, non ſine magno Chriſtianæ Reip. malo cernimus. Olim autem ab hæreticis adeò abſtinendum docuit D. Antonius, auctore magno Athanaſio [h], ut nec juxta eos quidem accedendum conſuleret; cujus præclarum conſilium, prudentiæ & religionis plenum, Catholicos viros vellem capeſſere.

h D. Athanaſius, in vita D. Antonii.

COMMENTARII NOVI.

UNO *anno*.] Quòd Duum-viri non ultra annum unum magiſtratum protraherent. ALBASPINÆUS.

Optabant magnopere primitivæ Eccleſiæ PP. Catholicos fideles non ſolùm à ſacrificiis, idololatriâ, & paganiſmis arceri, verùm à conviviis, ſpectaculis gentilitiis, & aliis, quę ad templorum & idolorum cultum, ſuperſtitionemque ſpectabant: quæ ſolennia templorum dicuntur in leg. 19. Cod. Theodoſ. *De pagan. & ſacrif. & templ.* conſuetudinis gentilitiæ ſolennia in leg. 2. C. Theodoſ. *De malefic. & mathem.* lætitiæ publicæ & religioſæ celebritates dicuntur in l. 8. C. Theodoſ. *De pagan.* Sunt enim ea omnia, etſi non ſacrificia, certè ADSACRIFICII ſaltem genera. Tertull. *De idololatr.* cap. 16. ſed provinciarum Præſides, cæterique magiſtratus plerumque adigebant fideles ut vel ſacrificarent, aut ſaltem hujuſmodi Gentilitios ritus curarent, ut ita eos conſecrantes ſibi redderent: donec Imperatores Chriſtiani ſtatuerunt vim fidelibus non eſſe inferendam, neque jubendum eos ſuperſtitionis Gentilitiæ communione fædari: quod ſancivit primus Imp. Conſtantinus in leg. 5. C. Theodoſ. *De Epiſcop. & cler.* his verbis: *Quoniam comperimus, quoſdam Eccleſiaſticos, & cæteros Catholicæ ſectæ ſervientes, à diverſarum religionum hominibus ad luſtrorum ſacrificia celebranda compelli; hac ſanctione ſancimus: ſi quis ad ritum alienæ ſuperſtitionis cogendos eſſe crediderit eos, qui ſanctiſſimæ legi ſerviunt, ſi conditio patiatur, publicè fuſtibus verberetur: ſi verò honoris ratio talem ab eo repellat injuriam, condemnationem ſuſtineat damni graviſſimi, quod rebus publicis vindicabitur. Dat. VIII. Kal. Jun. Sirm. Severo & Ruffino Coſſ.* [*A.D.CCCXXIII.*] Quam conſtitutionem ad magni Oſii Cordubenſis Epiſcupi ſuggeſtionem factam fuiſſe pro ejus illuſtratione jam notavit Gothofred. in Opuſc. *De interdict. Chriſtianor. cum Gentil. commun.* Valentinianus ac Valens in leg. 1. C. Theodoſ. ita ſtatuerunt: *Quiſquis judex, ſeu apparitor ad cuſtodiam templorum homines Chriſtianæ religionis appoſuerit; ſciat non ſaluti ſuæ, non fortunis eſſe parcendum. Dat. XV. Kal. Dec. Med. Valentiniano & Valente Coſſ.* [*I. A.D.CCCLXV.*] Quodnam tamen eſſet munus cuſtodis templorum, exponit Gothofred. ubi ſuprà, & jam notavi in cap. 1. *De officio cuſtod.* Demum Valentin. & Theodoſ. in leg. XII. C. Theodoſ. *De Decurion.* ita decreverunt: *In conſequenda archieroſyna ille ſit potior, qui patriæ plura præſtiterit, nec tamen à templorum cultu obſervatione Chriſtianitatis abſceſſerit. Quippe indecorum eſt, immo, ut verius dicamus, illicitum, ad eorum curam templa & templorum ſolennia pertinere, quorum conſcientiam verè ratio (vera ratio, vel veneratio) divinæ religionis imbuerit, & quos ipſos decebat, tale munus etiam ſi non prohiberentur, effugere. Emiſſa XVI. Kalend. Julii. Conſtantinopol. Honorio N. B. P. & Euodio* [*I. A. D. CCCLXXXVI.*] GONZALEZ.

Anno

Anno quo Duum-viratum.

CAPUT TRICESIMUM NONUM.

De munere antiquo Duum-viratûs.

ERAT olim in Hiſpania Duum-viratos municipalis, annale munus. His Duum-viris ſimiles hodie mihi videntur hi judices, quos Arabum voce *Alcales*, ſive *Alcaldes* noſtrates dicunt: eorundem enim linguâ judices ſignificantur: apud quos cujuſcumqne privati oppidi ſumma eſt. In præcipuis & magnis urbibus Reſpublica duorum arbitrio non regitur, ſed unius, quem à corrigenda Republica *Correctorem* vocant. Ut hujus autem annui magiſtratûs honorem adipiſcerentur antiqui, quibus fatigarentur & cruciarentur laboribus, bellè Tertullianus i deſcripſit. *Sed enim* (ait) *illos qui ambitu obeunt capeſſendi magiſtratûs, neque pudet, neque piget incommodis animæ & corporis, nec incommodis tantùm, verùm & contumeliis omnibus eniti in cauſſa votorum ſuorum. Quas non ignobilitates veſtium affictant? quæ non atria nocturnis & crudis ſalutationibus occupant? ad omnem occurſum majoris cujuſque perſonæ decreſcentes, nullis conviviis celebres, nullis comeſſationibus congreges, ſed exſules à libertatis & lætitiæ felicitate; idq; totum propter unius anni volaticum gaudium.* D. Cyprianus [k]: *Quippe illum vides* (de magiſtratibus loquitur) *qui amictu clariore conſpicuus, fulgere ſibi videtur in purpura: quibus hoc ſordibus emit, ut fulgeat? quos arrogantium faſtus priùs pertulit? quas ſuperbas fores matutinus ſalutator obſedit? quot tumentium contumelioſa veſtigia in clientium cuneis ante præceſſit? ut ipſum etiam ſalutatum comes poſtmodùm pompa præcederet, obnoxia non homini, ſed poteſtati? neque enim coli moribus meruit ille, ſed faſcibus.* Mamertinus [l] etiam: *Quis ignorat* (inquit) *tum quoque cùm honores populi Romani ſuffragiis mandabant, multos fuiſſe candidatorum labores? ediſcenda omnium nomina tribuum; homines, atque etiam ſinguli ſalutandi, prehenſanda obviorum manus, omnibus arridendum, non ſolùm cum infimis, ſed etiam cum ignotis familiaritatis imago ſimulanda, multaq; alia propter honorem agenda, quæ aliàs virum honore dignum facere non deceret. Unde illud Craſſi celebre dictum, cùm peteret Conſulatum, & fortè cum Scævola ſocero per vias Urbis incederet, nec præſente graviſſimo & ſeveriſſimo viro blandiri populo, palpare obvios, & artes petitorias auderet exercere. Quæſo, inquit, Muti paulliſper abſcedas, nec comitatu tuo honeſtari putes: impedis honorem meum. te ſpectante ineptus eſſe non poſſum. At verò ego nullius amorem turpi aſſentatione promerui: nihil feci ineptum, nihil egi quod ſpectare Mutium nollem, non modò nullum popularium deprecatus ſum, ſed ne te quidem Imperatorem quem orare præclarum, cui preces adhibere pleniſſimum dignitatis eſt, verbo ſaltim adii; ſponte in familiam divinum iſtud munus infuſum eſt.*

i *Tertull.* De pœnitent. *cap.* 11.

k D. Cypr. Ep. 1. ad Donatum. c. 8.

l *Mamert.* in Panegyrico ad Julianum Imperatorem.

COMMENTARII NOVI.

INTER alios magiſtratus municipales ad Reipubl. regimen & juſtitiæ adminiſtrationem conſtitutos, præcipuè recenſentur Duum-viri, qui in municipiis præerant, & ſub nomine municipalium magiſtratuum veniunt in l. *Quemadmodum.* 29. §. *Magiſtratus.* ff. ad l. *Aquil.* l. *Item.* 15. §. *Unde quæ.* ff. *De injuriis.* l. *Ult.* Cod. *De judiciis.* l. 1. C. *De emendat. liber.* l. *Si ita.* 3. C. *Quocumque ordine.* lib. 11. qui creabantur ex ordine Decurionum. l. *Licet.* 3. §. *Ult.* ff. *De peculio.* leg. *Item.* 6. §. 1. ff. *Quod cujuſque univerſ.* l. *Honores.* 7. §. *Is qui.* ff. *De Decur.* & à Præſide confirmabantur, qui aſſenſum, ſimulque conſilium præſtabat, aſſerendo quis ſibi aptior ad Duum-viratum videretur. l. 1. §. *Solent.* ff. *Quando appellandum ſit.* l. *Si quos.* 59. C. *De Decur.* lib. 10. l. *Si conſtat.* 12. ff. *De appellat.* Licèt in Africa conſuetudine introductum eſſet, ut populi ſuffragiis crearentur. l. 1. Cod. Theodoſ. *Quem ad munera civilia.* Eorum dignitas præclara erat in municipiis, & maximo honore habebantur. l. 1. ff. *De albo ſcrib.* Civitatis Principes appellantur in l. *Spadonem.* 15. §. *Si civitatis.* ff. *De excuſat. tutor.* de eorum juriſdictione egi pro expoſitione textûs in l. *Unic.* ff. *Si quis in jus dicendi.* in cap. 1. *De offic. delegat.* Non rectè ab aliquibus confunduntur cum defenſoribus civitatum, ut notavit Cujac. lib. 1. Paull. ad Edict. in l. *Ea quæ.* 26. ff. *Ad municipal.* Duum-viri enim licèt propter auctoritatem populi Romani diverſo nomine vocarentur; tamen inſtar Conſulum habebantur; defenſores verò inſtar Tribunorum plebis: & apud nos dicuntur *Alcaldes ordinarios.* Defenſores verò appellantur *Seſmeros de la tierra.* Et quia ad inſtar Conſulum eligebantur, nonnunquam Conſules dicebantur. Auſonius:

Diligo Burdigalam, Romam colo: civis in illa,
Conſul in ambabus: cunæ hîc, ibi ſella curulis.

Et ita accipi in l. *Cùm quidam.* 30. ff. *De adquirend. hæredit.* Conjectatur Scipio Gentilis lib. 2. *De juriſdict.* cap. 25. plerumque priùs ædilita-

tem obibant, & eâ expeditâ Duum-viri cooptabantur. Unde in vetuſtis inſcriptionibus ſæpiùs legitur ÆDIL. DVVM-VIR. ut notavit Caro lib. 1. *De antiquit. Hiſpal.* cap. 10. Et quatuor viros ob amplitudinem municipii, aliquando eligi conſtat ex inſcriptione textûs in l. *Unic.* C. *De ſolut. & liberat. debit. civit.* ubi id firmat Cujacius veteri quadam Hiſpaniæ inſcriptione. Duum-virorum officium annuum erat, l. *Quid ergo.* 13. ff. *Ad municipal.* l. *Si ad Magiſtratum.* 18. C. *De decur.* lib. 10. Aliquando tamen ob eorum merita & munificentiam in patriam in quinqnennium eligebantur, ut veterem lapidem ita exaratum. II. VIR. QVINQ. BIS OB MERITA, interpretatur Turnebus lib. 11. *Adverſar.* cap. 10. vel reeligebantur, ut conſtat ex lapide ita tranſcripto à Caro ubi ſuprà.

L. HORATIO. L. F. GAL. VICTORI.
II. VIRO. BIS. OB. PLENISSIMAM.
MVNIFICENTIAM. ERG. PATRIAM.
ET. POPVLVM. MERITISSIMO.
CIVI.
POPVLVS.

Quomodo accipiendus eſt Appulejus ſtatim referendus.

Sed jam ad inſignia, & munia ipſorum perveniamus, ut rationem præſentis Canonis percipiamus: & certè ipſos præcedebant lictores cum virgis ſive bacillis: Cicero in Aulum: *Nam primùm cum cæteris in coloniis Duum-viri appellentur, hiſce Prætores appellari volebant. Deinde anteibant lictores non cum bacillis, ſed ut hic Prætoribus anteeunt, cum faſcibus duobus.* Temporibus tamen Theodoſii faſcibus uſos fuiſſe Duum-viros expreſſum eſt in leg. *Duum-virum.* 53. C. *De Decur.* lib. 10. proſequitur Suarez contra Bulenger. lib. 1. ad l. *Aquil.* cap. 2. ſect. 5. num. 21. Quoad munia ipſorum, omiſſis actibus juriſdictionis, de quibus egi in dict. cap. 1. *De offic. delegat.* apparatus ludorum, ſeu eorum præbitio, Duum-viris competebat, quos præbere & edere cogebantur. l. *Si ad Magiſtratum.* 28. C. *De Decur.* lib. 10. ubi ſtatuitur, ut ſi Duum-viri latitaverint ne ludos præbeant, eâ pœnâ coërceantur, ut alius ſuffectus ex eorum bonis ſumptus faciat: & ſi poſtea reperti fuerint, integro biennio ludos exhibere cogantur. & in l. *Circenſium*, C. eod tit. Imperatores ſanxerunt, ut Magiſtratus) qui ludos Circenſes præbere detrectaverint, refundere cogantur ſumptus, quos civitas erogavit in ludorum exhibitione. Et Imperatores agere de his Duum-viris liquet ex epigraphe ubi *Ordini civitatis & ſcenæ* reſcriptum illud mitti refertur.: per *ordinem* autem quis dubitat Decurionum ordinem accipi, ut in l. *Ordine.* 15. l. *Ult.* ff. *Ad municip.* leg. *Generaliter.* 3. §. 1. l. *Penult.* ff. *De Decur.* l. 1. C. *De omni agro.* l. 10. Immo in his ludis patrimonium impendebant cum omni munificentia. Appulejus lib. 10. Mileſiar. *Thyaſus* (inquit) *oriundus patriâ Corintho, gradatim permenſis honoribus, quinquennali magiſtratu fuerat deſtinatus: & ut ſplendori capeſſendorum reſponderet faſcium, munus gladiatorum triduanis ſpectaculis pollicitus, latiùs munificentiam ſuam protendebat.* Plinius lib. 33. *Hiſt.* cap. 3. *Mox quod etiam in municipiis æmulantur. C. Antonius ludos ſcenâ argenteâ fecit.* Adeoque impensè opes profundebant, ut ad inopiam redacti aliquando alimenta peterent. l. *Decurionibus.* 8. *De Decur.* lib. 10, quam de his Duum-viris accipit D. Joannes Suarez ubi ſuprà, num. 34.

Rurſus ſciendum eſt, non ſolùm inductum fuiſſe hujus Concilii ævo Chriſtianis magiſtratibus majores, ſimileſque honores gerere, verùm ab Imperatoribus aliquando id indictum, ipſiſque invitis hujuſmodi Duum-viratus decretos fuiſſe. l. 3. ff. *Decur.* ibi: *Eis qui Judaicam ſuperſtitionem ſequantur, divi Severus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt: ſed neceſſitates eis impoſuerunt, quæ ſuperſtitiones eorum non læderent.* Ubi Alciatus mendum eſſe putat, & pro illis verbis, *divi Severus & Antoninus*, lib. 3. diſp. cap. 8. reponit *divi Verus & Antoninus.* Hos enim exiſtimat Chriſtianos ſuo reſcripto æquales aliis in honoribus adipiſcendis effeciſſe propter beneficium receptum à Chriſtianis militibus in bello Marcomannico: ſed fallitur Alciatus, cùm ex Julio Capitolino in Marci Antonini vita conſtet, Verum obiiſſe antequam M. Antoninus Marcomannos debellâſſet, quod & firmat Epiſt. 1. quæ exſtat apud Juſtinum in fine ſecundæ Apolog. quæ à M. Aurelio Antonino ſolo ad ſenatum ſcripta eſt, de beneficio à Chriſtianis recepto in hoc bello. Sic Tertull. in *Apologet.* cap. 5. *Si literæ* (inquit) *Marci Aurelii graviſſimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam ſitim Chriſtianorum fortè militum imbre diſcuſſam teſtatur, &c.* Retinenda ergo lectio eſt *divi Severus & Antoninus*, id eſt Septimius Severus & Antoninus Baſſianus filius, qui ſimul imperârunt, auctore Ælio Spartiano in *Severo*. De his etiam loquitur Tertull. lib. ad Scapulam: *Nam & Proculum Chriſtianum, qui Torpacion cognominabatur, Euodeæ procuratorem, qui eum per oleum aliquando curaverat, requiſivit, & in palatio ſuo habuit uſque ad mortem ejus, quem & Antoninus optimè noverat lacte Chriſtiano educatus. Sed & clariſſimas fœminas, & clariſſimos viros Severus ſciens hujus ſectæ eſſe, non modò non læſit; verùm & teſtimonio, & populo furenti in eos palam reſtitit.* Dixit Imperatores Chriſtianos non ſolùm adipiſcendi honores libertatem dediſſe, ſed etiam illis neceſſitatem impoſuiſſe: ſiquidem illis temporibus Chriſtiani quamvis genere inſignes, & optimis eſſent familiis nati, reſpuebant magiſtratus & honores; ſiquidem officiis ſatisfacere vix poterant, quin ſeſe idolorum ritibus paganorumque cæremoniis inquinâſſent, aut in aliquod idololatriæ negotium impegiſſent, Tertull. in *Apolog.* cap. 45. *Ecce Pythago-*

thagoras apud Thurios, Zenon apud Prienenſes tyrannidem affectant: Chriſtiani verò nec Ædilitatem. Et apertiùs in lib. de Idololatria. *Hinc proximè diſputatio oborta eſt; an ſervus Dei alicujus dignitatis aut poteſtatis adminiſtrationem capiat.* Quãobrem Paullus Juriſconſultus Chriſtianos, quibus maximè infenſus fuit, *deſidiæ deditos* appellat in l. *Cùm de indebito.* 25. §. 1. ff. *De probat.* Sicut Imperator Valens, qui monachos ut Arianos oderat, *ignaviæ ſectatores* appellans in l. *Quidam.* C. *De Decurion.* lib. 10. quæ exſtat in l. *Quidam.* 63. C. Theod. eod. tit. nec rectè verba illa dict. l. *Cùm de indebito, & forenſium rerum expers, vel aliàs ſimplicitate gaudens, & deſidiæ deditus.* Triboniano tribuit Merillus lib. 2. *Obſerv.* cap. 20. & accipit *de clericis monachis*, ita ut verba illa: *forenſium rerum expers;* referantur ad clericos, qui à forenſibus rebus alieni eſſe debent, ita ut ab ordinibus Eccleſiaſticis rejicerentur qui in forenſibus judiciis poſtulâſſent. leg. *Repetita.* 40. C. *De Epiſc. & cleric.* l. *Conſulta.* 18. C. *De teſtam.* Unde B. Baſil. Epiſt. 84. ajebat: *propter noſtram in rebus hujuſmodi ineptiam.* verba autem illa: *ſimplicitate gaudens, & deſidiæ deditus*, de monachis eſſe intelligenda, & Triboniani eſſe de religione Chriſtiana non bene ſentientis: ſed non rectè ut jam notavit J. Bertrandus in vita Julii Paulli, cùm nihil prohiberi poſſit, quin Paulli ſint, & accipiantur de Chriſtianis, qui etiam ſub Imperio Septimii Severi, ſub quo libros illos Paullus ſcripſit, omnia Reipublicæ munera tanquam officia Chriſtiano homini indigna reſpuebant.

His præjactis, facilè percipitur verus ſenſus hujus Canonis, qui ita elici ex ſuprà dictis valet: Chriſtianus qui Duum-viratum gerit, eo anno quo durat officium, ab Eccleſia ſegregandus eſt: quia cùm ipſe ratione proprii officii teneretur edere ludos & ſpectacula (ut in perſonam Italici cujuſdam ait D. Hieronym. in vita Hilarionis: *Cur non magis equorum pretium pro ſalute animæ tuæ non erogas? ille reſpondit functionem eſſe publicam, & non tam ſe malle quàm cogi.* In quibus quædam apoſtaſia Fidei datur, juxta Salvian. l. 6. *De provid.*) rectiùs cenſuerunt Illiberitani PP. Duum-virum per annum Duum-viratûs ad Eccleſiam non accedere, quàm ita accedere; cum Chriſtianus qui ad Eccleſiam non accedit, negligentiæ reus ſit, ut ſuperiori Canone probavi: quia autem ſic venit, quodammodo idololatriæ reus eſt: cùm licèt coactus, auctoritatem præſtet idololatriæ, quæ in his ludis & ſpectaculis dabatur, ut jam obſervavi ſuprà in Can. IV. Sed quia coactus, & per illum annum tantùm ludos edebat, poſtea à communione non arcetur, ut ſeparatur Flamen, qui etſi non ſacrificavit, munus tamen dedit, in Can. III. ſuprà. Circa eoſdem ſæculares Præſides ita ſanxerunt PP. Concil. Arelat. III. Can. VII. *De Præſidibus qui fideles ad præſidatum impetu proſiliunt, ita placuit, ut cum promoti fuerint, literas accipiant Eccleſiaſticas communicatorias; ita tamen, ut in quibuſcumque locis geſſerint, ab Epiſcopo ejuſdem loci cura de illis agatur. At cùm cœperint contra diſciplinam publicam agere, tunc demum à communione excludantur. Similiter & de his fiat qui rempublicam agere volunt.* GONZALEZ.

CANON LVII.

De his, qui veſtimenta ad ornandam pompam dederint.

Matronæ, vel earum mariti, veſtimenta ſua ad ornandam ſæculariter pompam non dent: & ſi fecerint; triennii tempore abſtineantur*.

* Abſtineant.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Quæ pompa *olim diceretur: & cur ad pompam offerre veſtimenta ſub excommunicatione probibeantur Chriſtiani.*

LUDOS Circenſes præcipuo nomine *pompam* fuiſſe nuncupatos, indicat Suëtonius [m]: ſed apertiſſimè teſtatur Tertullianus [n]: *Communis igitur* (inquit) *origo ludorum utriuſque generis, communes & tituli, ut de communibus cauſſis, proinde apparatus communes habeant, neceſſe eſt, de reatu generali idololatriæ conditricis ſuæ. Sed Circenſium paullò pompatior ſuggeſtus, quibus propriè hoc nomen* pompa *præcedit.* Circenſes autem ludos *pompam* nuncupatos crediderim, quia die ipſo muneris edendi, vel gladiatores ordine deduci in arenam, vel reliquos circi ſpectaculorumque miniſtros, mos fuit; & inibi ſolenni quadam pompa circunduci. Quintilianus [o]: *Jam dies aderat, jam ad ſpectaculum ſupplicii noſtri populus convenerat, jam oſtentata per arenam peritorum corpora mortis ſuæ pompam duxerant.* Inde Varro [p] unam rationem reddidit, cur *circus* dicatur, quòd ibi circum metas pompa feratur.

m *Sueton. in* Claudio. *cap.* 21.
n *Tertull. lib.* de ſpectaculis. c. 7.
Lictorum comitatum, pompam lictorum vocat Cicero in Epiſtola ad Cœlium l. 2. Ep. 16.
o *Quintilian.*
p *Varro l.* 4. De lingua Latina.

*Cicero lib. 1. officiorum.

Fercula erant thenſæ quibus imagines Deorũ, & hoſtium ſpolia ferebantur, ut à populo ſpectarentur.

p *Ovid. l. 4. Faſtor.*

q *D. Auguſt. l. 2.* De ſymbolo. c. 2.

r *Tertull. l.* De ſpectaculis. cap. 4. & 7. & cap. 8.

Quò pertinet illud quod Cicero * ſcripſit: *Cavendum ne tarditatibus utamur ingreſſu mollioribus, ut pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur.* Et illud Ovidii p:

Circus erit pompa celebrit.

Divus Auguſtinus q: *Amator eſt quiſpiam circi? quid delectat in circo? aurigas videre certantes? populos inſanâ furiâ anhelantes? quemlibet celerem præcedentem, adverſarii ſui equum frangentem? iſta eſt omnis delectatio: clamare quia vicit, quem diabolus vicit: exultare & inſultare, quòd adverſa pars perdiderit equum, cùm is qui tali ſpectaculo delectatur, jam perdiderit animam.* Et mox: *Sed ſi te pompa illa & figura, equorum compoſitio, currnum ornatus, & auriga ſuperſtantis, equos regentis, vincere cupientis: ſi te hæc, ut dixi, pompa delectat, &c.* Quare quum in baptiſmo renunciamus diabolo, pompæ, & angelis ejus; idololatriæ etiam, quæ in ſpectaculis & ludis admittitur, nos renunciare, idem Tertullianus r probat. *Circenſes* autem ludos à loco in quo celebrabantur, *circo* dicto, nuncupari quis ambigat? In hoc autem circo quæ ludorum pompa, quæ ſolenoia, quæ turpia adhiberentur, Tertullianus vivis depinxit coloribus, à quo iſta repetenda ſunt: *Sed Circenſium* (inquit) *paullò pompatior ſuggeſtus, quibus propriè hoc nomen* pompa *præcedit, quorum ſit in ſemetipſa probant de ſimulacrorum ſerie, de imaginum agmine, de curribus, de thenſis, de harmamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuviis. Quanta præterea ſacra, quanta ſacrificia præcedant, intercedant, ſuccedant, quot collegia, quot ſacerdotia, quot officia moveantur, ſciunt homines illius Urbis in qua dæmoniorum conventus conſedit. Ea ſi minori cura per provincias pro minoribus viribus adminiſtrantur; tamen omnes ubique Circenſes illuc deputandi, unde & petuntur; inde inquinantur, unde ſumuntur. Nam & rivulus tenuis ex ſuo fonte, & ſurculus modicus ex ſua fronde, qualitatem originis continet. Viderit ambitio ſive frugalitas ejus. Deum offendit qualiſcumque pompa circi. Et ſi pauca ſimulacra circumferat, in uno idololatria eſt; & ſi unam thenſam trahat, Jovis tamen plauſtrum eſt: quævis idololatria ſordidè inſtructa vel modicè, locuples & ſplendida eſt cenſu criminis ſui.* Et paullò poſt hæc ad circi & Circenſium ludorum turpitudinem exprimendam addidit: *Ut & de locis ſecundùm propoſitum exſequar, circus Soli principaliter conſecratur: cujus ædes medio ſpatio, & effigies de faſtigio ædis emicat; quòd non putaverint ſub tecto conſecrandum quem in aperto habent. Quod ſpectaculum primum à Circe habent. Soli patri ſuo editum adfirmant: ab ea* Circi *appellationem argumentantur. Planè venefica eis utique negotium geſſit hoc nomine quorum ſacerdos erat, dæmoniis & angelis ſcilicet. Quot igitur in habitu loci ipſius idololatrias recognoſcis; ſingula ornamenta circi, ſingula templa ſunt. Ova honori Caſtorum adſcribunt, qui illos ovo editos credendo de cygno Jove non erubeſcunt. Delphinos Neptuno vomunt columnæ: Seſſias à ſementationibus, Meſſias à meſſibus, Tutelinas à tutela fructuum, ſuſtinent. Ante has tres aræ trinis diis parent, magnis, potentibus. Eoſdem Samothracas exiſtimant. Obeliſci enormitas, ut Hermateles adfirmat, Soli proſtituta: ſcriptura ejus, unde eius & cenſus, de Ægypto ſuperſtitio eſt. Frigebat dæmonum concilium ſine ſua Matre magna: ea itaque illic præſidet Euripo. Conſus (ut diximus) apud metas ſub terra deliteſcit Murcias. has quoque idolum fecit. Murciam enim deam marcoris volunt, cui in illa parte ædem vovêre. Animadverte, Chriſtiane, quot nomina immunda poſſederint circum. Aliena eſt tibi religio, quam tot diaboli ſpiritus occupaverunt. De locis quidem locus eſt retractandi ad præveniendam quorundam interrogationem. Quid enim, inquis, ſi alio in tempore Circum adiero, periclitabor de inquinamento? Nulla eſt præſcriptio de locis: nam non ſolùm iſta conciliabula ſpectaculorum, ſed etiam templa ipſa ſine periculo diſciplina adire ſervus Dei poteſt urgente cauſſa ſimplici dumtaxat, quæ non pertineat ad proprium ejus loci negotium vel officium. Cæterùm & plateæ, & forum, & balnea, & ſtabula, & ipſa domus noſtra ſine idolis omnino non ſunt. Totum ſæculum Satanas & angeli eius repleverunt. Non tamen quod in ſæculo ſumus, à Deo excidimus, ſed ſi quid de ſæculi criminibus attigerimus. Proinde ſi Capitolium, ſi Serapeum ſacrificator vel adorator intravero, à Deo excidam: quemadmodum circum vel theatrum ſpectator. Loca nos non contaminant per ſe, ſed quæ in locis fiunt, à quibus & ipſa loca contaminari altercati ſumus: de contaminatis contaminantur. Propterea autem commemoramus quibus ejuſmodi loca dicentur; ut eorum demonſtremus eſſe, quæ in his locis fiunt, quibus ipſa loca dicantur.* Quæ omnia ex Tertulliano accepit Divus Iſidorus s. Ut nihil autem quod ad pompam & hos ludos pertinebat omitteret Tertullianus, hæc inferiùs adjecit: *Nunc de artificio quo Circenſes exhibeantur. Res equeſtris retrò ſimplex agebatur, & utique communis uſus reus non erat. Sed cùm ad ludos coactus eſt, tranſiit à Dei munere ad dæmoniorum officia. Itaque Caſtori & Polluci deputatur hæc ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos Steſichorus docet. Sed & Neptunus equeſtris eſt, quem Græci Ἵππιον appellant. Quadrigas Soli, bigas Lunæ ſanxerunt. Sanè &*

s *D. Iſid. l. 18. Etymolog. c. 24. & 25. Tertull.* De ſpectaculis. cap. 9.

Primus Erichthonius currus, & quatuor auſus
Jungere equos, rapiduſque rotis inſiſtere victor.

Erichthonius Minervæ & Vulcani filius, & quidem de caduca in terram libidine, portentum eſt dæmonicum, immo diabolus ipſe, non coluber. Si verò Trochilus Argivus auctor eſt currûs, patria Junoni id opus ſuum dedicavit. Si Romæ Romulus quadrigam primus oſtendit; puto & ipſe inter idola conſcriptus eſt, ſi idem eſt Quirinus. Talibus auctoribus quadriga producta, meritò & aurigas coloribus idololatriæ veſtierunt. Nam equi ab initio duo ſoli fuerunt, albus & ruſſeus. Albus hyemi, ob nives candidas: ruſſeus æſtati, ob ſolis ruborem, voti erant. Sed poſtea tam voluptate quàm ſuperſtitione provecta, ruſſeum alii Marti, alii album Zephyris conſecraverunt. Praſinum verò Terræ matri vel verno: Venetum Cælo & Mari, vel autumno. Cùm autem omnis ſpecies idololatriæ damnata ſit à Deo, utiquè etiam illa damnatur, quæ elementis mundialibus proſtituitur. Hæc Tertullianus, ut oſtenderet, qua vanitate, qua turpitudine, quot periculis idololatriæ plena eſſent ſpectacula, non editione ſolùm, ſed aſpectu. Quòd ſi periculum erat idololatriæ

Ordinem autem pompæ qui agnoſcendi & legendi ſtudio tenentur, adeant Wolfangum lib. 10. Hiſt. Rom. cap. 5. Joan. Bohe. De moribus Gent. lib. 3. De Europa. cap. 19. ad fin.

lolatriæ intereſſe pompæ illi, ſeu Circo; quantò magis damnandum in his qui non ſolùm aſpectu cernere, ſed veſtibus ornare eorum pompam curarent? Volunt ergo Patres hujus Concilii, ut matronæ, & earum mariti veſtes ſuas non accommodent ad pompam ludorum Circenſium, ne participes fiant erroris idololatriæ, quam in illis ſpectaculis contrahi erat neceſſe. Non enim ſolùm (docet rectè Tertullianus) idololatria committitur, quum quis immolat, incendit, aut ſacris aliquibus vel ſacerdotiis obligatur; nec quum ædiculas aut ſigna fabricat, ſed etiam quum templum exornat, vel quo alio pacto ad celebritatem ſacrorum, vel ludorum, vel ſpectaculorum, adjumento eſt [t]: *Sunt &* (inquit) *complurium artium ſpecies, quæ etſi non contingunt idolorum fabricationem, tamen ea ſine quibus idola nil poſſunt, eodem crimine expediunt. Nec enim differt, an extruas vel exornes, ſi templum, ſi aram, ſi ædiculam ejus inſtruxeris, ſi bracteam expreſſeris, aut inſignia, aut etiam domum fabricaveris. Major eſt ejuſmodi opera, quæ non effigiem confert, ſed auctoritatem.* Et paullò poſt: *Hoc quoque cavere debemus, ne quid ſcientibus nobis ab aliquibus de manibus noſtris in rem idolorum poſtuletur. Quòd ſi conceſſerimus, & non remediis tam uſitatis egerimus, non puto nos à contagio idololatriæ vacare, quorum manus non ignorantium in officio, vel in honore, & uſu dæmoniorum deprehenduntur.* Si veſtibus enim ethnicorum Chriſtianos uti, genus eſſe idololatriæ, idem Tertullianus [u] affirmat, quòd Chriſtiani, non vitâ tantùm, ſed moribus, veſte, & verbis ab ethnicis differre debeant; meritò idololatriæ loco habendum cenſent Hiſpani Patres, quòd matronæ, & earum mariti ad ornandam ſæculariter pompam idolorum veſtes ſuas accommodent. Quòd ſi fœminæ vel viro Chriſtiano veſtes ludis Circenſibus & eorum apparatui dare non licet; non licebit ſanè ad feſta Gentilium vel hæreticorum propria, quicquam Chriſtiano, aut dono, aut mutuo, aut commodato dare: ne eorum vanitati & erroribus aſſenſum præſtitiſſe videatur.

t *Tertull. cap.* 8. De idololat.

u *Tertull. l.* De idololat. *cap.* 18.

Veterem autem hanc conſuetudinem commodandi veſtes ad ſcenam vel ludos, & cæteras publicas apparitiones, Ulpianus [x] refert: *Interdum* (inquit) *dolum ſolum in re commodata qui rogavit, præſtabit: ut puta, ſi quis ita convenit, vel ſi ſuâ duntaxat cauſâ commodavit ſponſæ fortè ſuæ, vel uxori, quo honeſtius culta ad ſe deduceretur, vel ſi quis ludos edens Prætor ſcenicis commodavit, vel ipſi Prætori quis ultrò commodavit.* Meminit autem Prætoris Ulpianus (quia ſunt [y] qui pro Prætore, Principem, parùm rectè, interpretentur) quòd ad Prætores Romanos ſpectaculorum pertinerent editiones, ut Tertullianus [z] docet, utrumque Aſconius Pædianus [a]: *Nam Ædili* (inquit) *atque Prætori Hortenſio, & item Metellis rapta ex provinciis ſigna ad ornandum forum & comitium commodaverat Verres. Olim enim cùm in foro ludi populo darentur, ſignis ac tabulis pictis, partim ab amicis, partim à Græcia commodatis utebantur ad ſcenæ ſpeciem, quia adhuc theatra non fuerant.* Alfenus Varus [b] non veſtes ſolùm, ſed & argentum & ſupellectilem commodari conſueviſſe ſcribit. *Cùm in teſtamento* (ait) *alicui argentum quod uſus ſui cauſâ paratum eſſet, legaretur, itemq; veſtis aut ſupellex; quæſitum eſt, quid cujuſque uſus cauſâ videretur paratum eſſe? Utrumne id argentum, quod victûs ſui cauſâ paratum pater-familiâs ad quotidianum uſum parâſſet? an & ſi quas menſas argenteas, & ejus generis argentum haberet, quo ipſe non temerè uteretur, ſed commodare ad ludos & ad cæteras apparitiones ſoleret? Et magis placet, quod victûs ſui cauſâ paratum eſſet, tantùm contineri.* Nec commodari ſolùm, ſed & locari etiam accepta mercede veſtes, & reliqua ad eum uſum parata, ſolebant, ut Cajus & Ulpianus [c] referunt. Sed an id turpe ſit, ut hujus Canonis ſanctione prohibitum dicamus? quod verius puto. Eſt enim indignum Chriſtiano viro, lucrum velle facere religionis jacturâ.

x *Ulpian. l.* 5. §. Interdum.

y *Budeus in annot. ad Pandect.*

z *Tertull. l.* De ſpectaculis.

a *Aſcon. Pædian. act.* 3. in Verrem, *verſ.* Dices tua quoque ſigna.

b *Alfen. Varus in l.* Cum in teſtam. 32. de auro & argent. legato.

c *Cajus & Ulpian. l.* 19 §. 1. De uſufr. *& in l.* Sed & ſi quid. 18. De uſufr.

COMMENTARII NOVI.

POMPAM ludorum Circenſium latè deſcribunt Onuphrius lib. 2. *De ludis Circenſibus*. Bulengerus *De circo*. capit. 38. D. Joannes Suarez ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. ſect. 5. ubi num. 37. cum Mendoza refert hunc Canonem ad pompam in ludis Circenſibus adhibitam. Sed libenter quærerem à doctiſſimis viris: quare hujus Canonis prohibitionem tantùm de pompa Circenſium ludorum acceperint? cùm PP. generaliter prohibeant veſtimenta ad pompam ſæculariter ornandam cõmodari? immo ſi verba Canonis perpendamus, conſtat non in omnibus pompis, & ab omnibus prohiberi veſtes commodari; ſed in his tantùm quæ ſæculariter aguntur, & ſpecialiter à matronis, & earum maritis. Unde quolibet ſacramento contenderem hunc Canonem eſſe accipiendum de pompa nuptiali, in nuptiis à Gentilibus celebratis adhibita: tum in traductione ſponſæ in ſponſi domum, quam illuſtrant Briſon. lib. 1. *Sel.* cap. 18. & *De ritu nuptiar.* Forner. lib. 3. *Rerum quotidian.* cap. 19. Ant. Hothoman. *De ritu nuptiar.* cap. 16. & jam notavi in cap. *Ex part.* 14. *De reſtitut. ſpol.* Tum in muneribus & donis, quæ mittebantur ab ſponſo ſponſæ, de quibus Rebardus lib. 3. *Conject.* cap. 11. Roſin. lib. 5. *De antiquit.* cap. 37. folio 435. Expendo pro hac ſententia textum verè diſertum in cap. *Ad nuptiar.* 43. *De conſecrat.* diſtinct. 1. ubi ex Concilio Aurelianenſi hæc referuntur verba: *Ad nuptiarum ornatum divina miniſteria non præſtentur: ne dum improborum contactu, pompaque ſæcularis luxuriâ polluuntur, ad officia ſacri myſterii videantur indigna.* Premo verba illa: *ad nuptiarum ornatum*, & ibi: *pompæ ſæcularis*, ex quibus expreſsè conſtat nuptiarum apparatum pompam ſæcularem dici. Unde illud tantùm intereſt inter Canonem illum Concilii Aurelianenſis & præſentẽ, quòd in eo agitur de veſtibus Eccleſiaſticis, & divino cultui dica-

tis

Digitized by Google

tis ad ornandam pompam nuptialem non præſtandis; in præſenti verò de veſtibus fidelium matronarum, vel earum maritorum ad eandem pompā non accommodandis. Patres enim Illiberritani adeò abhorrebant hujuſmodi pompas Gentilitias, ut nec veſtimenta fidelium voluerint eis coïnquinari: aliàs ea commodantes per triennium à communione arcebant: & quia plerumque ad hanc pompam veſtes matronarum, earumque maritorum commodabantur; ideo nominatim matronis, & earum maritis prædictam triennii pœnitentiam iojunxerunt. GONZALEZ.

CANON LVIII.

De his, qui communicatorias literas portant *Vulgatus*.

Placuit, ubicumque, & maximè in eo loco in quo prima cathedra conſtitutus eſt Epiſcopus, ut interrogentur hi, qui communicatorias literas tradunt; an omnia rectè habeant? & ſuo teſtimonio comprobent.

CANON LVIII.

De his, qui communicatorias literas portant, ut de fide interrogentur. Emendatus.

Placuit, ut ubique, & maximè in eo loco in quo prima cathedra conſtituta eſt Epiſcopatûs, ut interrogentur hi, qui communicatorias literas tradunt; an omnia rectè habeant? & ſuo teſtimonio comprobent.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

De literis communicatoriis, & vario illarum uſu.

QUI ſcripſerunt, in Concilio Nicæno primùm, ob Arianorum hæreſim, literarum canonicarum uſum inventum; vel hoc Canone refelli poſſunt: quo ſatis apparet ante Arii ortum, & Concilii Nicæni indictionem, fuiſſe in Hiſpania communem. Oſium enim Concilii Nicæni præſidem, ex hoc Concilio io illud uſum literarum, ut pleraqne alia, tranſtuliſſe ſi dicamus, quid vetat? Nec in Hiſpania tunc primùm excogitari, ſed jam diu excogitatam earum formulam conſervari, adjecta nova lege inſinuatur. A principio enim Eccleſiæ uſum earum cœpiſſe ſignificat Paullus ad Corinthios [d]. *Incipimus* (ait) *iterum noſmetipſos commendare, aut numquid egemus (ſicut quidam) commendatitiis Epiſtolis ad vos, aut ex vobis? Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris; quæ ſcitur & legitur ab omnibus hominibus.* Quas communicatorias hîc & alibi, aliquando *formatas* dici, D. Auguſtinus [e] docet ad Eleuſium, quòd una io omoibus forma obſervaretur. *Eccleſiaſticas & canonicas* etiam vocabant, quòd Conciliorum & Pontificum Canonibus approbarentur. Sine illis autem in principiis Eccleſiæ noluerunt Epiſcopi Hiſpani ullos clericos vel laïcos fideles proficiſci, ad occurrendum multorum fraudibus: ne videlicet hæretici aut apoſtatæ ſe veros Catholicos fingentes, ab Epiſcopis & Chriſtianis, ut digni ſua communione recipereotur; poſtea verò illa pollui contiogeret: neve profani homines ſe miniſterio ſacro initiatos apud exteros mentirentur. Erantque hæ literæ velut argumenta & teſſeræ ſinceræ fidei, quibus Catholici apud Catholicos commendari ſolebant à Catholicis, ut Optatus [f] docuit. Illis autem peregrini carentes, tanquam gravi ſuſpicione hæreſeos notati à communione repellebantur. Quas laïci impetrabant & clerici, ad ſignum orthodoxæ fidei *pacificas & communicatorias* in genere: qoas clerici ut miniſterio Eccleſiaſtico fungerentur in aliis provinciis, *dimiſſorias*, peculiari nomine vocatas obſervo. Quòd ſi ſuſpicione fidei aliquando notati, vel anathematis cenſurâ devincti, de abſolutione & pœnitentia publicum peterent teſtimouium; literas commendatitias etiam impetrabant, ut ex Concilio Chalcedonenſi Theodorus Balſamoo [g], & alii antiqui, recentioreſque multi adnotârunt, ex translatione Herveti apud Surium. Sed magis probo antiquam translatiooem ab Ivone [h] retentam, docentem, commendatitias majori in Eccleſia hooore præditis dari ſolitas. Si enim verbi proprietatem ſpectemus, quam Patres antiquos obſervâſſe æquum eſt judicare; ſuſpectos purgare magis quàm commendare ſolemus. quos enim commendamus, ut dignitate, virtute, vel religione magis præſtantes commendamus: quod conſtat etiam ex Paullo io eadem Epiſtola ad Corinthios [i].

De harum literarum *formatarum* ſeu *canonicarum* formula Hiſpanis olim communi, quod dicam certò, nihil habeo; quòd in re tam antiqua ſine teſtibus non liceat divinare: probabili tamen conjectura duci poſſumus eandem fuiſſe, vel ſimilem illi, quam ex Concilio Nicæno referunt Ivo [k], Burchardus [l], & Gra-

d *D. Paullus Ep. 2. ad Corinth. c. 3.*

e *D. August. Epist. 163. ad Eleuſiū.*

f *Optatus l. 2.* De ſchiſm. Donatiſt.

g *Theod. Balſam. in Concil. Chalcedon. Can. XI.*

h *Ivo* De cauſ. cleri. c. 216. *in 6. part.* Decret.

i *D. Paul. Epiſt. 2. ad Corinth. c. 3.*

k *Ivo. 6. par.* Decret. *cap. 434. & 435.*

l *Burchard. lib. 2. cap. 227.*

& Gratianus m. Texendæ autem ejus rationem ex poſtremis verbis Concilii Chalcedonenſis repetemus. *Græca* (inquit Atticus Epiſcopus) *elementa literarum, numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci ſermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis Epiſtolis canonicis, quas mos Latinus formatas vocat, aliqua fraus falſitatis temerè præſumeretur; hoc à Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis ſaluberrimè inventum eſt, & conſtitutum; ut formatæ Epiſtolæ hanc calculationis ſeu ſupputationis rationem habeant; id eſt, ut aſſumantur in ſupputationem prima Græca elementa, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, hoc eſt, π, υ, α, quæ elementa octogenarium & quadringenteſimum & primum ſignificant numerum. Petri quoque Apoſtoli prima litera, id eſt π, quæ numerum LXXX. ſignificat; ejus quoque qui ſcripſit Epiſtolam prima litera; cui ſcribitur, ſecunda litera; accipientis, tertia litera; civitatis quoque de qua ſcribitur, quarta; & indictionis, quæcumque eſt illius temporis, numerus aſſumatur. Atque ita his omnibus Græcis literis, quæ* (ut diximus) *numeros exprimunt, in unum ductis, unam, quæcumque fuerit collecta, ſummam Epiſtola teneat: hanc qui ſuſcipit, omni cum cautela requirat expreſſè, addat præterea ſeparatim in Epiſtola nonagenarium & nonum numerum, qui ſecundum Græca elementa ſignificat, Amen.* Exemplum autem Epiſtolæ formatæ hoc Ivo m refert.

m Grat. in cap. 1. & 2. 73. diſt. Extat deprompta ex Conc. Chalcedon. ſ. apud eas in principio 73. diſt.

m Ivo. cap. 434. 6. part. Decret.

In nomine π, Patris, & υ, Filii, & α, Spiritus ſancti. Ratbbodus ſanctæ Treverenſis Eccleſiæ ac plebis ipſius humilis famulus Rotberto, reverendæ ſanctæ Metenſis Eccleſiæ Antiſtiti in Chriſto Principe paſtorum, manſuram cum gaudio proſperitatis ac perpetuitatis gloriam. Decreta ſanctorum trecentorum decem & octo Patrum Nicææ conſtitutorum ſaluberrima ſervantes; Deo dignam piamq; fraternitatem veſtram canonicè aggredimur, & ſub nomine formatæ Epiſtolæ reverenter veſtram ſanctitatem adimus, vobis videlicet intimando, quia præſenti presbytero noſtro, nomine Giſlemaro, has dimiſſorias dedimus literas, quem in noſtra diœceſi Eccleſiaſticè educatum, de ordine clericatûs ad presbyteratûs proveximus gradum; ut his canonicis munitus apicibus, cum noſtra licentia ei in veſtra parœcia ſub defenſione ac regimine veſtræ charæ dilectionis degere liceat; illumq; in ſinu ſanctæ matris Eccleſiæ canonicè fovendum ac regendum vobis committimus.

Hanc ergo Epiſtolam Græcis literis hinc inde munire decrevimus, & annulo Eccleſiæ noſtræ bullare cenſuimus. Chriſtus paſtorum princeps, interventu Beati Petri, cui ſpecialiter ovile Dominicum commiſſum eſt, fraternitatem veſtram ad cuſtodiam ſui gregis diu nobis conſervet incolumem, ἀμήν. Summa horum, M. D. XXXIX. π, υ, α.

Quod autem primùm in Concilio Nicæno conſtitutum fuiſſe cenſeo, illud eſt, ut perſona ſcilicet Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, in Epiſtolarum exordio exprimeretur, ad docendam divinarum perſonarum æqualitatem, damnandamque Arii hæreſin, inter Patrem & Filium inæqualitatem conſtituentis: à quo ut diſcernerentur Catholici ea exordii formula inventa eſt.

Has autem Epiſtolas nonniſi Epiſcopi tantùm dare poterant, vel Choreſpiſcopi. Cùm enim Epiſcopi docere publicè & curare omnia quæ erant ſui inſtituti non poſſent, ethnicorum potentiâ & itinerum difficultatibus impediti; neceſſe fuit deligi ab illis viros ætate graves, doctrinâ nobiles, probitate religioneque ſpectatos, qui eorum loco in civitatibus minoribus ſeu vicis publicè & privatim populum docerent, & (ut commodiſſimum erat) Epiſcopos in toto hoc regendæ Chriſtianæ Reipublicæ munere juvârent, quos Græca voce, *Chorepiſcopos* nuncupârunt, quaſi Epiſcoporum vicarios: ſed titulo & functione vicaria tantùm, ut hodie titulares Epiſcopi. Ad vicinos autem Epiſcopos presbyteris parochianis has literas dare licebat, ut conſtat ex Concilio Antiocheno n. Sed ſi longiùs eſſet progrediendum, Chorepiſcopi vel Epiſcopi *formatis* erat utendum; ut in eodem Concilio decernitur. Quod autem hîc Epiſcopi noſtri conſtituunt, illud eſt: ut in omni loco, in eo præſertim in quo primam ſuam cathedram conſtitutam habet Epiſcopus, interrogentur omnes, qui communicatorias literas portant (ab actu traditionis quo illas Epiſcoporum manibus offerunt, tradere dicuntur) an omnia in illis contenta rectè intelligant. Cùm enim compendiariis quibuſdam notis contexerentur ordine quem ſuperiùs retulimus; oportebat ſanè, illorum omnium eum reddere rationem, qui communicatorias literas deferret, ut earum fructu liceret frui. Hoc autem ubique & in omni loco fieri oportebat, ne ſubdoli & fraudulenti homines illas poſſent ex capite confingere. Sed quamvis in omni loco eas examinari oporteret; in eo præſertim, in quo prima cathedra conſtituta eſſet Epiſcopatûs: quia cùm in majoribus civitatibus cathedra Epiſcopalis conſtitueretur, acriorem diligentiam in his adhiberi erat neceſſe, ne turpi forſan portantium falſas literas communione civitas tota ſenſim ac latenter eodem errore notaretur vel caperetur. Nec ab his examinari tantùm Concilio placuit, ſed & teſtimonio Epiſcoporum comprobari, ut certior de his populus redderetur, qui ad Eccleſiaſticam communionem, qui ad humanum convictum ſecurè poſſent admitti.

n Concil. Antioch. Can. VIII.

COMMENTARII NOVI.

SUSCIPI aut confici peregrinationes & itinera non poterant ſine literis communicatoriis; aliter jure hoſpitalitatis caruiſſent, quod à Chriſtianis uſurpabatur: neque ad communionem admitti eos fas erat: hic autem mos invaluerat, ut Epiſcopi in iis literis, quas viatores Epiſcopis legendas offerebant, adſcriberent diem illum quo illi diœceſin obiiſſent: & quemadmodum ſe in ea geſſiſſent, atque iſta ratio ſuſcipiendi viatores, agendique cum illis eò pertinebat, ne cum

pecca-

Digitized by Google

peccatoribus commercio aliquo communicarent. Quis enim non intelligit, eos toto illo itinere perficiendo peccare, ſuoque congreſſu ac ſocietate in eandem turpitudinem eos, qui nec-opinantes, aut cogitantes, cum iis verſati fuiſſent, potuiſſe pertrahere? Hoc autem ex hoc Canone collige viatores literas communicatorias non ſolùm Epiſcopis, ſed & Eccleſiarum rectoribus, aut quacumque tranſirent, obtuliſſe: verùm ſimile tamen eſt ab aliis præterquam ab Epiſcopis, nil quicquam in ipſis literis adnotatum. ALBASPINÆUS.

Inter alias Epiſtolarum formas primis Eccleſiæ ſæculis inter fideles uſitatas, quas congeſſerunt Cironius ad tit. *De Eccl. peregrin.* Baron. Ferrarius, & alii laudati ſuprà in Can. XXV. præcipuè erant & valdè neceſſariæ *communicatoriæ*, ita dictæ, quia per eas licebat Chriſti fidelibus ſine erroris periculo in plebe aliena communicare, hoc eſt, fratrum communione ac conſuetudine uti, ad communes in Eccleſia preces convenire, & Euchariſtiæ participatione gaudere. Pro quarum cognitione ſciendum eſt, illis prioribus Eccleſiæ ſæculis, cum adhuc major pars mortalium eſſet Judæorum, Gentilium, & hæreticorum: neceſſarium fuiſſe, ut fideles peregrè proficiſcentes ab Epiſcopo proprio literas acciperent, ut tanquam Catholici ab omnibus fidelibus reciperentur ad communionem tam in convictu, quàm in precibus, & ſacramento: quam triplicem communionis formam expreſſit Nicephorus lib. 13. cap. 11. de Chryſoſtomo loquens: *Ille viros* (nempe Iſidorum, Dioſcorum, & alios à Theophilo ex Ægypto pulſos) *benignè acceptos in honore habuit* (ecce communionem in convictu) *& ad communes in Eccleſia preces adhibuit* (ecce communionem in precibus) *ad divinorum autem myſteriorum communionem non admiſit.* Ecce tandem communionem in ſacramento indicatam. Meminerunt etiam Socrates lib. 6. cap. 9. Sozomen. lib. 8. cap. 10. & Metaphraſtes in *Vita Chryſoſtomi*. Fortè etiam Tertullianus (non enim ſatis liquet) triplicem hanc communionis formam voluit indicare, quum dixit libro *De præſcript. adversùs hæreticos* capite 20. *Communicatio pacis, appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis.* Per *appellationem fraternitatis* (ut antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſus indagator Rhenanus adnotavit) ſalutationem & convictum: per *communicationem pacis*, dandum & accipiendum: per *conteſſerationem* demùm *hoſpitalitatis*, Euchariſtiæ participationem. Peregrinatori igitur, ſive clerici ſive laïci, ab Epiſcopo proprio literas communicatorias accipiebant, ut ita tanquam Catholici ab omnibus ad communionem admitterentur. Concilium Carthag. I. Can. VII. ibi: *Caſſianus Uſulenſis Epiſcopus dixit: ſtatuat gravitas veſtra ut unuſquiſque clericus vel laïcus non communicet in aliena plebe ſine literis Epiſcopi ſui. Gratus Epiſcopus dixit: Niſi hoc obſervatum fuerit, communio fiet paſſiva* (hoc eſt communis & promiſcua) *Nam ſi cum literis receptus fuerit: & concordia inter ipſos Epiſcopos ſervatur, & nemo ſubtilis alterius fugiens communionem ad alterum latenter accedet. Univerſi dixerunt: omnibus provides, & clero, & laïcis conſuis.* Concilium Agathen. Can. LII. cap. *Extraneos.* 71. diſt. cap. *Non oportet. De conſecratione.* diſt. 5. Et quia circa eas certa forma præſcripta erat (quam retulimus in cap. 1. *De clericis peregrinis*) literæ ipſæ dicebantur *formatæ.* Conc. Laodicenſe Can. XLI. ibi: *Non oportet miniſtrum altaris, vel etiam laïcos, ſine canonicis literis* (id eſt *formatis*) *alicubi proficiſci.* Atticus CP. Epiſcopus ad finem Concilii Chalcedonenſis, ibi: *Ne igitur in faciendis Epiſtolis canonicis, quas mos Latinus* formatas *appellat.* Notârunt plura de his literis Zonaras, Balſam. & Fuſtel. in dict. Can. XLI. Concil. Laodicen. Sirmondus & Savarus in Not. ad Sidon. lib. 2. Epiſt. 8. Loaïſa in Can. VII. Concilii Hiſpalenſis II. Cujacius in cap. *Fraternit. De clericis non reſident.* Boſquetus ad Innocent. lib. 1. Epiſtolâ L. Coriolanus in *Breviario* anno CXXXII. Cironius lib. 2. *Obſer.* cap. 6.

Suprà relatas literas communicatorias deferebant fideles tam clerici quàm laïci, ut per eas ſe Chriſtianos, & communione Eccleſiæ participes oſtenderent, & ut liceret cum aliis fidelibus in Eccleſia & officiis Eccleſiaſticis communicare, à qua communionis participatione *communicatoriæ* literæ dicebantur. Unde veteres Chriſtiani in recipiendis commendatitiis literis ne fraus irreperet, & hæretici, ut à communione ſecluſi, per falſas literas cum Catholicis communicarent; accuratum examen adhibebant fidei eorum qui eas afferebant. Can. XXXIII. aliàs XXXIV. Apoſt. Lucianus in *Peregrino*, de Chriſtiano loquens: *Apud illos* (inquit) *omnia ex æquo habentur contemptui, exiſtimanturque eſſe communia, quæ circa fidem exactè exploratam in communem uſum à quocumque deferenter ſuſcipiunt.* Unde jubent PP. in præſenti, ut ubicumque (maximè in eo loco, in quo primæ cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus) interrogentur peregrini qui literas deferunt, *an omnia rectè habeant?* id eſt fideles ſint, & communionem cum fidelibus obtineant, & ſua depoſitione in literis contenta confirment, ne per ſubreptionem in Eccleſia aliquid irrepat. GONZALEZ.

Maximè

Digitized by Google

Maximè in eo loco, in quo primæ cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

An Archiepiſcopi & Primates, ut hodie, fuerint olim in Hiſpania tempore hujus Concilii.

EX his verbis ſunt qui intelligant, olim in Hiſpania tempore hujus Concilii, & Archiepiſcopos & Primates extitiſſe; quos primæ cathedræ Epiſcopos nuncupabant. Quod certè verum eſſe voluiſſem, & firmioribus vel argumentis vel conjecturis innixum, ut laudem hanc hierarchici ordinis jam in Hiſpania conſtituti fundatique (ut opto) deferre poſſem; ſed cùm videam in ſubſcriptionibus Epiſcoporum, ſive teſtimonio notarii, ordinem hunc primatûs obſervatum non fuiſſe (quod inter reliqua privilegia primatûs referunt D. Gregorius [o], & Auguſtinus [p], Concilium Bracarenſe [q], & Milevitanum [r]) non poſſum ſanè in eam ſententiam induci. Subſcripſiſſe enim primo loco, ſediſſe, & confirmâſſe Concilium Felicem Epiſcopum Accitanum conſentiunt Codices omnes, & editi & Mss. quem primum locum & ſedem inter Epiſcopos Hiſpanos obtinuiſſe, nullis vetuſtæ antiquitatis conſtat monumentis. At ſi poſtremo loco ſediſſe & ſubſcripſiſſe, honorificentius olim quiſpiam dixerit; poſtremo loco ſubſcripſit Eutychianus Epiſcopus Baſtitanus. Quos autem olim primam ſedem habuiſſe dici poſſet probabiliùs, Toletanos nimirùm, vel Hiſpalenſes, ſecundo & ſeptimo loco ſediſſe vel confirmâſſe Concilium, fide notarii publica conſignatum reperimus. Quare hujus Canonis aliam eſſe ſententiam placet. Cùm enim verba Patres Canonis auctores non ad Epiſcopos, ſed ad loca & ſedes Epiſcoporum retulerint (voluerunt enim in omni loco, ſed in eo maximè, in quo primæ cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus, qui deferrent literas communicatorias examinari probarique) perinde eſt ac ſi dixiſſent, in omni loco oportere literas communicatorias deferentes examinari & comprobari; ſed in eo primam cathedram ſuam Epiſcopi conſtituiſſent, hoc eſt in Cathedralis ſive matricis Eccleſiæ urbe: aliter enim quî fieri poteſt, ut credamus, Concilium Primatum ſedes ſolas exprimere, & Epiſcoporum ſedes reticere voluiſſe? cùm multò magis ſedes Epiſcoporum, quàm Primatum debuiſſet recenſere, quòd ex majori illarum numero plura & graviora redundare poſſent pericula. Quam ſanè ſententiam confirmant vetuſti & emendatiores CC. Mss. in quibus exſtat [s]: *In qua prima cathedra conſtituta eſt Epiſcopatus.* Hoc autem ideo dixerunt hujus Concilii Patres, quia poterant in omni loco literas communicatorias dare comprobareque presbyteri, in villis videlicet, ſi ad Epiſcopos vicinos iter eſſet agendum, vel ſi eſſet progrediendum longiùs, Chorepiſcopi (qui vicarii erant Epiſcoporum in villulis & oppidis) ſicque decreverunt Patres, ut in loco quo eſſent presbyteri & Chorepiſcopi, literæ & earum delatores examinarentur, & teſtimonio ſuo illæ canonicæ probarentur; ſed in eo præſertim, quem ad primam cathedram ſuam conſtituendam elegerant Epiſcopi: ne Catholicæ fidei radices, quas gravi illi ſtudio & pia ſolicitudine in præcipuis urbibus affixerant, hæreticorum verſutiâ & calliditate evellerentur. De cathedra mentio fit: nam receptum fuiſſe olim à primis ferè Apoſtolorum temporibus cathedras conſtitui Epiſcopis in Eccleſia in loco excelſiori, ad demonſtrandam juriſdictionis & throni poteſtatem, Urbanus I. [t] PP. ad omnes Chriſtianos docet. *Quod autem* (inquit) *ſedes in Epiſcoporum Eccleſiis excelſæ conſtitutæ & præparatæ inveniuntur ut thronus, ſpeculationem & poteſtatem judicandi, & ſolvendi atque ligandi, à Domino ſibi datam materiam docent. Unde ipſe Salvator in Euangelio ait:* Quæcunque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, &c. *Et alibi:* Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Romano Pontifici ſubſcribunt Africani in Concilio Carthaginenſi [u]. *Ut Epiſcopus* (inquiunt) *in Eccleſia in conſeſſu presbyterorum ſublimior ſedeat: intra domum verò collegam ſe presbyterorum eſſe cognoſcat.* Divus etiam Hieronymus [x] adſtipulatur eiſdem, dum ait: *Nam & Alexandriæ à Marco Euangeliſta uſque ad Heraclam & Dionyſium Epiſcopos, presbyteri ſemper unum ex ſe electum in excelſiori gradu collocatum Epiſcopum nominant, quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat.* Divus Auguſtinus [y]: *In futuro* (ait) *judicio nec apſides gradatæ, nec cathedræ velatæ adhibebuntur ad defenſionem. Apſides* enim *gradatas*, ſedes Epiſcoporum intelligit, altiore ſublatas faſtigio, *cathedras* autem *velatas*, quòd velis olim ſacræ dignitatis causâ illæ tegi conſueviſſent. Quòd ergo in ea urbe prima, hoc eſt præcipua cathedra Epiſcopi conſtituta ſit, quam ſequebatur presbyterorum conventus, ideo de prima cathedra, hoc eſt, de urbe in qua ea cathedra ab Epiſcopo ſita & traslata ſit, hujus Concilii Patres meminerunt: cogebantur enim interdum Epiſcopi ſæviente perſecutorum tyrannide, propria loca deſerere, & in alia pacis Chriſtianæ & ſalutis ac vitæ cuſtodiendæ causâ commigrare, translato inibi dignitatis & poteſtatis throno, quam *cathedram* vocabant. Voluerunt igitur in omni loco, ſed in his præſertim quæ ad propriam habitationem elegerant Epiſcopi, religionis & diſciplinæ Eccleſiaſticæ maximam haberi curam, & rationem ab adventantibus omnibus ſtrictiſſimè exigi, & de fide illorum ſæpiſſimè interrogari; ne urbes quas Epiſcopi elegerant ad conſtituendum habitationis & religio-

o *D. Greg. l. 7. Epiſtolarum Ep. 112. ad Syagrium Epiſc. Auguſtodunen in l. 2.*

p *D. Aug. Ep. 217. ad Victorium.*

q *Concil. Bracar. I. Can. XXIV.*

r *Conc. Mileritan. Can. XIII.*

s *Conc. Antiochen. Can. VIII.*

t *Urban. I. in Ep. ad omnes Chriſt. cap. 4.*

Matth. 18. Joan. 20.

u *Concil. Carthag. IV. Can. 35.*

x *D. Hieron. in Ep. 85. ad Evagrium.*

y *D. Auguſt. in Ep. 203. ad Maximin. Epiſcop. Donatiſt.*

gionis domicilium, vafrâ hæreticorum verſutiâ ali[qu]am Fidei jacturam facerent. Quod & antea Apoſtolorum conſtitutione cautum reperio [a]: *Nullus (ait) Epiſcoporum peregrinorum, aut presbyterorum, aut diaconorum, ſine commendatitiis ſuſcipiatur Epiſtolis; & cùm ſcripta detulerint, diſcutiantur attentius, & ita ſuſcipiantur; & quidem ſi prædicatores pietatis fuerint, ſuſcipiantur; ſin minus, ubi neceſſaria ipſis ſuppeditaveritis, ad communionem & ulteriorem ipſos conſuetudinem non admittitote: multa enim per ſubreptionem proveniunt.*

a Can. Apoſt. 34.

Non ergo conſtat ex hoc Canone, Archiepiſcopos & Primates fuiſſe tunc in Hiſpania, aſſignatis Metropolitanorum ſuffraganeis, & conſtitutâ eâ urbium differentiâ, & privilegiis, quæ illi retinent hodie. Nam ſi is ordo hierarchicus erat in Hiſpania; quare obortâ cauſsâ criminum Baſilidis & Martialis Epiſcoporum, non ad Metropolitanum ejuſdem provinciæ, ſed ad Africam recurrerunt, ad Carthaginenſem videlicet Epiſcopum Cyprianum [a]? cùm Epiſcoporum cauſſas ad Primatem eſſe deferendas ſciamus [b]. *Quiſquis Epiſcoporum accuſatur* (dicitur in Concilio Carthaginenſi) *ad Primates provinciæ ipſius cauſſam deferat accuſator: & ſi evocatus ad cauſſam dicendam non venerit; communio ad tempus ei interdicatur. Per ſingulas regiones Epiſcopos convenit noſſe Metropolitanum Epiſcopum, ſolicitudinem totius provinciæ gerere; propter quod ad Metropolim omnes undique qui negotia videntur habere, concurrant: unde placuit eum & honore præcellere, & nihil ampliùs, præter eum, cæteros Epiſcopos agere, ſecundum antiquam à patribus noſtris regulam conſtitutam; niſi ea tantùm, quæ ad ſuam diœceſim pertinent, poſſeſſioneſq; ſubjectas.* Satius enim erat & commodius, omiſſa tanti itineris navigationiſque difficultate & periculis, in ſua provincia, quàm alienâ, obortam cauſſam ſopiri & terminari. Hanc autem formam hierarchici ordinis antea in Hiſpania, nec Epiſcopi obſervare, nec denuò inducere potuerunt: quia ad illam generali decreto in omnibus Hiſpaniarum regnis ſtabiliendam, conſilio omnium Epiſcoporum communi maturaque deliberatione opus erat. At convenire in unum locum, tum Imperatorum ethnicorum metu, tum maximis itinerum difficultatibus non poterant: nam Imperatores conventus hos quaſi collegia illicita peragi non facilè patiebantur; ut Plinius Secundus [c] Proconſul Ponti & Bythiniæ, ſe non pati ſcripſit ad Trajanum: & Maximinum ne ad cœmeteria convenirent, prohibuiſſe, Euſebius [d] tradit. At in Concilio hoc, ideo eam cauſſam Primatum & Patriarcharum omittere potuerunt, quia ipſi tanta animi moderatione, virtute, & ſanctitate pollebant, ut abſque Primatum legibus & judiciis, non ſolùm in Eccleſiaſtica diſciplina, & inſtitutione, ſed in omni charitatis officio continerentur. Nec ſine hierarchici ordinis legibus eos vixiſſe putemus, cùm antiquioribus ordinatione eam ipſam curam demandâſſe, dixerim ſuperiùs [e].

a Cyprian. Epiſt. 68.
b Conc. Carthag. 3. Can. VII.
c Plin. Secundus lib. 10. Epiſtolarum.
d Euſeb. lib. 9. Hiſt. Eccleſiaſt. cap. 2.
e Lib. 1. cap. 3.

Non ignoro Epiſtolam Lucii Papæ [f], multò ante hoc Concilium ad Epiſcopos Hiſpaniæ & Galliæ perhiberi: in qua fit mentio de Metropolitanis, inhibenturque Hiſpani & Galli Metropolitani, niſi quod ad ſuam pertineret parochiam, ſine conſilio & conſenſu omnium comprovincialium Epiſcoporum, quicquam agere: ſed jam ſuperiùs animadverſum eſt, Epiſtolam illam Lucii ſuſpicione non vacare, redditâ ſententiæ ratione: quam eſſet moleſtum repetere. Illud tamen addo, non videri probabile, in Hiſpania tantam tempore Lucii Papæ inter Epiſcopatus, Archiepiſcopatus, & Primatias inductam diſtinctionem, cùm multò pòſt ancipiti dubitatione laborantem viderimus Severum Epiſcopum Cordubenſem, Dionyſium Papam expoſtulâſſe & exquiſiviſſe, quem ordinem in diviſione parochiarum tenere debuiſſet: cui Pontifex non reſpondet, ut antiquum teneat receptum in ejus Eccleſia, vel in Eccleſiis Hiſpaniæ: ſed à ſe noviter Romæ inductum; eamque formam, ut generalem per omnes provincias faceret divulgari. Illius hæc verba ſunt [g]: *De Eccleſiis ergo parochianis, unde Apoſtolicam ſedem conſulere voluiſti, qualiter ſint cuſtodiendæ per Cordubenſem provinciam, ac dividendæ ſacerdotibus; nihil tua charitati melius nobis videtur intimare, quàm ut ſequaris quod nos in Romana Eccleſia nuper egiſſe cognoſcitur. Eccleſias verò ſingulas ſingulis presbyteris dedimus, parochias, & cœmeteria eis diviſimus; & unicuique jus proprium habere ſtatuimus; ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat; ſed unuſquiſque terminis ſuis ſit contentus; & taliter Eccleſiam & plebem ſibi commiſſam cuſtodiat, ut ante tribunal æterni judicis ex omnibus ſibi commiſſis rationem reddat; & non judicium, ſed gloriam pro ſuis actibus accipiat. Hanc quoque normam, chariſſime, te & omnes Epiſcopos ſequi convenit: & quod tibi ſcribitur, omnibus quibuſcumque potueris, notum facias; ut non ſpecialis, ſed generalis fiat iſta præceptio.* Nec ignoro etiam quod ſcripſit Joannes Epiſcopus Gerundenſis [h], & poſt illum Vaſſæus [i], hoc Concilium, videlicet Illiberritanum, habitum fuiſſe anno Domini CCCXXXVIII. in ea Illiberi, quæ eſt ad radices montis Pyrenæi, interfuiſſeque Conſtantinum Magnum cum matre Helena, tumque diviſam Hiſpaniam in quinque provincias, Tarraconenſem, Carthaginenſem, Bæticam, Luſitaniam, & Gallæciam: & ſingulis provinciis aſſignatos fuiſſe Epiſcopos Metropolitanos. Hæc enim illi honorificè obſervâſſe videri poſſunt, ſed plenè probâſſe videri non poſſunt, ut pluribus antea demonſtravi.

f Lucius Papa, Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpan. & Galliæ cap. 3. & 4. Lib. 1. cap. 3.
g Dionyſ. PP. in Epiſt. ad Severum Epiſcop. Cordubenſ.
h Joan. Epiſcop. Gerundenſis in Paralipom. Hiſpaniæ.
i Vaſſæus in Chronico Hiſp.
Lib. 1. cap. 3.

COMMENTARII NOVI.

LIBENTER adhæreo eorum opinioni, qui aſſeruerunt jam temporibus hujus Concilii fuiſſe in Hiſpania Primates, ſeu Patriarchas, Archiepiſcopos, vel Metropolitanos. Siquidem ab Apoſtolis, vel certè non longè pòſt, conſtituti fuerunt in urbibus, in quibus ex jure Romanorum erant Protoflamines, Primates; ubi verò erant Archiflamines, Archiepiſcopi: & tandem

ubi Flamines erant, Epiſcopi. cap. *Urbes*. cap. *In illis*. 80. diſtinct. Probant Ant. Auguſt. in *Epit. Juris*. lib. 2. titul. 1. Germonius lib. 2. *De ſacror. immunitat.* cap. 5. Azor part. 1. *Inſtitut.* lib. 3. cap. 36. quaſt. 8. Wolfangus Lacius lib. 2. *Reipubl. Roman.* Morinus lib. 1. *Exercit.* ferè per totum. & ita Archiepiſcopalem gradum à jure divino eſſe, ex cap. *Provinciæ*. diſtinct. 99. cap. *Per ſingula*. 2. quæſt. 3. cap. *Scitote*. 6. quæſt. 3. probat Cæſar. *De Eccleſiaſt. hierarch.* quæſt. 2. num. 4. & diſputat. 5. §. 1. Unde in Concilio Nicæno I. Can. VI. ſtatuitur, ut inter Patriarchas ille ordo ſervetur, qui jam more antiquo cœperat vigere. Et Anacletus relatos in dict. cap. *Provinciæ*. & Lucius in dict. cap. *Urbes*. ſtatuunt, ut ubi Primates ſæculi erant, ibi Primates Eccleſiæ conſtituerentur. & D. Clemens relatus in dict. cap. *Illis*. idem ſancit. Unde cùm Hiſpania ſit una inter cunctas totius orbis provincias celeberrima, & quæ omnium primùm Fidei rudimentis initiata cæteras Europæ provincias Chriſtianæ Religionis cultu ſuperavit; non eſt dubium, quin ab illis temporibus, in quibus fuerunt tot Epiſcopi ordinati è Beato Jacobo, eſſent aliqui Archiepiſcopi & Primates: ſiquidem Prælatos conſtituit in Eccleſiis Toletana, Bracarenſi, Hiſpalenſi, Cæſarauguſtana, & aliis. Facit decretum Gundemari Regis, quod refert Loaïſa inter Concil. Hiſpaniæ in illis verbis: *Decernimus, ut ſicut in Bætica, Luſitania, & Tarraconenſi, ſecundùm antiqua PP. decreta ſingulos habere noſcuntur Metropolitanos*. Quæ verba etiam reperiuntur in Can. IV. Concil Bracar. primi. Et anno IV. ſui Imperii Conſtantinus Magnus Hiſpaniam in ſex provincias diviſit, ut reſtituerentur antiqui Eccleſiarum fines: ut liquet ex diviſione edita à Loaiſa poſt Concilium apud Lucum. Et jam his temporibus fuiſſe in Hiſpania Primates, probant, latè decertantes cui Eccleſiæ hæc dignatas competat, illuſtriſſimus Caſtrelon tomo primo, pro Primatu Eccleſiæ Toletanæ, D. R. de Acuña pro Primatu Eccleſiæ Bracar. Cæſar. *De Eccleſiaſt. hierarch.* diſputatione quarta, §. ſexto, Olivar. ad Flavium Dextr. anno CV.

Nec obſtat quod Mendoza expendit ex ſubſcriptionibus hujus Concilii, ubi ſecundo loco ſubſcripſit Sabinus Præſul Hiſpalenſis, ſeptimo autem Melantius Toletanus; igitur quia adhuc non erat diſtinctus ordo hierarchicus inter Præſules Hiſpaniæ: ſiquidem ſervato Metropolitani honore, omnes Epiſcopi juxta tempus ſuæ conſecrationis debebant ſubſcribere in Concilio, ut expreſsè cavetur in Concil. Bracar. I. Can. VI. Milevit. Can. XIII. African. Can. LIII. Carthagin. Can. LXXXIX. Nam quamvis hujuſmodi diviſiones hujus Concilii temporibus factæ eſſent; non tamen in ſubſcribendo, Metropolitani, & quicunque alii Præſules, dignitatis ſuæ ordinem ſervabant; donec prædictus ſubſcribendi ſedendique ordo, in dictis Conciliis Bracarenſi & Africano ſtatutus fuit anno DLXI. Unde in Conciliis prioribus Toletanis nullus ordo in ſubſcriptionibus obſervatus legitur. Niſi dicamus, ſanctos PP. hujus Concilii parum curâſſe de loci prærogativa, aut notarium in eorum ſubſcriptionibus referendis ordinem non ſervâſſe: quod facilius eſt, quàm negare tunc temporis in Hiſpania fuiſſe Archiepiſcopos & Primates. Nec quod refert Mendoza de Baſilide & Martiali Epiſcopis dejectis à ſuis Eccleſiis, Aſtoricenſi & Emeritenſi, confugientibus ad D. Cyprianum, evincit in Eccleſia Hiſpana non fuiſſe Archiepiſcopos & Primates: nam ſi veram eorum hiſtoriam legamus, inveniemus flagrante Decii perſecutione prædictos Epiſcopos metu perterritos inſtantis necis idolis Gentilium immolâſſe, collegia, & convivia eorum frequentâſſe, & tandem Catholicos defunctos cum Gentilium cadaveribus communibus ſepulchris ſepeliſſe: qua de cauſſa à clero & populo ab Eccleſiis ſuis fuerunt depoſiti, & in eorum ſedibus Felix & Sabinus ſuffecti. Et cùm Baſilides ita dejectus, Romanum Pontificem adiiſſet pro reſtitutione propriæ ſedis; fideles prædictarum Eccleſiarum literis ſuis conſuluerunt D. Cyprianum Carthaginenſem Epiſcopum propter magnam ac frequentem communionem Hiſpanæ & Africanæ Eccleſiarum temporibus D. Cypriani, ut ait Bivar. in Not ad Flavium Dextr. anno CCLV. num. 2. non quia per appellationis aut conqueſtionis formam cauſſa illuc delata eſſet; ſed tantùm pro ſolatio ipſorum fidelium, ut ait ipſe D. Cyprian. Epiſt. LXVIII. ubi fusè hoc narrat, præcipuè in illis verbis: *Cùm in unum convenîſſemus, legimus literas veſtras, fratres dilectiſſimi, quas ad nos per Felicem & Sabinum Epiſcopos noſtros pro fidei veſtræ integritate, & pro Dei timore feciſtis: ſignificantes Baſilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conſcientiâ vinctos, Epiſcopatum gerere, & ſacerdotium Dei adminiſtrare non oportere. Et deſiderâſtis reſcribi ad hæc vobis, & juſtam pariter ac neceſſariam ſolicitudinem veſtram, vel ſolatio vel auxilio noſtræ ſententiæ ſublevari*. Et circa medium: *Nec reſcindere ordinationem jure perfectam potest, quod Baſilides poſt crimina ſua detecta, & conſcientiam etiam propria confeſſione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam noſtrum longè poſitum, & geſtæ rei, ac tacitæ veritatis ignarum fefellit, &c.* Unde Epiſtolis corā Cypriano, & aliis XXXV. Epiſcopis lectis, nomine omniū literæ reſponſivæ datæ fuerunt, quibus reſcripſerunt, Baſilidē & Martialem jure optimo depoſitos fuiſſe; Felicē autem & Sabinum canonicè electos. Ex qua Epiſtola facilè conſtat non tanquam ad ſuperiorem fuiſſe appellatum, ſed tantùm Eccleſiam Africanam in re ardua & difficili conſultam. GONZALEZ.

Maximè in eo loco ubi primæ cathedra conſtitutus eſt Epiſcopus.] Priſcis illis Eccleſiæ Patribus humilitatem Chriſtianam, ac moderationem ſummam profitentibus, non placebant tituli præſeferentes umbram aliquam exaltationis ſupra cæteros. Inde eſt, ut tempore hujus Concilii, quamvis nonnulli eſſent intra illud præcipuarum urbium Præſules, veluti Toletanus & Hiſpalenſis, ac ſubinde Metropolitani reipſa (ut alio loco diximus, & hîc comprobat D. Gonzalez) nemo tamen illorum diceretur Archiepiſcopus, Primas, aut Patriarcha. Nimirum, omnes eæ appellationes principatum & ſublimitatem ſupra cæteros

Epiſcopos denotant, à qua affectanda alieniſſimi erant antiqui illi Eccleſiæ Patres. Itaque literas communicatorias non ajunt tradendas in Eccleſia Primatis, Patriarchæ, aut Archiepiſcopi; ſed *in eo loco, ubi prima cathedra conſtitutus eſt Epiſcopus*.

Eodem ſpiritu ductus S. Gregorius Nazianzenos, inclinante ipſo ſæculo quarto, cùm eſſet reipſa Archiepiſcopus CP. Orat. 18. non dubitavit dicere in conſpectu magnæ illius orbis: ὡς ὤφελόν γε μηδὲ ἦν προεδρεία, μηδέ τις τόπου προτίμησις, καὶ τυραννικὴ προνομία, ἵν' ἐξ ἀρετῆς ἐγνωριζόμεθα. *Utinam autem ne ullius quidem Sedis principatus eſſet, nec ulla loci prælatio, nec tyrannica prærogativa, ut ex ſola virtute cognoſceremur*. Et hæc videtur potiſſima fuiſſe ratio, ne Patres Eliberitani ſubſcriberent juxta majorem aut minorem amplitudinem dignitatis, vel Eccleſiarum, ſed penes antiquitatem uniuſcujuſque in Epiſcopatu: quæ certè prærogativa nullam habet umbram principatûs aut dominii ſupra cæteros Epiſcopos. Unde obiter occurritur difficultati objectæ ab eruditiſſimo Mendoza in præſenti, præter ea quæ D. Gonzalez protulit.

Verùm licèt ii recuſarent titulum ſive appellationem principatum ſonantem; non propterea dignitatem proprii gradus intra hierarchiam Eccleſiaſticam negaverunt. Quo ſenſu accipi debet Canon XXVI. Concilii Carthaginenſis III. ubi ſtatuitur, *Ne quis primæ Sedis Epiſcopum principem ſacerdotum, aut ſummum ſacerdotem, aut aliquid hujuſmodi appellet; ſed tantùm primæ Sedis Epiſcopum*. Eodem igitur ſenſu longè antea, & meliori ævo, PP. Eliberitani loquuti ſunt, non negantes Metropolitanorum poteſtatem, ſed modeſtè omittentes titulum omnem, qui præſeferret umbram aliquam principatûs aut dominii.

Ac certè ita oportuit tunc ſe gerere antiquos illos & ſanctiſſimos Patres, attentis circumſtantiis temporis, loci, & hominum infidelium abſque numero, inter quos habitabant; præſertim potentes, quos ad amplectendam Chriſti Fidem potiùs humilitate ſingulari, & inſigni modeſtia, quàm magnificis titulis trahere poterant. Fortaſſe etiam aliqui eo ævo iis titulis ad pompam utebantur, & ad id corrigendum, aut vitandum de cætero, viſum fuit illos vetare, ſaltem ad tempus. Alioqui notum iis erat quod longè antea ſtatutum fuerat Canone XXXIII. Apoſtolorum, aliàs XXXVI. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν. *Epiſcopos uniuſcujuſque gentis oportet nôſſe eum, qui in eis eſt primus, & exiſtimare ut caput*.

Quin & circa medium tertii ſæculi, id eſt, quinquaginta circiter annis ante hoc Concilium, fuiſſe Epiſcopos Comprovinciales, ac proinde ſub uno aliquo Metropolitano, qui eſſet aliorum caput (qualitercumque appellaretur) indicat ſatis Cyprianus Epiſt. LXVII. loquens nominatim de provinciis Lugdunenſi & Arelatenſi. Euſebius quoque lib. 5. cap. 22. memorans Concilia variarum provinciarum habita tempore Victoris Papæ circa quæſtionem de tempore Paſchatis, inter alia unum nominat, τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικιῶν, ἃς Εἰρηναῖος ἐπεσκόπει. *Illarum Galliæ Eccleſiarum, quas regebat Irenæus*. Nimirum, veluti Metropolitanos, & caput, aut Epiſcopus primæ cathedræ, juxta phraſin hujus Canonis.

Poſtea verò Metropolitanorum jura clariùs explicata fuerunt in Concilio Nicæno Can. IV. & VI. non tanquam jus novum, ſed veluti ἀρχαῖον ἔθος, *mos antiquus*; & παράδοσιν ἀρχαίαν, *vetus traditio*. Unde & paullo pòſt Athanaſius in Epiſt. *Ad ſolitariam vitam agentes*, Paullinum Epiſcopum Trevirorum Metropolitanum appellat: & loquens de Euphrate Epiſcopo Agrippinæ, inquit de hac: ἔστι δὲ καὶ αὕτη μητρόπολις τῆς ἄνω Γαλλίας. *Eſt verò iſta Metropolis ſuperioris Galliæ*. Ex quibus, aliiſque præmiſſis ſuprà Diſſert. XIII. eximuntur ſuſpiciones Mendozæ adversùs αὐθεντίαν ſive γνησιότητα illius Epiſtolæ Lucii Papæ ad Epiſcopos Gallos & Hiſpanos. CARD. DE AGUIRRE.

C A N O N L I X.

De fidelibus, ne ad Capitolium cauſsâ ſacrificandi aſcendant.

* Aut. Prohibendum, ne quis Chriſtianus, ut * Gentilis, ad idolum Capitolii,
* Aut. ſacrificandi cauſsâ aſcendat, * & videat: quòd ſi fecerit; pari crimine teneatur: ſi fuerit fidelis; poſt decem annos, actâ pœnitentiâ, recipiatur.

Digitized by Google

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Capitolia fuiſſe in Hiſpania & aliis provinciis, ad exemplum Romani.

CAPITOLIUM *à capite Toli* hominis Vulcentani dictum, Arnobius [k] refert. Cùm enim templum ædificare, & Jovi dicare vellet Roma, fundamentaque illius jaceret; in fundaminum ſedibus ſepulchrum Toli inventum eſt, & in eo caput illius integrum. *Nec erubuit civitas maxima* (ait Arnobius) *& numinum cunctorum cultrix, cùm vocabulum templo daret, ex Toli capite* Capitolium, *quàm ex nomine Jovio nuncupare.* Ad ſimilitudinem Romani Capitolii, alia in reliquis provinciis Gentes ædificaverunt, & formam, & nomen, ſicut & alterum *Palatii*, à Romano mutuantes. Fuiſſe Capitolia in Hiſpania hinc liquet: nec audiendi qui de Romano Capitolio Hiſpanos Epiſcopos intellexiſſe ſiniſtrè interpretantur. Aliud fuiſſe Carthagine memorat D. Cyprianus [l]. De Capitolio Narbonenſi, Ravennati, & Toloſano, mentionem facit Sidonius [m]. De alio Capuæ Capitolio Suetonius. In illis deorum erant idola, in illis ſacrificia omnia ſolennia peragebantur, ad illa conveniebant omnes, vel ſacra facturi, vel viſuri: quâ ratione Capitolium omnium dæmonum templum vocat Tertullianus, additque [n]: *Tot illic immundi ſpiritus conſidunt, quot homines capit.* Ne ergo Chriſtiani recenter converſi antiquam ſacrorum conſuetudinem jam intermiſſam, aſpectu renovarent; neve ethnici inveterato confirmarentur errore, ſi Chriſtianorum conniventiâ profana ſacrificia tacitè probari conſpicerent; juſtiſſimo hoc Epiſcoporum conſilio ſuccurſum eſt periculo tanto: præceptumque, ne quis Chriſtianus fide aut propoſito; hoc eſt, fidelis aut catechumenus, ad idolum Capitolii ſacrificandi cauſâ aſcendat & videat: quòd ſi fecerit; pari crimine teneatur, Tertullianus [o]: *Si invocatus, nec in ſacrificiis ſit titulus officii, & opera mea expunctio, quid tum? ſi libet. Utinam quidem nec videre poſſimus quæ facere nobis nefas eſt. Sed quoniam ita malis circumdedit ſæculum idololatria, licebit adeſſe in quibuſdam, quæ nos homini, non idolo officioſos habent. Planè ad ſacerdotium & ſacrificium vocatus non ibo (proprium enim idoli officium eſt) ſed neque conſilio, neque ſumptu, aliave opera in ejuſmodi fungar. Si propter ſacrificium vocatus adſiſtam, ero particeps idololatriæ, ſi me alia cauſſa conjungit ſacrificanti, ero tantùm ſpectator ſacrificii.* Et alibi: *Cæterùm & plateæ, & forum, & balneæ, & ſtabula, & ipſa domus noſtra, ſine idolis omnino non ſunt: totum ſæculum Satanas, & angeli ejus repleverunt: non tamen quod in ſæculo ſumus, à Deo excidimus: ſed ſi quid de ſæculi criminibus attigerimus. Proinde ſi Capitolium, ſi Serapeum ſacrificator & adorator intravero, à Deo excidam: quemadmodum Circum, vel theatrum ſpectator.* Quòd ſi non ſacrificii faciendi, vel inſpiciendi cauſâ, tempore quo offendiculum Catholicis vel infidelibus injiciatur, ſed alio exquirendæ rei ſtudio, nullam culpam ſuſtinere idem Tertullianus fatetur [p]: *Quid enim inquit* (ait) *ſi alio in tempore Circum adiero, periclitabor de inquinamento? nulla eſt præſcriptio de locis. Nam non ſola iſta conciliabula ſpectaculorum, ſed etiam templa ſine periculo diſciplinæ adire ſervus Dei poteſt urgente cauſſa ſimplici dumtaxat, quæ non pertineat ad proprium ejus loci negotium vel officium.* Et poſt alia: *Loca nos non contaminant per ſe, ſed quæ in locis fiunt: à quibus & ipſa loca contaminari, altercati ſumus: de contaminatis contaminantur. Propterea autem commemoramus quibus ejuſmodi loca dicentur, ut eorum demonſtremus eſſe, quæ in hic locis fiunt, quibus ipſa loca dicantur.*

[k] *Arnobius lib. 6.* adverſus Gentes.

[l] *D. Cyprianus Epiſtola 55. & libro* De lapſis.

[m] *Sidonius in vita* Sanctorum Apollinaris & Saturnini.

Suetonius in Tiberio *cap. 2.*

[n] *Tertullianus lib.* De ſpectac. *cap. 12.*

[o] *Tertullianus* De idololatria *cap. 16.*

[p] *Idem lib.* De ſpectaculis *cap. 8.*

COMMENTARII NOVI.

ARBITROR ita legendum eſſe: *cauſsâ ſacrificii.* Subintelige, *videndi.* Nam ſi animo ſacrificandi interfuiſſent, atrociori ſupplicio afficerentur: neque in morte iis ad communionem aſpirare liceret.

Quòd ſi fecerit.] Si ad Capitolium aſcenderit, ut ſacrificio intereſſet, neque tamen illud aſpicere aut intueri ei licuerit; pari pœna ſuppliciοque multetur, atque illud ſi oculis uſurpâſſet, cum ejus voluntas fuerit ut videret. Neque verò ſenſus ſententiaque ita perſpicua manifeſtaque, ſi de iis ſermonem fieri dicamus, qui ſacrificandi cauſsâ eò pergerent, qui tamen non ſacrificarent, quique tantùm id à ſe viſum eſſe & ſpectatum lætarentur: quia nec in morte communione erant donandi qui ſacrificârant, ut ex primo Canone conſtat. ALBASPINÆUS.

Capitolium, cujus hîc fit mentio, eſt quodlibet templum inſtar Capitolii Romani, in aliis civitatibus celſiori loco ædificatum, in quibus publica ſacrificia offerri ſolebant: ſicut & *Palatii* vox uſurpata ab aliis reperitur pro celſioribus domibus, licèt peculiaris Romanorum eſſet. Baron. in *Not. ad Martyrol. Roman.* die 29. Novemb. lit. D. BINIUS.

Circa etymon *Capitolii* ita auctores certant, ut hæreant lectores, vixque deprehendant, hiſtoria ne ſit, an fabula. Ut hiſtoriam referunt Livius lib. 1. decad. 1. ibi: *Hoc perpetuitatis auſpicio accepto, ſecutum aliud magnitudinem Imperii portendens prodigium eſt. Capus humanum integrâ facie aperientibus fundamenta templi dicitur apparuiſſe.*

Digitized by Google

rniße: quæ viſa ſpecies haud per ambages arcem eam Imperii, caputque rerum fore portendebat. Idque ita cecinère vates, quique in Urbe erant, quoſque ad eam rem conſultandam ex Etruria acciverant. Plinius lib. 28. cap. 2. hæc ait: *Cùm in Tarpeo fodientes delubro fundamenta, caput humanum inveniſſent; miſſis ob id à Senatu legatis, Etruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatumque cernens, interrogatione in ſuam gentem transferre tentavit, ſcipione priùs determinata templi imagine in ſolo ante ſe. Hoc ergo dicitis Romani? Hic templum Jovis Optimi Maximi futurum eſt. Hic caput invenimus. Conſtantiſſima Annalium affirmatione, transiturum fuiſſe factum in Etruriam, ni præmoniti à filio vatis Legati Romani reſpondiſſent: non planè hìc, ſed Romæ inventum caput dicimus. Iterum id accidiſſe tradunt, cùm in faſtigium ejuſdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creviſſent, & iterum ſimili modo retentum augurium.* Dionyſ. Halicarnaſ. lib. 4. *Antiquit. Roman.* Sic ait: *Quo tempore fertur mirum quoddam extitiſſe prodigium. Fundamentis operâ foſſorum ad magnam profunditatem perductis, inventum caput modo occiſi hominis, facie integra, vivo perſimile, & calido etiam tum recentique manans ſanguine. Hoc viſo Tarquinius operas juſſit ac foſſionem intermittere, accitiſque regionis ejus vatibus, ſciſcitabatur quid ſibi vellet hoc prodigium? quibus nihil explicantibus, & ad Etruſcos ejus ſcientiæ profeſſores Regem relegantibus; percontatus ex eis, quiſnam apud Etruſcos vates eſſet præcipui nominis? Ubi id didicit, Legatos ad eum mittit civium lectiſſimos. His ad ejus domum venientibus, fortè fortuna pro foribus adoleſcens quidam fit obviam: qui, rogantibus ut ſe Romanos legatos vatem convenire cupientes ad ipſum deduceret; Pater, inquit, meus eſt quem quæritis: nunc occupatus nonnihil: licebit vobis poſt modicam dilationem eum accedere: interim mihi, qua de cauſſa veniſtis, dicite; ita fiet, ut à me præmoniti caveatis, ne quid in rogando peccetis per imperitiam: eſt enim non minima pars noſtræ artis recta interrogatio.* Suèton. in *Tarquinio*. Arnobius lib. 6. *Contra Gentes*. Lucius Florus in *Epit.* Sed fabularem hiſtoriam eſſe ad commendationem Romanæ gentis concinnatam; jam poſt Scaligerum, probavit Georgius Ambian. ad Tertul. in *Apologet.* cap. 1. obſerv. 1. ubi probat jam ante Tarquinium fuiſſe Capitolium Romæ, ex Virgilio *Æneïd.* 8.

In ſummo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis,
Stabat pro templo, & Capitolia celſa tenebat.

Et tandem exiſtimat *Capitolium* dictum eſſe à *capite Religionis*; quia ibi erat ſedes deorum, & inſigne divinitatis domicilium. Primæ ſententiæ ſubſcribit Malvenda *De Antichriſto*. lib. 4. cap. 10. Utcumque tamen ſit, illud conſtat, fuiſſe Romæ celſiſſimum Capitolium in arce Tarpeja conſtructum Virgil. dict. lib. 8. *Æneïd.*

Hinc ad Tarpejam ſedem, & Capitolia ducit.

Mos enim antiquorum erat, arces in montibus condere, immo & in montium cacuminibus. Idem Virgilius;

Nondum Ilium, & arces
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.

Vitruvius lib. 1. *Architect.* cap. 7. Et quamvis urbes aliquando clivum occuparent, immo & ex parte in planum excurrerent; arces tamen in ſupercilio montis ponebant. Parthenius Poëta *Æneïd.* 1. Ambroſius lib. 2. Epiſt. XII. *Qui ſublata Capitolio ſigna, cæſit Tarpejæ rupis triumphatoribus, reportavit. Et Africanus non inter Capitolii aras, ſed inter Annibalis acies triumphum invenit.* Unde intelligitur conditio illa ſatis in Jure civili repetita; *ſi in Capitolium aſcenderit*. leg. *Siquis inſtituatur*. §. 1. ff. *De hæredib. inſtit.* l. 1. ff. *De legat.* 1. cum ſexcentis aliis. Hujuſmodi conſtroendi Capitolia in editiſſimis locis reddit rationem Georgius Ambian. ubi ſuprà.

Capitolium non modò Romæ, ſed in aliis locis & civitatibus erectum fuiſſe, ex Sidonio patet, quod & Narbonenſis, & Ravennatis, & Toloſani Capitolii meminit in vitis Sanctorum Apollinaris & Saturnini. Atque adeò & Carthagine fuiſſe Capitolium patet ex Cypriano Epiſt. LV. & lib. *De lapſis*. Hiſpani etiam, jam diu Romani Imperii æmulatores, conſueverunt in majoribus civitatibus Capitoliũ conſtruere ad ſacrificandum idolis ſuis. Sufficiat ad illuſtrationem hujus Canonis probare fuiſſe duo Capitolia in provincia Bætica: aliud in Hiſpalenſi civitate, aliud in ipſa Illiberitana urbe. Hiſpalenſe Capitoliũ probatur ex veteri lapide ubi dedicatio alicujus ſtatuæ in Capitolio appoſitæ continebatur. Ita illam exaravit A. Caro lib. 1. *Antiq. Hiſpal.* cap. 12.

M....... P.....
.ATVAM. IN. CAPIT.
.... F. C. LOCO.
IV...... TITV.......
.C. C. R...... D....

Ubi refert & probat locum proprium ipſius Capitolii. Illiberitanum autem Capitolium Deæ Nataïdi dicatum probat Bermudez à Pedraza p. 1. *Hiſt. Gran.* cap. 17. fuiſſe in calle, vulgò *Fueria del Alhambra.* Primò quia illic ferè poſt CCC. annos reperta fuère idola, quæ ſuprà retuli in Can. XLI. Secundò ex lapidibus in eodem loco repertis, quorum unus reperitur in turri *de Comares*. Alius in turri *Aquæ*: utrumque dedi ſuprà. Id etiam probatur ex lapide in eodem loco reperto, ubi legitur:

IN. NOMINE. DOMINI. NOSTRI. IESV. CHRISTI
CONSACRATA. EST. ECCLESIA. SANCTI. STEFANI
PRIMI. MARTIRIS. YN. LOCVM. NATIVOLA. &c.

Ex

Digitized by Google

Ex quo lapide etiam mirè probatur conſuetudo Chriſtianorum, qui deſtructis idolis, in ipſorum delubris Eccleſias conſecrabant. Theodoret. lib. 3. *Hiſt.* cap. 6. ibi: *Iſte temporibus Conſtantini delubro ſimulacrorum disjecto, Eccleſiam Chriſtianis in ejus loco exſtruxit*. Socrates lib. 5. cap. 16. ubi Imperatorem Conſtantinum ita ſanxiſſe refertur: *Patere volumus Chriſtianis Eccleſias, ita ut privilegia quæ ſacerdotes templorum habuiſſe noſcuntur, Antiſtites Chriſtianæ legis aſſumant*. Gregor. Turonen. in vita S. Martini: *Ubi autem fana deſtruxerat, ibi ſtatim aut Eccleſiam, aut monaſteria conſtruebat*. Unde cognoſcitur, Patres in præſenti non de Capitolio Romæ conſtructo cogitâſſe, ut aliqui voluerunt, quos refert & ſequitur Hurtado *De martyr. per peſtem.* reſol. 34. ſect. 2. fol. 109. ſed de Capitoliis per Hiſpaniam, & in provincia Bæticæ conſtructis, ad quæ aſcendere fideles ſacrificandi vel videndi cauſsâ, non debere decernunt; aliàs per decennium fidelis à communione arceatur. Sed ſi ex alia cauſſa fidelis Gentilium templa ingrediatur, non ideo idololatra, aut idololatriæ particeps dicitur; ſiquidem ingreſſus fanorum Gentilium eſt quid *ἀδιάφορον* & indifferens. Unde ſi quis ingrediatur templum ratione alicujus neceſſitatis temporalis, ut pluviæ, aut belli fugiendi, aut neceſſitatis civilis, ut miniſtri Principis idololatræ, ut ſervi, & ancillæ domini infidelis (illi enim poſſunt ingredi templa iſta) immo etſi dominus diſcooperto capite ſit, poſſunt etiam eodem modo ſtare, non in reverentiam idoli, ſed domini ſui, ut docent Thom. Sanchez & Lugo, quos refert & ſequitur Hurtado *De vero martyr.* reſol. 24. §. quinto. GONZALEZ.

Ne quis Chriſtianus, aut Gentilis.

PROHIBERI Chriſtianum à ſacrificando, ſub excommunicationis pœna, facile eſt: ſed Gentilem, in quem excommunicatio non cadit (de his qui foris ſunt quid ad nos?) diu viſum eſt difficile, ob depravatos Surii & Carranzæ codices: ſed emendatiores Mss. rem fecerunt manifeſtam, in quibus pro disjunctione *aut*, *ut* legitur: quaſi clariùs dicerent Patres: *Ne quis Chriſtianus catechumenus, vel fidelis, ut Gentiles, ad Capitolium ſacrificandi cauſsâ aſcendat*. Qua ratione ad finem dicitur: *Quòd ſi fecerit; poſt decem annos, actâ pœnitentiâ, recipiatur*. Id eſt, Chriſtianus, qui tanquam Gentilis ad Capitolium ſacrificandi diis cauſsâ aſcenderit; pari crimine idololatriæ, ut Gentilis teneatur: ſed fidelis, actâ pœnitentiâ, poſt decennium admittatur: nam catechumeni alia ratio erat.

COMMENTARII NOVI.

LECTIONEM, *aut Gentilis*, retinent ultra Surium & Carranzam, Coriolanus ac Binius, & ſuadent ultima illa verba: *ſi ſit fidelis*, quibus innuitur in principio agi de Chriſtianis, aut Gentilibus. Quare retentâ eâdem literâ, dici poteſt cum Hurtado *De vero martyr.* d. reſol. 34. ſect. 2. Gentilem in præſenti accipi pro catechumeno, ita ut ſenſus hujus Canonis ſit: Ne quis Chriſtianus aut catechumenus Capitolium ſacrificandi cauſsâ, vel videndi gratiâ aſcendat: quod ſi fecerit; pari crimine teneatur idololatriæ: videlicet non tamen pari pœnâ: nam ſi ſacrificâſſet, nec in fine ei daretur communio, ex Canone I. hujus Concilii: ſi autem fidelis, poſt decem annos pœnitentiam accipiat. Omiſerunt PP. pœnam illius qui ſacrificandi cauſsâ aſcenderat: quia jam eam conſtituerant in Canone I. & ſimiliter pœnam catechumeni, quæ erat dilatio baptiſmi, ut in Canone IV. etiam ſtatuitur. GONZALEZ.

Ad idolum Capitolii ſacrificandi cauſsâ aſcendat.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

Ad exemplum Romani Capitolii, reliqua in editis locis conſtrui ſolita.

CAPITOLIA exterarum provinciarum, ut nomen à Romano, ſic ſitum & locum imitatione expreſſerunt. Romanum autem fuiſſe in loco præexcelſo conſtat; erat enim exſtructum in Saturnio monte, ſicque ſacrificaturi, aut precaturi, aſcendere cogebantur. Tacitus [q]: *Exin læti Capitolium ſcandunt, deoſque tandem venerantur*. Et alibi: *Nec ſiſti poterant ſcandentes per conjuncta ædificia, quæ ut in multa pace in altum edita, ſolum Capitolii æquabant*. Suëtonius [s] de Julio: *Aſcendit Capitolium ad lumina, quadraginta Elephantis dextrâ atque ſiniſtrâ Lychnuchos geſtantibus*. Plinius ad Tra-

q *Tacitus lib. 4.* Annalium.
r *Idem Tacitus* lib. 2. Hiſtor.
s *Suetonius in Julio.*

Digitized by Google

t Plinius in Panegyrico ad Trajanum.
u Lampridius in Alexandro.
x Ulpianus leg. 1. & 3. cum aliis de legat. 2. Lib. 2. cap. 3.
y Tertullianus adverſus Valentinianos cap. 3.

Trajanum t: *Tibi aſcendenti de more Capitolium, civium clamor, ut jam Principi, occurrit.* Et poſt alia: *Ubi verò capiſti Capitolium aſcendere, quàm læta omnibus adoptionis tuæ recordatio!* Lampridius in Alexandro: u *Capitolium ſeptimo die cùm in urbe eſſet, aſcendit.* Hinc frequens eſt Juriſconſultorum, noſtrorum de ea conditione memoria: *Si Titius vel Mævius in Capitolium aſcenderit.* Commodiſſima ſunt ad ſacrificandum, vel orandum, ut hominum tumultibus liberiora, quæ in alto ſunt loca: ſicque in montibus olim Gentes Deum adoràſſe, ſine aliis templis, ſuperiùs dixi, eàque ratione naſcentis religionis Eccleſias noſtras in editis locis conſtructas Tertullianus y docet, & reliquiis earum quas ipſa delevit vetuſtas, edocti ſumus; idque obſervare debent qui denuò eas conſtruunt, vel conſtructuri ſunt.

CANON LX.

De his qui deſtruentes idola occiduntur.

Si quis idola fregerit, & ibidem fuerit occiſus; quia in Euangelio non eſt ſcriptum, nec invenitur ab Apoſtolis unquam factum; placuit eum in numerum non recipi Martyrum.

BURCH. lib. 6. *Decretorum.* cap. 45. ex Canone. LXX. hujus Concilii citat, cùm ſit LX. & verbis paullò diverſis: *Si quis idola fregerit, & ibidem occiſus fuerit; quia in Euangeliis ſcriptum non eſt, neque invenitur ſub Apoſtolis unquam factum; placuit eum in numerum non recipi Martyrum.* Sic etiam Ivo par. 10. cap. 172.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

Idola ethnicorum diruentes, cur in numerum recipi Martyrum Hiſpani Patres interdixerint.

Joan. 15.

a Ciacci ſcriptores lib. 1. cap. 4.

b Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat.

CUM docuerit Chriſtus, Beatiſſime Pater, amicum pro amico nihil fide præclarius, vel amore excellentius, vel pietate illuſtrius, vel beneficentiâ præſtantius, vel majori denique laude dignius efficere poſſe, quàm ut ſe in capitis periculum & vitæ diſcrimen inferat; qui non ſubiit tantùm vitæ periculum, ſed vitam ipſam admirabili & ſummâ animi conſtantiâ, ad ardentem Fidei confeſſionem exprimendam, ad gloriam Chriſtiani nominis amplificandam, ad evertendam idolorum ſervitutem conſtantiſſimè ſudit; plures mirantur ſcriptores a, quâ cauſsâ impulſi Epiſcopi noſtri, hunc debito glorioſi martyrii fructu, emeritâ heroïcæ fortitudinis laude, condignoque futuræ laureolæ præmio, minori forſan quàm par eſſet pietate, privaverint. Eoque perduxit illos, vel Canonis difficultas, vel Chriſtianæ pietatis amor, vel Catholicæ religionis zelus, vel propenſum in Martyres ſtudium, ut certò affirmaverint, Canonem hunc ſuppoſitum eſſe, & indignum ut inter ſanctiſſima alia Patrum noſtrorum decreta referretur. Sed abſit, ut tam ſanctæ doctrinæ, tam prudenti conſilio, tam pio & religioſo præcepto, adeò gravem & acerbam erroris maculam aſpergamus. Olim enim ob ſævitiam tyrannidemque Imperatorum (omnes ferè ante Conſtantinum, Chriſtianam religionem jam feliciter naſcentem variis modis conatos fuiſſe opprimere, nullum perſecutionis genus omittentes, quis neſciat?) multi fideles, cùm vincula, verbera, fuſtes, equuleum, ſcorpiones, ungulas, beſtias, flammas, exſilium, latumias, metalla, aliaque tormentorum genera, ad necem uſque paterentur; alii item non ſolùm mortem oblatam ferrent libenter, ſed ſeipſos offerrent conſtantiſſimè; eveniebat plerumque, conſtanti illa & glorioſa Martyrum confeſſione adeò Præſidum animos execerbari, ut exuentes quam priùs induerant barbarorum ſævitiam & immanitatem, atrocem poſtea belluarum feritatem imitantes, non in hos modò, ſed in reliquos Chriſti fideles & miniſtros atrociſſimè graſſarentur: quod ſanè periculum multò antè à Chriſtianis cavendum monuerat Clemens b Alexandrinus. *Is eſt* (ait) *qui quantum in ſe eſt, adjuvat improbitatem ejus, qui perſequitur; quòd ſi etiam ipſe cauſſam præbens, feram planè irritet; ſimiliter etiam ſi præbeat aliquam pugnæ cauſſam, vel damni, vel judicii, vel inimicitiarum; is occaſionem peperit perſecutionis: & ideo juſſi ſumus nihil retinere ex his quæ ad hanc vitam pertinent: ſed ei qui tollit pallium, prætereà etiam dare tunicam, non ſolùm ut permaneamus obnoxii nullis animi perturbationibus; ſed ne ea vindicantes, eos qui in judicio contendunt, in nos reddamus efferatos: & per nos commoveamus eos, ut nomen maledictis appetant.* Quæ ſanè cauſſa Hiſpanos Epiſcopos in eam induxit ſententiam, ut nomi-

ne,

ne, honore, & dignitate Martyrum eos privandos decreverint, qui nullo Fidei aut ſuperioris præcepto coacti, qui nulla Catholicæ confeſſionis neceſſitate conſtricti, idola Gentium frangerent. Occaſio autem ea forſan fuit: Nam cùm Hiſpali duæ fuiſſent ſorores Chriſtianæ (D. Iſidoro[c] auctore) diſtrahendis vaſis fictilibus quærentes victum, quo ſe & alios Chriſtianos egenos, miſerationis ergò ſuſtentarent (tam parcè enim & piè vixiſſe ſemper, teſtatur idem Iſidorus) evenit, ut cùm ipſæ in foro ei operi eſſent intentæ, quàm plures ethnicæ mulieres per forum more ſuo circulatorio idolum Salambonæ Deæ circunferrent (Salambonam autem Hiſpalenſes, ſicut & Aſſyrii, eam Deam vocabant, quam Romani & alii Venerem, ut Lampridius[d] tradit) cùmque maximo cinctæ comitatu, choreis & ſaltationibus luctuoſis (ut ferebat mos) feſtum celebrarent, poſcentes à ſingulis vel ſtipem, vel res alias quaſcumque, ut eas vel templo vel ſacrificiis Deæ ſacrarent; acceſſerunt ad Juſtam & Ruffinam, vas quoddam fictile ex his quæ venundabant, poſtulantes. At illæ ne quem ſimulacris falſæ Deæ haberent honorem, profano idololatriæ ſe crimine polluentes, munus offerre recuſârunt: illud aſſeverantes, ſe ſoli Deo vero, non autem falſis idolis ex ligno vel lapide confictis, cultum præſtituras. Indignatæ Gentiles, vaſa omnia illa fictilia, projecto iu ea idolo, confregerunt, ipſo quaſi honoris abnegati expetente vindictam. At illæ non tam jacturâ indignatæ vaſorum, quàm juſto æterni Dei zelo & pietate commotæ, acceſſerunt ad idolum, & illud inde abjicientes confregerunt. De Juſta enim id refert D. Iſidorus[e]. Hoc autem cùm ad Diogenianum tunc Hiſpalis & totius Bæticæ Præſidem deferretur; illas equuleo diſtorſit, *Et* (ut Uſuardus[f] refert) *ungularum laniatione vexavit: poſt, carcere, inediâ, & torſionibus afflixit: tendem Juſta in carcere ſpiritum exhalavit: Ruffinæ verò cervix confracta eſt in confeſſione Domini.* Quæ ad annum Domini CCLXXXVII. principio Imperii Diocletiani Annales[g] noſtri referunt. Cùm autem Martyrum profeſſio ad indignationem commoviſſet Diogenianum, qui tunc in Chriſtianos Hiſpaniæ Imperatorum præcepto omne perſecutionis genus exercebat; ne alii ſimili exemplo vel illius vel futurorum Præſidum & ſucceſſorum animos ad majorem ſævitiam & crudelitatem incitarent (de Eulalia taceo Emeritenſi, quòd multò ante illius Martyrium Canon hic editus ſit) iccircò decretum eſt Concilio hoc Illiberitano (adfuit enim in eo Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis, à quo forſan condendi hujus Canonis ratio profecta eſt) ne quiſquam idola Gentilium diſturbaret, ne hac occaſione illi, vel in templa noſtra, vel in perſonas liberiùs graſſarentur: ut atrociſſimè etiam Auguſtini temporibus, in Chriſtianos graſſatus eſt Gororanes Perſarum Rex, quòd Abdas Epiſcopus ſanctiſſimus diſturbâſſet Ignis (maximi apud Perſas dei) templa, ut ſcribit Caſſiodorus[h]: quod & Alexandriæ eveniſſe Theodoſii Imperio auctor eſt Socrates[i]. Cùm enim Theophili Epiſcopi conſilio Imperator edicto ſanxiſſet, Gentium everti delubra, illudque operâ effici ajuſdem Theophili; & cùm Serapidis & Mitræ templa diruiſſet, acerbiſſimum Gentes dolorem concepiſſe ait, nec conceptum ferre potuiſſe, quin communi conſenſu in Chriſtianos graviſſimo impetu irruerent, nec antea à cædibus voluiſſe abſtinere quàm conceptam doloris acerbitatem, majori Chriſtianorum pernicie & ſanguinis effuſione leniſſent. De Arabibus, Æropolitis, Phœnicibus, Syris, & aliis hæc mandavit literis Sozomenus[k]. *Adhuc autem in quibuſdam civitatibus pro templis ſuis alacriter pagani dimicabant: velut in Arabia Petrææ Æropolitæ; in Palæſtina Raphiotæ & Gazai; in Phœnicia ii qui Heliopolim incolunt; in Syria potiſſimùm vindices templi Apameæ, quæ colitur ad Axium fluvium: quos quidem ego intellexi ad protectionem templorum ſuorum frequenter auxiliis uſos hominum Galilæorum, & collectorum ex pagis Libano vicinis. Demum ad tantam prorupiſſe audaciam, ut etiam Marcellum, qui ejus provinciæ Epiſcopus erat, interficerent. Hic enim cùm judicaret illos non alia ratione faciliùs à priori ſuperſtitione poſſe converti, templa quæ in urbe & in pagis habebant, evertit, & certior factus in Aulone (is eſt tractus Apamæorum provinciæ) templum eſſe ampliſſimum, militibus aliquot ac gladiatoribus aſſumptis adversùs iſtud contendebat. Cui cùm appropinquaſſet, extra telorum jactum ipſe reſtitit: erat enim pedibus debilis, & neque pugnare, neque hoſtem fugere, vel fugare poterat. Militibus deinde ac gladiatoribus in deſtruendo templo occupatis, ex paganis quidam, intellecto quòd ille ibi relictus eſſet ſolus ea ex parte quæ locus pugnæ vacabat, egrediuntur, & ex improviſo adorti eum corripiunt, & rogo injectum interimunt, ac in præſentia quidem clam id habuerunt.* Huic damno occurrunt prudenter hoc decreto Hiſpani Epiſcopi, & occurrerunt etiam (ut audio) alio ſimili Pontifices Maximi, dum præceperunt jam diu ſacerdotibus & monachis Hieroſolymitanis ſub gravi cenſura anathematis, ne verbum Domini publicè prædicarent; quia tametſi Chriſtianæ doctrinæ propagatio ſit ſanctiſſima; ne tamen excitati Turcarum animi ſævirent in Chriſtianos crudeliùs, juſtiſſimè eis illud interdictum eſt.

c *D. Iſidor. in Breviario Gotthico: Mozarabe vocat.*

d *Lampridius in Heliogabalo.* Erant Salambonæ ſacra luctuoſa, quod deplorarent in eis Adonidis interitum. Iccircò Lampridius de Heliogabalo hæc ſeſta celebrante, ait: *Salambonam etiam omni planctu & jactatione Syriaci cultus exhibuit, omen ſibi faciens imminentis exitii.*

e *D. Iſidorus in* Breviar. Gotthico.

f *Uſuardus in* Martyrol. 19. *Julii.*

g *Ambroſ. Moral. lib.* 10. Hiſt. Hiſpanicæ. *cap.* 16.

h *Caſſiodor. lib.* 10. Hiſt. Tripartitæ.

i *Socrat. lib.* 5. *c.* 16.

k *Sozomenus lib.* 7. *cap.* 15.

Fuit etiam alia ſatis ſolers & provida in edendo hoc decreto Patrum noſtrorum ratio: quia huic ſe martyrio offerentes, privari martyrii dignitate conſentaneum judicârunt; quia erant inter Chriſtianos olim pauperes & mendici multi, qui non tam Chriſtianæ religionis zelo, quàm temporalium bonorum jacturâ, ſe martyrio exponebant, ut detenti videlicet in carcere, alerentur ab Eccleſia, & debitis quibus urgebantur, plenè ab ea ſatisfieret, ut auctor eſt Auguſtinus[l]: *Quidam etiam* (ait in eadem Epiſtola, quæ eſt Menſurii Carthaginenſis Epiſcopi ad Secundum Tiſigitanum) *facinoroſi arguebantur & fiſci debitores, qui occaſione perſecutionis, vel carere vellent oneroſâ multis debitis vitâ, vel purgare ſe putarent, & quaſi abluere facinora ſua, vel certè acquirere pecuniam, & in cuſtodia deliciis perfrui de obſequio Chriſtianorum.* Eandem conſuetudinem ſuppeditandi neceſſaria Confeſſoribus indicat Tertullianus[m], dum librum ad Martyres ſic exorditur: *Inter carnis alimenta* (ait) *benedicti Martyres deſignati, quæ vobis & domina mater Eccleſia de uberibus ſuis, & ſinguli fratres de operibus ſuis propriis in carcerem ſubminiſtrant, capite aliquid & à nobis, quod faciat ad ſpiritum quoque educandum.* Cyprianus

l *Auguſt. in* Breviculo collationum. 3. *diei c.* 15.

m *Tertull. lib.* ad Martyres. *in principio.*

nus [n] etiam hoc pietatis officium Confeſſoribus exhibendum conſulit clero; poſt alia enim quæ ad hanc rem ſcripſit in principio, ad finem addit: *Pauperibus quoque, ut ſæpè jam ſcripſi, cura ac diligentia veſtra non deſit: iis tamen qui in fide ſtantes & nobiſcum fortiter militantes, Chriſti caſtra non reliquerunt; quibus quidem nunc major à nobis & delectio & cura præſtanda eſt, quòd nec paupertate adacti, nec perſecutionis tempeſtate proſtrati, dum Domino fideliter ſerviunt, cæteris quoque pauperibus exemplum fidei præbuerunt*, Et hoc tandem præcepto ſanxerunt Epiſcopi Africani in Concilio Carthagioenſi [p] IV. *Chriſtianum Catholicum* (ajunt) *qui pro Catholica fide & pro Eccleſiaſtica re, & Chriſtiana religione tribulationem patitur, honore omnia à ſacerdotibus honorandum: etiam & per diaconum ei victus adminiſtretur*. Ut his ergo commodis fruerentur, ſolebant ſe quidam temerè martyrio exponere, quos non honorandos ut Martyres, idem Menſorius reſcripſit, ut paullò poſt dicemus.

His præterea accedebat, quòd naſcentis Eccleſiæ Patres [q] maximè optârint, ut in perferendis tunc profanis idolorum ſacrificiis & impiis ſuperſtitionibus, patientiæ, modeſtiæ, manſuetudinis, & humilitatis virtutibus refulgerent Chriſtiani, neque vî & armis ethnicorum delubra, ſed pietate & religione deturbari volebant: quò ſic admirabilior Chriſti poteſtas, & Catholicæ Eccleſiæ progreſſus humanis non tribueretur auxiliis: quod facilè eveniret, vel ſi templa & idola Gentium viribus potiùs, quàm Eccleſiaſtica diſciplinâ perfringerent, & eadem ſeveritate Chriſtianæ religionis ſemina latiùs propagare adniterentur. Quemadmodum enim Philoſophos, & Oratores, mundique hujus ſapientes primùm non elegit Chriſtus, per quos cœleſti doctrina hominum genus erudiretur; ſed illiteratos piſcatores, quorum operâ & Philoſophi, & Oratores in Eccleſiæ retia pertraherentur, ne videlicet humanæ ſapientiæ viribus converſio Gentium adſcriberetur; in qua ſuæ gratiæ vim Deus illuſtrem videri volebat: ita ad propagationem Euangelii, & idolorum everſionem, noluerunt humanarum virium fieri periculum; ſed utriuſque rationem divinæ providentiæ reſervari: ut palam fieret non humana aliqua præſumptione aut virtute, ſed divinâ prorſus ſapientiâ & poteſtate novam tunc nomine Chriſti religionem introduci & ſtabiliri inter Gentes. Qua ratione non vi, non armorum ſtrepitu Fidem noſtram propagati, ſed omni & religionis & pietatis officio monuit Tertullianus [r]. *Non eſt religionis* (inquit) *cogere religionem, quæ ſponté ſuſcipi debet, non vi*, Ita Nicolaus Papa [s] ad conſulta Bulgarorum, *De his* (inquit) *qui Chriſtianitatis bonum ſuſcipere renuunt, & idolis immolant, & genua curvant, nihil aliud poſſumus ſcribere vobis, niſi ut eos ad fidem rectam monitis, exhortationibus, & ratione potiùs quàm vi, quòd vanè ſapiunt convincatis*, Et poſtea: *Nulla cum his* (inquit) *qui non credunt, idolaq; adorant, miſcenda communio eſt. Porrò illis violentia ut credant, nullatenus inferenda eſt: nam omne quod ex voto non eſt, bonum eſſe non poteſt*. Id in ſubditos ſuos nondum converſos uſurpâſſe Edilbertum Anglorum Regem, refert & laudat Beda [t]. *Quorum fidei* (inquit) *ita congratulatus eſſe Rex perhibetur, ut nullum tamen cogeret ad Chriſtianiſmum, ſed tantummodo credentes arctiori dilectione, quaſi concives ſibi regni cæleſtis, amplecteretur. Didicerat enim à doctoribus auctoribuſq; ſalutis, ſervitium Chriſti voluntarium, non coactitium debere eſſe*. Quod & antea magnum Conſtantinum feciſſe, ſæpè prædicat Euſebius [u]; & Nicephorus [x], *Maximus* (inquit) *ille Conſtantinus, qui ingentem quidem, minorem tamen virtute & gloriâ ſuâ, conſequutus eſt laudem, & primus vera pietate Imperium exornavit: cum omnem (ut ita dicam) terrarum orbem in idolorum cultu inſanientem, ſacrificare quidem dæmonibus prorſus prohibuit, aras autem eorum non ſuſtulit, mandato ille promulgato, ut deorum templa clauſa, quò à nemine adiri poſſent, ſervarentur. Idem filii ejus fecêre: crudelitatis enim eſſe putârunt, repentè prorſus tanquam inſtituere mutationem: ſatius eſſe exiſtimantes, quietis conſiliis paullatim homines ad veram pertrahere religionem*. Id erga Judæos obſervandum decrevit Concilium Toletanum IV. [y] & Gregorius [z].

[n] *Cyprian. Epiſt.* 37.
[p] *Concil. Carthag. IV. Canone* 43.
[q] *Concil. Rothom. Can.* 4. *Apud Burchardum lib.* 2. Decre. *cap.* 71. *Ivon.* 2. *par.* Decretorum. *c.* 121.
[r] *Tertull.* ad Scapulam.
[s] *Nicolaus Papa. ad conſulta Bulgarorum.*
[t] *Beda lib.* 1. Eccleſiaſt. hiſt. gentis Anglorum c. 26.
[u] *Euſeb. lib.* 2. de vita Conſtantini *cap.* 55.
[x] *Niceph. lib.* 12. *cap.* 25.
[y] *Concil. Tolet. IV. Can.* 55. *relato in cap.* de Judæis, 45. *diſtinct.*
[z] *Gregor. Magnus in Epiſt. ad Petrum Epiſcopum Terracinenſem lib.* 1. *regiſt. Epiſt.* 34. & *in Epiſt. ad Paſchaſium, in regiſtro. lib.* 11. *indictione* 6. *Epiſt.* 15. *Grattan. in cap. Qui ſi.* 45. *diſt.*

COMMENTARII NOVI.

CHRISTIANI tempore Diocletiani forti animo ad idola frangenda paſſim proſiliebant, iidemque à Gentilibus in eos furentibus occidebantur, idque fecerunt exemplo Eulaliæ Martyris, quæ impulſu divini Spiritus commota, teſte Prudent. Hym. 3. *Inque tyranni oculos ſputa jacit: ſimulacbra dehinc diſſipat, &c.* Hoc factum Eulaliæ importunè ac temerè ab omnibus uſurpari, diſplicuit Patribus hujus Concilii. BINIUS.

In numero enim non recipi martyrum.] Ex D. Cypriano colligitur annua die memoriam olim martyrum celebratam: nam actis publicis inſcribebatur quo quiſque die martyrium ſubierat. Ex hoc Canone non ſolùm neminem poſt mortem in eorum relatum eſſe numerum niſi ex præſcripto & mandato Eccleſiæ; ſed etiam eoſdem martyres coluiſſe, & precibus proſequutam eſſe: quamobrem enim eorum cauſſam habuiſſet, niſi ut falſi & pſeudo-martyres non colerentur? ALBASPINÆUS.

Conſtat plures jam à temporibus Apoſtolorum idola confregiſſe, & eorum fana zelo Fidei ſuccenſos ſubvertiſſe, qui in dyptycha Eccleſiaſtica Martyrum ſunt relati, ut Sancta Martiana, quæ apud Toletum ſiſtens, ad Præſidis tribunal rapitur, eo quòd Dianæ ſimulachrum ſupra fontem exiſtens multorum civium conſpectibus dejeciſſet, & in fruſta minuta JESU nomine invocato feliciter reduxiſſet. Quod factum defenditur à Bivar. 10. in Not. ad Flavium Dextr. an. CLV. fol. 249. Tamayo à Salazar. in *Martyrol. Hiſpan.* die 12. Julii:

Julii: quia nondum editus erat præſens Canon; ideoque B. Martiana comprehenſa non erat præſenti prohibitione. Sed & poſt Concilium hoc plures alios idola fregiſſe conſtat ex Actis Martyrum relatis à Baron. in *Martyrol.* die 9. menſis Aprilis, & meritò in martyrũ dyptycha relati fuerunt. Nam Canon iſte ita breviter à compilatoribus digeſtus, editus eſt contra circumcelliones illos, qui prodigioſâ mortis cupiditate, & martyrii temeraria ambitione proſiliebant in templa & idola: non tam ut ea zelo Fidei everterent, quàm ut provocarent Gentiles ad homicidium. Hoc enim genus Martyrum ex oſtentatione ſemper abhorruit Eccleſia. Concil. Ancyr. quod quaſi ſynchronon fuit noſtri Illiberitani, Can. I. apud Gratian. in cap. *Presbyteros.* 32. 50. diſt. ibi: *Si ex Fide ergo luctati ſunt, & non ex compacto ad oſtentationem ut caperentur ipſi fecerunt; hos placuit honorem quidem ſedis propriæ retinere. Offerre autem illis, & ſermonem ad populum facere aut aliquibus ſacerdotalibus officiis fungi, non liceat.* Sicut è contra ſepè ſæpiùs commendatur eorum martyrium, qui idola & delubra contrivêre divina Chriſti virtute, & afflatu Spiritus ſancti, ut videre eſt apud Nazianz. in Orat. *De funere paterno.* Et Orat. 1. in Jul. Imperat. B. Ephrenem Syrum. tom. 3. in 1. *Encomio de SS. Martyrib.* Ita acceperunt Canonem hunc Baſil. Legion. quæſt. 2. *Scholaſt.* cap. 1. in fin. Hurtado *De vero martyr.* reſol. in fin. Baron. in *Martyrol.* die 9. menſ. April. ubi refert eos qui idola fregerunt poſt conſtitutiones Conſtantini editas de paganorum templis claudendis, & idolis frangendis, de quibus etiam plura tradit Gothofred. peculiari Opuſc. *De templis demoliendis.* Primam Mendozæ interpretationem, videlicet prohiberi Chriſtianis in hoc Canone idola frangere ne tyranni zelo ſuorum idolorum ſuccenſi ſeveriùs irruerẽt, & crudeliùs perſequerentur Chriſtianos; ſequitur Theophilus Raynaudus *De Martyrio per peſt.* capit. quinto numer. 18. GONZALEZ.

Quia in Euangeliis non eſt ſcriptum.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Non teneri quemquam privatâ auctoritate idola Gentium infringere; poſſe tamen ſuo tempore & loco.

NON eſſe ſcriptum in Euangeliis, ut quis privata auctoritate ſe offerat martyrio, dando illi anſam fractis idolis, certum eſt, & Hiſpani Patres hîc affirmant: quinimmo conſilium exſtat apud Matthæum, ut quum nos perſecuti fuerint in una civitate, fugiamus in aliam. Huic autem fugiendi licentiæ non modò non eſt locus quum heroïcæ virtutis documentum eſt dandum; quin potiùs ad percipiendam oblatam martyrii coronam animo alacri currendum eſt: ut inſigni pietate & eruditione probavit latiſſimè Divus Eulogius [a] Cordubenſis Epiſcopus, & electus poſtea Archiepiſcopus Toletanus, in toto eo libro, cui titulum dedit: *Memoriale Sanctorum.* In hoc tamen, non pietatis modò & religionis, ſed prudentiæ etiam ratio obſervanda eſt: cùm ſapienter doceat Divus Bernardus [b]: *Fortitudinis matrem eſſe prudentiam: nec fortitudinem, ſed temeritatem quemlibet auſum quem non parturivit prudentia.* Quod & ab his obſervari impenſiùs vellem, qui Orientis & Occidentis Indiæ Gentes ex errorum tenebris ad veritatis Chriſtianæ lucem ſtudent revocare: ſcio enim nonnullos in propagando Euangelio, & in affigendis publicè crucibus, nervos omnes contendiſſe: imprudentiâ tamen religionem & pietatem nonnunquam fruſtrante.

Matth. 10.

a *D. Eulog. Cordubenſis Epiſcopus tom. 2. lib.* Memoriale Sanctorum.
b *D. Bernar. lib.* 10. De conſiderat. *ad Eugen. cap.* 8.

Neque invenitur ab Apoſtolis unquam factum.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

An Apoſtoli fregerint unquam Gantium idola: & quanti traditiones Apoſtolicas ab initio Eccleſiæ Hiſpani Patres fecerint.

IN Codice Lucenſi: *Neque invenitur ſub Apoſtolis unquam factum.* Utraque lectio vera eſt. Sed cùm de Dominico Euangelio ſuprà meminerint, probabilius eſt, de factis Apoſtolicis nunc etiam Patres agere voluiſſe: ſicque primam lectionem retinendam eſſe. Cui conſonant quæ de D. Paullo, Petro, & aliis D. Cyprianus [c], & Athanaſius [d] referunt: quæ tametſi hujus loci ſint propria, com-

c *D. Cyprian. Ep.* 56. *ad Thibaritanos.*
d *D. Athanaſ. in ſua* De fuga Apologia.

pendii cauſsâ omittam. Sed ſive ſub Apoſtolis, vel ab Apoſtolis nunquam factum legamus, utraque lectio difficultate non caret, cùm D. Joannem Euangeliſtam Apollinis templum diruiſſe in inſula Pathmo, in qua fuerat relegatus, Prochorus [e] referat ejus diſcipulus; in Aſia verò Epheſinæ Dianæ templum etiam evertiſſe, Abdias narrat: & aliud Matthæum in Æthiopia. Sed hi diruerunt, non fregerunt: labefactârunt oratione, non manibus: diſturbârunt cœleſti, non humana virtute: ut iidem Prochorus & Abdias teſtantur, quos ſequi & imirari fideles, voluerunt Hiſpani Patres. Scripturæ præterea ſacræ & Apoſtolicarum conſtitutionum dignitatem quanta veneratione coluerint, doctrinâ hîc ſanctâ & exemplo demonſtrârunt, dum Gentium idola humanis viribus proſterni ideo noluerunt, quòd nec divinis literis, nec Apoſtolicis exemplis fulciretur. In quo præclaris divi Paulli veſtigiis inſtiterunt, dum ad Theſſalonicenſes ſcribens, ait: *Itaque, fratres, ſtate & teuete traditioues quas didiciſtis, ſive per ſermouem, ſive per Epiſtolam*. A Paullo eandem ſe hauſiſſe doctrinã teſtatur Beatus Dionyſius Areopagita [f] D. Eugenii magiſter, à quo accepit pietatis & digniratis hæres Melanthius. *Noſtræ* (inquit) *hierarchiæ vis omnis iu verbis, quæ à Deo tradita ſunt, cernitur. Sanctiſſima autem, veueratioueq́; digniſſima verba ea eſſe dicimus, quæ nobis à ſacroſanctis uoſtris præceptoribus, in ſanctis atque Theologicis Scripturæ libris ſuut prodita, quæque ab iiſdem ſanctis viris inſtitutioue, qua magis à materia abhorreret, proximaq́; jam quodammodo eſſet, ac ſimilis cœleſti hierarchiæ, ex mente iu mentem verbo corporeo illo quidem, ſed quod minus eſt materiæ particeps, ſiue ſcripto ſtudiorum uoſtrorũ duces priucipeſq́; didicerunt*. Et paullò pòſt: *Quocirca, primi illi hierarchiæ noſtræ duces ac principes, cùm ipſi à divina bouitate plenè cumulateq́; ſanctũ hoc munus accepiſſent, & à divina benignitate ejus apud poſteros propagandi prorogandiq́; cauſsâ miſſi eſſent: iidemq́; valdè ut divini poſteros ad cæleſtia, & divinitatis ſimilitudinem traducere cuperent: ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt cœleſtia, varietateq́; ac multitudine id quod conjunctum conuexumq́; erat, & humanis divinas res, quæq́; materiâ conſtant, ac noſtris eas quæ eſſentiâ ſuperiores ſunt; partim ſcriptis, partim uou ſcriptis ſuis iuſtitutionibus, ex ſacroſanctis legibus nobis tradiderunt*. Eandem Irenæus [g] ſcripſit edoctus à Polycarpo Joannis diſcipulo: *Quid enim & ſi quibus de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, uonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere quod certum & re liquidum eſt? Quid autem, ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent uobis? nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebaut Eccleſias? Cui ordinatioui aſſentiunt multæ Gentes, barbarorum eorum qui in Chriſtum creduut, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per ſpiritum iu cordibus ſuis ſalutem. & veterem traditionem diligeuter cuſtodientes, in unum Deum credentes fabricatorem cœli & terræ, & omuium quæ in eis ſunt, per Chriſtum Jeſum Dei filium. Hanc fidem qui ſine literis crediderunt, quautum ad ſermonem uoſtrum barbari ſunt: quautum autem ad ſententiam, & couſuetudinem, & converſationem, propter Fidem, perquàm ſapientiſſimi ſuut, & placent Deo, converſantes in omni juſtitia, & caſtitate, & ſapientia. Quibus ſi aliquis annunciaverit ea quæ ab hæreticis adinventa ſunt, proprio ſermoue eorum colloquens ſtatim concludens aures, lougè longiùs fugient, ne audire quidem ſuſtiueutes blaſphemum colloquium. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcumque eorum portentiloquium eſt: neque enim congregatio fuit apud eos, neque doctrina inſtituta. Traditione igitur quæ eſt ab Apoſtolis, ſic ſe habente in Eccleſia, & permaneute apud nos, revertamur ad eam quæ eſt ex Scripturis, oſtenſionem eorum qui & Euangelium conſcripſerunt Apoſtolorum*. Sed cur non omnia ſcriptis tradiderint Apoſtoli, ſed ſermone multa retineri & conſervari voluerint; hæc docet Baſilius [h]: *Nonne* (inquit) *ex doctrina quam patres noſtri iu ſileutio, quod curioſos & otioſos ſubmovet, ſervârunt; pulchrè quidem illi, nimirum docti, arcanorum veuerationem ſilentio conſervare? Nam, quæ uec intueri fas eſt nou initiatis; qui conveniebat horum doctrinam publicitùs circumferri ſcripto? Deinde Moyſis exemplo probans, qui non omnes ad penitiora ſacramenta admiſit: probè, inquit, ſciens pro ſua ſapientia, res uſu tritas & undecumque parabiles, expoſitas eſſe contemptui: cæterùm id quod repoſitum eſt, quodq́; rarum eſt, huic naturâ conjunctum eſſe, ſummam admirationem & ſtudium. Ad eundem profectò modum, & qui iu primordiis Eccleſiæ certos ritus praſcripſerunt Apoſtoli & Patres, in occulto, ſilentioq́; myſteriis ſuam ſervaverunt dignitatem: neque enim omnino myſterium eſt quod ad populares & vulgares aures effertur. Eſt autem etiam ſilentii ſpecies ipſa obſcuritas, quâ utitur Scriptura, mentem ad contemplationem dogmatum inhabilem exerceus, idq́; ad utilitatem in Scripturis verſantium*. Inde illa contra doctrinæ atque ſacramentorum profanatores Gregorii Nazianzeni [i] gravis querela. *Illud ſaltem* (ait) *iuter nos conveniat, ut myſtica myſticè, & ſaucta ſanctè proloquamur, nec in profanas aures, quæ iu vulgus efferri nefas eſt, projiciamus; ne alioqui conſtet eos qui dæmonas adorant, & turpium fabularum ac rerum cultum profitentur, uobis gravitate ſuperiores eſſe: quippè, qui his, qui nou iiſdem ſacris initiati ſunt, cruorem potiùs ſuum, quàm ſermoues quoſdam impertirent*. Antiquiſſimo igitur hoc Hiſpanorum Epiſcoporum decreto, hæreticos recentiores qui Apoſtolicis traditionibus derogant, convinci poſſe ſatis manifeſtum fit: dum mille & trecentis ab hinc annis tam gravis & ſancta fuerit earum apud ipſos & omnes auctoritas. Nec Hiſpanorum etiam Epiſcoporum doctrinam & pietatem minus licebit hîc vel à rigidis eorum cenſoribus commendari, quòd non ſolùm Euangelicis & Apoſtolicis inſtitutis repugnantes ſententias tradere noluerint; ſed nec latum quidem unguem ab eorum ſcriptis & non ſcriptis traditionibus velle diſcedere, tam ſanctâ quàm apertâ ſententiâ declaraverint. Sed bene jam habet acerba iſta & mala tractatio: auget enim pretium virtutis audire malè cum bene feceris.

e *Prochorus Hiſt. Apoſtol. cap. 25. Abdias lib. 5 & 7. Hiſtor. Apoſtol.*

2. Theſ. 2.

f *Dionyſ. Areopagit. lib. 1. de Eccleſiaſt. hierarc. c. 1.*

g *Irenæus lib. 3. cap. 4. adverſus hæreſes.*

h *Baſilius in lib. de Spiritu ſancto cap. 27.*

Gregor. Nazianzeni in oratione. 1. de Theologia.

Pla-

Digitized by Google

Placuit eum in numerum non recipi Martyrum.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Non decerni ab Hiſpanis Patribus in hoc Canone, Martyrem non eſſe qui idola fregerit: ſed in numerum Martyrum ab Eccleſia non referri: & cur?

NON decreverunt Patres Hiſpani (ut falsò illis objici ſolet) Martyrem verum non eſſe, omnem qui Gentium idola confregerit: cùm omnis qui pio & prudenti animo ſanguinem vel vitam profuderit pro Chriſto, certus & verus ſit Martyr. Si enim Martyrem (ut Auguſtinus [k] docuit) non facit pœna, ſed cauſſa: qui cum cauſſa pœnam conjunxit, quare apud Deum Martyris nomine & honore non decorabitur? Quod decernunt igitur id ſolùm eſt, eum qui proſternens idola Gentium interfectus fuerit, in numerum Martyrum non recipi, hoc eſt in catalogum Eccleſiaſticum Martyrum non eſſe referendum. Similem conſtitutionem tulit in Africa eodem ferè tempore Menſurius Epiſcopus Carthaginenſis. eos enim qui ultrò Martyrio ſe offerrent, non honorandus ut Martyres Chriſtianis præcepit: ut teſtis eſt Auguſtinus [l]. *Lectum eſt* (ait) *eos qui ſe offerrent perſecutionibus non comprehenſi, & ultra dicerent ſe habere ſcripturas, quas non traderent* (conquirebant tunc Donatiſtæ hæretici Scripturas ſanctas, ut eas igni traderent) *à quibus hoc nemo quæſierat, diſplicuiſſe Menſurio; & ab eis honorandis eum prohibuiſſe Chriſtianos.* Quemadmodum ergo veri ſunt Martyres, qui ultrò ſe martyrio offerunt, & illud perferunt conſtantiſſimè, quorum exemplis pleni ſunt Eccleſiaſtici annales: tametſi illa oblatio prohibita fuerit à D. Clemente [m], Julio Papa [n], Cypriano [o], Athanaſio [p], & aliis; ſic & illi veri Martyres ſunt qui flagrantes pietatis & religionis zelo idola opportuno tempore fregerint: tametſi ob exempla & rationes à nobis citatas ſuperiùs, Idola frangere inhibitum fuerit à Concilio; ne videlicet occaſionem darent Gentilibus liberiùs & inhumaniùs reliquos Chriſti filios noviter tunc ad Eccleſiam converſos perſequendi. Eâque de cauſſa non definit Concilium Martyres non eſſe: quia ſi verè naturâ ſuâ Martyres ſunt (ut dixi) Concilium efficere non potuit, ut in hierarchia cœleſti Martyrum illi ordini à Deo non aſcriberentur: ſed illud tantùm decernit, ut in Eccleſia honore Martyrum non decorentur. Conſuevit enim Eccleſia viventes & mortuos Confeſſores, & Martyres, multis ornare privilegiis. Et ut omittamus literas Confeſſorias, quibus peccatorum indulgentiam Epiſcoporum conſenſu lapſis dabant, de quibus abundè ſuperiùs [q]: eos inter tentationes (ſic enim vocabant olim Epiſcopi perſecutionum calamitates) officio ſuo incumbentes gradibus ſublimãdos decreverunt Africani Patres in Concilio Carthaginenſi IV. [r] quinimmo omni honore afficiendos, & detentos in carcere victu per diaconos ſuſtentandos, adjecerunt. [s] *Chriſtianũ Catholicũ* (ajunt) *qui pro Catholica fide, & pro Eccleſiaſtica re & Chriſtiana religione tribulationes patitur, honore omni à ſacerdotibus honorandum: etiam & per diaconum ei victus adminiſtretur.* Cùm autem è vita exceſſiſſent, memoriam illorum inter alios ſanctos ſpiritus celebrabant. Nec id ſemel tantùm, ſed ſingulis quibuſque annis cum is dies recurriſſet, quo illi ſe martyrio conſecrârant, ut auctor eſt Cyprianus [t]: *Sacrificia pro eis* (inquit) *ſemper ut miniſtri offerimus; quoties Martyrum paſſiones & dies anniverſariâ commemoratione celebramus. Denique & dies eorum quibus recedunt adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus. Quanquam Tertullus fideliſſimus & devotiſſimus frater noſter, inter cætera ſolicitudinem & curam ſuam cum fratribus in omni obſequio operationis impartit; qui nec illic circa curam corporum deeſt, ſcribat, ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, ut & celebrentur hic à nobis oblationes & ſacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiſcum Domino proſperante celebrabimus.* Neque id ætate ſolùm Cypriani commune fuiſſe in Eccleſia conſtat: nam Origenes [u] ait: *Bene & ſecundùm voluntatem Dei, innocentium memoriam ſancti Patres celebrari mandârunt ſempiternam in Eccleſiis, velut pro Domino morientium, velut pro Judæis & Gentibus credituris, velut etiam pro ipſis parentibus.* Hoc idem ſenſit Origene & Cypriano vetuſtior Tertullianus [x]: *Oblationes* (inquit) *pro defunctis pro natalitiis annua die facimus.* Quod ſiniſtrè admodum quidam [y] accommodârunt ad dies natalitios ethnicorum, cùm res ſit indubitata, apud antiquos *natalitia Martyrum* pro die paſſionis uſurpari, uti videre eſt (ut omittamus alia) ex Concilio Laodiceno [z] vetante natalia Martyrum in Quadrageſima celebrari: quòd tempori luctus feſtiva illa ſolennia eo die peragenda non ſatis congruerent. Smyrnenſis Eccleſia diem paſſionis divi Polycarpi, diſcipuli divi Joannis Baptiſtæ, celebrat: de qua faciens mentionem Euſebius ait [a]: *Quo in loco etiam nunc præſtante Domino ſolennes agimus celebreſque conventus, maximè quidem in die paſſionis ejus, ſed & cùm eorum memorias qui prius paſſi fuerant, celebramus: ut ſequentium animi ad præceſſoris viam exemplis inſignibus ſuſcitentur.* Quare rectè Concilium Gangrenſe [b] ante annos ampliùs mille ducentos, anathemate ferit Euſtachium & illius ſectatores, qui collectas, quæ per baſilicas Martyrum fiebant, vel etiam quæ ibidem celebrabantur oblationes, memoriaſque ipſorum, reprehendebant. Quòd ſi altiùs originem hujus conſuetudinis repetamus, ab ipſo tempore Apoſtolorum ortum habuiſſe reperiemus. D. enim Clemens [c], cùm conſtitutionem Jacobi fratris Joannis recenſeret,

loquens

k D. Auguſt. Epiſt. 167. ad Felium, & ſerm. 17. De Verbis Domini. refertur ab Innoc. 3. in cap. Cum Marthæ. De celebratio. Miſſarum.

l D. Auguſt. in breviculo collationum cum Donatiſtis in 3. die cap. 15.

m D. Clem. lib. 5. Cõſtitution. Apoſtolicarum. cap. 7.

n Julius PP. in Epiſtola ad Orientales.

o Cyprian. Epiſt. 15. & 52.

p Athanaſ. in Apologia de fuga.

q Lib. 2. cap. 51.

r Concilium Carthag. 4. Can. 42.

s Idem Can. 43.

t D. Cyprian. Epiſtola 34. & 37.

u Origenes in homilia quadam in illud Matth. Vox in Rama.

x Tertull. lib. De corona militis.

y Laurent. de la Barre in Tert.

z Concilium Laodicenum Can. 51 52.

a Euſebius lib. 4. Hiſtor. Eccleſ. c. 15.

b Concilium Gangrenſe Can. 20.

c Clemens lib. 8. Apoſtolicar. conſtit. cap. 12.

loquens de oblatione, *Adhuc* (inquit) *offerimus tibi pro omnibus Sanctis, qui à ſæculo placuerunt, Patriarchis, Prophetis, Juſtis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus*. Atque ut id obiter notemus; ne quis ad Clementis hunc, & alterum Cypriani locum, paullò ante citatum, offendat: animadvertendum, nihil obſtare his, quæ de amplitudine dignitatis Martyrum Auguſtinus prædicat his verbis: d *Injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre*. Nam non oratur pro Martyre, ad delictorum expiationem; ſed partim ad gratiarum actionem quas Deo reddere decet, ob conſtantiam & animi firmitatem Martyribus conceſſam; partim ut eorum precibus adjuventur fideles ipſi qui orant. Auguſtinus, cùm locum illum Joannis interpretaretur: *Majorem hac dilectionem*. e *Ideo quippe ad ipſam* (inquit) *menſam, non ſic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, ut etiam pro eis oremus, ſed magis ut orent ipſi pro nobis, ut eorum veſtigiis adhæreamus, quia impleverunt ipſi charitatem, quâ Dominus dixit. non poſſe eſſe majorem*. Cyrillus f etiam Hieroſolymitanus verba illa Miſſæ Græcorum exponens: *Etiam offerimus tibi pro omnibus qui à ſæculo tibi placuerunt, Sanctis*; eodem modo exponit: *Atque hoc ſacrificium* (inquit) *tibi offerimus, ut memores ſimus primùm eorum qui dormierunt, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus & interceſſionibus eorum noſtram deprecationem ſuſcipiat: deinde ut memoriâ habeamus ſanctos Patres, qui dormierunt, atque Epiſcopos, & deinde omnes qui nos præceſſerunt, magnam utilitatem credentes acceſſuram eorum animabus, pro quibus offertur ex oratione ſancti ac tremendi ſacrificii*. Hoc ipſum docuit divus Clemens g. *Memoremus* (inquit) *Martyres ſanctos, ut mereamur certaminis eorum participes fieri*. Et hoc eſt quod B. Cyprianus h dixit, ſacrificia pro eis offerri; id eſt, in honorem & commemorationem eorum: ut ſicut ait B. Dionyſius i, hujuſcemodi commemoratione nos ad beatam virtutem hortemur, & ad divinam ſortem eorum obtinendam per imitationem. Quæ res inde nata videtur, quòd in ſacrificiis, juxta ritum veteris Eccleſiæ, poſt ſymbolum decantatum, & mutuam conſalutationem, nomina piè defunctorum ſcripta in libello, quem in altari ponebant, recitabantur, non ſine laude & præconio virtutum quæ in illis viventibus illuxerant. Ita D. Auguſtinus k. *Perhibet enim* (inquit) *præclariſſimum teſtimonium Eccleſiaſtica auctoritas, in qua fidelibus notum eſt; quo loco Martyres, & quo defunctæ ſanctimoniales ad altaris ſacramenta recitentur*. Illis diebus paſſiones eorum legendas in Eccleſia, Concilio Africano cautum reperio: quod & ſuo tempore vigere ſcripſit D. Gregorius m: *Mos* (ait) *penè omnium Martyrum diſtinctis per dies ſingulos paſſionibus collecta in uno codice nomina habemus, atque quod annuis diebus in eorum veneratione Miſſarum ſolennia agimus*. Hinc nata Martyrologia, quæ inter libros ſacerdotibus neceſſarios annumerat Burchardus n. Hinc celebres de eorum laudibus conciones, quarum rationem in eorum piam memoriam inſtitutam reddit D. Baſilius o. *Qui vitas eorum* (inquit) *qui in pietate honeſtè perſeverârunt, recenſemus, glorificamus primùm Dominum per ſervos; laudamus autem juſtos per teſtimonium eorum, qua novimus; populum verò per honeſtorum factorum narrationem exhilaramus. Nam exhortatio ad temperantiam eſt vita Ioſeph, & ad fortitudinem vita ipſius Samſonis*. Hinc dies feſti, quibus hodie etiam Chriſtiani feriantur, qui olim tantâ agebantur celebritate, ut illis diebus convivia & ſpectacula fierent, choreæ ducerentur & ſaltationes, ut prodit D. Baſilius p. *Antea* (inquit) *flebant Sanctorum mortes, ut Joſeph mortem Samuel: nunc non ampliùs lacrymis Sanctorum mortes proſequimur, ſed tripudiis divinitus inſpiratis, ſuper ſepulchra ejus choreas ducimus*. Gregorius Nyſſenus q hæc de populari lætitia in honorem Martyrum ait: *Deſcendit* (inquit) *rurſus in urbem, & omni circà regione undique peragrata ac perluſtrata, additamentum, & quaſi corollarium ſtudii ſui erga numen divinum inſtituebat; apud omnes ubique populos ſanciens, ut nomine eorum qui pro Fide certâſſent, dies feſti, atque ſolennes conventus celebrarentur: cumque alius in alium locum corpora Martyrum duxiſſent, per anniverſarii circuli ambitum congregati lætabantur in honorem Martyrum, ferias agentes*. Et paullò pòſt, ſingularem hujus communis lætitiæ rationem reddens: *Cùm animadvertiſſet* (inquit) *quòd propter corporis voluptates, ſimplex & imperitum vulgus in errore ſimulacrorum cultûs permaneret, quo maximè id quod perſpicuum eſt, interim in eis aſſequeretur, nempe ut vanis ſuperſtitionibus relictis ad Deum converterentur: permiſit, ut in memoriam Sanctorum ſeſe exhilararent & oblectarent, atque in lætitiam effunderentur*. Verùm cùm nihil tam pium ſit, tam religioſum, tam ſanctum, quod humana pravitate non poſſit perverti; temporum decurſu effectum eſt, ut illa feſta, choreæ, & ſolennitates aliquando turpiter fierent, ſic ut matronalis honor, & innumerabilium fœminarum pudor devotè venientium ad ſacratiſſimos illos dies, injuriis laſcivientium appeteretur: quâ de cauſâ decreverunt Africani Patres r ab Imperatoribus poſtulare, ut illa ſpectacula & convivia impoſitâ pœnâ gravi prohiberent.

Sed redeamus ad Martyres, perſequamurque reliqua privilegia, quæ relatis in numerum eorum veteres Eccleſiæ mores impertiebant, & quibus idola frangentes privari in hoc Canone decernitur. Poſtquam enim è vivis exceſſerant, non ſolùm eorum corpora fideles, ut Sanctorum venerabantur & exoſculabantur; ſed vulnera ipſa, ſanguinem, oſſa, vel reliquas partes (quas iccircò *reliquias* vocamus) proſequebantur eximio cultu. D. Baſilius s oſtendens, quàm pretioſa ſit eorum mors, qui pro Chriſto mortem occubuiſſent; *Quando Judaïcè* (ait) *moriebatur, abominabilia erant morticinia: quum pro Chriſto verò contingit mors, pretioſa ſunt reliquiæ Sanctorum*: Et inferiùs: *Dicebatur* (inquit) *de ſacerdotibus, & Deo dicatis: Non contaminabitur ex aliquo mortuo; nunc autem qui contingit oſſa Martyris, quandam ſanctificationis ſocietatem aſſumit, ex gratia corpore inſidente*. Hinc liquet quantum Sanctorum reliquiis tribuendum ſit, cùm eorum contactu quandam ſanctificationis ſocietatem contrahi dicat Baſilius. Nec ſolùm oſſa, & corporum cineres, quæ templa Spiritus ſancti quondam fuerant, ſanctarumque operationum organa, ſed etiam baculos, ſudariola, veſtes, lectulos, ſedes, & reliqua, quæ illi corpore geſtave-

d D. Auguſtinus Sermone 17. De verbis Apoſtoli.

e D. Auguſtinus tractatu 84. in Evangelio Joannis 15. cap.

f Cyrillus Hieroſolymitanus in ſuis Catecheſibus.

g D. Clemens lib. 8. Apoſtolicar. conſtit. cap. 13.

h D. Cyprianus Epiſtola. 34.

i D. Dionyſius De Eccleſ. hierarch. 2. part.

k D. Aug. l. De virginibus.

l Conc. Africanū Can. 13.

m D. Greg. in regiſt. l. 7. Epiſt. 29. an el. 1.

n Buchard. lib. 10. Decretorum. c. 8.

o D. Baſil. in concione quā habuit pro Gordio Martyre.

p D. Baſil. in ſerm. de S. Barlaam.

q Gregor. Nyſſen. in vita Magni Greg.

r Conc. Africanū Can. 27.

s D. Baſil. in expoſitione Pſal. 115.

Digitized by Google

ſtaverant, vel manibus contrectaverant, & etiam vincula religioſiſſimè obſervabant, ut teſtatur Tertullianus [t]. Vulgare & tritum eſt, quo honore, qua reverentia, quo cultu & religione, magnus Athanaſius [u] ſuſceperit pallium, & melotem, quæ illi in teſtamento legaverat inſignis ille & magnus Antonius: cujus legati meminit honorificè Athanaſius. Antonium etiam veſtem Paulli primi eremitæ geſtare ſolitum diebus ſolennibus Paſchæ & Pentecoſtes, D. Hieronymus [x] refert. Jacobi Apoſtoli (qui Domini frater cognominatus, & Eccleſiæ Hieroſolymitanæ primus Epiſcopatum geſſit) cathedram ſeu ſedem Epiſcopalem ab ejus ſucceſſoribus honorificè cuſtoditam, oſtenſamque advenis cultus cauſsâ, Euſebii adhuc annis, annalium memoriâ proditum eſt.

t *Tertull. lib.* 2. Ad uxorem.
u *Athanaſ. in* Vita D. Antonii.
x *D. Hieron. in* Vita Paulli Eremitæ.

Ad ſepulturam efferebantur maximo honore & pompa, ut ſignificat D. Cyprianus [y]. *Corporibus etiam omnium* (inquit) *qui etſi ſecti ſunt in carcere, tamen glorioſo exitu mortis excedant, impartiatur, & vigilantia & cura propenſior: neque enim virtus eorum, aut honor minor eſt, quominus ipſi quoque inter Martyres numerentur.* Sic legitur de S. Stephano: *Sepelierunt eum viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper eum.* Planctûs enim nomine, funeris honorem & pompam Lucam ſignificâſſe tradit Hieronymus [z]. *Quod Stephano* (inquit) *fecerint Hieroſolymæ fratres planctum magnum: & utique planctus magnus non in plangentium examinatione, ut tu putas, ſed in pompa funeris, & exequiarum frequentia intelligendus ſit.* Et hoc ſanè non in Martyrum [a] ſolùm, ſed & in piorum funeribus ſæpè euenire, ſingulari potiùs Dei providentia, quàm humano conſilio, cernimus. Efferuntur enim nonnunquam Dei gratiâ privati homines innocentes, & virtutis laude præſtantes, majori pompa, majori dico religioſorum, nobilium, & popularium comitatu, piis oblationibus & ſuffragiis, quàm ſoleant multis impendiis factis, qui dignitatis honore, vel qui nobilitatis præſtant dignitate, ſi Chriſtiana nobilitate careant: quorum utrumque nec conſilio caret, nec fructu, ut vitio ac virtuti juſta merces, diverſa funeris æſtimatione accedat, nec elevent præmia virtutis, qui probos viros & juſtos feliciùs aſpexerint ſepeliri, quàm vivere flagitioſos & impios.

y *D. Cypr. Ep.* 37. Ad presbyteros & diaconos.
Act. cap. 7.
z *D. Hieron. Ep.* 25. ad Paullum, & 53. ad Riparium.
a *Euſeb. l.* 4. Hiſtor. Eccleſiaſt. c. 15.

Quum ad ſepulturam olim Martyres deferebantur, dalmaticâ aut collobio purpurato inſigniebantur, conſtitutione Eutychiani PP. ut Damaſus [b] refert. *Hic temporibus ſuis* (inquit) *per loca diverſa CCCXLII. Martyres manibus ſuis ſepelivit, qui hoc conſtituit, ut quicunque fidelium Martyrem ſepeliret, ſine dalmatica aut collobio purpurato nullatenus ſepeliret: dum tamen hujus conſtitutionis ad illum perveniſſet notitia.* Ut vel hinc interpretemur decretum Concilii Romani [c] ſecundi, ſub Gregorio Magno. Dalmaticam enim hanc poſtea fideles partiebantur, & ut ſanctas Martyrum reliquias venerabantur. Sed cùm in funerandis Romanorum Pontificum corporibus eam adhiberent nonnulli, moleſtè tulit Gregorius I. idque fieri omnino prohibuit in Concilio ſecundo Romano. *Sicut indignos* (inquit) *B. Apoſtoli Petri reverentiâ mens fidelium veneratur, ita noſtram infirmitatem decet, ſemetipſam ſemper agnoſcere; & impenſæ ſibi venerationis honorem declinare: ex amore quippe fidelium hujus ſedis rectoribus mos ultra meritum erupit, & quum eorum corpora humanda deferuntur, hac dalmaticis contegant, eaſdemque dalmaticas pro ſanctitatis reverentia ſibimet partiendas populus ſcindat: & cùm adſint multa à ſacris corporibus Apoſtolorum Martyrumque velamina, à peccatorum corpore ſumitur quod pro magna reverentia reſervetur. De qua re præſenti decreto conſtituo, ut feretrum quo Romani Pontificis corpus ad ſepeliendum ducitur, nullo tegmine veletur. Quam decreti mei curam gerere ſedis hujus presbyteros ac diaconos cenſeo. Si quis verò ex eorum ordine hoc curare neglexerit, anathema ſit.*

b *Damaſus in Vi*ta Eutychiani.
c *Conc. Romanum ſub Gregorio I. ſu*pa primo Cano.

Sepeliebantur hi ſolùm in Eccleſiis, non autem alii Catholici, ut quemadmodum ſingularibus ipſi præſtitiſſent virtutibus, ita præcipuo & ſingulari ſepulturæ honore decorarentur. De Hiſpaniæ conſuetudine teſtes ſunt Concilii Bracarenſis Patres [d]: de Græciæ, Chryſoſtomus [e]. *Roma* (inquit) *quæ urbs eſt regaliſſima, relictis omnibus ad ſepulchra Piſcatoris & pellionis currunt, & Reges, & præſides, & milites, & in Conſtantinopoli Reges noſtri magnam gratiam putant, non ſi propè Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorum veſtibula, corpora ſua ſepeliantur, fiantque piſcatorum oſtiarii Reges.* Hinc intelligendi ſunt Impp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius [f], dum ajunt: *Nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam.* In Eccleſia ſepeliri primùm B. Fulgentio [g] Confeſſori in Africa indultum refert illius diſcipulus. *Manè verò* (ait) *poſtquam multitudo maxima populorum de locis finitimis ad exequias venit, ſacerdotum manibus ad Eccleſiam civitatis quæ Secunda dicitur, ubi etiam reliquias Apoſtolorum conſtituerat, deputatus, ſortitus eſt honorabile monumentum. Primus planè in eadem baſilica Pontifex poni meruit, ubi nullum mortuum, neque ſacerdotem, neque laicum ſepeliri conſuetudo ſinebat antiqua, ſed magna vis dilectionis removebat impedimentum conſuetudinis; ambientibus univerſis civibus, & cum ſumma devotione quærentibus, ut ubi vir ſanctus & Deo amabilis fuerat conſecratus, ibi orationibus ſingulorum ſemper etiam localiter videretur adjunctus.* Qua ratione honorificum fuit poſtea fidelibus, juxta Martyrum ſepulturas & monumenta ſepeliri, ut docuit D. Chryſoſtomus [h]. Cujus pii deſiderii ſingularem rationem reddidit D. Ambroſius [i] vel Maximus Taurinenſis: *Ideo* (inquit) *à majoribus proviſum eſt, ut Sanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus: ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat, dum illos Chriſtus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat: cum ſanctis ergo Martyribus quieſcentes, evadimus inferi tenebras eorum propriis meritis, aut tamen conſocii ſanctitate.* Nec in Eccleſia ſolùm, ſed in loco ſublimiori, in altari ſcilicet, reponebantur; non ut is honos eis tanquam Deo deferretur, ut olim calumniabantur hæretici. D. Auguſtinus [k]: *Populus autem Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, ut meritis eorum conſocietur, atque orationibus adjuvetur. Ita tamen ut nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum conſtituamus altaria. Quis enim Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi, Petre,*

d *Conc. Bracar. I.* Can. 36.
e *D. Chryſ. homil.* Quod Chriſtus ſit Deus.
f *Impp. Grat. Valent. Theod. in l.* 2. C. De ſacroſ. Eccleſ.
g *Auctor vitæ Fulgentii*, c. 32.
h *Idem Chryſoſt. d. homil.* Quod Chriſtus ſit Deus.
i *D. Ambr. vel Maximus Taur. hom.* 77.
k *D. Aug. l.* 21. contra Fauſtum Manich. c. 20.

aut

aut Paule, aut Cypriane: ſed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres corouavit, &c. Io altaribus etiam recondebantur corpora, in vaſculis nonnunquam aureis, ut Hieronymus [l] refert adversùs Vigilantium de reliquiis D. Andreæ, Lucæ, & Timothei translatis à Conſtantino Conſtantinopolim, & Beati Samuëlis è Jndæa in Thraciam per Arcadium. Quòd ſi aliqnando non Jn urnis collocandas, ſed humi condendas voluit D. Athanaſius, nt teſtatum ex illo facit Damaſcenus [m]; hoc ldeo illum conſueviſſe eſt intelligendum, nt Ægyptiorum morem abrogaret, qoi mortuos ſuos oon ſub terra condebant, ſed in lectulis & ſympodiis collocabant, ut auctor eſt idem Damaſcenus. Sepulchris eorum epitaphia plena honoris & laudis affigebantur, ut cecinit Prudentius [n].

l *D. Hieron.* contra Vigilant.
m *Damaſc. orat.* 1. De imaginibus.
n *Prudent.* in vita S. Hippolyti Epiſcopi & Mart.

Innumeros cineres Sanctorum Romula in urbe
Vidimus, ô Chriſti Valeriane ſacer.
Inciſos tumulis titulos, & ſingula quæris
Nomina, difficile eſt ut replicare queam.
Tantus juſtorum populos furor impius hauſit,
Cùm coleret patrios Troïa Roma deos.
Plurima litterulis ſignata ſepulchra loquuntur
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.

Super hæc ſepulchra Martyrum ſeu altaria Miſſas celebrari conſtituit Felix Papa I. [o] in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ, ex qoa ratio petenda eſt, quâ ille permotus eam legem tulerit [p]. *Vobis* (inquit) *& omnibus Eccleſiis tenendum & agendum mandamus, ut ſuper Memorias Martyrum Miſſæ celebrentur: ne memoria eorum aut veneratio poſſit probiberi.* Tyranni enim, ut ſuperiòs dicebam, Memorias delere Martyrum pro viribus contendebant. Unde Euſebius [q] refert, quòd cùm tempore Diocletiani graviſſima in Chriſtianos eſſet perſecutio; pagani idololatræ effodlebant corpora Martyrum, & projiciebaot in mare, dicentes: *Ne fortè dii efficiantur Chriſtianorum: & illi qui deos adorare nolunt, ſervos noſtros incipiant adorare.* Hac igitur de cauſſa motus Felix decrevit, nt ſuper ſepulchra Martyrum (ut diuturnior & celebrior eſſet eorum memoria) Miſſæ dicerentur. Nec Miſſas ſolùm, ſed Eccleſias ipſas in eorundem nomine & honore conſecrari, Auguſtinus [r], Genoadius [s], & Theodoretus [t] teſtaotur: & ante hos Anacletus [u], cùm ordinem Patriarchalinm ſedium aſſignaret; Eccleſiam Divo Petro erectam à Sancto Marco Euangeliſta diſcipulo ejus commemorat. *Secunda* (inquit) *ſedes apud Alexandriam eſt Beati Petri nomine, à Sancto Marco diſcipulo ejus, & Euangeliſta conſecrata.* Cùm verò aliquando Eccleſiæ & altaria nomine Martyrum cooſtruerentur per vias & agros, in quibus nullæ eraot Martyrum reliquiæ, ſed ſolùm ad corradendas ex fidellum devotione pecunias: id fieri omnino prohibuit Concilium Carthagloenſe V. [x] decernens, ut nulla Memoria Martyrum acceptaretur (ſic ait) niſi aut corpus aut aliquæ certæ reliqulæ eſſent, vel origo eſſet alicujus habitationis, poſſeſſionis, aut paſſionis: ut hinc etiam ernant hæretici, non ſolùm Eccleſias erigi in piam & ſanctam Martyrum memoriam, ſed locum martyrii & habitationis, & poſſeſſionem ipſam ſanctorum Martyrum, in maximo fuiſſe honore & revereotia.

o *Felix Papa in Epiſt.* 2. ad Epiſc. Galliæ.
p *Damaſ.* in vita Felicis Papæ I.
q *Euſeb. l.* 8. Hiſtor. Eccleſiaſt.
r *D. Aug. Ep.* 120. *ad Honoratum.*
s *Gennad. lib.* De dogmatib. Eccleſ. *cap.* 72.
t *Theod. l.* 8. Græcarum affect.
u *Anacl. in Epiſt. ad omnes Epiſcopos, & ſacerdotes.*
x *Conc. Carthag. V. Can.* 14.

In illis Martyrum Eccleſils hiſtoriæ ſuppliciorum eorundem depingebantur. D. Baſilius [y] narrat imaginem ſancti Barlaam in templo depictam; ſeſque gaodere ait, quòd meliùs pictores expreſſerint manum ejus pro Chriſto combuſtam, quàm ipſe oratione deſcripſerit. Euodius [z] ſcribit, in Eccleſia S. Stephani, in qua ejuſdem reliquiæ ſervarentur, fuiſſe imaginem ejus Martyris figuratam, ad quam viſendam homines concurrere ſoliti erant. Prudeotius [a] de S. Caſſiano ſic cecinit:

y *D. Baſil. in fine orat. in S. Barlaã.*
z *Euod. lib.* 2. De miracul. S. Stephani.
a *Prudent. in hymno* De S. Caſſiano.

Erexi ad cœlum faciem; ſtetit obvia contrà
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.

Item de Sancto Hippolyto:

Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget umbris,
Effigies fracti membra cruenta viri.

Imagines autem & paſſiooes Martyrum ideo in Eccleſia depingebantur, ut frequenti eorum recordatione fideles ad cultum pietatis inflãmarentur, & eorum precibus Deo commendari ardentius frequẽtiuſque poſtularent. In hunc ſenſum D. Baſilius [b]: *Res* (inquit) *in bello fortiter geſtas, tum eloquentes homines ſæpe numerò, tum pictores exprimunt; illi ſermone ornantes, hi tabulis delineantes; & utrique multos ad fortitudinem excitant. Quæ enim ſermo hiſtoria per auditum exhibet, ea pictura tacens per imitationem oſtendit. Martyrum enim encomium, & adhortatio eſt congregatorum ad virtutem. Rectè dixit quiſquis ille eſt, picturam eſſe mutam poëſim.* In Eccleſiis vel cœmeteriis Martyrum cuſtodes aſſignabantur, qui reliquias ſanctas à Gentibus profanari non ſinerent: nec diaconatûs vel presbyteratûs ordinem ſuſcipere antea ſubdiaconi, vel minores clerici poterant, quàm triennium huic cuſtodiæ impendiſſeot, ut ex Damaſo & Concilio Romano ſub Sylveſtro dicebam [c]. Quinnimo Epaunenſe Concilium ſub Gelaſio, Sanctorum reliquias io oratoriis villaribus recondi vetuit [d]. *Ni forſan* (ait) *clericos cujuſcumque parochiæ vicinos eſſe contingat, qui ſacris cineribus pſallendi frequentiâ famulentur.*

b *D. Baſil. hom.* 20. De Martyribus.
c *Lib. hoc* 3. *cap.* 3.
d *Conc. Epaunenſ. ſub Gela. Can.* 25.

In

Digitized by Google

In his Martyrum cœmeteriis ſeu Eccleſiis Romani Pontifices ſtationes, & omnes actus publicos Pontificales celebrabant; Epiſcopi peragebant divina myſteria, vigilias decantabant, baptiſmum, ordines, & omnia ſacramenta adminiſtrabant, verbum Dei concionabantur, latè & doctè probat Onuphrius Panvinius [e]. Ad hæc ſepulchra Martyrum energumenos, ſeu dæmoniacos afferri, ut eorum interceſſione liberarentur; teſtantur Concilii Meldenſis [f] Patres, & Auguſtinus [g]: Chryſoſtomus [h] verò affirmat, quòd ſicut virtus erat in veſte Paulli & umbra Petri ad ſanandum ægrotos; ita in Sanctorum cineribus ad expellendos dæmones. De aliis valetudinariis id ipſum refert D. Auguſtinus [i]. Cæcum enim quendam illuminatum fuiſſe contactu corporum ſanctorum Martyrum ſcribit, & Lucillum præterea quendam dolore & apoſtemate fiſtulæ, cujus deſperata curatio erat, ſanatum fuiſſe contactu reliquiarum S. Stephani Protomartyris. Theodoretus [k]: *Pii verò* (ait) *fideliterque precatos ea maximè conſequi quæ deſiderant, teſtantur illa quæ votorum rei dona perſolvunt: manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia. Nam alii quidem oculorum, alii verò pedum, alii porrò manuum ſimulacra ſuſpendunt, ex argento aurove confecta. Gratiſſimè namque accipit eorum Dominus qualiacumque ſunt dona; nec exigua, nec vilia dedignatus: quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium ſpectaculo exporrecta, teſtantur morborum depulſionem, cujus ipſa certiſſima ſigna ſunt, à ſanitatem conſecutis allata: hæc inquam ſepultorum ibi Martyrum quæ ſit virtus oſtendunt: & ipſorum Martyrum virtus, quem ipſi coluerant Deum, verum eſſe Deum declarat, &c.* Hæc autem miracula ut digna poſteritatis memoriâ, literis conſignare ſolebant, & deinde in Eccleſia populo recitare, ad colendam gratam & ſanctam Dei beneficiorum & ſervorum ejus memoriam, Auguſtino [l] teſte. Nec leve illud Martyrum privilegium erat, quod Theodoretus refert: Nomina videlicet eorum, qui pro Chriſto glorioſam mortem capeſſerent, etiamſi humiles, abjecti, & ex media fæce plebis deſumpti eſſent; nobiliora, illuſtriora, & celebratiora effici, quàm Principum, Regum, & Imperatorum; illorumque nominibus multò magis quàm horum ſibi impoſitis delectari Chriſtianos, velut certis piiſque argumentis perſuaſos, unà cum nominibus, virtutibus etiam Martyrum, & divina illorum interceſſione protegi, defendi, & multis periculis liberari. Nec ea pietas, Eccleſiæ approbatione & Conciliorum decretis deſtituta eſt; cùm Concilium Nicænum [m] ſtrictè præceperit, Martyrum & Sanctorum nomina, non ethnicorum Chriſtianis indi debere. Quare qui Herculis, Hectoris, Achillis, & ſimilibus ethnicorum nominibus Chriſtianos nuncupari debere ſcripſerunt, videant an Concilii Nicæni decretis adverſentur. Divus Chryſoſtomus [n] angelos circumcurſitare Martyrum templa tradit; & ideo etiam ſupplicationes fieri ſua ætate à toto populo Conſtantinopolitano ad templum ſanctorum Martyrum ſcribit. Extra civitatem juramenta ſolennia ſuper eorum reliquias fieri teſtantur D. Auguſtinus [o] & Gregorius. Ac tandem ut perpetua eſſet eorum memoria, vita illorum literis mandabatur à notariis, qui huic ſtudio diligentem navabant operam. Septem diaconos conſtituiſſe per ſeptem regiones, ut ſeptem notariis imminerent, & res geſtas Martyrum in integrum colligerent, Fabiano Papæ tribuit Damaſus: ſed ante Fabianum geſta Martyrum à notariis exquiſiviſſe & in Eccleſia recondidiſſe Anterum, idem Damaſus notavit: & hunc fuiſſe auctorem primum ſcribendi res geſtas Martyrum, Platina [p] affirmat; dicens id factum eſſe propter quendam Maximum, qui Martyrio coronatus eſt, ne unà cum vita bene agentium memoria aboleretur. Sed minori videtur id diligentiâ Platina adnotâſſe, cùm Damaſus non pronunciet illum primum fuiſſe, ſed à notariis ſolùm geſta Martyrum exquiſiviſſe, & recondidiſſe in Eccleſia; ex quo conſequi videtur, eam curam notarios ante illud tempus habuiſſe: & quia Anterum PP. ob id Martyrem effectum à quodam Maximo Præfecto idem Damaſus perhibet. Non factus ergo Martyr Maximus, ſed Martyrem Maximus fecit Anterum; quòd facta Martyrum perpetuâ vellet memoriâ conſervari. Tyranni enim Impp. invidentes gloriæ Martyrum, ut eorum memoria aboleretur, inhibuerunt ſæpè, ne res ab illis geſtæ literis mandarentur. Ante Fabianum & Anterum notarios huic negotio ſeptem præpoſuiſſe Clementem Romanum, idem Damaſus eſt auctor [q]. *Hic* (inquit) *fecit VII. regiones dividi fidelibus Eccleſiæ, qui geſta Martyrum ſolicitè & curiosè, unuſquiſque per regionem ſuam, perquireret.* Tametſi enim civitatem Romanam in quatuordecim fuiſſe regiones diſtributam tradant Sextus Ruffus, Publius Victor, & Cornelius Tacitus; compendii tamen cauſsâ in ſeptem regiones à Pontificibus illa diſpertita eſt, & harum ſingulis ſingulos diaconos (quos ob id *Regionarios* vocabant) præfecerunt. Quot verò diaconi, tot ſubdiaconi; & quot ſubdiaconi, tot notarii deſignabantur. Hos autem illis fuiſſe ſubjectos ſcribit Damaſus [r]: *Hic regiones* (ait) *diviſit diaconis, & fecit ſeptem ſubdiaconos, qui ſeptem notariis imminerent, qui geſta Martyrum in integrum colligerent.* Paullinus etiam D. Ambroſii notarius, & qui vitam ejus conſcripſit, ait ſe fuiſſe ſub cura Taciti diaconi, ad quem cuncta Acta referret. Neque Romanam tantùm Eccleſiam eam curam ſuſtinuiſſe conſtat, ſed & omnes reliquarum provinciarum, quòd ab omnibus eam ſuſcipiendam Fabianus PP. [t] mandârit. Quare eum morem percrebuiſſe in Hiſpania, Prudentius & D. Iſidorus [x] ſignificant, dum in Martyrio Sancti Emeterii & Celedonii præceptum fuiſſe ajunt à Maximo & Aſterio, ne Chriſtiani ſcriptis ſuos Martyres celebrarent: conquiſitaque fuiſſe omnia ut igni traderentur. Nec potuit aliter ipſe Prudentius tot Sanctorum Martyrum qui eum multis annis ætate præceſſerant, Acta conſcribere, niſi vetuſta illi horum notariorum exemplaria opem ſuppeditâſſent. In Africa eandem operam his colligendis dediſſe Afros Patres, indicat Divus Cyprianus [y], monens presbyteros & diaconos, ut dies quibus Martyres tormentis fuiſſent affecti, adnotarent. Quod & ante Cyprianum in uſu Africanæ Eccleſiæ fuiſſe, Pontius [z] ſcribit illius diaconus. *Majores noſtri* (inquit) *plebeiis & catechumenis Martyrium conſecutis, tantum honoris pro Martyrii ipſius veneratione dederunt, ut de paſſionibus eorum multa, aut propè dixerim, penè cuncta conſcripſerint. Ut ad noſtram quoque notitiam qui non-*

e *Onufr. Panvin.* De cœmeteriis, *cap. 11.*
f *Concil. Meldenſe, Can. 39.*
g *D. Aug. Ep. 137.*
h *D. Chryſ. ſerm. 35.* De virtutib. & vitiis. *& in ſerm.* De S. Barlaam *& hom. 66. ad popul. Antioch.*
i *D. Aug. lib. 1.* Retractationum. *c. 13. & l. 22.* De Civit. Dei.
k *Theodor. lib. 8.* De Græcar. affectionum curat. *ad finem.*
l *Aug. l. 22.* De Civ. Dei *cap. 8. Theod. l. 8.* De Græcarum affect. curatione.
m *Conc. Nicæn. Can. 29. apud Alfonſum Piſan. l. 3.* D. actis Concil. Nicæni.
n *D. Chryſ. hom. 18.* De feſto. Aſcenſ. Domini.
o *D. Aug. Epiſt. 137. D. Greg. in Epiſt. ad Aſtorium Notarium. l. 3. an. 42.*
p *Platina in Antero.*
q *Damaſus in vita Clementis.*
r *Damaſus in vita Fabiani.*
s *Paulinus in vita D. Ambroſii.*
t *Fabianus PP. in Epiſt.* decreta.
x *Prudent. in vita S. Emeterii, &c. D. Iſidorus in ſuo Miſſali Mozarabum.*
y *D. Cypr. in Epiſt. 37. ad presbyt. & diaconos Carthag.*
z *Pont. diaconus in vita Cypriani*

dum nati fuimus, pervenirent. His ergo honoribus non afficiendum eum, qui in idolis fraogendis occupatus fuerit occiſus, Concilio placuit: ne oimiâ primùm audaciâ projecti, neve ioanis gloriæ cupidi (ut de circumcellionibus ait Auguſtinus) ornamenta horum honorum Martyrum aucupantes, ſe Martyrio confidenter offerrent: poſtea verò tormentis cedereot leviſſimè: neve tandem forti & intrepido animo ad idola confriogenda proſilirent reliqui nimis impudenter; eâque ratione à Gentilibus in eos furentibus necarentur. Si autem ſuo tempore & loco, piè & fructuosè everteodis idolis operam collocarent, nemo ſanæ mentis negaverit eos & eximiam laudem & Martyrii titulum mereri, qui vitam pro religione, & religionis auctore Chriſto profudiſſent. Quod & multis Sanctorum exemplis poſſumus demonſtrare. Imprimis enim Concilium Nicænum II. a ex Leontio Epiſcopo Neapoleos Cypri, libro quinto Apologiæ pro Chriſtianis contra Judæos hæc refert: *Me verò* (inquit) *quum videris Chriſti, aut ejus inculpatæ matris, aut alterius juſti imaginem ſalutantem, confeſtim indignaris, blaſphemias fundis, reſilis, & idololatras nos vocas. Mirum te extra verecundiam, neque horrere, neque tremere, neque erubeſcere, cùm videas me per orbem terrarum idolorum fana deſtruentem; Martyrum verò templa ædificantem. Jam ſi conſtat me idola adorare, quid cauſſæ eſt, quamobrem Martyres qui idola deſtruxerunt, veneror ut deos & glorifico? quo pacto ipſos Martyres, qui ſtatuas ligneas confregerunt, honore proſequor? ſi ligna ut deos glorifico, quomodo veneror & adoro Martyres, & Apoſtolos, qui lapideas effigies perdiderunt?*

a Nicæni Concil. 2. act. 4.

De circumcellionibus D. Auguſtinus b prodit, & Philaſtrius: quòd cùm vaniſſimi eſſent, & furore pleni, affectarentque gloriam Martyrum; ut illam eſſequerentur, ſolebant ipſi feſta paganorum cum illis celebrare, templa ingredi, & ibi idola frangere, non quidem ut frangerent idola, ſed ut idola frangeotes occiderentur à paganis, & ſic inter Martyres referrentur: quod facere non tentâſſent, ſi vidiſſent everſores idolorum à numero Martyrum excludi. Et fortaſſe hac etiam ratione qui idola confringebant, hîc à Concilio in numerum Martyrum non eſſe adſcribeodos decernitur; quia inter Hiſpanos & Afros multa tunc erant communia. *Illi autem* (inquit Auguſtinus c) *retribuentes mala pro bonis, quia eis conſulimus ad æternam ſalutem, etiam temporalem nobis conantur auferre: ſic amantes homicidia, ut in ſeipſis ea perficiant, quando in aliis perpetrare non poſſunt. Sicut enim charitas laborat Eccleſia, ſic eos ab illa perditione liberare, ut eorum nemo moriatur; ſic eorum laborat furor, aut nos occidere, ut ſuæ crudelitatis paſcant libidinem, aut etiam ſeipſos, ne perdidiſſe videantur occidendorum hominum poteſtatem. Qui autem neſciunt conſuetudinem illorum, putant eos modò ſeipſos occidere, quando ab eorum inſaniſſima dominatione per occaſionem legum iſtarum, quæ pro unitate ſunt conſtituta, tanti populi liberantur. Qui autem ſciunt, & ante ipſas leges quid facere ſoleant, non eorum mirantur mortes, ſed recordantur mores: maximè quando adhuc cultus fuerat idolorum ad paganorum celeberrimas ſolennitates, ingentia turbarum agmina veniebant, non ut idola frangerent, ſed ut interficerentur à cultoribus idolorum. Nam illud ſi accepta legitima poteſtate facere vellent, ſi quid eis accidiſſet, poſſent habere qualemcumque umbram nominis Martyrum: ſed ad hoc ſolùm veniebant, ut integris idolis ipſi perimerentur. Nam ſinguli quique valentiſſimi juvenes cultores idolorum, quis quod occideret ipſis idolis vovere conſueverant. Quidam etiã ſe trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe niſi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnunquam & à judicibus tranſeuntibus extorquebant violenter, ut à carnificibus vel ab officio ferirentur. Unde quidam illos ſic illuſiſſe perhibetur, ut eos tanquam percutiendos ligari & dimitti juberet, atque ita eorum impetum incruentus & illæſus evaderet. Jam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere ſeipſos, quotidianus illis luſus fuit.*

b D. Aug. Ep. 50. & Philaſtr. De Circumcel.

c D. Aug. in Ep. 50. ad Bonifacium Comitem.

Huc facit hiſtoria quam de Beato Cyrillo diacono & Martyre conſcripſit Theodoretus d: *Scelus autem* (inquit) *ab illis in Phœnicia patratum, quis eſt, quæſo, qui ſine lacrymis poſſit commemorare? Nam Heliopoli, quæ eſt urbs Libano finitima, exſecrabiles iſti Gentiles recordati facinoris Cyrilli diaconi, qui repugnante Conſtantino, divino quodam zelo accenſus, multa ſimulacra, quæ in ea urbe celebrantur, confregerat; non modò eum interfecerunt, verùm etiam diſſecto ventre jecur ejus deguſtare non ſunt veriti. Verùm Deum omnia contemplantem hoc celare non poterant: ſed debitas ſui maleficii pœnas ei dederunt. Nam quotquot illius ſceleris labe inquinati ſunt, primùm amiſerunt dentes, qui pariter omnes ad unum excidebant: deinde linguas perdiderunt, quæ putredine tabefactæ ex ore effluebant: poſtremò oculis orbati ſunt: quorum calamitatibus veræ pietatis vis clarè prædicata eſt.* Favet his Martyrium venerandi ſenis & Epiſcopi Marci Arethuſii, de quo Sozomenus e ſcribit: *Porrò autem Arethuſii Marcum ſuum Epiſcopum, jam admodùm ſenem, canicie & vita piè acta venerandum, miſerabiliter occiderunt; quippe contra eum jam pridem odium conceperant: tum quòd Gentiles ejus impulſu multò alacriùs, quàm ſuaſu Imperatoris Conſtantii ſe ad fidem Chriſti tranſtulerant: tum quòd delubrum apud ipſos longè anguſtiſſimum magnificentiſſimeq; ſtructum, ab illo deturbatum fuerat. Ubi verò Imperium Juliano delatum eſt, videns populum in ſe concitatum, ſimulq; Imperatoris edicto vel ut pecuniæ ſummam, quæ ſatis æſtimaretur ad delubrum de integro exſtruendum perſolveret, vel ipſe idem denuò ædificaret, condemnatum; animoq; complexus neutrum à ſe poſſe fieri, atque præſertim poſterius; quod ne Chriſtiano quidem fas erat, nedum Epiſcopo, primo tempore fugâ ſuæ vitæ conſuluit. Verùm ut intellexit multos propter ſe in diſcrimen venire, tum diſtractionem membrorum, tum judicia, tum tormenta cum his conjuncta ſubeundi, rediit Arethuſam, & ſua ſponte ſe populo tradidit, ut quod libitum erat in ipſum ederent. Illi autem ob idem ipſum factum, quod ut homine verè pio & ſapiente dignum laudare debuerant, ab eo ſe contemni arbitrati; omnes gregatim in eum irruere, raptare per plateas, trudere, vellere, ſinguli denique membra promiſcuè ferire cœperunt; in hoc facinus non viri ſolùm, ſed mulieres etiam, & alii omnes, cujuſcunque eſſent ætatis, ſtudio alacri, & ira quoque incenſi, acriter incumbebant, adeò ut etiam aures ejus tenuibus quibuſdam funiculis avellerent. Pueri præterea, qui ſcholas frequentabant, fructum hoc pro ludo habere. Quin etiam cùm in ſublime elatum,*

d Theodor. l. 3. c. 6.

e Sozomen. lib. 5. Eccleſ. hiſt. c. 9.

inſtar

Digitized by Google

inſtar globi inter ſe volvere, ultrò citroq; tum ab ſe projicere, tum denuò excipere ſtylis, quibus eum acerbè & crudeliter pupugerant. Ubi verò corpus vulneribus ubique deformatum erat, & ipſe nihilominus adhuc ſpiritum ducebat, illum melle & liquamine ungunt, imponunt in ſportulam, quæ tota ex juncis contexta erat, in ſublimi denique ſuſpendunt. Quo quidem tempore etiam veſpæ & apes ad eum advolarent, carnemq; ejus exederent: ferunt eum Arethuſiis dixiſſe, ſe in ſublime poſitum eſſe, videreq; eos infrà humi repentes: quare ea quæ tum ſibi, tum eis poſt eventura eſſent, præſignificâſſe dicunt. Traditum eſt prætereà, eum qui tum illius loci Præfectus erat, virum, licèt ſuperſtitioni Gentilium imprimis deditum, moribus tamen alioqui adeò præſtabilem, ut etiam adhuc celebris fama de eo percrebreſceret, Marci conſtantiam & patientiam admiratum, liberè Imperatorem, tum admonuiſſe, tum incuſâſſe, propterea quòd ipſis ab uno ſene qui tot & tam gravibus tormentis adeò magno ac forti animo ſe oppoſuerat, devictis, turpis meritò nota inureretur dedecoris: & tum ipſi omnibus ridiculè, tum illi contra quos ejuſmodi facinora ediderant, illuſtres & glorioſi viderentur. Itaque Beatus ille Marcus, tam generoſa morte Arethuſiorum furori & multiplicibus tormentis ab illis ſibi inflictis reſtitit, ut etiam ſit ab ipſis Gentilibus magnam laudem conſecutus. His accedit Martyrium Sanctæ Eulaliæ Emeritenſis, de qua Prudentius [l] hæc in ejus laudem canit poſt alia:

Martyr ad iſta nihil: ſed enim
Infremit, inque Tyranni oculos
Sputa jacit: ſimulacra dehinc
Diſſipat, impoſitamque molam
Thuribulis, pede proſubigit,
Nec mora, carnifices gemini
Juncea pectora dilacerant,
Et latus ungulâ virgineum
Pulſat utrinque, & ad oſſa ſecat,
Eulaliâ numerante notas,

Et ut plura alia breviori compendio repetamus; his ſunt adjungenda quæ de Macedonio, Theodulo, & Tatiano refert Sozomenus [g]: de B. Benedicto Gregorius Magnus: de S. Martyrio Bonfinius [h]: de B. Vigilio Tridentino Egnatius [i]: de Wolfredo Anglo Krantius [k]: de B. Geroldo Aldeburgenſi Epiſcopo Helmondus [l]: de Unvvamo Hamburgenſi Antiſtite Krantius: de Juſta & Ruffina confringentibus idolum Veneris, & ob id martyrio affectis, D. Iſidorus [m]. Quibus conſonat quod de Eupſychio ex Patriciis Cæſareæ Cappadociæ oriundo, Sozomenus [n] adfert: præ Fidei enim ſtudio, cùm Fortunæ templum evertiſſet, in carcerem detruſus, præclaro dato & virtutis & pietatis teſtimonio, ſecuri percuſſus coronatus eſt.

Hac autem diruendorum idolorum licentia, Principes & ſubditi uti debent, non abuti: quorum poteſtatem tribus his pietatis & prudentiæ regulis vellem circumſcribi. Prima, ut in provinciis Catholica fide & religione jam imbutis, nulla patiantur antiquæ idololatriæ vel ſuperſtitionis veſtigia. Quod, ut omittamus veteris legis præcepta, recentioribus Conciliorum decretis graviter & ſeverè id interdicentibus confirmabo. *Admonere placuit fideles* (docet Concilium [o] noſtrum) *ut quantum poſſint, prohibeant ne idola in domibus ſuis habeant.* Toletanum XII. [p] eandem regulam præſcripſit Principibus, Sed iterata graviori ſanctione repetitum eſt in Concilio Toletano XVI. [q] his verbis: *Manifeſtiſſimè liquet, quòd hoſtis humani generis, ut Apoſtolus narrat, per mundum rugiens currat quærens quem devoret: nam diverſo tergiverſationis ſuæ aſtu, quamplurimos inſipientium decipiens, ſuis eos decipulis irretire non ceſſat: & cùm Dominus præcipiat:* Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum; *& reliqua. Et iterum:* Non facietis vobis idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum. *Rurſumque:* Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſervies; *illi diverſis ſuadelis decepti, cultores idolorum efficiuntur, veneratores lapidum, accenſores facularum, excolentes ſacra fontium vel arborum, auguratores quoque, ſeu præcantores, multaque alia, quæ longum eſt narrare. Et quia ille nec conditor eorum eſt, nec Dominus, ac Redemptor; ſummopere rectoribus Eccleſiarum Dei convenit ſtudere, ut quos maligna perſuaſione per diverſa ſacrilegia ſibi hoſtis idem ſubjecerat, de ejus jure tollentes, ſuo eos reſtituant creatori. De quibus videlicet ſacrilegiis extirpandis, quoniam multimoda ſanctorum Patrum in diverſis Conciliis clarent edicta, vigilanti ſenſuum indagatione perluſtravimus, ac diſcreto gravitatis pondere, horum inſtituta perpendimus. Et quia debitæ rationis plenitudine nitent, cum conſenſu ac ferventiſſimo juſſu religioſiſſimi domini noſtri Egicani Regis, inſtituentes decernimus, ut omnes Epiſcopi, ſeu presbyteri, vel hi qui judicandis cauſſarum negotiis præſunt, ſolerti cura invigilent, & in cujuſcumque loco præmiſſa ſacrilegia, vel qualibet alia, quæ divina lege prohibentur, vel ſanctorum Patrum cohibent inſtituta; venerantes quoque, aut facientes repererint, cujuſcumque ſint generis aut conditionis, ſtatim ſecundùm prædictarum ſententiarum ſeriem, emendare & extirpare non differant: & inſuper ea, quæ in eodem loco ſacrilegio oblata fuerint, in convicinis Eccleſiis, coram ipſis qui hoc voto ſacrilego dedicanda crediderant, habenda perpetim auferantur. Quòd ſi forſitan Epiſcopus, aut presbyter, ſeu etiam judex ad quem locus ille pertinuerit, manifeſtiſſimum ac probatiſſimum cujuſpiam ſacrilegii facinus prænoſcens, hoc ardenti voto emendare neglexerit; loci ſui dignitate privatus, anni unius ſpatio erit ſub pœnitentia conſtitutus, loco ſuo in poſtmodum rediturus: ſcilicet, ut in eodem tempore, quo ille à loci ſui propulſus fuerit officio, ſpecialiter* à Prin-

l *Prudent. in Periſteph. hymno in laudem S. Eulaliæ.*

g *Sozom. l.5.c.10.*
D. Greg. l.2. dial. & Hut. Cat. l. 1. c. 1.
h *Bonfin. lib.5. dec. 1.*
i *Egnat. l.3.c.7.*
k *Krant. lib. 4. Metrop. c. 8.*
l *Helmon. in Chron. Sclavonũ.*
m *D. Iſidorus in Breviario Goth.*
n *Sozom. l.5. Hiſtor. Eccleſ. c. 10.*
o *Concil. Illiberitanum, Can. 40.*
p *Conc. Toletanum. 12. Can. 11.*
q *Conc. Toletanum. 16. Can. 2.*
1. Petri. 5.
Exod. 20.
Levit. 26.
Deut. 6.

Joſue 22.

à Principe eligatur, qui timore Domini plenus, & ut Phinees, ſpeciali zelo accenſus, cum judicibus ſibimet, ut diximus, injunctis, & ſacrilegium, quod invenerint, omnimodè exſtirpent, & ab omni populo iram Dei arceant. Si qui verò pro talium defenſione obſtiterint ſacerdotibus, aut judicibus, ut ea nec emendent ut debent, nec exſtirpent ut condecet; & non potiùs cum eis exquiſitores, ultores, ſeu exſtirpatores tanti criminis exſtiterint; ſint anathema in conſpectu individuæ Trinitatis: & inſuper, ſi nobilis perſona fuerit, auri libras tres ſacratiſſimo fiſco exſolvat: ſi inferior, centenis verberibus flagellabitur, ac turpiter decalvabitur, & medietas rerum ſuarum fiſci juribus applicabitur. Et his ſatis conſentanea ſunt quæ Nannetenſis Concilii

[r] Conc. Nannetenſe Can. ult.

Patres [r] ediderunt: *Summo* (ajunt) *decertare debent ſtudio Epiſcopi & eorum miniſtri, ut arbores dæmonibus conſecratæ, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, ut nec ramum, vel ſurculum inde audeat amputare, radicitùs excindantur atque comburantur. Lapides quoque, quos in ruinoſis locis & ſilveſtribus, dæmonum ludificationibus decepti, venerantur, ubi & vota * fovent, & deferunt, funditùs effodiantur, atque in tali loco projiciantur, ubi nunquam à cultoribus ſuis venerari poſſint. Et omnibus adnuncietur quantum ſcelus ſit idololatria, & qui hæc veneratur & colit, quaſi Deum ſuum negat, & Chriſtianiti abrenunciat, & talem pœnitentiam inde debet ſuſcipere, quaſi idola adorâſſet: omnibuſque interdicatur, ut nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro ſalute ſua rogaturus alibi deferat, niſi ad Eccleſiam Domino Deo ſuo. Scriptum eſt enim:* Vovete & reddite Domino Deo veſtro. *Novimus ſiquidem, quanta Dominus antiquo populo per Prophetas interminatus eſt, qui in lucis ſacrificabant, & in excelſis immolabant. Si quis hoc tranſgreſſus fuerit; fidem perdidit, & eſt infideli deterior: & icircò omnimodo à ſancta Eccleſiæ conſortio abſcindatur, & non, niſi dignè pœnituerit, recipiatur.*

* Vovent.

Pſal. 75.

Hæc in his provinciis obſervanda, quæ religionis Chriſtianæ ſemina ſemel ſuſceperint.

In paganorum autem provinciis regulam alteram, & noſtra, & poſteritatis obſervatione dignam, Auguſtinus [s] docet; illorum videlicet idola proſternanda non eſſe antequam illi ditioni noſtræ ſubdantur. *Verbis* (inquit) *ipſorum ne credatis, nec timeatis: hoſtes nos dicunt idolorum ſuorum. Sic præſtet Deus, & det omnia in poteſtate, quomodo dedit quod factum eſt. Hoc enim dicimus charitati veſtræ, ne faciatis iſta quando in poteſtate veſtra non eſt ut faciatis illud. Pravorum hominum eſt, furioſorum circumcellionum, & ubi potentiam non habent, ſævire, & velle mori. Properant ſine cauſſa. Audiſtis quæ vobis legimus, omnes qui nuper in mapalibus affuiſtis; cùm data vobis fuerit terra in poteſtatem.* (priùs ait, *in poteſtatem*, & ſic dixit, *quæ facienda ſunt.*) *Aras* (inquit) *eorum deſtruetis, lucos eorum comminuetis, & omnes titulos eorum confringetis. Cum acceperitis poteſtatem, hoc facite. Ubi nobis non eſt data poteſtas, non facimus; ubi data eſt, non prætermittimus.*

[s] Aug. ſerm. 6. De verbis Domini.

Deut. 7. & 12.

Sed nec continuò quum paganorum provinciæ noſtræ poteſtati ſubduntur, ſtatim idola illorum confringere licebit, ſed maturo priùs pietatis & prudentiæ conſilio adhibito. Quod idem Auguſtinus obſervavit, dum poſt illa ſubjunxit: *Multi pagani habent iſtas abominationes in fundis ſuis; numquid accedimus & confringimus? Priùs enim agimus, ut idola in eorum cordibus confringamus. Quando Chriſtiani & ipſi facti fuerint, aut invitant nos ad tam bonum opus, aut præveniunt nos. Modò orandum eſt pro illis, non iraſcendum illis.* Et poſt alia: *Quia ergo terrere eos voluit Deus, putant nos ubicumque quærere idola: quæ cùm invenerimus, in omnibus locis frangere. Quare? non ante nos ſunt loca in quibus ſunt? Aut verè ignoramus ubi ſint iſta? & tamen non facimus, quia non dedit in poteſtatem Deus. Quando dat Deus in poteſtatem? quando Chriſtianus erit; cujus res eſt modò, factum voluit cujus res eſt. Si nollet ipſum locum dare Eccleſiæ, & tamen juberet in re ſua non eſſe idola: puto quia debuit ſumma devotione fieri à Chriſtianis ut adjuvaretur abſens Chriſtiana anima, quæ in terra vult Deo gratias agere; non vult ibi aliquid eſſe in contumelia Dei. Huc accedit, quia Eccleſiæ dedit ipſa loca. Et in re Eccleſiæ idola futura erant? Fratres, ecce quid diſplicet paganis. Parum eſt illis, quia de villis ipſorum non illa tollimus, non illa frangimus: & in noſtris volunt ea ſervari. Contra idola prædicamus, de cordibus illa tollimus, ſumus perſecutores idolorum. Profitemur. Numquid ſervatores? non facio ubi non poſſum: non facio ubi conqueritur dominus rei. Ubi autem vult fieri, & gratias agit: reus ero ſi non fecero.* Hæc Auguſtinus. Quæ ſimilia aut eadem ferè ſunt cum his quæ Epiſcopi noſtri hoc Concilio ante [t] decreverunt, dum idola ex ædibus privatorum, & tolli & everti voluerunt, nî vim ſervorum extimeſcerent, hoc eſt, nî probabiliter conjicerent, commodam legis noſtræ propagationem impediri, vel ſervorum ethnicorum animos hac acerbitate ad majorem in noſtros crudelitatem excitari. *Admonere* (ait) *placuit fideles, ut quantum poſſint, probibeant, ne idola in domibus ſuis habeant. Si verò vim metuunt ſervorum, vel ſe ipſos puros conſervent.* Hoc enim caſu abſtinendum ab everſione idolorum voluerunt. Quod Conſtantino Magno ſemper placuiſſe, retuli paulò ſuperiùs, conſilio (ut opinor) magni Oſii Epiſcopi Cordubenſis, à cujus ſententia nec in minimis ſolebat Conſtantinus diſcedere.

[t] Can. 40. hujus Conc.

Poſterior præſcriptio & regula eſt: ut quoties ad ſacrificandum idolis, nos metu pagani vel vi adigant, quoties fraude, vel quo alio modo conſilio impellant, ea conſtanti & heroïca virtute diſturbemus, proſternamus, conculcemus: cùm nefariam vim vi ſancta liceat propulſare: etiam in ipſis eorum territoriis, in media populi luce, etiam ſi in noſtra poteſtate provinciæ illorum non ſint; etiam ſi corda illorum ad credendum dura & ferrea ſint, etiam ſi patrimonii, ſi honoris, ſi ſanguinis, ſi vitæ periculum præſens ſit. Glorioſum & felix mortis genus, quo æternæ vitæ præmium tanta ſecuritate comparatur. His enim de cauſſis, vel unâ illarum commoti fuêre, quotquot idolorum ſimulacra diſturbantes, honore & corona Martyrum decorati ſunt. In quorum numerum potiori jure ſunt referendi qui afflante divino ſpiritu eadem labefactantes occiduntur: ſed cautè pervidendum, num ſpiritus ex Deo ſit.

Illud autem Chriſtianos veteres in demoliendis Gentium idolis mirè obſervâſſe animadverto; ut

eruta

eruta, vel ſublata, non uſui privato, ſed publico deputarent; ne potiùs avaritiæ, quàm zelo Chriſtiano, ea direptio à Gentibus tribueretur. D. Auguſtinus [u] ad Publicolam: *Et cùm templa* (inquit) *idola, luci, & ſi quid hujuſmodi, data poteſtate evertuntur, quamvis manifeſtum eſt, cùm id agimus, non ea nos honorare, ſed potiùs deteſtari; ideo tamen in uſus noſtros privatos duntaxat & proprios non debemus aliquid uſurpare: ut appareat nos pietate iſta peſtruere, non avaritiâ. Cùm verò in uſus communes, non proprios ac privatos, vel in honorem Dei veri convertuntur, hoc de illis fit, quod de ipſis hominibus, cùm ex ſacrilegis vel impiis in veram religionem mutantur.* Theodoſium Imperatorem Alexandriæ Gentium delubra Theophili Epiſcopi conſilio diſturbantem, ornamenta omnia templorum in uſum pauperum convertiſſe, à Socrate [x] memoriæ proditum eſt.

[u] D. Aug. ep. 154. ad Publicolam.

[x] Socrates l. 5. Hiſt. Eccleſiaſt. c. 16.

COMMENTARII NOVI.

CONSEQUENS ſuprà traditæ interpretationis eſt, per hæc verba: *in numerum non recipi Martyrum*; non ſolùm Martyrum honores negare PP. circumcellionibus, qui in fractione idolorum occiſi fuerunt; verùm nec ut Martyres eos agnoſcere Eccleſiam: cùm non ob Fidei zelum, ſed ob temeritatem occubuiſſent. Diximus agi in præſenti de illis, qui auſu temerario & audaci temeritate ſine delectu temporis aliquave inſpiratione divioa, tantùm vaoa & inutili gloria ducti, ut Martyres venerabiles fierent, crudeles in ſe ipſos idola paſſim confringebant: in quos invehuntur PP. in præſenti, ſtatuendo eos io numerum Martyrum non eſſe referendos, id eſt, in dyptycha Eccleſiaſtica, ut nomina eorum tanquam Martyrum recitarentur contra veterem Eccleſiæ conſuetudinem, cujus meminit Cyrillus Catecheſi 5. ibi: *Poſtea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum & deprecationibus ſuſcipiat preces noſtras.* Plura congerit Andr. Sauſſay in *Apparat. ad Martyr. Gallican.* cap. 8. Aliàs enim ſi idolorum everſores ut veros Martyres martyriique laureolà dignos cenſuiſſent PP. quomodo, & quo jure poterant illis honores Martyrum denegare? ut latè proſequitur Hurtado dict. reſol. 34. ſect. 1. Retenta igitur prædicta interpretatione, neceſſariò fatendum eſt, illis verbis: *nec in numerum referri*; martyrii laureolam illis denegari, nec ut Martyres ab Eccleſia venerari & coli: præcipuè cùm provocare tyrannum ad mortem ſeu martyrium illicitum per ſe ſit, ut docent Navarrus in *Summa*. c. 11. art. 40. Sylveſter verb. *Martyrium*. Sanch. lib. 2. *Summa*. c. 34. art. 15. Hurtado reſol. 27. qui latiùs proſequitur, quando liceat in provinciis paganorum, illis debellatis, vel noviter converſis, idola confringere, vel fana evertere. GONZALEZ.

Placet in numerum non recipi Martyrum.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Olim Epiſcopi adſcribebant Martyres cœleſtium numero: quod juſtis de cauſſis ſoli Romano Pontifici reſervatum eſt.

EPISCOPI ergo olim & Concilia Provincialia declarandi Martyres, & cœleſtium numero adſcribendi habebant poteſtatem. Quod ſignificat etiam D. Cyprianus [y], monens presbyteros & diaconos, ut eum certiorem faciaot cùm quis è vita diſcederet tormentis affectus, ut ejus memoriam inter Martyres celebrare poſſet. *Denique & dies eorum* (inquit) *quibus excedunt, adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus. Quamquam Tertullus fideliſſimus & devotiſſimus frater noſter, pro cætera ſolicitudine, & cura ſua, quam fratribus in omni obſequio operationis impertit (qui nec illic circa curam corporum deeſt) ſcripſerit, & ſcribat, ac ſignificet mihi dies quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſa mortis exitu tranſeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & ſacrificia, & commemorationes eorum, quæ citò vobiſcum, Domino protegente, celebrabimus.* Optatus quoque Milevitanus [z] adversùs Parmenianum, cùm de Lucilla potenti & factioſa fœmina loqueretur, ſic ait: *Cùm correptionem Archidiaconi Cæciliani ferre non poſſet, quæ ante ſpiritualem cibum & potum, os neſcio cujus Martyris, ſi tamen Martyris, libare dicebatur; & cùm præponeret calici ſalutari os neſcio cujus hominis mortui, etſi Martyris, ſed necdum vindicati, correpta, cum confuſione irata diſceſſit.* Quibus videtur Optatus oſtendere, nefas fuiſſe venerari ejus Martyris reliquias, qui vel ſacri Senatûs conſulto, vel alicujus ſaltim Epiſcopi judicio & auctoritate nondum eſſet viodicatus, hoc eſt, probatus & receptus: vindicare enim verbum in hoc ſenſu veteres uſurpâſſe, teſtis mihi eſt Tertullianus [a].

Sed

[y] D. Cypr. ep. 37.

[z] Optat. Milevit. l. 1. adversùs Parmen.

Quid ſit vindicari Martyres apud Tertullianum & Optatum.

[a] Tertull. in Apologetico adversus Gentes. c. 13.

Sed nobis Dei ſunt inquitis; & quomodo vos è contrario impii, & ſacrilegi, & irreligioſi erga deos deprehendimini, qui quos præſumitis eſſe, negligitis: quos timetis, deſtruitis; quos etiam vindicatis, illuditis. Et alibi, loquens de his qui pretio idololatrandi periculum redemerant [b]. *Potes itaque te Martyrem vindicare, conſtanter oſtendiſſe Chriſtum. Redimens, non oſtendi? Apud unum ſi forte confeſſus es, ergo & apud plures nolendo confiteri, negâſti.* Epiſcopos igitur hanc olim facultatem habuiſſe, Auguſtinus [c] Cypriano conſentit, dicens, quòd Secundus Tigiſitanus Epiſcopus in Numidia ſcripſit ad Menſurium Epiſcopum Carthaginenſem de his qui in ea provincia tunc felici fuiſſent affecti martyrio, eo quòd ſacros codices juxta Diocletiani edictum tradere noluiſſent; quos omnes Martyrum honore dignos, & ille reſcripſit. Alios verò indignos cenſuiſſe eundem Menſurium, ipſemet Auguſtinus [d] narrat. Ex Concilio Agrippinenſi ſimile quod citat D. Ivo [e]. *De Eccleſiis* (ait) *ſeu Sanctis noviter inventis, ſine auctoritate inventerit, niſi Epiſcope probante, in ejus territorio minimè venerentur; ſalva etiam de hoc & de omnibus Eccleſiis canonica auctoritate.* Poſtea verò ad tuendam rei dignitatem & devitanda incommoda & pericula multa, quæ ex communi hac licentia redundabant, Romano Pontifici meritò reſervatum eſſe conſtitutione Alexandri & Innocentii III. [f] receptum jam videmus.

b *Et in libello de fuga ad Fabium*, c. 12.

c *Aug. in Breviculo collat.* 3. *diei* c. 13.

d *Idem Aug. loco prædicto, cap.* eod.

e *Ivo ex Concilio Agrippinẽ.* 3. *part.* Decret. c. 54.

f *Alexand. & Innocent. in c.* 1. *&* 2. De reliq. & vener. Sanct.

COMMENTARII NOVI.

EPISCOPI olim licèt Martyres canonizare non poſſent, cùm hoc omni tempore Pontifici & Concilio Generali fuerit reſervatum; tamen ipſos populo proponebant venerandos, & propriis ovibus publicè colendos, in numerumque beatorum referebant. Conſtat id ex Auguſtino in *Brevic. collat.* die 3. c. 13. Euſeb. lib. 4. *Hiſt.* cap. 14. & lib. 5. cap. 15. Immo & fideles aliquando ipſos Martyres adhuc vivos, & in carne poſitos colebant. Unde Prudentius ad S. Vincentium poſt tormenta in molli repoſitum culcitra ait:

Coïre toto ex oppido
Turbam fidelem cerneres:
Mollire præfultum torum,
Siccare cruda vulnera.
Ille ungularum duplices
Sulcos pererrat oſculis:
Hic purpurantem corporis
Gaudet cruorem lambere.

Immo & aliquando contigiſſe ſcimus ut Epiſcopus Martyri nedum extincto templum dicaret, videretque Martyr ſemimortuus titulum ſibi adhuc degenti in corpore erigere: quod S. Encratiæ contigiſſe innuere videtur idem Prudentius Hymno IV. de 18. Martyribus, dum ait:

Hunc novum noſtræ titulum fruendum
Cæſarauguſtæ dedit ipſe Chriſtus,
Jugè viventis domus ut dicata
Martyris eſſet. GONZALEZ.

PLACET in numerum non recipi Martyrum.] Nam niſi ſpeciatim conſtet, quemquam fregiſſe idola coram ipſis Gentilibus ex peculiari Dei inſtinctu, timeri jure poteſt, aut dubitari, an temerè & privato judicio id fecerit. Stante verò hoc dubio nolunt hi Patres, aliquem in Canonem Martyrum recipi. Sic certè pluribus ſæculis poſtea in Concilio quodam Cordubenſi tempore S. Eulogii præceptum fuit, ne inter Martyres colerentur qui ſeſe proprio nutu ingerebant ad martyrium ſubeundum, & Mahometum exſecrandum coram Agarenis, tunc in Bætica dominantibus: quoniam videbatur id temerè factum, & adversùs monitum illud Chriſti: *Si perſequuntur vos in civitate una, fugite in aliam.*

In Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis de martyrio S. Polycarpi Græcè edita ab Uſſerio, & nuper Latinè à Theoderico Ruinart M.B. hæc habentur: *Coïntus nomine, Phrygius :::: pronus ad patiendum voluntate feſtinans, cruento judici ſeſe ſecurus objecit. Sed voluntatem vicit infirmitas. Miſſis namque ad ſe feris, & ipſo aſpectu timore perculſus, cœpit nolle quod voluit.* Itaque demùm idolis ſacrificavit. *Ideo eos fratres, qui ſe ultrò offerunt, laudare non debemus: ſed eos, qui inventi latenter, in paſſione potiùs perſeverant.* Quòd ſi oppoſitum legitur de quibuſdam Martyrum catalogo adſcriptis ab Eccleſia; credendum certè, eos id feciſſe ductos ſpeciali Spiritus ſancti inſtinctu. In aliis verò ſeſe ingerentibus ad frangendum idola, vel ad martyrium ſubeundum, hiſce poſtremis ſæculis, non facilè præſumendum eſt id peculiari Dei inſpiratione factum. Unde exiſtente dubio aliquo, ſtandum eſt regulis communibus Eccleſiæ conſentaneis Evangelio, juxta quas non eſt colendus inter Martyres qui ſe ultrò ingeſſit. Timeri enim, & jure, poteſt, quòd temerè ſe geſſerit, & imprudenter, occaſionemque dederit infidelibus peccandi, ac ſæviendi in ſeipſum, & in alios Chriſtianos, præſertim imbecilles & impares martyrio perferendo.

Quam in rem illuſtris eſt locus Clementis Alexandrini lib. Stromateon IV. ubi verba illa Chriſti mox indicata: *Si perſequentur vos*, &c. in eundem ſenſum interpretatur, dicens: Εἰ δὲ ὁ ἀναιρῶν ἄνθρωπον Θεοῦ, εἰς Θεὸν ἁμαρτάνει, καὶ τοῦ ἀποκτείναντος αὐτὸν ἔνοχος καθίσταται, ὁ ἑαυτὸν προσάγων τῷ δικαστηρίῳ. Οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ μὴ περιστελλόμενος τὸν διωγμὸν, ἁλώσιμον διὰ θράσος παρέχων ἑαυτόν. οὗτος δέ, τὸ ἴσον ἐφ' ἑαυτῷ, ὁ συνεργὸς γινόμενος τῆς τοῦ διώκοντος πονηρίας· εἰ δὲ καὶ προσερεθίζοι, τέλεον αἴτιος, ἐκκαλούμενος τὸ θηρίον. *Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat; is quoque ejus cædis reus tenetur qui ſe offert judicio. Talis autem erit qui non vitat perſecutionem, capiendum ſe præbens per audaciam. Is eſt, qui, quantum in ſe eſt, adjuvat improbitatem ejus qui perſequitur. Quòd ſi etiam irritet, planè cauſſa eſt, ut qui provocet feram.* CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON

CANON LXI.

De his qui duabus ſororibus copulantur.

Si quis poſt obitum uxoris ſuæ, ſororem ejus duxerit, & ipſa * fuerit fidelis; quinquennio à communione placuit * abſtineri: niſi fortè dari pacem velociùs neceſſitas coëgerit infirmitatis.

* Sic.
* Abſtinere.

Hunc Canonem retulit Rhabanus in lib. *Pœnitentium*. cap. 2.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Uxore mortua, non licere cum ejus ſorore matrimonium contrahere.

PRIMUM (ut opinor) decretum literis conſignatum, quo conſtitutum eſt, matrimonium affinitate impediri, hoc Hiſpanorum Epiſcoporum videtur, antiquo Romanorum jure abrogato, quo licebat cum defunctæ uxoris ſorore matrimonium contrahere. Cæcilius Metellus, uxore defuncta, illius ſororem deſponſam tulit. Craſſum defuncti fratris uxorem duxiſſe prodit Plutarchus: Pudentillam tabulas nuptiales feciſſe cum viri mortui fratre, Appulejus [g]. Congruit autem cum antiquo legis Mosaïcæ, in quo hæc matrimonia cum fratre vel ſorore præmortui interdicta ſunt. Hoc tamen lex illa à noſtra differebat, quòd uxor præmortui fratris ſine filiis, neceſſariò tenebatur cum fratre prioris mariti, & ipſe cum illa matrimonio conjungi, nî pœnam illa lege præſcriptam ſubire vellet. Hoc autem in lege noſtra non licet hujus Concilii decreto & Altiſiodorenſis. *Non licet* (ait) *duas ſorores, ſi una mortua fuerit, alteram in conjugium accipere*. Quod autem hîc, & in Concilio Altiſiodorenſi [h] de viro ſtatutum eſt, ne cum ſorore uxoris, etiam præmortuæ, quis nuptias celebret; id à fœmina obſervandum, ne duobus fratribus nubat, Concilium cavit Neo-cæſareenſe [i]. *Mulier ſi duobus nupſerit fratribus, abjiciatur uſque in diem mortis, ſed propter humanitatem, in extremis ſuis ſacramentis reconciliari oportet, ita tamen ut ſi fortè ſanitatem recuperaverit, matrimonio ſoluto ad pœnitentiam admittatur*. Quem Canonem ſive prior frater vivat, ſive jam è vivis exceſſerit (ut de uxoris ſorore hîc dicitur) intelligendum, generalia ejus verba manifeſtè demonſtrant. Quinimmo de fratre præmortui eò magis intelligendũ eſt, quòd de vivi mariti fratre minor aut nulla eſſe poſſet dubitatio. Utrumque vetuit Conc. Moguntinum I. [k] *Si quis uxorem viduam duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus, ſeu duabus ſororibus nupſerit; aut ſi qua duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre & filio, tales copulationes anathematizare, & disjungi præcipimus, nec unquam ampliùs conjugio copulari, ſed magna diſtrictione feriri*. Concilium Aurelianenſe I. [l] *Nec ſuperſtes frater torum defuncti fratris aſcendat, nec ſe quiſquam amiſſæ uxoris ſorori audeat ſociare: quod qui fecerint, Eccleſiaſtica diſtrictione feriantur*. In eadem ſunt ſententia Concilium Turonenſe II. [m] & Pariſienſe I. [n] Quare cùm Diodorus Tharſenſis Epiſcopus aliquando interrogatus, an liceret cum ſorore uxoris præmortuæ matrimonio conjungi? & licere reſpondiſſet; ſeverè & graviter reprehenſus eſt à D. Baſilio [o], illud adverſùs receptam & antiquam Eccleſiæ conſuetudinem teſtante. Conciliorum decretis, & ſanctorum Patrum ſententiis matrimonia hæc interdicentibus conſentiunt Catholicorum Principum conſtitutiones. Impp. enim Conſtantinus & Conſtans Augg. & Julianus Cæſar ad Voluſianum vicarium Urbis ſic reſcripſerunt: *Etſi licitum veteres crediderint, nuptiis fratris ſolutis, ducere fratris uxorem: licitum etiam poſt mortem mulieris, aut divortium, contrahere cum ejuſdem ſorore: conjugium abſtineant hujuſmodi univerſi, nec æſtiment, poſſe legitimos liberos ex hoc conſortio procreari, nam ſpurios eſſe convenit qui naſcentur*. Ut inceſtuoſos, tali contubernio copulatos Honorius & Theodoſius AA. [p] poſtea decreverunt. *Tanquam inceſtum* (ajunt) *commiſerit, habeatur, qui poſt prioris conjugis amiſſionem, ſororem ejus in matrimonium proprium crediderit ſortiendam: pari ac ſimili ratione etiam ſi qua poſt interitum mariti in germani ejus nuptias crediderit aſpirandum: illo ſine dubio inſecuturo, quòd ex hoc contubernio, nec filii legitimi habebuntur, nec in ſacris patris erunt, nec paternam, ut ſui, ſuſcipient hæreditatem*. Cùm autem hæc affinitatis impedimenta, non naturâ, ſed poſitiva lege conſtent, ut ea ſtabilita ſunt, eadem etiã, cauſâ neceſſariâ obortâ, tolli poterunt. Quid enim eſt tam naturale? Rationem hujus impedimenti reddidit Concilium Cabilonenſe [q] ſub Carolo Magno. *Sanè* (inquit) *quæ in proprio viro, hæc nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum, regula cuſtodienda eſt. Quia ergo conſtat eos duos eſſe in carne una; communis illis utrinque parentela eſſe credenda eſt; ſicut ſcriptum eſt: Erunt duo in carne una*. Aliam docuit D.

Ivo

g *Apulei. Apolo. 1. Levit. 17. c. Hanc exſtat Deut. c. 25.*

h *Conc. Altiſiodor. Can. 30.*

i *Concil. Neocæſareenſe Can. 2.*

k *Conc. Mogunt. I. Can. 56.*

l *Conc. Aurelian. I. Can. 20.*

m *Concil. Turonen. II. Can. 22.*

n *Conc. Pariſienſe I. Can. 4.*

o *D. Baſil. in Ep. ad Diodorum, Impp. Conſtantinus, & Conſt. in lib. 2. C. Theodoſ.* De inceſt. nuptiis.

p *Honor. & Theod. in edicto ad Aurelian. Præ. Prætorio in l. 2. & ult.* De inceſt. nupt. in *C. Theodoſ. l. 3. tit. 12.*

q *Concil. Cabilonenſe ſub Carolo Magno. Can. 29. Gratian. in Can.* Sanè conſanguinitas. 35. q. 2.

Digitized by Google

Ivo ad Lyſiardam [r] Sueſſionenſium Epiſcopum. *Quia per hanc* (inquit poſt alia) *licentiam fallente diabolo poſſent multa inhoneſta & inceſtuoſa provenire conjugia, quæ ceſſant ſervata prohibitione legitima.* Idque non in diſſimili cauſſa docuit D. Ambroſius [s]: *Quid tam ſolenne* (ait) *quàm oſculum inter avunculum & neptem, quod iſte quaſi filiæ debet, hæc quaſi parenti? Hoc igitur inoffenſa pietatis oſculum ſuſpectum facies de talibus cogitando nuptiis, & religioſiſſimum ſacramentum charis pignoribus eripies.* Contendebat enim Paternus, cui reſcribit Ambroſius, filio neptem ex filia copulare: quarum nuptiarum ſterilitatem his verbis minatur: *Unde oportet ab ea diſcedas intentione, quæ etiam ſi liceret, tamen tuam familiam non propagaret; debet enim tibi filius noſter nepotes, debet etiam neptis chariſſima pronepotes.*

[r] D. Ivo in Epiſt. 248. ad Lyſiard. Sueſſionen. in Epiſcopum.

[s] D. Ambroſ. Epiſt. 6. ad Paternum.

COMMENTARII NOVI.

E*T ipſa fuerit fidelis.*] Quia ſi ea gentilis fuiſſet, geminato ſcelere legibus graviores pœnas dediſſet. ALBASPINÆUS.

Soror uxoris mariti, ſoror ipſius conſanguinea latè appellatur à D. Baſilio in Epiſt. ad Diodor. Epiſcopum Tharſenſem. *Quid enim* (ait) *eſſe poſſit homini uxore ſua magis conſanguineum, vel potiùs ſua carne? non ſunt enim ampliùs duo, ſed una caro: quare per uxorem ſoror ejus tranſit ad conſanguinitatem. Quemadmodum enim uxoris matrem non accipiet, neque ejus filiam, quoniam neque ſuam filiam, ſic nec ſororem uxoris, quoniam nec ſuam ſororem.* Unde dicitur *cognata* in cap. *Quos autem.* 35. quæſt. 2. ibi: *Cum cognata quoque miſceri prohibitum eſt, quæ per conjunctionem priorem caro fratris facta eſt.* cap. *Sanè.* 14. 35. quæſtio. 1. cap. *Porrò.* 36. quæſt. 5. propter effectus juris poſitivi, non autem quia detur naturalis fraternitas ex conſanguinitate orta, ut obſervavit Thomas Sanchez lib. 7. *De matrim.* diſp. 76. n. 12. Unde inter ipſos non eſt prohibitum conjugium jure naturali, vel divino, ut voluerunt Archidiaconus & Paludan. relati à Sylveſtro in *Sum.* verb. *Papa.* num. 17. Belamerda conſil. 28. Mantua conſil. 121. Cujac. in cap. *Ult. De divortiis.* ſed tantùm jure poſitivo, civili, & Eccleſiaſtico. Unde in lege veteri tale matrimonium adeò permittebatur cum uxore fratris prædefuncti, ut frater mortuo fratre ſine liberis cogeretur eam ducere ad ſuſcitandum ſemen: & viro, qui poſteritatem fratris ſuſcitare recuſabat, uxor defuncti coram judicibus ſolvebat calceum, etiam invito; & in ejus faciem conſpuebat, eam inurens ei notam, ut ipſius domus, diſcalceati domus vocaretur. capite viceſimo quinto Deuteron. quod præceptum refertur Ruth. cap. 1. & 4. Matthæi cap. 22. Marci cap. 1. Lucæ cap. 20. & in cap. *Olim.* 35. quæſt. 1. apud Joſephum lib. 4. *Antiquit. Judaïc.* cap. ult. notavit eruditus D. Laurent. Ramirez in *Pentecon.* cap. 26. & illuſtravit Seldenus ad leges Hebræorum. cap. 14. & in cap. 18. Levitici prohibetur viro, ſuperſtite uxore, ejus ſororem concubinam habere his verbis: *Sororem uxoris tuæ in pellicatum non accipias, neque revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.* Ex quibus Theologi expoſitivi in eo textu, & Bellarm. tom. 2. *Controv.* lib. 1. *De matrim.* cap. 27. verſ. nono probatur. Arcudius in *Concord. Eccleſ. Orient. & Occident.* lib. 7. cap. 31. defuncta uxore in lege veteri licitum eſſe viro ejus ſororem ducere probârunt,

Hoc etiam probatur ex uſu diverſarum gentium, apud quas permiſſum legitur conjugium cum ſorore conjugis prædefuocti, ot apud Chananæos, referentibus Abulenſi in lib. *Anth.* quæſt. 31. P. Serano ibid. cap. 4. quæſt. 7. Philone Hebræo lib. *De nobil.* & conſtat ex facto Judæ relato Geneſ. cap. 38. & apud Ægyptios, qui uſque ad annum Chriſti CCCCLXXVI. Imperii videlicet Zenonis, utebantur matrimonio uxoris fratris prædefuncti, uſquedum Zeno id diſtrictioribus pœnis prohibuit leg. *Licèt.* 8. C. *De inceſtis nupt.* Nemini eoim dubium eſt, Ægyptios ab Hebræis plures mores traxiſſe, ut obſervavit caſtigatiſſimus vir D. Joſeph. de Retes lib. 8. *Opuſc.* cap. 29. & inter eos huoc matrimonii uſum accepiſſe teſtantur Joſephus Caſtellon *Variar. lect.* cap. 12. Nicolaus Serarios lib. *De S. Kilian.* cap. 16. qui eandem conſuetudinem apud Germanos obſervari referunt. Apud Athenienſes etiam ex lege Solonis ſimile conjugium cum ſorore uxoris prædefunctæ permitti, ex Plotarcho & aliis refert Samuel Petitus *Ad Jus Atticum.* lib. 6. tit. 1. pag. 441. & apud Livonienſes & Lituanos fuiſſe hujuſmodi conjugium uſitatum, conſtat ex cap. *Ult. De divort.* ex Joan. Boemo lib. 3. *De morib. Gentium.* cap. 8. ubi ait: *Abſque ſanguinis reſpectu patre mortuo filius novercam, frater fratris uxorem in uxores accipiunt.* Immo & apud Romanos honeſtatis in nuptiis magnos ſectatores leg. *Semper.* 42. ff. *De ritu nupt.* hujuſmodi conjugia permiſſa fuerunt, ut liquet ex leg. 4. §. *Hoc itaque.* ff. *De gradibus.* leg. *Fratris.* 5. Cod. *De inceſtis nuptiis.* Plutarcho in *M. Craſſo.* ibi: *Altero defuncto fratre, uxorem ejus duxit, liberoſque ſuos ex illa genuit, nec in his continentia cuiquam ceſſit Romanorum.* Et probârunt Alex. ab Alex. lib. 1. *Dier. genial.* cap. 24. ubi Tiraquel. & in l. 7. *Connubiali.* ex num. 50. Franciſc. Duaren. ad tit. *Solut. matrim.* ſub tit. *De nupt.* §. 3. verſ. *Hactenus.* Cujac. ad tit. C. *De inceſt. nupt.* Briſſon. *De jure connub.* pag. 61. Giphan. in leg. *Nemini.* 17. C. *De nuptiis.* Neque contrarium docetur in fragment. ſeu inſtit. Gaji lib. 1. tit. 4. §. 8. in illis verb. *Sed neque uni viro duas uxores habere, neque uni mulieri duobus fratribus jungi permittitur.* & in leg. *Nemini.* 17. in fine C. *De nupt.* ubi dum de impedimento affinitatis agitur, & recenſentur ſocrus & noverca, hæc adduntur verba: *Cæteriſque quæ jure antiquo prohibentur, à quibus cunctos volumus abſtinere.* Quibus complecti videtur matrimonium cum ſorore uxoris prædefunctæ

functæ

Digitized by Google

ſunctæ: nam quoad verba Gaji, certum eſt fragmenta illa non eſſe antiqui Juriſconſulti Gaji, ſed Anniani Chriſtiani J.C. natione Gotthi, Cancellarii Regis Alarici, qui plura mutavit, & compoſuit juxta conſtitutiones ſui temporis, ut docuerunt Cujac. Donel. & alii congeſti ab Hilligero lib. 4. *Comment.* Donel. cap. 36. lit. B. & Bertrandus *De juriſperitis.* lib. 1. pag. 80. in *Ca o*. Unde prædicta verba referenda ſunt ad conſtitutionem Conſtantis & Conſtantii in l. 2. C. Theodoſ. *De inceſtis nupt.* Similiter verba Diocletiani in d. l. *Nemini.* 17. referenda ſunt ad prohibitionem matrimonii cum noverca, & ejus aſcendentibus, ſocru, ejus filia, & aliis deſcendentibus, & ſponſa filii, cum quibus etiam jure antiquo nuptiæ prohibebantur. l. *Adoptivos.* 14. §. *Ult.* leg. *Si qua.* 12. §. 1. leg. *Ariſto.* ff. *De ritu nupt.* §. *Si uxor.* 7. inſtit. *De nupt.* non autem exaudiri poſſunt de nuptiis prohibitis cum ſorore uxoris, aut cum relicta fratris.

Ex his liquidò conſtat, impedimentum hoc juris naturalis aut divini non eſſe, ſed tantùm juris poſitivi. quod latè probârunt pro adſtruendo matrimonio Henrici VIII. Regis Angliæ Gomezius & Urrielus, & poſt eos pluribus relatis, Borrellus *De præſtantia Regis Cathol.* cap. 16. Germon. lib. 1. *Animad.* cap. 16. Michaël Rouſelius lib. 1. *Hiſt. Pontif. jurid.* cap. 5. totius Hiſpaniæ, & ſæculi noſtri Papinianus alter, præceptor meus D. D. Franciſcus Ramos del Manzano, Academiæ noſtræ Juris Cæſarei quondam Primarius antecesſor, nunc à conſiliis magni noſtri Monarchæ in ſupremo Caſtellæ Senatu, & in Indiarum Regali Conſilio Præſes meritiſſimus, in celebratiſſima illa, licèt non ſatis laudata, conſultatione morali & canonica *De diſpenſatione in primo gradu collaterali,* punct. 1. per totum. quem tranſcripſit A. Diana p. 8. tract. 1. *De poteſt. Pontif.* reſol. 68. qui plures caſus referunt, in quibus S. P. in hoc gradu conſuevit diſpenſare. Neque contrarium ſuadetur ex aliquibus Juris locis, quibus ut diſertis nituntur auctores contrariæ ſententiæ. Et primò id non probatur ex cap. *Ad audientiam.* 4. *De ſponſalibus.* in illis verbis: *Quoniam ſcriptum eſt, quòd ſponſam fratris frater habere non poteſt.* ex Concil. Romano ſub Zacharia anno Chriſti DCCXLIII. Can. VI. ibi: *Ut conſobrinam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione, nullus præſumat in conjugio copulare. Quia ſcriptum eſt in lege Domini: Turpitudinem uxoris fratris tui atque ſororis tuæ non revelabis: turpitudo enim tua eſt.* Pariſienſi III. ſub Joan. III. Can. IV. *Nullus ergo illicita conjugia contra præceptum Domini ſortiri præſumat, ideſt fratris relictam.* Arvernenſi I. ſub Vigil. Can. XI. *Si quis relictam fratris ſororem, uxoris carnalis contagii maculà crediderit violandam, & auſu ſacrilego auctoritatem divinæ legis, ac jura naturæ perruperit.* In quibus ſupponi videtur dari legem divinam conjugium in hoc gradu prohibentem. Nam ea jura referenda ſunt ad præceptum legis veteris, relatum Levit. cap. 18. verſ. 16. in illis verbis: *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis: quia turpitudo fratris tui eſt.* Et cap. 20. *Is qui duxerit uxorem fratris ſui, rem facit illicitam.* Quod nec in lege gratiæ repetitum fuit, nec præceptum erat naturale prioris ordinis, & ira ceſſavit, nec ut præceptum legis Euangelicæ obligat.

Nec etiam facit pro contraria ſententia text. in cap. *Ult. De divort.* ubi Innocent. III. conceſſit indulſitque Livonienſibus noviter ad Fidem converſis, ut poſſent uti matrimoniis contractis ante converſionem cum viduis fratrum ſuorum: quæ conjugia neque ex ſummo Jure erant diſſolvenda, ſi hoc impedimentum fuiſſet tantùm juris Eccleſiaſtici: ſiquidem infideles converſi uti poſſunt connubiis antea celebratis in gradibus jure poſitivo prohibitis, cap. *De infidelibus.* 4. *De conſanguin. & affin.* cap. *Gaudemus.* 4. *De divort.* Igitur quia hoc impedimentum juris naturalis aut divini eſt.

Nam omiſſis ſolutionibus traditis à Thoma Sanchez *De matrim.* lib. 7. diſput. 52. num. 8. Covarr. in 4. punct. 2. c. 6. §. 10. num. 3. Barboſa in eod. text. dicendum eſt, Livonienſes uti hujuſmodi matrimoniis indiſtinctè, etiam nulla cauſſa ſuggerente, ut in eodem textu refertur: quo caſu, etſi matrimonium validè contraheretur, non tamen licitè, propter defectum naturalis honeſtatis. Unde eiſdem concedit Innocentius, non ut in conjugii vinculo perſiſtant (quod ſemper firmum fuerat) ſed ut licitè quoad torum retinerent ipſas uxores, ut latiùs proſequimur in ejus text. Commentario: ubi exponimus fa:la D. Joann. Baptiſtæ Herodem increpantis, & S. Kiliani Martyris, & Apoſtuli Galliæ Orientalis, necnon reſponſum ſeptimum S. Gregorii Magni ad interrogata D. Auguſtini.

Sed jam ad prohibitiones juris poſitivi, tam Eccleſiaſtici quàm civilis, perveniamus: & primam prohibitionem conjugii cum duabus ſororibus ſucceſſivè, licèt non primò & principaliter ſancitam, ſaltem indirectè legimus in Can. XVIII. Apoſt. ibi: *Qui duas ſorores duxit, aut conſobrinam, clericus eſſe non poteſt.* In cujus Scholiis non rectè notârunt Balſamon, Zonaras, Binius, & Coriolanus, non ſolùm prohiberi matrimonium cum ſorore uxoris præmortuæ, verùm & irritari. Similis prohibitio, licèt non diſerta, Fabiano tribuitur à Gratiano in cap. *Propinquis.* 35. quæſt. 2. Unde hujus conjugii primam expreſſamque prohibitionem omnes repetunt ex præſenti Canone, quem poſtea firmârunt Eccleſiæ Patres in Canonibus & Decretis congeſtis à Mendoza in præſenti, Antonio Auguſt. in *Epit. juris Pontif.* lib. 29. tit. 13. P. Greg. in cap. 1. *De conſtit.* num. 6. Rouſelio dict. cap. 5. In quibus illud ſummè notandum eſt: hujuſmodi matrimonium non irritari, ſed tantùm de cætero prohiberi. Conc. Epaun. Can. XXX. Aurel. IV. Can. XXVII. ibi: *Si quis poſt Synodi conſtituta illicita tori jura violare præſumpſerit; circa eum, ſecundùm ſtatuta Epaunenſium Canonum, à ſacerdotibus Eccleſiæ ſeveritas teneatur.* Turon. II. Can. XXII. *Quod ut in præſenti tempore prohibemus; ita ea quæ ſunt anteriùs inſtituta non ſolvimus.* Jure etiam civili Romanorum à temporibus Conſtantii & Conſtantis etiam prohibitum hoc conjugium reperitur. in l. 2. 3. & 4. C. Theodoſ. *De inceſt. nupt.* & in Synopſi juris Orientalis

lib. 18. *Baſilicon.* tit. 4. apud Harmenop. in *Promptuar.* lib. 4. tit. 6. §. *De inceſtis nuptiis*, ibi: *Nefariæ nuptiæ ſunt, quæ inter aſcendentes & deſcendentes contrahuntur. At in prohibitarum numero ea ſunt, quæ ex tranſverſo, & ex affinitate contrahuntur.* Idem ſtatutum legimus apud Wiſigotth. lib. 3. tit. 5. §. 1. apud Longobardos lib. 2. tit. 2. & 8. apud Bajoarios titul. 6. in l. Salica tit. 14. & 18. his verbis: *Si quis ſororis aut fratris filiam, aut certè alterius gradus conſobrinam, aut fratris uxorem, aut avunculi, ſceleratis nuptiis ſibi conjunxerit; huic pœnæ ſubjaceat, ut à tali conſortio ſeparetur: atque etiam ſi filios habuerit, non habeantur legitimi heredes, ſed infamiâ ſint notati.* Et meritò propter honeſtatis defectum hoc connubium reprehenſione dignum fuit apud ipſas nationes, ſine juſta cauſſa celebratum, ut de Romanis refert Dionyſius Halicarn. lib. 4. ubi de Tarquinio Superbo, qui cum Julia ſorore uxoris ſuæ matrimonium contraxit, ita ait: *Ducens ſponſam in ſororis thalamum ex pacto nefario, ſolus inducens in hanc urbem morem impium, & apud omnes, Græcas ſimul & barbaras nationes, abominabilem.* De Hebræis, increpantes matrimonium Archelaï celebratum cum Glaphyra vidua fratris ſui Alexandri, tradunt Joſephus lib. 17. *Antiquit.* cap. ult. Hegeſippus *De excidio Hieroſolym.* lib. 2. c. 2. his verbis: *Et fidem fecit quòd hujuſmodi conjugia neque vivorum legibus impunita ſunt, neque mortuorum voluntatibus.* De Gallis idem tradit Gregor. Turon. lib. 4. *Hiſt. Francor.* cap. 26. Unde apparet quàm rectè PP. Illiberini, honeſtatis amatores, pœnitentiam quinquennalem in præſenti Canone injunxerint illi, qui ſororem uxoris ſuæ prædefunctæ duxit in uxorem. GONZALEZ.

SOROREM illius duxerit, &c.] Ex vi Canonis illius XVIII. Apoſtolorum, ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγαγόμενος, ἢ ἀδελφιδῆν, οὐ δύναται εἶναι κληρικός, *Qui duas ſorores duxerit, vel conſobrinam, non poteſt eſſe clericus*; malè colligunt quidam, nuptias ſucceſſivas cum alia ſorore, aliove fratre, poſt mortem prioris, irritas eſſe jure divino. Dixerint hoc ii, qui Henricum VIII. infeliciſſimum Chriſtianorum Regum lactârunt, ut nuptias ex diſpenſatione Pontificia celebratas cum uxore fratris defuncti rejiceret, ac ſuæ libidini erga Annam Bolenam indulgeret. Nobis autem fas non eſt ita loqui.

Sanè paullò antea, Canone XVI. eorundem Apoſtolorum, pariter prohibetur Ordinem ſacrum accipere is, *qui poſt ſanctum baptiſmum duobus conjugiis fuerit implicitus.* Nemo tamen inde colliget duo ſucceſſiva conjugia ex traditione Apoſtolica prohiberi, vi prædictorum Canonum, aut poſterius illorum eſſe irritum jure divino. Idem ergo dicendum de conjugio cum ſorore uxoris jam defunctæ, quantum eſt ex vi Can. illius XVIII.

Extra rem verò opponitur objurgatio Joannis, dicentis Herodi: *Non licet tibi accipere uxorem fratris tui.* Imprimis enim vivebat adhuc Philippus Herodiadis maritus, teſte Joſepho lib. 18. *Antiquitatum*, cap. 9. & Hegeſippo lib. 2. *De excidio Hieroſ.* cap. 15. potiſſimùm verbis illis: *Qui fratris viventis uxorem eripuerat, præſertim habentem ſemen ex germano ipſius.* Tale autem conjugium eſſe irritum jure naturali & divino, nemo dubitat. Patres verò Eliberitani in hoc Canone loquuntur ſolùm (ſicut & nos) de conjugio cum ſorore ſoluta uxoris vitâ functæ. Similiter Euſebius lib. 1. *Hiſt.* c. 11. ait, Philippo ſuperſtiti ablatam fuiſſe Herodiadem: ac proinde conjugium illud, tanquam adulterinum, & omni jure irritum, reprobari à Joanne. Lege Tertullianum adversùs Marcionem cap. 34. & Hieronymum in cap. 4. Matthæi, ac D. Thomam ibi.

Quapropter non conſtat ex vi juris naturalis aut divini quòd conjugia ſucceſſiva cum duabus ſororibus ſint irrita, aut nulla in lege gratiæ, licèt valdè congruum ſit rationi naturali & decentiæ morali ne unquam in iis diſpenſetur.

Unde ſolùm videntur expreſsè prohibita & irrita ex jure Eccleſiaſtico fundato in ipſa decentia naturali & morali rerum: ut ſatis indicat Canon præſens, & præterea Concilium Neocæſareenſe Canone II. Altiſiodorenſe Can. XXX. Agathenſe ſub Symmacho Can. LXI. & Epaunenſe Can. XXX. Aurelianenſe I. Can. XX. Romanum I. ſub Gregorio II. Papa Can. V. verbis illis: *Siquis fratris uxorem duxerit in conjugium, anathema ſit.* Quare primis Eccleſiæ ſæculis, immo fortaſſe intra totam priorem chiliadem annorum, vix invenitur cum aliquo diſpenſatum fuiſſe, ut mortua uxore acciperet ſororem ipſius in conjugium. Quin potiùs peſſimè audierunt Clotarius & Caribertus, ambo Reges Francorum, ob id tentatum. Poſtea verò, à tempore ſaltem Innocentii III. urgentibus graviſſimis cauſſis, tempori ac rerum diſpoſitioni reſpondentibus, nonnunquam PP. diſpenſârunt, ut unus aut alter cum altera ſorore ſucceſſivè conjugiũ retineret, aut iniret, ubi ex priore prolem non accepit. CARD. DE AGUIRRE.

CANON LXII.

De aurigis * *& pantomimis, ſi convertantur.*

* Augaribus.

Si auriga *, aut pantomimi credere voluerint; placuit ut priùs artibus ſuis renuncient, & tunc demum ſuſcipiantur, ita ut ulteriùs ad eas non revertantur. Quòd ſi facere contra interdictum tentaverint; projiciantur ab Eccleſia.

* Augur.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

De aurigis agi in hoc Canone, non auguribus: & cur tam acri pœna aurigæ feriantur.

QUIS augures unquam cum pantomimis conjunxit? quis ſacerdotum collegia cum Circo vel theatro? quis divinandi, cum agitandi, vel repræſentandi peritis, niſi depravata editorum codicum exemplaria? Pro *augure*, *auriga* legendum eſt. Quod præter emendatiores Codices Mss. ex Conciliis Arelatenſibus I. & II. liquet, in quibus omnes ferè Canones hujus Concilii tranſlati ſunt. In primo Arelatenſi [t]: *De agitatoribus qui fideles ſunt, placuit, eos quamdiu agitant, à communione ſeparari.* In ſecundo [u]: *Hæc de agitatoribus ſive theatricis, qui fideles ſunt, placuit, eos quamdiu agunt, à communione ſeparari.* Agitatores autem & aurigas eoſdem eſſe conſtat ex reſcripto Valentiniani, Theodoſii, & Arcadii Impp. [x] ad Albinum. P. P. *Quòd ſi quiſquam* (ajunt) *ex agitatoribus, id eſt aurigis, ſeu ex quolibet alio genere hominum contra hoc interdictum &c.* Id etiam Iſidorus [y] probat, utriuſque originem tradens: *Ars Circi* (inquit) *auriga & currus, equites vel pedites.* Auriga *propriè dictus, quòd currum agat, ſive quòd feriat junctos equos. Nam* haurit, *ferit dicimus, ut:*

Latus haurit apertum.

Ipſe eſt & agitator, *id eſt, verberator, ab* agendo *dictus.* De aurigis præterea Patres Hiſpanos hîc unà & pantomimis cogitâſſe, multò eſt probabilius, quàm de auguribus: nam ars aurigarum, etſi in reliquis provinciis frequens, in Hiſpania fuit ſemper frequentiſſima, ob equorum Hiſpanicorum alacritatem & celeritatem, quorum uſus ad ludos Circenſes, non Hiſpania tantùm, ſed Roma ſæpè requiſivit. Aurelius enim Symmachus urbis Romæ Præfectus, in prætura filii, cùm ſpectacula eſſet exhibiturus, ab Hiſpania equos educi Romam curavit; & de ea cura plures illius Epiſtolæ exſtant ad Meſſalam [z]. *Inſtruenda* (inquit) *mihi, atque adornanda Prætura eſt: ad cujus nos editionem magnitudinis tuæ proceſſus animavit. Inceptum enim meum viribus fratris utetur. Quæſo igitur, ut mecum religioſè votiva officia partiaris, & familiaribus meis ad Hiſpaniæ longinqua pergentibus, ob equorum curulium coëmptionem, ſuffragia promovendi conferre digneris.* Et alibi [a]: *Amor mutuus* (inquit) *facit, ut tibi ex uſu meo agenda delegem. Cùm igitur filii mei Prætoria inſtet editio, quam vir illuſtris comes, omnium virtutum genere ſublimiſſimus, ſuis evectionibus juvare dignatus eſt, coëmptioni equorum ex Hiſpania celeritas admovenda eſt. Quare quæſo te, ut familiares meos ad Hiſpanias miſſos nulla tarditas demoretur, quos juvari tuis literis volo, ut illis merita tua Hiſpanorum mentibus impreſſa ſuffragio ſint. Vale.* Aliæ etiam ſunt ejuſdem Symmachi, in quibus fit mentio curulium quadrigarum, ſive equorum Circenſium Hiſpani ſanguinis; de quibus etiam vendendis denegata vel conceſſa licentia, meminerunt Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus [b]. Mirificè enim placebat in Circo equorum Hiſpanicorum alacritas & celeritas; adeò ut Capitolinus recenſeat, Verum Imperatorem, volucri equo Praſino aureum ſimulacrum feciſſe. Quare cùm tanta eſſet de Hiſpanicorum celeritate concepta, vel opinio, vel exiſtimatio, ut vento conceptos arbitrarentur, Plinio [c] teſte, eos ad Circenſes ludos & aurigarum certamina, & Roma, & provinciæ deſiderârunt. Aurigarum autem officium ut à doctrina religionis noſtræ alienum & plenum idololatriæ, improbârunt vetuſtiſſimi Eccleſiæ ſcriptores, Tertullianus, Auguſtinus, & alii, quos ſuperiùs [d] retulimus; ſed hoc loco non omittendus Salvianus, qui Circenſium horum ludorum acerrimè eſt inſectatus inſaniam [e]: *Fingamus enim quòd reſpicere nos Dominus noſter velit, etiam non merentes: videamus ſi poteſt. Ecce innumera Chriſtianorum millia in ſpectaculis rerum turpium quotidie commorantur: poteſt ergo illos Deus reſpicere, qui tales ſunt? poteſt ad eos reſpicere qui bacchantur in Circis? qui mœchantur in theatris? An fortè hoc volumus, & hoc dignum putamus, ut cum in Circis nos & in theatris Deus videat, ea qua nos aſpicimus, aſpiciat quoque ipſe nobiſcum: & turpitudines quas nos cernimus, cernat & ipſe nobiſcum? Alterutrum enim fieri neceſſe eſt: quod ſi nos videre dignatur, conſequens eſt, ut etiam illa ubi nos ſumus, videat: aut ſi ab illis (quod non dubium eſt) avertit oculos, etiam à nobis qui illic ſumus, pariter avertat. Et cùm hæc ita ſint, facimus hæc tamen, ac ſine ceſſatione, quæ dixi. An fortè in morem veterum paganorum, theatrorum, & Circorum Deum nos habere arbitramur? Faciebant enim hæc illi, quia has idolorum ſuorum delicias eſſe credebant: nos quomodo hæc facimus, qui odiſſe Deum noſtrum hæc certi ſumus?* Et cùm aliquando pòſt Chriſtiani, qui hæc exercebant Circenſia, accurata ſe excuſatione defenderent; non in deorum ethnicorum, ſed Chriſti honorem, ſe illa exhibere affirmantes, quid viſum eidem Salviano ſpectemus. *Chriſto?* (ait) *ô amentia monſtruoſa! Chriſto Circenſes offerimus & mimos? & tunc hoc maximè, quum ab eo aliquid boni capimus, cùm proſperitati aliquid ab eo attribuitur, aut victoria de hoſtibus à divinitate præſtatur. Et quid aliud hac re facere videmur, quàm ſi quis homini beneficium largienti injurioſus ſit, aut blandientem convitiis cædat: aut oſculantis vultum mucrone transfigat? Interrogo enim omnes potentes ac divites mundi hujus: Cujus piaculi reus ſit ſervus ille, qui probo ac bono domino malum cogitet, qui benemerenti convitium faciat, & pro libertate quam accipit, contumeliam reddat? Abſque dubio maximi criminis reus creditur, qui malum pro bono reddit, cui etiam malum pro malo reddere non liceret. Hoc ergo etiam nos qui Chriſtiani dicimur, facimus: irritamus in nos miſericordem*

t *Concilium Arelatenſe. I. Can. 5. & 6.*
u *Concilium Arelatenſe II. Can. 20.*
x *Valent. Theodoſius, & Arcadius. Imperat. ad Albinum P. P. in l. 9.* C. De malefic. & mathemat.
y *Iſidorus lib. 18.* Etymolog. c. 30.
z *Symmachus Epiſt. lib. 7. & Epiſt. 106.*
a *Idem Symmachus lib. 9. Epiſt. 12. 18. 19. 20. 21. 22. 23.*
b *Imperatores Valentin. Valens, & Gratianus, in l. 1. C. Theodoſian.* De equis curulib. *lib. 15.*
c *Plin. lib. 8. c. 42.*
d *Hoc lib. 3. c. 40.*
e *Salvianus lib. 5.* De providentia Dei.

Deum impuritatibus noſtris; propitiantem ſordibus lædimus, blandientem iujuriis verberamus. Chriſto ergo? ô amentia monſtruoſa! Chriſto Circenſes offerimus & mimos? Chriſto pro beneficiis ſuis theatrorum obſcœna reddimus? Chriſto ludicrorum turpiſſimorum hoſtias immolamus? &c. Attendant hæc hi qui Chriſto & Sanctis Martyribus taurorum agitationem voventes, maximum ſe obſequium & pietatis officium eiſdem præſtitiſſe putant. Sed quid Auguſtinus[f] in pari cauſſa doceat, audiamus. *Tunc* (inquit) *dignantur pro nobis Sancti Domino ſupplicare, cùm aliquid iu uobis de ſuis virtutibus recognoſcunt*. Chryſoſtomus[g]: *Habent enim, & quidem maximam vim, orationes Sanctorum, ſed tunc profectò, quum nos id ipſum per pœnitentiam poſtulamus*.

f D. Aug. ſerm. 2. De Martyrib.

g D. Chryſ. in 1. Cor. c. 16. hom. 42.

COMMENTARII NOVI.

ARTES hæ habent actiones ſimiles, & ferè copulatas: quod enim in Circo eſt auriga, id theatro eſt pantomimus. auriga, qui currui præeſt dicitur, pantomimus perſonarum omnium in ſcena imitator & effictor; ex Caſſiod. l. 4. *Variar*. Epiſt. IV. & Arnob. l. 4. & Tertull. *De Spectacul*. cap. 17. homines officio infames & vitâ. Unde in Concil. I. Arelat. cap. 20. & III. Carthag. & hoc eodem Concilio infrà cap. 67. quamdiu hæc agunt, à communione ſeparantur. Exſtat hujus rei Epiſt. D. Cypriani, & D. Thomæ 2. 2. quæſt. 168. art. 3. ad 3. argum. Docta & pia de hiſtrionum officio & moderato uſu ſententia: quamvis ſæpè urget nos illud Auguſtini ſuper Joann. tract. 100. *Donare res ſuas hiſtrionibus, vitium eſt immaue, non virtus*. LOAISA.

Augurum obſervatio à Patribus prohibetur. Hic Clemens I, lib. 7. *Conſtit. Apoſt*. cap. 7. *Noli augur eſſe, quoniam ducit hoc ſtudium ad idololatriam*. Et lib. 8. ejuſdem cap. 38. rejiciuntur ab Eccleſiæ atriis hujuſmodi homines, nec recipiuntur niſi pœniteant. Eadem vitanda decernit Cyprianus lib. 3. *Contra Judæos* ad Quirinum. De hujuſmodi auguriis, & eorum obſervationibus ſic Concilium Ancyran. Can. XXIV. & allegat Gratianus cap. *Qui divinationes*. 26. quæſt. 6. *Qui auguria, vel auſpicia, ſive ſomnia, vel divinationes quaslibet ſecundùm morem Gentilium obſervaut, aut in domos ſuas hujuſmodi homines introducunt, iu exquirendis aliquibus arte maleſica, aut ut domos ſuas luſtrent, confeſſi, quinquennio pœnitentiam agant ſecundùm regulas antiquitus conſtitutas*. Hunc Canonem repetit & citat Concil. Pariſienſe III. lib. 3. cap. 2. Quod expreſsè præcipit Concil. Carthag. IV. Can. VIII. IX. & allegatur à Gratiano cap. *Augur*. 26. quæſt. 5. & ibid. cap. *Siquis*. dicitur: *Siquis ariolos, aruſpices, incantatores obſervaverit, aut phylacteriis uſus fuerit, anathema ſit*. Hic & Alex. III. ad Gradenſem Patriarcham (& allegatur in Concil. Lateran. ſub eodem p. 50. cap. 6.) de presbytero, qui cum quodam infami ad privatum locum immundos ſpiritus invocaturus acceſſiſſet; ſtatuit ut ab officio & Beneficio Eccleſiaſtico juſtè ſuſpenderetur. CORIOLANUS.

Qui curribus aut equis inſidentes, eos circum metas agitabant, dicti ſunt *aurigæ*, ſive *agitatores*, juxta Iſidor. lib. 18. *Origin*. c. 33. ibi: Auriga *propriè dictus, quòd currum agat, & regat, ſive quòd feriat junctos equos. Nam haurit, ferit, ut*:

Latus haurit apertum.

Ipſe eſt & agitator, id eſt verberator, ab agendo dictus. Quia verberibus equos agebat, ſive agitabat. Quamvis Bulengerus. *De circo* cap. 59. velit *aurigas* dici, quaſi *Aureiigas*, vel *Origas*; quia *aureæ* & *oræ* fræni ſunt, quibus equorum aures rediguntur; eos autem olim plerumque eſſe ſervos, liberoſque, & infamiâ notatos, conſtat ex Dione in Adriano: *Romam cùm veuiſſet, atque in quodam ſpectaculo aurigam queudam liberum fieri cum clamore populus rogaret; Adrianus reſpondit per tabellam, docens iniquum à ſe hoc peti, ut alienum ſervum liberum faceret, ne domino ejus vis & injuria fiat*. Ex Tertull. lib. *De ſpectacul*. cap. 22. *Etenim ipſi auctores & adminiſtratores ſpectaculorum, quadrigarios, ſcenicos, &c. Et ex eadem parte, quam magni faciunt, deponunt, & deminuunt, immo maniſeſtè damnant iguominiâ, & capitis minutione, arcentes curiâ, roſtris, ſenatu, equite, cæteriſque honoribus omnibus, ſimul ac ornamentis. Quibus quanta perverſitas! Amant quos multant, depretiant quos probant. Artem magnificant, artificem notant. Quale judicium eſt, ut ob ea quis offuſcetur, per quæ promeretur? Immo quanta confeſſio eſt malæ rei, quarum auctores cùm acceptiſſimi ſint, ſine nota non ſunt*. Et innuitur in l. 4. C. *De ſpect*. lib. 11. Sed cùm depravatâ Republicâ ab adoleſcentibus nobilibus hæc ars exerceretur; ideo illi tantùm notabantur infamiâ, qui quæſtûs cauſsâ in certamina prodibant. l. 2. ff. *De his qui notantur*. Docent Revardus lib. 5. *Var*. cap. 13. Pamel. in Not. ad Tertull. c. 2. num. 172. Stevvech. ad Veget. *De re milit*. cap. 24. Briſſon. lib. 1. *Select*. cap. 10. Cæterùm ſi non quæſtûs cauſsâ, ſed potiùs ut ſacris ſolennibus inſervirent, currus agerent, tunc eos ab infamia eximi docet Ulpianus in l. 4. in princ. ff. *De his qui notant. infam*. Unde non ſolùm cives, verùm & ſenatores, immo & ipſi Imperatores hanc improbam artem exercebant, ut teſtantur de Cajo Tacitus lib. 14. *Annal*. cap. 14. Dio lib. 61. De Nerone Suetonius in eo cap. 4. & 21. de Vitellio idem in eod. cap. 4. de Vero Julius Capitolin. in eo: de Commodo Herodian. lib. 3. de Caracalla idem in eod. Tanti itaque habita fuit Romæ aurigandi peritia, tantoque honore, & ſpectantium plauſu, qui priùs metam attingebant, ut aliqui aurigæ veneficiis imprecationibuſque uterentur, ut equos ſimul currentes in curſu ſiſtere facerent. Arnobius lib. 1. adverſ. Gentes: *Quis enim hos neſciat, aut immi-*

nen-

Digitized by Google

nentia ſtudia prænoſcere, quæ neceſſariò, velint nolint, ſuis ordinationibus veniunt? aut mortiferam immittere quibus libuerit tabem: aut familiarium diſrũpere charitates: aut ſine clavibus reſerare quæ clauſa ſunt: aut ora ſilentio vincire: aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare? Adversùs quas dæmoniacas imprecationes ſtatuerunt Imperatores in leg. *Ult.* C. *De maleſic.* aurigas contra maleficæ artis prohibitionem aliquid patrantes ultimo ſupplicio eſſe afficiendos. Cujus maleficii celebre exſtat teſtimonium apud D. Hieronym. in vita S. Hilarionis: *Sed & Italicus* (inquit) *ejuſdem oppidi municeps adversùs Garenſem Duumvirum manet, idolo deditum: Circenſes equos nutriebat. Hoc ſiquidem in Romanis urbibus jam idem ſervatur à Romulo, ut propter felicem Sabinarum raptum ab ipſo quaſi conſiliorum Deo, quadrigæ ſepteno currant circuitu, & equos partis adverſa fregiſſe victoria ſit. Hic igitur æmulo ſuo habente maleficium, qui dæmoniacis quibuſdam imprecationibus, & hujus impediret equos, & illius incitaret ad curſum; venit ad B. Hilarionem, & non tam adverſarium lædi, quàm ſe defendi obſecravit. Cùm ſubrideret, & diceret: Cur enim non magis equorum pretia pro ſalute animæ tuæ pauperibus erogas? Nec poſſe hominem Chriſtianum uti magicis artibus, ſed à ſervo Chriſti potiùs auxilium petere, maximè contra Agacenſes adverſarios Dei, & non tam ſibi, quàm Eccleſiæ Chriſti inſultantes: rogatus ergo à fratribus qui aderant, ſcyphum fictilem quo bibere conſueverat, aquâ juſſit impleri, eique tradi. Quem cùm accepiſſet Italicus; & ſtabulum, & aurigam ſuum, rhedam, carcerumque repagula aſperſit. Mira vulgi ſpectatio! Nam & adverſarius hoc ipſum irridens diffamaverat, & fautores Italici certam victoriam pollicentes exultabant. Igitur dato ſigno, hi advolant, iſti præpediunt, ſub horum curru rotæ fervent, illi prætervolantium terga vix cernunt: clamor fit vulgi nimius, ita ut ethnici quoque ipſi concreparent: Marnas victus à Chriſto eſt.* Is autem qui prior ad cretam, certaminis finem, perveniebat, victor proclamabatur, tantoque ſpectantium plauſu coronabatur, ut ad deos evehi ſcripſerit Horat. lib. 1. Od. 1.

Palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad deos.

Et præmia magna conſequebatur. Lampridius in Commodo: *Circenſes multos addidit, libidine potiùs quàm religione, & ut dominos factionum ditaret.* Comprobat Theoderici Regis in Sabinum aurigam liberalitas apud Caſſiodorum lib. 2. *Variar.* cap. 9. *Dudum ſiquidem æſtimatis meritis, Sabino aurigæ unum ſolidum dari menſtruum feceramus. Nunc autem, quoniam in Iſtrio honeſta nos ſupplicatione permovit, aſſerens, ut qui lætitiæ publicæ miniſter exiſtit, mendicitate triſtiſſima non debeat ingravari. Et ideo præſenti juſſione decernimus, ut alterum ſolidum per menſem ſuprà memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari.* Unde cùm his ludis à diabolo excogitatis in deriſum Eliæ curru igneo in cœlum rapti (ut referunt D. Cyprian. in Epiſt. miſſa plebi in Euangelio ſtanti, ibi: *Pudor me tenet, præſcriptiones eorum in hac cauſſa, & patrocinia referre. Ubi, inquiunt, ſcripta ſunt iſta? ubi prohibita? alioquin & auriga eſt Iſraël Elias, & ante arcam David ipſe ſaltavit.* Quibus occurrens ſubjungit: *Nam quod Elias auriga eſt Iſraëlis, non patrocinatur ſpectandi; Circenſibus: in nullo enim hic circo currit.* Tertull. *De ſpect.* cap. 23.) populus oblectaretur, & aurigæ ipſi ditarentur; etſi Patres Eccleſiæ jam à primo ejus ſæculo eos probro haberent (D. Clemens lib. 4. Conſtit. *Qui ſpectat venationes, aut Circenſes; ejiciatur, aut ludis vale dicat.*) tamen penitùs averruncare non potuerunt: ideoque adhuc ſub Chriſtianis Imperatoribus edebantur. leg. *Dominico*. C. *De ſpectat.* In Theod. & Juſtiniani ſæculo adhuc viguiſſe certamen illud, refert Nicephor. lib. 17. cap. 21. Unde dejectionem ab Eccleſia imponunt Patres in præſenti hujuſmodi aurigis, ſi ad illam nefariam artem cui jam renunciârunt, revertantur: & ſi catechumeni renunciare noluerint, non ſolùm differendum eſſe eorum baptiſmum, verùm & projiciendos eſſe ab Eccleſia, ideſt à gradu catecheſis, in quo erant, ut expleto tempore baptiſmum reciperent. GONZALEZ.

SI AURIGA, &c.] Lectio hæc emendationum Mss. abſdubiò retinenda eſt, uti demonſtrat eruditiſſimus Mendoza: qui & ſolita pietate invehitur adversùs Circenſes ludos, ſive agitationes taurorum crudeles atque efferatas noſtrorum temporum, ſimiles planè iis, quas ſuo ævo exſecrabatur Salvianus; præſertim inſtitutas in honorem Chriſti, ac Martyrum, quaſi Deus aut cœlites tam cruento ac barbaro ludorum genere placari aut conciliari poſſent.

Quam in rem, præter veterum teſtimonia, placet in medium proferre graviſſimam increpationem S. Thomæ à Villa-nova Sermone ſecundo in feſto S. Joannis Baptiſtæ, in cujus honorem Hiſpani noſtri Circenſes taurorum ludos celebrare ſolent. *Quis toleret* (inquit) *beſtialem illam & diabolicam conſuetudinem Hiſpaniæ noſtræ de tauris exagitandis? Quid beſtialius, quàm ſtimulare brutum ut homines laniet? ô dirum ſpectaculum! ô ludum crudeliſſimum! Vides fratrem Chriſtianum ſtatim à beſtia laniari, & non ſolùm vitâ corporis, ſed & vitâ animæ privari (nam communiter in peccato moriuntur) & delectaris, & voluptatem capis? Quanto ſtudio laboraverunt ſancti Doctores antiqui, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Ambroſius, Hieronymus, ut hæc ſpectacula atrocia & obſcœna, & gentilica, ab Eccleſia removerent? Factum eſt hoc: exploſa ſunt è tota Eccleſia: ſola Hiſpania ritum hunc gentilicum obſervavit in diſpendium animarum, & non eſt qui redarguat & prohibeat. Ego autem, etſi ſcio quòd non proderit, faciam quod debeo, ut animam meam liberem: non tacebo, in animæ meæ & veſtrarum periculum. Itaque denuncio vobis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, quòd omnes qui hoc agitis vel conſentitis, vel non prohibetis cùm poſſitis, non ſolùm mortaliter peccatis, ſed eſtis homicidæ, & rationem reddetis coram Deo in die judicii de hoc, & à vobis exigetur ſanguis omnium qui ab illa beſtia, ſive in arena, ſive in itinere trucidantur. Nec ſolùm vos, ſed & ſpectatores non ſunt*

omni-

omnino tuti à mortali, quamvis eos non audeam tend muare. Tamen mihi facit de hoc magnam perſuaſſionem decretum illud Auguſtini in cap. Vident homines. 86. *diſt. ubi ſic ait*: Vident homioes venatores, & delectantur: væ miſeris, ſi non ſe correxerint! videbunt enim Salvatorem, & triſtabuntur. *Hæc verba non videntur veniale peccatum, ſed mortale redarguere, ut liquet.*

Hactenus ille ſanctiſſimus Præſul, poſt tot alios Eccleſiæ Doctores allegatos: quorum verba ac ſenſus oeſcio quomodo non injiciant religionem ac terrorem Hiſpanis noſtris. Nec conſuetudo longæva excuſare poteſt, quoniam barbara, crudelis, ac rationi naturali, & charitati propriæ ac proximorum contraria eſt. Nec ex illa, ut aliqui nugantur, Hiſpani fiunt animoſiores ad prælium in defenſionem nationis. Imprimis enim pauci aut nulli eorum, qui ex officio aut conſuetudinc tauros in Circo agitant, vadunt ad militandum, & plerumque miſeram necem ſubeunt. Deinde Germani, Itali, Galli, Poloni, & nonnullæ aliæ nationes, fortiſſimè ſe gerunt in præliis, nec tamen iis feralibus exercitationibus præparantur. Non ergo ad eum finem ullatenus proſunt. Sed & ſi prodeſſent, rejiciendæ erant. Non enim facienda ſunt mala ut eveniant bona. Vide dicenda cap. ſequenti.

Unde Beatus Pius V. in Bulla XLVIII. *De ſalute gregis*, quam edidit anno MDLXVIII. graviſſimis verbis damnavit eam conſuetudinem agitandi tauros & alias feras, inflicto anathemate omnibus, etiam Regibus, & Imperatoribus, illam permittentibus. Et inter alia, inquit: *Nos conſiderantes hæc ſpectacula, ubi tauri & feræ in circo vel foro agitantur, à pietate & charitate Chriſtiana aliena eſſe; ac volentes hæc cruenta turpiaq́; dæmonum, & non hominum, ſpectacula aboleri, & animarum ſaluti, quantum cum Deo poſſumus, providere*, &c. Deinde omnibus Communitatibus, & Rebuſpublicis, ſicuti & Principibus, agitatoribuſq́ue, & clericis ſpectatoribus, anathema indicit, & privationem Eccleſiaſticæ ſepulturæ obeuntibus in eo congreſſu. Neque ullis Principum aut populorum precibus potuit ſanctiſſimus ille Pontifex ab ea ſententia dimoveri.

Verum quidem eſt, poſtea Gregorium XIII. & Clementem VIII. mitiùs ſe habuiſſe, ablatâ excommunicationis pœnâ quoad laïcos & clericos ſæculares, atque Equites Regulares (modò ſacris ordinibus initiati non eſſent) & ſub certis præcautionibus, ne periculum aliquod eſſet fundendi humanum ſanguinem, reductâ Bullâ Pii V. ad terminos Juris communis, ut legere eſt in Bulla prædicti Gregorii data 25. Auguſti anno MDLXXV. anno ipſius IV. & miſſa ad Philippum II. per Ducem Suëſſæ, Oratorem Regium in Urbe; & in alia Clementis VIII. data 13. Januarii anno MDXCVI.

Sed enim ii Pontifices ſolùm abſtulerunt pœnas Eccleſiaſticas à Pio V. inflictas relatè ad perſonas exceptas. Non tamen abſtulerunt, nec auferre potuerunt, deformitatem intimam, ac contrariam charitati Chriſtianæ, quæ eſt in iis feralibus ſpectaculis, ac toties à SS. Eccleſiæ Patribus, & ab ipſo Pio V. damnata fuerat, tanquam diabolica & turpis. Quinimmò dum reducunt literas Pii V. ad terminos Juris communis (cui teſtantur ſe nullateous derogare velle) relinquunt palam ea ſpectacula in eo ſtatu ac qualitate, quam ex ſe habent. Quare quicquid deformitatis, turpitudinis, & peccati ex natura ſua habuerunt, retinent modò. Itaque ex ablatione earum pœnarum, non impeditur malitia moralis & intima eorum ſpectaculorum: oec iſthæc approbantur ab iis duobus Pontificibus, ſed dumtaxat non prohibentur ſub prioribus illis pœnis, ne ex earum contemptu, & nimio ardore Hiſpanicæ nationis ad ea feralia exercitia, ſequantur majora mala: ut ſatis conſtat ex contextu earundem Bullarum.

Quare ſolùm ſupereſt, ut Regio edicto, & ſub graviſſimis pœnis efficaciter omnino inflictis, exterminentur prorſus eæ ferarum agitationes, quas S. Thomas de Villa-nova, poſt tot alios Eccleſiæ Patres ac Doctores, ante Bullam Pii V. tam graviter damnârunt. Aut, ſi hoc obtineri non poſſit, ſaltem exactiſſimè caveatur omoe periculum mortis vel ſanguinis humani, adhibitis quibuslibet mediis, quæ certè non ſolent adhiberi ſatis: cùm plerumque accidant mortes aut mutilationes, aliaque mala, quorum rationem reddent Deo, præſertim miniſtri Regii, & gubernatores populorum. CARDIN. DE AGUIRRE.

Aut pantomimi.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

Qui fuerint pantomimi: & cur tam acris illis pœnitentia imponatur.

PANTOMIMI dicebantur, qui molli & impudica ſaltatione, qui fracto corporis motu, indecentique geſticulatione, ita res geſtas repræſentabant, ut loqui manibus magis, quàm agere viderentur. Caſſiodorus [h]: *Conſtituatur à vobis Praſini pantomimus, quatenus ſumptum, quem pro ſpectaculo civitatis impendimus, electis contuliſſe videamur. Hanc partem muſicæ diſciplinæ, mutam nominavêre majores: ſcilicet quæ ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi,*

h Caſſiodorus lib. 1. Variar. Epiſt. 20.

quod

Digitized by Google

quod vix narrante lingua, aut ſcriptura textura poſſit agnoſci. Et alibi [i]: *Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen eſt, cum primùm in ſcenam plauſibus invitatus advenerit, aſſiſtunt conſoni chori diverſis organis eruditi: tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit, & per ſigna compoſita, quaſi quibuſdam literis edocet intuentis aſpectum: in illaq; leguntur apices rerum: & non ſcribendo facit quod ſcriptura declaravit. Idem corpus Herculem deſignat & Venerem, fœminam præſentat & marem, Regem facit & militem, ſenem reddit & juvenem: ut in uno credas eſſe multos tam varia imitatione diſcretos.* Hanc Tiberio Imperatori ſuo tempore natam Suïdas [k] ſcribit, & eam adeò illi diſplicuiſſe refert Dio, ut Româ omnes pantomimos exegerit: quod & iterum Trajano factum commendat Plinius [l]. Hi autem actus ſuos edebant in theatro: quà ratione theatrum vocat Tertullianus [m] *privatum impudicitiæ conſiſtorium*: ubi mimorum & pantomimorum turpitudinem ad vivum expreſſit. *Similiter* (inquit) *impudicitiam omnem amoliri jubemur. Hoc igitur modo etiam à theatro ſeparamur, quod eſt privatum conſiſtorium impudicitiæ: ubi nihil probatur, quàm quod alibi non probatur. Ita ſumma gratia ejus de ſpurcitia plurimum concinnata eſt, quam Atellanus geſticulatur, quam mimus, etiam per mulieres repræſentat, ſexum pudoris axterminans, ut faciliùs domi quàm in ſcena erubeſcant; quam denique pantomimus à pueritia patitur in corpore, ut artifex eſſe poſſit. Ipſa etiam proſtibula publicæ libidinis hoſtiæ in ſcena proferuntur, plus miſeræ in præſentia fœminarum, quibus ſolis latebant, perq; omnis ætatis, omnis dignitatis ora tranſducuntur, locus, ſtipes, elogium, etiam quibus opus non eſt, prædicatur. Taceo de reliquis, etiam quæ in tenebris & in ſpeluncis ſuis deliteſcere decebat, ne diem contaminarent. Erubeſcat ſenatus, erubeſcant ordines omnes. Ipſæ illæ pudoris ſui interemptrices, de geſtibus ſuis ad lucem & populum expaveſcentes, ſemel anno erubeſcant. Quòd ſi nobis omnis impudicitia exſecranda eſt; cur liceat audire quæ loqui non licet; cum etiam ſcurrilitatem, & omne vanum verbum judicatum à Deo ſciamus? cur æquè liceat videre, quæ facere flagitium eſt? Cur quæ ore prolata communicant hominem, ea per oculot & aures admiſſa non videantur hominem communicare? cùm ſpiritui appareant aures & oculi, nec poſſit mundus præſtari, cujus apparitores inquinantur. Habes igitur & theatri interdictionem, de interdictione impudicitiæ.* Multò clariùs aurigarum & pantomimorum turpitudines reprehendit idem Tertullianus [n]: *Cum igitur humana recordatio* (inquit) *etiam obſtrepente gratia voluptatis, damnandos eos cenſeat ademptis bonis dignitatum in quendam ſcopulum famoſitatis; quantò magis divina juſtitia in ejuſmodi artifices animadvertit? An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum miniſter, tot ſtatuum; ut ſacerdos coronatus, vel coloratus ut leno, quem curru rapiendum diabolus adversùs Heliam exornavit? Placebit qui vultus ſuos novaculâ mutat? infidelis erga faciem ſuam, quam non contentus Saturno, & Iſidi, & Libero proximam facere, inſuper contumeliis alaparum ſic objicit, quaſi de precepto Domini ludat? Docet ſcilicet diabolus verberandam maxillam patienter offerre. Sic & tragœdos cothurnis extulit, quia nemo poteſt adjicere cubitum unum ad ſtaturam ſuam. mendacem facere vult Chriſtum. Jam verò ipſum opus perſonarum, quæro an Deo placeat, qui omnem ſimilitudinem vetat fieri; quantò magis imaginis ſuæ? Non amat falſum auctor veritatis; adulterium eſt apud illum omne quod fingitur. Proinde vocem, ſexus, ætates mentientem, amores, iras, gemitus, lacrymas adſeverantem non probabit qui omnem hypocriſin damnat. Cæterùm quum in lege præſcribit, maledictum eſſe qui muliebribus veſtietur; quid de pantomimo judicabit, qui etiam muliebribus curatur? ſanè & ille artifex pugnorum impunitus ibit?* Salvianus [o]: *Talia* (inquit) *ſunt quæ fiunt in theatro, ut ea non ſolùm dicere, ſed etiam recordari aliquis ſine pollutione non poſſit. Alia quippe crimina, ſingulas ſibi fermè in nobis vendicant portiones; ut cogitatione ſordidæ animos, ut impudici aſpectus oculos, ut auditus improbi aures: ita ut cùm ex his unum aliquid erraverit, reliqua poſſint carere peccatis: in theatris verò nihil eorum reatu vacat, quia & concupiſcentiis animus, & auditu aures, & aſpectu oculi polluuntur. Quæ quidem omnia tam flagitioſa ſunt, ut etiam explicare ea quiſpiam atque eloqui ſalvo pudore non valeat. Quis enim integro verecundiæ ſtatu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac proborum obſcœnitates, illas motuum turpitudines, illas geſtuum fœditates? quæ quanti ſint criminis, vel hinc intelligi poteſt, quòd religionem ſui interdicunt.* Pòſt ſubdens: *Alia quoque omnia mala agentes, polluunt non videntes vel audientes, ſiquidem etſi blaſphemum quendam audias, ſacrilegio non pollueris, quia mente diſſentis: etſi intervenias latrocinio, non inquinaris actu, quia abhorres animo; ſolæ ſpectaculorum impuritates ſunt, quæ unum admodùm faciunt & agentium & aſpicientium crimen. Nam dum ſpectantes hæc comprobant, ac libenter vident; omnes ea viſu audituq; agunt, ut verè in eos Apoſtolicum illud peculiariter cadat: Quia digni ſunt morte, non ſolùm qui faciunt ea, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Itaque in illis imaginibus fornicationum, omnis omnino plebs animo fornicatur: & qui fortè ad ſpectaculum puri venerant, de theatro adulteri revertuntur. Non enim tunc tantummodo quando redeunt, ſed etiam quando veniunt, fornicantur: nam hoc ipſo quòd aliquis rem obſcœnam cupit, dum ad immunda properat, immundus eſt: & cùm hæc ita ſint, qui talia agimus, negligi nos à divinitate cauſſamur, relinqui nos à Domino noſtro dicimus, cùm ipſi Dominum relinquamus.* Lactantius [p]: *Quid de mimis loquar, corruptelarum præferentibus diſciplinam? qui docent adulteria dum fingunt; & ſimulatis erudiunt ad vera? Quid juvenes aut virgines faciant, cùm hæc & fieri ſine pudore, & ſpectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique quid facere poſſint, & inflammantur libidine, quæ aſpectu maximè concitatur; ac ſe quiſque pro ſexu in illis imaginibus præfigurat; probantq; illa dum rident; & adhærentibus vitiis, corruptiores ad cubicula revertuntur: nec pueri modò, quos præmaturiùs vitiis imbui non oportet, ſed etiam ſenes, quos peccare jam non decet, in talem vitiorum ſemitam dilabuntur.* Et mox: *Vitanda ergo ſpectacula omnia, non ſolùm ne quid vitiorum pectoribus inſideat, quæ ſedata & pacifica eſſe debent, ſed ne*

cujus

- i *Idem lib. 4. epiſt. ultima.*
- k *Suïdas verbo* Athenodorus. *Dio lib. 57.*
- l *Plinius in Panegyrico ad Trajan.*
- m *Tertul. in lib.* De ſpectacul. cap. 17.
- n *Idem Tertull. cap. 23. & 24. libro* De ſpectac.
- *Matth. 6. Lucæ. 12.*
- *Exod. 20.*
- o *Salvianus lib. 5.* De providentia.
- *Roman. 1.*
- p *Lactant. lib. 6.* Divinar. inſtit. *cap. 20.*

Digitized by Google

cujus nos voluptatis conſuetudo delinat, & à Deo & bonis operibus avertat: nam ludorum celebrationes, deorum feſta ſunt; ſiquidem ob natales eorum, vel templorum novorum dedicationes, ſunt conſtituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ ſunt; ludi autem ſcenici Libero, Circenſes Neptuno: paulatim verò & cæteris diis idem honos tribui cœpit, ſingulíq; ludi numinibus eorum conſecrati ſunt, ſicut Siſinius Capito in libris ſpectaculorum docet. Si quis igitur ſpectaculis intereſt, ad quæ religionis gratiâ convenitur; diſceſſit à Dei cultu, & ad deos ſe contulit, quorum natales & feſta celebravit. Minucius Felix [q]: *In ſcenis etiam non minor furor, turpitudo prolixior: nunc enim mimus, vel exponit adulteria, vel monſtrat; nunc enervis hiſtrio, amorem dum fingit, infligit. Idem deos veſtros induendo, ſtupra, ſuſpiria, odia dedecorat.* Qua ratione Beatus Chryſoſtomus [r], theatralem chorum malorum omnium fontem, ſcaturiginem, ac fomitem appellat: theatra, peſtilentiæ cathedram, incontinentiæ gymnaſium, luxuriæ officinam, impudicitiæ orcheſtram, Babilonicam fornacem: & ideo theatrorum ingreſſum Chriſtianis interdixit. Sic Epiphanius [s], Auguſtinus [t], Iſidorus [u], Arnobius, & alii. A quorum ſententia non diſſenſit vetus ethnicorum providentia: cùm priſci Maſſilienſes, quorum diſciplinam & gravitatem, Græciæ, & cunctis gentibus anteponere Cicero [x] non dubitavit, antequam ad eorum aures Chriſti doctrina & religio perveniſſet, mimis, quorum argumenta majori ex parte ſtuprorum continebant actus, nullum in ſcenam aditum dabant, ne, ut eleganter à Valerio Maximo traditum eſt, talia ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumeret. Ob eam turpitudinem, & genus idololatriæ, quod in omnibus Circi & theatri actibus ſolebat admitti; non ſolùm fideles ab eis peragendis ſub excommunicatione arcebantur, ſed antequam Fidem ſuſciperent, eis ſe non adfuturos, in baptiſmo promittebant, ut docet Divus Clemens [z], & poſt illum Tertullianus [a]. *Ne quis* (ait) *argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem convertat ipſius ſignaculi noſtri. Cùm aquam ingreſſi, Chriſtianam fidem in legis ſuæ verba profitemur, renunciâſſe nos diabolo, & pompæ, & angelis ejus, ore noſtro conteſtamur. Quid erit ſummum ac præcipuum, in quo diabolus, & pompæ, & angeli ejus cenſeantur, quàm idololatria? ex quo omnis immundus & nequam ſpiritus, ut ita dixerim, quia nec diutiùs de hoc. Igitur ſi ex idololatria univerſam ſpectaculorum paraturam conſtare conſtiterit; indubitatè præjudicatum erit etiam ad ſpectacula pertinere renunciationis noſtræ teſtimonium in lavacro, quæ diabolo, & pompæ, & angelis ejus ſint mancipata, ſcilicet per idololatriam. Commemorabimus origines ſingulorum, quibus incunabulis in ſæculo adoleverint; exinde titulos quorundam, quibus nominibus nuncupentur: exinde apparatus, quibus ſuperſtitionibus inſtruantur: tum loca, quibus præſidibus dicentur: tum artes, quibus auctoribus deputentur. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad noſtram ejerationem pertinebit.* Et pòſt [b]: *Quot adhuc modis perorabimus, nihil ex his quæ ſpectaculis deputantur, placitum Deo eſſe, aut congruens Dei ſervis, quod Domino placitum non ſit. Si omnia propter diabolum inſtituta, & ex diaboli rebus inſtructa monſtravimus (nihil enim non diaboli eſt, quicquid Dei non eſt, vel Deo diſplicet) hoc erit pompa diaboli, adversùs quam in ſignaculo Fidei ejeramus. Quod autem ejeramus, neque facto, neque dicto, neque viſu, neque proſpectu participare debemus. Cæterùm nonne ejeramus & reſcindimus ſignaculum, reſcindendo teſtationem ejus? Numquid ergo ſupereſt, ut ab ipſis ethnicis reſponſum flagitemus? Illi jam nobis renuncient, an liceat Chriſtianis ſpectaculo uti. Atquin hinc vel maximè intelligunt factum Chriſtianum, de repudio ſpectaculorum. Itaque negat manifeſtè, qui per quod agnoſcitur, tollit. Quid autem ſpei ſupereſt in ejuſmodi homine? nemo in caſtra hoſtium tranſit, niſi projectis armis ſuis, niſi deſtitutis ſignis & ſacramentis principis ſui, niſi pactus ſimul perire.* D. Cyprianus eidem ſententiæ ſubſcribit. [c] *Omnia* (inquit) *iſta ſpectaculorum genera damnavit, quando idololatriam ſuſtulit, ludorum omnium matrem: unde hæc vanitatis & levitatis monſtra venerunt. Quod enim ſpectaculum ſine idolo? Quis ludus ſine ſacrificio? Quod certamen non conſecratum mortuo? Quid inter hæc Chriſtianus fidelis facit, ſi idololatriam fugit? quid loquitur? Qui jam ſanctus ſit, de rebus crimінoſis voluptatem capit? Quid contra Deum ſuperſtitiones probat, quas amat dum ſpectat? Cæterùm ſciat hæc omnia inventa dæmoniorum eſſe, non Dei. Impudenter in Eccleſia dæmonia exorcizat, quorum voluptates in ſpectaculis laudat: & cùm ſemel illi renuncians, reciſa ſit res omnis in baptiſmate: dum poſt Chriſtum ad diaboli ſpectaculum vadit, Chriſto tamquam diabolo renunciat.* Salvianus [d]: *In ſpectaculis enim quædam apoſtatatio Fidei eſt: & à Symbolis ipſius, & cæleſtibus Sacramentis, lethalis prævaricatio. Quæ eſt enim baptiſmo ſalutari Chriſtianorum prima confeſſio? quæ, ſcilicet, niſi ut renunciare ſe diabolo, ac pompis ejus, atque ſpectaculis, & operibus proteſtentur? Nam ſpectacula & pompæ, etiam, juxta noſtram profeſſionem, opera ſunt diaboli. Quomodo igitur, ô Chriſtiane, ſpectacula poſt baptiſmum ſequeris, quæ opus eſſe diaboli confiteris? Renunciâſti ſemel diabolo & ſpectaculis ejus; ac per hoc neceſſe eſt, prudens & ſciens, dum ad ſpectacula remeas, ad diabolum redire te cognoſcas. Utrique enim rei ſemel ſimul renunciâſti, & unum utrumque eſſe dixiſti. Si ad unum reverteris, ad utrumque remeâſti:* Abrenuncio enim (*inquis*) diabolo, pompis, ſpectaculis, & operibus ejus. *Et quid poſtea?* Credo (*inquis*) in Deum Patrem omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum filium ejus. *Ergo primùm renunciatur diabolo, ut credatur Deo; quia qui non renunciat diabolo, non credit Deo: & ideo qui revertitur ad diabolum, relinquit Deum. Diabolus autem eſt in ſpectaculis, pompis ſuis, ac per hoc, cùm redimus ad ſpectaculum, relinquimus Fidem Chriſti. Hoc itaque modo omnia Symboli ſacramenta ſolvuntur: & totum quod in Symbolo ſequitur, labefactatur & inquinatur. Nihil enim ſequens ſtat, ſi principale non ſteterit. Dic mihi tu, Chriſtiane, quomodo te tenere ſequentia Symboli putas, cujus principia perdidiſti? membra ſine capite nihil proſunt; & ad exordia ſua cuncta reſpiciunt: quæ utique ſi perierint, omnia peſſum trahunt. Siquidem ſtirpe ſublata, aut non ſunt reliqua, aut ſi ſunt, ſine emolumento ſunt: quia ſine capite nihil conſtat.* Divus Iſidorus [e]: *Deum* (inquit) *negat,*

q Minutius Felix in Octavio ad finem.

r D. Chryſoſt. homil. 69. in cap. 21. Matthæi, & homilia 62. ad populum Antiochenum & homil. in Pſal. 50.

s D. Epiphan. ad finem librorum quos contra hæreſes ſcripſit.

t D. Auguſt. lib. 1. De conſenſu Evangel. cap. 33. & lib. 2. De ſymbolo cap. 2.

u D. Iſidor. lib. 18. Etymolog. cap. 31.

x Cicero in oratione pro Flacco.

z D. Clem. lib. 8. Conſtitut. Apoſtolicar. cap. 38.

a Tertull. lib. De ſpectacul. cap. 4.

b Idem in eodem cap. 24.

c D. Cyprian. Epiſtol. 1. ad Rogatianum, & lib. De ſpectacul. cap. 3.

d Salvian. lib. 6. De providentia Dei.

e D. Iſidor. lib. 18. Etymolog. cap. 62.

Digitized by Google

negat, qui talia præſumit. Fidei Chriſtianæ prævaricator effectus eſt, qui id denuò appetit, cui in lavacro jam pridem renunciavit, id eſt diabolo, pompis, & operibus eius. Hoc eſt ergo quod Epiſcopi Hiſpani in hoc Canone decreverunt, eos nimirùm qui credere voluerint, id eſt, qui baptiſmum ſuſcepturi ſunt, in ejus ſuſceptione Circi & theatri artibus, quibus antea dediti erant, renunciaturos. Nec ſolùm exercitationem & uſum earum deſerere debent, ſed & aſpectum. Antiqua enim fuit Eccleſiæ conſuetudo, non recipiendi ad baptiſmum indiferenter quoſcumque, ſed eos tantùm quos vitæ honeſtas commendabiles Eccleſiæ reddidiſſet. Quare non ſolùm his ſtudiis dediti, quæ idololatriam redolerent, quibus nullum gravius exſtare poſſe certum eſt, arcebantur à baptiſmo, ut D. Auguſtinus [f] teſtatur; ſed & aliis minoribus irretiti, nî priùs profiterentur eam vitæ turpitudinem deſerturos. *Hoc ſi ita eſt* (inquit Auguſtinus) *fateamur iſtos laudabili charitate conari, ut omnes indiſcretè admittantur ad baptiſmum, non ſolùm adulteri & adulteræ contra ſententiam Domini falſas nuptias prætendentes, verùm etiam publicæ meretrices in turpiſſima profeſſione perſeverantes; quas certè etiam nulla negligentiſſima Eccleſia conſuevit admittere, niſi ab illa primitus proſtitutione liberatas.* Tanti enim ſacramenti participes noluit Eccleſia eos fieri, quorum vitæ turpitudo Spiritui ſancto accipiendo impedimento eſſet. Sicut enim indignè corpus Domini aſſumentem, judicium ſibi manducare & bibere Apoſtolus docuit: ſic & ad baptiſmum accedentem Divus Auguſtinus. [g] *Sicut enim* (inquit) *qui manducat & bibit ſanguinem Domini indignè, judicium ſibi manducat; ſic & qui accipit indignè baptiſma, judicium accipit, non ſalutem. Nam & Judas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptiſma Chriſti percepit; ſed quia bono non bene uſi ſunt, malè utendo deleti ſunt. Bonum eſt baptiſma, bonum eſt Chriſti ſanguis & corpus, bona eſt & lex; ſed ſi quis eâ legitimè utatur.*

[f] *D. Auguſt. lib. unico* De fide & operib. *cap.* 12. *Idem Auguſt.* De octo Dulcitii quæſtion. *quæſt.* 1.

1. *Corinth.* 11.

[g] *Auguſt. lib. unico* contra Fulgentiū Donatiſtam. *c.* 6. 1. *Corinth.* 11. 1. *Timoth.* 1.

COMMENTARII NOVI.

PANTOMIMI nomen Græcum eſt. Luciano teſte ſaltatorem geſticulatoremque ſignificat, cui à multifaria geſticulatione nomen hoc eſt inditum. Illi enim fracto corporis motu, indecentique geſticulatione ita res geſtas repræſentabant, ut loqui manibus magis quàm agere viderentur. Caſſiodor. lib. 4. *Var.* Epiſt. ultimâ: *Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen eſt, cumprimùm in ſcena plauſibus invitatus advenerit, aſſiſtunt conſoni chori diverſis organis eruditi: tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit, & per ſigna compoſita, quaſi quibuſdam literis edocet intuentis aſpectum, in illaque leguntur apices rerum, & non ſcribendo facit quod ſcriptura declaravit. Idem corpus Herculem deſignat & Venerem, fœminam repræſentat & marem, regem facit & militem, ſenem reddit & juvenem, ut in uno credas eſſe multos tam varia imitatione diſcretos.* Et lib. 1. de pantomimo ita ſcribit: *Conſtituatur à vobis Praſini pantomimus, quatenus ſumptum quem pro ſpectaculo civitatis impendimus, electis contuliſſe videamur.* Hanc partem muſicæ diſciplinæ mutam nominavêre majores, ſcilicet quæ ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut ſcripturæ texturâ poſſit agnoſci. Et Latini eum qui pantomimi partes agit, ſaltare dicunt. Quintil. lib. 6. *Inſtit.* cap. 2. *Finitione uſus Auguſtus de pantomimis duobus, qui alternis geſtibus contendebant, cùm eorum alterum ſaltatorem dixit, alterum interpellatorem.* Sueton. in *Caligula* cap. 57. Pantomimi mentio fit in l. 3. §. *Neratius*. *De condit. Cauſſ. dat.* l. *Titius*. 43. ff. *De action. empti.* l. *Patronus*. 25. l. *Si libertus*. 27. ff. *De oper. libert.* & apud auctores bonæ notæ, quos congerit collega noſter eruditus D. Franciſc. de Amaya in leg. *Unic.* C. *De Majuma.* num. 7. Hoc artis ludicræ genus improbatum & deteſtatum invenio tam legibus civilibus quàm ſacris Canonibus. Apud Romanos non ſolùm infamiâ notabantur pantomimi, ſed etiam tribu movebantur, notatione cenſoria, quæ de moribus & fortunis uniuſcujuſque fiebat quinto quolibet anno, ut D. Auguſt. lib. 2. *De civit. Dei.* cap. 13. refert, ejuſque ſeveritatis metu cives Romanos ab hac arte ſe continuiſſe tradit Tacitus lib. 14. *Annal.* & inter juſtas cauſſas, ob quas vir uxorem repudiare poterat, illa erat, ſi theatralibus ludis in illis locis, in quibus hæc aſſolent celebrari, marito prohibente interfuiſſet. leg. *Conſenſu*. §. *Vir quoque*. C. *De repudiis*. Quod & Sempronium Sophum feciſſe refert Valerius lib. 6. cap. 5. quem textum doctè illuſtrant Fornerius lib. 2. *Rer. quotid.* cap. 15. D. Joſeph. de Retes lib. 2. *Opuſc.* cap. 23. num. 18. Pater etiam exhæredare poterat filium qui ſe inter mimos ſociâſſet, & in ea arte perſiſteret, quod non modò Juſtiniani conſtitutione cautum fuit in authent. *Ut cùm*. *De appellat.* §. *Cauſſas*. collat. 8. ſed etiam l. 5. tit. 8. partit. 6. tandemque Tiberius I. hiſtriones ab urbe ejecit, quos poſtea in urbem revocavit Caligula, ut refert Dio Caſſius lib. 57. & 59. *Hiſtor.* Sacris etiam Canonibus adeò exoſi ſunt, ut à ſacramentis arceantur. cap. *Pro dilectione*. cap. *Qui ſequitur*. *De conſecr.* diſt. 2. cap. *Latorem.* cap. *Admonere*. 33. quæſt. 2. cap. *Diffinimus*. 4. quæſt. 3. Concil. Agath. Can. LXXXIX. qui habetur in cap. *Presbyteri*. 34. diſt. cap. *Non oportet*. *De pœnit.* diſt. 5. & in Concil. Carthag. III. Can. XI. cavetur, ut filii ſacerdotum vel clericorum ſpectacula ſæcularia non exhibeant, neque ſpectent: quoniam ab ſpectaculo & omnes laïci prohibentur, & in 6. Synodo Can. LI. ita cavetur: *Omnino prohibet hæc ſancta & Univerſalis Synodus, eos qui dicuntur mimi, & eorum ſpectacula, deinde venationum quoque ſpectationes, eaſque, quæ fiunt in ſcena, ſaltationes, perfici. Siquis au-*

tem præſentem Canonem contempſerit, & ſe alicui eorum, quæ ſunt vetita, dederit; ſi ſit quidem clericus, deponatur: ſi verò laïcus, ſegregetur. Et quia fideles ex devotione ludos theatrales in feſto Innocentium edebant: quia tamen aliqua obſcœna decantabantur, à templis & fidelibus aliena, ſtatutum fuit in Concilio Tolet. celebrato anno MDLXV. act.2. c.21. ne hujuſmodi ludi theatrales ampliùs celebrarentur. Et quia aliquando clerici ipſi ludos actitabant; ſtatuit Bonifacius VIII. in cap. *Unico. De vita & honeſt. clericor.* lib. 6. ut clerici mimi, quos vocant Galli joculatores *galliardos*, Thuſci *bufones*, per annum ignominioſam illam artem exercentes, vel breviori tempore, ſi moniti non reſipuerint, carere omni privilegio clericali. Plura alia congerunt de hac nefaria arte Mariana *De ſpectacul.* cap. 12. cum ſequent. Bulenger. lib. 1. *De circo.* cap. 52. Calatajud in *Paradox.* cap. 12. Amaya in leg. *Unic. C. De venat. ferar.* P.Fab. lib. 2. *Sem.* cap. 12. Demſter. ad Roſinum lib. 5. cap. 6. Lantmet. lib. 2. *De veter. mon.* cap. 82. Cabreros *De met.* lib. 2. cap. 8. Offuald. ad Donel. lib. 18. cap. 7. lit. A. Mendoza quæſt. 9. quodlibet. GONZALEZ.

Hæc cùm ita ſint, mirari ſubit quàm frequenter, quàm publicè, quàm impunè, inter Chriſtianos celebrentur, non modò Circenſes ludi, ſeu ferarum agitationes crudeles (de quibus capite præcedenti) ſed etiam theatra ſcenica & mimica, in quibus plerumque homines moribus ſcelerati, & mulieres impudicæ, verbis, ſignis, motibus, & geſticulationibus ſuis, omne ferè hominum ſive ſpectatorum genus illiciunt, & arcanâ vi ad libidinem impellunt. Omnes Eccleſiæ Patres, quorum inſignia loca profert hoc loco pius juxtà ac eruditus Mendoza, & congerunt plures alii laudati à doctiſſimo Gonzalez, pleni ſunt invectivis contra ejuſmodi ſpectacula, theatra, & repræſentationes, veluti omnino contrarias profeſſioni Chriſtianæ, honeſtati morum, ac rectæ rationi. Quomodo ergo tam frequenter permittuntur, & impunè exercentur? Legat attentiùs, & maturè expendat loca adducta qui volet. Inveniet planè in theatris comœdorum hodiernis magnam partem illius deformitatis, & incentivi ad peccandum, ſive ad excitandam libidinem ſpectatorum, quæ erat illorum veterum Patrum ævo. Sicuti tunc, etiam modò paſſim contingit, ut qui caſti ac pudici ad ea theatra accedunt, alii omnino redeant. Quot virgines, quot caſtæ matronæ, ibi concipiunt amores, quos antea non ſenſerant, & paullatim depoſito pudore ſuccumbunt! Pauci ſunt, ſi fortè aliqui, ſpectantium, quibus amatoriæ illæ phraſes, geſtus, inventiones, non excitent affectum aliquem minùs purum: plures adhuc dubii exeunt, an conſenſerint animo in aliquid honeſtati contrarium: plurimi tandem, qui inde prodeunt venereo jaculo confixi, aut paratiores quàm antea ad libidinem exſequendam. Interrogent omnes conſcientiam ſuam, & ſaltem plerique illorum omniũ id veriſſimum invenient. Ut hoc loco uſurpare liceat de ejuſmodi repræſentationibus celebrem illam Tertulliani ſententiam: *Firmos gravant, infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt.*

Equidem tempore S. Joannis Chryſoſtomi ſcenica theatra procul erant ab omni idololatria, cùm hæc jam exoleviſſet Conſtantinopoli; & ex toto illa ceſſaverat tribus circiter ſæculis poſtea, ubi Synodus Quini-ſexta celebrata fuit anno DCXCII. At nihilominus S. Doctor, & ea Synodus Canone LI. graviſſimè invehuntur adversùs eas repræſentationes. Nimirum adhuc exſecrandæ erant, & pernicioſæ ſpectatoribus, quibus per oculos & aures ingerebant dulce venenum, & incentiva libidinis, artemque, ac modum ad illam explendam. Hæc autem incommoda nunc pariter inveniuntur, præſertim in comœdiis, quæ per mimos utriuſque ſexus ex officio repræſentantur. Unde nunc æquè exſecrandæ ſunt, ac tempore Chryſoſtomi, & prædictæ Synodi. Quapropter nec conſuetudine excuſari poſſunt. Ea quippe excuſatio dumtaxat locum habere poſſet in iis quæ mala ſunt quia prohibita jure humano, aut Eccleſiaſtico: non verò in iis quæ prohibentur quia mala ſunt ex natura rei, ſeu contraria juri naturali aut divino. Conſtat verò hujus generis eſſe repræſentationes prædictas: cùm experimento frequenti compertum ſit, illas in plurimis ſpectatoribus & auditoribus magnam inferre perniciem, & ruinam animarum. quod certè contrarium eſt juri naturali, & præcepto charitatis divinæ erga proximos. Videant ergo Magiſtratus & Gubernatores Reipublicæ, qua ratione poſſint eas permittere, & an non ſint coram Deo rei innumerabilium ſcelerum inde ſecutorum. Viderint pariter nonnulli recentes ſcriptores, quanto ſalutis alienæ & propriæ periculo in ea parte fræna laxent, innixi uni vel alteri teſtimonio S. Thomæ malè intellecto. Non enim loquitur S. Doctor de comœdiis afferentibus ea damna, ſed aliis purè indifferentibus, & ab omni periculo ſalutis inferendo alienis. Viderint tandem ipſi ſpectatores, non ii ſolùm, qui experimento nôrunt ruinam ſpiritualem inde ſibi ortam, ſed & reliqui, quantam timere jure poſſint ac debeant ruinam plurimorum, cui cooperantur malo exemplo, & ſuſtentatione mimorum in ea pernicioſa arte. Lege dicenda infrà ad Can. LXVII. CARD. DE AGUIRRE.

Ita ut ulteriùs non revertantur. Quòd ſi facere contra interdictum tentaverint; projiciantur ab Eccleſia.

NON licet eis qui ludicram artem exercuerunt, & illi ad ſuſcipiendum baptiſmum renunciarunt, ad eam poſtea reverti: quòd ſi facere contra interdictum tentâſſent; projiciendos ab Eccleſia Concilium ſanxit. Sed ſi exquiratur, quæ cauſſa fuerit quare dixerit Concilium, *quòd ſi contra interdictum facere tentaverint*; non verò: quòd ſi contra interdictum fecerint; occurrit id factum, quòd

quod olim qui ſemel ludicras artes exercuiſſent, ad eaſdem compelli poterant: quare ut renunciationi in baptiſmo factæ fraudem facerent, poterant ipſi non propria voluntate expreſsè, ſed tacitè eniti, ut cogerentur à judicibus ethnicis ad eaſdem reverti. Quòd prohibere volens Concilium, dixit, quòd ſive fecerint, vel facere ſimulatâ eâ diligentiâ tentaverint; projiciantur ab Eccleſia, ob turpitudinem quam animo ſaltem concepiſſe certum erat; hanc in mulieribus ſevera lege Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius [h] vindicârunt.

h *Grat. Valen. & Theodoſ. l. 8. C. Theodoſ. De ſcenicis.*

Iidem AAA. ad Valerianum P.U.

SCENÆ mulier, ſi vacationem religionis nomine poſtulârit; obtentu quidem petitionis veniæ non deſit: verùm ſi pòſt turpibus volutata complexibus; & religionem, quam expetierit, prodidiſſe, & gerere quod officio deſierat, animo tamen ſcenica detegetur; extracta in pulpitum, ſine ſpe abſolutionis ullius, ibi eo uſque permaneat, donec anus ridicula ſenectute deformis. Nec tunc quidem abſolutione potiatur, cùm aliud quàm caſta eſſe non poſſit. Dat. VIII. Id. Maji, Aquilâ. Syagrio & Eucherio Coſſ. Qua ratione in eo Concilio [i], quod Africani titulo citari ſolet, inter alia quæ ab Imperatoribus poſtulanda proponuntur, illud eſt: ne quiſquam Chriſtianus qui ad Chriſtianitatis gratiam venire voluerit ex qualibet ludicra arte, cogatur ad eam reverti: *Et de his etiam petendum* (ait) *ut ſi quis ex qualibet ludicra arte ad Chriſtianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non eum liceat à quoquam iterum ad eadem exercenda reduci, vel cogi.* Quam gratiam ab Impp. Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio [k] impetrâſſe, liquet ex hac lege.

i *Concil. Africanum Can. 32.*

k *Gratia. Valent. & Theodoſ. in l. 9. De ſcenicis. C. Theodoſ.*

Iidem AAA. Heraſio Proc. Afric.

QUÆCUMQUE ex hujuſmodi fæce progenitæ, ſcenica officia declinare ludicris miniſteriis deputentur: quas necdum tamen ſanctiſſimæ religioni & in perenni ſervandæ Chriſtianæ legis ſecretorum reverentia ſuæ fidei vindicârit. Illac etiam fæminas liberatas contubernio ſcenici præjudicii durare præcipimus, quæ manſuetudinis noſtræ beneficio expertes muneris turpioris eſſe meruerunt.

Hanc ſummi privilegii loco habuerunt Chriſtiani, quòd antea cogerentur à Gentilibus, pœnæ & ſupplicii cauſsâ, vel gladiatorum, vel venatorum, vel comœdorum, tragœdorum, & ſcenicorum munus obire, ut auctor eſt Clemens [l].

Quòd ſi Gentiles olim, ut gratiam aſſequerentur, & communionem Eccleſiæ in percipiendo baptiſmo, omne genus turpitudinis in cantu vel ſaltatione ſpernere cogebantur; quid facturi ſint jam Chriſtiani ſancto regenerati lavacro, ut æternam conſequantur beatitudinem; hinc rogo, ut eruant. Cujus ſtudii cura quanta & à fidelibus & à magiſtratibus habenda ſit, vel Platonis ethnici, Chriſtiani jam, doctrinam exaudiamus. Negat enim muſicas leges mutari poſſe ſine mutatione legum publicarum: ideoque valdè fore timendum, ne novis turpiſſimi cantûs vel ſaltationis inventis antiquæ & ſalutares leges mutentur, & nova deinde pernicies ſenſim illapſa civium animos malis ſtudiis & doctrinis malis totas repentè civitates evertat. [m] *Aſſentior enim Platoni* (ait Cicero) *nihil tam facilè in animos teneros atque molles influere, quàm varios canendi ſonos, quorum dici vix poteſt quanta ſit vis in utramque partem: namque & incitat languentes, & languefacit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit: civitatumq; hoc multarum in Græcia interfuit, antiquum vocum ſervare modum: quarum mores lapſi ad mollitiem, pariter ſunt immutati cum cantibus, ut hac dulcedine corruptelaq; depravati, ut quidam putant: aut, cùm ſeveritas eorum ob alia vitia cecidiſſet, tum fuit in auribus animiſq; mutatis etiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem ſapientiſſimus Græciæ vir, longeq; doctiſſimus, valdè hanc labem veretur: negat enim mutari poſſe muſicas leges ſine mutatione legum publicarum. Graviter olim iſta vindicabat vetus illa Græcia, longè providens, quàm ſenſim pernicies illapſa civium animos malis ſtudiis maliſq; doctrinis repentè totas civitates everteret: ſi quidem ſevera illa Lacedæmon nervos juſſit, quòd plures quàm ſeptem haberet, in Timothei fidibus inde demi.*

l *D. Clemens lib. 5. Apoſtolicar. conſtit. cap. 1.*

Ex ſententia Damonis Philoſophi refert & probat Plato lib. 4. De Republica.

m *Cicero lib. 2. De legib.*

Nova cantus & ſaltationis inventa Reip. mutationem minantur, ex ſententia Platonis: ideo ſummè illa cavenda, ſi turpia ſint.

COMMENTARII NOVI.

OMNI ævo in Eccleſia, qui Chriſtianæ militiæ nomen dare cupiebant, non priùs ad baptiſmum accedebant, quàm renunciâſſent diabolo, pompæ ejus, & operibus, & angelis, & machinationibus ejus. D. Ambroſ. in Paullum ad Coloſſenſes cap. 2. ibi: *Omnis qui baptizatur in Chriſto, moritur mundo: cunctis enim ſuperſtitionum erroribus abrenunciat, ut ſolam colat fidem Chriſti: & ita fit, ut per inimicitiam abrenunciationis invicem ſibi mortui dicantur homo,*

& elementorum cultura. illic enim vetus homo deponitur, & novus aſſumitur; peccatis moritur, ut juſtitiæ vivat; elementis abrenunciat, ut Chriſto ſocietur; reſurrectionis futuræ tenens pignus, exemplo Salvatoris, qui reſurrexit à mortuis. Hac igitur commonuit, ut perſeveraret in abrenunciando pompæ & præſtigiis ſatanæ, qui iccircò elementorum ſuadet cultum, ut à Deo avocet, participes apoſtaſiæ ſuæ volens efficere homines. D.Clemens lib.3. *Conſtit.* cap.18. plura congerit Vicecom. lib.2. *De ritib. baptiſm.* cap. 16. cum ſeqq. Vetus quoque illa fuit in Eccleſia cõſuetudo, ut omnibus artibus, quibus inſenſiſſimos humani generis hoſtis decipere ſolet, coram teſtibus baptizandi renunciarent: de qua renunciatione ait Apoſtol.ad Timoth. cap. 6. *Confeſſus bonam confeſſionem coram multis teſtibus*. Quæ verba ita accepit D. Hieronymus ibi dum ait: *Confeſſus eſt bonam confeſſionem in baptiſmo, renunciando ſæculo & pompis ejus*. Et ne ullo unquam tempore talis renunciatio in dubium revocari poſſit; publicis etiam literis conſignabatur. quod indicârunt D. Auguſt. lib. 4. *De Symb. ad catech.* cap. 1. *Diabolo vos renunciare profeſſi eſtis: in qua profeſſione non hominibus, ſed Deo & angelis ejus conſcribentibus, dixiſtis: renuncio.* D.Ambroſ. lib. *De iis qui myſter. initiantur.* cap. 2. *Renunciâſti diabolo & operibus ejus, mundo & luxuriæ ejus, ac voluptatibus: tenetur vox tua non in tumulo mortuorum, ſed in libro viventium.* Unde in præſenti rectè Patres affirmant catechumenos non renuociantes prædictis nefariis artibus, ab Eccleſia eſſe projiciendos, ideſt, ab illo loco, ubi ut catechumeni conſiſtebant, & Miſſam catechumenorum in peccato perſiſtentium. Can. LXVII. infrà. Non ergo accipio hunc Canonem de mimis, ſeu pantomimis poſt baptiſmum ſuſceptum ad nefariam artem reverſis; ſed de illis, qui baptiſmum petebant, & renonciare artibus illis renuebaot contra Eccleſiæ interdicta. GONZALEZ.

CANON LXIII.

*De uxoribus, quæ filios ex adulterio * necant.*

* Adulteris.

Si qua mulier per adulterium, abſente ſuo marito, conceperit, idque poſt facinus occiderit; placuit, ei nec in fine dandam eſſe communionem, eo quòd geminaverit ſcelus.

BURCHARDUS lib.17. *Decretorum*. cap.51. Ivo. lib. 9. cap. 102. aliter: *Si qua mulier* (inquiunt) *per adulterium, abſente marito, conceperit: idq́; poſt facinus occiderit; placuit vix in fine dandam eſſe communionem, eo quòd geminaverit ſcelus*. Sic etiam cum adverbio *vix*, ex Concilio Arelatenſi Can.XV. refert idem Burchardus cap. 53. ex Eliberitano Rhabanus Maurus in *Pœnitentium* lib. cap. 11. & Pœnitentiale Romanum apud Antonium Auguſt. tit. 1. cap. 27. Sed communem Concilii lectionem magis probo; quòd frequentiùs ſoleat Concilium, quum gravia ſunt crimina, etiam in extremo conſtitutis communionem negare. Quòd ſi ſimplici adulterio ſine crimine homicidii, eandem pœnam conſtituerunt Patres Canone LXIV. quaotò magis adulterio cum homicidio conjuncto? Sic etiam Concilium Ancyranum, quod poſt Illiberritanum habitum antea oſtendi, cùm ejuſdem criminis meminiſſet, antiquam refert diffinitionem fuiſſe, ut uſque ad obitum contaminati non communicarent. *De mulieribus* (inquit Can.XXI.) *quæ fornicantur, & partus ſuos necant; ſed & de his quæ agunt ſecum, ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem diffinitio eſt, uſque ad exitum vitæ ab Eccleſia removeri.* (*antiquam diffinitionem*, hujus Concilii decretum vocat) *Humaniùs autem diffinimus, ut eis decem annorum tribuatur*. Id ipſum indicare videtur D.Baſilius ſcribens ad Amphilochium Iconii Epiſcopum, cap.2. dum referens ejuſdem criminis pœnam, ait: *Oportet autem non uſque ad obitum eorum confeſſionem extendere, ſed decem quidem annorum menſuram admittere, definire autem non tempore, ſed modo pœnitentiæ medicinam.* Sic etiã Martinus(ut vocatur)Papa, ſive Epiſcopus Bracarenſis, in collectione Decretorum; cùm hujus Concilii Canonem referret, negantem etiam partem retiouit. *Si qua mulier* (ait) *fornicaverit, & infantem qui exinde fuerit natus, occiderit: & quæ ſtuduerit abortum facere, & quod conceptum eſt necare: aut certè ut non concipiat, elaborat; ſive ex adulterio, ſive ex legitimo conjugio; has tales mulieres nec in morte recipere communionem priores Canones decreverunt. Nos tamen pro miſericordia, ſive tales mulieres, ſive conſcias ſcelerum ipſorum, decem annis agere pœnitentiam judicamus*. Exſtat in Collectione Concillorum Martini c.72. Concilium etiam Moguntinum ſub Rhabano Archiepiſcopo cap. 21. hujus Concilii meminit, & Canonem refert, ſed in contextu & ad marginem utraque lectio, *nec in fine*; & *vix in fine*, refertur; negantem magis probo.

Digitized by Google

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

De pœna parentum proprios fœtus interimentium.

NEFARIUM ſcelus & exſecrandam impietatem earum parentum (ſi parentes nuncupandæ ſunt) quæ vel immaturos fœtus intra propria viſcera latentes, vel recenter natos, & (ut inquit ille) à partu adhuc rubentes, ad libidinis turpitudinem & infamiam tegendam interimunt (ſolent enim materna adulteria in lucem editi liberi parentum ſimilitudine & formâ prodere) multis,& his graviſſimis legibus,repreſſit ſemper, coërcuit,& vindicavit recens & antiqua Eccleſiæ diſciplina. Patres Hiſpani communionem ad exitum uſque denegârunt in hoc Canone: nec immeritò. quòd parentes iſtæ triplicis ſint criminis reæ: homicidæ ſui, maritorum adulteræ, & filii nondum nati atroces parricidæ. Concilii Ancyrani [o] Epiſcopi decem annorum pœnitentiam: humaniùs poſtea Ilerdenſis [p] Concilii Patres ſeptennem tantùm præſcripſerunt. *Hi verò* (ajunt) *qui malè conceptos ex adulterio fœtus vel editos necare ſtuduerint, vel in ventre matrum potionibus aliquibus colliſerint, in utroque ſexu adulteris, poſt ſeptem annorum curricula communio tribuatur: ita tamen, ut omni tempore vitæ ſuæ fletibus & humilitati inſiſtant*. Poſt hæc Concilium Arelatenſe [q] decem annorum pœnitentiam adjecit, ſuperioribus Ancyrani, Illiberritani, & Ilerdenſis conſtitutionibus renovatis, ut Burchardus [r] refert, & Pœnitentiale Romanum [ſ]. *Mulieres quædam* (ait) *ut audivimus, quæ ex fornicatione concipientes, metuentes ne ſcelus quod occultè perpetraverunt, manifeſtum fieret; infantes quos pepererunt, occiderunt & terræ congerie cooperuerunt, aut in aquas projecerunt. quod quantum nefas ſit, Canones Ancyrani, Hiberitani* (pro quo reponendum eſt, *Illiberritani*) *atque Ilerdenſis Concilii teſtes ſunt. His itaque vix in fine dandam eſſe communionem decernunt. Sed humaniùs tractantes, poſt decennem pœnitentiam, tales placuit ad communionem recipi*. Idem Burchardus [t] alterum Canonem ex innominato Concilio refert: eſt autem Concilium Ancyranum [u]. *De mulieribus* (inquit) *quæ fornicantur, & partus ſuos necant, vel quæ agunt ſecum ut utero conceptos excutiant: antiqua quidem definitio uſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia removet. Humaniùs autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus, ſecundùm præfixos gradus pœnitentiæ, largiatur*. Ut homicidas puniendas decrevit Concilium Wormacienſe [x]: *Mulieres igitur* (inquit) *quæ ante temporis plenitudinem conceptos utero infantes voluntate excutiunt; ut homicidæ proculdubiò indicandæ ſunt. Illæ verò quæ dormiendo filios ſuffocare videntur, leniter de his judicari oportet; quia nolentes, & non conſentiendo, ad hunc devolutæ ſunt caſum*. Impietatis maximæ eas coarguit Divus Auguſtinus [y]: *Aliquando* (ait) *eò uſque pervenit hæc libidinoſa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam ſterilitatis venena procuret, & ſi nihil valuerit, conceptos fœtus aliquomodo intra viſcera extinguat ac fundat, volendo priùs interire, quàm vivere: aut ſi in utero jam vivebat, occidi, antequam naſci, prorſus*. Ante Auguſtinum Lactantius [z]: *Ad vitam enim* (inquit) *Deus inſpirat animas, non ad mortem. Verùm homines, ne quod ſit facinus, quo manus ſuas non polluant, rudibus adhuc & ſimplicibus animis abnegant lucem non à ſe datam. Exſpectet verò aliquis, ut alieno ſanguini parcant, qui non parcunt ſuo? ſed hi ſine ulla controverſia ſcelerati & injuſti*. Ante Lactantium Minucius Felix [a]: *Sunt* (ait) *quæ in ipſis viſceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguunt, & parricidium faciunt, antequam pariant*. Ante Minucium Tertullianus [b]: *Nobis* (inquit) *homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſolvere non licet. Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci: nec refert nato quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet. Homo eſt & qui eſt futurus, & fructus omnis jam in ſemine eſt*. Apud medicos enim etſi in quæſtione fuerit aliquando, an partus in utero animal ſit & homo; obtinuit tamen hominem eſſe, ut docet Hippocrates [c], & Galenus [d]: quod & apud Juriſconſultos [e] receptum eſt, à quibus pœna homicidii ſancita eſt in eum eamve, qui quæve partum animatum ab utero abegerit, vel abortum procuraverit: nec enim levius eſſe putant natales impedire, quàm interimere natos. Quòd ſi fœtus abigatur non animatus, in exſilium mittitur qui abegit. Nec lege Cornelia tenetur uxor adultera vel adulter qui partum abigi facit, ſed lege Pompeja *De parricidiis*. Quod crimen adeò grave tempore Juſtiniani [f] Imperatoris & Leonis Cæſaris habitum eſt; ut conſtitutio edita ſit, permiſſâ licentiâ marito dirimendi matrimonii, ſi mulier ſponte abortum feciſſet, Juſtiniano teſte & Harmenopolo [h]. Quod tamen juris canonici decretis abrogatum eſt. Wiſigotthi etiam, majores noſtri, hanc adverſùs abortum procurantes legem ſanxerunt [i]: *Qui mulieri prægnanti poculum dederit ad necandum infantem, vel ad faciendum aborſum, occidatur. Mulier quæ aborſum facere requiſivit, ſi ancilla eſt, ducenta flagella ſuſcipiat; ſi ingenua, careat dignitate perſonæ, & cui juſſerimus, ſervitura tradatur*. Pœnam auxit Flavius Cindaſvinthus [k] Rex, quam ut pietatis laude pleniſſimam, placuit referre: *Nihil eſt* (inquit) *eorum pravitate deterius, qui pietatis immemores, filiorum ſuorum necatores exiſtunt. Quorum quia vitium per provincias regni noſtri ſic inoleviſſe narratur; ut tam viri, quàm fœminæ ſceleris hujus auctores eſſe reperiantur; ideo hanc licentiam prohibentes, decernimus, ut, ſeu libera, ſeu ancilla natum filium filiamve necaverit; ſive adhuc in utero habens, aut potionem ad abortum acceperit, aut aliquo quocumque modo extinguere partum ſuum præſumpſerit, mox provinciæ Judex, aut territorii, ut tale factum repererit, non ſolùm operatricem criminis hujus publica morte condemnet; aut, ſi vitæ reſervare voluerit, omnem viſionem oculorum ejus non moretur extinguere; ſed etiam ſi maritum ejus talia juſ-*

o *Conc. Ancyran. Can.* 21.
p *Concil. Ilerdenſe Can.* 2.
q *Conc. Arelaten. Can.* 6.
r *Burchard.* 17. c. 53.
ſ *In Pœnitent. Romano tit.* 2. c. 27.
t *Idem Burch.* c. 54.
u *Conc. Ancyran.*
x *Concil. Wormac. Can.* 35.
y *D. Auguſt.* l. 1. De nupt. & concupiſcent. c. 15.
z *Lactant.* l. 6. Divinarum inſtit. c. 20.
a *Minut. Felix in* Octavio.
b *Tertull. in* Apologet. c. 9.
c *Hippocrat. lib.* De puer. natura.
d *Galen. prop. libell.*
e *L.* Si quis aliquid §. Abortionis. *l.* Cicero. De pœnis. *l.* Si mulier. *ad l. Cornel.* De ſicar. *l.* Divus. De extraord. crimin. *L.* 1 5. *ad l. Pomp.* De parricid.
f *Juſtin. in auth.* De nupt. §. Has itaque cauſſas *collatione.* 4.
h *Harmenop. l.* 4. *tit.* 12.
i *Wiſigothorum leges l.* 6. *tit.* 3. *l.* 1.
k *Cindaſvin. Rex in lib.* 7. *tit.* 3. *lib.* 6 *Wiſigothorum.*

ſiſſe

ſiſſe vel permiſiſſe patuerit, eundem etiam vindictæ ſimili ſubdere non recuſet. Graviorem multò ſanxit hac ætate Xyſtus [l] Papa hujus nominis Quintus, anno ſui Pontificatûs quarto, decernens, ut qui, quæve abortum facere fierive juſſiſſet, vel curâſſet, eâ excommunicatione puniretur, qua ſolvi à nemine poſſet, præter Romanæ ſedis Epiſcopum. Sed antiquo juri reſtituit Gregorius XIV.

l *Xyſtus Papa V. in conſtitutione, De facientibus aut procurantibus abortum.*

Olim autem ad evitandam tanti criminis gravitatem, aut crudelitatem potiùs, illud remedium excogitârunt Epiſcopi, vel ut minus malum elegerunt, ut ſinguli presbyteri in ſuis parochiis publicè fœminas præmonerent, ut ſi qua furtivo & injuſto concubitu concepiſſet, ne partum enecaret, ſed clam illum deferri faceret ante januas Eccleſiæ, ut fidelibus aliis & piis fœminis nutriendum, vel Epiſcopi, vel presbyteri traderent [m]. *Hoc ſancto Concilio* (Matiſconenſe fuiſſe refert Burchardus) *decretum eſt, ut unuſquiſque presbyter in ſua plebe publicè annunciet, ut ſi aliqua fœmina clanculò corrupta conceperit, & pepererit, nequaquam diabolo coarctante filium aut filiam ſuam interficiat, ſed quocumque prævalet ingenio ante januas Eccleſiæ partum deportari, ibiq; poni faciat; ut coram ſacerdote in craſtinum delatus, ab aliquo fideli ſuſcipiatur & nutriatur: & tali ex cauſſa homicidii reatum, & quod majus eſt, parricidium evadat: nam qui filium aut filiam interficit, parricida omnimodis tenetur.* Hoc tamen niſi ad evitandum majus illud malum, turpe eſſe docuerunt Auguſtinus, Lactantius, Tertullianus, & alii.

m *Concil. Matiſc. Can. 6. relatum à Burchardo lib. 3. Decret. c. 200.*

Hinc fit, Platonis ſententiam ut erroneam iniquamque juſtiſſimè refelli & accuſari à Theodoreto [n]. Ajebat enim Plato, viros ac mulieres, dum præſcriptum à ſe gignendi tempus excederent, liberè poſſe converſari, hoc tamen excepto, ne quem ampliùs conceptum fœtum in lucem ederent: ſi quis autem inſtitutum hoc violâſſet, ut fœtum ad partum perduceret, ita eum exponi, ut omni alimento careret. Quid verò unquam tale vel Echetus, vel Phalaris (ait Theodoretus) legibus ſuis inſtituit? quis tale parricidii genus eſt unquam auſus? Nam qui prohibet fœtus in lucem edi, abortitiis profectò pharmacis infantes corrumpi jubet.

n *Theodor. lib. 9. De Græcarum affectio. curat.*

COMMENTARII NOVI.

ZEPHYRINI edicto mœchia, tum paullò pòſt homicidium, veniam poſt longam pœnitentiam impetravêre: ſed hujuſce Concilii tempore, qui utriuſque hujus criminis reus deprehendebatur, nec in fine paci Eccleſiæ reddebatur. Sceleris geminatio, aut repetitio, vel in extremo vitæ periculo communione indigna videbatur. ALBASPINÆUS.

Jureconſulti in pœna imponenda matri, quæ viſceribus ſuis vim intulit, & fœtum necavit atque abegit, vel extraneo qui aborſum procuravit, non conſentiunt. Stoïci enim, qui exiſtimabant fœtum in uteris maternis exiſtentem non eſſe hominem, aut animal, ſed partem matris, & portionem viſcerum ejus, ſeu (ut ajebat Aphrodiſeus lib. *De anim.* cap. 20.) maternorum viſcerum latens onus, & ideo impropriè, & juris fictione, vel Prætoria æquitate fœtus comparatur filiis jam natis. lib. 2. §. *Qui autem*. ff. *De excuſ. tut.* l. *Intelligendus*. 53. ff. *De V. S.* l. *Qui in utero*. 7. & 26. ff. *De ſtatu homin.* l. *Si quis*. 187. ff. *De reg. iur.* homicidium in eo fieri non credebant. lib. 2. ff. *De mortuo inferendo*. Ubi ait Marcellus, fœtum eſſe ſpem animantis; nec qui eum interimit, propriè hominem occidiſſe: ideo non capitalem pœnam, quæ propria homicidii erat, illis indicebant, ſed extra ordinem illos puniebant, in exſiliumque damnabant. l. *Divus*. 4. ff. *De extraordin. crimin.* lib. 1. in princip. & §. 1. lib. 3. in princip. & §. 1. & 3. & 4. leg. *Quarta*. l. *Hi quoque*. 5. l. *Is qui*. 6. l. *Circumcidere*. 11. l. *Ex S. C.* 13. l. *Nihil*. 15. ff. l. *Is cui*. 7. Cod. ad l. Cornel. *De Sicar.* l. *Aut facta*. 16. §. *Eventus*. 8. ff. *De pœnis*. Paullus lib. 5. *Sentent.* tit. 23. Licinius Ruffinus in *Collat. leg. Moſaïc.* tit. 1. Harmenop. in *Prompt.* lib. 6. tit. 6. ubi referuntur Ulpiani, Paulli, Martiani, & Triphonini reſponſa, qui omnes Stoïcorum ſcholam ſectati ſunt, ut poſt Merillum lib. 1. *Obſerv.* ferè per totum, eruditè probat ſummæ auctoritatis vir, & de universa antiquitate optimè meritus, D. Joannes Ramos del Manzano, jam in ſupremo Gazæ ſenatu Conſiliarius Regius, vera proles Muſarum, & Juris ſacerdos, librorum polygraphia, in caſtigatiſſimis Analectis *De pœna parricidii.* lib. 7. Philoſophi autem omnes rectiùs exiſtimârunt fœtum hominem eſſe, & animal, & ſic verum ejus fieri homicidium, atque ut tale vindicandum capitis pœnâ. l. *Cicero*. ff. *De pœnis*. l. *Divus*. 5. ff. ad l. Pompejam *De parricid.* cum aliis, quas congerunt Anton. Gomez lib. 3. *Var.* cap. 3. n. 32. Plaza *De delict.* lib. 1. cap. 9. num. 10. Tiber. Decian. lib. 9. *Tractat. crimin.* cap. 8. n. 13. P. Herodius lib. 8. *Pandect.* tit. 5. cap. 12. Salmutius ad *Memorabilia Pancir.* lib. 1. titul. 46. Frider. Lindembr. verb. *Aborſus*, Hiſpaniæ noſtræ decus perpetuum D.D. Joan. Solorzan. *De parricid.* lib. 2. cap. 12.

Jure etiam Pontificio, & ſecundùm Eccleſiæ ſanctiones, cùm fœtus pro homine habeatur, etſi in uteris maternis ſit, cap. *Si ad matris*. 114. *De conſecr.* diſt. 4. cap. *In quadam*. verſ. *Non adeſſe*. *De celebr. Miſſar.* aborſus fœtus animati, ut verum homicidium vindicatur. cap. *Si aliquis*. 5. cap. *Si aër*. 20. *De homicid.* cap. *Quod verò*. 8. cap. *Moyſes*. 32. quæſt. 2. cap. *Naſci*. 56. diſtinct. Concil. Ilerden. ſub Joan. II. Can. II. Concil. Conſtantinopol. VI. Can: IX. Trullan. Synod. Can. XCII. *Eas quæ dant abortum facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena excipiunt; homicidæ pœnis ſubjicimus*. Conſentiunt Eccleſiæ PP. D. Aug. quæſt. 80. ſuper Exod. & in lib. *Quæſt. vet. Teſtam.* & in *Enchir. ad Laurent.* & *Contra Julian.* lib. 6. c. 5. D. Hieronym. in Ep. ad Pammach. D. Greg.

Nyſ-

Nyſſenus. *De homine*. cap. 29. & 30. D. Joann. Chryſoſtom. homil. 12. & 13. io Geo. D. Joann. Damaſc. lib. 2. *De fide orthod.* cap. 12. D. Thom. lib. 2. *Contr. gent.* cap. 89. Lactant. *De opific. Dei.* cap. 7. Xyſtus V. conſtit. 87. Gregor. XIV. conſtitut. 8. Plura congerunt Decretiſtæ. Ivo Carnot. pat. 10. *Decret.* cap. 181. Burchardus part. 12. *Decreti.* cap. 54. Ant. Auguſtin. lib. 35. *Epit. juris Pontif.* tit. 1. Creſpecius in *Summa.* verb. *Aborſus.* Illuſtrant Barboſa lib. 1. vot. 12. P. Gregor. lib. 4. *Partit.* tit. 13. cap. 2. Scortia in *Select.s.* epit. 146. theſ. 376. Paul. Zachias tit. 2. *QQ.* quæſt. 9. & 10. Anton. Matthæus *De crimin.* tit. *De partu abacto*, Guibertus Coſtanus *QQ. Juris.* lib. 1. quæſt. 16. Georg. Ambian. ad Tertull. in *Apolog.* cap. 9. Unde cùm par delictum ſit hominem jam natum occidere, ac fœtum necare, in quo verum homicidium datur, juxta Plautum in *Truculento.* act. 1. ſcen. 2.

Metuebatque illa ne ſibi perſuaderes
Ut abortioni operā daret, puerumq; ut necaret.

Juvenal. Satyr. 6.

Tantum artes hujus, tantum medicamina poſſunt,
Quæ ſteriles facit, atque homines in ventre necandos
Conducit.

Ovidium lib. 2. Amor. eleg. IV.

Quæ prima inſtituit teneros avellere fœtus,
Militiâ fuerat digna perire ſuâ.
Veſtra quid effoditis ſubjectis viſcera telis,
Et nondum natis dira venena datis?

Meritò in præſenti à Patribus mulieri, quæ poſt adulterium perpetratum geminavit ſcelus fœtum abigendo, nec in fine communio conceditur. Conſentit in ſimili ferè caſu Urbanus II. in Concil. Claromont. cap. 22. ibi: *Si quis perpetrato homicidio manſerit in adulterio; ad perfectam pœnitentiam minimè recipi debere decretum eſt.* GONZALEZ.

C A N O N L X I V.

De fœminis, quæ uſque ad mortem cum alienis viris adulterant.

Si qua mulier uſque in finem mortis ſuæ cum alieno fuerit viro mœchata; placuit, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Si verò eum reliquerit; poſt decem annos accipiat communionem, actâ legitimâ pœnitentiâ.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

De pœna ejus mulieris, quæ vel ſemel in vita, vel ad mortem uſque cum alieno viro mœchatur.

SI qua mulier, ſive matrimonii vinculis adſtricta, ſive ſoluta, in perpetuo cum marito alieno vixerit adulterio; placuit Patribus, ut etiam in extremo vitæ ſpiritu communio illi denegaretur: quòd ſi antè à turpi ejus conſortio diſceſſiſſet; decem annorum illi injungi pœnitentiam: quibus elapſis, illi præſtari poſſe communionem. Notandum hîc, quàm acri & ſevera lege earum fœminarum libidinem, quæ viro alieno turpiter adhærerent, Epiſcopi noſtri coërcuerint. Si adulterii enim crimen morte vindicandum committunt uxores, cùm ad ſolutos accedunt; cùm ad uxoratos, duplicis ſanè adulterii reæ cenſeri debent, ut cenſebantur & puniebantur olim, Beda [o] teſte: quòd violata duplici ſacramenti religione, duplicem faciant injuriam; ſuo marito, & alieno: & hanc tantò graviorem, quantò altera illius uxor graviùs ferat ſua dignitate & honore pudicitiæ privari: quod illis eſſe moleſtiſſimum, & plenam jurgiorum diſſidiique occaſionem, prudenter monuit Ariſtoteles [p]. Id diligentiùs ab his qui confeſſionibus præſunt, animadverti vellem, & acriori pœnitentia ab his reos caſtigari, abjectâ prorſus à ſacerdotali vigore communi illa patientia, quæ ſibimet peccatis aliorum parcendo, non parcit.

o *Beda* De remed. peccator. c. 2.

p *Ariſt. lib.* 2. OEconomicorum. *Concil. Pariſienſe. lib.* 1. c. 32.

Google

COMMENTARII NOVI.

IN priori parte hujus Canonis agitur de illis peccatoribus, qui in fine vitæ, periculo mortis urgente, pœnitentiam petunt; quibus eam eſſe denegandam Patres ſtatuunt: quibus conſentit Concil. Arelat. Can. XXIII. *De his qui apoſtatant, & nunquam ſe ad Eccleſiam repræſentant, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate correpti petunt communionem; placuit eis non dandam communionem, niſi revaluerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ.* Et D. Cyprianus Epiſt. LI. ad Antonianum: *Frater chariſſime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde, & manifeſta lamentationis ſuæ profeſſione teſtantes; prohibendos omnino cenſuimus à ſpe cõmunicationis & pacis, ſi in infirmitate atque periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus eſt accipere ſolatium, qui ſe non cogitavit eſſe moriturum.* Quæ Eccleſiæ ſeveritas diſplicuit Innocentio I. Epiſt. III. ad Exuper. cap. 2. ubi facit mentionem hujus rigoris, & ait: *Et hoc quæſitum eſt, quid de his obſervari debeat, qui poſt baptiſmum omni tempore incontinentiæ & voluptatibus dediti in extremo fine vitæ ſuæ pœnitentiam ſimul & reconciliationem communionis expomunt. De his obſervatio prima durior; poſterior, interveniente miſericordiâ, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facultas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia: ne totum penitùs negaretur: & duriorem remiſſionem fecit ratio temporis, &c.* Idem ſtatuerunt PP. Concil. Toletan. XI. Can. XII. *Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutiùs à reconciliationis gratia eſt differendus: ſed ſi præcincto mortis urgeatur periculo, pœnitentiâ per manûs impoſitionem acceptâ, ſtatim ei reconciliatio adhibenda eſt: ne priùs ab humanis æger accedat, quàm donum reconciliationis accipiat: ſicque ſuperſtitibus cauſſa quodammodo doloris videatur eſſe perpetui, ſi præciſum ab Eccleſiæ membris eum, qui utique reconciliationem non meruit, raptum à præſenti vita mors naturæ ſeduxerit.* Concil. Nannet. Can. II. *Infirmus qui mortis neceſſitate urgente peccata ſua confitetur, ſub ea conditione à ſacerdote reconcilietur, ut ſi ei Dominus vitam donaverit, ſanitatemque reddiderit, ſecundùm delicti qualitatem pœniteat.* Sed licèt illis pœnitentia concedatur, ſalus tamen an detur, rectè hæſitavit magnus Auguſtinus relatus in cap. *Si quis.* 4. *De pœnit.* diſtinct. 7. in illis verbis: *Unde non ſum ſecurus, pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum.* Cui conſentiunt Tertul. lib. de pœnit. *Pleroſque tamen hoc opus ut publicationem ſuam, aut ſuffugere, aut de die in diem differre præſumo pudoris magis memores, quàm ſalutis: veluti illi qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conſcientiam medentium vitant, & ita ſua cum erubeſcentia pereunt.* Et Alcuïnus Avitus lib. 5.

Pœnitet ambiguè, quem ſerò pœnitet: ergo
Præſentis ſpatium nobis dum creditur ævi
Dum patulam cunctis Chriſti clementia ſeſe
Præbet, præterita plangamus crimina vitæ.

In ſecunda parte hujus Canonis agitur de muliere lapſa in mœchiam, pœnitentiam petente in vita, cui per decennium pœnitentia injungitur, & eâ legitimè peractâ, communio indulgetur, id eſt abſolutio. Olim enim pœnitenti non ſtatim abſolutio cõcedebatur, ſed juxta delicti gravitatem legitimo tempore peracto; immo & aliquando uſque in diem mortis abſolutio protrahebatur: ut patet ex D. Baſilio *ad Amphiloch.* cap. 37. Synod. Ancyrana Can. XXIII. ubi agitur de homicidis voluntariis, qui toto vitæ curriculo pœnitentiam agebant, nec niſi in vitæ exitu communicabant: & apertè liquet ex Burchardo lib. 19. *Decreti.* ſæpè pœnitentiam fuiſſe datam in confeſſione ſine abſolutionis communicatione: ubi tradit ordinem pœnitentiæ dandæ, & oſtendit quomodo in confeſſione daretur pœnitentia, non ſtatim abſolutio: ut patet ex cap. 5. ejuſdem libri, in quo variæ enumerantur pœnitentiæ, quæ variis criminibus ſunt aſſignatæ, ut furto, adulterio, homicidio, ſacrilegio, & aliis. Cap. verò 7. oſtenditur quo modo pœnitens pœnitentiam peteret, & quæ orationes fierent pro eo. Cap. 26. dicitur eos in cap. *Quadrageſima.* pœnitentiam petiiſſe, quoſque ritu eis daretur, & quomodo ab Eccleſia omnes expellerentur, & deinde in Cœna Domini Eccleſiæ liminibus repræſentarentur. Et cap. 63. eos non debere communicare ante conſummationem pœnitentiæ. A.C. CXLIII. non debere reconciliari, ſi neceſſitas non coëgerit, niſi poſt peractam pœnitentiam. Mulieri autem adulteræ in præſenti imponitur pœnitentia per decennium, ut infrà in Can. LXX. quia ſemel fuerat lapſa, non verò ſi pœnitentiâ acceptâ iterum prolaberetur: quia tunc & in fine negaretur communio, ex Can. VII. & XLVII. ſuprà. GONZALEZ.

CANON

CANON LXV.

De adulteris uxoribus clericorum.

Si cujus clerici uxor fuerit mœchata, & * ſciat eam maritus ſuus mœchari, & eam non ſtatim projecerit; nec in fine accipiat communionem: ne ab his qui exemplum bonæ converſationis eſſe debent, videantur magiſteria ſcelerum procedere.

* Fuit.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

Cur vir uxorem adulteram retinens puniatur.

LENITATEM mariti uxorem adulteram retinentis, ut nimiam reprobârunt olim viri prudentes: cenſueruntque eam non eſſe ferendam, ſed tanquam veri lenocinii crimen damnandam. Paullus, *Eum* (inquit) *qui deprehenſam in adulterio uxorem non ſtatim dimiſit, reum lenocinii poſtulari placuit*. Id caput inter reliqua lege Juliæ comprehenſum ſcribit Marcellus [q]. Claudium Gorgum virum clariſſimum, lenocinio ſine accuſatore damnatum tradit Ulpianus [r], quòd uxorem in adulterio deprehenſam retinuerit. Hoc ipſum antiquis Eccleſiæ Patribus non diſplicuiſſe, vel ex hoc Canone & LXX. inferiùs apparet: ſed multò clariùs ex Concilio Nannetenſi [s], à quo pœna ſeptem annorum retinenti adulteram conſtituitur. *Si cujus* (inquit) *uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehenſum fuerit, & publicatum, dimittat uxorem, ſi voluerit, propter fornicationem; illa verò ſeptem annis publicè pœniteat: vir verò ejus illa vivente nullatenus aliam accipiat. Quòd ſi voluerit adulteram reconciliari, licentiam habeat; ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat; & exactâ pœnitentiâ, poſt ſeptem annos ad communionem uterque accedat. Similis forma & in muliere ſervabitur, ſi eam vir ejus adulterabit*. Concilium Aurelianenſe, ſive Arelatenſe, ſive Hermes doctor in Paſtoris libro (omnibus his tribuitur Canon ille) apud Gregorium IX. [t] *Si vir* (ait) *ſciverit uxorem deliquiſſe, & non egerit pœnitentiam mulier, ſed permanet in fornicatione ſua; & vivit cum illa; vir reus erit, & ejus peccati particeps: quòd ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reverti; debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit: ſed non ſæpè*. Divus Hieronymus [u]: *Sola fornicatio* (inquit) *eſt quæ uxoris vincit affectum, immo cùm illa unam carnem in alia diviſerit, & ſe fornicatione à marito ſeparaverit, non debet teneri, ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente Scriptura: Qui tenet adulteram, ſtultus eſt, impius eſt*. Idem Hieronymus eandem ſententiam iteratò defendit [x]: *In conjugio* (inquit) *quis poſitus, quæcumque peccata fecerit, non propriam infuſcant conjugem, ſed fornicatio uxorem coïnquinat, ut jam non ſit viro ſuo licita, ſed adultera*. Eadem confirmat Divus Iſidorus: poſtquam enim præcedentem Hieronymi ſententiam retulit, addidit ipſe [y]: *Ubicumque eſt igitur fornicatio & fornicationis ſuſpicio, liberè uxor dimittitur*. Theodorus [z]: *Si quis uxorem ſuam ſcit adulteram, & non vult dimittere eam, ſed in matrimonio habere, tribus annis pœniteat, & quamdiu pœnitet, abſtineat ſe ab illa*. Cujus ea ratio fuit, ne videlicet mariti uxorum turpitudinem mutua cohabitatione, vel expreſsè, vel tacitè approbantes, crudele nimis & injuſtum lenonum officium exercuiſſe viderentur. Lenonem enim eſſe planè ferreum neceſſe eſt, cui ſcienti prudentique ſine dolore tanta inferatur injuria. Quod à D. Chryſoſtomo didicimus [a]: *Sicut crudelis & iniquus eſt* (inquit) *qui caſtam dimittit uxorem; ſic fatuus eſt & injuſtus, qui retinet meretricem: patronus enim turpitudinis eſt qui celat crimen uxoris*. Quod Innocentium III. [b] in reſcripto ad Genuenſem Archiepiſcopum approbâſſe legimus. Idque adeò placuit Alphonſo X. [c] Hiſpaniæ Regi ſapientiſſimo, ut dixerit ſub pœna capitalis culpæ quemquam teneri eam uxorem dimittere, quam certò ſcit adulterari, & in adulterio abſque emendationis ſpe eam fore pertinacem. *E todo home* (ait) *que ſopiere, que ſu muger le faze adulterio, tenudo es de la acuſar, ſi entendiere que ſe no quiere partir del pecado, que quiere uſar del: & ſi non lo faze, peca mortalmente*. Quare lectores & oſtiarios, qui uxoribus adulteris adhærebant, removendos à clero decrevit Concilium Tarraconenſe [d]. Uxor autem adultera illa dicebatur, ad hoc ut retineri non poſſet, non qualibet ſuſpicione notata, ſed adulterii turpitudine deprehenſa, vel convicta; ut ab Imperatoribus Severo & Antonino reſcriptum eſt [e]. *Crimen* (ajunt) *lenocinii contrahunt qui deprehenſam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt; non qui ſuſpectam adulteram habuerint*. Sicque intellexiſſe antiquos Eccleſiæ Patres, conſtat ex D. Baſilio ad Amphilochium Iconii Epiſcopum [f]: *Adulteratas mulieres* (inquit) *& confitentes, vel quomodocumque convictas, publicare quidem Patres noſtri prohibuerunt, ne convictis mortis cauſſam præbeamus; eas autem ſtare*

[q] *Marcel. in l. 29.* De adulter.
[r] *Ulpian. in l. 2. §.* Unde. De adult.
[s] *Conc. Nannetens. Can. 12.*
[t] *Greg. IX. in c. 3.* De adulter.
[u] *D. Hieron. ad c. 9. Matth.*
[x] *D. Hieron. in Epiſt. Paulli. ad Corinth. Grat. in* Can. Dixit Dominus. & *Can.* In conjugio. 32. q. 1.
[y] *D. Iſidor. lib. 2.* De offic. Eccleſ. c. 19.
[z] *Theod. in ſuo* Pœnitentiali.
[a] *D. Chryſ. hom. 26. ſuper Matth. cap. 9.*
[b] *Innoc. III. in reſcripto ad Genuenſ. Archiepiſcopum relato in c.* Quemadmod. §. Illud *verſ.* Quod ſi expreſsè. De jurejur.
[c] *Alphonſ. X. Hiſpaniarum Rex, in l. 2. tit. 9. part. 4.*
[d] *Concil. Tarracon. Can. 9.*
[e] *Severus & Ant. Impp. in l. 2. Cod.* De adulter.
[f] *D. Baſil. Ep. I.* ad Amphiloch. Iconii Epiſc. c. 34.

ſine communione juſſerunt, donec impleretur tempus pænitentiæ. Quàm acri enim & ſagaci cura, fœminarum adulteria olim Patres non publicanda, ſed ſecretò caſtiganda cenſuerint; quæ ad Baſilium adjecit Theodorus Balſamon, perſpicuè probant : *Adulteri, ſecundùm LVIII. Canonem, ſtant quatuor annis cum deſlentibus; quinque cum audientibus; quatuor cum ſupplicibus; & duobus cum iis qui conſiſtunt abſque communione. Dicit ergo Sanctus: Si quæ adulterata mulier peccatum confeſſa fuerit, vel quomodocumque convicta ſit, non oportet eam publicare, id eſt, eam in dictarum pœnarum locis ſtatuere. Qui enim eam viderit extra divinos Eccleſiæ ambitus ſtantem, vel etiam cum catechumenis exeuntem, primo aſpectu omnino intelliget, propter adulterii crimen eam illi eſſe pœnam injunctam, & fiet punitio cauſſa mortis poſt futurum fortè viri reditum, qui id animadvertit. Permittitur ergo conſiſtere, & cum fidelibus comprecari, à ſacramentorum autem communione abſtinere, donec pœnitentiæ tempus completum fuerit. Hac autem humanitate in mulieres uti oportere, Sanctus diffinivit, propter eam quam diximus rationem. Viri enim adulterium confitentes immiſericorditer dictis pœnis ſubjiciuntur: quia non eſt timor in eis, qui de mulieribus dictus eſt: qui præſumuntur eſſe etiam aliis fortaſſe criminibus obnoxii, & jure puniri. Quomodocumque autem convinci mulieres, non debes accipere de omnibus nota probatione, ſed de mulieris conſcientia & probatione: hoc eſt, ſive mulier ſua ſponte confeſſa ſit, vel ut etiam à pariendi periculo coacta, vel aliquo alio modo clanculum, & non publicè ſeipſam condemnans enunciaverit. Si enim dixeris, publicè factam eſſe probationem, & veluti in triumphum eſſe ductum adulterium, rectè omnes pœnæ in eam congerentur. Neque enim Canon in ea locum habet, quoniam ſemel publicata eſt, & ex viri reditu nulla cædis ſuſpicio tenetur, propter pœnarum denunciationem. Ex eo autem quod dicit Sanctus:* Ne demus convictis cauſſam mortis; *convictis ſcilicet & publicatis per pœnas: ne dixeris concedi maritis adulteras ſuas mulieres interficere: in ſola enim propria domo in facto ipſo deprehenſam poteſt maritus adulteram occidere, & eum ſcenicum, vel alium qui ſit infamis. Et lege XXV. cap. XXXVII. tit. LX. lib. XXVII. XXIX. & alia capita. Sed accipe etiam verbum Sancti:* ne fiant pœnæ cauſſæ magni ſcandali inter maritum & uxorem, & fortè etiam ut procedat ad injuſtam illius cædem.

t Theod. Balſamon. ad Baſil. c. 34.

COMMENTARII NOVI.

CLERICI] Lectores ſcilicet Eccleſiæ, & ejuſmodi minorum ordinum Eccleſiaſtici, qui cum uxoribus unà manere poterant. ALBASPINÆUS.

Antequam hujus Canonis expoſitionem aggrediar, illud explicandum duxi: de quibus videlicet clericis in præſenti agatur. Et quidem jam probavi in Canone triceſimo tertio hujus Concilii votum caſtitatis annexum ſacris ordinibus eſſe: ſiquidem in eo Canone prohibetur Epiſcopis, presbyteris, diaconis, & ſubdiaconis matrimonio uti & generare filios. Quomodo enim in præſenti permittitur clericis uxores retinere; & tantùm prætextu adulterii eas projicere coguntur? Albaſpinæus accepit hunc Canonem de clericis in minoribus ordinibus conſtitutis, quibus omni tempore uſus conjugii permiſſus fuit, & etiam poſt ſuſceptum Lectoratûs gradum inire conjugium, ut latiùs diximus in capite primo *De cleric. conjug.* Georg. Ambian. ad Tertull. *De monogam.* capite octavo, obſervat. ſecunda exiſtimavit, clericis in majoribus ordinibus conſtitutis prohibitum eſſe uxores accipere & connubium contrahere, non tamen jam contracto uti, & ſic poſſe uxores jam ductas retinere. Sed, nî fallor, hunc matrimonii jam contracti uſum vetuerunt PP. in dicto Canone triceſimo tertio, illis verbis: *Abſtinere ſe à conjugibus ſuis, & non generare filios.* His ergo omiſſis interpretationibus, credo in præſenti Canone agi de clericis majoribus gradibus initiatis retinentibus uxores ſuas, non quoad uſum conjugii, ſed quoad obſequium & domeſtica miniſteria: nec neceſſaria eſt reſtrictio hujus Canonis ad uxores clericorum minorum ordinum, ut vult Albaſpinæus, cùm non ſolùm ipſi ex conjugali ſtatu in clerum cooptati uxores retinerent, verùm & in majoribus gradibus conſtituti, licèt non tanquam uxores, ut primi, tamen ut ſorores quo ad obſequium & domeſtica officia retinebant.

De uxoribus ergo miniſtrorum Eccleſiæ in adulterium lapſis agitur in præſenti Canone, & ſtatuitur, ut earum mariti mœchiæ conſcii, ipſas ſtatim dimittant: aliàs nec in fine accipiant communionem. Pro cujus Canonis ſententia capeſſenda obſervo, quòd licèt diverſam ob cauſſam & rationem, tamen æqualiter leges ſæculares & Eccleſiaſticæ injunxerunt neceſſitatem maritis dimittendi uxores adulteras, adeò ut lex Julia graviter coërceat eum qui deprehenſam uxorem in adulterio retinuit, adulterumque dimiſit, quia lenonis loco eum habet. leg. *Mariti.* viceſimâ nonâ, ff. ad leg. Jul. *De adulter.* libro ſecundo Codice eodem titul. leg. *Auxilium.* triceſimo ſeptimo, in fin. Digeſt. *De minor.* libro tertio, §. *Sed & ſi.* ff. *De accuſat.* Paul. libro ſecundo ſentent. titulo viceſimo ſeptimo, ibi: *Eum qui deprehenſam in adulterio uxorem non ſtatim dimiſit, reum lenocinii poſtulari placuit.* Tantam mariti lenitatem, qui uxori matrimonium violanti non iraſcitur, adulterumque in ipſa turpitudine deprehenſum non coërcet, non eſſe ferendam lex exiſtimat: & jure optimo: quandoquidem aut lenonem eſſe, aut planè ferreum illum neceſſe eſt, cui ſcienti prudentique ſine dolore tanta injuria infertur: atque ita Claudium Gorgum clariſſimum virum, cùm deprehenſam in adulterio uxorem retinuiſſe detectus eſſet, ſine accuſatore lenocinii damnatum, Ulpianus refert in libro ſecundo,

§. *Unde*,

Digitized by Google

§. *Unde*, ff. ad leg. Jul. *De adulter.* nec reprehenſione caruiſſe illam Tribuni militum patientiam, Plinius libro ſexto Epiſtol. ad Cornel. ait, qui poſt delatum adulterum uxorem retinuerat, quaſi contentus æmulum removiſſe. Proſequuntur alia de ipſius legis Juliæ diſpoſitione Briſſonius ad leg. Jul. *De adult.* A. Matthæus *De crimin.* eod. tit. Rebard. lib. 4. *Var.* cap. 6.

Jure etiam ſacrorum Canonum vir ſciens uxorem ſuam adulterium commiſiſſe, & in eo perſiſtentem, tenetur deferere. cap. *Non ſolum.* viceſimo octavo, quæſt. prima, cap. *Dixit Dominus.* cap. *Si quis uxorem.* cap. *Sicut crudelis.* triceſimo ſecundo, quæſt. prima, ibi: *Sicut crudelis qui caſtam dimittit uxorem, ita fatuus eſt & injuſtus qui retinet meretricem.* Quæ verba deprompta ſunt ex capite decimo octavo Proverb. Plura congerunt Covarrubias in part. ſecunda, capite ſeptimo, §. 2. numero quarto. Baſil. Legion. libro nono *De matrimon.* capite decimo tertio, numero tertio. Sanchez eodem tractat. diſputat. 11. & 12. Hurtado *De reſidentia.* tomo ſecundo, reſolut. 1. ſub reſolut. 21. quod introductum eſt propter vitandum ſcandalum: cùm retinendo innocens nocentem præſtet anſam ſuſpicandi ſuo conſenſu adulterium commiſſum eſſe. Bartholomæus de Ledeſma *De matrimon.* dub. 66. in fin. Accedit obligatio correctionis fraternæ, propter quam teneri maritum dimittere adulteram docet D. Thomas, quem referunt & ſequuntur Cajetanus tomo primo *Opuſcul.* tractat. viceſimo nono. Hurtado dict. reſolut. 1. ſub reſolut. 21. Quæ omnia ſi in laïcis procedunt, quantò magis in clericis, qui ab omni ſuſpicione peccati debent eſſe immunes? Unde in præſenti illis jubetur eas ſtatim dimittere, & in Concilio Toletano relato in cap. 33. quæſt. 2. illis permittitur in privatis ædibus vinctas, ſi maluerint, eas cuſtodire & coërcere: quem textum doctè illuſtrat Forner. lib. 3. *Rer. quotid.* cap. 10. GONZALEZ.

Et eam ſtatim non projecerit; nec in fine accipiat communionem.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Nulli licere ſine judicio Eccleſiæ uxorem repudiare.

NON debet quis ſæcularis, nedum clericus, adulteram privato ſuo conſilio dimittere, ſed publica judicis Eccleſiaſtici auctoritate & judicio. Olim enim in primitiva Eccleſia omnia delicta ad ſacerdotes deferebantur, ut eorū auctores Eccleſiaſticâ diſciplinâ coërcerent: ſolenneſque & ſtatæ cenſuræ erant, ac pœnę libris pœnitentialibus inſcriptæ, quibus illi affici deberent. De adulterio habetur mentio ab Innocentio PP. I. [h] ad Exuperium Epiſcopum reſcribente: *Chriſtiana religio adulterium in utroque ſexu pari ratione condemnat. Sed viros ſuos mulieres non facilè de adulterio accuſant, & non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberiùs uxores adulteras apud ſacerdotes deferre conſueverunt: & ideo mulieribus, prodito crimine earum, communio denegatur. Virorum autem latente commiſſo, non facilè quiſquam ex ſuſpicionibus abſtinetur. Qui utique ſubmovebitur, ſi eius flagitium detegatur. Cùm ergo par cauſſa ſit, interdum probatione ceſſante, vindictæ ratio conquieſcit.* Quòd ſi vir non pœnitentiam uxoris ſolùm, ſed divortium deſideraret, ad eoſdem Eccleſiæ judices confugiebat. Concilium Agathenſe [i]. *Si verò ſæculares (ait) qui conjugale conſortium nulla culpa graviori dimittunt, vel etiam dimiſerunt, & nullas cauſſas diſſidii probabiliter proponentes, propterea matrimonia ſua dimittunt, ut aut illicita aut aliena præſumant; ſi antequam ad Epiſcopos comprovinciales diſſidii cauſſas dixerint, & priuſquam in judicio damnentur, uxores ſuas abjecerint; à communione ſanctæ Eccleſiæ, & ſancto populi cætu, pro eo quòd fidem & conjugia maculant, excludantur.* Ad Epiſcopos ergo cauſſæ matrimonii, non ad judices ſæculares ſpectant [k]; ut hodie recenti Concilii Tridentini [l] decreto confirmatum eſt; quicquid Marloratus Calvinianus antiqui juris Eccleſiæ ignarus repugnet. Quòd ſi cauſſam Eccleſiæ Imperator ethnicus Aurelianus, & Chriſtianæ fidei hoſtis acerrimus, ad Epiſcopos detulit, cauſſam videlicet Paulli Samoſateni, ut ab Euſebio [m] & Nicephoro [n] traditum eſt; cauſſam non Eccleſiaſticam modò, ſed ſpiritualem, & ad unum & magnum Eccleſiæ ſacramentum ſpectantem, quid cauſſæ eſt quare Marloratus ad judices ſæculi deferri velit? cùm non apud Chriſtianos modò, ſed & apud Gentes cauſſas matrimonii Pontificibus delatas olim, ex his Taciti verbis intelligamus [o]? *Nec domeſticis abſtinebatur, abducta Neroni uxor, & conſulti per ludibrium Pontifices, an concepto, nedum edito partu, ritè nuberet.*

Quæ in hoc Canone decreverunt Patres, etſi de uxoribus clericorum expreſſa ſint, in viris ſæcularibus etiam locum habere poſſe, religione ſacramenti, & rationis ſimilitudine, colligitur ex Canone LXX. inferiùs, & his quæ nuper dixi, quæ ad ſæculares etiam ſpectant; ad nobiles præſertim, quorum exemplum & mores reliqua populi pars ſolet imitari. Quòd ſi clericus uxorem à ſe rejicere noluiſſet; quid facere poſſet, conſulamus Concilii Toletani I. [p] Patres. *Placuit (ajunt) ut ſi quorumcumque cleri-*

[h] *Innoc. I. in Epiſt. 3. ad Exuperium Epiſcopum Toloſ.*

[i] *Concil. Agathenſe Can. 17.*

[k] *Grat. in Can. Sæculares. 33. q. 2.*

[l] *Concil. Trid. ſeſſ. 24. Can. 12.*

[m] *Euſeb. l. 7. c. 26.*

[n] *Niceph. l. 6. c. 29.*

[o] *Tacit. l. 10. Hiſtoriæ Auguſt.*

[p] *Concil. Toletanum I. Can. 7.*

eorum uxores peccaverint (ne fortè licentiam peccandi plus habeant) accipiant mariti earum hanc poteſtatem, præter necem, cuſtodiendi ac ligandi in domo ſua, ad jejunia ſalutaria, non mortifera, eas cogentes; ita ut invicem ſibi clerici pauperes auxiliū ferant; ſi ſervitia fortè non habeant. Cùm uxoribus autē ipſis quæ peccaverint, nec cibos ſumant; niſi fortè ad timorem Dei, actâ pœnitentiâ, revertantur. Hoc autem in uxore adultera clerici obſervandum eſt. Si autem illa adulterium commiſerit antequam maritus Eccleſiæ ordinibus initietur, ad eam accedentem ordinari poſtea non poſſe, Concilio Neo-cæſareenſi q edocemur. *Si cujus uxorem* (ait) *adulterium commiſiſſe, cùm eſſet laïcus, fuerit comprobatum; hic ad miniſterium Eccleſiaſticum admitti non poteſt: quòd ſi in clericatu jam conſtituto eo, adulteravit; dato repudio dimittere eam debet: ſi verò retinere ejus conſortium velit; non poteſt ſuſcepto miniſterio perfrui.*

q Concil. Neocæſareenſe Can. 8.

COMMENTARII NOVI.

UTRUM innocens poſſit propria auctoritate divertere ab adultero in utroque foro, ita reſolvit D. Thom. in 4. diſt. 35. quæſt. unic. art. 3. his verbis: *Vir poteſt uxorem dimittere dupliciter: vel quantum ad torum tantum: & ſic poteſt eam dimittere, quam citò ſibi conſtat de fornicatione uxoris proprio arbitrio, nec tenetur debitum reddere exigenti, niſi per Eccleſiam compellatur: & taliter reddens, nullum ſibi præjudicium facit. Alio modo quantum ad torum & cohabitationem: & hoc modo non poteſt dimitti, niſi judicio Eccleſiæ: & ſi aliàs dimiſſa fuerit, debet cogi ad habitandum, niſi poſſit in continenti fornicationem probare. Hæc autem dimiſſio divortium dicitur; & ideo concedendum eſt, quòd divortium non poteſt celebrari niſi judicio Eccleſiæ.* Quibus verbis enucleat Angelicus Doctor quæ latâ mano congeſſerunt Thom. Sanch. lib. 10. *De matrim.* l. 11. & 12. Hurtad. d. reſol. 1. ſub reſp. 22. & 23. GONZALEZ.

Ne ab his qui exemplum bonæ converſationis eſſe debent, videantur magiſteria ſcelerum procedere.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Quòd innocentiæ & integritatis ſpecimen clerici præbere debeant.

QUANTO homines officio & dignitate Deo propinquiores, tantò magis divinæ bonitatis imitatores eſſe debent; ut ſapienter Nicæni Concilii Patres conſiderârunt r. *Clerici* (ajunt) *ſacri ordinis eſſe debent typus & imago cœleſtium. Epiſcopus debet eſſe typus Dei, tanquam caput poſt illum Eccleſiæ, quam recipit. Presbyter tenere debet ſedem & locum Seraphicum. Diaconus verò Cherubicum.* Quantò ergo Epiſcopi à Dei bonitate, presbyteri à Seraphinorum charitate, diaconi à Cherubinorum ſanctiori divinæ naturæ contemplatione imitationeque deflexerint; tantò à recta & debita ſui muneris functione diſcrepabunt. Videant ergo omnes ſacris ordinibus initiati, quàm inſigne & illuſtre integritatis & omnium virtutum ſpecimen, non Chriſto ſolùm, non clero, non Eccleſiis ſuæ fidei commiſſis, ſed populo & plebi intenta & religioſa animi ſolicitudine præbere debeant; ne quod præceptis ipſi & hortatu ædificant, vita, moribus, & exemplo deſtruant: ſibi enim habere debent perſuaſum, culpâ carere non poſſe, ſi aliqua virtute careant.

r Lib. 3. De actis Conc. Nicæni, apud Alfonſ. Piſanum. Quod deſumptum videtur à B. Dionyſio Areopagita in princip. lib. De Eccleſ. hierar.

Proſper. l. 2. de vita contemplat. cap. 20. Concil. Aquiſgrā. cap. 26.

COMMENTARII NOVI.

CONSONANT textus in cap. *Quum quidam.* ibi: *Et eorum exemplo faciliùs alii poterunt ad ſimilia provocari.* cap. *Præcipuè.* 3. 11. quæſt. 3. Unde dignitas delinquentis auget peccatum. cap. *Homo.* 4. diſtinct. cap. *Quia ſanctitas.* 50. diſt. cap. *Ut clericorum.* *De vita & honeſt. cleric.* & ut ait Juvenal. ſatyr. VIII.

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò major qui peccat habetur.

Ovid. lib. 6. *Faſtor.*

Sic agitur cenſura, & ſic exempla parantur,
Quum index alios quod monet, ipſe facit.

Hæc enim conditio ſuperiorum eſt, ut quicquid faciunt, præcipere videantur: & perniciosiſſimus eſt malæ rei maximus quiſque auctor. Caſſiodo-

ſiodorus lib. 6. *Var.* Epiſt. XXI. *Eſto vita continens, ut poſſis in alios eſſe judex: prima æquitas eſt à ſe Prælatos inchoare, ut debeant criminoſi metuere, quæ nequeunt ſimile reperire.* Et lib. 10. Epiſt. V. Salvian. lib. 4. De provident. *Criminoſior culpa eſt, ubi honeſtior ſtatus, ſive honoratior eſt perſona peccantis, peccati quoque major invidia: furtum quidem eſt in omni homine malum facinus, ſed damnabilius ſi ſenator furetur.* Unde in pœnis Eccleſiaſticis cautum ſæpiſſimè eſt, ut duriùs agatur cum his qui in dignitate poſiti, nam plus exẽplo (ut de Principibus ajebat Cicero libro tertio *De legibus*) quàm peccato nocuêre. cap. *Nulli fas.* 19. diſtinct. cap. *Qui viderit.* 32. quæſt. quinta. Idemque jure Romanorum in puniendis militibus admiſſum legimus. Placuit enim in plerisque criminibus graviorem pœnam militibus, quàm paganis imponi. l. *Quædam.* 14. ff. *De pœnis.* junctis quæ notavit Stephan. Natem. in *Juſtit. vulner.* tit. 3. cap. 5. num. 7. Immo inter ipſos milites ſeveriùs eos puniri, qui dignitate, gradu, vel ſpecie militiæ cæteris antiſtarent. lib. 2. §. 1. leg. *Qui commeatu.* 14. in fin. *De re militar.* Nec diſſimili ratione nititur Jus noſtrum Regium in libro primo, tit. 17. partit. 2. ubi in crimine furti vel rapinæ, duriùs puniendos nobiles, vel in dignitate poſitos lib. tertio in fin. tit. 16. part. 2. notavit doctiſſimus Scholiaſtes G. Lopez. Plura congerunt J. Britannus in Not. ad Sueton. in *Nerone*, capite decimo nono, pagin. 223. Tiraquellus *De pœnis temper.* cauſ. 31. P. Creſolius in *Myſtag.* libro tertio, parte tertia cap. 43. Juſtus Lipſius libro 2. *Polit.* capite 9. & in *Monit.* libro 2. cap. 8. P. Gregor. *De republic.* lib. ſecundo cap. 4. D. Joan. de Solorzano *De jure Indiar.* tomo 2. libro 1. capite 2. numero 11. & capite 36. num. 39. noſque plura dabimus in dict. cap. *Cùm quidam. De jurejurando.* GONZALEZ.

Plenis manibus allegari poſſent Patres Eccleſiæ in eundem ſcopum: nemo autem opportuniùs, fortaſſe nec fructuoſiùs, quàm Gregorius Magnus in trito illo teſtimonio, lectu ac relectu digniſſimo, Homiliâ 17. in caput Lucæ decimum, dicens: *Nullum, puto, fratres chariſſimi, ab aliis majus præjudicium, quàm à ſacerdotibus, tolerat Deus, quãdo eos quos ad aliorum correctionẽ poſuit, dare de ſe exempla pravitatis cernit: quando ipſi peccamus, qui compeſcere peccata debuimus: nulla animarum lucra quærimus, ad noſtra quotidie ſtudia vacamus, terrena concupiſcimus, humanam gloriam intenta mente captamus. Et quia eo ipſo quo cæteris prælati ſumus, ad agenda quælibet majorem licentiam habemus, ſuſceptæ benedictionis miniſterium vertimus ad ambitionis argumentum: Dei cauſſam relinquimus, ad terrena negotia vacamus: locum ſanctitatis accipimus, & terrenis actibus implicamur.*

Itaque admodùm exſecrandi ſunt coram Deo & hominibus ſacerdotes, qui non modò aliorum correctionem negligunt, ſed etiam iis pravo ſunt exemplo; & occaſionem ruinæ ſpiritualis miniſtrant. Ideo tam in hoc Canone, quàm aliis, ſeveriùs arguuntur, & plurium annorum pœnitentiâ in eos animadvertitur, quàm in laïcos, vel in clericos minoris ordinis. Quare in plerisque Conciliis curatum ſemper fuit, ne ad clerum, & præcipuè ad ſacerdotium, admittantur, niſi qui innoxio vitæ curſu, & virtute, ac præſtanti doctrina præditi, creduntur apti ad ſacra munia obeunda, & ad proficiendum aliis bono ſuo exemplo atque exhortatione. Ideoque olim poſt diligentiſſimam totius cleri ac populi perquiſitionem probationemque in medio Eccleſiæ, deligebatur ab Epiſcopis unus ex millibus. Et eò meliores, ac venerabiliores, utilioreſque populis erant iis ſæculis ſacerdotes, quò pauciores, & majori delectu ordinati, quàm noſtro ævo. Lege inter alios, doctiſſimum Franciſcum Hallierium in egregio Opere *De ſacris ordinationibus*, & piiſſimum Antonium Molina in aureo libro *De inſtructione ſacerdotum*: ubi eximia pietate & eruditione oſtendunt, qualis eſſe debeat qui ſacerdotium recipit & adminiſtrat: quàm accuratum examen olim adhiberetur, & modò adhibendum ſit, circa ordinandos; & quomodo ex illius defectu tam multi & mali ſacerdotes prodeant, qui potiùs ſint in dedecus Eccleſiaſtici ſtatus, & ruinam aliorum, quàm in ædificationem. Quorum omnium rationem ſtrictam Deo reddent Epiſcopi, & quicumque eos promovendos curârunt. CARD. DE AGUIRRE.

CANON LXVI.

De his qui privignas ſuas ducunt.

Si quis privignam ſuam duxerit uxorem; eo quòd ſit inceſtus, placuit nec in fine dandam eſſe ei communionem.

CAPUT

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

De matrimonio interdicto cum privigna.

PRIVIGNA quæ ſit, Modeſtinus [s] explicat. *Uxor* (inquit) *liberis ex alia uxore natis, noverca dicitur: matris vir ex alio viro natis, vitricus appellatur: eorum uterque natos aliunde, privignos privignasq́; vocant.* Et mox: *Privignus eſt uxoris meæ filius ex alio viro natus, ego illi vitricus.* Dictus autem *privignus*, quòd antequam mater ſecundò nuberet, eſt progenitus: *pri* enim antiquos dixiſſe pro, *præ*, Feſtus eſt auctor. *Privigna quoque non ſolùm ea mihi intelligitur quæ uxoris meæ filia eſt, ſed & neptis & proneptis.* Matrimonium ergo contrahere prohibent hîc Patres cum filia vel nepte primæ uxoris, quod ad affinitatem pertinet: & hoc eſt ſecundum affinitatis impedimentum, ab Epiſcopis Hiſpanis in hoc Concilio præſcriptum. Quod renovârunt primi Concilii Moguntini [t] Patres, irritum, ſi contrahatur, matrimonium declarantes: *Si quis uxorem* (ait) *viduam duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit, ſeu duabus ſororibus nupſerit: aut ſi qua duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre & filio; tales copulationes anathematizari, & disjungi præcipimus, nec unquam ampliùs conjugio copulari, ſed magna diſtrictione feriri, &c.* Quod affinitatis impedimentum ad contrahendum matrimonium moribus etiam Romanis receptum fuiſſe, auctor eſt Pomponius [u].

s *Modeſt. in l.* 4. §. 4. De gradib. affinit.

L. Adoptivus. 14. §. *ultim.* De ritu nupt.

t *Concil. Moguntinum.* I. *Can.* 56.

u *Pompon. lib.* 3. *ex Plautio in l.* Ariſt. 40. De rit. nupt.

COMMENTARII NOVI.

PROPTER affinitatis reverentiam nuptiæ prohibitæ ſunt ſub inceſti pœna inter aliquas perſonas utriuſque lineæ, rectæ & tranſverſalis; veluti conjugium privigni cum noverca, vitrici cum privigna. quod Divus Paullus ſeverè deteſtatur primâ ad Corinth. capite quinto. Et cùm nullum de ea re exſtet Chriſti præceptum, non alio argumento Apoſtolus utitur, quàm quòd talis commiſtio à profanis etiam gentibus impura habeatur: quod præter alia oſtendunt Charondæ leges, quæ tale connubium infamiâ notant, juxta illud in Oratione Lyſiæ: *Maritus erat ille impuriſſimus hominum, matris ac filiæ.* Et Romanorum aliorumq́ue ſuadet diſciplina, apud quos tales nuptiæ damnantur. leg. *Uxorem.* 15. leg. *Ariſto.* 40. ff. *De ritu nuptiarum.* leg. *Cum tabulis.* 16. §. 1. ff. *De his quæ ut indign.* leg. fin. ff. *De condition. cauſ. dat.* leg. *Si adulterium.* 38. ff. ad leg. Jul. *De adulter.* Cajus lib. 1. *Inſtitut.* tit. 6. Cicero *Pro Cluentio.* ubi cùm cauſſam non diſſimilem, videlicet ſocrum genero nupſiſſe, narrâſſet, ſubdit: *O mulieris ſcelus incredibile, & præter hanc unam, in omni vita inauditum.* Seleucus Rex cùm uxorem ſuam Stratonicam Antiocho filio ſuo nuptui daret, verebatur, narrante Plutarcho in *Vit. Demetrii*, ne ipſa offenderetur, ut re illicita. Apud Virgil. legitur:

Thalamos auſum infeſtare novercæ.

Conſtat ergo vitrici cum privigna connubium à Romanis ſub inceſti pœna inhibitum eſſe. Non tamen exilis hæſitationis eſt, an Juri gentium, dictaminique naturali talis commiſtio exoſa ſit, vel non? Primum Papinianus inſinuavit in d. leg. penult. *De condit. cauſ. dat.* dict. l. *Si adulterium.* 38. Sed contrarium defendunt Cujac. ad titul. Cod. *De inceſt. nupt.* Grotius *De jure belli.* lib. 2. cap. 5. num. 13.

Jure etiam ſacrorum Canonum talis conjunctio ut inceſtuoſa deteſtatur & punitur à Gregor. II. in Synodo Romana Can. V. *Si quis fratris uxorem, aut neptem, aut novercam, aut nurum, aut conſobrinam, aut aliam de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem; anathema ſit.* Et ſub Zachar. Can. VI. *Ut conſobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione, nullus præſumat in conjugio copulare: quia ſcriptum eſt in lege Domini: Turpitudinem uxoris patris, uxoris fratris, atque ſororis tuæ non revelabis.* Et ſub Eugen. II. & Leone IV. Can. XXXVIII. *Conſobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione, aut quam cognatus habuit; nullus audeat in conjugem copulare. Si quis verò hinc tali nefario conjugio convenerit, & in eo permanſerit, ſciat ſe Apoſtolica auctoritate anathematis vinculo eſſe innodatum.* Pariſienſe Can. IV. *Nullus illicita conjugia contra præceptum Domini ſortiri præſumat, id eſt fratris relictam novercam, relictam patrui, vel ſororem uxoris ſuæ, ſibi audeat ſociare, neque avunculi quoque quæ relicta eſt, nec nurûs ſuæ, vel materteræ conjugio patiatur. Pari etiam conditione à conſugio amitæ, privignæ, ac filiæ privignæ conjunctionibus præcipimus abſtinere.* Altiſiodor. Can. XXVII. *Non licet alicui ſuam novercam accipere uxorem.* Baſil. ad Amphil. Can. LXXVIII. *Ii qui in ſuas novercas inſaniunt, ſunt eidem Canoni obnoxii. cui & ii qui in ſuas ſorores inſaniunt.* Plura dabimus in cap. 1. *De eo qui cognovit conſanguineam.* GONZALEZ.

CANON

CANON LXVII.

De conjugio catechumenæ fœminæ.

Prohibendum, ne qua fidelis, vel catechumena, aut comicos, aut viros ſcenicos habeat; quæcumque hoc fecerit, à communione arceatur.

In Codice Lucenſi Regio legitur: *Aut comatos, aut viros cinerarios*. Quam lectionem non probârim, quòd cum vulgata congruant non ſolùm reliqui CC. Mſs. ſed & decreti rationes, & Epiſcoporum conſilium, ut mox oſtendemus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM OCTAVUM.

Qui comici, qui ſcenici: & cur matrimonium cum his interdictum.

Comici, qui & *comœdi*, à *comœdia* nuncupati. *Comœdia*, auctore Caſſiodoro [x], à *pagis* dicta eſt. *Comus* enim pagus vocatur, ubi ruſtici geſtientes humanos actus lætiſſimis carminibus irridebant. Hæc prima ejus origo: ſed ut idem Caſſiodorus addidit, *Ætas ſubſequens miſcens ludicra priſcorum inventa, traxit ad vitia, & quod honeſtæ cauſsâ delectationis repertum eſt, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt*. Unde comœdi, Iſidoro [y] teſte, ſunt, qui privatorum hominum acta dictis aut geſtu canebant, atque ſtupra virginum & amores meretricum in ſuis fabulis exprimebant. Par ratio eſt de *ſcenicis*, qui à *ſcena* nomen ſunt mutuati. *Scena autem* (eodem Caſſiodoro interprete) *frons erat theatri, ab umbra luci denſiſſima, ubi à paſtoribus inchoante verno, diverſis ſonis carmina cantabantur: ibi actus muſici, & prudentiſſimi ſæculi dicta floruerunt. Sed paullatim factum eſt, ut honeſtiſſima diſciplinæ improborum conſortia fugientes, verecunda ſe exinde conſideratione ſubtraherent.* Qui ergo artis ludicræ pronunciandive cauſsâ in ſcenam prodiiſſent, *ſcenicos* appellatos, Julianus [z] docet. *Scena autem* (ut ex Labeone refert Ulpianus [a]) *eſt quæ ludorum faciendorum cauſsâ, quolibet loco ubi quis conſiſtat, moveaturq́ue, ſpectaculum ſui præbiturus, poſita ſit in publico, privatove, vel in vico; quo tamen loco paſſim homines ſpectaculi cauſsâ admittantur*. Solebat autem ſcena, ut Iſidorus [b] tradit, fieri in theatro, in modum domûs inſtructo, cum pulpito, qui pulpitus *orcheſtra* vocabatur, ubi cantabant comici, tragici, atque ſaltabant hiſtriones & mimi. Dicta autem *ſcena* Græca appellatione, eo quòd in ſpeciem domûs erat inſtructa. Unde & apud Hebræos tabernaculorum dedicatio, à ſimilitudine domiciliorum, *σκηνοπηγία* appellabatur, id eſt *ſcenopegia*. Scenarum autem tria genera tradit Vitruvius, unum tragicum, ſecundum comicum, tertium ſatyricum: quorum ornatus diſſimili erant diſparique ratione. Scenæ tragicæ deformatæ columnis erant, & faſtigiis, & ſignis, reliquiſque regalibus rebus: comicæ verò ædificiorum privatorum, & mœniorum habebant ſpeciem, proſpectuſque feneſtris diſpoſitos, imitatione, & communium ædificiorum ratione: ſatyricæ ſcenæ ornabantur arboribus, ſpeluncis, montibus, & reliquis agreſtibus rebus, in topiarii ſpeciem deformatæ, ut Vitruvius ait. Omnes eos qui in his ſcenis ſpectaculorum ſui facturi quæſtûs gratiâ prodibant, infames fuiſſe, ex Pegaſo & Nerva idem Ulpianus docet his verbis [c]: *Eos enim qui quæſtûs cauſsâ in certamina deſcendunt, & omnes ob præmium in ſcenam prodeuntes famoſos eſſe, Pegaſus & Nerva filius reſponderunt*. Tertullianus [d], *Etenim* (ait) *ipſi auctores & adminiſtratores ſpectaculorum, quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, harenarios, illos amantiſſimos, quibus viles animas fœminæ, aut illi etiam corpora ſua ſubſternunt, propter quos in ea committunt quæ reprehendunt, ex eadem parte, quam magni facimus, deponunt & diminuunt, immo manifeſtè damnant ignominiâ & capitis minutione, arcentes curiâ, roſtris, ſenatu, equite, cæteriſq́ue honoribus omnibus ſimul ac ornamentis*. Quæ vitæ turpitudo & infamia adeò viles & abjectas reddebat perſonas ludicram hanc artem exercentes, ut lege Julia lata, ſenatores, & eorum filii, & nepotes, à contrahendo matrimonio cùm ſcenicis mulieribus impedirentur, ut Paullus [e] refert, vel cum earum filiabus, juxta conſtitutionem Valentis & Marciani [f]. Nec filii & nepotes per virilem ſexum deſcendentes, ſed & filia, neptis, & proneptis, à matrimonio eorum hominum qui in ſcenam prodiiſſent, arcerentur, uti Modeſtinus [g] ſcribit. Quòd ſi ethnicis hominibus eam artem profeſſi tantopere diſplicuerunt; mirandum non eſt quòd ſapientiſſimi Eccleſiæ Patres, ob eandem vitæ turpitudinem, & aliam longè deteriorem, matrimonium fidelibus fœminis cum his ſcenicis prohibuerint. Nam in comœdiis & ſcenis graviſſimo idololatriæ crimine implicabantur, diis falſis honorem cultumque adhibentes, ut ſuprà [h] diximus: à quorum conſortio Chriſtianas

x *Caſſiod. l. 4. Variar. Epiſt. ult.*

y *Iſidor. l. 8. Etymologiar. cap. 31.*

z *Julian. l. 1.* Ad edictum *in l. 1.* De his qui notantur infam.

a *Ulpian. l. 6.* Ad edictum *l. 2. §.* Ait prætor. De his qui notantur infam.

b *Iſidor. l. 18.* Etymolog. *c. 31.*

c *D. l. 2.* De his qui notant. infam.

d *Tertull.* De ſpectaculis. *c. 22.*

e *Paul. l. 1. ad l. Juliam & Papiam in l. 44.* De rit. nupt.

f *Valens, & Mart. in l. 7. C.* De inceſt. nupt.

g *Modeſt. l.* Singulari. De ritu nupt. *in l. 42. ejuſd. tit.*

h *Supr. hoc l. 3. c. 51.*

nas & catechumenas fœminas voluerunt abſtinere; ne ejuſdem criminis ſordibus fœdarentur. Addebant huic crimini ſcenici & comœdi aliud ſacrilegii graviſſimum: irridebant enim in ſpectaculis Chriſtianorum mores, & Catholicæ religionis myſteria. Quare cùm Geneſius mimus in theatro, Imperatore ſpectante, cauſſam religionis noſtræ illuderet, repentè Dei virtute & ſpiritu afflatus, quod jocosè antea jactabat, ſeriò agere cœpit, Chriſtum invocans, & ſe Chriſtianum aperta confeſſione proclamans. quod cauſſam dedit, ut fictum ſimulatumque martyrium in verum converteretur. Quod etiam de Ardaleone Græcorum & Latinorum tabulæ teſtantur, natalem ejus diem XVIII. Kal. Maji celebrantes. Simile de Dioſcoro Architheatro ad Alypium retulit Auguſtinus [i], qui in deridendis Chriſtianorum rebus eſſe ſoleret effuſus; effectus & ipſe, licèt ſæpè fruſtra renitens, Chriſtianus: ſicque plenè accidit quod ſcriptum eſt: *Dominus illuſores deludet*. Theodoretus [k], *Audio ego* (inquit) *nonnullos ſcenico genere hominum repentè immutatos, in athletarum noſtrorum ordinem tranſiiſſe, factosq; tormentorum victores, ac jam coronam martyrii conſequutos, poſt celebratam victoriam, magno eos dæmonas concuſſiſſe terrore, quibus ſubditi olim ipſi fuerant*. Idem Porphyrio mimo coram Juliano Apoſtata evenit. Cùm per jocum enim coram Imp. Juliano baptiſmum ſuſciperet; mutatâ Dei virtute repentè voluntate, Chriſtianum ſe eſſe profeſſus eſt: quem mox ſecuri percuti idem Julianus præcepit: à quo martyrii coronâ Porphyrius ornatus eſt, & ab Eccleſia Romana in Martyrum [l] numerum relatus. Ne ergo, vel fœmina fidelis recenter converſa, vel catechumena, talium maritorum conſortio à profeſſione ſemel ſuſceptæ Fidei, vel ſuſcipiendæ ſetraherentur, interdicta meritò matrimonii ſocietas eſt; ne æternam pro temporali turpiſſimè commutarent.

Nec à matrimonio contrahendo ſolùm cum ſcenicis, tanquam cum turpiſſimis perſonis idololatris, abſtinere voluerunt Chriſtianas & catechumenas fœminas Hiſpani Epiſcopi: ſed & jam contractum & conſummatum diſſolvi; ſi non quoad vinculum, quoad torum ſaltem conſtituerunt: hoc enim videntur ſanxiſſe, cùm eas viros ſcenicos habere prohibuerunt. Quod non diſſimili propoſito explicavit & docuit Tertullianus [m]. *Igitur cùm quædam* (inquit) *iſtis diebus nuptias ſuas de Eccleſia tolleret, ac Gentili conjungeretur, idq; ab aliis retrò factum recordarer; miratus aut ipſarum petulantiam, aut conſiliariorum prævaricationem, quòd nulla ſcriptura ejus facti licentiam proferret; Numquid, inquam, de illo capitulo ſibi blandiuntur primæ ad Corinthios, ubi ſcriptum eſt*: Si quis frater infidelem habet uxorem, & illa matrimonio conſenſit, ne dimittat eam. Similiter mulier fidelis infideli nupta, ſi conſentaneum maritum experitur, ne dimiſerit eum. Sanctificatur enim infidelis vir à fideli uxore, & infidelis uxor à fideli marito. cæterùm immundi eſſent filii veſtri. *Hanc monitionem fors de fidelibus junctis ſimpliciter intelligendo, putent etiam infidelibus nubere licere. Quia ita interpretantur, abſit ut ſciens ſe circumſcribat. Cæterùm manifeſtum eſt ſcripturam iſtam eos fideles deſignare, qui in matrimonio Gentili inventi à Dei gratia fuerint, ſecundùm verba ipſa* [n]: Si quis (*inquit*) fidelis uxorem habet infidelem. *Non dicit*, uxorem ducit infidelem: *oſtendit jam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratiâ Dei converſum perſeverare cum uxore debere: ſcilicet propterea, ne qui fidem conſecutus, putaret ſibi divertendum eſſe ab aliena jam & extranea quodammodo fœmina.*

Olim autem non à matrimonio ſolùm, ſed à baptiſmo etiam repellebantur, niſi priùs harum artium vanitati & turpitudini renunciarent, ut traditum eſt à Clemente [o]: *Scenicus ſi accedat* (inquit) *ſive mulier* (ad baptiſmum intelligit) *auriga, gladiator, curſor ſtadii, ludius, olympius, choraules, cytharædus, lyriſtes, ſaltator, campo, deſiſtat, vel rejiciatur*. Id etiam conſtat ex Canone præcedenti [p]. Sicque in baptiſmo abjurabant, non ſolùm horum ſpectaculorum editionem, celebrationemve, ſed & aſpectum, ut teſtantur Tertullianus [q], Cyprianus [r], Minucius [s] Felix in *Octavio*. & Concilium Carthaginenſe [t]. Quòd ſi poſt baptiſmum vinculis ejuſdem criminis implicarentur, ab aliorum etiam ſacramentorum ſuſceptione repellebantur. Ab ordinibus repulſos liquet ex Innocentio I. [u] Ab Euchariſtiæ communione, ex Concilio Carthaginenſi III. [x] Nec ſacramentorum ſuſceptione ſolùm indignos eos judicârunt olim Africani Epiſcopi, ſed & teſtimonii ferendi fide, Concilii Carthaginenſis auctoritate. Mulieres etiam ſcenicas gemmis, veſtibus ſericis, & auratis interdixerunt Theodoſius, Arcadius, & Honorius Impp. [y] in reſcripto ad Ruffinum P.P. à quo leve quoddam mendum tolli neceſſe eſt. *Nulla* (ajunt) *mima gemmis, nulla ſigillatis, ſericis, aut textis utatur auratis. His quoque veſtibus noverint abſtinendum, quas Græco nomine à Latinis* cruſtas *vocant: in quibus alio admiſtus colori puri robur muricis inardeſcit. Uti ſanè iiſdem ſcuclatis* (pro quo reponendum, *ſcutulatis*) *& variis coloribus ſericis, auroq; ſine gemmis collo, brachiis, cingulo, non vetamus, &c.* Cùm enim hac conſtitutione mimarum in veſtibus luxus coërceatur, & in his præſertim eas quæ porpurâ tingebantur; pro *rubor*, *robur*, vicariâ *o* in *u* commutatione, perperam à librariis ſubſtituitur.

i *D. Aug. Ep.* 67.
k *Theod. l.* 9. *De Græc. affect. curat. ad finem.*
l *Martyrologium Roman.* 15. *Sept.*
m *Tertull. lib.* 2. *Ad uxorem. c.* 2.
1. *Cor.* 7.
n *Ibidem.*
o *D. Clem. lib.* 8. *c.* 35. *Apoſtolic. conſtitut.*
p *Can.* 62. *hujus Concilii.*
q *Tertullianus.*
r *D. Cyprianus.*
s *Minucius Felix in Octavio.*
t *Concilium Carthaginenſe. III. Can.* 11.
u *Innocentius I. Epiſtolâ* 24. *ad patres in Toletana Synodo coactos c.* 2.
x *Concilium Carthaginenſe. III. Can.* 35. *Concilium Carthagin. VII. Can.* 2.
y *Theodoſ. Arcad. & Honor. in l.* 11. *C. Theod. De ſcenicis.*

COMMENTARII NOVI.

ACRON. Grammaticus exponens illud Horatii primo Serm. ſatyr. 2.

Multæ tibi tum officient res:
Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſiti.

Ciniflones (inquit) *& cinerarii eâdem ſignificatione apud veteres habebantur, ab officio calamiſtrorum, id eſt, veruum in cinere calefaciendorum, quibus effœminati viri capillos criſpabant: cujus rei & Vir-*

& Virgilius meminit: vibratos calidu ferro. *Dicti autem* ciniflones *ab eo quòd* in cinerē ſtant *ad ferrum calefaciendum*, *quos* cinerarios *appellant*. Tertullian. lib. 2. Ad uxorem, *cinerarios* dicit peregrinæ proceritatis, eo quòd in his hominibus humana vanitas proceritatem immanem requirit. LOAISA.

Qui tituli hujuſce Canunis fidem & auctoritatem ſequeretur, de maritis catechumenarum eum agere exiſtimaret, multumque ſolicitus eſſet, quamobrem vetare catechumenas comatis & cinerariis nubere. Puellis enim quæ eſſent in patria poteſtate, id viciu aut fraudi verti non poterat. Præterea etſi genus eſſet aliquod vitii aut peccati hiſce rebus uimium ſtudere; tam grave tamen videri non potuit, ut ejuſmodi humiuum uxores alieni delicti pœnas darent. Ad hæc cùm Gentilibus nun liceret filias locare, in maritos potiùs quàm in uxores erat animadvertendum: ex quibus perſpicere licet de maritis catechumenarum mentionem hîc uon eſſe, ſed de viris, quos nonnullæ mulieres in deliciis haberent:

Comatos aut viros cinerarios.] Non immutanda hæc lectio. Mulieres enim intemperantes & paganæ, illarum maximè regionum, quæ ſolis æſtu ardoreque torreutur, ut Hiſpaniæ, Africæ, Ægypti, & aliorum locorum, euocare ad ſe ſolebant, aut inter ſervos habere externos, ut Germanos, & è Gallia petitos viros, quibus natura ipſa elegant iorem formam ſpeciemque, cœli, & ſolis clementiâ induxerat; quam iis, qui propiùs à vehementiſſimo calore abeſſent: atque ob eam cauſſam maximè, ut ad libidines explendas eorum operâ abuterentur. Tertull. *Ad uxorem*. lib. 2. exprobrat viduis, eaſque criminatur, quòd paganos opibus affluentes eligere malint quàm pauperes & tenuis fortunæ Chriſtianos, quò faciliùs ſumptus faciendos ſuſtineant: *bouum exhibenda ſella, & mulabus, & cinerariis peregrinæ proceritatis*. Clemens Alexandrinus catechumenorum inſtitutor ac doctor, eam conſuetudinem vituperat. Canon igitur vetat ne Chriſtianæ, aut catechumenæ mulieres, ethnicorum morem æmularentur, ſervoſque comatos haberent, qui dominæ impudicitiam exprobrarent.

A communione arceantur.] Catechumena à communione & à ſocietate fidelium non poterat arceri, ſed ab Eccleſia, & à catechumenatu. ALBASPINÆUS.

Retineo lectionem Codicis Lucenſis, quæ habet: *comatos & viros cinerarios*. quam & retinent Loaïſa, Coriulanus, Binius, Albaſpinæus, & P. Sherlogus tomo 3. *In cant.* veſtig. 32. ſect. 1. num. 13. folio 290. uon tamen adhæreo ſententiæ Albaſpinæi, quem tranſcripſit Cerda in *Adverſ. ſacr.* cap. 146. & ſequitur Sherlogus ubi ſuprà, dum Canonem hunc accipit, non de conjugio fidelis vel catechumenæ cum viru gentili comato, ſeu cinerariu, ſed de famulitio cum eo, ita ut fœminis in præſenti prohibeatur in famulatu habere viros comatos ſeu cinerarios: huic enim interpretationi primò refragatur ſummarium hujus Cauonis, quod apud umnes ita habetur: *De con,ugio catechumenæ fœmina*. Secundò verba illa: *Comatos aut viros cinerarios habeant*. Virum enim habere fœminam, conjugium importat. cap. *Ad ejus*. 5. diſt. cap. *Manifeſtum*. cap. *Eſt ordo*. 33. quæſt. 5. cap. 1. *In fin.* cap. *Laudabilem*. *Qui filii ſint legitimi*. cap. penult. & ult. *De ſecund. nupt.* Vulgò notatur in cap. 1. *De ordine cognit.* in illis verbis: *peteret quendam in virum*. Unde Dominus alloquens cum Samaritana apud D. Joann. cap. 4. verſ. 17. ait: *Bene dixiſti*, non habeo virum: *quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt vir tuus.* Igitur nun de libero conſortio aut famulirio Canon hic accipiendus eſt, ſed de fœmina fideli, vel catechumena maritum habente comatum aut cinerarium.

Quâ lectione reteutâ exponeudum eſt, quinam *comati* viri & *cinerarii* dicantur, quorum vita adeò fœda & inhoneſta eſt, ut conjuges cum eis cohabitantes à communione arceantur: & *comati* appellantur, qui *comam* nutriunt, & qui capillis cinciunatis, calamiſtris compoſitis, & affectatis utuntur: ciucinnati, calamiſtrati, & cinædi dicuntur: quorum conſortium, & ſocietatem cum fidelibus Chriſtianis ſæpè Eccleſiæ Patres abhorreut. Div. Hieronym. Epiſt. 7. ad Lactan. ibi: *Nullus ei juvenis, nullus cinciunatus arrideat.* Epiſt. 9. ad Salvian. *Non ambulet juxta te calamiſtratus procurator, non biſtrio fractus in fœminam, non cantoris diabolici venenata dulcedo, non juvenis cultus & nitidus*. Et Epiſt. X. ad Furiam: *Juvenum fuge conſortia, comatulos, comptos, atque laſcivos: domus tua tecta uon videant: cantor pellatur ut noxius: fidicinas, & pſaltrias, & iſtiuſmodi chorum diaboli, quaſi mortifera Sirenarum carmina, proturba ex ædibus tuis. Noli in publicum ſubinde procedere, & ſpadonum exercitu præeunte, viduarum circumferri libertate: nec procurator calamiſtratus, nec formoſus collactaneus, nec candidus aſſecla adhæreat lateri tuo*. Eorum enim vita flagitioſa obſcœnaque judicatur. D. Hieronym. tom. 5. in Ezechiel. cap. 44. *Nec rurſus comam dimittero, quod proprium luxurioſorum eſt*. Div. Baſil. homiliâ 24. *Comarum extra neceſſitatem curam gerere, vel infelicium eſt, ut ait Diogenes, vel injuſtorum*. Cicero in Orat. *Pro reditu*, in Senatu hoc vitium inimico ſuo objecit, dum inquit: *Cur in belluationibus hu,us calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tamdin ceſſavit?* Petronius crines laxos inter luxuriæ titulos recenſet.

Scorta placent, fractique enervi corporo greſſus,
Et laxi crines, & tot nova nomina veſtis.

Cœlius Rodig. lib. 15. *Antiq.* cap. 8. Unde teſtes libidinis eos appellat Agathu in *Thyeſte* apud Adrian. Junium *De coma.* cap. 6. his verſibus:

Pronactis ambientes gnatæ nuptias
Paſſi repulſam: mox teſtes libidinis
Comas totondimus: animi ſolatium
Proſtrati. Gloria hinc ſequitur cognominis
Tonſum ob capillum, quòd Curates dicimur.

Pulchrè ad rem D. Ambroſ. lib. 3. *De virginib.* ſuper illud Cant. 5. *Cincinni mei pleni ſunt guttis noctium. Noli* (inquit) *proxima mea accipere cincinnos corporalium capillorum: non illa ornamenta, ſed crimina ſunt: lenocinia formæ, non*

præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non aſcendit, quos nemo præcidit, qui non calamiſtris compoſiti & arte digeſti, ſed multiplici criſpante virtutum nitentium gratiâ refulſerunt. Chryſis ad Pollienum in Arbitri Satyr. *Quò enim ſpectant flexæ pectine comæ? quò facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? quò inceſſus aptè compoſitus, & ne veſtigia quidem pedum extra menſuram aberrantia, niſi quòd formam proſtituas ac vendas? Vides me? nec auguria novi, nec mathematicorum cœlum curare ſoleo; ex vultibus tamen hominum mores colligo.* Unde B. Tiburtius, referente Surio in Vita D. Sebaſtiani, Torquatum immeritò ſe Chriſtiano nomioe ceoſentem graviter increpabat, *quòd capillos ſuper apicem frontis tonſoris arte componeret*, Cumqoe ambo Religionis cauſsâ judici ſiſterentur; ac quæſitus de fide Torquatus, reſpondiſſet, ſe eſſe Chriſtianum; *Credis ne* (inqoit Tiburtius) *vir illuſtriſſime, hunc eſſe Chriſtianum, qui in ſui lenocinio moliendo capitis fimbrias admittit, qui tonſorem diligit, qui ſcapulis molliter geſtit, qui fluxum greſſum improbo niſu diſtendit? qui fœminas curioſiùs intuetur? nunquam tales peſtes Chriſtus dignatus eſt habere ſervos ſuos.* Plura poſt alios adversùs comatos, ciocinnatos, & cioerarios, cumulârunt P. Roa lib. 3. *Singul.* cap. 15. P. Creſolius lib. 4. *Myſtag.* cap. 12. ſect. 4. Cabreros *De metu.* lib. 2. cap. 48. Adriao. Junius in tract. *De coma.* Unde Eccleſiæ PP. cùm adeò abhorruiſſent iſtorum mollitiem; ſtatuerunt fœminam fidelem, ſeu catechomenam viros comatos aut cinerarios habentes, eſſe ab Eccleſiæ communione arcendas, cùm ejuſdem luxus participes videantur: ſiqoidem adhuc poſtquam veniunt ad credulitatem, eos retinent, cùm poſſint illos dimittere, juxta tradita ſuprà in Canone X. Ipſis tamen viris nullam PP. injunxeruot pœnitentiam, cùm ad primam credulitatem non acceſſiſſeot; immo ut Gentiles crines compoſitos deferrent, ut ait M. Bracar. in ſua Collect. Cao. XXIX. ibi: *Item placuit ut lectores in Eccleſia non pſallant, nec granos Gentili ritu dimittant.* ubi per *granos*, nihil aliud ſignificatur, quàm promiſſa laxaque cæſaries, ſeu fluens capillatura à Geotilibus uſitata, ut probatur ex D. Iſidoro lib. 19. *Etymolog.* cap. 23. ibi: *Nonnullæ gentes, non ſolùm in veſtibus, ſed in corpore, aliqua ſibi propria, quaſi inſignia vindicant: ut videmus cirros Germanorũ, granos & cinnabar Gotthorum.* Quam expoſitionem probárunt Savarus ad Sidonium lib. 1. Epiſt. II. Salmaſius in *Exercit. Plinian. in Solin.* Thomas Demſter ad Roſinum lib. 10. cap. 29. Lantmeter lib. 2. *De veter. clericor. diſcipl.* cap. 65. Creſol. *Myſtag.* lib. 4. cap. 12. ſect. 4. Et pleniſſima penitioris literaturæ congerie proſeqoitur, non ſine laude, P. Sherlogus dict. tomo 3. veſtigat. 32. nom. 12. Et jam antea ex Savaro obſervaverat P. Ludovicus de la Cerda io *Adverſar. ſacr.* cap. 177. num. 13. Quare non ob delictum alienum fœminæ à communione repelluotur, ut volebat Albaſpinæus, ſed ob proprium; cùm illæ maritos ipſos ritu gentili incedentes poſſent dimittere. quare perſiſtendo io cohabitatione cum eis, ejuſdem luxuriæ & mollitiei ſociæ creduotur. GONZALEZ.

Commentario hujuſce Canonis adjungere oportet plura, quæ ſuprà ad Can. LXII. obſervata ſuot, ubi de ſcenicis & pantomimis actum. Quin & plurima adjici poſſent adversùs inſolentem & turpiſſimum aboſum cæſarierum adſcititiarum (quas vulgò *perrucas* dicunt) à triginta circiter annis introductum, quo homines inoumeri, etiam abſque neceſſitate ulla, exuunt omne decus ac gravitatem virilem, atque in fœminas degenerant. Quin & multi ex iis ſupra capillos criſpatos ac contortos noo erubeſcuot ſpargere pulverem quendam, quò nitidiores appareant, & fragrantiam mittant. Sanè ii, ut Epigrammatarii verba uſurpem, *non bene olent, dum bene ſemper olent.* Suſpicionem enim excitant calamiſtrati iſti & comatuli, an intus ſint quales antiqui cinerarii, in hoc Canone reprehenſi, & cinædi, quorum turpiſſimam cooditionem vel ipſi Gentiles infamiâ notant.

Si autem in laïcis id probroſum eſt, quid dicemus de clericis, quorum multos, non modò comptos exqoiſitè, ſed cincinnatos, & alienâ comâ effœminatos videmus? O tempora, ò mores! Quid dicerent Eccleſiæ Patres, ſi ſuis temporibus hæc monſtra vidiſſent? Sanè in Concilio Toletano IV. cui præfuit S. Iſidorus Hiſpaleoſis, Canone XLI. cui titulus: *De qualitate tonſuræ à cunctis clericis, vel Lectoribus communiter habenda*, hæc leguntur: *Omnes clerici, vel Lectores, ſicut levitæ, & ſacerdotes, DETONSO SUPERIUS TOTO CAPITE, INFERIUS SOLAM CIRCULI CORONAM RELINQUANT, Non ſicut huc uſque in Galliciæ partibus facere Lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis, in ſolo capitis apice modicum circulum tondent. RITUS ENIM ISTE IN HISPANIA HUCUSQUE HÆRETICORUM FUIT. Unde oportet, ut pro amputando Eccleſiæ ſcandalo hoc ſignum dedecoris auferatur, & una ſit tonſura, vel habitus, ſicut totius Hiſpaniæ eſt uſus. QUI AUTEM HOC NON CUSTODIERIT, FIDEI CATHOLICÆ REUS ERIT.*

Si clerici minorum ordinum geſtantes coronam in ſummo vertice, & proprios crines inſtar laïcorum demittentes, notantur ab iis ſanctis Epiſcopis tanquam rei violatæ Fidei Catholicæ; quid dicerent de eiſdem, ſi nec ullum tonſuræ ſignum geſtareot, & comati eſſent? Quid ſi & alienâ comâ utentes, & calamiſtrati, & cincinnati, & cinerarii? At nunqoam putârunt ita aboleodam diſciplinam Eccleſiaſticam, ot quiſpiam minorum ordinum uſqoe adeò pudorem eſſet exuturus. Quantò minùs de iis, qui ſacris ordinibus initiati ſunt, præſertim ſacerdotibus? Sed, proh dolor! monſtra illa ab antiquis non viſa nec cogitata, quotidie ferè nobis in oculos incurrunt, & tolerantur. Jodicent ii, quorum intereſt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Vel

Digitized by Google

Vel catechumena.

CAPUT QUINQUAGESIMUM NONUM.

Quare catechumena ante lavacrum pœnitentiâ, velut Chriſtiana, afficiatur.

DE catechumena autem ideo mentio facta eſt, quia etſi de his qui foris ſint, nihil ad nos dixerit Paullus; catechumeni non omnino erant extra Eccleſiam, cùm de illis ratione finis propoſiti maxima ſemper cura habita fuerit ab Epiſcopis. Quare concubinas habere, ab Auguſtino [a] illi non permittebantur, & quarundam orationum quæ in Miſſa fiebant, erant participes, uſque ad eam partem, quæ Miſſa catechumenorum dicebatur, de qua Auguſtinus, Gregorius [b], Iſidorus, & alii. Quare ad Eccleſiam accedere ſæpè tenebantur: ut hujus Concilii decreto cautum ſuperiùs retuli, in quo nonnulla alia diximus. Hac ipſa ratione catechumenis lapſis pœnitentiam adſcripſit Concilium Nicænum [c]. *Placuit* (inquit) *huic ſancto & magno Concilio de catechumenis, ut tribus annis inter audientes verbum ſint tantummodo: poſt hæc verò orent cum catechumenis.* Delatoris catechumeni pœnitentia exſtat in ſeriis [d], ut ante quinquennii tempus admitti non poſſet ad baptiſmum. Sed latiùs catechumenorum pœnitentiam, ut utilem & neceſſariam, frequentem fuiſſe in Eccleſia ſcripſit Tertullianus [e]. Ab hoc ergo Eccleſiæ ingreſſu, & orationum communione repellendas catechumenas hîc decernunt Hiſpani Patres, ſi comicos viros & ſcenicos non dimiſerint. Quòd ſi adulteram peccantem dimittere mariti jubebantur Canone ſuperiori; cur non & ipſæ viros idololatras, aliiſque gravibus criminibus contaminatos? Reliqua de catechumenis dicemus capite ſequenti.

a D. Aug. lib. 5. homil. 49. cap. 2.
b D. Gregorius, Iſidorus, & Auguſtinus Canon. 45. hujus Conc.
c Concil. Nicæn. Can. 13.
d Can. 73. hujus Concilii.
e Tertull. lib. De pœnitentia. c. 6.
f Can. 65. hujus Concilii.

COMMENTARII NOVI.

CAtechumenis peccantibus pœnitentiam injungi, & ejus ratione baptiſmum differri, jam probavi ſuprà in Canone IV. & XLV. ſed non eadem imponebatur catechumenis lapſis, ac fidelibus idem peccatum committentibus: mitiori enim, ac leniori comprimebantur manu (quia adhuc præceptis Dei & Eccleſiæ non rectè imbuti ſcelera patrabant) quàm fideles, in quos gravior erat animadverſio. quod obſervatum fuit in Concil. Nicæno, ubi legimus, lapſos, quòd Chriſti fidem nefariè prodidiſſent, cùm nullis minis aut mortis terrore ad id compellerentur; prolixâ aliquot annorum pœnitentiâ caſtigatos: catechumenos autem ſi ſe tali perfidia, deſerta fide, maculâſſent, in Canone XIV. non niſi dilatione baptiſmi per triennium in ipſa catecheſi punitos inter audientes revocari. Unde illud in hoc Canone perdifficile eſt: quare eadem pœna privationis communionis imponatur fœminæ fideli ac catechumenæ. Agnovit difficultatem Albaſpin. lib. 2. *Obſer.* cap. 2. & eam ita diſſolvere intendit: *Si procedatur* (ait) *Can. LXVII. Concil. Illiberini, quo pari pœna catechumeni & fideles multari videntur. Iidemque propter idem ab utriſque crimen admiſſum, ab Eccleſia repelluntur: illud ipſum menti tuæ inſideat, hæreatque, illo Canone mulierum illarum mentionem fieri, quæ nefariè ſuæ libidini cùm ſervirent, ad explendas ſuas cupiditates homines benè comptos, cincinnatos, eleganti forma, ſpecieque liberali eximios adhibebant: quæque comœdos ſeu ſcenicos ad eandem rem quodammodo alebant. Verbum namque illud, viros; non maritos, ſed mancipia quædam libidinum, ſeu adminiſtros ſignificat. Quòd ſi Canon ille de marito verba feciſſet, non eſt dubium, quin in maritum potiùs quàm in fœminam, ſeu uxorem animadvertendum cenſuiſſet: at ſi maritus paganus, aut ethnicus extitiſſet; veriſimile non eſt, mulierem pœnas dediſſe pro mariti ſui teterrima vivendi ratione morumque intemperantia, cùm non in ejus poteſtate fuiſſet Canoni ipſi quicquam prohibenti aut imperanti parere, ut à marito diſcederet. Sed & illud lubet aſſerere, mulieres illas, ſi à turpi; ac prope meretricio quæſtu, reſilirent, virorumque illorum congreſſu ac conſuetudine uti deſinerent, nullo negotio in gratiam rediiſſe cum Eccleſia, datâ illis veniâ; aliaſque ad communionem, ſi eſſent fideles, & alias ad catechumenatum revocatas. Dici ergo poteſt, Eccleſiam fœminis illis pœnitentiam nonnullam impoſuiſſe, Canoneque illo non indicari aliquas pœnas, quas catechumenæ ſufferre, aut experiri cogerentur, quin potiùs ab Eccleſia illas rejici & expelli non aliam ob rem, quàm ut pœnâ aliquâ plectantur, quòd indignæ ſint quæ inter Chriſtianas uberent; cùm antequàm catechumenatum perſicerent, in cœno flagitioſarum voluptatum tanquam ſues lutulentæ volutarentur: neque unquam religionem Chriſtianam ut complecterentur in animum induxiſſent ſuum. Quis enim unquam ſperâſſet eas Chriſtianæ fidei ſuſcipiendæ conſilium voluntatemque præ ſe laturas, cùm priuſquam Chriſtianis inſtitutis informarentur, quo digna haberentur primo ſacramento uniri, & ad Chriſtianam militiam*

adſcribi, & quaſi nomen dare, ſeq; pro fidelibus gerere in oculis conſpectuq; omnium, flagitioſam vitam & Chriſtianę puritati omnino adverſam transfigeret? Cumq; teſtari omni modo ac ratione eas oporteret, quovis ſe metu à divina mentis offenſione deterreri, proculcato, ac quaſi protrito ejuſdem terrore, palam ad idem numen ſupremum violandum inflammatis animis rapiebatur. Atque hoc eo nomine eas catechumenatu eximebat: declarabatq; nunquam eas Chriſtianæ fidei ineundæ conſilium iniiſſe. Eademq; Eccleſia hoc ipſum erga mulierem confeciſſet, quæ ſeſe ad Chriſtianiſmum attuliſſet, ſi & virum adulterum ſecum ipſa retinere, & vivere, & catechumenatu adoptari voluiſſet: id potiùs ab Eccleſia repulſæ, quàm pœnæ aut pœnitentiæ nominè factum videri poſſet. Quòd ſi contrà, mulieres iſtas omnes intemperantiæ ſuæ ſuppuduiſſet, quamquam Eccleſia eas repuliſſet antè, & à communione removiſſet, hoc eſt, à catechumenatu; omni procraſtinatione aut tergiverſatione poſthabita, nulla in dicta pœnitentia in catechumenatum adſcripſiſſet. Pœnitens verò quamvis peccare deſiiſſet, aut excommunicatus, non propterea confeſtim ad communionem aſſumebatur: quo facto, non eſt recuſandum quin Canone illo 67. recuſationis potiùs, quàm pœnitentiæ vim ullam contineri fateamur.

Sed retenta ſuprà tradita interpretatione, juxta quam præſentem Canonem de fœminis conjugatis viros comatos, ideſt maritos, habentibus, accipimus; reſpondendum cenſeo, in his verbis: *quæcumque hoc fecerint, à communione arceantur*, nullam pœnitentiam injungi fœminæ fideli, aut catechumenæ, ſed tantùm ſtatui, eas perſeverantes in eodem conjugio atque conſortio à communione Eccleſiæ eſſe arcendas. Quid tamen reſipiſcentibus illis à ſimili fœda conjunctione, viroſque deſerentibus obſervandum ſit, ut recipiantur ad communionem, omiſerunt PP. Quam ſecundam partem hujus prohibitionis & Canonis, ſi conſarcinatores & compoſitores Canonum expreſſiſſent, abſque dubio diverſam pœnitentiam injungerent PP. catechumenæ reſipiſcenti, ac fœminæ fideli pœnitenti. Sed quia illis perſiſtentibus in tali conjunctione par earum erat conditio, ideo æqualiter arcentur à communione: catechumena à communione illa, quam catechumeni habebant in Eccleſia uſque ad Miſſam catechumenorum, de qua communionis privatione ſuprà accepi Can. LXII. Fidelis autem à communione Eccleſiæ & fidelium. Non tamen negârunt PP. illis pœnitentibus diverſam eſſe imponendam pœnam, juxta Canonem ſuprà relatum Concilii Nicæni, & Can. IV. & XLV. hujus Concilii. Forſan catechumenæ baptiſmus per triennium differretur; fideli verò per quinquennium, aut ſeptennium pœnitentia injungeretur. GONZALEZ.

CANON LXVIII.

De catechumena adultera quæ filium necat.

* Necaverit.

Catechumena, ſi per adulterium conceperit, & conceptum * præfocaverit; placuit eam in fine baptizari.

CAPUT SEXAGESIMUM.

De priſco more admittendi infideles ad baptiſmum: & de pœna, ut nonniſi in fine quis poſſet baptizari: & an catechumenus ſine baptiſmo decedens æternâ frui poſſit beatitudine. Explicatis in eam rem Concilii Bracarenſis I. Canone XXXV. & B. Chryſoſtomo. Diſſeritur præterea de cap. Catechumenum. De conſecratione. *diſtinct.* 4.

a D. Aug. De fide & operib. in principio.

1. Cor.

GRAVISSIMA fuit olim hinc inde petitis rationibus agitata contentio, an Eccleſia de vita eorum qui ante baptiſmum peccâſſent, aliquam rationem habere debuiſſet a. *Quibuſdam enim videbatur* (ait Auguſtinus) *indiſcretè omnes admittendos eſſe ad lavacrum regenerationis, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro, non ſolùm ſi malam turpemq; vitam facinoribus & flagitiis evidentiſſimis notam mutare noluiſſent; ſed in ea etiam ſe perſeveraturos, aperta confeſſione declarâſſent, v. g. ſi quis meretrici adhæret, non ei priùs præcipiatur ut ab ea diſcedat, & tunc veniat ad baptiſmum; ſed etiam cum ea manens manſurumq; ſe confitens, admittatur & baptizetur: ut impediatur fieri membrum Chriſti, etiam ſi membrum meretricis eſſe perſtiterit; ſed poſtea doceatur quàm ſit hoc malum, jamq; baptizatus de mutandis in melius moribus inſtruatur. Perverſum enim putant atque præpoſterum, priùs docere quemadmodum debeat vivere Chriſtianus, & deinde baptizari. Sed cenſent præcedere debere baptiſmi ſacra-*

Digitized by Google

ſacramentum, ut deinde ſequatur vita morumq́; doctrina: quam ſi tenere & cuſtodire voluerit; utiliter fecerit: ſi autem noluerit, & retenta fide Chriſtiana, ſine qua in æternum periret, in quolibet ſcelere immunditiaq́; permanſerit; ſalvum eum futurum, tanquam per ignem, velut qui ædificaverit ſuper fundamentum quod eſt Chriſtus; non aurum, argentum, lapides pretioſos, ſed ligna, fœnum, ſtipulam, id eſt, non juſtos caſtoſq́; mores, ſed iniquos & impudicos. Hæc Auguſtinus, quæ privato conſilio adversùs eos ſcripſit, qui omnes ad baptiſmum citra diſcrimen admittebant. Origo autem & principium ejus diſputationis ab eodem refertur his verbis: *Ad hanc autem videntur diſputationem impulſi, quòd eos moverit, non admitti ad baptiſmum illos qui dimiſſis uxoribus alias duxerint; vel fœminas quæ dimiſſis viris aliis nupſerint: quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur.* Sed contrarium, ut melius multò, & congruentius prudentiæ Chriſtianæ, elegit Eccleſia; non Africana ſolùm, quod teſtatur Auguſtinus, nec Hiſpanica tantùm, ut ex hoc Canone conſtat, & ex Canone præcedenti [h] in quo aurigas & pantomimos ad baptiſmum non antea admittendos, quàm artibus ſuis renuncient, decernitur, ſed Catholica etiam & Romana, ut poſtea oſtendemus: quod multis & graviſſimis teſtimoniis probavit D. Auguſtinus [i]. *Quod aliud* (inquit) *opportunius tempus reperiri poteſt, quo audiat quemadmodum fidelis fieri ac vivere debeat, quàm illud, quum attentiore animo atque ipſa religione ſuſpenſo, ſaluberrimæ Fidei ſacramentum petit? An uſque adeò diſſimulamus à ſenſibus noſtris, ut vel nos ipſos non recordemur quàm fuerimus attenti atque ſoliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cùm fontis illius ſacramenta peteremus; atque ab hoc Competentes etiam vocaremur? vel non intueamur alios, qui per annos ſingulos ad lavacrum regenerationis accurrunt; quales ſint ipſis diebus quibus catechizantur, exorcizantur, ſcrutantur; quantâ vigilantiâ conveniant, quo ſtudio ferveant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non eſt diſcendi; quæ vita congruat tanto, quod accipere deſiderant, ſacramento; quando erit? An verò cùm acceperint, in tantis criminibus permanentes etiam poſt baptiſmum, non novi homines, ſed rei veteres? ut videlicet perverſitate mirabili priùs eis dicatur:* Induite hominem novum; *& cùm induti fuerint, poſtea dicatur:* Exuite veterem; *cùm Apoſtolus ſanum ordinem tenens dicat:* Exuite veterem hominem, & induite novum; *& ipſe Dominus clamet:* Nemo aſſuit pannum novum veſtimento veteri, & nemo mittit vinum novum in utres veteres. *Quid autem aliud agit totum tempus quo catechumenorum locum & nomen tenent, niſi ut audiant quæ fides, & qualis vita debeat eſſe Chriſtianis; ut cùm ſeipſos probaverint, tunc de menſa Domini manducent, & de calice bibant? Quoniam qui manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit. Quod autem fit per omne tempus quo in Eccleſia ſalubriter conſtitutum eſt, ut ad nomen Chriſti accedentes catechumenorum gradus accipiant; hoc fit multò diligentiùs & inſtantiùs his diebus, quibus Competentes vocantur, cùm ad percipiendum baptiſmum ſua nomina jam dederunt.* Quo autem ordine hæc omnia olim fierent in Eccleſia, conſentaneum eſt ut ex vetuſtis Patribus repetamus. Cùm primùm Epiſcopi curam haberent catechumenorum, poſtea creſcente in dies fidelium multitudine, & ipſis aliis Eccleſiarum negotiis diſtentis, cura uni presbytero demandata eſt, quem *catechumenorum* ſive *audientium doctorem* nuncupabant. Eo officio poſt Apoſtolos, apud Alexandriam Pantænus primus functus eſt, ſecundus per ordinem Clemens Alexandrinus, tertius Origenes Clementis diſcipulus, à Demetrio Epiſcopo electus, ut teſtatur Euſebius [k]; etſi poſtea diaconos officium id exercuiſſe tradiderit Auguſtinus [l]. Qualis autem is magiſter vel doctor eſſe deberet, ex B. Petro Clemens Papa refert [m]. *Qui catechizant* (inquit) *id eſt, qui verbo inſtruunt incipientes, primò oportet ut ipſi inſtructi ſint; de anima enim agitur hominum: & oportet, eum qui docet & inſtruit animas rudes, eſſe talem, ut pro ingenio diſcentium ſemetipſum poſſit aptare; & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipſe præcipuè apprimè eſſe eruditus & doctus, irreprehenſibilis, maturus, impavidus, ſicut ipſi probabitis fore Clementem hunc poſt me.* Eorum autem locum obtinere eos Cathedralium Eccleſiarum canonicos, quos *Doctorales* nuncupant, jam diu mihi perſuaſi. Quem autem ordinem in hac inſtitutione is doctor ſcholaſticus, ſeu catechiſta obſervare debuiſſet, & ille quem ipſe novus Chriſtianæ diſciplinæ ſectator, tanquam fidei ſuæ ſponſorem adhibuerat (non enim temerè omnes ad catecheſin admittebantur, ſed illi ſolùm quos antiqui Chriſtiani probatæ vitæ, fidei, & religionis Pontificibus inſtituendos obtuliſſent, ſincerum ipſorum ſtudium & voluntatem ſpondentes) Clem. PP. docuit [n]. *Qui primò* (inquit) *ad myſterium pietatis accedunt, per diaconos adducantur ad Epiſcopum vel presbyteros, & cauſſa exquirantur, cur ad Dominicum ſermonem acceſſerint: & ii, qui eos adduxerunt, teſtificentur, ſingula diligenter exponentes. Exquirantur etiam eorum mores ac vita, & an ſervi ſint, vel liberi. Quòd ſi quis ſervus reperiatur, interrogetur cujus domini ſit: at ſi hominis fidelis ſervus fuerit; interrogetur dominus, an illum ſuo teſtimonio commendare velit; ſi nolit, rejiciatur, quouſque ſe dignum apud dominum exhibeat. Si commendatur domini teſtimonio, recipiatur. Si ſit ethnici ſervus, inſtruatur quemadmodum placeat domino, ne blaſphemetur verbum. Si habet uxorem, vel mulier ſi virum, doceatur contentus eſſe uterque ſuo connubio. Si ſint ſoluti, diſcant non fornicari, ſed juſtis nuptiis copulari. Si dominus fidelis, ſciens ſervum vel ancillam fornicari, tamen non dat ſervo uxorem vel ancillæ virum, excommunicetur. Si quis dæmonem habet, erudiatur in pietate, ſed non recipiatur in communionem priuſquam purgetur. Si mors inſtet, recipiatur. Si quis ſit leno: vel lenocinium deſinat, vel rejiciatur. Meretrix ſi accedat; vel deſiſtat, vel rejiciatur. Artifex idolorum ſi accedat; vel deſinat, vel rejiciatur. Scenicus ſi accedat, ſive vir ſit, ſive mulier; auriga, gladiator, curſor ſtadii, ludius, olympius, choraules, cytharœdus, lyriſtes, ſaltator, caupo; deſiſtat, vel rejiciatur. Miles ſi accedat; erudiatur* ne cui injuriam faciat, neve calumnietur, contentus verò ſit ſuis ſtipendiis. *ſi parent; recipiatur: repugnant; rejiciatur. pædico, cinædus, mollis, incantator, aſtrologus, vates.*

vena-

1. Cor. 3.

h *Canone hujus Concilii* 62.

i *D. Aug.* lib. De fide & operib. c. 6.

Col. 3.
Matth. 9.

k *Euſeb. lib.* 7. *c.* 3. Hiſt. Eccleſiaſt.
l *D. Aug. in princ. libri* De catechizandis rud.
m *D. Clemis Papa in Epiſtola* 1.

n *Clemen Papa lib.* 8. Conſtitut. Apoſt. c. 32.

Luc. 3.

venatoriis carminibus dans operam, nepos circumforaneus, amuleta faciens, luſtrator, augur, conjector, palpitationum interpres, obſervans in occurſu offenſiones oculorum, pedum, avium, felium, carminum, auditionum ſymbolicarum; tempore probetur [illegible] niſi pareat; rejiciatur. Pellex, infidelis ancilla ſoli domino obſequens, recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit; rejiciatur. Græcos mores qui ſequitur, vel Judaïcas fabulas; vel mutet ſe, vel rejiciatur. Theatralibus ludis qui dat operam, venationibus, equorum curſibus, certaminibus; vel deſiſtat, vel rejiciatur. Ferè omnia hæc docuit B. Dionyſius Areopagita o. Alia autem quibus imbui oportebat catechumenos, idem Clemens p recenſuit. Sed ea latiùs multò Auguſtinus q opere integro *De catechizandis rudibus*, quæ à catechiſtis & aſſiduè legi & continuò obſervari impensè cupio, ut ſuſceptum magiſterii inſtitutum uberrimo auditorum fructu feliciter exſequantur. Tempore autem quod catechumeni in hac Fidei (ut ita dicam) probatione conterebant, non ſolùm quæ ad peccati & prioris vitæ odium, quæ ad infidelitatis, ignorantiæ, & cæcitatis deteſtationem pertinent, illi edocebantur; ſed & omnia quæ ad bene beateque vivendum, ad morum integritatem, cœleſtemque in ſuſcipienda religione deinceps ſecuturam vitam ſpectant: eaque non ore ſolùm; pſittacorum more, ſed diurna nocturnaque manu exercere verſareque tanquam veri Chriſtiani interdum monebantur; interdum cogebantur. D. Ambroſius, r *Cùm vel Patriarcharum* (ait) *geſta, vel Proverbiorum præcepta leguntur, quid putas aliud expediatur, quàm ut his informati atque inſtituti aſſueſcant majorum ingredi vias, ac divinis oraculis obedire, quo renovati per baptiſmum, ejus vitæ curſum teneant, quæ deceat ablutos?* Unde ſi quid humanius accidiſſet, lapſuque peccarent, pœnitentiâ ut fideles, ſed nonnunquam leviori, puniebantur. Concilium Neo-cæſareenſe s catechumenis peccantibus pœnitentiam præſcripſit, ut genibus flexis verbum audiant; audiebant enim communiter ſtantes, ut colligitur ex D. Auguſtino t. *Catechumenus* (inquit Concilium) *id eſt audiens, qui ingreditur in Eccleſiam, & ſtat cum catechumenis, ſi peccare fuerit viſus; figens genua audiet verbum, ut ſe abſtineat ab illo peccato quod fecit: quòd ſi in eo perdurat; abjici omnino debere.* In Concilio etiam Nicæno, lapſi catechumeni hæc pœnitentia legitur u: *Placuit huic ſancto & magno Concilio, de catechumenis qui lapſi ſunt, ut tribus annis inter audientes verbum ſint tantummodo; poſt hæc verò orent cum catechumenis.* Catechumenæ habentis virum comicum vel ſcenicum pœnitentia exſtat Canone præcedenti: crimen alterius deferentis ſancita alia pœna eſt inferiùs x. Hoc autem, ut quondam illi calumniabantur, non eſſe novum in Eccleſia abundè probat D. Auguſtinus y. *Illud ſanè mirabile eſt* (ait) *quòd fratres qui aliter ſapiunt, cùm debeant ab iſta vel nova vel vetere, pernicioſa tamen opinione diſcedere, ipſi inſuper dicunt novam eſſe doctrinam, quâ nequiſſimi homines in ſuis flagitiis ſe perſeveraturos in propatulo profitentes, non admittuntur ad baptiſmum: quaſi neſcio ubi peregrinentur, quando meretrices & hiſtriones, & quilibet alii publicæ turpitudinis profeſſores, niſi ſolutis aut diruptis talibus vinculis, ad Chriſti ſacramenta non permittuntur accedere: qui utique ſecundùm iſtorum ſententiam omnes admitterentur, niſi antiquum & robuſtum morem ſancta Eccleſia retineret; ex illa ſcilicet liquidiſſima veritate venientem, quæ certum habet, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Et niſi egerint ab his mortuis operibus pœnitentiam, accedere ad baptiſmum non ſinuntur. Si autem ſubrepſerint, niſi vel poſtea mutati egerint pœnitentiam, ſalvi eſſe non poſſunt. Sed ebrioſi, avari, maledici, & ſi qua alia vitia damnabilia apertis factis convinci, redarguique non poſſunt; præceptis tamen & catechiſmis validiſſimè flagellant, atque omnes tales mutata in melius voluntate, ad baptiſmum videntur accedere. Sed ſi fortè adulteros, quos non lex humana, ſed divina condemnat, id eſt, qui alienas uxores tanquam ſuas habent, vel fœminæ alienos maritos alicubi negligentiùs admitti ſolere adverterunt; ex illis rectis debent contrà iſta corrigere, hoc eſt, ut etiam iſti non admittantur, non ex his pravis illa recta depravare, ut neque de morum correctione catechizandos eſſe cenſeant, competentes: & conſequenter omnes etiam illarum publicarum turpitudinum ſcelerumque profeſſores, hoc eſt meretrices, lenones, gladiatores, ac ſi quid hujuſmodi eſt, etiam in illis malis permanentes, admitti oportere arbitrentur. Omnia quippe illa quæ Apoſtolus enumerat, concludens; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt: qui vehementiùs agunt, manifeſtatu ſibi congruenter increpant, & reſiſtentes atque in eis ſe permanſuros profitentes, ad accipiendum baptiſmum non admittunt.* Aliam præterea difficultatem, quam iidem ipſi objecerant, huc etiam ſpectantem, his verbis expedivit idem Auguſtinus z: *Sed in tribus millibus* (inquiunt) *quos uno die Apoſtoli baptizârunt, & in tot millibus credentium, in quibus Apoſtolus ab Hieruſalem uſque in Illyricum Evangelium replevit, erant utique aliqui alienis uxoribus copulati, vel fœminæ alienis maritis: in quibus regulam Apoſtoli conſtituere debuerunt, quæ deinceps in Eccleſiis ſervaretur; verùm non admitterentur ad baptiſmum, niſi illa adulteria correxiſſent. Quaſi non ſimiliter adversùs eos dici poſſit, quòd non inveniunt aliquem commemoratum, qui cùm talis eſſet, admiſſus eſt. Aut verò poſſint ſingulorum hominum crimina* (*quod infinitum erat*) *commemorari, cùm generalis illa regula ſatis ſuperque ſufficiat, ubi Petrus pluribus verbis teſtificans, baptizandis ait:* Eripite vos ab hoc ſæculo pravo. *Quis enim dubitet ad hujus ſæculi pravitatem adulteria pertinere, & illos qui elegerunt in eadem iniquitate perſiſtere? Similiter autem dici poteſt, publicas meretrices, quas utique ad baptiſmum, niſi ab illa turpitudine liberatas, nulla admittit Eccleſia, potuiſſe inveniri in tot millibus tunc credentium per tot Gentes, & de his ſuſcipiendis vel prohibendis conſtituere Apoſtolos exempla debuiſſe? Veruntamen de quibuſdam minoribus poſſumus conjectare majora. Si enim ad baptiſmum Joannis venientes publicani prohibiti ſunt aliquid ampliùs exigere quàm quod eis fuerat conſtitutum; miror ſi venientibus ad baptiſmum Chriſti, poſſet permitti adulterium. Commemoraverunt etiam Iſraëlitas multa mala & gravia perpetrâſſe, & effudiſſe multum ſanguinem Prophetarum; nec tamen ex his factis penitùs meruiſſe deleri, ſed ex infidelitate ſola, quia in Chriſtum credere noluerunt, non intuentes quia peccatum eorum non hoc ſolùm fuit, quia in Chriſtum*

non

o Dionyſ. Areopag. lib. De Eccleſ. hier. pag. 3. cap. 3.
p Clem. PP. lib. 7. cap. 39.
q D. Auguſtin. lib. De catechizandis rudibus.
r D. Ambr. lib. De myſter. init. cap. 1.
s Concil. Neocæſarien. Can. 5.
t D. Aug. De catec. rudib. cap. 18. Conc. Neocæſa. Can. 5.
u Conc. Nicæn. Can. 5.
x Can. 73. hujus Concil.
y D. Aug. De fide & operib. cap. 18.
z Idem Aug. cap. 11. De fide & operibus.
Roman. 15.
Act. 2.
Luc. 3.

Digitized by Google

non crediderunt; verùm etiam quia Chriſtum occiderunt: quorum unum pertinet ad crimen incredulitatis, alterum ad crimen crudelitatis. Illud ergo eſt contra fidem rectam, iſtud contra bonam vitam. Utrôque autem vitio caret qui fidem Chriſti habet: non ſine operibus mortuam, quæ etiam in dæmonibus invenitur, ſed fidi gratia quæ per dilectionè operatur. Nec eas peccatorũ labes quas jam adhuc catechumeni, ſed & omnes quas antea infideles turpiter contraxerant, pœnitentiâ injectâ eluebant; non pœnitentiâ, ut ſanctiſſimum eſt Eccleſiæ ſacramentum, & ſecundum poſt intinctionis Dominicæ monumenta ſalutare ſubſidium (ut vocat Tertullianus [a]) vel ſecunda (ut Hieronymus [b]) poſt naufragium tabula; ſed ut eſt peccatorum & anteactæ vitæ deteſtatio: ut quicquid error vetus inquinâſſet, quicquid in corde hominis ignorantia contaminâſſet, id pœnitentia verrens & radens ſuperventuro Spiritui ſancto pararet; quo ſe ille cum cœleſtibus bonis libens inferret. Quare carnibus & vino eos ſemper abſtinere (ut abſtinent hodie qui rigidius Religionum inſtitutum profitentur) Concilio Carthaginenſi IV. [c] cautum eſt. Qui hæc à ſanctiſſimis Eccleſiæ Patribus inſtituta legerit, non mirabitur quod hîc Hiſpani conſtituunt: nam crimen adulterii graviſſimum olim habitum, etiam illi qui ad baptiſmum omnes indifferenter admittebant, confeſſi ſunt, teſte Auguſtino [d]. Si autem huic aliud non minori pœna dignum, homicidium nimirum, nec homicidium tantùm, ſed parricidium adjecerunt; (de cujus gravitate actum eſt ſuprà) non immeritò hæc pœna conſtituta eſt, ut uſque ad obitum non baptizentur. Quemadmodum enim pro graviſſima pœna impoſitum eſt fidelibus, ut ſacroſancti corporis & ſanguinis Domini non fierent participes; ſic & catechumenis infidelibus ne baptiſmi, ut ſi fortaſſe non fictè ad illum ſuſpiciendum acceſſiſſent: ſed ea quam oſtentârant religione, dilato regenerationis beneficio majora certioraque veræ converſionis argumenta prodentes, digniores ut reciperent efficerentur: interimque tali pœna deterriti, ab aliis etiam peccatis retraherentur. Quòd ſi delictum non adeò grave eſſet, ad brevioris temporis ſpatium baptiſmus differebatur: catechumenos enim fidelium delatores quinquennio non eſſe baptizandos, pro pœna decretum eſt ab eiſdem inferiùs [e]. De his quæ partus enecant, & earum pœna, actum ſuperiùs [f]. De ea autem quæ hîc conſtituitur, ut ſcilicet nonniſi in fine baptizentur, agendum. Graviſſima hæc pœna eſt, ut quis nonniſi in mortis diſcrimine baptizari poſſit: quod turpe adeò olim habitum eſt, ſi ſponte quis differret baptiſmum uſque ad id tempus, ut ſi poſtea longiori perfrueretur lucis uſurâ, ordinari presbyter non poſſet: quod antiqua Eccleſiæ conſuetudine receptum tradit Euſebius [g], & decreto Concilii Neocæſareenſis [h] ſancitum eſt.

Luca 2.
Galat. 5.
Luca 17.
a Tertull. lib. De pœnit. cap. 12.
b D. Hieronym. in Epiſt. ad Demetriadem, & c. 3. Iſaiæ.
Idem Tertull. eodem lib. cap. 2.
c Conc. Carthagin. 4. Can. 85.
d D. Auguſt. De fide & oper. cap. 19.
e Can. 73. hujus Concil.
f Hoc lib. 3. c. 52.
g Euſeb. lib. 2. Hiſt. Eccleſ. cap. 35.
h Conc. Neocæſar. Can. 12.

Sed quid ſi eo temporis intervallo, catechumenus infenſa & gravi valetudine abſumeretur, moreretur que ſine baptiſmo? an æterna ille felicitate privaretur, quæri poteſt. Et audio ex ſententia & decreto Concilii Bracarenſis I. [i] multos notâſſe eâ catechumenos privandos. Sic enim Canon ait: *Item placuit, ut catechumenis ſine redemptione baptiſmi defunctis, ſimili modo, neque oblationis ſanctæ commemoratio, neque pſallendi impendatur officium: nam & hoc per ignorantiam uſurpatum eſt.* Hujus tamen Canonis ſententiam longè eſſe diverſam cenſeo: nam cùm baptiſmus flaminis, eandem quam aquæ habeat virtutem, ut docuit Concilium Arauſicanum ſub Leone I. D. Ambr. [k] Auguſt. [l] Bernard. [m] & Hugo [n]; quî, inquam, fieri poteſt, ut peccatorum indulgentiam & ſancti Spiritus gratiam, quam catechumeni exantlati in audiendo & ſtando triennii labores, quam ſevera & rigida jejunii, abſtinentiæ, & pœnitentiæ obſervatio, quam ardentiſſimum fidei, ſpei, & charitatis ſtudium, apud Deum harum omnium virtutum æquiſſimum æſtimatorem conciliârunt & pepererunt; eam poſtea perexiguo temporis intervallo, quædam ſolùm morbi non ſpiritualis, ſed corporalis neceſſitas eripiat, evertat, labefactet, expugnet? Deum enim tam immitem & ferreum eſſe, ut his ſanctis muneribus non leniatur; tam obliviosum, ut nullam retineat divinæ ſuæ pollicitationis memoriam; tam ingratum, ut ſingularem cordis & animi (quam ipſe requirit) obſervantiam & obſequium ferè Chriſtianum deſpiciat, ſpernat; nec cogitari, nedum ſcribi, aut affirmari fas eſt. De ſuo enim Valentiniano ſic eſt locutus Ambroſius: *Non habet gratiam quam deſideravit? non habet quam popoſcit? accepit.* Ab hac benigna Chriſtianæ pietatis ſententia, Catholicam & ſanctam Hiſpanicæ Eccleſiæ manſuetudinem & lenitatem minimè diſcrepâſſe, faciliùs probaverim, ſi obſervaverim priùs, olim primitivæ Eccleſiæ Patres tam ſeveram & ſtrictam vitæ Chriſtianæ inſtitutionem à primis exegiſſe fidelibus, qualem utinam hodie, non dicam vulgares Chriſtiani, ſed & omnes qui ad excelſum vitæ inſtitutum aſpirant, adeò præclaram redderent: erat enim inter eos quaſi ſumma religio, vel leviter poſt baptiſmum peccâſſe. Qua ratione multi catechumenorum, ut molliùs interim & intemperantiùs viverent, ſuſcipiendi baptiſmi occaſionem omittebant; ſibi perſuaſum habentes, cùm voluiſſent, ab his ſordibus quas longiori vita contraxerant, baptiſmi ſuſceptione poſſe mundari. Eos peculiari concione graviter notat & inſectatur Divus Auguſtinus [o]: *Non omnes (inquit) ſciunt donum Dei, quia non omnes deſiderant aquam vivam: ſi enim deſiderarent, nunquam circa ſe baptiſmi ſacramenta differrent. Igitur de ſe pronunciant, & vita ſua teſtimonium perdunt, qui adeò volunt tardiùs baptizari, ut flagitia & ſcelera multa committant. Noli differre, ô homo, remedia ſalutis, &c.* Id ipſum teſtatur D. Chryſoſtomus [p]. Et eodem malo laborâſſe Marcioniſtas, auctor Tertullianus [q]. baptiſmum enim iterabant, vel ad extremum ætatis protendebant. Ne ergo occaſionem ſuſciperent liberiùs peccandi, tempore quo Chriſtianis omnino legibus non adſtringebantur, Concilium rectè decrevit: non quòd catechumeni mortui ſine aquæ baptiſmo ſpirituali vita privarentur (nam & hoc adverſabatur maximè virtuti & animo ſuſcipiendi baptiſmum, quem catechumenos habuiſſe & præ ſe tuliſſe certum eſt) ſed quòd illis oblationis ſanctæ commemoratio non impenderetur, neque pſallendi officium; hoc eſt, ne pro illis ſacrificium fieret, neve pſalmorum recitatio. Solebant enim olim (ut hodie) memorias defunctorum anniverſariis orationibus, vigiliis, pſalmorum decantatione, & Miſſis cele-

i Conc. Bracarens. I. Can. 35.
k D. Ambr. in orat. funebr. De obitu Valent. Imper.
l D. Aug. lib. 4. De baptiſmo contra Donatiſt. cap. 22.
m D. Bernard. in epiſt. 22. ad Hugo.
n Hugo de Sancto Victore lib. De ſacrament. p. 6. cap. 7. Conc. Arauſi. ſub Leone I. Can. 12.
Joan. 4.
o D. Auguſt. ſerm. De non differendo baptiſmo, & lib. De cathechizand. rudib.
Heb. 6.
p D. Chryſoſt. hom. 1. in acta Apoſt.
q Tertul. adverſus Marcionem.
Explicatur Concilium Bracarenſe 1. Can. 35.

Digitized by Google

celebrare, ut teſtis eſt Beda [r], referens, ad crucem quam Oſualdus in Anglia erexerat, fratres Haguſtalenſis Eccleſiæ, annis ſingulis pridie illius diei quo is occiſus fuerat, vigilias egiſſe cum pſalmorum laude; & victimam ſacræ oblationis pro ſalute animæ ejus offerre ſolitos. Geſta præterea Epiſcoporum Metenſium (ut alia multa miſſa faciamus) de Clodulpho Epiſcopo tradunt, quòd ipſi ſepulto, clerici ejus per dies triginta Miſſarum ſolennibus, orationibus continuis, vigiliis, & pſalmodiis, pietatis intuitu juſta perſolverunt. In Hiſpania autem religioſorum hominum tantùm & in pace Eccleſiæ decedentium corpora deferri ad ſepulturam pſalmorum cantu, apparet ex Concil. Tolet III. [s] Impiis verò neque loco ſolito juxta cæteros Chriſtianos tumulus datus eſt unquam, neque preces eis exhibitæ, neque Miſſæ dictæ, neque pſalmi cantati, ut Beda [t] teſtatur. Quare cùm de catechumenis, qui baptiſmi ſuſceptionem ad obitum uſque diſtulerant, ſuſpicio eſſet injecta, animo potiùs ficto, quàm verè Chriſtiano ſacræ militiæ nomen dediſſe, ut in Concil. Neo-cæſareenſi [u] dicitur: vel ſi vero, baptiſmum eo conſilio poſtea diſtuliſſe, ut interim majori licentia peccarent: quod multis experimentis perſpexerant: meritò in pœnam decretum eſt, pro eis ſine baptiſmo aquæ defunctis, neque ſacrificium offerri; neque pſalmos cantari: ut vel hujus ſaltem notæ & pœnæ metu, antiquam vitæ turpitudinem deſererent, inveteratam peccandi conſuetudinem relinquerent, & in contrariis ſe virtutum ſtudiis exercentes, Dei continuò bonitatem agnoſcerent faciliùs, ſapientiam colerent præſtantiùs, majeſtatem revererentur auguſtiùs, & omnibus ſic tandem Epiſcop. & Eccleſiæ monitis tanquam veri propoſito Chriſtiani obſequerentur fideliùs. Hanc fuiſſe Bracarenſis Concilii [x] ſententiam adducor; quòd alio ejuſdem Concilii decreto pœna eadem ſancita ſit in eos, qui ob gravia ſcelera ultimo ſupplicio afficerentur, tametſi de æterna eorum felicitate non eſſet deſperandum quòd pœnitentiâ ducti extremum illud ſupplicium pati potuiſſent. Concilii verba ſunt: *Item placuit, ut hi qui ſibi ipſis, aut per ferrum, aut per præcipitium, aut ſuſpendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadavera deducantur: multi enim ſibi hoc per ignorantiam uſurpaverunt. Similiter & de his placuit qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.* Quod cùm in Gallia quoque aliquando fuiſſet obſervatum, ſublatum poſtea eſt Concilio Wormacienſi [y]. Nec acerba & dura videri debet Concilii conſtitutio, quâ decrevit, differentes baptiſmum, oblatione & pſalmorum laude privari; cùm durior multò fuerit D. Cyprianus [z] erga eos, qui pœnitentiam ad mortis periculum diſtulerant; & in eo pacem & pœnitentiam petebant: cenſuit enim illis eam eſſe denegandam, ſic ad Antonianum ſcribens: *Et icirco, frater chariſſime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde & manifeſta lamentationis ſuæ profeſſione teſtantes, prohibendos omnino cenſuimus à ſpe communicationis & pacis ſi infirmitate atque periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus eſt in morte accipere ſolatium, qui ſe non cogitavit eſſe moriturum.* Quod in uſu fuiſſe ad tempora Cœleſtini [a] Papæ I. & Leonis [b] I. argumento eſt, quòd contrarium uterque definierit [c] obſervandum. Pœna enim hæc pro levioribus delictis (etſi graviora tunc viderentur) etiam illis qui baptiſmum ſuſceperant, imponi ſolebat. D. Cyprianus pro Geminio Victore monet non offerri, neque pro illius dormitione ſacrificium celebrari; quòd de ſæculo ſolùm excedens Geminiom Fauſtinum presbyterum tutorem teſtamento ſuo nominâſſet: *Quòd jam pridem* (inquit) *in Concilio Epiſcoporum ſtatutum fuerit, ne quis de clericis & Dei miniſtris tutorem vel curatorem teſtamento ſuo conſtitueret.* Et hæc erat excommunicatio ſeu anathema defunctorum, de qua intelligendum eſt Concilium Carthaginenſe [e] apud Balſamonem & Gregorium IX. [f] Epiſcopo anathema poſt mortem dici jubens, qui extraneos, vel conſanguineos hæreticos hæredes inſtituiſſet; hoc eſt, pro illis nec ſacrificium offerri, nec preces, & reliqua Eccleſiæ ſuffragia.

In hoc ergo, pro catechumenis ſine baptiſmo defunctis ſacrificium & laudes dici non poſſe decernitur: pro illis intelligo, qui in culpa fuerunt ut ſine baptiſmo decederent: vel quia ficto animo aſpirabant ad baptiſmum: vel ſi vero, quia recuſabant tinctionem, ut vitam interim agerent liberiùs. Si autem non ea de cauſſa, ſed implendæ injunctæ pœnitentiæ, ut in hoc Concilio; vel agendæ propoſito, vel præparandi ſui gratiâ baptiſmum differrent, cur illis æternæ vitæ aditum putemus intercludi? nonne obedientiæ, Chriſtianæ modeſtiæ, & pœnitentiæ recordatione; &, quod rerum omnium caput eſt, ſummâ Dei noſtri clementiâ & benignitate meritò invitabimur, ut de laude, de præmiis, de gloria, magis quàm culpæ immunitate, nedum culpâ, cogitemus? pro illis igitur catechumenis, qui ſine culpa ſua ſine baptiſmo diſceſſerint, & in ſacrificio ſecretam offerri orationem, & in funere educendo pſalmos cantari poſſe cenſeo; quòd non minor ſit baptiſmi flaminis, quàm aquæ virtus, dignoſque tandem illos eſſe Eccleſiaſticâ ſepulturâ: quam ſilentio prætermiſit Concilium, quòd eo tempore perfecti adhuc Catholici ejuſdem Concilii Bracarenſis [g] decreto minimè poſſent in ea ſepeliri.

D. quoque Chryſoſtomus [h] in contrariam adhuc ſententiam ſolet citari, quòd dixerit, pro catechumenis nec ſacrificium offerendum, nec orationem habendam: *Catechumeni verò* (inquit) *nec hac digni conſolatione cenſentur, ſed omni ſunt tali ſuffragio privati.* Aliò tamen reſpexit Chryſoſtomus: agebat enim de ſuffragiis & orationibus publicis Eccleſiæ ab Apoſtolis inſtitutis, ut in Miſſæ ſacrificio defuncti fideles commendarentur; in his ait actum non eſſe de catechumenis defunctis; ideoque non licere in publico Miſſæ ſacrificio pro illis offerri, ne inſtitutionibus Apoſtolicis aliquid adderetur. Non tamen voluit Chryſoſtomus, illos æternis (ut ei objicitur) tormentis tanquam infideles cruciari: cùm in eodem capite docuerit, pias fidelium oblationes & eleemoſynas magno illis futuras levamento: quod de ethnicis nec ille cogitâſſet. Hanc autem fuiſſe ejus divi mentem, quæ ſequuntur verba comprobare videntur: *Non temerè* (ait) *ab Apoſtolis hæc ſancita fuêre, ut in tremendis myſteriis defunctorum agatur comme-*

mora-

r Beda lib. 3. cap. 2.

s Concil. Tolet. 3. Can. 22.

t Idem Beda lib. 5. cap. 15.

u Concil. Neocæſarienſe Can. 12.

x Concil. Bracarenſe Can. 16.

y Concil. Wormac. Can. 80.

z D. Cyprian. Epiſt. 52. ad Antonianum cap. 6.

a Cœleſt. Papa 1. in Epiſt. 2. ad Galliarum Epiſcopos.

b Leo Papa 1. Epiſt. 89. ad Theodoretum Forojulienſ. Epiſcopum.

c Grat. in Can. agnovimus, & Can. is qui. 26. quæſt. 6.

d D. Cypr. in epiſt. ad presbyteros, & diaconos, ac plebem Furnis conſiſtentem. lib. 1. Epiſtol. 66.

e Concil. Carthag. Can. 84. apud Theodor. Balſamon. Extat apud

f Greg. 9. in c. Si quis Epiſcopus. De hæreticis.

g Concil. Bracarenſe 1. Can. 36.

h D. Chryſoſtomus homil. 69.

Explicatur Divus Chryſoſtomus homil. 69.

moratio. Sicut enim illis multum contingere lucrum, utilitatem multam. Cùm enim totus conſtiterit populus extenſis manibus, ſacerdotis plenitudo & tremendum proponat ſacrificium, quorum Deum non exoravimus pro iis deprecantes? Sed hoc quidem de his qui cum fide migrârunt. Catechumeni verò, nec hac digni conſolatione cenſentur, ſed omnes ſunt tali ſuffragio privati, præter unum ſolum. Quod autem illud? dare licet pro eis pauperibus, & ex hoc aliquid eis præſtare refrigerationis: vult namque Deus nos alterum alteri prodeſſe; nam quare pro pace mundi, & tranquillitate nos juſſit orare? Quare cùm hic ubique ſint latrones, & fures, ac ſacrilegi, & infinitis pleni facinoribus, & tamen pro omnibus precamur, forſitan aliqua fiet eorum mutatio? Sicut itaque pro viventibus precamur, qui nihil à mortuis differunt, ita pro illis quoque licet orare. Hæc Chryſoſtomus, quibus ſanè pios omnes in contrariam antea Chryſoſtomo imponebatur, ſententiam ituros non ambigo: catechumenos videlicet nullâ propriâ culpâ, ſed mortis neceſſitate ſine baptiſmo aquæ defunctos, hæreditatis cœleſtis ut filios jam regeneratos fore participes.

Sed objiciunt alii adversùs ſententiam hanc Auguſtini doctrinam, apud Gratianum dicentis [i]. *Nullum catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio.* Quod tamen non eſt adeò difficile: nam ſententia illa & liber in quo illa continetur, Auguſtini non eſt, ſed Gennadii: quòd ſi eam opinionem tenuiſſet aliquando Auguſtinus (quam in ejus libris me legiſſe non memini) revocavit eam poſtea, dum apertè docet contra Donatiſtas, catechumenum, ſi fortè baptiſmi ſacramentum non contempſit, ſed repentè abſque illo, neceſſitati naturæ cedens interiit, gloriâ non carere [k]: *Qua in re* (ait) *nec ego dubito, catechumenum Catholicum divina charitate flagrantem hæretico baptizato anteponere; ſed etiam in ipſa intus Catholica bonum catechumenum malo baptizato anteponimus; nec ideo tamen ſacramento baptiſmatis; quo iſte nondum, ille jam imbutus eſt, facimus injuriam; aut catechumeni ſacramentum ſacramento baptiſmi præferendum putamus, quum aliquem catechumenum aliquo baptizato fideliorem melioremque cognoſcimus. Melior enim Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iſte enim & ante baptiſmum ſancto Spiritu repletus eſt, ille & poſt baptiſmum immundo ſpiritu inflatus eſt. Verumtamen Cornelius, ſi etiam Spiritu ſancto accepto baptizari noluiſſet, contemptı tanti ſacramenti reus fieret.* Conſequenter poſtea hæc adjiciens: *Baptiſmi ſanè vicem, aliquando implere paſſionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum eſt.* Hodie mecum eris in paradiſo: *non leve documentum, idem Beatus Cyprianus aſſumit. Quod etiam atque etiam conſiderans, invenio non tantùm paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmo deerat, poſſe ſupplere; ſed etiam fidem converſionemque cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. Neque enim latro ille pro nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum: nec quia credidit, paſſus eſt, ſed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat, etiam ſine viſibili ſacramento baptiſmi, quod ait Apoſtolus:* Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem; *in illo latrone declaratum eſt: ſed tunc impletur inviſibiliter, quum myſterium baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit.* Et mox: *Quid autem valeat* (inquit) *& quid agat in homine corporaliter adhibita ſanctificatio ſacramenti, ſine qua tamen ille latro non fuit, quia non ejus accipiendæ voluntas defuit. Sed non accipiendæ neceſſitas affuit, difficile eſt dicere. Niſi tamen plurimum valeret, non ſervi baptiſmum Dominus accepiſſet: verum quia per ſe ipſa conſideranda eſt, excepta ſalute hominis, cui perficiendæ adhibetur, ſatis indicat, quòd & in malis, & in eis qui in ſæculo, verbis non fictis renunciant, ipſa integra eſt; cùm illi niſi corrigantur, ſalutem habere non poſſint. Sicut autem in latrone, quia per neceſſitatem corporaliter baptiſmus defuit, perfecta ſalus eſt, quia per pietatem ſpiritualiter affuit; ſic & cum ipſa præſtò eſt; ſi per neceſſitatem deſit quod latroni affuit, perficitur ſalus; Quod traditum tenet univerſitas Eccleſiæ quum parvuli infantes baptizantur, qui certè nondum poſſunt corde credere ad juſtitiam & ore confiteri ad ſalutem.* Et rurſus: *Et ſicut in illo latrone* (inquit) *quod ex baptiſmi ſacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas; quia non ſuperbia vel contemptu, ſed neceſſitate defuerat; ſic in infantibus qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda eſt, quod non ex impia voluntate, ſed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad juſtitiam poſſunt, nec ore confiteri ad ſalutem.* Item poſtea: *Quibus rebus* (ait) *omnibus oſtenderit, aliud eſſe ſacramentum baptiſmi, aliud converſionem cordis; ſed ſalutem hominis ex utroque compleri; nec ſi unum horum defuerit, ideo putare debemus conſequens eſſe, ut & alterum deſit; quia & illud ſine iſto poteſt eſſe in infante, & hoc ſine illo potuit eſſe in latrone: complente Deo, ſive in illo, ſive in iſto, quod non ex voluntate defuiſſet; cùm verò ex voluntate alterum horum defuerit, reatu hominem involvi. Et baptiſmus quidem poteſt ineſſe ubi converſio cordis defuerit: converſio autem cordis poteſt quidem ineſſe non percepto baptiſmo, ſed contempto, non poteſt. Neque enim ullo modo dicenda eſt converſio cordis ad Deum, quum Dei ſacramentum contemnitur.* Multò clariùs id ipſum docet Auguſtinus reddens omnium rationem, contendenſque facere his ſatis, qui contrariæ adhæſerant opinioni [l]. *Catechumenis ergo* (inquit) *in hujus vitæ ultimo conſtitutis, ſi morbo ſeu caſu aliquo ſic oppreſſi ſint, ut quamvis adhuc vivant, petere ſibi tamen baptiſmum, vel ad interrogata reſpondere non poſſint; proſit eis, quod eorum in Fide Chriſtiana jam nota voluntas eſt; ut eo modo baptizentur, quomodo baptizantur infantes, quorum voluntas nulla adhuc patuit. Non tamen propterea damnare debemus eos qui timidiùs agunt, quam nobis videtur agi oportere, ne de pecunia conſervo credita, improbius quàm cautiùs judicare voluiſſe judicemur. Satis quippe in talibus reſpiciendum eſt illud Apoſtoli, ubi dicit:* Unuſquiſque noſtrûm pro ſe rationem reddit Deo. Non ergo ampliùs invicem judicemus. *Sunt enim qui vel in his, vel etiam in aliis obſervandum putant quod dixiſſe Dominum legimus:* Nolite ſanctum dare canibus, neque projeceritis margaritas veſtras ante porcos. *Et iſta Salvatoris verba referentes, baptizare non audent eos, qui pro ſe reſpondere nequierint: ne fortè contrarium gerant voluntatis arbitrium. Quod de parvulis dici non poteſt,*

i *D. Auguſt. lib.* De Eccleſiaſt. dogmatib. *cap.* 73. *apud Grat. in Can.* Catechumenum. De conſecrat. *diſt.* 4.

k *D. Auguſt. lib.* 4. De baptiſmo contra Donatiſtas. *cap.* 21.

Act. 10. & 8.

Idem cap. 22.

Luc. 23.

Luc. 28.

Rom. 10.

Idem cap. 23.

Matth. 3.

Idem cap. 24.

Idem cap. 25.

l *D. Auguſt. lib.* 2. De adulterinis conjugiis. *cap.* 26. & 27.

Rom. 14.

Matth. 7.

eſt, in quibus adhuc rationis nullus eſt uſus. Sed non ſolùm incredibile eſt, ne in fine vitæ hujus baptizari catechumenum velle, verùm etiam ſi voluntas ejus incerta eſt, multò ſatiùs nolenti dare quàm volenti negare; ubi velit, an nolit, ſic non apparet; & tamen credibilius ſit eum, ſi poſſet, velle ſe potiùs fuiſſe dicturum eſſe, ſacramenta percipere, ſine quibus jam credidit non ſe oportere de corpore exire. Si autem Dominus, ubi ait: Nolite dare ſanctum canibus; *hoc quod iſti cavendum putant, vellet intelligi; non ipſe ſuo traditori dediſſet, quod in ſuam ille perniciem, ſine culpa dantis, cum dignis indignus accepit. Unde cùm hoc diceret Dominus, credendum eſt ſignificare voluiſſe, quòd lucem intelligentiæ ſpiritalis immunda corda non portant. Etſi portanda doctor ingeſſerit, quæ non rectè accipiunt, quia non capiunt, vel reprehenſionis morſibus lacerant, vel contemnendo conculcant. Si enim beatus Apoſtolus, quamvis in Chriſto jam renatis, tamen adhuc parvulis, lac dicit ſe dediſſe, non eſcam;* Necdum enim poteratis (*inquit*) ſed nec adhuc quidem poteſtis. *Si denique ipſe Dominus electis Apoſtolis dixit:* Adhuc multa habeo vobis dicere; ſed non poteſtis illa portare modò: *quantò minus poſſunt ferre quæcumque de incorporea luce dicuntur, immundæ mentes impiorum?* Quæ omnia non levibus conjecturis, ſed clariſſimis rerum notis comprobant, Divum Auguſtinum ejus ſemper ſententiæ fuiſſe, ut crederet doceretque, catechumenum, dum baptiſmi ſacramentum non contempſit, ſi ſine illo neceſſitate naturæ decederet, ad æterna conſcendere tabernacula. Sicque illum intellexit & interpretatus eſt Innocentius II.[m] ad Epiſcopum Cremonenſem. *Apoſtolicam* (inquit) *ſedem conſulere decreviſti.* Et infrà: *Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, presbyterum, quem ſine unda baptiſmatis extremum diem clauſiſſe ſignificâſti; quia in ſancta matris Eccleſiæ fide, & Chriſti nominis confeſſione perſeveraverit, ab originali peccato ſolutum, & cœleſtis patriæ gaudium eſſe adeptum, adſerimus incunctanter. Lege inſuper VIII. librum Auguſtini* De civitate Dei, *ubi inter cætera legitur: Baptiſmus inviſibiliter miniſtratur, quem non contemptus religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit. Librum etiam beati Ambroſii de obitu Valentiniani, idem aſſerentis revolve. Sopitis igitur quæſtionibus Doctorum, Patrum ſententiam teneas, & in Eccleſia ſua juges preces, hoſtiasq; Deo offerri jubeas pro presbytero memorato.* In citando tamen libro Auguſtini, memoriâ lapſus videtur Pontifex (quod bonâ ejus veniâ dixerim) cùm integro lib. VIII. *De civitate Dei,* nihil de catechumeno mortuo ſine baptiſmo edifferat Auguſtin. nec in omnibus XXII. in decimo tertio tantùm Cap. VII. de eo qui moritur ſine baptiſmo aquæ, cum baptiſmo ſanguinis, ideſt martyrii, tractat. Sententiam autē Auguſtini, quam retulit & probavit Innocentius, exſtare eiſdem verbis conſcriptam in dicto libro *De baptiſmo contra Donatiſtas,* nemo inficiabitur, qui legerit quæ paullò antè ex eodem repetita ſunt. In citandis autem Sanctorum & aliorum auctorum vel locis vel nominibus, quis adeò craſſi ingenii erit, & recti conſilii inops, qui tam ſtrictam fidei rationem à Pontificibus exigat, ac in dubiis Catholicæ Fidei quæſtionibus? Si diligentiæ & eruditionis laus cùm ſplendeſcit, redundat in notarios; cur ſi qua leviſſima culpa in his contracta ſit, non in eoſdem, ſed in Pontifices retorquebitur? Ut Innocentium II. hìc loca Auguſtini commutâſſe, ſic & Cœleſtinum PP. III.[n] vel Cœleſtini notarium, Gregorium citâſſe pro Ambroſio, obſervavi ſuperiùs. Neutrum tamen à vera fidei & auctorum doctrina aberrâſſe manifeſtum eſt.

[m] *Innocent. II. in Epiſt. ad Epiſcopum Cremonenſem, apud Gregor. 9. in cap.* Ad Apoſtolicum. De presbyt. non baptizat.

[n] *Cœleſt. in cap.* Laudabilem. De converſ. infidel. *in 2. compilat.*

Quare caput illud: *Catechumenum,* quod à Gratiano in ſua *Diſcordantium Canonum concordia* eſt inſertum, omni prorſus auctoritate carere mihi perſuadeo: quia illud Auguſtini non eſt, non Tertulliani, non Fulgentii, non Gregorii, non Iſidori (omnibus enim his tribui ſolet) non tandem alicujus probati Doctoris, ſed Gennadii Maſſilienſis in Gallia presbyteri, qui ſupplevit catalogum, quem ſcripſerat Divus Hieronymus *De viris illuſtribus.* Sic Walafridus Strabo[o]: *Gennadius* (inquit) *Maſſilienſis presbyter in dogmate Eccleſiaſtico.* Eidem Gennadio tribuit Algerus[p], & Petrus Lombardus[q] in editione Lovanienſi, etſi in aliis recentioribus nimis audacter Auguſtini nomen falsò quidam adſcripſerint. Ejuſdem Gennadii, non Auguſtini titulo citavit Beatus Thomas[r]. Item Platina[s] Gennadio tribuit Maſſilienſi, quamvis illum Epiſcopum non rectè nominet, cùm presbyter tantùm fuerit, de ea factione Gallorum, contra quam ſcribunt Proſper & Hilarius Auguſtino, & contra quam habitum fuit Concilium Arauſicanum ſecundum. In eo libro nonnulla à piis lectoribus cavenda ſcripſiſſe Gennadium, ut ſcripſerat antea multa erroribus conſperſa graviſſimis in catalogo virorum illuſtrium, jam diu piè ſatis & doctè notârunt canonici Lovanienſes in principio & cenſura ejuſdem libri, monentes, illum non eſſe Catholici ſcriptoris, ſed Gennadii: & ideo diverſis conſcriptum characteribus, ut reliqua falsò Auguſtino impoſita, à catalogo ejus librorum ſcitè rejecerunt. Citata autem illius capitis Gennadii doctrina, & Auguſtini, Ambroſii, & aliorum Sanctorum ſententiæ communi Doctorum conſenſu receptæ perſpicuè adverſatur, & Innocentio tandem Papæ III.[t] qui apertiſſimè definivit, ſine baptiſmo aquæ, ſed per fidem ſacramenti, quam habent catechumeni, poſſe ſalvari. ſic enim inquit: *Nam cùm quis non ſolùm per ſacramentum Fidei, ſed per Fidem etiam ſacramenti efficiatur proculdubio membrum Chriſti; & qui Chriſtum habet per Fidem, etiam ſi baptiſmum non habeat, habeat utique fundamentum, præter quod aliud poni non poteſt, quod eſt Chriſtus Jeſus; ſuperædificari poſſe videtur.* Idque tandem ſtabilitum eſt recentiori Concilii Tridentini[u] decreto.

[o] *Lib. 1. cap. 22.* De conſec. *diſt. 4. cap.* Catechumenum.

[o] *Walafrid. Strabo l.* De rebus Eccleſ. *cap. 20.*

[p] *Alger. l.* De corpore & ſang. Domini. *cap. 22. in priori editione.*

[q] *P. Lombard. l. 2. ſent. diſt. 9. in editione Lovanienſi.*

[r] *D. Thom. quodlibet. 12. art. 11. & in* Catena. *ad 1. caput Matthæi.*

[s] *Platina in* Symmacho.

[t] *Innoc. III. in c.* Veniens. De presbyt. non baptiz.

[u] *Conc. Trid. ſeſſ. 6. Can. 4.*

COM-

COMMENTARII NOVI.

PAULLO altiùs idem Concilium communionem adimit, vel in morte, Chriſtianæ mulieri, quæ in idem peccatum prolapſa fuerit: hîc contrà catechumena nonniſi prorogationem catechumenatûs pœnæ nomine ſuſtinet. ALBASPINÆUS.

Catechumeni, dum in catecheſi erant, non ſolùm à vitiis & peccatis prorſus ſe abſtinere debebant, verùm propter anteactæ vitæ ſcelera variis pœnitentiæ exercitiis utebantur per corporis contuſiones & afflictiones, quarum meminerunt plures Eccleſiæ PP. congeſti à Joſepho. Vicecomes *De ritibus baptiſm.* lib. 3. cap. 3. Albaſpinæus lib. 2. *Obſerv.* cap. 1. & 2. Lantmet. lib. 2. *De veter. mon.* cap. 6. Georg. Ambian. ad Tertull. *De pudic.* cap. 20. obſerv. 3. quia licèt juxta D. Ambroſ. in Divum Paullum ad Rom. cap. 11. *Gratia Dei in baptiſmate non fuerat gemitus, aut planctus, vel opus aliquod, niſi ſola ex corde profeſſio; tamen ad digniorem diſpoſitionem ea obibant.* D. Auguſt. *De utilit. pænit.* ibi: *Omnis qui voluntatis ſuæ factus eſt arbiter, quum accedit ad ſacramenta fidelium, niſi eum veteris vitæ pæniteat, novam inchoare non poteſt.* Unde inter alia doloris ſigna pectus tundebant. Anſelm. in cap. 3. Matth. *Quamvis Joannes in baptiſmate Chriſti omnia peccata poſſe deleri crederet; tamen ante baptiſmum Chriſti ad pænitentiam invitabat: quia volebat eos præparare & aptare, quatenus compuncto corde & humiliato, per tantum ſacramentum perciperent remiſſionem peccatorum.* Peccata confitebantur, non ut ſacramentum pœnitentiæ acciperent, ſed ut deſpicientiæ inſigne argumentum præberent. Tertull. *De baptiſm.* cap. 19. ibi: *Ingreſſuros baptiſmum orationibus crebris, jejuniis, & geniculationibus, & pervigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retrò delictorum, ut exponant etiam baptiſmum Joannis:* tingebantur (*inquit*) confitentes delicta ſua: *nobis gratulandum eſt, ſi non publicè confitemur iniquitates aut turpitudines noſtras.* Et jejunantes à carnibus & vino ſe abſtinebant. cap. *Baptizandi*. 60. *De conſec.* diſtinct. 4. immo & à licitis arcebantur. Matrimonium non contrahebant. D. Hieron. Epiſt. LXXXIII. ad Oceanum: *Audiant catechumeni, qui Fidei ſunt candidati, ne uxores ducant ante baptiſma, ne honeſta jungant matrimonia.* Et ſi matrimonio juncti erant, abſtinebant ſe à copula. D. Auguſt. *De fid. & oper.* cap. 6. probat Vicecomes dict. lib. 3. cap. 9. per totum, & pedibus nudis velata facie plerumque incedebant, ut probat ipſe cap. 11. per totum, humi jacebant in cinere & cilicio; idem cap. 12. per totum. Quibus peractis ſequebantur ſcrutinia, ubi examinabatur eorum vita, & de Fide ac moribus inquirebatur. Hugo à S. Victore *De ſacrament.* cap. 17. ibi: *Notandum etiam quòd baptizandi in ſabbatho Paſchali, quartâ feriâ quartæ hebdomadæ Chriſtianæ militiæ, id eſt Quadrageſimæ,* *Collect. Max. Concil. Hiſp.* Tom. I. *deferuntur ad Eccleſiam, ut exorcizentur & catechizentur. Et quia prædictâ quartâ feriâ de Fide inquiruntur & inſtruuntur, ideo dies illa,* dies ſcrutinii, *& officium illud* ſcrutinium *appellatur.* Synodus Moguntina II. cap. 3. *Sacramenta itaque baptiſmatis volumus ut conformiter atque concorditer ſecundùm Romanum ordinem inter nos celebrentur jugiter, atque conſerventur, id eſt, ſcrutinium ad ordinem baptiſmatis, ſicut in decretis Leonis Papæ ſub duobus continetur capitulis.* Cujus ſcrutinii mentio fit apud Rupertum lib. 4. *De divin. offic.* cap. 18. Strabonem *De rebus Eccleſ.* cap. 26. Albinum Flaccum *De divin. offic.* cap. *De baptiſmo*, & alios congeſtos à Vicecomite dict. lib. 3. cap. 21. cum ſeqq. in cap. *His.* 12. *De majorit. & obed.* in quibus ſcrutiniis catechumeni ſacerdotum populique Catholici ſuffragiis admittebantur vel repellebantur, ut notavi ſuprà in Can. XXII. Unde cùm catechumena, de qua in præſenti, in catecheſi exiſtens non ſolùm fructus pœnitentiæ non dediſſet, verùm adulterium perpetrâſſet, geminâſſetque, facinus fœtum conceptum abigendo, rectè à Patribus arcetur ab Eccleſia, & tantùm in fine vitæ baptiſmus illi conceditur.

Sed ſi catechumenus, dum in catecheſi erat, lacrymis, jejuniis, geniculationibus, dolorem de peccatis commiſſis prodens occubuiſſet; ſub Fide quam tenebat, credebatur baptizatus, ſi non baptiſmo fluminis, ſaltim baptiſmo flaminis, qui non minus juvat quàm fluminis aut ſanguinis. cap. *Baptiſmi.* 24. cap. *Non dubites*. 49. cum duobus ſequentibus *De conſec.* diſtinct. 4. cap. *Firmiſſimè*. 15. quæſt. 1. cap. *Nullus ſpectet*. *De pænitent.* diſtinct. 7. cap. 2. cap. *Veniens. De presbyt. non baptizat.* Votum enim impediti accedere ad baptiſmum ſufficit, cùm per fidem & charitatem internam Deus hominem ſanctificet, cujus potentia ſacramentis viſibilibus non alligatur. D. Auguſt. quæſt. 84. in Levit. Qui baptiſmus flaminis in adultis uſum rationis habentibus *contritio* dicitur. D. Thomas 3. part. quæſt. 68. art. 2. & ea contritio, ſeu baptiſmus in voto continet ſufficientem fidem ad juſtificandum, ut de Cornelio Centur. rectè notârunt DD. Chryſoſtom. Homil. 24. Hieronymus lib. 2. contra Jovian. & D. Ambroſ. in Orat. funebri Valentin. Imperat. qui nondum baptizatus obierat, ſed hoc votum habuerat, ut baptizaretur, dicit eum accepiſſe quod popoſcit. D. Bernard. Epiſt. LXXVII. qui citat eundem locum D. Ambroſ. Nec obſtat quod ait Gregor. Nyſſen. Orat. in ſanct. limina, neminem poſſe conſequi ſalutem cum ſolo voto & deſiderio baptiſmi. Hoc enim intelligitur ſi in ſolo voto ſemper conſiſtat, neque opere accedat ad baptiſmum, ut faciliùs in ſuis vitiis volutetur, de qua ait D. Clemens lib. 6. *Conſtitut.* cap. 15. *Qui ob negligentiam baptizari contemnit, vel ut infidelis condemnabitur, eique exprobrabitur velut ingrato.* De quo etiam catechu-

meno accipit textus in cap. *Non dubito*. cap. *Catechumenum*. *De conſecrat.* diſtinct. 4. Riciulus *De jure perſonar.* lib. 3. cap. ult. Qui enim commodè potuit baptizari, & baptiſmum diſtulit in tempus mortis, graviter peccavit. cap. *Quando*. 28. *De conſec.* diſtinct. 4. Unde illi non prodeſt baptiſmus flaminis, & per conſequens in communione Eccleſiæ non decedit. Concil. Bracar. I. Can. XXXV. Docuit præceptor ſemper colendus D. Martinus Lopez de Hontiveros *De baptiſm.* titulo primo. num. 17. GONZALEZ.

CANON LXIX.

De viris conjugatis, poſtea in adulterium lapſis.

Si quis fortè habens uxorem ſemel fuerit lapſus; placuit, eum quinquennio agere pœnitentiam, & ſic reconciliari; niſi neceſſitas infirmitatis coëgerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa fœminas obſervandum.

IVO part. 8. cap. 281. *Si quis habens uxorem ſemel fuerit lapſus; placuit, eum quinquennio agere pœnitentiam. Hoc & circa fœminas obſervandum eſt.* Pœnitentiale Romanum antiquum apud Antonium Augustinum tit. 3. cap. 4. ſic: *Si quis fortè habens uxorem, ſemel lapſus fuerit; placuit, eum quinquennium agere debere pænitentiam, & ſic reconciliari: niſi neceſſitas infirmitatis coëgerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa fœminas obſervandum eſt.*

CAPUT SEXAGESIMUM PRIMUM.

De pœna mariti adulterium committentis.

x Lib. 1. c. 17.
y Innoc. I. in Ep. 3. ad Exuper. Epiſcopum Toloſan. cap. 4.
z Concil. Ancyr. Can. 20.
a Conc. Wormac. Can. 10.
b Conc. Gerunden. Can. 8.

DEFERRI olim ad Epiſcopos vel presbyteros fidelium delicta, ut deferuntur hodie ad Abbatem vel rectorem monachorum peccata, ut puniant vel coërceant; obſervavi ſuperiùs [x]. De crimine adulterii teſtis eſt Innocentius I. [y] reſcribens ad Divum Exuperium Epiſcopum Toloſanum. In hoc ergo Chriſti & Eccleſiæ foro, impoſita pœnitentia marito adulteranti quinquennium eſt: ſeptennium in Concilio Ancyrano [z] & Wormacienſi [a]. *Si quis adulterium* (inquit Ancyranum) *commiſerit; ſeptem annis in pænitentia completis, perfectioni reddatur, ſecundum priſtinos gradus.* Wormàcienſe: *Si cujus uxor adulterium fecerit, aut vir in alienam uxorem irruerit; ſeptem annis pænitentiam agat.* Severiùs Concilium Gerundenſe [b] decernens, ut qui uxorem alterius agnoviſſet, ſi illi uxor eſſet, ad clerum non admitteretur: *Si quis de laïcis* (inquit) *poſt uxorem, aliam cujuſcumque conditionis cognoverit mulierem; in clero nullatenus admittatur.* Quòd ſi quinquennii tempore adverſa valetudine utatur, ſi mortis inſtet periculum, communionem accipere poſſe, gratiâ factâ, decernitur. Si verò convaluerit, & poſt id tempus in pœnitentia tranſactum, & impetratam reconciliationem, iterum lapſus fuerit, in morte tantùm eſſe conveniendam docemur Canone XLVII. ſuperiori. *Quòd ſi promiſerit ceſſaturum; dandam ei communionem. Si autem à morbo liberatus; iterum mœchatus fuerit; ne detur ei communio pacis* (vel *panis*) *ne de Dominica communione luſiſſe videatur.*

COMMENTARII NOVI.

SUNT qui probant ex hoc Canone, *reconciliare* nihil aliud olim fuiſſe quàm communionem dare: & rectè, nam multa ſunt, quæ hanc explanationem comprobant: ſed quum ajunt, communionem Euchariſtiam ſignificare, veteréſque ſacramentum reconciliationis cum ſacramento Euchariſtiæ ſemper conjunxiſſe, aut communione Euchariſtiam ſemper intelligi; errant meo judicio, atque huic opinioni ſubſcribere non poſſum: nam in tertio pœnitentiæ gradu pœnitentes & ſubſiſtentes communicabant, erantque reconciliati, qui Euchariſtiæ non participarent. ALBASPINÆUS.

De adulteriis puniendis Epiſcoporum cura priſcis Eccleſiæ ſæculis fuit: & quidem lib. 6. *Capitular.* Caroli, capit. 314. Imperator ait: *Præcipimus, ut juxta decreta Caroli, adulteria & inceſta matrimonia, quæ non ſunt legitima, prohibeantur, & Epiſcoporum judicio emendentur.* Latè probat Fileſac. in cap. 1. *De offic. Ordin.* §. 12. per totum:

Unde

Digitized by Google

Unde tot Canones editi fuerunt in hoc Concilio adverſus adulteros, ſive viros, ſive fœminas, ut Can.II.III.VII. XVIII. XXX. XXXI. XLVII. LXIII. LXIV. LXV. LXVIII. LXX. & LXXVIII. Aliorum Conciliorum plures Canones adverſus adulteros ſancitos congeſſit A.Auguſt. lib.36. *Epit*, tit. 4. per totum. Sed cùm hoc delictum legibus etiam ſæcularibus civilibus vindicatum ſit, ejus cognitio & punitio mixti fori eſt, ita ut tam ab Eccleſiaſtico quàm ſæculari judice vindicetur, ut pluribus relatis tradit D. Joſeph Vela in cap.1.num.39. *De offic.Ordin.* GONZALEZ.

Hoc & circa fœminas obſervandum.

CAPUT SEXAGESIMUM SECUNDUM.

Uter adulterio commiſſo magis peccet, vir an uxor?

DECRETÒ huic multa repugnare videntur, dum parem fœminæ & viri adulterio pœnam præſcribit: ſic enim videtur parem utriuſque culpam docere. Primùm repugnat Divus Auguſtinus [c], qui maritos adulteros majori pœna quàm uxores afficiendos cenſet. *Indignantur* (inquit) *mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas; cùm tantò graviùs eos puniri oportuerit, quò magis ad eos pertinet, & virtute vincere & exemplo regere fœminas.* Et alibi [d]: *Non mœchaberis* (ait) *id eſt, non ibis ad aliquam aliam, præter uxorem tuam. Tu autem exigis hoc ab uxore, & non vis hoc reddere uxori. Et cùm debeas in virtute præcedere uxorem* (*quoniam caſtitas virtus eſt*) *tu ſub uno impetu libidinis cadis, & vis uxorem tuam victricem eſſe; tu victus jaces. Et cum tu caput uxoris ſis, præcedit te ad Deum, cujus caput es. Vis domum tuam capite deorſum pendere? caput enim mulieris vir eſt; ubi autem meliùs vivit mulier, quàm vir, capite deorſum pendet domus. Si caput eſt vir; meliùs debes vivere quàm mulier, & præcedere in omnibus bonis factis uxorem tuam.* Repugnat etiam lex Julia, Severuſque & Antoninus Impp. [e] docentes, maritos accuſare poſſe uxores adulteras, uxores verò non ſic maritos.

c D.Auguſt.l.2.De adult.conjug. c.8.
d Idem l. De decem chordis. c.3.
Epheſ.5.
e Imperat. Antonin.in lib.1. C. ad l. Jul. majeſt. Refert Grat. in Can. A[?]d miſericord. §.Quod ſi in adul. verſ. Hoc in mulierib.32. q.1.

Sed Auguſtinus non obſtat, quòd ille non contendat probare, magis peccare violatæ caſtitatis crimine virum adulterum quàm fœminam. Caſtitas enim pudicitiaque fœminas decet magis multò quàm viros: ideoque fœminæ, tum ob hanc cauſſam, tum ob partûs periculum, magis peccant quàm viri; confunduntur enim earum adulterio incerta ſtirpe familiæ, & parentibus non ſuis illegitimæ proles adſcribuntur, ut cum juſtis liberis eandem partem ferant. Quod ſanè graviſſimum eſt, nec Auguſtinus negavit, ſed ſolùm ait, magis peccâſſe virum, ob ſcandalum & exemplum, quod imperii ratione ille ſubditis præbere tenebatur: tum etiam ne maritus uxori indignaretur adulteræ, cùm talibus irritata moribus, aut imitari ſe putet aut vindicare, ut rectè poſt Quintilianum dixit Lactantius [f]. Lex autem Julia, imperatoreſque Severus & Antoninus de gravitate criminis non diſputant; ſed de accuſatione civili & publica: hanc enim noluerunt uxoribus adverſùs maritos, ſicut maritis adverſùs uxores concedi; cùm ob decoris, honeſtatis, reverentiæque conjugalis rationem, ad quam obſervandam arctiùs uxores ut fœminæ tenentur adſtrictæ: tum præterea ob periculum zelotypiæ, ad quam procliviores eſſe fœminas agnoverant illi; ſicque ad accuſandum faciliùs commoveri: quibus intercludere aditum lex Julia & Imperatores voluerunt: ne ſi forſan his nimium eſſent indulgentes, uxorum moleſtiis & litibus omnia judicum tribunalia non implerentur ſolùm, ſed impedirentur.

f Lactant. l.6. Divinar.inſtit.c.23.

Quod autem Papinianus ſcripſit [g]: *Viro atque uxore mores invicem accuſantibus, cauſſam divortii utrumque dediſſe pronunciatum eſt; id ita accipi debet, ut ea lege quam ambo contempſerunt, neuter vindicetur: paria enim delicta mutua compenſatione diſſolvuntur.* His non repugnat, ſi advertamus, diverſam eſſe accuſationem de adulterio à morum accuſatione: de adulterio enim, conſtante matrimonio, accuſatio inſtituebatur; morum verò accuſatio, matrimonio ſoluto. Quæ ideo inſtituebantur, ut pronunciaretur alterutrius culpâ divortium factum eſſe: intererat enim multum ad dotis repetitionem, an bonâ gratiâ, an culpâ alterius conjugum matrimonium diſſolveretur; idque in actione rei uxoriæ vocari ſolitum in quæſtionem, Quintilianus [h] refert. Si enim bonâ gratiâ matrimonium eſſet diſſolutum, utrique conjugi ſalvum & imminutum jus manebat. Si verò culpâ conjugum, & illa mariti eſſet, præſentem dotem & integram reddere cogebatur, ut teſtantur Cicero [i] & Ulpianus [k]. Etſi alioquin in die tantùm reddere debuiſſet. Si verò culpâ uxoris divortium fieret, dotis parte uxor multabatur: morum enim graviorum actione (ut à Boëthio [l] & Ulpiano [m] ſcriptum exſtat) ſextam in ſingulos libros dotis partem maritus retinebat: leviorum autem, octavam. Mores graviores, adulteria cenſebant: leviores autem reliquos: & hæ ſunt retentiones, quas fieri olim ob mores Juſtinianus [n] refert. Hinc fit, mulierem quæ ob ſuos mores cauſſam dedit divortio, integræ dotis damnum non ſubiiſſe: hoc enim quinque tantùm legibus ſancitum ſcribit Ulpianus [o], *Julia majeſtatis, vis publicæ, parricidii, veneficii, & De ſicariis.* Cui juri antiquo Theodoſii [p] conſtitutione derogatum arbitror: is enim decrevit, mulierem quæ culpas in ea lege difinitas contraxerit; totius dotis & donationis propter nuptias amiſſione puniri. Quibus alias tres cauſſas adjecit Juſtinianus [q]: illud non omittens, quòd ſi ſine dote uxor ducta

g Papin.in l.Viro. ſolut.matrim.
Lib.5.§.1.De pact. dotal.
h Quintil. l.7. c.4. L. Uxoris. in fine. De divortiis.
i Cicer. in Topicis.
k Ulpian. in Inſtit.tit.De dotib.
l Boeth. in Topic. Cicer.
m Ulpian.in Inſtit. tit. De dotib.
n Juſtin. in l. Unic.§.Taceat. Cod. De rei uxor.act.
o Ulpian.in l. 3. De bon. damnat.
p Theod.in l.Conſenſu. De repud.
q Juſtin.in l. Ult. De repud.

L. 39. Solut. matrim.

cta fuerit; quartæ partis reliquorum bonorum (ſi qua habeat) damnum ſuſtioeat. Ex quo conſequitur, reſponſa prudentum, & Imperatorum conſtitutiones, quæ ante Theodoſium factæ referuntur, ex quibus conſtat, culpâ mulieris ſoluto matrimonio, dotem apud virum remanere, Tribonianum immutâſſe & invertiſſe; ut cum recentioribus conſtitutionibus congruerent: cùm antiqui & certi juris fuerit, dotis tantùm partem mulieri etiam adulteræ periiſſe. retinebat enim eam partem maritus, vel judicio de moribus repetebat; niſi ipſe quoque turpiter & impudicè vivens, ad peccandum mulierem induxiſſet, vel eam ob quæſtum adulterari paſſus eſſet: eo enim caſu oxoris mores accuſare ad retinendam partem dotis non permittebatur. Quod Scævola [r] *Cùm mulier* (inquit) *viri lenocinio adulterata fueris; nihil ex dote retinetur: cur enim maritus improbet mores, quos ipſe aut antè corrupit, aut poſtea probavit? Si tamen ex mente legis ſumat quis, ut nec accuſare poſſit qui lenocinium uxori præbuerit, audiendus eſt.* Differebat ergo in hoc accuſatio de adulterio ab accuſatione morum; differebant etiam quia illud publicum erat delictum, hoc tantùm privatum; & adeò privatum, ut hæredi ea actio olim non competeret: etſi poſtea ea ſublata fuerit à Juſtioiano [s].

r *Scævola in l.* Cũ mulier. Solut. matrim. *L.* rei judicatæ. §. *ult.* Solut. matrim. *l.* 1. *C. Theodoſ. l.* 3. *tit.* 13. De dotib.
s *Juſtin. in l.* Ult. De repud. *l.* Unica. §. Taceat. De rei uxor. act.

Quod verò Canoo hujus Concilii, & D. Chryſoſtomus docent, ad paria judicari debere maritum & uxorem; de pœnitentia Eccleſiaſtica intelligendum eſt, quam maritus ſic agere debet ob violatum torum uxoris, ſicut & uxor ob violatum torum mariti: utriſque enim (oe alter conqueri poſſet de alio) parem pœnam conſtituerunt leges caoonicæ, ut cooſtat ex Concilio Ancyrano [t], & Wormacenſi [u], & ex Innocentio PP. [x] quorum decreta ſuperiùs recitavimus.

t *Concil. Ancyran. Can.* 20.
u *Conc. Wormac. Can.* 10.
x *Innoc. PP. in ep. ad Exuperium Epiſc. Toloſ. c.* 4.
y *Ulpianus in l.* Si uxor. 13. §. Judex. *ad l. Jul.* De adulter. *D. Auguſt. l.* De adulteris *ad Pollentium*, *c.* 8.

Sed quid ſi vir eadem turpitudine vivat, cum aliaque adulteretur? an mulier ejuſdem criminis cauſſam marito objicere poſſit? Ulpianus [y] conſulendus eſt: *Judex adulterii ante oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudicè vivens, mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit: periniquum enim videtur eſſe, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipſe non exhibeat: qua res poteſt & virum damnare, non rem ob compenſationem mutui criminis rem inter utroſque componere.* Quod ex reſcripto Antonini Imperatoris ſumptum etiam videtur, cujus partem ex codice Gregoriano Divus Auguſtinus refert ad Pollentium: *Sanè mea literæ nulla ex parte cauſſa præjudicabunt. Neque enim ſi penes te culpa fuit, ut matrimonium ſolveretur, & ſecundum legem Juliam uxor tua Eupaſia nuberet; propter hoc reſcripto meo adulterii damnata erit, niſi conſtet eſſe commiſſum. Habebunt ante oculos hoc inquirere, an cùm tu pudicè viveres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuiſti. Periniquum mihi videtur eſſe, ut pudicitiam ab uxore exigat, quam ipſe non exhibet: quæ res poteſt & virum damnare, non ob compenſationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel cauſſam facti tollere.* Quo decreto ſumma juris naturalis æquitas & religio continetur, dum quis ea jubetur aliis facere; quæ ſibi juſtè fieri velit, idemque jus maritis præſcribit (quod Lactantius [z] docuit) uxores videlicet ut ſe caſtè gerant, exemplo continentiæ eſſe docendas: iniqoum enim eſt, ut id exigas quod ipſe præſtare vel nolis vel non poſſis: quod & Seneca [a] ſcripſit. *Improbus eſt* (inquit) *qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum.* Et Auguſtinus [b], *Nihil iniquius eſt* (inquit) *quàm cauſsâ fornicationis dimittere uxorem, ſi & ipſe convincitur fornicari. Occurrit in illud:* In quo alterum judicas, temetipſum condemnas, eadem enim agis quæ tu judicas. *Quapropter quiſquis fornicationis cauſsâ vult abiicere uxorem, prior debet eſſe à fornicatione purgatus & immunis.* Et rurſus alio in loco [c]: *Si ducturi eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris: quales vultis eas invenire, tales & ipſæ inveniant vos. Quis juvenis eſt, qui non caſtam velit ducere uxorem? & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret? Intactam quæris? intactus eſto. puram quæris? noli eſſe impurus. Num enim illa poteſt, & tu non potes?* Poterit ergo crimen adulterii adultera mulier viro adultero objicere, non ut ipſa excuſetur, ſed ut vir tanquam occaſio ſuæ turpitudinis puniatur; quia conſtitutionibus cautum fuit, ne relatiooe criminum, ſed innoceutiâ reus purgaretur.

z *Lactant. l.* 6. Divinarum inſtit
a *Seneca in Epiſt. ad Lucilium.* 94.
b *D. Auguſt. l.* 1. De ſerm. Domini in monte. *Roman.* 2.
c *Idem in ſerm.* 46. De verbis Domini.
l. 5. De public. judic.

COMMENTARII NOVI.

LEGE Julia *De adulteriis* non æquale jus in adulteros competebat uxori, atqoe viro. Licèt enim occidere adulterum, & accuſare uxotem de adulterio viro liceret; tamen mulieri non idem permittebatur. Nam cùm de fœmina nihil in eadem lege exprimeretur; idem jus ei denegatum credebatur. arg. leg. *Si conſtantes.* §. *De viro.* ff. *Soluto matrim.* Et quanquam in cæteris cauſſis mulieribus publico judicio res accuſare concedatur, ſi ſuam ſuorumve, id eſt, parentum, liberorum, patroni, patronæ, eorum filii, filiæ, nepotis, neptiſve, & omnium, in quos ex lege publicorum judiciorum in vitæ teſtimonium non dicunt, injuriam proſequantur; lib. 1. & 2. ff. *De accuſat.* l. *Uxor.* C. *Qui accuſare.* lib. 3. §. *Sed ſi mulier.* ff. *De liber. hom. exhib.* tamen adulterii agere eis, nec ſi matrimonium ſuum violatum dicat, permittitur: hoc enim lex facit, quæ de maſculis tantùm loquuta, fœminas ab accuſatione repuliſſe intelligitur. argum. l. *Cùm Prætor.* ff. *De judic.* & ita Imperatores Severus & Antoninus reſcripſerunt in lib. 1. C. *De adulter.* Non habere mulieres accuſationem, quamvis de matrimonio ſuo violato queri velint, lex Julia declarat; qoæ cùm maſculis jure mariti accuſandi facultatem detuliſſet; non idem jus fœmiois detulit. Planè accuſata à marito adulterii mulier, ioeum & lenocinii & adulterii crimen retorquere poteſt, relationis utique, non accuſatioois viâ ac modo. lib. 2. §. *Si publico.* l. *Si uxor.* §. *Judex.* ff. *Ad leg. Jul. de adult.*

Digitized by Google

adult. Rationem hojus joris conſtituti & diſcriminis ſi quis requirat; ex diſparitate injuriæ petenda videtur. Major eſt enim injuria quæ fit marito ab uxore adultera, quàm quæ fit ab adultero marito. Accedit, quia ſexus iſte admodùm querulos, & zelotypiæ deditus eſt: itaque ne qootidie audiretur uxor accuſans maritum, frænum impotentiæ mulieri fuit injiciendum. Ad quod Romanorum jus reſpexerunt A. Gellius l. 10. *Noct. Atticar.* cap. 1. *In adulterio* (inquit) *uxorem tuam ſi deprehendiſſes, ſine judicio impunè necares. Illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere, neque jus eſt.* D. Gregor. Nazianz. in Orat. ad cap. 18. Matthæi: *Cur enim mulier aliquando plectitur, ſed viro parcitur, & mulier mali mariti thalamo conſulens mœchatur? & hinc amara legum pœna? vir autem ob ſcortationem uxori haud quaquam eſt obnoxius? non ſuſcipio legislationem talem: non laudo conſuetudinem: viri erant, qui leges tulère, ac ideo contra mulieres lex eſt lata.* Quoad judicium tamen, ſeu actionem de moribus, par utriuſque conditio erat: ſiquidem divortio facto invicem vir & oxor mores alterius accuſabat, & quærebatur utriuſque culpa, ſive cujus mores cauſſam divortio dediſſeot. l. *Viro.* 39. ff. *Solut. matrim.* Quamvis autem hæc actio ſive apud Cenſores, ut vult Robertus lib. 4. *Recept. ſentent.* cap. 13. ſive apud alios judices inſtitueretur, qood frequentiùs & receptiùs mihi probat Plinius lib. 14. *Hiſt.* cap. 23. Valer. lib. 8. cap. 2. ſemper civilis eſſet, tamen accuſatio plerumque dicitur dict. l. *Viro.* 39. l. *Cum mulier.* 47. ff. *Solut. matrim.* quia morum conjugalium coërcitionem continet, & vindictæ cauſſam agit, ut obſervant Cujacios in l. *Unic.* §. *Taceat.* Cod. *De rei uxor. action.* Briſſon. ad leg. Jul. *De adult.* verb. *Qui deprehenſam.* Richard. io §. *Fuerat.* n. 9. *Inſtit. De action.* & ideo maritus convictus in judicio de moribus, criminaliter mulierem de adolterio accuſare oon poterat. l. *Unic.* C. Theodoſ. *Victum civiliter.* l. *Unic.* C. *Quando civilis.* docet Cujacius lib. 11. qq. Papin. in dict. l. *Viro.* 39. ubi Barboſa num. 2. Et uxore vel marito mortuis non competit hæredi nec in hæredem actio de morioos. l. 5. §. 1. ff. *Solut. matrimon.* lib. 1. C. Theodoſ. *De dotibus.* Barboſa in lib. 2. part. 1. num. 102. ff. *Solut. matrim.* Giſanius in l. *Si convenerit.* 6. Cod. *De pact. convent.* Lucidii de moribus hic exitus erat, ut pronunciaretur utrius culpà divortium factum eſſet, ut colligitur ex l. *Lucius.* 38. l. *Si ſocer.* 44. §. 1. ff. *Solut. matrim.* l. *Miles.* 11. §. *Ult.* ff. ad leg. Jul. *De adult.* Briſſon. lib. 5. *De formul.* Cujac. in *Novel.* 22. Juſtin. Et ideo ſi uxoris mores cauſſam divortio præſtitiſſe conſtaret; maritus propter graviores, ſcilicet adulterium, ſextam dotis partem; propter leviores verò, quales erant omnes præter adolterium, octavam lucrabatur: & è contrario mariti qooque mores variè puniebaotur, ut probat Ulpianus in *Fragment.* tit. 6. & hæ pœnæ divortii erant, quarum mentio fit in l. *Si ſtipulatio.* 19. ff. *De V. O.* l. *Non ut à patre.* ff. *De captivis.* Faber in Papin. tit. 11. princ. 8. illat. 8 Richard. in d. §. *Fuerat.* Quòd ſi viro atque uxore invicem mores accuſantibus, cauſſam repudii dediſſe otrumque pronunciaretur, veluti oxorem adulterio, virum lenocinio, nihil ex dote dimiouebatur: quia in judicio de moribus mutua delicta pari compenſatione tolluntur. d. l. *Viro.* 39. l. *Cum mulier.* 47. ff. *Solut. matrim.* l. *Cùm mulier.* 47. ff. eod. aliter atque in criminali judiciu de adulterio, ubi lenocioli replicatio mutuam criminum compenſationem non iodocit. l. 2. §. *Si publico.* l. *Si uxori.* 13. §. *Si judex.* ff. ad l. Jul. *De adult.*

Jus autem canonicum, quod tantùm reſpicit fidem violatam in adolterio, & injuriam ſacramento & conjugi irrogatam, æqualiter damnavit adulterium in viro ac in uxore. Et ſicut marito ob adulterium permiſit dimittere uxorem, cap. *Si uxorem.* 18. cap. *Præceptum.* 21. cùm ſeq. 32. quæſt. 5. ita & uxori virum, cap. *Apud nos.* 20. capit. *Fin.* 30. quæſt. 5. Pluribus relatis illuſtrat Valenzuela tomo 2. conſil. 144. Faciunt textus in c. *Indignantur.* 32. quæſt. 6. ibi: *Indignantur mariti ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas: cùm ad eos pertineat, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas.* D. Auguſt. relat. in cap. 1. eâdem caoſ. & q. *Quam fornicationis cauſsâ uxorem dimittere, ſi & ipſe convincitur fornicari? occurrit enim illud: In quo alterum judicas, temetipſum condemnas, eadem enim agis quæ judicas.* Lactaotius Firmianus lib. *De opific. Dei.* cap. 23. Servanda igitur fides ab utroque alteri eſt, immo exemplo continentiæ docenda uxor ut ſe caſtè gerat. Iniquum eſt enim ut id exigas quod ipſe præſtare non poſſis. Quæ iniquitas id efficit profectò, ut eſſent adulteria fœminis, ægrè ferentibus præſtare ſe fidem non exhibentibus mutuam charitatem. Seneca Epiſt. XCV. ad Lucil. *Scis improbum eſſe qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum. Scis, ut illi nihil cum adultero, ſic tibi nihil eſſe debere cum pellice, & non facis.* Unde rectè in hoc textu pœnitentia per quinquennium injuogitur tam viro quàm fœminæ adulterium perpetrantibus, GONZALEZ.

CANON

Digitized by Google

CANON LXX.

De fœminis quæ conſciis maritis adulterant.

Si conſcio marito fuerit mœchata uxor; placuit, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Si verò eam reliquerit; poſt decem annos accipiat communionem, ſi eam cum ſcierit adulteram, aliquo tempore in domo ſua retinuit. Vulgatus.

CANON LXX.

De fœminis quæ conſciis maritis adulterantur.

Si conſcio marito, & ipſo conſentiente, fuerit uxor mœchata; placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem: ſi verò eam reliquerit, & ſeparati fuerint, & dignè pœnituerint; poſt decem annos accipiant communionem. *Emendatus.*

POENITENTIALE antiquum Romanum apud Antonium Auguſtinum tit. 3. cap. 2. retulit hunc Canonem; etſi non rectè Concil. Moguntino tribuat, in cujus Notis idem Ant. Auguſt. ſe non reperiſſe in Conciliis hunc Canonem ait: ſed exſtat in hoc Illiberritano. Burchardus lib. 9. cap. 69. & Ivo part. 8. cap. 206. Concilio Moguntino tribuunt etiam: ſed huic noſtro ille reſtitui debet.

CAPUT SEXAGESIMUM TERTIUM.

De pœna uxoris adulterantis & mariti conſentientis.

NOLUERUNT hujus Concilii Patres in hoc Canone, de pœna ſolùm fœminarum quæ ſcientiâ & conſenſu mariti adulterantur, tractare, ut epigraphe habet; ſed de pœna etiam ipſorum maritorum, qui ſciunt & conſentiunt ipſorum uxores eſſe adulteras: quod oſtendit poſtremus verſiculus qui præcedenti connectitur. *Si verò eam reliquerit* (inquit) *poſt decem annos accipiat communionem.* Sed confirmat magis ejuſdem Canonis contextus, quem ſuperiùs ex Pœnitentiali Romano [d] retulimus. *Si verò* (ajunt) *eam reliquerit, & ſeparati fuerint, & dignè pœnituerint; poſt decem annos accipiant pœnitentiam.* Olim enim nonnullæ uxores, audientes quòd ipſæ non habent poteſtatem ſui corporis, ſed vir, licere ſibi putabant ad torum alterius viri accedere, connivente ſuo, vel licentiam dante: in quo hiſtoriam antiquam tempore Conſtantii Imperatoris ad propoſitum ſatis accommodatam refert D. Auguſtinus [e]. *Sed tamen* (inquit) *utrum quod ait Apoſtolus*: Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. *Similiter*: & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier; *poſſit in tantum valere; ut permittente uxore, quæ maritalis corporis poteſtatem habet; poſſit vir cum altera, quæ nec aliena uxor ſit, nec à viro disjuncta, concumbere. Sed non ita eſt exiſtimandum; ne hoc etiam fœmina viro permittente facere poſſe videatur, quod omnium ſenſus excludit. Quamquam nonullæ cauſſæ poſſint exiſtere, ubi & uxor mariti conſenſu, pro ipſo marito hoc facere debere videatur, ſicut Antiochiæ factum eſſe perhibetur. Nam Acindynus tunc Præfectus, qui etiam Conſul fuit, cùm quendam libræ auri debitorem fiſci exigeret, neſcio unde commotus, quod plerumque in iſtis poteſtatibus perniciosum eſt, quibus quodlibet licet, aut potiùs putatur licere; comminatus eſt, jurans & vehementer affirmans, quòd ſi certo die quem conſtituerat, memoratum aurum non exſolveret, occideretur. Itaque cùm ille teneretur immani cuſtodia, nec ſe poſſet debito illo expedire; dies metuendus imminere & propinquare cœpit; & fortè habebat uxorem pulcherrimam, ſed nullius pecuniæ qua ſubvenire poſſet viro. Cujus mulieris pulchritudine, cùm quidam dives eſſet accenſus, & cognoviſſet maritum ejus in illo diſcrimine conſtitutum, miſit ad eam; pollicens pro una nocte, ſi ei miſceri vellet, ſe auri libram daturum. Tum illa, quæ ſe ſciret non habere ſui corporis poteſtatem, ſed virum ſuum; pertulit ad eum, dicens paratam ſe eſſe pro marito id facere, ſi tamen ipſe conjugalis corporis dominus, cui tota illa caſtitas deberetur, tanquam de re ſua, pro vita ſua vellet id fieri: egit ille gratias, & ut fieret, imperavit; nullo modo judicans adulterinum eſſe concubitum; quòd & libido nulla, & magna mariti charitas, ſe jubente & volente, flagitaret. Venit mulier ad villam illius divitis: fecit quod voluit impudicus: ſed illa corpus nonniſi marito dedit, non concumbere, ut ſolet, ſed vivere cupienti. Accepit aurum, ſed ille qui dedit, fraude ſubtraxit quod dederat, & ſuppoſuit ſimile ligamentum cum terra: quod ubi mulier jam domi ſuæ poſita invenit, proſiluit in publicum, eâdem mariti charitate clamatura quod fecerat*

d *Pœnit. Roman. apud Anton. Aug. tit. 3. cap. 2.*

e *D. Auguſt. lib. 1.* De ſerm. Domini in monte, paullò *poſt medium.*

Digitized by Google

teras, quâ facere coacta eſt. Interpellat Præfectum: fatetur omnia, quam fraudem paſſa eſſet oſtendit. Tum verò Præfectus primò ſe reum quòd ſuis minis ad id ventum eſſet, pronunciat, tanquam in alium ſententiam diceret, de Acindyni bonis auri libram fiſco inferendam: illam verò mulierem dominam in eam terram, unde pro auro terram accepiſſet, induci. Nihil hic in alteram partem diſputo, liceat cuique æſtimare quod velit: non enim de divinis auctoritatibus deprompta hiſtoria eſt: ſed tamen narrato hoc facto, non ita reſpuit hoc ſenſus humanus, quod in illa muliere viro vivente commiſſum eſt, quemadmodum antea, cùm ſine ullo exemplo res ipſa poneretur, horruimus. Hoc etiam licere, non doctrinâ ſolùm, ſed exemplo, viri olim ſapientiâ & auctoritate præſtantes docuerunt. Graviſſimum enim Romanorum Catonem uxorem ſuam Martiam alterius domum, Hortenſii ſcilicet, filiis impleturam tradidiſſe, D. Auguſtinus f refert. Socratem præterea, quem Apollinis oraculo ut ſapientiſſimum omnium ſcimus judicatum; tanquam armenti matricem, amico ſuo ad propagandam ſobolem, uxorem tradidiſſe ſcribit, irridetque utriuſque ſapientiam Tertullianus g: certo enim certius eſt neutrum conjugum, etiam alterius permiſſu, poſſe alienæ indulgere libidini ſine crimine adulterii: idque adeò grave cenſuerunt Patres Hiſpani, ut admittentibus & conſentientibus, communionem etiam in ultimo vitæ ſpiritu negaverint; quod non niſi in peccatis graviſſimis facere conſueverunt.

f *D. Aug.* De bon. conjug. *l. c.* 18. & De fide & operib. *c.* 7.

g *Tertull. in* Apologetico. *c.* 39.

Conſtat ex hoc Canone, quàm antiqua ſit in Hiſpania lenonum maritorum nota & infamia. Quòd ſi tanta eſſent animi turpitudine, ut uxores pudorem proſtituere cogerent, ſeverè lenocinium olim Gotthi h vindicârunt, facultate uxori conceſſa, ut dimiſſo illo turpi mariti contubernio, honeſtas alterius nuptias poſſet contrahere: quod permiſſum lego in Pœnitentiali Romano i antiquo. *Contigit tibi* (inquit) *ut uxor tua, te conſcio & hortante, cum alio viro, illa autem nolente, adulterium perpetraret: ſi feciſti; quadraginta dies in pane & aqua pœniteas, & ſeptem annos, unum ex his in pane & aqua, & nunquam ſis ſine pœnitentia. Si autem uxor tua hoc probare potuerit, quòd tuâ culpâ & tuo juſſu, ſe renuente & luctante, adulterata ſit; ſi ſe continere non poteſt, nubat cui voluerit tantùm in Domino. Tu autem ſine uxoria ſpe in perpetuum maneat. Illa autem ſi conſentiens fuerit, eadem jejunet, quæ tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe conjugii maneat.* Quæ leges quamquam non probaverint divortiom, ſed impunitatem in foro permiſerint, contrariis tamen Eccleſiæ moribus & conſtitutionibus abrogatæ ſunt.

h *Lib.* 3. *l. Wiſigoth. in* tit. 6. ad fin. l. 2.

i *Liber Pœnitentialis Romanus apud Antonium Auguſtinum tit.* 3. *cap.* 20.

COMMENTARII NOVI.

LENOCINII turpitudinem tam in marito quàm extraneis perſonis, probro habuit Jus civile, & tam antiquis quàm novis legibus abjectum viſum fuit lenonum nomen. Novel. 14. *De lenonibus*. dum quemlibet lenonem ut infamiâ notatum omnibus honoribus privavit. leg. *Athletas*. §. *Ait Prætor*. lib. 1. ff. *De his qui not. infam.* lib. 64. tit. 6. partit. 7. & ingenuis hominibus lege Julia & Papia prohibebatur lenam, id eſt mulierem quæ alias quæſtuarias proſtituit (ut diffinit Ulpianus in l. *Palam*. 43. §. *Lenas*. ff. *De ritu nuptiar.*) uxorem ducere. Ulpianus in *Fragm.* tit. 13. §. fin. Accuſandi jus ipſi lenones non habent. lib. 4. ff. *De accuſat.* Et in adulterio deprehenſi occidi poſſunt à marito impunè, ex lege Julia *De adult.* l. *Marito*. 24. ff. ad l. Juliam *De adult.* & mulierem ab hoſtibus redemptor proſtituerit, pretium redemptionis amittit. l. *Fœdiſſimè*. Cod. *De poſtlim. reverſ.* immo leno jus patriæ poteſtatis, & dominii quod habebat in muliere quam proſtituit, amittit. l. *Si lenones*. 13. Cod. *De Epiſcop. audient.* leg. *Penult.* Cod. *De ſpectacul.* lib. 11. Novell. 18. Theodoſii *De lenonibus*. Inteſtabilis redditur, aliiſque pœnis conſtitutionibus novioribus impoſitis, puniuntur, quas retuli ſuprà in Canone XII. Sacris etiam Canonibus ita cautum legimus in VI. Synod. Canone LXXXVI. *Eos qui ad animarum lapſus meretrices cogunt & alunt; ſi ſint quidem clerici, deponi; ſi verò laici, ſegregari*. in Canone LXXIV. Concil. Melden. *Provideant viri potentes, & maximè potentes fœminæ, ut in ſuis domibus adulteria & luxuriæ concubinatiĉæ, & inceſta adulteria non vigeant*. Hæc de extraneis perſonis adulterio conſentientibus: circa maritos verò, lege Julia *De adult.* omnes illi ut lenones tenebantur, qui deprehenſam in adulterio uxorem retinuerant, adulterum dimiſerant, vel quid de adulterio uxoris ſuis cœperant. l. 2. §. *Lenocinii*. l. *Miles*. 11. in princ. & §. *Ult.* l. *Mariti*. 29. in princ. & §. *Plectitur*. ff. ad l. Jul. *De adult.* l. *Sine metu*. 17. C. eod. tit. lib. 3. §. *Sed & ſi aliud*. ff. *De accuſat.* id eſt comperto adulterio pretium acceperunt præferentes illud vindictæ propriæ domûs. l. *Nec timorem* 7. §. 1. l. *Iſti*. 8 ff. *De eo quod metûs cauſâ*. Item pœnis lenocinii ex ipſa lege mariti tenebantur, qui ab inchoata adulterii accuſatione deſtiterant, quam debebant uſque ad finem proſequi. lib. 2. §. 1. leg. *Miles*. 11. §. *Socer*. 3. leg. *Quæſitum*. 40. §. 1. ff. ad l. Jul. *De adult.* lib. 2. ff. *Ad Turpil.* Quid tamen de lenonibus noſtro patrio Jure cautum ſit, latè exponit Didacus Perez in leg. *Fin.* tomo. 14. lib. 8. *Ordinamus*. Unde cùm lenocinium inſtar adulterii habeatur; rectè PP. in præſenti ſtatuunt, marito perſiſtenti in lenocinio nec in fine dandam eſſe communionem, ut de adultero in adulterio perſeverante ipſi ſtatuerunt ſuprà in Canone LXIV. Si autem eam dimiſerit, & à tam nefario quæſtu ſe abſtinuerit; poſt decem annos accipiat communionem, ut ſimiliter de adultero reſipiſcente ſtatuitur in dicto Canone LXIV. ibi: *Poſt decem annos*. GONZALEZ.

CANON LXXI.

De ſtupratoribus puerorum.

Stupratoribus puerorum nec in fine dandam eſſe communionem.

CAPUT SEXAGESIMUM QUARTUM.

De pœna ſtupri nefandi.

MULTA, & ea graviſſima crimina, incolumi honeſtate referri poſſunt & argui; homicidium enim, latrocinium, ſacrilegium, & alia quis non accuſet? At hoc, cujus mentionem facere Illiberritani Patres nos cogunt; ipſos verò fœdiſſima quorundam turpitudo, vel exſecrabilis potiùs & ſumma inſania, adeò grave eſt, adeò putidum, ut etiam ſi honeſtus ſit qui illa accuſare velit, honeſtate tamen integra, nec accuſando poſſit enunciare: vincit enim linguæ officium ſceleris magnitudo. Quàm aptè, quàm ſcitè, quàm prudenter Conſtantius & Conſtans Impp. AA. [k] dum volentes gladii pœnâ ſcelus tantum vindicare, ſic ad populum ſcripſerunt: *Cùm vir nubit, in fœmina viros paritura quid cupiatur? ubi ſexus perdidit locum? ubi ſcelus eſt quod non proficit ſcire? ubi Venus mutatur in alteram formam? ubi amor quæritur nec videtur? jubemus inſurgere leges, armari jura gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel qui futuri ſunt rei.* Sodomæ & Gomorrhæ incolas hujus criminis turpitudine fœdatos, divinâ juſtitiâ ultrice, incendii pœnâ conflagrâſſe ſacris literis proditum eſt: & id meritò, ut quam æſtuanti turpis libidinis ardore culpam contraxerant, non diſſimili alterius Incendii flammâ parem pœnam perſolverent. Divinum hoc exemplum Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AA. [l] ſequuti ſunt, dum ad Orontium vicarium Urbis ſcripſerunt: *Omnes quibus flagitii uſus eſt virile corpus muliebriter conſtitutum alieni ſexus damnare patientiâ (nihil enim diſcretum habere videntur cum fœminis) hujuſmodi ſcelus, ſpectante populo, flammis vindicibus expiabunt.* Hoc ipſum apud Hiſpanos [m] lege & moribus receptum eſt, adjectâ bonorum confiſcatione. In regno autem Aragoniæ [n] ob criminis immanitatem, ſacro Inquiſitorum ſenatui ejus punitio reſervata eſt; quod & in regno Valentiæ obſervari audio.

[k] *Conſtant. & Conſtant in l. Cùm vir. ad leg. Juliam* De Adulteriis. *Geneſ. c. 19.*

[l] *Valent. Theod. & Arcad. lib. 6. tit. 7. l. 9. C. Theod.*

[m] *Hiſpanica lex 1. tit. 21. l. 8. novi ord.*

[n] *Ut teſtatur Jacobus Simancas lib.* De Catholicis inſtitut. *cap. 50.*

Clericos autem hujus criminis reos, degradandos, & judici ſæculari tradendos, juſtiſſima & ſancta Pii V. conſtitutio decrevit. Quam non ſolùm in eos exerceri qui delictum conſummâſſent; ſed & eos qui tentâſſent, cenſuerim æquiſſimum, ne atrox illud & grave in Rempublicam Chriſtianam redundet periculum, quod ex perniciosâ tanti peccati contagione imminere jam diu Gallicani Patres in Concilio Pariſienſi [o] ſanctiſſimè prædixerunt. *Hoc namque peccatum* (ajunt) *ſancti Patres divino ſpiritu afflati, meritò in ſacris Canonibus acriùs cæteris judicandum decreverunt: quoniam eo regnante, & ſtatum Chriſti Eccleſiæ infirmari, & regnum periclitari apertè cognoverunt.* Sed de his ſatis: prudentiùs hæc enim tacentur, & doctiùs multò neſciuntur.

[o] *Conc. Pariſien. lib. 1. cap. 34.*

COMMENTARII NOVI.

MASCULA libido, præpoſtera Venus, ſeu monſtruoſa, rectè vulgò *nefandum peccatum* dicitur, cùm de eo fari pudicæ aures non ſinant: poſt ignem Sodomæ *ſodomiæ* ſcelus nuncupamus. Ejus patratores *filios diffidentiæ* dixerunt PP. Concilii Lateranenſis in cap. *Clerici*. 4. *De exceſſibus Prælat.* id eſt, deſperatos, & filios perditionis, ut exponit Cujacius in cap. *Ut clericorum. De vita & honeſt. cleric.* Illud ſcelus omni jure exoſum, & debitis pœnis vindicatum legimus. Naturæ contrarium eſt. Unde dicitur *peccatum contra naturam* in cap. *Flagitia*. 32. quæſt. 2. & in leg. *Cùm vir*. C. ad l. Jul. *De adult.* & ab Apoſtolo ad Roman. cap. 1. ibi: *Nam fœminæ eorum mutaverunt naturalem uſum.* Tertull. infrà referendo. Jure divino pœna mortis ſtatuta reperitur Levit. cap. 18. verſ. 22. & 23. & cap. 20. verſ. 13. 15. & 16. Exod. cap. 22. verſ. 29. Deuteron. cap. 27. & Geneſ. cap. 37. ait Dominus: *Deſcendam, & videbo utrum clamorem ipſi opere compleverint.* Quaſi in admirationis modum dixiſſet: vix poſſum credere nefas hoc perpetrari poſſe. Unde rectè notavit Salvianus *De gubernat.* Deum Dominum noſtrum ultorem hujus delicti ſe appellare, licèt in aliis delictis nomen ultoris admodùm abhorruerit, quia Geneſ. cap. 19. legitur: *Dominus pluit ſuper Sodomam.* Apud varias gentes diverſis pœnis fuiſſe vindicatum conſtat ex exemplis relatis à Borreolo in *Summ. deciſ.* tit. 1. num. 31.

Digitized by Google

num. 31. Jure civili variæ pœnæ in hujus monſtruoſæ Veneris patratores ſtatutæ fuerunt, ut apparet ex l. 1. §. *Removet*. ff. *De poſtul.* lib. 1. §. ult. ff. *De extraordin. crimin.* leg. *Eiuſdem*. §. *Item his*. ff. ad l. Cornel. *De ſicar.* Paulln lib. 5. ſent. tit. 23. & in eos lata fuit lex Scatinia, cujus meminerunt Juven. Satyr. II.

Quod ſi vexantur leges ac jura; citari
Ante omnes debet Scatinia: reſpice finem.

Auſonius eleganti illo Epigrammate:

Juriſconſulto, cui vivit adulsera conjux,
Papia lex placuit, Julia diſplicuit.
Quæritis unde hæc ſit diſtantia? ſemivir ipſe,
Scatiniam metuens, non metuit Titiam.

Sed quia hujus legis pœna pecuniaria erat, (ſiquidem ex ea qui ingenuum ſtupráſſet, ſeſtertium decem millia exſolvebat) ideo conniventibus judicibus flagitia hæc frequenter pepetrabantur: immo & palam viri ut fœminæ viris nubebant, ut probat eruditus D. Joan. Suar. ad l. *Aquil.* l. 2. c. 3. ſect. 6. uſque dum Imperatores Conſtans & Conſtantius pœnam capitis ſtatuerunt in leg. *Cùm vir*. Cod. ad leg. Jul. *De adult.* nbi verba illa: *Cùm vir nubit in fœminam viris porrecturam*; non rectè legit Rubardus l. 4. *Var.* cap. *Ult. Nubit ut fœmina viris paritura*. Rectiùs D. Joann. Suarez ubi proximè num. 12. reponit pro *viris porrecturam*, *liberos procreaturam*, ut ſenſus ſit, cùm vir ſexum mentitur muliebribus veſtibus indutus, & ut mulier cum altero publicè nupſit, profitendo ſe liberorum cauſsâ convenire, debitis compeſcendus eſt pœnis. Rectè etiam in eo textu poſt Durantium, Caſellium lib. 1. *Var.* cap. 2. probat Dorleans in Not. ad Tacitum. l. 4. *Annal.* loco illnrum verborum: *ubi amor quæritur, nec videtur*; legendum eſſe: *ubi amor quæritur, nec invenitur*. Eandem ſanctionem firmavit Juſtinianus in Novel. 77. *Ut non luxurientur contra naturam.* Et legibus Gotthorum nefarii hujus peccati patratores caſtrari jubentur. in l. 5. tit. 5. lib. 3. *Fori iudic.* Et legibus noſtris patriis pœna ignis conſtituta eſt in eos ſimul cum confiſcatione bonorum lib. 2. tit. 22. partit. 3. l. 1. tit. 21. lib. 8. Recopil.

Sed jam ad Jus Pontificium perveniamus, in quo plures conſtitutiones contra prępoſtera libidine utentes editæ ſunt, ut conſtat ex cap. *Quod ait*. 14. diſtinct. cap. *Si gens*. 56. diſtinct. cap. *Flagitia*. 32. quæſt. 7. cap. *Si clericorum. De vita & honeſt. cleric.* cap. *Clerici*. 4. *De exceſſib. Prælat.* cap. *In Archiepiſcopatu. De raptor.* cap. *Solicitatores*. §. *Qui puero*. *De pœnit.* Concilio Turonen. II. Canon. XV. Tolet. XVI. Canon. III. Troslejan. Canon. XV. Et primis Eccleſię ſæculis ſimilibus monſtris nec in fine venia concedebatur. Tertull. *De pudicit.* cap. 4. ibi: *Reliquas autē libidinum furias impias & in corpora, & in ſexus ultra jura naturæ, non modò limine, verum omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus.* Ubi Georg. Ambian. obſerv. 2. fol. 739. Albaſpin. l. 2. *Obſerv.* c. 13. Balſam. in Canon. XVII. Synodi Ancyr. rectè notârunt temporibus hujus Concilii Illiberritani omnino veniam monſtris denegari. Poſtea tamen in Synodn Ancyr. Can. XV. paullò humaniùs benigniuſque ſtatutum fuit; ita ut ſi quis ante viceſimum ætatis annum irrationabiliter cum maſculis verſaretur, per viginti annos pœnitentiam in Eccleſia publicè faciat: indulſerunt enim Patres aliquid ætati, ut faciendum in terminis ex jure Orientali refert Harmenop. in *Promptuar.* l. 6. tit. 4. illic: *Præter naturam laſcivientes, tam agens quàm patiens, gladio plectatur, niſi fortè qui paſſus eſt minor erat.* Proſequuntur PP. Ancyr. & agunt de majori viginti annis, tandemque concludunt: *Quòd ſi qui uxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum ætatis annum, ita deliquerint; ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur.* Sequentibus Eccleſiæ legibus ad pœnitentiam & communionem admiſſi fuerunt, pœnitentiâ peractâ. D. Baſil. ad Amphil. c. 7. *Maſculorum & animalium initores, & homicidæ, & venefici, & adulteri, & idololatræ, eâdem condemnatione digni habentur.* Si tamen pœnitentiam ritè & perfectè peragere neglexiſſent, ſuſcitata præſentis Canonis ſeveritate, etiam in fine communio illis denegatur in Concilin Tolet. XVI. Can. III. his verbis: *Sicut cordis corporiſque munditia homines Deo proximos facit, ita incentivæ pollutionis actio à Deo alienos ſtatuit: & ſicut Sodomiticos populos horrenda, nimiumque deteſtanda patratio igni cœlitus confluenti exurendos in præteritis tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos æternæ damnationis rogus conſumet; loquente Domino per Prophetam: Veſtimētum miſtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis. At nunc quoniam hæc funeſta actio, & Sodomiticæ operationis malum multos ſanciâſſe perpenditur; adeo nos ob hujus fœdiſſimæ cauſſæ exſtirpandam conſuetudinem zelo Domini ardentes, omnes in commune ſancimus, ut quicumque hujus nefariæ actionis patratores exſtiterint, quique in his turpitudinibus ſeſe implicari permiſerint, & contra naturam maſculi in maſculos hanc turpitudinem operaverint: ſiquidem Epiſcopus, presbyter, aut diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus, perpetui exſilii manebit damnatione perculſus. Sin verò cuiuslibet ordinis, gradus, vel perſonæ, & talius colluvionis noxiis reperti fuerint applicati, illius legis, quæ de talibus eſt edita, nihilominus feriantur ſententiâ, atque ab omni Chriſtianorum ſint alieni caterva; & inſuper centenis verberibus correpti, ac turpiter decalvati, exſilio mancipentur perpetuo, ita ut niſi tam eos qui religionis cultum turpâſſe viſi fuerint, quàm etiam alios (ut diximus cuiuſcumque ordinis homines) digna ſatisfactio pœnitentiæ accipere corpus & ſanguinem Chriſti in fine permiſerit, aut Chriſticolarum ſocietati reddiderit, nec in exitus ſui diem ſecundum Canonum inſtituta, communionis perceptione ſe noverint relevari, nec Catholicorum cœtui aggregari.* Ne quis miretur, hujus severę diſciplinæ uno aut altero Sanctorum PP. teſtimonio immanitatem hujuſque facinoris gravitatem probemus, de eo ait D. Auguſt. lib. 3. *Confeſſ.* cap. 4. *Flagitia quæ ſunt contra naturam, ubique & ſemper repudianda & punienda ſunt, qualia Sodomitarum fuerunt: quæ ſi omnes gentes facerent; eodem criminis reatu divina lege tenerentur: quæ non ſic fecit homines, ut ſe illo uterentur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas quæ cum Deo nobis eſſe debet, cùm eadem natura, cujus ipſe auctor eſt, libidinis perverſitate polluitur.* Cardinalis P. Damiani in libello Gomorrhiano: *Hoc ſanè*

Sodomiticum vitium nulli prorſus eſt vitio conferendum, quod omnium immanitatem ſuperat vitiorum: hoc ſiquidem vitium mors eſt corporum, interituſque eſt animarum, carnem polluit, mentis lumen extinguit. Spiritum ſanctum de templo humani pectoris ejicit, incentorem luxuriæ diabolum introducit: quiſquis in hunc extremæ perditionis abyſſum fuerit lapſus; à ſuperna patria exſul efficitur, à Chriſti corpore ſeparatur, totius Eccleſiæ auctoritate confunditur, omnium ſanctorum Patrum judicio condemnatur. Faciunt Plato: *Abſtinendum igitur à maribus jubeo: nam qui iſtis utuntur, genus hominum deditâ operâ interficiunt, in lapidem ſeminantes, ubi radices agere quod ſeritur nunquam poterit*. Martial. lib. 9. in Ponticum:

Hoc nihil eſſe putas? ſcelus eſt, mihi crede, ſed ingens,
Quantumvis animo conſpicis eſſe tuo.
Ipſam crede tibi naturam dicere rerum:
Iſtud quod digitis Pontice perdis, homo eſt.

Unde licèt in delictis conatus non puniatur, tamen in præpoſtera libidine nixus plectitur. lib. 1. §. *Ultim.* ff. *De variis & extraordin. crimin.* ubi ille qui puero ſtuprum ſuadet, deportatur. Divus Iſidorus relatus ab Ivone Carnotenſi part. 9. *Decret.* cap. 94. ibi: *Si quis ex juvenibus, vel aliqua ſuſpicioſa perſona, cum parvulis jocatus fuerit; diuturnâ pœnitentiâ maceretur*. Unde rectè PP. in præſenti ſtupratoribus puerorum nec in fine communionem eſſe dandam ſanxerunt. GONZALEZ.

Concilia ſæpenumerò immane illud peccatum contra naturam ſub gravium pœnarum interminatione prohibuerunt. Nam Concilium Illiberritanum, quod & Niceno & Arelatenſi I. antiquius eſſe affirmant eruditi, illud ipſum peccatum perpetuâ excommunicatione multat; ut patet ex Canone LXXI. quo decernit, ſtupratoribus puerorum nec in fine dandam eſſe communionem, ideſt denegandam eſſe reconciliationem ſeu abſolutionem. Revera Gabriel Albaſpinæus *Obſervat.* lib. 2. obſervat. 13. citans ea Tertulliani verba ex c. 4. lib. *De pudicitia*: *Reliquas autem libidinum furias impias & in corpora & in ſexus ultra jura naturæ, non modò limine, verùm omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra*; ait his monſtris nuſquam indultam eſſe veniam. Quæ autem & qualia ſint hujuſmodi monſtra apud Chriſtianos, declarat idem Tertullianus in libro *De corona militis*. cap. 5. *Omne quod contra naturam eſt, monſtri meretur notam apud omnes, penes nos verò etiam elogium ſacrilegii in Deum, naturæ Dominum & auctorem*. Inſuper idem Albaſpinæus loco citato, affirmat temporibus Concilii Illiberritani peccata iſta tam exſecranda tamque horribilia perpetuâ excommunicatione fuiſſe multata, ita ut illorum conſcii nec in ipſa morte abſolvi poſſent.

Concilium Ancyranum an. Chr. CCCXIV. celebratum, cum hujuſmodi monſtris paullò humaniùs & benigniùs agere cœpit. Sic enim ſtatuit Can. XV. *De his* (inquit) *qui irrationabiliter verſati ſunt (ideſt contra naturalem uſum in maſculos vel pecora exarſerunt) vel verſantur, quotquot ante viceſimum annum tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis ſacramenta contingant, & ita miſericordiam conſequantur. Quod ſi inexplebiliter his hæſêre criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus inſumant. Quotquot autem peractâ viginti annorum ætate, & uxores habentes, in hoc peccatum prolapſi ſunt, viginti quinque annis pœnitudinem gerentes, in communionem ſuſcipiantur orationum: in qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis ſacramenta percipiant. Quòd ſi qui & uxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur*. Hactenus Canon Concilii Ancyrani.

Concilium Pariſienſe VI. an. DCCCXXIX. celebratum, hujuſmodi vitium contra naturam eſſe plectendum ſecundùm judicium canonicum Concilii Ancyrani, quòd ſuprà retulimus: *Hoc namque peccatum* (inquit) *SS. Patres divino ſpiritu afflati, meritò in ſacris Canonibus acriùs cæteris judicandum decreverunt; quoniam eo regnante, & ſtatum Chriſti Eccleſiæ infirmari, & regnum periclitari apertè cognoverunt*. Hactenus præfatum Concilium lib. 1. cap. 34.

Concilium Troslejanum an. Chriſti CMIX. celebratum de peccatis contra naturam ſic loquitur: *Exſtant & alia diverſorum criminum mala, quæ improbat & condemnat lex divina, pro quibus populus vaſtitate & gladio, fame & peſtilentiâ atteritur, & Eccleſiæ ſtatus infirmatur, regnumque periclitatur: ut ſunt nefandiſſimæ cum maſculis aut pecoribus pollutiones, pro quibus dulcis & benignus Deus noſter ad amaritudinem iracundiæ tantò graviùs provocatur, quantò contra naturam fieri comprobantur*. Hactenus Concilium Troslejanum cap. 15. cujus titulus eſt: *Epilogus ad Epiſcopos, & generaliter ad omnes*.

Hæc eſt doctrina Conciliorum, ex qua ſatis ſuperque conſtat quàm ſit abominabile peccatum contra naturam, & quanto ſtudio homines illud effugere debeant. Siquidem flagitia quæ ſunt contra naturam, ubique ac ſemper deteſtanda atque punienda ſunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ ſi omnes gentes facerent, eodem criminis reatu divina lege tenerentur, quæ non ſic fecit homines, ut ſe illo uterentur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe debet, cùm eadem natura, cujus ille auctor eſt, libidinis perverſitate polluitur. ut ait S. Auguſtinus *Confeſſ.* lib. 3. cap. 8.

Hujuſmodi peccatorum gravitatem graphicè depingit B. Petrus Damiani in eo, qui *Gomorrhianus* inſcribitur, libro. *Hoc ſanè vitium* (inquit) *nulli prorſus eſt vitio conferendum, quod omnium immanitatem ſuperat vitiorum*. Et infrà: *Nimirum* (inquit) *quem hæc atrociſſima beſtia cruentis ſemel faucibus devorat, à cunctis bonis operibus quibuſdam ſuis vinculis obligat, per omnia nequiſſimæ pravitatis abrupta præcipitanter effrenat. Mox nempe ut quiſque in hanc extremæ perditionis abyſſum fuerit lapſus, à ſuperna patria exſul efficitur, à Chriſti corpore ſeparatur, totius Eccleſiæ auctoritate confunditur, omnium ſanctorum Patrum judicio condemna-*

demnatur, inter homines in terra deſpicitur, à cœleſtium civium contubernio reprobatur, fit ſibi cœlum ferreum & terra ænea; neque illuc poteſt pondere criminis gravatus aſſurgere, neque hic ſua mala ignorantiæ latibulo diutiùs occultare. Non hic poteſt gaudere dum vivit, neque illic ſperare dum deficit: quia & nunc humanæ deriſionis opprobrium, & poſtmodùm æternæ damnationis cogitur perferre tormentum. Hactenus S. Petrus Damiani in libro citato cap. 16.

Hæſimus fortè diutiùs in demonſtranda peccatorum contra naturam immanitate, ut omnibus liquidò innoteſceret, quàm flagitioſa & abominanda ſint placita vel commenta eorum, qui inquinatos hujuſmodi vitiis (quorum vel nomina boni quippe perhorreſcunt) temerè interjectâ confeſſionis morulâ, ad altare protrudere nihil dubitant, quaſi certiores eſſent facti de hujuſmodi hominum converſione, quæ tamen rariſſima eſt; & ideo diligentiùs & diutiùs exploranda, ne Confeſſarius hujuſmodi criminum, in quorum emendationem ſegniùs & molliùs incubuerit, apud Deum reus habeatur.

Præterea certum eſt Canones ſupracitatos non eſſe omni ex parte abrogatos (ut cauſſantur nonnulli, vel ſuæ, vel alienæ cupiditati omnia obſecuti.) Nam ut ſuprà monuimus, conſtat, Tertulliani & Illiberritani Concilii temporibus viris in prædicta contra naturam flagitia prolapſis, ne in ipſa quidem morte veniam ſeu abſolutionem eſſe conceſſum. Quod diſertè aſſerit Tertullianus loco ſuprà laudato, cùm ait homines talium criminum reos, eſſe ſubmotos omni Eccleſiæ tecto; id eſt amandatos ab primis Eccleſiæ tectis, in quibus ſtabant peccatores, impetrandæ & peragendæ pœnitentiæ ſpe præditi, ut prætereuntes omnes lacrymis, luctu, & ſquallore perditi propemodum & profligati, ad miſericordiam pellicerent, & eorum judicio ſententiaque digni haberentur, qui diutiùs ab ingreſſu templi & pœnitentiâ non arcerentur, ut ait Albaſpinæus *Obſervat.* lib. 2. obſervat. 13.

Verùm cùm hanc ſeveritatem in peccatores, non tam delictorum, quàm monſtrorum reos, exeri ſolitam, temperaverint Concilium Ancyranum & Concilium Toleraoum XVI. hujuſmodi Conciliorum canonico judicio adhæreſcere neceſſe eſt, hoc enim decrevêre poſteriora Concilia, & imprimis Pariſienſe VI. lib. 1. cap. 34.

Ergo vel citatarum Synodorum Canones ad Epiſcopos, & presbyteros, & diaconos pertinent, & revera pertinere debent, juxta decretum Concilii Tridentini, quod qoidem omnia veterum Synodorum ſtatuta ad clericorum vitam honeſtatemque pertinentia in uſum revocavit: & tunc igitur ſi in præfata flagitia incurrerint, de ſuo gradu ſunt in perpetuum dejiciendi. Vel pertinent ad laïcos: ſi igitur ſint etiam talium criminum conſcii, ita eos ſatisfacere oportet, ut ſe per dignos pœnitentiæ fructus, corporis Chriſti in ipſa morte percipiendi communiooe dignos præbeant: ſin ſecus, ſic tanquam excommunicatione perpetua multati deſerantur, juxta ſtatuta Canonum, ut decernit Concilium Tuletanum XVI. loco ſuprà laudato.

Ex dictis poterit colligere Chriſtianus lector, utrum toleranda ſint commenta, immo portenta quorundam hominum tot Conciliorum & Patrũ oraculis adverſantium, & ajentium, ſacerdotem eo ipſo die quo prædictorum flagitiorum horribili fœditate ſeſe polluerit, poſſe celebrare, ſi modò confeſſus fuerit.

Secundus fructus, qui poteſt ex ſuperiore doctrina colligi, in eo poſitus eſt, ut ſciat unuſquiſque Eccleſiæ ſpiritum in ipſa diſciplinæ varietate eundem ſemper remanere, nec ullo pacto variari: atque adeò eum propiùs ad eundem Eccleſiæ ſpiritum acceſſurum eſſe, qui Canones ſpiritu Dei conditos, & omnium ſæculorum reverenriâ conſecratos, religioſiùs obſervaverit, & ab aliis obſervandos curaverit. MERBESIUS. Summæ Chriſt. *Tom. 2. p. 3. q. 64.*

Sed præ aliis legendus Cardinalis B. Petrus Damiani libro, ſeu Opuſculo VII. ſuprà citato, inter ipſius Opera Tomo III. ſive Parte III. ubi latè tonat & fulminat in omne genus hominum huic horrendo ſceleri deditorum. Eam porrò tractationem ſcripſit circa annum Chriſti MLII. & miſit ad S. Leonem IX. Papam, à quo benigniſſimam reſponſionem accepit, quæ initio ejuſdem Opuſculi habetur.

Longè poſtea eodem ſpiritu ducti Pontifices Romani idem immane flagitium innovatis antiquis pœnis exſecrati ſunt: præſertim Leo X. Bullâ VII. apud Cherubinum, §. 35. verbis illis: *Si quis verò, tam laïcus, quàm clericus, de crimine, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, convictus fuerit; pœnis per ſacros Canones, aut Jus civile reſpectivè impoſitis, puniatur.* Et Beatus Pius V. Bullâ LXXII. apud eundem Cherubinum hæc habet: *Horrendum illud ſcelus, quo pollutæ fœdatæque civitates à tremendo Dei judicio conflagrârunt, acerbiſſimum nobis dolorem inurit, graviterq; animum noſtrum commovet, ut ad illud, quantum poteſt, comprimendum, ſtudia noſtra conferamus.*

Sanè Lateranenſi Concilio dignoſcitur conſtitutum, ut quicumque clerici, illâ incontinentiâ quæ contra naturam eſt, propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, deprehenſi fuerint laborare, à clero dejiciantur, vel ad agendam in monaſteriis pœnitentiam detrudantur.

Verùm ne tanti flagitii contagium, impunitatis ſpe, quæ maxima peccandi illecebra eſt, fidentiùs invaleſcat; clericos hujus nefarii criminis reos graviùs ulciſcendos deliberavimus, ut qui animæ interitum non horreſcunt, hos certè deterreat civilium legum vindex gladius ſæcularis.

Itaque quod nos jam in ipſo Pontificatûs noſtri principio hac de re decrevimus, pleniùs nunc fortiùſq; perſequi intendentes, omnes & quoſcumque presbyteros, & alios clericos ſæculares & regulares, cujuſcumque gradûs & dignitatis, tam dirum nefas exercentes, omni privilegio clericali, omniq; officio, dignitate, & Beneficio Eccleſiaſtico præſentis Canonis auctoritate privamus. Ita quòd per judicem Eccleſiaſticum degradati, poteſtati ſtatim ſæculari tradantur, qui de eis illud idem capiat ſupplicium, quod in laïcos hoc in exitio devolutos, legitimis reperitur ſanctionibus conſtitutum.

Nulli

Digitized by Google

Nulli ergo &c.

Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MDLXVIII. tertio Kal. Septembris. Pont. noſtri anno III.

Hactenus Beatus Pius V. Papa. Lege Baronium Tomo XI. ad annum Chriſti MXLIX. §. 10. & ſequentib. CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON LXXII.

De viduis mœchis, ſi eundem poſtea maritum duxerint.

Si qua vidua fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum; poſt quinquennii tempus, actâ legitimâ pœnitentiâ, placuit eam communioni reconciliari: ſi alium duxerit relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem: vel ſi fuerit ille fidelis, quem accepit, communionem non accipiat niſi poſt decem annos, actâ legitimâ pœnitentiâ; niſi infirmitas coëgerit velociùs dare communionem.

PRIMA hujus Canonis pars exſtat apud Gratianum cap. *Si qua fuerit*. 31. quæſt. 1. *Si qua fuerit* (ait) *vidua mœchata, & poſtea eundem habuerit maritum, poſt quinquennii tempus, actâ legitimâ pœnitentiâ, placuit eam communioni reconciliari*. Integrum Canonem referunt vetuſti CC. Mss.

CAPUT SEXAGESIMUM QUINTUM.

Virgines & viduas mœchantes minori pœna afficiendas, ſi cum eiſdem viris nuptias celebrent.

QUOD de virginibus ſtatuerunt Patres ſuperiùs [p], hoc de viduis obſervandum hîc decernunt, ut ſi illæ videlicet, cum iis, quos ad concubitum antea admiſerant, nuptias poſtea contraxerint, minori pœna afficiantur. In eo tamen Canon ille ab hoc diſcrepat, quòd in illo virgines peccantes, unius tantùm anni pœnitentiâ, hic autem quinquennii afficiuntur. Cùm enim virginitatis magiſterium viduarum continentiâ & exemplis valeſcere debeat, ut docuit D. Ambroſius [q], jure magis illæ puniuntur, quæ cùm præclarius honeſtatis & morum de ſe præbere debeant exemplum, turpius, deformius, & deteſtabilius præbeant.

[p] *Canon.* 14.

[q] *D. Ambr. in principio libri* De Viduis.

COMMENTARII NOVI.

FUERIT *mœchata.*] Vidua poteſt mœchari cum homine conjugato.

Actâ legitimâ pœnitentiâ.] Illa vocabatur legitima, quæ omnes pœnitentiæ gradus, vel tres ad minimum pertranſiret, & in unoquoque bona fide & ex animo pœnitentium ritus & ærumnas pateretur.

Vel ſi fuerit fidelis ille quem acceperit.] Hoc ita intellige, ſi relicto viro alium & fidelem duxerit, fidelis ille decem annos communione privetur. Hæc multa viro, non mulieri imponitur; nam in minori non erat culpa, ſi fideli, quàm ſi Gentili nupſiſſet.

Poſt decem annos.] Quibus rebus toto hoc tempore vacarent, aut quot eis annos in unoquoque pœnitentiæ gradu ſtandum & morandum eſſet, non præſcribunt; quòd, ni fallor, id Epiſcopi arbitrio permitteretur, cujus partes animos pœnitentium obſervare, & ita tractare, ut ad exitum pœnitentiæ pervenirent, & graduum moras, & diſcrimina præcepti feſtinatione non confunderent. ALBASPINÆUS.

Cùm in præſenti Canone agatur de peccato mœchiæ, admitti non poteſt ſententia Mendozæ, qui accipit Canonem hunc de vidua lapſa, & poſtea matrimonium contrahente cum ipſo viro, cum quo ſimplex fornicationis peccatum commiſerat. Semper enim quum in hoc Concilio mœchiæ delictum prohibetur & punitur, adulterium ſignificatur: quare exiſtimo aliam eſſe ſententiam

alium-

aliumque ſenſum hujus Canonis; videlicet mulierem ſuperſtite marito cum alio adulterium perpetrantem, defuncto marito cum ipſo adultero matrimonium contraheotem non admitti ad communionem, niſi poſt quinquennium pœnitentiâ peractâ. Et antequam ad olteriora verba exponenda progrediamur, obſervandum eſt, uxorem adulteram non poſſe contrahere matrimonium cum adultero, etiam defuncto marito. cap. 1. cap. *Denique*. 31. quæſt. 5. reſtituta oegatione, quæ apud D. Auguſt. legitur ita: *Mortuo viro cum quo connubium fuit, non poteſt fieri verum connubium cum quo praceſſit adulterium*. ut jam notavit Cujac. in cap. 1. *De eo qui duxit in matrimonium quam priùs polluit*. Quod conjugium quamvis ſacri Canones prohibeant, tamen nullo inito conſilio in necem viri, vel nulla fide data de futuro matrimonio, ſi inter adulteros celebretur, valet, & ſuſtinetur, qoia præcedens adulterium per ſe non parit impedimentum dirimens, ſed tantùm impediens, ut contingit in nuptiis inceſtuoſis in gradu tantùm prohibito celebratis. cap. *Nec illud*. 30. quæſt. 5. cap. *Ult. Qui filii ſint legit*. Sed ad purgandum vitium adulterii ſequuto matrimonio confirmati, per quinquennium pœnitentia adulteræ injungitur in hoc Canone, quem meritò compilavit Gratianus ſub cauſſa 31. quæſt. 1. ubi de eo qui duxit io matrimonium quam priùs polluit per adulterium, agebat, ut jam notavit Cironius in *Paratit.* ad tit. *De eo qui duxit in matrim.* quem intellectum ſatis innuunt & probant verba illa: *fuerat mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum*. Id eſt, poſtquam adulterium perpetravit vidua adulterum in maritum accipit: expreſſiùs ſummarium Canonis, quod ita in omnibus Codicibus habetur. *De viduis mœchis, ſi eundem poſtea maritum duxerint*. Illi enim uxori pœnitentia in quenquennium injungitur propter adulterium: quia ea eſt peculiaris pœnitentia mœchiæ, ut conſtat ex Can. XIV. hujus Concilii: ubi notandum eſt, in priori parte cùm agitur de virginibus peccantibus cum viris ſolutis, aſſerere Patres eas virginitatem violâſſe, noo mœchatas eſſe, & ita ſi ipſos viros acceperint in maritos poſt annum, ſine pœnitentia reconciliari. Proſequuntur PP. in poſteriori parte, quòd ſi virgioes ipſæ alios, id eſt, alienos cognoverint viros, hoc eſt maritos, eo quòd tunc non tantùm virginitatem perdiderint, ſed mœchatæ ſint, per quinquennium pœnitentiâ peractâ admitti ad communionem. Quare non improbabiliter exiſtimo, io præſeoti Canone agi de uxore adulterium perpetrante, & defuncto marito cum ipſo adultero matrimonium contrahente. Sequitur aliud gravius delictum ipſius uxoris, quæ relicto illo marito adultero cum alio matrimonium contraxit, quo caſu, nec in fine dandam ei eſſe communionem PP. ſanxerunt: cùm relicto marito, cum quo etſi non licitè, validè tamen matrimonium contraxit, ſecundum conjugium durante primo inierit. Tandem in calce Canonis injungunt pœnam huic ultimo viro, qui cum uxore legitimè ducta matrimonium contraxit; & ſtatuunt, quòd ſi fidelis eſt, poſt decem annos, pœnitentiâ peractâ, accipiat communionem, niſi infirmitas coëgerit velociùs ipſum reconciliari. Priorem ergo partem hujus Canonis accipio de uxore mœcha mortuo viro ducente ipſum adulterum, & poſtea eo relicto, cum ſecundo matrimoninm celebrante, cui etiam in fine communio denegatur. Secundam verò partem refero ad ultimum maritum, qui uxorem validè, etſi noo licitè, ab adultero ductam in uxorem accepit, cui tantùm per decennium, ſi fidelis eſt, injungitur pœnitentia. & hæc eſt, nî fallor, vera hujus Canonis ſententia. GONZALEZ.

Et eundem poſtea habuerit maritum.

CAPUT SEXAGESIMUM SEXTUM.

Secundas nuptias licere viduis.

ET ſi clariores eas viduas doceat D. Ambroſius [r], quæ adoleſcentiæ calorem & efferveſcentem juoioris ætatis edomant ardorem, nec maritorum gratiam, nec uberiora liberorum delectamenta deſiderant; cùm tameo ætas lubrica, & experta etiam matrimonii voluptas, impudicitiæ poſtea uſu repetita & confirmata, exiguā ſpem præbeant ſtabilis & perpetuæ continentiæ, nubere poſſe placuit Epiſcopis noſtris, Paulli Apoſtoli doctrinam ſpectantibus, nubere præſtantius eſſe quàm uri docentis: præſtat enim his magis connubium, quòd Chriſti membra conjugali honeſtate ſervata, lenonis membra eſſe non ſinat, neque ſacrum & purum Dei templum, profanum libidinis, aut impurum fieri permittat.

r *Idem Ambroſius in eodem libro*, De Viduis *in principio*.
1 *Cor*. 7.

Hinc etiam fit, licere cuicumque Chriſtiano abſque peccato ſecundas inire noptias, adversùs antiquum Montaoi errorem, quem poſtea hæretici ejus ſectatores Montaniſtæ, ſeu Cataphryges, & Pepuſiani cum Novato, & Tertullianus [s] oimiâ amoris erga conjugem intemperantiâ lapſus, omnibus ingenii & doctrinæ nervis defenderunt: ſed confutârunt illum non multò pòſt, ut ab orthodoxa veritate alienum, & cum Apoſtolorum doctrina pugnantem, Nicæni Patres [t]. *Si qui voluerint* (ajunt) *venire ad Eccleſiam Catholicam ex Novatianis, placuit ſancto Concilio, ut ordinentur, & ſic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant ab eis confeſſionem, quam per ſcripturam exigi oportet, ut fateantur, ſe cum omni conſenſu Eccleſiæ Catholicæ ſtatuta obſervaturos: ideſt, communicaturos ſe & his, qui fortè ſecundas*

s *Tertullianus l.* De monogamia. *& alio* De exortatione ad caſtitatē. *& alio* De pudicitia.
t *Concilium Nicænum* Can. 8.

nuptias experti ſunt. Concilium Carthaginenſe IV. u Inter ea quæ ab Epiſcopo conſecrando exquirenda decernit, illud unum eſt: num ſecunda matrimonia damnet? Simile quid in Concilio Toletano III. x legitur, & in Florentino y, quod ſub Eugenio IV. pro unione Græcorum habitum eſt: *Quoniam nonnullos aſſeritur* (inquit) *quartas nuptias tanquam condemnatas reſpuere, ne peccatum ubi non eſt, eſſe putetur; cùm ſecundùm Apoſtolū, mortuo viro, mulier ſit ab ejus lege ſoluta, ut nubendi cui vult in Domino habeat facultatem, nec diſtinguat, mortuo ſecundo, vel tertio: declaramus, non ſolùm ſecundas, aut tertias, aut quartas, ſed ulteriores, ſi aliquod canonicum impedimentum non obſtet, licitè contrahi poſſe: commendatiores tamen dicimus, ſi ulteriùs conjugio abſtinentes, in caſtitate permanſerint*. Confutârunt etiam eundem errorem gravi orationum, ſententiarum, & locorum utriuſque Teſtamenti pondere, D. Ambroſius [a], Hieronymus [b], Augoſtinus [c], Epiphanius [d], & alii. Sicut ergo nuptias ſecundas damnare, & ſtupro vel fornicationi comparare, Chriſtianorum Catholicorum non eſt, ſed Montani, Tertulliani, aut Novati; ſic illas ſacræ coæquare virginitati, Joviani, Elvidii, aut Baſilidis eſt, non Catholici Chriſtiani; ut adversùs eoſdem Hieronymus probavit, & illo anterior Syricius Papa [e], ac tandem D. Thomas [f], & alii.

u *Concilium Carthaginenſe 4. Can. 2.*
x *Concilium Tolet. 3. Can. 10.*
y *Concilium Florentinum ſub Eugenio 4.*
a *D. Ambroſius libro* De viduis.
b *D. Hieronymus Epiſtola* De Monogamia, *& in alia ad Gerontiā* De viduitate.
c *D. Auguſtinus lib. 26.* De civitate Dei *cap. 34. & lib.* De hæreſib. *26. hæreſi, & alio* De bono viduitatis. *& lib. 2.* contra adverſar. legis, & Prophetarum, & contra Fauſtū Manichæum *lib. 32. cap. 17.*
d *D. Epiphanius* adversùs Montanum *hæreſi. 59. &* adverſus Catharos. *Guido* contra Græcos.
e *Siricius Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Africæ.*
f *D. Thom.* contra detrahentes religioni *cap. 6.*

COMMENTARII NOVI.

ECCLESIA ſemper probavit, & ratas habuit ſecundas nuptias mortuo primo marito celebratas, licèt in Eccleſia Orientali aliqua pœnitentia viduis imponeretur propter ſignum & ſuſpicionem incontinentiæ. Synodus Laodic. Can. I. Unde in. Can. VII. Concil. Neocæſar. quem ſuæ collectioni Can. XXXVIII. inſeruit Mart. Bracar. & Gratian. retulit in cap. *De his*. 31. quæſt. 1. presbyteris prohibetur intereſſe conviviis ſecundarum nuptiarum, his verbis: *Presbyterum convivio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debere; maximè cùm præcipiatur, ſecundis nuptiis pœnitentiam tribuere. Quis ergo erit presbyter qui propter convivium illis conſentiat nuptiis?* Eccleſia autem Latina ſecundas, & indiſtinctè ulteriores nuptias approbavit, ut latè illuſtravimus in cap. *Fin. De ſecund. nupt.* & in Concil. Turon. Can. XIII. & Andegavenſi, relatis ab Spondano in *Continuat. Baron.* an. MCDXLVIII. prohibetur in ſecundis nuptiis fieri charivarium; ideſt ne adhibeantur ſaltationes, clamores, ſoni, & alii tumultus fieri conſueti in ſecundis nuptiis in contemptum eas celebrantium, ut exponunt Cironius in *Paratit.* ad tit. *De ſecundis nupt.* Spondanus ubi proximè num. 9. Salmaſius in Not. ad Vopiſcum fol. 493. In Eccleſia Hiſpana omni tempore ſecundæ nuptiæ fuerunt permiſſæ, exceptis viduis Regum, quibus prohibebatur ad ſecundas nuptias tranſire, tum ob honeſtatem, tum ne occaſione nuptiarum Reginæ viduæ daretur occaſio invadendæ Tyrannidis. Concil. Tolet. XIII. Can. V. *Nulli ergo licebit ſuperſtitem Reginam ſibi in conjugio ducere, non ſordidis contactibus maculare: non hoc ſecuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit eſſe permiſſum. Quòd ſi facere tale aliquid quiſquam præſumpſerit, quod aut ſuperſtitem Reginam poſt decedentis Principis mortem, ſibi in connubio copulet, aut adulterina pollutione contaminet, ſive ſit Rex, ſive quilibet hominum, qui hujus noſtræ ſanctionis ſententiam violare præſumpſerit; ſit ab omni Chriſtianorum communione ſeclusus, & ſulphureis cum diabolo contradatur ignibus exurendus. Quicumque igitur hujus conſtitutionis noſtræ præſumpſerit convellere vel abradere ſanctionem, ſit nomen ejus abraſum & deletum de libro vitæ, ut Tartareas judicii pœnas excipiat, qui hæc decreta honeſtatis violaverit.* Et ut huic periculo in totum obviam iretur, ſtatutum fuit in Concilio Cæſarauguſt. III. Can. V. ut vidua Regis poſt ejus obitum veſtem regiam deponeret, religioſamque induens, cum monialibus vitam perageret, his verbis: *Licèt planiſſimè in Concilio Toletano de Principum relictis inſtitutum fuiſſet, ut nulli licitum eſſet ſuperſtitem Reginam in conjugio ducere, aut ſordidis contactibus maculare, neque ſecuturis Regibus, nec cuilibet hominum eſſet permiſſum; tamen noſtri ordinis cauſſa eſt, ut crebriſſimè ad hoc aciem mentis noſtræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Unde quia præteritis temporibus multas ſcimus atque cognovimus Principum relictas poſt eorum vocationem pro apice regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi à populis, ſed paſſim (ut cuique probatum eſt) diverſas adſumentes occaſiones, non ſolùm latenter in eorum contrarietate inſidias moliuntur, verùm etiam (quod veritati contrarium eſt) procaciter verbis contumelioſis in conventu multorum eas afficiunt: & quod omni religioni abominandum atque horrendum eſt, de his detrahere non ſinunt, quas in caterva populi cernunt commorari: proinde paterna pietate commoti, atque condigna circa tanto culmine providentes, per hujus decreti noſtri paginam non ſolùm quæ in prædicto Concilio exarata ſunt de conjuge Principum perenniter cuſtodire, atque firma ſtabilitate decernimus permanere; ſed etiam ea quæ ſunt conſpicua honeſtati neceſſaria modò advertere procuramus: ut ſervatas in omnibus ſanctiones Canonum totius Toletani Concilii quæ de Principum relictis promulgatæ atque definitæ eſſe noſcuntur, deinceps relicta Principis ſuperiorem ſententiam inlibato animo pudicè ſervans, ſtatim ab accerſito ab hoc ſæculo Principe veſtem ſæcularem deponat, & alacri curioſitate Religionis habitum aſſumat, quam etiam, & confeſtim in cœnobio virginum mancipandam eſſe cenſemus, & ab omni turbine mundi remota, nequaquam cuilibet locus attribuatur, per quod aut contumelia tantæ poteſtati in publico ingeratur, aut ſubdita*

dita

dita plebi eſſe pateſcat, quorum antè dudum agnoſcitur domina, ſed infra clauſtra monaſterii jugi ſedulitate perſiſtens, atque ſanctimonialem vitam peragens, de regno temporali opitulatione divina ad regnum æternitatis mereatur pervenire. Quicumque igitur ſuperiores conſtitutiones, quæ ſalubri Concilio à nobis definita eſſe noſcuntur, violaverit, vel exſecrari quacumque factione pertentaverit, aut permiſerit; noverit ſe excommunicationis perceptu- rum ſententiam, atque etiam exſilii damnationis diuturno tempore incurrere jacturam. GONZALEZ.

Si alium duxerit, relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem.

CAPUT SEXAGESIMUM SEPTIMUM.

Gravior pœna viduæ imponenda; quæ alii nubit, relicto eo à quo ſemel cognita eſt.

NOLUERUNT majores noſtri tot eſſe turpitudinis viduarum teſtes & conſcios; eaque de cauſſa decernunt, quòd ſi nuptias contrahant cum alio, relicto eo, cujus turpe conſortium antea agnoverant, nec in fine communionem accipiant: inhoneſtæ enim conjunctionis pœna aliquo futuri matrimonii prætextu, ſi non excuſari, relevari tamen poteſt; ſed tunc præſertim, quum matrimonium cum eodem poſtea celebratur. At cùm eo ſpreto ante connubium initum alter ad matrimonium eligitur, accuſari multò magis, quàm defendi excuſarivè poteſt: quòd præter turpitudinem, inſigne ſit animi levis & inconſtantis indicium. Ex quo conſequitur, multò minus excuſari eas, quæ plurium, quàm quæ unius tantùm impudica abutuntur conſuetudine. Unum enim admittere, intemperantis animi eſt: at duos, vel plures, ſervilis turpitudinis & libidinis meretriciæ nota perſpicua; ideoque Patres majorem ſeveritatem in illas exercent.

Vel ſi fuerit ille fidelis, quem acceperit, communionem non accipiat niſi poſt decem annos, actâ legitimâ pœnitentiâ; niſi infirmitas coëgerit velociùs dare communionem.

NON ſolùm pœnitentiâ afficitur vidua quum alii nupſit diverſo ab eo quo antea cognita eſt infideli; ſed etiam ſi fideli, eo tamen diſcrimine, quòd ſi infideli, perpetuò; ſi fideli, decem tantùm annorum ſpatio communione privatur.

CANON LXXIII.

De delatoribus.

Delator ſi quis exſtiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proſcriptus vel interfectus; placuit, eum nec in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad baptiſmum.

BURCHARDUS lib. 6. *Decretorum.* cap. 27. ex cap. 1. hujus Concilii Canonem citat, cùm ſit 73. Verba ejus paullò diverſa: *Delator ſi quis exſtiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fidelium fuerit proſcriptus vel interfectus; placuit, eum non niſi in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere communionem poterit. Si catechumenus fuerit, poſt quin-*

quennii tempora admittatur ad baptiſmum. Ivo part. 10. cap. 156. *Delator ſi quis exſtiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fidelium fuerit proſcriptus vel interfectus; placuit, eum nonniſi in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere communionem poterit. Si catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad baptiſmum.* Sic & Gratianus in Can. *Si quis fidelis*. 5. quæſt. 6. Vulgatam Concilii lectionem, cùm negatione *nec in fine*; magis probo, quòd ſæpiſſimè eadem pœna pro ſimilibus delictis in hoc Concilio ſanciatur.

CAPUT SEXAGESIMUM OCTAVUM.

De pœna delatorum: & qui dicerentur proſcripti.

d *Lactantius* Divinarum inſtitutionum *lib.* 6. *cap.* 20.

GRAVITER tuliſſe antiquos Eccleſiæ Patres, ut ira aut odio magis quàm pietate Chriſti fideles aliorum crimina ad judices punienda deferrent, Lactantius [d] his verbis oſtendit: *Non enim* (ait) *cùm occidere Deus vetat, latrocinari nos tantùm prohibet: quod ne per leges quidem publicas licet: ſed ea quoque ne fiant monet, quæ apud homines pro licitis habentur. Ita neque militare juſto licebit, cujus militia eſt in ipſa juſtitia: neque verò accuſare quemquam crimine capitali, quia nihil diſtat, utrùm ne ferro, an verbo potiùs occidas: quoniam occiſio ipſa prohibetur. Itaque in hoc Dei præcepto nullam prorſus exceptionem fieri oportet; quin occidere hominem ſit ſemper nefas, quem Deus ſanctum animal eſſe voluit.* Qui ergo aliorum crimina deferrent, ut interficerentur, vel proſcriberentur, in perpetuum communione privantur ab Hiſpanis Epiſcopis. Burchardus [h] perperam legit *præſcriptus*, pro, *proſcriptus*. Vocabantur olim *proſcripti*, quorum nomina in foro, libellis publicè fixis, ſcripta exſtabant; ut quærerentur ad necem, & præmio percuſſori, & ſupplicio occultatori propoſito. Ab Appiano traditum eſt, Lucium Syllam harum proſcriptionum principem ac inventorem fuiſſe, lege autem Papia Poppæa certa criminum delatoribus præmia propoſita, ne perditi & facinoroſi homines, clandeſtina facinora admittentes, impuniti relinquerentur. Suetonius [i] refert. Ea autem cùm dimidium multæ illatæ antea fuiſſent; Nero Imperator delatorum licentiam volens comprimere, ad quartas revocavit, ut in illius vita ſcribit Suetonius: unde *quadruplatores* dicti, quòd quartam partem de proſcriptorum bonis, quos detulerant, aſſequerentur, ut à Pædiano [k], proditum eſt. Cùm autem multi eo quæſtu turpiter vitam tolerarent, temporumque licentiâ ad calumnias ſæpè abuterentur; de illorum præmiis abrogandis prudenter cœperunt Senatores Romani cogitare. Sed Tiberius Cæſar obſtitit, dictitans jura ſubverti, ſi cuſtodes legum amoverentur, ut ſcripſit Tacitus [l] & Suetonius [m]. Sicque in immenſum hoc modo auctas fuiſſe opes ſub Tiberio, Dion Caſſius [n] refert. Vitellius quoque tantam delatoribus fecit fidem, ut Mathematicos delatos & inauditos capite punierit, ut in illius vita prodit Suetonius [o]. Domitianus operum & munerum impenſis exhauſtus, nihil penſi habuit, quin prædaretur omni modo: bona vivorum ac mortuorum, uſquequaque, quolibet, & accuſatore & crimine corripiebantur: ſatis erat objici qualecumque factum dictumque adversùs majeſtatem Principis, ut idem Suetonius eſt auctor. Ne ergo fideles, vel præmio vel gratiâ Imperatorum aut Præfectorum allecti, aliorum crimina detegerent; pœna ab his Patribus conſtituta eſt. Nec piè ſolùm & Chriſtianè Rempublicam ſuam gerunt Hiſpani Patres, ſed prudenter: ablatis enim his delationibus, odium & invidia civium ceſſat, contentio tollitur, ſtudium maledicendi minuitur, & quod pluris eſt æſtimandum, eradicatur malè acquirendi cupiditas: quibus pax & concordia proborum civium turbari & perturbari ſolent, ut doctè magiſtratus omnes admonuit Ariſtoteles [q]. *Quare oportet eos* (ait) *qui curam ſalutis habent Reipublicæ, contrà moliri, leges ponendo, ut damnatorum bona ſacra ſint, & non in publicum, ſed in ſacrum referantur: hæc enim lex nihilominus injurias compeſcet, nam pœna eadem erit. Populus autem minùs cupidè damnabit, cùm nihil ſit utilitatis ex damnatione ſuſcepturus. Inſuper publicas accuſationes quàm rariſſimas facere, magna pœna conſtituta adversùs eos qui falsò accuſârint. Non enim populares in judicium vocare conſueverunt, ſed nobiles. Oportet autem erga ſtatum Reipublicæ, quantum fieri poteſt, omnes reddere benevolos: quòd ſi id fieri nequeat, ſaltem conari, ne hoſtes exiſtiment eos qui gubernant.* Intellexerunt id olim Veſpaſianus & Titus Impp. quos tanto proſecutos odio fuiſſe delatores Dion commemorat, ut flagellis cæſos, per amphitheatri arenam ſpectandos traducerent: ut pœnis coërciti, à noxiis deferendis abſtinerent. Pius verò Antoninus, eos qui crimina deferebant, ſi non probâſſent, capitali pœna affecit; ſi probâſſent, oblato præmio privatos dimiſit infames. Quinimmo ab illo extinctos omnes Capitolinus [r] refert. De Opilio Macrino Idem recenſet Herodianus [s]: de Trajano Plinius [t]: de Pertinace & Gordiano Herodianus [u]: de Tiberio Dion Caſſius [x]: tametſi enim illis faviſſet priùs, comperiens tamen poſtea pernicioſum eſſe hominum genus, ſæpeque conceſſa hac abuſum fuiſſe poteſtate; & ob leve, vel ſimulatum & confictum crimen, ira, odio, & pretio, optimorum civium mores, fortunas, ſalutem, & vitam in diſcrimen adduxiſſe; omnes qui inter delatores præcipui erant, una die occidi juſſit; ut à Dione memoriæ traditum eſt. Prudenter autem Conſtantinus Magnus [y] cavit, ne quiſquam privatus delator eſſet, ſed delationes ab advocato fiſci eſſe proponendas.

h Burchard. lib. 6. cap. 27.

i Suetonius. cap. 10. in Vita Neronis.

k Aſconius Pædianus actione. 3. in Verrem.

l Tacitus lib. 4. Annalium.

m Suetonius in vita Tiberii c. 60.

n Dion Caſſ. lib. 57. Hiſt. Rom.

o Suetonius in Vita Vitellii cap. 14.

p Suetonius in Vita Domit. cap. 12.

q Ariſtot. lib. 6. Politic. cap. 5.

r Capitolinus in Vita Pii Antonini.

s Herodianus lib. 5. De Trajano.

t Plinius in Panegyrico.

u Herodianus lib. 2. & 7. Dion Caſſius lib. 58.

x Dion Caſſius eodem lib. 58.

y Conſtantinus Magnus in libello ad Provinciales l. 1. in Ipendit. D. d. i tonb. ... 12.

COM-

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

DELATOR.] Qui ad judices ſæculares Chriſtianos deferebat, quique eos eo nomine accuſabat. Verba iſta *proſcriptus* & *interfectus* apertè coarguunt ita rem ſe habere. Neque enim unquam quemqoam Eccleſia aut proſcribit, aut morte multat. Hoc propterea dixi, quòd quum de falſis teſtibus, aut delatoribus in Canonibus agitatur, id de peccatis potiùs quàm de criminibus, & de Eccleſiaſticis, quàm de judicibus & Magiſtratibus accipiendum ſit. ALBASPINÆUS.

Inter Capitularia Caroli Magni lib.7. c.244. ita refertur hic Canon: *Delator ſiquis exſtiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proſcriptus vel interfectus, placuit eum nec in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad baptiſmum.* Et in eodem libro capite 126. *Delatores dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetunt alienum: qui ſi conventi fuerint, continuo ſtrangulentur. Si ſervus ſuper dominum fuerit delator, etiam ſi objecta probaverit, puniatur.* Et in cap.277. ibi: *Delatori aut lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. Delatores autem ſunt, qui invidiâ produnt alios.* Quæ verba reperiuntur in Collect. Canon. Adriani tom.V. Conciliorum Binii. Adeò autem nomen delatorum exſecrabile olim fuit, ut. injuriarum nomine teneretur qui alium delatorem appellâſſet. l. 2. C. Theodoſ. *De petition. & ultrò dat. delator.* Unde delatores honeſtiori voce *curioſi* dici cœperunt. l. 1. C. *De curioſ.* lib. 11. l. *Non patimur.* 13. C. *De curſu publico.* Notârunt Torrentius ad Suëton. in Auguſto cap. 27. P. Gregor. lib. 32. *Syntag.* cap. 4. num. 2. Appellabantur etiam *frumentarii.* Spartianus in Vita Adriani: *Erat* (inquit) *curioſus non ſolum domus ſuæ, ſed etiam amicorum, ita ut per frumentarios occulta omnia exploraret, nec adverterent amici ſciri ab Imperatore ſuam vitam priùs, quàm ipſe hoc Imperator oſtenderet.* Aurel. Victor in Diocletiano: *Remotum peſtilens frumentariorum genus, qui cùm ad explorandum annunciandumq; qui fortè motus exiſterent, inſtituti viderentur.* Meminit frumentariorum Euſeb. lib. 7. cap. 40. D. Hieronymus in Abdiam cap.1. & fusè explicant Baron. 2, tom. *Annal.* anno CCLXXII. num. 17. Caſaubonus & Salmaſ. ad Spartiani locum. Pancirol. in Not. Imperat. Orient. cap. 64. Buleng. lib.6. *De Imper. Rom.* cap. 42. Gutherus *De offic. domûs Auguſtæ* lib. 3. cap. 10. in fine, & cap. 13. ad fin. Cerda in *Adverſ.* cap. 35. num. 10. Indiceſque dicebantur, quia facinorum, quorum ipſi conſcii erant, latebras indicabant. leg. *Indicâſſe.* 197. ff. *De V. S.* Pollet. lib. 4. *Hiſtoriæ fori.* cap. 2. item *Quadruplatores*, juxta Aſconium 4. *in Verren.* Capitolinum in Antonino Pio; eò quòd ſe eo queſtu tuebâtur, ut eas res perſequerentur, quarum ex legibus quadrupli actio erat: nam Nero eorum licentiam comprimere intendens, præmium ad quartam partem reſtrinxit, quod *vulgare præmium* dicitur in leg. *Edicto*, 13. §. *Ad hæredes.* ff. *De jure fiſci.* docuerunt Tiraquel. in Not. ad Alex. lib. 4. *Dier. genial.* cap. 22. P. Greg. ubi ſuprà. Cujac. in leg. 2. Cod. *De delat.* lib. 10. Dempſter. ad Roſin. lib. 9. *Antiquit.* cap. 9. Oſuald. lib. 18. *Comment.* Donel. cap. 8. lit. O. Delatores ſub Imperatoribus crudelioribus præmia aſſecuti fuerunt. l. 2. ff. *De jure fiſci.* refert Tacitus lib. 4. *Annal.* ibi: *Sic delatores genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam ſatis coërcitum, per præmia alliciebantur.* Sub optimis verò Imperatoribus odio habiti ſunt, diverſis pœnis in eos conſtitutis, Suëton. in Tito cap.8. ubi de illis ait: *Hos aſſiduè in foro flagellis ac fuſtibus cæſos, ac noviſſimè traductos per amphitheatri arenã, partim ſubjici in ſervos, ac venire imperavit, partim in aſperrimas inſularum avehi.* Idem in Domitiano refert ejus hanc vocem celebratam fuiſſe: *Princeps qui delatores non caſtigat, irritat.* Quare ei gratulatur Martial. lib. 1. Epigr. 4. ibi:

> *Turba gravis paci, placidæq; inimica quieti,*
> *Quæ ſemper miſeras ſollicitabat opes;*
> *Traducta eſt Gyaris: nec cœpit arena nocentes,*
> *Et delator habet, quod dabat, exſilium.*
> *Exſulat Auſoniâ profugus delator ab urbe.*

Quod poſt Raderum & Ramirezium, eruditè explicat D. Franc. de Amaya in Rubr. C. *De delat.* num. 5. Plura de delatoribus congeront Briſſon. lib. 3. *Select.* cap. 17. Pollet. lib. 4. *Hiſtor. fori.* cap. 2. Scipio Amiratus lib. 4. *Diſſert. polit.* cap. 11. Juretus ad Symmach. lib. 10. Epiſt. 55. D. Anton. Cabreros *De pœna tripl.* cap. 10. num. 1. D. J. de Larea deciſ. 27. Granat. per totam, D. J. de Solorzano emblem. 56. circa fin. Unde cùm agnoviſſent PP. hujus Concilii minimè licere homini Chriſtiano hujuſmodi delationibus ſe ingerere, fratres Catholicos magiſtratibus Gentilium tradendo contra charitatem, immo ex odio & invidia, ſeverè in eos inſurrexerunt, communionem etiam in fine illis denegando magna cum ratione: cùm tempore hujus Concilii graſſantibus perſecutionibus, Chriſtiani pauci eſſent, infeſtique haberentur, Quare facilè ex quacumque delatione capite plectebantur. Unde Marcellinus Papa Epiſt. 2. poſt princip. ajebat: *Detractiones, & accuſationes, atque perſecutiones inter Chriſtianos oppidò vitandæ ſunt: quia licèt pauci ſimus in comparatione aliorum, ſi tamen unanimes fuerimus, faciliùs adverſariis reſiſtemus.* Refert Ant. Auguſt. in *Epit. Juris Pontif.* lib. 30. titulo 1. cap. 27. GONZALEZ.

Vel interfectùs fuerit.

CAPUT SEPTUAGESIMUM.

De pœna ejus qui aliquem interficiendum detulit.

ADEO ſingulari pietate & modeſtia inſtituendos Chriſtianos priſci Patres voluerunt, ut ab ſpectaculis in quibus homines interficerentur, abſtinere præceperint, ut tradidi ſuperiùs [z]. Viſu enim, dictu, auditu nihil eſſe volebant Chriſtiano cum inſania Circi, cum atrocitate arenæ, cum levitia ſpectaculi; quantò ergo magis nec cum ipſius editione? edit enim ſpectaculum qui fratrem publicè defert, ut publicè interficiatur; nec defert ſolùm, ſed interficit. Quid enim intereſt ferro, an verbo occidas, ut ſcripſit Lactantius [a]? Iſidorus autem: *Beatus, cujus teſtimonio innocens ab ſcelere objecto purgatur: impius, cujus proditione etiam iniquus perimitur. Neque enim decet Chriſtianum morti obnoxium ſubdere, & ad effundendum ſanguinem, infelicium voce teſtificationis præbere ſermonem. Sermo enim juſti, tantùm ad miniſterium debet eſſe ſalutis; ira verò indignationis, & tribulationis, & immiſſionis per angelos malos.* Aliò præterea animum intendere in hoc Canone potuerunt Patres, ne videlicet cùm edicta Imperatorum aut Præſidum ethnicorum adversùs Chriſtianæ fidei profeſſores proponerentur, auderent fideles, vel catechumeni alios Chriſtianos vel fratres odio deferre, ut alienâ Præſidum manu proprias injurias vindicarent: ut vindicâſſe multos olim antiquorum monumentis teſtatum eſt: vel ſaltem edictorum & Præfectorum metu. In Actu enim Paſſionis B. Cypriani [b] Paternus Proconſul dixit: *Volo ſcire ex te, qui ſint presbyteri, qui in hac civitate conſiſtunt. Cyprianus Epiſcopus reſpondit: Legibus veſtris bene ac utiliter cenſuiſtis, delatores non eſſe. Itaque detegi & deferri à me non poſſunt: in civitatibus ſuis invenientur. Paternus Proconſul dixit: Ego hodie in hoc loco exquiro. Cyprianus dixit: Cùm diſciplina prohibeat, ut quis ſe ultrò non offerat, & tuæ quoque hoc cenſuræ diſpliceat, nec offerre ſeipſi poſſunt, ſed à te exquiſiti invenientur.* Quare in eos qui fideles ethnicis magiſtratibus deferrent vel indicarent, pœnam ſtatuit Concilium Ancyranum [c], & paullò antè Concilium Arelatenſe I. [d] *De his* (inquit) *qui Scripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa Dominica, vel nomina fratrum ſuorum, placuit nobis, ut quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine cleri amoveatur.* Noluerunt enim Hiſpani & Gallicani Epiſcopi, Chriſtianos irâ fratrum & odio, in religionis & vitæ diſcrimen inferri; tametſi ipſi fideles judicari, caſtigari, puniri, interfici ſæpiſſimè optarent pro Chriſto. Tertullianus [e]: *Chriſtianus verò quid ſimile?* (egerat priùs de delinquentibus ethnicis) *neminem pudet, neminem pœnitet, niſi planè retrò non fuiſſe: ſi denotatur, gloriatur; ſi accuſatur, non defendit; interrogatus, ultrò confitetur; damnatus, gratias agit. Quid hoc mali eſt, quod naturalia mali non habet? timorem, pudorem, tergiverſationem, pœnitentiam, deplorationem? Quid hoc mali eſt, cujus reus gaudet, cujus accuſatio votum eſt, & pœna felicitas?*

z Hoc lib. 3. c. 52.

a Lactant. lib. 6. Divinar. institut. c. 20. Iſidor. lib. 3. De ſummo bono. cap. 59.

b Extat in vita D. Cypriani.

c Conc. Ancyran. Can. 9.

d Conc. Arelat. I. Can. 13.

e Tertul. in Apologetico. cap. 1.

Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem.

QUAM ſeveri & acres fuerint Hiſpani Patres in vindicanda delatorum audacia, hinc conſtat; dum non ſolùm graviora crimina, ex quibus proſcriptio bonorum, aut interfectio redundet, ſed & leviora, acriori multent pœnitentia, quàm ſoleat hodie adulterium, inceſtus, vel homicidium; dum quinque annorum pœnitentiam injungunt.

Si catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad baptiſmum.

NON fidelium jam & Chriſtianorum tantùm curam geſſit olim Eccleſia, ut ſuperiùs eſt animadverſum, ſed & catechumenorum. Cùm enim illi Chriſtianæ Reipublicæ cives fieri cupiant, non injuriâ Chriſtianorum legibus ſubduntur. Qui alicujus enim Reipublicæ honores & commoda ſentire vult, incommoda & onera (ſi hæc onera ſunt) ut ſentiat, neceſſe eſt, in his præſertim quæ ad eandem cauſſam ſpectant. Quare cùm catechumenis ad baptiſmum recipiendum biennium præſcripſiſſent antea [f] Patres: ſi poſtea crimen aliquod admiſerint, ut illius ſordes purgare valeant, triennium additum eſt in præſenti. De aliis pœnis catechumenorum actum latè ſuperiùs [g].

f Can. 42. hujus Concil.

g Hoc lib. 3. c. 59. & 62.

CANON

CANON LXXIV.

De falſis teſtibus.

Falſus teſtis, prout crimen eſt, abſtinebit ur * : ſi tamen non fuerit mortis * Abſtinebit.
quod objecit, & * probaverit, quòd diu tacuerit, biennii tempore abſ- * Si
tinebitur * . Si autem non probaverit in conventu clericorum, placuit * Abſtinebit.
per quinquennium abſtineri * . * Abſtinere.

BURCHARDUS lib. 16. cap. 18. ex Canone X. hujus Concilii citat decretum, cùm ſit LXXIV. *Falſus teſtis* (ait) *prout crimen eſt, abſtinebitur: ſi tamen non fuerit mortis quod objecit, & probaverit, quòd diu tacuit, biennii tempore abſtinebitur. Si autem non probaverit in conventu clericorum, placuit per quinquennium abſtineri.* Bernardus autem Papienſis præpoſitus in prima Epiſtolarum Decretalium collectione lib. 5. tit. 6. *De crimine falſi.* cap. 1. aliter: *Falſus teſtis* (ait) *prout crimen eſt, punietur: ſi tamen non fuerit mortis quod objecit, & probaverit, quòd diu tacuit, biennii tempore pœnitebit; ſi autem non probaverit in conventu clericorum, placuit per quinquennium abſtinere.* In CC. Mss. Lucenſi & S. Æmiliani: *Falſus teſtis prout crimen eſt, abſtinebit: ſi tamen non fuerit mortis quod objecit, etſi probaverit, quòd non tacuerit, biennii tempore abſtinebit.* Sed magis placet lectio editorum Codicum; *quòd diu tacuerit.* Quibus alii etiam CC. noſtri Mss. conſentiunt.

CAPUT SEPTUAGESIMUM PRIMUM.

De pœna falſi teſtis.

SCRIBIT Iſidorus [h] falſum teſtem triplicem injuriam irrogare: primam Deo, cujus præſentiam contempſit: ſecundam judici, quem mentiendo fefellit; poſtremam innocenti, quem ſuo teſtimonio ſeu mendacio læſit. Ideo tam ſevera ab Hiſpanis Epiſcopis excommunicatione multatur. Si crimen in quo depoſuit, mortis eſſet, perpetua excommunicatione puniri voluiſſe crediderim, ut delatores Canone præcedenti; etſi expreſſum hic non ſit. Si verò illud non eſſet mortis, & probaverit teſtis accuſatus ſe non ſponte ad teſtimonium ferendum proſiliiſſe, ſed diu tacuiſſe, & velut adactum delatoris impulſu, biennio communione privandum: ſi verò hoc non probâſſet, quinquennio, quod majori eſſet culpæ obnoxius. Ariſtoteles [i] cùm Charondam Catinenſium legiſlatorem ſummis efferret laudibus, illud unicum illius inventum commemorat, quòd primus omnium falſis teſtibus legem multamque poſuerit. Apud Romanos Tarpejo monte dejici Gellius [k] eſt auctor. Lege divina à Moyſe promolgata, eâ pœnâ afficiendos, quam eſſent paſſuri hi, quibus impoſuerunt calumniam, ſi verum fuiſſet teſtimonium, tradit Joſephus. quod legibus noſtris receptum eſt [l].

Quòd ſi clericus ſit qui falſo teſtimonio alterius vitam, fortunas, aut famam lædit, capitalis criminis reum cenſendum docuit Concilium Veneticum [m]; & ab officii honore depoſitum in monaſterium detrudendum, Agathenſe [n].

De his autem, qui teſtem ad falsò jurandum induxerunt, nulla hìc pœna exſtat, niſi mavis, ut falſum teſtem illum puniendum: quid enim intereſt, ſuâ, an aliorum linguâ ipſe noceat? exſtat tamen expreſſa in Concilio Matiſconenſi [o]: *Qui convictus fuerit alios ad falſum teſtimonium vel perjurium attraxiſſe, aut quacumque corruptione ſolicitâſſe, ipſi quidem uſque ad exitum non communicent: eis verò qui ei in perjurio conſenſiſſe probantur, poſt ab omni ſunt teſtimonio prohibendi, & ſecundùm legem, infamiâ notabuntur; ſed & hi qui mendacio veritatem, quam ſacroſanctam venerari debebant, violâſſe comperti ſunt.*

h *D. Iſidor. lib.* 3. De ſummo bono. c. 59.

i *Ariſt. lib.* 2. *Polit. cap.* 10.

k *Aul. Gell. lib.* 20. *Noct. Attic. cap.* 1.

Joſeph. lib. 4. Judaïca antiquit. *c.* 6.

l *Lege* 80. *Tauri.*

m *Concil. Venet. Can.* 13.

n *Conc. Agathen. Can.* 59. *Exſtat apud Grat. in c.* Si Epiſc. 50. *diſt.*

o *Concil. Matiſc.*

COMMENTARII NOVI.

VERE editio vulgaris multò melior quàm Garſiæ. Neque enim ſententia ulla, aut ſenſus Canonis illius ex ejus editione elici poteſt. Meo quidem judicio, Canone illo agi videmus de iis qui apud Epiſcopum, aut clericum aliquos inſimulant peccati aut flagitii alicujus admiſſi; ut verba illa: *non probaverit conventui clericorum*; aut: *in conventu clericorum*; clariſſimè demonſtrant. Primaque illa Canonis ejus parte differi de modo quo puniendi ſunt qui falſum

crimen,

crimen, & peccatum innocentibus coram Eccleſiaſticis obtrudunt. In ſecunda, quemadmodum ii caſtigandi ſunt, qui diutiùs accuſationem protulerint, quamvis accuſationis ſuæ crimina illata probent. quòd ſua illa dilatione, ſeu procraſtinatione forſan contigerit, ut peccati contagione, ſeu labe contaminatus aliquis, aliis fidelibus ſuo congreſſu labem intulerit, & cum eis communicaverit. In ultima parte, de iis qui non falſum teſtimonium quidem attulerunt, ſed cum aliquem deliquiſſe criminentur, id argumentis ſigniſque veriſſimis probare non poſſunt. Quo fit, ut tota iſta vivendi diſciplina, ratioque accuratiùs multò ſolertiuſque alibi ſuo loco cum otio pertractanda videatur. Ideoque Canone illo præcedenti delatores, *nec in fine accipiant communionem*. & in ipſo falſi teſtes ipſi leviùs humaniuſque tractantur, quòd uno Canone de judicibus ſæcularibus, altero de Eccleſiaſticis agatur.

Falſus teſtis.] Qui coram Epiſcopis & Eccleſiaſticis aliquem criminatur.

Preus eſt crimen.] De minimis offenſis id accipiendum.

Abſtinebit.] Pauco tempore ab Euchariſtia removeatur.

Si tamen non fuerit mortis.] Nam ſi grave & atrox aliquod facinus falsò objeciſſet, graviori pœnitentia erat multandus, pœnitentiâ ſcilicet ad mortem, ut liquet ex Conciliis Arelatenſibus Canone XIV & XXIV.

Et ſi probaverit.] Si verò non ſit falſus teſtis, ſed diu reticuerit quod potuit probare, hoc eſt, ſcelerum reos & conſcios non detexerit, biennio abſtineat. Cùm ad ea animum adverterem, ſuſpicari cœpi verba non eſſe de teſtibus qui coram judicibus ad accuſationem inſtruendam adducebantur, quos Eccleſia à teſtimonii dictione dimoviſſet potiùs, quàm ad quemquam accuſandum inſtigâſſet.

Diu tacuerit.] Quod Eccleſiæ aperire debuerat, ut à communione rabidæ & morbidæ oves extruderentur, ne cæteras inficerent. Ea eſt cauſſa cur clericis Chriſtianorum erant crimina detegenda, ſed laïcis judicibus ex ſententia Eccleſiæ nunquam ſatis diu occultari poterant.

Si autem probaverit.] Teſtis etſi non eſſet falſus, aut redemptus, ſi non probâſſet quod objecerat, quinquennio abſtinebat.

In conventu clericorum.] Nonnulli, etiam ex presbyteris, cum Epiſcopo judices erant conſtituti ad fidelium crimina, quæ ab aliis ducerentur æſtimanda & examinanda; iccircò ajunt: *in conventu clericorum*. Eiſdem enim criminum probationes erant exponendæ, quibus eadem ipſa crimina judicanda proponebantur. Tertull. docet in *Apologet.* Epiſcopis presbyteros adſediſſe. *Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura divina; nam & judicatur magno cum pondere, apud certos de Dei conſpectu, ſummumque futuri judicii præjudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis, & conventus, & omnis ſancti commercii relegetur*. ALBASPINÆUS.

Teſtis falſus Deum pejerando contemnit, judicem mentiendo fallit, innocentiam deprimit, iniquitatem fovet, vera judicia ſubvertit. D. Auguſt. in cap. 1. *De crimin. falſi*. ibi: *Falſidicus teſtis tribus perſonis eſt obnoxius: primùm Deo cujus præſentiam contemnit: inde judici quem mentiendo fallit: poſtremò innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. Uterque reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat*. Unde apud omnes nationes diverſis pœnis teſtes falſi affecti fuerunt. Apud Hebræos eaſdem pœnas luebat teſtis, quas is cui calumniam fecerat, paſſurus erat. Deuteron. cap. 19. Joſeph. lib. 4. *Antiquit.* capit. 6. Apud Romanos primis ſæculis è Tarpejo monte dejiciebantur, poſtea variè, nec eodem modo, falſi teſtes puniebantur. Paullus in leg. *Qui falſa*. ff. *De teſtibus*. ſcripſit: *Qui falſa, vel varia teſtimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, à judicibus competenter puniantur*. Fatetur quoque Martian. in leg. 1. & 9. ff. ad leg. Cornel. *De falſ.* pœnam legis Corneliæ irrogari ei qui in falſas teſtationes faciendas, teſtimoniave falſa invicem dicenda dolo malo coïerit: & ſubjicit, pœnam falſi deportationem eſſe. Apud Græcos, teſte Julio Polluce lib. 6. falſi teſtimonii convictum Tribunus primùm fuſte tangebat, deinde milites undique irruentes non modò fuſtibus cædebant, verùm & ſaxis, ſi poterant, obruebant. Variis etiam Eccleſiæ Canonibus falſus teſtis plectitur, & ejus delictum deteſtatur ac vindicatur. cap. *Nullus*. 2. 4. quæſt. 4. cap. *Si Epiſcopus*. 7. 50. diſt. cap. *Itaque*, 20. 24. quæſt. 4. Concil. Arelaten. Can. XIV. falſus teſtis, juxta Scripturam, impunitus non ſit. Conc. Epaunenſe Canone XIII. *Siquis clericus in falſo teſtimonio convictus fuerit, reus capitalis criminis cenſeatur*. Aurel. III. Can. VIII. *Siquis clericus furtum, aut falſitatem admiſerit; quia capitalia etiam ipſa ſunt crimina, communione conceſſa, ab ordine degradetur*. Alios congerit Anton. Auguſtin. in *Epit. Jur.* lib. 32. tit. 4. Unde rectè PP. in præſenti docent, falſum teſtem prout crimen eſt quod objecit, puniri: videlicet, ut ſi ob illud teſtimonium reus occiſus ſit, ut in Canone antecedenti, nec in fine accipiat communionem: ſed ſi levius delictum ſit, ut pœnam mortis non mereatur, & probaverit ſe poſtquam corruptus pecuniâ fuit, ut teſtimonium diceret, diu tacuiſſe, per biennium tantùm à communione arceri. Si autem id non probaverit, immo in judicio conſtiterit ipſum corruptum pecuniâ ſtatim teſtimonium dixiſſe, in delicto leviori, per quinquennium communione privari. GONZALEZ.

Digitized by Google

Si autem non probaverit in conventu clericorum; placuit per quinquennium abſtineri.

CAPUT SEPTUAGESIMUM SECUNDUM.

A tempore Apoſtolorum Eccleſiam habuiſſe juriſdictionem forenſem, & hoc Canone comprobari.

EX his etiam verbis obſervare licebit, audientiam olim, ſive juriſdictionem forenſem Epiſcopos & clericos habuiſſe in Chriſtianos; nec de foro pœnitentiali tantùm, ſed de exteriori judiciali, decretum hoc intelligi oportere: ne hæretici externam hanc Eccleſiæ juriſdictionem & poteſtatem, vel ſtultè negent, vel impiè calumnientur, ut nimis recentem & novam jactitantes. Nec à Conſtantini Magni ætate ejus initium repetendum eſt, ſed ab ipſis Apoſtolorum temporibus, Apoſtolica auctoritate firmatum, ut præter hoc Hiſpanorum Epiſcoporum decretum, Auguſtinus [p] probat: & de moleſtia litium & litigantium pertinacia his verbis conqueſtus: *Suis vitioſis & negotioſis cupiditatibus adjuvandis ut occupemur, & eis noſtra tempora impendamus, efflagitant, aut certè infirmos premunt, ut cauſſas ſuas ad nos deferre compellant, quibus dicere non audemus: Dic homo, quis me conſtituit judicem aut diviſorem inter vos? Conſtituit enim in talibus cauſſis Apoſtolus Eccleſiaſticos cognitores, in foro prohibens jurgare Chriſtianos. Nec illis quidem qui non aliena rapiunt, ſed ſua cupidè repetunt, dicimus: Cavete ab omni cupiditate, conſtituentes eis ante oculos hominem, cui dictum eſt: Stulte, hac nocte auferetur à te anima tua: quæ præparâſti cujus erunt? quia & quando dicimus, non recedunt, nec declinant à nobis, ſed inſtant, urgent, precantur, tumultuantur, extorquent, ut ipſis ad iſta quæ diligunt, quàm ſervandis Dei mandatis quæ diligimus, occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarum, & quanto deſiderio divinorum eloquiorum dictum eſt:* Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. *Ignoſcant obedientes fideles, qui pro ſuis ſæcularibus cauſſis rarò nos quærunt, & judiciis noſtris facillimè acquieſcunt, nec nos conterunt litigando, ſed obtemperando potiùs conſolantur. Certè propter eos qui & inter ſe pertinaciter agunt, quando bonos premunt, noſtra judicata contemnunt, faciuntq́; nobis perire tempora rebus eroganda divinis. Certè inquam propter iſtos, & nobis liceat exclamare in hac voce corporis Chriſti:* Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Et rurſus: [q] *Dominum Jeſum* (inqoit) *in cujus nomine ſecurus hæc dico, teſtem invoco ſuper animam meam, quoniam quantum attinet ad meum commodum, multò mallem per ſingulos dies certis horis, quantum bene in moderatis monaſteriis conſtitutum eſt, aliquid manibus operari, & horas certas habere ad legendum & orandum, aut aliquid de divinis literis agendum, liberas; quàm tumultuoſiſſimas perplexitates cauſſarum alienarum pati de negociis ſæcularibus, vel judicando dirimendis, vel interveniendo præſcindendis, quibus nos moleſtiis idem affixit Apoſtolus, non utique ſuo, ſed ejus qui in eo loquebatur, arbitrio.* Idem docet D. Clemens [r], Ambroſius [s], Chryſoſtomus [t], & Poſſidius [u] Epiſcopus Calamenſis; quorum ſententias, quia ſuperiùs retulimus, non eſt ſanè viſum operæ pretium eaſdem iterum hìc repetere.

p D. Augu. in commen. ad Pſ. 118.

1. Cor. 6.

Pſalm. 118.

q D. Auguſt. in libro de opere monachor. cap. 29.

1. Corint. 6.

r D. Clemens l. 2. Apoſt. conſt. c. 49. & 52.

s D. Ambr. in oratione contra Auxentium.

t D. Chryſ. hom. 16.

u Poſſidius Epiſcopus Calamenſis in vita D. Auguſt. cap. 19.

De conveotu autem clericorum ideo meminerunt, quòd Epiſcopi olim nihil inconſulto clero agere ſolerent, ut teſtantur iidem Clemens [x] & Chryſoſtomus [y]. Unde Divus Ignatius [z] ad Trallianos, presbyteros, conſiliarios, & conſeſſores Epiſcoporum appellat, quòd illorum conſilio publicas res capeſſerent. Hæc enim erat antiquorum Epiſcoporum conſuetudo, hæc ſanctitas & prudentia, *ut ſi fortè aliquando quiſpiam eorum vellet aliquatenus deviare* (quod de Pootifice & ejus conſiliariis ſcripſit Divus Bernardus [a]) *ipſi non ſinerent, frænarent præcipitem, dormitantem excitarent; quorum reverentia & libertas ipſum extollentem reprimeret, cedentem corrigeret; quorum ſubſtantia & fortitudo nutantem firmaret, diffidentem erigeret; quorum fides & ſanctitas ad quæque ſancta, quæque honeſta, ad quæque pudica, ad quæque amabilia & bonæ famæ provocaret.* Quod adeò probârunt Patres Africani in Concilio Carthaginenſi IV. [b] ut irritam decreverint eorum Epiſcoporum ſententiam, quam illi ſine præſentia clericorum tuliſſent. *Ut Epiſcopus* (ajunt) *nullius cauſſam audiat abſque præſentia clericorum ſuorum, alioquin irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi præſentiâ clericorum confirmetur.* Nec forenſes cauſſas tantùm, civiles, aut criminales, ſed nec ſpirituales tractabant, nec ad ſacerdotium fideles admittebant ſine clericorum præſentia, ut unà illi proſpicerent cum Epiſcopis, an qui ſacro ſenatui forent adſcribendi, digni eſſent tantæ dignitatis honore; ne illis inconſultis, Reſpublica Chriſtiana quid detrimenti caperet, ut eodem Concilio Carthaginenſi IV. [c] decernitur. Quam antiquam Eccleſiæ inter Epiſcopos & clerum pacem, vel unitatem potiùs, hæc utinam ætas noſtra fideliùs obſervâſſet: non enim tot inter Epiſcopos & Capitula (ut vocant) diſcordiæ, lites, & contentiones orirentur.

x D. Clem. lib. 2. Conſtitut. Apoſt. cap. 51.

y D. Chryſoſt. in lib. De ſacerdotio.

z D. Ignatius in Epiſto. ad Trallianos.

a D. Bernardus lib. 4. De conſiderat. ad Eugenium. cap. 5.

b Concil. Carth. 4. Can. 23. Extat apud Gratian. in cap. Nullus. 15. quæſt. 7.

c Concil. Carth. 4. Can. 22.

COMMENTARII NOVI.

RECTE ex hoc Canone deducitur, Jam primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopos habuiſſe forum, in quo jus dicerent, jurgantium cootroverſias dirimerent, & reos convictos punirent. Idem conſtat ex Can. XXXVII. Apoſt. D. Clem. lib. 2. *Conſtit.* cap. 47. Concil. Carthag. III. Can. IX. ibi: *Privatorum Chriſtianorum cauſſas Apoſtolos ad Eccleſias deferri, atque ibi terminari præcepit*. Et quidem Apoſtol. I. ad Corinth. cap. 6. ait. *Neſcitis quoniam angelos judicamus? quantò magis ſæcularia?* In Concil. apud Palatium Vernis ſub Pipino Cao. III. ſtatuitur, ut unuſquiſque Epiſcoporum poteſtatem habeat in ſua parochia, tam de clero, quàm de regularibus, vel ſæcularibus, ad corrigendum vel emendandum ſecundùm ordinem canooicom ſpiritualem, ut ſic vivant, qualiter Deo placere poſſint; immo & cauſſas civiles etiam laïcorum, ipſi terminabaot ex conceſſione Imperatorum in leg. 1. C. Theodoſ. *De Epiſcopal. audient*. Unde B. Gregorium Neo-cæſareenſem Epiſcopum termināſſe controverſias ſæculares & temporales, refert B. Gregor. Nyſſenus in ejus Vita. Etiam ex hoc Canone facilè probatur, Epiſcopos cum conſenſo & conſilio clericorum in cauſſis civilibus & criminalibus jus dixiſſe. quod ſimiliter probatur ex lib. 6. *Capitul.* capit. 245. ibi: *Ut nullus Epiſcopus, vel quis infrà poſitus, die Dominico cauſſas judicare præſumat. Cæteris verò diebus conbibentibus perſonis, illa quæ juſta ſunt, habeat licentiam judicandi*. Ubi *conbibentibus perſonis* interpretatur Fileſacus in cap. 1. §. 18. *De offic. Ordin.* id eſt, conſentientibus. Ex Tertullian. poſt Albaſpin. hîc probārunt Cerda in *Adverſar. ſacr.* cap. 146. num. 22. Ciron. libro 2. *Obſerv.* capitulo 4. & 5. GONZALEZ.

CANON LXXV.

De his qui ſacerdotes accuſant, nec probant.	*De his qui ſacerdotes vel miniſtros accuſant, nec probant.*

Si quis autem Epiſcopum, presbyterum, vel diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit; nec in fine dandam ei eſſe communionem.

ADRIANUS Papa in ea Collectione Canonom, quam ſuperiùs dixi ad cauſſæ ſuæ tuitionem feciſſe, hunc Canonem LX. illorum numero retulit: *Si quis* (ait) *Epiſcopum, aut presbyterum, aut diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit; nec in fine dandam ei eſſe communionem*. Exſtat enim Canon confirmatus in Actis Concilii apud Sanctum Medardom in ſuburbio Sueſſionenſi, tempore Caroli Regis Francorum aono Domini DCCCLIII. & apud Ivonem 6. part. *Decretor.* capit. 288. etſi Concilio Carthaginenſi tribuerit, ſicut & Laurentius Sorius primo tomo Conciliorum ad finem Carthaginenſis III. Exſtat & apud Gratianum in cap. *Siquis Epiſcopum*. 8. quæſt. 3. & Anſelmum lib. 3. cap. 92. Ivo & Surius: *niſi in fine*. non rectè.

CAPUT SEPTUAGESIMUM TERTIUM.

De falſa Epiſcoporum & clericorum accuſatione punienda.

UT ex loco & tempore, ſic ex dignitatis gradu, vitæque merito atrocitas injuriæ creſcit. Qua de cauſſa, falſa Epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum, quàm ſæcularium accuſatio acriùs ſanè eſt punienda. Una quinquennii, altera perpetua excommunicatione multatur. Acceſſit huic & alia ratio, ne videlicet temerè laïci ad clericorum accuſationem proſilirent: diffidebant enim olim ab eis odio capitali: ideò acriori pœna cohiberi debebant. Nec laïci quicumque clericos accuſare poterant, ſed omni crimine vacui, & tales, ut ab ordinibus ſuſcipiendis repelli non poſſent: ut refert & comprobat a Adrianus Papa I. *Placuit* (ait) *ut nullus ſervus, nullus libertus, nulla infamis perſona ſacerdotem accuſet: omnes verò infames eſſe dicimus quos leges ſæculi infames appellant: & omnes qui culpis exi-*

genti-

a *Adrianus PP. I. in collectione decretorum, cap. 20.*

gentibus, ad ſacerdotium non poſſunt provehi. Indignum eſt enim ut illi eos accuſent, qui eſſe non poſſunt quod ipſi ſunt. Quoniam ſicut majores à minoribus non judicantur, ita nec criminari poſſunt. In accuſatione autem ſuccumbentes damnari anathemate Concilium Bracarenſe c conſtituit: accuſationem autem hanc coram Epiſcopis & præpoſitis Eccleſiæ proponendam, vel ex Canone præcedenti intelligi poteſt.

c *Concil. Bracaren. Can. 3.*

COMMENTARII NOVI.

HOC ipſum referri debet ad accuſationes, quæ coram Eccleſia diſceptantur.

Falſis] Falſis & gravioribus.

Nec in fine] Iis qui cæteris præſiderent, crimen quamvis falſum affingere, gravis erat culpa, eaque ſeveriùs vindicanda, quàm ſi fidelem accuſaſſent. ALBASPINÆUS.

Licèt regulariter ubi accuſator crimen quod objecit non probavit, ut calumniator eandem pœnam, quam accuſatus paſſurus erat, ipſe debeat ſuſtinere (cap. *Crimen.* 4. 2. quæſt. 6. cap. 1. & ult. 3. quæſt. 6. cap. *Quiſquis.* 3. 2. quæſt. 8. cap. 2. 2. quæſt. 3. cum aliis congeſtis ab Anton. Aug. in *Epit. Jur.* lib. 30. 11. & lib. 37. tit. 57. Creſpetio in *Sum.* verb. *Accuſator.* P. Theoph. Raynaud. in Hoplotheca *De calumnia.* cap. 2. cum ſeq.) tamen cùm ſublimis perſona accuſatur, majori pœna calumniator plectitur, ut in accuſante Epiſcopum, presbyterum, aut diaconum docetur in cap. 1. 2. quæſt. 3. cap. 4. 5. quæſt. 6. ult. 1. quæſt. 6. Quare PP. Hiſpani in præſenti illis falsò accuſantibus Epiſcopum, presbyterum, aut diaconum, nec in fine veniam indulſerunt: poſtea tamen ex miſericordia in exitu communio illis fuit conceſſa à Patribus Concilii Arelat. I. Can. XIV. his verbis: *Qui falsò accuſant fratres ſuos, uſque ad exitum non communicent.* Arelat. II. Cao. XXIV. *Eos, qui falſa fratribus capitula objeciſſe convicti fuerint, placuit uſque ad exitum non communicare.* Exſtat apud Gratian. in cap. 2. 3. quæſt. 10. Xyſtus III. Epiſt. unic. poſt princ. *Scitote me criminari à quodam Baſſo, & injuſtè perſequi. Quod audiens Valentinianus Auguſtus, noſtra auctoritate Synodum congregari juſſit, & facto Concilio cum magna examinatione ſatisfaciens omnibus; licèt evadere ſatis aliter potuiſſem, ſuſpicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi, ſcilicet à ſuſpicione & æmulatione liberans: ſed non aliis, qui noluerint, aut ſpontè hoc non elegerint, faciendo formam, exemplumque dans, &c.* Condemnatus eſt autem memoratus Baſſus à jam dicta Synodo, ita tamen ut in ultima die viaticum ei non denegetur propter humanitatem pietatis Eccleſiæ. Plura de hujus delicti immanitate & pœnis congeſſimus in capite 1. *De calumniatoribus.* GONZALEZ.

CANON LXXVI.

De diaconis, ſi ante honorem peccâſſe probentur.

Si quis diaconum ſe permiſerit ordinari, & poſtea fuerit in crimine detectus mortis; quod aliquando commiſerit, ſi ſpontè fuerit confeſſus; placuit eum, actâ legitimâ pœnitentiâ, poſt triennium accipere communionem: quòd ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, actâ pœnitentiâ, accipere communionem laïcam debere.

CAPUT SEPTUAGESIMUM QUARTUM.

Diaconus in crimine mortis detectus, etiam ante ordinationem admiſſo, deponitur: & quod eſſet crimen mortis.

VETUS eſt Phavorini f Philoſophi ſententia, loquendum eſſe ſermone recenti, vivendum autem antiquis moribus: quod ſi prius ut obſervant multi, obſervarent poſterius, vel pauciores, vel meliores certè eſſent in Eccleſia miniſtri. Olim enim, ut ex Canone apparet, ea morum integritate & innocentia præditos eligi oportebat, non Epiſcopos tantùm & presbyteros, ſed etiam diaconos, ut ob antiquum crimen ante ordinem admiſſum, illo poſtea fungi impedirentur; ſi vel pro-

f *Phavorinus apud Gellium* Noctium Atticar. *lib. 1. cap. 10.*

pria confeſſione, vel probationibus legitimis illud Eccleſiæ poſtea conſtitiſſet. Simile eſt qood de hæreticis ordinatis edixeruot ſuperiùs g; quod & placuit Concilii Nicæni Patribus. *Si qui* (ajunt) *ſine examinatione promoti presbyteri ſunt, & poſtea examinati confeſſi ſunt peccata ſua, & cùm confeſſi fuiſſent, contra regulam venientes homines manus eis temerè impoſuerunt; hoc Eccleſiaſticus ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehenſibile eſt defendit Eccleſia Catholica.* Concilium Bracarenſe II.[h] *Si presbyter, aut diaconus ſine aliqua examinatione promoti ſunt, aut certè cum diſcuterentur, criminoſa peccata ſua celaverunt, & poſt ordinationem ab aliis ſunt detecti, abjiciantur à clero; ſimiliter & de univerſo ordine cleri ſervetur: nam hoc ſibi, quod irreprehenſibile eſt, ſancta & Catholica defendit Eccleſia.*

g Superiùs Can. 51. Concilium Nicænum Can. 9.

h Concil. Bracaren. II. Can. 24.

In crimine detectus mortis.

QUID *mortis crimen* ſit, indicat ſanè etymon ipſius nominis, docetque Theodorus Balſamon[u]: *Peccatum ad mortem* (inquit) *mihi videtur eſſe omne peccatum, quod capitale inducit ſupplicium, mortem ſcilicet peccatori.* Aote Theodorum Cyrillus[x], Divus Chryſoſtomus[y], Origenes[z], Clemens Alexandrinus[a]. Nec à Græcis diſſentiont Latini. Pacianus parænesi ad pœnitentiam, ubi legit: *id eſt, peccatum quod ducit ad mortem.* Ejuſdem ſeotentiæ fuère Beatus Ambroſius[b], Hieronymus[c], & Bernardus[d]. Quod autem levius eſt, hoc *veniale* dicitur: quod ex ſe hoc veniam, ob levitatem materiæ, & ipſius humanæ naturæ imbecillitatem; illud autem mortem, ob gravitatem mereatur. Ex his edocemur, quàm antiqua certaque fuerit ſemper in Eccleſia peccati mortalis (ut vocant) venialiſque differentia, nec omnia eſſe æqoalia, ot cum veteri Stoïcorum paradoxo, impiè cenſuit Jovinianus, auctore Auguſtino. Nec omnia eſſe mortalia, ut novè aſſeruit Calvinus: nam non ex omni peccato, etiam leviſſimo, deponebantur olim à ſuſcepto ordine diaconi: nam ſic qui poſſent eo munere fungi? Deponebantur ergo ex gravibus, illis videlicet, quorum reatus mortalis erat, hoc eſt, pœnam merebatur æternam.

u Theod. Balſam. in Epiſt. 1. ad Amphil. Iconii Epiſc. cap. 32.
x Cyril. lib. 4. in Levit.
y D. Chryſoſtom. in Pſal. 49.
z Origen. hom. 10. in Geneſim.
a Clem. Alexandrinus l. 2. Stromat.
b D. Ambr. l. De pœnit. c. 9. & l. 2. cap. 30.
c Hieron. contra Jovinianum.
d Bern. De triplici miſericordia.

COMMENTARII NOVI.

QUOD verò hoc Canone tractatur, illud eſt, ſi diaconus quadam ſua facilitate, ſeu coofilio adductus, promoveri ſe ſiverit ad diaconatum, peccati alicujus mortalis conſcius, quod reticuerit cùm examinandum ſeſe obtuliſſet: quo poſtea peccato contra ipſum prolato probatoque, aut ipſomet auctore confitente, quod conſcientia maleficii examinaretur; diaconatu ipſo abdicet ſeſe, triumque, aut quinque annorum pœnitentiam ſubeat, quâ peractâ, in cœtum numerumque laïcorum aggregetur, nec ampliùs è numero Eccleſiaſticorum cenſeatur.

Diaconum.] De aliis minoribus ordinibus idem non fuiſſet judicium.

Se permiſerit ordinari.] Nam lethaliter ſe peccâſſe ſi confeſſus fuiſſet, laïcus remanſiſſet.

In crimine mortis.] In gravi & mortali culpa.

Quod aliquando commiſerit.] Si à baptiſmo ſemel tantùm peccâſſet, indignus erat qui promoveretur.

Accipere communionem.] Laïcam ſcilicet, & in laïcorum numerum & ordinem detrudere: Quicumque enim inter pœniteotes viſus eſſet, & legitimam egerat pœnitentiam, is procul à clero relegabatur. ALBASPINÆUS.

Hic proponitur ſecunda pars, aut ſaltim explicatio Canonis XXX. ubi diffinitum fuit, ſubdiaconum eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerit mœchatus, *eo quòd poſtmodùm per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus.* Ex qoo facilè conſtat, non agi in præſenti Canone de qoolibet peccato mortali, ſed de crimine mortali. Magnum enim diſcrimen agnoſcitur ioter peccatum mortale, & crimeo mortale. Iccircò & Paullus, ut notavit D. Aoguſt. tract. 41. in Joan. *Non ait: Si quis ſine peccato eſt: hoc enim ſi diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur; ſed ait: Si quis ſine crimine eſt.* Hujus enim Concilii temporibus tria potiſſimùm notabantur & recenſebantur crimina mortis: idololatria videlicet, quod dicitur *crimen capitale* ſuprà in Can. I. homicidium, & mœchia. D. Auguſt. *De fide & oper.* cap. 19. *Qui opinantur* (inquit) *& cætera eleemoſynis compenſari; tria tamen mortifera eſſe non dubitant excommunicatione punienda, donec pœnitentia humiliore ſanentur: impudicitiam, idololatriam, homicidium.* Probat Georg. Ambian. ad Tertull. *De pudicit.* cap. 6. obſerv. 2. Unde verba illa hujus Canonis: *in crimine mortis*, referenda ſunt ad mœchiam, ut in dict. Can. XXX. vel idololatriam, ut in dict. Cao. I. aut homicidium, ut in Can. II. ita ut utriuſque Canoois contextura ſit: Subdiaconi illi ordinari non debent, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati, ne poſtea cùm reperiantur io miniſterio poſiti, per obreptionem ad altiores gradus aſcendant. Sed ſi poſt mœchiam io ſubdiaconos ordinentur, ipſique per ſubreptionem in diaconos ſe permiſerint ordinari, & poſtea detecti fuerint ante ordinationem in mœchiam incidiſſe; ſi ſpontè reatum fuerint confeſſi, placuit eos actâ legitimâ pœnitentiâ, poſt triennium accipere communio-

Digitized by Google

nionem: quòd ſi alius eos detexerit, poſt quinquennium communionem laïcam accipere poſſe. Cui diffinitioni conveniunt Concilium Nicænum Can. X. *Quicumque de lapſis ad ordinē cleri promoti ſunt per ignorantiam, vel per ordinantinus diſſimulationem; hoc Eccleſiaſtica non præjudicat regula: cogniti namque deponuntur*. Valent. Gall. Can. IV. *Quicumque ſub ordinatione diaconatûs, vel presbyteratûs, vel Epiſcopatûs, mortali crimine dixerint ſe eſſe pollutos, ab ordinationibus ſubmovendos; reos ſcilicet, vel veri confeſſione, vel mendacio falſitatis, &c.* Gelaſ. Epiſt. I. cap. 20. *Comperimus horrendis quibuſdam criminibus implicatos, tota diſcretione ſubmota, non ſolum de factis atrocibus pœnitudinem non habere; ſed nec aliqua correctione penitus ſuccedente, ad divinum miniſterium honoremque contendere: nonnullos autem, etiam in ipſis ordinibus conſtitutos, gravibus delinquentes facinoribus non repelli; cùm & Apoſtolus clamet, nemini citò manus imponendas, neque communicandum peccatis alienis; & majorum veneranda conſtituta pronuncient, hujuſmodi, etiam ſi fortè ſubrepſerint, tam qui antè peccaverunt, detectos oportere repelli, quàm ſacra profeſſionis oblitos, prævaricatores ſancti propoſiti proculdubio ſubmovendos*. Zachar. Ep. VI. ad Boniſ. Epiſcopum: *Si quos tua fraternitas repererit Epiſcopos, presbyteros, aut diaconos, contra Canones vel ſtatuta Patrum exceſſiſſe; id eſt, in adulterio, vel ſi plures uxores habuerunt, aut ſi ſanguinem Chriſtianorum ſive paganorum effuderunt, vel etiam aliis capitulis, vel Canonibus obviâſſe repererit, nulla ratione Apoſtolica auctoritate permittat ſacerdotio fungi; quia tales à ſuo proprio ore falſi nominantur ſacerdotes, & pejores ſæcularibus eſſe noſcuntur, qui neque à fornicationibus, neque à nefariis matrimoniis abſtinens, neque ab hominum ſanguinis effuſione manus ſervant innoxias*. An tamen in ipſo, vel inferiori gradu ita ordinatus debeat miniſtrare, omiſerunt PP. in hoc Canone: expreſſerunt tamen PP. Concilii Neo-cæſar. Canone IX. illis verbis: *Presbyter, ſi præoccupatus corporali peccato provehatur, & confeſſus fuerit de ſe quod ante ordinationem deliquerit; non offerat: manens in reliquis officiis propter ſtudium bonum: nam peccata reliqua plerique dixerunt per manûs impoſitionem poſſe dimitti. Quòd ſi de ſe non fuerit ipſe confeſſus, & argui manifeſtè nequiverit; poteſtatis ſuæ judicio relinquatur*. Quæ verba inſeruit ſuæ Collectioni Martinus Bracar. cap. 25. Gratian. in cap. *Presbyter*. 15. quæſt. 8. GONZALEZ.

Si ſpontè fuerit confeſſus, placuit eum, actâ legitimâ pœnitentiâ, poſt triennium accipere communionem: quòd ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, actâ pœnitentiâ, accipere communionem laïcam debere.

CAPUT SEPTUAGESIMUM QUINTUM.

Leviùs qui ſe deferunt, quàm convictos puniendos.

UT modeſti & Chriſtiani animi eſt, ingenuiſque pudoris, peccata propria, lapſuſque ſpontè fateri; ſic duri, obſtinati, & pertinacis, probationes judicii, ſententiamque exſpectare forenſem. Rectè enim Tertullianus [e], *Tantum* (inquit) *relevat confeſſio delictorum, quantum diſſimulatio exaggerat: confeſſio enim ſatiſfactionis conſilium eſt, diſſimulatio contumacia. Confeſſione præterea ſatiſfactio diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur; & ut pœnitentiâ Deus, ſic & judex pœnitentiâ mitigatur. Eſt enim apud eos ſpontanea accuſatio, juſta excuſatio; ſpontanea damnatio, vera abſolutio*. Ideoque decrevit Concilium, ut ſi diaconus crimen quod admiſit, vel ante ordinem ſuſceptum, vel pòſt, ſpontè Eccleſiæ detuliſſet, velletque maculas illius Eccleſiaſticæ diſciplinæ medicinâ purgare; nonniſi trium annorum ſpatio pœnitentia illi injungeretur: quòd ſi invito illo & repugnante, alius detuliſſet legitimeque probâſſet, quinquennii ſupplicium indiceretur. Eodem exemplo pœnam longè diverſam conſtituerunt [f] hi Patres fideli habenti uxorem, ſi cum Judæa vel Gentili mœchatus, ſe ipſum detuliſſet, vel invito illo alius detexiſſet. Simile eſt quod decrevit Concilium Neo-cæſareenſe [g]: *Qui admiſerit corporale peccatum* (ait) *& hic poſtea presbyter ordinatus eſt; ſi confeſſus fuerit quòd ante ordinationem ſuam peccaverit; non quidem offerat, maneat tamen in aliis officiis, propter ejus ſtudii utilitatem: nam cætera peccata cenſuerunt plurimi etiam ordinatione privari*. Et mox: *Similiter & diaconus, ſi eodem culpæ genere fuerit involutus, ſeſe à miniſterio cohibebit*. Concilium Bracarenſe II. [h] *Si quis presbyter ante ordinationem peccaverit, & poſt ordinationem confeſſus fuerit quia antea erravit, non offerat, ſed tantùm pro religione nomen presbyteri portet: ſimiliter & de diaconis ſervandum eſt, ut ſi ipſe confeſſus fuerit, ordinem ſubdiaconatus accipiat: hoc eſt, illo fungatur*.

e *Tertull. lib.* De pœnit. *cap.* 8.

f *Can.* 78. *hujus Concilii*.

g *Concil. Neocæſ. Can.* 9. & 10.

h *Conc. Bracar. II. Can.* 25.

COMMENTARII NOVI.

CERTUM eſt, eum qui ſpontè de ſemet confeſſus eſt, mitiùs puniendum eſſe quàm ſi convictus foret. cap. fin. & gloſſ. *De furt.* cap. *Ult.* in princ. 82. diſt. cap. *Si quis crimen.* quæſt. 7. cap. *Imprimis.* verſ. *Si autem.* 2. quæſt. 1. cap. *Non dicatis.* 11. 12. quæſt. 2. cap. *Qui admiſit.* 15. quæſt. 8. l. *Quiſquis.* §. *Sani*. Cod. ad l. Jul. majeſt. auth. *Sed novo jure.* Cod. *De pœn. jud. qui mal. jud.* l. *Un.* C. *Ne tut. vel cur. veſtig. cond.* lib. 5. §. *Ult.* ff. *De re milit.* l. *Edicto.* 13. ff. *De jure fiſci.* lib. 3. §. *Ult.* ff. *De alienis jud. mut. cauſ.* l. *In eos.* 11. Cod. *De cuſt. reor.* Proverb. cap. 28. ibi: *Qui confeſſus fuerit ſcelera ſua, miſericordiam conſequetur*. Num. cap. 5. verſ. 6. Concil. Tulet. X. ubi Potamio Epiſcopo Bracar. quia ſui lapsûs libellum obtulit, licèt antiqui Canones eum honore privandum decernerent, tamen Patres illi propter ſpontaneam confeſſionem nomen & honorem reſervârunt; quod etiam refert Baron. anno DCLVI. Faciunt Quintilianus lib. 6. *Inſtit.* cap. 5. *Nocet etiam diu pugnare in his quæ obtinere non poſſis: nam ubi vincit, neceſſe eſt & expedit cedere; quia ſive plura ſunt de quibus quæritur, facilior erit in cæteris fides; ſive unum, mitior ſolet irrogari pœna verecundiæ. Nam culpam, præſertim deprehenſam, pertinaciter tueri, culpa altera eſt*. Et apud Athenienſes legem fuiſſe ut detegenti ſeipſum impunitas concederetur, refert Plutarch. in *Alcibiade*. Plura congerunt Tiraquell. *De pœn. temper.* cauſ. 30. Simancas *De Cathol.* cap. 55. Et licèt quoad forum ſæcularem diſſentiat A. Matheus *De crimin.* ad titul. *De pœn.* cap. 5. tamen quoad Eccleſiam extra dubium eſt, de ſe confeſſum mitiùs puniri. Unde Judæi & hæretici ſpontè comparentes, atque ſe deferentes, licèt abjurare teneantur errores, non tamen publicè, nec bonorum amiſſionem patiuntur, ut docent Simancas ubi ſuprà. Carena *De offic. Inquiſit.* part. 2. tit. 18. §. 1. per totum. GONZALEZ.

Accipere communionem laïcam debere.

CAPUT SEPTUAGESIMUM SEXTUM.

Quæ fuerit laïca communio.

QUÆ fuerit laïca communio, adhuc inter doctiores non convenit: quibuſdam à materia, aliis à loco nomen laïcæ inditum interpretantibus; ſed magis placet à materia & loco ſimul laïcæ nomen, communionem laïcam accepiſſe; ſed à loco præſertim. Olim enim in Eccleſia ad audiendam rem ſacram, percipiendamque ſacri corporis communionem, diverſa loca fidelibus à clericis præſcripta erant: intra cancellos enim Eccleſiæ (hodie chorum vocamus, & in Eccleſiis minoribus cappellam majorem) non intrabant laïci, nec ibi orare, aut communicare poterant; quod præclarum Divi Ambroſii factum [i], omnium Epiſcoporum imitatione digniſſimum, perſpicuè probat. Theodoſium enim Imperatorem, poſt oblatum munus ad altare intra cancellos hærentem, per diaconum interrogari juſſit, numquid vellet, quod iſthic hæreret: dicenti ſe nihil aliud velle, quàm ut divina myſteria peragi videret: *Ea* (inquit ille) *iſthinc videre tibi non licet; habent in Dei templo ſacerdotes, habent & laïci locum ſuum*. In Concilio etiam Laodiceno [k] id decretum eſt. *Solis* (ait) *miniſtris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare*. Quod in Hiſpania cavit Concilium Bracarenſe I. [l] *Item placuit* (inquit) *ut ingredi ſacrarium ad communicandum non liceat laïcis, viris, vel mulieribus; niſi tantùm clericis: ſicut & antiquis Canonibus inſtitutum eſt*. Et in Sexta (ut perhibetur) Synodo [m]: *Nulli omnium* (ait) *qui ſit in laïcorum numero, liceat intra ſacrum altare ingredi: ab eo tamen nequaquam prohibita poteſtate & auctoritate regia, quandoquidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquiſſima conſuetudine*. Clariùs Concilium Toletanum [n]. *Nonnulli* (ait) *ſacerdotes poſt dictam orationem Dominicam, ſtatim communicant, & poſtea benedictionem in populo dant; quod deinceps interdicimus; ſed data benedictione ad populum, tunc corporis & ſanguinis Domini ſacramentum ſumatur: eo videlicet ordine, ut ſacerdotes & levitæ ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus*. Laïci autem, ut refert Micrologus, conſiſtebant ad meridiem, fœminæ ad aquilonem, monachi autem (auctore Dionyſio Areopagita [o]) cancellis proximi erant, tanquam clero viciniores. Introïtus virorum cuſtodiebant oſtiarii, fœminarum verò diaconiſſæ, ut refert Clemens Papa [p]. Quare cùm Epiſcopi, vel presbyteri, vel diaconi, vel alii quicumque ex clero (his enim ſolis pœna communionis laicæ imponebatur, non laïcis) aliquod crimen grave admiſiſſent, è loco ſuo detrudebantur, jubebanturque cum laïcis eſſe, & cum illis extra cancellos per miniſterium archidiaconi poſt Eccleſiaſticos communicare. De Epiſcopis exſtat exemplum in Concilio Sardicenſi [q]. *Oſius Epiſcopus dixit: Non minus mala conſuetudo, quàm perniciosa corruptela funditùs eradicanda eſt, ne cui liceat Epiſcopo de civitate ad aliam tranſire civitatem:*

- i *Niceph.* l. 12. Hiſt. Eccleſ. c. 41.
- k *Concil. Laodicenum Can.* 19.
- l *Conc. Bracar.* I. *Can.* 31.
- m *In.* 6. *Synodo Can.* 69.
- n *Conc. Tolet. IV. Can.* 18.
- o *Dionyſ. Areopag.*
- p *Clem. Papa* l. 2. c. 62. Conſt. Apoſt.
- q *Concil. Sardic. Can.* 1.

mani-

Digitized by Google

manifeſta eſt enim cauſſa, quâ hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inventus ſit Epiſcopus, qui de majori civitate ad minorem transfret: unde apparet, avaritiæ ardore eos inflammari, & ambitioni ſervire; & ut dominationem agant. Si omnibus placet, hujuſmodi pernicies ſeviùs & auſteriùs vindicetur; ut nec laïcam communionem habeat qui talis eſt. Reſponderunt univerſi: Placet. Et mox, eandem pœnam laïcæ communionis Epiſcopis translationem quocumque prætextu affectantibus decernit. De Epiſcopo, presbytero, & diacono falſariis Canon eſt in Concilio Agathenſi [r], ut communionem laïcam ſuſcipiant. Aliquando autem non laïcam communionem ſumere, ſed inter laicos communicare jubebantur. Concilium Toletanum I. [s] agens de ſubdiacono tertiam uxorem accipiente. *Qui verò tertiam* (inquit) *quod nec dicendum eſt, acceperit; abſtentus biennio, poſtea inter laïcos reconciliatus, per pœnitentiam communicet.* Cornelius Papa [t] loquens de Epiſcopis qui Novatianum ordinaverant: *Unum eorum* (inquit) *ad laïcam communionem recipimus*, Divus Cyprianus [u] eandem loquendi formulam uſurpavit, Innocentius [x], Gregorius [y], Nicolaus [z], & alii. Nec loco tantùm, ſed & materiâ laïcam communionem à ſacerdotali diſcretam, inde colligitur, quòd Felix Papa [a] jubeat Epiſcopos, presbyteros, vel diaconos rebaptizationes in ſe admittentes, uſque ad obitum communione privandos; in obitu verò communionem laïcam illis reddendam. Non enim eſt probabile, illos morientes ad Eccleſiam eſſe deducendos, vel ſi in Eccleſia morarentur, lectulis jacentes ad eam Eccleſiæ partem, quæ laïcis præſcripta erat; ſed probabiliùs multò, illos gradu & miniſterii functione dejectos, in ordine populi fuiſſe redactos; ut cum laïcis ad communionem venirent; ſive unius ſpeciei, in his provinciis in quibus una ſpecies laïcis concedebatur: ſive utriuſque, in aliis quæ utriuſque ſpeciei uſum recepiſſent. Sicque legimus in Concilio Sardicenſi [b], in fine vitæ communionem laïcam Epiſcopis ampliorem Epiſcopatum ambientibus denegari.

Quòd autem inter laïcos communicare, & laïcam communionem accipere Eccleſiæ miniſtri ſupplicii & pœnitentiæ cauſsâ juberentur; ideo aliquando inter laïcos pœnitentiam agere dicebantur. Non quòd pœnitentiam publicam agerent, ſicut laïci: nam ab ea arcebantur Eccleſiæ miniſtri, ut cautum eſt in Concilio Carthaginenſi V. [c] & à Syricio Papa [d] & Leone I. [e] ſed eâ (ut dixi) ratione, quòd pœnitentiam communionis laïcæ impoſitam agerent, communicando cum laïcis: ut hinc apertior fiat ſententia Concilii Neo-cæſareenſis [f], dum ait: *Presbyter, ſi uxorem duxerit, ab ordine ſuo illum deponi debere. Quòd ſi fornicatus fuerit, vel adulterium commiſerit, extra Eccleſiam abjici, & ad pœnitentiam inter laïcos redigi.* Quæ verba poſtrema, tam grave doctis faceſſerunt negotium, ut tollenda illa ex contextu (ut falsò addita) juxta verſionem Dionyſii Exigui contendant: ut notatum eſt in Decreti Gregoriani Notis [g] ad Gratianum. Sed cùm commodam ea interpretationem admittant, ut exſtant in reliquis exemplaribus; non video ſanè cur illa ſint expungenda. Quid enim intereſt, ſi cum Concilio dicamus, pœnitentiam agere inter laïcos, vel pœnitentiæ cauſsâ inter laïcos communicare, ut uſurpâſſe Divum Cyprianum, Gregorium, Innocentium, Nicolaum, & alios, ſuprà eſt animadverſum? Quamquam inficias non ierim, ſacerdotes olim & clericos gravibus irretitos criminibus, publicâ potuiſſe aliquando pœnitentiâ multari, ſuis tamen priùs ordinibus degradatos, ut hodie fieri ſolet cum his, qui ob atrociora delicta carceri perpetuo, vel triremibus addicuntur: quod miror, ut novum & inſolens doctiſſimos Gregoriani Decreti cenſores rejeciſſe, cùm id compertiſſimum habeatur antiquorum Conciliorum decretis. Toletanum IV. [h] *Si quis clericus* (inquit) *in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus; quia facinus hoc pro ſacrilegio legibus publicis ſanguine vindicatur; oportet Canonibus in tali ſcelere proditum clericatûs ordine ſubmoveri, & pœnitentiæ triennio deputari.* Quòd ſi de his degradatis pœnitentiam publicam agentibus intelligamus decretum à Martino Papa [i], ſive Epiſcopo Bracarenſi relatum in ſua Collectione à Gratiano [k], dum ait: *Si quis presbyter propter publicam pœnitentiam à ſacerdote acceptam, abſque aliqua neceſſitate diem Dominicam pro quadam religione jejunaverit, ſicut Manichæi, anathema ſit.* Et locos præterea Cypriani, Gregorii, & Nicolai jam citatos, nihil oberit: quòd recenti huic & antiquo Eccleſiæ uſui ſit conſentaneum.

r Concil. Agathen. Can. 50. Grat. in Can. 50. Epiſc. 50. diſt.
s Concil. Tolet. 1.
t Cornel. Papa in c. 4. Epiſt. ad Fabium Antioch. citata ab Euſeb. l. 6. Hiſt. Eccleſ. c. 35.
u D. Cypr. Ep. 2. ad Steph. Papam, & Ep. 52. ad Anton. & alia 68. ad Clerum & plebem in Hiſpania conſiſtentes.
x Innoc. I. in Ep. 22. ad Epiſc. Macedon. cap. 4.
y D. Greg. l. 4. in d. 13. Ep. 17. c. 61.
z Nicol. I in Can. Theogaldii. 2.4.3.
a Felix Papa III. in Epiſt 1. ad Epiſcopos Africæ, c. 2.
b Concil. Sardicen. Can. 2.
c Conc. Carthag. 5. Can. 11.
d Siric. Papa Ep. ad Himerium Tarraconenſem Epiſc.
e Leo I. in Ep. 92. ad Ruſticum Epiſc. Narbonenſ. cap. 2.
f Concil. Neocæſ. Can. 1.
g Can. Presbyter. 28. diſtinct. C. ſi quis presbyt. 32. diſt.
h Concil. Tolet. 4. cap. 46.
i Mart. Papa in ſua collect. n. 57.
k Grat. in Can. Si quis presbyt. 50. diſt.

COMMENTARII NOVI.

MENDOZÆ interpretationem, ſeu acceptionem laïcæ communionis pro illa quæ extra cancellos inter laïcos in pœnam delicti admiſſi clericis imponitur, amplectuntur Durantius *De ritib.* lib. 2. cap. 55. num. 6. Pamel. in Not. ad D. Cyprian. Epiſt. LII. num. 37. Loaïſa & Binius ad Canon. XVI. Concil. Ilerden. & ad Canon. XIII. Concil. Bracar. I. Suarez 3. part. q. 73. in Comment. art. 4. 5. Valterius *De triplic. con. Chriſti.* cap. 14. Cœnæ. Saintes Repet. 10. *De Euchar.* cap. 2. P. Herrera lib. 3. *De origin. & progreſſ. rituum Miſſæ.* cap. 22. num. 3. & ſeqq. Itaque clericum ad communionem laïcam redigi, idem eſſet, ac inter laïcos communicare, & pœnitentiam facere, ut de ſe ajebat S. Hilarius in libello, quem cùm eſſet Conſtantinopoli ipſe Conſtantio Imperatori tradidit, ante medium: *Ut ſi indignum aliquid, non modò Epiſcopi ſanctitate, ſed etiam laïci integritate geſſiſſe docear; non jam ſacerdotium per veniam ſpectem, ſed intra pœnitentiam laïci conſeneſcam.* Sed hæc interpretatio facilè convincitur ex cap. *Eos*. 118. *De conſecr.* diſtinct. 4. ubi tantùm in fine conceditur communio laïca. Quomodo autem illa poſſet in ultimis exiſtenti concedi, ſi ejus ratio ſumeretur à loco Eccleſiæ? Aliter alii deducunt rationem communionis laïcæ, videlicet à materia: quia licèt ſacerdotes communicarent ſub utraque ſpecie; ob aliqua ſcelera

lera ab eis perpetrata tantùm illis ut laïcis ſub unica ſpecie concedebatur. Ita docuerunt Vaſquez 3. part. diſputat. 216. numer. 23. Bellarminus 2. tom. *De controv. De Euchar.* lib. 5. cap. 24. §. 5. alii apud Lindan. lib. 4. *Panopl.* cap. 58. Valent. to. 4. *Controv.* diſp. 6. quæſt. 8. punct. 5. §. 8. P. Salmeron tomo 9. *In Euang.* tract. 35. pag. 369. Quæ ſententia facilè refellitur: tum quia in præſenti Canone pœna hæc laïcæ communionis non tantùm ſacerdoti, ſed diacono imponitur; tum quia hujus Concilii temporibus, & ſequentibus Eccleſiæ ſæculis laïci communicabant ſub utraque ſpecie. Cyrillus Catech. 5. ibi: *Sanctificeris eo ſanguine Chriſti quem ſumis, & cùm adhuc humiditas eſt in labiis tuis, manibus attingens, & oculos, & frontem, & reliqua ſenſuum organa conſecrat.* Latè probat Suarez *Adverſùs Regem Angliæ.* lib. 1. cap. 5. Boſquet. in Not. ad Innoc. III. lib. 1. Epiſt. CXLIX. Spencæus *De adorat. Euchariſt.* lib. 2. cap. 13. Pamel. ad D. Cyprian. Epiſt. LXIII. num. 2. Igitur in antiquis Eccleſiæ Canonibus non poteſt communio laïca accipi pro eo modo communicandi ſub unica ſpecie. Latiùs proſequitur perdoctus P. Gabriel Henao *De ſacrific. Miſſæ.* 3. tom. diſp. 28. ſect. 37. num. 73. His ergo omiſſis ſententiis, & aliis traditis à Turre-cremata in cap. *Si Epiſcopus.* 7. diſt. 5. & Sauſſay in *Panop. cler.* lib. 8. cap. 5. dicendum eſt, laïcam communionem non conſiſtere in Euchariſtiæ perceptione illo vel illo loco, iſto vel illo modo, ſed tantùm ita appellari à communione prohibita, atque ſocietate cum aliis Eccleſiæ miniſtris, ita ut cõmunione laïca alicui cõceſſa, tantùm permitteretur illi ſocietas cum laïcis, & cum illis pœnitentiam facere; communione vero laïca denegata clerico, etiam cum laïcis communio & ſocietas prohibebatur. Quod ut faciliùs percipiatur ſciendum eſt, quòd licèt communio antonomaſticè ſumpta accipiatur pro communione Euchariſtica, ut probant Albaſpin. lib. 1. *Obſerv.* cap. 1. Morinus lib. 2. *Exercit.* cap. 1. Gibalin, *De cenſur.* diſq. 7. quæſt. 12. doctè Illuſtriſſimus præceptor Hontiveros in cap. 2. *De exception.* Tamen in ſacris Canonibus aliquando ſumitur pro illa ſocietate quæ inter fideles in rerum ſacrarum, & vitæ commercio datur; ut probant latè Albaſpin. & Gibalin. ubi ſuprà. Ea duplex eſt. Aut generalis cum omnibus, tam Eccleſiaſticis quàm laïcis; aut ſpecialis, quæ inter Eccleſiaſticas perſonas tantùm datur, ut Epiſcoporum cum Epiſcopis & presbyteris; presbyterorum cum aliis clericis. Unde paſſim occurrit in antiquis Eccleſiæ Canonibus Epiſcopum privari communione aliorum Epiſcoporum, presbyterum arceri à communione cum aliis presbyteris. Cuncil. Arelaten. II. Canone XXX. Concil. Aurel. V. Can. XVII. Notavit Morinus lib. 2. *Exercit.* cap. 6. & 7. Et ſi adeò grave ſcelus eorum erat, ut depoſitionis pœnam mererentur, tum omni communione, Coëpiſcoporum & clericorum, privabantur, tantùm communione cum laïcis conceſſa; & hæc pœna nunquam, niſi poſt depoſitionem, infligebatur, ut poſt Morinum & Gibalinum docuit D. Joan. Anton. de Otarola *De irregular. ex pœnit.* part. 2. excurſ. 3. Unde conſtat *communionem laïcam concedi*, in hoc Canone & ſimilibus, idem eſſe, ac communione clericorum & diaconorum privare, tantùm cum laïcis communione conceſſa: è contrario, *communionem laïcam denegari*, eſſe, nec communionem cum laïcis permitti. De qua communione laïca ita accepta audiendi ſunt text. in Can. XV. Apoſt. Conc. Agath. Can. L. ibi: *Quamdiu vixerit, tantùm laïcam communionem accipiat.* Tolet. I. Can. IV. *Abſtentus biennio, poſtea inter laïcos reconciliatus, per pœnitentiam communicet.* Divus Cyprianus Epiſt. LII. *Ut laïcus communicet.* Syricius Epiſt. II. *Laïca tantùm ſibi communione conceſſa.* Innocentius IV. Epiſtolâ XXII. *Laïcam tantùm tribuere communionem.* Felix III. Epiſt. VII. cap. 2. *Quibus communio laïca in fine reddenda.* Baſil. ad Amphiloch. Canon. II. & XXXII. *Qui peccatum ad mortem peccant, clerici quidem à gradu deponantur: à laïca autem communione non arceantur.* Conc. Aurelian. III. Canon. II. *Quod ſi fecerit, laïca communione contentus, juxta priorum Canonum ſtatuta, ab officio deponatur.* D. Gregorius relatus in cap. *Accedens.* 50. diſtin. Concil. Turonenſe II. Canone XXVI. Docuerunt Morinus libro 2. *Exercit.* cap. 4. 8. & 9. Theophilus Raynaudus *De literis monit.* capit. 2. numero 1. Gibalin. *De cenſuris.* diſquiſit. 7. quæſt. 12. conſect. 7. Joann. Dartis *De pœnit.* cap. 49. Ludov. Cellotius lib. 6. *De hierarch.* cap. 16. §. 1. & 2. D. Ildeph. de Avila in cap. *Transmiſſa.* num. 10. *De elect.* D. Joann. de Otarola dict. excurſ. 3. num. 12. GONZALEZ.

CANON LXXVII.

De baptizatis, qui nondum confirmati moriuntur.

Si quis diaconus regens plebem, ſine Epiſcopo, vel presbytero aliquos baptizaverit; Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit. Quòd ſi antè de ſæculo receſſerit; ſub fide quâ quis crediderit poterit eſſe juſtus.

MARTINUS Perezius Ayala Epiſcopus Guadixenſis, in libro *De traditionibus Apoſtolicis.* 3. part. conſiderat. 2. aſſert. 6. & ab illo mutuatus Alphonſus Piſanus lib. 3. *De Actis Concilii Nicæni.* ad Canonem LV. Arabicum decepti videntur, dum Canonem hunc ſeptuageſimum ſeptimum Concilii Nicæni eſſe affirmant, cùm germanum & proprium hujus Concilii Illiberritani, & poſtliminio

Digitized by Google

minio illi reſtituendum, ex hoc manifeſtum ſit: niſi dicamus, ab hoc in Nicænum, Oſium ejus Concilii præſidem, ut pleroſque alios, tranſtuliſſe. Burchardus præterea lib.4. *Decretorum*. cap. 92. hunc Canonem Concilio Turonico Can.III. tribuit: ſed ea citatio huic etiam reſtituenda eſt.

Si quis diaconus regens plebem, ſine Epiſcopo, vel presbytero aliquos baptizaverit.

CAPUT SEPTUAGESIMUM SEPTIMUM.

Juriſdictionis Eccleſiaſticæ eſſe capacem diaconum.

HINC obſervandum, juriſdictionis Eccleſiaſticæ diaconum fieri poſſe participem. Ideoque excommunicare poſſe, Beatus Clemens & Cyprianus docent, ut ſuperiùs [1] oſtendi. Hîc regere poſſe plebem diaconum, hoc eſt, curam parochiæ habere, Hiſpani Epiſcopi docent, & baptizare poſſe.

[1] *Suprà hoc lib. 3. cap. 7.*

COMMENTARII NOVI.

INTELLIGITUR de ſacramento Confirmationis, quia à ſanctis Patribus *perfectio*, Græcè *τελείωσις* appellatur, ex Dionyſ. lib. *De Eccleſ. hierarch.* & Ambroſ. lib. 3. *De ſacram.* cap. 2. & Clem. Epiſt. IV. & Melchiade Papa ad Epiſcopos Hiſpaniæ. Alia multa nomina ſunt hujus ſacramenti, de quibus alibi. BINIUS.

Quod hîc dicitur: *Epiſcopus eos per benedictionem, &c.* Intelligitur de ſacramento Confirmationis: quia à ſanctis Patribus *perfectio*, Græcè *τελείωσις* appellatur, ex Dionyſ. lib. *De Eccleſ. hierarch.* & Ambroſ. lib. 3. *De ſacram.* cap. 2. & Clement. Epiſt. IV. & Melchiade Papa ad Epiſcopos Hiſpaniæ. Confirmatio appellatur *perfectio baptiſmi*, non ſanè quòd baptiſmus citra Confirmationem nihil gratiæ tribuat, aut baptizari peccatum planè & perfectè non tollat, ſed quòd per Confirmationem baptizato augmentum & robur gratiæ ſuperaddatur ad Fidem in baptiſmo ſuſceptam conſtanter profitendum. Suarez tom. 3. diſp. 34. *De confirm.* ſect. 1. CORIOLANUS.

Quis tandem hujus Canonis, amabo vos, ſenſus eſt, aut quid tandem in dubium revocabant? nonne omnia baptiſmo deleri & exterminari peccata profitebantur? Quòd ſi expungerentur; quamobrem, quæſo, qui baptizati abſque Confirmationis ſacramento è vita deceſſiſſent, non juſti habiti judicatique fuiſſent? Ad extremum, quid ſibi illa vox *juſti*, in illo vult Canone? Quod ſi *juſti* nomen, ſignificatioque in illum non caderet, quorſum de ea re diſceptatio? Eccleſiæ nullum ampliùs cum illis erat commercium. Canonis hujus ſenſus eſt, mens, & intelligentia: ſi oblationes admitti poſſunt, atque adeò communione conjungi cum illis poſſumus, qui ſine Confirmatione, & ſacroſancto ſacramento interierint (hac enim ratione poſt mortem in communionem admittebantur) quòd perfectionem Chriſtianorum non eſſent aſſecuti, atque adeò cognomine *juſti* non dicerentur. Confirmatio namque extremam quaſi manum perfectioni addere videbatur, & tamquam faſtigium imponere, quâ quis Chriſtiani nomine, & Euchariſtiæ ſumptione dignus putaretur. Qui igitur non eſſet confirmatus, Euchariſtià non donabatur: quam qui nondum eſſet aſſecutus, neque ſanctus, neque juſtus, aut fidelis nominabatur: quòd Euchariſtia extremus eſſet actus, formaque Chriſtiani hominis, cujus quadam vi atque efficacia ſanctitatis laude præſtans, & divinitatis cujuſdam particeps, Chriſtique Domini membrum redderetur, quod ejus ſacroſancta carne paſtus eſſet, Chriſtoque cum Domino quadam conſociatione conjungeretur. Primis quidem temporibus ſubdubitatio illa non defuit, utrum admitterentur oblationes, communioque Chriſtianis omnibus intercederet cum eo, qui his omnibus quaſi præſidiis minùs inſtructus cùm eſſet, perfecti verique Chriſtiani hominis virtute ſpoliaretur: adeò incorrupta, & omni religione munita primorum Patrum tempora dicebantur.

Dici & illud poteſt, illam dubitationem non alienam à temporum illorum diſciplina. Nam quamplurimi, quamvis omni vitiorum labe & colluvione purgatos eos eſſe conſtaret, non ideo ad ſacram ſynaxin accedebant, neque eorum oblationes probabantur, ut eorum qui eſſent in quarto pœnitentiæ gradu: quorum exemplum quidam ſibi proponentes, facilè eò propellebantur, ut crederent eorum etiam oblationes repudiandas, qui ſacro pane non refecti, omnibus licèt peccatorum maculis deterſis, occidiſſent. Tantâ curâ, tantaque animi proviſione ac præcautione proſpiciebant, ne quid offenderent, aut titubarent in recipiendis, iiſque Deo repræſentandis, alicujus oblationibus: neque verò cujuſquam, niſi ſanctiſſimi juſtiſſimique viri, oblationes æquo animo ferebant.

Id

Digitized by Google

Id ita eſſe quod hoc Canone conſtitutum eſt, cùm hujus verbi ſenſus, *juſtus*, tum voces iſtæ: *poterit eſſe juſtus*, eò me pertrahunt. Videntur quippe voces illæ inſinuare & ſunare aliquid, quo poſito, quis juſtus & haberi & eſſe poterat: defunctique affinibus & agnatis permittere aliquid, quod ejus cauſsâ præſtent: ut oblationes offerre, adeò ut nomen *juſti* defunctus ſibi vindicet; ut & ipſi Concilii hujus Canones omnes non aliò ſpectent, quàm ut certa quædam forma diſciplinæ præſcribatur iis in rebus quæ ad praxim rediguntur: quo conſtituto, credibile eſt, hunc Canonem ad ea quæ geri transigique poſſint, revocari tantùm, ut ad oblationes defuncti recipiendas: neque verò eo Patres definire aut ſtatuere quemquam æternæ vitæ compotem ſine Confirmatione fieri poſſe. Sed certè id corroborare, oblationes ejus ſcilicet, qui ſine Confirmatione obiiſſet, tamquam hominis juſti, ab Eccleſia non eſſe negligendas.

Sub fide.] Per fidem quam in baptiſmo adeptus eſt.

Poterit eſſe juſtus.] Sanctus, & in communione ſanctorum recipi. ALBASPINÆUS.

Innocentius Ciron. in *Paratitl.* ad tit. *De offic. archid.* circa medium, refert Canonem hunc ad tempora illa, quum diaconi ſuperbiâ elati non ſolùm presbyteris, verùm & Epiſcopis, aliquando præferri intendebant, cujus elationis cauſſas congeſſi in cap. *Statutum. De majorit. & obedient.* Sed ſævæ perſecutiones, ſæculique procellæ hujus Concilii non admittunt hujuſmodi elationem. Quum enim vix Chriſtianis vivere ſinebatur, quomodo diaconi populos uſurpare, & privatim regere, ut vult Cironius, poterant? Faciliùs ergo hujus Canonis diffinitio percipietur, ſi obſervemus, olim ob penuriam presbyterorum aliquando diaconos plebibus, & earum ſpirituali regimini fuiſſe præfectos, ut patet ex Can. XXXV. Apoſt. ibi: *Si quis ordinatus Epiſcopus, miniſterium & curam populi ſibi commiſſam non ſuſceperit; hic à communione ſejunctus eſto tamdiu, donec ſuſceperit, obedientiam accommodans: ſimiliter autem & presbyter, & diaconus.* Ubi ſupponunt Apoſtoli, presbyteros, & diaconos etiam populi ſuſcipere curam. Expreſſiùs ex Can. XXXVIII. quem ita vertit Zonaras: *Presbyteris, & diaconis, qui ſub Epiſcopis per vicos ſeu regiones dant operam ſacris, &c.* Concil. Antiochen. juxta verſionem Dionyſii Exigui Canon. I. *Si quis autem eorum, qui præeſſe noſcuntur Eccleſiæ, aut Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, poſt hanc diffinitionem tentaverit, aut ſubverſionem populorum, Eccleſiarumque perturbationem ſeorſum colligere, & Paſcha cum Judæis peragere, &c.* Alibi quoque in eiſdem Hiſpaniæ Conciliis jubetur, ut in Eccleſia vicana, ſi presbyterum ejus facultas habere non permittit, diaconus inſtituatur. Toletan. IV. Canon. viceſimo ſexto: *Quando presbyteri, vel diaconi per parochias conſtituuntur, oportet eos primam profeſſionem Epiſcopo ſuo facere.* Exemplum etiam habemus apud Gregor. Turonen. *De gloria Confeſſor.* cap. 30. referentem, Cantinum, qui poſtea Armenorum fuit Epiſcopus, Eccleſiam vici Iſidorenſis rexiſſe in diaconatu: & apud Bedam lib. 2. cap. 12. in quo mentio fit Jacobi Diaconi à Paullino in ſua Eccleſia relicti, qui magnas antiquo hoſti prædas docendo & baptizando eripuit. Eoque ſenſu intelligi debet Decretum illud Leonis IV. Epiſtolâ II. *Regendam eſſe* (dicentis) *unamquamque parochiam ſub proviſione ac tuitione Epiſcopi, per ſacerdotes, vel cæteros clericos, quos ipſe cum Dei timore providerit.* Ii enim clerici à ſacerdotibus diſtincti, non ſunt alii quàm diaconi, qui ex Concilio Toletano IV. citato, aliquando in parochiis ordinantur, & monaſteriis, tam monachorum quàm monialium regimini diaconi etiam præficiebantur. D. Cyprian. Epiſt. LXII. ad Pomponium: *Et cùm* (inquit) *omnes omnino diſciplinam tenere oporteat, multò magis præpoſitos, & diaconos curare hoc fas eſt, qui exemplum & documentum cæteris de moribus ſuis præbeant.* Novel. 123. cap. 36. *Monachæ ſibi eligunt vel presbyterum, vel diaconum.* D. Benedict. cap. 62. ſuæ Regulæ: *Si quis* (inquit) *Abbas ſibi presbyterum, vel diaconum ordinari petierit; de ſuis eligat qui dignus ſit ſacerdotio fungi.* Et licèt diaconi præpoſiti in vicis & pagis, ut ordinarii miniſtri baptiſmum ſolenniter non conferrent, quia non ſunt miniſtri ordinarii hujus ſacramenti (cap. *Diaconi.* 37. diſt. cap. *Conſtat. De conſec.* diſt. 4. Concil. Londonien. ſub Innoc. III. cap. 3. apud Roger. p. poſteriori Annal. ibi: *Et ut non liceat diaconis baptizare, vel pœnitentias dare, niſi duplici neceſſitate, verbi gratiâ, quia ſacerdos non poteſt vel abſens, vel ſtultè non vult, & mors imminet puero vel ægro.* Florentin. *De union. Armen.* ſect. *De baptiſm.* Probat contra Cellotium Franciſc. Haller. *De hierarch. juriſdict.* lib. 3. art. 2. §. 3.) Tamen ex delegatione ſolenniter baptiſmum conferebant, ut conſtat ex Synodo Romana ad Italiæ Epiſcopos Can. VII. *Paſchæ tempore presbyter & diaconus, per parochias dare repromiſſionem peccatorum, & miniſterium implere conſueverunt, etiam præſente Epiſcopo. In factum quoque ipſi deſcendunt, illi in officio ſunt: ſed illius nomen facti ſumma conceditur.* Ubi notandum, Paſchæ temporibus id tantùm concedi, quia major multitudo baptizandorum hoc die quàm in pervigilio Pentecoſtes ad baptiſmum accedebat: hoc ſiquidem die baptizari ſolebant quicumque à die Pentecoſtes nati fuerant ad diem feſtum Paſchæ: in pervigilio verò Pentecoſtes il dumtaxat qui à feſto Paſchatis ad iſtud tempus, quod longè brevius eſt, nati fuerant; concedebatur ergo propter neceſſitatem, ut diaconi aliquando hoc die baptizarent: ita tamen ut non poteſtate propria, ſed delegatâ id facere viderentur. Ut autem conſtaret ordinariam ſolenniter baptizandi poteſtatem presbyteris, non autem diaconis conceſſam eſſe, ſubdunt: *Reliquis verò temporibus, ubi ægritudinis neceſſitas conſequi unumquemque compellit* (nam extra prædicta tempora vetitum erat, ſublata ægritudinis neceſſitate, quemquam baptizari) *ſpecialiter presbytero licentia eſt, per ſalutaris aquæ gratiam dare indulgentiam peccatorum, quoniam & munus ipſi licet cauſsâ mundationis offerre; diaconis verò nulla licentia invenitur eſſe conceſſa, ſed quod ſemel fortè contigit, uſurpare per neceſſitatem, dicuntur excuſati, nec poſtea in ſecuritate com-*

te com-

te commiſſum. Docuerunt F. Haller. ubi ſuprà. §. 3. Cæſar. *De Eccleſ. hierarch.* diſp. 8. §. 3. n. 13. Aloix in Vita S. Aburtii cap. 18. Illuſtriſs. præceptor Hontiver. *De ſacram. Ordinis.* tract. 4. *De effectib.* Unde in præſenti rectè ſupponitur à Patribus diaconum plebem regentem baptiſmum contuliſſe. GONZALEZ.

Si quis diaconus regens plebem, &c.] Non deſunt qui interpretantes Canonem hunc, cenſeatit olim in uſu fuiſſe plurimis locis, ut diaconi in caſu neceſſitatis non modò baptizarent, prout hoc loco dicitur, ſed etiam à peccatis abſolverent. Id enim ſignificari volunt verbis iis: *Si quis diaconus regens plebem*. Quaſi aliquibus diaconorum commiſſa eſſet poteſtas gerendi in neceſſitate quicquid opus eſſet ad plebis ſalutem, ac proinde etiam abſolvendi à peccatis, ubi nullus adeſſet ſacerdos, & inſtaret mortis ſive æternæ damnationis periculum. Ita doctiſſimus Joannes Morinus lib. 8. *De pœnitentia.* cap. 23. latè, præſertim num. ſive §. 11. & Pamelius verbis mox allegandis.

Ducuntur variis antiquorum teſtimoniis, præſertim S. Cypriani Epiſt. XIII. ubi poſt multa alia circa pacem lapſis dari ſolitam, inquit: *Si incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non exſpectatâ præſentiâ noſtrâ, apud presbyterum quemcumque præſentem, vel ſi presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, APUD DIACONUM QUOQUE EXOMOLOGESIN FACERE DELICTI SUI POSSINT, ut manu eis in pœnitentiam impoſitâ, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres literis ad nos factis deſideraverunt*. In quæ Pamelius, *Fortaſſis* (inquit) *quum Epiſcopus abſens, & presbyteri multi carceribus incluſi eſſent, ex privilegio quodam diaconis in neceſſitate permiſſa eſt pœnitentium reconciliatio: ſicuti à S. Gregorio presbyteris aliquando conceſſam legimus ſacramenti Confirmationis adminiſtrationem, quæ ſolis alioqui Epiſcopis convenit*.

Idipſum tradere videtur Alcuinus *De divinis officiis*. in capite *Jejunii*, & Burchardus ex Pœnitentiali Romano l. 19. cap. 153. & 154. quibus conſonant Concilia, Ancyranum Can. II. Eboracenſe anni MCXCIV. Londonienſe anni MCC. quorum verba exſcribit Morinus.

Sed enim nunquam mihi perſuaderi poterit, prædictos Patres, aut Concilia, in ea opinione fuiſſe: cùm fide divina certum ſit, & palam definitum in Conciliis, præſertim in Tridentino, ad ſolos ſacerdotes ſpectare adminiſtrationem ſacramenti Pœnitentiæ, ſive poteſtatem remittendi peccata. Qua de re innumera cujuſque ferè ſæculi teſtimonia produci poſſent, tam ex Græcia Conciliis & Patribus, quàm ex Latinis.

Loca autem à Morino in oppoſitum allegata facilè explicari poſſunt, ut ſenſus ſit, abſente ſacerdote, & urgente extrema neceſſitate, diaconos olim interdum, & aliquibus locis, ſolitos ex delegatione Epiſcoporum audire confeſſiones lapſorum pœnitentium; non quidem ad abſolvendum illos (non enim unquam id facere potuerunt, aut poſſunt, adhuc per delegationem Epiſcopi, immo nec Romani Pontificis) ſed ad explorandum illorum ſtatum & veram contritionem, ſive plenam converſionem ad Deum: quâ cognitâ, in articulo mortis, & nullo interveniente ſacerdote, cum voto ſacramenti in ipſa contritione clauſo, diaconi poterant ipſis pacem dare, & reſtituere communioni Eccleſiæ, à cujus cœtu ſeparati erant; ac ſubinde iis Euchariſtiam miniſtrare, quâ receptâ piè ac ſanctè morerentur. Hæc omnia alio fortaſſe loco operoſiùs oſtendemus ex variis veterum teſtimoniis, quæ in præſenti generatim ſatis fuerit indicâſſe. CARD. DE AGUIRRE.

Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit.

CAPUT SEPTUAGESIMUM OCTAVUM.

Benedictionem hîc ſacramentum Confirmationis intelligi: & cur Chriſtiani eâ perfici dicantur.

CONFIRMATIONIS ſacramentum fuiſſe ſemper in Eccleſia, ex hoc Canone diſcimus, non ad catecheſin quandam, quâ adoleſcentiæ proximi Fidei ſuæ rationem coram Eccleſia exponebant, ut perversè effutiunt hæretici; ſed ad conſtantiam Chriſtianam, prudentiamque accipiendam per impoſitionem manûs Epiſcopi, ut disertè loquitur Fabianus [m] Pontifex, divinitus inſtitutam. Edocemur præterea hoc Canone Confirmationis ſacramentum ad ſolos Epiſcopos ſpectare, contra Lutherum, qui presbyteris id muneris deferri impudenter aſſeverat: quod adverſus eundem, ſancto Spiritu afflati Patres Concilii Tridentini [n] pari judicio & conſenſu ſtatuerunt. Illud præterea obſervandum, Confirmationem olim variis nominibus; conſignationem, ſcilicet, manûs impoſitionem, obſignaculum, benedictionem, operationem Spiritus ſancti, chriſma, chriſmatis ſacramentum, appellari. Primus, ut opinor, qui ex re ſacramento aptè nomen indidit, & *Confirmationem* vocavit, B. Ambroſius [o] fuit, quem Patres recentiores ſequuti ſunt. Voluerunt ergo Illiberritani Epiſcopi, ſi diaconi, abſente Epiſcopo vel presbytero, baptiſmum miniſtrâſſent (quòd nondum perfectus Chriſtianus eſſet ſine Confirmatione, id eſt, virtute & fortitudine eſſet deſtitutus, quâ omnes fideles ſacramento Confirmationis ad decertandum cum hoſte minori cum diſcrimine corroborantur) ut illum baptizatum deducant ad Epi-

[m] *Fabianus PP. in Ep. 2. ad omnes Orient. Epiſc.*

[n] *Concil. Trident. Seſſ. 7.* De confirmatione. *Can. 3.*

[o] *Ambroſ. l.* De his qui myſteriis initiantur. *cap. 6.*

ſcopum, ut eum per benedictionem ſive manûs impoſitionem confirmet. Idem ſentiendum, ſi presbyter abſente Epiſcopo baptiſinum contuliſſet: ad Epiſcopum enim baptizatus erat deducendus, ejuſdem Confirmationis impetrandæ gratiâ.

COMMENTARII NOVI.

HÆC verba ita disjunctivè prolata: *ſine Epiſcopo, vel presbytero*, non levem contineut difficultatem: ſiquidem in eis innui videtur, diaconum cum presbytero populum regentem ita perfectè conferre baptiſmum, ut non ſit properandum feſtinanter ad Epiſcopum, ut per benedictionem, hoc eſt, Confirmationis ſacramentum, baptiſmum perficiat, aut presbyterum illam benedictionem periclitanti baptizanti pręſtari poſſe; ſed ut disjuoctivè illius, vel magna proprietas in hoc Canone perpendatur, ſcieudum eſt olim ſacramentum Confirmationis ſtatim poſt baptiſmum conferri conſueviſſe ad perfectionem baptiſmi, & ut novæ virtutis robue, cumulatiorque gratia impertiretur. Clemens Pontif. Epiſt. IV. Decretal. dum ſcribit: *Omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo, & demum conſignari ab Epiſcopo, id eſt, ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti percipere; quia aliter perfectus Chriſtianus eſſe non poterit; ſi non neceſſitate, ſed injuria vel voluntate ſic remanſerit*. Et rurſus ibidem: *Niſi regeneratus fuerit ab Epiſcopo confirmatus, perfectus eſſe Chriſtianus nequaquam poteſt*. B. Cyprian. Epiſt. LXXIII. ad Jaouar. & cæter. Epiſc. Numid. *Ungi quoque neceſſe eſt eum qui baptizatus ſit; ut accepto chriſmate, id eſt unctione, eſſe unctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit*. Melchiades Papa Epiſt. ad Epiſc. Hiſpan. *Ita conjuncta ſunt hæc duo ſacramenta, ut ad invicem, niſi morte præveniente, nullatenus poſſint ſegregari: & unum ſine altero ritè perfici non poteſt*. Et Urban. Papa: *Omnes fideles per manûs impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent, ut plenè Chriſtiani inveniantur*. Quæ verba repetuntur à Rhabano Mauro lib. 1. *De inſtitut. cleric.* cap. 30. nec differuot ab iis quæ ſcribuut Fabianus PP. Epiſtolâ ſecundâ, Synodus Aurel. cap. 3. quemadmodum à Gratiano citatur, *De conſecr.* diſtinct. 5. cap. *Ut jejuni*. Conc. Laodicen. cap. 48. Pacian. ſerm. *De Baptiſm.* Walafrid. Strabo *De reb. Eccleſ.* cap. 26. & Ivo Carnot. ſerm. *De ſacrament. neophyt.* Sed cùm plures, abſente Epiſcopo, à presbyteris vel diaconis baptizati, ſtatim poſt baptiſmum occumberent ſine ſacramento Confirmationis; Sylveſter, qui tempore hujus Concilii floruit, ſtatuit ut à presbytero poſt baptiſmum in vertice ungerentur, ut qui jam penè animam agebant, contra dæmonis tela oratiouibus Eccleſiæ, quæ in ea unctione adhibebantur, egregiè muniti, ſecuriores è vivis excederent. Quod Sylveſtri inſtitutum patet ex Ritualium veterum ſcriptorum venerandæ antiquitatis monimentis authenticis, & exploratis teſtimoniis: ſiquidem Amalarius Fortunatus Archiepiſc. Treviren. lib. 1. *De Eccleſ. offic.* cap. 27. hoc ipſum decretum Beati Sylveſtri ſic obſervat: *In geſtis Pontificalibus legitur: Sylveſter Papa inſtituit, ut à presbytero ungeretur neophytus in cerebro & capite*. Et paullò infrà: *Si quis ſine iſto chriſmate migraverit de ſæculo, periculoſum iter accipit. Hoc prævidens Sylveſter Papa, quantum poteſt ſubvenit, & propter abſentiam Epiſcopi neceſſitate addidit, ut à presbytero ungerentur*. Rhabanos Maurus ex Abbate Fuldenſi Archiepiſcopus Moguntinus lib. 1. *De inſtitut. clericor.* cap. 28. idem inſinuat, ait enim: *Legimus, & in geſtis PP. quòd Sylveſter Papa in Romana Eccleſia conſtituerit, ut ſi poteſtas & privilegium apud ſolum Epiſcopum conſtat, quòd ſacrum chriſma ipſe conficiat, & baptizatum per manûs impoſitionem cum ipſo chriſmate conſignet propter hæreticam ſuaſionem, ita presbyter eodem chriſmate liniat baptizatum levatum ex aqua propter occaſionem tranſitûs mortis*. Walaſridus Strabo Abbas Augienſis in lib. *De rebus Eccleſ.* cap. 26. hoc ipſum commemorat, dicens: *Teſtantur decreta Innocentii Papæ, & ſtatuta Sylveſtri: quia & ipſe inſtituit, ut presbyter baptizatum chriſmate liniat propter occaſionem tranſitûs mortis*. Rupertus Turienſis Abbas, lib. 5. *De divin. offic.* cap. 16. eodem tramite incedens, ait: *Legitur autem in geſtis Pontificalibus quòd Sylveſter Papa conſtituit, ut baptizatum presbyter liniat chriſmate, & levatum de aqua propter occaſiones tranſitûs mortis, ne propter abſentiam Epiſcopi, & difficultatem eum conſequendi, ſine manûs impoſitione baptizati migrent*. Hæc Rupertus, qui tamen non ſatis aptè linitionem illam baptizati in vertice, manûs impoſitionem appellat. Quo nomine Patres ſacramentum Confirmationis, quod ſolus Epiſcopus confert, deſignare ſolent: longè enim eſſe diverſam haoc unctiooem chriſmatis io vertice baptizati, quæ fit à presbytero, ab ea quæ fit ab Epiſcopo in fronte extra baptiſmum, res eſt quàm certiſſima, & ab Innocentio I. Epiſt. I. ad Decentiom expreſſis verbis declarata: ſic enim ait cap. 3. illius ſuæ Epiſtolæ: *Presbyteris chriſmate baptizatos ungere licet: ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis, quam tradunt Spiritum ſanctum*. Plura congerunt de hac unctione Briſſonius in l. *Dominico*. C. Theodoſ. *De ſpect.* fol. 179. in parvis Baſil. Legion. *De Confirm.* part. 3. cap. 2. A. Sauſſay in *Panopl. ſacerd.* par. 2. cap. 23. lib. 5.

Sed licèt hæc unctio tantùm cæremonialis eſſet, & vicaria Confirmationis, noo poterat à presbyteris fieri, niſi de Epiſcopi licentia, aut ingruente neceſſitate. Concil. Tolet. I. Can. XX. Leo I. Epiſtolâ LXXXIIX. ibi: *Sed neque coram Epiſcopo licet presbyteris in baptiſterium introïre, nec præſente Antiſtite infantem tingere aut ſignare*.

De

De qua unctione accipio Canonem ſecundum Concilii Arauſic. I. relatum in cap. *Nullus*. *De conſecrat.* diſtinct.4. ubi dicitur, hæreticos in mortis diſcrimine poſitos, ſi hæretici eſſe deſierint, ſi deſit Epiſcopus, à presbyteris cum chriſmate & benedictione conſignari poſſe. Innocent. I. Epiſtola VI. ubi ſtatuitur, quòd ſi energumeni non poſſunt ad Epiſcopum deferri, debet Epiſcopus auctoritatem dare presbyteris ad eos conſignandos, ut jam docuit Baſil. *De Confirmat.* part. 4. cap. 2. Unde ſenſus præſentis Canonis eſt: ſi diaconus plebem regens aliquem baptizaverit ſine Epiſcopo vel presbytero, Epiſcopus illum per ſacramentum Confirmationis quantò citiùs perficere debet. Si autem presbyter reperiatur, ipſum poſſe periclitanti ſubvenire per prædictam unctionem, donec ſi ſupervivat, ab Epiſcopo confirmetur. Sed ſi antè de ſæculo receſſerit ſine ulla unctione, tantùm cum baptiſmo, ob Fidem in eo profeſſam, & gratiam acceptam, poterit eſſe juſtus, id eſt ſalvus, licèt aliter illa verba: *poterit eſſe juſtus*, accipiat Albaſpinęus l. 1. *Obſer.* cap. *Fin.* in fine. GONZALEZ.

Quòd ſi antè de ſæculo receſſerit; ſub fide qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus.

CAPUT SEPTUAGESIMUM NONUM.

Solo baptiſmo in neceſſitate poſſe quemquam ſalvum fieri.

HIS verbis ſatis manifeſtum fit, Patres hujus Concilii non ideo antea dixiſſe, perfici Chriſtianum Confirmatione, quòd ſolo baptiſmo quis non efficeretur Chriſtianus & particeps æternæ beatitudinis: nam eâ fide qua quis credidit in baptiſmo, eum ſalvum fieri poſſe, modò nullo ſcelere obſtrictus ſit, declarant. Perfici autem Chriſtianum ideo dixerunt, quoad plenum robur ſancti Spiritus, quod per Confirmationem confertur. Id etiam docuit Melchiades [p] PP. ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos. *De his verò* (inquit) *ſuper quibus rogitâſtis vos informari; id eſt, utrum majus eſſet ſacramentum, manus impoſitio Epiſcoporum, aut baptiſmus? ſcitote utrumque magnum eſſe ſacramentum: & ſicut unum à majoribus fit, id eſt à ſummis Pontificibus, quod à minoribus perfici non poteſt; ita & majori veneratione venerandum & tenendum eſt; ſed ita conjuncta ſunt hæc duo ſacramenta, ut adinvicem, niſi morte præveniente, nullatenus poſſint ſegregari: & unum ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt.*

[p] *Melchiad. PP. in Ep. ad omnes Epiſcopos Hiſp. c. 2.*

CANON LXXVIII.

De fidelibus conjugatis, ſi cum Judæa vel Gentili mœchati fuerint.

Si quis fidelis habens uxorem, cum Judæa vel Gentili fuerit mœchatus; à communione arceatur. Quòd ſi alius eum detexerit; poſt quinquennium, actâ legitimâ pœnitentiâ, poterit Dominicæ ſociari communioni.

Iiſdem verbis retulit Ivo hunc Canonem pag. 8. cap. 282.

CAPUT OCTOGESIMUM.

Graviùs fidelem virum delinquere ſi ad fœminam infidelem acceſſerit, quàm è contrario.

GRAVI cenſura interdixerunt Patres ſuperiùs, ſolutum fidelem jungi cum Judæa vel infideli matrimonii nexu: nunc verò in maritos ſe cum eiſdem adulterio polluentes, quinquennii pœnitentiâ meritò animadvertunt. Graviùs enim vir fidelis delinquit, ſi ad Judæam vel infidelem acceſſerit, quàm fœmina fidelis, ſi ad virum Judæum vel infidelem. Cùm enim proles

Digitized by Google

matrem, non patrem ſequi debeat, ſi juris civilis ſpectemus præcepta, quæ in filiis educandis obſervari ſolent; periculum erat grave, ſi fœmina Judæa vel ethnica ex viro fideli liberos ſuſciperet: nam Judaïſmi vanis ſuperſtitionibus, vel gentilitatis veſanis erroribus illi imbui poterant & contaminari.

COMMENTARII NOVI.

DE prohibita communione, etiam politica, cum Judæis & Gentilibus latè diſſerui ſuprà in Can. L. Hîc tamen agitur de mœchia à fideli cum Judæa vel Gentili commiſſa, quam fœdiſſimam omnino eſſe, & aptiſſimam ad cor fidelis depravandum, docetur in cap. *In nonnullis*. §. *Unde contingit*. *De Judæis*. l. *Ne quis Chriſtianum*. C. eod. tit. Nullum enim efficacius telum ad Iſraëlitarum fidem evertendam excogitavit diabolica perfidia, quàm ſi cum alienigenis Moabitis fœminis idolorum cultricibus fornicarentur, de quo præclarè philoſophatur Philo lib. *De fortitud.* ab illis verbis: *Arabum gent.* Unde acriter Eccleſiæ Patres commiſtionem fidelis cum infideli damnârunt & vindicârunt in Concil. Arelat. I. Can. XI. Niceno Can. LXVIII. Arvernen. Can. VI. Et Pius V. ſuâ conſtitut. editâ die 20. Maji anno MDLXVI. præcepit ne quis Judæorum de cætero auderet quovis prætextu & quæſito colore, etiam emptionis, ingredi domos meretricum fidelium. Antiquis etiam Hiſpaniæ legibus (quas vulgò dicimus *Fueros de Sepulveda*) non ſemel conſtitutum fuit, ut fidelis cum Judæa vel Sarracena, vel è contrario, in ſimili commiſtione deprehenſus, vir præcipitio pereat, mulier igne. Quæ pœna mortis confirmata reperitur in lib. 9. tit. 24. *Partit.* lib. 7. tit. 19. lib. 8. *Ordin.* Plura congerunt Didacus Perez in dict. lib. 7. Tiber. Decian. lib. 5. *Tract. crimin.* cap. 12. num. 20. Farinac. *De delict. carn.* quæſt. 139. num. 1. Riciulus *De jure perſon.* lib. 2. cap. 41. num. 6. Unde rectè in præſenti jubent Patres, fidelem mœchantem cum Judæa vel Gentili non ſtatim admittendum eſſe ad communionem; ut in eo qui ſemel mœchatus eſt cum fideli ſanxerunt ſuprà in Canone XLVII. ſed poſt quinquennium, ſi alius eum detexerit. Si autem ipſe ſpontè reatum confiteatur, forſan poſt triennium: quod ſecundum pœnitentiæ tempus omiſerunt Patres. Peractâ tamen legitimâ pœnitentiâ, jubent ipſum Dominicæ ſociari communioni, id eſt, reconciliari altari & ſacramentis, ſeu communionis participem fieri, ut in Concilii Bracar. II. Can. LXXXII. Carthagin. II. Can. IV. Agath. Can. LX. Epaun. Can. XIX. Tolet. Can. II. relato in cap. *Placuit*. penultim. 50. diſt. cum aliis, quæ conſultò omitto. GONZALEZ.

Quòd ſi alius eum detexerit; poſt quinquennium, actâ legitimâ pœnitentiâ, poterit Dominicæ ſociari communioni.

CAPUT OCTOGESIMUM PRIMUM.

Diverſa in eum qui ſe defert, vel qui convincitur, pœna ſtatuenda.

SI ipſe crimen palam confiteretur, ut majorem pudoris & modeſtiæ fructum perciperet, nullum excommunicationi tempus præſcribitur: ſi alter detexerit, quinquennii: quo elapſo reconciliari communioni poſſe decernitur. Deeſſe duo verba in prima parte hujus puto, ut congruat cum Canone LXXVI. præcedenti, in quo diacono lapſo, ſi crimen confiteatur, ipſi triennii tempus ad pœnitentiam præſcribitur: ſin autem alius detexerit, quinquennii: ſicque ſi ipſe confiteatur, triennio abſtinere debere; ſin alter, quinquennio intelligendum arbitror.

C A N O N LXXIX.

*De his qui * aleâ ludunt.*

* Tabulâ.

Si quis fidelis aleâ, id eſt tabulâ, luſerit; placuit eum abſtinere; & ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit communioni reconciliari.

CAPUT

CAPUT OCTOGESIMUM SECUNDUM.

De pœnitentia aleâ ludentis.

LUDUM aleæ à Græcis in otio Trojani belli à quodam milite Aleâ nomine inventum, & ab illo eo nomine nuncupatum, Divus Iſidorus [r] tradit. Quòd in tabula fieret, *ludum tabulæ* etiam appellārunt. *Tabula autem* (ut idem Iſidorus refert) *ludebatur pyrgo, calculis, teſſeriſq;. Pyrgus dicebatur, quòd per eum teſſeræ pergerent, quod turris ſpeciem habebat, nam Græci turrim πύργον vocant. Calculi vocati quod leves ſint & rotundi: unde & calculus dicitur lapis brevis, qui ſine moleſtia ſui brevitate calcatur. Item calculi, quòd per vias ordinales, quaſi per calles eant. Teſſeræ autem vocatæ, quia quadræ ſunt ex partibus omnibus. Has alii lepuſculos vocant, eo quòd exſiliendo diſcurrunt. Olim autem teſſeræ jacula appellabantur, à jaciendo.* Hoc autem ludi genus quare prohibuerint Patres, idem Iſidorus recenſet. *Ab hac arte* (inquit) *fraus, & mendacium, atque perjurium nunquam abeſt: poſtremò & odium & damna rerum: unde & aliquando propter hæc ſcelera interdicta legibus fuit.*

Ob hæc & alia multa quæ ex tali ludo redundant, Plato ſenſit, aleam, & reliquas pernicioſas artes à dæmone (quem nominat *Theuth*) inventas eſſe, & ad Thamam Ægypti Regem delatas. Ariſtoteles [s] etiam aleatores fures atque latrones illiberales dicit eſſe; quia in turpi lucro verſantur, & omnia quæſtûs causâ ſuſtinent probra. Adeò autem frequens erat hic ludus olim, ut Imperator Caligula ex uſu illius compendium non ſpreverit; tributo illius nomine his qui lucrum fecerant, impoſito, ut in illius vita tradit Suetonius [t]. Cùm autem pecuniæ deeſſent, libertatem ipſam (quam rebus omnibus pretioſiorem ſani judicii negabit nemo) periculo aleæ exponebant, ut Tacitus [u] refert: *Inter ſeria* (inquit) *ſobrii Germani aleam exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut cùm omnia defecerunt, extremo ac noviſſimo jactu de libertate ac de corpore contendant.* Qua ratione Juſtinianus [x] Imperator providere volens his malis, nulli licere voluit, aut in privatis domibus, vel aleâ ludere, vel inſpicere. Alia præterea in ludo hoc nefaria admitti ſolita teſtantur veteres. Zabulo quippe illius primo inventori antè erat ſacrificandum, quàm quis manum in tabulam porrigeret, ut Divus Cyprianus [y] teſtatur. *Quàm magna* (inquit) *& larga pietas Dei filii, quòd in futurum præſcius nobis conſulat: ne quis frater incautus denuò laqueis diaboli capiatur, ſolicitos eſſe juſſit & providos, atque eruditos; quoniam hoſtis ille antiquus circuit pulſans Dei ſervos, non uno genere tentans. Multæ enim ſunt tentationes ejus, quorum primordia ſunt [z]; idololatria, mœchia, furta, rapina, avaritia, fraus, ebrietas, impatientia, adulterium, homicidium, zelus, perfidia, falſa teſtimonia, eloquium falſum, invidia, extollentia, maledictum, error, & ſi qua ſunt ſimilia quæ his congruunt; ex quibus eſt alea tabula. Præſto eſt diaboli laqueus manifeſtus, venenum portans lethale ſerpentis, & inductio corrumpens; quæ cùm videtur nihil eſſe, magna amplexi operitur deletio. Quid illud eſt, quæſo fideles, ut manus quæ jam ab injuriis humanis expiata eſt, & ad ſacrificium Dominicum admiſſa, & quod ad ſalutem totius hominis pertinet, dignatione ſuſcipit: quæ ad laudem Domini in oraculo exſurgit; quæ ſignum crucis, per quod tuemur, frontibus imprimit; ipſa quæ divina ſacramenta conſummat: quid eſt, inquam, ut iterum laqueis diaboli, unde exuta eſt, implicetur? & per ipſa damnetur? Aleatrices manus libidinoſo ſtudio conſueverunt, ideſt, alea tabulæ; quod eſt diaboli venabulum, & delicti vulnus inſanabile. Alea tabulam dico, ubi diabolus præſto eſt, ad capiendum ſummiſſus, & cùm ceperit de captivo triumphum, perfidia, falſa teſtimonia. Tabulam alea dico, ubi dementia, & furia, & venale perjurium, imperium & colloquium ſerpentinum. Illic rabioſa amicitia, illic atrociſſimi ſceleris fraternitas diſcordans, illic convicia & audacia ſæva, & mens inſana, & fera impatientia. Alea tabulam dico, ubi poſſeſſionum amiſſio, & pecuniarum ingentium perditio, monſtrum & demonſtrant litigioſum, furax dementia. O aleatorum noxia ſedentaria, & pigra nequitia! O manus crudeles, & ad periculum ſui armata, quæ bona paterna & opes avorum ſudore quæſitas ignominioſo ſtudio dilapidant! manus trux, noxia, & inſomnis, noctu dieq; continuis inſtrumentorum ſuorum armigera: quæ peccando ſeipſam damnabit; & poſt peccata non deſinit ire. O nequam manus in perniciem domini ſui armata, quæ ſordidiſſimi artis totam ſubſtantiam perdit; & cùm tot eſſent augenda rei familiaris, & multarum abundantia opum, modò inops & pauper eſt! Alea eſt quam lex odit: alea eſt quam ſequitur crimen ignobile, ubi manifeſta tentatio, & pœna occulta. Alea eſt alveus mali, & ſupplantatio amici, quæ nec lucrum confert, ſed totum conſumit. Hinc deinde pauperes fiunt, hinc opes ſuas perdunt, hinc jam conſumptis omnibus rebus ſuis, mutuis pecuniis ſe obruunt: hinc patrimonium ſine ulla fori calumnia amittunt. Qualis eſt his, ut quos nemo perſequitur, ſe ipſos per invidiam perſequantur? ut paternas ſuas hæreditates ſub hoſtium ſuorum multiformi numero diſpergant? Eſt & quando ipſi aleatores cum proſtitutis mulieribus, penes auctorem ſuum nocturnas vigilias clauſis foribus celebrant: armantur adverſus ſe miſeri, ſpiritu diaboli repleti, & illic duplex aut geminum crimen admittunt. Hîc concrepat aleæ ſonus, illic ſilentio operatur inceſtus: hîc ſine ullo dignitatis ſuæ reſpectu, ſine ulla excuſatione, peſtifero ſtudio cedere bonis ſuis cogitur: illic ſecretò mortale venenum bibitur. Unde hæc ſacrilega meditatio, unde hoc crimen, auctorum teſtimonio comprobamus? Cùm enim quidam ſtudio literarum bene eruditus, multum meditando, hoc malum, & tam pernicioſum ſtudium adinvenit, inſtinctu ſolius Zabuli, qui eum artibus ſuis repleverat: hanc ergo artem oſtendit, quam & colendam ſculpturis cum ſua imagine fabricavit. Statuit itaque imaginem ſuam cum nominis ſui ſubſcriptione, ſuggerente,*

r *D. Iſidor. l. 18. Etymolog. c. 31.*

s *Ariſt. l. 4. Ethic. ad Nicomach. c. 1.*

t *Suet. in vita Caligulæ, cap. 41.*

u *Tacit.* De antiquis moribus Germanorum.

x *Juſtin. Imp. in l. ult.* De religioſ. & ſumpt. funer.

y *D. Cyprian. lib.* De aleatorib. c. 2.

z *1. Petr. 5.*

rente ſibi amico, qui ut hanc artem excogitaret, in peccatorem ſubvenit. Sic ergo ſe in imagine ſpecioſa demonſtrans, alto quodam loco condidit, & in ſinus ſuos hanc aleæ tabulam geſtans, ut quaſi ipſe luſor & adinventor hujus malitiæ appareret, cujus nomen à Dei ſervis nominari non deberet (ſic enim in nomine turpis eſt, quomodo in factis iniquus) & quiſque Dei ſervus aleæ tabulam amplectitur, auctorit nomine vocaretur. Ille enim cùm ſe in ſtatunculis & ſimulacris formaret, aliud crimen adinvenit, quo ſe ab imitatoribus ſuis colendum, & ſibi ſacrificandum inſtituit, ita ut qui vellet ſtudio ejus adhærere, non antè manum in tabulam porrigeret, niſi auctori hujus priùs ſacrificâſſet. Inde factum eſt, ut olim qui homo fuerat, & facinoris admiſſionis adulter, poſt mortem à pronis & errantibus ſub fictitio nomine Dei talis coli meruerit. Aleæ tabulâ qui ludit, & maleficia nôſſe debet, quod à Dei ſervis longè ſit; ſciens quoniam foris maleficus, & venenarius, & iterum in judicii diem in igne rotante torquebitur. Aleæ tabulâ qui ludit, priùs

Exod. 22. Hierem. 25. *auctori ejus ſacrificare debet; quod Chriſtianis non licet, dicente Domino*: Sacrificans diis eradicabitur, niſi Deo ſoli. *Et iterum*: Nolite ſacrificare diis alienis, ne incitetis me in operibus manuum veſtrarum ad diſperdendum vos. *Chriſtianus qui es, & aleæ tabulâ ludis; licèt non ſacrifices, lege hujus facinoris particeps es. Et utique Dominus occurit, & dicit*: Exi de ea populus meus, ne ſis particeps delictorum ejus.

Apoc. 16. Iſaiæ 52. *Et iterum*: Diſcedite, diſcedite inde, exite de medio ejus qui portatis vaſa Domini, & immundum ne tetigeritis. *Chriſtianus quicumque es, & aleâ ludis, hoc primùm in loco credere debes, quia non Chriſtianum, ſed ethnicum tibi nomen eſt, & illud quod ad ſacrificium Dominicum pertinet, in vacuum ſumis. ſic*

Levit. 7. *enim dicit*: Omnis immundus non tanget ſacrificium ſancti. *Dicit enim Scriptura*: Omnis vir manducans carnem ſacrificii, & immunditia ejus ſuper ipſum, pereat anima illa de populo meo. *Aleator quicumque es, Chriſtianum te dicis; quod non es, eo quòd ſæculo particeps es, nec amicus Chriſti potes eſſe, qui cum inimico Chriſti tenes amicitiam.*

z D. Iſidor. dicto lib. 18. cap. ult. Non diſſentit à Cypriano D. Iſidorus. [z] *Quidam autem* (inquit) *aleatores ſibi videntur phyſeologicè per allegoriam hanc artem exercere, & ſub quadam rerum ſimilitudine fingere. Nam tribus teſſeris ludere perhibent, propter tria ſæculi tempora, præterita, præſentia, & futura: quia non ſtant, ſed decurrunt. Sed & ipſas vias ſenariis locis diſtinctas, propter ætates hominum; trinariis lineis, propter tempora argumentantur. Inde tabulam ternis deſcriptam dicunt lineis.* Hæc ſunt quæ moverunt Hiſpanos Patres, ut ludum aleæ ſeu tabulæ pœnâ excommunicationis propoſitâ prohibuerint: quorum ſententiam ſequuti

a Concilium Conſtantinopolitanũ 6. Can. 50. ſunt qui Conſtantinopolitanæ Synodo Canones adjecerunt. [a] *Nullum* (inquiunt) *omnino, ſive clericum ſive laicum, ab hoc deinceps tempore aleâ ludere: qui ſecus fecerit, excommunicetur.*

Conſtat etiam ex hoc Canone, poſſe Epiſcopos, & Concilia Provincialia, ludis ſæcularium leges imponere, & eas violantes Eccleſiaſticâ coërcere diſciplinâ,

COMMENTARII NOVI.

De talis, nî fallor, Canon accipiendus: quibus ludere nefas videbatur, quòd ſpeciem quandam idololatriæ committeret qui eos jactaret. Deorum enim Gentilium effigies pro numeris habebant, iiſque invocabantur, ut feliciſſimus eveniret jactus. Suetonius in Auguſto: *Quos tollebat univerſos qui Venerem jecerat.* ALBASPINÆUS.

Aleæ luſum perantiquum eſſe, & apud varias nationes uſitatum, Juſtinianus auctor eſt in leg. *Alearum*. Cod. *De aleat.* vulgò, & ſub tit. *De religioſ. & ſumpt.* De Hunnis teſtatur D. Ambroſ. in lib. de Tobia cap. 11. *Hunnorum populi in procinctu ludunt: teſſeras ſimul & arma portant.* De Germanis Tacitus De moribus German. *Aleam, quod mirère, ſobrii inter ſeria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut cùm omnia defecerunt, extremo ac noviſſimo jactu de libertate & corpore contendant: victus voluntariam ſervitutem adit, &c.* De Romanis Ammianus lib. 28. *Quidam ex his* (inquit) *licèt rari, aleatorum vocabulum declinantes, ideoque ſe cupientes appellari teſſerarios: inter quos tantum differt, quantum inter fures & latrones, &c.* Apud quos Claudium Cæſarem adeò deditum fuiſſe refert Suetonius in eo, ut in geſtatorio, ſeu ſella, quâ vehebatur, luderet, & librum de illius ludi arte ediderit. *De Hiſpanis* ſufficiat referre quod cecinit eleganter Jacobus Falco nobilis Hiſpanus Satyr. 8. in *Aleator*.

Hiſpani militis audi
Grande nefas. Hic ille fuit, qui primus ad Albim
Sprevit aquas, hoſtiſque minas; nuduſque natavit
Contra armatum hoſtem geſtans in dentibus enſem.
Auſum horrendum, ingens, & dignum, Carole, caſtris
Temporibuſque tuis. Verum hic tam fortis & audax
Strictius à magno laudatus Cæſare miles,
Nunc miſer abraſo capite, & tenus inguine nudus,
Atque etiam multis religatus crura catenis,
Remum utrâque manu ſpumoſa per æquora verſat.
Hoc ſceleris non pœna fuit, non ſupplicium, nec
Bellonæ vulnus. Seſe pro pignore pactus
Alveolo, numerum pedicoſi remigis auxit.
Namque inter nautas ne deſit dedecus ullum,
Non tantùm argentum, non tantùm luditur aurum,
Sed quoque libertas. Hic tranſtro quatuor annos

Debet,

Debet, at ille duos. Eſt qui non exuit unquam
Se pedicâ & vinclo, niſi vindice morte vel auſtro.
Res ſacra, & cunctis eſt alea noxia.

Ejus ludi formam & leges tradit Pantoja in leg. *Fin.* Cod. *De aleator.* Sed damna quæ ex aleæ uſu emergunt & contingunt, expendamus; ut propriam hujus Illiberritanæ legis ratinnem capiamus. Ea refert Horatius lib. 1. Epiſt. penult.

Diſplicet iſte locus, clamo, & diludia poſco.
Ludus enim genuit trepidum certamen & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Juvenal. Satyr. 1. ubi de ſtatu Reip. ſuæ, ſuo ævo ita conqueritur:

Et quando uberior vitiorum copia? quando
Major avaritiæ patuit ſinus? alea quando
Hos animos? nec enim loculis comitantibus itur
Ad caſum tabulæ, poſitâ ſed luditur arcâ.

Ovid. lib. 3. *De arte amandi*:

Sed major labor eſt ſapienter jactibus uti,
Majus opus, mores compoſuiſſe ſuos.
Tunc ſumus incauti, ſtudioque aperimur in ipſo:
Nudaque per luſus pectora noſtra patent.
Ira ſubit, deforme malum, lucrique cupido,
Jurgiaque, & rixæ, ſollicituſque dolor.
Crimina dicuntur: reſonat clamoribus æther,
Invocat iratos & ſibi quiſque deos.
Nulla fides tabulis, quæ non per vota petuntur,
Et lacrymis vidi ſæpè madere genas.
Jupiter à vobis tam turpia crimina pellat,
In quis eſt illi cura placere viro.
Hos ignava jocos tribuit natura puellis:
Materiâ ludant uberiore viri.

A quo accepiſſe videtur Imperator in leg. *Fin.* Cod. *De aleat.* Joannes Sariſlear. *Polycratici* lib. 1. *De notis curial.* cap. 5. *Quis enim* (ait) *non erubeſcat, ſi ſortis ſuæ gratiam non virtuti debeat, ſed taxillis? Quis fritilli cautelam ſuæ prudentiæ non debeat anteferre? Nonne ſatis improba eſt cujuſque artis exercitatio, qua quanto quiſque doctior, tanto nequior? Aleator quidem omnis hic eſt. Mendaciorum ſiquidem & perjuriorum mater eſt alea, & ex alieni concupiſcentia ſua prodigit, & nullam habens patrimonii reverentiam; cùm illud effuderit, ſenſim in furta dilabitur & rapinas. Illam verò nonnulli præferunt, in qua Ulyſſes luſiſſe legitur, eo quòd ingenii aliquatenus multâ meditatione exercitare videatur acumen. Sed ex eo mihi videtur perditior, cùm nihil infelicius ſit, quàm in eo, in quo minimum proficias, plurimum laborare. Eſt enim inutilis importunitas deprecantis, quâ inutilia adquiruntur, & quærendi inanis eſt diligentia, cùm inveniſſe non profuerit. Poſſet itaque motus animi, & mentis agitatio, quæ ibi fruſtra diſtrahitur, rebus pulchrioribus & melioribus accommodari. Aleam verò à regione morum illius auctoritas prorſus exterminat, qui univerſum orbem docens in filio eam denunciat omnibus fugiendam. Ab ea ſiquidem armantur ad lites homines, incurrunt inimicitias, in miſeram, etſi non miſerabilem, incidunt egeſtatem. Si denunciationis quæris auctorem, illum agnoſce, qui*

Non ſibi, ſed toti genitum ſe credidit orbi.

Et quot crimina ludus aleæ vehat, Cardinalis Oſtienſis in Summa *De exceſſ. Prælat.* §. *Clericus*. his non tam cultis quàm religinſis verſibus recenſet:

Hæc cum taxillis ludendo crimina ſiunt:
Eccleſiæ ſpretus, uſuraque, ſive rapina,
Scandala, cùm nuga, blaſphemia, tum faciendi
Furti doctrina, violentia, crimina falſi,
Et mortis cauſsâ deceptio, perditioque
Temporis, & deſiderium, corruptioque ingens,
Iſtis prædictis adulatio, vitaque turpis.

Quæ ſexdecim vitia ſuo ordine exponit Pantoja ubi ſuprà in dicta leg. *Fin.* ex num. 7. Plura alia in aleæ deteſtatinnem congerunt M. A. Majoragius lib. *In aleatores*. Savarus in Notis ad Sidonium lib. 8. Epiſt. 11. Angelus Roca in comment. *Contra ludum aleæ*. Hieronymus Oſorio lib. 7. *De Regis inſtit.*

Ea denique tam ingentia crimina ludi aleæ Eccleſiæ PP. intuentes, ut evellerent omnino, ejus uſum prohibuerunt, Apoſtolicas ſanctiones amplectentes, ubi Can. XLI. ita legitur: *Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui vel aleæ, vel ebrietatibus indulget; vel deſinito, vel deponitor.* Et Canone XLII. *Subdiaconus, aut cantor, aut lector, qui conſimilia facit; vel deſinito, vel à communione ſejungitor: ſimiliter & laïci.* Concil. Senon. Canone XXV. *Clerici nec in publico ludant pilâ, maximè cum laïcis. A ludo aleatorum, aliiſque qui à ſorte pendent, ſe abſtineant.* VI. Synod. Trull. Can. L. Concil. Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 12. Nec tantùm clericis uſum aleæ prohibuerunt, verùm & inſpectionem ipſius ludi. cap. *His igitur.* 23. diſt. cap. 1. 35. diſt. cap. *Nullus*. 44. diſt. cap. *Clerici*. 15. *De vita & honeſt. cleric.* cap. 1. *Ne clerici vel monach.* cap. *Inter. De exceſſ. Prælat.* Legibus etiam civilibus hujuſmodi aleæ luſus prohibitus eſt. leg. 1. ff. *De aleator.* leg. *Ult.* Cod. *De Epiſcop. audient.* leg. 25. eodem titulo ibi: *Epiſcopi perquirant eos qui aleam ludunt contra formam conſtitutionis, eoſque tradant Præſidibus provinciarum, & Patribus, vel defenſori civitatis, ut eos coërceant.* Novel. 123. Juſtin. Novel. 115. Julian. cap. 13. ibi: *Clericus, nec tabulam, ſeu aleam ludat, neque ſocius aleatoris ſit, vel aleatores ſpectet, neque in quodcumque ſpectaculum ſpectandi cauſſâ veniat.* Jure noſtro Hiſpano aleatores variis compeſcuntur pœnis in leg. 1. 2. 3. cum ſeqq. tit. 7. lib. 8. *Recopil.* & cum hoc delictum miſti fori ſit, ut probant Puteus *De ludo*, num. 43. Coſta eod. tract. art. 2. num. 20. Pantnja ubi proximè; rectè in præſenti etiam Epiſcopi contra laïcos excommunicationem per annum indixerunt, contra quos quilibet in propria diœceſi inquirere & procedere poterat. GONZALEZ.

CANON LXXX.

De libertis.

Prohibendum eſt, ut liberti quorum patroni in ſæculo fuerint, ad clerum promoveantur.

Gratianus retulit hunc Canonem in cap. *Prohibendum.* 54. diſtinctione.

CAPUT OCTOGESIMUM TERTIUM.

Liberti qui, & cur ab ordinibus ſuſcipiendis repellantur.

EOS dici *libertos* tradit Ulpianus [b], qui ſervi eſſe deſierunt. Eoſdem vocat *libertinos* Cajus. [c] *Libertini* (inquit) *ſunt, qui ex juſta ſervitute manumiſſi ſunt.* Olim autem, ideſt, Appii Cæci temporibus, & deinceps aliquandiu, libertini dicebantur non ipſi qni manumittebantur, ſed ingenui ex his procreati: quod Modeſtinus [d] obſervâſſe videtur: ſed clariùs Suetonius in Claudio. Pòſt verò, alterum uſurpari pro altero à juriſconſultis perſpicuom eſt. Quare illorum ſententiæ non eſt locus, qui *libertini* nomen ſtatum ipſum, *liberti*, perſonam deſignare ſcripſerunt [e]. Libertini autem, ſive liberti, ideo ad clerum promoveri vetantur, quia ſi fortè quam ingratudinis cauſſam adversùs patronum committerent, licentiam habebat patronus revocandi illos iterum in ſervitutem. Servos autem clericos fieri non debere, jam ab ipſo ferè Apoſtolorum tempore receptum fuerat. Erant & alia patroni viventis in libertum jura, quæ dignitatem cleri non decebant. Tenebantur enim liberti operas præſtare patronis: ſunt autem operæ (auctoribns Paullo & Pomponio [f]) officium diurnum: officii verò præſtatio ad nutum eſſe debebat patroni, nt docet Cajus [g]. Teoebantur patronom inopem alere, ut Impp. Severus & Antoninus reſcripſerunt: & libero locupleti mortuo, ei ſcilicet qui pluſquam centum aureos haberet in facultatibus, ſuccedebat patronus, adhibita etiam actione Calviſiana, quâ revocabantur alienata in fraudem hujus ſucceſſionis. Sublato antem è vivis patrono, jura ſimul hæc tollebantur, etſi alia ſupereſſent in eorum filiis & ſucceſſoribus: quæ ut minoris momenti ad impediendum ſacerdotium, parvi ſecerunt hujus Concilli Patres.

Potuit & alia ratio ad hoc decretum ferendum eoſdem incitare. Ne videlicet ethnicorum ſervi, etiam ſervitute per manumiſſionem vindicati, clero adſcriberentur. Nam occaſione oblata, dum patroni viverent, eorum domos ventitandi, & infideliom actibus ſe plerumque immiſcendi, quod ſolebant ſæpiſſimè, ut ſuſceptæ libertatis beneficiom, fide, benevolentia, obſequiis, & omni gratitndinis genere compenſarent; periculum erat vel apoſtaſiæ in libertis, vel proditionis librorum ſacrorum, & rituum Eccleſiaſticorum, quos inepto & profano riſu legere ſolebant Gentes; nevè perſonæ jam Eccleſiaſticæ infidelium moleſtis oneribus & gravibus premerentur. Quam rationem obſervâſſe videntur Concilii Nicæni [i] Patres, ſancientes, ut Chriſtiani infidelium ſervi, non priùs ordinarentur, quàm manumiſſi, & maturo ſnperiorum judicio examinati. *Servi* (inquit) *infidelium, quamvis ab eis diligantur, quia res eorum fideliter cuſtodiant, & quamvis ſint bonæ famæ & vitæ: tamen quia difficili ac dura ſervitute ſervos fideles premunt; non priùs fieri debent clerici, quàm ſint manumiſſi, ac liberi, ſatiſq; probati an digni ſint gradu.*

b *Ulpian. lib.* 4. De juſt. & jure.
c *Cajus in l.* 6. De ſtat. homin.
d *Modeſtinus in l.* 1. De excuſat. tut. *Suetonius in vita* Claudii *cap.* 22.
e *Laurentius Valla. lib.* 4. Elegant. *cap.* 1. *Impp. Valent. Valens, & Gratian. l.* 1. De ingrat. libert. *Imp. Conſtantius. in l.* 2. De libert. & eor. liber. *Conc. Tolet.* 4. *c.* 18.
f *Paull. & Pōpon. l.* 1. *&* 3. De oper. libertor.
g *Cajus l.* Cùm patronus. 22. De oper. libertorum *Impp. Sever. & Antoninus eodem tit.* h *Ulpianus. l.* Si libertus De jure patronat. *& Juſtinianus in titulo inſtit.* De ſuppreſ. liber.
i *Alphonſus Piſanus lib.* 3. De Act. Concil. Nicæni. Can. 2.

COMMENTARII NOVI.

MERITO cavebant ne liberti, quorum patroni eſſeot Gentiles, ordinarentur: nam ab eis fabriles aut officiales operas exigere poterant patroni, quas ſoliti eraot ſtipulari, cùm eos libertate donarent: tenebanturque liberti noo ſolùm patronis eas præſtare, ſed aliis etiam, quibus eæ locatæ eſſent. At indignum prorſus neque ferendum, ejuſmodi operis, pictoriis puta aut fabrilibus, clericos diſtrahi & impediri; qui nullis aliis rebus quàm ſacris, vacare aut ſtudere deberent. Ob eandem cauſſam ab iiſdem ordinibus curiales eliminabantur, qui à ſuis curiis, ut ait Innocentius, ut muoia perſonalia aut patrimonialia præſtarent, poterant revocari. ALBASPINÆUS.

Prima ſolutio Mendozæ, in qua affirmat libertum

Digitized by Google

bertum ordinari non poſſe, ne poſt ſuſceptos ſacros ordines ob ingratitudinem patronus revocet, retrahatque ipſum in ſervitutem; refellitur ex eo: nam ea retentâ nunquam libertus patronum habens ſacris poſſet initiari ordinibus, cùm contrarium certum ſit, & probetur cap. *De ſervorum.* 54. diſt. cap. 1. & 2. *De ſucceſſion. ab inteſtat.* cap. 2. *De condition. appoſit.* Secunda etiam Mendozæ interpretatio quatenus refert Canonem hunc ad libertum, patronum Gentilem habentem, divinationis vitio laborat. Siquidem ex verbis Canonis tantùm conſtat PP. agere de liberto, qui patronum in ſæculo habet, id eſt, ſuperſtitem adhuc in hac vita, non verò ethnicum aut infidelem. Non tamen me latet, aliquando Gentiles appellari *ſaculares*, & *in ſaculo degentes*. cap. *Si quis ex fratribus.* 11. quæſt. 1. ubi judices Gentilium dicuntur à Clemente *judices ſaculi*. Notavit Cironius ad tit. *De judiciis*. His ergo omiſſis ſententiis, exiſtimo Canonem hunc eſſe accipiendum de libertis habentibus patronos ſuperſtites, quibus non ſolùm obſequium verum, ſed operas præſtare tenebantur. Id enim propriè ſignificant nomina liberti & patroni leg. 1. l. *Cùm patronus*. 22. ff. *De oper. libert.* Unde quamvis liberti patronos habentes, quibus operas non promiſerant, ordinari valeant; qui tamen operas debent, & præſtant, ad clerum promoveri non debent, cùm non poſſint ſimul Eccleſiæ & alteri deſervire, Deique cultui mancipari, & ſimul operas patrono præſtare. cap. *Clericus*. 7. 54. diſt. cum aliis congeſtis ab Ant. Auguſt. lib. 28. *Epit.* titulo 27. Accedit & alia ratio, videlicet ne vileſcat Eccleſiaſticus ordo. Si enim libertus propter dedecus militiæ terreſtri nomen dare non poterat (leg. *Operis*. 45. ff. *De oper. libert.* niſi conſentiente patrono, quo caſu ingenuus fiebat; Ulpian. *Fragm.* tit. *De Latinis*. §. *Militia*; & virgo Veſtalis apud Romanos capi non poterat liberta, vel è libertinis nata, referente Dione Caſſio lib. 55.) quantò magis ad gradus Eccleſiaſticos aſcendere non debet qui operas præſtat, & in ſervitio laïci eſt? Quo caſu accipiendus eſt præſens Canon. Et etiam exaudiendi ſunt Canones Aurel. V. Can. VI. in illis verbis: *Servus, qui libertatem à dominis propriis non acceperit, aut etiam jam libertum, nullus Epiſcoporum abſque eius voluntate, cuius ſervus eſt, & eum abſolviſſe dignoſcitur, clericum audeat ordinare. Quòd ſi quiſquam fecerit, is qui ordinatus eſt, à domino revocetur; & ille collator ordinis, ſi ſciens feciſſe probatur, ſex menſibus Miſſas tantùm facere non præſumat. Si verò ſæcularium ſervus eſſe cognoſcitur qui ordinatus eſt, benedictione ſervata, honeſtum in ordine domino ſuo impendat obſequium. Quòd ſi ſæcularis dominus ampliùs eum voluerit inclinare, ut ſacro ordine inferre iniuriam videatur duos ſervos (ſicut antiqui Canones habent) Epiſcopus qui eum ordinavit, domino ſæculari reſtituat, & Epiſcopus eum quem ordinavit, ad Eccleſiam ſuam revocandi habeat poteſtatem.* Ex quibus verbis depromitur, ſervum adhuc poſt libertatem ordinari non poſſe; ex eo videlicet, quia operas præſtabat patrono, ſive Eccleſiaſtico, ut in prima priori Canonis, ſive ſæculari, ut in poſteriori. Eodem modo intelligitur Canon. IX. Concil. Bituric. apud Lemovic. Act. 2. in illis verbis: *Nullus ſervorum vel colibertorum amodò clericus fiat, niſi priùs libertatem de dominis ſuis habuerit ſub idoneis teſtibus.* In quibus comprehendunt Patres non ſolùm nexu ſervitutis vinctos, verùm & libertos operas dominis præſtantes. Similiter & in eo procedit textus in cap. *Siquis obligatus*. 57. diſtinct. junctis traditis à D. Nicolao de Caſtro in leg. *Unic.* C. dict. cap. *Civium*. num. 29. GONZALEZ.

CANON LXXXI.

De fœminarum epiſtolis.

Ne fœminæ; ſuo potiùs quàm maritorum nominibus, laïcis ſcribere audeant, quæ * fideles ſunt; vel literas alicujus pacificas ad ſuum nomen ſcriptas accipiant. * Qui.

CAPUT OCTOGESIMUM QUARTUM.

Cur fœminis ſcribere ſine maritorum nominibus, aut eis reſcribi, non liceat.

QUID cauſſæ eſt, Patres religioſi ac ſancti, ut literas ad nomen ſolùm fœminarum à laïcis ſcriptas accipi, vel ab eis ſuo nomine reſcribi laïcis non patiamini? Conſuluerunt ne vobis, experti uxorum naturam, conditionem, ſtatum? Audiſtis ex frequenti literarum ſcriptione fœminas ſolicitari? Providerene voluiſtis maritorum honori & auctoritati, ut omnia, tam domeſtica quàm externa, ſuâ manu gubernentur? An audaciæ ſolicitatorum, an fœminarum, ut vulgò jacta-

tur, levitati? Habuiſtiſne perſuaſum, interdictis his mutis interceſſoribus, aditum ad turpitudinem intercludi? Putâſtis literarum jacturam, induſtriâ & ſolicitudine, non virorum tantùm (quod referre dolet) ſed aliarum fœminarum non poſſe compenſari? Credidiſtiſne, hoc ſolo decreto uxorum cum maritis ſolicitari concordiam? vel tanto obſequio matrimonii leges reliquas indicari? Placuitne vobis, ut quemadmodum poſtea ſacerdotes & clericos ab his literulis fœminarum ſcribendis vel recipiendis abſtinere voluit Hieronymus [k], id & facerent nunc uxores? Viſumne vobis eſt, generali hac veſtra conſtitutione, laicorum uxores expreſsè, tacitè tamen clericorum, quas habebant, vel diaconorum, ſacerdotum, & Epiſcoporum, quas habuerunt, & domi ut ſorores alebant, fore ſubventum? Aliquis ne zelotypiæ ſtimulus presbyteros & diaconos veſtro cœtui adſtantes, ad hanc conſtitutionem ferendam ſolicitavit? Vel adeò progreſſa eſt religio veſtra, ſanctitas, piuſque Chriſti zelus, ut nitamini, fœminas Chriſtianas in primitivæ Eccleſiæ initiis religioſis, non præſentis, ſed antiqui ſæculi fore per ſimiles, quibus deinceps harum Epiſtolarum ſcriptionem vetuſti & ſanctiſſimi Patres, Auguſtinus [l] & Benedictus [m] interdixerunt? Cùm hæc, Beatiſſime Pater, ab Epiſcopis Hiſpanis quæſiviſſem, mihi reſponderunt omnes: PLACET. Nec deſunt his temporibus, quibus non diſpliceat, in quibuſdam provinciis hujus Canonis decretum renovari, eaſque literulas, quarum uſus eſt frequentiſſimus, non ad uxores, vel virgines, quibus ſæpè illæ ſolicitantur, & quandoque ſolicitant; ſed ad maritos, vel propinquiores parentes, quibus earum cura mandata eſt, inſcribi, reſcribique, ut aditus tentandæ fœminarum pudicitiæ (quam tam latè patere dolent multi) aliqua ex parte intercludatur. Quòd ſi uxoris domum ingredi quemquam ſine expreſſo viri præcepto, ad eam viſendam, vel rem domeſticam tractandam, non debere permitti, Ariſtoteli placuit, homini ethnico [n]; (*Veritam* (inquit) *maximi verba, quæ de mulierum corruptela circumferuntur. Et ſi quid intus accidat, ut ſibi notum ſit ſoli, & ſi quod malum ab ingredientibus committatur, ut penes virum ſit culpa*;) neque homines urbanos tantùm, quod Ariſtotelem dixiſſe legimus, ſed neque medicos mulierem ingenuam infirmam Gotthi, majores noſtri, permiſerunt curare poſſe *ſine præſentia patris, matris, fratris, filii, aut avunculi, vel alterius propinqui, excepto ſi neceſſitas emerſiſſet ægritudinis.* (eorum verbis loquor) *Quòd ſi tunc eas perſonas abeſſe contigiſſet, tunc aut coram vicinis honeſtis, aut coram ſervis, aut ancillis idoneis*, medicum acceſſurum. *Quòd ſi aliter præſumpſerit* (inquit Rex) *decem ſolidos propinquis aut marito coactus exſolvat* [o]: *quia difficillimum non eſt, ut ſub tali occaſione ludibrium interdum adhæreſcat*;) quid mirum ſi Chriſtiani & religioſi Patres, literas, quæ tacitè ſermonis expreſſi officio funguntur, minori forſan prohibuerint ſeveritate?

Liquet igitur ex hoc Canone, Hiſpanis Patribus juſtiùs multò ejus laudis præconium tribui poſſe, quod Socrati olim honorificè impertitus eſt Cicero: eos nimirum, philoſophiam morum non è cœlo tantùm devocâſſe, collocâſſe in urbibus, & in domos etiam introduxiſſe; ſed in ipſis etiam fidelium animis ſummâ curâ inſerere ſtuduiſſe, dum non libidinem tantùm, ſed libidinis indicia coërceri voluerunt. Grave enim delicti & turpitudinis genus eſt in fœminis, præſertim nobilibus, turpes videri, etiamſi non ſint. Utinam omnes antiquæ pudicitiæ, honeſtatis, & omnium virtutum, non verò (ut quædam ſolent) turpitudinis, & vitiorum hypocritæ eſſe & videri cuperent: nam hæc tantò peſtilentior hypocriſis, quantò exempla vitiorum magis quàm virtutum nocere poſſunt & ſolent. Julius Cæſar Pompejam uxorem, Magni Pompeji filiam, Clodianæ turpitudinis ſuſpicione notatam repudiavit, dictitans ejus torum non tantùm crimine, ſed & criminis ſuſpicione carere oportere. Maximè enim intereſt Reipublicæ, ob communem parentum & conſanguineorum pacem, ob maritorum concordiam, ob familiarum honorem, ob certitudinem liberorum, ob hæreditatum & ſucceſſionum ſecuritatem, dimidiam populi partem, quæ (ut Ariſtoteles [p] prudenter conſideravit) fœminarum eſt, ſanctis continentiæ & honeſtatis legibus inſtitui & informari. At illarum pudicitiam, qui, quæve ſolo Venereæ libidinis contemptu, non etiam decenti veſtium & ornatûs cultu, gravi oculorum aſpectu, temperato linguæ uſu, caſta aurium attentione, ac tandem modeſto totius corporis habitu conſervari aut violari putant, falluntur. Ea enim de cauſſa olim Cæcina Severus gravem in Senatu orationem habuit adverſus matronam in publico prodeuntem ſine ſtola. Lentulique Auguris conſultis, quæ ita ſe exauctorâſſet, pro ſtupro pœna fuit, ut refert Tertullianus [q]. *Quoniam quidem* (ait) *indices cuſtodeſque dignitatis habitus, & lenocinii factitandi impedimenta.* Quare Cajus Sulpicius Gallus uxorem repudiâſſe dicitur, quòd aperto capite foris fuiſſet. Pater Sempronius Sophus eâdem notâ conjugem affecit, quòd ſe ignorante ludos ſpectâſſet. Quintus Antiſtius Vetus [r], non aliter ſenſit: uxorem enim repudiavit, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari ſecretò loquentem vidiſſet. Quòd ſi hunc decorem quæ non obſervârunt, erraſſe dicuntur; errabunt ſanè & illæ quæ ſibi perſuadent, honeſtarum matrum-familiâs nomen auctoritatemque retinere poſſe & conſervare, etiam ſi ſuſpectarum amicitiam ineant, ſi ſuſpectis literulas ſcribant, vel recipiant: ſi ſuſpectos aut ſuſpectas grato & hilari vultu excipiant: ſuſpectis non ſolùm munera, ſed neque honorem deferri placeat. Sequantur uxores, vel earum mariti, Alexandri Severi exemplum, quem tradit Lampridius [s], ab impudicis mulieribus matrem ſuam & uxorem ſalutari vetuiſſe: omnia enim quæ honeſtiſſima non ſunt in fœminis, inhoneſta ſunt, fœda ſunt, turpia ſunt, digniſſimaque tandem ut à matronis nobilibus, tamquam capitalis & funeſta peſtis honoris & auctoritatis fugiantur, ut à Patribus Hiſpanis in literis recipiendis vel ſcribendis in hoc Canone honeſtiſſimè ſapientiſſimeque admonentur.

k *D. Hieronymus in Epiſtola ad Nepotianum.*

l *D. Auguſtinus in* Regula Monachorum *quæ exſtat Epiſtola* 109.

m *Benedictus in ſua* Regula. *c.* 54.

n *Ariſtoteles libro* 2. Oeconomicor. *cap.* 1.

o *Exſtat hæc lex lib.* 11. *legum Wiſigothorum. leg.* 1. *tit.* 1.

p *Ariſtoteles lib.* 1. Polit. *cap.* 8.

q *Tertul. lib. De* pallio *cap.* 4.

r *Valerius Max. lib.* 6. *cap.* 3.

s *Lampridius in* Alexandro, Severo.

CO M-

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

A Fœminis, quas vitæ ſanctimonia commendaret, quæque eſſent Eccleſiaſticorum uxores, literas nonnulli commendatitias & pacificas extorquebant, ut eorum quaſi beneficio & commendatione apud amicos, aut Eccleſiaſticos hoſpitalitatis jure fruerentur. Patres igitur hunc ipſum non ſatis piè & honeſtè invectum morem carpunt hoc Canone, prohibentque ne fœminæ clericorum eo nomine literas communicatorias reſcribant aut accipiant: quòd ea res penes ſit Epiſcopos, eorumque curæ ac ſolicitudini commiſſa. Quòd ſi hoc modo non obviam itum fuiſſet pravæ illi conſuetudini ſceleratiſſimi ſanè, & excommunicationis notâ inuſti, perſacilem communicandi viam nacti, his literis acceptis toto orbe communicantes vagati fuiſſent.

Fœminæ.]Clericorumque *converſa* dicebātur.

Laïcis ſcribere audeant.] Literas communicatorias. ALBASPINÆUS.

Potiùs de literis profanis & ſæcularibus accipio Canonem hunc, quàm de Eccleſiaſticis pacificis, ut vult Albaſpinæus: nam eas tantùm Epiſcopi dare poterant, & aliquando Chorepiſcopi, non autem presbyteri. Citari ſolet Canon quidam ſub his verbis: *Nec presbyteri, qui ſunt in pagis, dent canonicas Epiſtolas, vel ad ſolos Epiſcopos vicinos Epiſtolas mittant: Chorepiſcopi autem nulli reprehenſioni affines dent pacificas.* Deinde, quia prohibetur in præſenti fœminis literas dare tantùm laïcis; cum pacificæ & commendatitiæ plerumque clericis darentur; nec unquam legimus apud Baronium, Ferrarium, & Turrianum, qui de literis pacificis latè ſcripſerunt, inferiores Eccleſiæ Prælatos eas dediſſe, quantò magis nec eorum uxores? Verius ergo credo cum Mendoza, Hiſpaniæ Patres pudicitiæ ſectatores, ut omnem mœchiæ ſuſpicionem occaſionemque evellerent, quam magno odio proſequebantur, vetuiſſe ne fœminæ literas laïcis ſcriberent proprio nomine, idest inſcio marito, vel eas reciperent: ne ulla daretur caſtitatis violandæ occaſio. Unde monachis & viris religioſis privatas literas ſcribere aut recipere, à Sanctis Patriarchis magnâ curâ prohibitum reperio. Sanctus Baſilius in *Pæn. brev.* num. 49. ait: *Si quis inventus fuerit ſcribere aut accipere ſine Archimandritæ ſcientia, ſit excommunicatus.* Cæſarius in Regul. ad monach. cap. 14. *Præcipuè Epiſtolas ſine ſcientia Abbatis, nec accipiat, nec transſmittat.* Divus Benedictus cap. 54. ſuæ Regulæ: *Nullatenus liceat monacho, nec à parentibus ſuis, nec à quoquam hominum, nec ſibi invicem literas, aut eulogias, vel qualibet munuſcula, accipere aut dare ſine præcepto Abbatis ſui.* Divus Auguſtinus in ſua Regula: *Quicumque in tantum progreſſus fuerit malum, ut occultè ab aliquo literas, vel quodlibet munus acceperit; ſi hoc ultrò confiteatur, parcatur illi, & oretur pro eo: ſi autem deprehenditur, & convincitur, ſecundùm arbitrium presbyteri vel Præpoſiti graviùs emendetur.* Divus Hieronymus inter alia vitæ religioſæ documenta Epiſtolâ ſecundâ Nepotiano tradita: *Crebra* (inquit) *munuſcula, & ſudariola, & faſciolas, & oblatos ac deguſtatos cibos, blandaſque ac dulces literulas ſanctus amor non habet.* Idemque Epiſtolâ 48. Sabiniani cujuſdam diaconi cum quadam virgine ſacra per occultas literas nefanda commercia acerbè deplorat Caſſian. libro quarto *De inſtit. renunc.* cap. 16. *Si Epiſtolam cujuſcumque ſuſcipere, ſi reſcribere ſine Abbate ſuo tentaverit.* Notârunt Gazæus ad Caſſian. ibi: Benedictus Heſtenus *Diſquiſit. Monaſt.* lib. 4. tractat. 7. diſquiſit. 3. Sic etiam ſanctitate excellens, prudentiâ conſpicuus cœleſti Sanctus Ignatius de Loyola Societatis JESU fundator, in conſtitut. *Examin. gen.* cap. 4. num. 6. ſancit, literas à Jeſuitis non eſſe ſcribendas, niſi cum licentia Superioris, nec accipiendas, niſi per ipſum qui poteſt eas legere & retinere, ſi expediens judicaverit. Rectè ergo fœminis fidelibus prohibetur in præſenti ne literas laïcis ſcribant, vel ab eis pacificas recipiant, cùm inde occaſio earum pudicitiam attentandi dari poſſit. GONZALEZ.

Hæc ſunt, Beatiſſime Pater, quæ in religionis adoleſcentis, aut naſcentis potiùs incunabulis, Hiſpani Epiſcopi, ad retinendam & propagandam Eccleſiaſticæ diſciplinæ integritatem, quam ab Apoſtolis Petro, Paullo, & Jacobo divinitus acceperant, non ſingulari modò humanæ ſapientiæ & prudentiæ laude ſcripſerunt; ſed divina morum & vitæ ſanctitate ſtabilierunt, & glorioſa proprii ſanguinis ſubſcriptione conſignârunt. Quæ licèt Sedi tuæ ſacroſanctæ difficillimis Eccleſiæ temporibus, non ſine maxima obſequii laude retulerint, & piiſſima religionis fide conſecrârint; denuò tamen, ſapientiſſimo & maximo Beatitudinis tuæ judicio renovari cupiunt, & renovata confirmari impenſiùs optant; ne temporis diuturnitate ſuffulta & corroborata (ut ſolet) quorundam audacia, quas Concilio cœpit adimere, ſibi vires conciliet: paremque faciat jacturam Hiſpanorum dignitas & religio, quam ſuſcepit adhuc Concilii vetuſtas. Quòd ſi id labores noſtri, lucubrationes, ſtudia, & preces à te non impetraverint; hoc impetrare ipſa cauſſa debet, hoc Eccleſiæ auctoritas, hoc Chriſtiana pietas, hoc divina religio, quæ dolet ſanè, nec dolet tantùm, ſed conqueritur, hujus Concilii dignitatem, cùm in eadem quâ cætera, cauſsâ ſit, non eâdem eſſe exiſtimationis publicæ & auctoritatis conditione: quam demum ſi tu conceſſeris, vel olim à Chriſto & Sede tua conceſſam, ſed invidiâ temporum, & quorundam licentiâ contemptam, ac penè collapſam refeceris, erexeris, & in priſtinum antiquæ majeſtatis ſtatum reduxeris; efficies profectò, te non reſtitutorem ſolùm, ſed auctorem noſtræ dignitatis, defenſorem Fidei, propugnatorem avitæ

religionis, & tanquam piiſſimum patriæ parentem agnoſcat, veneretur, & colat Hiſpania tota, quòd non minorem intelligat tibi virtutis & beneficentiæ gloriam deferendam, in erigenda labaſcente jam Concilii auctoritate, ac ipſis Epiſcopis Concilii auctoribus in condenda. Quinimmo ſuperiorem longè hanc iſta nec inviti fatebuntur omnes qui agnoſcant ſinceriùs, tantò eſſe præſtantius gratiuſque futurum, reſtitui injuriâ ſublatum, quàm tribui recenter: quantò etiam miſerabilius, acceptum perdidiſſe, quàm omnino non accepiſſe beneficium. Præſta igitur illud, præſta, Sanctiſſime Clemens, aut redde potiùs Catholicæ Hiſpaniæ, Catholicæ Eccleſiæ, Catholicæ Religioni, quæ unà à te habere omnes impensè cupiunt, & à te ſolo habere poſſunt: redde illud libenter, redde benignè: ut veriſſimè de te prædicare poſſit poſteritas, quod de ſanctiſſimo Patrum Stephano glorioſè retulit & laudavit antiquitas. Cùm ad novitatem enim erroris Agrippini Carthaginenſes Epiſcopi cuncti reclamarent, atque omnes undique orthodoxi ſacerdotes, pro ſuo quiſque ſtudio reniterentur; tunc beatæ memoriæ Stephanus Apoſtolicæ tuæ Sedis (ut auctor eſt Vincentius Lirinenſis) cùm cæteris quidem collegis ſuis, ſed tamen præ cæteris reſtitit, dignum (ut opinor) exiſtimans, ſi reliquos omnes tantum Fidei devotione vinceret, quantum loci auctoritate ſuperabat. Quod & in Epiſtola ad Africam miſſa, his verbis ſanxit: *Nihil innovandum, nihil pervertendum eorum quæ tradita ſunt à majoribus*. Satis intelligens vir ſanctus ac prudens, pietatis rationem nihil aliud admittere, niſi ut omnia quæ Fide à Patribus ſuſcepta forent, eâdem fide filiis conſignarentur: noſque religionem, & præclara religionis decreta, non quà vellemus ducere, ſed quà nos illa ducerent, agnoſcere, ſequi, amplecti, colere, & venerari oportere: idque eſſe proprium Chriſtianæ modeſtiæ & gravitatis, non ſua poſteris tradere: ſed tradita à majoribus præclarè cognita & accepta ſervare. Si omnia ergo (ut vidiſti) hujus Concilii decreta, ſanctæ doctrinæ plena, plena pietatis Chriſtianæ, plena Catholicæ religionis, plenè probavimus; ne patiaris illa profanâ quorumdam audaciâ immutari, labefactari, perverti. Si aurum purum accepimus à Catholicis; ne feras plumbum impudenter vel æramenta ab hæreticis fraudulenter ſupponi. Si ſalubrem aquam, ſi perennem, ſi claram, ſi cœleſtem à divino ſancti Spiritus fonte hauſtam religioſi Epiſcopi in hoc Concilio reconditam reliquerunt; ne à perfidis putidam, cœnoſam, & peſtilentem, vel ſubjici, vel miſceri permittas. Si uniones & gemmas pretioſas tuæ Sedi ſanctiſſima Chriſti membra obtulerunt; ne patiare impuras quaſdam & adulterinas inferri; ſed ſi neceſſe ſit, oblatas ab his polias, ſi ab his & Hiſpanica Eccleſia politas, Catholicæ artificioſè inſere: ſi inſertas jam à Pontificibus aliis, tu tutare fideliter, adorna ſapienter, adjice venuſtatem, ſplendorem, & gratiam; ut te poliente reddatur illuſtrius, quod antea obſcurius credebatur; per te intellectum gratuletur poſteritas, quod antea venerabatur non adeò intellectum vetuſtas. Doce fideles omnes quod à Chriſto didiciſti, doce & confirma novè, non novam, ſed ſanctam & veterem hujus Concilii doctrinam; & adeò veterem, ut ferè cum ipſamet Chriſtiana religione cœpiſſe videatur. Creſcat florenti tuo imperio indies, & proficiat, tam ſingulorum, quàm omnium; tam Hiſpaniarum, quàm aliarum provinciarum; tam Concilii unius, quàm totius Eccleſiæ ſacra dignitas, ſacra auctoritas, ſacra majeſtas. Creſcat rerum divinarum cognitio, ſcientia, ſapientia: ſed in ſuo duntaxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eâdem intelligentiâ. Imitetur religio noſtra corporum rationem, quæ licèt annorum decurſu numeros omnes ſuos evolvant & explicent, eadem tamen permanent quæ antea erant. Inter pueritiæ florem, & maturitatem ſenectutis intereſt plurimum, ſed iidem tamen ipſi ſenes fiunt, qui fuerant antea adoleſcentes; ut quamvis unius ejuſdemque hominis ſtatus habituſque mutetur, una tamen nihilominus eademque natura, una eademque perſona ſit. Quòd ſi humana ſpecies in aliquam deinceps, non ſui generis vertatur effigiem, aut certè addatur quippiam membrorum numero, vel detracti loco, quid aliud non proprium, ſed alienum ſubjiciatur, neceſſe eſt ut totum corpus vel intercidat, vel prodigioſum fiat, vel certè debilitetur. Abſit ergo, ut ſano Hiſpano corpori, ut ſacro Hiſpano Concilio, ut ſanctæ Hiſpanicæ Religioni, quinimmo & Catholicæ, quid temerarium, quid profanum, quid impium falsò tribuatur. Abſit, ut pro cœleſti dogmate humanæ ſuperſtitiones introducantur. Abſit, ut bene fundata antiquitas impia novitate ſubvertatur. Quòd ſi ſeneſcente, aut caduca penè jam ætate (ut rerum eſt viciſſitudo) ſi temporum injuriâ, ſi hæreticorum impietate, ſi Catholicorum incuriâ, quid immutatum, quid ereptum, quid detractum, vel ablatum de religione hujus Concilii, vel de honore potiùs eſt; hoc ipſum ſingulari tua pietate & clementia recuperari, ſarciri, reſtituique oportet: ut quòd in Hiſpanica Eccleſia veterum Patrum fides, quod charitas & religio, quod ſapientia Doctorum, quod Confeſſorum conſtantia, quod Martyrum ſanguis, quod ipſius tandem optimi & præpotentis Dei agricultura ſevit, hoc ipſum, revulsâ hæreticorum zizaniâ, à te ſapientiſſimè excolatur, excultum floreat, matureſcat, proficiat, & perficiatur: ac tandem veriſſimum fiat his temporibus, in recenti hac Hiſpanicæ Religionis preſſura, quod ſuperioribus etiam de Catholicæ dixit Hilarius: *Tum vincit, cùm læditur; tum intelligit, cùm arguitur; tum obtinet, cùm deſeritur: dum opprimitur, creſcit: dum perſequitur, floret: dum contemnitur, proficit: tunc ſtat, cùm ſuperari videtur: proficit afflictionibus, ſanguine Martyrum irrigatur, triſtitiâ erigitur, anguſtiâ lætatur, jejuniis reficitur*. Aliter enim, Beatiſſime Clemens, ſi permutari antiquorum decreta; ſi ad cujuſcumque ſani vel inſani arbitrium intelligi, vel violari potiùs & pollui Patrum inſtituta; ſi extra ſacratæ atque incorruptæ vetuſtatis fines egredi, profanæ ac novellæ curioſitatis libidinem, vel vagari permiſeris; ſi laſcivientem hanc hæreticorum licentiam, vel impudentiam potiùs, debacchandi in Catholicæ Eccleſiæ Concilia, non cohibueris; horreo dicere quantum excidendæ atque abolendæ Religionis periculum conſequatur: abdicatâ enim qualibet parte Catholicæ Religionis (obtinent enim non minimam ſacra Eccleſiæ Concilia, ſed præſertim antiquiora) alia quoque, atque etiam alia, ac deinceps alia, & alia jam quaſi ex more

licito-

Digitized by Google

licitoque abdicabuntur. Porrò ſingulatim partibus repudiatis (ut doctè ſatis idem Vincentius Lirinenſis perſequitor) quid aliud ad extremum conſequetur, niſi ut totum pariter repudietur? Si novellæ quædam, & inſolitæ, vel inſolentes potiùs, decretorum Eccleſiæ interpretationes, pro antiquis Eccleſiæ ſententiis, ſi extraneæ pro domeſticis, ſi pro ſacratis profanæ, ſi impiæ pro Catholicis inſeruntur, traduntur, & publicantur; proſerpat hic mos in univerſum neceſſe erit, ut nihil poſthac apud Eccleſiam intactum, nihil illibatum, nihil integrum, nihil ſanctum, nihil tandem immaculatum relinquatur; ſed ſit ibidem deinceps impiorum & turpium errorum ſeminarium, ubi erat antea caſtæ & incorruptæ ſacrarium veritatis: à quo vel leviter diſſimulando, tam pia & religioſa ſanctæ Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ cura & ſolicitudo debet abeſſe, quàm ipſa præter reliquas omnium ſaluti & incolumitati majoris & ſacratioris imperii ratione, & conſulere & providere tenetur. Hoc autem faciliùs conſequi poſſe tradiderunt majores, ſi veteræ fideliter ſapienterque tractando, ſi qua ſunt antiquitus informata & inchoata, accuret & expleat; ſi qua obſcura, declaret; ſi qua recondita, exprimat; ſi expreſſa & enucleata, conſolidet, firmet: ſi qua conſolidata & firmata, cuſtodiat: hoc enim Nicæni, Epheſini, Chalcedonenſis, Conſtantinopolitanorum, Lateranenſium, Tridentini, & reliquorum Conciliorum decretis (quotquot exſtant hodie) enixa ſemper eſt Catholica Eccleſia; hoc ſemper, neque quicquam aliud hæreticorum erroribus, aut recentiorum commentis excitata cõtendit. Hoc etiam Hiſpanica præclaris Catholicæ veſtigiis inſiſtens adversùs vanas Gentium ſuperſtitiones, & veſanas hæreticorum novitates hoc Concilio olim conſtituit, decrevit; & hoc ipſum hodie declarari, ſtabiliri, & confirmari latâ à te recenti conſtitutione exoptat & orat. En oratum etiam veniunt antiquiſſimi Hiſpaniæ Confeſſores, & Martyres, tuis pedibus humillimè advolvi cupientes. En accedunt jam, ſuſcepta pro religione vulnera, & obductas cicatrices modeſtiùs potiùs quàm glorioſiùs tuæ Sanctitati monſtrantes. Ecce jam adſunt heroës ſanctiſſimi, æterna gaudentes felicitate, tuæ tamen divinæ clementiæ & pietatis uberrimum hunc fructum adhuc exſpectantes. Ecce inſtant acriùs & urgent Beatitudinem tuam, ut ſi quid de Fide, ſi quid de Religione bene ſint meriti, ſi quod lumen in Eccleſiæ exordio Gentium & hæreticorum tenebris, propriâ, aut cœleſti potiùs ſancti Spiritus doctrina, intulerunt, ſi quod poſteritati beneficium tam ſancti labores comparârunt, ſi non vivi modò, ſed morientes (mori potuerunt, quorum mortalis magis, quàm vita finita eſt) tanquam athletæ fortiſſimi pro Eccleſia pugnantes divinam Eccleſiæ ab Eccleſiæ inimicis, pacis & unitatis victoriam trophæaque reportârunt; hoc à te velut præmii & mercedis loco cõſequantur, ut non diſparem ſaltem, non inferiorem in terris apud homines ſanctiſſimæ illorum reliquiæ & doctrina, ac in cœlis apud Deum auguſtiſſimi illorum ſpiritus dignitatem & auctoritatem obtineant: ne divinæ ſententiæ præjudicium profanâ quorundam levitate ſpernatur: ne hi quos ut doctiores, quos ut meliores, quos ut ſanctiores elegit & amplexus eſt Chriſtus, tanquam ob immaniſſima ſcelera, bonis ſacris interdicti, ab Eccleſia deportentur: ſed quos alii judices & cenſores, nullis ſuffragiis creati, nulla auctoritate ſelecti, ſed ſevero nimis & rigido privato ſuo judicio relegârunt, æquitas tua ſingularis & clementia, patefactâ jam poſt tot annorum decurſum, quæ hactenus oppreſſa eſt, veritate, revocet & reſtituat. Nihil enim habet, nec ſacra tua dignitas majus, quàm ut poſſis; nec ſancta mens tua melius, quàm ut velis, omnium, ſed Sanctorum præſertim auctoritatem, conſervari, ſublatam reſtitui, reſtitutam augeri, & auctam tandem quo poſſit ſplendore exornari: & ut felicitatis eſt poſſe quantum velis, ſic & magnitudinis velle quantum poſſis. Longiorem forſan diſputationem Calvini, Magdeburgenſium, & reliquorum hæreticorum impietas poſtulabat: æquitas autem cauſſæ & natura tua multò breviorem. Quare cùm & mihi, & Martyribus, & univerſi Concilii dignitati utilius futurum eſſe arbitrer, te ipſum, quàm aut me, aut quemquam alium loqui tecum, finem jam dicendi faciam: ſi modò priùs illud ſolùm addiderim, reſtituta hujus Concilii dignitate, non tantùm Martyribus & Confeſſoribus Hiſpaniæ rem te jucundiſſimam gratiſſimamque facturum; ut & ipſi etiam ætatem hanc tuam propriis tuis virtutibus florentem; ſed ingraveſcentem diu publicis calamitatibus, perpetuâ apud Dominum foveant interceſſione, divinum beneficium beneficio divino mutuò compenſantes. Nec univerſam ſolùm Hiſpaniam, quòd in ea exornanda nullum amoris, nullum ſtudii, nullum pietatis officium prætermiſeris; ſed Italiam præterea, Galliam, Germaniam, Angliam, Græciam, Aſiam, & omnes orbis provincias eximio beneficio devincies, quòd inclinantem jam hujus Concilii erigens auctoritatem, iiſdem provinciis, quæ ab hoc Concilio Canones & decreta lubentiſſimè fatentur accepiſſe, præclarâ divinâque providentiâ comprobes, defendas, ſuſtentes, confirmes: devincta etiam recenter gratulabitur tibi, ipſi & nominis & animi tui ſingularis clementia, quæ tanti beneficii magnitudinem gloriamque à ſe ipſa debitum iri putat. Gratulabitur omnis poſteritas, quòd antiquiſſimi hujus Concilii Canones, ſeneſcentes ætate multa, & multorum offenſione nutantes, auctoritate tua confirmatos laudare poſſit poſthac ſecuriùs. Gratulabitur tandem, & gratificabitur Chriſtus, quòd dignitatem & Hiſpanicæ, & Catholicæ ſuæ Eccleſiæ tibi ſancto ipſius Spiritu & gratiâ commiſſam, non ſolùm ſartam tectamque cuſtodieris, ſed novo ſpendore illuſtratam, nova etiam auctoritate cohoneſtaveris. Quod ut oro & exopto, ſic ſpero & confido, ad cultum Dei, ad obſequium Chriſti, ad dignitatem Eccleſiæ, ad honorem Hiſpaniæ, ad jucundam & gratam tui nominis recordationem (cui tam egregiam & illuſtrem laudem divina videtur reſervâſſe providentia) ad æternam poſteritatis memoriam, & ad æternæ beatitudinis præmium feliciſſimè ſucceſſurum. Nam ſi omnibus illis, qui poſt Platonem, aut potiùs ex Platone Tullius ſcripſit, qui patriam conſervaverint, adjuverint, auxerint, cives ſuos adamârint, & ſtudioſè coluerint, certus eſt in cœlo ac diffinitus locus, ubi beati ævo ſempiterno fruantur (nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum ut è nihilo admirabili potentiâ eduxit, ita ſingulari providentia regit, & uſquequaque moderatur; quod quidem in terris fiat acceptius, quàm concilia cœtuſque

ho-

Google

hominum jure ſociati, quæ *civitates* appellantur, quorum rectores & conſervatores cœlitùs profecti, illuc revertantur) quantò magis merebitur, qui militantem hanc Eccleſiam, munitiſſimam Dei civitatem, inexpugnabilem arcem Fidei, cujus Imperii amplitudo ipſius ſolis finibus terminatur, quam chariſſimam ſibi ſponſam impendio ſui ſanguinis Chriſtus devinctam tenet, qui omni officiorum genere coluerit, qui ſummo ſtudio & pietate protexerit, qui ab impugnantium telis ſingulari vigilantia defenderit, qui ardentiſſima charitate adamaverit? quantò, inquam, uberiorem fructum, auctiorem mercedem, ampliora præmia, à Deo Optimo & Maximo, æquiſſimo, & liberaliſſimo laborum atque virtutum æſtimatore, percipiet? eum enim exactis longiſſimæ & feliciſſimæ vitæ ſpatiis, inter puriſſimas mentes cœlitum, meritò ſperabimus æterna beatitudine fruiturum.

Cæterùm ſi quid in his tandem eſt, Clemens ſanctiſſime, aut culpâ negligentiæ omiſſum, aut rerum ignoratione offenſum, aut ætatis conditione peccatum: ejus à te veniam precor, & quàm humillimis poſſum precibus, ſupplex rogo, ſupplex efflagito. A te ignarum doceri, tardum impelli, elatum reprimi, errantem corrigi, lapſum erigi, ſtantem firmari me cupio vehementer. Habes, habebiſque ſemper, ſummo ingenio alios, ſingulari alios eloquentia, præclaris ſtudiis, eruditione & literarum copia omni florentiſſimos alios, multò (quod lubentiſſimè fatear) ſuperiores: ſed qui fidem Petri firmiùs teneat, qui ſedem Petri ſanctiùs colat, qui te in ea divinâ providentiâ ſedentem religioſiùs veneretur, & ab ejus nutu uſquequaque ad extremum vitæ ſpiritum pendere magis velit, habebis neminem. Scio cum Bernardo t, quam in Chriſti Eccleſia perſonam geras: *Tu es Sacerdos ſummus, tu Pontifex Maximus, tu Princeps Epiſcoporum, hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, judicatu Samuël, poteſtate Petrus, & unctione Chriſtus*. Fateor cum Cypriano u, Eccleſiam Romanam (cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt) Catholicæ radicem eſſe & matricem; & in hac una ſancta, Catholica, & Apoſtolica, ut in veræ ſinu matris, acquieſco. Hujus doctrinam ſanctam cum lacte nutricis infans hauſi, puer didici, & conſtanti jam ætate conſtans retineo, amplector, defendo, & in hac tandem conſeneſcere & emori cupio; in ea ediſcenda & penitùs percipienda operam indefeſſo labore impendere, & ab hoc ſtudio nihil unquam remittere planè exopto, huic me meaque omnia uti reverenter, ita & libenter ſubjicio; & ſi quid vel ingenitus patriæ amor, vel juſta in graviſſimi & vetuſtiſſimi hujus Concilii reprehenſores intemperantiùs dictum extorſerit indignatio; ſi pii hujus operis dignitate, & ſanctiſſimæ tuæ Majeſtatis graviſſimis & eruditiſſimus auribus indignum aliquid, vel me invito, his traditum monumentis exciderit; hoc in primis ſummâ & juſtiſſimâ erga Fidem ſedemque iſtam tuam Apoſtolicam hæreditaria & peculiari quadam Mendozææ gentis noſtræ maximis ſemper ab eadem honoribus exornatæ, obſervantia & obſequio, hoc flagranti eruendæ & propugnandæ veritatis ſtudio, hoc ſingulari in divos & Eccleſiam Catholicam pietatis & religionis zelo, ſinceræque tandem & præclaræ meæ conſcientiæ & Fidei teſtimonio excuſari, indulgeri, & condonari obnixè rogo, & certò me impetraturum, ſingularis, & nominis & animi tui CLEMENTIA ſpem firmiſſimam pollicetur. Deus Optimus Maximus Sanctitatem tuam quàm diutiſſimè ſervet incolumem, ut te gubernante, ſedatis temporum difficillimorum fluctibus, & partâ de communi hoſte victoriâ, Reſpublica Chriſtiana in optata pace & tranquillitate conquieſcat. Dat. Frexni apud Torotum IV. Kal. Aprilis, MDXCIII.

t *D. Bern.* De conſideratione, *ad Eugenium, c.* 8. *l.* 2.

u *D. Cyprianus in Epiſt.* 45. *ad Cornelium Papam. Tertull.* De præſcript. adverſus hæreticos, *c.* 36.

Digitized by Google

AL REY NUESTRO SEÑOR

DON FELIPE II.

Sobre la defenſa y aprobacion

DEL

CONCILIO

ILLIBERRITANO.

DON FERNANDO DE MENDOZA.

SEÑOR.

SI el eſtudio y diligencia que he procurado poner en eſte trabajo, que ofrezco ahora à V.M. correſpondieſſen al zelo con que le empecè y acabè, penſaria havia hecho à V.M. un ſervicio muy de ſu guſto; pues quanto ſe alcançaſſe del de Dios, de ſu Igleſia, y deſtos Reynos, à que ſe endereça; tanto es cierto hauria alcançado del de V.M. viniendo à ſer en eſto todos uno.

Es defenſa de un Concilio de Eſpaña, que aunque en doctrina y religion es muy conforme à los demas aprobados de la Igleſia, en numero de Decretos igual à muchos, y en antiguedad de tiempo ſuperior à todos; no han faltado hereges en Inglaterra, Francia, y Alemania, que en lo primero y poſtrero hayan intentado hazerle dos injurias, tan proprias de ſus autores, Calvino, Ingleſes, y Magdeburgenſes, quan agenas de la Fè y religion de los ſantos Martyres y Confeſſores que ſe hallaron en el; cuya autoridad y doctrina fue antes deſte Concilio muy eſtimada en las provincias de Eſpaña: y deſpues tenida y ſeguida en las demas de la Chriſtiandad, por todos los Concilios Generales y Provinciales que en aquella Era celebrò la Igleſia.

La que toca al tiempo, es de los hereges Ingleſes y Magdeburgenſes, que le procuran quitar los unos nuevecientos, y los otros quatrocientos años enteros de ſu antiguedad, [a] con menor Fè, y caridad, y mayor impiedad que lo que ſuena: porque no ſolo pretenden quitar à Eſpaña la honra que de juſticia ſe le deve, aſſi por la antiguedad de la Religion, como por la confeſſion de la Fè, que aqui hizo y dexò eſcrita; ſino tambien pretenden quitar à la Igleſia Catholica la parte de los argumentos y fuerças que tiene, en ochenta y un Decretos deſte Concilio, para probar la antiguedad de las tradiciones divinas y Eccleſiaſticas: porque con ellos ſe compruevan caſi todas las que hoy conſerva y guarda la Igleſia.

a Ex Arnaldo Pontacho Epiſcopo Vaſetēſi & Alano Copo refertur lib. 1. cap. 2. huius libri de confirm. Concil. Illiber. ad Clementem.

Eſte agravio pretendo ſe deshaga, y que ſe convierta en una honra mayor, tan devida à eſte Concilio, quanto olvidada de todos los eſcritores deſte Reyno; que es, ſer eſte EL PRIMER CONCILIO de la Igleſia; no ſolo de la de Eſpaña, ſino aun tambien de la Catholica, y de quien ſe han aprovechado caſi todos los que en mil y trecientos años ſe han celebrado en ella. Dexo los que hizieron los Apoſtoles en Jeruſalem deſpues de la muerte de Chriſto; que por referirlos S. Lucas en los Actos

de

Digitized by Google

de los Apoſtoles, vienen à ſer mas parte del noevo Teſtamento en que eſtàn, que Concilios de por ſi: y con eſta conſideracion jamas ſe han pueſto en el numero y tomos dellos.

La honra que digo deverſe à Eſpaña, por ſer della el primero de los Concilios que hay de la Igleſia, aunqoe es tan grande, pienſo ſe la han de venir à conceder facilmente las demas naciones del mundo; pues ſabiendo qoe fue la primera que nneſtro Señor quiſo honrar, y regalar, aſſi en ſu nacimiento, como deſpues de ſn muerte: en ſu nacimieoto, haziendo parecer en Eſpaña (como refiere S. Thomas [b]) tres Soles de igual grandeza, que poco à poco ſe vinieron à juntar y coovertir en uno: repreſentando la diſtincion y igualdad de las perſonas divinas, y la unidad de la eſſencia: y que lo uno y lo otro havia de ſer conocido en eſte Reyno, aotes qoe en otro del mnndo, y tan fielmente ſiempre conſervado: deſpoes de ſu muerte, en que quiſo, y ordenò, que fueſſe tambien la primera adonde ſe predicaſſe y publicaſſe ſu Evangelio; es forçoſo qoe confieſſen con eſto, no ſolo que es eſte Coocilio Eſpañol el primero de todos los que tiene la Igleſia, ſino que tenia Eſpaña preciſa obligacion y neceſſidad de hazerle, y profeſſar en èl publicamente, y por eſcrito, como lo hizo, todo, ò lo mas ſubſtancial de la Religion, que de palabra havia recibido de los Apoſtoles: pues era eſte reconocimiento muy devido: lo uno à la antiguedad de la Religion, lo otro à la grandeza del beneficio y gracia que havia recibido.

b S. Thom. 3. par. qu. 36. art. 3. in ſolut. ad 3.

Coo la ſegunda injuria han procurado Calvino y otros hereges, y lo que es mas de ſentir, no hereges ſolos, ſino muchos Catholicos, qoitar toda ſu autoridad à eſte Concilio: los onos confirmando con el ſus errores: los otros afirmando no ſer Catholica ſu doctrina: y aſſi vienen ya à hablar del muchos, como ſi fuera Conciliabnlo de Novaciano, de Arrio, de Macedonio, ò Vigilancio: y eſto no lo han dicho y publicado ſolo en los libros de particulares que andan eſparcidos (aunque eſtos ſon mnchos, aſſi de eſtrangeros como de naturales deſte Reyno) ſino qoe tambien en los tomos de Coocilios Generales y Provinciales que tiene la Igleſia para ſu govierno: y adonde no ſe ſuele, ni deve, ni puede poner coſa que no ſea ſacroſancta, y que ſe tenga como por regla y Canon de la Igleſia, eo la edicion ultima de cioco tomos, dirigida à la Sautidad de Sixto V. ſe pone al principio deſte como por cabeça, qoe es Concilio nonca recibido de la Igleſia, por los Canones erroneos que tiene: iojuria por cierto bien iodigna de la religion de tal Concilio: y qoe convenia deshazerſe, reſpondiendo y ſatisfaziendo à los Catholicos con eſtudio y cuydado igual à ſu deſcuydo: y à los hereges con pena y caſtigo corporal, muy conforme à ſu impiedad y delicto. Eſto ſegundo toca al Emperador y Rey de Francia, en cuyos Reynos ſe maltrata eſta ſanta doctrina: pero lo primero à V. M. y à ſus vaſſallos, por quienes conviene ſe reſponda à las calumnias que oponen à eſte Reyno y à ſu Religion.

Entre muchos qne Eſpaña hà criado en virtud y letras moy inſignes, no he viſto que haſta ahora haya querido alguno eocargarſe deſta empreſa, ſirviendo à ſu ley, à ſu Rey, y à ſu nacion, como pedia la obligacion de todo eſto juoto: haviendo ahora y ſiempre acudido con gran valor à todas las que en armas y letras ſe les han ofrecido. Solo he viſto de pocos dias à eſta parte, acabada ya eſta obra, que le defiende en otra ſuya Garcia de Loayſa, Maeſtro del Principe nueſtro ſeñor, y Limoſnero mayor de V. M. qoe parece que eſte cargo que tiene de ayudar y favorecer à los pobres vivos, ha querido tambien eſtenderle con nuevo genero de piedad à los difuntos, tan neceſſitados deſta defenſa, como eſtotros de ſu limoſna.

Poſtea Albaſpinaeus, qui in Canone 34. Mendozam non vidiſſe profitetur.

Pero como el fin de Garcia de Loayſa ha ſido mas general, qoe es recoger y corregir la letra de todos los Concilios de Eſpaña, conforme à diverſos originales antiguos que ha tenido, y que han bien aprovechado para emendar las faltas de los comnnes, y deſpues añadir algunas notas en declaracion de los Canones dificultoſos que ſe ofrecian; no pudo, ni convioo à la brevedad de ſo inſtituto, ſatisfacer tan copioſameote à la malicia de los hereges, y à la neceſſidad que havia de una defenſa particular deſte Concilio, contra los errores que le oponen: como en otro tiempo la tomò à ſu cargo del Epheſino S. Cyrilo, contra Neſtorio Arçobiſpo de Cooſtantinopla: y en defenſa de nueſtra Religioo, cootra los errores que en ella notavan los Gentiles, hizieron lo miſmo ſao Juſtino Martyr, en la Apologia que ofreciò al Emperador Antonioo Pio, Melito Sardenſe, Apolinar, y Athenagoras en las que ofrecieron à Antooino Vero, Quadrato diſcipulo de los Apoſtoles, y Ariſtides Filoſoſo Athenienſe en las que preſentaron al Emperador Adriano: y finalmente como eſcrivieron ſobre la miſma defenſa Tertuliano en ſu Apologetico, contra Scapula, y ſan Cypriano contra Demetriano, y ſan Aguſtin en los libros que intitulò de la Ciudad de Dios à Marcellino.

Muchos dias hà que yo he deſſeado hazer eſto, con fin de ſuplicar à V. M. ſe ſirva de bolver en eſta caoſa (como en todas) por la Religion de la Igleſia, por la autoridad de ſus Santos, y por la honra de Dios, y de ſus Reynos. Y que por medio de V. M. (viſta y averiguada la verdad de la doctrina y religion deſte Goncilio, como ſe procura probar en eſte miſmo libro) ſe perſuada ſo Santidad que conviene confirmarle, declarando ſer ſu doctrina muy conſorme à la de Chriſto, y ſu Euangelio, y à todos los demas Decretos de Concilios, Pontifices, y Santos, que ha havido haſta hoy en la Igleſia: para que ni los hereges ſe atrevan, ni los Catholicos ſe deſcuyden en hablar del con menor reſpecto y cooſideracion de la que ſe le deve.

Bien veo ſer eſte trabajo muy ſuperior à mis fuerças: pero como ſe que es igual à la Religion, piedad, y zelo de V. M. vengo à cobrar las que por mi me faltan; y à eſperar que la aotoridad de V. M. con la juſticia de la cauſa, ha de reſtituir en muy breve tiempo à ſus Reynos, y à la Religion Catholica, la que le han quitado los mochos que ha que ſe celebrò eſte Concilio, y la impiedad de los hereges.

Para alcançar eſto, y para creer que la doctrina deſte Concilio es Catholica y ſanta, concurren todas

las

las razones que ſe podian ofrecer ò deſſear, aſſi mirando el lugar donde ſe celebrò, y el tiempo, como las perſonas que le celebraron; porque el lugar fue ſanto, ſanto el tiempo, y los Obiſpos ſantos.

El lugar fue Illiberis, una ciudad grande y antigua de Eſpaña, de cuyas ruinas ſe vino deſpues à edificar la de Granada, que eſtà à dos leguas y quarto della. Fue ſiempre Illiberris ciudad muy noble, aſſi por la antiguedad de ſu fundacion, que es de las mas antiguas de Eſpaña, y de quien Ptolemeo, Eſtephano, y Plinio hazen honrada memoria; como por la antiguedad de la Fè y Religion Chriſtiana que recibiò en ella, antes mucho que otras deſtos Reynos [c]. Porque à S. Cecilio, diſcipulo de S. Pedro, le recibieron con tanto guſto, y oyeron ſu doctrina con tan buena atencion y zelo, que holgò poner alli ſu Cathedra principal, y tomarla como por cabeça y ſeminario de aquella provincia. De manera que viene à ſer la Igleſia Illiberritana fundada, inſtituida, y enſeñada por poteſtad y orden de San Pedro, y por San Cecilio ſu primer Obiſpo, Igleſia ſanta y Apoſtolica, que aſſi ſolia llamar la antiguedad à las que los Apoſtoles ò ſus diſcipulos fundaron: y honravanlas y veneravanlas tanto, que quando ſe offrecia alguna duda, ò en materia de la Fè, ò de tradiciones divinas y Eccleſiaſticas, el juizio que ſolian hazer, era acudir à lo que tenian y guardavan eſtas Igleſias: pareciendoles (y con mucha razon) que lo que los Obiſpos havian recibido de los Apoſtoles ſus maeſtros, y los Apoſtoles de Chriſto, y Chriſto de Dios, lo tendrian mas en la memoria, y haurian procurado guardarlo ſiempre y executarlo mejor. Aſſi ſe aprovechò deſte argumento S. [c] Ireneo diſputando contra Valentino, Marcion, y Menandro, diſcipulo de Simon, y ſatisfaciendo con la doctrina de la Igleſia de Smyrna, inſtituida y enſeñada por San Polycarpo, diſcipulo de S. Juan. Deſte miſmo ſe aprovechò San Ignacio eſcriviendo à los de Philadelpho: y del miſmo [d] Tertuliano, diſputando contra los Gnoſticos; à los quales opone la Igleſia de Corintho en Achaya, la de Philippos en Macedonia, la de Epheſo en Aſia, enſeñadas por San Pablo. Eſta miſma doctrina enſeña S. [e] Aguſtin à los Catholicos: el qual aun eſtiende la opinion y eſtima que ſe deve tener deſtas Igleſias, à tanto que dize, que ſi en algun tiempo ſe dudare, qual ſea libro canonico ò divino de la ſagrada Eſcritura, (como antiguamente ſe dudò por algunos de los Machabeos, y del de Tobias, y de la Epiſtola de S. Pablo à los Hebreos) que aquel ſe tenga por canonico y divino, que eſtas Igleſias tuvieren por tal: y aſſi vino à convencer à [f] Fauſto Manicheo, que negava ſer el Evangelio de S. Matheo ſuyo, con tenerle por tal las Igleſias que los Apoſtoles, ò ſus diſcipulos fundaron ò enſeñaron. No es coſa pues decente ni juſta, que ſe repruebe por ſoſpechoſa y errada la doctrina de una Igleſia Apoſtolica y ſanta, que para convencer los errores de los hereges, la ſiguieron ſiempre los Santos, y aconſejaron que ſiempre la ſigamos. Y ſi de una Igleſia ſola, fundada por los Apoſtoles, ò ſus diſcipulos, ſe ſaca argumento baſtante para provar la verdad de una doctrina, como eſtos Santos enſeñan; que ſe deve dezir ò penſar de diez y nueve Igleſias juntas, que caſi todas lo ſon: pero particularmente, fuera de la que digo de Illiberris, quatro: la de Zaragoza fundada por el Apoſtol Sant-Jago, la de Toledo por San Eugenio diſcipulo de San Dionyſio Areopagita, la de Ebora por San Mancio diſcipulo de Chriſto nueſtro Señor, la de Guadix por San Torquato diſcipulo de San Pedro: por la primera Valerio, por la ſegunda Melanthio, por la tercera Quinciano, y por la poſtrera Felix.

c Martyr. Rom. 14. Maji.
c S. Irenæus lib. 3. adverſùs hær. c. 3. & 4.
d Tertull. lib. de præſcript. adverſùs hæret. cap. 31. & 32.
e D. Aug. lib. 2. De doctr. Chriſtiana, cap. 8.
f Idem lib. 28 contra Fauſtum, c. 2.

De los quales (cierto) y de los demas no podemos formar queja de que huvieſſen ſido tan poco agradecidos à ſus maeſtros, que en todo el Concilio no hizieſſen memoria dellos, ò tam poco zeloſos del bien de ſus diſcipulos, y ſuyo proprio, que quiſieſſen callar y encubrir el origen y autoridad de ſu doctrina, ſabiendo que publicandola venian à alcançar mejor el fruto y fin que pretendian della, y dellos: pues no ſolo hay argumentos è indicios probables de que no ſe olvidaron deſto, ſino que hay certidumbre y evidencia tan clara de la ſanta memoria que dellos para entrambos fines tuvieron, que aun los contrarios advirtiendolo bien, no podràn dexar de confeſſarla. Porque dudandoſe en [g] una Seſſion deſte Concilio, ſi era coſa licita derribar y deshazer con fuerça los idolos de los Gentiles, para acabar de deſtruir ſu falſa ſecta y ſuperſticion; las razones que dan para reſolverſe en que no lo era, ſon dos. La primera, dezir que no tienen deſto doctrina eſcrita en el Evangelio: la ſegunda, que ni ſaben, ni hallan tradicion de los Apoſtoles ſus maeſtros que lo huvieſſen ellos hecho ò enſeñado en ſu vida. De que podemos tambien colegir otras dos coſas para honra particular deſtos ſantos Obiſpos. La una, ſu gran modeſtia y humildad: pues en materia de religion no quiſieron dar regla propria de nuevo, ſino teniendo y haziendo el reconocimiento que devian à ſus maeſtros, ſeguir la que ellos havian hecho ò enſeñado en ſu vida: la otra, el exemplo y doctrina que nos dexan, para convencer à los hereges, pues à falta de eſcritura, nos dizen la mucha autoridad que tienen, y deven tener las tradiciones Apoſtolicas de la Igleſia.

g Canon. 62.

El tiempo en que eſte Concilio ſe celebrò tambien fue ſanto, porque ſi llamamos tiempo ſanto al que particularmente ſe dedica à las coſas de Dios, el que eſcogieron los Obiſpos para celebrar eſte Concilio, era dos vezes ſanto [h]; ſanto por ſer en Quareſma, en que ſe repreſenta la memoria de la muerte de Chriſto, y de nueſtra redempcion: y ſanto tambien por juntarſe à coſa tan ſanta, como reprovar los errores de los Judios y Gentiles, reformar las coſtumbres de los fieles, confirmar y declarar la doctrina de nueſtra ſanta Fe y Religion.

h Ex vetuſto Codice Eccleſiæ Urgellenſis probatur lib. 1. ad Clementem de confirm. Concil. Illiberrit. cap. 3.

Pues las perſonas que aſſiſtieron en el, no fueron menos ſantas, porque ſe hallaron entre otras Valerio Obiſpo de Zaragoza, que deſpues en la perſecucion de Diocletiano y Maximiano padeciò por defenſa de la Fè un [i] Martyrio tan glorioſo como ſanto: y aſſi le celebra la Igleſia à los veynte y ocho de Henero. Hallòſe juntamente San Vicente Martyr ſu diacono è interprete, cuyas vidas y muertes ſantas, porque los [k] Martyrologios de la Igleſia eſtan llenos dellas, dexo de referir: pero bien baſta ſaber, ſer Santos canonizados de la Igleſia: y como eſta no puede errar en la aprobacion que haze de ſu muerte y

i Martyrologium Romanum 28. Januarii.
k Martyrologium Romanum 22. Januarii.

Digitized by Google

de ſu vida: aſſi tambien ſe deve creer, no erraron ellos, principalmente en coſas tan graves de la Fè; ni en ſu vida, ni en ſu muerte. Hallôſe tambien Oſio Obiſpo de Cordova, Confeſſor y Santo, que aſſi le llama S.[l] Athanaſio: y [m] Theodoro Balſamon Patriarcha de Antiochia dize, que por ſu virtud y ſantidad le dieron eſte nombre de Oſio, que en Griego ſignifica *ſanto*. Y no ſolo fue ſanto, ſino tan grava en dignidad, tan docto en letras, tan bien reputado cerca de los Emperadores y Pontifices de aquellos tiempos; que el primero que embiò à Egypto [n] Conſtantino Magno à componer las diſſenſiones de Alexandria entre Arrio y Alexandro, y à reprobar error tan grave como el de Arrio, que negava la igualdad del Hijo con el Padre, fue Oſio. El primero qne hizo abſolver à Ceciliano Obiſpo de Carthago y Primado de Africa en el Concilio Arelatenſe primero, del teſtimonio y error que le havian levantado, y condenar à Donato y ſu ſciſma y heregia, coſa tan importante para la Igleſia (como refiere S.[o] Auguſtin) fue Oſio. El primero qne eſcogiò S. Sylveſtre Papa, para que juntaſſe el Concilio Niceno General en Bithynia, con cargo de [p] Preſidente del, fue Oſio. El primero à quien encomendò todo el Concilio compuſieſſe el Symbolo de nueſtra Fè, que llamamos comunmente el Niceno, para declaracion mayor de los articulos, en que havian reparado los hereges, y el que le compuſo, como refiere San [q] Athanaſio, fue Oſio. El primero que ayudò à reprobar la heregia de Euſtachio monje y Obiſpo de Sebaſtîa, juntando en Paphlagonia el Concilio [r] Gangrenſe, fue Oſio. El Preſidente del Concilio Sardicenſe [s] General en Thracia de caſi quatrocientos Obiſpos, en tiempo de Julio Papa primero, fue Oſio. El qne ſuſtentò y defendiò en toda aquella Era la religion Catholica contra los Arrianos y Novacianos, fue Oſio: al qual eſtimavan tanto los fieles, que dize [t] Nicephoro que le tenian y reverenciavan como à un milagro del mundo: y por otra parte le temian tanto los hereges, que teniendo de ſu parte gran numero de Obiſpos, Presbyteros, y Diaconos, y mucho mayor de los principales del pueblo, con todo dezian y [u] afirmavan, que ni havian acabado, ni empeçado ſu negocio, mientras tuvieſſen à Oſio por contrario. Pues conforme à eſto ſuplico à V. M. ſe ſirva mandar conſiderar, qne ſi Oſio por ſuſtentar la doctrina Catholica de nueſtra Religion, ſufriò deſtierro, y no deſtierro ſolo, ſino ſeñales impreſſas con fuego en la [x] frente, que le mandò poner por ſu conſtancia y confeſſion Daciano Preſidente en Eſpaña de Diocleciano y Maximiano, en la decima perſecucion de la Igleſia: ſi ſufriò otro deſtierro en edad tan madura, y con autoridad y canas tan venerables, por Conſtancio [y] Emperador y los Arrianos: ſi S. Valerio y S. Vicente padecieron los tormentos y muerte que ſe ſabe, por defenſa no ſolo de la dotrina de Chriſto, ſino aun por conſervacion de los libros ſagrados que pretendia quemar [z] Diocleciano: como ſe deve, ni puede creer, que à quienes no movieron amenazas, azotes, fuegos, tormentos, deſtierros; à quienes no pudo perſuadir coſa illicita la eloquencia y alagos de los Gentiles; à quienes no pudo eſpantar, ni vida, ni muerte, ni finalmente mundo, carne, ni demonios, en tantas guerras y tan graves como les hizieron; como es de creer, que la fortaleza y conſtancia que tuvieron para reſiſtir y vencer tan felizmente todas eſtas dificultades, les vinieſſen à faltar tan miſerablemente en un tiempo ſanto, en una quietud y paz ſanta, en una congregacion ſanta, y que ellos havian procurado juntar con tan ſanto zelo, de tan diverſas y diſtantes provincias, como ſon las de Caſtilla, Leon, Aragon, Navarra, Portugal, y el Andaluzia, mas con eſpiritu de Dios que de hombres? Como ſe puede juſtamente aſſegurar, dezir, ni aun penſar, que en el ſecreto de aquel Concilio trataſſen de injuriar à quien honravan, y de ofender à quien publicamente defendian con peligro de hazienda, de honra, y de vida? Si Chriſto [aa] enſeña, que aſſiſtirà à la junta quẽ dos ò tres hizieren en ſu nombre, porque hemos de creer, que à la de diez y nueve Obiſpos, y entre ellos Santos y Confeſſores, de treynta y ſeys Presbyteros, y noventa y tantos Diaconos, faltaſſe? Si no baſta, Señor, à movernos la bondad y ſantidad de los hombres, podrianos à lo menos mover la ſingular providencia de Dios, que no es de creer faltaſſe à ſu Igleſia en tiempo que tanta neceſſidad tenia de ſu amparo, aſſi por las pocas raizes que havia hechado en aquella edad, como por las muchas perſecuciones que havia padecido, y padecia, de los Emperadores Gentiles.

Y luce mucho mas eſta ſu divina providencia, ſi conſideramos, que parece que quiſo con eſte Concilio, y con los exemplares que ſe ſacaron del, dar una gran recompenſa à la Igleſia de los muchos libros divinos, que los [bb] Emperadores de alli à poco mandaron recoger y quemar, aſſi en las provincias de Eſpaña, como en las demas de ſu imperio.

Temiendo voy canſar à V. M. con relacion tan larga, pero hazeme fiar, el ver que al fin es memoria de Santos, y de Santos vaſallos de V. M. que ſon dos prendas bien grandes, para que yo crea que puedo proponer à V. M. ſu cauſa con atrevimiento, y eſperar que la oirà V. M. con guſto.

Con todo no quiero referir, aunque ſea mucho en ſu confirmacion y defenſa, otros ſantos diverſos Pontifices y Concilios, que de Italia, Alemania, Francia, Africa, y Grecia, en diſcurſo de mil y trecientos años ſe aprovecharon deſte. No quiero dezir, aunque pudiera, que todos, ò los mas Canones del Concilio [cc] Niceno, del Sardicenſe, del Antiocheno, de los Arelatenſes primero y ſegundo, de los Moguntinos, del Wormacienſe, del Sueſſionenſe, de algunos Toledanos, Bracarenſes, y otros, ſe ſacaron deſte palabra por palabra, ò haziendo dèl particular mencion. No quiero tanpoco referir la que hazen dèl Innocencio primero y Adriano Papas. No la que S. Iſidoro, y S. Ivon Obiſpo Carnotenſe. No la que Martino Bracarenſe, Burcardo Wormacienſe, Juan Gallenſe, y Graciano en las compilaciones de Decretos, que la Igleſia ha ſiempre tenido para ſu govierno; que pues no dexan caſi ninguno deſte Concilio que no refieran, es buena ſeñal, que en todos tiempos fue tenida por Catholica y ſanta la doctrina del, pues no ſe huvieran, ni pudieran haver aprovechado, loandole y citandole con tanta veneracion, ſi vieran que havia confirmado errores tan graves como ſon los que le oponen. Todo eſto quiero dexar, contentan-

dome

l *D. Athanaſ. in Apolog. de fuga.*
m *Theodor. Balſam. in princip. Concil. Sardicenſi.*
n *Euſebius lib.* 2. De vita Conſtantini. *cap.* 27. *Socrat. lib.* 1. Eccleſ. hiſt. *cap.* 4. *Sozomenus, l.* 1. *cap.* 15.
o *D. Auguſt. lib.* 1. Contra Epiſtolam Parmeniani, *c.* 4.
p *Acta Arabica Concilii Niceni apud Alfonſũ Piſanum, & Epiſtola Oſii, Viti, & Vincentii Legatorum ad Sylveſtrum Papam quæ extſtat ad finem eiuſdem Concilii.*
q *D. Athan. in Epiſtola ad ſolitariã vitam agentes.*
r *Epiſtola Concil. Gangrenſis ad Epiſcopos Armeniæ.*
s *Canones Concil. Sardicenſis, & Epiſt. eiuſdem Concilii ad omnes Epiſcopos Eccleſiæ Catholicæ, quæ extſtat apud D. Theodoretum lib.* 2. hiſt. Eccleſiaſt. *cap.* 8.
t *Niceph. lib.* 9. *cap.* 31.
u *D. Athanaſ. in Epiſt ad ſolitariã vitam agentes.*
x *Niceph. lib.* 8. Hiſtor. Eccleſiaſt. *cap.* 14.
y *D. Athanaſ. in Epiſt. ad ſolitariã vitam agentes.*
z *Prudentius in Periſteph. hymno in laudem S. Vincentii.*
aa *Matth. c.* 18.
bb *Prudentius in Periſteph. hymno in laudem S. Vincentii. Arnobius lib.* 4. *adverſus gentes, Niceph. lib.* 7. Hiſt. Eccleſ. *cap.* 3.
cc *De communione Pontificum & Conciliorũ approbatione ſuã agitur lib.* 1. *ad Clementem* De confirm. Concilii Illiberitani *c.* 4.

Digitized by Google

dome con dezir, que no ſolo no es cierto que errò: pero que es muy provable que no pudo errar: pues fuera de la doctrina y ſantidad de los Obiſpos de Eſpaña, ſe hallaron Legados de la Sede Apoſtolica de Roma, como ſe refiere en los Actos del Concilio [dd] Sueſſionenſe en Francia, en tiempo de Carlos hijo de Ludovico Rey, que por ſer Concilio Francès tan antiguo, y en confirmacion deſte de Eſpaña, deve tener mucha fuerça. De lo qual tambien podemos deſcubrir el zelo y religion antigua deſtos ſantos Obiſpos, pues ni quiſieron eſtablecer Decretos en materia de la Fè, y de los ſacramentos y tradiciones de la Igleſia, ni aun empeçar à tratar dello, ſin que aſſiſtieſſe en el Concilio la regla mas cierta è infalible que Chriſto les havia dexado que ſiguieſſen, que fue el juizio y ſentencia de San Pedro, y de los que en ſu Igleſia ſucedieſſen.

[dd] *In Actis Concilii Sueſſionenſis apud Sanctū Medardum.*

Y ſi queremos renovar con diligencia y cuydado la memoria de la antiguedad, hallaremos claramente, no ſolo que los Obiſpos ſantos y doctos deſte Concilio no fueron Hereſiarcas (que tales venian à ſer, ſi fuera verdad que havian ſido autores deſtos errores que les oponen) pero ni aun de hombres particulares, ignorantes ò impios ſe lee, ni ſabe, que huvieſſen inventado alguna heregia en Eſpaña en aquel tiempo, ni aun en cien años caſi deſpues. Porque de Priſciliano ſolo ſe dize que fue el primer Hereſiarca de Eſpaña en tiempo de Syricio Papa, y de Valentiniano ſegundo. Y eſto todo ſe confirma mas con ſaber, que haviendo [ee] Vigilancio herege presbytero en Barcelona, aunque de nacion [ff] Francès, reprovado tanto las reliquias y veneracion de los Santos, y los cirios ò luces, que por culto y religion ſe ponian en ſus ſepulcros, y haviendo procurado confirmar ſu error con todos los argumentos flacos que pudo, jamas alegò, ni ſe acordò de los Canones deſte Concilio, que en la miſma materia ſe reprehenden. Lo miſmo hizo Claudio Presbytero Eſpañol, y deſpues Obiſpo Taurinenſe, en los errores que tuvo acerca de las imagenes, que jamas ſe acordò del deſte Concilio que acuſan: porque aunque hereges, conocian y ſabian bien, que ſus errores antes ſe deſtruian que confirmavan con los Canones deſte Concilio: de cuya doctrina no hay para que tratar aqui nada, pues ſe haze tan largamente en eſtos tres libros que ofreaco à V. M. Solo pido, que pues eſta es tan Catholica y ſanta, quanto ha parecido à todas las perſonas doctas que por mandado de V. M. la han ya viſto. V. M. ſea ſervido defenderla y ampararla como Rey y Señor ſoberano de los que la dieron. Porque ſi el oficio del Rey (como dizen San Iſidoro, y los [gg] Concilios Pariſienſe, Aquiſgranenſe, y Moguntino) es hazer juſticia, y deshazer agravios; no veo cierto, Señor, que ocaſion mayor que eſta ſe haya ofrecido, ni pueda ofrecer à V. M. para confirmar el zelo que della ha ſiempre moſtrado: pues es cierto, que crece la gravedad de la injuria, con la autoridad y ſantidad del injuriado: y aqui no lo ſon ſolos los Santos que he referido (aunque baſtava) ſino que tambien lo ſon todos los Obiſpos de Africa, Aſia, y Europa, que confirmaron deſpues eſte Concilio, ò lo que en el fue decretado.

[ee] *D. Hier. adverſus Vigilantium.*
[ff] *Gennadius in Catalogo virorum illuſtrium, cap. 35.*
[gg] *D. Iſid. lib. 3. De ſummo bono, cap. 10. Concilium Pariſienſe, lib. 2. cap. 1. & 2.*

Y ſi la injuria ò agravio que ſe haze un ſolo Obiſpo, presbytero, ò diacono, juzgaron los Santos deſte Concilio (dexando otros exemplos de la antiguedad) que era tan digno de caſtigarſe exemplarmente, que le vinieron à poner una de las mas graves penas que jamas à uſado contra delinquentes la Igleſia; parece que adivinando con eſpiritu de Dios, el que à ellos ſe les havia de hazer con el tiempo; y ſignificando à V. M. juntamente lo que havian de ſentir el comun de todos, pues del de los particulares determinavan aquello. Mandaron pues, [hh] que el que injuriaſſe, ò levantaſſe falſo teſtimonio à algun Obiſpo, presbytero, ò diacono, le privaſſen de la comunion, no ſolo por todos los dias de ſu vida, ſino tambien en el miſmo articulo de la muerte: pareciendoles (no ſin mucha conſideracion, como à eſte propoſito enſeñan San Gregorio [ii] y el Concilio Aquiſgranenſe) que quien injuriava al miniſtro de Dios, en cierta manera injuriava tambien à ſu Señor, y ſe venia con eſto à hazer indigno de recibirle jamas: como ahora tambien lo vendria à ſer de que V. M. recibieſſe en ſu gracia y caſa, haziendo la miſma merced que antes à quien huvieſſe injuriado à un Preſidente, ò à una perſona del Conſejo de Eſtado de V. M. por haverſe ocupado en cumplir muy juſta y rectamente las coſas del ſervicio de V. M. que eſtuvieſſen à ſu cargo; aunque el otro por ignorancia ò malicia lo quiſieſſe entender al reves. Pues ſi eſto ſe determina contra el agravio de un ſolo Obiſpo, presbytero, ò diacono, que diremos del que ſe haze à mas de tres mil juntos, y juntos en forma de Concilio, adonde ordinariamente ſuele aſſiſtir el Eſpiritu ſanto? que tantos, y muchos mas vienen à ſer, ſi bien ſe cuentan, los que aſſiſtieron en los Concilios de Grecia, de Italia, de Alemania, y Francia, que aprobaron eſte, que por haver muerto ya todos, y en grácia de nueſtro Señor, à lo que ſe debe creer, y por padecer injuria de tan falſo teſtimonio, y teſtimonio en materia tan grave, que aun à los muertos infama, pues es materia de heregia, y violada religion; dan clamores ſantos deſde el cielo, pidiendo el favor de Dios y de V. M. para que en recompenſa de lo que por èl padecieron, y de la ſangre que derramaron por ſu Igleſia, ſe haga ſiquiera con ellos lo que ordinariamente ſuele conceder la ſanta Inquiſicion à qualquier hombre particular, à quien hayan acuſado falſamente, reſtituyendole con aprobacion publica la honra que particulares le han quitado.

[hh] *Canone 75. huius Concilii.*
[ii] *D. Greg. lib. 3. Paſtoral. cap. 5. Conc. Aquiſgranẽſe ſub Ludovico, c. 103. Symmach. ep. 24. ad Theodoſium & Arcadiũ.*

De Dios podemos muy bien creer, que haurà oido tan juſtos clamores, que ſiente mucho ſe haga à nadie injuria, pero à aquellos mucho mas, como dixo Platon, que le ſon en piedad y virtud algo conformes: y de V. M. que procura tanto imitar ſu bondad y govierno, eſperan lo miſmo eſtos Santos. Porque ſi los que haſta aqui han eſtado fuera de ſus Igleſias, aunque honrados y reverenciados por los Catholicos, han alcançado de V. M. ſer reſtituidos à ellas con alabança de ſu nombre, muy conforme al merecimiento de ſu religion, la qual hoy en dia eſtan reconociendo la de Toledo con San Eugenio y Santa Leocadia: y la de Cartagena con ſan Fulgencio y Florentina: tanto mayor parece que ha de ſer ahora el merecimiento de V. M. bolviendo por la cauſa dellos, quanto es mayor el fruto que ellos reciben de ſer reſtituidos à ſu honra, que los otros al lugar donde los ſacaron.

Y como han viſto deſde el cielo mucho mejor que noſotros, la veneracion que V. M. ha hecho y haze, à todos los que lo han ſido, ò lo ſon: y haviendo conocido el cuydado y zelo piadoſo con que M. V. ha tratado ſiempre ſus coſas: y como han ſabido la ſanta ſolicitud con que V.M. ha procurado alcançar de la Sede Apoſtolica de Roma la Canonizacion ahora deſtos, ahora de los otros; vienen no ſolo à concebir iguales prendas, ſino à prometerſe y aſſegurarſe igual gracia de V. M. pues no han ſido deſiguales ſus merecimientos, aſſi para con Chriſto y ſu Igleſia, como para eſtos Reynos de V. M.

Ayudanſe tambien para alcançar lo que pretenden, con dezir, que no es ſolo cauſa ſuya propria, ſino de Dios, cuyo miniſtro es V. M. en tantas provincias y Reynos de ſu Igleſia, que parece haver querido cargar à V. M. el cuydado de la Fè y religion, que antiguamente ſolia dar à quinze ò veynte Reyes Catholicos: ſeñal à ſu parecer muy clara, que ha hallado en V. M. ſolo el caudal que podia deſſearſe en todos juntos, y que à eſte deve correſponder (como ſiempre lo ha hecho) el reconocimiento de tantas obligaciones.

Añaden, que ſi con ſer cauſa de Dios, y de tantas Igleſias, ſe junta tambien el ſerlo de la Romana y Catholica, por haver aſſiſtido aqui ſus Legados, y deſpues haver referido y confirmado muchos Decretos deſte Concilio los Pontifices que ſucedieron; que à nadie toca tanto la defenſa de la Religion Catholica, como à un Rey Catholico, titulo que parece haverſe concedido à los progenitores de V. M. por gracia: y à V. M. deverſele de juſticia, por el zelo de la Religion que ſiempre ha moſtrado.

Deſſean que V. M. ſe ſirva traer à la memoria el cuydado que tiene, y ſiempre ha tenido de que à todas las coſas ſe dè ſu proprio lugar, con tan ſingular prudencia ò providencia, aſſi en las civiles y del govierno ſeglar de ſus Eſtados, como en las Eccleſiaſticas, y que tocan à la Religion: que repreſenta bien, en las unas, la dignidad de tan gran Rey y Monarca como Dios le hizo; y en la ſanta ſolicitud de las otras, la de Rey y Pontifice junto: y que ſiendo eſto aſſi, es coſa muy indigna de la felicidad deſte ſu Imperio, que conſienta que todos ſeamos, ò tan ſobervios, ò tan ignorantes, que vengamos à dar mas inferior y bajo lugar à eſtos Santos, y ſu doctrina en la tierra, del que ſabemos cierto les ha dado Dios nueſtro Señor, con tantas ventajas en el cielo, y que ſerà bien imitando eſte juizio y ſentencia divina, que V. M. interceda con ſu Santidad, como ſuele, à que les reſtituya à ellos y à ſu doctrina el lugar que tan ſin razon les han quitado.

Dizen, que aunque en tantos años como han paſſado, deſpues que algunos eſcritores empeçaron à deſacreditar ſu doctrina, pudieran muy bien haver intercedido con nueſtro Señor, para que moviera la devocion y autoridad de algun Principe de ſus progenitores, ò los eſtudios y diligencia de algun ſubdito ſuyo de los antiguos muy nombrado: con todo eſſo no lo han querido hazer haſta ahora, eſperando la edad de V. M. y en ſu edad la parte mas prudente y madura, porque para la ſatisfacion publica de todo el mundo, quando faltara à V. M. la autoridad y grandeza de ſu Imperio, ſola ſu ſabiduria y religion era la que podian deſſear, para que igualaſſe con la autoridad de la empreſſa, y ſatisfacion de ſu injuria. Y à lo que podemos penſar, no ſolo ha ſido eſte juizio de los Santos, ſino ordenacion particular de Dios, que ha querido reſervar à V. M. como antiguamente à Salomon, la grandeza y fruto de hecho tan ſanto y religioſo, por parecerle que los muchos que V. M. ha emprendido y acabado en ſu vida, lo uno hauran merecido eſte, lo otro facilitaràn mucho ſu buena y ſanta expedicion.

Tambien ſuplican eſto miſmo à V. M. las Igleſias de Eſpaña, que haviendo hecho de ſu parte, como Catholicas y ſantas, todo lo que podian y devian à la Fè que havian profeſſado, embiando en tiempos tan trabajoſos, de tan diverſas provincias à eſte Concilio ſus Obiſpos, ſolo para aſſentar las coſas de Dios y de ſu Religion, y à reprobar los errores de los Judios y Gentiles, ſienten y duelenſe mucho, que tan extraordinarias y ſantas mueſtras de ſu Fè y caridad, no ſolo no ſe reconozcan, pero que con eſcandalo publico de los fieles y de la religion, ſe las muden y pervlertan, diziendo que fueron autores de los miſmos errores que ellos reprobaron.

Y no ſolo las Igleſias acuden à eſto, ſino todo el Reyno lo pide à V. M. para conſervacion de ſu autoridad preſente, y prueva de ſu religion antigua: todos como lo piden lo eſperan, fiados en la obediencia y amor que V. M. les deve, y en la benignidad y clemencia que ellos deven à V. M. Y mal digo que lo piden, Señor, ſino acuerdanlo à V. M. porque eſtan ciertos, que el amor de la Religion, y de las coſas publicas deſtos Reynos, mueve tanto à V. M. y mas que à todos el de las proprias, y aſſi ſu cuydado no es ni ſerà de ſuplicar à V. M. acuda à remediar eſta ſu neceſſitad y otras, ſino ſolo que las ſepa: porque ellos ſaben que es eſte el mejor medio que para ſu remedio podian deſſear: y aſſi dizen, que aunque haſta aqui ha eſtado Eſpaña, y con razon, muy uſana y agradecida à ſus Trajanos, Adrianos, y Theodoſios, que aunque reconoce à los Recaredos, Wambas, Svintilas, Siſebutos, que aunque enſalça y loa à los Pelayos, à los Alfonſos, à los Fernandos, y Carlos: à los unos por prudentes, à los otros por poderoſos y ſabios, y à los demas por buenos, pios, y religioſos: mas que ya todos eſtos oficios y reconocimientos ſe deven à V. M. pues ha hallado ſiempre, y va hallando en V. M. todas eſtas grandezas juntas. No es eſta adulacion, ni querria dezirla à V. M. porque ni eſte inſtituto lo ſufre, ni lo permite la condicion de V. M. Pero al fin es verdad, que ſe han viſto en ſu feliz edad todas las coſas grandes que divididas han podido ennoblecer y iluſtrar las de muchos y diverſos Principes. El conſervar en paz y quietud los Reynos heredados, ha dado à algunos renombre de prudentes. El haver cobrado parte de los perdidos, ò ganado parte de los no heredados, ha hecho loarſe à otros de valeroſos. Con haver adminiſtrado juſticia en ſus Reynos puntual y ſeveramente, ſin eccepcion de perſonas, le han cobrado de juſtos. Con haver perdonado injurias proprias, de clementes. Con honrar à hombres doctos y ſabios, ſe han tenido algunas vezes por ſabios y doctos. Y ſi queremos ir diſcurriendo por otras virtudes, los gaſtos grandes de Templos, de Igleſias, y edificios ſum-

ptuo-

Digitized by Google

ptuoſos, han hecho à muchos magnificos. Por reſpetar los clerigos, los ſacerdotes, y religioſos, y venerar las coſas de Dios, y de ſus Santos, han ſido muchos venerados como ſacerdores ſantos y religioſos. Pues todo eſto junto haverſe viſto en la edad de V. M. no hay hombre que ſe tenga por tan ruin, que lo niegue, ni por tam poco ſabio que lo ignore. Pero con ſer todas eſtas proezas tan grandes, y tan dignas de un Principe Catholico; con todo vienen à ſer, y ſeràn ſiempre muy inferiores, comparadas con la que eſpero, ò la que veo ya alcançada de V. M. en la proteccion y defenſa deſte Concilio confirmado por ſu Santidad: porque aunque noſotros, y los que nos han de ſuceder, las loaràn como tan juſtas, como ſon muchas las razones, pero al fin tienen eſte peligro, que es eſtar ſujetas al tiempo, y que con la injuria del, ò ſe pierda ſu valor, ò ſe deſminuya ſu memoria; mas la que alcançare V. M. deſte beneficio, ò ſervicio que haze à la religion, ha de venir à ſer eterna: y no es mucho ſea eterna, pues ha de durar lo que durare la Igleſia: porque lo que una vez fuere canonicamente aprobado por la de Roma, tiene la certidumbre de verdad que nueſtra Fè, y la verdad, la miſma duracion y eternidad que Dios.

Bien sè el poco caſo que V. M. haze de qualquier genero de honra, que nueſtra edad y las venideras pueden darle: porque ſabe que es tan glorioſo el merecerlas ſin tenerlas, quan cierto el conſeguirſe y tenerlas de todas las coſas en que V. M. ſe ocupare: pero eſta que digo, ni puede, ni deve V. M. menoſpreciarla: porque ſiendo de juſticia y de piedad, es muy propria de la condicion de V. M. y de la Religion que profeſſa, à la qual, que quiera, que no quiera V. M. ha de correſponder el ſer, valor, y premio, que Dios y la naturaleza le han dado, y han dado tantos à eſte beneficio ò ſervicio que pide ahora à V. M. la Igleſia. quantos ſon los que vendran à gozarle, y gozarânle muchos porque no ſolo le reciben los preſentes que lo ſuplican ahora à V M. ni la poſteridad de los que han de ſuceder, que tambien ſe han de aprovechar del; ſino que juntamente le reciben, y quedan obligados con nuevo genero de la liberalidad, y beneficencia de V. M. los que parece que por ſu naturaleza eſtan impoſſibilitados de recibirle, digo, los que ya paſſaron y murieron, los quales aunque gozando de Dios, viven en una ſumma bienaventurança, con todo eſſo eſtan ahora deſſeando que V. M. los ayude à alcançar eſta de ſu Sandidad, que les ſerà ſin duda una gloria accidental muy grande. Y ſi es felicidad de los Reyes, hazer à ſus ſubditos felices, ſumma felicidad ſerà cierto de V. M. ayudar à que tenga feliz ſuceſſo la cauſa de aquellos, que pueden ayudar tanto con Dios à hazer mas feliz el Imperio de V. M.

Y ſi los de Francia, Italia, y Alemania, los de Inglaterra, Suevia, y Polonia, los de Africa, Grecia, y Armenia, y de las ultimas partes del mundo, digo del Japon, y entrambas Indias, han hallado ſiempre, y hallan en V. M. favor y amparo, eſtos para cobrar ſus Reynos, aquellos para defender ſus Republicas, los demas para reſtituir y conſervar la Religion; juſto es que deſta bondad y clemencia, no participen menos los proprios que los eſtraños, los conſtantes que los flacos, los juſtos, pios, y ſantos, que los no tales: pues en el reconocimiento que V. M. haze cada dia tantas vezes à nueſtro Señor en todas ſus proviſiones y cedulas reales, diziendo, que tiene eſtos Reynos de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de Portugal, de Navarra, y los demas, por gracia de Dios, ll en eſſe miſmo confieſſa, que eſtà mas obligado à nueſtro Señor en eſtos, que en aquellos: y aſſi que le ſerà mas accepta la piedad y clemencia que con ellos uſare V.M.

Y deſto, Señor, no ſolo ha de redundar honra y autoridad à la Religion, y à la Igleſia, à los Reynos de Eſpaña, y à la perſona de V. M. ſino que como ſuele ſuceder en todas las coſas de Dios, aſſi ha de venir con eſta à los que he dicho, honra y provecho todo junto. Porque con ninguna riqueza, ni preſidios, ni con prudencia humana, ni goviernos, ſe ſuſtentan y aumentan tanto las Republicas, como con el cuydado de la Religion, y de las coſas que tocan al ſervicio de Dios nueſtro Señor, como lo enſeñan San mm Fulgencio, y los Concilios nn Pariſienſe, oo Aquiſgranenſe, y Moguntino: aſſi San pp Leon Papa, hablando con la Emperatriz Pulcheria, dixo, que en ninguna manera los Principes podian aſſegurar los Eſtados de ſu Reynos, ſino era uniendoſe con los Pontifices, para autorizar y defender las coſas tocantes à Dios. Y el Concilio qq Moguntino, que los Principes no deven dar credito à los que quiſieren engañarles, diziendo, que no les incumbe tanto acudir à la defenſa de las coſas de Dios, como à la conſervacion de ſus Reynos: porque quanta ventaja haze Dios al hombre (dize) tanto mas excelente y ſuperior es el cuydado que tiene, y deve tener con la cauſa divina de la Igleſia, que con la ſeglar y humana de los eſtados de los hombres. Y de la manera que los Principes ſe ocuparen en defender las cauſas de Dios, y de ſu Igleſia, aſſi Dios defenderà la de los Principes, y de ſus Reynos: como dixeron Elpidio en el Concilio rr Calcedonenſe, y S. Leon ss Papa, hablando con el Emperador Theodoſio. Entendieron bien eſto aun los Gentiles, Griegos, y Romanos: pues Platon tt, queriendo formar una Republica perfecta, las primeras leyes con que dixo ſe havia de criar, eſtablecer, y confirmar, eran las que tocavan al culto de Dios. Lo miſmo entendiò Numa uu Pompilio, pues con ninguna coſa procurò tanto aſſentar, y poner en orden la Republica de los Romanos, como con el reſpecto y reverencia de las coſas de la Religion. Lo miſmo entendieron Conſtantino xx Magno, Theodoſio, yy Valentiniano, Joviniano, zz Marciano, Juſtiniano, Carlo Magno, Ludovico, y los demas Emperadores antepaſſados, que por haver defendido à la Igleſia, y à la Religion; ayudando à celebrar Concilios nuevos, ò haziendo guardar de nuevo los antiguos, han ſido ſus nombres en todos tiempos venerados, aſſi en la Igleſia, como en el Imperio. Y tuvo tanta Fè y eſperança deſta doctrina y exemplo Theodoſio Emperador, que eſtando ya al fin de ſu Imperio, y de ſu vida, ningun otro precepto dexò à ſus hijos para confirmacion de ſus Eſtados, que encargarles tuvieſſen gran cuydado del ſervicio de Dios, y de ſu Igleſia. Porque con eſto (dize) conſervareys en paz y quietud vueſtros Reynos, dareys fin glorioſo à vueſtras guerras, traereys ſiempre con temor à vueſtros enemigos, y al cabo alcançareys de todos triumphos y victorias.

ll *Conc. Pariſienſe ſub Ludovico. l. 2. c. 5.*

mm *Fulgent. in libro* De veritate predeſtinationis, & gratiæ.

nn *Conc. Pariſien. lib. cap. 1. & 4.*

oo *Concil. Aquiſgranenſe ſub Ludovico. p. 1. 2. c. 2.*

pp *D. Leo Papa ep. 29.*

qq *Conc. Moguntin. ſub Rabano, c. 6.*

rr *Conc. Chalcedonen. act. 2.*

ss *Epiſt. 23.*

tt *Lib. 4.* De Republ.

uu *Plutarch. in eius vita.*

xx *Euſeb. lib. 10.* Hiſt. Eccleſ. c. 10.

yy *Epiſt. Theodoſ. & Valentin. ad Dioſcorum Epiſc. Alexandrinum, quæ refertur in Concil. Chalced. Act. 1.*

zz *Epiſt. Marciani ad omnes Epiſcopos, quæ extat in his quæ præfixæ ſunt ante Cõcilium Chalcedonenſe.*

Y no

Y no ſolo con eſto, SENOR, ſe aſſeguran y conſervan los Reynos y los Eſtados (como dixo Theodoſio) ſino que tambien crece y ſe augmenta el tiempo del govierno y del Imperio, que ſuele acabarſe, cómo el de las edades. Porque los Principes no viven y reynan ſolo viviendo, ſino que aun tambien reynan y goviernan ſus Republicas con la memoria y exemplo de ſus virtudes deſpues de muertos. Eſta grandeza, fuera de otras, eſpero en Dios ſe ha de ver de V. M. porque creciendo cada dia mas con ſu edad, el numero y excelencia de las obras de piedad y religion, en que ſiempre ſe ha exercitado y exercita; ha de venir V. M. à acabar en ſus felices dias tantas, que al fin de muy largos ſiglos viva y govierne eſta Republica con el miſmo renombre y autoridad que hoy: viviendo en memoria de todos el exemplo de juſticia, prudencia, y religion, que les va V. M. enſeñando; con que han de recibir de V. M. el Principe nueſtro Señor, y los Reynos, un ſingular beneficio; ſu Alteza en ir ganando en edad tan tierna, ſabiduria, y prudencia de otra tan madura: que es el mayor teſoro que puede recibir, para igualar à la grandeza del govierno de los Eſtados que V. M. le dexarà: los Reynos tambien le reciben, porque governados por hijo de V. M. criado, inſtituido, y enſeñado con ſu doctrina, iran ſiempre perſuadidos, y con mucha razon, à creer, que los mandatos de ſu Alteza, ſon proprios de V. M. y aſſi el uno tendrà mas poder y autoridad en el Imperio, y los demas quedaran con mas facilidad y guſto en la obediencia. Y eſte Eſtado, à mi parecer, es tan feliz para todos, que devemos ſuplicar à nueſtro Señor mas por ſu conſervacion, que por nuevo aumento de otros. Uno ſolo nos queda que deſſear, para venir à ſer mas dichoſos, y es que ſe ſirva Dios nueſtro Señor dar à V. M, tan largos años de vida, quantos le eſtan pidiendo el ſervicio ſuyo y de ſu Igleſia, y quantos ha meneſter la neceſſidad de eſtos Reynos. En Madrid à X. de Marzo de M, D, XCIV,

Don Fernando de Mendoza.

I. E-

Digitized by Google

LECTORI.

IMPOSITA jam coronide lectiſſimis Commentariis Ferdinandi de Mendoza, & diverſorum Notis in Illiberritanum Concilium, reſtant adhuc nonnullæ Diſſertationes noſtræ circa illud, quas animus fuerat intra hoc ipſum volumen exhibere. Sed cùm illud majoris molis evaſerit, quàm initio putabatur, viſum eas differre uſque ad initium tomi ſecundi, propediem prælo ſubjiciendi. Vale, & ſi quid inveneris notâ dignum, benignè corrige. Quicquid enim à nobis dictum unquam, aut ſcriptum eſt, ſcribendumve erit, non modò ſummittimus judicio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſive Sedis Apoſtolicæ, corrigendum, aut inducendum, ſi ita viſum; ſed etiam doctorum quorumlibet, ac piorum omnium meliùs ſentientium. Ita atteſtabar Romæ xxiij. Aprilis M. DC. XCIII.

Cardinalis de Aguirre.

Google

Digitized by Google